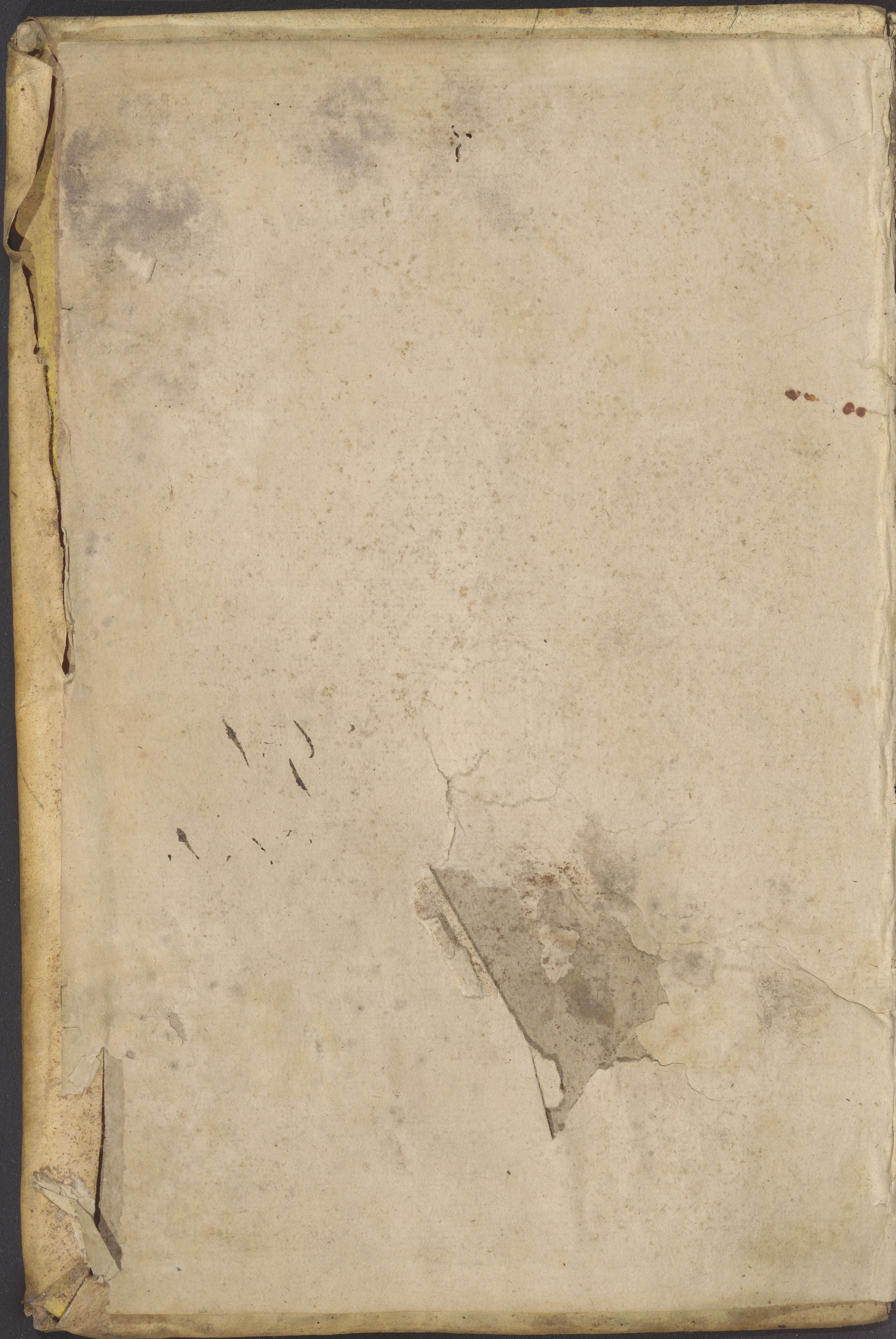

IOANNIS FABRI IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, GALLIARVMQ. CANCELLARII

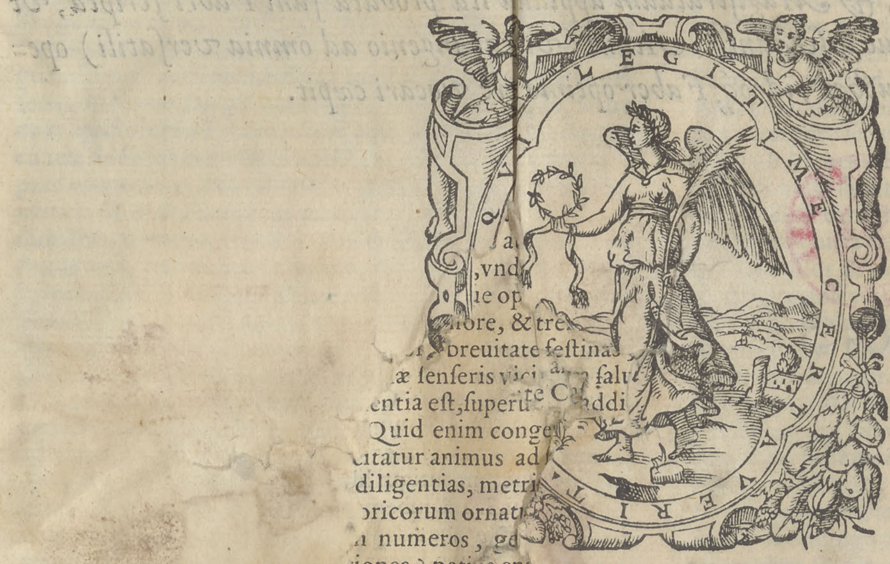
Supremi, atq; omnium concessu subtilissimi, summiq; caussarum Patroni,

IN QVATVOR LIBROS INSTITVTIONVM ERVDITISSIMA COMMENTARIA;

Postremis his typis ab innumeris propè mendis diligenti studio repurgata, suoque pristino restituta nitori.

ACCESSERVNT MVLTORVM J. C. doctissimæ Adnotationes.

Cum amplissimis Summarijs, atq; Indice verborum locupletissimo.

VENETIIS,
Apud Atobellum Salicatium,
M D LXXII.

Iuris ciuilis Candidatis S.

GRAVISSIMI rerum scriptoris Polybij sententiam semper veram putauimus existimantis τὰς ἀρχὰς τοῖς ἀξίοις δοῦναι ἀνάγκην εἶναι. Optimo itaque iure Gallica Quæstura donatus est Ioan. Faber, vt qui immortalem sui nominis famam pepererat. Doctrinæ enim suæ malleo in Iustiniani libros commentaria cudit, eo ingenij acumine, ea rerum forensium cognitione, vt Astræam, & praxim sese complecti videas. Exeunt itaque in lucem ad diui Iustiniani Institutiones commentarij manu scriptis exemplaribus collati Iurisperitorum opera, quibus id negotij concredideramus. Ij autem multa deesse, pleraque inuersa fuisse deprehenderunt: & quæ deerant, his notulis [ ] intercluserunt. Sacrarum constitutionum, legum, & interpretum locos, adhibito iudicio, restituerunt. Porrò (vt Fabri institutum aperiamus) quæ moribus recepta sunt, edocet, leges, & ...suetudines conciliat, pugnantia iura diluit, quotidianum rerum forensium vsum tradit. ...erum Iurisconsultorum, & Magistratuum applausu ita probata sunt Fabri scripta, vt ..., nec lato quidem vngue discedant. Atque (vt erat ingenio ad omnia versatili) ope... ...lurimis totum se deuouebat, ideoq; Faber optimo iure vocari cœpit.

IOANNIS FABRI IVRISCONSVLTI CLARISS. Galliarumque Cancellarij supremi in Iustinianeas Institutiones Commentarij.

SVMMARIVM.

1 *Modum varie considerari.& 2.*
3 *Iurisconsulto futuro obseruanda.& 3.*
4 *Materiarum genera.*
5 *Species ex generr concludi.*
6 *Iuris subiectum,& 7.*

Omo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs: aduersus quas armatur virtutibus, induitur scientijs: quæ donum Dei sunt 16. q. 1. cap. reuertimini. Et sola viuendi ratio optima.ff.de fideicom. lib. 50.apud Iulia. ideo summopere appetēda infra in proœ. §.fi. 24.q.3.c.si habes. Nam ignorantia scripturarum, ignorātia Christi est.38.distin.c.si iuxta. Et ignorans ignorabitur. 38.dist.c.quia ea. Vnde dominus, Quia scientiam repulisti, & ego te repellam, extra de renun. cap. nisi. Omnis enim scriptura, diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiēdum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, secundum apostolum ad Timo.2.c. Modus tamen adhibendus, ne contra doctrinam eiusdem apostoli, quis plus sapiat, quam sapere oporteat 43.dist.c.sit rector.§.hinc Paulus, extra de renun.c.1.lib.6.& secundum eundem, Qui se putat scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire. Modus autem is, attēdendus est, circa multa. Et primo, circa quid, vnde Ber. Vigilantissime obseruate, quid scire magis priusúe oporteat: tempus enim breue est: idcirco tu qui cum timore, & tremore, tuam ipsius optare salutem pro temporis breuitate festinas, ea prius scire, ampliusque curato, quæ senseris vicini[illegible] saluti. Nam secundum Senecam, Dementia est, superflu[illegible] addiscere in tanta temporis egestate. Quid enim congeritur ad virtutum cumulum, & in quo excitatur animus ad salutem, per verborum grammaticalium diligentias, metrificantium pedes, logicorum fallacias, rhetoricorum ornatus, Musicorum modulos, arithmeticorum numeros, geometrarum mensuras, astrologorum diuinationes? potius enim sunt onus, & sarcina ad beatitudinem quam subsidium. Vnde Hier. in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingreditur, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur.37.dist. c. nōne. Illa enim addiscenda sunt, quæ docent honeste viuere, alterum non lædere, ius suum vnicuiq; tribuere: sicut iuris canonici, & ciuilis sciētia, ff.de iust.& iu. l.iustitia.§. iuris præcepta. & infra de iust.& iur.§.iuris præcepta.& extra in proœ. decret.§.ideoque. Mores informant. ff. de admin. tut.l.cum plures, §.cum tutor.de tuto.& curat.da.ab his, l. scire oportet, §.cum reliquis.C.de profes.& medi.l.magistros.C.de secun. nup.l.1.ff.de iust. & iu.l.1.circa princ.de ritu nupt.l.libertinus. Cupiditates, & nequitias refrēnant.in auth.vt iudi. sine quo.suffragio.in prin.ver.cogitabo, 47.dist.c. bonorum, de elec.c.auaritiæ.& c.quam sit.lib.6.ff.de euict.l. in credito re.infra de lege fu.ca.tol.dic vt ibi. Docent pudicitiam, compescunt carnis petulantiam, vt in auth. quib. mod. natu.effi. legi.§.nouimus, ff.& C.de adul.per totum.extra.de vi.& hone.cler.per totum & in proœmio.§.sed effrenata. Instruunt suijpsius fragilitatem cognoscere. in auth. vt omnes obe. iudi.prouin.in prin.col.§.in authen.de nupt.in prin. Hortātur ad clementiam: & impietatem detestantur infra in rub. super verbo pius. Et in summa ad bonum inuitant. C.de nupt. l.imperialis. Et mala puniunt, & execrantur, ff. de iusti. & iur.l.1.§.ius, vbi multas concordantias reperies, super verbo metu pœnarum. Omne enim studium legislatorum est, vt homines bene viuant.in authen.vt non luxu.con.na.ho. circa princ.& non suas perdant animas, eo.tit.§.propter. Vnde secundū Sene. Hoc est sapiētiæ sublime: cętra vero pusilla, & puerilia sunt, non tamen dico ea penitus proijcienda, distin. 37.c.legimus, c.turbat.c.si quis autem, & c.qui de mensa.sed a limine prospicienda: nec ea debemus discere, sed didicisse, secundum eundem, vide infra in rub.super verbo cupidæ. Vana enim doctrina est, ex qua vitia animarum, aut morum, non curantur: secundum Ioan. apostolum. Vnde Hiero. in originali, loquens de carminibus poetarum, & pompa verborum, Ibi nulla satietas mentis, nulla iustitiæ refectio reperitur, studiosi earum in fama virtutum perseuerant. Item Bernar. Multi multa sciunt: stulte, cognosce teipsum: quia multo laudabilior, & melior es, si teipsum cognoscis, quā si te neglecto, cognosceres cursus syderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, omnium cœlestium & terrestrium scientiam obtineres. Item Basilius in Homel. super rerum natura Græcorum philosophi disputarunt: sed nullus apud eos sermo fixus, & stabilis habetur, priore semper a sequente deiecto, neque enim opus nobis est, quæ illorum sunt, insinuare, cum ad destructionem propriam, sibimetipsi sufficiant. Item Seneca in epistola vlt.ad Lucil. An tu quicquam in his credis esse boni, quorum professores turpissimos omnium, ac flagitiosissimos cernis? Qui autem de liberalibus studijs quærendis, iudicauerunt: nec virum bonū faciunt, nec permittunt, nec huius rei scientiam affectant. Disce ergo, cum Hiero.in proœmio Bibliæ prope finem, Tale quid nitaris, qđ tecum perseueret in cœlis. Insanus etenim est itinerans, qui vltra necessitatem itineris se onerat his, qui bus pro voto in termino abundabit. Vnde in vita beati Bernardi legitur: ꝙ Bernardus apparens cuidam abbati, dixit: Nulla istic scientia, nulla istic Christi cognitio, sursum scientiæ plenitudo: vera notitia virtutis. Itē attendendus est modus, a ad quē finē? sunt namq; nonnulli, qui scire scribere, disputare & legere volūt, vt sciant quærentes superare, nō proficere: eminere, nō sistere: & horū finis, vanitas. Nonnulli: vt

ſciant: & horum eſt turpis curioſitas. Nonnulli, vt honores,
& diuitias habeant: & horum finis cupiditas. Nonnulli, vt
ædificent: & horum charitas. Nonnulli, vt ædificentur:
& horum prudentia: Duo vltimi laudabiles: primi abu-
ſus, & damnationis cumulus. Non tamen nego, quin pau-
per poſsit, & debeat diſcere, pro pane lucrando. ff. de ori. iur.
l. 2. §. primus diuus, verſi. nec huic, extra de cenſi. c. cum apo-
ſtolus. Nam ſecundum Ariſt. 3. Topi. indigenti, magis eligen
dum eſt ditari, quam philoſophari. Item attendendum eſt, ad
quem vſum: nam ſecundum Pſal. intellectus bonus, omnibus
facientibus eum. Vnde ſicut cibus ſumenti, & non dirigenti,
pernitioſus eſt: ſic ſcienti, & non facienti, bonum, peccatū
eſt illi. vnde Pſal. Deſcendant in infernum viuentes. i. ſcien-
tes, & videntes malum, vnde Grego. Admonendi ſunt, qui ac
cuſant praua, nec tamen euitant, quæ videant, quia in occul
ta iam retributione iudicij eſt, quòd eorum mens, malum,
quod perpetrat, illuminatur vt videat ſed non conatur, vt
vincat, vt quo melius videt, eo deterius pereat. Diſce ergo,
& in te practica, vt bonus fias: & hæc eſt illa vera ſcientia,
quam Pſal. requirit, bonitatem; & diſciplinam, & ſcientiam
doce me &c. & per illam conſequeris beatitudinem. de qua
idem dicit, beatus quē tu erudieris, docueris de lege tua &c.
2 † Item eſt attendendus in docendo modus. Sunt enim non-
nulli, qui ſe inter quæſtiones, & ſubtilitates gloſſarum, & do
ctorum inuoluunt: & tex. deſerunt: & ignorant. Nonnulli,
qui multas leges nomiuare ſciunt: & ad aliqnod modicum
notabile allegare: & tamen caſus eorum ignorant & qui ad
quæſtionem dubiam ſcirent allegare aliquid: & tamen de
mille caſibus legum interrogati, neſcirent ex improuiſo de
vnico reſpondere ſunt nonnulli, qui librorū multitudine de
lectantur, & per eos vagantur, contra doctrinam Senecæ di-
3 centis, Diſtrahit † librorum multitudo, itaque cum legere
non poſsis quantum habueris: ſatis eſt habere quantum le-
gas, probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios diuer
ti libuerit: ad priores redi. faſtidientis enim ſtomachi eſt,
multa deguſtare: quæ vbi varia ſunt, & diuerſa, inquinant,
non alunt, Igitur ſi huius ſcientiæ verus, & ſecurus vis eſſe
profeſſor: text. ſeu eorum effectus in mente retine: & con
cluſiones doctorum: diſputationes autem longas, chartis cō
menda: cum omnia non poſsint ſimul memoria retineri.
vt l. 2. §. ſi quid autem. C. de vete. iur. enu. Hoc hortor, quod
nō ſis opinionum inuentor, nec facilis reprehenſor: ſed in du
bio, ſequere cōes opiniones, & illorum, qui conſueuerunt in
plurimis approbari: ſicut facit lator. ff. de exc. tu. l. ſcire. §.
aliud. & Papa de ſum. trini. & fide ca. c. 1. §. fin. in cle. adhiben
da eſt enim fides peritis in arte. C. de re mili. l. ſemel, lib. 12.
extra de homi. c. ſignificaſti. el 2. l. 1. in prin. ff. de vent. inſpi.
l. ſeptimo menſe. ff. de ſta. homi. & minime ſunt immutanda
quæ ſemper &c. ff. de legi. l. minime. & commendandi ſunt.
vnde ſecundum philoſophum, ex falſis commendabor: quia
materiam inueſtigādæ veritatis, præbui. Temere autem quis
reprehendit multis modis. & Hoſtien. ponit 12. modos,
quos vide, in ſumma, in princ. 2. col. & vide etiā ſuper hoc in
procœ. lib. ſententiarum. §. fi. Bene tamen placet, quod ſi veri-
tas claret, quod aperiatur, cum poſsit vnus multos, & maio-
res, in aliqua parte ſuperare. C. de vet. iur. enu. l. 1. §. ſed ne-
que. Ceterum cum per contrarias interpretum ſententias, to
tum ius pene turbatum eſt, quemadmodum & antiquioribus
factum erat temporibus, vt d. l. 1. §. noſtra autem. Et nunc ſi-
cut tunc colligere neceſſe ſit, dignum duxi, dimiſsis argu-
mentis, & diſputationibus, iuxta glo. inſtitutionum, docto.
opi. quę materiam tangunt, prout occurrerint, cum his quę
addere potuero, Deo & beatiſsima virgine Maria, fauētibus,
ad lectorem, & auditores huius voluminis me conuerto, vbi
nox nocti indicat ſcientiam, quia plurimum noui ſunt, ſubſi
dium, prout breuius, & plenius potero illis dabo, non tacen-
do, authorum nomina, vbi ab ipſis recipiant, vt appareat a
quibus opin. ortę & traditę fuerint. ff. de orig. iur. l. 2. §. iuris
ciuilis. C. de vete. iu. enu. l. 2. §. tanta. & vt hęc ſcriptura, tan-
torū teſtimonio fulciatur. ff. de vulg. ſubſt. l. in ſubſtitutione.
prope. fi. ff. ſi ſer. ven. l. ſi quando. §. 1. Etenim Iuriſcon. alleg.
opinio. iuriſcon. ff. de noxa. l. 2. §. fin. C. de condi. inde. l. pen. &
quia eorum opi. propter authoritatem iudicis, vt plurimum
approbantur illa tamen quę proprijs non reperies authori-
bus attributa, recipies pro quanto volueris: & ſi quid boni re
ceperis: lauda Deum: cui magiſterij doctrina ſeruetur, vt
dicit Hier. in prologo ſuper Ioanne in fi. Incipies ergo, ante
quam veniam ad rubricam, quęro quę ſit materia, ſeu ſubie-
ctum in ſcientia legali? Dicit Azo in ſumma quod duplex
materia eſt generalis, ſcilicet ius, & iuſtitia. Item negotia, &
4 duo vitia, error & contumacia. † Materia communis, eſt ius
approbatum, rudis ęquitas, quę pro lege ſeruatur, vt contra
ctus, & vltimę voluntates: iſta verba ſunt obſcura, & rudia,
& pro intellectu eorum Iaco. & Pet. hic multa ſcripſerunt,
quę cum per omnes opinio reprobetur, ideo circa eius in
tellectum, non expedit laborare. Vnde Dy. impugnat egre-
5 gie: nam cui attribuitur † genus vniuerſale, & eius ſpecies
attributę videntur. ff. de leg. 3. l. ſi chorus, ſed negotium ita
ſe habet, ad contractus, ſicut genus, ad ſpeciem. ff. de acquir.
re. do. l. liber homo, ergo gl. ponendo negotium, ſub gene-
rali materia, videtur ſpeciem poſuiſſe, videlicet contractum,
quem poſuit ſub communi. Pręterea, poſita ſpecie, ponitur
genus l. inter agnatos, ff. vnde legi. & ff. de leg. 3. l. ſi quid ea-
rum, §. interemptum, & ſic poſito contractu, qui eſt ſpecies,
in materia communi, videtur poni negotium, quod eſt ge-
nus. Pręterea remoto genere ab vno, videtur remota ſpecies,
ff. de fun. inſtru. l. fundi. §. fi. & not. ff. de ſuis & le. l. 1. §. fin. er
go remoto negotio a materia communi: & contractus remo
tus videtur. Pręterea, cum cauſa debeat pręcedere cauſatum,
vt l. 1. ff. de acquir. poſ. in princ. & materia, materiatum, ff. de
ori. iur. l. 2. §. deinde, non poteſt dici quòd ipſum ius, quod
eſt ſcientia, ſit materia ſuijpſius. Pręterea, cum delicta, &
contractus ſint paria, quo ad obligationem inducendam, ff.
de iud. l. omnem, quomodo in diuerſis membris ponuntur?
Pręterea, cum iuſtitia, & delicta ſint contraria, vt in auth. vt
hi qui res mino. ob. ha. in princ. quomodo ponuntur ſub eo-
6 dem? ff. de ver. ſigni. l. hęc verba. † Alij dicunt, quod iu-
ſtitia eſt ſubiectum: & hanc videtur ſequi glo. ff. de iuſti. &
iur. l. 1. ſuper verbo a iuſtitia, alij quod bonum & ęquum in
d. l. 1. §. 1. & hanc tenet. Ia. de Ra. Dy. dicit quod ſubiectum
poteſt ſumi tripliciter. Vno modo pro materia diſponente,
ſeu diſpoſita, & nihil aliud eſt quam actus hominum in au-
then. de fid. inſtru. §. qualiter. Sed ſi quęratur de ſubiecto il-
lius materię diſponentis, vel diſpoſitę, tunc poteſt dici,
quod vnum quodque horum, iuſtitia, bonum, & ęquum ſit
ſubiecti videlicet iuſtitia, tanquam radicale principium: bo-
num, & ęquum, tanquam illud ad cuius cognitionem om-
nia tendunt. ff. de verbo. oblig. l. ſi ſeruum, de rel. ac ſum. l. at.
ſi quis, §. hęc actio. ſed ſi ponas ſubiectum pro tanto colle-
cto, eſt ius approbatum ſecundum eum. Tu autem, potes di-
cere, quod non ſit triplex, ſed vnum. Vnde ſubiectum non
eſt niſi materia, ex qua aliquid fit, vt vas fictile de terra vel
7 in qua: vt albedo in pariete. Et ideo, dic † eſſe ſubiectum hu
ius ſcientię, iuſtitiam: bonum autem, & ęquum, non ſunt
niſi qualitates iuſtitię: quę ſemper bona eſt, & ęqua: vt di-
ces in [illegible] ti. & iur. in princ. ſicut de poſſeſſione naturali
& ciu[illegible]ueuit dici. C. de acquiren. poſ. l. licet, & non
ſunt pr[illegible]prie materia huius ſcientię, ſed qualitates ipſius ma
terię, vel effectus. Fateor tamen, quod materia Digeſto-
rum, & C. fuerunt antiqui libri, & leges, & ita intellige. C. de
vete. iur. enu. l. 1. §. iubemus: quę alias obſtaret huic opi.
ſed non ſun[illegible] materia ſcientię. Item not. quod hęc ſcientia,
eſt morali[illegible], & ſupponitur ethicę. C. de ſecund. nup. l. 1. ver.
ne his, ff. de ſponſa. l. libertinus, & not. in auth. de nup. in
princip.

a Adnotatio. Modus, eſt attendendus: Adde Spec. in tit. de aduoc. §. nunc de exordijs, verſic. modus igitur. Iunoc. in cap. ſuper quæſtionum de offic. deleg.

b Communes opiniones: Vide Bald. in l. nu. 10. C. de pœ. iudi. qui ma. iudi. in c. 1. in fi. de natura. ſuc. feu. vbi tenet, ꝙ communes opiniones, doctorum, ſunt tenende. Adde, limitando hoc dictum, vt per ea quæ notaui in apoſtilis ad Panor. in c. prudentiam, num. 4. in apoſtil. in ver. in quam plures, extra de offi. deleg. & ibi habes, an, & in quibus ſit adhærendum opin. communi, & ab ea non recedendum, de quo etiam per Felyn. late in c. canonum, num. 57. de conſtitu.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Imperator Cæsar Flauius, Iustinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, ac triumphator semper Augustus cupidæ legum iuuentuti.

1 *Christi nomine omisso instrumentum uitiari.*
2 *Iustiniani fides & tempora.*
3 *Imperator quis.*
4 *Imperij genera.*
5 *Imperatorum electores.*
6 *Cæsaris origo.*
7 *Quæsita, patrimonium non item, alienabilia.*
8 *Iura quando discenda.*
9 *Sigillum sine nomine an sufficiat.*
10 *Institutiones cur sic dictæ.*

VICQVID agimus, debemus in nomine Domini incipere. 17. q. 7. c. non obseruetis. Quia quicquid habes meriti præuentrix gratia donat, nihil enim debemus asignare nostræ prudentiæ. 16. q. 1. c. reuertimini. & ideo quasi gestores, vel procuratores loquimur. vt no. in auth. de hære. & fal. in rubr. quia, qui a semetipso loquitur, gloriam propriã quærit Io. 7. c. item Pet. in epistola. si quis loquitur, quasi sermones Dei, Et sic semper incipit Iustinianus in rubricis, & quandoque in legibus C. de offic. præfe. præ. Afri. in nomine domini. Et papa extra de testi. in nomine domini. 23. di. c. in nomine patris. & sic de consuetudine, notarij incipiunt in-
1 strumenta. †Sed quæritur, a quid si notarius, hoc omittat?
a gloss. dicit quod non valet instrumentum, vt in auth. vt præponatur nomen imperatoris, in gloss. vt puta in nomine &c. col. 5. glos. potest esse vera in arduis, & perpetuis: sed in minoribus, vel breui tempore duraturis, potest dici contra, & ita tenet Spe. in tit. de instru. edi. §. 1. circa prin. Nota, quod papa non incipit sic libros decretalium, nec in antiquis, nec in nouis compilationibus: quia papa nihil potest facere, quin sit in Dei nomine, cum sit dei vicarius, extra de iureiur. ca. romani. in cle. vel forte hoc omisit, causa breuitatis. Glos. dicit hoc ex hoc potest notari, quod imperator fuit christianus. Insultat Iacob. de Ra. contra glos. quod non ex hoc probatur, quia Sarracenus inuocat nomẽ domini. Sed certe imo satis probatur, additis verbis sequentibus Iesu Christi: qui
2 non inuocatur per iudæus, nec per sarracenos. †Item patet imperator inuocabat virginem Mariam, vt epistola inter claras. & epistola liquet. & credebat trinitatem, vt C. de sum. trin. l. 1. C. de vete. iur. enu. l. 1. & 2. Et scias, quod secundum
3 chronica is primus † Iustinianus fuit hæreticus, errore Euthicetis, postea ad fidem reductus, per Agapitum p[illegible] & incepit imperare anno domini. 52. & regnauit. 38. annis, & tempore eius, florebat beatus Benedictus in monte Cassino, sanctus Casiodorus, apud Rauennam. sancta Genouefa in pago Parisien. secundum chronica, ego vidi nomen Iustiniani scriptum in cathalogo san[illegible]orum cal. Augusti.

a Adnotatio sed quæritur. Vide Ange. Aret. super hac quæ[illegible]ne hic & maxime in versic. vel clarius, aut quæritur &c. Item vide do. [illegible] in [illegible] 1. de fide instru. in 1. col. prope fi. ver. in glo. 1. in fi. vbi late ponit, quæ sun[illegible] de essentia instrumenti publici. post omnes doct. Item vide hic [illegible]et. in 1. col. an notarius conficiens instrumentum, inter Christianum & [illegible]æum, vel inter duos iudæos debeat inuocare nomen domini nostri Ie[illegible] Christi. & etiam vide Bar. in prima constitutio. C.

IESV Christi. Expone, hæc verba in rub. de hæredit. & falcid. in gloss. Imperator. Dicit Isidorus quod hoc fuit antiquitus nomen illius, cui summa rei militaris administratio commissa fuit, & postea sibi iudices vsurparunt: finaliter senatus hoc nomen soli Cæsari, ad aliorum regum differentiam, appropriauit, in persona Octauiani, qui regnauit tempore
4 natiuitatis Christi. † Et scias, quod hodie sunt imperia
a a Constantinopolitanum, & Romanum, nam olim facta diuisione seu datione vrbis, per Constantinum ecclesiæ. de qua extra de electio. c. fundamenta lib. 6. & de qua notatur in auth. quomodo oporteat, iu. in prin. caput imperij fuit Constantinopolis, vsque ad tempora Stephani papæ: qui transtulit Romanum Imperium in Germanos, ex eo quòd constantinopolitanus nolebat succurrere ecclesiæ, neque vrbi, vt plene not. extra de elect. c. venerabilem. Et ideo electus per Alemanos est verus Imperator romanorum, non constantinopo
5 litanu s. 16. distin. c. si imperator. 7. q. 1. c. in apibus. † Et sunt electores, Maguntinus, Colonien. Treuerensis archiepiscopi. etiam quatuor principes seculares, de quibus per Hos. d. c. venerabilem. extra de sen. & re iudic. c. ad apostolicæ. lib. 6. & per hoc patet responsio, ad quodam argumentum puerile, quod Iac. facit hic, imperator, dicitur ab imperando, cum ergo quilibet imperet in domo sua videtur quòd posset dici, quilibet imperator. non sic.

a Adnot. Duo sunt imperia. Adde vtrum horum sit verum imperium. vide gl. in c. di. 96. si imperator. & ibi Gemi. vbi dixi in apostil. ad ipsum, vbi dicit imperium romanum esse verum imperium, & eius imperatorem legitimum, non constantinopolitanum. de quo etiam per Panor. & doct. in c. per venerabilem. vbi etiam, notaui in apost. ad ipsum. extra de elect. & ibi bo. tex. & glo. in c. soli. e. de maior. & obedien.

7 CAESAR. Glo. dicit. † quod Imperator, a dictus fuit
a Cæsar, a Cæsare Augusto, qui regnabat tempore natiuitatis christi. Salua pace glo. imo a Iulio cæsare eius auunculo qui fuit primus monarcha romanorum, secundum chronica. Quare autem ille dictus fuit cæsar? Referunt, quod fuit execto ventre tractus. l. si mater. C. de inof. testa. & quia iam magnam cæsariem pilorum habebat, cum extractus fuit de ventre, secundum chronica.

b Adno. Imperator. Aret. dicit hic, quod imperator, non potest dici, nisi post triplicem coronationem. Reuocat etiam hic in dubium, an priuilegia, concessa ab imperatore, ante eius coronationem, valeant. vide eum in 2. colum. circa fi. in fi. versic. 2. principaliter no. & ver. seq. item quis possit præscribere, vt non habeat imperium, in superiorem vide per do. Feli. latissime, & melius quam alibi in c. cum non liceat. de præscri. col. 4. in prin. in ver. cæterum subdit. Abb. cum sex seq. charta. 49. item an imperator possit concedere laico, vt solum coram ecclesiastico conueniatur. vide eundem in d. c. col. pe. cir. fi. ver. item adde quod licet.

FLAVIVS. Dicit glo. quod fuit rubeus. vel dic flauus. id est, ruffus, sicut Dauid rex. vt legitur. i. Reg. c. 17. & ego Ioa. de monte dulphi, dictus faber diœcesis Engolesimæ prouinciæ Buldegalen. sum.

IVSTINIANVS. Expone, oppone, & solue vt gl. Iustinianus. Illud autem approbatur quod fuit filius Iustini. secundum chronica. dixi supra super verbo in nomine. &c.
6 † Sed tunc oppo. quomodo successit patri. quia per successionem, nunquam imperator creatur: sed per electionem. & sic administrator. C. de offi. præfec. præ. l. 1. & supra dictum est, per nouam electionẽ. no. C. de mun. & hono. inter patrem; & fi. non conti. l. i. & no. in rubri. extra de fi. præsby. per totum? nec aliquis fuit in medio, secundum chronica. Potest dici, quod illæ leges, non obtinent in electione imperatoris, sicut nec formæ electionum, in electione papæ. extra de elect. c. licet. & c. vbi maius. lib. 6. Vel forte fuit electus in defectum alterius. ff. de mune. & hono. l. honor. §. fi. de decu. l. generaliter. §. spurij.

ALEMANICVS. Dic vt glo. Sed quæro: quale melius ponit illas prouincias, quas deuicit, quam alias? dicit Iaco. quia ex probitate sua fuerunt acquisitę. & maior honor est, quod quis vocetur nomine acquisito ex probitate, quam illo quod ei euenit alias. quia in his quę ex natura proueniunt nec laudari, nec vituperari debemus. vnde illud quod meum est per acquisitionem, magis dicitur esse meum, quam quod per successionem, secundum Iac. Et no. ff. de cap. l. fi. argu. ff. de vsu & ha. plenum. §. si vsufr. ad municip. l. assumptio. §. filius. C. de sa. san. eccle. l. sacrosanctę, quamuis illa quę ex genere veniunt, difficilius amittantur. ff. de lena. l. fœminæ

minæ de interdic. & re.l.2. in feu. episcopum vel abbatem. §.fin.quæ sit prima causa benefi. amit.§. fina. si vas. feu. pri.
7 cui defe.c.1.si de feu. contro. fue.c.2. Et hæc † faciunt, pro consuetudine, quæ in pluribus locis obtinet, quod quis potest testari, vel donare conquæstas suas ad libitum, sed patrimonialia non, quæ sibi ex successione obuenerunt. Sed quid si acquisiuit illud, quod erat sibi ex successione obuenturum, an censebitur conquęsta? Arg. hic quod sic: quia hæ prouincię debebant esse imperij, cum imperator dominus
a mundi sit. [a] vt l.deprecatio.ff. ad l. rhodiam de ia. Et tamen dicuntur acquisitę per Iustinianum. Sed contra facit in feu. de vas.decre. cap. 1.ff.si quid in frau.patro.l.1. §. qui autem. & §. sed si libertus. Quod est notabile, pro illis qui habent decimas infeudatas, quas dederunt in vita filijs, quod non videantur translatę ne acquirantur ecclesię, cum essent alias snccessori.

a Adnotatio. Dominus mundi sit. An imperator sit dominus totius mundi, Bar. in l.item si verberatum.ff. de rei vendi. & in extraua. ad reprimendum in ver. totius orbis.& ibi. an sit dominus rerum singularium, & in 1. consti. fforum an omnes ciuitates sint subiectæ imperio. in l. omnibus.ff.ad trebel. de imperatore, vide multa pulchra.& latius quam alibi, per Fel.in c.cum non liceat.per discursum extra de præscrip.

P I V S Dic vt in gloss. vel dic, quòd quilibet imperator debet esse pius, vnde Seneca. Nullum clementia ex omnibus magis decet, quam principem. Adhibenda tamen est moderatio: vnde promiscuam, nec vulgarem habere oportet clementiam, nec abscissam. vnde Romæ in capitolio scriptum est. Parce victis, frange superbos. Vide plenius. C.de sum. tri. l. 1. super verbo clemens. vbi scripsi. et facit. C. de nup.imperialis. in auth.vt iu.si.quo.suffr.§. itaque. & scribitur prouer.28. Leo rugiens, princeps impius super populum pauperem.

F E L I X. Iuxta fin.glo.hæc est fal.& mendax, ex turbine fortunæ veniens, quæ non permanet. & secundum hanc vsurarij, cupidi, male conditionati, qui vt plurimum abundant, & præsunt, in hoc seculo dicuntur felices. Vnde dicendum quòd felicitas, est æterna beatitudo. Felicitas enim mundana, non est via: imo deuium, ad felicitatem veram, vnde Boætius, de conso. Quid enim pecuniam congregare conaberis? eripies habenti dignitatibus fulgere velis, danti supplicabis.& præire cæteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces: potentiam ne desideres, subiectorum insidijs obnoxius, periculis subiacebis. Gloriam quæris: sed per aspera, quæquæ distractus securus esse desistis. voluptuariam vitam degas.sed quis non spernat, atque abijciat vilissime atque fragilissimæ rei esse seruum? hæc enim mendacis felicitatis formam habent.

F R A N C I C V S. Non glorientur, imperiales, ex hoc ar-
a guere, quod regnum Franciæ [a] esset subiectum imperio: quia hic loquitur de quadam Frãcia, quæ est in Alemania. de qua extra de spons.c.1. Et si super hoc loqui plenius volueris, vide Host ien. extra qui fi. sint le. c. per venerabilem, & quod scripsi. C. de sum.trini.l.1.

a Adnotatio. Franciæ. An autem regnum Franciæ sit subiectum imperio, tenet author noster hic, quod non. idem tenet Innoc. in c.per venerabilem. hic alle.in sua glo.in verbo: recognoscant. ibi nos contra, late per Old. in consi. 69.& in decisio.delphi.q.239.ver.circa præmissa.

a A V G V S T V S. [a] Omnes Imperatores sunt vocati Augusti a Octauiano, qui regnabat tempore natiuitatis Christi, qui primo vocatus fuit Augustus: quia adeò auxerit rempublicam, ꝙ vniuerso orbi pacifice dominatus fuit 14. annis. diuinos honores refutauit: imo, nec se dominum nominare permisit secundum chronica. Et ab ipso nominatus mensis Augustus: non ipse a mense sicut ignorantes aliqui astruxerunt. Sed mirabile est quõ imperator, se ita magnificat cum scriptum sit: Ne te collaudes. &c.& laus in ore proprio &c. sed forte, non facit propter se: sed ad exaltationem dignitatis. Vnde Seneca. Tibi dico Auguste, induere pretiosis non propter te: sed propter honorem imperij. Papa autẽ in verbis, se dicit seruum seruorum se nominando, de facto tamen se adorari permittit, quod angelus in Apocalypsi refugit.

a Adnotatio. Augustus, No. hic Aret. ꝙ Imperator debet esse huius propositi. scilicet ꝙ augeat Imperium. ꝙ si non sit huius propositi: non debet dici Imperator: & ponit hic quæstionem vulgatam, an valuerit donatio facta B. Siluestro ab Imperatore Constantino. vide eum hic, in 3.col.in prin.ver.tertio not.& ver.seq.

8 C V P I D A E legum iuuentuti.† Et not. quod iuuenes debemus incipere addiscere huiusmodi scientiam, post grammaticam: logicam: & rhetoricam: quas debemus addiscere in puerili ætate. illæ enim sermocinales sunt, & sine magna ratione. Sed post 14. annos debemus accedere ad has scientias rationabiles. C. de stu.lib.vr.ro.l.1.§. & quoniam.& no. cupidæ. quia nisi auide & cupide quis studeat, non potest esse perfectus. vnde versus.

Si quis forte velit Iurisconsultus haberi,
Continuet studium, velit à quocunque doceri,
Inuigilet, nec vincat eum tortura laborum.
Fortior insurgat, cunctisque recentior horis,
Nam labor improbus omnia vincit.

C. de pe.bon.sub.l.1. extra de purg.can.c.cum in iuuentute. §. cæterum de pœni.dist.1. importuna. non tamen semper in actu sis: sed interdum requiem animo tuo dato, secundum Sene. Iaco. vero hic allegat, quod pigris, & negligentibus iura non subueniunt. ff. ex quib.cau. ma. non enim. & iuuenes sunt perspicaciores. ff. de ædil. edi. l. præcipiunt. Vnde si vides aliquem institutarium senem, dic ei: amice tu eris aduocatus in alio sæculo. secundum eum, qui refert, quod per hanc rubricam, cassauit quidam aduocatus quoddam procuratorium: quia non erat ibi nomen iudicis: sed tantum pendebat sigillum: quia nomen scribentis debet inseri.
9 † Ego bene credo, quod sigillum non sufficit. vnde non sufficeret ad probandum mandatum si quis, approbaret sigillum domini sui. vt no. Spe. in tit. de procura.§. restat. & Archid. extra de procu. cap. quamuis. lib.6. & scripsi. C. de procur. l.1. si quis habeat literas, in quibus constituens loquatur, & dicat in fine, quod dictas literas fecit tali sigillo & ad sui instantiam sigillari: non video cur fidem non faciant. quamuis iudex non loquatur: nam si proprium apposuisset, fidem faceret. ff. de procu.l. si procuratorem absentem. Ergo multo fortius si facit poni authenticum, sed bene concedo, quod procuratori posset imputari propter defectum stipulationis: quia iudex debet referre se fuisse stipulatum, vt infra de satisd.§. si vero.

a E L E M E N T O R V M. [a] † Quare dicitur elementorum, vi
10 debis iura in proœmio.§. igitur. sed dicitur institutionum. i. instructionum: quia per eius primitiua principia, peruenimus ad altiora legum scita. vel quia in statum Romani iuris, nos erigunt. vel institutionum. i. introductionum siue sagogarum. Sed quia melius sonat, institutionum, ideo huiusmodi vocabulo vtitur: secundum Azo. in summa.

a Adnotatio. Elementorum. Quærit hic Are. an hæc rubri. & aliæ possint allegari vt tex. vide eum hic pulchre distinguentem, per quatuor. membra. in 5. co[illegible]te med. ver. quæro an hæc rub. item circa fi. eiusdem eo. ver. vlt. quæri qu[illegible] quærit, an rub. necessario sit continuanda vna ad aliam. vbi plene vide p[illegible]r eum. Item vide per glo. in l. gallus. in princ. ff. de lib. & posth. & gloss. in r[illegible]b. ff. de condi. & demon. per gloss. in l.1. de pet. bo. subl. lib.10. Ias. May a[illegible] rub. decr[illegible]i sint autenticæ, vide do. Fel. in c.2. col.24. ver. rubri. quæ [illegible]t extra de reicrip.

MPERATORIAM maiestatem. Quæ-
ritur vtrum duces & barones dicantur
habere maiestatem: vt eorum subiecti
in eos conspirantes maiestatis crimine
teneantur? arg. quod sic. 2.q.1.c.in pri-
mis.6.q.1.c.siquis.3.q.5.c.3. C. de episc.
aud.l.3.ver.reus autem. Et hanc videtur
1 tenere Archi.extra.de pœ.c.felicis. Posset dici†contra:quia
speciale videtur, vt hi qui contra imperatorem, vel in illos,
quia eius consilijs, vel consistorio desunt committunt, illo
crimine teneãtur, vt C.ad l.iul.maiest.l.quisquis.Et ideo nõ
videtur ad alios extendendum, ne pœnæ exaggerentur. ff.
de pœ.l.interpretatione,& facit pro hac parte extra.de sen
ten.& re iudi.in c.pastoralis.in cle.§. rursus.sed tñ in magi-
stratu populi romani est expressum, quod committitur, si
occidatur.ff.ad l.iul.ma.l.1.§. cuiusve opera. Sed illud ideo
quia per imperatorem iustituuntur, & eius personã repræ-
sentãt:negare tñ non possum, quin iudices, habeãt maiesta-
tem.ff.de iusti.& iur.l. pe. prope fi. vel potest distingui, an
tales habeant superiores, vt tũc cõmittatur, alias non.& fa-
cit.ff.de capti.l.nõ dubito.§.1.cętera dic vt in gl.adde tamẽ,
ibi post verbũ & c.sic.C.de cõsul.l.fi.Itẽ in ea.gl.super ver-
bo attendere cũ ipse miles sit, & alios commilitones vocat.
ff.de testa.mili.l.1.C.de vetera.l.1.lib.12.Igitur nõ legibus,
sed armis intendere deberẽt.C.de iure.deli.l.fi.vnde nõ fue
rãt imperatores, qui sex mẽsibus vacabãt studio, sed armis:
vt nõ.de excu.tut.l.1.§.idem diuus, & no.ex his quæ hic le-
guntur & notantur, quod fatui scholares, qui quandoque
armati oberrant, sibi casus excusationum causant: quia cum
leges,& arma sint adinuicem correlatiua, propter necessita
tem, gloriantur se perfectos, si vtroque se iuuare sciant. Tu
aũt tene, ꝙ vix aut nunquã in eadẽ persona concurrunt mi
litia,& sciẽtia.miles enim debet esse in cõtinuo cursu & cor
poris exercitio.C.de re mili.l.miles.studens vero in quiete.
C. de stud. lib. vrbis ro.l.1. Nam secundum Philosophum:
anima sedendo &c. & secundũ Senecam. Nusquam est, qui
vbique est. Primũ mentis cõpositæ existimo consistere pos-
se,& secũ morari:vitã in peregrinatione agẽtibus, hoc eue
nit.vt multa hospitia habeãt, nullasque amicitias. Idem ac-
cidat necesse est his, qui nullius se ingenio familiariter ap-
plicant:sed omnia cursu,& properanter trãseunt.otiũ enim
necessarium est, docentibus, & discentibus.C.de excu.tut.
a l.3. Item miles [a] debet † esse durus, & fortis:studẽs mollis
2 vnde secundum Philosophum, Molles carne, aptos musis
dicimus.& facit.ff.de capti.l.plurimũ.§.fin.reperitur tamen
per omnes historiographos, ꝙ militia semper secuta est cle
rum. Et philosophi primo fuerunt in Aegypto. vnde pro-
pter admirari cœperunt primò philosophari in Aegypto.
Secundò, in Asia. Tertiò in Græcia. Quartò, Romæ. Quin-
tò, in Francia: vbi fauente dño, manebit vsque ad fi. Et not.
quod nobilior & melior est sapiẽtia, quã militia. vnde Eccl.
9. Melior est sapientia, quam arma bellica.& Psal. Nõ in for-
titudine equi, voluntatẽ habebit:neque in tibijs viri bene-
placitũ erit ei, & ideo de ratione maior honor debetur sa-
piẽtibus, quam militibus:qui nõ debent esse, nisi executores
præceptorũ sapiẽtiũ,& ideo lex dixit milites nostros opor-
tet esse defensores, nõ dños.C.de capti.l.ab hostibus. in fin.
totum est conuersum hodie, milites imprudẽtes dominant̃,
sapientes obsequuntur:& multi opprimũtur, iuxta illud, qđ
scribitur Prou. 28. Dux indigens prudentia, multos oppri-
met per calumniam. Item in fi. gl. quæ est super verbo, gu-
bernare:supponit ergo, quod tempore guerræ nõ seruantur
iura, nec iustitia. quod verũ est, de facto: sanctius tamen es-
set, quod tũc facerent, qđ alio tpe. & legitur in vita beati
Gregorij, ꝙ Traianus Imperator fuit saluatus,& de inferno
extractus:quia vadens ad bellũ fecit iustitiã de quodã prin-
cipe, verũ est tñ, quod non debet tunc rigor omnino serua-
ri.vt extra.de treu.c.fi.& ibi not.31.dist.c.sciente. Glos.quæ
incipit leges.in fi.verius videtur per tramites.i.semitas.quia
sicut occurritur, per semitas fugientibus, sic per leges ca-
lumniantibus.& facit extra in prooemio decret. de his, quæ
hic scribuntur videbis plenius infra de pœna teme. litigan.

In glo.no.ibi cum C.de legi.& cõ.l.leges. religio enim di-
citur à religo religas.vnde cum leges voluntates hominum
religent,& coarctẽt, ad iuste viuendũ:faciũt hoĩem religio-
sum.& est simile.ff.de leg.3.l.vnũ ex familia.§.fi.Itẽ in ea.gl.
cum dicit ꝓportionabilia, nã sicut se habent arma, & usus
armorũ, ad victoriã:sic victoria ad triumphũ. & sicut leges
& vsus legũ ad calumniæ expulsionẽ, ita calumniæ expulsio,
ad religionem. In gl.quo ad leges.melius in auth. vt iud. si-
ne quoquo suffrag.in princ.C.de assesso. l. 1. In gl.s. quo ad
arma.in fi.vnde Seneca de virtutibus. Si prudẽs est tuus ani
mus, tribus temporibus dispensetur:præsentia ordina:futu-
ra præuide:præterita recordare. In gl.sub qua in fin.C. de of
fic.præto.afri.l.1.ver.Deo auxiliãte. Protestantur.i.pro testi
b monijs sunt: quia notorium [b] est ipso facto, nec probatione
indiget, vt no.ff.qui satisd.cog.l.si vero. §. qui pro rei quali-
tate.ff.de dote præleg.l.2.in fi.sed contrariũ no.C.de accu.l.
3 ea quæ. Do.iuris canon.distinxerũt†triplex notorium. Quod
dã continuũ, qđ continuo perseuerat, sicut qđ Philippus, fi
lius comitis Vallesij obtinet sceptrũ Frãciæ:& in hoc nõ re-
quiruntur probationes:imo valeret ꝓcessus sine li.cõtest.si-
ne testiũ receptione, nisi pars negaret esse notoriũ: tunc .n.
secundũ eos oportet ꝓbari notoriũ: ꝙ p duos testes ꝓbabit̃,
qui deponãt factũ esse notoriũ,& maiorẽ partẽ populi hoc
scire, reddẽdo causat sufficientes, suo testimonio. Et sic tenet
Io.gl.decr.2.q.1.c.de manifesta.Inn.& Host. extra de coha.
cle.& mul.c.tua.Spe.ti.de noto.cri.§.iã de notorio. ver. te-
4 stes.& §.1.ver.sed qualiter. †Item quodã actu transiẽs, sicut
quis publice occidit hoĩem. Itẽ quoddã interpellatũ.vt si qs
nõ cõtinue, sed interpolatim tenet concubinam,& in his re-
quirunt probõnem.vt no.in d.c.de manifest.& hoc vr̃ sequi
Inn.& Host.in d.c.tua.in gl.fama.& Spe.in d.§.iã vero istud
aũt.& Archi.in c.Romana.extra de cẽsi.de off.deleg.c.statui
mus, in gl.ord.ver.sed quid, si ex postfacto. hæc sñia non vr̃
vera, per c.qm̃.extra de fil.presby.vbi actu trãsiuerat, nec re
quiritur probatio. C. de sta.& ima.l. 2. & bene facit de his,
qui in ecclesia ma.l.1.& vr̃ expressum in feu.de pa.te. & in-
fir.§.si quis hominem.extra de sen.& re iud. c. pastoralis .§.
notoriũ.de senten.excõ.c.si iudex laicus. lib. 6. vt patet hoc
quia Africa fuit diu rebellis,& post victa per Iustinianũ, &
hoc protestatur ipsum factũ, contra rebelles, & tñ rebellio
actu trãsierat:imo ẽt ipsa victoria, quis.n.iudex exigerat ꝓ-
bationes, si negaretur Io.natione Cateranẽ.papã fuisse, vel
Benedictũ post eũ.vel Philippũ modernũ regem Frãciæ pn
strasse Flamingos apud casellũ quæ oĩa trãsierunt? Vnde vt
hæc materia, quæ est legistis ignota,& penes canonistas va
ria:plenius liqueat. Primò quæritur, quid sit notoriũ. Secun
dò, ĩ quo differatà manifesto. Tertiò, an in notorio, sit opus
citatione. Quartò, an litis contest. Quintò, an ꝓbatione. Sex-
tò, an sñia,& an scriptis. Septimò, an & qũo possit appella-
5 ri. Octauò qũo exequi. † Circa primũ, dic, ꝙ notorium est,
qđ est ita euidẽs, ꝙ latere nõ põt, nec tergiuersatione cela-
ri,& cuius est testis populus, vt in d.c.tua nos:& c. de mani
festa.61.dist.c.sacerdotale.in fin.25.q.3.ꝙ scripsi. Manifestũ
dr̃, ꝙ vulgo dr̃ corã pluribus factum, vt testm̃ Titij, factum
fuit corã pluribus testibus.ff.de test.l. hære. palã. quid ergo
si quis occidit hoĩem, corã pluribus testibus? an dices noto-
rium, vel manifestũ? Quidã dicũt, ꝙ si occidit corã decẽ, ꝙ
est notoriũ,& de hoc no.in d.c.de manifesta. Alij relinquũt
arbitrio iudicis, & in hoc ꝑseuerat.Spe.ti.de noto.cri.§.iã
de notorio.ver.& hoc notoriũ. Sed qd arbitrabit̃ iudex? Di
6 cas, ꝙ vere notoriũ est†qñ factũ est tale, quod de sui natura
oẽs sciũt, vel scire eos verisimile est:sic ꝙ non possit cadere
ignorantia, quin sit supina. sicut si qs, gerat se ꝓ episcopo in
aliqua ciuitate:vel si quis in mercato, toto populo cõspiciẽ-
te, occidit hominẽ, vel suspẽdit publice, vel alium actũ exer
cuit in præsentia populi. Et ideo credo, ꝙ sit notoriũ illud,
qđ in iudicio fit, vel inducitur in ecclesiis, diebus festiuis, po
pulo cõgregato. vel in publico & magnis assisiis. Nec re-
quirimus, ꝙ simul totus populus sciat: sufficit.n. quod per
7 Vicos, hi & alij dicant. Vnde latro dicitur † manifestus, qui
multos spoliat.ff.de iniust. rup. & irri.l. si quis.§. hi autem.
ver.nisi ꝙ intelligitur, in diuersis vicibus, vt d.l.1.de his qui

in eccle.ma.extra de transla.epi.c.quanto de cle.excõ.c.illud
C.de lati.li.tol.l.vnica, §. sed & si qui dñi l. publicati, C.de
testa.Et caue, quia si proponas, notorium in aliqua prouin-
8 cia, oportet†quod factum sit tale quod de sui natura,omnes
de prouincia sciant, vel scire possint.si in villa: ꝙ illi de tali
villa,municipio,vel castro,ff.de iur.& fact.ignoran.l.1.§.sed
facti.Quid ergo, si in villula, vbi sunt pauci habitantes,si in
conspectu omnium, factum fuit, qui forte non sunt sex, vel
octo? videtur quod sit notorium,ff.de regu.iu.l. neratius ex-
tra de elect.c.1.Hoc non credo: quia debet esse notum plu-
rimis,& multitudini,extra de cohabi.cle.& mu. c.fina.& vi-
cinia debet scire,extra de purg.cano.c.pe.ver.fi.ff.vi bo.rap.
l.prætor.§.1.de verb.signifi.l.palam.ff.de insti.l. sed & si pu-
pillus.§.proscribere,& ita patet differentia inter manifestũ,
& notorium.Euidens quandoque,prædicatur de vno,qñque
de alio,extra de elect.c.si forte,li.6.& c.ab eo.Qñque tamẽ,
manifestum ponitur pro notorio. C. de appell.l.ciues. ff. ad
turpil.ab accusatione. §. nunciatores. de do. præle.l.2. extra
de verb.sig.c.constitutionem, in 6.de offi.dele.c.1.e.li.Vnde
† vbi manifestum scribitur in materia, quæ non requirit iu-
9 dicialem indaginem,nec probationem,semper expone mani
festum.i.notorium: alioqui in propria significatione retine:
vt verba secundũ materiam intelligantur. ff. loca. l.si vno.&
ita saluabuntur gl.iuris ciuilis, quæ qñque dicunt,ꝙ manife
sta probatione,iura non indigent vt no.in d.l.2.de do. præl.
10 Item dicit, quod est etiam notorium†vbicunque constat
iudici,tanquam iudici,vt si in figura iudicij,aliquid factum,
dictum sit, quamuis populus, vel maiores populi, hoc non
sciant & sic intellige C.qui.& aduers.quos l.1.ff.de ap.l.cre-
ditor.§.iussus,extra de sen.excõ.c. venerabilibus.§.secus, de
appel.c.romana.§.fin autẽ,li.6.de offi.dele.c.de causis.Qui-
dam aũt, exigunt:quod sint tot cum iudice,ꝙ possit dici no
torium,& ita vr̃ tenere Spe.§.dicto iam §.pe. de Sãsone pro
quo C.de custo.reo.l.2.ibi cũ dicit:publico testimonio.quod
non est verum : quia secundum hæc, nihil faceret figura iu-
dicij,quæ multum facit per prædicta. Item est notorium il-
d lud,quod per acta d, & processus per partes concordatos,
vel aliter solenniter factos,apparet.C.de lit.contest.authen.
offeratur,ver.quod non mox.non extra de rescrip.c. cũ con
tingat.2.q.1.c.deus omnipotens,§.quando autem.C.de dela
to.l.2.lib.10.Vel resultat ex iuris præsumptione. in authen.
de resti.& ea quæ pa. §. vnum. ff. ad turpil.l.1. ff. de his qui
sunt sui vel alie.iur.l.filius.Item est notorium,quod commu
nis & antiqua traditio habet inconcusse: sicut quod Carolus
vicit hispaniam, & passio Christi, & similia.C. de sum.tri.l.
1.ibi quam diuinum. & ff. de re iudi.l.fin. de cada.pu.l.1.in-
fra de ado.§. fin. ff.de legi.l.fin.in auth. vt non luxu. contra
na.cir.me.& no.Host.in d.c.quanto.de transa. & Spe.de no-
to.cri.§.iam ver.notorium facti.Inn.tamen,dicit,quod illud
est probandum, & dat modum probandi,extra de ver.signi.
c.veniens. primũ tamen ego sequor,per leges,quas allegaui.
Itẽ põt,dici notoriũ.quod indubitatus & vulgaris rumor as
serit, & vr̃ expressum , extra de elec.c.vbi periculum.§.quia
vero.ibi indubitater rumor,lib.6.Item illud,quod oculis iu-
dicis patet de se.ff.de mino.l.minor 25.an. extra de cor.li.6.
c.cum detur.de ele.c.si forte, li.6.de ver.sig.c.constitutionẽ
lib.6.Et no.ꝙ securum est,& cautum,quod antequam proce
datur in notorio , pronuncietur esse notorium. vt no. Ioan.
An. extra de sen. et re iud.c.pastoralis, in cle.sed pars etiam
caute facit,si appellet ex illa pronunciatione,& admittetur:
11 extra de app.c.romana.§.finautẽ,li.6.In†dubio securius iu-
dicio,ordinẽ iudiciarium obseruari,ne forte reputetur noto
riũ,qđ no.est.& annihilaretur processus, nisi esset ita noto-
riũ euidẽter,ꝙ esset ridiculum,ordinẽ iudiciariũ obseruare:
extra de appel.c.cõsuluit, et no.Host.in c.cũ sit,eo.ti.de pur
ga.ca.c.pe.& est simile consilium,extra de iudi.c.dispendio-
e sam,in fi.in cle.Circa tertium an opus sit citatione e glo. di
cit quod sic,idem Inn.in c.ad audientiã nostrã,extra de app.
cum sit romana,idem Spec.tit.de noto.cri.§.1.ver.1. & ver.
dicit quoque,quibus ob.d.c.cum sit,de elec.bone,& c.per ve
nerabilem, & vr̃ expressum in d.c.quanto, de transla.episco.
& ibi Inno.11.q.1.c.statuimus, & d.c.qm̃, de fil. presby.Di-
12 camus,† quod in notorio iudici,vt iudici,quod illa die pro
cedat,& parte præsente,non est opus citatione:vt siquis in-
iuriatus fuerit,in præsentia iudicis, pro tribunali sedẽtis:Ex
quo enim habet partis præsentiã , non oportet amplius euo
cari, & sic potest intelligi.l.creditor.§.iussus.ff.de app.extra
de iureiu.c. fin.li.6.Sed die elapsa, & maxime parte absente,
est necessaria citatio.extra,de verbo.sign.c.cum olim. & pa-
tet, quia per confessionem emissam in iudicio , fit res noto-
ria,vt c.romana,supra alleg.& tamen pars,quæ confessa est,
vocatur in sententia , vt ff.quæ sen.sine ap.l.2.§.item cum ex
edicto.In notorio vero facti translati,vel interpellati,dicunt
omnes partem citandam:sed in contrarium sunt opin.Secu-
rius est tamen partem vocare,vt no.Host.in d.c.cum sit.Ego
credo,ꝙ sit necesse,quia in c.pastoralis,extra de sen.& re iu.
in cle.papa non negat notorium, & tamẽ sententiã infirmat
propter defectum citationis, & facit d.§.iussus.si tamen iu-
dex timeat scandalũ,vel periculum,põt sine citatione proce
dere vt c. per venerabilem. & c.bone.& maxime ad senten-
tiam excommunicationis,quæ fertur in absentem, extra de
simo.c.accusatum.& d.c.cum sit.& no.d.c. de manifesta, &
facit bene extra de sen.excom.c.constitutionem.in fin.lib.6.
cum in illa opus esset monitione : vt ibi no. Host. & c. cum
sit,quod intellige,si possit fieri sine periculo,vt dixi.Et cita-
bitur peremptorie,sicut in alijs causis, & cum interuallis, si
sit possibile,vt ibi.Nec ob.extra de sen.& re indi.c. cũ olim.
quia ibi,vel pars fuit citata,vel Papa processit de plenitudi-
ne potestatis,vt ibi no.per gloss. & Host. Quid si reus bonas
defensiones habebat? & nihilominus condemnatur absens,
quod potuit fieri cum in notorijs procedatur per viam in-
quisitionis,vt l.ea quidem.C.de accu. & sic absens potest dã
nari.vt c.qm̃. extra vt lit. non contest. Spe.dicit , quod au-
dietur:& si fuerit cõdemnatus,tanquã de notorio,cũ non es
13 set,reuocabitur.extra de sentẽ· & re iu.c.cũ Bertoldus. † Tu
dicas,ꝙ si vult dicere sententiam nullam,ex eo,quia non est
notorium, & non fuit ordo iudiciarius obseruatus, vel quia
iniquitatẽ euidentẽ continet, quod audietur.vt clem.pasto-
ralis infra allegata:alias aũt non audiretur: nisi sicut audire-
tur , qui cõdemnatus esset absens.debita solẽnitate obserua-
ta.sic intellige ꝙ idẽ Spec.no.eo.ti.§.1. Sed an debeat voca-
ri ad singulos actus iudiciales? Innoc. videtur tenere quod
14 non in d.c. tua nos. in glo.puta. † Circa quartum quæritur,
quid si pars cõpareat , an debeat dari libellus? Dic quod nõ,
f nec est necessaria lit.cõtest.vt d.c.ad nostrã f & c.de manife-
sta.& c.scelus.2. q.1. & no.in c. tua nos. de libel.obla.c.1.in
aut.de exhib.re.§.sancimus.in glo.in verbo , libellum.Quid
si reus velit excusationes, seu defensiones proponere ? doct.
Inno.& Host.in c.tua nos.& Spec.eo.ti.§.1.ver.si auditis,di-
cunt:quod iudex audire debet, & si non audierit , non valet
processus: si tñ audierit, & probationes non admittat, tunc
bene valet , & sufficit quod iudex coram superiore possit
ostendere crimen notorium.Sed cum saltem superior debet,
debeat probationes illas audire, & admittere,quare non er-
go principalis iudex ? videtur distinguendum , quia aut fa-
ctum, & facti qualitas sunt notoria, verbi gratia, notorium
est quod reus interfecit hominem : & quod interfectũ,cum
armis assalliuit, occiso non percutiente , nec se defendente,
tunc ego credo , quod reus non auditur , nec ad proponen-
15 dum,nec † ad probandũ,ꝙ ad sui defensionẽ fecerit , & est
expressum in feu.de pa.te. & eius viola. §. si quis hominem.
Si vero facti qualitas , non sit notoria.v. g.quis in iure con-
fessus est,quod occidit hominem,vel forte eũ occidit pluri-
bus præsen tibus,qui viderũt mortuũ: non tñ primũ insultũ,
& vult ꝓbare,ꝙ occisus inuasit:iniquus esset iudex,qui pro-
bare eũ non admitteret.& pro hoc facit §. si quis hominem.
Imo põt dici , ꝙ obiectus talis exceptionis facit desinere rẽ
esse notoriã. & hoc bene probatur. ff. de ta.exhi.l.1.§.sed si
neget.extra de sen. excõ.c.venerabilibus.§.idẽ est , cũ §.seq.
in 6.a contrario sensu.Et ideo conseruatores,quia possunt se
intromittere de notorijs, nõ possunt se intromittere,nisi ex
ceptio talis proponatur: extra de offi. deleg.c.1. lib.6. & ibi
no.Circa quintum quæritur,nunquid debeat probari noto-
riũ? D oc.dicũt vt supra ꝙ in cõtrariũ non requirat ꝓbatio.
in

in alijs ſic.& hoc tenet Inno.& Hoſt.in c.tua.Spe.in titu. de not.cri.§.iam. ver.iſtud cũ ſeq.Arch.extra de cenſi.romana. de off.dele.c.ſtatuimus:in gl.ordi.ver.ſed quid ſi. quibus obſtãt iura, quæ ſuperius allegaui.Vñ videtur melius indiſtincte tenẽdũ,quod nõ ſit neceſſariũ teſtes recipere,in caſu veri notorij,in eo,ꝙ notorium eſt,& quod cõdemnatio valeat, & proceſſus.dato,ꝙ nihil ſit probatum,per iura alleg.& ſufficit ꝙ ſuperior reperiat notorium, & ſibi fiat fides,ꝙ ſit notorium.Si dubitaretur eſſe notorium, procedet ſuperior per informationem,ad hoc, vt rei euidentiam habeat, per iura ſupra alle. & maxime per §. ſi quis hominem. Quid ergo, ſi crimen denunciatum eſt iudici, ſicut notorium? Dic,quod ſi ſit tale, ꝙ iudex & populus videre poſsint, ſicut epiſcopum ſedentem in ſolio publice, tunc ſtatim procedere ſine informatione,ſinautem,informationem recipiet,& per eam procedet.et ſic intelligi.l. ea quidem.C.de accu.& de defen. ciui. l. defenſores ciuitatum oblatos. Et in illa informatione debet vocari pars,ſecundum Inno.& Hoſt.in d.c.tua.Secundum Archi.vero,non eſt neceſſe,vt no.d.c.1.lib.6.de offi.de leg.Ego credo, ꝙ ſit tutum, eam vocari per c.bonæ.§. licet. de elect.& vide quod ibi no.Inn. & quod plures teſtes recipiãtur,in informatione ne ſit tergiuerſationi locus. Quid ſi populus ſit mutatus? Arch.dicit non eſſe notorium. d.ca.1. quod poteſt eſſe verum, niſi quando communis traditio,&
17 indubitata,hoc retinuit vt ſupra probaui.†Circa ſextum,an
g ſit neceſſaria ſnĩa g? non videtur.ff.de act.emp.l.emptorem extra de diuor.c.ſignificaſti.& hãc Arch.extra de cẽſi..c.romana.§.fi.in gl.ſciendũ.quod eſt verum. vbi tenditur ad pœnitẽtiã ſalutarẽ:ſecus alias.extra de diuor.c. porro. de purg. cano.c.pe.3.q.5. quod ſuſpecti.& d.§.ſi quis hominem. Sed, an debet dari in ſcriptis? nõ videtur,cũ nec libellus detur:vt ſupra ſcripſi.C.de ſent.ex breuicu.re.auth. niſi breuiores. in auth.de mand.princ.§. ſit tibi quoq;. Tutum tamen eſt ſcribere extra de verb.ſigni.ca.ſæpe.§.ſententiam. in cle.Sed an poteſt appellari? non videtur, extra de appell. c. conſuluit.& c.propoſuit.& c.peruenit. C. quorum app. non reci. l.abſtinendum. ibi, dummodo euidentis atque conuicti.
18 †Dic, ꝙ non poteſt appellari.ſi tamẽ appelletur de facto quod coram iudice appellationis proponatur, non eſſe admittendam appellationem:quia facta ſuper notorio,& ſi iudici appellationis de hoc conſtet, non admittet: alias ſic.extra de appel.c. romana.§.ſi autẽ, & debet iudex appellationis,procedere per informationes,ſicut primus:& ſi reperiat notorium, confirmabit proceſſum,& ſentẽtiam,ſinautẽ omnia annullabit,vt no.Inn.& Hoſt.in c.tua.& ſupra dixi.
19 Nunquid ergo iudex principalis exequetur†ſententiam, nõ obſtãte appellatione? Dic ꝙ nõ, et iudex appellationis, poteſt ei inhibere,ex quo incipiet cognoſcere,an ſit appellatio admittẽda, vel non:vt d.c.Sed ante inhibitionem,poſſet eam exequi:vt no.doc.in d.c.tua,quod ego non credo in caſu,quo non poſſet executio retardari.ff.de appel.l. illud ſciẽdum,niſi in caſu.ff.de ap.l.cõſtitutiones.& videtur notari.ff. nil no.pe.appel.l.vnica.glo.appel. & facit ff.de iniuſt.rup.& irri.l.ſi quis filio.§.hi autem,ver.quid tamen.Sed an hi modi procedendi obtineant tam in contractibus, & alijs,quam in criminibus? Inno.videt tenere ꝙ nõ in c.tua.in fi.magnæ gl.Sed videtur verius,quod hoc ſolũ obtineat,quod notoriũ probari nõ debeat,& ibi no.Hoſt.ſed bene verũ eſt, quod illa quæ ſupra dicta ſunt,nõ obtineant:niſi in caſibus, quibus, in contractibus proceditur per viam inquiſitionis,de quibus no.per Inn.extra de iureiu.c. ad noſtram. Item no.quod exceptiones dilatoriæ non admittuntur in cauſa notorij: nec exceptio ſpoliationis.vt Spe.de peti.& poſ.§.quoniam.verſ. verius.Item quidam dicunt, quod probatio fieri debet intra octo dies.dicit Inno.de ſen.excom.c. ſolet.lib.6. in Spec.eo. tit.§.1.ver.item notorium facti.hæc ſufficiant nouis lectoribus;& auditoribus,de notorio.

a Adnotatio.Item miles.Vide hic per Ang.quæ ſit differentia inter doctorem,& militem, & quis eorum ſit præferendus : quæ eſt quæſtio pulchra, & hic tractata per ipſum. partim remittendo ad Bar.& Bal.& alios.partim etiã declarando opi.ſuam.item miles & clericus, quando æquiparentur, vide do. Fel. pulchre in c. cum ex officijs. de præſcrip.in 11. col.poſt me. in impreſſione Lug.in ver.in quantum Abb.Item quomodo doctor imperialis,vel papalis,alios præcedat:vide eundem Feli.in c.per tuas.in 2.col.de maio.& obe. vbi etiam tractat,quibus prærogatiuis præfulgeat.

b Notorium.Ang.hic dicit materiam iſtam, non multum hic congruere:ſed eſſe materiam canoniſtarum in c.veſtra. de coha. cle.& mu. vbi tu vide, per do.Abb.poſt omnes alios ampl.hoc tractantem.

c Indiget licet probatione notorium non indigeat: tamen debet proponi in iudicio.vt dicit Ang.hic nec tamen releuat ad minus ab onere probandi,eſſe notorium : vt no. glo. in l.ea quidem.C. de accuſa. & Aret. hic, item Sal.C. de accu.l.ea quidem quando tamen notorium releuet, ab onere allegandi, late & vtiliter per do.Fel.in c.cum ordinem.8. col. ver.ad glo. in cle. appellanti.de re iudi.vbi ſunt ſeptem declarationes, valde ſolennes, & nouæ.ad illud vulgare dictum, quòd non releuet ab onere proponendi: licet releuet ab onere probandi.adde plenius, quam per alium, per Car.in cle.1.q.22.in fi.& quod ibi poſui,in apoſt.ad ipſum.de for.comp.Panor.in c.quoniam.num.3.& quod ibi poſui in apoſt. ad eum in ver. conſtat. iudici. extra de fil.presby.& in c. licet heli. & ibi iterum in apoſt.ad eum in verſi. requiritur probatio.de ſimo.Aduerte tamen,quod debet probari id quod pro notorio allegatur, eſſe notorium:ut dixi plene vbi ſupra & Spe.in tit.de proba.§.3.verſi.4.& in tit. de aboli.§.2.in prin.

d Per acta.Vtrum acta faciant notorium, Vide do.Fel.poſt omnes in c.ſignificauerunt.in 2.col.verſi. ſed in contrarium. de teſti.

e Citatione.Vtrum poſsit omitti citatio, vide generaliter per do.Felin. in c. inter quatuor.de maio.& obe.in fi.

f c.ad noſtram.Adde. c. quoniam. de fil.presby. & vide ibi Abb. & Inno.c.

g Neceſſaria ſententia.Sententia,in notorijs requiritur.Bar.in l. emptorem. in prin.ff.de act.emp.per c.cum ſit romana.§.de appel. Bal. in l. cum fratrẽ. C.de his,qui.vt indi.in 3.col.ver.dubitare conſueuit. niſi delictum ſit grane. c.propoſuit.& ibi Phil.Franc. de appel. dicit tamen Inno. in c. ex parte. de verb. ſig.& Pet. in c.cum dilect. de pur. cano. quod in notorio non requiritur pronunciari,ſicut notorio,ſed per viam præcepti,poteſt ferri talis ſententia.adde tu concludendo quod requiratur ſententia : vt plene per Bal. in c.1. qualiter do.proprie.priue.Et iſta poteſt eſſe ratio quia notorium,pro ſententia non habeatur, vbi requiritur iudicis miniſterium ad priuandum, vel puniendũ,vt no.idem Bal.in l.1.C.ne fil.pro patr.& no. in alle.c.propoſuit.de appe.Bar.in l.ictus fuſtium.ff.de infa.& Alex. in l.is cui.ff.de verb.obli.

1 *Leges, quos, ligent.2.3.4.*
5 *Iuſtiniani conſulatus.*

1 OMNES vero populi. † Subaudi, qui de facto obediunt. Nam quamuis imperator ſit dominus totius mundi: vt l.deprecatio.ff.ad l. Rho.de iac. & omnes principes ei ſubſint.7.q.1.in apibus.& omnes nationes.11.q.1.c.quicunque,& c.volumus:& omnes prouinciæ.63.di.c. Hadrianus. Nihilominus tamen leges non extenduntur niſi ad illos, qui de facto obediunt. vt C. de ſum.tri. l.1. ibi cum dicat, quos &c.de commer. & mer. l. mercatores. in feu.de pa.te. iura.fir.c.1.extra de ſen.& re iud.c.paſtora.in cle.& ideo videtur, quod de geſtis, vel commiſsis tempore rebellionis, non debeat iudicari ſecundum leges romanorum : extra de diuor.c.gaudemus.Et idem videtur in decretis per d.c. & ſic tenent Bar. & Hoſt. extra de conſt. ca.1. & Spe.ti.de conſti. Sed Inn.contra in d.c.1. Et per hoc videtur, quod illi de regno Franciæ non debet iudicari per leges romanorum.
2 † Sed poteſt dici contra, nam eccleſiam leges non ligant. extra de conſti.c.quæ in eccleſiarum : etiam ſi eſſent ad eius commodum. vt c.eccleſia.eo.titu.10.diſt. c. 1. & tamen debet per eas in cauſis eccleſiaſticis iudicari, ſi canones non repugnent. extra de iur.calum.c.1. de cau. poſſ.c. ad vlti.de noui.ope.nuntia.c.1. & ſi vis plenius ſcire, quas leges eccleſia admittat, & quas non,dic vt per Hoſt.extra de ſolu. c.ſi. vt dixi in d.l.1.C.de ſum.trini.†Et eſt argumen. quod ſtatu-
3 ta, & conſuetudines non ligant non ſubditos. a Super qua
a queſtione dic,quod ligant contrahentes,vel delinquentes in territorio ſubiecto,dum tamẽ ſciant.C. vbi de cri. agi opor. l.1.& in auth. qua in prouincia,ff.de euict.l.ſi fundus. An ſi ignorantes? Dyn.dicit,quod in delictis ligant, ſi quis faciat rem : alias de ſe prohibitam: alias non : vt ff. de accuſa. l. ſi cui. §. penulti.Iaco.dicit, quod imo indiſtincte ligant ignorantes, ſi ſtatuta contineant vtilitatem publicam. ff. de off. præfect.vrb.l.1.§. cura carnis. & hoc videbatur ſequi. Spec. tit.de conſti.Verius † videtur, quod indiſtincte non ligent
4 ignorantes, vt pœna ſtatuti teneantur. Sed ſi rem faciant alias prohibitam, puniantur iure communi,niſi eſſet ignorantia craſſa, vel ſupina. vt extra de conſti.c. 1. lib.6. ff. de decre. ab ord. fac. l. fin. Sed quo ad obligationes ex contractibus, ſeu quaſi reſultantes, ligant.vt l.ſi fundus.ff.de euic. Dic plene vt ſcripſi in d.l.1.quæ poſſet hic conuenienter allegari, & adaptari. In glo. ſcilicet ab alijs: hanc Iac.tenet.
In glo.ſ. in vnum de quo. C. de Iuſti. co. emen. l. vnica.
In glo.ſtatim.Simile ff.de cond.& dem.l.4.Ia.In glo.poſt digeſta.in fi.Sed ex hoc non probatur: quia plerũq; ſit mentio,

tio,de eo,quod faciendũ est.Sed probatur, quia tẽpore com
5 positionis huius libri,princeps erat in tertio gradu†consulatus.C.de vet.iu.enu.l.2.§.leges.Tempore editionis C. quem habemus,erat in quarto.& sicut tertius ante quartũ, sic iste liber ante codicem.C.de emen.Iusti.C.in fi.secundũ Iac.nec ob.infra de libertinis.§.libertinorũ.vbi fit mẽtio de cõstitutionibus Codicis:quia de prima constitutione loquitur.

a Adnotatio. Non subditos. An autem statutũ laicorum,possit disponere super bonis clericorum patrimonialibus, vide do.Fel. in c.ecclesia sanctæ mariæ. col.4. de consti. Tu adde pro dicto origi. huius quod notaui in apost. ad Gui.de cu.in l.cunctos populos.in prin.C.de sum.tri.& fid.cath.

1 *Negationum duarum triumue vsus.*
2 *Magistratuum gradus explicati.*
3 *Iurisconsultorum varia nomina.*
4 *Actu vno qualitatem non argui.*
5 *Iudex imperitus non recusandus.*

a CVMQVE hoc Deo a propicio.In glo.pro simplici. ibi cum dicit per mundum,his diuersis nominibus nuncupantur in iure:quia susceptores, opinatores.C.de suscep.in rub. de an.& tri.l.missi opinatores de can.lar.titu.l.1.

Item,in ead.glo.cum alle.§.deinde cum ærarium.Summitur & quarto modo, in auth. de quæstore toto titu. Item, quinto modo, pro cancellario. C. de di. rescrip.l. fin. & ibi no. Item in fin. eo. glo. omnes istæ expositiones recidunt in vnum, quia extra administrationem positus, retinet di-
1 gnitatem.C.vt dig.or.l.2.secundum Ia.In glo.no.duæ † negationes.in fin.ff.de ver.sig.l.duobus.Contra. C. de ser.fug. l.1.Dic,ꝙ vbi ponuntur circa idem, affirmant:nisi sensus iuris contrarius sequeretur, sed si circa diuersa negant: quia tunc nõ sunt duæ,sed vna.Sed quid si sint tres? dic ꝙ quantæcũq; in pari numero affirmant: tantæcunq; in impari negant.ff.de cada. pu.l.1.de ven.in pos. mit.l.extraneo.de iure deli.necnon. in auth.de his qui ingre.ad appel. §. quia enim
2 ver.si vero neuter.de hær.& fal.§.ordinatum. † In glo.qua-
b tuor sunt ordines. b & in quo gradu, quisque sit, patet ex ordine officiorum. ff. & C. nam incipita superillustribus, vsque ad offi. præfe. præto. & exinde sunt illustres, vsque ad rubricam de offi.præto.spectabiles,vsque ad rubricam de offi. præsi. & iste est de clarissimis, secundum Ia. Hoc autem sic probatur: quia consules superillustres sunt: vt C. vbi se. vel cla.l.3.& no. ff.de appell.l.1.§. denique.quamuis quandoque vocentur illustres.C.de dig.l.1.item quæstor. & præfectus vrbis, sunt illustres. C. de appella.l.præcipimus. Item prætores, duces, et præfectus vigilium sunt spectabiles.in auth.de appell.& interl.om.§.similiq; modo.ff.de off. præfe. vigil.l.3. §. itaque. & proconsul. C. de comiti. consi. l.1. item præses est clarissimus. C. de priua. car. l. vnica. de epis.& cler.l. raptores. Item in ea. gloss. cum dicit, merum imperium, in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. In gloss.
3 scientia. in fin. Vel † antecessoribus id est doctoribus, qui alios antecedunt.sic nominantur in proœmio.ff. §. sed cùm vos.ver.ideo, & §.& primo.in fin. Item doctores, dicuntur præceptores.ff.de dam.infect.l.si in ædibus. in fin.item professores:vt in proœ.ff.§.illud vero item magistri.vt ibi in §. his igitur.item doctores.C.de profes. & me.l.medicos.ff.de excu.tuto.l. sed & reprobari.§. legum. extra de magist. c.2. item domini.vt in auth.habita.C.ne filius pro patre.In glo. hic est interpositio. in fin. hic autem constat, ꝙ principes, debent quærere super omnia fideles consiliarios. nam sapiens infidelis plus nocet,quam insipiens.in auth.de his qui ingre.ad ap.§.illud.In glo.1.ex multis.not.ꝙ ex vnico. actu
4 non debet † quis iudicari malus vel bonus, nec est vera probatio,per vnicum actum:& ideo, licet quis præsumatur bonus. ff. de leg. 2.cum quidam.& l. cum pater. §. rogo. C. de inof.test.l.omni modo.nisi malum fecerit.ff.de acc.l.si cui. §. ijsdem,& plene not.Dyn.extra de reg.iur.c.semel.lib.6. si reperiatur ipsum fecisse bonum,& malum videtur ponderandũ,quod plus cõsueuit,vt nõ debeat iudicari malus, si semel bene fecerit et semel deliquit.ff. de testi.l.ob carmẽ, & hoc, nisi deliberate deliquisset,sicut ille,q̃ accusat calũniose,vt d. §.ijsdem,in illo enim,tenerã doctrinam Dyn.datam in d.c.vt præsumatur talis, qualis vltimo reperitur,dic vt ibi.[Et hoc in eo, qui deliquit,in alijs nõ,secundum Iac.Item dic,ꝙ vbi reperitur æque bonus,sicut malus,præsumitur bonus secundum eum per l. omni modo.Et in hoc dicit standum vulgari opinioni, vt l.cum de lanionis.§.asinam.ff.de fun.instru. & facit ꝙ si licentiatus respondeat de aliquo bene,& de aliquo male,non debet reprobari,sed debet super diuersa interrogari.] Item in ea.glo.cum dicit magistrum.i. causa laudis est.C.de offi.ma.mil.cum propitia.de offi.recto.per iustissimos.C.de postu.l.quisquis.§.nemo.C.de ope.pu.l.fi.

In glos.in bonam partem.vel dic,suasionibus.i.suggestionibus, quæ permissæ sunt in opere ordinato ad bonum. vt not.ff.si quis aliquem test.l.fi.C.eo.l.iudicium.nisi fieret dolose: vt ibi.ff.de dolo.l. si legatarius, & l.si quis affirmauerit §.1.C.de apo.l. eum quicunque, & facit pro religiosis, qui suggerunt pueris, ꝙ intrent religionem extra de conuer.cõiu.c.si de eo, per Cyn.C.quæ sit.lon. consue.l.2. q.3. Item in tex.fabulis no.contra illos, qui delectantur in romantijs, & fabulis, quos reprehendit Pau.Ad fabulas autem conuertentur, &c. & vide, quod dixi in proœmio ante rubricam. In tex.ibi splendore.i.constitutionibus imperialibus,quæ splendere dicuntur.Et per hunc §.dicit Iacob.ꝙ non debent causæ committi viris ignaris,& quod recusari possunt,nisi princeps ex certa scientia committeret, vt in auth.de iudicibus, &vt nullate,cum iureiur.elig.col.6.§.1.de re iudi.l.quidam consulebant, sed iudices ordinarij possunt esse. C. de iud. l.
5 certi. † Ego non credo, ꝙ ex hoc possint recusari, si tamen alias habeant factorum experientiam per d. l, certi, quia possunt habere assessorem, extra de rescript.statutum.§.pe. lib.6.quæ loquitur in delegato, & ignaro, qui indiget assessore. & in hac sententia est Spec.tit. de delegat.§.excipi,versicu.item qui est illiteratus, quamuis non vidisset. d.capitu. statutum.

a Adnotatio. Deo. Vide de hoc Ang. Areti.hic, vbi ponit plures casus, & quæstiones.
b Ordines.Vide hic Aret.melius istos ordines declarantem.

1 *Mandatum approbandum & cur.*
2 *Mandatarius quando non substituat.*

QVAS ex omnibus. Not. secundum Iac.quod in arduis
1 negotijs, non sufficit † mandatum, nisi ille qui mandauit
a prius approbet, a quod per mandatarium factum est,& ratum habeat. ff.de ri.nup.l. generali, sed illa lex non probat hoc: quia ibi non mandauit, quod matrimonium contraheret, sed quod quæreret maritum, vnde si expresse mandasset, bene valeret,absque alia ratificatione: vt patet hodie expresse extra de proc. c. fin. lib.6. Sed si Ia. dixisset quod in
2 arduis mandatarius†non potest alium substituere:tunc bene dixisset, vt ibi patet: nec ista lex facit ad propositum, quia hæc non dicit,quin valuisset,si ita mandatum fuisset: sed mãdatum fuit ꝙ opus facerent,& postea probaretur,sicut ff.loca.l.opus.&l.maritus,cætera dic,vt in glo.

a Adnot. Prius approbet. Adde Bal.in l. si ex multis. C. de annua.excep.& in si.in l.1.C.commo.Cardi.in cle. non potest de procu. & Io.And.in c.quæ ad agendum.eo.tit.lib.6.

De iustitia & iure. *Rubrica.*

In glos.rubricæ. cùm dicit hoc iure probatur in auth. vt omnes obe. iudic. prouin. col.5 ibi cum dicit, quæ iura nobis distribuunt.

1 *Iustitia qui accipienda.*
2 *Iustitia quomodo prior.cùrue summa dicta.*

VSTITIA est constans.In 1.gl.cir. me.cũ alleg.§.vt autem.intellige, quòd illud verbũ est tollatur a parte subiecti, & ponat a parte prędicati vt dicamus,Iustitia cõstans,& perpetua voluntas est ius suum vnicuiq; &c. alias si tolleres omnino,glos.reprehenderent textum qui ponit verba

alli

illa in diffinitione,& poſſe dici gl. Aurea. ſecundum Iac.In
a fin.gl. vel diffinias. a ſecundum Ia.ſi vis eſſe prædicator. Iuſtitia eſt habitus mentis bonus, ius ſuum vnicuiq; tribuens, ſecundum ſuam dignitatem,maioribus reuerentiam : minoribus, diſciplinam: Deo, religionem: parentibus, obedientiam : partibus concordiam : ſibijpſi, caſtimoniam: miſeris, ſeu pauperibus, compaſsionem : & ſecundum eum hoc to-
1 tum,quod ſcriptũ eſt in gl. eſt truffa : quia hic † loquitur de iuſtitia,quæ cadit in hoie & illa verba cõſtãs, & perpetua,intelliguntur de conſtantia,& perpetuitate,quæ cadere põt in homine,vnde nõ oportet,ad hoc ꝙ homo ſit iuſtus,ꝙ ſit ita conſtans ſicut Bea. Pet.ſed prout cadit in homine, & humana fragilitate &c. auth. qũo oportet Epiſ. & cle.§.igitur ordinandus.ff.de ædil.edic.l.ſi quid. Et ꝙ dicitur, ius ſuũ & c. diſtribuit,pro generibus ſingulorum: non pro ſingulis generũ ſecundũ eũ. Vult dicere, ꝙ gñale eſt,quod homo reddat vnicuiq; ius ſuum, non tñ ſemper de facto fit. Tu dic,ꝙ iuſtitia,eſt vna de quatuor virtutibus cardinalibus, ſine qua aliæ nihil poſſunt: vt patet in auth. vt omnes obe.iud. prouin.in prin. & hic diffinitur prout eſt virtus in ſe : non autẽ prout exercetur per hoĩes: quia ſi hoĩes nõ faciunt iuſtitiã,nõ propter hoc iuſtitia ,put eſt virtus,de ſuo eſſe mutatur:ſicut nec ius,ſi iudex male iudicat.ff.eo.l.pen.§.1. In gl.põt recte, in fi.quidã reprehendũt hãc gl.dicẽtes ꝙ iuſtitia nõ eſt ſummũ bonũ:imò fęlicitas,quæ ex quatuor virtutib.perficitur. Itẽ, quia iuris prudeutia,eſt ſcienita iuris, & maius bonũ eſt habere ſcientiã,quã libros in arca,in quibus eſt ius.ſecundũ Ia.
2 gl.eſt vera.† nam iuſtitia eſt prius quã ius. ſicut abſtractum, ante cõcretũ,item ante prudentiã,ſicut ſcibile,ante ſcientiã. & ſicut iuſtitia,eſt prima:& per conſequens, ſumma, nam ſi ſummum dicitur primum:prima enim pars rei dicitur ſummitas,ſecundũ eum infra de iur.per.in prin.infra de obl.§.1. Et no.quod vocatur concretum.i. coaceruatum,ſeu conglomeratum : quia concretum, hoc proprie ſignificat.

a Aduotatio. Vel diffinias. Not. hic Are. quod iſte text. loquitur etiam in iuſtitia creaturæ. Vide eum hic eo.§.

1. *Studioſis inimica quinque expugnanda.*
2 *Inconſtantia quando, an non, admiſſibilis.*

Hɪs ɪɢɪᴛᴠʀ. In text. ſuper verbo leui. Vnde Prou. 12.Doctrina prudentium facilis, item Philoſophus 1.Ethicorum. ꝙ dicitur ſufficienter de morali negotio,ſi fiat mani feſtatio,ſecundum ſubiectam materiam. Vnde Ambroſius. Melius eſt,vt intelligant nos populi faciliter loquendo, quã ſi commendent grammatice obſcure loquẽdo, & facit C.de nudo iu.quiri.l.vnica. infra quod cum eo. circa princ. Simplici. in bonam partem. infra de fideic.hær.§. ſed quia.le.2. ſecundum Ia. Rudẽ.Loquitur pro iuuenibus : quia ſi ſit introductus in alijs artibus, debet ſtatim ad omnia animũ applicare,ſecundũ Ia.caueat tamen de textib.præcipue,vt dixi ſupra in princ. Multitudine. Multitudo enim oneroſa,nihil habet honeſtum:vt in auth.vt determi. ſit nu. cle. in prin.§. nouimus. Deſertorem. Quia videns tantam multitudinem, ſperans non poſſe attingere,totum, quandoque dimittit. Et caue,ꝙ non te terreant,tot legum volumina:quia addiſcendo vnum,addiſcis alia.
1 Hoſtes † autem ſcholaſticum impugnantes,ſunt quatuor timor difficultatis,terror prolixitatis, pauor aduerſitatis,tremor inſtabilitatis. Primũ hoſtem,impugnat ſtudioſus,magnificentia & magnanimitate.Secundũ, conterit fiducia,& ſecuritate. Tertium, ſuſtinet patientia,& longanimitate. Quartum repellit perſeuerãtia, & firmitate. Propter primũ dicitur Sap.8.Hanc amaui, & exquiſiui a iuuentute mea factus amator formæ illius. Propter ſecũdum, dicit Hie. ſuper illo verb.nam & ego filius fui patris mei tenellus,&c.Prouer.4.nihil magis ad ſpẽ percipiendæ ſcientię erigit, quam cum eos, quos in ſcientia clareſcere miramur, aliquando paruulos, indoctos fuiſſe meminimus. Auertit. No. ſecundum glo.de inconſtantia,tene ſecure, quod vix vagans, per ſcientias,erit perfectus: vnde Seneca. Illud autem vide, ne tua lectio, ſit actorum multorum,& omnis generis voluminum,aliquid vagum habeat,& inſtabile, certis ingenijs immorari,& nutriri oportet, ſi velis aliquid contrahere
2 quod in animo fideliter ſedeat. An autem † inconſtantia admittatur de iure,diſtinxit Dyn.quia aut eſt circa idẽ,vel con nexum,& non admittitur.ff.de leg.2.l.neminem.de dam.infe.l.prætor.§.inde quæritur. Sed circa ſeparata, vel diuerſa, ſic.ff.de act.empt.l.ſi ſterilis.§.fi. Et no. Dyn.ff.re. amo.l. de rebus. Potuiſſet. Prudentia erudiendi, eſt ſecundum capacitatem recipientium,ſecundum Tullium. Et facit.C.de vete. iur.enu.l.2.ſed & ſi quid.

1 *Lædentis ſe pœna.*
2 *Cap. ſi quis ſuadente ſenſus.*

1 Iᴠʀɪs præcepta. † Hic ſumitur ius pro arte,ſicut.ff.eo. l.1.§.ius eſt ars. & vide 22. ſignificata huius verbi, extra de re iu.in rub.per Io.An.in nouella.lib.6.& per Cardi.de elec. c.cupientes.eod.titu.& lib. In glo.1.cum dicit punit.ff.& C. de poe. Vetat.C. de agri.l. quemadmodum in fin. glo.C. de ord.iud.l.adite. In glo.1.quantum.ff.de rit.nup.l.libertinus. & l.adoptiuus.§.ſeruiles. in fi. In glo.vnde in fin.C. de ſol.l. cum pro pecunia. In gloſ.vt non. cum alleg.c. non ſatis. & legitur textualiter in feu.de for.fide.c.1.verſ. ſed quia.& facit.ff.de ri.nup.l.qui liberos. de reg.iur.qui non facit. In ea.
2 glo.ibi duo ſcilicet honeſte viuere.alterum non lædere. a Et ratio (ſecundum Ia.) quia hic expreſſe ſunt:igitur non continentur ſub clauſula generali.ff.de verb.oblig.l. doli clauſula.de poe.ſanctio legum. Ex iſto.§.ſumit Ia. quod ſi clericus ſæuiat in ſeipſum non eſt excommunicatus.nam cum hic ius prohibeat,alium lædere,videtur permittere de ſeipſo arg.ff. de poe.l.ſed ſi damnum.§.ſi ipſe.ipſe tamen tenet contra per l.omne delictum.§. qui ſe.ff. de re mili. pro quo.ff. de poe. ſi quis aliquid.§.fin.ff.de bo. eo.l.fi.§. ſic autem. Credo, quod ſit grauiter puniendus, per leges prædictas, non tamen credo,quod incidat in canonem,cum verba canonis, hoc nõ pa
2 tiantur. Loquitur enim,vbi eſt † alter agens,alter recipiens. 17.q.4.c.ſi quis ſuadente. item in ea. glo. & no. &c. hic loquitur, inutilia & remota. vnde Pileus verũ dicit, quòd hic imperator non diffinit ius. Aliud enim eſt ius diffinire:aliud iuris præcepta enarrare,vnde licet ex verbis poſsit extrahi: non tamen ex diffinitione infra de teſta.in prin.

a Adnotatio. Non lædere. Quærit hic Aret. an quis poſſit ſeipſum offendere impune. & concludit quod non. Item quærit,an quis poſſit alteri permittere offenſionem : & diſtinguit. vide eum hic.

1 *Species qui accipiendæ.*

Hᴠɪᴠs Studij. Simile de verbo ad verbum.ff.eo.l.1.§. huius. Circa glo. id eſt ſpecies, dicas, quod legiſtæ alio modo ſumunt ſpeciem, quam logici. Nam legiſtæ vocant ſpecies quod logici vocant indiuidua: vt ſtichus,Pamphilus.ff.
1 ſi cer.petat.l.2.vnde Pla.hic † expoſuit poſitiones,id eſt,ſpecies. Ioan. & Azo. voluerunt dicere, quòd ipſe intelligebat ſpecies pro indiuiduis, & quòd eſſent tot ſpecies iuris quot indiuidua,de quibus ius tractat,quod nihil eſt, nec ſcribi debuit, nec ſcriptũ prodeſt,& vide glo.d.§.huius. quæ eſt magis clara, quam iſta. vtinam hęc & aliæ,quæ magis onerant, quam proſint,& quæ forte factæ fuerunt, pro repræhenſione, eſſent deletæ. In glo.in iure. ibi nam natura. glo. videtur dicere contra: quia cum iure naturali,omnia eſſent communia.ff. eod.l. ex hoc iure. hoc exemplum non conuenit iuri naturali : niſi paliando dicas iure naturali, id eſt ratione naturali. & eſt ſimile ff.de condi. inde.l.ſi non ſortem §. libertus.

De iure naturali gentium,& Ciuili. Rubrica.

1 *Natura naturata quæ.*
2 *Animalium quæ rationalia.*
3 *Matrimonium quo iure, an non inductum.*
4 *Liberi a quibus alendi, & 5.*
6 *Alimentis renuntiari non poſſe.*

Ivs

IVS NATVRALE. In 1.glos. quæ incipit,& nominatiue, alias id est Deus, ibi cum allegat ff.de minoribus.l.1. hæc exempla non sunt conuenientia: quia ibi non loquitur de natura,sed de ratione naturali secundum Iaco. in fi.gl.sed
1 non videtur hic loqui de Deo,sed de natura † naturata, quæ est quędam virtus insita rebus,ex similibus similia procreās, secundū Iac. vnde istud ius, est quod prouenit cuilibet animatæ rei ex sui sensualitate,sine facto, & doctrina cuiusquā & ex eo quòd res est sine constitutione quacunq;,vt in prin. decre.c.ius autem.1.dist. Et caue,quod non,omnia animalia
2 vtuntur eodem iure,& tamē est ius naturale. † Lepus enim fugere scit sua natura: canis insequi.Grues habent magistrā, & constituunt de nocte excubias,quod nō faciunt aliæ aues. Apes habent regem, cui prouident,& seruiunt, 7.quæst.1.c. in apibus princeps, quod non reperitur de alijs, muscis, seu auibus,vnde intellige hic, quòd omnia animalia &c. videlicet quodlibet in suo genere, & vide multos alios modos iuris naturalis d.§.ius.in glo.qui quasi in idem recidunt.In gl.
a 1.effectum dic, quòd matrimonium a est † de iure naturali,
3 & diuino. vel naturali id est, ratione extra de biga.c.debitū. quia alias non videtur, quòd sit de instinctu naturę matrimonium: sed coniunctio corporū sic, quia natura adeo prona est ad fornicationem,sicut ad matrimonium. Nec decretalis dicit de matrimonio,sed de coniunctione.Vnde gl.quę est supra proxi. super verbo coniugatio, non videtur bona. Ratio enim naturalis sic dictat, quod liberi per vtrunque parentem, simul educari debeant, & erudiri? & ideo ne parentes incerti sint,ratio naturalis,& necessaria, dictat matrimonium,& per hoc dicitur esse de iure naturali,etiā prout diffinitur infra de pa.po.in prin. & adulterium esse natura improbum.ff.de verb.signi.l. probrū. & hoc patet in auth.qui.mo.na.effi. le. §.si quis sane. ver.liceat. col.7. circa prin.collationis: & facit, ff.de agn.lib.l. si quis a liberis.§.si vel parens.Item op.quia vermes nascuntur sine coniunctione.Dicit Iaco.quòd hoc verbum omnia distribuit pro generibus singulorum habendo respectum ad vniuersale omnium,quæ in cœlo, quæ in terra &c. non pro singulis generum: & de hoc etiam no.ff.eo.l.1.§. ius autem. [Item dicit quod licet educatio liberorum sit de iure naturali, vt hic, non tamen educatio parentum:sed ratione naturali ff.de agn.lib.l.si quis
4 a liberis,§.si vel parens.] † Sed quis parentum debet liberos alere?[glo.dicit quòd mater, vsque ad triennium, post pater: vt no.C.de pa.po.l. nec filium quod non est indistincte verum: ideo dic, quia aut quęris de naturalibus & legitimis filijs: & tunc aut matrimonium durat,& pater tenetur alere matrem, & liberos: vt ff.sol.mat.l.si cum dotem §.sinautem. de ven. in pos.mit.l.1.§.idem ait.aut est separatum, & tunc, si sine culpa viri, obtinet gloss. alle.si propter culpam viri, nutriuntur penes vxorem,expensis tamen viri,in auth.vt li. ma.& auiæ.§.illud quoque. quæ est C.de repu.auth.si pater. Aut de naturalibus tantum:& tunc tenet glo.alle.& sic intellige in auth.qui.mo.na.effi.sui §.pen.Aut de vulgo quæsitis, & illos alit mater, si habet,de quo.ff.de agnos.lib.l.si quis.§. 1.Aut de incestuosis, & tunc nullus, de iure ciuili, vt auth. ex complexu. C. de ince. nup. de iure cano.contra. extra de
5 eo, qui du.in ma.quam pol.per adul.ca.cum haberet. † Sed quid, si quis habet patrem, & auum: videtur quod auus alat. ff.de iniu.l.sed si vnius.§. quod deinde ait. de cast. pec.l. dotem.fam.herc.l.si maritus. Quidam contra C.de infan.expo. l.1.Prima opi.indubitanter vera est, vbi pater & nepos sunt in potestate, & auus omnia possidet.Et no.quòd pater tenetur alere filium, etiam infidelem:& forte magis quàm alium pauperem fidelem, & de hoc vide in Specu.qui fil.sint legi.
6 vers.quid si pater.Et per hunc §.potest dici, ꝙ si quis † quietauit patrem de alimentis præstandis, forte recepto aliquo, vel non recepto, quòd non valet quietatio,quin pater teneatur filium alere,si indigeat:quia cum hæc educatio sit de iure naturali: vt hic: non potest tolli pacto.ff.de pact.l.ius publicum.& hanc partem tenet Spec. in d.tit.ver.sed quid si emancipatus.& de materia hac vide, quæ ego scripsi C.de alen.lib.l.1.

Vide Schmid. Matrimonium cuius sit iuris: hoc tit. no.

a Adnotatio.Matrimonium, an matrimonium possit prohiberi per statutū. vide hic Ang.Aret.

1 *Legatum ecclesiæ cui debitum.*
2 *Ecclesiæ nominatio qui accipienda.*

1 SED QVOTIES. † Ex hoc §.potest redargui sententia doc.qui dicunt.C.de sacros.eccl.l.1.ꝙ si legetur ecclesiæ,valet legatum, & intelligitur de propinqua.in auth.de ecc.tit. §.1.col.8.de condit.& demonst.l. quæ conditio.§.fi.& si sint duæ vitiabitur legatum propter incertitudinem ff.de leg.2. si quis seruum melius in l.si sic legatū.§.1.ff. de leg.1.Ego dico,quod cum legatum ad pias causas,non vitietur pp incertitudinem.C.de epis.& cle.l.id quod.& l.si quis ad declinandam.ꝙ tale legatum non vitiatur: sed intelligitur de maiori ecclesia,per hunc §.quin etiam inoleuit modus Romanæ curię,quo cauetur,si velis supplicare pro prębenda ecclesiæ cathedralis,ꝙ non nomines eam specificādo,vel dicendo ecclesiam Aurel. quāuis sint ibi plures ecclesię alioquin non valeret gratia: nec trāsiret in cancellaria.Mos est.n.Romanę cu-
2 riæ, ꝙ qñ nominatur † ecclesia Aurel.vel Paris.quod intelligitur de cathedrali,per hunc §.sed magna est ceremonia,qđ expressio vitiet, ita tamen vidi seruari de facto.Item no.per hunc §.quod si causa committatur officiali, & sint plures:intelligitur de principaliori.vt not.extra de rescrip.c.& si principalis.& in cle.vel si Archidiacono.etsi sint plures.

1 *Omnium vocis vis*
2 *Bellare quibus liceat.*
3 *L. hostes sensus.*
4 *Franciæ regi quis bellum indicere non possit.*
5 *Vis armis repellenda & quando.* 6.
7 *Defensionis modus quibus constet.*
8 *Defendere se cuiuis licere.*
9 *Occidi potentior quandocunque potest.*
10 *Aggressum iuuantes non puniendi.*
11 *Iuris possessio armis tuenda.*
12 *Aggressor quis censendus.*
13 *Defensio quo iure inducta.*
14 *Contractuum qui gentium: aut ciuilis iuris sint.*
15 *Obligationis ius.*

IVS autem gentium.Iuxta tex.super verb.contractus,ex quibus oriuntur iura in auth.qui mo.na.effic.le. in prin.hæc cōst.inno.cōst.quæ præ.c.an in prin.co.8.In gl.sed nunquid. Glo.quęrit,& intēdit oppo.Iste tex.innuit, quod plura sunt
1 humana genera ex eo quod hic dicit † omnium quod signū tria exigit appellata, & responde, vt in gl.Vel dic,quod hoc verbum,omni ponitur pro toto:vt in prooe.ff. in prin.secundum Iac.Ego.vidi quæri, an hypocentauri,& plures alij,qui habent diuersas effiges, seu hoīes syluestres fuerunt de semine Adam?Et cōiter tenent doc.theologi,quod sic.In glo.sed
a quō.Si teneas a hanc gl.bella nō sunt de iuregentiū: quia nō cōpeterent omni humano generi:sed humanis tantum & sic essent de iure Romanorū particulari non gentium.supra eo. tit.§.oēs,qđ est cōtra hunc tex.Vñ dic, quod nedū pop.Ro.
2 imo quicunq; † pōt facere licite bellū,pro suo recuperādo si per superiorē alias recuperare non possit,ēt priuatus,de licētia tñ superioris sui,&nedum bona detinentis,suū occupare, & capere,imo & ipsum iuuantium,vt plene no.Inn.& Host. de resti.spo. in ca.olim. & hoc satis patet in feu. de mili.vas. qui cōtu.est.c.1.in fi.& facit ff.quę in frau.cre.l.ait prætor.§. si debitorē.in auth.vt iud.sine quoq;.suffr.§. necessitatem.& sic tex.est planus,qđ ēt bella sunt, de iuregē.& antequā Roma fundata esset,bella plura fuerant,quam fuerint post.ante enim fuerat bellū Troianum:& de eius residuis asseritur Roma fuisse fundata. & Alexander fuerat ante tēpora Impera-
3 torum: vt patet per chronica.& † l.hostes, ff.de ver.sign.loquitur, de subiectis Roma.Imperio,qui bellum non possunt indicere cū subiectis cū possint ius suū per superiorē recupe-
4 rare.Et ꝑ hoc videt qđ Rex† Angliæ nō possit indicere bellū Regi Frāciæ,ꝑ rebus,quas tenet ab eod. si Rex Frāciæ velit sibi ius facere in sua curia: vt d.c.in fi.nec qđ eius vasalli, qui sunt de regno, debeant ipsū iuuare:vt no.in spe.de feud. ver.15.Sed alij nō subiecti bñ possunt alijs vt dixi.Quid ergo si superior, q nō habet superiorē indicat subiecto, certū est

est quod sunt hostes. Vel si subiectus superiori, vt l.hostes. ff. de capt. An autem possumus indicere bellum Saracenis vel eorum bona occupare? vide plene de vo. & vo. re. cap. quod super. per Inno. & Host. §. ius autem gentium. iunge infra de re. di.§.item ea quæ ab hostibus. An autem duellum sit permissum, non est dubiũ in feud. de pa.§.si quis hominẽ. & §.si quis alium. sed de iur.ca.est in omni casu prohibitum. dic in Spe.de accus.§.sequitur.versic.quid si.[vide glos.infra de hæred.quæ ab intest.defe.§.per contrarium quæ loquitur de duello.in ver. perduellionis. Et an torneamenta permissa sint? dic, quòd non secundum no. Io. And. extra de tornea. c.fi.hoc tenet. per tex. in authen.vt omnes ob.iudi.prouinc. in princi. col. 5.] Item in fi.eiusd. glo. Dic quòd hoc moderamen attenditur circa tria, videlicet vt taliter quis se defendat, sicut inuaditur, si cum armis se defendat armis. item incontinenti, item non ad vindictam. Circa primum dicunt glo. quòd aggredientem etiam sine armis, possum armis repellere: vel alias meliori ingenio quo potero, si alias tute me defendere non possum. vt l.1.C. vnde vi.not.quod doct. approbant, in defensione personæ: sed secus in defensione rerum, pro quibus extra de homici.c. suscepimus.33.q.3.cap. nullus christianus. Ego vero indistincte cum glos. teneo. & idem videtur tenere Innocen. in d.c. olim. & facit extra de sent.excommu. ca.dilecto.lib.6.C. quando lic.se sine iu.vin.
6 l.1.C.ad l.Corn. de sica.l.si quis percussorem. † Circa secundum dicesse, quod in defensione personæ debet incontinenti, ipsa actus flagrantia, ff.ad l.Aquil.scientiam.§. qui cum aliter.ff.eod.l.vt vim. Sed in defensione, rerum, potest esse interuallum, quod videtur expressum, extra.de restitu.spo.ca. olim, id est, dum tamen non diuertat ad actus extraneos, vt not.ff.de vi & vi arma.l.3.§. eum igitur. vnde potest quærere amicos, vel ire ad iudicem, secundum Iaco. de ra.qui hoc not.ff.de acquir. possess.l. clam possidere.§.qui ad nundinas.
7 † Circa tertium dic, quod attenditur modus facti, & qualitas personarum, & potentia, ex quibus bonus iudex potest apprehendere, an ad defensionem processum fuerit, vel ad vindictam: vt not. d.l.1.& caue, ne erres, post glos. vt magis attendas potentiam facti quam diuitiarum: quia glo.minus caute ibi transiuit, quid enim si pauper miles, fortis & potens, ad talia consuetus, burgensem diuitem inuaderet, minus potentem corpore, & ad talia non consuetum, nonne bonus iudex, in talibus aduertere debet potius potentiam corporalem, quam diuitiarum? non est dubitabile. Sed cur in defensione personę inspicitur, an alias possit euadere: vt §.qui cum aliter allega.est: de defensione rerum vt in §.eum igitur. allega. ratio patens est: quia res non tenetur relinquere ibi. Ideo satis posset dici, quod si essent res mobiles, quas faciliter posset sequestrare, quòd non deberet expectare aggressorem, nec captare aggressum, per rationem.§.qui cum aliter. Sed an tenetur fugere, in defensione personę? Doct. dicunt, quòd non.in d.l.1.quod satis admitto, si inuasus sit honesta persona, cui esset vituperium fugere, habito maxime respectu, ad personam inuadentis, arg.ff.ex qui.cau. ma.l.in eadem. in prin. Sed hęc ratio non videtur sufficiens, cum non reperiatur, quòd quis possit esse causa homicidij, pro fama defendenda, imo contra ff.quod me.cau.l.nec timo
8 rem. & l.metum. † Item quia defensio est de iure naturali, quo iure nulla est differentia personarum, nec conditionum earum, vt hic & ff.eo.l. manumissiones. & hęc ratio posset impugnari: quia de iure gen. est hoc. in l.vt vim.ff.de iusti. & iur.vel dic vt infra dicam, vel si esset periculum: quia forte inuadens erat prope, qui forte posset a tergo percutere, vel forte redderetur audacior, & facit.C. ad l.Cor. de sica.l. si quis percussorem. Vel dic, quòd nemo tenetur dimittere plateam suam, vel iter per l.illam. & sic nec fugere, ibi enim expectabat venientem, & hoc placet mihi.nec §.qui cum aliter. facit ad contrarium. ibi enim a longe stabat proijciendo lapides, & videbatur posse fugere sine periculo: sed quando est prope, semper est, fugiendum periculum: aduersarius efficiatur audacior: vt dixi. Item credo, quòd si inuasus excessit modum in defensione, quòd non debeat puniri vt dolosus: sed vt culpabilis. argu.ff. de adulter.l.imperatores.& l. si adulterium.§.imparator.ad turpil.l.1.§. & si quidem. non enim deliquisset, nisi alius causam pręstitisset.C. de rapto.l.
9 vnica.§.penult. † Sed quid dices, potens qui magnam ducit comitiuam, continue est minatus mortem pauperi, qui comitiuam non ducit: & eum forte diffidauit, pauper videns, quòd si expectet, quòd diues inuadat eum, occidetur, nec se posset defendere aduersus tot: nec semper potest tenere comitiuam, quę ipsum defendat, horam, & locum captans, occidit potentem, quęritur an debeat puniri? Videtur quòd, sic per §.qui cum aliter. Item quia constat eum aggressorem: & sic est in culpa.ff.si quadr.pau.fe.d.l.1.§.cum arietes. Ego credo, contrarium in casu prędicto: certum est enim, ꝗ ille semper erat in periculo mortis: quia alius ei mortẽ minatus fuerat, & poterat eũ interficere, vel facere interfici, quando vellet: & sic videtur, ad defensionem facere, quia metu mortis facit, ff.ad l.Aquil.sed & si quencunq; in princ. etenim odiũ, & minę potentis, mortis periculum iudicant imminere: vt patet extra de senten.& re iudi.c.pastoralis, in cle. & sic.cum ei semper periculum immineat, iuste semper & quacunq; hora, se defendit: & totum debet ad defensionem reputari, & pro hoc facit, quod no.in d.l.1. ibi cum dicit glos. quòd non habet expectare, quòd alius percutiat.& bene facit.C. quando.li.sine iu.l.1.ff.de dona.cau.mor.l.3.cum trib. seq.ff.quòd met.cau.l.1.§.metus C.ad leg.Cor.de sic.l.si vt allegas.& per hoc videtur, quòd si toxico occidat eum in casu prædicto ꝙ non teneatur in conscientia, nec in foro iudiciali. Sed quid
10 † de iuuantibus? Glo.variant, ff. eod.l. vt vim. & de vi & vi ar.l.cum fundũ. Doct.iuris ciuilis dicunt, quòd iuuantes excusantur a delicto, in defensione personarum, sed non rerũ, Verius videtur quòd etiam in defensione rerũ sint excusati. vt extra de senten.excom.c.dilecto.lib.6. eod.tit.c.quantæ.in antiquis.23.q.3.ca.omni. & c.si nulla.C.de meta.l.deuotum. versi.recteque.lib.12.nec incidunt in canonem, si percutiant clericum, extra de senten.excom.si vero, & ibi per Innoc.& eod.tit.c.olim.in glo.sed forte sunt irregulares, quanuis pars inuasa nõ efficiatur irregularis, extra de homi.c.1. dic vt ibi.
11 Quid si quis, habet quasi possessionem† alicuius iuris incorporalis, an potest eam armis defendere? Inno.videtur tenere quòd non, extra de censi.c. significauit, de immuni.ecclesi. cap.1.quod potest esse verum, vbi debitor contradicit soluere, annuam pręstationem. Sed si alius, per vim leuet reditus, quos mei coloni mihi præstabant, vel in meis grangerijs & mansis gagiat: ego non video, cur talem armis non possim repellere: vel si me impediat in possessione seruitutis meæ, nam nedum possessioone redituum priuaret me, imò & ipsorum fundorum, quos per colonos, seu emphyteutas ciuiliter possidebam, extra de restit.spo.c.Pisanis. & c.cum venissent, & c.olim. de rescrip.ca.ad audientiam.ff. de acquir.possess.l. quamuis.§.1.& de hoc aliquantulum per Ioan.And. extra de censi.c.2.in cle.cætera vide in d.l.1.C.vnde 6.vbi hæc.& alia scripsi. vt supra no. licet quis teneatur ad damna. si excessit in defensione: non tamen propter excessum tenetur ad resti
12 tutionem rei, vt d.c.olim. de restit. † Item not. quòd si duo reperiantur, vnus viuus, & alter mortuus: nec constet quis fuit aggressor, viuus absoluẽdus est ff.si quad. pau. fe.d.l.1.§. cum arietes. & ibi no. in simili. Vel dic, debere considerari vitæ amborũ præcedentes actus.ff.de re mil.l. non omnes §. a barbaris. Et no.casum vbi dicitur, quòd violentiæ repulsio, sit de iure naturali primæuo, in decre.d.1.c.ius autem.sed de iure ciuili, videtur quòd sit de iure gen.ff. de iusti. & iure l.vt
13 vim. Sed potes dicere † quod defensio personæ, sit de primæuo iure naturali: defensio rerũ de iure gen. quo fuerunt distincta dominia.ff.de iusti.& iu.l.ex hoc iure. Itẽ no. quod de iure canonico non videtur licitũ occidere hominem, pro defensione rerum, per c.suscepimus alleg. Vel dic, quod ibi loquitur de personis ecclesiasticis. In glos.Sed nunquid, dic quod de iure natu.omnes nascebantur liberi: nõ quod ius naturale hoc disponeret: quia illud ius nil disposuit, sed quia non erat seruitus illo iure, nec meum, nec tuum, vtinam nec adhuc esset. In glos. plene ibi de constituta, ille §.non probat, secundum Iac. quia ibi nil dicit, nisi quòd ciuiliter obligatur, ita posset dici in mutuo, & alijs ff.de cond. indeb.l.si fideiussor.

fideiussor.vnde secundũ eum, stipulatio dicitur de iure ciui. quia per ius ciuile fuit reposita in contractus speciem,& idẽ
d de alijs seq. Vult, (vt credo) dicere: [d] (& hanc credo inten-
14 tionem text.) quòd contractus † dicuntur de iuregent.quos olim homines negotiando per se inierunt,absq; constitutione iuris,seu legislatoris: sed ex necessitate mercandi: vt emptio, & alij de contrahen.emp.l.1.sed contractus, qui per legislatores fuerunt compositi,certam formam acceperunt:sicut stipulatio, quam legislator introducit,ex interrogatione & responsione, vltra pactum simplex, & literarum obligat. contractus emphyteuticus donatio propter nupt.& colonarius, de quo in auth. de non alie.§. lex itaque. & feudum, & forte pactum legis commissoriç,& si qui sint similes,sunt de iure ciui. quasi autem contractus, videntur esse de iure ciui. & prætorio. infra de obliga.quæ ex quasi contract.§. heres ff. de verbo.signific.l.obuenire. infra de tute. in princ.ff.de act.
15 & oblig.l.ex maleficio.§.1.In gloss.dic quòd naturalis † obligatio, quæ oritur ex consensu, est de iuregent.quæ pacta seruari vult.ff.de solu.l. in his.§. imperator. Sed ciuiles. (large accipiendo ciuilem,& prætoriã) sunt de iure ciuili,ff.ad maced.l.creditorem.l.si fideiussor.§.1.Item obligationes ex delictis, oriuntur de iuregen. in his delictis quæ iuregen.coercebantur infra de obliga.quæ ex delict.§.1.ff.de orig.iur.l.2. §.deinde Cornelius.ff.rerum amota.l.rerum quidam. sed de iure ciuili,in his quæ iure ciuili coercentur, & vide infra de obligatio.in §.omnium.

a Adnotatio. Si teneas. Vide dominum Are.ponentem hic plura genera bellorum pro huius glo.confirmatione.
b Dimittere plateam. Vide hic Aret.prope fin.2.col. quomodo autẽ probari.
c Non debeat puniri,vt dolosus. Adde quod solum punitur pro solo excessu. casus, est fin.in l.adulterium,cum incestu.§.imperatoris. secundum Ang.ibi. ff.de adul.fa.l.oratius.C.de adul.Ioan. An.sing. in c.significasti. extra de pœ. & remissio.in l.scientiam.§.qui cum aliter.ff. ad l.Aquil. Angel. Aret. in suo tracta.male.in versi.sic defendendo.Bald.in l.vt vim.ff.de ius.& iur.& omnino Alexan.consil.24.volum.2. & consil.140.vbi plene.eod. volum.& consi. 76.volum.1.
d Dicere. Vide hic Christo. Por.in §.ius autem ciuile.2. colum. post me.ver. in gloss. pene.

1 *Libellans probationi contrarium an obtineat?*
2 *Libellus alternatiuus an validus?*

a Lex est. [a] In glos. nam consul. in fin.ff. de reli.l. ossa. de admin.tuto.l.ita autem,§.gessisse, ff.quod cuiusque vniuer.l. item eorum.§.decuriones. Quid ergo si quis dicat in libello
1 quòd Sempronius ipsum † spoliauit possessione sua, vel aliquid aliud egit,ex quo agit contra ipsum, & in processu non probat hoc eum egisse: sed alium eius mandato & nomine, an debeat obtinere? Videtur, quod sic, per hunc,§.cui concordat.ff.de vi & vi arm.l.1.§.deiecisse,ff.pro socio l.fin.quæ in frau.cre.l.si pater.quod crederem rationabile, tamen contrarium seruatur de facto. & vide glo.& Innoc. extra de do. inter dilectos. in glo.licitos [in antiq. iunge infra quod cum
2 eod.§. fin.] An autem † libellus admittatur, tu vel alius tuo nomine tale quid commisisti? Specu. dicit quod sic, de lit. contest.§.iam nunc.versic. item talis.& sic de facto seruatur. [De hac quæstione vide ff.de leg.1.l.talis scriptura vbi deciditur contrarium.] In glo.exemplificatiue, in fin.sed nec hodie illa: vt ibi not.quòd verum est,de his qui habent salaria, secus,in delegatis,extra de rescrip.c.statutum.§.insuper.li.6. In glo.est autem genus,hæc glo.accipit genus & speciem,sicut logici. Sed legistæ alio modo in multis locis, vt dixi supra de iust.& iu.§.huius.ff.de verb.sign.l.2.

a Adnotatio. Lex est. An de essentia.l.sit scriptura. vide per Ang. in §.constat autem. in 1.colum. ante me. in versic. quæro an de esse legis vide etiam d.Felyn.in rubr.de const.in 3.colum.cir.prin.col.ver.tangunt hic scribentes.

1 *Clerici quo non ligentur.*
2 *Populus qui consuetudinem inducat.*

Sed et plebiscita. Scire debes quod antequam princeps Romæ constitueretur, erat dissentio inter nobiles, & plebeios, quilibet enim suas leges condebat & volebat per alios seruari, quæ tandem fuit sopita per Hortensium,qui statuit vnum principem creandum, in quem fuit tota translata potestas,& tunc plebs retinuit,quod ordinationes, quas iam fecerant, haberent vim legis,& hoc potes melius recolligere,ff.de orig.iur.l.2.§.deinde cum esset. Et facit iste §.secun-
1 dum Iacob.quod statuta † laicorum,non ligent clericos, dic
a extrà de consti.c. quæ in ecclesiarum, [a] & dicam infra eo.§.
2 ex non scripto. Item facit secundùm † eum, quod populus non possit inducere consuetudinem,sine voluntate superioris, ibi etiam dicam.

a Adnotatio. In ecclesiarum. Vbi vide, do. Fely. latissime de ista quæstione tractantem.

1 *Princeps, legislator solus.*
2 *Vlpiani tempora.*
3 *Legem ferre qui, quatenusque possint, 4.& 5.*

Sed & quod principi. Gloss. in verbo legis dicit, quod hanc legem regiam non habemus, de ea tamen fit mentio hic,ff.eodem,l.1.C.de testamen.l.ex in perfecto.de vete.iur. enuc.l.1.§.sed in hoc studium.versicu. cùm enim ff. de orig. iur.l.2.§.deinde. Et est mirabile, quod de imperij,& imperatoris creatione, ita paucas leges habeamus: & parũ habeant canonistę antiquius de electione Papę,sed hodie multum.vt patet titu.de electio.lib.6. & in cle. Et ex hoc quod hic dici-
1 tur,videtur quod † nullus possit hodie legem condere, nisi princeps, cum in ipsum, tota sit translata potestas, & videtur expressum,C.de legi.l.fina.Sed contra,ff.de leg.l.non ambigitur C. de offic. prefect. preto. l. formam. Ad hoc dicit Ioann. Andr.quod dict.l.non ambigitur. est hodie correcta, & ita not. ibi in gloss. sed certe non est correcta per hunc §.
2 quia.l. illa fuit facta per † Vlpianum. qui fuit tempore Alexandri Seueri Imperatoris, qui cœpit post annos Domini 200.& 25.vel circa: vt patet per chronica,quo tempore sine dubio, & ante erant Imperatores constituti, & in eos translata potestas. Præterea Senatusconsul. Trebellian. fuit factum tempore Neronis Imperatoris, ff. ad Trebellia. leg.1. quod tamen lex est, vt ibi patet, ff. de dona. inter vir. & vxor.l. cum hic status, in princip. Sed si velis, illam opinio. tenere, dicere posses, quòd sit correcta per l.fina. Melius tamen videtur, quod solus Imperator possit legem facere ge-
a neralem vniuerso mundo, [a] vt dict.l.fina. Senatus autem,&
3 præfect. præto. possunt etiam facere legem generalem † ex ui & potestate per legem, & principem attributa, sed legem particularem possunt facere multi, sicut legatus in prouincia sua, extra de offic. legati ca. fina.& idem videtur de quolibet ordinario, quod possit facere legem, quo ad subiectos. vt not.ff.quod quisque iur.l.1.§.hæc autem. versic. pro nullo.ff.de custo. reo.l. diuus. la 2.ibi sed caput &c. & patet de episcopo, extra de his, quæ fiunt a maiori parte ca. fina. de maior.& obedien.ca.2.extra de consti.c. vt animarum. lib.6. Item quicunque rectores collegij approbati, vna cum collegio,de hisq; ad collegium pertinent,extra de rescrip.c.ex literis: & multomagis ipsum collegium,ff.de priuil.cred.l.Antiochensium.ad municip.l.Lucius.§.fina. vel ibi de consuetudine,tamen dic vt infra versi. non autem. Quod autem dixi
4 ordinarios posse leges & statuta † facere, intellige super his quæ ad sui iurisdictionem pertinent: & ad sui defensionem, & sine præiudicio iuris alieni, alias non: vt no. Inn.extra de loca. & condu.c.2.& sic intellige,quòd not.ff.de verb.sign.l. pronuntiatum.C.de senten.& interlo.l.nulli. Item intellige, quòd non obstent iuribus,& constitutionibus superioris, minor enim legem superioris tollere non potest,extra de maio. & ob.c.cum inferior 21.dist.ca.inferior.imo nec modificare, nec corrigere,nec mutare extra de elect.c.2. in cle. adiuuare potest,pœnę adiectione vt ibi no.& in facto singulari dispensare,extra de æta.& quali.cap.2.lib.6.ff. de his qui no. infa.l. quid ergo.§.pęna grauior.C.ex quib.cau.infam.irro.l.& si seuerior. An autem capitula, vel collegia possint facere statu-
b ta, [b] sine rectore vel episcopo, dic quod sic, de minimis tantum extra de constit.c.cum omnes.C.de leg.l.fina. de decur. l.si

l.si quos. & plene no. Arch.de verbo.sig.ca.constitutionem.
5 li.6.intellige ergo, quod solus † Imperator, Senatus, & praefec.prae.possunt legem generalem facere. alia potius dicũtur statuta. & super hoc vide ff.de ori. iur.l.2.§.deinde.& §.nouissime.cum seq & quod dicit text.solus, intellige, ꝙ nullus alius, nisi senatus, & praefect.praeto.qui inuicem ius faciunt, & eius authoritate & potestate per legem sibi attributam; sed collegium cardi. non posset facere legem, vt patet in d. ca. 2.Potest ergo princeps omnia, vt patet hic, an posit contra ius diuinum, natu.vel gen.vide infra §.Sed naturalia.

a Adnotatio generalem vniuerso mundo. Tu dic, hoc esse verum si existat Romae:quia ibi potest facere legem generalem, quae vniuersum orbem comprehendit in temporalibus, non autem in spiritualibus.vt no.Bal.in rub.imperator Lotharius. & Gui.de Cun. in l. cunctos populos. nu. 1. & ibi posui in apost.ad ipsum.C.de sum.trini.

b Facere statuta.De hoc vide per Bar.in l.omnes populi.ff. de leg. in 1. q.ibi primo quaero, quis potest facere statuta.& ibi etiam Alex. in suis addi.& per do.Fel.in c.cum omnes.extra de consti.

1 *Principis iurisdictio & 2.*
3 *Papa quibus praesit.*
4 *Populo deiicere principem licere. & 5.*
6 *Populus cur legem non condat.*

1 Populus Ei, & in eum. † Et sic videtur hic, quod princeps habet iurisditionem a populo. & concor. d.l.2. §.deinde.& §.nouissime.C.de vet.iur.enu. l.1.§.hoc etiam nihilominus:§.sed in hoc.versic.cum enim.Sed contra imo a Deo. 96.dist.c.si Imperator.& l.1.in prin.C.de vete.iur.enu.quomodo opor.epi.& cle.in prin.glos.ibi dicit, quòd Imperium processit a Deo dispositiue, quia eius dispositione factum
2 est. † Melius diceret gloss.si diceret quod processit a Deo a
a permissiue, sed a populo dispositiue, qui ita disposuit, & voluit, ex quadam necessitate.vt §.deinde, supra alleg.si enim esset Dei dispositione, non pra fuissent praelati multi turpes, luxuriosi, & fatui, multis sapientibus sanctis, continentibus, & honestis. Nero enim incontinens, & inhonestus praefuit Petro, Paulo, & Senecae, quos biennio occidi fecit, ut patet per chronica. Nec tot mali imperassent, qui sanctos occidebant. sicut patet in historijs ecclesiasticis, & in legendis sanctorum.imo, & si historias legas, reperies, quod potestas Romanorum, fuit per violentiam acquisita.& maxime tempore Iulij Caesaris, qui multas prouincias debellauit.Sed de Papatu non dubium, quin a Deo processerit:vt plene per Inno. extra de for.compe.ca.licet, dic vt ibi.& ideo ille praeest om-
3 nibus, † tam in spiritualibus, quam in temporalibus.vt plene no Host.qui fil.sint legit.ca. per venerabilem. non tamen de temporali, debet se intromittere, nisi in casibus, qui not.in d. c.licet.sed in illis casibus potest & debet: & quicunque princeps deponatur, si male regat. & pro minori causa, quam alius, vt patet extra de sup.negl.prela.c.grandi.libro 6.de sen. & re iud.c.ad apostolicae.eod.libr.extra de elect.c.venerabilem.cum ibi not.90.distin.ca.Constantinus & 96.dist.c.cum ad verum.&c.extra de vo.& vo.redemp.ca.licet.in fi.Et haec negari non possunt, per fidem.nam cum sit Vicarius Christi, cuius est plenitudo orbis, &c.& qui est princeps principum, & rex regum, secundum Apostolum. Et cui data est omnis potestas &c. Mar. vlt. & omnis iurisditio transeat in vicarium.extra de offi.6.c.sua.C.de eo, qui vi.al.obti.Absurdum est dicere, quin habeat potestatem in temporalibus, & superioritatem, non tamen debet exercere, sed tenere illum gladium, in vagina.extra de appella.c.si duobus.de foro compe ten.c.ex tenore.qui fil.sint legit.c.causam quae.de iudi.c.nouit.nisi in casibus vt ibi dixi, & hoc scripsi plenius C.de sum.
4 tri.l.1. Sed † an populus posit imperatorem deponere. b Vi
b detur quòd sic, quia cum ad populum pertinet eius creatio, vt hic, & per consequens, & depositio, seu restitutio. ut C.de off.prae.aug.l.2.extra de haere. c.cum ex iniuncto.de sta.mo. c.ea quae.§.praecipimus.de capel.mo.c.presbyteri.lib.6.Praeterea cum mandatum iurisditionis, sit reuocabile, de sui natura. ff.de iud.l.iudicium. §. soluitur. & imperator iurisditionem, & potestatem habeat a populo, vt hic.cum concor. videtur, quod populus reuocare posit. Praeterea constat hoc factum fuisse antiquis temporibus. ff. de origi. iur. l.2. §. ex actis.[& §.quod ad magistratus.ea.l.2.quibus liquido ostenditur a populo, reges Roma expulsos, cuius etiam rei locupletissimus testis est Liuius. lib.1.ab vrbe condita. Praeterea eius est remouere, cuius est & instituere, textus est ca.vnico de capel.mon.lib.6. Sed populus Imperatorem constituit.& in eum omne imperium constituit.l.1.ff.de consti. princ.ergo & eum deponere potest. Sed deponendi imperatoris potestas non ad populum, sed ad papam pertinere videtur, idque probatur argu.textus.in c.alius item Romanus.in fi. 15. q.6.& ibi hoc notat glos.super verbo deposuit, & allegat ca. duo sunt.96.dist.qui tex.hoc videtur probare, si modo recte inducatur.] Sed contra, videtur per hunc §.qui dicit ei, & in eum vnde plus sonat, quam si diceret ei tantum. vnde secũdum grammaticos, plus credit in eum, quam ei, vel eum. & pro hoc facit, quia electores non possunt variare electionem factam.extra de elect.c.in causis.& c. cum inter.& c.publicato.& hanc partem tenet glo.ff.de legi.l.non ambigitur.
5 in fi. † Item, quia imperator maior est populo, & ad eum tanquam ad maiorem habetur recursus.in feu.si de inuesti.inter do.& vasa.lis ori.c.1.§.1.& sic, per minorem non debet deponi, per iura supra allega.extra de maio.& obed.c.cum inferior.& videtur expressum, quod populus antiquo iure habebat iurisditionem, supponendo quòd hodie non.C.de pa. po.l.2.in fin.[Sed per d.c.videtur quòd populus adhuc habeat iurisditionem, sed intellige, vt ꝫ. sequitur.] Nec obst. quod de iurisdictione arguitur, quia iurisditio reuocari non potest, vbi tota translata est, nec quicquam remanet penes transferentem, & maxime ex quo illa est vsus.extra de offic. delega ca.quamuis.libro 6.& facit, quia constituentes non possunt destruere dignitatem per eos constitutam. extra de const.c.cum accessissent.Sed tamen satis posset dici, ꝙ populus ex causa posit eam destruere, vt in contrarijs.ff.de excusa.tuto.l. sed & reprobari. hoc tamen attentare periculosum
6 est.Sed an populus, † potest hodie legẽ facere? gl.dicit quod nõ, cum totam potestatem transtulerit, quod est uerum quo ad generalem, sed municipalem sic.supra eod.§.omnes vero populi.duntamen, habeant collegium approbatum, alias nõ, cum tota iurisditio sit translata, vt hoc.§.

a Adnot.Processit.a Deo.Vnde imperium processerit.& an fuerit ante principatum, vide per do.Feli.in ca.non liceat de praescri.4.col.in prin.ver.caeterum.dum subdit Abb.cum sex sequen. & an imperator fundet intentionem suam super toto mundo, & fuerit quandoque in sua pacifica possessione, ibidem vide col.6.post me.ver.postremo pro ista parte.

b Imperatorem deponere. Hanc quęstionem ponit Are.& vide eum hic.

1 *Sententia quae, & quando facit ius*
2 *Priuilegium quando an non transmissibile. 3.4.*
5 *Fideiussorem quando ex se iuuet reus. & 6.*

Quodcunque ergo imperator.Concor.ff.de consti. prin.l.1.C.de legi.l.2.Sed ob.C.eo.tit.l.3.ver. interlocutio-
a nibus.dic, ꝙ a aut princeps interloquitur, aut diffinit. Primo
1 casu, eius † interlocutoria non facit ius in d. l. 2. & notatur d. l. 1. & hoc nisi esset in corpore iuris redacta. C.de no. co. compo.l.vna.§.fi.20.distinc.c.1.ff.quod met.causa.l.metum. §.sed quod praetor.C.de constit.pecu.l.fina. Et idem si princeps ad cõsultationem, vel supplicationem, cuiusque responde at, vel rescribat.nam non facit ius, nisi in illa causa responsio esset in corpore iuris clausa, vt not.C. de sent.l.nemo.in prima glo.Secundo casu, quando diffinit, aut presentibus partibus, & tunc secundum Iacob.nonfacit ius nouum.sed quod est, declarat.ff. de acquirendo rerum dominio.l.adeo.§.cum quis.ꝫ.de rer.diui.§. si quis. ff.de testam.l.haeredes palam.§. sed & si contra ius ita parum.vt infra.eo.§.C.de poe.si vendicari.ff.de arbi.l.Celsus.in authen.de iudi. §.omnes autem.Si praeter ius. tunc facit ius.vt hic, C.de legi.l.fin. Si vero partibus absentibus, potest dici quod non facit ius. quia magis ex contumacia &c.ff.de inoffi.test.l.qui repudiatis.de appel.l.si prolusorio.§.1.de euic.l.si ideo.§.fi.

In gloss.generalem.l. leges. imo sex modis vt ibi patet, & ibi nota.In glo.s.non merenti ibi, maiorem.dic C.de poe.l.si vendicari.

vendicari.In glo.vt clericis.in fi. dic vt dixi supra in dist.In-
tellige tamen,quod in illo negotio,facit ius.vt l. 2.C.de legi.
In gl.ff.quod quisque iur.in fin.glos.sed adhuc restat contra-
rium huius literæ , propter quod Pet. de Bel.perti.intelligit
l.illam fin.secundum secundam casus positionem , quæ est
ibi in gl.& reprobat primam per hunc §.Sed hoc non est tu-
tum adstruere : quia fieret violentia literæ.Præterea videtur
expressum , pro prima positione.C.de proxi.sac.scri.l.in sa-
cris.§.fi.Propter quod dicas, ꝙ est regula, quæ fallit in iudi-
cijs, ratione etiam inæqualitatis vitandæ vt in contrario.Itē
quando quis ad sui postulationem impetrauit ius iniquum vt
2 d.l.1.& de hoc† Dy.extra de reg.iu.c.in iudicijs.li.6.Et intel
lige , hanc regulam.in priuilegio non clauso in corpore iu-
ris.ff.de reg.iur.l.Neratius. Item vbi est concessum conside-
ratione personæ tantum:nam si contemplatione rei,secus.vt
ff.de cen.l.3. sed si concedatur contemplatione personæ, es-
set personale.ff.de serui.rusti. prædio. & l. Lucius. In dubio
autem censetur reale , vbi dignitati vel rei conceditur vel
loco.extra de insti.c.cum venissent.ff.qui. mod.vsusfr.amit.
l.si vsufructuarius.de relig.ca.cum loca.& no.in Spec.de in-
3 stru.edi.§.nunc autem.versi.item quid fuit.† Item dic,quòd
vbi cōceditur personæ & eius hæredi, non excedit primum,
si hæredibus , transit ad omnes.C.de excus.mune.l.sordido-
rum.dic vt ibi.Priuilegium autem in corpore iuris clausum,
egreditur personam,vbi conceditur ratione naturali,& æqui
tate iuris attenta. C.ad velle.l. hæredes.Dic vt ibi per Cy.&
ff.de in integ.resti.l.non solum de mino.l.interdum.C.si ad-
uer.transac.l.1.de repu. quæ in iudi. de in integ.resti. min.l.
vna.& potest dici,vt nota.ff.de mino.l.quod si minor.sed vbi
conceditur mere in fauorem personæ, & ea attenta tantum,
non transgreditur personam , vt ff.de admini.tuto.l.hæredi-
bus ex plur.eodem tit.l.a tutoribus.§.1. ff.de regu.iuris.l.in
omnibus causis, in fi.nisi casu quo transit ad suum.ff.solu.ma
4 tri.l. maritum. & l. etiam. † Sed quid si debitor impetrauit
b dilationem , nunquid extenditur ad fideiussores? [b] Videtur
quod sic.saltem per quandam consequentiam. vt in auth.de
fideiuss.§.sed neque , videtur contra.ff.de re iudi.l.& si fide-
iussor. Hanc quæstionem plene prosequitur Cyn. in lect.C.
de preci.imper.offe.l.quoties.Et dicas, quod priuilegio,non
gaudet, nec ad ipsum extenditur directe:gaudere tamen pos
set indirecte,vt si reus in mora non fuerat, & erat electa per
sonæ industria,quo casu fideiussor non potest conueniri,quo
usque reus in mora fuerit.ff.de verb.obl.l. si pupillus.& non
potest esse in mora,propter dilationem,ex quo iustam exce-
ptionem habet l.nulla.ff.de reg.iur.sed si non esset electa in-
dustria , tunc ex sua mora posset conueniri.Et idem, in qui-
buscunque obligationibus dandi. ff.iudi.sol.l.si reus.& d.l.si
5 pupillus.† Sed quid si fideiussore conuento,reus principalis,
qui habet priuilegium , defensionem fideiussoris recipiat,
nunquid ex persona sua potest saltem allegare priuilegium,
& ita fideius.defendere.?Non videtur,quia ita demum prin-
cipalis potest exceptiones ex sua persona competentes alle-
gare, si sua intersit,ff.de fideius.l.Marcellus.ff.manda.l.idem
que.& generaliter.ff.rem rat.ha.l.procurator ad exhibendū.
§.1.Hic autem nō videtur eius interesse : cum exceptionem
habiturus sit contra fideiussorem,sicut contra alios credito-
res.sed hoc non est expeditum.nam actio mandati,incipit ef
fectualiter competere a tempore quo soluit fideiuss.C.man-
da.l.si pro ea a contrario sensu. & priuilegium non extendi-
tur ad futura.vt scripsi C.de serui.l.non modus.extra de cen.
6 c.cum sit.§.fi.in cle.& ideo videtur interesse.†Præterea fide
iussor posset damna sustinere , quæ decursa dilatione,ab eo
repeteret,& propter interusurium medij temporis.ideo dic,
quod semper potest subire defensionem,& priuilegio ex per
sona sua vti, nisi in casu quo fideiussor nullum haberet recur
sum,cōtra eum.vt no.Dy.in d.l.& si fideiussor.ff. de re iudi.
Item dic, quod quamuis priuilegium nō excedat personam,
ex quo tamen semel concessum est,potest ab alijs impetrari.
ff.de sena.l.fina. [& vide quod not.infra de replica.§.fin.]

a Adnotatio.Dic quod.Hanc dist. approbant docto.hic,& maxime Aret.qui recitat hanc dist.& est pulchra declaratio.Et quando sententia Papæ,vel principis,faciat ius generale,vide late per do.Felinum in ca.in causis.in fin.1.col.
vsque in fi.cap.& ibi ꝙ sententia,contra sententiam principis extrauagantem & non notam,non est nulla,in fin.col.2.in ver.hinc sequitur,quod sententia lata.

b Ad fideiussores.De hac quæstione vide Bar.in l.fin.§.fin.C.de vsu.rei iud. & idem Bar.in l.quoties.C.de prec.impe.offe.Bar.in l.cum filius.§.1. de verbo.obliga.

1 *Princeps sine proceribus legem fert.*

ALIAE Autem. Sub. dum tamen appareat eas factas
pro lege, quod deprehenditur ex multis,vt dixi suprà in gl.
1 generalem.† Sed an princeps potest legem facere sine consi-
lio procerum ? non videtur , vt C.de leg.l.humanum.ne fil.
pro patre.auth.habita.Dic contra.cum ei,& in eum sit trans
lata potestas.suprà §.sed & ꝙ principi.De Papa sunt opi.Di
cunt quidam, ꝙ Papa debet. & tenetur consulere cardinales
in arduis:& ita tenet Ioan.Mo.extra de hæret.c.super eo.sed
a Arch.contra [a] de offi.ordi.c.quamuis.lib.6.dic, vt ibi.

a Adnot. Archi.contra.Adde , quod ista est verior , & communior opinio, quam Panor.sequitur in ca.ex gest.col.2.extra de cleri.non resi.vbi dicit cardinales non posse præscribere,ꝙ Papa non faciat ardua,sine eorum consensu. vide eundem in c.quoniam.nu.1.& quod ibi addidi ad eum,in apost.in versi. vbi lex est multum dubia.extra de vsu.Feli.in c.cum nobis.in prin.de præscr. & Pau.de Cast.consi.180.inci.in facto præsumi.

PRAETORVM. Videlicet ea , quæ erant facta ante legem regiam. hodie prætores non possunt legem facere dixi supra §.sed & ꝙ princip.In glos.vt de morbo.in fi.& vide ff. de orig.iur.l.2.§.deinde cum placuisset.

1 *Doctoribus non stari.* 2.
3 *Doctores a quibus creandi.*

1 RESPONSA. † Nunquid ergo hodie staretur respon-
sis , & rationibus doctorum , vt habeantur pro lege, seu eo-
rum interpretationibus? Videtur ꝙ non,per hunc §.qui di-
cit hoc antiquitus fuisse.& ita supponit,ꝙ non hodie.& pro
hoc C.de legi.l.1. & hanc partem tenuit gl.ff. de legi.l.si de
interpretatione.Sed contra videtur ff.de iure fis.l.non puto.
2 & ibi not.Dic primam veram,vt hic.† De quo ergo operan-
tur illa verba , licentia docendi , regendi,interpretandi,&c.
quæ in licentijs baccalaureorum ponuntur. Dicas ꝙ solum-
modo, vt docere posint publice,quòd alias non possent. C.
de profes.qui in vrb.constan.l.1.de stu.lib. vrb. Ro l. vnica.
Sed tamen iudex bene facit,qui eorum opiniones sequitur.si
sint consonæ rationi. ff.si serui.ven.l.si quando.§.1.de vulg.
3 substi.l.in substitutione.§.fi.†Sed cum ad Imperatorem per-
tineat creatio doctorum : vt hic patet, cum dicit, a quibus a
cæsare &c.ff.de ori. iur.l.2.§.primus, diuus.quo iure docto-
res legum creantur,in regno Franciæ,vbi Imperator nullam
superioritatem habet , saltem de facto vt scripsi. C.de sum.
tri.l.1.?Item quomodo authoritate apostolica creantur , cū
hæc scientia ciuilis sit secularis , nec ad ecclesiasticos perti-
neat.extra ne cleri.vel mona.c.super specula.C.de testamen.
l.consulta:Item quomodo iuris doctor creat doctorem,cum
hoc ad imperatorem pertineat : vt hic argu. C. de re mili.l.
neminem.vel ad ordinem ciuitatis.de profess.& me.l. magi-
stros.Decretalis noua hoc debuisset declarare, quæ est extra
de mag.ca.1.in cle. & fuisset efficacior, quam in eo quod ibi
statuitur.

1 *Consuetudinis acceptiones.*
2 *Consuetudo a quibus distet.* 3.5.
4 *Consuetudo in vnum & ab vno inducibilis.*
6 *Consuetudinis inducendæ modi.* 7.8.11.12.13.16.17.
9 *Consuetudinis probatio.* 20.21.22.
10 *Consuetudinem errore, non induci.*
14 *Consuetudo irrationabilis quæ.*
15 *Consuetudo seuera an valida.*
18 *Ius consuetudine dari.*
19 *Condici consuetudine non posse.*
23 *Consuetudinem qui testes non probent.*
24 *Consuetudinis virtus multiplex.* 25.26.
27 *Consuetudo extendibilis.*
28 *Decisiuorum iurium, series.*

Ex non scripto. Circa materiam consuetudinis, est
insistendum principaliter circa sex. Primo, circa nomen. Se-
cundo, circa diffinitionem. Tertio, circa introducendi mo-
dum. Quarto, circa modum agendi. Quinto, circa modum
1 probandi. Sexto, circa vires. † Circa primum, sciendum est,
quod consuetudo, quandoque sonat factum nudum, vt C. de
epi. audi. l. 3. §. fin. de serui. l. 1. C. communia de ma. l. fi. de iur.
fis. l. super creandis. ff. de verbor. sig. l. vt alphenus. eod. titu. l.
anniculus. la 1. & ita non sumitur hic. Sed quandoque sonat
ius. & ita sumitur hic. & C. quæ sit long. con. l. 2. ff. de legi. l.
de quibus. §. fin. & intellige, quòd sonat ius, quia ius ex ea re
2 sultat: ipsa tamen in facto est, vt patebit infra. † Sed, in quo
a differt ab vsu? a dic proprie sumendo vsum, differt, tanquam
causa a suo effectu: quia consuetudo, per vsum inducitur: &
vsus proprie dicit factum, consuetudo ius. Sed tamen vsus
pro consuetudine quandoque sumitur. extra de ver. sig. c. sæ-
pe. in cle. ver. & quia. & in vsi. feud. ti. de feud. c. Obertus. ver.
vsum tamen cogni. & multis alijs locis. & eodem modo com
munis obseruantia tenet. de æta. & qua. c. 2. de appel. quam-
uis. in cle. ff. de pœ. l. prægnantis, & etiam mos. C. de consti.
3 princip. l. 2. in fin. ff. de supel. leg. l. Labeo. † Item differt sty-
b lo: b quia stylus, propriæ dicitur circa illa quæ tangunt mo
dum ordinandi acta, & sententias, & alia quæ scribuntur. a
stylo, quo scribitur, & facit. C. de vet. iur. enu. l. 1. §. sed & si
quæ. & de sacros. eccle. l. 1. vnum pro altero sæpe poni video:
vt patet extra de fal. c. quam graui. & facit. C. de do. l. 4. &
de testa. l. verba. ff. de actio. emp. l. veteres. Item differt a sta-
tuto: quia illud expresso consensu introducitur, consuetudo
tacito, vt hic. ff. de legi. l. sed ea. supra eo. §. omnes vero popu
li, & no. quòd consuetudo, dicitur a con. quod est simul: qua-
4 si communis vsus. in decre. dist. 1. c. consuetudo. † Nunquid
ergo, inter singulares, potest cadere consuetudo? Hostien.
dicit in summa eod. ti. §. qualiter. ver. quid ergo. quod multi
possunt ponere consuetudinem, contra singularem: vt ff.
communia præd. venditor. §. si constat. sed singularis contra
singularem: vel singularis, contra multos, non potest nisi no
mine vel ratione dignitatis, & ita intelligit extra. de offic. Ar
chi. c. dilecti. & C. quæ sit longa. con. l. fi. sed Io. glo. decret. di
cit contrarium quòd consuetudo cadit inter singulares. 18.
q. 2. c. seruitium. & glo. extra. eod. c. fin. & Inno. extra de cau-
sa poss. cum ecclesia. Et pro eis d. c. cum ecclesia. C. de agri. &
censi. l. litibus. & l. cum satis, §. 2. & l. domini. extra de reli. do.
c. quia contingit, §. nos autem. in clem. in vsib. qui feu. da. pos.
in princ. ne episc. dare potest. c. 1. §. idem iuris, ff. de ser. vrb.
præd. l. seruitutes. quæ in superficie. ff. de arbi. l. item si vnus.
C. loca. l. excepto. satis potest dici, quòd in protestationibus,
consuetudo possit cadere inter singulares, & ex ea agi, per
iura prædicta: & hoc in iuribus, sed non in alijs. Item quòd
singularis, potest consuetudinem proponere, contra commu
nitatem villæ vel patriæ, ff. de iniurijs. l. sane. & ibi not. Hæc
tamen non est proprie consuetudo, de qua hic tractamus,
quia per hanc ius acquiritur, per illam de qua ibi tractatur,
5 ius constituitur vniuersaliter. † quæritur ergo, in quo differt
consuetudo, per quam ius acquiritur, a præscriptione, si se-
quamur opi. Host. differentia de se patet, quia per consuetu-
dinem acquiritur multis. Et non magis, illi quam illi, per præ
scriptionem potest acquiri, etiam singulari, si aliam opi. se-
queris. dicit Ioan. quòd non est differentia, vt no. in d. c. serui
tium. Tu dicas, quòd imò: quia in consuetudine non oportet
causam proponere, in præscriptione sic, vt no. in d. c. fin. ex-
tra. de cen. c. peruenit. & c. super eo. & d. c. cum ecclesia (quod
autem de præscriptione dixi, intellige nisi allegetur tempus
40. anno. vel maius.) dic vt extra de præscrip. c. 1. lib. 6. Item,
quia priuilegium, & consuetudo possunt concurrere, sed non
præscriptio: vt in summa Host. eo. ti. ver. extra summam, dic
vt ibi. Item consuetudo ligat omnes, etiam contra quos non
est vsitata, vt c. dilecto. extra de offi. Archid. sed præscriptio
non. Item quia consuetudo non admittitur in corporalibus,
vt no. in d. §. fi. ver. extra summam. præscriptio sic. Illud not.
quod per consuetudinem ita demum acquiritur ius multis
contra singularem: si ipse quasi consensit recipiendo forte
aliquid: alias non: vt no. Innocen. extra eo. in rub. pro quo:
quia cum populus hoc non posset expresse: multominus ta-
cite, ff. qui & a quib. si priuatus. de polli. l. toties. §. fi. Intellige
tamen, nisi esset tantum tempus elapsum, quod sufficeret
ad præscriptionem, ff. de aqua plu. arc. l. 1. §. fina. & l. si prius,
§. 1. & d. c. 1. lib. 6. C. de au. coro. l. 1. lib. 10. ff. de offic. procon.
c obseruare. ver. magni. Circa secundum, quomodo diffinitur. c
dic quòd tex. decreti diffinit vno modo, in d. c. consuetudo, &
Azo alio modo: vt not. ipse in summa. C. quæ sit long. consu.
in princ. l. 1. dicendo, quòd consuetudo est ius non scriptum,
moribus populi diuturnis introductũ, & illam sequitur Inn.
extra eo. in rub. Host. diffinit magis plene in summa eod. §.
quid sit, qualibet sit tibi bona: quia per diffinitiones nihil
mutatur in iure, nec obolum lucraberis. Circa tertium videli
d cet introducendi modum: d Primo quæritur, quæ requirun-
6 tur † ad consuetudinem inducendam? in hoc varij varia di-
xerunt: vt patet in multis scripturis glossarum, & doctorum.
Tu autem conclusiones ipsorum, quæ veriores videntur, in
summa recolligens, dic, ꝙ si quid vsitatum fuerit, per tãtum
tempus, cuius non extat memoria de contrario, in casibus
qui contigerunt, quod est consuetudo, dato ꝙ non probetur
sententia, nec aliud, & ita firmant se Inno. & Host. extra eo.
in rub. & Host. in summa eo. tit. §. qualiter. versi. quinto, pro
quibus est C. de iuris. om. iud. l. magisteriæ, & c. allega. quæ
de obseruantia loquuntur. C. de calum. l. 1. & istud vult dice-
re. l. si ea. ff. de leg. aduersando. l. præcedenti, nec est opus de-
clarare actus, vt infra dicetur circa quartam partem, & is est
7 Vnus modus. Item † est alius, si libelli querimoniales non
fuerint admissi, vel si fuit iudicatum pro consuetudine, secun
dum gl. quæ est hic in verbo diuturni, in med. & l. de quibus,
& l. de consuetudine. Et idem Innoc. & Host. in dictis locis al
leg. Plus tamen hoc casu est necesse, secundum Inno. quod
iudex habeat animum inducendi consuetudinem: & quòd
hoc probetur, sed Host. in hoc contradicit, vt d. §. versi. 3. Vn
de secundum eum sufficit ita fuisse bis iudicatum, & concor.
in hoc cum glos. quæ est hic, & l. de quibus, vt no. d. §. versi.
2. Ioan. glos. decret. videtur sequi opi. Innoc. & vltra ponit
quod necesse est, quod maior pars populi vsa sit animo in-
ducendi consuetudinem, & ex certa scientia, si sit sic, vix ali-
qua consuetudo probabitur. Vnde ego credo post Iac. & Pe.
& alios nouos doct. & in hac etiam videtur residere Host.
quod cum consuetudo inducatur per tacitum consensum po
puli: vt ff. eod. l. sed ea. quod qaandoque vnus actus sufficit,
quandoque requiruntur plures. Nam si vnus actus ita solen-
nis fuerit, quod potuerit ad notitiam populi peruenisse, vel
8 maioris partis, sicut si † inter duos magnos comites, vel ba-
rones, sit contentio de comitatu, vel baronia, quod per illum
vnicum actum inducitur vna cum temporis transcursu. in au
then. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis igitur. l. 2. si autem vnum,
vel modica negotia expediantur, oportet quod fuerint tot,
& cum tanta frequentia, quod potuerunt ad notitiam maio-
ris partis populi peruenisse, & ideo text. dicit frequentissi-
mus in d. §. sed & si quis, & facit extra de testib. cogen. ca. cæ-
terum, & ista apparent ad sensum: quia si tacitus consensus
populi consuetudinem inducit: ergo oportet quod populus
sciat, alias sequeretur, quod quilibet fatuus iudex, seu igno-
rans posset consuetudinẽ inducere, & tollere legem. Nec cre
do, quod sit necesse proponere, nec probare, quod sit obtenta
in contradictorio iudicio. [Sed quod ita iudicatum fuit quæ
sit pri. cau. ben. ami. cap. 1. §. denique.] si tamen probari pos-
set, bonum esset, nec quod maior pars populi vsa sit, nec de
animo vtentium, nec quod ex certa scientia. nam omnia ista
præsumuntur probata frequentia actuum, & transcursu tem
poris per d. l. sed ea. C. de ædi. pri. l. an in totum. & l. 1. C. eo.
& ad l. Iul. maie. l. fi. ibi cum dicit nostro tempore ff. de test. l.
3. §. fi. ff. ad filley. l. 1. §. hoc autem, in feu. quę sit prima causa,
9 benefi. admit. c. 1. §. deniq;. † Sed an necesse sit saltẽ ponere, &
probare, quod virtute consuetudinis fuerit negotium expedi
tum. Verbi gratia, probatur, quod cum duo fratres diuiderẽt
hæreditatem, primogenitus habuit auantagium, & ita de
duobus, vel pluribus, nunquid est necesse, probare quod tũc
allegatur super hoc consuetudo, & quod virtute illius cõsue-
tudinis habuit: vel an sufficit probare nudum factum: vide-
B licet:

licet ꝙ ita fuit diuisum? potest dici, quod si allegaretur tempus, cuius non extet memoria, vel præscrip. 40. anno. de iure cano. ꝙ non sit opus his, cum non quęratur sibi titulus, vt de aqua plu. arc. l. 1. §. fi. & extra de præscri. c. 1. lib. 6. Alias videtur ꝙ hoc sit necesse, per iura prædicta, & hanc videtur tenere Host. in d. §. in prin. & doct. moderni eam sequuntur, vel dic, ꝙ sufficit probare vsum per legē allega. suprà in princi.
10 versi. sed tamen. † Quid ergo si populus erret? Certe consuetudo non inducitur ff. eo. quòd nō ratione, & hoc tenent gl. vbique. & doct. vt no. in summa eiusd. §. fin. ver. & sexta, & §. qualiter. ver. quid ergo. Et hoc verum, nisi erraret circa causam impulsiuam secundum Iac. & Pet. ff. de condi. & demon. l. cū tale. §. falsam. Sed nō pręsumitur error in populo, vbi tot probati sunt C. de test. l. omnium. Sed ob. ff. eo. l. quod nō ratione, vbi supponitur, quòd erronea tenet: sed nō trahitur ad similia. Dicas, ꝙ bene inducitur, si primo fuit error postea scientia. Sed quando semper fuit error, non: vt ibi cum primum &c. & ita potes intelligere. ff. de iniur. l. iniuriarū. §. fin. ver. vsurpatum. Vel dic, ꝙ illa vsurpatio non erat præscripta
11 plene. vt no. in l. 2. eo. tit. † Sed nunquid requiritur cōsensus superioris, in consuetudine introducenda? gl. videtur dicere ꝙ sic. C. eo. l. 1. & idem Inn. extra eo. in rub. & in c. pe. de fide instr. nec sufficeret tolerantia: imo opus est expresso cōsensu, secundum eū. vt no. extra de præb. c. cum non ignores. de concess. præb. c. literas. probo: quia sequeretur incōueniens, ꝙ lex inferioris tolleret legem superioris, quod est absonū, & maxime cum hodie populus totā potestatem, & iurisditionem transtulit, vt dixi supra eo. §. sed & quod principi, ego credo contra post Iaco. Dyn. & Pe. quis enim consensus requiritur, ex quo per leges, data est popu. talis potestas: vt patet hic. & l. de quibus? Et est mirabile, quòd populus, possit tacite legem tollere, & nō posset expresse. simile. ff. de proc. l. filiusfa. §. veterani. extra de iura. calum. ca. 1. lib. 6. & pro hac parte, videtur expressum, extra de const. c. licet. lib. 6. de hoc etiā
12 dicetur infra circa sextam partem. † Item requiritur, quòd sit præscripta vt l. de quibus. §. inueterata. ff. de legi. & hic, nā diuturni &c. & C. eo. l. 1. & 2. extra eo. c. fi. [Quæritur, quantum tempus requiritur ad consuetudinem introducendam? potes respōdere, vt hic vides, vel dic aliter, ꝙ aut talis cōsuetudo est secundum ius, aut præter ius, aut contra ius commune. Primo, & secundo casu sufficiunt. 10. anni. Tertio 40. anni tenet Arch. c. 1. de consue. lib. 6. quod est notandū.] Quæritur quanto tempore duret? glo. post Ioan. dicit ꝙ 10. an. vt no. in d. §. inueterata. Inn. distinguit, aut ꝙ acquiritur, habet causam continuam: & tunc tenet cum gl. Aut discontinuam: & tunc tantum tempus, quod non sit memoria, vt no. extra. eo. c. pe. Host. tenet cum glo. de iure ciui. sed de iure cano. requirit vniformiter 40. annos. & idem Bal. in c. fin. Iac. & Pet. tenent cum gl. nostra indistincte: quia hic, non agitur de iure alicuius in præscribendo: sed de consensu populi colligendo, qui præsumitur per lapsum 10. annor. ff. qui & a qui. l. si cum fideicommissaria. §. arist. Arch. distinguit an sit secūdum ius commune, an contra extra eo. c. fi. lib. 6. per cap. 1. de pręscri. eod. lib. mihi videtur vera opi. Host. quę concor. cum opi. gl. & docto. quatenus tangit ius ciuile, & credo, quòd procedit in vera consuetudine, per quam ius statuitur: sed in consuetudine, per quā ius acquiritur singulari, vel contra singularem, videtur quòd debet seruari. l. cum de in rem verso, ff. de vsu. & quę ibi not. & C. de pa. l. si certis annis, de iure ciui. & hoc inter liberos, quia quo ad colonos videtur sufficere minus tempus. C. de agri. & censi. l. domini. no. in glo. sed de iure cano. esset pręscriptio vniformis 40. annor. & Host. notat extra de censi. c. super eo, & hoc in consuetudine, per quam ius statuitur, in alia dist. an habeat tit. vel non: & an sit contra ius
13 commune: quia tunc † requiritur, quòd sit tanti temporis, quòd non extet memoria per d. c. 1. de pręscri. & in hoc casu posset procedere opi. Arch. Item requiritur, quòd sit rationabilis, extra eo. c. fin. e Sed videtur quòd irrationabilis f teneat, saltem in terminis suis: licet ad consequentias trahi nō debeat, nec ad similia: vt l. quod contra rationem, ff. de regu. iur. & in feudis. si de feud. contro. fue. c. vnico. §. si facta vero filij. Pręterea, tum sit ius, videtur quòd tenere debeat, quam-
14 uis durum, ff. qui & a qui. l. prospexit. † Ad hoc dicas, quòd si consuetudo est irrationabilis, quæ est contra fidem, ius naturale, diuinum, vel quę inducit occasionē peccandi, vel alias est contra bonos mores, non valet. vt plene not. Inn. & Host. extra eo. in rub. & in summa Host. d. tit. §. quid si cōsuetudo, & patet in auth. vt nulli iu. §. 1. Alias autem, quamuis sit seuera, nec ita irrationabilis est, sicut lex est, & nihilominus in suis terminis & terris seruanda: vt l. contrarij. Quandoq; valet cōtra institutionem iuris diuini extra de cogna. spiri. c. su-
15 per eo. dic vt ibi. Item † ꝙ dicitur quòd seuera tenet, dic vel minus rationabilis dumtamen non sit omnino irrationabilis valet, nisi per legem vel cōsuetudinem reprobetur expresse, vt C. de suis & legi. auth. omnes. de fur. auth. nauigia. in feu. de vasal. qui cont. const. c. vnico. secundum Host. hęc sunt remittenda iudicis arbitrio, qui cōsideratis singulis circunstantijs, videat an tendat ad noxā, vel non, vt no. d. §. quid sit. vnde secundū eum, non valet cōsuetudo, quę dat ius pignorandi authoritate propria, cum possit generare scandala, nec ꝙ delictorū punitio reducatur ad emendas pecuniarias: nec illa, per quam interdicitur, ꝙ canonicus non habeat vocem in c. vsq; ad tempus, vt ipse ibi not. videlicet in §. fin. versi. quid ergo mediam credo veram, cum sit cōtra bonum iustitię. de alijs videlicet prima, & vltima. non credo, cū consensus partium hoc posset, C. de pig. l. 3. qui non consuetudo? Item requiritur, bonafides, secundum Inn. in d. rub. quod posset esse verum in consuetudine, per quam ius acquiritur, vt dixi: in alia non, in qua non agitur, nisi de consensu populi colligendo. Item nec in illa, per quā ius acquiritur singulari, vel contra singularem, de iure ciuili, si excedat 20. annos. sicut in cor-
16 poralibus, vt plene dixi C. de serui. l. 1. † Sed quid, si maiore parte populi consentiente, aliqui protestentur non consentire? videtur quod maior populi pars eos liget, ff. ad muni. l. ꝙ maior. sed illa in necessarijs: secus in voluntarijs extra de constit. c. cū omnes. & c. cū accessissent, & in c. dilecto. de offi. Arch. quod videtur obstare. nam constabat de cōtradictione expressa, vt patet ibi cum dicit pacifica. Et facit l. cum de consuetudine. ff. eod. de publi. l. licitatio. §. earum iuncto quod no. eo. tit. l. si publicanus. §. 1. in glo. magna. Ver. item expeditur, & not. in summa. verum est tamen ꝙ si post contradictionem illā, sequeretur pacifica frequentia actuū, tunc temporis transcursu, posset introduci contraria infra, §. pe. extta de pręscri. c. auditis, vel dic, ꝙ maior pars populi ligat minorem: vt
17 videtur no. in sum. §. qualiter. ver. sequitur. † Item g dic, quod g si introducta consuetudine, & præscripta, fieret contra semel vel bis vel pluries quod non ex hoc tollitur consuetudo, nisi tanta sequeretur frequentia actuū, & temporis cursus, quod possint nouam inducere: vt not. in Spe. de præscrip. ver. quid si post completam: num. 20. & C. eod. l. 2. ff. de re iud. l. nemo
18 alieno. §. 1. arg. ff. de itinere actuq; pri. l. 1. §. fi. † Circa quartum videlicet modū agendi sciendum quod quandoq; cōsuetudo dat ius in re: quandoq; est ita introducta vt vides in aliquibus locis in quibus competit ius in re proximis de genere venditoris facta obligatioue emptori & cōsignatione pretij, domino feudi in re feudali per vasallum alienata & tunc agi potest actione reali: vel confessoria, si sit ius incorporale. Introductum dat ius ad rem, vel ad dandum, & tunc cōdi. ex consuetudine, cum non sit cautum quo genere: &c. ff. de condi. ex leg. l. vnica, vel imploratur officium iudicis: vbi consuetudo tribuit tale ius, quod deberet de iure per officium iudicis expediri, vt alimentorū, & similium. Caueat tamen pars, quod semper commemoret consuetudinem in libello: quia cnm sit, in facto ponenda est, & probanda, extra de constitu. cap. 1. lib. 6. nisi esset notoria, quo casu, iudex debet supplere extra de consue. ca. cūm inter. in fin. de testa. Raynal. de reli.
19 do. constitutus. † Sed quid, si quis agat condictione ex consuetudine, de eo quod est iure scripto cautū. Iaco. dicit, quod non procedit libellus, cum consuetudo sit subsidiaria, sicut condi. ex lege. Et hanc opinionem videtur tenere Innoc. in c. cum ecclesia sutrina. de cau. pos. & propriet. sed tu potes dicere contra, per illud. c. extra de iusti. c. cum venissent. C. de vet. iu. l. 1. §. sed & si quę. extra qui ma. accu. pos. c. videtur. C. de decur. l. quibus extra de testi. cogen. c. cæterum, & facit, ff. de act.

de act.& oblig.l.quoties. Circa quintum, videlicet modum
20 probandi quæritur † primo, an consuetudo probari debeat
non est dubium quòd sic: quia in facto est: vt suprà dixi, sed
forte statuta & constitutiones, non debent probari.[Debent
tamen exhiberi vt in auth.vt iud.si. quoquo suf.§.quod autē
in prouincijs,]vel superior consuli,extra de fide instr.c.pasto
ralis, & hoc,nisi sit notoria,quia forte quotidiana, ff.de pre-
ca.l.ante in fin.dic vt suprà in procemio in materia notorij,
vel nisi tenderet ad litis ordinationem,quo casu si iudex du-
bitet, se debet informare summatim,ff.ad exhi.l.3.§.sciendū
& §. ibidem, & ita seruat curia laicalis. Sed quid si iudex se
ita informauit summarie: nec in scriptis redigit, & pronun-
ciauit pro cōsuetudine,& fuit appellatum, quid faciet iudex
appellationis.Satis potest dici quod iudex appellationis, eo-
dem modo se informet:vt dixi in simili,in materia notorij.
Item quæritur,per quot testes probabitur?Potest dici per
duos,ff.de testi.vbi numerus, curia tamen Fräciæ.10.recipit,
21 & in turba. Sed quot deponent pro solutione † huius,repe-
tas quæ circa modos introducendi,dixi, vnde si producan-
tur ad probandam consuetutudinem temporis cuius non ex
tet memoria in contrarium, deponet ita se vidisse obseruari
suis temporibus & a suis maioribus audiuisse sic obseruatū.
nec vidisse nec audiuisse quemquam qui aliter viderit obser
uari,vide ff.de probatio.l.si arbiter,extra de ver.signi.c. quid
per nouale.eod.tit.c.veniens.§.Illum locum,libr.6.Nec cre-
do quòd sit necesse deponere, quibus casibus,nec inter quos
viderit obseruari. Nam leges quæ allegant consuetudinem,
hoc non dicunt,sed tātummodo dicunt, fuisse sic obseruatū.
nec dicunt inter quos,& tamen hoc tanquā efficax ad decisio
nē adducunt:vt d.l.fi.C.ad l.Iul.ma.ibi cum dicit.nostro tem
pore,&c.de ver.sig.c.sæpe,& in cle.& in alijs iuribus, suprà
alleg.quæ de obseruantia loquuntur, quandoque tamen spe-
cificant vt ff.ad l.Iul.maie.l.in quæstionibus.Item, quia in tā
to tempore,non quæritur titulus, vt d.c.1.de præscri.li.6.Si
vero producantur, super consuetudine minori tempore in-
ducta, oportet, quòd deponant tot, & tales actus, ꝙ præsu-
matur scientir populi: & decursus ex quo præsumatur ani-
mus,& alia quæ necessaria dixi ad consuetudinē inducēdam
supra in tertia parte,& ideo hic videtur necesse, ꝙ specificēt
causas,casus,& personas, inter quas hoc viderunt: alias non
posset ex eorū depositionibus deprehendi,qui sint sufficien-
tes actus, ad consensum populi præsumendum.Si tamen illi
quàm producuntur essent sapientes homines, & scirent quid
est consuetudo, & dicant se non recordari, inter quas perso-
nas viderunt obseruari,nec in quibus casibus,satis essent eo-
rū depositiones admittēdæ per d.l.fin.C.ad l.Iul.ma.cū alijs.
22 quas pro concor.allegaui,ff.de poe.l.prægnantis.†Quid si de
ponant consuetudinem esse, videtur quòd non valet testimo
nium, nam videntur se potius iudices constituere quam te-
stes.Ipsi enim debent deponere super actibus, & expletis,ex
cursu temporis,&post iudex ex hoc discernet,an sit consue-
tudo,alias non valet testimonium, & ita Inno.extra in simili
de testi.c.cum causam,vel dic,ꝙ valeat eorum depositio,si vl
terius non fuerint interrogati,C.de testi.l.solam,cum ibi no
tatis.Et idē si deponant esse consuetudinem,& dicāt,causam
sufficientem,deponendo de frequentia actuum, & transcur-
su,& hoc satis admittit Inno.in simili, in d.c.& facit de test.
23 cogen.c.ceterum.†Quid si sint plures qui deponunt de fre-
quentia actuum, & temporis transcursu.singulariter tamen:
quia vnus vidit vnum, alius alium do.Iac.& Pet.dicūt quòd
non valet testimonium. Nec ob. quod notatur.ff.de test.l.ob
carmen,§.fi.de aqua plu.ar.in summa.de prob.si arbiter,quia
ibi deponunt circa vnum factum: hic circa diuersa,secūdum
eos.Ego enim hoc non credo: omnes enim hic inducuntur
ad probandū præscriptionem. Vnde ego admitterē tales de-
positiones,in omni consuetudine, & per quā ius acquiritur,
& per quam cōstituitur.Circa sextum, quę sint eius virtutes
24 †seu vires?dicendum ꝙ multę:nam per eam quandoque ius
constituitur,ꝗnque acquiritur, vt satis dixi in pręcedētibus.
Item per eā derogatur iuri scripto, super quo dic,quòd aut
consuetudo pręcedit, & ius subsequitur, &.tunc si condens
ius ipsam non ignorat: quia forte generalis, vel alias constat
eam non ignorare,consuetudo tollitur, C.de testa.l.fin.alias
non,ff.de sepul.vio.l.3.§.diuus,extra de constit.c.1.lib.6.nisi
condens ius expresse eam reuocaret,sicut fit in multis locis,
extra de sep.c.super cathedram moysi.in cle.cum concor.C.
de fur.auth.nauigia,de legi.hęre.auth.omnes.vbi autem ius
pręcedit,& consuetudo subsequens tollit ipsum:dumtamen
si rationabilis,vt supra dixi, circa tertiam partem.Non tamē
omnino: sed particulariter, in loco in quo seruatur, & hoc
vult dicere.l.2.C.eod.titu.secundum Ioan. Azo. & gloss.Vel
espone eam,vt extra eo.ca.fin.legitur & no.de hoc plene per
Host.in summa, §.fi.non tamen teneas,quod ibi scribitur vs-
25 que quaq;: quia dictum c.licet corrigitur in aliquibus.†Sed
k quæritur an consuetudo tollat legem,v.g.Nunquam fuit au
ditum in regno Francię,quòd adulter puniretur pęna iuris:
nunquid si hodie accusetur,debebit, & poterit puniri pœna
iuris?doctor.dicunt quòd sic,vnde secundum eos desuetudo
non tollit legem, nisi quando habet factum implicitum: vt
quia adulter alia pęna punitus sit:& hoc sequitur Host.in d.
§.fi.vel.nunquid ergo, & ideo reprobatur opi.Bul.C.de iud.
l.rem non nouam.Et pro eis facit,C.de iure do.impe.l.fi.sed
ob. C.de la.lib.tol.l.1. de dedi.lib.tol.l.1. ff.de pub.iud.l.or-
do.in decre.dis.4.cap.leges, sed intellige eas,secundum mo-
dificationem prędictam, videlicet quod per desuetudinem,
& factum contrarium. Quidam autem distinguunt, aut lex
disponit,vel pœnam apponit, vt not.Io.Andr.post Host.ex-
tra de treug.& pace.c.1.in nouel.& facit.infrà de iur.o. pœ-
na infrà per quas perso.§.1.infrà de satisda.§.1.ad l.Rho. de
26 iac.l.de precario.† Item consuetudo constituit,ius & arctat
singulos,etiam illos qui non habent consensum, vt furiosos,
& pupillos,ff.de admi.tut.l.tutor siue.§.Lucius, sed consue-
tudo laicorum,non ligat clericos,nec ecclesiam,vt not.extra
de consti.c.quæ in ecclesiarum,& in summa, d.§.fi.versic.sed
pone,nisi esset generalis, qua clerici, & laici vterentur, vt
no.Inn.extra eo.c. cum dilectus,in fi.Sed an liget fiscum vel
dominum terræ, in qua consuetudo obtinet?non videtur.cū
lex inferioris non liget superiorem,vt dixi supra.§.sed quod
principi.de hoc fuit quæsitum in facto ducatus Britaniæ.Ta-
men potest dici ꝙ sic,non enim inferior ligat,sed ius consue
tudine emanans, vt plene no.Archi.in simili extra de rescri.
c.vt animarū.lib.6.& facit bene.C.de ser.l.manifeste,ff.quod
vi aut clam.l.4.§.plane.versic.& si lege,ad municip.l.Lucius
§.fi.de pri.credi.l.antiochēsium. Ac liget extra territorium?
Et quid vbi sunt diuersæ? Et quid si aliquis habet possessio-
nes in vno loco,& habitet alibi?dic plene vt dixi, C.de sum.
27 trini.l.1.†An autem consuetudo trahatur ad causas similes?
gloss.dicunt,quòd sic,vbi ratio consuetudinis se extendit,vt
no.C.eo.l.1.ff.de legi.l.de quibus.Potes dicere, quòd consue
tudo nō extenditur ad casus determinatos a iure,in eo quòd
exorbitaret a iure communi.l.quod vero contra ff.de legibus
& hoc nisi esset maior ratio dubitandi in casu ad quem trahi
tur,quam in casu consuetudinis:vt si esset consuetudo, quòd
bannitus possit impune interfici, & vulneretur:vel si consue
tudo excludat filiam a successione, & tractetur: an excludat
eius liberos, ff.de ser.expor.l.cum pacto.in feud.de succ.feu.
in prin.sed ad casus non determinatos. potest extendi dum-
tamen conueniant in ratione vt dixi, & sic intellige in feu.
quæ fuit pri.cau.benefi.amitten.§.prædictis.versicu.sed quia
28 natura. † Vbi ergo casus determinandus occurrit. primo at-
tenditur consuetudo, si qua sit.Secundo,ius expressum,si sit.
Tertio,simile iuris.Quarto,consuetudo.Quinto, si præmis-
sa deficiant, consuet.metropoli.Sexto, locorum propinquo-
rum.Septimo, ciuitatis romanæ gradatim descendendo, sic
intellige.d.l.de quibus.extra de censi.c. super eo.de cog. spi.
c.super eo.Io.tamen alio modo dicit in c.consuetudo.1. dist.

a Adnotatio.Vsu.Vide hic Christoph.Porcum, bene loquentem.
b Stilo.Latius vide per Aret.qūo consuetudo differt a stilo: & dicit, ꝙ stilus
est ius,non scriptum,ab vnius iudicis voluntate sæpius stillatum,& in hoc dif
fert a consuetudine, quia illa a tacita voluntate, & vsu plurium inducitur
quia populi,vel maioris partis eiusdem,& ista est melior differentia,quam po
nat hic Io.Fab.& hanc differentiam Ang. confirmat authoritate Pe. & Cyn.
c Diffinitur. Tu diffinias, secundum Barto.plenius scilicet, quod consuetudo
est ius non scriptum,moribus.& vsibus populi, vel maioris partis ipsius recte
initiatum,& continuatim introductum,habens vim legis,& dicit hic Ang.ꝙ

hæc diffinitio Bar. communiter tenetur.

d Introducendi modum. Plenius vide hic, per Ange. in 2. col. circa fi. ver. no. quod consuetudo. Christoph. Porc. succincte ponit, quinque esse necessaria, ad inducendum consuetudinem. vide eundem hic.

e Cap. fina. vbi per Abb. tractantem, vide, quando consuetndo dicitur rationalis, vel non.

f Et rationabilis. An consuetudo, inducatur per actus negatiuos. Fel. in ca. 2. extra de consti. & vtrum consuetudo possit disponere, super probatione, per eundem in c. 2. in 3. col. cum pluribus sequen. extra de proba. & ibi quando faciat validam, & econuerso per multa exempla, bene applicata. & ibi in 6. col. an damnata consuetudine, intelligatur etiam de futura.

g Item. Vide super hoc Abb. extra de consue. c. fi.

h Circa quintum. Vide Cy. C. quæ sit longa consu. Are. hic in 7. col. post me. ver. quæro. an necesse sit, quod probetur & c. Christoph. Porc. hic in pen. col. Bar. in l. de quibus. ff. de leg.

i Per quot testes probabitur. Adde istum debere intelligi, loqui de consuetu. particulari. nam consuetudo generalis, non indiget probatione, vt no. Bal. in l. 3. in 1. col. versi. attende hic. C. de ser. fug.

K Sed quæritur. Vide do. cardi. in c. 1. de treug. & pace.

1 *Ius naturale non nisi ex causa, tolli & quatenus.*
2 *Dominium cuiusuis non nisi ex causa tolli. 3. 4.*
5 *Priuilegium irreuocabile.*
6 *Principi quando non parendum.*

a SED NATVRALIA. a Iuxta text. reassumit tractatum
iuris naturalis, volens differentiam inter ius naturale, & ciui
le, assignare. In fin. gloss. magnæ, sed tunc obstant magis con
1 traria, nec aliquid est solutum. † Vnde (vt latius videas) dic
quod ius naturale, non potest tolli: nec obstant contraria, videlicet de seruitute, & libertate: quia de iure primæuo non erat seruitus. ff. de iusti. & iu. l. ex hoc iure. & per consequens nec libertas formalis. Vnde pro tanto dicuntur omnes nasci liberi: quia nulli erant serui: & sic non mutatur, quod non fuit. Item nec, quod obijcitur de vsucap. quia cum rerum dominia sint de iuregentium: vt d. l. constat, quòd ius illud non loquitur de iure primæuo. Item, nec quod arguitur de cogn. quia de iure gentium est. Vel dic, vt in gloss. videlicet quod non tollitur cognatio, sed ius succedendi. Sed tunc obstat, quod dicitur de successione filij: quæ est de iure naturali in authentico de trien. & se. §. 1. de hære. & fal. §. semper, ff. de bo. dam. l. cum ratio. sed expone ibi de iure naturali, id est, ratione naturali, secundum Iacob. vel dicas secundum eum,
2 † quòd ius naturale, non potest mutari, in sui totalitate: sed in aliquo articulo sic. vel dic, quod mutari non potest faciliter: mutatur tamen, sicut dicitur vniuersitas consentire non potest: quia difficile est, ff. de dolo. l. sed si ex dolo. §. 1. de acquiren. possessio. l. 3. §. penulti. de lib. vni. l. 1. secundum eum. Vel dic, quod destrui non potest, vt hic: sed potest modificari, & declarari, vt hic, & prouisionibus adiuuari, sicut vides in matrimonio, quod est de iure naturali. supra de iure natu. in princip. & tamen modificatur ex causis, & impeditur, & dirimitur, per iura ciuilia, & canonica, vt patet infra de nup. C. & ff. per totum. Et idem de iure diuino, quod licet tolli non possit, cum lex inferior &c. nihilominus tamen, in singularibus casibus modificatur, declaratur, & prouisionibus alteratur, extra de conuer. coniu. ca. verum. & ca. ex publico. de spon. cap. commissum. 30. q. 3. cap. quod Deus, extra de biga. cap. super eod. & de deci. cap. ex parte. vel dic, quod ius naturale non mutatur: hominum tamen constitutiones, faciunt perinde habere, ac si esset mutatum: & patet, ff. de vsufruct. ea. re. quæ vsu consu. l. 3. Nunquid ergo princeps, potest tol
b lere ius partis? b gloss. dicunt quod sic, quantum ad act. sed non quantum ad dominia, vt no. C. de prec. imperato. offe. l. quoties. extra de consti. capitu. quæ in ecclesiarum. per Inno
3 cen. Tu dic. † quòd imo ex causa, tollit dominium, ff. de rei vendic. l. item si verberatum, §. 2. de euict. l. Lucius. C. de sacrosanct. eccles. iubemus. de quadri. præscript. l. bene a zenone. Caue tamen quia princeps per rescriptum, non videtur velle tollere ius, vel dominium, nisi fiat mentio, de iure partis, ff. ne quid in loco publi. l. 2. §. si quis a principe. extra de deci. cap. dudum. sed si fiat mentio etiam de iure partis: tunc tollitur etiam per verba generalia, si rescriptum non posset in alio operari, ff. de bon. liber. l. etiam. §. 1. extra de donat. capit. cum dilectus per Innocen. Restringi tamen debent verba generalia, quantum potest fieri: ne præiudicent alij: dumtamen non fiat eis vis, vt not. extra de consuetu. capitu. cum olim. Quid si rescribat in possessorio? dic idem quod in dominio, C. vnde vi. l. 3. extra de priuileg. capitul. dudum, & ibi,
4 per Innocen. dico ergo, † quod princeps ex causa possit tollere dominium: dumtamen faciat ex certa scientia, & ita intellige. l. quoties, C. de precib. impe. offe. Et apparet, de bonis damna, C. & ff. & in omnibus iuribus, pœnas confiscationum & commissionum imponentibus, & semper est causa præsumenda, Caueat tamen de conscientia, & forte sciens, & recipiens non haberet iustum titulum, quo ad Deum: nisi subesset causa vera, & iusta: & princeps male informatus, debet reuocare facta informatione, ff. de iur. annu. l. diuus. de nata. resti. l. fina. Sed † an priuilegium, per ipsum, seu prædecessores concessum, possit reuocari, c non videtur: & maxime, si sit alij ius quæsitum: nisi ex causa, vt dixi. Et ita not. Hostien. in summa de priui. §. qualiter. versicu. sed quid si ille. Et in Specu. de instr. edit. §. nunc autem. versicu. quid si Imperator. Et sic intellige, C. de interdi. & relega. l. iussio. imo forte non posset, etiam cum causa, si dedisset non subiecto, vel saltem oporteret causam probari, extra de iudi. capit. nouit per Innocen. & Hostien. sed iuri quærendo præiudicari potest, etiam sine causa: & rescriptum per quod præiudicatur iuri quærendo quamuis non probetur, ex certa scientia concessum valet, vt no. Hostien. in summa, qui filij sint legit. §. qualiter. versicul. per specialem. Pro quo. C. de pact. l. pactum. §. curatores. cum sua gloss. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. 1. & C. de repu. hæredi. l. fina. & hoc in eo in quo priuilegium se extendit, & non in alio, vt in filio legitimato. per rescriptum, cuius priuilegium non extenditur ad successionem aliorum: nec præiudicatur alijs successuris. in authent. quib. mod. na. effi. sui. §. filium. Sed an princeps, possit per rescriptum, tollere
d quartam iur. naturæ debitam? Dyn. tenet quod sic d extra de regu. iur. cap. iura sanguinis, & patet extra de testamen. cap.
6 raynutius. † Item not. quod princeps non potest præcipere aliquid, omnino irrationale: vt si inhibeat, ne inuasus se defendat, vt patet extra de senten. & re iudi. cap. pastoralis. nec est ei obediendum, si constat notorie. vt not. Innocen. extra de senten. excommun. cap. inquisitioni. 8. distin. quæ contra mores. 32. q. 7. cap. flagitia. In dubio tamen, nemini licet de hoc iudicare, vt ibi not. Item not. quod princeps, non videtur tollere consuetudinem per rescriptum, nisi de ea faciat mentionem, extra de constitu. cap. licet. libr. 6. de eo qui mit. in poss. capitu. cum venissent, §. fina. Illud autem not. quod princeps condendo leges, vel faciendo statuta iniqua, contra iustitiam, in oppressione populi peccat: vel concedendo ius iniquum: Ideo scribitur Esa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, etiam scribentes iustitiam scripserunt vt opprimerent &c. & de hoc Hostien. extra de censi. §. ex quibus. ver. sed nunquid. nu. 9.

a Adnotatio. Sed naturalia. Ex hoc. §. in glo. not. Are. quod ius naturale, est immutabile, quod intelligitur in sui totalitate, sed in sui specialitate & in certis casibus, aliter obseruatur.

b Tollere ius partis. Adde, quod ista quæstio est dubia, & in vtramq; partem habet doctores fautores. de qua vide Fely. in c. quæ in ecclesiarum. nu. 28. 29. 30. 31. extra de consti. & dixi, in apostil. ad Panor. in c. admonet. nu. 13. in apostil. in ver. non subsistente causa. de renunt.

c Reuocari. Priuilegium an possit reuocari: & an eius tenor, debet inspici? Paul. de Cast. consi. 284. incip. in facto præsenti, non intendo adulari reuerendissimo in Christo. & quod de priuilegio immunitatis, quod transiuit in contractum. per all. consi. 212. 2. parte. & per Bart. & Alex. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure.

d Tenet quod sic. Sed an per statutum possit minui, aut in totum tolli, quod sic Paul. de Cast. & doct. in auth. nouissima. C. de inoffi. test. cardi. in cle. 2. in princ. q. 7. de re iudi.

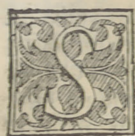
OMNE AVTEM. Iuxta text. nam parum &c. facit ff. de iure co. l. quidam referunt. de leg. 2. l. non oportet.

De iure personarum. *Rubrica.*

Continua, per notata supra eodem titulo primo, in fin. glo. fina.

1 *Numeri resolubiles. 3.*
2 *Distinctiuæ naturæ.*

SVM-

VMMA itaq; diuisio. In fin. primæ gloss. nam
nulla breuior illa, quæ in duo membra diuidi-
tur, ff. de condi. inde l. in summa, de eo, quòd
1 certo loco l. quòd si ephesi. §. fin. † In glos. sed
a pone, dicas quòd plurale a resoluitur in singu
lare, vbi non potest remanere in propria signi
ficatione quoniam sequeretur iniquum, vel inconueniens: a-
lias non resoluitur: vt legibus alleg. hincinde. Item, singula-
re in plurale: quando nomen est collectiuum, vt l. in vsu. de
verb. sign. vel rationis paritas, seu connexitas hoc inducat. de
leg. 3. l. si cui lana. alias non ff. de verb. sign. l. sciendum. Sed vi
detur secundum Iacob. & Pet. quod solutio gloss. non sit ve-
ra: quia ad veritatem disiunctiuæ, oportet quod altera pars
sit vera: vt l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de re. du. de verbo.
oblig. si quis stipuletur. Si ergo ponas hic alteram veram: vt
omnis homo est liber. alia erit falsa, omnis homo est seruus,
constat autem, quod illa non est vera, omnis homo est liber,
& sic videtur, quod alia sit vera, omnis homo est seruus, quę
est manifeste falsa. Ad hoc dicas, quod vbi disiunctiua habet
diuersa prædicata, tunc procedit argumentum, ac si esset dis-
iunctiua. Ista verba sunt Iacob. quæ videntur corrupta, vel
2 vitio reportatoris, vel scriptoris. † Vnde dic, quod ille, §.
b non probat, quod in disiunctiua,[b] oporteat alteram esse ve-
ram. Sed dic quòd sufficit ad hoc quod stipulatio commit-
tatur, vel legatum debeatur, quod altera sit vera, quæ valde
sunt diuersa, nec hic de hoc agitur, sed de diuisione artis, in
qua quælibet vera est, vnde vbi verbum aut ponitur a lege,
& per modum artis ponit vnum verum, consideratur distin-
cte, & disiunctiue: & verificatur in vtroque membro, ff. de
aur. & arg. le. l. Quintus. & l. Titiæ. dumtamen verificari pos-
sit alias non ff. de fideiusso. vbicunque. iuncta. l. Valerianus.
de præto. sti. Et per hęc, quæ hic notantur in gloss. Iacob. di-
cit, quod potest determinari quæstio, de illis, qui dederunt
bona sua ecclesiæ post mortem eorum, quod altero deceden-
3 te, ecclesia recipit bona decedentis non superstitis: quia † plu
rale resoluitur in singulare, & per Host. probatur gloss. ff. ad
Trebell. l. Lucius. §. caio. Specu. videtur tenere contrarium,
in titu. de loc. & cond. §. nunc aliqua. versic. 69. pro quo. ff.
de vsufr. le. l. codicillis. C. de impu. & ali. sub. l. pen. ff. de vul.
l. qui duos. pro quo facit conclusio, quam supra posui: quia
plurale, non resoluitur in singulare vbi potest remanere in
propria significatione. & §. caio. & §. cum ita. & l. hæredes,
eodem titu. loquuntur in fideicommissaria substitutione, in
qua videtur electa vniuscuiusque fides, ff. ad leg. fal. l. pater §.
fina. secus in directa, & vbicunque verba directa, proferun-
tur vt in contrarijs. Vel potes dicere, quod vbi mulier erat
successura marito ex pacto, vel successione, vel alias: obti-
neat vltima opinio: quia non præsumitur se postposuisse:
sicut nec pater filium: vt dict. l. penult. sic enim paciscendo
videtur reseruare ius suum, ff. de verbo. obliga. l. si ita stipu.
§. chrysogonus. alias prima valet opin. Iacob. §. caio. cum
concor.

a Adnotatio. Plurale. Vide glos. in c. omnes leges. 1. distin. in princ.
b Disiunctiua. De hac disiunctiua, vide late per do. Felyn. in ca. inter cæteras nume. 3 ad fi. vsque 9. de rescrip. Item iste text. secundum Aret. inducitur ad quæstionem. Titius, & eius vxor simul donauerunt eius bona, post mortem eorum Seio. vno moriente, debet Seius habere partem illius secundum Iaco. de Aret. Adde Bald. in l. ea lege. num. 19. versic. vltimo quæritur. C. de condi. ob causam Bart. in l. si quis ita. §. item vobis. & ibi Alexan. & doct. de ver. ob. Panor. in c. cum inter. extra de rescrip. & glo. & cradi. in cle. 1. in ver. qui etiam. de conces. præben.

1 *Hominum eadem natura: & quo iure.*
2 *Adscriptitijs quæ non liceant.*
3 *Reuocari quæ, & a quibus possint.*
4 *Adscriptitij qui fiant.*
5 *Domini probatio.*
6 *Operis quaterno locabiles.*
7 *Obsidem recte constitui, fallit in clerico.*

SERVITVS autem est constitutio. Super text. ibi con-
stitutio. Sed ob. infra aut iure ciuili. Sed dic, quòd prædicta
inuentio fuit de iuregen. vt hic. ciuile tamen in multis ad-
dit, prouidet: & declarat: vt dixi in simili. §. titu. 1. §. sed &
naturalia. Contra natura. no. quòd seruitus est contra natu-
1 ram, † quia omnes esse debemus pares: cum ab eodem proge-
niti, & traducti simus: & quo ad Deum nō est differentia, in-
ter liberos & seruos. in authen. de monach. §. hinc nobis. ex-
tra. de coniu. ser. cap. 1. 1. q. 1. c. corporalia sacramenta. quod
male aduertunt, quidam domini, qui suæ naturæ immemo-
res, seruos tractant vt animalia, & eos in mensa, vel alias, re
cipere dedignantur. In gloss. sed quid ibi: statuliberum. &
l. statuliberum. de verbor. signi. l. cedere. C. de fideicom. lib. l.
cum libertatem, quamuis quo ad aliqua, habeatur pro libe-
ro: vt ff. de questio. l. statuliber. de pe. mores. §. fin. In eadem
a glo. cum allegat. l. quemadmodum hęc est vera a fine dubio,
quòd liberi sunt, & est expressum extra de Iudeis cap. 2. &
2 dic plenius in d. l. ne diutius, sed non credo † quòd possint
testari inter extraneos, cum non possint alienare. C. in qui-
bus causis calum. dominos accu. pos. l. fi. & dando, vel legan-
do extraneo in testamento: censetur alienare, ff. de leg. 2. l. co
dicillis, §. in rem. de verbo. oblig. l. si ita quis, §. ea lege. sed in-
ter suos possunt testari, & ita not. in dict. l. fin. & est simile in
feu. de suc. feud. in princ. C. de hæreti. l. cognouimus. de in-
cest. nup. l. si quis. & not. in spec. de instru. edi. §. compendio-
se. ver. quid si scripto, & ver. sed quid. An autem possint
esse testes in iudicio? glo. dicit quòd sic C. de test. authen. si
seruus, & per hoc videtur, quòd possint esse contra omnes in
iudicio, preterquam contra dominum, & hoc supponit satis
d. l. fi. & videtur mirum, quod dominus de peculio teneatur:
cum ipsi possint esse in iudicio, & tamen gloss. dicunt, quòd
dominus eorum tenetur de peculio: in d. l. ne diutius, & l. fin.
Sed potes dicere, quòd ipsi ascriptitij conueniuntur: & sit
executio contra dominum in peculio, ad instar monachi: vt
C. de epis. & cle. authen. causa. In ead. glos. ibi: liberi sunt,
quanuis monachatus districtior dicatur seruitus, quam serui
tus seculi 54. dist. ca. multos. Item in ea. glo. cum dicit, & c.
interdum. quod est verum, cū superioris licentia: alias non:
vt in pecu. eod. titu. §. 1. versic. item excipitur, & ver. item est
seruus. In gloss. in quo facto ibi cum alleg. l. si ministerium,
nec hoc est correctum hodie per §. fin. infra qui. ex cau. ma-
nu. quia loquitur in vltima voluntate: vt ibi no. In ea. gloss.
ibi, cum dicit qui ad li. procla. non licet l. 1. sed quomodo pre
tium participat, cum totū acquiritur domino? infra per quas
perso. §. item vobis. Respondet Iac. quod participat fictione:
vel antequam sit vere seruus. arg. pro eo. ff. de leg. 1. l. si post
mortem, & vide ff. de sta. ho. l. & seruorum. Item in fin. eod.
3 glo. Iacob. videtur dicere, quod possint † reuocare eum ff. de
li. cau. l. 3. vel potest dici, quod patronus, habet maius ius in
liberto quam pater in filio, quod patet: quia patronus omnia
alienata, in sui fraudem reuocat, pater non ff. de obser. patro.
præst. l. 2. si quid in frau. pa. l. 1. & 2. Pe. de Bel. perti. videtur
velle, quod de æquitate, possum reuocare per leges prædi-
ctas. opi. glo. pręualet de iure, satis tamen posset concedi, q̄ si
cognati velint restituere pretiū: quod possint reuocare. arg.
C. de pa. qui fil. dist. l. 2. ff. de priuil. cre. l. 1. in feu. si de feu. con
tro. fue. c. titius. C. de com. ser. ma. l. 1. ff. de capt. l. fin. Item an
hæc quæ hic in glo. dicuntur, requirantur in alijs conditioni
bus hominum constituendis: sicut in ascriptitijs: censitis, &
colonis, & alijs conditionibus hominum, quæ plures sunt: vt
not. C. de agri. & cen. in rub. Dic quod non: imo tales fiunt:
per pactum, si cum scriptura se obligent, & hoc constet: scri-
4 ptura † tamen sola nō probaret, nisi adminiculetur: veluti cur
su temporis: vel secunda cōfessione in actis facta: vel si fecit,
vel permisit se tanquā talem ascribi, in libris publicis censua
libus: vt hic patet C. de agri. & censi. l. cum scimus. & l. liti-
bus, nec scriptura adminicularetur testibus, qui cum ea depo
nerent, uedū de confessione, sed etiam de constitutione con-
ditionis sufficeret: nisi esset temporis transcursus: vt ibi no. in
glo. quo accedente, nec solum tempus sufficit, nisi titulus sup
ponatur eod. tit. de agri. & censib. l. cum satis, §. 1. & ibi no. &
vide plenius in summa Host. de na. ex li. ven. §. ex quibus cau
sis. in casu tamen efficitur colonus inuitus, C. de mendi. va. l.
1. li. 11. Sed illa est correcta vt ibi no. Sed an quis possit se ho
minem ligium sub regimine alterius cōstituere, solo pacto?

Spe.disputat & tenet quòd sic:per c.grandi, extra de sup.nego.præla.lib.6.ibi cum ad nos accesserit &c. C.de decu.& fil. eo.l.si quos spontaneos,quia nō tantum infringitur libertas, sicut seruitus.& ideo solo pacto obligari,etiam nulla alia causa adiecta potest. hoc ipse disputat, & tenet in titu. de feud. versic.1.& versic. quarto quæritur, vide ibi plene.
5 † Sed an per cursum temporis, probetur ius dominij, sic quòd si vasallus, & prædecessores sui homagium per 30.ann.fecerunt, quòd perpetuo facere teneantur? Spec.videtur distinguere, an vasal. prouocet de possessione homagij in libertatem an econtra: sicut de seruo dicitur,C.de li.causa,l.eam quæ,ff.de liber.caus.l. liberis etiam, §.fin. tamen dic quod præscriptio. 30.ann.sufficit sine titu.vel 10. vel 20.si titulus supponatur, per l.cum de in rem verso,ff.de vsufru.& dict.titu. ver.quæritur,hoc satis videtur procedere etiam de iure feu.vt in feu. si de feud.contro.fue.ca.si quis de consue.recti feu.ca.1.Item dic,quod sunt alij modi seruitutem introducendi,vt C.quib. ad libe.procla.non lic.l.2.extra de iudæ.c. ita quorundam,& c.ad abolendam. Item alius modus satis extraneus,quia quilibet genitus, ab episcopo vsque ad subdiaconum, est seruus ecclesiæ,vt 15.quæst.vltima,multæ. Deus meus, quot essent hodie serui, quia in multis locis, & prouincijs dominantur, canonistæ dicunt quod seruitus incepit ab ebrietate, 35.dist. sexto die, expone ibi seruitus, id est seruitium,non autem loquitur ibi de seruitute,quæ ius constituit in persona, de qua hic, alias obst. hic text. & de hoc notatur, ff.de his qui sunt sui vel alie.iur.l.1.
6 † Sed quid dices, de eo qui locauit operas suas in perpetuum ? Videtur quod non valeat locatio : quia sic priuaretur libertate, & seruitus induceretur, quod non potest fieri, nisi certis modis : vt hic satis apparet, & dictum est,& hoc tenuit glo.C.de liber.causa, l.post certi. Sed contra notauit de vsufruct. antiquitas infra de vsufruct.§. ne tamen,ff.de vsuf.l.imo. Doct.consueuerunt distinguere, an sit electa industria,vel non. Primo casu dicunt,non valere. Secundo sic. Vel dic,quod valet locatio indistincte, & poterit seruire,per substitutum, etiam illo casu, quo esset electa industria, ne impediatur libertas, sed si locasset vsque ad certum tempus, tunc non posset seruire, per substitutum, vt ff. de ope.no.nun.l.stipu.§.siue, & hanc tenet Specu. in titu.de loca.§.propter, versic.quid si quis. Sed legatum sic relictum non valeret, vt conditionem teneretur implere,ff. de condi. & demonst. l. Titio, §. Titij . Sed quid si quis se obligauit ad
7 carcerem, vel ad tenendum ostagia ? Non videtur † valere per præmissa,presertim pro debito pecuniario, C. de act. & ob.l.ob ęs,sed potes dicere contra,& maxime quando iuraui, ff.de iure fisci.l.diuus,23.q.8.c.suppliciter. [Sed an hęres illius, qui se obligauit ad ostagia possit detineri, vel tenere debeat ostagia ? quidam dicunt,quod non,& alleg.C.de capti. l.fin.& C.de cohor.l.si cohortalis.]Si tamen sit clericus,non potest ob hoc detineri inuitus, sine nota excōmunicationis, extra de iureiuran. ex rescripto,dic vt ibi in textus & gl.per Innocentium,& Hostien.

a Adnotatio. Est vera : An ascriptitij sint serui. vide in Spec. de libel. concep.§.nunc dicendum,ver.24.quando agitur.nume.16. idem Spec.de natis ex lib.ven.ver.ascriptitio.nu.8.

In servorum. Super textus cum dicit differentiam, hoc verum hodie : olim secus,C.de nu.iu.quiri. tol.dict.l.1. Item in glo. quidam ibi cum dicit duo tantum, videlicet de illo, qui secum erat. Item,de illo,qui manu se poterat adiuuare. Item de illo, qui voce. Item in eadem gloss. ibi cum dicit, dic ergo, quod quatuor sunt : imo multę.vt dixi supra proxi.§.

De ingenuis. *Rubrica.*

Rubrica, seipsam continuat euidenter.

1 *Proles quem sequatur.4.*
2 *L.Paulus respondet sensus.*
3 *Parentum notæ quando, an non, filijs obsunt.*

Ingenuus. Super text. super verbo ingenuo quandoque tamen reperitur, quòd liber nascitur ex duobus seruis:vt C.de fideicom.liber.l.cum inter,secundum Iaco. Item in alio casu,ff.de fideicom. lib.l.cum vero,§.apparet, & l.si quis rogatus . Item super verbo,vulgo cōceptus, quid sit? dic ff.de sta.ho.l.vulgo.In fin.glo.quia ventris status,&c. & hoc
1 intellige, † quo ad cōditiones,quo ad honores, & originem, semper sequitur patrem,ff. de sta. ho.l. cū legitime ad muni. l.1.dum tamen, sint de legitimo matrimonio procreati.ff.de sta.homi.l.lex naturæ, & ideo filius Picardi,ex matre Gallica,debet sequi nationem Picardorum,secundum Iaco. & facit, ff.de decu.l.2.§. in filijs, C. de decu.l. exemplo, & caue, quod hoc non oportet in filio coloni,vel inquilini : sed in filio ascriptitij sic: vt no.C.de agri.l.cum satis,§.fin.& l.fi.eod. titu. In text. in verb.sufficit. Oppo.ff. de stat.homi.l.paulus
2 † respondit, vbi inspicitur tempus conceptionis, sed ibi agitur de nouo statu quærendo, hic de naturali iure, & primæuo retinendo,quod est fauorabilius,secundum Iacob.& quia res de facili &c.ff. de pac.l. sed si vnus, §. quod & in specie.
3 † Super verbo calamitas,not.quod macula parentum,non debet nocere filijs verum est,natis ante,sed natis post,sic, C.de
a liber.& eorum [a] lib.l.2.ff.de sena.l.emancipatum,ff. de decu. l.2.§. in filijs . Sed si auus viuit, macula patris,non nocet, vt d.l.emancipatum,ff.de interdict.& releg.l.3.dum tamen nascantur in vita aui,ff.vnde cog.l.3.vel concepti sint,vt hic,& ibi, facit, quod filij damnati non sint nobiles, si post damnationem generentur,vt d.l.emancipatum,ff.de excu. tut.l.sed & si milites,§. qui numero. sed quo ad reum, peccata parentum,non obsunt,nisi filij eorum iniustitiam prosequerentur, vt patet in auth.vt omnes obe. iudic.prouin.§.plurimorum, sed cum res debeat denominari,a principaliori, & ipsum sequi,vt l.quæritur,ff.de sta.ho.& semen hominis, sit principa
4 lius in generatione, cur magis † conditionem matris, quam patris partus sequitur libertas? Præterea,cum libertas sit res fauorabilissima,cur non sequitur patrem, quem sequi magis esset fauorabile,videlicet liberum? potest dici,quod cum partus coaguletur, & reuiuiscat, & creatur in matre, quod matrem sequitur, ad instar arboris quæ coalescit in terra, ff. de acqui.re.do.adeo,in fin.§.de re.diui.l.si titius.

a Adnotatio. Eorum. De hac materia vide plene distin.ff. de exhiben. lib.l. qui in seruitute. per Alanianum de Claris aquis.

1 *Scripturæ quæ non probent.*
2 *Treugis diffidationem inesse.*
3 *Treugæ cur fiant.*
4 *Absolutionem petens an fateatur se excommunicatum.*

Cum autem. In glo.id est,ingenuitati,ibi,cum dicit,nisi
1 tunc contradiceretur, hoc non videtur verum, vnde † tales scripturę,non plene probant & maxime inter alias personas, vt no.ff.de excu. tu. l.2. §. ętas, & facit quòd notatur, C. de contrah.& commi.stip.l.optime,sed probat cum alijs & facit quod notatur,C.de liber.cau.l.nec omissa,ff.de stat.ho.l.Imperator. Et facit,is §.secundum Iaco.quòd in habenda treu
2 ga non † præsumatur diffidatio,nisi præcessisset, ipse tamen tenet contra,quia cum treuga non possit esse fine diffidatione, tacite videtur diffidatio post temporis lapsum, arg.ff. de procu.l.ad rem,& l.ad legatum, Et hic loquitur in actu, qui dependet,nec fieri potest simplici voluntate, ff. de lib. cau.l. nec si volens melius faceret pro eo.ff.de acquir. hær.l. illud, cum concor.ff.de rep.l.Iulianus. Dyn.tamen tenet cōtra per l.de condi.& dem.l.cum tale,§.fin.& ibi no.hęc opi.Iac.vide
3 tur melior. Treugæ † enim non semper fiunt,ad tollendam guerram,imo qnandoq;,ne incipiatur,& ex treugis videmus duriorem guerram quandoque insurgere, & si consideras bene,vix possunt iniri treugę, quin fiat mentio aliqua de guer
4 ra,seu debato.Item facit is,§.quòd † quis petendo absolutionem,non videatur confiteri, se excommunicatum, pro quo, C.de ingenuis,l.2.quę huic cōcor. & hanc partem tenet Innoc.extra de ord.cog.c.cum dilectus,§.licet, & Spec. titu.de proba.

proba.§.fin.sed Ber.contrà extra, de elect.c.venerabilem super verbo postulauit.& ibi idem Host. pro quibus d.l.Iul.de repu.hær.& bene facit.ff.de iu.au.annu.l.2.Potest dici,quod si petat absolutionem pure, & simpliciter, quod sit vera opinio Ber. si conditionaliter puta si in aliquo sit ligatus. tunc opinio Innocentij valet. & potes inducere, quod notat Dynus in simili modo excipiendi extra de regulis iuris,ca.nullus.li.6.& caue, quòd non obest manumissio de facto: vt hic dicitur.Tamen credo, quòd manumissus, redeat in statu, in quo erat, nam si ante erat in possessione seruitutis, ita & tunc, arg.l.1.ff.de natalibus restituen.C.de inge.l.penul.

De libertinis. *Rubrica.*

1 *Regulæ, nemo dat & c.sensus.*
2 *Libertas qui & a quo detur.*

LIBERTINI sunt. In §.1.in gl.1.detectio,ibi cum dicit,absurdum.ff.de acqui.re.do.l. traditio.Item in fi.eius.gl.hæc sol.non est bona.quę
1 multiplicat inconueniens: scilicet † quod quis dat,quod non habet.vnde dic, quod regula de se vera est: nemo dat quod non habet.sed bene verum est ꝙ dat aliter quam habet: vt apparet in l.quod nostrum.§.1.hic
2 allegato.creditor nõ transfert dñium, sed lex † vnde hic dominus nõ dat suam libertatem,sed remittit seruitutem:& ex hoc causatur libertas: vt ff.de serui.vt præst.l.si ædes.§.libertas,sic si remitto tibi.x.quæ debes, ego libero te. nam remittere, est dare:& sic dare dicitur,ff.de condi.causa da.l.si mulier.secundum doc.Nec ob.j.§.ideoq; vbi dicitur, ꝙ eandem libertatem, & c.quia dicit eandem quia ipse,& alij vtuntur, vel dic quamuis nõ sit eadem numero, tamẽ est eadẽ specie.

MVLTIS. In gl.Et in hoc.in fi.& hoc verum,vt valeat & inter viuos:sed valet,vt ex vltima volũtate:vt ibi not.Vel dic verius in hac gl. ꝙ non valeat,vt ex vltima voluntate secundum doc. In gl.id est vocabũtur.in fi.Hoc nulla lege probatur: secundum Ia. tñ bene facit.C.de la.li.tol.l.vnica.§.illud.Quæ hic dicuntur,faciunt contra illos,qui faciunt se milites in mortis articulo, ff.de mi.testa.l.fi.de vsufru.arg.l.Titio cũ morietur.In gl.ex quo contingit in fine.Vel dic, quod ibi loquitur,vbi remisit ius patronatus C.de bo.liber.l.fin.alias nil vr̃ corrigi, imò omnia iura antiqua seruantur.C.de libe.& eorum libe.l.si manumissus,scd'm doct.In gl.quas non habemus,in fi.Sed non vr̃ valere talis impositio libertatis: vt ff.de manu.testa.l.si peculiũ,§.si seruus.in auth.de monachis §.sancimus,in fi.in auth.de nup.§. si vero ab initio.colum.3.

Quibus ex causis manumittere non licet. *Rubrica.*

1 *Natalibus dispensatis, cætera non dispensari.*
2 *Paupertatem in multis obesse, & prodesse.*
3 *Paupertatis commoda.*
4 *Concesso antecedenti, concessum est consequens.*

NON tamen.In gloss.scilicet vt noceat.in fi.Sed ob.ff.de contrah.emp. si sciens in fin.Dic secus in libertate, quàm in alijs:quia difficilius reuocatur infra eo.§.semel secundum Iac.ff. de mino.l.si ex causa.§.fi.
In gl. scilicet vnum in fi. Et est ratio, perplexitas contingens ex testatoris voluntate.Si autem plures nominet, prior nominatus erit hæres.ff.qui & à qui.l.si quis habens,si tamẽ aliqua causa impediretur libertas, illa causa non tollitur per legem. Aliam sententiam, ff.de hær.insti.l.si non lex & d.l.1.C.de seruis hær.insti.l.1.& facit, quod si dispensetur cum
1 illegitimo super † natalibus: nõ videatur dispensatum super alio impedimento,si quod sit:vt quia fortè erat minor.argu.
2 ff.de in ius vocan.l.si libertus ijs.
a † In gl.no.quod prodest paupertas,[a] quia fauetur pauper tati.in fi. Dicit Iacob. quod aut tractatur de fide adhibenda: & tunc obst.Magis enim creditur diuiti,quam pauperi,cæteris paribus in authen.de testib. circa princip.ff.de testib.l.3.§.1.Aut de honore adipiscendo; & tunc idem, cæteris paribus.C.de decu.l.ad subeunda.ff. de mune. & hono.l.rescripto.§.1.Aut tractatur de donatione facienda: & tunc magis pauperi,quam diuiti fauetur.C.de episcо. & cler.l.si quis ad declinandam.§.penul.secundum Iacob.de Ra. Quod intellige,si detur causa pietatis:secus si causa honoris.ff.de legat.1.l.si seruus plurium.§.fina.Aut tractatur de remissione:& tũc aut pœnæ corporalis,vel pecuniariæ.Primo casu & tunc nõ prodest.ff.de incen,rui.nau. Pedius.C.de summa trinita.l.3.ff.de iurisdi.omnium iudi. si quis id quod.ff.de mino.l.quod si minor.§.si seruus.de pœn.l.1.§.generaliter.Alias prodest.ff.de offic.præsid.l.illicitas.§.penul.C. de mo.mul.l.eos. Aut de remissione satisdationis: & tunc prodest.C.de asser.tol.l.1.§.hoc procul.ff.si cui plusquam per leg. fal.l.cum non facile.C.de episco.audi.l.de creationibus.de cura.fur.l.fi.§.si vero talis. Idem quo ad excusationem munerum infra de excus.tuto.§.sed & propter paupertatem, & ff.de excusa.tuto.
3 l.paupertas, secundum Iac. † Et not.quod beatissima res,est paupertas voluntaria: & cui cum paupertate bene conuenit, diues est, secundum Senecam. Est enim læta,secura,non solicita,non litigiosa,ad omne [bonum] expedita secundum eũ. Caue tamen: quia possessio non facit pauperem, nec diuitem,sed cupido.In tex.iniuria. Interest enim defunctorum heredem habere.ff.interro.actio.l.& quia.Idemque iuris supra dixit,quando instituuntur cum libertate:hic fine.In tex.
4 cum non est vero simile. † Not. quod cum conceditur aliquid, & omne id, sine quo stare non potest, videtur concessum,secundum Iac.Pro quo facit.ff.de re iudi.l.quidam.ff.de excus.tutor.l.idem.Vlpianus. Et per hoc videtur posse dici, quod si Princeps committat iurisdictionem alicui non capaci,sciens ipsum esse talem,videtur ipsum habilitare:vt si cõmittat monacho.& hoc tenet Inno.extra.de priuil.c.cum olim.& extra.de rescrip.ca. & si principalis.in cle.Archi.contra,extra.de rescrip.c.statutum.super ver.audiatur.lib.6.Vel si Episcopus conferat beneficium illi, cum quo poterat dispẽsare, conferendo dispensare videtur tacite, extra de fil.presby.c.veniens.de cle.coniug.c.diuersis.Quod est verum, si appareat per aliquas coniecturas de animo conferentis,eum dispensare velle:vt quia ante factus fuerat sermo de dispensando:alias non secundum Spe.tit.de leg.§.qualiter.2.ver.quib.& versi.dicunt.Caue tamen: quia nunquam cum indigno vi
b detur dispensatum:nisi expresse fiat.[b] Et sic pręmissa procedunt, vbi persona non est indigna: sed alias est defectus sine eius vitio proueniens. Et sic intellige, quod scribitur. d.§.versi.nunquid ergo.Et plures modos tacitę dispensationis vide in Spe.de sent.§.vt autem.ver.postremo,& seq.

a Adnotatio.Prodest paupertas.Si vis videre priuilegia paupertatis.vide post omnes,per d.Fel.in c.si quis testi.nu.10.vel extra gl.de testi.
b Expresse fiat. Quando di pensatio extendatur. vide latissime per do. Feli. & ordinatissime vltra omnes in c.postulasti. ver.circa.3.li.6.q.9. vsque ad nu. 14.de rescrip.

1 *Libertatis directæ, & fideicom.discrimen.*
2 *Deceptus pretio ignorantiam ne probet.*

IN FRAVDEM. In glo.hic diligenter.in fi.Dic plene ibi: ꝙ inter viuos requiritur consilium:sed euentus in vltima voluntate:non nisi in directa libertate:vt ff.si quid in frau.pa.l.1.§.1.ff.de proba.patronus.Sed oppo.ff. de inof.testa.l.finautem. vbi non pereunt fideicommissarię libertates, sed directę,Ia.op.& non soluit.Sed dic, ꝙ ibi ideo directę pereunt,
1 quia † non possunt deberi: nisi ex testamento, quod ruptum est: sed fideicommissarię possunt etiam ab intestato deberi. C.de fideicom.l.eam,quam.ff.de lega.3.l.1.§.fi. Et ideo si directę remanerent,esset ibi absonum,non sic de fideicommissarijs,hic autem alia ratio reformat pactum:vt hic,& ibi no. In gl.respondet.in fi.Sed ibi dicitur, ꝙ scire debent: sed non sequitur,quod propter hoc sciant semper, & ideo dicit Spe. Odof.dicit esse, ꝙ hic loquitur in mercatoribus,qui non habent res

bent res determinatas: ibi in alijs, qui habēt possessiones. vel ibi de valore præsenti, hic in futuro, ideo hic dicit, sperant. Et facit iste §. ad hoc, ꝙ qui vendidit rem, & fuit deceptus vltra mediam iusti pretij, ignorans valorem, non teneatur probare ignorantiam, ad finem, quod possit gaudere beneficio illius, l. rem maioris. C. de rescin. vēd. Quæ non habet locum, vbi sciens valorem rei, vendidit minoris. Nec lex quisquis, obst. quia loquitur quando fuit in modico deceptus: non autem, quando vltra medietatē iusti pretij, vt ibi apparet quod est notab.

1 *Dies cœptus quando, an non pro completo habendus.*
2 *Minores quibus actibus inhabiles, an non, & 3.*
4 *C. si annum sensus.*

1 Eadem lege. † In gl. sufficit, in fi. In actibus, in quibus fauor ampliatur, cōputando de momento ad momentū. [& odium restringitur: fit computatio de momento ad momentum.] alias dies incœpta habetur pro completa, si fauor ex hoc amplietur. Hoc intellige, vt ff. de mino. l. 3. §. minorem. ff. de vaca. mu. l. 3. de vsuca. l. in vsucapionibus. [& ff. de diuersis & temp. præscrip. l. in omnibus] & hoc in tempore per ius constituto: secus forte, si ab homine conditionaliter. ff. de verb. sig. l. inter illam. de condi. & demon. l. si in annos. [alias si intra.] de lega. 1. si cui. Annus autem incœptus non habetur pro completo. ff. de condi. & demon. l. nō putabam. Nisi in casibus specialibus. ff. de mune. & hono. l. ad rempublicam. ad Treb. l. qui filium. §. Sabinus. extra, de elec. licet canon. ff. de ma. testa. l. si ita fuerit relicta, vel ibi fuit alius modus loquendi, quod est verum, & not. in lib. 6. l. si cui. & l. in
2 ter illam. † In gl. fi. quæ incipit, sed quomodo in fi. dicit Iac. ꝙ minor 25. anno. non potest esse procurator ad iudicia: & imputet sibi, qui talem elegit. ff. de min. l. cum mandato. Hodie expeditum est, quia minor 25. ann. non potest esse procurator ad iudicia: nec minor 17 ann. ad negotia: vt patet extra de proc. c. qui generaliter. §. licet. libr. 6. Cui non ob. ff. de inst. tor. sed & si quis. §. fin. quia ibi non constituitur proprie procurator. Vnde satis videtur, ꝙ per iura illa, ꝙ minor 17. ann. possit ad vnum generale negotium præponi. Sed opponit Iaco. quomodo potest esse iusta hæc causa: cum ita bene pōt esse procurator seruus ad negotia: sicut liber? ff. de proc. l. seruum quoque. §. 1. Sed secundum eum, non ita plene potest expedire negotia, sicut liber. Vel dic, ꝙ seruus non potest esse procurator etiam ad negotia. Vnde qui negotium gerit, non procurat. & sic non obstat l. sed & si quis supra allega.
3 † Sed cum procurator ad negotia possit agere: vt d. c. qui generaliter. in princ. nunquid minor 25. an. maior 17. an. possit esse procurator in iudicio virtute constitutionis factæ ad negotia? Videtur, ꝙ sic: quia constitutio procuratoris valuit: vt d. §. licet. Et hoc ideo videtur, ꝙ admitti debeat ad omne illud, ad quod constitutionis effectus extendi potest. Et † est si
4 mile de iud. ca. si annum. lib. 6. vbi minor pro beneficio agit, quando collatio tenuit, quamuis agere alias non posset: vt ibi patet, & facit extra, de hære. c. 2. in cle. in eo, quod ibi loquitur de ætate inquisitoris & episcopi. Et per hoc posset dici, ꝙ potest substituere procuratorem etiam ad iudicia, iuxta c. 1. extra eo. ti. li. 6. arg. de serui. vrba. prædio. l. cum esset. §. fi. & facit. ff. de procu. l. mutus. & quod scripsi. infra qui da. tu. poss. in prima gl. arg. contra extra, de proc. c. pe. in cle. Hæc satis noua sunt, & super his disputet nouus lector.

1 *§. Semel explicatio, & locus. 7.*
2 *Iudicis acta ex falsa causa quando, an non valeant. & 3.*
4 *Iudicis acta quando reuocabilia. 9. 10.*
5 *Sententiam reuocaturo quot & qui probanda. 6. 8.*
9 *Sententia ex falso, tertio non obesse.*
11 *Excommunicatio ex falsa causa an valeat.*
12 *Dispensationem falsitatem corruere.*

Semel. In fi. glo. quæ incipit. q. d. Ia. videtur improbare hanc gl. dicendo tex. debere plane intellige de causa vere falsa: nil tamen allega. sed ita sicco pede transit hunc §. Sed tu oppo. ꝙ libertas sit ipso iure nulla. C. si ex fal. alleg. l. 1. & 2. ff. de min. l. verum. §. ex facto. ff. de transac. cū hi. §. si pretori.
1 Glo. opp. de hoc §. contra illas leges. dic. † ꝙ hic loquitur de falsa causa, sed iniusta: quam dicit non impedire actū, quo minus valeat contra minorē. Sed causa falsa impediret: vt in cōtrarijs, & ita no. C. de præd. min. l. & si præses. Sed in d. l. tutores. C. si ex fal. alleg. videtur notari contra, ꝙ etiam iniusta causa impediat, seu reddat nullum, quod agitur. [Quare quæro, quæ istarum sit] verior? & ita intellectus huius §. reuocetur in dubium, quasi factus non esset. Et videtur, ꝙ causa iniusta & falsa impediat: & ꝙ non sit differentia. ff. de reb. eo. l. magis puto. §. si ęs, & §. manet, qui loquuntur de falsa & iniusta causa, & ita non sit vnquam locus huic §. Ad hoc dicas, quod §. intelligitur de falsa causa: vt satis patet. ff. de ma. vin. l. iusta: de fideicom. libe. l. cum vero. §. hic senatus, C. de ma.
2 vin. l. 1. † Vnde (vt plenius videas) cum quęritur, an acta
a per iudicem reuocentur ex falsa vel iniusta causa, distingue: quia aut quęris in prohibitis per legem cum causa, tñ con-
b cessis, aut alijs. Primo casu, b aut lex aliquid inhibet, & dispēsationem ex causa committit iudici absque causę limitatione, & tunc valet, ꝙ iudex facit, siue causa sit, vera, siue falsa, vel iniusta, vt hic, cum concor. Lex. n. Aelia Sentia, prohibet minorem manumittere, nisi ex causa. Et illam causam dimittit iudicis arbitrio, vt patet, ff. de ma. vin. l. etiam, §. 1. Et idcirco quicquid iudex agit, tenet, vt ibi, cum concor. Vnde quamuis per iurisconsultos legem Aeliam Sentiam declarantes, aliquę causę fuerint declaratę vt l. minor, eod. tit. cum legib. seq. nunquam tñ fuit arbitrium iudicis ad illas restrictum, vt patet d. l. etiam, §. 1. Idcirco valet, duntamen minor fuerit pręsens & consentiens, vt hic, secus si absens, vel nullus legitimus pro eo, vt arg. l. verum, §. ex facto, ff. de mino. Et hoc, nisi esset error expressus in declaratione iudicis, vel nisi causa esset impossibilis, considerata qualitate & materia, vt eo. tit. l. fin. & l. alumnos, in fi. de man. vin. ff. de tut. & cur. dat. ab his. l. Seię. & l. si tutor petitus. Aut lex inhibet & causam specificat & limitat, ex qua possint tantum dispensari, & tunc ex alia non potest, & illa non subsistente non valet, ꝙ agitur: vt in alienatione prędij minoris, quę inhibetur. Sed ex causa ęris alieni tantum permittitur, vt ff. de reb. eo. l. 1. §. 1. vnde non valet, nisi illa subsit, vt d. §. si ęs. & §. manet. Idē vbi certa forma datur per legem. super modo decernendi, seu dispensandi, quia si non seruetur, non valet, quod agitur, sed ipsa seruata tenet ipso iure, quamuis causa non sit vera, vel iusta. Et sic intellige ff. de transa. l. cum hi. §. si pretor, & quod ibi no. iuncto, §. vult ergo, C. de sacrosan. eccl. aut. hoc ius. Concedo tamen, ꝙ rescindi posset ex causa sicut. j. videbis. Vide super hoc Inn de reb. eccl. non alie. c. dudum, li. 6. & per Archi. in ca. hoc consultissimo, super verbo forma, de reb. eccle.
3 non alie. lib. 6. Aut quęris † in alijs a lege non prohibitis, & dic, ꝙ aut quęris in his in quibus requiritur certa & substantialis solennitas, & tunc si quid de substantialibus deficiat, vel falsum sit, non valet quod agitur, vt C. de fid. inst. & iur. ha. fisc. l. 2. li. 10. de rescind. vendi. l. si quos, ff. quib. ex cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. si quis possideat. Aut in alijs, & tūc, aut in his, quę fiunt de sui natura, & fieri possunt parte absente, & non vocata, tunc dic, ꝙ non valet ipso iure in preiudiciū minoris. Sic intellige. C. si ex fal. alle. l. 1. & 2. ff. de min. l. verum. §. ex facto. Aut in his quę fiunt parte vocata, & tunc valet de iure cōi, nisi error sit expressus iu sententia, vel decreto, vt ff. quę sen. fine appe. l. 1. §. 1. vel nisi appareat error [expressus] ex actis, vel alias notoria sit, extra de senten. & re iud. c. cum Bertol. eod. tit. c. pastoralis. in cle. Quibus casibus est nullū ipso iure, quod agitur, propter errorē & falsam causam. & sic intellige C. de adul. l. si quis, extra de pur. vulg. ca. 2. Vel dic, ꝙ hoc casu valeat, si ab initio non appareat error; veruntamē retractatur. Sed vbi ab initio apparebat, est nulla ipso iure. Sic intellige extra, de sent. excō. venerabilib. §. idē
4 est. li. 6. † Itē dic, ꝙ acta per iudicem ēt solēniter facta, qñq; annullantur & retractantur per uiam restitutionis, & alias. ut si falsum factum approbatū fuerit per falsos testes, uel instrumēta, & hoc siue interuenerit dolus aduersarij, siue non, ut not. ff. de re iudi. l. Diuus. Sed Pla. dicit, ꝙ oportet probari dolum aduersarij & corruptionē. ubi per falsos testes sententia

tentia lata fuit,vt ibi no.pro quo facit extra de prob.c. licet. Canonistæ dicunt post Inn.ꝙ ante sententiam sufficit probare testes falsum deposuisse: quod probabitur indirecte. C. de contrah.& cômit.stip.l.optimam.
5 Post sententiam † oportet probare duo,videlicet, corruptionem,vel dolum aduersarij:& ipsos falsum dixisse.Item & tertium,videlicet iudicem eorum dicta secutum fuisse.C.si ex fal. instr.l.2. & no.in d.c. licet. Sed Host.dicit, ꝙ sufficeret probare corruptionem tantum,seu dolum aduersarij : vt ibi no. & idem videtur tenere Io.1.q.4.c.turbatur,§.item. Satis tamen innuit,ꝙ illā sit probare necesse:Nec sufficeret probare testes falsum dixisse post sententiam secundum eos. Pro quo C.de sent.ad fis. la.l.1.in vlt.dicto.& d.c.licet. Opi.glo.iuris ciuilis est satis bona,& videtur iusta saltem vbi post sententiam superuenit copia probationis,ꝙ falsum deposuerunt,vel peruenit de nouo ad notitiam. Iuxta illa,quæ notantur,C.de exce.l.fi. extra de elec. c.vt circa.lib.6. Alias videtur opi. Inn.& Host.melior: ne lites fiant immortales.
6 † Sed quomodo probabitur iudicem eorum dicta secutum fuisse?Dic,ꝙ probabitur,si iudex aperuerit hoc in sententia vel ante: vel similes probationes aliæ fuerint productæ: vt no.in d.l. si prætor.§.1.in Spe.de sen.§.qualiter.ver.quid si peto decē.
7 Sed† quæritur,an iste,§.obtineat, si causa fuit per falsos testes probata,vel falsa instrumēta producta:vt nō retractetur data libertas ? Videtur,ꝙ sic per hūc §.qui indistincte loquitur . Sed si tu exponas probata, id est, per iudicem approbata.iste §.nihil facit.& ita exponit gl. Ad hoc autem videtur posse dici , quod quando aliquid factū est iudicialiter debita solennitate seruata: nō reuocatur, nisi per restitutionem.vt l.diuus,ff.de re iud. nisi aduersarius dolum cōmiserit quo casu ipso iure reuocatur,vt notatur in d.l. prætor.§.Marcellus,ff.de iud.vt patet extra de exce. cum venerabilis.& de prob.c.licet. Ideo videtur (cum minor restitui nō posset aduersus libertatem,C.si aduer.lib.l.1.) ꝙ in primo casu nō posset retractari:in secundo,sit ipso iure nulla, per prędicta. Item quæ in hoc §.dicuntur, intellige de minore, maiore,tamen 14.an.alias videtur, ꝙ sit opus authoritate tutoris,si maior sit infante : quia minor,non potest manumittere ex quacunq; causa. ff. de ma.vind.l.pe.
8 † Insuper no.quod vbi agitur de retractanda sentētia,prætextu falsitatis,solent multa quæri. Primo,an necesse sit prius agi criminaliter.& gl.&
c doc.dicunt ꝙ non,per l.damus. [c] C.de falsis. & no.C.de fid. instr.l.fi.Sed contra.C.de aduo.di.iu.l.1.si ex fal.instr.l.2.de accusat.l.si quis homicidij. de iure fis.l.eius de adul.l.denuntiasse, §. fi. quæ videntur concludere, ꝙ primo agi oporteat criminaliter. Et hoc mihi placet, vbi tertius commisit falsitatem,non ille,qui obtinuit: alias opi.glo.procederet . Item consueuit quæri an vbi quęsitum fuit de falso in primo iudicio ciuili,posit postea de falso quæri criminaliter. Di. tenet, quod sic, siue ciuiliter,siue criminaliter quæsitum sit : vt no. ff.de exce.l.qui agnitis. & idem Inno. extra de purg. ca.c.pe. de or.cogn.c.2.arg. C.de fid.instr.l.fi. sed ibi non negat,quin
9 posit agi criminaliter: sed ciuiliter,non. Item potest † quæri
d an sentētia lata contra tertium, [d] qui forte falsum commisit, prejudicet illi,qui obtinuit per falsas probationes:& ille,qui succubuit,restituatur absq; alia probatione ? Inn.dicit,quòd non : extra qui fil.sint leg.c.causamq;. Sed contra de simo. dilectus filius.12.di.perpetua. Item,an solutio prodesset? Videtur,ꝙ sic,de adul.denuntiasse.de appel.l.si qui.§.fin. & quod no.ff.de exce. rei iudi.si cum vno. argu. contra.ff. de adul.l. adulter.§.fin. & quia res inter alios . &c. Et hæc videtur verior. & Spec. tenet in simili de aduo.§. vtriusque. ver.illud .
10 † Item consueuit quæri,an si iudex motus ex falsa causa, tulit sententiam,cum tamen potuisset iuste idem sentētia re ex alijs causis forte propositis,& probatis: an valeat? Et glo.dicit,ꝙ debet retractari.vt no.ff.de acq.hęr.l.si is ad quem. Sed Inn.tenet contra,extra de renun.c.in præsentia . Videtur casus pro glo.ff.de excu.tu.l.qui testamento. C.de decu.l.decurio fortunam. Sed tamen credo, ꝙ si appellatum fuerit, ꝙ iudex posit confirmare sententiam ex causa vera,ff. ꝙ cum eo.
11 l.fi. † Sed quid de sententia excommunicationis,an teneat,si feratur ex falsa causa , forte excommunicatur quis tanquam contumax,qui contumax non est? Videtur quòd non teneat, per l.1.C.si ex fal.alleg. Et hoc tenet.Host.extra de test.cog. c.contra quem esset hodie casus, in c. venerabilibus.§.idem de sent.excom.lib.6. De hoc fuit dubitatum per Inno.de offi. dele.c.P.& G.& per gl.de test.cog.cum super.Sed absolutio ex falsa causa data,non tenet . Quę sit ratio dic plene extra de offic.ord.c.ex parte. per Innoc.& per Henricum . Sed
12 an † dispensatio obtenta ex falsa teneat ? Dicas, quòd non : extra qui fil.sint leg.c.transmissæ.argu.contra eod.titu.c.qui circa. Sed illa dissimulatio,quę est ibi, est contra ius commune : vt ibi not.Inno. & ideo concordat. & facit extra de elec. c.dudum,ff.de fideicom.lib.l.cum vero.§.pen.& de nata.resti.l.1.Nec obst.iste §.quia hic non decipitur in causa manumittens : ibi decipitur dispensans : & hic manumissio fit per minorem : ibi dispensatio per superiorem .

a Adnotatio . An acta. An autem acta in vno iudicio faciant fidem in alio, Fely.in c.causam. el 1.a nu.1.vsque ad 27.de test. & in c.inter dilectos. nu.12. de fid. instru.

b Primo casu. An decretum iudicis emanatum ex falsa causa sit nullum. Ange.hic versic.2.principaliter.num.2.

c L.damus. Vbi vide Sali.nu.2.ver.oppo. ad secundam .

d Contra tertium . Dicit hic Aret. singulariter , quod licet decretum iudicis interpositum ex falsa causa sit ipso iure nullum : hoc est verum in præiudiciū alterius : sed in præiudicium impetrantis valet,per l.1.§.pen.ff.de sepa.bo.Et facit, quod quando dolus dedit causam contractui . quod tamen valet in præiudicium dolosi. per glo.in l.& eleganter. in princ. ff. de dolo. & in l.a Diuo Pio.ff.de re iudi.

1 *Minor cur citius fit procurator quàm aduocatus .*
2 *Aduocatum nisi cogatur de imperitia teneri .*
3 *Doctorandi tempus .*

Cvm ergo in glo.vsque huc. in fi.glo.dic, quòd vbi ratio concludendi,seu determinādi se habet indifferēter ad quodlibet extremorū,& sunt inter se compatibilia : obtinet, quod hic dicitur,ff.ad Treb.l.Titius rogatus,ff. de pe. hær.l. sed &
1 si lege cōmissoria.§.quòd si.alias obtinent contraria. † In gl. id est,desiderium.vnde non tenetur,si per imprudentiā causam amisit:vt no.ff.de postu.l.1.§.pueritiam. in glos. quæ est in ver.compleuit . Et hanc rationem reddit ibi gl. quare non potest esse procurator ad iudicia:& tñ potest esse aduocatus: quia si esset procurator teneretur mandati: sed aduocatus nō tenetur . Hæc ratio non est bona : quia procurator ad negotia tenetur mandati: & tñ est sufficiens ætas 17.anno. vt dixi supra §.eadem. Dic ergo ꝙ in iudicio requiritur, quòd partes sint legitimæ personæ quo ad ętatē, quod in minore 25. an.non est.C. qui legi.perso.per totum. Sed aduocatus nō tenetur ad damnū partis:nec pars:nec persona necessaria ad iu
2 dicium fundandū.† Sed cur aduocatus non teneatur ad damnum partis,si per imprudentiam causam perdidit, sicut tenetur iudex,vt ff.de var.& extraor.cog. l.fi.ff. de iudi. filius. & medicus,ff.ad l. Aquil.l.qua actione.§.fi.cum l.seq.ff.loc.cum in plures.§.locator,maxime si dolum commisit:quo casu potest etiam criminaliter accusari.C. de aduo.d.iu.l.1.extra de iureiu.c.fi.non video . Et ideo videtur sequenda opi.Spe.qui tenet, ꝙ aduocatus teneatur de imperitia tit. de aduo.§. fin. ver.quid si per imprudentiam & hoc est verum, si se obtulit. Si aūt iudex eum coegit: posset dici gl.vera. In foro autē conscientię,non dubiū,quin teneatur.Vt in summa Hos.de pęn. satis poteris videre:& in ti.de postul. Contra me loquor,qui aduocatus sum,& fui per 14.an.distractus a studio . Sed parcant socij:quia me iudico,sicut ipsos. Et est arg.† ꝙ quis pos-
3 sit fieri doctor in 18.an.& de hoc fuit quęsitū propter quendam filiū Accursij,qui voluit fieri doctor in 17.anno : secundum Iac.arg.contra,quia doctoratus est honor.extra de magi.c.2.in cle.& sic requiritur.ętas 25.ann.ff.de mune.& hon. l.ad rem. & facit in procem.ff.§.pen.

De Lege fusia Caninia tollenda . **Rubrica.**

1 *Arguere a contractibus ad vlt.vol.quando & liceat ?*
2 *Facere in alieno quando & an liceat ?*
3 *Probatio faciendi in alieno cui incumbat .*

Lege fvsia caninia. In gl.sed quomodo.ibi,cū dicit:laborabāt in extremis. Nā tunc viuens est:ideo dicitur viuēs moritur.ff.de col. bo.l.1.§.si emancipato. In gl.no. in fi.arg.con
1 tra.ff.de re.iur.l.in testamētis.Dic,qđ †aut cōtractus

tractus & vltima voluntas in rationis identitate conueniunt:
a & argumentum de vno ad aliud, est bonum, [a] vt hic & ff. de leg. 1. l. si seruum filij. §. eum qui. & Din. de leg. 3. l. eum, qui chirographum. Aut disconueniunt: & tunc si sit maior ratio in vltima voluntate, argumentatur de ea ad contractum negatiue, & de contractu ad vltimam voluntatem affirmatiue, C. de leg. l. fi. ff. de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Aut est minor ratio in contractu: & tunc semper negatiue, ff. de pac. l. pactum. & ff. vt leg. no. ca. l. si a te. In dubio ob tinet regula, in testamentis, vt ar. de contractu affirmatiue, & de vltima voluntate negatiue secundum Di. in d. §. eum, qui. Et est arg. hoc cõtra consuetudinem, quę in quibusdam locis obtinet, per quam potest quis dare inter viuos quicquid habet: sed in vltima voluntate non, nisi tertiam partem. Et no. contra inuidos secundum gl. videlicet quod non debeant
2 sustineri. † Quid ergo? pone, quod habes fontem in fundo tuo, de quo nihil facis, ego sine tuo damno volo ducere aquã ad prata, vel fundos meos: quod possum facere cum modico riuulo absque tui lęsione, tu inhibes nullam causam prętendere volens, nisi, quod non placet tibi, nunquid iure possis inhibere? Vel pone habes vacuam terrã iuxta domum meã, de qua nihil facis, nunquid possum te inuito animalia mea immittere depascenda, cum te non lædant? argu. quod non, ff. de ser. rusti. præd. l. diuus de iniu. l. iniuriarum, §. si quis.
b Dicas latius ponendo quatuor regulas. [b] Primam, quod ego possum facere in tuo re inuito, quod mihi prodest, & te non lædit. arg. hic, & satis probatur, ff. de aqua plu. ar. l. 2. §. 1. secus si læderet. C. de ser. & l. pręses & aquam. Item secundam, quod quis non potest facere in suo, quod alij noceat, & sibi non prodest imo tenetur de dolo si animo nocendi faciat, vt ff. de aqua, plu. ar. l. 1. §. denique, & not. ff. de dam. infect. l. Proculus, & sic intellige, ff. de regu. iu. l. domum, cum ibi no. nec tamen potest agi iniuriarum, ff. de iniu. l. iniuriarũ, §. si quis in honoribus. Item tertiam, quod quis non possit facere in suo quod noceat alij, & sibi non prodest, etiam ad vtilitatem tertij, vt, ff. de leg. præstan. l. virilis portio, §. sed si adierit, & hoc si facit animo nocendi alij, & causa inuidiæ. Si autem principaliter, vt gratificet alij, videtur quod possit, ff. de iur. do. l. cum in fundum, §. diuortio, in fi. Etenim animus faciendi facit illicitum, quod de se alias est licitum, vt extra de excessibus præla. c. 1. in cle. & ibi no. de re. iur. locupletari, cum ibi no. Item quartam, quod quis compellitur facere quod al teri prodest, & sibi non nocet, dum tamen contractus pręcesserit, ex quo agi possit, ad hoc, ff. de euict. l. in creditore solu. ma. l. 2. alias non, ff. de aqua plu. arc. l. 2. §. item Varus. Nec ob. C. de noua. l. 1. quia ibi intelligitur secundum hoc vt ibi notant doct. quamuis glo. contra. Credo tamen, quòd cum quis non pręsumatur dolo facere, qui suo iure vtitur, ff. de regul. iur. l. non videtur, & ei non incumbat onus probandi, qui negat, sed ei, qui dicit, vt ff. de proba. l. ei incumbit, quod semper incumbat onus probandi ei, qui dicit inuidiose & animo nocendi alijs quid fecisse, vel prohibere, quod ei non prosit, & sic videtur tenere glo. ff. de dam. infect. l. fluminum, §. fi. in glos. quę incipit, animus nocendi &c. Posset tamen dici, quod satis probet eo ipso, quòd ostendit sibi prodesse & alij non nocere, per l. alleg. quę alias imponeretur verbis. Et per has conclusiones prędictas multas alias quęstiones solues, quę quotidie occurrunt. Sicut vidi quandoque de illo, qui homines suos prohibet venire ad molendinum vicini, & facit eos ire ad aliud, & etiam quęstiones, quas gloss. mouet, C. quando & a qui. quarta pars, l. 2. multa alia hic satis sunt notabilia, & multis occurrunt malitijs, vtinam bene seruarentur.

a Adnotatio. Est bonum. Ang. conclusiue ponit hanc q. vtrum licita sit argumentatio de contractibus ad vltimas voluntates, & econtra: vide in l. si a substituto. §. fin. cum l. seq. & ibi doc. de leg. 1. & in l pactum inter hæredem. C. de pact. & in l. iure ciuili. ff. de condi. & demon.

b Quatuor regulas. Istas quatuor regulas ponit etiam hic Aret. Item not. hic, Christoph. si statuto caueatur, quod si quis portauerit frumentum extra territorium puniatur in decem: si aliquis reperiatur in via portare non debet puniri: sicut nec ille, qui tendit ad mortem non dicitur mortuus: ita nec ille qui inuentus est portare, portasse dicitur. & ad hoc alleg. l. 1. in fi. ff. quod cuiusque iur. & notata per glo. in l. arboribus. §. de illo. super verb. admitti. ff. de

vsufr. & quemadmo. quis vta. quæ id tritum allegat. Lupus exit syluam, non tamen exiuit. de quo habetur in l. fugitiui. C. de ser. fugi.

De his qui sui, vel alieni iuris sunt. *Rubrica.*

1 *Filium capti ab hostibus recte testari.*
2 *Seruum domino quærere.*
3 *Domino qui quærat maleficus.*

Seqvitvr de iure. Super text. alia diuisio, id est, subdiuisio. Membrum enim liberarum personarum subdiuiditur. In glo. hic restringitur. in fi. Hęc glo. potest tolerari sumpto iure ciuili largo modo, prout sumitur sexto modo, ff. de iusti. & iu. l. ius ciuile, supra de iure natura. §. ius autem, sed quo ad rei veritatem iurisgen. est, cum hic tractetur de potestate, quam in seruos habemus, quę est de iuregentium, supra de iure personarum, §. seruitus. In glos. quędam neutro iure. De hoc magis no. in d. §. si ab hostibus. Et dic opi. glo. quę est hic, & ibi, veram, ff. de testa. l. l. cornelia & legi. l. in suis, §. 1. ff. de ca. l. retro. ff. de vsuca. l. si is, qui pro em-
1 ptore. Quid ergo † si faciat testamentum patre existente penes hostes? Videtur, quod valeat, cum sit liber in casu quo mortuus fuerit ante regressum patris, ff. de lega. 1. l. si tibi homo, §. cum seruus, iuncta l. huic scripturę, ff. ad l. Aquil. Glos. tamen tenet contra in d. l. fin. C. de sen. pas. sed secus in testamento filii deportati. Dic plene, vt ibi: & tene opinio. Azo. quam doct. ibi sequuntur. In glo. nam vt in fi. & intellige, disciplina, id est, notitia seu doctrina: quia quod ponitur de vno, negatur de alio. non tamen est eadem dispositio, imo contraria. vide quod notatur extra, de regu. iur. c. qui sentit. lib. 6. per Di. In glo. in animo in fi. vt ait Cato in prin. prooe. lib. sui. Cum animaduerterem quàm plurimos homines &c. alias alio modo sumitur. ff. de iur. omn. iu. l. imperium. In gl. improprie. ibi cum allegat. ff. eo. l. 1. sic alias pręsens pro prę terito, ff. de verb. sign. l. verbum erit. In fi. glo. Hodie non sic: si tamen peccat in patrem: dicitur ei sententia, quam pater vult eod. titu. l. 3. In glo. scilicet iuste ibi: cum dicit. nam red dere tenetur. Petr. de Bell. pert. videtur hoc improbare, qui tenet quod si iniuste acquisiuerit, non acquirit domino ignoranti, sed scienti: sicut patere dicit in d. l. quod seruus. Et assignat rationem: quia quod seruus acquirit, videtur acquirere ex voluntate domini: quia in dubio non videtur accommodare voluntatem ad illicita: vt l. si procurator. ff. de condi. inde. quę in frau. cre. l. si pater. Hęc ratio non videtur sufficiens quia inuito acquirit. ff. de acqui. re. do. l. etiam inuitis. infra per quas per. circa medium, ff. de ver. ob. l. si seruus. vetante. Pręterea contra ipsum videtur, ff. de litig. l. si seruus. Quid ergo dices? Glo. videtur contraria isti, in d. l. quod ser uus. vbi expresse tenet, quod nulli quęritur. Sed contra illã gl. & pro ista videtur eod. tit. l. si de eo. Dicas. quod possessio non acquiritur ex maleficio domino ignorãti: sed scienti sic: vt d. l. quod seruus. Nec ob. d. l. si de eo. quia ibi dominus sciebat: dominium autem bene acquiritur etiam ex causa iniusta, vbi tit. est aptus ad quærendum dominium: nec est aliud quod impediat: vt §. Celsus, & d. l. quod seruus, ff. de li. causa, leg. Imo est alia ratio, quia in possessione requiritur animus, vt eod. titu. l. quemadmodum, & ita hos glo. concor.

1 *Patria. quæ liceant.*
2 *Immunitate ecclesiæ qui & an gaudeant. 3.*
4 *Immunitas ecclesiæ quo porrigenda.*
5 *Extrahat quis ab ecclesia.*
6 *Fugitiuus ante omnia domino restituendus.*
7 *Exceptiones a potestate causæ.*

Sed hoc tempore. Super tex. sub imperio. No. quod lex datur subditis, non alijs, vt dixi, C. de sum. trin. l. 1. Et not. quod iste §. est quasi de verbo ad verbum, ff. eod. l. 2. In text. supramodum, id est immoderate: vt hic not. Et idem in famulo mercenario, filio, & vxore. ff. de poenis l. respiciendum. §. furta, ff. de furt. l. libertus. Vel dic in his causam requiri per dictas leg. Et credo, quod quisque paterfamilias
1 † possit familiam ligare, & carceri mancipare pro domesticis

sticis moribus delictis: vt videtur notari.C.de priua.carceri. ff.si quis ali. test. prohibue.l. 1. ver.quid tamen super verbo coerceretur.& facit.ff.ad Sill.& si percussor.de fur.l.serui & filij.C.de agr.& censi.l.pe. Et in vxore clerici expressum est, quando est suspecta de adulterio.38.q.5.c.placuit.& 35.q.6. c.ab isto. & facit C.de adul.quamuis. Et idem de Abbate seu Priore, qui curam habet subiectorum. extra de offi.ordin.c. quanto. & ibi de hoc.In gl. ad quæ loca. in fi.ibi parum.Vnde ob.huic §.C. de his qui ad eccl.confu.l.2.vbi domino datur licentia propria authoritate euellendi.Item ob.eo.titu.l. fi.§.& hoc enim ibi dicitur,quod debet reddi domino.Super hoc dicas, quod si seruus fugiat armatus ad ecclesiam, habet locum.l.si seruus.& extra de immu.ecc.c.inter alia.in fi.Si sine armis:tunc si propter sæuitiam domini,& eius delicto nō præcedente,habet locum iste.§.& ff.eo.l.2.Si vero pp suum delictum dubitans correctionem dñi,tunc habet locū.d.§.& hoc & d.c.inter alia in fi.de imm.eccl.& hoc,vbi dominus reposcit eum.Si vero iudex pro grauioris criminis punitione, quæ ad dominum non pertinet: vt hic & C.de emen.ser.l.1. tunc crederem quod ecclesia deberet ipsum tueri, sicut liberum.cum nō sit differētia quo ad Deū:extra de cōiu. ser.c.1.

2 De libertis † autem qūo gaudeant securitate eccle.dic,quod quāuis de iure ciuili oēs homicidę,virginū raptores,& cōsimiles, non gaudeant vt §.neque autem homicidis.in aut. de mand.princ.col.3.cum ibi no.De iure tamen cano.& approbata consuetudine, omnes gaudent, exceptis depopulatoribus agrorum,insidiatoribus itinerū: vt d.c.inter. & homicidis pensatis insidijs.extra de homic.c.1.vel in ecclesia delinquentibus.extra de immu.eccl.c.fi.& vide glo. super verb.ex quo faciūt se indignos.vel prope secundū Host.in sum.eo.ti. vel contra ipsam.extra de sen. excom.c.conquesti. 11.q.3.ca.

3 canonica.† Et no.quod hac securitate gaudent excommunicati & infideles:vt no.in sum.Host.de immu.eccl.§.a quibus. ver. quid ergo nisi infideles simulate ad ecclesiam confugerent ? Et sic intellige.C.eo.l.1. Isto casu debet domino reddi,& iudici ecclesiæ cautione data & recepta,de ei seruando vitam ac membra.& quod non male tractetur:vt ibidem no. Host.Etsi redditus fuerit, nō audiet iudex accusantem.17.q. 4.c.miror.& ca.reum.& ibi not.Et sic videtur quod officialis Episcopi, potest extrahere clericum de ecclesia pro temporali pœnitentia iniungenda & hoc videtur tenere Inno. d.c. inter. & hoc priuilegio gaudēt etiam ecclesiæ nō cōsecratę,

a & interdictæ & cœmeteria a extra de immu.eccl.ca.fi.& ca. cum ecclesia,sed capellæ quæ fiunt in domibus non gaudēt.

4 Itē † nedū ipsæ gaudent ecclesię:imo adhęrētia muris matricis ecclesię vsque ad 40. passus : sed aliæ non matrices ecclesię, vsque ad 30.nisi sit intra ambitum murorum.17.q.4. c.quicquid frater.& ca.sicut dic plene vt in §. inquantum in d.summa.Sed an gaudet, qui adhęret corpori Christi: forte cum portatur per vicum ad infirmos ? ar.hic, quod sic, quia corpus Christi maiori debet gaudere prærogatiua, quam statuta principis. & hoc etiam videtur tenere Hostiē.in d.sum.

5 §.inquantum.ver. sed quare. † Sed quęro per quem extrahetur malefactor de ecclesia in casibus, quibus potest extrahi? Videtur,qđ per clericos & rectores ecclesiarū.C.de adul. aut.sed si quis.Sed forte hoc nō ꝓcederet de iure canonico, quia fierēt irregulares.Vnde potes dicere, quod iudex possit

6 extrahere: vt patet in §.neq; autē homicidis allegato.† Sed quid in casu huius.§.si seruus fugit ad ecclesiā,causante sæuitia dñi,dominus ipsum requirit,dicēs se nō esse seuerū,& seruū esse in culpa. vult tñ ante omnia restitui in possessionem serui,quā ante habebat: nūquid,lite pēdēte super hoc,an immoderate seruū tractauerit, restitui debeat dño? videtur qđ sic, ne priuetur sua possessione.C.de li.cau.l.lite, de or.cog. l.fin.C.de agr.& censi.l.litibus.quod satis est rationabile:nisi esset tanta sæuitia, de qua propria fieret fides,ꝙ nō posset de securitate prouideri.extra de rest.spo.c.literas.§.fi.In gl.quia interest.in fi.dic,ꝙ expedit idest vtile est:non tamen in proprijs ad hoc coercetur.vt l.quid possessor,§.sicut de pe.hęr. so.ma.l.si cōstante.§.si maritus.& ibi not.& hoc nisi propter magnam sæuitiam: vt hic, vel nisi interdiceretur bonis. ff.de verb.oblig.l.is cui.Et no.ex hoc,§.iustam deprecationē exaudiēdā.ff.eo.l.2.de euic.l.minor.de his,quæ in test.dele.l.proxime.de ser.rust.præd.l.& Attillicino. & ecōtra iniustam respuēdā.ff.de vsur.l.3.in C.qui accu. pos.si quis ex familia.Et

7 potest dici per hæc iura,ꝙ vbi† quis grauatur per superiorē suum durius, sic ꝙ possit ad sæuitiā reputari:ꝙ potest eximi ab eius iurisditione & subiectione.C.de offic.co.sacri pala.l. 1.si qua ꝑ.po.l.1.ff.de adul.l. si postulauerit.§.iubet.ff.si qs a parē.fu.ma.l.fi.C. de epis.au.l.si lenones.Et super hoc debet iudex ex officio ꝓuidere.ff.de off.præsi.l.illicitas.§.ne potentiores.& Spe.de decur.§.1.ver.iudicialis priuata.imo si superior grauaret indistincte subiectos pōt omnino ei interdici administratio & ex minori causa, q̄ alij administratio bonorū suorū.vt extra de sup.neg.prela.c.grandi.lib.6. & ibi not. per Arch.de sent.& re iu.ad apostolicę.lib.6. & facit qđ no. extra de ele.c.per venerabilē.In gl.vel euidentē.vel dic fraudē: quia supponit emptorē a quo iterū redemit.Et hoc vult dicere tex.ita vt in potestate &c.& hoc debet iudex adijcere in venditio. Et est arg.ꝙ iudex potest modificare sñiam suā: vt patet.C.de sen.& interlo.om.iud.l.cū eorū.quāuis nō possit conditionē apponere. vt ff.qñ appellan.sit,l.1.§.biduum.

a Adnotatio. Cœmeteria. Idem Ang.hic. & Christopho.

De patria potestate. *Rubrica.*

IN POTESTATE nostra. Viso de his qui sunt in potestate dominorum, subiungit de his qui in potestate sunt parentum, vt promiserat supra tit.1.§.1.in fi.§.

1 *Filij quando ex vxore illegitima legitimi.*
2 *L.si ignorans conciliari.*

NVPTIAE autem.Definit,quid sint nuptiæ,proximum

1 responsum declarando. † In gl.& dicuntur ibi.vt mater fiat. Sed secundum hoc debet dici patrimonium a patre qui est nobilior, & votum habet ad liberos,vt mater,ff.de verb.sig. l.liberorum. & in aut. qūo op.epi.& cle.§.ꝙ si lector.vbi de

a hoc.Sed dic, a quod mulier plura sustinet,& magis officium exhibet circa partum, quam vir:quia mulier est onerosa ante partum: in partu dolorosa: & post partum laboriosa.Et ideo vocatur matrimonium, non patrimonium.& hæc ratio

2 redditur in tex.extra de conuer.in fi.c.fi.† In gl.Animorum.

b ibi,cum allegat.ff.de reg.iur.l.nuptias.Quid ergo b si adolescentes forte in via sibi obuiantes,& sibi inuicem complacētes in consensum mutuū matrimonij concurrunt, nullis verbis super hoc præcedentibus: an sit matrimonium?Videtur, quod sic: quia est animorum coniunctio, per hæc iura.Sed si sic esset, multa essent matrimonia : & forte pauca legitima. vnde dic opus esse verbis : Nec coniunctio animorum sola sufficeret, ēt si de ea per consensum vtriusq; constaret,extra de spon.c.tua. & ibi de hoc per Inno.in fin.& glo.& no.ff.de sponsa.l.sufficit. Sed an signa sufficiant ? Non est dubium,ꝙ si puta inter duos mutos, vel alterum.extra de spon.ca.cum apud.Sed inter loquentes videtur Inn. dicere quod non.Sed gl.contradicit,dum tñ sint signa certa:vt no.eo.tit.c.fin.quæ pōt esse vera, vbi alter profert verba, & alter annuit signis vt si forte subarrationē recipit vel tradit:alias tene cum Inn. Et hoc intellige,quantū ad ecclesiam:quia quantum ad Deū sola coniunctio animorū sufficeret, dum tñ deliberata sit & præsens.& hoc tenet Hostiē.fixe: post multas disputationes. Quid,si optarent se adinuicem?Non esset matrimoniū,quia non consentiunt adhuc in matrimoniū,sed quilibet optat cō sensum concurrere. & facit ꝙ notatur C.de contrah.empt.l. in vendentis.Vel dic cum Innoc.quod nec tunc si matrimoniū etiam quo ad Deum, ex quo iura sic ordinant, quę possunt matrimoniū impedire vt dixi supr. de iur.na.§.sed naturalia.& hæc securior & verior, alias iura & ecclesiæ deciperent multos.quod nō est dicendum, & hoc, si nullus tractatus,seu verba præcesserint.Si autē tractatus præcessisset,vel verba,& coniungendi in hoc cōsenserint, & hoc confiterentur,vel alias euidēter cōstaret,satis videretur tuta opi.Host. extra de despon. impu.ca.1.§.porro.Item dic,ꝙ nuptię,seu matrimo-

matrimonium fit quandoq; ex coniũctione corporum, dum tamen verba sponsaliorum præcesserint, vel verba matrimonij, sed matrimoniũ ex causa aliqua impediebatur. & de hoc extra de eo, qui duxit in matrimo. quam pol. per adul. ca. veniens. de coniu. ser. c. fi. de spon. is, qui fidem. & intellige [copulã] cũ effectu, ita quod emiserint. vt eo. ti. c. fi. & per Arc. in ca. 1. de spon. libr. 6. Quid si alter emisit, alter non? Innoc. videtur dicere, ꝙ nõ sit matrimonium. extra de eo, qui cog. consan. vxo. suæ. ca. fraternitati. Dic ibi ꝙ copula illa debet probari, per alios, quam per confessionem partium, si cum alia contraxerit. Nam sola confessio nõ sufficeret in præiudiciũ tertij: sed in præiudiciũ sui sic. extra de eo, qui cog. cõsan. vxo. suæ. ca. super e. dic vt ibi. An autem [d] sit opus traductione? Dic quod non vt no. ff. ac mun. l. ea, quæ la 2. de condi. & demõ. l. cum per Henrici fuerit. Et de hac materia, quam alicubi in iure ciuili plenius in auth. de nup. §. disponat. ver. si vero moriatur. 4. colum. Quid ergo, si duo simul. cohabitaverunt, nec apparent verba matrimonij inter eos præcessisse, sibi tamen carnaliter adhæserunt? Glo. videtur sentire, quod non sit matrimonium de iure ciuili: licet secus de iure canonico, vt no. in l. in concubinatu. ff. de concu. Satis potest dici, quod etiam de iure ciuili non sit matrimonium: sed quod sic detinens possit compelli cũ ea nubere: vt ibi patet, quod etiã equũ & iustũ est hodie extra de adul. ca. 1. & 2. & facit in aut. quib. mod. na. effic. leg. §. quoniam autem in interpellationibus. Et præstat hoc arg. quod si quis beneficiatus contraxit per verba de præsenti cum muliere, quæ ante carnalem copulam conuolauit ad religionem iuxta c. 1. extra de conuer. coniu. quod beneficium nihilominus tenet. arg. contra, extra de regularib. c. beneficium. libr. 6. Vincent. tenet primam: vt no. Spe. de cle. coniu. §. fi. In fi. gl. subintrat materiam Theologiæ, de qua vide extra de big. c. debitum. in text. gl. & doc. In gl. quo ad affectionem. ibi, vt liceat matri & auiæ. §. quia vero. Hodie iure Canonum ex paucis causis fit separatio. extra de diuor. per totum. maxime in c. quanto & c. gaudemus. Fit tamen aliquando, vt ibi: & quandoque quo ad totum. vt eo. ti. c. ex literis. de adul. c. intelleximus. In ea. glo. cum dicit. C. de Iudęis. le. ne quis. Dic non esse permissum mulierem alterius legis religionis, vel sectę in coniugem recipere, etiã sub conditione, quod fiat Christiana. 28. q. 1. ca. pen. & fi. Quid si alter conuertitur, alter remaneat in fide? dic vt dictis. c. quanto. & c. gaudemus. & 28. q. 1. per totum.

In ea. gl. cum alleg. l. in concubinatu. dum tamen vnum de quatuor interueniat. ff. de concu. l. 1. & ibi plene notatur. Sed hodie secundum fidem non est permissum: imo quęlibet ẽt simplex fornicatio est mortale peccatum, quamuis aliqui voluerint adstruere contrarium: quorum opi. cõfundun tur, extra de hęre. c. ad nostram. in cle.

a Adnotatio. Sed dic. Idem dicit Areti.
b Quid ergo. Hanc quæstionem approbat Aret.
c Sufficiant. Idem Ang. & Christoph. hic.
d An autem. Hanc quæstionem ponit Ang. hic.

Ivs Autem. Gl. prosequit multa iura, quę in libris habemus, super quibus multa possent dici: sed melius est ad loca propria reseruare. vt ĵ. de actio. §. præiudiciales. In gl. 1. omnium. in fi. Hæc gl. supponit, quod Francigenæ non subiecti sint imperio, de quo satis dixi. C. de sum. trinita. l. 1. & tangitur extra qui fil. sint legi. c. per venerabilem. & aliquantulum sũpra in rub. proœ.

Qvi Igitur. In tex. ex vxore subaudi, legitima & idem si illegitima, si vterque ignoraret causam impedimenti, vt C. de inces. nup. l. qui contra. Quid si alter? Gl. ibi dicit, ꝙ ignoranti est legitimus: & per cõsequens in potestate, ĵ. de nupt. §. sunt & aliæ. pro quo facit C. solu. ma. l. si ignorans. pro quo ff. qui. ad li. procla. non li. l. fi. Canonistæ dicunt vtriq; legitimum vt no. Inn. extra qui fil. sint leg. c. fi. & vide eo. ti. c. ex tenore. & idem Spe. de succes. ab inte. ver. sed pone, eo. ti. Et ad l. si ignorans. poteris dicere, quod non potest seruus esse legitimus impediente serui conditione: secus si conditio patris non impediret. Et concordat cum hoc §. l. in potestate. ff. de ijs qui sunt sui, vel alie. iur. cum l. seq. quasi ad verbum.

De nuptijs. *Rubrica.*

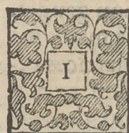
1 *Matrimonium commoda.*
2 *Vxor qualis ducenda.*

1 † Habeat vnusquisq; suã primæ ad Cor. 7. non luxuriæ causa, sed posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen dñi: vt qui permanere per se non põt, per filios permaneat. Tob. 8. ff. de ver. sig. liberorum, prope fi. in aut. de nupt. prope prin. Item vt habeat, cui credat. Cui credit, qui nidũ non habet? ecclesiastici. 36. c. Et illud, vbi non est sepes diripitur possessio, & vbi non est mulier, ingemiscit egens. Perseueret ergo vir cum vxore, quam diligit cunctis diebus vitæ suæ. eccl. 9. & sit vita tua benedicta & lęteris cum muliere adoloscentiæ tuæ. prouer. 5. Nec te alliciant dignitates ecclesiasticæ: nec earum pinguedo, cum Apostolo. dicat melius es-
2 se nubere, quam vri, non valentibus continere loquor. † Si nubere volueris tria principaliter attende, quod nubas pari, conditione, & ætate, Et ideo dictum est, læteris cum muliere adoloscentiæ tuæ. Prouer. 5. vnde Ouid.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci.
Sic premitur magno coniuge nupta minor.

Si igitur voles apte nubere, nube pari. Itẽ mulieri formosæ magnitudine & pulchritudine: quia, vt plurimũ pueri ma trizant in corpore. Et intellige pulchritudine competẽti: nõ tñ, mira, vel nitenti, quia illæ vẽtis quatiuntur, & de illis cõ cludit sapiẽs, est pulchra, ergo fatua. Itẽ mulieri boni, pacifici, & fidelis gñis, quia vt plurimũ videmus nedũ labem sanguinis, sed & morum ad posteros transduci. Et (si possis) probes ante omnia mores eius. Et in contractu caue, ꝙ tibi tradat quieta & libera ab omni obligatione, seu donatione, seu alio vinculo. Et si contrahas in patria, in qua partem habere debeat in immobilibus, seu conquæstibus, prouide tibi quantũ habeat, ne si præmoriaris filios tuos spoliet, & de tuis laboribus aliũ ditet virum. Inter cętera in illo negotio Deo te cõmenda: q̃a pater dat dotẽ, dñs bonã mulierẽ, & q̃ inuenit bonã mulierẽ, inuenit bonũ & hauriet iocunditatem a dño, prouer. 18. Nuptię aũt dicũtur ab obnubẽdo. i. velando, nam velatæ incedere debent: seu coopertæ. 30. q. 5. nec illud.

1 *Seruus vxoratus cur non vendendus.*
2 *Errantium nullæ nuptiæ.*
3 *Nuptias soluunt iura.*

Vstas autem. In glo. 1. liberi. in fi. hoc con-
1 stat, vt extra de coniu. ser. ca. 1. etiam † domino inuito, vt ibi. & si dominus vellet eum vendere
a in longinquam regionem, non [a] potest, ne mulier defraudetur debito cõiugali: arg. C. de inoffic. testamen. l. filia. communia vtriusq; iud. l. possessio & c. de inst. & subst. reprehendenda: quia non est permittendum ea abuti, ŝ. de is, qui sunt sui vel alie. iu. §. sed hoc tempore. Si ta
2 men alter † coniugum erraret cõditione, separetur matrimonium, vt eo. ti. c. licet. & c. fi. ver. 2. Quod verum est, si conditio errantis fieret deterior. sicut si crederet liberum, & esset seruus, arg. extra de conuer. coniu. ca. ex parte. qui cle. vel vo. c. veniens. ĵ. de vul. §. fi. cum nota. Sed forte secus si liber nuberet cum adscriptitia, vel econtra, quia illi liberi sunt, vt dixi ŝ. de iur. perso. in princ. Quidam contra. in auth. de nup. §. adscriptitio. col. 4. Doc. primam approbant. In gl. quæ sunt in
b fin. quamuis enim matrimonium [b] sit institutum a Deo, nec
3 per hominem valeat separari, extra de test. licet. † nihilominus tamẽ ex causa iura dirimunt, & modficãt, vt dixi. ŝ. de iure natu. §. sed naturalia. & contrahenda impediunt, vt no. extra de conuer. coniu. c. ex publico.

a Adnotatio. Non potest. Idem tenet hic Are. & alle. gl. Inn. & Ioan. And. in c. 1. de coniu. ser.
b Matrimonium. Pulchre de matrimonio, Fel. in rub. de spon. & matri. nu. 4. vsq; nu. 14. vbi ponit 24. priuilegia matrimonij.
1 *Sponsaliorum & matrimonij temporum discrimen.*
2 *Nuptialis consensus qui accipiendus.*
3 *Nuptias sine curatore contrahi posse.*
4 *Abneptis stipiti ne nubat.*

Mascvli.

1 MASCVLI. † Super tex.repete,iustas nuptias coeunt masculi,&c. In gl.idest maiores ibi,cum allegat l.in sponsalibus. Sed quare tempus sponsaliorum est vniforme in masculo,& fœmella, tempus autem contractus matrimonij difforme? Quidam respondent, quod sponsalia fiunt per consensum,& ita cito potest consentire vnus,sicut alius,sed certe & nuptiæ,vt ff.de reg.iu.l.nuptias. Sed dic,quòd licet† nu
2 ptiæ contrahantur per consensum, nihilominus (quia fiunt ad effectum coniunctionis corporum) requiritur ꝙ ille consensus sit inter personas habiles ad coniunctionem præsentē. Ideo cum mulier sit ante habilis (quia facilius est pati, quā agere) citius pubescit.Quæ ratio reddi non potest in sponsalibus,quin videatur attendenda malitia,extra de spon.c.iuuenis,ff.de spon.l. in sponsalibus. In fi. gl. pro hac parte est casus,ff.de adul.l.si vxor.§.fi. Ibi enim fuit cognita: & tamen non commissum fuit adulterium quasi in nuptam.Sed de iure canonico est contrarium:vt patet extra de despon.impub. c.continebatur,& c.a nobis,& c.de illis,& in hoc stabitur iuri canonico:vt d.c.continebatur. In glo.alias non valet,cum alleg.l. Paulus. Sed secus de iure canonico: vt ibi not. extra qui ma.ac pos.vel non,c.videtur. In gl. Nam de filia, cum
3 alleg.§.cum igitur melius,in §.optimum. † In ea.glo.in fi. quia falsa.Etenim frigidior homo de mundo,calidior est muliere calidissima secundum naturales: Ratio autem est, quia facilius labitur & labes corruptionis est turpior, quam in viro,& maior infamia.in glo. matrimonium in fi. Vult dicere glos.ꝙ honestum est contrahere sicut intrare monasterium, & ideo sicut tenet ingressus sine curatore,ita matrimonium, & hæc est veritas de iure canonico: cum de necessitate non
a requiratur,nisi consensus personarum, a de quarum coniunctione agitur. 27.q.2.c.sufficiat.& 33.q.2.c.fi. extra de spon. cum locum,& c.cum apud.Sed de honestate requiritur, 20. q.2.c.1.& c.2.Et vide in sum.Host.de spon.§.qualiter cōtrahatur,ver.contrahuntur. Sed si pater contrahat nomine filię.vel filij,videtur tacite consentire nisi expresse dissentiat. Host.extra de despon.impu.c.si infantes lib. 6. & eo.tit.c.1. in antiquis. In gl.adeo in fi. Hanc opi.tenet fixe. Hostien. in tit.de consan.& affini.§.vsque ad quotum gradum, & ne-
4 dum stipes † imo & filius stipitis,vel filia,cum abnepote,qui est in 5. gradu a stipite contrahere matrimonium prohibetur,ff.de ritu nup.l.sororis pro neptem, quæ non reperitnr correcta de iure canonico.Et stipes,& eius filius reputantur eadem caro,infra.eo § fratris,& §.sed nec neptem. In gl.itaque in fi.op.ff.de adop.l.in omni. Sed propter hunc casum, & quosdam,alios,dic vt ibi fere.

a Adno.Consensus personarum.Aret.dicit quòd si filiafa.cōtrahat matrimonium sine consensu patris,potest patrem cogere,vt ei dotē congruā assignet.

1 *Agnati adoptiuique in quotum gradum vetantur.*
2 *L.4.C.de legit.tu.sensus.*

INTER eas. In glo.scilicet vsque ibi,cum dicit vsque ad quartum.ff.de ritu nup.l.per adoptionem,§.fi.Hodie vero videtur idem secundum canonistas:cōputatis tamen gradi-
1 bus, secundum quod ipsi computant: † quia cum sit restricta prohibitio ad quartum gradum inter agnatos veros, videtur ꝙ fortiori ratione inter adoptiuos: extra de consan. & affini.c.non debet.In gl.hoc ideo,in fi.sed ille.§. fratris pa-
2 rum facit,sed facit, C.de leg.tu.l.4.sed illa † loquitur in casu suo tantum videlicet quo ad cautelam vnde non remouetur in cæteris differentia emancipationis, sicut consueuit notari in auth.ex causa,C.de libe.præte.Idcirco videtur satis, ꝙ huiusmodi consilium remaneat.Sed fortius ob.quia hodie filius adoptiuus,non transit in potestatem,infra tit.1.§.sed hodie.C.de adop.l.cum in adoptiuis,& sic videtur istud consilium cessare,imo & prohibitio.Sol.quidam dicūt, quod hoc obtinet in filio arrogato: in adoptiuo non per leges contrarias. Filius enim arrogatus semper transit, vt eodem lege, cum in adoptiuis.§.fin. & hanc tenet Innocentius, extra de cog.leg.c.1.gl.ibi transit approbando Host. Spe. tit. de cog. leg.tenet,quod huiusmodi prohibitio durat. Pro quibus facit: quia decretalis est magis noua, quam lex,quæ inter adoptiuos inhibet. Sed Innocen. exponit adoptiuos id est arrogatos,vel adoptiuatos ab aliquo ex superioribus. Sed tunc alia ratio impedit. infra.e.§. affinitatis. Opi. Inno. est rationabilis aliæ tenerentur, forte de facto, non tamen possunt colorari attenta ratione huius§.& infra.eo.§.eius. Pro eis tamen facit,quia patrem adoptiuum non potest vocare in ius etiam hodie,vt no.ff.de in ius vo.l.adoptiuum.Sed illum parum facit,ibi enim non attenditur patria potestas sicut in naturali,vt ibi not.

1 *Fratris adoptati neptis an duci queat.*
2 § *Fratris sensus & restrictio.*

a FRATRIS. a In glo.sed opp.in fi.vult dicere. eo.tit.§.
1 duorum,& vult dicere gl.quod† neptem fratris adoptiui possum ducere,quia est mihi in quarto gradu de iure ciuili, sed non neptem fratris naturalis. Et idem vult dicere glo. in §. duorum. Tu autem dicas idem in vtroque. Etenim iste tex.
2 † vtrumque æquiparat.Item quod dicit de vno, intelligit de alio,vt apparet supra eo. tit. §. inter eas hucusque. vbi ponit similitudines & differentias,vbi differentiæ sunt veræ. Nullam ponit in hoc §.& ideo conueniunt.Vnde dic,quod quāuis in quarto gradu sint licitæ nuptiæ de iure ciuili,vt §.duorum.& l.in celebrandis, C. eo. hoc tamen fallit in adoptiuo & naturali filio,vel filia stipitis,quia nullum de inferioribus transuersalibus ex stipite eodem descendentibus, possum ducere.Et hoc est,quid dicunt hi §§.vt dixi supra §.inter eas. Nec reperio hoc correptum de iure canonico,vt ibi dixi. Et ad hunc casum restringe rationē, quæ sequit cuius enim &c. Et sic intellige ff.de ritu.nup.l.per adoptionem,§.fin. & l.sororis proneptem, & hoc satis notabile. Et hoc etiam voluit glo.dicere,infra §.item, nec materteram in gl. mag. non tamen declarat conuenientiam inter adoptiuos & naturales.

1 *Adoptiuam fratri naturali nubere.*

EIVS Vero. Facitis.§.& est quasi expressum, ꝙ filia ado-
1 ptiua † possit nubere frati suo filio naturali tantum patris adoptiui,vt supra §.sed si qua.& tamen secus esset in cognatione spirituali.extra de cog.spi.c.fi.

1 *Restitutio quando & an excludat ius commune aut ei concurrat.*
2 *Coniunctio quoto gradu vetatur.*
3 *Fiscum excludunt cognati.*

AFFINITATIS. Dic,quod olim fuerunnt tres gradus affinitatis, & in omnibus prohibebatur matrimonium hodie solum in primo,& de isto primo prosequuntur hi.§§. Et no.quòd prohibetur tantummodo vsque ad quartum gradum,& dic de his omnibus extra de consan. & affini. c. non debet,per glo.& doc.In gloss.arg.sumitur in fin.in hoc repe-
a riuntur iura contraria.Vnde dic,a ꝙ aut †competunt contra
1 diuersos: & vnum non excludit aliud, C.si tut vel cur.l.etiā, & hoc verum vbi ordinarium originem habet à necessario actu: vt d.l.etiam,ff.de mino.etiam si patre,in prin.ff.de admini.l.si minores.Fallit si modica sit læsio,C.de iudi.l. properandum. Pro quo modico non receditur a via iuris communis,ff.de in inte.resti.l.scio,& ideo,si de iure communi competeret,bene concurrerent,& circa modicum. ff. de coniun. cum emancip.lib.l.1.§. illud. Vel dic speciale in iudicijs, & ita soluunt gl.quibus non obstant. C. quando prouo.non est ne.l.si pater,si aduer.rem iud.l.fi.vbi concurrunt appellatio & restitutio: quia restitutio plus concedit quam appellatio. Et ideo concnrrunt, sicut no. in edicto. de oper. nou. nun. & in confes. Sed si habuerunt originem ab actu voluntario: tunc non concurrunt, quandiu ordinatium potest effectum habere,ff.de mino.l.cum mandato.& ff.de dam.infe. l. damni.§.emptor. Aut competunt contra eundem: & tunc aut vtrumque contra ius commune: & vnum excludit aliud. ff. de mino.l.interest.nec ob.l.si pater. vt dixi. Aut de iure cōi: tunc aut extraordinarium est inuētum ad suppletionem, seu subsidium.Et excluditur per ordinarium:alias non,vt ibi dixi.& sic intellige. ff. de ope.no. nun.l. in prouinciali.§.1. de dā.infe.l.qui bona.§.de illo.&l.si ædibus,& l.inter quos,& l. dāni.§.qui habet.Et hæc sunt de mente Dy.in d.l.in ꝓuincia li.§.1.in sua magna di.Iste aūt §.nō facit ꝓ nec contra.q a nō loqui-

loquitur de remedijs ordinarijs, quæ non videntur posse concurrere circa idem, etiam ex diuersis causis per hunc §. sed contra. ff. de hær.insti.si vero lex Aelia sentia.ff.ad Sill.l.si quis in graui. §.fi. quod videtur verum, & hic non inhibetur concursus: sed alia ratio impedimenti ostenditur.infra.eo.§.illud.In gl. scilicet post natiuitatem ibi, cum dicit, de arbore. Glo. intendit loqui de arbore affinitatis, quam doc. iuris canonici habent, sicut arborem consan. si vis plene videre, vade ad sum. Host.de consangui. & affin.& hęc glo. vera est hodie: vt in c.non debet.supra alleg. Vnde canones primo correxerunt iu
2 ra ista inhibenda † coniunctionem in tertio & secundo gradu affinitatis, quæ hic videbatur permitti.sed c.non debet.redit ad hęc iura. dic plene, vt ibi. In fi.glo. hęc glo.non videtur vera, nec aliquo iure potest probari, quòd cognati vxoris excludant fiscum, & consueuit reprobari per doc.C. vnde vir & vxor.auth.pręterea.& ibi scripsi.

a Adnotatio.Vnde dic.De hac materia Bal.in l.ff.de eden.& per Bal.in l.in prouinciali.§.1.de no.ope.nun.& Inno.in c. ex transmissa. de præscrip. vbi Fely.nu.5.Bar.Cyn.& Sali.in l.1.C.de fur.

1 *§.si vxor sensus & 2.*
3 *L.non facile, quatenus.an non, correcta.*
4 *Affinitas qui contrahatur.*

1 Si vxor. † In fi.iste tex.videtur concludere, quòd nō dirimetur matrimonium iam contractum, ibi, cum dicit. rectius &c. ꝙ hodie est falsum. Contrahitur enim honestas publicæ iustitiæ quæ dirimit.extra de sponsa.c. ad audientiam. de despons.impub.c.accessit.& vide Host.extra de spon. c. 1.
2 lib.6.† Sed cum loquatur de nuptijs, quæritur an per fornicariū vel alias illicitum coitū cōtrahatur affinitas? videtur, ꝙ non de iure ciuili.ff.de grad.non facile, §.affines. cum seq. §.in quibus videntur requiri nuptiæ. Sed hæc opi.reprobatur per doc.iuris canonici: vt plene no. Arch. in c.1.§.dic, vt no.per Henricum de eo.qui cogno.consan.c. fraternitati. & ꝙ dicitur in d.l.non facile.remanet hodie quo ad testamētū,
3 & † alios effectus affinitatis, de quib.eo.tit.l.affinibus.sed nō quo ad matrimonium impediendū: quia illud nedum per nuptias, imo per coitum illicitum impeditur inter affines: vt di
4 xi.Et no.ꝙ licet affinitas † non contrahatur per coitum, nisi vterque emittat: vt ibi.no.& dixi supra de patr.pote.in rub. tñ cōtrahitur publicę iustitię honestas quo ad personās, quę sponsalia contrahunt: vt nulli de genere nubere possint, per iura prædicta, & per hunc, §. Sed hoc nō est causa affinitatis, sed propter illam honestatem: vt hic patet. sed quo ad alias personas non contrahitur: vt c.non debet. extra de consan. & affini.vnde filiam nouercæ meæ possum ducere.

Illud. Multo fortius iste §. obtinet de iure canonico. extra.de coniug.

1 *Nuptias impedit spiritalis cognatio.*
2 *Errore nuptias impediri.*
3 *Crimine & sequentibus nuptias vetari.*
4 *Nuptiæ an consuetudo soluat.*

Svnt Et aliæ. In glo.possunt autem ibi cum ancillis. Iste modus cessat hodie.vt supra eo.in prin.In ea.gl.cum alleg.2.respon.dic, vt ibi dixi.In ea.gl.§.duorum.dic, vt in d.§. In ea.gl.ibi.§.itaque.& §.affinitatis, dic vt ibi. In ea. gl.cum dicit, de septimo, octauo, nono. Hi tres modi non reperiuntur de iure: & ideo eos dicimus insufflatos: & sic tenent do. iur.cano.vt in sum.Host.de matri.§.qualiter impediatur matrimonium: in fi.qui fil.sint leg.§.qualiter.vers. sed propter ea.cum seq.In ea.gl.ver.dicimus.ibi, cū dicit, non reperiatur
1 † quia hoc videtur intricatum, dic in summa matrimonium inhiberi inter baptizatum & baptizantem & eius liberos.Itē inter baptizantē & parentes baptizati.Item inter suscipientē & parentes baptizati.Item inter vxorem, vel virū, suscipientis ante carnaliter cognitā.hi soli videntur prohiberi: alij autem non prohibentur. Et ideo omnes alij liberi compatrum ante, vel post geniti, possunt coniungi: quamuis ante de hoc fuerit dubitatū. Item dic ꝙ cōpater posset coniungi filiæ filioli vel commater filio filioli, quamuis secus in cognatione legali, vt dixi supra §.fratris.Et est ratio: quia spiritualia non acquiruntur ita per alium, sicut temporalia & cognatio legalis tēporalis est.Et hanc rationē reddit Host.in sum. de cog. spi.§.quis sit effectus.ver.& ideo.no.cum seq.vbi satis de hac materia est extra de cog.spi.c.1.lib.6. vbi tex. personas prohibitas summarie recolligit: & per hoc restringitur quasi totus tit.extra de cog.spi.& maxime c.1.& cap. Martinus.Et est mirandum, quòd non reperitur prohibita coniunctio inter vxorem vel virum suscipientis ipsum baptizatum, & tñ vř tāta vel maior ratio, sicut de parentibus baptizati. Sed q̃d si aliqua mulier filium vxoris tuæ quem de alio viro suscepe rat.de sacro fonte leuaui? Dicunt doc. ꝙ non prohiberis illam ducere in vxorem.vt no.Host.in d.§.vers. quid si aliqua.
2 vel econuerso, si vir aliquis tuum infantem leuauerit.†In ea. gl.ver.13.in fi.dic extra de voto & vo.re.c.1.lib.4.vbi agitur de his duobus, videlicet de 12.& 13.In fi.eiusdem gl.iste modus est correctus, extra de rap.c.fi.Sunt autem alij modi multi: videlicet error personæ, vel conditionis seruilis.extra de coniu.ser.c.proposuit.non tñ qualitas, vt si crederet eam virginem, & esset corrupta, diuitem, & esset pauper: nobilē, & esset rustica.29.q.1.c.1.Item votum non solenne impedit cōtrahendum, & solenne contractum dirimit: vt d.c.1.lib.6.Itē
3 † crimen contrahendum impedit, & contractum dirimit extra de eo, qui du.in ma.quā pol.per adul.c.fi. & c.super hoc. c.significasti.de conuer.in fi. c. laudabilem de diuor. gaudemus, & c.quanto.Item in casibus qui sequuntur, crimen impedit contrahendum: sed non dirimit iam contractum.extra de eo, qui cog.consan.vxo.suæ.c.transmissæ.vt incestus, in casu extra de eo, qui cog.consan.per totū.Item raptus alterius vxoris.27.q.2.c.statutum.Item si interficiat quis vxorem propriam, extra de diuor. c. 1. Item si propriam sobolem de sacro fonte leuauit.30.quæstio.1.cap.duo autem. Item si interfecerit presbyterum, extra de pœn.& remis.c.2.Item qui pœniteret solenniter, secundum quosdam 33.q.2.c.de his.Item qui recipit monialem in coniugem, 27.q.1.c. hꝰergo. Item disparitas cultus. dixi supra de pa.pote.circa prin. Item violentia, dum tamen interuenerit metus, qui caderet in constantem virum: nec consensus tacitus, vel expressus subsecutus fuerit.Dic extra de spon.c.veniens, & c.de muliere, & c. consulationi, & c.ad id, quod.qui ma.ac pos. vel non, c.insuper.Item honestas publica.vt extra de spon.c.sponsam.Item defectus consensus, extra de spon.c. dilectus.Item impotentia coeundi: extta de fri. & male.per totum. Item impedit faciendum, sed factum, non dirimit vetitum ecclesiæ, & tempus feriarum, dic extra de ma. contract. contra inter ec. per
4 to.& in tit.dę feriis.† sed quæritur, an consuetudo posit dirimere, vel impedire matrimonium? De hoc fuerunt opi. Host. tamen videtur tenere, quòd sic, si sit per Papam approbata, & etiam remouere impedimentum in gradibus, quibus Papa potest dispensare, videlicet in non prohibitis lege diuina.imo & in illis potest secundum ipsum dispensare, quo ad præterita licet ab initio non potuisset, vt plene no.per Inno. extra de cog.spi.§.quis sit effectus, ver. item. siue post. cum seq. De hoc extra de sponsa. duorum.§. fi. de consan. & affi. quod super his.de cog.spi.super eo.de consang.& affi.c.quod dilectio.

1 *Dos quando fisco applicanda.*
2 *Dos, secutis nuptijs quando fiscus capiat an non.*
3 *Furctus dotales cui cedant.*
4 *Nuptiarum vetitarum pœnæ.*

a Si Aduersus. a Quæritur iuxta hunc §.cum non sit dos, vt hic, cui restituitur id, quod datum est nomine dotis, qua
1 ve actione? Glo. dicunt † quod in omnibus casibus prædictis, quibus inhibetur matrimonium, applicatur fisco. & habet locum auth. de incens. & nefa. nu. & in auth. de incest. nup.§.1.super verb.illicitas. sed hoc esset durum.Quid enim si cum minore.12.annis aliquis nupserit, vel libera cū seruo? Durum esset dotem confiscari.& forte contra canonica iura. extra de do.inter vir.& vxo.c.1.& c. si necesse. de coniu. ser. c.2.ff.de cond.sine cau.l.fi.solu.ma.si cum dotem.§.fi. Vnde, dic quod aut fuerunt tantum contracta sponsalia. & nil confiscatur.

confiscatur,imo repetitur,vt d.l.fi.de cond.sine causa.Aut se
2 quutę sicut nuptiæ : & tunc † aut non fuit carnalis copula
subsecuta:& nil confiscatur.vt d.cap.& si necesse.Aut fuit:&
tunc aut scienter & gl.dicunt quod applicatur fisco,quoquo
modo inhibeatur matrimoniũ,ét si alter esset seruus:vt not.
in d.auth.de inces.nup.§.1.c.de cond.ob causam.l.1.& d.l.fi.
Ego credo , quod vbi matrimonium inhibetur ratione æta-
tis:quod tunc nil confiscatur.Et idem si ratione conditionis:
& maxime de iure canonico, secũdum quod tenet matrimo
nium cum seruo: vt dixi supra in prin.& cum impubere co-
gnoscibili:vt supra §.1.& sic intellige.ff.de cond.ob causam.
l. quod seruus.In alijs autẽ casibus adhęreo glo. quo ad hoc,
vt locus sit [l.quæ contra.C.de ince.nup.& pœnis ibi] posi-
b sitis.Sed quo ad hoc, vt locum habeat pœna [b] quæ est,C.de
inces.nup.auth.incestas.non adhæreo:quia non credo,ꝙ ha-
beat locum:nisi sint incestæ, vel nefariæ ratione generis,vel
naturæ , & hoc tenet Iac.in d.auth.Aut ignoranter. & tunc
aut ignorantia iuris,& tunc gl. variant faciendo differẽtiam
inter virum & mulierem, vt no.d.l.fi.de condi.sine causa.in
d.auth.de inces.nup.Verius tamen videtur, quod mulier nõ
excusetur, cum non reperiatur hoc casu excusari,& non pos
sit error acerrimus allegari,qui esset necessarius,vt C.de in-
ces.nup.l.qui cõtra.Nec obst.ff.de adul.l. si adulterium cum
incestu.§.1. quia loquitur quo ad pœnam corporalem . Aut
ignorantia facti,& tunc dic,vt l.qui contra in tex.& glo.An
autem possint adinuicem donare,dic, vt d.l.qui contra.ff.de
3 leg.l.fin.de do.inter vir.& vxo.l. cum hic status.§.fina. † sed
c quid [c] de fructibus?gl. dicit quod vir nõ lucratur eos,vt no.
ff.sol.ma.sed si ante. Et idem videtur tenere Spe.in ti.de do.
inter vir.& vxor.§.formatis.gl.videtur velle extra de do.in-
ter vi.& vxo.c.1.quod vir lucratur,quandiu durat matrimo
nium.Dic quod aut matrimonium tenuit, sed dissoluitur ex
aliquo accidenti,& tũc lucratur.ff.so.ma.l.dotis fructus.Aut
nullo tempore tenuit, & tũc si vir fuit bonæ fidei possessor,
& illa malæfidei,lucratur.ff.so.ma.l.in sulam.§.fructus.quod
fal.tu.authore.l.pe.Si vterq; bonęfidei,vel malęfidei,non lu
cratur.vt l.sed si ante.ff.sol.ma.Sed an pœnæ legis locum ha
beant in gradibus non prohibitis de iure tantũ ciuili,de iure
cano.non videtur,non.n.lex coercuit,quod non nouit.& de
4 hoc scripsi in auth. incestas.Et no.† quod contrahentes ince
stas nup.sunt infames, & etiam probantes,seu defendentes,
seu patrocinium pręstantes.3.q.3.consanguineorum.& ipso
iure excommunicati.extra. de spon.ca.1.in cle.quod verum
est in illis sex casibus,qui ibi cõtinẽt,secus in alijs, vt ibi no.

a Adnotatio. Si aduersus. Not.hic Are.quoad actus factus contra legem, nõ solum non sortitur effectum de iure.sed nec etiam quo ad nomen.Facit quod habetur in l.non dubium.C.de leg.

b Habeat pœna . Tractat hic Christofor.an bastardi dicantur etiam de familia.

c Sed quid.Hanc distinctionem,recitando eam,vt hic.sed dicit subsequenter, quod Bar.Ang.Raph.& Imo.dicunt in illa l.si ante. quod vir lucratur si fęmina erat maior : secus si minor:quia non posset expresse dare in dotem , & per consequens perdere fructus : vt l.siue generali.ff. de iure dotium. sine decreto:vt l.lex quæ tutores.C.de admini.tut.multominus tacite, l.qui ad certum. ff.loca.

1 *Legitimandi modus multiplex.6.7.*
2 *Curiæ qui addicatur quis.*
3 *Legitimati qui quandoque succedant.*
4 *Matrimonio legitimari: quique accipiendum. 5.*
8 *Legitimant Papa,& Imperator.*
9 *Papa quatenus legitimet.*

ALIQVANDO. Iuxta hos nota, quod multi sunt mo-
1 di legitimandi.& iste tex.ponit † hic duos videlicet oblatio
nem curiæ,& subsequens matrimonium.Et ideo Iustinianus
circa hæc dum quærit. quid sit hæc curia,Dic secũdum doc.
2 si offeratur † seruitio Impetatoris , vel præsidi prouinciæ,
vel in quocunque officio reipub. seruiat in curia [iustitiæ,
vel in curia] patrię suę , vel in Romana veteri , vel noua ,
vel vbicunque seruit in metropolitana. Et idem intellige de
filia , si nubat tali curiali. & hęc satis patent C. de nat.lib.l.
3.Oportet tamen , quod talis oblatio procedat de volunta-
te eorum , vt patet in auth. quibus mo.na.effi.sui §.genera-
liter. Compelluntur tamen in casu , quando opes paternas
3 possident,vt d.l.3.§.hęc fine.Sed an legitimati succedant†pa
tri?Dic, quod sic ex testamento & ab intestato,ita tamen,vt
non plus habeant, quam vere legitimi,vt in d.aut.quib.mo.
na.effi.sui.& quoniam col.7. non tamen succedunt cognatis,
nec sibi inuicem,vt eo.tit.§.filium.Sed si ipsi seipsos offerẽt,
legitimarentur, nisi supersit legitima proles, vt eo.tit.§.pri-
mus itaque modus.Et pręmissa procedũt, si tales filij fuerũt
ex libera suscepti,secus,si ex ancilla,quia illi non legitiman-
tur per oblationem, si legitimi supersint, vt eo.ti.§.quis igi-
4 tur fuerit.& §.iste modus.†Circa secundum quomodo legiti
mantur per subsequens matrimonium ? sciendum est, quod
de iure ciuili multa requirebãtur,videlicet quod essent susce
pti ex libera concubina,vt hic secus, si ex ancilla,vt in auth.
de trien.& se.§.fina.& not.in d.auth.quib.mo.na.effi.sui.§.si
quis.Item, quod post fierent dotalia instrumenta, vt hic pa-
tet.Hodie vero de iure cano. sublatę sunt huiusmodi differẽ
tię,extra qui filij sint legiti. cap.tanta. Hoc tamen verum de
natis ex concubina , cum qua poterat esse licitum matrimo-
nium, secus de alijs,vt d.c.& hoc cum dicit,minime legibus
interdictum.Et ideo nati ex adulterio,vel alio nefario coitu,
non legitimantur per matrimonium subsequens. Et hoc
5 † intellige in matrimonio prohibito iure cano. cui standum
est hoc [casu] vt no.supra eo.in prin.tit. quia si esset inter-
dictum lege ciuili,non iure cano. legitimarentur per matri-
monium,quod ét retrotrahitur.extra qui fil. sint leg.c.quod
nobis.dixi.s.§.sunt & aliæ.Caue tamen,quia Host.dicit,ꝙ ge
niti & nati ex clãdestino matrimonio,nõ legitimantur, licet
post approbetur matrimonium, vt no.in sum.qui fi.sint leg.
§.2. [Quod verum est, si post matrimonium ex aliqua causa
approbetur,vt no.Bar.in d.c.ꝙ nobis.]Sed quid,si fuerit con
ceptus ex damnato coitu:forte tempore matrimonij alterius
parentum , natus tamen tempore quo erant soluti ? Verbi
gratia generasti ab vxore Titij filium tempore , quo era Ti-
tij vxor deinde nascitur mortuo Titio, potest dici,ꝙ sit legi
timus, si tu & vxor Titij nupseritis tempore captiuitatis, vt
legitimantur, si post nupseritis,vt in d.cap.tanta.& ca.quòd
nobis.& ibi no.Hostien.& pro hoc facit supra de inge.§.suf-
6 ficit.Item † est alius tertius modus legitimãdi,si pater Prin-
a cipi preces [a] super hoc offerat:si legitima proles deficiat,&
non possit nobere concubinæ : vel quia defuncta vel occul-
tetur,vel venire prohibeatur, vel alias impediatur contrahe
re a sacerdote dum tamen preces Princeps admiserit, vel si
pater istos velle succedere dixerit : & filij testamentum o-
stendant, & supplicent:vt in aut.qui.mo.na.effic.le.§.si vero
7 solummodo, & §.illud colum.6. Item † est alius quartus : si
pater in testamento manu propria scripto, cum subscriptio-
ne trium testium , vel sub gestis monumentorum, dixit hos
suos filios hæredes nec adiecerit naturales.& si plures sint fi
lij.& vni testimonium adiecerit , prodest alijs ex eadem ma
tre natis,in auth.quib.mod.na.effi.le.§. si vero solummodo,
colum.6.vt li.matri. & auiæ.§.ad hoc.colum.8. Et hæc om-
nia procedunt , quando hi sunt ex vera concubina , quæ au-
tem sit vera concubina , dic vt ff.de concubi.per totum titu.
Item alius quintus , si impetratur a principe directe. non
seruata solennitate , quæ est in tertio membro.Sed hoc con-
cedi non debet extantibus alijs legitimis : vel vbi possunt
per matrimonium legitimari: vt in auth.quibus mod.na.ef-
fi.le.§. si vero solummodo. [Et intellige infra de seruili co-
8 gnat. † Sed consueuit quęri quis possit legitimare ? & non
est dubium,ꝙ Papa potest:vt patet extra qui fi.sint leg.c.per
venerabilem.Et imperator, vt patet C. de na.lib.l.1. & in d.
auth.quib.mo.na.eff.le. & quib.mo.ef.sui. per totum. Reges
autem non possunt:vt no.Inno.extra de sen.& re.iud.c.cum
te.Quod intellige de regibus,qui superiores habent.In alijs
videtur idem quod in imperatore: iuxta illa , quæ scripsi C.
de summ.trinita.l. 1. Sed cum Papa possit indistincte , sal-
9 tem quo ad regimen : vt dixi. dict.l.1. † quęritur, an legiti-
matus per Papam censeatur esse legitimatus quoad bona
temporalia ? In hoc fuerunt doct.varij.Innocen.dicit,quòd
non:nisi in terris, in quibus Papa iurisditionem obtinet tem
poralem:vt no.in c.cum te.& in c.per venerabilem.Hostien.
tenet, ꝙ solus Papa legitimat etiam quo ad hęreditates:im-
pera-

perator non legitimat: potest tñ facere, vt quis admittatur tanquam legitimus ad hæreditatem, dignitates & honores tẽporales: vt plene scribit in summa. qui fi.sint legi.§.qualiter.Salua reuerentia.opinio In. videtur probabilior de iure. Absurdum enim est, quod imperator non possit legitimare:& contra omnes illos titu.in auth. qui.mo.natu.effi. legi. per totum.& §. si vero solummodo.ff. de nata.resti.l.quæris C.de nupt.l. imperialis.§.itaque.Hæc autem procedunt in illis,qui sunt ex damnato coitu,quia in illis non videtur posse dispensari, saltem in gradibus diuina lege prohibitis cũ lex inferiores &c.vt dixi supra de iur.natu.§.sed naturalia. [Sed Io. Fabrij super insti.dicit, quod quamuis Papa tales legitimare nõ possit, tamen potest facere, vt admittantur ad successiones & dignitates,vt d.§.versi.nunquid ergo,& sic intellige extra de transac.c.fi.] In glo.sed nunquid in fine de iure cano.contra, extra qui fil.sint legi.cap. tanta,& not.Hostien. in summa.qui fil.sint.legiti.§.qualiter versicu.vere autem.In glo.vt not.C.de nat.lib.l.fina.dixi.C. de natu.li.auth.licet.& iunge.infra ad senatuscon.Orfici.§.pen.

a Adnotatio. Principi preces. An autem valeat legitimatio non exprimens speciem illegitimitatis,vide per do Fel. in c.postulasti.in 4.col.ver.seruit etiã, de rescri.item an statutum loquens de legitimis intelligatur de legitimatis: vi de do.Are.hic in pe.col.post me, in versi.quæro an stante.

De adoptionibus. *Rubrica.*

1 *Legitimat iudex.*
2 *Naturalium genera.*

On solum. In glo. subaudi.in fi.Item dic plures alios modos legitimandi,supra titu.1.§.fin. dic vt ibi. Item fit alio modo per iudicis † pro
1 nunciationem.ff.de libe.agno.l.1.§.fi.ff.de excep.rei.iud.l.1.Et not. quod in naturalibus reperitur distinctio. Quidam † enim sunt naturales,vt nati ex
2 soluto & soluta. Alij manseres, nati ex scorto. Alij spurij, vt ex professo & professa. Alij vero nati ex adulterio,dic plene extra de renun.c.nisi,cum pridem §.personæ.

1 *Nepos qui filius, fiat, & dicatur.*
2 *Papæ, vacante imperio quæ liceant.*

a Adoptio. In glo.est autem,in fin.sed hæc diffinitio a non videtur bona, quia loquitur de filio tantum, non de nepotibus:& † tamen cõstat,quod nepos efficitur per adoptio-
1 nem ℨ.eo.filius.§.licet. Sed potes dicere, quod appellatione filiorum, contineantur nepotes.ff.de verb.sign.l.liberorum. §.sed & papyrius, de leg.3.l.vxorem.§.pater naturalis.large sumendo vocabulum.Sed proprie & stricte non ff.de test.tu. l.qui filiabus.Quod nepotes efficiantur filij per adoptionem patet infra qui da.tu.poss.§.fi. Si velis potes sustinere distinctionem Inn.dummodo illa verba, ad solatium,non sint apposita,vt sint de substantia, sed vt causa impulsiua.In gl.hoc est verum, vel ante ipsum, in fi. sic, Papatu vacante cœtus cardinalium nullam habet iurisdictionem, nisi in casibus vt extra de elec.c.vbi periculum, lib.6.de elec.c.2.in cle.Hodie
2 autem videtur,quod Papa † possit vacãte imperio,quicquid Imperator posset,cum teneatur ab eo.extra de sen.& re iud. c.pastoralis.§.vt igitur,in cle.extra de foro compe.c.licet ex suscepto. Et ideo videtur quod a Papa possit impetrari, qđ arrogare liceat,saltem in terris imperij,per prædicta:& multo fortius in patrimonio ecclesiæ.

a Adno. Diffinitio.Vide Ang. hic diffinientem,quid sit adoptio.

1 *Imperium a quibus delegabile.*
2 *Imperium quo iure competat.*
3 *Arrogatio cur adoptione solemnior.*

1 Imperio. † Nunquid imperium possit delegari? Satis potest dici, quod sic, si ad hoc delegetur a Principe, quia etiam merum imperium Princeps cõmittere potest.C.si cõtra ius, vel vti.pu.& sic nõ cognitio.Idem si ab odinario ad vniuersitaem causarum. ff.de offi.procon.l. solent de iurisdi. om.iud.l.solet.in auth.de col.§.aliquando.Sed si hoc cõmittatur specialiter,posset dubitari per l.nec quicquã.§. vbi decretum.ff.de offic.procon. & de re iud.l.omnia.vnde in adoptione requiritur authoritas iudicis,quę videtnr idem,quod decretum,vt not.ff.de offi.asses.l.1. super verbo decreti.& facit C.eo.l.1.& ibi, cum dicit, apud quem plena legis actio.
2 † Item contrarium facit,quia viderur competere iure magistratus,vt hic cum no. & sic non potest committi.ff. de offi. eius cui man. est iur.l.1. & hoc videtur verius, quia in adoptione non est opus decreto, sed sufficit apud acta profiteri. C.eo.l.fi. & sic non ob. prima contraria.Item nec ob.C.eo.l. 1.quia apud delegatum est plena legis actio quo ad hoc. Iaco.de Arena qui nihil in præcedenti tit.dixerat,resumit hic lecturam, & quærit quare maior solennitas requiritur in arrogatione,quam in adoptione,& respõdet,quia in arrogato maius est periculum,qui arrogatus bona habet,quam in ado ptato,qui nulla habet, cum sit in potestate patris. Vel potes
3 dicere, † quod maius est personam liberam alterius potestati subijci, quam de potestate in potestatem transferri.C. ne licere ha.Metro.l.1. Et tamen in monachis contrarium videmus, quia facilius de nouo monachus efficitur,quam de monasterio in monasterium transferatur.iuxta illa, quæ notantur per Inn.extra de renun.c.quod in dubijs: & c.post trãsla. & per Archi.extra de elect. si religiosus.lib.6.

Sed hodie.In gl. sed si ego in fi.Idem not.in l.cũ in adoptiuis.C.de adop.& est notabile.

1 *Adoptione quæ substitutiones euanescant an non.*
2 *Pupil. substitutio quando conualescat.*
3 *Stipulationi in arrog. locus.*
4 *Arrogato succedunt liberi.* 5.

a Cvm Autem. a In glo. id est vt cautionem. Habeas hic cum fideiussore:nõ autem habeas sine sicut aliqui habuerũt, quos Iac.reprehendit,vt patet.C.eo.l.2.ff.eo.nec ei.§.fi.cum l.sequen.In glo.vel iure successiones.ibi,cum allega.infra de pup.sub.§.1. quid ergo si esset facta substitutio fideicommissaria maiori,puta si sine liberis decesserit?quod possibile est. & plene videbis.infra de vulga. & pup. sub. Vel forte legata ab eo relicta,vel libertates, cui non subuenitur per hanc stipulationem.Dicas, quod hæc constitutio diui Pij non repudiauit: nisi in directa substitutione pupillari,& in casu,in quo impub es moritur in arrogatione.ff.eo.hæc autem: quia
1 alias non esse periculum, nam per † adoptionem substitutio pupillaris euanescit, quasi sit testamentum ipsius pupilli.ff.de vul.l.patris.Et quod euanescat, est expressum.ff.eod. l.nec ei.§.1.Et ideo subueniendum fuit,ne facto tertij præiu dicetur, sed secus in quibusuis alijs substitutionibus a patre factis, quia illæ non euanescunt,cum competant ex testamento patris, quod non euanescit per arrogationem filij, imo petuntur a patre arrogante, tanquam debitum arrogan ti.ff.de pec.l.in arrogatorem.C. de bo.aut.iud.pos.l.1. Vnde solum subueniendum fuit tabulis pupillaribus & legatis in eis, & venturis ab intestato impubere decedente.Sed quid si pater arrogator præmoriatur, & post pupillus in pupillari ætate? tunc cessat ratio huius §. quia pater non occupat iu-
2 re peculij, & tamen pupillares tabulæ euanescunt.† Sed dic quod, conualescunt, secundum doct.ℨ.quib.mod.test.infr.§. non tamen.ff.de lega.3.l.1.§.1. Nec ob.ff. de bo. secundum tab.l.qui ex liberis.§.plane. quia loquitur in illis qui nouam voluntatem, & consensum habere possunt, quod non est in pupillo secundum eum. Item in ea.glo. cum alleg.Supponit ergo, quod agitur ex stipulatu, quæ nascitur ex ficta stipulatione. Sed Iaco. dicit quod hoc casu agitur vtili ex testamento, quod fingitur non fuisse irritum per prouisionem huius legis.vt ff.eo.l.his verbis. in fin.Et idem sequitur Pet. de bel.per.Sed quæritur, quis aget ex huiusmodi stipulatione? Ia. dicit Ros. dixisse. quod filius arrogatus, si emancipatur pro restitutione bonorum suorum. Sed in hoc non
3 est insistendum: quia certuu est, quod hæc † stipulatio solum obtinet, vbi arrogatus impubes moritur. vt supra dixi ita ei non prodest: sed alijs, qui ius poterant habere ex ipsius morte:

morte:vt patet per prædicta , & in l.ſi arrogator.In fin.eiuſ-
dem gloſ.& ipſos exhæredaſſe.Quid ergo, ſi paterfa.dedit ſe
in arrogationem,qui liberos habebat,quos non poterat exhę
redare , quin competeret eis querela: vel habuit patrem &
matrem, quos exhæredare non potuit.C.de inoffi.teſt.l.cum
4 filium.ff.de inof.teſt.l.pater.†& ei ſuccedunt etiam ſi in arro
gatione moriatur:vt infra de acqui.per arro.§.mortuo?Vide
tur,ꝙ his debeat ſubueniri per ſatiſdationem,per rationem,
quæ hic redditur in glo. Non enim facere potuit arrogatus:
quin eis debitam portionem relinqueret:vt eſt dictum, & ta
men non ſubuenitur:cum hæc cautio nō ſubueniat: niſi quan
do impubes arrogatus in pupillari ætate moritur: vt dixi ſu
pra eod.§.Sed forte conditor legum non aduertit hos caſus:
vel non curauit : quia paterfa. potuiſſet vendicare bona ſua:
& ita non erat firma ſpes proximis hæredibus ſicut in caſu
quo impubes moritur.Quomodo ergo his prouidebitur? Vi
detur dicendum ſicut in illo,qui monaſterium intrauit,C.de
5 ſacroſan.eccle.auth.ſi qua.Verius† tamen eſt hoc caſu,quod
ſi moriatur patre arrogante viuente: quod tales perſonæ ſuc
cedant inſolidum in bonis aduentitijs, per §.mortuo , & ibi
vide plene.In cognatis & agnatis vlterioribus , exceptis fra-
tribus,ſaluo ꝙ hic ſcribitur,in gloſ.videlicet:quod pater oc-
cupat iure peculij.Et caue,quod quamuis nō reperiatur ſcri-
ptum, æquum tamen eſſet dicere, quod huiuſmodi perſonæ
quibus per ſatiſdationem ſuccurritur vocarentur , & quod
fieret inuentarium de bonis. ar. C.ſi vt ſe ab hære. ab auth.ſi
omnes , C.de iure delibe.ſcimus infra eo.§.licet autem.

a Adnotatio.Cum autem.Vide hic Angel.Are.

1 *Quarta arrogati an aucta.*
2 *§.cum autem cur factus.*
3 *Quartæ arrogati actio & 4.*
5 *Quarta quanta.*
6 *Alienata qui reuocanda.*

Iᴛᴇᴍ non aliter.Gloſſ.veluti.in fin.eſt vera.vnde ex eiſ-
dem cauſis poteſt quis emancipari,quibus exhæredari, ſecun
dum Iac.In gloſſ.quid ergo in fin. hanc tenet vbique gloſſ.&
hanc approbat in auth. de hære. & fal. §. primum quidem.
Et hanc tenent docto.qui etiam dicunt vltra, quod huiuſmo
di quarta,non eſt hodie amplianda , per authen. de trien. &
ſe.§.hoc obſeruandum.Pet. tamen de Bel. perti. tenet quòd
1 † ſit aucta,quia cum illa authen.intendat ſubuenire aduerſus
querelam inof.teſt.& is poteſt querelare,ſicut naturalis legi-
timus . videtur quod ſit aucta , & alleg.ff.ſi quis cau.l.ſi eum
§.qui iniuriarum. Prima videtur verior : quia hæc non con-
ditionatur ſecundum quartam debitam naturalibus & legiti
mis:vt dicam infrà proxi.§.in glo.& repete ibi, cum alleg.ff.
fa.erc.l.ſi filia.§.1.Iac.hoc improbat dicendo,quod ſtatim to
2 tum reſtituit:quin §.ille,cum autem factus fuit † in fauorem
filiorum:& ita non debet in læſionem retorqueri.Conſtat au
tem,quod retorquetur in læſionem: quia hoc iure ſtatim ple
ne reſtituit,vt hic & ſic ille §. qui factus eſt ad ampliandum,
non debet reſtringere ſecundum eum. per l.quod fauore, C.
de leg. Præterea iſte. §. loquitur in naturali filio . Præterea
per §.illum , non retinet totum vſumfr.ſed dimidiam. Vnde
verius eſt,ꝙ ſtatim totum reſtituat,ſi cum cauſa ipſum eman
cipet,d.l.ſi.ſi quid in frau. pa.Et caue,quia bona reſtituit ſta-
tim cum emancipat:ſed quartam poſt mortem ſuam: quam-
uis Ro. contradixerit ſecundum Iac. qui etiam in alio male
dixit,ſecundum eum, dicendo, quod ſi impubes moriatur in
vita patris arrogatoris , quod tranſmittit quartam ad hære-
dem ſuum,ff.de coll.bo.l.1.§.ſi impuberi. Sed hoc non eſt ve
3 rum,& ibi loquitur cum pater erat mortuus.†Sed quæritur,
quia actione agetur ad hanc quartam?& dicit Ia.quod nō pe
titione hæreditatis,cum inſtitutio non faciat eum heredem.
Item nec actione ex teſtamento, ſi quarta , quæ fuit relicta,
debita erat,& ita non valuit legatum,ff.de leg.2.l.ſi debitor.
Si non fuit relicta certum eſt quod non competit actio ex te
ſtamento vnde ſecundum eum dic , quod agitur actione ex
teſtamento,ſi fuit relicta ex conſtitutione diui Pij.Et ad for-
mā argumenti reſpondet, quod hic pater non legat quod de
bet:quia non erat obligatus ad quartam : ſed ad eam relin-
quendam , ſicut in illo,qui promiſit pecuniam mutuare,qui
non eſt obligatus ad mutuandum:& tamen ſi poſt mutuet,a-
get condictione ex mutuo.ff. ſi cert.pet.qui pecuniam. Satis
probabiliter loquitur tex.cum dicit alio modo. ff. fa. erc.l.2.
4 §.1.Quare dic † quòd ſiue pater moriatur teſtatus ſiue inte-
ſtatus:dum tamen non referatur quæſtio proprietatis , peti-
tur per iudicium fami.erci. vt d.§.1.vbi eſt caſus.Si autem re
feretur quæſtio,& filius arrogatus nihil poſsideat : tunc ſi ex
hæredatus ſit, recurrat ad querelam inoffi.teſt.vt l.Papinia-
nus.§.ſi quis impubes, ſed præteritus poteſt dicere teſtamen
tum nullum:vel petet eam,vt debitam ex conſtitutione diui
5 Pij.Et dicit† quod habebit quartam bonorum,quæ pater ha-
bebat tempore mortis.ff.de bo.li.l.etiam.§. fina. C. de inoff.
teſt.l.cum quęritur.Et ita ſi ſint plures naturales legitimi,ha
bebit pluſquam ipſi,& eſt ſimile in authen.de trien. & ſe.§.
6 1.Quid ergo, ſi alienauit? †dic,quod ſi titulo gratuito,filius
reuocat.ff.ſi quid iu frau.patr.l.fin.Si titulo non gratuito, vi
detur idem, per d.l.fina.quæ dat quaſi Caluiſianam,ſicut cre
ditori , qui reuocat.ff. quæ in frau. cre.l. qui autem.§. ſimili
modo.Et hoc videtur gloſ.ſentire.C.ſi quid in frau.pa.l.2.de
hoc C.de inoff.do.ſi vt allegas.

1 *Pubertas qui accipienda.*

a Mɪɴᴏʀᴇᴍ. In glo.1.tot annos. a in fin.de quo in vſib.
feu.de pac.ten.& iur.fir.c.1.cir.prin.dic plene vt ibi.Caue ta
1 men vbicunque † fit mentio de pubertate,intelligitur in du-
bio in maſculo 14.anno.in fęmella.12.Et caſus alibi ſunt ſpe
ciales.vt patet in l.Mela.alle.in gloſ.& ibi no.ff.de leg.3.cum
filio . Et iſte §. facit contra multos ex ſummis pontificibus
qui carnis affectu & precibus, multos fetuos iuuenes.Epiſco
pando , fecerunt patres antiquorum ſapientum : ſed non eſt
mirandum: quia dominus in euangelio dixit. Faciam prodi-
gia magna , & ſigna in populo.Hoc autem prodigium eſt &
monſtrum:vt hic patet in litera.

a Adnot.Tot annos.Adde Bar.in l.ſi arrogator.ff.de adop.& in l. de inde. §. ſi.ff.de libe.exhi.& in l.properandum.§.1.in princip. & ibi remiſ. in apoſtil. meis.ad Guliel.de Cu. C. de Iudicijs. Aduerte tamen , quod quo ad alimenta pubertas eſt in maſculo 18.anno.& in fœmina 14. Ita not. Bar. Alex. & doc. in l.Mela.ff.de adi.lega.

1 *Filiorum & agnatorum diſcrimen.*
2 *Citationi quando locus ſit.*
3 *Vaſalli baronis an a comite vocandi.*
4 *Citandi qui ſint.*
5 *Adoptatus quando nullis ſuccedat.*

Lɪᴄᴇᴛ autem.In glo.quod non eſt.ibi cum alleg. ff. eo.
l.cum adoptio.Hæc ratio non videtur bona:quia quando ado
ptatur loco nepotis non impedit in ſucceſsione filium , qui
præcedit,vt infra de exhære.libe.per totum.ff.eod.l.ſi is,cui.
Sed eſt ratio,quia lex noluit,quod eo inuito agnaſcatur filius
1 ei,† cui tenetur prouidere, & de bonis ſuis relinquere , vt l.
cum in adoptiuis.C.eod. Sed cur non vocantur agnati , qui-
bus ſuccedit: vt infra.de leg.ſuc.§.per adoptionem.ff.de ſuis
& leg.hęr.le.poſt.§. hoc autem?Dicas, quod illi non tenen-
tur prouidere adoptato , nec eis ſuccedit inuitis:nec poſſunt
eum exhęredare, ſi velint , & inſtituere alium , & ideo tene
primam opi.quę ſequitur hic in gloſſ.videlicet, quod inuito
2 filio adoptatur in nepotem , & ſuccedit vt ſequitur.†Et not.
per hęc, quę hic leguntur , quod vbi id, quod agitur, poteſt
pręiudicare pluribus irremediabiliter: quod omnes ſunt vo-
candi:alias non, vt hic.Et hoc intellige in actibus volūtarijs,
vel vbi agitur de aliqua prouiſione facienda per officium iu-
dicis. Secus, ſi via actionis , quia tunc ſufficit vocare illum,
contra quem agitur . Et ſic intellige hęc iura. & ff. de aqua
plu.arc.l.in concedendo.C.ſi vt ab hęre.ſe ab.auth.ſi omnes.
Et hoc facit ad multas quęſtiones,ſi agitur de iure ſubiectio
a nis inter duos.Verbi gratia·aComes† dicit Baronē ſibi ſubie-
3 ctum , nunquid debent vocari vaſalli Baronis ? vel pręlatus
pręlatum,an vocabuntur ſubiecti illius,qui petitur in ſubie-
ctum? & determina per pręcedentia, quia ſi ſiat prouiſio ex

 officio,

officio, debent vocari. si per viam actionis, non: de hoc extra de ma. & obe. ca. humilis, dic vt ibi per doc. Sed in casu quo debet vocari, valebit prouisio, si non vocentur: non tamen in prȩiudicium absentium, vt ibi no. Innoc. Sed glo. iuris ciuilis videtur notare contrarium, vt d. auth. si omnes. Dicas, quod non valet. Et sic intellige, quod not. ff. de mino. l. etiam, §. fin.
4 Concedo tamen, quod † non omnes, quorum in futurum interesse poterit vocandi sunt de necessitate, sed illi quorũ principaliter, & primo per hunc §. & ff. de ventre inspi. l. 1. §. denuntiari, non tamen portabit eis prȩiudicium, nisi consenserit, ff. de leg. 2. l. pe. §. fi. & l. cum ita. §. in fideicom. in feu. si vasal. feu. priue. cui defera. c. 1. quin possit venire contra: si tamen alias non disponant, facis eis prȩiudicium ex consequentia: vt supra dixi per §. per adoptionem ʒ. de leg. ag. suc. non tamen in iure quęsito, non vocatis inuitis: vt prȩdictis iuribus. Item gl. videtur quod sic, in fi. Hoc verum, quando datur extraneo in adoptionem, secus si auo, vel alicui ascendenti: vt d. l. cum in adoptiuis. §. si vero pater. Et not. quod potest
5 dari † casus, in quo neuter succedit. nec patri naturali nec adoptiuo videlicet, si adoptatus ab auo paterno emãcipetur post mortem patris naturalis, vt ibi not. Facit, quod vna ecclesia põt vniri alij absque consensu rectoris, qui eam gubernat: nõ tñ faciet ei prȩiudicium, quin eam teneat, quandiu viuet, & hoc est hodie expressum extra de reb. ecc. non alie. c. 2. in cle.

a Adnotatio. Verbi gratia. Hanc quæstionem recitat etiam hic do. Are. allegando Io. Fab. & approbando eius opinionem.

In plurimis. In fin. tex. hoc verum si filius vult ff. eod. l. in adoptionibus.

Sed & illud. In gloss. qui omnes. Iac. narrat dominum suum dicere cõtra, videlicet spadonem sic natum, castratum cui fuerunt amputata virilia, sed melius est tenere cum gl. vt hic, & ff. de iur. do. si serua. §. 1. & tene rationem glo. pro qua facit, C. qui test. fa. po. l. discretis. Item potest reddi alia ratio, quia spado semel fuit [natus, &] aptus ad generandum: alius non [scilicet castratus] arg. ff. de leg. 2. cum filius, §. hæres. ff. de verb. signi. l. spadonem.

1 *Rescripta Principum: sunt intelligenda secundum ius commune.*

Foeminae. In gl. in acie, ibi cum alleg. l. si suspecta. §. fi. sed illæ leges hoc non dicunt, vnde potes plane intelligere, quod fœmina semper cum rescripto possit arrogare, cum nõ
1 habet liberos. In fi. eius. gl. † Rescripta enim principum sunt intelligenda secundum ius commune. ff. de vulga. ex facto. & hoc satis patet. C. eod. l. mulierem. ibi, cum dicit: perinde, atque ex te progenitum.

Illud. In glo. per principem, habeas vt in glos. & ideo transit affirmatiuę: non autem habeas, non transit [negatiue] sicut quidam libri habent.

Sic etenim. Glos. recitat hic diuinando quandam historium, quam nõ videtur nosse. Debes scire, quod Octauianus Imperator, qui fuit filius sororis Iulij Cæsaris adoptauit Tyberium, qui erat priuignus suus, & gener, & post ei successit in imperio & per adoptionem Tiberij, habuit germanicum in nepotem, qui prius erat adoptatus per Tyberium, & hæc plene leguntur in chronichis, & huius tempore passus fuit Christus. Et no. per hunc §. ꝙ licitum est quærere vias indirectas: vt possit ad propositum perueniri. ff. de l. 2. l. cum pater. §. Titio. in fi. de neg. ge. at qui natura. §. cum me. Et hoc bonũ, & secundum fidem licitum, dum tamen non fiat dolose, ad finem nocendi alij, sed consulendi. Voluntas enim & propositum distinguunt maleficia. ff. de iniu. l. qui iniuriæ, de fur. l. vnde. Et facit pro illis qui diuertunt & distorquent contractus, ne sit locus distrahendi proximis de genere, vel domino caueant de conscientia. Et no. quod in casu quis nõ potest adoptare, etiam cum principis rescripto, C. de natu. li. l. legẽ, secundum Iac. Vel ibi supplicabat super legitimatione, si autẽ per arrogationẽ supplicuisset, & princeps rescripsisse posse fieri, & ita intellige in aut. quib. mod. nat. effi. sui. §. illud.

1 *Acceptilatio quando pacto non firmetur.*
2 *Reg. si valet, vt ago. & c. quando & an ei locus sit?*
3 *Testimonium de filio qui accipiendum?*
4 *Nominatione quem filium non præsumi aut decanum.*

a Apud catonem. In fi. gl. 1. coram.[a] Dy. dicit, quòd aut tractatur de actu obligatorio: & tunc si non valet, vt agitur, nec alias, vt ff. de verb. obli. l. 1. §. si quis ita. Aut deliberatorio, & tunc si non valet, vt agitur, valeat, vt valere potest, ff. de constituta pecu. l. 2. §. eum qui. Sed hæc solutio videtur tolli. ff. de acceptila. l. an inutilis, secundum communem literam. Sed responde, vt ibi dicit tex. secũdum eum: quia non videtur habere consensum: si ergo non valet iure pacti consensu deficiẽ
1 te: ergo nullo modo. Præterea † facilius datur exceptio, quam actio: vnde licet valeret acceptilatio iure pacti quo ad exceptionem, non tamen cõtrahetur obligatio iure pacti, & hæc procedunt secundum eum in contractibus: quia in iudicijs habet locum pars illa, si non valet, &c. ff. de iureiur. l. sed & si
2 possessori, §. si iurauero, secundum eum. Sed oppo. † contra primum membrum, ff. loc. l. insulam, §. in operis, ff. de do. causa mor. l. vbi de conditio. & demon. in testamento. ff. de serui. si tam augusti. de serui. rusti. prȩdio. l. via. quidam distinguũt, an actus peccet in forma: & tunc si non valet, vt ago: nec valet, &c. Aut in materia: tunc, aut intrinseca, aut extrinseca. ff. de cõtrah. emp. l. in venditionibus. In brocardicis vix potest dari certa regula. Tene tñ opinionem Dyn. in contractibus obligatorijs. Dicas tamen, ꝙ fallit in cõtractibus libertatem continentibus: vt l. vbi, allegata. & in vltimis voluntatibus, vt l. in testamento. de regu. iur. ff. de re. dub. l. in ambiguo. Item fallit, vbi contractus tenet de se: veruntamen aliquid incompassibile quo ad executionem adijcitur: vt l. insulam. §. in operis. & l. si tam angusti. alleg. Et si qui alij casus occurrant, semper poteris causas fallẽtię reperire. Et facit is §. ꝙ si testes de
3 ponant † aliquem esse filium Titij simpliciter: ꝙ eorum testimonium valeat quamuis non dicant filium naturalẽ & legitimum: quia de tali intelliguntur deposuisse: vt in auth. vt li. ma. & auiæ, §. ad hæc secundũ Ia. & Pe. in auth. quib. mo. natu. effici. legi. §. si vero solummodo. col. 6. & scripsi ʒ. de nup. prope finẽ. Sequitur in tex. licet. Hic quæritur, nunquid saltẽ ex tali noĩatione præsumatur filius? Vr̃ quod nõ: vt hic, C. de testamẽ. l. neq; professio. de hæredib. institu. l. si pater. de probatio. l. non epistolis, ff. de hæred. insti. l. nemo. Dicas contra.
4 Imo, non talem præsumptionem inducit nominatio † quin possit contra probari, ff. de proba. l. si. de agnoscen. libe. l. 1. §. Iulia. de inof. testa. l. si institutus, §. 1. & patet extra de prob. c. per tuas, not. extra de fil. presby. c. Michael. per glo. & doct. qui fil. sint legit. c. trasmissæ. Et per hoc potest dici, ꝙ quãuis papa nominando aliquem, etiam ex certa scientia, Decanum, vel canonicũ, non vr̃ eum indignitate approbare, vt extra de sent. exc. §. fi. in cle. & nihilominus sit præsumptio pro eodẽ nisi cõtrarium probetur per iura prædicta. Item hunc. §. intelligo, qñ dñs non errabat, vt d. l. neque. Sed in dubio præsumo ipsum nõ errare, vt ibi scripsi infra, q. tut. test. da. pos. §. 1.

a Adnotat. Coram. Not. hic Ange quod quasi possessio filiationis, non facit eum filium, qui non est: vt hic per l. iubemus. C. de lib. cau. An autem quasi possessio transferat onus probandi in alium. Bar. in l. si prius. & ibi doc. ff. de ope. noui nun. ibi Bal. & Lud. late.

Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. Rubrica.

1 *Dominum ma. mor. non extan. lib. succedere.*
2 *Episcopus dominum excludit.*
3 *Patria potestas vbi non spectanda.*

Videamus. In glos. nisi in casu, in fi. do. Ia. &
a Pe. inducũt, hãc gl. ad q.[a] quod † vbi aliqs mo-
1 ritur sine liberis in potestate existentibus dñs terræ habet bona iure manns mortuæ de consuetudine terræ. Pone, ꝙ aliquis moritur relicto filio sacerdote, vel episcopo, qui per dignitatem exiuerat de patria potestate nunquid dominus habebit bona iure
2 manus mortuę? Ipsi † dicunt quod non quia non videtur exiuisse de patria potestate in suum damnum, per ea, quę hic dicuntur, secundum eos exemplum eorum bonum est in

est in Episcopo, vt C.de epis.& cle.auth. sed episcopalis di-
gnitas,sed in sacerdote nõ videtur verum quod liberetur, vt
patet,C.de epi.& cle. auth.presbyteros.Et ita tenet Inno.ex
3 tra de ęta.& qua.indecorum,quamuis gl.ibi contra.† Sed be
ne verum est, quod quo ad beneficia, non curatur de patria
b potestate,extra de iud.c.si annum, [b] lib.6.

a Adnotatio.Ad quæstionem. Inducit Ange.ad aliam quæstionem si ille qui impetrat primam vacaturam,.interim accepit vxorem & tempore vacaturæ, sit mortua,ꝙ tamen poterit obtinere primam vacaturam,& addit ea,quæ no. in c.gratia,de rescri.in cle.
b Si annum. Vbi vide do.Geminia.in §.vl.illius.c.ver.quæro, an filiusfa.& Christoph.Por.hic.

1 *Deportant vicegerentes.*
2 *Regu. vbi eadem ratio quando, & an ei locus sit.*
3 *Restitutio alij quæsita reddi.*
4 *Restitutio officium rediti.*
5 *Reuocatus quo impetratore potior.*
6 *Banniendi causæ.*
7 *Relegatio meri imperij non est.*
8 *Patre facto religioso filium sui iuris esse.*

1 Cvm avtem. † In gl.hic not. Doct.dicunt [a] quod vi
a cegerentes Papæ vel præf.vrb.possunt deportare, & intelli-
gunt vicegerentes, qui in locum defuncti, substituti sunt de
quibus.C.de eo,qui 6.al.obti.l.1.Tales enim ordinarij repu-
tantur.Et ideo dicunt,quod si duo sint ordinati in locum epi
scopi mortui, quilibet potest exercere per se.ff.de offic. pro-
con.l.1. Hic non sunt hæc multum necessaria: nec bene se-
dent.Sequitur in ea.gloss. ibi si autem alius iudex, cum alle-
gat.l.si quis.§.eius.glos.alibi videtur tenere, quod valet: sed
est in suspenso quousque princeps deliberet, & insulam assi-
gnet:vt no.in l.inter pœnas.§. præsides.ff.de interd.& illam
glo.sequitur Di.extra de re iudi.c.cum licet,quia cum licitũ
sit ei,animaduertere,& ad insulam mittere: ergo multo for-
tius deportare, sed hæc videtur verior per l.alleg. Sed bene
verum est, quod potest in insulam relegare: vt l. relegato-
rum,quamuis gloss.videantur dicere contra.ff.de offi.præfe-
2 cti l.omnia.† In gl. hic not. in fi.illa non obst.quia ibi est di-
uersa ratio,& idẽ ius: nos loquimur quando est eadem ratio
Sed ob.C.de interdi.ma.l.curatorẽ.de præd. curi.l.fina.Qui-
dam dicunt, quod vbi prohibitio, vel permissio est odiosa,
non obtinet regula: vt in contrarijs, alias sic,vt hic ff.ad l.a-
quil.l.illud.Sed his obst.ff.de iniust.ru.test.l.3.§.1.Quare te-
ne regulam.Et dic, quod in d.l.non est per omnia eadem ra-
tio. in l. enim fin. ratio est: quia procliuior est quis ad ven-
dendum vt habeat pretium, quam ad donandum.Et in l.cu-
ratorem,est etiam alia ratio,quia non est verisimile,quod.fi-
lia trahat ita filium ad voluntatem patris sicut vir vxorem,
quæ per omnia obsequitur viro.Et hanc opi.sequitur.Di.ex-
tra de re iudi.in argumentum & Io.mo. extra de elect.c. vbi
maius.lib.6.Et caue:quia hic prima facie non videtur eadem
ratio: quia si filius exeat de patria potestate patre amittente
ciuitatem non est mirabile· quia pater ex delicto suo eam a-
mittit:sed ꝙ pater amittat ex delicto filij,& sine suo delicto:
non videtur eadem ratio.Sed dic quod eadem ratio est.attẽ-
to,ꝙ vterque ciuitatem & iura ciuitatis ex quibus patria po-
testas inducitur, amittit.In gl.s.alias principali in fi.Ego cre
b do ꝙ hodie possint reges, qui non habent superiores: [b] sed
alij non.Et ita restringo quod no.Inno.extra de sen.& re iu-
di.c.cum te.& dixi supra de nup.prope.fin. In gl.s.quantum
ad honores.in fi.Hoc approbatur per omnes doc. & vbique:
non tamen intelligas, ꝙ verbum restituo, solum hoc faciat
arg.in l.si pater fuit restitutus,per hęc verba,in integrum re
3 stituo: vt eod.ti.lib.1. † Sed quid si fuit alijs ius acquisitum?
verbi gratia: aliquis qui tenebat res in feudum, vel ad cen-
sum, fuit condemnatus ad amisionem corporis & bono-
rum:& sic bona fuerunt domino applicata:vel fisco,a quo ea
tenebat vel de consuetudine vel de iure, iuxta illa,quæ scri-
psi,C.de bo.dan.auth.bona damnatorum.Quæro an si prin-
ceps in integ.restituat,bona alij acquisita reddantur eidẽ?vi
detur quod sic:& per hæc iura contra est:quia Princeps non
tollit dominium.C.de preci. impe.offe.l. quoties.& l.rescri-
pta.& facit.C.de remi.ca.semel.de sen.pas.l.fi.ver.ita tamen.
ff. de decur.l.2.ff. de nata.resti.l.fin.Sed quid, si ante habeat
4 † officium,& sit in inte.restitutus?videretur secus·quia Prin
ceps potest tollere & dare officia, sicut vult: nec tertio præ-
iudicat, cum tamen sint officialium quo ad proprietatem.
Sed satis potest dici contra, saltem in casu, quo deliquerant
in officio.C.de susc.& arca.si aliquid.Do.Iac.& Pe.inducunt
5 hunc.§.cum gl. sua ad q. Quidam † cui gratia facta fuerat in
aliqua ecclesia sub expectatione præbendæ,& reuocatus per
summum Pontificem, impetrauit restitutionem suæ gratiæ,
quæritur,an præferatur alijs, qui impetrauerant inter reuo-
cationem & restitutionem?ipsi videtur dicere, quod sic per
hæc iura.ff.de bo.pos. contra ta.l.1. ad fi.Tamen dicũt,quod
dominus eorum dicebat,quod posset dici contra,& quod be
ne respondisset adhoc,& ita transeunt.Tu vero dic,quod re-
stitutus non præferatur,per ea, qnæ dixi,& est casus extra de
resc.c.quamuis.lib.6. In gl.no.hic differentiam.ibi cum alle.
ff.de bo.dam.l.1. De his bannitus habemus parum in iure ni
si in iuribus nouis, vt C.de sac.san.ec.auth.item nulla.C. de
6 hære.aut gazaros.in vsi.feu.hic fi.lex.in prin.Et debes † scire
quod interdum nonnulli banniuntur propter cõtumaciam,
qui non veniunt vocati per bannum, & de his non est quæ-
stio,quia non assimilantur deportato, quia nulla sentẽtia fer
tur contra tales,sed solum bona annotantur iuxta materiam
de requi.re.Sed sunt quidam qui banniuntur per sententias,
& bannũ eis pro pœna imponitur & de his poterat esse quę
stio,quamuis gl.probabiliter loquantur, tamen doct.dicunt.
quod non assimilantur deportato, cum nulla eis insula assi-
gnetur, & quia omnes banniuntur de consuetudine,& tamẽ
non deportãtur,vt apparet.ff.de leg.3.l.1.§. a præfatis & ita
consueuerunt notare.C. de hære.instit.l.1.Specu.tamen ap-
probat opi.glo.de fi.instru.§. compen.ver. quid de bannitis.
7 † Item in fin.eo.gloss.doct.dicunt quod imo, non tamen per
rationem gloss.quia relegatio non est de mero imperio,cum
non contineat mortem, nec membri abscisionem, sed quia
specialiter committitur præsidi.ff.de inter.& releg.l.relega-
torum.Et ideo credo, quod minores iustitiarij qui non ha-
bent altam iustitiam possint bannire, vel relegare,& ita ser-
8 uatur de facto.Sed † quæritur an si pater ingrediatur religio
nem,filius liberetur a patria potestate,vel econtra,si filius in
tret? videtur, quod sic,cum amittat ciuitatem & mundum,
& intret in alterius potestatem, videlicet Abbatis,vel supe-
rioris. 18.q.2.Abbatem.ff. de adul.l.sic eueniet.Hæc quæstio
tangitur in Spe. de sta. mo.ver.12.& ibi recitatur diuersæ o-
pi.Finaliter tamen plus placet, quod retineatur patria pote-
stas,cum non reperiatur inter modus eam soluentes.Satis ta
men potest dici, quod professus non possit prouidere de tu-
tore,nec substituere,&ita intellige quod ipse plenius not.in
eo.ti.ver.54.& 55.& de tuto.§.sinautem.versi.sed quæritur
quia testari non potest, vt in auth.ingressi.C.de sac.san.ecc.
& de hoc scripsi in auth.si qua mulier.eo.ti.

a Adnotatio.Doc.dicunt.Latius hic p Are.in ver.in gl.in verbo, deportatũ.
b Habent superiores. Quærit hic Ang. an ciuitates non recognoscentes superiorem possint ea, quæ sunt reseruata principi: veluti indulgere & restituere deportatum, & similia? vide eum hic pulchre loquentem.

1 *Hostes qui.*
2 *Capti ab hostibus cur serui.*

Si ab hostibus. In gloss.hostes sunt in fin. ego credo;
1 quod hodie † etiam sint hostes quibus bellum licite indici-
tur per quoscunque, qui licite indicere possunt, & vide ple.
supra de iure na.§.ius autem. In gloss. hæc colliguntur.ff.ad
Mace.l.1.§.1.ff.de sti.ser.l.si seruus communis.§.pen.verum
est tamen quod text. dicit quod non est plene liberatus.ff.de
suis & legitimis hære.l. in suis.§.1.doc.Iac. & Pe.mirantur,
quomodo lex introduxit quod nostri capti per hostes, es-
sent serui,quia hoc est contra nos & nostros.Sed finaliter di-
2 cunt quod hoc fuit ex quadam necessitate, quia † si non es-
sent serui, sequeretur quod haberent bona, & bona illa ho-
stium essent.Sed propter hoc non sequitur, quod essent sua:
ex quo de facto non tenerent. Vnde potes dicere, quod sit

vtile etiam ipsius captiuis, quod sint serui: ne forte inimici faciant eos contrahere: vel alias testari prout vellent: vel alias forte sine vi, fauore inimicorum hoc facerent.

1 *Patrem matri præferre: concurrere verius est* 2.
3 *Matri præteritæ remedium.*

1 PRAETEREA. † In fi. magnæ glo. quærunt docto. nunquid finis huius §. sit hodie correctus,[a] per auth. de hære. ab intest. §. consequens. 8. col. Imo mater concurrit cum patre. Dicunt doc. quod Azo dicit, quod sic. Hug. dicit contra. Caue: quia doc. non multum bene recitant opin. doct. quibus Azo. & Hugo. mouentur: vnde melius recitantur in gloss. ff. si quis a pa. fue. ma. l. 1. circa prin. in gl. quia eadem, vbi tangitur ratio, quæ mouebat Azo. quæ hic recitatur secundum illa scripta. Dic opi. Hu. veriorem: quia ratio illa, quæ ibi redditur non est penitus correcta: imo remanet in aduentitijs quo ad vsumfructum. In profectitijs in toto: quia in illis nil corrigit l. cum oportet. C. de bo. quæ li. Sed de eo, quod doc. subintrant, de quo Azo & Hug. non se intromiserunt: an hodie mater admittatur cum patre, per §. consequens in auth. de trien. & semis. col. 9. quæramus profundius: & certum est, ꝙ de iure antiquo pater excludebat matrem. C. ad Tertu. l. 2. infra eo. §. præferuntur. Et ideo dicunt doc. hic, de iure authenticorum in casu præsenti: & quando tractatur de successione ex testamento sicut hic, & §. consequens, loquitur in successione intestati: vt cõsueuit notari. C. de li. præte. auth. ex causa, & ita ratio, §. stat nec mutatur in aliquo, secundum eos. Salua tantorum docto. reuerentia: imo parificantur pater & mater, quando filius fecit testamẽtum in auth. vt cum de ap.
2 cog. §. & hæc quidem. Vnde dic † quod ambo simul veniunt non extantibus liberis, per d. §. diuesis tamen iuribus, quia si mater præteriretur, vel exhæredaretur, datur ei querela. C. de inoffi. test. l. cum filium: patri vero exhęredato datur querela. ff. de inoffi. test. l. pater. si prętereatur potest dicere nullum, per di. §. & hęc quidem. Vel potest dici, quod hodie ma
3 ter pręterita † possit dicere nullum, per di. §. qui vtrunque parificat. Nec hodie obtinet, quod hic dicitur: nec dictus tit. Vel posset dici, ꝙ ille titu. obtinet, si pater pręteriretur cum causa: primum tamen magis placet. De hoc scripsi C. de lib. pręte. auth. non licet.

a Adnotat. Correctus. Vide hanc quæstionem latius hic tractatam per do. Are. in 2. col. post me. in ver. Quærunt hic Iac. Pet. & Io. fal. & vide hic Aret. an pater possit emancipare filium ad vnum actum tantum. in 3. colũ. in ver. quæro an pater.

ADMONENDI. In ver. sed & si pater. in glo. no. patien-
a tiam. in fi. Ia. dicit, quod hęc est regula,[a] quod qui tacet consentit. Contraria specialia sunt, vel propter coniunctionem personarum: vt hic. ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si seruus. Vel quia interuenit aliquid ex quo cõsensus potest pręsumi: quia re sua vendita recipit pretium, vt ff. de euict. l. quidam. ex parte glo. videtur inferre a contrario sensu, ꝙ qui tacet, consentit, & contraria sunt casus speciales: vt not. in l. caius de pign. acti. Di. extra de re. iur. ca. is, qui tacet, distinguit, quia aut tractatur de aliquo obligando: & taciturnitas non operatur consensum. ff. de procu. l. filiusf. §. inuitus. Fallit propter fauorem publicũ. ff. ad muni. l. 2. de decu. l. honores. §. fi. Itẽ fauore pupilli. ff. de fideiuss. tu. l. 4. §. fin. Aut de exceptione quęrenda, vel pręiudicio generando: tunc dic, quod qui tacet, non consentit, nec dissentit: imo tacere est mediũ inter cõsensum & dissensum: vt patet ff. de tribu. l. 1. §. scientiã. Alias autem trahitur ad alterũ extremorum consensus, vel dissensus. In quo dic, quod aut contradicendo poterat impedire: & tunc trahitur ad consensum. ff. de pig. l. fideiussor. §. pater. de aqua plu. ar. l. Labeo. Aut non, tunc non assimilatur contradictioni. ff. de pig. ac. l. Caius. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. extra de re iud. in Spe. Abbate sane. lib. 6. Sed op. contra primũ membrum. C. de fideius. l. 1. ff. de vsuris cũ de in rem verso. Sed dic, qđ regula intelligitur de nuda taciturnitate, non de adminiculata aliquo extrinseco, quę faciat pręsumi consensum. In legibus aũt contrarijs, est adminiculũ pręstationum, & temporis transcursus: ex quibus pręsumitur consensus. Item oppo. ff. si seri. ven. l. si a te. vbi operatur obligationẽ & actionem. Sed dic, quod regulariter non obtinet, nisi quis cõpelli posset ad consentiendum. C. de acquir. poss. l. minus. Item nõ obtinet in actu concupiscibili: quia tũc videtur consentire: secus in oneroso, vt not. Inno. extra de elect. c. in Genesi. extra de despon. impu. ca. 1. §. porro. libr. 6. Item regula non obtinet, qñ agitur de obligando, vbi tacet in fraudem. C. ad vel. l. si fine. C. si res ali. pig. da. l. 2. Illud not. ꝙ in casibus, quibus opus est expresso consensu, patientia nil operatur. ff. de auth. tu. l. 2. Doct. inducunt hunc. §. ad quę. Quidã maritauit vnam de duabus suis filiabus de bonis proprijs, post maritauit aliã de bonis matris: præsente & non contradicente prima maritata: nuuquid præiudicetur ei, vt non possit petere partem in bonis maternis datis in dotem? videtur quod sic, propter coniunctionem personarũ, & in l. si seruus. supra alleg. ipsi distinguunt an esset emancipata, & tunc pręiudicet: alias nõ, in auth. de nu. §. si vero expectet. Item facit, ꝙ si alter de fratribus indiuisis maritet filiam suam de bonis communibus sciente & non contradicente altera, ꝙ sciens & non contradicens præiudicet sibi, per d. l. si seruus.

a Adno. Regula. Vide Bal. in l. si sine voluntate & hic. C. ad senatuscon. Vel. Feli. c. cum M. ferra. ver. quarta conclusio. extra de constitu.

ILLVD. In gl. secus. in fi. & est ratio, fauor libertatis, vt ibi scripsi.

ET QVIDEM. In gl. hic no. etiã ex vna de causis prædictis: quia delictũ suũ non esset sibi causa pœnæ, imo libertatis acquirendę, contra l. relegatorum. ff. de inter. & rele. C. de decu. l. ne quis officialiũ, vnde pp ingratitudinem reducitur in potestatem. C. de ingr. li. l. 1. quasi sibi sit pœna. Ergo pp delictũ nõ debet habere pręmium libertatis. arg. d. l. ne quis.

De tutelis. *Rubrica.*

Hanc Rubricam textus continuat.

1 *Seruus quando, an non cogat.*
2 *Tutor alendus.*
3 *Tutelæ explicita definitio.*

RANSEAMVS. Ad aliam diuisionem, id est subdiuisionem. Nam primum membrum diuisionis positæ supr. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. subdiuiditur. In gl. qui ergo in fi. gl. hæc nõ procedit in casibus, quibus patri vsusfruct. non quæritur, vide C. de bo. quę lib. l. cum non solũ. §. finaũt. & l. cum pater. §. exceptis cum auth. ibi posita. ff. ad Treb. l. Imperator. In gl. nam nisi, in fi. hęc distinctio non est sufficiens: quia primũ membrum destruit §. si seruo. l. cogi. ff. ad Treb. vnde dic, ꝙ aut hęreditas & libertas relinquuntur ab eodem hęrede: aut a diuersis hęredibus, aut ab vno libertas: ab alio hęreditas: aut a diuersis, vno legatario, alio hęrede. Primo ca-
1 su, † aut seruus erat hęreditarius: & potest cogere. Aut heredis: & non potest, sic intellige §. si seruo. & §. fin. l. cogi. & ibi no. Secundo casu non potest cogere: vt l. si res. §. 1. eo. tit. nisi vtriusque portio ad vnum deuenerit: vt d. §. fi. In tertio casu dic, ꝙ si sit vnus hęres, non cogitur: vt l. non est cogendus. eo. ti. si plures cogũtur, vt d. §. fi. & no. eo. ti. l. apud Iulianum. §. Antistia. Et secundum hanc distinctio. intellige l. mulier. §. non est. eo. ti. Sed cum seruus hęredis nõ possit cogere, quid si alij non fuerit relicta libertas & fideicommissaria hęreditas? Satis potest dici, ꝙ iste possit cogere, si dominus suus velit eum vendere: vt videtur notari. ff. ad Tre. l. ita. §. fin. Hęc distinctio videtur & plenior, & planior, quã illa do. Ia. & Pe. & est de mente Dy. in d. §. fin. Et gloss. & doct. quęrunt hic,
2 † an tutor debeat sustentari de bonis pupilli? & dicũt ꝙ sic: in eo, quod plus expendit negotiando pro pupillo, quam expenderet in domo sua. Et si esset homo, qui alias viueret de laboribus suis, debet ei satisfieri de eo, quod posset lucrari. Sic intellige. ff. eo. l. a tutoribus. §. fin. ff. ad exi. l. si hęreditas. fa. herc. l. ex parte. de pe. hęr. sed & si lege. §. quod autem: In glo. no. tutelam. Hęc est pro opinio. Azo. qui dicit, quod hęc verba

verba, iure ciuili, sunt de diffinitione Plac. Iac. contra cuius
opi. reprobatur de hoc, ff. eo. l. 1. in glos. In glos. s. a l. vel a iu
8 dice in fi. vel dic data a lege, vt patet † in legitimis tutoribus
quos lex dat. ff. de le. tu. l. legitimos, ac permissa: vt patet in
tutoribus testamentarijs & datiuis, quos lex non dat, sed dare
permittit: vt patet expresse, ff. de testa. tu. l. 1. de tut. & cur.
da. ab his. l. 1. infrà eod. §. permissum.

ITAQVE. Sic in defensore, C. de defen. ci. l. defensores
& idem in consule in authen de consu. §. aliorum.

1 *Arroganti quæ liceant.*
2 *Tutoribus pluribus locum esse.*
3 *Tutorum genera, & differentiæ.*
4 *Testamento irrito, tutelam subsistere.*
5 *Inquisitionem non fieri, qui accipiendum.*

PERMISSVM. Parentibus, intellige, masculis. Nam fœ
minę non possunt dari tutores, ff. de confir. tut. l. 2. Item hoc
verum in patre naturali. quid de adoptiuo, vel arrogante?
1 potest dici de arrogante, † quod possit prouidere: quia potest
substituere saltem in quarta, ff. de adop. l. si arrogator. §. 1. Et
idem de adoptiuo, si sit de maioribus, per quorum adoptio-
nem filius transit in potestatem, secus in alijs, de quo C. de
adop. l. cum in adoptiuis suprà de adop. §. sed hodie. In glos.
naturalibus in fin. cum tutor detur personę non rebus. infrà
ti. 1. §. certę. Quomodo hoc casu datur rebus? Potes dicere,
quod in hoc casu datur personę, & cum datur rebus expone.
1. propter res. In gl. vel codicillis. in fi. secus esset si nō essent
confirmati. vt ff. de confirma. l. 3. vel dic contra hodie, cum
habeantur pro confirmatis. infrà de cod. §. non tantum. &
2 sic videtur tenere gloss. in d. l. 3. ff. eo. † Quid si vnus detur in
testamento, alius in codicillis? dic vt C. de testa. tu. l. 2. vter-
que erit tutor: secus in procuratore. ff. de procu. l. si quis cum
procuratorio. §. fi. quia pupillo plures expedit habere tuto-
res: non sic domino habere plures procuratores. Sed quid si
testamentum sit imperfectum, vel minus solenne? videtur
quod non valeat: vt d. l. 3. ff. eo. C. de confir. tut. l. 2. Sed hoc
videtur correctum per l. hac consultissima. §. ex imperfecto,
C. de testa. & ita tenet ibi glos. & d. l. 2. sed alias contra: cuius
opi. videtur sequi quędam glo. uoua, eo. ti. l. 1. & Spe. in ti. de
tut. §. 1. ver. quid si detur. & Iac. de Rau. in d. l. 2. Petr. vero
de Bel. perti. tenet primam. Sed opi. Iacobi & aliorum magi-
strorum placet, vt euitetur legum correctio. & quia tutor,
qui ligatur ex dispositione testantis est extranea persona, &
sic nil facit §. ex imperfecto, imo ad contrarium. In glos. fin.
& nunquam, in fi. l. 3. tres enim sunt leges quę sic incipiunt,
In gloss. si autem, ibi, cum dicit, nepotes, sub nati, & concepti
ante emancipationem. ff. de cu. fu. si furioso puberi. In gloss.
3 non ergo, † ibi, cum allegat §. si de cętero. Contra quod non
sit datiuus, quia datiuus, qui se excusat, non amittit legatum,
& tamen confirmatus, amittit, quasi testamentarius, ff. de ex
cusa. tut. l. Nesennius. cum l. seq. Item quia præcedit legiti-
mum quod non faceret, si esset datiuus, ff. de test. tut. l. ideo-
que. de tut. et ra. di. l. si tutor, §. 1. Item quia non satisdat: vt l.
qui a patre. ff. de confir. tu. & tamen confirmatur sine cogni-
tione causæ, vt eo. ti. l. 1. §. pe. Sed opi gl. videtur verior, & il-
lam sequitur Dyn. in l. qui a patre. alleg. pro qua facit, ff. ad l.
cor. de fal. l. vxori, §. 1. & l. si furioso puberi, quæ hic allega-
tur, in gloss. de admi. tut. l. qui negotiationem, §. testamento.
quia confirmatio aliquid addit. ff. de iusti. & iur. l. ius ciuile.
aliquid tamen sapit de natura testamentarij: vt legibus con-
trarijs.

In ea. gl. in fi. & pro hoc etiam. d. l. ideoque. Dy. dicit, quod
ibi certum est testamētum non tenere, tunc præcedit legiti-
mus, vbi est dubium, tũc confirmatus. Sed ipse non euadit. l.
si furioso puberi. alleg. per quam videtur quod datur curator
a patre confirmatur, & excludit legitimum, quia curator fu-
riosi legitimus est, vt l. de creationibus. C. de epi. au. de cu. fu.
l. fi. & tamen ibi certum erat non tenere cu. dationem. Si opi.
gloss. tenere vis. dic quod ibi erat nullus legitimus. Vel potes
4 dicere quod ibi † testamentum tenet, vel semel tenuit: verun-
tamen tutoris datio non tenet ex aliqua causa: quia tunc prę
cedet confirmatus sed vbi testamentum de se nullum est ipso
iure, & ordinata in eo: quia factum forte ab intestabili præce
dat legitimus, vt l. pro & contra alleg. facit ff. de testa. tut. l. si
quis sub conditione. In glo. quia non satisdat. ibi cum allegat
de cur. fur. l. fin. in vsi. feu. si vas. contra consti. Lota. §. 1. in fi.
eiusdem gl. Sed non videtur anceps propter fidem testantis,
5 per quam fuit approbatus infrà de satisd. tu. §. 1. † Item ꝙ hic
dicit, quòd non fit inquisitio, intellige nisi de illis, quæ pater
ignorare potuit. vt ff. de con. tu. l. vtilitatem.

Qui testamento tutores dari possunt. *Rubrica.*

1 *Seruus tutor quatenus teneatur.*
2 *Tutela a cæteris muneribus qui distet.*

ARI. In gl. nisi sit, in fi. Sed pōt esse procurator
ad negotia, ff. de procur. l. mutus. Nunquid ergo
tenetur? videtur, ꝙ sic, cum detur curator bono-
rum administrationi infrà eod. §. certe. Sed cum
procurator habeat agere in iudicio, & causas defendere, satis
videtur par inhibitio in tu. & cur. vt C. quàm da. tu. pos. in
rub. nisi parificatur: & eo. tit. l. luminibus. In gl. cum enim sit,
in fi. vbi videtur casus contra gl. in vltimo dicto, ibi: nec mul
1 tum, &c. Vnde dic † quòd aut datur a testatore. tunc tenetur
tantum de peculio siue agnouerit, siue non: vt l. Lucius, ibi
cum nec multum, & ita ibi not. vel a iudice, & tunc distingui
tur, aut agnouit, vel non, vt hic distinguunt gloss. In hoc ta-
2 men est differentia † inter tutelam, & alia munera publica,
quia in alijs pater præsens tacite agnoscit, si nō contradicat,
ff. ad mu. l. 2. hic autē opus esset aliquo actu, per quem agna-
tionis consensus deprehendatur, & ita patet in l. si filius. &
ibi scripsi. C. quod cum eo. l. 1. & de hoc non videtur glo. ca-
uisse melius per Bar. in d. l. Lucius. Sed quæ est ratio. quare
pater agnoscendo magis tenetur, quando datur a iudice, quā
si a testatore? Respon. quia datus a testatore non satisdat: ideo
nec pater agnoscendo tenetur, vt fideiussor: vt d. l. 2. ad muni.
iuncto infrà de excu. tu. in prin. secus si a iudice. Sed hæc ra-
tio non est perpetua: quia si datur a iudice cum inquisitio-
ne, non satisdabit vt videbis. infra de Atti. tu. Ideo dicas,
quod lex non prouidet ita sedulo, quando testator tutorem
dat, sicut quando iudex de quo non ita confidit: vt appparet
per totam hanc materiam.

1 *Expressum nocere.*
2 *Seruus quando fit hæres.*
3 *Tutelarum quæ recipiat conditionem an non.*
4 *L. si quis sub sensus.*

SERVVS. In gl. sed a præside. in fi. quia præses non pos-
set dare libertatem. ff. de nata. rest. l. fi. In gloss. non expresso.
1 † quia si sic exprimeretur, non valeret datio, nec casu ex con
iectura tacitæ voluntatis competeret libertas, cũ in incertis
non in certis, &c. ff. de ver. obl. l. continuus. §. cũ ita sm Ia. &
P. sed ob. quia adiectio inutilis deberet reijci, & actus valere.
C. de lati. li. l. vnica, §. illo proculdubio. de pec. le. l. si peculiũ,
§. 1. So. ibi quando constabat de animo volentis libertatē da-
re. hic econtra, ff. de ma. te. l. fi. In gl. ibi imo videtur. in fi. vel
2 dic quod seruus † habet testamenti factionem, cum adijcitur
libertas, ff. de lega. 1. l. si seruus legatus. & l. pe. C. de neces. ser.
hær. insti. In gl. si prius. in fi. illa videtur contra: quia agendo
3 non † habet iustam causam ignorantiæ, qui in alterius ius suc
cedit: vt testator, qui agit dando tutorem. Sed dic, ꝙ illud ob
tinet: quando adstitit in iudicio: non in actibus extraiudicia-
libus, ff. pro socio. l. fi. & facit, C. de iu. emphy. l. 2. cum not. In
glo. scilicet cum liber erit in fi. lex, qua glos. allegat non vide-
tur pro ea: quia tutela testamentaria bene recipit diem, vel
conditionem: quamuis non datiua ff. eo. l. tutor datus. & l. si
4 quis sub conditione. † Sed dic. ꝙ gloss. intendit ita inducere:
actus legitimi non recipiunt diem, vel conditionem prohibi
tam, ita aũt est prohibita in odium domini, qui potuit proui
dere statim dando libertatem: quod non potuit qñ dat alie-
num seruum tutorem, ideo non valet tutoris datio sm doct.

Ia.vero refert hic, ꝙ Azo.ſecundã approbat,& facit hic §.ad illa,quæ notaui ſ̃.qui.ex cau.ma.non poſſ.§. idemque [Proprius autem ſeruus.Iſte §.facit,ad hoc,ſi alicui excommunicato conferatur beneficium , cum erit abſolutus quod valet pro hoc,ff.de hære.inſti.l.in tempus,ff.de ma.teſt.l. libertas. Dico contrarium,vt per c.ſi eo tempore.de præſcr.in 6.quia quod ab initio non tenet,&c.ff.de reg.iur.l.quod ab initio.Et diſtin.circa hoc,vt not.Di.in c.non firmatur de reg.iu.li.6.]

Fvriosvs.In glo.ſiue hoc dictum fuerit.ibi, cum allegat §.ſi furioſus,& eſt mirabile,quod in inſtitutionibus & legatis eſſet ſecus , ſi inſtitutus & legatarius eſſent inhabiles, ſeu non capaces tempore mortis : vt dices infra de hær. qua. & diff. §. in extraneis. Sed tutor datur ad prouiſionem alterius non ſui:& ideo eius inhabilitas nil impedit,quin valeat, cum valere poterit:ſed illi ad ſui commodum recipiuntur,ff. ad Treb.cogi.§.2.qui. Et facit , quod ſi furioſus conſtituitur procurator quod valeat conſtitutio , vt poſſit exequi furore ceſſante,& ita intellige,ff.de proc.l.2.Et pro hoc vẽ,q̃d poſſit ei conferre beneficiũ:cũ nedũ prouideatur perſonæ,ſed eccleſiæ.Sed hoc nõ credo:cũ collatio nõ poſſit eſſe in pendenti,extra de elec.c.2.lib.6.Itẽ iſte §.non obtineret,ſi daretur a iudice:cũ non poſſit dari ſub cõditione: vt videbis.ĩ.§.prox.

1 *Tutorem ſub condi.cur non det iudex.*
2 *Tutorem dat iudex rei vnicus.*

Ad certvm. An aliquis poſſit intrare monaſterium ad certum tempus dic ꝙ non: quia ingreſſus eſſet contra ſubſtantiam ipſius ingreſſus. Ergo &c.ff.de vſu & hab.le.per ſeruum.§.1.in auth.de mona.§.1.& 2.Io.Fab.In gl.a teſtatore. habeas hic gl.non a iudice,quidam a iudice,habent.vel ab iu-
1 dice. & eſt falſa , ff.de tutel. l.muto.§.ſub conditione. † Sed quare non poteſt dare iudex ſub conditione. Reſp.quia actus iudiciales non debent eſſe in pendenti.ff.de iudi.l.non quem-
2 admodum quando appel.ſit l.1.§.biduum. † Certe doct.dicunt quod ſi pupillus habet rem vnam tantum in iuriſditione vnius iudicis,quod ille iudex poteſt dare tutorem. De hoc videbis plenius.ĩ. de excu.tu.§.datus.de Atti.tu.§.hoc iure.

1 *Nepotes proprie filios non dici.*
2 *Filiorum, vox ad nepotes ex cauſis extendi.*

Si quis filiabus.In glo.ab omnibus,in fi.ſed ſecundũ hoc videtur, quod quilibet dilectus appellatione filij cõtineatur. ff.de hære. inſti.l.nemo.§.1. quod tamen. l.liberorum. ff. de verbo ſign.non innuit,imo contrarium.Iac.ſol.vt no.ff.eo.l. quod ſi nepos. qui dicit talis dicendi varietas non cadit in idiotam.Vult dicere,quod idiota cum loquitur,non facit differentiam inter liberos & filios, & ideo non eſt vis,quomodo nominet, ſed in ſciente, eſt bene vis,vt hic.Tu dic latius,
2 †ꝙ regulariter de propria ſignificatione vocabuli,appellatione filiorum non continentur nepotes,nec vlteriores, & hoc eſt verum vt hic.& ff.eo.l.quid ſi nepotes,in aut.de teſt.fidei com.§.1.de non eli.ſe nuben.§.cum igitur. ver.ſi inteſtatus. C.ad Tre. l.iubemus. ff.de excu. tu.l.ſed & milites.§.1. verſ. hoc aũt.& reproba.quod hic no. Et ita tenet gl. quæ vẽ huic contraria, ff.de ver.ſig.l.filij.Et Dy.eo.tit.iuſta. vbi eſt caſus, ibi cum dicit ex interpretatione.Q̃nque tamen ad eos ex interpretatione extenditur,vel propter durã ſeparationem, vt d.l.liberorum.§.ſed & Papinianus.ff.de leg.3.l.vxorem.§.concubinæ.C.communia.vtriuſq; iudi.l.poſſeſſionum.Vel propter identitatẽ rationis.ff.de ri.nu.l.ſenatus.Vel propter materiam, in quam confertur,vt d.l.liberorũ.Et ideo ſi teſtator nullos filios haberet crederẽ nepotes appellatione filiorum
a contineri.[a] ff.de leg.3. l.liberorum. quod tamen Caſſius.Vel propter vſum loquendi , & ignorantiam teſtantis ſi teneas opi.Ro.& Ia.vt ff.de fun:inſtr.l.cum de lanionis.§.aſinam.in fi.de leg.1.l.ſi ſeruus pluriũ.§.fi. In gl.etiã nati.in fi.intellige hãc gl.q̃n filius mortuus erat in vita patris , vxore prægnante,& auus moritur, ea adhuc prægnante , vel alias non eſſet poſthumus,vel caderet in poteſtatẽ patris, nec poſſet ei dari tutor.ſ̃.ti.1.§.permiſſum.& §.cum aũt, & gl.nõ procederet. [Pone in princip. quod omiſi in ver.ſed ſciendum No.ex eo quod qui dat ſeruum tutorem facit eum liberũ, facit quod ſi papa communicat cauſam excommunicato , videtur eum abſoluere:pro hoc ff.de re iudic.l.quidã conſulebãt.ff.de excuſ. tut.l.Iulianus.Itẽ cum aliquid conceditur & omnia , quæ ad eum ſunt neceſſaria.ff.de iuriſdi.om. iud.l.2.ff.de procu.l.ad rẽ & l.ad legatum.Sed excõicatus nõ põt eſſe iudex.extra de re iudic.ad probandum.& eſt glo.C.de iur.& fac.ig.l.1.Ergo &c.argu.ff.de ſer. ruſt.prædio. l.3. §.qui habet. Sed caſus eſt hodie in contrarium ẽt ſi ex certa ſcientia cõmiſit ipſe.extra de ſen.excom.c.ſi ſummus pontifex.in cle.de hoc per Henri. in c.alleg.ſi quando,& de iudic.c.1.diſtinc.2.circa med.licet glo.hoc diſputet.extra de ſen.excom.ſi q̃n.in anti.Io.Faber.]

a Adnotat. Appellatione filiorum contineri. Adde Nico.de Neap. in l.ſed & milites.ff.de excuſatione tut.Bar.in l.Gallus.§.quid ſi is verſic. vt inſtituens. ff.de libe.& poſthu.& plenius in l.1, §. penulti.& ibi gloſſ.ff.de coniun. cum eman.liber.

De legitima agnatorum tutela, Rubrica.

Poſt teſtamentariam venit legitima:vt hic in text.ſubijcitur:ideo ſequitur de leg.ag.tutela.

1 *Tutorum qui vocentur.*

Vibvs. Opp. quia cum principaliter tutor datur perſonæ. ti.1.§.certæ , & ſemper proximiores vocantur.ĩ.tit.1.§.fin.ff.e.l.ſi plures,& hi qui ſibi ſucceſſuri ſunt , & tales ſuſpecti ſunt.C. vbi pu.edu.de l.2. videtur , quod tales
1 admitti non debuerunt.Sed dic†eos admitti: quia lex præſumit,quod diligentius & melius quam alij, ſi tamen ſit ſuſpicio perſonæ,educatur alibi , & ita patet ff.vbi pu.edu.de.l.2.

1 *Cognati qui.*

Svnt autem.In gl.nomen. in fi.melius ff. vnde etiam l.
1 inter agnatos.In gl.etiam ſi maſculus in fi. Quamuis † enim nihil per patres ſibi attineant , nihilominus quia ab initio fuerint cõiuncti per lineam fœmininam ſunt cognati, & omnes diſcendentes ab eis, C.de leg.hær.l.fi.Mater vero cognata eſt,& oẽs qui ex parte ipſius attingunt.ĩ.ad orf.in prin.de ſuc.cog.§.vulgo.ff.vñ cog.l.hac parte.& l.ſpurius,& ibi not.

1 *§ quod autem limitatur.*
2 *Tutore defecto alium ſufficit.*

Qvod autem.In tex.in fi.ſuper verbo , deceſſerit.ſecus ſi ſe excuſaret iam remoueret , & generaliter vbicunque remanent reliquiæ teſtamentariæ vt ff.de teſta.tut.l.ſi quis ſub conditione,§.1.Sed quid ſi fecerit teſtamẽtum, & dederit tu-
1 torem:poſtea teſtamentũ annulletur ex aliqua cauſa?Dic†nõ eſſe locum huic §.de teſt.tu.l.iure noſtro,§.fin.cũ l.ſe.& ſ̃.de
2 tu.§.permiſſum.& §.fi.Sed quid ſi legitimus†primus in gradu tutor fuerit,& deſierit ex aliqua cauſa?gl.dicit in l.ſi quis ſub conditione ꝙ ſequens legitimus admittitur, quod poteſt eſſe verum,ſi non remaneant prioris reliquię.vt no.ff.de leg. tu.l.inteſtato,§.1.Quæ lex cõcor.cum iſto §.Et ideo ſatis videntur approbandæ gl.quæ dicũt,ꝙ matre conuolante ad ſecundas nup.ſuccedit datiua:vt no.de l.ſi quis ſub cõditione. & in auth.matri.C.qui da.tu.poſ.& in auth. de nup.§.ſi nautem tutelam,& has ſequitur Di.multi tamen contra.

1 *§ admonendi.ſenſus.*
2 *Tutelæ, & hæreditatis diſcrimen.3.*
4 *§.ex his enuncleat.*
5 *Agnati vbi cognatis potiores.*

Sed agnationis.In glo.nota diligenter ibi cum dicit. his autem deficientibus.ſimilis glo.C.de leg.tuto.l.1.Sed contra notatur, ff.eodem.l.1.circa prin.in gl.1.ratione naturali.Sed hæc videtur verior.ff.e.l.3.§.non tantum.& l.pe.Item in ea.
1 gloſ.cum allegat §.admonendi† hoc intellige,quando deſierunt habere ius, alias, quam per repudiationem : quia ſi per repudiationem , non admittuntur , vt cognati : ſi repudient ſimpliciter,& ſcienter,ff.de acqui.hære.l.illud.& l.in pluriũ ſecus ſi ſpecificẽ repudient alterũ ius, ff.vnde legit.l.2.Iſtud

ponitur

ponitur in glo. fi. quæ est super verbo, omnem. In fi. glos. Sed cum tutela, & hæreditas deferantur de iure ciuili, & agnatis & cognatis: vt supra de tute. circa princip. ff. de tute. l. 1. ff. de
2 verb. sig. l. obuenire. cur fit hic † ista differentia? Item quæritur quare melius perditur vna capitis diminutione, quam alia. Dicas (& hoc vult dicere ista gloss.) ꝙ lex 12. Tab. dedit prærogatiuam agnatis, contra rationem naturalem: quia natura &c. C. de lib. præter. maximum. Vnde quamuis vtraque de iure ciuili deferatur, nihilominus ius speciale & prærogatiuum facilius tolli debuit. Vnde hoc non negat tex. quin deferantur de iure ciuili, ambę: sed non tantum illæ quæ cognatis, sicut illæ, quæ agnatis. Simile, quod lex dicit, in stipulationibus ius versari: non negando quin & in pactis versetur: sed non adeo, ff. de pact. l. si vnus. §. pactus, secundum Iac. & Pe. In gl. id est, per omnem capi. di. ibi, cum dicit: nisi in duobus casibus, hic glo. refert se ad ius nouum, de quo C. de leg. tu. l. 3. sed de iure antiquo tollebantur: vt no. in d. l. 3. hic alle. In glo. id est, certe. cũ allegat ff. man. l. fideiussor. hæc est vera in hęreditate: sed nõ in tutela. Illa. n. perit per minimã cap. di. ⁊. quib. mod. tu. fi. §. minima. ibi enim dicit perit: ergo erat: alias perire nõ posset. ff. de iniu. rup. & ir. l. nã & si sub cond. §. post
3 defectum. de bo. po. con. tab. l. quod vulgo. Et† est ratio diuersitatis: quia hæreditatis aditio vno temporis momento acquiritur, & actu vnico, & ex sola animi declaratione. ff. de aquir. hære. Paulus respondit. Igitur ex quo perfectionem recepit, ex superuenienti actu. tolli nõ debet. ff. de ver. ob. l. pluribus. §. 1. C. de contrah. emp. si Gaudentius. Non sic in tutela: quia vno actu non perficitur: quia sicut hodie gerit, ita cras, & sunt actus successiui: & multa impediunt contrahenda &c. vt l. patre furioso, ff. de his qui sunt sui, vel ali. iu. de mi. l. Aemilius. ex qui. cau. in poss. ea. l. apud Iulianum. ẽm Ia. & Pe. hæc opi. placet mihi, & videtur expressa pro eis. ff. de le. tu. l. legitimos, §. fi. sed eorum ratio posset impugnari: quia tutela semel ab initio acquiritur, sicut hæreditas. Et ideo excusationes superuenientes non prosunt, nec eam tollunt: nisi in casibus vt patet ff. de excu. tu. l. 2. & l. tutor. §. fi. & no. plene ff. de min. l. verum. §. facto. Præterea hæreditas acquiritur per successiuos actus. quandoque, C. de pe. hę. l. filius. Ideo posses dicere, ꝙ citius perditur tutela quasi minus damni perdenti cum non sit, nisi onus, quam hæreditas, quæ est lucrosa com-
4 muniter. †Item in ea. glo. ibi, cum allegat. de hære. ab inte. §. ex his. Sed ille §. non tollit differentiam, nisi quo ad delationem tutelæ ab initio: sed quo ad missionem, nõ loquitur. Vnde, cum hoc non reperiatur correctũ vr̃ standũ iuribus antiquis: videlicet, ꝙ hodie agnati amittãt cap. di. per hunc §. & per l. tutelas. hic alle. Et ita vr̃ notari, ff. de le. tu. l. legitimos. Sed dicas cõtra, quia cũ ab initio nõ impediat inchoari, sequitur vt recte inchoata nõ desinat illa de causa, C. de confir. tu. l. si, vt proponis. & l. illi. §. fi. Et hanc opi. tenet Di. in d. l. 2. Et credo, quod hoc voluit dicere hęc gl. quid ergo? Tu dic, ꝙ in quibusdã partibus, in quibus de consuetudine statur iuribus
5 antiquis ꝙ† agnati præferuntur cognatis in hęreditatibus & tutelis, sicut in partibus Pictauẽsibus. Xanctionẽsibus & Angolismẽ. videretur, ꝙ amittatur cap. di. cũ sit eadẽ ratio. Sed l. tutelas. cogit ad contrarium. Non enim l. 12. ta. deferuntur, sed virtute cõsuetudinis, & ideo iudicandũ quasi ex alia. l. noua. vel senatus. delatæ essent, quæ nõ admittũtur: vt ibi patet.

De capitis diminutione. *Rubrica.*

Is titulus, ponitur hic ad declarationem §. fi. præcedentis tit. alias inepte sederet hic.

1 *Matematicorum lapsus.*
2 *Libertate amissa ciuitatem retineri.*
3 *Culpæ leuis pœna.*

ST AVTEM capitis. In gl. hic status ibi, cum dicit: & duo vltima, videlicet ciuitatẽ: seruus enim ciuis non est, sed per manumissionem incipit: vt ff. ad muni. l. eius, qui. §. 1. In gloss. non ergo. ibi, cum suo definito ꝙ facere debet ff. de dolo ma. l. 1. In ea. glos. in fi. licet mori certum sit Dei dispositione, ff. de condi. & de. l. 1. in auth. de hęre. & fal. §. ex his. Non autem
1 credas, ꝙ Dei dispositione, seu fato vnicuique† sit dispositum & qñ & qũo morietur: quamuis quidam fantastici mathematici hoc adstruere voluerũt, dicentes, ꝙ fatum & constellatio hoc ẽt necessario facere monstretur: quos elegantissime reprehendit Gre. in Omel. super euangelio Ma. quod legitur in die Epipha. & patet 26. q. 4. c. igitur. ver. gentilitati. & q. 2. c. illud. ver. neque ab hoc. In gl. est aũt ibi cum allegat §. pœnæ aũt melius de iu. enu. l. 2. §. septimus. In fi. glo. melius in §. qđ aũt prius. & est auth. signata, C. de do. inter vi. & vxo. l. res vxoris. [& vide, quod ibi no. quod est verũ de quibus non sit status executio realis secus in alijs vt ibi no.] Quamuis autẽ
2 isti† hodie retineant libertatem, nec hac diminutione capitis diminuantur, nihilominus tñ credo eos perdere ciuitatẽ: cũ (quo ad hoc) nõ sit correctũ, & ideo crederem media capi. di
3 mi. diminutos. †In gl. scilicet in fi. hęc gl. est hic de bene esse, & est vera in se. Sed ob. quod pro leui culpa in faciendo non debeat redigi in seruitutẽ: sed alias castigatur, C. de ope. li. l. 2. Sed dic, quod est in electione, vtrum malit castigare, vel in seruitutẽ reducere. Itẽ hãc gl. intellige in eo, qui spõte manu misit: secus si coactus: quia tũc nõ redigitur in seruitutem: sed alias castigatur. C. de ope. li. l. mater. C. de lib. & eo. lib. l. 1. ff. de iu. pa. l. 1.

1 *Excommunicati quibus pares.*

1 MINOR. In gl. hanc pœnam. ibi, cum dicit: †denegabantur sed iure canonico æquiparantur excommunicati & relegati. extra de ap. c. pastoralis & ibi no. in fi. eo. glo. vel melius dic vt ibi not. in glo. secus si in metallum: quia tunc vtrunque perdit. in fi. eo. gl. & sic esset ibi speciale: vt ibi no.

1 *Rationum vnam subsistere sat esse*

1 MINIMA. In glo. alias. in fi. Nam vbi † duæ rationes circa idem concurrunt, vna sublata remanet dispositio alterius. ff. de iti. actuque pri. l. 3. §. plane. in authen. de resti. & ea quæ pa. §. quamob.

1 *Seruus quando liber habendus.*

SERVVS. In gloss. idem. ibi cum dicit, in libero capite.
1 Seruus enim † in capitalibus pro libero habetur: & sicut liber. ff. de accus. l. hos incusare, §. omnibus. de ædil. edict. l. quis sit fugitiuus, §. quid autem. In glo. fi. eo. glo. §. si ser. export. l. moueor. ff. loc. l. si quis ignorans.

1 *Statutum dignitate non mutari.*
2 *Tabellionatum adepta dignitate geri.*

1 QVIBVS. † Not. quod ex dignitate non mutatur status,
a honor enim auctus est, non conditio mutata, ff. de cond. & demon. l. falsa ver. sed cui. Hoc male aduertunt nonnulli domini, qui prouecti in altius credentes se glorificatos non dignantur, post se respicere quosdam socios atque pares, contra quos fuit dictum.

De generis animo, cum qui prouehuntur in altum,
Hos nouisse negant quos habuere pares.

2 Et præstat ar. † ꝙ si tabellio efficiatur presbyter, vel iudex vel vocetur ad aliquã dignitatẽ: ꝙ nihilominus possit cõficere instrumẽta, C. de dig. l. maior. de magi. l. 1. de decu. l. si quis decurio. non tamen compellitur, C. de decurio. l. vniuersos.

a Adnotatio. Non mutatur status. Adde Iac. rebuffi. in l. nullius. la. 2. nu. 3. & quod ibi posui in apostil. ad ipsum, C. de dec. li. 10. & in l. 1. vbi etiam notaui in apostil. C. de digni. lib. 12.

1 *Plurium vnus eligendus.*
2 *Legitimi tutoris periculum.*

1 QVOD AVTEM. In gl. aliud, ibi, cũ dicit. † & l. 2. cõtra. sed omnes loquuntur in restituto: secus si alias ex indulgẽtia sola. dic ple. š. qui. mo. ius pat. pot. sol. §. cum autem, & facit: in vsi. feu. de bene. feu. c. 1. In ea. gl. ibi, cum dicit: de minima cap. dimi. vel dic ꝙ ibi loquitur de restituto: vt ibi not. per Ro. in fi. eo. gl. quidam hanc approbant, per l. 1. in authen. vt decæ, in prin. col. 6. gl. apporobat aliam: vt not. in l. contraria. ff. vnde cogn. l. hac parte & facit iste §. ꝙ resuscitatus non recuperet bona, vel vxorem. de quo not. ff. de act. & obliga. l. seruus. & plenius 32. q. 7. c. licite. dic, vt ibi.

CVM autem. Ver. ſed eiuſdem ſuper text.ibi , cum dicit
pertinet vnum tamen teneretur eligere,qui gerat:quia,
Segnius expediunt commiſſa negotia plures.
Sed ſi non poſſunt concordare,prætor eliget, dic plene.ff.
de admi.tu.l.3.§.apparet. vſque ad fi. l. & ſic intelligite aut.
ſicut,C.de legi.tut. & facit,ff.de leg.tu.l. legitimos.§.in legi
2 timis.†Et in legitimis illud ſumme no.ꝙ ſtatim pertinet pe-
riculum ad legitimum:niſi adminiſtret , vel accedat ad iudi-
cē pro ſe excuſando:nec debet expectare,quod ſuper hoc re-
quiratur vt patet,C.qui da.tut.poſ.l.ſi ſororis.

De legitima patronorum tutela. *Rubrica.*

1 *Tutor quando ſit manumiſſurus.*
2 *Tutor quando ſit dominus feudi.*
3 *Seruire per alium quibus liceat.*
4 *Mulierem per alium iudicare.*
5 *Furioſi cura a quo delata.*

X EADEM lege 12.tab.In gl.quocunque mo
do.in fi.Intellige hanc gl. per legem illam.quia
quandoque libertas repræſentatur per legem:
& tamen eſt tutor qui manumittere debuit, vt
patet in d.l. §.ſed & ſi hac. Vnde hoc procedit
quando libertas repræſentatur per legem & fit orcinus, quo
caſu eſt tutor filius teſtatoris , ff.de fideicom. libe.l. filius. §.
erit.In gl.ſ.ex mente legis ibi:aut cauſa,quia forte non dilige
bat pupillum,ff.de tut.& cur.da.ab his.l.ſi impuberi.vel quia
ſe ingerebat,ff.de tut.l.in eos,ff.ad l.cor.de fal.l.vxori,§.1.de
proc.l.quæ omnia.In glo.vt ſupra de legi.agna.tut.in fi.vide
1 ſupra plene, qui.mo.ius pa.po.ſol.§.pari.† In gloſ.quare hic
dicit,in fi.arg.contra hoc,ff.eo.l.1.§.interdum commo.l.ſi is
cui.§.ſi quem quæſtum.infra.eo.§.fi.qñ circa commodum &
incommodum eſt eadem ratio & par & perſonæ ſuſpicien-
tis habilitas,ff.de peri.& commo.rei ven.l.ſerui,infra de con
trahen. emp.§.cum autem alias non ob.vt hic infra vel ſi ve-
niat ex diuerſis cauſis: tunc non obtinet regula vt l.is qui.§.
ſi quem quæſtum,& de hoc per Dyn.extra de regu.iur.c.qui
2 ſentit.Per hunc §.poſſet fundari,ꝙ ſi†vaſallus:qui nihil poſ-
ſidebat niſi feudum , moriatur relicto pupillo nullis agnatis
exiſtentibus,qui in feudum poſſunt ſuccedere , quod tutela
pupilli pertineat ad dominum feudi,qui ſucceſſurus eſt, per
hanc literam,ibi,cum dicit,eo enim ipſo.Item ꝙ ſi quis caſu
quo pupillus moreretur in pupillari ætate ſubſtituat , vel
quemquam alium , quòd tutela pupilli debeat pertinere ad
ſubſtitutum,ad quem eſt hæreditas deuentura.
Item no.in fi.huius tit. ꝙ licet non poſsit exercere , quod
nihilominus exercere non valens , priuetur iure ſibi debito
3 ex ſucceſsione alterius. Sed † reuera compelli & fieri debet
per alium.Et ideo videtur , ꝙ mulier & clericus poſſent ſuc-
cedere in feu.& per alium ſeruire,de contrah.emp.l.qui offi
cij,& tamen de iure feudi eſt ſecus, vt in feu.de ſucceſ.feu.c
1.§.filia, de mili.vaſal.qui ar.bel.depo.c.1.Præterea ſeruatur
de conſue.in regno Franciæ vbi feuda nobilium ſunt eorum
patrimonia & hæreditates & venduntur , & eſt magis ratio-
4 nabilis. † Et per iſta poteſt etiam dici, quod ſi mulier ſucce-
dat habenti merum imperium , ꝙ deuoluatur ad eam & fa-
ciet iudicare per alium extra ne cle.vel mo.c.fi.lib.6.Vel poſ
ſet ipſa iudicare, ſi hoc conſuetudo habeat,extra de arbi.c.di
lectus.Contra l.cum prætor,ff.de iudicijs.Sed quæritur cum
hæc tutela deferatur a lege prætoria alij,qui ſucceſſurus eſt.
5 vt habetur in alia lectura.Quid de cura † liberti furioſi , vel
prodigi?videtur enim quod illa deferatur a lege,ſicut tutela.
infrà de cura.§.furioſi,C.de epi.aud.l. de creationibus.

De legitima parentum tutela. *Rubrica.*

Quia hæc eſt legitima quo ad mentem, ideo de ea ſubiungitur.

XEMPLO In glo.per interpretationem ibi, cum
dicit,cum deſinebat , vult dicere gloſſ.quare non
eſt legitimus ex verbis. Certe non quia deſinebat
&c.In fi.eiuſdem gl. non tamen ex l.12.tab.vt di
cetur infrà proxi.ti.in fi.magnæ glo.

De fiduciaria tutela. *Rubrica.*

1 *Curator qualis.*
2 *Auth.presbyteros limitari.*
3 *Frater fiduciarius tutor. & cur.4.*
5 *Fratres ,an tutores legitimi vocandi.*
6 *Legis corneliæ vis.*

ST & alia.In gloſ.nam ſi puberes.in fi.Sed dic,
ꝙ ibi loquitur extenſiue de curatore: hic pro-
1 prie. & ſic curator † adulti non eſt legitimus,
ſed datiuus , vt hic no. & idem not.ff.de tut.&
cur.datis ab his.l.uentri.§.1.C.de epiſ. audien.
l.de creationibus.Sed contra no.in d.§.Lucius.Sed hæ uerio
res ſunt,ut apparet in d.§.Lucius,ubi datus,eod.titu.l.ſed &
milites §.ſi autem. Verum eſt tamen,ꝙ pater debet dari cu-
2 rator , ſi non habet excuſationem:vt d.§.Lucius.Nec† ob.C.
de epiſ.& cle.auth.presbyteros. quia quod ibi dicitur de cu-
ratore,reſtringe ad caſus proximos , quales ſunt legitimi ſed
furioſo & prodigo datur a lege,infrà de cura.§.furioſi. Et po
teſt eſſe ratio ,quia ſunt miſerabiles perſonæ , & pupillo
datur tutor in teſtamento,ſed curator puberi.In gloſ.qui re-
manſerunt.in fi.glo.Dic plenius, infrà in glo.ſed certe.Et ca
ue,quia hic glo.in ver.idem puto,loquitur quando emancipa
3 uit & extabant filiæ, & nepotes.& ſic ſatis plana eſt.†In glo.
ſed certe in fi.gloſſ.videtur contra intentionē literæ, in ver.
at qui.qui videtur dicere, quod frater non eſſet tutor legiti-
mus & ex mente in hoc differt a patrono , & a filio patroni,
vt euidenter apparet . Vnde dicas , quòd frater emancipa-
tus eſt fiduciarius tutor fratris ſui emancipati,vel in poteſta
te conſtituti,& nullo modo legitimus.Sed ſi per mortem pa
tris,fratres vel eorum alter efficeretur ſui iuris,tunc eſſet le-
gitimus. Et ſic intellige l.aduerſus.hic alleg. quæ vocat eum
legitimum.vt ff.ad velle.l.tutor,§.nec diſsimilem,C.de legi.
tut.l.fi.Et eſt ratio,quia quando per emancipationem exeunt
de patria poteſtate , vel eorum alter tunc capite diminuitur,
emancipatur & ius agnationis perdit, ff.de capit.dimi.l.tute
las.& apparet ſupra in ti.de legi.agna.tu. & de capi. dimi.&
eſt incognitus per legem 12. tab.& de iure ciuili , quantum
ad ſucceſsionem:ſed per prætorem vocatur tantum per bon.
poſ.vnde cognati,vt hic plenius videbis j.de leg.agn.ſucceſ.
§.fi.C.de leg.hær.l.fi.Et ideo cum nulla lege vocatur ad ſuc-
4 ceſsionem, nec ad tutelam ſed†quia conditores legum maio
rem fiduciam habuerunt de ipſo propter propinquitatem,
quā de alio,vocauerunt eũ ad tutelam,quãuis emancipatum:
& vocauerunt eũ fiduciarium.Sed qñ per mortem patris effi
ciuntur ſui iuris,tunc non minuũtur capite.ff.ad macedo.l.ſi
filiusfa.1.§.fi.nec deſinunt eſſe agnati: ideo ſunt legitimi. Et
pōt dici,ꝙ ex verbis & ex mente, ff.de leg.agna.tu.§.1.& ita
intellige eũ,tit.l.3.§.fi.cum l.ſeq. De patre autem non poteſt
ita dici in caſu,quo emancipauit:quia ille vocatur, de iure ci
uili ad ſucceſsionem.ff. ad Tertulli.l.2.§.obijcitur. Sed frater
emancipatus non erat cognitus de iure ciuili: ideo nullo mo
do poteſt vocari legitimus:vt prædixi. An aũt hodie ſit legi-
timus:dic infra in gloſſ.proxi.in fi. Et quod dixi de fratribus,
intellige de nepotibus:vt hic,in tex.& in glo.In glo.pro cer-
te: in fi.Hæc opi.non eſt vera.cũ lege 12.tab.fratres emanci-
pati ſint incogniti,vt dictum eſt ſupra ſuper gloſſ. proxi.ſed
5 bene verũ eſt,quod poſſunt dici legitimi,†quia cognati ſunt
vocati per leges nouas , non tñ per legem 12.Tab.hoc attri-
buendum eſt legi nouæ tollenti impedimentum, vt hic appa
ret:quia quamuis per legem 12.ta. hæreditas deferatur pro-
ximis agnatis:ſi tñ ſit impedimentũ,quia forte ille,cuius erat
6 hæreditas moritur captiuus,lex † Cornelia tollit illud impe-
dimentum fingendo ipſum eſſe mortuum in patria hora ca-
ptiuitatis , & talis hæreditas non cenſetur deferri per legem
12.Ta.ſed per l.Cor.quæ impedimentum tollit , ff. de vul.&
pupi.lex cornelia in fi. & ſic eſt dicēdũ in propoſito ſm doc.
&Iac.& Pet.quorum opi.vr ſatis vera , quamuis non probe-
tur per l.quam alle.Imo.facit ad contrariũ: ſed hoc ſatis pa-
tet.ff.ad l.fal.l. filiusfami. & no. ff.vnde li.l.2.§.pe.& ſecun-
dum hoc hodie frater emancipatus ſit legitimus. Patet C.de
leg.tu.l.pe.quæ corrigit.legem,fratres.de inoffi.teſta.

Item

ITEM. Ita tamen in fi. super tex. Sed queritur quid si pro
a ximior propter minorem ætatem repellitur, [a] an admittetur sequens in gradu? Videtur, ꝙ sic, ff. de legi. tut. l. pe. Contra ff. de testa. tu. l. idem fiet. Dicas, ꝙ si spes sit alterum fieri perfectæ ætatis ante, quam alter ad legitimam ætatem peruenerit, tunc succedit datiuus, non legitimus: alias legitimus. sic intellige, quod no. ff. de excu. tu. l. non solum, §. si libertus, vbi de hoc. Sed an adulto facto perfectæ ætatis, datiuus desinet? videtur ꝙ sic. ff. de tut. & ra. di. l. si tutor. 2. §. 1. & vide quod ibi. no. de hoc in Spe. de tu. §. 1. vers. pe. & antepe. & infra tit. proxi. super gl. ex testamento.

a Adnotatio. Repellitur. Et est aduertendum. secundum Angel. quòd sicut minor non potest esse tutor: ita non potest esse executor vltimarum voluntatum: quia æquiparantur.

De Attiliano tutore. Rubrica.

Hucusque tractatum fuit de testamentaria & legitima: sequitur de datiua tutela.

1 *Tutelarum potiores.*
2 *Mater, & auia qui tutrices fiant.*
3 *Datiuo succedit legitimus.*
4 *Iudicum quis tutorem det. 5.*
6 *Episcopus tutorem dat. 7. 10. 11.*
8 *Tutor a superiore iudice vbi non dandus.*
9 *Pupillorum res qui & vbi recipiendæ.*

SI cui. Primo tractat, ius antiquius, vsque ad §. sed ex his, & ibi ius antiquum, vsque ad §. sed hoc iure. & ibi nouum ius, vsque ad §. nos. autẽ vbi nouum supplet, quasi ipsum de nouo creando: & sic sunt quatuor iura, & quamuis tex. longus sit, breuis est tñ substantia & effectu. In glo. s. ex testamento in fi. & hæc probantur, videlicet primum. ff. de test. tu. l. tutor. §. 1. secundũ eund. tit. l. si quis sub conditione.
1 † Et caue tibi: quia adeo testamentaria & legitima præcedũt datiuam, quòd non valet datio facta per iudicem testamentario, vel legitimo non excusatis: vt patet in d. l. si sororis. vnde bene caueant legitimi, ꝙ periculum administrationis ad eos pertinet, ex quo pupillus tutore indiget: vt patet in C. qui da. tu. pos. l. sororis. Et hoc est notabile: quia non omnes hæc aduertunt, nec præuident periculum, quod eis imminet ex negligentia administrandi, vel se excusandi. Ista autem nõ
2 obtinent † in matre & auia: quia ille non sunt tutrices: nisi hoc velint, & requirant: vt in auth. vt li. ma. & auiæ. Et ideo dicunt gl. ꝙ valet datiua ante, quam requiantur, C. de confi. tu. l. 2. & no. in auth. matri & auiæ. C. qñ mulier tu. off. sed eis requirentibus datiuo desinit. Et sic intellige quod no. ff. de tu. & cur. da ab his, l. tutor si petitus, vbi gl. tenet contra. In gl. duobus, idest ibi cum alleg. de offi. præto. l. 2. hæc lex nihil facit secundum Ia. & Pet. quia loquitur de numero prætorum, non tribunorum, secundum eos, Sed dic, ꝙ satis patet per §. ijsdem temporibus, alleg. in gl. In gl. & hodie. in fi. hoc verum in ijsdem tribus casibus: sed non per l. Attilij vel Titij: quia illæ sublatæ sunt infra. §. sed ex his. sed per d. l. si quis sub conditione, secundum eos. In gl. sed quid si nullus, in fin. de hoc plenius, ff. de test. tu. l. si nemo. vbi sunt varia remedia. Spe. tñ vr̃ tenere illud ꝙ detur per iudicem tutor ad adeundum: vt in Spec. de tu. in prin. Quidam autẽ dicunt, ꝙ adeant de facto, per l. mulier. §. 1. ff. de cond. insti. Vel dic, quod ex quo tutor non datur, nisi suo, ꝙ suitas habetur pro aditione. ff. ad Treb. l. ita tamen. §. si pater. cum notatis, infra de hær. quæ ab inte. §. posthumi. In gl. hic tutor. in fi. Vel dic, ꝙ hoc casu posset expresse, quia cum hęc conditio intelligeretur in datione, si exprimatur, non facit actum conditionalem, ff. de leg. 2. l. si ita. de cond. & demon. l. 1. in fi. & l. cõditiones, quæ extrinsecus, secundum doc. & hoc satis apparet, in l. muto. §. si sub conditione. ff. de tutel. Sed quid si conditio non euenit, vel tutor testamentarius mortuus fuerit ante diei, vel condi
3 tionis euentum? Videtur, † quòd etiam si datus desinat, ꝙ succedat legitimus, cum nullæ remaneant reliquiæ, vt l. si quis sub cõditione. ff. de testa. tu. & d. l. si tutor. §. 1. de tute. & rationibus, de tu. & cur. da. ab his. l. si impuberi. Nec ob. ff. de tu. l. quæsitum. quia ibi fuerat tutor ille, in cuius locum datus fuerat: hic non. In gl. s. inquirendo, in fi. melius, ff. de tut. & cu. da. ab his. l. scire. §. cum reliquis, de suspe. tu. l. suspectus. In gl. ad pręfectum, in fi. Sed quomodo, cum ille, qui habet cognitionem tantum de criminibus, de ciuilibus se intromittere, non possit. ff. de iud. l. solemus, §. latrunculator? Dicas, quòd præfectus vrbi etiam de ciuilibus non cognoscebat, vt patet in l. 1. §. qui es, & §. cura. & in l. 2. ff. de offic. præ-
4 fec. vrb. † In gl. scilicet eum. qui. in fin. Sed ad quem locum reducetur? Glo. hic non aperit, sed tex. videtur hoc expedire. C. vbi petãt. tutores. l. vnica. Vt tamen clarius materię notitiam habeas, in qua doc. & gl. variant distinguere, quia aut pupillus habet domicilium & bona in eadem prouincia, & tunc non dubium, quin iudex illius loci debeat prouidere de tutore, vt d. l. vnica. C. vbi pe. tu. Aut habet in vna domiciliũ tantum, & in alia bona, & tunc sunt opin. Hu. dicit, quòd iudex domicilij non dabit, sed iudex bonorum, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. pupillo. Azo. dicit, quòd imo iudex domicilij, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. 1. §. 1. secundum diuisionem: & hanc Dyn. tenet. Tu potes dicere vtrunque dare posse: si tamen alter pręuenerit, alter dare non potest, quia tutorem habenti, &c. nisi in casu, quo illa omnia gerere non posset vt infra dicetur, sed si non apparet, quis præuenerit, forte impedient se in concursu, vt l. duo sunt Titij. de test. tu. Vel dic melius, quòd ambo administrent, quilibet in iurisditione sui iudicis. C. de testa. tu. l. 2. ff. de tu. & cu. da. ab his, l. filius, & in l. duo sunt Titij. vbi fuit mens testantis dare vnum, sed non constabat de quo. Hic constat, ꝙ duo fuerunt dati & de mente dantium. Aut habet domicilium, & bona in vna prouincia, & in alia bona tantum, & tunc glos. variant. Verius tamen est, ꝙ datur tutor in loco domicilij potest vbique administrare, siue datus fuerit a testatore, de quo non est dubium, siue a iudice. C. de excu. tu. l. 2. infra de excu. tu. §. datus. Sed si excuset se de his, quę sunt extra prouinciam, tunc iudex illius prouincię in qua sunt bona, prouidebit de tutore. Et sic intellige. ff. de excu. tu. l. non solum, §. qui testamento. cum ibi no. & l. propter, §. licet, & l. Iurisperitos, §. cum oriundus. de rebus eorum. l. magis puto. §. illud. Et sic debet intelligi. l. ex pupillo. Vbi autem moratur in vna prouincia in alia habet domicilium, & bona: debet reduci ad locum, vbi habet domicilium & bona, vt hic no. & patet. in l. vnica, prædicta. & fiet hæc redictio per officium iudicis. iuxta l. cum vnus. §. is qui. ff. de bo. auth. iud. pos. De hac materia no. in l. hic alle. & in Spe. tit. de cu. §. generaliter. ver. item no. quod pupillus. No. tamen quod hic voco locum domicilij, locum originis vbi pater tenebat domicilium tempore mortis suę, non originis patris: imo vere suum, si pater domicilium transtulerat. [Alij habent in alia lectura domini Pacaro, non originem patris, imo nec suam, si pater domicilium transtulerat.] C. de munic. & orig. l. 1. ff. ad munic. l. assumptio. §. filius, &
5 sic intellige. l. vnicam, C. vbi pe. tu. † Sed quæritur, nunquid iudex ecclesiasticus possit dare tutorẽ? & videtur quod non, quia absurdum est, &c. C. de testa. l. consulta diualia. 11. q. 1. c. te quidẽ, de primo vr̃ expressum infra prox. §. Preterea cũ datio tutoris, nedum respiciat personam, imo etiam patrimonium, vt l. pupillo. & alijs supra alle. & iudex ecclesiasticus de hoc se intromittere non debeat, vt extra de iud. c. nouit. de for. comp. c. ex tenore. Non vr̃, qđ possit, & ad hoc possunt adduci omnia iura, quę consueuerunt induci ad antiquã quęstionem, an legitimatus per Papam sit legitimus [alias legitimatus] quo ad temporalia. extra qui fil. sint leg. c. per venerabilem, potest dici, quod pupillo clerico dabit tutorem cum detur principaliter personę, vt supra qui da. tu. pos. §. certę. Et datus per eũ bona omnia administrabit, nisi se excuset de parte, quo casu iudex territorii dabit in parte illa, quia tunc datur rebus per l. pupillo. & alias leges allegatas supra. Secularis aũt iudex dr̃, quod non possit dare clerico cũ non sit de iurisditione sua, per hunc §. C. de epi. & cle. auth. statuimus, ff. de tu. & cu. da. ab his. l. 1. in fi. [Sed forte potest dari tutor ad rem, quia ille principaliter datur rebus, vt d. §. certę, & iudex secularis videtur iudex rerũ, vt d. c. nouit. & ideo vr̃ qđ iudex secularis possit interdicere bonis clerico, & dare ei curatorem.]

6 curatorem.] † Sed an episcopus posſit dare tutorē laicū? Nō vr̃, cum non habeat iuriſditionem temporalem ſuper eum: nec ius cogēdi.ff.de tu.& cu.da. ab his,ius dandi. Dabit clericos,pſbyteros, & monachos: & eos coget de iure canonico. 86.diſt.c.peruenit.16.q.1.c.generaliter,licet de iure ciuili ſecus,C.de epi.& cle.auth.presbyteros. Et ſi tales non reperiat,poterit nominare ſeculares,quos iudex ſecularis ad eius requæſtam coget.ff.de tu.& cu.da.ab his.l.diuus Marcus. Laico non videtur, ꝙ poſsit dare per iura prædicta: niſi in defectum ſecularis iudicis,quo caſu deuoluitur iuriſditio ad eccleſiaſticum iudicem:vt d.c.ex tenore,& c.cum ſit, & c. licet,& hoc in terris,in quibus non obtinet temporalē iuriſditionē: in illis enim poſſunt ſine dubio extra de appell. c.ſi duobus.

7 † Sed quid dices de epiſcopis,qui de cōſuetudine cognoſcūt, inter laicos indiſtincte de cauſis ciuilibus,vt videtur Engoliſmen epiſcopus. Adhuc non vr̃ ꝙ poſsit q̃uis.n. conſuetudo det ei cognitionem cauſarum ciuiliū:non tñ dat ei cognitionē cauſarū mixti imperij: cum ſint articuli diuiſi.vnde ille, qui habet de iure,vel de conſuetudine iuriſditionē ſimplicē, non ꝓpter hoc pōt dare tutorem: cum tutelæ datio ſit mixti imperij.ff.de tute.l.muto §.tutoris datio. & hoc niſi facultas eſſet ĩ.quingentos aureos, & tūc poſſet vna cū mḡratu:vt ĩ. proxi.§.Si tñ conſuetudo aliud ei tribuat, ſpecialiter in hoc caſu vr̃ tenenda.C. de man.li.l.vnica. Iudex autem ſecularis nō pōt dare nec cogere clericum ſed requirere pōt epiſcopū ꝑ dictas leges,niſi ſit clericus coniugatus,extra de cle.coniu. c.1.lib.6. epiſcopus tamē nullo modo poteſt cogere, niſi ꝓpter pietatem in caſu,quo alius non repériretur.vt 21.q.3.c.3. C. de epi.& cle.auth.presbyteros.

8 † Sed,an ſuperior poſsit dare tutorem in terra ſubiecti.V.g.Seneſcallus Regius dedit tutorem pupillo, qui eſt de terra Baronis ſibi ſubiecti: & in qua baro habet omnimodam iuriſditionem,merum,& mixtū imperium: nunquid tenet datio? videtur quod ſic:quia Præſes poteſt dare in locis,in quibus eſt defenſor.in auth. de defen. ciui.§ iuſiurandum,ver.valente.ff.de offi.proc.l. meminiſſe. & facit bene. C.de don.l.in hac. Dic contra cum Seneſcallus ſit iudex,& ſuperior in terra Baronis,in caſibus videlicet reſſortij tantum: & ſic non pōt exercere iuriſdictionis actum, niſi in defectum ipſius,ad inſtar Archiepiſcopi,qui eſt ſuperior Epiſcopo: & tamen non poteſt exercere iuriſditionē in dioeceſi Epiſcopi: niſi in caſibus,vt apparet extra de offi.or. c.paſto.& c.Romana.eo.ti.lib.6.ad hoc facit C.de of.præfec. vrb.l.1.Nec ob.contraria: quia loquuntur in locis & in terris,in quibus omnimoda iuriſditio pertinebat ad vnum ſolū: vt ad imperatorem,qui vtrunque inſtituebat, nec erat alicuius officialiū propria.Hic autem eſt propria Baronis, & hæc ſatis declarant ſtatuta Regia, quæ inhibent,quod gentes Regiæ non expletent in terris Baronum, niſi in caſu reſſortij.

9 † Præmiſſa obtinent in datiuis, de quib. loquitur hæc materia.Sed quid dices de legitimis & teſtamentarijs? Dic, quod debent venire coram iudice & iurare,vt in auth.vt hi qui res mi.obli.ha.per §.fi.& de mandato iudicis, vel eius authoritate res recipere.C.arb.tu.l.fi.de admi.tu.l.fi.de tu.qui ſatiſ.nō de.l.fi.Coram quo iudice hoc facere debent? Dic, quod coram illo,qui dare deberet,ſi non eſſent teſtamētarij.vel legitimi.arg.l.in hac.& d.l.conſulta.iuncta infra.gl. prox. In gl. ergo delegatur,ibi,cum dicit.dicitur.Sed adhuc ob.quia legatus proconſulis dat tutores,ff.de tu.& cu.da.ab his.l. 1. Glo. variat,quia in d.l.1.in glo.abſente. dicit, quod præſes poteſt committere propter ſui abſentiam.& in l.1.ff.de offi.eius cui man.eſt iuriſ.vr̃ dicere contrariū.Din.eas concordat,quia cognitio,ſeu inquiſitio poteſt committi, ſed non datio, vt vr̃

10 notari ead.l. 1. §. huius rei. † Sed dic clarius,& latius, quod quicunque habet regimen prouinciæ, vel territorij, & in eo omne imperium,poteſt dare tutores,per l.1.Alij qui nō habēt omne imperium,non pñt,niſi facultas &c.vt §.ſeq.Et ſic intelligo.d.l.1.ff.de tu.& cu.da.ab his, & eod.tit.in princ.& hoc ſi habet ex vi dignitatis,& quaſi inſtituti. Sed ſunt nonnulli,qui nō inſtituuntur,ſed loco defuncti ponuntur per illū,qui poſſet inſtituere, vel quibus officiū commendatur ad tp̃s,vel committitur a tali qui poſſet inſtituere & dare titulū dignitatis,vel officij,& tales pñt ēt dare tutores,& de talibus loquitur ēt d.l.1.C.de eo,qui vi.obt.alle. l. vnica. Illi.n.pñt oīa,quæ ordinarij poſſunt,vt ibi patet,nec de illis meruit fieri contrarium. Sunt autem alij,quibus committitur non per illos, qui intitulare pñt in officio, ſed per intitulatos, ſicut per præſides & alios officiales intitulatos. Et de his non reperio,ꝙ poſsint dare tutorē,niſi delegatus proconſulis, in quo vr̃ ſpeciale,vt in d.l. 1.de tut.& cu. Et ſic videtur,quòd tutoris datio delegari non poſsit nec cum vniuerſitate: nec alias ſpecialiter.ff.eo.nec mandante. Sed an hodie poſsit delegari, ſaltem in caſu quo competit iure magiſtratus, infra prox. §. ff.eo.l.ius dandi,& tamen non poterat delegari,vt l.ius dandi,gl.videtur dicere,quòd non,in d.l. 1.de off. eius cui man. eſt iur. Quod ſatis videtur verum, quia ſpecialiter per legem cōmittitur,& ſic non pōt delegari per d.l. 1. Item ēt de iure florum,iure magiſtratus competebat,vt d.l. ius dandi, & tñ non poterat delegari,vt l.nec mandante,de iure canonico vr̃ cōtra,extra de off.deleg.c.venerabilis,extra de offi.vica.c. 2. lib.6.Sed quare poteſt iuberi ſaltem,vbi non ſunt magnæ facultates,& non pōt mandari? Reſpondeo, lex quæ tendit ad vtilitatem pupillorum,magis confidit de officialibus, ēt minoribus quam de priuatis,quia magis ſunt electi. & cum maiori maturitate ideo permiſit illud iuberi nō alijs committi. Quid ergo dices de officiali Epiſcopi,vel iudice Balliuo, vel Seneſcallo,Baronis? Non videtur,quod poſſint dare tutores: quia loco alterius ſunt intitulati tanquam in officio,quod apparet: quia vnum,& idem auditorium eſt ipſorum,& dominorum ſuorum extra de conſue.c.non putamus,li.6. Præterea in tales non tranſit niſi ſimplex iuriſditio, niſi largior de-

11 tur poteſtas,extra de offi.vica.c.2.lib.6. † Sed contrarium eſt expreſſum extra de iud.c. ſi annum,lib. 6. & quamuis ibi loquatur de curatore ad litem: nihilominus loquitur de generali,non ad certam litem:ſed in ver. ſeq. loquitur quando ad certas lites,quæ dixi de datione tutorū,intellige in datione curatorum,infra de curat.§. 1. Sed forte legati poſſunt dare curatorem ad litem: quia ille non inſtituitur cum tanta ſolennitate: nec eſt tantum periculum, vt C.arbit. tut.l.fin. quod verū eſt delegatis à principe. Secus ſi ab alio, & ita patet in c.ſi annum,alleg.lib.6.& ibi no.per Arch.Inno.tamen notabat alio modo,extra de procu. ca. petitio. cuius opi. eſt adhuc vera in alijs,delegatis quam à Principe.

1 *Libra argenti & auri quanti ſit.& 2.3.*

Nos autem. In gl.quam nos habemus. Sed quo modo ſibi blanditur Iuſtinianus: quia de iure Digeſtorum videbatur idem,vt l.ius dandi.ff.de tut.& cur.da.ab ijs.Sed dic,quòd l. illa intelligatur ſecundum §.ſed hoc iure,alleg. ſupra proxi.

1 vt ibi not.ideo iſte.§.addit ad illā,ſicut ad d.§.† In gl. 1.lege l.aureos,in fi.Quinque autem valent libram argenti.C.de argen.pretio quod theſau.infer.l.1.lib. 10. & ita libra auri valet quinquaginta,alias valebat 12.libras argēti, & vltra duos aureos.Et tamen mercatores regni dicunt, quod marca auri non debet valere niſi 12.marcas argenti, ſed tunc forte erat aurum charius, quam nunc ſit,vnde hodie in regno eſt ma-

2 gna abundantia auri,& ideo vilius.†Sed quantum valent hodie quinque ſolidi,vt ſciamus vim huius § Gloſſ.videtur dicere,quòd ſeptuagintaduo aurei valeant libram auri, vt no. gl.in aut.de defen.ciu.§.1.& iudicare,ponendo libram auri, pro ſex libris argenti. Sed certe,vel moneta de qua loquitur,

3 erat nimis fortis,vel aurum nimis vile.† Vnde ſcias,quòd in libra ſunt 12.vnciæ,& in marca 8.ex quo ſcias quòd 72. au-

a rei faciunt libram [a] auri. Et quot vnciæ faciunt libram ſatis cito cum campſoribus ſcire potes, quantum autem valent, regula ſeu doctrina certa dari non poteſt: propter diuerſos valores monetæ auri,& argenti,quæ in diuerſis temporibus, contractibus, regnis & regionibus ponuntur aſcendunt & deſcendunt pro voto regentium. In gloſſ.ſcilicet tabellionū, in fi.ibi videbitis,ff.de ma.con.l.magiſtratus.

a Adnotatio.Septuagintaduo aurei faciunt libram.l.quoties.C.de ſubſcep.& arca.lib.10.Sed aduerte quòd licet Bar.in auth.ſed nouo iure. C. ſi cer.pe.dicat librā auri conſtare ex centū aureis.hodie,libra auri conſtat ex 96.ducatis Venetis.vt no.idem Bar.in allegata.l. quoties, de quo vide per Fel. in c. con querente.col.1.extra de offi.ord.

IMPV-

IMPUBERES. In hoc, §. reddi rationem quare impuberes debent esse in tutela, & est planus.

1 *Obligationis ortus.*
2 *Agi de dolo in tutorem posse.*
3 *Actio de ra. dist. qualis.*
4 *Dolus quando probandus.*
5 *Actionum fur. & ra. dist. concursus & differentiæ 6.*
7 *Actiones fur. & rat. dist. cur se tollant.*

CUM ergo. In gl. sed si ibi, cum dicit, non nascitur actio
1 tutelæ. † Sed obligatio nascitur ex qualibet mala administratione, ff. de admi. tut. l. tutorem, qui tutelam gerit. Obligatio autem bonorum censetur esse nata a tempore delatæ & susceptæ tutelæ, vt C. de admi. tut. l. pro officio. C. de bon. quæ libe. cum oportet. §, fi. de epis. au. l. de creationibus, quando mulier tu. off. fun. po. l. fi. de sec. nup. l. hac edictali. §. his illud. Cōtra de priui. fis. l. si debitor. Sed in casu isto præcessit quasi contractus, ibi non. Sed in eo, quod subiicitur, quòd aliæ nō intentatur. ob infra tit. 1. §. fi. ibi videbis plenius. In gl. id est, actione. in ver. est & alia, ibi propter dolum. Dicunt. do. Ia. &
2 Pe. qui parum, aut nihil dixerunt hic † quod gl. quandoque dicit quòd hæc actio datur ex dolo, videlicet, quòd tutor male & dolose versatus est in administratione. Sed qñque dicūt, ꝙ datur siue dolose siue non: quod est verius secundum eos,
3 & sic transeunt. Scias, † ꝙ hæc actio de rationib. distrahendis, est proprium nomen actionis, & ponitur inter ciuiles in arbore, vt ibi videbis, & oritur ex interceptione rerū pupillarium, vt no. ff. de tu. & ra. dist. l. 1. §. considerandum, ver. hunc tamen super verbo, eiusdem facti, vult dicere, interceptione alicuius. i. amotione alicuius, vel aliquarum rerum, de illis rebus pupillaribus, forte ponendo inter suas, vel in vsus suos conuertendo, vel sicut de propriis negotiādo. Et in ista actione sufficit probare rem interceptam, nec oportet probare
4 dolum. † Item, nec quòd inuito domino. Sed in actione furti oportet probare dolum, vt nota. in d. glos. Si tamen ille, qui agit hac actione velit proponere, & probare dolum, bene potest: & in hoc casu concurrit cum actione furti. Et sic intellige. ff. de administra. tut. l. tres tutores, & l. non existimo. in fi. & actio non tollit actionem furti, nec econtra, sed actio tutelæ & hæc adinuicem se tollunt, vt not. & ibi patet.
5 In hoc est mirum, † quare hæc actio de rationibus distrahendis & furti non se tollunt nisi saltem in eo, quod excedunt, iuxta regulam, ff. de act. & obl. l. qui seruum, vi bo. ra. l. 1. cōmo. l. vnde quæritur. Sed text. respondet in d. §. pe. Nec enim eadem obligatio est furti, & tutelæ, vt quis dicat plures esse actiones eiusdem facti, sed plures obligationes. Nam & tutor, & fur, obligantur, hæc sunt verba text. & sunt multum obscura. vnde gl. dicit ibi, quòd diuersæ sunt, quia vna ex sola interceptione non dolosa, alia ex dolosa. Item vna quando per fidem, altera quando domino inuito. Sed hoc non videtur posse sustineri, in casu saltem quo concurrunt, quia tūc vtrobique dolus & voluntas domini. Sed dic, quòd adsunt diuersæ obligationes, quia quamuis actio de ra. dis. extendatur ad casum illum, non mutet suam originem, nec naturā, nec in casu quo currit ille, qui agit actione de ra. dist. probat dolum, nec voluntatem domini. Vnde ibi nihil tangitur de materia act. furti, nisi de sola interceptione, sed in act. furti oportet probare dolum, quòd animo lucrandi, sibi & forte voluntatem propter ius administrandi, quod habet tutor, quod eum excusat a furto, vt dicta lege merito. ff. pro socio, & dicta lege tres tutores, & ita diuersæ sunt obligationes.
6 † Item datur actio furti, quasi contra extraneum, nec habet dicere, nec probare eum tutorem in actione de ra. distr. oportet, quòd dicat & probet tutorem fuisse, qui vellet dicere ꝙ hæc actio de ra. distr. oritur ex quasi contractu, sicut tutelæ, sed ex interceptionibus tutor obligatur, sicut ex singulis malis administrationibus, in act. tut. vt dixi supra in princ. §. Tunc apparent magis diuersæ obligationes huius actionis & fur. & tex. satis hoc innuit d. §. penult. versic. in tutela ex vna obl. &c. vnde act. tu. & de ra. dist. quasi eædem sunt. Nam vna non potest intentari nisi finita tutela, sicut nec alia, vt l. 1. §. fi. de tut. ra. distr. Item est aliud mirabile, quare act. tu. tollit hāc saltē in eo, qđ excedit, cōtra dictas ll. quia si dicas ꝙ sint ex vna obligatione, sicut tex. dicit in d. versi. in tutela, non vr̄
7 bona ratio: † quia condictio furti eam in totum tollit, quæ tamen non ex eadem obligatione, vt supra dictum est, vt l. actione. ff. de tu. & ra. distr. Sed potest dici, quòd ideo condictio furtiua illam tollit, quia ambæ continent rei persecutionē. Sed cur tollit in eo, quod est pœna quia forte fuit visum legislatori, quod sufficiebat actio furti, & videtur speciale in ista actione, quia forte nimis rigorosa. punit enim tutorem, de cuius malo animo non constat, quod fuerit contra rationem fauore pupillorum.

De authoritate tutorum. *Rubrica.*

Postquam supra dixit qualiter tutores creantur, subiungit qualiter creati se regere debeant.

1 *Infantem non obligari.*
1 *Pubertati proximus obligabilis & qui.*

VTHORITAS. In tex. ibi, cum dicit, non est necessaria. tunc autem est necessaria si sit maior infante, ff. de verb. oblig. mulier. ff. rem pu. sal. for. l. 2. & l. seruum pupilli. In gloss. quia tunc ibi, cum dicit, de pac. contra iur. Et intelli
a ge, quòd valet authoritas in contractibus, ª ex quibus potest vtilitatem reportare, quia donare non posset, etiam cum autoritate, C. de admi. tu. l. non omni secundum do. Iac. & Pet. in l. fi. C. si ma. fac. sine decreto ali. ra. ha. In ead. gl. ibi, cum dicit, quid ergo in excommunicato. est econtra, quia pōt facere damnum suum, & se obligare, sed non acquirere secundum Host. in sum. de pœ. §. fi. ver. ꝙ si is. Sed Inn. dicit, quòd potest sibi acquirere, vt no. de dol. & contu. c. veritatis. In gl. & sic nota. ibi. §. prospeximus, hoc speciali fauore pupilli,
b ᵇ ius commune contra. C. de rescin. ven. l. ratas, & est ar. quòd si quis maior. & habilis contrahit matrimonium cum pupilla, ꝙ maior sit ligatio, Sed dic, quòd non est ligatus vinculo matrimonij, sed promissionis, extra de despon. imp. c. de il
1 lis, & ibi no. † In ea. gl. fi. In hac materia sunt diuersæ opi. gl. & doc. Vnde recolligēdo dicas, quòd aut pupillus est infans, & dic, quod nullo modo obligatur. ff. de cōd. inde. l. quod pupillus, de act. & obl. l. pupillus. Aut maior infante, & tūc si sit proximus infantiæ, vr̄ gl. dicere, ꝙ sit idem, ac si esset proximus pubertati, vt no. ff. de noua. l. 1. Quidam dicunt, quod est idem sicut de infante, & sic vr̄ tenere. Dy. in l. impuberes, in fi. ff. e. & gl. C. de inut. stip. l. 1. Et hęc satis est consona rationi. Cum enim obligatio contrahatur per consensum, ff. de pact. l. 1. vix posset dici, quòd pupillus proximus infantiæ consensum habeat qui omnia daret pro vno pomo, vel pro vna bursa. Et ad hoc facit, quia nō delinquit antequam sit proximus pubertati, & consensus procedit ex animo sicut delictum, vt ff. de reg. iu. l. popillum, & l. pupillus, de fur. l. impuberem, ad l. aquil. l. sed & si quemcunque, §. sed etsi infans, &c. Hoc casu
2 † potest dici proximus pubertati, non ex annis, sed ex capacitate intellectus, & ita forte volunt leges proxime alleg. Plerique enim reperiuntur magis doli capaces in nono, vel decimo anno, quam alij in 14. Vnde multum aduertendum esset, an sit malitiosus, vel capax doli & consensus, vt tunc obligetur. & hoc vr̄ bene probari. ff. de spon. l. in sponsalibus contrahendis ætas secundum vnum intellectum, tamen in omni dubio ex quo est 7. annorum iura prēsumunt ipsum hr̄e consensum, vt patet extra de despon. imp. per tot. de iud. si annum lib. 6. ff. de admi. tu. l. 1. §. sufficit. Et ideo, nisi euidenter appareret ipsum nihil sentire, dic, ꝙ obligať, sicut pubertati proximus. In quo dic, ꝙ aut habet tutorē, & tūc aut cōtrahit cū tutore, & refert an clam, vel palam, & an cum tutoris autho. vel non, ff. eo. pupillus, §. 1. & §. sane. de adm. tu. l. non existimo. an cum extraneo, & tunc si cum authoritate tutoris rite adhibita, obligatur naturaliter, & ciuiliter, sed restituitur si sit læsus, vt plene no. in d. l. 1. de noua. ff. eo. l. impuberes, Si sine authoritate gl. dicunt. quòd obligatur naturaliter, vt not. in d. l. 1. & vtrobique. & hoc sequitur Dy. sed Ia. & Pe. nullo modo per l. si curatorē. C. de in integ. rest. imo æquiparatur prodigo & furioso, vt ibi. & sic potest intelligi. l. 1. C. de inuti. stipu. si non habet tutorem, obligatur naturaliter, vt

d. l. 1.

d.l.1.de noua.ad l.fal.si pupillus.quando di.le.ced.l.cum il-
lud.§.hæres.& ciuiliter & naturaliter, si sit factus locuple-
c tior,[c] vel dolum commisit.ff.de do.l.1.§.an in pupillum. in
gl.hic alle.in glo.ff.de exce.do.l.apud Celsum.§.si quis tuto
rē.Et hoc in casib.& in quib.obligatur naturaliter, sed nullo
modo obligatur, ē factus locupletior: sed agitur ad exhibē
dū,vel rei vēdicatione vt no.ff.commo.l.sed mihi.dic,vt ibi.
ex quasi contracto extra iudicium obligatur: si sit sibi vtile,
alias nō:vt patet.ff.de neg.gest.si pupilli.& l.4.§.curatoris.
in iudicialibus qualiter obliget:videbis j.proxi.§.dic,vt ibi.

a Adnotatio.In contractibus. Pupillus in delictis cadentibus in eo. obligatur.l.pupillus.in prin.ff.de reg.iur.§.fi.cum si. infra de ob. ex de. Item ad finem,vt liberet per acceptilationem.quia tunc efficitur locupletior: vt per gl. sing.in l.2.ff.de accep.Item potest sine tutore ea,quæ sunt facti, vt l. poss. ff. de acq.re.do.& l.quamuis.ff.de acq.pos.his casibus obligatur pupillus sine tuto.authoritate,vt per Iasonem Mayn.

b Fauore pupilli.An & quando contractus potest claudicare? Vide plene per Cy in l.1.C.si seruus exter.

c Locupletior.Quando pupillus sit factus locupletior.Vide hic.per do. Are. Item cui incubat onus probandi, an pupillus sit factus locupletior,vel non. Item quid si pupillus,nec meliorem nec deteriorem cōditionem suam facit. Item hic vide distinctionem pulchram per eundem Are. quando pupillus sine tutore obligetur.

1 *Iudice autore, quæ, an & fieri queant.*
2 *Tutorem solum non quærere.*
3 *Pupillum solum non adire.*
4 *Sententia quando in pupillum, vel pro eo valida?*
6 *Pupillus quando, an & sine tutore litiget?*
7 *Minorum quis continuo puniendus?*

NEQVE Tamen. In glo. ex testamento. ibi cum dicit:
cum pupillus non habet tutorem, ergo a contrario sensu, si
haberet,non posset iudex authorizare:vt videtur expressum
extra de iud.c.si annum,lib.6.C.de iud.deli.l.si infanti.in fi.
1 Et hoc intellige in hoc casu: quia † in alienatione rerum im-
mobilium,nō sufficeret iudicis authoritas,C.si propter pub.
pe.l.fi.& videtur notari de fideiuss.min.l.2.sed in alienatione
rerum mobilium,forte sufficeret.Et ita posset intelligi quòd
no.ff.de min.l.ait prætor.§.permittitur.vbi videtur gl.con-
traria,quòd si iudex & tutor authorizarunt eum, nō videtur
valere: vt no.in Spe.eo.§.generaliter vers.quòd si pupillus.
Quod potest esse verum, si iudex crederet eū verum tutorē:
vt C.qui admi.ad bo.pos.prima.In fi.eiusd. gl. de hoc dubi-
tat in l.si impuberi.ff.de tu.& cu.da.ab his. Dyn. videtur te-
nere opi.primam,quæ est ibi,secūdum quosdam. Sed hoc nō
est in meo Dyn.Vnde videtur hęc verior per l. si infanti. in
fi.alleg.supra.Itē dic alios casus,in quibus fallit infra de hęr.
2 ab inte.§.sui item.C.de bo.quæ lib.l.fi.§.sinautē patre.† Sed
posset dubitari,an tutor sine pupillo posit bonorum posses-
sionem acquirere.Et gl.quandoque dicit,quòd non si pupil-
lus sit maior infante sicut nec hęreditatem. C. de iur.deli.l.
potuit.& ita no. C.qui admit.ad bo. poss. bonorum,sed in l.
potuit.no.contra.& d.l.impu.quod est verius secundū Dyn.
quia in bo.pos.interueniunt. iudex & tutor, quod non est in
aditione secundū eū.ff.de bo.pos.in pupillo.& l.tut. Nūquid
ergo iudex & tutor possent adire? non. quia non cōmittitur
iudici aditio,qn̄ pupillus non habet tutorē: vt l.si infanti. in
fi.sicut datio bo.pos.C.qui admi.ad bo.po.l.fi.In gl. vt per se
natusconsultū.cum allegat.§.sed quia.& hoc vbi maior est in
a fante: alias fit restitutio soli tutori.[a] ff.ad Tre.l.restituta.§.1.
C.ad Treb.sancimus,in fi.gl.infra de eo.cui bo. li. causa ad id
est,§.1.In gl.administratoris,ibi cum alle.ff.eo.l.4.hoc verū,
b si non administrat: quia non potest: [b] quia forte, prohibi-
tus,vel omnes,iussi sunt:ff.de admi.tu.l.Titium & Mæuium.
si autem non administrat,quia non vult, secus.ff.de acq.hær.
l. pupillum.In dubio autē omnes possunt: nisi testator aliud
disposuerit,vel iudex,C.de auth.præst.l.fi.si vnus ex pluri.l.
1.ff.eo.l.quod dicimus,§.1.vide in d.l.4. ff. eo. In fi.eiusdem
c gloss.quidam habent, hoc in adulto sufficit, [c] C. de admini.
tu.l.cū quidā,si non habes,suppleas. & vide quod no. in d.l.
cum in vna.§.1.alle.in gl.est & alia, ibi eum alleg.l. minori-
3 bus.25. an. Sed hæc ratio non vr̄ perpetua: quia † posset es-
se adeo lucrosa,ꝙ expediret talia & plura sustinere: vel for-
te nullos habet creditores.Odofr.reddit(vt fertur)aliam ra-
tionem: quia pupillus obligatur adeundo. ff.de acq. hære. l.
more.qui.ex cau.in pos.ea.l.apud Iulianum,§.fi.quem cōstat
non posse obligari sine tutore:vt dixi s̄.ff.eo. l. & si conditio
nalis,§.1.Ideo adire non potest sine tutore,etiam lucrosam.
Sed quare non saltem,vt alios obligaret,& ipse obligaretur:
sicut in d.prox.§.dicūt Ia.& pe.quòd in proximo casu proui
detur contrahentibus cum eo.quia habet exceptionem, ff.de
rescin.ven.l.si id quod,§.pupilli. quia nō sic creditoribus hę
reditarijs. Non enim debitores hæreditarij possent excipere
ad vtilitatem creditoris cum nil eorum intersit secundū eos.
Vel dic,quòd contrahenti potest imputari,ꝙ cū minore con
traxit.ff.de min.l.cum mandato.non si creditoribus hęredita
ri.In ea.gl.cum allegat l.clarum.Doc.& maxime Di.consue-
ueruut hic distinguere, quia aut pupillus seu minor fuit sem
d per sine tutore vel cura. in iudicio: & non valet: [d] vt l. cum
& minores,alleg.in gl.quod verum est contra ipsos: sed pro
eis sic.l.non eo minus,C.de proc.Sed Ia.contra, quod indi-
4 stincte non † valet,vbi scripsi.quod potest esse verum de dif
finitiua,secus de interlocutoria.ff.de bo.auth.iu.pos.l. si mi-
nor.qui.ex cau.in pos.ea.l.hæc autem. Aut fuit ab initio tu-
tor.& curator, sed non in fin. & tunc si vsque ad conclusio-
nem,vel causam plene examinatam, valet snīa,& processus,
si quis secutus sit.C. de adul.quamuis.1. Quod posset proce-
dere,si tutor vel curator esset legitime contumax, alias non
valeret sententia,vt C.quomodo & quando iudex.l.si vt pro
ponis.Aut fuit ex post facto,sed nō ab initio,tunc non valet,
vt l.momentaneæ,C.qui li.perso.secundū doc. Sed secūdum
gl.valet quæ non esset vera, si non fuit in contestatione, &
in aliis substātialibus,sine quibus iudicium redditur nullum,
C.de lit.cont.l.1.& l.prolatam.de sen. & interl. Hoc autem
fallit in quatuor casibus,qui sunt hic,in quibus minor potest
esse in iudicio sine tu.& cur. & valet processus & sententia.
secundum glo.Et caue, quia primus & vltimus possunt habe
re locū in pupillo,sed medij non,vt patet in gl. Multos alios
casus ponunt gl.& doc.extra de rest.spo.c. ex parte.vt in cau
sa matrimonij beneficiali,seu ecclesiastica, in voto,morte pa
5 tris,&c.de quibus 20.q.3.c.de crimine. Sed † hoc non vide-
tur verum per l.clarum,C.auth. præst. Vnde credo, quòd in
beneficialibus & spiritualibus,dependentibus ab eisdem, pos
e sint esse in iudicio sine curatoribus minores 25.annis,[e] maio
res 14. & in casu quo veniam ætatis impetrauerunt, in aliis
non,nisi habeant curatorem,per c.si annum,extra de iud.li.
6. Ex quo enim ibi specialiter in illis permittit. inhibet de
alijs,vt l.maritus, C. de proc. & hoc ibi videtur tenere Azo
in summa.§.est autem,ad medium. Pupillus autem non po-
test esse in iudicio in aliqua causa sine tu. authoritate, vt pa-
tet,ff.de accu.l.2.§.pupillis,vbi est casus, quo prosequendo
mortem patris, opus est tutore nisi in casu momentaneæ,
pos.vbi etiam seruus agere posset. & sic intelligo.l. momen
6 taneæ,& C.si per vim,vel alio modo l.1. † Quid ergo si agā
contra minorem,& non vult comparere? Respon. si sit ma-
ior 14.an.& sit contumax,potest condemnari, si talis sit cau
sa, vel in tali statu, quòd posit ferri sententia in absentem,
ff.de min.l.minor.et amsi quasi contumax,vel potest excom
municari etiam pupillus,si sit doli capax. etiam propter con
tumaciam tu.vel cu.nisi purget cum posit,vt no. in Spe. de
contu.§.nunc dicamus,ver.fi.de sen.exc.§. sequitur, ver. sed
pone.Et potest fieri missio contra tales, imo & contra infan-
tem,vt l.hæc autem,ex qui. cau. in pos. ea. Nec doli capaces
restituentur aduersus contumaciam, quin soluantur expen-
sę.ff.de mi.l. cum mandato, sinautem ipsi, aut tutor & cu. si
quos habeat tenentur,vt in l.properandum,§.fi. C. de iu. In
f gl.fi.f.in fi.ff.mand.l. hæreditatis, sed quamuis non subesset,
nihilominus idem esset,vt hic apparet.

a Adnotatio. Soli tutori. Idem Ang.& Ias.hic. Idem potest solus bo.pos. agnoscere: quia in facto consistit secundum eosdem hic.

b Non potest.Item nec gerere potest: quia nondum est decreta administratio.alias secus:vt per glo.in l.4.ff.eo.Ang.

c Adulto sufficit.Idem tenet Ias. dicens, quod bene sufficit in curatore adulti.l.cum quidam,C.de admi.tu.& est ratio,vt ibi not. gl. quia adulto datur iure ordinario: pupillo vero extraordinario,secundum eundem Ias.

d Non valet.Et quoniam iudicium cum minore agitatum teneat, vide plene hic per Ang.

e Minores 25.an.Ponit hic Are.quæstionem,an iudicium agitatum cum minore valeat: & distinguit per multa membra:vide eum hic:

f In gl.fi.Vide hic Ang.latius circa fin.

1 *Curator, quando & ad quæ cogendus?*
2 *Pupillus iubente prius patre, adeat.*
3 *Iudicem post actum rectè decernere.*
4 *§. Tutor sensus.*

1 a T V T O R. † In glo.non enim compellitur. in fi.dic vt ibi:
quia in iudicialibus compellitur, qñ pupillus est reus, C. de
admi.tu.l.fi.§.pe. Et idem, vbicunq; est euidens & indubita-
tum damnũ pupilli,vel tertij,quod cõmode resarciri nõ pos-
set,melius etenim est,& c.C.in qui.cau.in inte.rest.nõ est ne.
l.fi.& ita videtur sentire Di.in solutione dictæ l.fi. quãuis gl.
ibi alias. quis enim compellitur de proprio facere vtilitatem
alterius sine damno suo? vt plenè dixi supra l.fusia Cani.cur
a non tutor pro euidenti pupilli vtilitate compellitur? a † In
2 gl.non modicũ.in fi. sed cur iussus patris debet præcedere in
aditione. sed authoritas tutorum sufficit si sequatur inconti-
nenti? Quidã dicunt, ꝙ filius non est integra persona iussu
non præcedente: ideo oportet præcedere:sed ita parũ pupil-
lus supra prox.§.Alij dicunt ꝙ aditio debet esse certa: vt pa-
tet per tot.tit.de acq.hær.& maxime in l.si dubitet.& l.sed si
de sua.Ideo mandatum præcedere oportet,ne aditio filij de-
pendeat ex voluntate patris.& idẽ per omnia in pupillo ante
authoritatem præstitam adeunti. Potest dici,ꝙ non est idẽ:
quia penes filium non remanet hæreditas etiam per momen
tum,ff.de acq.hær.l.placet. Ideo oportet præcedere volunta
tem patris,cui acquiritur emolumentum & damnum:non sic
de pupillo & tutore potest dici.Et si dicas,ꝙ ius hæreditariũ
residet in persona filij,cui quæritur,ff. de sol. qui hominẽ,§.
quidam.de leg.1.cum filiosa. cum ibi notatis. Respondeo,ꝙ
non sic,sicut in persona pupilli,cui quæritur:& non alij quo
ad vtilitatem & damnũ. sed in persona filij remanet adeo nu
dum ius hæreditarium,ꝙ eius substantia tota & exercitiũ cũ
emolumento & damno transfertur in patrem. Et ideo opus
est eius animũ & declarationem præcedere, cũ penes filiũ in
3 tali qualitate,& substantia remanere nõ posset.† Sed quid de
decreto iudicis? Videtur, ꝙ sufficiat si interponatur ex post
facto,C.de iu.fisci.l.instar.de decur.si quos.Sed do. iuris can.
b videntur velle, ꝙ debeat interponi in contractu b statim ar.
huius §.& de hoc no.Arch.de reb.eccle.non alie.c.1.lib.6.&
facit,ff.de re.eo.l.si pupillorum, §.si prætor & de hoc scripsi.
C.de sacros.eccl.auth.hoc ius. De consensu capituli constat,
ꝙ sufficit interuenire ex postfacto in casib.in quibus requiri-
tur. extra de his quę fiunt a prę̨l. sine consensu. ca.c.cũ vos.
In gl.no.caute.ibi cum alle.de obl. excom.sensu.Et intellige,
vbi tutor & pupillus mittunt epistolam:alias si cõtrahere vo
lens cum pupillo,mitteret eam, si tutor & pupillus sint prę-
sentes & acceptantes,quia si tunc perficitur contractus,vide
retur valere.Et ad hoc facit quod no.ff.autho.autor.tu.l.obli
gari,§.tutor.vbi est iste §.quasi de verbo ad verbum. patet in
4 §.fi.l.eiusdem.Et † obtinet,quod hic dicitur in contractu qui
per pupillum geritur,secus si per aliũ, qui pupillo possit ac-
quirere.ff.de acq.hęr.l.si per epistolam.quę videtur obstare,
dic vt ibi in fi. eiusdem glo. quia forte non authorizauit ex-
presse,ff.eo.l.etiam la.1.& ibi no. & patet de tu.l.1.§.mutus.
& dico expresse,si apparet per verba,vel scripturã,quòd au-
thorizare vult.ff.eo.l.obligari,§. fi.de acq.hęr.l. si quis mihi
bona,§.antepen.& pen. vel nõ sponte,vt dixi supra prox.vel
conditionaliter,ff.de auth.tu.& si conditionalis, vel genera-
liter. vt d.l.si quis mihi bona.

a Adnotatio. Compellitur.Dic secundum Ang. quod in genere cogitur admi
nistrare. Item in certo actu iudiciali authorizare.l.fin.ff.& C.de admi. tu.sed
in extraiudicialibus non cogitur: nisi ex hoc pupillum damnificari constet:
vt per eum hic.
b In contractu. Adde de hoc Ant.Cor.sing.suis. in ver. decretum.lo.2. & in
sing.in ver.minor.lo.1.

1 *Actio in tutorem, quando nata, dataue.*
2 *Tutores dari qui nequeant.*

S I Inter. In glo.f.rei vendicationis,ibi, cum dicit, vt hic
a dicitur,do.Iac.& Pe. distinguunt a hic, an actio nata esset an
1 te,vel post.† Ego autẽ magis late recipio, quia aut actio erat
ante nata,& agitur,vt hic per contutores, si sint duo,vel plu
res tutores,vel curatores, vt hic. & ff. de test. tu.l. si plures.
Aut post,durante administratione, & tunc aut ex alia causa,
quàm administrationis,tunc contra tutorem nascitur,sed nõ
intentatur,ff.de tu.& ra.dist.l.si tutor.la.1. & l.si adhuc. Sed
contra curatorem nascitur & intentatur,ff.de admi.tu.l.cum
curatore. Si ex causa administrationis, tunc contra tutorem
non nascitur,nec intentatur durãte tutela,sed ea finita,sic,vt
d.l.si tutor.Contra,quia nascitur & intẽtatur pro vna specie,
sed non generaliter nisi demũ finita cura.C.de admi. tu.l.ad-
uersus.nisi in cura furiosi,quia incertũ est, qñ illa finietur,ff.
de tu.& ra.dis.l.nisi finita.§.cum furiosi.Sub hac dist.intelli-
ge omnia iura.ff.rem pu.sal.fo.l.non quasi.§.hanc stipulatio-
nem.& de admi.tu.l.actus.& l.cũ plures. de contra.iu.tute.l.
b 1.§.finito. In ea.gl.ibi,cum dicit, dicimus. b gl.in hoc varia-
tur.Nam in auth.minoris debitor.C.qui da.tu.pos.non tenet
hanc vltimam,sed primã videtur tenere.ff.de proc.l.pater.in
gl.1.Doc.tamen cõmuniter approbant gl.quę est in auth.mi
noris.quia sola mater,& auia excipiuntur, vt in auth. ad hęc
C.quando mulier tu.off. fun. potest, & sic videtur regula in
alijs confirmari. In ea.glo.in fi.idem no. in cor.vt hi,qui res
min.obl.se ha.perhib.§.1.& C.qui da.tu.pos.auth. credito-
res.Spe.ti.de tu.§.generaliter. ver.itẽ quod tutor.C.de tu.l.
plures.Sed cõtra auth.mino.quę per doc.approbatur.Et idẽ
si rem cõmunem habeat cum pupillo,licet cõtra videatur no
tari.C.de exc.tu.l.quod res. Maior enim ratio debet tales re
2 pellere,cum possent †magis pręiudicare quã personales cre-
ditores. Et hęc procedunt secundum opin.illorũ,qui dicunt
eos repelli. Alij dicunt eos admitti, sed perdere debitum, vt
no.in d.auth.sed alio modo.no.in d.l.pater.quod doct. con-
sueuerunt sequi. In glo. facit ad hoc in fi. sed ibi de volunta-
te hęredis iuramentum deferentis. In glo. nam olim in fin.
istud olim erat de iure codicis,C.de in lit.dan.tu. in rub.

a Adnotatio. Distingunt. Tu vide hic dist. Ang. in ver.in glo.1. ibi conclude
plene. vbi loquitur de curatore, tutore,& procuratore, conueniendis duran-
te officio, vel finito.
b Dicimus. Bald.videtur hic tenere, quod si creditor pupilli se immisceat tu-
telæ cadat a debito: & si desinat esse tutor.

Quibus modis tutela finitur. *Rubrica.*

*Vidistis ingressum tutoris, vsque ad ti. proximum. & ibi
progressum, restat tractare de fine, quibus modis tutela fini-
tur &c. sic est in operibus naturæ ingressus, progressus, finis.
& totum vanitas vanitatum. &c.*

1 *Iudex qui ius dicat.*
2 *Pubertatis deprehensio.*

a P V P I L L I. a † In gl. aspectione. in fi.cõiter te-
1 netur, ꝙ secundũ allegata debet iudex iudica-
b re: b vt no.ff.de off.pręsi.l.illicitas.§.veritas.Si
tamen sciat,vt priuata persona, cõtrarium eius
quod probatur, debet omittere: ne ędificet ad
gehennam. hoc plenius extra de offi.ord.c.1. In casu tamen
notorij,posset esse vera opi. Mar. quia tunc iudex procedere
potest,sine ordine,& probationibus:vt scripsi supra in proę-
mio. in materia notorij,dic vt ibi. In gloss.facit ad hoc in fi.
2 ergo pubertas ex annis cognoscitur:vt † patet hic.& hoc ve-
rum, quo ad tutelas. secus quo ad matrimonium. vt ibi scri-
psi & no. extra de despon. imp.c. impuberes. Item sic,quòd
in casibus, adhuc seruatur illa impudicitia: quia mulieres re-
spiciuntur,etiam profundius,extra de proba. ca.proposuisti.
c & c. causam, qualiter autem probetur ętas, c vide ff. de exc.
tu.l.2.§.ętas.

a Adnotatio. Pupilli. Diuide hunc ti. vt hic per Are.
b Iudicare. De quo vide per Ang.infra de act.§. præterea. & hic.
c Probetur ætas. Vide Pau.de Castr. in consi. 138. vbi plenius qualiter ætas
probetur.

I T E M finitur. In tex.vel deportati, propter suum deli-
ctum: quia forte doli capax.ff.de reg.iur.l.pupillum,de fur.
impuberem. ad l.Aqui. sed & si quemcunque.§.1. alias non
punitur. de rei vend. quòd infans,C.de fal.mo.l.1. [Nec ir-
regularitatem incurrere potest, extra de homi. c. intelligi-
mus.& eod.tit.c.1.in cle. & ibi vide per Geminianum.]

1 *Donatum ab ingratis reuocabile.*
2 *Pupillus feudo priuabilis.*
3 *Captiui tutelam finiri qui accipiendum.*

1 ITEM Finitur. † In glo. quòd ex ingratitudine, in fi.no.
a ar. [a] quòd ſi religioſi quibus facta eſt donatio, cōmittant in-
gratitudinem contra donatorem, ꝙ poſsit reuocari: nam pu-
pillus, non poteſt alienare, ſicut nec illi, & tamen per ingrati
tudinem poteſt perdere: vt hic & facit, C. de ſacroſ. eccl. l. iu
bemus nulli. vnde vi. l. meminerint. Spe. mouet hic, & vide-
tur tenere ꝙ non reuocetur ti. de do. ver. quid ſi aliquis baro.
ſed tu potes dicere contra, ſi totum collegium delinquit: vel
prælatus ſaltem ad vitam committētium ingratitudinem, in
vſib. feu. de ca. Corra. c. vnico §. fin. de hoc infra de do. §. ſcien
2 dum. † Item facit, iſte §. quòd pupillus poſsit amittere feudū,
propter feloniam a ſe commiſſam. Ar. cōtra in feu. de prohi.
feu. alie. per Fed. c. vnico, §. præterea. i. ſed ibi in nō faciendo,
hic in faciendo, inter quę eſt magna differentia, C. de li. & eo
rum li. l. ſi manumiſſus, cum ibi no. & vide eod. titu. l. fi. Item
3 † hoc intellige, in doli capace: vt ſupra proxi. §. dixi. Super
tex. captus fuerit, ſed tunc ita demum, ſi ſibi remanet. dic vt
ſupra de atti. tu. §. ab hoſtibus, & dicunt doc. Ia. & Pe. ꝙ hoc
caſu, non finitur ipſo iure: niſi cum demum remaneat: ſed in
caſu infra prox. finitur ipſo iure, quanuis tempus, non ſit mo
dus &c. ff. de actio. & obli. l. obligationum fere. §. placet, quod
prodeſt ſcire ſecundum eos: vt ſciatur an ſuccedat legitima,
vel non, iuxta l. ſi quis ſub cōditione de teſta. tute. Tu autem
potes dicere, quòd imo in primo caſu etiam deſinit, ipſo iu-
re, ex quo alter deſijt eſſe in ciuitate infra eo. §. ſed & capitis,
& d. l. ſi quis ſub cōditione, in fi. & poteſt agi tutelæ, ff. de tu.
& ra. diſt. l. ſi pupillus. §. 1. Sed bene verum eſt, quod remanet
ſpecies poſtliminij, ff. de legiti. tu. l. 1. §. ſi apud hoſtes. Sed
quis adminiſtrabit bona huius pupilli capti ſerui hoſtiū? po-
teſt dici, ꝙ detur ei curator. l. ab hoſtib. ff. ex qui. cau. ma. & d.
§. 1. tutor aūt dari non poteſt, cū ſit ſeruus hoſtium ſupra de
iur. per. §. fi. iuncto ſupra de tu. §. 1. cū dicit, in capite libero.

a Adnotatio. No. ar. De hoc tractat hic Ang. in ver. in glo. redigitur.

1 *Filium viuo patre recte tutorem eſſe.*
2 *Emancipatione, quæ, an non, amiſſa.*
3 *Tutela an ceſſet epiſcopatu.*
4 *Pupilli monachatu tutelam non finiri.*
5 *Tutela finita, tutoris eſſe periculum.*

MINIMA. In glo. ſ. emancipatione, in fi. hæc gl. non vi-
detur poſſe ſtare, nec in primo, nec in ſecundo dicto, quia fi-
1 lius viuente patre, † poteſt eſſe tutor legitimus ſi pater ſit im
peditus. tali impedimēto, de quo ſpes non ſit, ꝙ tolli debeat,
tunc enim proximior ſuccedit tutele, vt patet, ff. de legi tut.
l. 3. §. non tantum, ff. de exc. tu. l. non ſolum, §. ſi quis, & ibi no.
Item non procedit in eo, quod dicit, niſi in caſu &c. quia con
a ſtat, ꝙ talem ſeruum filius manumittere non poſſet. [a] C. de
bo. quæ lib. l. fi. §. filijs autem. Præterea, ſi gl. intēdit dicere, in
hac exceptione, ꝙ in caſu quo talem ſeruū manumiſit perda-
2 tur † tutela, per emācipationem falſum eſt, quia quamuis per
datur illa quæ iure actionis pertinet, quia deſinit eſſe agna-
tus, nō tamen illa, quæ iure patronatus, quia in illa, non inſpi
citur agnatio, ſed ſolum ius patronatus, & non competit ex
verbis, ſed mēte ſupra, de le. pa. tu. §. eo enim, vnde, ſi hæc gl.
3 non fuiſſet hic ſcripta, non eſſet vis. † Sed quid, [b] ſi tutor fiat
b monachus vel epiſcopus? videtur ꝙ deſinat, ad inſtar illorū,
qui fiſco ſeruiunt, vel reip. j. de exc. tu. §. 1. Spe. hoc tangit in
ti. de tu. §. generaliter, ver. item oppone, & tenet, ꝙ deſinat,
quod poteſt eſſe verū, de iure can. ſ. ꝙ non poſſent gerere tu
telas, 86. d. c. peruenit 16. q. 1. c. generaliter. Sed de iure ciuili
videtur contrariū, C. de epi. & cle. aut. presbyteros. 2. in fin. ff.
de exc. tu. l. athletę, §. gentium pręſidatus. Sed ſi ipſe pupillus
4 intret † religionem, videtur tutela finiri, ad inſtar illius, qui
ſedat in arrogationē infra prox. ſed dic, nō finiri, ad inſtar il-
lius cum nō poſsit fieri monachus ante 14. an. extra de regu-
la. c. 1. & c. ſignificatū, & c. cum ſumus, eo. tit. & c. 1. & c. bene-
ficium, lib. 6. & no. per hunc §. ꝙ legitima tutela, etiā adem-
pta, perit capitis diminutione, vt dixi ſupra de legi. agna. tu.
§. fi. dic vt ibi etiā per hęc iura, poteſt dici ſecundū Ia. & Pe.
ſi cauſa committatur alicui canoni. vel in dignitate exiſtenti,
quod non poſſet cognoſcere, ſi deſierit eſſe canonicus vel in
dignitate, quia ceſſante cau. ceſſat effectus, &c. C. de epi. &
cle. l. generaliter, ff. de pa. l. quod dictum, ſecundū eos, hoc di-
ſputat plene Arch. vetera. de reſcr. c. ſtatutū. §. ſancimus. li. 6.
vbi tenet, ꝙ poteſt ar. C. de ex. l. fi. li. 12. In gl. vt j. de ſuſp. tu.
ibi, cū dicit, qn̄ tu. vel cu. eſſe deſinit, l. 1. Caue tn̄, quia quāuis
5 finiat̄ tutela † prædictis modis, tutores tn̄ nō liberātur pericu
lo: niſi curatores petant, C. qui pe. tu. l. admone. de admi. tu. l.
ita autē, §. fi. & l. a tutoribus, §. 1. & l. tutores qui poſt finem.

a Adnotatio. Non poſſet. Sed ſecundum Ioan. poteſt ſaltem, cum conſenſu
patris. quamuis Ioan. Fab. & Ang. teneant indiſtincte per d. l. in.
b Sed quid. Vide hic Ang.

De curatoribus. Rubrica.

*Continuatio patet: finita tutela, minores indigent cura-
toribus ſequitur de his.*

1 *Curator in quo an non dabilis.*
2 *Curator quis.*

a MASCVLI [a] dantur. In glo. 1. a prætore, in fi. [b]
b vide plene, ſupra de Atti. tu. §. ſed hoc iure. in
fi. §. Ratio autē huius eſt: quia lex magis voluit
ſubuenire pupillo, qui minoris conſilij eſt, quā
puberi. Sed obſt. in auth. vt li. ma. & aui. §. 1.
1 Spe. dicit † ꝙ quamuis curator non poſsit dari in teſtamen-
to, poteſt tamen dari in vltima voluntate, in ti. de cura. circa
princ. hoc eſt mirabile, ꝙ licet plus in non ſolenni quam in
ſolenni, & contra omnia iura, Arch. vacillat, extra de iud. c. ſi
annum, lib. 6. c. Cyprianus, 21. q. 3. ſed certe illud ca. nihil fa-
cit, vnde dic aperte, quòd curator non datur in teſtamento,
nec illud c. quicquam, facit contra, ſed tantum inhibet, ne cle
ricus, vel Deo ſeruiens, nominetur in curatorem. Item, non
ob. auth. vt lic. ma. & auiæ, in prin. quia ibi non eſt verus cura
tor: ſed diſpenſator, ſeu gubernator, & bene hoc declaratur
2 ibidem, quia nominatum per teſtantem, nunquā † vocat cu-
ratorem, ac diſpēſatorem, vel alio nomine, ſed illū quem dat
iudex, de quo ibi ſubijcit, nominat curatorem, vt ibi patet.

a Adnotatio. Maſculi. Diuiditur iſte ti. in tres partes, vt per Areti. hic.
b In fin. Delegatus tamen non poteſt dare curatorem. nec procuratorem. vt
no. Innoc. in c. petitio. de procu. niſi in beneficialibus. vt in c. fi. an. 14. ſupra
de iud. in 6. vel in cauſa coram eo vertente. l. fi. §. 1. C. de admi. tuto.

1 *Infantem conuenturo obſeruanda.*
2 *Adulti cur vocandi quique cogendi.*
3 *Curator quibus inuitis & an detur.*
4 *Citandi ij ſunt, quibus curator datur.*
5 *Curator ad quæ cogendus.*
6 *Curatoris datio, excuſandique tempus.*

a ITEM inuiti. In gl. [a] tunc enim, in fi. vnde dic, ſecundū
do. Iac. & Pe. ꝙ aut aliquis vult agere, contra infantem & ille
non accipi, nec ei datur, vt ff. de tute. l. qui habent, §. ſi pupil-
lus, quid ergo fiet, quia citari nō poteſt ff. de in ius vo. l. neq;.
1 Dicūt doc. quod volens agere † habet duo remedia, vel quòd
adeat iudicem, vt prouideat ei de tutore C. qui pe. tu. l. 1. vel
ꝙ citet amicos, & ſi nullus compareat, qui eum defendat, fiet
miſsio in bonorū poſ. ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. hæc autem. &
l. apud Iulianū. ſi vero ſit maior infante, vel adoleſcens, tunc
illecitabatur, vt venit recepturus curatores, ff. de admi. tu. l. 1
2 §. ſufficit. & tunc. † cogetur recipere, non tn̄ hunc vel illum:
ſed ꝙ vnum eligat. & ita intelligitur d. §. ſufficit. qui ſibi vide
tur cōtrarius, ſecundū eos. hoc idē no. ibi in gl. Quid ſi nolit
venire? videtur, ꝙ iudex eccleſiaſticus poſsit excōicare vt di
xi ſ. de auth. tu. §. neq;, vel fiet miſsio contra eū fortiori ratio
ne, quā cōtra infantem, vt ſ. dixi, vel iudex faciet eum venire
realiter, ſi actor hoc requirat. C. qūo & qn̄ iudex. l. conſenta-
neum. vel captis pignorib. coget, vel alijs remedijs, de quibus
3 dicet̄ j. ti. 1. §. pe. Doc. quęrūt, nunqd † furioſis, & ꝓdigijs in-
uitis datur? & dn̄t ꝙ ſic, nec expectat̄ velle eorū, cū velle nō
poſsint, ff. ſolu. ma. l. 2. §. voluntatem. ſed muto ſurdo, vel alia
infirmitate detentis, nō datur inuitis, cū ſint maiores, & poſ-
ſunt procu. cōſtituere ſecūdū eos. Vidētur ergo cōcludere, ꝙ
ꝓdigi, furioſi, mente capti, nō vocabūtur, qn̄ dabitur eis cura
tor, ſicut nec pupillus, ff. de tu. & cu. datis ab his, l. illud. Sed
4 ego † credo, ꝙ bonū eſt, eos vocare, & ꝙ iudex eos audiat &
ſtatū eorum videat, etenim cū magna, & pleniſsima cauſæ co
gnitione, ad hoc procedendū eſt, ff. de cu. fu. l. obſeruare. ex ta
lib. n. poterit quāplurimū informari. ar. ff. de mi. l. minor. 25.
an.

an.adito.in princ.C.qui & aduer.quos l.1.ff.de test.l.3. §. sicut. Sed quid si adolescens conuentus dicat, nolo habere curatorem ad litem:sed volo habere generalem? Vr ꝙ sit audiedus.cum lex dicat,pete ei curatorem, & intelligat de generali.C.qui pe.tu.l.1.& hęc,nisi faceret,in fraudē,forte vt causa actoris differatur: quia curator generalis facit inuentarium: & hoc pendente,non conueniretur.Vel si forte sit iudex delegatus a principe, qui nō posset dare tutorē gn̄alem, & pōt dare ad litē,in eū his casibus,nō crederē audiēdū.iuxta c.si an
5 nū.extra de iud.li.6.†Sed nuuquid talis curator ad litem pōt cōpelli suscipere onus? Non vr̄.ff.de cu.bo.dam.l. 2. §. quæritur. Contra. C.de admi.tu.l.sancimus.credo,ꝙ verius iura indistincte dn̄t,eos cōpellendos infra.tit.1.§.pe.Et credo, ꝙ ēt debet cōpelli satisdare rē minoris sal.fo.ff.rem pu.sal.fo.l. etsi ad species,sed non iudicato soluendo,ex quo constat, de eius constitutione. C. de adm.tu.l.scimus,§.defensionem,ff. de adm.tu.l.vulgo.& hoc no.in Spe.de curatore.ver.sed nunquid inuitis. Sed an tenetur appellare,& an non prosequi? Dic vt no.in procuratore,C.de procu.l.inuitus,& ibi scripsi: quia si appellatur ab interlocutoria, potest: si a diffinitiua, non vt C.de appel.l.si actor.quamuis de proc.aliud dicatur. Vel dic,ꝙ secus in actore,qui non habet itam latam potesta-
6 tē.Et no.ꝙ†homini curator non potest dari,nisi sit præsens: vt d.l.qui habent,§.si pupillus,ff.de tute. & tn̄ secus vr̄ in tutore,seu curatore gn̄ali,ideo non currit tempus ad excusandū,nisi a tp̄e,quo sciuit se datū.C.de adm.tu.l.& si scisses, ff. de adm.tu.l.1.§.1.infra.tit.1.§.quinquaginta.& patet, ff. de tu.& cu.da.ab his,l.2.& l.fin.& l.illud.& forte est rō.quia in talibus curatorib.nō seruaṫ tanta solēnitas,in eorū excusationibus admittendis,& audiendis,ne lites prorogētur,sicut in illis,qui gn̄aliter dātur:ideo lex statuit, ꝙ essent præsentes, hi qui danṫ ad litē,vt citius expediantur,ne lites ex litib.&c. C.de fru.& lit.expē.l.terminatio.sed an debet dari presenti? Et certū est in pupillo,ꝙ sic,vt d.l.qui habent,§.si pupillus, sed in adulto cōtra:vt ibi no.per l.mutus,§.is qui.ff.de proc. Sed dic,ꝙ tenet,si ratificet:vt ibi alias non.ff.de iud.licet, & qđ hic dr̄ de curatore ad litē vr̄ dicēdū de curatore ad speciale negotiū,ad qđ constat posse dari.ff.de iur.do.l.siue gn̄alis.

a Adnotatio.In glo.Super hac glos.quærit Ang.an curator detur inuitis? vide eum hic.

1 *Curatores varie dari.*
2 *Furiosi & prodigi discrimina.*
3 *Prodigus quis.4.*
5 *Errore quæ corruunt.*
6 *Interdictionis vis.*

a FVRIOSI. In glo.no.hos in fi. a vide de hoc supra.de fiduc.tu.circa prin.Sed vr̄,ꝙ mente captis datur curator a lege.in auth.vt hi qui res mi.obl.se ha.perhi.§.ꝙ si quis,ver.&
1 hæc dicimus. Sed expone ibi introdncunt leges † ꝙ prouideatur de curatore diuersis tamen modis vt hic. quia quibusdam prouidetur per legem ipso iure:alijs per pretorem,& l. hoc disponente,vt mente captis &c.infra.prox.§. & hoc bene,hic colligitur ex verbo sed,quod aduersatur & diuersita-
2 tem denotat.†Et no.ꝙ quis hic æquiparētur furiosus,& prodigus: est tn̄ differentia:quia furioso statim est curator agnatus proximus: sed prodigo non,nisi demum post interdictionē bonis: vt no.ff.eo.l.1.pater eo.ti.l.obseruare.ff.de ver.ob. l.is, cui. & ibi no. imo quicquid facit prodigus ante interdictionem valet,& tenet,ff.pro emp.l.si quis cū sciret.quod verū est scd'm quosdam nisi esset notorie prodigus. Nam tunc non est opus interdictione:iuxta illud quod no.ff.de test.l.is, cui pro quo facit,ff.de adm.tu.l.tres tutores,§.fi.quia in notoriis,non est opus declaratione: vt ff.de act.emp.l. empto-
3 rē.de ver.ob.l.decē.† Sed quis vr̄ prodigus? ille,qui tempus, seu finē expensarū nō habet.ff.eo.l.1.§.1.subaudi inhonestarū,seu indecentiū: non.n.eo,ꝙ vēdit de bonis suis, & magna facit conuiuia honestarū personarū, cēsetur prodigus notorius: quia & sapientes,quandoque hoc faciunt.Item si semel male consumpsit, non sequitur ꝙ semper hoc faciat.ideo necessaria est modificatio, in omnibus talibus casibus, & licitum est rebus proprijs abuti.vt l.1.§.1.ff.so.ma.de pe. hæ.l. si quid possessor.§.sicut,nec eum censerem,notoriū prodigū: nisi apertissime appareat: vt si dat,quod valet centum libris, pro centū denarijs,vel indistincte,cuilibet petenti,sine mensura,sine causa,& frequenter,& hoc constat populo. & si bene consideres, paucos reperies notorios, quamuis multi alij reperienṫ.Vnde si reperiantur ita notorij,sic qđ nullus ignoraret,satis crederē,de æquitate,qđ nō deberet reportare fructū,qui cū tali sciens contrahit.ar.l.tutores,§.fi.Idē crederē,
4 si †sciret eum expositurum,in turpes vsus,per l.si quis cū sciret.in fi.quamuis gl.ibi.ff.de admi.tu. aliter intelligat. Item no.quod secundum Hu.prodigus, est vltra modū largus, & effundens.Papias vero dicit,prodigus profusus,cōsumptor, & luxuriosns,gluto.vnde in Tob.prodigus excedit mensurā: largus honori seruit,fructificat parcus,auarus eget.vnde Hierony.auarus obolo indiget,auarus est,qui retinet necessario, vel vtiliter expendēda,& quæ vsus postulat.Largus,qui sumptum facit,ex ratione mentis.Frugi.moderator,seruator, & abstinens alieno,suo contentus. Vnde Seneca, frugalitas & paupertas voluntaria,nec pōt studium salutare fieri,sine frugalitatis cura.Dauid in scripturis commendatur,quia in liberalitate parcus fuit vel melius sobrius.ff.de ædil.edic.l. si qd vēditor.de transa.l.cum hi.§.sed & personarum.Sed gl.quærunt quid si interdicatur alicui vt prodigo, qui prodigus nō est?et gl.vr̄ tenere quod valet interdictio. vt no.in l.is, cui,de ver.obl.de vsuca.l.si ab eo.facit pro gl. quia sententia lata ex falsa causa tenet,vt dixi plene supra quib.ex cau. ma. non licet, §. semel. Item erronea,nisi sit error expressus,ff. quæ sen.si.appel.l.1.in fin.Itē sn̄ia facit ius.ff.de lib. agn.l.3. in prin.de inof.test.Papinianus, §.fi.Item facit pro glo.ff.de cur.fu.l.si furioso.In cōtrarium facit, ff.de tu.& cu.da.ab his
5 l.scire.Item quia,quoties†in datione tutoris,erratur in facti causa: non valet quod agitur, ff.de tu.et cu.da.ab his.l.tutor si petitus.& per cōsequens, idē in datione curatoris,cum sit cōformitas,vt in rub.eiusdē tit.§.eo. §.1. Item quia qn̄ quid disponitur,seu constituitur in statu, quo ab initio erat recte dispositū, seu cōstitutū,ipso iure expiraret, nullū est,qđ agitur.Sed sic est in proposito, quia recte facta interdictio seu curæ datio desineret ipso iure,si desineret esse prodigus. ergo in casu quo non est, nō valet interdictio seu curatoris datio ipso iure.maior probatur,ff.ad carb.l.3.§.puberi, ar.ff.de vsuf.l.titio.cū morietur,ff.de cu.fu.l.1.in fi.Quidam dicunt, quod tenet,si iudex credebat eū prodigum,si sciret non esse, nō tenet no.ar.ff.de iud.l.si prætor, §.marcellus.Et quod no. C.de satisdan.l.1.ff.de proc.l.si proc. Ego credo,quod non tenet. Ad contraria,patet responsio,sentētia pro veritate accipitur,&c. verū est in casibus & vt qn̄ tenet.Item nō ob.quod ex falsa causa lata teneat,& ex errore &c. qa hoc in datione tutoris nō obtinet:vt l.tutor si petitus supra alleg. Lex autē, si furioso.debet intelligi in casu dubio,quia si certū esset,non esse prodigum,nō daretur curator,vt ibi dicit Iaco.de Aren. Sed quid econtra si cū esset verus prodigus, iudex pronuntiauit eum reductū ad sanos mores,an tenet sentētia, vel an re-
6 maneat †interdictio primo facta? ar.quod remaneat.d.l.1.de cu.fu.Contra ff.de mino.l. minor 25.an adito.C.si mi.se ma. d.l.1. & 2.de in int. rest.l. de tutela. Et no. quod quamuis ex negligentia,non posit fieri interdictio priuatæ personæ ar.l. etiam,§.1.so.ma.tamen regibus,& principibus terrarū,quorum negligentia plus lædit quam priuatorum,potest fieri,& multofortius prælatis.extra de sup. neg. præl.c.grandi.lib.6. dic vt ibi iunge supra de his qui sunt sui vel alie.iur.§.fin.

a Adnotatio.In glo.hic in fi.Contra hanc gl.tenent Bal. Ioan.de Pla. Christo.& Ia.so.hic,vt omnes accipiant a l.curatorem,qui ex defectu mentis, ipsum petere nequeunt.Ang.tenet cum glo.item an notorie prodigo censeatur interdicta administratio ipso iure & qualiter interdicatur, & an eius contractus firmetur iuramento.Item an obligetur ex delicto. & an teneat datio curatoris illi,prodigo qui non est prodigus?& item quis dicatur furiosus,vel prodigus,& quomodo differant.vide hic per doct.

1 *Curatorem qui petant.*

1 SED Et mente captis. Idem † potest dici, de quibusdam alijs,qui rebus suis superesse non possunt,& ideo si quis debeat se absentare causa reip.vel alia iusta,& necessaria causa,potest dici,quod posit petere curat.dari bonis suis,vt no. in Spe.de tu.§.viso.versi.sed an is qui.

2 Duos

1 *Duos quæ respuant.*
2 *Tutorem habenti &c. qui accipiendum.*

INTERDVM. In glo. vel etiam tutores in fi. Pro hoc facit. ff. de auth. tuto. l. curatorem. de appel. l. cum in vna. §. tutor. & hoc tamen fieri non debet, nisi ex causa. ff. de tu. & cu. da. ab his, l. curator. & l. curatorem, in glo. fallit ibi de tute. l.
a pen.a hoc verum, de perpetuo furioso: secus in eo, qui consueuit habere dilucida interualla. vt ff. de excu. tut. l. non solum, §. pen. & not. eo. tit. l. post susceptam. In fi. eiusd. glo. bene reperitur quòd non dantur simul, & vterque administrat. C. de testa. tu. l. 2. sed ibi dantur simul, habito respectu ad tẽpus mortis, quo vtrumque confirmatur. Item pro ratione gl. supra posita, ꝙ plenum nõ admittit &c. facit quod dicimus,
1 ꝙ duo † non possunt esse domini insolidum, ff. commo. l. si vt certo. §. si duobus, de cast. pec. l. de hæreditate, §. pater. & idẽ de possessoribus ibi. ff. de acq. pos. l. 3. §. ex contrario. Est ergo
2 regula, ꝙ non datur tutor, tutorem habenti: † vt hic si primus non fuit verus tutor: quia forte non iure datus videtur, ꝙ primus debeat remanere, antequam alius detur ad instar electionis, quæ secundo non potest fieri, nisi prima cassata extra de elect. c. consideramus, & c. auditis. Sed contra, videtur expressum, C. de confir. tu. l. si vt proponis, & pro hoc videtur. quòd collatio facta de beneficio quod alius detinet, vel in quo institutus fuit de facto tenet, quod est verum, si fiat ab ordinario. Secus, si ab executore: vide extra de præb. c. licet. lib. 6. cum ibi notatis.

a Adnotatio. L. pen. Quidam verum in habente dilucida interualla vt l. non solum. §. fi. & l. post susceptam. ff. de excu. tuto. secus in perpetuo furioso, secundum Ang. hic.

1 *Actor quibus. an dandus.*
2 *Actorem & curatorem differre.*
3 *Syndicum qui creent. 5. 6. 8.*
4 *Syndico creando qui quotue vocandi.*
7 *Vniuersitatis singuli, quando an, nominandi.*
9 *Actor varie dici.*
10 *Procuratorem, qui an dent.*
11 *Differentiæ nominum quatenus sublatæ.*

QVOD Si tutor. In glo. si enim, in fi. sit ergo minor
1 infante, vel absens tunc necessario actor † fit: vt l. decreto. ff. de adm. tu. si autem maior sit, & præsens innuit iste §. ꝙ non possit dari actor, sed constituatur procurator, quia tunc nulla necessitas, nec causa interponendi decretum, & sine causa neminem audit prætor: vt hic, & ff. de trans. l. cum hi. §. vlt. ergo, & istud satis videtur probabile. quia non recurritur ad iudicis authoritatem, de eo, quod pupillus potest per se ff. rem pu. sal. fol. 2. & 3. C. de iur. deli. l. potuit. gl. tamen videtur velle, ꝙ etiam eo casu possit constitui actor. vt l. decreto. ff. de adm. tu. pro quo facit tex. ibi cum dicit, si tamen, &c. sed expone ipsum prout secundo modo exponitur, ibi in gl.

In glo. qui hic. ibi cum alleg. l. in omnem, hoc non videtur verum quia alius adiutor, siue actor, alius curator est: adiu-
2 tor enim siue † actor constituitur a curatore, seu à tutore, cũ decreto iudicis: sed curator à iudice, vt no. i l. solet. dic vt ibi.

In ea. gl. cum allegat. §. hoc nihilominus, ver. hunc enim
a sine dubio,a hoc verum in rebus episcopalibus, in rebus capituli, ipsum capitulum cum consensu episcopi, si res non sint discretæ in casibus, simul cõstituunt, episcopus, & capitulũ, vt no. in Spe. de syndico, ver. item ꝙ non est constitutus. Itẽ no. ꝙ debet constitui, de illis, qui sunt de ecclesia. C. de epi. & cle. l. in ecclesiis, ad instar syndici. ff. quod cuiusque vniuer. l. plane. & ibi no. dum tñ non sit cognatus episcopi. vide quod scripsi, C. de sac. san. eccl. auth. quibuscunq;, & l. iubemus. An autem requiratur decretum in constitutione? glos. voluit ꝙ sic extra, de iu. ca. c. imperatorem: sed Inno. & doc. ibi contra.
3 In ea. gl. ibi cum alleg. §. defensores: constituitur † autem syndicus, ab vniuersitate, ad omnes causas præsentes & futuras: nec in eius constitutione opus est decreto, vt potest colligi. ff. quod cuiusq; vniuer. l. item eorum, §. decuriones, cum seq. ibi sed hodie hæc omnia. Quidam tamen voluerunt dicere, ꝙ esset opus decreto. pro quibus ff. vt in poss. legat. l. municipijs, C. de seruis reip. manu. l. 1. & 2. exemplum, vt not. in Spe. de synd. ver. item ꝙ cõstitutus est, quorum opin. non est vera, vt autem huius plenius notitiam habeas, quæritur an omnes, de vniuersitate, debeant vocari, in creatione syndici? Ad hoc dicas, quod si vniuersitas commisit aliquibus, quod hoc facere possint, illi vocandi sunt, & facere possunt alijs non vocatis, ff. quod cuiusque vniuer. item eorum §. decuriones, si autem non commisit, videntur omnes vocandi, qui cõmode vocari non poterunt, quod arbitrio iudicis relinquo. extra. de ele. c. cum inter. Si tamen in hoc sit aliqua consuetudo, serua eam, eo. tit. c. in Gene. & c. ne pro defectu. Sed quid
4 si vocati, non veniunt omnes? † Dicunt quidam, quod si due
b partes sunt præsentes, possunt procedere ad creatiorem: b & illud in quo consentiat maior pars duarum partiũ tenebit, vt no. ff. quod cuiusque vniuer. l. nulli. & ad munici. l. quod maior. C. de dec. l. nominationum, pro quo. ff. de decre. ab or. fa. l. 3. & hanc opi. sequitur Inn. extra de ele. c. ecclesia. Host. eo. tit. c. cum inter. glo. 63. dist. c. 4. Ber. hanc opi. sequitur extra de elect. c. licet. de his quæ fi. a maio. parte cap. c. 1. Sed in c. quia propter. tenet opi. contrariam, quod valeat, quod fit à minori parte præsentium, pro quo facit, d. l. nominationum, & hanc tenet Arch. extra de rescri. c. duobus. Posset dici, qđ in his, quæ non necessario incumbunt: sed fiunt ex gratia, quod si sint ardua, oporteat adesse duas partes, & omnes consentire, in auth. de defen. ciui. §. fi. iuxta illa, quæ consueuerũt notari extra. de consti. c. cum omnes, in his, quæ incumbunt necessario, videtur distinguendum an negotium sit ita arduum, ꝙ esset damnum, vel periculum, expectare præsentiam aliorum: & tunc præsentes possunt expedire, quamuis sit minor pars, & sic saluaretur opi. Archi. Si vero non sit ita arduum, videtur ꝙ duæ partes sint necessariæ, & quòd maior pars illarum duarum partium consentiat arg. l. quod ma
5 ior. Sed quo ad defensionem, † an saltem posset minor pars constituere syndicum? videtur quod sic. quia vnus solus posset defendere. extra de conces. præben. c. per literas, & hoc tenet Spe. tit. de synd. circa prin. & ita asserit fuisse obtentum, quæ opi. potest procedere secundum ea, quæ dixi, quia necessario incumbit defensio, in casu tamen vnus posset constituere, si ius vniuersitatis redijsset ad vnum, ff. quod cuius. vni. l. sicut, §. fi. dic vt ibi. Quomodo autem probabuntur non vocati? dic, vt extra de elec. cap. bone in magna gl. Sed quid si vni
6 uersitas habet rectorem, & consules, an † possint creare syndicum, etiam si non sit specialiter hoc eis commissum? Glo. videtur dicere quòd sic. ff. ad Treb. l. ita tamen. pro quo facit, quia ordo decurionum constituit: vt l. nulli, & l. item eorum, & facit, ff. de ori. iur. l. 2. §. denique, inquire, quod consuetum est, vt l. nulli, ibi cum dicit lege, & facit, ff. de condi. & dem. l. municipes. Sed quid, si ostendatur instrumentum, in quo continetur, ꝙ talis vniuersitas facit syndicum, nunquid sufficit? Doc. dicunt quòd si instrumentum dicat, quòd tota vniuersitas, vel omnes de vniuersitate, quòd sufficeret. Sin au
7 tem oporteat nominari constituentes, † nisi essent tot, quòd esset impossibile inscribi in pelle bergameni: tunc enim sufficeret si tabellio scribat maior & sanior pars &c. vt plenius no. Hostien. in sum. de syndico. §. qualiter, & Spe. eo. ver. porro, & versic. quid si in aliquo, quæ dixi in duabus partibus & maiori parte vniuersitatis. Intelligo etiam de administratoribus a maiori parte procuratorum, in quo sunt & possunt expedire, non vocata vniuersitate. Item hæc omnia seruiunt ad constitutionem œconomi. Illud autem constat, quòd in constitutione syndici, debet vocari rector vniuersitatis, vt no. in Spe. versic. sed nunquid vniuersitas, nisi esset excommunicatus, vt in sum. Host. d. §. versic. tametsi. Ego
8 vidi contrarium iudicari Parisijs, quia vbi maior pars, † seu rector est excommunicatus, quòd vniuersitas non potest constituere syndicum, & non video quomodo possit sustineri iudicium, quia cum excommunicatus habeatur pro mortuo. 11. quæstio. 3. capit. nemo episcoporum, ius vniuersitatis resedit penes alios, vt ff. quod cuiusque. l. sicut, §. fin. extra de regula. capit. fi. li. 6. vide extra de proc. capit. fi. [& ibi plene per HENRICVM BOICH,] vel forte fuit iudicatum, quia curia laicalis, non admittit exceptionem excommunicationis. In fin. eiusdem glos. hæc est veritas, ꝙ differunt su-
c mendo proprie verbum actoris: c quia actor cum decreto, & ad

& ad lites preſentes, ſyndicus ſine decreto, & ad omnes præ-
9 ſentes, & futuras: vt ſupra, dixi. Sed inter actores † videtur eſ-
ſe differentia: quia actor conſtitutus a tutore conſtituitur cũ
decreto, ſed actor vniuerſitatis, non: vt no. ff. rem rat. ha. l. a-
ctor, ſed hoc non eſt verũ, imo & actor vniuerſitatis fit cũ de
creto: vt l. item eorum. §. ſi decuriones, ff. quod cuiuſq; vni-
uerſi. nomine. Eſt enim differentia ſolum in modo cauendi:
vt ibi no. gl. in l. neq;. C. de proc. videtur aſsignare aliã diffe-
rentiam, quia actor vniuerſitatis poteſt dari ad vnum caſum
ſed actor tutoris non, ſed illa gl. non eſt vera, & eſt contraria
C. de app. l. ſi actor. Sed quæro, an vniuerſitas poſsit facere
procuratorem? Et dic ꝙ tota: quia domina eſt: ſed eius admi-
10 niſtratores non: & ſic intellige † C. de decu. l. procuratores,
& in auth. de ſan. epiſ. §. ſi quãdo, extra de proc. c. quia in cau
ſis, & per hoc videtur ꝙ executores teſtamentorum nõ poſ-
ſunt conſtituere procuratorẽ. de quo ſcripſi C. de epiſ. & cle.
l. nulli. Spe. tamen contra tit. de inſtru. edi. §. nunc vero, ver.
ſed nunquid ante litis conteſta. pro quo facit, quia procura-
tor ad negotia procu. conſtituit extra de proc. c. 1. §. fin. lib. 6.
Et eſt magnum & mirabile, ꝙ procurator ad negotia poſsit
facere proc. & tutor non, qui latiorem adminiſtrationem ha
bere videtur. Vides ergo plura nomina, & quid ſignificant,
& in quo differant, de iure ciuili, de iure vero canonico vide-
11 tur hæc † differentia ſublata. d extra de proc. c. petitio. Hoc
d non credo: quia fruſtra ponerẽtur ibi duo tituli diuerſi, vnus
de procuratoribus: alius de ſyndico. Hoc tamen bene credo,
ꝙ differentia nominum ſit ſublata, quo ad hoc, ꝙ non vide-
tur mandatum factum per illum, qui mandare poteſt, ſeu fa-
cere, ſed ſolennitas conſtituendi non. Vnde ſic quis, procura
torem poteſt conſtituere, dicens conſtituo talem meum ſyn-
dicum, vel actorem, cum plena poteſtate agendi. non credo,
ꝙ tunc debeat vitiari, ex quo conſtat de mandato, & ſimplex
mandatum ſufficeret. Sed vbi ſimplex mandatum non ſuffi-
ceret, quia non dominus forte conſtituit: tunc modus conſti
tuendi non immutatur, nec ſolennitas: imo credo, quòd nec
differentia nominum, in caſu illo.

a Adnotatio. §. hoc proculdubio, Quod eſt verum, in rebus temporalibus epi
ſcopatus: ſed in rebus capituli conſtituitur a capitulo, de conſenſu epiſcopi, de
bent conſtitui de illis, qui ſunt in eccleſia: nec requiritur decretum, ſicut nec
in ſyndico. & an vbi requiritur, præſumatur interueniſſe? Item ſi interuene-
rit, an tunc ſyndicus a ſola vniuerſitate poterit reuocari & ſic cum morte ſi-
niatur, mandatum, a quibus creetur ſyndicus, & ipſius creationis inſtru-
mentum qualiter formetur? Item quos poſſit obligare dictus ſyndicus? Item,
quis dicatur inimicus capitalis vide per Bar. in l. 3. § rfi. ff. de ali. leg. & quæ di-
cantur inimicitiæ capitales: ibi Bar. & glo. in l. licet. ff. de arb. & in auth. de
arbitris. §. ſi vero odioſus.
b Ad creationem. Adde, de veritate huius quæſtionis per Bar. in l. neque pi-
gnus. C. de neg. geſt. & in l. procuratores, & ibi dixi in apoſtilla. ad Iac. Rebuf.
num. 3. C. de decur. lib. 10. ibi dixi. ſigillatim, an debeant conſentire conſti-
tuentes. & an eorum nomina debeant ſcribi, de quo etiam per Bart. in l fi. C.
de ven. re. ci. & doct. præſertim Pan. in c. 1. col. 3. ver. vlt. quæro. de ſyndico. vbi
etiam not. in apoſt. ad eum. extra de procu.
c Actoris. Hodie tamen, non ſit differentia in nomine. vt in ca. petitio. de
procu. vt per Ang. hic, Adde Spe. in titu. de his qui alie. no. in iud. inter. §. ſyn-
dicus. & ſe. glo. in l. neque pignus. & ibi Bart. C. de neg. geſt.
d Differentia ſublata. Dic vt per Ang.

De ſatiſdatione tutorum. Rubrica.

Continua vt in prima glo. quæ eſt ſupra tex.

1 *Satiſdet quis.*

E tamen. In gl. idem in curatoribus ibi cũ
allegat. eod. titu. l. 1. Vel dic quod ille ſatiſdat
1 cum † confirmetur cum inquiſitione. eod. titu.
l. 2. de inquiſitione tamen intellige, vt dicam,
infra proximo. §.

1 *Tutori geſturo obſeruanda.*
2 *Tutorum quis ſatiſdet.*

Item ex inquiſitione. In glo. ſcilicet præſumptione. ibi
a cum dicit in contrarium. a C. ad maced. l. fi. de rei vxo. act. l.
vna. §. accedit. Si tamen apparet notorie de contrario, debe-
ret remoueri. ff. de admi. tut. l. tres tutores. §. fi. In ea. glo. ibi,
1 vt hi qui obl. ſe perti. hab. res minorum. §. fin. debet etiã † de
manu iudicis bona recipere. C. arb. tu. l. fi. & facere inuenta-
rium. C. de admi. tu. l. tutores. ff. de admi. tut. l. tutor qui re-
pertorium, de hoc not. ff. de leg. tut. l. legitimos. in prin. In fi.
eiuſdem gl. diſtinguitur ergo in datiuis, an dati fuerint cum
inquiſitione, vel ſine: vt hic no. Sed glo. videtur dicere, quod
indiſtincte, omnes datiui ſatiſdant. C. de tut. qui non ſatiſde.
l. 1. pro qua videtur expreſſum ſupra de Attil. tu. §. ſed hoc
2 iure cõtinuando. §. nos autem. in fi. Dic ꝙ aut † datur a maio-
ribus iudicibus, & cũ inquiſitione, & non ſatiſdant: vt l. pe. C.
de tu. & cur. qui non ſatiſdant. & hic. Aut a minoribus cũ in-
quiſitione: vel a maioribus ſine inquiſitione, & illi ſatiſdant:
vt in contrarijs. & ff. de magi. conue. l. 1. §. ſi curatores. vnde
quandoq; dantur ſine inquiſitione: vt d. l. fin. patet. C. de au-
thor. præſtan. l. fi. & ſic videtur notari in auth. vt hi qui obl.
ſe hab. perhib. res mino. §. fi. dic vt ibi, in glo. aget. Item no.
quòd patronus non ſatiſdat: vt d. l. legitimos. in prin.

a Adnotatio. In contrarium. Vide hic Ang.

1 *Maiori parti, quando & an ſtetur.*
2 *Ordo in quibus non ſpectandus.*

Sed ſi ex teſtamento. In gl. duo ponit in fi. & eſt expreſ-
ſum, d. l. legitimos. §. in legitimis. dic vt ibi, hodie videtur,
quod etiã iudex hoc facere debeat, C. de leg. tut. auth. ſicut.
1 † In gl. dummodo. dic quod a in his, quæ ſpectant ad ſingu-
a los iure proprio, tunc nõ ſtatur maiori parti. ff. qui, & a quib.
l. ſi priuatus. §. fi. de polli. l. toties. In rebus communibus, po-
tior eſt conditio prohibentis, ff. com. diui. l. Sabinus. & l. per
fundum, ff. de ſer. ru. pred. niſi vellet vti, ad vſum deſtinatũ: vt
l. ſi ædes. C. commu. diui. & de re. d. l. intantum. §. pen. vel
niſi in caſib. fauorabilibus. C. qui bo. ced. poſ. l. fi. C. de com.
mu. ſer. ma. l. 1. ff. de pact. l. maiorem. In his autem quæ ſpe-
ctant ad vniuerſos, tũc maior pars obtinet, in his quę facien-
da incumbunt, & idem in delictis, ff. ad municip. l. quod ma-
ior, de re iud. l. aliud. §. refertur. Fallit in caſu ff. de magiſt. cõ.
l. 1. §. 1. vel ibi in negotio, quod vniuerſitatem non tangit, vt
d. l. 1. circa prin. Sed in his quę ſunt gratię, no. extra de con-
ſti. cum omnes in auth. de defen. ciui. §. fi. in his quę pertinẽt
ratione officij, idem ff. de arbi. l. ſi in tres. de re iud. l. duo ex
trib. C. de autho. pręſtan. l. fi. In glo. 1. ſe in fi. quidam habẽt.
l. quoties, pro concor. alij pro contraria. Potes dicere, ꝙ ob-
2 ſtat, in eo quod ibi ordo † attenditur, hic non, ad primum,
dic quòd hic ordo non attenditur: quia omnes ſimul poſſunt
admitti, ibi non. Item, hic concurſu ſe non impediunt, quia
diſſenſus eorum cauſaret damnum publicum, ibi diſſentien-
tibus tantum. Item ordo nõ ſeruatur, vbi iuris diſpoſitio eſt
certa, vel eſſe poteſt ff. de ſol. l. nec enim. Itẽ, intellige quòd
pretor interponet partes ſuas, non tamen compellet, ſi non
conſentiant. ff. de admi. tu. l. 3. §. plane, quę alias obſt.

a Adnotatio. Dic quod. De hoc dic vt hic per Ang.

1 *§. Sed ſi extenſio.*

Idem & in pluribus. In glo. per omnia, ibi in fi. quia hic
eſt glo. obſcura, & nullius vtilitatis, vnde vult dicere ꝙ illud
1 quod dictũ eſt ſ. prox. §. verſ. quid ſi nõ poteſt † appropriari,
ad datum ex inquiſitione. Vnde quo ad hoc non eſt idem, ſed
quo ad alia ſic, ibi cum alleg. [ff. de adm. tut. l. ſi plures. 2.]

1 *Tutor cur magiſtratui præconueniendus. 3. 5. 7.*
2 *L. 1. C. de ma. conue. ſenſus.*
4 *Tutores plures qui quateuuſque conueniendi.*
6 *Tutoris prius conuenti remedia.*

a Sciendum. a In glo. ſ. tutelæ, ff. de admi. tu. l. ſi plures.
& l. 2. hoc verum, ſecundũ opi. Azo. quam gl. ſequitur vbiq;,
& maxime ff. de tu. & rat. diſtr. l. 1. §. nũc tractemus ſed Hug.
dicebat contra, vt not. in d. l. ſi plures, §. ſi parens. Item intel-
lige hos primos tres caſus, ꝙ primo ipſi tutores, deinde ma
1 giſtratus, † ſi ibi non fuit fideiuſſor, qui promiſerat pro tuto
ribus. Si autem fideiuſſores fuerunt, tunc primo fideiuſſores,
b poſtea magiſtratus. b C. de magiſt. con. l. aduerſus & no. C. eo.
2 titu. l. 1. quę valde obſtat, niſi exponas, ibi † quam ſi exercue-
ris, ſ. actionem contra tutorem, vel eos qui cauſam ab eo ha-
buerunt. Non autẽ intelligas, contra magiſtratus, & pro hoc
facit d. l. Lucius. §. pe. ver. per contutores. vbi ponit hunc or-
dinem, ſed an hi duo caſus procedant, ſiue ſit diuiſa ad mini-
ſtratio, ſiue non. Glo. ſupponit, ꝙ ſic, cum hic non diſtinguat,
ſed in ſequenti caſu non diſtinguit: & idem in d. §. nunc tra-
D ctemus.

3 ctemus. Sed videretur verius, ꝙ † esset in his duobus casibus distinguendum, sicut in illis, vt si diuisa esset a testatore, vel a iudice, ꝙ primo quilibet pro parte, demum magistratus: vt videtur expressum in d. §. pe. & d. l. duo. & gl. hoc satis dicitur velle in l. 2. C. de di. tu. Sed an in prædictis duobus casibus, quilibet teneatur insolidum? gl. non aperit hoc: sed in l. si plures. de hoc tangit. vnde Hug. dicit, ꝙ non. Azo. dicit, ꝙ imo. Glo. sequitur opi. Azo. C. de transac. l. 1. & in l. 2. de admi. tu. secundũ opi. Hug. in d. l. si plures. & in hoc nõ est magnus effectus: quia Azo. concedit, ꝙ quilibet insolidum † con
4 uenitur: non tñ vnus sine alio: vnde bene cõcedit, ꝙ quilibet insolidum conuenitur: sed habent beneficium diuisionis: sed Azo dicit, ꝙ non habent, vbi dolerent commi. vide ibi. In fi. eiusdem gl. hæc gl. non facit mentionem, nisi de quatuor casibus. Sed C. de di. tu. l. 2. ponit quinq; videlicet tres qui sunt in tex. & duos alios addit. In gl. idem si vnus. tu potes addere sextum, ff. de admi. tu. l. tutores, §. hęres. Item hæc gl. omittit vnum membrũ, quod bene tangit in §. nunc tractemus. videlicet, qñ vnus gessit generaliter alius aliqua. & dic ꝙ quilibet pro sua gestione conuenitur, & pro toto omnes ante magistratum: quod verũ est, qñ administratio est indiuisa: & pro illis quę gesta sunt, sed pro omissis est idem, ac si nihil gessissent: vt l. tres tutores, §. inde in eo. nisi essent connexa vt ibi patet. & sic quo ad magistratũ in hoc non est differentia, sed quo ad se, quia quilibet primo conuenitur, de eo quod gessit. Sed quare prius conueniuntur vbi nihil gesserunt, quam qñ vnus gessit, alius non? Dic, ꝙ vbi omnes gesserunt, vel non gesserunt, culpa est æqualis, & nõ est dare ordinem in conueniendo: vt ff. de admi. tu. l. tutores, §. in eum. non sic, vbi vnus gessit, alius non: quia in maiori culpa, est qui male gessit, quã qui nihil gessit. & eodem modo magistratus, qui male officium suum exercuit, est in maiori culpa, quàm tutor, qui nõ gessit: & ideo ante conuenitur. ar. ff. de act. emp. si sterilis, §. cum per venditorem. Contra j. de suspe. tu. §. libertus. dic vt ibi. Et eadem ratio potest reddi, quare in casibus exceptuatis,
5 primo † conuenitur magistratus, qñ est diuisa, quam collega. Sed qñ vnus gessit, alius nõ, primo nõ gerens quam magistratus: quia in illis casibus, maior culpa est in nõ gerente, quam in magistratu: quia perfide videtur agere in illis casibus: sed qñ est diuisa, nõ est ei tãta culpa inquirere, quid agat collega, sicut magistratus, si male officiũ exerceat. Item quæ dixi intellige, vbi administratores sunt in eadẽ prouincia: si in diuersis, nõ videtur ꝙ vnus pro alio teneatur. C. de peri. tu. l. 2. de di. tu. l. 1. a cõtrario sensu. & ibi no. quod videtur verũ nisi in prouincia vnius incideret negotiũ alterius: vt l. Titiũ & Mæuium. §. 1. & l. tutores. §. haberes. Si vis ergo hanc materiam perstringere, distingue. quia aut est diuisa administratio, aut non. Primo casu, aut per diuersas prouincias, aut in eadem: & si in eadem, aut oẽs, aut nulli gesserunt: aut vnus gessit, alius non. Aut vnus generaliter, alius aliqua. Si nõ sit diuisa distingue eodem modo: aut omnes gesserunt, vel nullus: aut vnus gessit, alius non, aut vnus quædam, alius generaliter, & dic, & determina, prout ex supradictis, de his quæ hic no. potes
6 de quolibet colligere. † Item vbicunq; vnus insolidũ conuenitur, dantur ei tria remedia. s. cessio actionum, item vtilis, si non sit cessa: item beneficium diuidendarũ actionum, nisi argueretur de dolo, secundum Azo. in summa. §. conuento. vel etiã secundũ Hug. cuius opi. cõsueuit approbari, per d. §. nũc tractemus, C. de cõtra. iu. tu. l. 2. & d. l. si plures, si tñ quilibet ex propria culpa conueniatur, nulla fit ei cessio, vt d. l. 2. hoc autẽ non obtinet in publicis administrationibus, vsquequaq; C. de conue. fisc. debi. l. qm Augerio. Caue tñ, quia ibi est vna glo. quæ est contraria isti, in eo quod hic dicitur, ꝙ vbi vnus
7 gessit, alius non, primo † conuenitur primo gerens, post magistratus, tertio non gerens, quia gl. ibi videtur dicere, ꝙ imo in tutoribus, primo non gerens, post magistratus, quando nõ est diuisa administratio, cuius contrarium dicit hic, & in §. nunc tractemus, quæ videntur veriores. Nec ob. ff. de admi. tu. l. Lucius Titius curator. §. 1. quia ibi quando omnes gesserunt, & diuiserunt inter se, quo casu ibi est differentia, sed in casu quo inter se nihil diuiserunt, tunc non est differentia, imo vterq; conuenitur ante magistratum, & sic intellige C. quo quisque or. co n. l. 2. lib. 11. & quod ibi not. sed in curatore bonis dato, est etiam differentia, quia ille tenetur insolidum, nisi inuitus &c. ff. de cur. bo. dan. l. 2. §. fi. Hæc liga bene, quia labilia sunt, quamuis nodosa, & spinosa.

a Adnota. Sciendum. Diuide huuc. §. & pone casum super eo. vt hic per An.
b Magistratus. Et no. hic, quòd in omnibus casibus, pupillus conueniens tutorem præfertur cæteris creditoribus, vt l. dabimus. ff. de priuil. cred. secus, si conueniat iudicem. l. §. priuilegium. ff. de magi. conue.

Svbsidiaria In text. ibi donec, vel alias in culpa fuerunt etiam leuissima, vt no. ff. de magist. conue. l. antepen.

Qvibvs. In fin. glo. vel alijs remedijs prætorum, quæ
a multa sunt. [a] ff. ad leg. Iul. pec. l. cum eo. & no. & de reg. iur. l. non potest dolo.

a Adnotatio. Multa sunt. Non potest eum quilibet magistratus, aliter mulctare, quam in iure sit expressum, puta ter pro omni delicto, vel inobedientia. vide Ang. hic.

1 *§. Neque prætor. sensus.*
2 *Iudicibus a quibus cauendum.*

Neqve. Circa gl. ibi cum dicit, & non exigere. Sed qui sunt illi? etenim præses satisdationẽ exigit, & recipiendã cõmittit. ff. de mag. com. l. 1. §. si curatores: propter quod dic, ꝙ magni iudices nõ tenentur hac actione, quia pręsumitur, ꝙ
1 solenniter omnia faciant, & sic intellige. ff. eo. l. 1. §. neq; † prętor. quia ad ipsos nõ pertinet recipere fideiussores, sed ad mi
2 nores. vnde si dederunt cum inquisitione tutores, non † caueatur, si fine debent remittere minoribus, vt cautionẽ recipiãt,
a [a] vt §. si curatores. & ipsi tutores debent se offerre, quia alias non possunt administrare, vt l. in dubium, C. de tu. & cur. qui nõ satisd. l. pe. vbi minores iudices tutores dant, debẽt sibi cauere, ꝙ fideiussores recipiant, vt ff. de admi. tu. l. Aemilius. de tabellionibus, nõ credo, quod se ad hoc intromittere debeãt, nisi eis committeretur, nec hoc iure aliquo reperitur.

a Adnotatio. Cautionem recipiant. Et si differant exigere satisdationẽ, vel expedire processum, vt hoc onus transeat ad successorem, poterunt conueniri in syndicatu. vt l. 1. §. sciendum. ff. eo. tit. secundum Ias.

a *De excusationibus [a] tuto. vel curato.* *Rubrica.*

1 *Adoptatos loco filiorum non esse.*
2 *Filij quibus prosint.*

b Excvsantvr. [b] In gl. sed nunquid. in fi. igitur vltra non extenditur, ff. so. ma. l. si vero. §. de viro. de ędil. edi. l. sciendum. §. illud sciendũ. In gl. 1. onerum, ibi quę honori. sub. patrimoniali, vt l. in honoribus. In glo. & hoc dico, ibi maxime. s. non pręstant excusationem. In fi. eiusdem gl. ratio autẽ potest esse, quare non habentur loco filij hoc casu, quia
1 in † potestate esset adoptantis, tot adoptare quod respub. defraudatur muneribus. Et est simile, vbi non habentur pro filijs in feudis. si de feud. defun. con. sit. c. 1. §. adoptiuus. ff. de le. 2. l. si ita. de condi. & demon. l. fideicom. In glo. apparet. in fi. hoc est mirabile, cum auus habeat curam, & onus alendi
2 eos, sed † ratio est, quia prosunt patri suo, & non debent prodesse duobus, C. qui mili. l. 2. in fi. & facit, quod si canonicus habeat duas præbendas in eadem ecclesia, forte ex dispensatione, quòd non habeat nisi vocem vnius. contra ff. de oper. lib. l. duorum. de assig. lib. 1. §. fi. cum l. seq.

a Adnotatio. De excusationibus. Continua, secundum Christ. Por. supra visum est de tuto. & cu. verum quia, hi varijs ex causis excusari solent: ideo merito subdit de excusatione tuto. & cura.
b Excusantur. Diuide hunc tit. & pone casum, secundum Ang. hic super singulis. §. §.

1 *Mortui in acie qui censendi.*

Sed si in bello. In tex. ibi solos, supponit ergo quod si moriantur extra aciem, quod non prosint, vt ff. eo. l. bello amissi.
1 † Quid ergo si extra aciem moriantur ex ictibus ibi receptis? non videtur, quod prosint, arg. contra. ff. de incend. rui. nauf. l. si quis ex naufragio. de dam. infec. l. damni. §. Sabini. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus, & forte posset hoc probabiliter dici, & per hoc posset dici, qđ equus soldatarij percussus in acie, videtur ibi mortuus, & facit extra de præb. c. pręsenti. lib. 6.

1 Admini-

1 *Administrantes qua tutela immunes.*

ITEM diuus. In glo. qui dicitur procurator. in fi. sed quid
1 de administrantibus† res aliorum principum? dic idem vt ff.
eod. l. administrantes. & l. athletæ. §. gentium præsidatus, &
dic a tutela, quæ tunc defertur, sed non a delata: vt d. l. administrantes.

1 *Tutela immunem ab futurum qui accipiendum. & 2.*

ITEM qui reipub. In gloss. vel absfuturi. in fi. doct. Iaco. &
1 Pet. dicunt, hoc verũ,† vbi de proximo est absfuturus & parat
se ad eundum: vel si de magno tempore esset nominatus ad
legationem, non potest se excusare, antequam recedat, vel se
paret ad eundum, ff. ex quib. cau. ma. l. qui mittuntur, §. si mu
lier. secundum eos, melius, ff. de leg. l. legato. de vaca. mun. l.
2 tempus. Item† debent hoc obtinere in absfuturo longa absen
tia. C. de leg. l. transmarina. ego credo, idem in breui si vocari non possit ad administrandum, cum sit eadem ratio. imo
non compellitur gerere, nisi in casu necessitatis. ff. de legati.
l. si absenti. §. 1. in tex. nã nec anni, quem habuerunt reuersi
de legatione, de quo C, si tutor vel cur. causa. reipub. l. ab alijs
muneribus, habent biennium. ff. de leg. l. filius. & l. seq. Et no,
quod hic antiphorizat,

1 *§. Gentium, explicari.*

ET qui in glos. vt quia ibi, cum allegat l. administrantes,
1 melius eod. ti. l. athletæ, § gentium.† & hoc in potestatibus
magnarum ciuitatum. secus si municipiorum. ff. eod. propter
magistratum: vt not. in l. athletæ. §. remittuntur. Item in gl.
vt supra proxi. §. vbi est contraria quia excusantur a suspecta, saltem ad tempus, quia maior occupatio.

ITEM propter litem. In glo. imo & fine. in fin. dicitur ibi
in authen. minor debitor. vt dixi supra de author. tuto. §. fi.
& hæc faciunt ad id quod not. C. de testib. auth. si vero odio
sus, extra de restitu. spol. c. frequens, §. illum autem. lib. 6.

1 *Collecta vna quando sit pluribus imponenda.*

ITEM tria onera. Super text. ibi vel curæ præstant. arg,
1 ꝙ pluribus existentibus in vna domo † communibus, & pro
indiuiso, non sit imponenda, nisi vna collecta. C. de fi. fa. &
quemad. pa. pro eis te. l. si hi qui, de mulier. & in quo loco. l.
1. lib. 10. Sed cum omnia bona æstimabuntur quomodo sit
pro solido & libra, C. de ope. pub. l. omnes. Item dic, quod
qñque vna tutela præstat excusationem, ff. eo. l. si is, qui. §. fi.

1 *Pauper tutor ne sit, fallit. & 2.*

SED & propter paupertatem. In gloss. l. si non. in fin. illa
loquitur in munere, quod in mero obsequio personæ consistit: quod de tutore non potest dici. Vnde dic, ꝙ pauper non
1 potest† dari, & si datus sit, potest se excusare: vt hic, ff. eo. l.
paupertas, non enim esset rationabile, ꝙ pauper operarius
esset tutor magnatis, qui tota die haberet agere cum magistratibus: & hoc vult dicere imperator: magna enim imparitas esset, si vnus pauper teneret locum vnius baronis, & pro
hoc. ff. de mune. & hon. l. rescripto. in prin. C. de cur. fur. l. fi.
§. si vero. & super hoc iudex debet arbitrari, si tamen datus
2 † sit, & se non excusauit, non debet remoueri: si alias sit fidelis, ff. de suspect. tuto. l. suspectum, & videbis infra tit. 1. §. fi.
non tamen permittẽdus est solus administrare. C. de suspec.
tuto. l. 1.

1 *Morbus quatenus excuset.*

ITEM propter aduersam. In gloss. ibi cum dicit, sed qui-
1 dam. Illud autem † aduertendum est, an sit spes, vel dubium
de sanitate: & tunc excusatur ad tempus, an non: & tunc in
perpetuum: vt ibi patet, & not. & tamen in milite videtur,
quod sæpe excusetur perpetuo, nisi iterum vocetur. C. de re
milita. l. semel. quia ibi statim loco illius alius subrogetur, ne
deficiat numerus, ff. de cura. l. 2. si iudex incidat in infirmitatem: videtur distinctio adhibenda quam hic vide ff. de vaca.
mu. l. pen. §. fin. non sic in prælato. no. 7 q. 1. c. pastoralis. in fi.
[vel vide de cler. ægrot. 1. & 3. per glo. & Hen.]

1 *Illiteratus an recte tutor iudexue sit.*
2 *Illiteratus quando recte ius dicat 3.*

a SIMILITER.[a] In fi. glos. hoc notabile, non bene sumi-
1 tur hic: quia † admittitur illiteratus, si sit expertus negotiorum. l. athletæ, §. pen. sed videtur probari in l. 2. de postul. C.
secundum quod text. iacet de administra. tut. l. nemini, §. iurisperitos, in authent. de iudic. circa princip. vnde in actibus
qui non possunt expediri sine literis, non admittitur illitera
2 tus. † Et ideo credo, quod illiteratus nõ possit iudicare: quia
cum sententia habeat in scriptis recitatione proferri, & per
se, non per alium, C. de sen. ex breui. recit. l. fin. Et est expressum hodie extra de senten. & re iudi. ca. fin. libr. 6. & illiteratus hoc non posset facere: indubitate non posset esse iudex.
Nec obst. l. certi iuris. C. de iudi. quia ego non credo, quin
ignarus iuris possit iudicare: vt militares & tales, sed de illiterato nego, de quo loquitur illa lex. Vnde miles potest esse illiteratus, vnde in aliquibus causis opus est, quod sit iurisperitus, extra de consang. & affinita. c. 1. Vel dic quod bonum est, quod sit. & ita esse debet: si tamen non sit nihilominus est capax iurisditionis, secundum Hostien. ibi, & sic intellige dictam authen. de iudi. Specu. & nonnulli alij dixerunt contra, adstruendo quod sufficit, quod sententiam recitent verbo, & conclusionem legant, vt not. in Specu. de sen-
ten. §. iuxta ver. & no, cum sequen. Sed ego non video quo-
3 modo leget conclusionem,† si nescit literas: ideo non credo
eorum opinionem procedere, nisi in casibus ex quibus pro
non scripto pronunciari potest, de iure, vel consuetudine, sicut dicitur de cæco. ff. de iudi. l. cæcus, cum not. Quid si nescit legere latinum, sed bene gallicũ, sicut sunt multi in Fran
cia hodie: & speratur quod erunt plures (prohdolor) vide-
b tur quod non possunt iudicare,[b] cum debeant scribi in latino, ff. de re iudi. l. decreta, nisi in partibus, vbi omnes literati
sciunt gallicum legere, & intelligere, in authen. vt præpo. nomen Imper. §. fina. C. de sent. l. iudices, quod hodie nimis viget in Francia, vnde quandoque fuerunt (vt dicitur) Aurelianenses lectores qui partim latinum, & partim gallicum in
cathedra loquebantur, quibus melius esset, quod haberent
grossum idioma Engolismen. vel Pictauien. & scirent loqui
latinum, & intelligere scripturas, quam latinum spernere,
& falsa opinione, gallicum iudicarent supremum eloquij
obtinere.

a Adnot. Similiter. Dicit hic Ang. quod nobiles, & alij negotiorum, ac rerum experti licet sint ignari literarum possunt esse rectores terrarum, & habere administrationem officiorum, per tex. in l. certi iuris. C. de iudi.

b Possunt iudicare. An autem illiterati possint esse delegati. istam quæstionem ponit hic Ang, quam vide ibi in ver. quæro, an ignarus literarum.

1 *Inimicitiæ quando remissæ censeantur.*
2 *§. Item si. sensus.*

ITEM si propter. In glo. vt quia ibi, cum dixit, vt dixit. &
hoc semper præsumitur, si reconciliatio non interueniat: vt
§. dat remissionem, vel propter hoc autem, & hoc obtinet secundum doct. quando est grauis: secus, si leuis, ff. de adimen.
leg. l. 3. §. fi. cum l. seq. In ea. glo. ibi, cum dicit, post testamentum, hoc si sit grauis, vt supra proxi. In ea. glo. ibi: quia videtur remisisse, hæc opinio videtur indubitate vera, vbi offen-
a sa[a] venit ex parte dantis, quia† dans remisisse videtur: secus si
1 ex parte testamentotum: vt d. §. dat. Sed glo. ibi videtur sentire idem, a quacunque parte veniat: quia ex eo, quod datus
tutor se excusat, non videtur reconciliationem recipere, nec
forte deponere animum iratum: vnde Seneca, Nemo cum
inuito tutus in gratiam redit, vnde melius est excusationem
admitti. prima tamen est magis amica literæ illius §. Sed ego
teneo secundam, ff. de suspect. tuto. l. 3. §. suspectus. In fi. eod.
gloss. quod hic dicit de capitali, intellige idem, si sit grauis,
2 per d. l. 3. §. fin. & not. † quod totus iste §. & gloss. loquitur de
testamentario: de datiuo videbis infra eod. §. item propter.
dic vt ibi. Item quamuis alias distinguatur cuius culpa inimicitiæ interuenerint, ff. solu. matrimo. l. in his. ff. loca. l. si mer
ces. §. culpæ. Hic tamen non distinguitur, quia quamuis ex
parte creati sit culpa, magis est suspectus, vnde dato, quod se

non excusaret, non deberet admitti, tanquam suspectus: vt d. l. 3. §. suspectus, hoc indubitate in datiuo.

a Adnotatio. Vbi offensa. No. hic Ange. quod inimicitia excusat arbitrum a laudando, item excusat iudicem, a iudicando procuratorem a prosequendo, legatarium excludit a legato. item repellit testem a testimonio, item donatarium ingratum a donatione, item quæ dicatur inimicitia capitalis, & qualiter probetur, vide per eundem Ang. hic.

1 *Extraneus quando dandus tutor.*
2 *Testes non esse debent contrahentes.*

a NON esse autem. a In fin. gloss. hæc glos. & §. quem allegat procedunt in testamentario, nam dari non potest extraneus. † nisi in subsidium, & tunc suo requisito iudice, quo casu, propter excusationem non perdit, ff. de tuto. & curat. da. ab his. l. diuus, & facit extra de iudi. c. cum deputati, sed secus in testibus, qui † debent cognoscere contrahentes, in authen. de hære. & fal. §. si vero absunt, in auth. de test. §. si vero ignoti, in feu. de po. te. §. si tres, dic per Inn. extra de accu. c. inquisitionis, & de test. c. cum causam, & ibi per Henr. plene consueuit dici, ꝙ vbi deponit de facto personæ debet eam cognoscere, alias non est opus, vt si deponatur aliquid sic fuisse aliquo tempore, de hoc scripsi C. de iur. delib. l. fin. §. sinautem, versi. testibus.

a Adnotatio. Non esse autem. Iste. §. secundum Ange. facit, quod sit necesse quod testis cognoscat contrahentes, tamen contrarium tenet glo. in l. fi. §. sin autem dubius. C. de iur. deli. vide hic Ang. qui dicit, quod si testis deponit factum contrahentis, debet eum cognoscere, alias non.

1 *Inimicitiæ capitales quæ. & 2.*
3 *Testis inimicus quousque repellendus.*

1 INIMICITIAE, quas. † In glos. capitales. in authen. de testib. §. si vero odiosus, In ea. glo. ibi cum dicit secundum Azo. argu. C. quando lic. vni sine iu. se vind. l. 1. de extraord. cri. l. saccularij, §. sunt quædam. in feu. quot testes sunt necess. ad proban. inuestituram. c. 1. Idem si infamauit de turpi crimine, ff. de arb. l. licet. quia hoc capitale reputatur, ff. de manu. vin. l. iusta. vel si habent quæstionem inter se, debent censeri capitales. dum tamen de omnibus bonis, vel maiori parte, ff. eo. l. propter. supra eo. §. item propter. vel si forte alter alterum, atroci iniuria afficit, C. de reuo. do. l. fi. vel dic ꝙ his casibus sunt graues, non capitales: quia in l. diffamatio, distinguitur, tanquam diuersa species a capitalibus inimicitijs. Fateor tamen, quod diffamatio, & etiam minor causa, vel nulla, posset esse cā inimicitiarum capitalium: vt infra dicetur. & vide in feud. quæ fuit prima causa benefic. amit. §. porro. Et vbicunque tale quid commisit vnus erga alium, quod verosimile est, quod vnus mortem alterius appetat: vel si appetat
2 etiam sine causa, & si hoc constet, possunt † dici capitales. in feu. quæ fuit prima causa benefic. amitt. §. porro. talia enim non possunt sub regula tradi. in feud. quæ fuit prima causa benefi amit. c. 1. §. sed quia natura, imo quamuis nulla fuisset offensa, si tamen alter se teneret pro offenso, & hoc diceret, viderentur inimicitię: vt infra §. proxi. vnde Seneca. Et si nullos causauerit inimicos iniuria: multos tamen pręparabit inuidia. Et idem credo, si haberet amicitias, cum inimicis patris, vel cum ipsis cohabitaret: vt extra de accus. repellantur. & c. cum P. & d. titulo, quot testes sunt necess. vel forte, sit vasallus domini, cum quo habeat inimicitias: vt d. tit. quot testes sunt nec. & ex hoc quod dicitur, nisi reconciliatio &c. videtur quod si testis sit odiosus propter accusationem: quamuis
3 accusatio facta non fuerit, quòd nihilominus † remanet inimicus, & odiosus, & tanquam inimicus possit repelli a testimonio, quousque reconciliatio interuenerit. 3. q. 5. c. accusatores, cum ibi notatis. in contrarium facit tex. in authen. de testib. §. si vero odiosus. ibi, cum dicit, non ante auditur, quam de crimine iudicetur: supponit ergo, quod post auditur: sed sub. si reconciliatio interuenerit, de hoc videtur notare glos. ff. de testib. l. 3. Sed pro prima parte facit in feud. quę fuit prima causa. §. sed & qui. & dictum c. cum Pe.

1 *Iudicis testisque ætates.*

ITEM maior. In gloss. scilicet iam completis, ibi cum alleg. l. fin. lib. 10. idcirco, cum iudicatura sit munus personale
1 maior 70. ann. non potest compelli † esse iudex, ff. de mun. & hono. l. fi. §. iudicandi quia maior labor est in iudice, qui plures habet regere, quam in tutore secundum Iac. & Pet. idem videtur in assessore. C. de proxi. sa. scrinio. l. 2. lib. 12. & iudice de legato, C. de aduoc. di. iud. l. scimus. sed de teste videtur ꝙ debeat habere 70. annor. sicut tutor, ad hoc quod propter senium excusetur, quia non est magnus labor. secundum eosdem. de hoc no. ff. de test. l. inuiti.

1 *Miles tutor non sit.*
2 *Militis iura quibus competant.*
3 *Ecclesiastici tutores recte dantur.*

MINORES. In gloss. C. de leg. tut. l. fi. dic vt ibi, idem in milite. In gloss. id est, in militia existente, ibi qui reipu. dic: plenius, ff. eo. l. sed & si milites, per totam l. & l. propter ma-
1 gistratum, §. 1. dic vt ibi quia † si non detur in castris a præside, nulla est datio non propter priuilegia militum, sed propter defectum iurisdictionis dantis, vt ibi plene not.
2 † In fin. gloss. ff. ex quib. cau. maio. l. pe. de militibus nostri
a temporis a non est dubium, ꝙ non gaudent huiusmodi priuilegio, cum non gaudeant nisi militantes, vel veterani, vt l. sed & milites, §. quanquam, cum §. seq. dic vt ibi, nisi essent in acie, vel castris, quia tunc est eadem causa dandi priuilegia, quæ antiquitus, & sic gaudent, & consueuerunt notare doct. C. de iur. & fac. igno. l. 1. & ibi scripsi. In glo. & ita, in fi. doct. Iac. & Petr. dicunt quòd nulla lege probatur quod hic dicitur, de quarto: quia in l. presbyteros. de epis. & cleri. non fit mentio de hoc. Sed dicunt quod potest probari argumentatiue, per §. interdicimus, in authen. de eccle. tit. quæ est signata, C. de epi. & cle. authen. licentiam vbi dicitur, quòd de his, quæ obuenerunt episcopis a cognatis: vsque ad quartum gradum, possunt testari episcopi. Certe verum dicunt, quod illa verba non sunt in corpore. Inn. tamen posuit ea de bursa sua, in authen. presbyteros. quæ hic allegatur, hodie vero mutatum est, de iure canonico, vt ibi scripsi, & scripsi suprà de
3 atti. tut. §. sed hoc iure. Vnde possunt † hodie omnes clerici, & prouecti monachi, & episcopi suscipere tutelam, ex causa pietatis. 86. dist. c. peruenit. 16. q. 1. cap. generaliter, tamen non coguntur, nisi pro miserabilibus personis, qui alias tutorem non reperiunt, vt d. c. peruenit, & sic intellige 21. q. 3. c. Cyprianus.

a Adnotatio. Militibus nostri temporis. Adde Spe. ita tenere in terminis, in tit. de proc. §. 1. ver. item quod est miles. & Io. An. in c. cum desideres, extra de sen. excom. de quo notaui in apostil. ad deci. capel. Tholosa. deci. 131. in c. item fuit quæsitum.

1 *Iurisperitos recte tutores dari.*

a ITEM Romæ. a In glos. 1. magistri. ibi cum allegat l. iu-
1 risperitos, & est † mirabile: quia cum excusentur ab alijs muneribus etiam patrimonialibus: vt C. de profe. & me. l. medicos. non tamen excusentur ab isto. Sed forte est ratio pupillorum, fauor: quia propter peritiam, pupilli per eos melius defendentur & regentur: & not. ꝙ regentes actu videntur gaudere illis priuilegijs: vt l. medicos. & d. §. fin. & hæc materia clare liquet in tota. l. si duas. cum l. seq.

a Adnotat. Item Romæ. Ang. ponit hic decem priuilegia, quæ habent doct. quæ vide per eum hic.

1 *Excusationis tempora.*
2 *Excusandi tempus quando currat.*
3 *Tempus ignoranti non currere.*
4 *Contraria simul proponenda.*
5 *Probanda ne plura posita.*

1 QVI autem. † Pro euidentia huius §. scire debes, quòd ex quo tutor scit se nominatum, debet venire ad iudicem intra quinquaginta dies, & excusationes si quas habet proponere: alias non auditur, ff. eo. l. scire, §. quinquaginta, & intra quatuor menses prosequi: vt videbis infrà prox. §. & videbis, ff. eod. l. 5. & iudex debet vocare amicos pupilli, & alios, qui defendere velint, vel dare ad hoc curatorem, vel per se adire

C. si

C.si ex fal.alleg.l.1. Op. ad hunc §. quod quinquaginta dies non currant,ex quo alteram prosequerentur.C. de inoff. test. l.contra maiores,ff.de bo.pos.l.cum quidam,ff. de adul.l.denuntiasse.§.quæritur.& l.quinquenniũ. Dicas quòd vbi tem
2 pus præfixum est,ad faciendum aliquid, si plurima † sunt remedia defensionis,seu iura cõpatibilia, & quæ possunt simul ab aliquo intentari,seu prosequi: ei tempus currit: nisi prosequatur,vt hic. Si autem non potest prosequi simul,non currit: vt in contrarijs,& hoc nisi scienter,vel calumniose prosequeretur,primo ius quod non cõpetebat sibi: quia tunc currit: vt d.l.cum quidam,ff.quod vi aut clam.l. seruus. & semper videtur quòd calumniose, ex quo succumbit.ff. de admi. tut.l.tutor vel curator.ff.de app.l. negotiorum . nisi alias de
3 bona fide appareat.ff.eo.l.qui testamento.§.fin. † Sed quid,si in primo casu ignorauit ius sibi competere ? Videtur quod debeat admitti : non obstante lapsu temporis.ff.de pet.hęr.l. Lucius.& ita videtur,quod hoc casu debet admitti post quinquaginta dies:vt not.in simili.C.de excep.& videtur expressum extra de excep.c.pastoralis. Sed hoc non videtur verum in istis §§. quia si de nouo post lapsum temporis, excusatio nata esset,non posset proponi,vt ff.eo.l.2.§.pen. Ergo ita parum,imo multominus,si perueniat ad notitiam de nouo.Etenim hi duo casus æquiparantur in c.pastoralis. & hoc totũ videtur dicendum fauore pupilli : quia alias crederem quòd semper deberet admitti,siue tempus esset præfixum ab homine,siue a iure : vt not.Inno.& Host.in d.c.sed glo.ibi contra: & in Spec.rit.de excep. §.nunc videndum.in tempore præfixo.ab homine . Sed quid,si certum tempus fuit præfixum,ad omnes exceptiones proponendas,& sunt contrariæ? Glo.dicit,quòd nihilominus post tempus potest proponere: vt no. extra de reli.do.c.cum dilectus.Sed hoc non credo,per hunc
4 §.cum plures exceptiones,etiã † contrarię possint simul proponi,saltem conditionaliter.ff.de excep.l.nemo. & no. Dyn. extra de reg.iur.c.nullus. Et idem dicerem de eo: qui persequebatur nullitatem sententię quod post non possit appellare. Secus crederem in eo, qui dicebat rem venditam per cognatum ad se pertinere,& succubuit: quia potest petere tanquam proximus,& retrahere virtute cõsuetudinis, quamuis annus sit elapsus,nisi sciens &c.l. cum quidam . supra alleg. Quęrunt doct. & Iacob. & Pet.qui hic nihil aliud dixerunt.
5 Quid † si quis plures excusationes proposuit, vnam probauit aliam non?Et dicunt quòd sufficit illa enim clausula,quę tota die apponitur in libellis, protestans , quod non adstringit se ad omnia &c. apponitur superfluo secundum ipsos: & nihil allegat: tu autem pro illis alleg.ff. de appel.l.appellanti.§.1.Sed certe non superflue apponitur : quia euitatur oppositio , de decretali.c.licet. extra de proba. quę videtur esse contraria,sed illa intelligitur , vbi se adstrinxerat ad hoc , vt satis not.extra de rescrip.c.ex parte .

1 *Excusationis, & appellationis differentiæ.* 3
2 *Nominare qui debeant .*
4 *Excusatio scribenda .*
5 *Tempus lo gius remotioribus dandum .*
6 *Dieta legitima .*

a Q V I autem excu. a † In glos. sed contra. in fin. quęrunt
1 doc.quis est effectus,an se excuset,an appellet,certe magnus, quia appellando cõqueritur de iniquitate iudicis : & ideo nõ ipse,sed alius cognoscit.C.de app.l. eos. nõ sic quando se excusat. Item quando appellat habet 10.dies tantum ad appellandum,sed tutor habet quinquaginta,ad se excusandum.Sed quare diuersum in tutore nominato , quam in alio ? Dicunt quidam,quòd in nominatione aliorum, interponitur decretum,quod imitatur sententiam.C.de app.l.nominationes. in nominatione tutorum,non. Sed ipsi reprobant per l.naturali.ff.de confir.tut.& dicunt, ꝙ in nominatione aliorũ sit plena deliberatio,& inquisitio : ideo si male nominent,appellatur ab eis,vt eorũ iniquitas detegatur.ff.de appel.l.1. In creatione autem tutorum non tanta , & est ratio, quia ibi non de tanto agitur pręiudicio , sicut in creatione magistratus , qui multos habet regere,secundum eos. Sed hęc ratio non videtur perpetua. Quid ergo,si cum magna inquisitione creetur, seu nominetur tutor ? quod sit quandoq;: vt vidisti supra de satisd.tu.& C.de auth.pręst.l.fi. Pręterea, non requiritur, ꝙ maior fiat inquisitio in vno,quam in alio. Item possibile est, ꝙ nominatus ad munus publicum, nominetur ad minus negotium,& minus periculosum quam tutor : vt si nominetur
2 ad faciendum aliquod modicũ opus reip. Propter † quod potes dicere ꝙ vbi quis nominatur ad aliquod munus,nominatur per illos de ciuitate : vel per illos, quibus reipu. administratio commissa est:vt §.solent.& in auth. de defen.ci.§. interim.C.de decur.l.nominationum.de leg.1.l. pen. vnde ille appellare potest,& debet,& hoc merito:quia si haberet proponere excusationes suas corã nominatoribus, ipsi essent iudices in causa sua,quod non esset iustum . Ideo lex statuit, ꝙ deuoluatur ad superiorem per appellationem. Non sic in nominatione tutoris : quia nominanti nullum generatur pręiudicium,nec vtilitas emergit, sit vel non sit tutor . Ideo ipsemet excusationẽ audit. Sed alias emergeret vtilitas, vel damnum,si nominatus munus non acceptaret,vel eo oneraretur, quia referretur ad eos , ideo non audiunt excusationes, quia
3 ipsi sunt pars. Pręterea † si tutor appellaret,nõ esset,qui prosequeretur appellationem pro pupillo,ideo melius est,quòd se directo excuset , & iudex qui dedit super hoc videat summarie vocatis amicis. C.si ex fal.alle.l. 1.in alio tamen casu ipsa respu.prosequitur . In veterano autem est speciale. ꝙ non tenetur appellare.C.quando prouoc. non est ne.l.veteranus. In gl.ita tamen in fi.hęc est opin.Azo. quę approbatur vbique,& per omnes,& maxime in l.quinquaginta ff.eo.vbi plenius de hoc no.in alijs autẽ muneribus,causa, non durat,nisi per duos menses.C.de temp.& rep. ap.l.1. dic vt ibi. In glo. sed nunquid.in fi. hęc vera. & vide quod no. in l.hoc autem. & in §.fi.de l.pręcedenti.In glo.s.dando. in fi. quidam dicũt, quod hęc quę hic scribuntur & per d.§.oportet. quod excusatio est danda in scriptis & per hoc,quia omnia acta in scriptis redigẽda sunt.C.de appel.l. causas & l.a proconsulibus. extra de prob.c.quoniam contra. Sed hoc argumentum non est necessarium, quia non sequitur, redigendũ est in scriptis, ergo pars debet in scriptis dare secundum doc.Iac.& Pe.qui
4 sic transeunt. Quid † ergo dices ? Ber.dicit, quid debet dari in scriptis,extra de offi.dele.c.prudentiam. in gl. ex hoc loco,& ita seruatur de facto. Credo tamen, quod si non detur, non vitiatur processus,cum hoc nõ reperiatur iure cautum , nisi in vna.C.de non nu.pe.auth.hoc autem.In gl.caueas. in si. hic non est difficultas , imo est facillimum secundum doc. sed adhuc remanet iniquitas,non obstante prouisione Scæuolæ.nam ille qui est intra centesimũ lapidem , non habet tan-
5 tum † quantũ ille,qui est in ciuitate, qui habet integros quinquaginta dies,& illi detrahitur,quantũ distat.Item,illi qui distant vltra 20. dietas,vel per 20.vel minus,non habent tantũ tempus,sicut propinqui,quia rediguntur ad 30. dies si distẽt vltra 20. dietas.& si minus in diebus , computatur eis tẽpus, intra quod veniunt. Sed dic quod quanuis hoc verum sit.ratus est legislator,ꝙ habet tempus sufficiens ad proponendas excusationes suas, & ideo ita vniformiter statuit . Simile vides,in eo qui habet testes vltra mare, & in prouincia, primo dantur nouẽ menses, alij tres,& tamen citius,& facilius, poterit habere in tribus mensibus de prouincia, quam forte de duobus annis de vltra mare . Item nõ fit differentia inter Orientales, Occidentales, & Mediterraneos, & tamen constat ꝙ Mediterranei facilius possent habere,quam Occidentales, vel de Oriente. Vel posses ponere aliud exemplum,secundũ doc. Nam vides , quod vbi partes sunt de eadem prouincia , præscribunt adinuicem 10.annos , sed de alia sunt necessarij 20.anni . Pone ergo quod duo sunt vicini, in confinio duarũ prouinciarum,habent tempus 20.annorũ,& tamen sunt propinquiores sibi,quam si alter esset in alio cornu eiusdem prouinciæ. Sed hoc exemplum non bene placet eis,quia ibi potest dari alia ratio , quia forte in alia prouincia nõ est quis ita stipulatus consilio,sicut in sua,& ita paratus ad litigandum . Hoc exemplum est notabile , & quandoque de hoc dubitaui. Et posset argui,quod vbi sunt ita vicini, secundũ eos,cessat ratio legis, & per consequens ipsum ius, & facit ff.ad Sil-
6 la. l.fin. de adul. si maritus,§.1. & scripsi.C.de præscri.long.
b temp.l. fi. † Et no. quod legitima dieta b est 20. miliaria per

diem.ff.si quis cau.l.1.& ita debet computari dieta in decre-
tali, quæ inhibet, quod quis non trahatur vltra dietam, secun
dum Iac.& Pet.Sed doc.iuris cano.dicunt quod debet intelli
gi de vulgari: vt no. extra de rescrip.c. statutum.§. cum au-
tem. lib.6.& ibi Arch. [& vide extra eo.c. nonnulli, & quod
ibi no. in antiq. potest dici, quod in Italia, & alijs locis, vbi
sunt miliaria.sit vera opi.Ia.in alijs vbi non sunt miliaria,: vt
in Francia, opi. canonistarum.]

a Adnotatio. Qui autem excu. Vide hic Ang.
b Legitima dieta. Adde Fely.in c.olim.col.2.ver.etiam quod stantibus.extra
de rescrip.& in c.nonnulli.col.23.ver.collige etiam.eod.tit. & ibi, qua via de-
bet attendi si sunt multæ, an vsitatior vel breuior. vbi etiam ponit 11. casus,
in quibus non allegatur exce.de tractu vltra vnam dietam, & qualiter compu
tetur, vide eundem in c. dilectus.col.8.ver..computentur dietæ. eod.tit.

1 *Procurator quando ad omnia datus.*
2 *L. si procurator. sensus.*

a D a t v s. [a] Doc.Ia.& Pet.intelligunt hunc §.si bona sint
in eadem prouincia: alias quilibet iudex dabit in territorio
suo per l.cum vnus.§.pen.dic plenius supra de attil. tut.§.1.
1 Per hunc.§. potest dici † quod procurator simpliciter consti
tutus videatur constitutus ad omnes causas:vt ff.de tut.l.qui
habet.§.si.contra.ff.de procu.l. si procuratorem. vbi alia for
ma datur. Et hoc videntur tenere Iac.& Pet. Dicunt tamen,
quod qui vellet tenere cõtrarium, posset bene respondere ad
2 l.illam. & sic transeunt. Sed dic, quod illa loquitur † quando
ad certam causam datur procurator: quia si generaliter non
posset habere locum: & ita vsus approbat: vt no. in Spe. de
proc.§.ratione autem formę. ver. sed quid si procuratoriũ?
& videtur hodie expressum extra de proc.ca.1. in cle.

a Adnotatio. Datus autem. Summatur, vt secundum Aret. hic.

1 *Idem rescripserunt. ratio, & sensus.*

I i d e m rescripserunt. Ad hunc §.concor.l.maritus. hic
allegata.ff.de cu.fu.l.virũ. sed potest esse procurator, vt hic
1 not. Et est ratio: quia non de tanto † præiudicio agitur, cum
possit faciliter reuocari: & per hoc videtur, quod possit es-
se procurator ad vnam litem, & forte hoc casu loquitur.l. li-
cet. & iste §.in hoc, quod dicunt de excusatione: nisi intelli-
gas cum glo.quod hic excusatio accipiatur improprie, quod
videtur verius: quia alias nocuisset immistio: vt ff.eo.l. non
tantum.§.vacare.& l.3.C.si ex fal.alleg. hanc opi. quod pos-
sit esse ad vnam litem, tenet Spe.ti.de tu.§.viro.ver. sed nun
quid vir.Sed vitricus potest esse priuignæ tutor, vel curator.
C.de contra.iudic.tute.l.fin.vel socer, vel nurus.l. licet.C.de
excusatio.tuto.

1 *Sententiam erroneam tenere.*

S i q v i s autem. De materia huius.§.dixi. supra qui.ex
cau.ma.§.semel.tñ quantũ tangit materiam hanc tutorũ po-
1 tes dicere, † quod leges quæ dicunt, quod sentẽtia lata ex fal
sa causa, & quæ est contra ius partis, vel erronea errore nõ ex
presso, tenet: quod fallit in hac materia: vt hic & ff.eod. qui
testamento de min.l.verum.§.ex facto.nec distinguo, an fue-
rit defensus, vel non, quamuis tex. innuat contra.C. si ex fal.
alle.l.1.& hoc totum fauore pupilli, vel minoris. Nam quo-
quomodo erratũ fuerit.etiam in facti causa, nullum est, quod
agitur.ff.de tu.& cur. da.ab his.l.tutor si petitus.

De suspectis tutoribus. *Rubrica.*

1 *Actiones famosæ.*
2 *Suspecti accusans quando se inscribat.*
3 *Turpillianum quando cesset.*

a S Ciendvm. [a] Primo ponit dictum generale.
Secũdo per quos. Tertio, qui remoueri. Quar
to, qui hoc possunt requirere. Quinto, ex qui-
bus causis. Partes patent in litera. In glos. ex
quo.in fi. dicunt doct. quod propterea non be
ne probatur: quia licet condemnatus sit infa-
mis, non propter hoc sequitur, quod actor debeat se inscribe
b re: [b] nam sicut videmus, in actione mandati † depositi, & in-
1 iuriarum, in quibus reus efficitur infamis, si condemnetur, ta
men nullus diceret, quod agens debeat se inscribere: & ideo
videntur in hoc remanere, quod non sit opus inscriptione, &
idem tenet C.eod.tit.l.vlt.sed ipsi non euadunt secundam ra
tionem glo. quæ est, quod pœna corporalis imponitur.ff.eo.
2 l.3.§.solent.de of.præfe. vrb.l.1. † Sed potes dicere, quod cũ
ex omni crimine: possit agi criminaliter, & ciuiliter: vt ff.de
priua. delic.l.fi. quod si quis agat ciuiliter ad finem quod re-
moueatur pro vtilitate pupilli: tunc non sit locus inscriptio-
ni: alias si concludat quod remoueatur, & puniatur, videtur
quod sit locus, per d.l.fi. & ff. ad Turp.l. & in priuatis. de in-
iur.l.qui iniuriarum.C.de accu.l.fi. & punitur arbitrio iudi-
cis: vt not.d.l.priuatis.& scripsi in d.l.fi. Vnde cum reperia
tur istud exceptum, quomodo excipiemus? bene tamen repe
3 ritur in isto speciale, quod † desistens non incidit in Turpil-
lianum.ff.ad Turpil.l.2.§. suspecti. per quam l.doct. fuerunt
moti: ad prædicta dicenda.

a Adnotatio. Sciendum. Diuide istum titu. secundum Aret. Et pone casum,
vt idem hic.
b Se inscribere. Istam quæstionem, ponit hic Aret.in 1.colum.in ver. in glo.
ex l.Item, quod si accusator, deficit in probatione, an in eadem sententia qua
reus absoluitur, possit accusator damnari de calumnia? & dicit Ang. & Chri-
stoph.quod sic. sed pone, quod iudex in sententia absolutoria, facta de tutore,
non condemnauit accusatorem de calumnia, vtrum possit ex nouo processu
condemnari? Vide de hoc Ang. hic.

1 *Delegatorum datio & potestas.*

D a t v m e s t. In gl.1.delegato.in fi.gl.infert hic, quod
hi duo possunt cognoscere, & remouere? alij, nec cognosce-
re, nec remouere, & idem.ff. eo.l.1.§.1. sed in l.solent.ff. de
1 of.præfe.vr.dicit quòd alij † possunt cognoscere, sed non re-
mouere.nihil ad te: quia hodie omnes ordinarij, cum ipsos
abesse contigerit: possunt facere vicarios, quia omnia pos-
sunt, quæ ipsi possunt, præter mortis illationem, vel membri
abscisionem: vt in authen. vt nulli iudi.§. ad hoc prohibe-
mus, vt no.de offic.proconsl.l.aliquando.

1 *Patronus qui suspecti accusandus.*
2 *Infamiam per sententiam non tolli.*

O s t e n d i m v s. In glo.sed qualiter.in fi. hoc non pla-
cet doc.Ia.& Pet.quia obiectus do li facit infamem: vt no.in-
fra eo.§.suspectus, propter quod dicunt ipsi parcẽdum: quia
1 actio verbis temperabitur: quia si † petens patronum, a tute-
la remoueri, dicat, patronum dolum commisisse, iudex ipsum
non audiet: sed si alias dicat, eum male administrare, sed per
aliam actionem admittetur.ff. de dolo.l.non debet, pro ipsis
facit ff.de obseq.l.si parent. in fi. Vel potest dici secundũ Iac.
quod patronus condemnatus ex causa famosa, nõ sit infamis.
ff.de pub.iud.l.fi. Sed huic non obstarent.l.non debet.& l.pa
rens.§.fi.quæ supponunt, ꝙ esset infamis. & l.illa finalis ha-
bet causam singularem, propter iustum dolorem. Forte pos-
set dici, ꝙ famæ suæ parcatur, propter l.quæ sibi parcit. Vel
posset dici, ꝙ si dolus probetur non remoueatur, sed curator
2 adiungitur, vt l.si tutor.ff.de suspec.tu.& ita ei parcitur. † Sed
quid si remouetur vt suspectus, forte dolo probato, iudex tñ
in sententia reseruauit ei famam, nunquid esset infamis? Vi-
detur quod non, per hunc §.ff.de tut.l.generaliter. de leg.3.
l.si quis.§.miles.de bo.li.l.si pater exhæredatus. In contra-
rium.ff.de fur.l.nõ potest.ad Tur.l.1.§.1.de diuer.offi.l.qni-
cunq; & videtur expressum.ff.de iniur.l.diuus. & per hoc vi
detur, quod si iudex pronunciet notariũ falsarium, quod non
possit ei famã reseruare: nec quod possit facere instrumẽta.

C o n s e q v e n s. In glo. ideo, in fi.non est proprie pu-
blica: nec desistens incidit in Turpillianum.ff.ad Turpil.l.1.
§.suspecti.iuncta l.si quis repetere.§.1. In glo.etiam in publi
co, in fi. hoc contrarium meruit signari, non tamen decipiat
te glo.sed intellige eam, vt no.ff.de in litem iur.l. in actioni-
bus. super verbo, ex magna causa.

S e d & si qua. Sed an debet, se inscribere hoc casu: quia
de patre non est dubium, quod non, vt l.de criminine.C. qui
accus.nõ pos.sed in hoc casu, videtur quod sic, per ea quę ibi
no.iuncto eo, quod scripsi supra in prin.& illam glo. sequun
tur doc.iuris ciuilis.Sed doc.iuris canonici tenent, quod non
vt in sum.Host.de accu.§.si quis possit, & vide in Spe. de ac-
cu.§.item ver.& quod mulier, vbi plene enumerantur casus,
quibus mulier admittit.inter quos est vnus, iste qui est hic.ff.
ad l.Iul.maie.l.in quæstion.ff.de accu.l.2.& l.mulierẽ.2.q.1.

prohi

c.prohibentur,§.mulierem,dic vt ibi.

Svspectvs autem est.Quid si nullo modo gerit, expressum,est,ff.eod.l.hæ enim, §.fin.Possunt enim remoueri, sed non accusari, vt ibi patet. Et not ꝙ peius facit qui gerit & male,quam qui nullo modo gerit,ff.de actio.emp.l.si steri lis,§.cum per venditorem,secundum doct.Iac.& Pet.melius hoc probatur,ex his quæ no.& scripsi supra de satisda.tut.§. sciendum,& hoc tangit glo.satis hic.

1 *§.Suspectus sensus.*
2 *Iudicis officium quatenus infamet.*
3 *Culpam infamare,quatenus verum.*

Svspectvs autem remotus.In glo.exceptio,in fi.melius, ff.de pen.l.si præses, secundum doct. Iac.Pet.& caue: quia hæc glos.procedit secundum primam opi.Azo. quæ est infrà gloss.proxi.de qua ibi dices. Quia secundum opin.quæ est in d.glos.esset distinguendum, an obleuem, an ob(quod hic)latam, & iunge hoc quod no.j.in gloss.1. non similiter. Sed contra hanc glo.& opi.doct.qui eum sequuntur op.de l. milites agrum,§.missionum,ff.de re mili. Sed illam intellige secundum hanc distinctionem, vt no. ff.de his qui no.infa.l. 2.§.est enim,in glo.no.quamuis videatur fieri calumnia tex-
1 tui,&c.Item dic,ꝙ ea quę hic dicuntur,†non procedunt vbi tutor remouetur officio iudicis, quia officium iudicis non
a infamat:a vt no.ff.eo.l.3.§.tutor,qui,C.de mo.mul.l.1.quam Din.sequitur per l.quam gloss.alleg.in d.§.præterea,C.si tu.
2 non gesf.l.1. Sed Spe. dicit quòd † iudicis officium infamat, vbi propter delictum pęna infligitur, in Spec.de sen. §. species, ver.est autem, & versi.quid ergo.Credo ꝙ infamet saltem infamia facti, C.de his qui no. infa.l.verbum.Et potest probari, quia aduocatio, quæ fit officio iudicis, ff.de requir. re.l.infamat. C. de requi.re.l.3.& ibi not. & videtur expressum, ff.vbi pup. edu.deb.l.fi.ibi cum dicit: tali not.&c.Et sic potes intelligere has opi.s.ut non infamet, infamia iuris,sed facti,& facit quod no.infra in gloss.1.non similiter,in fin.In glo.s.leuem, ibi cum dicit leuissima,hæc gloss.non est bona, quia tutor de leuissima non tenetur. argu. C. de arbit. tut.l. quicquid,& ibi no.in glos.quæ est huic contraria.In ea.glos. cum dicit,vt non fiat infamis,cum famæ amissio morti cum paretur,ff.de ma.vin.l.iusta.& hoc videtur probari in l.in actionibus.§.sed in his, ff.de in li.iur.Sed obst.d.l.fin.vbi pup. edu.deb.Sed saluando glo. potes dicere,ꝙ loquatur de infamia facti:vt s.dixi.Et si hanc opin.teneas restringas, & subaudias tex. C.de tu.qui non sa.de l.2. & hæc satis vera. C.de tu.l.fi.& hic.In glos.non similiter,tota hæc glo.procedit secundum opi.illorum, qui dicebant ꝙ lata culpa infamat, de quo supra gloss. proxi.sed tenendo opi. Az.non est differentia inter latam, & leuem: vt ibi dixi.In ea glo.ibi cum alleg.
3 l.latæ,sed secundum† hoc omnes de mundo sunt in lata culpa, quia nullus omnia iura scit, maxime ex improuiso. Sed doct.intelligunt, quòd sit hoc verum,de iuribus vulgaribus. & communibus, & quæ frequentantur satis in facto. secus forte de materia, de manumissio, & de vulga.In ea.gloss.ibi cum alle.§.notatur.vult dicere, quòd quis per sententiam infamatur,damnatus ex lata culpa,non infamatur;sed vbi ipso facto,tunc ex lata culpa fit infamis,& in illo casu loquitur §.contrarius, qui non meruit signari, secundum doct.In fin. eiusdem gloss. potest addi quartus in criminibus priuatis. nam d.l.loquitur de publicis: vt no.ff.de ver.signifi.l.magna & patet C.de iniur.l.si nō conuitij, & hoc quo ad infamiam sed quo ad dandam actionem de dolo æquiparantur,ff.de incen.rui.nauf.l.qui ædes,& l.si fortuito,si quis testa.li.esse iussus.l.1.§.non autem.

a Adnotatio.Non infamat. De hoc vide hic, per Angel.finali quæstione latius.Item dicit hic Ang.quod a principio,in amis potest dari tutor,ad similitudinem procuratoris,& etiam potest esse tutor legitimus,quod not.

a Si quis autem.a In glo.ar.in fi.doc.distinguunt an accusetur de mala administratione, & tunc interdicitur. Si de alio crimine non: vt ff.de solu.l.quamuis. De iure vero canonico non interdicitur, etiam in primo casu, nisi demum facta informatione de dilapidatione: vt extra de simon.c.licet Hely.& ibi Inn. de offi.deleg.c.venerabili,& ibi per glo.

a Adnot.Si quis autem.Pendente accusatione, interdicitur accusato administratio. quod si decesserit. extinguitur accusa.h.d. secundum Areti. Sed a quo tempore interdicatur ei administratio,vide hic per Are.

1 *Suspecti lis quatenus duret.*
2 *Actionem,cessante causa,cessare.*

Sed si suspecti.In glos.quia non nisi,in fi.quidam tamen
1 dicunt,†quòd durat lis propter expensas. quamuis extinguatur,quo ad principale, C.si reus vel accus.mor.fue.l.3.sed secundum Iac.& Pe.illa facit magis ad contrarium: quia obtinet vbi super bonis erat expressa quæstio. Si autem accessorie non durat, etiam propter bona:vt ibi patet.& l.2.eo.tit. ff.de iure fisci.l.Lucius, sed melius facit ff.de rei vend.l.vbique,sed illa non dicit,quòd duret propter expensas,sed propter fructus, & partus, & stipulationem de euictione,sed an propter expen.non aperit. Vnde non videtur ꝙ propter expen.debeat durare per hunc tex. vbi extinguitur, & ff. eo.l. post finitam, vbi dicit,soluitur, vnde post dimissum negotiũ nefas est,&c.C.de fruc.& lit.expen.l.terminato,& hæc procedunt,quando agitur de re, quæ nullum habet interesse causa finita, vt de accusatione, quia non agitur ad dandum sibi aliquid, sed ad meram vindictam,& in re non transmissibili ad hæredem. Sed si agatur inter duos, de causa beneficiali, vel si sit contentio de aliquo officio, non videtur ꝙ hæredes teneantur, nec possint prosequi: imo quo ad defunctum ex-
2 tinguitur cognitio:extra,vt lite pend.c.2.lib.6.Et ideo†videtur ꝙ si mulier agat ad dotem, quia vergit ad inopiam: ꝙ si pendente lite, efficiatur locuples, quod cessat actio.ff. solu. mat.l.si constante,§.fi.In rebus autem acquisibilibus agenti, & transmissibilibus,non puto quòd extinguatur actio semel quęsita,quamuis desierit interesse,ff.si quis cau.l.qui autem. §.1.cum multis alijs concord. quæ sunt ibi.

1 *Tutoris fugientis compulsiones.*
2 *Pupillus,patre mortuo, a quibus alendus.*

1 Si qvis tutor.† In text.ibi cum dixit,vt alimenta pupillo,&c.eo enim quod subterfugit præsumitur contra eum. ff.de suspec.tut.l.impuberibus.§.si. & l.seq.& no quod præsumitur contra fugientem. ff. de lib. cau.l. quod autem diximus.C.vt omnes tam ciu. quam mil.l. 1. de asses. l. consiliarios,de omni agro deserto.l.locorum.in authen. de exhib.& intro.re.§.si vero semel.ver.si vero etiam, vsqueadeo, quod potest supponi quæstionibus, vel indici duellum: vt not.in Spe.de accus.§.sequitur.ver.quid autem.si non tamen habetur pro conuicto:vt no.C.de requi.reis.l.1.de fal.l. vbi. Et si q̃n reperias haberi pro conuicto, dic speciale.Et pôt dici per hunc.§.quod vbi proceditur ex officio,potest procedi ad sententiam lite non contest.secundum doct. ff eo.l.fi. hoc est expeditum de iure cano.extra vt lit.non contest.c.quoniam fre
2 quenter.§.in alijs.†In glo.quid si non.in fi glo.videtur velle. ff.eod.l.fi. quod mater nutriet intra triennium. Tu potes dicere ꝙ in casu isto, quando non habent patrem: nec habent, de quo viuant: ꝙ mater & superiores tenentur alere:vt ff.de alẽdis lib.l.si quis a liberis,§.1.dic vt ibi.vide plenius vbi scripsi,C.de pat.po.l.nec filium.extra de conuersio.in fide.c.fin.

1 *Tutorum qui magis delinquat.*

Libertvs quoque.In gloss. ob hoc.in fi.hæc glos.videtur sentire quod ob hoc reuocetur in seruitutem,ff.eo.l.2. distinguitur,aut nil gessit: & tunc reuocatur: aut gessit, & male: & tunc non, per l. ingratus. ff. de iure pa. vbi tenet idem. Contra quia magis delinquit, qui male gerit, quam qui nullo modo, vt scripsi supra de satisda.tu.§.sciendum.su
1 pra eod.§.suspectus autem.Sed dic, † quòd magis delinquit quantum ad arguendam perfidiam:sed non quantum ad con tumaciam & ingratitudinem, quæ ex ea peruenit. Vel dic, ꝙ non reuocatur in seruitutem, nisi quando denegat alimenta. Et videtur notari in d.l.ingratus.tunc enim est impius,& homicida.ff.de lib.agn.l.necare. Super tex.ibi cum dicit,puniendus.hoc verum in vrbe, sed in prouincijs ad præsides supra de Atti.tu.§.sed hoc iure.ff.ad Turpil.l.1.§. suspecti.

D 4 vendi-

1 *Venditori quid sufficiat.*
2 *Pretium potest retineri.*

NOVISSIME. In gloss. 1. nominandi, in fin. vel dic. i.
1 malitiose, & insidiose. ff. eod. l. 3. §. nunc videamus. †In gloss.
facit in fi. doct. dicunt, ꝙ sufficit venditori, si de euictione ca
ueat, & cauebit cum fideiussoribus, C. de euic. l. fi. post perfe
ctam, ff. de peri. & con. rei vend. l. habitationum, §. fin. de ex-
cep. doli, l. fin. §. ex quadrante, & cauebit nedum de apparen
ti euictione in limine contractus, imo & de alia, ff. de rescin.
ven. l. fin. & ibi de hoc. Idem dico, de vitio si sit dubium: si ta
2 men† sit notorium & euidens, potest pretium retineri, ff. vt
in pos. leg. l. si is a quo, secundum eos. Satis posset dici idem,
si euincens haberet ius notorie: & hoc forte vult dicere glo.
hic de act. emp. l. emptor.

SVSPECTVM. Vide hic, quæ scripsi s. de excu. tut. §.
sed & propter paupertatem, dic vt ibi, &c.

INCIPIT LIBER SECVNDVS INSTITVTIONVM, DO. IOANNIS FABRI. I. V. D.

De rerum diuisione. Rubrica.

1 *Seruitutes sint, aut non constantes.*
2 *Transmissibilia cum omnibus bonis transferri.*
3 *Decima cum bonis transmissibilis.*
4 *Feudum qui alienabile.*

1 SVPERIORI libro de. †In glo. talis diui-
sio, in fi. glos. vult dicere ꝙ non potest cen
seri tanquam per se stans, & hoc bene ve-
rum, in causali seruitute, quæ formata nō
est: quia quamuis fundum habeas, in quo
posses constituere alijs seruitutem, non ta
men habes seruitutem formalem, nec ius
seruitutis formatum, quod sit in bonis, vel extra bona, Vel
dic, quòd etiam potest intelligi in forma reali, quia illa per se
non censentur, cum non possint acquiri, nec transferri sine
re ipsa, & multo minus personales. Vnde per se non censen-
tur, cū non possint stare, sed cum re, vel persona cuius sunt,
ff. de vsucap. l. si aliena, §. hoc iure, ff. de contrahen. emp. l. si
aquæductus. Quicquid sit, lex illa loquitur de vsu vel vsufru
2 ctu alterius seruitutis legato. †Quid ergo siquis dedit omnia
bona sua, vel totum patrimonium suum, nunquid veniunt
homagia, reditus, & alia iura incorporalia? videtur ꝙ non,
quia sunt in bonis, vel in patrimonio per l. prędictam, & pro
hoc in feu. si de feu. contro. fue. c. in generali, de capi. qui cur.
ven. c. 1. Dic ꝙ transeunt bona, quæ transferri, debent etiam
de se: alias singulariter non possent transferri: vt l. quædam,
ff. de acqui. re. domi. ff. si serui. vend. l. testatrix §. 1. de serui.
rusti. prædio. l. vna est via, de contrah. emp. l. in modicis, &
ff. de actio. emp. l. creditor, §. fi. extrauag. de iure patrona. ca.
ex literis. & hoc de illis quę translatione non committeren-
tur, quia de illis non est verosimile, ꝙ transferri vellet, vt in
3 c. in generali. supra alleg. Et ideo† credo, ꝙ si quis daret om-
nia bona laico, quod non videtur dare decimam, quæ non ac
quiritur per translationem, secus si ecclesię cui acquiri pos-
4 set, & vide quod no. in d. c. ex literis. † Itē credo etiam, quod
cum hodie de consuetudine regni Francię, feuda alienari
possint etiam sine voluntate domini, licet dominus habeat
ius retinendi pro pretio, quod veniant in generali alienatio-
ne per leges prędictas, cum cesset ratio dictorum capitulo-
rum, & idem de mero imperio, & no. in quadam a deditio-
ne, ff. de offi. pręfe. vrb. l. 1. §. initio.

QVAEDAM enim. In quo differat, commune, a publico:
vide infra, §. littorum.

1 *Communia quæ durauerint.*
2 *Maris occidentalis natura.*

a ET quidem. a In glos. 1. iure gentium, vel potes dicere, ꝙ
1 cum omnia essent de iure† naturali cōia, & post iusgen. domi
nia repererit, in alijs rebus, quam in his quibus nihil immu-
tauit, ꝙ primęuo iure naturali, hęc remanent cōia, j. eo. §. fe
re. & vide dist. 8. c. quo iure, alias non esset differentia, inter
publicū, & cōe, sicut j. subiungetur. In gl. 1. de cęlo, hęc expo
sitio, videtur satis extranea vnde posset dici ꝙ ipsa aqua, quæ
currit, est elementum. In glo. 1. per consequens in fi. non no-
2 uit naturam maris† occidentalis, quę in plenilunio equino-
ctiorum crescit, in tm̄ quod qñque cooperit prata, & ripas,
vnde est dicendum, quod illud sit commune, ff. de flu. l. 1. §. ri
pa. Vnde tene primam rationem, quæ est in prin. glo. & vide
infrà eo. §. est autem littus.

a Adnot. Et quidem. Quærit hic Ang. & Chri. si contractus est celebratus in
mari, vel delictum commissum, quis est iudex. video eos hic.

1 *Maris littori non ædificandum.*
2 *Mare quo iure communi.*

NEMO igitur. In glo. 1. cōia, in fi. hęc glo. videtur contra
hunc tex. duntamen villis, &c. qui uidetur prohibere, uillas,
monumenta, & cętera ędificia. Præterea, si intelligas sicut
gl. intelligit hunc uer. quia non sint iurisgen. &c. in ędificijs
factis inferretur, quod mare sit cōe de iuregent. quod tex. ne
1 gauit s. proxi. §. Vnde † potes dicere, ꝙ nullus potest facere
uillas, monumenta, ædificia perpetua in littore maris, ex qui
bus incommodetur usus, & hoc vult dicere iste. §. ff. de acq.
rer. do. l. quamuis, & l. quod in littore, ne quid in loco pub. l.
littora. & l. in littore. sed casulas modicas, sic. j. eo. §. littorū.
& tunc sequitur, quia non sunt sub littore iurisgen. vt cadat
2 in domino. Sicut† & mare, sub. non est iurisg. quo distinguun
tur dominia: sed commune de primęuo iure naturali. vnde
quamuis ponens casellam sit dominus materię suppositę,
nunquam tamen litoris, vt legibus supradictis. & d. l. intan-
tum, & sic intellige ff. eod. l. nemo. vbi est istę §. de uerbo ad
uerbum, & propter hoc in d. l. quamuis. dicitur quod debet
interponi decretum, & debent uocari uicini, alias potest pro
hiberi, uide ut ibi.

1 *Flumen publicum, qui accipiendum.*
2 *Piscator quousque cæteros vetet.*
3 *Domum altius tolli vetari ne possit.*
4 *Piscari ne vetent barones.*

a FLVMINA. a In glo. scilicet perpetua. in fi. † Caue, quia
1 publicum est, siue fluat continuo, siue non, dumtamen sit pe
renne, sed priuatum, quando nō est perenne, si forte de quin
que, uel de sex annis, uel de pluribus non contingit, quod
fluat. & ideo torrens qui fluit tantum in hyeme, & qualibet
hyeme, est publicus, vt potest colligi ex d. l. 1. ff. eod. §. item
fluminum. cum §. seq. cum notatis ibidem. Quid ergo de ri-
uis perennibus? Videtur quod sint publici, in §. item flumi-
num. quamuis distinguatur a fluminibus, vt in §. 1. ead. l. In
glo. nec qui fuit primo, in fi. Quidam intelligunt opinionem
Ioan. And. quod loquitur quando ille qui piscabatur, erat in
2 † actu piscandi, quia quandiu est, potest alios prohibere. Sed
iste intellectus, non videtur sufficiens, quia sic nihil faceret
præscriptio, vt l. quod in littore. ff. de acq. re. do. Iac. & Pe.
intelligunt, quod si quis pluribus annis piscatus fuerit, &
alios prohibuerit, quod quærit sibi ius, & potest alios prohi-
bere, sed si non prohibuisset, quamuis frequentissime &
quod tot annis solus piscatus fuisset, non quærit sibi ius alios
3 prohibendi. † Simile in illo, qui tenuit domum depressam,
qui non potest prohiberi eleuare, nisi alias prohibitus fue-
rit, vt C. de ser. & aqua. l. 1. secundum eos, ff. de ser. rust. præd.
l. qui luminibus: & ibi no. bene dicunt, sed non respondet ad
l. fin. de vsuca. quæ de nihilo seruiet, si hæc opi. esset vera,
quia hoc est regulare, in rebus etiam priuatis, quod nun-
quam quis quærit sibi ius in iuribus, quibus fas est uti omni-
bus, nisi a tempore, quo alios prohibuit, ut ff. de aqua quo. l.
fi. & uidebis magis late in materia de serui. & aqua. sic in re-
bus publicis nihil inducitur speciale. & illa lex finalis facta
est pro

eſt pro nihilo. Tu potes dicere, quod nunquam præſcri-
bantur talia iura: vt d.l.fin. ſed tamen de conſuetudine poſ-
ſunt acquiri, vnde ſi pluribus annis piſcatus ſolus fuerit quis,
& alios prohibuerit, ſciente populo, & non contradicente,
vr ꝙ poſsit ſibi ius quærere ex tacito conſenſu populi, &
ſic intelligo.ff.de iniur.l.iniuriarũ.§.fi.cum l.ſeq. Et videtur
expreſſum, ff.quod vi aut clam.l.3.& 2.ver. hoc ita verum.
Vnde aliud eſt conſuetudo: aliud eſt præſcriptio, vt dixi in
§.ex non ſcripto.ſupra de iure nat. Et ita vides obtinere ho-
die de conſuetudine regni Franciæ vbi ſunt piſcariæ, & de-
4 fenſæ in multis locis fluminum. † Quid ergo de baroni-
bus, qui prohibent piſcari in fluminibus? dicunt doct. ꝙ nõ
poſſunt de iure prohibere, ſed eodem errore, quo dicũt ſe do
minos, & imperatores in terra ſua: vt C.de ſtud.lib.vrb.Ro.
in rub. videtur quòd poſſunt in hoc facere: quia Imperator
hoc poſſet. ff. de ſerui. l. ſeruitutes, & tamen ibi dicitur, ſine
incommodo. Ego credo, ꝙ barones qui ſuperiores habẽt hoc
non poſſunt facere, ſicut nec præſides, vt d.l.3.§.plane.ff.qđ
vi aut clã.niſi conſuetudo pinguius ius eis tribuat, & ita ſer-
uat curia Franciæ. In gl.in communi.in fi.vult dicere ꝙ ius
piſcandi, non ſit publicum, licet ipſum flumen ſit publicum,
ſed contra infra.§.riparum.& vide infra §.littorum.

a Adnotatio. Flumina Quærit hic Aret, licet præſcriptio 30.an. non habeat
locum, in iſtis rebus public.& maris vel fluminis publici, quod eſt populi ro-
mani, vel principis, vt l.littora.ff.ne quid in lo.publ. An, præſcrip.tanto tem-
pore cuius initij memoria exiſtit in contrarium, principe ſciente & non con
tradicente? & dicit quod ſecundum Io. de Platea habeat locum talis præ,
ſcrip. vt l. vſum aquæ. coniuncta. l. diligenter. cum ſua. gloſ. C.de aquædu,
libro 11.

1 *Littora maris & fluminum qui diſtent.*
2 *Littore maris vſum ad fluuiorum ripas extendi.*

Est autem littus. In gloſ. 1.hyemalis. Gloſſ.videtur
3 ſentire, & clarius in l.littus ꝙ ſit differentia inter † maris lit-
tora, & fluminum: quia littora maris ſunt quouſque maxi-
mus fluctus peruenit, non ſic de ripis, ſi flumen inundet: vt
l.1.§.ripa.de flu. Ego credo, ꝙ littus maris ſit, quantum maxi
mus fluctus excurrit in hyeme perenniter, qñ fortiter vento
concutitur: ſed non credo, quòd illud quod vltra cooperit, in
plenilunio Martij ſemel, vel bis in anno, ſicut euenit in mari
Occidentali: ſit littus: per dictum §.& dixi ſupra §.quidem,
& per hoc ſolui poſſunt multę qõnes: quia qñque contingit
ꝙ quis habet ius in his quę in mari capiuntur, ſicuti fortiter
2 etiam decima, in his quę in terra nihil, vel forte vnus † habet
iuriſditionem in mari: alius in terra. vnde per hęc iura vide
tur ꝙ ille qui habet ius in littoribus: & quantum littora du
rant. patet per hęc que dicta ſunt de littoribus lacuum, & ſta
gnorum: dic ff. de acquir.rer.domi.l.lacus.

Riparum quoque. In gloſ. quid ſi. in fin. & hoc ſi
concurrant: alias eſt melior conditio occupantis, ff.eod.l.in-
tantum, ff.ne quid in loco publ.l.2.§. hoc interdictum, vide
quod ibi no.per illam l. poſſet dicit, quod neuter vinceret,
vbi concurrerent, de hoc no.ff.eo.l.riparum.

1 *Littora communia.* 5.
2 *Mare commune.*
3 *Vſus varii eorumque iura.*
4 *Via a quibus concedenda.*

Littorum. In glo.ſupra.eo.§.& quidem.in fi. doc.
Ia.& Pet.approbant opi. Pla. Primo tamẽ pro euidentia ſciẽ
a dum eſt quę ſit differentia [a] inter cõe, & publicum. Et † dñt
1 quod cõe eſt, qđ omnibus animantibus patet, hominibus &
animalibus. ſupra eo.§.& quidem. vide ibi cum dicit omniũ,
debet eſſe animalium, & ita habent quidam libri, ſed publicũ
dicitur quod eſt in vſu hominum tm̃, vnde publicum quaſi
populicum, & appellatione populi, non continentur anima-
lia. Item cõia maioris cõitatis, ſunt omnibus animãtibus quã
publica. etenim, mare, aer, & aqua, de cœlo perfluens omnib.
patens: flumina non tot ſe offerunt. His viſis dicunt, qđ opi.
2 Plac. eſt vera. Plac. dixit, ꝙ ipſum mare eſt cõe, nec eſt in † ali
cuius dominio, niſi Dei: ita & flumina, & oĩbus ſe offerũt, &
ita quodlibet publicum eſt commune, non ſic de vſibus:

3 quia † quidam ſunt vſus, qui congruunt hominibus tantum:
vt nauigare & piſcari: qui non congruunt ceteris animali-
bus: alia ſunt, quę congruunt omnibus, vt bibere, alere, &
tranſnatare. Primus vſus eſt de iuregentium: quia ſolis homi
nibus applicatur, & ita intelligitur iſte §.& eſt publicus: ſed
alius vſus eſt cõis, & publicus, ſed quia mare, aer, aqua pro-
fluens, magis applicantur omnibus in communi quam flumi
na, idcirco fuerunt repoſita ſub nomine cõi, & alia ſub nomi
ne publici. Item dicunt quòd vię publicę ſunt, non tantum
vnius populi, ſed omnium, ſicut flumina: vnde tantum ius
habet vnus de Anglia in via, quo ad eundum, quãtum illi de
4 his partibus, & hoc de vijs militaribus. † Et ideo cum vię ſint
populi, dñi terrarum non poſſunt dare vias, nec mutare, quia
quod omnium intereſt, ab omnibus concedi debet. C.de aut.
preſta. l.fi. ſm eos. Hęc opin.non placeret mihi, quia ex quo
tex.diuidunt cõe, & publicũ oportet ꝙ ſint ſpecificę differen
tię, alias eſſet fruſtratoria diuiſio, vt hic not. vnde credo, qđ
aer, aqua profluens, mare, & littora, ſunt cõia, & iure natu-
5 rali † nunquam in alicuius dominio fuerunt, ſed fuerunt reli
cta in ſuo iure, & eſſe primęuo, quo omnia erant cõia, ſed flu
mina portus &c. ſunt publica, quia ſunt populi, quo ad domi
nium, & per iuſgentium quo fuerunt dñia adinuenta, fuerũt
appropriata, & in dñio populi repoſita, & hoc vult dicere
iſte § & vr expreſſum, ff.de acq.re.do.l.quod in littore. infra
eo.§.feræ.& iſta publica differunt ab alijs, quę ſunt ciuitatũ,
& vniuerſitatum, quia iſta ſunt totius populi, illa non, ſed il-
lius, vel illius vniuerſitatis, vel ciuitatis, quę vice vnius perſo
næ funguntur, non populi. ff.de fideiuſ.l.mortuo.& no.infra
proxi.§.vnde ratio eorum non vr bona, quia mare nõ eſt ma
gis in vſu omnium animantium, quã flumina. quod apparet,
quia beſtiæ terræ, nunquã vtuntur mari, & tñ beſtiæ, & aues,
& oẽs beſtiæ terræ fluminibus vtuntur, vñ quia mare eſt in-
comprehenſibile, ſicut aer, ideo non fuit in bonis populi ap-
plicatum, ſed Dei, vnde Pſal. Tu dominaris mari &c. non ſic
de fluminibus, ſed vſus maris, & littoris, eſt de iuregen. quo
fuerunt diſtincta dñia, vnde de iuregen. repertum eſt, quod
ſi quis ædificauerit in littore maris, vel pilam iactauerit in
mari, duntamen non noceat vſui publico, ſit illius qui ædifi-
cauit, quandiu erit deſuper. ff.eo.l.intantum, & quicquid ibi
dem ceperit, ſit ſuũ, vnde eius vſus eſt de iuregen. ex quo re-
ſultat meum, & tuũ ex quo reperta ſunt dñia, & ius acquiren
di ſibi, vt ſ.de iure nat.§.ex hoc iure, & hoc vult dicere iſte
§.nec cõtradicit §.& quidam, qui de ipſa re loquitur, ſed iſte
§.de vſu, & eſt mirabile, quia Io.& gl.ponunt opi. ſuas, & tñ
nõ rñdent ad contrarium. Illud aũt qđ doct. dñt de via publi
ca, ſatis credo. Sed contra vſurpatur, vt ſcripſi ſ.eo. flumina.
Dic vt ibi dixi ff.de flumi.l.quominus. In gl.ſ.hominis ſingu
laris.in fi.imo dic, quod in bonis nullius ſunt, vt dixi ſupra §.
proxi.& patet.ff.de acquir.rer.domi.l.quod in littore.

a Adnot. Quæ ſit differentia. Adde Bar.& Aret.in l.de leg.1. Dyn.plene in
l.illud.& ibi dixi in apoſt.ad eum. ff.de ritu nuptia. & dic melius hanc diffe-
rentiam: quia commune, cum ſit ſingulorum, ſit occupantis, publicum autem
cum ſit etiam omnibus commune, in nullius tamen bonus eſt.

1 *Ciuitatum propria.*
2 *Vniuerſitatis iura quo porrigenda.*
3 *Teſtes idoneine ſint vniuerſitatum ſinguli.*
4 *Vſus deſtinatione publica diſcerni.* 5.

Vniversitatis. In gl. neceſſitatis, idem ſi ſine
1 neceſsitate. nam omnes † ciuitates, & vici poſſunt habere pro
prium in cõi, & burſam cõem de iure, vt ff.ad Treb. l. omni-
bus de leg.1.l.ciuitatibus, & l.ſi quis a filio.§.fi. & l.ſi hæres.
§.1.imo ſm Inno.pñt ſibi maiorem conſtituere, qui eos iudi
cet, vt no.extra de offi.ord.c.cum ab eccleſiarum. Credo tñ
quod debeant confirmari in auth.de defen.ci.§.1. & not. C.
de iuriſ.om.iu.l.priuatorum. Curia Francię de facto præmiſ
ſa non permittit, niſi villæ habeant vniuerſitatem approba-
tã ſpecialiter per curiã, imo nec cõgregare, ꝓ faciẽdo ꝓcu.
ſine licentia dñi ſui, tñ cũ licẽtia ꝑmittit eos agere, & cõue-
niri, & facere burſam cõem, quo ad illud, & nõ plus. Item qđ
2 hic dicit de vniuerſitate. † intelligo de q̃buſlibet corporib.
approbatis. de q̃b. ff. qđ cuiuſq; vni.l. 1.de colle.illi.l.1. Et ꝑ
hęc

3 hæc iura gl. consueuerunt dicere, ꝙ † quilibet de vniuersitate possit esse testis, in causa vniuersitatis: vt no. ff. eo. l. intantum, §. 1. & patet extra de test. in c. insuper. Dic quòd potest in defectum aliorum: extra de iureiu. c. & si Christus, si causa non tangat proprietates, & priuatas vtilitates, vt causę pascuorum: de hoc in Spe. de test. §. 1. sed nunquid in defectum aliorum, sed administratores vniuersitatis repelluntur. extra de test. c. cum tu. & in d. c. insuper & ibi no. & maxime
4 per Inn. † In ea. glo. ibi: sed Plac. dixit vsu tantum, pro quo vr̃ expressum infra eo. §. thesauros, in fi. ff. de contrahen. emp. l. sed Celsus. dicas ꝙ quędã sunt destinata vsui publico totius populi, ꝙ ille sunt vere publica: nec sunt vniuersitatis, vt via publica. supra. eo. §. flumina. Quædam sunt destinata vsui totius populi alicuius ciuitatis, & ista vere sunt publica, nec sunt vniuersitatis, vt via publica: vt supra eo. §. flumina. quædam sunt destinata vsui totius populi, atque ciuitatis: & illa sunt vniuersitatis, vt theatra. vnde quamuis extranei, q̃nq; vadãt ad theatrum, non tamen fuit principaliter destinatum, pro illis, & sic intellige ff. de acq. pos. l. 1. §. fi. quæ videtur contraria, sed corrigitur per l. seq. & facit de cõtrah. emp. lege in l. fundi. & hæc dicuntur publica, in larga significatione. Quę
5 dam sunt † vniuersitatis, non tñ destinata ad vsum populi, & illa dicuntur publica in largissima significatione, & hoc est, quod põt deprehendi: vt l. inter publica. ff. de verb. signif.

1 *Consecratio impropria.*
2 *Ecclesiarum res cuius sint.*
3 *Persona & res, vnum.*
4 *Ecclesiasticarum rerum quæ alienabilia.*

a Nvllivs. a In gl. hominis, cum dicit singularis, imo dic, ꝙ cõia in nullius bonis sunt: vt §. ferę, & ff. de acq. rer. do. l. 3. & dixi supra in §. littorum. differunt tamen communia, a sacris & religiosis, q̃a sacrę sunt in vsu & seruitio Dei, cõia sunt in vsu, & seruitio hominum. Ité cõia efficiuntur occupantis, sacra non. In gl. papa in fi. Pro hoc videtur, ꝙ Imperator consecratur, vt extra de elec. c. per venerabilem, de iureiu. c. ne Romani. in gl. & sic videtur, ꝙ possit consecrare:
1 sed improprie † sumitur consecratio, vt no. d. c. per venerabilem. per Host. vnde hodie certum est. quod ad Imperatoré nihil pertinet de talibus, extra de deci. c. tua. & no. Hostie. in sum. de re. do. §. quis dicatur. nu. 3. ver. sed nec. vnde tene, ꝙ nullus locus dr̃ hodie sacer, nisi per Pontifices sit consecratus, vt hic, & patet de conse. dist. 1. c. nemo. in auth. vt nullus fa. ora. do. in rubro & nigro. de mona. §. illud. de eccles. ti. §. si quis auté. & 18. q. 2. c. quidam. Sed ex quo fundatur cum authoritate, & voluntate episcopi, statim efficitur locus sacer, seu religiosus. de conse. dis. 1. vnicuique sicut & capellę quę fiunt in domibus, vt ibi patet. In ecclesia cathedrali est necessaria authoritas Papę, extra ne sede vac. c. 1. Xenodochia, & hospitalia, põt vnusquisque ędificare sine voluntate episcopi, sed non dicetur locus religiosus, vt extra de rer. permu. c.
2 ad hęc & c. mancipium. † Sed queritur de reb. ecclesię, quę non sunt consecratę, vt fundi, & alia patrimonialia, in cuius dominio. Inno. vr̃ velle, ꝙ sint in dominio vniuersalis ecclesię, & eius capitis, qui est Christus, vt no. extra de cau. pos. c. cum super sed mihi vr̃ ꝙ quęlibet ecclesia habet dominium rerũ sibi assignatarum, vel donatarũ, vt vr̃ expressum, extra de sen. & re. iu. c. Abbate sane. in 6. de reb. eccl. non alie. c. 1. & 2. eo. lib. & in antiquis de testa. c. requisisti. de rest. spol. ca. 1. & c. cum ad sedé. & c. Pisanis. de don. c. pasto. de pecu. cle. c. 1. & fi. cum infinitis similibus. Et apparet, ꝙ ecclesia pręscribit contra ecclesiam. c. illud. extra de pręscr. Item Romana ecclesia habet aliud tempus pręscriptionis, pro rebus pro prijs: & sic quęlibet ecclesia videtur habere proprium. C. de sac. san. ecc. auth. quas actiones. & hoc satis patet in auth. si qua mulier. & l. iubemus §. si quando. eod. tit. & de episc. & cle. l. Deo nobis, §. huius autem. & infinitis iuribus, & quęlibet ecclesia vicem personę obtinet: vt dixi de vniuersitate. supra prox. §. & hoc in illis ecclesijs, seu domibus religiosis, q̃ possunt habere proprium in cõi: secus in illis, quę non possunt, vt fratres minores, quia Papa est dominus bonorum, quę ad tales deueniunt, quo ad proprietatem, vt extra de verb. signi. c. exiui. §. denique. Item videtur ꝙ ecclesia possideat: vt extra de ele. c. quærelam, quamuis sit viduata rectore, secus in vniuersitate, vt no. ff. quod cuiusque vniuer. l. si-
3 cut. §. fi. † Et no. quòd rector & suum beneficium, vnius personæ vice funguntur, sicut dicitur de hæreditate, & hærede. ff. de vsuca. l. hæreditas, ideo non refert, an in libello rector dicat res ad se nomine ecclesiæ pertinere, vel ad ecclesiam, seu beneficium suum: sed in possessore videretur differentia: q̃a si dicat se possessorem nomine ecclesiæ, videtur ꝙ debeat cedere, si possessionem non fuerit adeptus, ff. de acquiren. possessio. l. cum hæredes. Vel dic contra hoc casu, quia sicut dixi ecclesia possidet: & habetur vice personæ: idcirco & minister nomine eius. non sic de hęreditate: quia illa non possidet, nisi quo ad vsucapionem, ff. de acq. pos. l. Pompo. §. quęsitum, ff. de vsuc. l. fin. & hanc partem vr̃ tenere Inn. in c. cum super, & Spe. in tit. de pet. & poss. ver. sed pone. Sed si nõ ageret nomine beneficij, sed suo quia diceret se in possessione beneficij, esset secus, vt plene no. Host. in c. litoris. vide ibi ple-
4 ne. † In glo. nam hominum. in fi. In hoc dicas, quòd quędam sunt deputata seruitio Dei immediate, vt calices, cruces, & ornamenta. de illis vr̃ hic loqui. quędam vero ad seruitium, seruientium Deo, vt fundi, & alia. de illis videtur loqui auth. de alie. & emph. §. hoc etiam super ipsis, col. 9. & inter ista
b vr̃ facienda differentia, quia prima non possunt alienari b: nisi propter causam pietatis, redemptionis captiuorum pauperum, t pe famis, vt hic, sed alia possunt, propter vtilitaté ecclesię, vel ęquitaté, vt C. de sac. san. ec. auth. hoc ius, & auth. si quas, & auth. perpetua. & de modo alienandi, dic vt scripsi in auth. hoc ius. Sed an hęc possint alienari, causa necessitatis. Non videtur de iure isto, per has leges, sed de iure canonico videtur contra, extra de pignoribus, c. 1. sed forte ibi loquitur deficientibus alijs, vt c. aurum. hic allegato.

a Adnotatio. Nullus quærit hic. Aret. an in dubio præsumatur res esse alicuius? & dicit quod sic. vide eum hic.
b Non possunt alienari. Adde, quod etiam seruata solennitate. de qua in authen. de re. eccl. non alie. Sed vtrum possit pignorare illas res, non seruata illa solennitate. vide Bar. in auth. hoc ius porrectum, per istum alle. C. de sacro san. eccl. & vtrum d. auth. seruetur de iure canonico not. ibi. in tract. repræsaliarum. 2. q. artic. 3.

1 *Ecclesiæ data profana.*
2 *Hospitale quando profanum.*
3 *Oratoria quando publicanda.*

1 Si Quis autem. Per hunc §. videtur ꝙ res † datę ecclesiæ sint profanæ, quod verum est de fundis, & alijs, quæ non dantur pro seruitio Dei immediate, vt supra prox. §. & no. Host. in c. ad hæc. de reli. do. ex quo tamen acquisita sunt ecclesiæ, non possunt alienari, nisi ex causa, vt dixi supra
2 prox. §. † Quid ergo si quis construxerit hospitale, vel capellam, cui assignauit reditus, vel bona sua propria authoritate, sine voluntate episcopi? Videtur quòd remaneat profanum; vt supra proxi. §. dixi arg. extra de reli. do. c. ad hęc. a contrario sensu, quod videtur verum: sed tamen construens, obligatur ad tenendum, vel complendum, ipse tamen res non efficiuntur sacræ, vel religiosæ, ff. de polli. l. si quis rem. in auth.
3 de eccle. tit. §. quis autem. † Quid ergo de illis, qui construunt oratoria in suis domibus? Videtur quod non possint, & quod domus debeat pblicari, vt in d. auth. de eccle. tit. §. si quis in sua domo. quod verum est, si ibi faciat celebrari; nam oratorium simplex. potest quisque in domo sua habere, & pauperes recipere; vt dicto capit. ad hęc. & ibi doct. Innoc. & Hostien.

1 *Dirutum sacrum durare.*
2 *Altare an reconsecrandum.*
3 *Religiositas quando cesset.*

Locvs Autem. In hoc tenendum est, secundum
1 Hostien. † quod si ecclesia sit diruta, duntamen remaneant parietes: vel si diruta sit ex vna parte, duntamen remaneat maior pars, ꝙ non est iterum consecranda, alias sic. de consecratio. dist. 1. ecclesia. argu. ff. de contrah. empt. l. domum emi. ff. de serui. vrba. prędio. l. seruitutes, §. si sublatum, si uero tota rumperetur, successiue per partes, non est opus: vt de con-

de consec.dist. 1.de fabrica.ff.de le. 1.l.quod in rerum,de iudic.l.proponebat.Item nec videtur opus, si ex eadem materia reficiatur. quamuis tota diruat.ff.de verb.obl.l. inter stipulantem.§.sacram.in fi.sed forte hoc nõ esset de iure canonico.
2 † De altari vero dic, ꝙ si mensa mutetur, vel destruatur enormiter, super quo standum est arbitrio episcopi, an oporteat iterum consecrari:alias non, nisi lapis in quo includuntur reliquiæ frangeretur, vel diminueretur.Sic intellige extra de conse.eccle. vel al.c. 1.& c.quod in dubijs.& in c.ligneis.hoc quò ad consecrationem, quò ad hoc tamen, ꝙ nõ debeant in vsus profanos redigi, potest dici, ꝙ remanet sacrum,vt hic dicitur ff.de rer.diui.l. in tantum.§.sacræ.in fin. extra de relig.do. inter quatuor.19.q.3.c.quæ semel.sed locus
3 † qui dicitur religiosus propter reliquias,desinit esse religiosus,ablatis reliquijs, vt hic notatur.In gl.desinit.ibi cum allegat l.cum loca.Secus videtur de iure canonico:vt 7.q. 1. c.pastoralis.dic vt ibi.

1 *Religiosi & sacri discrimen.*
2 *Religiosum qui fiat.5.6.*
3 *Ecclesiæ premia.*
4 *Cœmeterium nullius esse.*

1 Religiosum Autem. † Videtur ergo differentia ex his.§§.inter religiosum, & sacrum.Et satis ẜm Host.in sum. de relig.do.ꝙ religiosum est genus:sacrum species,sicut dicitur de adoptione & arrogatione.ff. de adop.l. 1.§.fi. cũ l.seq. & de cognatione, & agnatione.ff.vnde legi.l. inter agnatos. de grad.l.Iurisconsultus.§. sed quando religiosum transit ad
2 speciem.differunt vt species : vt hic. † Sed cum hic dicatur, ꝙ vnusquisque põt locum religiosum facere, inferendo mortuum &c. Quæritur nũquid alio modo hoc possit?dic ꝙ nõ, nisi authoritate episcopi.Vnde debes scire,ꝙ ex his quæ præ
3 dicta sunt,potes colligere,ꝙ ecclesia tres † modos habet habendi propium, videlicet illa, quæ habet immediate ad Dei seruitium & authoritate Põtificum, & illa sunt sacra & inalienabilia:nec ad vsus profanos redigenda. 19.q. 2.c. quod semel.Quædam habet pro seruitoribus immediate, & pro vsu personarum, vt domos ordinatas pro religiosis authoritate Pontificum,& illa dicuntur religiosa:vt extra de relig. do.in rubro & nigro, & illa etiam non sunt redigenda,ad vsum secularem,vt eo.tit.c. inter quatuor.Quædam vero habet pro emolumentis: vt fundos & alia patrimonialia, quæ ex largitione fidelium tota die acquiruntur, sine authoritate episcoporum,& illa sunt profana:vt l.si quis rem,& dixi supra pro xi.§.& illa possunt alienari pro vtilitate ecclesiæ, & tradi in
4 manus laicorum.Nunquid ego † hodie ẜm canones,locus vbi infertur mortuus,sine episcopi authoritate fit religiosus? Satis videtur ꝙ sic, cum iura ciuilia non reperiantur in hoc correcta expresse.Sed Inn.tenet contrarium, extra de sepul. c.ad abolendam.Satis credo, ꝙ non efficitur sacrum,seu religiosum, ea religione, qua cęmeteria per episcopos benedicta,sed credo,ꝙ vsque adeo est locus religiosus,vt vendi,seu pignorari non possit, cum iura ciuilia non reperiantur correcta,quo ad hoc.C.quæ res pign.oblig.poss.l.3.nunquid ergo quis possit habere propria sepulchra. Vr̃ ꝙ non, cum in nullius bonis sint,vt hic.& supra proxi.§.& hoc nisi cum authoritate epi ẜm Host.in d.c.ad abolẽdam.Contra.ff.de reli. l.familiarem.cum l.seq.sed ibi de locis,quę religiosa fiebant,
5 per illationẽ mortui, sine alia benedictione:sed nos † loquimur de cęmeterio benedicto,quod in nullius bonis est,& est sacrum,& vide quod no.3.q. 2.ca. in ecclesiastico, verum est tñ,ꝙ cum maioribus debeat quilibet tumulari, & ita perin-
6 de est,ac si essent propriæ sepulturæ, extra de sepul.c. 1.† Et no.ꝙ efficitur religiosum,quantũ durat corpus.ff.eo.l. 1.§.sepulchrum, nec tale in quo infertur mortuus sine authoritate episcopi,est religiosum,nisi quandiu corpus est ibi.ff.eo.l. cum loca.& l. cum in diuersis. In glo.§.totum in fi. quia non est caput, quod ita diuisum est.ff.de verb.obli.l.inter stipulãtem.§.sacram.Iac. tamen & Pet.dicunt, quod vterque locus est religiosus.ff.de ser.rust.pręd.l.via.§.si fundus.deberet allegare §. quæcunque.

1 *Sociorum quis potior 2.& 3.*

In Communem.In glo.hoc fauore.in fi.hoc non videtur verum,& gl.melius sol.in l. Sabinus.alleg. in gl.Vnde latius
1 dic secundum Dyn. ꝙ aut † socius vult vti,facere seu reficere in re communi ad eum vsum, ad quem parata est, & potest alio prohibente: vt ff.communi di.l.si ædes. pro socio.l. cum duobus.§.item mela.Si ad vsum,ad quem res parata nõ est.Et subdistingue: quia aut interest prohibentis non vti. & est melior conditio prohibentis:vt l.Sabinus.§.alleg.& ff.de ser.vr.præ.l.quidem Iberius.§.parietem.aut non interest: & tunc est melior conditio facientis.ff. de ser.vr.præ.l.fistulas. §.pe.& d.l.cum duobus.§. idem respondit, nisi vellet facere iure seruitutis:vt l.parietẽ.ff.de ser.vr.præd. Sic no.Dyn. extra de reg.iur.l.in re communi.li.6.præmissa fallunt:vt ff. de reli.l.si plures.C.de cõi ser.ma.l. 1.ff.de offi. præfe.vrb.l. 3.§.effractæ. in fin.C.de do.l.scimus. §.ne aũt.Item in refectione,sed ad vsus destinatos.ff.de dam.infe.l.si ædibus.& l.
2 in reficiendo. † Quid si cõcurrant in casu in quo vnus solus tantum vti potest? Dic præferri illũ,qui vult vti ad vsum destinatum.alias dic, vt ff.de vsufru.l.quoties quod alias determina per illa, quæ notantur. ff.ne quid in loc.pub.l. 2.§. 1. Item intellige hunc §. iuxta terminationem l. sunt personæ & l.si plures.ff. de relig. per quas videtur, ꝙ iste §.obtinet,
3 † vbi socius vult inferre extraneum : secus si ipsum socium: & non sit locus alius, vbi ita commode possit reponi.ff.com muni diui.l.si quis putans.§.si quis in communem.

1 *§.in alienum.sensus.*
2 *Cœmeterium quando non sacrum.*

In alienum.In glo.quid si primo,in fi.Ia.hanc gl.improbat per l.qui sagum.ff.de don. & idem Pet.ff. de dolo.l.si cũ mihi. Sed vr̃ ꝙ hæc litera sit directe contra eos.licet &c.cõ
1 tinuat.n.casum præcedẽtem, qñ dñs concesserat:& post † diuersificat,sed si velis eos saluare:dices ꝙ post ratum non habuit,cum iam esset illatus mortuus,& sic ad vtilitatem loquitur litera, secus si post concessionem,& ante illationem prohibuisset, & sic saluaretur eorum opi.& reprobatur glo.Sed hodie satis posset sustineri gl.per illa,quæ no.in l.si eũ & forte melius, quia sola voluntas obligat in talibus quæ religio-
2 nem tangunt.ff.de polli.l.si quis rem. † Quid ergo dices, si quis in fundo alieno,non consentiente domino,fecerit ecclesiam : vel cœmeterium per episcopum dedicari ? non vide-
a tur ꝙ efficiatur sacrum.[a] per hunc §.arg.C.de his,qui a non do.l.fi.doc.iuris cano.dicunt contrarium: extra de præbend. c.cum secundum apostolum,& not.Hosti.in summa de ædil. edi. §. 2.versi.quid si.14.q.6.c.comperimus, scripsi C.de epi. & cle.auth. si seruus sciente domino.

a Adnotatio. Quod efficiatur sacrum. Adde Bal.in l. si nondum. C. de fur. & ibi ponit modos,quibus res fiat sacrilegum. idem in l.sacrilegi.la 2.ad l.iul. pec. & plenius per Guil.de Cun. in auth. præterea. & ibi remis. in apostillis meis ad ipsum.C.de sacrosan.eccle.

1 *Muri qui fulciendi.*
2 *Muros fulcientis pœna.*

Sanctae quoque res. In glo.§. ciuitatis, cum alleg.§. muros,& l.sed diui fratres ff.eo.ti.In fi. eiusdem gl.imo.nec licet vniuersitati,sine præside esse,vt d.§. muros, & per hoc
1 videtur quòd barones † seu iustitiarij non possunt dare licentiam appodiandi super muros villarum : in quibus iustitiam obtinet,nisi cum consilio, & assensu Senescari, vel Baliui regis, per d.§.Et satis patet in l.omnes, hic alle.quæ dirigitur rectoribus prouinciarum. Super text. ibi quodammodo diuini iuris,per similitudinem, quia sicut illa non sunt in commercio nostro, sic nec hæc, vt infra loquitur.Ideo autẽ alia ratio redditur in l.sed diui, ff.de rer.diui. In glos.§.transcendendo.Quidam habent hic, vel rumpendo, alij vero habent non rumpendo. Vnde si habes, vel rumpendo, videtur intentio glos.ꝙ rumpentes puniantur capitaliter, si habes, non,est contraria. Potes dicere, quod distinguatur, an dolo,vel alias.Primo casu punitur capitaliter: secundo,non, ff.ad l.Cor.de sica.l.in lege.Et per hoc videtur, quòd nullus
2 possit † appodiare, vel aliquod opus facere ad muros, & si fecerit, quod debeat puniri,vt hic, & opus dirui.C.de oper. pub

pub.l.ædificia, & d.§.muros, quod verum est, si opus noceat vsui publico, alias non diruitur, sed imponitur solarium, & hoc nisi ædificaret ꝓhibitus, ff.ne quid in lo.pu.l.2.§.si quis nemine, & l.fi. Sed an saltem licitum est reficere, sine licētia?
a Dic ꝙ non, a vt §.muros, hic alleg.in glo.sed forte emendare, seu sarcire esset licitum, ff.ne quid in lo.sa.l.1.in fin. Vel dic, quòd sic.ff.de loco pu.fru.l.fi.

a Adnota. Dic quod non. Adde Bar.in l.sacra.ff.eo.tit.l.ad portus.C. de ope. pub.& ibi tangit Gul.de Cu.vbi aliquid notaui in apostil.ad ipsum.Bal. in l.Si quencunque.C.de epis.& cle.

1 *Præferendi qui.*
2 *Naturale ius, cum quo ortum.*

Singulorum. In gl.sed vbi, in fi.imo ibi loquitur de vero iure naturali, quo omnia sunt communia, vt dixi supra eo.in §.littorum, in decret.dist.1.ca.ius naturale.dic ergo, vt in §.sed naturalia, & secundum hoc videtur approbari hæc vltima opi.quæ ibi ponitur, in glo.sed illa non videtur vera vnde dic vt in d.§.1. versic. quod vero supra de iure natura.
1 [In text.ibi vetustiori, nota † antiquiores præferri iuuenibus. Super quo vide Henri. extra eo.in procemio Decretali, nu.3.Item no.arg.a nobiliori denominandum, aut inchoandum concor.extra de spons.c.pe. vbi vir prius interrogatur, quam mulier, licet sit arg.contra supra de iur.natur.in verb. matrimoniũ, vbi sit denominatio a matre, & dic vt ibi, & ȷ.in textu, in verbo conceditur. Nota, quod falcones accipitres & alia animalia, quæ regalia dicuntur, vt quidam pisces communi iure per priuatos capi possunt. Sed dic contra iure consuetudinario, & vide in gl.quod si per.]
2 † In gl.1.statim, in fi.sed scd̃m hoc iusgentiũ, nihil distat a iure naturali primæuo, & tamen tex.cõtradicunt dist.1.ius naturale.ff.de iusti.& iu.l.1.§.iusgentium, dicas, ꝙ radicale primęuum iusgen.simul cum iure humano processit, videlicet ratio naturalis, quæ apud oẽs homines idẽ constituit, sed ipsum iusgentiũ processit postea, multiplicato populo, vt potes videre s̃.de iure natu.§.ius aut gẽtiũ. & qñ hic dicit vetustiore sub iure ciuili: sed ipsum merũ naturale, vetustius est.

1 *Prohibitio quatenus protensa.*
2 *Prohibitionis iudicialis vis.*
3 *Capionem moribus vetari.*

Feræ igitur bestiæ. In versic.plane, in gl.aliud, ibi cum allegat C.de serui.fugi.l.2.vide infra de obl.quæ ex delic.nascun.§.furto. In gl. quid si post, in fi.gl.tenet contrarium.ff. de serui.ru.præd.l.diuus.ff.de acquir.re.do.l.3.§.plane, quæ videntur veriores. Non enim quis prohibere potest aucupationem, sed ingressum, vt ff.de iniur.l.iniuriarum.§.fi.versic.
1 sed nec aucupari. Nam prohibitio non debet operari, † nisi quo ad ingressum, vt ipsum faciat iniuriosum, nec actum impedit.ff.de leg.præstan.l.virilis.§. sed si adiret, & facit ff.de acquir.pos.l.peregre, in fi.1.respon.ff. de acqui.rer.do.l.in laqueum, in eo quod ibi reprobatur distinctio sui & alieni, & in l.si fundum, & in l.si certum, sed duo requiruntur ad hoc, ꝙ quis fructus lucretur, præceptio & bona fides. Hic autem
2 sufficit sola occupatio, supra proxi.§. † Sed quid si fecit inhiberi [vel apponere bannum] per iudicem ? forte tunc facit suum, si inhibitio facta fuit cum cognitione, ff.pro emp.l.qui fundũ.§.qui sciens, l.de pollicitationib. de pollicitationibus, in fi. etenim prohibitio iudicis impedit dominij translationem, & multofortius acquisitionem, & facit quod no.Inno. extra de accu.c.fi.& hoc si iudex inhiberet venari, secus si ingressum tantum per rationem iam dictam.& per hoc apparet, quod non potest in fundo retineri, vt not.d.l.diuus.hodie vero de consuetudine per quam tolerantur garenæ, & de fensi.non videretur quod faceret suum capiens, & quod deberet restituere, nam si prohibitio iudicis hoc facere potest,
3 vt dictum est.multofortius lex † consuetudinaria, quæ magis potest interdicere dñij translationem.ff.de iu.pat.si libertus, de ag.& censi.l.quẽadmodũ, li.11.vnde cũ talis occupatio tribuat ius de iureg. vt dixi s̃.prox.§.per cõsuetudinẽ tolli, & limitari potest. vt dixi s̃.de iu.na.§.fin. qui alias videretur obstare. de iure vero feudorum, est inhibitum venari cũ laqueis, nisi ad apros, lupos &c.in feud.de pac.tenen.& eius vio.§.nemo retia.col.10.

Quicquid Hoc vers.naturalem. habes fere de verbo ad verbum.ff.de acq.rer.do.l.naturalem. In glo.1.impossibilis. in fin.melius videtur, ꝙ intelligatur plane difficilis, vnde cum sit adeo, ꝙ adhibendo diligentiam capi non possit.ff.de acqui.poss.l.3.§.Nerua. alias sequeretur ꝙ vix aut nunquam naturalem reciperet libertatem, cum non est ita leuis fera, quin possibile sit eam capi.& hoc vult dicere iste tex.in ver. naturalem.& ȷ.eod.§.examen.& in simili.no.infra prox.§.& facit ff.de acqu.rer.do.l.in laqueum.

1 *Facilitas qui accipienda.*
2 *Capientem prius præferri.*
3 *Euentus quando & an spectandus.* 4.

Illud. In gl.considerata. in fi.vult dicere, quod nõ om
1 nimoda facilitas † consideratur, sed illa quæ posset fieri cum maxima, exactissima, & insolita solertia, vt si congregarem canes, & homines vnius ciuitatis, ſm facultatem solitam, & consuetam, sicut conuenit, & inceperam venari.ff.de ædil.edict.l.si quid venditor.& hoc confirmatur, & scripsi s̃.prox. §.tñ ꝑꝑ incertũ, nõn efficitur capientis, nisi realiter capiat,
2 vt sequitur in tex.facit † si sint duo iudiciarij insolidũ in eodem territorio, ita tñ ꝙ non sit melior conditio occupantis, ꝙ videatur occupasse, qui primo malefactorẽ cepit realiter. C.de rei vend.l.quoties.& facit quod scribam ȷ.eo.§. item la
3 pilli. † In gl.not. ꝙ inspicitur.in fi.quamuis viæ brocardicæ, sint periculosæ, & Glossator sapientissime egerit, non prosequendo. Potes dicere, ꝙ in his, quæ de præsenti tpe æstimãtur, & incommutabiliter statuuntur, & statui possunt rationabiliter, præsenti statu attento, non est inspiciendum, quod euenire põt, ad hoc, ꝙ iuris dispositio varietur, vel differatur, vt ff.de fur.l.eum qui.§.Papinianus.ff.de iurisd.om.iudi.l.cũ quædã.§.fi.iuncta l.ampliorum.C.de appel.ff.qui satisd.cog. l.sciendum.§.fin.de in lit.iur.l.1. & de pecu.l.eo.tpe.In alijs
4 autẽ † potest distingui, quia aut quæritur, quo ad ius disponendum, & tunc inspicitur, & attenditur. quod euenire potest, si natura rei sit parata, & apta ad immutationem, vt ff. de dam.infe.l.qui bona.§.cum iuter.inst.quib.mo.ius pa.po. sol.§.si ab hostibus. de iurisdi.om. iud.l.1 idem.§.fi.sol.mat. l.2.cum notatis.& hoc, nisi expectare, & attendere hoc esset in ciuile, siue irrationabile.ff.de verb.obli.inter stipulantem. §.sacrã.qui & a qui.l.Iulianus.aut quo ad culpam arguendã, seu negligentiam tendentẽ ad vtilitatem vel damnum priuatæ personæ, tunc ille, cuius interest, inspicere debet, si vero simile sit, & prospicere possit.ff.loca.l. si quis domum.§.fi.ex quib.cau.ma.l. sed & si per prętorem.§. si ferię. de neg.gest. l.diuortio.§.sed si.ad Treb.l.Lucius.in glo.pen.

1 *Laqueo capiens quis potior.*
Apum quoq;.In gl.Bulg. in fi. facit iste §.ad quęstionẽ,
1 quæ ibi notatur, videlicet, ꝙ fera non † efficiatur illius, in cuius incidit laqueum, quousque eam appręhẽderit saltem per oculorum inspectionem, & affectionem, & sit ita constricta, ꝙ reluctando euadere non possit, quę opi.per omnes communiter approbatur reprobata opi.Mar. quę ibi no.In gloss. quod si fuit ingressus. in fi.hęc glo.loquitur cum fuit ingressus ante prohibitionem: sed idem post prohibitionem, vt scripsi supra §.ferę.

1 *Persequentis rem esse.*
2 *Persequenti non vetandus ingressus.*
1 Examen. † In gloss.idest, vniuersitas. in fin.hoc bene verum est in regno Francię. vbi domini terrarum occupant & vocant hespaua. Sed quęro iuxta fi.text. quid si prosecutio sit facilis, non tamen est in conspectu, quia forte intrauit foramen, vel pinnaculũ ecclesię? Videtur idem, vt sit tuum argument. supra §. feræ. versic. naturalem. adhuc enim est
2 in tua custodia.ff.de acquirend.possessio.l.3.§. Nerua. † Sed an dominus potest prohibere hoc casu, ne intres domum vel fun-

vel fundum suum ? videtur quod sic,arg.supra prox.§. & §. plane.Verius videtur contra.Nam ex quo res tua est,videtur quòd eam prosequi possis,ff.ad exhi.l. thesaurus, de dam.in fect.l.hoc amplius.§.Alphenus.imo posses agere rei vendicatione contra detinentem, cum dominus remaneas, ff. de rei vendic.l.idem Pomponius scribit. si frumentum, §.de arbore.& contraria loquuntur, quando prosequebatur quod suũ non erat.

1 *§.in his sensus.*
2 *Columbæ cuius sint.*

1 In His. † Sic ergo no. ꝙ tales feræ nostre sunt, & in bonis nostris,& hoc de feris,quæ domum vadunt & redeunt inter homines,vel quæ sunt inclusæ,in loco stricto : secus in alijs,quæ sunt in loco circunspecto,& lato, ff.de acq. poss. l. 3.§.item feras,& §. seq. Quid ergo de columbis qui volant,
2 & reuolant in columbarijs ? Satis †vr̃ ꝙ sunt domini columbarii,secundum quosdam,& pro hoc facit §.aues, versic. itẽ apes eiusdem legis, & hoc de consuetudine approbatur in regno Franciæ : magis enim accedunt mansuetudini,quam pisces qui sunt in stagno, vel feræ,quæ sunt in foresta circunseptæ, & hæc differentia videtur in illis §.colligi. Quid ergo de falconibus,qui fugiunt, quamuis essent mansueti, seu mansuetæ ? videtur quod fiunt capientis, ex quo naturalem recipiunt libertatem,supra §.naturalem,& in §.Nerua. [sub. in l. 3. ff. de acquir. poss.] & quia non reuertuntur, vt consueuerunt, vt hoc §. Contrarium tamen seruatur de consuetudine.

1 *Possidendi animus qui cesset.*
2 *Obligandi animus qui præsumendus.*
3 *Redeundi animus quando cesset.*

1 Reuertendi. Facit, quod quando † quis dimittit locum quo consueuit ire, & redire, quod videatur desinere animo possidendi. iuxta illud quod consueuit notari ff. de vsuca.l.furtum,§.1.Item facit pro capellano, qui petit cæreum,vel aliud donum, quod consueuit parochianus in aliquo festo offerre,quod possit ad hoc eum compellere.ex tali enim consueta & diutina præstatione videtur se velle obligare, quamuis ab initio liberaliter inceperit. arg. hic & ita tenet Inno.extra de simo.c.ad apostolicam.[vbi vide per Henric.]Sed contra facit,quod not.de causa possess.c.cum ecclesia Sutrina.& ff.quemadmo.serui.amitta.l.fin.de aqua quoti. l.1.§.Aristo.de acquir.poss.l.qui iure familiaritatis. Sed potes dicere, quod si constaret quod iure debiti hoc non faceret : quia fortes protestaretur, quod nulla diuturnitas eum obligaret, in dubio autem præsumitur ex † diuturnitate ani-
2 mus obligandi.& ideo si quis inuitatus, comederit in domo alicuius,quantiscunque temporibus: non credo, quod possit allegare,quod iure debiti, quia inuitatus veniebat,per quod apparet,quod iure familiaritatis. Si autem sine inuitatione frequenter fuisset sic receptus, ex antiqua & diuturna consuetudine præsumerem animum obligandi per prædicta.
3 † Sed quæro,in hoc quando videtur dimisisse reuertendi cõsuetudinem, nunquid tantum tempus requiratur, sicut fuit ad inducendam consuetudinem reuertendi, & mansuescendi ? arguitur quod sic. ff. de regul. iur. l. fere. ff. de acquir. poss. l. quemadmodum. Satis potest dici, quòd ex quo non reuertitur, quando vidit dominum, vel familiares ad quos consueuit redire, & venire, quòd videtur desposuisse animum.Sed tamen hoc non crederem, si per dies aliquot iret, & oberraret per syluas,arg.ff.de ædil.edic.l.quis sit fugitiuus, §.illud. Hoc autem intelligas de animali consueto, non detento in vinculis, si autem in catena teneretur,vel in cauea, vel cagia, sicut fit in domibus potẽtum,tunc obtineret supra eodem §.naturalem, & ff. de acquir.pos.l.3. §. Nerua. cum l.sequenti.

1 *Doli & furti discrimen.*
2 *Expensarum quæ non spectandæ.*
3 *Diuersa quæ.*

Gallinarum. In gl. scilicet vt habeat.ibi cum allegat ff.de pœnis.l.aut facta.§.fin.hæc ratio non videtur bona:
1 † quia furtum non fit sine dolo,infra de obli. quæ ex delic.§. 1.& §.placuit.& dolus bene committitur sine furto, vt per totum tit.de dolo,& sic frequentius dolus quam furtum cõmittitur:propter quod dic, quòd actio de dolo est odiosa ꝙ restringẽda,vt no.ff.eo.l.naturalẽ.§.pen.sed certe æque odiosa vnde actio furti,cum infamet,vt illa,vt ff.de fur. l. non potest,sed potes dicere, quod furtum est improbius quam simplex dolus,& ideo magis puniendus,vt d.l. aut facta, §. fin. vel dic,quòd actio de dolo, datur pro restringendo ea, quæ consensus partium firmauerat, ideo non datur pro modico ff.de in int. rest. l. non solum.de contrahen.emp.l.res bona.
2 †.In ea gl.ibi cum dicit : vt dictum est,potest dicere generalius, quòd circa expensas in sustentatione rei factas, de qua ministrans vtitur,non curatur de modico.ff.de impen. in re. do.fact.l.quod dicitur in fi.de ædi.edic.l.item si serui.§.1. & in §.possunt.sed si non datur,vel non recipiat emolumentũ: tunc bene curatur.ff.de pig.act.si necessarias, circa alia vero bene curatur: vt ff.vt in possess.l.quamuis.de bo.lib.l.si ex modica. nisi petatur rescindi per restitutionem, quod de iure communi alias tenet : vt supra dixi.Item in fin. eiusdem glo. hæc exceptio non bene sedet hic, quia ibi non tractatur, an curetur de modico,sed an de magno ? Et nota. ex hoc §.ꝙ il
3 la,† quæ vocantur diuersis vocabulis ad sui differentiam, debent censeri diuersa,& diuersæ species.C.de codic.l.si idem. & facit,quod sint duæ possessiones,vt no.ff. de acqui. poss. l. 1.C.poss. l.licet.

1 *Hostium bona capta cuius sint.*
2 *Bello capta an reddenda.*

Item ea, Quæ ex hostibus.In glo.in quibus,in fin.dic melius supra de iure na.§. bella. Sed opponitur contra hunc §.de l.ab hostib.C.de posti.reuer.ff.de iure fis.l.diuus, de ca-
1 ptiuis.l.si captiuus.§.verum est.ver. publicantur. † Dicas, ꝙ aut capiuntur res,quæ non fuerunt [nec sunt]nostræ,& tunc mobiles efficiuntur capientium,vt hic,& ff.eo.l.naturalem, §.fi.& l.transfugam,immobiles publicantur,vt l.diuus, & d. ver.publicantur.debet tamen per principẽ distribui 23. q. 5. c.dicatur.[aliquis.dic vbi per Arch.in] dist. 1.c.ius militare. C.de do.l.si quis pro redemptione.§.1.aut res quæ alias fuerunt nostræ, & tunc immobiles redduntur illis cuius erant, ff.de cap.l.captiuus.§. verum est. expulsæ mobiles efficiuntur lucrantium,seu capientium.eo.tit.si quid bello. nisi fuissent acquisitæ ab initio armis,vt ibi no. & in illo casu potest intelligi.l.ab hostibus.Vel forte posset dici, quòd etiam mobilia deberent reddi,per d.l. & hoc vbi capiũtur in bello Romanorum,& idem credo in quocunque alio iusto bello in dicto,& ita vr̃ sentire Host.in summa de treu.§.quid sit.ver. lego aũt.Sed vbi fit insultus,& pugnatur,forte,pro defensione rerum, vel personæ, non credo, ꝙ sit licitum occupare bona partis aduersæ,sed sua,& se tantum defendere,quia nullo iure reperitur,& ita vr̃ sentire Inn.extra de iureiu.c.sicut.lo. 2. nu. 5.Item dic ꝙ nedum possum occupare bona illorum, cuius est principaliter guerra: imo & iuuantium,& ita no.Inn. in c.olim.de rest.spo.lo.1.num.6.7.& 8.& hoc intelligo vbi
2 guerra erat licita & iusta.† Sed quid si sit illicita,& non iusta, quia forte rex,qui superiorem non habet,vel imperator iniuste indixit?Dicas,ꝙ superior,ille qui habet iniustitiam, tenetur ad omnia dãna,nec quicquã facit suum.Subiecti aũt obedientes veritate declarata,tenentur etiã reddere capta in bello iniusto.Si autem hoc fuit declaratum in dubio possunt retinere,in foro contentioso:in feu. hic finitur lex Corra circa prin.col.10.sed in foro animæ,caueant de intentione, quia illa dãnat. & si in hac materia,quo ad forum animæ, vis delectari.vide plene Host.in sum.de pœni.§.sed quæ forma.vers. sed pone,ꝙ guerra.vers.quid si de rapina,vel prædam. cum versic.sequentibus. Quæ autem faciant bellum iustum vide 23.q.2.c.dominus,& in c.iustum.In gl.iure postliminij. illæ parum facit,quia ibi loquitur de illis,qui reuertuntnr ab hostibus ad nos,hic de illis qui a nobis vaduut ad illos, in quibus non videtur esse ius postliminij.

1 *Occupatum post inuentionem potior.*
2 *Thesauri & lapilli inuentorum discrimen.*

Item

Item Lapilli. In gl. ita, demum. in fi. doct. Iac. & Pet. di
1 cunt idem in thesauro quod in † lapillis, vnde si duo sint, qui inueniant, non est illius, qui primo vidit, sed qui primo occupauit. ff. de acqui. poss. l. 3. §. Neratius. eo. ti. l. 1. circa prin. & l. peregre. Vnde ille dicitur proprie inuenire, qui capi. C. de fideius. & mand. l. si Barsatorem. Nonnulli autem qui tene
2 bant opi. glo. reddebant rationem † diuersitatis, quare secus in lapillis, & secus in thesauris: quia ille qui inuenit thesaurum, grauatur: quia non habet, nisi medietatem. infra eod. §. thesauros. sed in lapillis secus: sed hæc ratio non est perpetua, quia si quis inueniret thesaurum in littore, esset totus inuenientis. Alij autem reddebant aliam rationem diuersitatis: quia hic loquitur de eo, qui nunquam fuit in dominio acquirentis: sed thesaurus quandoque fuit. Sed verior est alia opi. secundum eos. Sed quare hic potius loquitur de lapillis, qui in littore maris inueniuntur, quam qui in fundo alterius? potest dici, quod sit idem, quod in thesauro, cum æquiparentur sequendo opin. doct.

Item Ea, quæ. In gl. nunc mutat. in fi. id est, quæ consistit in mente, nec sensibus corporalibus corporaliter percipitur: alias essentialiter percipitur. In gl. fœminini generis. ibi, cum allegat l. si frumentum. alias incipit. l. idem Pomponius scribit. & dic quod huiusmodi regula fallit in multis casibus, qui notantur C. de agri. & censi. l. ne diutius. In glo. vel quasi. in fi. dic vt ibi.

1 *Liminis iura.*
2 *Alluuione aucta emphyteutica cuius sint.*

a Praeterea. a Iste §. cum gl. sua, est quasi de verbo ad verbum, ff. eo. l. adeo. §. 1. In gl. licet tota in fin. ibi cum dicit agrum autem. Alij reddunt aliam rarionem: videlicet, ne detur materia militibus, qui satis ad hoc proni sunt occupando alienum, ff. de pac. do. l conuenire, & videtur per legem il
1 lam, quòd diœceses episcoporum, quæ † limitatæ sunt non habeant accessionem, in ipsis limitibus, sicut nec præscribi possunt, extra de paroc. c. super eo. de præscri. c. quia iudicante.
2 16. q. 3. quicunque. † Sed quid, si quis dedit aliquem fundum limitatum ad censum, vel emphyteusim, & ei accedat per alluuionem: an incrementum pertinebit ad emphy. vel censitorem. Videtur ꝙ non, ex quo fuit datum limitatum, per d. l. in agris. Videtur distinguendum, an fuerit incrementum patens, an latens, ff. de vsufructu. l. si fundum, §. huic. Vel forte posset distingui, an dans ad censum, & emphyteusim aliquid sibi retinuerit, vel non, vt in feu. qui suc. te. c. 2. §. si quis de manso. glo. tamen videtur sentire indistincte, quòd pertineat ad emphyteutam, C. de iure emphy. l. 2. §. fi. pro quo. ff. de aqua quoti. l. hoc iure. §. aquam in fundis tributarijs est expressum, C. de alluuio. l. 3. An autem propter alluuioné crescat pensio, vel diminuatur, si fundus fuerit diminutus? dic vt ibi scripsi. In glo. id est longo. in fi. ff. de flu. l. 1. ar. C. de re mili. l. semel. In gl. vtilis. in fi. imo nec in factũ datur. vt d. l. hoc amplius, §. ita demum. Nec ob. §. de arbore. & §. item quæcunque, quia ibi loquitur, quando fuit facta vnio facto hominis: sed hic fuit facta facto fluminis: & idcirco conqueratur de flumine hoc videtur satis rationabile: & fuit opi. antiquorum, sed opin. quę hic no. in glo. fuit opi. Azo. quę satis est ęqua.

a Adnotatio. Præterea. Per alluuionem fluminis. i. per incrementum latens, res nobis acquiruntur: non autem per vim ipsius terram euellentis: nisi radices arbores miserint.

1 *Domus qui amittatur.*
2 *Restituta re, iura restitui.*

Insula. In glos. quod poterit. ibi cum allegat l. inter eos, & facit, ff. de ope. no. nun. solum. §. 1. In gl. existentis. in fi. vide ibi tex. Sed ob. eo. tit. l. pen. §. si qua, & §. fi. Solue. vt ibi: quia publica est, quo ad vsum, vt ibi, non quo ad proprie
1 tatem, vt hic. † In glos. quantum, ibi cum alleg. l. adeo. §. insula. in fin. §. dic vt ibi. & hanc approbant ibi doct. Per hũc §. potest dici: quòd si quis haberet aliquod opus debitum, vel domum super aliquo ponte, vel passagio, quòd mutato ponte, vel passagio, domũ amittat. ff. quibus mo. vsufr. amit. l. si ager. de aqua quot. & ęsti. l. hoc iure. §. si aqua. & ibi de
2 hoc. Sed si rediret † ac priorem locum, restitueretur per hęc iura. Et hęc procedunt, vbi naturaliter, vel ex causa necessaria mutantur: si antem facto hominis, & voluntate esset secus: quia dolose videretur facere, pro quo. ff. de leg. 3. nomẽ §. filio. de dam. infe. l. inter quos, §. damni. de eo quod certo loco. l. 2. §. qui Stichum.

1 *Specificatione dominium quæri qui accipiendum.*
2 *Confusaneorum quod alteri alteri cedat.*
3 *§. fi. l. quicquid census.*

1 Cum Ex aliena. In gl. † facta autem, hoc non videtur verum, nisi esset ita coopertum, quod non posset redire ad priorem naturam: vt infra ver. & post multam, imo posset probabiliter dici, quod cum specificatione dominium acquiratur: & res non dicatur esse specificata, nisi sit perfecta, & consummata. ff. ad l. Fal. l. si is, qui. §. quędam de verbo. signi. l. ędificia. §. 1. quod hoc intelligatur de specificatione realiter perfecta. argu. ff. de lega. 3. l. librorum, §. chartis.
2 † In gloss. scilicet bona fide. in fin. Iaco. & Pet. dicunt, quod determinatio vltimæ quæstionis, est vera, sed superioris nõ: imo est distinguendum secundum eos, ex parte cuius maius est, & si æqualia sunt, quod nobilius, & quod maioris pretij, quod minoris, vt minus cedat maiori; ignobilius nobiliori, vilius magis caro. & ita totum erit alterius: vt ff. de acqui-
3 rend. rerum domi. l. quicquam, §. fin. vbi † loquitur in ferruminatis: & vbi subtiliter totum est vnum per ferruminationem, secundum hoc procedit determinatio gloss. vbi est omnis æqualitas: alias non, vel vbi possunt ad priorem materiam reduci, & ita per gl. ff. de dona. inter virum & vxorem, l. si sponsus. §. 1. quorum lega. l. 1. §. si duæ, de duobus reis, his verbis.. In gloss. quæ nec vni. in fi. dic. quod in dubio ratione administtationis, quolibet extremorum æqualiter se habente, media via eligenda est: sed vbi clarum est pro altera parte non, vt in contrario. & vide quod scripsi infra quibus ex cau. ma. poss. §. cum ergo. In glo. & ita apparet. ibi cum dicit corrigi, sed ratio quam reddit ibi Caius, videtur fortissima, vnde videtur verius quod frumentum efficiatur excutiẽtis. Quid ergo est, quod hic dicitur? dic, ꝙ (gratia exempli) ponit de his quæ non redeunt ad priorem materia, sed non vt inferat eandem determinationem in illo: imo est alia, attenta ratione iurisconsulti, quæ ibi redditur, & hoc voluit dicere Plac. & bene.

Quod si partim. In gloss. sed si non possit. in fin. secundum hoc iste. §. est inutilis, & nihil addit, ad præcedentẽ. Quare potest dici, quod in casu huius §. non distinguitur, an bona, vel mala fide, & in hoc addit: quia duo concurrant hoc casu: vt in fine. §. subijcitur, quæ non concurrunt in pręcedenti.

1 *Vnita non se iungenda.*
2 *Pretioso vile cedere.*
3 *Furtiua condictio quando duret.*
4 *§. si tamen sensus.*
5 *Extincta vendicari non posse.*

Si tamen. In glos. no. pretiosius, in fine intellige neutrũ possidere simul: sed separatim sic: vt ibi patet. Sed quid in dubio, hoc casu, quando materiæ non confunduntur: sed
1 † vniuntur gl. videtur sentire, quod neutrum accedat alteri: & quod vtrunque possideatur, vt no. in d. §. quid ergo, hic allegato. Sed satis videtur posse dici saltem in ferruminatis,
2 quod minus pretiosum † cedat pretiosiori, & vilius magis caro per l. quicquid, §. fi. ff. de acqui. re. do. & apparet in hoc §. quo ad legata, videtur dicendum, quòd gratia ordinandi, & quia pretiosius ff. de legat. 3. l. legatis, §. si ex officio, & l. seruis vrbanis, §. serui. & dicta l. & si non sint. §. perueniamus. In gloss. alias istis in fin. vnde eo ipso, quòd intellexit sciens alienum, furtum committit contrectando. C. quod
3 cum eo. l. si liberam, de furt. l. alienum, † In. gloss. veluti

luti a prædonibus, in fi.Sed obst quia condi.furtiua non datur nisi domino.ff.de condi.fur.l. 1.ȷ̃.de oblig.quę ex delict. §.furti.Sed dic, ꝙ.verum est,quod non datur.i.non acquiritur, nisi domino.Sed si desierit esse dominus sine facto suo, bene durat.ff.de condi.fur.l. siue manifestus.§.tandiu, cum l.seq.& seq.Item oppo. quia res extinctæ vendicari possunt. ff.de rei vendi.l.item si verberatum.§.fin. cuius contrarium dicitur hic.Dicũt doc.Iac.& Pet.qui contrariũ preuiderunt,
a quod rei vendicatio [a] datur contra furem, re extincta, cum semper sit in mora: sed contra nitentem non daretur, & ita loquitur hic, pro quo facit ff.de condi.fur.l.fi.& l.in re furtiua.§.si ex causa.Hæc solutio non videtur vera:quia hic dicitur, quòd a furibus vendicari non potest, sed condici.Vnde
4 hic † loquitur: quando agitur contra furem,vel possessorem malæfidei,qui pro fure habetur:vt hic patet,cum dicit: licet vendicari non posit. condici tamen potest a furibus, & tu potes dicere, quòd in l.item si verberatum.§.fi.erat lis mota,& hic loquitur,quando lis non erat mota.Vel dic,quando dominium est amissum:ibi non videtur dominium amissum, cum semper præsumatur res extare,propter moram furis.ff. de verbor.obligat.l.si seruum.§.fin.Vel dic indistincte,quòd
5 res vendicari non potest extincta,† licet reperiatur,quòd actio intentata duret propter fructus & partus, & alia accessoria, secundo durat pro æstimatione.ff.de condi.fur.l.in re furtiua.Et per hoc potest dici, ꝙ quamuis per actionem personalem, res extincta posit peti a moroso, quasi extans,vt l. si seruum.§.fin.tamen vendicari non potest, cum dominium sit amissum,vt hic, sed quare melius potest cõdici.cum condicio requirat dominium, sicut rei vendicatio vt l.1.ff.de cõdi.fur?Dic,ꝙ non adeo requirit,sicut rei vendic.vt hic.ff.de condi.fur.l.siue manifestus.§.tandiu, ideo casu,quo res esset per actio. ad exhibendum separata,posset vendicari.ff.ad exhib.l. gemma. & ita non dicitur proprie extingui,sed cessare.sicut alias dicitur de actio.ff.de ver.obl.l. inter stipulantẽ. §.sacram.de sol.l.qui res.§.aream.

a Adnotatio. Rei vendicatio.Adde Host.in c.inter dilectos.col.2.& ibi Feli.nu.1.extra de fi. instr. Et de materia rei vendi. & for.libellorum in specie, & in genere adde Ang.& istum in §.actionum,in gl.in versi.omnium col.11. & seq.vsque ad fi.§.1.2. de actio.

1 *Electrum quid, eiusque vis.*

Si duorum.In glo.bene dicit, in fi.& hoc verum, si fecit nomine suo, &idem esset in hoc casu, si alter fecisset nomine suo.ff.de acqui.re.do.l.vbi.Item dic, ꝙ efficitur duorum, pro portione cuiuslibet,vt eo.tit.quicquid.§.fi.In glo.genus est vasis. glossator fuit maximus legista. sed parum videtur
1 nosse in alijs facultatibus, vnde scire † debes,quod electrum est genus metalli pretiosum, diuersum ab auro, & argento: vt hic.ff.de leg.1.l.si quis in fundi, coloris valde splẽdentis, non ita rubei,sicut aurum,nec ita albi, sicut argentum, vnde legitur in Apocal. Et erat species eius, sicut species electri &c. & si sit verum electrum, habet multas proprietates, & virtutes. Nam si in vase facto de vero electro venenum infundatur, statim efficitur vas diuersorum colorum, vt arcus cœli,sed electrum sophisticatur, videlicet de auro & argento,& ponuntur duæ partes de auro,& tertia de argento, ad rectum pondus, & fit simile vero electro, de quo hic loquitur.ff.eo.l.adeo.§.voluntas. hoc reperies in lib.etymolo. Isido.in materia de metallis.& prodest hoc scire, si vis seruire alicui magnati: seu magistratui de aliquo vase metalli extranei.sic vt ego tentaui,& feci.

1 *§.quod si frumentum sensus.*

Qvod si frumentum. In gloss. quod fit per errorem in fin.glo. vel dic.nisi speciale in pecunia.ff.de vsufru.l.vsu fructuarium.§.si in vinarijs, sed causa est ibi bona fides, & quia suum recipit,& sic dicit ibi Iaco.Sed verior videtur opi.glo. quia bona fides, seu receptio debiti, non faciunt pecuniam alienam recipientis, vt eo.ti.de solu.l.Cassius.Est ergo causa immistio, quæ pro consumptione habetur,vt ibi patet.In gl.1.ꝙ cuilibet ante versum.Et no.hæc gloss.est difficilis secundum Ia.& Pe.unde uult dicere, secundum eos,ꝙ principium huius ver.sed si alterutro, loquatur quando frumentũ duorum mistum fuit sine voluntate eorum, & est eorum impossibilis separatio, quia tunc cõe, & agitur cõi diuidundo, non rei vend. cum impossibilis sit separatio, & petetur pro qualitate & quantitate &c. Sed a ver.arbitrio loquitur quando est possibilis separatio, & agitur rei ven.& tunc exponitur litera quale,i.quod, & hoc vult dicere glo.vsque ad ver. vel dic, secundum eos, & ibi intendit ponere alium intellectum, vt ambo ver. loquantur qñ est possibilis separatio & agitur communi diuid. in quo æstimatur quale sit frumẽtũ,
1 & quantũ,& tunc quale stat proprie.Sed scd̃m eos,hęc † litera non patitur has lecturas,quę dicit agi in rẽ,quare dicunt, ꝙ ambo ver. loquuntur qñ sine voluntate dominorum fuit mistum, & est impossibilis separatio, nam agitur in rem, & æstimabitur quantũ, & quale fuit,an grossius, & albius,quilibet restituet grana sua, & is casus est leuior, & planior secundum eos.Quid ergo,si non põt discerni? Satis potest dici, ꝙ tunc sit vera opi.Azo. vt tantum faciat restitui quantũ &c.Sed hæc litera hoc non dicit, sed satis est lucrum in se,& ita consequuntur partem per rei ven. & diuisionem indirecte.contra l.ff.si pars hære.pe.l.non possumus.Sed contingit propter iustam causam quã habet ff.de rei vendi.l.quæ de tota.§.1.In fi.eiusd.glos. & est ratio:quia hic remanet quælibet in sua specie & substantia,vt hic dicitur.

1 *Tigni actionem in duplum esse.*
2 *Tigni inuecti quatenus agendum.*
3 *Præscriptio cur non currat.*
4 *Du rum eandem rem esse.*

Cvm In suo solo.In gl. suũ in fi.facit.ff. de verb.ob.l.pupillo.§.fi.In gloss.1.in ipsa.in fi.imo ibi nõ ædificatur in alieno,nec in suo,sed in communi omnium.§.eo.§.& quod,& regula loquitur, quando in dño alicuius ædificatur.In gl.scilicet ibi.cum dicit, sed ex alia causa.s.vsucapionis,vel pręscriptionis.& dic vt in l.quę hic allegatur.In glo.scilicet vt eximatur.ibi, cũ dicit, sed tunc non eximatur, nec ad hoc agit, seu cõcluditur:sed vt pretium, seu ęstimatio reddatur, vt d. l.1.§.fi.ff.de tig.in.& no.in §.tignũ.in 1.gl.In gl.qua actione
1 ibi cũ alleg.l.cõperi.§.fi.hanc gl.bene videatur. † Quero,an teneatur in duplũ ille,qui iniunctũ habet.Et vr̃, ꝙ nõ,per leges hic allegatas,& sic tenet glo.in l.in rẽ.§.tignum,per l.de eo ff.de do.inter vir.& vxor. Sed põt dici ꝙ sit ista actio bonę fidei,vt ff.de aqu.plu.ar.l.is cum quo. & l.emptor.Hoc ergo pręmisso, dic, ꝙ vnus alium liberat, si duplum soluitur, alias si simplum remanet alius obligatus, in eo,quod est pœna.ff.ad.l.Aquil.l.item Mela.§.si plures.vide ibi. In ea.gl.ibi, cum alleg.l.cætera.§.si duobus.melius.ff.de dã.infe.l. ad curatoris. & hoc verũ indubitate, in malæ fidei possessore.Sed in bonæ fidei possessore vr̃ ꝙ teneatur. & ita tenet hic gloss. & vbique quę videtur vera, saltem ad hoc quod præstet pecuniam, per dictas ll.is cum quo, & l.si tertius.§.fin.eod.tit. Dicas ꝙ successor singularis bonę fidei, non tenetur per d.l. de eo.Nec obst.leges contrarię,quę dicunt, quod tenetur patientiam pręstare.quia loquuntur in alijs operibus,quam cõstructione, vel destructione quod reipublicę non interest, nec vetitę sunt destrui.hic autem vetitum est tignum eximi,
2 † ne vrbs &c. & ideo nullo modo potest agi cõtra eum cum agi non posset,nisi vt pręstet patientiam,quę nihil operaretur, cum in eo nihil sit patientiam pręstare.ff. de leg.1.l.cętera.§.si duobus.& hoc verum, vbi contra alium agi potest, qui iniunxit.si autem agi non posset, videtur quòd agi posset contra bo.fi. possessorem ad ęstimationem, vt d.l.cętera. §.fin.cum l.seq.arg.C. de rei ven.l.mater. sed ipse iniungens bo.fi. videtur semper teneri in ęstimatione per dictas leges. Item videtur,ꝙ si sit talis materia,quę posit remoueri absque deformatione, ꝙ non sit locus huic materię.ff.loc.l.sed addes.§.si inquilinus.Et not. ꝙ in casu, quo tenetur possessor bonę fidei liberatur cedendo toti rei per dict.l.is cum quo.ff. de vsufruct.l. cum fructuarius.si serui.vendi.l. si forte. sed &c. In ea.gloss.ibi, cum dicit: sed contra malę fidei possesso. iniungentem. secus si alius iniunxit: quia tunc non videtur teneri furti,nec condictione furtiua is, qui non iniũxit:licet malã fidem habeat,cum non possederit,nec contrectauerit

ſtauerit rem mobilem : ſed totum ædificiū:vt ſupra in prin.
ff. de vſucap.l. rerum miſtura.§. Labeo. cætera quæ deſunt
huic glo. videlicet qualiter vna harum actionum tollat aliā,
& an faber qui iniunxit, teneatur.dic.vt in §.tignum.In glo.
nulla ibi cum alleg.C.de anna.exce.l.1.§.fin.& hoc niſi vſu-
capio eſſet incepta, & pauci dies reſtarent ad perficiendum.
3 ff.de vſuca.l.rerum miſtura.§.Labeo. † In fi.eiuſd.gl.pro gl.
facit:quia non refert, cum quo agi poſsit.ff.vi bo.rap.l.3.C.
de his qui a non do.ma.l.fi.do.Iac. & Pe.dicunt indiſtincte,
ꝙ non currit præſcriptio, quia non poteſt agi ad ipſam rem:
ſed ad æſtimationem : vt patet hoc.§.cum notatis.& ſic non
debet eis imputari: quia alias compelleretur rem ſuā vende-
4 re quod eſſet iniquū.ff.rer.amo.l.non enim. † Et no.per hūc
§.quod duo poſſunt eſſe dn̄i eiuſdem rei. hic enim ædificans
efficitur dominus ædificij, & tamen prior remanet dominus
materiæ iniunctę,& per eundem modū facit ff.de acqui.rer.
do.l.adeo.§.cum in ſuo.Sed hoc procedit diuerſis reſpectib.
imo nec eſt verum, ꝙ duo ſint domini hic:quia quamuis ædi
ficans efficiatur dominus ædificij:nō tamen materiæ.& aliud
eſt ædificium, aliud materia:vt d.l.rerum mixtura.

1 *Fabri qui.*
2 *Impenſæ quando, & an repetendæ.*
3 *§.ex diuerſo, limitari.*

Ex Diuerſo.In gloſ.quæ alienata.in fi.vel ibi, quando de
re propria, vel aliena, præſumitur animus donandi, ſi ſemper
fuit malæ fidei : ſed ſi aliquando fuit bonæ fidei, aliquando
1 male, ſecus vt ĵ.notabitur. † In gl.fabrorum.id eſt magiſtro-
rum de lignamine.in fi.ff.de ver.ſigni.l.ferri.§.1. Vnde, qui-
cunque operis ſtructor, dicitur faber:vt innuitur in d.§.item
Iulianus.de ele.& elect.poteſt.in ca.fundamenta.lib.6. circa
prin.vnde Dominus faber fuit, vt qui fabricauit auroram &
Solem:& fuit faber filius putatiuus videlicet Ioſeph, qui fuit
faber lignarius.& hoc improperabant ei Iudæi, vnde ſi bene
cogites, ſine fabro ēt ferrario, pauca ſeu nulla opera manua-
lia exercētur, & ego dictus fui Faber, non ferrarius:ſed quia
libenter operor, & facio operari.In gl.cum de nouo.ibi, cum
alleg.ff.de pet.hær. plane. hæc ſententia Ioann. approbatur
communiter per doct.vel dic, ꝙ aut expenſæ fuerunt tales,
ad quas faciendas dominus neceſſario tenebatur:tunc proce
dit opi.Mar.ff.de reli.l.at ſi quis.§.ſi quis dum aut non, tunc
opi.Io.quia neminem.&c.de hoc in Spe.ti.de expen.§.1. In
ea.gl.ibi.cum alleg.l. in hoc iudicium ſecundum Io. pro hoc
videtur ff.de exce.l.vir ab vxore. de do.inter vir.& vxor.l.ſi
vxor filio.in fi.Sed diſtingue, an ędificans nullam cauſam ha
2 buit a domino, & obtinet opin.Io.aut † habuit: & tunc, aut a
tali, & a quo donatione non poterat recipere:& tunc recupe
rat, vt dictis legibus.& nota.in l.ſi vxor filio.Aut poterat, &
tunc in dubio non præſumitur eum velle dare expēſas : vt d.
3 l.2.de rei ven.ff.de ſolu.l.ſi cum aurum.† Et no.ꝙ hoc.quod
in hoc §.dicitur fallit in clerico.qui ędificat in proprio ſolo,
de pecunia eccleſię: quia ędificium eſt eccleſię.no.Spe.in tit.
de emp.& ven.§.3.verſi. quid ſi clericus.In ea.gl.ibi, cum al
legat ff.de rei vend.l.ſi in fundo.ibi, ſi abraſę non eſſent ali-
cuius vtilitatis, ff.de impen.in rebus do.l.pro voluptarijs.&
eſt ſimilis gl.ff. de rei ven.l.ex diuerſo. Sed quid ſi fuit bonę
fidei quo ad alios male?verbi gratia, credebat venditorē eſſe
dominum, ſed ſciebat rem eſſe obligatā.videtur, quod agēte
domino, cenſetur bonę fidei, ſed agente creditore non:vt ff.
qui.ad liber.proclama.non licet l.fi.§.pen.de contrah.empt.
l.fundus.ille.

1 *Arboris dominium ex radicibus depræhendi.*
2 *Porrorum decima cuius ſit.*

Si Titius.In ver.antequam. is caſus non eſt dubius, in pri
mo caſu quando alienam plantat in ſuo, ſed quando ſuam
plantat in alieno, videtur dubius.Nam donare videtur, ſed
intellige quando ignorans plantauit in alieno, ſecus ſi ſciens
ſupra.§.ex diuerſo. In gl.ſed videtur non commutari.ibi, cū
dicit, vel damus, de ęſtimatione.hęc conſueuit approbari, in
ſtar ferruminatorum.ff.de rei vend.l.in rem actio.§.itē quę
cunque.In gl.imo videtur.ibi.cum dicit poterat.hoc conſue
1 uit approbari, & vult dicere, quod vbi arbor † ab initio radi
a ces immiſit,ᵃ in ſolo vnius, & nutrimentum recepit:tunc nō
efficitur communis, quamuis radices extenderit ad ſolum al
terius ex poſtfacto, vt l.ſi plures.§.1.ſed vbi fuit plantata, nō
recta, ſed preſſa, ſic, quod omnes radices egerit in terra vici-
ni, tunc eſt vicini, vt hic, aut in terra vnius, ita tamen quod ra
dices egerit in vtraque, eſt communis, vt hic & idem intelli-
ge, quod efficitur communis ſi ęqualiter viuebat de commu
ni, alioqui prout nutrimentum recipit a quolibet, vt l.adeo.
§.fi.cum l.ſequen.Et is §.facit ad quęſtionem, de eo, qui ſe-
2 minat porros in † vna parochia.& poſt tranſtulit & planta-
uit in alia, ꝙ decima debeatur ſecundo curato.hanc quęſtio-
nem diſputat Ioan. And.& tenet quod vtrique.extra de reg.
iur.c.qui prior.lib.6.

a Adnotatio. Radices immiſit. Quæro an poſſim propria autoritate incide
re radices, quas arbor immiſit in fundo meo, & dic quod non ſine authoritate
iudicis.vt l.ſi plures.§.pen.ff.ar.fur. cæſa.in fi. niſi primo denuntiem vt tol-
las, quo facto ſi eris negligens, poſſum, non tantum quod pendet in meo, vel
quod eſt in meo, ſed etiam ſtipitem incidere, & exportare ligna, vt l.1.ff.de
arbo.cæden.& ibi Bar.

Qva ratione.In gl. his.§.certe.in fin. intellige totam hanc
gl.in bona fide ſeminante.Item in eo, qui ſeminatum habet
bona fide, & dic, vt plene dixi ſupra eod.§.cum in ſuo.ſuper
gl.qua actione.

1 *Scriptum chartæ, an contra cedat.*

Literae Quoque.In gl.ſi autē mala.ibi cum allegat §.
certę. hanc gl. intellige ſecundum diſtinctionem magnę gl.
quę eſt ibi, quia ſi in reficiendo ſeu corrigendo literas ſcri-
pſerit, vel fecerit expenſas, non videtur donare, ſi cauſam ha
buit a domino, vt ibi ſcripſi.Item in ea gl.ibi cum allegat.§.
item quęcunq;. Sed ob. quia qui facit expenſas in alieno etiā
bona fide, non repetit iure actionis, vt fuit notatum in §.ex
1 diuerſo, ſequendo opi.Io.vnde hęc gl.non † videtur poſſe ſu
ſtineri, niſi dicas, quod ſcribendo videtur rem ſpecificare, &
eſt expreſſum in pictore infra proxi.§.ſi bene inſpicias, tex-
tus non videtur velle, ꝙ ſcriptor rem ſpecificet, quia ſic effi-
ceretur ſcriptoris ſupra eo.§.cum ex aliena, quod tamen tex
tus negant hic, & concord.
a In ea gl.in fi.ᵃ Gloſſator fuit in hoc paſſu varius.nam.ff.de
rei vend.l.in rem.§.ſed & illud.approbat aliam opi.Azo.pro
qua facit, quia non mirum, ſi ad variationem factorum &c.
in auth.de non alienan.§. ſancimus.ſed hoc verum per con-
ditores iurium, non per alios.Pręterea hoc nō conſtat, quod
illa eſſet vnica, & finalis ratio: quia membrana pretioſior, vt
dicam infra proximo, §. Sed ſuppoſito, quod ratio legis ceſ-
ſet, ex quo determinatio certa eſt, videtur tenenda ff.qui & a
quibus.l.proſpexit.

a Adnotatio. In fi.Et iſtam tenet hic Ang.per iſtum text. ibi licet aureæ.
quamuis gloſ. in l.qua ratione.ff.de acquir.rer.do.& in l.rem.§. ſi id.ff.de rei
ven.tenuerit contrarium.& eas dixit Chriſtoph.cōmuniter approbari? Quod
eſt verum ſecundum Ang.vbi pictura fieret in re immobili, vel veniret acceſ
ſorie.alias ſecus vt hic.

1 *Hominis & vrſi picturæ non diſtant.*
2 *Tabulam, oblato pretio vendicari.*
3 *Agentium quis præferendus.*
4 *Scripturæ & picturæ diſcrimen.*
5 *Picturæ cedatne tabula, an contra.6.*
7 *§.cum ex aliena.ſenſus.*
8 *Charta an ſcriptis cedat.*
9 *§.cum in ſuo.explicari.*

Si Quis in aliena. In gl.ſiue bona.in fin.gloſſ.Hęc glo.
videtur verior, quia in ſpecificatione videtur opus eſſe bo-
nę fidei, vt not.ſupra eod.§.cum ex aliena.In gloſ. quid ſi in
a marmore. in fin. ᵃ ſed ibi non refert, quia idem effectus ſe-
quatur, & identitas rationis. hoc non eſt ratione identita-
tis, quia tamen pretioſitas attendatur, & marmor ſit pretio-
ſius tabula, ſequitur diuerſa determinatio . Dic tamen ple-
nius de hoc ĵ.poſt finem magnę gloſſ.In gloſſ.ff. de rei ven.
ibi cum

ibi cum dicit:hæc corrigit illam.Hoc non vř verum: quia de iure.ff.idem.erat cautum:vt ff.de acquir.rer.do.l. qua ratione.§.literæ.verſ.ſed non. In fi.eiuſdem gloſſ.hæc differentia
1 † de homine & vrſo non vř bona: quia ita pretioſe, & tã de bonis coloribus poteſt pingi imago vrſi. ſicut imago hominis:ſicut item nec alia in bono colore vel atraméto: quia ibi æquiparatur pictura ſcripturæ, in qua non refert an atramẽto, an literis aureis ſcripta ſit: vt ſ.prox.§.in prin. vnde dic quod ibi Pau.nõ reſpõdet,ad qõnem de pictura, ſed de ſcriptura:vel ſi reſpõdet, corrigitur per Caiũ:in l.qua rõne.§.literæ.verſ.ſed nõ.cuius opi. hic approbatur per Imperatoré. In glo.propria.in fi.iſte Apelles, vř fuiſſe iudæus, qui pinxit tumulũ vxoris Darij, de quo plene ſcribitur in Alexandro.
a In glo.in rem in fi.ff.de publi.l.fi. † In gl.hoc mirabile.cum dicit hic petẽtis quia ſi peteret rẽ, haberet eã,oblato pretio tabulæ ſi poſſideat,res ei aufertur,& recipit pretiũ picturæ: vt hic,videtur innui.& caue, quia leges, quas glo.allegat ad cõcordãtias huius incõuenientis,non proprie faciũt ad hoc, ſed faciũt ad hoc ꝙ cõditio poſſidẽtis eſſet deterior, quã nõ poſſidẽtis.In ea.gl.ibi cũ dicit, itẽ cũ.Hæc gl.vult rñdere ibi ad hoc incõueniens, quod fuit hic allegatũ,& vult dicere,ꝙ ſicut pictor agẽdo põt offerre pretium , & habere tabulam, ita defendendo , & ſic nullum eſt inconueniens: & hoc magis apparet in d.§.ſed non.In ea gl. ibi dum dicit:ſecundum Io.Arg.contra.ff.ſi ag.vecti.l.1. de proc.l.in cauſæ.§.fin.ſed
3 ibi vtraq; natiua:hic aũt vtilis datiua eſt:datur † enim a lege ex quadam æquitate,ſecundum Ia.Vel dic, quod vbi habens vtilem, eſſet reſtituturus habenti directam, præfertur directa , vt hic : cauſa vitandi circuitus.ff.de condi.inde.l.dominus teſtamento.in fi.eiuſdẽ gl. Hæc ratio non videtur perpetua:quia ſcriptura pretioſior eſſe põt, & clarior quadã pictura . Quid enim ſi modica imago pingeretur de carbonibus vel de nigro atraméto,vel ecõtra, literę de auro? videtur,ꝙ membrana cederet literis, & tñ conſtat de contrario: vt ſ.§. literę.in prin.Quidam dicunt, & attribuitur Iac.de Ra.ꝙ in
4 ſcriptura tota ſubſtantia non † mutatur, cum ſit ſpatium inter literas, lineas, & dictiones, ſed in picturis ex toto mutatur, ita quod nil apparet, niſi pictura: & ſic perinde eſt ac ſi non eſſet.ff.de contrahẽ.empt.l.in lege.& ſic videtur forma mutata. Hæc non videtur bona ratio, cum ſubſtantia tabulę remaneat, & poſſit ad rudem materiam reduci coloribus ab raſis.& nulla videtur transformatio, per quã dominium deberet amitti.eo.§.cum ex aliena . Pręterea poſſibile eſt, totã tabulam non pingi, vel dimitti ſpatium inter picturas. Alij dicunt,& attribuunt Fran.Accurſio,ꝙ ſcriptura non poteſt ita cõueniẽter transferri ſicut in pergameno, ſed pictura ſic.ff.de rei vend.l.in rẽ.§.1.iſtud eſt male ſapidũ,& forte vitio ſcriptoris. [vel male reportatoris .] Quid ergo dicemus?Põt dici ꝙ de ratione ſtricta, pictura, & ſcriptura, cedunt materię, in qua depinguntur, ſicut ea, quę inędificantur, aut interſeruntur , & hoc conſiderauit Paulus infra l.in rem.§.ſed & id ff.de rei ven.Caius tamẽ aduertens , ridiculũ eſſe,ꝙ pictura cederet tabulę,dixit contra, qñ pingitur in tabula,propter vtilitatem pretij tabulę, & hanc approbat Im-
5 perator hic.Quid ergo,ſi tabula ſit † de cypreſſo, vel cedro, quę ſunt pretioſę , & pingantur de carbone, vel alio vili colore?Videtur contra per dictam rationem. Sed potes dicere ꝙ cum in conſtitutione iuri, non attendantur, quę raro,ſed quę frequenter fiunt: vt l.nam ad ea.ff.de legi.& raro contingat, quod pretioſa tabula pingatur vili colore, ſed econtra, vilis tabula colore nobili, ꝙ ſemper tabula cedat picturę.ff. de verb.ſig.l.Labeo,& Sabinus,& eſſet ſecus,ſi ſtatua etiã lignea pingeretur, vel paries ẽt ligneus: quia pictura cederet materiæ,cum nõ derogetur rationi Pauli, niſi in tabula tm. ff.de rei ven.l.in fundo. propter eius vtilitaté. Vnde ſi pictura fieret in mẽbranis,ſicut tota die fit de pincello,crederem, ꝙ cederet chartæ, vel mẽbranæ.Quid ergo,ſi ſcriberetur in tabula,forte dealbata, ſicut fit Lemouicis.ſemper ſtarem rationi Pauli,quod ſcriptura cederet tabulæ,quamuis ſecus in pictura : nam vt plurimum pictura eſſet difficilior , & pretioſior, quam ſcriptura , ante enim ſcripſiſſes vnum folium papyri , quam aliquis pictor pinxerit imaginem , quantuncunque modicam.& picturæ , vt plurimũ fiunt de coloribus pretioſis, & iura adaptantur ad ea quæ frequenter &c.Quid
6 ergo,ſi in principio † tabulæ ſit ad pictura in primo loco,& ſcriptura poſtea ſequatur? Videtur quod tunc pictura cedat tabulæ,quia illa pictura fuit appoſita gratia ornãdi literã,& ſic cedit tabulæ vt ſcriptura.ff. de auro & argẽ.leg.l. & ſi nõ ſint.§.perueniamus.Sed illud obtinet in legatis , ſed quo ad tranſlationem dñij,propter ſpecificationem, vel propter id, quod pro ſpecificatione habetur, vel propter immiſsionem in alienum,non cõſideratur illud.ff.eo. quicquid.§.fi.& dixi ſ.eo.§.ſi tñ.Cur ergo nõ eſt ſic in literis, ſicut in alijs vbi vilius cedit pretioſiori?vt l.quicquid.§.fi.cum literæ,& maxime aureæ , & pictura ſint precioſiores membranis , vt dixi. Præterea,ex quo partim facit de ſuo atramẽto,auro,vel coloribus.& ſua opera,cur non efficitur totũ ſuum? ſ.eo.§.quod ſi partim.Ad hoc reſpõdeo, & dico, quod illa materia a §.cũ
7 ex † aliena.vſque ad §.cũ in ſuo, loquitur,vbi quis ex miſtione,vnione,ſeu confuſione, nouam facit ſpeciem, & qualiter ex hoc dñium habeat,ſed a §.cum in ſuo.citra, loquitur cum aliquid immittitur in alienum, tñ nec quæritur,an dominiũ quęratur,vel perdatur per ſpecificationem,ſed an quęratur, vel perdatur per immiſsionẽ in alienũ , vel de alieno in ſuũ, inter quæ eſt magna differẽtia,vt apparet per proceſſum hu
8 ius materiæ. † Quid ergo , ſi quis de alieno pergameno facit librũ? Vř per hunc §.quod liber ſit illius, cuius erat pergamenũ.At cõtrariũ vř, nam cũ aliud ſit charta ſeu membrana,quã liber,quod ſpecificãdo in librum efficitur dñs per §. quod ſi partim.vnde vř debere intelligi hanc materiã, quando ſcribit in charta,ſeu mẽbrana, non faciendo nouã ſpeciẽ, ſed qñ fit liber, efficitur noua ſpecies, quia aliud liber,aliud charta.ff.de leg.3.l.librorũ. §.quod tñ Caſsius,& ideo videtur,quod per ſpecificationẽ efficitur dñs,iſte qui librũ facit, ſed ſi librũ incepiſſet,& nõ perfeciſſet, ſic quod nõ eſſet ſpecies perfecta, nõ fieret dñs, imo eſſet locus huic §.vt dixi ſ. in §.cũ ex aliena.hoc non eſt verũ , quia in hac materia §.cũ
9 in † ſuo.tractatur vbi aliquid immittitur , vel fit miſsio in alieno. & ideo materia eſt talis naturæ, quod trahit ad ſe materiatum,nec ſpecies efficitur ſpecificantis,ſicut vides in ędificio, quod nõ efficitur ædificantis, ſed dñi ſoli ſ.eo.§.ex diuerſo, & ideo clarũ eſt,qđ liber eſt illius,cuius erat pergamenũ.ſed in pręcedenti materia a §.cũ ex aliena. vſque ad §.cũ in ſuo. apparet quod de ſpecificatione dicitur, ſed ab illo §.quod ſi, cedit materię, in qua fit quaſi radicali & principali materiæ.

a Adnot.In fi.Chriſtoph.dicit, quod bene loquitur ſed male in eo quod dicit de vrſo,quia ſemper depictũ exornat materiam,dummodo ſit honeſtum.

1 *Fructus a bo.fid.poſ.quando reſtituendi.*
2 *Poſſeſſor bo.fi.quis non ſit.* 3.
4 *Redditus quo iure cenſendi.*
5 *Vſufructuario cur fructus debeantur.*
6 *Fructus varie percipi.*
7 *Fructus qui reſtituendi.*
8 *L.ſi fundum.ſenſus.*
9 *Fructus reſtitui qui accipiendum.*

SI QVIS a non domino.In glo.quæ ab initio. in fin.Ia.
1 & Pe.dicunt,† quod quantuucunq; faciat fructus ſuos bo.fi. poſſeſſor, ab initio, nihilominus, tenetur per officiũ iudicis reſtituere fructus, quos perceperit a tẽpore quo ſuperuenit mala fides,& allegant.ff.de rei vend.l.ſi a bonæfid. poſſeſſore quæ parum facit, prout gl.eam intelligit.ſed no.j.de offi.iu. §.illorũ.Item hæc gl.procedit, niſi fieret ma.fi.per lit.conte. in ſingularibus.C.de rei vend.vel per controuerſiæ motionẽ
2 in vniuerſalibus.C.de pe.hære.l.1. † In glo.cum multæ, illa lex non hoc dicit, ſm Ia.& Pet.& tamen hæ leges videntur ſupponere,ꝙ habeat tutelam vt hic, alia quælibet iuſta cauſa &c.& tamen doc.tenent , ſecundum eos.Sed poteſt inſtari contra hoc , quia non videtur poſſe dici aliquis,bo.fi.poſ.ſine titulo cum illud,quod ad ſe non pertinet,ſcire debeat, ad alios pertinere.C.vnde vi.l.fin. Sed potes dicere ꝙ imo,vt ſi iuſtam cauſam habuerit credendi,per confinium duorum locorum , vel ſi credebat titulũ & non erat. & hoc vult dicere

hæc gl. quæ est notabilis. & est similis. ff. de rei ven. l. & ex di
3 uerso, pro qua facit. ff. de pe. hære. l. sed & si lege. §. scire. † In
a gl. s. industriales. a in fi. Supponit ergo gl. quod de industria-
libus consumptis non tenetur, et factus locupletior. & ita vẽ
ꝙ gl. quæ est in §. illorum. ȷ̃. de off. iud. sit intelligenda de na
turalibus consumptis: quia alias esset huic contraria, & ita
no. gl. in l. & ex diuerso, quæ dicit, ꝙ nullo modo tenetur. sed
hoc verũ, si habeat titulũ: si non habet, vẽ, ꝙ teneatur de con
sumptis, inquantũ factus est locupletior. ff. de pet. hær. l. item
veniũt. §. eos aũt. nã petitio hæreditatis datur contra illũ: qui
possidet sine titulo, & ideo quod in illa statuitur, & in rei vẽ.
vt no. s̃. §. ex diuerso. in magna glo. prope fi. secundum Ia. &
Pe. doc. sed ille §. eos. non clare loquitur de consumptis. ff. de
pe. hær. l. sed & si lege. §. consuluit. cum §. seq. vsque ad §. itẽ
loquitur satis clare. In glo. vt segetes. in fi. Quid ergo si alter
coluit? Dicunt doc. ꝙ bo. fin. possessor nihilominus lucratur.
ff. de vsu. l. qui scit. §. in alieno. hoc est satis clarum. ff. eo. l. bo
næ fidei. circa princi. & per hoc dicitur, ꝙ si fructus rei sint
4 † in reditus, ꝙ sit idem iudicandum, sicut de industrialibus,
quãuis ille, qui percipit, nullũ laborẽ adhibet in cultura rei,
nec in perceptione, sicut nec in naturalibus. & hoc si proue-
nit ex cultura colonorum: secus si percipiuntur sine cultura,
quia in illis cessat illa ratio. Quid ergo dices de mortuarijs,
quæ debentur capellis? ibi vẽ idẽ, ꝙ de industrialibus: quæ de
bentur ꝑꝑ seruitium. Itẽ intellige hanc materiam de bo. fid.
possessore q̃ possidet ciuiliter: secus si naturaliter tm̃. Vnde
si vado vltra mare, & possessionẽ meã retineo animo ciuili-
ter, licet alius intret de facto rem illam, & fructus percipiat,
5 non facit suos. Nec obstat, ꝙ † vsufructuarius facit fructus
suos qui possidet naturaliter tm̃: quia illud nõ ex eo, quia na
turalẽ possessionem habet, sed quia habet ius vtendi fruẽdi
secundum Ia. & Pe. hic. Hoc est notabile, & facit ꝓ eis. ff. eo.
l. acquiruntur. §. fi. de acqui. pos. l. 1. §. per eũ. Et hanc opinio
nem attribuunt Azoni, qui tamẽ de hoc non loquitur, sum-
mando hanc materiã in tit. de rei ven. In gl. nec ad pretium.
in fi. qualiter teneatur bo. fid. possessor & malæ. & qua actio
ne videbis ple. ȷ̃. de off. iu. circa prin. & notatur plene in l. ex
diuerso. In gl. distincte. pro euidentia huius gl. est sciendũ, ꝙ
6 fructus percipiendi † dicunẽ duobus modis. Vno modo, non
dum percepti, qui pendebant: percipi tñ possunt, qñ placue-
rit: & de illis non loquitur hic: quia illi cum re veniunt: quia
& pars rei sunt. ff. de rei vend. l. fructus. Alio modo, qui nul-
latenus fuerũt percepti, nec adhuc percipi possunt: sed perie
runt vel non fuerunt procreati. & de illis loquitur hic. & dic
percipiẽdis: id est qui percipi poterunt. Sed a quo consueuit
dici, quod a vero domino rei? doct. Iac. & Pet. dicunt, quod
a malæ fid. possessore, vnde si dominus erat bonus cultor, &
possessor malus, solũ tenetur de his, quos percipere potuis-
set possessor, per l. domum. C. de rei vendicatione secundum
eos quibus obstat. ff. de rei vend. l. si nauis. §. fina. per quam
gl. mouetur, ad dicendum contra in l. fructus. eod. titu. Vnde
7 posset dici, ꝙ omnes quos possessor percipere † potuit, de-
bet restituere per d. l. domum. Item nedũ illos, sed quos do-
minus percipere potuisset. & si plus potuisset percipere,
quam possessor, vt d. l. nauis. §. fin. & hoc si potuisset perci-
pere honeste. alias dominus non potest petere, vt not. in d. l.
si nauis. §. fin. nisi eos malæfidei possessor percepisset, vt l. cũ
hæreditas. ff. de peti. hæred. & l. si quid possessor. Hoc sup-
posito, dicunt doc. ꝙ nulla lege cautum reperitur, ꝙ titulus
8 excuset a percipiendis, nec lex illa, † fundum. hoc dicit, sed
tãtum præsupponit. In eo enim, quod dicit, ꝙ tenetur ad fru
ctus perceptos, videtur denegare, ꝙ teneatur ad percipien-
dos; vt l. cum prætor. de iudi. Ipsi tamen, nec hoc approbant
nec reprobant: imo quasi tenendo cum glo. dicunt, quòd il-
lud, quod dicit gl. est verum ante lit. conte. nam post lit. con
testa. omnes possessores æquiparantur. ff. de peti. hære. l. sed
& si lege. §. si autem. Item dicunt ꝙ quatuor casus, qui hic
ponuntur in glo. possunt reduci ad vnum quando quis non
habet istum titulum vnde nullus est iustus, secundum eos.
9 Collige ergo hanc materiam, & dic ꝙ † omnis possessor
b reddit naturales extantes, b consumptos non nisi inquantũ fa
ctus est locupletior, secundũ gl. quod intellige in eo, qui fuit
bonæ fidei possessor: alias si fuit malæ fidei semper: vel si su-
peruenit mala fides, tenetur vt scripsi. s̃. in glo. industriales.
De industrialibus, dic quod quilibet bonæ fidei possessor fa-
cit fructus suos, siue habeat, siue non: si tamen extant, tenere
tur restituere, si non extant, non tenetur, quamuis superueni
ret mala fides, etsi factus sit locupletior. sed secundum doct.
superueniente mala fide, tenetur restituere, & maxime si su-
perueniat post litem contestatam: vt dixi in prima glo. ma-
læ fidei tenetur extantibus, & consumptis perceptis. De per
cipiendis distingue, an habeat iustum titulum, vel non iu-
stum, vel nullum: vt supra proxime. qua autem actione fru-
ctus petantur, dic infra de offi. iudi. §. illorum.

a Adnotatio. Scilicet industriales. Dominus Ang. ponit materiam fructuũ per amplam distinctionem, quam diligenter vide. item qualiter formatur libellus de fructibus. Deinde denotat singulariter, quod quis semper debet concludere ad æstimationem fructuum simpliciter. Item notat, quod quando fructus sunt consumpti: & sic tenetur quis ad æstimationem fructuum, quod nõ potest pen. æstimatio quanti plurimi: & sic cessat materia. l. vnum. ff. si cert. pe. Sed in omni tempore, debet peti dicta quantitas æstimationis, nec aliquo tempore crescit: vt per glo. or. & per casum. & ibi omnes doc. in l. diuortio. §. ob donationes. ff. so. mat. cætera hic vide & per ipsum Ang.

b Naturales extantes. Si extant, restituet eos per rei ven. verum intelligunt Ia. & Old. si non habeat titulum verum, vel putatiuum: alias facit suos, non ratione possessionis.

1 *Fructus percepti cuius sint, & 2.*
3 *Pensionis dies quando & an spectandus.*
4 *Colonum partiarium a colono distare.*
5 *Fructus an sint coloni.*

Is vero. In glo. alio. in fi. dic vt infra glo. prox. in fin.
In glo. vt si in horreo, ibi cum allegat. l. si vsufructuarius. &
hæc fuit vna de opinionibus, quæ hic notantur, quæ tamen
ibi non approbatur per doc. Ia. & Pe. secundum opi. Ioan. &
1 Azo. quæ ibi notantur, videlicet † quod bonæ fidei pos. sunt
per quencunq; leuentur, fructuari non, nisi ipse leuet vel a-
a lius eius nomine: si tñ ipse leuauerit a vel alius eius nomine,
sui sunt, quamuis non sint reconditi. & ita reprobatur gloss.
quę videtur requirere, ꝙ sint consumpti. ff. de fur. l. si apes. §.
2 1. † Quid ergo de rectoribus, & prælatis ecclesiarum? Vide-
tur quod faciant fructus suos, ex quo leuauerunt eos, ad in-
star fructuarij. Sed de hoc iure non est verum, cum non trãs
mittant ad hæredes, vt extra, de testa. c. ad hæc. de offic. ordi.
c. fin. lib. 6. si tamen esset alia cõsuetudo, videretur idem, ꝙ in
b vsufructuario. Sed quid b de reditibus, seu pensionibus, quæ
debentur ratione fructuum, & fructus iam percepti sunt ve
runtamen dies non venit? Videtur ꝙ attendatur dies pensio
3 nis † defuncti, non tempus collectionis fructuum. ff. de iur.
fis. l. fi.. Videtur cõtra. ff. de vsuf. l. defuncta. Itẽ videtur, ꝙ di-
uidantur. ff. sol. mat. l. diuortio. Item videtur, quod totum sit
acquisitum, ex quo annus incœperit. ff. de varijs. & extra-
or. cog. l. 1. §. diuus Seuerus, de legationib. l. legatus autem.
de offi. asse. l. diem functo. C. de proxi. scri. l. si quis in sacris.
& vide ibi multas concordantias. Dicas quod aut quis facit
fructus suos, iure suo, non propter officium, vel seruitium,
vel supportationem oneris, & tunc aut res transfertur ex vo
luntate illius, ad quem pertinebat, & tunc attẽditur dies pen
sionis, vt l. fi. de iure fis. aut sine, puta per mortem, & tunc tẽ
pore collectionis fructuũ, vt d. l. defuncta. & non pensionis.
Et est ratio, quia in primo casu, est ꝙ imputetur transferen-
ti, in secundo nõ. Vbi aũt debetur propter officium, vel serui
tium, dic ple. ff. loca. l. si vno. §. item cum quidam. & si pro-
pter onus, quod supportatur, diuiditur, vt d. l. diuortio. Item
gl. qui nummis, ibi cum dicit, vt hic dicitur. Hæc differentia
non videtur bona, sequendo opi. Io. & Azo. vt dixi s̃. proxi-
mo. §. In ea. gl. ibi cum dicit, secundum Azo. vult dicere in-
4 ter colonũ partiariũ, & fructuariũ, est differentia † quia fru-
ctuarius facit suos fructus percipiendo, colonus partiarius,
non, per §. messem. Sed hoc non videtur procedere, quia se-
cundum hoc nulla est inconuenientia inter colonum, & fru-
ctuarium quo ad acquisitionem dominij fructuum. quod ta-
mẽ iste §. vult eadẽ fere & c. Præterea §. messem. non potest
loqui in partiario, quia ibi dicitur agi ex conducto, qua actio
ne non agit partiarius. ff. deposi. l. 1. §. si quis seruum qua-
re dic, quod ideo dicit fere, quia fructuarius non transmittit
ad

5 ad hæredem,vt ſequitur in gloſſ.†Sed nunquid fructus fiunt
c coloni.c a quocunque decerpantur? Videtur quòd ſic,vt d.l.
ſi apes,in fi.ibi,cum dicit,decerptus eſt,imperſonaliter.& ſic
videtur ibi cum dicit,decerptus eſt,imperſonaliter;& ſic vi-
detur, vt ibi gloſſ.ſentire.Hoc non videtur verum primo ex
cōtinentia ipſorum,§§.quia ſ.prox.§. loquitur de bo.fi.poſ.
in hoc §.de fructuario , denotando differentiam , inter eos,
quo ad hoc. ibi quam ſi ipſe &c. & poſt æquiparat colonum
fructuario,quo ad hoc.Præterea ſi efficerentur coloni a quo
cunque decerperentur , conſtat ꝙ fur decerpendo aquireret
eos colono, & ſic daretur ei condictio furtiua, ff.de vſufr.l.ſi
fur.alias eſt §.Iulianus.ſub l.arboribus,quod tamen text.de-
negant,vt d.§.meſſem.Dic ergo,eſſe idem quo ad hoc in eo,
qui nummis colit, & in partiario : ſaltem quo ad portionem
ſuam,ff.de vſuris.l.qui ſcit in princi.Quare ergo §. ille d.l.ſi
apes.loquitur de eo,qui nummis colit?dicas ideo,quia illi da
tur actio furti, pro ſolis fructibus. Partiarius autem non poſ
ſet agere,niſi pro parte ſua, ſed nullus eorum condicere po-
teſt , nec hoc dicit iſte tex. vnde ibi expone furti acturum
non condi.furtiua, quia vt primum &c.hoc autem non cre-
do procedere in colono,quia conduxit ad non modicum tē-
pus,quia ſi ille ſit vtilis dominus proprietatis,multo fortius
fructuum,ff.ſi ager vectiga.l.1.& plene fiunt eius,ex quo ſe-
parati ſunt, & ſic poſſunt intelligi, ff.de vſu.l.qui ſcit.verſic.
ſicut.quæ alias multum obſtat.

a Adnotat.Leuauerit.Et eſt ratio, quia vſufructuarius adminiculum facti de-
ſiderat.l.1.ff.quando di.vſu.le.ce.nec ſola naturalis poſſeſſio quam habet,ſuffi
cit ad acquirendum,ſine ſeparatione nomine ſuo facta per Ange.hic.
b Sed quid.Hanc q.ponit etiam hic Are.& remittit ad l.defuncta.ff.de vſufr.
vbi videas glo.& ll.quas ibi alleg.
c Fiunt coloni.Adde Bar.in l.ſi merces.§.vis maior. ff. loca.& in l. diuortio
in princip.& §.quod in anno.ff.ſol.mat.Et l.ſi apes.§. ſi conſtat. vbi Bart.&
Ange.ff.de fur.

1 *Prælatorum adſcriptitij non affrancandi.*

Sed Si gregis.In glo.aliunde,in fin.vel dic,ꝙ tenetur ex
ante natis, non allunde,ff.de iur.do.l.plerunque.§.ſi ſerui.&
1 no.ex his §§. quod † rectores , ſeu prælati eccleſiarum , non
poſſunt affrancare ſeruos, ſeu adſcriptioſe eccleſiarum, cum
non ſint in fructu.& ſic non ſui, nec alienabiles.ar.contra.ff.
ſol.mat.l.dotalem, C.de iure do.l.etſi dotis,dic ꝙ poſſunt,ſi
ſunt ſoluendo,vt alium dare poſſint,C.de ſer.pig.da.ma.l.1.
extra de ſeruis non ordi.c.de familia.dic vt ibi.vel ſi bene me
ruit,& tamen cum decre.C.de ſer.reip.l.2. & ibi de hoc.

1 *Theſaurum quis probet.*
2 *Feudatarius an fructuarius.*
3 *Theſaurus an præſcribentis ſit.*
4 *Theſaurus an mercenarij ſit.*
5 *Theſaurus an vendicandus.*
6 *Publica nullius eſſe.*

Thesavros quos quis in loco.In gloſſ.in auth. in fin.
1 quid † ergo ſi quis pecuniam extraxit de fundo tuo, vbi fue-
rat abſcondita.tu petis medietatem dicens eſſe Theſaurum,
ille negat,& ponit ſe depoſuiſſe, vel ibi abſcōdiſſe cum pro-
teſtatione ꝙ non adſtringit ſe ad probandum, cui incumbet
onus probandi?videtur quod agenti,eo quod reus habet poſ
ſeſſionem pecuniæ,infra de interd.§.commodum.Poteſt di-
ci.quòd agenti incumbat probare , ꝙ memoria non extet.&
probabit,per modum,qui traditur in l.ſi arbiter.ff.de proba.
Sed reo incumbit onus probandi factum. quod ponit, vide-
licet,ꝙ depoſuerit, vel abſconderit.& ꝙ de hoc extet memo
2 ria, vt l.ab ea parte, ff.de prob.†In glo.iure directo,ibi cum
dicit, licet Pla.aliud dixerit, in his quatenus tangit feudata-
rium, facit pro Pla.quia feudatarius cenſetur vſufructuarius
in feu.qui.mo.feu.amit.§.in primis.de inueſti. de re.ali. fac.
§.fi.ſed ad vſufructuarium,non pertinet,ſicut nec ad virum,
vt ff.ſol.mat.l.diuortio, §.ſi fundum, & not.in l.1.C.de the-
ſauris.ergo nec ad feudatariū. Idē vr̄ de emphyteuta.cū non
dicatur vere dn̄s,C.de māci.& colo.l.2.pro gl.facit ff.ar.fur.
l.cædere , §.fi.qui ſatiſd.cog.l.ſciendum.Item ꝙ feudatarius
eſt vtilis dn̄s, & ei cōpetit vtilis rei vend.in feu.de inueſt.de
re alie. fact.c.1.§.re autem.Item quia emphyteuta dominus
vocatur,C.de fun.patro.l. poſſeſſores.in fin.& pro hoc.quia
cum incommoditas ex forma prouenięns ad emphyt. perti-
net.vt l.1.C.de iure emphy.per conſequens & commodum.
ff.de reg.iur.l.ſecundū naturam.doc.Iac.& Pe.dicunt , ſi res
mobilis reperiatur,pertinet ad emphyteutam,vel feudatariū
ſi immobilis,vt argentifodina, ad directū dn̄ium, nihil tamē
allegant, nec pro ea , nec contra.Si vis tenere opi. Gloſſato-
ris,potes reſpondere ad contraria,ꝙ cenſetur fructuarius.ve
rum eſt,quia facit fructus ſuos.vltra tamen habet: quia vtilis
dominus , vt ſ.dixi.Item nec obſt.l.2. C.de manc. & colo.vt
3 ibi not.Sed quid,ſi aliquis† præſcripſerit fundum tuum lon-
giſſimo tempore, ſic ꝙ eſt factus dominus,iuxta illa quæ no
tantur C.de bo.ma.authen.niſi de præſcr. 30.an.l.ſi quis em
ptionis. & in illo fundo inuentus ſit theſaurus , vr̄ pertinere
ad te verum dn̄m per hæc iura.In hoc dicas,ꝙ poſſeſſor rei,
qui pręſcripſit,tenet theſaurum,& repellit dn̄m,ſicut ſi rem
principaliter peteret. Si autem dn̄s agat cōtra tertium forte
inuentorem, vel alium,ille non pōt eum repellere,ſicut nec
repelleret , ſi peteret fundum.vt d.l.ſi quis emptionis.patet
in tex.& in gl. & in his quæ ibi ſcripſi. ſed vbi quis præſcri-
pſiſſet longo tp̄e,& bona fide:tunc pertineret ad præſcriben-
tē,cum præſcribenti datur actio, etiam contra dominum:vt
ibi no. ſed ſi antequam pręſcripſerit verus dn̄s agat , & obti-
neat,contra bo.fi.poſ.bo.fi.poſſeſſor reſtituit theſaurū inuen
tū:quia nō eſt in ftuctu, vt §.ſi fundū.& ita reſtituit ſicut par
tum.ſ.§.in pecudū.Sed quid ſi ſint plures domini ex inæqua
libus partibus ? vr̄ applicari pro æqualibus partib. ff.de ope.
li.l.ſi qn̄.contra.C.de cōi ſer.ma.l.1.§.fi.j.de iniur.§.ſi ſeruo
cōi.ibi videbis ple.in ſimili.In ea.gl.in fi.dic de mercenario,
4 verū † ſi ad hoc locatus non fuerat: ſi aūt ad hoc dn̄s locaſſet
eum, videretur totū eſſe dn̄i.ff.de proc.l.qui proprio §.pro-
curator.vt in cæteris,cum ibi notatis.In gl.ff.de iu.fiſ.l.fi. hæ
ſolutiones ſunt valde contrariæ, quia ſm̄ primam iſtud obti
net ſm̄ ſecundam illud,non iſtud.Et vr̄ verum,ꝙ illud obti-
neat,ēt iure nouiſsimo in feu.quæ ſunt rega.in fin.& eſt mi-
rabile,ꝙ hæc lex quæ eſt magis noua non obtineat: nonnul-
li dixerunt,quod ille verſ.deniq;.debet exponi idē,ſicut ver.
proxime ſeq.non idē ſicut in præcedenti. Iſtud non eſt abſq;
violentia literæ : & maxime cum ſequatur aduerſatiua , at ſi
quis,vnde probabilius videtur,quod hæc corrigat illam,& il
la quæ ſunt regalia , ſi faciant ius iſtud. Sed cum hodie reli-
gioſa pertineant ad eccleſiam, quæ in nullo ſubeſt Imperato
ri,vt c.ſuper ſpecula.extra de ma. & obe. in auth. qūo opor-
teat.circa princ.videretur applicari eccleſiæ,& maxime ſi in
bonis eccleſiæ reperirentur:vide ſ,eo.§.religioſum.In gloſſ.
alias totum dn̄o redditur, ēt ſi volente dn̄o quæſiuit, vt pa-
tet d.l.vnica.Et eſt ratio,forte ne homines ꝑꝑ hoc delinquāt
culturas rurales.vel forte inuitentur ad malas artes, ꝑꝑ hoc
addiſcēdas: in metallis quærendis . eſt aliud C.de metallis.l.
quoſdam.Quod aūt dixi , in volente dn̄o &c.intelligo nomi
ne proprio quærentis:alias ſi tanquā mercenarius domini,&
eius nomine faceret, ipſe dn̄s facere videtur, cui licitum eſt,
vt ſequitur.In glo.ſed per quam.in fi.ſic alias,C.de iure em-
5 hpy.l.2.melius eſt † aūt agi rei vendicatione, [a] & maxime ſi
a tertius non inuentor theſaurum teneat,abſque dolo,& culpa
6 inuentoris:tunc enim eſt neceſſaria vēdicatio.†In glo.& pu-
blice.in fin.ex hoc no.ꝙ illa,quæ vſui publico deſtinata ſunt
non ſunt in bonis alicuius,vel vidētur fiſci,non ciuitatis,vel
vniuerſitatis,pro eo quia non ſunt in commercio hominum
ff.de contrah.emp.ſed Celſus.de leg.1. apud Iulianum,§.fi.
Sed contra, patet ſ.eo.§.vniuerſitatis, Dic vt ibi:quia, quod
dicit hic applicari fiſco,ſi in publico ſit inuentum,eſt verū,ſi
in tali publico ſit inuentū,ꝙ non ſit vniuerſitatis:alias vr̄ qđ
vniuerſitati vnde intellige hoc ſecundum diſtinctionem,
quā ibi ſcripſi,& iunge,quod ibi ſcripſi ſ.eod.§.item lapilli.

a Adnotatio.Rei vendi.Pecunia tm̄ recondita in muro domus venditæ,non
cedit emptori,ſed remanet reconditoris.vt hic per Ange.item an ſufficiat ſo-
lus oculorum aſpectus,vel etiam rerquiratur apprehenſio: & quis præferatur,
vide hic per Chriſto.qui tenet communem opi. ꝙ ſolus aſpectus ſufficiat, li-
cet quis non apprehenderit theſaurum, reali apprehenſione.

1 *Dominii cauſa quæ ſpectanda.*
2 *Prouinciales an domini.*
3 *Vtiles domini qui.*

a Per traditionem. [a] In gloſſ. cauſa præcedente vera vel
putatiua.

1 putatiua.†Hoc verum vbi tradens,& accipiens:in causa con-
ueniunt.& tamen si tradens,credat causam subesse:accipiens
sciat eam non subesse,committit furtum,si res mobilis trada
tur,ff.de fur.l.si iussu,§.1.Si disconueniant,tunc si præcesit
vera causa imputatur in illa vt l.cum in corpus, ff.eod.Sed si
plures causæ præcederent: tunc obtinet.l.1.ff.de sol. si nulla
vero præcedebat,distinguitur, an vellet,ex illa sola transfer-
re.ita quòd nulla alia.an nihilominus ex alia, ff.si cert.pet.l.
2 si ego.vide ibi.In†glos.s.quantum in fi.item differunt,quan-
tum ad dominum: quia prouinciales sunt tm̃ vtilis domini,
pro eo, quia soluunt tributa:& per hoc possunt vitiari:quasi
omnes libelli,qui formantur, in rei vendicatione pro re im-
mobili.nam vix est aliquis, quin soluat censum,vel pensionẽ
pro re immobili:vel quin teneat in feud.& sic non habent di
rectum dñium:sed vtile.ideo cũ agũt rei vendi.debent cade-
re quasi inepte intentantes, ff.si mens.fal.mo. dix.l.1.ſm do.
Iac. & Pe.In contrariũ posset dici, quia in dubio agendo rei
vendicatione vr̃ talem actionem in iudicio deduxisse, qualis
sibi competit,ff.de leg.1.si domus.§.si.ar.ff.de iureiu.l.sed &
si possessori,§.item si iurauero.not.de iud.l.si quis intentio-
ne.Primum verum non est ꝙ soluentes tributa,non sint dñi:
quia tributa non erant nisi quædam impositio, sicut collecta
pro subsidio populi Romani.Vnde nullo iure reperitur, qđ
ex hoc dominia amittantur: imo lex supponit prouinciales
dominos,sicut italicos:vt d.l.vnica,C.de vsuc.trans.& ita de-
bet intelligi, quod no.ff.de no.ope.nun. l.in prouinciali.Sed
3 vtiles†domini, sunt solum illi,qui recipiũt in emphyteusim,
vel in feudum: vel conducunt ad non modicũ tempus: & sic
intellige quod not.ff.si ager.vec.in rub.& in illis adhuc pos-
set dici,quod procedit libellus per prædicta,possunt enim se
dicere dominos:vt l.possessores, C.de fund.pa.In regno au-
tem Franciæ non sunt prædia tributaria,vt l.fi.ff.de cens.ibi.
Lugdunenses Galli,& ita cessarent opinio.doct.in regno.Itẽ
iunge infra §.interdum.& infra de actio.§. omnium.

a Adnotatio. Traditionem. Not. hic ꝙ vltra traditionem factam a domino ex causa habili, requiritur vt recipiens impleat contractum ex parte videlicet,vel quod soluat pretium, vel quod fides habeatur de pretio, vel aliter impleat contractum vt per gloss. & doct.in l.traditionibus. C.de pact.facit.l.ex placito.C.de re.permu.

1 *Legis commissoriæ vis.*
2 *Traditione fidem pretii non haberi.*
3 *Venditorem creditoribus non præferri & 5.fallit 4.*

Venditae vero res. In glos.quæ loco.in fin.intellige,
a ꝙ non est pignus [a] quia adhuc res sua est, vt ante traditio-
nem.& sic non habet pignus in ea.ff.de regu.iur.l. neque pi-
gnns.verumtamen emptor,non pōt agere,nisi auferat,vt ibi
1 patet.& eo.ti.qui pendentẽ.†In gl.quid si dedit,in vers.item
quid, quia pactum legis commisoriæ, fingit contractum nõ
fuisse factum.ff.de le.com.l.1.Itẽ,quia dando diẽ, habet fidẽ
de pretio,& sic translatum est dñium, vt hic.ideo non datur
vendicatio,& hoc est expressum.C.de pac.inter empt.& vẽ.
l.qui ea lege.C.de pac.inter emp.l.1.In ea.glo.in fin.illa pa-
rũ,aut nihil facit.Contra, imo ibi notatur idem quod hic, &
ff.de contrah.emp.l.quod vendidi doct.tñ consueuerunt te-
nere contrarium: videlicet, ꝙ in dubio non videatur habere
fidem de pretio tradendo rẽ venditam.Et dicunt,ꝙ Azo hoc
tenet in summa, C.de summa tri.circa prin.vbi parum loqui
2 tur de hoc.vnde satis credo, ꝙ tradendo,nõ habet†fidem de
pretio sed potius vr̃ velle implere contractum: sed permittẽ
do duci,vel tacẽdo,cum ducitar,credo ꝙ vr̃ habere fidem,&
sic intelligo.C.de acquir.pos.l.minus.de rei ven.l.inciuile,ni
si appareat de cõtrario,quia dolo esset inductus,ut ff.de pig.
ac.l.si qñ.de excep.rei uẽ.l.1.in fi.& facit pro hac opinione.
ff.depo.l.die sponsaliorũ.§.1.Itẽ ur̃ habere fidẽ,si recipiat fi-
3 deiussores,uel pignus,ff.de contrah.emp.l.ut res.†Sed an sal
tẽ præfertur uẽditor,alijs creditoribus in re vendita.Satis vr̃
expeditum,ꝙ non,in d.§.sed si dedi.& tñ Spec.tenet contra
rium in ti.de ob.& solu.§.ante omnia. ver. quid ago. nu.30.
& hoc nisi vxori:& ver.quid si vendidi.pro quo.ff. de leg.2.
l.imperator, §.fi.de priui.cre.l.uenter.§.in bonis. pro prima
ff.de in rem uerso. l.quidam fundum.Sed quid, in permuta-
tione? Videtur idẽ, cũ sit uicina emptioni:ut ff.de re.permu.
l.fi.gl.uidetur sentire contrarinm. C.de rerũ permu.l.2. pro
quo eo.ti. cum precibus. Sunt enim aliqua singularia in em-
ptione:& venditione, propter frequentiam cõtractus.ff.pro
sol.l.3.C.de usuc.pro emptore.l. uenditioni, cum notatis in
4 gl.nisi in fi.Idem† quod in procuratore fisci videtur in æco-
nomo,vel prælato ecclesiæ,vel tutore,seu curatore,rem pu-
pilli vel minoris vendente, vt notatur in d.l.si dñs venderet
pro primo,C.de sac.san.eccl.auth.hoc ius.pro secundo,ff.de
5 re.eo.l.magis puto, §.ne aut melius.de cur.furio.l.fin. † Sed
b quid [b] de proc.priuati vendente. Videtur,idẽ,ac si dñs vẽde-
ret,& traderet,ff.de insti.l.quicuuque.§.ei.de trib.l.procura
toris.§.in tributũ.ver.non aũt. Et quamuis illa loquatur ge-
neraliter,in institoria, idem tamen in speciali habente man-
datum vendendi.quia pōt facere conditionem domini dete-
riorem. Et caueat sibi &c.ff.de min.l. cum mandato, & hoc
vult dicere, versus,nihil,qui sequitur,qui æquiparat haben-
tes speciale mandatum, vel generale cum libera.

a Adnot.Pignus.Scilicet proprie: quia cum ante traditionem, & satisfactionem sit dominus, non habet pignus rei suæ l.neque pignus. ff.de reg iur.Vel intelligit hæc l.quando dominium est irreuocabile:alias secus: vt hic. & l.ex sextante.§.Latlnus.ff.de excep.rei iud.secundum Christ.

b Sed quid. Hanc q.plenius examinat hic Aret. vide eum hic. Item quærit idem,de executore vltimarum voluntatum,cui est data potestas alienandi an possit vendere,habendo fidem de pretio.Item an procurator, possit confiteri pretium: vide hic per eundem Are. quomodo, & quando videatur concessa procuratori libera potestas &c.

1 *Dominium nuda voluntate non quæri. & 2.fallit 3.4.*
5 *c.1.quib.mo.feu.consti.po.in feu.*
6 *Præsens res quæ.*

1 Interdum. † In gloss.s.a traditione.in fi. hic non vi-
dentur bonæ concordantiæ ad hunc §.imo videtur potius ad
contrarium, quia in quolibet est aliquid. quod pro traditio-
ne habetur, & aliquis actus corporeus,vel visus actus corpo
ris,alieni,vel proprij:& sic non videtur, ꝙ sufficiat nuda vo
luntas,cuius contrarium hic dicitur.Ad hoc dicas,ꝙ illa iu-
ra,quæ hic allegantur, loquuntur pro maiori parte in acqui
sitione possesiones,sed tamen colligit,quod sicut ibi acqui-
ritur possessio: ita & dominium, vt satis patet in l.quædam
mulier, ff.de rei ven.vnde ad veritatem nihil allegant, nec
est vera traditio, sed est, quod pro traditione habetur, & a-
ctus corporalis, vel acquirentis, vel illius, qui ei acquisiuit
2 nec ibi acquiritur † dominium nudo consensu, imo opus est
facto,nec sunt veræ fallentiæ,quo ad hoc,nisi in casu.l.quis-
quis. & l. quidam. ibi enim nullus est actus corporalis, &
transfertur dominium sine actu corporali. Et idem credo,
vbicunque celebratur contractns, ex quo dñium trãsfertur,
sibi tamen retinendo tale ius,quod non est compatibile,cum
pleno dominio, vt si det in emphyteusim, vel retineat pi-
3 gnus,ut not.ff.de re.eo.l.1.§.fina.†Potes tamen addere alios
casus,in quibus transfertur, siue actu corporali, ut in ultima
uoluntate, ecclesia, ciuitate, pacto, adiectionis in diem ma-
nus iniectione legis commis. & in do.cau.mor. ut not. C.de
pact.l.traditionibus. Item in societate omnium bonorum ff.
pro socio.l.2.ex eo enim quod contrahitur societas omnium
bonorum, fingitur traditio, cum alter pro solido posidere
non posit, & idem uidetur, quando donat omnia bona,
4 uel quædam arg.dictæ legis†Item in beneficijs ecclesiasticis,
acquiritur ius, per solam concesionem. dic ple. de hoc ex-
tra de præben.c.si tibi.lib.6.per Archi. Item in alijs casibus,
non est opus traditione, C.de iur.dot.l.in rebus. de do. quæ
sub modo. l.1. de pact. inter empto. & uendi.l. cum te. Sed
quid in feudali? Videtur,quod ibi sit necessaria inuestitura,
5 nec in eo obtineat iste §.ut in feu.quib.mo.feu.const. † pos.
cap.1.sed ibi non negat, quin sit feudum.& quin dominium
vtile transferatur, sed dicit, quod non transit ad hæredes,
quasi verũ feudum, non cum verum feudum posit esse sine
inuestitura, etiam per traditionem, vt in feud.de cog.feu.c.
1.§.fi.nisi fieret in præsentia partium, si sint,vel testium ex-
traneorum, si non sint. Nam in illo casu sufficeret traditio,
vt in feu.de const. feu.c.1.hoc aũt intelligo,quando feudum
de nouo constituitur.nam constituti dominium,potest trans
ferri

ferri sine inuestitura, & sine domini voluntate: vt extra de fide instru.c.inter dilectos, ibi enim erat res feudalis (secundum doct.) Et tamen supponit, quòd erat translatum dominium, & ante confirmationem dominij: sed an inuestitura abusiua quæ fit per traditionem anuli, vel hastæ, vt in feu. quid sit inuestitura in princ. habeatur pro traditione, vt per eam dominium transferatur? Non videtur cum hoc non reperiatur: imo contra. extra de do. per tuas. de consue.ca.2.& per Archid. de præben.c. cum in illis.§.1. Et de hoc Dyn. extra, de reg.iur.ca.1.li.1.& vide hos.§.quasi ad literam.ff.eo. qua ratione & §.interdum. & iunge. infra proxi.§.In glos.si
6 res. ibi cum alleg.ff.pro empt.l.3. imo dic vbi. quia † intelligitur præsens, si sit apud eum & eam habeat, alioqui opus est apprehensione: vt ibi. Iste autem §. non obtinet in transactione. C. de transac.l.si super. sed ibi non erat animus, trāsferre volentis.

1 *Horrei merces qui & an transferatur.*
2 *Assignatione qui & an transferatur dominium.*
3 *Equum freno non tradi.*

1 ITEM si quis.† In gl.& possessionem. ibi, & hoc propter præsentium visionē, sed visio nihil operatur: quia licet quis sit coram horreo, non videt merces, quæ ibi sunt, vnde visio nihil: sed traditio clauium, in præsentia horrei, quia claues reputantur pars rei: imo ipsam rem repræsentant, ad instar instrumentorum. C. de dona.l.1. sed per traditionem festucæ, vel chirothecarum dominium non quæritur. nec iure hoc dicitur, nec ratio patitur secundum do.Ia. & Pet. vide Dyn.ff.de acquir.pos.l.1.§.si iusserim vide supra prox.§.Sed
2 an per † assignationem, dominium transferatur? videtur qđ sic.ff.de rei vend.l. item si verberatum. de euic.l. Lucius. de leg.1.si fundum per fideicommissum. Cōtra, de leg.2.l cum pater.§.pater pluribus.ff.de solu.l.Titia. fami.ercis. ex parte. §.fi. Potest tamen dici, quod per assignationem transferatur, si res sit in præsentia, & præcedat causa habilis, & voluntas transferendi, vel si res sit absens, ea apprehensa: alias non: vt in iuribus hincinde allegatis. Quid ergo, si quis habens reditus portantes dñium eos mihi assignet, an fiam dominus fundorum super quibus assignati sunt? non videtur, nisi essent in conspectu, vel coloni, vel emphyteutæ apprehendant nomine meo ipsos fundos, etiam si se obligassent mihi: quia obligatio non est modus quærendæ possessionis, vel transferendæ obligationis: vt not. Inno. extra de elect. ca. querelam.
3 † In ea.gl.fi.in fin.glo.intelligit, ꝙ equus tradatur per capistrum, vel per frenum non videtur quare. nam alias non pōt bene, nec apte tradi. Præterea equus ducitur: & sic non mirum, si dominiū transferatur per visum, sed forte gl. intendit quærere, quid si frænum, vel capistrum tradatur, non super equo nec equo forte in præsentia existente, & in hoc casu, non videtur equus traditus. arg.l. qui depositum. C. depositi.

1 *Incerta certificata cui valeant.*

HOC amplius. In glo.arg. contra in fi. magis ob. eo.tit.§.
1 incertis, sed ibi certificari non possunt. hic † autem certificātur ex postfacto: vel ibi non valet, vt actio oriatur, sicut neque hic, sed bene valeret vt dominium transferatur: si hæres vellet dare sicut hic prætores, & consules volebant.

1 *Derelinqui non dicitur nisi animo.*
2 *Repertori obseruanda.*

1 QVA ratione. † In glo. si abiecit. in fi. dic clarius, vt in qualibet illarum, vnde oportet, ꝙ abijciat rem mobilem: vel quod exeat de re immobili, animo perdēdi possessionem, & dominium. Sed vbi vult in aliquem transferre: tunc nihil perdit, quamuis exierit, vel tradiderit animo derelinquēdi, nisi alius capiat.ff.de acqui.pos.l.quod meo.§.si furioso. cum notatis.ff. de dona. inter virum & vxo.l. si vir vxori. vel dic, ꝙ ibi non habuit animum perdendi. In glo.ff.de fur. ibi cum alleg.§.si quis metu. hæc distinctio intelligitur, vbi non erat instans periculum: alias semper præsumitur, pro quo instanti periculo, sic consueuit distingui, in eo qui sibi manus intulit. ff. de bo. eor. qui sibi mor. l.1. secundum Iac. & Pe. In glo.fi.in fi. intellige de casu rei vtrobique, cum occupatio fit
2 domino ignorante. † Sed quid in casu huius §. si quis reperit rem, & non appareat aliquis, qui eam pro sua aduocet, vel requirat? Facit ꝙ lex consuluit: proponat libellum continentem, ꝙ talem inuenit rem & redditurus &c. ff. de fur.l. falsus.§.qui alienum. si nullus requirat, poterit retinere, si sit pauper, si sit diues, dabit pro Deo, vt in summa Host. de pœ. §.quæ pœnæ. ver. quid si quis inuenerit. 14.q.5. si quid inuenisti. hodie autem nostri iustitiarij regis Franciæ. sibi vsurparunt, quod sic inuenta faciunt sibi reddi, & trahunt ad emendas non reddentes, quod est contra ius, & male faciunt.

De rebus corporalibus, & incorporalibus. Rubrica.

Hic est, quædam gl. quæ habetur diuersimode, & vt plurimum est corrupta: effectus tamen est, ꝙ quidam habent rubricam de rebus incorporalibus tm̄. & vult dicere gl. ꝙ rubrica, sic bene sedet: quia in hoc ti. & sequentibus tractatur de incorporalibus, vsque ad ti. de vsuca. si sic habeas, hæc rubrica est generalis ad tres tit. sequentes. si habeas rubricam de rebus corporalibus, & incorporalibus, est generalior ad omnes sequentes, vsque ad fin. quia nedum in his tribus proximis tit. tractatur de incorporalibus. imo in vltimis alijs, & in materijs hæreditatum, obligationum, & actionum, de quibus tractatur in inferioribus.

1 *Incorporalia animo consistere.*
2 *Incorporalia non naturaliter sed ciuiliter quasi possideri.*
3 *Incorporalia qui petenda.*

QVAEDAM præterea. In gl. quid de hac diuisione in fin. dic plenius, vt in qualibet notatur.
1 † In glo. idest, sub hoc. in fi. sed quare incorporalia dicuntur iura, seu in iure consistere? scire debes, ꝙ legislatores nominauerunt & posuerunt esse in iure, & esse iura illa quæ videri non possunt, nec tangi corporaliter. Sed consistunt, & habentur pro animi notitia & ex animo: vt vides in materia possessionum, nam possessio dicitur iuris, seu in iure consistere, quæ in solo animo consistit. ff. de acqui. posses.l.1.§.furiosus. eo.tit. quamuis saltus. vnde cum hic, incorporalia videri non possint, nec tangi: sed in sola cognitione animi sint, & per solam cognitionem consistant, iura vocantur, & merito: quia per ius substantiantur, creantur, & nominantur, & per hoc potest dici quòd talia iura, quasi possidentur ciuiliter tantum, nec possunt
2 † quasi possideri naturaliter tm̄, etiam quod de facto vtuntur. nam cū consistūt in iure, & quis corporaliter non possit insistere iuri, cū ius sit incorporale, nō potest dici, quis possidere iura naturaliter .i. corporaliter, quod idē est: vt ff. de acquir. posses.l.1. circa prin. & hoc est, quod intendunt ff. de acqui.re.do.l. acquiritur.§.fi. de vsuc.l. sequitur.§.si via. de præca.l. certe is qui. quod vi aut clam.l.1.§. quod ait. sed quasi possidētur ciuiliter, vt ff. ex qui.cau.ma.l. ait prætor.§.item ei. si vsusfr.pe. qui vsumfructum.§.fi. & l. vti frui. & propter hāc quasi ciuilem dātur interdicta. ff. de serui.l. quoties.2. de vi & vi.ar.l.3.C. vnde vi.l.1. vti pos.l.1. circa princi. Nec ob. ff. de acqui. poss.l. naturaliter, vt videbis infra per quas personas.§.de his. in fi. quia de re ipsa, in qua est vsusf. intelligitur, nō de iure vsusfr. Est ergo aliud ipsum ius incorporale, aliud
8 vsus, vt patet per prædicta. † Quid ergo, si quis agere intendat pro possessione iuris corporalis, non dicat in libello, quòd sit in quasi possessione iuris, sed in quasi possessione vtendi, fruendi, vel percipiendi, non videtur libellus procedere per præmissa, cum sit aliud ius, & aliud vsus iuris, & tamen Innocen. uidetur tenere contrarium. in c. querelam. extra de electio. quod satis potest esse uerum, quia uerba referri debent, ac uerum intellectum, uidelicet quasi possessorem iuris. ff. de iureiur. sed & si possessori.§. item si iurauero. & facit. ff. de usu & habi.l. per seruum.§.1. In gl. de quibus infra ti. prox. in fi. & tamen anima patitur ab igne qui corporalis

ralis est:& est in loco,nec tamē locum occupat, nec loco circumscribitur, secundum Theologos &c.

De seruitutibus rusticorum prędiorum. *Rubrica.*

De hac materia parum hic: quia de ea agetur inter solennia infra de actio.§.æque.

1 *Pensiones & reales & personales seruitutes esse.*
2 *Seruitutum genera & differentiæ.*
3 *Rusticæ seruitutes quales.*

VSTICORVM. Ordinem ff.retrogradat, primo tractando de rusticis, quam vrbanis, & ēt diuisiones recitat s̄.proxi in gl.1.seruitute. in fi.ff. de ma.testa.l.Mæuia.Sed quæritur,de fundis emphytheuticis & de his,quæ tenentur in feudum, & certa dicunt deueria aut pensiones. seu deueria sint seruitutes,& non videtur per l.vt pomum.ff.de feu.Prę terea, si seruitutes essent,deberentur a re personæ:& tamen non reperiuntur, nisi tres,quæ debeantur a re personæ quæ hic notantur, & ff.e.l. binas. Ad hoc dicere consueuerunt doc.ꝙ præstatio canonis,non sit seruitus,nec possit agi confessoria vt dicam infra loc.§.adeo. Sed ob.ff.de publi.l.imperator, sed ibi loquitur, de tributarijs, vt ibi no.Inno. Nonnulli tenent ꝙ res non est obligata pro canone: nec possessor posset conueniri,nisi ille cum quo est contractum:vt no. in Spe.de locatio.§.nunc aliqua.ver.quæritur, tu autem dicas, ꝙ in iure paucæ vel nullæ reperiuntur seruitutes nisi tales,de quibus hic dicitur: sed per consuetudinem multæ potuerunt introduci, vnde in hoc aduerte,quomodo consuetu
1 do loquatur,quia si sit consuetudo,in aliqua † terra,ꝙ dominus castri habeat aliquam domum in territorio Castellaniæ, & ratione castri talis est realis, si super personas est personalis,si a personis castri,est mista,quia persona rei vnde solum attende ius, quod consuetudo dat & indicat seruitutem ex modo.Sed an pro his iuribus, & maxime personalibus, seu pro præstationibus competat confessoria,& negatoria:videbis ple.infra de act.in §.æque, in glo. sed quæ est differentia
2 inter iter † & actum,apparet quia qui habet iter,non potest ire cum iumento,nisi sit desuper:qui habet actum, potest ducere coram se,& credo ꝙ vehiculum trahere: sed non lapides,vel trabes ad terram,sine vehiculo,& hoc volunt dicere gl.hic, & in l.qui sella.In gl.hoc.s. in fi.ff.quemadmo.serui.
3 † amit.si sic,cū ibi notatis.In gl.hęc.s.constituti,in fin.dicas, ꝙ vbi fructus prædiorum sunt in pecoribus & vterque habet prædium: tunc est realis, nisi fuerit concessa personæ, quo casu est personalis,vt extinguatur cum persona, sed per sona viuente,est prædialis,& realis,secundum Io. ideo contra,cuius opinio, non approbatur,dic plene in l.Mela.

1 *Donari ecclesiis non ædificatis non posse.*

IDEO autem.In gl.nec quisquam, in fi.sic intelligitur.ff. de ser.urba.prædio.l.si seruitus.§.futuro, & per hæc iura ui-
1 detur † ꝙ donari possit ecclesiæ nondum ædificatæ vel monasterio non fundato.Contra, extra de sen.& re iud.c.abbate sane.li.6.& dic vt ibi,& extra de ecc.ædifi.c.ad ecclesiam.

De vsufructu. *Rubrica.*

Hic est ordo præposterus,quia in ff.& C.præmittit de seruitutibus personalibus, hic de realibus, sed propter diuisionem quam facit s̄.de re.cor. & incor.§.fi.hoc factum est, vt vno contextu diuisionis materia sequeretur.

1 *Vsusfructus genera.*
2 *Cautionem de substantia non esse.*
3 *Vsufructuarius ius quando lucretur fructus.*
4 *Vtitur fruitur pauper non cauens.*

SVSFRVCTVS est ius.In gl. id est seruitus ibi cū dicit vtile dn̄ium habet, tales.n.maius ius habent, quam fructuarij,& habent iura realia,& perpetua, quæ ad hæredes transmittunt.ff.arbo.fur. cęsa.l.cę dere.§.fin.in feu.quib.cau.feu.ami.§.fi.ff. de vsur.l.quis scit.
1 porro. † In ea.gl.fi. & ideo magistraliter consueuit dici,esse duplicem vsumfru.s.causalem & formalem,Causalem habet qui habet fundum in proprietatem vel quasi. Formalem qui habet separatum vsumfr.a proprietate, per leges prædictas, vt ff.sol.ma.l.vsufr.In glo.id est præstita, ibi cum alle.§.pla-
a ne. [a] in hoc fuerunt opinio.Alani.ꝙ cautio,est adeo de substantia, ꝙ non facit fructus suos, quousque eam præstiterit. Azo.dicit ꝙ imo, si bona fide credens se non teneri,ignorantia facti vel iuris percipit,vt notatur in d.l.vxori.gl.sequitur qñq; opi.Ala.qñque opi.Azo. vt d.l.vxori. hic autem magis fixe, & deliberate tenet, ꝙ non sit de substantia, & quod faciat fructus suos, nec distinguit ignorantiam a scientia,& in
2 hoc vr̄ diuersificare ab Azo.& hanc credo veram,quia si † esset de ea substantia,nunquam essent vsusfructus sine ea,cum substantialia separari non possint. & tamen constat de contrario vt hic not.& hoc est expressum: vt ff. de vsufru.ea.re. quæ vsu consu.l. hoc senatuscon.§.si pecunię,ibi, cum dicit finito vsufru.ergo ante erat. item ibi cum dicit constante vsufr.& sic erat.& tamen ibi non erat præstita cautio.vt ff.ad exhi.l.Iulianos §.si tibi.de præscri.verb.l. partis. Præterea constat ꝙ hæres potest remittere cautionem, vt C.eo.l.1.vt ibi plene notatur.& sic non est de substantia, sicut cōsueuit dici de contestatione,vt C.de lit.contesta.auth.offeratur extra de iura.cal.c.1.li.6.Bene tamen credo,ꝙ si proprietarius possideat rem,& excipiat de cautione, ꝙ fructus suos faciat, quandiu cautio non præstabitur, vi l.vxori.supra alleg. si tñ
3 rem tradidit, vel alias vsufructuarius † adeptus fuerit possessionem, sine rei vitio, nec fuerit in mora præstandi cautionem, proculdubio facit fructus suos, & hoc facit ff.de dote
4 præla.l.pater.Sed quid † si propter paupertatem,non possit præstare cautionem? Glo. videtur velle ꝙ non gaudeat vsufruct.vt not.C.eo.l.4.quod per quam durum est, ideo potes dicere contrarium.ff.si cui plusquam per le.fal.l.cum non facile.C.de secun.nupt.l.hac edictali.§. his illud.& hoc in rebus immobilibus, quæ deperdi non possunt.in mobilibus autem est iniquius,& magis durum,si proprietarius traderet sine cautione,quia hic posset rem perdere, & ea priuari.Ideo esset forte res sequestranda in tuto loco, & emolumenta tradenda vsufr.arg.C.de agric.& censi.l.fi.In gl.no.deducto.in fi.facit.ff.de usuf.leg.l.si alij.

a Adnot. §.plane.Inquantum dicit hic gl. quod certis casibus nulla requiritur cautio a fructuario:vt §.plane.hoc verum esse intellige, respectu rerum quæ vsu non consumuntur:alias secus, vt infra eo.§.constitutum, in fi.quamuis Ias. dubitet per l.hoc senatus.§.1.ff.de vsufr.ea.re. quæ vsu consu.Et propter specialia huius gl.an autem ante præstitam cautionem de vtendo, fruendo,arbi.bo.viri,fructus perceptos faciat suos.Et quid si cauere non possit,Itē, quis dictam cautionem remittere possit: vide Ang.hic.

1 *Vti frui qui oporteat.*
2 *Vsufructus natura.*

NE tamen.In gl.in separato, in fin.hoc scripsi s̄.de iure perso.§.seruitus.Et no.ꝙ in nullo locorum,in quibus gl.no. de hoc fecit hanc distinctionem,an hoc agatur,vt per se tan
a tum operaretur,an non:a imo doc.hoc semper sibi attribuūt & facit pro Chartusiensibus,& monialib.& reclusis,ꝙ se nō poterūt obligare ad perpetuā clausurā, cōtra de statu reg.c. periculoso.li.6.C.de capt.l.fi.Itē facit pro eo, qui habet tot exploratores in sua foresta, qđ fundus est ei inutilis.qđ posset eos facere restringi in tantū ꝙ proprietas aliquid ei ualeat.Sic uides, ꝙ lex restringit illud ad tp̄s, ꝙ de se debebat esse perpetuū,ne inutilis sit proprietas.ff.usu.queād.l.si usus
1 fructus nomine.C.eod.l. antiquitas. † unde interpretandum est, ꝙ quilibet sic utatur ciuiliter ꝙ domino aliquid remaneat. nec forte ualet longus usufructus, imo nec concessio ad contrariam.argu. harum legum.Argu. contra. ff. quemadmodum ser.amit.l.nam satis, §.æternum.ff.quibus modis usufruct.amit.l.repeti.sed ibi non omnino, redditur inuti-
2 lis proprietas, unde quemadmodum est † de natura usufructus, quod non debet esse inutilis, nec consistit in rebus, in quibus nullam utilitatem afferret. ut ff. eodem. l. statuæ. & l. si infantis. & l. arboribus. §. de illo, ita uidetur

detur,quod esse debeat de proprietate. & facit ff.de pact.do.
l.si conuenerit.

a Adnot.An non. Et si operetur, vel seruiret per alium, hoc esset periculo suo,etiam si fuerit approbatus a iudice,prout requiritur.item debet esse talis, qui alias pro se esset idoneus. Item hoc verum, si non fuerit electa industria personæ,& non possit per semetipsum seruire,alias secus vt per Ang.

1 *Vestimenta locabilia.*

a Constitvitvr.[a] In glos.ff.eo.sed & si quid.in fin.
gloss.caue:quia hæc glo.intendit allegare §.& si vestimento-
rũ.in fi.§.in eo,quod dicit,ꝙ locare potest, quasi sint perpe-
1 tua:& sic† videtur verus vsusfr.quod gl.videtur hic concede
re, sed contrarium notare videtur in d.§. quod videtur ve-
rius, & quod etiam illa tradantur æstimata.In gl.nam, quæ.
Communiter est gl.hic male scripta.debet enim esse, extin-
guitur vbi est communiter scriptum distinguitur,& ita facit
§.si tamen.qui hic allegatur.In gl.sed nonne,ibi cum allegat
C.de vsufru.l.1.sed hæres potest remittere,vt ibi no.In glos.
improprie.in fi.vide C.eo.l.4.

a Adnotatio. Constituitur. Quærit Angel. an si cui relinquitur vsusfructus omnium bonorum, an teneatur ad debita hæreditaria, vide apud eum hic.

1 *Vsufructus cuius morte pereat.*
2 *Vsusfructus translatio quando, & an teneat.*
3 *Cessionis & constituti discrimen.*
4 *Vasallus vasalli quando, & an feudo priuandus.*
5 *Vsusfructuarius quibus actionibus coerceatur.*
6 *Vsusfructus actionis tempora.*

Finitvr. In glo.s.naturali.in fi. videtur ergo conclu-
a dere glos.a quod cedendo actionem competentem ad vsum-
1 fructum non perimitur†vsusfructus morte cedentis,sed ces-
sionarij:sed cedendo ius constitutum perimitur morte ceden
tis.& magis expresse videtur hoc notare in l. contraria. sed
contra quia non maius ius transfert,qui actionẽ habet quam
ille qui rem habet,& tamen constat, quod ille cedendo amit
tet, nec ius aliquid acquiretur cessionario: ergo nec per ces-
sionem actionis acquiretur imo perdetur, & hoc videtur
probari.ff.de vsufr. leg.l. Sempronius Attalus, ff. quib. mo.
vsufr.ami.l.1.& pro hoc facit, l.contraria.in prin.quæ dicit,
non nouatur: &c.propter quod dicit, ꝙ ibi de voluntate de-
bitoris,seu proprietarij,fuit translatus, ideo non finitur mor
te vsusf.primi:sed vbi sine eius voluntate, tunc videtur amit
ti per cessionem:vt hic ver.itẽ finitur, & hoc videtur proba
ri, ff.sol.ma.l.vsusfr.ver. vel fi. & tunc obstat l.necessario.§.
fina.quæ dicit finiri morte primi,non per cessionem.sed dic,
quod ibi non fuit venditum ipsum ius vsusfr. sed fructuum
2 perceptio,ut no.infra proxime.†In gl.quæ incipit infra titu.
sed hoc non uidetur text. ibi pati. qui dicit, interest utrum
ius &c.dic ergo, quod aut ceditur,seu transfertur actio, pro
usufructu competens, aut ipsum ius constitutum.Primo ca-
su, si sine uoluntate debitoris non uidetur ꝙ ualeat transla-
tio sicut nec usufru. iam constituit per d.l.Sempronius At-
talus,si tamen de uoluntate debitoris,ualet,& perit per mor
tem cessionarij:ut l. si ususfr.de noua. Secundo casu,quando
ius iam constitutum est,aut transfertur perceptio seu emolu
mentum fructuum, iure utendi penes fructuarium remanen
te,& ualet translatio,ueruntamen perit usufructus per mor
tem ueri & primi usufructuarij: ut ff. de iu.do.l.si ususfru.&
l.cum in fundo,§.ꝙ si mulier,ff.eo.l.arboribus,§.fi.& ibi no.
aut ipsum ius:& tunc,aut sine uoluntate proprietarij,& non
ualet:ut infra proxi.§.imo perijt per translationem : ut d.l.si
ususfructus.ff.de iu. do.aut cum voluntate, & tunc valet, vt
obstet doli replicatio, saltem debitori, si excipiat. argu. d.l.
si vsusfru.verumtamen,per cuius mortem pereat,distingui
tur, quia si simpliciter proprietarius consenserit, perit per
mortem primi. Si autem non simpliciter,sed agendo & qua
si constituendo vsumfr.de nouo: tunc per mortem secundi,
sic intelligo.l.necessario,§.fin.ff. de peri,& com.rei vend.&
3 d.l.vsusfructu.ff.solu.mat.vers.sed si vel.† Sed quare quando
ceditur actio de voluntate debitoris,perit simpliciter & in-
distincte per mortem primi, sed quando ipsum ius consti-
tuitur,distinguitur? Respondeo quando ceditur actio de vo
luntate debitoris semper nouus est vsusfructuarius in perso-
na secundi,ideo eius morte perit,non sic in alio casu, quan-
do ipsum ius iam constitutum est. Dic ergo quod in l.con-
traria hic signata, fuit facta cessio actionis, & de voluntate
debitoris,nec fit ibi nouatio:quia obligatio,& actio,quæ ce-
lebratur, non transeunt de persona in personam, pro eo, ꝙ
vsusfruc.personam respicit, & videtur speciale in eo vt l. si
id quod.ff.de duob.reis,quia alias promittendo alij, sine vo-
luntate debitoris,fieret nouatio,ff.de noua.l.si stichum, §.fi.
& l. si quis absente. Sed actio competens pro vsufructu non
potest transferri quoquo modo vt sit eadem: nec idem d ebi
tum:ideo non fit nouatio.ff.de noua.l.1. sed bene verum est,
quod noua actio,& nouus vsusfru.possunt creari,si hoc aga-
tur,sed non est nouatio.i.prioris obligationis in aliam tran-
4 slatio,per leges prædictas. Et † faciunt ad quæstionem an va
sallus vasalli mei, debet priuari suo feudo si meus immedia-
tus vasallus commisit causam cõtra me, ex qua priuare eum
possum? Quæ videtur posse, per præmissa determinari:quia
aut secundus vasallus fuit infeudatus, de consensu meo,aut
non. Primo casu,non debet priuari,secundo sic, vt in feu.de
inuesti.de reb.alie.fac.c.1.§.1.& de ali.feu.§.& si clientulus,
sed ob.l.necessario,prout s̃.fuit intellectum: sed non est bo-
num argumentum de ea, quin scilicet vsusf. non possit in
aliam personam transferri, sine voluntate proprietarij.feu-
dum vero bene transfertur, per infeudationem secundam,
sine voluntate domini dumtamen fiat sine fraude, in feu. si
de feu.contro.fuer.c.beneficium, de l.contra.l.1. §.1.vsque
ad fin. Vnde indistincte credo, ꝙ si dominus non consensit,se
cundus vasallus non possit priuari, propter fœloniam pri-
mi,& idem in secundo emphyteuta quod nõ priuetur,si pri-
mus feloniam cõmittat. nam sicut factum secundi non obest
primo in feu.de prohi.feu.ali.per Fede.§.illud, ita econtra,
factum primi,non debet obesse secũdo & hoc est expressum
in feu.qualiter olim feu.po.ali.§.fine,& facit ff.de ver.signi.
l.Modestinus.& quod ibi no.& l.licet capitalis.§.1.ff.pro so-
cio.l.nam socij,ff.de diuer.& temp.præs.accessionibus.& ibi
5 de hoc,& vide in Spec.de feu.ver.14.† In glo.s.ibi familias,
glo.hic videtur sentire,quod vsufructuarius si non vtatur vt
bonus paterfamilias, quod ex hoc nõ amittat vsumfructum,
in eo quod sequitur vel melius &c.sed debet agi, vel l. Aqui.
vel ex cautione interposita,ff.de vsuf.l.si vsusfructus, §.fin.
de præteritis.& l.æquissimum,§. 1.cum seq. & seq.s̃.de re.di
ui.§.sed si gregis.ff.de vsu & habi.l.domus.§. fi.
In ea.gl.ibi cum allegat,C.de vsufru.l.corruptionem.Vel
dic,per modũ per quẽ legatus fuit, sed alio modo, ff.quibus
mod.vsusfru.amit.l.is qui.quemad. serui. amit.l. si quis alia
aqua.§.fi.In ea.gloss.ibi,cum alleg.l. an vsusfructus nisi alias
perierit, vt quia passa est, aratrum ducere,ff.qui.mo.vsusf.
amit.l.si vsusfructus ciuitati.C.de præscript.30.an.l.omnes.
In fi.eiusdem gl. de hoc plenius notatur in d.l.corruptionẽ.
6 †Quidam enim dixerunt,ꝙ actio competens pro vsusfr.con-
stituendo, non finitur decem, vel viginti annis, sed durat si-
cut cæteræ personales & intelligunt.l.corruptionem,in vsu
fr.constitutio,& illorum opi.sequitur ibi glo. Alij dixerunt,
ꝙ sicut ipse vsusfructus finiretur tempore. 10. vel 20. an.sic
actio competens ad constituendum,& illam opi.sequitur ibi
Azo.& doct.per l.Sempronius, ff.de vsufr.lega. quib. m od.
vsusf.amit.l.1.& horum opinionem videtur hic sequi gloss.
quæ videtur illi contraria.

a Adnotatio.Concludere glo.Dicit hic Angel,ꝙ vsusfructus formalis,vt formalis, transire non potest: sed in causalem sic & econtra. Et ideo ibi,tantum commoditas vtendi ceditur,

1 *Decimarum ius in laicum transmissibile.*
2 §.*Item finitur sensus.*

1 Item finitur.†In 1.glos.in fi.illa parum, aut nihil facit,
sed l.vsusfr.bene facit, & vide plene.ff.eo.l. arboribus.§.1.&
per hoc potest dici, quod quamuis ius decimæ, non possit
transferri in laicum,quod nihilominus possit perceptio fru-
ctuum,& emolumentũ transferri, & maxime si fiat per mo-
dũ locationis,ff.de leg.2.l.pe.§.instituto.& facit d.l.si vsusfr.
qđ est indubitatũ,si ad modicũ tẽpus fiat, si non ad modicũ:

videtur idem, per dictam l. cum ibi notatis. Sed contra, quia talis locatio æquiparatur emphy. C. de lo. prędi. fina. cum ibi notatis, & ex ea videtur ius constitui in rei. vt in authen. de ali. & emphy. §. locatione, & sic videtur in libero sicut alienatio, C. de re. ali. non alie. l. fina. in authen. de non alie. aut per res &c. §. alienationis, & hoc est expressum hodie quo ad bona ecclesiastica. extra de reb. eccle. non alie. c. 1. in fin. in cle. & sic videtur debere intelligi in feu. qualiter feu. po. ali. §. donare. ver. licet posset. Quid ergo si vendantur ad modicum tempus: & ex nunc ad aliud modicum? Videtur quod non liceat: vt in authen. de non alie. aut per. §. æque. arg. contra, ff. quib. mo. vsusfr. amit. l. sicut. & l. repeti. † In eo. §. super tex.
2 ibi, cum dicit, nihil agitur, & sic vr̄ quod vsufr. non amittatur ex hoc: sed quod concessio, annihiletur, & hoc tangit gl. & videtur tenere in l. arboribus, §. 1. supra allega. sed alij dicunt, quod nihil agitur de eo quod intendunt, agitur tamen vt vsufr. pereat, & consolidetur: vt si vsufr. & ibi no. post Io. & hoc videtur verius: & est simile in feu. de feu. ali. in prin.

1 *Vsufru. & seruitutum discrimen.*

Eo amplius. In glo. sic. ff. in fi. dic, quod ibi in creditore, qui certat de damno vitando, hic in vsufr. de lucro captando & non pariter, C. de codi. l. fin. sed certe vsusfr. potest constitui in ti. oneroso: vt l. necessario, §. fi. ff. de peri. & com. rei vend. & sic non videtur hæc solutio bona, quamuis gloss. innuat, ff. de leg. 1. l. si ita legatum, §. fi. unde dic, ꝙ obligatio pignorum, rem concernit principaliter, ff. de pig. l. & quæ
1 nondum, §. quod dicitur, & ideo idem constituitur† quod in seruitute reali: sed vsusf. personam, ideo aliud ibi quam hic. ff. de seruitute rusticorum prædiorum. l. seruitutes, §. si sublatum. & uidetur notari, ff. de leg. 1. l. si grege legato infra de legatis. §. si grex.

De vsu & habitatione. Rubrica.

1 *Vsusfructus cur diuiduus, seruitutes non item.*
2 *Pensio an diuidua.*

Isdem istis. In gl. §. in testamento. vide plenius.
1 C. de vsufruct. l. 3. † In gl. nisi quod ibi cum allegat §. si vsu. & est ratio quare seruitus vsusfr. est diuidua. aliæ indiuiduæ: quia vsuf. est diuiduus, sed vsus cæterarum est indiuiduus, ff. ad legem falci. l. si fundus mihi. Hanc rationem reddit Dy. de ver. obl. l. stipulationes non diuiduntur. Vel dic, ꝙ vsus aliarum seruitutum est incertus: quia nescitur, quantum quis expendet, vel quantum ibi: & sic de singulis, ideo incertæ rei, non potest certa ratio assignari: sed usus fructus semper est certus, quia semper recipit quicquid crescit in re, & ita videtur, qđ vsus vestis, est indiuiduus. Et tamen vsusfr. est in veste, & est diuiduus. Item casus reperiuntur, in quibus est idem modus vtendi, & vtendi fruendi: vt notatur infra proxi §. & sicut in illis videretur: idem in usufru. & vsu per dictam rationem,
2 quod euidenter falsum est. Quid† de iure percipiendi certam & annuam pensionem annonę vel quartam, vel quintam vel decimam in fundo? Videtur ꝙ sit diuidua ad instar vsusfr. cū sit eadem ratio. vnde licet leges, dicere videantur, quod certæ seruitutes videantur indiuiduæ: intelligitur de seruitutibus cognitis iuri, & de quibus agitur in iure, si tamen aliæ reperiantur inductæ per consuetudinem, in quibus sit eadem ratio, quæ in vsusfructu, cur non dicetur idem? Et vide quod scripsi supra de seruitutibus, & infra de actio. §. æque.

1 *Vsus syluæ cur vendibilior.*
2 *Siluæ cur emolumentum alienabile.*

Minus autem. In glos. sed in casibus. ibi cum allegat. l. fundi. quod hic dicitur de feno: intellige idem de alijs fructibus, qui sunt omnes necessarij pro vsu, vt in seruo. & do-
1 mo ibi Azo. In ead. glo. fi. sed cur melius usum† syluæ vendere potest quam aliarum rerum, ff. eo. l. si habitatio. infra proxi. §. gloss. hic videtur intelligere, ꝙ lex illa loquitur in sylua
2 † remota, de qua nullum fructum habere posset, ipse usuarius, unde si esset prope, sic quod usuarius posset habere utilitatem: uideretur secus. & hoc satis innuit l. diuus. hic allegata, & facit: quod hic dicitur. lignis &c. ff. eo. l. plenum, §. 1. & §. 2. debet enim aliquod emolumentum reportare, ff. de lega. 1. l. si quando. de usuris. l. si stipulatus. Hæc faciunt ad hoc, quod illi qui habent usum in foresta aliena, possunt locare, uel alij uendere emolumentum, si ipsi uti non possunt, & de uno loco transferre ad alium, ff. eod. l. plenum, §. pomis. contrarium tamen seruatur de consuetudine.

1 *Seruitutes prædiorum cur reales.*

In eodem. In glo. alle. in fi. dic, ꝙ est differentia inter usum domus & rur. ut patet, ff. eod. l. diuus, §. licet. & ibi no. in glo. supra titu. in fin. Et est ratio: quia seruitutes prædiales,
1 † debentur a re rei, & ideo sine re esse non possunt ff. communia prædi. l. 1. locari non possunt. sed cum ipsa re possent, cum rem sequantur, ff. de seruitute rustico. prædiorum. l. uia. §. si fundus.

Item is. Super text. ibi cum dicit hospitem &c. etiam inquilinum, cum pecunia. cum tamen ipse inhabitet: ut l. cæterarum.

De vsucapionibus, & longi tempo. præscrip. Rubrica.

In fin. glo. quæ est super rubri. bene tamen reperitur in ff. quod præscriptio est in rebus immobilibus, ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. rescriptis.

1 *Vsucapionum tempora varia.*
2 *Bona fides probanda.*
3 *Emptionis incommoda.*
4 *Hæreditatem præscribi qui quantoque tempore accipiendum.*
5 *Præscriptioni quando non obsit mala fides.*
6 *Possessio continua qui probanda.*
7 *Præscriptionum commune.*
8 *Prouincia. & 8.*
9 *Præsentes qui censendi.*
10 *Absentiam ex iurisditione accipi. 11. 12.*
13 *Domicilia quando spectanda. 15.*
14 *Priuilegiatos absentes non dici: fallit tamen.*
16 *Ecclesiastica præscriptio quæ & quanta.*
17 *Absentiam templo duplari.*
18 *Vsucapione & præscriptione directum dominium quæri.*

Vre ciuili. In gloss. 1. in fin. hæc gloss. supponit, quòd hoc non erat iure fforum. † Quod er-
1 go tempus erat in vsucapionibus iure fforum? Respondeo: quantum est in vsucapione rerum mobilium, non declaratur, sed supponitur, ff. eod. l. 3. ibi cum dicit, diffiniti. Sed satis videtur, quod annus erat. argum. ff. eod. l. ideoque, & ita videtur gloss. sentire in d. l. 3. remittendo ad princip. huius §. Sed de rebus immobilibus erat decennium, idque vniformiter: nec fiebat differentia inter absentes, & ignorantes, præsentes, & scientes: vt d. l. rescriptis. & l. bonæ fidei, ff. de acquiren. re do. eod. titul. l. præscriptio longæ. pro emptore. l. qui fundum, quasi per totam l. eod. titul. l. alienam, præscriptio autem longissima non erat nota iure fforum. vt notatur, ff. ex qui. cau. ma. l. non enim. in authen. vt eccl. roma. centum ann. circa princi. imo nec isto iure institutionum, cum hic nulla fiat mentio de ea. & vide infra proxi. §. In gloss. quod præsumitur. ibi, cum allegat l. verius. hæc gloss. vadit variando, hic finaliter tamen firmat in hoc. & melius, C. de præscript. long. tempo. l. si super. & l. emp. de euic. l. penulti. & hoc verum secundum cano. si habet titu. alias non. extra de in integ. resti. cap. cum venissent, per Innoc. de præscrip. c. vigilanti. & idem, si non habet titu. dum tamen innitatur iuri communi. extra de priui. cap. cum personæ, de præscrip. c. 1. lib. 6. & hoc in rebus, cor-
2 poralibus sed in seruitut. videtur† quod non præsumatur, sed quod oporteat eam probari vt notatur, ff. de itine. actuque pri. l. 1. §. 2. de hoc videbis plenius. infra de actio. §. æque

æque. In ea. glos. ibi cum dicit, tempore traditionis. ff. pro sol. l. iu. & est propter frequentiam contractus emptionis, & venditionis: vt not. ff. pro empto. l. 2. a circa prin. In gloss.
a sed cur. sed illa ratio, videtur magis ad contrarium, quia propter frequentiam, debuit magis permitti vsucapio, & temporibus subueniri. ff. de vsuc. l. iusto. circa princ. Si vis substinere glos. potes dicere, quod in l. iusto. nullus damnificatur ex illo
3 contractu, sed in † emptione, & venditione domini rerum, damnificantur per vsuca. qui priuantur dominijs suis: ideo strictius, & perpensius, concedi debet vsucapio alicui, quam acquisitio ex re domini & hanc rationem potes reddere ad l. Celsus, cum ibi no. ff. eo. vbi nulla redditur ratio, quamuis d. glo. l. 2. ibi remittat erronee. Quid ergo in casibus, vbi non est opus traditione, de quibus scripsi supra de re. diui. §. interdum, dic considerari tempus contractus tantum, cum totum sit vnum, & idem tempus arg. quod consueuit dici de extraneo hærede, & suo infra de hære. qua. & diffe. §. in ex-
4 traneis, cum ibi notatis. † In ea. gloss. ibi cum dicit, secus, in peti. hære. intellige, quo ad hoc, quòd competat. hæ re. peti. quasi quod non sit tit. secus, quo ad vsuca. seu præscriptionem, quia here. non præscribitur, sed res singulares, & illo casu præscribitur actioni 30. an. vt C. de peti. hære. l. hæreditatis petitio. in quib. cau. cess. longi temp. præscriptio. l. hæreditatem, in qua non requiritur bonafides etiam ab initio. Sed in casibus, in quibus datur petitio hæredi, contra titulo possidentem, sufficere crederem habere bonam fidem ab initio, quo ad præscriptionem: vt quando res est pro modico distracta vel emptio non competat, vel emit a fisco, tunc enim idem iudicatur in peti. hære. sicut in alijs realibus, & tollitur 10. ann. C. de edic. diui Adri. tol. l. 1. §. fi. & vide in casibus illis, qui notantur d. l. hæreditatem. Nec ob. d. l. fi. §. decem ver. quid si ab initio. quæ hic allegatur in glo. quia non loquitur, quo ad præscriptionem, sed quo ad hoc ut peti. hære. competat, vt supra dictum est. vnde hæc regula quòd sufficit habere bonamfidem, ab initio, non obtinet, nisi quo ad præscriptionem, & vsucapionem, nam alias obstaret dictus §. & C. de inces. nu. l. cum ancillis, ff. de po. l. 1. §. fi. hoc autem procedit de iure ciuili, de iure canonico requiritur bonafides & ab initio, & ex postfacto, extra de præscri. c. quoniam, & hoc ante completam vsucapionem seu præscriptionem.
5 Quid † si ea completa, superueniat malafides? Dic quòd qui præscripsit, vel suscepit, potest rem retinere eriam sine peccato. vt no. extra de præscri. c. vigilanti. per glo. & Inno.
b b extra de iure pa. c. cura pastoralis. In glos. quæ tempora ibi cum allegat l. nunquam. §. 1. ibi loquitur de long. temp. l. 2. ff.
6 eo. l. 3 eo. titulo l. naturaliter. † Sed quomodo c probabitur,
c quòd continue quis possederit? nemo enim posset deponere, quòd continue viderit, quem tenere fundum vel eum ibi esse? docto. consueuerunt dicere, quòd sufficit probare ab initio possedisse, in medio, & in fi. & ita notatur in Spec. de proba. §. 1. versic. sed quæritur qualiter 16. q. 4. c. volumus, extra de præben. capi. cum de beneficio, lib. 6. & ibi per Archi. vel posset dici, quòd præsumatur continuasse, ex quo semel probat se possedisse, nisi aduersarius probet contra, arg. eius quod consueuit dici, & notari. C. de proba. l. fi. Sed an hæc omnia de necessitate sint probanda in libello, vel exceptione, videlicet titulus, bonafides, & continuatio. Inn. videtur tenere, quòd non, extra eo. tit. c. cum olim, de deci. c. dudum eo. n. ipso, quòd proponit præscriptionem, videtur & ea proponere, sine quibus præscriptio procedere non potest infra de fideius. §. fi. C. de fideius. l. blanditus, ff. de ver. obl. l. sciendum. Et caue: quia in aliquibus præscriptionibus non est tempus continuum dic, vt ff. de diuer. & tem. præscr. in rub. In fi. eiusdem gl. intellige hanc glo. in præscri. 30. an. secus in præscri.
d 10. vel 20. quia ibidem, vt in vsucapione d ff. de diuer. & tēp. præsc. l. in vsucapione, in prin. & ibi no. & not. eo. tit. l. 1. sed
6 non videtur procedere, quia secundum hoc, † lex illa in omnibus, loquitur in præscrip. 30. an. quod est impossibile, cum illo iure illa præscriptio, esset incognita, vt dixi supra in pri. sed dic quod præscri. 10. vel 20. ann. quæ procedit bonafide & titulo sicuti vsucapio est fauorabilis, saltem in parte, vt dicit Dyn. extra de re iudic. c. possessor. lib. 6. Et ideo dicit idē, vt in vsucapione, & l. in omnibus. loquitur, de redhibitoria, & in alijs personalibus, quibus per iura digestorum, præscribebatur absque titu. in quibus computatur de momento ad momentum, & idem hodie in præsc. 30. ann. non per illam l. sed per rationis identitatem, & vide in l. in omnibus in additione. In gl. quandoque, ibi cum allegat §. non autem, dic remitti arbitrio iudicis, quando non est in iure declaratum, ff. de re mili. l. desertorem, §. emansor, versic. desertor. Et no. quòd breuius est diu, quam tempus prolixum. vt ibi no.
7 † In glos. sed in eadem, in fi. sed quid vocas hic prouinciam?
e e Glo. dicit in d. l. fi. quòd olim vnum præsidatum, sed cum iurisditiones sint hodie diuisæ, glos. videtur vocare vnam prouinciam, quodlibet regimen iurisditionis diuisum ab alio, vt si vnus sit de vna iurisditione, alius, de alia, vt ibi not. alii recipiunt prouinciam, sicut canonistæ id est vnum archiepiscopatum, & hanc approbat Pet. de Bel. perti. in d. l. fin. pro quo facit, extra de elec. c. quoniam. Alij vnam diœcesim, pro qui-
8 bus extra de elec. c. ne Romani, in cle. † Mihi videtur quod iura aduerterunt facultatem conueniendi. vt d. l. fi. in uer. nihil enim, & ideo hoc casu recipio vnam prouinciam, vbicunque est vnum auditorium, & vnus iudex, cui vterque subditus sit. in aut. vt iud. sine quoquo suffra. §. illud in fi. vnde, si sint plures iurisditiones sub vno præside, vel sub vno senescallo, quamuis partes sint de diuersis territorijs & de diuersis iurisditionibus: quia tamen coram vno maiore, vel superiore,
9 videlicet eorum senescallo, litigare possunt † dicerem eos præsentes. argum. d. l. quæ loquitur de præsidatu: non de qualibet ciuitate. & tamen certum est, quod in qualibet ciuitate de iure, sunt singulares iudices subiecti præsidibus. vt apparet in aut. de defen. ciui. & C. de defen. ciui. per totum, sicut sunt barones, subiecti senescallis, in regno Franciæ. Quid ergo dices, hodie in hoc casu? tu rem meam possides, qui es subiectus vni baroni, seu domino castri: ego sum subiectus alij, ambo barones, vni senescallo seu præsidi, conuenio te coram senescallo superiore, consuetudo est in curia senescalli seu superioris, quod vbi immediatus iuridicus, seu baro rei, petit obedientiam, seu cognitionem causæ sibi remitti, quod ei remittatur & reddatur. & hæc consuetudo obtinet, quasi in toto regno Franciæ, nunquid hoc casu diceremur absen-
10 tes vel præsentes? Videtur quod debeamur † reputari absentes: quia causa remansura est, in auditorio superioris, & ita ex quo peruentura est ad diuersa loca, diuersarum iurisdictionum, nec in superiori curia remanere potest, videtur cessare ratio legis. nam perinde erit difficilem actori litigare. & sic oportebit actorem venire ad forum, & domum rei, sicut si essent de diuersis prouincijs, & facit. ff. si quis in ius vocan. nō ierit. l. 1. de alie. iu. mut. caus. fact. l. 1. §. fi. Sed durum est recedere a tex. qui incipit præsidatus, non singulas iurisdict. seu ciuitates: vt in d. l. fi. vt dixi, & pro hoc, quia in iudicialibus non inspicitur, quod euenire potest: sed ex præsenti tempore iurisditionem æstimamus, ff. de iuris. omnium iud. l. si idē cum eo. §. fin. Constat etiam, quòd si præses, seu senescallus iudex, est in præsenti. non ergo inspiciendum est an alius sit obedientiam petiturus, qui forte non petet. Præterea cum præscriptiones sint introductæ contra desides. vt. l. fin. C. de serui. & de an. excep. l. fin. in magna desidia est, qui non facit partem conueniri, coram præside superiore, vt saltem interrumpat. C. & de an. except. vt perfectius. Opi. autē Pe. de bel. pert. non credo veram, nec consonantem rationi. Tum, quia lex diuidit prouincias per præsidatus, non per archiepiscopatus, vt d. §. illud. Tū quia illi de diœcesi, nō pñt agere, nec cōueniri corā metropolitano nisi in casibus: vt patet per omnia ca. quæ incipiunt, romana. quæ sunt extra lib. 6. maxime de foro comp. & de app. & de off. ord. c. pastoralis: nec s͠m illā opi, quæ loquitur de diœcesi: quia lex nō loquit̃ de diœcesi, sed de prouincia. Præterea, diœceses episcoporum, fuerunt ignotæ legum conditori. vnde de illis, non vr̃ sensisse. Sed quid si domicilia actoris, & rei, sunt de diuersis præsidatibus, seu senescallijs: sunt tñ vicina: qa ambo sunt in finibus cuiuslibet prouinciæ. Dic vt dixi supra de ex. tut. §. qui aūt. prope fi. §. Sed quid si sint in diuersis præsidatibus, seu senescallijs: sunt
11 tamen in eodem episcopatu? Per † præmissa vr̃, quòd debent reputari

reputari absentes.Satis potest dici, quòd si episcopus consue
uerit cognoscere de causis realibus & secularibus, q; censean
tur præsentes, & q; negligentes sint, cum agere possent co-
ram episcopo,& sic non refert,cum quo sit, nec debet refer-
re coram quo.ff.vi.bo.rapt.l.3. C. de his. qui a non domino
manu.l fi.& facit.l.vt perfectius.C.de anna.excep.Item quid
si domicilia sint in diuersis prouincijs : res tamen contentio
11 sa,est in prouincia actoris? † Videtur,quod nihilominus de
bent reputari absentes,cum lex illa finalis solummodo domi
12 cilia notet,non locum rei contentiosæ. † Posset dici contra,
nam cum actor posset reum trahere, coram suo proprio iudi
ce & ad forum suum,ratione rei.C.vbi in rem actio.l.fi. ces-
13 sat ratio legis ad l.fin.prædictam,quæ † inspicit, domicilia ,
dic quod domicilia inspiciuntur in alijs casibus , quando res
est in tertia prouincia,vel quando domicilia sunt in eadem ,
& res alibi,sed hoc casu non : quia esset contra rationem , &
14 facit extra de præscrip.cap.1.in cle. † Sed quid,si domicilia
sint in eadem prouincia reus tamen est priuilegiatus , quod
tenetur respondere coram ordinario aliquo de prouincia :
quia forte exemptus est , vel forte habet proprium iudicem
extra prouinciam ex priuilegio,vel consuetudine,videretur,
quod tales priuilegiati,deberent haberi pro absentibus,cum
conueniri non possint in prouincia arg. prædictæ l.fi.sed ta-
men contrarium videtur verius per l.vt perfectius . quæ ex-
presse concedit præscrip. 10.an.currere.etiam si contra possi
dentem non possit agi : quia forte sit in potestate magna vel
furore,vel infantia : fiat ergo secundum consilium illius.l.in
15 casu prædicto.†Sed quid dices de abbatibus,prælatis, & reli
giosis,qui domos habent in diuersis locis,& prouincijs, nun
quid si possideant alienum,attendemus locum sui domicilij :
puta abbatiam, vel monasterium principale , vel locum do-
mus,ad quem pertinere asserit , illud quod detinetur ? Et vr
q; debeant inspici domicilia: vt d.l.fi.dicas contra per d.c.ex
tra de rescrip.in cle.& per ea, quæ doc. consueuerunt notare
in c.statutum,de rescrip.lib.6. Item. quia actor potest conue
nire gubernatorem : vel gestorem , & quasi contestari.litem
cum eo.C.vbi in rem actio.l. 2.& hoc indubitabile.vbi actor,
& dominus ad quem pertinet res ipsa contentiosa sunt in ea
dem prouincia : si autem res esset in alia,adhuc idem diceré
per pręmissa.Si domus esset prioratus,seu beneficium per se:
& haberet personam intitulatam,casus nō esset dubius : quia
tunc prior agit,& conuenitur.extra de rescrip.c. edoceri. Et
hoc est verum , vbi religiosus, vel prælatus,vel alius potens
16 secularis,possidet rem alterius. † Quid econtra , si secularis
possidet rem,quę pertinet ad aliquam domum ecclesiasticã?
Hæc quæstio non est dubia in re,quæ pertinet ad ecclesiam :
quia in rebus ecclesiæ,nil agitur de præscriptione 10.vel 20.
an.sed de 40. in qua non curatur de præsentia, vel absentia .
vt in auth.quas actio.de sacros.eccle.sed quæstio potest pro-
cedere in nobili,vel potente,qui habet plura castra, vel ma-
nētia , cuius res detinetur . Et certe gl. tenet quòd si habet
vbique domicilium , vbique pro præsente habetur : vt not.
in d.l.fi.Sed ego quæro,vbi non habet, vbique, sed vno loco
non in illo in quo est castrum seu domus cuius est pertinen-
tia seu res contentiosa.Et videretur per præmissa,quod esset
idem,acsi haberet ibi domicilium,per d.c. 1. Probabilius vi-
deretur posse dici contra hoc casu , quia cum præscriptio sit
17 introducta contra desides, vt supra dictum est,& iura † sub
ueniant absentibus,duplicando eis tempus pro eo,quia in lo
co domilij proprij , detentores rerum suarum trahere non
possunt,merito huic subuenire debent hoc casu.secus in casu
diuerso : quia actor in conuerso casu potest trahere reum ad
locum sui proprij domicilij : vnde deses est,nisi trahat, ideo
currit ei tempus decennij per prædicta. Hæc satis noua sunt
& pnt esse quotidiana : & ideo placuit plenius attingere . ff.
f eo.de libe.leg.l.legaui.In gl.hac litera.in fi.f hæc gl.videtur
sentire cum Bul.videtur tamen quod opi.Mar.fit verior,per
hunc tex.cui fit manifesta violentia,referatur ad vsucapioné
tantum , sicut glo.hic dicit. imo nec est possibile : quia text.
loquitur pluraliter . & is modus &c. referendo se ad omnia
superiora. Præterea,cum relatio sit facienda ad proxima ,
magis debet referri ad præscriptioné,de qua nouissime locu
tus est : q̃ ad vsucapionem,& hanc opi.Mar.sequitur gl.ff.de
diuer.temp.præscr.in rub.& ff.de vsuca.l.3. Dyn.dicit,quod
18 † per vsucapionem acquiritur directum, per præscriptione
10.vel 20.an. si bonafi.tenuit, vtile. per præscriptionem 30.
an.malæfidei possessor nullum, sed exceptionem tantum,vt
plene no.extra de reg.iur.c.possessor.lib.6. Verius videtur
quod acquiratur directum per præscrip. 10.vel 20.ann.cum
in eo bonafides requiratur,& titulus , sicut in vsucap. Item
quia possessio rerum immobilium,est fortior quam mobiliū.
ff.de acq pos.l.si rem. & ideo fortiorem effectum debet pare
re,& hanc opi.tenet Io.gl.decretorum.16.q.3.in sum.& Ar
chi.extra de præscr.c.1.li.6.Et pro hoc facit quia præscr. 20.
an.tollit dominium,& facit seruum quem,& liberum, C.de
præscr.long.tempo.quæ pro lib.l. 2.in fi.

a Adnotatio.L.2.vel dic melius secundum Christopho.quia si primo fui in mala fide,non debeo tempore traditionis præsumere, quod rem ipsam venditor redemerit,vt dominium,de quo non tenebatur,in me transferret . Secus autem in alijs contractibus,ex quibus quis dominium transferre tenetur. ar. l.si is qui pro emptore.ff.eod.

b Inno.Vide Abb.nu.6.& Feli.nu.11.in d.c.vigilanti.de præscrip.

c Sed quomodo.Vide hic Ang.& Ias.infra de act.§.sic itaque.Adde,quòd notaui in apo.ad Lanfran.de oria.in c.quoniam contra falsam . §. testametum. de prob.nu.45.in apost.in ver.diutina possessio.extra de prob.

d Vsucapione, Quæ est fauorabilis,quia solo fauore vsucapientis , nulla inspecta negligentia petentis,currit secundum Christophō. quod tamē est falsum per hunc.§.ibi putantibus.& l.1.ff.eo. Ratio ergo est , quia in rebus mobilibus vt plurimum,agitur de minori præiudicio secundum Iacob.

e Prouinciam.Ang.dicit,quòd inter clericos,singuli episcopi, inter laicos vero,singulæ ciuitates,in suo territorio,singulas prouincias constituunt, & vide eum latius hic si vis in 5.col.circa me.in ver.in gl.præsentes. Cætera vide hic per Ang.& per Christopho.late & eleganter .

f In fin.Inquantum glos.hic in fin. dicit , quod possessio rerum mobilium , est vilis,hoc intellige respectu amissionis,non actus possidendi,quia est nobilior inspecta nobilitate possidentis,& fragilitate , ipsam possessionem perdente,perdendi insurgit fauor,pro possidente,vt directum dominium , quæratur præscriptione longi temporis , quia ex mista cum fauore possidentis & odio non petentis acquiritur dumtaxat vtile dominium.Sed longissimi temporis. quia solum currit in odium non petentis,& absque bona fide,vel titulo possidentis,ex solo cursu temporis perficitur sola excep.acquirit.ar.l. obligationū, fere.§.placet. ff. de act. & oblig. Ias.item an directum dominium acquiratur præscriptione,vide post omnes per do.Fel,in rub.de præscrip.in 2.col. ver.directum dominium,cum pluribus.col.seq.

1 *Religioni qui obligemur.*
2 *Sacra quæ dicantur.*
3 *Decimæ cui destinatæ .*
4 *Fugitiuo quando,& an necessaria bona fides.*
5 *§.sed aliquando explicari.*
6 *Impræscriptibilia.*

a SED aliquando.[a] In glos.vllo tempore, in fin.tamen per
10.an.vt si seruus detentus fuerit,præsumitur talis.C.de in-
ge.l.2.cum no.arg.C.de pa.po.l.1. & hoc in vera seruitute,
sed ius adscriptitium. videtur acquiri solo temporis transcur
su vt videtur notari.C.de libe.caus.l. si liber. sed hocnon est
verum,vt no.C.de ag.& ce.l.cum scimus.§.cum autem . Itē
1 solo temporis † transcursu,& lapsu anni obligatur,& adstrin
gitur quis religioni,vide extra de regu.c.1.& 3.lib.6. sed ho
mo legitimus efficitur per præscriptionem,in Specu. de feu.
ver.& quæritur,cum seq.in feu.si de feu.defunc.cont. c.vni-
co.§.si quis per 30.annos. An autem obligetur curiæ vel ali-
cui officio per cursum temporis ? Non videtur . ff. de decu.
l.Hærennius,& C.de seruis reipu.ma.l.fi.Sed vna curia bene
præscriberet personam contra aliam.C.de decu.si quis decu
rio.defun.rei priua.l.eum qui. de cohor.l. si cohor talis. Et
per hoc videtur , quod si quis religiosus apostatauit de ali-
quo monasterio,quod non possit vendicari per primum mo
nasterium , si in aliud intrauerit & steterit per 40.annos,se-
cus si rimanserit in seculo.vide C.de præscrip.30.vel 40.an.
l.quod præscriptionem . In gl.nisi desinat in fi.hæc nō est bo
na fallentia , quia si desierit , non est sacra & ideo nil agitur
tunc de præscriptione rei sacræ . & caue,quia hoc, quod hic
2 dicitur , intelligitur de tali † sacra , quæ in nullius dominio
est, alias enim quamuis esset res ecclesiæ si sit in dominio ec
clesiæ præscribi potest,vt in auth.quas actiones C.de sacros.
eccles. Et vide , quod no. ff. de mor. infe.l. longa. & ad in-
tellectum horum , vide quod scripsi supra. de rer. diuisio. §.
nullius.Sed obst.quia decima videtur res sacra,quia eam do-
minus retinuit in signum vniuersitatis dominij extra de de-
ci.cap.tua nos, & tamen præscribitur , extra de præscriptio-
ni,c.

3 ni.c. dudũ. & dic quod decima † non est destinata immediate ad seruitium domini sed ad vsum deseruientiũ Deo, de qui bus nõ loquitur hic: quia illa, præscribi possunt. vt supra dixi. Cur ergo non præscribit laicus decimam sicut præscriberet aliã rem ecclesiæ. Posset dici: quia nec possidere potest, extra de decimis.c.causam. sed cur non æque bene, sicut alias res? Respondeo: quia Deus specialiter pro suis seruitoribus decimas retinuit, quod non reperitur de alijs rebus. In gl. qui facit in fi. sed non sufficit: imo quatuor requiruntur, videlicet quod apprehensus fuerit, & paratum se obtulerit pro libertate litigare. & diu steterit, & bonafide: vt not. ff. eo. l. si is qui. §. si seruus. vbi videtur alia glo. quam hic. Sed dic, quod
4 nec illa, nec ista, penitus vera est: vnde distingue, † quia aut fuit diu moratus, aut apprehensus se pro libero gessit: & tũc non est opus bona fide. immo his concurrentibus & tunc incipit possidere. aut non fuit diu moratus: & tunc non bene requirũtur bonafides. & sic intelligitur ff. de lib. causa. l. quod autem. & ibi no. nec approbo, quod gl. no. in §. si seruus. ff. de acqui. pos. l. 3. vult quod l. quod autem loquatur quo ad onus probandi: quia nec onere probandi oneratur dominus: nisi diu &c. C. de proba. l. vis de hoc no. Inn. extra de ser. non ordi. c. 2. Item videtur quod glo. hic in eo quod dicit, quòd seruus fugitiuus præscribit libertatem. & præscribitur ab alio. 30. an. sic contra text. huius §. qui dixit. Non tamen illi vsu-
5 capio vllo tempore &c. sed dic quod iste text. † loquitur secundum tempora digestorum & sua, quibus erat incognita præscr. 30. an. vt dixi supra circa prin. vnde text. loquitur, secundum sua tempora glo. secundum iura noua. & non idem quod hic. C. de ser. fug. l. 1. de præscr. long. temp. quæ pro lib. l. 1. & sic iste casus, quo ad hoc est diuersus a primis duobus
6 quia in illis nullo tempore, hic 30. an. præscribitur. † Sunt & alij casus, in quibus nulla currit præscriptio. vt C. de præscriptio. 30. an. l. præscriptionem. de agr. & censi. l. cum satis. & l. fi. de fun. rei priua. l. eum qui. ne rei domini, vel templo. l. 1. & de fundis limitroph. & ter. lib. 11. l. fi. de murile. l. fi. ff. eo. titu. vsucapionem. C. de ope. pu. l. præscriptio. ff. de via pu. l. viam publicam. ex. de præscrip. causam. 16. q. 3. c. placuit. §. potest. & c. cler. & c. licet. & c. inter memoratos. extra de pręscrip. cum ex officij. & c. cũ non liceat. in feu. de lege Corra. c. vnico. §. similiter. de prohi. feu. alie. per Fel. circa principiũ extra eod. c. causam. per Inno. & per Ber. in c. cum non liceat: non tamen tot casus ponuntur ibi, sicut hic posui. de hoc no. infra eo. §. res fisci.

a Adnotatio. Sed aliquando. Sic summatur. Homo liber, res sacra, vel litigiosa: & seruus fugitiuus. non potest vsucap. h. d. secundum Aret. Addit Ias. casum notabilem. scilicet quòd quando instrumentum est iuratum, non currit præscriptio, vt per Butr. & Host. in c. si diligenti. extra de præscr.

1 *Mandati actio quibus potior.*
2 *Malæ fidei possessor ne alienat.*
3 *Malam fidem transmitti.*
4 *Errore causetur ne mala fides?*

Fvrtive Quoque. In glo. no. quòd præualet in fin. illa potest induci sic: quia ibi actio mandati, quæ specialiter
1 datur, contra procura. & actio tutelæ, quæ datur † contra tutorem, præualent magis, quam generalis prouisio actionis in factum: sed nõ meruit signari, quia adeo sunt generales mandati, & tutelæ sicut actio in factum, in præsenti proposito. In glo. sed videtur, ibi cum alleg. l. dolum imo in singulari plenius distinguitur aut fit ex causa lucratiua, vel non & aut ad agendum, vel defendendum: & an sit reuersura res ad dominum, vel non, vt plene notatur C. de acq. pos. l. vitia. sed illa distinctio obtinet, vbi successor singularis agit, secus si coniungatur. vt no. in l. an vitium. in glo. cũ contra me. ff. de diuer. temp. pręscr. vnde indistincte nõ obest quo ad vsucapionem, nisi vtatur accessione eius. vt hic no. In fi. eiusdem glo. hæc
a glo. videtur supponere, quòd auth. malæfidei.[a] C. de pręscri. long. temp. habet locum in re mobili. & tamen doct. tenent
2 contra in d. auth. & est ipsa veritas: quia malæfidei † possessor non potest alienare, quin furtum committat & sic res nõ vsucapitur: vt hic, & sic distinctio illius auth. non posset locum habere, & sic videtur supponere glo. in d. l. an vitium, in
3 glo. cum contra me. in fi. † In glo. an ipse hæres. in fi. dic. plenius. ff. pro hære. l. 2. vnde semper malafides prędecessoris nocet successori vniuersali: quia reputatur vna persona, vt in auth. de iureiu. a mo. præsti. circa prin. & bona fides prodest. infra eo. §. eo. diutina. Quid de successore in beneficio ecclesiastico? Non videtur idem: cum ille habeat nouo iure, nec causam habet a prædecessore. ar. contra extra de deci. c. dudũ. quod no. Inn. extra de iurepa. cura pastoralis. Præterea, cum prælatus, seu rector, qui malam fidem habuerit, administrationem haberet: & ecclesia dominium, vt dixi supra de rer. diui. §. nullius videtur quòd illa malafides administratoris, & acquirentis, quæ debet nocere ecclesiæ, debeat semper nocere ecclesiæ, etiam ipso acquirente ab administratione remo-
4 to. ff. pro empto. l. non solum. §. Pompon. † In glo. & idem in fi. In solutione horum contrariorum, sunt glo. variæ. quandoque enim dicunt, iuris ignorantiam non prodesse. imo nocere indistincte quo ad vsucapionẽ. ff. eo. l. si fur. §. 1. quandoq; dicunt, quòd prodest, & causat bonam fidem. ff. pro emptore l. 4. Dy. tenet indistincte quòd nocet, & causat malam fidem: vt not. extra de reg. iur. c. possessor. Vnde potes dicere, quòd iuris error causat bonam fidem, quo ad fructus, ff. de pe. hær. l. sed & si lege. §. scire. Sed quo ad vsucapionem distinguitur: quia aut est error ex parte tradentis, & nõ nocet, quo ad hoc,
b quòd causet malã fidem, vt hic. aut ex parte accipientis:[b] & tunc aut per errorem perueniretur ad prohibitũ, & tunc causat malam fidem: & vsucapionẽ impedit, vt dictis. ll. aut non. & nõ causat malam fidem. Nec ob. l. si vir. ff. pro dona. & no. ff. de iur. & fac. ign. l. Iuris ignorantia. Quidam autem distinguere voluerunt, an erretur in apicibus iuris, vel non ff. manda. si fideiuss. §. pen. errans autem in iure, & in facto, est bonę fidei. vt no. in d. l. si vir. in glo. & per Dyn. in c. possessor. de reg. iu. lib. 6. & infra eo. §. error.

a Adnotatio. Auth. malæfidei. de intellectu dictæ auth. vide Ang. hic ponentem 12. notabiles limitationes, quas bene vide.
b Accipientis. Et est ratio diuersitatis. quia in præscribente, requiritur nedum bonafides, sed & iustus titulus: quem hic error impedit, sed in tradente sufficit bona fides.

1 *Animus qui deponatur. 2. & 3.*
4 *Vineæ & syluæ differentia.*
5 *Animum non depositum probari posse.*
6 *Protestationis inefficacia.*
7 *Vsucapioni qui præcludatur via.*
8 *L. cum quærebatur. sensus.*

Qvod Autem. Super text. ibi cum dicit ius ita &c. talis iuris responsio. Item ibi cum dicit, incuriam, id est non curã.
1 & expone vel, pro id est. † In glo. sed hoc, in fi. doct. consueuerunt reprehendere glo. in eo quod dicit, quòd per obliuionem non perditur possessio, per l. peregre. ff. de acquir. poss. quia oblitus non habet animum perdendi, & possessio non perditur sine animo. Vnde dicunt, non per obliuionem: sed per negligentiam, præsumitur depositio animi, & per depositionem animi perditur possessio. Sed (si bene aduertas) gl. idem intellexisse videtur. dicit enim hic per obliuionẽ & depositionem animi &c. Sed dum tale tempus remittitur arbitrio iudicis, quid arbitrabitur iudex? Quidam dicunt, quod si quis stetit per annum, quod non operaretur in re, vel non vadat, & veniat, præsumitur deposuisse animum: & hęc opinio attribuitur Host. pro quo bene facit in feu. si de feu. inter do. & vasallis. ori. c. 1. in fin. Sed tex. qui dicit aliquandiu a simili videtur supponere de maiori tempore. ff. de dam. infect.
2 l. si finita. §. non autem. in fi. † Vnde dic, quod iudex debet aduertere ad omnes circunstãtias. Nam si possessor præsens sit, & videat alium occupare, & detinere, præsumitur depositio animi. Similiter si negligat, quod alter collectũ sine contradictione, sine murmure receperit, quod deposuerit animum possidendi: & hoc casu videtur animus sufficere, per d. c. vel si forte non negligat: sed non audet venire ibidem suspicans se repelli, desinit possidere ex tunc, vt l. si id quod. §. fi. de acquir. poss. sed tunc non occupatur possessio vacans: imo sic suspicatus spoliatur. si autem esset absens causa necessaria, vel

voluntaria,

voluntaria, non præsumeretur in causa, modico tempore animum deposuisse. & maxime si ignoraret occupatã. vel si aliquo impedimento detineatur quominus vti, vel venire possit: imo videtur in casu, possessore absente, quando venire nõ potest, vel mittere, quod semper possessionem suam retineat animo: cum in dubio non præsumatur velle quis suum iactare, vel relinquere. vt l. cum de indebito. ff. de proba. & bene facit supra de rer. diui. §. fi. cum ibi not. non enim præsumitur relinquere, qui venire non potest. ff. de ædil. edict. l. quis sit fugitiuus. §. idem ait. Verius tamen videtur, quod amittat, non tamen tam breui tempore. ff. de itine. actu. priua. l. 1. §. si quis autem propter. sicut vbi absens est, & venire potuit, vel mittere pro suis rebus gubernandis. nam tunc presumitur deposuisse animum, si aliquandiu stetit, quod non venerit, vel miserit, & forte sufficeret quinquennium. argu. ff. de repu. l.
3 vxores. §. fin. † Quid autem si sit præsens, & nemo occupat, nec ipse colit, nec intrat, & ita fuit per aliquod tempus, quod non intrauit: deinde venit alius & occupat: nunquid censetur occupare vacantem possessionem, vt præsumatur desijsse possidere animo? Videtur, quòd sic, propter incuriam & negligentiam. vt hic. & ff. eo. l. furtum. §. 1. & videtur sufficere bienium. arg. de nupt. l. 2. de omni agro deser. l. qui agros. In hoc tamen esset aduertendũ, nam est respicienda rei qualitas. nam in vinea videretur minus tempus sufficere, quã in nemore. si enim per annum dimisit vineam incultam: nec eã
4 † vindemiauit, cum faceret alias suas vineas coli, vel vindemiari: cur nõ præsumitur velle eam desinere possidere? Sed si steterit per sex, vel decem annos, quod non iuit ad syluam: cum nec ire, nec colere opus sit: quia crescit per se sine cultura, sine alia diligentia cur præsumeretur velle syluam desinere possidere: cum non sit negligentia, nec incuria? Item est attendenda conditio personæ: vt ex ea præsumatur animus: vt si consueuerit ita deserere res, si & ad alios transire ff. de repu. l. fi. §. illud. ff. de re mili. l. non omnes. §. a barbaris. Si enim sit diligens, qui bene curat de alijs, & vnam vineam incultam, dimisit per biennium, vel circa, præsumitur facilius animus derelinquendi, quam si esset negligens, qui alias male coleret omnes. Item attendendum, an propter paupertatem dimittat, quia tunc non præsumeretur ita cito animũ desinendi habere. Item est atetendendus mos regionis, in cul
5 tura. ff. flu. l. 1. §. 1. † Sed quid si antiquus possessor vult probare contrarium, videlicet quod non habuit animum desinendi, an admittetur? Non videtur, quia hæc præsumptio est iuris, & de iure, contra quam non admittitur probatio. C. de prob. l. siue possidetis. cum ibi not. ego non video. Quid enim si probare velit se coluisse terrã, vel breuem absentiam, cur non admittetur ad talia probanda? ff. de proba. l. circa. Non videtur dubiũ. Sed hoc est dubium, an probata vel confessata longa absentia, vel incuria, vel neglig̃etia, primus possessor admittatur ad probandnm, non deposuisse animum? Et videretur, quòd sic. Nam cum vt dixi in his, quæ in animo consistunt, debeat iudex inquirere & audire circunstantias rei, vt d. §. a barbaris, non video quin vtranq; partem admittere debeat ad ponendũ super hoc & probandum. Quid
6 ergo † si probet se fuisse protestatum, nolle desinere possidere per absentiam, vel incuriam? Non videtur quòd sufficiat ff. loc. l. cum in plures. §. locator. ff. nau. cau. l. debet. §. item si prædixerit. Contra. ff. de acq. hæred. l. qui in aliena. §. fi. Satis potest dici, quòd valeat eius protestatio: maxime vbi causam adijcit iustam: quia dicit se non posse colere, propter paupertatem, vel alias, vel se absuturũ ex causa. arg. extra quod met cau. c. 1. de spon. cum in tua. & ibi de hoc notatur. Forte idem in iuribus, vt videatur amisisse possessionem, qui eis non vtitur per negligentiam vel absentiam, & vide quod no. Innoc. extra de ele. c. querelam. Et per ista posset reperiri via, quod
7 vix aut nunquam † res absentis possessoris præscriberetur. nam cum vsucapio, seu præscriptio incipiat a tempore, quo primus definit. & secundus incipit ciuiliter possidere: vt plene notat Dy. extra de reg. iur. in c. fine possessione. prope fi. lib. 6. ff. eo. l. fine. & primus nõ desinat quandiu durat animus possidendi. & de hoc constare potest per modũ præmissum, sequitur quod nunquam contra talem absentem præscribatur: intellige, tamen, vt scripsi infra per quas perso. §. de his, in fi. Secundum hoc intellige gl. & doct. iuris ciuilis, & canonici, qui [hoc arbitrio iudicis reliquerunt] nec in quoquam iudicem instruxerunt. & vide alios modos, quibus dicitur vacua possessio, in l. cum quærebatur. C. vnde vi. In glos. 10. vel 20. an. in fi ex quo est extracta auth. malefidei. C. de præscrip. 30. vel 40. an. Et caue quia primum quod hic dicit glos. non est verum, videlicet ꝙ huiusmodi possessio sit violenta,
8 quia † dicitur in l. cum quærebatur. Qui vacantem possessionem occupat, vt prædonem occupare se intelligat: debet intelligi quoad ei competat remedium illius. l. quod operatur eundem effectum. quo ad restitutionem sicut si esset prædo: non quo ad vsucapionem, seu quo ad alia, vt ibi no. alias. illa l. multas ll. corrigeret, quod non est dicendum, & hoc vult dicere glos. C. de acq. pos. l. vitia, quæ dicit quod clandestinitas non est vitium reale & infra eod. §. nouissime, & certum est talem occupantem esse clandestinum. Vnde notanter tex. dicit in d. l. cum quærebatur. vt prædonem non dicẽdo eum verum prædonem. & eodem modo corrige glo. quæ est huic similis. ff. eo. l. sequitur. §. item si occupauerit. secundum auth. dicta glos. verum est concurrentibus duobus quæ sunt in illo auth. alias obtinet iste §. Sed quid si ego emi a malefidei pos. bonafide: & vendidi alij bonafide, & sic ego & ipse eramus bonęfid. pos. sed primus venditor malef. an prescribatur res? Et videtur, quòd sic. quia mala fides non est vitium reale, vt in d. l. vitia. In fin. tex. ibi cum dicit nec cui longa id est longæ possessionis effectus qui aufertur, si in vitium furti res caderet, vel violentiæ.

1 *Furti vitio quando inuratur res.*
2 *Subripit rem vsurus tantum.*
3 *§. Labeo sensus.*

a Aliqvando. In gloss. vel quasi in fi. & hoc a vbi de
1 bitor † surripuit. alias si extraneus. Vnde dic, quod aut dedit rem suam pignori, & tunc si ipsemet surripiat, non incurrit vitium vt in §. si rem, allegat. in glo. si alias incurrit, oportet, quod veniat in potestatem debitoris, nec sufficeret quod creditoris vt d. l. sequitur. §. quod autem, aut alienam & tũc aut ipse debitor surripuit & oportet venire, rem in potestatem creditoris, vt l. fin. ff. pro soc. aut extraneus, & tunc in potestatem domini, per §. quod autem alleg. Quid si in penultimo casu veniret in potestatem domini, & non creditoris?
2 Videtur sufficere per §. quod autem. † Sed quæro an si res surripiatur, gratia vsus tantum, an cadat in vitium furti? Et non videtur, cum talis fur non intendat rem lucrari: & ita non committit furtum vt supra §. item si is, nec priuat possessione, cum hoc non intendat. ff. de acq. pos. l. si aliquam rẽ. Sed contrarium potest dici: quia nedum vsus, imo ipsa res æstimatur, quamuis gratia vsus furtum fiat. ff. de fur. l. qui iumenta. de cond. furtiua. qui furtum. & pro hoc bene facit. ff.
3 eo. l. sequitur. §. Labeo. ibi † enim seruus furabatur. vt vteretur tanquam peculio tantum, non vt rem lucri faceret. In expellente tamen qui intendebat vti ad tempus tantum, & nõ acquirere possessionem; secus esset. ff. eo. l. non solum. §. si dominus. & l. sequitur. §. si tu vi me. & facit. ff. de acq. re. do. l. bonæfidei. C. pro emp. l. si partem. vide quod ibi scripsi in gl. vel quasi in fi. Fallit ea. l. §. si rem. ver. fi.

a Adnotatio Et hoc. Idem tenet Ang. hic. item quid si res sit surrepta vsufructuario. item benefi. emptori? vide hic per Ang.
1 *Præscriptioni in Imperio quando, & an locus sit.*
2 *Fisci communia & specialia 3.*
4 *c. fi. de præscip. in 6. sensus.*
5 *Publica quæ, & an præscribatur.*

Res Fisci. In glo. scilicet triennio. ibi cum alleg. C. ne rei dominicæ vel templo. illa est contra, quia ibi dicit nullo tempore: sed specialem casum continet: vt ibi no. In ead. gl. cum allegat hæc constitutio, innouat constitutionem, circa medium. de hoc plene dic, vt no. d. l. fi. in auth. ibi posita. & vide quæ ibi scripsi, & quod not. Dyn. extra de re iud. cap. possessor. In eadem glo. ibi cum allegat. l. bonæfidei. C. de præscrip. 30. ann. l. sicut. In fi. eiusdem gl. vide alios casus supra. §. sed aliquãdo. In gl. scilicet triẽnio, vel 10. in fi. gl.

1 Dic † plenius, quia aut quæritur de iuribus concernentibus statum imperij, & superioritatem, & tributorum præstationem & non currit præscriptio temporis cuiuscunque. C. de præscri.30.ann.l.competit, extra de præscriptio, cum ex offi cij, & c.cum non liceat, aut de alijs, & tunc aut de quæsitis, aut quærendis, primo casu, habet locum præscrip.40.annor. regulariter, vt l.omnes, C.de præscrip.30. vel 40.an. & hoc in casibus in quibus currunt præscriptiones triennij. 10. vel 20.an.contra alium. Nam in alijs, in quibus minora tempora
2 specialiter statuuntur, illa † seruantur in fisco, quæ in alijs vt in tempore, ad appellandum in redhibitoria, & in minoribus præscriptionibus, arg.ff.de diuer.& tempo. præscriptio. l. in omnibus. Item hoc est verum, nisi reperiatur aliud tempus specialiter, in casibus specialibus in fisco statutum, quod quã doque reperitur: vt C.de fun.rei priua. eum qui. C. de fun. patrimo.l.fina.de decu.l.eum qui.de senten. in fiscum la. nõ retractan.l.prima.in quibus casibus fallit, & in dictæ l. 1.C. ne rei domini.vel templo. In secundo casu, vbi tractatur de acquirendis, distinguitur, an quis possideat cum titulo, & præscribit rem mobilem triennio, rem immobilem. 10. ann. vt hic in secundo dicto. ff. eodem lege quamuis. Nec approbo, quod gloss. hic & ibi dixit de 20.ann. quia fiscus debet semper presens reputari. C.de aqua.præscrip.l. .cum ibi no.
3 Aut sine titulo & tunc aut † fiscus admittitur contra ius commune: & tunc si possessor tempus vult computare, & tempore quo bona fuerunt renuntiata, præscribit quadriennio, si a tempere quo fiscus incipit ius habere 20.ann. vt l.intra, hic allegata .ff. de iure fisci.l.1.§.præscriptio. si de iure communi admittatur, videtur quod 40.ann. vt l. omnes. hodie vero statuitur aliud tempus, in acquirendis quo ad ecclesias. extra de præscriptio.c.fi.lib.6.† Vel verius dic: vt ibi non statuitur
4 aliud tempus: quia ibi loquitur, in his, quæ erant ecclesiæ quo ad directum dominium: vt quæ ab ea tenebantur, & quę ecclesia petit, vt sua, & iam sibi consolidata per promissioné. Vnde non est mirum si sit necessarium tantum tempus, ad eam excludendam, sicut in re sua in qua habet directum dominium, & vtile extra de præscriptio.c.auditis.in fi.sed secus in re, quæ a fisco tenebantur ad censum emphyteuticum, vel fundum, vt hic, & ideo videtur, quod si res teneretur à fisco ad homagium vel censum, quod requireretur præscriptio. 40.an.nec sufficeret 20. & secundum hoc concordare viderẽtur iura canonica & ciuilia. & tamen tex. ibi dicit contra, licet leges humanę &c. sed intellige, quod ibi dicit, videantur &c. ad veritatem tamen aliud non statuunt in hoc casu, quem etiam non prouiderunt cum feudalia, & censualia essent antiquis legumlatoribus incognita, imo & emphyteu.infra loca. §. adeo, sed ex eo quod generaliter statuerant tempus. 20.anno. videbantur statuisse, & in isto casu, sed non est
5 sic, cum sit alia ratio in eo.† De rebus autem publicis, distinguitur, aut sunt vere publicæ totius populi, aut vnius. Primo casu, nullo tempore præscribuntur, secundo præscribuntur 40.nisi in quatuor casibus, quibus centum an.spatium requiritur, vt C. de sacrosanct. eccles. l. fi. de præscrip.30.ann.l. omnes.

1 *Vitia vere realia.*

Novissime. In gl.vel quasi in fi. de hoc not. plene in l.vitia.C.de acq.pos.& adde quod scripsi supra eo.§. furti
1 ue.& pauca sunt † vere realia, nisi vi possessa furtiua & data contra legem Iuliam repetundarum sed quasi realia sunt, qñ inhibetur vsucapio propter fauorem personę, vt pupilli & fisci. vide plenius, ff.eo.l.vbi.§.fi.

1 *Error iustus & iustissimus.* 2.
3 *Errans vsucapit. & qui & 5,*
4 *L.hominem sensus.*

Error. In glos. de errore. ibi cum allegat.l. nunquam dic plenius supra eo.§.furtiue. Prope finem eiusdem glos.ibi cum allegat ff.pro empto.l. 2.d.c.plenius.ff.e.l. Celsus, vbi di
1 cit glos. ꝙ in alijs sufficit iustus, in emptore iustissimus.† Sed pro Deo dic mihi, quid est iustos error, & quid iustissimus? Glo.dicit quod est iustissimus in alieno facto, quo ad emptionem. Sed in alijs contractibus, quicunque reputatur iustus, etiam cum causa tali quali, vt no. ff. pro so.l.3.in glos. alias non, sed hoc non videtur procedere: quia si in alieno facto est iustisslmus: ergo videtur qnod in suo sit iustus, qđ non videtur verum, imo est supinus, vt ff. de acqui. hær.l.cũ falsum, de iur.& fac.igno.l.plurimum. Vnde melius videtur quod in quolibet contractu requiratur iusta causa erroris: sed
a in emptione iustior & maior.a & sic loquitur hæc gloss. quæ
2 melius loquitur. quam illa de l.Celsus. Et est † iustus, si forte procurator vel seruus, dicat domino, rem sibi donatam fuisse, vel alias acquisisse, vel forte alius cui credendum sit, vel si dicatur, res legata per aliquos de testibus testamenti, & post apparet testamentum nullum, unde quæcunque causa sufficiens ad mouendnm animum ad credendũ facit reputari iustum errorem, si autem non esset sufficiens, secus. Verbi gratia, Si seruus, uel procurator dicerent domino donatum sibi equum ab auaro potente, cui nil deseruierunt, & nullam causam proponant, cur dare deberet uel aliud, quod non est facile credendum, sed in emptione requiritur causa sufficientior, unde ubi non sufficeret, si creditor simpliciter dicto familiæ, nisi interrogaret causam, & modum, uel nisi uideret. instrumentum emptionis, uel audiret testes, ita quod quilibet constans, & diligens indagator hoc deberet credere: & sic debet intelligi. l. qđ uulgo. ff. pro empto. & hæc arbitrio iudicis committuntur, qui hæc, & alia quæ mouere possunt, debet indagare & aduertere, & pro hoc facit. ff. eo.l.iusto. §. filius, in fi. unde quamuis, gloss. exponat ibi non leui. idem si leui &c. Tu dicas, quod non est idem in emptione per prædicta, & sic debes intelligere opi. gl. Iac. tamen in d.l. Celsus,
3 dicit quod † quicunque error, cum bonafide causat vsucapionem per l.hominem, ff. pro suo excepta venditione in qua requiritur iustus, ff. pro empto.l.quod vulgo. & respondet ad l. celsus, quæ videtur contra eum, quòd illi quos l.Celsus reprehendit, dicebant duo. Primo, quod errans vsucepit pro suo, secundo quòd etiam titulo, quo putabat verum, vt pro donatio, pro legato, & in hoc vltimo reprehendit eos, non in primo, secundum eum opi.glos. videtur securior. quia leges quasi vbique loquuntur de iusta causa erroris, nedum in emptionibus, imo in alijs, ff. eo.l.non solum, §. quod vulgo, versic. hoc amplius. eo.tit.l.iusto in prin.& §.filius. Preterea, est hic expressum, & C.pro dona.l.fin. Nec ob.l.hominem.
4 † quia intelligitur, vbi fuit error iustus, quia credebat sibi deberi ex causa hæreditaria, vel ex contractu procuratoris, vel serui, alias non vsucaperet, cum non posset habere bonam fidem, ff. pro emp.l.qui fundum, §.seruus. Item intellige, quòd
5 quando error est sufficiens † ad parandum vsucapionem, qđ est opus traditione. vel eo quod pro traditione habetur, vt plene no.in l.Celsus. Sed quid si traditio non intercessit, credebatur tamen interuenisse, iusto, vel in iustiore errore? gl. dicit dubitatiue, qđ sufficit. Iac. de Are. reprehendit eam ibidem. quia si dominium non transferatur sine vera traditione, ergo nec causa vsucapiendi. ff. de contrahen.emp.l. clauibus. Sed Dy. tenet ibi cum gl.& videtur expressum, ff.e.l.iusto.§.filius, in 2. dicto. Nec ob. ratio Iacob. quia procedit ex falsis: vt patet ff. de acq. pos.l.si quis fundum.

a Adnot. Iustior, & maior. Adde Alber. de Rosa. in l.si existimans, C.pro soc. eundem in l.error.& in l.cum quis.C.de iu.& fac.ign.& Bart.in l. Celsus, per istum alleg.C.de vsuc.

Divtina. In gl. vt continentur, in fi. iunge. supra eo. §.furtiue. dic vt ibi & ff. de acquiren.possess.l.Pomponius.§. cum quis.

1 *Alienum an alienabile. & a quo.*
2 *§. Item si quis l etiam de pe.hæ.limitatio.*

Edicto. In glos. vt a procur.imperiaiium rerum. qui procu.fisci vocatur, vt l.bene a Zenone.§. 1.C. de qua.præsc. In gl.f.a fisco, ibi, cum allegar.C.si aduer.fiscum.l.fi.item ob
1 tinet hæc l.† vbi fiscus, ignorans ius tertij, alienat, secus si sciret, vt no.C.de ven.re.fis.cum pri.com.l. 1.lib. 10. & hoc vbi alienaret cum causa sufficienti.& reipublicæ euidenter vtili. ff. de euic.l.ex mille. de rei vendicatio.l.item si verberatum. §.si forte. Item non obtinet, vbi princeps habet aliquod ius in re. quia tunc illud solum videtur alienare, non ius tertij, nisi

nisi exprimat. C. de loca. prædi.l. finali. ff.de legatis 1.l.domus.§.finali.sed quia nihilomus hęc lex est iniqua. non videtur obtinere de iure canonico 17.q.4.c.quicunque.Item non obtinet etiam de iure ciuili, in rebus in quibus non cadit cõmercium.C.de libe.cau.l.non ideo.In ead. glos. cum alleg.l. quæro.§.inter.ff.loc.gl. dicit forte: quia nonnulli dixerunt, quod statim cadit per l. Imperator.ff. de publica. hoc tamen approbatur C.si propter publi.pen.l.1. In glos.ff.de petitio. hære. in fi. hæ solutiones non videntur bonę: quia secus in vniuersitate,quã in re singulari,vbi ipsa vniuersitas petitur.
2 Vnde dic † quod non obtinet hæc lex,vbi creditores agunt, contra illum qui emit hæreditatem: quia fiscus non videtur vendidisse,vel alienasse,nisi ius suum, & sic intelligitur, C. de rei vend.l.1.sed vbi ipsa hæreditas petitur tota.secus erat de iure digestorum, & secus de iure codicis. Et ideo melius videtur dicendum,quod illud vetus,hoc nouum: quia de iure digestorum. huiusmodi pręscriptio erat incognita, sicut & multæ aliæ vt scripsi supra eo.circa prin.Sed hodie redditur per ius canonicum,ad ius vetus,vt dixi &c.

De donationibus. *Rubrica.*

1 *Donationi validæ necessaria.*
2 *Donationis,verb.acceptio.*

Tex.continuat hãc rubricam,est & illud &c.Et no.ꝙ quidam habent super rubrica talem gl. donatio est quædam liberalitas,quę nullo iure debetur,pro qua ff.eo.l.donari.& ff.de reg.iu.l.donari.† Vt autem hoc plenius videas, scire debes, quod ad hoc,quod donatio possit dici vera & proprie donatio,quinque requiruntur. Primo quod fiat pure,& ex mera liberalitate: & sic quod donatarius nõ sit adstrictus ad aliquid dandum,vel faciendum,ff.eo.l.1.& l.hoc iure. Secundo,quod non detur ob causam,C.eo.l.fi.Tertio,quod sit libera,videlicet,quod donans non sit obligatus ad dandum aliquo vinculo inducente actionem, vel impediente repetitionem,quia si alias esset vinculum,quod actionem induceret, vel repetitionem impediret: vt quia erat obligatus ad antidora,vel confessus fuerit accepisse pecuniam, quam non receperat, & erat intra biennium, non impeditur retro quin esset vera donatio.sic intellige.ff.eo. l.hoc iure.§. si quis serua.& l.donari.ff.de reg.iur.& ibi de hoc.Quarto,quòd sit absoluta sine aliqua repetitione.ff.de do.cau.mor.l.senatus.§.1. Quinto,ꝙ fiat inter viuos,vt infra eo.§.alię. & hęc consueuerunt poni in instrumentis & literis donationum,& bene. & hęc faciunt ad quęstionem,de illo qui donauit seu vendidit omnia,quę titulo donationis acquisiuerat à Sempronio, quod non videatur dedisse.nisi illa,quę data ei fuerunt vera,
2 pura,& simplici donatione:† cum verbum donationis, proprie sumptum nihil plus importet, & de hoc solum prędicetur per prius & ideo sic videtur recipiendum ff.si ager vecti. l.1.& bene facit ff.pro soc.l.3.§.de illo.& ff.eo.l.ex hoc iure. §.1.& sic non veniunt donata ob causam quod potest esse verum nisi appareret aliud vel per coniecturas vel alias:vt quia forte nõ acquisiuerat titulo donationis à Sempronio nisi ob causam,ff.de leg.1.l.si,quando,C.de inof.testa.l.si quando.

1 *Stipulationis ius.*

ST Et aliud genus. In glos.scilicet de iure ciuili.ibi.cum alleg.§.de constituta. a hæ allegationes faciunt per conuentionem.nam §.de cõstituta pecunia, probat quod † stipulatio sit de iure ciuili: vt l. si quis argentum, C. de don. quod hodie,pacto contrahitur,vide infra eo.§.perficiuntur. In gl.scilicet large, ibi, continentur, nam sub donatione inter viuos continetur multa large sumpto vocabulo.ff. eo.l.1. In gl.ibi, cum alleg.infra de leg.in prin.ff.de le.1. l. legatum est donatio.In gl.scilicet instantis,in fi.& l.hæres meus.§. 1.

a Adnotatio.§.de constituta. Inquantum hæc gl. vult dicere quod donatio potest fieri nudo pacto.hoc etiam intelligit Ang.& Christo.in donationibus causa mortis,de quo per ipsum Ang.in §.in personam,infra de actio. & Christoph.infra eo.in glo.manifestauerit.

1 *Donatio simplex qui dinoscatur.*
2 *§.Iulianus sensus.*
3 *Donatum ob causam repetibile.*

MORTIS Causa. In gloss. si moriatur in fi. hæc glos. multas habet similes.nam ibi no. C.eod.l.fin.ff.eod.l.mortis causa.§.Titia.ff.de exce.do.l.apud celsum.§.iulia. sed contra
1 no.ff.sol.mat.l.quæ dotis,de do.præl.l.Seia.†Dicas,quod aut donatur simpliciter,absque eo ꝙ fiat mentio de morte & tũc in omni dubio est donatio inter viuos,nec distinguitur,an es
a set euidens periculum,vel non: & hoc dicit d.l.Seia.§.fi.a Si autem fiat mentio mortis,& post mortem confertur,vel per conuentionem vel alias præsumitur donatio causa mortis.& ideo credo,si nulla fieret mentio mortis, si tamen de natura contractus effectus omnis referretur post mortem donantis: vt l.Seia.de do.præl.arg.ff.de le.2.l.cum pater.§.mater. & fa
2 cit.d.§.Iulianus,ibi † enim ex eo quod volebat vxorem habere,cõferebatur in tempus mortis,de natura donationis inter vir.& vxo.vt d.l.Seia.in prin. ff. eo. & secundum hoc est intelligenda.C.de contrah.& com.stip.l. scrupulosam & infra de iniu.stip. §. post mortem, quando quis stipulatur ex alia causa, quam donationis: alias si donationis, dic quod valet stipulatio,vt donatio causa mortis: non alias. & hoc innuit d.l.scrupulosam,in fi.cum dicit pro tenore contractus,vel testamenti &c.& hoc vult dicere §.in summa.infra eo.si recte intelligas.& hoc nisi contrarium exprimatur per contrahentes.vt supra in rub.dixi.In gl. quia voluntas.in fi.Hęc non vẽ
3 perpetua ratio. quia † quando datur ob causam, impeditur quandoque pœnitentis repetitio. vt l.si pecuniam,eod.tit.& ibi plene not.quod non est trahendum ad do. cau. mor. sed tamen est argumentatiua.vt d.l.senatus,§.1.in fi.§.

a Adnotatio.l.Seia.§.fi.Dicit hic gl.quod donatio causa mortis, debet exprimi: alias non est do.cau.mor.hoc intelligitur verum, nisi ex coniecturis appareat cum velle donare causa mortis,quas ibi ponit gl.Ias.

1 *Legati & don.cau.mor.discrimina.2.3.4.& 5.*
6 *Donantis & donatarij diuersa tempora.*
7 *Catonianæ regulæ vis.*

HAE Mortis causa. In gloss.1.donatio ibi cum dicit liberalitas.Sed certe legatum est liberalitas,ff.de leg.1.l.legatum est delibatio. vnde collige insignia ex his,quæ notantur, infra gl.2.In gl.dicit fere,dicit ibi,cum alleg.ff.eo.l.senatus, §.fi.dic ibi plene. In ea.gl.ibi cum alleg infra de leg. in pri. hæc etiam non dicitur bona, quia legatum quandoque traditur a defuncto.ff.de leg.2.l.Lucius Titius.& no.eo.tit.l. lega
1 tum est donatio.in fi.glos.sed potes † dicere, quòd quamnis tradatur a testante, semper videtur ab hærede proficisci. ff. ad l.fal.l.cum quo.§.fi.non sic in donatione causa mortis. in qua donans obligatur. vt infra statim no. vnde in donatione cõtrahitur cum donante:in legato,quasi contrahitur cũ hęre
a de. In ea.gl.ibi.obligatur donans. a vt post mortem soluat, nisi alias actum sit,ff.eo.l.mortis causa donatio: sic & in l.vt
2 hæredibus,ff.de leg.2.& no.ff.eo.tit.l.non videtur.†In ea.gl. ibi cum alleg.l.vt hæredibus,vult dicere gl.quod in donatio
b ne causa mortis non potest substitui b sine promissione substituto facienda in legatis sic: & hoc idem videtur tenere.C. e.l.fi.sed hoc verum est directe sed per fideicommissum potest.ff.de leg.2.cum pater.§.eorum.l.Seia, de do. præ. & ideo, absens potest substitui per fideicommissum, secundum Dyn.in d.l.si cui.& sic intellige. C. eodem.l.1. cum ibi notatis. In ead.glos.cum allegat. §. in extraneis, hoc non est verum,& ibi dicam,& no.ff.eo.l.in mortis. de hær.inst.si seruũ
3 §.in extraneis.†In fi.eiusdem gl. Azo.in tit. C. quorum leg.
c in summa ad fin.hoc tamen non est verum. c imo datur, saltem in eo quod est vltra falcidiam,sed in hoc differunt, quia quorum legatorum datur ad reuocandum totum legatum: sed non ad reuocandam totam donationem causa mortis:sed illud tantum, quod est vltra.& ita not.ff.quorum leg. l. 1.§.
4 si quis ex mortis: in gloss. potest vtique. † Item est alia differentia: quia donatio causa mortis non potest repudiari: legatum sic, ff. de legatis 2. lege cum pater. §, mater. & ibi nota. quod potest esse verum vbi fuit facta vel

vel per stipulationem: secus si valeret vt fideicõmissum, nisi agnouisset post mortem:vt ff.de bo.lib .l.si vero.§. sed mor-
5 tis,Item datur† alia differentia:quia legatũ fit inter absentes sed donatio causa mortis a præsente præsenti. ff. eo. l. inter mortis. sed hoc verum, vt valeat iure donationis: sed vt valeat iure fideicommissi, potest fieri inter absentes.ff. de le. 2. l.miles.& l.cum pater.§.donationis. & sic intellige quod no. Azo.in summa de don.nume.6.qui dicit, quod,valet ex nuda pollicitatione: quod verum est,vt valeat iure fideicommissi. & de hoc scripsi,C.de iure do.l. 2.& vide infra proxi.§.Quidam dixerunt quod sit opus traditione . vt l.papi.ff. de don. inter vir.& vxo.Verius dicitur contra.ff.de pub.l.2.& ibi no.
6 Item intellige †quod hic no.quod tempus mortis inspicitur, quantum ad donatarium: sed quantum ad donantem, inspiciuntur duo. vt in legante.ff.de leg.3.l.1.§. 1. quia cum ha-
7 beat instar legatorum , & regula Catoniana † locum habeat, vbi est defectus ex parte legantis,sequitur quòd impediat donationem causa mortis, sicut legatum : & sic reproba , quod no.in l.in mortis.& doct.ibi etiam reprobant.

a Adnotatio Obligatur donans. Reuocabiliter tamen, & hoc verum siue stipulatione,olim, siue pacto nudo hodie fiat, non si per traditionem, vt l.si alienam.§.marcellus.ff.eod. titu. sine qua etiam transfertur dominium, vt l. vel mortis.ff.de pub.

b Non potest substitui. Adde Bar. in l.si paterfamilias.ff. de hær. insti. & in l.Iam hoc iure.§.si aliter.ff.de vul.& pup.& plenius per Barb. in sua repeti.c. Rainald.col.66.ibi ad finem. extra de test.

c Verum. Idem tenet Ange. recitans opi.Ioan.Fab.idem Aret. ponit hoc plenius si quæratur, an donatio causa mortis: æquiparetur vltimæ voluntari, an contractui: vide eum hic in 2.colum. post medium in ver. Adde, si quæritur vbi plene distinguit.

1 *Donari futuris verbis non posse.2.& 3.*
4 *Donare futuris verbis canonibus licere.*
5 *Donationis futuræ actio.*
6 *Traditionis effectus.*
7 *Donantem euictione non teneri fallit.8.*

1 Aliae. † In glo. manifestauerit.in fi.glo. hæc gl.non videtur procedere in eo, quod valet donatio, per verba dabo: quia iure pacti valere non potest,cũ non fiat pactum per verba de futuro: vt hic notatur.& in l.tale pactũ.ff. de pac.Item nec iure stipulationis, quia non præcedit interrogatio. ff. de verbo.obl.l. 1.Præterea videtur simplex pollicitatio, quæ nõ obligat.ff.de pollici.l. 1.Præterea nullus cõtractus perficitur, nec ille per verba de futuro. si enim promisi mutuare, non mutuo:vel si promisi vendere, non vendo.ff. de act. emp.l. si sterilis.§.fi.si cer.pe.qui pecuniam.& testator nõ videtur vendere qui damnat hæredem vendere.ff.de leg. 1. si quando. de leg. 2.si cui.de leg. 3.qui concubinam.§. si fundus. vnde in §. stipulatio.fuerunt verba de præsenti.nam ibi præcessit interrogatio, quæ non potuit esse alia.quam per hæc verba : promittis te daturum? & respondes , bene ista stipulatio & pro-
2 missio erant in præsenti de re in futurum danda.& ideo bene aduerte,quod † donatio non potest fieri per verba de futuro, quin sint aliqua verba de præsenti,vel expressa, vel subintellecta.vnde si te interrogem , promittis te dare, vel daturum mihi 10.& tu respõdeas,promitto,apparet quod est promissio de præsenti.vel si sic dicam, dabis mihi? 10.& tu respondeas,dabo.non est dubium ꝙ est stipulatio, & valet & est expressum infra de ver.ob.circa prin. Nam sunt verba æquipollentia præsenti.nam interrogando dabis ? est perinde ac si diceres.promittis quod dabis ? Vnde præcedente interrogatione valet sine dubio.sed si nulla præcederet:tunc non videtur valere cum pactum non fiat per verba de futuro. & sic vide-
3 tur quod gl. possit saluari,quia alias esset sibi cõtraria.† Quid ergo si quis dicit,ego dabo tibi talem fundum,& tu acceptas dicendo magnas grates. non videtur valere donatio secundũ præmissa:quia non donat in præsenti:nec in pactum donationis præsentis,sed defacienda in futurum: & istud pactum videtur nudum.nam l. si quis argentũ. loquitur quando per pactum donatur in præsenti . sed in secundo casu quis non donat.sed se daturum paciscitur in futurum.ideo non valet donatio, nec vt forte pactum efficax ad agendum : vt det: quia
4 nudum de iure ciuili. secus † forte de iure canonico quo agitur ex pacto nudo:vt c. Antigonus. extra de pac. secũdum illud ius potest esse vera opin.Host. qui post hanc glos. dixit, quod non refert vtrũ donatio fiat per verba de præsenti, vel de futuro,vt no.in sum.eod.tit.circa fin. Vel verius dic, non esse veram,quia tale pactum , non causat donationem, quod ipse cooncludere vult. Sed bene verum est,quod ex tali pacto potest agere , vt det sicut quando per stipulationem pomittit dare infra de acti.§.appellamus.& §.sic itaque. Caue,quia quando fit donatio per verba de futuro , in casu quo agi po-
5 test,non agitur simpliciter † vt res tradatur: sed vt res donetur.& ex causa donationis tradat rem.ff. de contrahen. emp. l. qui fundũ.C. de pac.inter empto.l. 2. vel forte potest dici, quod etiam in prædicto casu, agitur vt rem tradat, & agitur ad hoc ex stipulatu vel certi condictione non ex lege, vt potest colligi ex l.si quis argentum.§.finautem hoc minime. & hoc §.Sed an illud quod hic dicitur videlicet quod agatur ex pacto obtineat in donatione ob causam ? Videtur , quod sic. C.de dona.ante nup.l.cum veterum . & idem videtur in donatione causa mortis : vt dixi in proxi. §. & no.ff. de leg. 2.l. cum pater.§.Mæuio. In glo.ex hoc verbo.ibi cum allegat,de actio.empt.l. 1.dic vt ibi. & videbis infra de contrah. emp.§. pretium,quicquid tamen sit in venditione & donatione, videtur expressum ꝙ teneatur rem præcise tradere, si eam habet in feu. si de feu.cõten.fue.c. 1.§.si facta, & facit d.l.si quis argentum,& quod hic dicitur necessitas &c. In eadem gl.in fi.hæc est communis opi.gl.vbique. & forte fuit ratio sic opinandi,quia vbi in traditione nulla fuit obligatio: idcirco causa vel obligatio super euictione non habuit super quo fundaretur,sed vbi a promissione secus , sed hæc ratio non placuit Iac.in d.l. 1.de iur.do.quia donatio nõ fit sine verbis, nisi inter mutos. Constat autem, quòd per verba contrahitur obligatio. vt hoc §.& l.si quis argentum, quamuis tradendo proferantur. Vnde si quis equum tradendo venderet, & venden-
6 do † traderet : quis dubitaret obligationem nasci ? Traditio enim non tollit,imo validat contractũ & obligationem. imo
7 vestit pactum, vt videbis in materia obligationum. † Et ideo videtur concludere, quòd donator non teneatur de euictione,nisi expresse promiserit.C.de euic.l. 2. Et hæc opinio placet mihi,nam omnes tex. dicunt non teneri, & est diuinare, & eis imponere,quòd loquantur vbi a traditione incœperit, vt d.l.Aristo.ff.de ædil.edic.l.ad res donatas.si fa.fur.fe.di.l. quoties.§.finautem.C.de fal.l. & si ad te. & videtur expressum.ff.de verb.obli.l.Iulianus.§.qui fundum . in fi.ibi, enim incipit a præcedenti conuentione.& text. supponit non agi, imo dicit traditione reum protinus liberari. Nec obst.eo.tit. l.vbi autem. de solu.l.si rem. quia intelligitur , vbi ex aliqua
8 † causa onerosa fuerat promissum dari : quo casu, potest agi de euictione hodie. Pe.de Bel.Per.tenet opi.glo. in d.l. 1.sed conferens beneficium,videtur teneri.extra de preben.c.cum secundum. & c.inter cætera . Item dominus qui confert, vel dat feudum.in feu.si de feu.vasa.ab ali. interpel. fue.ca. 1. In gl.per cond.hoc verum,vbi fit donatio per pactum:sed si per stipulationem, agitur ex ea : vt supra scripsi & probatur in l. si quis argentum.§.finautem. In ea.gl. ibi cum allegat l.eum qui. plenius eod.titu.l.in ædibus.§. 1.

1 *Insinuationis forma.*
2 *Insinuatio quando facta censenda.*
3 *Solennitas probanda.*
4 *Donatio iurata irreuocabilis fallit tamen.*
5 *Excessum qui reuocabile,quantoque tempore.*

Et Cum retro. In tex.solidus,idem est ꝙ aureus infra de pe.te.liti.§.pe.Quid autem fuit,& quantum valet de moneta currente: vide supra de attili.tuto.§.nos autem. In gl. 1.in scriptura.in fi.cum dicit pub. non intelligas notariorum, seu
1 tabellionum:sed illarum quæ sunt : vt l.in hac.vnde † nõ sufficeret facere coram notario. imo confectum instrumentum super donatione, per notarium debet donans deferre ad iudicem: & ei insinuare etiam post contractum perfectum.C.de dona. ante nupt.l.fin.§. 1. & iudex debet recipere , & videre in actis, seu in papyro curiæ, reponere instrumenti tenorem & diem insinuationis: & dare literam de hoc parti,si hoc requirat,nullum autem decretũ interponat . nec aliã informationẽ faciet. hoc potes colligere in l. hic alle. & C.de off.iud.

Alex.

Alex.l.1. & potest huiusmodi insinuatio fieri coram quocunque iudice,& coram alio,quam vbi res sunt positæ, vt in l.in hac. Nec obstat l.si præsidiũ.C.de prædi.mi. vt vbi scripsi.
2 † Quid ergo dices,de donationibus,quæ fiunt hodie corã auditoribus sigillorum authenticorum,qui conficiunt de donationibus literas, quas præsentãt custodibus sigillorum & eas faciunt sigillari : nunquid habentur pro insinuatis ? Et promptum est dicere quod non: si custos non habeat iurisditionẽ, per ll.prędictas. sed si iurisditionem habent, de consuetudine, vt custodes sigillorum regis in pluribus locis, videretur sufficere per d.l.vnicam. Verius tamen est quod nõ sufficiat: nisi ipse donatarius insinuet. vt l.in hac, oportet ergo quod sit pręsens coram iudice ad instar emãcipati.C.de eman.lib. l.iubemus,& l.fi.vel forte procu. ad hoc constitutus, cũ non
3 reperiatur cautum de contrario. † Sed quid si in litera contineatur quod donans confiteatur donationem insinuatã solenniter:non tamen alias constat,nõ videtur sufficere,quia cum solẽnitas requiratur, oportet quod probetur intercessisse.C. de agri.& cen.cum satis.C.de admini.tu.l. tutores. vbi iubet exhiberi publicas personas: vt de solennitate cõstet. nam per tales confessiones mutaretur forma a legibus data,quod non est faciendum.ff.de admi.tu.l.quidam decedens.de leg.1.l.nemo, quinimo expressa renuntiando donãtis,non teneret. C. sacrosanc. eccl.l. illud. in fi.per leges prędictas,credo tamen
4 † quod si donans iurasset,non posset venire contra confessionem suam,etiam de iure canonico,quinimo nec repetere,qđ est vltra summam,dato quòd nõ confessus fuisset: cum iuramentum hoc seruari non posit, sine pręiudicio salutis eternę. extra de iureiu.c.licet.li.6. Si tamen huiusmodi donatarius caderet a possessione,non posset rem vendicare, quatenus excedit: imo nec agere contra alium quam contra iurantem,& ideo si donans daret,obligaret,vel venderet alij,vltimus esset potior, cum sit nulla donatio ipso iure in eo ꝙ excedit.arg.l.sancimus.C.eo.nam non obst. iuramento vendere potuit.& in alium transferre,etiã de iure canonico. vt no. Inno.extra de pręben.c.dilecto.& scripsi C. de cond.ob cau. l.ea lege vel potes dicere quod confessus non audiatur,cõtra confessionem suam,si in iure cõfessus fuerit.ff. eo.l.quidam.
5 ibi.C.de lib.causa.l.interrogatam. Sed qua † actione repetitur id quod excedit ? potest dici quod rei ven. cum donatio non teneat ipso iure, in eo quod excedit. C.eo. sancimus. & hoc si extat res. alias datur condictio sine causa.ff.e.l. vt mihi.Sed vsq; ad quod tempus potest repeti? Videtur quod vsque ad decenniũ.C.si ma.fac.ra.ha.l.fi. vel vsq; ad quinquennium,C.de contra.iu.l.1.§.quod dictum. verius videtur, ꝙ cum donatio nulla sit ipso iure,in eo quod excedit quod non causet titulum : & per consequens posit repeti vsque ad 30. ann. vbi interueniret iustissimus error: vt scripsi supra de vsuca.§.error.excipi autem potest perpetuo.ff. de excep.do.l. 1.§.fi. Sed an hęres posit reuocare si donans non reuocauit? dic,quod sic,ff.de lega.2.l.qui solidum.§.prędium.C. de dona.inter virum & vxor.l.donationes. circa medium. ita si fideiussor posset excipere:& credo quod repetere.ff.eo.l. fideiussori. etiam si intercessisset animo donandi,quamuis gl.ibi notet contra. quę per omnes reprobatur. In tex.ibi: cum dicit nostra constitutio. C.eo.l.pen.In glo. si nostra. in fi. item alius.C.de dona. ante nup.l. minoribus. sed ille redactus est ad ius commune. per d.aut. vt sponsalitia largitas.C. de do. ante nup.auth.eo deorsum. item donatio ob causam.ff.de dona.l.Aquilius. & ibi no. hoc tamen sane intellige quando donans tenebatur ad remunerationem alias sic.vt patet in l.pe. C.eo. quia ibi donabatur ob causam, & tamen ibi supponit, quod alias debet fieri insinuatio ponendo illos casus pro specialibus.ff. ad municip.l.1. donatio autem causa mortis non eget insinuatione.C.de dona.causa mor.l.fi.

1 *§.Hoc autem explicari.*
2 *Donator quando in hæredem ingrati agat.*
3 *Quærimonia qui accipienda.*
4 *Ingratitudinis explicitæ causæ.5.6.*
7 *Feudum leuioribus causis, quam donatio reuocari.*
8 *Donati reuocandi causæ.*
9 *Reuocationi renunciari non posse.*

Sciendum est. Super text. ibi cum dicit collatum est. secus si hęres eius esset ingratus vel successor. vt l.fi.C. de reuo.do.§.hoc autem. Sed ob.supra de lib.& eorum lib.l. fin. item quia sicut vasallus primus, propter ingratitudinem amittit feudum: ita filij. & posteri.in feu. quæ sit prima causa benefi. amitten.c.1.circa princ.ver.& econuerso.Qui vellet tenere hanc partem, posset respondere ad §. hoc autem.
1 quia † ibi dicit,quod ex ingratitudine commissa, non potest agere successor donantis, contra ipsum donatarium vel eius successorem : sed si successor donantis committeret ingratitudinem,contra donantem viuentem non aperit:sed de mente tex. videtur quod ex eius ingratitudine non reuocetur ibi cum dicit, hoc autem vsque ad primas personas, specialiter referendo se ad personas donantis & donatarij, vt C.eod.tit. l.1. & iura contraria loquuntur in alijs casibus videlicet in libertis,quibus sit maior gratia. vt infra videbis in feudalibus, quæ non sequuntur naturam aliarum donationum. vt dicam infra proxi. Satis tamen videtur posse dici quod ipse dona-
2 tor posset agere, contra † hæredem donatarij pro ingratitudine commissa per donatarium.C. de adul. l.fi. sed forte non contra singularem successorem.C.de reuo.do.l. his solis donatoribus,non successoribus. vt d.§.hoc autem,& hoc verũ, si habuit satis tempus ad conquerendum donator, & nõ fuit conquestus. Si vero cito mortuus fuerit, sic quod conqueri nõ potuit, videtur hęredem eius posse agere ar.ff. de confir. tu.l.in confirmando & l.vtilitatem. item hæc non intelligun tur vbi donatarius non implet conuentiones factas in donatione: quia tunc successor agere posset & cõuenire,C.de do.
3 quæ sub modo.l.quoties. Sed de qua † querimonia intelligitur an de iudiciali, vel extraiudiciali ? videtur quod de iudiciali,per l.his solis. ad suos tamen videtur trasmittere extraiudicialem vt C.de inoff. test.l.sancimus.§.fin. vel ibi in alio casu.ff.de fideicom.li.l.testem.§.1. In glo.scilicet quinq;.ibi,
4 effundat.quæ autẽ sunt atroces dic, vt infra de iniur.§.atrox. & pondera † verbum effundat,id est sępe & immoderate dicat,vel faciat.C.de do.promis.l.fi.ibi effuso &c. vnde nõ sufficeret semel,nisi quando inijceret manus impias vel fur faceret specialitatem de iniectione, cũ manus iniectio sit atrox. vt d. §. atrox. & comprehenderetur sub primo membro. In
5 ea glo.cum dicit,intulit,quod dicit † de damno,intellige graui arbitrio iud.in feud.quę sit prima causa. benef.amit.§. sed qui delator. non autem intelligas, quod sit necesse de omnibus bonis : sicut supra de ac. tu. Item propter paupertatem: alias litem,nisi in casu.C.de reb.do.auth.quod mater.item de vite periculo intellige ex insidijs : vt patet. & not. in d.l.fin. sed quęritur an sint alię causę ingratitudinis ? gl. dicit quod sic : si donatorem egentem non alat : vt notatur in d.l. fina. sed hoc nullo iure reperitur. vt not.ff.de reg. iur.l.in cõdem natione. Tamen omnes doctores hoc approbant per l.alie-
6 nanda. quę hic allegatur.idem videretur si alię causę †emergerent maiores ingratitudines ingerentes: vt si eum cucurbitaberit. nam est grauior ingratitudo, quem graue damnum bonorum,vel alia atrox iniuria,& nonnulli vellent plus esse vulnerari, quam talia pati,vel si occidit filium donatoris vel patrem. & pro hoc facit quod lex dixit, quod abolitis certis pręscriptionibus,cętere admittuntur,contra crimen adulterij,quę enumerantur in l.& tamen cõstat quod nonnullę alię admittuntur, & ideo quamuis cæterę enumerentur, hic videntur alia admitti.de quibus est tanta ratio,vel maior.C.de adul.l.ita nobis. cũ notatis. & hoc videtur expressum in feu. quę sit prima causa bene.amit.c.1.§.sed quia.hoc non credo. ex quo enim lex enumerat certas causas, nullæ alię sunt admittendæ,sicut in simili.in auth.vt cum de appel.cog.§.aliud quoque ibi cum dicit, præter igitur istas nullas liceat. &c.& hoc in simplicibus donationibus,quia in donatione feudi,se-
7 cus ibi enim multæ aliæ causæ sunt : & † leuiores,quam istæ, ex quibus committitur feudum,propter fidem, quam vasallus debet,quæ non debetur ex alijs donationibus, & ita intellige in feud. quæ sit prima causa bene.amit. per totum. & ex qui cau.feu.amit.tacite enim importat datio feudi seruitium, & fidem, quamuis expressa fides fieri nõ deberet in feu. si de feud.controuer.fue.c.pen.item & in libertate secus.ibi enim sufficit

etiam leuis ingratitudo propter immensitatem beneficij. vi-
8 de C. de lib. & eo. lib. l. 3. † Item est hodie casus specialis in
quo donatio reuocatur, causis tantum ex tribus. C. de reuoc.
do. authen. quod mater. sed ille casus correctus est secundum
canon. dic, vt ibi scripsi. Sed an donatio facta ecclesiæ reuo
cetur propter ingratitudinem prælati, vel rectoris eiusdem?
Videtur, quod sic. C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. quod po-
test esse verum, ad vitam ingrati. in feu. de ca. conra. §. fin. de
hoc supra quib. mod. tut. fin. §. idem si is. Sed an pupillus pri-
uatur donatione sibi facta propter ingratitudinem tutoris?
arg. quod sic. C. de admi. tuto. l. si tutoris. ff. de polli. l. Impera
tor. §. fin. Contra C. vnde vi. l. meminerint. vide quod ibi no.
9 & scripsi. Quid si renuntiatum sit? Specu. videtur teneret† ꝙ
non teneat renuntiatio, in Spec. eod. ver. quod si actum, sunt
& aliæ causæ quam ingratitudinis, ex quibus donatio reuoca
tur: vt si quis iratus dedit 13. q. 2. quis irascitur. ff. de reg. iur.
l. quod calore. vel per dolum inductus. extra de testam. c. fi-
lius. 20. q. 3. c. constituit. item propter dandi impotētiam. ex-
tra de testa. c. filius. ff. de re iudi. l. cum ex causa. Item si ob tur
pem causam, & res non esset tradita: vt per totum titu. de
condi. ob turp. caus. extra de simo. c. de regularibus.

1 *Effectus an nomen spectetur.*
2 *Donationis ob nup. vtilitas.*

Est & aliud. In glo. sic. C. de episc. & cle. in fi. hæc l. quæ
hic allegatur. ff. de ali. leg. nil facit ad propositum: sed forte
voluit allegare, de supellect. leg. l. 3. & l. Labeo. quæ satis con
a cludunt, quod non cutatur [a] de nomine: sed de effectu. †Sed
1 dic, quòd consonum est, quòd nomina conueniant rebus, &
est decens, non tamen pro captanda consonantia debet rece-
di ab effectu, seu intentione: nam verba deseruiunt intentio-
ni, non intentio verbis: vt d. l. Labeo. de leg. 1. l. si quis in fun-
di. & scripsi infra de test. si quis in nomine. In gl. si de nouo.
ibi, propter nuptias maritus. vide de pace Con. authen. æqua
litas. & l. si constante. & l. fin. In ea. gl. ibi. sic illa donationis,
pro hoc videtur: quia datur ei rei vendicatio. C. de don. ante
nup. authen. dos promissa. de iure dot. auth. donatione. Sed
contra facit: quia datur hypothec. vt authent. siue a me. ad
Velle. & sic non est differentia. ff. de reg. iur. l. neque pignus.
Sed ad hoc posset responderi sicut in legatario. C. commu-
nia de leg. l. 1. & 2. Verius tamen videtur quod non sit diffe-
rentia, & videtur notari in authen. dos data. arg. ff. de leg. 2. l.
cum pater. §. pater pluribus. de sol. l. Titia, cum propter. Ad
2 quid autem proficit huiusmodi † donatio ante nuptias, sequi
tur in glos. hic. In ea. glo. ibi cum allegat authen. siue a me.
Item proficit in casu l. vbi. C. de iur. dotium. Item quia me-
lius est rei incumbere, quam in personam agere infra de obli
ga. quæ ex deli. §. furti. vnde potest agere: vt fiat ei donatio
secundum glo. imo etiam vt tradatur secundum opinionem
Mar. quam approbat Iacob. in authen. data. In eadem glo. ibi,
cum allegat de æquali. do. §. 1. hodie est hoc expressum, extra
de don. inter vir. & vxo. c. fi. §. 1. & intellige, quòd redit si tra
dita fuit: alias remanet, & sic intellige in auth. de nupt. §. per
occasionem. vbi dicit, remanet. In eadem glo. in fi. hoc non
videtur verum. ff. eod. tit. l. si tibi. & l. si filio. dic quod aut stat
per alterum· & habet tacitam cōditionem: vt l. vbi veterum
aut per fortuitum: & tunc distinguitur, an interuenerit oscu
lum: vt l. si a sponsa. glo. tamen alio modo intelligit. ff. de do
na. l. 1. §. fi. vbi distinguit quando stat per alterum, an interue
nit osculum vel non: sed primum credo verius: vt scripsi in
l. veterum. Et no. quòd quamuis gl. hic assignet differētiam,
inter donationem ante nuptias, & sponsalia, lex tamen reci-
pit vnum quandoq; pro alio, vt in auth. eo decursum est, &
auth. siue a me. sed improprie: vt hic notatur.

a Adnotatio Non curatur. Dicit hic Aret. quod argumentatio nominis est relinquenda pertinacibus. vt l. 2. in fi. C. de consti. pecu. ex quo sequitur, quod non est bona consequentia, aliquis vocatur Aretinus: ergo est de Aretio, vel Bononiensis, ergo est de Bononia.

Erat olim. In glo. sic. C. de proba. ff. de pœn. l. si quis
aliquid. §. qui abortionis. In glos. vel eo. in fin. vide supra de
his qui sunt sui vel alieni iur. § fi. Et no. quòd idem videtur,
si alter consentiat, quod promoueatur ad ordines, & idem di
cerem de hominibus talliabilibus ad voluntatem, quamuis
non sint serui, quo ad personam, vt possint libere recedere,
bonis tamen dimissis, quia quoddā genus seruitutis videtur
quòd non possint recedere, nisi bona dimittant. not. C. de do
na. l. 3. spoliatio enim omnium bonorum, est similis morti. ex
tra quod met. caus. c. 2.

Quibus alienare licet vel non. Rubrica.

1 *Dominij effectus.*
2 *Alienabilia quæ sint.*
3 *Dotalia ob famem alienari.*
4 *Ecclesiastica quando recte alienentur.*
5 *Iuramentum ne liget, qui cauendum.*
6 *Iuramentum quando non liget.* 8.
7 *Vendito dotali quis & an de euictione teneatur.*
9 *Venditum dotale quando & an repetunt liberi.* 11.
10 *Venditum dotale a tertio vendicari.*
12 *Criminosi rerum quousque domini.*
13 *Alienatio quibus vetita.*

CCIDIT aliquādo. Supradixit de dominijs,
& de modis ea acquirendi, nunc declarando ali
qua, de effectib. dominij, subijcit quibus alien.
1 licet vel non. etenim † effectus dominij est,
quod liceat vendere, & obligare. ff. de reg. iur.
a l. fructus rei est. In glo. scilicet in æstimatum, [a] ibi, de fun-
do l. 1. in dubio autem præsumitur æstimatum, vt sit emptio,
vt no. in l. si inter. C. de iur. do. & patet in l. quoties, C. eo. &
ff. loca. l. cum fundus. cum fundus non sit in commodato, se-
cundum Ioan. Sed potes dicere contra, vide quod scripsi C.
commodi. l. 1. In ea. glo. in fi. ff. sol. mat. l. dotalem. glo. tamen
b tenuit indistinctè, quod possit alienari, [b] in §. & cum lex. al-
leg. in glos. & illam opin. tenet Azo in sum. de fun. do. nu. 8.
2 & 9. In hoc dic, † quòd res quæ pondere, numero, & mensu
ra, consistunt possunt alienari. ff. de iur. dot. l. res in dotem. a-
lias non, nisi essent datę æstimatæ, vt ff. eod. titu. l. plerunque.
nisi essent tales res, quæ seruando corrumperentur, quia non
minus debet ei permitti quam tutori cui hoc permittitur. C.
de admini. tut. l. lex quæ. imo si talia nō alienaret, esset in cul
pa, ff. ad Treb. l. mulier. §. sed enim. ver. sed si cum. Distinctio-
nem autem, quæ hic fit, videlicet an maritus sit soluendo, an
non, non multum approbo, durum enim est, quòd maritus
quantuncunque soluendo sit, possit rem dotalem, quæ de na
tura sui est inalienabilis, possit alienare, & videtur speciale
in manumissione serui, & vide quod scripsi, C. de iure dot. l.
& si. sed pro gl. facit authen. siue a me C. ad Vell. quæ est ple
nior in cor. vt immo. ante nup. do. sed illæ loquuntur in dona
tione propter nuptias. In glo. nisi prouocetur. ibi cum alle-
gat, de fund. dot. l. fi. sed & ipse prouocare potest si expediat
mulieri· arg. l. si ita constante, ff. de iure dotium, & eius quod
hic scribitur. & scripsi in d. l. fi. In eadem glo. ibi, cum alle-
gat. ff. de fund. dot. l. 1. & intellige de necessitate, & vniuersi-
3 tate, in talibus sicut † ibi fit mentio, vnde propter necessita-
tem suam non potest vendere, nisi esset necessitas famis. nam
tunc videtur satis tolerabile, propter sustentationem suæ mu
lieris, & liberorum, si non habet aliunde, C. de iure dotium,
l. vbi arg. C. de pa. qui fil. distr. l. 2. item nō credo, quod si ven
deret omnia bona sua, vniuersaliter, vel alias alienaret, quod
venirent bona talia, quia non est verosimile, quod alienare
vellet bona, quæ sunt alterius vsibus affecta, & ad certos vsus
data, quæ nec proprie sua sunt in feud. si de feud. controuer.
fuerit, c. in generali. C. quæ res pignor. obliga. poss. l. spem eo
rum præmiorum, si tamen constaret quod hoc vellet, videre
tur quòd transirent cum vniuersitate, nam secundum omnes
prohibita alienare per legem, transeunt cum vniuersitate,
vt l. quidam, ff. de acquiren. rerum dominio. & ibi not. & ple
nius secundum Dyn. ff. de verborum obligatione. si ita quis,
§. ea l. In eadem glos. in fin. & hoc siue permutatur de re in
pecuniam, siue de pecunia in rem. eod. titu. l. si ita constante,
& facit ff. de leg. 2. cum pater. §. qui dotalem. de fun. do. l. do-
talis.

4 talis.§.fi.& per † hoc videtur quòd alienatio rei ecclesiastice teneat si sit vtilis ecclesiæ: quanuis non interuenerit solennitas,ff.de transa.l.cum hi.§.causa.ver.quid ergo. & ibi hoc,ff. de of.proc.cæs.l.1.super verb.consensu. de bo. quæ lib.l.fi.§. ipsum autem. Sed securius est dicere, quòd sit opus solennitate, alias non teneat ipso iure.ff. de re. eo.l. fundus extra de do.c.apostolicæ,C.de sac.san.eccl.auth.idem si prædium. In gl.quid si fiat.in fi.etiam si iurasset c tenere contractū,& non venire contra,vt no.in §.hac tamen.& hoc de iure ciuili: sed de iure cano.est contrarium,extra de iureiu.c. cum cōtingat. eo.tit.c.licet.lib.6.Cautela tamen potest dari ad finem,quod

5 iuramentum † non liget,videlicet quod primo iuret nō alienare,& iuramentum secundum contra primum non tenebit: vt no. Hos.in d.c.cum contingat.& Arch.& Ioan.mo.in d.c. licet. In Spe.ti.de emp.& vend.§.1. Sed hæc cautela non est bona,quo ad animam:quia non præseruat a periurio:imo præcipitat in infernum.Præterea si fiat ad fraudandos emptores, iniquū esset,quod gauderet tali fraude, contra emptores primum iuramentum ignorantes. Vnde satis æque potest dici, quod non obstante primo iuramento, secūdum liget eam in casu prædicto,qñ emptor ignorat primū iuramentū, & multo magis,si ignorat rem esse dotalem,saltē quo ad hoc vt teneatur ad interesse.arg.de contrah.emp.l.& liberi.de leg.2.l. fi.§.fi.C.ad Velle.auth. siue a me. vide quod ibi scripsi. Item vide quod no.gl.in c.cū contingat.vbi no.quòd si sint liberi,

6 iuramentum † nō ligat eam,& multominus, si venderet sine voluntate viri: quia iuramentū cederet in detrimentum alterius,videlicet viri qui debet facere fructus suos:vt l.pro oneribus,C.de iur. do. imo cū publice intersit dotes mulieribus conseruari,vt l.1.ff.so. ma. Non potest dici, quin iuramentū cedat in alterius detrimentum,videlicet reip. & ita dicta decretalis videtur continere negationem:sed voluit intelligere

7 alterius priuati detrimentum,non reip. † Sed cur non ita rei publicæ attenditur,vt eo.tit.quanto. sed dic. ꝙ hoc casu non ita interest reipublicæ,principaliter,sicut in illo. Sed quid in casu præmisso,quo dicimus iuramentū non ligare eam,quando habet liberos de iure can.vel de iure ciuili indistinctè.nunquid saltem soluto matrimonio ligatur,vt vendicare nō possit. Videtur quòd sic:vt l.cum vir.ff.de iu. do. sed ibi de viro in cuius fauorem nō fuit facta prohibitio. Hic de muliere in cuius fauorem fuit facta, in qua durat ratio auth. vt immobilia ante nup.do.§.fi. Sed an ipsa teneatur de euictione? Videtur,quòd sic.C.de præd.mino.l.si is.& maxime,si sciens vendidit,& emptori ignorans emit.ff.de contrah.emp.l.& liberi.& videtur notari ff.de fideicom.lib.l.cum lex. sed hoc videtur durum.nam cū lex succurrere ei intendat, nullus erit suc

8 cursus,si de euictione teneatur:vt d.l.cum lex.in fi. † Præterea,ex quo venditio nulla est,nō videtur contrahi obligatio, pro euictione,ff.de contrah.empt.l. si in emptione, §.item si emptor.eo.tit.l.domum,§.fi. In hoc articulo videtur dicendum,quòd si maritus alienauit etiam ipsa volēte, ꝙ maritus teneatur de euictione,& sic intellige,quod no.in d.l.cum lex ff.de fun.do.l.fundum.ar.in auth.de non alie.§. si quis igitur emere: cū seq.& hoc si emptor ignorabat.alias non,nisi esset stipulatus,vt l.si fundum.C. de euic. Si autem ipsa mulier sola,vel ipsa & maritus alienauit,non videtur,ꝙ mulier teneatur per præmissa,vt in feu.de prohi. feu.ali. per Fed. in fi.1. respon. tenetur tamen reddere pretium bona fide emptori, si conuersum sit in vtilitatem suam,vt ibi.Sed quid si promisit,per stipulationem? Adhuc credo idem per legem cū lex. & per illud quod no.in d.§.Nec obst.quod not.in l.quemadmodum,C.de agr.& censi.quia prohibitio,quę ibi facta fuit, fuit facta in fauorem seruorum,nō venditoris. hic autem in fauorem venditricis,qui fauor nihil operaretur,si posset alia via regressus haberi contra eam. & ita perueniretur ad vetitum per legem quod non est faciendum,ff.de noua.l. doli.§. idemq;.& per hoc non ob.l. & eis. nec §. si quis igitur. quia ibi non recuperat ab illo, in cuius fauorem vetitū erat emere,sed ab alio. si tamen iurasset de iure cano. esset contra per d.c.Et videtur ꝙ maritus,vel ipsa.sol.ma.possint reuocari ad opus,seu nomine liberorum:vt C.de don.l. si quis argentum §.sed si quis. Et non mouearis ad reprehendendum illam gl.

9 supra alleg. ex eo † ꝙ filij nō habent ius in re dotali, viuente matre, & ita non videretur in eorū detrimentū iuramentum interpositū,nec possunt conqueri de venditione rerū parentum,ff.si quis a paren.fu.ma.l.non vsq; adeo. quia illa lex,est hodie correcta secūdum quosdā,vt scripsi.C.de inoff. do.l.1. Præterea illa lex loquitur in alijs rebus,quam dotalibus,quia in dotalibus filij habent ius, saltem quod exinde alij debent: vt l.vbi.C.de iu.do.& ita esset eorum detrimentū. Sed quid, si iuramentū fuit interpositum,& ita mulier nō poterat petere,nec vēdicare rem ab emptore, emptor forte cecidit a possessione: & tertius tenet rem alienatā, an mulier potest vendicare? Videtur ꝙ non,quasi mulier veniat contra suum pro

10 priū iuramentū.per d.c.In contrariū † videtur,quia contractus de se nō tenuit,vt hic.& d.§.at cū lex. & sic ex eo dominium transferri nō potuit,ff.de acq.re.do.l. nunquā nuda.& ita posset vendicari ab alio,licet non ab emptore, sicut dicimus de illo, cuius res præscripta est mala fide & sine titulo. qui vendicat ab alijs,cui dñs remisit, sed non a præscribente, C.de præscr.30.vel 40.an.l.si quis emptionis.nec deierat.nā ille tertius,qui possidet nō potest excipere de iure emptoris: nec de venditione ei facta, & sic in nullo venit cōtra venditionem,ff.de test.mil.l.milites,§.veteranus. si vsufru.pe.l.vti frui si pars hær.pe.l.1.sed si ipse possessor haberet causam ab emptore,credo ꝙ posset repellere eā, quia exceptio rei ven. transit ad eum ff.de exce.rei ven.l. pe. & fi. & exceptio iuris. quæ est in rem.ff.de exce.l. quæ exceptiones. & facit ad præmissa.ff.de iureiu.l.nam & postea.§.fi.cū l.seq. & seq. vnde si bene inspicias,decretales non dicunt, ꝙ cōtractus sit validus sed ꝙ mulieres ipsæ seruare debēt huiusmodi iuramentum, vnde iuramentū non est causa validandi contractum, nec ipsum vestiendi,vt scripsi C.de ope.lib.l.1.& ibi de hoc, & ex

11 tra de insti.c.cum venissent. † Quid ergo si mulier sit mortua,an liberi possunt rem vendicare? videtur ꝙ sic,quia iuramentum videtur personale: & solum ligare animam iurātis, vt no.Host.extra de iureiu.c.veritatis.& vide in Spec. de cōpe.iud.adi. ver. sed pone clarius. & ideo decretales notanter videntur dicere,ipsę mulieres &c.quasi dicant,ꝙ non liberi, seu alij. Sed ob.l.nam & postea.§.fi.de iureiu.ff. & l.ait prætor.§.fi.cum l.seq.ff.de iur.do. nisi illas intelligas in iuramento iudiciali,sed ea viua,& durante matrimonio,haberent meliorem cōditionem,per legem,vbi. Item videtur,ꝙ talis emptor,qui emit etiam iuramēto interposito,non possit vendicare ab alio,quam a muliere,si cadat a possessione,quia dominium non fuit in eum translatū ex prædicto cōtractu inutili, sicut s.dictū est. agat ergo possessorio vel seruet bene possessionem,si velit. Sed an quod hic dicitur, obtineat in parafernalibus? Non videtur,cū l.nō dicat.& sic tenet Inn. extra de

12 consue.c.ex parte.in fi. † In gl.similia sunt,ibi,cum alleg.ad l.Iul.maie.l.si supponit. cum gl. ꝙ committens crimen l.Iul. maie.vel hæreseos, remanent dñi vsq; ad sententiā. Et videtur expressum,ff.qui & a qui.l.quęsitū.sed decretalis Bonifacij dicit in hæreticis contra,extra de hæret.cum secundū le-

13 ges.lib.6. † In ea.glo.fi.multi autem sunt alij, vt minor ann. 25.habens curatorem.& vasallus, furiosus, prodigus & prohibitus per testatorē alienare, prout in singulis materijs patet. Item potest fieri per contractum inter viuos, quòd quis non possit alienare,vt no.ff.de acquir. pos.l. qui absenti.§. si quis. & notant doct. C.de reb.alie.non alienan.l.fi.

a Adnotatio. Inestimatum. In his autem casibus, in quibus non potest alienari. An fideiussor datus a viro,obligetur. Vide hic per Iasonem.

b Alienari. Inquantum glo.aliter de fundo dotali.l.1. dic tunc ea consentiente potest alienari,secundum communem opi.vt no.in l.æstimatis.ff. sol.mat. Et hæc de iure ciuili.& de iure cano.indistinctè valet alienatio,vxore consentiente,& iurante. c.licet. de iureiu. lib.6. nisi prius iurasset, se nunquam tali alienationi fiendæ,velle consentire,vt no. Christo.in §.pen. supra tit. proxi.

c Si iurasset. De hoc vide hic Ang.in 2.col.post medium, in versi. in glo.nec consentientibus. Vide Fel.in c.cum contingat. extra de iureiur. Dominicum in c.quamuis.de pact.lib.6.

CONTRA Autem. In glo.vt si actum. ibi,cum dicit ven

a dere posit sine denunciatione, a vt not. in l.4.C. de distrac. pig. In ea. glo. in fi. elapso biennio,vt no.d.l.3.C.de distrac. pig. a quo tempore currat biennium, vide in d.l.si conuenerit. & dic vt ibi.

ADNO-

a Adnot.Sine denuntiatione.Etiam per pactum nudum, nec est necessaria aliqua denuntiatio,de pignore luendo,ꝙ not.pro limitatione l.si conuenerit. ff.de pi.actione.Si autem conuenerit,ne pignus vendatur, ter debet denuntiari:& quæ interualla sint necessaria inter denuntiationes,item quid si emptor non reperiatur, vel pignus plus, vel minus valeat,quam creditum.Item in pignore iudiciali,vel prætorio, & an huic beneficio de vendendo posit renunciari,vide hic per Angel.

1 *Minor quæ vendat.* 2.
3 *Minor qui accipiendus.*

NVNC admonēdi.Hic ponitur alius casus, quo dominus
1 non alienat,continuando se ad primū casum.† In gloss.ratio. in fi.hæc glo.videtur sentire,ꝙ minor non habens curatorē, non posit alienare:nisi res,quæ seruando seruari nō possunt & tamen lex, quæ hic allegatur in secundo responso,vř contra supponere:videlicet,quod valet alienatio:sed restituitur. dic plenius: quia aut tractatur de rebus mobilibus:aut immobilibus.Primo casu omnes alienat:& tenet vēditio ipso iure.
2 d.l.si curatorem, alleg.in gloss. † Quid ergo vult dicere ista glo.loquendo de his,quæ seruando seruari non possunt?Dicas, ꝙ in illis tenet alienatio,sic ꝙ non posit restitui:nisi sit graue damnū,in alijs aūt restituitur, quamuis non sit graue damnum datum,dū tñ sit damnum non modicum, quin imo si interest eius rem habere,dato quod non esset vendita legitimo pretio:vt potes colligere, ff.de minor.l.& si sine. circa prin.ver.idem faciunt. eod.tit.l.pe.cum notatis in qualibet. Secundo casu, non valet, ff.de re.eo.per totum,C.de præd. mino.l.non solum.& l.si minor.Sed si iurauerit, nō pōt veni re contra, C.si aduer.ven.l.1.& auth. sacramenta.dic vt ibi. In glo.credens.in fi.dic vt ibi.& ff. pro don.l.si vir.vnde quo ad fructus,& alios contractus quam vsucapionem, ex errore iuris, vř causare bonam fidem : vt dixi s. de vsuca.§.furtiuę. in fi.vide de reg.iu.c.possessor.lib.6.per Dy.In gl.certi condi.in fi.& plenius,ff.si cer.pe.l.2.§.appellata. In glo.ex qua-
3 cunque causa. in fin.& † hoc intellige.Si habeat consensum, vel affectum alioqui opus est, vt pro eo recipiat,C.de don.l. si quis emancipatum.de acqui.poss.l.donatarius.

Sportule qui accipiantur.
1 *Alienationum quæ solennitate egeat.*
2 *Restitutio transmissibilis.*
3 *Laudemia recipit tutor.*
4

IDEOQVE. Quia in solutione nedum recipit: sed dat liberationem, ideo &c.iunge infra de inuti.stip.§. si quis alij, non tamen dicas, ꝙ is pupillus teneatur stipulatori: sed imputet sibi, qui talem elegit,ff.de mino.l.cum mandato.Item gl.s.interlocutoria.in fi.quid si nō dicat ita: sed dicat permitto.Non videtur idem,vt ibi not.C.de fideiuss.min.l.2.uel dic idem cum constet de mente iudicis. & contraria loquuntur in decreto iudicis apposito sub alienatione rei immobilis.In
a glo.vel sportularum.ibi,cum allegat de fruct.& litis expen.a & videtur expressum.C.de proxi. fac. scri.l. in sacris. prope
1 fin.In ea.glo.in fi.quòd hic† dicitur de sportulis.intellige ab executoribus percipiendis,C.de prin.agen.in re.l.fin.de priui.schola.l.quoties,§.fin.lib.12.iudex enim non recipit,ff.de offi.præfid.l.plebiscito,& in cor.authen.scriptum exemplar. nec ordinarius, vt dictum est nec delegatus : cum decretum interponere non posit, ff.de off.procon.l.nec quicquam.§.
2 vbi decretum.de re iud.l.omnia.† In gloss.no.tutor.in fi.hæc glos.est vera in hoc casu,& in alienatione rerum mobilium: sed in alienatione rerū immobilium opus est vtrisque: videlicet iudice,& tutore,seu curatore,& sic intellige,quod no.C. de fideiuss.min.l.2.si prop.pu.pen.l.fi.& quod no.in d.l. si curatorem & facit, ff.de solut.l. si stipulatus, §.qui lancem.In glos.vt nec restitutio, in fine.sed certe emptio quandoque fit ex necessitate,ff.de rebus eorum.l.magis puto,§.nō possunt, sed est ratio:quia in alienatione mobilium, maior solennitas requiritur, & ideo opus est authoritate vtriusque : vt scripsi supra in proxi.gl.& ideo, quia maius damnum,nihilominus datur in integrum restitutio.In glo.quod est.in fi.hoc intellige,in casu illius legis,quod rem necessariam emit, quæ perijt,alias si simpliciter,& generaliter intelligeres,haberes dicere,quod semper etiam pauperior,si non haberet debitum, nec pecuuiam, & qualiter sit locupletior:vide ff.pro empt.l.
3 eum qui.cum ibi not. † In glos.1.ipso minore.in fi.gloss.vult allegare l.filius.& intellige suo nomine,vel habentis causam ab eo,quia beneficium in integrum restitutionis cedi potest, & transit ad hæredem extraneum, ff.de mino.l. quod si minor.eod.tit.l.minor.In gl.contra hanc.ibi, cum allegat C.ad Trebel.l.sancimus.ibi sunt tres casus, & duæ leges,statim illæ continent vnum,& sic reperies computum glo.In fi.eiusdem gl. quid de personis ecclesiasticis? Videretur idem cum ecclesia æquipararetur pupillo,vel saltem minori,quantum ad integrum restitutionem: vt patet extra de in integ.restit.per totum,& ita videntur notare Inno.& Host.extra de spons.c. 1.per hoc videtur ꝙ tutor posit recipere laudimia,seu vendere, & iuuestire de rebus, quæ tenentur a pupillo, sed non de nouo:vt dixi, C.arbi.tut.l.sancimus.dic vt ibi, item quid si solutum sit pro tutore?Dic.ff.de solu.l.debitores. eod. ti.l. filiæ.In glo.distingue.ibi, cum dicit cum non sint excepti,ff. de mino.l.verum,§.item non restituitur.In gl.ibi,cum dicit,
4 si legitime,id est,cum tutore.† In ea.gloss.in fi.imo vendicabit, si extat, si non, petat in integ.restitutio.& condicet : vt plene no.in l.interdum,C.si aduer.sol.l.1.&c.

a Adnotatio.Et litis expen. Vbi dicitur quod priuilegium datum super expen.litis vni litigantium,extenditur ad aduersarium.Nam priuilegia, (vt inquit Ang.)ordinationem litis,siue processum respicientia,transeunt ad aduersarium,vt dicitur in l.fin.C.de fru.& lit.expen.secus si decisionem,nisi verba rescripti hoc sonent,vt dicit Ang.hic.

Per quas personas nobis acquiritur. Rubrica.

Gloss.ponit hic in Rubrica, versus multum notabiles, & post infert ex eis,sed tamen non videtur recta,nec bona illatio.versus enim illi facti fuerunt, ad refrenandas concupiscentias,de quo aliquantulum scripsi supra in procemio.circa.princi.In ead.glos.ibi,cum dicit,de quibus,hic titu.dicit, sunt & alij,qui acquirunt, sicut religiosi suis monasterijs,extra de sta.mo.ca.cum ad monasterium circa princ.& beneficiati suis beneficijs.extra de pecu.cleri.per totum,C.de episco.& cleri.authen.licentiam.

1 *Translatos secundo cœnobio quærere.*
2 *Marito vendicato oblata remanere.*

ACQVIRITVR. In glo.vt infra eo.§.idem placet.ibi, de vsuris.l.qui scit, §.fi.dic vt ibi.Iac.de Ra.videtur sentire, ff.de acquir.re.do.l.quæsitū.
a quod scientia a semper noceat, & indistincte. nam ff.de acqui.re.do.l.qui bona fide.§.1.loquitur in liberto & seruo bonæ fidei possessore, & sit violentia literæ,si alias intelligatur secundum eum, sed tanta sit violentia l.qui scit, §.fi.quæ directe dicit contrarium, si intelligas,vt ipse alias non soluas.vnde potes dicere, quod semper acquirit,vt l.qui scit,§.fin.sed tenetur restituere,si extent,vt l.qui bona.§.1.& l.quæsitum.in fi.& hoc in alijs,quam in hęreditate,de qua dic eo.ti.homo liber.ff.de acqu.hære. l.ex se misse.infra eo.§.de his,& vide ff.de rei vend.l.pater.cum ibi
1 no.& hæc possunt esse vtilia,pro illis, † qui se transtulerunt de monasterio in monasterium, vt acquisita per eos remaneant in secundo monasterio, ꝙ bona fide recipit ipsum, etiam si appareat translationem esse minus canonicam, uel si coniugatus, quem monasterium non credebat coniugatum
2 † intrauit religionem, quod acquisita per ipsum remaneant monasterio,si vxor ipsum vendicet.

a Adnot.Quod scientia.De iure canonico requiritur bona fides continua vsque ad perfectionem præscriptionis.c.si .cum ibi not. extra de præscri.

1 *Peculium quasi castrense quorum sit.* 2.
3 *Peculium quasi castrense quod.*
4 *Clerici quæsita an quasi castrensia.*
5 *Filium ex patris bonis quæsiisse præsumi.*
6 *Emancipans quid plus retineat.*

IGITVR. Super text. de primo membro non tractat: quia iam satis dictum est in superioribus. In gloss.idem in

quaſi ibi, cũ allegat l.caſtrenſis.ſed obſtat huic gl.l.ſed ſi for
te, in eo ꝙ gloſſ.dicit hic a quolibet, quia ibi diſtiuguitur: an
a notis prope caſtra, aut alias, vnde dic latius: quod aut dan-
tur neceſſaria pro guerra: vt equus vel arma:& tunc non re-
fert a quo. Aut alia, vt fundus, bos, vel aſinus:& tunc habet
locum diſtinctio, an ab alias noto vel non,& ſic pôt intelligi
1 C.de caſtren.om.pa.pecu.l.1.lib.12.ſm Dy.† In ea.gloſſ..in
fi.quid ergo, hodie de illis,qui non recipiunt ſalaria de publi
co:vt aduocati,& notarij.Spe.vr̃ dicere, ꝙ nõ habẽt quaſi ca-
ſtrenſe in ti.de actore,vel quaſi caſtren.gl. Accur.variãt in l.
fori, C.de aduo.diuer.iud.videlicet antiqua cum quadam ad
ditione,nã antiqua vr̃ tenere opi. Spe.addo.contrariũ.Pôt tñ
dici, ꝙ habent quaſi caſtrenſe: quia aſſeſſores non recipiunt
ſalarium de publico.extra de reſcrip.c.ſtatutum,§.pe.li.6.&
tñ conſtat qđ habent quaſi caſtrẽſe,C.de aſſeſſo.l.velut.quæ
nedũ vr̃ loqui de ſalarijs:imo de lucris.Præterea.l.fori. nedũ
dicit, de eo quod ex profeſſione ſeu ſalarijs acquiritur: imo
quicquid occaſione &c.& pro hoc facit C.de caſtrẽ.om. pal.
2 pec.li.12.l.1.ibi,cũ dicit,& labore &c. † Sed qui ſunt hi, qui
quaſi caſtrenſe habẽt?Et certe l.fi.C.de inof.teſta.ſatis decla
rat:quia quicunq; dignitates habent, ſeu adminiſtrationes a
principe, & ẽt oẽs qui de publico habẽt & percipiũt ſalaria,
quãuis forte nõ habeãt adminiſtrationes, ſeu dignitates.idẽ
credo de alijs, qui nõ percipiũt de publico:ſed habẽt officia,
per quæ cõpelluntur ſeruire quibuſlibet,ſicut aduocati,& no
tarij:vt l.prouidendũ, §.ſi quis vero.& ideo videretur quod
proxenetæ ciuitatũ,qui publicæ inſtituuntur, & publice ſer-
uiunt habeãt quaſi caſtrẽſe.& idẽ vr̃ de quibuſlibet officiali-
bus,qui cuilibet tenẽtur ſeruire:& compellũtur pro pecunia
de conſuetudine, vel de iure: vt ſeruientes curiæ, cum ratio
ad hoc ſe extendat. In contrariũ tñ vr̃ C. de ſilen.l.fi. de caſt.
pe.pala.l.1.in quibus vr̃ ſpeciale. Sed ibi loquitur de illis,qui
ſunt in ſeruitio hoſpitij principis, uel reipublicæ, & in illis
eſt bene ſpeciale,ego aũt loquor,de his qui deſtinati ſunt,ad
ſeruiendũ vniuerſæ reipublicæ, & cuilibet de populo,in qui-
bus eſt cõe vt quaſi caſtrenſia habeant. Quid ergo dices de of
ficialibus epiſcoporũ, comitũ, & baronũ?Et certe l.illa fi.de
inoff.teſta. vr̃ innuere quod tm̃ officiales principis habeant
quaſi ibi,cũ dicit a noſtra cõſequuntur manu &c.Sed ſatis po
teſt dici,ꝙ cum hodie de conſuetudine,quilibet inſtituat of-
ficiales ſuos, & de iure imperium ſeu iuriſditiones terrarum
ſunt diuiſæ,& ad diuerſos titulos trãſlatæ hæreditario, quod
oẽs tales habeãt quaſi caſtrẽſia, cũ ratio antiqua ad hoc ſe ex
tẽdat,vt hi videantur ſurrogati in locũ aliorũ:vt no.in l.fori.
3 in additione in ſimili.† Sed an quicquid acquirunt tales qui
quaſi caſtrenſia habere poſſunt,dicetur quaſi caſtrenſe?Vide
tur expeditum ꝙ non, niſi illud ꝙ ex officio acquiritur, vel
occaſione officij:vt l.fori.& d.l.fi.de inof.teſt.In contrarium
facit l.illa vnica.in fin.C.de caſt.pe.pal.vbi dicit parſimonia.
circa princ.item in fi.cũ dicit,& labore, vt dictũ eſt &c.& vr̃
expreſſum in clericis,C.de epiſ.& cler.authen.presbyteros.
quæ extracta eſt, de corpore fere de verbo ad verbũ, de ſan.
epiſ.§.presbyteros.vbi dicit,quocunque ti.Ad hoc pôt reſpõ
deri,quod non dicatur quaſi caſtrenſe,niſi illud, quod ex offi
cio, vel officij occaſione acquiſitum eſt, vt l.1.alle.ad inſtar
caſt.de quo ſ.dictum eſt,& de hoc ſatis probatur C.de ſilen.
l.fi.Nec ob d.l.1.C.de caſtr.pe.pal.quia debet intelligi ſecun
dum prædic.ll.cũ dicit proprio ſuo, labore ſuo,adhibito ſer-
uiendo principi, vel parſimonia.ſubaudi parcendo per ſerui
tiũ acquiſita.ſi ergo mercãdo acquirat,vel ei detur a noto,nõ
eſt quaſi caſtrẽſe, niſi ille notus eſſet collega,& ſimul eſſent.
4 iuxta l.cũ allegas,C.de caſtren.pecu.mil.li.12.†Quid ergo ſi
a eſſet aduocatus, a vel mercator?Dic inſpiciendum, vnde ac-
quiſiuit, ſi ſciri poſſit, alioqui recurritur ad coniecturas, ut
dicetur in ſimili.ꝟ.eod.§. & no.in ſimili in l. cum oportet.&
auth.presbyteros.Dic,ꝙ ſpeciale eſt in clericis, ſed an illa au
the.obtineat in coniugatis?non vr̃ per c.1.extra de cle.cõiu.
qđ eſt verum in eo qui priuilegium impetrat contra ius cõe.
Sed in eo quod eſt ius cõe, quia forte ex clero, vel occaſione
clericatus,acquiſiuit,videtur contra cum illud c.tollat priui
legium,iſtud aũt non vr̃ priuilegium,ſed ius cõe,ꝙ tales ha-
beant quaſi caſtrenſe peculiũ,cum quodammodo deſeruiant
reipublicæ Deo ſeruiendo, & orando pro populo. vnde per
iura antiqua habebant quaſi caſtrenſia ſaltem in rebus ex cle
ricatu acquiſitis:vt l.1.C.de ſac.ſan.ec.& l.cum leg.Sed quid
ſi acquiſiuerit non cõiugatus,& poſtea coniugetur, & ita nõ
gaudet priuilegio in ciuilibus, extra de cler. coniu. c. 1.lib.
6.nunquid remanet totum ante quæſitum quaſi caſtrenſe?ar
gu.ꝙ ſic.in l.fi.de inoffi.teſt.ver.ſed veterani.& cogita,ſi ve-
b lis ſuper hoc.In gl.large. b ibi, cũ opponit.de l.eo tempore.
in fi.illa lex obſtat ad hunc §.quia gl.dicit hic,vel occaſione
patris &c.ibi, cum dicit,qm̃ magis &c.ſed dic,ꝙ ibi nil con-
templatione bo.fi. poſſ.dabatur ſed propter rem quam puta
batur eũ poſſe dare, quam dare non poterat,vnde nil ei quæ
ritur, ſed hic cum occaſione patris datur, vel propter rem,
quæ vere ſua erat.In ea.gl.in fi. dic vt ibi in gl.In gl.quæ ha-
bet in aduentitjs,in fin.vide multos alios caſus.C.de bo.quæ
lib.auth.idem eſt.dic vt ibi. & ad alios potes addere alios, in
authen.de inceſt.nup.§. 1.de ſen.paſſ.l.fi.de iure do.l.vbi.de
fideiuſſ.l.quamuis,ff.ad Treb.l.Imperator. item ſi nuda pro-
prietas filio legatur,ff.de vſuca.l.ſi cui fundum.in gl.quid di
cemus.in fi.ſimilis eſt C. de bo.quæ lib.l.cum oportet.Et ca-
ue,quia gl.vr̃ implicare contrarietatem.Primo enim dicit,ꝙ
præſumitur ꝙ habuerit de bonis patris, & poſt dicit, ꝙ re-
5 currendum eſt ad coniecturas. Dic tñ ꝙ hæc eſt veritas † ꝙ
præſumitur de bonis patris habuiſſe, eadem ratione quia v-
xor, quia ita bene committeret furtum vxor ſicut filius ꝟ.de
oblig.quæ ex delic.§.hi aũt.& facit ad hoc,C.de colla.l.filię:
Sed bene admittitur probatio in contrarium.probabit aũt di
recto,ſi ponit, ꝙ fortuna, vel laboribus, vel alias acquiſiuit,
& ſi directo non ponit,probabit per coniecturas,quæ hic no
tantur.& alias videlicet an ſit induſtrioſus,vel non.Sed quid
ſi acquiſiuit de fructibus rerũ ſibi aſsignatarum pro alimen-
tis ſuis? Satis pôt dici, ꝙ videatur quæſitum de bonis patris,
ff.ad Treb.l.baliſta.Item,quid ſi de pecunia patris vſuras quę
ſiuit? Vr̃ ꝙ non quæratur patri, ff.de do.inter vi.& vxo.l.fin.
de ver.ſig.l.vſura.In gloſſ.ar.contra.in fi.Poteſt dici,ꝙ onus
cum emolumento pecuniario poteſt eſſe cauſa honoris, ſed
honor ſine emolumento non debet eſſe cauſa oneris, ff. de
leg. 1.l.ſi fundum,§.fi.cum l.ſeq.& ſeq.in prin.& §.fi.contin
git tñ quandoque, ꝙ honor eſt ſumptuoſus, ff.de mu.& ho.
l.honor munici, C.de conſu.l.nemini.Negari tamen non po
teſt, quin detrahatur honori,per rerum damna,per hunc §.
per quem poteſt argui ꝙ ille, qui plus expendit in feſto do-
ctoratus ſui, minus honoris habeat,habet tamen plus de va-
nitate.extra de mag.c.cum ſit in cle.& hoc,niſi potens eſſet,
cui eſt honor largiter expendere.l.nemini.ſ.alle.item oppo-
nit contra hæc verba, & ꝙ honoris &c.ff.de adop.l.per ado-
ptionem.ſed ibi loquitur de cogitatione extrinſeca,quæ non
diminuitur ex tranſlatione, ſed honor perſonæ videtur dimi
6 nui, & libertas.vt hic.†In glo.quam ſemper.in fi.hoc vr̃ mi-
rabile,quia pater emancipando, vr̃ plus iuris retinere in pe-
culio aduentitio, in quo minus iuris habet, cum proprietas
pertineat ad filium, quam in peculio profectitio, cuius pro-
prietas pertinet ad eundem patrem, ꝙ tñ emancipando do-
nare vr̃, ff.de dona.l.donationes, §.pater.ar.C.de pecu.eius
qui.li.me.l. 1.ſed hoc contingit propter legis prouiſionem,
quæ prouidit in peculio, ꝙ pater adimere non poterat. In
alio autem non fuit neceſſe prouidere,cum ipſe adimere poſ
ſit,& totum ex eius dependet uoluntate, vt patet d.§.pater,
ff.de liber.leg.l.poſt emancipationem.

a Adnot. Aduocatus. Add. Iaco. Rebuffi. in l.vnica. & quod ibi poſuit remiſſ. in apoſtil.ad eum.C.de caſtren.pecul.pala.lib.12.Bar.in l.fina.C.de inoffi.teſta.& Alex.ibi in addit.

b In gl.large. Ibi cum dicit.quocunque modo quæſiti intellige.i.licite.& tunc id quod tribueretur perſonæ propter laborem & induſtriam, cenſeretur aduentitium, & ipſius filij proprium:alias ex delicto, puta vſuris,nec patri quæritur,nec fratribus confertur, ſicut nec cætera aduentitia.vt l.fi.C.de col.ſecundum Ang.hic.

1 *Legatum ſeruo proprio nullum.*
2 *Legatum cœnobitæ quatenus valeat.*
3 *Abbatis & monachorum valida pactio.*

Item vobis. Super text. ibi aut promiſsione ſub ſim
plici, ſine iuterrogatione, vel ex donatione, ſine promiſ-
ſione

sione. de dona.l.donationes.§. perficiuntur. In glo. sic ff.in fi.in hoc est econtra: quia per se inuito.regulariter. hic autẽ quæritur: sed non incommutabiliter, quia refutare potest: vt ibi not.ff.de reg.iur.l. inuito, iunge supra de his qui sunt sui,vel alie.iur.§.quodcunq;. Item glo.scilicet ad suam.in fi. gl.supponit,quod valet, quo ad alimenta, & tamen in §.illo
2 dicit contra,quod non valet legatum † etiam quo ad alimenta,quando proprio seruo legatur,sed quando alieno,sic. Sed potes dicere,quod valet,vt per officium iudi. cõpellatur exhibere,secundum voluntatem testantis: vt l.seruos. ibi enim erant serui testatoris: & remanebunt in dominio hæredis,antequam templum esset extructũ.& hoc videtur dicere.§.ille.
2 Et ideo dicit, quod si aliquid † legetur vel donetur alicui religioso,qui non potest habere propriũ,pro vestiario, vel alia necessitate corporis,quod valeat saltem, quod possit officiũ iudicis implorare,per l.seruos.& quòd in tali casu possit esse in iudicio,quamuis alias non posset: & accedit, quod not. in
3 Spec.de denun.§.1.versi.priuata. † Item facit, quòd conuentio facta inter abbatem, & monacos, de certo modo viuendi vt de danda certa quantitate vini,panis,vel carnium, debeat per iudicis officium seruari. Et de hoc plene extra de reg.iu. c.non est obligatorium.lib.6.in nouella Ioan. And.

1 *Aditionem solennem quod ius & an curet.*
2 *Aditionis effectus.*
3 *Iuris & commoditatis discrimen.*

Sed si seruus. In glo.no.ibi,cum allegat rem ra. ha.l.pe. ff.de bo.poss.l.3.§.acquirere.quę autem sit ratio diuersitatis, not.C.qui ad bon.poss.l.1.quia aditio est de iure ciuili,secun
1 dum † quod curatur de patria potestate,sed de iure pretorio non curatur de patria potestate, ideo in bo.pos.quæ est de iure prætorio, solennitas iuris non attenditur: sed secundum hãc rationem ita parum deberet curari, de ratificatione,quæ tamen est necessaria: vt ibi patet. Præterea hæc ratio cessat restitutione hæreditatis seruo facienda. Quare dic quod per
2 aditionem † definit vacare hæreditas, & actiones directe acquiruntur: & ideo debet esse, & fieri certa, nec suspendi potest,nec sub incerto fieri,vt l.eum qui.§.fin.ff.de acqui. hær. quòd fieret,si sine iussu posset adire. quia si dominus non ratificaret,nihil esset actum.ff.ad Treb.l.qui ita.§.1.sed per bo. poss.& restitutionem ex causa fideicom.factam nõ acquiruntur,nisi vtiles actiones: vt patebit infra de fideicom.hære.§. restituta. Hæ autem vtiles possunt esse in suspenso,cum per bo. poss. seu restitutionem ius hæreditarium. quod inhæret ossibus: & per quod hæres fingitur vna persona cum defuncto non quæratur,nec fiat verus hæres.ideo ratificatio in his valet,ff.de bo.pos.l.2.vnde magna differentia est in iure †ip-
3 sius rei:& cõmodo seu vtilitate ipsius, & ideo vides ius vsufru.non posse cedi,& tamen cõmoditas eius potest cedi.ff.de vsufr.arboribus,§.vsufructuarius & ibi no. In ea.gl.in fi.imo nec consensu serui.infra in gl.& no.plenius in l.seruo inuito.

Non solum. In glo.scilicet iustè vide.ibi ff.de acqu.poss. l.quod seruus. In glo.etiam in fi.vide ff.de acquir. poss.l.1.§. item acquirimus,& quod ibi not.dic vt ibi. In glo. in rebus. in fi.ff.pro empt.l.2.§.Celsus: sed quare non dominium acquiritur ignoranti domino: vt §.item nobis.& nõ causa vsucapiendi,cum sit item iudicium de vtroq;.ff. de publi.l. sunt & aliæ §.fi.& l.eum qui de contrah.empt.l.clauibus. potest responderi per ea,quæ notantur in d.l.2.ff.pro solut.

1 *Iubere quando & ad quæ cogatur dominus.*
2 *L.seruus dotalis sensus.*
3 *Aditionis coactæ & spontaneæ discrimen.*
4 *Fructuarium non possidere qui accipiendum.*
5 *Præscribere qui nequeant.*
6 *Vasallus præscribit.*
7 *Vsucapionem qua parent.*
8 *Vsusfructuarius qui præscribat.*

De his autem. Super text.ibi, adijciatur iure dominij acquiritur, super text.bona fi.ibi, cum dicit, seruum scilicet alienum,& non loquitur de libero homine bona fide possessor ille vsucapi non potest,vt not. supra eo.in princ. In glos.

nisi contemplatione.in fi.sed adibit iussu domini qui fructuario restituet condi.sine causa,vt no.eod titul.l. si quis mihi. in prin.& si dominus iubere non vult,cogetur.vt ibi no.ff.de vsufru.l.si serui. Quidam autem vt Iac.de Ra.hoc improbãt,
1 vt d.l.si quis mihi,arbitrantes iniquum,quod † dominus cogatur iubere,& se per consequens oneribus hæreditarijs implicare,& creditoribus obligare,& maxime in hoc casu, quo non fieret translatio actionum per se.pro quibus ff. ad Treb. l.qui ita.§.etiam. sed dicunt quòd dominus debet cõsentire, & seruus debet fructuario iubente adire, vt l.liber homo.ff. de acquir.rer. do. verior videtur opinio glo. Nec obst. quod obijcitur,quod iniquum esset &c. hoc casu ipse dominus non videtur fieri hæres,cum tantum iubeat ad vtilitatem alterius ff. de reg.iur.l.non vult. Sed huic responsioni ob.ff.solu.mat.
2 l.seruus† dotalis. Sed posset dici,quòd ibi dicit,non quod iubendo obligetur,sed vt eius solicitudini consulatur,vel transferuntur omnes actiones in fructuarium, sicut in fideicom. vniuersalem, & dominus iubens nullum cõmodum consequitur,siue damnũ,ff.ad Treb.l.nam quod liquide.§. qui cõpulsus infra de fideicom.hæt.§.sed etiam. Et dic, quòd in dubio seruus videtur institui contemplatione fructuarij, si instituendo fiat mentio de eo.C.de iure delib.l.cũ aliquis. In gl. præter possessionem ibi.cum allegat.l.si eueniet. Sed an mihi quærat possessionem? Dic plene ff.de acqui.poss.l.1.§.sed nec per eum in tex.& in glo.iuncto quod no. in eo. titu.cum hæredes,§.item quæro. In ea.glo.ibi,cum dicit. item potest dici,hoc posset esse verũ.vbi iussus non interuenit quia tunc non videtur sibi velle acquirere in dubio: vt no.ff. de acquir. hære.l.qui aliena.§.1. Et potest distingui: quia aut adijt ne-
3 cessitatus,& nulli quærit,siue sciret†conditionem suam,siue ignoraret.ff.de acquir.re.do.l.liber homo.prope fi. Fallit C. de iure delib.l.cum aliquis. Aut spontaneus,& tunc aut habuit propositum sibi quærendi,& quærit sibi: sed domino restituit,si eius contemplatione fuit institutus: vt d.l.liber homo.aut non habuit propositum sibi quærendi,& tunc nulli. Aut dubitatur de proposito.tunc aut iussus præcessit, & non videtur habere propositum. Aut non, & videtur habuisse. & hoc si sciat conditionem snam, ista tamen fallunt in l.cũ aliquis. & hoc potes colligere,ex his,quæ hic notantur. & in l. liber homo de filio vide ff.de acquir.hær.l. huius.§. si qui. tamen multum immutatum est in filio in l. cum oportet.C. de bon.quæ lib. † In gl.scilicet ciuiliter. intellige ergo ll.quæ di-
4 cunt simpliciter,quod non possidet fructuarius,ff. de acqui. re.do.l.acquiritur.§.fin.de præca.l.certæ,§.is qui.ad exhib.l. Celsus,§.Iulianus. quorum leg.l.1.§. quid ergo. secundum hanc gl.quod verum est ciuiliter. sed naturaliter sic,secundũ ius vtendi,fruendi, quasi possideat ciuiliter & ita videtur notari ff.de vi & vi ar.l.1.§.deijcitur.ex qui.cau. ma.l. ait prætor.§.ei qui.& per hunc §.& per l.acquiritur,§.fi. consueuit dici, quod naturalis possessio non est apta: nec sufficiens ad causandam vsucapionem,seu præscr ptionem. & ad hoc quo-
5 tidie allegatur. Sed secundum doct. videtur† quòd emphy. vasalli,& coloni,ad non modicum tempus,non prescribunt, qui tantum possident naturaliter, vt consueuit dici ff. de acquir.poss.l.3.§. econtrario. & patet, quia vasallus æquiparatur fructuario,in feu.in quib.cau.feu.§.huius.qui tantũ possidet naturaliter: vt est dictum'. Et tamen constat de contra-
6 rio,† quòd vasallus præscribit in feu.si de feu.defun.conten. fue.c.vnico.§.si quis per 30.an.& patet in fundo vectigali.ff. de dam.infe.l.si finita.§.si de vectigalibus, ff.de publiciana.l. cum sponsus,§.in vectigalibus. Absurdum enim esset dicere quòd emphyteutæ & alij, qui soluunt pensionem ad perpetuum non præscriberent. Ad hoc potest dici,quod sunt nonnulli,qui simpliciter detinẽt rem, nihil pro suo in re ipsa sibi vendicantes,vt coloni ad modicam rem depositarij, vnde tales dicuntur naturaliter possidere,ff.communi d.l.communi d.§.neq; & tales nullo modo præscribunt: nec talis naturalis est apta ad vsucapionem,C.cõmunia de vsuc.l.1.§.neq; enim nec talibus datur vnde vi: vt d.§.deijcitur. Sed sunt quidam, qui aliquod ius vendicant sibi in re, ratione cuius eam tenent,& illud ius pro suo habent, & quasi possident perpetuo,vel ad vitam, vel ad tempus non modicum. & possessio

7 censetur habere † aliquid ciuilitatis, & ideo sufficiens est ad parandam vsucapionem, seu præscriptionem, secundum qualitatem iuris, quam possessor in ea se iactat habere: vnde vasallus & emphyteuta & vectigales, dicendo se tales, confitentur se non esse directos dominos rei: sed vtiles, vnde respectu dominij directi nihil præscribunt: nec contra ipsos dominos: nec contra alios. imo illo respectu natutaliter tantum, & nuda naturali possident: sed respectu vtilis dominij, vt tales (sicut se dicunt) bene præscribunt, & rem possident naturaliter, & illa naturalis habet tantum ciuilitatis, quòd parat, & causat præscriptionē, si ex qualitate iuris res ipsa præscribenda sit, & tuenda, & explicanda per manutenentem, & patet quod talis possessio habeat aliquid ciuilitatis, quia exiens retinet eam animo, sicut ciuilem, & ideo reuertenti datur interdictum vnde vi, vt patet ff. de vi & vi ar. l. 3. §. vnde vi. Sed secundum hanc doctrinam videtur, q vsufructuarius, qui possidet naturaliter rem prædictam naturaliter præscribat eam: quod est aperte falsum, imo nec ipse vsusfructus potest præ-
8 scribi: vt cōsueuit notari. C. de præscrit. lon. tem. l. fi. in fi. † Ad hoc dicas, quod vsusfructuarius non præscribit rem, non propter defectum possessionis: sed quia ad hoc non tendit. Etenim vsufr. nihil contendit: nec se iactat habere in proprietate rei vtile, vel directum de natura & qualitate vsufr. ideo nihil præscribit de proprietate, secus de supradictis: quoniam tenet tanquam dñium vtile rei. & hoc vult dicere tex. cū dicit: quia nō possidet. s. proprietatem rei pro suo. Et posset dici, q illud quod dixi supra de vsuca. §. quod aūt in fi. magnæ gl. non obtinet in his casibus: videlicet quod naturaliter possidens ita demū incipiat præscribere, cum absens desierit habere animum desinendi possidere: quia illud intelligitur de illa naturali, quæ nō est apta, nec habilis ad præscriptionem. Ista autem est apta, habilis, & sufficiens: vt supra dictum est.

1 *Seruus an & cui quærat.* 2.

Non solum. In glo. no. de tribus. in fin. quid ergo de libero homine? Vide plene ff. de acq. poss. l. 1. §. sed & per eum
1 eo. tit. l. cum hæredes, §. item quæro. vnde ex re, & opera † acquirit possessori bonę fidei, sicut seruus alienus bona fide possessus extra rem & operam, & sibijpsi, vel possessori, secundū intentionem quam habet: sed tunc non vt possessus: sed vt quilibet extraneus eod. tit. l. si me in vacuam. §. fin. Sed quid si
2 seruus alienus non possidetur a me: vult † tamen mihi quęrere? Videtur quod possit possessionem quærere mihi, & videtur notari eod. titu. l. Pomponius. §. si liber. & hæc faciunt, quod religiosus vnius monasterij possit acquirere possessionem alij, si hoc gerat in animo.

1 *Procurator domino ne quærat.*

1 Ex his. † In glo. ff. de acquir. pos. in fi. dic plenius a eo.
a titu. l. 1. §. per procuratorem. Vnde videtur distinguendum, an non habuit mandatū, an habuerit, & si habuerit, aut vterque gerebat in animo, mihi quæri, aut neuter, aut alter, & si alter, aut tradens, aut accipiens: & si accipiens, distingue inter dominium, & possessionē, vt potes colligere ex his, quæ ibi notantur, & ibi scripsi. Sed quid de seruitute prædiali, videtur idem, ff. de castren. pecu. l. ex castrensi. Contra ff. communia prædio. l. proprium.

a Adnotatio. Dic plenius. Quia hic est longa distinctio, an per procuratorem quæratur dominium, siue possessorium melius est remittere ad Ange. hic in glo. possessionem, vsque ad fi. ti.

De testamentis. *Rubrica.*

Hæc rubrica continuatur in text. supra tit. §. fin. Et not. quod diuersis modis rubricatur hæc materia. ff. C. & hic. hæc tamen plenior est, vt hic fit diuisio rubricæ, vt melius capiatur materia per iuuenes, & eodem modo fit in Codice.

1 *Antiqua cur discenda.*
2 *Testandi antiquus modus.*
3 *Emancipandi modus.*

Estamentum. In glo. ponit. ibi, quasi argute inuentum. sic alludit vocabulo. ff. de acquir. pos. l. 1. supra de dona. §. est & aliud. In ea. glo. ibi, & secundum hoc codicillos &c. non tamen ad veritatem est testamentū, C. de condi. l. fin. Et idem de quolibet legato, siue fideicom. dic plene ff. eo. l. 1. In fin. glo. opp. contra diffinitionem, & soluit d. l. 1. Item opp. quòd quamuis sit institutio non est testamentum, ff. de leg. 2. l. codicillis. §. fin. sed dic, quòd ibi non recipit, vt hæres directus, sed vt verus testamentarius, vel solennis: vt ibi no. In glo. vt C. in fin. dic quòd bonū est scire breuiter veteris iuris scientiam non onerosam non prolixam: sed si esset
1 prolixa † ad sciendum, non, & maxime si per eius scientiam introducamur ad perfectius sciendum nouum, vel ad melius iudicandum: quia forte ratio est correcta, sicut dicitur ff. de coniun. cum eman. in rubri. Et facit contra multos, qui non student, & iura antiqua, & correcta negligunt. In glo. 1. bo-
2 nis, in fi. dic ff. de verbo. signi. l. bissextus. † In glo. proprium. in fi. Imo secundum Iac. & Pe. & per æs libratum, seu æstimatum: quia testator emancipabat filios, & hæres institutus emebat bona a testatore pro modico, & erat ibi quidā q librabat, id est, æstimabat modice. & sic hęres detinebat & hoc fiebat vt hęres teneret firmius, quia fortior est causa non lucratiua, quam lucratiua, C. de iure deli. l. fi. §. licentia. de impo. lu. des. l. vnica. Vel dic, quòd quando pater habebat filios in potestate, debebat eos emancipare antequam testaretur, quia viuente patre, filij sunt quasi domini, vt l. in suis, ff. de li. & posth.
3 ideo, vt testator esset magis plene dominus, debebat † emancipare. modus autem emancipandi erat antiquitus per imaginariam venditionem, vt §. præterea. hic alle. & de ista imaginaria venditione, loquitur hic secundum ipsos. & secundum hoc glo. non bene exponit familiæ, id est hæreditatis. imo debet recipi proprie, secundum hunc intellectum, nihil ad nos. hoc scire non proficit. In glo. si non potest. in fi. imo si
a alius nominet, a & ipse approbet, sufficit, vt no. in l. iubemus C. de testa. & hoc verum, nisi in casu, quo non posset articulate loqui, vt ibi patet, quod est notabile, & vide in Spe. eod. tit. § in primis. ver. quid si is. num. 9. In glo. est autem tenor. in fi. sed illud correctum est, vt no. supra proxime.

a Adnotatio. Nominet. Imo sufficit quod interroganti, an velit talem esse hæredem, vel ita disponere, vt coram eo, & testibus legi notarius respondeat quod sic: vt per Ange. hic in 3. colum. in med. in ver. in glo. testium. l. an & quando valeat testamentum factum a balbutiente. vel penitus non loquente: qui solitus erat articulate loqui: vide per Are. hic, in fin. colum. ver. quid si fiat testamentum.

1 *Caracter.*
2 *Testamenta cur sigillanda.*
3 *Sigillis quibus non standum.* 4. 5. 12. *fallit.* 6. 7. 10.
8 *Sigillo vno an & quando stetur.*
9 *Sigillum authenticum.*
11 *Cap. cum a nobis. sensus.*
13 *Sigillantes spectandi.*
14 *Testamenti celandi forma.*

Possunt. In glo. scilicet habente in fin. Not. quod signum, & sigillū idem sunt. Nam quod antiquitus dicebatur signum, hodie nominatur sigillum, vt notatur in Spe. de proba. §. videndum, vers. 10. & videtur per hanc glo. quod possit sigillari aliquo signo, vel sigillo, nisi habeat characterem, vt
1 per dictum. §. signum. alleg. in glos. Sed quid vocas † characterem? Et certe tex. videtur dicere, quodcunq; suū, vel alienum. in §. signū autem. l. ad testium. ff. eo. vt si habeat imaginem illius, cuius est, vel arma, vel nomen, vel alium characterem quemcunq;, vel alterius imaginē cuiuscunq;. Sed ob. extra de fide instr. c. inter dilectos. vbi videtur expressum, quod habeat suspectum, quia nō habebat imaginē illius, cuius dicebatur, sed aliam proferre videbatur imaginē. Ad hoc potest dici, quod in materia, in qua sumus, sufficit signare sigillo, quod non habet proprium characterem signātis, & ratio est,
2 quia in his † sigillis, quæ apponuntur in testamentis, nō adhibetur fides plena. Sed solummodo apponuntur ad finem, quod testes ipsa recognoscāt, & ipsis recognitis, attestētur ff. quemadm-

quemad.testa.aper.l.si quis ex signatoribus. & videbis infrà eod.§.sed cum aliquis. Sed in contractibus, & in omnibus ca sibus,quibus fides adhibetur sigillo,tanquam authentico,est secus.ibi enim requiritur,ꝙ habeat characterem illius,cuius est sigillũ,& nomen,vt in contrario.Quid ergo dices de his, qui sigillant cũ lapidibus israeliticis, vbi sunt sculptæ,vel im pressæ imagines bestiarũ,vel diuersorũ characterũ?Satis po test † dici,ꝙ talibus sigillis non esset credendum. nisi lapides
3 essent impressi in auro, vel argento,in cuius circũferentia es set nomen sigillantis, per dictum c.& per c. 2.eo.ti.sigillum enim debet continere nomen sigillantis,C.de aquæduct.l.de cernimus.§.vniuersos.de metatis lib.12.l.1.ff.de auro & arg. leg.l.Quintus,§.si autem aurum.& hoc verum, nisi probare tur,ꝙ tali sigillo vteretur tanquam publico , & authentico, vbi erat persona authentica,vel si priuata,ꝙ vteretur eo cõ muniter, vbi agitur de fide facienda contra illum, cuius est, iuxta l.si procuratorẽ, ff.de procur.tunc.n.videretur suffice re: quia vsus multum in talibus attenditur,extra de appel.c. significauit,de fide instru.c.cum dilectus.facit ergo fidem si gillum, siue habeat propriũ characterẽ, siue alienum.Sed in hoc est differentia:quia vbi habet alienum,opus est,ꝙ probe tur quod tali vtitur apponens. Sed quid si litera hoc conti neat?Verbi gratia in litera sigillata scriptum est, Ego talis, tale signum,cum † tali charactere apposui,quo vtor,non vr̃
4 adhuc sufficere,quo ad fidem faciendam:nisi alias adminicu letur,vt dictũ est: quia quicũque scriptor posset hoc appone re,& alio sigillo:vt dictũ est sigillare,& esset aperta via frau dibus patenter.Sed quid si alieno sigillo sigillauit.& hoc ex primatur in litera? Videtur hic expressum, quod valeat lite
5 ra.Et faciat fidem.Sed potest dici contra:† quia nõ facit fidẽ: nisi probaretur per testes.quos apponi fecerit,& hoc dico ra tione,qua supra,quinimo posset dici,ꝙ quamuis probaretur, ꝙ fecisset apponi,ꝙ non faciat fidem nisi contra seipsum.nã ad hoc,quod scriptura sit authentica,& faciat fidem,requiri tur quod habeat formam:videlicet subscriptionis,& signũ ta bellionis:vel sigillũ authenticum:& quo ad hoc parificantur instrumentũ publicũ, & litera sigillata:vt patet d.c.1.de fide instr.sed instrumentũ de manu,vel signo alterius consignatũ non valeret:vt patet in authen. de tabel.§. nos autem. ergo sigillũ alienũ non facit fidem.vt §.signũ.suprà alleg.& iste §. ver.sed alieno, loquitur in alio casu quem prædixi.Imo plus credo,ꝙ quamuis credatur literæ sigillatæ, vel de consuetu dine, vel de iure,ꝙ non crederetur ipsi sigillifero:nisi osten datur litera sigillata,extra de probat.c.cum a nobis.C.de ar
6 bitr.l.ne in arbitris.Vel forte † posset dici,ꝙ si habens sigillũ authenticũ,faciat apponi aliud sigillũ authenticũ in absentia proprij,qđ facit fidem:secus si priuatũ:vt auth.de tabel.§.vt tamen,& facit quod scripsi de Attil.tu.§.nos autem.& sic po test intelligi extra de offic.ordi.c.2.lib.6. & vide ibi per Ar chi.quamuis posset dici, ꝙ ibi facit fidem in facto illorũ, qui faciunt apponi, quo casu, sine dubio facit fidem.Sed in facto
7 mere extraneo, posset esse vera opinio, quam prædixi. † Et not.ꝙ creditur sigillo , seu literæ sigillatæ.Super hoc tamen dic,ꝙ aut est puiuatũ:& tunc non creditur, nisi contra priua tum.C.de re.alie.l.2.de proba.l.instrumenta.ff.de procu.l.si procuratorem absentem,aut est authenticũ,& fuerũt opinio. Nonnulli dicunt,ꝙ vni nõ creditur,sed pluribus,& pro hoc Arch.extra de elect.c.vt circa.lib.6. Alij,ꝙ vni soli creditur, & de hoc in Spe.de proba.§.si.ver.10.Verius vr̃,ꝙ vni creda tur,dũ tñ sit authenticũ,quia iura,quæ de hoc loquũtur,non dicũt sigilla in plurali, sed sigillo in singulari,vt patet d.§. 2. extra de fide instr.de offi.ordi.ca.2.de sen.excõ.c.cũ medici
8 nalis.li.6.de prob.c.post cessionẽ.in antiquis. Sed † quid si li tera continet,ꝙ duo sigilla debeant apponi,& non fuerit ap positũ,nisi vnum,illud tamẽ est authenticũ,an faciat fidem? Non videtur ex quo contrahentes vtrunque apponi volue runt,ad hoc se quodammodo astringentes,extra de proba.c. licet.Sed dicas contra.C.de testa.l.testamentum.& in c.licet
9 astrinxerat se expresse, vt ibi notatur extra de rescr.c.2.†Sed quid vocas authenticum ? Satis potest dici,ꝙ sit authenticũ
a sigillum cuiuslibet ordinarij. ª Etenim acta facta coram ipsis faciunt fidem, sicut si coram tabellionibus in forma publica redacta essent, C.de sacrosanct.eccles.l.iubemus.§. his quo que iudicibus.de ma.vin.l.1.de pac.l. pacta nouissima.de te sta.l.omnium.& l.sancimus.Sed ob.extra de fide instrum.ca. cum dilectus.vbi videtur sigillum regis demum fidem face re,si consuetudo terre hoc habeat,innuendo,quòd non alias sed potest dici,quòd ibi loquitur de instrumentis,non de li teris sigillatis,vnde iudex ordinarius non posset creare tabel liones publicos,& tamen habet sigillũ authenticũ,vt præmi
10 si.Item† dic,quod sigillo cuiuslibet personæ creditur,in his quæ ad eius officium spectant, & ideo creditur sigillo exe quentis citationem , & cuiuslibet commissarij in negotio ei commisso, & cuiuslibet dñi ruralis, si asserant se emptorem inuestiuisse de rebus censualibus venditis, & ita notant doc. maxime Innoc.licet talia non ponant exempla. extra de fide instr.c.1.de proba.c.qm̃ contra falsam.Sed nunquid opus est subscriptione nominum testiũ in literis sigillatis,sicut in in strumentis publicis? Videtur expressum,quod sic,vt in ca.cũ a nobis.extra de testi.videtur contra.C.de dona.l.in donatio
11 nibus.si bene inspicias decretalem cũ † a nobis.parum facit, quia ibi non dicitur, quod non facit fidem,sed quod tale scri ptum non est tantæ authoritatis,quin duorum,vel trium bo norũ testiũ, debeat testimoniũ præualere , in his tamen sunt consuetudines patriarum potissimum attendendæ,vt c.cum dilectus.de fide instr.Sed posset dubitari, an literæ factæ sub sigillo faciant fidem,si non sint factæ, & requisitæ de consen su vtriusq; partis? Verbi gratia si petij literam mihi fieri sub sigillo,de aliquo verbo emisso, vel de aliqua obligatione,vel alio negotio,in quo vtraque pars non consentit,an debet fie ri,& an facta fidem faciat?de insttumento publico,non vide tur dubium,tamen idem de litera sigillata , & ita videtur te nere Inn.extra de fide instr.c.1.& in rub.pro quo.c. cum me dicinalis.de sent. excom.lib.6.de offi.ordi.c.2.Item no.quod
12 in fide facienda,& exhibenda sigillo sunt multum†attenden dæ personæ sigilliferorum, & illorum, ad quorum relationẽ sigillatur. Vnde si sint personæ faciles , & quæ indistincte si gnant,& sigillant, quæ adferuntur eis, non est adhibenda fi des omnino,vt ca.cum dilectus. de fide instr.& facit extra de iureiur.in c.Romani.in cle.ibi,cum dicit,magno sigillo &c. Vbi innuitur,quod magis creditur magno sigillo, quam mi
13 nori , quia diligentius obseruatur. Sed quid † si sigillum sit ignotũ,forte es in partibus alienis? Inn. videtur dicere,quod nõ facit fidem in arduis negotijs, nisi informetur super hoc, sed in modicis sic.Spe.non admittit tales opiniones, nisi pro ducens esset persona suspecta vide quod scripsi. C.de episco. & cle.l.si qua per calumniam.& quod not.extra de procu.c. 1.hæc de sigillo dixisse sufficiant.In gloss.hac ratione. in fin. horum opinio non videtur rationabilis, sed tamen hoc dice bant adhærendo textui.In gloss. etiam linteum. in fin. debes scire,quod nonnulli testantur,& nolũt quod quisquam sciat,
14 quod in testamento † continetur. vt l.hac consultissima.C. eod.Et est valde cautum propter duo.Primo , ne illi qui spe rant habere emolumentum ex testamento , prouocentur ad odium,si nullum emolumentum ibidem capiant,vel si exhæ redentur.Secundo , ne illi , quibus datur legatum, vel insti tuuntur, captent, vel procurent mortem testantis,ad finem, quod non mutet testamentum, vel vt citius capiant, quod se habituros sperant , sicut de quodam vicino meo fuisse dudũ factum,audiui,modus aũt iste testandi, traditur C.eod.l.hac consultissima. Dic tamen apertius. nam primo scribes testa mentum,per te, si velis quod nullus sciat , vel per secretariũ tuum , si magis velis , nam in hoc est correcta l. iubemus.C. eod.per authen.ibi positam.deinde vocabis testes,& dices in eorum præsentia , quòd hoc uis fore testamentum tuum , & rogabis quod sint tibi testes,& si per te & manu propria scri pseris , & hoc contineatur in schedula, non est opus. quod plus subscribas,sin autem oportet,quod subscribas,si scribere scis,si nescis, notarium adhibeas,qui subscribat,& in hoc cor rigitur l. hac consultissima, in parte,per leg.cum antiquitus. in fi.C.eod.& in parte stat,& post facies testes subscribere,in eodem tempore , & instanti, & poterit talis esse subscriptio, ubi per te subscribes, Ego talis uolo esse huiusmodi chartam testamentum meum,& sicut in ea est scriptum, testatus sum.

& subscriptio testium potest esse talis. ego talis vocatus, & rogatus in testem, ad testamentum talis, ꝙ hac schedula continetur, mea propria manu me subscripsi, & tali signo signaui. Et hoc satis patet in l. hac consultissima, & melius ff. eod. l. penul. Et fiet sic: quia recipies satis de pergameno: & in prima parte scribes totam ordinationem tuam: & plicabis in rotulo, & plicato rotulo remanebit tantum de pergameno, ꝙ possint fieri subscriptiones, & quando fuerint factæ publicabis totam chartam: & in quadro sicut plicantur bullæ Romanæ curiæ: & inuolues in panno seu lintheo: & illud lintheum suetur, ita large quod possint poni chordę ad latera, & de subtus, quæ transibunt per lintheum, & illis chordis pendebunt sigilla. & erit bonum, si ponuntur duo sigilla, ad quolibet latus & de subtus tria, si non habeas lintheum, ponas in rotulo totum, & recipe chordas, vel liceas de pergameno, quas perforato pergameno, figas per vltimam superficiem rotuli, & claudas cum sigillis, & sic de consuetudine clauduntur attestationes testium. Et quamuis iure non caueatur, bonum erit subscribere, diem & locum. de hoc not. Azo. in summa. sed non ita clare. vide ibi. Sed an debeat fieri mentio in subscriptione, vbi alieno sigillo sigillatur, non reperitur iure cautum tutum tamen erit, si fiat.

a Adnotatio Ordinarij. Vtrum autem sigillum episcopi, probet, vide do. Feli. in c. post cessionem nu. 3. 4. & 5. extra de proba.

1 *Testamentarij testes qui.* 6.
2 *Mulier quorum & an testis.* 4.
3 *Mulieris & minoris differentia.*
5 *Cœnobitæ an testes esse queant.*
7 *Infames testes ne sint.*

Testes autem. In glo. passiue, in fi. vult dicere gloss. ꝙ iste text. vult dicere, quod illi possunt esse testes, qui possunt
1 † facere testamentum, vt bona sit exceptio &c. sed certe hic nulla videtur exceptio: imo est additio diuersorum casuum: vt patet ex serie text. Item patet, quia aliqui sunt casus, qui concordant cum rubrica, quia impubes non dicitur facere testamentum: nec ipse dicit, & idem de furioso. Præterea non cures, an actiue, vel passiue recipiatur, de his tamen videbis plenius, ff. eod. l. cum lege. In gloss. in alijs. ibi, timor falsita-
a tis.ᵃ Est enim mulier † corruptibilis, & varia, vt not. dicto §.
2 mulier, Pro quo C. de inoffic. testa. l. filia in orbitate. & de institu. & substit. sub condi. fact. l. repræhendenda. Item quia varium, & mutabile semper profert. extra de verbo. signi. c. forus. §. fin. Sed ille §. videtur expresse contra glo. hanc, quia ibi videtur concludi expresse, quod mulier non possit esse testis, in aliquo negotio, glo. ibi dicit, quòd potest esse testis in ciuili, nisi in testamento: sed in criminali non, per dictum c. de iure canonico: sed de iure ciuili conceditur quod possit in criminali. Sed videtur quod etiam de iure ciuili possit repelli in criminali, quia si non potest esse testis in testamento propter grauitatem negotij: vt hic, multominus in causa criminali, vbi de grauiori negotio agitur. ff. de pęn. l. in seruorum. §. si. quia corpora &c. C. de sacrosanct. eccle. l. sancimus. la 1. Et hoc fortificat, quia nos videmus, quod pubes quicunque potest esse testis in testamento: & tamen in criminali non potest, nisi sit maior annis 20. ff. de testib. l. in testimonium. in fi. & enim in criminalibus probationes debent esse luce clariores. C. de proba. l. sciant. Satis posset dici, quod possit esse testis in criminalibus de iure ciuili, ff. de accusa. l. 2. de adul. l. si postulauerit. §. haberi, & tamen in testamento non potest esse testis, vt hic. Et est ratio, quia in testamento possunt bene alij pro voto haberi: & reperiri, & est in ipso testante, quos adhibeat, non sic in maleficio, vbi delinquens non vocat testes, quando delinquit, ideo ne probationum facultas augustetur,
3 mulier admittitur. Sed cur non ita pubes minor 20. ann. † admittitur in criminali, sicut mulier, & quare admittitur in testamento, melius quam mulier? Respondeo ad primum, quia minor non ita perfecte de vno negotio. & eius circunstantijs iudicat, sicut mulier perfectæ ætatis, vt ff. ex qui. cau. ma. l. si quis. 2. §. eadem. Ad secundum respondeo, quod mulier est vaga, & instabilis: vt supra dictum est in testamentis autem (vt plurimum) plures articuli continentur, quos sensus mulieris vagus & mutabilis, capere non possit faciliter, & si caperet faciliter narraret, quare non admittitur in testamento. Præterea, testificari in testamento est quoddam officium, & fere publicum. ff. de testib. l. curent. & ff. quemad. testa. aper. l. si quis ex signatoribus, quę officia mulieribus non bene conueniunt. ff. de regu. iur. l. fœminæ. & ex hoc se haberent consortijs hominum voluntarie iungere, quod non conuenit. C. de offi. diuer. iud. l. 1. extra de iudi. c. mulieres lib. 6. Quidam
4 vero canonistæ videntur velle quod mulier† possit esse testis in causa criminali, etiam de iure canonico. vide in Specu. de test. §. 1. versi. item quod est mulier. Sed an mulier possit esse testis in codicillis? glos. & doct. tenent ꝙ sic, vt d. c. mulieres. C. de codi. l. fi. not. Et ideo dicunt Iac. & Pet. ꝙ cũ hodie pauca fiant testamenta, seu institutiones hæredum, quod mulieres possint vocari ad testamentum ſm eos. Item no. quod est dare casum ciuilem in quo repellitur, vt in casu feudorum, in feud. quot testes sunt necess. ad proban. inuest. c. 1. In glos. quid. eo. in fin. Similis gl. est ff. de testa. l. 3. §. 1. doct. Ia. & Pe. dicunt quod quidam eorum dñi tenuerunt contra gl. nec est bonum ar. de l. notionem. §. 1. quia seruus erat discretus, sicut si liber esset. & ideo factus liber testificatur: non sic de pupillo. ar. ff. de ser. expor. l. si minor. Sed ipsi dicunt, ꝙ de his quæ vidit proximus pubertati pôt ferre testimoniũ, de his quæ vidit proximus infantiæ non. ff. ad Syll. l. excipiuntur. illa lex bene facit, & est de legibus quas gl. allegat in §. 1. s̄. alleg. Super tex. Neq; seruus, vide ff. eodē. l. qui testamentũ. §. seruus.
5 Quid de monachis, & alijs † religiosis præsertim mendicantibus, qui ad hoc libenter se ingerunt? Scis, quod gloss. tenet, quod religiosi possunt esse testes in iudicialibus. C. de testi. authen. si testis, quod est verum, cum licentia superioris sui, vt not. in Spec. de testib. §. 1. versic. item excipitur. sed in testamentis non bene: quia ex hoc secundo ingererent secularibus, & oporteret eos venire coram iudice, & se immiscere secularibus discreptationibus. C. eod. l. hac consultissima. Et hæc est vna de rationibus, quare mulier prohibetur esse testis in testamento, vt dixi supra proxime. Satis potest dici, quod possint esse testes cum licentia: alias non: & facit, quia possunt esse executores vltimæ voluntatis, extrà eod. ca. 1. in cle. multa ergo testamenta impugnare poteris, in quibus religiosi sunt testes inscripti, sine licentia. Quid de adscriptitijs? Dic, quòd illi possunt esse testes, cum testari possint, vt dixi. & no. s̄. de iure per. in princ. In gloss. qui nihil. in fin. sed quid si alterum habeat vitium a casu, & scit literas? Videtur, quod possit esse testis, cum testari possit. C. eod. l. discretis, & hæc sunt conuertibilia testari, & testificari, vt in fine huius. §. ff. e. l. cum l. Satis potest dici, ꝙ non possit esse testis, vt hic. etenim testis debet deponere verbo, quod mutus facere non potest. ff. quemadmod. testa. ape. l. cum ab initio. Item testes debent audire, ꝙ surdus facere non potest. ff. eo. l. hæredes palam. §. 1. Præterea, credo, quod testimonium quod redditur in scriptis sicut vidi qñque fieri non valet, vt not. in Spec. de teste. §. nunc tractandum. versic. quid de muto. etenim plurimum in excutienda veritate, vox ipsa &c. ff. de quest. l. de minore. & facit C. de testi. l. nullum, ibi, cum dicit, verborũ &c.

In gl. vel a lege. in fi. vide quod scripsi s̄. de cura. §. furiosi.
6 In gl. de crimine. in fi. per leges hic alle. vr̃ probari† ꝙ qui non pôt esse testis, non pôt testari: & econtra: vt bene patet in l. is cui, quod aperte falsum est. quia mulier non potest esse testis in testamento, & tamẽ potest testari. & econtrà filius nô pôt testari, & tamen potest esse testis infra. §. pater. vnde
b intellige hanc regulam, in eo qui propter improbitatesᵇ efficitur intestabilis. vt dictis legib. hic allegatis. in gl. etiam per dictas leges videtur, quod infamis infamia iuris non possit testari: cum repellatur a testimonio, ff. de testi. l. 3. §. in lege. & hæc videtur intentio gloss. in l. ob carmen. ff. de iniur. l. lex Cor. §. si quis li. sed in hoc obstat aperte. C. de secund. nupt. l. 1. vbi supponit. l. ꝙ mulier secundo nubens intra tempus luctus testatur. & tamen licet testetur eam infamen esse.
7 C. de incest. nup. l. si quis incesti. Potest dici quod† infamis potest testari, nisi in casu quo leges expresse dicunt eum intestabilem, sicut quando diffamatur ob carmen famosum

vt l.ob carmen.supra allega.ibi enim datur intelligi,qđ secus
esset,si propter aliam iniuriam damnaretur : quamuis ad ve-
ritatem scientia infamaret. Et sic intelligas C. de hære.auth.
credentes . & hoc vult dicere d.l.cum l.seq. quam sic intelli-
ge & restringe : & hoc apparet, quia relegati propter crimē
testantur,non distincto quod ob crimen damnati sint.ff.eo.l.
eius qui. §. sed relegati. supponendo quòd relegati propter
crimen famosum testentur, condemnati vero ad mortem nō
testantur,etiam hodie,vt d.l.si cui.& ibi.no. De bannitis po-
tes respondere per ea quæ scripsi supra quib.mo.ius pat. po.
sol.§.cum autem.Quid de excommunicatis?Inn.videtur vel
le,quod possint testari.extra de sen.excom.c.cum voluntate.
de dolo & contu.c.veritatis . Alij contra. vide per Archi.de
excep.c.pia.

a Adnotatio.Falsitatis.In testamento tamen militis, vel pagani facto inter liberos,vel ad pias causas.item in codicillis,& donatione causa mortis,potest esse testis,quod no.pro testamentis,in quibus hodie ponitur clausula codicillaris secundum Ang.

b Improbitates.Tales testes repelluntur,propter improbitatem , alias secus: vt hic,per Ang.quid autem in infamibus infamia iuris,relegatis,damnatis ad mortem,bannitis,excommunicatis,& cæcis an isti possunt esse testis in testamento? vide eundem.

1 *Testamentorum genera.2.& 3.*
3 *Testamenta,qui probentur.5.*
4 *Testamentum scriptum probare.*
6 *Serui testimonio an corruat testamentum.*
7 *Testis testamentarij officium.*
8 *§.Sed cum aliquis.explicari,& limitari.17.24.*
9 *Testamenta quibus scriptis non probentur.*
10 *Testamenta sigillo probari.*
11 *L. omnium sensus.*
12 *Solennia moribus non tolli.*
13 *Testamentum quot testibus probatur.15.*
14 *Testamentum quis probet.*
16 *§.Conditionem enucleari.*
18 *Seruum creditum liberum probare.fallit 19.20.*
21 *Notario negato, actum corruere.*
22 *Inhabilis gesta publica valere.fallit 23.*

Sed Cum aliquis. In glos. scilicet putatiua in fin. dic
ibi,quòd aut veritas patens est,& attenditur : aut occulta, &
tunc non,vel dic,ꝙ aut attendendo opin.fauor ampliatur,&
attenditur,vt hic & ibi,aut non,& tunc non. dic vt ibi. In
glo.quidam hoc intelligunt.vt hæc gl.quę est hic sit,varia il
li quæ est C.eo.l.1.de bo.pos.secundum tab. vnde vt intelli-
2 gas,debes præmittere, quod est quoddam † testamentum in
scriptis,quod fit cum solennitate contenta in hoc ti.& supra
proxi.§.& quoddam nuncupatiuum,de quo infra.§.fi. Et vt
bene videas, primo quæritur , quomodo scitur an quis velit
testari nuncupatiue , an in scriptis ? Dicunt antiqui doctor.
vt Io.de Bleuosco,quod apparet,si testator hoc dixerit, sicut
dr̄ in contractibus.C.fid.instr.l.contractus. vel si fecit sigilla
ri. & subscribi chartam clausam , vel apertam, vt scripsi su-
pra proxi.§.alias autem,quamuis fiat inde scriptura,non prę
sumitur ꝙ fiat,nisi ad memoriam,vel ad probandum, per d.
l.contractus . cū ibi no.Iac.aūt & Pet.dn̄t ⁊.§.fi.quod in du-
bio testamentum valet,vt in scriptis,& sine scriptis . non ꝙ
a † sint duo testamenta,sed vnum,quod valet,quasi cū scriptis:
& sine scriptis : sicut ex eodem contractu resultant duo vin-
cula,vt si mihi vendenti & interroganti promittas pretium,
quia oritur ex venditione,& stipulatione,secundum eos.Sed
contra hoc facit ff.de noua.l.cum enim, sed pro hoc facit de
act.emp.l.non est nouū . & ita hæres non habet eligere , sm
eos.Vel dic primam veram.Et est indubitatum,si non posset
valere vt testamentum in scriptis,quia non est præsumendū,
testatorē voluisse testari in scriptis,si ex hoc eius iudiciū pos
set impugnari.ff.de mili.testa.l.miles,extra de præb.c.nisi.&
3 facit.C.eo.l.in testamento.in fi.†Secundo quæritur,nunquid
scriptum testamentum,faciat fidem ? glo.hic vr̄ distinguere
testamentum in scriptis,a nuncupatiuo,vt primum probetur
per scripturam,sm non,nisi testes deponant.Contrarium vr̄
notari C.eo.l.1.vbi parificat vtrunq3.Ad hoc dicas, ꝙ qn̄ te-
stamentū fit in scriptura priuata coram priuatis,qn̄que in pu
blica,& in formā publicā redacta,& corā publica persona:vt
4 fit in priuata,& corā priuatis.Si quæratur † an illa scriptura
fidē faciat,vr̄ ꝙ sic per hunc §.quia cum seruus detectus,te-
stificari non possit, vt hic not.testamentū non posset proba-
ri,nisi illa scriptura faceret fidem, & tamē per hunc §.testa-
mento subuenitur,vt hic tenet Azo.Præterea pro hoc vide-
tur, quia talis charta dicitur authentica. ff. quemad.testam.
aper.l.fi.de secun.tab.l.1.§.sed si vnum gl.sentit contra in d.
l.1.vbi dicit ꝙ testamētum deficit probatione, nisi probetur
per scripturam redactā in formam publicam , vel per partis
5 cōfessionem.Dicas ꝙ testamentū in scriptis †probatur per il
lam chartā : & illi statur,hoc tamen addito, ꝙ testes debeāt
venire corā iudice,& sua sigilla recognoscere, & subscriptio
nes,& iudex in eadem charta,vel in alia, debet hoc referre ,
& discernere,an illa charta faciat fidem,vel alia, translatū sit
corā iudice & testibus.& hoc est quod vult dicere.C.eo.l.pu
blicati.alias aūt illa charta fidem non faceret,imo si alter te-
stium esset mortuus,ante recognitionē.deficeret testamentū
probatione.& hoc volunt dicere iura.ff.quemad.test.aper.l.
cum ab initio.& l.si quis.in fi.& no. C. quemad.test.ape. per
l.2.nisi probaretur per cōfessionem, vel per scripturā.C.eo.
l.1.sed in hoc obst.iste.§.& C.eo.l.1. quia certū est ꝙ seruus
non admittitur ad testimonium.ff.eo.l.qui testamento.§. ser
uus.si ergo alter de testibus , detectus sit seruus , quomodo
6 † veniet pro recognoscendo signo,& subscriptione, tunc suū
videatur ferre testimonium , & tempus testamenti est inspi-
ciendum,ff.de test.l.3.§.l.Iulia.de verb.sig.l.notionem. §.1.
Timore huius oppositionis gloss.sic variauit, vt dictum est .
Ad hoc dicūt quidam quòd si tp̄e testamenti,& tp̄e recogni
tionis sigillorum credebatur liber,ꝙ testamentū valet, & sic
potest intelligi iste §. pro quo facit l. Barbarius, ff. de offic.
præt. & sic supponunt ꝙ conditio eius est detecta tempore
quo testamētum aperitur,qđ non valeret, & ita intelligebat
quidam doctor meus.Sed hoc vr̄ contra mentē huius §.& ff.
eo.l.ad testium.§.1.vbi dr̄ ꝙ inspicitur conditio. cum testa-
mentum fiebat,non tempus mortis:& multominus, tempus
quod post mortem cōcurrit, vnde vr̄ melius dicendum testa
mentum valere , dato ꝙ status sit detectus ante aperturam .
Nec obst.contrarium,quia hoc est speciale,propter fauorem
testamenti.& hoc dicit iste tex.subuenire se ex sua liberalita-
te testamētis de iure speciali contra iuris communis rigorē .
Et in hoc est liberalitas,& subuentio innuendo ꝙ de iure cōi
secus esset.Vnde non habeas hic in tex.libertate.sicut gl.ha-
buit,& male, sed liberalitate . nam si habes libertate non est
propria , nec bona sententia, & hoc etiam apparet C.eo.l.1.
ibi cum dicit,in hac causa.quasi dicat non in alijs.Et est ratio
quare specialiter sic statuitur hic fauore testamētorum, quæ
emendari seu retractari non possunt post exitum.Item iusta
ignorantia,quia ab omnibus credebatur talis . Item quia nil
contra tertium deponit,sed pro testamento,nisi in casu, quo
instituit talem,qui non esset successurus ab intestato,nā tunc
deponeret contra tertium:sed leges nō respiciunt ad ea,quæ
raro accidunt , &c. Item nec illi tertio erat ius quæsitum
iure speciali : vel dic,ꝙ non sit speciale : vt infra dicam in fi.
huius notæ . Et hæc procedunt in testamento in scriptis: de
quo loquitur is titulus,vsque in §.fi.Quid si fuerit adhibitus
in nuncupatiuo : an sit locus huic §.glo.tenet hic quod non,
contrarium tenet C.eo.l.1.pro hac glo.videtur quia in testa
7 mento in scriptis , † testes nihil habent facere,nisi recogno-
scere sigilla,& subscriptiones. nec de necessitate habēt depo
nere de substantia testamenti,vnde vr̄ nudum factum,seu mi
nisterium : sed in testamento nuncupatiuo oportet ꝙ depo-
nant de substantia testamenti.infra §.fi.ideo videtur aliud,&
quòd magis eorum conditio indaganda sit. Et hanc sn̄iam te
8 net Iac.& Pet.infra §.fin. † Potest dici, quòd possit loqui in
nuncupatiuo , cum omnes prædictæ rationes concurrant ,
quamuis ad veritatem,hi tex.omnes loquantur in testamen-
to in scriptis : quia dicunt,cum signaretur , vel signabatur :
sed si bene cogites tantum periculum est seruum admittere
in testamento in scriptis , sicut in testamento nuncupatiuo :
ideo semper sequendo fauorem,potes idem dicere . hæc au-
tem procedunt vbi testamentum fit in scriptura priuata .
Quid si fiat in publica? certe habet locū iste §. multomagis .
Sed an scriptura publica , & in formam publicam redacta ,
pro-

probet testamentum, absque alia depositione testium, vel recognitione sigillorum? Fuerunt opi. Io. An. dicit quòd sic. & hanc opin. approbat consuetudo: Et istud est ꝙ gl. vult hic dicere. Azo. tenuit contra: vt no. plene C. de fideicom. l. fin. tñ opi. Azo. videtur verior de iure secundum gl. & doct. & iuxta tacta hic. Vt autem bene intelligas, pone quòd instrumentum dicit, quòd talis sic testatus fuit: & præsentibus talibus testibus. Si quæras † an talis scriptura fidem faciat, & valeat

9 vt testamentum in scriptis? certum est, quòd non, quia non facit mentionem ꝙ solẽnitas iuris fuerit adhibita, vt de sigillis & subscriptionibus testium, sed quõ procedit in casu, quo instrumentum facit mentionem de hoc videlicet ꝙ talis sic fuit testatus: in præsentia talium, qui subscripserunt, & sigilla sua apposuerunt videlicet talis, tale, & talis, tale. Et pone ꝙ de facto fuerunt apposita, & subscriptio facta, & non vř de hoc dubium quia de iure requiritur solennitas in testamẽto in scriptis, quod testes recognoscãt sigilla, & subscriptiones, vt supra dictum est alias ad quid opponerentur? vnde lex sic voluit prouidere: & in tanto numero, & tali modo ne quid falsitatis. &c. C. de fideic. l. fi. ideo non videtur, quod talis scriptura probet testamẽtum in scriptis: imo nec nuncupatiuũ, quia & ibi oportet quod testes deponant de substantia testamenti coram iudice, nec sufficeret fieri coram notario simpli

10 ci. C. eo. l. testamenta omnia. † Quid ergo dices de testamentis, quæ transeunt sub sigillis authenticis, ad relationem adiutorum sigilli, vel sigilliferi? Certe creditur de consuetudine, & posset probari de iure: quia de stylo iudex committit talibus auditorib. vices suas, super potestate audiendi, & in actis redigendi contractus, & vltimas volũtates. Sed si constat qđ iudex esset præsens, & in actis redigeret, nõ oporteret aliam publicationem fieri, vt C. eo. l. omnium. ergo nec in pręsenti proposito. Notarius vero publicus habet officium a lege, seu intitulatum, ex quo creatus est: nec vtitur vice iudicis cuiusquam. secus ergo de iure, in litera sigillata: & secus in litera redacta in formam publicam per notarium, quamuis ad veritatem tantũ, vel maius periculũ falsitatis possit esse in simplici auditore, sicut in notario. Vnde in hoc multũ atten

11 derem conditionem personæ vt dixi supra §. possunt. † Vel dic, ꝙ lex omniũ loquitur, qñ iudex in propria persona fuit præsens, nec potest committere, vt l. testamenta. C. eo. tit. ibi, nec vsquam permittatur. Item dic quod hæ solennitates

12 † pñt toli consuetudine. vt no. in Spe. de instr. edi. §. compendiose. ver. sed præmissæ. Caue tamen, qđ q̃uis credatur de cõsuetudine, literis sigillatis in patria consuetudinaria: nihilominus consuetudo non tollit: quin debeant in testamentis septem testes apponi. Et credo, quod si stetur in scriptis, qđ tota solennitas subscriptionum, & sigillorum, debeat seruari: & vix posset consuetudo in tali casu probari ad contrarium. Et hæc indubitate procedunt, qđ litera non facit fidem: nisi septem testes deponant: vbi quæritur de viribus testamenti, & voluntate testantis: sed si dubitetur de solennitate dicunt Azo. & G. quod sufficiunt duo testes: vt no. in d. l. 2. de bo. pos. secundum tab. & per consequens videretur, quod sufficeret instrumentũ quod vicem duorũ testium obtinet: vt l. in exercendis, C. de fide instru. vbi consueuit notari: sed illa opinio reprobatur, ibi in glo. & per doct. Vnde videntur septem testes requiri, & eorum depositiones, per modum supra tactum siue de voluntate, siue de solennitate fit quæstio. Sed vbi esset quæstio, an factum esset testamentum, tunc suffice-

13 rent duo: vt ibi not. † Quid ergo dices, episcopi in aliquibus locis, & in alijs, collegia vendicant sibi bona clericorum intestatorum de consuetudine, sicut Aureliæ fit. Pone ergo, quod bona alicuius clerici petuntur tanquam intestati, excipitur quod testatus fuit, per quod testes probabitur huiusmodi exceptio? Satis potest dici, quod per duos, per d. gloss. & etiam per alios testes, quam per illos qui fuerunt per testatorem ad testamentnm vocati: quia quæritur tantum, an

14 testamentum factum sit. † Sed quid, si replicetur quòd fuit minus solenne: & ideo præsupponit intestatus. infra de hæred. quæ ab intest. versic. aut non iure. circa prin. tunc videtur quòd posterior quadruplicans, debeat probare solenne, per septem testes, quia ibi quæritur de solennitate, in qua septem sunt necessarij, per d. glos. quamuis probabiliter posset dici ꝙ ex quo reus probauit testamentum factum, quod dicenti minus solenne, incumbat probatio, sicut dicimus in simili, si dicam te excommunicatum, quia non soluisti intra tẽpus, incumbit mihi onus probandi, vt not. Iac. extra de accus. c. super his. & glo. iuris ciuilis videtur concordare. C. de cond. ob turp. cau. l. 1. Item dic, quòd pręmissa procedũt vbi est quæstio de substantialibus testamenti, quia si sit quæstio de aliqua declaratione facta post testamentum, sufficiunt duo testes, vt ff. de sta. l. hæredes palam. §. sed si quid post factum testamẽtum & iunge ff. de leg. 2. l. cum proponebatur. Hæc quæ dixi, quod instrumentum non probat testamentũ, procedunt de iure ciuili. Sed quid de iure canonico? videtur

15 contra, † quia de iure canonico sufficiunt duo testes, saltem in legatis ad pias causas, vt omnium opiniones includam, extra de test. c. cum essent. & c. relatum, & sic cum instrumentũ obtineat vicem duorum testium, vt supra dictum est, videtur quòd probet in foro ecclesiastico, & idem videtur in foro seculari, in patria in qua duo testes sufficiunt de consuetudine. In his autem est multum consuetudo attendenda. extra de fide instr. c. cum dilect. C. eo. l. si non speciali. Inspicitur ergo in testamenris conditio testantis, quam habebat tempore testamenti, quantum ad notam seruilem. Sed quid in alijs notis, vt quia infamis, vel alia nota notatus, quod testificare nõ

16 posset? Videtur idẽ, cum sit in eadem ratio. † Pręterea §. conditionem, ff. eo. l. ad testium, loquitur generaliter, non distinguendo, nec specificando notam seruilem ab alia. & ideo si adhiberetur mulier, quæ crederetur vir: quia forte erat in habitu virili, vel minor 14. annis. qui crederetur maior, videretur valere testamentum per hunc §. Est ergo hoc speciale in testamento, quia in alijs inspicitur conditio, quam habet testis tempore quo recipitur, vt supra dixi. Sed quid, si tempore receptionis non poterat reprobari, sed tempore depositionis potest? Videretur qđ non possit reprobari, quia tempus receptionis inspicitur, vt l. 3. §. lege Iulia. ff. de testi. & illo tẽpore est facienda protestatio, de dicendo. extra de test. c. præsentata. C. eo. l. si quis testibus. In contrarium facit, quia tales ideo repelluntur, quia præsumuntur propter vtilitatem, cito a veritate deuiare, vt d. l. 3. §. 1. & sic etiam tempus, quo deponunt est aduertendum, quia tunc agitur de veritate, sciẽda, & extorquenda, & in hoc posset esse læsio, non in alio tẽpore. & hæc est veritas. & hoc tenet Spec. in tit. de test. §. 1. ver. quid si testes. & versi. itẽ opponitur quod est criminosus. Sed quid si seruus, vel infamis fuerit adhibitus testis in instrumento publico? non videtur idem quod in testamento, cum sit speciale in testamento, vt dixi Spe. vř tenere idem, dicit tñ quod si instrumentum vertitur in dubium, quod non potest verificari per tales testes: vt in Spe. de fide instr. §. postremo ver. quid si testis. & facit quod no. extra de transa. ca. ex literis. per Inn. de hoc vide plene, extra de reg. iur. c. factũ legitime. lib. 6. in nouel. Io. An. Vel posset dici, quod in omni casu, & actu, in quo propter solennitatem, plures testes,

17 quam duo requiruntur † iste §. obtineat, & quod statur depositioni illius, qui nunc repelli põt, vna cũ depositionibus aliorum, & sic intellige in feud. an re. de test. qui pat. esse desi. c. 1. etenim lex voluit qđ introductio solennitatis esset iusta causa destruendi actum, vt est iusta ignorantia, vt hic, & sic iste §. non continet specialitatem, quo ad actus solennes, sed

18 quo ad alios sic. † In gl. no. errorem. in fi. hæc gloss. supponit qđ is tex. intendit loqui de consensu omnium de populo. & hoc apparet per ea q̃ alleg. Sed quid si probetur aliquos de populo scire conditionẽ testis: aliquos non? Videretur sufficere probari qđ maior pars credat liberũ: quia in popularibus talibus, minor pars cedit maiori. ff. ad mu. l. qđ maior. de re. iu. l. aliud. §. refertur. & hoc vř sentire Spe. in ti. de teste. §. 1. vers. item quod est seruus. Sed obst. is tex. quia dicit omniũ. sed maior pars reputatur oẽs per prædicta. & facit. ff. ad Mace. l. si quis patrem. ibi cũ dicit, pleriq;. de ædil. edi. l. quis fu-

19 gitiuus. l. apud Celsum. Sed quid si credebatur cõiter † liber testator tñ sciebat vel credebat eũ seruũ, vel aliqui de testibus? Vř quod scientia testatoris debeat ei nocere, quia est qd ei imputari posit, cur alios testes nõ vocauit, ex quo sciebat.

& cessat

& cessat ratio ignorantiæ, quæ s̃.allegata est.& facit ff.de ac
quir.hær.l.cũ quidam.§.quod dicitur. qui.ad lib.procla.non
20 licet.l.fi.§.fi. † Sed quid si testator, & cõmunis opinio, cre-
debant eum liberum: quidam tamen de contestibus,sciebant
seruum? Videtur ꝙ nocet. quia cõtestes sunt de membris so-
lenitatis actus:& sic eorum scientia videtur nocere,sicut re-
uocatio procuratoris:mandato:scientia iudicis nocet,quãuis
pars ignoret reuocationẽ.C.de satisd.l.vnica.§.1. & consue-
uit dici, & notari extra de procu.c. mandato:sed põt dici cõ
tra.& hæc solennitas huius actus, non tñ dependet a conte-
ste:sicut iudicium a iudice. Et ideo cum lex aduertat iustam
ignorantiam,& cõem opinionem: sufficit in hoc casu publi-
cus error,& ignorantia testantis.Et idẽ crederem, si oẽs con
testes crederent, seu scirent ipsum seruum , dum tñ testator
crederet contrarium, & maior pars populi, per prædicta.Et
iste §.facit ad multa.Primo ad illud: si instrumentũ profera-
21 tur, † & negetur conficientem fuisse tabellionem: an suffi-
ciat probari,ꝙ pro tali publice haberetur? de quo per Dyn.
ff.decur.l.Herennius,vbi videtur tenere , ꝙ non sufficit pro
quo.ff.de reb. eo.l.qui neque de eo qui pro tut.vel.cur.neg.
gest.l.si is qui.C.si a non competẽ.iud.l.fin. & facit l.Barba-
rius.de offi.præt. quia ibi habuit titulũ,& sic supponit quod
si non habuisset,non obtineret l.illa.Inn.videtur tenere con
trarium,extra de fide instr.ca.1.& Spec.in tit. de proba.§.1.
Concedunt tñ ꝙ si ipse tabellio viueret,& se tabellionem di
ceret tunc non crederetur ei, nisi doceret.vt ibi no.pro qui-
bus facit ff.qui & a quib.l.competit.prout iacet C. de sent.&
interl.omn.iud.l.2.de fideicõm.lib.l.2.ff.de ma.test.l.cum ex
falsis.de iurepat.l.pen.§.fin.Sed si bene aduertas, in l.Barba-
rius non attenditur tñ titulus , quantum vtilitas publica: &
ꝙ pro tali publicè habebatur. Vnde potest dici ꝙ in officijs
22 publicis authoritate † & vtilitate, gesta iudicialia,& alia sta
tum reipub.concernentia,etiam per non capacem officij,dũ
tñ publice pro tali haberetur, valent : nec oportet doceri de
intitulatione, ex quo pro tali publice habebatur:per iura ad
hanc partem allegata, imò plus, quod si sibi aliqua nota op-
ponetur,ipso existẽte in officio,veluti infamia,vel excõmu-
nicatio, vel factum ex quo esset ipso iure priuatus, quod ni-
hilominus acta per ipsum valent, nec talis oppositio esset ad
mittenda,siue opponatur post actum,siue ante.& hoc vide-
tur notare Inn.extra de offi.deleg.c.cum super.& hoc in or-
dinario.secus in delegato: vt ibi not.& not.Io. Andr. magis
plene extra de reg.iur.ca.mora.in nouel.lib.6.In alijs autem
quæ non concernunt statum reipub. forte quia contraxerũt,
vel receperunt fructus, vel solutiones debitorum, ad digni-
tatem pertinentium. Satis posset dici quod si fuerint intitu-
lati,& appareat,ꝙ etiam facta per ipsos teneant: dumtamen
haberent bonam fidem: & sic potes intelligere quæ. Inno.&
Hostien.no.extra de restitu.spol.ca. in literis de causa pos.c.
cũ olim. Et hæc indubitate procedũt in his quæ possent per
tinere ad eos , si essent vere & legitime intitulati : sicut fru-
ctus,& ius presentãdi. extra de iurepatro.c.cõsultationibus.
& c.ex literis , & in illis administratoribus, qui faciunt fru-
ctus suos, sicut administratores ecclesiarum : secus dicerẽ in
alijs qui non faciunt fructus suos: sicut tutores.& sic intelli-
ge l.qui neque & l.si is s̃.allegatam.ff.de sol.l.debitores.& l.
23 filiæ.Item & in dictis † administratoribus dicerem. secus in
his, quæ tangunt proprietatem rei, per l.qui neq; nisi in li-
bertate,in qua est speciale per l.alleg.nec credo additionem,
quæ est in l.competit.esse veram.Sed quid , si tali seruo esset
mota quæstio status,testator tñ, & populus nihilominus cre
debant liberum : nunquid obtinet iste §? Videtur , quod sic:
quia propter hoc ab officio non remoueretur.ff.de sol.l.Cas
sius.§.1. videtur distingui an de possessione libertatis , pro-
uocetur in seruitutẽ , vel econtra.C.de ord.cog.l.fi.& l.cum
status.ff. de lib.cau.l. ordinata. Item videretur dicendum ꝙ
deponeret ex euẽtu.C.de test.auth.si testis quod videtur ve-
rius.& hoc satis apparet hic in fi. nõ enim est iusta ignoran-
tia,vbi status quæstio esset mota,vt hic patet.& hoc si testa-
tor sciuit.Quid si testator ignorauit motam , & populus il-
lius loci:quia forte alibi erat mota, vel secretè ? Dic ꝙ habet
24 locum ratio huius §. Sed quid † si appareat omnes testes
fuisse seruos:nũquid obtinet iste §? Non videtur cum hic di
cat:sed cum aliquis,quasi diceret.secus si omnes.sed ff.de te-
sta.l.ad testium.§.1.C. de test.l.1. videtur loqui generaliter
de omnibus.quod potest concedi.arg.l. Barbarius.s̃.alleg.

1 *Testes domestici an adhibendi.*

a PATER a † Ratio dubitandi fuit in hoc §. quia suspicio
1 videri poterat, ꝙ plures de eadem domo cõferrent inter se,
& præmeditatos,& forte falso compositos sermones profer-
rent.ff.de testi.l.3.§.tu magis. sed hoc non obstante, nihilo-
minus admittuntur: quia nõ sequitur quod si sic fieri possit,
quod propter hoc fiat : quid ergo si se adinuicem instruxe-
rint testes,nunquid valet testimonium?Spec.videtur dicere
quod non,in titu.de test.§.1.versi.item opponitur. sed illud
potest intelligi:cum pars eos instruxit.

a Adnotatio. Pater.Si vis plene scire, an pater sit idoneus testis pro filio : &
econtra.vide hic per Aret.in 1.col.post prin.in versic.in gl.alieno.Item vide
hic per ordinem Ange.quid in matre:quid in subdito regis:quid in sacro.quid
de tutore:quid de proxeneta: quid in procuratore. vide per ordinem hic An-
ge.vsque ad finem.§.

1 *Pater an filio testis.*
2 *Talliabiles testes ne sint.*
3 *Actus scriptor an recte testis.*
4 *Seruitorum quis, an non testis.*

IN testibus.In tex.super verbo, Qui in potestate. in text.
Quid si sit emancipatus? Non videtur idem,vt hic a contra-
rio sensu.& facit ff.ad leg.Fal.l. si pater.gl. tenent.contra C.
de testi. l. parentes. nam affectio per emancipationem non
tollitur.In gl.aliud si ante.in fi.quę sit ratio,ibi nota,quia an
te missionem etiam cum nullo teste valeret,sed illa ratio nõ
est vera, vt ff.de mi.test l.Lucius.est ergo ratio.quia ante re-
missionem,quinque testes sufficiunt sine solennitate,ẽt non
rogati.C.eo.l.milites,ff.de mil.test.l.1.Itẽ dic,quod quæ di-
cuntur in hoc §. obtinent indistinctè , siue recipiant vtilita-
1 tem, siue non, quia nec pater † filio , nec filius patri possunt
esse testes,in testamentis, in alijs negotijs,pater nullo modo
filio,nec mater,nisi in casibus, quos scripsi.C.eo.l.parentes.
sed filius potest patri, si nihil filio acquiratur.ff.eo.qui testa-
mento.§.quæ aũt.dic ibi plene.In gl.idem & in alijs ibi cum
allegat.l.pridem intellige quod hic dicitur de colonis condi
2 tionatis in persona, non de simplici colono.Quid ergo † di-
ces de hominibus ? Et certe si sint de corpore vel talliabiles
ad voluntatem, & videtur idem, quia imperari eis potest.ff.
de testib.l.testis idoneus: & de alijs hominibus, non videtur
idẽ,nec de subiectis ratione iurisditionis. quicquid ibi notetur
illos credo posse testificari extra de offic.delega.c.causam.2.
cum notatis.nisi essent tales, qui non auderent aliquid domi
no displicens astruere,attentis austeritate domini, & eorum
paupertate, & impotentia, vt scripsi.C.eod.l.2.hic alleg. In
ea. ibi cum allegat.§.item cum his pro hoc facit C.de re mi.
l.quicunque sed contra facit ff.de fal.l.vxori.in princip.iun-
cta l.Domitius.ff.eod.sed hæc verior. secundum Dyn.& ta-
3 lis potest † ascribere qui non potest esse testis.eo.tit.l.impu-
berem. §.1. & idem videtur in quolibet alio negotio , quod
non admittantur, nisi pars hoc requirat , tunc enim debent
admitti,& cogi secũdum Spe.de teste.§.1.vers.quid si aduer
sarius.In ea glo.in fi.hanc glo.sequitur Dyn. in d.l.qui testa-
mento.§.1.Docto.tamen iuris canonici. videntur in hoc va-
rij, quia Inno.videtur velle quod seruitores admittantur in
testimonium, nisi sint in potestate , vt videtur notari , extra
de test.ca.in literis, eo.tit.& c.cum nuntius.Alij dicunt con-
tra,quod non admittuntur,vt no.in Spe.eo.ti.§.1. vers.item
quod est domesticus, quod gloss.iuris ciuilis sequitur. hic &
d.l.2.de testi. & consuetudo approbat. Hoc tamen intellige
4 † de seruitore commensali. nam si non esset commensalis,
crederem contra sicut de illis,qui testes recipiunt, stando in
domibus suis, non in expensis domini , ad hoc facit extra de
verbor.signifi.cap.fin.de priuil.ca.licet.lib.6.do.Iac.& Petr.
qui parum loquuti sunt in hoc ti.dicunt quod dominus eo-
rum dabat consilium , quod si quis vult probare per serui-
tores tales,vel familiã, quod det eis licentiã,& tunc poterũt
testificari

testificari:quia tẽpus quo producuntur, & deponunt inspici
tur.ff.de test.l.3.§.1.nec facit dolum dominus, quia parat si
bi probationes: sed dicunt ipsum dicere ꝙ si posset contesta
ri,ꝙ esset data illi licentia,sub spe lato testimonio reuerten-
di,ꝙ non admitteretur in testem.ff.ad leg.iul.de adul.l.si po
stulauerit.§.iubet. quod ipsi sequuntur. & facit pro eis ff.de
ædil.edi.l.quis sit fugitiuus.circa prin. de rit.nup.l.plurimi.
de do.inter vi.& vxo.l.vir vxori. sed nunquid familiares seu
seruitores possunt esse testes filio, vel illi filij patri? Videtur
ꝙ sic : quia non prohibentur.ff. de test.l.ex eo . Forte potest
dici eos suspectos: & videtur notari in simili extra de offi.de
leg.c.insinuante.per Inn.& gl. & hoc indubitatè verum,vbi
in simul morarentur. & videtur notari in ca. in literis.extra
de testi.per Inno.

1 *Filius patrine testis.2.*
3 *Cœnobitas cœnobio non testificari.*

Sed Neque.In gl. quia eorum. in fi.& hoc apparet quia
1 per filium acquireretur patri , & per consequens † ipsi om-
nes possent habere vtilitatem,videlicet pater,cui acquiritur,
& fratres propter prouisionem, quæ debetur eis in bonis pa
tris.Item propter succesionem, imo quodammodo sunt do
mini , in vita patris. infra de hæred. qual. & differen.§. sui.
Quid ergo hodie quando nõ quæritur patri, quo ad proprie
a tatem?videtur idem propter vsumfruc.Sed quid,[a] in casibus
quibus nihil quæritur patri , qui notantur C.de bon. quæ li.
auth.excipitur? Videtur hæc ratio cessare: & ita prohibitio.
sed cum iure cautum sit, ꝙ parentes non posint dicere testi
monium filio,nec filij eis:vt l.parentes.vt l.testis idoneus.de
testi.C. & ff. propter affectionem quam habent ad inuicem:
2 credo,ꝙ hodie † non posint,sicut nec antiquis temporibus,
& in testamentis non attenditur, an quæratur vel non, vt di
xi supra in §. in testibus. sed de fratribus est maius dubium:
quia alias consueuit dici , ꝙ possunt esse testes vnus alij , vt
no.in l.perentes.Sed satis potest dici ꝙ non posint esse sibi
testes in aliquo negotio,vbi simul morantur, & sunt in eadẽ
potestate. Et sic intellige quod ibi not. & per hoc videtur ꝙ
3 † si instituatur monasterium,quod religiosi illius monasterij
b non posint esse testes : sed hoc casu non concederent,[b] qui
dicunt quod religiosi esse possunt testes in factis monasterij,
extra de testi.c.insuper. Super text.quoniam. & c.inter testa
torem , & c. vult dicere quod sicut in alio negotio personæ
hic contentæ, non possunt esse sibi testes.sic nec in hoc,quia
quoddam negotium agitur inter hæredes,& testantem, non
tamen tale , quod descendat in specie contractus , vel quasi:
ideo dicit agi.In gl. nam olim , in primis duobus generibus
de quibus supra eo.tit.in prin.

a Adnotatio. Sed quid. Hanc quæstionem,etiam ponit hic Ang.& determi
nat eam sicut Ioan.Fab.
b Non concedentem. Item tenet hic Ang.cum Ioann.Fab. Item quærit hic
Ang.si villa,vel castrum, vel vniuersitas,instituatur hæres:an illi de villa vel
vniuersitate poterunt esse testes?vide eum hic.

1 *Legatarius rectène testis.2.5.*
3 *§.Legatarijs sensus.*
4 *L.Dictantibus explicari.*
6 *Scribenti non rectè legari.*

Legatariis. In gl. discrepant.in fi dic ibi de leg.1.
l.per omnia.In gloss.sed melius C. de hær.insti.l.quoties.de
dona.l.æris.ff.ad Treb. si hæres. & per hoc apparet ꝙ fidei-
com.vniuersalis non posit esse testis: quia habetur loco hæ
redis.ĵ de fideicom.hæred.§.restituta.In glo.græca.in fi.vel
1 forte vult dicere de leg.dictantibus.C.eo.2.dicto. † In glos.
C.de test.ibi alij.hęc gl.videtur velle ꝙ si agatur inter duos,
de viribus testamẽti: quia forte vendicatur hæreditas,ab hæ
rede scripto,ꝙ legatarius posit esse testis:sed si petatur lega
tũ,nullus legatarius posit esse testis, nec in causa, quam age
ret,nec in causa collegatarij,sed alio modo videtur dicere ff.
de reb. dub.l. si quis ita. vbi videtur dicere gl. ꝙ principali-
ter nõ testis in re sua, sed secundario, & ita vult concludere
ꝙ valet legatũ.Et per consequens eius attestatio ? quia alias
nõ valeret, cũ oporteat probare per septẽ testes.C.de fideic.
l.fi.ver.cum enim.Dyn.ff.l.qui testamento.videtur dicere,ꝙ
2 testamentum valet,& legatarius posit esse † testis,quia non
sequitur:valet testamentum.& valet institutio, ergo & lega
tũ.& ita supponit ꝙ legatum probari non poterit,& sic non
valebit.Iaco.& Pet. dicunt ꝙ pro testamento potest esse te-
stis,sed non pro legato suo,sed de cõtentis in testamento sic,
licet tunc videatur esse testis indirecte pro commodo suo,
arg.ff.de aut.tu.l.2.hæc verba fuerunt male reportata,& vi-
dentur implicare cõtrarietatem.potes dicere ꝙ iste §.loqui-
3 tur in † testamento in scriptis in quo non est dubiũ, quin le-
gatarius posit esse testis, quia non testificatur , nec deponit
de legato suo, nec de contentis in testamẽto, sed solum reco
gnoscit sigillũ suũ , imo posibile est qđ ignoret an sit sibi le
gatum,vt dixi in superioribus. sed cur hæres non posit esse
testis , qui ita potest ignorare contenta in testamento, sicut
legatarius? Responde, quia quicquid est in testamento, tan-
git hæredem,vel ad suum cõmodum, vel incommodũ, ideo
lex prouisionẽ maiorem adhibuit in eo prohibendo , quam
legatarium , quia totum negotium hæredis est supra §. sed
nec.Quid ergo in testamento nuncupatiuo,nunquid obtinet
iste §. Videtur quod non. quia ibi deponit testis de substan-
tialibus,& de toto tenore,vt dixi s̃.circa prin.& §.sed cũ ali-
4 quis.Ego credo contra.& est expressum † in l.dictantibus.2.
respon.C. de testa. etenim lex illa nedum loquitur de testa-
mento,imo de qualibet voluntate.vnde continuando primũ
& secundum responsum,videtur ibi expeditum,& quicquid
sit in locis , vbi testamentum probatur per literas sigillatas,
casus non est dubitabilis , sicut nec in testamento in scriptis.
Et ad l.in omnibus.respondere potes , vt not.d.l. si quis ita.
quia non principaliter dicit testamentum re sua : sed secun-
dario.Sed hæc sol.non videtur bona, quia habens causam cõ
similẽ,non fert testimonium principaliter in causa sua,& tñ
repellitur extra de testi. ca.personas.Potes dicere quod hoc
5 sit speciale in testamento,quod licet posit † ad legatarium,
ex consequentia , commodum vel incommodum pertinere,
ꝙ nihilominus posit esse testis . & idem in alijs casibus vbi
est magnus numerus testium : sed vbi non est tantus nume-
rus testium,& duo sufficerent , tunc haberet locum lex con-
traria.& c.personas.sed vbi sunt tot testes, potest dici, ꝙ illi
quos secundario tangit , admittantur propter adminicula a-
liorum.Quid ergo, si omnes sint legatarij ? dic idem , vt est
expressum in l.si quis ita,etiam si omnibus esset vnum lega-
tum factum. cum sit eadem ratio. Sed cur non potest ita be-
6 ne † legari scribenti , sicut testi.C.de his qui sibi in test.scri.
l.2.& per totum ? Respondeo , quia scriptor posset falsitatẽ
maiorem committere,& hoc in testamento in scriptis,cuius
tenorem testes ignorant. in alijs videtur ꝙ legari posit etiã
scribenti,cum cesset ratio: & hoc scripsi C.eo.l.dictantibus,
& per hoc videtur , quod si fideiussor velit probare reũ prin
cipalem esse soluendo, vel esse præsentem , quod posit per
cõfideiussorem.vt hic scripsi. item quod beneficiati per præ
latum , posint ei esse testes de creatione seu in titulo. In ea
gl.ibi,quod erat dictum,sed ad illud solum quod de expensis
sibi subiungitur.In ea.gl.in fi.& hoc nisi essent eędem defen
siones vtriusq; simile,ꝑ d.c.personas.ff. de lib.cau.l.duobus.

1 *Chartarum inuolutio.*

Nihil Autem in gl. sic supra.in fi.sed an posit fieri in
tabulis cereis?dic quod sic, vt ff.de bo.pos.secundum tabu.l.
1 chartæ † quæ inuoluerentur pãno.vt dixi s̃.circa princ.& ẽt
in pergameno raso,vt not.in d.l.chartæ.nõ sic de instrumen
to.in auth.de tabel.§.illud. quãuis notetur cõtra.d.l.chartę.

1 *Actus vnius rectène fiant instrumenta duo .*
2 *Testamenta duorum an vna charta scribi queant.*

a Sed Et vnum.[a] In gloss. sic in auth.in fin. hic in fin. de-
bet esse additio,quæ dicit: sed hæc ambo sunt principalia,qa
in quolibet seruatur solennitas subscriptionum , & aliorum
supradictorum. & facit quod norarius, vel auctor literarũ,
1 posit † cõficere duo instrumenta,vel duas literas de eodem
contra-

contractu & vtrunque ſit originale,& de conſuetudine,non audent conficere de debitis ſemel ſoluendis : ſed de perpetuis ſic.Et eſt ratio, quia literæ talium debitorũ conſueuerũt reddi : nec recipitur alia litera de ſolutione. & ita ſi creditor haberet duas, poſſet fraudari debitor : verum eſt tamen ꝙ ſi vnam ſemel reddiderit, quòd non poteſt conficere aliam niſi parte vocata.de hoc C.de diſcuſ.l.ne caſu.lib.10.vide in
a Spe.de inſtru.edic.§.poſtquam.ver.ſed nunquid . † Sed quid econtra . nunquid duo teſtamenta poſſunt ſcribi in eadem charta ? videtur quòd ſic.C.de annal.exce.l.fin.ff.de euict.l. cum plures.de hæred.inſti.l.duo ſocij . Caue tamen ꝙ teſtes pro vtraque parte rogentur:& aliæ ſolennitates obſeruẽtur, ff.de vulg.ſubſt.l.patris.eo.tit.l.ex pupillari.

a Adnotatio. Vnum hic tractat Ang.an literæ antiquæ in muris faciant fidem Item an raſura,& cancellatio noceat. Item an exemplum probet originale,vide hic per Ang.in 2.col.

1 *Teſtes a quibus rogandi.*

Si Quis autem. In glo.quandoque nullus . ibi cum alleg.l.milites.ibi no.contra, quòd imo ſunt neceſſarij duo ad minus:dic infra proxi.ti.§.1. In gl.ideſt rogatus.in fi.ſed per
1 quem † rogabuntur ? videtur ꝙ ſufficiat per quemcunque, cum lex non dicat per quem.ff.eo.l.hæredes.§.pen. ſed contra,in auth.rogati,videtur ꝙ ſic, ſicut dicitur de tabellione : vt no.in auth.de tabel.§.1. Dyn.tenet contra, per l. quicunque.ff.de publiciana.& not.in Spe. de inſtru. edi.§.nunc autem.& videtur expreſſum in d.§.licet.ibi cum dicit,per teſtatorem demonſtrare. An autem præſumatur nuncupatiuum: vel in ſcriptis : dic ſupra §.ſed cum aliquis.

De militari teſtamento. Rubrica.

1 *Libertini, negotiatoreſque ne militent.*
2 *Miles a quo creandus.*
3 *Militiam dignitatem non eſſe.*
4 *Militis priuilegijs hodie locum eſſe.*
5 *Militem quæ faciant.*

In gl.rubricæ ibi cum allegat:ex quib.cau.ma.l.pen. Et de
1 hoc in aut.de man.prin.§.titulos.† An autem requiratur . ꝙ ſit de genere militari,non videtur,quia libertini poſſunt eſſe milites,C.de lib.& eorum lib.l.fin.ff.de mili.teſt.l.ſi duobus. C.qui mil. poſ. l. pen.de bon.poſſeſ.quæ ex teſt.mili.lege 1. Contra in feud.de cler.viol.pac.§.ſi miles.C.neg.ne mil.l.1. lib.12.ſed ad primam poſſet reſponderi, quia in illa non prohibetur fieri miles, qui non eſt de genere militum : ſed ad actum duelli non admittitur,niſi ſit de genere.imo facit pro prima parte, quia ſupponit quod aliqui ſunt, qui non ſunt, ex genere,quos prohibet duellare.Item ad alium reſpondet: quia ibi non ob defectum generis prohibentur, imo propter negotiationem,quæ non pertinet ad milites.C.de loc.l.milites. de re mili.l. milites. ſed de conſuetudine,debent eſſe de genere militari, multi tamen his diebus conſuetudinem in-
2 terrumpunt. † Sed quis poteſt creare militem ? videtur quod ſolus princeps.C.de re mili.l.neminem.ſed de conſuetudine miles creat militem,vt tota die videmus. ſed an miles eſt in dignitate ? videtur expreſſum quod ſic.C. qui mil.
3 poſſ.l.fin.de equeſ.dig.in rubro,† & nigro.lib. 12.ſed gloſſ. dicit ibi contra,pro qua facit, quia condemnatus de crimine publico,& capitali,efficitur infamis.ff. de pub.iud.l.infamẽ. & tamen miles cõdemnatus,miles remanet.ff.de iniuſt. rup. & irrit.teſt.l.ſi quis exheredato.§. irritum , & tamen ſi eſſet dignitas amitteretur per infamiam . C. de dig.l.neque.vnde legitur, quod non eſt liber a laqueis diaboli, qui mundanæ militiæ ſe voluit implicare.de pœn.diſti.5.cap.contrarium.
4 & cap.falſas. † An autem milites noſtri temporis,iſto priuilegio gaudeant ? poteſt dici quod ſic : quia hoc priuilegio non gaudent, niſi illi qui ſunt in procinctu,vt infra in prin. tit.& propter rationem quæ redditur ff.eo.l.diuus.& l.1.quę habet locum in militibus noſtri temporis,ſicut in illis, cum hoc caſu, defendant rempub. ſicut illi. & ideo priuilegium idem haben . Nam ſecundum doc. milites noſtri temporis,
a eiſdem gaudeant priuilegijs,quibus antiqui [a] quando ad hoc eadem ratio ſe extendit,vt ſcripſi C.de iur.& fac.ign.l.1. Et hoc notant Iac. & Pet.qui dicunt quòd milites noſtri temporis,qui vadunt ad bellum licitum, gaudent huiuſmodi priuilegio,ſed ſi in iudicio omiſiſſent aliquam exceptionẽ peremptoriam,non gauderent,quia hodie non continue ſtant in caſtris,ſicut antiquitus,imo vadunt ad aſsiſias,& litigia, ſecundum eos,verum dicunt,maxime in Normania, & Pictauia,
5 vbi ſunt, vt plurimum aduocati. Et no.† quòd nedum gaudent hoc priuilegio teſtandi milites,imo quicunque alij,qui ad bellum iuerunt. duo tamen ſunt neceſſaria, quòd ſint in loco hoſtili : & ibi moriantur,vt patet ff. de bo. poſſ.quæ ex teſt.mil.l.1.ff.eo. l. fin. Item tertium eſt,quòd ad bellum licitũ vadant vide quo ſcripſi ſupra.de rer.diui.§.itẽ ea. Item videtur quod vxores & familiares militum prædictis concurrentibus,gaudeant illorum priuilegiis.C.de vxo. mili.& eorum qui reipub.cauſa.l.1.vide quod ibi ſcripſi. Et hoc priuilegium conſiſtit in tribus,vt d.l. & no. ff. de bo. poſ. quæ ex teſt.mili.l. 1.In fi.ea.gl.Iac.& Pet.dicunt quod milites dicuntur a malo,non quod nobis mala faciant,ſed quia a malo nos ſeruare debent. C. de offic. præt. Afri.l.2.& facit, quia milites defenſores,eſſe oportet,non dominos.C.de cap.l.ab hoſtibus.in fi.Ioan.Fabr.

a Adnotatio.Quibus antiqui.Adde Spec.contrarium tenuiſſe in ti. de proc° §.1.ver.item quod eſt miles.nu.21.Io.And.in c.cum deſideres,in prin.extra de ſen.excom.Pan.in c.in noſtra.nu.8.vbi dixi in apoſt.ver.quia milites. extra de procu.& dixi etiam in apoſt.ad illud deciſio, capel. tholo.deciſio.131. incipien.item fuit quæſitum.

1 *Præbendæ cur dentur.*
2 *Quærelæ quod,& an peculium ſubiaceant.*
3 *Querelæ vis.*

a SVPRADICTA. [a] Tex.ſeipſum continuat eui
1 denter. † In gl.arg.quòd ceſſante,&c.in fin. vult dicere quod cauſa finalis, propter quam præbenda datur,eſt ſeruitiũ Dei,igitur ceſſante ſeruitio,ceſſare debet præbenda,videlicet ꝙ non debeat ea gaudere.& hoc eſt expreſſum in auth. de cle. qui reced.col.5.in rubro & nigro.extra de cle.non reſi.quaſi per totũ nec valet conſuetudo,ſeu ſtatutum ad contrarium.
2 ſaltem in diſtributionibus in eo.tit.c.1. lib.6. In † gloſſ.ſ. quantũ ad ſolennitatem.ibi.cũ allegat gl.l. Papinia. §. ſi quis in militia. vt hanc gloſſ. recte intelligas dic quod peculium quaſi caſtrenſe, nunquam ſubiacet querelæ. quandiu eſt peculiũ.vt d.l.fi.§.fi.C.de inoffic.teſt.Sed in caſtrenſi.eſt diuerſitas in gloſſ. Vnde dic, quod caſtrenſia bona non ſubiacent
b [b] querelæ ſi teſtamẽtũ fiat in caſtris,vt l.ſi inſtituta §.de inof
* ficioſo.ff.de inoff. teſt. * Sed ſi alia bona ſint non caſtrenſia, illa ſubiacent,vt ff.eo.l.ſi a milite.§.fi. & in hoc differt filiuſfam.a patrefa.quia filiuſfam. non poteſt habere alia bona,de quibus teſtari poſsit.& ita nunquam eius teſtamentum ſubiacet querelæ,ſed patriſfam.ſic,& ideo quandoque ſubiacet. Si vero teſtamentum fiat extra caſtra a veterano,tunc eſt differentia inter filiumfa. quia illius teſtamẽtum non ſubiacet, ſed patriſfa.ſic,vt hic no.in gl.quæ eſt verior, quam illa quæ eſt in d.l.fin.vbi contra notatur. hodie vero debet ſemper relinquere legitimam: in auth.vt cũ de ap.cog.§.ſed hoc de parentũ.Sed ſi non relinquat,conſueuit quæri, qũo expugnabit̃
3 † teſtamentũ?Et aliquę gl.dñt qđ per querelam, vt no.d.l.fi. C.de inoffi.teſt.l. Papinia.§.1. ſi quis a par. fue. ma.in rubr. Alibi dicunt,per condi.ex le.C.de epiſ.& cler.auth. presbyteros.ff.de inoffi. teſt. l. aduerſus. Et hæc conſueuerunt per doc. approbari. & eſt magnus effectus, quia querela rumpit omnem inſtitutionem, ſed condictionem non , vt ſcripſi C. de inoffi.teſt.l. de inofficioſo teſtamento, & ibi de hoc, & doct.iunge infra de exhæ.lib.§.ſed ſi in expeditione.

a Adnotatio.Supradicta. Diuide hunc tit.ſecundum Ang. Item ſecundum eundem, ſic pone caſum, miles in expeditione poteſt facere teſtamentum iure militari,quomodo vult extra expeditionem, non habet priuilegium, niſi quod filiusfam.etiam teſtari poteſt.

b Non ſubiacent.Hodie tamen,ſecundum communem opi.in filiofa.milite per præteritionem factam ſine cauſa,annullatur eius teſtamentum quantum ad inſtitutionem,vt in auth.ex cauſa.C.de lib.præt.Si vero cum cauſa,habentur per exhæredatione,ſubiacet querelæ,vide per Ang.hic poſt me.col.1.

1 *§. Plane. & l. 1. ff. de testa. mil. conciliari.*
2 *Donatio quibus coniecturis arguatur.*
3 *Verbis solis non testari. & 5.*
4 *Verbis recte obligari.*
6 *Relinquo, verbi vis & acceptio.*

PLANE de testamentis. In glos saltem ibi cum alleg. C. eo. l. milites, hęc gl. habet similem supra ti. 1. §. fin. sed contra
1 no. in d. l. milites, & ff. eo. l. 1. sed dic, ꝙ † nulla est contrarietas. Hæ enim dicunt, quod nullo teste vocato, valet testamentū: sed non negant, quin oporteat post probari, quod miles sic voluit: vt in contrarijs, in hoc tamen bene aduerte, quia si miles in conflictu scripsit testamentum suum, in quacunq; materia, & de quocunque nullo teste vocato, nullo præsente, nec sciente, quid scribitur valeat testamentum oportet ta-
a men, quod probetur [a], uel per testes, qui cognoscant manum suam, vel per comparationem literarum, vel per testes, qui eum viderunt scribere, quod hoc sit de manu sua: vel de voluntate eius per alium scriptam. Et hoc est probatio, de qua fit mentio in d. l. Lucins, & hoc voluit dicere hæc gl. In gl. forte. in fi. & pro hoc facit, quod not. C. in quibus cau. do. ac-
2 quir. pos. l. 2. libro 11. † Sed quid si aliquis dedit bona sua, nunc dicit donationem non valere, quia causa ioci dixit, quid præsumetur in dubio. Do. Ia. de Rauen. & Pe. post eum dicunt, quod præsumitur quod sit vera donatio. ff. de pact. l. iurisgentium, §. quod fere: nouissima parte, nisi coniecturas appareat de contrario. Coniecturæ autem possunt esse modus, & consuetudo loquendi: puta, ille qui protulit verba, consueuit dicere: quicquid habeo, vestrum est, vt ex conditionibus hominum dicta pensemus, C. si quis impera. maledi. l. 1. ff. de pig. l. vel vniuersorum. item dictum præcedens. ff. de mino. l. denique. §. 1. melius allegarent ff. de testa. l. hæredes palam, §. sed & si notam de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. Itē mos regionis. ff. de fun. instr. l. cum delanionis. §. Labeo. &
b §. asinam melius ff. de ver. sign. l. anniculus. Ego credo [b],
3 quod nulla verba operentur † testamentum, & præsertim institutionem; nisi expresse appareat, quod testator volebat testamentum facere. & ad hoc se disposuisset. sed per hanc literam in ver. is ergo, & d. l. diuus. & facit quod not. ff. de hæred. instit. l. 1. §. si autem. & hoc nisi in discrimine vitę positus, verba proferret sapientia vltimam voluntatem. ff. de lega. 3. l. Pamphilo. §. propositum. In contractibus cre-
4 do contra, quod quamuis nulla verba † præcesserint alia, nec contractus, quod si verba proferantur contractum sapientia, quod præsumantur obligatoria, nisi ex coniecturis aliud appareret, per prędicta. & hęc faciunt, quod verba quęcunque proferantur inter masculos, & fœmellas, quæ matrimonium sapiunt, sint matrimonialia, nisi ex coniecturis aliud appareret. Domini Iacob. & Petr. quærunt quid si quis dicat: relinquo tali omnia bona mea, an sit testamentum? Et dicunt, quòd hæc lex inducit quod sic. & ff. ad Treb. l. cogi. C. de sacrosan. eccl. l. fin. Sed illa nihil facit, quia ibi verbum relinquendum pertinet ad institutionem, & legatum. Ipsi dicunt quod vltima voluntas in qua talia
5 † verba proferuntur non potest valere vt testamentum, quia forte non sunt nisi quinque testes & tunc vt res potius valeat quam pereat, erit codicillus, ff. de reb. dub. l. quoties si potest valere vt testamentum: tunc aut reperitur in aliqua parte institutio directa, & operatur legatum, si non reperiatur, operatur institutionē, ff. de hæred. insti. l. 1. §. si ex fundo. C. de hęre. insti. l. quoties secundum eos hic, hęc lex nihil facit ad hoc: quia hic non ideo reprobatur talis ordinatio: quia vsus est miles hic verbis, relinquo: sed quia voluntas non probatur, & ita not. in auth. de hęred. & falc. §. si vero nulla. vbi de hoc. Vnde circa hoc dic plenius: quia aut per
6 verbum, relinquo, † dimittitur, vel relinquitur aliquid singulare, tunc operetur legatum, seu fideicommissum indistincte, siue alius esset institutus, siue non. ff. de leg. 3. l. Pamphilo. §. propositum. de vulg. l. paterfamil. aut aliquid vniuersitatē importans, de quibus in d. l. cogi. ff. ad Treb. & tunc aut alius est institutus sine parte, per verba directa, & tunc est fideicō missum. Verbi gratia, hęrede instituto dicit, bona mea relinquo tali, videtur fideicommittere instituto, quòd restituat. & ita not. ff. de hęred. instit. l. his verbis. pro quo ff. ad Treb. l. Lucius, §. filiam. secus, si per verba directa institueret: quia tunc videretur vocare in alium assem. ff. de hęred. instit. l. Lucius. si autem alius esset institutus in partem, postea diceret: bona mea relinquo tali. videretur quod deberet venire in partem vacantem, quia operatur institutionem: vt no. d. l. his verbis. Sed quid, si primus, esset institutus ex fundo, & post dicit: tali omnia bona mea relinquo. per præmissa videtur institutio. arg. C. de testamen. l. quoniam indignum. & facit ff. de tab. exhib. l. 1. §. fi.

a Adnot. Quod probetur. Idem tenet Ang. hic. Item quærit hic Ang. an milites nostri temporis, gaudeant hoc priuilegio. & post disputatam materiam vř tenere ꝙ nō, vide eum hic in 1. col. ver. quero an milites nostri temporis.
b Ego credo. Ang. hic tenet. cum allegando pro hoc dicto in vers. in gl. sermonibus. item Ang. in fi. 1. colum. in ver. iste tex, ibi ponit vulgatam quæstionē: an sufficiat, quod testes audiant vocem testatoris, licet cortina sit in medio. vide eum hic.

1 *Corporis casum testaturo non obesse.*

QVINIMO. In gl. habet priuilegium, hæc gl. vult continuare hunc §. præcedentibus qui male, & inepte videtur
1 hic sedere, sed continua, prout glos. dicit hic. † Sed mirandum: si sit surdus & mutus a natura, quomodo facit testamē tum cum ignoret quid sit testamentum, & omnia idiomata, nec quicquam intelligat, nisi quæ ratio naturalis ministrat? Forte potest dici, quòd signis intelligat: vnde hoc probare oporteret, quod esset talis, qui intelligere posset per signa: & quòd talia signa facta essent, per quæ appareret ipsum voluisse sic testari. arg. supra prox. §.

1 *§. Sed hactenus sensus.*
2 *§. Quinimo, limitari.*
3 *Conditio an retrotrahatur.*

SED hactenus. In gl. quidam dicunt. in fin. hanc glos. approbant doct. Iac. & Pet. quicquid sic recitant, & non reprobant, sed pro primis facit multum l. iure militari. vbi dicit causariam missionem. Supponit ergo, quod non post. dicas, quod hęc glos. bene dicit faciendo hic §. quia ad veri-
1 tatem † hic loquitur generaliter de quolibet milite. quod apparet in eo quod subijcit: post missionem vero, &c. vbi non debet esse §. sed versus. vnde hęc est veritas indubitata. quòd filiusfamilias veteranus testatur communi iure. & est expressum supra eodem, circa principium. versic. sed & testari sed de surdo, & muto a natura: quia de illis loquimur: alias nullum esset priuilegium: vt l. discretis. C. qui testamenta facere possunt, non est verum: quia cum post missionem testari oporteat iure communi, vt hic in dicto versic. sed & testari, & impossibile sit, quod tales testentur iure communi. cum nomina omnium rerum ignorent: nec scribere possint: cum nullam doctrinam literarum recipere potuerunt quę per auditum ingreditur: nec sciant, quid est institutio, nec legatū
2 sequitur quod dicta lex, & §. proximus supra † non habeant locum, post missionem, intelligendo eas de muto, & surdo a natura: ideo signanter text. dicit ibi in l. ante causariam, &
a si sic in gloss. intelligeret, mala esset gloss. [a] tamen non loquitur nisi de muto: sed in illo nullum est priuilegium: dum tamen scribere sciat: vt dicta l. discretis. in fi. alias, non potest facere testamentum post causariam: cum iure communi testari oporteat, & de iure communi testator debet exprimere nomen hęredis. C. de testamentis. l. iubemus. In gloss. honestam. scilicet ibi cum dicit. finito tempore militię. scilicet viginti annorum, vide ff. de excusa. tutor. l. sed & milites maxime in §. qui infra. super tex. ibi: vel extra castra commeatu accepto. ff. quibus ex caus. man. lege qui mittuntur. §. fina. In gloss. quia conditio. in fine. contra extra de rescrip. c. si pro te. de spons. capit. 1. libro 6. ff. de leg. secundo. l.
3 Licinius Locusta. Solutio: conditio † non retrotrahitur. quo ad fructus: nec quo ad hoc. quod mora contrahatur, nisi a tempore existentis conditionis: vt l. Lucius. alleg. item nec retrohatur in casu irreuocabili, per apponentem conditionem, si alium actum pendente conditione fecerit, non compatibilem, primo: vel ex quo posset preiudicari secundo

do actui, si retrotraheretur, vt d.c.1.sed non esset reuocabile, per celebrantem actum secundum, secus. & partem huius solutionis potes colligere ex dictis Dyn.extra de reg.iur.c.qui prior.lib.6. & facit.C.de testa.ma.l. statuliberis. Et hæc faciunt ad illud quod ibi scripsi. Et si quis excommunicetur sub conditione, & ante conditionis euentum, desinat esse subiectus, an ligetur snia, in quo sunt diuersæ opi.vt ibi scripsi.

a Adnot. Mala esset gl. Ang. tenet hic contrarium, dicens etiam si sit surdus & mutus a natura qd possit testari: intelligendo tñ. vt supra in §.proxi.

1 *§.Sed & si quis.& l in fraudem conciliari.*
2 *Detrahens vnum, reliquum firmat.*

Sed est si quis.In gl. videtur in fi.Quid si nihil addidit, nec detraxit: nec alias apparet eius voluntas: nec contraria, videtur quod non valeat:vt hic a contrario sensu.ff.eo.l.tribunus §.1.& l.Titius.Sed contra est eo.tit.l.in fraudem.§.1.
1 Solue vt in d.l.tribunus:quia in l.in fraudem † testamentum fuit factum a milite: non tamen militante: sed hic quando a pagano, sed quomodo intelligis, a milite non militante? Forte sicut ff.de bon.pos.quæ ex testa.milit.l.1.§.fi. sed ibi valet iure militari propter quod intelligas de milite non militante.quia misso ob causam.§.§.post missionem. Et not. ex hoc
2 quod hic dicit:detraxit: quod quid detrahit † in vno articulo, videtur in alijs confirmare, vt hic & dicta l.tribunus.§.1. & ita illud quod fit ad diminutionem videtur operari augmentum, contra de condi.& demon.l.cum tale.§.fi.Et facit, quod per instrumentum emphyteuticum probetur dominium.ff.de diuor. & repud.l.Iulianus.

Sciendum. Ad materiã huius §. vide supra per quas personas nobis acquir. circa princip.vbi scripsi.In gl.scilicet castrensi.in fi.dic infra.titul.1.§.1.In glos.nisi sit in fine, dic supra eo.§.1.

Quibus non est permissum facere testamentum. Rubrica.

Supra dicit de modo ordinandi testamenta, sequitur de personis, quæ ordinare possunt: declarando.n.quæ non possunt declarantur quæ possunt.ff.de accus.l. qui accusare. Ordo tñ vr̃ præposterus, quia prius debebat inquirere de personis, quã de rebus.ff.de leg.2.l.non oportet. de iure codicil.l. quidã referunt.§.1.sed non est vis, quia fit in eodẽ cõtextu.

1 *Testamentum publici iuris esse qui accipiendum.*
2 *Donationis causa mortis natura.*
3 *Filiusfamilias an recte donet.*
4 *Religioso quæ liceant.*
5 *Filij bona pro patre capi.*
6 *Institutionis tempora spectanda.*

a NON tamen.a Super text. ibi cum dicit subiecti.ratione filiationis.de illis enim qui subiecti sunt, alias dixi supra de testamen.§.testes.de iure person.§.seruitus.C.de sacrosanc.eccle. authen.ingressi. In gl.sed cau.mor.in fi. Alia ratio redditur.C.qui testa.fac.pos.l.senium.videlicet, quia testamenti factio publici iuris est: & in his quæ ad ius publicum pertinent, non curatur de patria potestate, vt l.ille a quo.§.fin.cum l.seq.ff.ad Treb.l. nam quod.Sed ex hoc posset opponi. quia si publici iuris est.ergo filiusfa.potest testa-
1 ri.Sed ad hoc potest † responderi, quod solennitas introducta in testamentis, est publici iuris, id est, pro publica vtilitate reperta, quæ non est pro voto cuiuslibet imutanda:non autem est alias publica, sed secundum hæc, prædicta ratio non remanet ratio, propter quod tene hanc quæ hic no.sed cum ista donatio causa mort. sapiat naturam vltimæ voluntatis, vt l. Marcellus. §. fina. & l. omnibus. ff. de do. causa
2 mor.C.eo.l.fi. cur ista † donatio magis potest dependere ex arbitrio patris, quam legatum? Dicas quod donatio causa mortis plus accedit contractui, quam vltimæ voluntati, vt dixi supra de dona.§.1. & not.ff.de dot.præl.l.2. de donat.l. Aristo. ideo sicut contractus potest dependere ex alieno arbitrio, vt C.de contrahend.empt.l.fina. sic & donatio causa mortis.Iacob.& Petr.dicunt, quod actus testandi est solemnior, quam donandi causa mortis: sed certe actus legandi, vel codicillandi, non videtur solemnior. cum vtrobique re-
3 quirantur quinque testes, vt d.l.fina.Quid † ergo si filius de
b voluntate patris legat, & dicit quod si non valeat b vt legatum, quod valeat iure cuiuslibet vltimæ voluntatis, nunquid saltem valebit, vt donatio causa mortis? Spec.videtur dicere, quod non in Specu.de instru.edi.§.compendiose.versi.quid si filius.Sed obst.ff.de dona.caus.mortis.l. vbi ita.extra de de spon.impub.c.1.lib.6.C. de codic.l.fi. Quid si donauit causa mortis, de voluntate patris:nunquid solus pater potest reuocare?argu.quod fic.ff.de pecu.l.non statim.de sponsa.l.in potestate.Hodie videtur, quod possit legare pro anima sua de consensu patris. extra de sepul. c.licet. §. quamuis li. 6. Sed an ipsi patri possit donare causa mortis de voluntate ipsius? Non videtur, ff.de autho.tuto.l.1.& ibi not.Et hæc faciunt,
4 † quod religiosus non possit testari, etiam cum licentia superioris, sed forte potest dare causa mortis, vel bona diuidere. C.de sacrosanct.eccles.auth. si qua mulier.in fine.& ibi scripsi.In gl.nam liberi.in fi.& si non sint liberi, pater admittitur, cum fratribus.vt eodem ti.§.si vero.Et hoc, si castrense peculium deuoluatur tanquam hæreditas: de quo infra proxi.§.In gloss.non hæreditario.idem no.in dicta authent.circa princi.dic vt ibi & idem in aduentitio, vt ibi not.in Spec. de succes.ab intest.versi.quid si filius sed tamen propter hoc filius non potest testari, etiam in casibus, quibus nil quæritur patri, vt not.ff.ad Treb.l.1.§. in filij. & est expressum C. qui testamenta facere poss.l.nemo. & hoc est nisi haberet castrense vel quasi, vt infra sequitur.vel nisi sit clericus: illi enim possunt de bonis vndecunque quæsitis, vt C.de episc.& clericis, auth.presbyteros.Sequitur text.ibi, vel aliter inquie
5 tare.sed quid in aduentitio † & profectitio? videretur idem. ff.de min.l.3.§.sed vtrum.sed is tex.facit ad contrarium.Vnde potest dici, quod propter debita patris possit fieri executio, in profectitio peculio per hunc §.& etiam in fructibus aduentitijs, quatenus ad patrem pertinent, deducto tamen, quod ei necessarium est in prouisione filij, & rerum, oneribus supportandis, quia illud non videtur fuisse in bonis patris.C.de bon. quæ liberis.l.cum non solum.§.si autem.facit ff.de re iudica.l.a diuo Pio.§. quod si res. Sed filio condemnato, an fiat executio in bonis paternis? vide infra de noxal. §.fina.& scripsi in l.cum non solum.§. necessitatem.In glos. idem de seruo. in fine. Et est ratio, quia actus codicillandi, non est ita solemnis sicut testandi, quia in codicillis non fit institutio, ideo non est tantum periculum, & vide in simili,
6 quod in institutione tria † requiruntur tempora.ff. de hære. instituen.l.si alienum.§.in extraneis. in legato tempus mortis.ff. de iure fisci.l. non intelligitur. §. quando. & de rebus dub.l.si cognatis.& dic, quod etiam in codicillis, opus est, quod appareant aliqua signa retentionis voluntatis:arg.l.tribunus.§.1.ff.de milita.testamen.& dixi supra titul. 1.§.sed si quis dic vt ibi, sed opponitur.ff.de bon.possessio.secundum tabul.l.qui ex liberis.§.testamento dic vt ibi, & videbis infra quibus modis testa.infr.§.alio, & concord. huic ff. de testamen.l.si filius.

a Adnota.Non tamen.Diuide hunc titulum secundum do.Areti.& pone sic casum secundum eum.Qui alieno iuri subiectus est: non potest facere testamentum, etiam patre consentiente: nisi de castrensi peculio, vel quasi, de quo testari potest, siue sit miles, siue veteranus, etiam patre inuito.

b Non valeat.Quid in aduentitijs, in quibus patri non quæritur vsusfructus, an testari possit, patre consentiente? & dicit Ang.quod non.Item quo ad pias causas: an in talibus aduentitijs, possit permittere testari.vide Ange.hic in 3. col.post pri.in ver.quo ad pias causas.

1 *Solutionis dies qui computentur.*
2 *Mentecaptorum differentia.*

1 Praeterea. †In gloss. sed ex quo. in fin. Et ideo si quis promisit soluere sub pœna intra certos dies, fit compu-
2 tatio de momento ad momentum a secundum Iac.& Pet.sed computatio

computatio menſis fit alio modo, ut ſcripſi C. de temp. ap-
pel. l. cum anterioribus. & uide per Hoſtié. extra de ſupplen.
neg. præla. ca. licet. & per Arch. extra de reſcrip. c. ſi propter.
lib. 6. Et facit ꝙ ſi pupillus ſit canonicus, ꝙ non habeat uo-
cem in capitulo. uide extra de elec. ca. ex eo. lib. 6. In glo. hac
eadem. in fin. quia æquiparatur ſupra de cura. §. ſed & mente
2 capto. & hoc † intelligo de tali, qui non intelligit perfecte,
nec habet iudicium, ſecus dicerem in fatuo, qui iudicium rei
recipit, ad inſtar diſcretorum, ſurdi, & muti, qui intellectum
capiunt C. eo. l. diſcretis.

a Adnotatio. Momentum. Dic quod in contractibus, ſemper fit computatio de momento ad momentum, ſiue tempus imponatur ad inchoandam, ſiue ad finiendam obligationem. l. eum qui. calen. ff. de verbo. oblig. alias vero dic idem, ſi tempus ponitur a l. ad excludendum beneficium: ſecus ad inchoandum. Sed quid, ſi ponitur per iudicem, & qualiter dilatio menſis computetur; vide hic per Ang.

1 *§. item ſenſus.*
2 *Ius poſſibilitatem non obligare.*

I T E M Prodigus. In gl. ſi dicas in fi. dic plenius infra §. fi.
1 in fi. magnæ glo. Hæc autem litera † non poteſt loqui de illa
interdictione: ſed de facto prodigo, vt euidẽter apparet hic:
& illi interdicitur a lege, quando eſt notorium, vt ſcripſi ſu-
pra §. furioſi. In gl. quid ſi fiat. Iac. & Pet. primam approbãt,
2 † quia impoſsibile præceptum non tenet, dato ꝙ non expri-
matur error in ſententia. Vnde ſi cõdemnetur ad hominem
mortuum reddendum, non valet. dato, quòd non exprima-
tur, quod ſit mortuus ſecundum eos. vide de hoc plenius in
d. §. furioſi.

1 *Captiuitatis hora qui accipienda.*
2 *Obſides recte ne teſtentur.*
3 *Poſtliminium circa quæ non fingat.*
4 *Alienationem vetari qui accipiendum.*

E I V S, Qui. In glo. quæ fingit. ibi præambula hora. cre-
do quod do. Iacob. & Petr. habeant hic prima. dicunt enim,
ſi verum ſit, quod gl. dicit, quod fingatur mortuus. prima ho
1 ra captiuitatis, ergo † mortuus fuit ſeruus: ergo teſtamentũ
non valet, ſed ipſa prima hora, id eſt quo incepit venire in
captiuitatem, & de libertate in ſeruitutem. vnde non eſt ſer-
uus, tunc quouſque vere captiuus ſit, ſicut ſi de albo velis fa-
cere nigrum, ſemper eſt album, quamuis cœperit denigrare,
quouſque denigratum ſit, ſecundum eos, ſi habes præambu-
2 la, ſicut ego habeo, non eſt opus his. † Sed quid dices de ob-
a ſidibus, [a] qui teſtari non poſſunt. ff. eod. l. obſides? Non vide
tur, quod eorum teſtamenta confirmentur, per l. Cor. cum
hoc non caueatur, ſed ſi bene aduertas l. loquitur de omni-
bus, qui apud hoſtes deceſſerunt. Et ideo videtur idem in il-
lis, quia æquiparantur ff. de iure fiſci. l. diuus. & hoc intelli-
gas, de captiuis vel obſidibus datis a veris hoſtibus. ſecus ſi
de vna ciuitate alij. ff. de capt. l. ſi quis ingenuam. §. fi. ff. eo. l.
qui a latronibus. qui autem ſunt veri hoſtes, vide ſupra de iu
re na. gen. & ciuili. §. bella. Item quæro, cur in caſu, quo ca-
ptiuus redit, teſtamentum eius non valet, cum fingatur ſem-
3 per in ciuitate fuiſſe. ff. de capt. l. retro? Dicas † ꝙ ius poſtli-
minij, nil fingit in his, quæ apud hoſtes geſta fuerunt vel ac-
quiſita, niſi haberent præiacentem materiam, vt C. de cap. l.
1. ff. de capt. l. diuus. ſed quid de codicillis? videtur, ꝙ valeãt,
ſi redeat, vt ff. eo. l. in bello. §. codicilli. ſed ibi propter confir-
mationem præcedentem. Sed quid ſi nulla fuerit confirma-
tio præcedens? Videtur idem ff. de leg. 3. l. 1. §. 1. In ea gl. ibi
cum dicit ff. eo. l. ſi filius. dic ibi in prin. tit. In ea glo. cum al-
legat. l. cum lege. dic vt ſcripſi ſupra tit. 2. §. teſtes. In ea. glo.
ibi cum allega. auth. ſi qua mulier. dic vt ibi ſcripſi, quia ibi
non teſtatur: ſed diuidit inter liberos. & ſcripſi plenius in au
th. ingreſsi. eo. ti. In ea. glo. in fi. hoc eſt verum & indubitatũ:
vbi ſequitur condemnatio in vita, vel poſt mortem. ff. de do.
l. poſt cõtractum. ſed vbi ſequitur abſolutio, eſt perquam du-
rum. gl. tñ videtur velle hoc ſupra eo. §. item prodigus. ff. de
don. l. donationes. & l. donans. §. fin. ſed hoc eſt iniquum, ꝙ ſi
4 abſoluatur, ꝙ non valuerit teſtamentũ. vnde tex. † qui inter-
dicunt alienationem, loquuntur a tẽpore, quo contraxit cri-
men vt l. ex iudiciorum. ff. de accu. & d. l. fi. ad l. Iul. maie. ſup
ponendo, ꝙ ſi non cõtraxit, ꝙ non interdicitur alienatio, ſed
in hoc eſt differentia, inter hæc, & alia crimina, quia in cri-
minibus exceptuatis, dependet teſtamentum ab euentu ſcien
tiæ, ſi ante moriatur in his valet, vt l. qui a latronibus. §. fi. ff.
de iniuſto rup. & irrit. teſt. l. ſi quis. §. irritum. cum ſeq. §. alias
poſſent fieri multæ fraudes. nam ſi quis vellet impedire, quo
minus aliquis teſtaretur, poſſet eum accuſare, vel facere fal-
ſo accuſari de crimĩne exceptuato: & non poſſet teſtari, quo
nihil iniquius. Itẽ no. aliquot caſus, & cauſas impugnandi te
ſtamenta, in Spe. de fide. inſtr. §. compendioſe. &c.

a Adnot. Obſidibus. Item, quid de bannitis noſtri temporis. vide hic Ang. in 2. col. poſt prin. in ver. quid de bannitis noſtri temporis. item quid de monachis: & canonicis regularibus, quid de excommunicato, infame, aſcriptitio, cenſito: homine alieno, vaſallo inter, ſuos, de familia vſurario manifeſto. vide hic Ang. per ordinem in 3. col.

De exhæredatione liberorum. Rubrica.

1 *Teſtamentum pars potior.*
2 *Teſtamentum qui rumpatur.*

Quia inter cætera, quæ teſtamentis inſeruntur, principa-
1 lior † pars eſt hæredis inſtitutio, a qua omnia alia dependẽt.
j. de legatis. §. ante hæredis. idcirco, primo de inſtitutione
2 ponit. verum † quia teſtamentum nullum eſt, niſi de liberis
ſit prouiſum, inſtituendo, vel exhæredando. j. §. 1. igitur de
ea præponit. quia hoc principale ius eſt. ff. de lib. & poſth. l.
inter cætera. Vel continua ſecundum tex. Supra dixit, de ſo-
lennitate, quæ in teſtamẽto requiritur, ſequitur de alijs, quæ
etiam requiruntur, ad hoc vt teſtamentum valeat.

1 *Teſtamentum præteritione nullum.*
2 *Poſthumi & nati communia.*
3 *Teſtamentum abſtinentia confirmari.*
4 *L. filio. locus.*
5 *§. fi. l. ſi poſt mortem. ſenſus.*

a N ON TAMEN. In glo. ſecus in fi. [a] non tamen
per omnia idẽ: quia ſuus rumpit ipſo iure. ex-
hæredatus per contratab. vt ibi in fi. In gl. ff. de
1 iniuſt. rup. Coniunge [b] has duas ſolutiones. vn
de dic, ꝙ vbi filius † natus præteritur, teſtamẽ
tum non valet ipſo iure, niſi filius moriatur in vita patris vt
hic, & ff. de lib. & poſth. l. ſi filius. Si filius moriatur poſt mor
tẽ patris, vt hic gl. videtur velle, quod & valet, & eodẽ modo
in l. filio. & hoc iutellige de æquitate, non de iuris ciuilis ri-
gore. imo eſt nullum omnino, vnde attento illa æquitate, cõ
tra tale teſtamentum datur contra tab. ff. de leg. præſt. in l. is
qui. C. de lib. præte. l. maximum. quæ dari non deberet, ſi om
nino eſſet nullum: & hoc indubitate, quando filius ſuperui-
uit, & abſtinet expreſſe confirmando teſtamentum. Quid ſi
moriatur poſt mortem patris, antequam abſtineat ſe & vo-
lũtatem ſuam ſuper hoc declaret? Glo. videtur tenere idem
hic, & in l. filio. vbi non requirit confirmationem, nec de ea
loquitur, ſed ſolummodo, ꝙ viuat filius ſed in l. filio. dicit
2 tex. abſtinuit. ꝙ non videtur dictum, ſine miniſterio. † Præ-
terea, tanta & maior proteruitas eſt præterire iam natum fi-
lium, quanta præterire poſthumum, & difficilius reconuale-
ſcit teſtamentum, nato præterito, quam poſthumo præteri-
to, ſed poſthumo præterito poſt mortem patris morientis,
approbatum non reconualeſcit, ergo nec nato præterito
ſic moriente. maior probatur, quia poſthumo præterito mo
riente viuente patre, teſtamentum valet, vt l. poſthumus.
ff. de iniuſt. rup. & irri. teſt. & tamen non ſic eſt filio præte-
rito, vt l. ſi filius. & hæc minor probatur C. de poſt. hære. in-
ſti. l. 2. Ad hæc poteſt dici, ꝙ ad hoc, ꝙ teſtamentum valeat,
3 oportet conſtare † de voluntate abſtinere volentis, per ali-
qua ſigna: quia forte permiſit ſibi tẽpus, ad abſtinendum, vel
recipiendũ, præfixum labi: iuxta l. ſi quis inſti[tuatur]. de hær.
inſti. & ſic videtur notare ff. de excep. rei. iudi. l. 2. vel recepit
vel petijt legatum, vel emolumentũ, in teſtamẽto relictũ. ff.
de con-

de contra tabu. l. si præteritus vel alias apparet de voluntate. alias si præmortuus fuerit antequam posset dicere, nullũ, vel apparet ipsum velle cõfirmare, vel se abstinere: dicerẽ testamentum nõ reconualescere, nec tenere dictam rationem: quid ergo dices? Sempronius habebat tres filios: instituit extraneum in bessem: duos filios in trientẽ tertiũ præterijt: tertius præteritus abstinet duo instituti dicunt testamentũ inullũ, & volunt repellere cohæredem extraneũm. & legatarios, & succedere ab intestato, quæritur an debeant audiri? Et vr̃ quod sic, quia testamentum est nullum, & ita vr̃ eis ius quæsitum, ad repellendum tertium, igitur repudiatio, seu abstẽtio tertij præteriti, eorum ius tollere potest. ff. de edi. edic. l. 1. §. vnusquisq;. Præterea vr̃ expressum. ff. de contra tabu. l. si post mortem. §. fi. & l. illud. §. fi. & l. non putauit. §. fi. Sed l. filio ob
4 stat directe. Quidam dicunt, quod l. filio. obtinet † vbi erant instituti, qui alias erant ab intestato successuri, secus si extranei. & allegant, ff. de vulg. l. si filius, qui patri. Et hanc videntur tenere hic doc. Ia. & Pet. non disputãdo, sed narrãdo. pro quibus facit ff. de lib. & posth. l. si posthumus. §. ideoq; secundum vnum modum intelligendi. Potes dicere, quod l. filio. obtineat indistincte, quamuis loquatur vbi non erat scriptus extraneus, & hoc potest probari, quia vbi posthumus moritur in vita testantis, quicunque scriptus succedit, & omnia legata, & fideicommissa valent, quia tunc testamentum valet, & tenet de æquitate, vt d. l. posthumus. in prin. ergo & in casu præsenti, quo tenet de æquitate sicut ibi. & sic in quæstione præmissa, videtur quod filij instituti, non debeant audiri, & hanc partem videtur sequi Specu. in tit. de testa. versi. pone Berta. Nec obstat. l. si post mortem. §. fina. ff. de bon. pos. contra tab. quia ibi loquitur, quando erat edictum per præteritum commissum. i. apertum, quia agnouerat bono. pos. coram iudice in absentia partis. iuxta illa quæ not. plene. ff. de bo. pos. l. 3. Et post non prosequebatur, imo agnitam repudiare volebat, & sic intelligit gl. quæ est illi contraria. eo. tit. l. 3. §. si quis ex lib. & l. hi, qui de lega. præstan. secus si ab initio repudiasset, vel agnouisset. vt l. filio. supra allega. & hæc faciunt ad illa, quæ consueuerunt notari extra de concef. prę ben. c. authoritate. lib. 6. In gl. aliud. in fi. Et est ratio, bonum initium quod multũ operatur. ff. de fur. l. qui vas. §. si ego. de legat. 2. cum filius. §. hæres. & hoc intellige, si viuo testatore posthumus moriatur. vt dixi s. proxi. & C. de posth. hære. instí. l. 2. ibi vide. In gl. s. hoc modo, in fi. ista est additio, quæ nihil probat, sed probatur de institutione, oportet quod constet. de quo sentit. C. qui test. fa. pos. l. hac cõsultissima. l. fi. de hær. insti. l. quoties. §. si quis nomẽ. cũ §. se. & vide infra pro.

a Adnot. In fi. Imo hodie, præteritus dicit nullum de iure ciuili, sicut in potestate constitutus. vt per gl. in §. exhæredatus in auth. de hær. & fal.
b Coniunge. Sic dicit do. Ange. per eadem verba, & vide sexdecim conclusiones, quas ponit hic. Ange. super præteritione filij, in testamento paterno, an sit ipso iure nullum. in 2. col. post med. in ver. an autem &c. & postea in 3. col. ibi in me. in ver. ex his nota. ponit 20. casus. in quibus bon. pos. est hodie necessaria.

1 *Exhæredandi forma.*
2 *Liberi qui.*
3 *Rescriptum nulli obesse debere.*
4 *Nominatum præferi.*

NOMINATIM. Hic imperator, facit interpretationẽ, ante, quam veniat ad decisionem & correctionem iuris antiqui. In gl item alijs modis. in fi. hæc gl. habetur diuersimode nã quidã habẽt s̃. circa prin. ibi cũ dicit, sunt exhæredati vel sic vnus &c. Et si habeas ibi, vel sicut habeo & omnes habẽt, vt communiter videtur in gl. deficiunt duo verba videlicet, siue sint plures, & tunc bene sequeretur, vel vnus &c. sed tũc gl. non esset vera vt apparet manifeste in l. 2. de lib. & post. habeas ergo, si. & si non habeas expone vel pro si.

Itẽ post mediũ gl. ibi cum dicit extraneum instituo. Quidã habent cæteros liberos. &c. & dicunt quod gl. vult facere differentiã, an testator dicat omnes liberos, an dicat cæteros
1 liberos, vt primo casu videatur † nominatim exhæredari, secundo, non. Sed hoc non est verum per l. ff. de verbo. signi. l. cæterorum vnde non habeat ibi cæteros, quia etiam male sederet, & s̃m hoc facit differentiam: an dicat omnes liberos: vel an dicat liberos tñ, vt primo casu sint omnes nominatim exhæredati: secundo non, contrarium no. in l. titius. Vbi dicit quod si dicat omnes liberi exhæredes sunto. ꝙ non videtur nominatim exhæredare. Et illam approbat ibi Dyn. di
2 cendo, quod refert an dicat liberos, an filios: quia † appella
a tione liberorum, [a] nedum continentur liberi primis gradus, imo & nepotes, non sic appellatione filij. s. qui test. tut. dari pos. §. fin. Dic ergo, quod aut exhæredans habet vnicum, & tunc vr̃ nominatim, aut plures, & tunc aut vtitur verbo singularis numeri: & videtur nullus exhæredatus, vt d. l. 2. aut pluralis, tunc si dicat filios, vel filias, vr̃ nominatim, siue dicat omnes, siue non. si dicat liberos, secus, vt prædixi, & hoc indubitate, vbi habebat nepotes & filios quod si nullos haberet nepotes? Videretur cõtra, per illa quæ dixit d. §. fi. verius tñ videtur, quod in præsenti casu non videatur nominatim, propter odium exhæredationis. & largam significationem vocabuli. ff. de lib. & posth. l. cum quidam. do. Ia. & Pe. dicũt,
3 ꝙ quidã eorum dñi dicebant ꝙ rescriptũ † cõcessum in præiudiciũ alterius nõ valet, quãuis clausula adijciatur, et si iuri præiudicet alieno. nisi nominetur persona, cui præiudicatur.

Et idem dicunt, si papa fecit gratiam vni & post faciat alij præferendo, cum quibuscunque alijs prioribus in data,
4 quòd non præfertur † nisi expresse nominet primos, ipsi tenent contra & dicunt, quod hic valet exhæredatio dicendo, omnes filios &c.

Vt l. Titius & hoc nisi ille, cui præiudicat, esset talis persona, cui nõ est verisimile, principẽ velle præiudicare, vt pupillus, vel vidua. arg. ff. quæ res pig. ob. poss. l. obligatione & dicunt quasi expressum. C. quando impera. inter pu. & vi. l. 1. contra Iaco. & Petr. facit extra de præscrip. ca. si propter. lib. 6. ff. de nata. rest. l. fin. de iure anul. aure. l. diuus. §. fin. pro eis facit, ne quid in loco publ. l. 2. §. si quis a principe in fi. de bo. liber. l. etiam. Dicas latius, ꝙ aut per rescriptum præiudicatur iuri quæsito in re. aut iuri quærendo in re, quamuis quæ-
5 sito ad rẽ. Primo casu dic, quod aut † præiudicat tali præiudicio, ꝙ faceret secundum rescriptum nõ valere, etiam si totum expressum esset, de quo vide C. de preci. impe. off. l. quoties, & tunc non est quæstio, an debeat specificare, vel non ius, vel personam cui præiudicat. extra de rescript. c. cum ordinem, de priuile. c. dudũ & d. l. fi. de nata. resti. Vbi vero præiudicatur iuri quærẽdo, non oportet specificare, vt extra. de concef. præben. ca. authoritate. lib. 6. & per hoc apparet opi. doc. prædictorum procedere in aliquo.

a Aduotatio. Appellatione liberorum, Adde, qui veniant appellatione liberorũ, & vsq; ad quem gradum, & maxime in priuilegijs, vide per Bar. in l. liberorum. ff. de verb. signi. & in l. libertos. ff. de senato. & in l. 2. §. quod ait. ff. qui satisd. cogan.

1 *Indefinitam non extendi.*

POSTHVMI. In gl. ista institutione. in fi. gl. No. contra
a in l. placet. [a] Sed potes dicere, ꝙ si loquitur † indefinite, non
1 extenditur ad futuros, vt hic. si per verba multiplicatiua, vel vniuersalia secus, vt si dicas quisquis, vel quicunq; posthumus nascet, sit exhæres, sic intellige. ff. de iniu. rup. l. 3. §. pe. etenim hæc verba quisquis, & quicũq; multũ importãt: vt ff. de hæred. insti. l. hoc articulo. ad treb. l. Balista. & facit C. de lib. præ. l. fi. & qđ ibi scripsi. hoc aũt hodie correctũ est. C. de inoffic. test. l. omni modo. & l. si quis: & hic sequitur in glos.

a Adnot. L. placet. Adde hic secundum Ang. & Rap. quod definita institutio posthumi, compræhendit etiam filios postea adoptatos, qui dicuntur posthumi ciuiles l. si quis posthumo. ff. eo. an autem naturales tantum? quid si instituat ventrem vxoris suæ? vide per Ange. hic.

1 *Posthumi agnatione testamentum rumpi.*
2 *Galli consilium.*
3 *Legis Velleæ capita, eorumque prouisio. 4.*
5 *Nepotis filio cænobita testamentum rumpere.*

POSTHVMORVM. In gloss. scilicet in fin. & est ratio, quia præteritio matris, habetur pro exhæredatione. ff. de cõtra tab. l. illud. §. ad testamenta, quo casu opus est querela in-

fra de inoffic.test.§.posthu.In glo.secus ibi cum dicit:a vero
1 posthumo.hęc gl.vř inferre,ꝙ si posthumus † nascatur filio
mortuo,post mortem aui,ꝙ rumpit testamentum aui,& hoc
non esset verum , vt d.l.si quis exhære.ff.de libe.& posth.l.si
quis posthumos.§.si filium.Sed intellige eã.in vero posthu-
mo testatoris quia ille rumpit nascẽdo post mortem vt hic.
2 † In gl.in veris posthumis ibi cum alleg.§.1.2.& 3.vide ꝙ
consilium Galli fuit qñ filius institutus habet vxorem graui-
dã,ꝙ instituatur, vel exhæredet nepos nasciturus,post mor-
tẽ aui,filio præmortuo,per hęc verba,si filius meus me viuo
moriať tunc &c.sicut hæres:vt l.Gallus.in prin.& quia istud
consilium non sufficiebat ad oẽs casus, qui contingere pote-
rant fuit facta lex Velleia,quæ habet duo capita,& prouidet
3 in quatuor casibus. Primum † caput , prouidet in casu quo
posthumus nascitur viuo auo, post factum testm̃,& mortuo
patre suo , de quo Gallus nil dixerat , & hæc prouisio habet
duos casus,videlicet,qñ tempore testamenti , filius erat mor
tuus vxore relicta grauida, vel qñ erat viuus tempore testa-
menti,& post moritur, & posthumus ei nascitur in vita aui,
in quibus casibus lex Velleia cõsuluit, prouidendũ de institu
4 tione vel exhæredatione.Secundũ† caput prouidet,qñ filius
& nepos viuebant tẽpore testamenti, & filius moritur in vi-
ta aui, & hic casus tãgitur hic in tex. Est & quartus , qui non
cõtinetur, nec sub vno, nec sub alio, qñ filius viuit tempore
testamenti, & eius vxor est grauida, vnde possibile est,quod
posthumus nasceretur in vita aui,& filij , nec continetur sub
primo capite , quod loquitur vbi pater erat mortuus tẽpore
quo natus erat posthumus, nec sub secundo, ꝙ loquitur, qñ
ambo viuebant tempore testamenti. & hoc plenius reperies
in l.Gallus.in prin.in §.nunc de lege.cum §.seq. vsq; ad fin.
& not.in §.fin.& sic vides quomodo tibi prouidere debes in
his casibus testando,si aũt has difficultates aptare velis pone
talẽ clausulam,omnes natos,& nascituros qui mihi ad nasci,
vel esse possent in tali portione , vel in talibus portionibus,
hæredes instituo,vt l.Gallus,& l.instituens.sic.n.nõ est opus
talibus prouisionibus exquisitis, & cessant oẽs prædictæ diffi
cultates,quæ sunt modici effectus,hæc prouisio non obtinet,
quo ad exhæredationẽ, quæ nominatim nõ fieret, per hunc
modum ẜm opinionem aliquorũ, vt dixi s̃.§.nominatim dic
tũ,quo ad exhæredationẽ posthumorum,hoc est hodie vt in
sufflatũ,quia exhæredari non possunt, vt l.omnimodo.& l.si
quis in suo.Sed quo ad exhæredationẽ, quasi posthumorum
qui essent nati tempore testamenti , potest dici quod in illis
oportet nominatim,& ex causa expressa fieri mẽtionẽ,idcir-
co oportet dici, talẽ nepotem meum , si qñque meus fuerit,
ex tali causa exhæredo , ita ꝙ eos nominet. ut §.nominatim.
5 † alioquin possent rũpere testamentũ,si pater moreretur,vel
de potestate exiret.ergo si filius fiat religiosus,nũquid nepos
eius filius rumpit testamentũ aui ? Hæc qõ dependet ab illa,
an religiosus exeat de potestate patris,per ingressum religio
nis, & si dicas ꝙ exeat , certum est quod rumpit per hunc §.
ibi aut qualibet alia ratione &c.Idem dicas , si filius fiat epi-
scopus, vel aliam dignitatem consequatur, quæ ipsum libe-
ret.C.de episco.& cleri.auth.sed episcopalis dignitas.

1 *Patrem impune præteriri*
2 *Exhæredandi modum differre.*

Emancipatos. In gl.supple.ibi cum dicit, ad filios,
1 &c.hæc impugnatio non videtur bona, quia filius † non ha-
bet necesse patrẽ instituere,vel exhęredare,quo ad hoc vt te
stamentũ valeat, nã præterito patre, valet testamentũ de se:
licet posset rũpi,per contratabu.ff.si quis a paren.fu.ma.l.1.
ẜm.do.Iac.& Pe.Sed forte gl. voluit se referre ad iura noua,
& adstruere qđ de iure nouo pater præteritus dicat nullum,
de quo videbis inferius.In gl.licet. in fi.vult gl.quod de iure
prætorio,non est differentia,quod verum est in exhęredatio
2 ne,quia vtrunque exhæredari oportet, sed † in modo exhæ-
redandi,est differentia,etiam de iure prætorio, vt in tex.

1 *Emancipatus testamentum rumpit.*
2 *§.aliud vt cum de ap.sensus.*
3 *Testamentum nullum quis dicat.*

Sed hæc quidem.In gl.ad differentiam.in fi.quia illa nõ
corrigitur,imo remanet differentia.vt not.infra.In glo.quo
ad cõmodum.f.ibi cum dicit.C.de lib.præt.l.maximum. hoc
1 indubitatũ de iure antiquo.Quid † de iure nouo?gl.variant.
Nam qñq, dicunt , qđ emancipatus præteritus, rumpit ipso
iure.vt no.j.de inoffi.test.§.1.In glo.scilicet descendentibus
per linea,sed hic videtur dicere contra.ff.de mino.l.si filius.
de lib.& posthu.l.Gallus.§.& quid si tantum.C. de lib.præ-
te.auth.causa.& in l.maximum.Pro quo facit is text. qui re-
mouet differentiã suitatis,& emancipationis in auth.de hæ-
red.ab intesta.quasi per totum.sed responde,vt hic not.& in
auth.ex causa.Vnde dic, quod iste §.& alia iura,quæ compa
rant emancipatos,& suos loquũtur,quo ad exhæredationem
& eius effectũ:sed quo ad prærēritionem , nil immutant.Sed
2 §.aliud. † in auth.vt cum de appe.cog. videtur immutari in
præteritione,quia ibi præteritus,olim nõ poterat dicere nul
lũ ipso iure,hodie potest,nisi causa inseratur in pręteritione
sed vbi causa inseritur , nil immutatur quin præteritus ijsdẽ
remedijs,& vijs venire debeat,quibus olim:& hoc vult.glo.
dicere in authẽ. de hære.& fal.§.exhæredatos.C. de inof.te-
sta.l.filiam.Dic ergo, quod suus præteritus, nullum dicit,si-
ue causa præteritionis inferatur, siue non.quia noua iura nõ
intendunt,suũ facere deterioris cõditionis, quam esset olim
imo semper ipsi prouident, & ita tenet Azo in summa C.de
lib.præ.& Dy.in l.Gall.in magna distinctione, & glos.in au-
3 th.non licet.& quasi vbique.Emancipatus † præteritus,cau-
sa non inserta, nullum dicit per §.aliud. Causa vero inserta,
non dicit nullum ipso iure : sed rumpit per contra tab. sicut
hic no.Sed de hoc potest dubitari, quomodo præteritus di-
ci possit filius causa adiecta forte si dicat,filium prætereo ex
tali causa. hæc videtur exhæredatio.C.de liber.præte.l.3.Vel
dic, quod in illa lege sunt verba exhæredationis expressa di-
cẽdo hæreditatis meæ alienus esto.vel dic, quod est præteri-
tio cum causa si forte dicat,filio meo,quem ex tali causa prę
tereo,lego centum,vel potes dicere, ꝙ vbicunque non nomi
natim exhæredat, sed inter cæteros.s̃.eo.in prin.

1 *Militaris expeditio.*
2 *Renuntiari ignotis posse.*

Sed si in expeditione. Dictum est,testatorem liberos de-
bere instituere,vel exhæredare fallit hoc casu,& ideo sequi-
tur.sed si in expeditione.In gl.quid si non est in fi. melius ff.
1 de milit.testa.l.si filius.§.sed si quidem,& intellige † in expe
ditione,siue in castris, siue in campo verum.duntamen mis-
sus non sit.vt eod.tit.§.post missionem,& est mirabile,quod
huiusmodi priuilegium non detur,nisi militantibus,sed pri-
uilegium ne querelæ subiaceat omnibus, de quo dic vt in d.
§.s̃.de mil.testa.Item dic,quod licet in casu, in quo ignorat,
non videatur exhæredare, & rumpatur testamentum , quod
2 propter hoc legata nõ tolluntur.ff.de.hære.inst.l.fi.† In glo.
a si enim in fi.a & per hoc potest dici , ꝙ si quis renuntiat iuri
qđ ignorat sibi cõpetere,valet renuntiatio.In gl.ideoq; in fi.
hæc gl.nõ est vera vt scripsi.s̃.de mili.test.§.illi super gl.quã
tũ ad solennitatẽ.Item dic, quod is §.est hodie correctus,ni-
si prætereať cum cã.vt no.C.de test.mil.l.si cũ.vel dic,vt ibi.

a Adnot. In fin.Et si verba essent generalia,apta compræhendere omnem nasciturum,secundum Bal.licet Ang.hic videatur dubitare.secus tamen in pagano.vide super hoc Ang.hic in versi. in gl.ignorans.

1 *Præterire sine causa non licere.*

2 Mater.[a] In gl.quo emancipati.in fi.vide, quod ibi no.
1 Item dic,ꝙ is §.hodie corrigitur, quia nullus † præteriri po
test sine causa,vt §.1.auth.vt cum de appe.cognos.& dixi s̃.
§.sed hæc quidem.& no.in l.filiam.C.de inof.test.& auth.ex
causa.C.de li.præte.& idem in ascendentibus.vt in cor.eo.ti.
§.& hoc quidem & dixi in auth.non licet.C. de liber.præte.
infra de inoffi.testa.§.non tantum.dic vt ibi.

a Adnot.Mater.Super hoc §.ponit Ang. triplicem præteritionem,item triplicem exheredationem.Item quid iuris, si pater prætereatur a filio quæ vide per ordinem hic,per eundem Ange.in 2.col.

De

De hæredibus instituendis. Rubrica.

Alias est in Rubr. de hæred. insti. Et continua, vt ff. eo. in Rub.

1 *Transmissibilia in hæredem.*
2 *Fictio quando cesset.*
3 *Seruum sine libertate non recte institui.*

ÆREDES. In gl. q. d. in fi. nõ sic in possessione. ff. de acqui. poss. l. cum hæredes. & intellige secundum doct. Iac. & Pet. quod non eadem
1 iura † numero, transeunt ad hæredem, quæ erant penes defunctum: quia mors omnia soluit sed finguntur eadem, sicut & hæres fingitur eadem perso
2 na cum defuncto. in auth. de iureiu. a mo. præst. quæ † fictio, non habet locum in possessione: quia hæreditas non tenet, quo ad illam vitam defuncti: quia non habet animũ. ff. si quis testa. libe. esse iussus fue. l. 1. §. Sceuola. secundum eos. In alia gl. q. d. non induximus: ibi. cũ nõ sit verisimile. facit pro illis, qui scripta, & dicta aliorũ cõpilant, quod videantur cõpilantis. ff. de ori. iu. l. 2. circa prin. In ea. glo. ibi. & liber esse videatur, imo dic sm doct. Iac. & Pe. ꝙ primo fuit ius in legis necessitatem, & post abrogatũ, tertio per Iustinianũ ad legem redactum: sed non per innouationem: quia ante erat dictum & pro iure seruatum secundum eos. In ea. glo. in fi. gloss. dicit hic dubitatiue, ff. eo. l. seruus & tñ hoc est hodie expeditum. C. de ne. ser. hære. insti. l. fi. si autem eum instituat, & eum nol
3 le habere libertatem exprimat: dic, ꝙ non † valet institutio, vt d. §. idem iuris. in fi. & ibi no. & vide ꝙ ibi scripsi.

1 *Laudemia cuius sint.*
2 *Seruus qui instituendus.*
3 *Dotalem seruum recte institui.*

PROPRIOS autem. Facit iste §. ꝙ proprietarius debeat inuestire vasallos & emphy. vt ff. ad Sillan. l. 1. §. 1. Sed forte
1 vtilitas, seu † emolumentum laudemiorum pertinet ad vsufructuarium. l. vsufr. legato. & opp. & sol. vt not. in d. §. 1. Sed quid si instituens, partem habet in seruo? posset arg. pro & contra per ll. prædictas. ff. de leg. 3. l. si quis seruos. Dicit tñ ꝙ
2 si instituat cum libertate: valet † institutio: & erit liber. si simpliciter: valebit institutio, & non erit liber: sed acquirit alteri socio hæreditatem, vt no. ff. eo. l. sed si de sua conditione. §. si seruum cõem. Sed quid si institutus erat vicarius ordinarij instituentis: nunquid censebitur proprius? Non videtur. ff. de leg. 3. l. suos autẽ. §. fi. de ver. sign. l. licet, §. 1. & l. modestinus. cum concor. & ita non vr̃ locus huic. §. nec huic materiæ. Verius vr̃, ꝙ hoc casu sit hæres, & liber. cum nulli posset acquirere, & pro hoc facit ff. de pecu. l. si seruus meus ordinarius.
3 & d. l. eos. §. fin. si sit ibi litera affirmatiua & concor. † Quid si maritus, dotalem seruum instituit? & videtur ꝙ sit liber, & hæres, quia eum manumittere potest, & inter viuos, & in vltima voluntate, ff. de manumis. l. seruum dotalem. solu. matri. l. dotalem. & sic in dubio, videtur facere liberum, duntamen sit soluendo, C. de ser. pig. da ma. l. 1. & sic corrigitur ff. de manumis. l. seruum dotalem. de acqui. hær. l. aditio. vel intellige quando alius instituit quam maritus, quid in alieno seruo bona fide possesso, instituto sine libertate? Videtur idem: qui continetur appellatione sui: vt d. l. suos. Item quia libertas videtur valere si detur a bona fide possidente, ff. qui & a qui. l. competit. secundum vnam literam. & sic corrigitur ff. de acquir. hære. l. si quis mihi bona. in prin. Vel dic, ꝙ non corrigtur supra per quas personas no. acqui. §. de his.

1 *Manumissio quando vetita.*
2 *Permissum quando sine vetito subsiet an non.*

2 EST autem casus. a In gloss. id est, accusata. ibi: respondeo
1 bene potest manumittere. hoc non videtur verum: quia † manumissio prohibetur indistincte intra tempus, quod computatur a tempore diuortij, non accusationis, & facit. ff. qui & a qui. l. prospexit. in §. fi. cum l. seq. & l. sed si maritus. §. fi. Sed nunquid, saltem post tempus erit liber & hæres, si reperiatur ignotus? videtur quòd sic. C. ad Sylla. l. cum syllanianum. Contra, ff. qui & a qui. l. si priuatus, §. fina. C. qui non pos. ad lib. perue. l. 1. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. seruus. de libe. cau. l. qui de libertate. In gl. quia si valeret. in fi. Contra, ff. de auth. tuto. l. 1. Solutio. aut in se prohibitum sequitur ad positionẽ
2 † permissi, seu non prohibiti, & tũc obtinet contrarium. ff. de pac. l. si vnus & §. illud. ff. de vsucapio. l. si aliena. §. hoc iure. de lib. leg. l. si quis duos. Et idem si permissum non potest pro cedere, sine prohibitione, C. de iu. l. quoties. Sed huic solutioni, obstat hæc lex, quia hic ad positionem institutionis sequitur datio libertatis tantum, & tamen neutrum valet. Item videtur, quod prohibitum remaneat in terminis prohibitionis, & permissum de se procedat. ff. de do. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. 1. Potest dici, ꝙ vbi est eadem ratio, causa, & modus prohibendi, ꝙ obtineat regula, quæ est hic. vel vbi per obliquum peruenitur ad vetitum directo, nec alias posset operari obliquum, alias contra, vt §. illud.

a Adnot. Est autem casus. Seruus accusatus de crimine adulterij commissi cum domina sua, non potest ante sententiam manumitti: nec ab ea hæres institui: h. d. secundum Areti.

ALIENVS seruus. In gl. & ideo. ibi cum allegat l. in venditione, ff. ad Sylla. l. 1. §. dictum. In ea. gl. ibi cum dicit, nihil duraret. ff. de manu. test. l. fi. de vsufru. l. Titio cum morietur. In ea. glo. in fin. oportebit tamen quod adeat iussu domini, ff. de acqui. hæ. l. si quis mihi, §. iussum. & facit C. de ne. ser. hære. institu. l. quidam, §. illo.

1 *Libertas quando non data.*
2 *Legati quod tempus spectetur.*
3 *Legato reuocato libertatem adimi.*

SERVVS. In gloss. nisi aliqua lex ibi cum allegat l. quoties. §. fi. sic debet intelligi, ff. de test. tu. l. qui tutelam, §. 1. licet glo. ibi alio modo intelligat. vnde quando aliqua dispositio
1 tio fit per testantem de † libertate, non competit libertas, nec repræsentatur, per l. nisi secundum ordinationem testantis, vt d. §. quoniam. Iac. & Pet. gl. idem, ff. eod. l. seruus alienus. §. 1. vide tamen decisionem in casu singulari, C. de ne. ser. l. fi. & l. quidã, §. sed cũ veteres. item vide. ff. de condi. insti. l. seruus alienus. cũ ibi no. In gl. directa enim. in fi. hæc ratio, non videtur bona, quia in hæreditate inspicitur tempus quo cedit, ff. eo. l. seruum meũ. Præterea. l. quam gl. allegat, nihil facit ad propositũ, quia ibi dicitur, quod quo ad acquisitionem, inspicitur tẽpus quo cedit dies, sed quo ad hoc quod valeat, non loquitur, sed posset sic induci, & gl. forte hoc voluit di-
2 ceret † in legato, inspicitur tempus quo cedit legatum, sed tempore quo cedit inspecto non potest valere huiusmodi legatũ quia libertas non põt competere propter alienationem, vnde cum connexa ambo fuerunt legata, si vnum non valet nec aliud, quia non vr̃ intentio testãtis, quod haberet vnum sine alio, sed certe idẽ videtur in hæreditate, sed in illa est alia ratio, quia difficilius reuocatur institutio, quam legatum. ff. de adimen. le. l. ex parte. sed an hoc sit verũ, ꝙ per alienationem extinguatur legatum. doct. Iac. & Pe. dubitatiue transeunt dicentes, ꝙ vbi expresse libertas & legatum legantur, & expres
3 se adimitur libertas † ꝙ tunc legatũ reuocatur, quãuis nõ valeat ademptio libertatis, quia illã reuocãdo vr̃ reuocasse legatum, quia per l. si seruo. connexæ data fuerant, sed vbi non adimitur expresse libertas, sed alienatur, tantum seruus legatus, videtur ꝙ legatum pertinere debeat ad emptorem, quãuis sustinendo glo. præmissa possent dici secundum eos. & facit pro ipsis. ff. eo. l. qui filio, §. si quis seruus. ver. igitur.

1 *Hæreditas quando cedat.*

ALIENVS. In glo. præcedente. in fi. non sic in patre, C. de bo. quæ libe. l. fi. nec in bo. posses. nec in fideicommissario, ff. ad Tre. l. seruo inuito. & iunge. §. per quas personas. §. si hæres. In gloss. hoc est enim in hæreditate. in fin. si bene cogites
1 idem est vtrobique, quia a tempore cessionis, † hæreditas cedit a tẽpore aditionis, C. de cadu. tol. l. vnica, §. in nouissimo.

1 *Hæreditas quem repræsentet.*
2 *Inhabilem frustra testari 3. fallit. 4.*
5 *Hærede incapaci hæreditas cui danda.*
6 *Hæreditas hæres.*
7 *Ecclesia quæ non instituenda.*

SERVVS autem alienus. In glos. scilicet passiue, in fi. dic
infra in glo. Et est forte ratio ibi cum allegatur, §. posteriore.
Et sic a certo non receditur, propter incertum, ff. de rescin.
ven. l. id quod de hære. instituen. l. si te solum. Sed obstat ff.
1 de noua. l. nouatio. in fin. vbi aperte dicitur, quod † hæreditas
substinet vicem hæredis, non defuncti. Item obst. ff. de reg.
iur. l. omnis hæreditas, & l. omnia fere. Item obst. huic. text.
& gloss. supra proxi. ff. de leg. 2. l. si mihi & Titio. quæ in duo-
bus obstat: quia ibi dicit. non inspici personam defuncti. Item
dicit inspici personam hæredis. Adhoc dicas, quod inspicitur
persona defuncti, quo ad hoc, ꝙ actus valeat, quia perinde
valet, ac si defunctus viueret, vt in his concor. nisi in casu. ff.
de stipu. seruo. l. vsusfr. sed quo ad acquisitionem, inspicitur
persona hæredis, quia supposito, quod defunctus esset capax,
non tamen hæredi acquireretur, nisi sit capax, vt in contra-
2 rio. † Quid ergo, si defunctus esset non capax? Videtur expres
sum quòd non, valet institutio. vt l. seruus hæreditarius. eod.
ti. l. non minus de serui. l. & si maximæ C. eod. l. neque & no.
supra proximo. Videtur contra in d. l. si mihi & Titio. §. 1.
eo. ti. l. debitor, §. fi. Posset dici quod institutio tenet, & vide-
tur expressum, ff. de acquir. hær. l. si seruus eius veruntamen,
non acquiritur ipsi hæreditati, quousque adita fuerit hæredi
tas, ff. de acq. re. do. l. hæreditas. 2. & per consequens, nec hæ-
redi si sit non capax, quia legatum statim acquiritur hæredi-
tati, vt l. si mihi §. 1. sed hæreditas non. Et similiter differt in
alio, legatum ab hæreditate, vt ff. de lega. 2. l. quod seruus &
d. l. hæreditas. Quid ergo est, quod dicitur in l. seruus ibi, si
modo testamenti &c. & in alijs concordantijs, vt. ff. de leg. 1.
l. si mihi & tibi, §. 1. Respondeo subaudiendum est, ibi maxi-
3 me, quia idem esset si † non esset testamenti factio cum defun
cto vt dictis legibus. Vel si modo &c. quia erat talis persona,
quæ habebat hæreditatem, secus enim filio habente seruum
in castrensi peculio, mortuo intestato, cuius pater bona iure
peculij occupauit, vt l. 1. ff. de castren. pecu. quia in illo non
posset obtinere hæc lex, quia non est hæreditarius, licet ho-
diæ sit secus, quia habet hæredem, vt notatum est suprà qui.
4 non est per. fa. testa. §. 1. Hæc autem cessant hodie in filio † in-
stituto quia valet institutio, siue pater sit capax, siue non, vt
l. cum non solum, C. de bo. quæ libe. Sed quid prodest talis
5 institutio, † quando hæres non est capax? Dic quod multum,
quia si seruus manumittatur, ante aditam hæreditatem, in
qua institutus est, vel aliquo modo perueniat ad libertatem,
acquireret sibiipsi, vt d. l. si seruus. de acqui. hære. vel si forte
hæres sit non capax, & hæreditas non perueniat ad successo-
res ab intestato, vel si forte esset capax tempore mortis insti-
tuentis, & post mortē illius instituentis efficiatur non capax,
tempore institutionis serui, & tēpore quo aditur hæreditas,
6 primi testantis, est iterū capax, habebit vtranque. † Sed nun-
quid ipsa hæreditas potest institui hæres? vr̃ ꝙ sic, quia per-
sonæ vice fungitur, vt l. mortuo, ff. de fideicom. & æquipara-
tur municipio, vel curiæ, vt ibi, quæ possunt institui. C. eo. l.
hæreditatis, & eis potest legari. ff. de leg. 1. l. si hæres, §. vicis,
& l. ciuitatibus. Et multofortius ecclesia vacans potest insti-
7 tui per prædicta. sed si nondum esset creata, † seu edificata.
non posset institui, nec ei legari, vt extra de sententia & re
iudi. c. abbate sane lib. 6. In contrarium facit quia seruus il-
lius qui est in vtero, potest institui: vt hic. quinimo ipse post-
humus supra tit. 1. §. posthumorum.

1 *Hæres qui instituendus.*
2 *Pauperes recte institui.*

a SERVVS autem plurium. In gloss. si vero in fi. a dic me-
lius supra eod. §. proprius. In glo. quid ergo. in fin. doc. Iac. &
Pe. dicunt, quod non valet institutio talis, imo est derisoria.
arg. ff. de iu. do. l. cum post. §. gener. Et facit, quia cum hæres
1 † nominari debeat, vt C. de testa. l. iubemus. vel certis demon
strari signis indubitabilibus, ff. eo. l. quoties. §. si quis nomen,
& §. hæres. quomodo hoc fiet de toto mūdo? Præterea, cum
incertis personis legari non possit infra de lega. §. incertis.
2 quomodo possunt institui incerti? † Sed an pauperes possint
institui? dico quod sic extra de testa. c. 1. lib. 6. C. de episc. &
cle. l. id quod pauperibus. & videbis in d. §. incertis. & est spe
ciale, propter pietatem. Si velis tenere gloss. posses dicere,
quod licet omnes adhuc non possint, aliqui tamen poterunt,
quibus partes, quas alij non adibunt, accrescent, ff. eod. l. liber
homo. §. si Titius. Sed si aliam teneas responde huic text. qui
videtur facere pro gloss. vsque in infinitum exclusiue, vt infi
nitas excludatur, quæ faceret institutionem incertam.

a Adnot. In fi. Vide hic Ang. quando capacitas vel incapacitas serui inspicia-
tur, ex capacitate, vel incapacitate domini no. hic Ange. quod quis potest in-
stituere hoc modo. Ego instituo omnes homines mundi & tractat istam quæ-
stionem, vsque in fi. §. & vnum: &c.

1 *Hæreditatis quantitas.*
2 *Vnica quid 3.*
4 *Sextans.*
5 *Intestatus partim qui accipiendus.*
6 *Testamento rupto in quo peccatum.*
7 *§. hæreditas & §. adeo conciliari.*
8 *Institutionis particularis vis.*

a HAEREDITAS. a In gloss. ideo dicit, in fin. sed cur hic
1 ponitur pro regula, cum regulariter, & de propria † signifi-
catione vocabuli contineat 12. vncias, vnde videtur hic po-
ni improprie plerunque. Sed dic quod hoc ideo. quia hoc de
pendet ex facto, & voluntate hominum, super quo regula ar
tis dari non potest, certum est tamen, quod si non appareat
de alia dispositione. diuisio fit in 12. vncias, vt patet inferio-
ribus. In gloss. infra posita in fi. ff. de leg. 1. l. si seruus plurium
2 in fin. de testa. l. hæredes palam, §. sed & si notam. † In glo. id
est vncia ibi cum alle. l. nam natura imo dic, quod vncia est ip
sum nomen proprium conuenientissimum, & ab ipsa resi-
duæ partes deriuantur. gloss. tamen quæsiuit quare vncia de
omnibus prædicatur? Nam si quæras, quot vncias continet
3 sextantis, dic duas, & sic deinceps vnde vncia est † princi-
pium ponderis, sicut vnum est principium numeri. Sed po-
tius videtur potuisse quæri, cur vncia cum dimidia habet
proprium nomen, & tamen sextans, seu duæ vnciȩ, cum di-
midia, non habent proprium nomen, nec deinceps reperitur
aliqua dimidia, quæ proprium nomen habeat? forte sextans,
octies sumpta, facit totum assem, & recte peruenit ad suum
numerum totius, non sic de alijs dimidijs, & ideo huic fuit
b data prærogatiua nominis. In ea. glos. b ibi cum dicit. sextans
enim dicitur hoc non est verum, secundum docto. Iac. & Pe.
4 quia sextans, † est octaua pars assis., & sic denominaretur a
quotitate, in qua se habet respectu assis, vnde non dicitur a
quotitate, in qua se habet respectu assis, sed a numero vncia-
c rum. In gloss. nam in totum, ibi cum alle. C. de testa. mili. l. 3. c
hoc non est verum indistincte dic plenius, ff. de mili. testa. l.
5 si miles vnum, C. de testa. mili. l. 1. dic vt ibi. † In gloss. imo vi
detur. ibi cum alleg. l. cum duobus. sed videtur, quod nec ex
postfacto, ff. de iniust. rupt. & irri. test. l. si ego. de fideicom.
lib. l. si pater duos. dicas quod nec ab initio, nec ex postfacto,
potest decedere pro parte testatus & pro parte intestatus: vt
in regula iuris. l. ius nostrum, ff. de regu. iur. nisi sit miles, vt
hic. & hoc est verum, quo ad hoc, vt bona deferantur iure te
stati, & intestati, sed bene potest testumentum rumpi, pro
parte, & pro parte teneri, bona tamen solida deferentur iu-
re testati, vt ff. de iniust. rup. & irri. testa. l. 3. §. fin. in casu ta-
men inofficiosi, fallit prædicta regula: ius nostrum vt in glos.
6 & est ratio: † quia quando rumpitur testamentum per præ-
teritionem, declaratur peccasse in forma & substantialibus,
& in institutione seu exhæredatione liberorum. quæ est
principalior pars testamenti suprà de exhæred. liber. in prin.
ff. de lib. & posthu. l. inter cætera. idcirco totum annihila-
tur. sed secus est in quærela: quia per illam non declaratur
peccasse in forma, sed in quadam qualitate, videlicet in fal-
sa causa,

sa causa, quæ totum subiectum non vitiat. non ergo intelligas pro regula, quod ex postfacto possit decedere, pro parte &c. sicut gl. dicit: sed intellige vt s. dixi. Hodie vero in aliquo immutatur. vt in authē. ex causa. C. de liber. præte. vel exhæred. vel illud dispensatiue ex quadam æquitate.
7 † In ea. ibi, cum alle. l. iurisgentium. §. adeo. sed ibi est eadem ratio in parte, quæ in toto: non sic hic, quia absurdum est, quod bona alicuius deferantur iure testati, & intestati cum sit vna hæreditas, & quasi vnum corpus. vnde regula idem iuris de parte & c. obtinet, vt ibi est eadem ratio, secus si diuersa. & patet. ff. de petitio. hæred. l. sed & si lege. §. adeo, cum ibi notatis. In fi. eiusdem glo. melius in regula, ius nostrum supra allegata. & not. illud quod in hoc §. dicitur, procedit indubitate, vbi scripsit in parte, & non fecit mētionem de alia.
8 † Quid si expresse facit mentionem dicendo, instituo Titium ex semisse: in residuis bonis volo esse intestatus satis potest dici idem: quia semper via testati trahit ad se aliam vitio de medio sublato. ff. eo. l. hæreditas. vel ex die. eo. tit. l. potest cum not.

a Adnotatio. Hæreditas. Hæreditas proprie diuiditur in 12. vncias siue partes: quarum quælibet suo proprio nomine nuncupatur potest tamen diuidi in pauciores, vel in plures, prout voluntas extiterit testatoris. h. d. secundum Areti.

b In ea gl. appellatione partis, siue sub designatione numeri, siue quote, siue dicatur pars partis: an referatur ad 12. vncias, an vero ad totam rem: & quomodo intelligatur, vide hic per Ange. in 2. colum. circa prin. in ver. aduertendum tamen est.

c L. 3. Et ista est communis opinio, licet Ang. putet de iure verius, sic distinguendum vt procedat qn̄ verba possunt aptari ad ius commune: alias præsumit testatus, de iure speciali in l. similes. §. vnum ex fundis. ff. de milita. testa.

Si plures. In glo. eadem ibi cum dicit, non ignorat. scilicet assem nō esse completum si vocaretur, qui sine parte est, in alium assem, nam semper sequimur id quod testator credebat: vt ff. ne libe. & posth. l. Titius. & facit ꝙ si papa, vel alius cōferat beneficium, quod vacare credebat per mortem, quod valeat collatio si vacabat per cessionem vel resignationem, vel alias.

1 *Dupondio completo trientem deberi.*
2 *Asse impleto detrahendum 7.*
3 *Asse expleto computandum.*
4 *Nominatim instituere.*
5 *Transitus ad dupondium vtilitas. 6.*

Videamus. In glo. id est diximus. ibi cum dicit: & ita concordat. Nam ibi dicit, quod institutus completo dupon-
1 dio † vocatur in trientem, & est perinde ac si diceret in aliū assem: vt ibi no. In ea. gl. ibi cum dicit, computatio vnciarum quia ibi transfertur ad dupōdium. sed si ad assem reducatur, tantum faciunt quinque vnciæ in asse, quantum 10. in dupōdio. vt supra proxi. est dictum. In ea. gl. in fi. Ia. & Pet. dicunt, quod lex illa non obstat: quia in primo legauit vni fundum, & postea alij dimidium, & nihil vltra. Sed si postea legasset alicui vltra, sine parte, esset contraria: sed sic non est contraria, quia habet tot adiectiones. finaliter procedunt recitando distinctionem gl. nihil addendo. & sic transeunt. Supponunt
2 ergo, quia si expleto † esse legasset, vel instituisset, in semisse, vel in aliqua parte, quod non transeatur ad dupondium: sed detrahatur tantum primo quantum legatur secundo, sed huic opi. ob. ff. eo. l. interdum §. sed si duos & §. fin. Item ob. distinctio gl. ff. eo. l. qui non militabat. §. filijs vbi videtur cōcludi, quod in dubio videtur ad dupondium transire, cum asse toto distributo nominatim residua portio non inuenitur.
3 Præterea, † videtur quod non fiat transitus ad dupondium plenum, sed vsque ad computationem vnciarum quas distribuit, vt d. l. interdum. §. fi. Propter has opiniones gloss. valde intricate processit in l. cum quæstio. C. de lega. Potes tamen dicere, quod interdum agitur de hæreditate diuidenda in casu omisso, & non prouiso. Et de hoc nihil in præsenti speculatione: sed de hoc agitur. ff. eo. l. clemens patronus, de libe. & posthu. l. si ita. interdum agitur de ea diuidenda, vbi nulla facta est mentio de quota. & de hoc. ff. ad Tre. l. Marcellus. Interdum vbi facta fuit mentio de quota, & de hoc tractatur hic in quo casu distinguit gloss. quia aut certum est, quòd excedere voluit, aut quod noluit: aut dubium. Et in casu dubij subdistingue: quia aut impleuit nominatim assem, & tunc in dubio videtur transire ad dupondium, aut non, & tunc non: vt d. l. qui non militabat. §. filijs.
4 † Sed quid vocas nominatim? forte si dixit instituo talem in solidum. vel lego tali, solidum fundum, vel instituo talem, in duodecim vncias hæreditatis meæ, & post alium sine parte, vel cum parte.

Sed quis est effectus, vtrum transeat ad dupondium vel non? glo. in l. interdum §. sed si excesserit, videtur supponere
5 † quod nullus, quantum ad substantiam, sed quantum ad numerum vnciarum, supponendo quod nec plus, nec minus habebit per plurium vnciarum computationem, nisi quantum haberet, si intra assem tota computatio facta esset: vt not. ff. eo. l. interdum. §. pater. versicu. sed si excesserit. & in d. l. cum quæstio, & pro hoc faciunt. l. ita ꝙ Sabinus. in fi. & l. ex vncijs sex. Sed ob. l. interdum. §. sed si dominos. & d. §. sed si excesserit. Dic ergo, quod vbi transitus fit ad dupondium, est
6 magnus effectus, quia si primus † fuit institutus in 12. vncijs, secundus in semisse, primus habet bessem, secundus triētem, vt in d. §. sed si excesserit. Sed si non fieret trāsitus, ad dupondiū haberet tm̄ secundus, quantum primus. Et caue quia leges quandoque dicunt, quod vbi fit transitus ad dupondium, fit computatio vsq; ad 24. vncias quandoque minus vt d. l. interdum. §. pe. & fi. & hoc quando promptior est sub illo numero diuisio. & in hoc casu bene potest dici, quod quo ad substantiā idem est, ac si ad 24. vncias fieret computatio. Sed gl. in d. l. cum quæstio. C. de legat. quærit quid econtra si primo legauit semissem, post assem? Et dicit qđ non est idē: ratione quæ ibi no. Illā gl. repræhendunt hic doct. dicentes, quod nō refert, quia verba transposita &c. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei hæredū meorum cōmitto. C. de testa. l. præposteri. pro ipsis facit. ff. eo. l. Iulianus. §. fin. & glo. hoc videtur notare ibi, quę est contraria illi de l. cum quæstio, sed hoc nō potest esse verum, in casu quo non fit transitus ad dupon-
7 dium: quia si † primo legasset semissem, deinde alij assem, videtur detrahi, seu diminui primo, quod legatur secundo, & primus nil haberet, & tamen glo. illa dicit contrarium. & sic in hoc casu potest esse vera glos. de l. cum quæstio. & hæc faciunt, ꝙ si Papa prouideat duobus, de eadem præbenda, ꝙ vterq; admittatur, quod potest esse verum si ex certa sciētia prouideret, extra de rescrip. c. duobus. in fi. lib. 6. alias contra extra eo. ca. mandatum. de præb. c. maioribus. & c. vacante. & iunge ff. de leg. 1. l. si pluribus eadem res. cum l. sequenti.

1 *Hæredem non desinere.*
2 *Institui sub conditione posse. 3.*
4 *Institutio cum morietur, qui accipienda.*
5 *Institui in diem posse.*
6 *Libertatem in diem non dari.*

Haeres. In gloss. ibi cum allegat. l. extraneum. Et est
1 ratio, quare non ad diem. quia si semel † est hæres, non potest desinere esse hæres. ff. de minoribus. l. 1. §. fine. & §. sed quod Papinianus: item nec ex die, quia quis non potest, pro parte temporis decedere testatus, & pro parte intestatus, sicut nec pro parte rerum, quod contingeret, si ex die institueretur. ff. de mili. test. l. miles. sed non sic si sub conditione fiat institutio, quia conditio quantuncunque tarde impleatur, retrotrahitur. & ita. semper videtur fuisse hæres a tēpore mortis. ff. de peri. & com. rei ven. l. necessario. §. quod si penden-
2 te. Et ideo valet sub † conditione, & in diem certam [a] quæ
a pro conditione habetur. ff. de condi. & demonst. l. dies incertus. secundum doct. pro quib. ff. eo. l. potest quis. Sed in eo quod glos. hic dicit sequendo Azo. qui hoc tenuit in summa huius tit. C. videlicet, quod talis institutio, cum hæres morie-
3 tur. valet † ibidem doct. contradicunt, quia si talis institutio valeret, suspenderetur vsque ad extremum mortis articulū, quo casu non posset fieri hæres cum non habeat uelle nec nolle, imo est mortuo similis. C. de testa. l. iubemus. Idcirco non ualet. sed Azo. qui hoc tenut, dicit quod non intelligit cum morietur, quod expectetur ultimus articulus mortis,
4 sed dicit ꝙ debet † intelligi secundum opin. uulgi: ex quo in lecto mortis decedit, de quo non surrexit quamuis moriatur

per 40.annos post.ff.de fun.instr.l.cum delanionis.§.asinam.
docto.tamen.hoc non approbant.in suo satis uideretur tole-
rabile.ff.de condi.insti.l.fi.dic tamen,ut ibi, & ff.eo.l.seruus.
si uelis sustinere glo.posses dicere,ꝙ uiuens moritur:iuxta l.
1.§.si emancipato.ff.de colla.bono.Vel potes dicere,ꝙ tem-
pus subducatur,seu tollatur & valeat de præsenti.& ita vide
tur tenere gl.in l.extraneum.C.eo.sed Azo.ibi tenet contra.
cuius opi. videtur hic sequi gl. quia institutio ad diem certã
5 facta, † valet vitio temporis ablato:& sic in hac institutione
si vitium temporis tolleretur. gl.est hic, quæ videtur facere
differentiam inter diem certum, & incertum,& ponit inter
exempla diei incerti. hanc cum hæres moretur, est falsa vel
contraria illi: quia si tollatur vitium temporis,non erit diffe
rentia inter hanc institutionem,vel diei incerti,cum vtrobi-
que tollatur tempus, & valeat de præsenti:& hoc vr̄ verius,
quid ergo,si quis instituat vnum hæredem,vsque ad certum
diem:& aliũ ex die illa? videtur ꝙ valeat institutio: quia tũc
pro nulla parte temporis reperitur intestatus.Et ita cessat ra
tio prædicta, sed alia videtur obstare: primo institutus non
potest desinere hæres esse.quid ergo? vr̄ ꝙ teneant ambæ in
stitutiones. Et ꝙ ambo sint hæredes, ac si pure instituissent
detracto vitio temporis:vt hic & d.l.hæreditas. in fideicom-
misso vniuersali,videtur ꝙ valeat ex die.ff.ad Treb.l.recusa-
re.& l. sed & si ad. Et est ratio : quia ibi cessat ratio supradi-
cta,quia nulla parte temporis reperitur intestatus. in liberta
6 te videtur idem ꝙ † ad tempus dari non potest, vt l.libertas
ad tempus.ff.de manu.test.sed ex tempore sic,vt eo.tit.l.qui
duos. de sta.lib.l. cũ hæres.§. seruire.in legato videtur quod
possit dari ex tempore, & ad tempus.ff.de leg.2.l. si ita lega
tus.§.Pegasus.de annu.le.l.eum qui.eod.tit.l.3.§. sed ita.Sed
beneficia ecclesiastica,non possunt conferri ex tempore,nec
ad tempus: extra de ele.c. 2.lib.6.7.q.1.c. pastoralis.& ibi de
hoc,sicut nec adoptiones.ff.de adopt.l.quæsitum. & videtur
per hanc l.ꝙ si prælatus conferat beneficium ad tempus,vel
ex tempore, ꝙ valeat collatio, vitio temporis sublato. per
hunc §.& l.hæreditas.supra allegatam.

a Adnotatio. Diem incertam.Quod est verum, quando incapacitas, est re-
spectu hæredis:tamen secus est si respectu testantis vt in spurio: super quo vi-
de hic per Ang.item Ang.format hic quæstionem talem, testator dicit: lego,
vel relinquo vxori meæ vsumfru. & post mortem eius instituo fratrem meũ.
an interim vxor habebit vsumfruct? vide hic per Ang.in 2.col.in prin.ver.&
ista faciunt. item quid si testator dicat instituo Titium, vsque ad pascha: &
nullo modo vlterius possit esse hæres. vide eundem hic in fi.2.colum.in ver.
quid si testator.

1 *L.cum hæres sensus.*
2 *§.Intestato.explicari.*
3 *Impossibilitatem vitiari, difficultatem non item.*
4 *Perplexitas.*
5 *Contractus & vltimæ vol. discrimen.*

a IMPOSSIBILIS.[a] In gl.tribus. ibi cum allegat l.cum
1 hæres.§.1. Pet.de Bel.perti.dicit, ꝙ ibi nulla † est imposi-
bilitas facti, sed difficultas:& de tali loquitur ibi:& pro ea fa
cit tex. ibi cum dicit causam difficilem imo pene imposibi-
lem.& hanc potes tenere. Vnde si ibi esset apposita conditio
imposibilis, valeret libertas, vnde ibi ponit tria de longo tẽ
pore:de conditione difficili, item quando confertur in tem-
pus, quod non prodesset.& pro hac opinio facit ff.de leg.1.
2 l.ab omnibus.§. intestato. † ibi enim tollitur conditio de fa-
cto imposibilis. vnde ibi non erat imposibilis de natura,
quia non est contra naturam, ꝙ rationes extarent, & tamen
habetur pro non scripta: quæ enim bona ratio posset reddi,
quare imposibilis de facto,vitiat,& non imposibilis de na-
tura,seu de iure? in hoc tamen remanet quæstio, cur condi-
tio difficilis, & pene imposibilis, vitiat actum, sed omnino
imposibilis habetur pro non scripta, & actũ non vitiat? Ad
3 hoc † põt responderi, quia quando apponitur conditio im-
posibilis, videtur apponens causa derisionis apponere, nec
vr̄ eum velle adstringere seu teneri ad hoc,in quo non cade-
ret obligatio, ẽt per conuentionẽ. sed vbi apponitur diffici-
lis conditio, est secus, quia difficultas non impedit obligatio
nem,seu adstrictionem.ff. de verbo.obliga.l. continuus.§.il-
lud. Et ideo,quia testator sciebat.ꝙ ad hoc adstringi non de-
bet, videtur velle actum valere talem difficultatem appo-
nendo, quam sciebat adstrictiuam, & compleri non posse,
& hæc est etiam ratio, quare proplexitas vitiat actum,vt se-
quitur in gloss.In ea.gloss.ibi cum alleg.§.si imposibilis.do.
Iac. & Pet.dicunt ꝙ sic est perplexitas.ff. de verb. obli.l.Ti-
tius,vt dicunt quidam asini,sed falsissimum dicunt,quia po-
4 test dari vterque,vel neuter.Et † perplexitas est,quando duo
non se compatiuntur secundum eos.de hoc videbis plenius.
infra.§.si imposibilis.In ea.glo. sed solue vt ibi.dic vt plene
dicam in gl. sed cur.secus in fin.Aliam rationem reddit glo.
5 ff.de condi.insti.l.1.quia† contractus perficitur duorum con
sensu, sed vltima voluntas nititur tantum voluntate testan-
tis.Et ideo vult concludere, ꝙ minus subuenitur contrahen
tibus.qui potuerunt apertius, planius, & pure contrahere &
declarare quam legatarijs institutis libertatem donatis, qui
nil potuerunt facere declarari, & hoc in contractibus nomi-
natis,secus in innominatis,vt ibi not.& videbis infra §.si im
posibilis,dic vt ibi.

a Adnot. Impossibilis.Do.Ang.hic ponit prolixe tres impossibilitates, pri-
mam impossibilitatem,dicit esse naturæ.secundã,dicit esse iuris, tertiam,per-
plexitatis,quas late prosequitur,per tres col.& ideo vide eum hic ad longum.

1 *Conditiones omnes implendæ.*
2 *Religio arctior.*

a SI PLVRES.[a] In glo.si sit potestatiua.in fi.Iac.& Pet.
1 dicunt,hanc glo.diabolicam dicunt enim, quod vbi † plures
conditiones coniunctim adscribuntur, quod omnes sunt im
plendæ:nec sciunt,quo spiritu glo.fuit ad hoc mota.vere mi
randum est, quia nulla lex cogit hunc §.sic restringe: nec l.si
hæredi.ff.de condi.instit.quæ huic concordat. Vnde intelli-
ge l.si hæredi.prout Io.ibi intelligit,& iunge infra seq.glos.
In gloss.idest,subdisiunctiua.ibi cum dicit,obtemperari,hoc
videtur verum in legatis. in institutionibus videtur, quod
prior,qui extiterit, vt d.l.si plures.& in hoc casu est differen
tia,inter institutionem, & legatum,& hoc debuisset glo.scri
psisse, & forte contigit ex errore scribentis, & in hoc casu
posset forte distingui causalis, a mista, & potestatiua, sicut
gloss.dicit.In ea.glo. ibi cuilibet.quæ ipsi commodior & le-
uior.ff.de condit.& demonstra.l.quod traditum. & l.leuissi-
ma, & facit, quod si quis habeat licentiam intrandi religio-
2 nem † arctiorem,quod censeatur arctior,non inspecta regu-
la sed modo eam tenendi. Et ideo religio monachorum ni-
grorum, non censetur actior illa fratrum minorum,vel præ-
dicatorum inspecto modo seruandi, per l. quod traditum.
l.nouissimo.ff.de conditio. & demonstra.In ea.gloss.ibi cum
allegat l.quod traditum.secundum Io.Et est ratio, quia hæc
æquiparatur legatis.cum per manum hęredis debetur.C.qui
manumit.pos.vel non l.fi. & quia testator non ita liberaliter
voluit subuenire fideicommissarijs, sicut directis.C.de leg.l.
cum quæstio.

a Adnotatio. Si plures.Ad veritatem copulatiuæ, requiritur implementum
vtriusque, ad veritatem vero alternatiuæ sufficit verificatio alterius de quo vi
de hic,per Ang.

1 *Ignoto dari posse.*

HI QVOS. Facit ad hunc §.C.eo.l.extraneo.Et per hũc
1 §.potest dici,quod omnino † ignotus posit eligi,& ei bene-
ficium conferri,extra de iudic.c.cum deputati.arg.contra ex
tra de cleri.peregri.c.tuæ. & c.fi.

De vulgari substitutione. *Rubrica.*

In gloss.rubricæ ibi cum dicit, substitutiones dicuntur ff.
ad l.Falcid.l.in ratione.§. quod vulgo. In eadem gloss. in fi-
ne.ff.eodem l. 1.quot autem sunt genera, & quæ sint,videbis
infra tit. 1.§.qua ratione.in magna gl.Et dicit vulgaris,quia
vulgariter, & cõiter fit, vel quia potest fieri ab omnibus, vt
hic nota. Et not. quod diuersi sunt modi intitulandi.C.& ff.
hic

& hic, vnus tamen est effectus: & hic diuiditur per titulos,
propter faciliorem doctrinam iuuenum. vt j. titu. 1. dicam.

1 *Codicillare quis non censendus.*
2 *Institutio conditionales concursum admittit.*
3 *Substitutio quando locus sit.*
4 *Iudicum reiecti. gradus & cur 5.*

OTEST autem. In glo. in alia. ibi cum allegat
l. Scæuola. in casu tamen valet institutio. ff. de
hæred. insti. l. asse. de condi. & dem. l. si ita scri-
ptum. Et caue, quia nunquam videt codicilla-
1 re †in casu, in quo facit institutionem primam,
vel secundam, nisi hoc dixerit. C. de testa. l. non codicillum.
Sed si dixerit, ꝙ si non valet iure testamenti, valeat, iure co-
dicillorum, tunc satis apparet, quod debet valere iure fideicõ.
si non potuit valere iure testamenti, quia si semel valuit iure
testamenti, a modo non valet iure codicilli, quia conditio ha
buit locum suum, ff. de inoff. test. l. Titia. de leg. 3. l. patronus.
§. penul. & scripsi C. de liber. præte. auth. ex causa. Et idem si
hæres hoc elegisset, quasi ex testamento, C. de codi. l. fi. & ibi
2 not. & scripsi. † In glo. ad similitudinem in fi. hoc verum, vbi
constat, quia dixi, si hæres non erit, talis sit hæres. quid in du
bio, verbi gratia, instituit Titium: si nauis ex Asia venerit, &
si non venerit, Seium, nuquid censebuntur ambo instituti,
vel vnus institutus, alius substitutus? & prodest hoc scire,
quia si sint instituti ambo: possent petere ſm tabu. ff. de bon.
pos. ſm tab. l. 2. §. defertur. & §. si sub cõditione, vers. pro qua
quisque doct. tangunt in rubrica, & dicunt recurrendum ad
mentem testantis. Sed quid in dubio? censentur ambo institu
ti, ff. de hæred. institu. l. Lucius Titius Seio. nisi instituerentur
pater & filius per ascendentem, & sic intellige, ꝙ no. ff. de li-
ber. & posthu. l. Gallus, §. 1. ff. de hære. insti. l. interdum. argu.
contra ff. de bo. pos. secundum tab. in l. si ita. circa princ. In
gl. id est, vltimo. in fi. gl. non vult negare quin substitutio va-
leat, Credit tamen quod nullum habet effectum. Sed non vi-
detur verum secundum doc. quia ratio gl. impediri potest du
pliciter & de facto, & de iure. primo via facti. Pone, quod Ti
tius fuit institutus si seruus hæres non est substitutus. & ser-
uus tertius liber, moritur seruus antequam adeat, primus re-
pudiat, certe tertius admittitur, quia verum est seruum non
fuisse hæredem. ecce viam facti. Ecce viam iuris, quia quam-
uis seruus sit hæres necessarius domino, in casu quo fuit sim-
3 pliciter institutus, in casu tamen, quo†habuit substitutum, vi
detur commissum eius voluntati arg. ff. de hęr. insti. l. iam du
bitari igitur potest hoc casu repudiare. & ita hæreditas ve-
niet ad substitutos secundum eos. vel posset domino inobedi
re. C. de hæred. insti. l. 3. & facit bene pro eis. ff. si quis omissa
causa testa. l. 1. §. si proponatur. ſ. qui. ma. pos. §. licet, ff. de hæ
4 re. insti. l. si is qui soluendo. † Et facit iste §. quod episcopi &
barones possint plures gradus iudicum, sub se constituere,
ita ꝙ de vno ad alium appelletur, vt præpositos. & castella-
nos iudices foraneos. Sed contra: quia idem auditorium vide
tur, sicut episcopi & officialis extra de consue. ca. non puta-
mus. libr. 6. & quodammodo videntur vices dominorum suo
rum gerere. & ita non appelletur. nisi ad illos, ad quos ab ipso
instituente appellaretur, sicut de vicarijs dicitur C. de app. l.
præcipimus. Præterea, cum princeps gradus appellationum
in leg. scripta statuerit, vt d. l. præcipimus. & in authen. de ap
pel. & intra quæ temp. §. illud etiam. 4. col. videtur quod ne-
mo alius hoc possit. Ex hoc enim posset via reperiri, quod
nunquam appellaretur ad eorum superiores, si plures gra-
dus faceret, cum non liceat tertio prouocare. C. ne in vna ea
demque causa ter. li. pro. in rub. & nig. & per hoc apparet ꝙ
iste §. cum concor. nihil facit. hic enim testator plures gra-
5 dus faciendo, nulli præiudicat, sed † in casu præmisso, esset
præiudicium reipublicæ superiorum: ad quos cognitio causa
rum appellationum deuolui debet.

ET SI EX DISPARIBVS. In gloss. puta in fin. hoc
verum si nominibus appellatiuis sint nominati in substitutio
ne: secus si proprijs. ff. ad treb. l. nonnunquam. Item hoc ve-
rum, nisi aliud appareat per coniecturas, ff. de re. du. l. vtrum.
§. fi. Sed quid si nominauit eos, nominibus proprijs, & appel
latiuis? Distingue vt no. in dicta l. nonnunquam, & vide, ff.
de re. du. l fin. cum ibi nota.

1 *§. sed si. sensus & limitatio. 5.*
2 *Substitutionis ius transmissibile.*
3 *Adcrescendi ius, an substitutionis potius.*
4 *Substitutus quando exclusus.*

SED si instituto. In gloss. scilicet ordinis. ibi cum dicit: in
fi. d. l. dic melius ibi. j. titu. §. liberum. in fi. eiusdem gl. glos. be
ne procedit, distinguendo hos tres casus. sed in casu huius §.
1 verum est, † quod indistincte substitutus, admittitur ad par-
tem vtriusque. vnde iste casus nullam distinctionem recipit
sicut tex. plenè dicit. sed an hoc obtineat in pupillari substi-
tutione? non videtur per l. qui habebat, ff. eo. tit. gl. ibi vide-
tur velle contrarium. dicit enim, quod ibi in substitutione de
fecerunt conditiones. vnde vult concludere, quod si non de-
fecissent, non obtineret illa lex. Sed hoc non est verum, secun
dum do. Ia. & Pe. vbi enim testator aliquem hæredem insti-
tuit & filium vel filiam exhæredatam substituit, & illi exhæ-
redato adhuc substituit pupillariter, & pupillus mor. tur an-
2 tequam locus sit substitutioni primi instituti† nunquid ius il
lius substitutionis, quod erat conditionale, & nondum euene
rat, transmittitur ad substitutum? vt l. vnica. §. sin autem. C.
de cadu. tol. Et ideo substitutus pupillo, non succedit primo
instituto, quamuis pupillus esset illi primo substitutus, si pu-
pillus mortuus fuerit, antequam sit locus substitutioni pri-
mi. Quid ergo est in casu nostro? dicunt ipsi, quod hic erat
habiturus iure accrescendi. pro quibus facit ff. eod. l. Lucius,
§. fi. Sed quid prodest hoc, cum iure accrescendi esset habitu-
rus vtriusque partem? Posset dici, quod prodest forte, quia
3 expedit magis vno iure † habere, quam alio, iusta illud quod
not. ff. de acquir. hæredit. l. nec is pro quo. ff. ad Treb. l. recusa
re. §. Titius: de lega. 1. l. si seruo meo, Stichus. Item prodest, in
casu, qui sequitur. Pone quod testator, tres hæredes instituit.
Titium, Sempronium, & Meuium: Titio substituit Sempro-
nium, & Sempronio Lucium: interest istius Lucij potius ha-
bere partem Titij, virtute substitutionis quam iure accre-
scendi, si enim iure accrescendi, Lucius admitteretur ad por-
tionem Titij. Mæuius haberet iure accrescendi tantum sicut
substitutus Lucius & tamen si virtute substitutionis admitti
tur, Mæuius nihil habebit. & facit ff. de iniust. ru. testa. l. si
ego. & idem in omni casu vbi erant plures cohæredes. Quid
ergo, si non esset substitutus cohæredis sed substituti singula
riter, verbi gratia: testator Titium instituit insolidum. Titio
substituit Sempronium: & Sempronio Lucium, Sempronius
moritur, demum repudiat Titius: nunquid Lucius admit-
tetur? Videtur ꝙ non, secundum intellectum doct. quia tunc
substitutus substituti admittitur, quando vnam partem erat
habiturus virtute substitutionis, aliam iure accrescendi, vt ſ.
dictum est. In pręsenti autem proposito non sic est: ideo vide
tur, quod substitutus non admittatur, & facit quod no. ff. eo.
l. qui duos, & hoc videtur probari in l. qui habebat. ibi enim
4 fuerunt substituti, mater & soror† filiæ quæ substituta fuerat
fratri, & non admittitur virtute substitutionis filia præmor-
tua nec potest dicere sicut gl. dicit, quod ideo substitutę non
admittantur, quia defecerunt conditiones, ex eo, quia filia
pubes decessit, & ipsę erant substitutæ si antequam nuberet
mulier decessisset. & ita esset facta pubes, deficit conditio:
quia hoc non est verum non enim pubertas faceret deficere
conditionem, quicquid ibi gl. not. nec impleret eam. sed nu-
ptiæ de facto, vt C. de nup. l. sancimus. vnde illud quod ibi di
citur, de illa conditione, si nuberet nihil facit: sed ideo non
admittuntur, ibi quia pupillaris substitutio expirat, & erat
ibi dubium per hunc §. & per l. si Titius. ff. de vul. per quas
videbatur, quod deberent admitti, quasi essent substitutę pu-
pillo mediante persona filię. Sed hoc non est verum, vt ibi
5 patet: quia iste §. & † consimiles, obtinent in casibus suis. vbi
est facta substitutio cohęredi, & per ius accrescendi substitu
tus deberet habere partem illius, cui non fuit substitutus: vt

supra dictum est. Quid ergo si vterque cohæredum habuit substitutum? Satis potest dici, quod alter de substitutis habeat portionem institutorum amborum, alijs omnibus repudiantibus vel morientibus per hunc §.

a Adnot. Sed si. Si institutus fuerit cohæredi substitutus: & demum tertius instituto substitutus. admittitur ad partes vtriusque neutro institutorum adeuntæ. cæteri docto. super hoc. §. parum scribunt. Io. Fab. autem latius: vt hic vides.

1 *§. si seruum limitari.*
2 *Substitutum & institutum concurrere & qui. 3.*

1 Si seruum. Si esset† proprius, & testator crederet eum liberum, non obtineret iste §. sed esset institutio omnino nulla. ff. de mili. testa. l. idem est, §. si seruum. In glos. sed in quam in fi. gl. semper hanc sustinet, vt ff. eo. l. si pater. & hanc videntur sequi domini. Iac. & Pet. recitando, & tñ videtur, ꝙ magis esset sequenda opinio testantis, ff. de hære. insti. l. quo loco. §. 1. & d. l. si pater §. atqui. Item pro hoc facit, quia in dubio fit interpretatio contra fiscum. ff. de iur. fisc. l. non puto. Sed quomodo hic substitutus admittitur cum instituto, contra regulam, ff. de acquir. hære. l. 3. & l. quadiu institutus. do. Iaco. & Petr. respondent, ꝙ hic est dubia voluntas testantis
2 † nam rationabiliter videbatur posse dici, quod domiuus instituti totum haberet, attenta opi. testantis per iura hic in glo. allegata. & ideo imperator, eos coniunxit mediam viam eligendo, propter conflictum rationum, & iurium. & idem reperitur in filio emancipato, qui repellebat nepotem in potestate detentum de iure prætorio. & de iure ciuili, nepos repellebat filium, propter ꝙ via media fuit electa vt vterq; admitteretur, ff. de coniun. cũ eman. libe. per totũ. Sed cum dñs habeat fortiorem rationem pro se, videlicet veritatem, cur non repellit in totum substitutũ? Dicunt ijdem doc. propter dubiũ volũtatis testantis, sed in tanto dubio, videretur nullus admittẽdus ff. de re. du. l. si fuerit de test. tut. l. duo sunt Titij. sed ibi dubium de personis, hic constat. vnde leges ille, nihil faciunt ad propositum. In gl. supple. in fi. & habes. ff. de condi. & demon. l. falsa. doct. tamen dicunt in l. cum proponas.
3 quod. †in hoc casu fient duo semisses: vt hic & ff. de vulg. l. fi. & vnum habebit institutus: alium substitutus. quod est satis rationabile in dubio. Item præmissa procedunt, vbi habet substitutum si non haberet substitutũ, & testator crederet eũ liberum, cum esset seruus proprius, non valeret institutio. ff. de mil. test. l. idem est. §. si seruum. secus, si esset communis: vt plene not. & scripsi C. eod. de hære. insti. l. cum proponas. Quid si esset religiosus, & crederetur secularis? Forte possent hæc iura locum habere, & ad hoc possent esse vtilia.

De pupillari substitutione. Rubrica.

Materia se continuat euidenter, & ponuntur hic duo Tituli, pro euidentiori iutellectu. j. de leg. §. sed non Vsque &c.

1 *Pupillari substitutioni necessaria. 2.*
3 *Emancipato non substitui.*
4 *Pupillo varie substitui.*

Liberis. In glo. not. ex hac litera: ibi cum alle. ff. eo. l. 2. §. 1. nisi sit miles. ff. de mil. test. l. miles ita. §. exhæredato. Et tria requirũtur ex parte pupilli. Item † requiritur ex parte pupilli, ꝙ non fiat sui iuris ante mortem testantis. ff. eo. l. cohære. §. cum filiæ. Item ꝙ moriatur post mortem patris. alias substitutus non admitttiur: quia nulla bona habet pupillus totum enim deuenit ad patrem hoc iure. Sed quid hodie, ẜm iura noua, secundum, quæ habet hæredem: vt §. qui non est permis. fa. test. circa prin. dicas idem: quia illa non est sola ratio, cur non valet substitutio: sed est ratio, cur testamentum patris nullum est, viuo patre quo ad effectum, nec ex eo aliquis adhuc est hæres, nec esse potest. ideo non valet pupillare. ff. eo. l. 2. §. quisquis, & sic intellige, ff. eo. l. lex corne. de capti. l. quòd si filius, & ad hoc facit extra, de sepul. c. licet. lib. 6.

2 † Sed an saltem substitutus pupillo, admittetur ad bona patris, pupillo moriente in vita patris, gl. variant, vt videbis j. in materia. Item ex parte patris, requiritur id, ꝙ pro quarto hic ponitur, vt exhæredet, vel instituat. de quo vide j. §. non solũ. Item ꝙ stetur sic, quod possit adiri hæreditas & adeatur de facto. vide j. eod. §. qua ratione. super verbo, adoleuerit.
3 † Sed quare, non potest substituere emancipato, cum substitutio fiat ad prouisionem? forte ideo, quia substitutiones sunt de iure ciuili, ẜm qđ emancipatus reputatur extraneus: vt dixi §. de exhęre. lib. circa prin. In gl. hic causę, no. ibi cũ dicit, prima verba institutionis, quia substitutio nõ potest esse sine institutione: vt no. ff. eo. l. 1. licet vbi institutio est nulla, incipiatur a substitutione, ff. de hære. instit. l. ex facto. la grande, ff. de vulg. l. ex facto, §. Lucius. In ea. gloss. in fi. Iac. & Pet. reprehendunt hanc glo. dicentes, ꝙ imo hæc omnia verba sunt
4 verba substitutionis pupillaris: quia nedum substituitur† pupillo, in casu, quo hæres fuerit, imo etiam si non fuerit: veluti exhæredato, vel si præmoriatur antequam sit hæres. vnde text. non voluit hic exemplificare vulgarem, quia de ea §. locutus est, sed pupillarem tantum. Sed bene potest colorari glos. in tali exemplo. Titiũ filiũ instituo, & si hæres non erit, Semproniũ ei substituo. & si hæres non erit, vel in pupillari ętate decesserit talem ei substituo. est enim exemplum vulgaris, & pupillaris. Sed iste tex. non ita loquitur, nec hoc intendit. ẜm eos. pro quibus facit ff. eo. l. 1. ver. duplex. circa princ. Credo, quod verum dicunt, quod tex. hoc non intendit, si tamen fieret per talia verba, si hæres fuerit, & intra pupillarem ætatem decesserit, talem substituo. bene valeret, non tamen esset ita plena. in gloss. & solius. in fi. de hoc videbis magis in materia. quia in hoc est magna dissentio inter doct.

1 *Substitutionum genera.*
2 *Substitutio expressa & tacita.*
3 *Substitutionis effectus quo relatus.*
4 *Substitutus quando vocandus.*
5 *Substitutionum quæ quandoque euanescat.*
6 *Vulgaris effectus quando cesset. 7.*
8 *Vulgaris quando pupillari potior.*
9 *Impuberi quandoque exemplariter substitui.*
10 *Pupillariter quis substituat.*
11 *Substitutum a patre præferri. fallit 12.*
13 *Substitutorum concursus.*
14 *Testamentorum quod potius.*
15 *Mente capto filium fa. recte substituere. & 16.*
17 *Adoptalem exemplari substituere.*
18 *Exemplariter in diem substitui.*
19 *Exemplaris extincta an reconualescat.*
20 *Mater an substituenda. 21.*
22 *Mentecapti liberis quid relinquendum.*
23 *Testamentum quandoque ob non integram legitimam irritari.*
24 *Mentecapto solo testari licere.*
25 *Subst. pupil. & exemplaris differentiæ.*
26 *Exemplaris an extendibilis.*
27 *Breuiloqua quinque continet. 28. 30. 31.*
29 *Pupillarem altero puberi facto expirare.*
32 *Breuiloqua contentæ quales.*
33 *Pupilli tacita matrem excludi plerunque.*
34 *C. si pater sensus.*
35 *Substituit varie paganus.*
36 *L. Scæuola sensus.*
37 *Substitutionem ex verbis varie accipi. & 38.*
39 *Verbi quandocunque, vis.*
40 *Pupillo quatenus & an codicillis substituatur.*
41 *Querela & contratabulatio an distent.*

a Qua ratione a In gloss. & ita, ibi cum dicit alia compendiosa. glo. solummodo diuidit directas substitutiones. Est alia obliqua quando substitutus debet recipere de manu hæredis: de qua infra de fideicom. hære. per totum, sed videtur
1 ꝙ†non sint nisi duo genera substitutionum directarum: alias rubricæ de hac materia ff. & hic, sunt in sufficientes, quæ non faciũt mentionem nisi de vul. & pup. Ia. de Ra. ff. eo. in rubrica, dicit ꝙ in substãtia, & vera proprietate substituendi, non sunt nisi duo genera. s. vul. & pupil. & vides in breuiloqua, quę cõtinet semꝑ vulg. & pupil. vel alteras. & eodẽ modo in compendiosa

compendiosa quæ continet solum vul.sine dubio omnes vadunt ad casum aditionis, vel non aditionis, & hoc respectu, non essent nisi duæ: veruntamen habito respectu ad hoc,qđ continent,& earum naturam,pōt dici ꝙ sint quinque: vnde breuiloqua certum genus facit: vt patet ff.eo.l.nam hoc iure.ver.quod ius.nam quando ex diuersis materijs,in vnū con geritur: efficitur tertia species: vt supra de rerum diui.§. si duorum. Præterea,vbi compendiosa fit a milite puberi, non est vulgaris,nec pupillaris, igitur oportet dici, ꝙ sit genus per se.& idem de exemplari,nec ob. ꝙ in rubrica,non fit mentio nisi de vul.& pup.quia hoc ideo: quia illæ sunt principales,& ad illa sequitur aliarum tractatus in gl.ibi cum allega. l.cū liberis.§.hęc verba.Iac.& Pe.& Dy.dicūt, ꝙ quādoque expressa fit verbis affirmatiuis,vt si Titius hæres instituatur, & vltra dicatur: si institutus me viuo moriatur,vel antequā sit hæres,vel postquam adiuerit,talis sit hæres:vel talem sub stituo.vt l.cum in testamento.in prin. vnde non cures de ver
2 bis, hoc tamen solum attende, ꝙ † expressa dr̄, qñ ex certa significatione,& vi verborum deprehenditur prolata. Sed tacita dr̄,quando vis verborum,de sua recta significatione,hoc non importat,sed deprahenditur ex coniecturata voluntate
3 testantis,verbis patientibus.Hoc etiam aduertas, ꝙ † substitutionis effectus refertur ad casum non existentiæ hæredis, vel expressa,si verba exprimant,vel tacita,si non exprimāt: vt dixi.Illud vero,no. ꝙ nunquam sub expressa, continetur tacita,si ambæ exprimantur.ff.eo.cum ex filio.§. filio. de ali. le.l.alimenta.§.basilicæ.de leg. 1.l.si fundum sub conditione. §.si pater.de hær.insti.l.cum in testamento.§.fi.item,nec vbi esset imparitas.C.eo.l.quamuis. ff. eo.l. nam hoc iure.iunge infra in quarta aditione. Sed quid si pupillum instituat, sub conditione: si nauis ex Asia ante pubertatem venerit: nunquid censebitur pupillaris expressa? Respondeo nō pupillo, sed sibi expresse prouidet.Sed tamen in illa intelligitur tacita pupillaris.Et de hoc infra in materia pupillaris. In ea.glo. cum alleg.l.post aditam hoc fallit in casibus vt ibi no.videlicet: vbi hæres qui adiuerat restituitur: vt l.etsi sine. §. sed quod Papinianus. ff. de mino.& ff. eo. l. 2. ergo. Quid si
b alias desinat esse hæres primus? videtur idem in auth. de hær.& fal.§.si quis vero non implens. Et hoc intelligunt quidam,si primus hæres esse desinat ipso iure.alias contra. ff.ad Syllan.l.si sequens.de suc.edic.l.fin.verius videtur esse dicen
4 dum,ꝙ si primus abstinuit,†ꝙ substitutus admittatur.vt no. in d.§.sed quod Papinianus. quia in integrum restitutio omnia in pristinum statum reponit: & perinde facit haberi, ac si testamentum non fuisset,contradicit c.si pater.in gl.de testa.lib.6.C.de repu.quæ fiunt in iud.l.vnica.si aduer.transf. l. 1.vbi autem alias desinit primus, tunc vr̄ ꝙ expirauerit per aditionem,nisi in casu §.si quis vero supra alle.in quo est ratio singularis,ibi enim ius facit ipsum desinere esse herędē, vt melius impleatur volūtas testantis non propter aliam causam,si igitur substitutus repelleretur, non adimpletur voluntas imo impugnaretur in parte illa, idcirco iura in casu illo voluerūt substitutum admitti, & magis ibi admittitur authoritate iuris, quam virtute substitutionis, si bene inspicias,
5 vt ibi no.Ia.Itē,hoc verum de expressa.† Sed quid de tacita vulgari quæ continetur sub pupillari expressa? distingue qa aut pupillus adit: & tunc distinguitur: vt l.post aditam. C. de impu. aut non: tunc aut moritur in vita testantis: & in hoc casu gl.variant.quædam enim dicunt, ꝙ vulgaris tacita extinguitur,vt not.ff.de capti.l.ꝙ si filius. Sed contra no. ff. eo.l.lex Cor.& l.si pater captus. Dy. dicit,ꝙ si pupillus habuit cohærędē,vulg.tacita,durat,si non habuit extinguitur. & ita concordat illas gl.Ia.de Ra.videtur velle,ꝙ extinguatur, indistincte, quia cum pupillaris expressa extinguatur, multo fortius tacita vulgaris.ff.de ser.rusti.prædi.l. item. §. qui habet, & ista videtur verior & rationabilior. pro qua ff. ad Treb. l. apud Iulianum. §. 1. sed de expressa non est dubium quia non extinguitur hoc casu ff.de fidei. li.l. Thais. §. Spondophorus. aut moritur post mortem testantis & tunc, aut post pupillarem ætatem,& dic ꝙ expirat expressa & per consequens & tacita,vt supra dictum est.ff.eo. l. ex facto. §. item quæro. vnde sicut tempus præfixum a testante extinguit omnino substitutionem expressam, & tacitam.ff.eo.l.si plures,& l.si ita quis. ita tempus præfixum a lege multomagis,videlicet pubertas.Aut in pnpillari ætate, tunc si non habuit cohæredem,admittitur substitutus,ex tacita vulgari.idē si habuit,duntamen omnes essent sui,& abstineant. ff. eo.l.si filius qui patri,& ibi Dy.etenim existentia sui,quamuis abstineat facit valere secundas tabulas.ff.e.l.si filius.de acq.her.l. si filius ad Tre.l.ita tñ.§.si pater.Si habuit hæredem,vr̄ ꝙ tacita vulg.expiret,si ille adijt.ff.eo.l.2.§.interdum ad Treb. l. apud Iulianum.§.1.Sed,quid si pupillaris expressa sit nulla, vel propter ætatē,vel quia nō in potestate,vel ex alia causa? Vr̄ qđ vulg.tacita sit nulla.ff.de ser.rusti.præd. l. item sic.§. qui habet.ff.de do.inter vi. & vxo.l.si donatæ. Contra quib. mo.pig.vel hypo.sol.l.fi.ff.de leg. 1.l.fideicommissum.Prima est vera.ff.de bo.auth.iud.poss.l.cum vnus.& cōtraria loquūtur,qñ expressum vitiatur ve iure speciali, vt d. l. 1. vel qñ, non est omnino inutile,vt l.si fideicōmissum. supra alle. Sed
6 quæritur,quis sit † effectus vulgaris? est, ꝙ substitutus habebit bona testantis,solus ex vi vulgaris,vt notaui supra proxi. §. ibi enim fuit expressa vulgaris, & expressa etiam pupillaris,vt ibi notaui,super hoc.Dic latius ꝙ sola vulgaris non extenditur,nisi ad bona testantis. sed si misceantur, vel ambæ fiunt expresse,vt supra §.1.vel vnā expressa,alia tacita, tunc veniunt bona patris.Item bona impuberum, si impubes moriatur,non ex vi vulgaris, sed ex vi pupillaris expressæ vel tacitæ,& ita notat Dy.& illum tex.intelligit.ff.ad l. falc. l. qui fundum.§.cohæredes.de acq.hæred.l.Iulianus.Sed an prælegate,veniant in hac substitutione? dic,ꝙ non.ff. de leg. 3.l. Sextiam in fideicommissaria sic.C.de fideic.l.cum virum. In ea.gl.ibi cū dicit s̄.prox. §. dic ibi, quia imo qñque fit verbis negatiuis,vt ibi scripsi sequendo Ia.qui ponit, ꝙ oīa illa verba sunt exemplum pupillaris.Vel potes ponere exemplum,si sic dicas,si pupillarem ætatem non excesserit, vel non attigerit,vel si ad annos testandi nō peruenerit, vnde de verbis nō cures, vt scripsi supra in materia vulgari, & patet in c. si pater.extra de testa.lib.6.In ea.gl.ibi cum allegat l. Iam hoc iure.hoc verum.si pupillus fuit institutus solus, alias si habuit cohæredem,& ille adijt,non vr̄,ꝙ tacita vulg. contineatur, vel si contineatur,expirat,vt dixi s̄.prox.Item vbi est exhæredatus,nulla est tacita vulg.quod non succedat patri. vel vbi
7 pater nulla habet bona.Nam vulgaris † non habet effectum, nisi in bonis patris,vt dixi supra proxi. hoc aūt de exhæredatione,est hodie correctum.dic j̄.eo.§.non solum.Sed quis est effectus huius pupillaris? Dic ꝙ trahitur ad bona patris,& si lij, si pupillus fuit solus institutus, vel substitutus institutus cum ipso vel si oēs instituti erant sui,& abstineant.ff.eo. l. si filius.& l.sed si plures.§.filio.de acq.hær.l.Iul.vnde substitu
8 tus † pupillo admittitur ex vi tacite vulgaris,pupillo se abstinente a bonis patris,vt scripsi s̄.prox.§.sed ita.ff.eod. l. 3. & hoc no.eo.ti.l.si mater §.1.& vtrobiq; Dy.& hoc quo ad bona patris.Item hoc intellige,qñ substituitur ei per verba directa pupillariter,si decesserit intra pupillarem ætatem, sed qñ substituitur ei sub conditione,verbi gratia, pupillum hæredem instituit & ei substituit postmodum, si nascatur intra 8.menses,vel alium forte fratrem suum natum, si doctor fuerit ipso pupillo existente,si doctor factus sit, vel posthumus natus sit ipso pupillo viuente,& ex vi substitutionis petat,nō video ꝙ hr̄e debeat bona pupilli,quem grauare non potest, illo casu nisi de bonis suis,vt l. cohæredi.§.cum filiæ. ff.eod. Sed bene concedo,ꝙ si pupillus moriatur in pupillari ætate, ꝙ substitutus erit cohæres,ex tacita pupillari,quæ in illis verbis intelligitur.& hoc verum, nisi alias sit prouisum, per testantem.ff.eo.l.cum ex filio.§. filio. & l. 2. §. sed & si ita, & hoc,quando substitutio fit a patre naturali & legitimo,secus si a legitimo tm̄.ff.eo.l.si plures.§.in arrogato. Item secus,si esset substitutus talis,qui solidū capere nō possit. ff. de vulg. l.si is qui.Item secus in fideicom.ff.eo.l.cohęredi.§. cū filiæ. Sed ad quem deuenient bona,quæ non cadunt in substitutione? dic ff.de adop.l.si arrogator.in ea.gl.ibi cum dicit, vt in fi. huius. dic vt ibi.ff.eo.l.in pupillari.In ea.gl.ibi cum dicit, quia hæc etiam maioribus. glos. supponit quòd impuberibus possit fieri exemplaris substitutio, pro ea facit tex. ibi cum

cũ dicit,& si puberes sint.arg.contra.ff.de tute.l. qui habent
9 §.quia aũt in pupillorum.Sed forte hæc ratio,quia,† si pupillaris tantum fieret,nõ esset plene,prouisum, si mente captus moreretur,post pupillarem ætatem:vnde in l.qui habet.põt ei prouideri post pubertatem per iudicẽ de curatore , hic nõ posset per testantẽ de substituto.qui forte mortuus esset quã uis posset dici, ꝙ ab initio potuit prouidere,vt dicat,Si filius meus mentecaptus,intra pupillarẽ ætatẽ decesserit, vel post antequã resipiscat, talem ei substituo.hoc enim casu, est pupillaris,intra tempus pubertatis,post exẽplaris. qui vellet sustinere aliã partẽ, ꝙ impuberibus non posit fieri exemplaris à patre,qui põt substituere pupillariter per prædictam.l.qui habet,nõ esset multũ absonũ.Et ad hunc tex.potes dicere, ꝙ istud,Et si, quod est hic in litera,nõ ponitur pro quãuis,imo declaratiue,& si sint puberes. Sed hoc esset recedere a proprio sensu literæ,idcirco prima vr̃ magis de mente tex. vnde
10 quia pupillaris † non potest fieri, nisi ab illo qui habet in potestate,hæc autem in omnibus, lex vniformiter voluit ꝙ possit fieri omnibus puberibus,& impuberibus.& in hoc differt a pupillari.Sed quæritur,nunquid fieri possit a matre ? gloss. dicit quòd sic, in l.humanitatis.C.de impub.vt patet in ea.l. prope fi.ibi cũ dicit, qui vel quæ testatur.& ibi : testatori vel
11 testatrici sint &c. † Sed quid c si pater & mater mente capto
c fecerint testamentum & diuersos hæredes, quis præfertur ? vr̃ quod substitutus a patre qui habet potestatẽ in filio.& facit quia pater dat tutorem filio non mater.ff.de cõfir.tu. l. 1. & 2. Item quia hoc iure pater excludit matrem in successione filij.ff.ad Tert.l.2.§.obijcitur.& sic fortius ius vr̃ habere, quam mater,quamuis pietas ęqualis sit.ff.de cur.fu.l.furiosę
12 matris.Sol.potest dici,ꝙ substitutus † per matrem,præferatur in bonis quæ ab ipsa proueniunt : substitutus per patrem in bonis quæ euenerunt ab ipso.ff.de ado.l.si arrogator.ff.eo. l.sed si plures. §. ad substitutos. ver. in arrogato. Sed quid de alijs aduentitijs? Potest rñderi per illa,quæ no.in d.l.si ar
13 rogator. verius tñ vr̃ , quod † ambo substituti veniant pro virilibus,in aduentitijs ff.de hær.insti.l. quoties. §. si duo. & l.si alterius.& hoc verum,si pater,& mater, habent bona, in quibus mente captum instituant. Si autem mater nulla bona habuit,& pater multa,vel econtra: tunc videretur præferri, ille qui maiorem affectionem habuit ad mente captum , & a quo mente captus habet bona.ff.de test.tu.l.pater.ff.de confir.tut.l. vtilitatem. Sed quid si mente captus habet patrem & matrem & auiam, & concurrunt in faciendo ei testamentum,cuius ordinatio præfertur ? vr̃ ꝙ patris & matris , quia
14 propinquiores†sunt,vt l. 2.§.obijcitur.ff.ad Tert.C.ad sena. Ter.auth.defuncto.Potes respondere,per præmissa ꝙ præferatur ordinatio illius,à quo bona proueniunt mente capto , quantum ad illa,sed quantum ad alia,videtur, ꝙ omnes substituti admittantur,pro æqualibus portionibus,vt s̃.dixi.Attende tamen omnia quæ s̃.dixi in patre & matre. Et hoc verum,si pater sit extra potestatem. Sed quid,si pater sit in potestate, nunquid põt testamentum facere filio mente capto ?
15 Vr̃ ꝙ quamuis non possit sibi testari, tñ posset filio † mente capto,vt notari solet in c.licet,de sepul.lib.6.& glo.in §. 1.s̃. quib.non est permis.fa.test.Etenim non capaces ibi,possunt capere,ad opus alterius.ff.ad Treb.l.cogi.§.hi, qui solidum. & facit.ff.de manu.vin.l.si pater.& facit, quia intestabiles testantur liberis.C.de sac.san.eccl.auth.si qua mulier. C.de secund.nup.l.fœminæ.§.pen.alias posset occurrere iniquitas : vt si forte auus, vel mater nollent facere testamentum mente capto,& filius non posset,sequeretur,ꝙ remaneret sine testamento. ꝙ esset iniquum contra tñ facit ar. extra. de proc. c.religiosus.§.fi.in cle.j.eo.Item omnia iura,quæ dñt filiũfa. non posse testari.Sed ad illa multipliciter posset responderi, & primo ad c.religiosus.ꝙ ibi est rõ, quia monachus non habet velle,nec nolle.Et ad §.liberis . ꝙ ibi in pupillari,quæ in hoc differt ab ista. Et ad iura , quæ prohibent filiumfa. posse testari &c.qđ hic non testatur sibi,sed alij. & est speciale.Tu
16 tius tñ vr̃ posse † dici filiumfa. posse hanc substitutionem facere,cum non reperiatur iure cautum.præterea.l. humanitatis.C.de impu.supponit,qđ alias posset testari:ibi cum dicit: testatori vel testatrici,& ibi cũ dicit,legitima portione.Prę-terea,quamuis lex tollat vnam prohibitionem , videlicet qđ
17 quis † possit testari puberi.qđ est contra ius , non tollit aliã videlicet,qđ habilitet inhabilem.ff.de hær.insti.l.si non lex. Sed an pater legitimus tantum , possit hanc substitutionem facere ? videretur quod sic, in bonis quæ ab ipso obuenerunt mente capto.ff.eo.l.si plures.§.in arrogato. In ea. gl.ibi.cum dicit in incertum. Quid si fiat ad certum tempus. Verbi gra-
18 tia,substituit mente capto,si intra 10.an.in tali statu †decesserit,non video cur valeat, & maxime , quia hæc introducta est ad exẽplum pupillaris,in qua sine dubio fit, vt l. hic alle. nec est lex , quæ prohibeat.non.n.ex hoc hæreditas datur in diem,vt scripsi s̃.tit.2.§.hæres.sed gloss.retulit se ad hoc qđ communiter fit. Sed quid si fuit substitutum mente capto simpliciter,& resipuit,deinde iterum reincidit , & sic moritur,nunquid tenet substitutio? vr̃ qđ sic.C.de cu.fu.l.cũ alijs. & facit qđ scripsi supra de exhę.lib.§. 1. Forte posset distingui,an reincidet in vita patris vel post mortẽ,per illa quę ibi scripsi,vnde probabiliter põt dici,qđ si post mortem resipuerit.qđ non conualescat substitutio.nam certum est,qđ fuit finita,vt hic & ff.eo.l.ex facto. Qũo ergo reconualescit,quę semel desijt ipso iure?ff.de sol.l.qui res.§.aream.Nec obst.l.cũ alijs.quia ibi tenet cura ex prouisione legis , contra ius cõe .
19 nam iure cõi,cura erat†finita ipso iure,vt l. 1.ff.de cur.fu.Et ideo non est trahendum ad consequentias,nec ad alios terminos,in quibus hoc non reperitur cautum.In ea.gl.ibi cum dicit,lex,humanitatis.scilicet si filij sint,alioqui fratres,vel quicunque.vt ibi patet.& statim notabitur.in gl.proxi.Sed cum
20 mater hodie † concurrant,cum fratribus,vt in auth.defuncto.supra alleg.Nunquid hodie,pater,vel mater, debent substitui cum fratribus ? vr̃ qđ sic,cum sint in gradu æquali , vt dictum est cum fratribus. In cõtrarium facit,quia hæc substitutio fuit introducta ad exemplum pupillaris.Et cõtra pupillare testm̃ mater non põt dicere,vt ff.de inoffi. test.l. Papin. §.sed nec impuberis. Vr̃,quod nec contra istud, si non instituatur.& hoc est expressum in pupillari , extra de testa. c. si pater.lib.6.Item quia hoc iure mater vocabitur, cum fratribus sicut de iure auth.infra.ad Tertul.§.sed cum antea.& tñ nullibi cauetur,quod mater debeat de necessitate institui, & si lex voluisset,hoc dixisset.Præterea,in hoc non attenditur, quomodo succedetur ab intestato , nam si hoc attenderetur, oporteret substitui oẽs fratres,æqualiter,quia sic oẽs ab intestato succederent,& tñ testator,vel testatrix põt vnum eligere,vt l.humanitatis.in fi.vel vnum de liberis mente captis . Sed an oportet alteri parenti nõ testanti legitimam relinqui, alioqui possit dicere testm̃ factum mente capto nullum vel ipsum impugnare ? vr̃, quod sic . cum non possint præteriri nec exhæredari sine causa , vt in auth. in testamento de suis & leg.hær.in auth.vt cum de appel.cog.§.sed hæc quidem.
21 Sed † contra videtur in l. humanitatis.ibi , vt occasione huiusmodi &c. C. de impub. & alijs substitu. vnde sicut mater præterita,vel exhæredata, non potest impugnare testamentum pupilli,vt d.§.sed nec impuberis.& d.c.si pater . ita nec testamentum mente capti.Vel dic,quod ibi loquitur de testamento parẽtis.Sed obst.quod dicitur ad exemplum pupilla-
22 ris. † Sed an debet relinqui liberis, mente capti, non substitutis,legitima ? non video cur non,maxime , si mente captus erat emancipatus,alioqui priuarentur , propter morbũ patris legitima sua,quod esset iniquum,& ita nota.in d.l.humanitatis.Nec obst.quod supra dixi, quia matri non ita debe
23 tur legitima,sicut filijs.ff.de inoffi.testa.l.nam & si. † Sed quid , si pater relinquit mente capto minus legitima , nunquid valebit testamentum factum mente capto, vel aget curator ad supplementum tantum , iuxta l. omnimodo. C. de inoffi. test. Et videtur , quod sit nullum , vel rumpendum lege quæ pemittit testari parenti dispensatiue sub certa forma : videlicet legitima portione derelicta &c. si ergo forma non seruetur,nullum est quod agitur.C.de fi.instr.& iure hastæ fis.l. 2.lib. 10. extra de rescrip. cap. cum dilecta. Sed lex omnimodo loquitur in casu suo , cum quis testatur sibi & alijs , secundum ius commune . oportet ergo , quod relinquat mente capto legitimam , de bonis suis , & eodem modo legitimam de bonis mente capti,qui non substituitur. Et

in hoc

In hoc differt pupillari quia potest fieri omnino exhæredato

24 infra.e.§.non solũ cum ibi no. †Sed quid, si parens nullũ faciat sibi testamentũ,sed tantũ filio mente capto,nunquid valeat? nõ videtur,quia pupillaris nõ valeret.ff. eo.l. 2.§. quisquis.j.eo.§.liberis.ergo nec ista quę ad exẽplũ eius fit,vt hic. Præterea,pro hoc facit d.l.humanitatis.quæ supponit,ꝙ parẽs faciat sibi testamẽtũ,in eo ꝙ dicit, legitima portione &c. Sed hoc esset durum adstruere,ex quo lex hoc nõ dicit.vnde hæc exẽplaris est introducta ad exẽplum pupillaris , vt sicut potest parens substituere impuberi , sic possit puberi mente capto.sed nõ propter hoc sequitur,ꝙ omnia quæ requiruntur, & obtinent in pupillari,requirãtur,& obtineant in exẽplari, nec econtra,imo in multis differunt:vt hic no. Secuudũ hoc

25 ergo sunt multæ differentiæ † inter pupillarẽ & exẽplarem, tres sunt in gl.hic quarta,quia hæc nõ potest fieri oĩno exhę redato,illa sic. Quinta,quia illa non potest fieri nisi sibi testetur.ista sic.vt scripsi ſ.prox.Sexta,quæ dependet,quia pupillaris nõ valet nisi adeatur hæreditas patris, ista sic. Septima, quia illa filio in potestate constituto tñ , hæc etiam sui iuris cõstituto. Octaua,illã pater facit,hanc & mater,& auus maternus. Sed quid, si huiusmodi mente captus habeat dilucida interualla? Non vr̃,ꝙ possit ei substitui : vt d.l.humanitatis. ibi cũ dicit,perpetuo. Et est ratio,quia in dilucido interuallo potest sibi prouidere de testamento. secus qñ est in cõtinuo.

26 Vnde expone,ibi perpetuo.i.cõtinuo. †Sed quid in alijs qui propter morbũ testari nõ possunt,vt mutus & surdus ? Item quid in prodigis? vr̃ idẽ, quia eadẽ est ratio. & facit ſ.de cura.§.sed & mẽte captus.In contrariũ facit.ff.eo.l. ex facto. la grande. Itẽ, quia lex nõ loquitur de his, quę locuta fuisset si idẽ statui voluisset,æquũ tñ esset hanc legẽ æquissimã ad oẽs extẽdere,vt in l.ex facto pater habuit,per impetrationẽ,quia tunc nõ erat hęc lex cõdita.sed certe ibi supponit,ꝙ erat condita de furioso,sed nõ de muto,& sic facit pro prima opi.nisi dicas eam correctã,quod erit durũ,cũ nõ reperiatur correcta expresse.In ea.gl.ibi cũ alleg.l.iam hoc iure.§.1.Hæc dr̃ bre-

27 uiloqua † respectu verborũ, quia breuibus verbis multas substitutiones continet.& est verbũ magistrale,nec reperitur in tex. Sed cõpẽdiosa de qua j.prox. dicetur respectu tp̃is,quia multũ tempus continet. Et (vt hãc gl.recte intelligas) no.ꝙ hæc breuiloqua, qñq; continet quatuor substitutiones, qñq; plures,qñque pauciores.nã si fiat duobus impuberibus,continet quatuor:ꝙ intellige si sint in potestate, & tales, quibus possit substitui pupillariter. & sic intellige ff.e.l.Lucius.cum

28 ibi no.& hanc gl.† Si aũt essent plures impuberes,cõtineret multas substitutiones , quia in persona cuiuslibet duas, & sic multas potest continere,ſm numerum impuberũ, eadem ratione qua quatuor,qñ fit duobus.sed si fiat vni puberi, & alij impuberi,nõ continet, nisi vnã in persona cuiuslibet C.eo.l. quãuis. & d.l.Lucius. & l.iam hoc iure. Si tñ essent duo impuberes instituti cum extraneo, cõtineret duas in persona cuiuslibet impuberis . & in persona tertij,vnam vulgarem.arg.

29 ff.e.l.cohęredi.§.qui discretas.†Sed quid,si testator,adinuicem substituit duos impuberes,& alter sit factus pubes,nunquid expirat pupillaris in persona vtriusq; ? videtur ꝙ no.ff. de duob.re.l.eadẽ.§.sed si quis.de carb.edic.l.3.§.idem Iulia. Quidã dicunt,ꝙ non expirat per dic.ll.sed si emancipatione efficeretur sui iuris,tunc sic,per illud ꝙ no ff. de fur.l.falsus, §.fi.de cond.fur.l.& ideo . Ego nõ video quin finiatur pupillaris in persona maioris,per pubertatem, vt hoc §.in fi.ff.eo. in pupillari.quia illa quantuncunq; recte facta,& nata euanescit per aduentũ pubertatis . In alia ergo quæ fuit in persona illius,qui remanet impubes, posset obtinere illa opi. Sed mihi videtur, ꝙ expiret,quia certum est, ꝙ nõ sunt duæ nisi ex coniecturata mente testãtis,vt l.iam hoc iure,cum igitur lex nõ præsumat testantẽ velle esse duas,nisi in persona vtriusq; esse possent,vt l.iam hoc iure.ibi,incongruens enim videbatur &c.sequitur, ꝙ testator nõ videatur velle remanere in casu,quo in persona vtriusq; obtinere non posset . & facit.ff.de adi.leg.l.alteri.Nec obst.l.eandem.ſ.alleg.quia ibi in contractu,qui ab initio suo formam recipit,vt ff.depo.l.1.§. si cõuenerit.de verb.obl.l. si filius.la 2.hic in vltima voluntate,quę secundum voluntatem testãtis expressam , vel coniecturatam, regulatur,& ambulat,voluntas autem nõ videtur hic,vt dixi.

30 † Sed quid econtra,si instituit impuberem suũ, quem postea arrogauit, vel adoptauit, nunquid cõtineantur quatuor substitutiones ? videtur ꝙ sic.ff.eo.l.2.§.sed si extraneum.& l.si is.de hær.inst.l.qui soluendo nõ erat duos.ad Treb.l.si res.§. fi.Sed cum in suo,requirantur tria tempora,vbi ex testamento nititur,vt infra de hær.qua.& diffe.§.in extraneis.non videtur hoc bene procedere. Sed quid,si alterum de impuberibus instituit,& alterum exhæredauit , & eos inuicem substituit,nunquid tunc quatuor substitutiones continet? Non videtur , ꝙ exhæredatus posset succedere, ex vi vulgaris, quia exhæredato nõ fuit substitutũ vulgariter. vulgaris.n.non fit. nisi instituto : igitur nec in persona instituti fuit vulgaris ne

31 sit imparitas: vt l.Lucius.& l.quãuis supra alleg. † Itẽ quid, si instituit vnũ filium impuberem , & alium puberem furiosum,qui nullos habebat liberos ? Videtur ꝙ sint quatuor substitutiones,duæ vulgares, vna pupillaris, & alia exemplaris, cum testator vtrasq; facere possit,vt hoc.§. Sed contra facit, quia vbi testator duas potest facere vnam iure priuilegiato , aliam iure cõmuni,nõ videtur in dubio facere, nisi illam quã potest iure communi,vt C.de test.mil.l. in testamento.& ibi scripsi post Ia.de Ra.Igitur cum hoc sit priuilegiatũ, ꝙ quis furioso puberi possit testari,non videtur per hæc verba, vos inuicẽ,eos substituere,nisi vulgariter, per d.l.Lucius. iuncta l.in testamẽto. Item quia pupillaris,& exẽplaris,nõ sunt per omnia eiusdẽ naturæ,imo in multis differunt,vt supra prox. additione scripsi,igitur nõ esset paritas, & sic nõ cõcurrunt, vt l.iam hoc iure. Sed quid,si non substituantur per hæc verba,sed separatim? v.g.Titium impuberem instituit in parte , & illi substituit Luciũ fratrem suũ impuberem, deinde instituit Luciũ in alia parte & eidem substituit Titiũ,nunquid est hoc genus tertiũ substitutionis?nõ videtur:sed idem videtur effectus. sunt.n.duæ,pupillaris & vulgaris,tacitę vel expressæ secundũ modũ loquendi, & videtur expressum extra de testa.c.si pater.lib.6.& facit.l.iam hoc iure.§. pe. Sed quæritur

32 an hæ substitutiones † quæ cõtinentur sub breuiloqua, omnes sint tacitæ,vel omnes expressæ ? [d] In hoc fuerunt opiniones inter antiquos doc.& sunt inter nouos. Azo dicit,ꝙ omnes sunt expresse . Hug. dicit ꝙ omnes tacitę. Dyn.sequitur opi. Azo.& glo. in l.Lucius. Ia.de Ra. & Pe.de Bel.perti.sequuntur opi.Hug.non hic,quia hic aut parũ aut nihil dicũt, sed in l.precibus.& vbique,vbi tractant de hac materia . Pro prima opi.videtur,quia si essent tacitæ pupillares,in breuiloqua nõ excluderent matrem,vt C.eo.l.pręcibus,& certũ est, ꝙ pupillaris,quæ continetur in breuiloqua , eam excludit.ff.

33 e.l. Lucius. Sed ad hanc rationem,cõsueuit responderi, † ꝙ tacita pupillaris nõ excludit matrẽ verũ est , nisi aliud appareat ex coniecturata mente testantis,quia tunc excludit,vt in l. Lucius ibi enim filios hæredes instituerat, & adinuicẽ substituerat vnde nõ præsumitur,ꝙ testator vellet matrem pręferre filio.ff.de leg.3.l.Paulo Callimacho.§. Pompeius Hermippus.cũ ibi no.C.de insti.& subst.l.generaliter.§.cum autem. Sed si alius extraneus fuisset substitutus, mater excluderet eum.& hoc videtur sentire gl.in l.Lucius.in gl.hanc differentiam ibi forte &c.C.de inst.& substit.l.fi.in fi.& sic non obst.opi.Hug.Et pro opi.eius facit, quia tacita substitutio,dicitur,quæ nõ fit verbis expressis:vt dixi supra circa prin.huius.§.in breuiloqua non exprimuntur verba vulg. seu pupil. quæ sunt supra.§.1.idcirco videtur ꝙ sint tacitæ.& hoc videtur expressum in cõpendiosa,in l.precibus.in ver. si vero sub

34 stitutio. Sed huic opi.obstat c.si pater.† extra de testa. lib.6. vbi non sunt verba expressa, pupillaris & extranei : sed pauperes fuerunt substituti, & tamen censentur expressæ pupillares : & mater excluditur : vt ibi patet, vnde ibi nõ sunt verba expressa pupillaris dicit enim,si sine liberis obiret siue moriatur &c. quę nõ sunt verba expressa pupillaris.verba enim expressa pupillaris sunt , si intra pupillarem ætatẽ decesserit & c. vt supra in prin.ti.Si vis sustinere opi.Ia.dices, qđ verba illa,si sine liberis:ualent tñ, ac si diceret intra pupillarem ætatem &c. & tñ important . & ita ibi est expressa pupillaris,quod uidetur contra l.precibus. ubi sub compendiosa est tacita pupillaris . Quid si fiat duobus pauperibus. an saltem

valeat

valeat vt fideicommiſſaria? Dy. dicit ꝙ non: quia potuit va-
lere, vt vulgaris, iure directo: & ſic non trahitur ad fideicom
miſſariam: vt l. Centurio. de vulg. ff. ad Tre. l. Scæuola. in ſimi
li. In ea. gl. ibi cum allegat. C. eo. l. precibus. in hoc dicit Py-
leus contra. videlicet ꝙ ſemper valet iure fideicommiſſi. Sed
eius opi. reprobatur vt no. in l. centurio. ff. eo. Et hoc intelli-
ge, quando miles ſubſtituit directo: vt l. Centurio. alias ſi per
fideicommiſſum valeret vt fideicõmiſſaria, & tunc procede-
ret opi. Pylei. In ea. glo. in fi. quia ſuper hoc ſunt gl. variæ &
35 diuerſæ. Dic plenius, quia aut paganus † ſubſtituit per ver-
ba omnino obliqua, aut per verba omnino directa, aut per
verba æquiuoca. Primo caſu, vbi per verba omnino obliqua:
v.g. talem inſtituo, & quandocunq; deceſſerit, volo, ꝙ reſti-
tuat &c. nõ eſt dubium, ꝙ nõ eſt cõpendioſa, ſed eſt obliqua,
quæ omni tpe valet iure fideic. vt l. cohæredi. §. cũ filiæ, & in
hac nõ veniunt niſi bona teſtãtis, vt ibi, & ff. eo. l. centurio, vi
de infra de ſing. re. per fideic. §. hoc ſolum. Secundo caſu, qñ
per verba omnino directa. Verbi gratia: talẽ inſtituo, & quan
docunq; deceſſerit, talis ſit hæres. gl. variant. Nam in l. Centu
rio, dicunt ꝙ valet, ſi fiat pupillo, & moritur in ætate pupilla
ri, vt pupillaris. Poſtea eſt nulla. In l. precib. dicit idem, niſi
addantur illa verba: ſi ſine liberis, nã dicitur tunc omni tem
pore fideicom. vt no. in d. l. 3. ver. ſi vero. Sed illæ gl. non vi-
dentur veræ in hoc vltimo dicto. nam cũ verba ſint directa,
& perſona talis, cui directo ſubſtitui poteſt ꝑſemper eſt dire-
cta cenſenda: vt C. de fideic. l. ſi in perſonã. in fi. & eſt expreſ-
ſum extra de teſt. c. ſi pater. lib. 6. igitur illa gl. videtur repro
banda, vbi ſubſtituebatur pupillo. ſi autẽ puberi, gl. dicunt ꝙ
eſt nulla ſubſtitutio, vt hic, & ff. eo. l. verbis. & infra eo. §. fin.
nec trahitur ad fideicõmiſſariã, etiã ſi talis ſubſtitutio fieret
in codicillis. Nam certũ eſt ꝙ talis ſubſtitutio non debet eſſe
maioris effectus, nec magis debet valere, ſi fiat in codicillis,
quã ſi fieret in teſtamento: quia qñ fit in codicillis, duo repu-
gnant: videlicet quia maiori ſubſtitui nõ poteſt. Item, quia in
codicillis nõ poteſt dari hæreditas, ſed conſtat, ꝙ ſubſtitutio
facta verbis directis in teſtamẽto, non valet, vt hic no. & in l.
verbis ciuilib. patet ĵ. e. §. fi. Ergo ſequitur, ꝙ multominus ſi
36 facta ſit in codicillis. Eſt ergo † intelligenda. l. Scæuola. ff. ad
Treb. qñ ſubſtituebatur pupillo: & in illo caſu ad veritatẽ lo-
quitur. vel ſi maiori, qñ verba erãt æquiuoca. & ita intellige
gl. difficilẽ & male cõpoſitã, quæ eſt in l. verbis. ff. eo. tit. quia
ſi verba eſſent directa, nullo modo traheretur ad fideicom. vt
dixi. Item intellige, qñ cõſtabat ꝙ codicillari volebat (quod
in dubio nõ præſumitur) ex quo faciebat mentionẽ de inſtitu
tione, & ſubſti. C. de teſta. l. nõ codicillũ. Sed cõtra hoc extra
de teſta. c. Raynutius. ibi. n. ſubſtituit Alterochæ per verba dĩ
recta: & tñ valet iure fideic. poſt pubertatẽ. Sed ibi eſt verbũ
æquiuocũ ſuccedat: & ideo trahitur ad fideicõ. vt infra proxi.
37 dicam. † In tertio caſu, qñ ſubſtitutio fit per verba æquiuo-
ca, ſicut per verbum ſubſtituo, & tunc aut puberi, & tunc gl.
dicunt ꝙ valet, vt fideicõmiſſaria: vt hic no. ĵ. §. fi. & d. l. pre-
cibus. & in hoc nulli, ſeu pauci diſcordant. Si aũt fiat pupillo.
gl. dicũt ꝙ pro tempore pupillaris ætatis, valet iure directo:
poſt pubertatẽ, trahitur ad fideic. & ita no. hic, & in l. Centu-
rio. Sed in l. precibus. nõ diſtinguit nec ĵ. §. fi. præſupponen-
do eam fideicõ. pro omni tpe. Et hanc opi. tenet Inn. in d. c.
Raynutius. in gl. ſi qñ verba illa apponũtur, ſi ſine liberis &c.
Alij dicunt, ꝙ in pupillari ætate valet iure directo: poſt pu-
pillarem ætatẽ, euaneſcit, vt no. in d. l. Scæuola. & hanc vlti-
mam tenent Iac. & Arch. in d. c. ſi pater. qui hoc plene diſpu-
tant. Dy. dicit. ꝙ pro omni tpe valet, vt fideicõmiſſaria, vt ff.
de Treb. l. ex facto & l. qui filiũ. de cõd. & dem. l. pater. §. con
ditionũ. de leg. 1. l. filiusfamilias. apud Marcellũ. §. 1. de iure
codicil. l. 2. §. & ſi contra. Ego nõ video, quomodo poſſet re-
ſponderi ad c. Raynutius. vbi fuit facta ſubſtitutio impuberi,
quæ valet iure fideicõ. poſt pubertatem. ibi. n. Alterocha fuit
facta pubes, & deſponſata, & filium cõcepit, & tñ valet ſubſti
tutio iure fideic. Item opi. illorũ qui dicunt, ꝙ pro omni tem
pore iure fideic. valet, videtur expreſſe cõtra. c. ſi pater. vnde
videtur tutius dicendũ, per illa capitula ꝙ pro tempore pu-
pillaris, valeat iure directo, vt c. ſi pater. ſ. alleg. & poſt pupil
larem ætatem iure fideicõmiſſi, vt c. Raynu. & ita dicimus ꝙ
vnũ de dictis c. determinat aliud. & iunge quod ſcripſi ſupra
38 in q. ſed an. † Sed quid, ſi teſtator dixit: ſubſtituo, vulgariter,
pupillariter & per fideicõmiſſum? Dy. dicit ꝙ quælibet ſub-
ſtitutio locũ habebit ſuo tpe. ff. eo. l. cum ex filio. §. filio. & l.
39 ex facto. §. item quæro. Sed † an hæc verba, quãdocunq;, vel
ſine liberis, ſint de ſubſtantia cõpendioſe? Dic, ꝙ ſic, vel æqui
pollentia, ſi. n. diceret Titiũ tali ſubſtituo cõtineret tñ vulga
rem, ſi fieret puberi. Si impuberi vulgarem, & pupillarem ta
citam, & in eũ caſum directa eſt ſubſtitutio interpretanda, vt
c. ſi pater. verba aũt æquipollentia ſunt, vt ſi dicas, qñcunque
talis inſtitutus religionẽ intrauerit, talem ſubſtituo. vel ſi vl-
tra mare iuerit. vnde apponẽdo talia verba, videtur velle ex-
tendere, vim ſubſtitutionis ad tps pubertatis, & ad fideic. cũ
pupillus talia facere nõ poſsit videlicet procreare liberos, ire
vltra mare, intrare religionem, vnde cũ in poteſtate teſtato-
ris ſit, regulare ſubſtitutiones: prout vult, vt in §. filio. ſ. alleg.
& ſatis volũtas eius poſſet deprænhendi, ꝙ vltra pubertatem
vult extendi vim ſubſtitutionis, apparet ꝙ fideicõmittere vo
luit pro tpe pubertatis, quia alias ſubſtitutio in euentũ illius
nõ poſſet habere locũ. Quid ergo, ſi teſtator ſubſtituit pupil-
lo, & hoc nõ apparet? v.g. Dixit, inſtituo filium, & qñ frater
eius doctor fuerit, eum ei ſubſtituo, quia forte tunc erat pro-
pe doctoratũ, vel doctor commode fieri poterat inſtituto exi
ſtente pupillo, nunquid trahetur ad fideic. vel valebit iure di
recto? Certe ratio ſupra prox. poſita, ceſſat hic, vnde videtur
directa per c. ſi pater. & forte in hoc caſu poſſet habere locũ
ꝙ no. in l. Scæuola. videlicet, ꝙ ex quo potuit valere iure di-
recto, nõ valeat iure fideic. niſi ſint verba precaria, vt l. cohę-
40 redi. §. cum filiæ. ver. nec aliud. Sed † quid ſi ſubſtituatur pu
pillo in codicillis, & ita valet iure fideic. l. Scæuola, an exten-
datur ad tẽpora pubertatis? Dy. dicit ꝙ nõ per l. ſi fundũ per
fideic. §. ſi. cũ l. ſeq. ff. de leg. 1. Et hoc credo verum, quo ad bo
na pupilli, ſed quo ad bona patris nõ video, cur non, ſi appa-
reat de eius volũtate, vt ſupra ſcripſi. Et no. quòd verba æqui
uoca dicuntur, quę poſſunt trahi ad vtrunq; vt verbũ, ſubſti-
tuo ſupra ti. 1. §. generaliter. uel uerbũ, ſuccedat, ut c. Raynu
tius. etenim fideic. uniuerſalis loco hæredis eſt inde fideic.
hær. §. reſtituta. ſed vbi ſunt, uel præcedunt uerba precaria,
tunc ſunt omnino obliqua, ut l. 2. C. communia de leg. quan-
do iniungit inſtituto, quòd faciat ex perſona ſua, uel ſui hæ-
redis, ut l. ſupra alleg. de leg. 1. l. filiusf. §. ut quis. ad Treb. l. ex
facto. §. 1. & l. qui filium. In gl. ſ. filios in fi. uide ſupra in ma-
teria exemplaris. In gl. item finitur, in fin. Alia ratio reddi-
41 tur in d. l. ex duobus. §. fi. quia † contratab. rumpit teſtamen-
tum de iure prætorio, & ualet de iure ciuili, ſed quærela
rumpitur ipſo iure, quod in idem recidit, & ſecundũ hoc nõ
obtineret ſi contratab. impetraretur ante aditam hęreditatẽ,
quia tunc rumpit ipſo iure, ut C. de colla. l. filię dotem. & l. ut
liberis. & eſſet idem, ſicut in querela, cum ſit eadem ratio. ue
rum eſt tamen, quòd in utroq; caſu exiſtentia ſui hæredis, ſi
ſuus ſit inſtitutus, facit ualere pupillares tabulas. ff. ad Treb.
l. ita tamen. §. ſi pater. & dixi ſupra in materia.

a Adnotatio. Qua ratione. Exemplaris ſubſtitutio, fit puberibus mente captis ad exemplum pupillaris. & filio facto ſanæ mentis, expirat quemadmodum pupillaris, cum filius pubeſcit. h. d. Aret.

b Quid ſi. Quærit Bald. & Sali. an monachus poſſit ſubſtitui exemplariter, & dicunt quod ſic, ſi poteſt facere teſtamentum: alias ſecus, quando cognoſcitur. habetur in auth. ſi qua mulier. C. de ſac. ſan. eccle. Item quætit hic Ang. an mater filioſa. poſſit ſubſtituere patrem furioſi, & reſpõdet hic ſecundum Bal. quod in bonis quæ mater contulit filio, valet ſubſtitutio: in alijs non. imo potius ab inteſtato, filio ſuccedet. argu. l. fin. ff. eo. & l. ſed ſi plures. §. in arrogato. & l. ſi arrogator. ff. de adoptio.

c Sed quid. Quæritur an filius ſui iuris & ſanæ mentis poſſit patri furioſo ſubſtituere exemplariter? dicit Aret. quod non: quia parens dicitur ſubſtituere filio de liberis furioſi. ergo filius deberet ſubſtituere ſeipſum: vt l. humanitatis. C. de vulg. & pup. ſubſti.

d Vel omnes expreſſe. Adde Bar. in rub. ff. de vulg. & pup. & in l. Centurio. in 1. 2. & 3. q. eo. tit. & plenius in l. precibus. vbi plene Alex. & dominum meũ Iaſ. May. poſt alios. C. de impub. & ali. ſubſtitu.

a IGITVR. [a] In glo. no. quod duo. in fi. dic plene. ff. eod. l. patris & filij.

a Adnotatio. Igitur. Facta pupillari ſubſtitutione, cenſetur duo teſtamenta, vel vnum duarum hæreditatum. & circa quæ vnum, vel duo teſtamenta eſſe cenſeantur. vide hic notabiliter Ang.

1 *Vendicare quæ non liceat.*
2 *Charta aliena cui exhibenda.*

Tacita

3 *Tacita an expressa contineatur.*
4 *Testandi modus.*
5 *Testamentum patris signari sat esse.*

SINAVTEM. Dictum est supra quod duo testamen-
ta sunt,& ita supponitur,quod fuerint in diuersis chartis,seu
tabulis, ita quod paternum sit clausum pupillare apertum,
a sequitur.Sinautem &c. a In gloss. linum appellat. ibi cum
dicit: consilium nullum esset. hoc non procedit secundum
1 do.Iac.& Pet.qui dicunt post dominium eorum†quòd sicut
tignum iniunctum domui non potest vendicari, propter vti
litatem publicam. ne vrbs deformetur. ff. de rei vendi.l. in
rem.§. tignum.sic nec charta,nec cera,quia factum,vel sigil-
latum est testamentum, ne detrahatur copia probationis,
quia sicut vertitur publica vtilitas in vno,sic in alio.C.de hę
2 ret.l.quoniam.† Item cum pro aliena charta exhibenda,pos
sit agi,si interest,actione in factum.ff.ad exhiben.l.3.§. inter
dum. multo fortius posset excipi, si dominus vendicaret:
vnde ad veritatem,hæc non fuit intentio legislatoris,sed illa
quæ sequitur.In fi.eiusdem glo.quidam habent hic talem ad
ditionem. hoc consilium est contra imperitos.vult dicere,
quòd hoc consilium nihil valet cõtra peritos, quia illi statim
cogitabunt, quòd in vulgari continetur tacita pupillaris, vt
l.iam hoc iure.ff.eo.& sic semper remanet periculum. Ad
3 hoc dicit Iac. quod posset dici: ꝙ vulgaris? expressa non
continet tacitam pupillarem,licet expressa pupillaris conti-
neat tacitam vulgarem.Et est ratio diuersitatis,quia charitas
bene ordinate incipit a seipso,ideo prouidendo pupillo vide
tur sibi prouidere:vt l.præses.C.de serui.& aqua.non sic ecõ
tra.Sed communis doctrina est in contrarium,idcirco dicas,
quòd est bonum consilium, quia expressa non intelligitur ta
cita,quando alias ordinatum est, vt dixi supra §. qua ratione
circa prin.& ff. eo.l.cum ex filio.§. filio. Igitur vulgaris ex-
pressa,non facit certum substitutum,de tacita pupillari,quia
possibile est,quòd testator ordinauit, alias de substituto pu-
pilli, & ita consilium remanet bonum. In gloss.vel etiam
alia in fi.imo iste tex.supponit,quod sit in alia, quia alias re-
manet periculum,vt infra proximo §.Vel potes dicere,quod
4 in eadem,& erit † is modus faciendi. Primo enim faciet sibi
testamentum, & post interposito magno spatio pergameni
faciet substitutionem,& testamentum pupillo,& in fine fient
subscriptiones iuxta modum quem supra tradidi de testa. &
deinde finis plicabitur vsque ad illud spatium pergameni,&
ibi finis ille claudetur cum lino, seu chordulis per medium,
& per latus,sicut dixi supra de test. Sed quæritur,an sit opus
5 † solennitate sigillorum,& aliorum de quibus in d.tit. de te-
sta.in testamento pupilli,sicut in principali?& non videtur.
ff.eod.l.patris. & ff.de bo.poss.secundum tab.l.vt bonorum.
Ad hoc dicas, quòd si testamentum vtrunque fiat in eadem
charta,sufficit solennitas adhibita in testamẽto patris. & hoc
intelligo duntamen subscriptiones, & signa ponantur in fin.
Vel si post testamentum paternum, vel ante testamentum fi
lij, quod clauditur sicut supra dictum est. & sic intelligo le-
ges prædictas.Sinautem in diuersis chartis,tunc non crederé
nisi testaretur in scriptis, & includeret chartam pupillarem
cum alia,ita quòd vtraque esset clausa, & in fine paterni es-
sent subscriptiones,& sigilla, nam tunc videtur sufficere, &
sic dictas leges intellige,& quæ ibi notantur.

1 *Consilium quando expetendum.*

1 ILLVD. In gl.diximus.† in fi.nam non est præceptum,
sed consilium, ꝙ sequi non tenetur. ff. ad Treb. l. pater.nisi
adijceretur,ꝙ esset irritum,si contra fieret.eo.ti.l.Titium &
Mæuium in prin.& §.1.vel nisi adijciens faceret ad sui proui
sionem.vnde si dicerem,fac, ꝙ ad me pertinet de consilio ta
lis, tunc videretur,quòd debeas petere & sequi consilium il
lius.ff.de acqui.hære.l.si quis mihi bona.§.si coram. & vide,
de hoc extra de arbitris.c.cum olim, de rescri. c. ex parte ne
sede vacante.c.1.& ibi per Archi.

Adnotatio.Sinautem &c. Potest facere pater filio substitutionem separa-
tim,clausulam,& signatam,& disponere quod non aperiatur viuo filio, impu
bere: quæ dispositio valet,etiam si non fuerit pro se ita clausa,& signata,hoc
dicit Aret.

1 *Emancipato recte substitui.*
2 *Exhæredato recte substitui.*
3 *Substitui in legitima licere.*
4 *§.Non solum, locus.*
5 *Sepulturæ electio cur vetita.*

a NON Solum. a In glo.Imo videtur. in fi. b certe imo vi
b detur ibi loqui de suo, sicut de emancipato, quod apparet:
quia loquitur de exhæredato quod videtur intelligi de con-
stituto in potestate, quia in alio esset res inepta. ff. de verb.
1 obl.l.quidam cum filium.Sed dic,† ꝙ in emancipato non est
res inepta,qui alias veniret per contratab. ff. de bo.pos.con-
tratab.l.non putauit.§.si quis emancipatum.& minus hodie
per auth.de hær.ab intest.§.si quis igitur descendentium, in
fi.vide supra.de exhæ.lib.iunge. Igitur istam solutionem, &
illam,quæ ibi no. In gloss.qui substitutus. ibi cum alleg. l.
cum quidam.Et est speciale in odium exhærediãtis,quia alias
2 posset,ff.de leg.3.l.si fuerit. † In fi. eiusdem gloss.No.hanc
gl.quia alias,non sic tangit.Et ita obtinet adhuc iste §. in ca-
su illo,sed alias non,cum exhæredari non posit. Quid si sit
exhæredatus bona mente & ad sui prouisionem,iuxta l.si fu
rioso.ff.de cu.fu.de lib.& posth.l. multi non notæ.de bo.lib.
l.si patronus,§.si quis non mala.Videtur qđ posit substitui,
etiã hodie,per leges prædictas,quæ non videntur correctę.
Et hoc verum,in eo,qui prouidet vltra bonorum subsidium.
Quid in debito bonorum subsidio? Videtur tolli omnis con
ditio,& omnis modus.C.de inoffi.test.l.quoniam.eo.ti. om-
ni modo.sed ibi no.Dyn.contra videtur dicere, quod in debi
3 to bonorum subsidio,potest pater substituere† directe,sed nõ
per fideicom.C.de inoff.test.l.ex tribus. & est ratio secundũ
eum: quia substitutus directo,recipit quasi hæres ab impube
re scriptus.§.igitur supra eo. sed fideic.videtur a patre fidei-
committente recipere ff.de leg.2.l.vnum ex fa. §. si duos de
4 familia.Dic ergo † quod iste §.hodie obtinet in casu, qui hic
not.si proximus pubertati commisit ingratitudinem, & fuit
exhæredatus causa inserta,vt in auth.hic allegata. Item,quã
do fuit exhæredatus bona mente, & tunc potest substitui,
etiam in legitima,secundum Dy.& Gl.& hoc directe per fi-
deic.aut non potest substitui pupillo exhæredato,nec institu
to in legitima tantum,per rationem,quam dixi,vt no. ff. eo.
l.1.§.substituere.Sed an præterito posit substitui? dic quod
non,vt ibi no. & hic vbi præteritus, dicit ipso iure nullum:
alias si veniret per cõtratab.de quo vide supra de exhær. lib.
5 † In gl.vt quia gratiosus.in fin.Hoc videtur mirabile cum in
bonis his substituere posit,cur non potest ei eligere sepultu
ram? extra de sepul.c.licet, lib.6. Credo,quod Papa hoc sic
ordinauit,in fauorem ecclesiarum parochialiũ, seu antiqua-
rum sepulturarum,contra ius commune, & doct.olim tene-
bant contra.vide ibi Arch.Vel dic verius,quod illud c. loqui
tur qñ in vita patris filius moritur,quo casu non valerer sub
stitutio,etiam pupillaris,vt scripsi supra in prin. huius tit.se
cus si faceret sibi testamentum,& pupillo, & in illo eligeret
ei sepulturã,quia illo casu videtur quod posit eligere,& va-
leat electio,sicut pupillaris substitutio valet. & sic non corri
guntur opin.doc.qui notabant contrarium.

a Adnot.Non solum.Summa vt Ang.quem vide hic.
b In fi.Vide de hoc Ang.hic qui dissentire videtur a Ioan.Fab.

1 *Testari cui prius liceat.*
2 *Alienans omnia quando, & an testetur.*

a LIBERIS. a †In gl.hic no.in fi. b vel dic, quod vbi in-
1 continenti facit sibi testamentum & pupillo,tunc nõ est vis.
b cui prius,secus si ex interuallo. ff. eod.l.si quis. super vltima
gl. In ead. glos.ibi cum allegat.l.fœminæ.Item alius.C.de
2 sacro sanctis ecclesiis. auth. si qua mulier. † Quid ergo si
quis bona sua alienauit tit.donationis,vel alias retento sibi,
quod de eis posit testari, & ordinare, an valeat testamentũ
quod de ipsis facit? non vr̃ arg.ff.de iurisd.omnium iud.l.eũ
qui.§.1.de pœn. l. fi. etenim testator per expresionem non
mutat iuris dispositionem.infra quib.mod.testa. infir. §. sed
& si quis.in fi.ff.de leg.1.l. nemo. Contra videtur, cum pa-
cta apposita in contractu seruari debeant. C. de dona. quæ
sub

sub modo.l.1. C. si manci. ita fue. aliæ.ne prostit.l.1.& 2.& per tot. titul. Sed quid, si quis omnia bona sua alienauerit, & aliquis gerit se pro hærede: an ligatur aditione? Non vt cum nulla hæreditas.ff.de hære.ven.l.cum hæreditatem.infra de hær. quæ ab inte.§.per contrarium.dic vt ibi.

a Adnot.Liberis.Summa vt Ang.quem vide hic.
b In fi. Sed hanc reprobant doct. quia nō habent rationem,& dicunt istum tex.d.§.procedere,quando substitutio.fit ex interuallo, secus si eodem contextu.quia non curatur quod præcedat secundum Ang.hic.

1 §.*Vel singulis sensus.*

VEL Singulis. In gl.potest enim esse.in fi.non est verum, quod per illa verba velit vnum substituere alij. sed
1 † propter illa verba, quibus rogauit nouissimum,alij substituere voluit quod iure accrescendi de vno ad alium deueniret,secundum Iac. & Pet.pro gl.ff.de leg.2.l.cum pater.§.liberis.Item ob.ff.eo.l.si pater,sed ibi fuit facta reciproca inter impuberes,ideo sibi adinuicem,vi substitutionis succedunt, hic non, imo ab intestato.

1 *Emancipatum non succedere.*
2 *Fideicommissarium hæredi comparari.*
3 §.*Si filius.l.statuti.pœ.sensus.*

a SVBSTITVITVR [a] Autem. In gl. scilicet ipsimet. in fin. Dic plenius in d.§.hæc verba.Sed an filius emancipa-
1 tus,vel alias sui iuris effectus,per quorum personas † fuit hęreditas paterna domino vel patri acquisita, succedat? videtur quod non,saltem seruus manumissus,quia nec re,nec nomine fuit hæres.ff.de acquiren.hære.l.placet.Sed de filio videretur contra.ff.de legat.1.cum filio. Et sic tenet Iac.ff.eodem.l.qui liberis vbi de hoc. Ego tamē credo,quod sit idem de seruo manumisso,sicut de filio,quia hęc verba sunt conditionalia,vt l.qui liberis.§.hæc verba.ff.eo. Et conditio impletur in persona serui. ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. & pro hoc ff.eo.l.ex testamento.§.fin.de acquiren.hære.l.si solus.de hære.instit.l.si pater.supra tit.1.§.fi. Sed quid dices de
2 fideicommissario vniuersali? Videtur † idem quod de hærede,vel patre,vel domino.arg.contra.ff.de leg.præst.l.2.Item habetur loco hæredis infra de fideicom.hære.§.sed quia.sed in alia materia loquuntur.Item obstat,quia conditionalia,in persona hæredis,& illius qui per alium factus est hæres, im-
3 plentur.ff.de stat.libe.l.statuliber.pœnæ.§. si filius. † sed ille est alius casus.ibi enim quæritur, an in persona illorum impleri possit, dando eis vt implenti quæratur: hic autem an possit impleri in personis eorum, vt eis quæratur quod non est idem, quia dispositio conditionalis, non transmittitur ad hæredem non impleta conditione. C. de caduc.tollen.l.vnica.§.finautem sub conditione.

a Adnot.Substituitur.Summa vt Bal.& Ang.hic quos vide.

MASCVLO. In gloss.scilicet directo.in fi.hoc verum,si verba sonent ad fideicom. alias si iure directo potuit valere, non trahitur ad fideicom. ff. ad Treb. l. Sceuola.& not.extra de testa.c. si pater. lib.6. vide supra §.proxi.qua ratione, in materia compendiose.

a EXTRANEO. [a] In gloss.ꝙ semper in fin.dic supra eo.§. qua ratione.in materia compendiose.

a Adnot.Extraneo licet hic Ioan.Fab.& Bar.sicco pede pertranseant.Ang. tamen hic solenniter tractat materiam verborum directorum:indirectorum & communium: quam materiam expedit, per tres regulas principales, cum multis alijs elegantibus quæstionibus.

Quibus modis testa.infirmentur. Rubrica.

Continua vt in glo.

1 *Nepos exhæredabilis.*
2 *Extraneus qui accipiendus.*
3 *Cœnobij ingressu testamentum rumpi.*

a TESTAMENTVM. [a] Textus intendit facere differentiam inter ruptum, & irritum, & determinat quid sit ruptum, & exemplificat vsque ad §.alio.infra eo.& ibi tractat de irrito.In
b gl.si autem.ibi, extraneum nepotem [b] accipe.
1 hoc † non videtur verum in nepote, quia in illo non est exhæredatio res inepta,imo lex consuluit exhæredare nepotē. vel instituere supra de exhær.lib.§.posthumorum.ff.de libe. & posthu.l.Gallus.vnde si glo.hoc voluit dicere mala, esset
2 sed forte voluit dicere †extraneum accipere nepotem,illa extranietate,qua extraneus est emancipatus, vt sicut ille potest exhæredari,ita & iste.nec est res inepta, & sic bene sequitur post in glo.alias frustra esset substitutus, si esset omnino extraneus.Sequitur in glos.tunc exhæredaretur &c.Iac.de Ra.
3 dicit hic † quod si quis fecit testamentū,& intrat religionē, quod rumpitur,& eius monasterium est loco filij.in auth.de eccle.tit.§.sed hoc de præsenti. Et ita agnascitur ei,quasi filius adoptatus,quod potest esse verum, si non reliquerat monasterio legitimam,& ita no. C. de sacrosanct. eccle.auth.si qua.Verius tamen videtur, quod fiat omnino irritum, quia cadit in potestatem alterius omnino,vt infra eod. §. alio. & hanc sequuntur Canonistæ extra de proba.c.in præsentia.

a Adnotatio.Testamentum,Diuide istum titulum secundum Ange.& pone casum,secundum Bal. sui heredis agnatione, & cum post testamentum quis adoptatur adoptione per quam quis in eius transit potestatem rumpitur factum solenniter testamentum. h.d.
b Extraneum nepotem. Et intellige extraneum,extraneitate qua filius emācipatur: & sic inepte exhæredatur: imo lex consuluit.§. posthumorum. supra de exhæredatione libero. & ita bene sequitur in gloss. alias frustra, & sic Ang.hic concor.cum Ioan.Fab.

1 *Aditio ex secundo testa.qui accipienda.*
2 *Tacito validum rumpi qui accipiendum.*

a POSTERIORE Quoque. [a] In gloss.hoc est verum.
1 ibi cum dicit,cum ex secundo adeatur hæreditas.& hoc † intellige vbi ex interuallo fuerit.si autem vno contextu, & coram eisdem testibus,possunt fieri duo originalia. ff. de testamen.l.vnum testamentum.de his que in testa.delen.l.fi.de secun.tab.l.1.§.quis in duobus.vers.sed si. In ead.gloss.in fi. hoc est verum,vbi contraria continent.si aūt vnum & idem, videtur quòd vtraque valeat,vt no.C.quando prouo.non est
2 ne.l.1.quæ gloss.est contraria isti,nisi sic intelligas.† In glos. no.non considerari.in fine. Solutio. aut actus nuda vel tacita voluntate tollitur: & tunc id quod plus valet tollitur,per illud quod minus valet: vt legatum: non sic in actibus solennibus, vbi concurrit voluntas duorum, vt lege si id quod. ff. de leg. vel solennitas adhibetur infra §. ex eo. & ibi plenius videbis. & hoc Dyn.extra de reg. iur. in c.non præstat. libro 6.

a Adnotatio. Posteriore.Pone casum,secundum Bald.hic,& vide hic Ang. per totum.

1 *Agere in quibus ex secundo liceat & 2.*
3 *Appellatione finita quis exequatur.*
4 *Testamentum prius præualere.*

1 SED Et si quis. †In glo.no.in argumentum,in fi. In hoc sunt gl. variæ. Nam quandoque dicunt, quod ex secunda,& ita videtur hic.ff.de his qui not.infam.l. furti. §. 1. ad Trebellianum. l. si quis priore. Sed contra videtur notari in l.eos.C.de appellatio. Iac. dicit,quod ex prima agitur, sicut vides in permutatione in qua agitur ex contractu dudū inito rei traditione ex interuallo secuta: vt l.ex placito.C.de
2 re.permu.Sed dominus†suus dicebat semper ex secunda agi, tribus rationibus: Prima, quia prima sententia fuit extincta per appellationem,vt l. 1.§. fin.ff. ad Turpil. Secunda, quia iudex appellationis facit executionem. C. de appell.præcipimus. Tertia, quia primi fideiussores liberati sunt, & oportet alios dari: & ita supponitur, quod ex secunda agatur alias frustra interponeretur secunda cautio,de iud. sol.ff.iud. solut. lege 3. in princip. & leg. cum apud. & ita transit

transit. Tu autem distingue plenius, vt scripsi C. de episco. aud. autem. Si quis litigantium. Quia aut appellatur ab inter
3 locutoria, aut a diffinitiua. † Primo casu, autem pronũciatur male appellatum: & tunc est quæstio: quia causa principalis remittitur ad primũ iudicem, qui eam decidit, & exequitur, extra de appel. c. vt debitus, nisi in casu extra, de appel. c. cum appellatio. lib. 6. quo casu dic vt infra proxi. Aut bene appellatum: tunc causa principalis remanet apud iudicem appellationis: & per consequens eius diffinitio. & executio, vt d. c. vt debitus. eo. tit. c. delicti. Si appellatur a diffinitiua, tũc aut prima confirmatur: & tunc sunt opiniones. Inn. videtur tenere, quod ex prima agitur, & primus exequitur: extra, de of. deleg. c. pastoralis. Host. quòd ex vtraque. in sum. de app. §. quis sit effectus. Et hoc satis est rationabile. Si vero infirmatur: non est dubium, quòd ex vltima C. de appel. l. præcipimus. circa medium. Si vero pronuntietur appellationem desertam, ex prima agitur, extra eo. c. sententia. In glo. nam te-
a stator. in fi. [a] Quid si primo cõtinetur clausula derogatoria? videtur quòd primum valeat, vt l. si quis. in principio testamenti. ff. de leg. 3. de hoc disputat Dy. extra de reg. iu. c. quod semel. & finaliter tenet quòd primum testamẽtum tenet nisi
4 in secundo † facta fuerit mentio specialis de clausula derogatoria, & caue, quia specialis mentio videtur fieri, si exprimat clausulam derogatoriam, quamuis non adimpleat. v. g. si in primo dixerit, quod non vult valere secundum, nisi in secundo tota Biblia adijciatur: valet secundum si dixerit se pœnitere de illa clausula, quamuis nõ adijcit totam Bibliam. ff. de iure codi. l. diui. §. licet. Et vide hunc §. fere. de verbo ad verbum, ff. ad Treb. l. si quis priore.

a Adnotatio. In fin. Et sic ex qualitate præfationis, colligitur causa finalis ipsius dispositionis: & tunc ab ea licitum est arguere: vt hic per Ang.

1 *Rupti & irriti discrimen.*

Alio autem modo. Collige ergo differentiam inter ru-
1 ptum & irritum. nam † irritum, dicitur cum per casum in persona testatoris contingentem, ad nullitatem deducitur: sed ruptum quando alio modo. Sed certe, irritum proprie dicitur, quando non aditur hæreditas. ff. eo. l. 1. in fi.

1 *Testamentum capitis diminutione non rumpi.*
2 *Bono. possessioni non exta. tib. locus.*
3 *§. non tamen. sensus. & limitatio. 6.*
4 *Testamentum adoptione rumpi. 5. 8.*
7 *Donantem omnia non testari.*

Non tamen. In glo. vt quando in fi. Caue, quòd hic habes bonam gl. quidam habent affirmatiuam, & debet esse negatiua, vt quando maximam, vel mediam cap. dimi. passus nõ fuerit, alias esset euidenter falsa: vt apparet supra de c. d. §. 1.
a & 2. & 3. In gl. & aliquo. in fi. [a] duntamen in illo iudicio sint quinq; testes, vt ibi not. pro quo de test. l. hac consultissima. §. pen. In glo. no. quòd de iure ciui. in fi. hæc glo. fuit Azo. & Hug. quæ reprobatur in d. §. testamento. Vnde vult dicere, ꝙ ca. dimi. est de iure prætorio: testamentum est de iure ciuili: idcirco capi. dimi. quæ est de iure prætorio, non potest tollere testamentum, quod est de iure ciuili. valet ergo testamentum de iure prætorio, non obstante cap. di. Hęc glo. fundatur ex falsis, & falsum cõcludit, nam dicit quòd cap. di. est de iure prętorio, quòd falsum est supra de legi. ag. tu. §. fi. & ita reprehendit gl. hanc opi. d. §. testamento. Item dicit, quòd te-
1 stamentum tenet † de iure prætorio, non obstãte ca. di. quòd non est verum, quia sic sequeretur, ꝙ testante remanente in patris adoptiui potestate, valeret de iure prætorio, ꝙ euidenter reprobatur. h. d. dic ergo ꝙ testamentum fuit ruptum, sed de iure prætorio conualescit, propter nouam voluntatem, & statum testatoris renouatũ, quòd quidem ius prætoriũ ęquitatem sequitur. Et secundum hoc est hic vnus casus, in quo bono. poss. secundum tab. est necessaria, etiam hodie, nam is de iure ciuili non admitteretur ad adeundum, sed admittitur de iure prætorio, per secundum tab. vt supponit iste §. & §.
2 testamento. † Quid ergo fiet, si tabulæ non extent? dicit Iac. quòd hęres videtur omni remedio destitutus, quia bonorum possesio, non cõpetit nisi tabulæ extent. ff. si ta. test. nul. ext. l. 1. §. si hæres. & dicit ꝙ dominus suus, nullũ voluit dare consilium super hoc. Certe supposito, ꝙ testamentũ non teneat de iure ciuili, nullum est remedium, & ideo dixi, supra quòd iste est casus, in quo bo. poss. secundum tab. est necessaria. Veruntamen, in casu quo tabulæ extitissent post mortem testantis, bene esset remedium, quia sufficeret hoc probare. ff. de secundum tab. l. 1. §. semel. sed vbi non fuerunt factæ, vel desierunt extare in vita testantis, non est remedium. Quid si erat testamentum sigillatum, sigillo authentico, quod facit fidem
3 de consuetudine, vt scripsi supra in materia de test. † Non videtur sufficere, quia is §. supponere videtur, ꝙ hæres non admittitur nisi per bo. poss. secundum tab. illa autem nõ competit, nisi ex testamento in scriptis. vt hic cum dicit. Nam si testamentum signis &c. ff. de bo. pos. secundum tab. l. 1. in prin. & ibi no. Et hoc verum, sequendo doc. & communes opi. quę tenent ꝙ de iure prætorio solum per secundum tab. admittitur. Qui autem vellet dicere, ꝙ huiusmodi institutus, etiam potest adire: quæ esset iniuria? nunquid is titulus, loquitur de testamento in scriptis, & nuncupatiuo? & tex. refert se indifferenter ad præmissa, non tamen per omnia. Nec ob. ver. nam &c. vbi dicit, ꝙ venit per bonorũ possessionem. nam nõ sequitur, ꝙ tantũ per illam. Imo & per aditionem, quæ bene cõcurrunt infra de bo. pos. §. aliqñ. Item quæro, quid si filiusfam. fecit † testamẽtum in casu quo potuit, de quo infra qui.
4 non est permis. facere testa. deinde dedit se in adoptionem: nunquid obtinet is §. & præcedens? non videtur, quia nõ mutatur status, quo ad facultatem testandi. Semper. n. potest testari, de quasi castrensi. Et ita ratio cessat, quare testamẽtum primo factũ irritatur. Et ad hoc facit is tex. qui videtur notare causam huius impedimẽti ibi, & mortis tpe in patris adoptiui potestate sit. & pro hoc videtur supra de milita. test. §. pen. cum ibi no. dicit. n. ibi glo. sicut nunc de nouo facere potest, ita vetus non rescinditur, & est quasi similis modus ar-
5 guendi. ff. de iniusto rupto & irri. l. si quis. Sed † contrarium videtur verũ, quia certũ est, ꝙ per cap. di. testamẽtum irritatur, vt hic, igitur non conualescit, nisi aliquid accedat, vt noua voluntas, nec testamentũ militis valeret, nisi noua voluntas accederet, vt in l. allegata. In hoc tñ caue, quia nuda voluntas militis militantis, facit cõualescere, vt l. in fraudẽ. §. 1. ff de mil. test. Sed in casu nostræ quæstionis oportet eam declarari, cũ quinq; testibus, quia filijfa. in quasi castrensibus testãtur iure communi, vt supra de mil. test. §. illud. & ideo idẽ
6 in pagano patref. Et sic † restringe hunc §. vt nõ obtineat in adoptato, qui primo testatus fuerat. s. de quasi castrensi. Sed contra, si testatus sit de quasi castrensi existens in potestate, & post emancipetur, dic, ꝙ cap. diminuitur, & eius testamentum irritatur, & videtur expressum in d. §. pen. veruntamen videtur ꝙ conualescat ex noua volũtate, vt supra dictum est
7 in casu proxi. Quid † si fiat religiosus, & post exit, vel de licentia papæ, vel absoluitur a regula, quia fit episcopus, vel a patria potestate? Et videtur idem dicendũ, & in omnibus similibus casibus. Quid si dedit omnia bona sua præsentia & futura, & ita videtur testamẽtum prius factum irritari, quia de alienis nemo testatur. vt dixi supra titu. 1. §. liberis. & post donatarius quittat donationem? Potest dici idẽ in omnibus his casib. & similibus. Sed quid dices hodie, si filiusfa. qui testatus fuerat de quasi castrensi, adoptetur ab extraneo, & ita nõ transit in potestatem ff. de adoptio. §. sed hodie. C. de adoptio. l. cum in adoptiuis. nunquid irritatur testamentum? videtur quod nõ cũ cesset causa, quia sui iuris remanet. Sed
8 quia mutat familiam, ideo † videtur testamentum irritari, & hoc satis probatur, quia in emancipato, non habet locum illa ratio, & tamen dicimus testamentum per emancipationem, quia mutat familiam, vt dixi supra proxi. & est quasi simile quod no. supra de cap. d. §. minor. in gl. alias, est in litera.

a Adnotatio. In fi. Et hoc verum, quando volens statim mutauit: secus si inuitus, quia tunc non videtur mutare volũtatem, nec ob. iste text. quia arrogationem, & amissionem ciuitatis, seu libertatis non æquiparat, nisi quãdo tempore mortis adessent. item secus si fuissent instituti venientes abintestato. & no. quòd tale iudicium debet probari per quinque testes: & tunc si ab initio valuit primum testamentum, confirmatur de iure prætorio, non ciuili, nisi essent codicilli, secus si non valuit, quia non confirmatur de iure prætorio, sed requiruntur septem testes, vt hic & l. 1. ff. de leg. 3. Ang.

1 *Testamentum reuocare quando, & an liceat.*
2 *Testamentum in dubio delatum intelligi.*
3 *Testamentum cancellatum quando, & an validum.* 4.
5 *Testamento secundo an tollatur primum.*
6 *Testamentum imperfectum valere.*

a Ex Eo a autem. In glo.imo.in fin.gl. est multum notabilis,
1 si sit vera, vt tamen luculentius videas, distingue † quia aut
testator reuocauit primum testamentum, nudo verbo, aut fa
cto. Primo casu, dic quod non valet reuocatio, quo ad institu
tionem, vt hic patet. Fallit si decennium effluxerit, intellige
a tempore conditi testamenti, vt l.sancimus.C. de testament.
Item fallit, si dixit hæredes immeritos.C. de his quib. vt in-
dig.l.hæreditas. & vide quod ibi scripsi. Sed an reuocantur
legata? Doct.consueuerunt dicere, quod sic: per l.ff. de mi-
lita.testamen.l.militis condi.§.veteranus moriens: quia sola
voluntate reuocantur.ff.de adimen.leg.l. ex parte. Secundo
casu, quando facto reuocauit, tunc aut cancellando, vel delen
do: aut secundum testamentũ faciendo. Primo casu, aut fue
runt plura, aut vnum: si plura, vel si plures tabulæ, dic quod
si omnes deletæ sunt, non valent. si quædam sint deletæ, quę-
dam non deletæ, valent, nisi probetur alia voluntas testan-
tis, vt l.fin.§.fin.ff.de his quæ in testa.delen. si vnum, vel quę
dam tabulæ fuerint tantum: tunc aut fuerunt cancellatæ, vel
deletæ per testatorẽ, vel per aliũ, aut per casum fortuitum. Si
per testatorẽ, aut cõsulto, aut non consulto, aut dubitatur. Si
consulto, reuocatur ante consummationem ipso iure illud,
quod cancellatum est, vel deletum post consummationẽ ope
exceptionis.ff.de his quæ in testament. delen.l.1. & §.1.& §.
sed si legi.& §. sed si consulto. Sed an alia quæ non sunt can-
cellata, valent? Dic quod sic in dubio, vt l.1.& l.proxime in
cognitione.eod. titu. dic vt ibi. Si inconsulto: aut deletum
potest legi, & valet. vt in princ.l.1.eod.titu. Aut non, tunc
deleuit, vel cancellauit ante consummationem, & non valet.
2 aut post, & valet, vt §.sed si legi. cum l.sequente. † Si dubiũ
sit, an consulto, vel inconsulto, deletæ sint tabulæ, Consue-
uit dici quod si testamentum sit repertum, ruptum, vel can-
cellatum, vel deletum in domo testantis, quod præsumitur
quod consulto, si autem extra domum, quòd inconsulto. si-
cut dicitur in chirographo cancellato.ff. de prob.l. si chiro-
graphum de pact.l.postquam. cũ ibi no. Secundo casu, quan
do per alium, aut de voluntate testantis, & dic, vt supra pro-
xi. quia non valet. aut ipso nolente, & tunc valet, nisi qu's in
3 duceret † illud, de quo emolumentum habere deberet, nam
tunc quo ad illud, non valeret. & sic intellige ff. de his quæ
in testamen. delen.l.1.versi. & si quidem.& ver.si vero. si sit
dubium an de voluntate testatoris, vel non, videtur quòd in
dubio præsumatur quòd non de voluntate testatoris. nam si
non præsumitur quòd sit de voluntate, vbi penes alium re-
pertum est cancellatum, vt scripsi supra proxi. multominus
4 vbi per alium. † In tertio casu, quando per casum fortuitũ,
dic quòd si ante mortẽ testantis valet, vt hæreditas non pos-
sit adiri, de iure ciuili, sed bo.pos. nõ potest peti de iure præ
torio. sed si post mortem, tunc potest adiri, & bono. posses.
peti. vide C.ead.l.in arenam.ff.de iniust. rup. test.l.fin.de bo
no.possess.secundum tab.l.1.§. semel. In dubio autem præsũ
mitur quòd testator hoc fecerit, si habebat testamentum pe
nes se: vt supra dixi, nisi aliud probetur. Sed ad quem deue-
niet hæreditas, vbi testamentum annullatur, propter deletio
nem, vel cancellaturam? glo. dicunt, quòd si ideo cancella-
uit, vel deleuit, quia voluit venire ad successionem ab intesta
to, tunc ad illos, si ideo, quia reputauit scriptos indignos, tũc
ad fiscum, quia soluit legata: vt no.in d.l.in arenam.ff. eod.l.
proxime. sed improbant omnes doct. dicunt enim, quod in
dubio venit hæreditas ad successores. Et quia hic maior fa-
uor est, quam esset, si legata soluerentur, & iura magis eis fa-
uent, vt apparet. C.de testamen.l. hac consultissima.§. pen.
item quia in dubio hæredes scripti non præsumuntur offen-
disse.ff.de lega. 2.l. cum pater.§. rogo. Quid si proba tur eos
offendisse, & testamentum cancellatum? Tunc videretur sa-
tis vera opi.glo.nam ex hoc præsumitur mutata voluntas, si
offensa sit grauis.ff.de adi.leg.l.3.§.fi.cum l.sequente. C.fam.
ercisc.l.in ipsius. Iacob. tamen videtur tenuisse contra in
l.proxime, quia nõ licet accusare mores &c.ff.sol.mat.l. alia.
§.1.C.de inofficio.testamen.l.omnimodo.C.de adulte.l. fin.
de reuo.do.l.fin.Sed dic, quod testator satis videtur conque-
stus fuisse, cancellando testamentum. In secundo vero casu
5 distinctionis principalis † quãdo processit ad aliud testamen
tum, tunc aut non perfecit, aut perfecit, primo casu quando
non perfecit, quia forte voluit complere tunc videtur vale-
re, vt hic: & ff.de testa.l.ex ea.de codicil.l.1.de leg.3.l. fidei-
commissa. §. 1. Aut quia non potuit & tunc dicunt quidam
quod primum valet, quo ad institutiones, sed legata reuocan
tur.ff.de mili.testa.l.milites. codicillis.§. veteranus. Sed ille
§.hoc non probat. quia loquitur quando testator expressit,
quod volebat decedere intestatus. & ea quæ ordinauerat vo-
lebat esse irrita: quod hic non est, imo volebat testari, & for
te legare illis, quibus primo legauerat: vnde non videtur vel
le recedere a priore voluntate, nisi posterior teneret, & hoc
probatur.ff.de leg.3.l. si iure. Nec obst.ff. de his qui. vt in-
dig.l.cum quidam. quia loquitur in casu quo voluntas poste
rior valuit, & fuit solemnis: verumtamen hæredes erant in-
digni, vt ibi no. item nec ob.ff.de adim. leg.l. ex parte. quia
ibi inimicitiæ interuenerunt, quæ plus faciunt præsumi mu-
6 tationem voluntatis, quam secundum testamentum. † Item
nec obst.ff.de proba.l.quinquaginta [alias incipit, quingẽta]
quia ibi sunt duæ voluntates compatibiles, quarum vna non
reuocat aliam. In secundo casu, quando perfecit, tunc aut
non solenne, & non reuocatur primum. regulariter fallit in
casu vt C.de testa.l.hac consultissima.§.pen. & in casu l.san-
cimus C.eo.& in casu l.hæreditas. supra alleg. Et credo de le
gatis, sicut supra proxi. dixi, quia cum posterius non valeat,
etiam quo ad legata, videtur primum remanere, ff.de iure co
dicil.l.1. Vbi vero fuit secundum solenne, secundum reuo-
cat primum, vt supra §.posteriore. quamuis scripti in secun-
do sint non capaces.ff.de his qui.vt indi.l. cum quidam. nisi
fuerit adiecta clausula derogatoria: vt supra eod.§.posterio-
re. in casu opus est solennitate singulari, C.de testa.authen.
hoc inter. & vide multos modos impugnandi testamenta in
Spec.de fide instrum.§.compendiose. In glo.no.nihil, in fin.
& signatur, C.de testamen.& incipit hoc inter liberos, quem
supra proxi. alleg. Sed obstat huic tex.de auro & argen. leg.
l.& si non sint.§.infecti.ff.de verbo. signific.l. ædificia. Solu.
quo ad illos, qui opus non habent facere, si sit eis fauorabile
7 opus † infectum habetur pro facto: & obtinent contraria,
dumtamen ad instar habeat operis.ff.de oper.no. nuntia.l.sti
pulatio.§.fine. sed quo ad illos, qui opus habent facere. non
ff.de leg.3.l.fideicommissa.§.fin.ad l.falci.l.si is qui.§.quidã.
& de hoc nota.ff.de verbo.signif.l.recte.§.1. contra primum
membrum.ff.de leg.3.l. librorum.§. chartis. sed ibi non fuit
cœptum. & hoc in rebus, quæ possunt fieri & complentur
successiue, & per partes, in illis quæ vno contextu non sicut
testamentum quod vno contextu fieri debet, vt l.hæredes pa
lam.§.fin.ff. de testamen. ideo nihil est, nisi sit perfectum.ff.
de lega.3.l.fideicommissa.§.1.& hic.

a Adnotatio. Ex eo. Per posterius testamentum imperfectum vel aliam vlti
mam voluntatem non solemnem, non tollitur primum testamentum. Quæ-
rit hic Ang. an sit dare remedium, quod primum testamentum non possit re-
uocari. vide hanc quæstionem in 3.colum.post me.in versic.quæro.an.fit da
re remedium.

1 *Testari in fraudem censendus nemo.*
2 *Testari in potentiorem non licere.*
3 *§. Eadem. restringi.*
4 *Princeps quibus & an solutus.* 5.

a Eadem. a † In glo.scilicet in solemni. hoc verum si con
1 stet, quod inuidiose. In dubio autem non videtur, quod fiat
in fraudem, nec causa mutandi iudicij, vt ff. de alie.iudi.mu-
tan.cau.fa.l.ex hoc edicto.§.alienare.vers.sed hæredem.glo.
in l.quam hic allegat, dicit, quod speciale est in principe, qui
plus debet sibi prouidere. Iacob. dicit ibi quod in fisco idem
est, quod in priuato, si de dolo constet: alias in vtroque va-
let. Non recedas a glos. quia bona, & sancta est, & pro ea fa-
cit, quia nec ex contractu inter viuos, fiscus debet aliquam li-
tem

tem recipere quanuis priuatus posset.C. ne fisc. vel resp.l.2.
2 3.& 4. vnde præsumptio † est contra illum qui fiscum insti-
tuit quòd facit causa vexationis: nam nõ est verisimile quòd
vellet fiscum præferre proximis, nisi propter odium aduersa
rij. Et idem dico, de nostris baronibus, qui quasi imperatores
in suis terris dominãtur, cum sit eadem ratio: & hoc verum,
ubi habet litem inceptam, vel sperabatur incipi de proximo,
agendo vel defendendo: secus si tunc non sperabatur: & ideo
dic litis causa. Item dic, quòd obtinet vbi est quæstio de ma-
gna parte bonorum: sed si de modica, non videretur. argu.ff.
3 de excus. tut.l.propter litem. Item † posset dici quòd in casu,
quo instituens nullos haberet propinquos, iste §.non obtine
ret: quia tunc fiscus erat habiturus alia via, tanquam vacan-
tia.ff.de vulg.l.si filius qui patri. In glo.id est viuere. in fi.Et
4 no.quòd licet princeps † sit solutus legibus, non tamen est so
lutus canonibus, in his quæ tangunt peccatum, extra de iudi.
c.nouit.imo nec in alijs: de sent. & re iudi.ca. ad apostolicæ.
5 lib.6.extra de iureiur.c.Romani.in cle.cũ not. † Quid si prin
ceps habet hæreditates in terra consuetudinaria: nunquid li-
getur consuetudine patriæ? Certum est ꝙ non: quia solutus
est legibus: quia consuetudo est lex supra de iur.nat.§.ex nõ
scripto. Præterea cum consuetudo introducatur tacito con-
sensu populi, quo modo populus inferior ligabit superiorẽ,
vt scripsi supra de iur.natu.sed & quod principi? Posset dici,
quòd licet non ligetur: nihilominus tamen debet iudicari se
cundum cõsuetudinem, quia causæ principis debent iudicari
secundum leges, nisi reperiatur priuilegiatus.ff.de pet.hære.
l.item veniunt.§.in priuatorũ. Constat autem quod consue-
tudo habet vim legis, & authoritatem legis, & principis, qui
vult eam habere vim legis: vt ff.de legib.l.de quibus.§.inue-
terata.C.quæ sit long.consue.l.fi. Et sic princeps debet secun
dum eam iudicare. & pro hoc facit C.de ser.l. si manifeste.&
hoc de consuetudine reali, seu rem efficiente quæ etiam ligat
pupillũ: vt ff.de admi.tut.l.fine hærede tutor.§.Lucius. Sed
arg.contra.ff.de iure fisc.l.si curator. Sed ibi se priuilegiabat:
& ego excepi supra casus in quibus se priuilegiabat speciali-
ter, quia de iure communi teneri deberet, si esset vsus regio-
nis.ff.de pig.act.l.si pignore.§.fi.

a Adnotatio. Eadem. Non valet institutio facta de imperatore ratione litis, quam testator habet cum alio: siue institutio sit perfecta, siue non. & licet imperium sit legibus solutum, tamen vult viuere legibus. quærit hic Ange. post Cyn. an si princeps faciat aliquem contractum, vel aliquod pactum, cum aliquo Barone, vel priuata persona: teneatur illud obseruare vide eum hic, in ver. quærit Cyn.

De inofficioso testamento. *Rubrica.*

In glos. rubricæ ibi cum dicit: ipso iure. vide quod not.C. de testamen.l.sancimus.

1 *Querelæ & bon. poss. discrimen.*
2 *Querelæ tempus.*
3 *Querelæ & pet.hæred.concursus.*
4 *Testamentum inofficiosum.*

a QVIA plerunque. a In glo. hoc tantum. in fin.
Super hoc sunt gl. contrariæ, quia ibi not.con
tra, & ff.de min.l.si filius, vide supra de exhæ-
red.lib.§.emancipatos. In glo.scilicet ab adita.
ibi cum dicit C.in quib. caus. rest. in integ. re-
stit.l.1.secus in bo.poss.cõtratab. quæ competit ante aditam,
& post.ff.de bon.poss.contratab.l.illud. Et potest esse ratio:
1 quia querela † datur contra hæredem, igitur cum hæres fiat
per aditionem, vt patet infra titu. 1.per totũ, ante non com-
petit: sed bo.poss.datur contra testamentum: vt d.l.illud.eo.
titu.l.quòd vulgo.testamentum autem ante & post. Et ideo
potest ante & post impugnari. Vel potes dicere, ꝙ bo.pos.da
tur absq; parte iudicialiter vocata, & absque figura iudicij.ff.
de bo.poss.l.seruus. & no.plene illo tit.l.3.§.si causa. non sic
in querela, vbi requiritur figura iudicij, & pars, cum habeat
actionis vim. Sed cur secus in bon.pos.secundum tab.quę da
tur liberto quæ competit ante & post? Respondeo, quia illa
datur cõtra hæredem sicut querela, & partem hæreditatis ab
eo auocat, vt d.l.sed cum patrono.ff.de bon.pos.tit.generali.
2 Sed mirandum, quia secundum hoc querela parum aut † ni-
hil proficiet, si hæres malitiose differat aditionem: quòd po-
test vsq; ad 30.ann.vt l.cum antiquioribus.C.de iure delibe-
ran. quia sic oportebat eum triginta annos expectare, ante-
quam moueat querelã, & interim mendicare. Sed ad hoc po
test responderi quòd statuetur hęredi scripto tempus ad ad-
eundum.ff.de hæred. instit.l.si quis instituatur.in fi.princ.Et
no.in simili.ff.de acquir.hære.l.quandiu.)In ea.glo.in fi.con-
sueuit dubitari, an per querelam debeat obtineri, & restitui
hæreditas absque libello dando in pe. hæred. Et nonnulli vi-
dentur dicere quòd sic: pro quibus videtur expressum.C.eo.
l.1.Glo. tenet contra, ibi plenius scribitur in l.qui de inoffi-
cioso.ff.de inoffic.test. Iac.dicit cum glo.quòd oportet inten
tari petitionem hæreditatis; alioqui non fieret restitutio hę
3 reditatis per querelam. Dic tamen quòd querela, † & petitio
hæreditatis possunt simul & eodem libello intentari, sicut iu
dicium rescindens. & rescissorium, iuxta illa quæ notabun-
tur infra de actio.§.rursus. Et secundum hoc concludetur in
b libello, b quare petit testamentum prædictum, tanquam in-
officiosum per querelam rescindi, & ipso rescisso, declarari
hæreditatem ad ipsum actorem, tanquam legitimum hære-
dem pertinere. & hoc declarato, talem scriptum hæredem,
addimittendam eidem hæreditatem prædictam compelli iu
ris remedijs, cum fructibus, &c. Et hæc conclusio est plenior
4 quam illa quæ not.in d.l.qui de inofficioso. † Super text.ibi,
non autem ex officio. Not. quòd ex hoc dicitur testamẽtum
inofficiosum, quia pater debet filio officium pietatis. Vnde
homo debet homini officium pietatis: vt l.seruus. ea lege.in
fin.ff.de ser.export. sed pater magis filio, qui debet eum ale-
re, & instruere. vnde contra officiũ pietatis, quod ei incum-
bit, agit, si ipsum exhæredet sine causa.C.de neg.gest.l.offi-
cio. & l.alimenta.

a Adnotatio. Quia plerunque. Diuide hunc titu.secundum Aret.& pone casum secundum Bal. exhæredatus a quauis linea vel præteritione materna iniuste querelam inofficiosi testamenti intentat, per quam iudicis officio testamentum rumpitur, quod etiam vendicat sibi locum in ascendentibus præteritis, vel exhæredatis. h.d.secundum Bald.

b In libello. Concordat Ang.hic cum Ioan.Fab.Item quærit hic Ang. an sit necesse, quod filius petat legitimam ita vt posset eam transmittere? Vide cum hic in 2.col.post me.in ver.quæro an hoc. &c.

1 *Contra tabulant præteriti.*
2 *Præteriti parentis remedium.*
3 *Testamenta quæ, & an quærelanda.*

NON autem liberis. In glo.est.ibi cum dicit: exhæreda-
1 ti. † si vero sunt præteriti, siquidem pater, hoc iure datur ei
contratab.ff.si a paren.quis fue. ma.l.Pantonius. [alias Paco-
2 nius.] Sed quid hodie? videtur quòd si prætereantur † pa-
rentes simpliciter, nulla mentione de eis facta, quod possint
dicere nullum, vt in auth. vt cum de appella. cog.§. sed hæc
quidem. sed si prætereantur causa adiecta, mater agit quere-
la.C.eo.l.cum filium pater per contratab.ff.eo.l.pater.& no.
in d.l.cum filium, & secũdum hoc, mater plus habebit quam
pater, quia mater in totum impugnat per querelam, pater
non, nisi turpi persona instituta, vt d.l.Pantonius. Sed ratio
est, quia mater habetur pro exhęredata, pater pro præterito.
Idem est quod potest patri imputari, quia emancipauit filiũ,
matri nihil. hæc autem procedunt in bonis filij emancipati.
3 In bonis in potestate † constituti, dic, quia aut non est miles,
& non valet testamentũ, aut est miles, & non subijcitur que-
relæ, vt hic no. glo. quæ non videtur vera, prout iacet, quia
filius in potestate cõstitutus, potest testari de quasi castrensi.
Item testamentum filij militis potest impugnari per condi.
ex lege. quare supple, & intellige eam per illa quæ notantur,
& scripsi supra de mil.test.§.1.qui testa.fa.pos. circa prin.

1 *Auth. de hær. ab intest. limitatio.*
2 *L. fratres sensus.*
3 *Turpes qui.9.11.*
4 *Agi in semel lapsam posse.*
5 *Meretricium quæ intestabilis & exhæredanda.7.*
6 *Emendatus an conueniri queat.*

8 *Adulter an turpis.*
10 *§. Soror. explicari.*
12 *Ioculatorum qui turpes.*
13 *Querelari fratri licere.*
14 *Parentibus fratribusq; præteritis qui succurratur.*
15 *Frater exhæredabilis.*

1 SOROR autem. † In gl.[a] hoc accipe.in fin.sed an hoc bo-
a die sit correctum per auth.de hæ. ab intest. per quam remo-
uetur differẽtia cognationis,& agnationis? dic quòd non, vt
ibi not. & Spec. de test.§.nunc dicendum.versi.sed hodie.&
idem doc.hic. In gl.s.infamibus.in fi.hoc idem sentit glo.in
2 l.fratres. † & tamen tex.videtur supponere. ꝙ nedum potest
b agi contra infames,[b] imo & contra quascunq; turpes perso-
nas ibi enim ponit disiunctiuã inter infames & turpes, quasi
3 sint diuersi, ideo dic ꝙ contra omnes infames agitur. † Item
contra turpes,qui alias sunt viles,vt excoriatores equorum,
lusores,ebrios,brigosos, dissolutos, & malæ vitæ & inhone-
stæ,vt infra magis dicetur.ff.de testi.l.testiũ.circa prin. Scor
4 tis. † Quid de muliere soluta, quæ semel aut bis lapsa est in
peccato carnis? Non videtur qnòd agi posit contra eã,quia
non est infamis.ff.de rit.nu.l.palam. Præterea non repellun-
tur a testimonio nisi illæ quæ publico quæstui se exponunt.
5 ff.de testi.l.3.§.lege. Iulia.& † tamen turpes reprehensibiles
repelluntur,vt eo.l.3. in prin. Item non videtur talis turpis.
sed cõtra facit ff.de rit.nup.l.stuprum.2.resp. Item quia filia
potest exhæredari,quæ in corpus suum peccat, quasi inhone
sta & turpis.C.eo.l.si filiam.cum auth.ibi posita,sed tex.vide
tur notanter loqui de scorto. Præterea,quid adderet verbum
adulterinis,quod sequitur? Sed quid si pasim se immisceret,
sine pecunia,seu quæstu,sed solum ex ardore libidinis? Dice
rem eam vilem, iuxta illud quod no.ff. de his qui not.infa.l.
athletas.§.ait prætor. sed quid,si dudum fuit meretrix,nunc
non est? Videtur ꝙ adhuc sit turpis,vt d.l.palam.§.non solũ.
glo.videtur contra notare in simili.ff. de mil.test.l. miles ita
§.mulier. Prima videtur vera in illa, quæ fuit infamis, quia
palam & cum pecunia se exposuit, quæ est infamis: vt l.3.§.
lege Iulia.& ibi no.sed quando sine quæstu nõ est infamis,vt
no.in d.l.Pantonius.& in illa posset secunda obtinere. Et fa-
cit.C de nup.l.imperialis. vbi post pœnitentiã remanet infa
mis,& turpis, quousque diuinos affatus meruerit. Et eodem
6 † modo posset responderi, de eo qui malam vitam sequeba-
tur: nõ tamen talem,quæ faceret eum infamen,& post emen
datus est. Sed quid si erat turpis persona tempore testamen-
ti, tempore mortis emendatus, vel post mortem, antequam
querela intentaretur? Videtur ꝙ essent attendenda tria tem
pora infra titu.1.§.in extraneis.vide ff.de condi. & demon.l.
eum qui.cum ibi no.& l.intercidit.de reb.du.l.si cognatis.de
his quæ pro non script.haben.l. si in metallum. de leg.3.l. si
deportati. Adulterinis. Si sint damnatæ vel deprehensæ in
adulterio nõ est dubium,quin infames sint,vt l.palam.§.quæ
in adulterio. alias non sunt infames. Sed an sint turpes? Cre-
do,ꝙ sic, nam filia quę in corpus suũ peccat, cum pater non
differt eam matrimonio copulare, potest exhæredari tanquã
7 mulier flagitiosæ † & turpis vitæ,vt d.l.si filiam. ergo multo
fortius censenda est turpis,quæ matrimonio fuerat copulata.
Præterea tex. vult facere differẽtiam inter adulterinas supra
cum loquutus est de scortis publice expositis:hic loquitur de
adulterinis,quæ forte cum vno peccauerunt: & in hoc adit,
vnde sicut illæ censentur turpes peccando cum pluribus, sic
adulterinæ peccando cum vno, quanuis non sint condemna-
tæ nec repertæ in crimine. Sed quid de crimine adulterij? nõ
videtur idem,vt not.in l.palam.§.fi. sed in hoc multum vide
8 retur attendenda † conditio personæ. si enim sit presbyter,
vel forte alius qui in continuo adulterio perseuerat: non vi-
deo quin talis debeat vilis,& turpis reputari,extra de testi.c.
testimonium.de vi.& ho.cle.c.vt clericorũ. Ego credo,ꝙ ne-
dum infamis irrogata ipso iure,vel per sententiam,imo om-
9 nes † diffamati de criminibus, quibuscunq; homicidio, rapi-
na,furto,falsitate,vel alij,censeantur esse turpes, quanuis nõ
fuerint condemnati, nec interlocutiones pro talibus habitæ
per iudicem, & contra tales posit intentari querela, & hoc
satis probatur.C.de dig.l.2.li.12.Primo casu, loquitur de in-
famibus,infamia iuris,vel per sententiã. Secundo,de infami-
bus infamia facti. Tertio,de turpibus,& sceleratis,faciẽdo di
uersa membra. Vnde turpes proprie dicuntur criminosi,ma
lam vitã ducentes,vt ibi patet,& contra tales intentatur que
rela,vt patet in l.fratres.C.de inof.test. Sed quid,si non pro-
bentur criminosi, sed probatur, ꝙ sunt diffamati apud bonos
& graues? videtur idem,vt d.l.2.in vltimo dicto. Itẽ quia ex
hoc grauatur opinio, quod videtur inducere infamiam facti.
C.ex quib.caus.infa.irro.l.ea, quæ. Sed in hoc obst.C.de in-
off.test.l.si filiam.vbi supponitur, ꝙ oportet ꝙ probetur fla-
gitium.sed ibi est ratio, quia exhæredatio filiæ est odiosa. Et
eodem modo respondetur ad §.aliud. vt in auth. vt cum de
10 app.cog. hic † aũt loquimur in extraneo instituto repellen-
do,& legitimo admittendo,quod est fauorabile, & ideo vide
tur sufficere probare talẽ esse infamẽ apud bonos & graues,
licet non probetur factũ ipsum.Item no.ꝙ aliqua faciunt tur
pem personã, in qua requiritur maior honestas, quæ nõ face
11 rent alios,in † quibus nõ requiritur tanta.si.n.religiosus men
dicans vacat negotiationibus & mercaturis, vel reperiretur
ad pro stibulũ,vel in taberna:reputaretur turpis, & tñ scuti-
fer,vel mercator,non reputaretur ex hoc. vnde hoc videtur
satis fuisse,cõmittendũ iudicis arbitrio,qui ex cõditione per-
sonarum,& vulgi opinione potest multa pensare: vt l.3.§.tu
magis.ff.de testi.Mimis.hoc intellige,de talib.qui sui faciunt
spectaculũ propter pecuniã, & publice, alias si secrete causa
solatij luderetur cũ guiterna. contrariũ no.ff. de his qui not.
infa.l.quod ait.§.fi.Sed si sine pecunia, penes socios facerent
12 se ioculatores † turpes, verbis vel factis, reputarem eos tur-
pes,extra ne cle.vel mona.c.1.46.dist.ca.clericus.le premier.
Et idem credo de illis, qui vadunt cum guiternis in societati
bus inhonestis de nocte,& per hospitia sociorum.C. publicę
leti.vel consul.l.vnica.lib. 12. ibi cum dicit: actum esse iube-
mus castissimũ. In gl.s.etiam de facto. ibi cũ dicit,excludi.&
est expressum.C.eo.l.fratris.In fi.eiusdẽ gl. Iac.videtur tene
re post dominũ suum, ꝙ nullo modo admittatur. Nam cum
vnus laborauerit, videtnr ad opus sui tm̃ laborasse. Sed hoc
non credo,& illa ratio nõ procedit.ff.de bo.auth.iudi. pos.l.
cũ vnus.C.eo.tit.l.fi.Vnde potes dicere ꝙ non admittitur ad
querelam:sed rupto testamento, per patrẽ uel auunculum,&
redacta re ad causam intestati,tũc admittitur. vt §.si quis ex
his.alleg. in prin.gl.ff.de contratab.l. si post mortem.§.fi.&
hoc si extraneus esset institutus,si alter frater,non videtur ꝙ
agens querela rumpat, nisi proportione sua: vt ff.eo.l.matri
& filio.in prin.Sed in hoc videtur mirabile, quia patri præte
13 rito nõ datur querela,sed fratri: † nam hæ leges nõ videntur
facere differentiam,an frater sit præteritus vel exhæredatus,
sed datur querela indistincte fratri, turpi persona instituta.
Sed hoc est,quia frater nõ debet necessario instituere fratrẽ,
idcirco eius præteritio pro exhæredatione habetur,sicut ma
tris,quãuis nõ esset res inepta exhęredatio fratris,turpi per-
sona instituta,vt no.ff.de cõtratab.l.non putauit.§. si quis e-
mancipatũ.Et per hæc quæ hic notantur potest respõderi ad
aliã q.Pone ꝙ extabãt parentes,& fratres illius, qui instituit
extraneum turpem,nunquid oẽs concurrent in querela? Vi-
detur ꝙ sic,quia hodie pariter succedũt,vt in auth.defuncto.
C.de suis & leg.hær.& omnibus cõpetit querela. Sed ad hoc
potest respõderi ꝙ auth. illa loquitur vbi nullũ fuit factũ te-
stamentũ,si vero factũ sit, nil immutatur de iure antiquo, vt
no.in auth.ex causa.C.de lib.pręt.vel exhę.& s̃.dixi. Dic tñ
14 † ꝙ si pater & mater fuerint pręteritіti. nulla de illis facta
mentione,tunc testm̃ est nullũ,vt dixi s̃.§.1.& ideo parentes
succedũt cum fratribns,iuxta d.auth. defuncto. si nõ fuerint
pręteriti cũ causa vel exhęredati, tunc si ambo agant de in-
officioso, vel mater sola, vbi fuerint pręteriti, & rescindant
testm̃,succedant eodem modo redactare ad causam intestati.
Si vero mater non sit,vel non agat, tunc si pater fuit exhære
datus,& agatur querela:dic idẽ, si vero nõ fuit exhęredatus,
oportet ꝙ veniat per cõtratab.& in totũ rumpitur, hoc casu
qñ fuit turpis persona instituta, & adhuc credo ꝙ testamẽto
sic rupto,fratres defuncti succedẽt cũ eo.si nõ fuit turpis per
sona instituta,tunc pater nõ auocat,nisi portionẽ suã,& vide
tur ꝙ fratres nihil habeant. & idẽ videtur vbi parẽtes agunt
condi.

condi.ex l.iuxta auth.presbyteros nam non auocant nisi portiones suas, idcirco videtur quod tunc fratres nihil habeant. Et has solutiones potes colligere ex his quæ supra scripsi, vt supra §.proxi. & s̄.de mil. test. §. 1. Sed quæro an frater habeat condictionem ex lege, in casu quo non est locus querelæ, iuxta illa quæ scripsi in d.§. 1. videlicet turpi persona instituta a milite militante, vel a filiofa. testante, de quasi castrensi? & non videtur cum auth.presbyteros. 2.C.de epis.& cle. non loquatur, nisi de parentibus & filijs. Sed certe eadem ratio videretur in fratribus, super hoc tamen adeas Augustum
15 pro lege condenda. Item† not.quod frater potest exhæredari tribus de causis, vt in auth.de nup.§.ingratitudinem. Et si sic exhæredaretur. non daretur ei querela, probata causa ingratitudinis, etiã turpi persona instituta, sicut nec patri, nec filio, ingratis, vt l.omnimodo.C.eo.

a Adnotatio. In glo. Ibi super gl.vel consanguineis. tantum intellige dummodo sint ex legitimo matrimonio nati: alias secus etiam si per rescriptum principis, essent legitimati. Item procedit iste tex. siue sint exhæredati, siue præteriti dummodo legitimam in totum, vel in partem non habeant: quia tunc agunt ad supplementum. vt per Ang.hic in 3.colum.ante med.in ver. in glo. soror.

b Infames. Et talis infamia iuris, vel facti, etiam excludit a quærela: vt in l.in arenam.vt hic, per Ang.

1 *Arrogati remedium.*

a TAM autem. a In gl.s.& legitimi.in fi.illa lex nihil facit, sed hoc probat in l.humanitatis.C.de nat.lib. quam gloss.ad hoc alle.ff.de bo.pos.contratab.l. 1. vbi idem no. In glo.id est arrogati, ibi, cum alleg.§. si quis impubes. Do.Iac.& Pet.dicunt quod tex.bene ponit adoptionem, & male exponitur,
cunt quod text.bene ponit adoptionem, & male exponitur,
1 id est arrogati. quia arrogato † succuritur per conditionem ex lege, vt d.§.si quis.ff.de adopt.l.si arrogator.& ita illi non competit querela, cum ei alio remedio consulatur, vt hoc §. In glo.id est, venire non possunt, in fi.vel dic venire possunt, alio remedio, vel alia actione.C.de lib.præte.l. maximum.& vide quod no.de lib.pręt.authen.ex causa infra eo.§.fi.

a Adnot. Tam autem. Hoc dicit, secundnm Bal. Querela inofficiosi testamenti exhæredato, vel pro exhæredato habito, non competit, si eis potest aliter subueniri: cum in subsidium tantummodo detur. Et tam posthumo, quam nato, olim poterat, querela inofficiosi competere. Bal.

SED hæc in glo.s.iure institutionis.in fi. dic infra §.fi.

1 *Aduocatus quando querela destitutus.* 2.
3 *Reg. quod non potest limitatio.*

SI tutor. In glo.testator.in fi.sed certe officium aduocationis est necessarium ex postfacto, vt C. de postul. l. prouidendum. §. si quis vero monitus ff.de bo.lib. l. qui cum maior.§.si patroni. Sed dicas quod inspicitur natura officij primæua quæ est necessaria in tutore, & ideo videtur quod † si
1 aduocatus compulsus, præstaret patrocinium, quod nihilominus perdit querelam, sed si tutor etiam ab initio spontaneæ suscepisset officium, nihil perdit, inspecta natura officij primæua. Sed huic obstat ff.de his quib.vt indig.l. post legatum in patri C.de inoff.testa.l.parentibus.cum ibi no. †In ea.
2 glo.ibi, aduocatus vel procurator. propter quod potest distingui, an ab initio fuit compulsus, an voluntarius, vt ibi not.& hæc procedunt in querela, quæ est odiosa, In alijs iuribus distinguitur, an sciens, vel ignorans, vt not.ff.de rei vend.l.officium.dic vt ibi. In glo.hic testator. in fin. illa est contraria.ff. de cond.indeb.l.si non sortem, §.si filius.de leg. 2.l.si.§.quatuor potest dici quod est regulare, quod non potest vt ipse potest vt alius, vt hic cum concor.extra de iure pa.c.cum dilecti.C.de fal.l. si quis decurio.cum ibi no.extra de priuil.ca.
3 cum capella. Fallit † ratione fidei, vt l. 1.C.de do.ff.manda.l. cum duobus.§. 1.vel communionis, vt d.§.quatuor, vel contrarietatis, vt l. si.ff.eod.dic vt supra proxi.

1 *Institutio necessaria.*
2 *Cap. Raynutius. explicari.*
3 *Quartæ quæ & an imputandæ.*
4 *Querela quibus competat.*

a IGITVR quartam. In gl.sed hodie.in fi. a glos.hic sequitur opi.Azo.& s̄.§.sed hæc. Sed in corpore, vt cum de appel. cog.§.aliud quoque super verb.præterire, videtur indistin-
1 cte velle, ꝙ semper sit opus, ꝙ † iure institutionis, pro quo facit, quia honorabilior titulus est.ff. de lega.præst.l. filiũ.§. sed si portio, & vtilior propter ius accrescendi.C.de cad.tol. l.vnica.§.in nouissimo. Sed huic opinioni videtur obstare c.
2 Raynutius. † extra de test. vbi non fuit Alterocha instituta. Et illam sequitur ibi Host. Sed ibi factum recitat, nec apparet ꝙ hoc fuerit oppositum, & si fuisset oppositum, non transiuisset, vnde multa non opposita transeunt, quæ opposita nõ transirent, ff. eo. posthumus, §.si quis ex his. Et si pro recitatione vadas, reperies decretalẽ, vbi institutionis iure, habuit
1 filia instituta in re extra de testa.cap.si pater.libr.6. †In glo. scilicet data in fi, alias autem non computaretur, sed legata & fideicom.computarentur.exceptis fructibus, secus in falcidia, vt no.ff.ad leg.Fal.l.pater.C.de testa. mil.l.si cum vel in vtero, C.familiæ hercis.l.filium, quem habentem. Sed an pręsbenda, vel pensiones datæ, vel acquisitæ expensis partis? Dic ꝙ non, nisi essent talia quæ possent vendi, vel essent transmissibilia, vt l.omnimodo, §.imputari.C.eo. Sed quid dices de illo, quem pater fecit ad sacros ordines promoueri, & cui pro titulo reditus assignauit, sicut fit tota.die nunquid huiusmodi titulum tenetur in quartam computare? Nõ videtur cum non possit vendi, nec ad hæredes transmitti per d.§. In glo, vt scilicet quilibet habeat, ibi, vt habeat quartam illius partis quam essent habituri ab intestato, vt not.in auth.nouis.C. de inoff. test. Vel posset dici tertiam partem hæreditatis, vt in authẽ. de triente & semis.§. 1. quod est idem in effectu, vt in auth.nouissima.dic vt ibi. In ea.glos.ibi, cum dicit, vt olim. imo dic quod non per omnia, vt olim, vt plene no.in §.aliud quoque in auth.vt cum, de appel.cog.colla. 8. quia olim facta exhæredatione cum causa, vel sine causa, hodie non nisi causa legitima inserta, & non probata, vt ibi no. item hodie da-
4 tur † præterito cum causa, in bonis matris cum non sit nullũ ipso iure, vt dixi s̄.de exhæ.lib.in prin. Item hodie datur matri præteritæ querela, vt dixi j̄.§.non tantum. Iac.vero dicit hic quòd præteritus per patrem semper dicit nullum, si erat suus, nec de iure nouo facit differentiam, an fuerit præteritus cum causa, vel sine causa, sed prima opinio est vsitatior. In ea. glo.ibi cum dicit, nihil tenebantur dimittere, veruntamẽ de hoc faciet mentionem in §.aliud.

a Adnot. In fi. Quod est verum, etiam in legitima. quæ debetur parentibus. & an sit necesse. quod expresse relinquat iure institutionis: an sufficiat relinquere pro legitima, vel falcidia: vide per Ang.hic: an autem dotem maternam nepos ex filia teneatur computare in legitimam si auo suo succedat: vide hic per Ang.& Christo. Item quærit hic Ang. an hodie aucta sit legitima. debita parentibus: vide eum in 2.col. post medi. in ver.in glo.magna.

De hæredum qualitate & differentia. *Rubrica.*

1 *Libertas a quo accipienda.* 2.

a HAEREDES. a In glo.ad hoc.ibi cum alle.l.si alienum, & hoc insolidum vel pro parte dic vt ff.de hær.inst.l. sed & si in conditione §. si seruum communem. In glo.id est statim.in fi.imo videtur demum post apertas tabulas, ff.de hęr. insti.l.qui soluendo non erat duos. gloss. dicit ibi quod illud olim hoc hodie, Sed certe idem videtur, & olim, ff.si cer.pet. l.eius qui in prouincia, vnde dic hanc gl.fuisse veram ibi cũ
1 dicit, ante apertas tab.sub.& ante mortem testantis, vt † ibi scripsi. Itẽ in eo quod dicit gl.quòd a seipso vr̄ contra, quod imo a testante, ideo dicitur orcinus.ff.de fideicom.lib.l. 4.§. hi qui infra de singulis rebus per fideicom. reli.§.qui autem imo dicit lex quod ex ipsa scriptura libertatem accipiunt.supra ex quib.cau.ma. non pos.§.idemque dicas, quod quis dicitur capere libertatem diuersis respectibus, vel legatum vno modo a testante tanquam a dante, & ideo transit recta via.
2 † Alio modo, ab hærede tanquam ab alio, cui tantum detrahitur, & qui in hoc oneratur, & isto respectu recipit a se ipso: vt d.§.fina.in l.si alienum. In gloss.scilicet ante aditam.in

fin.quia loquitur quando libertas est legata sine institutione,
quæ statim non cedit:vt C.de cad.tol.l.vnica.§. libertatibus.

a Adnot.Hæredes. Diuide hunc ti. vt per Aret.Et pone casum in isto princi-
pio secundum Bal.hæredum triplex est conditio, & seruus necessarius hæres
dicitur,ideoque institutus a domino,statim domini etiam inuitus fit hæres.in
quæsitis tamen per eum, post mortem domini sui,si separationem impetra-
uit,ab hæreditarijs creditoribus,inquietari non poterit.h.d.Bal.

1 *§.1.in auth.de hæred.ab intest.sensus.*
2 *Nepos quando suus, & qui 3.*
4 *Fictionum effectus.*
5 *Pœnam in hæredes committi.*
6 *Promitti in hæredem non licere.*
7 *Libellum filius, ergo hæres concludere.8.fallit.9.*

a SVI AVTEM.[a] In glo.ita in fi.imo dicas, ꝙ habet ho-
die locum,qñcunque filius venit per contratab.nam authen.
1 illa †loquitur qñ nullum fuit factum testamentum,& succe-
ditur ab intestato.& illo casu est correctus ille titulus, & ma
teria de coniun.cum emanc sed quando factum est testamen
tum, & rumpitur per contratab. vel per querelam, non est
sublata, & illo casu remanent iura antiqua, & prædictus tit.
de coniung.Sed Iae.& Pet.idem tenent in gloss.ff. de libe.&
posth.l.Gallus.§.& quid si tm̃.C.de inof.test.l. fratris.de lib.
præt.authen.ex causa,dic ergo quòd ille titulus obtinet,filio
emancipato præterito cum causa, secundum glo.vel sine cau
sa,secundum doct.vt dixi s̃.ti.1.§.fi.vel ambobus præteritis.
Et videtur vbi per contratab. competit: semper coniungitur
2 etiam hodie.† Sed iuxta hunc §.quæritur.quid si sit exhære-
datus filius,qui erat in potestate.nunquid nepos ex eo,etiam
in potestate est suus? Dic, ꝙ sic, secundũ Iac.ff. de acqui.hæ-
re.l.qui in aliena.§.interdum.& pro hoc facit, quia exhære-
datus pro mortuo habetur.facit de coniung.cum eman.libe.
l.1.§.si pater.Nec obstat, ꝙ pater præcedit,& sufficit eũ ex-
hæredare,vt supra de exhær.lib.§.posthumorum.& quod di
3 citur in hoc §.quia non intelliguntur † sui, quo ad hoc vt ꝙ
rumpant testamentum, sed bene quo ad hoc dicuntur sui,vt
sint sui & necessarij ex testamento, vel ab intestato:vt d.§.Et
ad hoc bene facit ff.de iniust.rupt.& irri.test.l.si quis exhæ-
redato.In glo.s.ex artificio,quasi dicat ꝙ non est vere domi-
nus.& glo.dicit in l.in suis.ff.de lib.& posth. ꝙ hoc consistit
in nudo intellectu:quia non est realiter,alias sequeretur ꝙ es
sent duo domini eiusdem rei, quod esset absonum.In ea.glo.
ibi cum dicit:item & possessionem.Hæc gl.habet similem in
l.cum hæredes.ff.de acqui.pos.sed in l.cum miles,ff.ex quib.
caus.ma.videtur tenere contra. Verius tamen videtur quòd
non habeat possessionem, ff.de acq.pos.l.possessio quoq;.§.
4 fi.Sed potest dici quòd per†fictiones prædictas censeatur pos
sessor, vt dicitur de dominio s̃. & ideo vr̃ quòd si quis mor-
tuo patre occuparet possessionem, antequam filius adipisca-
tur realiter eandem,ꝙ filius possit agere interdicto retinen-
dæ, vel recuperandæ: & se dicere fuisse semel possessorem,
quamuis realiter nõ extiterit, & hoc satis posset dici,vbi mo
rabatur cum patre, & maxime qñ negotia nõ administrabat.
Et hoc nõ est nouũ, quia quandoque videmus possessionem
continuari,ff.de vsucap.l.cœptam.& ita seruatur de consue-
5 tudine curiæ laicalis.†In gloss.s.liberis.in fi.Iac.inducit hunc
§.ad quæstionem facti.Pone ꝙ aliquis promisit pro se,& he
redibus,non facere turrim,vel aliquod factum, & si ipse, vel
hæredes contrarium facerent, promisit magnam pœnam.fi-
lij faciunt contra,eo viuo,quæritur an committatur pena?vi
detur ꝙ sic,quia filij sunt dñi:vt hic.ipse dicit post dñm suũ,
recurrendum ad cõem & vulgarem locutionem patriæ,vide
licet,an appellatione hæredum filij contineantur:vt l.cũ de-
lanionis.§.asinam.ff.de fund.instr. Hæc quæstio non videtur
multum dubia in his terminis, quia verba stipulationis non
se extendunt ad hoc. Nam filius non est hæres ipso viuo, &
factum filij non debet obligare patrem, nisi in peculio, vt j.
6 de noxa.§.fin.videbis plenius.& promissio fuit† facta pro se
& hærede,& ita non factum filij,vt filij, sed vt hæredis can-
cellatur, ff.de pact.l.& hæred.§. fina.cum l.seq.Sed quæstio
melius procederet,si ponas filios abstinuisse,& alios esse hæ-
redes patris, & quod filij faciunt contra, post mortem pro-
mittentis, & non hæredes,& tunc facit magis hæc lex.Item
facit, quia filij qui abstinent,nihilominus sunt hæredes.ff.de
bon.lib.l.& si ex modica.§.fina.ff. ad Tertu.l. 2. §. adoptiui.
Sed verum est quòd sunt hæredes nomine, non re, vnde du-
rum videtur, quod videatur promisisse factum eorum. Sed
ad hoc, vt hunc §.luculentius videas, & eius intellectum,
quæritur,an sui statim post mortem patris obligentur eredi-
b toribus? Glo.dicunt [b] quòd non, quòd not.in d.l.1.quæ hic
alleget.ff.de acqui.hæ.l.necessarijs.doct.tenent ibi contra,&
ibi videtur tex.ad contrarium, sed expone ipsum, vt glo.ibi
7 exponit. † Quid ergo dices, an talis libellus procedit? Pater
tuus mihi ex tali causa tenebatur in tali quantitate,mortuus
est, tu es sibi vnicus, & suus, peto te condemnari, an habeo
probare, quòd te immiscueris?glo.& Dy.post eam videntnr
tenere,quod debeo probare,quod sis hæres,vt no.ff.sol.ma.l.
si cum dotem, §.transgrediamur.illa glo.non est vera,prout
iacet quia non habeo probare quod sis hæres,sed quod te im
miscueris.& forte hoc voluit dicere gl. Sed potest dici quòd
libellus procedit.certum est enim,quòd suus,est hæres,velit
nolit,sed ei permittitur abstinere,vt in d.l.necessarijs.Igitur
8 † antequam abstineat, est fundata intentio actoris, quia hæ-
res est, nisi reus probet se abstinuisse. Nec obstat l. 1.C.si vt
ab hære.se abst.quia uerum est, quòd non est necessaria testi
ficatio,ut ibi dicitur,scilicet quòd se non immiscuit,uel pro-
testatus fuerit,se nolle esse hæredem,quia sufficit, quòd con
uentus dicat, uolo abstinere,uel abstinuit,ex quo se non im-
miscuit,hoc tamen dicere debet etiam si actor non proponit
immistionem, seu probat, sed hoc proposito ex parte rei,ui-
delicet quòd abstinere vult, & abstinuit dato quod hoc non
probet, oportet quòd actor probet immistionem, alias suc-
cumbit.hæc autem procedunt in suo. Quid diceres in eman-
cipato? Hodie uidetur idem,cum sit remota differentia,&c.
per auth.de hæred.ab intest. & not.in simili.C.de rep.hære.
9 l.fina.Sed potest dici † contra:quia iura non debent dici cor-
recta, nisi reperiantur.& authen.illa(si bene cogites,) non
tollit differentiam, nisi quo ad succedendum,sed quo ad mo
dos succedendi non tollit. unde emancipatus non est suus
hodie, sicut nec olim fuit. & ideo iura ista remanent quo ad
hoc.Item quod hic dicit, ex testamento, uel ab intestato,in-
tellige quando fuerunt instituti. si enim essent exhæredati,
causa legitima inserta, non essent ipso iure hæredis,quousq;
obtinuissent in querela, ut dixi supra titu.proxi. & hoc satis
patet in l.neeessarijs.

a Adnotatio. Si autem. Decedens in potestate parentis tempore existens
primo loco suus,erit necessarius hæres,qui suus hæres nuncupatur:quia rerum
hæreditarium parentis, parente superstite, dominus censetur earum solum
pro hæreditarijs,& administratio ad eum transit, & tamen necessarius ideo
dictus,quia de iure ciuili,esset hæres inuitus,sed de iure prætoris habeat bene
ficium abstinendi,hoc dicit secundum Bal.
b Glo.dicunt.Vide hic Bal.circa fi.2.col. ver. quæro nunqud cætera vide hic
per dominum Ioan.Fab.

1 *Extraneus.*
2 *Alienatio in extraneum qui accipienda.*

a CAETERI qui.[a] In gloss.sic.C.in fi. Alio modo dicitur
1 † extraneus,qui nihil attinet.in authen.de hære.& fal.§.in-
ordinatum. Alio modo,qui non est de ascendenti,uel descen-
denti linea.C.de impo.lu.des.l.unica.super uerbo, extra-
2 neos,dic ibi plene.Et hęc faciunt ad† quęstionem de illo,qui
promisit pœnam, si alienaret rem in manum extraneam,
quod committat pœnam, si alienet, extra illorum manum
qui sunt in potestate.uel forte extra cognationem, ut §.inor
dinatum.supra alleg.

a Adnot.Cæteri. Quicunque hæres in potestate morientis tempore mortis,
non existens, etiam si filius sit est extraneus. Et vt necessarius seruos dicatur
hęres expedit, vt libertatem, & hæreditatem, ex testamento domini conse-
quatur,hoc dicit secundum Bald.

1 *Habilitatis tempus.*
2 *Tempora tria quando spectanda, an non.4.5.*
3 *Emptioni requisita.*
6 *Institutionis conditio.tempora.*
7 *Catonianæ regulæ limitatio.*

8 *Legati tempora.* 9.
10 *Fideicommissi tempora spectanda.*
11 *Testamenti basis.*
12 *Beneficij impetrati tempora.*
13 *Cœnobitæ renuntiata non capiunt.* 14.

a IN EXTRANEIS.a Super text. ibi cum dicit: mortis vero. Quid si erat inhabilis tempore mortis, ante hæreditatẽ
1 aditam † sit habilis? videtur ꝙ sufficiat. ff. de manumis. test. l. verum quæ huic obstat: quia ibi satis videtur fuisse defuncti, ex quo acquisitus fuit hæreditati: quia hæreditas vicem defuncti sustinet: vt supra de hæred. instit. §. quod seruus. secundum hoc videretur ꝙ sufficeret esse capacem ante aditam. & pro hoc facit quia aditio hæreditatis continuatur cũ tempore mortis: & ad illud tempus refertur. ff. de reg. iur. l. omnis hæreditas. & l. omnia. Et sic videtur quòd sint vnum. Sed hoc non videtur verum: nam iste tex. & similes euiden-
2 ter ostendunt ꝙ † non sit vnum, imo tria tempora, & diuersa: vnde dic ibi speciale in libertate: sed & illud est speciale, quod per alienationẽ legatum libertatis non reuocetur, si reclamatur contra. l. cum seruus. de adimen. leg. In glo. vt quia hæc contra parum, aut nihil faciunt glos. non curat soluere: vnde prima valet. ff. pro empt. l. 2. allegatur pro concord. in l. si alienum. §. in extraneis. de hæredi. instit. & concord. quo
3 ad contractum emptionis, in quo requiritur † bona fides, tempore contractus, & traditionis, sicut & hic tempore testamenti, mortis, & aditionis, qua acquiritur dominium, sicut per traditionem. Sed in alijs contractibus, in quibus sufficit tempus traditionis, videtur discordare arguendo de cõtractibus ad vltimas voluntates: sed ibi loquitur in eo qui capere poterat, nec persona sua patiebatur defectum, quominus fieret dominus, si tradens esset: hic loquitur in eo, qui est non capax. Ad secundum dic ꝙ est fauor fidei, vt pœnitentes admittantur. in auth. de priuil. do. hære. mul. non præ. ibi, licebit &c. In glo. s. in extraneo. in fin. Vt bene hanc materiam perstringas, dic ꝙ aut est pura institutio, aut conditionalis.
4 Primo casu dic, ꝙ aut quæris de extraneo, † & requiruntur tria tempora, vt hic: & l. si alienum. §. in extraneis. s̃. alle. Aut de suo, & dic ꝙ aut queris, quo ad hoc, an reputetur suus, aut an reputetur capax. Sed quo ad hoc ꝙ reputetur suus, dic ꝙ aut succeditur ex testamento, aut ab intestato. Si ex testamento, & est institutio pura, videtur ꝙ inspiciatur tẽpus mortis, & sic procedit opinio Io. ff. de hæred. insti. l. 3. §. fin. de lib. & posthu. l. fin. Si ab intestato, videtur inspici tempus mortis, si illo tẽpore deferatur hereditas, sin autẽ tempus quo defertur infra de hære. quæ ab intesta. §. cũ autẽ. dum tamen esset talis, qui tẽpore mortis potuisset esse suus, si nullus præcederet eum, vt ibi. sed si quo ad hoc, an reputetur capax? Glos.
5 dicit in † suo inspicit tria tempora: si nitatur ex testamento. veruntamẽ tempus mortis, & existentiæ hæredis, idem sunt, vt no. in §. in extraneis. sed ab intestato videtur sufficere tẽpus mortis. ff. de cõtratab. l. 1. §. fi. idem in necessario. ff. eo. l. si alienũ. in prin. & l. seruũ meũ. si sit conditionalis, & ea conditione quæ suspendat, quia forte extraneus vel suus, sub potestatiua, de quo C. de insti. & substi. l. si pater. ff. de hæredi. insti. l. si suus. videretur debere inspici quatuor tempora testamenti, mortis, conditionis existentis, & aditæ hæreditatis in extraneo, in suo existentia conditionis, & hæredis idẽ sunt, tria probantur hic, quartum de existentia conditionis probatur. ff. de cond. & demonstr. l. eum qui. tunc enim cedit dies hæreditatis. C. de cad. tol. l. vnica. §. sed si sub cõditione, ideo tunc conditio hæredis videtur inspici. Verius vr̃, quod
6 in cõditionali sufficit ꝙ sit capax† tẽpore existentis conditionis, quãuis non esset tempore mortis, & hoc probatur hic, & §. in extraneis. in ver. medio ibi, vel conditione institutionis. vbi aperte videtur innui quod non consideratur in conditionalibus, tempus mortis, ex eo quod ponit distinctionem, vel innuẽdo, ꝙ tantũ facit in conditionalibus existentia conditionis, quãtum in puris tempus mortis, quo ad propositũ. Præterea quando loquitur de tempore testamenti, & mortis, tex. nullam facit mentionem de conditione, quasi diceret ꝙ quo ad hoc, idem est in pura & conditionali, sed in superiori responso, non sic. Dic ergo in conditionali institutione inspici tempus testamenti, & existentiæ conditionis, & aditæ hæreditatis. Sed obstat ff. de regula Caton. l. placet. vbi videtur innui quod non habet locum regula Caton. in cõditionalibus institutionibus, quasi dicat, ꝙ quamuis non sit capax tempore testamenti, quod valet institutio: nec Cato-
7 niana obstat. Ad hoc dicas ꝙ regula † Catoniana non habet locum in institutionibus conditionalibus, imo nec in puris, nisi quo ad mentem, secundũ quosdam, vel nullo modo, secundum aliquos, vt ibi no. verumtamen non ex hoc sequitur quin istæ §. locũ habeat, & quin secundum ipsam, debeat iudicare: alias sequeretur quod esset correctus iste §. qui dicit inspici tria tempora, &c. Vnde opinio quorundam dicentium quod sufficit quãuis non posit capere tẽpore testamẽti, duntamen ex postfacto posit, reprobatur, vt ibi not.
8 † Quid in legatis? gl. non tangit hic: sed in d. §. in extraneis. bene tangit, ibi dicit, quod in legatis sufficit quod sit capax tempore mortis, & idem no. ff. de leg. 3. l. si deportati. de do. cau. mor. l. in mortis. de don. inter vi. & vx. l. sed interim. §. 1. super verb. vitia. Sed contra no. quod ẽt debet esse capax tpe testamenti ff. de condi. & demon. l. eum qui. de iur. fis. l. nõ intelligitur. §. quãdo. Alibi dicit quod inspiciũtur tria tẽpora, sicut in hæreditate s̃. de don. §. 1. in gl. fere. Quid dicemus? do. Ia. & Petr. nõ intelligunt has gl. sed transeundo dicũt q̃d
9 in legatis † queritur an legatarius sit capax, vel non, inspicitur tempus quo dies legati, & ideo in puris inspicitur tempus mortis, in his quæ cedunt a tempore mortis, in conditionalibus tẽpus existentis conditionis, qñ autẽ cedat dies, vide ff. quãdo di. le. ced. per totũ. C. de cad. tol. l. 1. §. in nouissimo. & idem tenet Dyn. in §. in extraneis. Sed cõtra. ff. de leg. 1. l. si minor eod. tit. l. si seruus legatus. de leg. 2. l. fin. §. qui indiuisam. ĩ. de lega. §. sed an seruo. dicas quod prædictæ qõnes, & responsiones procedunt quando legatũ deficit propter personã legatarij, vbi vero propter personam legantis, vel qualitatem rei, vel mixta consideratione vtriusq;, tunc nõ obtinet, vt videbis in §. sed an seruo. Item non obtinet qñ quæritur quæ qualitas, seu quæ æstimatio rei legatæ inspicitur, vt §. qui quinq;, & §. qui indiuisam. Sed quid in fideicommisso
10 † vniuersali? quia de singulari, videtur idem quod in legato. do. Iac. & Pe. dicunt q̃d tria requiruntur tẽpora, sicut in directa institutione, & allegant ff. ad Treb. l. facta. §. fi. illa lex parum facit, prima facie. tñ potest inspici finis, ibi cum dicit q̃d in fideic. est perinde. ac si seruus fuisset ab initio liber, & hæres institutus, sed tunc requiruntur tria tẽpora, ergo & in fideicom. Itẽ quia sicut in directa institutione, testator potest vnũ necessariũ instituere, ita per fideicõ. Sed in hoc videtur contra, quia in institutione inspicitur tẽpus testamenti, vt cõstet institutio, a qua cætera dependent, quæ est basis & fun-
11 damentum † testamenti, quæ ratio locum non habet in fideicõm. ẽt vniuersali, quia testamẽtũ bene teneret, ẽt si fidei cõ. non teneret, idcirco videtur, quod solũ debet inspici tempus, quo dies fideicom. cedit. quãdo autem cedat, vide ff. ad Treb. l. apud Iul. §. vtrum. eo. ti. l. quidam. & hæc iura faciunt ad quæstionẽ. Pone quod quidã impetrauit a Papa primum beneficiũ vacaturum, deinde post impetrationẽ, facto legitimo processũ, cõtraxit matrimoniũ, vel dimisit habitum clericalẽ, demũ vxore mortua, vel iã resumpto habitu, vacat beneficiũ, quæritur nũquid posit acceptare, & sibi facere prouideri? Videtur quod sic, quia sicut vides in institutione in-
12 spici tria tẽpora, ita in † impetratione duo. extra de rescrip. c. si eo tẽpore. lib. 6. igitur sicut media tempora non nocent in institutionibus, ita vr̃, quod nec in impetrationibus. Contrarium vr̃ verum, quia recipiendo vxorem, vel talem habitum, videtur renuntiasse gratiæ seu impetrationi. & sic videtur extincta. vt not. Innoc. extra de rescrip. c. mandatum. qũo ergo retinuisset ex post facto? ff. de sol. l. qui res. §. areã. Sed bene dicerẽ quod si occurreret aliquod impedimentum, seu inhabilitas, per quas non posset tacita renuntiatio colligi, vt excõicatio, vel aliqua irregularitas, quod non noceret, si esset habilitatus tẽpore vacationis. per hæc iura. ff. de condi. &
13 demon. l. intercidit. † Quid ergo, in casu nostræ legis? Quidã hæres institutus, qui tempore conditi testamenti, & mortis, erat secularis, intrauit religionẽ fratrũ minorũ, ante aditã

hæreditatem,& eam profeſſus eſt: deinde abſolutus a regulà
per papã, vel eſt factus epiſcopus,nũquid põt adire?videtur
ꝙ ſic,per hũc §.quia media tẽpora nõ nocẽt. Sed ex præmiſ-
ſis credo conttarium.etenim vouendo talẽ regulã, renuntiat
omni proprio , & improprio vel cõi , igitur repudiat hære-
ditatem, tacite faciendo actum cõtrarium non cõpatibilem.
ff.de acqui. hæ.l.illud. Vnde cum ipſe & religio ſint capaces,
tacite repudiat, ſed ſecus dicrem, ſi intraret religionẽ , quæ
haberet proprium in cõi,vt monachorum nigrorum vel prę
dicatorum , quia tunc poteſt acquirere monaſterio : iuxta l.
Deo nobis.C.de epiſc.& cle.Quid ergo,ſi tota hæreditas eſt
14 in rebus feudalibus,quæ non † poſſunt acquiri monaſterio,
de conſuetudine vel de iure? Videretur, quod intrando mo-
naſterium quamuis poſsit habere proprium in communi, ta
cite repudiet, per præmiſſa cum monaſterium non ſit capax
rerum feudalium, & quod non poſsit adire, etiam abſolutus
a regula,niſi eſſet de liberis. C.de repu.hære.l.fin.

a Adnot. In extraneis.Hæres extraneus , tribus temporibus debet eſſet capax,videlicet tempore teſtamenti, mortis teſtatoris, & aditionis. Incapacitas autem medij temporis, non nocet.& teſtamenti factio , capitur in actiua , & paſsiua ſignificatione,h.d.ſecundum Arc.Cętera hic bene explicat Ioan.Fab. ideo vide eum diligenter.

1 *Hæres quibus quatenuſque teneatur.*
2 *Quartam facto repertorio retineri.*
3 *Tranſmitti in fideicom.quæ,an non queant.*
4 *Hæredis hæredi quæ liceant.*
5 *Inuentarij tempus.*
6 *Inuentarium poſt ſententiam obijci poſſe.*
7 *Inuentarium qui faciant.*

a Extraneis.a † In gl. ſed quod erat. in fi.hoc non ex-
1 primitur ibi,ſed authen.de hære.& fal.§. ſi vero non fecerit
vnde (vt bene videas) diſtingue,quia aut ſtatim abſtinet ſeu
repudiat,aut ſtatim adit,vel ſe immiſcet, & tunc clarum eſt,
ut l. ſcimus. 1.reſpon.C.de iur.delibe.quia in primo caſu nul
lo modo tenetur,in ſecundo inſolidũ creditoribus. Sed an le
gatarij inſolidũ?Clarũ eſt ꝙ non , ſed vſq; ad vires patrimo-
nij de iure fforum.ad l.fal.l.in ratione.§. qđ vulgo ſi cui pluſ
quã.per l.fal.l. 1.§.fi.ff. ad Treb.l. 1.§.is qui quadringẽta, idẽ
videtur de iure C.quia per §. 1.d.l.ſcimus s̃.allega.nil immu
tatur de iuribus antiquis,ſed hodie immutatur,quia tenetur
inſolidum legatarij, ſi non fecit inuentarium, vt §.hinc no-
bis.in fi.in auth.de hær.& fal.Si vero dubitauit,& non petijt
tẽpus ad deliberandũ, tunc ſi fecit inuentarium legitime,cla
rum eſt, vt in §.ſinautẽ dubius.d.l.ſcimus.ſi petierit tempus
ad deliberandum, & nõ fecit inuentariũ inſolidum omnibus
tenetur, ſi fecit inſolidũ creditoribus tenetur , legatarijs ve-
ro vſq; ad vires patrimonij & detrahet falcidiã,& is caſus nõ
2 corrigitur per §.hinc nobis.s̃.alleg. † Sed in caſu in quo non
fecit inuentarium,quãdo tenetur inſolidũ,nec falcidia detra
hitur , nunquid poteſt ſaltẽ portionẽ iure naturæ debitã de-
trahere,& retinere?gl.& doc.dicũt ꝙ ſic,vt no.in d.l.ſcimus
§.penul.& d.§.ſi vero non fecerit. Sed quæritur,nunquid de
hoc beneficio poterit gaudere fideicõmiſſarius vniuerſalis;
hæc quæſtio eſt prægnans , nam potes quærere primo , an ſi
hæres inſtitutus fecerit inuentarium poſsit fideicommiſſario
vniuerſali, & an eius beneficiũ ad fideicõ.tranſeat facta reſti
tutione? Secundo poteſt quærere an fideicomm. vniuerſalis
poſsit facere inuentarium.& eius beneficio gaudete,ſi hæres
non fecerit?& vtranq; mouet Spec. poſt Bulga.de Bononia,
a quo multa extraxit in Specu.de inſtr.e di.§.dicto.ver.qui ſi
hæres rogatus , & videretur in primo pro parte affirmatiua
3 quia facta reſtitutione,omnia iura tranſeunt in † fideicõmiſ-
ſarium,ff.ad Treb.l.facta.in princip.& §.fi.ff.de conſti.pec.l.
ſi poſt conſtitutã. Veritas eſt ad contrariũ , quia iura quæſita
hæredi ante reſtitutionẽ,& maxime quæ hæres facit, ſeu ꝓ-
curat ſibi & ad ſuã prouiſionẽ , non tranſeunt ad fideic.ff.ad
Treb.l.ſi hæres pecuniam , & hoc niſi expreſſe cederet, quia
tunc fideicomm.gauderet ſm ipſos.in ſecunda , tunc dicunt
quod cũ fideicom.vniuerſalis ſit loco hęredis.ff.quod cũ eo.
l.ſi filius.§.ſed ſi filio,quod poſsit facere inuentariũ, & facto
gaudere.Super primo quæſito. in eo quod dicunt quod cedẽ
do trãsfert ius ſibi acquiſitum per beneficiũ inuentarij, quià
non videtur quod tale ius poſsit transferri per ceſsionẽ: ete-
nim hoc eſt ius quoddam priuilegiatum contra ius commu-
ne,per qđ hæres habet exceptionem contra creditores,nam
de iure communi,inſolidum tenebatur, vnde iſtud ius quod
ei conceſſum eſt vt hęredi,non vr̃ poſſe transferri per ceſsio
nẽm.ff.de admini.tuto.l.ex pluribus, & facit ff.ad Treb.l.qui
ita.§.ſi legatus & l.ſi patroni.in prin.& hoc bene patet,quia
nulli gaudent beneficio inuentarij,niſi illi quibus hæres ven
didit res hęreditarias pro legatis,ſeu creditoribus ſoluendis,
vt l.ſcimus.§.& ſe præfatã.C.de iur.deli. & ſi cedere poſſet,
legatarij,& alij gaudere poſſent facta eis ceſsione,quod eſſet
contra rationem,& diſpoſitionem legis,vnde ſi facto inuen-
tario.ſponte venderet vel daret hæreditatem,& crederet ius
ei quæſitum ex beneficio inuentarij , ſequeretur ꝙ emptor
vel donatarius eſſent tuti aduerſus primos creditores ſi ſol-
uiſſent vltimis , vel legatarij, quod nulla ratio patitur : nec
4 lex, quæ eſt contra ius commune, ad hoc extendenda. † Sed
b quid ſi hæres fecit inuentariũ, b & moritur, nunquid hæres
ſuus gaudebit? Credo qđ ſic: quia repræſentat eius perſonã,
ſi fingitur eadẽ perſona,in auth.de iureiur.a moriẽ.præſt.cir
ca prin.ſed tunc opponitur, quia iura tranſmiſsibilia ad hæ-
redem, ſunt ceſsibilia.ff.de min.l.quod ſi minor. & ibi no.ff.
de admin. tut.l.ſi minoris, ſed ego reſpõdeo qđ illud verum
vbi eſt eadẽ ratio.quod hic nõ eſt , vnde hæreditas nondum
quæſita tranſmittitur quandoq;.Tamen ius adeundi non ce-
ditur.ff.de iu.do.l.ſi mulier.§. ex aſſe.In ſecundo videtur mi
hi idem,ꝙ fideicõ. vniuerſalis nõ poſsit facere inuentarium,
cũ hoc non reperiatur cautũ,& hæc lex ſit contra ius cõmu-
ne.vnde nõ eſt extendenda, vnde lex non dicit qđ fideicõ.ſit
hæres,ſed effectu quodãmodo eſt hæres.Præterea quãuis re
periatur dictũ de ſubſtitutis , ꝙ detur eis tempus ad delibe-
randum,ſicut principaliter inſtitutis, vt ff.de iu. deli.l.pe.nõ
tñ reperies ꝙ de fideic. vniuerſali fiat ibi verbũ. Si cõcederes
ꝙ fideicommiſſarius vniuerſalis poſſet facere inuentariũ , &
ipſo gaudere, ego concederẽ in caſu quo nollet hæres adire,
& ipſum faceret cogi,quia tũc eſt perinde, ac ſi ab initio fuiſ
ſet inſtitutus.ff.ad Treb.l. facta §.fi.vel vbi deferretur hære-
ditas fideicom.quia hæres non complet,iuxta auth.de hære.
& fal.§.his igitur.& §. ſi quis autem nõ implens.Ratio enim
quare fauetur hæredibus eſt, ne teſtamentum deſtruatur, &
defunctus remaneat ſine hærede,quæ põt extendi ad hoc ca-
ſus,nõ ſic, vbi hęres ſpõte adit, vt dixi & iunge s̃.e.§.in ex-
5 traneis. † Sed quæritur a quo tẽpore currat tẽpus ad inuẽta
riũ faciendũ?gl.dicit ꝙ a tẽpore aditæ,vel aditionis,vel inſti
tutionis,vt no.in l.ſcimus.§.ſinautem s̃.alle. Sed in auth.ſed
cum teſtator.C.ad l.fal. tenet ꝙ a tempore ſcientiæ. doct.te-
nent primã , vt ibi ſeripſi per §.ſi vero poſtquã. in l. ſcimus.
Et caue, quia habet 30.dies ad incipiendũ,& 40.ad perficien
dum,qui omnes collecti faciunt tres menſes,vnde in compu
tatione triũ menſium,de quibus loquitur in §.donec.compu
tantur primi 30.dies, ſicut 40.dies, qui dantur ad perficien-
dum,alias nõ eſſent tres menſes, ſed duo. Sed an hoc tempus
currat minoribus? Dic quòd ſic,cum tales minores & breues
præſcriptiones currant contra eos , & videtur notari. ff.de
6 min.l.auxilium.in princ.gloſſ.vlti. † Sed quid,ſi hæres con-
uentus permiſit ſe condemnari, non allegando beneficiũ in-
uentarij? Spe.tenet quod nihilominus poſt ſentẽtiam poteſt
obijcere , vt d.§.ſed nunquid hæres.Item quid ſi ſoluit inſo-
lidum vni , antequam faceret inuentarium ? Ipſe dicit quod
7 nihilominus poteſt facere,& eodem vti : vt ibi not. † Quid
ſi filius ſit hæres , nunquid pater faciet inuentarium , vel fi-
lius? Videtur quod pater.ar.ff.de iure deli.l. 1. Et idem vide-
tur de monaſterio , ſi monaco deferetur hæreditas . In filio
eſſet aduertendum quis eſſet hæres, iuxta l.cum non ſolũ C.
de bo.quæ lib. & quod ille faciat,qui eſt hæres,ſinautem vo-
luntates amborum cõcurrant , & vnus habet vſumfructum ,
aliter proprietatẽ expedit ꝙ ambo faciant,cum vterq; poſsit
habere periculum.Si vis habere formam faciendi huiuſmo-
di inuentarium, vel aliud,recurre ad Spe.d.§.& formam hu
iuſmodi reperies circa fi.§ dic vt ibi.

a Adnotatio. Extraneis. Extraneis hæredibus, facultas libera eſt adire vel repudiare , niſi ſemel fuerit hæreditas adita , quia non poteſt repudiari, niſi

a mino-

a minore: hodie vero, potest hæres sine deliberatione, conficiendo inuentarium, secure, & sine damno, adire hæreditatem. h.d.
b Inuentarium. Ang. tractat hic materiam inuentarij. Vide eum hic.

1 *Ratum mente non obligare.*
2 *L. duo sunt Titii sensus.*
3 *Legatum incertis nullum.*
4 *Verba non sufficere.*
5 *Beneficium qui acceptatum videatur.*

ITEM extraneus. In gloss. s. iure. in fi. & ideo si emancipatus gessit pro hærede non obstat ei, nisi petat bono. pos. sed hoc est hodie correctũ, saltem in successione ab intestato: vt
1 ibi scripsi.† In gl. oportet. ibi cum dicit: declaretur. do. Iac. & Pe. dicunt ꝙ gl. bene dicit, sed nesciunt an hoc aduertat: vnde quærunt, nunquid ratihabitio mentalis inducat obligationẽ? Pone, aliquis gessit negotia mea, ego ratum habui: nullus scit, nisi Deus & ego, nũquid obligor ipsi? Dicunt ꝙ nõ. Nec
2 obst. lex† duo sunt titij. ff. de testa. tut. vbi dicit ꝙ non deficit ius, sed probatio iuris. & sic supponit quòd de iure tenetur, sed quia incerta est probatio, fingitur non teneri: sic & talis mentalis aditio seu ratihabitio, quia illud non est verum ſm eos, imo non tenet datio. Vnde si legem fundum Titio, & & sunt duo Titij, nullum est legatum ipso iure, alias sequere
3 tur ꝙ hæres non posset rem legatam† petere, si caderet a possessione quod esset euidenter iniquum. Sed contra hanc opi. facit. ff. de hære. insti. l. qui soluendo, Dic ergo ſm eos quòd volũtas talis non facit aliquem hæredem, nisi declaretur per verba, vel facta, vt hic not. Simile scripsi de matrimonio qđ contrahitur consensu. Et tñ verba sunt necessaria, ẽt cũ consensu vt dixi s̃. in materia de nup. & extra de sponsa. ca. tuæ. per Inn. Quid si dicat: volo adire? Quidam dicunt quòd non est aditio. Nã nõ sequitur: volo† currere, ergo curo: volo ascẽ
4 dere arborem, ergo ascendo. ipsi tenẽt cõtra, per illa quæ notantur. C. de contrah. emp. l. fi. Et dicũt quòd si quis dicat: volo eligere: perinde est, ac si dicat eligo, per illam glo. Item dicunt quòd verba, nolo esse hæres, non sunt repudiationis: vt ff. ad Tert. l. fi. §. 1. sed si dicat, volo non esse hæres, tunc repudiat. sed tñ ſm eos caute faciet hæres si a primis & secundis verbis temperet, nec effuso sermone, &c. C. de do. promis. l. fi. Secundum hoc ergo est talis positio impertinens ad probandũ quòd quis sit hæres. Pone quòd tu designasti in animo te velle esse hæredem: item quòd voluisti esse hæres quod est notabile verbũ. Sed ego non recedo a verbis tex. & credo ꝙ nuda volũtate est hæres, vt hic: & in l. si auia. C. de iur. delib. ff. de acq. hær. l. gerit. Et ideo tales positiones admitterem. & si confiteretur, starem suæ confessioni contra ipsum, sed bene verũ est ꝙ si nõ confiteatur ꝙ impossibile est probari nisi per verba vel actus declarauerit. In ea. glo. ibi cum dicit, nisi protestetur. hæc protestatio non est necessaria, vbi ius facit actũ purũ, qui dilationem non recepit, vt ff. de relig. & sum. fu. l. at si quis, §. plerique. vide ff. eod. l. pro hærede, §. seruos hęreditarios. Et hæc iura possunt induci ad materias Canonistarũ, videlicet ꝙ impetrans† videatur acceptasse intra men-
5 sem beneficiũ, si fecerit actus per quos possit præsumi acceptatio, quãuis de acceptatione expressa nõ appareat, & facit extra de cõces. præb. c. vnico, §. secus. in cle. item videretur ꝙ si cõfiteretur se acceptasse nuda voluntate, ꝙ sufficit in præiudiciũ, sui, si forte petat aliam præbendam, & officietur ei acceptasse aliã, nec fecisset determinari, ad quẽ pertineret. Et breuiter de tota hac materia, potest argui ad illam, in multis punctis. In gl. dũmodo. in fi. sed ibi erat acquisitũ dño, vel ibi in actu, qui realitatem, requirit. In gl. not. ergo. Quid de illis vide C. de curat. fur. l. fi. & facit ff. de acqui. hære. l. 5. vide ibi.

De legatis. *Rubrica.*

Tex. continuat hanc rub. idcirco non est insistendum.

OST HAEC. Hic nihil notatur, nisi ꝙ secundum verum & congruum modum artis, materiæ debent continuari. C. de vete. iur. enuc. l. 2. §. idque. sed quandoque ex causa fit intermissio, vt hic patet secundum doct.

1 *Donator reuocabilis.*
2 *Seruus qui interpretandus.*
3 *Donatio quando vt legatum aut alias valeat.*

LEGATVM. In gl. sunt enim. in fi. Hæc gl. procedit se-
1 cundum ea quæ cõiter fiunt† quia donatio inter viuos quandoque reuocatur: vt per totum tit. C. de reuoc. do. Item legatum est quandoque cum honore: vt ff. de leg. 3. l. 1. §. pe. cum l. seq. & se. Habes ergo hic quòd legatum est quædam donatio. Quid si testator testando donet alicui præsenti, & recipienti fundũ, nunquid est licita donatio inter viuos, & ita irreuocabilis vel legatũ? Videretur quòd donatio inter viuos, quia verba hoc important, & in vltimis voluntatibus fit quandoque contractus inter viuos. ff. de assig. lib. l. assignare. iuncto. eo. ti. l. 1. §. assignare. & no. ff. de testa. l. hæredes palam. §. fi. & pro hoc facit, quia in testamento quandoque constituuntur duo rei, qui adinuicem videntur inter se fideiubere. ff. de leg. 2. l. si Titio, aut Seio. in fin. Sed ego credo contra, etenim
2 in dubio, sermones † sunt interpretandi secundum statum & materiam, ad quam se testator parauit, vt dixi s̃. de testa. mili. §. plane. ff. de hære. insti. l. 1. §. hæc autem cum notatis. vnde cum legatum dicatur donatio, vt hic, si testator in testamento ita dicat, censebitur legatum, & facit extra de sepul. c. dudũ, §. veri. in cle. Et propter hoc gl. caute respondet in d. l. hæredes palam, §. fi. quòd valet venditio, & nihil respondet
3 de donatione, supponẽdo quòd illa valet vt legatum† in causa dubij, si aũt certum esset quod volebat valere vt contractũ inter viuos, bene valet, vt s̃. præmissum est, hoc aũt quod dixi quòd valet iure legati minus habet dubij vbi erat absens ille in quem conferebatur liberalitas, quia tunc non potest valere iure donationis inter viuos, vt scripsi supra in materia donationis, & no. C. de sacrosan. eccle. authen. illud.

1 *Legati actio multiplex.* 4. 5. 6.
2 *L. 1. Commu. de leg sensus.*
3 *Confessoriæ locus.*
7 *Actioni ex testamento locus.* 8. & *vis.* 10.
9 *Legatarius qui. & an dominus.*

SED olim. In gloss. interdum. ibi cum alleg. l. Labeo. Dic quod semper est validior, si constet, vt no. in l. si alij. de vsuf. le. & infi a sequitur ea. gloss. quod est verum, &c. In glo. 1. per rei vend. in fi. vide quod ibi no. In glo. s. in rebus quæ fuerunt
1 defuncti. s. alijs quam legatis: †quia pro re legata non datur. cum statim efficiatur legatarij, vt l. a Titio. ff. de furt. & in re sua pignus non consistit. ff. de reg. iur. l. qui neque pignus, & ita not. in d. l. 1. C. com. de leg. Sed doct. dicunt quòd pro re legata, & ad eam datur hypothecaria, si legatarius non dicat eam suam, sed sibi debitam, per l. huiusmodi. §. fi. ff. de leg. 1. illa non multum facit, vnde glo. satis videtur rationabilis, si enim hęres sic excipiat, si res quam per hypoth. petis, esset tibi, legata, tu esses factus dñs, & ideo posset esse tibi obligata, vt posses hypoth. agere, cur non bene excipiat, nõ video. sed in eo quod glos. dicit quod hypothe. competit pro rebus defuncti, videtur supponere quod non pro rebus hęredis, vel grauati fideic. vel legato, & bene dicit melius quam in l. 1. C.
2 com. de leg.† vbi dicit quod post sex menses põt agi. pro reb. hæredis. vel grauati, quod non est verum, sed bene verum est quòd potest fieri missio in bonis hęredis, & constitui prętoriũ pignus, vt l. certa est forma. C. vt in pos. leg. Sed cum hypotheca detur pro rebus defuncti, quęritur an detur contra collegatarios. Doctores consueuerunt dicere quod non, ne quod datur vni, alij tollatur. C. qui pot. in pigno. hab. l. assiduis. Sed quid si res quę per hypothe. auocatur, non erat defuncti, sed eam bona fide possidebat? Dic eam sufficere. ff. de pig. l. quę nondum sunt, §. quod dicitur In ea. glo. ibi cum dicit, competunt illę tres. hoc verum vbi corpus rei legatur.
3 † Sed quid si testator legat seruitutẽ, vel aliud ius incorporale, sicut deueria uel reditus? Videtur quod tunc competat cõfessoria. ff. quemad. seruit. amit. l. si partem. §. fi. non rei vend. ut l. uendicatio, non ut gregis. ff. de rei uendica. item actio ex testamento item hypothe. & hoc pro alijs rebus testantis, pro ipsa enim re non potest agi. ff. de excep. rei iudi. l. pe. §.

Latinus Largus.item quid si damnat hæredem certo pretio
uendere? Satis uidetur ꝙ possit vendicare oblato pretio. ff.
de leg. 1.l.vxore.§.agri.plagam.Item datur actio ex testamē
to.l.hæres seruum.ff.de euict.in l.1.C.commu.de leg.& a-
getur hypothe.saltem pro alijs rebus testatis. Sed quid si res
non erat defuncti, sed eam bona fide,& titulo possidebat?Po
4 test†dici ꝙ detur publiciana legatario cōtra hæredem, sicut
vendicatio, si testator esset dñs. Vide de publi.l. 2. & de hoc
ibi not.Sed quid si alius rem legatam possidebat?nunquid le
gatarius possit eam per publicianam petere ? dic ꝙ non, sed
aget contra hæredem: vt cedat ei actiones.ff.de leg. 1.l.apud
Iuliauum,§.idem scribit.quicquid olim fuerit,videtur hodie
in casu prædicto ꝙ legatarius agere non possit,sed hæres.C.
de litig.auth.nunc si hæres.In ea.gl.ibi cum dicit:si in gene-
re.idem si quantitas , & idem vr̄ si species alternatiue legen-
tur. Nam non vr̄ competere vendicatio , quæ non datur ad
incerta,ff.de rei vend.l.si in rem.cum ibi no.In ea.glos.ibi:&
vna exceptio.cum actione ex testamento, quæ competit pro
liberatione.l.quod mihi.ff.de lib.leg.& not.in d.l. 1. C. com.
de leg.plenius.In ea.glo.ibi,cum alleg.§.varijs.hæc gl.caute
loquitur.nam nihil dicit de hypotheca.illa enim videtur pos
se intentari cum actione ex testamento.in auth. de fideiuss.§.
sed neque.dum tamen ab initio simul intententur,vt no.Dy.
in ca.nullus pluribus.extra de reg.iur.l. nemo ex his.§. quo-
ties.in fi.gl.ff.de reg.iur.Nec ob.§.varijs.alleg.in gl.quia lo-
5 quitur de hypoth.& rei†vendicatione ex testamento,& iure
fforum non competebat hypothe.pro legato,sed per consti-
tutiones: quamuis videatur contra.ff.de sep.l. creditoribus.
Sed intellige habere ius pignoris prætorij, si fiat missio.ff.de
euic.l. hæres seruum.cum l.seq.ff.vt lega.no.ca.l. filio.in fin.
vnde actio ex testamento , & vendicatio non possunt simul
intentari:quia est quædam contrarietas.nam vendicando di-
cit rē suā, agendo ex testamēto dicit debitam. Sed rei vendi-
catio, & hypoth.nunquid se compatiuntur? satis vr̄ ꝙ sic, si
agatur rei vend. pro re legata & hypoth. pro alia re testato-
ris.Et no.ꝙ huiusmodi hypoth.tacita nō darur, nisi pro por
tionibus hæreditarijs, ff.de iur.fis.l.Moschis.C.de debit.ciui.
l.fi.lib.11.& idem videtur de rei vendi.ff.de leg.1.l.si tibi ho
mo.§.si fundus.sed ibi fuit legata res hæredis,secus si testato
ris.In fi.eo.gl.hęc opi.non procedit ita generaliter:quia mul
tæ actiones personales dantur dño, sicut depositi,commoda
ti:& omnes quæ dantur ad restitutionem rei,vt videbis in §.
sic itaque.alleg.in gloss.Sed opi.procedit,quia actio ex testa-
mento videtur competere ad dandum,& ita non videtur da-
ri dño.Sed Iac.de Ra.dicit ꝙ fortior est opinio in condictio
ne,quæ datur pro legato.ff.si cert.pe.l.certi condictio.§.com
6 petit. Sed ipse dicit ꝙ certi condictio datur pro † legato fa-
cto in genere vel in pecunia , vel pro legato facto in specie,
cuius dñium transiuit ad legatarium. Nonnulli dicunt quòd
condictio non datur domino, nisi contra furem.l.fi.ff.vsusfr.
quemad.Fallit hoc casu sicut est speciale quòd domino datur
hypoth.in hoc casu, & in muliere, quæ est domina donatio-
nis propter nupt. & ei datur vendicatio & hypoth. sed ipse
non videt causam specialitatis , quare prima verior, & vide-
tur quòd ex hoc non respondetur quomodo agatur vt detur
res quæ est actoris,& legatarij:contra §.sic itaque. nisi dicas
7 ꝙ actio†ex testamento non cōpetit, nisi qñ est legatum in ge
nere,vel in pecunia sicut ipse dicit in cōdictione:sed hoc est
falsum,quia sic nunquam cōpeterent simul tres actiones pro
legato,quod tamen is tex.supponit: vt l.1.C.commu.de leg.
8 Et hoc† vult dicere glos.quòd actio ex testamento competit
pro possessione,sed si sic cōcludetur ad possessionem,vt d.l.
2. de trit. Et tñ per actionem ex testamento concludetur ad
præstandum rem legatam.ff.de leg. 1.l. non quocunque.§.1.
& l apud Iulianum,§.1.& l.si domus,§.qui confitetur.Dicas
9 quòd legatarius non est verus dñs,de iure†cōi,per quod non
acquiritur dñium nisi traditione,sed efficitur dñs dispensati-
ue legis potestate: vnde §.sic itaq;. loquitur in dño vero per
traditionē facto, & non obtinet in dño legis potestate facto.
Et est simile.C.de dona. quæ sub modo.l.1.non.n.per omnia
legatarius ante traditionem censetur verus dominus, vel rea
10 lis,ff.de leg.1.l.si hæredis seruus.Vel dic† quòd per actionē
ex testamento agitur ad præstandum , non ad dandum.inter
quæ est magna differentia ff.de vsuris.l.videamus,§.si actio-
nem.Item no.quòd præmissa,& quæ in hoc §.dicuntur,pro-
cedunt vbi legatur in testamento. Quid si in codicillis ? dic
ut infra de codicil.§.pen.

1 *Fideicommissorum vniuersalium & particularium differentiæ.*
2 *Legari varie posse.*

Sed non vsque. In glo.quantum ad sententiam.hoc pro-
1 cedit in†fideicom.& legatis singularibus:secus in vniuersali-
bus,ibi enim remanet,quo ad substantiam,quia in vna fit hæ
res directe, in alia per obliquum.Item in una cogitur,in alia
non : ut infra sequitur. Item non sunt exæquata per omnia,
quo ad singnlaria,vt potest colligi s̄.quib.ex caus.ma.non li.
§. præualuisse, C. qui manu. pos.l. fi. vnde intellige æquari
regulariter. quandoque tamen fallit , sicut dicitur de regula
Catoniana,ff.de reg.Cat.l.1.& ibi no.Sed de qua antiquitate
loquitur hic,cum iure fforum idem sit ff.de leg.1. Item quo
modo sibi blanditur Iustinianus cum Vlp. idem dixisse? Re-
sponde,ut d.l.no.in hoc tamen aduerte,quia illa gl.in princ.
in eo quod assignat ibi multas differentias , non procedit de
iure Digestorum , imo est falsa in singulis,nam de iure fforū
petuntur fideicom.efficaciter , ff.de leg. 1.l.si alienus seruus,
2 ff.de libe.leg.l.quod mihi Item &†de iure fforum, nedum le
gabatur in testamento,imo & in codicillis,cuius contrarium
sentit ibi glos.ff.de leg.1.l.si tibi homo.§.1.de leg.2.l.codicil
lis,uide plenius infra.de fideiuss.§.præterea.Item de iure dig.
post mortem poterat legari, ut dices j̄.eo.§.si post mortem.
non adhæreas illi glos. Vnde expone hic antiquitatem,subau
di,quæ fuit ante compilationem digest.ante tempora Vlp.Et
not.quod leges debent addisci in adolescentia.uide s̄.in rub.
procem.super verb. cupidæ iuuentuti.dic ut ibi : & ego dico
quod tunc incipiendum,& per totum tempus uitæ continuā
dum, reseruatis congruis horis , pro seruitio Dei , & requie
corporis.C.de athletis.l.1.libr. 10.non tamen semper scien-
tiæ insistendum est, imo frequenter negotiandum, secūdum
Sene.in epistola ad Lucillum . Vnde huiusmodi scientia pa-
rum proficit,nisi bene & frequenter negotijs applicetur.Itē
no.quod traditio diuisa melius capitur suprà de pupil. subst.
in rub.dumtamen diuisio non sit nimis onerata , & prolixa.
quia non iuuabit , ut in me expertus sum.

1 *Legatum communis quatenus validum.*
2 *Legati alieni & communis discrimen.*
3 *Hostilis res an legabilis.*
4 *Emere quando, & an cogamur.*
5 *Decimas quando, & an leget laicus.*
6 *Ecclesiæ res quæ, & an, alienabiles.*
7 *Cap Cum filius.sensus.*
8 *Aestimatio quando, & an debita.*

a Non solum. a In gloss.& in his.idem videtur,si leget
rem legatarij, ff.de legat. 2.l.Imperator. uel hæredis cum sit
eadem ratio, ff.de leg.3.l.si fuerit,§. 1.In fi.eiusdem glo.uult
1 dicere,quod ubi credebat totam suam, non ualet,†nisi in par
te,sed si sciret communem,tunc ualeret in totum,hoc est fal
sum,secundum do.Iacob.& Petr.imo indistinctè ualet,in par
te tantum, siue sciret, siue ignoraret.Sed quæ est ratio,quod
ubi legat alienam sciens,ualet in totum, ubi communem,nō
2 ualet nisi in parte, † cum idem ius deberet esse de parte ad
partem , quod de toto ad totum ff. de rei uen.l.quæ de tota?
Respondent doctores,quod ubi legat rem alienam sciens,ua
let in totum , quia non est maior ratio , quod ualeat in una
parte, quam in alia: sed secus est, ubi res est communis, quia
tunc refertur ad eam partem,in qua habet ius,ff.de legatis. 1.
l.si domus,§.final.de fund.instruct.l. fundus qui. secundum
eos. Sed nondum respondetur , quia in parte in qua non ha-
bet ius, uideretur eadem ratio, quæ est quando legat totum,
ex quo sciens legat. Sed credo,quod ipsi uolunt dicere,quod
in re communi legatum affert utilitatem in portione testan-
tis:sed in re penitus in aliena,nulla ratio, seu diuisio portio-
nis fie-

nis fieri potest, quia nulla ratione posset dici, ꝙ teneat magis in vna portione, quam in alia. Et ideo vt legatum emolumentum afferat, valet in totum. & hoc verum indubitate, vbi legat fundum suum. Quid si simpliciter fundum suum, vel fundum Cornelianum? Glo. in d.l.5. dicit ꝙ tunc vr̃ totũ legare, sed contra ff de leg.3.l.Iulian.[alias incipit, Iuliano.] quæ vr̃ verior per l.si domus.§.fi. In gl. etiam hostium. hæc gl. vult dicere ꝙ†res hostium, quæ nunquam fuit nostra, po-
3 test legari sed in l.id quod.ff.de leg.1. videtur contra notari: sed cum ista concor.gl. quę est in l.liber homo in stipulatum. & ibi redditur ratio diuersitatis, inter contractus, & vltimas voluntates doct. hoc non approbant, imo dicunt idem in legatis, & contractibus, vt res quæ semper fuit hostiũ non possit legari, nec in contractum deduci, sed si qñque fuit nostra sic & hoc probant per regulam Catonianam, quę locum habet vbi legatum deficit propter conditionem rei legatę, sicut & hic est, & sic non valet legatum, cum non valeret, si testator moreretur tempore testamenti. ff. de regula Cato-
4 niana.l.1.†In gl. redimere in fi. dicas, nil speciale: quia nullus compellitur emere regulariter. Fallit vbi præcessit cõtractus obligatorius, ad hoc sicut pręceptum testatoris, vel alius contractus secundum doct. & de hoc scripsi supra de his, qui sunt sui vel alie.iur.§.fi. dic vt ibi. Vnde ibi præcessit præceptum testatoris. In gl. si apud. ibi, sed cum grandi difficultate. ibi dicitur contra.§.fi.d.l.apud Iulianum. Præterea, nunquid si est grandis & maxima difficultas, quando dominus vendere non vult, & tamen valet legatum, vt l.non dubium? vnde intellige hanc glo. in re, de qua nullum est cõmercium, vel si sit non tamen de iure communi, nec sine impetratione priuilegij, & de qua non est verisimile principem alienationem concessurum: alias autem difficultas non impedit,
5 quominus valeret, quo ad æstimationem.†Quid si laicus, qui habebat decimam eam legauit? Dic, quòd si ecclesiæ ad quã de iure cõi pertinet, non est dubium, si alij quam ecclesiæ nõ vr̃ valere, nec ęstimationem deberi: cum non possit transferri in aliã ecclesiam, sine volũtate & decreto epi. vnde vr̃ idẽ, sicut in rebus patrimonialibus principis, quæ sine eius iussu distrahi non possunt. vt d.§. fi. iuncto extra de his quæ fiunt a maio.par.cap.c.cum aposto.sedes. Et ideo vr̃ ꝙ non debere tur æstimatio & multominus si legetur laico, cum illi non sit cõmercium. extra de deci.c.prohibemus. Põt dici, ꝙ valeat legatum factum ecclesię de decima. quia ẽt ecclesia potest eã possidere. & præscribere, vt c.ad aures. extra de pręscr. sed laico non, qui non habet commercium, nec possidere põt: vt c. causam.eo. tit. Sed quid si alia res ecclesiæ legetur ecclesiæ, vel laico? vr̃ ꝙ non valeat, ẽt vt æstimatio debeatur. & hoc vr̃ expressum extra de testa.c.filius. alias incipit, dilectus filius. & hoc ibi no. Inn. Host. vr̃ tenere contra: & dicit ꝙ æsti-
6 matio debetur. Et c.illud. non intendit excludere, quin æstimatio debeatur, sed si sit onerosa †hæredi, ecclesia non debet onerare hæredẽ, singulari, & excessiua æstimatione: sed moderatam debet recipere. Potest dici, ꝙ quędam sunt res ecclesiæ, quæ non cadunt in commercium, sicut sacræ seruitio Dei dedicatæ, & iura spiritualia: & si ille legentur non debetur æstimatio sine dubio: vt d.§.fi.d.l.apud Iulianum. Quędam sunt res ecclesiæ quæ cadunt in commercium: sed cum difficultate, iuxta formam auth. hoc ius porrectum. Et in illis vr̃ secundum hanc gl. ꝙ æstimatio & non res debeatur. & ita vr̃ ẽt tenere Inn. in d.c.si filius. in hoc põt dici, qđ si legetur res quam nõ est verisimile vnquam alienari, sicut domus episcopalis, vel aliud patrimonium præpotentis ecclesiæ, de quo nõ est verisimile ꝙ alienari debeat, tunc nil valet. Sed si legetur res ecclesię, quam verisimile est alienari, quia forte ecclesia est onerata debitis. & iam tractatur de aliqua re vendenda, & illa legatur: videretur satis deberi estimatio, scd'm doctrinam quam s̃. posui. & hæc procedunt in re immobili, nã si sit mobilis, quæ non sit dedicata seruitio Dei: debetur estimatio. Quid enim si legetur palafredum, vel corserium abbatis, vel prioris, qui semper mutant, & vendunt equos suos? Ego non video, cur estimatio non debeatur. & sic intelligas
7 † d.c.cum filius. non aũt intelligas, sicut aliqui dicere voluerunt, ꝙ illud c. corrigat iura ciuilia, ꝙ nõ posset res aliena legari ẽt vt estimatio debeatur, qa hoc esset irrationabile, nec enim ex tali legati fit preiudicium tertio. sicut ipsi dicere voluerunt. In ea.gl. ibi, cum dicit contrarium manifeste. i. vt ęstimatio prestetur. In ea.gl. ibi, sic intelligitur l. sed si res. Sed certe illa lex non loquitur in isto casu, imo debet reponi, in se-
8 quenti mẽbro, qñ legatarius non habet commercium.† In fi. gl. doc. dñt indistinctæ hoc casu deberi æstimationem, siue testator sciret, siue non. per §. si quis alicui. & per l. multum interest. alleg. in gl. sed vbi non est capax, pp conditionem personæ suæ, vt ibi acquirat, sed alij, tunc obtinet illa distinctio, vt in §. si seruo. Sed quæ est ratio diuersitatis? non vr̃ bona ratio: idcirco satis est gl. rationabilis. Sed opponitur contra primum membrum huius gl. quia vbi non est commercium, saltem æstimatio debetur. ff. de leg.1.l.cetera.§.si duobus, sed dic, ꝙ ibi est rei illius commercium: veruntamẽ pp causam aliquam prohibetur, quo casu non obtinet, ꝙ hic no. imo debetur estimatio, vt ibi patet. Quid ergo si legetur res feudalis, quæ non potest alienari in feu. quali. feu. olim po. ali. c. 1. §. donare. vr̃ ꝙ debeatur estimatio, quia res de se est alienabilis, verũtamen pp quandã causam extrinsecam, prohibetur ne alienetur, seu detrahat dominis inuitis, vt d. §. si duobus.

a Adnotatio. Non solum. Etiam res aliena potest legari, & hæres tenetur eã redimere si potest, & soluere, alias tenetur æstimationẽ eius prestare. & hoc verum si testator scit esse rem alienam, & agenti incumbit onus probandi. h. d. Aret. late vsque ad §. sed & si rem nullus doc. melius explicat quam Io. Fa.

1 *Ignorantia quando obsit.*
2 *Redempti euictionem non esse.*
3 *Legato alieno quid & a quo probandum. 4. 5. 6.*

QVOD Autem. In gl. quę ignorantia, ibi cum allegat
1 l.cum rem alienam. & hoc intellige, nisi haberet†causam credendi quòd ad ipsum pertineat, nam tunc ignorantia noceret etiam coniunctę personę. ff. de vsufr. leg.l.Sticho, & dñr coniunctę personę arbitrio iudicis. secundum gl. & secundũ doc. vsque ad decimum gradum: vt scripsi in l.cum rem alienam. In ea.gl. ibi, cum alle.l.si a substituto.§. si hæres. nisi esset legatum coniunctæ personæ, vt s̃. in prin. gl. vel nisi sciẽs alienum legauit. vt no. in l.hæres seruum. ff. de euic. In ea.gl. ibi, cum alle.l.cum pater.§.euictis. doc. dicunt, ꝙ idem est, ẽt si essent hæredes extranei, & alteri esset legatum, vt scripsi in l.cum rem alienam. sed gl. est magis rationabilis. Quid si non est coniuncta persona, sed persona quæ bene meruit, & quam diligebat, vt proximam? Videtur idẽ ac si esset proxima, vt l.cum rem alienam. ibi, vel alij tali personę &c. ff. de hęr. inst. l. nemo.§. qui frater. † Sed iuxta præmissa potest
2 quæri, quid si hęres rem redemit, & tradidit eam legatario, quę post euincitur, nũquid illo casu tenetur hęres de euictione? Durum esset ꝙ totum redimere teneatur. ff. de le.3. l. fideicommissa.§. si quis alicui. sed cedit actionem, quam habet contra venditorem. ff. de euict. l. in creditore. In gl. qui negat in fi. Dic plenius, vt ff. de proba.l. 2. &; scripsi C. de proba. l. actor. Sed opponitur contra hunc §. quia non est verisimile aliquẽ res suas ignorare. C. de rescin. ven. l. quisquis. pp hanc igitur pręsumptionem, vr̃ legatarius releuatus ab onere probandi scientiam. do. Iac. & Pet. dicunt. quod nisi sit iusta cau-
3 sa ignorantię semper pręsumitur scire, & †sufficit legatario, probare, quod testator emerit, vel alias acquisiuerit, quia in suo facto non cadit ignorantiam, ff. pro suo. l. fi. secundũ eos. Hęc verba vñr mirabilia, si enim testator emit rem, vel alias acquisiuit, ꝙ ex hoc pręsumatur scire, qđ non sit sua: & ideo nulla incumbit probatio legatario, imo ex hoc maior incumbit probatio. qñ. n. emit, vel alias acquisiuit, pręsumitur bona fides pp titulus, & quid credebat eam suam. C. de euict. l. pe.
4 Igitur†oportet, ꝙ legatarius probet ipsum scire alienam. vnde non video quod opi. doc. procedat in quocunque. Et credo ꝙ male fuit reportata. Sed magis obstat quia quod suum non est, debet scire ad alium pertinere, vt l.cum querebatur. C. vnde vi. igitur pręsumptio, est quòd testator sciat alienã. qũo ergo incumbit onus probandi legatario, de eo quod ius, & ratio presumit? In hoc ergo dicas, quod aut testator possidebat rẽ legatã, aut alius. Si rem possidebat, tũc aut vt suã & credẽs esse suã, & nõ habet locũ hęc distinctio, nec probatur imo

5 imo hæres,† dabit eã talem,qualis est, nec estimationem red
det.vt l.Sticho.ff.de vsufr.leg.si vt alienam,quia si vt deposi
tã,vel vt commodatam,tunc debetur æstimatio,& tunc meri
to legatarius probat scientiã testantis , quã probat eo ipso ꝙ
testator eam pro tali habebat , vel si probet quod penes eum
fuit deposita,vel ei commodata, nam cum aliquis rem tenet
præsumitur ꝙ sit sua, & sic præsumitur quod testator crede
ret rem suam,& ideo legatario,petenti æstimationem, quasi
non esset testantis,& sciret non esse suam incumbit onus pro
bandi.C.de priui.fi.l.1.de bo.prosc.l.1.& hoc agit ad ęstima
6 tionẽ,nam si rem petat sufficit† probare sibi legatã, vbi autẽ
alius tenet rem legatam , tunc si testator credebat eam ad se
pertinere,vel ius hr̃e ad eam . fuerunt diuersa iura olim,ho-
die vr̃ expeditum ꝙ hæres petet eam, & si obtinere potuerit
reddet eam,si autem nihil,nec hoc casu distinguitur an scien
ter,vel ignoranter,vel an cõiunctæ personæ vel extraneę,ius
enim quod habebat vr̃ tm̃ legasse,vel qđ se hr̃e credebat, vt
authen.nũc si hæres. C.de litig.& dic vt ibi. Si vero nec ius,
nec actionẽ ad rẽ hr̃et , nec hr̃e se crederet , tunc habet locũ
distinctio huius §.nõ tamen credo,quod hoc casu legatarius
teneatur probare scientiã,eo enim ipso quod euidenter alius
tenebat,sicut suam nec testator ius in rę reclamabat hr̃e,præ
sumitur quod sciret ad alium pertinere.vt l.cum quærebatur
solum ergo habet locum probatio, vbi testator rem legatam
tenebat.& fuit euicta hæredi antequam daret legatario.& le
gatarius petit æstimationem,quod est notandum.Sed quid si
testator rem tenebat.& in veritate fuit sua, sed alius habebat
ius ad eam,quia forte vendita ei fuerat,vel donata, nunquid
dices ipsum legare rem suam , vel alienam ? Iac. mouet hoc
infra de sing.re.per fideicom.re.§.cum autem.Et tenet quod
alienã quia res abesse vr̃,quæ restituenda est.ff.de nego.gest.
l.si quis mandato,pro quo facit ff.de leg.3.l. qui habebat .

1 *Legati reditur a quo soluendi.*
2 *§.sed & si restringi.*

a Sed & si a rem. In gl.tribus casibus in fi.dic vt ibi no.
1 vnde præsumitur scire,si ipsemet obligauit,vt ibi no.† Quid
si res debebat reditus perpetuo? videtur quod legatarius de-
beat soluere pro tempore suo.ff.eod.l.apud.Iul.§. hæres . de
vsufr.leg. l. quęro quod est verum,nisi essent tanti,quod red
derent inutilem rem. ff. de leg. 3. l. qui concubinam . §. qui
hortos.Item hoc verum,si sint asignati super re ipsa tantũ,
secus si super toto patrimonio, nam tunc hæres debet solue-
re,& vniuersum patrimonium.ff.de iudi.l. si fideicõmissum.
§.tractatum.Sed quid si redditus sint asignata super re lega
ta,& nihilhominus totum patrimonium est obligatum? Vi-
deretur idem dicendum,ac si super re ipsa tantum.C.de pig.
l.2. Quid si debet aliam seruitutem ? in hoc refert, an de-
beret vsumfructum , vel aliam seruitutem.vide ff.de leg.2.l.
Mæuius.§.pe. Item quid si legatarius agit contra hæredem ,
vt rem,habeat,hæres dicit recipere rem , si alius euincat per
hypothecariam , vel alias ego te defendam val luam , nun-
quid sufficit ? Videtur quod sic.ita quod nec legatarius ante
agere posit.C.de euict.l.qui rem.ff.de euict.l.euicta. la.1.§.
duplæ.a contrario sensu.Dic contra.C.de euict.l.ex prædijs.
ff.de act.empt.l.creditor.§.prædium. Item quæ in hoc §. di-
2 cuntur,non.† videntur procedere.vbi testator sic rem obliga
tam acquisiuit.videtur enim talem legare,sicut acquisiuit.ff.
de do.præle.l. licet. vel dic contra , quia ibi loquitur in casu
quo legauit illi a quo acquisiuit, quo casu forte hæres non te
neretur luere,per legem illam quod est notabile. Item hoc
nõ procedit,vbi res diuersæ sunt obligatæ pro quanto valẽt.
C.eo.l.si vniuersæ . nisi in casu quo hæres non fecit inuenta-
rium.in auth.de hære.& fal.§.si vero non fecerit .

a Adnot.Sed & si.Hoc intendit secundum Bal.rem propriam alteri obliga-
tam scienter legatam tenetur hæres luere & legatario tradere , nisi expresse
testator senserit quod legatarius eam lueret,hoc dicit.

1 *Aestimatio resue quando petendæ.2.*
3 *Libelli alternati locus .*
4 *Minus quando debitum .*
5 *Aestimatione habita res non vendicanda.*

a Si res aliena a. In gl.id est illa parum facit.sed facit.ff.
de leg.1.huiusmodi. §. qui seruum & hic dicit text. in viuo.
quia tunc magis dubium , quasi videretur quod tunc melius
agere posit.In gl.no.caute ibi cum alleg.l.in re furtiua. Hãc
1 opi.tenebat dñs meus.Inn.distinguit aut actor scit rem†non
extare & tunc debet petere æstimationẽ , aut ignorat & tũc
rem petit.vt d.§.effectus.Et no.extra de senten.excommuni.
c.sacro.Iac.de Ra.videtur hic tenere cum gl.dicit tamen qđ
iudex debet instrui in processu : alias imposibile est iudicẽ
posse condemnare in æstimatione . Et dicet sic actor in libel-
lo. Legatus est mihi Stichus in testamento Titij.cuius hæres
es vnde cum Stichus mortuus sit , vel ipsum consecutus sim
ex causa non lucratiua.peto Stichum,vt consequar pretium.
Nisi sic dicatur non posset fieri condemnatio in ęstimatione:
Et hic libellus probatur in simili,quia lex dicit,peto fundũ ,
vt de euictione caueatur.vt l.Iulianus. §. qui fundum. ff. de
2 ver.ob.secundum eum.pro quo C.de fidei.li.l.fi.† Quid dice
mus?iura videntur multa quod petatur æstimatio,nam alias
fieret condemnatio in alio,quam quod peteretur per d.l.fin.
C.de fideic.li.Et sic cum iura dicant,ꝙ fit condẽnatio in æsti
matione,vñr supponere,ꝙ æstimatio detur.ff.de cõfes.l.Iul.
de dolo.l.arbitrio.§.de condi.indeb.l.si non sortem.§. liber-
tus.Præterea vr̃ expressum eo.ti.l.in summa.§. in frumento.
Pro opi.gl.videtur expressum.ff.de furt.l.si quis vxori.§.pe.
ff.de condi.fur.l.si condicatur . Et hæc vr̃ melior cũ declara-
tione Ia.de Ra.s̃.posita per quem rñdetur ad l.fi.de fideic.li.
Et hanc vr̃ sequi.Spe.in ti.de sol.& li.§.sequitur.ver.ad libe-
riorem , & hoc verum qñ agitur actione personali. nam per
realem,nõ potest peti res quę nõ extat:vt dixi s̃.de re.diui.§.
3 si tñ.vide ibi.Sed q̃d si quis †petat rem,vel æstimationẽ?Spe.
vr̃ tenere quod talis libellus procedit in d.vers.sed hoc nõ vr̃
verum,nam cum æstimatio non sit in obligatione,qũo pete-
tur per iura prædicta ? bene tñ credo,quodsi ignoret, an res
extet,vel non : tunc posit concludere sic,peto Stichum mi-
hi dari,si extat,si non extat peto eundem Stichum , vt mihi
eius pretium detur.sicut supra dictũ est.vnde ꝑꝑ iustã igno-
rantiam,vr̃ satis talis,conclusio admittenda.ff.quo.le.l. 1. §.
quod autem. Sed quid si rem ipsam petam , & fuit facta con-
demnatio in ea quæ tñ non erat in rerum natura? Vr̃ sñía nul
la.ff.quæ sen.sine ap.rescin.l.fi.dic vt ibi melius. In ea.gl.ibi,
cum alle.l.qui res.i.respon. Hæ duæ leges nihil faciunt,nam
loquuntur qñ res fuit euicta,& tunc non habet eã,& ita non
sunt de præsenti proposito,nec ibi potest dici rem habeo , &
rem peto.sed facit.ff.de leg.1.l.non quocunque in princ. Itẽ
pone alium casum,qñ res traditur:forma tñ mutata : vt ff.de
verb.sig.l.mulieris.§.res abesse.ad exhi.l.Iuli.§.si quis.In ea.
gl.ibi,cum dicit: vt hic.& d.l.quocunque eo.ti.l.huiusmodi.
§.qui seruum,ff.de leg.1.In ea.gl.ibi, cum dicit, si aliquid iu
ris,quod concernat totam rem , & ex quo totus pendet effe-
ctus.ff.de leg.1.l.si domus.§.1.In ea.gl.in fi.ff.de ver.sig.l.La
beo.& idem iuris in illis,quæ sunt stricti iuris,quæ sapiũt na-
turam.bo.fi.vt ff.de leg.2.l.Mæuius.§.in fundo & l.huiusmo
di.§.ædes.ff.de lega.1. sub hac determinatione debet intelli-
gi.ff.de solu.l.qui sibi.§.fi.In gl.etiam si sua. nisi desineret in
vita testantis,vt ibi no.& probatur.ff.de le.1.l. si a substituto
in prin.In gl.ff.de leg.1.l.si seruus. in fi. gl. vel dic melius ꝙ
non concurrunt,quia ille §.non obtinet, vbi per seruum ac-
quiritur dño.in cuius rem versum est,vt ibi not. Item quòd
hic dicitur,obtinet.vbi ab initio duæ causæ lucratiuæ concur
runt in eadem persona . secus videtur si ab initio fuerunt in
diuersis,quamuis redigantur ex postfacto ad vnam. ff.de act.
& obl.l.si is qui Stichum.& sic forte posset intelligi l.asigna
ta hic pro contraria.gl.tñ intelligit aliter dictam l.si is, qui .
Sed tamen tex.multũ facit pro hac opinione.In gl.idest spe-
ciem,in fi.idem vr̃ si in genere,vt ibi not.Item dic, ꝙ iste §.
non obtinet vbi alternatiue legatur.ff.de leg.1.l.non quocun
que modo.§.fi.In gl.s.duorum hominum ibi,cum alleg.§.po
steriore.hoc verum, si duo testamenta esse voluit . sinautem
4 vnum , verũtamen duæ scripturæ † facte fuerunt , & in vno
continetur plus,in alio minus , debetur tantum quod minus
est ff.de leg.2.l.Sempronius Proculo.Et no. ꝙ hi §§. obtinẽt
siue sciens,siue ignorans acquisiuerit, vt not. in l. si a substi-
5 tuto. † Quid si esset res semel legata in vno testamento,&
lega-

legatarius egit rei vendicatione, contra quendam poſſeſſo-
rem rei, qui dolo forte deſierat poſsidere, & habuit litis æſti-
mationem: nunquid poteſt iterũ vendicare a poſſeſſore, vel
agere contra hæredem actione ex teſtamento? Videtur ꝙ ſic
per hunc §. & ff. de ſolu. l. Stichus. §. dolo. & de peti. hær. l. ẽt
§. fin. niſi ille qui litis æſtimationem dediſſet, haberet regreſ-
ſum, contra poſſeſſorem, vel hæredem. ff. de rebus eo. l. illi-
cite. ſi famil. fur. ſe. dica. l. quoties. §. plane.

a Adnotatio. Si res aliena. Si legatarius factus fuerit dominus rei legatæ, ex
cauſa lucratiua, non debetur legatum. ſecus ſi ex cauſa oneroſa. h. d. Aret. item
vide hic bonam diſtinctionem Ang. de hac materia in 2. colum. ante me. in
verſic. in glo. non poſſe.

1 *Legari futuris poſſe.*

a Ea Quoque. a In glo. tunc competit. in fi. & cenſetur con
b ditionale b legatum. ff. de pact. l. item quia conuentiones. non
1 tamen impeditur tranſmiſsio, vt ibi not. & facit, quòd † quis
poſsit legare eccleſiæ, vel capellæ, quæ nõdum fundata eſt. ff.
de ſer. vrb. præ. l. ſi ſeruitus. §. futuro. de ſer. ruſt. præ. l. Labeo.
Contra videtur de iure canonico. extra de ſen. & re iud. c. ab-
bate. lib. 6. de eccle. ędifi. c. ad audientiam.

a Adnotatio. Ea quoque. Etiam res furtiua, quæ tamen ſperatur, legari poteſt
h. d. ſecundum Aret.
b Conditionale. Vide hic per Ang. in 2. colum. ver. cum quæritur.

1 *Legatum quando fiſco dandum.*
2 *Legatum deficiens, cui debitum.*
3 *Incapax facit partem.*
4 *Legatum confirmabile.*
5 *§. ſi eadem. & §. liberi. conciliari.*
6 *Accreſcendi ius quando ceſſet.*
7 *Coniuncti re verbiſq; qui. 9. & 10.*
8 *L. re coniuncti. & l. & proculo. conciliari.*
11 *Coniunctorum quis potior.*

a Si Eadem. a In glo. ſcilicet legatarius. in fin. per modum
1 doctrinæ poſſet dici, † quòd aut deficit legatum propter de-
fectum legatarij: & tunc ſi propter ſerui delictum tale, quòd
legatum debeat fiſco applicari, facit partem: vt l. ſi Titio. &
l. ei qui. de leg. 2. aut deficit alias quam propter eius delictũ
tale: quia forte repudiauit, vel non erat in rerum natura:
tunc nõ facit partem: imo totum accreſcit coniuncto, vt hic,
& §. in primo. & §. pro ſecũdo. l. vnica. C. de cadu. tol. & hoc
ſi non erat, nec eſſe ſperabatur in rerum natura. alias contra:
vt d. l. ſi duobus. in prin. ff. de leg. 1. vbi vero deficit legatum,
2 alia ratione: tunc aut ratione rei legatæ, & facit † partem: vt
§. ſi Titio. l. huiuſmodi. de leg. 1. aut attenta perſona legata-
rij, vel miſta conſideratione rei, & perſonæ legatarij, vel ip-
ſius legantis, tunc non: vt §. ſi duobus. d. l. plane. & hoc ve-
rum, vbi legatum omnino deficit. ſi autem valere poteſt, vel
æquitate iuris, vel iudicis officio: tunc ſecus, vt in legato fa-
cto proximo ſuo, vt §. ſi coniunctim. ſecundum notam Roge
rij, quæ eſt ibi. Sed quæritur, quæ ſunt rationes horum. De
primo eſt promptum reſpondere. quia vbi acquiritur fiſco
3 † non capax capit ad opus fiſci. ideo non mirum, ſi partem fa
ciat, vel ipſe vel fiſcus. ff. de vulg. l. ex facto, § Iulia. de ſecun
do, vbi deficit ratione rei legatæ, quæritur fortius, quare ma
gis facit partem, vbi res ſua legatur ſibi, quam quando lega-
tur a ſeipſo ſibijpſi. Sed reſponderi poteſt, ꝙ maior eſt defe-
ctus, quãdo deficit ratione rei, quam in alio caſu, ideo minus
4 ſubuenitur legatario. hoc vides in regula † Catoniana, quæ
non permittit legatum confirmari, vbi eſt defectus ex parte
rei. & ſecus ſi ex parte perſouæ, vt ff. de regu. Cato. l. 1. cum
ibi no. ideo in vno caſu, magis ſubuenitur, vt valeat legatum
in totum, in alio nõ valet, niſi pro parte. item minus valet le-
gatũ quando a ſe ſibi legatur, quo caſu ſemper inutile eſt, quã
quando alicuius res ſua legatur, quo caſu poteſt valere, ſi vi-
uo teſtatore alienauerit infra. §. ſed & ſi rem. cum ibi no. id-
circo non mirũ, ſi ſit hic diuerſitas, ſicut ibi. Sed obſtat. ff. de
5 bon. poſ. contra † tab. l. ſi poſt mortem. §. liberi. ſed alia mate-
ria eſt, quia nos loquimur hic, an quis, admittatur virtute re
licti, ibi in poteſtate legis. hoc eſt ſpinoſum, tranſi cito. glo.

ſapienter agentes, nullam doctrinam dederunt in hoc articu
lo, recipe prædictam, pro quanto volueris. In gl. re & verbis.
in fi. dic plenius infra in magna glo. In glo. ſed nonne. in fin.
& hoc probabit an teſtator expreſsit, vt l. ſicut. vel ſi non ex-
preſsit, ſed cum commemoratione primi, legauit ſecũdo, per
hæc verba. Fundum quem Seio legaui, lego Sempronio. ff. de
condi. & demon. l. nam ad ea. ſecus ſi ſimplicem faceret com-
memorationem, vt ſi dicat, lego fundum Męuio, eundem le-
go Sempronio, vt hic in fin. ff. de leg. 2. l. Mæuio, niſi faceret
ex interuallo, vt d. l. nam ad ea, vide plenius infra tit. 1. in fin.
In gl. ſcilicet verbis tantum. ibi, cum dicit, vt d. l. & Proculo.
alleg. in glo. Iſta glo. videtur contra legem illam, in qua dici-
tur, quòd ibi eſt locus iuri accreſcẽdi. Dicas, quod inter duos
6 quorum cuilibet fuit legata dimidia, non erat † locus iuri ac-
creſcendi: quia omnino erant defuncti, ſed tamen Titio to-
tum legat. iſtud coniungit eos re cum illo Titio, ſeu Titium
cum eis, ideo habet locum ius accreſcendi. & hoc voluit dice
re glo. in ea. glo. cum dicit ſupra prox. §. vult dicere de 1. re-
ſpon. ver. coniunctim, vt lego Titio & Seio Stichum. Sed con
tra hoc opponitur, & videtur quòd nõ ſint re coniuncti, ſed
tantũ verbis in prædicto exemplo. illi enim dicuntur re con-
iuncti, quibus ſingulis totum datur, ſed partes cõcurſum ſibi
faciunt. ff. de leg. 3. l. coniunctim. Sed conſtat, quòd ſic legan
do. videtur cuilibet medietatem legare. ff. de leg. 2. l. & Procu
lo. de verbo. obli. l. ſi mihi & Titio. de re iud. l. Paulus. igitur
7 videtur, quòd non ſunt re coniuncti, Timore † huius oppo-
ſitionis, quidam dicũt, quòd hoc exemplum non eſt bonum,
& ponunt aliud. Lego fundum Sempronianũ Mæuio, & Ti-
tio eundem fundũ, & dicunt. quod ſunt hic re & verbis con-
iuncti. & pro hoc facit. ff. de hær. inſti. l. item vt Sabinus. ibi,
nam quantum ad ius accreſcendi &c. Sed contra hoc videtur
expreſſum. ff. de verb. ſign. l. triplici. nec dubium. Quid dice-
mus? pro primis facit multum l. re coniuncti, ibi, cum dicit,
ſeparatim dando, & intelligo, quod ſi ſimul, quod non eſſent
re coniuncti. Sed ſi hanc teneamus, quid reſpondebimus ad
leg. triplici. in qua Vlp. videtur contradicere Celſo, & Pau-
lo, qui condiderunt leges prædictas? Poteſt dici, quod lex
triplici. intelligitur in caſu ſuo, videlicet quando teſtator in-
ſtituit tres, vel legauit tribus. v. g. Titius & Męuius ſunt hæ-
redes, quilibet pro dimidia. Sempronius ex parte dimidia,
vel Lucius & Titius hæredes ſunto. Sempronius hæres eſto.
certe in his caſibus ſunt re coniuncti. nam inſtituendo Ti-
tium & Męuium in dimidia: quilibet inſtituitur, in dimidia
totius, non in dimidia dimidiæ, & per hanc inſtitutionem,
non ſunt re coniuncti. ſed cum alius inſtituitur, in totum re-
ſtringitur ad vna dimidiam. Et in illa faciunt ſibi partes con
curſu, & ex ratione illius concurſus, re coniunguntur, & hoc
vult dicere illa lex. & l. Mæuio. de leg. 2. de hær. inſti. l. ſi ita
quis hæredes. dic ergo ſecundum hos, quod ſi quis leget Ti-
tio & Mæuio fundum, non ſunt coniuncti re. Sed ſi leget Ti-
tio & Mæuio fundũ, & alij dimidiam fundi, vel econtra, ſunt
re coniuncti. Et ſic legem illam intellige, & reſtringe, do. au-
tem Iac. & Pet. recitant exempla gl. nihil obijcientes, nec ſol
uentes, vel alias reprobantes, & ſic videntur ipſam approba-
re. & idem Dyn. Quid ergo reſpondebimus ad legem re con
iuncti? Dic quod verum, continet, prout iacet, ſed ſi nihil ex-
cipiendo Titio & Męuio lego Stichum, videtur ſingulis inſo
8 lidum legari. Et ideo † partes concurſum faciunt, vt not. in
l. 1. §. fi. ff. de vſufr. accreſcen. Sed lex, & Proculo. dicit contra.
ſed dic quod ibi nulla eſt coniunctio. cum enim teſtator ſci-
ret ſeruum cõmunem, & quod vnicuiq; dominorũ, ſua pars
erat acquirenda, non præſumitur eos velle coniungere. ff. de
vul. l. fi. nec eſt aliquid, quare debeat præſumi. Sed hic quan-
do coniungit eos verbo, præſumitur quod eos velit coniun-
gere re: & alterum velle, totum habere in caſu, quo alius nõ
poſsit habere, vnde quaſi vnum corpus eos efficit. C. de cad.
tol. l. vnica. §. his itaq;. & §. ſinautem ex his. vbi hoc ꝓbatur.
& ideo notãtur dicitur in l. re cõiuncti. ęquis portionibus. &
facit, quia vbi per copulã coniungũtur, præſumũtur cõiungi
vno corpore rei. ff. de verb. ob. l. eum qui. in prin. de leg. 1. l. ſi
quis teſtamẽto. Nec ob. l. ſi mihi & Titio. nec lex Paulus. quæ
loquuntur in actibus inter viuos, in quibus nõ habet locũ ius
accreſcendi,

accrescendi, nec talis coniunctio. Sed quid, si sic dicatur?
9 Quisquis † ex cognatis meis capitolium, ascenderit, si hęres. Titius, hæres esto. plures ex cognatis ascendunt, alter repudiat, vel moritur antequã sit hæres, nunquid hi cognati sunt coniuncti re, & verbis: vt accrescat cognatis tantum? Iac. dicit quod non: quia verbum quisquis: distributiuum est. C. de impu. & alijs substitu. l. fin. Sed quid si dicat per verbum omnes, verbi gratia, lego vobis omnibus, & Titio fundum. Iac. distinguit, quia aut dicit demonstratiue, cum essent præsentes, & tũc habet eos pro nominatis proprijs nominibus, quia demonstratio vicem nominis &c. ff. si cert. pet. l. certum. & essent disiuncti, si nõ demonstratiue, vt quia dicit: volo quod omnes legatarij mei, & Mæuius habeant fundum, tunc sunt coniuncti per verba pluralis numeri appellatiui. ff. de vsufr.
10 accre. l. si quis Titio. † In ea. gl. in fin. de hoc fuit dubitatum an reconiuncti præferantur verbis coniunctis, vel econtra. in hoc tamen resident omnes, quod simul admittantur. Et Dy.
11 dicit, quod est casus in l. re † coniuncti. bene intellecta supra in l. si ita quis hæredem. ff. de hære. insti. & de hoc vide plenius in d. l. 1. ff. de vsufru. accre. multa possent tangi circa ius accrescendi, sed non est materia huius §.

a Adnotatio. Si eadem. Si vna res, ab eodem duobus legatur, coniunctim, vel disiunctim. Si ambo concurrunt ad legatum: medietas datur vni & medietas alteri. Sed deficiente legato in persona vnius, totum collegatario datur. h. d. Aret. Item vide de hoc Ang. quando ille qui non admittitur ad partem, faciat partem. in 2. col. ante med. in versi. in ea. glo. in fi.

1 *Consolidata, quo iure non quæsita.*
2 *Consolidatorum partem vxori quæri.*

1 Si Cui. † Iste. §. facit, quòd illa quæ consolidantur, non videantur acquisita illo iure, seu titulo quo res cui cõsolidantur & tenentur. Et est notabile ad facti quæstionem. De consuetudine mulieres habent partem in rebus emptis per virũ, & acquisitis: vir habebat feuda, quæ tenebantur ab eo, antequam nuberet, & ita vxor nihil habuit in illis, cõtingit quòd
2 † durante matrimonio aliqua cõsolidantur, & redeunt ad dominum ex aliqua causa. quæritur vtrum mulier habere debeat partem in his consolidatis. Et videtur quòd sic: quia censentur alia a rei proprietate, per hunc. §. Et idcirco tanquam alia iudicanda sunt, & per se. Idcirco hæc quæ consolidata sunt videntur per se iudicãda. ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. fundo.

1 *Dominus variè quis. an non dicendus.*

Sed Si rem. In gl. vt ff. de lib. lega. in fin. præterea, valet
1 ratione iuris, quod in ea creditor habebat, vt ibi not. † In glo. sic infra de actio. in fin. & per hoc apparet quod quis nõ potest dicere sed dominũ ex pluribus causis, nec rem ad se pertinere. quod verum est agendo: sed forte defendendo sic. extra de fide instru. c. inter dilectos. vt no. Arch. extra de elec. c. vt quis. & de hoc scripsi. C. de contrah. emp. l. cũ res. In gl. ff. de reg. cato. l. 1. in fin. Hanc perit Dyn. & glo. in d. l. cætera.

1 *Veritatis, opinionisq́; concursus.*
2 *Veritas in quibus opinione potior, an non.* 3.
4 *Errantem non contrahere.*

a Si Quis a rem suam. In casu huius. §. faciebat dubium error, alias nullum dubium esset, quin valeret legatum, etiã rei alienæ, ex quo sciebat supra. §. quod diximus. In glos. no. sic.
1 in fi. Dic, quod aut actus ex sui natura requirit veritatem, † & opi. concurrere, vt aditio hæreditatis, tunc requiritur vtrunque, vt l. is qui putat. & l. hæres institutus eod. titu. cum l. seq. aut non, tunc aut est communis opinio, & eam sequimur in casibus, de quo dic, vt supra de testa. §. sed cum aliquis. ff. de off. præto. l. Barbarius. aut singularis, & tũc aut in delictis, aut in alijs. Si in delictis, tũc aut in delicto causando, & tunc aut in delicto, ꝙ causatur ex solo animo, vt iniuria, quæ fit patri, vel domino, per delictum cõmissum in persona serui, vel fi-
2 lij. nam duæ oriuntur, vna quæ cõcernit † personam iniuriati de facto: alia quæ concernit patrem, vel dominum, & illa magis causatur ex animo, quàm ex facto, & attẽditur magis opinio, quam veritas. Et idem in alijs, quæ ex animo magis, quã ex facto causantur. ff. de iniurijs. l. item apud. §. interdum. & l. eum qui §. fi. Aut in delicto quod causatur ex facto: & tunc attenditur veritas, magis quam opinio. ff. de fur. l. vulg. §. si
3 quis es de iniurijs. l. eum qui. §. si iniuria. & hoc si habuit † animum delinquendi alias non. ff. de fur. l. inter omnes. §. recte. Aut quæritur in delicto causato reponendo sub certa forma, aut sub certa specie criminis, & ibi magis attenditur veritas, ff. de cri. expi. hær. l. fi. in alijs autẽ regulariter attenditur magis veritas, quam opinio, vt hic concor. do. Ia. & Pe. nihil dicunt, nisi ꝙ opinio præfertur veritati in his quæ consistunt ex animo. Et inducunt hoc ad quæstionem facti. De iure canonico, nullus potest tenere duo beneficia, subaudi curata, vel plures dignitates, extra de præb. c. de multa. Pone, quòd papa coucessit cuidam episcopo, ꝙ posset dispensare cum aliquo de clericis suis ꝙ posset duo talia beneficia obtinere episcopus dispensauit cum quodam suo clerico habente vnũ beneficium, tale quod possit aliud cũ illo obtinere, clerico ignorante, confertur clerico aliud quod aceeptauit credens se primo, per acceptationem secundi priuatum, superuenit ad eius notitiam despensatio. Et ambo retinere cõtendit, an poterit? dicunt quod dñs eorũ dicebat quod sic, quia iurisditio acquiritur ignoranti. ff. de iudi. l. cum furiosus, & ad hoc inducuut l. eius qui in prouincia. ff. si cert. pet. ff. de fur. l. inter omnes. §. recte. ff. de condi. & demon. l. multum interest, quæ multũ bene facit: quia in casu quæstionis est impedimentum iuris,
4 sicut in cõditione iuris, de qua ibi dicitur. † Item hæc faciunt ad multas alias quæstiones. Quidam credens vxorem suã viuere desponsauit aliam, reperitur ꝙ tempore, quo secundam desponsauit prima erat mortua, quæritur vtrum sit ligatus? Et non videtur, quia non habebat consensum, nec propositũ contrahendi ex eo quod credebat primam viuam, & se nõ ligari & nuptiæ non causantur sine consensu, vt l. nuptias. ff. de reg. iur. Contrarium videtur per §. quoties cum concor. Præterea, vbi conditio impossibilis apponitur, non videtur animus contrahendi. ff. de sta. lib. l. cum hæres. §. 1. & tamen est matrimonium extra de condi. appo. c. fi. Et hanc quæstionem potes formare. iuxta c. veniens. extra de eo qui dux. in matr. quam pol. per adul. quando eris canonista.

a Adnotatio. Si quis. Valet legatum rei testantis, licet testator putauerit alienam. h. d. Aret.

1 *Errantem non legare.* 4. *fallit.* 2.
3 *L. qui vxori sensus.*

Sed Et si legatarij. Opponitur contra hunc ver. quia cũ legatum dependeat ex sola voluntate, & animo testantis, vt l. ex parte. ff. de adi. leg. & testator qui scire præsumitur credebat legatum non valere, cum crederet eam esse legatarij, non videtur quod legatum valeat, nec habuit animum legan
1 di. † Præterea cum errans non videatur dominium transferre, quomodo hoc casu transfertur? ff. de condi. causa da. l. 3. §. subtilius? doct. dicunt quod testator credebat rem esse legatarij, veruntamen aliquod ius habebat in ea re, quod etiam credebat se habere, vt pignus, vel redditus. & ita habuit animum legandi. Sed ex hoc non respondetur, quia sic non haberet animum legandi rem ipsam, sed illud ius. Et ita non valeret iure ipso legatũ. Præterea nil respondetur a §. subtilius. Sed ad primũ potest responderi, quod imo, quia etiam rem legando, videtur ius quod habebat legare, & ita rem ipsam, si erat sua: vt l. si domus. §. fin. ff. de leg. 1. Ad secundum dic, quod illud obtinet in contractu inter viuos, hic in vltima volũtate in qua dominiũ transfertur facilius authoritate iuris, sine traditione, vel intellige plane sicut iacet. Nec ob. quod nõ habuit animũ legandi &c. imo constat quod habuit quòd apparet per verba, quia legauit & potest esse: & hoc etiam præsumitur, quòd errauit in iure: & quod credidit valere le-
2 gatum, & hoc videtur verius. † Sed quæro quid si testator non credat rem legatam legatarij, sed eam ei debitam, & vere non erat debita, nunquid tenet legatum? Videtur quod sic, per hunc §. non enim refert an rem legatam credat legatarij, vel ei debitam. C. de fal. causa adiect. l. 2. In contrarium facit, quia sicut non valet confessio probato errore, ita

ita non videtur valere legatum. C.de probat. l. rationes. C. commo.vtriusq; quid.l.scriptura.ff.de leg.3.l.Titia.§.Caius. & videtur expressum de au.& arg.leg.l.qui vxori. in fi.i. responsi ibi nisi in contrarium &c.Quid dicendum?gl.videtur sentire,ꝙ si probetur testatorem errasse, qđ non valet legatum vt l.Lucius.§.quisquis.de leg.2.Videretur posse dici,qđ legatum valet,non obstante errore per rationem huius §. &
3 per §.quisquis.Nec ob.lex † qui vxori,quia ibi dicit, ꝙ valet legatum, & præsumitur testatorem habuisse animum legandi,nisi probet hęres contrarium. videlicet ꝙ non habuit animũ legandi. Et hoc probauit si forte testator hoc expresit, vnde nō sufficeret probare ipsum errasse,hoc casu per hunc. §.quod est notandum.Sed his obst.C.de fal.causa adiect.l.1.
4 vbi supponit, qđ probato † errore non præsumitur animus legandi.In hoc dicas,quod refert de erroribus, an fuerit deceptus vel non. Verbi gratia si legatarius falso suasit testatori, quod solueret forte procuratori vel seruo suo peeuniam quam debebat,vel ꝙ res,quę erat testatoris ad ipsum pertinebat, tunc non videtur animus legandi, vt ibi. si autem non fuit deceptus, sed simpliciter errauit, & forte improbabiliter in facto suo,tunc videtur fuisse animus legandi,imo in tali casu præsumitur scire errorem, & non obstante eo legare, & forte in tali casu loquitur iste §. & ad hunc debet restringi.

1 *Legatum conditionale reuocatum.*
2 *Domino sistentem procuratorem non reuocari.*

a SI rem suam. a In gl.vendendo.b ibi,cum dicit,si ex alia
b causa esset voluntaria,duntamen propter lucrum vt no.in d. l.rem legatam.In ea.glo.in fin.hoc verum vbi ex necessitate alienauit: vt ibi no.In gl quia animus in fi. Et hæc obtinent
1 in legato puro.† In conditionali videtur indistincte legatum reuocatum,si res sit aliena tempore existentis conditionis.ff. de auro & arg.leg.l.Quintus scribit.§.fi.de lega.1.l. Stichũ. vel ille in casibus suis,quando fuit apposita conditio,si meus erit,vel similis.Et hanc glo.inducunt doct.ad quæstionem.
2 † Pone ꝙ dominus qui procuratorem ad causam constituerat,comparuit in aliquo articulo causæ nunquid ex hoc censetur procurator esse reuocatus? Ipsi distinguunt,an ex necessitate comparuerit, vt tunc non videatur reuocatus. hoc est expeditum hodie,extra de procura.si quem lib.6. vbi approbatur eorum opinio.

a Adnotatio.Si rem suam.Alienatione rei legatæ a testatore facta, non adimitur legatum,nisi probetur animus adimendi.h.d.Aret.
b Vendendo. Scilicet per solum contractum, etiam sine traditione,nec reconualescit.si recuperet,nisi fauore libertatis,vel pietatis causæ,& hoc verũ, quando fuit legatum simpliciter, & alienatio remansit in suo esse alias si per dissolutionem speciei,vel translationem,ad aliam speciem, alienatur seu fiat legatum,si meus erit reuocatur indistincte, nisi aliud loco illius redimatur vt l.filiæ.§.1.ff.de condi.& demonst. si vero legatur species, vt l. quantitas, hoc est precium rei non reuocatur, exactio autem debitoris legati, vel sola sententia contra eum lata,an ipsum legatum reuocet.vide Ang.hic.

1 *Legatum & dona inter vir. & vxo.discrimen, & commune.*
2 *Tigneris capione non quæri.*
3 *§.ijdem limitatio.*

IIDEM rescripserunt. In gl.nisi in fi. sua dicta distinctione ibi, vel dic nullo modo hoc non est verum,quia semper admittitur illa distinctio,an habuit animum adimendi, vel non.Sed glo.hæc (vt credo) fuit corrupta,vitio mali scriptoris debuit enim dicere,ꝙ illa distinctio,an ex necessitate, vel ex voluntate dedit pignori,non admittitur hic.& ita no.
1 in l.qui post.C.de lega. † In ea.gl. in fin. Glo.vult reddere rationem diuersitatis, quare donatio inter virum & vxorem reuocatur,si res donata detur pignori,& non legatum.Et dicit ꝙ legatum valuit ab initio de se,ideo non ita faciliter reuocatur sed donatio inter virum & vxorem,nulla fuit ab initio ideo &c. Et hanc solutionum gl. plenius declarat & probat per leges,reprobata solutione quorundam,qui dicebant, quod donatio est odiosa.ff.de donationib.l.fi.§.pen. dic ibi. Et per hanc solutionem potes respondere ad duas qq. videlicet. Quid in donatione causa mortis nunquid reuocatur, si donans dedit rem pignori? Videtur quod sic,per l.si maritus.ff.de dona.inter virum & vxorem.l. cum hic status. §. si maritus. Per hanc solutionem dices contra, quia donatio causa mortis tenet ab initio,sicut legatum,& ideo dicendum est idem,quod in legato. Sed quid in donatione facta a patre in filium non emancipatum? In illa dicitur idem, sicut in donatione inter vir.& vxo.quæ nō tenet doc. qui nihil dicunt circa gl. adducunt hunc §. ad quæstionem facti. Pone quod baro quidam promisit ad magnam pœnam,quod nihil
2 †acquireret in terra alterius, contingit quod cepit magnam manum pignoris: nunquid incidit in pœnam? Non videtur ff.de pienorib.l.in quorum. Item facit ad hoc iste §.quia res non videtur alienata, si detur pignori: ergo nec alij acquisita. Sed contra.quia appellatione alienationis, continetur pignoris datio.C.de reb.alie. nō alienan. l.fi. Finaliter dicunt, quod non committitur pœna, nisi esset res obligata pro tanto debito.quod non esset vnquam verisimile posse redimi,inspecta persona obligantis,& eius statu. ff. de leg.3. l. qui habebat.de supellectil.lega.l.legata.§.fin. Secundum eos
3 per has leges posset restringi intellectus huius † §. nam si testator dedit rem pignori,pro quanto valet,& plus, & sit impotens ad redimendum, satis potest repræhendi mutatio voluntatis,nec fit locus huic §.per dictas.ll.

1 *§.si vero sensus.2.*
3 *Alienata parte.totum admitti.4.*
5 *Feudum totum ob partem amitti qui accipiendum.*

1 SI Vero. † Iste §. videtur supponere, quod pars non alienata, debetur etiam si haberet animum adimendi, quia dicit omnimodo. & in sequenti, distingui, an haberet animum adimendi, vel non, & tamen hoc videtur aperte falsum, quia legata solo animo adimuntur: vt l. militis. §. ve-
2 teranus.ff.de mili.test.Sed dicas,quod hæc † literas se reportat ad probationem,quia pars non alienata debetur, dato qđ legatarius nihil probet,sed in alio casu non. Si tamen hæres probaret in primo casu,quod animo adimendi audiretur per iura prædicta. Iac.& Pe.inducunt hunc §.ad quæstionem.
3 † Vasallus,qui alienat feudum absque licentia domini,ipsum perdit in feu.quę sit prima causa benef.amit.§.fi.Pone,quòd alienat partem,nunquid perdit totum?Non videtur per hũc §.& quia nil videtur actum quandiu aliquid remanet &c.C. de his qui.vt indi.l.fi.Ad oppositum arguunt, quia res incepta habetur pro completa.ff.de aur. & ar. leg. l. non sint. §. quid ergo. Ipsi determinant pro hac parte,ꝙ totum amittit,
4 †quia in indiuiduis qui delinquit in parte,reus habetur in toto, hæc est quædam indiuiduitas in feudo, quia si pars rediret ad dominum,non esset forte sufficiens ad seruitium. vnde lex dicit,ꝙ si dominus sit occisus a familia,hæres qui aperiat testamentum,priuatur hæreditate,nisi quęstio præhabita fuerit de familia. & idem si partem testamenti aperuerit. ff.ad Syllan. l. si quis in graui.§.si autem non totum. Si liber feudorum sit authenticus, est casus contra eos in feu. de
5 vas.qui contra consti.lota.c.1.†Vnde aduerte quod quædam sunt causæ amittendi feudum,quæ concernunt personam domini,& totum feudum, vt si vasallus committat feloniam, & in quibus non est maior ratio, ꝙ vna pars feudi magis perdatur,quam alia,& in illis obtinet opin.doct.Sed in casu nostro est ratio perdendi vnam partem & non est ratio perdendi aliam, quia sufficit quòd quis puniatur in eo in quo deliquit.ff.de his qui.vt indi. l. rescriptum. & l. hæres qui. ad leg. Falc. l. Paulus. ideo non videtur opinio eorum procedere,nec de iure feudorum, nec Romanorum, salua eorum reuerentia.

1 *Rationes reddendæ.*
2 *Liberationem varie legari.*
4 *Liberandi modi.6.*
5 *Liberatio cui non prosit.*

a SI Quis a debitori. In gl. quod tribus,ibi cum alleg. l. Aurelio.§. fi. quia dolus non remittitur potest dici quod tenetur rationes reddere in grosso. b ff.de leg.1.l. si seruus ve-
b titus.imo plus,quia si dolus remittitur expresse nihilominus tenetur reddere chartas, & papyros, ff. de libe. leg. l. creditor

1 ditor.§.inter cætera. † In ea.gl.ibi, ne exerceat. Hæc glos. stomachauit Ia.& eum fecit prorumpere ad blasphemiam dicit enim: Dic, mihi asine, nonne idem est dicere hæredem meum petere nolo, vel damno hæredem meum, ne exerceat actiones? Certe mirandum quomodo gl. de hoc fecit tertiũ modum.& primos duos reposuit sub vno, qui videntur ma-
2 gis inter se differre, sed gl.vr intellixisse, ꝙ iste modus † omnino differt ab alijs, quia qñ per hunc modum legatur, peti nolo. tunc indistincte valet legatum liberationis, & potest agere legatarius, vt liberetur, vt ff.de lib.leg.l.quod mihi.
3 † Sed quando testator damnat hæredem, quod non exerceat actiones, tunc distinguitur, an valeat legatum, vel non, vt hic subijcitur, & patet in l.petitor.alleg.in glos. Nec forte potest agere, ve liberetur, cum hæc non videatur fuisse mens testantis, & si agat, oportet quod dicat se habere malam causam, ꝙ non oportet quando legatur per verba illa peti nolo, & ita non vr idem modus, seu effectus legandi. Præterea iste modus legandi obtinet in actionibus intentatis, vt patet in l.peti
4 tori.† alius in intentandis. vnde non sunt idem, nec idem effectus, vt patet in superioribus, & iste intellectus non est asininus. Do. Iacobe, satis posset dici, ꝙ vbi essent actiones intentatæ. quod esset vnus modus legãdi, peti nolo, vel damno hæredem, ne actiones exerceat, & in illo casu potest saluari Iac. in fi.e.gl. contrarium not. quod teneat legatum in sumptibus.ff.de leg.3.l.3. §. si rem. Sed illa potest intelligi, vbi testator habuit iustam causam: tunc enim valet legatum in principali, & in sumptibus. Sed vbi iniustam, tunc non videtur valere etiam in sumptibus: quia si non valet expressum, nec tacitũ, vt l.sponsus.§.1.ff.de dona.inter vir. & vxo. In gl.licet res sua.in fi.vide.ff.de leg.3.l.fideicom.§. si rem.
5 In gl.sicut est bon.poss.in fin. † Sed quid de successore singulari, qui tenet rem, quæ obligata erat pro debito, pro quo fuit liberatio legata debitori, vel rem pro qua testator poterat agere? Dic non prodesse illi, & posse agi contra eum, nisi haberet regressum contra illum cui legata est liberatio. ff.de libe.lega. l.si quis reum. ideo iste tex. loquitur notanter de vniuersali successore. In gloss. scilicet per acceptilationem sed cur non competit ipso iure liberatio, sicut ipso iure transit dominium rei legatæ, sic ꝙ agere non oporteret, pro vtiliori deliberatione? qui sic statuisset, non peccasset. verũtamen posset dici, quod obligationes magis inhærent ossibus quam proprietates rerum: & non ita faciliter transeunt: vt ff.de pecu.l.Sticho.pro suo.l.3. Item dic, quod iste §. procedit indubitate, quando reus liberandus est acceptilatione. Sed quid si pacto tantum liberandus sit: iuxta l. si quis reũ? Non videtur obtinere iste §. quia frustra fieret cum competat exceptio ex legato. Dic contra, vt no.ff.de lib. leg. l. 3. §. nunc de effectu. In glos.sed nunquid. Nec obst. ff. de peti.
6 hær.l.pen.quia secus † in cautione.secus in pacto · vt d. glos. Et est ratio: quia difficilius est dare cautionem cum non ab omnibus &c. in auth. de depo. §. fin. quam pacto liberare. idcirco concedendum est, ꝙ facilius fiat per pactum, ad maiorem securitatem, quam detur cautio superflua, seu non necessaria.

a Adnotatio. Si quis legatum liberationis, valet. & potest fieri in perpetuũ, & ad tempus, & contra. non valet legatum factum, a debitore uo creditori, nisi afferat sibi aliquam vtilitatem. h.d. Are.

b In gl. Omissa, scilicet scrupulosa inquisitione.

Potest. Hoc casu non potest agi. vt liberetur per acceptilationem. sed an per pactum, dic quòd sic, vt in l. Aurelius. §. centum. & in l.non solum. §. 1. alleg. in gl.

1 *L. si creditor enucleari.*
2 *Legatum, quando & an validum.* 3.
4 *L. si in metallum. sensus.*
5 *Legatum sine persona nullum.*
6 *Actionis furti mors.*
7 *Seruitutem iustam non extingui.*
8 *Actum an superuenientia corruat.*

a Ex Contrario. In gloss. sed nunquid in fi.a domi. Iac. & Pet. dicunt, quod quomodocunque sit plus, vel in hypotheca, vel alias: semper tenet legatum. per l.si creditor.ff.de
1 libe.leg. † Sine dubio illa lex videtur expresse contra gloss. quia ibi non continet plus actio de dictis quatuor modis: quoniam honorarie additur ciuilis, & tamen valet legatum. Vnde aduerte si legatum non afferat emolumentum, vel in
2 obligatione bonorum, vel alias, tunc non valet, † vt si quis teneatur actione bonæ fidei, & obligauit bona. ibi enim nullum emolumentum affert, quia non additur obligatio bono. quæ iam erat contracta. Item nec per legatum additur cursus vsurarum, quæ currunt in actione bonæ fidei, sicut in actione ex testamento. Vnde non valet, sed vbi testator legat illud quod debebat per obligationem personalem tantũ, videtur ꝙ semper valet: quia additur realis hypothe. & rei vendicatio si species debeatur: vt dixi supra in prin.tit. & dominium statim transit in quo est emolumentum. ff. de leg. 3. l.3.§.si rem. Plus dico ꝙ vbicunque legatur, id quod debetur ex contractu stricti iuris: quamuis prima esset sub obligatio
3 ne bonorum: ꝙ † valet legatum, quia semper est plus in re propter vsuras, quæ currunt in actione ex testamento, & nõ in actione stricti iuris. C. in quib. cau. in integ. resti. non est necess. l. in minorum. & hoc de iure ciuili, sed attento iure canonico cessaret hęc ratio. Item cessaret, si esset vsuras creditor stipulatus: vnde illo casu non crederem valere legatum. Aduerte ergo ad naturam contractus & rei. Et si reperias ꝙ emolumentum aliquod afferat, dic valere, alias non. Nec obst. ff. de leg. 3. l. si deportati. §. fi. quia non valet, vt possit fideicommisso onerari. valet tamen vt agi possit. Quid ergo dices de his, qui dicunt tota die in testamentis: volo debita mea persolui, per manus executorum meorum? nunquid creditores virtute illius clausulæ poterunt agere vel implorare officium iudicis, quod virtute illius clausulæ faciant sibi solui? Dicas quòd si legatum debeat importare emolumentũ, quia forte habuit executores ad hoc obligatos, quia nõ sunt nudi ministri. iuxta illud quod scripsi C. de episco. & cle. l. nulli. vel forte est promptior executio, de consuetudine, vel de iure. quod tenet leg. alias non. In gl. no. arg. in fi. Iaco. & Pet. dicunt ꝙ hæc via brocardica soluitur per hunc tex. quia quãdo actus peruenit ad casum à quo incipere non potuit, aut erat completus, & perfectus, aut non. primo casu tenet, secundo non. vt hic, cum dicit, quia quod semel constitit &c. hanc eandem solutionem sequitur Dyn. qui plures allegationes colligit, pro & contra. extra de reg. iur. c. factum legitime. Sed contra hoc, & contra hunc §. facit aperte ff. de his, quæ
4 pro non script. habent l. si in † metallum. in fi. ibi. n. consistit ab initio legatum, & tamen redactum ad casum a quo incipere non potuisset, annullatur. quantum tangit, contrarietatem huius §. glos. soluit ibi. casus contingens in persona legatarij impedit, hic vtilitas rei legatæ, & ita vult concludere, quod casus sunt diuersi, non aduersi. Sed certe ad minus non videntur diuersi in ratione, quia eadem videtur ratio in vtroque, nisi des causam diuersitatis. Sed dicas, ꝙ est ratio, quia quando dies vel conditio viuo testante euenit, nullum absurdum sequitur si legatum teneat, & debeatur,
5 quia est persona † cui debetur, & res quæ deberi potest, sed vbi testator redimit seruum alienum, non est persona, in qua possit consistere legatum. vnde sine persona stare non potest. & ideo non mirum, si sit nullum, & pro non scriptum. & hoc quantum tangit contrarietatem huius §. sed quantum tangit viam brocardicam obstat primo membro. Item obstat, quia sacerdotium recte datur, & perfecte amittitur, si sacerdos contrahat cum corrupta, quia venit ad casum &c. in auth. quomodo opor. episco. & cleric.
6 ad sa. ord. perue. §. sancimus. versicul. & neque. † Item quia actio furti, perfecte quæsita extinguitur, si perueniat ad casum a quo &c. ff. de fur. l. falsus, §. fin. Quidam addunt ad distinctionem præcedentem, quia aut venit ad casum illum, facto illius, ad quem res pertinebat, aut alterius. primo casu annullatur, secundo, non. Et ita ibi no. Sed contra hoc,
7 quia seruitus † recte constituta non tollitur, quamuis facto acquirentis perueniatur ad casum &c. ff. de verb. obl. si sub vna. §. 1. Item ob. ff. de ritu nup. l. si qua. Item ad secundum membrum, quod initiatum licet non perfectum non vitiatur, nec casus superueniens impediet. ff. de ritu nup. l. si quis

si quis in senatorio. Si vis euadere, dicas ꝙ vbi casus superue
niens est talis, ꝙ ex dispositione iuris, vel ratione actum an-
nullat, vel forte, quia sequeretur non compatibile, vel absur-
8 dum vel ex † alia causa, tunc casus superueniens &c. alias ob
tinet regula quæ hic traditur. ff. de re. iur. l. in ambiguis. §. nõ
est nouum. ad leg. Fal. l. verbis legati. Et hoc in his quæ con-
stiterunt ab initio, quia in his quæ pendebant, & retrotrahũ-
tur inspicitur status ad quem retrotrahitur, vt ff. ad Mac. l. 1.
§. si pendeat. & hæc faciunt ad illa quæ Dy. no. in dicto c. fa-
ctum legitime, quæ congruenter potes hic adducere. dic vt
ibi. Item facit, ꝙ si quis de genere virtute consuetudinis re-
trotrahat rem a suo proximo venditam & moriatur penden
te lite extraneo instituto, quod extraneus non admittatur,
contra. ff. de inoffi. testa. l. posthumus. §. fi.

a Adnotatio. In fi. Ista gl. dicit verum, respectu hypote. sed respectu domi-
nij valet legatum. Ang.

1 *Dotalia quando reddenda.*
2 *Legatum dotis quando teneat.*
3 *Legatum generis, an validum.*
4 *§. sed si vxori sensus.*

a Sed Si vxori. [a] In glo. scilicet in commodo. ibi, cum di-
1 cit olim. gl. supponit † quod immobilia olim reddebãtur an-
nua bima &c. quod posset obtinere, quandocunq; morte sol-
uebatur matrimonium, secus si diuortio, vt not. ff. solu. matri
mo. l. diuortio. Vel dic. quod olim statim reddebantur vt d. l.
diuortio. Sed secundum hoc non videtur, quod hodie teneat
legatum dotis, quo ad res immobiles, cum non esset commo
dum repræsentationis, si ita nullum emolumentum afferat.
Præterea, si vera esset opi. Iac. de Ra. qui dicit C. de rei vxo.
act. §. exactio. quod mobilia statim debent restitui, si extent,
& fiat parata, cessat etiam prædicta actio, in casu illo. Nec di
cas, quod propter aliam rationẽ teneat, quæ est ff. de do. præ
leg. l. 1. §. est & aliud. quia illa etiam, cessat quia hodie non
fieret retẽtio ob res donatas, vt d. l. 1. §. sileat. de rei vxo. act.
2 Videtur ergo, quo non teneat † legatum dotis, nisi in casu
quo potest afferre aliquod emolumentum vel commodum
repræsentationis, vel alias, vnde si nulla essent mobilis in do
te, vel si essent, & esset pactum, quod statim redderentur, nõ
videretur tenere, iuxta illa quæ dixi supra proxi. §.
In ea. glos. ibi, nisi in Falcidia. Falcidia enim detrahitur de
cõmodo repræsentationis, non de ipsa dote. ff. ad leg. Falc. l. si
vsus. §. 1. & no. eod. titul. l. cum dotem. ff. eod l. 2. §. idem quæ
rit. In fin. eiusdem glos. expresse autem non videntur legatę.
ff. de leg. 2. l. nemo. §. 1. & ibi not. & in l. 3. C. de Fal. causa a-
diec. Super tex. inutile esse nisi probetur pecunia numerata,
vel dos soluta, vt C. de Fal. cau. adiec. l. 3. Nam tunc videtur
legatum valere. Item super verbo, certum corpus. Huic ver.
obstat. ff. eo. l. 1. §. adeo ver. nam si quis. Gl. soluit ibi, quia aut
quantitas exprimitur, vt corpus, & nõ debetur, quamuis fue-
rit certa, aut quantitas in genere, & tunc debetur. Sed huic
solutioni videtur obstare hæc litera, quæ videt dicere, quod
quantitas certa fuit legata, & vt corpus, & dici deberi. Item
obstat. §. quisquis. de le. Lucius. vbi testator referrebat se ad
certum corpus, & valet legatum. Dic plenius, quod aut lega-
3 tur quantitas certa, vt quantitas, tunc † semper debetur, vt l.
legaui. de li. lega. & d. l. 3. C. de fal. cau. Aut vt species, ut lego
centum, quæ sunt in illa arca. tunc non valet, vt §. adeo. Aut
est dubium, quomodo legatur, & tunc aut testator se retulit
ad certam quantitatem, quam asserebat de præsenti extare,
& tunc legatur, vt species. ff. de lega. 1. l. plane. §. sed si non
corpus. Si vero non refereba. se ad certam speciem, sed in ge
nere, & ad causam certam, sicut dotis, vel aliam, tunc si sit
causa ex qua consueuit pecunia deberi, vt quantitas sicut do
tis, vel mutui, præsumitur legata vt quantitas. Et est idem ac
si ligetur vt quantitas, vt l. si non designata. alleg. Si vero cõ-
sueuit deberi vt species, sicut ex causa depositi, tunc præsu-
mitur vt species. & est idẽ, ac si legetur vt species. Sed obstat
§. quisquis. quia ſm hanc doctrinam, non valeret legatum,
hoc vltimo casu, tñ constat de contrario, vt ibi dicitur, quia
ille §. loquitur, vbi legatur illi penes quẽ deposuisse se dice-
bat. secus si alij. ſm Dy. qui præmissa notat in §. adeo. Intelli-
4 ge † ergo hunc tex. cum dicit, si vero certa pecunia, vt quan
titas, vt 10. vel 20. nõ certa vt species, seu vt certum corpus,
sed litera non videtur hoc pati, quia videtur loqui vbi pecu
nia fuit legata, vt species. æquiparando huiusmodi legatum,
legato fundi. Sed dic, quod hæc litera loquitur vbi res exta-
bat, veruntamen falsa demonstratio erat in causa, v. g. Centũ
illa quæ in arca habeo, quę recepi in dotẽ ab vxore meo vxo
ri meæ lego. quamuis enim nihil receperit, ex quo tamen
certa est quantitas, & est in arca, debetur. & h. d. iste. §. Sed si
nihil esset in arca, tunc nihil deberetur, vt §. adeo. Dic ergo,
aut legatur certa quantitas, vt quantitas, & deberetur, vt d. l.
3. nisi in casu dictę l. virilis. §. si quid de leg. præstan. ff. vt no.
d. l. 3. aut ut corpus, tunc aut extat, & debetur, non obstante
falsa demonstratione, seu causa, aut nõ, & tunc non debetur.
& hæc sola distinctio videtur sufficere ad omnia contraria.

a Adnotatio. Sed si vxori. Legatum dotis, factum a marito vxori, valet, etiã
si maritus nullam dotem habuit: dummodo in legato certum exprimatur.
Quærit hic Ang. quid si dos fuit promissa marito, sed non data, legãdo dotem
vxori, nunquid maritus videatur legasse vxori. vide hic per Ange. circa fin. §.
ver. extra gl. quæro.

1 *Cedenda an rem suam actio.*
2 *Cedi quæ non competunt. non debent.*
3 *Cedere non liberatus debet, in liberato contra.*
4 *L. hæres. sensus.*
5 *§. si res legata sensus, & locus. 8.*
6 *Manumittere vetanti, quando an non parendum impune.*
7 *Testatoris factum hæredis esse qui accipias.*
9 *§. si seruum. sensus.*
10 *Hære an ignorantia excusandus.*

a Si Res legata. [a] In gl. vel non compareat. in fi. [b] dic ff. de
b leg. 1. l. cum seruus. vbi distinguuntur quatuor tempora, vt
ibi plenius not. In glo. quia qui in specie. in fi. Sed an tenetur
cedere actiones, contra interficientem? sunt opiniones. Quæ
dam enim gloss. videtur tenere, quod sic, vt not. ff. de dolo. l.
arbitrio §. fin. gloss. fin. in fin. Quædam, quod non. ff. ad leg.
Aquil. l. proinde. Iac. tenet primam. pro quo ff. de condi. fur.
l. si seruus. §. boue. de contrahend. empt. l. quod sæpe. §. si res.
Item in d. l. proinde. Petr. de Bellaperti. quem moderni se-
quuntur, tenet secundam, per dictam l. arbitrio. §. fin. & l. si
fideiussor. Quid dicemus? Pro Iac. facit ff. de furt. l. cum qui.
in princi. de administratio. tuto. l. fin. de peti. hære. l. quod si
in diem. §. item Iulianus. & videtur expressum de pericu. &
commo. rei vend. l. lectos cum l. sequent. Pro Petro videtur
multum facere. ff. de hæred. vend. l. venditor hæreditatis. cir
ca medium. in versic. nam si eundem. vbi dicitur, quod si ha-
beat rei pretium, non tenetur reddere, ergo multominus
1 actionem cedere. In hoc est aduertendum, quia † interdum
quis habet actionem ad rem, tanquam ad suam, interdum
tanquam ad rem sibi debitam. vbi habet actionem, vt ad
suam, (quia verus sit dominus) tunc nihil debet remanere
penes possessorem, & ideo pro eo, quod extat, siue corium
sit, siue caro, datur actio contra possessorem, etiam si nihil
habeat, nisi actionem, quæ ei competat, saltem ad hoc quod
cedat, vt d. l. si seruus. §. boue. ff. de leg. 2. l mortuo. cum no-
tatis ad l. Aquil. l. huic. in prin. In eo quod distinguit, an ante
aditam, vel post. ff. de rei vendicatio. l. Iulianus scribit, si ho-
minem. §. Iulianus. ait non solum &c. aut tanquam ad sui
debitam, tunc aut nulla actio competit contra occidentem,
2 quia forte nil eius interest, quia liberatur interitu † speciei,
tunc frustra quæritur, an actionem cedere teneatur, cũ nul-
la ei competat, vt d. l. arbitrio. §. fin. cum l. sequen. Aut com-
petit, quia forte eius intereat, & tunc aut præcesit mora,
3 vel conuentio, vel aliud propter quod † non liberatur per
interitum, & iste articulus non cadit in terminis nostræ
quæstionis, quia nos quærimus, quando liberatur interitu,
an teneatur cedere actionem. In isto autem articulo non
liberatur interitu, vnde clarum est, quod tenetur ad rem,
vel æstimationem, vt dixi supra. §. si res aliena. vel ad ce-
dendum actiones, vt dicta leg. idem Iulianus. Aut libe-
ratur, tunc si non omnino, quia res non est omnino perem-
pta, sed in eo tantũ, quod deterioratum est, tenetur cedere,
vt d. l.

vt d.l. huic scripturæ.2. respon. & ita loquitur l.lectos. iuncta l.seq.ff.de peri.& commo.rei ven.ibi enim ædilis conscidit lectos, sed non combussit:& ita saltem remanebant frusta seu petiæ & ideo non fuit liberatus venditor omnino. Et sic nihil facit ad quæstionem, quæ loquitur vbi res fuit perēpta omnino & debitor liberatus.quo casu videretur, ꝙ non teneretur cedere per dictas ll. huic scripturæ.1.respon.& l.venditor.In glos.contra.ff.de leg.præst.Quidam habent hic naturam.alij non.nam in d.titu.non reperies l.naturam. sed bene reperies l.nam naturā.in qua non labores, quia nil facit ideo glos.non soluit.In glo.s.ad æstimationem.ibi,ff.qui,& a qui.l.hæres.Hæc gl.est male situata hic, debet enim esse super sequenti vers.si vero hæredis.contra quam gloss. debet opponere de d.l.hæres.allega.in glo.Nam ibi dicit† ꝙ tenetur
4 hæres, qui manumisit, & supponit, quod æstimationem.per d.l. si quis inquilinos.§.1.& ita supponitur quod manumissio tenet:& tamen in d.l.dicitur, contra ꝙ nō teneat.gl.respondet & videtur fuisse additio legis.& caue, ꝙ sit bene scripta.dicit enim, sed hic non dicit tenere manumissionem sed quod non minus valet legatum, quo ad æstimationem, sed hoc nō videtur procedere:nam si non valet manumissio, quare agit ad æstimationē?imo res ipsa petenda est.s.§.si res aliena vbi
5 dixi.Certe verum est, ꝙ illa lex non obstat huic §.quia † hic dicitur hæredem teneri, sed nō aperit ad quid, an ad seruum vel æstimationē.Sed obstat gl.quæ dicit ad æstimationem.vt d.§.1.de l.si quis inquilinos.Sed solue, vt no.in d.l.hæres.& plenius.ff. de manu.l.seruum qui sub conditione.vnde dic, ꝙ aut legatur seruus proprius testantis, & non pōt manumitti vt l.seruum.aut hæredis, tunc sunt duę gl.variæ, tamen vt in pluribus sequuntur Io.vt valeat manumissio, & teneatur hæres ad æstimationem, vt not.in d.l.hæres.& l.quidam.§.fin. ff.ad Treb.& hoc siue testamento manumiserit, siue inter viuos, quamuis gl.quandoq; aliter dixerit. Sed quādo testator
6 † prohibendo seruū hæredis manumittit, impedit libertatē, sicut si prohibet seruum proprium.ff. de manumiss.testa.l.si quis ita.§.1.C.de testa.manu.l.contra voluntatem .& tamen legādo nō impedit, si leget seruū hæredis, sed si propriū sic. Solutio, si prohibitio impediret manumissionem serui hæredis, in nullo satisfieret voluntati defuncti, seu testantis, si hæres faceret contra.at hic satisfit: quia æstimatio præstatur legatario, vt hic no.Quid ergo, si prohibuit manumitti seruū hæredis, & in casu quo contra fieret, legauit æstimationem, vel pœnam alicui?vr̄ attenta hac ratione, ꝙ tunc possit manumittere, nec sit locus illis legibus. In gloss. cur secus.in fi. hæc ratio videtur in cōtrarium, quia magis factum est eius, qui recipit & manumittit, quam qui solum recipit, & non le-
7 gauit, sed glo.vult dicere, quòd factum † testatoris, censetur factum hæredis, cum fingatur eadem persona, sed hoc nō potest dici quo ad tractatum ignorantiæ, quia probabilis ignorantia, non cadit in facto proprio.ff. pro suo.l.fin. & tamen iuste cadit in facto testatoris.ff.de regu.iur.l. qui in alterius. ideo vr̄ melior ratio quæ ibi no. vel dic, quod iste §.obtinet
8 † vbi non cadit probabilis ignorantia, quia hæres iam adiuerat hæreditatem, & sciebat, vel verisimile est, ꝙ scire poterat onera, & ꝙ super hoc fecerat diligētiam, & ideo tenetur quamuis legatarius non probet scientiam.secus si posset habere probabilem ignorantiam, quia forte ante apertum testamentum, vel antequam sciret sibi delatam hæreditatem manumisit, nam tunc non videretur teneri.ff. de liber.leg.l. cum hæres. & ibi uidetur notari, & eodem modo potest in-
9 telligi † l. si seruū.ff.de manumis.quia sic non posset cadere, probabilis ignorantia secundum qualitatem facti, quia forte tanquam ei solutum fuit debitum, ex contractu suo, de quo ipse est, vel debet esse certus, tunc indistincte tenetur ad pretium.ar.ff. de do.cau.mor.l.si is cui.sed si fuit ei solutum, tanquam debitum ex contractu alterius, forte procuratoris, vel prædecessoris sui, tunc non tenetur nisi sciret & hoc satis cō-
10 sonat rationi, tñ de mente legum vr̄, ꝙ nulla † ignorantia excuset hæredē, sed recipiētē indebitū excuset, & ideo adhęrendo literæ, est melius sequi illud, qđ no.in l.si seruum. Sed contra illam rationem, quæ ibi redditur, facit d.l.cum hæres vbi iusta ignorantia videtur excusare:sed ego intelligo illud, quod ibi dicitur, quod post aditam, potest repeti &c.maxime, nam idem si ante per hanc legem, cum concordantijs.

a Adnot. Si res legata.Si res legata sine facto hæredis perempta sit, vel ad impossibilitatem deducta sit, legatario perit, & hæres seruo legato eius facto intercedente a se vel ab alio manumisso hærede, etiam ipsum seruum legatū fuisse ignorante, tenebitur ad æstimationem eiusdem.h.d. secundum Bald. vsque ad §.si quis ancillas.
b In fi.De quo vide gl. in l.cum seruus.eo.tit.& in l.ff.de iu.
c Sunt opinionc.Ang. tenet quod non tenetur cedere actiones legatario.vide eum hic.

1 *§.sed & si alij enucleatus.*
2 *Hæredis successoris factum adscribi.*

1 SED & si alij. Intellige † hunc §.si extret seruus nam si mortuus sit, nō tenetur, quāuis in culpa fuerit manumittendo.ff.de act.& obl.l.is. qui ex stipulatu.& ita etiam intellige. ff. de ver.obl.l.si seruum §.1.& §.de illo. Sed cū manumissio similis sit morti, cur hæres tenetur seruo, per illum in quem transtulit manumissio, & tñ eo mortuo non tenetur? Potest
2 dici ꝙ † factum successoris reputatur suum, & illa culpa, quę fuit contracta alienando, erat ordinata ad casum illum. Cogitare enim hæres potuit, quod successor manumittere posset, sed culpa, quæ contrahitur manumittendo non est ordinata ad casum mortis, ideo non facit teneri de interitu.

1 *Matris & patris legatum duplex.*
2 *Legata vacca partum non deberi.*
3 *Bona, quando & an personam sequantur.*
4 *Præbendam irrita dignitate deberi.*
5 *Peculium cum vicarijs an debitum.*

a SI quis Ancillas.[a] In gloss.quia duo ibi, cum allegat de pec. leg. l.3. & adde ff.de lega.1.l.si quis.Quid ergo, si prægnans moreretur, & partus ex matre secta extraheretur viuus, nunquid debetur?Non videtur per hāc solutionem, sed
1 tñ potest dici † contra, quia cum homo homini non accedat vt j.no.Potest dici.quod sint duo legata principalia. Nec obstat, ꝙ sit portio viscerum, quandiu est in ventre, quia nō ex hoc sequitur, quin possit legari per se.ff.de le.1.l. quod in rerū natura, & ita attenta ista ratione valet legatum quasi prin-
2 cipale. † In gl. quia accessio ibi, cum allegat l.iustissime.per hanc rationem vr̄, ꝙ si legat equam, vel vaccam cum fœtu, quod equa vel vacca mortua, nō debeatur fœtus.& ita iste.§. in princ.obtinet tm̄ in ancillis legatis. Item quod hic dicitur obtinet in his quæ se habēt per modū principalis, & accessorij.secus si vnū non esset de natura, seu accessione alterius, vt si dicat, lego equū cū asino, tūc perinde est, ac si diceret equū
3 & asinum, s̄m Iaco.& Petr. † Etiam hæc faciunt ad quæstionem de eo qui intrauit monasterium, ꝙ si non valeat ingressus ex aliqua causa, nec dedicatio bonorum. Sed si diceret expresse do me & mea.tūc essent duo principalia, & si non valeret vnum, nihilominus valeret aliud, s̄m eos.Quid si non diceret, do me & mea, sed dicat.concedo me huic monasterio, cum bonis meis? Videretur per hanc theoricā, quod tūc non valeret datio bonorū, vitiato ingressu, quia bona sunt accessoria ingressui de natura sui, vt auth. ingressi. C. de sacrosf.eccl.sicut hic peculiū, igitur si non valet principale, nec accessorium vide in d.auth.ingressi vbi consueuit de hoc agi solenniter.Item potest induci ad multa alia, vt si papa con-
4 ferat † dignitatē cū præbenda, qđ valeat collatio præbendæ quamuis non valeat collatio dignitatis propter defectum ætatis, vel alias, nisi præbenda esset accessoria.extra de præbend.c.super eo.lib.6.eo.ti.c.fi.in cle. Et not.quod peculium censetur accessorium, vbi legatur alij, sed & ipsi seruo cum libertate secus.ff.de pecul.lega.l.cum dominus.§.1.
5 In eadem gl.in fi.videretur idem, si essent † in peculio vicarij, & aliæ res, eadem ratione.Obtinet ergo iste §.qñ vicarij exprimuntur.Quid ergo, si legat ordinariū cum vicarijs, & peculio, tunc vr̄ obtinere: qua separet vicarios a peculio. ff.de pecul. legat.l. si peculium.§. si seruus. & facit pro hac gl.ff.de rei ven.l.vendicatio.de vsur.l.equis. cum ibi notatis.

a Adnotatio. Si quis ancillas. Duabus rebus, æquæ principalibus, mediante copula legatus, vna perempta, alia debetur: sed si vna alterius est accessoria

cessoria, perempto legato, quo ad principalem etiam quo ad accessoriam extinguitur. h.d. secundum Bal. vsque ad §. si grex.

1 *Instrumenti legandi formæ.* 3.
2 *Alienatione quod instrumentum extinguatur.* 4. 5.
6 *§. Idem est. sensus.*

Idem est. In glo. huic primo. ibi cum dicit: sic loquitur. Ista non valet, vt ibi no. & in simili s. de rerum diui. §. 1. In ea. glo. ibi cum dicit: sub tantum supra de vsu & habi. §. fi. ista gl. hic vult se referre ad opinionem quorũdam, quæ not.
1 plenius. C. de verb. sign. l. 2. vbi no. in 2. oppositione † ꝙ siue legetur fundus cum instrumento: siue fundus instructus: siue fundus, & instrumentũ, semper vr̃ fuisse legatũ instrumẽ
2 tum fundi, & patrisfa. Et alienato † fundo, extinguitur legatum instrumenti fundi vt hic: sed non instrumenti patrisfa. vt l. cõtraria. & sic quo ad reuocationẽ concordant cum solutione Azo. quæ plenius not. in d. l. 2. & in d. l. contraria. vbi dicit Dyn. ꝙ solutio Azo. est vera: sed in d. l. 2. gloss. discordat in primo dicto vbi dicit, ꝙ vbi legatur fundus cũ instrumento, non venit in legato instrumentũ patrisfa. Et ideo in duobus modis legandi, quãdo legatur fundus instructus, vel fundus & instrumentum, alienato fundo, valet legatum in instrumento patrisfa. vt ibi, sed non in instrumento fundi, vt hic. doct. Ia. & Pet. dicunt esse duas differentias inter hæc le
3 gata. Vnã, ꝙ si legetur fundus instructus, † venit in legato instrumentũ fundi & patrisfa. sed si legetur fundus, cũ instrumento, vel fundus & instrumentũ non venit instrumentum patrisfami. & hæc differentia est vera, & olim & hodie. Sed est alia, quia quãdo legabatur fundus cum instrumẽto, alienato fundo, extinguebatur legatũ instrumenti: sed in alij duobus modis legandi nõ, vt no. in d. l. si cui. alleg. in gl. Sed hæc differentia hodie corrigitur in altero casu: quia quando lega
4 tur fundus instructus alienato fundo, extinguitur † legatum instrumenti. sicut quando legatur fundus cum instrumento: sed si legetur fundus, & instrumentum: remanet legatum in instrumento per l. si cui, quæ hic non corrigitur quo ad hoc, nec de eo fit mentio, & est ratio, quia duo sunt legata principalia, vt dictum est s. prox. §. & sic videretur accedere ad proximã solutionem: quia lex, si cui. corrigitur hoc casu. & huic solutioni videtur accedere glos. in d. l. si cui. ibi cum dicit: quod satis dici potest. Ego credo quod prima differentia quam Iacob. & Petr. ponit, sit vera & olim & hodie. In secunda credo, ꝙ verum dicunt in altero membro, videlicet,
5 si legetur fundus & instrumentum, quòd † alienato fundo remaneat legatũ in instrumento, quia duo sunt principalia legata vt dixi. Sed in alio casu: videlicet quando legatur fundus instructus: credo ꝙ remanet legatum in instrumento pa trisfam. vt l. si cui. sed non in instrumẽto ipsius fundi vt hic, & ita euitabitur correctio quæ regulariter non fit in hoc libro. quia hic liber nullas, aut paucas constitutiones noui iuris introductorias, continet: sed factas colligit, & recitat, vt s. pro faciliori introductione s. in proe. §. cunque. Et est videre per totum hoc volumen. Quidam contra primam differentiã voluerunt dicere, ꝙ esset differentia inter hæc verba. fundus vt instructus est & tunc veniat instrumentum patrisfa. & illa fundum instructum, & tunc non. quos confundit. §. Neratius. & §. Papa. d. l. quæsitum. Sed quare est plenius huiusmodi legatum fundi instructi, quam aliorum duorum? Respondeo propter vim & verba: quia vbi legat fundum cum instrumento, vel fundum & instrumentũ, semper fit relatio ad fundum, secundum verum modum intelligendi, & constituendi: vnde quando dicitur, cum instrumento vel instrumẽtum, oportet subaudiri, fundi: alias nihil significaret, ideo venit instrumentum fundi tantum, sed in alio mo do legandi fundi instructum: sicut instructus est, non obtinet hoc, imo significatio est larga, & potest referri ad omnia, quæ paterfa. in fundo habebat, vt esset instructior. Vt er
6 go † hunc tex. sane intelligas, ibi cum dicit: extinguitur sub. quo ad legatum instrumenti fundi, sed non quo ad legatum instrumenti patrisfa. vt d. l. si cui. quæ alias obstat: & est ratio, quia vnũ est magis accessorium ipsi fundo, quam aliud: ideo facilius accedit ad naturam principalis sui.

1 *Collegium quot constet.*
2 *Collectionem vno subsistere.*
3 *Vnionis effectus.*
4 *Grege legato vnum reliquum non deberi.*
5 *Collegii & gregis differentiæ ratio.*

1 Si grex. † In glo. qui ex 10. in fi. quot equi, boues, vel asini. dic, vt ibi, sed homines tres, faciunt collegiũ. ff. de ver. signi. l. Neratius. decem populũ. 10. q. 3. ca. vnico. 10. vel 15.
2 turbam, ff. vi bono. rap. l. fi. §. 1. † In glo. sic. ff. in fi. facit quòd si collegium redigatur ad vnum, ꝙ ille solus posit eligere, vide extra de elect. c. 1. de iure patro. c. pastoralis. per Innoc. Item quod hic dr̃, obtinet siue viuo testatore, siue mortuo ad vnã redactus fuerit grex, vt l. grege. ff. de leg. 1. secundum do cto. qui nituntur repræhendere hic quandam gl. cõtrarium supponentem, quam ego non habeo. In glo. tria in fi. Et facit
3 iste. §. quòd † si quis impetrauit canonicatum in aliqua ecclesia, cum expectatione præbendæ, ꝙ si post vacauerit aliqua præbenda, cui forte facta fuerit vnio, etiam pendente ex pectatione, ꝙ totam præbendam habeat virtute gratiæ. Item credo ꝙ hoc dicitur obtinere in omnibus quæ habent pertinentiam, vel manerium cum pertinentijs. Sed idem videtur in singulari legato. ff. de lega. 1. l. quod in rerũ. §. si quis post. & l. seruum filij. §. si areæ. & ideo iste. §. videtur inutilis. Dic ꝙ idem est in vtroque. sed in grege erat maius dubium, quia quando reducitur ad vnam, vel minus vna, desinit esse grex
4 vt l. grege. s. alle. & ita videbatur, ꝙ sicut per interitum † speciei, reuocatur legatũ singularium rerum, ꝙ reuocetur legatum gregis, cum vnũ corpus censeatur, vt hic, & tñ contra statuitur vt supra proxim. & in casu illo non consideratur vt vnũ corpus, sed vt multa, sicut & in l. rerum mistura. §. fi. de vsucap. Sed quæ est ratio, quare in superiori casu, habe-
5 tur consideratio † ad singularitatem, hic non? respondeo, vt vtrobiq; fauor legatorum extendatur. Item dic, ꝙ iste §. obtinet etiam si augeatur post mortem testatoris, & ante morã secus si per moram singularitatis, fuisset legatum. ff. de vsuf. l. equis. eo. ti. l. Herennius. cum not. in qualibet.

1 *Legati quando dominium quæratur.* 3.
2 *Legati dies quando cedat.*
4 *Conditio tacita pura, quique accipiendum.*
5 *Conditio quando pura, aut suspensiua.*
6 *L. cedere. & l. in omnibus. conciliari.*

2 Si peculium.[a] In gl. tria tempora ibi, cum dicit, re
1 lictũ est vnũ, vt hic. In hoc dic plenius, qñ † pure est relictũ vel in diem certã, quod aut quæritur quãtum ad transmissionem, aut quantum ad dñij translationem, aut quantũ ad obligationẽ. Primo casu dic, vt hic. Secundo casu, distingue plenius, quia aut res erat aliena, & tunc a tẽpore traditionis factæ de voluntate dñi, alioqui a tempore vsucapionis completæ ff. pro leg. l. 2. & idem si res hæredis legatur. ff. de leg. 1. l. si hæredis seruus. cũ no. per Azo. ibi & no. ff. de serui. l. Papi. de ac. emp. l. Titius. la 1. Sed contra no. C. cõia. de leg. l. 2. Sed primæ veriores. ff. de leg. 1. l. si quis inquilinos. §. 1. & l. si tibi homo. §. pe. vbi oportet dici, ꝙ agebatur ex testamento, alias obstaret ff. de prætor. stip. l. 2. §. fin. aut erat testatoris, & tunc fictitie a morte testatoris. ff. de fur. l. a Titio. de noxa. l. si seruus legatus ante aditam hæreditatem. ff. de leg. 2. l. legatum quemadmodũ ser. amit. l. si partẽ. §. 1. commutabiliter tñ, sed incommutabiliter ab agnationem. ff. de condi. instit. l. si quis ita. la 1. In hoc tamen caue, quia quamuis dominiũ fingatur quæsitum a tempore mortis, tñ in actionibus acquisitis ante aditam, nihil fingitur quo adhoc vt acquirantur legatario. ff. ad leg. aquil. l. proinde. & l. huic scripturæ. de leg. 1. l. seruũ filij. §. 1. & d. l. si hęredis seruus. & l. si tibi homo. §. cũ seruus. & vide quod ibi no. sed quo ad hoc quòd acquirantur hæredi, sic. & ff. de stip. ser. l. si ex re. §. fi. hoc intellige, nisi cã subsit trãslationem dominii impediẽs, vt quia litigiosa, hodie in auth. de litigi. §. hoc autem. ibi, earum dominus fuerit demõ stratus. & hoc verum de legato puro, quia in legato in diem certum, non videtur dominium transire nisi post diem. ff. de vsumfruct. l. Sempronius Attalus. In tertio casu, quãdo quæ-

 ritur

ritur quantum ad obligationem contrahendam glos.dicit ꝙ
in legato in diē certā non quæritur obligatio,nisi post euen-
tū diei. de legato pure subticet,vt no.C.de ca.tol.l.vnica.cir-
ca princip. super ver.cedere. quasi aliud esse innuat.Dicas ꝙ
in puris obli.cōtrahitur ab adita hæreditate,sed ficte a tēpo-
re mortis. quia omnis hæreditas &c.vt in regula iuris.l. om-
nis hæreditas,quia per aditionem hæres primum obligatur,
& tunc nascitur actio ex testamento ī.de oblig. quæ ex quasi
2 cō. §. hæres. & ibi not. ff. de iud.l. de eo. † Sed quid dices,
quando sui succedunt, qui statim velint nolint hæredes sunt
s̄.de hær.quali.& diff.§.sui? Videtur,quod ibi cedat a tempo
re mortis,cum ex tunc sit hęres,vt dixi.Sed satis potest dici,
quod in illis, cedat a tempore immistionis, quia tunc inci-
piunt effectualiter obligari.ff.quib. ex cauſ.in pos.eatur.l.sed
& is qui.In legato in diem certam,tenet,glo.ꝙ cedit,quo ad
obligationem,ab euentu diei, & tamē satis potest dici,quod
cedit ab adita, cū tex.indistincte, æquiparant legatum in diē
certam,& pure, nec faciant differentiam, quo ad cessionem
vt d.l.vnica.de cadu.tol.ff.de verb.sig.l.cedere, cur ergo nos
3 faciemus ? † Nunc restat quærere,cur in legato in diem cer-
tā,cedit dies, quo ad obligationem ab adita, secundum hanc
opinionem,& tamen non trāsit dominiū, vsq; post euentum
diei. Solutio, vbi testator diem apponit in legato,vult rema-
nere rem cum fructibus, penes hæredem ante diem ideo nō
transit dominium ante,alioqui censentur hæ res medio tēpo
re fructuarij, quòd non videtur fuisse de mēte testantis,sed
si hæres obligetur, statim in nullo fit contra mentem testan-
tis, nec per hoc præiudicatur in aliquo hæredi, quia legata-
rius ante tempus petere non potest, nec modus, nec quali-
tas percipiendi fructus,mutantur.Itē quæritur, cur fingitur
dominium quæsitum legatario a tempore mortis, & tñ quo
ad actiones personales ei quærendas nihil fingitur, vt s̄.di-
xi? Respondere potes per ea quæ not.ff.pro socio.l.ea, quæ.
hæres enim fingitur eadem persona cū defuncto,& hæredi-
tas vice defuncti obtinet s̄. de hær.inst.vt circa princ.dixi.Et
per hoc actiones personales ei acquiruntur, & quæsitæ trans
ferri non possunt,sicut dñium,quia magis inhærent ossibus,
vt d.l.ea quæ, cum ibi nota.In ea.gl.ibi cum allegat l si cum
præfinitione : sed ibi in diē certā.In hoc tamen distinguitur
4 quia † aut inest conditio tacita, & habetur pro pura. ff. de
leg.1.l. 2.de condi.& demon.l.conditiones,& l.si in diem.§.
fin.& hoc quantum ad transmissionem, quantum autem ad
obligationem videtur quod deferatur in euentum condi-
tionis,vt not.ff.de pact.l.item quia, dic vt ibi, aut non inest
tacite, & tunc vere est necessaria, & refert, quia aut certum
est eam extitura in vita legatarij,& quæ se omnino habet ad
5 esse obligationis,& tunc habetur † pro pura & in contracti-
bus,& in legatis.ff.de verbo.obli.l.in illa.de noua.l. si pupil-
lus.§.qui subconditione.ff.qñ di.leg.ce.l.cū hæres. 2.respon-
so.de condi.& demon.l.hæres.meus.i.respons.non tamen po
test statim agi, vt no.d.§.qui sub conditione. Si autem est cer
tum eam extituram, sed dubium an ventura sit ad effectum
obligationis, tunc habetur pro conditionali & casuali, vt d.
l.hæres meus. 2.responso. & l. si post diem.1.responso,& ita
determinat gloss. quæ indistincte loquitur in articulo. ff. de
verb.sign.l. cedere. de regu.iur.l.in omnibus,aut est casualis
& tunc certum est,ꝙ nec cessit,nec venit dies, ante cōditio-
nis euentum, vt l.cedere diem.C.de cad.toll.l.vnica.§.finau
tem sub conditione. Vbi autem dies apponitur.tūc si certus
sit dic vt s̄.proxim.in additione præcedenti, si incertus,tunc
quo ad transmisionem distinguitur, vt in conditione casua-
li, quia aut est certum, ipsum venturum in vita legatarij,
aut non, vt dictis legibus.Quo ad obligationem contrahen-
6 dam gl.variant.Nam † in l.cedere.dicit statim cedere,in l.in
omnibus.dicit contra, sed determinat eas per præcedentia,
quia refert an sit certum indebitum iri, tunc cedit statim,an
dubium tunc idem.vt in conditione.ff.de cond.& demonstr.
l.dies incertus. de leg. 1.l.talis scriptura.§. si sub conditione.

a Adnot. Si peculium. Peculij legati augmentum,vel diminutio, ante mor-
tem testatoris contingens, ad legatarium pertinebit, augmentum vero post
mortem,& ante aditionem hæreditati,aliunde quam de peculiari obueniens,
ad legatarium non spectabit:nisi ipsius dies solum, adita hæreditate cederet.
h.d.secundum Bal.vsque ad §.peculium.

1 *Opere a quo & cui debitæ.*
2 *Manumissionis modi & differentiæ.* 3.

a Pecvlivm, a In glos.cur tam varie ibi cum allegat.§.
1 Papinianus.Hæc ratio non videtur efficax, cum † manumis-
sus debeat operas exhibere filio : vt l.si operarum iudicio.ff.
de oper.liber.Præterea operæ debentur,si conuentum sit.C.
de oper.libe.l.1.vnde potes dicere, quod magis videtur af-
2 fici dominus ad seruum, cum manumittit † inter viuos, quā
quando in vltima voluntate, quia quando inter viuos ex af-
fectione dimittit illud, quod retinere poterat scilicet domi-
nium serui, & eius seruitium, quò se priuat,& ideo propter
exuberationem affectionis, ius præsumit munificentiam, vt
etiam peculium cōcessisse videatur, non sic vbi moriēs dat,
quia tunc dat quod retinere non potest sibijpsi, nec de quo
amplius potest vti. Et hoc facit quia magis meretur, qui dat
eleemosynam viuēs, quam qui moriens, quia quod moriens
dat, ideo dat, quia retinere non potest, sicut dixit beata Lu-
cia matri suæ. Vnde auari tunc sunt largi, secundum, Sene-
cam, qui dicit quod auarus nisi cum moritur nil recte agit.
Item quod hic dicitur de seruo obtinet in filio, cum eman-
3 cipatur.ff.de dona.l. donationes.§. pater. Item † si detur li-
bertas per epistolam,nunquid videtur dari inter viuos,vt pe
culium habeat manumissus?non videtur vt C.de lati.li.l.vni
ca.§. sancimus. sed ibi dicit similitudinarie. q.d.valet vt co-
dicillus,& tamen, est inter viuos.sed quis conuenietur de pe
culio, quando peculium transit ad manumissum ? dic.ff.de
pec.l.si Sticho.

a Adnot. Peculium.Peculium serui, non intelligitur esse legatum seruo, cui
testator reliquit libertatem in vltima voluntate, secus si inter viuos fuit ma-
numissus.

1 *Rationum redditarum beneficium.*
2 *Peculij nomine quando non conueniendus dominus.*
3 *Priore sublato iura durare.*

Iidem Rescripserunt.In glos.quasi diceret, ibi cum al-
1 legat.l. si seruus vetitus. Et potest esse ratio, quia † cum iu-
betur rationem reddere, & reliqua præstare, testator vide-
tur hoc præeligere, pro hærede magis quam peculium, si e-
nim peculium penes hæredem remaneret, nihil vltra pete-
re posset hæres a seruo, nec aliqua reliqua. C.an serui ex suo
facto.l.si vt allegas.vbi ergo, cum reum de reddēdis reliquis
onerat, videtur ei peculium dimittere, & magis velle hære-
dem habere rationes, & reliqua quam peculium, & oneran-
do eum videtur ei relinquere, de quo facere possit.arg.ff.de
leg.3.l. Titius.ff.de pe.le.l.denique & facit.eo.tit.l.seruus li-
bertates, secus vbi vetat rationes reddere.In glos. alias reli-
2 quas.in fin.Illæ leges non dicunt hoc, vnde videtur, † quod
cuicunque peculium legetur. non possit agi contra dominū,
cum ipso iure debitum domini non augeat peculium. vt ibi.
ff.de pecu.l.peculium.§.sed & creditor.
Et facit, quod si abbas esset obligatus alicui priori suo, ꝙ
si prior cedat vel decedat, nouus prior cui abbas contulit,
non possit agere contra abbatem, pro debito, etiam ratione
suæ administrationis, sed hoc non est bonum argumentum,
3 quia † quamuis abbas, possit remouere priorem ad nutum
vt extra,de sta.mo.ca.cum ad monasterium.§. tales sicut do-
minus seruo peculium.ff.de pecul.l.peculium, nihilominus
iura prioratus non potest diminuere, vt extra, vt eccle. be-
fici. ca.1.

Tam Autem.In gl.actiones. in fi.dic plenius.ff.de ser.ti-
tulo generali.per totum,de serui.rusti.|prædi.l. pecoris.& vi
de quod ibi not.& qua actione possit tale legatum peti.vide
s̄.hoc ti.circa princ.vbi scripsi.ff. quemad.serui.ami.l.si par-
tē.§.1.In gl.fine cessione. in fi.& hoc vbi res nō est litigiosa
a vel lis cœpta a tunc.n.aliud est.C. de liti.l.quicūque.& auth.
nūc si hæres.eo.ti.& vide quod scripsi C.de actio. & obl.l.1.

a Adnota. Lis cœptam.No. secundum Ang. quod quamuis directam perso-
nalem exercere non possit, nisi cedatur,poterit tamen exercere directam rea
lem quia non ossibus affixa. transfertur in eum recta via.l. siue.§. fin.cum l.
seq. ff.de condi.fur.Ang.hic.

1 Legandi

1 *Legandi modus triplex.*
2 *Fundi, & domus communia.*
3 *Legatum genus, quantitasue an debeantur.*
4 *Electio cuius sit. 5.6.7.8.*
9 *Contractuum bo. fi & stricti iuris discrimen.*
10 *Electionum verba, & tempus. 12.*
11 *Legati & contractus discrimen.*

SI GENERALITER. In gloss. & a princ. cum dicit: sed Rog. credo ex defectu scriptoris, corrupta narrat. Nam in l. legato & in §. cum homo. alle. in gloss. attribuit primam opi. Rogerio & hanc Io. & hic attribuit secundum Rogerio & primam Bulga. quicunque tamen secundam tenuerit, approbatur per doct. §. cum homo. de opt. le. l. 2. & l. seruo genera-
1 liter. In ead. glo. ibi. & tunc subdistingue. glos. debuit† distinguere plenius, quia aut legauit in genere indefinite: aut incertum de certis. Primo casu subdistingue. aut quòd legatum habet dictos fines qui nec cresci, nec minui possunt facto hominis commode, vt homo, vel equus, aut possunt, vt fundus vel domus. Hęc omnia membra intendit glos. prosequi, vt apparet ex lectura eiusdem, & quamuis inordinate membra accipiat: sequamur ea, quia effectus non immutatur. Primo casu, quando legat in genere indefinite & habet certos fines, vel formam qui mutari non possunt: recipe gloss. aut habeat &c. In ead. glos. scilicet cum allegat l. qui duos. hoc est de sequenti membro, quando legat incertum de certis, sed facit in argumentum. aliæ bene probant. & §. cum homo. qui sub hoc membro debet reponi. In ea. glos. cum allegat l. 3. & 4. dic melius, ff. de leg. 1. l. huiusmodi, §. si cui homo. In ea. gl. ibi cum dicit: expresso nomine, sed propter æquiuocationem nominis est dubium. In ea. gloss. in fi. do. Iac. & Pe. hoc improbant,
2 dicentes se †non videre causam diuersitatis, inter fundum, & domum, nam sicut fundus destinatione hominum constituitur: ita domus, interiecto pariete, ff. communia prædio. l. si quis duas, & sicut fundus posset dari derisorius. sic domus ita modica quòd non posset caput reclinari. Dicunt ergo idem in domo, & fundo vt vtrobique valeat, si testator habeat fundum, vel domum: alias non, & sic videtur probari per l. si domus, ff. de leg. 1. Quid in alijs corporibus, sicut granarijs dolijs &c.? dic idem quòd in domo. eadem ratione, & secundũ
3 hanc opin. restringendæ sunt leges, quæ dicunt † promissionem fundi, in genere non valere, vt d. §. genere, ff. de verbor. obl. l. ita stipulatus. ad casum, in quem testator non habet fundum in bonis suis, & hæc procedunt in speciebus legatis specialiter, vel generaliter. Quid in quãtitatibus? Videtur, quòd præmissa cessent, & quod debeatur quod minus est. ff. de leg. 3. l. nummis. nisi aliud possit percipi ex consuetudine testantis, vel dignitate &c. ff. de leg. 1. si seruus plurium, §. fi. de leg. 2. l. quidam. vel nisi legaretur Deo, vel ecclesiæ, ff. de auro &
4 ar. leg. l. Titia. §. fin. & ibi no. quod est notabile. †Sed quæritur dictum est supra quòd vbi est electio legatarij, quod non potest eligere meliorem, sed mediocrem, quid in casu quo electio est hæredis? videtur quòd sit idem quod teneatur dare mediocrem. Et tenet Iaco. & Pet. in rebus, in quibus, est dare tale quid, quod potius expediret, non habere, quam habere, sicut in seruis. talis enim seruus posset dari, qui plus damnificaret, quam prodesset, sed in nummis, & quantitatibus, dicũt secus, ff. man. l. fideiussorem. pro hac opin. facit C. de do. l. si quis argentum, §. simili modo, ff. de verb. obli. l. quicquid ad-
5 stringendæ. 2. respon. de leg. 1. l. si hæres generaliter. †Sed contra. ff. de leg. 1. l. apud Iul. §. Seio. de verbo. obl. l. qui ex pluribus? Dicas, quòd vbi est electio hæredis, vel promissoris, potest dare vilius dumtamen non sit omnino inutile, vt not. d. l. quicquid adstringendæ & l. legato. & hoc nisi contrarium possit coniecturari, vel propter contractum præcedentem, ff. de verbo obli. l. triticum. cum ibi notatis, vel ex alijs coniecturis, quæ sunt in l. apud Iulianum, §. fin. & in l. nummis. supra alleg. quas hic admitto, sicut in casu præcedenti, cum sit eadem ratio, alias si semper deberet dari mediocris, parum referret in effectu, cuius esset electio hæredis, vel legatarij: promissorum, vel stipulatorum. Sed quare magis restringitur arbitrium electionis, ex parte legatarij, vel stipulatorum, qui non possunt eligere meliorem quam ex parte hæredis, uel stipulatoris qui possunt eligere viliorem, dumtamen non omnino inutilem? Dicas, quòd in talibus dubijs fit interpretatio prout verisimile est partes sensisse, vnde quando le-
6 gatur, vel promittitur, & † est electio creditoris, non est verisimile quòd quis velit legare, vel promittere illud quòd nõ esset in specie concessurus, videlicet actorem domus suæ, vel alias meliorem, vt l. legato. §. C. quæ res pig. ob. pos. & l. qui filios. Sed vbi est electio debitorum, testator, & stipulator bene poterant cogitare, ꝙ obligatus daret minus, & ideo sic legando, vel stipulationem recipiẽdo, vr̃ se committere eius voluntati, interpretatione iuris. Et hæc intellige vera, vbi ius dat electionem legatario, vel stipulatori, si autem detur per hominem, sunt opi. nam quidã dicũt, ꝙ põt eligere optimũ, vt no. ff. de op. leg. 2. C. cõia de le. l. 3. §. sed & si quis. Alij dicunt, contra, ꝙ satis vr̃ rationabile, per prædictam rationem.
7 †Sed quare est electio, seu iterpretatio heredis, vbi legat incertum, de certis, & sensit de certo, alias est legatarij? Respõsio, vbi sensit de certo, & est dubium de quo, forte propter æquiuocationẽ nominis, est magis interpretatio, quã electio. vñ cũ nullus sit. qui tantã identitatẽ habeat cũ testatore, sicut hæres, qui fingitur vna persona cũ eo: cõmittenda fuit ei interpretatio, sicut qñ dubiũ est inter personas legatariorum, quo casu ei committitur, ff. de leg. 2. l. si quis seruum. §. si inter. Sed quid si legatur alternatiue, ad quẽ pertinet electio? Gl. distinguit, ad quẽ diriguntur verba, & in dubio dicit, ad legatariũ pertinere. ff. de leg. 2. l. Lucio. & hanc sequũtur Ia. de Rauen. & Pe. de Bel. perti. per d. l. Lucio. de lega. 1. l. plane. §. fi. Sed contra notatur, ff. de re. dub. l. 1. C. de verb. sig. l. cum quidam. pro quibus, ff. de leg. 1. l. si qñ, §. fi. & l. cum res. §. stichum. Põt dici, ꝙ in alternatiua rerũ, sit vera prædicta legis distinctio, quo ad duo prima membra. In tertio posset subdistingui, quia aut res sub alternatione compræhensæ sunt, qua
8 si æqui valoris, & tunc sit † electio hæredis, aut vna maioris valoris, quam alia, & tunc legatarij. Et sic dictas, glo. concor. quia si hoc casu vltimo, esset hæredis, semper eligeret minorem. Et hęc procedũt in casibus, in qui. cadit alternatio, quia in quantitatibus non cadit huiusmodi distinctio, ff. de verbo. obl. l. si ita stipulatus fuero. 10. aut 15. Sed an pręmissa procedant in contractibus? Videtur ꝙ sic: & ꝙ sit electio illius, cui debetur vbi verba conferuntur in personam eius. ff. de ver. ob. l. si sic stipulatus fuero per te nõ fieri. Sed contra facit ff.
9 de contrah. empt. l. si in emptione. §. pen.† Potest dici quod in contractibus stricti iuris, prima obtineat, alia in contractibus bo. fi. Sed hoc non procedit, nam in contractibus bo. fa cienda est vberior interpretatio, quam in legatis, vt not. in l. Lucio. Vnde bene aduerte, quia in l. si in emptione. verba sapientia electionem non conferuntur in personam emptoris.
10 † Quę sunt verba sapientia electionem? certe verbum sumito, vel capito, vt si dicatur, sit tibi venditus Stichus, aut Pamphilus quem sumere tibi placuerit. Vel sit mihi emptus Stichus, aut Pãphilus, quem sumam, vel capiã. in his omnibus, cõpeteret electio ad emptorẽ, sed in d. §. pe. nõ sunt hæc verba, vel similia, sed tñ illa, esto mihi emptus Stichus, vel Pamphilus. vnde illa verba nihil super electione sapiunt, sed tantũ super substantia contractus. vnde si testator dicat Stichus, vel Pamphilus, sit tibi legatus, non ex hoc videretur conferre in personam legatarij verba, & ſm hoc, non differt cõtractus allegatus, in primis duobus membris. Sed in dubio, bene
11 credo, ꝙ differant legata a contractibus† quia in cõtractibus est indistincte electio debitoris, vt l. plerunque, §. fin. ff. de iu. do. In legatis, distinguitur vt s. & hoc in alternatione rerũ, sed vbi est alternatio inter personas, accipitur pro coniũcta, vt l. cum quidam, C. de verb. sig. vbi expresse datur electio, ff. de leg. 2. l. si quis Titio. vel nisi aliud appareat, forte pp coniunctionem personarum, ff. de leg. 2. l. cum pater, §. a te peto.
12 † Quid si certum tẽpus fuerit prefixum per legem, vel per testatorẽ illi, ad quẽ pertinet electio, & tẽpus labitur, & nil sit dictum, quis post illud tẽpus eliget? Videtur conuerti ad alium, extra de præb. c. si pluribus. in fi. lib. 6. C. de fideicom. libe. l. si quis. ff. de verbo. oblig. l. si stipulatus fuerim illud aut illud. Sed an postquam elegerit, sit licitum variare? dic vt ff. de le. 2. l. statuliberum. Item præmissa procedunt, quamdiu

res extant: Quid si altera perierit? Dic vt ff. de sol. l. Stichum, in prin. de verb. obl. l. si stipulatus sum damam.

1 *Legatum quando transmissibile. 2. 3.*
4 *Legatarij quando ordine, & an simul admittendi.*
5 *Sorti locus.*

a OPTIONIS. [a] In gloss. bona ratio. in fin. Sed non vide-
1 tur bona. quia† aut habet conditionem expressam & hoc non potest dici: quia legatum non transmitteretur, aut tacitam: & tunc transmitteretur: vt dixi supra §. si peculium, ff. de condi. & demon. l. conditiones, quæ extrinsecus: & hoc casu gl. non procederet. Dicunt domini Iac. & Pet. quòd legatum optionis, habet in se conditionem: conditio autem adhæret personæ, cui est scripta, ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. Vnde si esset dictum in forma conditionis: lego tibi seruum, si tu optaueris, & non optares viuus: non valeret legatum hodie, sed hic non erat in vim conditionis: ideo ualet. hæc sunt verba eorum: fere ad literam. Quid ergo, si testator non sit vsus verbis hic contentis: sed sic, lego Titio illud, quod elegerit.
2 nunquid† tale legatum transmittitur, si Titius decedat antequam eligat? non videtur: quia hæc verba, quod & qui ad futurum tempus adiecta important conditionem, ff. de leg. 3. l. nuper. & licet in alternatiua hoc tacite intelligeretur, uidelicet quem eliget, nihilominus expressam videtur importare conditionem ff. de legat. 1. l. si ita legatum, §. illi si volet. In contrarium videtur expressum, ff. de verb. obliga. l. si stipulatus fuerim illud, aut illud. Sed ibi in contractu inter viuos, in quo conditio non impedit transmisionem infrà de verbor.
3 oblig. §. ex conditionali. † Videtur tamen verius, quòd transmittat: vt d. l. fi. §. 1. C. communia de lega. Nec obst. quòd videtur cōditionale, quia ex æquitate illius legis, & istius §. Hic tollitur, quantum ad transmisionem, contra iuris rigorem, & idem crederem quocunque modo detur electio, siue per verba elegerit: siue per aliam conditionē facientia. non enim testator videretur velle suspendere substantiam legati, ff. de
b verb. obli. l. si decem cum petiero. In glo. vel cum taxillis. [b] in fi. Item cur non sequimur ordinem, vbi apparet, ff. de vsufr. l. quoties? Dicas, ꝙ vbi vnus solus admitti debet primo: alius
4 † post succesiue, tunc sequimur ordinem, quia & de ordine tantum queritur, vt d. l. quoties. Sed vbi simul, & eodem tempore, plures admitti debent, tunc distinguitur, quia aut vni eorum est maior pars relicta, & tunc ille eligit, vt not. l. fi. C. communia de leg. aut non. Sed vterque æqualiter: tūc aut discordia redundat in præiudicium tertij: & tunc compellūtur concordare & sortiri: vt supra de exc. tut. §. finautem. & d. l. huiusmodi, §. pe. aut in præiudicium solummodo discordan-
5 tium: & tūc† si alter petat, compellitur alter venire ad sortē, ff. de iud. l. in tribus fa. ercis. l. si quæ sunt cautiones. si nullus vult seu petat, tunc non compelluntur precise, sed causatiue: quia denegantur eis actiones: vt ff. qui. mo. vsufruct. ami. l. 2. §. fi. & d. l. quoties. Quid ergo, si plures sunt patroni, eiusdem ecclesiæ & præsentant diuersos? Item quid si alter legatariorum, sit mortuus, pluribus relictis hæredibus? vide hodie extra de iure pa. ca. fi. in cle. dic vt ibi. An autem licitum sit hodie sortiri: vide Host. in summa tit. de sortilegijs.

a Adnotatio. Optionis. Legatum optionis, hodie transmittitur ad hæredem, si legatarius decedat, antequam optet: & pluribus habentibus eligere, discordantia dirimitur forte. h. d. secundum Ang.
b Cum taxillis. Vide hic distinctionem Ang. in ver. in glo. & sorte.

1 *Legati capaces.*
2 *Capere, & accipere diuersa.*

a LEGARI. [a] In gloss. Et econtra. in fin. non tamen† intelli-
1 gas quòd hæc sit consequentia, vt illis solum legari posit, qui testamentum facere possunt actiue: quia falsum esset. nā serui & filijfa. impuberes non possunt testari, vt s. quib. non est permis. fa. testa. per totū: & tamen possunt ex testamento capere, ff. de lega. 1. l. seruo le. & l. si post mortem. & l. cum filio. & §. posthumo. infra eod. In gloss. in pasiua. ibi cum allegat, de hæred. insti. l. 1. nec ad sui commodum, nec fisci. ff. de iur. fisci. l. in metallum. Sed gloss. tenent contra in d. l. 1. quæ videtur huic contraria, quam docto. non approbant. Nec ob. ff. de leg. 3. l. si deportati seruo, quia secus in seruo deportati, qui fisco, cuius est seruus, acquirit, & secus in ipso deportato, qui omnia ciuilia amisit. ff. de bon. dam. l. sed si alia. In ea. glo. cum allegat §. ibi loquitur de institutione, sed probatur, quia manumitti non potest, vt ibi. & sic nec ei legari. C. de le. l. seruis. In ea glo. ibi cum allegat l. collegium. Quæ autem sunt licita collegia, vide in glos. ff. quod cuius. vniuer. l. 1. An autem singuli capiant, vide C. de sacro. san. eccl. l. 1. & ibi scripsi. In ea. gloss. ibi cum allegat quib. mo. na. &c. Et hoc intellige a parentibus, sed ab alijs sic, vt ibi no. ad Orfi. §. fin. hodie
b vero [b] de iure canonico, possunt legari saltem alimenta, vt extra de eo qui dux. in matr. quam pol. per adult. c. cum haberet, uide infra. §. posthumus alienus. In ead. gloss. ibi cum allegat l. 2. Idem uidetur in excommunicatis, extra de hæreti. ca. excommunicamus. §. credentes, C. eo. auth. credentes: not. Host. in sum. de testa. §. quis sit effectus. uersicu. & prodest. In fin. eiusd. glo. sed hoc hodie cessat, vt scripsi C. de secun. nup.
2 l. 1. do. Iaco. & Pet. dicunt, ꝙ quidam sunt† qui capiunt, quidam sunt qui accipiunt, sed non capiunt. nam inter capere, & accipere est differentia, ff. de verb. signi. l. aliud est capere, unde tituli C. & ff. de his qui. ut indig. intelliguntur de his, qui possunt accipere, sed non capere, uerbi gratia. si hæretico legetur, ille potest capere, non tamen accipere. Et ideo pro non scripto habetur. Sed ille qui non uindicat mortem defuncti, uel fidem accommodat, de restituendo non capaci, accipit, sed non capit. Nam non capit ad suum commodum, sed fisci, ipse tamen accipit, & hæres remanet. ff. de uulg. l. ex facto, §. Iuliauus. Hæc satis uera sunt, modicum tamen instruunt. Vnde uidetur posse dici, quod omnes sunt capaces, nisi reperiantur prohibiti, & qui prohibeantur, hic not. in magna parte gloss. Cui autem applicetur, si legetur non capaci? potes distinguere, sicut ipsi distinguunt, an capiat, si non capiat, an non capiat, nec accipiat, dictum est, & iunge quod scripsi. C. de his quibus ut indigni. l. hæreditas, & uide supra §. non solum cum ibi notatis.

a Adnotatio. Legari. Illi possunt ex titu. legati capere, qui possunt hæredes institui.
b Hodie vero. De quo vide hic per Ange in 2. col. in ver. in ead. gloss. ibi efficiuntur.

1 *Incerto legari. 2.*
3 *Legari posse corpori.*
4 *§. Incertis sensus.*
5 *Satisfaciendi iussum valere.*
6 *Tutorem incerto dari.*

a INCERTIS [a] autem. In gloss. ut si dicat. in fin. illæ nihil faciunt, quia loquuntur de incertitudine rei legatæ, hic loquimur de incertitudine personarum. Vult ergo gl. concludere,
1 quod incerto † de incertis (dumtamen post certificetur) potest legari hodie, & hoc probatur, per hanc literam, secundū Iac. dicit enim, sed nec huius. q. d. nedum species præmissæ, imo hæc est correcta, & hoc ubi ex postfacto, potest fieri certum, alias si semper incertum remaneat, nō ualet, ut si dicat, relinquo uni de mūdo, & hoc nisi legetur pauperibus, in quibus est speciale, & erat ratio antiquorum, quia quod legatur, legatur ratione amicitiæ uel meriti, nullam autem amicitiā habemus cum incerto, quamuis sub certa demonstratione. si enim dicat, lego illi qui primus capitolium ascenderit, nulla erat affectio, quia nesciebat quis prior, secūdum eum, gl. hoc reuocat in dubium, ff. de re. du. l. quidam. Et uidetur tenere, ꝙ non ualet relictum incerto de incertis, etiam quamuis sub
2 certa demōstratione, ut ibi in prima solutione. † Sed ego credo, quòd posit legari, incerto de incertis, dumtamē post certificetur, etiam de iure digestorum. Et uidetur expressum. ff. de re. du. l. si quis ita scripserit. Vnde antiquitas, de qua hic loquitur, fuit ante tempora digestorum, seu compilationem eorundem. Et ille codex, de quo hic loquitur, fuit etiam ante compilationem noui codicis, quo utimur forte in codi-

cè Hermogeniano, vel Theodosiano. Sed videtur, ꝙ etiam
b incertis[b] posſit legari, quia legatur collegio. C. de ſa. ecc. l. 1. Sed ibi nõ legatur incertis, imo ipſi collegio, quod vice perſonæ certæ fungitur. ff. de fideiuſſorib. l. mortuo. ſecundũ. Pe. Hæc oppoſitio non meruit ſignari, melius potuiſſet opponere de l. ciuitatibus. ff. de le. 1. ff. de re. du. l. ciuibus. Et dic ge
3 neraliter, quòd vbicunque aliquibus legatur, qui corpus † faciunt, quamuis incerti ſint, valet legatum, per leges prædictas, dũtamen corpus ipſum certum ſit. Sed ſi corpus, vel collegium eſſet incertum, non crederẽ valere, ſicut nec ſi incertæ perſonæ legaretur. Et hoc niſi legetur eccleſię, vel collegio eccleſiaſtico, tunc enim incertitudo nõ vitiat, vt in auth. de eccl. ti. §. ſi quis in nomine. & §. ſi quis autem. C. de epi. & cle. l. ſi quis ad declinandam. vel niſi reipubli. ff. de condit. & demon. l. quę conditio. §. 1. quia pia cauſa reputatur. C. de ſa. ſan. ecc. l. id, quod pauperibus. §. 1. & idem credo, in omni pia cauſa, cum ſit eadẽ ratio, quæ aũt ſint piæ cauſæ, ſatis colli-
4 gitur in d. §. 1. † Item hoc quod hic dicitur, videtur intelligẽdum niſi, legatarius velit probare, ꝙ teſtator ſenſerit de ipſo, per aliquas veriſimiles coniecturas. ff. de hær. inſti. l. in tẽpus. §. 1. & ita videtur, ꝙ legatum de ſe valeat, nec incertitudo vitiet, ſed defectus probationis: ſed hoc vr̃ contra mẽtem huius §. Poteſt dici ꝙ vbi teſtator legat omnino incerto, ſicut vni de mũdo vel de ciuitate, quod non valet legatũ ipſo iure, vt hoc. §. ſed vbi ſentit de certo, veruntamen non conſtat de quo, tunc valet ipſo iure legatum, ſed propter defectum probationis, nullus admittitur, niſi hęres gratificet, vel alter probet de ſe ſenſiſſe. ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter. de reb. dub. l. ſi fuerit. & vide Dy. extra de reg. iu. c. in obſcuris. lib. 6. verſic. tamen arguitur. & vide ĩ. eo. §. ante hæredis: in ſi. Sed de iure canonico videtur ꝙ valeat in caſu, quãdo cõmittitur in alterius diſpoſitione. extra de teſta. c. cum tibi. ibi enim, teſtator non ſentiebat de certo: ſed ibi loquitur quando ad pias cauſas, vel ibi certificandus erat ex poſtfa-
5 cto per electionem. Quid ergo, ſi quis † iubet creditoribus, & querelantibus ſuis ſatisfieri, an valeat talis diſpoſitio? Non videtur propter incertitudinem, ſed ſatis põt dici quod ſic, cum ſit pia cauſa propter liberationẽ animæ. Itẽ quia ex poſtfacto, ſit certum. Et vide in Spec. de inſtr. edi. §. compendioſo. verſi. Item ſcias autem. Sed nunquid, poteſt legari ab
c incerto?[c] Dic quod ſic, ſi poſt certificetur. ff. de iure. cod. l. abinteſtato. & l. ſi quis cum de. de condi. & demonſtra. l. Publius. Sed cũ hæc antiquitas corrigantur, per modum qui dictus eſt, nunquid eodem modo corrigitur, ꝙ dictũ eſt de tutore ſ. ver. tutor. quoque, quia ſequens §. nihil aperit de hoc, ibi enim loquitur de perſona tutoris, & ſupradictus. §. ſeu ver. loquitur de perſona illius, cui datur. Et poteſt dici, ꝙ ſic
6 in teſtamentaria, quia incertæ perſonæ datur tutor † in teſtamento, duntamen poſt certificetur ſ. de tute. §. cum aũt. ff. de teſt. tu. l. ſi quis ita dixerit. §. ſi. Sed de datiua non videtur, cum iudicialia non debeant eſſe in pendendum. ff. de iudic. l. non quemadmodum, & ſic non videretur poſſe dari tutor poſthumo per iudicem, vnde hic loquitur tantum de teſtamentaria, & ideo in materia teſtamentorum, de hoc agitur hic. Item dicit quod §. libertas. etiam corrigitur, vbi poſt certificari poteſt. Et eſt idem ſicut in legato, vt no. in l. cum ex pluribus. hic allegata in gloſſa.

a Adnotatio. Incertis autem. Incertitudo perſonæ legatum libertatis, & tutelæ dationem vitiat: & alieno poſthumo poteſt hodie legatum, & hæreditas relinqui. h. d. ſecundum Bal. vſque ad §. ſi quis in nomine.

b Incertis. Tu vide hic diſtinctionem per Ang. in ver. in glo. conceſſum erat.

c Ab incerto, An autem executor vltimarum voluntatum poſſit dari incertus. vide hic, per Ang. ante finem. §. in ver. quæro autem.

1 *Tutor incertus ne detur, & cur.*

TVTOR Autem. In gl. vt ſi ita in ſi. Sed pro Deo quæ eſt
1 ratio, quare tutor incertus, qui † poteſt poſt certificari, dari non poteſt, ſicut poteſt dati incertæ perſonæ, poſt certificandæ, & legari, vt ſ. proxim. dictum eſt? Reſpondeo ſecundum Iaco. de Ra. iura quantum poſſunt prouident pupillis. Vnde ſi poſſet dari tutor incertus, vt ille qui primo veuiet ad portam, vel alias ſub conditione, poſſet eſſe, quod aliquis ribaldus veniret primus, & ita non eſſet prouiſum, ſed improuiſum pupillo: idcirco non põt dari incertus, ſecundum eũ. Et ideo dicit tex. certo iudicio &c. vt hic ĩ tex. ſatis exprimitur.

1 *Poſthumum alienum recte inſtitui.*

POSTHVMVS. In gl. ſcilicet de iure prætorio. in ſi. quidam habent in gl. §. hunc. pro contrario, ſed nihil facit contra, quod enim hic dicit antea, non refertur ad ius antiquiſſimum, de quo ſit ibi mentio, ſed ad ius fforum, ſecundum quod poteſt poſthumus alienus hæres inſtitui. ff. de lega. 1. l. pe. de teſt. l. filius, quamuis glo. videatur dicere cõtra. ff. de libe. & poſth. l. ſi quis poſthumos. §. 1. In gloſ. ſed quæ eſt. in ſi. ſed mirandum, cur hic in tex. dicatur, qui vis eſſe non poteſt &c cum hic loquitur de alieno poſthumo, qui poteſt ab alia, quam a parentibus. capere, vt ſcripſi ſ. §. legari. Et ſic videtur
1 poſſe † inſtitui, quamuis in rerum natura eſſe non poſſit, tñ natus poſſet inſtitui, vt eſt dictũ, oportet dici, vel ꝙ iſta cauda non loquatur in poſthumo proprio, ſed ſubauditur, ſic poſt illa verba, & tunc poteſt, ſub ſicut & proprius, qui poteſt inſtitui, niſi in vtero &c. Et concor. ff. de libe. & poſth. l. ſi quis poſthumos. §. 1. vel ꝙ dicamus, ſecus in poſthumo, & ſecus in iam nato, vel quod illa glo. ſit falſa.

1 *Errorum quis, & an vitiet. 2.*
3 *Capellaniam, quæ non eſt, obtineri non poſſe, fallit tamen.*

a SI Quis[a] in nomine. In gloſſ. nomen eſt genus ibi agnomen: de agnomine, non agitur hic, licet de eo ſiat mentio in
1 l. 4. C. de teſta. In gloſſ. a teſtante, † in ſin. dic quod interdum eſt error in nomine perſonæ hæredis, vel legatarij, & ille non vitiat, duntamẽ conſtet de perſona, vt hic. Interdum in nomine rei legatæ, & tunc aut erratur in nomine proprio aut appellatiuo. Et ſi in appellatiuo, aut verborum prolatorũ ſignificatio ſe poteſt extẽdere ad mentem teſtantis, vel de ſignificatione ſui, vel ex conſuetudine loquendi & tunc valet: vt §. quod tamen. ff. de ſuppelle. leg. l. Labeo. Aut non, &
b tunc gloſſ. quæ eſt in l. 4. ff. de le. 2. videtur velle,[b] quod valeat duntamen conſtet de mente, quia ſine verbis, nutu poteſt legari. Sed contra facit ff. de reb. dub. l. in ambiguo. de ver. ſign. l. nepos Proculo. ibi nam qui &c. & ibi no. ff. de hær. inſtit. l. 1. §. ſi autem. de leg. 2. l. cum pater §. cũ imperfecta, & hoc niſi res eſſet in conſpectu. ff. de ver. ob. l. quæ extrinſecus verſ. ſed & ſi. in rei. Interdũ erratur † in nomine regionis. &
2 ille error non vitiat. ff. de lega. 3. l. patronus. §. libertis. & hoc niſi in reſcriptis. extra de reſcrip. ca. ſignificante, vel dic melius, vt ibi not. per doc. in dubio autem non præſumitur alia mens teſtantis, quam quæ verba ſignificant. Etenim nemo eſtimandus eſt aliud dixiſſe, quam ꝙ in mente cogitauerit. vt d. l. Labeo circa medium. ff. de auro & arg. leg. l. Plautius, & ideo opus eſt probare aliam fuiſſe mentem, vel forte quia teſtator hoc alias expreſſerat ſicut no. in l. 4. vel per coniecturas, vt ex contextu materiæ. ff. de le. 2. l. vnum ex familia. §. ſi. vel ex vſu loquendi, vide ff. de leg. 3. l. non aliter.
3 † Quid ergo, ſi quis impetrauerit capellaniam ſancti Ste-
c phani inſtitutam in tali eccleſia, & nulla eſt ibi capellania[c] ſancti Stephani, ſed forte ſancti Petri, nunquid vitietur gratia, vel extendetur ad capellaniam ſancti Petri? Videtur quod non vitietur per hunc §. cum concor. Contrarium videtur in c. ſignificante. Item quia impetrans dedit cauſam errori, qui potuit melius declarare, vt ibi not. Satis poteſt dici ꝙ ſi conſtet de mente conferentis, quia forte expreſſit capellaniam inſtitutam per talem & vacantem per mortem talis, quãuis ſit error in noĩe ſancti, in cuius nomine fundata eſt, ꝙ valeat per prædicta. & vide. C. de leg. l. ſi Fortidianum, de fideic. l. voluntatis. & ibi ſcripſi. In glo. vnde in ſin. Vel dic ꝙ non refert, duntamẽ ſine fraude &c. vt ibi no. Sed verius credo, ꝙ ſeruo non poſſit, alias text. fruſtra diceret, ſi liber &c. vt d. l. vnica. Et eſt ratio, ne ſit eis materia fugæ, & vt facilius reperiantur. ſi fugiant. & idẽ forte in monachis, & alijs religioſis, qui debent reſidentiam cum ſit eadem ratio.

a Adnotatio. Si quis. Error proprij nominis, si de corpore constat, est falsa demonstratio, sine causa, dummodo non sit conditionaliter apposita: legatū non vitiat, h.d. secundum Bal. vsque ad §. an seruo.

b Videtur velle. Quid si est erratum in patria legatarij? Quid si erratū est in noīe artificis. Itē si erratur in nomine proprio, sed non in nomine dignitatis vel artificij: vide hic do. Ang. in 2. col. ver. quid si erratum, vsque. in fi. §.

c Nulla est ibi capellania. Videtur iste sentire quod error in nomine proprio, ecclesiæ vitiet rescriptum. de quo vide Fely. in c. significante. col. 2. ver. declara quinque modis. & ibi dixi in apostil. ad Panor. nu. 4. in apostil. in ver. rescripti. de rescrip.

1 *Conditionis notæ.*
2 *Conditionem ex mente colligi.*
3 *Legati validitas ex quibus causis pendeat.*
4 *Modi & causæ communia.*

Hvic proxima. Quia sicut error nominis non nocet: sic nec demonstratio falsa. In gl. verna. in fi. ff. de le. 1. l. Titiæ textores. In gloss. idem & si non emit: sed alio titulo. acquisiuit. In fi. eiusdem gl. sed ibi fuit conditio in glo. no. conditio, 1 ibi per eum allegat l. muto. §. sub conditione. Item † per dictionem: vbi de leg. 2. l. si ita scriptum. §. si pater. Item per dictionem, in de cond. & demonstra. l. Publius: ibi. in honorem consulatus. Item per dictionem, ita ff. eo. l. noster. Item per ablatiuum absolutum a præterito formatum. ff. de stat. libe. l. si quis ita libertatem. §. si duos. Item per dictionem: quisquis. ff. de libe. & & posthu. l. 3. §. filius. 3. dicto. Item per qui, quæ vel quod ad futurum tēpus relatum. ff. de le. 1. l. Stichum. de leg. 3. l. nuper. & l. si sic. §. 1. hic allega. Idem videtur, si ad præteritum. de hær. institu. l. 2. & hoc intellige, vt ibi scripsi: quia illud intelligitur cum ad factum proprium refertur cō ditio: tunc enim distinguitur, an de præterito, an de futuro, dic vt ibi per glo. & doct. Item fit conditio per dictionem, ad ff. de ma. testa. l. qui duos. §. 1. Item per dum. ff. de leg. 3. l. qui concubinam. §. vxori. Item per quo ad C. de le. l. 1. sed illa videtur contra. dic tamen vt ibi. Item per quamdiu. ff. iud. sol. l. hæc stipulatio, sed per nullam harum dictionum, fiet expressa conditio, nisi per, si & cum, vt notatur. ff. de hær. insti. l. Trebatius. & in d. l. Stichum. super verbo: conditionalis, pro quo facit. ff. de condi. & demonstr. l. 1. in fi. & hoc est multum notabile, si sit verum, pp effectum transmissionis. Si enim sit tacita conditio non impedit transmissionem. ff. de condi. & demonst. l. conditiones quæ extrinsecus, cum ibi notatis, quando di. le. ce. l. cum illis. § fin. sed expressa impediret. vt in l. vnica. §. fin autem. C. de cadu. tollen. Sed hoc forte non procedit: nisi quando talis conditio, per talia verba apponitur, quæ de natura legati subintelligebantur. ff. de leg. 1. l. 3. Item no. ꝙ verba de se non conditionalia, faciunt con-2 ditionem † si testator hoc sentiat vel partes hoc agant, & cō stet. ff. de verb. obli. l. si ita stipulatus fuero hanc summam. de condi. & demonst. l. in conditionibus. In ead. glos. ibi cum allegat. §. sub conditione. hoc videtur ius commune, vbicunque apponitur in actus executione, non in substantia actus. ff. de verbo. oblig. l. si decem cum petiero, & tale quod apponitur, quod ipso iure inhæreat: vt in concor. ibi allegatis. In ea. gloss. ibi cum allegat C. de dona. quæ sub modo. l. 2. sed quandoque apponitur causa per vt, quando gratia legatarij apponitur. C. de iur. dot. l. si mulier. ff. de do. l. 2. §. fin. In ea. glo. vbi cum allegat l. si sic. §. 1. vide plenius. ff. de cond. & demonstra. in rubr. In ea. glos. ibi, cum dicit, non nocet vt hic. hoc verum, nisi conditionaliter apponat, vt hic in text. & not. in d. l. si sic. licet sit improprie conditio de præterito, vel nisi alias legaturus non erat, vt ff. de condi & demonst. l. cum tale §. falsam. in fin. Secundum hoc ergo videtur distinguendum de causa, aut fuit impulsiua, aut finalis, aut est dubium sicut distinguitur in contractibus. Primo casu cer-3 tū † est, ꝙ valet legatum, quamuis causa sit impulsiua, vt hic. Secundo casu non, vt d. §. falsam. in fi. In tertio, videtur præsumi, quod sit impulsiua. cum incumbat probatio illi, qui dicit testatorem non alias fuisse legaturum, vt d. §. falsam. in fin. Vel potest distingui, in hoc vltimo membro, quia aut est talis causa, quæ si vera esset, compelleret testatorem inuitum ad dandum, vt lego tibi decem, quæ in meis negotijs expendisti, & tunc præsumitur finalis. ff. de pact. l. si cum te. Aut non compelleret: vt lego decem, quia mea negotia tanquam verus amicus tractasti, tunc non. ff. de conditio. indebi. l. in summa. §. id quoque quod ob causam. Quid ergo, si testator poterat compelli ad dandum, non tamen legat illud, quod poterat, sed aliud? Verbi gratia, quia decem in negotijs meis expendisti, lego tibi librum vel castrum, satis videretur impulsiua, ea ratione qua donare noluit, & hoc si notabiliter excedebat pretium, in quo credebat se teneri. argumen. dicti. §. id quoque. In ead. gloss. ibi. cum allegat l. itaque. ff. de conditio. institu. l. si quis ita hæreditatem. de conditio. & demonstratio. l. qui hæredi. §. fin. & hoc, nisi conditio ex aliqua causa remittatur a iure, vel improbetur de condi. institu. l. conditiones. & l. quædam. & l. quæ sub conditione. infra eod. §. fin. dic vt ibi. In ead. gloss. ibi cum 4 allegat l. si tibi legatum. imo in modo est † distinguendum, sicut in causa, quia aut impulsiua, aut finalis, aut est dubium, & si sit dubium, aut apponitur ad validitatem testamentorum, vel tertij, & præsumitur finalis. Aut ipsius legatarij, & tunc impulsiua. ff. de conditio. & demonstr. l. Titio. de dona. inter vir. & vxor. l. sed si mors. §. fi. & hoc nisi implemētum modi contineret piam causam, vt quia alicui fuit legatum ad sui redemptionem, tunc enim præsumitur finalis. C. de dona. l. pe. §. eadem. ver. nulla. ff. de iure do. l. promittendo. & l. dotis. & l. si ego. In ea. glo. in fin. vide. C. de fal. causa adiec. l. 3. §. quod si quantitatem.

1 *Legatum seruo quando cedat 3.*
2 *Cato. Reg. limitatio.*
4 *§. Si hominem. sensus.*
5 *Filius & seruus quibus æquiparati.*

a An servo.[a] In gloss. C. de neces. ibi cum allegat l. seruos. vide plenius supra per quas perso. nobis acquir. §. item nobis. vbi scripsi. Et dic, quod lex contraria non obstat, quia ibi loquitur quando testator legat seruo proprio, hic quando seruo hæredis. In ea gloss. in fin. hæc ratio non 1 videtur procedere, quia legatum † factum seruo cedit ab adita hæreditate. C. de cad. tol. l. vnica. §. in nouissimo. ff. de op. leg. l. si optio. quando di. le. ce. l. cum ita legatum. §. cum seruo legato. & sic videtur legatum valere in casu, quo esset manumissus vel alienatus, per dictas leges, pro quo. ff. de b conditio. & demonstratio. l. Iulianus noster. Item regula b 2 † Catoniana non habet locum hic, cum non extendatur ad legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate. ff. de regula Catoniana. l. Catoniana. & not. in d. l. si optio. Solut. dicas, quod aut libertas legatur seruo proprio, vel hæredis, & nihilominus aut legatur pure, & tunc dies cedit indubitate a die competentis libertatis, vel ab adita hæreditate, vbi vtrunque legatum purum est, vel a die existentis conditionis, vel euentus diei, si libertas fuerit relicta sub conditione, vel in diem. ff. de lega. 3. l. qui concubinam. §. cum testamento. ad l. Fal. l. in ratione. 2. §. penulti. & d. l. Iulianus. eo. tit. l. cum seruus. nisi liqueret de mente contraria testantis, vt d. l. Iul. in fi. de leg. 1. l. quæsitum. §. 1. dic vt ibi. & §. cū testamento. & ita intelligitur. d. §. in nouissimo, aut lega-3 tur † sine libertate, & pure, & tunc aut seruo legatur, & valet, & cedit ab adita hæreditate, vt §. cum seruo legato. & §. in nouissimo. §. allegato. Et ideo hoc casu, distinguitur, an succedat necessarius hæres, vel non, vt d. l. si optio. aut legatur simpliciter seruo testatori, vel hæredis, tunc obtinet iste §. & statim dies legati cedit, & est locus Catonianæ regulæ, & sic voluit intelligere hic gl. & ff. de hæred. instituen. l. si socius. vbi idem no. nec refert, an viuo testāte manumissus fuerit, vel non, vt hic patet, quamuis glo. contra. C. eo. l. seruus. Sed oppo. adhuc contra hunc §. ff. de fideicommiss. lib. l. ge-4 neraliter. §. si homini. sed ibi † in libertate relicta, cuius dies cedit ab adita, vt supra scripsi. Præterea, ibi deficit legatum, propter impedimentum personæ legatarij, quo casu non obtinet regula, hic mista consideratione vtriusque, quando obtinet, vt plene no. ff. de regula Caton. l. 1. vide ibi. Item iste §. non obtinet in testamento militis. C. de testament. milit. l. ex his. In gloss. qui actus. sub. purus, conditionalis, sic vt per totum titu. ff. de condi. & demonstr. & C. de condi. insert. & de

conditio.

conditio.insti.In glo.nam nemo.in fi.Hæc gloss.intendit red dere rationem diuersitatis inter hunc casum,& primum:tex. reddit aliam: sed ratio text.non videtur bona in eo,quod dixit : nam posset per eum alius hæres effici: quia ita posset in primo casu. Possibile enim est in primo casu, quod institutus se vendat ad pretium participandum, vel dabit se in arrogationem,& acquiretur hæreditas alij.Sed hoc non est considerandum : quia esset expectare aduersam fortunam &c. ff. de verbo.obliga.l.inter stipulantem,§.sacram.secundum domi. Iacob.& Pet. Sed quid , si legetur filio a patre instituto, vel econtra, patri a filio instituto? Videretur,quod in primo ca-
5 su sit idem,sicut† quando legatur seruo,a domino hærede instituto,cum vterque acquirat:videlicet seruus domino,filius patri.Sed hodie acquiritur proprietas ipsi filio: ideo videtur valere: & hoc potest dici probabiliter. In alio casu est distinctio, olim non valebat donatio facta de patre ad filium: quia filius patri acquirebat:sed hodie non acquiritur, quo ad proprietatem. Sed hæc opinio est reprobanda , vt in authen. de immen. do.secundum do.Iaco.& Petr.quorum sunt hæc verba : non bene percipio , quid volunt concludere. Hæ tamen quæstiones videntur expeditæ : quia a filio potest legari patri,ff.de leg. 1.l.a filio.& a patre filio.eod.titu.l.quæsitum.in princip. primus casus non est dubitabilis , quin possit a filio patri legari , quia & a seruo domino potest legari vt hic.Sed
6 † secundus videtur dubius : quia a domino non potest legari seruo.& videtur idem in patre,& filio,saltem de iure ff.vnde vi.l.quæsitum,ideo valet : quia cum vterque filius institutus & nepos suus fiat legatarius, & essent in potestate vnius: videbatur legatum a filio,illi in cuius potestate ambo erant:& perinde est, ac si a filio esset legatum patri directo : quo casu sine dubio valeret. Sed vbi institutus non est in potestate alicuius:videtur quod non valeat , cum sit eadem ratio, quæ in legato præstando seruo domino instituto: saltem de iure digestorum.Et in hoc errauit gloss. in d.l.quæsitum quæ videtur sentire quod l. quæsitum. procedat secundum iura noua: imo dicas, quod in casu, quem ponit,procedit secundum iura digestorum,vt dixi.Sed in casu de quo ego quæro,vbi legatur directe a patre,instituto filio,non procedit:nec lex illa casum istum tangit.Vnde credo, quod de iure digestorum,non valet.Quid de iure nouo ? Forte doc.in eo.quod supra dixerunt, voluerunt sentire, quod non valet , quia iura noua nil corrigunt, quo ad acquisitionem , in his, quæ proficiscuntur a patre, vt in auth.de immen.do.circa princ. hoc tamen non est verum, imo censetur aduentitium,ff.de iur.do.l.profectitia,§.si quis dotem.& idem videtur de monacho vel religioso instituto & legato facto Abbati , vel superiori alij , vel econtra sicut hic dicitur de seruo.

a Adnotatio. An seruo summa vt Angel.
b Item regula.In quibus regula Catoniana locum habeat , & in quibus non, vide hic plene per Ange.in 2.col.circa med. in ver. conclude & dic , & ponit sex ca sus,in quibus dicta regula non habet locum,quos vide diligenter.

1 *Ordo quando,& an spectandus.2.*
3 *Incertitudo quæ vitiet.*

a Ante hæredis. a † In gloss.no.ordinem:dic quòd vbi in
1 dispositione iuris,vel testantis,vnus admittendus est,vel primus vel solus,tunc recurritur ad ordinem,vt in lege contraria,ff.de vsufr.l.quoties. de hæred.instit.l.qui soluendo. la 2. alias autem , si non constet quòd alter sit admittendus , non admittitur ordo,sed impediunt se concursu,ff.de vsuf.ear.re. quæ vsu consu.l.2. §.fi. vel propter incertitudinem repelluntur,ff.de testamen.tut.l.duo sunt titij de re.du.l.si fuerit, vi-
2 de supra eod.§.incertis.& §.optionis.† Item dic,quòd vbi ordo est de substantia:tunc bene attenditur,vt extra,de cler.per sal.promo.per totum C.de senten.l.prolatam.de acqui.hære di.l.vt debitum,ff.de iure codi.l.quidam.& vide.ff.de vulg.l. moribus.In gl.nisi in duobus. ibi cum allegat l.si quis a filio,
3 §.pe.Caue,quia istæ duæ † leges faciunt per coniunctionem, & allegantur pro primo casu quia incertitudo vitiat libertatem,vt l.cum ex pluribus.non autem aliud , vt d.§.pen. Dic tamen,quod hoc nō est verum,imo dicitur idem vtrobique, quia incertitudo vitiat legatum, vt l.si fuerit de reb.dub.vnde vbi est incertitudo , inter personas legatariorum,tunc incertitudo vitiat, & legatum & libertatem,secus si in re legata,vbi autem libertas legatur , est incertitudo , & in re & in persona,& sic vitiat , vt plene not.Dyn.extra de re.iu.cap.in obscuris.libr.6.In ead.gloss.in fin.illa nil facit,vt ibi no.quia hæres non cogitur ad ire , nec pro legato, nec pro libertate, vt ibi notatur.

a Adnotatio.Ante hæredis.Ante institutionem hæredis, & post.& inter medias institutiones hæredum, hodie vtiliter legatur:& ordo non necessarius,si de mente constat,non est curandus.Et post mortem hæredis:potest hodie legatum relinqui.h.d.secundum Bald.vsque ad §.pœne quoque.

1 *Legati & stipulationis discrimen.*
2 *Factum hæredi recte iuberi.*

Post mortem.In gloss.in stipulationibus.in fi. hæ leges
1 parum faciunt,vnde vult dicere gl.quod in† stipulationibus, statim cōtrahitur obligatio, non sic in legatis.In hoc aduerte,secundum doct. quod procedit,quando legatur post mortem hæredis,sicut si legetur,cū legatarius morietur,ff.quando di.leg.ce.l.si cum hæres.secundum Ia.Item dic,ꝙ hæc gl. non procedit, vbi constat de contraria mente contrahentiū. Nam tunc possunt etiam obligationes contra hæredes in stipulationibus incipere , vt d.l. & C.vt acc. ab hære.& contra hære.l.1.& hoc, vbi tale quid legatur, quod potest compelli
2 post mortē . Quid † si damnet hæredem post mortem facere domum vel scribere librum? Non videtur valere , quasi impossibile, vt infra, §.fin. Sed satis potest dici contra , semper enim in dubio videtur intellexisse , quod hæres hæredis faciat.C.de contrahen.& commit.stip.l.veteris.

1 *Pœnarum quæ reijcienda.*

Poenae quoque. Super text.dic,antea, id est, ante iura digestorum.Idem quod hoc iure , ff. de penu. lega.l.1.& l.si penū.quan.di.le.ce.l.cum fine ad leg. falcid.l.1. §.item si ita. vbi esset probrosa vel impossibilis , ff.de condi. & demon.l. mulcta , ff. de his quæ pœ. nomine. l. 1.& placet hoc magis, quam illud,quod not.C.eo.l.1.vbi glo.videtur sentire, quod hæc antiquitas erat de iure ff. & illud sequuntur ibi multi doc.Sed contrarium videtur uerius,per leges prædictas.Vn-
1 de† in d l.1.reijcitur probrosa,vel impossibilis,& sic supponit,ꝙ non alia.Et not. ꝙ illud quod nomine pęnæ adijcitur, petitur iure legati: & detrahitur falcidia , vt d.§.si ita.extra de testa.c.Raynutius.& ibi de hoc Doct.

1 *§.Exceptis & l.cum interest.conciliari.*
2 *Conditio in quem conferatur, referre eiusque rei vsus.*
3 *§.Exceptis.sensus.4.*
5 *Conditio quando,& an suspendat.*
6 *Conditio reijcienda.*
7 *Impossibilitas quando vitiet.*
8 *Difficultas quæ vitiet.*
9 *Legatum suo capientem vetare,pœnale esse.*
10 *Testatori quæ,& an mutari liceat.*

Exceptis. In glo.ff.de lega.1. ibi cum dicit , non autem soluere, hoc nihil valet, quia tunc non esset dubium & frustra diceretur,angustias temporum non nocere cum tunc nullæ essent angustiæ. Quid dicemus ? Dynus sequitur primam,extra de reg.iur.ca.nemo potest ad impossibile. libr.6. sed illi solutioni non obst.regula Cato.do. Iacob.& Petr.dicunt , quod angustia temporis non nocet in contractibus vt ff.lo.l.insulam , §. 1.ergo nec in vltimis voluntatibus in quibus est plenior interpretatio facienda. ff.de reb.dubijs.l.cum in testamento.Sed adhuc non respondetur,quia hic impossi-
1 bilitas vitiat,ibi non.Sed dicas,†quod ibi fuerunt duo,ipsum legatum,& tempus dandi, legatum non continet impossibile,ideo valet,sed adiectio temporis est impossibilis,quę non uitiat legatum purum,& possibile,sed hic loquitur, quando ipsum legatum est impossibile. Sed certe eodem modo sunt

hic duo, ipsum legatum, quod est impossibile, & pœna possibilis, cur ergo non ualet in pena possibili? respondeo, legatum est principale. pœna est adiectio, vnde cum ipsum principale non tenet, nec accessoria adiectio, ff. de verbo. obli. l. si homo mortuus. Sed in contrario tenet ipsum principale. In ead. glos. in fi. hanc sequitur Dynus in d. c. nemo. Domini vero Iac. & Pet. dicunt, quod hanc sequebatur dominus eorum
2 & reddebat ratione, quia quando conditio† apponitur in persona onerati, nunquã volet qđ impleatur. Vnde testator nõ videtur velle, valuisse legatum, sed vbi apponitur in persona honorati, certum est quod ille vellet implere, si posset, & nihil est quod ei debeat imputari, si non impleat ideo valet legatum. Ipsi tamen dicunt idem esse, siue in persona onerati, siue honorati, apponatur conditio sed dicunt referre, an apponatur impossibilitas per modum præcepti, an per modum conditionis, nam si per modũ præcepti, non valet. Verbi gratia, hæres meus da montem aureum Sempronio, vel ascẽdas cęlum, & si non feceris, da ei centum, hoc casu neutrum valet, sed si per modũ conditionis apponeretur impossibilitas, bene valet, verbi gratia, hæres meus, si cœlum digito non tetigeris, vel si montẽ aureũ non dederis Sempronio, da ei centum hoc casu bene valet, Et est ratio. quia hoc casu videtur legatum sub conditione necessaria, quo casu valet, vt si sol cras orietur, sic vides in contractibus, quia si promittis dare Stichum mortuum, & si nõ dederis, promittis dare pęnam, neutra valet, quia impossibile apponitur in conuentione, secus si per modum cõditionis. ff. de verbo. obli. l. si homo mortuus, & l. impossibilis secundum eos, hæc solutio videtur bona & glo. voluit eam ponere, ff. de condi. instit. l. 1. in secunda solutione ibi cum dicit, vel ibi non fuit impossibilitas &c. sed si pro fundius inspicias, leges contrariæ nil faciunt contra hãc
3 literã, quia hic† nil agitur de conditione, sed de actione pœnæ, quæ non sunt idem. ff. de his quæ pœ. no. l. 2. Idcirco iura loquentia de conditione nil faciunt ad propositum, nisi per simile vnde pœna dici nõ potest, nisi vbi præcedit dispositio testantis, de aliquo dando, vel faciendo, & adijcitur pœna ad confirmationem dispositionis, per verba negatiua, tunc enim certum est, quod neutrum valet, si principale dispositum sit impossibile. Verbi gratia, damno hæredem meum attingere cęlum digito, & si non fecerit, damno eum centum dare, neutrum valet, & est ratio, quia nemo ad impossibile obligatur, vt ff. de reg. iur. l. impossibilium. Per pœnam autem nolit eũ obligare ad principale dispositum, quod est impossibile, & nullum ergo accessorium debet esse nullum, & maxime, quia pœna non debet committi, nisi sit culpa, vel mora, vt l. si decesserit ff. qui satisda. cog. de excep. do. l. apud Celsum, §. si in arbitrum, nam dando, vel faciendo impossibile; non potest mora vel culpa argui, & sic non debet pœna ligari nec hoc casu locus esse potest illi distinctioni, an apponatur in persona onerati, vel honorati, quia pœna de sui natura non potest
4 apponi, nisi in persona onerati. Et iste est verus † intellectus huius §. nec vltra de conditione loqui oportuit, nec disputare & tamen gl. subintrat, quæramus an conditio impossibilis vitiet dispositionem testantis, vel vitietur, & (sicut vides) gl. distinguit. an apponatur in personam onerati, an honorati. Dyn. plenius distinguit, quia aut apponitur affirmatiue, aut negatiue, secundo casu habetur pro pura. In primo subdistinguit aut semper impossibilis, aut aliquo tempore impossibilis, aut possibilis. Et si semper impossibilis, aut apponitur in persona onerati, aut honorati, vt not. in d. ca. nemo. Subijcia-
5 mus ista examinationi. Certe primum† membrum est indubitatum, quando ponitur negatiue, quia illa est necessaria, nec facit actum conditionalem. ff. de cond. & demonst. l. hæres meus. de verbo. obli. l. impossibilis. Sed quando ponitur affirmatiue, non cõsentio subdistinctioni, an fuit ab initio impossibilis &c. quia illa distinctio reprehenditur per regulam Caton. vt s. dixi, & in l. si mihi & tibi alleg. in gl. non fuit conditio sed quædam adiectio extra substantiam legati, quæ non vitiat, sicut nec in contractibus, vt suprà dixi. idcirco lex illa nihil facit ad propositum. Item, nec illa, qua subdistinguitur an in personam honorati, vel onerati, quia leges indistinctè dicunt conditionem impossibilem pro non scripta haberi, vt s. de hære. insti. §. impossibilis, ff. de condi. insti. l. 1. & l. conditiones. de conditio. & demon. l. obtinuit. & l. mulcta, §. fi. & l. cum tale. §. falsam, Nec aliqua lex dicit contra. quia iste §. cuius timore fuit facta distinctio, nihil facit, imo in alio casu loquitur, vt s. ostensum est. Nec aliqua bona ratio reddi potest,
6 cur debeat distingui. Igitur videtur † indistinctè dicendum, quod impossibilis conditio de natura reijciatur, nec in hoc est facienda difficultas, nec est sufficiens prædicta distinctio quia debuit distingui, an fuit impossibilis de facto, an propter prolixitatem, quibus casibus uitiat, ut ff. de cond. insti. l. si Titius. de sta. libe. cum hæres. §. 1. Sed ego hoc non admitto, in impossibili de facto, vt dixi suprà de hæredi. institu. §. impossibilis. Recollige ergo, cum quæritur an impossibilitas uitiet
7 dispositionem extremam, distingue, quia† aut apponitur impossibilitas in uim præcepti, & tunc, aut in substantia ipsius legati, & uitiat, ut hic, cum concor. aut in circunstantijs, & non uitiat, ut l. si mihi & tibi. §. 1. aut in uim conditionis, & tunc aut est impossibile, propter difficultatem tantum, & uitiat, ut l. cum hæres. §. 1. aut de natura, ut quia forte res non est in rerum natura, & tunc habetur pro non scripta, ut l. ab omnibus. §. 1. de leg. 1. & d. l. 1. de cond. insti. cum concor. aut propter perplexitatem, & tũc uitiat, si sit omnino perplexũ. ut l. si Titius. Hoc solum tene, alijs substitutionibus omissis. Quõ autem impossibilitas vitiet contractus. uidebis in propria materia infra de inuti. stipu. §. si impossibilis. Sed quæramus, hic dicitur, quod ubi testator præcepit impossibile, pœna adiecta, quod neutrum ualet. Quid si difficile? non uidetur idem quia difficultas non impedit obligationem, ut l. continuus, §. illud. & scripsi d. §. impossibilis. de hæred. insti. suprà. Ad hoc potest dici. quod ubi est talis difficultas, quæ annullat legatum omnino, potest dici idem quod impossibile.
8 † Sed ubi omnino non annullat, sed facit teneri ad estimationem, tunc non idem. immo committit pœnam, nisi det legatum uel æstimationem. Quæ autẽ sint illæ difficultates, quæ annullant legatum, uel non, uide s. §. non solum. Quid ergo, si pręcepit fieri templum, uel palatium, uel aliud opus, quod est supra uires hæreditarias, ac ipsius hęredis, & si non fieret, adiecit pęnam? satis potest dici, quod neutrũ ualet, quia talis pœna impossibilis non ualet, ut l. cum hęredes. §. 1. & d. §. non solum. In gloss. ut inquilinos, idem si non sint interdicta, si tamen de iure rescindi possint. Vnde si filium grauaret in portione legitima, sic quod locus sit querelę, & apponeret pœnam, si contraueniret, non committeretur, & idem credo si pręciperet aliquid contra consuetudinem patriæ, & adijceret pœnam j. de off. iud. in prin. Transgressor enim legis, & consuetudinis eadem pœna punitur 11. dist. ca. in his.
9 Sed† quid si legauit alicui fundum. & uoluit, quod adipisceretur possessionem authoritate propria, & si hęres impediret, adijcit pęnam, nunquid hęres in pęnam incidit, si impediat? vř, ꝙ non. quia huiusmodi pręceptum, est cõtra legis interdictum, certum est enim, ꝙ interdictum est prius legatario, ne authoritate propria adipiscatur legatum. f. sine uoluntate hęredis, ff. quo. leg. l. 1. in prin. igitur tale pręceptum non ualet, nec adiectio pœnę, ut hic. C. de his quę pœ. not. l. unica. hoc non credo, imo testator hoc potest ordinare, ꝙ legatarius authoritate propria adipiscatur, ut ff. de le. 2. l. Titia cum testamento, §. Lucius. & ibi no. idcirco ualet pœnę adiectio.
10 Vnde † aduerte, ꝙ ubi aliquid est per ius dispositum, ꝙ testator immutare non potest, ut quia forte habet ius publicum, uel fauorem, tunc obtinet hęc lex, & potes ponere exẽpla. ff. de testa. tutel. l. iure nostro. de admi. tu. l. quidam, C. de cõd. inser. l. 2. ff. de leg. 1. l. nemo potest. Sed in his, in quibus potest disponere contra iuris ordinationem, sicut in cautione de legato pręstando, ut C. ut in pos. leg. l. scire. uel de non faciendo inuentario. C. arbi. tu. l. fin. hęc lex non obtinet; nec ubi ordinatio est pręter legem, uide ff. ad leg. Falc. l. quod de bonis. §. 1. C. de pa. l. pacta. quę contra.

De ademptione legatorum. *Rubrica.*

1 *Testamentum iuratum reuocabile, fallit. 2.*
3 *Pactæ quæ iuramento non firmentur.*

In

In gl. quia ambulatoria. do. Iac. & Pet. dicunt ꝙ non potest ligari vltima voluntas etiam per iuramentum iure isto.
1 Vnde si quis fecit testamentum,† & iurauit se in eo persistere: nihilominus potest reuocare, quia ambulatoria &c. ff. eod. l. 3. §. fi. ff. de do. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. oratio. secundum eos. Hæc quæstio est multum antiqua, & frequenter est in facto. Vnde Spe. tenet ꝙ primum testamentum iuratum tenet, & non reuocatur, vt in Spe. de fi. instr. §. compendio se. ver. quid si iurauit. Host. distinxit quia aut reuocauit sine causa, & tenet primum. aut † cum causa, & tenet secundũ,
2 vt no. Arch. post eum extra de sepul. c. 1. glossator decretorũ tenet idem quod Iac. & Pet. 13. q. 2. c. fi. Io. An. disputauit plene de hoc, & tenet idem extra de re. iu. c. quod semel. in nouella. Et hoc placet. Et videtur ibi d. c. 1. de sepul. ibi enim nõ sepelitur in loco iurato. & ita supponitur, ꝙ valuit reuocatio, veruntamen in pœnam periurij eligitur alia via. Vnde si dicerem nõ tenere secundum testamentum, adhuc dicerem, primum reuocatum in effectu, quia primum non habuit voluntatem testantis. ff. de his qui. vt ind. l. cum quidam. de
3 mili. test. l. militis. §. veteranus. Præterea,† conuentio, ex qua ligatur arbitrium, est cõtra bonos mores. ff. de verb. obli. l. stipulatio. hoc modo. Ideo non ligatur iuramento, extra de reg. iur. c. non est obligatorium lib. 6.

1 *Impugnans actum eo non fruatur.*
2 *Adimi testamento quæ possint. & qui.*
3 *Repugnantia quando, & an, vitiet.*
4 *Reg. vbi repug. sensus.*
5 *Ademptum quando videatur.*

a DEMPTIO. a In gl. scilicet, testamento. in fin. ille §. parum facit secundum do. Iac. & Pet. Et prima fuit opi. Pla. quæ potest fundari secun
1 dum eos: quia † qui nititur impugnare testamentum, non habet commodum ex testamento. C. de leg. l. si legatarius. ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse. Item frustra legis auxilium inuocat, qui in legem commisit. ff. de min. l. auxilium. ergo codicilli, qui contrariantur testamento, non confirmantur per testamentum, nisi hoc exprimatur. Quia non est verisimile, ꝙ illud quod fit ad finẽ contrarium, confirmetur per id ff. de cond. & demon. l. cum tale. §. fi. Ipsi tamen tenent cum glo. & dicunt ꝙ non est ridiculum, si codicilli contrarij confirmantur per testamentum quia quandoque videmus agi ex contractu, vt contractus destruatur. ff. de contrah. emp. l. sed & Celsus. §. 1. de act. empt.
2 l. ex empto. §. is, qui vina. Tene ergo, † ꝙ legata in testamento possunt adimi in codicillis confirmatis expresse, non sic de hæreditate. C. de codi. l. 3. In gl. vt si eodem testamento. cum alleg. l. si ita scriptum. dic melius vt ibi, & C. de lega. l. datum. quia aut adimitur expresse, aut tacite. Et si expresse, aut in eodem testamento, aut alia voluntate, & si alia voluntate, aut æque solenni, aut minus solenni. si tacite, aut per delegationem, & tunc aut ante consummatum testamentum, aut post, vel alias tacite vt per inimicitias, & tunc gl. tenent ꝙ per exceptionem, vt potes colligere ex his, quæ notantur in dictis legibus. In ea. gl. in fi. Iac. dicit ꝙ vix potest dari bonum exemplum illi regulæ. Sed videamus modum opponendi, vt melius soluamus. Hic dr̃, ꝙ vbi testator dicit lego Titio, non do, non lego, valet ademptio. Contra vbi est repu-
3 gnantia in testamento, neutrum, vt d. regula† Sed in his verbis est manifesta contradictio, ergo vr̃, ꝙ neutrum valet, ergo male dicit hic tex. ꝙ valet ademptio. Illud contrarium intendit soluere Iac. distinguendo. nam aut contradictio, seu repugnantia, fit incontinenti, & tunc vitiatur vtrunque. aut ex interuallo, tunc non, sed valet vltimum, & h. d. per l. non adea. ff. de cond. & demon. de ma. testa. l. Stichus. imo Pamphilus. Nonnulli voluerunt dicere, ꝙ omnia verba testamenti, quocunque tempore scribantur, vel proferantur, debent referri ad id tempus, quod ipse reprobat. Sed salua gratia tanti doc. hæc solutio non videtur vera, nec bonus intellectus illius regulæ, quia regula dicit, ꝙ neutrum valet, & tñ in l. nõ ad ea. & in l. Stichus. valet vltimum. ff. de hære. inst. l. si ita scriptum. quod est contra mentem regulæ, & solutionis. Vnde de omnibus exemplis, quæ dantur in dicta regula: non vr̃ aliquid procedere, nisi exemplum perplexitatis verborum. Quid ergo respondebimus? Dicas, qđ regula nihil facit ad
4 propositum, loquitur enim, † qñ sunt verba incompatibilia, nec vnum magis interpretatione potest eligi, quam aliud. tunc enim vtrunque vitiatur, vt in exemplo perplexitatis. d. l. si Titius. Vel si dicat, instituo Sempronium & Mæuium, ita qđ quilibet habeat insolidum, vel lego fundũ Titio, & Seio, ita quod quilibet sit insolidum dominus. nec obst. huic exemplo l. cum quæstio. C. de lega. quia ibi non expresit, ꝙ quilibet esset insolidũ dñs. Nec similiter. ff. de leg. 1. l. si pluribus. quæ vr̃ obstare. Vel pone exemplum, si in eodem testamento dicet, volo sepeliri penes fratres minores, & prædicatores sub vna clausula, vel si dicat, volo, ꝙ mihi fiat capella, super tumulum meũ penes prædicatores. Itẽ penes minores, cũ elegerit sepeliri in altero loco. Sed tex. noster loquitur qñ ex interpretatione vel ex vi verborum apparere põt contraria voluntas reuocatoria primæ, & vbi non implicatur impossibile ex dictis, tunc enim vel alterũ valet: vel vtrunque, secundum distinctionem d. l. non ad ea. nec est repugnãtia. In glos. sed si Seius. in fi. ff. e. l. legatum. §. fi. & est ratio, quia cum nuda vo-
5 luntate adimatur: constat † voluntatem mutatam, q̃uis alius non capiat. ff. de his qui indi. l. cum quidam. Sed opponitur, qđ non vr̃ ademptum primo, sed debeant concurrere. ff. de leg. 1. l. cum pluribus. Posset dici, ꝙ iste §. obtinet, si probetur animus adimendi, alias non. & ita no. s. ti. 1. §. si eadem. in gl. sed nonne. Alij dñt, qđ aut legat secundo, cum cõmemoratione primi, vt fundũ, quem Seio legaui, lego Mæuio. & tunc præsumitur animus adimendi, alias non, vt ibi scripsi. & hanc tenet Dy. in d. l. si pluribus. in quadam gloss. interlineari. pro quo ff. eo. l. sicut & hic. Sed huic obstat ff. de leg. 2. l. Mæuiæ. vbi est verbum commemoratiuum, eundem. Sed ibi commemorat rem legatam tm̃: non ipm legatũ. Item ob. ff. de here. instit. l. Iulianus. sed ibi in institutione, quę non ita faciliter reuocatur, sed adimitur. Vel refert, vtrũ incontinenti adijciat verba cõmemoratiua, vel ex postfacto, vt primo casu non videatur adimere, vt in cõtraris, scđo sic, vt hic per d. l. nõ ad ea.

a Adnot. Ademptio: Diuide hunc titulum, vt hic per Ang. & summa sic secundum eundem. Ademptio, & translatio legatorum, potest fieri in eodem testamento, vel alia scriptura. h. d. vsque ad fi. tituli.

De lege falcidia. *Rubrica.*

1 *Falcidia qui vetanda.*
2 *Falcidia & Trebel communia.*
3 *Falcidia quando, & an detrahenda.*
4 *Falcidia qui retinenda.*
5 *Falcidiæ quatenus imputandum.*
6 *Peculii legatum quousque non teneat.*

SVPEREST. In gl. ideo sic dicta in fin. ista magis placet Ia. quam prima, quia eodẽ modo possent dici ab ense, qui melius resecat, & dic qđ hæc lex fuit introducta a Falcidio Tribuno plebis nõ prætore quia Falcidia ipso iure resecat, vt l. lineã. ff. eod. & si esset prætor, non posset ipso iure tollere &c. vide quæ plene notantur in gl. sicut ipse scribit hic. ff. e. l. 1. Et no. quod lex Falc. habet duo capita, & nominatur ab effectu vltimi, vt d. l. 1. In gl. non tñ licet. in fi. quidam habẽt additionem, sed hodie &c. si non habeas, pone eam. Et in fi. pone. & dic vt ibi no. & scripsi. responde ad l. fi. C. de pact. qa in l. falc. non solũ vertitur fauor testantis, imo hæredis, & iuris publici, vt d. l. qđ de bonis. §. 1. Sed mirandum, cur corriguntur iura antiqua, cũ prædicta rõ semper remaneat, dicas, ꝙ principaliter fuit statutum ob fauorem testatoris, vt hic patet, ne decederent intestati. Hodie vero aliter prouisum est super hoc. vt in authen. de hære. & fal. per totum. maxime in §. si vero expresim. Et ideo cessat illa principalior ratio. Et
1 potest † prohibere Falcidia expresse, sed non tacite, vt scripsi in d. auth. sed cum testator. Quid in Trebellianica? glos. sunt adinuicem contrariæ, nam in d. §. si vero expresim tenet idem in vtraque. in d. authen. sed cum testator tenet contra docto. tenent idem in vtraque, vt ibi scripsi. Pro quibus, quia est eadem ratio in vtraque, & sic idem ius. C. eod. l. fin.

imo

imo maior,quia in Trebellianica cessat ratio, quæ erat in Fal
cidia : videlicet ꝙ testator hr̄et hæredem , vt hic. Et certum
est ꝙ per Treb.non magis habet hæredem, quia etiam inui-
tus erit hæres & cogitur : vt l. apud Iulianum.§. Antistia.ff.
ad Treb. Multo ergo magis potest eam testator prohibere ,
2 quam † Fac.cum non sit tanta ratio eam inducendi & fouen
di sicut de Falcidia,qn̄que prohibere potest.Vnde lex promi
scue vtitur his verbis falci.& treb.C.eo.l.si, vt allegas,ff. eo.
l.filius,qui militauerat . Vnde satis fuit, ꝙ lex loqueretur de
Fal.quia idem videretur intellexisse de Treb. quinimo vide-
tur,quòd noua lex quæ loquitur de Falcidia,videtur loqui de
3 Trebellianica.de hoc infra tit. 1.§.sed quia.† In gl.vel etiam
causa mortis,ibi cum alleg.l.acceptis.Sed ibi loquitur, quan
do proficiscitur ab alio,quam ab hærede . Vnde dic plenius:
a a quia aut quid causa mortis capitur, recipitur contra volun
tatem testantis,&c.tunc non detrahitur Falci.ff.de don.cau.
mor.l.qui pretio.& ibi no. aut non proficiscitur ab hærede:
& non detrahitur : vt l.acceptis.aut proficiscitur : & tunc de
trahitur,vt hic no.nisi hæredis mora,vel culpa caperetur. ff.
eo.l. 1.§.itē si ita.De hoc no.gl.& doc.C.eo.l.si mortis.In ea.
gl.ibi cum dicit,morte cōfirmatur,secus si valuisset ab initio.
ff.de do.inter vir.& vxo.l.si sponsus.§.concessa. In gl. id est,
9.vncias,ibi cum dicit : etiam rei ven.hoc indubitatum , si le
gatarius,vel fideic.possideat sine facto hæredis. Sed si hæres
tradiderit,vel de voluntate eius legatarius occupauerit, non
videtur procedere maxime attenta auth.sed cum testator.In
ea.gl.in fi.dic plenius.Quia aut legatur pluribus,& tunc ob-
4 tinet opi.huius gl. Aut vni,tunc † propter vtilitatem vel ne-
cessitatem,potest in vna retineri,vt d.l.Plautius.& l.plane.§.
fi.cum l.seq.& l.lex fal.& l.si is. §. fin. sed in trebellianica in
vna re.ff.ad Tre.l.Marcellus.§.res quæ. C. fam.ercisc.l. filium
quem habentem.In gl.scilicet quartam partem . ibi cum di-
cit.imputabit in quartam,nisi illi qui sibi dat,vt no. C. eo. l.
pen.vel nisi testator hoc expressisset.ff.eo.l.quod autem . In
ead.gl.ibi cum alleg.ꝙ statuliber. hoc verum,si sit solus hæ-
res . si vero habet cohæredem,sunt gl.contrarię. Nam quæ-
5 dam dicunt , † ꝙ imputat pro parte sua,non pro parte hære
dis,vt in d.l.quod statuliber.no.sed in l.illud autem no. ꝙ to
tum imputat.& idem no.in l.Nesennius.eo.tit. & illas appro
bant ibi Dy.& Iac.& in l.cū pater.ipsemet percipiebat.in ca-
su aūt nostro dabat statulib.& hoc indubitanter vbi non fuit
peculium prælegatum.Quid si fuit prælegatum,& dat de pe
culio ? Non videtur imputari.ff.eo.si a me . Sed verius vide-
6 tur quod legatum † peculij non teneat,quousque sit impleta
conditio,& implendo conditionem,tradit rem hæreditariā,
secus in tali exemplo:si libertate & peculio legatis pure lega
ret fundum , si 10. dedisset,tunc enim non hæreditario iure
capit,vt ibi no. Iac.hæc autē non procedunt in quarta Treb.
vt l.in quartam.e.ti.Et vide quod ibi no.& d.l.Nesennius.ad
Treb.l.deducta.§.nummis.

a Adnotatio.Dic plenius.Vide hic Ang.idem sentientem in 2.col.ver. in gl.
legare . Quætit hic idem Ang.si testator dicat , quod soluant legata integra :
vtrum idem sit,quod prohibere Falcidiam . vide eum.Item an id quod potest
per falcidiam detrahi: dicatur naturaliter debitum,idem hic in 3.col.in prin.
ver.an autem,quod potest.

1 *Accessio cuius sit. & 2.*

Qvantitas. In gl.supra de leg.§.si peculium.con-
tra. quidam non habent plus in gl. alij habent . Solutio. ibi
remanet seruus,quasi peculij dominus . Hæc solutio suppo-
nit talem opinionem.Tu dicas,quòd inspicitur tempus mor
1 tis,in quantitate patrimonij , & ita supponis . ꝙ † augmen-
tum superueniens spectat ad hæredem . nec imputabitur in
Falcidiam.Contra,imo ad legatarium.vt §.si peculium. ver.
ꝙ si post mortem,gl.soluit. ibi remanet seruus, quasi peculij
dominus.Vult dicere,ꝙ seruus est quasi peculij dominus . in
vita ; & post mortem remanet quasi dominus. Ideo non
mirum , si ad eum pertineat augmentum . Hoc contrarium
non meruit signari,ideo gl.antiqua non soluit . in quo enim
tangitur hic ad quem pertineat augmentum ? certe frustra
de hoc agitur hic.Sed gl. debuit opponere de l. cum quo. ff.
eo.sed soluit ibi : quia quod hic dicitur, obtinet in æstimatio
ne rerum hæreditariarum , non in ęstimatione debitorum .
Est ibi obscura gloss. nam in principio sequendo Azo. Hu-
goli.& hic recitat vnum. In fi.videtur variare ibi, sed in de-
2 bitore.&c.Tamen doc.ibi dicunt,ꝙ hę est † veritas,quod vbi
debitor efficitur non soluendo , cedit damno hæredis : vbi
augentur facultates,cedit lucro legatariorum, quo ad Falci.
Sed pro Deo , quæ est ratio , quod augmentum pertineat ad
commodum legatariorum,diminutio ad damnum hæredis ?
Potest dici quod spes est, quod de inopia veniat ad pinguio-
rem fortunam.C.ar.tu.l.si defunctus,sed non contra.Sicut er
go maior hæreditas,reputatur propter debitum conditiona-
le conditione adueniente : sic facultatibus auctis propter
spem,quæ erat ad augmentandum. & sic soluit ibi Iac.In gl.
& tunc idem.ibi cum dicit,quod hic dicitur.hoc verum, nisi
essent relictæ per modum speciei.ff.de leg. 1.l.sed si certos.
In gl. 1.aliquid oportet in fi.vide supra ti. 2.§.ff.de leg. 1.l. 1.
concor.quasi de verbo ad verbum.ff.eo.l.in quantitate.

1 *Falcidia in cuius seruo vetita, an non. & 2.*
3 *Falcidia in quibus cessat.*

a Cvm Autem. a In gl.mos erat.prope fi.ibi : tunc nul-
lam patitur . imo dic quod tunc patitur.vt d.l. sed si non ser
uus.in prin.Vnde(vt bene videas,)hic dicit quod vbi seruus
1 † testatoris manumittendus est: nullo modo detrahitur falci
dia de ipso seruo ,de alio legato , ei, vel alij legatario relicto
sic:vt l.si seruus.& l.plane.& hic. Vbi autem seruus hæredis,
tunc etiam non detrahitur,vt l.sed & si non seruus. ver.si ve
ro.Vbi seruus legatarij , tunc detrahitur , quia tanti videtur
æstimasse &c.vt l.sed & si non seruus.Vbi autem alienus, tūc
hæres deducit totum pretium,sed legatarius patitur Falc.in
eo quod sibi remanet,vltra æstimationem serui. ff. eo.l. eius
serui.§. 1.& d.l.Iul.& l.sed & si non seruus.versi. quid si alie
2 nus. † Sed quid dices ? Dixi quod vbi legatarius debet suum
proprium manumittere,certo legato sibi facto quod detrahi
tur Falc.hoc verum,si agnouit legatum.Sed pone,quod non
vult agnoscere propter metum Fal.nunquid detrahetur, tūc
Falci.Potest dici quod non, quia impediretur libertas,& ea-
dem ratio hic habet locum,quæ in alijs,in quibus detrahitur
3 Falc. † In gl.improprie.in fi. Super hoc consueuerunt dari
versus magistrales.

Falcidiam cessare facit pars debita nato.
Calculum,dos,miles pietas,prohibitio,crimen,
Res vetitæ vendi,libertas,sponte solutum.

Debita nato. vt C. de inoffi. testa.l. sancimus. & l.quoniam.
Calculum.vt C.eo.l.si prædiorum. Dos.ff.eo.l.cum dotem .
Miles. C. eo.l. in testamento.Pietas.C.eo.authen.similiter .
Prohibitio.C.eo.auth.sed cum testator.Crimen.C.eo.l.etiā.
Vendi vetitæ . C. eod.auth.sed in ea. Libertas. C.eod.l.si ea.
proxi.§. Sponte solutum.ff.eo.l.quod de bonis.§. 1. & d. au-
then.sed cum testatur .

a Adnotatio.Cum autem.Creditores hæreditarij legatarij præferentur . Et
ratione legis falcidiæ imponendæ. primo æs alienum deducitur : deinde,im-
pensa funeris deducitur : deinde de hæreditate tota : si quid superest, & ad le
gata non sufficit,de quolibet legato,diminuitur vt quarta suppleatur h. d. vs-
que ad fi.tit.secundum Bal.

1 *Fideicommiss.officio iud non peti.*
2 *Princeps inualida valida.*

De fidcicommissarijs hæreditatibus. *Rubrica.*

a Nvnc transeamvs. a † In gl. id est nul-
1 la actione in fin.sed nec per officium iudicis se
cundum antiquitatem , vt apparet ibi cum di-
cit : tantum pudore . item nihil esset innoua-
tum , per ius nouum per quod petitur iudicis
officio . vt videbis infra §.sed quia.& §.sed si recuset. in tex.
2 vel quia per ipsius August. † No. quod princeps potest vltra
iuris communis dispositionem,in eo quod suam tangit perso
nam facere valere,quòd alias non valeret . sicut facit per sui
præsentiam:& facere teneri.C.de testam.l.omnium.Sed hoc
fuit dispensatiue,non de iure communi,vt patet in litera: ob
insignem

insignem quorundam, qui erant amici, vel credebantur in vita, & post rumpunt fidem. iuxta l.ff.de hæred. institu.l. quidam cum filium. vnde insigne sumitur in malam partem.

a Adnotatio. Nunc transeamus. Diuide hunc titulum, secundum Angel.de Arer.& hoc principium summa, vt idem.

1 *Vltimarum voluntatum quæ sine hærede valent.*

In Primis. In glo.potest.in fi.videtur contra sed non est, quia hic loquitur, quando volebat testari, & hoc constabat, ibi econuerso, quando constabat, quòd non, sed codicillare
1 tantum, vt dicitur super gl.seq. † In glo.no. non valere. Dic quòd aut constat testatorem voluisse facere testamentum: & tunc requiritur, ibi institutio hæredis.ff.de iure codi.l.1.Aut constat quòd noluit testari sed solum legare, vel fideicōmittere,& tunc valet,sine hærede scripto.§.præterea, aut est dubium, & tunc si fecit mentionem de hærede, videtur quod vellet, valere vt testamentum.& ideo si non valet institutio: nec legata. vt d.l.1.ff.de testa.l. si quis cum.C. de testa.l.non codicillum, nisi testator hoc expressisset.C. de codi.l.fi. vel nisi in alia dispositione fecisset mentionem de institutione. vt d.l.fin.vel alias constaret,quod vellet valere, vt codicillos ff.ad Trebel.l. Scæuola.

1 *Hæreditario iure quid suspendatur.*

Cvm Igitur.Super text.in fi.vel dic secus in directa.ff.de hæred.insti.l.hæreditas.§.illo.& eodem titu.§.hęc res.Et est
1 ratio,quia † per hoc ius hæreditarium, non est in suspenso, quod remanet penes directo institu.infra prox.§.

1 *Præteritum an esse præsumatur.2.& 3.*
4 *Possedisse probare sat non est.*
5 *Pœnalia quando, & an transmissibilia.*

Restitvta. In glo. not. quod semel. in fi. Hoc obtinet in immutabilibus de natura,vel constitutione iuris: Nā in alijs, quod fuit semel,non est semper.vt supra. qui.mo.tu. fi.per totum.ff.de cur. fu.l.1.§.1. immo omnia sub perpetuo motu consistunt. in auth. de non alie.§.vt autem. Vnde hoc quod glo.hic elicit, non est multum notabile, sed magis esset notabile, an illud quod fuit semel præsumatur hodie. Ver
1 bi gratia. dico me dominum rei in libello,non probo†me dominum in præsenti, sed probo me olim fuisse. vel ago interdicto vnde vi,dicēs, quod cum essem in possessione talis rei, tu me vi deiecisti, & probo quod ante deiectionem possidebam,non tamen quod tempore deiectionis,nunquid sufficit? In hoc consueuerunt doct.dicere quòd aut est talis actus,qui solo tractu temporis immutatur, & tunc quod semel fuit,
2 † non præsumitur hodie,nisi alias probetur.C. de in integrū resti.l.si minorem. Lex illa facit ad contrarium,sed probatur in l.cum te.C.de proba.dic vt ibi.Et quod ibi scripsi de minoritate, intellige idem in alijs, quæ tractu temporis solo mutantur. Aut est actus, †qui solo tractu temporis nō mutatur,
3 & tunc aut nō mutatur de difficili,vt dominiū, & tunc quod fuit olim præsumitur hodie. Aut de facili,vt possessio:& tūc fuerunt opiniones. vt no.in l.siue possidetis.C.de proba.vide ibi,& quod ibi scripsi.Illud autē videtur,quod illud,quod est hodie præsumitur olim fuisse, nisi contra probetur.ff. de mag.conuen.l.1.§.si magistratus. melius in l.non omnes.§.a barbaris.ff. de re milit. In quæstione autem, de qua supra te-
4 tigi, an agenti vnde vi, sufficiat probare † se possedisse ante tempora deiectionis: consueuerunt doct.dicere quod non,& maxime do.iuris canonici:extra de rest.spo.c.cum ad sedem. de causa poss.c.cum ecclesia. sed Host.ibi tenet contra. quod est verius. Nam cum possessio,non mittatur sine animo.ff.de acqu.poss.l.quamuis.& l.3.§.in amittenda.semper præsumitur possidere,saltem ciuiliter qui primo possedit. & pro hoc facit.C.ad exhi.l.non ignorabit. In glos. id est non existentibus.. iste fuit Seneca sapiens magister Neronis, quem Nero fecit occidi ex eo,quod timebat,& fremebat,pro eo quod correxerat eum iuuenem, & post fecit occidi Apostolos, Petrū, & Paulum. Hæc autem omnia fuerunt post passionem Domini. Et propter hoc apparet, quod iura digestorum, & iurisconsulti qui tot iura addiderunt, ad commendationem huius Senecæ,fuerunt post passionem domini, & post tempus gratiæ,& per hoc potest repræhendi, quod nota.ff.de ferijs. l.pridie. de iust.& iure. in rubrica. in princ. super verbo nomine.de an.l.anua.§.Attia fideicommissum. In glo.imo non omnes. ibi secundum Ioan.Iac. voluit facere differentiam inter omnis, & totus quia primum distributiuum vniuersaliū, aliud singulorum Sed ego non video hoc quia qui omne dicit,nihil excludit.ff.de lega.3.l.Iulianus [alias incipit,Iuniano] de reb.dub.l.si is qui ducenta.§. vtrū quare tene sequentem solutionem,quę est ipsa veritas. In glo.non facta cessione.in fin.C.de leg.l.ex legato. Sed hoc videtur mirabile,quia cum senatusconsul. fit de iure ciuili, cur primus ipso iure nō desinit,& secundus,ipso iure sit hæres, & ei competant actiones directæ? quia qui semel est hæres, non potest iure ciuili desinere esse hæres.ff.de vul.l.in substitutione: & ibi de hoc. & senatuscon.hæredem facit, & transfert directas, & potest responderi,quod non sic decreuit.potuisset enim hoc: si voluisset,& est quasi similis responsio.ff.de fideicom.hæred.pe. l.2. In gloss. vel etiam prætorio. ibi cum allegat.ff.eo.l.1.§. quanuis. ibi est,§.quanquam. nō §.quanuis. Et ille.§.parum
5 facit. & tamen glo. est verisima, quia † si pœnales nō transeunt ad hæredes: & certū est quod non transferuntur.Quid ergo,si lis erat contestata,in vita testantis,& sic transeunt ad
a hæredem? Potest dici,quod tunc transferantur [a]. ff.de actio. & oblig.l.omnes.la 2.

a Adnota. Transferantur. Item, nec acquisite per hæredem, transeunt nisi cedantur, & ideo earum occasione,hæres restituens, faciat sibi cauere, de indemnitate. iuxta.l.cum hæreditas. lib.1.ff.ad Treb.

1 *Quarta quibus debita.*
2 *Quarta multiplex.*

Sed Quia. In glo.id est dicere,ibi cum allegat.l.si totas, & non dicitur hodie proprie quarta,sed semis vel triens. Itē nec iure naturæ,saltem in tranuersalibus secundum. Iaco. In ea.glo. cum allegat supra titu. 1. hoc potest dici iure institu-
1 tionis,quia pro † institutis fuit ab initio inuenta, sed tamen debetur non institutis vel venientibus ab intestato.C.quādo. dies leg.ced.l.fin.in fin.secundum Iaco.& idem in treb.C. de senatuscon. Treb.l.si per fideicommissum.fa. ercis.l.quoties.
2 In fi.eiusdem † glo.item est alia,quæ debetur in bonis curialis.C. de sacros. eccles.l. sancimus. la 2.quando & qui.quarta pars.l.2.in princ.C.de episc.& cle.auth.sed neque.Item alia. C.de secun.nupt.l.hac edictali. Item alia.C. de diuor.l.fi.Itē alia.C.vnde vir & vxor.auth.præterita. Item alia secundum quosdam.C.de episc.& cler.auth. presbyteros. Sed illa iure naturæ. Item alia.ff.de hær.inst.l.si pater supra de vul.§.fin. Item est alia C.ad Treb.auth. contra cum rogatus secūdum. Iaco. Item alia.C.de suis.& le.l.fi. Alia infra de suc.lib.§.sed nostra. Alia.ff.de iudi.l.sed & si restituitur in fi.si pars hære. pe.l.antiqui.Item est alia extra de testa.c.requisisti. Item alia extra de sepul.in c.dudum.§.verum. in cle.

1 *Legatarius quando onera ferat.*
2 *Bonorum, vocis acceptio.*
3 *Causa a quibus exprimenda.*

Post Quot. In gl.scilicet iure.ibi.cum dicit,sine onere dicas in hoc plenius,quia aut legatur per modum quotæ vni
1 uersalis.tūc aut vtitur his verbis.† Lego partem hæreditatis, vel alijs sonantibus ad ius,& nomen hæreditariū, & tunc legatarius supportat onera,pro illa parte, & sic intellige ꝙ hic no.& ff.de leg. 2.l.cum filius.§.1.Aut per verbum bonorum: & tunc nō supportat onera præcise,sed hæres tantū deducit, quantū est æs alienū.ff.de le.2.l.cum aūt.Nec obst.ff.ad Treb.
2 l.nam quod.§.fi.cū l.seq.† vbi verbū,bonorū,importat tantū quantū,hæreditatis,quia illud verū in materia illa, ne fideic. intercedat,sed non de propria significatione verbi. vt l.cogi. in fi. 1.respon.ff.ad Treb. Si aūt per modū singularitatis,quia forte certā rem quæ valet tertiam,vel quartā tunc nō portat onera

onera, sed hæres : dumtamen de residuo satisfieri possit creditorib. Vide ff. ad Treb. l. 1. §. is qui. C. de iure deli. l. scimus.
2 † In glo. licet. in fi. idem videtur in recusatione iudicis : vt ibi no. Sed contrarium est expressum, extra de offic. dele. c. prudentiam. & de appella. c. cũ speciali. de hoc scripsi C. de iud. l. apertissimi. Sed in operis noui nuntiatione, † an debet eam
3 exprimere ? Dic quod sic. ff. de ope. no. nuntia. l. non solum. §. morte. in fin. & ibi de hoc. Sed an allegans causam futuri periculi ? Credo, quod sic: vbi propter periculum vult vitare illud, ad quod alias tenetur, vt si dicat se non posse comparere coram iudice, propter periculum, alias nõ. vide quod scripsi C. de his qui ad eccl. confu. l. denuntiamus. & vide ff. solu. matrim. l. 2. 2. respon. Super tex. iussu prætoris &c. & ad hoc iudicis officio compellitur. ff. de iudi. l. sed & si restituatur. in princ. ad Treb. l. facta. in prin. & l. non est cogendus. & l. si legatus. cum notatis in quolibet infra §. sed & id.

1 *Simplicitatum quæ amplectenda.*
2 *Allegationum quæ recitandæ.*
3 *Sententiæ formula.*
4 *Fideicommissum quando totum & an non, soluendum.*

a SED Quia.[a] In glo. nota simplicitatẽ. in fin. de hac † sim-
1 plicitate, quæ est contraria fraudi. C. de fur. l. manifestissima §. tales. Sed quædam est simplicitas, id est fatuitas. & illa non est amica legibus, imo inimica, & damnabilis, ff. de suspe. tu.
2 l. 3. §. fin. † In glo. hic nota. in fi. simile notatur. C. de sen. ex breui. reci. l. 2. Doct. tamen consueuerunt dicere contra ibidem : quia nulla lege reperitur hoc expressum. consuetudo vbique tenet, quod sint recitandæ principales allegationes, sicut libellus, lit. & exceptiones. idem tenet Spec. qui dat formam sententiandi in Spe. de senten. §. nunc videndum. vers. cæterum. ego vero confiteor, quod bene & cõgrue fit, si fiat. Sed si factnm non fit, an tenet sententia? non video cur non: cum nulla lege exprimatur, quod debere tractari: vt dixi. Vnde si dicat, lite orta coram nobis inter P. vendicantem fundũ
3 ex vna parte & Titium defensorem ex alia parte. † Visis libello, exceptionibus, & allegationibus vtriusque partis, pronuntiamus, & declaramus fundum ad actorem pertinere. cur non valet huiusmodi sententia, cum referatur ad acta? ff. de pœnis. l. si præses. In sententia tamen absolutoria, posset dici, quod sit opus declarare causam, quare mouetur, non tamen omnia acta ff. de iur. fisc. l. 2. §. senatus. de fideicom. li. l. si legatario. §. fin. de hoc per Dyn. ff. de verb. obli. l. qui Romæ. §. fin. In glo. etiam contra. in fi. dic plene supra tit. 1. in prin. & dic vt ibi no. In glo. propter facti. in fi. vide plenius. C. de iu. & fac. ign. l. cum quis. In glos. 1. creditorum. in fi. dic plenius. ff. eo. l. 1. §. fin. vnde plenius potes dicere, quod aut hæres nil retinet, & tunc fideicom. soluit † totum, vt hic in fin.
4 §. aut retinet, & tunc aut vnã rem, & non tenetur nisi in subsidium. C. eo. l. 1. §. si quis. Aut quotam, & tunc aut rectam quartam. & tenetur pro illa parte creditoribus, sed non legatarijs. C. eo. l. fi. Si retinet plus quarta, tunc in pluri tenetur, vt no. d. §. fi. & hæc procedunt post restitutionem. nam ante tenetur omnibus. & tantominus restituitur. ff. eo. l. ita tamen §. qui ex treb. item in duobus casibus, qui notantur. C. eo. l. si per fideicom. aut detrahit quartam, de relictis ab hærede, sed non de relictis a se. ff. eod. l. 1. §. inde. & l. mortis. §. 1. & l. si patroni. §. qui fideicommis.

a Aduotatio. Sed quia. Quærit hic Ang. vtrum testator possit prohibere trebel. vide enim hic in 2. colum. post me. in ver. in glo. liceat. Item quærit, an de legatis pijs detrahitur falcidia. Item an fideicom. possit facere inuentarium. Et an hæres, qui non fecit inuentarium, perdat treb. vide per Ang. hic in vlti. colum. & de illa quæstione, an de legatis pijs detrahatur treb. vide Bal. hic.

1 *Cauendum ob quæ sit.*
2 *Accrescere quid non debeat.*
3 *Vnionis vis.*

SED Etiam id quod. In gloss. cui etiam. ibi cum allegat l.
1 cum hæreditas, ex fideicommissi. & intellige † bene, quod pro præteritis, id est, pro iam inceptis seu immotis caueat, & etiã ꝓ futuris &c. vt sequitur in glo. non tamen intelligas, quod fideicom. teneatur cauere, nisi pro motis. In glo. vt supra eo. in fi. sed dic, quod vbi est identitas rationis, tunc obtinet regula, alias non. ff. de pet. hære. l. sed & si lege. §. adeo. Vnde in contrarium, non est eadem ratio, vbi pars euinci-
2 tur, quia remanet † alia, cui potest accrescere quæ est quandoque totum, quo casu nil accrescere potest, vt ibi satis not.
3 Et not. quòd vbi vna ecclesia vnitur alij, quòd † omnia iura sua transferuntur in illam, cui fit vnio. & pro nomine illius debent exerceri. C. de rei vxo. ac l. vnica. §. 1. no. per doc. extra de reli. do. c. quia monasterium. ne sede vac. cap. 1. In glo. vel etiam minus. in fin. & vide quod ibi not. quia eo casu quo agit ad supplementum, tenetur creditoribus, pro eo quod suppletur.

1 *Fidei certe commiti quando liceat.*
2 *Codicillis legari. & qui.*

PRAETEREA. In gloss. in codicillis : vel sine codicil-
1 lis, nudo verbo. infra eodem. §. & quia. Et caue, † quia vbi fideicommittitur certæ personæ, non valet, nisi illa persona succedat. ff. de legat. 3. l. 1. §. fin. cum l. sequen. dic vt ibi.
2 In gloss. sed quo iure. in fi. glos. supponit, quod legata † directa possint hodie relinqui in codicillis. Et tamen notauit contra in d. l. legata. quod non valent iure directo, nisi in testamento, sed valent vt fideicommissa. quæ hodie idem est, re & effectu, vt l. 2. C. comm. de leg. Vnde potest dici, quod illa differentia semper remanet. est tamen sine effectu. vnde potest dici, quod si testator leget in codicillis, quod valet vt fideicomm. etiam hodie. habet tamen effectum legati, nisi in libertatibus, & tutelis. dic vt infra de codicillis, §. non tantum.

1 *Hæres quando iurare cogendus. & soluere. 2. & 3.*
4 *Solennitatis defectus quando obijciendus.*
5 *Lagari extra testamentum posse.*
6 *Confessus quando recte impugnet.*
7 *Solennitate negata quis probet.*
8 *Scriptus in legitimum solennitatem iuret.*
9 *Iuramenti hæredis forma.*

a ET QUIA. [a] Super verbo, contendentes. nota quod non est peccatum, velle superare aliquos in bono, non in laudem humanam, sed propter incrementum virtutum. in authent. de mona. §. cogitandum ibi, zelus. alias esset peccatum superbiæ. In gloss. cogendus in fin. dicunt quod Ioan. hoc dicit, vt puniatur ratione mendacij, vt in casu. C. de non nume. pecu. authent. contra qui propriam. Et quærunt in simili petis a me x. negaui, conuincis me de mendacio. volo dicere, quod pacto nudo promisi, possum ne? Dicunt ipsi, quod sic. sed ipsi dicunt quod homo viuens non posset colligere in l. fin. quod loquatur de pœna mendacij. & hæc lex est intelligenda secundum illam. Vnde dicunt, quod casus illius legis, & nostræ, debent esse similes, & ita possunt figurari. Pone, quod instituo hæredem solenniter, deinde facto & completo testamento sine aliquo teste, rogo hæredem vel fideicom. de aliquo dando, seu faciendo, vel duo-
1 bus, vel tribus testibus adhibitis, certe hæres † cogitur iurare. & si confiteatur, cogitur soluere, siue primo negauerit, siue non. Et litera soluit omnes opinio. Primo illam de l. si veritas. Et quando debent esse ad minus quinque testes &c. quia illud verum, vbi legatum vel fideicom. fuit in testamento vel codicillis. Sed vbi extra testamentum, vel codicillos,
2 tunc compellitur † soluere, si confiteatur. nec auditur, si velit impugnare propter defectum solennitatis secundum eos. Hoc non videtur posse dici, quod illa lex loquatur seu iste §. nisi in casu, quo hæres confitetur ab initio. Nam lex illa, & iste. §. qui in parte est commentum, & gloss. illius legis fundantur super delatione iuramenti. quod frustra defferetur, si hæres, vel grauatus confiteretur ab initio. Vnde non potest poni casus nisi grauato, seu onerato negante. Et maxime in hoc §. vbi litera hoc exprimit, quod hic hæres negabat. & sic absque dubitatione est verum, secundum

dum membrum intellectus. Dicit Ioannes, quod vbi grauatus seu oneratur negauit † compellitur soluere, si confiteatur in iuramento, nec audietur, si dicat voluntatem minus solennem, per d.l.fi.& hunc §. qui ponunt hunc casum. Sed de primo membro videlicet vbi hæres, seu grauatus ab initio non negauit, potest in dubium reuocari, quod non est casus harum legum, vt dixi. & vides quod Ioan. dicit ꝙ tunc hęres potest dicere non solenne, & per hoc impugnare legatum. doct. dicunt contra. vt dixi, quantum legatum fuit extra testamentum. vel extra codicillos. Quid dicemus? b in tex. prout ego ipsum habeo, facit multum pro Ioan. Ego habeo in tex. in libro meo: & idem vidi in aliquibus libris Bonon. in versic. quid si is a quo relictum dicitur, hæc verba postquam negauerit &cæt. in quibusdam libris deficiunt dicta verba postquam negauerit. Si sint † ibi textus euidenter exprimunt a contrario sensu, quod si ab initio non negasset, posit recurrere ad iuris subtilitatem, opponendo de non solennitate. Et pro hoc facit, quia alias confitens factum, potest ipsum impugnare, propter defectum solennitatis. C. si aduer. rem iud. l. si cum. C. de fid. instr. & iur. hast. fisl. l. 1. li. 10. ff. de transl. l. cum hi. §. si prætor. ff. de re. eo. l. magis puto. §. non passim. Iac. sentit contra. vt supra quod nihilominus tale legatum valet, quando est factum extra testamentum, † vel codicillos, & facit pro Iac. C. de legatis. l. 1. cum no. ff. de leg. 1. l. in tacitis. Et est quasi similis casus in feu. quot testes sunt necessarij ad probandum inuestitura. c. 1. Præterea, hoc videtur concludi per rationem d.l.fi. C. de fideicom. quæ redditur in tex. in ver. cum enim. & vers. cum autem. si. n. coactus confiteatur: ad alienam fidem non recurretur, cur si sponte dicat recurretur. Tene ergo cum Iac. Nec obst. l. pro alia parte allegata: quia ibi alia solennitas requiritur, quam testamẽtum. Ego † bene credo, ꝙ confitens actum, seu negotium, potest ipsum impugnare, propter defectum aliarum solennitatum, sed vbi solennitas testium, non requiritur, cessat ratio adhibendę solennitatis, quando pars confitetur & ideo opinio illorum, qui dicunt valere inuestituram, dato, ꝙ partes non fuerunt, est bona, si dominus eam non confiteatur, & satis hoc supponit tex. ibi in d. c. 1. Et hæc procedunt, vbi extra testamentum vel codicillos legatur, vel fideicommittitur. Quid sit in testamento vel codicillis? Iac. supponit, ꝙ tunc hoc non obtinet, sed habet locum. l. si veritas. & l. ex testamento supra allegatæ. sed cum testamentum, & codicilli nuncupatiui probentur per testes, cur non idem, sicut quando extra testamentum, vel codicillos legatur: cum ratio dictæ legis ad hoc extendatur, cum enim &c? Certe videtur idem: & maxime qñ extraneus est institutus, qui alias non erat successurus, qui non potest allegare testamentum non iure factum, quia eo ipso se repelleret. Prætera, si legatum fieret in præsentia quinque testium, essent codicilli, vel haberent vim codicillorum. vt l. in epistola. C. de fideicom. & tamen tex. dicit in d.l.fi. ꝙ si quinque testes fuerunt in legato, est locus illi legi. Præterea si dicas ꝙ vbi hæres confitetur legatum, & negat † solenniter esse factum, hr̃et probare legatarius solennitatem, & beneficium huius legis esset nullum, quia semper hæres confiteretur legatum, & negaret solennitatem, & legatarium oneraret probatione, & nunquam perueniretur ad remedium huius legis. Potes ergo dicere, ꝙ vbi hæres confitetur legatum, non sit opus probare solennitatẽ. quando ergo obtinent illa l. si veritas. & l. ex testamento? Dicas, quando hæres in iudicio negat. lit. conte. tunc legatarius habet duas vias, vel ꝙ deferat ei iuramentũ, & tunc obtinent is §. & d.l.fi. vel si magis vult onerabit se probatione, & tunc qñ se onerat oportet, ꝙ probet dispositionem solennem, & si non probat cadit, & hoc casu obtinent dictæ leges. Sed si confiteatur ab initio legatum, condemnatur, nec ad iuris subtilitatem recurritur, per hunc §. sed rationem d.l. fi. Si velis tenere opin. Io. quæ est communis, oportet restringi rationem illius legis ad casum ipsius, quando hæres negat, & defertur ei iuramentum. Et hæc quæ dixi loquuntur, quando legatur in testamento nuncupatiuo, vel voluntate nuncupatiua. Quid si in scriptis? Non videtur idem: vt d.l.fi. circa prin. ibi cum dicit, sine scriptura, sed expone ibi si, pro quamuis vt ibi not. Sed quid, si sit quæstio inter institutum † scriptum & proximum. Verbi gratia, scriptus agit peti. hære. contra legitimum, legitimus excipit, negando eum scriptum. & si scriptus probetur, tamen dicit eum minus solenniter scriptum fuisse vel ab initio cõfitetur eum institutum, sed dicit, quod minus solenniter nunquid est idem sicut in superioribus dixi? Non videtur, quia l. prædicta fi. & iste §. sunt contra ius commune quodammodo quod apparet, quia hęres compellitur iurare, contra l. generaliter. Item non auditur propter defectum solennitatis impugnare volens igitur non sint extendendæ. ff. de legi. l. quod vero. si enim legislator hoc voluisset vtique hoc dixisset, & statuta in legatis regulariter non extendunt ad institutiones. C. de fideicom. l. & epistola. de testa. l. iubemus. §. fi. Sed quid, si legatarius agat contra legitimnm, a quo potest legari supra §. præterea? Dic idem quod in scripto, cum sit eadem ratio. Sed quæ sit forma huius iuramenti, quod præstat hæres. gl. dicit in d. l. fin. quod si hæres erat absens tempore institutionis, & ignoret legatum: debet † iurare quòd nihil tale a testatore audiuit, & allegat hunc §. hoc non videtur equum, nec rationabile, nam vbi absens erat semper iurabit, & iurare absque periculo poterit, quod nihil tale audiuit a testante. vnde melius videretur, quod seruetur hæc forma iuramenti, quando præsens fuit oneratus, & testator fuit fidem eius secutus, quam si esset absens. vnde credo quod si presens oneratus fuerit, quod compellatur iurare, vt hic dicitur, quia nihil tale &c. Si vero absens esset tempore legati, videretur quod possit recusare iuramentum, vel petere tempus, ad certificandum se, vt ff. de iureiurando. l. iusiurandum circa principium. ne anceps periurium subeat. ff. de in lit. iuran. l. videamus. ff. rer. amota. l. Marcellus. & in illo casu crederem, quod deberet iurare, non fuisse legatum, vel saltem se hoc non credere. si enim iurare se hoc non audiuisse a testatore, frustratorium esset huiusmodi iuramentum, vt dixi. Item not. quod iste tex. facit pro Ioan. qui dicit quod testamentum potest probari per scripturam. de quo vide supra de testa. §. sed cum aliquis, & (si vis) potes iungere quod scripsi in auth. contra qui propriam.

Margin numbers in left column: 3, b, 4, 5, 6, 7; right column: 8, 9.

a Adnotatio Et quia. Qui primo negauit fideicommissum esse relictum postea conuictus, non potest dicere in minus solenni voluntate fuisse relictum. h. d. secundum Aret.

b Quid dicemus. Vide hic Ang. in verf. no. ergo. item in ea. col. circa finem, quærit idem Are. an iuramentum de quo in hoc tex. possit per hæredem deferri. & videtur teneri quod sic.

De singulis rebus per fideicom. relic. *Rubrica.*

In ff. proponuntur fideicommiss. singularia, & eodem modo in C. hic econtra. Sed ratio quare hoc in volumine tangitur in rubric. supra titu. proxi. &c.

1 *Legare a quo liceat.*

2 POTEST Tamen. a In gl. antiquo in fi. gl. alleg. hic l. 1. §. fi. C. cõmunia de legatis, quæ nihil facit, sed l. 2. §. fi. eo. tit. Et posset forte dici, quod recipiendo legatum proprie non possit legari nisi ad hærede; sed fideicommitti. ff. de lega. 3. l. si fuerit. §. 1. sed quia legata & fideicommi. vnum & idem sunt, & facta sunt hodie synonyma: ideo illa differentia non tenet, vt d. l. 2. §. fi.

a Adnot. Potest tamen. Diuide hunc tit. secundum Ange. & summa sic secundum Bal. Ab hærede legatario, vel quocunque alio, ex defuncti iudicio, commodum sententiæ potest particulare fideicommissum relinqui & eatenus quis poterit grauari, quatenus est honoratus hoc dicit. vsque ad §. cum autem.

1 *Legatarius quatenus grauandus. 2.*
3 *Legata æstimatio grauabilis.*

POTEST Autem. In glos. facit ff. de legat. 1. ibi cum dicit vt ex eadem. colligitur, hoc verum, vbi species erat sua.

sua. Quid si aliena? Doc. dicunt quod non tenetur. nisi in quantum valet legatum, & nihil allegant. sed facit. ff. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis alienum? Sed quid in spe-
1 cie legatur † & in quantitate grauatur? Dicunt doct. quod de hoc non est lex. tamen dici potest quod non teneatur vltra valorem rei. nam ratio est in casu, quo datur sibi quantitas, & grauatur in specie, quia ipse videtur scire æstimationem rei suæ. C. de rescin. vendit. l. quisquis. & pro tanto æstimasse. quæ ratio cessat quando species legatur, & in pecunia grauatur. Nam potest probabiliter ignorare valorem speciei, quæ sibi datur. Sed attenta hac ratione, debet in plus te-
2 neri, † quando quantitas legatur, & in quantitate grauatur, cum sciat æstimationem ab initio. Sed potest dici, quod quando in pecunia grauatur, & oneratur, non est locus alicui coniecturæ, quia pecuniæ est certa æstimatio semper. sed non specierum. ff. de eo quod cer. loco. l. ideo. Vnde dominus coniecturatur tantum æstimare speciem, quantum legatur.
3 † Quid ergo si æstimatio possit variari? verbi gratia, lego tibi centum onera frumenti, & volo quod post triennium des 120. Sempronio. horum æstimatio est incerta, quia possibile est, quod centum valent plus nunc quam tunc centum 40. C. de vsuris. l. si ea lege. tunc potest dici sicut in speciebus, per prædictam rationem. Item videtur contra hanc distinctionem. ff. de adimen. leg. l. penul. §. 1. Sed ibi speciale propter alimenta. Et vide quod no. ff. ad l. Fal. l. si debitor. ad Treb. l. ita tamen. §. trebellianum. Et no. quod hodie hoc non obtinet in hærede, qui non facit inuentarium. in authent. de hæredi. & fal. §. si vero non fecerit inuentarium. In ea. gl. in
a fin. [a] de hoc no. plenius. C. communia de leg. l. 1. vnde non detrahitur nisi primo fuerit detracta. ut not. in l. pœnales. §. annua. ff. ad l. Falcidia nec in illo casu, nisi quando fuit rogatus de portione rei legatæ restituenda. secus si de tota, vel de alia re. Et est ratio, quia vbi de portione legatur: testator videtur velle aliquid penes eum remanere secundum Doct.

a Adnot. In fi. De quo dic vt in d. §. nunquam, allegato in gl. & in l. 1, §. denique. & ibi Bar. ff. ad Trebel. & per Ang. hic eleganter.

CVM Autem. dic supra de legat. §. non solum. cum §. sequenti.

1 *Differens non aufert quatenusque verum.*

LIBERTAS. In gloss. quod difertur. ibi cum allegat l. si vsus fru. legatus quia plures sunt quæ sic incipiunt. Sed il-
1 la concordat. † nam differendo, non aufert, cum damnum resarciat. vt ibi item l. scimus. §. fi. C. de inoffi. test. nihil quia ibi non permittitur differri, item dic, quod hæc regula, non obtinet in actibus, qui solo lapsu temporis pereunt, vt ibi in ver. Nec alijs, ibi, directo. secus per fideicom. ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si hominum.

1 *Mando verbi acceptio.*
2 *Fidei quibus verbis committatur. 3.*

a VERBA Autem. [a] In glos. ideo. in fi. duntamen verba possint per fideic. importare aliud vel ad hoc extendi. ex coniecturata mente testantis, alias non ff. de leg. 3. l. pater. §. mater filios. & l. iul. §. ex his. de leg. 1. l. etiam hoc modo. Item
1 op. quod † verbum, mando operetur consilium tantum. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. mando. Sed dic, quod ibi verba illa fuerunt apposita, fauore, onerati tantum. Item adde quod ver-
2 ba importent dispositionem, alias † non habent vim fideico. nisi ex coniecturata mente testantis. ff. de le. 2. l. 2. & peto. in prin. & l. vnum ex fam. §. fi. cum no. de leg. 2. l. codicilli. §. matre. Item dic, quod verba recomendationis, non operantur fideicom. ff. ad Treb. l. Lucius. §. filium.
3 Item dic † quod verba fideicom. sunt, quando diriguntur ad personam onerati, secus supra proxi. §. & scripsi. C. communia de leg. l. 2.

a Adnotatio. Verba autem. Siue præceptiuis, siue rogatiuis verbis fideicom. fit. Ange.

De codicillis. *Rubrica.*

1 *Codicillari variæ.*

NTE AVGVSTI. In gloss. codicillorum. ibi cum dicit. scapha ad nauem. ff. de fundo instru.
1 l. fi. In ead. gl. in fi. Potest ergo quis † codicillare nuncupatiue, vel in scriptis, quando tamen fit in scriptis, debent testes subscribere, & solennitates seruari, quas scripsi supra de testa. §. possunt. vbi de hoc. C. eo. l. fi. §. fin. in glo. in fi. In ea. gl. fi. hoc iunge infra §. sed cum ante.

1 *Princeps qui actu instruat.*

POSTQVE Tempora. Super text. not. hoc mirabile, quod reputetur ius & habeatur pro lege illud, quod princeps expresse non statuit, contra l. 2. C. de legi. & sena. l. nemo. Sed hæc tria concurrunt, vtilitas, consilium: quod princeps requisiuit, & habuit consilium Labeonis. Iurisc on. Et
1 nota, quod actus principis, † nostra debet esse instructio, dūtamen sequendo rationem communem faciat: secus si priuilegiaret: vt dicta l. 2. Item nota, hic locum ab authoritate. Item nota, quod licet princeps, censeatur habere omnia iura in scrinio pectoris, vt l. omnium. C. de testa. nihilominus tamen petit consilium iurisconsultorū. C. de legi. l. humanū.

NON TANTVM. Vide ff. eodem. l. si quis cum. & l. ab intestato.

1 *Codicillos post testamento non nisi expressim firmari & 2.*

SED Cum ante. In gl. scilicet expressum. ibi cum dicit: secundum Ioan. & melius sederet hic. Sed hodie vt d. l. ante not. Nam de iure digestorum. dubitatum fuit, an codicilli post testamentum facti confirmarentur per testamentum ta
1 cite. & quidam † dixerunt, quod non. & illorum opi. videtur sequi gl. ff. de leg. 3. l. patronus. §. codicillis. sed in l. ante. tenet contra. hodie tamen istud est expeditum: vt ibi not. Sed si bene aduertas, iste §. loquitur de factis ante, & sic remanet idem dubium, quod ante. propter quod gl. vult dicere q̄ Io. est in opi. illorum quod siue ante, siue post videntur confirmari. Vnde quando gl. dicit Ioan. contra. vide opinionem illorum, qui dicebant quod codicilli facti post, indigebant expressa confirmatione per l. si quis cum. §. fin. qui necessario loquitur in factis post, quia si loqueretur in factis ante, obstaret l. ante. In hoc tamen remanet hodie differentia secundum doct. quia quando confirmantur expresse, valent, quia
2 ibi continentur directo, ac † si testamento dati essent. secus si non sint confirmati expresse. ff. de man. testa. l. libertates de testa. tute. l. 3. & hoc satis potest sustineri. quamuis glo. ibi notet contra. & iunge quod scripsi supra. de fideicom. hære. §. præterea.

1 *Codicillos ad fideicom. trahi.*
2 *Codicillorum confirmatoris vis.*

a CODICILLIS. [a] In gl. directo: in fin. supra titu. 2.
1 §. præterea. Sed quid, si in † §. codicillis apponantur verba directa? videretur quod deberent trahi ad fideicom. ff. ad Trebel. l. Scæuola, de legat. 3. l. cum quis decedens. §. Seiam. & ibi not. ff. eo. l. 2. §. fin. In glo. sed qua. in fin. glos. alibi dicit quod officio iudicis. C. eodem. l. fin. Potest dici secun-
2 dum doctores, quod vbi codicilli fuerunt expresse in † testamento confirmati, tunc agitur directa ex testamento, quia iure directo legata valent. vt l. libertates. supra alleg. alias vtili ex testamento. ff. eodem. l. ab intestato. In gloss. & cui conditioni. in fin. illa consueuit approbari per docto.

a Adnot. Codicillis. In codicillis hæreditas, neque dari neque adimi potest, neque conditio institutioni apponi, nec substitutio fieri, sed per fideicom. sic. & vnus potest plures codicillos facere. Si uis huius §. materiam plenius videre: recurre ad Bal. Ang. & Christopho Por. hic. & sic satiaberis.

1 Volun-

1 Voluntatum quæ compatibiles.
2 Codicillorum solennitas.

Codicillos. Ibi cum allegatur l.cum proponas.vide ibi. In eadem gl. ibi cum allegat §.cum posteriore. Et est
1 ratio, quia † plenum non compatitur aliud plenum. testamentum est plena voluntas,& non compatitur aliam plenam, sed codicilli sunt minus plena voluntas,& aliam patiuntur. Sic vides quia tutorem habenti, non datur alius tutor, sed curatorem habenti, datur alius curator, C. in quib. cau. tut. ha. tu. da. potest. per totum,& maxime in l.licet. In glo.s.de illis.in
2 fi. Hæc † glo. est falsa, secundum doct. quia imo omnes solennitates requiruntur, quo ad sigilla, & subscriptiones, quæ in testamento, sed non quoad numerum testium. C. eo.l. fin. de testa.l.cum antiquitas. Et hoc verum, quando codicilli fuerunt facti in scriptis. vide supra in princip. in secunda additione.

INCIPIT LIBER TERTIVS INSTITVTIONVM, CVM COM. Do. Ioannis Fabri. I. V. D.

De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur. Rubrica.

In glos. hæc rubr. in fi. glo. non bene allegat: quia ibi tractatur satis in genere, quando certum petitur: vt l.certi condictio.ff. si cert. pet. sed debuit allegare. C. de re. cre. & iureiuran. vbi de hac re. nihil tractat & de reli. & aleæ l.vsu. vbi de alea, nihil in text. sed in l.Græca quæ non est in meo textu.

1 Priuatio quid.
2 Clerici intestati aduentitia cuius sint.
3 Intestati qui & an. & 4.

NTESTATVS decedit. In glo. vel quia non vult. in fin. Et est ratio: quia † pri-
1 uatio dicitur proprie respectu habitus. ff. de reg. iur. l. eius est nolle. & per hoc videtur expeditum, de quo dubitari posset de consuetudine. Decanus sancti Aniani Aurelian. capit, & sibi appropriat † bona
2 clericorum, ab intestato decedentium. Pone quòd clericus erat filiusfamilias, qui habebat aduentitia. tamen de eis testari non poterat: nunquid pertinent ad decanum? Vel forte erat impubes, vel alias intestabilis: nunquid pertinent ad decanum? Potest dici, quòd non: quia vbi verbum duo significans, vnum proprie, & aliud improprie profertur in materia odiosa, restringitur ad significationem propriam. ff. de ven. in poss. mit. l. 1. §. quæritur. de libe. & posthu. l. cum quidam. Sed hæc consuetudo, est odiosa, quia contra rationem,& contra ius commune, per quæ debet successio deuolui ad proximos, vt patet per totum hunc titulum. ff. de bo. dam. l. cum ratio. ergo restringenda, vt intelligatur de illis
3 qui proprie dicuntur † intestati: videlicet qui possunt facere testamentum, quia aliter non possunt proprie dici intestati: vt d.l. 1. ff. vnde legi. l. 2. §. si quis decesserit, & facit ff. de legi. l. quod ratione. Sed quid si testari poterat,& fecit codicillos? nunquid dicetur intestatus? Videtur quòd sic, ex quo non habet hæredem. ff. de iur. cod. l. ab intestato. & l. si quis
4 cum. Posset dici, quòd saltem de benignitate canonica, † nō posset dici intestatus, qui quoquomodo disponit, extra de testa. c. cum tibi de benignitate. Nam sponte sua censetur proximis relinquere hæreditatem. ff. de iure cod. l. conficiuntur. circa princ. Et supposito, qđ decanus succederet: deberet soluere legata: vt d.l. ab intestato. & eodem modo posset dici de episcopis, qui iure cōsuetudinis vendicant sibi bona capellanorum suorum intestatorum seu de dominis terrarum. In gloss. arrogatione. ibi cum alleg. supra quib. mo. test. collige ibi plenius differentiam inter ruptum & irritum, vt dixi. In ea. glo. in fi. vide plenius. C. de lib. præte. auth. ex causa. & ibi scripsi, quia hodie valent ex vtroque. ff. de testamen. tute. l. iure nostro. §. fin. & l. si pater. de cap. l. bona. §. fin. In glo. sunt alij. in fine. Sed per contratab. non rumpitur ipso iure: siue intentetur ante aditam, siue post. quia testator nō potest facere, vel desinere heredem. infra de bon. pos. §. quos autem. Sunt & alij modi, quibus quis remanet intestatus. C. de testa. l. sancimus. eod. titu. l. nostram.

1 Proximos hæreditate priuare noxale esse.

Intestatorvm Autem hæreditates. In text. 12. tab. quæ legitimis suc. defert. ff. de verbor. signifi. l. lege multos vidi, qui peccare credunt quando instituunt alios, quam proximiores, ad quos deberet deuolui hæreditas ab intestato. Pro quorum formidatione, facit: quia hæreditas est quasi debita legitimis. C. de codi. l. fin. & ad ipsos pertinet: vt
1 hic. & pro hoc facit extra de pœn. & rem. c. officij. † Ad hoc potest dici, quod si propter rancorem animi iniustum, ipsos priuaret hæreditate. quod tunc peccaret, sed si alias alium ex affectione eligat, non video, quod peccet, cum hoc sit ei licitum iuris permissione, legitima relicta illis, ad quos pertinet, vt per totum titulum de inofficio. testa. nec ob. capitulum officij. quia ibi non priuabat sua, sed alterius hæreditate, propter factum suū damnabile, ac culpam. Vnum tamen credo, quod si quis institueret extraneos, omissis legitimis indigentibus, seu mendicantibus, quod facit contra officiū pietatis, & peccat, alias non posset anathematizari 30. dist. c. si quis reliquerit.

1 Vasallum adoptare vetitum & cur.
2 Adoptionem proximi non obesse.

Svi Autem hæredes æstimantur. In glo. item aliud. in fi.
a [a] infra eo. §. ita demum. In glo. id est procul. in fi. Doct. mediam approbant, nec interest. In glos. quo ad hoc. ibi cum dicit, vt sui dicantur. hoc verum ab intestato, sed ex testamento secus, vide supra de adop. §. sed hodie. C. de ado. l. cum in adoptiuis. Item hoc obtinet, in feudo, si de feud. defun. conte. c. si de feudo. §. adoptiuus. Et hoc forte in adoptiuo extra-
1 neo. secus si aliquis de descendentibus † adoptetur, cum tunc naturalia, & adoptiua iura concurrant, vt l. cum in adoptiuis. capitulum enim illud restringendum est cum sit contra ius commune. Vel melius dic, idem in omni adoptiuo. Nam cū vasallus nihil posit in feudo, in præiudiciū successorum, testando, vel alienando, sine consensu domini, videtur quòd nec adoptando. in feu. de suc. feu. c. vnico. §. 1. circa princ. Præterea cum trāslatio feudi pertineat ad dominum, & sine consensu eius fieri non debeat, vt patet in tit. de alie. feud. c. vnico in prin. per adoptionem facta, sine eius voluntate suū feudum ad alium transferri non debet, nec talis adoptio, quo ad suum feudum teneret. ff. de adop. l. si is qui. la 2. Sed quid
2 si dominus consensisset? Videtur † quòd non posit præiudicare agnatis. in feu. si va. feu. priue. cui de fe. c. vnico. de alie. pa. feu. c. vnico. in princ. Sed ab initio potuisset per dominum ita dari in feu. si de feu. con. fue. c. pen. & vide eod. ti. c. si vas. culpam. de alie. feu. pa. ca. 1. & eodem modo si esset feudum nouum, vt d.c.

a Adnotatio. In fin. Item in emancipato. l. posthumorum. ff. de iniusto test. qui etiam de iure ciuili hodie admittitur, vt in auth. eo. §. 1. & §. nullam vero. dummodo sit descendens ex masculo: secundum Ang. hic.

Qvibvs Connumerari necesse est. De materia huius §. vsq; ad §. ita demum. vide supra de nup. §. fi.

1 Venditam proximior redimit.

a Ita demvm [a] tamen nepos. In gloss. vel capitis in fi. quod de emancipatione hic dicitur, est hodie correctum,

rectum, vide supra de hære. qua. & dif.§. sui. & quære vt ibi
1 quæsiui. & facit iste.§. quòd si res sit vendita alicui † de genere remotiori gradu, quòd proximior possit retrahere virtute consuetudinis.ff. de inoff. test.l.filio. & videtur expressum in feudis.si de feu. desun.cont.fue.c.vnico.§.Titius.ff.de legat.2.l.vnum ex fa.§.1.cum ibi no.

a Adnotatio. Ita demum. Quærit hic Ange.quid si filius abstinet ab hæreditate patris, an nepos fiat hæres suus an sui, & dicit quod nō erit hæres suus. sed voluntarius.

1 *Dominium quando, & an non, continuetur.*

Svi Autem hæredes fiunt. In glo. scilicet sui. in fin.dic vt ibi.In glo.hoc ideo.in fi. vide supra de hære.quali.& diffe.
1 §. sui. & dic quod quasi sit continuatio, † quia suus censetur quasi dominus in vita patris.ff.de lib.& posth.l. in suis. vnde quasi continuatur dominum.Sed non vere continuatur,quia nō erat vere dominus.illud autem quod hæc glo.dicit, quod possessio est incorporalis,est verum de iure ciuili.ff.de acqu. poss.l.quamuis. non de naturali, quæ est quasi pedum positio.ff.de acqu.poss.l.1.

1 *Delicta non transmitti. fallit.2.*
3 *Duellum quando permissum.*
4 *Hæres desinens liberatur.*

Per Contrarium autem. In glo. not.quædam delicta.ibi cum alleg.l.apostatarum.in fin.hoc est pessime dictum secun
1 dum doct.quod delicta † transeant in hæredem. quia sic hæres accusaretur: & damnaretur, sed hoc non est intentio glo. vt infra.gl.hoc scilicet modo. In ea.gl.in fi.doc.dicunt.quod non est facienda differentia, inter publica & priuata vbi agitur criminaliter, quia nulla transeunt in hæredem. Sed actio
2 †ciuilis descēdens ex priuato delicto transit ad hæredem.lit.
a contesta.alias non.C. ne ex de.defun.l.1. Potest dici, a quod quæcunq; ciuilis transit ad hæredem,siue ex publico, siue ex priuato,quatenus contra hæredem datur.ff. de pu. iud.l. defuncto. In glo.ideo dicit ibi: nisi de iure esset. Hoc non videtur verum de iure.C.de actio.& oblig.l. negantes.C. de gladia.l. 1. Et quicquid sit de iure canonico, sunt inhibita, nec sunt administranda sacramenta ecclesiastica,maxime prouocanti. vide 2.q.4.c.monomachiam. in Spe.de accu.§. sequitur.versi.sed quid si.de iure vero feudo. permittitur duellum in feu.de pa.tenen.& eius violatori.c.vnico.§.siquis aliquem & §.si miles. de alie.feu.pa.c.vnico.§.non est. Per statuta re
3 gis Franciæ toleratur duellum in omni † casu,cuius pęna est mors, excepto furto, quando crimen est ita occultum, quod non potest probari clare per testes.Et est præsumptio contra reum talis,quod posset supponi in quæstionibus,si accusator hoc requireret: alias non permittitur & super hoc sunt statuta regia Phil.pulchri.quicquid sit,prouocans, & sponte recipiens,& iudex iudicans,peccant per d.c.nec abusus consuetudinis,a peccato excusat in auth. vt nulli iudi.§. nulli vero. versi.male enim inuenta. In glo.lata sententia.in fine.Et potest esse ratio, quia bona non confiscantur ipso iure: imo remanet dominus delinquens vsq; ad sententiam quamuis alienatio ei interdicatur.ff.qui & a qui.l. quæsitum, de accu.l.ex iudiciorum. Quid ergo,in casibus in quibus bona confiscantur ipso iure? Videtur quod ipso iure non sit hæres, quia ex quo desineret, si ab initio fuisset hæres. & ad talem statū res deuenisset, ergo multofortius, ex quo est nunc in tali statu, non efficitur hæres.ff.de carbo.l.3.§.parui.ff.ex quib. cau. in pos.ea.l.fulcinius.§.si quis nō latitat. Et hoc facit ad id quod scripsi supra de pupil.subst.§.liberis videlicet,quòd vbi nulla sunt bona, aditio non tenet. Sed nunquid, qui hæres esse
4 desinit: desinit † teneri creditoribus? Non videtur, quando propter dolum,vel culpam suā desinit esse hæres.ff.ad Sylla. l.propter necem.§.neptis,de iure fis.l.eius qui.§.fin.Contrarium est expressum.ff.de his quib. vt indig.l. eum qui.§.bonis.facit.ff.de vulga.sub.l. ex facto.§.Iulius Longinus.

a Adnotatio. Potest dici. Ang. sic dicit, si pœna imponitur ipso iure a lege, illa transit ad hæredem, si ab homine, idem, dummodo delictum sit cōmissum circa contractum.& purgetur,per actionem ex ipso contractu. idem si extra contractum, dummodo lis sit contestata,alias regulariter non datur contra hæredem,nisi in id,quod ad eum peruenit.l.1.ff. de priua.deli.

1 *§.1.l.3. de bo.po.con.sensus.*
2 *Nepos quibus succedat.*
3 *Nepos in quibus, an non succedat. & 4.*
5 *Nepotem in quibus excludat filius.*
6 *§.Cum filius explicari.*
7 *Repræsentationis quando, an non locus sit.*

a Cvm Filius, a filiave ex altero. In glo. secus si ex filia. in fi.ibi loquitur de alio iure vetustissimo, nam hoc iure idem, vt infra titulo primo.§. hoc etiam.C. de legitimis hære.l.lege 12.tabularum. In glo. vt in auth. in fine credo quod glo. debuit allegare.§.filium. versi.ergo sanciendum. ibi cum dicit, quid enim legalibus &c. In glos. idem in fin. hæc solutio
1 est contra illum text. qui † reprobat hanc distinctionem, an in locum filij patris nepotis, fuerit adoptatus, vel non.& ibi gloss. contraria huic glos.& alia solutio ibi datur per glo. videlicet, quod non loquitur, vbi omnes qui veniunt per contratab.sunt in potestate, alias secus, vt ibi, sed Dy.dicit quod lex illa loquitur in eodem casu,quia omnes erant in potestate,vt potest deprehendi in litera quare dic, quod ibi fuit adoptatus in loco patris nepotis, & si non expresse,tamen pręsumitur secundum Dyn. & hoc vult dicere litera illa. Oppone contra hunc.§. quod nepotes non succedant in locum patris sui. infra titu.1.§.si plures. Sed dic,quod iste.§.loqui
2 tur in successione aui, in successione vero † collateralium, non obtinebat hoc iure: vt d.§. si plures. sed hodie obtinet in successione patrui.C.de legi.hæred.auth.cessante.sed non in successione aliorum collateralium vt auth.post fratres.C. de leg.hær.Item distat.ff. de bo.li.l.si libertus pręterito.§.1. Sed dic speciale in iure patronatus. quod non defertur iure hæreditario. vt ff.de ope.libe.l.vt iurisiurandi.§.fi. Quid er
3 go dices in feudo, † quod non videtur iure hæreditario dedolui, cum possit obtineri per agnatos repudiata hæreditate in feu. an agna. vel fil. defuncti. reli. feu.c. vnico? Videtur idem,& tamen est contrarium expressum in feu. de suc. feu. c.vnico, circa princ. de success.fratr.vel de gradi. suc. in feu.
4 c.1.§.his vero. † Sed quid de iure patronatus ecclesiæ? Dicerem nepotes admitti, cum patruis: cum illud iure hæreditario, etiam ad extraneos deuoluatur, nec reguletur vt ius patronatus libertorum. extra de iu. pa.c.cum secundum. Et vide per Inno.in rubrica eiusdem titu.de sen.& re iud.c.cum Bertoldus. Sed quid dices, si hæreditas sit indiuisibilis, sic quod oporteat vnum admitti, vt regnum ducatus, marchionatus,in feu.de prohi.feu.ali. per Federi.c.vnico §.præterea
5 l.2. nunquid filius excludet † nepotem, filium fratris? Satis potest dici quòd sic alias esset deterioris conditionis filius, quam nepos, contra l. 3. C. de bon. ma. & hoc indubitate, vbi filius vnus primogenitus est, & nepos est filius secundo genitus defuncti. Si vero nepos sit filius primogeniti defuncti, videtur contra,quia cum is nepos repręsentet personam patris sui, & ille si viueret excluderet secundo genitum, per consequens,& iste per hunc §.
6 Item no.quòd iste §.loquitur in filijs † filiorum, vel filiarum, quid si essent pronepotes? Verbi gratia, auus habuit vnū nepotem, & ex alio nepote defuncto pronepotem,nunquid pronepos succedit cum nepote,videretur quòd sic propter repræsentationem, de qua hic loquitur, sed dicas quòd huiusmodi repræsentatio non extenditur vltra personas nepotum. vt in auth. de hære. ab intest.§.si igitur defunctus.2. versic. huiusmodi, & sic ille pronepos excludit. & idem in Spec. de succes. ab intest. vers.quid si aliquis.sed huic ob.infra.c.fi. vide ibi.
7 Item dic, † quod huiusmodi repræsentatio non habet locum nisi in succes. ascendentium, vel patruorum,vt in auth. cessante. & authen.post fratres supra allegat. Item, nec habebat locum quando parentes supererant, & fratres mortui, vt in authent. de hæred.ab intesta.d.§. si igitur versic. sed & ipsis. sed illa corrigitur,vt ibi not. Obtinet tamen huiusmodi repræsentatio,quando ascendentes succedūt descendentibus

bus: vt in authen. de hæred. quæ ab intesta.§. consequens. & iunge infra titu. 1. §. hoc etiam, item hoc non obtinet, quando rumpitur testamentum, vide supra de inoff. testa.§. soror. in fine.

a Adnotatio. Cum filius. Nepos ex filio præmortuo, succedit simul cum alio filio viuente, quia assumit locum patris sui, & ideo succedit cum patruo, & filijs patrui, in stirpes & non in capita. Ang.

1 *Azonis lapsus, & subleuatio.*

Item Si ex duobus filijs. No. hic casum contra Azo. qui
1 dicit, quod nepotes † qui patruos non habent, succedunt per capita. glo. dicebat contra, vt no. in auth. cessante, & in auth. eod. titu. §. si autem defuncto, pro qua est hic expressum, sed hic loquitur in successione descendentium, vide infra. §. fin. Sed Azo. quærit in successione collateralium, vide infra tit. 1. §. hoc etiam vbi scripsi.

1 *§. cum autem. sensus.*
2 *Repræsentantes.*
3 *Præteritus quæ transmittat.*

Cum Autem quæritur, an quis. In gloss. supra eo. §. demum. contra, sed hic quando fuit factum testamentum: ibi, nullum, vt infra titu. 1. §. proxi. in tex. In glo. antequam in
1 fi. hæc glo. fuit hic pro nihilo: quia nil † tractatur hic de aditione, nec de querela, sed solummodo, quando filius mortuus fuit antequam testamentum destitueretur. In glo. nec enim fuit, in fi. hanc etiam sequuntur doct. In glo. 1. tanquã agnati. in fi. hanc etiam sequuntur doct. sed magna est iniquitas, quòd in nullo succedat, tamen ita oportet dici, quia iura sunt expressa, quæ sic ordinant, & tamen admittitur ad bo. poss. liberti auitini. ff. de bon. poss. l. Paulus respondit. §. penul. Et quæ sit ratio. ibi notatur. Sed cur saltem per representationem personæ patris sui, non admittitur, vt supra §. prox. Di-
2 cas quod illi † solum repræsentant, qui nati erant, & agnati vel cognati tempore mortis, vel concepti, hic autem nõ fuit agnatus, nec cognatus tempore mortis. videtur ergo omni remedio destitutus. Sed aperiamus hoc. Et videtur quod succedat in omni casu. Quia aut pater huius concepti fuit præ-
3 teritus † & tunc testamentum fuit nullum, & trasmisit hæreditatem ad liberos, etiam non aditam, & etiam ignorans. C. de suis & legi. be. l. apud hostes, aut fuit exhæredatus, & tunc transmittit querelam, vt l. scimus. §. fi. C. de inof. testa. si erat emancipatus, & fuit præteritus, competit ei contratab. quam transmisit etiam ante aditam. ff. de contratab. l. illud. Dicas, quod hodie is casus procedit, quando filius fuit exhæredatus rite, & iuste, & non fuit secuta aditio. de quo scripsi supra de exhæred. lib. circa prin.

Hac Ratione, si filius exhære. In glo. nec enim. ibi cum allegat §. sed hodie, oportet quod dicas, quod ista differentia esset secundum ius antiquum, quia secundum iura noua deberet dici econtra, quia quando datur ascendenti, non admittitur ad sucessionem patris naturalis, quando extraneo sic, vt d. §. sed hodie. & l. quæ statim. infra allegata. In glo. si autem morte patris, ibi cum alleg. de adopt. l. antep. melius. ff. vnde cog. l. 1. §. cognationem. in fi. glo. sed non durat, vt matrimoniũ impediat. ff. de ritu nup. l. per adoptionem. extra de cog. leg. c. 1. supra de nup. §. si quis.

1 *Emancipato quis prouideat.*

Post Mortem vero naturalis. In glos. nam si non in fi. sed hæc ratio non est bona, quia potest in vita emancipare, & sic debet ex eius arbitrio, & remanet inconueniens. Sed dic
1 quod non est eadem ratio: quia si in † vita emanciparet. pater naturalis potest sibi prouidere ordinando, sicut ei placuerit. Item post mortem auferetur ius quæsitum agnatis. quod esset inconueniens, ff. de pact. l. fi.

1 *Electionem, neglecto volente subsistere.*
2 *Sui remedia.*

Eadem Hæc obseruantur, & in ea. In glo. his enim institutis, vide quod scripsi supra de hære. lib. circa prin. & hoc
1 inducunt doct. ad quæstionem. † Si aliquis, qui debuit vocari ad electionem, contemnatur, nulla est electio. Pone quod contemptus non vult prosequi contemptum suum, nec dicere nullam, alij, qui interfuerunt, volunt eam dicere nullam ex persona eius nunquid possunt? Videtur quòd sic, per l. si post mortem. §. fin. ff. de contratab. Arguitur contra in l. filio. de iniu. rup. Ipsi dicunt, quod nõ possunt, per d. l. filio. & ipsi disputant de casu. extra de elect. ca. sicut. In glos. emancipatis. in fi. hanc approbant omnes, & videntur text. illarum
2 legum. & sic suus † habet duo remedia, & forte eadem emancipatus, per auth. de hære. ab intest. §. 1. in fi. sed auth. illa, non loquitur vbi factum est testamentum. vide supra de exhæred. lib. §. fina.

1 *Adoptans, quando an non alere cogendus.*

Sed ea omnia antiquitati quidem. In glo. hoc idem in fin. glos. videtur reprobare hanc, in l. cum in adoptiuis, & videtur concludere, quod si est omni auxilio destitutus, imputet sibi, quòd se emancipare permisit. In glo. nunquid. in fi. Placentinus non est solus in responsione primæ quæstionis, quia Azo. tenuit idem. ff. de in ius voc. l. adoptiuũ. Et pro hac opi.
1 facit text. d. l. adoptiuum. ibi, cum dicit, iure † magis potestatis. in alia videtur satis conclusum. glo. vera nisi operaretur patri adoptiuo, quia tunc pater adoptiuus tenetur ipsum alere. ff. cõmo. l. in rebus. §. possunt. vel nisi pater naturalis egeret. nam cum sit filius, quo ad successionem ab intestato, & quo ad omnes effectus, excepto quod non transit in potestatem, & matrimonium impediatur, & cognatio contrahatur, satis videtur, quod teneatur eum alere. ff. de adop. l. pen. In glo. simul cum alijs in fin. hoc verum iure nouo, secus de iure antiquo. ff. de adopt. l. qui in adoptione, de suis & legi. hære. l. 2. §. parui.

1 *Agri modo ementito quatenus agendum.*
2 *Successores in stirpes.*

Item Vetustas ex masculis. In glo. non parum, in fin. illa lex parum facit. Et hæc possunt induci ad multa, si aliquis
1 vendit fundum, & dixerit † eum esse decem iugerum, vel parum minus, quod non possit agere, si sit minus tertia parte, & pro hoc facit C. de decurio. l. nominationũ forma. Sed hoc esset durum. Vnde credo, quod in dubio, debeat intelligi de modica summa, arbitrio iudicis. ff. de verbo. sign. l. hæc verba in stipulatione. habita cõsideratione ad pretium. ff. de rebus dub. l. 1. In glo. quod de hac. in fine. quæ est signata. C. de collat. super legem illam. & incipit, quæ tertiæ. Et not. hoc in
2 §. fin. quod nedũ nepotes † succedunt in stirpes, imo & pronepotes, & veniunt per repræsentationem, cuius contrarium dicitur in authen. de hære. ab intesta. §. si quis igitur. 2. versi. huiusmodi. sed dic quod illa corrigitur, vel dic quod illa obtinet, vbi pronepotes veniunt ad suc. patruorum cum ascendentibus, tunc enim non est locus repræsentationi, nisi sicut ibi dicitur, & est ratio, quia tunc pronepotes veniunt contra ius cõmune, cum ascendentibus, secutus autem, vbi pro nepotes in pari gradu, soli succedunt ascẽdẽtibus, vt hic. item secus in successione collateralium infra titu. 1. §. hoc etiam.

De legitima agnatorum successione. Rubrica.

Hæc Rubrica proprie sequitur post præcedentem habito respectu ad ius legis duodecim tabul. per quam agnati succednnt post legitimus infra titulo primo, §. frater, ff. de suis & legitimis hæred. l. 1. §. post suos. Sed habito respectu, ad ius nouum, non bene continuaretur, quia parentes veniunt post suos, vt apparet per processum authent. de hæredi. ab intest. & ideo tituli sequentes melius sederent hic isto respectu.

SI NEMO ſuus hæres. In glo. capite. ibi. cum
alleg.ff.eo.vult allegare de ſuis & legi. In glo.
ſic .ff. caue: quia hæc eſt mala allegatio com-
muniter. Et credo quòd deberet allegare.ff.de
ſuis & legi.l. 2.§. 1. In gloſ. ſcilicet ad ſuos. in
fin.vide ſupra tit. 1.§.cum autem.vbi dixi.

PER adoptionem quoque. In glo.quaſi diceret. in fi.dic
ſupra titu. 1.§.ſed ea omnia. In glo. 1. agnaſcitur. in fi. vide
ſupra titu. 1.§.ea.in fin.

1 *Fœminæ quo iure excluſæ.*
2 *Sorores quibus concurrant & qui 3.*
4 *Fratrum filii quibus cum vocati.*
5 *Filia in feudo a quo excluſa.*
6 *Annagio quis potior.*

CETERVM inter. In gloſ.no.caute. cum dicit & per me
diam iuris prudentiam glo.vult ſoluere quandam oppoſitio-
nem. Textus iſte videtur quòd per l. 12.tab.nō vocentur mu
lieres,vel ſorores. Contra imo omnes infra eo.§.& hoc quę-
dam glo.vult ſoluere,quòd hoc principium: nedum, recitat
ius l. 12.tab.imo & mediam iuris prudentiam, in genere,ſed
in inferioribus magis ſpecificat, & declarat. Et (vt bene vi-
deas) ſcire debes, quòd quatuor fuerunt iura in ſucceſsione
fœmellarum,quando agitur de ſucceſ. fratrum patruorũ,vel
auunculorum. Primo fuit ius legis 12.tab. per quod admitte
bantur omnes,ſiue maſculi, ſiue fœmellæ. duntamen eſſent
1 in eodem gradu. Poſtea † ſuperuenit ſecundũ ius,ſcilicet me
dia iuris prudentia,quæ diſtinxit maſculos a fœmellis: & ad
miſit maſculos: & repulit omnino fœmellas, propriæ ſoro-
res conſanguineas, quas admittebat ad ſucceſsionem fratrũ,
ſecundum glo.vel forte nullas. Tertium ius fuit prætorium,
2 qnod vocauit eas poſt agnatos,per bono.poſſ.Quartum†ius,
fuit imperatorium, quod vocauit ſorores, vna cum agnatis
eiuſdem gradus. Et hoc,ſiue ſint conſanguineæ germanæ,ſi-
ue non, & hoc intendit text. vſque ad §.hoc etiam addendũ,
vbi addit,& dicit quòd nedũ ſorores conſanguineæ, vel vte-
rinæ admittuntur cum agnatis. imo eorũ filij,& filiæ admit-
tuntur ad ſucceſsionem patruorum & auunculorum,& econ
tra patrui & auunculi admittũtur ad ſucceſsionem filiorum
& filiarum, fratrum, & ſororum. Et hoc vbi frater & ſoror
non ſunt: quia tunc illi præcederent in ſucceſsione fratrum
ſororum defunctorum filios & filias,aliorũ primo defuncto-
3 rum.† Et ſit diuiſio hoc caſu,quando filij & filiæ ſororum,&
fratrum ſuccedunt in capita,non in ſtirpes. In alijs autem re
motioribus,nihil eſt immutatum, quin agnati excludant co-
gnatos,& hoc intēdit vſq; ad §.ſi plures.Hodie vero eſt quin
tum ius,quòd immutat pręcedentia in pluribus articulis.Pri
mo,in eo quòd non diſtinguit hic,germanos,ſeu vtrinq; con
iunctos,ab illis qui ſunt tantum ex vno latere, eſt hodie im-
mutatum,quia hodie diſtinguitur, & quo ad fratres, & filios
fratrum: quia vtrinq; coniuncti repellunt ex vno latere con
4 iunctos. Item † & in eo. quia filij & filiæ fratrum, & ſororũ
admittuntur cum patruis. & auunculis. item in ſtirpes non
in capita. patet in auth.ceſſante.C.de legi.hære &clarius in
auth.de hære.ab inteſt.§.reliquum. & de hoc nullus dubita-
uit quin ſuccedant cum patruis.Sed vbi nulli ſunt patrui,fue
runt opi.vt no.in d.auth.ceſſante.& hic. Sed communis opi.
eſt,quòd filij fratrum ſuccedant in ſtirpes. Sed abinde in an-
tea,per capita in collaterali ſuc.in deſcendenti. videtur quòd
in infinitum in ſtirpes,vt dixi ſupra titu. 1.§.ſi.eod.ti.§.item
ſi ex duobus. Et eſt ratio,quia magis debetur filijs hęreditas:
& ideo magis ius ſuũ & repræſentationem tranſmittunt. idē
videtur in aſcendentibus,vt in ſtirpes ſuccedant: vt in auth.
5 de hær.quæ ab inteſt.ve.§. conſequens. † Et hanc materiam
de repræſentatione inducunt doct.ad quæſtionem. Filia non
ſuccedit de conſuetudine in baronia: imo maſculus, etiam ſe
cundo genitus eam excludit. Pone, quòd quidam baro ha-
buit duos filios, quorum primogenitus in vitam patris mori
tur,relicta filia.patre viuente,moritur baro,maſculus.ſuper-
ſtes vult excludere filiam,a baronia,& dicere, vos non debe-
tis plus habere,quã ſi eſſetis filia patris mei,quæ eſtis neptis,
ſed ſi eſſetis filia,ego excluderē vos, ergo multo fortius, vos
neptem,dicit filia, ego repræſento perſonam patris mei, qui
te excluderet,ſi viueret, ergo ego te excludam. Et in hanc vi
dētur declinare,per l.pater.§.quindecim.ff.de leg.3. vbi em-
ptor repræſentat perſonam vendentis, qui eſt de familia, &
eſt quaſi ſimile,quòd ſcripſi ſupra titu. 1.§.cũ filius.Sed huic
ob.quia fœmina non ſuccedit,extantibus maſculis,etiam re-
motioribus in feu.de ſuc.feu.c. 1.de benefi. fœminæ.ca. 1. Et
ſic videtur quòd mulier hic prohibita ſuccedere in baronia,
6 non ſuccedit extãtibus maſculis. Eodem † modo poſſet quę-
ri & determinari alia de conſuetudine. Maſculus primogeni
tus,habet annagium inter nobiles, & ſi vnus ſit maſculus,ha
bet annagium,quãuis habeat ſorores antiquiores, & primo-
genitas,ſed pone, quòd habuit fratrem primogenitũ,qui mo
ritur in vita patris relicta,vnica filia, nũquid illa habebit an-
nagium, vel filius ſuperſtes? Hæc quæſtio cadit frequenter
in facto,in regno Franciæ. Et communiter tenetur,quòd fi-
lia de conſuetudine repellitur, quæ ſatis conſona eſt iuri, ſe-
cundum opi. doct. ſupra tactam.

1 *Vno vocato,quando admittantur plures.*
2 *Redimere ex pluribus,qui poſſint.*

a SI Plures [a] ſint gradus agna. Super glo. hoc corrigitur.
in fi.imo etiam per conſtitutiones ſupra §.hoc etiam,ſed hic
loquitur de iure leg. 12.tab.quod poſtea fuit temperatum,vt
ſupra dictum eſt. doc.inducunt hunc §.ad quæſtionem. Dux
1 † belli præconizari fecit, quòd qui primus ingrederetur ca-
ſtrum,haberet centum,plures ingrediuntur, nec cõſtat quis
primus,quis habebit centum? Quidam voluerunt dicere,ꝙ
nullus.ff.de reb.dub.l.ſi fuerit.& ita determinauit Guido eo-
rum dominus. Sed ipſi dicunt ſe audiuiſſe ꝙ Odoff. determi
nauit contra,per hanc literam.quamuis.n.lex vſa ſit ſingula-
ri numero,ſi plures ſunt,plures admittũtur,vt hic, nec obſt.
l.ſi fuerit. quia loquitur in teſtamentis,in quibus nō ſit ita lar
ga interpretatio,ſicut in beneficijs principum, vbi ſit latiſsi-
ma.ff.de conſti.prin.l.pe.vnde non eſſet dicendũ idem in ru-
ſtico faciente talem munificentiã, & apparet quòd fiat latior
interpretatio,quia non requiritur inſinuatio.C.de do.l.ſanci
mus. circa prin. quæ tamen requireretur, ſi pater daret filio
quinimo dicunt doc. ꝙ quilibet habebit centum.ff. de leg. 1.
l.qui filiabus.§. 1.ſecundũ eos. Item inducunt ad aliam quæ-
ſtionem,de cõſuetudine,proximus poteſt retrahere rem ven
ditam a ſuo proximo extraneæ perſonæ. Pone quòd ſunt plu
res,qui veniunt ad retractum, qui ſunt eiuſdem gradus qui-
dam tamen attinent ex parte patris, aliqui ex parte matris,
2 quis eorum præfertur? Dicunt,†quòd ſi ſint plures, in qui-
bus ſit eadem ratio,omnes admittuntur, vt ſi eſſent eiuſdem
gradus & qui æquæ ad ſucceſsionē admitterentur. Et in hoc
dicunt ꝙ frater vtrinque coniunctus excludit omnes, qui ex
vno latere ſunt tantũ. Et ſi nulli ſint vtrinq; coniuncti, tunc
agnati in quæſitis ex parte patris, cognati in quæſitis ex par-
te matris.C.de leg.hær.l.de emancipatis. vltra fratres,& fra
trum filios ſuccedunt proximiores, pro æqualibus non habi-
ta differentia,vndecunq; venerint bona,vt C.de leg.hær.au-
then.poſt fratres.communia de ſucceſ.auth.itaq;. ſic dicunt
eſſe ſeruãdum in retractu.quicquid ſit de iure, certum eſt de
conſuetudine, ꝙ ſi ſint æquales, vt fratres conſanguinei, vel
ex eis deſcendentes,quòd æqualiter admittentur. Si non ſint
conſanguinei,tunc illi qui attinēt ex parte illius, a quo bona
deuenerunt vna admittuntur,alij non etiam,alijs nō venien-
tibus ad tornum.& ſic ſeruatur de conſuetudine.

a Adnotatio. Si plures. Indefinita æquipollet vniuerſali: & ſingularis nume
rus concipit pluralem: proximusq; dicitur nullo teſtamento condito. quem
nullus præcedit,tempore mortis ſicut etiam condito teſtamento,& poſtea de
ſtituto, cum certum eſt eſſe teſtamentum deſtitutum.h.d. ſecundum Bald. &
facit ſecundum eum in arg. ſtatuto cauetur. quod ille qui primo cucurrerit ad
brauium. & illud tetigerit habeat illud. Pone,quod duo vel tres cucurrerunt,
& ipſum ſimul tetigerunt: quod omnes habere debent brauium ſimul. & qui
libet poteſt dici primus,ſecundum Bald. hic. Item facit etiam quod ſi capita-
neus fecit edictum,quod ſi quis primus intrauerit caſtrum, debeat habere cen
tum: ſi plures ſimul intrauerint,nunquid debeat vnuſquiſq; habere centum,
cum omnes poſſint dici primus,cum nullus eos præcedat? Bald.

1 *Succeſſionis capita.*
2 *Succeſſorii edicti locus.& 3.& 4.*

Placebat

a PLACEBAT a autem. In glo. 1. successorium, vt bene videas hanc gloss. caue, ꝙ sit bene scripta. debet enim esse scriptum. Sed inter agnatos, & cognatos. in aliquibus libris deficit istud verbum: & cognatos, & tamen nō habet bonum sensum sine hoc. Et (vt melius videas) volo te scire, quòd est reperire caput, seu ordinem. Item est reperire gradus. capita
1 sunt quatuor seu ordines:† vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, vnde vir & vxor. in quolibet capite, sunt plures gradus, vt in vnde liberi, primo sunt filij: secundo nepotes: tertio pronepotes, & sic deinceps, & eodem modo, in quolibet capite. nam prout sunt remotiores, faciunt gradum inter se, & hę fuerunt differentiæ magistrales. text. tamen quandoque caput gradum nominat, ff. si tab. test. nul. ex l. 1. circa prin. infra de bono. poss. §. adhuc. & super his fit quæstio, an successo-
2 rium edictum habeat locum † de capite in caput, vel de gradu in gradum. & gloss. dicunt ꝙ non habent locum de gradu in gradum, sed de capite in caput, quia qui excluditur vt filius non admittitur vt nepos, sed bene vt agnatus transuersalis, vt §. quibus. Sed hodie habet locum de gradu in gradum
b per hūc §. in hoc tñ dic plenius, ꝙ successorium edictum b in suis nō habet locū, nec olim, nec hodie de iure ciuili, per leg. 12. tab. Vnde si filius repudiet: nepos non admittitur, de iure ciuili, quo fuit filius hæres, & nō potest desinere, sed per prætorem pōt abstinere. Et illo iure nepos admittitur per bo. pos. C. vnde liberi. l. qui se patris. & hoc obtinuit olim, & obtinet hodie, & iste §. nihil facit ad hunc articulum, qui loquitur in casu suo, videlicet in successione agnatorum transuersa-
3 lium, non suorum, sed in agnatis bene babet † locum hodie successorium edictū, de iure ciuili: licet olim secus: quia ratio præcedentis casus cessat, quia agnatus repudians non fuit hæres. Sed nunquid hodie habet locum de capite in caput, vt de agnatis ad agnatos? Respondeo, non: quia hodie agnati: & cognati simul succedunt, remota differentia &c. per authen. de hęr. quæ ab inte. sed bene habet locum de gradu in gradum:
4 sed ego do tibi casum vbi potest† habere locum, qñ frater cō sanguineus repudiat, venit vterinus per succes. edictum. tunc enim fit de capite: quia vterinus est cognatus. Item qñ testamentū rumpitur per querelam. nā tunc non habet locum materia de hær. quæ ab intest. vt scripsi suprà. de exhær. li. circa prin. vnde successorium edictum, habet locum in quærela. ff. de inoffic. test. l. pater filium. & l. pen. & ibi no. ff. de bo. poss. contratab. l. nō tantum, §. si emancipatus filius, sed tunc non fieret de capite in caput, nisi ponas ꝙ filius exhæredatus repudiet, nam tunc parentes possent succedere, & fratres turpi persona instituta per edictū succes. per dictam legē si is qui.

a Adnot. Placebat. Per l. 12. tab. in successionibus agnatorum de persona, in personam, successorium edictum o btinebat: obtinet etiam modo succedendi.
b Successorium edictum. Quare autem fuerit inuentum successorium edictum: & an habeat locum, ex testamento in querela inofficiosi, & in bonæ fid. pos. contra tabu. vide per Ang. hic.

1 *Patris & filii discrimen.*
2 *Pater quo iure filio legitimus.*
3 *Emancipatus legitimus.*

AD LEGITIMAM. In glos. secus econtra. in fi. gl. hæc & superior intendunt, quod filius emancipatus desinat esse agnatus per emancipationem etiam hodie: sed pater non desinit esse agnatus ei, & hoc idem tenet in d. §. emācipati. Sed alibi dicit, ꝙ hodie filius emancipatus non desinit esse agnatus, per hunc §. vt not. ff. vnde cog. l. legitimis. de adopt. l. quē filius, C. vnde legitimi. l. fin. de bono. possess. contratab. l. fin.
1 Quid dicemus? Durum dicere videtur, quod pater sit† agnatus filijs non propter relationem, cum de duobus relatiuis, vnum non possit esse sine alio. Sed ad hoc potest responderi ꝙ hoc est verum ab initio, sed ex postfacto non: quia persona filij per emancipationem solam alteratur, non persona patris, in qua nulla fit alteratio: ideo remanet pater agnatus, vt hic. Sed certe hoc idem videtur de iure Digestorum, ff. ad Tertul. l. 2. §. obijcitur. ff. de suis, & legi. hær. l. si ad patrem.
2 Posset dici, quod pater non sit legitimus† filio emancipato: sicut nec filius patri: per legem 12. tabul. sed per leges nouas. quæ dicunt eum succedere, quando contracta fiducia emancipauit expresse, vt hodie tacite dicitur legitimus. & hoc vult dicere d. l. si ad patrem. Et eodem modo dicitur legitimus tutor filij, & frater etiam tutor fratris: quia per leges nouas vocantur, vt dixi supra de fid. tu. & de legi. patr. tut. per quæ potest determinare, & intelligere, quæ hic dicuntur. Sed hodie
3 certum est, quod filius† emancipatus, est legitimus ab intestato, per leges nouas, vt in auth. de hære. quæ ab intestato. sed non per hunc §.

De Senatusconsulto Tertuliano. *Rubrica.*

Rubrica euidenter se continuat. Dictum est supra de success. suorum & legitimorum: nunc de successione cognatorum mater enim cognata est, vt statim infra dicetur.

1 *Præponi quis non dicendus.*
2 *Vxor cui subsit.*

a EX XII. tabularum. a Textus clarus est, & breuis, nec summatione eget. In gloss. improprie, in fi. nam proprie non dicitur præponi ille, quem nemo sequitur, quamuis dicatur proximus post quem nullus. ff. vnde cog. l. 1. §. pro
1 ximus. de verborum significatio. l. proximus. † In glos. etiam hodie. in fin. non tamen simul: vt ibi. In gloss. scilicet matris.
b ibi, nisi quo ad debitum carnis, & quo ad operas: b ff. de oper.
2 lib. l. sicut. In ead. glo. in fin. de † consuetudine regni Franciæ transiuit in potestatem viri, non tamen eam eximit a potestate patris.

a Adnot. Lex 12. tabu. Diuide hunc tit. secundum Are. tex. clarus est.
b Operas. Etiam hæredibus viri præstandas, intra annum quo dus debet resti tui, quando ab eis habet alimenta, de qua materia, an recipiens ab aliquo alimenta, eidem teneatur operari, & an vxor sequi debeat virum peregrinantem. vide hic per Angel.

1 *Reg. si vnico vincentem &c. limitatio.*
2 *Victoria an extendibilis.*

PATER vero. In gloss. scilicet, auum, & matrem, dicas,
1 ꝙ potest induci pro regula sic: auus vincit patrem: pater† matrem: ergo auus matrem, quia si vnico vincentem te, multo fortius &c. contra regulam, si pater vincit matrem, mater auum: ergo pater vincit auum secundum regulam, sed non est verum, & regula fallit hic, vel sic, mater vincit auum, auus patrem, ergo mater patrem, secundum regulam quod est falsum ista regula fallit hic. Vel dicas, ꝙ regula procedit in victoria naturali, & trasmissibili, & rebus existentibus in vnum, vt tunc, sed in his fallentijs non recidunt in vnum. mater vincit auum, verum est, quando pater non est in medio. Si ergo sit in medio, casum varias, & terminos: & tunc loquitur regula. Item dic in casu transmissibili: quia si sit victoria
2 † personalis, victoria vnius, non extenditur contra alium, quia res inter alios iudicata &c. & iunge extra de concess. præben. c. authoritate. vide ibi. Item not. quòd hoc hodie corrigitur, quia pater & mater insimul admittuntur auo excluso. C. eod. authen. defuncto. in authen. de hæred. ab intest. §. consequens.

SED NOS. Quidam habent hic in gloss. in Codice non in eo quem habemus. alij habent super verbo, constitutione, quæ est C. de iure deliberand. l. 2. illa non dicit in libris quos vidi, & tamen doctores sic allegant, sequendo hanc additionem.

1 *Patris matrisque concursus.*
2 *Patri quando concurrat filius.*
Cognatorum qui exequati.

a SED CVM a ANTEA. In gloss. etiam patri, quæ est C. eodem. authen. defuncto. In gloss. hoc casu. est hodie. in fin. vt

fi.vt bene perstringas, hic dicas, quod hæc materia in multis
1 est correcta.nam hodie †pater non excludit matrem,imo si-
mul admittuntur, si sint soli,& in stirpes,si sint fratres seu so
rores cum eis,hoc iure admittebantur, siue essent consangui
neæ,siue vterinæ,& illud est hodie correctum,quia parentes
excludunt fratres ex vna parte coniunctos. Item & in alio,
quia pater & mater excludunt auum hodie,& alios ascenden
tes.Sed secundum doct.duo restant dubia hoc iure,quia si fi-
lius in potestate constitutus moriebatur pater retinebat v-
2 sumfruct.vt d.l.fin.C.eod.hodie veniunt†simul.hoc verum,
quando filius erat emancipatus, sed si erat in potestate,pater
toto tempore vitæ suæ habebit vsumfruct. Et proprietas di-
uidetur,secundum doc.credo, quod fuerunt male reportata,
quia contrarium videtur expressum in d.§.consequens.versi.
nullum vsum &c.secundum dubium fuit, si filius emancipa-
tus facit testamentum patre & matre præteritis, pater habet
contratab.mater nullum habet remedium , patre superstite,
eo mortuo mater habet querelam , nunquid hoc est corre-
ctum ex quo simul succedũt hodie? Non videtur,quia auth.
de hære.ab intest.non loquitur,quando factum est testamen-
tum,nec quando locus est querelæ.& ꝙ non fiat talis exequa
3 tio, apparet,quia†fratres patrueles,& vterini exæquantur in
successione ab intestato,& tamen non exæquantur in quere-
la, ad quam admittuntur tantum consanguinei , vt l.fratres,
C.de inoffi.testa.sed secundum eos,ratio est, ꝙ exæquentur,
quia ęquale officium patris & matris.ff.de cura.fur.l.furiosæ
matris.sic quia pater admittitur per cõtratab. mater per que
relam,sic & alibi,ff.de contratab.l.filium.secundum doct.vi-
de ꝙ scripsi supra de inofficioso testamen. §.soror.in additio
ne.Iac.videtur.&c.

a Adnot.Sed cum.Mater præfertur omnibus alijs agnatis exceptis fratribus, & sororibus, & cum sororibus solum, venit, ad mediam: & cum sororibus & fratribus, venit pro virili h.d.secundum.Aret.

1 *Mater negligens quando non punienda.*

a SED Quemadmodum. [a] In gloss.aliud habeas, bona glo.
communiter est male scripta,quia aliqui habent impuberes,
1 & debet esse, si puberes. Et est ratio, quia † quando impubes
moritur, non potest testari, nec punitur delictum,seu negli-
gentia matris , sed ex quo factus est pubes,potest,licet forte
ex hac causa eam exhæredare non possit, cum non sit de cau
sis enumeratis, in §.causas.& in §.aliud.in authen.vt cum de
appel.cog.sed ad minus potest eam grauare , excepta legiti-
ma , vel alium instituere.Item not.multas causas , ex quibus
matres excusantur.ff.eo.l.siue ingenua,quæ est secunda in or
dine. §. si mater.quem vide cum §. sequenti , quia notabiles
sunt.

a Adnot.Sed quemadmodum.Dicitur in hoc. §. quod mater tenetur petere tutorem filljs,hoc intellige intra annum.& istam opi.dicit Ang.esse communem,& eam tenet,tanquam magis æquam per l.sciant.C.de leg.hæred. quamuis Bar.ibi & doctores velint quod petere teneatur statim cum potest,nisi fuerit impedita legitima causa,ita quod annum non transcendat.An autem moram purgare possit item quid si non idoneum petierit. & an teneatur non ad ministrantem, ad administrandum compellere , vide hic per Angel. in 2. & 3.col.

LICET AVTEM. De materia huius §. vide infra §.nouissime.

De Senatusconsulto Orfitiano. *Rubrica.*

Continuatio per se patet.

Er Contrarium. In gloss. id est econtrario. in fine.isti versus sunt legistarum , qui regulariter non sunt boni metrificatores. sunt enim falsi,in metrificatura in multis,non sit tamen tibi curæ , quia nil immutatur in effectu de determinatione iuris.In gloss.stricte in fin. vide supra qui testa.tuto.da.possunt.§.fi.

SED Cum. In glo.idem in alijs,ibi,cum dicit,dicam quia descendentes succedunt in infinitum , vt in auth. de hæred. ab intesta.circa prin.§.1.

1 *Delegatum mutata dignitate cognoscere.*

SCIENDVM Autem est. In gloss. ff. vnde liberi, in fin.
uel in acquisitis , quæ non pereunt , vt dixi supra de legiti.
1 agna.§.fin.vide ibi.Et hæc faciunt ad argumentum,quod † si
causa sit commissa , canonico ecclesiæ cathedralis , quia alij
committi non potest , per c.statutum,extra de rescript.quod
nihilominus possit cognoscere,si desinat esse canonicus,dun
tamen ante incepisset cognoscere. de hoc nota. in dicto cap.
statutum. & plenius in nouella Ioa. And. in ca.rationi.libro
sexto.de regulis iuris.& scripsi C. de appellat.l. præcipimus.
numero 29.

1 *Matri qui succedant.& 2.* *fallit.3.*

NOVISSIME Sciendum est. In gloss. nunquid. in fin.
1 videtur ergo hæc gloss. concludere , † quod vulgo quæsitus
succedat matri.Et est ratio, quia lex non intromittit se de me
ritrice, sic palam exposita, propter vitæ vtilitatem, vt l.quæ
adulterium.C.de adult. nisi esset illustris , vt d.l. si qua illu-
stris,& sic spurius,vulgo quæsitus.& natus ex concubina,suc
cedunt matri: vt hic.Quinimo & cognatus, ff.vnde cogn.l.si
spurius. & l. hac parte. Sed uideamus circa primum quid si
meretrix palam exposita erat coniugata ? Satis potest dici,
quod partus sit ex damnato coitu. ff. de adulter. l. si v-
2 xor. §. 1. † Sed quid dices hodie , de nato ex concubina? [a]
a Videtur, quod sit ex damnato coitu:quia quamuis de iure
ciuili, concubinatus esset permissus, nihilominus secundum
iura canonica & fidem, est damnatus,extra de hære.c.ad no-
strum.in cle.& sic tales liberi non videntur posse succedere,
sed hoc esset durum dicere. cum iura hæc non reperiantur
correcta expresse. Vnde quamuis concubinatus sit peccatum
mortale, non tamen reperitur, quod liberi sint adeo damna-
ti, sicut quando nascuntur ex coitu omnino damnato, iunge
infra de seruili cognatio.§.fi.in fine tractatus.Item dic,quod
3 hæc iura non obtinent in feudo † in quo nulli succedunt,
etiam matri, nisi sint de vero & legitimo matrimonio.in feu
do.si de feu.defun.conten.fuer.cap.si de feu.§.naturales nec
forte in emphyteusi, vt no.in Specul.de loca. §. nunc aliqua.
ver.67.nu.84.

a Adnot.Ex concubina.Vide in authen.quib.mod.nat.effi.sui.§.fin.& auth. ex complexu.C.de ince.nup.vbi Bar.& doct.c.cum multæ.15.q.fi.& Inno.in c.nisi nu.10.de renun.vbi in aposti.elegans.in ver.spurius. late Pano.ibidem, nu.20.

SED Si ex.Pluribus legitimis hęredibus.facit ff. de suis & legitimis hæredibus.l.si ex plurimis.

De successione cognatorum. *Rubrica.*

Continuatio patet de se.

OST SVOS HAEREDES. In gloss. nunquid ergo.in fine.Sed hoc non obtinet iure nouo,vide supra de hæredibus quę ab intestato.§. post mortem in fine.

LIBERI Quoque. In gloss. supra de hæredib. quæ ab intesta.in fin. Hoc non est immutatum , vt scripsi per l. cum in adoptiuis.C.de adopt. Vulgo.vide supra , titu.1.§.nouissime.

1 *Sobrinus.*
2 *Sobrini quatenus iuncti.*
3 *Transuersalium successio quatenus protensæ.*
4 *Maius ad minus trahi.*
5 *Legitimi.*

Hoc

Hoc loco & illud. In glo.imo videtur. in fi. primo approbatur,& obst.in duobus quo ad agnatos & cognatos, sed ibi speciale,quia est ius priuilegiatum,quod nō transit, sicut ius commune. In glo.sed nunquid. ibi, cum alleg.l. scripto.
1 in fi.debes scire,quod † sobrinus,& sobrina dicuntur filij duorum fratrum,vel duarum sororum,quos vulgo vocamus cognatos germanos. nati ex ipsis admittuntur vsque ad septi-
2 mum gradum, † quando cognatione iunguntur. alij vsque ad decimum. Et est ratio,quia successio ex sui natura descendit: hi vadunt descendendo. Sed si consideres in ascendentibus sicut tritauum matris, vel nepotes, vel pronepotes patruorum,vel propatruorum, vel amitarum, vel proamitarū, ibi ascendendo,potius quam descendendo, ideo non tantum extenduntur, secundum glo. Doct. vero dicunt, quòd causa est frequentissima,nam frequentius reperitur, quòd descendentes ex consobrinis viuant, & reperiantur superstites vsq; ad 8.gradum,quam de ascendētibus, vix enim aut nunquam tritauus viuit tempore trinepotum, sed secus in linea trans-
3 uersali. nam ibi frequēter reperitur.ff.de vsucap.l.iusto.†supponunt quòd in omni transuersali extendatur successio vsq; ad septimum gradum,& tamen text.videtur solum dicere de natis ex sobrino, & sobrina. In ea glo.in fi.doct. approbant opin.glos. Ad contraria potest dici, quòd ibi maior trahitur
4 ad minorem, quia constat partes in hoc conuenisse, & † de maiori non constat. hic autem satis constat de mente legis, quæ ampliare voluit iura cognatorū in successionibus. Praeterea cum vocati,per quancunque legem sint legitimi,vt supra in prin.titu. & lex hodie vocet cognatos, & agnatos constat iure legitimos censeri: & in legitimos debere succedere vsque ad decimum gradum, vt hic §.siue de lege &c.& patet 35.q.5.c. ad sedem. de iure vero feu. vsque ad septimum, qui feud.da.poss.c.vnico. §.hoc quoque. de success.feu.c.vnico.§.hoc quoque. in iure patronatus,vsque ad 5.infra de suc. lib.§.sed nostra.

De gradibus cognationum. *Rubrica.*

Textus se continuat.

1 *Gradus. & 3.*
2 *Gradus qui computandi.5.8.10.11.& 12.*
4 *Cognationes cur arbore ostensæ.*
6 *Cognatorum distantia qui dignoscenda.& 7.*
9 *Stipitis situs.*

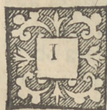
HOc loco. In glo.sed quid ad nos. in fi. in his enim nil mutatur per ius canonicū. vt patet 35.q.5.c.ad sedem.sed quo ad matrimonia tantum. In glo. sed quare. in fi.
1 debes dicere,quòd † gradus non potest dici, nisi in descendēdo, vel in ascendendo. in plano non est gradus igitur vbicunque
2 volueris scire,quoto gradu quis sit ex transuerso,oportet † ꝙ incipias ascendere, a persona a qua computas verius personā ex qua descenderunt,verbi gratia,sunt duo fratres, inter ipsos non est gradus,quia in eadem plana,& linea sunt,quid ergo? ascende,ab vno filio ad patrem, & est vnus gradus. descende ad alium filium: & est secundus, & sic hi duo sunt in secundo,& ita computa deinceps in collateralibus. In gloss. hoc autem. in fi. non possum videre quid mouit. Responde. qui bonos consueuit motus habere. In glo. quaque persona. ibi,cum allegat.§.transeamus.& ibi,cum alleg.C.de transac. nam tunc omnes non faciunt nisi vnum: cum omnes sint in eodem gradu. In ea.gloss. in fi. de hoc dicetur statim,magis in inferioribus. In glo.hoc potest colligi. in fin.dicunt doct. quòd gl.diffinit gradum per gradum,& est absurdum, quòd idem cadat in sui definitione. Canonistæ consueuerunt defi-
3 nire altero de duobus modis.† Gradus est distantia vnius personæ ab alia,in linea consanguinitatis. Vel gradus, est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quota agnationis, vel cognationis distantia. approba, quam volueris, quia nihil mutatur in re. In glo. propter duas. in fi.vt videbitis statim in fin. In glo. vnde quidam habent hic arborem. text.videtur supponere, quod hic sit arbor. sed ego non habeo, nec vnquam vidi arborem agnationis in iure ciuili. sed bene vidi in iure canonico, & Hostien. ponit in summa, vsq; ad quartum gradum. Ego tamen ponam vnam nouam,vsque ad decimum gradum quæ inferius pingetur. Pro cuius eui-
4 dentia,primo videamus, † cur dicatur arbor. Respōde,quia arborem imitatur, sicut enim arbor quatuor habet.videlicet truncum in medio: ramos ad latus,& palmites de sursum,pedamenta de subtus: sic ista. Sed vt melius videas hanc materiam,& arborem, scire te volo, aliqua præambula per modū regularum. Primo,quòd persona personæ addita,per carnis propagationem, gradum adijcit, in linea ascendenti, & de-
5 scendenti. † Verbi gratia. recipe filiū,addas patrem,est vnus gradus ascendēdo. recipe patrem,addas patrem,est vnus gradus ascendendo. recipe patrem & auum: est alius. & sic deinceps,semper ascendendo. Eodem modo descendendo. recipe patrem,adde ei filium,est vnus gradus. recipe nepotem, adde ei filium, est alius. Et sic deinceps descendendo. Vnde quot sunt personę vna minus,tot sūt gradus, si quatuor sunt personæ est tertius gradus,si quinque,quartus. oportet enim quòd vna excedat pro gradu faciendo. & hoc patet in §.hactenus,& per totum tit.Et no.quòd in omni casu. computatur persona a qua fit computatio,& persona ad quam.Et hęc regula est communis pro iure ciuili,& canonico, nec est variatio,de iure ciuili,& canonico,in linea ascendēti,& descendenti. in linea vero transuersali,est variatio,nam quos nos legistæ dicimus in secundo gradu, ipsi dicūt in primo, & quos nos in quarto,ipsi in secundo,vt no. supra in glo. hoc est verum. Et videtur ꝙ nos legistæ melius moueamur. nos computamus agnationem per gradus,gradus non potest dici,nisi in ascendendo,& descendendo,vis ergo scire de duobus co-
6 gnatis,† quoto gradu distant de iure ciuili, incipe ab vno, & computa ab alio,ascendendo ad personam,ex qua omnes descenderunt,& post descende ab illa,ad aliam, vsque ad quam vis computare,& apparebit,quoto gradu sunt, sicut vides de duobus fratribus,ascende ab vno ad patrem,& est vnus gradus,descendas a patre ad alium.est alius,& ita sunt in secundo gradu. vel de filijs fratrum, vel sororū,de quibus supra.§. consobrinus.recipe alterum.ascende ad patrem eius,est vnus gradus.& de patre ad auū est alius. & post descende, de auo ad filium,est alius. de filio ad alium nepotem, est alius, & sic sunt in quarto,sed de iure canonico fit alia computatio,quia canonistæ incipiunt a stipite, videlicet a persona, ex qua descendunt personæ de quarum gradu agitur. Verbi gratia. Vis
7 tu scire quoto gradu, † sunt filij duorum fratrum de iure canonico,incipe ab auo,& fac vnum gradum ad filium,de filio aliū ad nepotem,& sunt duo gradus, & eodem modo ad aliū nepotē ex alio,qui similiter est in secundo gradu.vnde quoto gradu quilibet distat a stipite, tali gradu sunt inter se,& si distent inęqualiter,quoto gradu remotior distat a stipite,toto gradu distant inter se,& remotior addit gradum,vt d.c.ad sedem. Et sic videtur vna computatio iure ciuili, & canonico,in effectu duplicando de iure ciuili numerum iuris ca. Et sic videtur concludi in d.c.ad sedem.Sed hoc nō videtur verum. nam abauus est in quarto gradu,de iure ciuili, & abpatruus,& abamita,frater abaui,& abauię sunt in vi.supra.§.vi. & §.4. & sic secundum dictam doctrinam abpatruus, & abamita,de iure canonico,in tertio. ipsi stipiti simplando, ꝙ ius ciuile duplicat,& tamen constat, quòd sunt in quinto stipite de iure cano. quatuor enim sunt descendentes ab attauo vsq; ad abnepotem,& ipse est in vno cum attauo,& sic in quinto. Solutio in ascendētibus, & descendentibus est conuenientia in iure ciuili & canonico,vt supra dixi.In computatione ergo ascendentium & descendentium nihil duplicatur,nec simplatur,sed idem numerus seruatur in computatione.Compu-
8 tando † ergo vsque ad abauum, nihil duplicatur de vtroque iure: sed statim quando fit transgressio ad abpatruū,qui collateralis est,tunc fit variatio,quia legista computat inter abauum,& abpatruū duos gradus,canonista vnum. & ideo abpatruus est in quinto de iure canonico, & ideo præfata obtinent, hoc casu in transuersali, qui est duplex de iure ciuili, quia quod legista in transuersali duplicat: canonista simplat.

Sed videtur obſtare alteri regulæ,quæ dicit, quod iſto gradu diſtat remotior inæquali gradu &c. quia abauus nõ diſtat ab abnepote , niſi per quatuor gradus , & ita inſpicitur gradus, qui eſt inter abauũ,& abpatruum, & tñ de iure canonico nõ debet inſpici, niſi quãtũ remotior diſtat a ſtipite,nõ aũt com putatur gradus propinquorũ.Sed dic,ꝙ cõcordat,quia de iure canonico incipit computũ a ſtipite : & ita ab attauo patre abaui,& ille fecit gradũ.& ſunt quinq; gradus abſq; eo,quòd abpatruus computetur.& ita in alijs gradibus cõputa,& non potes deficere, & habes claram & certam doctrinã in vtroq; iure. Et pro euidentia arboris, ſcias quòd ego pono pro ſtipi
9 te,† locum vbi eſt caput, & ad locum illũ reducuntur, & incipiunt computationes,& licet non reperiantur propria nomina,niſi vſq; ad ſextũ gradum , ego volo iacere gradus vſq; ad x.cum tãtum ſucceſsio hodie extendatur, & fingatur,vel reperiam nomina, quæ deficiunt. Item ſcias, ꝙ per arborem non reperies gradus,niſi de perſona illa,cuius hoc caput depictum,& quæ ponitur pro ſtipite , & alias nominatas in arbore,& de alijs ad illam, non autem de qualibet linea ad aliã lineam,ſed per doctrinã præcedentem potes luculenter gradus diſcernere. Et nihilominus per arborẽ leuius cognoſces,
10 nam potes computare in ſucceſsione tranſuerſalium, † quot ſunt cellulæ in arbore aſcendendo, vſq; ad perſonã ex qua deſcenderunt : & quot ab illa vſq; ad perſonã ad quã computare vis:& reperies ſtatim,quoto gradu diſtant. ſtipes autẽ pro nulla perſona ponitur,ſed qñ volueris deſcendere repræſentat perſonam patris,qñ volueris aſcendere perſonam filij:ipſum.n.caput,nec addit gradum,nec interrumpit,nec ab ipſo
11 computũ incipit. In † hoc tamen aduerte,quia ſi velis computare de aliqua linea tranſuerſali,ad aliam tranſuerſalem ſuperiorem , oportet ꝙ ſuperuenias a perſona a qua inciperes computare verſus truncum. Et qñ eris vſq; ad truncũ,aſcende ad perſonam a qua ambo deſcẽdunt : & reperies gradum. Verbi gratia, ſi vis ſcire in quo gradu ſunt filij fratris ſtipitis ad filios patrui magni, ſeu ad eius nepotes, incipe a filio fratris,& aſcende ad patrem ſuũ,fratrem ſtipitis,& eſt vnus gradus.deinde ad auum patrẽ ſtipitis,eſt alius: & ex illo ad proauum perſonæ a qua incepiſti auumq; ſtipitis, & eſt alius, & exinde,deſcende ad patruum magnum,& eſt alius.exinde ad filium , & eſt alius. exinde, ad nepotem patrui magni : & eſt alius,& ſic deinceps,vnde hæc ſuper omnia tene in mente,ꝙ quando aſcenderis vſq; ad truncum, & volueris intrare lineã alicuius frondis, ꝙ aſcendas vnum circulũ vltra frondem, & computes perſonã quæ eſt in illo circulo,& ex illa deſcendas ad lineam frondis,quam intrare volueris.& no. ꝙ lineam arboris,quæ continet aſcendentes,& deſcendentes, voco truncum: omnia quæ ſunt ad latus,voco frondes,lineã vero, quæ protendit ad perſonas contentas in vna fronde. Per doctrinã ſupra poſitam potes infallibiliter cõputare gradus huius arboris. In hoc tamen caue, ꝙ ſi de vna linea tranſuerſali velis
12 cõputare ad aliam, † ꝙ deſcendas,ſicut ſupra dixi. Item no. ꝙ quãuis poſuerim x.circulos, tantũ in lineis deſcendentiũ , & aſcendentiũ:nihilominus ſuccedũt in infinitũ,ſi eſſet poſsibile,ꝙ tantũ durarent perſonæ,vt dicam ĩ.ti.1.§.ſi. Itẽ not. ꝙ multi ſunt in hac arbore in frondibus, qui nõ attinent ſibi inuicẽ,ſed oẽs ſtipiti,& cellulæ, vbi eſt caput, ꝙ faciliter potes videre,per doctrinã ſupra datam,qualiter autem parentela probetur,& quid teſtes deponere debeant:vide extra de teſti.c.licet.& c. quoties.& c.ſeries.qui filij ſint legi.c.tua.& c. ex trãſmiſſæ.ff.de prob.l.fi.C.eo.l.nõ epiſtolis. & l.nõ nudis.

De ſeruili cognatione. *Rubrica.*

Credo , quòd non debeat hic eſſe Rubrica : ſi tamen eſt, non eſt magna vis.

1 *Seruum teſtamento,non ab inteſtato,domino quærere.*
2 *Patronus fratre potior.*

LLVD certum eſt. In glo.ſed nec aliam.in fi.ſed in alijs caſibus non eſt proprie fallentia,cum habeatur pro liberto,quo ad alios caſus. In glo.hęc videtur in fi. aliud eſt in monacho , & monaſterio,vt l.Deo nobis.C.de epiſ.& cle. ſed mirandũ,
1 cur non acquirit domino † ab inteſta. ſicut ex teſtamento ſupra de hære.inſti.in prin.ff.de hær.inſti.l.non minus.ſed poteſt eſſe ratio, quia ius ſolum defert ſucceſsionem abinteſtato,& ſecundum quòd ſeruus nihil eſt de iure ciuili.ff.de reg. iur.l.quod attinet.ſed ex teſtamento,voluntas teſtantis,quando ius ſequitur. Et idem no.C.communia de ſuc.l.ſeruus,& ſemper ſine lege. In glo.aliud. ibi,cum alleg.§.quod autem. dic vt ibi. In ea.glo.in fi.hæc verior. In glo.1. parentes.in fi. opi.Ioan. videtur præſtantior , quia fortius ius habet patro-
2 nus,† qui impugnat teſtamentum liberti , quibuſcunq; inſtitutis,quam frater qui nõ poteſt impugnare,niſi turpibus inſtitutis: vt dixi ſupra de inoffic.teſta.§.ſoror. Et quod hic dicitur : alterum in alterius &c. reſtringe ad parentes, in primo nota. & vide infra de bono. poſſ.§.cumque .

1 *Filiorum genera.*
2 *Filiorum qui ex æquo ſuccedant.*
3 *Filij quouſque quique ſuccedant.*
4 *Legitimatos patri ſuccedere.*
5 *Naturales quando matri non ſuccedant.*
6 *Filiam feudo excludi.*
7 *Aſcendentes quando,quá enuſq; ſuccedant.& 8.9.*
10 *Cognatorum qui potiores, an non.*
11 *Cognatorum concurſus.*
12 *Succedi varie pro bonis.*
13 *Fratrum filij quibus potiores.*
14 *Spurios cognatis non ſuccedere.*
15 *Patri ſuccedit ex concubina natus.*
16 *Agnatos & cognatos hodie differre.*

REPETITIS itaque. In gl.no.rubrica.in fin.circa hanc materiã poſſet fieri longa diſtinctio,quæ potius iuuenes oneraret,quam inſtrueret, ſi vellemus antiquitates ſummare, & ſub diſtinctione perſtringere . Et vtinam Imperator prædictis antiquitatibus nõ furatus fuiſſet hunc librum . Dicamus ergo plenius , quòd hodie obtinet de ſucceſsionibus ſub di-
1 ſtinctione,quia † quæritur, qualiter deſcendentes ſuccedant aſcendentibus,aut qualiter aſcendentes, deſcendentibus, aut qualiter collaterales,collateralibus . Primo caſu , aut ſuperſunt legitimi,& naturales tantum , aut legitimi tantum : aut naturales tãtum,ſeu ex damnato coitu,aut permiſtim vtrinque. Primo caſu,aut primi gradus tantum, aut vlterioris tan
2 tum. Si primi gradus tantum,certum eſt,ꝙ ſuccedunt †ęqualiter,ſiue maſculi,ſiue fœmellæ, ſiue emancipati ſiue in poteſtate,vt in auth.de hæred.abinteſta.§.reliquum.& §.nullam. Si vlteriores,& primi gradus,& tunc ſi omnes primi gradus ſuperſunt,præcedunt alios,ſi autem aliqui ſint mortui : tunc liberi præmortuorum ſuccedunt in loco parentum ſuorũ in infinitum,ſupra de hęred.quæ abinteſt.§.fin.& §.cum filius. Et idem credo,quòd ſi patres non ſint mortui , veruntamen ex aliqua cauſa non poſſunt ſuccedere.ff de iure patro.l.ſiue §.fin.de bon.libe.l.ſi ex modica.§.filius.& l.ſi neceſſe.§.ſi deportatus. de contratab.l.1.§.filiũ. de his qui ſunt ſui vel alie. iur.l.ſi qua. ad Tertul.l.2.§.ſed ſi ſint infra titu. 1.§. ſi vero. Si impedimentum erat tempore mortis, vel deſtinationis teſtamenti ſupra de hære.quæ abinteſt.§.ita demum.& §.cum autem. Si vero vlteriores ſuperſunt , & nulli filij per ſtirpes
3 in infinitum ſuccedunt,† ſiue ſint in æquali gradu,ſiue in inæquali,ſeruato iure repreſentationis ſupra de hære.abinteſt. §.item ſi ex duobus. & §.fi.in feu.de prohib.feu.ali. per Lotha.§.fin.& hoc ſi erant concepti: vt d.§.cum autem.ver.plane.dic vt ibi. Multi tamen dicunt,quòd non ſuccedunt in ſtirpes, niſi quando ſuccedunt cum patruis,& ſic videtur tenere Dyn.in magna diſtinctione, quam fecit ſuper hac materia.ff. ad Tertul l.2. hoc autem fallit in iurepatronatus , vt videbis infra titu. 1.§.multis. Secundo caſu, quando ſuperſunt legitimi tãtum,vide plene C.de adoptio.l. cum in adoptiuis ſupra de hæred. ab inteſta.§. at hi qui. infra de acqui. per arrog.§. mortuo. & dic vt ibi . Tertio caſu, quando naturales tantũ , aut ex concubinatu, aut ex damnato coitu . Primo caſu , aut fuerunt legitimati altero de quatuor modis,de quibus dixi ſu
4 pra de nup.§. fin. & ſuccedunt † patri,ſed non alijs, niſi fuerint legitimati per matrimonium,vt ibi dixi, & allega hic,vt ibi

ibi allegaui. Aut non fuerunt legitimati, & tunc serua auth.
licet,C.de nat.lib.Et hoc quo ad successionem patris.In suc-
cessione matris, dic vt C.ad Orfi.l.si qua illustris s̃.ad Orfi.
§.nouissime.in authen.de incest.& nef.nupt. §.damus. C.de
na.li.in auth.licet in fi.Sed si sint permistim, naturales & le-
gitimi,& naturales tantum & legitimi tantum, potes ex præ
dictis s̃.allegatis plenam doctrinam capere, in d.l.cũ in ado-
5 ptiuis.& d.auth.licet quia legitimi tm̃†concurrunt in succes
sione abintestato,cum legitimis,& naturalibus naturales,ex-
cludũtur etiam legitimati,excepto etiam si per matrimoniũ,
vt potes colligere,in dictis iuribus s̃.alle.& in d.§.fin.de nu-
pt.vide quod scripsi C.de natu.lib.l.si quis, & quære hic, de
eo quod ibi quæsiui.Item dic,ꝙ præmissa non procedunt,vs
quequaque.vbi mater conuolauit ad secunda vota,vide C.de
secun.nup.l.fœminæ, & l.generaliter.& hoc de iure Roma-
6 norũ.nam de iure feudorum aliud obseruatur,quia filia†non
succedit in re feudali,ẽt si esset pactum,duntamen supersint
masculi.in feu.episcopum, vel abba.§.quinetiam.de suc.feu.
§.filia.de eo qui sibi & hær.suis.§.1.de grad.succes.in feu.ca.
1.Item, nec succedũt adoptiui,nec naturales,etiam legitima
ti,nec filij secundi matrimonij,si de feu.defun.conten.c.si de
feudo.& §.naturales.& §.mulieres.Et vide de hac successio-
7 ne descendentium,C.de legi.hæred.auth.in successione.†In
secundo casu, cum quæritur, qualiter ascendentes succedunt
descendentibus.Et dic,quod aut extant descendentes,& tunc
nullo modo succedunt,vt in authen.de hæred.ab intesta.§.1.
aut non extant,& tunc aut supersunt pater,& mater tantum,
aut alter tantum, aut vterque.seu alter cũ fratribus, aut auus
seu auia, cum fratribus. aut superest auus seu auia cum ma-
tre.vbi supersunt pater & mater,dic quod quicquid olim fue
rit, hodie ambo pariter admittuntur,exclusis omnibus colla
teralibus, exceptis fratribus vtrinque coniunctis, de quibus
statim subijcietur,vt in authen.de hæred.ab intesta.§.conse-
quens.& authẽ.defuncto. C.ad Tertyl.& hoc siue filius esset
emancipatus, siue in potestate.duntamen haberet peculium
castrense,vel quasi,vel aduentitium, vt not.d.§.consequens.
vide supra quibus non est permis.facere testa.§.1.super ver-
bo communi.Iaco.tamen de Ra.dicebat hoc verum, quo ad
proprietatem,quia pater in aduentitijs retinet vsumfru.Vn-
de sibi quæritur, pro quo facit C.de vsufru.l.fi.vide supra de
Senatusconsulto Tertyl.§.sed cum antea.Secundo casu,quan
8 do supersunt alter†tantum,tunc ille solus admittitur exclusis
omnibus alijs ascendentibus, & collateralibus, nisi sint fra-
tres vtrinque coniuncti. illi enim admittuntur cum vtroquẽ
parente,vel cum altero,pro virilibus,& per capita,nec est lo
cus repræsentationi ex parte ascendentium, imo nec ex par-
te fratrum,per dictam auth.de hære.abintest.& §.huiusmo-
di.§.sed & ipsis, sed per aliam auth.admittũtur filij fratrum,
9 cum ascendentibus,vt ibi not.Tertio casu † quando auus,vel
auia, vel ambo supersunt cũ fratribus vtrinque coniũctis,vel
eorum liberis sunt opi.quidam dicũt, quod fratres vtrinque
coniũcti excludunt auũ,& auiam.Alij dicũt, quod admittun
tur cum eis, & hoc communiter approbatur,vt not.in dicta
auth.defuncto.Sinautem per se,sine fratribus vtrinque con-
iunctis excludunt vterinos,& alios collaterales,& si sunt plu
res in eodem gradu omnes admittuntur per stirpes, non per
capita, si sint in æqualibus gradibus, proximior succedit ex-
cluso remotiore,vt potes plene colligere in d.§.consequens,
hæc autem non procedunt in feudo in quo ascendentes, non
succedunt,vt in feud.de nat.successi.feud.ca.1.Item hæc non
procedunt, vbi mater conuolauit ad secunda vota, sed dic vt
scripsi C.de secun.nup.l.fœminæ.§.illud. & authen.ex testa
mento.C.ad Tertyl. l. mater. In tertio vero casu principali,
cum quæritur, qualiter collaterales succedant, dic quod aut
extant fratres, seu sorores vtrinque coniuncti,aut non vtrin
10 que,aut nulli. Primo casu,dic quod vtrinque coniuncti†alijs
cognatis præferuntur ex vna parte coniunctis. & quibuscun
que alijs cognatis,& agnatis, exceptis fratrum vtrinque con
iunctorum filijs,qui cum eis admittuntur in stirpes, vt C.de
legiti.hæred.authent.cessante,vide supra de hæredi. ab inte-
sta.§.cum filius.dic ibi.& §.fin.nisi in casu ff.de bo.lib.l. com
muni liberto. & l. si libertus prætérito. §. 1. Secundo casu,
quando non vtrinque coniuncti supersunt, illi admittuntur
11 † æqualiter, vna cum filijs talium fratrum,vel sororum præ
mortuorũ, si qui sint,qui in stirpes eum eis succedunt.in au-
th.de hær.ab intesta.§.reliquum est, quæ est C.de legit.hær.
auth.post fratres,& excludũt patruos,& alios agnatos, & co
gnatos, vt ibi patet.& hoc vbi sunt ex vno eodemque latere
tm̃ coniuncti, quia omnes sunt ex uno patre, vel ex vna ma-
tre.Si autem sint ex diuersis lateribus,quia forte habebat cõ-
sanguineos,& vterinos,tunc fuerunt opi.vt no.in auth.itaq;.
C. commu.de success.sed communis.opi. est gl.& doct.ꝙ in
12 bonis†quę obuenerunt defuncto ex parte patris,præferũtur
consanguinei in bonis ex parte matris, vterini in bonis aliun
de quæsitis succedunt æqualiter, vt ibi not. & scripsi.Tertio
13 casu, qñ nulli fratres supersunt,†tunc si supersint eorum fi-
lij vr̃ ꝙ excludant patruos defuncti, quamuis sint in æquali
gradu,quia repræsentant personas patruorũ suorum fratrum
defuncti,vt in auth.de hære.abintesta.§.si igitur. 2.versi.vn-
de consequens,& dicta auth.post fratres, & apparet in §.itẽ
si ex duobus.s̃.de hær.quæ abintest. vbi veniũt per præsenta-
tionem,alias succederent per capita. Et intelligo eandem di-
stinctionem in his obtinere,quæ obtinet in fratribus,si viue-
rent.quia vtrinq; coniũcti pręferuntur.post ex vno latere, &
in illis distinguũtur patrimonia, sicut suprà proxime dixi de
fratribus.Si vero tales non extent, tũc semper succedũt pro-
ximiores in gradu.per capita, nõ habita differentia agnatio-
nis,& cognationis,vel qũo sint coniuncti, an vtrinque vel ex
vno latere,vel an sint collaterales,ascẽdẽtes, uel descenden
tes,vt patet in d.auth.post fratres.& in cor. de hære. abinte-
sta.§.si vero. Sed quæritur cũ sit remota differentia agnatio-
nis,& cognationis,& sola natura inspiciatur,an spurij seu na
14 turales,succedant hodie attinentibus ex†parte patris?Et vi-
detur quod sic, quia succedunt cognatis & ipsi sibi, vt l.spu-
rius.& l. hac parte,ff.vnde cog.& sic cũ per ius nouum sit re-
mota differentia cognationis, & agnationis, vr̃ quod succe-
dant agnatis, & agnati eis adinuicem.Sed hoc nõ credo quia
prædicta auth.de hęre.abintesta. non loquitur nisi de legiti-
mis & naturalibus, alias sequeretur ꝙ naturales tantũ succe-
derent,sicut naturales legitimi,& cum ipsis naturalibus,& le
gitimis patribus suis, quod non est dicendũ,sequeretur etiã,
ꝙ auth.licet. esset correcta.C.de natu.lib.quod nusquam au-
ditũ est, dic ergo ꝙ non succedũt etiam hodie, vt in authen.
quib.mod.nat.effi.sui,§.filiũ quę non reperitur correcta.Sed
15 cũ natus ex cõcubina,†succedat patri abintestato, in duabus
vncijs, sobole vel coniuge legitima non extantibus,nunquid
eodem modo pater ei succedat in duabus,si naturales non ha
beat liberos?Non uidetur cur non, nisi quia non reperitur l.
cautũ,& cesset agnatio,vt d.l.ex parte.nec reperitur immuta
tum, nisi in casu illo, quo filius succedat in duabus vncijs,
quamuis ibi videatur contra in eo, quod dicit, hi ergo &c.
sed intelligitur quo ad alimenta. hęc autem procedunt in pa
rentibus, & agnatis legitimis & naturalibus.Quid de legiti-
mis tantum ? Videbis infrà de acqui. per arroga. §.mortuo.
Item dic,ꝙ hęc non procedunt in feu. quia ibi successio non
excedit septimum gradum, vt dixi suprà de succe.cog.§.fin.
Item ibi non succedunt agnati in nouo feudo.in feud.de suc-
cess.feu.§.fin.Item nec in patruo, nisi illi, qui descendunt ex
persona,quæ fuerit primo infeudata de grad.suc.in feu.§.his
vero, & ibi dantur exempla in tex.de feu.marchię.c.fi.de cõ
sti.feu.domini Lotha.c.2.Item nec agnati, qui non sunt de li
nea illius,in cuius portionem feudum deuenit,in feu.de nat.
succe.feud.c.vnico ver.paternũ aũt voco.Itẽ durat in feudo,
16 differentia†agnationis & cognationis,nisi fuerit inuestitura
facta, vel sit fęmineũ.quo casu etiam extantibus agnatis non
succedũt fœmellę:de suc.feu.c.sequitur.§.filia.de bene.feu.c.
1.Sed quare fiũt supra tantę distinctiones in successione fra-
trũ.& patruorũ,sed abinde in antea nulla fit distinctio?Rñd.
legũ conditores, maiorem prouisionẽ adhibuerũt in his,quę
sępe contingunt,quã in his quę raro.in auth.vt sine prohib.
ma.debi.& credi.§.quia vero. ff.de legi.quod semel[alias in-
cipit τὸ γὰρ]alias,qm̃(vt ait Theophrastus)vnde quia frequẽ
tius contingit, ꝙ fratres,& filij fratrũ succedãt,quam remo-
tiores, lex maiorem prouisionem adhibuit in prędictis pro-

 pinquio-

pinquioribus,distiguendo proximiores,& faciendo locum re
præsentationibus,quam in remotioribus.Itē dic , quòd hęc,
quæ dixi de succesione ascendentium , procedunt vbi nullū
fuit omnino factum testamentum. si autem fuit factum , &
rumpatur vide supra de inoff.testa.§.soror.de S.C.Tertul.§.
sed cum antea.

De successione libertorum. Rubrica.

a NVNC a de libertorum. Glos.continuat Rubricam,statim in prin.tex.& tamen male eam cōtinuat secundum doc.quia supradictum,& tractatum est de succesione libertorū.s.tit.1. vnde debet continuari sic suprà tractatum est de succesionibus,quę iure agnationis deferuntur,seu patriæ potestatis:hic de succesionibus quę iure patronatus deferūtur.

a Adnot. Nunc. Diuide hunc titu. secundum Aret.& summa secundum Bal. per l.12. tab.patronus ad successionem liberti sine liberis defunctl veniebat conditio testamento excludere poterat:& adoptiuus filius eum abintesta.successione non repellebat.

1 *Libertus quis centenario maior.*
2 *Patrono filium præferri.*
3 *Bono.poss.cont.& emancip.differentiæ.*
4 *Onus trasmissibile.*

a SED nostra. a In gl.& huius, vt credo.in fi.in illo §.nihil
agitur de hoc,sed ponitur ꝙ dicta constitutio erat facta ante
tempora digestorum.quo iure ff.videtur idem , ꝙ hic , ff.de
iure patr.l.si libertus.de bonis lib.l.liberto sine liberis.& l.liberto
octuaginta.Sed dicas,ꝙ illud fuit additum a noui iuris
compositoribus. Super text.centum aureis.Quid sit aureus?
vide suprà de Attil.tu.§.nos autem.de dona.§.& cum retro.
infra de pœ.te.liti.§.pe.Sed quid si libertus habeat hæredita
1 tem,quæ valebat centum aureos,† & vltra,veruntamen obli
gata erat creditoribus,forte quantum valebat vel vltra,nun-
quid reputabitur maior centenario?videtur expressum quòd
sic.ff.de bon.lib.l.libertus qui soluendo.In gloss. & in hoc.in
fin.hæc glos.est communiter male scripta, etenim communi
ter est scriptum.Not. ꝙ prodest paupertas filio liberti, quod
2 est falsum,qui si sint †filij liberti,siue libertus sit pauper,siue
diues , semper excluditur patronus , vt infra ver. cum vero.
sed si diceret hęredi liberti,vbi dicit filio,melius succederet.
& iunge suprà.de excu.tuto.§. sed & propter paupertatem.
In gloss.quia iusta causa.in fin.vide supra de exhære.libe.vbi
scripsi.In glo.scilicet condictione.in fi.imo videtur per con-
trata.& in hoc differt a querela,ff.de iure pat.l.siue,§.exclu-
ditur.& §.ex duobus.de bon.lib.l.nihil.Et no.ꝙ hæc bo.pos.
3 contratabu.†differt in multis ab illa,quæ datur filio emanci-
pato:quia hęc datur ita demū,si fuit adita hæreditas,illa siue
fuerit adita,siue non.ff.de contratab.l. illud.in princi. de bo.
lib.l.etiam §.patronus.Secunda differentia est:quia hæc com
patitur bono.poss.secundum tab.illa non.ff. de bono. posses.
l.sed cum patrono.in princi.de bono.posses.secundum tab.l.
æquissimum.Tertia,quia hæc rumpit in parte,illa in totum,
vt hic ff.de leg.prę̄stan.l.1.C.de col.l.vt liberis.Quarta,quia
ista intentata, præstantur legata omnibus,illa intentata non.
nisi certis personis, vt hic, & in d.tit.Sed hæc differentia est
sublata, per auth.ex causa.Et quære harum rationes secundū
doct.de prima reddidi vnam rationem s̄.de inoff. testa. circa
prin.Potest etiam aliam reddi:quia per hanc bo.pos.remanet
quis pro parte testatus,& pro parte intestatus,quia non rum
pitur testamentū,nisi vsq; ad tertiam,& hoc non est posibile de iure ante aditam hæreditatem, sed post sic. vt l.contra,
C.de inoff.testa.sed per illam rumpitur totum:vt supra dixi,
& non habet locum ratio prædicta. De secunda patet ratio:
quia ex quo non rūpitur testm̄ in totū, nisi vsque ad tertiam,
sequitur ꝙ pro alijs partibus competat bo.poss.ſm tab.secus
in illa,quę in totū rumpit,vt dixi.De tertia potest dici,ꝙ ma
gis peccat,qui præterit filium,quam qui patronum,cum filio
debeatur magis hæreditas patris.ff. vnde lib. l. scripto. ff. de
bo.lib.l.nihil.De quarta patet ratio , quia testamentum non
rumpitur in totum,vt s̄.dictum est.In gl. præter hoc ius.ibi.
cum allegat in auth.vt li.de cæ.& hoc verum,quo ad ius suc-
cedendi.sed quo ad reuerentiam debitā,non,vt dicta auth.se
cundum doc.vide C.de bo.lib.l.si.In ea.gl.ibi,cum allegat l.
qui contra.an autem hoc noceat filijs, dic ibi de in ius voc.l.
adoptiuum.& vide ff.qui & a qui.l.pe.de suis & legi.l.intesta
to,§.si quis libertam.In ead.glos.ibi,cum alle.§.toties.sed ibi
non perditur iuspatronatus:imo retinetur, cum recipitur,ꝙ
ex iure patronatus debetur,ſm docto.In ea.glo.cum alleg.l.
siue,sed ibi loquitur de deportato,non de relegato,in quo nō
est verum, quod hic not.ſm doc.s̄.quib.mod.iuspat.pot.sol.
§.relegatis.In ead.gl.ibi,cum alle.l.ēt.§.1.duntā fiat restitu-
tio consentiente patrono.ff.de nata.rest.l.fi.& pe.Secus si ius
annulorum impetrauit,ff.de iure au.annu.l.pe.In ea.gl.cum
alleg.l.si quis a li.§. si quis. vide de hoc C. de oper. liber.l.si
quam.vbi plene distinguitur.In ea.gl.ibi,cum dicit,item qui
dam habent hic,si libertus,& debet esse in gl.si filius.& intel
lige hoc, si filius esset in mora vindicandi,ſm doct.ff.ad Ter
tul.l.2.§.ꝙ ergo.In eas.glo.ibi,cum dicit,si suis nummis, sed
tunc non admittitur iuspatronatus,sed non acquiritur.& vi-
de ff.de suis & legit.hære.l.intestato , C.de oper.liber.l.3.In
ea.glos.ibi,cum alleg.l.qui cum:Hoc non est verum in patro
no , sed in filio patroni.ff.de fideicom.lib.l.si filius.§. erit.se-
cundum doct.In ea.gl.in fi.hoc verum, si de voluntate patro
ni, vt s̄.dixi.Sed quid dices de libertis ecclesiæ,nunquid obti
net iste §.?Non videtur,extra de seruis non ordi.c. de famu-
lis ecclesiæ.Sed dicas contra,& ibi loquitur qn̄ sub illa condi
tione fuit manumissus, vt ibi not.vel dic,ꝙ ibi speciale in li-
bertis ecclesiæ, vt ibi not.Inn.ꝙ si liberti sint clerici.non obti
net iste §.vt ibi not.Inno.pro quo,C.de epis.& cleri.authen.
presbyteros.In glos.sic in authen.in fi.hæc videtur mala alle
gatio.In glo.sed nunquid.quædam glos.videtur dicere ꝙ co-
heres præstat insolidum coniunctis, vt ff.de cōdi.& demon.
l.Plautius.quinimo videtur,quod etiam omnibus.pro hoc fa
cit text.iste , quia illud quod incumbebat patrono,soluerunt
cohæredes, vnde iste tex.aperte facit contra hanc glo.quia si
cohęredes.non soluerent,nisi pro portionibus suis frustra di
ceret, sed ad cohęredes hoc onus &c.Quod onus ? Certe il-
4 lud quod † patrono incumbebat:quia de illo loquitur,potest
dici, ꝙ ad cohęredes , transferatur saltem indiuisibilibus.Et
ita not.ff.de leg.1.l.si fundum per fideic. §.si libertus.eo.tit.
ab omnibus.Item opp.ꝙ patronus teneatur prę̄stare legata,
coniunctis personis.ff.de condi.& demon.l.si his. sed hęc illam corrigit,vt ibi no.Io.Fab.

a Adnot.Sed nostra. Summa vt hic,per Ange. & vide eum inquieto : quia in quibus hic Ioan.Fab.est breuis:ille omnino supplet.

1 *Patroni cognati qui succedant.*
2 *Plures qui vnius loco sint.*

a MVLTIS a alijs casibus. In gl.nunquid filius.in fi. b Dic
b ꝙ liberi vocantur in infinitum, secundum docto.ff.de in ius
vo.l.sed si hac.§.liberos.Et vide s̄.tit.1.§.repetitis.In glo.per
1 nostram constitutionem.in fi.doc.videntur dicere,†quod co
gnatis patroni non competit contrata. sed succedunt tm̄ ab-
testa.non autem rumpunt testamentum , de hoc magis in d.
§.5.& §.cunque.In glo.cum eo.in fi.non sic in patronatu, ec
2 clesiæ,vbi † plures hæredes habentur loco vnius,extra de iu-
re pa.ca.plures.In cle.Itē succedunt filij alterius fratris cum
patronis,vt ibi,& tn̄ nō in isto iure pat.ff.de bo.li.l.communi liberto.Sed cur tam diuersum in isto iure patronatus? Respon. propter ampliorem libertatem , ne libertus plures patronos habeat.In glos.propter tria.in fi.item aliud mirabile,
quia fratrer præponitur in succesione filio, vt d.l.communi
contra omne aliud ius,& contrarationem.

a Adnotatio.Multis. Liberto non tantum patronus succedit , sed etiam coniuncti ipsi patrono vsque ad quintum gradum in capita,tamen qui proximior est patrono,præfertur.hoc dicit Ang.
b In fin.Ista gloss.non videtur procedere secundum Ang.duabus rationibus. Prima quia hic assumitur persona alterius vt alteri pariter succedatur. Secunda quia etiam in casu vbi assumitur hoc non est vsque in infinitum , vt hic per Angel.

De

De assignatione libertorum. Rubrica.

Supra dictum est de suc.lib. & quo patroni & eorū liberi succedunt libertis, verū quia assignatione facta libertorum sunt aliqua singularia, circa eorum successiones, vt patet hic in tex. & ff.eo.l. vtrum sequitur de assignatione libertorum.

1 *Patronatus transmissibilis.3.*
2 *Emancipato cur ius suo non adsignetur.*
4 *Emancipationis & exhæredationis discrimen.*
5 *Emancipatione adsignatio sublata.*
6 *Adsignari uerbis posse.*

IN SVMMA. In gl.ff.eo.l.vtrum. in fi.eiusdem glos. doct.approbare videntur opinionem Azo. sed videtur mirabile cum iura patronatus † sint transmissibilia, ita in emancipatos, sicut in constitutos in potestate. ff. de ope. lib. l.vt iusiurandi.§.fi. cur pater non possit assignare emancipato, sicut in constituto in potestate? Præterea fit violentia.d. l.vtrum. sequendo Azo. Item videtur ꝙ saltem possit hodie assignari emancipato, cum sit remota differentia emancipationis. † Sed ad hoc diceretur ꝙ illud quo ad successionem ab intest.hoc autem non potest dici ab intestato, saltem quo ad assignationem, ex quo facta est, quæ non potest fieri quomodocunque. j.§.fi.Sed quæ potest esse ratio, sequēdo Azo. ꝙ non possit assignari emancipato? Potest dici ꝙ iuspa. de sua natura, & iure communi transit ad omnes liberos, nec pater poterat disponere alias. Senatus autem qui permisit assignationem fieri vni, non dispensauit contra dictum ius commune, nisi quo ad illos, qui sunt in potestate. Et ideo ad alios dicta dispensatio non extenditur. & potest esse ratio quare melius permittitur assignari illis, qui sunt in potestate, quam alijs, quia maiorem conformitatem habent cum patre, cum reputentur eadem persona. ff. de iurepa.l.fin. & quasi dñi in vita patris.s̄.de hær.qual.& diff.§.sui. Et vox illorum, vox patris est.j.de inut.stip.§.ei quoque.& secundum hoc quòd hic dicit, ꝙ filiæ & nepti potest fieri assignatio: intellige de nepte ex filio, quia neptis ex filia, non esset in potestate. s̄. de pat.pote.§.fi. † Sed quid si filiæ fuit facta assignatio, nunquid post mortem eius transit iuspat. ad eius liberos? Videtur ꝙ sic, quia ex quo filia semel habuit ius virtute assignationis, videtur purgata prohibitio, & vitium.ff.de leg.3.l.pater. §.quindecim.& pro hoc facit, quia quamuis non possit fieri assignatio filio emancipato, vt hic, nihilominus si facta fuerit filio in potestate constituto, & ille habeat emancipatum, transit ad illum.ff.eo.l.3.§.emancipatos.& maxime hodie iure nouo, quo est remota differentia agnationis, & cognationis.per auth.de hær.ab intest.§.1.in fi.arg. contra in feu. de benef.feu.c.1.ff.eo.l.1.§.vtique.Sed mirandū quomodo † per emancipationem amittitur assignatio, & tamen non per exhæretionem.ff.eo.l.1.§.sed si exhæredato.vers.sed & si post. Item quia legatum factum filio per patrem, per emancipationem, non adimitur, sicut nec seruo per manumissionem. ff. de adi.le.l.si seruus.§.1.cur istud magis? Potest dici, ꝙ cum filius emancipatur, desinit substantia materiæ, & persona in qua assignatio possit consistere, quæ non consistit nisi in filio in potestate constituto, sed in alio legato, non potest ita dici, quia illud potest consistere in persona emancipati sicut in potestate constituti. Et ex hoc patet ratio, cur exhæredatio non reuocat assignationem, & emancipatio eam reuocat, quia emancipatio potest consistere in persona exhæredati. ff. de bon.liber.l.Paulus respondit. sed non in persona emancipati. Quid si esset assignatio facta inter viuos, quod est possibile.ff.eodem.l.assignare. † nunquid emancipatione tollitur? Non videtur, quia illa quæ fiunt inter viuos, non sunt reuocabilia.C.de actio.& obligatio.l.sicut. Dicas cōtra, quia ea quæ fiunt inter viuos sunt reuocabilia, quando fiunt cum illis, qui sunt in potestate.C.de don.inter virum & vxo.l.donationes Sic in præsenti proposito doctores nihil dicunt in hoc tit.nisi quod inducunt principium huius tit.ad quæstionem, nunquid dominus possit transferre homagium vasalli, in extraneum inuito vasallo. Et arguunt quod nō.sicut nec patronus ius patronatus, vt hic. Tamen ipsi dicunt q̄d potest in potentiorem, sed non in inferiorem, quia quando fit translatio in potentiorem, non interest vasalli, imo est sibi vtile habere potentiorem dominum: in auth.de defen.ciui.§.audien. & ideo potest tali delegari. ff. sol. mat. l. 2. secundum eos. de hoc est casus in feu.l. Corradi.§. ex ea. Ratio docto.non est multum bona: quia imo interest potius vasalli, quandoque esse hominem capellani sui, qui modicum eum vexabit, quā magni tyranni, qui multas dat molestias, & istud tota die videmus in facto. Ius enim patronatus ecelesię, videtur melius posse assignari, cū facilius possit transferri, vt dixi s̄.de hær.
6 quæ ab inte.§.cum filius. † In gl.etiam nutu. Dicunt doct. scis tu ad quid valet ista? ecce, in terminis ego promitto tibi assignare centum libras terræ, & do fideiussorem, postea assigno verbaliter ꝙ in tali loco capias, nunquid sunt liberati fideiussores? Arguitur ꝙ sic, licet non sit in terra tradita, ex quo est assignata secundum eos, & est ratio, quia se non obligauerunt nisi ad assignationem, quæ videtur facta absque eo ꝙ ius constituatur in re, secūdum eos, pro quibus C. ne vxor pro mar.l.cum te.ergo caueas ꝙ qui promisit assignare redi tus, non tenetur tradere fundos, nec dominium eorum, sed sufficit dicere, super isto fundo, recipiatis reditus vestros arguitur contra in auth.de non alie.§.alienationis.C.de don.l. si quis argētum, vide quod ibi scripsi, & hoc, si assignatio sit bona & vtilis, vt extra de donatio.c.per tuas.

De bonorum possessionibus. Rubrica.

Continuatio rubricæ patet de se.

1 *Verborum inuersorum vis.*
2 *Iudicatum solui quid.*

Dictum est supra de suc.ex testamento, & ab intestato sequitur quō, & quo iure ad eas peruenitur, saltem quantum tāgit ius prætorium, non tamen est instrumentum agendi, vt plene no.ff.eo.l.3.§.bonorum. Et no.ꝙ licet verba transposita † alias idem significent, non tamen hic, quia aliud est bonorum possessio aliud possessio bonorū primum est in iure, seu ius: vt d.§.bonorum.j.in prin. Aliud est facti.ff.de acq. pos.l. 1.circa prin. Et ista inducunt doc.ad quæstionem. Quidā constituit procuratorem & cauit pro eo, solui iudicatum, nūquid est procurator sufficienter releuatus? Arguitur ꝙ non, quia iudicatum solui est verbum iuris, & continet tres clausulas. ff.iud.sol.l.iudicatum, quas non continet, solui iudicatū. arg. præmissorum, quia verba transponuntur, & facit C. de pac. inter empt.& ven.l.3. Ipsi determinant cōtra per ff.de præt. stip.l.2.§.incertam, vbi verbum solui † iudicatum, tantum importat sicut iudicatū solui secundum eos. Caue, quia qñq; bo.pos.sonat ad possessionem facti.ff.de acq.hær.l. si minor. de suc.edict.l.1. circa prin. & hoc si proferatur in tali materia, alias obtinet q̄d supra dictū est ff.de contratab.l.filiū.§.1.

IVs Bonorum possessio. In gloss. idest, supplendi, ibi cum alleg.ad legem Rhod.de iac. allegatur propter correctionē Pauli, quæ est ibi. Et caue quia gl.hęc non est vera secundū doct. nam emancipatio est de iure ciui. s̄.de leg.agn. suc.§.vl.melius.ff.de reg.iur.l.actus legitimi. Sed gl.non videtur dicere quod emancipatio sit cognita de iure ciuili, sed ipse emancipatus erat cognitus.

1 *Directo qui agant, eiusque rei effectus. 2.*
3 *Hæres iure duplici qui fiat.*
4 *Repudiationis uis.*
5 *Ius unum ad aliud non trahi.*

QVOS Autem. In gl.vt C.in fi.ff.de reg.iur.l.prætor. nec habet nisi actiones vtiles, non tamen ciuiles efficiuntur prætoriæ. Vide quod not.ff.de bonorum possessio. l. secunda. C.de posses.hæred.pet.l.2.secundum hoc bonorum possessor succumberet, si ageret directa actione. Sed pro Deo
1 penes quem sunt directæ, quæ † competebant defuncto? Et est promptum dicere quod si aliquis fuit hæres de iure ciuili, quod sint penes illum. ff. de minoribus. l. & si fine

§. sed

§. sed quod Papinianus. sed si nullus fuit hæres de iure ciuili, sicut si emancipatus intentet contra tab. antequam adeatur hæreditas. ff. de contra tab. l. illud remaneret in aere, alias directæ efficiuntur inutiles. Et in hoc videtur magnus effectus.
2 Quia ille † qui hæres de iure ciuili forte poterit res vendicare, & actiones directas intentare, vt dixi in simili supra quibus alien. licet, vel non. C. de præscr. 30. annorum. l. si quis emptionis. Nec poterit exceptione repelli. Verum est tamen quod bonorum possessor præfertur ei, si concurrerent. ff. de procu. l. si procura. si ager vectig. pe. l. i. Et vide quod no. ff. ad Treb. l. ex asse. Sed quid si ille qui adire poterat de iure ciuili, bonorum poss. petijt quod potest. infra §. sunt autem? Vide-
3 tur † hæres de iure ciuili, & prætorio, quia adire de iure ciuili non est nisi voluntatem suam declarare, ꝙ quis velit hæreditatem ad se pertinere supra de hær. qua. & diffe. §. pro hærede. ff. de acquir. hære. l. pro hærede. sed petendo secundum tab. constat, quod vult esse hæres, ergo sequitur quod
4 adit. & facit quia sicut repudiando † simpliciter, repudiare videtur hæreditatem quæ duplici iure defertur. ff. de acquir. hære. l. illud. ita acquirendo videtur duplici iure acquirere. supra de hæred. qual. & diffe. §. sicut. Contrarium videtur verius per l. ff. de bo. pos. secundum tab. l. æquissimum. §. si duo. ibi enim tex. euidenter aperit, quod qui petit secundum tab.
5 non est hæres de iure ciuili. † Item qui habet duplex ius, eligendo vnum, non amplectitur aliud. C. de test. mili. l. in testamento. sicut nec perdit ff. de reg. iur. l. quoties duplici. & ideo contraria non obstant, quæ loquuntur vbi simplex agnitio, vel repudiatio potest ad vtrunque extendi, quod hic non est, cum expresse agnoscat ex vno iure, videlicet prætorio.

1 *Suo præterito testamento corruere.*
2 *Nulla qui an non, valeant.*
3 *Bon pos. contra tab cur. & quando detur.*
4 *Querelare quibus liceat.*

SVNT Autem. In gl. sed quare. ibi cum alleg. §. quos autem. hæc gl. supponit quod testamentum, in quo suus est
1 † præteritus, tenet iure prætorio: & tamen hoc non est verũ secundum doct. nam de iure ciuili, non potest ex eo adiri hæreditas, ergo non tenet. Item non potest peti ex eo bo. poss. secundum tab. & ita nullum est iure prætorio. Sed alibi re-
2 spondet glo. verum est, ꝙ † nullum est, si filius dicere velit: alias non. sic in contractu bon. fid. vbi dolus dat causam contractui: nullus est ipso iure. verum est, si hæc vult allegare dolum passus: alias non. Tamen ipsi dicunt quod est nullum pure, sine vlla conditione: vnde non est nullum, si filius velit dicere nullum, imo simpliciter: sed tamen ex bono & æquo conualescit: vt d. l. filio. Et ita propter conuale-
3 scentiam est spes aliqua † & contra spem illam datur contra tab. secundum eos, satis consonat hæc solutio ad illam, quam gloss. ponit. ff. de lega. præstan. l. is qui. & vide quod scripsi supra de exhære. li. §. fina. & facit ff. de coutra tab. l. si duobus. §. si prius. & l. quod vulgo. Timore quarum fit ista op-
4 positio: quia contra tab. non datur † nisi tale testamentum, ex quo possit adiri hæreditas, sed ex nullo non potest adiri: ergo &c. Sed responde vt supra. Et facit quod si quis petat in libello appellationis sententiam cassari, quæ de se nulla est, quod libellus procedat, nam pars aduersa non potest hoc proponere, quin libellus valeat, quia si diceret nullam sententiã, diceret & assereret contra se: & cassabitur sententia, quatenus de facto processit. ff. de appel. l. expressim. & idem in causa electionis. & vide in Spe. de sen. §. iuxta, vers. sed quid si a sententia. In ea. glos. ibi cum dicit, quia sine testamento competere non potest. vt d. l. quod vulgo. supra alleg. In ea. in fi. hoc verum, de ascendentibus per masculinum sexum: sed ascendentibus per fœmininum, datur † querela. ff.
5 de coutra tab. l. illud. §. ad testamenta. argu. ad istam illationem ff. de inoffi. testa. l. nam & si parentibus secundum doct. & hoc si pater prærierat cum causa: alias est nullum testamentum. vide supra de exhære. lib. §. sed hæc quidem. & §. fin. vel dic, dari contra tab. etiam quando est nullum: sicut de filio supra dictum est. In gloss. sic, in fin. vult dicere quo alias secundum nuncupationem sibi datur bon. poss. quę proprie non potest dici secundum tab. sed secundum nuncupationem.

1 *Successionis ordo.*
2 *Parentes qui succedant.*

ET CVM DE TESTATIS. In gloss. scilicet, inter
1 eas. in fin. vult dicere quod successio defertur † secundum hunc ordinem: quia patroni excludunt cognatos. supra de success. libe. §. sed nostra. tamen in hoc ordine postponuntur. In gloss. quid erit econtra. ibi cum allegat supra de legit. agna. succes. §. fin. de hoc not. magis plene. C. vnde liberi. l. finali. In gloss. fin. & tamen potest dici quod habeat
2 vnde legitimi. nam cum per leges nouas † vocetur ad successionem filij emancipati: vt dicto §. fin. & etiam in potestate constituti, si habeat castrense peculium, vel quasi: vel aduentitium: vt in authen. de hæred. ab intesta. §. consequens. cum ibi notatis, sequitur quod competat vnde legitimi. vt l. 3. vnde legi. Primæ vero opiniones non procedunt, nam vnde parentes, nusquam fuit introducta, & si prætor voluisset, vtique introduxisset. Item nec vnde liberi, potest competere vtiliter, cum sit introducta tantum pro liberis, vt nomen sonat & tractatus indicat. In ead. gl. ibi cum alleg. l. fi. sed datur septima infra eo. §. septima. & hoc ibi, quia liberi ad succes. matris vocantur per senatusconsul. vt C. ad Orfic. per totum, & ideo per illam bon. pos. venit, vide infra §. septimo.

1 *Partes qui dinoscendæ.*

SED eas quidem. In gloss. id est, vtiles. in fi. imo sunt aliquæ necessariæ, vt videbitis infra §. fin. super tex. sextam
1 autem. Contra supra ver. quarto † vbi dicitur quarta. Dic quod est quarta computando tantum bo. pos. quæ ab intestato competunt. Sed est sexta, si computes primas duas, quæ competunt ex testamento.

1 *Bono. pos. contra tab. quibus non datur.*
2 *L. liberto. sensus.*

a CVMQVE [a] ANTEA. In † glos. scilicet, tam cogna-
1 tis. in fin. glo. hæc debet referri ad id quod hic dicitur, in tex. ibi, quam vnde legitimi, & vnde cognati. hæ enim competunt ab intestato tam patronis, quam eorum liberis, & eorum agnatis, & cognatis. nam non videtur quod agnatis, seu cognatis patroni detur contra tabul. nec succedunt nisi ab intestato, sicut nec succedunt agnati, & cognati ex carne, qui non possunt querelare, nec intentare contra tab. nec succedunt nisi ab intestato, vel nisi fuerint instituti vt l. fratres. C. de inofficio. testam. & ita videntur sentire doctores supra de successio. liberto. §. multis. & ibi scripsi. Sed quid si libertinus habebat cognatos, & agnatos, nunquid excludit agnatos & cognatos libertini? Bonum fuisset quod Imperator hoc declarasset, tamen credo quod sic, & videtur cau-
2 tum ff. de bonis liberto. l. liberto † sine liberis. ibi enim traditur pro expedito quod vbi libertus non habet liberos, succedit patronus, & post ipsum agnati, & cognati eiusdem, non faciendo mentionem de agnatis & cognatis liberti, vnde nulla iniuria fit eis, quia si remansisset libertus in statu seruitutis, nullum ius habuissent eius proximi in sua successione supra de serui. §. 1. sed parentes excludunt patronum, vt d. §. 1.

a Adnot. Cumque. Bonorum possessio, cum qua ex familia & vnde liberi, & parentes, & patroni, & vnde cognati patroni, sunt sublatæ, & remanent tantum sex bonorum possess. ordinariæ.

1 *Sedis causa agi posse. & qui 2.*

ALIAM VERO. In gloss. not. in fin. sed an agi ad hoc
1 possit verbi gratia. In quæstio. quæ sæpe est in facto † inter vxores duorum nobilium, quarum vna tanquam nobilior, vult prima sedere in ecclesia, & offerre, alia se præferre contendit

tendit nobilior dat libellum : nunquid poteſt agere , quod inhibeatur minus nobili, ne prima ſedeat, vel, ne prima offerat? Hæc iura ſunt argu.quod ſic.ſed hic §.nihil facit, quia hic non dicit , quod ſit dignior , ſed quod eſt in altiori loco melius ergo ſequitur,eſt in altiori, ergo digniori.in quæſtione autem propoſita , videretur quod in officijs poſsit inten-
2 tari † officium iudi.vt minor cedat maiori , in ſedendo & in alijs.C.vt dig.or.ſer.l.1.& 2.ff. de al.ſcri.l.fin.extra de maio. & obe.cap. 1.& ſatis eſt conſequens , & inter priuatos poſſet agi,non tamen poſſet agi iniuriarum,ſi minor non cedat maiori.ff.de iniu.l. iniuriarum actio.§. ſi quis de honoribus vide ſupra de re.diui. circa prin.

1 *Capto ab hoſtibus ſuccedi. & qui. 2.*
3 *Poſtliminij effectus.*
4 *Bon.poſ.genera.*
5 *Lege Cornel.qui ſuccedant.*
6 *Legitimus qui accipiendus.*
7 *Bon.poſ.ſeptima quibus data.*
8 *L.vnicæ ſenſus.*

SEPTIMA Eas ſecuta quam. In gloſſ.ponunt quidam. ibi cum alleg.ſupra eo.§.1. hoc exemplum non valet,ſecundum do. quia aut quæritur de iure nouo : aut de antiquo. de iure nouo ſuccedit,de iure ciuili,& de iure antiquo,ſuccedit per bon.poſ.quā dat ei prætor,non lex.ſupra de lega.§.poſthumus. & ſupra §.1. In ea.gloſſ.in fin.& hoc ſiue inteſtatus ſit , & tunc datur ſecundum tab. ac ſi fuiſſet mortuus in ciuitate , ſiue non, & tunc datur bon.poſſ. hic ab inteſta. ac ſi mortuus fuiſſet prima hora captiuitatis. & hoc ex l. Corne. Dicit Iaco.de Ra.hoc exemplum non procedit: quia ad hoc, quod hæc bo.poſſ.competat. oportet quod ille , qui eam intentat, ſit incognitus de iure ciuili, vt l.vnica.§.cum lege.ff.
1 vt ex le.ſena.bon.po.de.Sed certum eſt, quod de iure † ciuili,ſucceditur morienti apud hoſtes,ac ſi ſemper fuiſſet in ciuitate:ergo non competit in caſu glo.ſed ipſe dat alia exempla,in eiſdem terminis,& ſolum addit, quod inſtitutus ſit emancipatus. Verbi gratia pater filium emancipatum hæredē inſtituit, deinde pater capitur ab hoſtibus, & ibi moritur, fi-
2 lius emancipatus non poteſt venire , niſi per † bo.poſſ.ſimiliter ſi pater exiſtens ciuis , te filium emancipatum inſtituit, qui eras apud hoſtes, & poſt redis, habebis bonorum poſſeſ. & hæc eſt extraordinaria, quia lex ad talem hæreditatem te vocat , & dicit bonor.poſſ.competere , vt d.§.ſed eius. dicit Petr.de Bellaper. hoc exemplum approbo multum,quia ius ciuile omnes captiuos agnoſcit. quo ad ius poſtliminij. Vnde quamuis aliqui eſſent incogniti de iure ciuili , nihilomi-
3 nus ius † poſtliminij facit eos cognoſci . Vnde nec exempla gloſ.nec Iaco.placent ſibi. Reprobat tamen exempla alia ratione quam Iaco.quia lex Cor.non defert hæreditatem , nec facit hæredem, ſed remouet obſtaculum captiuitatis, & hæreditas defertur eo iure , quo deferretur , ſi captiuitas non interceſsiſſet : ergo non defertur ex lege illa . Vbi ergo reperiemus exemplum ? Ecce dicit ipſe, quando teſtamentum rumpitur per capi. dimi. & ex noua voluntate reconualeſcit.ſupra quib.mod.teſt.infir.§.non tamen.ſed dicit ipſe, ꝙ non eſt auſus dicere ꝙ illa bono.poſſ. ſit extraordinaria,imo eſt ſecundum tab. Plus dicit ꝙ imo illa bonor. poſſe. eſt extraordi. quia non defertur per edictum illud prætoris mortui,ſed per legem illam ſpecialem,de qua agitur d.§.non tamen.Item ponit aliud exemplum , quando aliquis eſt inſtitutus ſub conditione , & pendente conditione , agnoſcit ſecundum tab.ff.de ſecund. tabul.l.æquiſſimum.§.1. Sed dicit ipſe hoc exemplum non eſt bonum , quia illa bono. poſſeſ. defertur per edictum ordinarium,non per legem.& ita trāſit ſicco pede per lutum, & ſic videtur reſidere in illo exemplo , de §.non tamen. ſupra alleg.Sed ego non video ꝙ pro-
4 cedat,quia ſecundum tab.& hæc ſeptima, † ſunt duæ ſpecies bonorum poſſ.vt apparet per totum hunc tractatum, & differt ſpecie,& numero.nam vna dicitur ſecunda numero,alia ſeptima,vna ordinaria,alia extraordinaria,vna ex teſtamento,alia ab inteſtato,cum ergo tex. dicat quod in illo caſu cōpetit ſecundum tabul. quomodo dicere poſſumus quod illa ſecundum tabu.ſit hæc ſeptima, non video. Quid ergo dicemus? Videtur quòd ratio per quam Petr.repræhendit Iacob. videlicet quod ex Cornelia non defert hæreditatem, ſed remouet obſtaculum, non procedit,quia imo defert, ff.ad legē Falci.l.ſi filiusfamilias. & not.ff.vnde liberi.l.2. in fin. & patet ff.de teſtamen.li.lege.Cornel.ſ. de hæredib.ab inteſt.§.interdum. C. de ſuis & legitimis. l. apud hoſtes . Item exemplum Iaco. non videtur verum in emācipato inſtituto, nam
5 lex † Cornelia perinde defert hæreditatem , ac ſi captiuitas non interceſsiſſet,vt dictis legibus.Nunc conſtat,quod ſi captiuitas non interceſsiſſet, emācipatus inſtitutus poſſet ſuccedere de iure ciuili, ſicut & quilibet extraneus, ergo & hic poterit,& ſic competit hæc bonorum poſſ.cum ſit cognitus de iure ciuili,& ſic non videtur bonum exemplum Iac.in filio emancipato inſtituto. Præterea competeret ei ſecundum tabu. & non iſta. Quid ergo dicemus ? videtur remanere ſine exemplo.Præterea ſi vera ſit huiuſmodi concluſio, quòd hæc bonorum poſſeſ.non habeat locum , cum aliquis eſt cognitus de iure ciuili,prædictum exemplū non procedit,quia lex Cornelia,& poſtlimin.agnoſcunt heredem,& dant licentiam adeundi de iure ciuili vt l.ſupra alleg.videtur poſſe defendi prædictum exemplum gloſ. quia lex Cornelia defert hæreditatem,vt dixi, & eſt noua lex,& dat bonorum poſſeſ. vt §.ſed eius,& ſic iſta competit.Nec obſtant contraria. Primo quod opponitur , quod hæc bonorum poſſeſ. non datur cognito de iure ciuili , quia ſalua gratia gl.& doc.imo datur
6 nam † certum eſt quod quicunque vocatur per leges,vel cōſtitutiones,eſt legitimus, non legitimitate legis 12.tabu.ſed legitimitate legis , eum vocantis . Nam ſicut datur facultas adeundi de iure ciuili cognito per legem 12. tabu.ita cognito,ſeu vocato per ſenatuſcon. ſeu nouas leges factas poſt dictam legem 12.tabul.vt C.ad Orfician.l.mater.ff. vnde legitimi.l.2.§.fina.& dixi ſupra de leg.agnato.ſucceſſ.§.fina.Sed conſtat, quod vocatis per nouas leges ſenatuſconſul. & con-
7 ſtitutiones datur † iſta bonorum poſſ. duntamen lex deferat bonorum poſſeſ.& illi poſſunt adire , vt prædictum eſt , ergo videtur ꝙ cognito de iure ciuili . & valenti adire hæc bonorum poſſeſ. detur. & hoc videtur expreſſum C. de legi. hæredib.l.ſi his, de quorum,ibi enim loquitur de hac bonorum poſſeſ. cum lex noua eam deferat. vnde dico ꝙ volenti adire ciuiliter ex teſtamēto, vel ab inteſtato, datur hæc bonorum poſſ. duntamen hæreditas & bonorum poſſe.per nouas leges deferantur,& intelligo nouas leges poſt legem 12. tab.quia illi non daretur,vt d.l.vnica.ff.eo. nec obſt.l.3.ff.vnde cognati.quia ibi ſunt diuerſe literæ. ſecundum tamen verum intellectum debet eſſe quod tam vnde legitimi , quam iſta concurrunt in caſu propoſito,& hoc etiam apparet in d.
8 l.2.§.fin.eo.tit.Item non obſtat.ff.eod.l.vnica. † verſic.nunquam quia debet intelligi quod nunquam bonorum poſſeſ. quæ ex altera parte edicti agnita eſt , per prætorem mortuū pollicita,impedit iſtam,quia iſta concurrit cum illis in caſu, quando per leges nouas defertur hæreditas,& bonorum poſſeſſ. vt dixi. & ita poteſt concurrere cum ſecundum tabul.& cum alijs in caſu ſuo præmiſſo. & ſic multa exempla poteris reperire , & procedit exemplum de §.non tamen.ſupra quibus mod.teſt.infir.item.ff.de bon.poſſ.l.ſed cum patrono.In gl.Orficiano.in fi.& hoc caſu concurrit cum vnde legitimi, vt ſcripſi ſ.proxi.ff.vnde legi.l.2.§.fi. In gl. ponunt quidam exemplum in fi.vide ſupra in gl.ponunt quidam.In gloſ.no. duobus.in fi.dic vt in qualibet not.

1 *Repudiationis ineſſicacia*
2 *Repudiationem unius ad totum trahi.*
3 *Præbendæ tempus quibus currat.*
4 *Bon.poſſ.petituro obſeruanda.*
5 *Bon.poſ.genera & uirtutes.6.9.10.11.*
7 *§.Cum igitur.ſenſus.*
8 *Emancipatum incognitum qui accipiat.*
12 *Agnitio ubi facienda.*

CVM Igitur plures ſpecies. In gloſſ.alio mo.in fin.quia ſcripturæ edicti præpoſterantur , vt ibi ſcripſi, & dixi . In gloſſ. partes enim.in fin. & hoc ipſo iure , ſi eodem iure veniant

niant, secus si diuerso. ff. de bon. posses. l. 3. §. fin. cum seq. & l. sed cum patrono. de iure patr. l. fine. §. si ex duobus. In gloss. hoc intellige. in fin. dic plenius vt ibi scripsi. In gloss. exclusus. in fi. hoc verum, si repudiauerit nominatim ex illo capite. Quid si simpliciter? glo. dicit ibi quod nullo modo admittitur. quod non videtur verum, quia tunc repudiatio nocet in omni iure, quando omne ius est delatum. Nam
1 repudiatio † super iure non delato, non tenet, vt ff. de succ. edi. l. 1. §. decretalis. sed constat, quod vnde lib. & vnde legiti. non deferuntur simpliciter, vt hic, & ff. quis or. in bon. pos. ser. l. 1. nec secun. tab. & ab inte. ff. si ta. te. nul. ex l. 1. §. ita aut ergo repudiatio simpliciter, non potest extendi, nisi ad delatam. ff. de legat. 2. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. Nec ob. l. in plurium. ff. de acquir. hære. quia ibi repudiauit vtrunque expresse, & in præsentia iudicis, vt ibi notatur. Item nec obst. quod vtriusque petitio pendebat ex voluntate sua: quia non simul. propter quod dic, quod vbi repudiatio vnius, non potest procedere sine repudiatione alterius: & vtrunque simul competit, ad electionem & voluntatem
2 repudiantis † vno repudiato expresse, vel facta repudiatione simpliciter, videtur totum repudiatum. ff. de acqui. hær. l. illud. & l. nec is. § hæres. sed vbi non simul competunt, tunc secus. vel vbi alterum repudiatur vt ff. de regu. iur. l. quoties. & hoc videtur satis fouere Dyn. post dictum glo.

In ea. glos. ibi, cum alleg. l. fin. tu vides, quod in forma gratiarum sedis apostolicæ semper ponitur talis clausula de be-
3 neficio, seu præbenda † quam intra mensem duxerit acceptandam. quæritur si sint plures expectantes, sub diuersis datis, an tempus mensis currat posterioribus, quamdiu primus potest acceptare? Et videtur quod non per hunc §. & d. l. fi. eod. tit. l. quamdiu. ff. de adul. l. quinquennium. & l. denuntiasse. §. quæritur. Sed contra. quia potest acceptare saltem de facto, & post ius suum declarabitur, & ita tempus currit s. de excu. tu. §. qui autem. ff. de excu. tu. l. scire. §. scire. de bo. pos. l. cum quidam. de ad. tut. tutor. & in l. 1. allegata, non poterant simul concurrere, nec simul intentari. Sed hoc quilibet potest acceptare sub potestate, si sibi de iure debeatur, ideo videtur currere tempus prædictum. In glo. erat enim. ibi cum alle. l. pe. in fi. Vt bene videas hanc materiam, scire te volo, quòd quando quis volebat venire per bo. poss.
4 oportebat † quod veniret coram iudice & formaret requæstam suam, quomodo hæreditas defuncti, ad ipsum pertinebat, & quod peteret se admitti ad bo. pos. Et tunc iudex informabat se super hoc, & decernebat ei bo. po. in hac tñ cognitione non vocabatur pars, vt ff. de bo. poss. l. 3. §. si causa. cum notatis. nec erat instrumentum agendi. ff. eo. l. 3. §. bonorum & ibi. not. & dicitur duplex, edictalis & decretalis, vt hic no. An autem essent duæ species, nota. ff. eod. l. 3. §. a municipibus. Hodie vero sufficit quòd veniat coram iudice, & quibuscunque verbis agnoscat bo. poss. nec iudex aliquid cognoscit, nec decernit, sed facit poni in actis tantum ad memoriam, & ideo cessat decretalis, vt d. l. fin. In ead. gloss. in
5 fin. dic plenius quod † decem sunt bon. poss. tres quæ non tribuunt ius, & septem quæ tribuunt, de primis tribus habuisti supra §. decima. versic. not. modis duobus &c. C. Vnde legitimi. l. fina. vbi plenius de hoc. Caue tamen, de eo quod ibi no. nam glos. videtur ibi sentire, quod illæ tres non tribuunt ius in proprietate, sed in possessione, quod non est verum, imo nec in possessione duæ, videlicet, quæ gratia agnoscendæ litis, & quæ ventris nomine. Prima enim quæ gratia agnoscendæ litis, nec possessionem, nec detentationem tribuit. C. de inoffic. testamẽ. l. 3. sed solum emancipatus venit ad prætorem. & petit se agnosci, vt admittatur ad querelam inof. test. quia querela est de iure ciuili. quo emancipatus erat incognitus, ideo necesse fuit, quod agnosceretur, antequam eam intentaret, & hæc (vt olim) est necessaria, vt d. l. fi. de hac habes. ff. de inof. test. l. papinia. §. 1. & d. l. 2. & in d. auth. de hær. ab inte. nihil immutatur facto testamẽto, vt not. in auth. ex causa. C. de li. præte. Et ideo oportet, ꝙ emãcipatus hodie agnoscatur sicut olim. Secunda vero quæ
6 ventris nomine † non tribuit ius in possessione. vnde est facti, non iuris vt no. ff. de ventre in pos. mit. in rub. & patet ff. de acqui. pos. l. 2. §. fi. sed bene est verum, quod mulier est in possessione facti, vt patet per totum titu. de ven. in pos. mit. & ff. si ventris nomine. Et est aliud possidere, aliud in possessione esse. ff. de acquir. posses. l. si quis ante. Tertia vero videlicet carbonia. tribuit ius. in possessione, vt plene ff. de carbo. edi. l. 3. §. missum. In his autem tribus, non habet lo-
7 cum quod in hoc. §. dicitur, videlicet quod † habeat peti intra annum, vel centum dies, & quod non sit opus cognitione, quia illa quæ agnoscendæ litis gratia datur quandocunque intra quinquennium, & illa, quæ ventris nomine muliere existente prægnante tantum, & non plus, sed carbo. intra annum, qui tamen annus incipit ab alio tẽpore, quam aliarũ bonorũ pos. ff. de car. l. 3. §. pen. & fin. Item carb. & quæ ven. nomine dantur cum causæ cognitione. ff. ad carb. l. 3. §. causæ cognitio. de ven. in pos. mit. l. vbicunque. Summariæ tamen & de plano dẽt cognosci vt de plurimis. ff. eo. l. 3. §. si causa. & ibi not. Aliæ autem dantur sine aliqua cognitione hodie, vt hic, & d. l. fi. C. eo. Aliæ vero quæ ius tribuunt. sunt septem, vt patet in hoc tit. de quibus prima cõtrata. §. sunt aũt. Hæc olim fuit necessaria, & hodie, vt hic not. & d. l. fin. quia contracta. est ex testamento vt d. §. sunt autem, & in successione ex testamento, nihil immutatur, per auth. de hære. ab
8 intesta. vt s. dixi. Et ideo facto testamento † emancipatus est incognitus, sicut olim quod intelligo, vbi præteritur cũ causa, alias si sine causa, diceret testamentum nullum ipso iure, succederet abintesta. de iure ciui. vt no. in authen. de hære. &
9 fal. §. exhæredatos. & scripsi s. de exhær. li. §. fi. Secunda † est secundum ta. & hæc nec olim, nec hodie est necessaria. nisi in tribus casibus, vt no. in d. l. fin. Item adduntur duo, ff. ad treb. l. cum hæres institutus. Item alius ff. de iniusto rupto, & irri.
10 testa. l. posthumus. §. idem & circa. Tertia † est vnde liberi & hæc olim fuit necessaria emancipato, hodie non, vt nota. d. l. fi. quod est verum, nisi in casu, quo suus eum præcederet & aliquo casu desineret esse hæres. quia forte abstineret, vel per restitutionem, vel alias. Nam cum remaneat hæres de iure ciui. sequitur. ꝙ successor alius veniat de iure proprio ff. de mino. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. si quis omis. cau. test. l. 1. §. qui sunt in potestate. C. vnde lib. l. qui se patris vbi de hoc scripsi. Quarta est, vnde legi. hæc non est necessaria, nec olim nec hodie, secundum gloss. quod intelligo, nisi suus præcederet, qui abstineret, vel alius qui fuisset hæres, & per restitutionẽ, vel alias, dimitteret hæreditatem, vt dixi s. pro-
11 xime. † Quinta, vnde cognati, quæ olim fuit necessaria, hodie non est: vt not. d. l. fi. intellige vt s. nisi alius præcederet, qui abstineret, vel dimitteret &c. vt d. l. qui se patris. Sexta est vnde vir & vxor. hæc fuit necessaria olim, & est hodie, vt ibidem no. Septima, quæ est extraordinaria, fuit olim, & est hodie necessaria, secundum glo. sed secundum illud quod scripsi, supra §. septima non est necessaria, quia concurrit cũ aditione, vt ibi dixi. Posset tñ esse necessaria in casu, quo alius fuisset hæres, & desineret beneficio prætoris, vel per restitutionem vt s. dixi. sed cum hodie, saltem de iu. can. quod etiã consuetudo in hoc sequitur. non sit necesse exprimere nomen actoris, vt satis scripsi iuxta. l. edita. C. de eden. Nunquid si aliquis daret libellum, in casu quo bon. pos. est necessaria, & recitaret totum factum suum, & concluderet secundum narrationem facti, in bo. pos. hær. pe. absq; eo quod alias venisset coram iudice pro agnoscenda bon. pos. libellus procederet, sic quod pars teneretur respondere? Videtur quod sic. quia cum agnitio bo. pos. hodie dependeat ex declaratione animi vt hoc §. & per narrationem facti & cõclusionem, appareat, ꝙ eam agnoscit, sequitur quod nõ sit opus alia agnitione. sed hoc non est tutum dicere, quia text. omnes suppo-
12 nunt, quod † agnitio debet fieri coram iudice, vt hic & d. l. fi. sicut in illa quæ gratia agnoscendæ litis datur de qua s. dixi. Satis tamen posset dici, quod eodem libello posset agnoscere, & agere sicut videbis in simili infra de ac. §. rursus.

De acquisitione per arrogationem. Rubrica.

Textus rubricam continuat euidenter, quia post alias successiones vniuersales tractat de ista. & est mirabilis successio quod

sio quod hic succedatur viuo, sicut in sequentibus duobus tit. vt ibi videbis, &c.

2 ESt a Et alterius generis. In glos. ff. pro so-
1 cio. † in fin. illa lex est contra: quia ibi dicitur quod societas non transit ad arrogatorem: & tamen hic dicit quod omnes res corporales & incorporales transeunt. Sed dicas quod ibi est speciale in societate, quod transeat per rationem, quæ ibi redditur. si quid tamen debetur ex societate pro tempore præterito. arrogator potest petere per actionem pro socio, quia actio pro socio bene transit pro præteritis sicut & cæteræ actiones, cum illa cessat ratio prædicta.

Item obst. eod. tit. l. & quia ibi non transeunt incorporalia sine cessione. & hic supponitur transire. Solut. dicas ꝙ ibi non proprie est successio vniuersalis. vnde per consensum,
2 non solum potest quis constitui successor vniuersalis, † vt iura incorporalia transeant, imo opus est duobus: & quod consensus interueniat, & quod ius introducat. nunc de iure non reperitur quod quis sit successor vni per vniuersitatem, nisi in casibus istorum trium titulorum, & ideo non videtur, quòd ipso iure transeant actiones directæ in alijs casibus: quia vtiles quandoque competunt. C. de legatis l. ex legato. Sed hoc casu transeunt sine cessione, sicut ad hæredem. Et idem quando quis intrat religionem, nam monasteria habēt iure successionis omnia, vt no. C. de sacrosa. eccl. auth. si qua mulier. vnde hæc iura magis adaptantur ad illam materiam, quam alia quælibet, & sic non potest dici, nec fieri successio vniuersalis aliquem contractum inter viuos, nisi in his casibus supra per quas personas. §. fi. iunge infra §. fi. † Sed quid
3 dices de possessione: nunquid transit in arrogatorem? Non videtur: cum non transeat ad hæredem nisi apprehensa: vt l. cum hæredes. ff. de acqui. posses. Docto. dicunt contra per l. si adoptauero. ff. de precar. illa parum facit. nam non aperit, ꝙ sine apprehensione transferatur possessio. sed dicit, ego quoque precario possidebo. verum est, cum adoptatus fuero. vnde videtur absurdum. ꝙ arrogator plus iuris haberet, quam hæres qui repræsentat eandem personam cum defuncto, ad quem non transfertur possessio, nisi apprehensa. Sed ad hoc posset dici ꝙ mortuo testatore vacat possessio, nec est persona super qua se retineat: ideo opus est apprehensione in persona hæredis: sed his casibus est persona super qua sustinetur videlicet illius qui cedit in arrogationem, per cuius personam arrogans potest possidere. ff. de vsuca. l. si homo. in fi. Proba-
4 bilius † est sustinere, ꝙ oporteat quòd arrogans adipiscatur possessionem per se, vel per alium, vt dixi supra de rer. diui. §. interdum. hodie vero non possidet pater arrogans res aduentitias, sed vsumfructum tantum, sicut pater naturalis, de quo no. ff. de acquir. pos. l. possessio. §. 1. & hoc facit contra multos, qui faciūt actiones singulares vniuersales. Verbi gratia, dico quod talis obligauit mihi omnia bona sua: tu ea possides. peto quòd dimittas per actionem hypoth. nam cū sit actio singularis, non videtur ꝙ possit intentari pro vniuersitate: sed pro certis rebus, iuxta illa, quæ notantur. ff. de eden. l. 1. in glo. vt proinde. vnde non est in potestate actoris mutare naturas actionem, & facere de singulari vniuersalem, sicut nec constituere successorem vniuersalem: vt supra dixi. Argumen. contra ff. de legatis 3. l. vxorem. §. legauerat. de oper. noui nuntia. l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. ad Trebel. l. cogi. §. sed & si quis. Certæ enim res videntur peti, ex quo constat, vt d. §. qui nuntiat. Solutio. per
5 actiones singulares † reales, etiam non possunt peti vniuersales, quæ continent corporalia, & incorporalia, vt ff. de rei vendicatione. l. vendicatio nō vt gregis, sed bene possunt peti, quæ continent solum corporalia, vt ibi patet, & ideo cum appellatio bonorum contineat corporalia, & incorporalia, vt ff. de verb. signi. l. bonorum non videtur quod possit peti per hypothe. in terminis propositis, & ita obtinui. & facit C. de iur. do. impe. l. 1. C. de bo. autho. iud. posse. l. pro debito. In gl. hoc intellige cum alleg. l. si operarum iudicio. Scire de-
6 bes quod glos. diuisit operas, quia † quædam sunt obsequiales, quædam artificiales, quædam fabriles. Et vocat fabriles in certas, artificiales certas. & dicit quod obsequiales & fabriles non transeunt ad extraneum, sed artificiales sic, vt no. ff. de cō di. inde. l. si non sortem. §. libertus. Et hoc etiam vult dicere gl. hic. doct. dicunt quod obsequiales non possunt proprie dici operæ. Item dicunt quod artificiales possunt dici fabriles, & econtra. Vnde ipsi diuidunt alio modo, quia quædam sunt officiales, quædam artificiales. Officiales sunt, seu dicuntur, quæ sine doctrina consistunt. ff. de leg. 3. l. seruis vrbanis. Et ex his certas vocant, quæ declarantur & exprimuntur, incertas quæ non exprimuntur, nec declarantur. Si velles sustinere gl. potes dicere quod artificiales sunt semper certæ, quia in dubio videtur promisisse tales operas, quales libertus. sic ff. de oper. libert. l. hæ operæ. Quæ autem transeunt, & quæ non, dic plenius vt in d. §. libertus, & scripsi in d. l. liberti. quæ hic recitare esset longum, & quodammodo extra materiam. In gloss. id est, ius succedendi. ibi cum allegat infra §. mortuo. Dicunt docto. hoc esse hodie,
7 scilicet quod per arrogationem amittitur ius † agnationis. Et iure huius voluminis. sed non per ius authenticorum, quia nō amittitur ius agnationis per capitis diminutionem. Et ius agnationis & cognationis non desinit per authen. de hæredi. ab intesta. sic videtur quod arrogatus retineat successionem patris naturalis, quia remanet cognatio. de adoptato non est dubium, facta distinctione, an detur extraneo, vel alicui de descendentibus secundum ipsos. C. de adoptio. l. cum in adoptiuis. Sed in hoc mirandum est, quia adoptatus non retinet successionem patris naturalis, si detur in adoptionem alicui de ascendentibus quia transit in eius potestate, quomodo ergo retinebit arrogatus, qui transit eodem modo in potestatem arrogantis? Præterea in arrogato nil reperitur correctum de iuribus antiquis, vt d. l. cum in adoptiuis. §. fin. per quem non succedebant patri naturali, supra de hæredi quæ ab intestato. §. at 2. vnde non videtur debere vocari ad successionem patris naturalis, nisi in casu §. admonendi. eodem titu. supra de succession.
8 agnatio. §. liberi. Succedit ergo datus † in arrogationem patri & remotioribus, cum cognatis, non cum liberis. mater autem videtur succedere cum liberis, quia illi succeditur iure cognationis. supra de legitima agnato. tute. circa principium. Item in successione matris, in aliquo non derogatur, vt alij subiectus sit. supra de senatusconsulto Orficiano. circa principium. sed patri non succedit vt filius, sed vt cognatus, quia desiit esse de liberis, vt l. finali. ff. vnde libe. & ideo liberi alij excluderent eum, si sint. Sed si non sint liberi, sed cognati, succedit cum eis, vt dicto §. admonendi. ff. vnde cognati. l. 1. §. cognationem. & ideo de iure authenticorum agnati excludebant filium arrogatum. Sed hodie cum cognati vocentur vt agnati, & cum eis, videtur quod succedant cum agnatis. per authen. de hæredib. quæ ab intesta. quæ corrigit, quia hic agitur de successione naturalium, sed vbi agitur de successione legitimorum, nil corrigit vt dicam infra §. mortuo. Item not. quòd ius succedendi non transfertur in arrogatorem, quia hoc ius potest transferri. ff. de iu. do. l. si mulier. §. ex asse. ideo intellige hic in eo quod dicit ius agnationis, id est, ius succedendi, tanquam agnatus, quia desinat esse agnatus per cap. diminutio, & ita perdit ius succedendi, tanquam cognatus, alia tamen ratione, quia non est trasmissibile antequam quæratur, nec transducibile, vt dicto §. ex asse. in hoc tamen casu ipse succedit & patri acquirit, sed in

præcedenti ipſemet, non ſuccedit tanquam agnatus. In fin.eiuſdem gloſſ.ſed quid erat in aditione iuris ciuilis? Satis
9 videtur † quod arrogatus poſsit adire: etiam ſi ante aditionem dedit ſe in arrogationem & hodie acquirit ſibiipſi proprietatem,& patri vſumfruct.olim totum patri arrogatori. Digeſtis de lib. & poſthum. l. ſub conditione. Quid ergo ſi arrogatus, non vult adire? non videtur quod aliquid acquiratur arroganti. C. de hære. inſti. l.cum proponas. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſta.lege prima.§.primo. Sed forte poteſt dici idem quod in patre naturali: cum illi comparetur: & in illo eſt expreſſum.C.de bo.quæ lib.l.fi. Sed cur arrogatus non poteſt ita bene bon.poſ.petere,ſi ante arrogationem non petiiſſet,ſicut adire de iure ciuili? Dicas, quod ille, qui
10 dat ſe in †arrogationem,deſinit eſſe de liberis patris naturalis,& ideo deſinit ei competeret cõtratab.& vnde liberi.quæ non competunt niſi liberis. & maxime contratab. quæ non competit,niſi emancipato,vt d. §. ſi emancipato. vnde ſecus dicerem in bo. poſ. quia ille competunt arrogato, arrogati non niſi ſecundum formam l. cum non ſolum. vt dixi ſ. in prox.additione.Et hæc faciunt ad quæſtionem, quod proximior de genere, poteſt rem proximi,vendicare, & retrahe-
11 re † intra annum.Pone: quod quis dedit ſe in arrogatioñe, vel dedit bona ſua, vel ceſsit actionem ſuam quam habet pro retrahendo alicui.qui non eſt de genere,nunquid ille poterit retrahere? Non videtur, quia dictum priuilegium datur ei de genere. talia non tranſeunt ad extraneum, ſicut nec iura ſepulchrorum.ff.ad treb.quia perinde.§.1.& hic.Ité ceſſat ratio conſuetudinis.quæ fuit inuenta,ne res exiret de genere, vnde ſi ius retrahendi poſſet transferri in extraneum fieret fraus l.& conſuetudini,& eſſet contra eius mentem,& ideo non poteſt transferri etiam cum vniuerſitate. ff. de leg. 2.l.peto.§.fratre.ff.de ver.obl.l.ſi ita quis.§.lege ea. Iura autem ſepulchrorum videntur debere transferri ad patrem arrogatorem,quia tranſeunt ad hæredem extraneum. ff.de relig.& ſum.fune.l.vel quæ paterfamilias.C. eo.l.ius. & l.pen.
12 † Sed quid de homagijs, ſi quæ debeantur arrogato, vel de
a feudis, quæ tenet arrogatus a domino? Videtur,[a] quod non
b tranſeant[b]: in feu.ſi de feu.defun. 1.§.in generali.de ca. qui cu.ven c. 1. quia talia non tranſeunt extraneum, iure hæreditario,ſed concernunt genus. in feu.an ag. repud. hær. defun.c.1.Doct.tamen conſueuerunt dicere, poſt gloſſ. & determinare in auth.ingreſſi.C.de ſac.ſan.eccl.quod tranſeunt in monaſteria: conrra quos videtur expreſſum de mili. va. qui ar.bel.c.1.ſi de feu.defun.conten.c.vnico.§.qui clericus.

In gl.nunc dando. in fi. Sed per cuius mortem extinguetur,an arrogatoris,vel arrogati? In patre naturali diſtingui tur cuius contemplatione relinquitur.C.de vſufr.le.l.fi.& in dubio durat ad vitam filij & patris ſuperſtitis, per illam l.& tamen, quando ingreditur religionem, gloſſ. & doct.dicunt quod petit per mortem ingredientis,vt no.in d. authen. ingreſſi. Vel dic, idem in hoc caſu lex fi. loquitur quando poteſt eſſe dubium,cuius contemplatione fuerat relictus vſuſfructus,hic autem non poteſt eſſe dubium, quia non habebat patrem arrogantem,tempore acquiſitionis. Et hæc faciunt quod ſi maritus acquirat vſumfruct. quod mulier, quæ habet partem de conſuetudine in conquæſtis, debeat habere portionem. Argu.contra quod not. C.de bon.quæ libe. au then.idem eſt.ſed nõ obtinet hic,vt no.d.l.fi. ſed de qua con ſtitutione loquitur? Dic quod de l. corruptionem. C. de vſufruct.

a Adnotatio.Eſt.Diuide iſtum ti.ſecundum Aret.& ſumma ſic. in hoc prin. Olim etiam proprietas omnium bonorum,acquirebatur arrogatori: exceptis his quæ per capitis diminutionem perduntur: hodie vero acquiritur ſolus vſusfructus, & ſic patri naturali cætera in hoc. §. bene declarat hic Ioan. Fabri.

b Non tranſeant. An autem poſſeſſio tranſeat ad arrogatorem: vide hic Ang.in fi.ver.quid de poſſeſſione. Item quid in nouo prælato,an poſſideat ipſo iure.etiam hic per Angelum. in 2.colum. verſiculo. Sed quid in nouo prælato.

1 *Arrogato qui ſuccedant.2.& 3.*
4 *Authen licet.ſenſus.*
5 *Parentes qui fraudandi.*

Mortvo. In gl.vt deſcendens.in fin.Doctores dicũt,
1 quod †illæ perſonę ſuccedunt ei quæ ſibi ſuccederent,ſi non fuiſſet datus in arrogationem, ex ſtipulatione tacita vel expræſſa.ff.de do.l.non aliter.Et ita pater arrogator,repellitur. Sed ego hoc non credo ſi arrogatus fuiſſet pubes,quia illa ſtipulatio, non habet locum,niſi quando arrogatur & moritur impubes,vt ibi no. & ſcripſi ſupra de ado. §. cum autem. vt hic. alias ſequeretur quod quidam de genere excluderet pa-
2 trem arrogatorem,quod eſſet contra hunc. 2.Vnde †videtur eſſe dicendum,quod hoc iure deſcendentes, & fratres arrogati,excluderent patrem arrogantem,& non alij & hoc dicit iſte §.cum d.l.fi.C.communia de ſucce.Et ideo mater excluderetur per patrem arrogantem, & in hoc Pla. male dixit. nec ob.ff.ad Tertul.l.patrem adoptiuum.& eo.ti.l.2.§.objici tur quia intelliguntur, quando arrogatus fuerat emancipatus,vt ibi no.alias autem de iure digeſtorum non haberet hęredem,nec iſto,niſi perſonas exceptas. d.l. fin. Sed quid de iure authenticorum? Gl. videtur velle, quod ſit immutatum,quo ad fratres & ſuccedant cum arrogatore,ſed ſi ſit immutatum cum fratribus,cur nõ cum parentibus naturalibus, qui ita pingue ius habent,ſicut fratres in ſucceſsione filij: vt d.§.conſequens, quod ſi eſſet verum parentes naturales excluderent patrem arrogatorem, & corrigitur in fi. iſte §.qui expreſſe dicit, quod nullæ aliæ perſonæ excluderent patrem arrogatorem,niſi illę quę excludunt patrem naturalẽ,& ſic, non ipſe pater naturalis, excludit ſecundum hunc §. Poteſt dici,quod dicta auth.nihil corrigit, de hac materia nã auth. illa non loquitur,niſi de ſucceſsione parentum,& liberorum naturalium,& legitimorum, vt apparet, quia alias corrigeret,authenti.licet.C.de natu.libe.& plura alia ſpecialia iura, quod non eſt dicendum. Primum non eſt dicendum,quod
4 auth.iſta †quæ loquitur generaliter,corrigit iura,quæ in caſibus ſpecialibus prouiderunt, & maxime l.in adoptiuis. C. de adopt. quæ non poſſet ſtare, ſiue illa auth. loqueretur de adoptione,ſiue de arrogatione, quia filius datus in arrogationem alicui de aſcendentibus ſuccedit patri naturali, per illã auth. & tamen non ſuccedit per d.l. quæ in iſto puncto,& in multis alijs eſſet correcta.& hoc vides, in alijs authenti. loquentibus in ſimili,quod non extenduntur ad filios arrogatos,quamuis enim quarta debita iure naturæ ſit aucta in liberis naturalibus,& legitimis, non tamen ſequitur quod quarta debito arrogato,ex conſtitutione diui Pij.vt no.in §. cum
5 autem ſupra.de adop. Nec mireris, ſi filius † poteſt parentes fraudare, dando ſe in arrogationem, quia & alias poſſet ſe vendẽdo.ff.ſi quis a pa.fu.ma.l.2. Item mutuum recipiendo. ff.ſi quid in frau.patro.l.1.§.ſi mutuam. Et propter hoc,quæ opi.eorum ſit verior, qui dicunt, quod intrando monaſterium poteſt parentes fraudare, quam aliæ de quo not.& ſcripſi.C.de ſacroſan.eccle.auth. ſi qua mulier. In gloſſ.vt in aduentitijs. in fin. quia l.cum oportet,nihil mutat in illis,vt no.in auth.de hær.quæ ab inte.§.1.& patet in d.l.cum oportet,C.de bo.quæ libe.

1 *Arrogator nominibus ſitne obnoxius. & 2.*

a Sed Ex diuerſo. a Dixi proxime de commodo, quod prouenit arrogatori,nunc de onere.& ita eſt ex diuerſo. In gloſ.de facto in fi.ſed pro his quæ ante debebat non fit miſſio,niſi in bonis proprijs arrogati,vt hic.ſed in mona. videntur dicere gl.& doct.poſt eam ſecus vt no.in auth. ſi qua mulier.in gl.ſaluo prope.fi.vnde mirandum eſt, cur arrogator,
1 † non teneatur de contractibus ante initis, nam fiſcus tenetur,ſi bona ad eum vniuerſaliter deueniant,vt l.1.C.ad l.iul. de vi publ.& hæc eſt ſucceſsio vniuerſalis, vt ſupra in prin. magis quam illa.Vnde poteſt dici,quod poſsit conueniri. Nã ſic videmus in eo,cui bona addicuntur, qui non tenetur ipſo iure,vt ff.de fideiuſ.l.4.§.pe. & tamen vtilibus actionibus conuenitur.eo.ti.l.2.Dic ergo,hic conuenitur ne dum de fa-
2 cto † imo de iure vtilibus actionibus,veruntamen dimittendo bona liberatur,vt hic,idem in fiſco.ff.de iure fiſci. l. 1. §. an bona.vnde fiſcus,non põt dici verus hæres,nec iſte,vt no. ff.de noua.l.quoties.in fi.idẽ poſſet dici,in eccleſia.arg.horũ iurium

iurium.Item quod hic dicitur in glo. quod de contractibus, tenetur,de peculio,intellige si contraxit de profectitio, alio qui si delata fuit ei hæreditas,distinguunt an iussu patris acquisiuit, vel non.Item an filius repudiauit, & pater acquisiuit, vel econtra,sicut in filio naturali, & legitimo dicitur in l.cum non solũ.C.de bo.quæ lib.quæ distinctio bene cadit in arrogato, & arrogatore, cum assimilentur, vt supra.§.nunc autem.

a Adnot. Sed ex diuerso.Et not.quod arrogans impuberem,debet sibi quartam relinquere,& potest ei pupillariter & directo substituere.s.ante pubertatẽ, non post.Item debet cauere seruo publico de bonis impuberis, restituendis, coniunctis personis.l.si his verbis.ff.de adop.

De eo cui liber.causa bona addicuntur. *Rubrica.*

Rubrica seipsam continuat.

1 *Legata immensa nulla.*
2 *Creditor pars maior quando insufficiens.*

ACCESSIT. In gl.Idem priuilegium. in fin.& præfertur qui præuenit, vt l.fi.§.sancimus C. de testa.man.In gl.quomodo ergo.in fi.No cõ
1 tra † multos,qui legatis exhauriunt hæreditates suas certis executoribus deputatis, & nullis hæredibus institutis.quòd executores nullam potestatem habent, nisi hæredes ab intestato adeant, & idem si aliquos fecissent hæredes,qui nolunt adire, imo legata videntur nulla.ff.de test.tu.l. si nemo.In glo.fideiussoribus.in fi.non ergo sufficeret,si obligaret bona sua, & non traderet.nec credo ꝙ ꝑ impossibilitatem huius cautionis, remittatur.ar.contra. ff.si cui plus quam.per l.falc.leg.l. cum non facile.Sed ibi legatum petitur ſm voluntatem testantis, hic bona addicun-
2 tur, præter, vel contra.Nec credo quod sufficeret † si maior pars creditorũ fidem haberet quia hic dicit de solido, quod cui, &c.Nec obst.ff.de pact.l.& suum hæredem.§.fin.cum l. seq.C.qui bo.ced.pos.l.fi.quia hoc beneficium est contra ius cõe, & ei addicitur certa forma, quam non licet transgredi. Vel forte posset dici, idem hic,ꝙ ibi.Et quod hic dicit de solido. intellige qñ hæreditas est soluendo. vel quando maior pars non conuenit,& hæc fauorabilior, prima tamẽ videtur de mente iurium.In gl.alias in seruitute.in fi.vide quod not. in d.l.fi.quia quod hic dicit,obtinet vbi extraneus petit addici sibi bona, secus si aliquis de illis,quibus, fuit relicta libertas,quia ille potest sibi petere addici,dissentientibus alijs.

1 *Fisco quis potior.*
2 *Fiscus ad quæ teneatur.*
3 *Forma omissa actum corruere.*
4 *Solennitas omissa quando,an non,vitiet.*

ET Ne huius.In glos. olim.in fin.ibi parum aut nihil dicitur de hoc.& gloss.in d.§.pe.alio modo ibi dicit,quam hic: quia ibi dicit quod iste §. corrigit leges antiquas, & non dicit de lege illa. Sed potest dici idem vtroq; iure saltem ff. nã
1 aut certioratus præfectus † ęrarij,& tunc valet aditio,nec reuocatur, aut non, & tunc aut bona sunt soluendo, aut non: vt d.§. pe. qui etiam hodie obtinet. Sed hodie videtur quod siue sint legatæ libertates, siue nõ siue sit hæreditas soluẽdo, siue non quod sui, & etiam extranei præferantur fisco,in authẽ.de hære.& fal.§.in omnibus.& not.C.de fideiu.authent. hoc amplius,licet contra notetur in authen.de hær.& fal.§. inordinatum.Vel dic quod ibi loquitur in casu, quo fuit adita hęreditas,& non completur voluntas defuncti,sed hic est
2 alius casus. † Et no.quod hoc casu, fiscus seruat libertates,& forte soluit legata sicut in dicta auth. idem. Vbicunque succedit propter delictum hæredis.ff. ad Syllania.l. cum fisco.si quis aliquem testa.prohib.l.2.§.fi.de condi.& demonstr.l.in facto.§.fin.secus si propter delictum testatoris.ff.de lega.2.l. cum filio.§.fi. quando autem deferuntur ei,vt vacantia,quia forte nemo adit, vel adire non potest,tunc videtur tantũ teneri ad credita.ff.de iure fisci.l. non possunt. Et no.quamu is res inepte fiat, & sit in casu a quo incipere non potuisset:nihilominus valet. ff. de bon.lib.l. libertus sub conditione iurisiurandi. Sed hoc non obtinet in casibus, in quibus requi-
3 ritur † certa forma, sicut in electione, quia si non seruetur, non valet quod agitur.extra de electio.cap.quia propter. vide ff.de transactio.l.cum hi.§.eam.& plenius quod scripsi C. de sacrosanct. eccle.auth.si quas.ff. de fundo do.l.fin. vbi vi-
4 detur concludi quod si certa solennitas introducatur in † fauorem alicuius, & spreta solennitate faciat meliorem conditionem suam, quod valet:secus si ob fauorem publicum, solennitas introducatur,vt in contrarijs.Et hæc valent ad multa,vt si ecclesia ad censum dat, vel in emphyteusim non seruata solennitate quod valeat, si sit vtile ecclesiæ. & idem in minore,& in alijs priuilegiatis, quorum res transferri non possunt sine certa solennitate. & de hoc ff. de offic. procur. cæ.l.1.super verbo, consensu.& plenius.in d.auth.si quas.in fi.ibi scripsi.In glo.hæredem. in fi. similis text.ff.eod. l.4.in princi.Sed quomodo erit certum, si repudiauerit, vel si hoc facere noluit? Præfigetur ei tempus.ff.de hære.inst.l.si quis instituatur.

HAEC Constitutio. Super text. ibi, cessat constitutio, sed non cessat illa quæ est in authen. de hære.& fal.§.si vero ablata.vt ibi no.super verbo, extraneorum.C.de fideius.authen.hoc amplius.

1 *Dubium qui fiat.*
2 *Notorium qui cesset.*

1 QVID Ergo. Super text.not. † quod sicut negatio facit rem dubiam, sic oppositio cum causa, & ideo conseruatores, seu guardiatores, qui non possunt, nisi in notorijs,nil possunt, cum sit oppositio, & cum causa.ff. de tab. exhib.l.
2 1.§.sed si neget, & facit quod definat, † quid esse notorium, vbi quis se opponit ex causa. vide supra in procemio, super verbo,protestatur.Super tex. & ne de hoc quæratur.quia eo quod petunt sibi addici, & cauent, apparet quod creditores non fraudantur.

De successionibus, quæ fiebant per bonorum venditiones & ex senatuscon.Claudia.sublatis. *Rubrica.*

ERANT *Autem. Hodie mulier non efficitur serua, nec eius partus.C. de agnoscen.libe.l.fi. & valet matrimnniũ nisi alter alterius conditionẽ ignoraret,extra de cõiug.seruo.c.2.et 3.*

a *De obligationibus.* *Rubrica.*

1 *Acquisitio multiplex.*

Gloss. hanc rubricam continuat competenter: doctores tamen alio modo continuant, non tamen discedunt a cõ
1 tinuatione gloss. Supra dictum est qualiter † aliquid fiat nostrum in titulis singularibus, vel vniuersalibus a titu.de rer. diui.vsque huc: sequitur videre qualiter fiat nobis debitum. Vel aliter.supra de rebus corporalib.& incorpora.enumerauit inter incorporalia action.& obligat. cum ergo tractatum sit de incorporalibus,scilicet in materia de serui.& vsu.& ha. & de hæreditatibus. sequitur videre de obli. & act.Et primo de obliga.quæ est mater, vt hic not. Qu ælibet est bona. illa gl.elegantior.

a Adnotatio. De obligationibus, Dominus Angel.facit hic tertiam partem principalem, totius istius operis.dicit enim, quod hic tractatur de tertia parte,siue de tertia materia, in qua versatur ius nostrum: quoniam versatur circa tria,aut circa personas,aut circa res,aut circa actiones,& obligationes.& supra de iur.nat.gen.& ciui.§.fin. vsque huc tractauit de personis, & rebus.vt dicit gl.rubr.igitur aliam,& secundam partẽ faciemus. de obligationibus & actionibus: & per consequens de tertia materia totius iuris ciuilis. secundum Ange. hic.

1 Obliga-

1 *Obligationum genera.*
2 *Speciem iunctis non fieri.*
3 *Obligatio ciuilis.& 10.*
4 *Obligationis naturalis genera.*
5 *Obligationis naturalis effectus.& 7.*
6 *Pacti nudi ortus.*
8 *Seruum natura obligari.*
9 *Actionem ex naturali non nasci, fallit 12.14.*
13 *Iuris ciuilis probata esse.*
15 *Obligationis ortus.*
16 *Actionum genera.*
17 *Sententia an pariat obligationem. & 18.*
19 *Obligatio, ius.*
20 *Exceptionum genera.*

Nunc Transeamus. Doctor. prosequuntur obligationum materiam per longa & truncata verba, ego vero abbreuiando, plura tangam, nec sequar in omnibus stylum eorum. Et primo quaeritur, quid sit obligatio: & de hoc remitto te ad tex. & glo. & ad ea quae circa eam scribam. Secundo quaeritur de diuisione obligationum, & vides quod text.
1 diuidit hic in personales & pretorias, vt ȷ.§.1. Sed † videtur quod sit alia diuisio, quia quaedam ciuilis, quaedam naturalis. ff. de condi. inde. l. si fideiussor. ad Maced. l. creditorem. ff. de cond. & demonst. l. quibus diebus. §. dominus seruo. vnde (vt plene videas) scire te volo, ꝙ est quaedam naturalis obligatio, quaedam ciuilis, quaedam naturalis & ciuilis simul iun
2 cta, secundum communem opini. † Sed an simul iunctae faciant tertiam speciem, non videtur, quia species simul iunctae non causant tertiam speciem, vbi suum esse retinet, sicut videre potes ff. de interdi. l. 1. §. interdictorum. ff. de ver. obl. l. 2. in princi. cum not. in glo. id est, promissione. ȷ. de acti. §. omnium. Si enim sequeretur, ꝙ mixte vel iuncte facerent tertiam speciem: text. statim allegati minus sufficienter distinguerent. qui ponunt diuisiones bimembres, & deberent ponere trimembres: vt ibi satis patet. ꝙ non est faciendum, vt not. d. §. omnium. & facit ŝ. de rer. diui. §. si duorum. Sed mirandum, cum hic sit solennis diuisio obligationum, cur text. istius tit. nō facit mentionem de ea, quae nititur diuidere obligationes. Ad hoc potest responderi, quod iste liber factus est principaliter causa instructionis iuuenum rudium, supra in prooem. §. cumque. quos Imperator grauare non vult. aperiendo eis subtilia. Et ideo hanc diuisionem praetermisit, & sic respondetur supra de iustit. & iur. §. fin. super verbo, pri-
3 uato. † Vel dic ꝙ appellatione ciuilis, largo sumpto vocabulo continetur naturalis ad differentiam praetoriae, quae quodammodo abusiue dicitur obligatio, vt videbis iuxta text. Redeamus ergo ad naturalem, & est sciendum secundum do
4 cto. quod reperitur triplex naturalis. Quaedam † quae a iure non recipitur, sed eam dissimilat, vt obligatio ad antidora. Quaedam quae a iure recipitur in suo esse, & in statu, in quo est absq; eo quod praestet ei aliquam efficaciã agendi, vt obligatio quae ex pacto nudo proficiscitur. Quaedam quae a iure recipitur: & ei dat efficaciam agendi, vt illa quae ex contractu iurisgen. descendit. Redeamus ad primam quae a iure non recipitur, & haec sunt verba docto. & tamen non sunt multum propria: quia imo huiusmodi obligatio a iure recipitur, nō tñ aliquam efficaciam sibi praestat, vt satis patet ff.
5 de pet. haere. l. sed & si lege. §. consuluit. & hoc verum † quo ad agendum, vel defendendum. Habet tamen aliquot effectus, quos vltra docto. hic placet annectere. Primo quia facit praesumere animum donandi, ff. mand. l. si vero non remunerandi. §. inde Papinia. Secundo inducit repetitionem, vbi alias non repeteretur. ff. illo. tit. mand. l. idemq;. §. fi. cum l. seq. Tertio, obligat ad alimenta donatarium. C. de reuoca. don. l. fi. cum ibi no. Quarto, impedit reuocationem rei, alias de natura sua reuocabilis, vt ff. de donat. l. Aquilius Regul. eo. tit. l. Aulus Lucius. Sed forte in l. Aquilius. erat obligatio efficax, vt ibi not. & idem posset dici. ff. de tute. & rat. distr. l. 1. de admi. tu. l. cum plures. §. cum tutor. Quinto, facit quẽ teneri de furto. ff. de furt. l. si pignore §. 1. Sexto, facit valere donationem quae alias non valeret. C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. la 2. quo autem iure introductum sit, vide quod not. in §. consuluit. ŝ. allega. Nunc accedamus ad secundam naturalem, quae est sola, & haec ex nudo pacto oritur, vt supra dixi ff. de pac. l. 1. & patet. in tex. ad hoc speciali. ff. de sol. l. in his. §. Imperator. & de his pactis nudis videbis ȷ. tit. 1. circa
6 prin. vnde quandoque est nudum, † & solam naturalem parit propter frigiditatem contractus. ff. de pact. l. iurisgentiũ. §. sed cum nulla. quandoque non est nudum, sed naturalis causatur, & sola remanet propter conditionem personarum: vt est videre in seruo, vt d. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de act. & oblig. l. serui. de pecul. l. nec seruus. & l. sed si damnum §. 1. & in fratribus in eadem potestate constitutis si inter se, vel cum patre contrahant. ff. de condi. inde. l. frater a fratre. & in pupillo. ff. de noua. l. 1. in fin. ad l. fal. l. si pupillus. quando dies le. ce. l. cũ l. cum illud §. haeres. ad Treb. l. si eius. vnde multa exempla possunt reperiri, in quibus est sola naturalis, sine concomitantia. & ciuilis ab initio, vt in religiosis, qui reputantur mortui quo ad actus ciuiles. C. de epi. & cle. l. Deo nobis. in authent. de nupt. §. distrahuntur. & etiam reperitur casus, in quo ab initio fuerunt duae, scilicet naturalis, & ciuilis, & post remanet sola naturalis, vt si eas obligatus ciuiliter, & naturaliter, & fuisti absolutus. tollitur ciuilis, &
7 remanet naturalis. ff. de cond. inde. l. Iulianus. † Sed quaeritur, quis sit effectus huius obligationis naturalis? dicas quod parit exceptionem: sed non actionem. ff. de fideius. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. & impedit repetitionem. ff. de ac. & obli. l. naturales. ff. de condi. inde. l. si poenae causa. in princip. Item inducit compensationem. ff. de compen. l. etiam. Item potest nouari. ff. de noua. l. 1. Item constituit. ff. de const. pec. l. 3. Doctor. quaerunt hic, quo iure est introducta ista naturalis obligatio? Et dicunt ꝙ de iuregen. & hoc est necesse dicere, quia cum meum & tuum illo iure sint inuenta supra de iust. & iu. §. ex hoc iure. ff. eo. l. ex hoc iure. sequitur quod obligationes quae supponunt proprium, illo iure sint inductae, vt ibi patet ff. de pact. l. iurisgentiũ. sed hoc iusgen. quandoque dicitur naturale. ŝ. de rer. diui. §. singulorum. Sed contra hoc. doct. opponunt, primo, quia haec naturalis parit exceptionem: & exceptio est actionis exclusio. ff. de except. l. 2. Exceptiones autem sunt de iure ciuili. ff. de ori. iur. l. 2. §. deinde. ergo videtur quod naturalis sit de iure ciuili. Istud contrarium non meruit signari, quia quamuis per efficaciam datam a iure ciuili pariat exceptionem, non propter hoc sequitur ꝙ ius ciuile reposuerit eam in esse. Negari tamen non potest quin possit dici de iure ciuili propter aditionem, & alios effectus a iure ciuili datos. ff. de iusti. & iur. l. ius ciuile est quod neque, &c. Item oppo. quod seruitus est de iuregen. vt d. §. ex hoc iure. & sic seruus nil est de iuregen. sicut nec de iure ciuili. ff. de regul. iur. l. quod attinet. Et ideo si huiusmodi obligatio sit de iuregentium seruus obligari non potest, quod tamen falsum est, imo naturaliter obligatur, vt supra satis probatum est, ergo videtur falsum quod huiusmodi obligatio sit de iuregen. Dicunt docto. ꝙ quam-
8 uis † seruus nihil sit de iuregen. nihilominus tamen de iure obligatur, non considerato statu, in quo est de iuregentium, sed considerato statu primaeuo iure naturali, quo omnes sunt liberi. ff. de condi. inde. l. ꝙ si dominus. Sed pro Deo, cur secundum ius ciuile, non obligatur, considerato primo statu iuris naturalis, sicut secundum iusgen? potest dici, quia ius ciuile non vitiatur ita primaeuo iure naturali, sicut iusgen. Vel potest dici ꝙ quamuis seruitus sit de iuregen. non tamen serui ita reputantur nihil de iuregen. sicut de iure ciuili, quod in multis addit, & detrahit de iuregentium, vt prę
9 dicta l. ius ciuile. † Sequitur videre de tertia, scilicet de naturali, quae a iure recipitur, cum agendi efficacia. & de hoc potest poni exemplum in omni contractu iurisgent. quo sunt fere omnes, vt d. l. ex hoc iure. in quibus dicit Iacob. de Ra. solum contrahi naturalem, & ex illa sola agi. & hoc probat per verba legis, quae dicit tota obligatio extincta, & sic non dicit omnes in plurali, imo supponit vnam, & cum hoc signum totum distributiuum est vnius, & sic inducit. ff. de fideiuss. l. si debitori deportato. Praeterea omnes fere obligationes dicuntur esse de iuregen. vt d. l. ex hoc iure.

Si ergo,

Si ergo ponas in contractibus iurisgen. ciuile vinculũ,seu ci-
uilẽ obligationẽ,nõ dicetur de iuregen. sed potius de iure ci
uili,cum ipsum haberet, ibi partem.ff.de iusti.& iur.l.ius ci-
uile. falsum ergo cõcluderet ille tex. quod esset nefas dicere.
Præterea, naturalis oritur ex consensu.ff.de pac.l.1.Contra-
ctus autem iurisgen.solo consensu perficiuntur.ff.de cõtrah.
emp.l.in venditionibus.& l.1. & sic vr̃ causari tantum natu-
ralis.Sed Pet.de Bel.perti.dicit,ꝙ contra hanc sententiã ob.
forte, quia per pactum tollitur naturalis, & remanet ciuilis.
ff.de solut.l.Stichum, aut Pamphilum.§.naturalis.ergo sup-
ponitur, ꝙ sint duæ.Salua eius gratia, si bene aduertas text.
non dicit ꝙ remaneat ciuilis.Itẽ lex dicit,ꝙ ꝑ pactũ eliditur
ciuilis : & remanet naturalis.ff.de pac.l.si vnus. §.pactus.er-
go sunt duæ.& hoc arg.est difficile secundum eum. Verũ di-
cit,si tex.sic diceret illud ꝙ ipse, dicit, ꝙ proprie nulla dicit
naturalis obligatio, nisi illa quæ est de iuregen.nec ciuilis,ni
si illa quę mero iure ciuili inducitur:sed quædã est naturalis,
& quædã ciuilis, improprie per transumptionem.Verbi gra
tia,quãdo est solus cõsensus, & nudus, absque qualificatione
iuris ciuilis:illa est proprie naturalis.Itẽ quando est sola ciui
10 lis inducta a iure ciuili,absque cõsensu obligationis:illa † est
proprie ciuilis, sed qñ ius ciuile qualificat naturalẽ vel indu
cit ciuilẽ & cũ ea qualificatũ consensum:tunc nec est proprie
ciuilis, nec proprie naturalis: & talis naturalis nõ tollitur ꝑ
pactũ:sed ꝓpria sic.& ita intelligitur.§.pactus.Et hanc sentẽ
tiam credit esse veram, quantum ad præsens:tñ dubia est ẽm
eum.vult ergo cõcludere, ꝙ in contractibus iurisgen.est na-
turalis qualificata a iure ciuili, per quod potest dici ibi ciui-
lis:improprie tñ.Quomodo ergo ponemus exẽplum de ista
naturali sola,quæ recipitur a iure cum agendi efficacia?Si be
11 ne attendas gl.1.huius ti. videtur hic cõcludere, ꝙ ex † nul
la sola naturali oriatur actio: & sic nulla naturalis recipiatur
cũ agẽdi efficacia,vt patet in eo quod dicit, ꝙ sola naturalis,
hic non efficitur : quia ex sola non agitur, sed hoc stare non
põt,nã tex.expresse dicũt,quod ex sola naturali agitur,& ex
ea actiones cõpetunt.ff.de act. & obli.l naturales.de fideius.
l.fideiussor obligari. §.fideiussor.& gl.huic contraria,ibi niti
tur dare exẽpla,de casibus, in quibus ex sola naturali agitur,
vt in donatione:in q̃bus casibus ex pacto nudo oritur actio,
qui notantur.ff.de pac.l.iurisgẽ.§.sed cum nulla. Vnde ratio
gl.ibi quærit exẽpla extranea, quia supponit quod in cõtra-
ctibus iurisgẽ. sit vtraque.pro quo facit ff.de condi. inde.l.si
fideiussor. & d.l.creditore ad mace.C. de pac.l. creditori.&
12 iura s̃.per Pe.alle.opponendo contra Iac. † Ego credo fixe.
quod in cõtractibus iurisgẽ.qui trãseunt in nomen cõtractus
sola naturalis,parit actionẽ, & hoc põt hic probari,certũ est
quod iusgen. fuit ante ius ciuile. & ideo vocatur vetustius.
supra de re.diui.§. singulorũ. & illo iure fuerunt inducti isti
cõtractus,& obligatio ex eis resultans & actiones, alias fuis-
sent frustratorie introducti,nisi partes obligarentur, & pos-
sent agere.ergo cũ tunc ciuilis non esset inuenta,sequitur qđ
ex sola naturali, agebatur.& hoc videtur expressum in d.l.
iurisgentium.in prin.Constare, ergo vr̃,quod sola naturalis
parit actionem in illis cõtractibus. Nunquid ergo,est ibi sola
naturalis?Ego credo,quod non,imo est ibi ciuilis,nam certũ
13 est,quod hi cõtractus sunt approbati,& † recepti de iure ci-
uili, igitur ciuile ius aliquid apponit de suo.vnde cũ ius ciui
le cõfirmando.iusgen.dicat,ex talibus cõtractibus, cõtrahen
tes obligari,& ex eis agi,posset dici,ibi esse ciuile vinculũ,&
hoc vides in materia possessionis, naturalis enim possessio,
acquiritur de iuregen.vt l.1.ff.de acquir. poss. & quando ius
ciuile.illam naturalẽ recipit vel confirmat,accedit ei ciuilis,
& est duplex.C.de acqui. pos.l.cum nemo.ff.pro hære.l.2.§.
quod vulgo. Si autem ius ciuile non confirmet,sed infirmet,
remanet sola naturalis.ff.de acquir. possess.l. quod vxor.ff.de
vi & vi arma.l.1. §. deijcitur. idẽ in simili obligatione dicã.
quod enim dicitur de vna, põt dici de alia,per similitudinẽ.
ff.de acqui.pos.l.quãuis.Concludo ergo, quod ibi sunt duæ,
14 sicut & gl.dicunt,sed naturalis tm̃, † parit actionem, nõ ius
ciuile,quod factum est ad eã confirmandam, vt no.infra pro
xi.nihil enim debet ei tollere,de primis viribus,sed corrobo
rare,& cõfirmare, quod alias ei tolleret de virtute sua, quod
esset absonum.ff.de condit. & demonstr.l.cum tale.§.fina.&
hoc vult dicere d.l.iur.gen.in princ.iuncta l.legitima.præce
denti.ibi cum dicit, quod conuentio parit actionem in con-
tractibus iur. gen. qui transeunt in nomen proprium, & ex
conuentione, oritur naturalis de iuregen.& ista naturalis,cũ
agẽdi efficacia põt exẽplificari in omnibus cõtractibus iuris
gen.quibus,lex dat robur agendi,vt l.legitima.ff.de pact. Vn
de,non videtur procedere,quod gl.volunt dicere, quod solũ
sint exempla istius naturalis. casus in quibus agitur ex nudo
pacto, quia cũ lex dat ei robur, & efficaciã agendi in casibus
illis, cur nõ dicerem melius esse ibi vtranque, & nasci actio-
nẽ,ex vtraq;, quã in contractibus iurisgẽ.cum ius ciuile, ma
gis addat in his casibus, quã in illis? vnde si concederẽ,quod
in contractibus iur.gen. actio nasceretur ex vtraque, multo
fortius,cõcederem in casibus istis.quia ius ciuile,in istis plus
15 operatur. † Quæritur vnde oritur hæc obligatio, & prom-
ptum est dicere, quod ex consensu.ff.de pact.l.1. & ex qua-
dam æquitate, vt d.l.Stichum aut Pamphilum.§. naturalis.
ff.de sol.sed hoc non videtur verum, imo sine cõsensu,vt qñ
delinquimus.ꝫ.§.fi. & ꝫ.de ob.quæ ex deli.na. per totũ.Præ-
terea, non descendit ex æquitate. vbi enim quis obligatur
per metum, vel per fraudem.non esset æquum eum obliga-
ri, & tamen constat metum vel dolum passum, obligari,l i-
cet iuuetur remedijs. ff. quod met. causa.l. metum.§. ex hoc
edicto.ff.de verbo.oblig.si quis cum aliter.Item, quandoque
obligatio,re contrahitur,nõ consensu.ꝫ.tit.1. per totum.So.
16 dicunt doct.quod sicut est reperire † actionẽ natiuam,& da
tiuam, ita est reperire obligationem natiuam, & datiuam.
Natiua dicitur,quando hoc non habet,sed datur vel introdu
citur a lege sicut in delictis. vnde natiua oritur ex consensu.
alia introducitur per legem sicut videbis in materia actio-
num secundum Petr.pro quo.ff.de acti.& obli.l.obligamur.
Nunc videndum est de ciuili,& est sciendum quod reperitur
ciuilis triplex,sola, concomitata nunc, cõcomitata dudũ.De
sola,potest poni exemplum in illo, qui nihil debebat, & fuit
condemnatus,vt hic not.de concomitata dudum, patet exẽ-
plũ, quando fuit vtraque simul.& fit pactum de non peten-
do, vt hic no.in 1.gl.De concomitata pro nunc,est exemplũ
in stipulatione,& in emphyt. & in alijs contractibus per ius
ciuile introductus. Nunc de vtraque simul iuncta. & de hoc
patet exemplum in stipulatione, emphyt. vt statim, & in
contractibus iurisgen.sequendo opin.glos.& meam, sed non
17 sequendo opi.Iaco. vt supra est tactum. † Gratia præmisso-
sorum, quærunt docto.nunquid ex sententia oriatur obliga-
tio naturalis, & post multa verba, declinant in hanc senten-
tiam, quod ex sententia lata in reali, nulla oritur obligatio,
quia nil dat, sed declarat.ff.de rei ven.l. & ex diuerso.si ser.
ven.l.sicut.§. sed si quæratur. In personali dicunt nasci ciui-
lem, sicut hic nota.& ex illa agi. C.de iureiu.l.actori. & hæc
sola gignit actionẽ propter authoritatem rei iudi.ff.manda.
l. si fideiussor.§. in omnibus. His prælibatis pro proue-
ctis,redeamus ad text. & gloss.pro nouis lectoribus,& audi-
toribus, qui non multum indigent dictis. In glos.videtur.
idem ibi, cum alleg.de dona.l.hoc iure.§.fin.vide ibi melius
tamen facit.ff. de pact.l.iur.gen.§. sed cum nulla. iuncta l.in
his.§.imperator.de sol. In ea.glo.ibi definitur,hæc gloss.be-
ne dicit,in eo quod dicit quod vtraque definitur,sed male di
cit in eo, quod dicit, quod nulla per se, quia imo in casibus
18 quibus pariunt actiones per se, vt est † videre in ciuili, quæ
oritur ex sententia,vt s̃.scripsi.& no.ff. de cond.inde.l.Iulia
nus.& in chirographo post bienniũ, vt videbis ꝫ.de lite, ob.
§.1.Item in naturali sola. nisi in casibus, in quibus ex pacto
nudo agitur, vt not.ff.de actio.& ob.l.naturales. de fideiuss.
l.fideiussor obligari.vbi sunt glos.contrariæ isti.& hæc patu-
lo patent, in his quæ s̃.scripsi. In ea.gloss.ibi cum dicit, cum
suo definito.ff.de dolo.l.1.In fin.eiusdem.glo.no.de illa quæ
instinctu naturæ euenit.In glo.id est, ius vinciens.in fi.ff.de
19 actio.& oblig.l.obligamur.Et no.quod ipsa † obligatio, non
est vinculum,sed ius, quod resultat ex eo,quo vincitur,sicut
dicitur seruitus est cõstitutio, non qđ seruitus sit illa cõstitu
tio,sed qui per illã constitutionẽ fuit inducta.s̃. de iu.perso.
§.1.ideo obligatio, non est ipsum vinculũ, sed verba quibus
L ligamur,

ligamur, secundũ Iaco. Vide infra §.fi.in fi. Hoc videtur etiã de mente glo.ff. de acti.& obliga.l.non figura.& tamen text. videtur ibi dicere contra: quia ex intellectu resultante ex ver bis vel literis, obligatur. Et hoc est necesse dicere, quia verbum proprie dicitur illud, quod in corde concipitur. illud qđ eructatur, est vox vel sonus. vnde nec vox nec sonus nec conceptus in corde proprie obligant, sed ius resultans ex eis, & illud ius dicitur rei obligatio, quia quis obligatur, id est fortiter ligatur, & est oblig. ens per se, & incorporale. supra de re. cor. & incor. §. 1. An autem sit ens reale vel intellectuale, disputa logice, qui nouiter venisti Parisijs, qui nondum applicasti ad illa, ex quibus fluunt, lac, & mel. & disputando parum lucraberis. de iure tamen, videtur intellectuale: cum corpore demonstrari non posit. ff. de stipul. ser.l.seruus communis. In gloss. tunc enim ibi, definitur hic ff.de re iu.l. non videtur cœpisse. In ea.gloss.ibi.vt Maced. & Velle. ff. ad Mace. quia naturalis. ad Velle.l. si mulier. ita parum cum hæ definiuntur cum necessitate non adstringãt. Quid ergo vult sibi ista glo? Credo, ꝙ vult dicere contrariũ, ꝙ talis obligatio diffiniatur. Et vult facere differentiam, in-
20 ter excep.descendentes, † causatas ex facto pariente alterã, vel vtranque de obligationibus, & illæ non definiuntur &
21 causatas ex facto: vel materia elidente: & illæ sic. † & mouetur forte ex hoc, quia res definiuntur secundum sui naturam: non secundum varietates accidentium. Vnde, quando semper competit actio, quamuis posit elidi accidentaliter definitur: quæ sui natura inspecta qua necessitate adstringit, sub definitione comprehenditur. & hoc dixi quasi in simili in definitione iustitiæ, quæ est constans & perpetua &c. quamuis enim accidentaliter, non sit apud aliquos constans & perpetua: tamen in sua substantia naturalis est: & in illa definitur: vt dixi supra de iustit. & iur. in prin. Et ideo credo, ꝙ omnis obligatio, quæ potest exceptione vera excludi, hic definitur. Sed vbi esset tale factum quod ipso iure extinxisset actionem: credo ꝙ illa non definiretur: quia nec tunc ad veritatem est oblig. & potius dicitur exceptio, quæ tunc opponitur exclusioni intentionis, quam actionis. ff. de exce.l.2. in prin. In ea.glo.ibi, per sententiam. Quidam doc.dicunt, ꝙ per sententiam non tollitur ciuilis: sed inefficax redditur: ꝙ est non multum probabile. In gloss. istud.de eui.l.2.vide supra §.si res.ff.de condi.causa da.l.fin. In fin. eiusdem glo. caue, quia si esset competẽs iudex: quamuis forte inepta actio. teneret sententia, vide extra de iudic.ca.examinata. C.de an. ex.l.fi.& vide in l.edita.C. de eden.& ibi scripsi. Omisis tamen alijs expositionibus, credo quod hic definitur obligatio, quæ recipitur a iure ciuili, cum agendi efficacia. & hoc vult dicere tex. secundum nostræ ciuitatis iura.

1 *Obligandi modi varij.*
2 *Obligatio abusiua.*

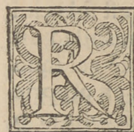
Omnium autem obligationum. In gloss. diuisio. in fin. supra de leg. §. sed non vsque adeo, de except.do.l.1. In glos. vt l.aqui.in fin. hoc, ꝙ ad pœnam: ipsum tamen furtum lege naturali prohibitum est. ff. de fur.l.1. in fin. In gloss. quia prætores. in fi. vt quando prætores aliquid præcipiunt, vel prohibent. ff.de actio.& obligatio.l.obligamur.ver. iure. Vel pone, in actione de peculio, & noxali. Et sic, iste text. videtur expedire, quod pater obligatur ex persona filij: vel dominus ex persona serui. super quo gloss. variant. Dicunt
1 † enim quandoque quod obligatur personaliter: vt not. ff. de aqua plu.arcen.l. si tertius. §. Celsus. si serui.vend.l.si forte. §. etiam. Quandoque dicunt: ꝙ obligantur ciuiliter: vt no. ff. de cond.ind.l.frater a fratre. in contentione, quæ est ibi in ter Azo.& Hug. Sed dicas, quod obligatur prætorie: sed non ꝑsonaliter nec ciuiliter nec naturaliter. ff.de accept.l.an inutilis. §.fin. C.quod cum eo.l.dominum. Et not. ꝙ huiusmodi obligatio prætoria, in noxali, & de pupillo, non est proprie obligatio, cum nõ adstringat. imo abusiue, vnde hæc diuisio,
2 est potius distinctio veræ obligationis, † & abusiuæ quam veræ obligationis, sequendo diffinitionem. Et tunc caue, quia in hac diuisione sub appellatione, ciuilis, cõprehenditur naturalis, vnde hæc diuisio solum fit ad differentiam abusiuæ obligationis prætoriæ.

Sequens diuisio. In gl. proprie. ibi: si valet ponitur verbum proprie & improprie. Eedem gl. ibi dicit: hincinde nasci tur. facit. ff. manda.l.1. Contra. ff. de iudicijs.l.omnem. Sed ibi improprie, vt ibi no.& vide pleniorem diuisionem. ff. de act. & obli.l.obligamur. sed satis potest illa reduci ad istam.

Quibus modis re contrahitur obligatio. *Rubrica.*

Continuatio patet ex fine præcedentis tituli, incipiendo ab vltima subdiuisione.

1 *Pactum nudum quid.*
2 *Pactum quibus nudum.*
3 *Pactum variæ vestiri. 5.6.7.8.*
4 *Contractus nominati non nudi.*

Re contrahitur. In glos. in primis. ibi cũ alle. ex placito. Vt melius videas, hoc scias, quid est pactum nudum. Et est certum, † ꝙ pa
1 ctum nudum dicitur conuentio habita inter duos, vel plures, cui ius non præstat agendi efficaciam: vt l.legem quam. C. de pact. ff. de pac.l.iurisgẽ. §. sed cum nulla. alias tamen nudum pactum, dicitur quandoque a
2 vestibus. † C. de re mili.l. cum supra virentes de ca. di. tutelas. §. fin. Item nudum a sufficiente causa. ff. de acqui.re.do.l. nunquam nuda. de dona.l. nuda. Item nudum sine accessorio. supra de vsur. in princip. ff. de eden.l. si quis ex argentarijs. §. rationem. Sed videtur, ꝙ nullum pactum sit nudum, & ꝙ omnino sit efficax ad agendum, quia quando quis promittit per pactum, videtur donare. ff. de oper. lib.l. campanus. de re iudi.l. cuius per errorem. & ex pacto nudo, agitur in casu donationis. C. de do.l. si quis argentum. §. fin. sed hoc argu non concludit, quia si promitteret errans, non videretur donare. ff. solu. mat.l. in his. §. mulier. Item si promittatur ex causa, quæ credebatur vera. vide tamen de hoc plenius. ff. de doli exce.l.2. §. circa. infra de act. §. sequens. Item in contractibus nominatis. Si promitto facere domum tibi, vt vadas pro me Romam. Item si facio tibi pactum, de bonis communibus diuidendis. C. de rer. permut.l. ex placito. ff. de pact.l. diuisionis placitum. Item, si promisi mutuare, vel commodare, vel vendere, vel quodcunque aliud. omnia enim pacta talia, quæ non transeunt in speciale nomen contractus, sunt pacta nuda. ff. de pact.l. iurisgen. in princi. & §. quod fere. His præsuppositis, redeamus ad gloss. & scias
3 quod communis opin. glo. est, quod pactum nudum † vestitur sex modis. vt hic no.& plenius in §. quinimo. & adduntur alij duo, vt ibi, & hic no. Item septimus, vt infra in fi. dicetur. Ia. autem de Ra.& Pe. dicunt, quod pactum nudum vestitur vno modo, videlicet rei interuentu. & sic transeunt hic, quod videtur probabile prima facie, illud enim dicitur proprie vestiri, quod semel fuit nudum, & non, quod semper fuit vestitum, nam non dicitur vestitus, qui nunquã nudus fuit, sicut nec equus deferratus, nisi alias fuerit ferratus. Nunc in contractibus, qui consensu contrahuntur, & transeunt in speciale nomen contractus, certum est, quod ipso consensu perficiuntur. infra de obli. quæ ex consensu per-
4 fici. in prin. & in d.l. iurisgen. vnde illa cõuentio † seu pactũ, non potest dici fuisse nudum. Item in contractibus, qui re contrahuntur, oritur obligatio a rei traditione, non ex pacto, vt patet hic. & ff. de actio. & obli.l. obligamur. ergo conuentio, seu pactum, non vestitur, nec ex ipsa resultat actio, sed ex re. & hoc patet, quia aliud est, si conuenio tibi mutuare, aliud si mutuo, non enim mutuat, qui mutuare conuenit. ff. qui po. in pig. ha.l. potior. ff. si cer. pet.l. qui pecuniam. vnde ex re ipsa oritur obligatio & actio, & est alius contractus a
5 primo, vt hic not. Idem † in stipulatione, quæ verbis conficitur. semper enim est ab initio verbis vestita, nec vnquam fuit nuda. Item in literis, quia ex ipsis oritur obligatio, & actio, non ex conuentione infra de lit. ob. & ibi videbis. Et idem potest

potest dici, in cohærentia contractus, ex quo enim statim,& incontinenti fit,censetur vestitum.etiam ab initio.ff.de contrah.emp.l.pacta. iunge quæ dicam infrà in additione ex dictis supra rei interuentu,est bene verum,quod pactum vestitur, quia tunc re secuta oritur actio.ex primo pacto, vt l.ex placito, C.de rer.perm.& idem intellige in omni contractu innominato, vt promisi facere domum si manumitteres seruum, vel ires Romam. etenim implendo ex parte tua vestis pactum,& datur actio.ff.de condi.causa dat.l.si pecuniam.& idem videtur vbi vestitur legis auxilio. nunquam enim fuit nudum imo ab initio vestitum.Item in principio rei,non potest dici vestri pactum: sed pollicitatione, quæ est aliud a pacto.ff.de pollici.l.pactum. † Sed pro Deo, si quis conuenerit
6 aliquid alicui nomine reipublicæ paciscenti, cur non vestietur ita istud pactum initio operis,sicut pollicitatio,cum maioris effectus debeat esse pactum, quam pollicitatio ? vt d.l. pactum. non video. Vnde hoc casu dicerem pactum vestiri
7 initio rei,sicut & pollicitationem.†Item vestitur iuramento. ff.de libe.causa.l.fi. de ope.lib.l.vt iurisiurandi.illæ tamen videntur loqui in casibus specialibus:& innuunt esse contra de iure communi.ff.de fideiuss.l.si quis pro reo, & hoc communiter tenent doct. alibi. videlicet quod iuramentum non vestiat,quia non reperitur inter modos vestiendi pactum.& sic non debemus ampliare.ff.de acti.& ob.l. obligationum fere. §. placet. Nec obst.C.de iureiu.l.actori. quia ibi in iudiciali. Item nec ob.auth.sacramenta. C.si aduersus ven.quia ibi loquitur in contractu.qui de se tenet vt ibi scripsi.Sed canonistæ non approbarent hoc, vt scripsi in d.l.actori sed nihil ad eos de hac materia, quia secundum eos omne pactum parit actionem extra de pactis. c. Antigonus.vide ibi.& C.de ope. lib.l.1.per doct.In ea.glos.ibi cum alleg.l.ex placito.hæc ratio non videtur bona, quia idem posset dici in mutuo.Pone, ꝙ conuenisti mihi mutuare pecuniam:postea traditis,cur nõ dicitur ita bene oriri obligatio ex cõuentione, sicut ex cõtractu permutationis?Forte glo.vult dicere,quod in contractibus,qui re contrahuntur, res ipsa designat ad quid contrahatur obligatio,quia ad rem ęque bonam reddendam,& in contractu commodati,ad ipsam rem reddendam, non sic in permutatione, seu alijs cõtractibus imo voce oportet declarari, & verbis. & hæc est bona ratio, quia re oritur vna a re, alia non, Differentia autem de se patet: quia in obligationibus, quæ re contrahuntur, obligatio & actio a re contrahuntur, in contractibus innominatis ex consensu dudum inito, re postea interueniẽte,vt l.ex placito supra alleg.vnde cum quęritur quæ sit differentia,dic.quòd hæc,quam vltimo dixi,cum quæritur quæ est causa differentiæ,dic, ꝙ illa quam supra di-
a xi primo interpretando.In fi.ea.gl.[a]Ex dictis supra in prima additione potes colligere.quod recipiendo pactum, pro consensu,simpliciter procedit opi.glo.& antiquorum doct. quia verum est ꝙ consensus assumit efficaciam agendi, ex altero de nouem modis prædictis, vt supra dixi.sed recipiendo pactum nudum,proprie & simpliciter.videtur verius,quod nõ
8 vestiatur nisi rei†interuentu,vel in re, Vel initio rei.in casibus, vt supra dixi, vel cohærentia contractus, quo casu nondum fuit considerata veritas originis suæ,& hoc satis concludit text.in l.iurisgen.§.sed cum nulla. cum ver. sed quinimo &c.text.enim in §.sed cum nulla, loquitur de nuda conuentione, & post sequitur excipiendo, & continuando quinimo supponendo etiam,quod pactum nudum dicitur incontinenti.appositum, alias non bene continuaretur, nec esset bona exceptio.

a Adnot.In fi.eiusdem glo.Vide hic Ang.in 2.col.in me.versic. in ea. glos.in fin.quærit hic idem Ang.an ex pacto de donando, quis possit conueniri.vide cum hic in 3.col.post prin.ver.an autem de pacto.

1 *§.mutui sensus.*
2 *Certi condictio ad quæ data.3.*

Mvtvi. In gloss.vt ff.si cer.pe.in fin. & vide plenius in
2 cõtrario.In gl.vt ære & argento,ibi cum dicit,aptitudo, [a] ff. de lib.& posth.l.si quis posthumos. vnde nihil est,quin mensurari posset, mensuratur enim terra.C.de meta.per totum. ff.fi.regum,per totum.& si men.fal.di.l.1.turres,& mœnia, & vniuersaliter omnia mensurantur,quinimo ad hoc humana peritia,scientias adinuenit proprias,videlicet geometriã,
1 & arithmet. sed hic † sumitur pro rebus quæ ita dari solent sub nomine mutui,& hoc vult dicere tex.quas res &c.restringendo,ad eas quæ consueuerunt ita mutuari, recipi,& tradi. & vide plene in ea.l.2.§. mutui.In ea.gl.in fi.ff.eo.ti.sed & si certos, de verb.obli.l.si certos.& hoc verum, vbi fuit tradita pecunia asignata vel sine numero,alias si ad numerum sicuti ad 10.libras.quæ in hoc sacco sunt, & sine asignatione, esset mutuum,si recipiens fungatur eadem.ff.deposi.l.die sponsaliorum, cum notatis. ff. loca. l.in naue Saufeli. §.idem iuris, &idem si traderetur signata, & conueniret, ꝙ posset vti. si vellet,vt no.d.l.die in fi.glos.In glo.componitur.in fi.potest addi quartus, vt ibi not.Item quintus legali repudiatione, vt l.perinde.in fi.eod.ti.Item sextus, debiti agnitione.ad macedo.l.si paterfa.in princip.Item septimus in inficiatione.C.de non nu.pec.auth.contra qui proprium.In glos. scilicet certi. ibi cum allegat l.certi condi.in prin.hæc est opi.glos.vbique. Quidam vero docto.antiqui vt Odofr. dicunt, quòd non est
2 nisi vna certi condi. † & illa datur pro mutuo, & pro omni. vbi ad certum agitur.nec est speciale pro mutuo,& pro hoc, quia ad identitatem nominis sequitur identitas rei, vt ex nomine arguamus.vt §.prox. Constat autem quod idem est nomine,& eadem res,& pro hoc facit,quia quamuis actio in factum diuersificetur per varias figuras causarum, nihilominus vna est.ff. de præscri.verb.l.quoties.C.de sacrosan.eccle. l.sancimus. & hoc vides in petitione hæred. de qua no.in simili.ff.de bo.pos.hære.pe.l.1.& etiam ibi videtur gl.notare, idem in l.certi condictio. & hoc videtur expressum.ff.si cer. peta.l.certi condictio.§.quoniam.quicquid sit de certi condictio.quæ datur pro mutuo, ad minus triticaria,est nomen actionis,per se:vt ff.de tritica.l.1.de certi condictio, ex stipulatu.videbis infra de verbo.obliga. sed quamcunque opinionem teneas,si specifices nomen actionis in libello, fac men-
3 tionem † de mutuo,dicendo quare peto,per certi condictio. ex mutuo &c.vnde siue sint plures,siue vna,non multum cures,quia modicus est effectus.iunge infra de actio.§.sequens. In fine.eiusdem gloss.hæc opi.potest esse vera,vbi in libello, declarat summam sui interesse, alias quomodo daretur certi condi. si concludatur ad incertum in libello ? ex conclusione etiam metimur iudicia.C.de fideicom.liber.l. fina. de his plenius videbis infra de actio.§.curare.

a Adnot. Aptitudo.Quamuis enim inter aliquas species,sit omnimoda similitudo: tamen nisi ex consuetudine recipiant functionem in genere suo in eis mutuum non consistit secundum Ang.
b In prin.Et Vide hic Ang.qualiter differant, in modo concludendi,4.co.ante me.ver.in glo.condictio.

1 *Indebitum qui condicendum.& 2.*
3 *Minor qui obligetur.*

a Is Quoque. [a] In glo.aliud.in fin. [b] vide ibi plene,de re.
b iur.l.cuius per errorem,C.de iur.& fact.igno.l.cum quis plene ibi scripsi.In gloss.id est condictio.cum alle.l.indebiti, §. imo.& quandoque, & si non sit facta accipientis,vt ibi notatur saltem valet quo ad possessionem, vt ibi patet.idem videtur in mutuo, C.si certum peta.l.quamuis,& hoc erit difficile probare ꝙ suam pecuniam soluerit, cuius erat dominus.
1 caueat†ergo in libello,in casu quo non posset probare dominium,ꝙ petat possessionem,tanquam de pecunia aliena solutam,vel si petat pecuniam solutam, dicat se dominũ,& probet:aliter succumbet,nisi fuerit consumpta,nam tunc reconciliatur,vt notatur in l.indebiti.§. 1.in fi.magnæ glos.An autem ipsa pecunia,vel tãtundem petetur?Gl. videtur velle,ꝙ tantundem.ff.de condi.indebi.l.quod indebitum, pro qua fa
2 cit ff.de iure fis.l.Titius,in fi.Forte non est vis in hoc,sed† cõcluditur sic, quare petit reum condemnari in decem sibi reddendis,nec dicat in prædictis decem ei solutis. In ead. gloss. ibi cum dicit,non ad ciuilia,vt vsuræ,& dic plene in dict.l.1.
In ea.glos.in fin. quia non datur nisi quando soluens erra-

uit in persona,vt ibi not.In glo. quia neutra tenetur efficaci-
3 ter.naturaliter autem tenetur,si† sit maior infante,& cum ex
traneo contrahit:vt scripsi supra de autho.iud. in magna di-
stinctione.

a Adnotatio.Is quoque.Si soluitur debitum per errorem:re contrahitur obli-
gatio sicut ex mutuo,pupillus tamen sine tutoris authoritate non obligatur.
b In Fi.No. hic per Angel.medium concludendi esse, quod soluit in debitum
per errorem iuris,vel facti:prout fuerit,& est necesse hic exprimere, nisi qua-
litas personæ agentis,esset causa dandæ condictionis: vt in pupillo, demente,
vel furioso,vt hic per eum in 1.col.in versi.in glo.1.in fi.Item,prope fi.§.quæ
rit hic Ange.cui competat ista condictio indebiti.vide eum hic.

1 *Mutui, & commodati differentiæ.*
2 *Contractus quorum gratia fiant.*
3 *Culparum genera, & vires.*
4 *Commodatarius in quo teneatur.*
5 *Casu fortuito qui, & in quibus teneantur.*
6 *Casus quando, & an excuset.7.*

a ITEM a is,cui.In glos.quasi dicat.not.differentiam,inter
1 illum qui mutuum†accepit: & illum cui commodata est res.
quia si commodauero tibi equum meum,ego non do tibi,ita
eum vt tuus fiat: & ideo teneris mihi de eadem re restituen-
da. Secus in mutuo. quia si mutuaui tibi, non teneris mihi
reddere eandem rem:sed aliam rem eiusdem naturæ,& æque
bonam. Alia est differentia: quia qui mutuum accipit:si casu
fortuito amiserit ꝙ accipit mutuo, veluti incendio, ruina,
naufragio, aut incursu latronum:nihilominus possum agere
contra eum ex mutuo, sed commodatarius,diligenter debet
custodire rem sibi commodatam. nec sufficit: si adhibeat ta-
lem diligentiam in custodiendo,quam in suis rebus solet ad-
hibere,si alius homo diligentius potuerit custodire, propter
maiores vero casus, commodatarius non tenetur. si tamen
propter culpam suam casus iste non accidit non ammittit,a-
lioqui si tibi commodauero sciphum meum,vt haberes in do
mo tua, & tu forsan tecum in peregrinatione detuleris, &
incursu latronum amiseris, vel naufragio,teneris mihi de eo
restituendo,vel eius æstimationem licet gloss.hanc differen-
tiam tetigerit: nihilominus eam hic posui. In gloss.hic not.
in fin.gloss.melius,ff.de regu.iur.l.contractus.in fi. & hoc si
b fine culpa accidunt:b vt videbis inferius.In glo.alias exactis-
simam.in fin.ista materia consueuit tradi per modum doctri
2 næ, & in hoc contractu.& in alijs, quia † aut contractus fit
gratia tradentis tantum,& tunc solus dolus,& lata culpa ve-
nit, ff.deposi.l. quod Nerua.aut gratia vtriusque:& tunc ve-
nit leuis infra eo.§.fi.ff.commo.l.si vt certo.§.sed vbi.aut gra
tia accipientis tantum, & tunc leuissima,vt d.l.si vt certo.§.
custodiam. hoc autem vltimum: fallit in precario, quod fit
gratia accipientis tantum, & venit solus dolus.ff.de preca.l.
quæsitum,§.illud.Et est ratio: quia quandoque potest reuoca
ri, vt ibi notatur in text.Et ideo imputet sibi concedens,nisi
3 cito †reuocet:si precario recipiens abutatur.Et scias,ꝙ quan
do quis tenetur de leuissima, tenetur ad exactissimam dili-
gentiam.Et potest dici exactissima, quam diligentissimi,pa-
trisfa.discretio præstitura esset.Sinautem de leui, tenetur ad
exactam.infra §.fin. quam diligens paterfa.adhibet,nec suffi
ceret talem, qualem in suis rebus adhibere consueuit, si in
suis esset minus diligens, vt hic.& ff.so.ma.l.si constante.§.si
maritus.Si autem de lata,sufficit ꝙ præstet talem,quam com
munis natura hominum,qui non admodum sapientes, & vi-
gilantes reputantur,consueuerunt in talibus præstare, dunta
men tantam adhibeat diligentiam,quantam in suis,quia si di
ligentior esset, debet talem qualem in suis diligentiā de hoc
adhibere.ff.depo.l.quod Nerua.vide plene.ff.fami.ercis.l.hæ
redes.§.nō tantum.infra de socie.in §.fi.Exempla autem ho-
rum debent committi arbitrio boni viri, qui secundum facto
rum varietatem, habet iudicare de diligentijs huiusmodi.Et
potes ponere exemplum in æquo commodato. nam quando
4 commodatarius † tenetur de leuissima, non debet confidere
etiam in diligenti famulo, imo ipse debet videre proprijs
oculis, & manibus palpare ne stabuletur,seu adaquetur cali-
dus, & quod sit bene,& secundum mensuram ligatus & cæte
ra prouidere necessaria.Quando de leui,sufficeret,quod præ
ciperet famulo,alias diligenti,quod bene curet de eo, de cu-
ius famuli diligentia, est expertus. Si autem de lata tantum,
sufficit quod commendet famulo non ita experto, quem cre
debat bonum, quem forte reperit in caupona, seu in stabulo
5 hospitis sui, & sic de similibus possunt poni exempla. † Ca-
c sus autem c fortuitus non venit in contractu,vt patet,& hoc
in contractu, ex quo dominium non transfertur, alias secus,
vt hoc vers.& is quidem. ff. de peri. & commo. rei ven. l. si
vendita.vide quod scripsi.C.si cert.pe.l.incendium.Fallit ta-
men in multis casibus, quibus quis tenetur, quamuis domi-
nium non fuerit translatum, vide. ff.depo. l. 1. §. sæpe. qui
quamuis loquantur in deposito,tamen conuenienter possunt
ad alios contractus adaptari,nam culpa, mora,pactio, & do-
lus faciunt teneri de casu fortuito, vt ibi notatur, & hoc ex-
presse patet, quia vbi culpa præcesserit commodatarij tene-
tur de casu fortuito. Quod potest dici verum, vbi culpa est
ordinata ad casum: & est causa, quare casus euenit, ff.de rei
ven.l.qui petitorio, §.1.ff.loca.l.videamus.in fin.de dam.in-
fect.l.fluminum, §.idem ait, si damni.ar.ff.de sta.liber.l.non
omne. Sinautem culpa nō fuit ordinata ad casum nec est cau
sa casus, tunc aut fuit culpa cum mora,aut culpa sine mora.
Primo casu videtur dicendum prout infra dicam, vbi mora
præcessit.Secūdo casu vbi nulla mora, sed simplex culpa præ
6 cessit dic quod aut ante casum non † erat nata actio, nec ius
agendi ad interesse, & tunc excusat. Verbi gratia.in actione
de dote quæ oritur demum soluto matrimonio.ff.de bo.dan.
sed si alia.in qua casus excusat culpam, ff.de impen.l.3.& fa-
cit.ff.de so.l.si stipulatus.§. si lancem. Si actio erat nata tunc
excusat ab eo, quod non venit principaliter in obligatione,
sed per modum accessorij.ff.ad leg.Rho.de iac.l.fina.§.si ea.
sed non ab eo quod principaliter venit in actionem, vt ff.lo-
ca.l.ex conductio.§.si. de alie.iu.mutan.causa.l.non solum.§.
pe.Et hoc in contractibus.in delictis, vel quasi.videtur quod
si per factum actoris desijt interesse,quod casus excuset.ff.ad
leg.acquil.l. legis acquiliæ debitori.alias non excusat culpam
latam,sed leuem.ff.quod vi aut clam.l.si alius,§.est & alia.de
vi & vi arma.l.1.§.rectissime.de fur.l.inter omnes. in princ.
7 de re mili.l.qui commeatus si quis cau.l.2. §.si tamen. † Vbi
autem mora, dolus, vel pactio præcedit casum. dic plene. ff.
de reg.iur.l.contractus.per gl.extra de reg.iur.c.contractus.
lib.6.& ibi per Dyn.C.commo.l.1.per doct.Quos casus non
prosequor,quia nec text.noster tangit, sed tantum vbi culpa
præcessit, super quo distingue, vt supra scripsi.quam distin-
ctionē supportes, & emendes charitatiuo calamo.Scio enim
quod periculosum est, & maiori elimatione id indigere pos-
set.In gloss.sic infra loc.in fi.hoc verum,cum res consistit in
pecunia, alias præscript.verbis agitur.ff.deposi.l. 1.§.si quis
seruum.de præscrip.ver.l.naturalis,§.at cum do.iunge.infra
de actio.§.sequens.

a Adnot.Item is.Qui recipit commodatū, obligatur re,& differt a mutuo,
quia in commodato non trāsfertur dominium,nec tenetur de casu fortuito,
nisi culpa eius præcedat casum, & hoc si gratis concedat:alias si cum merce-
de,esset locatio.
b Accidunt.Nam quod hic de incendio dicitur, intellige verum, quando ab
alio,sine culpa inhabitantium,exortus fuerit ignis: alias secus vt per Ang.hic.
c Casus autem.Quid sit dolus.quid culpa leuis, quid leuissima. & quid venit
in vno contractu,& quid in alio,vide latissime per Bart.in l.quod nerua.ff.de
positi.

1 *Culpa quando, an non, casus fortuitus.*
2 *Casus incendij in quo spectandus.*

1 PRAETEREA. In gl.nota.in deposito.in fi.Vide melius
eod.titu.l.si plures.§.fi.& dicto §.sæpe.†In gl.hic not.aliud.
ibi.studiosa. cum imitatione veritatis.in auth.de fid.instru.in
prin.ibi cum allegat.l.late.eo.tit.l.cedere.§.fin.In ead.gloss.
ibi cum dicit,leuissima, imo sine aliqua.ff.de fur.l.eum qui.
§.idem scribit.& not.ff.pro socio.l.cum duobus, §.damna.Si
tamen sit leuissima, adhuc reputatur casus fortuitus,& forte
hoc vult gloss. dicere hic. & not.ff.nau.cau.l. & ita §. mira-
tur. Sed si leuis præcedat, tunc non computatur inter casus
fortuito

fortuitos & sic intellige, quod not.eo.tit.l.natura. vbi not. ꝙ
furtum, non est casus fortuitus. Et potes ponere exemplum
si fiat a familiari, alias probato, & bonæ famæ, & qui nun-
quam alias commiserat. & de loco vbi tales res furatæ sunt,
in quo etiam diligentissimi consueuerunt seruare. In ead.gl.
ibi cum allegat l. si vendita. ille duæ sunt contrarie, sed dic
a vt notatur in d.l.3.§.1.de offi.præfe.vigi. Et † caue:quia pôt
esse casus fortuitus illis qui non sunt causa incendij, sed illis
qui sunt cā:nō.vnde aduertēda est culpa, vt dixi s̄.proxime.

1 *Casum culpamue quis & qui probet.*

Creditor. In glo.not.caute.in fin.ff.de pig.l.grege.
§.& in superficiarijs. audiui tamen quosdam voluisse ad-
struere necessariam traditionem, de quo plenius videbis in
§.item seruiana.si incidit. In gloss. quæ nascitur.in fin.prima
vera:non tamen nascitur ex solutione, sed ex contractu, du-
dum inito: vt videbis in materia actionum. In gloss.sed quis
1 in fin.communis opi.& quasi omnium, † est, ꝙ creditor pro
bet casum. debitor culpam, vel dolum, si allegat. Sed an de
a casu, a creditur iuramento creditoris? Argu. ꝙ sic.C.de fid.
instru.l.fin.sed ibi speciale. Vnde doct.consueuerunt dicere,
b ꝙ probetur b per testes.item per coniectnras.ff.de re milita.
l.qui commeatus.eod.titul.l. non omues. §. a barbaris. & de
hoc in Specu.de pigno.ver.sed qualiter.nu.15.16.& 17. De
his not.per glo.& doct.in d.l.si creditor.de eden.l. si quis ex
argentarijs.§.fina.loca.l.si quis domum.§.imperator. Et ca-
ue, quia quidam habent hic quandam additionem, quæ ma-
le iacet, quę dicit, sed tertio &c.hoc, enim est falsum, imo pri
mo, creditor probat casum vt dixi.

a Adnota. An de casu. Adde Ant.Corse. in sing.suis in versi.testis incipi.in loco.vbi instruit passos damnum. per casum fortuitum, in locis remotis:quod faciant ibi examinari testes, quibus credetur non obstante, quod non fuerit pars in eorum productione citata. vide quæ dixi, ibi in apost.ad eum. vbi remitto me ad ea quæ notaui in apo. ad Lanfr. in c. quoniam contra §.testium depositiones.extra de proba.

b Quod probetur. An creditor teneatur probare casum, vide Barto. in l.si quis ex argentarijs.§. an nec hæredi.ff.de eden. & Salic.in l.si creditor.C. de pign.act.

De verborum obligationibus. Rubrica.

Continuatio patet ex his, quæ leguntur supra tit.2.§.fin.

1 *Inuestitura quo iure necessaria.*

a Verbis a obligatio. In gloss.est autem. in fin.
dic vt ibi. & dic promittitur futurum, vt ibi
not. In gloss. si autem incertum. hoc satis vide
tur probabile. ff.de act.emp.l.si tibi liberum.de
serui.vrba. præd.l. si binarum. quandoque ta-
men ponitur pro adiectione.ff. depositi.l. pen. de vsuris.l.si
stipulatus.de lib.le.l.non solum.§.pe.si quis inius voca.nō ie
rit.l.fina.de arbi.l.diem proferre.§.fin. In glo. nisi in casu.in
fi.vide supra de leg.§. si generaliter. ff. eo.l. qui ex pluribus.
In gloss.nam & baculum.in fin. illa lex facit, quia ibi expo-
nitur pactum, sicut hic stipulatio. Vel dic stipulationum di-
1 ci a stipite, idest, columna, quæ fortis est & firma. De † in-
b uestitura b de qua hic in gloss.tangitur, dicas, ꝙ non est ne-
cessaria de iure ciuili: sed de iure feudorum est necessaria.in
feud.de cog.feu.ca.fin.quid si inuesti. in princip.& quasi per
totum. & in beneficialibus de iure cano. non tamen per in-
uestituram possessio adipiscitur. vide extra de consuet.ca.2.
de his quæ fi.a ma.part.c. ex ore.per doct.de reg.iur.ca.1.se-
cundum Dyn.de feu.de noua.for.fi.c.2.in feu.

a Adnot. Verbis. Diuide hunc tit.vt hic per Ar. quia hic Io.Fa.leuiter pertransit.vide hic Ang.Bar.& Christoph.Por.

b De inuestitura. Vide de hoc dicto, Ang.hic in 2.col.& circa fi.in ver.in gl. firmum.idem tenentem, & allegantem.Ioan.Fab.

1 *Errore nominis stipulationem vitiari.*

2 *Interpres necessarius.*

In hac re. In gloss. proprie in fin. & dic habeat per
se vel per suum sufficientem interpretem.ff.eo.l.1.in fi.signa
autem non sufficerent.ff.eo.l.1. Super tex.congruenter ad in
terrogata. In gloss.habilibus. melius ff.de re.dub.l. in ambi-
guo.versi.neque.de regu.iur.l.in ambiguis. de suppel.lega.l.
1 legata. l. Labeo. & ideo si † alterentur nomina, vt si boui
imponatur nomen asini:vel econtra, sicut truffatores, quan-
doque alterant & mutant: non videretur bona stipulatio,
quamuis adinuicem consentirent, per dictas leges: & facit
q̄d libellus debeat offerri laico in romantio. Sed hoc non vi
2 detur verum:quia per interpretem, potest scire quid † conti
net in latino:& si sit omnino expers literarum, & ita parum
sciret, quid continet in romantio, sicut in latino, nisi haberet
expertum in literis, qui ei legeret. in hoc tamen esset attēdē-
dus vsus. & stylus curię.C.de emā.li.l.1.ff.de re iu.l.decreta.

1 *Obligationis tempus varie considerari.*
2 *Dies quando tacitæ insit.*
3 *Ex actionis tempus.*
4 *Diem differri qui accipiendum.*
5 *Sententia quando ferenda.*
6 *Legatorum & contractuum discrimen.*
7 *Annua a singulis annis differre.*
8 *Obligatio ad diem qui accipienda.*

a Omnis. a In glo.statim.in fin In hoc puncto sunt gloss.
variæ. nam in l. promissor, videtur tenere, quod sit speciale
le in constituta pecunia. & idem videtur tenere in d.l. eum
qui.§.fin.remittendo illam. & idem in l.omnibus.ff.de iudi-
cijs.hic tenet contra, alibi distinguit inter debitum quantita
tis, & speciei.infra de inuti.stipu.§.fin. Dicas latius, quia aut
1 quæritur an in obligatione † præsenti detur tempus, quo ad
obligationem contrahendam: aut quātum ad petitionem in
choandam, aut quantum ad moram inducendam:aut quan-
2 tum ad executionem faciendam.† Quantum ad primum, dic
quod nisi insit tacita conditio, quod statim contrahitur obli
gatio, ēt si dies tacite inesset.ff.de op.li.l.quoties.si tacita cō-
ditio inesset ab euentu conditionis: vt not.ff. de pac.l. item
quia conuentiones, & sic intellige.l.interdum.ff.eod.l.inter
stipulantem.§.sacram. Quantum ad secundum dic, quod sta-
tim peti potest:& hoc vult dicere hæc litera. & videtur qua
si expressum.ff.de leg.1.l.si domus.§.in pecunia.de verb.obl.
l.liber homo.§.decem.de act.empt.l.si sterilis.§.cum per vē
ditorem. nec est aliquid speciale in cōstituta, quia si bene ad
uertas ad tex.illum, ibi datur tempus, non ad petitionem in-
choandam, sed ad exactionem celebrandam: vt ibi patet, cū
dicit, vt exactio celebretur &c.vnde quamuis in prin.loqua-
tur de petitione, nihil tamen de ea loquitur in responsione,
& per consequens responsum est ad moram inducendam:
quia statim interpellari potest: effectus tamen moræ differ-
tur modico tempore, arbitrio iudicis.ff.de colla.bo.l.si quis
filiū.§.stipulatio.& l.quod dicimus.ff.de solu.de vsur.l.scien
dum. Vel dic, ꝙ ad petitionem, & interpellationē datur tm̄
temporis:ꝙ potuerit tradidisse per §.fi. infra de inutil.stipu.
saltem in speciebus.ff.de leg.1.in princip. Quantum vero ad
3 † exactionē temporis, est arbitrarium, vel quatuor mensium:
vt in l.si debitori.de iudic.vel 10.dierum:vt l.promissor. vel
aliud prout iudici videbitur, secundum locorum & persona
rum varietatem: vt l.quod dicimus.ff.de sol.& secūdum sum
marum quantitates.ff.de iur.fis.l.in fraudem.§.fiscalibus.su-
spectus tamen cauere debet. vt l.si debitori. & ff.de iudic. &
4 ff.de pign.l.quæsitum. † Sed an obligatus in diem, gaudebit
huiusmodi dilatione? Non videtur, ex quo dilatione sibi pro
uidit.C.de pac.con.l.fi.ff. de prec.l.& habet.§. cum quis.ex-
tra de dila.c.præterea.ff.de vsuris.l. in fideicommissi. Cōtra.
C.de repu.hæred.l.fi.ff. de act.& obli.l.quoties.C. de sepul.
vio.l. qui sepulchra. de an.leg.l. Titia.§. qui marco. de ali.
leg.l. alimenta.§.Basilicæ.& hoc fauorabilior, cum dilatio,
seu prouisio ista sit de iure cōmuni, & oriatur ex præcepto
suæ condemnationis. vnde primum tempus, seu prima dila-
tio, est apposita ad differendam condemnationem tantum,
non autem ad executionem, & sic possunt euadi contraria,
quæ loquuntur vbi prouisiones tendunt ad vnum, & non

 sunt

ſunt de iure communi,& ex eis ſequeretur iniquum, aut cauſarum prorogatio,vt d.ca.præterea.In gloſſ.ſic.ff.ſi cert.pet. in fin. Maxima quæſtio conſueuit eſſe, an ex obligatione in diem,ſit dare actionem ante diei euentũ. De obligatione nõ dubitatur, quia illa bene eſt nata.Et glo.& Iac.de Ra.dicunt ꝙ ſic.Pet.de Bel.pert.tenuit contra,& ſuper hoc multas allegationes,hinc inde cõceſſerunt,de quibus ſatis Cy.recitauit, C.vt act.ab hærede, & contra hæredem.l.1.tamen quaſi omnes moderni tenent quod ſit nata.& ad hoc allegant.ff.mãd. l.1.§.mandatum, modicus tamen eſt effectus huius diſputationis recurre ad Cy.ſi velis hoc dilatare.In gloſſ.niſi ab initio.in fi.Vide melius ſupra ſuper dicto verbo confeſtim, vnde in d.§.decem.non cenſetur dies appoſita, quæ differat. vt ibi patet. Item not. ꝙ illud quod hic dcitur de ſtipulatione concepta in diẽ, obtinet ſi intra diem.ff.de verb.obl.l.ſi quis intra. & l.quicquid.§.fin. In gloſſ.hic.not.ad quæſtionem in
b fin.De hac quæſtione,[b] eſt caſus extra de offi. de leg.c.con-
5 ſuluit.† vbi dicitur,quod eadem die poteſt ferre ſententiam,
c circa vltimam horam, vel expectare in diem ſequentem,[c] niſi in illa die deberet eius officium finire, dic vt ibi.In gloſ. aliud ſi dixerit.cum allega.l.nec ſemel.dic,quod non eſt contra,quia idẽ eſt,ſiue dicat ſingulis annis,ſiue in annos.vt no. d.l.1.quando di.le.ce.vbi eſt contraria gloſ. huic. ſed illa verior vt videbis plenius ĩ.de inuti. ſtipu.§.pen. In ea.glo. ibi
6 cum allegat.l. cum in annos, † Sed quæ eſt ratio huius rationis, vt plenius ſpectetur tempus in legatis, quam in contractibus? Reſpondeo, quia contractus cedunt in vna hora, & in vno tempore, ſed non legata, vt dictis legibus. Sed cur non æque? Reſpon.quia contractus ſunt fortiores. quia volũtate duorum nituntur quã legata conditione, & hoc ſatis apparet in tranſmiſsione,quia legata conditionalia non trãſmittuntur, ſed contractus ſic, vt ĩ.§.ex conditionali.ſecundum domi.Iaco.& Pet.In ea.gloſſ.ibi cum dicit,vna eſt,verborum conceptio.ff.eod.l.ſtipulationum.§.ſtipulatio. In ea. gloſ.in fi.de quibus conſtat,quod ſunt plures,vt l.ſenatus.§. fi.& ideo videtur præcedens approbanda,& Dy. eam appro-
7 bat in l.ſenatus,quia quando dicitur, ſingulis † annis non exprimuntur diuerſæ ſpecies temporum, ideſt ſtipulatio vna. Sed vbi dicitur. annua bima &c. exprimuntur diuerſæ ſpecies temporum, vnde qua ratione, expreſsio plurium rerum diuerſas facit ſtipulationes. vt l.ſcire debemus.eo.tit.eadem ratione, expreſsio diuerſorum temporum.ff.de milit.teſta.l. miles ita.§.quod diximus, ſecundum eum.In gloſſ. ſcilicet, ratione primi.in fin.hæc eſt veritas. cum enim ſit vna vt d.l. ſenatus. tota eſt in diem, & pro primo, & ſequentibus annis.Et in hoc differt a legato,quod eſt cõditionale proſequẽtibus annis.vt d.l.ſenatus.ſatis not.ff.eodem l.Stichum.§.fin.

In gloſſ.id eſt donec viuat.in fine. Sed quid ſi non eſſet adiectum verbum, quoad viuam? Verbi gratia, promiſiſti mihi per ſtipulationem decem annua, vel ſingulis annis in d.l.ſi Stichum, §.1.videtur velle,quod obſtet exceptio, poſt mortem ſtipulatoris, ſed illa gloſſ. reprobatur ibi per omnes,per caſum illius.§.Et eſt ſecus in legatis.C.de leg.l.in annalibus.præſumitur enim, paciſcendo ſibi,& hæredibus prouidere.ff.de probatio.ſi pactum.§. ex conditionali.Item not.
8 quod ſi quis † eſt obligatus, vſque ad diem, & ſint plures præſtationes faciẽdæ, vt annuum diurnum,vel menſtruum: tenetur ante diem cum effectu: ſed poſt diem, ſine effectu: ſed vbi eſt vna præſtatio facienda, tenetur ante diem, ſine effectu, ſed poſt diem cum effectu & eodem modo, ſi promiſit ex die. nã ante diem obligatus eſt ſine effectu tm̃. ff.de actio. & obligat.l. obligationum fere.§. placet. in 1.gloſſ. & hoc.intelligo', niſi dies appoſita fuerit cauſa limitationis, & obligationis, tunc enim teneretur ante diem, ſed non poſt. ff.de dam.infe.l.4. de præto. ſti.l. valeriano.ff. manda.l.ſi fideiuſſor. §. fin. niſi eſſet ante contracta obligatio, quæ poſt diem duraret, vt eod. titul.l. ſi mandato titij. §. Paulus reſpondit die adiecto. & §.ille. vide quod ibi no. in dubio autem.promittendo ad diem, videtur promittere, vt poſt teneatur,& non ante,niſi eſſent plures præſtationes faciendę, quia tunc præſumeretur contra ff.eod. titu. l. eum qui ita §. qui ita. In gloſſ. 1.in aliquam, fortunam. in fin. quia vbi ſe habet omnimodo ad eſſe, cenſetur in diem: vt ĩ.glo.fin.& not.quod tex.plenius hoc diſtinguit in d.l. obligationũ fere.

a Adnot. Omnis.Stipulatio, vbi eſt pura, ſtatim poteſt peti. Si vero eſt in diem,non poteſt peti,niſi prætererit tota illa dies. Angelus.
b Quæſtione.De hac quęſtione vide hic Ang.in fi.2.col.ver.in gl.debet.item quærit hic Ang.in 3.col. an ſententia poſſit ferri de nocte vide eum hic.
c Sequentẽ.Ange.hic.& ante fi.3.col.ver.quæro an die ſequenti.dicit tamen hic Chriſt. cũ Io.Fa. de hoc eſſe clarũ caſum in c.conſuluit. extra de of.dele.

1 *§.ex conditionali.ſenſus.& 4.*
2 *Tranſmiſſibiles conuentiones.*
3 *Seruitus quando, & an tranſmiſſibilis.*
5 *Conditio quando, & an tranſmiſſibilis.*
6 *Facta an tranſmiſſibilia.*

Ex Conditionali. In gloſſ. ſed quare legatarius. in fin. quid ergo ſi legatarius ſtipulatur legatum ſibi reddi? Videtur quod tunc tranſmittat, attenta hac ratione: ſed hoc non eſt verum, vt ff. vt in poſſeſſ.leg.l.1. §. ſi quis ſub conditione,de conſtit.pec.l.ſi id quod.ſi quis cau.l.ſi eum.§.qui iniu-
1 riarum.& gloſſ. hic loquitur, † quando principaliter, quis ſtipulatur, ita quod ſtipulatio non ſuccedit in locum alterius actionis, non tranſmiſsibilis, nam tunc non obtinet iſte §.nec ratio gloſſæ ad hunc caſum extenditur. eſt ergo ſen-
2 tentia gloſſ.quod pactum, & ſtipulatio † cenſentur realia.& tranſmiſsibilia ad hæredes. hoc tamen fallit in duobus caſibus, qui notantur in l. ſi pactum. ff. de probatio. Item vbi perſona apponitur in executione negotij. ff. de pact. do.l. ob res quoque donatas.§.fin.ff.ſolut.mat.l. ſi maritus.§. 1.de pact.l.qui in futurum.§.1.Item fallit de ſer.ruſt.prædi.l.Lucius.ſed ibi,forte non fuit pactum,ſed ſimplex conceſsio,vel
3 dic, quod vbi ſeruitus † conſtituitur, facta mentione perſonæ non prædij,vel prædij & perſonę,tunc non tranſit ad hęredem, niſi fiat mentio de eo. ſed ſi conſtitueretur prædio, tranſiret, & eſt ſecus in alterius rei obligatione, quæ tranſit, quamuis fiat mentio de perſona, quia illa eſt magis tranſmiſsibilis, de natura ſua. & magis perpetua, quod patet, quia durat vſque ad 30. annos: & ſeruitus vſque ad 10. ſi ſit conſtituta, vt patet C.de præſcript.30. anno.l.omnes. ff. de ſeruitu.l.ſeruitutes. Si ergo aliquis ſtipulatus fuerit ſibi ſeruitutem ſub conditione, ſtipulatio huiuſmodi non tranſit ad hæredem, per d.l.Lucius. Sed hæc ratio poſſet impu-
4 gnari per l. corruptionem.C. de vſufruct. † Item dic generaliter quod vbicunque ſtipulationem quis interponit. ſuper actu non tranſmiſsibili de natura ſui, non obtinet iſte.§. per ll.ſupra allega.in princip.ff.de vſuris.l.ſi ſtipulatus.Item nec obtinet, in caſu, quo ſtipulator deberet condi.implere,
5 † in propria perſona. Verbi gratia, promitto tibi centum, ſi Romam ad indulgentiam veneris, vel ſi te contingat capi ab inimicis ſi enim moriaris, ante conditionem impletam, non tranſmittitur. Et eodem modo, non obtinet in conditionibus quæ ſunt in non faciendo, quarum implementum dependebat ex non facto ſtipulatoris, tunc enim non tranſmittitur ſpecies, ſed ipſum debitum purificatum ſupra proxi.§.in fi.Sed an debitum conditionale, tranſmittatur contra hæredem promiſſoris?& certum eſt quod ſic,ſi erat in faciendo, & factum faciendum erat ex parte promiſſoris, niſi eſſet tale factum quod non poſſet per alium adimpleri. C.de contrahend.& commit.ſtipul.l. veteris. Sed ſi factum
6 erat in non faciendo † non tranſit contra hæredem promiſſoris, niſi eſſet commiſſa in vita promittentis.ff.eod.l.ex ea. §.fi.ſi ſerui.ven.l.loci.§.ſi fundus,vel niſi de hoc fuerit facta mentio. ff.de pact. l.qui in futuro.§.1. & hoc ſi in ſtipulatione fuerit facta mentio de perſona,ſicut in ſtipulatione per te non fieri. Item alias contra per d.l. ſi pactum. Quid ergo ſi quis promiſit aliquid facere etiam ſub pœna? Poteſt dici, quod hæres faciendo euitat commiſsionem pœnę:per d.l.veteris.Sed quid, ſi eſſet electa induſtria? tunc videtur obligatio extincta,per mortẽ promiſſoris,vel poſſet dici,quod duraret,quia iſta electio fuit in fauorem ſtipulatoris,ſi ergo ſtipulator vult recipere operas,vel factum alterius,cur non poteſt renuntiare fauori ſuo? Et forte hoc vult dicere l.veteris vide ibi. & facit. l. inter artifices. ff. de ſol. ibi: non conſentiẽte ſtipulatore, & hoc verum in priuatis perſonis, ſecus in eccle-

ecclesiasticis.in feu.qui suc.te.c.1.hic potest esse tit.si de feu. defun.conten.c.vnico.§.moribus.

a Adnot.Ex conditionali.Stipulatio conditionalis transmittitur ad hæredes. Ang.Ioan.Fab.latius scribit super hoc.§.quam Ang.& Bald.ideo vide eum diligenter.

1 *Diem in mora constituere.*
2 *Tempus cur a lege datum.*

a LOCA [a] etiam.In gl. ratione.in fi. b Sed op.contra hunc
b §.ff.loca.l. insulam.§.1.Sed ibi in contractibus bonæ fidei,in quibus temporis angustia non vitiat. item contra, ff. de leg. 1.l.si mihi.§.1.Sed ibi in legatis,quæ fauorabiliores interpretationes recipiunt. Dominus Petr. de Bel. per. mouet hic vnam quæstionem,& parum aliud,aut nihil dicit vltra glos.
1 in hoc tit.nec præcedenti.†Pone quòd aliquis promisit centum dare Parisijs, sub pœna, venit Parisios intra diem, sed non soluit: nunquid committit pœnam,absque aliqua interpellatione? Videtur quod sic,quia sicut dies expressa constituit in mora. C.de contrahen. & commit.stip.l.magnam.ita videtur,ꝙ tacita, ff.eo.l.si insulam.igitur videtur ꝙ hæc pœna hoc casu committatur:cum tacita dies sit elapsa. Pet.ipse dicit, ꝙ si venit Parisios intra diem, non committitur pœna sine interpellatione: si non venit, committitur.Et est ratio,
2 quia tempus,† quod conceditur a lege:conceditur ad veniendum non ad soluendum:& ideo licet non soluerit,non committitur pœna: quia per ipsum non stetit quin venerit,& ita non obst.d.l.si insulam, quia ibi nihil fecit,nec compleuit,ad hæc.fecit, quod in se erat,veniendo ad locum.Quid si conceditur ad soluendum,vt in constituta?Dic vt infra de act.§.de constituta.

a Adnotatio.Loca. Adiectio loci, in stipulatione eius effectum sicut dies retardat, & obligationis natiuitas non suspenditur. & impossibilitas, in stipulatione adiecta,eandem infringit.hoc dicit Bald.
b Quæstionem.Hanc etiam mouent hic doc.& Ang.in fi.in 1.col.ver. quærit hic Pe.& Ioan.Fab.

1 *Aditionis condit comites.*
2 *Tutor quando sub cond. recte detur.*
3 *Dies quibus cond.non insit.*
4 *Conditionum quæ non suspendant.*

a CONDITIONES [a] In gloss.ff.de regu.iur.in fin.& non requiritur scientia de præsenti: quia partes volunt ex certa scientia,talem scientiam requiri, & sic non errant.Sed quid dices in casu, quo certitudo requiritur,sicut in aditione hæreditatis.ff.de acqui.hære.l.is qui putat.&l.si is.nunquid sub talibus conditionibus potest fieri? Videtur, ꝙ sic, cum tales conditiones non suspendant actum, vt hic.Contra, quia in aditione hæreditatis,debet quis esse certus,vt ff.de acqui.hæredi. l. qui hæreditatem. & l. in repudianda. ista autem possunt esse incerta,vt in fin.huiuis §.Solu.quantum est de adi-
1 tione. † potest talis conditio apponi.& valet aditio, cum tamen tria concurrant,quod talis sit sua ex iusta causa,& communi opin.Item & veritate rei & sic valet,alias non, vt eod. titu.l.cum quidam.§.quod dicitur cum ibi not. Sed an quod dixi in aditione, obtinet in alijs actibus legitimis,qui non recipiunt diem,nec conditionem, ff.de regu.iur.l.actus legitimi?Et posset dici,quod sic,si agentes negotium apponant cōditionem, quæ sit vera, & quam credant veram vehementi præsumptione, & communi opin.cum sit eadem ratio.vnde si iudex, qui dat tutorem, & ipse tutor credat patrem pupilli mortuum, & sit communis de hoc opinio, vt verum sit,
2 † quamuis iudex apponat talem conditionem si pater pupilli mortuus sit. crederē valere dationem: quia etiam tacite hoc intelligebatur,ff.de tutel.l.muto.§.sub conditione.& facit dicta l.cum quidam, §.fina.cum l.sequen. alias non credo.Sed econtra videtur quod quamuis tales conditiones non suspendant obligationes, tamē dies tacite inest quo sciatur veritas, an ita res se habet,nec ante peti possunt, quousque certū sit. supra proxi.§.& tamen constat quod illi actus non recipiunt diem, sicut nec conditionem.Potest dici quod in huiusmodi
3 conditionibus† non inest dies etiam tacita,imo statim potest fieri interpellatio, & res peti, & post in probatione veniet, quod res ita se habet,sicut in conditione appositum est,& ita in actibus illis legitimis,nullam diem important huiusmodi conditiones. Sed hoc videtur non posse stare. pone quod tu promittis mihi decem dare si arethusa sit prægnans. hoc est de præsenti,& de natura sua,videtur importare diem.ff.eod. l.interdum. Sed dicas quod hoc non est verum. imo statim possunt peti decem, vt dixi. Nec ob.d.l.interdum.quia ibi loquitur in casu,quo partus deducebatur in stipulationem.in illo enim casu est dies,& tacita conditio,vt ibi not.& supra de pact.l.item quia cōuentiones,quia nisi sit partus & nascatur, dare non potest, non sic in hoc casu vbi promittūtur decem si sit prægnans, quia tunc statim potest peti. Sed habet pars probare, quod sit prægnans.Sed op. contra hunc §.ff.de hære.insti.l.si Mæuia. vbi videtur concludi quod valet actus nō obstan.ꝙ non sit vera conditio.hic autem dicitur contrariū. Nec potest dicere quod sit speciale in vltimis voluntatibus, quia in illis dicitur idem,quod hic.ff.de iniust.rupt.& irri.testa.l.cum in secundo.gloss.soluit ibi, quod ibi est nugatio &
4 truffa & non conditio.†Sed certe idem posset dici, de qualibet conditionali de præterito,vel de præsenti,si testator sciret non esse veram, & ita is §.posset restringi ad casum quo contrahentes ignorarent & essent incerti de conditionis veritate. Vnde potest dicere, quod ibi sunt verba de futuro,illa enim verba, si viuerent, simpliciter extenduntur ad futurum.ff. de condit.& demon.l.multa, §.1.& sic is §.obtinet, siue contrahentes scirent veritatem conditionis, siue ignorarent quæcunque dixi in actibus legitimis, qui non recipiunt diem,nec conditionem.7.quæstio. 1.capit.pastoralis. vnde tales prouisiones non vidētur valere, prouideo tibi de tali beneficio,si vacat,nisi concurrant,illa, quæ supra dixi.

a Adnotatio. Conditiones. Conditione de præsenti stipulationis valorem non suspendi.sed vera statim puram reddit stipulationem, falsa vero reddit infirmam.h.d.secundum.Bal.

1 *Pœnam quis an non adijciat.*
2 *Interesse qui probetur.& 3.4.6.7.*
5 *L.quadam sensus.*
8 *Pœna quando.& an sæpe commissa.& 9.*

a NON SOLVM.[a] † In glo. sic.ff. ibi concilium simile.in
1 fin. sed an pars potest compelli,apponere pęnam in contractu? Dic quod non.nisi fuerit conuentum,vt ibi not.Bene tamen verum est, quòd iudex ex causa, potest apponere pœnam præceptis suis.C.communi.vel epis.l.1. in fi. & facit C. de re iudi.l. si pecuniam. de vsuris.l. 1.ff.de excep.do.l.apud
2 Celsum.§.Labeo.†In glo.sed quomodo.in fin.supponit glo. quod vbicunque dolus arguitur,siue in contractibus, siue in
b delic. ꝙ interesse probetur b per iuramētum,& facit ff.de in lit.iur.l. 2.& l.in actionibus.& idem not.ff.quod vi aut clam. l. semper. §. hoc interdicto. idem not. Hostien.extra de for. competen.cap. dilecti.extra quod met.causa.cap.fin.Sed glo. videtur alibi distinguere, inter, interesse singulare, & commune:vt primum non probetur per iuramentum,secundum sic.C.de in lit.iur.l.alio.Sed ibi in alio casu,quando culpa arguitur.Sed contra primam opinionem, videtur aperte,quia furtum non committitur sine dolo, & affectu. infra de obl. quæ ex deli. na.§.furtum. & tamen in talibus furtis videtur ꝙ oporteat alias probari, quam per iuramentum.ff.de fur.l. quidam tabularum.ff.ad l.aquil.l.in lege. la 1. In hoc potest sic distingui,quia aut petitur interesse ratione delicti, aut ra
3 tione contractus. Primo casu,† dic quod interesse, probatur per iuramentum non in litem, sed quanti res est in veritate, si res non possit restitui. vt ff. de in litem iuran.l. cum furti. de aqua plu.arcen.l. si tertius.§.fi.& d.l.semper.§. hoc interdicto.si autem res possit restitui.& iudex condemnauerit ad restituendum,& non vult restituere,iuratur in litem.ff.de in litem iuran.l. 2.ff.de dolo l.arbitrio.de appel.l.creditor.§.iussus.eodem modo in casu speciali,quando quis in ius vocatus: vi eximitur, propter authoritatem iudicialē.ff. ne quis eum

qui in ius voca.est vi exi.l.fina.§. 1. Et forte posset hoc tradi pro regula, vbicũque iudicialis authoritas contemnitur,per leges prædictas,nisi in casu,quando quis missum in possessionem non admittit,vel prohibet.ff.ne vis fiat ei qui in possess. missus.est l. 1.§.hæc verba. Sed certe tunc crederem iurari in litẽ, si vim adhiberet, vel iussui iudicis,in speciali sibi facto, contumaciter resisteret,vnde illum §.intelligo,quãdo iudex simpliciter decreuerat,aliquem mittendum in possessionem, cui aliquis se opponit prohibendo,qui alias nõ fuit vocatus, nec condemnatus:alias si ad hoc vocatus specialiter,& iussus vt non impediret, prohiberet, & parere contemneret, vel si missum per iudicem violenter in prædicto casu expelleret: non video, cur non iuretur in litem, contra ipsum per l. su-
4 pra allegat.† Sed adhuc opp.primo dicto.de d.l.quædam tabularum.vbi videtur concludi,quod oportet probari per testes:imo dic,quòd non obstat, sed intellectum præmissorum aperit.nam quod dixi,ꝙ in delictis interesse probatur per iuramentum,intellige,id est,æstimationem damni,seu rei,ipso delicto probato.nam ipsum delictum probari oportet.Verbi gratia,si dicam,ꝙ tu surripuisti mihi equum,vel bouem,hoc debeo probare:& hoc probato,stabitur iuramento meo æsti-
5 matione ipsius, & hoc vult dicere d.l. quædam† tabularum. ibi enim oportet probare, quod habebat tales tabulas,& tale debitum continentes:& reum eas surripuisse, & hoc probato stabitur iuramento suo,de damni sui æstimatione.In violentia tamen , est aliquid speciale.nam ibi probata violentia, creditur iuramento , nedum de rerum æstimatione : imo de his quæ se amisisse dicit.nec habet probare quales res amisit: & hoc in odium violentiæ.C.vnde vi.l. si quando. In secundo casu , quando petitur ex contractu: tunc aut dolus arguitur, aut culpa.Primo casu , aut quæris de actionibus arbitrarijs,seu bo.fi. & in illis constat quod probatur per iuramentum in litem:nisi in casu,vbi est de veritate.ff.de in litem iur. l.minus.vide tamen plenius.infra de actio.§. præterea.aut de alijs. & tunc si res non extat : æstimatio probatur per iuramentum, si non possit alias sciri.si extat:oportet probari per testes.vt hic & ff.de in litem iuran.l. videamus.§.si.cum l.se-
6 quenti.si autem culpa arguitur.singulare,debet probari† per testes de commmuni, vult dicere glo.quod probetur per iuramentum, vt d.l.supra allega.quæ potest esse vera,vbi alias non potest probari æstimatio per dictum §.plane,& ita oporteret dictum. §. extendi , ad omnia præcedentia. & satis hoc innuit,consequentia literæ.vel dic,illam gloss.veram in casu illius legis.vbi ex officio tenebatur facere diligẽtiam, & hoc nisi fuerit contumacia in non petendo , tunc enim dicerem,
7 vt supra proxime in delictis dixi. †Sed quid debent deponere testes , qui producuntur ad probandum interesse? Dicas, quod si producuntur ad probandum singulare interesse, deponent,quod si haberent talem rem,& ita eis cedentem grossam vel vtilem,nollent ea carere pro tanto.In communi vero quod res tantum valet,secundum communem æstimationem.Sed quid,si dicerent , se tantum daturos ? Dicas ꝙ non bene deponerent, per ea, quæ not.C.de rescinden.vendi.l. 2. de his scripsi.C.de senten. quæ pro eo quod interest.l.vnica. & vide quod ibi not.per glo.& doct.In gloss.puta non ire.ff. eo.l.vbi autem.§. qui id quod.In gl.hoc refertur ad primum in fi.super hoc dic plenius : quia aut stipulatio fuit apposita, super facto non iterabili: vel super eo toto. quod principali-
8 ter in obligationem deuenit : † & non potest pluries committi : quia nunquam stipulatio pœnalis, pluries committitur.ff.de hære.vel act.vend.l. venditor hæreditatis.de verbo. obligatio.l.si ita quis. aut fuit apposita in facto iterabili , vel plura capita continente : & tunc videtur sæpius committi, pro quolibet facto iterabili; vel pro quolibet capite,si contineat interesse , vel loco interesse sit apposita pęna.ff.eod.l.si sic.ff.rem pupil. sa. fo. l. 2. rem ra.ha.l. si procu. si cui plusquam.per l.fal.l.3.§.quæsitum.vsufr.quemadmo. ca.l. 1.§.ha-
9 bet autem. Sinautem non continet interesse : † sed mere sit penalis , propter contemptum fortem: tunc non committitur nisi semel.ff.de arb.l.si duo.§. 1. illa enim ibi erat apposita, loco contemptus,vt eod.tit.l.si quis rem,cum ibi not.Videtur ergo, quod pronuntiatum fuerit in causa,quæ vertebatur inter vniuersitatem & ecclesiam Tullen. in palatio apostolico,vbi dicebat ecclesia,quod dicta vniuersitas, sub certa poena promiserat non insultare personas ecclesiasticas. & plura alia capitula , & quod dicta vniuersitas fecerat contrarium frequenter,& in pluribus capitulis petebat solidam pœnam pro quolibet.determinatum fuit quod poterat , de quo multi fuerunt admirati , & maxime legistæ sequentes gloss. Item opposi.quod consilium huius §. sit nullum. Et solue vt infra de inuti.stipula.§.alteri.[qui eo pertinet,vt ostendat,si quis velit alterius nomine stipulari pœnam , adijcere debet, quod & probat Iurisconsultus in l. stipulatio ista habere. §. alteri.versic.plane.ff.de verbor.oblig. Nam pœna adiecta,si non fiat , quod stipulatione conuentum est , stipulatio committitur etiam ei cuius nihil interest.Ratio autem, quare alteri stipulari non possumus est,quia quæcũque gerimus,cum ex nostro contractu originem trahunt , nisi ex nostra persona initium capiant obligationis , inanem efficiunt actum l. quæcunque.ff.de actio.& obligationibus.]

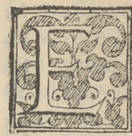
a Adnot.Non solum.Etiam facta possunt in stipulationem deduci, in quibus vtile est pœnam adijcere: ne alias stipulator habeat probare interesse.l.stipulationes non diuiduntur.ff.de verb.oblig.

b Interesse probetur. Qualiter probetur interesse : vide doct.in l. 1.C.de senten.quæ pro eo quod interest. & in l. 2. C.de rescind.vend.Adde Bar.Ang.& Imo.in l.prætia rerum. ff.ad l.falci.& nouissime Ang hic late.

De duobus reis stipulandi , & promittendi. Rubrica.

Glo.sufficienter continuat rubricam:ideo transeas.

1 *Rei an expressim constituendi*
2 *Reos non,nisi statim, constitui fallit.3.*
4 *Reos diuersis temporibus constitui.*

T STIPVLANDI. In glo. hic dicitur reus. in fi.dic plenius ibi.In glo.hoc adiecto.in fi. Scire debes, ꝙ glo.in d.§.cum tabulis.alleg.in gl. videtur velle quod iure antiquo, & nouo sufficiebat † exprimi, ꝙ essent duo rei:nec oporte-
1 bat,dici,quod tenerentur insolidum,& illam sequitur ibi Ia. Dyn.dicit quod de nouo oporteret dici, quod sint duo rei, & quod insolidum teneantur,& ideo hic glo.errauit hoc dicendo:hoc adiecto,vt sint insolidum &c.quia de iure veteri non oportebat dici,quod essent insolidum, quod glos.hic supponit, & male, quia §.cum tabulis.dicit contra, & magis etiam errauit in authen.hoc ita.C.eod.tit.vbi dicit, ꝙ si vnus promisit decem, & postea alius eadem decem: ꝙ sunt rei debendi, quod non est verum,nisi hoc agatur expresse,per dictum
2 §.cum tabulis.†In gl.ex interuallo in fi. a dicas,ꝙ sine inter-
a uallo debent fieri interrogationes, & responsiones , ita quod non fiat diuersio ad alios actus extraneos,quia si diuerterentur ad alios actus non extraneos & non esset magnum interuallum,valeret, verbi gratia.Si alter de duobus reis promittendi esset præsens, & alter non, & interrogatione facta,ille præsens iret quæsitum alium,qui erat prope,non esset diuersio ad alios actus,& sic posset intelligi lex,duos.eo.tit.§.si.&
3 hoc est indubitatum. † Sed pone,quod adhibetur interuallũ, tamen agitur quod sint duo rei,an erunt duo rei? Gloss. mouet hoc in l.si ex duobus.eo.tit.& videtur dicere, quod non. Dyn. dicit quod vbi fuit vna interrogatio si vnus respondeat hodie, alius cras, non essent duo rei,sed vbi vnus interrogatur hodie, alius cras, erunt duo rei , dum tamen hoc agatur expresse,& quilibet respondeat post suam interrogationem. & idem in duobus reis stipulandi , vt scripsi in d.l.si ex duobus supra allegat. Ego non video quod hoc possit sustineri. nam aut dices,quod hoc contingit propter diuersas,& separatas interrogationes,quia hoc agitur expresse,sed neutrum eorum potest esse causa, ergo &c. Quod diuersæ interroga-
4 tiones † diuersis temporibus factæ non sint magis causa quã si esset vna interrogatio , patet, quia non refert an fiat sub

vna

vna interrogatione, an sub diuersis. vt hic patet, & d.l.3.§.& parui.ff.eo.cum ergo nil referat, cum sit incontinenti, ergo ita parum si in diuersis temporibus, imo diuersitas interrogationum magis faceret censeri diuersitatem obligationum, quam vnam. vt hoc versic. nam si prius. & diuersitas interrogationum nihil facit. Item minus facit, quod dicitur: quòd actum fuit &c. quia etiam si incontinenti fierent interrogationes, & responsiones: oporteret ꝙ ageretur expresse, vt essent duo rei, vt supra in prin. scripsi. & si sic hoc esset in causa, non esset differentia an incontinenti fieret vel ex interuallo, quia secundum hoc sequeretur, quòd essent duo rei siue in continenti, siue ex interuallo hoc ageretur, & tamen hæc iura innuunt contra. & ideo tene cum glos. & intellige dictam l. si ex duobus vt ibi notatur.

1 *§. Duo. sensus.*
2 *Correo solui pars reddenda.*

Dvo Pluresve. In glos. hoc acto. vide supra prox. §. In gl. ibi. id est vtriusque. dic melius in d.l.3. quia plures sunt in essentia, & considerata rei veritate. vt ibi not. secundum Pet.
1 de Bel. per. hic. Et no. quod caute dicit hic tex. † debitum accipiendo. nam agendo, non liberaret etiam lite contest. vt ff. de pecu. l. quoties. §. si creditor. & not. in sum. & in gl. in auth. de duo. reis. §. fi. in glo. fi. super verbo, legibus. Vnde pendente appellatione vnius, potest alius conueniri. ff. manda. l. creditori. i. responso. & de hoc per gl. & Dyn. ff. eo. l. 2. † Consue-
2 uit quæri, an ille, qui debitum totum recepit: teneatur reddere partem alteri correo, scilicet stipulanti? Et doct. alibi consueuerunt determinare ꝙ sic. & videtur notari, per gloss. ff. de condi. inde. l. frater a fratre. ff. de leg. 2. l. si Titio §. Iulianus. & hanc opin. sequitur Iac. de Ranen. per l. ff. de noxa. l. si in re communi. & idem videtur tenere. ff. de solu. l. qui hominem. §. 1. Pet. de Bel. perti. tenuit contra per l. 2. ff. eo. tit. pro quo videtur casus ff. ad leg. Fal. l. in lege Fal. la 3. in prin. sed hoc esset, nisi essent socij, vel esset ex re communi debitum, vel proprium alterius, non exigentis. iunge §. fin.

1 *Disparitas quando, & an, vitiet. & 2.*
3 *Correi an confideiussores.*
4 *Correo quando, & an danda actio.*
5 *Cedere an, & in quem cogatur correus.*
6 *Correorum vnus quando conueniendus.*
7 *Diuisioni quando. & an locus sit.*
8 *Venditum a duobus quis retrahat.*

1 Ex dvobvs. † In gl. sed nonne. in fin. dic plenius quia aut disparitas est circa rem, quæ vertitur in obligatione, & tunc vitiat, saltem quo ad constitutionem duorum reorum. ff. eo. l. si id quod. Aut est disparitas, circa substantiam obligationis, & non vitiat. ff. eo. l. si ex duobus. §. fi. Aut circa qualitatem: & tunc non vitiat: vt hic & ff. eo. l. ex duobus. Aut est disparitas circa id quod habetur, loco qualitatis: vt vnus teneatur de lata culpa, alius de leui, & sic vitiat. ff. eo. l. eandem. §. 1. Hanc distinctionem ponit Dy. ff. eo. l. si ex duobus. Sed quæ sunt rationes diuersitatis, inter tam dispares casus? Item quare non ita bene dicitur disparitas, in qualitate, quando vnus obligat se de leui, alius de lata, sicut quando vnus pure, alius sub conditione, vel ex diuersis locis dare? † Vnde super hoc videretur posse dici breuissime, ꝙ di-
2 sparitas, quæ nõ potest re, vel spe. reduci ad paritatem, vitiat, alias non. Verbi gratia. quando vnus promittit vnum, alius aliud: vel vnus leuem, alius latam: nunquam huiusmodi obligatio re, vel spe erit par, sed vbi vnus pure, alius sub conditione est spes, ꝙ conditio implebitur supra. eo. ti. §. ex conditionali. & ipsa existente retrotrahitur, quasi pura ab initio extitisset. ff. qui po. in pig. ha. l. potior. §. 1. de peri. & con. rei vẽ. l. necessario §. ꝙ si pendente. Eodem modo, vbi in diuersis locis pecunia est danda, quia elapso die, quo quilibet dare potest: vna & eadem efficitur in effectu. ff. de consti. pe. l. id qđ.
3 & l. eum qui in prin. † Sed cur secus in fideiussore, & reo. ff. de fideius. l. græce. §. illud infra de fideius. §. si fideiussores. Respõdeo fideiussoria est accessoria, ideo respondetur secũdum principalem naturam, hic vtraque principalis, & propria in persona cuiusque. ff. eo. l. eandem. in fi. & hoc est magnum argumentum, quod non videantur adinuicem fideiubere, de quo vide gl. fi. ff. ad Vellei. l. vir vxori. §. fi. vbi sunt opi. Ma. dicit quod videtur fideiubere. Ioan. contra. Azo distinxit, aut pecunia peruenit ad vnum, in toto, vel pro parte, & tunc alius videtur fideiubere pro parte, quæ peruenit ad illum, vel pro toto, si tota peruenerit. & illam sequitur gloss. ibi & in auth. de duo. re. & illam sequitur Dy. Sed C. eod. l. 1. gloss. videtur sequi opinionem Io. quam etiã sequuntur Iac. & Pe. & credo
4 ꝙ sit verior. † In gl. sed adueniente, ibi cum allegat C. eo. l. 1. Vide ibi per doc. & gl. vnde dic, ꝙ aut ille qui soluit habuit totam pecuniam, & in vsus proprios conuertit, & tunc nulla actio ei datur, quia ipse teneretur correo, si soluisset. Si autem conuersa est in vtilitatem communem vel forte est perdita, tunc si sunt socij, agunt pro socio. vel man. si mandatum intercessit. alias non secundum opi. Io. sed secundum Mar. semper videtur intercessisse, ideo datur mandati, vel ne go. gest. si prædicta cessant. ff. de neg. gest. l. cum pecuniam. & datur vtilis. ff. cõi diui. l. si quis putans. §. 1. C. de neg. gest. l. siue pro fratre. C. si cer. pe. l. si in rem communem. ff. de sol. l. qui hominem. §. 1. vel actione cessa, si cessa fuerit a credito-
5 re. † Sed an compellitur credere? Gl. videtur velle, ꝙ sic, nisi renuntiatum esset beneficio diuisionis. ff. commo. l. vnde quæritur. in fi. gl. Sed doc. consueuerunt tenere. idem si renunciatũ esset: nisi propter dolum proprium fuisset conuentus. ff. de admi. tu. l. si plures. Et fit cessio contra reum, inquantum peruenit ad eum, vel si nihil, pro media parte. ff. de in rẽ ver. l. si pro patre. §. fi. ad mace. l. sed & Iulius. §. 1. & vide plene in d. l. 1. per gl. & do. Illud autem constare vr̃, quod si duo rei promiserunt, nulla recepta pecunia, vel forte ex causa donationis, quod si vnus soluit solidum, non vr̃ hr̃e actionem contra alium, vt l. in Falc. hoc esset obseruandum nisi esset cessset cessa, vt dixi. In ead. gl. in fi. iuxta hanc materiam consueuerũt multa quæri quæ non prosequor disputãdo, sed ponendo conclusiones tantum. quia doc. satis late notauerunt in d. l. 1. & in auth. hoc ita. C. de duob. reis. Et primo consueuit quæri: quid si obligatio sit indiuidua, an fiet huiusmodi diuisio Gl. dicit, quod sic in l. reos §. cum tabulis. ff. eod. tit. & idem dicit in quolibet casu, vbi plures re ipsa insolidum tenebantur, vt no. eod. tit. l. eandem. ff. deposi. l. 1. §. si apud. manda. l. creditor. §. duobus. Sed contra notatur in corpore auth.
6 de duobus reis. & verius secundum do. † Item consueuit quæri, quid si vnus pure, alius sub conditione? Glos. in auth. hoc ita. dicit, quod obligatus pure potest insolidum conueniri absque beneficio diuisionis, & ita corrigitur hic in fin. & l. ex duobus. ff. eod. quæ idem dicit. Et pro hoc faciunt verba auth. quia ille qui sub conditione promisit non est habilis ad conuentionem. Dy. tamen tenet contra per l. si plures. ff.
7 de fideius. † Item, quid creditor diuisit, & postea reperit alterum non soluendo. nunquid potest redire ad alterum? Dic quod non. ff. de fideiuss. l. inter eos. §. 1. Sed si alter absens, & rediisset post lit. contest. fieret diuisio ff. vt in pos. leg. l. si pecuniæ. §. 1. Item quid si alius impetrauit priuilegium, vt non conueniatur? Dic quod non, propter hoc alter perdet beneficium diuisionis. ff. de fideiuss. l. Titius.
a Item an omnes possunt conueniri vno libello? a Dic, quod sic. duntamen de hoc fiat mentio in libello, & vide plene de his per do. C. eo. auth. hoc ita, & de hac materia, tractat Spe. in tit. de conclu. & renun. §. 1. versic. sequitur videre. num. 14. & sequen. Sed ego moueo tibi vnam quæstionem nouam, quæ sæpe potest cadere in facto, supposita consuetudine, quæ est talis, quod vbi aliquis vendit reditus, obligando bona sua, etiam generaliter, quod proximior de genere potest retrotrahere, & ab emptore vendicare rem venditam seu reditus, soluendo pretium, quæ consuetudo est in multis locis regni Franciæ. Casus talis incidit, duo
8 † forte coniuges, vel quiuis alij vendiderunt decem libras rendales perpetuas, super omnibus bonis suis, certo pretio, obligauerunt se insolidum, & omnia bona sua hoc acto, vt essent duo rei debendi, & renunciauerunt authentico

tico de duob. re. venit vnus de genere alterius venditoris, offert pretium, vendicat solidos reditus, venit & alius, de genere alterius, & vendicat etiam offerendo pretium, quæritur quis eorum admittetur, vel an ambo? & si ambo: an quilibet ad solidum obligationis, & sic emptor habebit duplex pretium & quilibet ad solidū obligationis admittetur? Et sequerentur duo inconuenientia. Primum, quod emptor haberet duplex pretium, Secundum, quod ille qui non est de genere, retrotrahere illud, quod alius qui non est de suo genere vendidit, alias non admitterentur ad solidum, quod esset contra consuetudinem prædictam, & si dicas, quod quilibet admittetur ad solidum obligationis venditoris, de suo genere, adhuc sequeretur primum inconueniens, quia habere emptor duplex pretium. Et si dicas, quod quilibet soluet medietatem, pretij, sequitur inconueniens, quod admittatur ad solidum, soluendo medietatem pretij, contra consuetudinis, verba, quæ dicunt solidum pretium offerri. Præterea, si vnus solus de genere alterius vēditoris, veniret, esse maior quæstio, quia ille solueret totum pretium. & non retrotraheret nisi obligationem proximi sui, & sic remanerent penes emptorē alia solida, & totum pretium. quo nil iniquus. Et si dicas, quod quilibet admittetur ad medietatem, sic duæ aliæ medietates remanerent penes emptorem, super hoc cogita, & interroga maiores tuos, qui tibi annunciabunt.

a Adnotatio. Vno libello. Dic vt per Ang. in superiori. §. prope prin. ver. quæro an plures. Item hic Ang. quæ diuersitas impediat constitutionem duorum reorum. in 2. col. circa fi. ver. quæro itaque.

De stipulatione seruorum. *Rubrica.*

Continuatio patet de sequenti, qui de materia verborum obligatio, semper agitur.

1 *Debere quando nequeat.*
2 *Impersonalitas an vitiet.*

a SERVVS a Ex persona. In tex. ius stipulandi, id est, vim & potestatem, idem in legatis. ff. de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. interdum & in institutione. ff. de hære. inst. l. idque in fi. In gloss. hoc propterea. in fin. & est ratio quæ ibi ponitur, quia vsusfru. accedit personæ. Vnde si non sit † persona, deberi non potest. ff. de vsufr. l. si Titio. §. fin. [melius allegasset l. Titio. ff. illo tit.] In gloss. b non hæredis. cum allegat §. seruus, vide, quod ibi scripsi. In gloss. nisi in casibus, in fi. gl. in princ. l. vbi est idem text. qui hic. In gloss. nullius. in fin. † impersonalitas enim non vitiat ex parte stipulantis: quia semper intelligitur acquirere sibi: vel domino. ff. de ver. oblig. si ita stipulatus. §. Crisogonus. sed ex parte promittentis, vitiaret. C. de constit. pe. auth. si quando. qui a non est verisimile quod aliquis velit se obligare. ff. de probatio. l. cum de indebito.

a Adnot. Seruus. Diuide hunc titul. secundum Arc. & hoc principium, sic summatur secundum eum. Etiam seruus hæreditarius, potest stipulari, & acquirit hæredi futuro. Item seruus, siue filiusfa. a quocunque stipuletur, & in cuiuscunque persona stipulationem concipiat, acquirit domino, & patri. h. d. vsque ad. §. sed cum factum.

b In gl. Ista gl. facit ad quæstionem, vt monachus sine cuius vitio monasterium est destructum acquirat futuro monasterio sicut ille seruus hæredi. qui tamen ficte, & improprie, censetur dominus, de quo Bart. in l. quod seruis, nu. 2. ff. eo. Inno. in c. cum olim propter. nu. 3. do priuil.

1 *Seruus quando spectandus. 7.*
2 *Dare quid.*
3 *Seruo stipulato an tradendum.*
4 *Seruus cui quærat. & 5. & 6.*
8 *Stipulationis & legati discrimen.*

a SED Cum a factum. In gloss. sed si stipuletur. in fi-
b ne. b Imo videtur idem, etiam si ab alio. ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. hi qui. versic. cum vero, ibi enim, sibi acquirit stipulando. vt ei possessio per alium inferatur. Præterea, vbi ab alio dandum est, inspicitur persona serui, & non domini. ff. de cond. & demonst. l. qui hæredi. ergo multofortius, vbi ab alio faciendum. Solut. ibi in stipulatione, ser-
1 uus personam suam adijcit, † vel vbi adijcitur per alium, si res in stipulationem deducta, posset extendi ad effectum, qui posset cadere, seu conferri in persona serui, tunc persona serui inspicitur, vt in eius persona effectus conferatur, nō vt sibi acquiratur, quia cum nihil sit, sibi acquirere non potest: sed in eius persona effectus ipse complēdus est re. verum est, quod si emolumētum inde exeat, domino acquiritur, & hoc vide in dictis legibus contrarijs. conditionis implementum facti est, & factum concernit. ff. de condi. indeb. l. mulier. §. 1. ideo in personam serui conferri potest, & ei dandum est.
2 Vnde licet † dare in propria significatione importet ius, id est accipientis facere. infra de actio. §. sic itaque. tamen vbi materia subiecta se refert ad factum: & ius effectus quasi facti censetur in stipulatione, confertur in personam serui, videlicet vt ita faciendum sit in eius persona. & pro hac solutione bene facit. ff. de verbor. obliga. l. quod dicitur in fine.
3 † Quid ergo si stipuletur sibi tradi domum, vel rem, nunquid ei debet tradi, ita quod non sufficiat tradi domino, vel promissor non teneatur tradere domino, sed ipsi seruo? Dico quod si contractus, vel causa præcedat talis, ex qua dominium, vel proprietas, vel possessio, vel emolumentum, irreuocabiliter posset acquiri domino, quod tunc dominus aget. & ei dari, vel tradi poterit, sine seruo, seu eius voluntate. ff. de vsu & habit. l. filio. C. de vsu. l. fina. alias non ff. de solu. l. si stipulatus sim. ibi enim ex adiectione serui, nihil debebat quæri domino, quin restitueret. ff. de verbor. obligatio. l. Iulianus. §. qui fundum. Vnde pro breui doctrina, potes dicere, quod vbi tale quid confertur in personam serui, quod domi-
4 no † acquirendum. non est in effectu: & attento effectu potest cadere in personam ipsius serui tantum, & continetur. vbi autem potest vtilitas acquiri domino, tunc si in stipulatione adijciatur persona serui, & est tale quid, quod potest habere effectum collatum in personam ipsius serui, tunc etiam quod inspicitur, & continetur, veruntamen per eum domino acquiritur, vt l. qui hæred. & in §. hi qui supra alleg. quo ad vtilitatem non quod dominus exercere posit per se, sed si vtilitas resultat ex facto in stipulationem deducto, ipsi domino acquiritur, nam si stipulatus fuerit sibi ire, agere licere, per fundum vicini, ad fundum domini, seruus ire agere potest, non dominus, & tamen ipse seruus agit, vel adit, ad vtilitatem domini. & illa vtilitas domino acquiritur, nisi in casu speciali. ff. eo. l. si seruus meus a liberto. & sic intelli-
5 ge pro & contra. † In gloss. hæc verba. in fine gloss. hic facit differentiam vtrum seruus per verba, vel per nomen stipuletur. Verbi gratia. an dicat, promittis mihi ire agere licere, per tuum fundum? & tunc ipse prohiberi non posset, an promittis iter seu actum? & tunc domino liceat, & domino acquiritur seruitus. Sed quæ est ratio huius? potest dici, quia per verba stipulatur, factum in stipulatione vertitur: quia secundum grammaticos, omne verbum significat agere, vel pati. igitur cum talis qualitas facti posit conferri in personam serui, eius personæ factum inspicimus. sed si nomina significant substantiam, cum qualitate propria vel communi, sic in tali stipulatione, ius vertitur, quod seruo acquiri non potest, vt dixi supra proxi. & ideo acquiritur domi-
6 no. † Sed cur secus in legato. ff. de serui. lega. l. & si maxime. text. reddit ibi rationem, quia in legatis inspicimus personam serui, an posit capere, si liber esset. ff. de legat. 2. l. si debitor. in fine. Constat autem, quod seruus si liber esset, non posset acquirere seruitutem talem, ex quo fundum
7 non habet. & ideo non valet legatum. Sed † pro Deo, quare inspicitur magis persona serui in legato talis seruitutis, vt non valeat, quam in stipulatione, quæ valet, vt hic? Dyn. dicit ff. eodem, lege proinde. in fine. quia in stipulationibus vertitur factum serui, quod censetur [illegible]ni, in legato vero nullum: ideo facilius ex stipul[illegible]ne acquiritur, simile est videre in stipulatione a filio con[illegible]epta,

pta,& legato ei relicto, nam facilius ei acquiritur in stipulatione,quam ex legato,ratione prædicta.ff. de rei vend.l.quæ legata.de verbo. obliga.l.si filius, hæc sunt fere verba sua,sed hæc ratio nō videtur bona,quo ad seruum, qui in hoc differt a filio : vt ff.eo.l.fi. Vnde ratio est,quia in stipulationibus in-
8 spicimus initium &† tempus conceptionis stipulationis,quo ad acquisitionem : & ideo non mirum , si inspiciatur solum persona illius, cui acquiritur,sed in legatis, inspicimus diem legati cedentis , quo ad acquisitionem , & ideo quia possibile esset quòd a die legatæ seruitutis cedente , videlicet, tempore aditionis, seruus posset esse liber: & ita seruitus esset ei quærenda.ff.quando dies leg.ced.l.si post diem. sed eius persona magis in legatis inspicitur. Sed cur non inspicitur , saltem tempus legati cedentis, ita quod ex tempore illo , videretur legatum tenere,vel non tenere ? Respondeo,quia in legatis factis seruo,inspicimus tempus mortis,vt dixi supra de hæred.quali.& differen.§.extraneus.supra de leg.§. an seruo. Ista iura non sunt hodie inutilia : quia quicquid diximus de seruorum stipulatione, potest applicari ad religiosos,qui frequenter paciscuntur, & stipulantur.

a Adnotatio. Sed cum. Si seruus stipulatur sibi ire agere licere : solus ipse: non etiam dominus eius ire potest. Ang.
b In fin.Dicit Ang. quod factum si personæ serui inhæreat, a quocunque: siue ipsi seruo, siue sibi ab alio sit præstandum: non acquiritur domino alias secus.

1 *Commissum quando transmissibile.*
2 *L proinde.§.1.sensus.*

a SERVVS a Communis. In glo.impersonaliter.in fi. Pet. de Bel.perti. dicit quod per hæc iura consueuit determinari
1 quæstio ista. † Ita est , quod vbi alicui committitur causa sub
b nomine dignitatis , b successor potest cognoscere , si sub nomine proprio , non , de quo no.ff. de pact.l. tale.§. fin. & est expressum extra de offic. delega. ca. quoniam Abbas . Pone quod committitur , expresso vtroque , vt Titio abbati , tunc refert secundum eum quid præcedat, per hæc iura. In glos. hoc disiunctim. in fin. doct. antiqui ante tempora codicis. vide ff.eodem,l.si ex re.§.1. In gloss. nam cum sua . in fine huic dicto obst. ff. eodem.l.proinde. §. 1. ibi paternam par-
2 tem . vide ibi , † quia ibi loquitur , quando ab altero ex dominis stipulabatur, quo casu non acquiritur alijs , pro portione eius quam iure retentionis sibi vendicat : vt ibi notatur & vide plene hanc materiam .ff. eod.l. si communis seruus ita stipuletur.

a Adnotatio. Seruus. Vide hic distinctio . Ang. quæ faciunt ad quæstionem, de monacho, qui mandato meo a titio stipulatur. item de institutore, pluriū sociorum contrahente,cui & pro qua parte acquirat.
b Sub nomine dignitatis. Adde Albe.de Ros. in l.placet.C. de peda. iud. & l. moræ.ff.de iur.om.iud.& Fel.plene in c.cum Berth.nu.17. ver. multa.c. suborta ver.limita quarto.nu.& c.fi. extra de re. iu.plenius. in c. nonnulli. col.2. ver. inquantum dicit supra & in c. super literis.col. 16. de rescrip.;& in c.cum forma.colum.25.de consti.

De diuisione stipulationum. *Rubrica.*

Declaratis quibusdam qualitatibus stipulationum , venit ad diuisionem earundem, continuando materiam .

1 *Prætoriæ , vox quid .*
1 *Cautio ob quæ præstanda .*
2 *Stip.præto & iud differre.5.*
3 *Prætoria stipulatio.6.9.*
4 *Iudicialis stipulatio 7.*
8 *Communis stipulatio.*

STIPVLATIONVM. In glo. quando iudex. ibi cum dicit, dicuntur iudiciales a iudicio. vt illæ solum quæ in causis iudicis officio præstantur , contineantur . In ea. gloss. hic a iudice . vt quæcunque per iudicem seu eius officium præstantem , contineantur , & intelli-
1 gas iudicem viuum . † sed cum verbum prætoriæ recipiatur generaliter quare nō fit ibi quadrimembris diuisio,sicut hic? Respondeo , diuiditur hic stipulatio in genere generalissimo, ibi, stipulatio prætoria, in genere subalterno .

PRAETORIAE. In glos. id est, puro. ibi . quod non iudicis officio. sed alterius quam prætoris. nam prætores,erant iudices vide infra super glo.cum ædiles. In glo. vt si alias.in
1 fi.& hoc † in cautione,quia præstatur propter vitia.nam pro dupla est communis.ff.de verb.oblig.l.stipulationum aliæ.§. communes. In gl.cum ædiles. ibi. prætoria & iudicialis.quia prout sumitur.ff.de præt.sti.l.1.differentia patet . In ea.glos. ibi cum dicit,vt patet ex supra dictis exemplis . Hæc non vi-
2 detur bona,quia cautio de rato, † & iudicatū solui,sunt prætoriæ : vt patet ff.de præto. stipu. & tamen iudex non aditur principaliter pro eis,imo super petitione, seu causa, quæ intentatur . Præterea in iudiciali principaliter aditur iudex quandoq;.ff.de iud.l.in omnibus. Sed glo. vult recipere, alio modo hic prætoriam, videlicet prout est species, quam recipiatur.ff.de præt. stip.l.1. & 2.in princ. vbi recipitur vt genus,vt supra in prin.ti.no.sed adhuc ob.l.in omnibus. In ea. glo.ibi cum dicit.ff.de præt. stip.l.1. hæc non videtur vera , quia cautio quam præstat filius,de bonis conferendis,est prę toria.ff.de colla.bo.l.1.§.iubet,& tamē de ipsa nihil dicitur ,
3 in d.tractatu. In fi.eiusd. glo. vult dicere glo. quòd † prætorię sunt,quę per solum iudicem ordinarium interponuntur, sub habentem merum , vel mixtum imperium . sed iudiciales per minores iudices, possunt interponi : & pro hoc facit. ff.de iurisd.om.iud.l.iubere.& hanc videtur Pet. de Bel. pert. hic sequi. Nec obstat,ꝙ minores iudices cautionem de dam. infec.faciant interponi,& tamen est prætoria.ff.de dam.infe. l.1.quia istud est ex quodam accidenti cōcessum. propter periculum,sed de natura sua spectat ad maiores, vt ibi secūdum eum. sed hæc opi. potest impugnari,quia secundum eos, iu-
4 diciales dicuntur † illæ , quæ a minoribus iudicibus iubentur interponi. secundum hoc sequeretur , quòd omnis iudicialis sit communis,& omnis cōmunis iudicialis , quia certum est, quòd communes dicūtur,quæ a prætoribus,& iudicibus sub. minoribus interponuntur infra proxi.§. Tunc arguo sic non
5 licet minori, quin liceat maiori in actibus † iudicialibus, sed constat , quòd minores iudiciales iubent interponi , ergo & maiores , ergo vtrique , & sic sunt communes & sic non debuerunt hic poni, pro speciebus oppositis,vel diuersis. Præterea, cautiones de rato, & de euictione sunt prætoriæ,vt supra proxi. dixi. & tamen nullus negaret quin posint interponi a minoribus, & cautio de bonis conferendis . Quid ergo dicemus ? Teneamus primam,quæ hic ponitur in gl. nam
6 prætoriæ, † dicuntur,quæ a prætore mortuo videntur interponi. & sunt inuentæ, sicut dicitur de actionibus prætorijs , vt videbis infra de ac. Sed iudiciales,quę per Iurisconsultos,
7 vel † ex officio iudicis introductæ sunt , quando videtur æquum,& iustum præstari, & ad hoc facit hæc litera, cum dicit proficiscuntur a iurisdictione &c. In glo.abnegatiue,vult dicere glo.quòd non sunt prætoriæ , nec iudiciales : sed tertia species,scilicet communes . In ea.glos. vel dic communes alio modo. videlicet quas prætor mortuus statuit interponi, & iudex viuus iubet, sed glos. infert, sed secundum hoc omnis . Sed dic, quòd hæc illatio,non est bona, quia frustra ponerentur, vt diuersæ species. vnde expone hic text.vt exponitur in l. stipulationum .§.communes. in glo.mortuus. ver.
8 est similis.ff.de verb.oblig. † In glo.hæc est communis. in fi. hæc videretur melior,quòd dicerentur communes,quę partim per prętorem, partim per iuriscon. sunt inuentę. Verbi gratia prętor cōstituit,quòd procurator actoris caueat, si sit dubium de mandato , sed Iuriscon. hoc statuerunt etiam in procur.rei in casibus,vt l.hic alleg. ideo cautio de rato, dicitur communis. similiter prętor statuit caueri seruo vendito. Iurisc. hoc etiā statuerunt in pretiosa re vendita.ff. de euict. l.emptori. Sed pro Deo ad quid tantum laboramus,in hoc ? quis est effectus harum diuisionum ? quid ad nos , an sint prętoriæ vel iudiciales ? Posset dici , quòd sit magnus , quia prætoriæ habent aliqua singularia , quia in illis per alium acquiritur

9 acquiritur.ff.de præt.stip.l. in omnibus. Sed ego † credo, ꝙ hoc nomen prætoriæ,compræhendit etiam communes,quia stipulatio rem pupilli saluam. & aliæ compræhenduntur.ff. rem pupil.sal.fo.l.3. Præterea, prætorias necesse est præstari semper,& pro semper,sed iudiciales,& communes non, nisi secundum ꝙ iudici sederit. etenim si vult inquirere de perso na tutoris: & sic de magnis iudicibus: non coget eum satisdare, vt vidisti supra de Attil.tuto.

De inutilibus stipulationibus. *Rubrica.*

Materia seipsam continuat.

1 *Scientiam vitiare.*
2 *Obligatio quando non oriatur.*

a OMNIS. a In glo.cuius. in fi.ff. de verb. signi.l.mouentium. In glo.maxime.in fi.& essent contra. nisi sic intelligerentur, sed hæ leges, nil faciunt ad propositum glos. videlicet,quòd non sit differētia,an scien
1 ter,vel ignorāter† sed facit,quòd ibi scienter,minus valeat stipulatio.ff. de contrah. emp.l.domum. In gl.animalis. in fi.Isidorus dicit quòd hyppocentaurus est homo equo mistus,& nunquam fuit in rerū natura, sed dictum fuit sic ex quadam imaginatione, quia equites currentes in bello, videntur facere cum equis vnum corpus. & eodem modo dicit, de Syrena maris, & de Sylla: omnia enim hæc & similia dicit fuisse ficta, & non esse nec fuisse in natura. vide in fi.lib.11. in lib. etymologiarum. In
2 glo.1.vitiosa. in fi.adeo, quòd † nulla obligatio oritur etiam naturalis,quamuis sit ibi consensus.vide per Dyn.extra de regul.iur.c.nemo ad impossibile.lib.6.

a Adnotatio. Omnis. Iste titulus per Ang.non diuiditur, quia dicit ipsum habere multos.§.& quemlibet.§. suam propriam materiam, & si fieret diuisio, esset nimis prolixa. tamen primum h. d. stipulatio rei, quæ non est nec esse potest in rerum natura, non valet. secus si posset in nostro dominio esse. hoc dicit Ang.

1 *Alienum ob ligabile.*
2 *Sacri stipulatio quando, & an teneat.*
3 *Venditio qualis.*
4 *Commercium vetitum quando licitum.*
5 *Contractu vetito ne stipuleris.*
6 *Pendere quæ, & an possint.7.*
8 *Defectu quid quandoque corruat.9.*
10 *§.Idem iuris sensus.*

a IDEM Iuris. a In glos. licet non valeat. in fi.hæc simili
1 tudo non videtur vera. quia† res aliena bona fide possessa potest obligari: vt d.§.quod dicitur.ff.de pig.l.si ab eo. Sed potest dici,quod ille reputatur quasi dominus,quia ita possidet: vt videbitis infra de actio.§.aliæ. Sed adhuc non videtur procedere prima ratio,quia ipsa obtinet. vbi stipulatur rem dari. Sed quid si stipulatur rem sibi tradi? tunc cessat illa ratio. vnde in illo casu,videtur valere,verbi gratia:mihi ignoranti,
2 vendidisti rem sacrā, † vel hominem: & stipulatus sum eam, mihi tradi: cur non valebit stipulatio,sicut emptio,cui accedit? nō video.vnde dicas quòd si stipulatio concipitur,super huiusmodi rebus ex causa,non lucratiua:videtur quod stipulator ignorans,possit agere,ne decipiatur: sed vbi ex lucratiua,non potest agere: & ita cessat,quare & erit idem in stipulatione,quod in venditione.Si velles tenere glo. posses dice
3 re,quod venditio † est cōtractus bo.fi. stipulatio stricti iuris, ideo videtur, ꝙ magis debeat dolus abesse a contractu bo. fi. & magis sit sibi contrarius,quā in stipulatione.ff.de do.l.eleganter. Sed hæc ratio non obtineret vbi ambo ignorarent,in quo casu valeret emptio.& tamen nullus dolus est.ff.de contrah.empt.l. & liberi. In glos.alias si non est. in fi.ne quid in lo.pu.l.2.§.hoc interdictum.2.vide supra de rer.d.§.vniuer-
4 sitatis.cum §.præcedenti & sequenti. Idem † de decimis,quę ad ecclesias debent pertinere. & idem de rebus ecclesiæ, vel principis,& de omnibus,quæ non cadunt in cōmercium,sine authoritate principis.ff.de leg.1.l. apud Iulianum.§.fin. extra,de testa.c.dilectus filius.vide supra.de rer.d.§.nullius, & plenius supra de lega.§.non solum. Et quod ibi dicitur de legato.potes hic trahere ad stipulationem. In glo. scilicet vbi redditur. in fi.prima verior. & probatur,extra,de verb.sign. c.forus. In glo.expone.in fi.debes scire, quod reperitur theatrum,amphitheatrum. & scęna. Amphitheatrum,est quodā ædificium rotundum,altum,per latera, vbi ascendit populus pro ludis videndis.& intra fiunt ludi,vel circunquaque fiunt ipsæ pugilibus,& capharium in gallico. Theatrum est semicirculus,habens figuram medij amphitheatri. Scæna, est locus intra theatrum,vel amphitheatrum constitutus cum pulpito,vbi cantant comici,& tragici, saltant histriones, & mimi.vide plene in Isido.lib. etymo.18. melius quam.ff. de his
5 qui no.infa.l.2.§.fin. † In glo.generale nomen.in fi. dic plenius in l.mulctam. & vide quod scripsi & no. supra de leg.§. non solum. de leg.1.l. sed si res & caue,in eo quod glo. dicit in prin.hic quo ad omnes cōtractus,&c. quia quandoq; inhibetur venditio & non alij contractus.C. de præd. decur.l.fi. in princ.lib.10.Quandoque donatio,& non alij, & in his nō
6 tenet stipulatio, in alijs sic. † In gloss. id est, statim. in fi. sed quæ est ratio quare non ita post pendere stipulatio, sicut cæteri contractus seu actus viuorum, cum possit suspendi conditione? supra de verb.oblig.§.omnis, Potest dici,quod contractus non pendent. sicut nec stipulatio,sed qualitates contractus, sicut translatio dominij, vel cui acquiratur ex contractu, pendere possunt: & ex his dicitur pendere cōtractus ff.de do.causa mor.l.2.in fi.& ibi de hoc. de vsufru.l.sed & si quis.§.interdum. ad Maced.l.1.§.si pendeat. Sed bene recipitur,quod etiam ex postfacto confirmetur, vnde pendere dicitur propter euentum confirmationis, in veritate tamen non pendet imo interim nullus.ff.si cert. pet.l.proinde. De actibus vero defunctorum, dicunt gloss. quod illi pendere non possunt, ex quo dies cesserit, quod tamen videtur falsum secundum Dyn.in d.l.2.nam legatum cui tacita conditio inest: statim cedit:ff.de cond. & demon.l. conditiones extrinsecus, quando di.le.ce.l.cum illud.§.fina. Et tamen constat suspendi.eo.tit.l.hæredis aditio.Dic ergo,quod aut quæris an actus morientium possint pendere ante mortem,& dic quod sic.ff. de. do. causa mor.l. in mortis. Et an post? & dic quod puri actus non: sed conditionales,habentes conditionem tacitam vel expressam sic. vt in contrarijs loquitur, ergo hic in actibus puris. Quid si sub conditione stipulor rem,cuius non habeo commercium? text. videtur tenere idem in d.l.vsufr.& in d.§.sacram.& tamen contra cauetur.ff.de verb. oblig.l.existimo.& l.si rem meam. in hoc glo. dedit diuersas solutiones minus veras in d.l.vsufru. Dicas tamen cum Dy. quia aut est circa personam stipulantem, aut circa rem, in stipulatione deductam, aut mixta consideratione vtriusque rei, & perso
7 næ. Primo † casu non potest suspendi,imo statim est nulla.ff. de ser.expor.l.si minor. & d.l.vsusfr. Secundo casu,dic idem per d.§.sacram. In tertio casu, valet stipulatio sub conditione,vt lege existimo. & l. si rem meam. ibi enim non est defectus in persona stipulantis, quia talis est,quæ potest stipulari, nec in re: quia bene cadit in commercio sed habita consideratione de vno ad alium, est defectus mixtim.& idem in seruitute potest videri. Sed quæ est ratio, quare magis valet, quando est defectus in mixta consideratione vtriusque,
8 quam in alijs duobus casibus? Potest dici quod † defectus, qui est in alijs duobus casibus, est circa substantiam rei,videlicet personæ stipulantis, vel rei in stipulatione deductæ, in quibus consistit effectus, non sic in dicto tertio casu, quia tunc deficit in qualitatibus, quæ non faciunt tantum defectū ff.de iniusto.rupt.& irri. testa.l. posthumus.

Et hæc possunt facere ad quæstionem: de consuetudine Parlamenti est, quod dominus, qui comparuit in propria persona non potest dimittere pro se procuratorem, nisi obtenta licentia a curia vel gratia regis. Pone,quod ante obtentam gratiam,vel licentiam,constituit procurat. deinde obti
9 nuit gratiam,vel licentiam † nunquid valet procuratio? videtur quod sic, quia nō est defectus in persons constituentis, vel constitutæ. dicas, quòd si consuetudo dicat, quod non possit

possit

posfit constituere procuratorem, constitutio nulla est, quia facta est pure. sicut stipulatio rei suæ cõtracta pure, esset nulla: vt hic. Sed si consuetudo dicat, ꝙ non posfit comparere per procuratorem, nisi obtenta gratia vel licentia, tunc non est quæstio, quia valet procuratio de se, cum consuetudo nõ refragetur, sed procuratorium admittitur, sicut gratia. Pe.de Bel.per.inducit hunc §.ad quęstionem, supposita consuetudine, per quam, qui nubit ancillæ efficitur seruus domini ancillę. Quidam manumisit seruum, lege adiecta, ꝙ nunquam seruus efficeretur manumisfus, demum nubit ancillæ, nunquid efficitur seruus: virtute cõsuetudinis? videtur, ꝙ sic, quia hęc conuentio facta de libero homine, nullius est momenti per
10 hunc §. Sed iste §. parum facit † secundum eum quia loquitur qñ conuentio fuit facta tpe libertatis. Sed hęc conuentio fuit facta tpe manumisfionis, sed bene facit, ꝙ non sit seruus manumittendis.ff.de re.eo.qui sub tu.vel cura.l.2. in fi. cum l.seq.secundum eum. In gl.ar.contra.in fi.dic vt ibi. In gl.puta rem sacram. Sed contra ff.de leg.3. si chorus. §. fi. sed ibi erat seruus, quo tempore potuit legari, hic erat liber tempore stipulationis. & tamen si tempore seruitutis stipularetur, & post efficeretur liber, & iterum seruus, non conualesceret stipulatio.vide.ff.de solu.l.qui res.§.aream.

a Adnotatio.Idem iuris..Stipulatio rei quæ in nostro dominio non est, vel quæ est: sed postea desinit, licet posfit effici in nostro commercio, non valet, siue pure, siue conditionaliter sit concepta.hoc d.Ang.l.Inter stipulantẽ. §.sacram.ff.de ver.obli.l.apud iuliannm.§.si na.ff.de contrahe.emptio.

1 *Stipulati facti effectus.*
2 *Sistendi stipulatio qui accipienda.*
3 *Habere licere, quid contineat.*
4 *Factum alienum promittere quid & an liceat & 5.*
6 *Alienum factum promittens quando, & an obligetur.*

a Si Quis alium. a In glosf.prorsus extraneum, ibi, quia factum hęredis promittere potest infra gl.proxi.in fi.vel forte factum filij vel serui & hoc supponit hic gl.& apparet, qa
b locant operas eorũ.ff.de ope.libe.l.patronatus.§.fi.In gl.b & est ratio.ibi cum allegat §.versa vice, vel interesse, vt l.stipu-
1 latio ista.§.si quis insulam.ver.si quis.† Sed contra arguitur, cum factum promittitur semper videtur promitti interesse, nisi fiat, quod fieri consueuit.ff.de verb.obli.l.stipulationes. §.Celsus.de re iudi.l.si quis ab alio.§.fi.Sequitur ergo, ꝙ facti alieni promisfio semper teneat.dicit Dy.in d.l.stipulationes, verum est, quod interesse videtur promissum, vbi promisfio facti est vtilis, sed vbi est inutilis, sicut quando factum alienum promittitur, qua ratione expressum est inutile, eadem ratione & tacitum, videlicet interesse. arg. de do. inter vir.& vxo.l.si sponsus.§.1.de libe.leg.l.petitor.de serui.rust. prædi.l.3.§.qui habet. In ead.gl.cum allegat l. quoties dicit Petr.quod hoc non est verum, nam suum, non alienum factum promittit, promittendo Stichum sistere, & idem dicit Iac.in d.l.quoties. Quid ergo dices, si promittebat, quod
2 Titius sistet vel veniet die asfignata? Videtur † non valere, & sic videtur tenere Iac.in l. quoties ibi non promisit sistere sed sisti. Vnde (si bene cogites) promittendo sisti.promittere videtur, quod faciam, vel curabo sisti, & ideo factum suum videtur promittere, & forte idem in omni alio facto, vt si promitto librum fieri, vel domum. verbum enim hoc, nihil aliud importat, nisi, quod faciam fieri & sic procedet opin. Iacob. & idem videtur tenere in omni infinitiuo tali, vt promittis fundum dari, vel præstari. ff. de verb. obl. l. si fundum certo die.de euic.l.si ita quis.in fi.& hoc dicit tex.in d.l.quo-
3 ties. in vers. nam qui alium. † In ea. gl. ibi. habere licere hæc gl.posset procedere.vbi hæc stipulatio interponitur super contractu emptionis, vbi de euictione promisfor tenetur, nam tunc hæc stipulatio comprahendit factum extraneorum, alias videtur promittere tãtum factum suum, & hæredis sui, vt d.l.stipulatio ista. §. quæsitum, & ibi, de hoc & plenius.ff.de act.emp.l.emptorem.§.qui autem. Sed ob.ff.de ver.obl.l.inter stipulantem.Glo.ibi soluit multis modis. hic tamen consueuit approbari, quod intelligatur in casu quo præcesfit talis contractus, &c. sed hoc est diuina re. Præterea, in l. stipulatio, præcesfit venditio, vt apparet in §. si quis forte.cũ dicit distractum est, nec videtur valere euasio, quam dat gl.in d. c.qui autem. quia ibi est maior diuinatio. Idcirco posset dici ꝙ nec in contractu emptionis, nec in alio teneatur: nisi de facto suo, & hæredis: siue promisit simpliciter habere licere, siue hoc adiecto, per se, & alios, &c. nisi promiserit, vel quanti interest, vel pœnam, & hoc apparet in l.stipulatio ista in prin.& in toto procesfu eiusdem, hoc etiã apparet in d.l.inter stipulantem.in princ. Nec obst. quod ibi sequitur: idem &c.debes enim exponere, non simpliciter ob mutuum spondet.i.spondere debet, si vult alienum factum promittere, sed curaturum se, & sic nihil est speciale in stipulatione, habere licere, nec est fallentia, verisimile enim est, ꝙ si essent tot fallentiæ, sicut gl.ponit, ꝙ text.aliquid expresfisset, qui hic pro regula ponit ꝙ non tenet promisfio, nisi dicat effecturum, &c. Nec ob. §. qui autem.ibi enim non dicit, ꝙ si promittatur per omnes, ꝙ habere liceat, qđ teneret promisfio, nec quicquam determinat de hoc. & ita non ob. & si hoc diceret, deberet intelligi, modo & forma, quo obligatio tenet.per verba, se curaturum, facturum, &c.nec fit violentia textui, quia ibi verba illa non apponuntur ad determinationem.an valeat promisfio, vel non, sed ad differentiam ostendendam ideo breuius ponendo terminos tales pertransiuit, In ea.gl.ibi cum alleg. l. ita quis. hoc non est fallentia,
4 † promittere enim factum alienum, est, ꝙ ille faciet vel dabit sed promittere quod res talis sit, vel quis ita inductus, vel equus bene ambulans, hoc non est factum alienum.i. ab alio faciendum. sed quædam qualitas, secundum præsens tempus, vel præteritum, & ideo in ædilitiis, non est aliquid speciale. Quid enim si quis promitteret librum esse bonum, & fideliter scriptum, vel simile? vnde salua reuerentia glosf.illa lex nihil facit ad propositum. In ea.gl. ibi cum alle. rem pu. sal.fo.Pet.de Bel.per.dicit, ꝙ ibi non promittit factum alienum, sed suum.cum promittit pupillum seruari indemnem: vt l. 2.ff.rem pu.sal.fo.certe si sic promittat, non est dubium. Sed quid si promittat secundum verba, quæ sunt in glo. quæ videntur verba illius prætoriæ? videtur quod tunc sit fallentia. Item, videtur maior fallentia in stipulatione de rato: ibi enim promittit dominum rem ratam habiturum. ff. de rem ra.ha. l. in stipulatione.& l.si procurator. & ita factum alienum, & tamen valet. Posset dici, quod vbi quis promittit expresse factum alienum veluti quod Titius faciet, quod Titius dabit non valet promisfio.vbi vero, non sic expresse, sed indefinite, tunc valet: si stipulatio est apta comprehendere factũ promittentis, & ab ipso faciendum: & extraneo, sicut habere licere: tunc compræhendit factum promittentis tantũ, & eius hæredis, vt ibi & non extranei, vt dixi: vbi vero, non comprehendit factum ipsius promittentis tñ, & ab ipso faciendum, sed alienum, & indefinite profertur per verbum infinitum, tunc valet, & subintelligitur, ꝙ promittit se curaturum, vt his stipulationibus, rem pu.sal.fo.rem ratam dominũ habiturum, iudicio sisti.& ita potest intelligi l quoties.& l.inter stipulantem.& sic erit vera opi.do.quæ no.C.de procu.l. 1.quod stipulatio rem. ra.ha.potest sic interponi, promittit rem ra.dominum habiturum. licet Odo.tenuerit contra ibi. Sed quæ est ratio quare melius in his subintelligitur curaturum, quam in illa habere licere, tantum tangit factum extranei, in qua non subintelligitur imo est nulla quo ad hoc? Respondeo, stipulatio illa hr̃e licere, satis operatur, absq; subauditione, quia comprehendit factum promittentis, & eius hæredis: sed istæ nihil operarentur nisi sic intelligerentur, & verba sunt subaudienda vt res valeat, quando ad hoc posfunt extẽdi.ff.de reb.dub.l.quoties.de reg.iu.l.semper.in fi. & ſm hoc in parte cessat vna difficultas, quam gl.faciunt, qũo fideiusfor potest accedere in obligationibus facti, nam si promittat idem factum, promittit factum alienum. si vero suum, promittit aliud, quam principalis.ff.de fideiuss.l. Græce.§.il-
5 lud.Sed ad hoc † dici potest, ꝙ potest promittere simplici-
c ter.ff.loc. l. quæro. & videtur promisisse se curaturum c per prædicta.vide plene.ff.de re iud.l. nemo. de fideiuf. l. si quis pro eo.in prin.& l.sicut reus.ff.de op.lib.l. si libertum morã.

Sed huic doctrinæ refragatur, quòd dicit in ratihabitione. nam ibi promittit factum alienum expresse, videlicet dominum

minum rem ratam habiturum, & tamen tenet stipulatio: & non deberet tenere, secundum primum membrum huius doctrinæ. Sed ad hoc potest dici, quod doctrina prædicta in primo membro intelligitur, vbi principaliter promittitur factum alienum: sed vbi consecutiue, seu accessorie, ad fortificationem facti alicuius principalis præsertim per ipsum promissorem initi: tunc valet & videtur promittere se curaturum seu facturum. seu stipulatio non potest alias habere effectum, sed si posset habere alias effectum, non. vt dixi in stipulatione habere licere: & est ratio, quia quando aliqua præcedit obligatio principalis præsertim ex qua promittens obligatus est: semper videtur factum suum adijcere, scilicet se curaturum alias non fortificaretur, sicut in stipulatione de rato, iterum comparendo, vel contrahendo pro domino contrahit, vel quasi, igitur si ad fortificationem illorum quæ agit promittat dominum ratum habiturum: videtur promittere factum suum, ꝙ curabit vel efficiet, alias nil fortificaretur per illam promissionem. Est ergo distinguendum, aut quis promittit factum alienum expresse: & tunc refert, an principaliter, aut secundario, aut per indefinita verba, & tunc refert, an possit stipulatio alias habere effectum vel non, per prædicta, quamuis autem sit communis opin. & quasi omnium, quod hæ stipulationes de rato, & rem pupilli, &c. valeant simpliciter conceptæ: tamen consultius fiet, si adijciatur verbum curaturum, &c. & eris sine dubio.

Sed quæ est ratio, quare non potest promitti factum alienū expresse, sicut per verba inflexa, me curaturum? Respondeo, factum alienum expresse non potest quis promittere:
6 quia promittendo, non potest alium † obligare. Se autem non videtur velle obligare, nec verba important, nam quęque de se promittere oportet: sed quando promittit se curaturum velle, subauditur tunc, ꝙ factum suum promittit: vt hic no. & verba sunt magis apta ad se obligandum, quorum aptitudo & respicitur in verborum obligatione. ff. de verb. oblig. l. quicquid, si promittens alienum factum iurauerit? Respondeo, de iure ciuili, non valere. C. de lega. l. non dubium. Sed de iure canonico, forte contra: extra de iureiur. c. ex rescripto. vide in simili infra prox. §.

a Adnotatio. Si quis alium. Factum alienum, non potest in stipulationem deduci h.d. Ang.
b In gl. Super hanc gl. ponit Ang. regulam, quod factum alienum, regulariter promitti non potest. ab hac regula ponit septem fallentias quas diligenter hic vide in ver. in ead. gloss. in fin. Cætera valde bene explicantur hic per Ioan. Fabri.
c Curaturum. Adde Thomam ferratium de aduocatis de Brixia, in suo tracta. cautelarum caut. 43. incip. anno preterito. vbi dat optimam cautelam, qui promisit factum alienum, sub pœna curando, pro posse negotium illud, in pœnam non incidit. ita no. & ibi posui in apost. ad ipsum.

1 *Stipulationis concipiendæ vsus.*
2 *Administrator cui quærat.*
3 *Procurator cui acquirat.*
4 *Stipulatio cur inuenta.*
5 *Stipulari nobis qui possint.* 7. 8.
6 *Iudex quatenus nobis quærat, an non.* 10.
11 *Arbitrium alij non stipulari.*
12 *Dos qua causa habita.*
13 *Matri an quæratur.*
13 *§ si quis alij. correctus.*
15 *Procuratori an recte soluatur.*
16 *Adiecto an recte soluatur.*
17 *Vtile an ab inutili vitietur.* 18. 19.
20 *Adcrescatne in contractibus.*

a SI QVIS [a] Alij. In glos. id est. dominio. in fin. Item multi alij sicut beneficiati, beneficijs suis, extra de pecu. cler. per totum. & videbitis infra in gloss. proxi. In gloss. & est ratio. ibi cum dicit: rem pu. sal. fo. vide infra eodem §. sed & si quis stipuletur, ff. de verb. oblig. l. liber homo. §. fin. In ead. gloss. ibi cum allegat. §. si quis insulam. sed non videtur fallentia in his casibus, quia non alijs, sed sibi principaliter stipulatur, propter interesse suum, & sibi principalem actionem quærit: vt videbitis infra. §. sequente. sed & si quis stipuletur. In ea. gloss. ibi cum allegat l. in causæ. §. fi. etiam si formet verba in persona domini, quamuis alias non valet vt videbitis infra §. alteri. Dyn. tamen tenet contrarium, in l. in omnibus, & est ratio authoritas iudicialis, per quam interponuntur. §. de diui. stipula. circa prin. In ea. gl. cum allegat. l. si procuratori. in cuius persona habeat concipere verba: not. glo. ꝙ in sua, vt d. l. si procuratori. Docto. ibi tenent
1 contra & in illo † & in omni casu, quo acquirere potest. ꝙ nō refert, in cuius persona, verba concipiantur. sicut nec in tutore, vel in alijs, & idem videtur notare glo. in l. quod procurator. ff. de procu. & infra §. alteri. In ea. gl. ibi cum alleg. de insti. l. 1. in fi. idem videtur in omni procuratore. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. si procurator. Sed gl. intelligit ibi in institore, vt ibi no. in l. multum. C. si quis alte. vel sibi. non sic in gestore. vide infra §. alteri. Idem quoque videtur in quibuscunque
2 † habentibus administrationis officium, ꝙ possint acquirere, ratione rei, quam administrant: vt bailliuis contratarum, procuratoribus operum publicornm, ad instar tutorum, & curatorum, & rectores eleemosynarum vel aliorum officiorū, eadem ratione ff. quod cuiusque vniuer. l. fi. de vsuca. l. Caius. In stipulando tamen est seruandus ordo. ff. de adm. tu. l. quoties. nō tamen necessario, vt ibi no. Item quicunque simplex procu. potest acquirere, vbi ex re domini stipulatur, vt l. ꝙ procurator. ff. de proc. alias non videtur, quòd procura-
3 tor † acquirat domino, sine cessione. ff. de acq. pos. l. possessio quoque. §. videretur enim iustum, & æquum prædicta. l. 1. §. fi. cum l. seq. de insti. obtineret in omni procuratore. ꝙ actio detur domino in subsidium proc. mortuo sine hærede ar. C. de act. & obl. l. 1. Item in mutuo procurator acquirit domino certi cōdictionem. ff. si cer. pe. l. certi cōdictio. §. si nummos. & in casu actionem ex stipulatu. eo. tit. l. si pecuniam. & iunge infra quod cum eo. vbi plenius dicam. In ea. gl. ibi cum alleg. §. ex his. ibi videtur loqui in prætorijs, seu iudicialibus. Sed quid in conuentionalibus? Non videtur idem, quia non
4 reperitur, † & stipulationes inuētæ sunt ad hoc, vt vnusquisque sibi acquirat j. §. alteri. Præterea, omnes tex. videntur cōcludere, quòd publica persona semper stipulatur, vbi pars nō potest stipulari, vt d. l. 2. & l. 3. rem pu. sal. fo. eo. tit. l. si ser. & d. l. quoties. de admi. tu. Igitur in conuentionalibus, quæ conficiuntur mera volūtate, quid ad ipsum si partes conueniāt si velint inter se? & pro hoc facit, ꝙ not. in cor. de excu. & qui cum &c. super verbo cautionem. Vt autem super hoc plenius instruaris, (ne hæ glo. te decipiant) scire debes, ꝙ iudex
5 stipulari potest, † & istud non reperitur in multis legibus expressum, nisi de magistratu. in l. ff. de magistra. conue. l. 1. §. exigere. tamen hodie bene expressum est extra de vsuc. c. quanquam. lib. 6. alle. in glo. Præterea si licet minori, multomagis & maiori. vt in §. ex his. bene reperitur, quòd recipit renuntiationem. Sed de stipulatione non loquitur. Item notarius, seu tabellio publicus de hoc C. eo. l. cum cognatos. & d. l. 2. rem pu. sal. fo. de ado. l. non aliter. supra de ado. §. cum autem. ff. de vsuca. l. Caius, secundum vnum intellectum. & in multis alijs legibus. Item dicit gloss. vel simili persona publica. Quæro pro Deo quæ est ita similis persona? certe officialis seu executor curiæ in d. authen. de his qui con. & recon. quæ est C. de litis contesta. authen. libellum. ff. de in ius vocan. l. eum, pro quo quis & l. 3. ff. rem pu. saluam fo. C. ste oper. noui nuntiatio. l. fin. Item de iure cano. proprius sacerdos, exta de conuer. coniuga. c. dudum. Sed Host. dicebat, quòd illud fecerat sacerdos, de mandato episcopi. hodie est expressum contra de vsur. c. quamquam.
6 lib. 6. Igitur redeundo † ad singula, credo, quòd iudex non possit acquirere, nisi in rebus & causis, quæ ad eius pertinent officium & in casu, quando non est pars, quę stipulari possit. & hoc est expressum d. cap. quamquam. & d. §. exigere, & dicta l. seruum. hoc etiam no. in d. authen. de exec. licet videatur notari C. de tab. l. generali. sed illa in tabellione. de quo infra dicetur. & est optima ratio, quia huiusmodi stipulationes, fuerunt inuentæ in subsidium, & contra ius commune. quia de iure communi vnusquisque debet sibi stipulari infra §. alteri. ideo in terminis suis teneri debet, & hoc etiam sentit Innoc. in cap. dudum. supra alleg. & bene apparet, quòd hoc fit in subsidium, quia lex dicit. quod seruus emendus est pupillo, pro stipulando, si habeat de quo, antequam hæ per-

hæ personæ stipulentur, vt d.l. 2. Et credo, quòd si non pertineat ad officium, sicut in mere voluntarijs conuentionalibus omnino extraiudicialibus, quod nõ valet stipulatio. imo nec in illis, si sit persona præsens, quæ sibi stipulari posit, seu persona eius iuri subiecta, per dicta iura, quæ dant ordinem, & non sine ministerio, videtur ibi. Sed huic obst. quod not. in d.l. quoties. de admi. tut. vbi dicit gloss. quòd valet stipulatio, etiã si turbetur similis ordo. Sed supposito, quòd
7 illa gloss. esset tex. non est idem, quod in tutore, † & pupillo, & alijs publicis personis, quia tutori nedũ permittitur, imo iniungitur, pro vtilitate pupilli stipulari: his autem nihil iniungitur, sed permittitur in casibus prædictis propter necessitatem, & apparet, quòd non est idem, quod in tutore, quia ille non debet emere seruum pro stipulando, sed iudex hoc debet facere, vt l. 2. ff. rem pu. sal. fo. Item obst. quòd absenti potest acquirere: vel alias impedito, multofortius præsenti. ff. de verbo. obli. l. si procuratori præsentis. Sed ratio est hæc: quia hoc est repertum in subsidium tantum, vt supra dictum est ex necessitate quadam, in procu. non sic. Præterea, procu. habet mandatum a domino, & eius personam repræsentat,
8 magis quam iudex. † Circa vero acquisitiones: seu stipulationes, quę fiunt per notarios, seu officiales, credo idem. non ob. eo quòd habetur in d.l. generali. & per iura prędicta. Plus dico quod illi non possunt sine iussu iudicis stipulari, nec acquirere: iudex vero potest, sine iussu. & ita no. Inno. in c. dudum. supra alleg. & patet in d.c quanquam. de vsur. supra alleg. & hoc satis dicitur in d.l. 2. rem pu. sal. fo. ibi apud prætorem &c. & per hoc posses multas procurationes, & literas alias impugnare, in quibus notarij stipulantur absque iussu iu
9 dicis. Quod autem dixi de sacerdote, quòd posset † stipulari sine iussu iudi. hoc intellige in actibus morientium, & conscientiæ, in quibus esset periculum iussum expectare, in alijs non crederem. & satis innuit text. in d.c. quanquam. ibi cautionem huius præsentis constitutionis autoritate. q. d. quòd non alias de iure communi concederetur, & facit quòd consueuit dici iuxta c. cum esses. extra de testa. & per hoc credo, quòd iudex non posit stipulari in negotio, cuius iurisdictio ad ipsum non pertinet, vel ratione rerum vel personarũ quia
10 † quo ad illos est priuatus, & (sicut dixi) non potest stipulari, nisi negotium tangat eius officium. Sed satis potest dici quòd si promissor in hoc porriget iurisdictionem eius, & se subijciat: quòd valeat stipulatio. ff. de iurisd. om. iu. l. est receptum. de iud. l. 1. & bene facit quod no. in fi. ff. de tu. & cur. da. ab his. l. diuus. Et idem si officialis vel notarius stipulare-
11 tur de iussu iudicis & prorogati in casu prædicto. † Sed quid de arbitro? Videtur idem: quia ad morem iudiciorum redacta sunt. l. 1. ff. de arbi. Sed potest dici cõtra, quia priuata persona est arbiter ff. de ar. l. arbiter intra certum diem. In ea. gl. cum alleg. l. quoties. super hoc reperies iura varia. quædam enim leges dicunt, quod ex pacto apposito in rei traditione, acquiritur alij: vt d.l. quoties. & l. Publia. & l. Caius. C. de pact. conuen. l. pater. C. ad exhi. l. si res de pig. act. l. si cum venderet. Alia iura dicunt contra. ff. ad Trebel. l. debitor. §. fin. C. de donat. l. cum res. ff. de pact. do. l. inter socerum. §. cum pro se filia. C. de pac. con. l. pactum. de iure dotium. l. si genero. ff. de solu. l. si cum Cornelius. Doct. consueuerunt dicere. in l. cum res. C. de don. quod ideo non quæritur actio, quia alia via creditoribus prouisum erat. Quæ solutio non videtur sufficiens, quia in l. si res etiam, alia via erat prouisum, & in l. si cum venderet. Pet. de Bel. per. parum dicit hic, sed ibi cum gloss. alleg. l. quoties. opponit de l. ff. ad Trebel.
12 l. debitor. §. fin. & soluit, quòd debitor maritus † non habebat dotem ex causa lucratiua: ideo non mirum si non potuit onerari per pactum filiæ, ff. man. l. Iulian. in l. quoties. habebat causam lucratiuam. nihil aliud dicit pertinens ad hunc §. nisi quod aliquantulum tractat materiam, quando committatur stipulatio pœnalis, quæ non est proprie. Hic ergo supponitur, quod vbi recipiens habet lucratiuam causam potest onerari pacto vt tertio quæratur actio. Sed contra hoc est l. cum res de do. vbi habebat tit. lucratiuum. & valet pactum. Item contra hoc est. l. si cum venderet. ibi habebat non lucratiuum, & tamen valet, & l. Caius. & l. pater. Præterea, quid

refert ex qua causa, ille qui pacto oneratur, haberet rem, cũ certum sit ipsum ex sua voluntate, & conuentione onerari? Præterea videretur dicendum quod aut pactum apponitur, in traditione pro tertio, qui est dominus rei, vel ad quem pertinet, vel alias pertinere deberet, & tunc de rigore non agit, sed de æquitate datur vtilis, vt l. si res ad exhib. & l pater. de pact. con. & l. Caius. sol. mat. Si vero pactum apponatur pro alio, tunc si donare voluit illi, pro quo opponit, datur ei actio ex æquitate: vt l. quoties supra alleg. alias non, vt iuribus allegatis pro contrario. Sed nonne semper videtur donare, ex quo stipulatur ei reddi? Respon. non, ff. de dõ. l. donationes. §. pen. nisi hoc dicat, vel ratio affectionis hoc faciat præsumi. ff. de proba. l. Procula. de do. inter vir. & vxor.
13 l. si seruus communis. Cur † ergo non acquiritur & matri, in l. debitor. §. fin. ff. ad Trebel. cum ibi præsumatur affectio? Dicas quod loquitur secundum antiqua tempora, sed secundum iura. C. acquiretur vtilis per l. quoties. Vel dicas, ad ll. quæ dicunt non acquiri, verum est, de rigore, sed de æquitate sic, per leges Codicis in casibus prædictis. Rationes autem præmissorum, satis patent, quia iura fauent dominis, & interest plus eorum agere ex pacto, quam rei vendicatione, in qua vix probaret, & quòd dixi de dominis, idem crederem, de quasi dominis, cum æquiparentur. Quinimo de omnibus, qui rem pro suo tenebant, si pactum apponatur per illos, qui causam habebant ab eis, & qui eis restituere tenebantur rem ab ipsis traditam, secus si alias debitã per l. cum res. Sed quid: si quis alteri paciscatur, vel stipuletur, & promissor se obliget iuramento? Respon. de iure ciuili non valet, vt dixi in simili supra proxi. §. Sed Ioan. glo. decretorum, vi-
14 detur tenuisse, quòd iste † §. fit correctus, de iure cano. maxime quando appositũ fuit iuramentum, vt no. 1. q. 7. c. quoties. in glo. super verbo, & per te. Ego non credo hoc maxime, quia de iure cano. nouissimo. est speciale in certis personis, & casibus, quod alij acquiratur vt c. quanquam, sepius allegat. & sic in contrarium est ius commune. Sed bene credo, quòd vbi iuramentum fuit appositum, quod ecclesia debet compellere promissorem ad tenendũ iuramentum, & sic quo ad hoc posset verificari, quod dicit Ioan. In glos. non tamen hæred. ibi cum allegat. l. cum quis. Pet. dicit quòd per legem illam potest dici quod si quis absuturus, constituit procurato
15 rem ad negotia, cum † potestate exigendi, quod si procurator mutauerit conditionem suam de frugi, ad prodigũ, quod debitores non liberantur soluẽdo tali, subaudi scienter, & de hoc dicit esse casum. ff. de sol. l. si cum Cornelius. pro quo facit. ff. de testa. tut. l. pater. Sed quid si erat talis tempore constitutionis, constituens tamen ignorabat, debitor sciebat, & ei tali, sciens soluit? Videtur idem si constaret sibi de ignorantia constituentis per d.l. ff. de confir. tut. l. vtilitatem. Sed in casu quo constituens sciret, videretur liberatus. ff. pro emp. l. si quis cum sciret. & idem dicerem de executoribus vlt. volun. quos episcopus potest remouere si mutata fuerit eorum conditio, vel ab initio fuerint insufficientes, vide C. arbi. tut. l. fi. vbi scripsi & no. quod iste. §. obtinet, quãdo adijcitur hęc disiunctiua, aut secus si diceret & Titio, vt infra proxi. quia tunc adijceretur ad obligationem, quo casu nõ operatur ad-
16 iectionem. ff. de verbor. obliga. l. eum qui la 2. §. qui sibi, † In glos. nisi in casu. in fi. & per hoc videtur, quod si adiectus reciperet monetam, quam stipulator non teneretur recipere, quod soluens ei non liberatur. In glos. nunquid. ibi cum allega. l. qui fideiussor. & l. qui patitur eod. titu. In fine glo. tenet Dyn. in d.l. vero procuratori. §. interdum, & sic intelligas quod no. ff. de solu. l. qui res. §. mihi Romæ. de vsufruct. l. sed si quis stipuletur, & hoc nisi animo donandi fecerit, quod non præsumitur, vt no. §. qui in fundum alleg. in glo. nisi adijceretur in facto, quod filius stipulatoris, non interesset vt §. mihi Romæ supra allegat. tunc enim non videtur habere animum obligandi adiectum, sicut nec si ipsemet
17 in alieno ædificasset, vt supra de re. diu. §. ex diuerso. † In glo. pro parte. in fine in hoc brocardo consueuerunt glo. distinguere an vtile & inutile possunt separari, vel non, primo casu vitiat, secundo non, vt not. ff. de vsuris. l. pecuniæ fœnebris, per l. 1. §. Trebatius, versicul. Marcellus

lus autem. & §.item quæritur. de aqua quotidiana,et esti.de
condit. furt.l.si seruus.§. boue. sed contra hoc instatur, quia
seruitus est indiuidua,nisi seruitus vsusfruct.ff.ad l.fal.l.vsu-
fruct.& tamen in eo inutile nõ vitiat, vt in leg.ff. communia
prædi.l.proprium. Dy.distinguit tres casus,extra.de reg.iur.
ca.vtile,dicit enim quod quandoq; reperiuntur duo concur-
rere ad confirmationem alicuius actus: quorum vnum vti-
le,alterum inutile,tunc si vnum sufficeret,valet quod agitur
ff.quod fals.tut.auto.l. 1.§.idem Pompo.melius in §. 1. versi.
interdum.de arbi.l.sed si ita. alias si vtrunq; requireretur,nõ
valet,vt l.parui. §. 1. allegata pro contraria. Sed contra pri-
mum membrum,est manifeste extra.de offic.deleg.cap. cum
super. vbi alter solus poterat & tamen propter adiunctũ in-
utile totum vitiatur. Sol. quicquid agant homines, intentio
iudicat omnes, nam si animus agentis negotium erat talis,
quod negotium virtutem reciperet ex vtroque, tunc non va
let,etiam si vnum sine alio esset sufficiens, quia intentio non
fundabatur super vtili, & hoc si de hoc constat, alias in du-
bio procedere deberet quod Dy.dicit. Quandoque actus con
stat ex pluribus. quibusdam vtilibus, quibusdam inutilibus,
& talia plura sub eodem actu compræhenduntur,& tunc di-
stinguitur, an posint separari,vel non,secundum Dyn. Sed
obst.l.proprium & l. fundus ille. quæ statim allegantur in gl.
proxi. Item ob.ff.de pecu.leg.l. 1.& ff.de condi. & demonst.
18 l.cum tale.§.Mæuiæ. Potest aliter distingui,quia † aut actus
vtilis: vel inutilis. se habent per modum principalis, aut al-
terum, per modum accessorij. Primo casu, aut idem potest
asignari cogens quod vtile debeat ad se trahere inutile, &
tunc trahit, vt l.fundus ille.ff.de contrahen.empti.ff.de do-
natio. inter vir. & vxor.l.si sponsus.§.generaliter. aut econ-
tra, quòd inutile trahit ad se vtile, & tunc inutile trahit, vt
ff.ad legem Cor. de fals.l.filius emãcipatus. & d.l.proprium
aut non potest ratio asignari maior in vno,quam in alio,sed
quolibet habet rationem suam separatam, & absque inconue
nientia possunt separatim iudicari,tunc vnum non trahit ad
se aliud, sed vnum remanet vtile, aliud inutile.C. de dona.l.
sancimus.§.si quid autem,& hic. & d.l. 1.§.sed si mihi. In se
cundo casu quando alterum se habet per modum accessorij,
tunc erat quæsitum in vtroque, & tunc per vnum non vitia-
tur alterum,de pecul.lega.l.tunc inutile,aut non,& tunc aut
per accessoriũ deuenitur ad principale, & potest dici, quod,
vno vitiato,vitiatur aliud,vt in d.§.Mæuio. Aut non,& tũc,
viciato principali, vitiatur accessorium, vt d.l.1. & 2.de pe-
cu.leg.supra deleg.§.si quis ancillas.Quandoque sunt plures
actus distantes,& separati, quorum alterum vadit ad destru-
ctionem alterius, & illud membrum prosequere vt Dyn. ibi
19 quia non tangit hanc materiam. † Modo redeamus ad de-
clarandum aliquantulum huiusmodi membra: aut ratio po-
test &c.& de hoc potes ponere exemplum ff.qui.ad li.procl.
non lic.l.fin.§.fin.ibi enim ratio,est pro vtili: videlicet bona
fides illius ementis.Item quia mala fides vnius,non debet no
cere alteri, item ex parte vendentis erat intentio, se insoli-
dum iugo seruitutis supponendi scienter, vnde ratio dictat,
quod vendentis scientia,& alterius emptoris, eis nocere de-
beat. non autem alij ignoranti,qui bonam fidem habebit,&
eodem modo in l.fundus. illa erat intentio venditoris totũ
vendere, & si defectus sit, quin totus sit venditus peruenie-
bat ex parte emptoris, qui alium intendebat associare, ideo
expedit venditori, quod totus sit venditus, quia sic satis fit
rationi, & nullum sequitur inconueniens, & eodem modo
in §.generaliter, quia cum prohibitio sit quodammodo con-
tra ius commune,non est mirum,si vtile trahat eam sed secus
in casu istius. §. quando promittit ex causa donationis, quia
tunc magis expedit, promisionem in parte non tenere, quã
si tota teneret,& hęc ratio not.ff.de acquiren.rer.domi.l.per
seruum.§.quod vnius.sed contra, vbi fortior ratio facit, pro
inutili, vitiat vtile. vt in §.item quæritur supra allegato ibi
enim fortior est ratio, pro inutili, quia ibi vtens aqua aliam
immiscuit. & ita facto suo damnificat alium, & alio modo
vtitur, quam debeat. Idcirco maior ratio est,quod ipse pro-
hibeatur in totom: quam quod vteretur in totum, ne lucre-
tur ex culpa sua: ideo in totum prohibetur. Item in l.pro-
prium supra allega.quando stipulatur sibi,& socio,ratio est,
quòd inutile trahat ad se vtile,quia sequeretur absurdum iu-
ris,quòd vnus posset quærere seruitutem alij, quod est cõtra
ius: vt ibi. Et sic potes dicere, in multis alijs casibus. & per
hoc videtur quod si res indiuidua verteretur in obligatione,
vel aliqua alia,cuius ratio traheret totum,ad alteram partiũ:
ꝙ non obtineret iste §.imo aut tota stipulatio valeret, aut to
20 ta annullaretur per prædicta. † Et nota ꝙ per hunc §.cũ con
cor.consueuit dici,quòd in contractibus inter viuos, non est
locus iuri accrescendi.ff.de verb. obli.l.si mihi & Titio. & de
lib.cau.l.liberum.§.si duo.quemadmo.ser.ami.l.aquam. in fi.
& d.l.per seruum.§.quod vnus. Aliqui inducunt in feud. de
duo.fra.de nouo benefi.inuest.c. 1.& 2.qui feud. da.poss.c. 1.
Sed illa parum faciunt,quia ibi agitur de succesione,non de
iure accrescendi. Sed pro parte cõtraria facit.ff.de autho.tu.
l.si seruus communis. supra de stip. seruo.§. fin. Sed ibi non
iure accrescendi,imo ab initio, illi qui capere potest totum,
acquiritur ex dispositione legis,perinde ac si esset seruus so-
lus illius. item facit C.si libera.imperia.so.sine hæred. deces.
l.vnica.lib. 10. ibi, nil agitur, de iure accrescendi. sed de suc-
cesione. Item facit d.l.fundus ille. Sed ibi ex proprio con-
tractu, totum acquiritur, l.disponente. Et idem dicas,ad le-
gem Iulianus §.idem Celsus. de actio. empt.de bon. liber.l.
communi liberto. de asigna. liber.l. vtrum. ad legem Cor-
nel. de fal.l. filius emancipatus. §. 1. quia in nulla reperies,
quod hoc sit iure accrescendi, sed propter indiuiduitatem,
vel aliam rationem, nisi in vsufruct. vt not.ff.de vsufruc.ac-
crescen.l. 1.§.quotidie. In glo. scilicet per patientiam. vnde
proprie ius accrescendi locum habet,quando duobus,vel plu
ribus,poterat res acquiri,& alter repudiat,sicut patet in ma-
teria.C.quando non petentium partes petenti. accrescant.

a Adnotatio. Si quis. Alteri stipulari nemo potest, nisi ei cuius potestati sit subiectus: extraneus vero potest solutioni esse adiectus,h.d.secundum Ange. Cætera dic vt hic per Ioan. Fab.

b Ad mortem iudiciorum redacta sunt &c. Adde hoc esse verum in arbitris iuris. & statutarijs: vt no.cano. & præsertim Fely.in c.si.col.pe. & fin.versi. sententiæ arbitrorum. nume.11. extra de re iudi. & an æquiparentur iudicibus ordinarijs, vel delegatis: ponit idem Felyn. vbi, supra versic. vnde dicit Bald. nume.12.

1 *Pater quando & an quærat filio*, 2.3.& 4.
5 *L.quod dicitur. sensus.*
6 *Pater an recte filio paciscatur*.7.
8 *Filio non nisi in mortem rectè stipulari* 9.
10 *Filio quæ acquiruntur an non*. 11.12.& 13.

a Ei vero, a Qui. In gloss.sic de verb.signifi.in fi.gloss.
sed huic.fi.obstat.ff.de verbo. oblig.l. quod dicitur. la 2.ver.
alioquin.ff.de pact. do.l.cum dos.§.2.versi.quo casu.de pact.
l.si tibi.§.si pactus. vbi pater nõ acquirit filio nec eadem vox
imo diuersæ voces reputantur,& diuersæ stipulationes. Di-
1 cas † plenius, quia aut pater stipulatur filio emancipato, aut
in potestate constituto. Primo casu non acquirit filio.C. de
iur.do.l.si genero. & ibi nota.& hoc tenet Dyn.in l.quod di-
citur supra alleg.nisi in casu,quo extraneo posset pacisci, vel
acquirere. de quo §.proxi. scripsi, vide ibi. Et ita non obst.
ff.solu.matrim.l.Caius.vbi acquirit liberis filiæ,qui non sunt
in potestate.& aliæ leges quæ concordant cum d.l.caius.quę
loquuntur in casibus suis, vt ibi scripsi. Sed huic opin. obst.
ff.de castr.pec.l.ex castrensi.vbi pater acquirit filio in castren
si peculio, & tamen filius,quo ad castrense peculium, habe-
tur pro patrefam. ff. ad Mace.l. 2. & multo fortius videretur
quod filio emancipato acquirere deberet,& hanc opin. tenet
2 Iacob.de Ra.alibi. per dict.l.sed satis potest dici.quòd † non
acquirat emancipato, nec est bonum argumentũ,de castren-
si peculio, quia pater maius ius habet in illo quam in bonis
emancipati, quod apparet, quia illud occupat iure peculij,
sed bona emancipati non, præterea pater reputatur quasi do
minus castrensis peculij.ff. de ca.pe.l.proponebatur. & l.fi-
lius.& l.de hęreditate.§.1.propter quòd videtur prima opi.
glo. & Dy. verior. nam cum pater non posit acquirere filio
in potestate constituto, vt infra patebit. multominus eman-
3 cipato. † In secundo casu quando stipulatur filio in potestate
constituto.

conſtituto. gloſ. diſtinguit, quia aut ſtipulatur filio, vt hæredi, aut vt filio, aut vt extraneo, aut filio in poteſtate bene merito: aut eſt dubium, vt not. ff. de pact. l. ſi tibi decem. §. ſi pactus. Alij dicunt, quòd aut ſtipulatur dari, aut fieri: & ſi fieri, aut per alium ipſi filio, aut per ipſum filium, alij. vt no. in l. quod dicitur. & ibi Dy. dicit quòd coniungendo illas duas glo. habes plenam notitiam huius materiæ: & mihi videtur quòd per illam habeas ignorantiam. nam prima diſtinctio gloſ. videtur inſufficiens. ibi enim dicitur quòd vbi pater ſtipulatur filio, vt hæredi, datur directa, & in dubio videtur, vt hæredi ſtipulari, & ſic illa diſtinctio videtur loqui, quando pater poſt mortem ſuam ſtipulatur. Quid ergo, ſi in vita? diſtinctio prædicta non te inſtruit. item prædicta diſtinctio eſt inſufficiens, quia loquitur de exceptione doli, non de actione doli querenda. & ita illa glo. non plene loquitur:
4 nec plene inſtruit. Præterea † prædicta diſtinctio habet neceſſario intelligi, quando pater poſt mortem ſuam ſtipulatur: quia ſi in vita, ſibi acquireret, vel nulli, vt d. l. quod dicitur. & ſic in illo caſu non poſſet obtineri prædicta diſtinctio. Et in hoc eſt inſufficiens, nam non declarat, nec plene diſtinguit quomodo fiet ſtipulatio in vita, vel poſt mortem, in quo cadit diſtinctio, vt l. quodcunque. §. non ſolum. ff. de verb. ob. Item illud quod no. in d. l. quod dicitur, non videtur procedere. dicit enim ibi glo. quòd ſi in ſtipulatione per patrem facta, vertitur factum per filium faciendum, non valet, ſed vbi vertitur factum per alium filio faciendum, bene valet, quia non confertur in perſonam filij, hoc non videtur procedere, quia omne factum cõcurrit circa perſonas illorũ, qui edunt, & quibus eduntur. ff. de ope. lib. l. operæ. & ſic aliquid confer
5 tur in perſonam filij. Præterea ſi bene cogites in l. quod † dicitur. non videtur in ſtipulatione factum, a filio faciendum: ibi enim pater ſtipulabatur a tertio filio ire agere licere. Certe in hac ſtipulatione non vertitur, quod filius eat vel agat, nec ad hoc quid obligatur: nec quiſquam hoc promiſit. Sed vertitur quòd poſſeſſor non impediat eum, ire agere: vt l. ſtipulatio iſta. ff. de verbor. obliga. & ſcripſi ſupra eo. §. ſi quis alium. Et ita factum non promittentis eſt in obligatione, nõ factum ipſius filij. Vnde glo. illa videtur errare manifeſte, ſal
6 ua reuerentia ſua, propter quod dicas plenius: quia † aut pater paciſcitur, vel ſtipulatur pro filio ad eius liberationem: & tunc pactum valet indiſtincte, ſi pater nomine filij conueniatur, ſeu conueniri poſſit. ff. de iureiu. l. qui iuraſſe. §. 1. ff. de pac. l. & hæredi. §. nos autem. & prodeſt vtrique, patri, & filio, vt ibi. Si vero pater non poſſet conueniri: quia filius nõ habebat peculium: tunc potes diſtinguere, vt gloſ. fin. d. §. ſi pactus. quia aut paciſcitur, vt hæredi: & poſt hæres efficitur, & tunc datur directa exceptio. aut ſimpliciter, tunc doli. Illud autem membrum quod ſequitur in glo. aut vt extraneo, tunc nulla, non mihi placet, nec leges, quas glo. ibi allegat, faciunt, quia loquuntur, quando pater ſtipulatur ad obligandum, de quo ſtatim ſubijcietur. Præterea talia verba, promittis, vt extraneo, & alias bene merito, non vt filio. non abdicãt filiũ, nec iura filiationis tollunt: quia non nudo cõſenſu, &c. C. de eman. lib. l. nec auus. ff. de pac. l. ius agnationis. Nec tales expreſſiones, vel diſpoſitiones iuris immutant. ff. de caſtr. pec. l. ſi forte. Vnde talia verba eſſent valde extranea in ſtipulando: & ipſe eſſet bene fatuus, ſi talia apponeret. Et miror vbi gloſſatores repererunt hoc. Sed huic opinioni obſt. §. ſi pactus ſupra alleg. ſed intellige quod non prodeſt filiæ directa, etiam ſi hæres extitit, ex quo non paciſcebatur, vt hære-
7 di, ſed prodeſt exceptio doli: vt §. nos autem. Si vero † pater ſtipulatur, vel paciſcitur filio, alium obligando: tunc aut ſtipulatur ſimpliciter, aut poſt mortem ſuam. Primo caſu, aut tale quid vertitur in obligatione, quod eſt acquiſibile: & tũc ad ipſum patrem tranſit, & ſibijpſi acquiritur, vt hic. & l. quod dicitur. & l. eum qui. §. 2. aut de natura rei eſt acquiſibile filio, quia forte eius perſonam ſolum concernit, & non patris: tunc nihil valet ſtipulatio, nec filio acquiritur: vt l. quod dicitur. 2. reſpon. ff. de pact. dot. l. cum dos. & hic in fin. cum dicit in his rebus quæ tibi, &c. & hoc niſi tenderet ad exonerationem patris. Quid enim ſi pater ſtipuletur a magiſtro, quòd alat & inſtruat filium in aliqua ſcientia, vel artificio? dic quod in vita patris non valet. ff. de pact. l. & hære. §. nos autem. In ſecundo caſu, quando poſt mortem ſtipulatur filio, acquirit vtilem ſecũdum omnes glo. doc. vt l. quodcunque. §. 2. & ſi bene reſpicias, hoc volũt text. qui nunquam faciunt differentiam, niſi inter res acquiſibiles, & non acquiſibiles. Modo videamus de rationibus diuerſitatum: & certe quatenus tangit prima membra, quod pater melius acquirat ad liberandum, quam ad obligandum, patet ratio vulgaris, quia proniores ſumus, &c. ff. de actio. & obli. l. Arrianus. Sed
8 quatenus tangit duo membra ſequentia, quæritur quare† melius acquirit filio, ſtipulando poſt mortem, b quam in vita?
b Poteſt dici quòd quandiu pater viuit, filius non habet integram perſonam, & eſt ſub regimine patris, & ideo iura non curant, quòd ei aliquid quæratur per patrem in vita, ſed poſt mortem eius ſic. Sed contra hoc obijcitur quòd pater poſt mortem, non debeat ſtipulando acquirere filio, ſed ſibijpſi: quia in ſtipulationibus inſpicimus, quo ad acquiſitionẽ tempus ſtipulationis interpoſitæ. ff. de verb. oblig. l. ſi filius. quamuis ſuſpendatur, vel differatur ſtipulatio per euentum conditionis. Igitur videtur quòd ſtipulando poſt mortem debeat ſibi acquirere, non filio, inſpecto tempore interpoſitæ ſtipulationis. Sed ad hoc poſſet dici quod illud obtinet vbi ſtipulatio ſuſpenditur per conditionem extrinſecam, ſecus ſi agatur, vt in aliquod tempus differantur. ff. de ſtipu. ſeruo. l. fin. Sed fortius opponitur, illa ſtipulatio non valet, quæ confertur in tempus, quo ſi iniretur, tenere non poſſet. C. de dona. ante nup. l. quod ſponſæ. ſed quando confertur poſt mortem patris, confertur in tẽpus quo filius futurus eſt ſui iuris, quo caſu acquirere non poſſet ei, nec teneret ſtipulatio: vt l. ſi genero. cum ibi notatis ſupra alleg. ergo nec iſto caſu acquire-
9 ret, imo nec valebit ſtipulatio. Sol. † verum eſt quòd non valet nec acquiritur de rigore, ſed ex quadam æquitate diſpenſatiue valet, videlicet vt vtilis acquiratur. Vel ſi velles poſſes dicere, quod ille §. de lege quocunq;. intelligatur in caſu, quo poſſet ſtipulari alij: vt l. Caius. & non cõtineat ius commune. Sed ſecundum hoc §. ille non reſtringeretur, vel poſſet intelligi quando in vita ſtipulatur ſibi, & poſt mortem filio, tunc enim videtur valere iure patris. Sed huic obſt. l. cum dos. vbi eſt communio, & tamen non prodeſt pactum filiæ. iunge infra glo. prox. In glo. vt in profectitio. in fi. ſed nunquid proprietatem poteſt acquirere filio? videtur quod non, quia illa patri non acquiritur per allegata ſupra prox. §. glo. videtur dicere contra. ff. de verb. oblig. l. dominus. in gl. ſi ea. Præterea pro hoc facit, quia ex quo acquirit in caſtrenſi peculio, vt l. ex caſtrenſi. ſupra alleg. multo fortius in aduentitio, vbi pater habet maius ius, & hoc non erat dubitabile iure iſto, & ff. ſed quid de iure nouo? adhuc d. glo. idem ſentit, pro qua facit. C. de bon. quæ lib. l. fi. §. non autem. vbi iniungit patri quod de pecunia aduẽtitij, acquirat nomine filij hæreditates. Item acquirit infanti hereditatem, vt §. vbi autem. de iure delib. l. ſi infanti. C. eo. & facit d. l. ex caſtrẽſi. Sed mul
10 tum ob. leges prædictæ. l. quod dicitur. & aliæ leges, quæ † dicunt ſtipulationem non tenere in his quæ non ſunt acquiſibilia patri, ſed poteſt dici quod caſtrenſia, & aduentitia, cenſentur acquiſibilia propter legitimã adminiſtrationem vſusfructus, quod conſequitur in aduentitijs & caſtrenſibus, nam cenſetur quaſi dominus, vt l. de hæreditate. §. 1. de caſtrenſi pec. Quid ergo in caſibus in quibus nil quæritur, de quibus habes C. de bon. quæ lib. l. fin. & in auth. item excipitur cum alijs? Non videtur quod pater poſſit acquirere filio, per l. quod dicitur ſupra alleg. Sed pro Deo, cur non ita bene quęritur filiæ in dote profectitia, cuius actio eſt communis, & tamen non quæritur, vt l. cum dos. ſicut filio in caſtrenſi, vel aduentitio, & maxime cum dos poſſit ſoluto matrimonio, ad eum redire. C. ſol. ma. l. dos. ſicut peculium caſtrenſe, vel aduentitium? Solutio, quantum ad aduentitium, pater ius maius habet in eo, quã in dote, quod apparet, quia habet vſumfru. & ſolus agit, & conuenitur, quod non eſt in dote. Item in caſtrenſi pater quaſi dominus reputatur, vt d. l. de hæreditate. §. 1. Et idem deberet dici in caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi, cũ æquiparentur. de inoff. teſt. l. fi. Reſume ergo quia aut pater
11 † ſtipulatur filio emancipato, & non quærit ei niſi ſicut extraneo,

traneo, aut in potestate constituto, & tunc aut ad liberandū, & subdistinguitur, aut tanquam hæredi, aut tanquam filio, aut ad obligandum, & tunc aut erat acquisibile patri, & quærit sibijpsi, aut non, & tunc in peculiaribus castrensibus, seu quasi, seu aduētitijs quęrit filio, in profectitijs sibijpsi, in alijs non quærit, nisi stipularetur post mortem, & hoc in liberis natis. Sed an in nascituris posit stipulari post mortem? Videtur ꝙ sic, quia post mortem suam videtur collata stipulatio. ff. de ope. lib. l. si quis operas. Sed hoc verum, si esset posthumus, & facit quod no. extra de ec. ędifi. c. ad audientiam. el 2. de stipul. ser. l. vsusfructus. Quid si stipulatus sit nasciturís, & nascuntur in vita? nō videtur valere, nisi ex natura rei appareret, quod post mortem suā vellet dari, & hæc omnia potes colligere, ex præmissis. Nec facias differentiam inter facta a filio, vel ei facienda, sed in hoc, an sint patri, seu peculio acquirenda, vel ipsi filio, simpliciter, tanquam patrifam.
22 † Quid ergo si pater stipularetur filio, ire licere agere per fundum vicini, ad fundum peculiarem aduentitiū, vel acquireret nomine filij iurisditionem. vel aliud ius, nunquid acquirit filio? videtur expressum quòd non, vt l. quod dicitur. Ego contra per l. castrense. & d. l. quod dicitur, quæ loquitur quando pater stipulabatur filio, licere ire simpliciter, non habito respectu ad rem peculiarem, sed ad personam filij, quo casu tota vis stipulationis, & effectus cōferebatur in personam filij, nec patri aliquid acquirebatur, sed hic secus in casu quæstionis nostræ, quo habetur respectus ad peculiū. Et per hoc videtur quòd pater nō posset quærere in alijs quæ tangerent hæreditatem, per patrem repudiatam, vel per filiū agnitam, cum illa hereditas non videatur contineri sub aliquo genere peculij, vel dic ꝙ sit aduentitium, habēs instar castrensis, vel quasi, & idem dicatur quo ad acquisitionem, vt in illis dicitur. Item quid si pater emat, vel acquirat nomine filij in vi-
23 ta? Dic quòd non quæratur † filio, quod est notabile, nisi circa res aduentitij peculij, nam nō potest quęrere, nisi circa res peculiares quę obuenerunt filio ex successione, vel ex industria, vt pręmisi, vel nisi post mortem suam ex æquitate. Vnde non credo ꝙ l. 2. C. si quis alteri, vel sibi. sit in aliquo mutata, nā traditio, seu quasi, quæ fit in emancipatione. facit valere quasi donationem. & hæc faciunt ad hunc casum ꝙ Abbas non posit acquirere prioratibus sibi subiectis, quæ habēt speciales administratores, & intitulatos. Vel dic quòd posit quasi illi prioratus sint de natura castrensis peculij, vel quasi per prædicta, Quid ergo si quis stipuletur sibi, & liberis, sicut tota die fit? Satis potest dici quòd valeat. & proderit eis quamuis hæredes non sint, quia videtur collata post mortem l. quodcunq;. §. 2. supra alleg. sed in vita nihil possunt petere, nec cum eo concurrunt. ff. de lib. & posth. l. Gallus. §. 1. in gl. hoc ideo dicit. videtur enim fecisse ordinem. ff. ad Treb. l. hæredes, item quod dixi, quod quærit sibijpsi, intellige si talis sit intētio. C. de iu. dot. l. si genero. si quis alteri vel sibi. l. multum. in dubio præsumitur quod vellit sibi quęrere, nisi verba aliud importēt. ff. de ver. ob. l. si ita stipulat⁹. §. Chrysogonus.

a Post mortem. Vide hic Ang. in 2. col. post me. in ver. quod autem si conferatur. Item iuducit hic in fi. 2. col. Ang. vnam quæstionem, pater recipit in emphyteusim ab ecclesia pro se, & pro filijs, quod videtur pacisci pro filijs, vt filijs, non filijs vt hæredibus quia de natura emphyteusis ecclesiæ & peculiare quòd non transeat ad hæredem extraneum, vt in auth. de non alie. §. emphyteusim, & ideo si pater instituat filios, ex disparibus partibus, tunc emphyteusis, diuiditur æqualiter, & etiam si repudiarent hæreditatem paternam, tamen emphyteusim debēt habere, vt per Ang. allegantem Iac. de Bel. & Bartolum.

1 *§. cum adiicitur. limitatio, & sensus. 2.*
3 *Stipulatio quando, & an difformitate corruat & 4. 5. 6. 7. 8.*
9 *Venditionem difformem substituere.*
10 *Repetitioni præcedentium quando locus non sit.*

a Praeterea. [a] In gl. interdum. in fi. vide infra gl. prox. In glo. scilicet, congrue, ibi cum allegat. §. cum adijcitur in hoc articulo fuerunt glos. diuersæ, & doct. antiqui. Quidam
1 enim † restrinxerunt illū §. cum adijcitur, quando est diuersitas in quantitate, non in speciebus, & hanc videtur innuere glo. & quasi sequitur in §. cum adijcitur. in glo. cum diuersitas. sed Azo & Ioan. etiam quando est diuersitas in qualitate, vt ibi no. in glo. quòd constat. Hæc autem gl. videtur vel-le, quod vbicunq; est diuersitas, quod valeat, si diuersitas illis
2 placuerit. & hæc verior, quia §. ille † cum adijcitur, indistincte loquitur. hoc intellige cū adijcitur, vel detrahitur interrogationi, non si omnino aliud præmitteret. V. g. stipulor equum, promittis bouem, non videtur valere, quia esset omnino alia. & ideo videtur tex. notanter dicere cum adijcit, vel quod detrahit, illo autē casu nō adijcit nec detrahit, imo omnino aliud dicitur infra. §. si de alia. In ea. gl. ibi cū dicit, finautem non placeat. id est non dicat sibi placere: quia si displiceret, & non acceptaret, nō esset locus illi §. cum adijcitur, nec
3 huic materiæ † In fi. eiusdem glo. [b] Et est ratio, quia in alter-
b natiua summarum, minor est in obligatione. ff. de verb. ob. l. si ita stipulatus fuero. x. aut quindecim, & ideo non videtur diuersitas in interrogatione, & responsione, quia interrogatū, & responsum videtur de decem tantū. Sed in speciebus, videtur de qualibet interrogare sub conditione. Et ideo cum respondetur de vna, est diuersitas in qualitate, quia interrogatio conditionalis est & responsio pura de vna, secundū Dy. in d. §. cum adijcitur. Et hæc eadem ratio potest reddi, quia qñ copulatiue fit interrogatio de pluribus & respōdetur de vna, valet, sed nō quando fit alternatiue, quia alternatiua interrogatio est quddammodo conditionalis, promittis illum aut illum? hoc est, si illum nō dederis dabis illū? & sic est difformitas in qualitate. secus quando præcedit copulatiue interrogatio, & sequitur respōsio simpliciter vnius rei, quia tunc respondetur secundū qualitatem interrogationis, licet diminuatur de numero rerū contentarū in interrogatione. Et fa-
4 cit pro hac ratione. ff. qui & a qui. ma. li. non. fi. l. 3. in fi. † Habes ergo, quod vbi præcedit interrogatio in summis alternatiua responsio singularis, nō vitiat quia sicut stipulatio censetur minorem summā continere, ita interrogatio. Quid ergo, si sit vna summa, in interrogatione, respōsione, diuersitas tamen monetarum. V. g. promittis mihi centū libras in sterlinguis vel in Turo. grossis? & promissor resp ondet de altero, tunc cessat ratio prædicta. Sed tamen credo idem, quia nō videtur difformitas, cū sit vna summa, & quia vna moneta potest solui pro alia sed secus forte, vbi vna non posit solui pro alia, sicut pro aurea argentea, vel pro argentea, ære contaminata, iuxta illa quæ notantur, & scribuntur. ff. si cer. pe. l. 2. C. de colla. æris. l. 1. & C. de sol. auth. hoc amplius. & videbis infra quib. mo. tol. ob. Item huic gl. in ver. si vero in quantitate. obstat is text. cui gloss. non videtur respondere. sed solue, vt in §. si stipulanti quia nolebat alias valere, nisi valeret in totum: ibi sic. Dic, ꝙ gl. intendit hic soluere hoc contrariū, dicit. n. in alio non valet. vt hic veluti, &c. vult dicere, quod hic debet intelligi, quod dicit tex. Præterea, inutilis est, &c. sub. quo ad illud in quo excedit, vt hic, sed in summa, in qua
5 conueniunt valent, vt §. si stipulanti. † Quid in alijs, quam in summis, in quibus interrogatio totū cōtinet, respōsio partē? Verbi gratia, Interrogo te promittis fundum Sempronianū? tu respondes, promitto vsumfr. eiusdem fundi, vel promittis hominem? tu promittis Stichum. In primo exemplo potest dici, quòd sit difformitas, recipiendo vsumfructum, tanquam ius separatum in gl. magna. ff. de adi. le. l. 1. & ideo vitiatur stipulatio, quia vsusfru. nō est pars rei nisi per similitudinem. ff. de vsufru. l. 4. Sed ob. ff. de fideiuss. l. si area. §. si fundum. Sed non est bonum argumentū de fideiuss. in quo non inspicitur difformitas, sed solum, ne obligetur in duriorem causam, vt
6 patet. ff. de fideius. l. græce. §. illud. ver. item si accepto. † Sed quid in secundo exemplo, quando interrogatio continet genus, responsio vero speciem? Videtur etiam non valere stipulatio, quia obligatio generis æquiparatur speciei alternatiue. ff. de condi. in d. l. cum is. §. fin. In alternatiua autem certum est, quod talis responsio non valeret. ff. de verb. obl. l. inter stipulantem. Quid si stipulor omnes seruos tuos? tu respondes promitto præter vnum. Io. & gl. post eum, videntur tenere quod nō valet in §. cum adijcit. in glo. cum diuersitas. Sed Iaco. ibi tenet contra. eo pro quia ibi non est diformitas in qualitate, sed in quantitate ideo valet, per §. si stipulante. l. inter stipulantem. ff. de verbor. obligat. & idem si interrogatio continet totum hominem, responsio partem, per dic.
7 §. † Sed quid, si interrgatio continet totum integrale, respon-

sponsio partem. Verbi gratia: promittis domum ? promitto tignum, vel promittis gregem?promitto ouem talem, dicas ꝙ hic est difformitas : & non valet, quia quodammodo res aliæ censentur.ff.de euict.l.naue.de acquir.pos.l. qui vniuersas.de vsucap.l.eum, qui.& l.rerum mistura.Secus tamen dicerem, si responsio continet partem, quantitatiuam: vt promittis domum? vel promittis gregem?promitto partem me diam,vel tertiam.arg.§.si stipulante.& illorum quæ, & dicta sunt,& facit ff.de excep.rei iud.l. si quis cum totũ.& l.si mater.§.eandem §. vide quod ibi not.in glo.imo.& ff.illo tit.de excep.rei iud.l.si cum testamento.§.si fundum.ff.de verbor. ob.l.qui vsumfructũ.Item iuxta illud quod dicitur hic, quod difformitas in qualitate vitiat, sicut si vna pure, & alia sub

8 conditione,&c.Quæritur,†quid si in interrogatione,& promissione contineantur conditiones, vel dies diuersæ tãtum? Verbi gratia, promittis, si nauis ex Asia venerit?promitto,si Titius consul factus fuerit.videtur ꝙ non vitiaret:præsertim si conditio apposita in promissione sit facilior,vel prius existat.ff.de fideiuss.l.a reo. Dic contra, quia semper est difformitas in qualitate conditionum, nec obst.l.si a reo,quia ibi non quæritur de huiusmodi disparitate,sed an causa sit durior,vt

9 supra dixi.Hęc procedunt in stipulatione.†Quid in alijs con tractibus,vltro citroque obligatorijs?Verbi gratia,ego dico, vendo tibi fundum,tu dicis, ego retineo sub conditione si nauis ex Asia venerit, vel si placet Sempronio : nunquid tenet venditio? Et idem potest quæri in alijs contractibus.Et certe videtur ꝙ difformitas non vitiat,quia ex vna parte potest esse pura,ex alia conditionalis,ff.de in diem adiec.l.Sabinus.& de l.commiss.l. cum venditor. Vnde apposita conditione per emptorem,venditor videtur in eam consentire.ff.de contrahen.emp.l.sed Celsus. §.fin. Nec oportet ꝙ verbis exprimat difformitatem, sibi placere,sed in stipulatione credo ꝙ oportet: vt supra dixi.Et est ratio quia cum stipulatio dicatur a firmitate,& sit firmum vinculũ,& ad hoc sit inducta:iura voluerunt omnem firmitatem,& claritatem verborum intercedere.Et hæc ratio potest etiam assignari: quia interrogatio debet præcedere rationem in stipulatione, magis quam in alijs contractibus.Super tex.idem si cui.iste text. videtur repetere quod statim dictum est, sed dic ꝙ repetit, & addit de die, ante enim fuerat factus sermo de conditione tantummodo.

c In glos.quæ enim in præfationibus in fi.ᶜ hoc † fallit. vbi per

10 repetitionem actus vitiaretur : vt d.§.idem respondet. ff.de leg. 1.l.seruo alieno.§.si ab impubere. & l.si quis a filio. §. 1. Item fallit,si primo dicto,vel personæ,vel materiæ singulari cohæret.ff.de adi.leg.l.legatum.la 2.Item si ex aliquibus con iecturis apparet nolle repeti, quia forte illud quod in pluribus tacite intelligebatur, fuit expressum super vno: & ita in alijs non videtur velle intelligi.ff.de iudic. l. cum prætor. & sic potest intelligi.ff.de conditio. & demonst.l.si intra diem. vel si alias appareat.ff.de vulga.l. iam hoc iure.§.fi.de hære. instit.l.sub conditione.C.de impub.l. quamuis.

a Adnotatio.Præterea.Diuersitas in quantitate, interrogationum & responsionum,vitiat stipulationem quatenus est discordia.

b In fi.eo.glos.Vide hic distincte Ang.in ver.in glos.magna,quæ est pulchra, & notabilis.

c In fi.No.Ang.quod ex præfationibus,& contractu, postea incontinenti celebrato,aliquid inter partes actum fuisse probatur.& ideo probato, quod partes egerant de pignore, licet incontinenti factum fuerit instrumentum de venditione : contractus est simulatus : secus si ex interuallo, vt hic per eum quæ sunt notabilia dicta.

1 *Voto qui, an non obligetur.* 3.

2 *Votorum genera, & effectus.*

4 §.*Voto sensus.*

ITEM inutilis.In glos.quantum ad ciuile.in fin.Idem potest dici de aduentitio, quando patri non quæritur vsusfructus,vt in casibus exceptis,vel quia forte non vult:iuxta l. fi. C.de bo.quæ lib.tunc enim videntur, & actiones, & obligationes contrahi efficaces.ff.ad Treb.l.Imperator. & tit.l.mulier.§. 1.ff.de accus.l.hi tamen.§. 1.Idem in beneficialibus,vt extra de iud.c. si annum.lib.6.In gl.ex omni.in fi.Hæc gloss. fuit male scripta prope finem, ibi non licet alias, &c. vnde vult dicere quod licet alias qui voluit,possit conueniri a præ lato, vt l.nulli.§.fin autem.C.de episc.& cle.filius tamen famil.nec vouere,nec ex voto conueniri potest, vt hic in glos. in fi.Et caue,quia hæc gl. videtur habere cõtraria in l.si quis rem.§.voto.alleg.in glo.hic enim videtur glos.dicere ꝙ non obligetur Deo se vouendo, & ibi dicit contrarium,quia imo personam potest vouere Deo & obligatur.& hoc idem no. ff. de min.l.si ex causa.§. Papinianus.pro quo C.de epis.& cle.l. fi.§.2.in auth. de sanc.epis.§.interdicimus.Dic plenius quòd

2 aut † filiusfa. emittit votum personale, id est in sua persona consistens, aut reale, id est in rerum præstatione consistens, primo casu, aut intrat religionem, & votum ibidem professionis emittit, & obligatur, vt ex dictis §. 1. & §. interdicimus. 2. aut non intrat religionem, & tunc non obligatur in præiudicium patris, nisi in voto vltramarino, vel nisi in necessitate, vt quia iniecit manus violentas in clericum, sed in præiudicium sui sic, vnde si placeat patri, debet cõplere,vel cum erit liberatus a patria potestate.Si autem vouet res, dic quòd aut intrat religionem,& dic quod res castrense & quasi aduentitiæ, dedicantur saluo iure patris,quantum ad vsum-

3 fruct. Si vero†non intrat,sed alias vouet,tunc in castrensibus vel quasi,& in aduentitijs, in quibus pater non habet vsumfruct.tenet,in alijs non.cum non possit alienare, & ideo non videtur quod possit vouere res profectitij peculij, nec eleemosynas facere etiam moderatas, sine licentia patris, prout hæc omnia reperies no.extra de voto.c.scripturæ.per Inn.& docto.& plenius in summa Host.eo.ti.§.quis uouere.ver.sed nunquid filiusfami. An autem pater priuetur patria potestate? Docto.iuris canonici dicunt quod non.in his tamen quæ tangunt religionem, nõ curatur patria potestas.uide per Inno.de æta. & qual.c.indecorũ.& in Spe.de stat.monach.uer. duodecimo quæritur, & uer. 2.& uide quod scripsi C. de sacros.eccl.auth.ingressi.Sed an pater possit eum obligare uouendo ipsum?gl.dicit quod sic.& notatur.C.de agri.& cens. l.ne diutius. contrarium est uerum, nisi consentiat tacite uel expresse,uide extra de reg.c.cum uirum.20.q.2 c.1.& 2. dic ut ibi. Vnde uidetur mirabile cur non possit filius se obligare Deo, cum in spiritualibus non curetur de patria potestate,imo nec de his quæ ius publicum tangunt,ut ff.ad Treb.l. nam quod ad ius publicum. Sed dic quod non curatur, quin actus teneat,sine præiudicio tamen patris, etenim pater non debet ex facto filij priuari sua patria potestate,nisi in casibus, ut fauore religionis,uel propter consulatum & similibus.C. de epis.& cle.authen.sed episcopalis.Intellige ergo,quod l.si

4 quis.† §.uoto.dicit indistincte secundum distinctionem prædictam.Et quando dicit, non obligatur sub uoto reum, nec uoto personali in præiudicium patris,nisi intraret religionẽ, ut prædixi.per hoc cessat,quare melius obligatur diabolo de linquendo,quam uouendo,quia(ut dictum est,)& Deo obligatur.Item est alia ratio,quia Deus,qui iustus est,non quærit sacrificia cum aliena iactura, & ideo quia pręiudicaretur patri, non obligatur, diabolus (qui semper iniustus est) nihil quęrit nisi iniustitiam.& alienam iacturam,cur non mirum.

1 *Mutus an contrahat.*

a MVTVM.ᵃ † Hic nihil notandum est. & concor. ff.eod.l.

1 1.in prin.& uide ibi,quia ei prouidetur,de remedio stipulan di. alios autem contractus qui consensu perficiuntur, potest inire.ff.de iure dot.l.mutus.extra de spons.cap.cum apud.& uide quod scripsi supra de mili. test.§. quinimo. & per hunc §.patet,quod non possit testis esse,cum testis uerbo deponere habeat.uide supra de testa.§. testes.

a Adnot.Mutum.Quærit hic Ange.qualiter mutus, vel surdus, possit alium contractum præter stipulationem celebrare & dicit, quod debent adhiberi amici noti.& coniuncti sui:& ipse mutus faciat talia signa per quæ det intelligere,quod velit vendere,vel emere?& tunc illi noti muto dicant, ꝙ ipsi intel ligunt ex talibus signis ꝙ vult vendere liberum pro decem, & ita scribat notarius,& sic valebit contractus,vt hic per eum.

1 *Furioso quæ, an non liceant.*

FVRIOSVS. In glos.s.obligatorium.ibi, idem in prodi-

go. intellige idem quod non posſit obligari , promittendo ,
1 ſed non † idem quin posſit ſtipulari . vt d.l.is cui.& vide qđ
ſcripſi ſupra de cur.§.furioſi. In ea.gl.in fi.hoc intellige de
mentecapto , qui omnino nihil rationis ſapit infra prox. §.
ſed quod diximus.

1 *Pubertati proximus.*
2 *Filio quæ & qui, an non, liceat.*
3 *§. Filius enucleari.*
4 *Patri cur quæratur.*

Pupillus. In gl. 1.vſque ad 10.in fi.hæc fuit opi.gl.
vbique.& no.ff.de re iud.l. pupillum.canoniſtæ,gl. & Inn.di
1 cunt pubertati † proximum,qui per ſemeſtre tempus accedẽ
do,vel excedendo,propinquat,vt no.extra de deſpon.impu.
c.continebatur. Sed Hoſt. ibi dicit ꝙ eſt proximus , per tres
dies ante,vel poſt,per c.ad noſtram.extra de reg.pro gloſ.&
Inno.facit ff.de exc.tut.l.non tantum.quam legem ipſi etiam
allegant pro Hoſtien.facit ff.de lib.exhi.l 3.§.pe. Si ſequaris
opi.gl.& Inno.in iudicij coronaberis,præſertim in curia ec-
cleſiaſtica,vbi adorantur vt idolum.Inter has opi.poteſt me
diari ꝙ ſit arbitrio iudicis,qui ex maleficio,& perſpicacitate
impuberis,poterit maius,vel minus tempus interpretari:re-
periuntur enim quidam maioris indolis & intellectus in 10.
anno.quam alij in 14.C.ſi mi.ſe ma.dix.l.3.& facit ff.de ver.
obl.l. mulier. In gl. ſed quæ eſt ratio. ibi cum dicit,ad cor-
rigendum.ex hoc apparet ꝙ ſexagenarius poſſet eſſe in pote
a ſtate patris. In ea.gl.in fi.a melius in §.hoc proculdubio.&
hoc eſt verum iure antiquo, quo pater non erat adminiſtra-
tor.Quid hodie,ſecundum iura Conſtantini,ſecundum quæ
pater habet legitimam adminiſtrationem filij? Videretur cõ
tra : & hoc tenent Iac.& Pe.in l.fi.C.de bo.quæ lib.& l. cum
oportet.§.non autem.eo.tit.item facit quod legitur & no.in
2 d.l.fi.§.filius autem famil.†vbi alienat filius cum licentia pa-
tris Et ita patet quod authoritas patris facit valere,quia alie
natio alias eſſet nulla.Præterea conſtat ꝙ ſine patris volunta
te filius non debet,nec poteſt acquirere hæreditatem vt d. l.
fi.Poteſt dici ꝙ iſte.§.hodie.ſtat, cum non reperiatur corre-
ctus. Nec ob.d.§. filius. nec quod ibi not. nam quod ibi dici-
3 tur † de licentia,ſeu voluntate,non eſt authorizatio , ſed ſo-
lũ conſenſus,ſeu voluntas quę requiritur ꝓpius, quod habet
pater in re.& apparet bene,ſuppoſito ꝙ filius eſſet 60.anno.
requireretur conſenſus,ſeu voluntas prędicta:per illum §.&
ita illud nihil facit, quo ad authorizationem minoris ætatis
quamuis rõ quæ ibi redditur , videatur reſtringere d. §. me-
lius eſt enim coarctare iuueniles,&c. Sed illud non ob.quia il
lud ideo ponitur quia iuuenes magis conſueuerunt vendere
ſuum,quam alij:ideo illa ratio inducitur.Idem tñ ſi ſint per-
fectæ ætatis.Item nec obſt.quod adhibetur conſenſus in hæ-
reditate : quia illud propter ius vſusfr. quod eſt acquirendũ
patri : quia pater debet implicari oneribus. Non ob.l.ſi infan
ti.C.de iur.delibe.quia ibi nihil agitur de patris authoritate
4 præſtanda : ſed bene verum †eſt,ꝙ acquiritur filio per patrẽ
ꝓꝓ periculum, quod eſſet ſi hæreditas non acquireretur , &
deuolueretur ad alios : in cuius vera acquiſitione non eſt
maius periculum,quam in ſimplici contractu, & ſpecialia iu
ra,& cautelæ adhibentur. ſupra de auto.tuto.§.neque.

a Adnot.In fi.Ang.hic concludit hoc modo. Quandoque tractatur de pupil
lo obligando mere,& authoritas patris non ſufficit,vt hic.quandoque tracta-
tur de mera vtilitate:& tunc poteſt etiam ſine patris authoritate, vt ſupra de
auth.tut.in pri.quandoque tractatur de actu,in quo poteſt eſſe vtilitas,& dã-
num:& tunc patris authoritas ſufficit,vt l.ſi infanti.C.de iur. delib. Et eſt ra
tio,quia iura noua faciunt patrem legitimum adminiſtratorem.

1 *Impoſſibilia quando,& an actionem pariant.*
2 *§. Si impoſſibilis, quando,& an locus ſit & 3.*
4 *Conditionis ante vel poſtpoſitæ vſus.& 5.6.*
7 *Perplexum.*

Si impossibilis. In gl. quibuſcunque. vide ibi :
& quod ibi ſcripſi.Sed opp.ff.de condi.ob cauſ.l. ſi militem .
gl.dicit in l.non ſolum.hic allegata,ꝙ ibi in cõtractu, qui re
contrahitur:hic in contractu,qui cõſenſu.Sed hoc non valet:
1 quia iſte §.obtinet †in quibuſcunque cõtractibus:vt hic not.
in prin.gl. & hæc gloſſ.eſt contraria illi.hæc tamen verior il
la eſt enim contra caſum.ff.ſi cer.pet.l.certi condictio.§.item
quæri põt.Ad contrarium dic ꝙ concordat,quia hic.&ibi cõ
ditio,ſeu cauſa impoſsibilis effectum annullat : nec ex eo agi
poteſt ad conficiendũ:ſed bene verũ eſt ꝙ agi poteſt ad reuo
cãda data ex tali cõtractu,& hic crederẽ idẽ, ſi res eſſet tradi
ta vigore cõtractus talis.ff.de act.emp.l.ex empto.§.is qui vi
na. Item obſt.ff.loca.l.inſulam.§.in operis. Si velles intelli-
gere legem illam,prout gl.ſecundo modo intelligit,in nullo
obſt.Sed ſi ſecũdum primum intellectum intelligas, oportet
dicere,ꝙ interdum illud , quod in vim conditionis apponi-
2 tur,eſt impoſsibile de ſe: & † in illo caſu obtinet iſte §.Inter
dum non eſt impoſsibile de ſe , nec ſui natura : ſed propter
circunſtantias quæ per partes apponuntur : efficitur impoſ-
ſibile.& in illo caſu diſtinguitur caſus bonæ fidei,a contracti
bus ſtricti iuris.vt in primo valeat,in ſecundò non,vt ſcripſi
ſ.de verb.oblig.§.loca.ff.de leg.1.l.ſi quis ſeruos.Item oppo
ponitur extra de condi.appo.c.1. & fi.vbi conditio impoſsi-
bilis adiecta contractui, matrimonium non vitiat , niſi eſſet
contra ſubſtantiam mrimonij. Sed dicas ꝙ ſpeciale eſt fauo-
3 re matrimonij: vt ibi.no.Item quæro,†an iſte §. obtinet,vbi
obligatio incipit à conuentione,an vbi incipit à conditione,
4 vel an in vtroq; caſu,nam interdũ reperitur promiſsio, † ſeu
ſtipulatio,incipere a præcedenti conuentione,interdũ a præ
cedenti conditione. Verbi gratia, promittis hominem dare,
& ſi non dederis promittis dare equum,uel centum,hic inci
pit a præcedenti conuentione.Quandoque a præcedenti con
ditione.Verbi gratia : ſi Stichum non videris promittis cen-
tum,qui Stichus mortuus erat,vel ſi cœlum digito tetigeris,
promittis centum : & videtur expreſſum quod obtineat,vbi
a pręcedenti conuentione.ff.de verb.obl.l.ſi homo mortuus.
ibi enim à præeedenti conuentione incipit. In l.non ſolum.
in ſecundo dicto de act.& oblig. Oportet dici quod incipit
a præcedenti conuentione, in eo quod fit ibi mentio de em-
ptione & locatione , vbi vero a præcedenti conditione inci-
pit, non eſt dubium quod obtinet : quia is eſt caſus huius §.
5 & hoc indubitate,vbi ab ini tio erat impoſsibile.† Quid ſi ex
poſtfacto ? Verbi gratia,promittis dare,vel ſiſtere Stichum,
& ſi non dederis , promittis dare centum ? Stichus tunc vi-
uebat,ſed poſt moritur,ante mortem nunquid valet?& caue
quia hoc ſolum debuit quærere Dyn. & diſtinguere caſus ,
an ab initio eſſet impoſsibile,an ex poſtfacto, & tamen am-
bos caſus miſcuit,extra de reg.iur.c.nemo ad impoſsibile. in
q.fi.Et videtur expeditum , quod tunc non ſit locus huic ff.
de verb.obl.l.in illa. Super hoc gl.variant. nam quædam vo-
luerunt dicere quod pœna committitur,niſi in iudicialibus,
& ita videtur ſentire ff.qui ſatiſd. cog. l. ſi deceſſerit. de do.
excep.l.apud Celſum.§.ſi arbitrum . Sed in l.ſi homo. tenet
contra , & illa approbatur.ff.ad l.Rhod.de iact.l. pe. §. pe.
Item conſtat quod caſus poſt promiſsionem contingens, ma
gis debet liberare,quam ſi eſſet ab initio,ſed ſi eſſet ab initio
obligationem vitiaret, ergo multo fortius poſt contingens.
Prima probatur,quia difficultas,quæ eſt ab initio non impe-
dit obligationem.ff.de verb.obli.l.contiuuus.§.illud.& tamẽ
ſuperueniens impedit in effectu. ff.de contrahen. empt. l. ſi
in emptione.§. item ſi res. ſi cer.pet.l. quod te. ibi, in pote-
ſtate , &c. Secunda patet per ſupradicta , ideo dic quod non
committitur in alium regreſſum.ff.ad leg. Aquil.l. proinde .
6 Item † hoc veum,vbi incipit a præcedenti conuentione , ſe-
cus ſi à pręcedenti conditione , vt d.l.in illa. Quæ ſit ratio ,
patet : quia vbi a præcedenti conuentione res quæ moritur ,
fuit in obligatione , ideo eius interitu liberatur . ſecus vbi a
præcedenti conditione . & hanc rationem reddit Dyn. in d.
c.nemo.nec ob.ff.de noxa.l.ſi ad libertatẽ.§.ſi ꝗs quia ibi da-
mni æſtimatio erat in obligatione, quæ euaneſcit ex perſona
delinquente,vt ibi no.Dyn. In gl.non ita.ibi. Ioan. illa lex
quam Io.allegat eſt directe cõtraria,quia ibi idem quod hic.
hic enim non valet ſtipulatio,nec ibi in facto. In ea. gloſſ.
ibi , ſecundum Azo.dicas quod idem eſt , ſi ſit impoſsibilis ,
propter perplexitatem,ac ſi eſſet de eius natura, per l.ſi Ti-
tius . ff. de condi. inſti. & eſt mirum , quomodo Ioan. alle-
gauit eam ad contrarium . Sed credo quod fuit error ſcri-
ptoris.

ptoris. Nec obst.l.si Titius.ff. de verb. oblig. quia ibi non est
7 perplexitas. Nam † perplexum dicitur indissolubile, ita quod ad positionẽ vnius requiratur remotio alterius, vel inconueniens, quod non est in d.l.si Titius.ff.de ver. ob. imo vtrunq; perplexum se compatitur, quinimo dissolutio perplexitatis pendet ex facto promissoris, vt ibi Dy.no. Item dic idem si sit turpis, vel de iure impossibilis supra eo.§.idem de iure, cum ibi notatis. In glo.cum spatio.vide supra de ob.§.omnis.

1 *Instrumento quando danda fides.*
2 *Scripturæ priuatæ quatenus standum.*
3 *Instrumentis inserenda.*
4 *Instrumentum accusaturo an edendum.*
5 *Data an respondenda.*
6 *Dies quando, & an edendus.*
7 *Cap. cum Ioannes explicatur.*
8 *Superedițio qui petatur.*
9 *Testium quibus standum.*
10 *Instrumenta an impugnabilia. & 11.*
12 *Testibus negantibus instrumentum reprobari. & 13.*
14 *Teste vno instrumentum uacillare. & 15.*
16 *Tabellione negante instrumento non standum.*
17 *Testes an tabellioni præferendi.*
18 *Instrumentum quot testibus reprobetur.*
19 *Instrumentum qui probetur.*
20 *Testium qui potiores.*
21 *Tabellio quibus testibus præferendus.*
22 *Instrumentum quando duobus æquiualeat.*
23 *Sigillo standum.*

ITEM Verborum, In glo. ita intellige ibi, cum allega.§. eo.Item intellige audiri sub. & intellige. plerunq; enim vox auditur, & verbũ non intelligitur.ff.eo.l.1.§.fi. In ea gl.cum alleg.de spon.l.4.iuncta.l.2.eo.tit. In glo.post.ideo.in fi.quo tempore forte fuerunt testes mortui, & non potest probari præsentia, nisi scriptura probetur. In gl.no.standum. Et hoc
1 quando habet formã publicam, † puta manu tabellionis consignatam, vel authentico sigillo, cui de iure, vel consuetudine adhibetur fides, vide extra de fid.instr.c.2. & quod ibi no. per glo.& doct.In fi.eiusdem glo. melius facit, pro secundo membro.ff.deposi.l.Publia.§.fi.C.de proba.l. instrumenta.& l.exemplo.de conue.fis.de l.1.lib.10.& hoc nisi esset subscripta trino teste.C.qui pot.in pig.ha.l.scripturas. Sed nec nũc facit fidem mortuis testibus, & nisi olim in rationibus publicis.ff.de eden.l.quędam sunt.§.nummularius.hodie cõtra vt
2 ibi no. Item dic, quod si priuata† scriptura sit vetus, vel alias non suspecta, facit semiplenam fidem, ita quòd per eam possit deferri iuramentũ, si alia concurrant.de quibus.C. de reb. credi.l.3.& ff.de iureiur.l. admonendi. dic plene in Spec. de instr.edi.§.nunc dicendum.ver.priuatum nu.4.5.6.& 7.& in d.l.scripturas. & in d.c.2.de fide instr. supra de testa.§. signa autem. & §.possunt. In gl.id est, præsentes, sed quamuis hæc scriptura non cõtineatur, nihilominus si dicat stipulationem fuisse interpositam, præsumitur.C.de vsu.l.1. & infra eo.§.si scriptum. In glo.nota.ibi, cum allegat.C.de diuer.rescri.l.si qua melius.C.de tabula.l.generali.lib.10.Sed an hora sit ponenda? doct.consueuerunt dicere quod non.ff. de accus.l.libellorum.C.de apo.pu.l.1. in quibus nulla fit mentio de ho-
3 ra. Sed an locus † debeat apponi? Doct. consueuerunt dicere quod sic etiã singularis. Vnde non sufficeret dici in instrumento, actum in tali ciuitate, nisi etiam diceretur, in tali domo, vel tali loco, vt cõsueuerunt notare docto.in l.optimam, & facit in auth.quib.mod.natur.effi.leg.§.quantum. & d.l.libellorum. Item consul.mensis, & alia quæ in d.l. nominãtur, alias non valeret instrumẽtum, vt no.in Spec.de instru. edit. §.postremo.verf.quid ergo. cum versi.seq. & hoc nisi sit alia consuetudo, quæ in talibus est multum attendenda, vt no. in authen.vt præpo.no.imper.circa med.in gl. puta in nomine. Præmissa autem intellige in instrumentis publicis, nam in priuata scriptura non requiritur tanta solennitas dumtamen constet eam scriptam per illũ, cui preiudicatur, vel per aliũ eius consensu, vt d.l. Publia.§.fin.ff. de pig.l. cum taberna.§. idem quærit. Quidam autem faciunt differentiam, an fiat ad probandum, vel ad contrahendum, vt primo casu debeat apponi dies, secundo non. per d.§. idem quærit. In ea.glo. ibi cum dicit, vel datur hæc glo. supponit quod siue velit argue-
4 re de falso † criminaliter accusando, siue ciuiliter excipiendo, quod debeat edi cnm die & consule, & tamen cõtrarium innuit in d.l.fi.de fide instr.super verbo falsum. Et pro illa facit tex.l.3.C.de accusa.cum dicit, inscriptionum pagina, &c. quæ pagina non interponitur, nisi cum criminaliter accusatur, vt l.fin.C.de accus.Pet.de Bellaper. videtur in hoc facere quandam distinctionem, quæ notatur in §.editiones.l.1.ff.de edendo, nã aut quis vult accusare seu redarguere instrumentum de falso, in ea parte, in qua est dies, & consul, & tunc debet edi.aut in alia parte, & tunc non.& si dubitetur, an malitiose dicat se velle accusare in illa parte, iurare debet secundum eum. Finaliter tamen dicit, quod hic loquitur, quando vult accusare ciuiliter ad finem, quòd instrumentum non faciat probationem, quo casu non est locus inscriptioni. Sed si dubitetur de malitia, debet imponi mulcta per iudicem, si accusans succumbat. C. qui accusa. pos. vel non. l.3. Et ita videtur declinare in hanc sententiã, quòd siue criminaliter siue ciuiliter quis velit instrumentũ reprehendere, debeat huius editio fieri, & ita tenetur de consuetudine. veruntamen, si iudex præsumit, quòd falsitas opponatur malitiose, cogere debet accusatorem se obligare ad pœnam extraordinariam. Et ita no.Spe.de fide instru.§.videndum, versi.facienda, cum versi.seq.nu.13.& 14.& facit.C.de episc. & cler.l. si qua per calumniam.in prin. Sed pone quòd instrumentum nõ est in casu exhibitionis cum die & consule, quia forte pars non audet se ingerere ad reprehendendũ de falso. sed facit talem po-
5 sitionem, ponit quòd si instrumentum habet aliquid † de tali contractu, quod est de tali data, nunquid exhibens tenetur respondere? & non videtur, quia pręstaretur materia falsum fabricandi. sicut si instrumentum exhiberetur cum die & consule. Et ita non videtur respondendũ per d.§. editiones.arg. ff.de spon.l.oratio. Spec.tangit hoc in tit.de teste.§. qualiter autem. ver.quid ergo. & videtur tenere quòd sit respondendum, tamen sufficeret responderi, ita credit, sicut instrumento continetur. vnde quamuis sit responsio incerta, satis tamẽ certificatur iudex, cui totum exhibetur, vide ibi. Ista sunt valde bona in practica, quando reus opponit pręscriptionem, & lapsum temporis, tũc enim necesse est ita articulari. Sed pro Deo, quando quis vult reprehendere instrumentum, tanquã falsum, & exhibetur ei dies & consul: nunquid paratur ei materia falsum fabricandi, sicut in omni alio casu? Nam die exhibito, poterit quærere testes falsos, per quos probabit se alibi fuisse, & sic videtur eadem suspicio. Ad hoc potest responderi, verum est, quod videtur suspicio posse falsum committi: sed iustius est hoc casu audire opponentem, quam si forte veritas remaneat cooperta. Vnde vt tenebræ criminis falsi prodeant in lucem, hoc conceditur, quia in hoc crimine debet fieri acerrima indagatio. C. de fal.l.vbi. & iunge supra quib.ex caus.maio.non lic.§.semel. Videntur ergo dicere gl.
6 & Pet.de Bellaper.quod non debet edi dies, nisi† petens edi, velit probare falsitatem in data, secus in alia parte, vt supra scripsi, & ad hoc facit c.cum Ioannes. extra de fide instru.vbi reprehendebatur instrumentum, quia puram venditionem continebat, & tamen debebat conditionalem continere. vnde ibi dies non erat exhibitus, quod apparet, quia testes, non deponebant de certo tempore, quos verisimile est deposuisse, si dies fuisset eis exhibita. Ista tamen opin. mihi non placet, quia sequeretur inconueniens, pone enim quod ego volo probare de die, & hora instrumenti, fuit alio modo factum, quam instrumẽtum dictat, & ita in alia parte, quam in data, quomodo probabo, nisi exhibeatur data? oportet enim articulare, quod fuit vnicus actus, sicut in c.cum Ioannes. de fid. instrum.vnde si plures contractus fuissent, vel pars quæ producit instrumentum, hoc diceret, omnis probatio mea esset inutilis. semper enim producens instrumentum poterit, dicere, frater probatio tua nil valet, nam plures fuerunt contractus, is tamen, qui in meo cõtinetur instrumento nouissimus & purus fuit, per quẽ fuit recessum ab alijs. Vnde nisi dicas, quod die & hora dati instrumenti fuerit conditio apposita, nihil probas. oportet ergo necessario edi hoc casu, & simili-

bus datam. Nec ob. † c.cum Ioannes. quia ibi non fuit petita dies edi, vel si fuit, testes non recordabantur de certo tempore. Præterea ibi non redarguebatur instrumentū de falso: sed ꝙ minus continebat, ibi enim continebatur ꝙ vendiderat,& pars aduersa dicebat,ꝙ plus debebat continere: videlicet conditionem. Sed si instrumentum diceret,ꝙ pure vendiderat,tunc bene esset falsum, si probaretur cōditionem adiectam: semper ergo dicerem,datā edendam,in quacunq; parte falsitas proponatur, si alio modo non possit falsitas bono modo probari,nec detegi.quod ex qualitate factorum potest bono iudici apparere. An autem nomina testium,& tabellionis debeant edi.no.in §.editiones.in fi.magnæ glo.In ea.glo. ibi cum alleg.l.quædam.vt act.ad exhibendum.vide ff.ad exhib.l.3.§.pe.C.de condi.sine cau.l.dissolutæ. Item condictione ex leg.C.de lib.cau.l.sicut datā. Item act. ex stipulatu.C. de fideiuss.l.si Barsatoram. Et potes dicere ꝙ vbi secundario

8 seu accessorie petitur † supereditio,imploratur officium iudicis. Si principaliter:tunc si præcessit contractus,vel materia, cuius actio poterit extendi: illa datur in factū, vel officio iudicis,quæ concurrunt.ff.de tuto.& rat.dis.l.1.§.officio.& ibi per Dy.& hoc quando petitur exhiberi cautio, sed si dari,vel reddi condi.sine causa: vt l.dissolutæ. supra alle. In ea.gl.ibi cum alleg.§.cum fere.præsumptio enim transfert onus probandi.ff.de fideic.lib.l.generaliter.§.si petitū.& ff.de prob.l. ei,qui. In ea.gl.ibi,item nunquid.Vt plene videas hanc quæstionem,& materiam, oppono cōtra literam, & intentionem gl.& videtur ꝙ possit probari contra instrumentū per testes. Certum est quod scriptura publica maiorū virium est, quam priuata: sed contra scripturam priuatam non potest probari per testes, ergo nec contra publicam. maior probatur. C. de prob.l.instrumenta.iuncta.l.in exercendis.C.de fid.instr.minor probatur.C. de non nu. pec.l. generaliter. Præterea aut quis vult probare instrumentū,per testes ibi scriptos,aut per alios:sed per neutros potest,ergo &c. ꝙ non possit per testes ibi scriptos apparet. certum est ꝙ scriptio facta per notariū, habetur pro eorū attestationibus: alias non faceret fidem instrumentū,vt in auth.de fid.instr.§.si vero,sed constat,quod testis suæ depositioni,siue attestationi cōtradicens, nō admittitur. extra de test.c.sicut nobis.ergo videtur,quod si dicti testes velint instrumento cōtradicere,non audientur.Præterea certū est,quod instrumentū de se facit fidem vice testium, vt l.in exercendis. Item certū est,quod si duo testes aliquid de-

9 ponerent † affirmatiue,plus eis crederetur,quā centū qui deponerent de negatiua,extra de elect.c.bonæ.& c.cū dilectus, & no.ff.de arbi.l.diem proferre.§.si plures. Sed cōstat, quod instrumentū ponit,& affirmat,ergo &c.testes econtra producti negant,seu negatiuam adstruunt,ergo magis creditur instrumento,quā quibuscunq; testibus,& quantiscunq;. Quod hoc sit verū, videlicet quod instrumentū ponat, & affirmet, patet de se. Dicit.n.instrumentum. Notum sit quod talis in præsentia notarij, & testium subscriptorū constitutus sic fecit,sic operatus est, ponendo factū, & sic necessario sequitur quod testes,qui contra deponunt,negent ita fuisse, & sic negatiuā adstruant,vt patet in d.c.cū dilectus. Quid plura? casus sunt,quod nō debet admitti talis probatio.C. ad Velle.l. antiquæ.C.arb.tut.l.si.non.n.potest dici,ibi speciale,cū ratio quæ ibi redditur,videatur ad casus similes extendenda.Contrarium apparet esse verū hic,& in l.optimā.& extra de proba.c.3.de testi.c.tam literis.de fid.instr.cū Io.C.de prob.l.iubemus.ad l.Cor.de fal.quasi per totum.& de fi. instr.l.fi.quæ omnia iura cū infinitis cōcludunt scripturā posse reprobari, etiā per testes.Sol. super hoc videntur duæ quæstiones,eodē modo principales. Prima, an scriptura possit reprobari, & quæ. Secunda,quomodo,& per quot testes.Ad primā dicendū,quod casus sunt distinguendi. nā aut quis vult reprobare

10 scripturā † quā cōstat per eius confessionem,vel alias factā, in tali forma fuisse de eius cōsensu,aut aliā de qua sic nō constat.Primo casu,quæritur an debeat admitti ad probandū. Et videtur quod non,nisi saltem per aliā scripturā, vt d.l.generaliter.non.n.præsumitur aliquis ita esse stultus,quod in publico instrumento,vel alia publica scriptura,aliquid permiserit cōtra se scribi,vt l.fi.C.arb.tu.Præterea pro hoc facit.ff.de vsuf.leg.l.si alij.Præterea videtur fortiter probari in cōtractibus,qui cōsensu cōtrahuntur,a quibus receditur nudo cōsensu,& per nouū consensum de nouo cōtrahitur.ff.de contrah. empt.l.pacta.de pact.l.ab emptione. in quibus videtur,quod quicquid ante prolocutū,seu conuentū fuerit, debeat reduci ad id,quod de cōmuni consensu scriptum est,cum in hoc partes finaliter concordarint. & pro hoc C.plus vale quod agitur.l.si.& id solum agi videtur inter partes. Et hoc maxime constate videtur, quando fit contractus in scriptis, quo casu vis & effectus totius contractus,nititur ex scriptura,vt videbis infra de empt.& ven.in prin.igitur alia omnia quę in scriptis nō sunt,pro nihilo sunt.Et sic,id, quod ibi scriptum est, tenendum est inconcusse,& pro hoc facit.l.cum precibus de proba.cum dicit,ignorante te,&c. a contrario sensu. Oppositum videtur expressum.C.de do.l.nec ignorans.ff. de pact.l. item quia cōuentiones.in fi. & l.iurisgētium.§. quod fere.C. plus val.quod agitur.l.1. & 2. Super hoc dicunt quidā, quod si sit priuata scriptura,potest cōtra probari per aliam scripturam,vt l.generaliter.de nō nu.pec.Sed si sit publica,nō. hoc casu, quando fuit facta de voluntate & cōsensu reprobare volentis. & ita tenet hic Pet.de Bellaper. transeundo, qui parū aliud dicit hic extra gl. Sed hæc opi. nō videtur bona,per leges, quas supra allegaui pro parte cōtraria, & maxime per l. nec ignorās.& C.de fal.l.& si ad te.ibi.n.scripserat, & sic consenserat.Præterea sequeretur magna iniustitia,si hoc indistincte verum esset. Pone,ego & tu fecimus finale computum coram tabellione publico & testibus,& sub instrumēto, in quo continetur,quod refusis hincinde omnibus,vterque remanet quietus,si eisdem die & hora, & forte coram ijsdem tabellione,& testibus,vel coram alio,etiam alio tempore das instrumentū,quod quantuncunq; in tali instrumento contineatur, in fine computi remanemus inuicem quieti, quod nihilominus,tu debes mihi ex fine computi centum,nunquid hoc instrumentū reprobat primum,& huiusmodi probatio admittetur? Et certū est quod non,secundum opi. Pet.in casu,quo constaret primū factum de consensu,quod esset iniquissimū, cum hoc sit vltimum, & contineat clausulam derogatoriam, & faciat mentionem de alio.ff.de iur.do.l.diuus.§.licet.C.de pact.l.pacta.Vel pone,quod tu ostendis instrumentū, in quo continetur,quod ego dedi tibi pure, & simpliciter fundum, ego confiteor dictum instrumētum factū de voluntate mea, sed volo probare per aliam scripturā,quod tempore datæ instrumenti,agebatur inter partes quod esset conditionalis,nō obstāte dicta scriptura, quæ forte ob causam fictitiam fiebat, cur non potero,etiā per testes?non video & iura illa plus valere quod agitur: hoc concludunt. Vnde (vt hoc plenius videas) distingue casus,nam aut quis vult probare contrarium illius,quod continetur in instrumento,& ipsum falsum continere,nullo allegato errore,vel fictione alia,vel alio facto pertinenti. Et tunc non potest,si constet ipsum de sua voluntate factū,& absolutū in forma,qua est. Verbi gratia, instrumentum dicit, quod tu mihi vendidisti fundum Titianum pretio x.talibus die,loco,& hora,& cōstat quod illud instrumentū, seu not.ex qua contractū est,fuit per te visum,& sic cōcordatum.tu vis probare,quod alio pretio,nūquid admitteris? Potest dici,quod non,nec per aliā scripturā, nec per testes, nec credo quod deberes audiri,si velles probare absentiā hoc casu: quia cōtradiceres instrumento, & ipsum arguere falsi,ad quod nō debes audiri per præmissa.vbi vero allegas errorem, vel fictionē, tunc audieris ad hoc ꝓbandū, vt si alleges plus, vel alias conuentū,cū clausula nō obst.instrumēto.Verbi gratia, ꝓducitur instrm per me subscriptū, vel de cōsensu meo, in forma qua est actū, vel in nota redactū,& hoc forte probatur,vel ego hoc confiteor, veruntamen dico quod fuit error,& hoc volo probare, tūc debeo audiri, vt l.nec ignorans. hic all.& hoc,si allego iustū errorem.vt si mihi assertum sit, quod ita erat scriptū sicut actū,& ego fidē adhibui,& subscripsi,vel dixi,placet mihi in forma,in qua est, vel si sim laicus, & aliqua puncta sint ibi subtilia, quæ nō intelligo,nec fuerūt mihi declarata,& dixi,trāseatis,placet mihi in forma, in qua est,cōcordo.si.n.possit probari error,nō video, quin debeam admitti probare volens. & hoc satis cōcludunt iura alleg.ff. de verb.

de verb.ob.l.si quis cum aliter.& eodem modo,si velim pro
bare fuisse, quæ scripta sunt fictitia, vt in tota materia plus
valere quod arguitur:vt s̄. satis exemplificatum est:& multo
magis, si velim probare, ꝙ in concessione instrumenti,alio
modo actum fuerit,non ob.concessione instrumenti,seu con
tenti in eo,siue eodem tempore,siue alio,sicut s̄.tactum est.
& non est mirandum, si in ijs vltimis casibus admittar, quia
hic reprehenditur instr̄m de falso, imo pars cõfitetur ipsum
esse verum,tñ dicit aliud, vel plus,extra instrumentum esse
contentum.Sed vbi reprehenditur de falso, tunc secus:vt in
primo casu.in secũdo vero casu principali,qñ non constat ꝙ
instrumentũ fuerit in tali forma de voluntate & cõsensu par
tis reprobare volentis factũ, certum est posse reprobari, vel
per aliam scripturam, vel per testes:& sic intelligiuntur om-
nia iura ad hoc inducta, quæ dicunt reprobari posse, vt hic
11 cum concor.s̄.alleg.†Sed quid si in instrumẽto continetur,
ꝙ de consensu partis fuit redactũ in forma,in qua est:nũquid
ex hoc probabitur consensu partis. instrumentum in forma
qua est,factum fuisse vt sic pars non admittatur ad reproban
dum ipsum? Vr̄ quòd sic, cum instrumento stari debeat,do-
nec cõtra probetur:vt l.cũ precibus.probatio aũt huius nega
tiuæ vr̄ impossibilis:& sic vr̄,ꝙ non admittatur.Sed si hoc es
set verum,notarijs aperiretur via excludendi oẽs ab obiectu
falsi.semper enim ponerent in instrumentis,ꝙ pars ipsum ap
probauit, in sui forma.Vnde ego partem admitterem: & su-
per illa clausula,& alijs veritatẽ indagarẽ.ad officium.n.iudi
cis pertinet,vt accerrima fiat indagatio:vt l.vbi.C. de fals.&
forte probata falsitate, in alijs articulis,censerem idem in il-
lo. C.de proba.l.iubemus.Et ita ₰m præmissa lex illa finalis.
C.arbi.tu.non continet specialitatẽ,imo est intelligenda ₰m
præmissa,vt l.antiquæ.ad Velle.C.si ponas mulierem instru-
mentũ probasse in forma, in qua est. sed si pones ipsam non
approbasse,quod videtur verius. tũc est speciale. Et est ratio
odiũ receptionis pecuniæ, Item quia vir posset probare ne-
gatiuam,quod noc recepit pecuniam.Nunc veniamus ad se-
a cundam qõ. quomodo & per quot testes [a] potest reprobari
instrumentum. Et hic varij varia dixerunt, vt not.C.de fid.
instr.l.in exercendis.in auth.de fid.instr.§.si vero aliquid ta-
le.extra de prob.c.3.& in glos.hic per doct.de fide instr.c.cũ
Io.& ibi plenius per Inno.& Host.& per Spe.de fid.instru.§.
restat.ver.tu vero.per Io.4.q.4.c. item si testis.Omisis autẽ
his videtur dicendum ꝙ ad solutionem huiusmodi quæstio-
nis aduertendi sunt casus,& negotia,& eorum veritates: nã
interdum: quis nititur probare instrumentum, per testes ibi
scriptos: interdum per alios. Item interdum adminiculatur
fides instrumenti: interdum non.idcirco omnes istos casu,&
12 alios qui occurrent, dicamus per quæstiones. † Et primo
quæritur, quid si pars contra quam producitur instrumen-
tũ,dicat ipsum falsum,& vult probare per testes ibi scriptos,
qui omnes dicunt se non interfuisse: nunquid ex hoc cense-
tur reprobum?videtur ꝙ non:certum est enim ꝙ tabellio ex
officio suo facit fidem,& solus dat robur iustrumento, serua
ta solennitate debita:& instrumentũ ab eo factum,probat si-
cut depositio testium, absque omni alio adminiculo, vt cla-
mant omnia iura. si ergo probationem facit, qũo debilitatur
fides eius per negationem testium?iuxta c.sicut.cum sint sin
gulares,& negatiui iuxta illud,quod scripsi supra in prin.hu
ius notæ.Contrarium cõiter tenetur per c.3.extra de proba.
de test.ca.tã literis. Nec ob.quod opponitur,videlicet,testes
singulares,& negatiui nõ debilitant probationem affirmati-
uæ,quia illud verũ,vbi fit per testes, vel ẽt per scripturã in-
ductam ad probãdum aliquod negotiũ aliud a viribus & fal-
sitate instrumenti. Sed vbi fit probatio ad probandũ scriptu-
rã per testes ibi scriptos,non obtinet.Et est ratio.Certum est
b quòd de ratione naturali,nõ debet credi vni personæ,[b] Item
nec voci mortuæ,sed ex quadam necessitate fuit inductũ,ne
periret probatio, quòd crederetur voci vnius personæ etiã
mortuæ: videlicet tabellioni,adhibita solennitate, quæ fit in
instrumẽtis condendis, & inter alias solennitates prædictas,
fuit constitutum, quòd adhiberẽtur duo testes, ad finẽ quod
minus falsitas posit committi,& per illos veritas posset sci-
ri,si instrumentũ reuocaretur in dubiũ, vt in auth.de fid.in-
stru.§.sed & si.vnde nõ mirum,si his stetur tm̃, saltem quod
fidem instrumenti faciant vacillare,cum sint de substantiali-
bus solennitatis ad hoc adhibiti, vnde non proprie probant
falsum,sed fidẽ instrumenti debilitãt,ex qua debilitatione iu
13 dicatur falsum,sic quod nullã probationẽ facit.†Sed quid si
alter ex testibus subscriptis sit mortuus, alter viuus, qui vi-
uus est,contradicit instrumento,nunquid ex hoc debilitatur
fides instrumenti?Non vr̄,per argumenta supra inducta pro
hac parte.Põt dici contra per rationem supra tactã. Nam ex
quo falsum objicitur,acerrima debet fieri indagatio cum te-
stibus scriptis.Vnde cum alter de testibus contradicit,appa-
14 ret vacillare fides instru. ff. quemad.test.aper.l.1.§.fi.†Item
quid si tabellio,& duo testes viuerent,quorum alter cum ta-
bellione deponit pro instrumento,alter contradicit, nũquid
debilitatur fides instrumenti?videtur quod non, quia duo su
persunt, qui deponunt pro instrumento, & in ore duorum
stat omne verbum,&c.Ego credo quod imo fides instrumen
ti debilitatur, cum sit contradictio in altero teste,qui est de
substantialibus, vnde ego concedo quod factum in instrumẽ
to contentum bene potest probari per tabellionem & alterũ
testem,sed non credo,nec video, quod ipsum instrumentum
probet,cum careat altero de testibus, & hoc si ille alter con-
15 tradicat tenori instrumenti.† Quid si dicat se non interfuis-
se,& producuntur tabellio, & alter testis, deponentes quod
ipse interfuit,nunquid instrumentum facit fidem?Credo qđ
non,eadem ratione,quia non adsunt substantialia instrumen
ti,quamuis etiam per multos alios probaretur ipsum præsen
tem fuisse.argu.ff.de excus.tu.l.qui testamento.& facit quod
no.in auth.de fid.instru.§.si vero neque. in gl.1.ad probatio
nem.Sed contra, quia non videtur de substantia instrumen-
ti, quod testes testificentur pro eo, sed quod ab initio fuerũt
inscripti, & cum cautio facit fidem, non videtur quod con-
tradictio debeat hoc casu nocere. ff.de arbi.l.diẽ. §.si plures.
16 & l.item si vnus.§.fi.† Sed quid si tabellio negat se cõfecisse
instrumẽtum,testes autem duo,vel plures inscripti testificã-
tur de cõtrario?Semper potest idem responderi,quod instru
mentum nõ faciat fidem sed factum ipsum contentum in ip-
so instrumento, bene põt probari per illos testes.in his tamẽ
casibus,& similibus dicerẽ quæstionibus veritatem esse inspi
ciẽdam,C.de fal.l.si quis decurio.Quid si testes dicũt se non
recordari?Dic nihilominus valere,nam instrumentum de se
facit fidem,nisi per alia impugnetur,vnde testes,qui dicunt
se non recordari, in nullo impugnant instrumentum, igitur
stat in robore,quia semper præsumendum est pro instrumẽ-
to,nisi cõtra probetur vt hic:& j.§.si scriptum.extra de ver.
17 sig.c.abbatẽ.§.contra.†Sed quid si alij testes,quam inscripti
in instrumẽto producũtur,cõtra instrumẽtum? tũc esset di-
stinguẽdum,aut instrumẽtum nõ adminiculatur alijs proba
tionibus,sed solum mortua voce, id est per se,quia forte nec
superest tabellio,seu testes inscripti,vel alij:tũc potest repro
bari per duos,nõ quod ex hoc cõuincatur falsum,sed qđ eius
fides vacillet.extra de test.ca.cum a nobis.& hoc cæteris pa-
ribus.Si enim alia sunt quæ debeãt inclinare iudicem ad aliã
partem,pronũtiabit pro parte instrumẽti. Verbi gratia,si fa-
ctum sit antiquum, & inuolutum, testes homines ignoran-
tes, quos nõ est verisimile tales inuolutiones, seu intricatio-
nes potuisse concepisse, & memoria tenuisse.ff.de carbonia.
l.3.§.duæ.extra de præscri.c.ad audiẽtiam.de proba.l.si arbi
ter, de dam.infect.l.qui bona fide.§.fi.vel si tabellio esset per
sona honesta,& eius fides in multis approbata,testes vero vi
les, & faciles, vel econtra.Si tabellio esset facilis, & leuis,&
forte minus intelligens, testes honesti & bene intelligentes,
talia enim sunt attendenda. ff. de eden.l. si quis ex argenta-
rijs.§.1.de testi.l.ob carmẽ, §.fi.nec valẽt rationes quæ fiunt
ad cõtrarium,scilicet quod instrumẽtum vicem obtinet duo
rum testium, & tabellio vnius.ff.de testa.l. Domitius, quia
hoc sic simpliciter intellectũ, esset falsum.Vnde verum est,
quod instrumẽtum vicem duorum obtinet, id est attestatio
tabellionis,& subscriptio duorum testium,hoc totum vicem
duorũ obtinet,sine alio adminiculo,vt fidem faciat,ubi nihil
datur,seu probatur contra.sed vbi probatur contra, illa pro-
batio eliditur, & uacillat. Et est ratio, quia magis creditur

viuæ voci, quam mortuæ, vt in authen.de fid.inſtru.§.ſi vero
aliquid tale, quia probatio viuæ vocis eſt naturalis, probatio
autem vocis mortuæ, ex quadam neceſsitate, contra ratioñe
communem quodammodo eſt inuenta. vt s̃.eſt ſatis tactum,
& ideo teſtes viui reprobãt inſtrumentum, cæteris paribus.
de quibus s̃.dixi, nec bene dicitur ꝙ inſtrumentum vicẽ duo
rum obtineat, tabellio vicem vnius, quia ſic ſequeretur ꝙ at-
teſtatio tabellionis eſſet duplex, vna tanquam publicæ perſo
næ, alia tanquam priuatæ. quod nõ vr̃ verum. ff.de verb.obl.
l.qui bis, & hoc verum indubitanter. vbi inſtrumentum non
18 adminiculatur, vt dixi. † Sed quid ſi tabellio, & ambo teſtes
inſcripti viuunt, & deponunt pro inſtrumento? tunc ego cre
derem requiri quatuor teſtes ad reprobationem, & ita poſſet
verificari opi.gl. vel ſi plures teſtes eſſent inſcripti in inſtru-
mento, & deponerent de inſtrumento, ſemper requirerent
maiorem numerũ ad reprobationẽ, niſi obſtaret natura nego
tij, & perſonarum honeſtas, &c. vt s̃.dixi, & patet ff. de teſti.
l.ob carmen.§.fin. & vide quæ dicã j̃.de verb.obl. Sed quid ſi
teſtes inſcripti non viuunt. ſed ſe ſubſcripſerunt inſtrumen-
to, & conſtat legitime, ꝙ de mandato eorũ ſunt ſubſcriptio-
nes, tũc vr̃, ꝙ tales ſubſcriptiones habeãtur pro teſtimonijs.
arg. extra de procura.c.1.qui pot.in pigno.hab.l.ſcripturas.
arg.contra d.l.1.§.fi.ff.quemad. teſt.ape. ſed forte ibi non cõ
19 ſtabat ſigillum fuiſſe appoſitum. † Item quid ſi tabellio, &
teſtes ſcripti ſunt mortui, probatur tamen per plures teſtes.
factum contentum in inſtrumento, qui etiam dicunt ſe præ-
ſentes fuiſſe in negotio, & in requiſitione, & conceſsione in-
ſtrumenti, nunquid fides inſtrumenti roboratur? non video
cur non, niſi teſtes inducti ad reprobandum excederent nu-
mero & ſic eorũ teſtimonium proderit ad duo, videlicet, ad
roborandum inſtrumentũ, & ad probandum negotium, quia
diuerſi ſunt articuli, videlicet veritas negotij, & conceſsio
inſtrumenti, vnde ſi ſolũ deponerent de facto, & nõ de con-
ceſsione inſtrumenti, nec de præſentia tabellionis, & teſtium
inſcriptorum, ſcio, & concedo, ꝙ in nullo roborarent fidem
inſtrumenti, quia ſuper hoc nihil deponunt, ſed factum ip-
ſum probarent. vnde ſi duo teſtes deponerent tabellionem,
vel alterum de teſtibus abſentes fuiſſe. & centum deponerẽt
de veritate facti tm̃, tunc crederetur illis duobus, quo ad de-
bilitandam fidem inſtrumenti, quia inſtrumẽtum non admi-
niculatur per aliquẽ, ſed ſi ſuper vtroq; deponãt, tunc admi-
20 niculatur inſtrm̃, & elidunt deponentes contrarium. † Quid
ergo ſi tres teſtes alij, quã ſubſcripti deponant cõtra inſtrm̃,
forte abſentiã alterius partis, vel teſtiũ, ſunt duo ex diuerſo,
qui deponũt de præſentia, & de veritate cõtractus, quæritur
quorũ fides præualet? Vr̃ quòd trium, cum ſint maiores nu-
mero, vt l.ob carmen, §.fin. In oppoſitũ videtur, quia illi duo
qui deponunt pro inſtrumento, elidũt duos de alijs, & ſic re
manet vnus contra inſtrumentum, qui eſt de non ſcriptis,
qui ſolus non reprobat inſtrumentum, vt ſatis ex præmiſsis
colligitur ergo obtinet hoc caſu inſtrumentum vicem duo-
rũ teſtium, & ſic probat. Nec ob. qđ s̃.dixi, quòd vnus teſtis
facit fidem inſtrumẽti vacillare, quia illud verũ de inſcriptis,
qui ſunt de numero, & de ſubſtantialibus inſtrumenti, ſecus
ſi alius non inſcriptus ſolus deponit contra inſtrumentum,
quia cum inſtrumentum plenã probationẽ faciat, & quando
eſt conflictus probationum, plena probatio tollit minus ple-
nam, relinquitur quòd vnus teſtis extraneus, qui non facit
plenam fidem, non impugnat plenam fidem inſtrumenti.

Sed pone quòd tabellio ſolus viuit, qui deponit pro inſtru
mento, teſtes inſcripti ſunt mortui, ex aduerſo duo teſtes de
ponunt contra inſtrumẽtum. quæritur qui ſunt potiores? Vr̃
expeditum per præmiſſa, quod inſtrumentum, & depoſitio
tabellionis: quia inſtrumentũ facit fidẽ pro duobus, & depo-
nit tabellio pro vno. Et ſic ſequitur qđ vincant duos, ſed hoc
nõ credo, imo credo, quòd depoſitio tabel. nõ adminiculetur
primo, quia eius depoſitio eſt in inſtrumẽto. vnde ſi iterum
producatur, non plus adminiculatur: quia alias ſequeretur
quòd eiuſdem teſtis depoſitio, ſecundo in eodẽ facto produ-
cti & examinati, haberetur pro duobus teſtibus, quo nil ma-
21 gis ridiculum. † Et ideo ipſe tabellio, & ſuũ inſtrumentũ ob-
tinent ſolum vicem duorum, ſecus dico in depoſitione teſtiũ
in ſcriptorum in inſtrumento, quia illorum depoſitio, com-
putatur in numero teſtium. Et eſt ratio, quia illi nil affirmãt
nec deponunt in inſtrumento, ſed ſolum vocantur ad ſolen-
nitatem, & ideo ſi examinati deponant, non mirum ſi com-
putantur, in numero teſtium, ſed ſecus in tabellione, qui ſo-
lus affirmat, cui creditur, adhibita ſolennitate, virtute ſibi cõ
miſsi officij, niſi contra probetur, vnde ſi ille computaretur,
eius atteſtatio computaretur bis, qđ eſſet iniquum, & ſeque-
retur quòd eſſet teſtis in cauſa ſua, cum probata falſitate ipſe
ſit reus, & hoc vbi dubitatur de veritate contentorum in in-
ſtrumẽto. Sinautem dubitatur ſolum, an inſtrumẽtum ſit de
manu ſua: tunc bene ei creditur, & ad fidem eius recurritur
vt d.l.ſi quis decurio, quia tũc nulla ei falſitas impingitur, &
ideo ſecure cõclude, quòd ad faciẽdam vacillare fidem inſtru
mẽti nõ adminiculati. ſufficiunt duo, cæteris paribus, vel ad-
miniculati per vocem tabellionis ſolius, ſi per teſtes requiro
22 plures ex aduerſo. † Item quæro, quid ſi in inſtrumento ſint
plures tabelliones inſcripti, nũquid inſtrumẽtum obtinet vi-
cem duorum, pro quolibet tabellione? videretur quod non,
quia unum eſt tantum inſtrumẽtum, ff. de teſta.l.unum. Sed
cõtra uidetur, ſi una cum tabellione quolibet ſint duo teſtes.
Verbi gratia, ſunt duo tabelliones, & quatuor teſtes, hoc ca-
ſu quilibet tabellio uidetur reddere inſtrumẽtum. & ſic uidẽ
tur plura inſtrumenta ſuper eodem facto, quamuis in eadem
charta ſint, ſed ſi non ſint niſi duo teſtes ſubſcripti, quamuis
plures ſint tabelliones, tunc nõ habẽtur niſi pro uno inſtru-
mẽto. argu. ff.de excuſ. tut.l.tria onera, & hoc ſatis apparet,
quia nullum inſtrumẽtum habet publicam formam, niſi in-
ſcribantur duo teſtes: ut ſuprà ſæpiſsime dictum eſt. igitur
cum in inſtrumento nõ ſint niſi duo teſtes, non poteſt habe-
re publicam formam ſeu uires, niſi unius inſtrumenti, alias
ſequeretur, quòd ijdem teſtes in eodem facto uices plurium
obtinerent, quod eſſet ridiculum, ut s̃.ſatis tactũ eſt. bene ta-
men crederem, quòd maior fides adhibeatur, quia etiam ſub
ſcriptio priuatorum fidem adminiculat, ut d.cap.1.extra de
23 procu. Sed quid de literis † ſigillatis? dic quòd de iure uel cõ
ſuetudine faciunt plenam fidem. idem quod dixi de inſtru-
mento, ut d.c.cum a nobis. extra de teſti. & eaſdem quæſtio-
nes & ſolutiones potes applicare. Quæ autem fidem faciant,
vide de proba.ca.poſt ceſsionem.de fid.inſtr.c.cum dilectus.
& ſcripſi ſupra de teſta. in §.poſſunt.

a Adnot. Quomodo & per quot teſtes. Adde Feli.in c.2. col.pen. extra de ſi.
inſtr. & quod notaui in prox. mea apoſtil.in verſi.per teſtes.
b Non debet credi vni perſonæ. Adde Bal.in c.1.§.non autem in tit.de con-
tro.inueſt.in vſi.feu.Lu.Ro.in repe.rubr.de arb col.8.& in ſingula.38.incipi.
tu ſcis. Vbi an papa vel Imperator poſſit ſtatuere ꝙ ſolo teſti credatur in alte-
rius præiudicium. de quo per Feli.in c.veniens.col.pe.verſ.gl.ſi.extra de teſti.
& an communitas, quæ non recognoſcit ſuperiorem, poſſit ſtatuere ꝙ vnico
teſti credatur. Vide Ro.in ſing.ſuis ſingular. ſupra allegato. 38.

POST Mortem. In gloſſ.ſ.iure uetuſtiſsimo. nam de iure
ff. uidetur idem quod hic. ff.de uer.ob.l.centeſimis.§.1.& re
pete hic quæ dixi ſupra de uerb.obl.§.ex conditionali. In gl.
exactio.in fi.dic ut dixi in d.§.ante, hoc addito, quod aut eſt
certa iuris ſeu teſtatoris diſpoſitio, & non curatur, vt hic.
aut incerta, & tunc ſic. ſecundum Dy.in d.l. non enim. & in
caſu.in quo curatur, recipe quæ membra poſui in d.§.ante.

1 *Teſtes de quo deponant.*

a SI Scriptum. [a] In gloſ.nunquid.in fi. [b] quia inſtrumenta
b ſiunt per tabelliones, qui debent noſſe iura, ut not.C.de ta-
bula.l.generali. Hug.tenet.cõtra, ut not.in d.l.1.de vſu.cuius
opin.ſequuntur ibi doct. vnde teſtes nõ tenentur de hoc de-
ponere, niſi de hoc interogentur. C.de teſtib.l.ſolam. & hoc
1 videtur minus dubitabile in actibus, † qui requirunt ſtipula-
tionem, vt ibi, quia ſecũdum naturam rei videntur depone-
re, vt infrà tit.1.§.fina.ſi tamen iudex velit, poteſt eos exami
nare ex officio, cum ſuper hoc non fuerunt interrogati. de
hoc dic plene, vt extra de probationibus.cap.in præſentia. &
hoc ſecurius, q̃a ita euitabũtur omniũ oppoſitiones. Sed quæ
ro, hic dicit litera, ſi ſcriptum fuerit in inſtrumento, quid ſi
in charta priuata? dic idem. ut eſt expreſſum ff. de uerborũ.
obliga-

obligatio.l.sciendum . infra tit. 1.§.finali. & quæ hic desunt, vide ibi.

a Adnotatio. Scriptum. Verbum promisisse : in scriptis repertum importat stipulationem.
b In fi. Vel dic secundum Bar. in l.sciendum . ff. de ver. obl. & communiter doct. ꝙ stipulatio in iure consistit : & testis de eo , ꝙ sensu corporeo percipi potest, deponere debet. Item vide hic Ang. de verbo promisisse reperto in instrumento.

1 *Petita ad contestata referri.*
2 *Interpretandum in quem sit.*

a Qvoties. [a] Pet.de Bellaper. inducit hunc §.ad quæ-
stionem . petebam a te 10. litem contestando , petitionem
negasti conclusum est in causa. apparet ꝙ teneris tantum ad
5.tu dicis, ꝙ lis non fuit contest. nisi super 10.de quibus non
1 probatur . & ita † debes absolui a tota instantia. actor dicit
contra quæritur quid iuris ? Iste §.facit pro reo. nam videris
ad totam interrogationem respondisse, & super tota conte-
status fuisse. sed si bene videas, tantum facit ad contrarium, si
cut pro. nam videris ad singula respondisse, vt hic concludi-
tur. & facit s̃.eo.§.præterea.cum ibi nota. ipse tamen tenet,
ꝙ fiat condemnatio in 5. & quod in illis videtur his contest.
nam reus negando simpliciter, falsum dicit, & quo ad totum,
2 & quo ad partem.† vnde cum potuerit declarasse veritatẽ :
fit in omnibus interpretatio contra eum, argu. ff.de interro-
ga.actio.l.de ætate.§.si cum esset.secundum eum gloss.tenet
idem.ff.de condi.fur.l.si seruus.§.boue. & patet ff.ad Velle.l.
vir vxori.§.fi.de eo quod certo loc.l.ꝙ si ephesi. videbis in-
fra de act.§.plus. cętera quæ sunt hic dicenda pro intellectu
§. vide in glo.& supra §.præterea.

a Adnot. Quoties. Et facit iste tex.ad sciendum, vtrum sit vnicus contractus vel stipulatio an plures. Et est magni effectus talis inuestigatio. quia si sit vnicus, per vnum resolui poterit : etiam quo ad alia . Item nec solutio pro parte fieri nec ad vnam rem tantum poterit. Item insinuatio donationis euitabitur si simul omnia comprehensa 300.aureos excederent. Item condemnatus in bis decem, non dicetur condemnatus in 20. Item res vna , tanquam commissa peti non poterit : sed tanquam debita ex contractu præambulo. quid aũt si centũ promisisti quinquaginta tanquã promissa petẽtur, & econtra si centum petantur, & de quinquaginta tm̃ probet̃? vide hic Ang.& Christ.Por.

1 *Gestor quando sibi, & an quæra.*
2 *Gestor an sibi stipuletur.* 4.
3 *§.Alteri restringi.*
5 *Pœna prætoria.*
6 *Pœna an ad interesse reducibilis.* 7.8.
9 *Pœna quando inutilis.*
10 *Testamento contra legem contradici impune.*
11 *Pacto nudo quæ non petantur.*
12 *Pœnæ quatenus exigibiles.* 14.
13 *Pœnarum modus quando reducibilis. & quatenus.* 16.
15 *Excessus in quibus vetitus.*

a Alteri. [a] Primo, dictum ponit. secundo, rationem. ter
tio, instantiam. quarto, rationem instantiæ. quinto, exemplũ.
sexto, nouos casus adijcit per quos primam regulam restrin-
git. In gloss.supra eo.ibi cum alleg.§.ei qui.hoc non est ve-
rum, siue bonum exemplum : quia ibi non censetur stipula-
tus alij , imo eadem vox. vt supra eo. §. post mortem sed in
mutuo potest poni exemplum : vt ff.si cer.pe.l. certi condi-
ctio.§.si nummos.& vix in alio casu potest dari bonum exẽ-
plum, secundum Pet.de Bel.iunge supra eo.§.si quis alteri.
In ea gl.ibi, promittis mihi quod dabis illi.& hoc nisi interes
set, vt infra subijcitur . In ea.gl.ibi, sed aliud &c.hæc gloss.
videtur contraria, illi.de l.si procu.ff.de verb.obl. vide supra
§.si quis alij . In ea. gl. in fi. no.bene hanc gloss. quia alibi
non est ita plena. & hoc , quod vltimo dicit potest esse ve-
1 rum , † si habet mandatum , secus si non habet mandatum ,
nam tunc non acquirit etiam sibiipsi, vt cedat , quia tunc sua
non interest. sed primo casu interest sua , vt adimpleat man-
datum, secundum Petrum. Sed contra. ff.de neg.gest.l.si ego.
Item si procurator ideo acquirit: quia interesset sua propter
actionem mandati , qua tenetur ex culpa. C.de neg.gest.l.tu
tori. Potest dici, quia nulla culpa imputatur gestori, si non sti
pulatur , cum acquirere non possit : sicut nec quando non
agit. cum nec actionem habeat. ff.de neg.gest.l. si pupilli. §.
fi. Sed eodem modo posset dici in procu. quia nulla culpa pos
set ei imputari, si non stip. si acquirere non posset: & sic nul-
lum hr̃et interesse, sicut nec gestor. Sed in illo dic, ꝙ interest
sua propter officium, & fidem susceptam : non sic in gestore,
qui fidem non suscepit. Sed dices, nunquid non tenetur ge-
stor præstare bonam fidem , ex quo accessit ad negotia ? cur
ergo non tenetur stipulari ? Dices ꝙ non potest. Sed cur nõ
potest , sicut procu.? Restat adhuc soluendum : vnde forte
2 posset dici , ꝙ gestor saltem generalis † poterit sibi nomine
alterius stipulari , vt sibi acquirat, & post cedat sicut procu.
cum ratihabitione &c. C. ad Mace. l. fi. & d.l. si ego. & pro
hoc facit, quia absenti potest donari, si sit qui nomine donata
rij recipiat. C.de don.l.nec ambigi.vbi scripsi, & supra de do.
vbi propria materia. & tñ donatio quandoque incipit a præ-
cedenti promissione, vt l.si quis argentum. C. de do.& con-
sueuit notari C.de iur.do.l.1. Nec potest dici, ꝙ sit contra re
gulã supra eo.§.si quis alij. quia non alteri quęrit. sed sibiipsi,
& post cedit, si cum procu.vel ipse idem agit : vt infra in fin.
3 no. Item nec obst.iste §.quia † non obtinet, vbi verba conci-
piuntur per modum, qui notatur hoc vlt.vers.aut quarto mo
do &c.sed solum, vbi verba concipiuntur. sic, promittis mi-
hi, ꝙ tu dabis illi ? tunc enim non valet , nisi intersit sua, vt
sequitur. sed ₰m hoc vr̃, ꝙ semper valebit talis stipulatio. qa
stipulando semper gerit negotium alterius, & sic ₰m præmis
sa semper interest gestoris, & semper valebit, frustra ergo po
4 nuntur hic regula, & exceptio.† Sed ad hoc potest rñderi, ꝙ
non semper gestor agit negotiũ alterius, sic stipulando, imo
suum. Vel dic, ꝙ gestoris nil interest, vbi non accessit. nisi ad
negotium illius stipulationis recipiendæ , sed vbi accessit ad
negotia plura , quorum explicatio in parte requirit tales sti
pulationes seu pacta : tunc potest dici , ꝙ valent stipulatio-
nes, & pacta huiusmodi, quia sua interest , ꝙ negotia per ip-
sum acta vtiliter gerantur, & consummentur, & maxime qñ
fecit expen. quo casu videtur indubitabiliter stipulatio vtilis.
In gl.§.stipulanti.in fi. Vult dicere gl. ꝙ ibi est ratio sola, quia
aduersarius nõ debuit venire. & ꝙ subijcitur est ratio rõnis ,
quia non intererat. sed si bene cogites, ambæ rationes faciunt
vnam, vel saltem in vnam reincidunt, vnde prima videtur ve
5 rior, nam ibi in pœna † prætoria.i.mulcta. quæ per iudi.im-
ponitur . non aũt intelligas de pœna stipulatione prætoria
stipulata. de qua supra de di.stip.§.prętorias. secus in conuen
tionali, sed contra, quia imo vr̃ idem, ff. si quis cau.l.1.& l. &
si post tres ibi, & actoris ius &c. Præterea in pęna conuentio
nali : vr̃ inspici interesse, vt ita demum committatur, si inter
sit sua, & vsque ad quantitatem interesse. ff. de verb. oblig.l.
2.§.fin.de ser.expor.l.seruus ea lege . Super hoc dicas, ꝙ aut
pœna apponitur per pactum, aut per stipulationem. Primo
6 † casu, dic reduci ad interesse in casu, quo pacto potest exigi,
vt d.l.seruus . secundo casu, aut apponitur loco interesse, &
hoc constat, aut loco contemptus, seu fidei fractæ, & hoc cõ-
stat, aut est dubium. Primo casu, consueuerunt doct. dicere, ꝙ
reducitur ad interesse , vt secundum eius modum exigatur ,
vt d.l.2.§.fi.& ita no. Dy.in §.alteri. sed hoc non vr̃ procede
re, quia sic esset frustratorium.l.consilium, quod datur supra
de verb.obli.§.fi.ff.de præto.stip.l.fi. Præterea vr̃ expressum ,
ꝙ vltra interesse petat̃. ff.si quis cau.l.sed & ũ quis. §. fi. Qui
vellet tenere opinionem Dy. posset dicere, ꝙ prima opinio
non ob. quia dato, ꝙ pœna deduceretur ad interesse, consiliũ
esset adhuc vtile. nam si pœna non apponatur, actor habebit
probare interesse. Si vero apponatur, nulla incumbet sibi pro
batio, sed alij, qui petet eam modificari ad valorem interes-
se.& ita prodest consilium. Ad secundam põt dici, ꝙ ibi plus
promisit, quem statutum fuerat, non aũt plus quam interes-
set. Si velis tenere, ꝙ non deducatur ad interesse , respon.ad
l.2.§.fin. ꝙ ibi est causa diuisio facta per personas hæredum ,
& hoc satis innuitur in l.3.& 4.de verbo.obli. Et hæc videtur
verior, alia æquior, & forte verior de iure canonico, extra de
7 pœn.c.suam.† secundo casu, qñ apponitur loco contemptus,
seu fidei fractę, distinguitur, quia aut rumpitur fides stipulan
ti directe, & non inspicitur interesse, vt l.cum pœna.ff.de ar.
aut rumpitur alteri, veruntamen consecutiue res ipsum tan-
git, & tunc reducitur ad interesse.ff.eo.ti.aduersus . in fin. &
pone exempla, vt ibi. Tertio casu, quando non constat. tunc
apponitur post contractum , ex quo efficax obligatio potest
oriri

oriri ad intereſſe, tunc præſumitur appoſita loco intereſſe, ſed vbi non præcedit ſufficiens materia, contrahendi obligationem ad intereſſe, tunc non vr̃ appoſita loco intereſſe. & ſufficit committi de facto. ff. de verb. obl. l. quidam cum filiũ & hoc vltimum notat Dyn. in d. §. alteri. Sed hoc non vr̃ poſſe ſtare, quia in compromiſſo contrahitur obligatio ad intereſſe, ſi pœna non apponatur. ff. arb. l. diem proferre. §. fi. & tñ pœna appoſita, videtur appoſita loco contemptus. eo. tit. l. ſi quis rem. & ibi notatur, nec ad intereſſe reducitur per præmiſſa. Sed dicas addendo ad Dy. ꝙ vbi non præcedit contractus, vel materia ſufficiens, ad gignendam obligationem ad intereſſe: vel vbi præcedit materia, tñ de ſui natura ſe refert ad punitionem contemptus: tunc non videtur ſuccedere loco intereſſe, ſicut quando promittitur ſtare dicto arbitri. materia enim habet, ꝙ pœna appoſita videatur magis loco contemptus, quam principalis intereſſe, quia illud non tangitur, ſed ꝙ ſtetur, & obediatur: vnde cum hic ſit principale obedire, pœna ſe refert ad illud in dubio. Quid ergo ſi ali-
8 quid indiuiduum ſit promiſſum nomine pœnæ in†caſu, quo reducitur ad intereſſe? Dici poteſt ꝙ totum poteſt peti, & æſtimatio reſidui offerri. ff. de leg. 2. l. cum filius. in prin. & vide in ſimili quę conſueuerunt dici. ff. de verb. obl. l. 4. §. Cato. Item opp. contra hunc §. quia ſi principale non tenet, nec adiectio pœnæ, ff. de ver. obl. l. ſtipulatio hoc modo. ff. de reg. iur. d. l. cum principalis. Gl. ſoluit in §. alteri: nam aut ſtipulatio principalis, eſt præter l. & tunc tenet pęnalis. vt hic. aut contra: & tunc non, vt in conrrarijs. Sed certe hoc eſt contra legem, cum lex huiuſmodi ſtipulationes annullet, vnde præter legem eſſet, ſi lex non aſsiſteret concedendo vel prohibendo, ſed vbi prohibet, nõ eſt contra legem. ff. de fideiuſſ. l. cum lex. C. de legib. l. non dubium. ſ. de leg. §. fi. Dicas ꝙ gl. intellexit in hoc propoſito eſſe pręter legem, ꝙ diſpoſitione legis non valet propter defectum rationis, ſed eſſet contra
9 legem qñ † improbatur per legem, quaſi proboſum, turpe, iniquum, vel inconueniens, quibus caſibus non valet pœnæ adiectio, vt ſatis patet d. §. fi. ſ. de leg. Et idem dicerem, ſi adijceretur diſpoſitioni ſeu ſolennitati per legem introductæ, quam adijcens mutare, ſeu ei renuntiare non poſſet. ff. ad leg. Fal. l. ꝙ de bonis. §. 1. Et per hoc patet reſponſio ad multa.
10 Conſuetudo †dicit ꝙ nullus poſsit dare in teſtamento vltra tertiam bonorum, ſicut tenetur in partibus Engoliſmeñ. Xanctoneñ. & Pictauieñ. Pone, ꝙ quis dedit vltra tertiam & adiecit penam, ꝙ ſi hæredes venirent contra, ꝙ ſoluerent c. hæredes veniunt contra, nunquid incidunt in pœnam? Dicas non: per d. l. Vel ſi conſuetudo dicat, ꝙ proximus in genere admittitur ad poſſeſsionem bonorum defuncti, non obſtante contraria diſpoſitione teſtantis, & teſtator diſponat ꝙ proximus non admittatur, & adijciat pœnam, non tenet pœnæ adiectio, conſuetudo enim habetur pro lege, & eam imitatur, ſ. de iur. na. §. ex non ſcripto. Et ideo pœna contra eam appoſita non tenet. & vide C. de pact. l. pacta quæ contra ll.
11 ff. de pact. l. paciſci. & iunge infra de contrah. emp. §. fin. †In gl. not. ꝙ caute in fi. doct. inſurgunt contra hanc gl. in eo, quod dicit quod pœna non poteſt peti ex pacto incontinenti appoſito, ſicut nec vſura. Contra, quia vſura peti poteſt ex nudo pacto, incontinenti appoſito, in contractibus bonæ fidei, & allegant ſupra de vſur. l. 1. melius allegarent C. de pact. inter emp. & vend. compo. l. in initio. & tamen non eſt pœna. vt l. ſeruus. ff. de ſeruis exp. & ſic videtur mentiri glo. & falſum dicere ſm̃ Pet. O Dñe Deus, quanta bona operatus es, & nunq̃ fuit ſibi ſimilis, & non meruit audiri. Dicas quod gl. intellexerit qđ ſicut in contractu ſtricti iuris, vſura non poteſt peti nudo pacto, ſic nec pœna in contractu ſtricti iuris vel bo. fi. niſi in caſibus d. l. ſeruus. nec eſt credendum, ꝙ gloſ. errauit in tam debili puncto, ipſi vero doct. hic & alibi dñt, quod vbi pœna ponitur per pactum in contractu bonæfidei incontinenti appoſito, quod debetur, & poteſt peti. quod ſatis obtinere poteſt, vbi apparet, qđ pœna apponitur loco vſurarum. vel intereſſe. arg. d. l. ſeruus. in pen. dicto. de quo dic, vt ſupra in proxima addi. In gl. 1. quæ ſit quantitas. in fin. no. magnam veritatem gl. alibi conſueuerunt approbare diſtinctionem illam, an apponatur pœna per nomina multiplicati-
12 ua, vt duplum, triplum, vel quadruplum, & tunc non † excedit, an apponatur in ſumma certa, & tunc exigitur quantacũque, vt no. in l. ſi dictũ. & C. de ſen. quę pro eo quod intereſt. l. 1. de ſer. fug. l. ſi quis ſeruum. & hanc videtur ſequi Dy. in §. alter l. Doc. autem citramontani Iac. & Pe. dicunt, ꝙ pœna conuentionalis poteſt peti quãtacunque, per hunc §. & per §. alteri. & huic opi. adhæret hæc gl. ſicut vides, ꝙ vr̃ rõnabilius, quia alias eſſet imponere vim verbis, & non rõni legis. Quare enim magis prohiberetur quando apponuntur illa noĩa, quam qñ certa pœna? niſi dicas ꝙ plerunque expreſſa nocent, vt l. nonnunquam. ff. de condi. & demonſt. magis aũt præſumitur exceſſus qñ noĩa illa apponuntur, quadruplũ, vel quintuplũ, quã qñ certa ſumma. Sed hoc nõ bene lege probatur, ideo ſequere hanc gl. cum citramontanis, pro quibus C. de uſur. l. cum allegas. Sed cõtra tex. & gl. in d. l. cum allegas. & ff. de act. empt. l. ex empto. §. ibidẽ. per quas euidenter apparet, non poſſe peti pœnam quantacunque. Sol. ſm̃ Pe. de Bellaper. qui hanc op. facit, & dic ꝙ ibi loquitur, qñ pęna apponitur dationi pecuniæ hic facto. vnde ſi tu promiſiſti dare 10. Titio, & ſi non dares, promiſiſti mihi centum nomine pęnæ, tu promittis factum. ſ. dare Titio. ff. de ver. obli. l. liber. homo §. fi. igitur pœna quantacunque põt peti, quia illa datio non eſt in obl. nec pro ea poſſum agere. ſed vbi dare pecuniã eſſet in obligatione, Verbi gratia promittis mihi dare decẽ, & ſi non dederis, promittis centũ, tunc præſumitur, ꝙ ſit in fraudẽ vſurarum, vt ll. contrarijs, ſm̃ eum. vt aũt hanc materiã plenius videas, diſtingue latius, quia aut eſt pęna legalis, & de illa dic vt ſ. de act. §. oẽs. aut conuentionalis, & tũc aut apponitur obligationi donationis quãtitatis, aut ſpeciei, aut
13 obligationi facti. †Primo caſu, ſunt opiniones, quidã. n. dñt, ꝙ pœna reducitur ad legitimum modum vſurarum, ita demum ſi ſtipulans ſolitus fuerit vſuras exercere, & hanc Bul. Alij oẽs dicunt indiſtincte debere pęnam reduci ad modum legitimum vſurarum, & ita cum de iure diuino vſuræ non poſsint peti, nec pœna, vt no. in d. l. cum allegas. & d. §. ibidẽ. ff. de vſuris. l. pęna. & hanc ſequuntur doct. Moder. iuris ciuilis. poſſet diſtingui. an illud, quod per modum pœnæ apponitur, ſit multiplicatiuum, vt diurnum menſtruum, vel annum, & tunc præſumitur: ꝙ appoſitum ſit in fraudem vſurarum, quia naturam vſuræ ſapit ex modo ſtipulandi & præſtandi. Verbi gratia, promittis mihi dare decem, & ſi non dederis, promittis pro quolibet die duo nomine pœnæ. vel pro qualibet ſeptimana, vel pro quolibet menſe? & hoc caſu poteſt ſaluari opi. cõis. an alias ſit non multiplicatiuum, ſed ſemel præſtandum. V. g. promittis mihi dare centum in feſto natiuitatis Dñi, & ſi non dederis, promittis 20. nomine pœnæ, tunc non ſit pręſumptio vſurę. niſi eſſet ſtipulans ſolitus fœnerari ſecundum opi. Bul. quæ hoc caſu poteſt eſſe vera. Itẽ poteſt dici, qđ q̃uis vſura ſit hodie prohibita, nihilominus talis adiectio pœnæ tenet, etiam ſi eſſet multiplicatiua, vſque ad quantitatem legitimi intereſſe, vt no. in §. ibidem. Et incumbet onus probandi, illi qui dicit pœnam excedere intereſſe, vt ſcripſi ſupra eo. §. in hoc tamen eſt aduertenda natura contractus & perſonæ. Quid enim ſi diues homo qui non conſueuit mercari, vel perſona eccleſiaſtica, mutuam dedit pecuniam, & ſtipulatus fuit pœnam, ſi non ſolueretur
14 certa die? Hoc caſu non crederem poſſe exigi †quamuis nõ fuerit per verba multiplicatiua appoſita, imo præſumerem fraudẽ vſuræ, cum tale intereſſe non poſsit pretendere, extra de pœnis. c. ſuam, ſed ſi eſſet mercator, qui lucrat̃ cũ pecunia ſua, poſſet dici contra. In ſcđo caſu, qñ adijcitur promiſsioni ſpeciei. gl. dñt qđ tota põt exigi: & quantuncunque, vt no. in d. §. ibidẽ. Dy. aũt diſtinguit in d. §. alteri, an apponatur ꝑ nomina repetitiua, an multiplicatiua, vt dixi ſ. in alio membro. ſed doc. citramontani tenent indiſtincte gl. quæ eſt in d. §. ibidem. In tertio caſu, qñ adijcitur promiſsioni facti: gloſ. communiter dñt indiſtincte, totam poſſe exigi, vt no. in d. §. ibidem, ſed quędam gl. videtur dicere, quod hoc caſu nõ poteſt exercere duplum, vt no. ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta circa prin. in gloſſ. pœnali pro qua facit, quia in ſtipulatione facti ſuccedit intereſſe. vt l. ſtipulationes non diuiduntur, &
15 ita quantitas, † ſicut ergo in ſtipulatione quantitatis, non poteſt

potest excedere interesse, vel legitimas vsuras, ita nec in stipulatione interesse, sed illa gl. non videtur vera, quia ipsum factum est in obligatione vera & originali, cuius natura inspicitur. ff. de do. l. id quod, & ideo dicendum est, vt tota possit exigi. ff. de actio. emptio. l. Lucius. & ff. de colla. bo. l. 1. §. si cum duobus. ff. de tab. exhib. l. locum. §. pe. nec vnquam fuit reuocatum in dubium, nisi per dictam gloss. Quid ergo si sit principalis obligatio quantitatis, & factum adiectum gratia eius, vt si non fieret promissa est pœna? Verbi gratia, promittis mihi dare centum in festo Pentecostes, & venire coram tali sigillifero regio tali die. & obligare te ad vires dicti sigilli, ab pœnam mille librarum? satis potest dici, quod hoc casu sit idem, ac si esset adiecta donationi, seu promissioni quãtitatis, vt in inspiciatur ipsum principale, & originaria causa, per præmissa. vnde quamuis prædicta pœnalis stipulatio contineat factum, nihilominus illud factum est gratia dationis, & eius naturam sentire debet. ff. de condi. & demon. l. cum seruus. in fin. & l. quamuis. de ma. testa. l. si ita fuerit seruus. §. quæstio. Sed quid dices † in casu quo pœna fuit adiecta dationi quantitatis, & deberet deduci ad legitimum modum interesse, vel vsurarum, & id q̃ in pœna ponitur, est species, vel factũ indiuiduum? Verbi gratia, promittis dare centum in tali festo, & si non dederis, promittis equum, vel facere domum? quomodo reducetur ad interesse, si excedat? Petr. de Bellaper. mouet hanc quæstionem, hic & arguit, quod appositio pœnæ sit nulla, quia in indiuiduis, vtile per inutile vitiatur, vt dixi supra eo. titu. §. si quis. facta autem sunt indiuidua. ff. de verbor. oblig. l. ea. §. cato. & datio speciei. ff. de condi. indeb. l. si non sortem. §. fi. ipse tenet contrarium, & dicit pœnam exigendam, & totam hoc casu posse peti, offerendo æstimationem residui, per l. quoties. C. de vsuris. & l. eos. eo. titu. de do. l. sancimus. ff. de lega. 2. l. cum filius in prin. In gl. 1. in pœnali. in fi. si Titio non dederit, & oportet, quod ille Titius agat de facto, vt not. in l. stipulatio ista. §. alteri. vel nisi dies certa esset adiecta dationi, quo casu elapsa die, potest agi. C. de contra. & commit. stipu. l. magnũ.

a Adnot. Alteri. Stipulatio, de dando alteri: non valet nisi fuerit apposita pœna. Angelus.

1 *Procuratori simplici quæ liceant.*
2 *Procuratori formula.*

Sed Et si quis. In gl. non vt procuratori. hæc gl. videtur
1 supponere, quod † procur. constitutus simpliciter ad causas, non posit futuras prosequi, & tamen consueuit dici contra, per l. ff. de tute. l. qui habet. §. fi. cum l. seq. & not. in Specu. de procu. §. ratione aũt formæ. versi. sed quid si procu. sed gl. intelligit quod non datur procurator tanquam ex obligatione ei acquisita, sed nomine domini sic. & hoc † est necesse dice-
2 re in procuratore generaliter constituto, & maxime si ad negotia: quia ille omnes actiones intentat. extra de procu. c. qui generaliter lib. 6.

a Versa Vice. a In gl. ad superiorẽ. in fi. quia ibi stipulabatur alij dari, vel fieri, hic alium daturum vel facturum, vnde est facti varietas, sed iuris idẽtitas. sed dic plenius s. eo. §. si quis aliũ. vnde iste §. positus fuit hic, tm̃ p̄p illud quod ad dit, de pęna, de qua nõ fuerat ibi locutus. ideo nõ superfluit.

a Adnot. versa vice. Promissio facti alieni, non valet, nisi apposita sit pœna: l. stipulatio ista. §. sed si quis. ff. de verbor. obliga. & nemo potest stipulari rem suam. C. de lega. §. item nemo. infra eo. Fallit in l. si rem meam. ff. de ver. obli. vbi rem meam sub conditione stipulari licet. Fallit etiam in casu l. nemo. ff. de verb. obli. & l. 1. §. sed quod ff. vsusfr. quemad. ca. Ratio autem quare meum non stipulor, est, quia quod meum &c. §. sic itaque. infra de actio.

Item Nemo. Nihil notandum, sed iunge supra eodem. §. primo.

a Si De alia. a In gloss. hoc est verum, ibi alias autem si potest &c. & verba ista bene possunt trahi ad intellectum vnius. sicut alterius, quia Stichus promissus sit, & est dubium. an albus, vel niger. In ea. gloss. ibi, cum alleg. §. eum qui. nisi esset verisimilius, vel fauorabilius intentari secundum intellectum stipulatoris. vt ff. de re. iu. l. in ambiguis. In ea. glo. ibi cum dicit valet duntamen verba trahi possint. ff. de verbo. obliga. l. si mihi, & Titio. §. 1. & vide ff. de verbo. obliga. l. quoties.

a Adnotatio. Si de alia. Dissensus in corpore vitiat stipulationem. Angel. Item vide hic pulchre per Ang. quid in iudicijs. Item an sententia dubia possit interpretari. Item an litis contestatio, seu libellus domini possit per procuratorem declarari. Item qualiter testes ad concordiam reduci possint. per Angel. hic post alios doctores.

1 *Turpis causa legibus exosa.*

1 Quod turpi Ex causa. Dicas causam † turpem legibus interdictam: vel moribus derisoriam, vel verecundam. ff. de cond. insti. l. conditiones. & supra de leg. §. fi. & vide quod ibi scripsi.

Cum quis. Vide plene in §. ex conditionali. hic allegato.

1 *Annua quando debita. 3.*
2 *Præstationum differentiæ.*
4 *Venditum cum qualitate transmitti.*
5 *Legatum annuum.*

a Qui hoc anno. a † In gloss. ibi. id est elapsis. ibi. C.
1 quando dies lega. ced. l. 1. hoc non procedit: quia inter viuos annuum debetur in principio anni. ff. de verbo. obliga. l. eum qui ita stipulatur. §. qui ita. de stipu. l. ser. l. si seruus communis Mæuij. §. cum seruus. Item in vltimis voluntatibus, in
2 fine anni. ff. de condi. & demonstr. l. si in annos. † In ea. gloss. ibi. in fine teneberis anni. gloss. valde variant in hoc articulo, quandoque enim faciunt differentiam, an promittatur singulis annis, an in annum. & no. supra de verbo. obligatio. §. at si ita. quandoque faciunt differentiam inter annuum, & quodlibet anno. vt hic not. quandoque inter annum, & annum, vt l. qui hoc anno. ff. de verbo. obliga. Quibus omis-
3 sis † dicas, quòd vbi vnica summa debetur, vel vno anno, vel pluribus præstanda, tunc debetur in fine anni. sed vbi non debetur vna certa summa, sed per plures annos, debentur. plures quolibet anno: tunc in principio anni debentur. & est ratio, quia vbi vna summa debetur, & adijcitur tempus vnius anni, vel plurium, ad ipsam præstandam, illud tempus adijcitur gratia debitoris, & ad differẽdam solutionem. ff. de reg. iur. l. cum tempus. igitur cum adijciatur gratia debitoris, & ad differendum, differt vsque ad finem temporis, sed vbi non debetur certa summa, sed plures. v. g. legantur, vel promittuntur decem singulis annis, tunc tempus adijcitur gratia stipulantis, vel legatarij, ad impugnandum, & multiplicandum debitum. igitur non mirum, si extenditur obligatio, & multiplicatur fauor, vt in principio debeatur. ff. quando dies lega. ced. l. nec semel. in princ. §. 1. hoc ta-
4 men fallit, vbi potest ex coniectura † voluntatis aliud præsumi. Verbi gratia. Titius debebat decem annua, præstanda certis diebus, tu illa vendidisti, vel legasti mihi, vel alias in me transtulisti. certe hoc casu debebuntur mihi eisdem terminis, quibus tibi, quia præsumitur, quod talia in me transtuleris, qualia tibi debebantur, vt d. l. nec semel. §. si inhabitationem. Sed his videntur obstare. ff. si cert. peta. l. lecta. sed potest dici, quod ibi erat vna summa diuisa, gratia debitoris: quia totum statim deberet, nisi esset illud adiectum. vel dic speciale odio vsurarum, vel posset intelligi secun-
5 dum prædictam determinationem. † Quid ergo, si quis legat x. vsque ad x. annos: nec dicis in annos singulos? Videretur posse dici, legatum annum, & tempus appositum, gratia legatarij. ff. de annu. lega. l. legatum. secus si diceret centum, vsque ad x. annos, quolibet anno x. per prædicta leg. quod autem dixi de anno, intellige de alio tempore multiplicatiuo, vel menstruo, vel septimanario, & sic de alijs.
In fin. ea. gloss. ff. de verbor. obligatio. l. eum qui ita. §. qui ita, quod est verum vbi plures summæ debentur, quòd præsumitur

sumitur in dubio.ff.de annu.lega.l.legatum in princi.quibus modis vsusfruct.amitt.l.sicut.in princ. & facit de act.& obli. l.obligationum fere.

a Adnot. Qui hoc anno.Qui promittit certo tempore dare,non potest cõueniri,nisi totus terminus sit elapsus.h.d.Ange.

1 §.si fundum.sensus.

Si Fundum.In gl.possit.in fi.doc.reprobant hanc distinctionem,& dicunt idem in quantitatibus, & speciebus per l. in fideiuss.ff.de vsufru.quæ videtur parum facere.Si vis tenere opinionem,quam ego s.scripsi, de ver.obli.§.omnes.vide licet quod statim possit agi, sed effectus more differetur ex-
1 pone hunc † tex.non poteris continuo agere,sub quo ad effectum, vt exinde expensas, vel effectus moræ,consequaris, nisi tantum spacium temporis &c.si tñ ante agas,non tenebi tur ed expensas pars. imo respondebit tibi, & si confiteatur, fiet sibi præceptum,iuxta l.si dñs.§.in pecuniam.ff.de legat. 1.q̃ vellet tenere opinio.gl.deseruiret magis textui huius §.

De fideiussoribus. Rubrica.

1 Interuenientium nomina varia & differentiæ.
2 Principalem etiam obligari.
3 Contractuum nominatorum vis.
4 Principalis depræhendendi forma.

Potes sic continuare, visum est s.de ver.obl. & stipulationibus. Sed quia fideiussores verbis obligantur.ff. de verbo.obligat.l.stipulationum aliæ.§.satis acceptio.C.eo.l.blanditus.sequitur de fideiuss. Rubrica. Et not.quod hæc rubrica dicit solum de fideiuss.sed.C.& ff.dicit, & mandatoribus: sed forte hic, hoc verbum Imperator subticuit, quia de eo parum tractatur, hic autem nihil, sed in titu.mandati.infra. & ne oneraret iuuenes, pro quibus hic liber factus est, principaliter.Vel dic, quia mandatores, & fideiussores in pauco differunt.ff.manda.l. si hæreditatem. §. & in summa. suf-
1 ficit alterum in rubri.expressisse. † Et no.quod reperiuntur diuersa nomina, de his, qui interueniunt pro alijs.s.fideiussor, sponsor, mandator, vt in auth.de fideiuss.§.1.confirmatur eod.titu.§. non solum.affirmator.ff.de fideiuss.tut.l.cum ostendimus.§.fi.secundus author.ff. de euic.l.illud.constitutor.ff.de consti.pecu. per totum. & principalis debitor.item expromissor. & in quo differant, vide dict. §.1.in authen.de fideiuss.In hoc autem differt fideiussor præcipuæ a mandatore,& constituente,quia fideiussor non interuenit citra stipulationẽ,sed constituens, & mandator sic ff.de const.pe.l.1.in prin.infra de act.circa princ.Hoc tamen fallit in casu,in quo fideiussor tenetur citra stipulationem fauore pupilli, vt d.l. cum ostendimus.§. fi. Et quod dico de fideiusso. intelligo de confirmatore, secundo authore, & affirmatore, prout affirmator sumitur pro fideiussore, alias enim sumitur.ff.de dolo.l.& eleganter.§.1.quia prout hæc omnia nomina sumuntur pro fideiussoribus, sunt synonyma, & debet eandem es-
2 se ratio, & determinatio in eis. † Sed quid si dices, de exolutore, vel principali debitore, nunquid pacto obligantur, saltem in contractibus, qui consensu contrahuntur? Satis videtur,quod sic, quia principalis debitor cõtrahit,sicut alius, & fiunt duo rei debendi, qui possunt fieri in quodlibet contractu.ff.de duo.re.l. eadem.commo.l. si vt certo.§.nunc videndum.In hoc dicendum, ꝙ si appareat, ꝙ vnus principaliter solus contraxerit,& alius pro eo interuenerit, licet tanquã principalis, quod non tenetur citra vinculum stipulationis. & idem in exolutore. & hoc satis apparet per d.§. satis acceptio.& per illa,quæ not.in d.§. 1.in authen.de fideiusso.
Et aduerte hic causam, quare requiritur stipulatio in fide
3 iussoris obligatione.certũ est, quod † in contractibus nominatis, tñ obligatur quis efficaciter per pactum, non in alijs, vt l.iurisgent.ff. de pact. nunc quando fideiussor interuenit, etiam in contractibus nominatis, ipse non cõtrahit cõtractũ nominatum,sed principalis,quia alia est obligatio principalis,alia rei.ff.de accepti.l. & per iusiurãdũ.§.& si fideiussori. de action.& obliga.l.1.§.verbis. cum notatis.Igitur cum sua promissio nõ sit contractus nominatus, est nuda, nisi addatur stipulatio.& ideo opus est eã addi. in mãdatore autẽ non potest reddi ista ratio, quia ille mandator contrahit mandatũ, ꝙ solo consensu contrahitur, vt infra de oblig.quæ ex cõsensu. Sed his obstat, quia constitutus pro alio facit promissionem nouam, sicut fideiussor,& tamen obligatur pacto,vt d.l.1.de constit.pecu.l. 2.§. eum qui. Sed potest dici, quòd in illa est speciale, quòd ex pacto nudo oriatur actio, vt infra de act.§.de constituta. & ibi redditur ratio in gl. Sed quo modo apparebit, ꝙ debitor principalis interuenit pro alio?
4 Dic ꝙ † apparere potest multis modis. Si enim instrumentum, vel litera narret contractum initum cum vno, & post dicat,ꝙ talis constituit se principalem debitorem pro eo:clare apparet, ꝙ pro fideiussore habetur. Sed si narret quod talis duobus vendidit, vel mutuauit: tunc non potest probari, nisi per confessionẽ partis, vel per testes,qui fuerunt in contractu. Pone enim, quod vnus emit, vel mutuum suscepit, alter volebat esse fideiussor, creditor noluit recipere,nisi poneretur in litera, vel in instrumẽto ipsum principaliter emisse, vel mutuo recepisse cum alio.Satis videtur tunc interuenire pro alio, vt plus attenderetur, quod in veritate ageretur,quam quod simulate conciperetur.iuxta materiam plus valere &c.ff.ad Maced.l.si filiusfa. C.ad velle.l.senatusconsultum. & l.cum ad eas. Ista autem obtinerent de iure canonico,secundum quod agitur ex pacto nudo,extra de pact.c.Antigonus.præsertim si interuenisset iuramentum,vt c.cum cõtingat. extra de iureiuran. Vel dic vt infra §. fideiussores. & per præmissa, patet responsio ad hoc. de quo aliqui fecerunt dubium, an fideiussor eadem actione conueniatur qua principalis.& est certum,quod non,per d.§.fideiussori.

1 Cautio plena, quæ.
2 Cautio qui accipienda.

a Pro eo. a † In gl.& est cautum. in fi.vnde ple
1 na cautio dicitur cum fideiussoribus, sed plenior cum pignoribus, quia melius est pignori incumbere &c.infra de obl.quæ ex delict.nasc. §.furti.æquiparantur tamen ff.manda.l.si man dato Titij.§.fi. sed cautio simpliciter prolata, sine fideiussoribus intelligitur.C.de verbo. significatio.l. sancimus. Vnde
2 quando verbum cautio † profertur ab homine,intelligitur b
b sine fideiussoribus, nisi vlterius addatur,sicut idonea,vel plena.& ita concordant l.sancimus.& d.§.fi. Sed quando a lege docto.consueuerunt dicere,ꝙ debet teneri, cum fideiussoribus.ff.de iud.l.in omnibus.iuncta l. 1.qui satisda.cog.& idem si a prætore. ff.de præto.stipu.l.si prætoriæ.Hanc autem opinionem credo procedere, nisi lex procederet vltra declarando, nudam cautionem sufficere: alias obstaret ff.de euic.l.illud.& hoc scripsi plenius in d.l. sancimus. & vide quod not. in d.l. si mandato.§.fi.

a Adnota. Pro eo.Diuide hunc titulum, secundum Ange. Sic summatur secundum Bal.pro principaliter obligato,solet intercedere fideiussor,vt creditori cautius sit prouisum:qui obligationi cuicunque,& quocunque contrahente, & naturali tantum,accedere potest.hoc dicit vsque ad §.fideiussor.
b Intelligitur. Idem tenet hic An. & Christoph.Item quærit hic Bal.an exceptio competens principali, competat & fideiussori: & facit longam & pulchram distinctionem. Ange. autem expedit hanc quæstionem paucis verbis. Aut est exceptio personalis competens reo, & non competit fideiussori, Aut est in rem & transit in fideiussorem vt l.exceptione.ff. e.Et quæ dicantur in rem,& quæ in personam.ibi est text. vide Cyn.in l.quoties.num.3. & ibi alij doct.C.de preci.impe.offer.Item quærit Ang.hic an priuilegium salui conductus principalis, & similia prosunt fideiussori. de quo vide etiam per Bart.& Ang.& Imol.in l.cum filiusfa.§.1.in fi.ff.de verb.oblig.

1 Fideiussor quatenus damnandus.

In omnibus. In glo. siue ex maleficio.in fin.& tunc si promiserit certam summam,illam soluet,sinautem arbitra
1 riã, vel punietur in corpore, † si fuerit in dolo, vel extraordinarie,nõ pœna,qua puniretur ille, ꝑ quo fideiussit.& hoc vbi agebatur criminaliter, si ciuiliter ex delicto, fieret condemnatio

demnatio ad interesse partis, & hæc omnia potes deprææhendere, ex his, quæ legũtur & notantur ff. de custo reo. l. si quis reum. C. eo. l. si Barsatorem. ad Turpil. l. 2. hoc autem fallit ff. eo. l. si a reo. §. fi.

1 *Ciuilis obligationis uis.*
2 *Fideiussor cui accedat, an non* 4. 5. 6. 7. 8.
3 *Fideiussori quando & quæ competat exceptio.*
4 *Procuratori fideiuberi.*

1 AT NEC. † In glo. §. tantum. in fi. hoc procedit indubitate in illa ciuili, quæ est efficax ad agendum, vt in illa, quæ oritur ex sententia, quia illa impedit repetitionem, vt l. Iulianus. ff. de cond. indeb. sed in alia ciuili non videtur obtinere, quia fideiussor illi obligationi potest accedere, quæ repetitionem impedit, ff. eo. l. quod enim. sed alia ciuilis non impedit, vt ff. de cond. inde. l. si non sortem. §. adeo. & §. indebitum. ergo non videtur posse fideiussorem accedere, & pro hoc facit ff. de consti. pecu. l. 3. §. 1. & l. 1. §. debitum. Si velis sustinere glos. habebis dicere ad l. quod enim. ꝗ obligationi, quæ impedit repetitionem conueniens est, obligationem
2 † fideiussoriam accedere. ita etiam ei, quæ non impedit, duntamen sit obligatio. vnde ponendo de illa, non excludit de alia, sed quamcunque teneas, fideiussor videtur in plus obligatus, quam principalis, & sic non videtur teneri. infra eod. §. fideiussor. sed ibi dices plenius. In glo. §. vt pro seruo. in fi. imo quantum ad fideiussoriam obligationem videtur etiam ad interesse, quia quando accedit naturali, non habet exceptionem, quando accedit ciuili. habet. & ita no. glo. quæ videtur huic contraria. ff. eod. l. quod enim s. alleg. & satis potest elici ex glos. s. proxi. Dicas, ꝗ vbi est exceptio intentionis conueniunt. V. g. non est nata actio. nam si fideiussor † velit
3 excipere de hoc, non pôt, quamuis principalis posset, qui erat tantum naturaliter, vel ciuiliter obligatus, quia illa ratio cessat in fideiussore, qui est efficaciter obligatus, sed vbi actio esset nata. veruntamen competeret reo principali ex aliqua causa exceptio, tunc esset secus, quia illa competeret fideiussori, vt l. tam mandatori. s. alleg. ibi enim competebat actio: veruntamen debitor poterat excipere ex alia causa: puta quia pecunia non erat numerata, quę exceptio extenditur ad fideiussorem. & ita hæc gl. videtur verior, quam illa. Item si velis tenere primam opi. positam suprà in additione proxima, posses dicere, idem in constituta, in obligatione fideius. vt ciuilis impediens repetitionem posset constitui, & ei fideiussor accedere, alias non posset constitui, nec ei fideiussor accedere. quod videtur satis probabile. Ex his ergo solutionibus apparet, † ꝗ vbi nulla est obligatio principalis, non potest
4 tenere accessoria, & hoc patet ff. eo. l. fideiussor obligari. in prin. & facit quòd actio hypothe. nõ possit cedi sine principali, ff. de pig. l. res hypothecæ. In contrarium vr̃ expressum. C. man. l. per diuersa. Item quia quamuis ab initio principalis non possit esse sine accessoria, videtur quòd poterit esse ex postfacto. ff. de exce. rei. iud. l. ex sextante. §. Latinus. de præscrip. 30. ann. l. cũ notissimi. Dyn. mouet hanc quæstionem in l. fideiussor obligari, ff. eo. & tenet quòd non possit cedi, & respondet ad contraria, quod ibi remansit aliqua ciuilis, vel naturalis. sed adhuc ob. l. per diuersa. nisi intelligas, ꝗ ibi fiebat cessio vtriusque. Item ob. huic §. quia dominus est fideiussor, pro procuratore, qui nullo modo obligatur. & ita est ibi accessoria sine principali. j. de satisd. §. si vero aliquis. sed ibi videbis de hoc. Sed quid si sit principalis penes vnũ, & alius recipit fideiussorem. Verbi gratia. Stipulatus sum a te Stichum: Sempro. recipit fideiussorem nomine meo concipiendo verba in persona sua, tanquam procur. meus, nunquid valet obligatio fideiussoris? Vr̃ expressum, quòd non, quia in persona stipulãtis a fideiussore, debet esse aliqua principalis obligatio, ff. eo. l. fideiussor obligari. in prin. eod. tit. l. qui contra. Sed forte posset dici contra hoc casũ, quia procu. representat personam domini. ff. de const. pe. l. & licet. Item is versic. obtinet, vbi fideiussor credit eum obligatum.

Quid si sciat principalem non esse obligatũ? Videtur teneri, quia donare vr̃, vt no. in simili. ff. de const. pe. ꝗ si maritus. §. 1. & pro hoc ff. de noua. l. si quis delegauerit. de reg. iu. l. cuius per errorem. iuncta. l. fin. C. ad leg. Fal. ff. ad Mace. l. si patersa. §. non solũ. de lib. leg. l. si quis reũ. ff. eod. l. Marcellus.
5 si sic velis eam intelligere. Sed hoc † non vr̃ de mente iuriũ, quæ valde distincte loquuntur, determinando præcise non obligari fideiussorem, nisi principalis sit obligatus, & loquuntur in casibus, in quibus non pôt prætendi ignorantia, sicut qñ interuenit pro deportato. ff. eo. l. si debitori, vel pro furioso. ff. eod. l. si a reo. §. si a furioso. & ibi no. Item vbi stipulatur pure a fideiussore, quod stipulatus fuerat a principali sub cõditione. hi. n. casus. & cõplures alij videntur loqui in casibus scientiæ fideius. facit tñ multũ pro prima parte. l. si quis postquã ff. eod. Forte posset dici. quòd ibi supererat aliqua oblig.
6 licet non actio: vt l. obligationum fere. de actio. & oblig. † Vnde vr̃ non improbabiliter posse dici, quòd naturali obligationi, vel ciuili fideiussor accedere pôt, & tenetur, tñ si sit ignorans, excipit, per d. l. si quis postquã si sciat, vel nõ, subdistingue hoc casu, an ambo sciant, vel alter, vt dicã in simili, j. de
7 actio. §. in personam. † Videtur ergo concludendum, quòd vbi fideiussor accedit pro eo, qui est tm̃ naturaliter vel ciuiliter obligatus, tunc si scienter, tenetur, quamuis non possit agi contra principalem. nec excipiet de eo, quòd actio non competat, sed tñ alia exceptio bene videtur si competat reo, & non sit principalis, vide ff. mand. l. si. fideius. per totam l. & §. quædam. C. eod. l. vbicunq;. Si erronee nõ vr̃ teneri. per l. si
8 quis post quã. s. alle. Si vero † nulla sit obligatio, nullo modo tenetur quamuis sciens. ff. vt le. no. ea. l. postquã. hæc restringunt multum hunc. §. & sine his nõ patet intellectus, nec patuit. In gl. qui seruus. in fi. & ideo hoc casu nõ teneretur fideiussor pro eo: secus tñ in filiofa. ff. de pecu. l. licet prætor. §. si filiusf. & §. sed si filius. & ideo si ille sit fideiussor, & pro eo interueniat alius, tenetur. Sed quid dices de monacho, vel alio religioso? Vr̃ quòd ille obliget vt naturaliter, & quòd fideiussor interueniens pro eo teneatur, arg. huius, §. Sed contra in auth. de sanc. epis. §. tunc enim. Sed an ipse fideiubendo teneatur saltem naturaliter? Videtur quòd non, extra de fideius. c. pe. quia comparatur seruo. l. 3. dist. c. multos, qui nõ obligantur fideiubendo. & quia lex inhibet, in auth. de sanc. epis. §. illi vero. 11. q. 1. c. de persona. & ibi de hoc, vide plenius infra quod cum eo. §. præterea.

1 *Fideiussoris hæres an teneatur. &* 2.
3 *Emendæ non taxatæ, an teneatur fideiussor.*

a FIDEIVSSORES. a In glos. siue hoc dictum. ibi cum alleg. l. ex contractibus. & hoc ẽt si arguatur dolus defuncti. vide ff. de actio. & oblig. l. ex depositi & depositi. l. 1. §. fin. in fi. In ea. glo. ibi. §. fuerat. intellige hanc gl. de eo, qui fideiussit in actione pœnali, sicut furti. Aquil. iniu. vel alijs, quæ non transeunt contra hæredes, nam si pœnam promisisset. non esset dubiũ quòd transiret contra hæredem. ff. de verbo. ob. l.
1 ad † diem. Item intellige, quòd non promisit certam summã pro maleficio, pro quo dedit fideiussorem, nec fuit condemnatus, quia tunc teneretur fideiussor, & hæres eius, sicut principalis, quinimo ẽt si lis fuit contestata. C. ex delict. defunct. l. 1. Et sic intellige extra de sepul. c. fi. In quo ergo casu loquitur hic gl.? Potest dici: quod in casu quo reus promisit emendare, si reperiretur culpabilis, vel in casu quo fideius. promisit sistere reũ, vel iudicatũ solui pro reo, qui est mortuus ante
2 lit. contest. Vnde generaliter † dices, quod vbi non transit actio contra hæredem principalis: nec cõtra fideiussorem, seu hæredem fideiussoris, quia obligatio fideius. regulatur ꝭm principalẽ, ff. vt le. no. ca. l. 1. §. si quis sub conditione. Quid si reus vocatus fuit super delicto. & absque lit. contesta. reco-
3 gnoscendo delictum gagiauit † emendam, & applegiauit, seu dedit fideiussorem pro ea, nunquid tenebitur hæres principalis & fideiussor, & eius hęres? vr̃ quòd non, nisi fuerit taxata, extra de hære c. accusatus & c. pen. li. 6. de hoc videbis magis in propria. materia j. de perpe. & tem. ac. hic enim nõ est propria materia, imo gl. fine causa tetigit hic, quia tex. loquitur de hærede fideiussoris. & glo. de hærede principalis.

a Adnot. Fideiussor. Obligatio fideiussoria est transitoria ad hæredem & fideiussor potest adhiberi etiam pro futura obligatione. h. d. Ang.

1 *Fideiussoria obligatio exprimenda.*

FIDEIVSSOR. Concor.ff.eo.l.stipulatus sum.§.fi.& ca
ue de quadam falsa additione, quæ est ff.eo.in rub.quæ dicit
contra hos tex.sed forte consideràuit effectũ,quando an non
1 tenetur,vt j.eo.§.fideiussores.Item no.quòd in fideiuſ.†obli
gatione, debet fieri mentio,quòd futuræ accedit,& quòd ex
tunc teneatur, alias si simpliciter promitteret,vel accederet
nulli vel promitteret & plus tempore.ff.de iudi.l.non quem
admodum.contra.ff.eo.l.si a reo.in prin.& §.1.

1 *Fideiussores plus reis teneri quique accipiendum.2.*
3 *Fideiussor quando diuisionem petat.*
4 *L.ex persona explicari.*
5 *Diuisio quibus negata.*
6 *Diuisio quando obiicienda.7.*

a SI Plures. a In glo.idem est in pluribus.in fi.doct.tenent
hanc, & hanc videtur glos.approbare C.eo.l.non ratione.ad
vel.l.si fine. Tamen contra not.ff.mand.l.creditor.§. duobus.
& l.si mandato Titij.§.Paulus.in authẽ.de duobus reis. §. 1.
1 Sed quæ est ratio quare mandatores iubentes, & † fideiusso-
res tenentur magis insolidum, quam duo rei, qui non tene-
bantur,nisi hoc expresse ageretur,vt l.reos.§.cum tabulis ff.
de duobus re? forte quia hi adhibentur pro securitate suprà
in prin.titu.vt ergo magis securitas extendatur,constitutum
2 fuit tales insolidum teneri.†Sed nunquid obtinet,etiam si di
uersis temporibus recipiantur ? Videtur quòd obtineat tñ,
qñ simul recipiantur.ff.eo.l.si a Titio.C.de consti.pecu.l.fin.
Dic contra.ff.eod.l.si Titius & vide quod no.in l. si plures in
princ.eo.tit. Et ad leg.si a Titio.Dic,quod ibi diuersæ perso-
næ fuerunt stipulatæ. & ad l.fin.cum dicit simul,subaudi,vel
successiue.In glos.hæc tamen epistola ibi, cum alleg.§.nunc
3 tractemus.& hoc† intellige ex se.fi tñ fuerint plures tutores,
& vnus dedit fideiussores,& illi conueniantur,possunt pete-
re diuisionem fieri cum alijs contutoribus, non est ex episto
la,sed ex senatusconf.quia tutor, qui eos dedit,petere potuis
set.ff.de fideiuſ.tut.l.pupillus. vbi de hoc cum l.seq.In ea.gl.
cum alle.l.si plures.§.fi.Hoc verum,si petat diuisionem cum
fideiussore, qui eum dedit.secus si fideiussores plures dedit,
& illi petant beneficium epistolæ inter se·quia tunc cessat ra
tio illius legis, & non est causa denegandi eis.In ea.gl.ibi cũ
dicit.vt j.subijcit.contra C.de probat.l.ex persona.ff.eod.l.si
4 fideiuſſ.sed l.ex†persona loquitur in alio casu.videlicet in tu
toribus, & curatoribus,nõ in fideiussoribus,inter, quos non
est omnino cõuenientia, cũ illi sint inuiti fideiussores volun
tarij.l. si fideiuſſ. concordaret qui plane intelligeret text.sed
intelligendo sicut glo.intelligunt, obstat huic tex.& gloſſ.in
eo.ꝙ dicunt lit.contest.tempore, & ibi dicit ante.Sed potest
dici, quod vbi promittitur identitas,vel illud,quod seruari a
principali non posset,quòd imputetur negligentia creditori.
si non egerit,qñ erat soluendo principalis, sed inter fideiuſſ.
forte non posset hoc opponi, per hunc §.nisi ab initio ita fi-
deiusisset, quòd non potest seruari ab vno, seruetur ab alio,
per d.l.C.de fideiuſſ.tut.l.fi.In ea.glo. cum alleg.l.si a Titio.
& hoc si sint diuersi debitores, quid si sint duo correi ? Dic
idem iuris.ff.eod.l.inte eos.§.duo rei.dic idẽ de iure authen.
multo magis, quo iure diuersa est magis obligatio, quia illo
iure saltem fideiuſ.diuident,ex personis correorum, licet nõ
ex se,sicut supra dictum est.Item intellige,quod fideiussores
5 dati a diuersis,non†impetrant beneficium diuisionis,cum da
tis ab alio, sed inter se bene impetrant, vt d. §. duo. In ea.
gloſſ.ibi,cum allegat l.peremptorias, hæc gl.dicit,quod ha-
6 bet pro expedito,quod hæc† exceptio nõ potest opponi post
lit.contest.& tamen est casus in contrarium.C.eod.l.fideiuſſ.
b in fin.Sed nunquid b post sententiam ante absolutionem? Vi-
detur quòd sic. ff.eo.l.si fideiuſſ.§.fi.sed ibi in cessione actio-
num, sed melius facit ff. eod.l.inter eos.§.fi.sed potest intel-
ligere illam l.quando fuit appellatum, iuxta legem per hãc,
C.de temp.app.vel dicas ꝙ confideiuſſ. qui in alio damnato
conueniebantur, petierunt, & habeurunt diuisionem. quia
condemnatus gaudet beneficio aliorum,non ex se.ff.de sepa-
ra.l.1.§.si quis, de contratab.l.si post mortem.§.fi.Vnde ve-
re est anomala.non enim potest dici peremptoria, cum per-
petuo non perimat.ff.de excepti.l.exceptiones. In ead.gloſſ.
in fi.de hac quæstione est casus.ff. eo.l.si testamento.§. quod
si duo.in fi. Et ad l.qui exceptionem.posset responderi,quod
7 quod hæc†non est perpetua,vt est dictum.sed contra:quia du
bium est,an sit perpetua,& ideo pro perpetua habetur,vt eo.
ti.l.sufficit. vnde videtur quod posset repeti,quia alter est sol
uendo,& dubiũ non est, quin sit fauorabilis,sed forte impedi
tur repetitio, quia nõ est vere peremptoria debiti,imo actio,
& debitum remanent integra,saltem quo ad alios effectus,&
hoc vult dicere text.solutione non indebitæ quantitatis &c.
In gl.arg.contra.in fi.sed hic fideiussor erat obligatus,ibi ma
gister nauis non,nisi pro sua parte: vt ead.l.§.cum in eadem.
Et not.quod per hunc §.reprobatur gloſſ.quæ est in l.1.ff.ad
leg. Rhod.de iactu.quæ supponit, ꝙ fideiussor,qui soluit po
test agere contra confideiussorem, quod non est verum, nisi
esset actio cessa.ff.eo.l.vt fideiussor.& illa glo.habeat contra
ria.ff.de negotijs gestis l.ex pacto.

a Adnot.Si plures. Si plures pro eodem fideiubeant quilibet tenetur insoli-
dum, sed beneficio epistolæ fit diuisio inter eos,qui soluendo sunt tempore li
tis contestatæ.Et si fideiussor soluendo,soluat insolidum,a confideiussore re-
petere non potest.
b Sed nunquid.Vide hic Ang.in 2.col.ante me.in ver.sed an possit,Item quę
rit hic Ang.an fideiussor possit agere,vt actio diuidatur inter eum & alios fi-
deiussores.Item tractat hic materiam, quod iuris,quando fideiussor obligat se
principalem.

1 *Interuenientium pro alio paritas.*
2 *Fideiussio excessiua reducibilis.*
3 *Paria quæ sint.*
4 *Interuenientium pro aliis differentiæ.*
5 *Vtile an inutili vitietur.8.*
6 *Iuramentum contractu regulari.*
7 *Imputari quæ possint.*
9 *Sigillo durius fideiuberi.*
10 *Fideiussorum & reorum discrimen.*
11 *Fideiubere & tempore & loco diuerso,a reo posse.*

a FIDEIVSSORES. a In glo. sed nunquid in idipsum.in
fi.Hęc quæstio est antiqua,& glo.arguit fortiter in d.§.illud.
sed non ponit argumenta in forma, quare ponamus aliqua,
1 & arguamus pro parte affirmatiua.Omnes accedẽtes,† obli-
gationi alienæ parificantur. C.de consti. pec.l. pen.Sed con-
stat quod constitutoris,& mandatoris promissio non annul
latur propter excessum, imo valet in concurrente quantita-
te, vt ff.de consti.pecu.l.hactenus.ff.manda. l. rogatus. ergo
qui fideiubet pro alio, & plus promittit,saltem in quantita-
te, quæ cum obligatione rei principalis concurret, tenetur.
Item si requiritur paritas in obligatione principali,& acce-
soria: ita in stipulando.& interrogatione, & responsione.ff.
de verbor.obliga.l.1.§.si quis simpliciter. de inuti.stipula.§.
præterea.sed constat,quod si altera plus contineat,altera mi
nus in stipulando, talis diuersitas non vitiat, quin valeat in
concurrenti summa.ff.de verbo.obli.l.1.§.si stipulanti. ergo
2 idem videtur in fideiussoris obligatione.†Prępterea constat,
quod in summis & quantitatibus,vtile per inutile non vitia-
tur.C .de dona.l.sancimus. C.de vsuris.l.eos.ff.de condi.sine
causa.l.qui sine.de vsuris.l.pecuniæ.imo valet vtile,dempto
inutili,vt ibi patet.ergo,si fideiussor plus promittat.videtur
valere in concurrente quantitate, nec debeat propter inuti-
le vitiari. Item pro hoc facit ff.eodem.l. si a reo. vbi obliga-
tur,si conditio in personam apposita principalis pręuenerit,
quamuis forte alia præuenire speratur. & sic in obligatione
fideiuſſ.videtur vtile attendendum.& pro hoc ff. eodem tit.
l.fideiussor obligari, §.stipulatione. Pro parte autem nega-
tiua,potest sic argui.certum est, quod vniuersalis dictio,om
nino, iuncta aduerbio negatiuo, totum negat,sicut pura ne-
gatiua.ff.de legiti.tuto.l.legitimos, §.in legitimis. Cum er-
go textus dicat in §. illud. l. græce, ff. eod. titu. placuit eos
non obligari, perinde est ac si dixisset nullo modo. vel in ni-
3 hilum.Præterea † ad paria iudicantur plus re,& tempore:vt
hoc §. Sed constat,quod vbi promittitur plus tempore fide-
iusso.in nullo obligatur, vt hic. & l. si reo. supra allega. er-
go , nec plus vbi plus re. Præterea obligationes correo-
rum,

rũ,& fideiussorum, æquiparãtur.ff.de duob.reis.l.3.§.fi.Sed
cõstat, ꝙ disparitas impedit obligationẽ duorum reorũ om-
nino,vt eo.tit.de dub.re.l.eadẽ.§.sed si quis, ergo vr̃,quod &
fideiusso. Hanc partem videtur tenere Dyn. qui in magna
parte hic facit argumenta. Et respondet ad contraria. nam
primum argumentum procedit ex falsis, quia licet constitu-
tor, mandator, & fideiussor, parificentur quo ad aliqua,non
4 tamen quo ad omnia. imo in multis differunt. † quia consti-
tutor potest obligari in plus tempore, vt l.sed & si citeriore
die.ff.de constit.pe.Sed & in alio,vt l.1.§.an potest.ff.de con
sti.pe. Sed fideiussor non, vt hic, & d.l.grecę.§. si quis Sti-
chum. Item constitutor obligatur pacto, fideiussor non
vt dixi supra circa princip. Ad l.rogatus.respondet optime
glo.in §.illud.supra allega.In l.si a reo.non est durior causa,
& sic nil restat, nisi illud vtile per iuutile &c.secundum ip-
sum. Sed ad illud: quod est fortius, potest responderi se-
cundum Pe.de Bellaper.qui parum aut nihil aliud dicit hic,
nisi hanc solutionem, quod pars illa brocardi. non obtinet,
quando est defectus in forma, vt l. an inutilis. ff. de accept.
Vnde quando vtile potest ab inutili separari, secundum
5 † formam contrahentium.& de sui natura,obtinet,quod vti
le per inutile &c. Sed vbi ex forma contrahentium, vtile
non potest separari ab inutili, quamus de sui natura possit,
totum vitiatur, vt l.Pedius.ff. de arbitr.Dicit tamen, ꝙ hoc
non dicit asserendo, sed quo ad præsens hoc tenet. Credo,
ꝙ illa sit melior responsio,quæ possit dari,vidi quædam scri
pta antiqua referentia, ꝙ Dyn.in scholis dicebat, se non vi-
dere,quomodo possit respõderi,nisi diceretur,quod hic tra-
ctatur de obligatione, quæ est ius,& ita indiuiduum,cum sit
quid incorporale.ff.de acquir.re.domi.l.seruus.§.incorpora
les, & ideo vtile per inutile vitiatur, sed ego nõ video,quod
hoc sit verum.per §.si stipulãti in l.1.ff.de verb.obl. Quid si
scienter promisit plus fideiussor, & forte cautelose? videtur
idem, quia hæc iura loquuntur indistincte. & in hoc viden-
tur dare certã formam,qua non seruata, totum annihilatur.
C.de iur.hast.fis.l. 1.ff. de rescin. ven.l.fi.Sed posses arguere
6 contra,vt §.proxi. additione in prin.titu. † Quid si iurauit?
forte Cano. dicerent obseruari iuramentum, quia non ver-
git &c.vt c.cum contingat extra de iureiu.Sed ego non com
pellerẽ seruare, quia ex quo iure nõ cõtrahitur obligatio ex
cõtractu,nec actio posset competere, ex iuramẽto,vt not.C.
de op.li.l.1.& no.Inno.dñs canonistarum, extra de institu.c.
cũ venissent ver.itẽ si admitteretur.nu.3.igitur cũ sine actio
ne nemo experiatur, vt l.si pupilli.§.videamus.ff.de neg.ge.
quo iure compelletur? In gl.contra hanc regulam ibi cũ di-
cit, in access.sub fideiussoria.In ea.glo.in fin.vult dicere glo.
ꝙ vbi est plus altero de dictis quatuor modis, obtinet iste.
§. Sed si alias.§.si plus.V.g.in efficacia, siue substantia obliga
tionis, tunc non obtinet.Sed quæ est ratio? Potest dici quòd
7 disparitas, quæ prouenit altero de dictis † quatuor modis, [b]
b prouenit ex facto stipulatoris, & ideo imputet sibi, cur sa-
pientius suũ non egit negotiũ.sed vbi est defectus in substan
tia, & efficacia obligationis, ille defectus non prouenit ab
ipso, imo ex ordinatione iuris, & ideo non sibi potest impu-
tari, & ius magis succurrit eidem.Sed videtur, quod iste §.
non obtineat, vbi est plus causa.ff.eo.l.hi, qui §.fi.Sed dicas,
ꝙ duo attenduntur, plus, & leuius.vnum,si sit plus,causa, si
tñ leuius.valet fideiusso.obligatio, duntamen idem promit-
tatur,vt l.grece.§.si quis Stichum, quã videas cum §.seq.&
l.fideiussor obligari in princi.§.1.d.l.hi qui.& l.si a reo qua-
si totam, quæ tenent clauem materiæ. Sed quid si promise-
runt ambæ partes, idem tamen fideiussor plus promisit in ef
ficacia probandi.Verbi gratia, ambo promiserunt vnum, &
promiserunt interesse, si non complerent promissa, fideius-
sor voluit,& promisit vltra obligationem rei se credere iure
8 partis de valore interesse, nunquid † ex hoc erit tota obliga-
tio nulla?Nõ videtur,quia hæc disparitas est in efficacia obli
gãdi,sine qualitate, videlicet in modo probationis, quæ non
videtur vitiare,vt supra dictum est, sed in contrarium vide-
tur, quia causa videtur durior,& pluris: quia forte plus iura
bit, quã sit in rei veritate, vel quã probat.Sed ad hoc posset
responderi, ꝙ ex hoc non videtur durior.ff.de in lit.iur.l.1.

Item præmissa procedunt, vbi fideiussor plus promittit
in ipsa receptione fideiussoria. quid si per interuallum?Ver-
bi gratia, fideiussor, & principalis promiserunt 10. soluere
in festo natiuitatis Domini post triduum fideiuss. promit-
tit eadem x.soluere.& adijcit pœnam, nunquid prima obli-
gatio vitiabitur, quæ erat recte constituta?Non videtur, sed
secunda tantum, ff. de duobus reis.l. eandem. §. sed si quis.
versic. non idem. Sed quid si constituat se reum principa-
lem? Tunc videretur secus: quia rei debendi, possunt obli-
gari sub diuersis conditionibus, & vnus pure, & alius in
diem. ff. de duobus reis.l. ex duobus. & hoc verum, si con-
stet ipsum principalem. Si autem constet ipsum interuenire
pro alio,quamuis dicat se reum principalem,dicerem idem,
quod in fideiussore. & quomodo hoc scietur? vide supra in
9 rubrica. Sed pone, † quod principalis se obligauit sub chi-
rographo, fideiussor sub sigillo regio, & fuit condemna-
tus, sicut tota die faciunt auditores sigillorum regiorum,
nunquid censetur in plus obligatus, sic quod non valeat?
Et videtur quod non: quia hic, disparitas est in substantia,
seu efficacia obligationis, quæ non vitiat, vt supra dixi. In
contrarium facit ff. de solut.l. si quid ex famosa causa, per
quam videtur,in duriorem causam obligatus, propter prom
ptam executionem, & vsuras centesimas. Sed potes di-
ci, quod talis durities, seu disparitas, quæ est in substantia
obligationis, non vitiat, vt dixi. Eodem modo potest dici,
si principalis non iurauit soluere, & fideiussor iurauit: vel si
principalis non obligauit bona, & fideiussor obligauit, non
10 enim ex his crescit summa debiti. † Sed quare duo rei pos-
sunt se obligare, vnus pure, & alius sub conditione, & ta-
men principalis, & fideiussor non, vt dict.l.ex duobus. [&
hic] ? respondeo quod ibi vtraque obligatio est principalis,
& potest se sustinere per se, hic altera accessoria, quæ reci-
pit maiorem conformitatem cum principali, sine qua esse
non potest: vt supra dictum est.Sed quid si sint plures confi-
deiussores, & vnus acceptus sit pure, & alius in diem, alius
sub conditione? dic quod non est locus huic §.ff.eo.l.si plu-
11 res.quia vna non est accessoria alterius. † Sed quid si fideius
sor,qui erat obligatus sub conditione, dedit fideiussorem pu
re,& pro reo pure obligato,nunquid tenet fideiussio? Vide-
tur ꝙ sic: quia non est in plus obligatus, quam reus princi-
palis, & sic tenet per hæc iura.Sed potius posset dici, quod
illa secunda sit accessoria primæ obligationis fideiussoriæ,
non obligationis principalis, & ita non teneat.ff.eo.l.si plu-
res.§.fi.Sed quid si promisit alio loco,quam principalis verũ
tñ leuius est ibi dare fideiussorẽ in loco,quo principalis pro-
misit,& forte esset durius principali? Ego dicerem fideiusso
rem obligari,per legem hi qui.§.fi.ff.eo. & not.quod paucas
leges reperies, de plus in loco in obligatione fideiussoria.

a Adnotatio.Fideiussores. Fideiussor non potest in plus obligari,quam principalis, & in plus obligari, etiam dicitur,qui citeriori tempore obligatur hoc dicit Ange.

b Quatuor modis.Quando autem disparitas inter obligationem rei, & fideiussoris vitiet, vide plene per Ang. hic ponentem vnam notabilem limitationem ad totam istam materiam:quam vide apud eundem.

1 *Diu qui accipiendum.*
2 *Fideiussori,quando,& an danda actio.*

a Si quid Autem. [a] In gloss.siue per iudicem. ibi,cum
allega.§.fideiussores.eod.titu.l. si fideiussor.§. quædam. In
ead.gloss.ibi,teneatur.Sed tunc ad quid agit,cum lapsu tem-
poris sit liberatus.ff.de ver. vbl.l. eum qui.§. qui ita.mand.l.
si fideiussor.§.fi?Intellige gl.loqui in casu,quo fideiusit sim
pliciter, veruntamen actum fuit inter fideiussorem, vt eum
liberaret intra tempus:vt l.si pro ea.C.mand.In ea.gloss.ibi,
si cepit, aliud si tempore fideiussionis dilapidabat. ff. vt in
poss.leg.l.si is a quo.§.fi.cum l.sequ.In ea.glo.ibi,cum alleg.
1 l. Lucius. & istud diu † arbitrabitur iudex: [b] vt not. in l. si
b pro ea.§.alleg.habita ratione facultatis, & summæ.ff.de iur.
fisci.l.in fraudem.§. fiscalibus. Sed quid si fuerint dati longi,
& diuturni termini?Ego reciperem diu a fine illorum termi
norum, & moræ, nam tempus, ꝙ fuit ante, non debet im-
putari

putari moræ seu negligentiæ debitoris, cum ante nulla esset petitio.ff.de verb.oblig.l.si pupillus. Item est quintus, si pecuniam obtulit, consignauit, & deposuit.ff.mand.l.qui mutuam.§.fideiussor.ff. eod.l. fideiussor. Ego intelligo hoc, si diu stetit:alias perfide ageret,si statim offerret, consignaret, & deponeret, quinimo etiam si solueret. C. de dolo.l. 1. ff. mand.l. si mandato Titij. §. 1. Item sextus, si vult longius proficisci.& sic no. Spe.titu.de fideiuss.§.1.versi.quid si fideiusso.& hoc obtinet in fideiussore. Quid in alio mandatario pro me obligato? Dic secus.ff.mand.l. si mandato meo. Et
2 est ratio, quæ ibi notatur. † Item quia fideiussor regulariter datur pro dilatione habenda, & pro hoc fidem interponit:igitur perfide ageret, si debitorem præcipitaret antequã creditor.Item, dic secus in duobus socijs, vel cohæredibus. ff.fam.ercis. his consequenter.§.Celsus.& breuiter in omnibus, qui pro alio tenentur, exceptis fideiusso. per rationem prædictam.In ea.gloss.ibi, cum allega.l. indebitam. & tunc aget, ꝙ reddatur sibi, quod soluit.Sed quando nihil soluit, aget:vt liberetur ab obligatione, qua tenetur.In fin.eiusdem gloss. vide ibi per totam leg. maxime. in §.quædam.& in l.si pro ea.In glo.si intercesit.ibi, vel etiam eo præsente fideiussit.alias neg.gest.

a Adnotatio. Si quid autem per actionem mandati a reo, id, quod soluit fideiussor repetit:h.d.secundum Bald.

b Arbitrabitur iudex. Idem tenet hic Ang.Et in hac materia quotidiaua vide dist.Ang.hic in 3.col. post medium ver.in ea.glo.

GRAECE. *Hoc verum dumtamen se intelligant.& repete hic,quæ dixi in §.verum.*

1 *Scripturæ priuatæ quando danda fides.*
2 *Solennitatum genera quidq; sint 3.*
4 *Solennitatum quæ præsumenda,an non.*
5 *Solennitatem interuenisse dicenti, an standum.*

a IN Stipulationibus. a In glos.q.d.ibi, cum allega.§.si vero.Pet.dicit, ꝙ iste §. intelligitur de scriptura publica.nam
1 priuata non probaret, nisi esset † subscripta tribus testibus, vt l.scripturas.C.qui pot.in pigno.hab. vel nisi esset sigillata sed sigillum non facit fidem de iure, sed de cõsuetudine.Sed quid si potest probari, ꝙ de iure sigillum facit fidem. vt ff.de procuratoribus. l. si procuratorem. secundum ipsum? Dicas, ꝙ intelligitur de publica, & priuata, quando priuata facit fidem. & est expressum in priuata.ff.de verb.obli.l.sciendum.vide supra tit.1.§.si scriptum.§.item verborum. vel de sigillata litera, quando facit fidem. vide supra de testa.§.testes.In gloss.etiam.in fin. vide plenius supra in rub. In glos. sed contra.in fi.intrinseca præsumuntur, extrinseca non, se-
b cundum hanc doctrinam. Ad cuius b euidentiam quæritur quæ sunt intrinseca, & quæ extrinseca.Item quare intrinse-
2 ca, præsumuntur, extrinseca non.Respondeo, † intrinseca solennitas est, quam verborum prolatorum includit significatio: vt in verbo fideiusionis, quod importat stipulationem, & sine ea esse non potest, vt supra proxime dixi. vnde cum fideiusio non posit esse sine stipulatione, verbum fideiusionis importat, & supponit stipulationem. Et idem si verborum prolatorum significatio non importat necessario,sed põt importare, quia forte æquiuocatum est,vt verbũ promisionis, quod potest significare nudam cautionem seu promisionem. item in fideiusi cautionem: vt ff. de ædili. edict. l. sciendum. vnde talem significationem assumit. quæ
3 † rem reddit efficacem, vt hoc § cum concordan. Extrinseca est, quæ nec verborum prolatorum significationem includit, nec apta est includere,vt si sit scriptum, ꝙ mulier intercesit, non sequitur ꝙ Velleiano renũtiauerit,si scriptum sit, ꝙ prædium minoris fuit venditum, non sequitur decretum prætoris fuisse interpositum,vt l.quæcunque.§.fin.alle.
4 in glo.† Quare autem non præsumitur extrinseca,sed intrinseca ratio est,quia extrinseca in facto consistit, & ad positionem vnius facti,non sequitur positio alterius.C.vnde legi.l. nõ ob hoc, de probat.l.neque natales.Sed ad positionem facti, & probationẽ, bene sequitur positio, & solennitas iuris, quę circa factum requiritur,vt ff.de proba.l.ab ea parte.Sed videtur, ꝙ extrinseca præsumatur.C.de fide instr.& iur.hast. fisca.l.1.lib. 10.sed ibi extrinseca erat in instrumento expressa, & ideo cum pro instrumento præsumatur in dubio, vt l. cum precibus.C.de proba. sequitur &c.vt dicta l. 1.secũdum Dyn.cuius est quasi tota hæc additio, in l.sciendum.vbi hoc scribit.Quid ergo, si in instrumento non exprimantur omnes solennitates,sed dicitur decretum fuisse interpositum,iuris solennitate seruata? Videtur standum instrumento, nisi contra.probetur, per hunc §.sed l. quæcunque facit ad contrarium.Sed loquitur ibi, vbi nil erat expressum de decreto. Vnde Specul.dicit, ꝙ vbi in instrumento continetur decretum interpositum,præsumitur solennitas, & ita no.in Spec. in contrahen.empt. & vend.§. nunc dicendum. versicu.hoc quoque num.4. & 5. & de hoc per Inno.extra.de eo qui fur. or.susce.c.fi.glo.videtur sentire in d.l.1. de iur.hast.fisca.qđ
5 in d.l.scripturas. dicebat † illas solennitates interuenisse: & ita supponit, quod omnes illæ solennitates erant expressæ. Præterea instrumentum non est, nisi quædam attestatio, vt dixi s.de verb.obl.§.item verborum. igitur non debet vicem tenere iudicis, si ergo dicat solennitatem debitam fuisse obseruatam,videtur iudicare,quæ sit solennitas, & quæ sit debita.vnde ego hoc non credo obtinere in instrumento, in quo tabellio testificat, & maxime si tabellio sit ignorans, nesciat exprimere,quæ sint solennitates. ad cuius fidem dicerẽ, hoc casu recurrẽdum,iuxta illa, quæ scripsi s.tit.1.in §.item verborum. sed si iudex loqueretur in litera, tunc forte posset obtinere dicta opinio Specu.& maxime, si nouit iura.Secus tamen credo esse quod in instrumẽto exprimãtur & specificentur solennitates,alias si pars diceret interuenisse,& tabellio produceretur, & nesciret eas specificare,appareret notorie instrumentum esse falsum, vel suspectum. Quid si instrumentum dicat rem fuisse subhastatam cum debitis interuallis.& proclamationibus,nunquid probat?Dicas quod nõ, quia solum recitatur illud, nisi singulis diebus,& proclamationibus dicat se interfuisse, & eas specificet, vide in simili per Inno. extra de fide instru.cap.cum P.& G.1.

a Adnotatio. In stipulation. In stipulationibus, solennitas intrinseca præsumitur.

b Ad cuius.Vide hic Ange.ponentem suam distinctionem, an & quando solennitas præsumatur in fi.1.col.in ver.in ea.gl.in fi.Et de hac materia,quando solennitas extrinseca vel intrinseca præsumitur, vide per Feli.in ca.sicut. nu.37.& sequen.ver.Intrinseca solennitas.extra de re.iudi.

De literarum obligationibus. Rubrica.

1 *Confessum non nu.pe.excipere.*
2 *§.idem iuris sensus.*
3 *Obligationis literarum & aliarum discrimen.*
4 *Literarum cautionis vis.*
5 *Exceptio non nu.pe. quousq; iuuet.21.24.*
6 *Numerasse credens,quando non probet.*
7 *Obligandi modi.*
8 *L. non figura sensus.*
9 *Scriptura qui accipienda.*
10 *Exceptioni non nu.pec.locus, quando, & an non sit.20.*
11 *Notario potius credi, & cur.*
12 *Literarum obligatio in quo locum habeat.*
13 *Obligatio literarum quibus verbis contrahatur.*
14 *Literarum quæ obligatio.*
15 *Consentiendi forma.*
16 *Literarum obligationi consensum non inesse.*
17 *Literarum obligationis actio.*
18 *Stipulationum verba.*
19 *Literis obligatus qui excipiat.*
21 *Excep.doli, & non nu.pe natura.23.*
22 *L.si intra sensus.*
25 *Repetine queat solutum non numeratum.*
26 *Probare in non nu.pe.quis debeat.*
27 *Renunciari excep.non nu.pe. posse.*
28 *Renuntiatio an prorogabilis.*

a OLIM Scriptura. a Dixit supra de ob. ti. generali, quatuor modis contrahi obligationem, re,verbis,literis,consensu, & de duobus dixit, sequitur de tertio,materiam continuando docto. legunt hunc titulum valde solenniter, & (vt eos

(vt eos melius tibi tradam) & vt materiã melius intelligas, ego non procedam, iuxta morem consuetum, per modum additionum ad glo. sed per quæstiones, totam summabo materiam, & tangam effectus glo. Primo quæro, quare hæc obligatio, dicitur obligatio literarum? Et promptum est respondere, quia literis contrahitur ĩ.§.plane. secundum Ia. & Pet. Vnde hæc materia locum habet, qñ fit confessio, vel promissio in scriptis, ita quod agatur tacite, vel expresse, ꝙ fiat scri-
1 ptura. † Quid ergo, si aliquis cõfessus fuit, se debere x. ex causa mutui, coram testibus, sine scriptura, vel si scriptura facta fuerit tantum ad probationem, & hoc constat? non videtur locus huic exceptioni, videlicet, quod creditor habeat necesse probare, se numerasse, quia tex. hi, pro nihilo dicunt, & ponunt hic, de obligatione literarum tantum. Ad quid enim facerent mentionem, de obligatione literarum, magis quam de alijs obligationibus, si de alijs obligationibus idem esset? Et hanc partem videtur tenere glo. C. si cert. pet. l. si non singuli. Sed contrarium vr̃ expressum ĩ. de except. §. idem iu-
2 ris, vbi † expresse dicitur, quod cõpetit exceptio non nu. pe. & tamen ibi cautio, & obligatio, non erant contractæ literis, sed per stipulationem. Gl. quę est hic, dicit, quòd habet locum exceptio in factum, in alijs obligationibus, per l. cũ non vltra. C. de non nu. pecu. Sed obst. dictus §. idem iuris. Sed expone, ibi non nu. pe. id est in factum, quia pecunia non est numerata. vnde veritas est, quod illa non competit, nisi vbi est obligatio literarum, & ex illa agitur in factum vt videbis ĩ. in ver. opponamus. Sed quæro, quare in alijs contractibus, qui fiunt in scriptis, & qui vim, & naturam recipiunt ex scriptura, vt l. contractus. C. de fide instru. ĩ. de empt. & vend. §. 1. obligatio, non nascitur ex literis, sicut in mutuo, & quare non dr̃ obligatio literarum, sicut in ista? Respondeo in obligationibus, quæ consensu contrahuntur, non alteratur materia obligationis. s. consensus, quia ille adhibetur in cõtractu, qui cõsensu contrahitur, quãuis fiat in scriptis, alia nõ posset
3 contrahi. † sed in mutuo, quod cõtrahitur, nõ est materia, ex qua oriatur obligatio, ex quo numeratio non fuit facta, sed ex quadam introductione iuris fuit repertum, ꝙ quando fiebat in scriptis, literæ obligarent, & ideo quia tota materia obligationis emanat ex literis, dicitur obligatio literarum. Quid ergo in alijs contractibus, qui re contrahuntur, vt commodatum, depositum, & indebitum? Videtur. quod ibi contrahatur obligatio literarum, & per consequens habeat locum huiusmodi exceptio, per dictam rationem, & tamen cauetur contra. C. de non num. pecu. l. in contractibus. §. sed quoniam. Ad hoc dicas, quod hæc obligatio literarum non erat de antiquo iure, non enim erant, nisi tres species. ff. de act. & obliga. l. consensu. sed per Imperatorem fuit introducta solum in mutuo, & similiter remedium exceptionis non nume. pecu. ideo ab alio non extenditur. Aliqui tamen dicunt, quod literarum obligatio habet locum in quocunque contractu, sed exceptio non nu. pecu. non nisi in mutuo. Sed ob. quod dixi de contractu in scriptis. Ad quid ergo, valent
4 literarum † cautiones, in alijs contractibus, qui re contrahũtur. cum ex literis non oriatur obligatio, nec actio, nec ex re, cum res non fuerit tradita? Respondeo, valent, quia agitur de facto, quasi res interuenerit: & probabitur per literam: seu cautionem. Sed secundum hoc videtur quod nil prodest hæc obligatio literarum in mutuo. quia ita posset agi certi cond. & si debitor negaret, produceretur cautio in vim probationis, imo expedientius videretur certi condi. agi, quia tunc non opponeretur exceptio nõ nu. pe. quę demum obtinet cũ ex literis agitur, vt supra dixi. Sed dicas, ꝙ imo prodest: quia ex literis oritur obligatio, & actio, quamuis pecunia numerata non sit, vt ĩ. videbis. & sic creditor actionem habet, per hunc tit. quã non haberet, si esset prouisio huius materiæ, & hęc ratio redditur inefficax. post biennium, nec in ipsa creditor habet ponere, nec probare numerationem. In certi condi. habet ponere, & probare, & ita deierabit, in iuramento calumniæ, qui agit certi condictione, nisi numerauerit, is autẽ, qui agit ex literis. nihil habet, de numeratione ponere, nec iurare, & in hoc est magna vtilitas. Sed quid si debitor propo-
5 neret † exceptionẽ nõ nu. pe. intra bieniũ, vel post bieniũ, & lit. cõtest. facit positionẽ, ꝙ pecunia fuit numerata, tunc videtur, qđ hæc obligatio, non profit in effectu, quia creditor dicat pecuniã numeratã, deierat. si dicat non numeratam, repellitur. Certe, imo prodest intra bienniũ, & post biennium nõ prodest, quia creditor deieraret, si ageret certi condictione, falsum ponendo in libello suo, videlicet numerationẽ, sed qñ agit ex literis, non est opus aliquid de numeratione ponere, vt s. dictum est, ideo non deierat, imo habet rectam intentionem, nisi exceptione elidatur. Idcirco apparet magnus effectus. Post biennium vero est magnus, ſm opi. illorum, qui dicũt, exceptionẽ posse opponi, imo etiam ſm opi. illorum, qui dicunt post biennium, non posse opponi. Et est magnus effectus. primo, quia non deierat agendo, vt dictum est. secũdo, quia si opponatur exceptio, vt deferatur ei iuramentum, ipse nõ habet iurare, vt l. in contractibus. §. super cęteris. in fi. C. de non nu. pe. & ita nisi debitor alias probet, obtinebit, vnde ex quo iurare non debet, credo, quod nec positioni respondere. Sed quicquid dicam, ad minus est conscientia læsus, si pecunia non fuerit numerata, nec posset teneri in conscientia, vt no. doc. in c. quia plerique. extra. de iureiu. & Dy. extra de reg. iur. c. locupletari, in fi. versi. Item videtur obsta re. li. 6. Sed dicas, quot casus possunt dari, in quibus non lęditur conscientia: & opportet agi ex cautione? Pone quod tu
6 cauisti literis, pecuniã te mihi debere, non numeraui † pecuniam, sed credo verisimiliter pecuniam te habuisse ab actore vel a debitore meo, cui præcepi eam tibi numerare, si ex cautione agam, & tu excipias, de nõ numerata post bienniũ, ego non habeo probare numerationem, & in bona conscientia pecuniam exigam totam, & cum iuramento calumniæ. & sic de credulitate possum etiã iurare, in cõsciẽtia. Patet ergo quod obligatio, & actio descendentes ex literis sunt, vtiles, & solum obtinent in mutuo, vel dic, vt dicam ĩ. in ver. opponamus. Nunc redeamus iterum ad doctores, & quæramus cum ipsis, nunquid ex ipsis literis, debitor obligatur? & glo. quæ est hic quæ incipit, id est, per scripturam, sequendo Azo. dicit, quod non, per l. non figura. ff. de actio. & obligat. & hanc sequuntur do. Iaco. & Petr. quod non ex solis literis
7 nec oratione seu † intellectu ex eis resultante, sed ex vtroq; obligatio contrahitur, & dant exemplum, in verborum obligatione, in qua, non ex solis literis, sed ex verbis, & intellectu, qui resultat ex eis, obligatio contrahitur, & sic intelligunt l. non figura. s. alleg. Ego non audeo dicere, quod iste sit intellectus illius legis, nam illa lex non potest loqui de hac obligatione literarũ, quę illo iure non erat introducta, quia illo iure non erant introductæ nisi tres species obligationũ,
8 vt l. consensu. eo. titu. & supra satis tetigi, vnde lex † illa loquitur de obligationibus, quæ cõsensu contrahuntur, de quibus Paulus dixerat in d. l. consensu. ꝙ poterant per epistolã contrahi. & de illis Vlpianus dixit, quod tunc figura, literarũ non obligat, sed oratio. i. consensus elicitus ex literis. Hæc autem materia est valde remota ab illa lege, quia materia est introducta post illas leges, quod apparet, quia de ea non fecerunt mentionem, vnde consensus nihil facit in hac obligatione, sed confessio, seu cautio, in ipsis literis cõtenta. vnde illa si faciat, non facit nisi argumentatiue, quia sicut se habent literæ, & oratio consensum exprimens ad gignẽdam obligationem ex consensu, sic literę & cautio in eis contenta ad gignendam obligationem ex literis. Sed in primo casu literæ non obligant, vt l. non figura. ergo nec in hoc. Sed hæc comparatio negari potest, quia ibi solus consensus causat obligationem, hic nihil facit cõsensus, sed literæ. Si tamẽ vis propter authoritatem docto. potes addere literæ obligationis sub. cum intellectu. & consulo, quod nihil grauet tibi hoc concedere: quia iuris effectus non mutatur. & ex hoc patet, quare melius dicitur obligatio literarum, quã confessoria: quia literæ sunt forma, & radicalis materia, ex qua obli-
9 gatio emanat. Quæritur tertio per † doctor. de qua scriptura hic loquitur, an de publica, vel priuata? Et dicũt, quod de vtraq;, nã de priuata patet hic, cũ dicit si quis se debere scripserit, quia priuatæ scripturæ bene creditur cõtra scribentẽ. ff. de pig. l. fideiussor. §. 1. dumtamẽ cõstet eum scripsisse. Itẽ & de publica, quia magis creditur publicæ. quam priuatæ, vt

C. de contrah. & com. stip. l. optimam. de proba. l. cum precibus. & hoc dicunt hic doct. in effectu super hoc artic. & hanc rationem reddit glos. hic, quæ incipit. homo priuatus. Sed in l. si ex cautione. C. de non num. pec. magis procedit, & in l. 1. de dote cauta non nu. facit. n. differentiam, vtrum instrumentum publicum dicat, debitor confessus est se accepisse, b vel
b 10 vtrũ dicat accepit, quia in primo casu, dicitur locũ † esse exceptioni, in secundo non. Dicas in vtroque põt opponi exceptio. verumtamen, in primo casu, quia instrumentũ continet simplicẽ confessionẽ, oportet, ꝙ creditor probet, intra biennium numerationem. In secundo oportet, ꝙ debitor probet contra instrumentum, per alterum de modis, de quibus dixi. supra de inutili stip. §. itẽ verborũ, & hoc probato incumbet onus probandi creditori intra biennium. vnde qualiter probet contra instrm, vide in d. §. item verborum. Item quod dixi, in instrumento publico: intellige, etiam in literis sigillatis, in casu quo faciunt fidem de consuetudine, vel de iure, de quibus vide supra de testa. §. testes. & vide extra de proba. c. post cessionẽ, de fid. instr. c. cum dilectus. & in litera trino teste approbata no. de qua dic, vt scripsi C. qui po. in pign. hab. l. scripturas. & idem in quacunque litera, quæ facit fidem, de iure, seu consuetudine. In hoc tamẽ videtur differentia, quia si debitor, in propria scriptura dicat: habui, & recepi, non videtur importare nisi simplicẽ confessionẽ: ideo videretur, ꝙ posset excipere, nulla alia reprobatione scripturæ facta. Sic põt intelligi C. de non nu. pe. l. in contractibus. in princi. ibi numeratæ, vel datæ, esse cõscribuntur. & §. super cæteris: ibi enim reperies, ꝙ erat scriptũ, pecunias esse datas, vel esse solutas, quod valet tantũ, ac si notarius diceret, accepit, vel esse acceptas, & tamen opponitur exceptio, sed intellige, quando
11 notarius, hoc non attestatur, sed creditor. † Sed quomodo magis creditur notario, quã debitori, in facto suo, & contra se? Respondeo: beneficiũ iuris est ꝙ non obstante cõfessione, debitor excipere põt, & creditor habet probare numerationẽ: igitur qñ ipse conscripsit, non est nisi confessio, vt s. dixi: ideo excipit. Sed vbi notarius refert in instrumento pu. quod pars accepit pecuniã numeratam in sui præsentia: tunc ipse attestatur numerationẽ. & attestatio sua valet attestationem duorum testium, vnde sicut creditor probaret per duos testes numerationẽ, ita per instrumẽtum. Vnde ego non nego, quin debitor possit excipere: sed creditor replicabit numerationem esse factam, & probabit per illud instrumentum, sicut per testes probare posset, sed confessiio debitoris, nõ habet illam vim, quia aduersus tales confessiones fuit remediũ
12 dictæ exceptionis, inuentum. † Quarto, quæritur, super qua causa habet fieri hæc obligatio. Dicunt doc. super causa mutui, non facti, sed faciẽdi. si enim pecunia numerata esset: tũc re contraheretur obligatio. supra qui. mo. re contra. obligat. Itẽ si stipulatio nõ interuenerit, vt hic cũ dicit cessante. nam tunc non habet locũ exceptio nõ nu. pe. sed in factum. C. eo. l. cũ vltra. alias enim si quis cõfiteatur, cum causa, ex alio contractu, quã mutui, statim sibi præiudicat. iuxta l. generaliter. melius in l. in contractibus. eo. ti. nisi in causa dotis. C. de do. caut. l. fin. cum auth. ibi posita. Sed quæ est ratio, quare in his duobus contractibus, datur exceptio? Respondeo, quia frequentius contingit, quod cautio fiat ante numerationem, quam in alijs contractibus, & ideo, iura in his duobus casibus prouiderunt specialiter. ff. de legib. l. nam ad ea. & in his quæ frequentius fiunt, magis est prouidendum. ff. de car. edi. l. 1. §. si quis. secundũ do. Iac. & Pe. itẽ homines, facilius inclinãtur ad confitendum effrenate in his contractibus, quam in alijs, propter affectiones, quas habent, ad habendas pecunias, & vxores. Sed iuxta hoc quæro, an hæc materia habeat locũ, in alia re, quã in pecunia numerata? Dicas, ꝙ sic, dumtamen sit verũ mutuum, quod consistat, põdere, numero, vel mẽsura: vt l. in contractibus. in princ. ibi cum dicit, vel res. & ibi de hoc. hæc sunt plana, nisi illud, quod s. dictũ est ꝙ vbi pecunia numerata est, nõ contrahitur hæc obligatio, literarum, quod põt recipere hæsitationem, vt infra videbis.
13 † Quærũt quinto, per quæ verba debet cõtrahi, hæc obligatio? & recitant opi. quæ sunt hic in gl. sed post multa verba, tenent opi. glo. quæ est hic contra Io. & Azo. nam vbicunque confiteor mutuũ, siue per verba præsentis, vel præteriti temporis, semper videor agere, & me obligare, vt reddere tenear. ff. si cer. pe. l. cum quid. & ita lex non imponitur verbis: quod Io. & Azo dicebant. Nec obst. l. sub specie. quia ibi ita fuit de facto, vnde quamuis, fuerunt ibi apposita verba futuri temporis de facto, non negatur, quin possit fieri. per alia verba præsentis, vel præteriti. Nec obst. quod dicitur de stipulatione, quia nulla est conformitas inter stipulationem, & literarũ obligationem, & maxime in obligatione contrahẽda
14 secundum ipsos. † Quærunt sexto, quæ obligatio nascatur ex literarum obligatione? Et vides, ꝙ his sunt opi. in gl. nam quidã dicunt, quod oritur ciuilis statim: & naturalis accedit post biennium. Alij dicunt, ꝙ sola ciuilis oritur post, & ante, & ex ea agitur: & hanc sequitur hic glo. & do. Iaco. & Petr. arguamus quod ab initio sit vtraque, certũ est de iure quod vbicunque est dare actionẽ, est dare obligationẽ naturalem, & ciuilem, quia ex altera sola actio non nascitur, vt scriptum est s. satis de obliga. in princip. Sed constat, ꝙ ante biennium est dare actionẽ & obligationem literarum, ergo ibi est dare naturalẽ & ciuilem, maior est probata. minor probatur, quia omnis exceptio, supponit actionem, sed exceptio, non est nisi actionis exclusio. ff. de exceptio. l. 2. Sed constat, ꝙ ante bienniũ competit huiusmodi exceptio, ergo ante actio, per tex. nostrum, iuncta l. licet. §. ea obligatio. ff. de procura. pro hoc facit expresse, ꝙ ante biennium agatur. C. eo. si ex cautione. & l. si quasi. & per plures. ll. illius tit. Pro parte illorum, qui dicunt ab initio fuisse ciuilem, & accedere naturalẽ, post biennium, arguitur sic. Certũ est, si sit in hoc contractu obligatio naturalis, ꝙ aut oritur ex re, aut ex consensu. ff. de pac. l. 1. de sol. l. stichum, aut Pamphilũ. §. naturalis, sed ex neutro põt ante biennium causari, ergo non põt dici, ꝙ ante bienniũ sit ibi naturalis. Quod non causetur ex re apparet, quia in hoc contractu, supponitur nullam numerationem factam, vt satis s. dictum est. Quod nõ ex consensu, apparet, in mutuo, quia non oritur naturalis ex consensu, quia mutuum nõ differret ab alijs contractibus, qui contrahuntur consensu, vt ff. si cert. pet. l. si quis pecuniam. & ibi de hoc. C. de rer. permu. l. ex placito, & ibi etiam de hoc. cum igitur numeratio, non interuenit, ergo nec obligatio naturalis contracta fuit ante biennium, sed ꝙ post cõtrahatur, apparet, quia tex. dicit, hic hodie incipit obligari. sub. naturaliter, quia ante erat obligatus ciuiliter per literas. Vnde nõ potest intelligi, quod hodie incipiat obligari ciuiliter, sed naturaliter. Item certum est, ꝙ consensus causat naturalem, & quod ex lapsu temporis, deprehenditur cõsensus alicuius. ff. de acquir. hær. l. qui in aliena. ver. sed & si non adiecit. de verbo. sign. l. alienationis verbum. cum igitur debitor permittit tempus biennij labi, præsumitur consentire, ergo ille consensus, causat tunc naturalem. Pro hoc videtur, quia vbi in actu ciuili, est dare consensum, est dare naturalem, & ciuilem, vt vides in stipulatione, quæ est introducta de iure ciuili, in qua est ciuilis, & naturalis, propter consensum. ff. de ver. obli. l. 1. §. si quis ita interroget. & in contractu emphyt. & in quibusdam alijs, vt dixi s. tit. de obli. cum ergo post bienniũ, sit dare consensum, saltem tacitum, videtur ꝙ ex tunc sit naturalis obligatio contracta. Pro opin. glo. & docto. ꝙ non sit naturalis, post biennium, potest argui, sicut iam arguebam, ꝙ non sit ante biennium, quia aut illa naturalis causatur re aut consensu, neutrum est, ergo non est naturalis, ꝙ non re patet, quia non est numeratio, quod non consensu, apparet, quia in obligationibus, quæ re contrahuntur, consensus non obligat, nec naturalem causat. cum ergo mutuum re contrahatur, constat ex consensu, non nasci: vt supra satis probatum est. Præterea, in actu ciuili, in quo expressus non currit consensus, constat, quod agitur ex sola ciuili, nec nascitur naturalis, iste est huiusmodi, ergo &c. maior probatur, quia sententia, est actus ciuilis. ff. de origi. iur. l. 2. §. his legibus. versicu. hæc disputatio. & ex ipsa oritur sola ciuilis obligatio, & ex illa sola agitur, vt nota. supra de obligatio. in principio. & ibi dixi, & tamen est ibi tacitus consensus, cum non appellet, igitur cum in nostro proposito iste contractus, sit ciuilis, quamuis tacitus consensus possit depræhendi, videtur

detur quod non sit naturalis. Præterea, si tempus non est mo
dus tollendæ obligationis multominus inducendæ, quia fa-
uorabiliores &c.ff.de act.& oblig.l. Arrianus, sed tempus nō
est modus tollendæ, vt l.obligationum fere, ergo nec indu-
cendæ.nam si lapsus tēporis induceret cōsensum, causantem
obligationem, quid aliud esset dicere, quam quod induceret
obligationem? & tamen illud est falsum, ergo & hoc.Item vi
detur quod nulla dictarū opin.sit vera, & quod nulla obliga-
tio contrahatur ante biennium.primo per hunc tex.& intel
lectum literalem.dicit enim sic fit vt & hodie &c.vult dice-
re hodie tempore elapso, & ita exponit gl.hic.secundo.Præ
terea tacita conditio suspendit obligationem, & actionem, ff.
de pac.l.item quia.& ibi no.de ver.oblig.l.inter stipulātem.
§.sacrā.sed in promissione, quæ fit sub spe futurę numeratio
nis, inest tacita conditio, videlicet, si numeratio secuta fuerit.
C.de non nu.pec.l.fin.ergo vr̄, quod ante nulla obligatio na
scatur, ff.de verbo.sig.l.cedere diem.Præterea, pro hac parte
faciunt textualiter leges.ff.si cer.pe.l.qui pecuniā.de consti.
pe.l.quod si maritus.§.1. ibi debita iuribus pecunia non est.
Quid dicemus? hæc opin. vltima non est vera, quia obstant
omnia argumenta, per quæ probatur obligationem ante fuis
se natam.Item ob.aliud, quod est forte, quia obligationi, quæ
non est, fideiussor accedere non potest.& econtra, vbi fideius
sor accedit, est dare obligationem, vt s̄.ti.1.in prin.satis di-
ctū est. Sed in obligatione literarum, intercedit, & obligatur
fideiussor, ante biennium: vt l.tam mādatori: & l.si cui, C.de
non nu.pec.ergo erat obligatio ante. Nec dicas, quod adhibe
tur futuræ obligationi, quia propter hoc nō esset obligatus,
vt scripsi supra titu.1. §.fideiussor. & præcedenti, vnde cum
supponatur fideiussorē obligari ante, per consequens, & reū.
Opi.illorum qui dicunt, vtranque natam ab initio, posset sa-
tis sustineri : quia ab initio est dare materiam ciuilem.Itē est
15 dare consensum: † quia cauendo, & promittendo, consentit:
ideo videtur vtraque causari, sicut in stipulatione, & in em-
phy.s̄.dictum est. Nec ob.quod dicitur, in mutuo, & in alijs
contractibus, qui re cōtrahūtur, consensus non causat obliga
tionem naturalē: nam etiam hoc concesso, nil facit, quia hic
non agitur de obligatione, quæ re contrahitur, sed de obliga
tione, quæ literis est distincta, & separat obligationes spe-
cies ab illa, quare & alia singularia præcepta recipit, & pro-
priā naturam, vt hic & supra de obli.§.fi. Item non ob.quod
in obligatione literarum, inest tacita conditio per l.fin.C.de
16 nō nu.pe.quia non est verū.si enim † tacita inest cōditio, fru
stra fuisset introducta hæc exceptio, cum ipso iure non esset
debitor obligatus, nec competeret ius agendi.vnde tex.non
dicit ibi quod sit tacita conditio, sed quod iuramentum non
ligat, sic nec confessio, quin possit excipi.iuramētum enim,
non tollit iuris beneficium, & factum, quod interpretatur se
cundum materiam, super qua adijcitur, sicut accessorium.ff.
si quis cau.l.si eum, §.qui iniuriarū.Item non ob.tex.cum di
cit: hodie, quia debet subaudiri efficaciter.ante enim ineffica
citer obstabat exceptio, & sic non videbatur vere obligatus.
ff. de ver.sign.l.debitor.Et eodē modo, potest responderi ad
l.qui pecuniam.& ad l.quod si maritus.cum enim dicit l.qui
pecuniā, nec se adstringat, &c.subau.efficaciter.& in l.quod
si maritus.cū dicit: debita iuribus, &c.Sed illa lex obstat, per
aliam viam, quia obligatio non potest constitui: ergo non est
ibi naturalis, vt eo.ti.l.1.§.debitū. Sed ego respōdeo tibi, qđ
tu dicis hic, non potest constitui, & ego dico tibi, quod imo,
C.de non nu.pe.l.cum fidem, vnde exemplum, quod das in
l.quod si maritus, de hac obligatione literarū, nō est bonum
nec l.illa vnquam voluit, de hac obligatione loqui, quæ tunc
nō erat in rerū natura, nec introducta, vt s̄.dixi, & ita parum
facit l.qui pecuniam.Sed huic ob.quia si sit ibi naturalis, sol-
uēdo nō potest repeti, & tamen contrarium scribitur in l.1.
ff.de condi.inde. sed illud argumentum est de gl.quæ tamen
non obtinet vsquequaque, vt j̄.videbitis. hanc quæstionem
17 satis dixi, & tamen est magnæ vtilitatis, in practica. † Septi-
mo quærunt idem do.quæ actio oritur ex hac obligatione &
dicunt condi.ex lege, cum non sit cautum, quo genere actio
nis agatur.ff.de condi.ex le.l.1.sed ex qua lege? ipsi non ape
riunt, sed gl.aperit, ex l.in cōtractibus.sed certe ponit aliam
præcessisse, quam in parte corrigit.vnde potes dicere, ex con
stitutione græca, quam non habemus, quod illa lex, & iste
tex.supponunt præcessisse.Et dicunt doct.quòd de hac actio
ne nondum habetur alibi, nec habet circulum in arbore Io.
& ideo ipsi ponunt eius naturam.Dicunt enim quòd est ciui
lis, quia iure ciuili introducta.Item in personam, quia omnes
condit.&c. infrà de actio.§. appellamus. Item non pœnalis,
sed in simplum.Item, stricti iuris.Item, perpetua, quia perso
nalis.Item non infamat.ff.de actio.& obli.l.cessat.Item, sin-
gularis, & simplex, & directa ex verbis legis, secundum eos.
Quærūt vltra quomodo in ea formetur libellus dicunt ipsi:
dico, quod talis scripsit se debere mihi 10. ex causa mutui,
quæ decem peto mihi reddi, &c.vel sic: talis confessus fuit,
in instrumēto manu sua scripto se 10.a me mutuo recepisse,
quæ 10. peto. mihi reddi· ad hoc propono condictionem ex
l.Sed contra istud vltimum videtur, quod confessio non va-
leat: nisi ad probationem.ff. depositi.l. Lucius. ergo ex ipsa
non oritur obligatio, nec actio.& ego tibi hoc concedo, nisi
in mutuo, & in scriptis, in quo est speciale, per hanc materiā:
vt supra dixi. Deinde opponunt contra hos libellos, & cōtra
totam materiā. Tu dicis mihi, quod hæc materia, non obti-
net, vbi numeratio, vel stipulatio fuerunt, vt hic, cū dicit, ces
sante, sed in hoc nūquam obtinebit: quia nō pōt fieri cautio,
quin sit ibi stipulatio. nam si scribat se debere ex causa mu-
tui, & promittat soluere: præsumitur interrogatio præcede-
re: cum omnia præsumantur solenniter acta supra ti.1.§.fi.&
s̄.tit.2.§.si scriptū.Vnde, per quæcunque verba possit inter-
poni stipulatio s̄.de verb.oblig.§. sed hæc solennia, apparet,
quod quæcunque verba sint in scriptura, supponunt stipula
tionem.istud non ob.s̄m eos, quia si pecunia fuit numerata,
concedimus, quod non est locus huic materiæ, sed vbi non
fuit numerata, est locus. Nec ob.quod stipulatio contrahitur
18 per quæcunque verba. verum est apta † ad contrahendum,
quæ sapiant interrogationē, & repsonsionē, sed per alia non.
vnde si constitui me soluturum 10.quæ Titius debet, non se
quitur, qđ ibi sit stipulatio.Ego nescio quid mouit doct. ad
faciendam istā oppositionem, nisi quod vr̄ summare gl. quæ
incipit: ex causa.Itē, opponūt secūdo, qđ non possit compe-
tere hęc actio: quia certi condi.competit.semper enim credi
tor aget certi condi. & probabit per literā.C. de nō nu.pe.l.
generaliter.melius in d.l.Lucius.deposi.confessio enim facit
præiudiciū confitenti: & omnia pręsumūtur solenniter acta.
dicunt ipsi quod omnia illa intelligūtur, in alio cōtractu, quā
in mutuo, & dote, quia in illis est speciale, vt s̄.diximus.Cre
do quod hę oppositiones, & solutiones, fuerūt male reporta
tę, quia nil bene sedet: tamen ego posui fere substantiam scri
ptorum eorum. Opponamus vlterius, non aperiendo magis
intellectum materię: dicitur quod hęc materia non habet lo
cum, vbi fuit interposita stipulatio: & ita parum vbi fuit secu
ta numeratio, secundum doc.& idem tenet glo.j̄.de emptio.
& vendi.§.1.ego ostendo tibi, quod secundū hoc ista mate-
ria est inutilis, & qđ agens hac condictione semper debet ca
dere a causa, nā si creditor agat intra bienniū, & excipiatur
de nō nu.pec.oportet eū replicare, quod est numerata, alias
cadit, vt l.si ex cautione.si hoc dicat statim debitor triplica-
bit, ego nō cōfiteor numeratam, sed recipio confessionē tuā,
cōtra te. Certū est enim, quod hęc cōdictio nō competit, qñ
pecunia est numerata, tu cōfiteris, & ponis eā numeratā, ergo
cadis a causa tua, & male intētas tuam actionem, vt C.de re-
uo.his quę per frau. ali.l.filios.de lib.causa.l.1. & l.interro-
gatam.de reuo.do.l.cum confitearis.eadem oppositio potest
19 fieri post† biēnium supposita opi.Ioan.quod post biennium
valeat opponi huiusmodi exceptio : quinimo, dato, qđ hæc
exceptio, nō possit opponi, post biēnium: debitor poterit di-
cere, actio, quam intētas, nō competit, vbi fuit numerata pe-
cunia, si ergo numerata fuerit, male agis, & ineptā actionem
intētas, si nō fuerit numerata, dolo facis, qui quęris locuple-
tari cum aliena iactura.Pręterea cum solutum repeti posset,
vt j̄.videbis, dolo facis, qui petis qđ restituturus es.ff.de ex-
cept.do.l.dolo quid ad hoc respondebimus? Videtur necessa
rio dicēdum, qđ hęc cautio, competat ēt vbi fuit numeratio.
& hoc patet euidēter per l.si ex cautione.C.de non nu.pec.

ibi enim agebatur ex huiusmodi obligatione, & opposita exceptione nō nu. pec. habet probare numerationem, & ita ad mittitur ad probandū, & tñ constat ꝙ si non esset de natura actionis ꝙ esset numerata, non admitteretur, imo esset factū impertinens, & se excluderet proponendo numerationem, vt s. dictū est. Præterea, si hæc actio, non competeret, vbi numeratio esset facta, constat ꝙ agendo ea, actor confiteretur malam fidem, repetendo ꝙ nō soluit: & qđ deberet repelli. Sed si hoc teneas, sequitur ꝙ concurrit cum certi condi. ex mutuo. & est superflua. dic qđ non est superflua in casu, quo non fuit numeratio. In casu vero numerationis, dic ꝙ nō cōcurrunt, quia hæc est natura mutui, ꝙ ex numeratione ita de mū oriatur actio, si non agatur, ꝙ alia nascatur. si vero hoc agatur tacite vel expresse, tūc nō nascitur certi condi. & hoc vides vbi stipulatio interponitur, ff. si cert. pet. l. certi condictio. §. qm̄ de noua. l. cum enim. & in quolibet notatur. cū igitur si obligatio literis, agitur inter partes, vel agi tacite vř, quod ex literis agatur, non ex numeratione, per prædicta iura. & si numeratio præcesserit, & nata fuerit certi cond. fingitur non nata obligatione literarū secuta. si non pręcesserit, non nascitur per prædicta iura, & ſm hoc obligatio literarū impedit certi condi. & stipulatio, si intercesserit: obligationē literarū, quia firmior est, ff. de rescin. vend. l. si id quod. & d.
20 §. quoniam. cum §. seq. & sic intelligo hunc tex.† Sed quid, si actum est, ꝙ scriptura fiat ad probationem tm̄. & ita nō cōtrahitur obligatio literis? nunquid habet locum exceptio in factū, si agatur certi cond. Ego non video, cur non, sicut si stipulatio intercessisset, vt l. cum ultra, vbi illatiue videtur loqui de contractu, qui re contrahitur, secundum hoc aduocati errant, qui opponunt exceptionem non nu. pec. qñ agitur certi condi. & deberent cadere ab inepta petitione. & iunge ꝙ scripsi s. in prin. materiæ. in versi. ad secundum doct. Quæritur octauo, an hæc exceptio de non nu. pecu. possit opponi, vltra biennium.
c Io. Hug. & sequaces eorum tenent quod sic. veruntñ conuertitur probatio, vt hic no. docto. Ia. & Pet. nō prosequūtur hanc quæstionem. Dy. aliquantulum tangit eā extra de reg. iu. c. locupletari, circa fi. ver. itē vř. & videtur
21 tenere opi. gl. & Io. Sine dubio exceptio nō nu. pe. non †potest opponi, post bienniū, nec admittitur proponens, & hoc expresse dicit tex. hic in fi. ꝙ vltra biennium nō extēditur. & sic si nō extenditur, quomodo opponetur? Præterea, expressum est C. eod. l. in contractibus. circa prin. ibi cum dicit, nullo modo introduci, ac si diceret nullo modo proponi. Item in ea. l. in ver. super cęteris. in fi. ibi, non esse solutas, vel alias pecunias dicere. & expressius C. de non nu. pec. l. in contractibus. §. illo ibi. in quibus non permittitur exceptionem nō nu. pe. opponere. vbi non de probatione loquitur, & determinate dicit, non posse opponi, Vnde gl. quæ est hic, satis colorate respōdet ad illum §. quātum ad iuramētum, sed nō quo ad illa verba, quia forte noluit, vel nō præuidit. idcirco de exceptione nō nu. pec. dubitari non oportet, quòd possit opponi post biennium, nec de exceptione in factum, cū sit eodem modo limitata, vt l. cum vltra. eo. tit. j. de excep. ver. idem iure. sed de exceptione doli, quæ currit cū eis, vt l. si ex cautione. potest dubitari, & de illa voluerūt loqui Io. & sequaces. Et credo, ꝙ nō est verisimile, ꝙ debuerint dubitasse, de exceptione nō nu. pe. Et de hoc dicit Host. sequendo Io. extra de sol. ca. fi. quòd est perpetua. veruntamen, debitor habet probare. & pro hac opin. facit quia exceptio doli cōpetit, vbi pecunia non fuit numerata, & competebat de iure communi, antequā obligatio ex literis, seu exceptio non nu. pe. introduceretur ff. de excep. do. l. 2. §. circa. uer. proinde. ista autē erat perpetua ff. eod. de dol. mal. & met. excep. l. pure. §. fin. ergo vř quòd adhuc sit, quia in ea nil reperitur immutatū, C. de testa. l. scimus. Quamuis enim impera. nouam introduxerit obligationem, & nouam exceptionem, & illam limitauit, nil videtur immutasse in iuribus antiquis. Præterea, si debitor soluisset: posset repetere. ff. de condi. inde. l. si nō sortem. §. indebitum & agere cōdi. fine causa, C. de non nu. pe. l. si quasi. ff. de condi. sine causa. l. qui sine. ergo multo fortius, potest excipere, nā cui damus &c. ff. de superfi. l. 1. §. is autem vers. plane. Pręterea si lex diceret contrarium nō teneret, esset enim iniqua, nam natura æquum est, &c. ff. de cōd. inde. l. nā hoc natura, & cōtra legem diuinam, quæ omnem illicitam vsurpationē prohibet, & patet in Exodo. c. 22. & ff. de offi. præsi. l. illicitas. In contrarium vř, nam exceptio doli, & exceptio nō nu. pec. parificantur in hac materia. & quòd cōstituitur in vna, ad aliam extēditur, sed exceptio nō nu. pec. est biēnalis, vt s. probatum est, ergo & ista. Quod equiparētur, & ꝙ exceptio doli, in hac materia alteretur. & sumat naturam exceptionis non nu. pe. patet, quia certū est, ꝙ qui dolū dicit, ipsum probare tenetur, ff. de proba. l. quoties. §. qui dolo. & hoc est de natura exceptionis doli, ꝙ opponēs probet. hęc aūt natura alteratur in materia nō nu. pe. quia intra bienniū, creditor habet probare oppositā exceptionē doli. sicut si exceptio non nu. pe. opponeretur, vt patet in l. si ex cautione s. allega. ergo vř, qđ & in alijs sumat naturam exceptionis nō nu. pe. vt tēpore finiatur, sicut & ipsa, & maxime cū sit eadē ratio, & eadem causa. Et ꝙ hoc sit verū, ꝙ recipiat eandem naturam cū exceptione nō nu. pe. & alteret suam, apparet, quia exceptio doli, de natura sua est odiosa, nec datur cōtra parētes, & patronos. ff. de excep. do. l. apud celsum. §. aduersus. & ita tutus ea, si solueret non repeteret, ff. de condi. inde. l. quę exceptionē, & tñ tutus exceptione non nu. pe. & doli. qui cum ea concurrit, repetit, vt l. si non sortē. §. indebitū. & not. in l. 1. e. ti. Et sic exceptio doli prout cōcurrit, cū exceptione nō nu. pe. alteratur, nec reputatur odiosa. Sed huic obst. §. aduersus. alle. vbi nō cōcurrit cū exceptione nō nu. pec. quia habet odiū, sed illud non ex eo, quia importat aliam naturā, sed propter solū honorē parentum, & patroni, ff. de obse. l. honori, & l. licet. Pręterea, pro hoc facit violenter tex. C. eo. l. si intra in fi.
22 vbi dicitur, † quod si legitimum tēpus excesit, omnino debitum soluere compellitur, quomodo autem dicere posses, ꝙ cōpelleretur omnino, si exceptio doli superesset, quæ tm̄ valeret, & sibi prodesset, sicut exceptio nō nu. pec. Item pro hoc facit l. in contractibus. §. sed qm̄. vbi dicit, post excessum memoratorum dierum, non esse sibi solutas pecunias, & ibi non loquitur tm̄ de except. non nu. pec. sed loquitur indefinite, quòd non possit dicere, non solutas, istud autem haberet dicere, si opponeret exceptionem doli, & sic contra mentem tex. Item facit ea. l. circa prin. vbi dicit nullo modo quærela,
d non nu. pe. introduci possit, notanter dicit nullo modo d supponens quod multi erant modi, omnes excludere intendēs. Præterea, pro hoc facit l. asseueratio. eo. ti. quę facit differentiam, inter proponentem solutionē, & illum semper dicit ad mitti, & proponentem nu. pe. & illum dicit nō admitti, quia nullo modo probari posset, vnde si dices, admitti querelam non nu. pe. opponēdo exceptionem doli. diceres expresse cōtra illam legē, nec faceres differentiam, inter allegantem, solutionē, & nō nu. pe. quā tñ illa lex facere intēdit, Pręterea, vbi quis habet exceptionē, & actionē, seu querimoniā, & exceptionē, exceptio est tēporalis, sicut & actio, seu querimonia esset, ff. de iureiu. l. nā & postea. §. si minor. de inoff. testa. Papinianus §. fi. iūcta l. ff. de peti. hęr. l. si quis libertatē. §. diuus. sed vbi pecunia, nō fuit numerata, cōpetit actio, & querimonia, vt l. si quasi. & l. si intra, C. eo. ti. ergo exceptio est tēporalis, & eiusdem temporis, quo querimonia. Vnde l. quasi loquitur intra biēnium, quod apparet, quia dicit competere ēt exceptionē non nu. pe. agēti cōdi. sine causa. Pręterea, iura intendūt prouidere creditoribus post biennium, quæ autem esset hęc prouisio: & in quo poneretur in tuto, & ad quid prodesset coartasse exceptionē nō nu. pe. si exceptio doli admitteretur. nō video. Quid ergo dicendum? Credo, quòd de rigore iuris nō cōpetit doli exceptio post biēniū, in casu proposito, pro vltimo allegato. Nec ob. quòd exceptio doli est perpetua, & in ea nil reperitur immutatum. quia illud verū
23 de exceptione doli, quę† per se cōpetit, sed vbi cōcurrit cum alia, eius naturā sortitur, sicut, s. dictū est: Item nō obst. quod dicitur, qđ debitor posset repetere, si soluisset, & si non soluisset, posset agere condi. sine causa, quia verū est intra bienniū, post non, per iura allegata & in hoc casu condi. sine causa, est biennalis vel 30. dierum, per iura allegata: Item non ob. quod est iniquum, quia hęc & maior iniquitas tolleretur propter negligētiam partis, quia tollūtur dominia, extinguūtur

tur actiones, vt patet per totam materiam de vsuca. & præscript.& hoc introductum est ex magna causa, ibi ne rerum dominia remanerent in incerto. Et hoc ne creditores, possint suis pecunijs diutius defraudari. vt in tex. Vnde de iuris rigore, ex quo debitor confessus fuerat,& cautionem exposuerat, statim fiebat sibi præiudicium: & si volebat conqueri de non nu.pec. oportebat eum probare.vnde quia multi decipiebantur, & probatio erat eis quasi impossibilis: iura ex magna prouidentia statuerunt, ꝙ creditor haberet nihilominus probare numerationem intra tempus, quod taxauerunt breue, ne creditores remaneant diutius onerati dicta probatione, & suis debitis defraudarentur. vnde magna negligentia potest imputari debitori, si intra biennium non deposuerit querimoniam de hoc,nec est verisimile, quod tātū debuerit tacere, quin fuerit protestatus, vel conquestus: & si tacuit imputetur sibi, propter ꝙ hæc iura non possunt iniqua,sed æquissima, & iustissima, reputari. Hæc autem vera sunt,vbi directe conqueritur de non nu.pec. Quid si indirecte, verbi gratia. dicit debitor: ego confiteor ꝙ ita confessus sum, vt in tuo instrumento continetur: sed hoc fuit factum fictitie, nulla numeratione facta ad mei prouisionem, forte propter aliquam causam, ne aliquis reciperet me in fideiussorem, quasi essem tibi in magnam summam obligatus nunquid audietur? vel forte, vult ostendere, ꝙ tunc actum fuit,
24 ꝙ illa pecunia non numeraretur vsque post † quatuor annos, nunquid admitteretur? vr̄ ꝙ non:cum nullo modo post biennium possit cōqueri:vt in cōtractibus, & s̄.satis dixi,sed in primo casu vr̄, ꝙ non possit refutari, quin admittatur super fictione cōtractus, cū nedū numeratione imo substātiam contractus impugnēt,quia si fit fictitius contractus, nō valet ff.qui & a qui.l.priuatus.& istud factum est positiuū,& affirmatiuum:& ideo debet admitti:iuxta l.asseueratio.C.de non nu.pecu. Vnde si ex consequentia neget numerationem: non videtur ꝙ debeat repelli. Sed quid in alio casu proposito, quando actum fuit, ꝙ post biennium numeraretur pecunia: veruntamen confessus fuit, sub spe futuræ numerationis? vr̄ idem non enim potest ei negligentia imputari, qui querimoniam non proposuit, cum non haberet causam conquerendi intra biennium, & ita non currit præscriptio.C. de an. excep.l.1.§.fi. & idem videtur in casu gl. quæ incipit.i.per scripturam,videlicet quando debitor habet literā a creditore,ꝙ pecunia non est numerata,non potest dici in negligentia, ex quo habet literā ab eo, vt hic not. Sed quæritur nono s̄. dixi ꝙ certi condictio ex mutuo, vel ex stipulatione non concurrit cū cond. ex lege.ex hac materia descendente. quid si actor succubuit in vna: nunquid potest redire ad aliam. & an obstet ei exceptio rei iudicatæ? Videtur ꝙ sic, quia eadem est quantitas,eadē causa petendi,videlicet mutuum,quare videtur obstare, quamuis actiones mutentur.ff.de exce.rei iu.l.& an eadem.de iureiu.l.duobus.§.exceptio. Sed cōtra vr̄, quod imo videntur huiusmodi actiones ex diuersis materijs,& causis procedere,vna ex re,alia ex literis,alias ex stipulatione,& sic non vr̄ obstare.ff.de exce.rei iu.l.cum quæritur.cum l.seq. Sol. credo. ꝙ exceptio rei iudicatæ, obstet si pronuntiatum fuit diffinitiue,& maxime si pronuntiatum esset, ex eo,quia non fuerat numerata pecunia.Sed si pronuntiatum esset contra actorem, quia inepte agebat, quia forte cū deberet agere vna,agit alia,quæ nō competebat,dicerem secus ff.de condi.
25 inde.l.cū indebitum.Item † redeo ad doc.& quæro post eos nunquid solutum ex hac causa possit repeti? Ipsi dicunt,hoc insolubile.nā aperte vr̄ probari, ꝙ possit repeti, saltē per cō di.sine causa, vt l.si quasi.C.de nō nu.pe.ff.de cond.sine cau. l.qui sine. & hoc gl.habet pro expedito.ff. de cond.inde.l.1. & l.si nō sorte.§.indebitum.Sed contra,quia naturalis est ibi obligatio, vt s̄.satis probatū est, quæ repetitionem impedit. ff.de cond.ind.l.quod si dn̄s testamento.Ipsi dicunt ꝙ potest peti,quāuis esset ibi vtrunq; vinculum, ex alia tn̄ causa: quia debitor tutus erat exceptione fauorabilis non nu. pec. vel in factum,quæ sunt fauorabiles, & æquitati cōuenientes,idcirco pōt repetere.ff.de cond. inde.l.qui exceptionem.Sed hæc solutio non valet,imo est tota odiosa,videlicet doli,quæ con currit, vt s̄.dictum est.Sed dic vt ibi, quia illa exceptio doli generalis,quę cōcurrit,habet naturā illius,cum qua cōcurrit vt ibi dictū est.Sed contra,quia hæc exceptio est temporalis, ergo non impedit repetitionem.ff.de condi.indeb.l.in diem. Doc.dicunt ꝙ is est tutus exceptione perpetua: videlicet do li.Ego non sum in illa opi. vt dixi supra proxi. & ad oppositionē respondeo,ꝙ hic est perpetua,non ꝙ perpetua competat: sed opposita, perpetuo causam perimit.Et ita consueuit dici iuxta l.exceptiones.ff.de except. Vnde l. in diem.loquitur solum de ea,quæ differt vsq; ad tēpus,hoc autem puto verū intra bienniū, quia post bienniū non credo, ꝙ possit repetere,nec vllo modo de non nu.pe.conqueri, vt dixi s̄.in 8.quæst. Sed cui incumbet onus probandi, intra biennium, vel repetēti, vel creditori? videtur,ꝙ creditori,cum per has nouas constitutiones, ipse creditor probare debeat.Vnde nō magis debet operari solutio,quam confessio,& cum cōfessio non releuet creditorem ab onere probandi, vt l.si ex cautione.& hic, ergo multo minus erronea solutio. Sed durū esset dicere,ꝙ l.cum de indebito.ff.de probatio.sit correcta.Vnde hic sunt duo, confessio, & solutio,licet erronea,quasi sciens solueret, vr̄ donare,& esset indubitabile.C.de non num.pec.
26 l.cum fidem.Sed † quid,si nō soluit,sed secundo cauit, & pecuniam se recepisse recognouit,& forte ex interuallo? nunquid creditor probat satis numerationē, per hoc secundum instrumentum, vel scripturam? non videtur, quia sicut qui bis promittit ipso iure,amplius quam semel,non tenetur,ita qui bis confitetur, non videtur amplius, propter secundam confessionem teneri.ff.de verb.obli.l. qui bis.repetitio enim nihil addit.ff.de leg. 1.l.plane.§.1.de vsuf.leg.l.si alij. & pro hac parte facit multum.C. ad velle. l. si mulier.la 2.Doctor. quærunt, quid si testator confitetur in testamento se debere x.ex causa mutui, nunquid valeat confessio, & an hæres poterit excipere, de non nu.pecu.Ipsi distinguunt quia aut confitetur se debere non capaci, & tunc nō valet.vt ff.de prob.l. qui testm̄,aut capaci, & tunc aut iurauit, & valet,nec potest probare contrarium hæres.ff. de leg.3.l.cum quis decedens. §.codicillis,aut non iurauit,& tunc, aut debetur,tanquam legatū non tanquam confessum.ff.de leg.2.l.Lucius.§. quæcunque.& hoc,nisi referret se ad aliud documentum, tunc.n.nō valeret,nisi ostēderetur documentū illud,sicut si dicerē,confiteor me debere x.Mæuio, prout in instrumento eius continetur,tunc enim non valeret, nisi instrumentum ostenderetur, C.de fal.causa adiect.l.si non designata, secundum eos. Aduerte,doct.tangunt hic tres articulos.Primo vtrum confessio testatoris valeat, & quæ.Secundo vtrum hæres possit probare contra.Tertio,vtrum adiectio falsæ causæ vitiet,qui articuli nō sunt de nostra materia.De primo tn̄ dic,vt scripsi C.de nō nu.pec.l.generaliter. De secundo dic vt C.de prob. auth.ꝙ obtinet.De tertio,dic vt in d.l.si non designata.C.de fals.cau.Sed de hoc solum quæramus, an hæres ex testamento confitentis, possit excipere de non nu.pecu.Et videtur ꝙ non,sed habet probare,errasse testatorem,nisi iurauerit,vt l. rationes. & d.auth.quod abtinet, vt in iuribus supra allega. quæ non sunt immutata.Vnde aliud est dicendū, de cōfessione facta in testamento,quæ non pōt dici, fieri sub spe futuræ numerationis,& aliud de cautione,quę fit creditori,quę præsumitur emitti propter spē, quā habet debitor, ad pecuniam recuperādam,vnde illa materia est alia.Sed quæritur primo, vtrum posset renuntiari, huic exceptioni? Et non videtur, quia renuntiatio, & confessio videntur cōtinere tacitā conditionem,quæ si non sequatur, non obligatur renuntians,imo nec iuramentū obligaret.C.de non nu.pe.l.fin.sicut enim in confessione deceptus fuit,ita rursus in renūtiatione. ff.de noua.l.doli.& ita iura debēt in vna subuenire,sicut in alia. Præterea,hæc renūtiatio est contra bonos mores, quia inuitat ad delinquendū,videlicet nō soluendū, & petendū, quod nō est numeratū, ideo non valet ff.de pact.l.si vnus.§.illud.& hanc partē videtur tenere Host.tit.de sol.c.fi. & allegat solū hanc
27 rationem vltimam. † Ego non video, cur renuntiari non possit, nā fortior debet reputari expressa renuntiatio, quam tacita,sed soluendo partem,tacite renuntiat,& exceptionem non nume.pecu.perdit,vt C.de non nu.pec.l.cum fidē.ergo multo fortius expresse. C. si mater in dem.pro.l.fin. quando

mulier tu.offi.fun.poteſt.l.ſi.Præterea, hoc eſt introductum
mere in fauorem debitoris: cur ergo non poteſt renuntiari
iuxta l.ſi quis in conſcribendo.C.de pac? Nec ob. ꝙ inſit ta-
cita conditio: quia non eſt verum, vt dixi ſupra in 6.q.prin-
cipali. Nec ob.l.fina.C.de non nu.pecu.vbi dicit,quod etiam
ſi iurauerit poteſt excipere, quia hoc concedo,vbi confeſſus
fuit, & promiſit reddere: & iurauit hoc, quia totum facie-
28 bat ſub ſpe beneficij: iuri tamen non renuntiabat. † Sed vbi
renuntiauit beneficio iuris, & iurauit non excipere, cum ta-
le iuramentum poſsit ſeruari ſine diſpendio &c. non video,
quin liget in foro iudiciali: vt cap. cum contingat. extra de
iureiuran.& quin deieret,ſi excipiat: & ita ſeruatur de facto.
Scio tamen, quod ſi ſub ſpe futuræ numerationis, præmiſſa.
fecerit: & non numeretur: ꝙ anima iurantis non ligatur, vt
c.veniens.& ca. peruenit. de iureiuran. ſi enim non ſit taci-
ta conditio, eſt tamen tacita cauſa. ff. de do. ma. & me. ex-
cept.l. 2.§.circa.verſi,proinde. ſed in foro iudiciali, quando
non conſtat de numeratione,non crederem audiendum:imo
præſumerem numerationem,propter renunciationem, & iu
ramentum. Quid ſi renuntiauit exceptioni non nume. pecu.
nunquid videtur renuntiare exceptioni in factum? Non vi-
detur: cum ſint diuerſæ & ex diuerſis materijs procedentes:
& diuerſas actiones excludentes, vt ſatis ex ſupradictis per-
cipi poteſt: ſed exceptioni doli ſic, quæ concurrit. In om-
nibus autem prædictis forte poſſet dici, quod ſi iudex habe-
ret ſuſpectum creditorem, quod non numeraſſet, quod ex
officio poſſet inquirere veritatem; quamuis pars repellere-
tur, & exactionem illicitam cohiberet, cum hoc ad offi-
cium eius pertineat: vt d.l.illicitas. & maxime iudex eccle-
ſiaſticus, ad quem magis pertinet purgare conſcientias ho-
minum. Ex his ſatis poteſt gloſſ. additionari: & vide intelle-
ctum materiæ, quare nil addo ad gloſſ. niſi ſuper verbo mul-
tum.in fi.glo.ſimiliter,multum temporis ponitur, pro quin-
quennio. ff. de ſepa.l. 1. §. quod dicitur. Sed quandoque lex
facit differentiam inter diu, & prolixum tempus.ff.de re mi
li.l.deſertorem.§.emanſor.Hoc autem arbitrio iudicis com-
mittitur, qui ſecundum materiam, & rerum qualitates,arbi-
trari debet,vt ibi not.in fi.gl.C.de priuileg. ſchola.l.ſecunda
libro duodecimo.

a Adnotatio. Olim ſcriptura. Diuide: vt hic per Ange. & ſummatur hoc principium ſecundum Bald. exceptio non numeratæ pecuniæ: quæ competit ei, qui ex cauſa mutui: ſe aliquid recepiſſe ſcripſit, intra biennium opponitur efficaciter. elapſo vero biennio niſi debitor clare probet ſibi numeratam non eſſe, exceptione non numeratæ pecuniæ minime, ſe defendit: licet olim dictum tempus aliter limitatum eſſet. hoc dicit ſecundum Bald. vſque ad fin.titu.

b Confeſſus ſe accepiſſ. Adde, quid operentur illa ver.in inſtru.appoſita: confeſſus eſt ſe accepiſſe, per Ro.ſingulari. ſuis,vbi inſtruit notarios vt prædicta addant, & iſta habuiſſe.& adhuc habere:quia, vt innuere videtur, tollunt except.non nume. pecu.

c Vltra biennium. Adde Fely.late,de iſta except.non nu. pec. in c.ſi cautio. extra de fide inſtru.vbi dat cautelam. quod quis etiam intra biennium, non poſſit eam proponere.

d Nullo modo. Eſt enim dictio excluſiua:importatq́ue canonem latæ ſententiæ,vt eſt glo.ſingularis & elegans in auth.ſi qua mulier.C.ad ſenatuſcon.vel le.quam ad hoc reputat ſing.cardi.in c.ſuper literis.extra de præſcript. Refert & ſequitur Ant.Corſe.ſing.ſuis in verſi.nullatenus.in litera, N.& Fe.in c.ex parte.nu.7.extra de conſt.

De obligationibus ex conſenſu. Rubrica.

Semper proſequitur materiam, & ſuam diſtinctionem, quæ habetur ſupra titu. generali.§. fina. per quæ patet continuatio rubricæ. Sed mirandum, quare de huiuſmodi obligationibus, tractat vltimo cum obligationes huiuſmodi ſint de iuregentium.ff.de iuſti.& iur.l.ex hoc iure, & ſtipulationes & obligationes literarum ſunt de iure ciui. quod eſt nouius: & commodius fuiſſet a vetuſtiori incipere ſupra de rerum diuiſione.§.ſingulorum. Sed poteſt dici, quòd hoc factum fuit: quia tractatus harum obligationum, eſt longior: ideo Imperator voluit ſe primo de breuioribus expedire. Sed certe ſi ſit longior, non eſt difficilior. Vnde in Digeſtis non eſt longior: & tamen ponitur vltimo, vt ff.de actio.& obli.l.1. cum ſequente. in talibus non eſt inſiſtendum, quia iuris diſpoſitio non mutatur, quamuis quandoque arguatur ex ordine rubricarum.

1 *Conſenſu in quibus obligamur.*
2 *Obligationes qui hic accipiendæ.*
3 *Conſenſus qui accipiendus.*
4 *Nuntius an ex conſenſu obliget.*
5 *L.conſenſu explicatur.*
6 *Nutu an & qui obligentur.*

ONSENSV. Glo. in hoc tit.ſunt planæ ſatis:
doct.etiam nil addunt extra ea: ſed ego oppo.
ſic.tex.dicit, quod obligationes hæ, ideo con-
ſenſu contrahuntur: quia neque ſcriptura &c.
certe idē poteſt dici,in omnibus pactis,in qui-
bus contrahitur obligatio ex conſenſu. ff. de ſol.l. in his.§.
imperator.de pact.l. 1.§.adeo, tamen regulariter non ſequi-
tur ſcriptura nec aliud. C. de pact. l. pactum, quod bona fi-
de. ergo videtur quod de omnibus pactis poſsit dici, quod
1 hic dicitur.† Poteſt dici,quod conſenſu cōtrahuntur hę obli
gationes efficaces: ibi non. vnde hic de efficacibus loqui in-
tēdit. Quid ergo dices de obligationibus, quæ ex pacto oriū
tur, & ſunt efficaces.vt in donatione, & in alijs caſibus, qui
notantur infra de actio.§.de conſtituta. nunquid debent ad-
numerari iſtis? Nō videtur.quia tex.ſpecialiter, & annume-
ratiue videtur loqui de iſtis, non exemplificatiue: ideo non
videtur, quod ſit licitum ei addere:ne repræhendatur de in-
ſufficientia.dicit enim in emptionibus &c.non dicit, vt em-
ptionibus. Ad hoc poteſt dici, quod non videtur magnum
inconuenienſ,ſi in illis diceretur obligationem fieri ex con-
ſenſu: ſed quia illi caſus rari ſunt, & aliqui de nouo introdu-
cti. Iuriſconſul. eos ponere non curauit, in l.conſenſu. ff. de
act. & obl. Nec impe.hic eius veſtigijs inhærens:& huic opi.
videtur adhærere.glo.ſuper verbo, valet.ff.de pigno.l.con-
trahitur. & tamen eſt ibi text. pro prima opin. ibi ſicuti &c.
vbi ſupponit euidenter, quod nō eſt de illis pignorum obli-
gationibus, quæ tn̄ nudo conſenſu contrahitur. Sed quid de
contractibus innominatis,in quibus oritur actio ex conſen-
ſu, re tamen ſecuta? & in hoc differunt a contractibus, qui
re contrahuntur: vt conſueuit dici. C. de re.permu.l.ex pla-
2 cito.cur non adnumerantur iſtis? Dicas, quod non † debent
adnumerari, hic enim ſolum tractatur de obligationibus,
quæ fiunt conſenſu, & ſunt efficaces, nullo adminiculo alio
requiſito, ibi requiritur rei traditio. & forte hoc vult dicere
tex. hic,cum dicit,nec dari quicquam, &c.quamuis gloſſ.di-
cat, quod hoc fuit poſitum, vt diſcrepet a contractibus, qui
fiunt re. Ego dico, quod etiam vt diſcrepet a contracti-
bus,qui fiunt conſenſu, in quibus rem dari oportet. ff.de re.
permu. l. 2. Cur ergo de illis non fuit facta mentio in di-
uiſione obligationum, & in hoc tractatu? Et cur non fa-
ciunt, quintam ſpeciem? Reſpond.quia non ſunt digni no-
mine,ideo nec tractatum,nec ſpeciem propriam habuerunt,
ff.de pact.l.iuriſgen. circa princi.dicta tamen diuiſio non eſt
plena: vt dixi ſupra de obligationibus ti.generali.in fin.imo
plenior ponitur ff.de act. & oblig.l. obligamur. Sed certe ſa-
tis eſt generalis,pro cognitione horum, de quibus eſt hic tra
ctandum. Item, quæro quare melius fiunt obligationes,
& ſubſtantiam capiunt puro conſenſu in his, quam in alijs
contractibus? Reſpon.forte propter frequentiam, quia ma-
gis hi frequentantur, ideo ll. magis eis volunt ſubuenire.
Sed oppon.hic dicitur, quod non eſt opus præſentia. Con-
tra, quia conſenſus dicitur ſimul ſenſus, quia ſimul contra-
hentes,idem ſentiunt.ff.de actio.& obligat.l. in omnibus re-
bus. quomodo ergo ſimul ſentient, ſi ſint abſentes? Timo-
re huius opin.glo.ff.de actio.& obliga.l. conſenſu.quæ vide-
3 tur † huic textui cōtraria,videtur dicere,quod ſimul,& prin
cipaliter debent conſentire. Sed hoc eſt contra hunc tex-
tum, vnde dic, quod non eſt opus præſentia partium.debet
tamen aliquid interuenire quod ſuppleat præſentiam, vt nū-
tius

tius vel epistola vel aliquis qui recipiat pro absente, ff. de nego.gestis.l.si ego. & hoc vult dicere text. cum subijcit, vnde inter absentes &c. vide quod scripsi C. de dona.l.nec ambigi. ff. de donat.l. absenti. Vnde si in præsentia testium dicerem dono vel vendo tali, nec mandarem per epistolam, nec per nuntium, nec esset qui nomine absentis reciperet, non obligor, vt notat Dy. in d.l. absenti, per l.nuda. ff. de dona. & hoc vult dicere illa glo. de l. consensu quæ est notabilis, & habet similem, C. de sacro.sanct.eccle.l.illud, pro quibus. ff. de sol. l. si cum Cornelius. Quid ergo, si contrahere volens nuntium misit, vel epistolam, & antequam ratificaret, pœnituit,
4 & forte reuocauit, nunquid † potest? Videtur, quod sic, quia consensu contrahitur, non autem est consensus, id est, simul sensus, quando alter dissentit. Sed contra facit, ff. mand.l.fin. in prin. sed ibi sorores receperant literas, hic autem pœnituit ante receptionem literarum, & hoc constat. Item facit contra, extra de præben.cap. si tibi absenti. in 6. vide quod scripsi in d.l.nec ambigi. Gloss. tenet, quod valeat ff. de contrahen.empt.l.1. Quid si quis dedit licentiam filio vel filiæ donandi. Verbi gratia, pater qui nuptui filiam dabat, dedit ei licentiam, quòd possit dare partem dotis, quam dedit in absentia patris, nunquid valet donatio? Videtur, quod non: quia prædicta donatio substantiam capit, ex consensu patris, qui non fuit interpositus de præsenti, igitur non videtur valere per prædicta. In contrarium videtur expresse, ff. de don.l.filiusfami. & forte sufficit, concurrere ibi consensum filij, vel filiæ donantis, quæ habilitata est per licentiam patris, vt ibi.

Sed an possit reuocare pater huiusmodi licentiam, dicam infra de manda. §. recte. Item quare text. dicit, quod non est opus præsentia, nunquid sit opus verbis? Textus omisit hic,
5 & tamen fuit extractus de l. † consensu. vbi videtur dicere, quod non, sed si bene respicias, ibi dicit, neque verborum proprietas. q.d. quod propria verba, non sunt necessaria, non tamen negat, quin aliqua necessaria sint. Sed hoc non videtur posse dici, quia sic non differrent hi contractus, a stipulatione, in qua quæque verba sufficiunt. s. de verbo. oblig. §. vtrum. Quid ergo dices? satis potest dici, quod sint necessaria verba, saltem inter illos, qui loqui possunt, & hoc vides, quia satis hi contractus perficiuntur nudo consensu, ita & nuptiæ & sponsalia, & tamen in illis opus est verbis, ff. de sponsa.l. sufficit. & ibi not. extra de sponsa. cap. tuæ. & ibi plene, alioquin haberemus dicere, quod si duo transirent, per vicum, & adinuicem cōsentirent in animo, quod vnus locaret, & alius conduceret eodem pretio, quod esset locatio, quod videtur absonum. Sed bene credo, quod si alter esset mutus, quod tūc non esset opus verbo ex parte sui, duntamen intelligeret & nutibus cōsensum exprimeret, vt ff. de iure do.l.mutus. Quinimo credo, quod si ambo essent muti, duntamen nutibus ap
6 pareret, † quod intelligerent, si consentirent, valeret contractus, vt si vnus tradat equum, alius precium & recipiat equum, non video quin sit vēditio, & emptio, quamuis bene indigeret proxeneta. ff. de leg.3.l.nutu. Vel posset dici, quod etiam inter loquentes, non sit opus verbis, duntamen per facta, mutuus probari possit consensus, sicut in exemplo præcedenti. Nec obst. ca. tuæ. quia quo ad ecclesiam necesse est, quod interueniant verba, non tamen, quo ad substantiam matrimonij. vide supra de pa.po. circa princ. Vnde fertur, ꝙ vltra mare illi, qui apportant piper de partibus orientalibus, non intelliguntur, nec intelligunt, sed nutibus, & signis vendunt, vel permutant, quādo non habent interpretem. Et not. quod per hunc text. confunditur opi. aliquorum, qui voluerunt adstruere, quod actio empti oritur demum soluto, vel oblato pretio, vt consueuerunt notare docto. C. de act.empt. l. si traditio, quod est hæreticum: per hunc tex. nec quicquam dari necesse est &c. vnde certum est, quod emptio solo consensu perficitur. vt hic. iunge infra de mand. §. recte.

De emptione & venditione, *Rubrica.*

1 *Ventæ cui debitæ.*
2 *Venditum quis redimat.*
3 *Feuda uendibilia.*
4 *Redimens an uentas debeat.*
5 *Ventas non nisi contractu perfecto deberi.*

a Emptio. a In glos. hic no. in fi. hæc faciunt ad determinationem duarum quæstionum. De
1 † consuetudine regni Franciæ, debentur ventę domino censuali, quando res censualis venditur. & alicubi vocantur ventæ, alicubi laude-
2 mium. Item de consuetudine regni Francię est, † quando quis aliquid vendit extraneo, proximior de genere potest retinere pro pretio, vel dominus, si non sit proximior: iuxta l. fi. C. de iure emphyt. Pone ergo rem, censualem, vel feudalem venditam, nunquid eo ipso acquiritur ius proximiori vel domino, ut quamuis non procedant vltra, vel forte a contractu discendant, dominus possit ventas petere, seu laudemium, vel proximior retrahere? Videtur quòd sic, quia iam est completa venditio, vt hic pro quo facit ff. de fideicom. libe.l.quidam. in princip. de in rem vers.l.si pro patre. §. idem querit. ff. deposi.l.1. §. si rem. Sed contra. ff. de alie.iu.mutan. causa fac.l.ex hoc edicto. §. si quis. de vsucapio.l.sequitur. §. Labeo. ff. de pac.l.ab emptione. C. qn̄ li.ab.emp.disce.l.1. Itē facit pro hoc, quia per dictam consuetudinem regni, licitum
3 est etiam res feudales † Vendere, domino etiam inconsulto, sicut olim ante tempus Lotarij licebat, & sic re vendita recuperata, nullum ius domino acquiritur, vel proximo, vt in feu. quid iuris sit si post alie.feu. vasal.re.c.vnico. §. profecto, vbi videtur determinatum. Potest dici, quòd in hoc essent attendenda verba consuetudinis, & effectus, nam si ventæ de
4 bentur domino, † seu laudemia, propter inuestituram nouam, non videretur dubium, quòd ex sola venditione verbali a qua discessum est non deberetur. cum non sit processum ad translationem dominij, nec ad inuestituram, ratione cuius debētur, & idem, posset dici, de proximo de genere, qui vult retrahere, nam cum hoc casu cessat causa consuetudinis, qn̄ disceditur ante rei traditionem, quæ est, vt res transferatur extra genus. videtur quod proximus non possit retrahere, nam non dicitur proprie alienatum, quod in domino remansit, ff. de verb.sign.l.alienatum. Et ad l.quidam. posset responderi, quòd sit speciale in libertate, quod apparet, quia dicit tētauerit, hic autem rdquiritur actus perfectus, & consummatus omni consummatione. Item nō obstant alia iura, quia in illis actus fuit consummatus, attenta ratione materiæ, hic nō attenta ratione consuetudinis. & de hoc aliquantulum in feu. de prohi.feu.ali.per Fed.cap. imperialem. & in Spec. de loca. §. nunc aliqua. ver. 96. & hæc quæstio minus, esset dubia, si venditio esset conditionalis, & pendente conditione,
5 desisterent a contractu, † quia tunc nihil videtur fuisse factum, quia emptio nulla fuit nisi quantū ad effectum, quòd alter pœnitere non posset, vt hic no. in glo. & hoc vbi fuit discessum a contractu, ante rei traditionem. Nam re tradita, videtur ius quæsitum, saltem proximo, sed forte non domino, nisi venissent ad inuestituram, suppositis dictis consuetudinibus per modū, quem dixi. & ideo videtur, quòd si quis vendat rem, & agitur in contractu, quod possit recuperare rem venditam, intra certum tempus reddēdo pretium, quòd quāuis reddat pretium, quòd ius sit acquisitū proximo de genere, si rem tradiderat, & tamen ego scio, quod seruatur contrarium, de consuetudine, in multis locis. Stes illi.

a Adnotatio. Emptio. Diuide hunc tit. vt hic per Ange. Et secundum eum, h.d. istud principium vsque ad §. pretium. Emptio contrahitur eo ipso quod pretio conuentum est, licet nondum mercatum, vel aliqua arra data, si sine scriptura fiat, aliter autem, scriptura celebrata, erit emptio perfecta, & non prius.

1 *Contractus scriptus qui & an non 2. & 3.*
4 *Subscribere qui debeat.*
5 *Contractus scriptus quando perfectus. & 6.*
7 *Arræ quando reddendæ. an non.*
8 *Arræ quando amittantur.*

a In iis. In glos. patet hic, cum alleg.l.contrahitur a secundū hoc ergo vbicunque in limine ipsius contractus & in

 continenti

continenti agitur quod inde fiat scriptura : censetur in scri-
ptis contrahi. Quid † ergo, si in ipso contractu, nulla fit scri-
1 ptura, sed post agitur inter partes, ꝙ fierent literæ de consi-
lio peritorum? Videtur, ꝙ sit contractus in scriptis, vt not. in
Spe. de emp. & ven. ver. quid si actū. secundum hoc, oēs con-
tractus, qui fiunt hodie. sunt in scriptis, quia communiter, ho
die post tractatus super contractibus habitos, vocantur sta-
tim tabelliones, vel sigillorum auditores, vt fiant literæ, vel
agitur, si non sint præsentes, ꝙ vadant ad eos, & transeant li
teras, & sic quilibet poterit pœnitere, antequam instrumen-
tum sit completū, & tamen istud videtur alienum ab eo, quo
totus mundus vtitur. Vnde videtur posse dici, ꝙ ille dicatur
2 contractus † in scriptis, quando apparet de mente contra-
hentium, ꝙ noluerunt obligari, quousque scriptura esset fa-
cta, & istud vidi, & frequenter cōtingit, inter formidolosos,
qui dubitāt decipi per notarios. nā tractatu habito, super cō-
tractu, & cōcordato, agunt, ꝙ fiat nota in pręsentia partium,
& legatur, & cōcordetur, ea lecta, & concordata, adinuicem
tradunt sibi fidē hincinde. Sed si partes essent concordes in
vno negotio, & vocant notarium, ꝙ faciat instrumētum, vel
literas sub sigillo de concordatis per eos: nec agitur alias, ꝙ
faciat notam, & cōcordetur coram ipso, sed eius fidei stant, &
recedunt: esset perquam durum, ꝙ esset cōtractus in scriptis,
eo quod posset pęnitere, quinimo sequeretur inconueniens,
videlicet, vel quod talis contractus esset nullus, vel quod par
tes haberēt iterum conuenire, & tñ totus mundus contrario
vtitur: quia tota die videmus, quod notarius recepta conuen
tione, facit in domo sua, & per se instrumētum, & quādoque
notam, & reddit suum instrumētum vnicuique partium, alia
3 non vocata, & quandoque alteri solum: Vnde† mihi vr̃, quod
non posit dici contractus in scriptis, nisi qñ apparet, quod
partes nolebant se efficaciter obligari quousque scriptura es
set concordata per eas : quod frequenter contingit, vt supra
& sic intelligo illum tex. d. l. contractus, C. de fid. instrum. ibi
cum dicit: quos inscriptis &c. & facit ff. de pig. l. contrahitur.
In ea gl. in fi. mihi non placet, vt late scripsi supra de li. ob. In
glos. vt quia lecta. in fi. pro Deo quid eligemus? vtrum requi
remus subscriptionem, qñ fit a tabellione? glo. videtur quod
4 sic, vt l. contractus. Quidam dicunt, hoc verum† qñ contra-
ctus fit a peritis, secus si ab imperitis. mihi videtur quod qñ
est priuata scriptura sine tabellione partes debent subscribe-
re, si per tabellionem non requiritur, quod subscribant. Sed
requiritur, quod audiant, & laudent, nec in hoc debuit hæsi-
tari: quia tex. aperte aperiunt, & distinguunt hic, & in l. con
tractus, sed de vno posset dubitari, si contractus fuit positus
in nota, & fuit cōcordatus, & laudatus per partes, vtrum suf-
ficiat ad essentiam contractus, vel an oporteat quod instru-
mentum ponatur in mūdum, & grossetur antequam obliga-
tio sit efficax? Et certe vr̃ hic expeditū de plano, quod instru
mentum debeat esse grossatum, & in mundum redactum, &
hoc vocat hic complexiones, & magis videtur hoc declarari
in l. contractus. ver. vt nulli. imo ille text. videtur aduersari
isti, ibi enim dicitur quod nisi ambæ partes, se subscripserint
5 in scheda, non est contractus† perfectus, & tamen hic suppo
nitur contrarium. Potest dici, quod si ambæ partes, subscri-
pserint protocollo. vel schedæ, quod idem credimus signifi-
care, quod non est perfectus contractus, quando agitur vt re
digatur in mundum, quia forte scheda erat grossata, & signa
ta, & tradita scriptori, quod redigeret in mundum, & refer-
ret. Et ratio, quia nondum completum est negotium. Sed si
6 se partes subscripsissent, † quando non est tabellio, vel ipse ta
bellio fecisset notam eam partes laudauerunt, videtur du-
rum dicere, quod contractus non sit perfectus, & tamen vide
tur de mente textuum quod nō sit quousque totum sit gros-
satum & completum, & ideo periculosum esset tenere. quod
partes vellēt contrahere in scriptis, & hoc solum, quod agi-
tur quod fiant instrumenta, vel literæ, & multi cōtractus pos
sent annihilari, & ideo placet opin. quam s̃. dixi, & est amica
vsui communi & consuetudini, quæ est optima interpres. ff.
de leg. quod si de interpretatione. In glo. sed quomodo. in fi.
solutio debet esse omni diminutione extraneum ab alio, quā
a principe imponēdum. C. de nup. l. imperialis. vel dic, quod
sine pœna potest pœnitere, verum est hoc casu, quando nul
le arrhæ datæ sunt, sed quando datæ sunt, non, vt subijcitur.
b In gloss.[b] sed qua ac. ibi cum dicitur, vnde si fuisset venditio
completa, ageretur exempto, & condi. ob causam. ff. de acti.
emp. l. ex empto. §. is qui vina emit, iuncto versic. ego illud
c quæro. In ea. gl. ibi: [c] sed nunquid vltra, hæc quæstio est mul-
tum antiqua, & inter magnos agitata, & tamen non videtur
procedere in casu nostro. Hic enim loquimur, quando altera
pars pœnitet, non perfecto contractu, quomodo ergo agere
tur ad interesse, ex quo nulla obligatio contracta est? nec est
pęna, nisi in arbitris, si sint datæ, alias tex. satis declarat, quod
impune pœniteat. Procedit ergo in alijs terminis, videlicet
quando erat perfecta venditio, & in hoc casu, glossatores in-
tellexerunt hanc quæstionem, ut patet j̃. prope fi. gl. quando
dicit, duo operari &c. & supponunt, quod qñ contractus est
perfectus sit locus huic legi, & tñ, nullo iure probatur, imo
contrarium, quia lex ista imponit hanc pęnam, solummodo
quando locus est pęnitentiæ, & contractus nullus remanet,
ut hic, & d. l. contractus. & C. de sponsa. l. fi. Quomodo ergo,
extendemus hoc, ad casum, quo contractus ualet, & non est
locus pœnitentiæ ? non videtur. Præterea, expressum vide-
tur, quod vbi contractus est perfectus: arrhæ debent reddi. ff.
de acti. emp. l. ex empto. §. is qui vina emit. cum igitur per so
7 lum consensum perficiatur: † quod constat quod reddi de-
bent, & solum peti interesse, vel quod res tradatur, vel saltem
emptor debet eas imputare, in suo interesse, vel venditor in
suo pagamento. Vnde videtur, quod propter pœnitentiam,
quæ non habet effectum, cum pęnitere non posit, quis ca-
dat in pœnam legis, ff. vt leg. not. caueatur. l. licet. de bono-
rum possess. contra tabu. l. filium §. si quis. ff. de inoffic. testa-
men. l. nihil. §. pen. Quod autem arrha perdatur, constat esse
pœnam huius §. & d. l. contractus. & hoc credo verum. Si ta
men dicerem. quod pęna huius §. obtinet, contractu perfe-
cto, videtur posse dici, quod totum posit simul peti, etiam
vltra interesse. ff. de conditione fur. l. si pro fure.

Item quod prouisio legis specialiter facta, non tollit pro-
uisionem competentem de iure communi. ff. de public. l. 1.
§. inde quæritur. & de li. homi. exhib. l. 3. de actio. & obliga-
tio. l. quoties. C. de sepu. uio. l. qui sepulchra. Fortior au-
tem uideretur dubitatio, si alter pęnitentiam partis alte-
rius admittat, licet non teneretur. utrum lucretur arrhas? &
forte in hoc casu posset concedi, quod sic: & in hoc casu me-
lius potuisset saluari opin. Ioann. & forte sic intelle-
xit. In eadem gloss. ibi cum alleg. C. de pact. condit. l. fi-
na. illa est contra : sed ibi prouisio iuris est de iure speciali.

In ea gloss. ibi cum alleg. l. in traditionibus. loquitur in ca
su quo contractus perficitur consensu: & quæstio non est du-
bia. In ead. gloss. in fine quia perdit, quod dedit, & nihi-
8 lominus pretium soluitur: sed secundum opin. quæ mihi ui-
detur, melior, ista cessant. Quid, si contractus † non te-
nuit, iuris uel consuetudinis prohibitione : uel quia res ina-
lienabilis : ut feudum ? Videtur idem quod perderentur ar-
rhæ : quia in contractu imperfecto perduntur, & hoc. §. sed
hoc est in pœnam pęnitentis, qui complere posset, si uel-
let, sed hic non complet, quia non ualet iure impediente.

Potest dici, quod si habuerit bonam fidem qui dedit ar-
rhas, quod recuperet eas : alias non. argu. C. de agr. & cens. l.
quemadmod. in feu. de prohi. feu. alie. per Fed. §. 1. ff. de con-
trahenda emptione. l. suæ rei.

a Adnot. L. contrahitur. Vide hic Ang. in gl. conficiuntur. num. 2. vbi tractat quando contractus videatur confici in scriptis. & in ver. ex quo dicit, ꝙ notarius qui est rogatus de appellatione quæ debet inscriptis interponi, vel etiam de sententia quæ debet proferri in scriptis : non potest ibi aliquid addere vel detrahere. vt l. contractus C. de Fid. instru.

b In gl. Vide hic Ang. post opi. doct. ponentem suam conclusionem in 3. col. post prin. versi. in gl. compellitur.

c In ea. gl. Vide hic Ang. in 3. col. in me. ver. sed in ea. gl. ibi. & C. de pac. dota.

1 *Vendi vt credito satis fiat, recte.*

2 *Arbitrio in venditionibus quando, an non standum.*

3 *Arbitrium quando, an non, reuocabile, & reformabile.*

Appel-

4 *Appellationis & reclamationis differentiæ.*
5 *Contractus an in tertium conferri queant.*
6 *Reclamare cui, & quando liceat.*
7 *Conceſſio quo reducibilis.*
8 *Arbitrio æquo non renuntiari.*
9 *Arbiter quando cogendus.*
10 *Donatoris & uenditoris differentiæ.*
11 *Tradere an cogendus uenditor.*
12 *Emptor ad quid concludat agens.* 13.& 14.

a PRETIVM. [a] In gloſſ.not.duo. in fi. quid ſi non con-
ſtet de pretio certo,ſed exhibetur litera.in qua venditor,con
fitetur ſe vendidiſſe certo pretio,non tamen declaratur, non
videtur valere, nec ſufficere, per hunc §.imo contractus eſt
1 ſuſpectus. C. mand.l.per diuerſas. Quid † ſi venditor dedit
rem pro modico pretio,hoc acto,ꝙ emptor ſatisfaceret cre-
ditoribus, quibus res erat obligata, an illud cenſetur de pre-
tio? vr̃ ꝙ ſic. de do. cauſa mor.l. mortis cauſa capitur.§. fin,
quod eſt indubitabile,vbi debita erant certa,& ſpecificata.&
facit ff.de fideiuſſo.l.cum quis.iunge infra.§. item pretium.
b In gl.quid ſi in fi. [b] Et eſt ibi ſpeciale, ex cauſa, quæ ibi not.
& ſimiliter eſt ſpeciale in dote. C. de do. promiſ.l.ſi cum ea.
ff.de iu.do.l.cum poſt.§.gener. In gl. etiam inique, ibi cū
dicit,ad arbitrium boni viri. Sine dubio opin. Azo. videtur
vera,& eſt expreſſum.ff.de ope.li. l. ſi libertus ita iurauerit.
ibi arbitratus fuit ſuper principali.extra de iureiu. c. Quin-
tauallis. Sed videtur obſtare huic opin. Azo.in eo,quod di-
cit,quod ſi non fuit arbitratus,non receditur a perſona, per
l.hæc venditio,alle.in gl.in ver.ſi agitur.Super hoc articulo,
reperies gl.varias. Dicunt enim,quandoque indiſtincte, ꝙ
ſi non arbitretur non recurritur ad arbitriū boni viri. vt hic,
& l.ſi quis arbitratu.Alibi diſtinguunt,an in arbitratu appo-
natur ſubſtantiale contractus, an accidentale, & tunc diſtin-
guunt bonæfidei contractus, a contractibus ſtricti iuris, vt
no.ff.de regul.iur.l.in perſonam.§.generaliter.& idem vide-
tur confirmare tex. ibi, quia non abſque cauſa, vbi videtur
loqui in bonefidei contractibus. ſed illam diſtinctionem re-
probat. ff. pro ſocio. l. in propoſita.quia eſt contra caſum in
2 altero de membris, eo. tit.l. ſi coita. Dicas † quod aut po-
nitur in arbitrio tertij,& tunc non receditur a perſona, ſi nō
arbitretur,ſiue ſuper accidentali,ſiue ſuper ſubſtantiali.Item
ſiue in contractibus bonefidei, ſiue ſtricti iuris, vt l. ſi coita.
ff.pro ſocio.& l.ſi quis arbitratu. ff. de verbo. oblig. Aut ar-
bitrio partis,in caſu quo poteſt conferri in eius arbitratum,
quia forte accidentale, & tunc recurritur: & eſt ratio, quia
per partem ſtat quominus arbitretur, & ſic actus non debet
deficre,imo debet haberi pro impleto.ff.de ver.ob.l. in exe-
cutione. §. fina. & ſic perinde recurritur ad arbitrium boni
viri, vt ſi arbitratus fuiſſet inique, & pro tanto habetur in
ſui præiudicium.hoc autem non tenet in legatis,vt d.l.fi. C.
3 com.de leg.ff.de lega.2.l.1.vide ibi. † In ea.gl.[c] in fin.[d] in
c dubio tamen, bonus vir, videlicet iudex non debet reuocare
d dictum arbitri, niſi manifeſte appareat iniquitas. ff. pro ſo-
cio.l.vnde ſi Neruæ.Quid ſi tempore ordinationis non appa
reat iniquitas, imo iuſte ordinauit arbitrator pro tunc, ſed
nunc apparet forte per rationes alias,quas nunc pars præten
dit, & tunc non prætendebat? Videtur quod debeat refor-
mari,ſicut conſueuit dici de iudice appellationis.C.de appe.
l.eos.de temp.app.l.per hanc.Si tñ,ex noua cauſa occurreret
iniquitas,quæ non erat tempore ordinationis,videtur ſecus.
Verbi gratia,vendidi tibi vinum, pretio arbitratu Titij con-
ſtituendo,conſtituit,& iuſte reclamatum fuit, nunc quando
proceditur in cauſa reclamationis, non eſt iuſtum pretium,
quia forte vinum longe plus venditur,propter gelu,vel tem
peſtatem ſuperuenientem, nunquid retractabitur arbitra-
tus? non videtur.ff.de excu.tuto. l.tutor petitus. ff. de vaca.
mune.l.ab ijs oneribus.§.auctis.vnde non debet ad paria per
4 omnia iudicari † reclamatio,& appellatio, vt apparet, quia
reclamatur iure actionis, & poſt decendium ſecundum ali-
quos nec reperitur,quod fatalia currant, ſicut in appellatio-
nibus. Verius videtur poſſe dici,non obtinere d.l.per hanc.
in reclamatione,quæ ſolum obtinet,vbi appellatur a diffini-
tiua indiciali.non ſi ab interlocutoria,vel grauamine extraiu
diciali: extra de app.c.appellanti,in cle. vnde quia de recla-
matione conſtat,ꝙ fit ab actu extraiudiciali, ideo nō obtinet
d.l.per d. c. imo etiam non obtineret in caſu nouiſsime pro-
poſito,quando nouum ius ſuperuenit,quia in caſu principa-
li admitti nō debent,vt l.ſupra alleg.hic ergo in reclamatio
ne eſſet ſolum iudicandum per rōnes propoſitas coram arbi
tratore,& hoc ſi partes plene audiunt.Sinautem,non video,
quin iudex reclamationes audire debeat: alias quomodo ſci
5 ret, an inique arbitratus fuiſſet? † Super iſta materia, an
valeat contractus collatus in arbitratum alicuius perſonæ,vi
dentur iura & gl. variæ,idcirco diſtingue, quia aut contra-
ctus confertur in arbitratu alicuius contrahētium,aut tertij.
Primo caſu, aut quæris in contractu vltrocitroque obligato
rio,aut ex altera parte tantum.ſi vltrocitroque obligatorio,
diſtingue, aut confertur,quod eſt de ſubſtantialibus, aut de
accidentalibus, & dic,vt hic,& infra.eo.§. emptio. acciden-
tale ſic,vt l.hæc venditio.ſupra alleg.Secundo caſu, quando
ex altera parte tantum,ſubdiſtingue, quia aut cōfertur in vo
luntate illius,cui erat quærendum,& valet.ff.de condi & de
mon.l.ſi ita expreſſum.ff.de leg.1.l.ſi ita la 2.§. illi. & no. ff.
de ver.obl.l.ſtipulatio non valet,licet contra no.& male eo.
tit.l.a Titio.§.fi.Aut illius qui obligandus eſt, & tunc refert
per quæ verba.ff.de verb.obl.l.centeſimis.§.fi. Caue tamen,
quia gl.alicubi faciunt differentiam,inter ſi & cum,vt in l.in
vendentis.C.eo.& d.l.in perſonā.§.generaliter.de re iud.ſed
in l.centeſimis.& l.hæc venditio.faciunt differentiam, inter
verbum volam,& voluero:ſiue apponatur ſi,ſiue cum.& hæ
ſunt veriores,ſecundum omnes. Quando vero confertur in
arbitratum tertij.tunc aut certi,aut incerti, tunc arbitratur,
aut non.& ſi arbitratur, aut æque, aut inique, vt potes ſatis
colligere ex his,quæ hic notantur & ſupra ſcripſi. Hæc autē
procedunt in contractus inter viuos & in vltima voluntate,
ſic.ff.de leg.2.l.1.ſupra de le.§.noſtra.Illud aūt vr̃ commune
in omni contractu inter viuos,& vltimę voluntatis,quod qñ
non poteſt poni in expreſſa voluntate,poteſt in tacita. ff. de
6 cond.& dem.l.nonnunquam.de re iur.l.expreſſa. † Et hæc
procedunt vbi quis ſe ſubmittit arbitrio. Quid ſi nudæ vo-
luntati? videretur ꝙ tunc non poſſe reclamari. & ita tenet
Hoſt.extra de ma.& obe.c.humilis.pro quo ff.de leg.3. l. cū
quidam ita.de leg.3.l.fideicommiſſa §. quamquam. Et ideo
attenta hac opi.Hoſt.videretur, ꝙ vix in regno Franciæ poſ
ſet reclamari, quia communiter apponitur in arbitrijs,talis
clauſula, quorum ordinationi,ac nudæ voluntati,de alto, &
baſſo ſupponunt ſe partes &c.ſed hoc eſt durum. Vnde po-
teſt dici, ꝙ quamuis ſe quis ſubiecerit voluntati alicuius,qđ
poſsit reclamare,quia ſicut in arbitratu,ea mens videtur fuiſ
ſe ſupponentium: qua ratione arbitraturum ſuperarent vt l.
ſi libertus ita iurauerit.ita quādo ſe ſupponunt voluntati,cū
ſit eadem ratio,igitur ſicut in arbitratu, poteſt reclamari: vi
detur quod, & vbi ſe ſupponunt partes alicuius voluntati.
7 † Item certum eſt. quod omnis generalis, & indeterminata
conceſsio debet referri ad iuſta & licita, & talia quæ veriſi-
mile concedentem ſpecifice concedere voluiſſe. ff.de ſolu. l.
cum quis.& l.Stichum.§.vſumfructum.de fideicom.lib.l.fi-
deicommiſſaria libertas.ff.de pecu.l. qui peculij adminiſtra-
tionem.& l.quam Tuberonis.§.alia.Sed ſupponere ſe volun
tati alicuius,eſt generale,& indeterminatum: vt patet de ſe:
ergo referri debet ad iuſtam & licitam voluntatem, non au-
tem ad iniuſtam.arg.ff.de cond.inde.l. ſi procurator. & pro
hac parte facit multum.ff.man.l.creditor.§.penult. ibi enim
commiſſum fuit voluntari, & tamen intelligitur de iuſta &
ordinata.& hanc partem videtur gl.tenere,ff. de arb. l. pen.
ſuper verbo imperare.in fi. Ad l.cum quidam.poteſt reſpon-
deri,quod ibi hæres repreſentat perſonam teſtantis. Vnde
ex quo teſtator poſuit, in voluntate hæredis, perinde poteſt
indignum,præferre digno, ſicut ipſe potuiſſet, quia non agi
tur ibi, niſi de gratia, & diſpoſitione rei ſuæ. Sed nos loqui-
mur, quando tractatur de damno euitando, & de iure alte-
rius,& in caſu,quo ille qui ſe ſupponit in iure ſuo.& ſibi quę
ſito læditur.qui caſus eſt valde diuerſus ab alio. C. de codic.
8 l.fi.§.pen. Item † iuxta hanc materiam conſueuit quæri an
e poſsit renunciari [e] arbitrio boni viri,& omnes tenent, quòd
non

non.vide extra de regu.iur. in c. scienti.lib.6. per Dyn. col.
2.versic.item quæritur per Inno.& Hostien.de iureiur. cap.
quintauallis.quinimo,non valet renuntiatio.& si expresse re
nuntians declararet casum,pro quo pronunciaret inique, vt
no. Specu. in titu.de arbi.§.1.& §.fina.versic.quid si posui.
Quid si quis committat iudicio alicuius? Dicas perinde
esse,ac si se committeret arbitratui. ff. de fideicommiss. libe.
l.Thais.§.Lucius.la 2. Item quid si misericordiæ? Credo
9 idem. facit extra de renuntia.c. sane. & c.veniens. † Item
consueuit quæri,an arbitrator possit cogi, quod ordinet vel
arbitretur. Gloss. dicit,quod sic in l.fin. C.eod. quod est ve-
rum, si se onerauit, alias non: & sic intellige, quod not. ff.
de leg.2.l.1.ff.de arb.l.item si vnus.§.item si plures in glos.
In gloss.ita quod fiat. in fin. & sic videtur, quod agens ex
empto teneatur probare dominium pecuniæ, quam soluit:
alioquin succumbat. sic & qui agit condictione ex mutuo,
debet probare,quod propriam numerauit. C. si cert. pet. l.
quamuis. & l. non vnde: quod pauci aduertunt. vide ple-
nius infra de act.§.sic itaque.& §.sequens. In gl. caute. ibi
cum alleg.l. ex empto.circa prin. in casu tamen cauebit cum
fideiussore, ff. de peri. & commo. rei ven. l. habitationum.
f §.fin. In fin.ea.gl.f hæc gloss. videtur contraria gloss.l.1.ff.
de actio. empt. vbi videtur sequi opin. docto. antiquorum,
videlicet Bul. Io. & Azo.sed hanc sequuntur doct.noui hic:
quamuis parum insistant Spec.tit.de fructi.& interesse.§. vi-
so.ver.qui autem tractat.num.5. Et Inno.de senten.excom.
cap.sacro in fine magnæ glos.num. 11.pro qua videtur,quod
10 magis † debet teneri venditor, qui pretium recepit, quam
donator, qui ex mera liberalitate procedit, & minus debet
venditori subueniri, quam donatori. Sed constat, quod
donator compellitur rem præcise tradere, si habeat, in feu.
si de feu.defun.conten.cap.vnico.§.facta.supra de don.§.per
ficiuntur. ergo multo fortius venditor. quod autem minus
subueniatur venditori, quam donatori, apparet, quia ven-
ditor tenetur de euictione,donator non regulariter, vt dixi
supra tit.de don.ff.de ædil.edi.l.ad res. Item venditor non
deducit, ne egeat: donator sic.ff.de re iud.l.inter eos, §.1.
Item per hoc certum est,ꝙ vbicunque excipienti potest do-
lus imputari: exceptio repellitur, per doli replicationem.
ff.de exce.doli.l. apud Celsum. §. quæsitum. Item certum
est,quòd vbi quis venit contra pactum conuentum. dabitur
exceptio doli contra ipsum, & per consequens replicatio:
quæ est genus exceptionis.ff.de exce.doli.l.2.§. item quæri-
tur. de exce.l.2.§.1. Item quod vbi quis non restituit quod
restituere potest: dolo facit.ff. mand. l. si procuratorem. §.
dolo. Item quoties exceptio est iniqua, datur replicatio
11 contra eam. † Nunc ex præmissis arguo. certum est, quod
venditor est obligatus ad rem tradendam, vt hic, & in l.ex
empto.supra alleg.si igitur non tradat,cum eam habeat: do-
lo facit veniendo contra pactum. Item non restituendo,
quod restituere potest,per iura supra alleg.cum ergo tenea-
tur ad tradendum,& ad hoc agatur: si tradere possit, & non
velit,dicendo se velle præstare interesse, & per illud libera-
ri, potest ei replicari de dolo. igitur sua prædicta exceptio
debet ei inefficax remanere, nec ea gaudere potest. quin ad
tradendum debeat condemnari, præsertim cum ad hoc aga-
tur. Si ergo condemnatio fiat ad rem tradendam, oportet
quod fiat executio,si fieri possit. iuxta l. qui restituere. ff. de
rei vendi.alias sententia esset frustratoria. & hæc etiam sen-
tentia, quæ hic not. in gl. confirmatur sequendo gloss. quæ
est ff. de actio. emp. l. 1. quæ dicit, quod non feruntur duæ
sententiæ. quia secũdum illam oportet,quod in processu cau
sæ venditor excipiat,seu dicat se nolle tradere. Ista autem ex
ceptio est iniqua,& dolum implicat allegantis.Et sic non est
audiendus,imo repellendus.per prædicta. Præterea,nisi sic
dicas: sequitur quod infinitis casibus,possit venditor pœni-
tere, & quod emptor agere non possit: quia frequentissi-
me,non interest eius,vt scripsi infra de man.§. recte. & hoc
esset iniquissimum, & contra iura.C.de actio.& ob.l.sicut &
scripsi. in §. recte, vide ibi. Nec obstant, rationes & ll. quæ
pro parte contraria allegantur, quæ videntur dicere, quod
fit condemnatio ad interesse, quia intelliguntur, si rem non
habebat, vel non possit præstare, vnde quando non po-
test præstare, bene conceditur, quod fiat condemnatio ad
interesse, etiam singulare, si dolo desijt tradere posse: sed
si habet rem, fit condemnatio, & executio in ipsa re. & ad
hoc bene facit.ff.de contrahe.empt,l.si cum fundum. §. fin.
quæ confirmat opin. huius gloss. item, & pro hoc facit l. si
traditio. C. de actio. empt. ibi cum dicit, si procacia vendi-
toris non tradatur. nam aliqua allegat cur tradere non po-
terat: licet forte calumniose, sed si nihil allegaret, tunc
12 fieret condemnatio in traditionem,vt ibi supponitur. † Sed
adhuc obstat l. voluntate. in fin. prin. ff. quib. mod. pig. vel
hypo. sol. vbi supponitur, quod venditor retinuit rem, &
fuit condemnatus ad interesse. Sed ad hoc dicas, quod be-
ne fuit possibile. Nam non nego, quin si emptor velit,
possit agere ad interesse, ex quo res non traditur, sed (si
malit) potest petere quod res tradatur, si venditor habeat,
& in hoc fiat condemnatio,& hoc est in electione sua. & ita
not.in gloss. 1.ff.de contrahen. emp. l. qui fundum, de ver-
bo.obliga.l.vbi autem non apparet. §. qui illud. Et ideo ad
l. voluntates. & ad omnes pro contraria parte inductas, re-
spondeo, quod omnes loquuntur vel in casu, quo venditor
non poterat tradere, vel si poterat emptor prælegit agere
ad interesse. Vnde (quicquid glo.dicat in d.l. 1. ff. de actio.
empt.) tene constanter, quod ex quo venditor requisitus,
etiam extraiudicialiter, non vult rem tradere, quod potest
formari petitio in interesse, vt d. l. qui fundum. & est ex-
pressum. C.de actio.empti.l.cum venditorem. & l. sicut. &
de hære. vendi.l.qui tibi.ff.loca.l.si in lege.§.colonus.& hoc
dicit d.l. 1.ff.de actio.empt.dicit enim: si res vendita non tra
datur, ad id quod interest, agitur. non dicit ad tradendum
agi,sed ad interesse.& ita etiam in aliis factis,potest formari
petitio post moram.ff.de verb.obliga.l.stipulationes non di-
13 uiduntur. §. Celsus. † Sed quid si venditor fuit in mora,
& agatur ad interesse,nunquid si velit tradere, euitabit con
demnationem interesse? Dic, quod sic,ante litem contesta.
g ff.de verb.obli.l. si insulam.g per quam euidenter apparet,
quod agebatur ad interesse post moram, quia alias semper,
sine dubio, euitaret condemnationem interesse, faciendo ꝙ
peteretur.& ideo concludo, ꝙ actio ex empto, non semper
concludit ad tradendum imo quandoque ad interesse, vt di-
xi. Item quandoque, vt patientia præstetur. vt si vendidisti
mihi arbores,in tuo fundo existentes,vel superficiem nemo-
ris,vel herbas prati per me leuandas,vel ius seruitutis. ff. de
act.emp.l. Quintus eo.tit.l.tenetur.§.1.& l.Iulianus. §. pen.
Si tamen vendidisti vsumfruct.fundi,tunc agitur ad traden-
dum fundum.ff.de vsufruct.l.3.sed ibi quia alias vti non po-
test,& de natura seruitutis vsusfru. debet tenere ipsum fun-
dum,& possidere naturaliter.ff.de acqui.pos. l. naturaliter.
de vsufru.l.fundi Trebatiani. In alijs autem seruitutibus non
14 sic.Quid † ergo si quis in libello dicat, peto talem rem ven
ditam mihi tradi,& si tradere non possit, vel nolit, peto in-
teresse,videtur,ꝙ talis libellus procedat, & debeat admitti,
per no.in d.l.1.ff.de act.emp.& vide in Spe. de libel. con.§.
hæc.versic.item no.iunge.infra de act.§.actionnm.

a Adnotatio.Pretium.Emptio non potest esse sine certo pretio: sed si pretium in alterius arbitrium conferatur, tunc videtur emptio facta sub conditione,& si ille fuerit pretium arbitratus,valet emptio: alias secus idem in locato.h,d.secundum Ang,

b In fi. Not. hic Ang. contra vulgares, quia dicunt quando non possunt de pretio concordare,faciamus æstimari: & ꝙ æstimatum fuerit, dabo tibi pretij nomine: quia non valet nisi in specie dicatur, quis esse debet talis æstimator vel arbitrator.

c In ea.gl.Inique ponit hic Ang.dist.suam,an & quãdo a persona arbitratoris recedatur.vide eum in 2.col.in prin.ver.in glo.diffinierit.

d In fi.Ang.commendat istam glos.tanquam valde notabilem quando quis dicatur læsus ex arbitramento vt possit recurri ad arbitrium boni viri: vide eum hic in 2.col.versi.in ea gl.in fi.

e Possit renunciari. Vide de hoc per Sal.C.de rece.arbi.in l.cum ante.nu.5. Item vtrum possit reductio peti, quando quis est læsus in magna quantitate, & si iuramentum interuenerit: vide Alexan. consil. 131. in causa vol. 2. Adde hanc q, late tractatam finaliter decisam per me in apostil. ad Lanfran. de oria.in cle.sæpe,de verb.sign.

f In fi.ea.Vide hic Ang.qui dicit hanc glo. pro hac materia esse meliorem, quæ sit in corpore iuris.

g L. si insulam. Vbi vide Bart. & Paul. de Castr. quomodo potest mora purgari.

1 *Vendi ad marchas an possit.*
2 *Pecuniæ forma.*
3 *Ventæ ex quo indebitæ.*
4 *Scriptoribus humanioribus quatenus standum.*

1 Item Pretium. † In gl. dixit pretium, in fin. quid si emit
ad marchas vel vncias vel ad libras auri vel argenti? Non vi-
a detur [a] quod sit emptio, quia nō est pecunia numerata. quod
requiritur: vt hic. & ff. depo. l. 1. §. si quis. de præscr. verb. l.
naturalis. §. at cum do. de do. inter vir. & vxo. l. si vir vxori. in
princ. veruntamen si fuerunt ad numeratam pecuniam æsti-
matæ, valeret, & ita no. in d. l. naturalis. vt patet. C. de rescin.
vend. l. pretij. Sed an saltem valebit vt contractus innomina-
tus, quando emit ad marcham? videretur quod sic. C. de con
trahen. emp. l. empti. ff. eod. titu. l. cum manu fata. §. fi. de do.
cau. mor. l. vbi. & no. ff. eo. l. hæc venditio. Quid si emit ad pe
2 cuniam per principem reprobatam? Non videtur † emptio,
quia pecunia debet habere authoritatem publicam, vt d. l. 1.
de contrahen. emp. ibi, forma publica percussa. sed forte te-
b net vt contractus innominatus: [b] vt supra dixi. & facit ff. de
so. l. creditor oblatam. Quid si rem tibi cōcedam, acto, quod
3 satisfacias † creditoribus, nunquid satisfactio, per quam satis,
erit de pretio, vt de illo pretio debeantur ventæ, vel laude-
mia domino? non videtur, quia non est pretium certum su-
pra §. pretium. & facit. ff. de dona. l. hæreditatem. In glo. no.
in arg. in fin. salua pace glo. ibi non redarguuntur. vnde cre-
do, quod libris antiquis, non apocryphis, quos vsus commu-
nis consueuit habere pro authoribus sit credendum: nisi ap-
pareret error euidens, & quod dicta antiquorum poetarum
4 & philosophorum, possint ad cōfirmationem † dicendorum,
adduci. & est pulchrum, & elegans adducere. & facit supra
de adop. §. fi. de don. §. 1. ff. de leg. 3. l. legatis. §. pecoribus. de
cada. pu. l. 1. C. de sepul. vio. l. pergit. veruntamen, est quod
non necessario statur eis, nisi in arte eorum, vt Prisciano in
grāmatica. Aristoteli in logica & naturali philosophia. Hy-
pocrati, in medicina, qui tenentur vt authentici ex quodam
vsu. & hæc faciunt contra multos simplices legistas, qui nil
sciunt de libris poetarum, & philosophorum, nec de morali-
bus, quod est peius, & damnabilius pro salute. In glo. contra
ctus scilicet, nominati. in fin. de hoc not. plenius in d. l. iuris-
gen. §. 1. vide ibi vnde ratio quæ hic redditur, aperit viam al
terius quęrendi, quia magis in innominatis contractibus ori-
tur actio ex consensu, quam in alijs, forte propter frequen-
tiam: vt dixi supra de ob. ex. consensu tit. generali.

a Adnotatio. Non videtur. Ad probandum perfectum contractum emptionis, & venditionis, quæ & quot requirantur: vide Alex. consi. 173. viso num. 11. volu. 6. Pe. de Ferra. in sua practica in for. libel. de empt. & vend. in glo. ver. vendidit. Et an & quando venditor teneatur ad interesse vide Alexan. consi. 69. super eo. nu. 1. & 2. volum. 4. Item si fuit compromissum in Titium vt arbitratorem, quanto rempore durabit eius arbitrium. Item quando arbitrator vellet laudare, an requirarur partis præsentia. vide Ang. hic col. 2. nu. 8.

b Contractus innominatus: Idem tenet hic Ange. licet nomen Ioan. Fab. taceat. Item, quid si trado tibi librum meum pro tuo, & pro decem, in pecunia numerata: an sit emptio vel permutatio: vide Bar. in l. Aristo. in princ. nu. 2. ff. de dona.

1 *Vinum uenditum cui pereat.*

Cvm Autem. In glo. sed certe. ibi, sed nouem sunt ne-
cessaria. Salua reuerētia gl. hæc sunt necessaria ad hoc, quod
regula hic data, obtineat. quia de se vera est: sed fallit in quo
libet casuum subscriptorum. vnde ridiculum est dicere quòd
ad verificationē eius, omnes hi casus sint necessarij, ꝙ adsint,
sed bene est necessarium, quòd adsint, & quilibet eorum. In
a ea. glo. cum alleg. l. item si verberatum. §. fin. [a] sed illa loqui-
tur vbi culpa præcessit. ff. depo. l. si plures. §. fin. vide supra
quib. mo. re contrahi. ob. §. item is cui. In ea. glo. cum alleg.
§. in his. hæc non fuit opi. Azo. imo fuit Mart. vt not. plenius
ff. de peric. & com. rei vend. l. 1. vt autem hoc melius videas,
1 dicamus per quæstiones. † Primo quæro. vendidi tibi decem
corbes vini in genere generalissimo, totū vinū regionis per-
ijt, vel deterioratum fuit, quæritur cuius sit periculum. & nō
est dubitabile, quòd venditoris vt l. cum conuenit, C. de peri.
& com. rei vend. Sed quid si vendo tibi decem corbes de vi-
no talis cellarij, vbi sunt plura vina, vel de tali vinea? in hoc
casu dicit Bul. quod periculū peremptionis, pertinet ad ven-
ditorem, sed deteriorationis ad emptorem. Sed omnes doc.
hoc repræhendunt in d. l. 1. & hoc dicunt indistincte perti-
nere ad venditorem, quousque fuerit mensuratum, per d. l.
cum conuenit. nisi emptor fuisset in mora recipiendi, vt ibi.
b Quid ergo, [b] si vinum fuerit venditum in genere generalis-
simo: reponendum tamen in cellario, & vase emptoris, ver-
bi gratia. vendo tibi decem modios musti, quos in vinde-
mijs promitto adducere in domum tuam, & ponere in vasis,
ita feci, & post perierunt, antequam mensurares, vel degusta
res? satis videtur, quod sit periculum emptoris, cum videa-
tur traditum, maxime si emptor claues cellarij teneret, vt d.
l. conuenit. & nedum peremptionis, imo deteriorationis, &
imputet sibi, quia non gustauit. ff. de peric. & com. rei ven. l.
si quis vina. Sed secus dicerem, si venditor impleret dolia em
ptoris, in suo proprio cellario, quia tunc nulla est traditio
per d. l. 1. & §. in his. Sed quid si vinum, venditur in specie,
verbi gratia, vendo tibi vnum tonellum vini, tali pretio, an-
te degustationem, & traditionem, perijt, vel deterioratum
fuit hic fuerunt opin. Ioan. Bu. & Pla. dicunt, quod est peri-
culum venditoris. Azo. & gloss. quòd emptoris. Mar. idem
quod Ioan. in vino, sed in cæteris vt in zinzibere, idem quod
Azo. multi moderni sequuntur opin. Ioan. & Cyn. attribuit
Petr. de Bel. per. in d. l. cum conuenit. Ego scio, quod hic Pe.
de Bell. perti. prosequitur opi. Azo. & glo. quæ videtur pro-
bari in d. l. cum conuenit. & in §. in his. & in l. si quis vina. §.
ex hoc apparet.

a Adnotatio. §. fin. Si plene vis videre, quomodo cognoscatur contractus emptionis, & venditionis: & quomodo periculum spectet ad emptorem: vide Alex. consi. 107. nu. 3. 4. 5. 14. & 16. perspectis. 3. vosu.

b Quid ergo. Hanc quæstionem format Angel. hic & tenet cum Ioan. Fabr. vide eum nume. 5. in versi. quid si isto casu. Item an degustatio sit necessaria ad hoc vt persiciatur, & sic periculum continens. ante degustationem, pertineat ad emptorem, & tenet quod pertinet ad emptorem, etiam ante degustationem. eo. nume. 5.

1 *Conferri in contrahentem quæ possint.*

a Emptio. [a] In glo. sed videtur. ibi cum dicit, vt dictis le
gibus contrarijs hanc solu. sequitur glo. in l. quod sæpe. §. 1.
ff. eo. & tamen videtur contra casum huius. §. quia hic, ipsa
1 emptio † confertur in arbitrium emptoris, & totum cōmer-
cium. Vnde dic, quòd in arbitrio contrahentis potest poni ac
cidentale, & item substantiale, duntamen adijciatur tempus,
vt dixi s. eo. §. pretium. vide ibi. In ea. glo. ibi cum dicit: sub
cōditione facta. quod apparet, quia sunt hæc verba de futuro.

a Adnotatio. Emptio. Etiam sub conditione potest emptio celebrari, & accidentalia contractus possunt in altera ex contrahentibus celebrari. h. d. secundum Angel.

1 *Decimæ quibus vetitæ.*
2 *Pretium inalienabilium an repetibile.*
3 *Impossibili quando obligemur.*
4 *Regressus quando, an concessus.*
5 *Commercio uetito ad quid, an agi possit.*

Loca. Ad intellectum huius. §. vide supra de rerum d. §.
1 nullius. & §. religiosum. † Et no. contra laicos, qui tota die
emunt decimas, nam non valet emptio, nec vendens tenetur
de euic. extra de deci. c. prohibemus. & idē de his qui emunt
2 res ecclesiasticas, in alienabiles. † Sed nunquid tales empto-
res rerum inalienabilium, possunt repetere pretium? videtur
quod sic, in authen. de non alienan. §. si quis igitur emere. &
hoc si fuit stipulatū. alias non. C. de eui. l. si fundū. C. de agr.
& censi. l. quemadmodum. Sed contra videtur notari, in feu.
de prohi. feu. alie. per Fede. ca. vnico. in fin. in glo. quasi dicat.
pro quo. C. de litigios. l. fin. Sed videtur, quod stipulatio ni-
hil faciat, vbi sciens emit, certū est quod stipulatio rei impos-
sibilis, non tenet, supra de inutilibus stipulation. in prin. Sed
constat. quod si quis vendat decimam, vel forum, vel basili-
cam, & caueat per stipulationem de euictione, vel licere rem
habere, promittit impossibile de iure, vt patet hic cū cōcor.
ergo stipulatio non adstringit. Itē videtur ꝙ nec teneat quo
ad

ad interesse. quia ibi stipulatio adijcitur contractui vetito, vel reprobato a iure, & sicut non tenet in principali, ita nec in accessorio. sic est hic: ergo &c.ff. de ver.ob.l. si homo mortuus.& l. stipulatio hoc modo. de fideiussori.l. cũ lex. & hoc fuit conclusum pro determinato supra de inutili.stipul.§.al-
3 teri. In oppositum videtur, quòd quãuis quis stipuletur † impossibile, quod valeat stipulatio ad interesse. Vendidisti seruum, promisisti eum sanum esse, vel furem non esse, certum est, quod sit infirmus vel fur, tu promittis impossibile, & tamen constat, quod teneris. ff. de euict.l. si ita quis stipulanti, & ita videtur, quod illa impossibilitas non vitietur, nec vitiet. item videtur, quamuis res prohibeatur vendi, & contractus annulletur a iure, quòd nihilominus tenet, quo ad accessoria. C. de præd. mino.l. etsi is. Et ad l. si ita qs posset dici, ꝙ principalis ꝯctus tenuit, & de natura sui vẽditor tenebatur ad interesse, ad quod extẽditur stipulatio interpretatione iuris, nõ ad factũ impossibile. sed hic contractus nõ tenuit, imo reprobatus est a iure, & per consequens nec quicquid ad ipsum firmandum adijcitur. C. de legi.l. non dubium. Ad l. & si is. põtest dici, quod contractus de se non erat ibi prohibitus, nec rei commercium, veruntamen ad hoc quod dominiũ
4 transferatur, debuit certa solennitas † adhiberi. idcirco curator &c. Vel dic latius quòd quandoque ius inhibet commercium, & nihilominus dat regressum pro pretio, & tunc datur regressus, etiam scienti. C. de fun. limit.l. fi. quamuis glo. alio modo intelligat in auth. de non ali. §. si quis igitur emere. Quandoque inhibet commercium, & recuperationem pretij, & tunc credo, quod emptor non recuperat, & si sit stipulatus, quia illa stipulatio esset contra ius, & censetur esse apposita ad elidendam pœnam a iure appositam, ideo non valet per l. non dubium. C. de leg. ff. de legi.l. fraus. & d.l. cum lex. ff. de fideius. & sic potest intelligi C. de præd. decur. non alie.l. 1. lib. 10 de fun. rei priua.l. fi. lib. 11. Quandoq; inhibet commercium, & stat in finibus suis quo ad pretium, & tunc
5 aut emptor stipulatus est ab eo, in † cuius fauorem prohibitio facta fuit. & credo, quod nihil valeat stipulatio, quia per hoc perueniretur ad vetitum, & ad faciendum contra legis prohibitionem, vt d.l. non dubium, aut ab alio, & tunc sic. verbi gratia. vxor vendidit fundum dotalem, & promittit de euictione, literæ, &c. ac reddere pretiũ &c. credo quod omnia sint nulla, quia per hoc conueniretur, contra id quod lex ordinat, vt d.l. fraus. & l. oratio. de ri. nup. sed si maritus vendidit rem dotalem, & se obligat, vel alius tertius, non video quin possit se obligare ad interesse, & ad reddendum pretiũ, & idẽ de curatore vendente rem minoris, & de vassallo, vendente feudum, & de quocunque vendente decimam, & similibus. Sed in hoc posset esse hæsitatio, si tales promittant facere garnimentum, & habere licere &c. non facta mentione de pretio, nec de interesse, vtrum teneantur, quia videntur promittere impossibile, & l. si ita quis. de euict. nihil videtur facere, quia loquitur in contractu permisso. Item nec l. stipulatio ista. §. 1. cum seq. ff. de verb. oblig. qui dicunt contrahi obligationem ad interesse, quia loquuntur in contractu licito, de cuius natura sequeretur obligatio ad interesse. Sed nos loquimur in contractu vetito, & sic videtur rigor attendendus, sed melius adhæret l. si ita quis simpliciter. & hoc casu admittitur obligatio ad impossibile, vt not. in simil. ff. de act. empt.l. emp. §. etiam. Sed quid si emptor sciebat factum, tamen ignorabat ius, nam credebat forte, quod esset licitũ emere decimã de iure, vel forum, vel basilicam, videretur quod possit agere ex empto, iuxta hunc §. & hoc videtur sentire gloss. in d.l. quemadmodum. in glos. dedit. Item quia error iuris excusat in suo recuperando. ff. de iur. & fact. igno.l. error. & no. quod vbi emptio est nulla, emptor agit si non fuerit sciens, vel si fuit stipulatus, sed venditor etiam in casibus illis non potest agere, cum contractus sit nullus. Sed nunquid emptor, debet restituere rem venditori? Videtur quod sic quia alias haberet rem & pretium, quod esset iniquum, vt d.l. fi. de liti. & facit.l. quemadmodũ, quod satis est æquum. nisi ille ad quem pertinet repetat, vt §. si quis emere. supra allegato & ita intellige l. quemadmodum. ff. de actio. emp.l. ex empto. §. si quis virginem. de contrah. emp.l. domum. de hær. ven.l. quod si nulla. Nota autem quod hoc casu non concluditur ad tradendum in actione ex empto: sed ad interesse. vide supra eo. §. pretium. & iunge supra de inuti. stipu. in prin.

De locatione & conductione. *Rubrica.*

Textus rubricam continuat euidenter.

1 *Colonus partiarius an fructus suos faciat & 3.*
2 *Coloni partiarii actiones.*
4 *Arbitraturo mortuo qui subueniendum.*

OCATIO. In tex. ibi ijsdemque regulis. facit quòd in hoc cõtractu habeat locum l. rem maioris pretij. C. de rescin. vend. & no. C. eo d.l. si olei. de vsufr.l. si ea. In gl. s. certa & in pecunia. in fin. nunquid ergo aget ex conducto? gl. videtur velle ꝙ sic ff. eo.l. cum in plures. §. messem. ff. de fur. l. si apes. §. fin. & l. si quis vxori. §. si sulphurariæ. quæ viden-
1 tur veræ, per leges illas, quæ loquuntur † in partiario colono, qui non facit fructus suos, quousq; sint per eum recepti: sed ille, qui nummis colit, facit antequam percipiantur: vt ibi no. Sed dic, quod non sunt veræ, quia non est locatio, nec conductio, nisi mercede in pecuniam constituta, vt hic, & d. §. si quis seruum. & ideo partiarius non agit ex conducto. & dictæ leges loquũtur in eo, qui nummis colit ad modicum tempus. & iunge quod scripsi supra de re. diui. §. si quis a non do-
2 mino. † Quæritur ergo, qua actione aget partiarius colonus? videtur quod actione pro socio: vt d. §. vis maior. in fi. & si fit ad non modicum tempus, videtur quod vtili vendicatione, ff. si ager vecti. pe.l. 1. super hoc interroga aduocatos, & si dicant actione ex conducto, oppone eis de §. si quis seruum. si dicant actione pro socio, oppone de §. messem. cum cõcor.
3 iunge infra de act. §. item seruiana. † Vidi quæri, vtrum partiarius colonus faciat fructus arboris suos insolidum, vel an dominus recipiet ibi partem. De cõsuetudine seruatur quod dominus nihil recipiat, de hoc in Spe. eo. §. 1. ver. fin. Sed an potest arbores scindere. Non videtur, ff. de iur. fis.l. in fraudem. §. conductor, de censi.l. forma. §. sed si vires, nisi essent renascẽtes. ff. de vsufr.l. ex sylua. Item intellige, quod in hoc §. dicitur si sit talis res, quæ consueuit locari & conduci: alias non agitur ex locato. Quid enim si quis locauit homines ad bibendum vinum suum, vt hoc patet in l. naturalis. §. at cum do. quæ hic allegatur in glo. sic. ff. eod.l. si merces. Sed quid si pretium fuit permissum arbitrio Lucij, cõductor vsus est re,
4 Lucius mortuus est antequã ordinet: vel arbitrari nõ † vult, quomodo prouidebitur locatori? Videretur, quod hoc amiserit, quasi nullus sit contractus. supra eod. titu. 1. §. pretium. Sed hoc esset iniquum. Vnde videtur, quod arbitrio boni viri debeat satisfacere. arg. C. de insti. & sub. sub cond. fac.l. si testamentum. vel dic secundum do. Iaco. & Pet. quod locator, seu dominus poterit repetere æstima. instar illius, qui soluit opera indebita. ff. de cond. indebi.l. si non sortem. §. libertus. vel forte datur præscri. ver. vt infra proxi. §.

1 *Mercedis non dictæ actiones.*
2 *§ Salarium. sensus.*

QVA De causa. In text. ibi. sed proprium genus, sine tamen nomine. non est permutatio, quia dominium non transfertur. ff. de re. permuta.l. 1. & 2. de cond. ob turp. cau.l. fin. nec commodatum, cum non sit gratuitum, sed contractus innominatus. In gloss. 1. mand. in fin. docto. dicunt,
1 quod in casu, in quo † nihil conuentum fuit de mercede, si sit persona, quæ consueuit locare operas suas, datur præscriptis verbis, vt ex conditione personæ, cum retinetur voluntas partium. ff. de vsu & habi.l. plenum §. equitij. & ideo dicunt, quod quidam iudex male iudicauit, absoluendo scholarem, qui cuidam nuntio tradidit literas, vt eas deferret ad partes, promisit ei quod bene satisfaceret. nam quamuis salarium

latium incertæ pollicitationis &c. vt ff. mand. l. qui mutuam
a † §. salarium. hoc est verum in his quibus consueuit dari gra
tia honoris, vel remunerationis gratuitæ, non sic in illis, qui
in talibus lucrantur quotidie panem suum. In gl. quæ com-
petit. ibi cum alleg. l. generaliter. §. 1. 2. & 3. pro contractu fa
cio vt des, non competit: sed actio de dolo, quæ sit ratio, vide
C. de rer. permu. l. ex placito: & d. l. naturalis. §. ꝙ si faciam.
In ea. gl. ibi cum alleg. l. rebus. hoc verum, si apponatur super
accidentalibus, secus si super substantialibus. vide ff. de con-
trahen. emp. l. pacta.

1 *Auth. perpetua sensus.*
2 *Emphyteutæ emphyteuticare licet, & quæ.*
3 *Feudatarius emphyteuticat.*
4 *Emphyteuticans an & quale dominium retineat.*
5 *Emphyteutici contractus natura.*
6 *Domini plures qui compatibiles.*
7 *Pensio a quo ex pluribus emph. soluenda.*
8 *Directus dominus prior quis.*
9 *Longe præstationis effectus.*
10 *Emphyteuticandi formæ.*
11 *§. adeo sensus.*
12 *Venditum retenta pensione non dici.*
13 *Census.*
14 *Censum ab emphyteusi differre.*
15 *Censualis contractus forma, & natura.*
16 *Incrementum cuius sit.*

a ADEO Autem. a Do. Iac. & Pet. parum dixerunt in
his materijs, vltra gl. vt potes percipere, ex his quæ scripsi
quia vbi reperio eos dixisse aliqua, fideliter nomino, & etiam
hunc §. transeunt sicco pede. Ego etiam parum hic dicam:
quia Spec. satis in hac materia dixit, pro omnibus in titu. de
loca. §. nunc aliqua. & ego in breuibus multas conclusio-
nes posui, C. de iu. emph. in Breuiario meo recurre, vel ad
vnum vel ad alium: aliqua tamen hic tangã, quę ibi non sunt
tacta: & si non eodem modo. In gloss. interdum. in fin. sed
restat respondere ad §. emphy. Sed dic, ꝙ loquitur in eccle-
sia Constantinopolitana. & in subiectis eidem, quæ non pos-
sunt dare in emphy. vltra tertiam generationem, nisi domos
ruinosas: sed aliæ possunt ad perpetuum, vt scripsi C. de
1 sac. san. eccle. auth. si quas. & sic intelligitur auth. † perpetua.
eo. tit. quæ est canonizata 10. q. 2. c. ea enim. §. perpetua. De-
bet tamen seruari solennitas authenticę, hoc ius porrectum,
vt scripsi. in auth. si quas. In glos. agitur ergo ibi cum alle.
§. alienationis. ille §. facit, quia ibi speciale in ecclesia, ergo in
contrarium ius commune. Item pro hoc, quòd vasallus facit
alium vasallum in feu. per quos fi. inuesti. c. vnico. §. sed etiã
res de le. Corra. §. similiter. de prohi. feu. ali §. illud. & tamen
non est, nisi vtilis dominus, sicut nec emphy. vt no. ff. com-
mo. l. si vt certo. §. si duobus ergo in simili, emphyteuta.
Præterea cum emphy. posit vendere, saltem requisito do
2 mino, vt hic, cur non † poterit dare in emphy. vbi non est
tanta, nec ita propria alienatio, sed quædam interpretatiua:
vt §. alienationis? videretur ꝙ imo arguendo sic, si id quod
magis &c. facilius enim permittitur datio in emphyteusim,
quam vendere, vt apparet in eo, quod de ecclesijs dixi supra
additione proxima. & pro hoc videtur expressum, C. de fun.
pa. l. 1. Et hanc partem credo veram. Bene tamen credo quòd
dominus directus debet requiri per l. 3. C. eo. non enim lo-
quitur solum in venditione, sed in qualibet translatione: &
forte poterit retinere, si velit pro eadem pẽsione, C. de loca.
prẹd. ci. l. fi. in fi. lib. 11. de cõsuetudine seruatur, quòd absque
consensu. & requisitione domini, posit dare in emphyteu-
3 sim. † Sed quid de vasallo? gloss. Columbi, videtur vel
b le ꝙ non posit b dare in emphy. in feu. de prohi. feu. alie. per
Fed. circa prin. in glos. si autem. in fi. quo nil (credo) falsius,
vt apparet per rationes supradictas. Vnde cum hoc liceat ec
clesiæ, cur non vasallo? & hoc est notorium per totum re-
gnum. alias nobiles, qui tenent in feudum, nullos haberent
redditus: & tamen videmus, ꝙ illi qui tenent in feudum, &
retro feudum, habent emphy. & homines suos vbicunque
terrarum. Præterea cum simpliciter conductor posit trans-
ferre ius suum in alium, vt infra eo. §. fi. ff. de iur. fis. l. mochis.

§. 1. cur hoc non possunt emphyteuta, & vasallus, qui maius
ius habent, cum sit vtiles domini, vt est dictum? non video.
& hoc, nisi fieret fraus, iuxta c. imperialem. §. callidis. de pro-
hi. feu. alie. per Fed. In ea. gl. ibi cum alle. l. si ager vect. ista
non est quæstio, sic simpliciter quærendo, quin melioratio-
nes suas posit transferre domino inuito, sed tamen requi-
sito, vt hic. & C. eod. l. 3. & hoc quoniam nihil sibi retinet,
4 † sed quando dat emphy. & retinet pensionem: nunquid trã-
fert vtile dominium, sic quod nihil sibi remaneat? vel an re-
manet sibi? hæc est quæstio. Et videtur, quod nihil sibi re-
maneat, quia de natura contractus emphy. est, quod domi-
nium vtile transeat in emphyteuticarium vt supra dixi. Duo
autem nõ possunt esse vtiles domini insolidum, vt ff. de acq.
pos. l. 3. §. econtrario. ergo sequitur, quod transeat in vltimũ.
& pro hoc facit ff. ad Treb. l. 1. §. de illo. & l. ex asse. Et quod
ibi no. posset attentari, & dici, ꝙ quotquot sunt, habent vti-
le dñium, diuersis respectibus, & quilibet est dominus alte-
rius, etiam si per plures manus descendit. & hoc probatur
sic, tu mihi concedis, quod emphyteuta potest dare in emph.
vt supra proxime dixi, ego nunc ostendo, quod ipse emphy.
qui dat alij, habet ius in re. certum est, ꝙ vbi aliquis contra-
ctus permittitur credendus est permitti secundum naturam
eiusdem, ff. de iniust. rup. l. si quis filio exhæredato. §. sed &
si quis. ff. de vsu & habi. l. plenum. §. equitij. loca. l. si vno. Sed
5 constat ꝙ de natura contractus † emph. est, quod tradens ha
beat certa iura. s. ꝙ posit expellere, si cesset per biennium
in ecclesia, in priuato, per triennium, & alia quæ sunt C. de
iure emphy. per totum. ergo ex quo ei emph. permittit, sequi
tur, quod prædicta iura locum habeant. Nec ob. quod non
possunt esse plures domini insolidum vtiles, nec plures di-
recti, quia verum est, vno respectu, sed diuersis respectibus
6 sic. vnde primus emphyteuta censetur dominus † secundi. se
cundus tertij, habendo respectum de vno ad alium, & quo
ad se. nam bene reperitur alibi, ꝙ non dominus habetur pro
domino, quo ad illum, qui causam habet ab eo, ff. de pos. l. bo
na fides, C. loc. l. si quis conductionis. & hoc videtur probari
in feu. de proh. feu. alie. per Fed. §. illud. vbi vasallus, qui fe-
cit alium vasallum, vocatur dominus, respectu secundi. &
hoc necessario habet dici, quando vasallus dat in emphy. vel
in feudum, nam tũc sunt plures vtiles. & facit quod no. in d.
l. ex asse, ad treb. ff. de preca. l. cum precario, & ibi no. in simi
li. & idem si sunt plures vasalli descendendo. Ad hoc potest
dici, quod si de voluntate primi domini emphy. dedit in
emph. quod primus videatur remittere iura sua. ff. quib. mo.
pig. vel hypo. sol. l. sicut. §. si voluntate. C. de remi. pig. l. fi. &
per consequens secundus videatur verus dominus, & hoc, si
permisit vendere, vel donare, vel facere sua voluntatem. se-
cus si concesit tantum dare in emph. in feu. si de feu. defun.
conten. c. 1. §. pen. de feu. non ha. propriam na. feu. §. 1. in fi.
in hoc enim casu, videtur dicendum, sicut diceretur, quando
sine voluntate domini dedit, & maxime quando consensit
saluo iure suo, sicut consueuerunt facere domini, quando
inuestiunt. Et in hoc casu quo nõ consensit, potest dici, quòd
omnia iura primi domini sunt salua: ideo credo, quòd si
non soluatur sibi sua pensio, quod res committatur eidem, si
7 ue dicta pensio † deberet solui per manum primi, siue per ma
num secundi emphyteutæ. & si res vendatur, debet requiri,
& debet habere quiuquagesimam, vel laudemiam, vel illud
quod competit de consuetudine in talibus. & breuiter credo,
ꝙ omnia iura sunt ei salua, qualia habebat, si non fuissent
data secundo in emphy. & hoc dico per d. l. C. de fun. pa. ar.
ff. de ser. expor. l. pe. de acqui. pos. l. qui vniuersas. §. fin. cum
l. seq. Quod ergo ius habebit emphyt. qui alij dedit in em-
phy? Certe suam pensionem. & committitur sibi res, nisi sol
uatur pensio. & breuiter omnia iura, quę quis habet in re em
phy. duntamen non fiat præiudicium priori domino. Et idẽ
dicerem in vasallo, qui dedit alij in feudum per dictum §.
illud. Et sic determinarem. quod nota. in c. similiter. de lege
Corrad. vbi de hoc. Scio tamen. quod quo ad vasallos serua-
tur contrarium de consuetudine. nam si tu teneas feudum
a Titio, & ego a te idem feudum, Et Sempronius a me,
ego inuestitam, & laudemiam recipiam, siue ventas, & si ego
vendam

vendam tu recipies semper proximior, dominus. Et tamen in censualibus & emph. seruatur de consuetudine, quod pri-
8 mus & directus dominus inuestit. & † vocatur primus, & directus dominus ille, qui primo tradidit ad censum, vel emph. quamuis forte teneat ab alio in feudum, & sic tantum vtilis, hoc de consuetudine. de iure tñ credo, quod sit rationabile quod dixi supra. In fi. eo. gl. hæc est vera, si con sensit, & renouauit in personam eius, iuxta illa quæ supra dixi: & iuxta l. fi. C. de iure emphy. alias non vr̄, quod posit age re actione, contra illum, qui cum eo non contraxit, & minus contra tertium si ad tertium res deueniret. oportet ergo eũ recurrere ad rei vendicationẽ, vt supra proxi. no. & sic opor tet, quod probet dominium, quod erit difficile. Vel dic, quod
9 sufficit, quod probet longas † præstationes sibi factas. ex hoc enim præsumitur contractus emph. præcessisse, vt no. C. de iure emph. l. 2. & hæc probatio valebit ad probationem dominij, si agat rei vendicatione contra tertium, & de hoc in Spec. eod. tit. §. nunc aliqua. ver. 54. & ver. 118. & ver. 142. & vers. 163. & ver. 166. & ver. 168. Ex confesso aũt non posset agi, de iure ciuili: sed pro pensione. ff. de ser. rust. præd. l. pecoris. & iunge quod no. ff. vsufr. quemad. caue. l. si vsusfruct. nomine iunge ĵ. de act. §. æque. & §. præiudiciales. In gl. imo differt. ibi cum alle. l. non solet. hæc differentia procedit, vbi conduxit ad modicum tempus, secus si ad non modicum. ff. si ag. vect. per totum. In fi. ea. gl. hanc opi. vr̄ semper gl. sequi, ꝙ requiratur scriptura in contractu emph. & hanc fouet tex. Spe. tñ tenet, ꝙ non requiratur scriptura in d. §. nunc aliqua. versi. Sed opp. magna pars modernorum consueuit sequi gl. hanc. Quid ergo si conuentum est, & cõtractum sine scriptu
10 ra? nunquid erit cõtractus nullus, † vel valebit tanq̃ locatio, vel contractus innominatus, si pensio non sit in pecunia, retenta opinione, ꝙ scriptura sit necessaria? Credo, ꝙ si partes agebant, ꝙ esset emphyteusis, qđ contractus sit ipso iure nul lus. V. g. quia exprimebãt, do tibi in emph. & ego recipio in emphy. ff. de accep. l. an inutilis. de verb. obl. l. 1. §. sed si quis.

Sed, quid si dicebam: loco tibi talem fundum, ad talem pẽ sionem perpetuo. vel loquamur, per verba indefinita? trado tibi ad perpetuum, talem fundum. vel talem domum ad talẽ pensionem, nunquid valet? Non vr̄: quia talis contractus, nõ est locatio, vt hic, quia transit vtile dñium, vt ff. si ag. vect. l. 1. & possessio naturalis, quod non est de natura locationis, vt hic legitur, & notatur, & vr̄ casus istius §. Ego credo contra, ꝙ sit contractus locationis, si pensio sit in pecunia, vel contra ctus innominatus, si sit in mercede, vel societas, si sit partiarius, per illa quæ dixi supra eo. §. 1. & quę ibi no. & leguntur.
11 Nec obst. iste §. vbi vr̄ casus contra, quia † ego concedo, qđ non est locatio, nec venditio sed tertium genus, vbi partes hoc agunt, vel vbi nõ agunt, si habeat substantialia sua, & scri pturam, & alia necessaria. sed vbi partes, hoc non agunt, sed volunt facere alium contractum, non credas. ꝙ iste §. corrigat. quin fundus, & quælibet res posit locari, ad non modicum tempus, & quin valeat locatio. & hoc probatur per iura magis noua, vt ĩ auth. de ali. & emph. §. locationes vero coll. 9. C. de col. prædiorũ curi. l. 1. & l. fi. C. de vsuf. l. si domina. & in hoc valde aperitur intellectus huius §. Sed adhuc obstare vr̄, quod nota. in d. l. fi. vbi no. ꝙ res sic locata, videtur data in emphyteusim. Sed dicas, & verum est, si partes hoc agant, & etiam in dubio, si contractus posit ad hoc trahi, vt habeat substãtialia emphy. vt scripturam, alias remaneat in finibus, quibus valore potest, vt dixi. nec ob. quia in locatione non transfertur dominium, nec possessio, quia verum est in locatione ad modicum tempus, sed in locatione, ad non modicũ tempus sit vtile, vt dixi, & possessio naturalis, non, vt d. l. 1. si
12 ager. vect. † Sed quid dices, si partes dicunt sic, ego vendo ti bi talem fundum tali pretio, retenta mihi tali annua pensione, nunquid erit venditio vel emphy? Iste §. vr̄ determinare quod non est venditio. sed ego credo, ꝙ sit venditio, & maxime si retineatur modica pensio, & magnum pretium recipiatur, quinimo, crederem hoc casu vltimo, qđ q̃uis partes agerent expresse, ꝙ esset emphy. ꝙ deberet potius venditio nominari. in feu. de prohi. feu. ali. per Fed. §. calidis. c. Imperialem. Quid ergo si recipit centum libras, & retinet vnũ dena rium pensionum? non vr̄ emphyteusis. ff. loc. l. si quis condu xerit. de acq. pos. sed si ante. videntur. n. ficte loqui de emph. & ideo non vr̄ pura venditio. ff. de contrahen. empt. & per dictum §. calidis. vbi tex. vocat emptorem, venditorem, quamuis ageretur. quod esset res feudalis, si tñ retineret pensionẽ competentem, licet forte minorem, quam res valeret, & reci peret pecuniam, nihilominus iudicarem emphy. ff. de contrahe. empt. si quis donationis. Nec ob. iste §. in his quę supra dixi, quia loquitur in casu, quo pretiũ non dabatur. Sed si res tradebatur ad perpetuam pensionem, tunc non est venditio, vt hic sed qñ precium recipitur, habent locum quæ supra di xi. Sed pro deo, hic loquitur de contractu emphy. & de pẽsio ne, ista vocabula sunt nobis ignota in regno Franciæ, sed nos vtimur verbo census, & ẽt notarij in literis eorũ ponũt, talis dedit vel tradidit talem fundũ pro x. solidis perpetui census, nunquid est vnum & idem, quo ad effectũ, & iuris dispositio nẽ? Nõ vr̄, quia in emphy. particulare periculum pertinet ad emphyteutã, & tñ non in censuali. ff. de censi. l. forma. §. illã.
13 Præterea † census est quid publicum, sicut tributum, vt pa tet in tota materia. ff. de censi. & no. C. de censi. in rubr. ff. de pub. l. 1. §. 1. in gloss. tanquam procurator, & ita vr̄ quod non possit deberi priuato. Sed in hoc obuiat. C. de agri. & censi. quasi per totum, & l. colonos. in qui. cau. co. do. ac. pos. l. 2. Vt autem hoc plenius videas, debes scire, quod census sumitur multis modis vno modo pro tributo & ita sumitur in d. tit. ff. de censi. & in gloss. supra alleg. C. fine cen. vel re. l. fi. & per totum. Quandoque sumitur pro conditione hominum quorum corpora cum terra sunt adstricta domino, vt C. de agri. & censi. quasi per totum, quandoque reperitur pro pensione, vel redditu, qui pręstatur ad perpetuum. extra de censi. in rub. & c. peruenit. Quandoque pro pensione: quæ præstatur
14 ad modicum tempus, extra ne præla. 6. su. c. fi. † Nunc veniamus ad quæstionem nostram, nunquid est differentia inter contractum censualem (prout census sumitur, pro annua pẽ sione, quia de alijs, patet non esse quæstionem) & emphy. Canonistæ dicunt, ꝙ sic, quia res censualis, non cadit in commissum si cessauerint soluere per triennium, sed emph. sic. & ita intelligunt extra de reli. do. c. constitutus. vt ibi no. per oẽs, & dicunt quod in re censuali dominium transit in illum, qui soluit censum: non sic in re emphy. in qua non transit, nisi vtile. Ista autem non possunt probari de iure ciuili, quia census non recipitur pro annua præstatione simplici, nec reperitur contractus censualis inter priuatos, nisi in cõditionatis. Scio tamen, ꝙ de consuetudine seruatur inter laicos, quod res censualis tadit in commissum, si cessatum sit per trienniũ, & qđ ille, qui sensum recipit, censetur dñs directus, & recipit laudemiam si possessor vendat, & fere vtuntur sicut de emphy. contract. Sed retenta opi. cano. qđ res censualis non cadit in commissum, queritur quid si in instrumento cõtinetur, talis dedit in emphy. seu ad perpetuum censum talem rem. nunquid erit emphyteutica, vel censualis? Satis potest dici, ꝙ emphy. ff. pro socio. l. sed si adijciatur de au. & ar. leg. l. species.
15 † Sed quid, si in instrumento continetur, ꝙ talis dedit in emphy. seu censum talem rem, & transtulit omne dominium, nihil omnino retento, nisi pensione, vel censu, sicut frequenter faciunt notarij, qui nesciunt, quid scribunt, tunc dicerem cõ tractum censualem, cum hoc sit de natura censualis, & nõ de natura emph. & in dubio debemus adhęrere verbis, nisi alias de contrario appareret. ff. de leg. 3. l. non aliter. ff. de re iud. l. semper in stipulationibus. & facit ff. de vsufr. earum re. quæ vsu consu. l. hoc senatusconsultum. §. fi. & l. fi. In gl. id est, iurisgen. satis vr̄ per hũc tex. quod ex pacto oriatur actio, sicut ex donatione. potes addere etiam alios casus, qui notantur ĵ. de act. §. de constituta. In gl. id est medietatis. in fi. hanc tenẽt omnes doc. moderni. Quid si res augmentetur? gl. distinguit.
16 C. eo. l. 1. an sit augmentum † patens, vel latens. Sed doc. indistincte dicunt non augmentari. & idem Spe. vt ibi scripsi. dñt tñ quod incrementum patens non pertinet ad emphy. sicut vsumfr. ff. de vsufruct. & quemad. l. item si fundi. §. huic. sed in feudo est aliud. in feu. qui suc. te. c. 2. §. si quis de mãso. Itẽ: non sit ei diminutio, ṗp sterilitatem. sed quid si nõ posset colere, propter guerras? fit diminutio, vel quittatio pro illo tẽpore

pore: vt supra scripsi. & facit iste tex. quòd si quis dedit bona sua, vt nutriretur quod donatarius non tenetur nutrire, si bona perierunt, vel sint occupata per inimicos. Sed doc. tenent contra, vt ibi not. Hoc autem quod in hoc §. dicitur, non procedit in tributis. C. de allu. l. 2 & 3. nec in locatione ad modicum tempus. ff. eo. l. si merces. §. vis maior. sed in locatione ad non modicum tempus dicerem idem, quod in emphyt. cum sit quasi emphyteusis, vt supra dictum est, & no. in d. l. fin. C. de locatio. fun. ciui. Cetera quę dicenda essent circa hanc materiam, vide in Specu. de loca. §. nunc aliqua. & vide quæ scripsi. C. de emphyteu. vbi multas conclusiones reperies, quas repetere non esset vtile, &c.

a Adnotatio. Adeo autem. Contractus emphyteuticus, qui perficitur, cum alicui res conceditur mercede in pecunia, vel in specie constituta, contractu locationis, & ab emptione in aliquibus differt, & multipliciter conuenit cum eis. qui iure ciuili fuit introductus, & interitus totius rei pertinet ad dominum, particularis ad emphyteutam.

b Non possit. An autem feudum possit legari, vel alienari, etiam pro anima: vide Alex. consi. 28. in causa num. 14 volu. 2. Et vtrum procedat ar. de emphyteusi, ad feudum, & econtra. idem Alex. consi. 5. si vera. nu. 5. vol. 5. Et vtrum in generali alienatione veniat feudum, idem Alex. consi. 41. viso. nu. 1. volu. 6. De emphyteusi, vide per doct. in l. 2. C. de iure emphyteu.

1 *Anulus cui pereat.*

a ITEM. a Quæritur. Concor. ff. eo. l. 2. §. adeo. In glo. scilicet demonstratæ. ibi cum alleg. l. Sabinus. & forte si materia
1 † demonstrata pereat, perit periculo venditoris, sicut si vendidisset x. corbes ex illo dolio. supra titu. 1. §. cum autem, & ibi dixi, non enim materia videtur vendita, sed annuli, vnde aliud materia, aliud species inde extracta. ff. de pig. actio. l. si conuenerit. §. si quis. In ea. glo. in fin. ibi cum dicit, in dictione sua, vult dicere quod materia non fuit demonstrata, sed dictum fuit, quod ex auro suo faceret annulos certi ponderis, & ita illud certi ponderis, construetur cum verbo annulos, & ab eo regitur, sed secundum primum intellectum regitur a nomine auro.

a Adnotatio. Item. Dominium rei concessæ transit pecunia pro mercede constituta, emptio non locatio dicitur. sed duo seq. §. clari sunt.

CONDVCTOR. In glo. vt vsuras, in fin. & ad alia mulca vide ff. eo. l. addes. §. illud.

QVI Pro vsu. In glo. id est, diligens. in fi. prima videtur verior. quam enim rationem diuersitatis possemus reddere, nisi dicas quod hoc sit, speciale, quia talia faciliter perduntur, & frustrantur sicut Azo dicit, quòd est speciale in colono: vt in §. hic alleg.

1 *Vsusfructus cuius morte pereat.*
2 *Transmissibilis contractus.*
3 *Societas tacitæ coita & in quibus.*

a MORTVO. a In glo. proprietatis. in fi. in hoc dicas, quòd
1 semper vsufr. † perit per mortem illius, in cuius persona constitutus est, sed si constitutus est in persona vnius, & ille voluntate proprietarij transferret in alium, tunc videtur reuocatus. sic intelligunt doc. l. si domina. alleg. in glo. & hoc obtinet, vbi ius vsusfru. constituitur vel simpliciter, vel ad tempus. ff. fa. erc. l. & puto. §. 1. Sed si fructus vendatur, vel locen
2 tur vsq; ad tempus, non video, quin talis † cōtractus transeat ad hæredes, vt si quis receperit castrum cum pertinentijs & fructibus vsq; ad certos annos. vnde aliud est ius vsusfructus, aliud ius, vel causa recipiendi fructus alicuius rei, ff. de vsufr. l. arborib. §. vsusfructuarius. & ibi de hoc C. de pe. bo. sub. l. 1. & ibi etiam. In glo. vt C. eo. l. viam. in fi. Spec. tenet idem de iud. §. generalia. vers. sed nunquid. Pet. de Bel. per. dicit idem, quod glo. quando vnus principaliter conduxit hospitium: &
3 post associauit alios, & ad hoc† quòd non sit simplex conductio, imo societas, adducit l. si socrus. ff. de iur. do. de qua ego mihi non cauissem: & tamen bene facit, quia quamuis æstimatio venditionem faciat: tamē propter societatem, quæ est inter vir. & vxo. non consideratur vt simplex venditio, imo sapit naturam dotalem, quasi eodē modo. ff. pro socio. l. adeo & l. verum. §. in hæredem. vbi nō inspicitur natura societatis tantum, per quam non succederet hæres ex pacto, imo ex natura conductionis. imo melius facit per contrarium, quia in conductione vectigalium nedum cōtrahitur conductio, imo & tacita societas, quæ impedit non succedere hæredem, nisi ex pacto. ergo idem hic, quoniam nedum contrahitur conductio, imo & societas, quæ impedit &c. dic tamen, quod hoc casu, ille potest prohibere, & non alij si tamen prohibere nō vult: alij possunt eum ad hoc cōpellere per actionem ex conducto. & idem dicit in casu, quo omnes simul conduxerunt, credit tamen, quod si substitutus sit idoneus, debeat eum recipere. ff. de const. pec. l. qui autem. §. si quis. cum eis non noceat, & alijs prosit. ff. de euictio. l. in creditore. de rei ven. l. in fundo. secundum eum pro quo facit. ff. eo. l. idemq;. hæc sunt vera, vbi in conductione actum est tacite vel expresse quod communi bursa debeant viuere, alias non. Vel dic quòd communis habitatio facit præsumi societatem tacitam. ff. de his qui deie. l. 1. §. fin. iunge infra titu. 1. in prin. §. fin.

a Adnotatio. Mortuo. Contractus locationis ad hæredem transit. Ang. Vide hic Ang. qui supplet ad hunc. §. quod Ioan. Fab. omisit.

De societate. Rubrica.

Optimè prosequitur ordinem, quem fecit nominando contractus, qui consensu contrahuntur supra de obli. quæ ex consensu. sed non prosequitur in ordinem. ff. orum. nec C. vbi præcedit titulus, mandati. & sequitur pro socio. post de contrah. empt. sed hic econtra, sequendo ordinem, quem posuit in d. ti. & qui est in l. consensu. ff. de act. & obli. Et no. quod ff. & C. nominat actionem pro socio, in rub. hic contractum, vt pueri melius intelligant. &c.

1 *Societas omnium bonorum qui coita.*
2 *Societas qui deprehendatur.*
3 *Societas an cohabitatione contrahatur.*

a SOCIETATEM. a In glo. etiam. in fi. istud vltimum verbum multum addit, quia quandoq; contrahitur societas, sine quæstu: vt inter scholares, vt supra prox. ti. §. fi. In glo. omnium. ibi cū dicit: expresse. Quid si nil fuit expressum,
1 sed duo inter† se societatē coierunt, nec declarauerunt aliud? Ego credo, quod videatur societas coita omnium bonorum, quo ad hoc vt communicentur inter eos, quæ ex quæstu prouenient. l. coiri. Sed vbi expresse, tunc omnia vndecunque. ff.
2 eod. l. 3. §. 1. †Sed quid, si non appareat societatem fuisse coitam verbis expresis nūquid est societas, si per aliquot actus extrinsecos appareat de præsumpta voluntate? non videtur ff. eo. l. vt sit. Hæc quæstio fuit quæsita supra de ob. ex consensu. & Spe. aliquantulum tangit hoc in Spe. de iud. §. generaliter. ver. hoc etiam. & non video, si possit deprænendi per euidentia signa tacitus consensus, quin sit societas, cum contrahatur consensu, & in obligationibus, quæ consensu cōtrahuntur, non est opus verbis, vt scripsi supra tit. de oblig. quę
3 ex consensu. † Quid enim b si simul habitauerunt diu, & om
b nia bona sua simul habuerunt, & communibus expensis sine computo vixerunt, & negotia sua promiscue egerunt, cur nō pręsumitur societas, quę etiam ex communi habitatione pręsumitur? ff. de his qui deie. vel effu. l. 1. §. fin. & maxime, si ita fecerint per plures annos. C. de fideic. l. 1. ff. de proba. l. procula. ff. eo. l. cum duobus. §. si fratres parētum [alias est lex & ita interpretatur consuetudo in patria cōsuetudinaria quando fuerūt per annum & diem, & facit ad cohabitationem in feu. de benefi. feu. & qualiter frater in feu. suc. c. 1. & de ista potest intelligi. ff. eo. l. societatem coire. in eo quod dicit re. In glo. hoc est verum. vbi ad vnam rem adijcitur. sed vbi ad vniuersitatem, est collectiuum plurium, verum est, quod de vniuersitate prædicatur quasi de vno. ff. de re. iu. l. in toto. & alibi. In gl. item alijs duobus. in fi. scilicet emendo in specie, vt equum morellum talem quando ego studebam in Montepessulano, erant tres vel quatuor laniones ad emendum vnū bouem, vide supra in prox. additione.

Adnot.

a Adnotatio. Societatem. Diuide hunc ti. secundum Are. & summa, vt idem.
b Quid enim. Vide Ale. in consi. 24. visis dubijs. num. 6. 1. vol. & consi. 48. super extractio. nume 4. volu. 1. item in consi. 37. in volu. consideratis. num. 1. 2. 4. & 6.

1 *Societatis lucrum qui partiendum. & 2.*
3 *Adiectus, non est socius.*
4 *Pecunia socialis cui pereat.*

1 Et Quidem. † In glo. sic. ff. de hær. inst. in fi. gl. Quid ergo, si capitalia sint inæqualia? glo. videtur supponere, quòd lucrum non erit æquale. Quid ergo erit? videtur quod pro quantitate pecuniæ, seu capitalis debent diuidi. & hoc, si sint eiusdem industriæ & operæ: omnia enim bonus iudex debet attendere, sicut faceret bonus vir. ff. eo. l. societatem mecum. & concor. ad hunc. §. ff. eo. l. si nō fuerint. & quod ibi no. † In
2 glo. computatio. Verbi gratia, ambo habent simul 24. in capitali, lucrati sunt 12. volunt diuidere. ille qui habet duas partes in lucro habebit octo de lucro, & ita habebit 20. tam pro capitali quam pro lucro. alius qui habet tertiam partem habebit quartam 12. pro capitali. & ita habebit 16. & hoc, vbi capitalia sunt æqualia, secundum Pet. de Bel. per. In glo. hæc pacta. in fi. hæc non videtur approbanda, quia si conuentio valet, est societas. hodie videtur secundum fidem, ꝙ non valeret talis cōuentio, sicut est in isto. §. secundum intellectum Io. quia esset vsura. & de hoc vide in sum. Hos. de vsu. §. an aliquis. circa medium. Sed quid † si duo socij receperunt tertiū,
3 causa habendæ suę gratię, qui nō ponit operam nec pecuniā, ita quòd lucrum tantum ad ipsum pertineat? glo. dicit quòd non est socius, vt not. ff. eo. l. 3. §. fi. Sed quid, si vnus ponit pecuniam, alius operam, nunquid erit pecunia communis? glo. dicit quòd sic. C. eod. l. 1. Sed doct. Bono. contra, vt ibi notatur per Cy. per l. cum duobus. §. damna. & §. si in coeunda. ff. eo. quæ opin. posset esse vera in societate vnius rei, sed in casu quo vellent esse socij omnium bonorum. opi. glo. est vera: vel etiam si vnius & certæ rei. ff. eo. l. si id quod. §. 1. in princ.
4 † Item cuius periculo, perit pecunia? glo. dicit quòd periculo illius, qui tradidit eam, vt ibi no. Sed quidam doct. dicunt quod periculo vtriusq;. vt d. l. cum duobus. §. quidam quod potest esse verum, supposita opi. glo. in quæstione præceden. pro vera. In glo. no. totum. gl. alleg. fabulam Aniani, ego nescio quis fuit ille Aniani. hanc tamen fabulā inuenies in lib. Aesopi, vbi dicitur, quòd cum leo, ouis, capra, & iumenta se sociassent ad venandum, ceperunt ceruū qui debuit diuidi in 4. partes. leo dicit, ꝙ primam partē debebat habere causa honoris secundam, propter maiorem laborē, quem adhibuerat tertiam, iure suo, tanquā socius & qui quartā vellet non esset suus amicus. ex quo sequuntur versus prouerbiales optimi.

Ne fortem societ fragilis, vult fabula præsens,
Nam fragili, fidus ne sciet esse potens.

Vnde Salo. nihil cum potente communica. quid enim cacabus, ad ollam?

1 *Societatis natura.*
2 *Versum quid dicendum.*
3 *Eadem quæ dicenda.*

a Illvd. a In glo. not. eandem esse rationem. in fi. l. commodissime, nihil facit ad notabile, quia ibi est casus omissus
b diuersus b non contrarius. Sed facit contra hunc §. quia prouisio facta in vno, non debet ad alium extendi, sed hoc verū, nisi natura negotij, & rationis identitas hoc faciat, sicut hic,
1 nam † natura societatis requirit ęqualitatem, quia vim fraternitatis obtinet, vt l. verum. ff. eod. ideo, quod in casu expresso lucri detrahitur per identitatem rationis, vel aliū casum, qui etiam de natura negotij requirit ęqualitatem cū casu expresso. in l. commodissime. de lib. & posth. omnia ista cessant. Et eod. modo potest responderi ad l. si quis negotia. ff. de neg. gest. ibi enim damnum pertinet ad gerētem, propter culpam suam, quæ ratio non potest extendi ad lucrum quia ex culpa sua, non debet lucrari. Et eodem modo responde ad l. ea lege ff. loc. ibi enim ex culpa damnum patitur: quæ quidem culpa non debet esse causa premij, nec lucri, vt ff. de neg. gest. l. siue hæreditaria. ff. eo. l. sed & socius. Sed magis ob. ff. de in rem ver. l. si fundum. sed ibi propter naturam actionis, quæ desi-
2 derat † versum esse realiter. Constat autem versum solummodo de rebus creditis, quanti fundus emptus fuit, & non plus: quare in plus actio de in rem verso, competere non po
3 test. Conclude ergo, quòd eadem † est dispositio, vbi natura negotij, & rationis identitas, hoc exposcunt.

a Adnotatio. Illud. Particula adiecta in lucro tacite, videtur adiecta in damno Ange.
b Diuersus. Et procedit hæc regula: siue quo ad cognitionem, vt l. 1. ff. qui sunt sui vel alie. iur. siue quo ad iuris dispositionem, vt eadem sit natura: vt hic & l. diem. §. stari. ff. de arb. siue: vt sit eadem natura. scilicet per contrarium: dummodo natura negotij, & identitas rationis hoc exposcat: vt hic per doct. vnum not. secundum Ang. hic Bar. Dyn. Raph. & Ioan. de Imo. per istum text. & per illum. in l. quia poterat. ff. ad Treb. quod si vnus ex socijs vult ire Venetias pro mercantijs inuito altero socio, suo tamen periculo: quod si lucratur: non tenetur lucrum communicare, si alter socius non voluerit pati damnum.

1 *§. manet. sensus. & 2.*
3 *Socij dolus quando arguatur.*
4 *L. nemo sensus.*

Manet. In glo. id est, omnium. semper glo. repræhendit text. in hoc articulo, dic, vt supra circa princ. In glos. no.
1 hic quinq; modos. in fin. Item dic, quòd iste † versus obtinet in tribus casibus, quando dolo, vt hic, quando absenti quando intempestiue. & ita intellige, quod no. ff. eo. l. sed & socius §. si absenti. eo. tit. l. actione. §. diximus. Alias aut post renuntiationem, vnusquisq; sibi acquirit: vt supra in prin. huius. §. Sed opponitur, quia vbi agitur de dolo, vel fraude, ille censetur fraudem committere, qui alienat: non qui cōditione acquirendi non vtitur. ff. quę in frau. cre. l. quod autem. in prin. de col. bo. l. 1. §. confertur. ff. eod. l. nemo. §. 1. Præterea vbi quis ad promissionem sui facit aliquid, non censetur dolus, imo lex talem dolū cōsuluit. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.
2 de neg. gest. l. atqui natura. §. cum me. Præterea, † versus iste intelligitur, vbi alias iuste renuntiaret societati, nisi esset dolus, alias istud membrum esset vnum, & idem cum alio, quando intempestiue, nec oporteret fieri mentionem de dolo. Tunc arguitur. certum est, quod nullus videtur dolo facere, qui suo iure vtitur. ff. de reg. iur. l. nemo videtur. cum igitur socius iuri renuntiare posset, quomodo committit dolum, vtendo iure suo, renuntiādo societati, ad sui prouisionem & non acquirendo societati? nam contra videtur per iura prædicta. Ad primum potest dici, quod vbi contractus præcedit, vel materia, quæ obligat ad acquirendum secundum bonam
3 fidem: tunc † est dolus nisi acquirat, & tenetur, ff. de hæred. ven. l. 2. §. non solum. de peti. hæred. l. sed & si lege. §. perinde. sed in legibus contrarijs, talis materia non procedit, nam in l. qui autem. nulla præcedebat materia, quæ obligaret, non acquirentem ad acquirendum. Item nec in §. confertur. su-
4 pra alleg. Item nec in l. nemo. quo † ad hoc, de quo ibi tractatur, videlicet quo ad hoc, quod debeat priuari illo beneficio, ne conueniatur, nisi inquātum facere potest, vnde quasi omnes leges tangentes istud propositum, in diuersis contractibus, loquuntur, & habent suas diuersas & separatas rationes. vt nō. in l. qui autem. ff. de regul. iur. l. non fraudantur. de iur. fis. l. quod in fraudem. Item ad §. Titio. & ad alias leges concor. potes dicere, quod ibi illa prouisio permittitur, quia non fit principaliter in damnum tertij. Et ad l. nemo. potes dicere, quod obtinet, vbi suo iure vtitur, sine læsione alterius, vt ibi not. in fin.

1 *Hæredibus caueri licere.*
2 *§. soluitur. restringi.*
3 *Societatem iuratam morte non extingui.*

a Solvitvr. a In gl. scilicet vt duret. in fi. facit ad hunc §. sequentem,. ff. eo. l. actione. §. renuntiare. cum sequen. Sed pro Deo, quæ potest esse ratio, ꝙ societas nō transeat ad hæredem, saltem ex pacto vel conuentione, cum omnes contra-
1 ctus transferantur ad hæredes, & † quisque possit pacisci hæredi suo? imo & in dubio hoc præsumitur, vt l. si pactum. de prob. ff. de act. & obli. l. in contractibus, & contractus legem ex con-

ex conuentione partium accipiunt: vt ff.deposi.l.1.§. si conuenerit. Item & in fundo vbi tantum vel maius ligamen est, potest pacisci hæredibus. in feu.de eo qui sibi & hære. masc. &c.c.1. Ego nescio, nisi quod leges, ideo hunc contractũ restrinxerunt, propter lites euitandas, quas communio parit, vt l.cum pater.§.dulcissimis.de leg.2. & ne libertas de supremis iudicijs constringatur.ff.eo.l.cũ duobus §. idem respondet societatem. [alias est sub lege, si fratres.] Item quid dices in contrarijs, nunquid morte vnius confratrum, dissoluuntur? Videtur quòd sic: quasi sit quædam societas, & sic obti-
a neat iste.§. Ego † hoc non credo, quòd obtineat in societatibus, quæ corpus reputantur, quia illæ etiã remanent in vno. ff.quod cuiusque vniuer.l.sicut.§.fin.& de illa societate loquitur eod. titu.l.1.Sed ibi loquitur in societatibus quæ fiunt ad quæstum, & lucrum, vt apparet: quia illa societas non permittitur passim, vt ibi: sed hic loquitur de ea, quæ consensu contrahitur. Sed quid dices, decem socij iurauerunt sibi fide
3 litatem † in itinere Romano, vel Hierosolymitano, vnus moritur: nunquid alij liberati sunt iuramento? Videtur quòd sic, ver hunc §.Ego non credo: quia ibi nedum fuit societas, imo iuramentum singulare, & mutuum hincinde, quod durat. & facit quod dixi supra tit.1.§.fi. Sed quid si aliquis contraxit societatem, sibi & hæredibus, iuramento hincinde apposito: forte de iure canonico, iuramentum facile tenebit in persona hæredis, nec viui poterunt contrauenire, extra de iureiur.c.cum contingat.

a Adnotatio. Soluitur. Morte vnius sociorum. Item interitu rei: vel publicatione bono. item si vnus ex socijs bonis cesserit: soluitur societas.

Item si. In gloss. vt duo. hoc verũ, vbi cœpissent certum vinum in specie vendendum, alias autem, si cœpissent tabernam pro emendo, & reuendendo, duraret vsque ad tempus conductæ tabernæ, si eam conduxissent, vel quandiu lucrari possent. sic, quod renuntiatio esset tempestiua. vide ff. eo.l.si conuenerit.§. inter. & l.actione.§. item si societatem.

Publicatione. In glo. sic.ff.eod.in fi. hoc non videtur verum, cum societas sit de iuregen. supra de iure nat. §.ex hoc iure. & deportatus non amittit ea quæ sunt de iuregen.ff. de pœn.l. quidam. de bonis damna.l. sed si alia. & iunge infra proxi.§.

Item si quis. In gloss. q.d. idem videtur in deportato. nam sibi quærit, post deportationem.ff.mandati.l. si mandauero.§. is cuius. de leg.3. si deportati seruo. Præterea non amittit illa, quæ sunt iurisgentium: vt supra dictum est, sed in damnato in metallum, potest esse glo. vera.

1 *Actio directa quando habet contrarium.2.3.*
4 *Societatis actio duplex, & vtriusque locus & 5.*
6 *Famuli damnum quando, an & præstet dominus.*
7 *Societati ob prodigalitatem renuntiandum.*

a Socivs. a In glo. quæ est directa. ibi, §. ex quibusdam.
b b sed cur non est directa, & contraria, sicut mandati, & depositi? dixit Petr.de Bellaper. quòd vbi sunt alia officia trahen
1 tium: tunc est reperire directam, † & contrariam, aliud est enim officium mandantis: aliud mandatarij. Item aliud deponentis: & aliud depositarij: & ideo est reperire directam, & contrariam, non sic inter socios, quòd vterque principalis, & vterq; tendit ad lucrum: & sic vterq; habet directam. Sed contra: quia diuersa sunt officia emptoris, & venditoris, & ex vno contractu oriuntur duæ actiones, & quælibet est directa glos. facit vim in nominibus.ff. de actio.& oblig.l.consensu. quòd vbi est vnum nomen vt socius, est directa. Sed vbi nomen descendit a nomine, vt mandatarius, a mandan-
2 te, vna est directa, alia contraria. † Sed hoc non est verum: quia in tutela est vnũ nomen, videlicet tutor. & tamen sunt duæ actiones, vna directa, alia contraria: propter quod dicas, quòd in contractibus, in quibus vna pars tantum alij ob-
3 ligatur ab initio de sui natura, est reperire directam, † & contrariam, vt in deposito, mandato, pignoratitia, & alijs in quibus ille, qui tenetur directa statim de natura contractus obligatur, vt depositarius, & creditor ad restituendum: mandatarius ad implendum mandatum, ideo iste tenentur directa, quia contractus natura hoc habet. Sed quod ipsi obligentur, hoc prouenit post contractum initum, & ex quodam accidenti, idcirco datur contraria, non prima directa, cum nõ sit ab initio nata, de natura contractus, nec obligatio ad eam gignendam, secus in societate, vbi ab initio de natura contractus vnus alij obligatur, & æque principaliter, ideo æque competit actio. Sed hæc ratio potest impugnari per illa, quę dicam infra mandati.§.recte. vide ibi. & caue, quia in actione pro socio. credo, quòd oritur vna sola, quæ vtrique competit, vt patet in §.ex quibusdam. alleg. in glos. bene tamen reperitur quandoque vtilis, vt ff.de ijs qui dene.l. perceptione. In fi. eiusdem gloss. dicas, quòd ille casus non est specia-
4 lis. Vnde actio † pro socio quandoq; datur pro singularibus, vt res empta ponatur in communi.ff.eo.l. si quis societatem. non enim alter alteri quærit. ff. de fur.l. si quis vxori.§. si ex duob.nisi sint correi.ff. de arbit.l. si duo. si quis cau.l. si duo. de lib.le.l.4.§.fin. vel nisi ratum habeat factum socij.ff. eo.l. iure. vel nisi sit magister societatis.ff. de pac.l.item magistri. & hoc singulare oritur durante societate. Verbi gratia coiuimus societatem ad emendũ aliquid, & mercandum, ego solui totum pretium, agam pro socio, vt reddas medietatem durante societate.C.eod.l.2.& idem in pluribus casibus, vt patet.ff.eo.l.cum duobus.§. idem respondit. cum.§. sequenti.
5 alias est sub l.si inter fratres. † Sed generalis oritur finita societate, vt d.l.tandiu. & ibi per omnes. & iunge infra titu.2. §.item si inter aliquos. in glo.nisi aliter. in fin. Sed si vnus lucrum fecerit in vna re, per diligentiam suam, & alius, damnum per culpam, non fit compensatio.ff. eod.l. non ob eam.
6 † Pet.quærit hic, si famulus alterius ex socijs dedit damnum, vtrum dominus eius teneatur? ipse distinguit, an famulus socij fuit talis, de quo præsumebatur, quod faceret damnum, & tunc teneatur; alias non. alleg.ff. commod.l. eum qui.§.fi. locati & cõducti.l. videamus. iunge infra de noxa.circa prin. Et hæc faciũt ad illam quæstionem, si mittam tibi pecuniam per nuntium, & eam perdit, cuius periculo perditur? de quo no.ff.eo.l.non ob eam. in qua dist. vt ibi no. faciat ad hoc eo. titu.l.de illo.§.1. in gloss. ante. in fin. Ego credo, quòd hoc idem in socio. nam si diligentior factus sit solito, credo quòd debet talem diligentiam, qualem nunc. sed si negligentior, vel non diligentior, qualem ante alias esset mala fides. In glo. sic supra in fin. Quid si credebatur diligens, & sapiens:
7 nunc apparet prodigus? potest † dici, quòd si fuit ab initio iustus error, vel si mutauit ex tunc conditionem suam in peius, quod posset renuntiare societati.ff.de solu.l.si cum Cornel. de confir.tut.l.pater.& vtilitatem.C.de sponsl.l.fin. Petr. dicit hic, quod si sint plures scholares in eadẽ domo, & vnus vult introducere alium, alijs inuitis, quod non potest, vt ff. eo.l.quicquid. & si sit vnus qui sit rixosus, & turbat alios, vel non vult facere septimanam suam, alij possunt agere pro socio, vt compellatur facere quod debet per l.perceptione.ff. de his qui deiecerunt, sæpius allegatam. Ipse tamen audiuit a sapientibus, quod haberet locum actio ex conducto contra locatorem, vt ipse ageret contra scholarem ex locato.ff. ad leg.Rhodiam de iactu.l.2.§.1.Satis potest dici, quòd competat pro socio vtilis, vt dixi supra tit.1.§.fin. & agetur, vt expellatur.ff.eo.l.si conuenerit.§.fin.

a Adnotatio. Socius. Socius tenetur de leui culpa, vel de tali diligentia: qualem in suis rebus, est solitus adhibere.h.d.vsque ad fin.titu.
b §.ex quibusdam. An, & quando detur actio directa, ab vtraque parte: vel vni directa, & alteri contraria, Ang.hic remittit ad glo. in l.consensu. in fin. ff.de act.& oblig.& ibi Bar. subsequenter ponit conclusionem Bart. ibi, concludе igitur. Item in 2.& 3.colum.format plures, vtiles quæstiones: quas vide, apud eundem.

De mandato. Rubrica.

Prosequitur ordinem text. sui non tractatuum.ff.& C. sicut dixi supra titu.1.in Rubrica.

O Mandatum

1 *Mandatum tua gratia non superfluere.*

a MANDATVM. a In glo.imo videtur. in fin.sic videtur,quòd diuisio text. sit insufficiens. Sed videtur posse dici, quod vbi mandatur gratia mea,tua,& aliena:mandatū tuum est superua-
1 cuum,igitur superest,mea,& aliena.† Sed certe ita potes dicere,quādo mandatur tibi tua,& mea, vel tua, & aliena, quia quo ad te facit membrum, & non est superuacuum, & tamen deberet esse superuacuum, si responsio illa esset vera. Sed potest dicere, quòd in exemplo. Ioan. est superuacuum, mandatum quo ad te, quia quo ad te, & partem tuam,est tantum tua gratia,considerata parte tua, quæ per se debet considerari.ff.de condi.& demon.l. qui hæredi.§.fi. de stip.seruo.l.proinde.§.1. Sed vbi mando tradi pecuniam sub vsuris gratia tua,& mea, vel tua,& aliena,non est considerare talem partem intellectiuam per se, quæ tantum tua,sit nō coniungas multa hic. In glos.scilicet mandantis. in fin.quia habebit duos obligatos, quod eius interest.ff.de lib. leg. l.3. In glos. scilicet fideiussor. non tamen præsumitur nouatio in dubio.C.de nouatio.l.fi.

a Adnotatio. Mandatum. Ponit hic Ang. quando quis ex consilio obligetur, ibi, in glo. obligatio.

1 *Consulens, quando, & an teneatur. & 2.5.*
3 *Teneri non contradicentem.*
4 *§ plane. explicari.*
6 *Mandati, & consilii discrimen.*

TVA Tantum. In glo.no.bonam regulam. in fin.de hoc extra de reg.iur. c.nullus est consilio. bene potest sic distingui, aut consilium datur cōtrahenti,aut delinquenti. Primo
1 † casu,aut non erat alias contracturus,& tenetur ff. eo.l.si remunerādi.§.si tibi.ver.plane.de hoc vide plenius infra in additione,scilicet illa.aut erat alias cōtracturus,& tunc de fraudulento tenetur, vt l.quòd si cum scires.ff. de dolo malo. & l.2.de proxe.& regula consilij. de alio non, vt hic cum concor.secundum eum,& hoc nisi præberet consilium,vt aduocatus,quia tunc tenetur de imprudentia, vt dixi supra ex quibus causis ma.§.eadem.& §.fin. vel intellige illum.§. plane. vt dicam infra,§.adeo. Secundo casu, quando consilium datur delinquenti, distinguit Dy. aut non erat alias facturus,& tenetur, vt l.non solum.ff.de iniur. aut erat facturus, & tunc aut præbuit consilium,& non opem,& tenetur, aut opem sine consilio,& non tenetur, aut consilium & opem: & tene-
2 tur secundum eum. † Sed obst. quod ex solo consilio non teneatur,de quo articulo solum hic agitur. & l.sæpe. in fin.ff. de verb.sign.ff.de fur.l.si quis vxori.§.neque verbo.glo.videtur velle in d. l. sæpe. quòd ex solo consilio teneatur furti, si fur non erat alias facturus.& idem videtur velle in d.§.neq;. Ego credo,quòd in actione furti sit aliquid speciale. nam furtum non committitur sine contrectione, & ideo non credo, quòd dando consilium solum verbale,quis committat furtū, nisi opē tulerit,vt dictis legibus. Nec distinguo,an esset alias facturus,vel non. nec video,quid mouit glos. & Dyn. ad di-
a stinguendum. a In alijs criminibus credo simpliciter,& indistincte,quod consulens tenetur illi,qui damnificatus est,quia tale consilium non potest esse,quin sit fraudulentū,& de consilio frauduloso quis tenetur per regulam iuris, vt patet extra de homi.c.sicut dignum.ibi plene per doct. sed non tenetur ei cui dedit consilium infra.eo.§.illud.ff.eod.l. si remunerandi.§.rei turpis.& hoc vbi factum,& læsio fuit subsequuta. alias ille,contra quem datur consilium,agere nō potest, cum sua nil intersit.ff de iniur.l.item apud.§.si curauerit quis.nisi in casu.C.de fur.l.si quis seruo. infra de oblig. quæ ex deli.
3 §.vnde. Quid si non dedit † consilium:sed quando tractabatur fuit præsens,& non contradixit? Videtur teneri, & vide quod notatur extra de homi.c.Petrus. & vide infra de oblig. quæ ex deli.§.interdum. & quod scripsi C.de epis.& cle.l.raptores. In glo.non aliter. ibi,cum distinctione,scilicet illa:an esset alias facturus,vel non.& hanc sequitur Azo,in d.§.pla-
4 ne. & † caue,quia ibi loquitur in mandato,& ideo supple super text.adeo hæc vera sunt,vt ex mādato facto, gratia mandantis,quis non obligetur, vnde credo, quòd iste §.non obtineret,si mandans non mandaret,sed consuleret. Verbi gratia consulo tibi,quòd mutues pecuniā sub vsuris talib.nam tunc
5 non credo,quòd † consulens teneatur, etiam si alias facturus non esset,nisi appareret de fraude,nam licet verbum mādo, sit verbum obligatorium. quando alias facturus non esset,tamen verbum consulo,non est,nisi fraus intercederet in regula consilij. Et ideo salua reuerentia Dyn.& aliorum,hæc iura nihil faciunt ad regulam consilij, nec per hunc.§. debuit distingui.imo est vera indistincte regula,quando cōsulitur contrahenti.nec §.plane.nec.l.2.ff.eo.nec iste §.quicquā faciunt. nam loquuntur in mandante, non consulente, inter quos est differentia,quando non erat alias facturus. & hoc directe dicit iste.§.quando mandatur mere gratia mādatarij,magis est consilium,quam mandatum, & ob id non est obligatorium:
6 & nemo † ex consilio mandati obligatur.expresse concludendo,dico quod consiliū non obligat,sed mandatū obligat, vbi non habet mere naturam consilij,quia nō erat alias facturus, quia si haberet mere naturam consilij,non obligaret,& hunc credo esse intellectum huius versic. & versic. plane.

a Adnotatio. Distinguendum. Vel dic secundum Ang. quod vbi sonat in delictum,non adhibetur distinctio,an dolo præstiterit consilium, vel alias esset facturus,an non l.non solum.§.si mandato.ff.de iniur.secus vbi non sonat in delictum: vt l.quod si cum scires.ff.de dolo malo.

1 *Mandatum turpe non tenet.*
2 *Sociatus arma perdita non luit.*
3 *Arma commodans, non recuperat.*

ILLVD. In glos. etiam si iuramentum: ibi cum allegat,
a vt in auth.scenicas non solum.§.1.a idem iure cano.extra de
b reg.iur.c.non est obligatorium. lib.6. In fi. b e.glo.opp.ff.de
1 in rem ver.l. 3.§. necnon. dici potest, † quòd mandatum rei turpis tendentis ad damnum tertij non tenet, sed vbi tertius non damnificatur,& est turpitudo tantū ex parte se obligantis,tunc tenet, & valet obligatio, nisi in minore, vt l.si vero non remunerādi.§.si adolescens.& in prodigo.ff. pro empto
2 re.l.si is,cum sciret. Vel dic vt ibi no.† Pone ergo,quod scholaris,qui habebat dissentionem cum alio,mādauit tibi, quòd venires cum eo cum armis,venisti,perdidisti arma,quia forte clientes,aut seruientes abstulerunt tibi,qui semper inimicantur scholaribus,maxime propter mulieres, nunquid mandans reddete tenetur? Videtur quod non. quia turpiter faciebatis ambo.& in l.Iulianus.de vi publi.incidebatis. & hoc indubitatum,vbi mandauit [tibi,] pro assaliendo,seu inuadendo. Sed quid si pro se defendendo si inuaderetur, quod videtur licitum,iuxta ea quæ scripsi supra de iure na.§.ius autem gentium? videtur idem.ff.eo.l.inter causas.§.non omnia. de hoc C.ad leg.Iul.de vi publi.quoniam multa.& ibi scripsi.& ibi gl.videtur tenere hanc partem,& facit quod no.ff.de neg. gest.l.quæ vtiliter. Inno. tenet contra, extra de iureiur.c.si-
3 cut. & infra mandatario. † Sed in commoditate, dicit bene, quòd non recuperat.ff.commo.l.si vt certo.§.in locatario. vt l.si quis domum.§.fi.ff.locati.l.quis domum. & §.nō omnia. intelliguntur in damnis, quæ non erat verisimile posse euenire. dic plene, vt ibi. & vide quæ scripsi in d.l.quoniam.

a Adnotatio. §.1. vide Angel. hic, quærentem quid sit contra bonos mores in glo. obligatorium.
b In fin. Dic hoc verum, quando lædit tertium, alias valet etiam sine iuramento. Angel. hic.

1 *Voluptariæ impensæ, quando repetibiles.*
2 *Mandati fines quando excedendi. & 3.*
4 *Causarum recepta una sola cognoscenda.*
5 *Mandatum, quando, & an excessibile.*

a IS QVI. a In glo.sed nec certe. in fin.b sed ibi videtur
b fuisse specialis prohibitio,ideo nil videtur facere cōtra Marti. vnde opinio Marti. nititur magnæ æquitati,nam iniquum videtur, quod quis locupletetur cum aliena iactura. ff. de institu. l.si quis. §. fina. In hoc tamen videretur dicendum, quod

ꝙ ſi expenſum fuerit in irrecuperabili, ſicut in voluptarijs
picturis, vel monumento, ꝙ tunc obtineat opinio gl. & doct.
1 Sed vbi res † extat, & bene valet pretium, de æquitate debet
dari exceptio, vbi non fuit prohibitio expreſſa, & ſpecialis.
Item opponitur contra hunc §. ff. de relig. l. at ſi quis. §. idem
Labeo. Solu. dicas, quòd iſte §. cum concord. non obtineret
in cauſis pijs & neceſſarijs. Verbi gratia, tu qui diues homo
2 es † mandaſti mihi, quòd tuos alerem liberos, & non darem
eis, niſi obolum panis, & aquam, qui panis non ſufficeret ad
quartam partem victus, ego alui, & dedi ſufficientem vi-
ctum: certe inquiſimum eſſet, ꝙ non repeterem, vt d. §. &
breuiter, vbi tranſgredior fines mandati in caſu, quo tu ne-
ceſſe haberes facere, & eſſet crudele non facere, non obtinet
iſte §. imo ſi te inhibente fecero, poſſum agere: vt dicto §.
3 † Item credo, ꝙ nō debeam ſeruare fines mandati, vbi mādas
mihi aliquid, & ego ſcio te errare, & te maius ius habere.
Verbi gratia, feciſti me procuratorem generalem, mandans
mihi, ꝙ exigam tm̃ a Titio, in quo tibi tenetur, apparet mi-
hi, quod in plus tenetur, certe totum debeo exigere, & gene-
raliter vbi mandās damnũ tuum, & ego credo te errare, non
debeo ſeruare fines mādati. C. de ca. lar. ti. libro 10. l. fi. ſed de
beo ius tuũ, quale habes proſequi, ſi mādatum ſe extēdat ad
4 hoc, vel tibi reſcribere. & † facit, quod ſi plures cauſæ conti-
neantur in appellatione, & curia vnā recipiat, committendo
cauſam, nec de alijs faciat mentionem, quod delegatus non
poſſet cognoſcere de alijs non contentis in reſcripto, quam-
uis contineatur in appellatione. de hoc no. Io. And. in nouel.
de appe. c. cũ cauſam, & facit quod not. in auth. de iudicibus.
§. audient. ff. de dam. infect. l. 4. §. duas. Item facit, quod ſi cui
mādetur, qđ prouideat alicui de beneficio certi valoris, quod
poſſit prouidere de beneficio minoris valoris, quia in maio-
ri ſumma &c. vt hic, & ver. quod ſi minoris. Hoc non eſt ve-
rum, imo contrarium eſt expreſſum, extra de prebē. c. cui nō
de ſacerdotali. lib. 6. qđ ca. vř obſtare huic §. Solu. & aduerte:
quia in hoc aperitur valde intellectus huius §. Interdum
5 † quis mandat ſuũ negotium, quod tēdit ad damnum, vel vti
litatem ſui: & tunc obtinetis ver. quia mandatarius nō debet
mandatum tranſgredi, ſed intra fines poteſt melius & vtilius
facere, interdum mandatur aliquid, quod tangit præiudiciũ
tertij, & non mandantis, nec mandatarij, vt in caſu illius capi
tuli. ibi. n. præiudicatus illi, ad quē pertinet collatio benefi-
cij, tunc debet in terminis ſuis teneri, tanquam odioſum, nec
debet ampliari. nec reſtringi, quamuis forte eſſet vtile illi ter
tio, in odium impetrantis mandatum, vt d. ca. quod declarat
hunc ver. Item conſueuit quæri, an vbi plura mandantur, de
beant exequi ſecundum ordinem ſcripturæ, alias ſit proceſ-
ſus nullus, de quo reperies ſatis per Archid. extra de officio
deleg. c. ſtatuimus lib. 6.

a Adnot. Is qui. Mandatarius, non debet excedere fines mandati: & quatenus
excedit, non habet actionem mandati. h. d. Ange.
b In fi. Vide hic diſt. prolixam, quam ponit Ang. in ver. in gl. actionum,

1 *Actionis cauſa.*
2 *Mandati actio generalis.*
3 *Conſenſu ſtatim obligamur. fallit.* 4.
5 *Cauſam ſuperuenire ſat eſt.*
6 *Ceſſante intereſſe, actio ceſſat.*
7 *Res integra.*
8 *Pœnitere quando & an liceat. &* 11.
9 *Agendum ſine intereſſe non eſſe, qui accipieudum.*
10 §. *Recte ſenſus.*
12 *Gratia ex cauſa reuocatur.*

a Recte. In gl. ſpeciale. ibi, cum alleg. §. mandati. [a] idem
in commodato, depoſito, ſocietate & precario, vt ibi not. &
idem in contractibus innominatis. ff. de condict. cauſa da. l. ſi
pecuniam. dic vt ibi. & hoc niſi ſapiant donationem, vel tran
ſactionē. C. de tranſact. l. quamuis. ff. de dona. l. Ariſt. & idem
in caſu ſpecialiſſimo. in feu. de feu. guar. ca. 1. de nau. feu. c. 1.
1 de feud. da. mi. valua. cap. 1. † Et not. quod non naſcitur hæc
actio, niſi cum intereſt, vt hic notatur & probatur in d. §.
mandati. cum §. ſeq. Sed videtur. quod nec tunc, ſed demum
finito mandato ad inſtar ſocietatis. C. pro ſoc. l. tandiu. Di-
2 cas, quod eſt reperire actionem mandati † generalem, vt
quando mando geri generaliter negotia mea, & de illa po-
teſt dici, quod demum oritur finito mandato, inſtar tutelæ.
ff. de tut. & ra. diſtra. l. ſi tutor. §. fi. Item ſingularem pro ſin-
gulis negotijs, vel preſtationibus ſingulis, & iſta ante manda
tum finitũ, vt d. l. tandiu. conſueuit dici in actione pro ſocio
vt s̃. ti. 1. §. fi. Sed contra eſt euidenter s̃. de oblig. ex cōſenſu.
vbi dicitur, quod ſufficit contrahentes conſentire, neque ali-
quo alio opus eſt, tu autē dicis mihi, quod opus eſt, quod in-
terſit, & tunc demum actio naſcitur, & ita ſupponis intereſ-
ſe, potius cauſam huius actionis, quā conſenſum, quod eſt ab
ſonum. Præterea, ſecundum hoc conſenſus ab initio nullam
parit obligationem efficacem, & ita erit ſimile mandatō con
tractui innominato: vt ſicut in illo cōſenſus parit actionem,
demum re ſecuta, ita & in iſto, demum intereſſe ſecuto, vt l.
3 ex placito. C. de rer. permu. id † videtur contra mentem tex-
tuũ, & iurium. Poteſt dici, quod in obligationibus quæ con-
ſenſu contrahũtur ſtatim per conſenſum, contrahitur obliga
tio, & naſcitur actio ad complendũ, quod conuenit, vnde ſi-
cut in emptione contrahitur obligatio ſtatim efficax ex par-
te venditoris, vt tradat rem venditam, ex ea parte emptoris,
vt ſoluat pretiũ: ita in mandato cum mandatarius mandatũ
4 adimpleat. j̃. eo. §. mandatũ. Sed ſi † mādatarius culpam com-
mittat ſucceſsiue, ex qua debeat teneri ad intereſſe, tunc inci
pit obligari. & naſci actio ad intereſſe illius, in quo cōmitti-
tur, ſed bene verũ eſt, quod obligatio, & actio erant natæ ab
initio, ad illud de quo præexiſtebat materia, videlicet ad im-
plendũ mandatũ, ſed nō erat nata ad illud, quod nondũ erat,
ſed ad intereſſe, quod venit propter culpam, quæ nondũ con
tracta erat. Vnde pro ſingulis talibus, & pro temporibus qui
bus committitur, naſcitur ex conſenſu præcedente. ff. de ad-
mi. tut. l. tutorem qui tutelam gerit. & ita intelligi poteſt hęc
5 glo. & §. mandati. quem alleg. † Quid ergo ſi mandator egit,
antequam intereſſet, ſed poſt lit. conteſt. cepit intereſſe? dic
quod ſufficit. ff. eo. l. ſi mandauero tibi, vt a Titio. de pig. act.
6 l. ſi rem alienam. §. fi. † Sed quid econtra, ſi intererat tempore
lit. conteſt. ſed poſt deſijt intereſſe? Videtur quod nihilomi-
nus fiat condemnatio. ff. ſi quis cau. l. qui aũt. §. fi. de ſer. cor.
l. doli. §. fi. Sed contrariũ vř verius, ſecundũ doct. per §. man-
dati. s̃. alleg. ad exhib. l. tigni. §. fi. Has quæſtiones mouent &
determinant docto. j̃. in fi. tit. in ſumma, & tñ de vltima vide
tur contra, per not. in l. tigni. §. fi. Sed opponitur, hic dicitur,
quod mandatum reuocari poteſt re integra, & dicitur res
7 † integra, [b] ſi mandatarij nō interſit, quia tñ non poſſet reuo
b cari, ego oſtendo, quod idē eſt in quocunque alio contractu,
& ita nil ſpeciale in mandato, nec in depoſito, nec in alijs
ſimilibus in effectu, certum eſt, quod nullus poteſt agere ex
contractu, ēt per ſe inito, niſi ſua interſit. C. de pact. l. ex con-
uētione. & C. fine cen. vel. reli. l. 1. ff. loca. l. qui fundum s̃. de
inuti. ſtipu. §. alteri. ſemper igitur alter de cōtrahentibus pœ
nitere poteſt, ſi alterius non interſit: cũ ille cuius nō intereſt
agere nō poſſit, nec compellere partem, & ſic pœnitere po-
8 teſt. † Vnde ſicut in mandato pœnitere non poteſt, vbi partis
non intereſt, ita & in alijs, & ſicut in illo pœnitere poteſt, ſi
non interſit, ita vř & in alijs quibuſcunque. Cur ergo dicitur
ſpeciale in mādato, quomodo intelligitur l. illa ſicut? Reſpō
deo, quod imo eſt magna diuerſitas in mandato, & alijs ſimi
libus. nam ſi ego reuocaui mandatum antequam tua intereſ-
ſet, & poſtea tua intereſſe incipiat, ego nō teneor, quia lici-
tum eſt mihi per hunc §. non ſic in euictione, & venditione,
ſeu in alijs contractibus irreuocabilibus, nam ſi ego vendidi
tibi rem, & poſt mandaui, quod non faceres expenſas pro ea,
quia ego reuocabam, & tu nihilominus feciſti, teneor ad in-
tereſſe, quia reuocatio nihil facit, cum fieri non poſſit, per l.
ſi cui. eſt ergo differentia magna, intereſſe ſecuto poſt reuo-
cationem. Item & in multis caſibus alijs. nam ſi venditor
agat ex vendito, ad pretium contra emptorem, & emptor di
cat, pœnitet me emiſſe, & tu nullum intereſſe habes, quia ita
poteſt vendere alij, ſicut mihi, non eſt bona exceptio, quia
non eſt licitum pœnitere. Item de non intereſſe vendito-
ris non poteſt emptor excipere, quia venditor non agit ad
9 intereſſe, vnde illa iura, quæ dicunt † nō poſſe agi, ni interſit,

loquuntur in actionibus, in quibus concluditur ad interesse:
quia tūc iuste excipitur:agis ad interesse, tua non interest,er
go male agis.Sed vbi ego concludo ad pretium dandum,vel
rem promissam dandam:iura illa non tangūt, nec faciunt ad
propositum,nec opp.procedit in illa. Præterea in contracti-
bus in quibus non interest, illud, non posse agi,nisi contin-
gat,ꝙ pœnitere possit,sed propter defectū interesse. Vnde ar
gumētum nil facit contra, nisi considerato effectu:quia vt di
10 xi pœnitentia nil facit. † Itē cū iste §.generaliter loquatur,
ipsum generaliter intelligo,quacūque gratia mandatum fue
rit contractum.& ita not.in simili.ff.de condi.ob causam.l.si
pecuniam.in gl.no. nisi mandatū contineret donationem.ff.
de do.l.Aristo.Sed quid si in aliquo intersit, sed tñ in modi-
co adhuc tēpore reuocationis, sed post mandatarius fecit ex
pensas alias, nunquid tenetur mandans in expēsis factis post
reuocationem? vř ꝙ sic secundum hunc §.quia reuocatio nō
valuit re integra,vt hic a contrario.non autem erat res inte-
gra,ex quo quantulumcunque intereat:vt infra proxi.§.no.
Et sic videtur,quòd mandans ad omnes expēsas teneatur, &
pro hoc facit l.quod Seruius. ff.de condi. cau.da. vbi non est
locus pœnitentiæ datis arrhis. ff.de procura.l.post litem.In
contrarium facit l.si pecuniam. supra alleg. vbi aperte con-
cluditur, ꝙ non obstante hoc, ꝙ inceptum fuerat, est locus
pœnitentiæ,reddendo quod erogatum est: & tamen glo.vi
detur ibi cōtra tex.suū:sed illa glo. potest intelligi vbi vtriuſ
que gratia fuit contractmu:tunc enim ex quo inchoatū fue-
11 rat,† nō est locus pœnitentiæ:secus si gratia mandantis tm̄,
sed si bene inspicias,tex.loquitur vbi gratia vtriusque.intel-
lige ergo hunc tex.secundum illum,vt possit reuocare soluē
do, ꝙ interest mandatarij,& hoc offerendo:sed qñ morte re
uocatur,dicitur secus, si negotiū esset ceptū: quia mandata-
rius potest finire. & facit ad hanc differētiam ff.de ma.vind.
l.si pater.Quid si promisit non reuocare,& iurauit? Non vi-
detur tenere promissio. ff. de preca.l.cū precario.etenim ta-
les conuentiones sunt contra naturam contractus. ff. de do.
cau.mor.l.vbi.sed argu.contra ff.commod.l.in commodato.
sicut, & hoc credo, si gratia vtriusque mandetur:& maxime
attento rigore iuris canonici de ca.contingat. extra de iure-
iur.& l. cum precario.loquitur in casu suo singulari , & spe-
ciali, videlicet precario, ꝙ habet in hoc singularem naturā.
Itē dic, ꝙ iste §.obtinet in iudiciālibus,quo ad reuocationē,
sed in hoc repugnat: quia ibi reuocatur mandatum,quamuis
res non sit integra.ff. de iudic. l. iudicium soluitur , & ratio
ibi notatur. Sed nunquid gratia alicui facta potest reuocari?
12 Verbi gratia,prælatus † fecit gratiam de non residendo ali-
cui beneficiato,vsque ad certum tempus:nunquid potest re-
uocare? Videtur ꝙ sic ex causa:& non alias.extra de cler.non
resi.c.cum ad hoc.& ibi de hoc per doct.Et idem vř de priui
legio concesso, ꝙ concedens possit reuotare.& de hoc C.de
Iudæis.l.iussio.& ibi scripsi extra de iudi.c.nouit per doct.in
Spe.de instru.edi.§.nūc autem.ver.quid si imperatori.Quid
si pater dedit licentiam filiæ, ꝙ possit dare de dote sua,nun-
quid potest reuocare? Videtur,quod sic.ff.de manu vind.l.si
pater.qui & a quib.l.quæsitum.§.fi.iunge supra de obliga.ex
consensu.

a Adnot.Recte.Mandatum re integra potest reuocari: & re integra finitur
morte:succurritur tamen ei, qui ignorauit mandatum reuocatum. Ang.

b Res integra. Quando res est integram vel non. Vide hic Di.doc. & maxi-
me Ang.in 2.col.ante me.in ver.in gl.adhuc integro.Item in ea.gl.in fi.Item
in 3.col.circa fi.in ver.in glo.liberari.In fi.tractat quando reuocatio mandan
tis debeat peruenire in notitiam alterius.

1 *Mandatum morte extinguitur.* *Fallit.* 2.3.4.7.
5 *Procurator morte reuocatur.*
6 *Mandatum generale non soluitur morte, qui accipiatur.*
8 *Officiales an morte reuocentur.*
9 *Reformatores morte non reuocantur.*
10 *Saluagardia, quando & an morte reuocetur.*
11 *Mors in mandatis, qui accipienda.*
12 *Reuocati gesta nulla eius pœna.* 15.
13 *Reuocationis effectus.* 14. & 16.

Item si adhuc. Vel potest esse §. vel ver.sub §. præce-
denti.Et dic , quod primo ponit duas regulas , secundo duo
dubia similia determinat quæ ex illis regulis poterant insur-
1 gere † Prima regula est , quod morte mandantis a soluitur
a mandatum re integra concord.C.eo.l.mādatum.ff.eod.l.in-
ter causas.in prin.Secunda regula est,quod etiam morte mā
datarij expirat re integra.ff.eo.l.si quis alicui.§. morte.eo.ti.
l.mandatum distrahendorum. Contra primam regulam op-
ponitur. ff. de instit. actio.l. si quis mancipijs. §.si impubes.
cum §.seq.gloss.ibi dicit,ꝙ est speciale in institore:Sed obst.
ff.si cert.pet.l.eius qui in prouincia.glo. adhoc soluit dupli-
citer qñ dicit , ꝙ est speciale in institore. & hoc nihil valet,
quia in l.eius qui.poterat dici institor,cum ad vnam re possit
institui.ff. de instit.actio.l.quicunque.aliquando dicit,quod
vbi institor prosequitur officium suum,sciente hærede,vide
tur re institutus:alias non valet,quod facit post mortem , vt
d.l.eius qui.sed hoc confunditur per d.l.si quis mancipijs.§.
eius contractus.vbi non erat adita hęreditas. Doc. consueue
2 runt dicere,quod vniuersale †mandatum non reuocatur per
mortem mandantis,& ita trāseūt,& nō respondent ad l.eius
qui.quæ supponit mandatum reuocatū. potest dici in l. eius
qui.qđ ex cōiectūrata mēte testātis apparebat de reuocatio-
ne,ex eo quod statim institorē mutauerat dādo ei libertatē,
ipsumque dñm in parte fecerat: & ideo non videbatur velle
cum in officio remanere, cum non posset esse suijpsius insti-
tor, idcirco reuocatus videtur ex præsumpta mēte testantis,
& hoc apparet hic in ver. huic simile. vbi reuocatur manda-
tum dispensatoris per manumissionem. ff. de sol.l.quod ser-
uus.& l. si quis seruo.& l.dispensatori , qui. Dic ergo , quod
mandatum vniuersale non expirat morte mandantis, nisi ex
coniectura voluntatis mandantis morientis aliud appareret:
3 vt d.l.eius qui.†Item obst.ff.de procu.l.si defunctus.glo.sol-
uit ibi.quod ibi non erat res integra, quia dñs obligauerat se
pro eo.Doct.cōsueuerunt dicere, quod vbi interest comple-
ri mandatum post mortē,non extinguitur morte,per d.l.sed
hoc non vř de mente iurium indistincte.Præterea in l.si prę
cedente.ff.mand.vř ita interesse cōpleri post mortē, sicut in
l.si defunctus.ff.de procu. & tñ. ibi finitur morte , vnde sol.
glo.plus placet.Item oppo.ff.eo.l. si vero non numerandi.§.
fi.sol.vt ibi.Item ad l.fi.ff.de sol.solue.vt ibi.Doct.consueue-
runt dicere, quod aut mandatur tale quid , quod non potest
4 compleri, in vita, sed post mortem,& † tunc non expirat.&
ita notatur.ff.de relig.l. at si quis.§.si cui.Sed hæc solutio nō
vř habere rationem. quæ enim ratio potest assignari,cur nō
sit in vno casu, sicut in alio? Præterea si in d.l.fi.tempus fuit
appositum, ad differendum, gratia debitoris, quod in dubio
præsumitur.ff.de annu.leg.l.eū qui. alias incipit, Iabolenus,
ita potuit mandatum in vita cōpleri, sicut post mortē, & sic
lex illa obstaret.Itē opp.contra id , quod dicit integro man-
dato,quia ēt si non sit integrū: nihilominus reuocatur mor-
te extra de proc.c.procuratorem.§.fi.in cle.Sed ille casus est
5 specialis, quia ibi erat procu.a non domino † constitutus, &
ita crederem in procuratore constituto a tutore,vel alio ad-
ministratore, quod censeatur reuocatus per mortem consti-
tuentis, vel alias,finito officio quantumcunque res nō sit in-
tegra.ff.de acquiren.hære.l.si per epistolam. Quęritur iuxta
hanc regulam,& eius determinationem. Aliquis fecit procu
ratorem generalem ad negotia,& causas,nūquid procurator
huius morte reuocetur? vř, quod non,quia uniuersale seu ge
nerale mandatum non reuocatur morte , vt s.dictum est. Sed
6 ego hoc non credo. Vnde intellige quod†mandatum vniuer
sale, non reuocatur morte , verum est , qñ quis ex mandato
instituitur in officio, quod ordinarium reputatur,vt quando
instituitur ad regendum tabernam , vel operatorium. Vnde
institor censetur habere quasi publicum officium , & ideo
non sufficit ipsum simpliciter reuocare, nisi reuocetur palā.
ff.de insti.l.sed & si pupillus.§. proscribere. Vnde potestas ta
lium morte non reuocatur,& ideo non reuocatur,iudex or-
dinarius morte instituentis, extra de offic.deleg.c.quamuis.
lib.6. Sed alia non ordinaria mandata, sicut procuratio gene
ralis,videtur quod reuocetur in non cœptis.argu.ff.de neg.
gest.l.nam & Seruius.§. si viuo Titio. & hoc videtur tenere
Arch.videlicet , quod procurator generalis reuocetur mor-
te,quo ad non cœpta,extra de procur.cap. qui ad agendum.
lib.6.

7 lib.6.in fi. † Quid ergo dices in legatis ad vniuersitatem causarum? Spec. videtur dicere, quòd non reuocentur morte vt in Spec. de deleg. §. restat. ver. item mortuo. nu. 4. & ver. quid si delegatus ignorans. nu. 5. quòd credo verũ, si sit quasi ordinarius, ꝙ vix reperitur, alias cõtra per præmissa. extra de off. deleg. c. licet. vide ibi. & quæ notant doc. extra de rescr. c. pastoralis. & pro hoc extra de hære. c. ne aliqui. lib. 6. vbi est speciale, ꝙ commissio officij inquisitionis non reuocetur: & tamen ibi erat commissum ad omnes causas, quæ emergerent tangentes fidem. & ita supponitur ꝙ in contrariũ si ius com
8 mune, & quod inquisitor non est ordinarius. † Quid de officiali episcopi? doc. iuris cano. dicunt ꝙ reuocatur. & tamen dicunt eum ordinarium, vt no. Arch. extra de off. 6. c. 2. lib. 6. quod est contra præmissa. Sed potest dici, ꝙ officialis repræsentat personam episcopi, & idem auditorium est vtriusq;, & eadem iurisdictio, extra de consuet. c. non putamus. li. 6. ideo simul extinguitur. Sed nos loquimur in ordinario, qui habet iurisdictionem formalem, aliam ab instituente, & ex se. ff. de iur. om. iud. l. & quia. & talis est vere, & propria ordinaria, nec reuocatur morte. & per hoc potest responderi ad aliam quæstionem, an vicarius reuocetur morte domini sui. Et potest dici, quod sic, & hoc tenet Host. extra de off. vic. c. pe. Vel potest dici, quod sic. secus in officialibus prælatorum, & aliorum, quia sicut eorũ procuratores reuocantur re integra, per eorum mortem, contra ius commune, vt s. dictum est: ita & alij officiales, ab eis constituti. & ideo posset dici, quod iudices & balliui baronum non reuocentur per mortem eorum, quamuis dicti balliui habeant quasi omnimodam conformitatem cum officialibus episcoporum, quia barones, qui instituunt sunt domini, prælati non. De senescal. regijs non videtur dubium, nec de balliuis, quia illi sunt vere ordinarij, sicut
9 præsides prouinciarum. † Sed quid de reformatoribus, qui mittuntur de curia Franciæ ad prouincias reformandum? nõ video quòd duret eorum officium post mortem mittentis, cũ debeant ad instar legatorum & proconsulũ reputari, vt ca. 2.
10 extra de off. deleg. lib. 6. † Quid de guardiatoribus, & salui guardijs datis per regem, nunquid morte regis reuocantur? Videtur quasi expressum ꝙ sic, extra de off. deleg. c. fin. lib. 6. Sed potest dici, quòd illud in conseruatorijs, seu saluis guardijs, simplicis iustitię, videlicet ꝙ quis conseruetur a vi, & potentia, & iniurijs manifestis, sed si salua guardia daretur per modum gratiæ, & in ea adijcerētur verba gratiam sapientia, crederem non reuocari morte concedentis. eo. tit. c. si super. hoc autem potest percipi ex multis. quando adijciuntur verba, quæ non sunt de simplici iustitia, vel si adijciatur hoc verbum concessum de gratia speciali, vel dicat imperpetuũ, vel similia. In glo. sed vsq;. ibi, cum allegat ex contractibus. §. fi. in iudicio. n. finitur morte mandatarij, etiam re non integra. & hoc nisi esset promissum sub nomine dignitatis, extra de off. deleg. c. quoniam abbas de quo no. ff. de pact. l. tale. §. fi. & vide ad hoc quod dicitur de re integra, quod scripsi supra. §.
11 proxi. † Sed de qua morte loquitur hic? sine dubio de mor-
b te naturali. ᵇ Quid de morte ciuili, nunquid per eam reuocatur mandatum? Potest dici, ꝙ sic. ff. de acqui. hære. l. si quis mihi bona. §. fi. & hoc præcedens, sed non subsequens. ff. eo. l. si mandauero. la. 1. §. is cuius. vide supra tit. 1. §. publicatione. & §. seq. imo credo, quod ex quolibet accidēti, ex quo debeat præsumi mutatio voluntatis mãdatum reuocatur, & perfide agit mãdatarius, si compleat. ff. de sol. l. quod seruus. & l. si cũ Cornel. de confir. tut. l. vtilitatem. vide supra eo. §. is qui. dicit ergo hęc gl. ꝙ dicitur res integra, quando non interest. Quid in iudicijs vbi non agitur de tali interesse. V. g. delegans mortuus est, delegati nullo tempore interest, quãdo ergo dicitur res integra, vel non integra? Doc. iuris ciuilis, dicunt rem nõ integram, quando lis est contestata. ff. de iurisdi. om. iud. & l. & quia. doct. iuris cano. dicunt etiam, si citatio emanauerit, dato quod non fuerit executa. de hoc extra de off. dele. c. gratum. & c. relatum. & c. licet. & plenius in nouel. Ioan. And. de off. deleg. c. fi. plus dicunt, ꝙ si mandatum seu commissio plura contineat perpetuatio facta contra vnã personam, nõ extenditur contra aliam nec vnius causæ vel rei ad aliam, vt notatur in dic. c. licet. quod ego intelligo, nisi coniunctio aliud inducat. ff. de appel. l. si qui separatim. in princ. & §. fin. C. si
12 vnus ex pluribus. l. 1. † In glo. facit. in fi. melius est. ff. de sol. l. dispensatori. & l. quod seruus. & l. si quis seruo. Et videtur ꝙ ea quę fiunt cum reuocato, non teneant, quãuis ignoret reuocationem. ff. de repu. l. si pœnituit. de acq. her. l. si quis mihi bona. §. pe. extra de renunc. c. 1. in cle. extra de procu. c. fi. lib. 6. In contrarium videtur, ꝙ sit differentia vtrum sit reuocatus per mortem, vel expresse. ff. de ma. vin. l. si pater. Super hoc potest dici, ꝙ aut quæritur, an reuocatio impediat dominij translationem, aut impediat alium effectũ mãdati. i. quominus perficiatur id quod mandatum est, an ipsam actionem
13 mandati. Primo casu dic, ꝙ aut dominium † erat translatum in mandatarium, sic, ꝙ nõ erat nudus minister, & tunc reuocatio non impedit dominij translationem. ff. de do. l. hoc iure §. si quis. aut nõ erat in eum translatũ dominium: & tunc impedit. ff. de do. l. 2. §. sed si quis. & d. l. eius qui. ff. si cer. pet. de excep. rei iud. l. 1. §. 1. nisi ex parte altera esset negotium completum, & ex parte emptoris solutũ precium, quo casu prohibitio non impediret. ff. de publ. in rem. act. l. Papinianus. li. 6. quæstio. scribit, si quis prohibuerit, nec videtur referre, quo ad hoc, vtrum mãdatarius sciret reuocationem, vel non, nisi in casu. l. pater. de manumis. vind. in hoc tamen casu, quo reuocatio impedit translationem dominij, dominus nõ est liberatus, si cõtractus erat celebratus tempore reuocationis, imo potest conueniri, vt rem tradat, sicut si ipsemet contraxisset, & ad hoc cogetur. ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si procurator. Nec mirãdum, si reuocatio impediat dominij translationem, quia si mandans in propria persona cõtraxisset, vel vendidisset, nihilominus emptor non posset rem venditam occupare contra voluntatem venditoris, imo esset prædo, nec efficeretur dominus, vt l. si ex stipulatione. ff. de acq. poss. C. eo. l. minus. Et ita patet, vbi dominus reuocat mandatum, cõtra eius voluntatem agitur, quòd post reuocationem fit. Etiam cauen
14 dum est qoòd hodie dicitur quod reuocatio † impedit dominij translationem, nec refert vtrũ mandatarius sciat, vel non reuocationem, credo obtinere in casu, quo mandatarius non erat obligatus ad transferendum dominium ex aliquo cõtractu præcedenti per ipsum facto, quia tunc dicerem, ꝙ nõ impediretur dominij translatio per reuocationē, nisi tunc reuocatio venisset ad notitiam mandatarij. ff. de acq. poss. l. fundi. §. 1. argu. ff. de lega. 2. l. cum pater. §. Mæuio. In secundo casu, cum quæritur, an reuocatio impediat quo ad alium effectũ, refert an sit tale quid, ad cuius esse requiratur consensus domini, & tunc reuocatio impedit, vt d. c. fi. de procu. & lex pro ista parte alleg. supra. Hoc tamen fallit in casu illius. ca. 1. de renun. in cle. & est ratio, odium variantis & renunciantis, vt ibi in prin. Item fallit in liberatione, vbi pars ignorabat reuocationem, vt d. l. eius. ff. de sol. l. vero procu. eo. tit. cum. §. 1. &
15 hic. in alijs autem quę possunt fieri sine † consensu domini, videtur quod id, quod agitur valeat. vt si mandatarius rē vendidit, vel locauit, illo tamen casu ipse mandatarius tenebitur illi, cum quo cõtraxit, nec recuperabit actione mandati damna, si reuocatio peruenit in notitiam suam. & hoc si mandatum reuocari potuit, quia res integra. alias videtur ꝗctus valeat in præiudicium, etiam mandantis. ff. eo. l. si mandassem. & l. si præcedēte. & supra prox. §. & hoc in extraiudicialibus, in iudicialibus autem valet quod agitur, nisi reuocatio fuerit inducta in notitiam procu. iudicis, vel partis, vt cõsueuit dici C. de satisda. l. 1. dic vt ibi scripsi. In tertio casu, videlicet an reuocatio impediat actionem mandati, dic ꝙ sic, si sit res integra. alias non: vt d. l. si mandassem. dic s. prox. §. Sed quid,
16 ego dixi ꝙ † reuocatio impedit effectum actus in multis casibus, quãdo est deducta in notitiam procu. pone, est deducta in notitiam mandatarij, sed nõ in notitiam partis. dicas quod non est necesse, nisi quando mandatũ erat parti, vt certe personæ directum. ff. quod iussu. l. 1. §. si iussu. alias non, nisi esset mandatarins publice institutus. ff. de insti. l. sed & si pupillus. §. proscribere. Et hæc iura cõsueuerunt adduci, an acta facta per legatũ reuocatum, ignorãtem reuocationem teneant, de quo glo. modicum tetigit, in l. eius qui s. alle. super quo doc. iuris cano. qui sunt magistri, in materijs iudicialibus, tenent quod nõ. & de hoc satis plene per Arch. extra de off. dele. c. si

a subdelegato.lib.6. Plus dicunt, quòd potestas delegati non
reuocatur ipso iure, sed per exceptionem: & ideo posset in-
ferri, quòd valeret processus, si non exciperetur, vt ibi no. &
extra de officio deleg.c. licet. per doct. vide plene in d.c. si
subdelegato. vbi multas reperies opiniones. Opinio autem
quòd reuocetur ipso iure placet Spec. & videtur consentanea
legibus sua opi. Quid si fuit reuocatus expresse, & nihilomi-
nus processit? dicunt ipsi quòd non valet, quod egit, & de
hoc not. extra ne cleri. vel monachi.c. sicut.

a Adnotatio. Morte mandantis. Vide di. Ang. in 2.colum. post me. in ver. in
ea.glo. in fin.
b Sine Dubio de naturali. Mortis enim si simpliciter fiat mentio. intelligitur
de naturali: non ciuili. vt per Bar. & doct. in l. is qui reus. nume. 8. ff. de publi.
iud. & in repe. authen. ingressi. nume. 40. C. de sacrosan. eccles. glo. & Ang. in
authen. de nup. §. distrahuntur. Archid. Cardi. & Ioan. Andr. in c. si episco-
pus. de supplen. negli. præla. lib. 6. & Dyn. in l. cum pater. §. hæreditatis. ff.
de leg. 2.

1 *Renuntiare, an licitum.*

1 MANDATVM. † Concor. ff. eo. l. si mandauero. la 1. §. fi.
in princ. Sed obst. eo. tit. l. si quis alicui. §. si mandatum. Sol.
illum. §. intellige, secundum istum, quia verum est, quòd ibi
dicitur re non integra: tunc enim nõ potest sine causa renun
tiare, sed vbi est res integra, potest etiam sine causa: vt d. §. fi.
& hic. Item opp. ff de procur. l. si defunctus. extra de procu.
c. 1. in cle. Sed dic, quòd ibi non erat res integra, quia domi-
nus cauerat iudicatũ solui. vnde si procurator suscepisset sim
plex mandatum sine cautione aliqua: tunc ego crederem, quod
posset renuntiare re integra, per hunc. §. In glo. puta casus. in
a fin. a hanc sententiam tenent omnes Moderni, vt no. Cyn. in
l. a procuratore. C. eo. & Dyn. extra de reg. iur. c. contractus.
lib. 6. & potest esse ratio: quia mandatarius suscipiendo man
datum, videtur se asserere sufficientem. ff. de ædili. edict. l. si
quid venditor.

a Adnotatio. In fi. Tu dic quod de lata, leui vel leuissima culpa eatenus tene-
tur, quatenus id, quòd venit in mandato, exactam vel exactissimam, requirit
diligentiam. secundum Ang. hic. Et vide hic per doct. qualiter mandatum su-
sceptum, potest per alium explicari.

1 *Mandatum difforme non corruit.*

MANDATVM. Concordat. ff. eo. l. 1. ver. item mandatũ.
1 † nec difformitas obligationis mandantis & mandatarij vi-
tiat. ff. eo. l. si mandauero. & l. rogatus.

1 *Mercedis & salarii discrimen.*
2 *Salarium etiam non conuentum deberi.*

a IN Summa. a Ad hoc. ff. eo. l. 1. §. fin. Opp. C. eo. l. 1. in fin.
ff. eo. l. si remunerandi. glos. intendit soluere hic. In glos. scili-
cet vt mercede. in prin. videtur facere differentiã inter mer-
1 cedem, & salarium, vt † merces dicatur, quãdo non erat alias
facturus, salarium quãdo erat alias facturus, & ita etiam con-
sueuerunt dicere doct. in d. l. 1. & hoc potest discerni in mo-
do. si enim rogo te, vt portes mihi literam apud Engolismã,
& tu dixisti libenter. & dixi tibi, & ego dabo tibi x. solidos,
salarium est. sed si tu respõdisti mihi, domine antequam ego
promittam ire: volo scire quantum dabitis mihi, tunc est lo-
catio, vel cõtractus innominatus, & proprie nominatur mer-
ces. In ea. glo. ibi, & ad huius. hæc distinctio procedit in sala
rio, vbi est merces, tũc distin. an in pecunia, & talibus: & per-
sona est talis, quæ consueuit locari, & est locatio, & agitur lo
cati. sinautem, cõtractus innominatus, dic vt infra, glo. prox.
quæ supplet istam. In ea. glo. ibi, cum allega. l. quæ mutuam.
§. 1. hoc verum, nisi esset de personis, quibus ex officio ius di
citur. ff. de va. & extraor. cog. l. 1. cum l. seq. Item hoc verum,
2 nisi esset persona, quæ consueuisset † locare operas suas, quia
illi debetur, siue conuentum fuerit, siue non. ff. de præscrip.
verb. l. si tibi. & dixi supra de loca. §. 1. in fin. In ea. glo. ibi, cũ
dicit, prorsus incertum. ff. de verb. obl. l. vbi autem non appa
ret. & l. triticum. & vide ff. de iure dot. l. cum post. §. gener. ff.
de leg. 1. l. legato generaliter. In ea. glo. ibi, certi condictione
petitur supra de verb. obli. in prin. In ead. glo. ibi, cum dicit,
informata. hoc non videtur verum, cum actio mandati non
competat vbi merces, vel pecunia interuenit vt hic. & ff. de
præscrip. verb. l. naturalis. §. at cũ do. Præterea sequendo opi.
doct. actio informata non datur, nisi cum fit relatio pacti, ad
pactum, vt consueuit dici in l. petens. C. de pact. Vnde vide-
tur dici, quod agatur extra ordinem. ff. eo. l. salariũ. vel præsc.
verb. quæ deficere non potest, vt l. si tibi. supra allega. & ideo
non oportet distinguere hoc membrum a sequenti. Item in
honorario aduocati, sunt aliqua specialia, vide in d. l. salariũ.
& C. de suffrag. l. vnica. doct. nostri Iaco. & Pet. qui debiliter
legerunt Host. summant hunc tit. Et quasi reepilogant effe-
ctum textuum, & glo. & formant libellos in actione manda-
ti, & ponunt naturam eius, quæ melius cederet in lectura ar-
boris actionum. summam autem poteris videre in summa
Azonis. C. eo. plenius quam ipsi ponunt.

a Adnotatio. In summa. Mandatum debet esse gratuitum: alias transit in
aliam speciem contractus. Ang. cum quæritur an, & quo iure procurator pos-
sit petere salarium, vide hic dist. Ange. in 1. col. in ver. cum ergo quæritur.

De obligationi. quæ ex quasi contract. nas. Rubrica.

*Postquam egit de obligationibus ex contractu, prosequi-
tur in hoc titulo de obligationibus ex quasi contractu, iuxta
ordinem datum supra de ob. tit. generali. § sequen.*

POST Genera. Doct. nostri citramontani, qui
parum dixerunt a ti. de obli. citra, scribunt hic
multa, accipiendo, & summando quasi omnes
text. glo. ti. ff. de neg. gest. & aliorum titulorũ,
de quibus tangitur in hoc titu. quæ omnia ego
prætermitto, quia non esset, nisi onus repetere, quæ alibi scri
pta sunt, vtinam omnes summæ & scripta, nisi ea quæ perti-
nent ad intellectum textuũ essent deletæ: quia per text. bene
intellectos omnia habentur. & hæc materia de neg. gest. fuit
ita bene glossata, vt nullis, aut paucis indigeat commentis.

1 *Casus emptori imputatur.*

IGITVR. Super text. ibi, si quis absentis, vel præsentis
ignorantis tamen, vide ff. de neg. gest. l. 1. Item super text. ibi,
directa. quę est interdum vtilis, vide. ff. eo. l. actio. Quando au
tem nascuntur, & quot modis geritur alienum negotium, vi
de. ff. eo. l. si pupilli. §. idem ait. & l. Pomponius. In glos. scili-
a cet insolidum. in fin. a ff. eo. l. si negotia. In gl. no. in fin. tunc
1 enim † casus pertinet ad emptorem, quia cũ dominus ita de-
mum teneatur, si locupletior sit, non potest dici locupletior,
si casus perijt.

a Adnotatio. In fin. Vide hic per doct. quando negotium dicitur vtiliter cœ-
ptum, & per Sal. in l. si seruum. C. de neg. gest. qualiter autem libellus forme-
tur in hac actione, vide hic per Ang. & per Pet. de Fer. in sua practica. Et Pet.
& Iac. in titu. de act. nego. gest.

TVTORES. In gl. s. quondam. in fi. ibi, sequitur de actio-
ne, nõ de ob. quæ oritur ex singulis articulis gestionum. ff. de
admi. tu. l. tutorem qui tutelã gerit. In gl. s. directam. ibi, cum
allegatur de attil. tu. vide plenius de auth. tut. §. sinautem.

1 *Impensæ an fratri imputandæ. & 2.*

a ITEM SI INTER. a In gloss. tunc enim. ibi. societas.
hæc gloss. supponit, quod inter socios non detur communi
diui. & tamen est falsum. ff. communi dict. l. 2. pro socio. l. si
actum. & not. infra de actio. § quædam. Sed ideo hic di-
citur sine societate, quia tunc esset contractus, & non qua-
1 si contractus, de quo hic text. intendit. † In fin gloss. su-
per verbo, consensu. tacito, vel expresso, vt dixi supra
de socie. in princip. iste. §. facit ad id, de quo aliqui dubium
faciunt, si duo fratres post mortem parentum, steterunt
simul, & pro indiuiso, & vnus facit magnas expensas,
nunquid

nunquid in diuiſione debent ſibi imputari? Et videtur ꝙ ſic, per hunc §. ibi, cum dicit, ꝙ ſolus fructus &c. & eſt ſimile infra de offic. iud. §. ſi familiæ. & facit C. de decur. l. licet indiui
a ſa. lib. 10. † Audiui aliquos dicentes contra per l. ff. familiæ erciſ. l. ſi filia. §. Neratius. ſed ibi pater ſe pro eo obligauerit: vt ibi: & l. qui pater. ff. fa. erciſ. Vnde credo ſine dubio, quod expenſæ veniunt in reputatione, & alia damna, vt not. ff. pro ſocio. l. cum duobus. §. ſi inter fratres. & hoc niſi tanto tempore fuiſſent ſimul, ꝙ præſumeretur ſocietas: iuxta illa, quæ ſcripſi ſupra de ſocie. in prin. Sed & tunc nõ crederem ſocietatem, niſi quæſtus: & frater non tenetur ad illa, quæ alius per culpam proieciſſet: vt not. in d. §. ſi inter fratres. Et hoc facit contra ſcholares, quibus fratres prouident in ſtudio, ꝙ poſſint expenſas ei miniſtratas imputare in diuiſione: & vide in Spec. de iudi. §. ſequitur. verſic. quid ſi duo. nu. 7. ſcio ꝙ in patria conſuetudinaria ſeruatur contrarium de conſuetudine, & bene per l. de quibus. de legibus. ff.

a Adnot. Item ſi inter. Actio. fami. erci. vel communi diui. non oritur ex contractu, ſed ex quaſi contractu. Quærunt hic doct. ad hoc vt competant iſta iudicia, de quibus in hoc: quid eſt neceſſarium: vide eos hic, & per Ang. in 1. col. ver. quæro, ad hoc, & de forma libelli, vide eum hic. & Petrum Iacobi in rubr. de actione fa. erciſ. & de ac. communi di. & per Angel. infra de act. §. quidam in prin.

1 *Rei uendicationis cauſa.*
2 *Hæreditatis petitio qualis.*

IDEM IVRIS. In gloſſ. non per omnia. ibi, ſingularibus. quandoque non pro pluribus. ff. commu. diui. l. hoc iudi-
1 cium. §. 2. & iunge quæ dicam infra de ac. §. quædam† In glo. ſcilicet actione ex teſtamento. ibi, cum alle. & in d. l. ſupra de leg. §. 1. in hoc non videtur bona comparatio, quia rei ven. cauſatur a ſolo dominio: nec aliquam obligationem præſupponit: vt gl. & bene dicit. ſed hypotheca naſcitur ex conuentione. ff. de pac. l. ſi tibi. ff. de pign. act. l. 1. in prin. infra de ac. §. item Seruiana. & ſupponit obligationem perſonalem, vel eſſe, vel fuiſſe. C. de luitione pig. intelligere debes. Vnde potes dicere de hac ſicut de actione, quæ oritur ex quaſi contractu. In ea. glo. cum dicit, ꝙ ſit ex quaſi contractu. hoc non videtur verum, quia realis eſt mere, & non ſupponit contractum, nec obligationem, vnde licet reperiatur, quod hæres adeundo videatur quaſi contrahere cum legatarijs, & creditoribus, non tamen cum res hæreditarias poſſidentibus: vn-
2 de de hac dicerem, ſicut de rei ven. In fi. gloſſ. certe non† poteſt idem dici, ſicut in petitione hæreditatis, quæ eſt mere realis: & iſta perſonalis, vel ſaltem miſta. ff. fi. reg. l. 1. vnde de iſta ſatis poteſt concedi, quod oriatur ex quaſi contractu, quamuis gloſſ. notet contra in d. l. 1. quæ eſt huic contraria. hæc vr̃ verior: quia fin. reg. quo ad hoc multũ aſsimilatur famil. erciſ. & cõmu. diuid. qui. n. de terminis dubitãt, incidunt in quandã cõionem, ſicut ibi in re quæ cõiter accidit ex ſucceſsione, vel alias de hoc plenius ĵ. de ac. §. quædã. dic vt ibi.

1 *Error an & quibus obſit.*

ITEM is, cui. In glo. ſ. indebiti. in fi. gloſſ. male alleg. nam ibi transfertur dñium, vt ibi patet, vel ſaltẽ obſtat exceptio. Et vt plene videas, dic quod interdum eſt error in cauſa tradendi: interdum in dominio rei: interdum in ipſa re: interdum in perſona: interdum in conditione perſonæ: interdum in qualitate cautelæ. videamus ergo de ſingulis.
1 † Quæritur ergo vtrum error in cauſa impediat dominij trãſlationem? Et ad hoc poteſt reſponderi: quia aut ambæ partes conueniunt in eadem cauſa, quamuis falſa, & tunc certum eſt, quod non impediat. & ita intelligitur tota materia de condi. inde. Sed tamen ſi recipiens ſciat cauſam non eſſe, commitit furtum. ff. de fur. l. ſi iuſſu. §. 1. aut diſconueniũt: & tunc aut vtraque eſt apta: & tunc aut vtraque præceſsit verum debitum: & dic vt ff. de ſol. l. 1. aut ex altera, tunc imputatur in vera. ff. de acqui. re. do. l. cum in corpus. & neutro caſu impeditur dominij translatio: & hoc cum tradens intendebat ſe liberare: ſecus ſi nouum contractum conſtituere: vt no. ff. de vſuca. l. nunquã. §. fi. ſi ex nulla pręcedebat debitum, tũc ſi tradens agebat de vna cauſa, recipiens de alia. & tradens nolebat ex alia transferre, non transfertur, tamẽ conſumptione acquiritur receptio. ff. ſi cer. pe. l. ſi ego. Secũdo, quæritur vtrum error in dominio, impediat dominij trãſlationem. Et hic etiam diſt. quia aut trado tibi rem meam credens eſſe tuã & non transfero dominium, vt l. dedi. §. ſubtilius. ff. de cõdi. cã da. Aut trado rem meam, credens eſſe Titij: & tunc aut alius a quo cauſam habui, trãſfero, vt l. eius qui. ff. ſi cert. pe. aut alterius a quo non habuit dominium, & tunc aut interueniente mandato illius quem dominum credebam, & non transfero, ſed ſi me obligaui, de euict. teneor, & repellor exceptione, vt l. ſeruum Titij. hic alle. Aut nullo mandato interueniente ſic, quod contra aliquem non datur mihi recurſus, & tunc nõ transfero, vt l. ſi procurator. ff. de acqui. re. do. & teneor de euictione propter errorem, vt ibi, cum dicit, nulla eſt alienatio. vnde quamuis eſſet procurator, ibi tamen non habebat mandatum ad aliud, ſi aũt tradam rem alienam vt meam, certum eſt, quod non transfero. ff. de acqui. re. do. l. traditio. Tertio, quæritur, vtrum error in corpore rei impediat? Et dic, quod ſic. ff. de acqui. poſ. l. ſi me in vacuam. Quarto quæritur, vtrum error in perſona impediat, verbi gratia, credebam te Martinum, cum eſſes Petrus? Et certum eſt, qđ ſic, & recipiẽs tenetur furti, & rei ven. ſi eſt in dolo. ff. de fur. l. ſi quis vxori. §. cum Titio. Quinto, quæritur quid ſit error in cõditione perſonæ, credebam te liberũ, & eras ſeruus, procuratorem, & non eras. Tunc videtur quod dominium transferatur, ſi recipiẽs erat habilis. ff. de acqui. poſſ. l. quod meo. de fur. l. falſus. §. 1. Sexto, quæritur, quid ſi in qualitate cautelæ, credebam te diuitem, & eras pauper. Dic transferri dominium. ff. de furt. l. falſus. §. ſi quis nihil in perſona.

1 *Inſcius ſoluens, quando & an repetat.*
2 *Indebitum ſolutum, quando & an repetibile. & 3.*

a EX QVIBVSDAM.[a] In glo. licet ponat. in fi.[b] hoc in-
b tellige, ſi nomine debitoris ſoluerit, alias contra. ff. de condi. inde. l. ſi pœnæ. §. 1. dic plenius. ff. de pe. hær. l. fi. quid poſſeſſor. & vide quaſi ſimilem gloſ. ſ. quib. mo. re. contrah. obli. §.
c Item is, cui. In gloſſ. vt ſi ſaluam. in fin. [c] melius allegaret §. ſed & legis. & potius §. in rem miſta. Sed pro Deo adhuc videtur magna iniquitas, vel quod nihil ſit ſpeciale, quia ſi ſol-
1 uit, quaſi ipſe fecerit cum non feciſſet, † ignorantiam non poteſt allegare in facto ſuo, igitur non mirandum, ſi non poſsit repetere, quod ſciens ſoluit. Si vero pro alio, qui in veritate fecit, ſoluerit, ita parum poteſt repetere de iure communi, vt l. de hæreditate. C. de peti. hære. ff. de condi. inde. l. repetitio. quamuis non credere ſe teneri. igitur nil videtur ſpeciale, ſequendo hunc intellectũ. Præterea, per hunc intellectum non declarat, an ſoluerit ſimplũ, vel duplũ, quia ſi duplũ ſoluerit, quod nõ debebatur, videtur magna iniquitas, ſi non repetat illud, qđ vltra ſimplũ ſoluit, ex quo plus non debebatur. Quidam dicunt, ꝙ hęc iniquitas toleratur, quia pœna legis Aquil. debuit eſſe in duplũ ab initio de natura ſui, ad inſtar actionis, de ſeruo corrupto. ff. de ſer. cor. l. fi. vnde quia in hoc releuatur ille, qui tenetur Aqui. grauatur in alio, ſed hoc non valet, quia non releuatur ſoluens indebitum. Doc. dicũt in l. ea quæ. qđ l. ea quæ. & iſte §. loquuntur qñ ille qui dam-
2 nũ dedit, ſoluit duplũ, † & ita ſoluit vnũ ſimplum. quod excipit indebite, hoc ſimplũ nõ repetit, quia creſcere poterat, & deberi. hoc vr̃ minus rationabile, ſed tñ eſt irrationabile, & eſt contra tex. l. ea quæ. vbi dicit indebitũ, ꝙ creſcere poterat ſolutũ, nõ ipſum incrementum, ſed id, ꝙ creſcere poterat, ſuperponẽdo id indebitũ & ſolutum. Item tex. non loquuntur de alio ſimplo, ꝙ per inficiationem creſcere poterat, indebite ſoluto, ſed de ipſo legato indebito, vt hic patet, ego ſimpli-
3 citer confiteor text. † Et credo quod ſoluens indebitum, ſiue quo ad ſe, ſiue quo ad alium, in his caſibus non repetit, & eſt ratio, quia vr̃ ſoluiſſe propter dubium probationis, vt euitet duplũ. Vnde ſicut ille qui per transactionẽ ſoluit indebitum, non repetit, ſic nec iſte, quia ſicut ille ſoluit, vt euitet litem, ita iſte vt euitet inficiationẽ, & euentũ probationis, & litis, & hæc põt eſſe ratio §. bonorum. Vnde credo, quod ipſum damnum, vel legatum non repetit, ſi ſoluat, vt dixi. Quid ſi ſolui-

tur duplum? Ego non crederem, ꝙ esset locus isti. §. imo crederem totũ repeti, quia cessat prædicta ratio. & hoc est irrationabile, & contra ius cõe, & non extendendum, maxime in ecclesia, quę est autrix, & cultrix iustitiæ, quæ non debet aliena iactura locupletari. in feud. de alie. feu. §. inde potest. Quid in legatis factis ciuitatibus? Videtur idem quod hic, quia pia causa videtur, vt l. illud. C. de sac. sanct. eccl. ego hoc non credo: quia solum videtur hic loqui de locis pijs & religiosis, vt patet ex illo verbo, honorificantur: & istud non extendendum, quia exorbitat prima facie a ratione communi.

a Adnot. Ex quibusdam. Indebitum solutum ex causa quæ crescit per inficiationem, non potest repeti, & legata soluta, venerabilibus, vel pijs locis non possunt repeti.

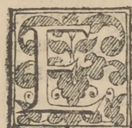
b In fi. Intellige, si nomine debitoris soluerit, alias secus. l. si pœnæ. §. 1. ff. de condi. inde.

c In fi. Et est ratio, quia licet cesset causa indebiti, non cessat tamen coniectura pietatis quæ impedit repetitionem. l. cum his §. mulier. ff. de condi. inde. præsertim, cum non ita euidenter relictum non esse, sicut damnum datum non esse apparere non possit secundum Ange.

Per quas personas nobis obligatio acquiritur. *Rubrica.*

Supra tractauit de natura obligationum, nunc tractat de modo, eas acquirendi.

1 *Pater quando caueat.*

Xpositis. In gl. quæ scilicet obligationes. in fi. Et no. ꝙ de hac materia tractatũ fuit s̃. de inuti. stipul. §. si quis, alij. cum §. seq. In gl. proprietas. in fi. hodie vero pater omnes intentat, cũ consensu filij. & si non appareat de consensu

1 pater† debet cauere de rato. vide C. de bo. quæ lib. l. fin. §. vbi aũt & quæ ibi scripsi, casus aũt sunt multi, in quibus patri nõ quæritur vsusfruc. & in illis filius agit, & cõuenitur. vide eos C. de bonis quę lib. l. cũ oportet § si aũt. Deniq; cętera, quæ hic dicenda essent, vide in d. l. & supra de stipul. ser. per totũ.

Quibus modis tollitur obligatio. *Rubrica.*

Quia prout quisque contrectãs est ligatus, ita solui debet. ff. de solu. l. prout quisque de regu. iur. l. nihil. & l. fere. postquam egit de ligandi modis, sequitur de modis dissoluendi.

1 *Solutio ne quæ tollantur.*
2 *Solui aliud an possit.*
3 *Moneta in solutionibus quasi æstimanda.*
4 *Monetæ sublatio non liberat.*

1 Olvitvr.† In glos. si vere. ibi. cum dicit, respondeo sic, si hanc responsionem referas ad tex. ꝙ tollatur solutione, falsa est, quia imo soluendo & emendando damnũ ciuiliter, vr̃ confiteri. crimen, vt ff. de his qui no. infa. l. athletas. §. fi. cum l. seq. nec solutio ciuilis tollit alias crimen. C. qñ ci. act. cri. preiu. l. 1. de cõdi. fur. l. si pro fure. §. 1. Intellige ergo, ꝙ sit idẽ in criminalibus, vt satisfactione tollãtur, quantũ tãgit cõsecutionẽ rei. itẽ quãtũ tãgit crimẽ, punitione recepta. In ea. gl. ibi, cum dicit. s. liberationem. sed vbi sciens soluit, non repetit. & ideo tollitur obligatio. In ea. glo. ibi, cum allegat. si rem meam. & l. etiam. In ea. glo. ibi quantum ad hoc habetur. vide quod scripsi s̃. de leg. §. si res aliena. In ea. gl. in fi. & vide plenius rationes specialitatis. ff. si cer. pet. l. 2. §. ap-

2 pellata. Et † distingue, quia aut debetur species, & tunc creditor non tenetur aliud pro alio recipere, nisi in casu, quo species debita solui commode non potest. vt l. non dubium §. 1. ff. de legatis 3. & l. si domus. hic alleg. aut quantitas, & tunc põt vna pro alia solui. nisi intersit creditoris. ff. de sol. l. Paulus respondit. C. de colla. æris. l. vnica. Et sic intersit diminutiue, vt Dy. not. in dicta. l. Paulus. & hoc in eodem genere vt pro scutis, florenos sed pro aurea, non potest solui argentea: nec pro pura argentea, argento contaminata, vt glos. tangit. aliquantulum, in d. l. 2. ff. si cert. peta. C. de don. l. si quis argé-

3 tum. † Quid ergo si mecum contraxisti tempore fortis monetæ, quam forte rex mutauit: & pro ea facit currere aliam minus fortem: nunquid soluendo hanc minus fortem

a liberaris? a Videtur quod non. sed debes soluere in tali valore sicut erat tempore contractus, extra de censib. c. olim. & c. pe. pro quo ff. de contrah. emp. l. in lege. & no. Spec. de ob. & sol. §. nũc aliqua. versi. pone, in statuto. nu. 9. Credo ꝙ si princeps decreuit vltimam habere cursum pro prima, quamuis in valore sit debilitata, quod debitor liberatur soluendo illam, si se obligauit ad solidos, vel libras, secus si ad certum genus monetæ, & valorem. certum est enim, quod princeps habet potestatem in talibus, & ad ipsum pertinet dare cursum, & valorem monetæ, vt apparet in l. 2. responso. 2. in prin. vbi est materia sua. C. de falsa mone. igitur constitutio, & ordinatio sua ligat. satis autem constituit ex quo ordinat quod 12. denarij valeant solidum. & 22. solidi illius monetæ libram: & ei dat cursum pro legitima. Præterea, obligantes se videntur habere animum obligandi se ad vsualem. Illa autem est vsualis &c. extra de deci. ca. 1. in cle. de male. c. 2. & facit ff. de ver

4 bo. sig. l. Labeo, & Sabinus. † Sed nunquid qui promisit certã monetam, liberatur, si princeps illã omnino sustulit? Petrus de Bellaper. vr̃ tenere. infra de ac. §. sequẽs quod sic ante moram, quia tenetur ad genus subalternum, ꝙ perire potest. ff. loca. l. in naue. vt scripsi. C. de reb. credi. l. incẽdium. Sed huic opi. obst. ff. de solu. l. Paulus respon. creditorem. Sed põt dici, ꝙ ibi loquitur in casu, quo non erat obligatus ad certum genus monetæ, sed ad solidum, vel ad libram. secus si ad certam monetam, & eius cursus inhibeatur. Curia tamen Francię, vr̃ tenere cõtra, & qđ debeatur in valore temporis contractus.

a Adnot. Liberaris. Adde de hac q. per Hosti. in sua summa in tit. de censi. §. ex qui. cau. ver. quid si moneta mutetur. nu. 8. de quo per Albe. de rosa. plenissime in l. vxore. §. vxore. ff. de leg. 3. Old. conf. 13. cum questio. dixi in apostil. ad Panor. & in c. quanto. in prin. de iureiuran.

1 *Creditori creditoris, an recte soluatur.*
2 *Liberetur ne inuitus.*

Nec Interest. In gloss. patet. cum alleg. l. si liber. Super hoc sunt glos. variæ. Quandoque dicunt, ꝙ liberatur, vt ff. de exer. l. 1. §. quid si mutuam. Qñque dicunt ꝙ non nisi in casu speciali. ff. de pig. acti. l. solutum. §. solutã. C. de solu. l. inuito. Qñque liberatur per exceptionem. ff. de exce. doli. l. si opera.

1 † Potest dici, quòd aut soluitur creditori creditoris, creditore ignorante, seu sciente & patiente, & tunc si ratum habeat, liberatur ipso iure, si non habeat ratum, datur exceptio doli, vt d. l. si opera. Vel dic, ꝙ hoc casu etiam liberetur ipso iure, vt no. in l. si liber. & excep. doli. sit exceptio intẽtionis. & hoc nisi creditoris interesset, non solui. & potest interesse tribus modis, vt no. ff. de neg. gest. l. cum pecu. si vero inuito & contradicente, non contingit liberatio, vt l. inuito. C. de sol. In ea. gl. vel procuratori, nõ repetas hoc inuito creditore, quia falsa esset s̃. mand. §. item adhuc. Sed quæritur hic dicitur ꝙ

2 creditor † liberatur inuitus. Hoc verum, si creditor recipiat. Quid si non vult recipere? adhuc videtur idem. si ille, qui soluere vult, offerat, consignet, & deponat, vt no. ff. de solu. l. solutionem, vel iudicium. an autem habeat regres. contra debitorem, dic vt ibi, & de noua. l. si Stichum. §. fi.

1 *Cessio quando inutilis, an ualeat. & 2.*
3 *Cessio qui petenda.*

Item Si reus. In gl. s. fideiussor. ibi, cum alle. l. cum is. illa est contra. ibi enim supponit, ꝙ non extinguitur actio, & ꝙ semper põt cedi. ff. mã. l. Papinianus mandatorẽ. vt tñ hoc

1 plenius videas, dic ꝙ† aut soluitur illius nomine, cõtra quem fit cessio, siue illius nomine, & alterius. & iur. cessio est inutilis, siue ante, siue in solutione, siue post fiat ẽt pacto interueniente, quia act. sol. extinguitur, & ita cedi non põt, vt not. in l. Papinianus. Sin aũt fiat solu. noĩe soluẽtis tenet, siue ante, siue post, pacto interueniẽte, vel nõ, quia actio durat. ff. de sol. l. Stichũ. §. si mãdato, si autẽ dubitatur nomine cuius, tũc aut obligationes sunt ęque principales, vt in duobus tutoribus,

vel

vel in duobus correis: & tunc obtinet, quod hic not. & ff. de
a sol. l. Modestinus. Sin autem non † sunt pares, videtur in dubio nomine suo soluere: ideo actio durat, & valet cessio etiã ex interuallo: vt d. l. Papin. de in rem ver. l. si filius. de admi. tut. l. si minoris. & de tu. & ra. di. l. alterius. de leg. 1. l. si res obligata. de pec. l. si Sticho. Hæc distinctio est Dyn. de verbo ad verbum. in d. l. Modestinus. Sed contra primum membrum videtur casus C. de priu. fi. l. si cum pecuniam. & l. si. C. de his qui in pri. cre. lo. l. 1. in quibus soluebatur nomine debitoris, & tamen valet cessio, si hoc agatur. Sed potest dici ꝙ valet, quando hoc expresse agitur, quia nomen videtur emi. non. n. est intentio soluentis & recipientis ꝙ vellet liberari debitorem. Sed gl. & Dy. loquuntur quando volebant liberari debitorem: & hoc apparebat. Item Dy. quærit ibidem, quo iure
3 petitur ibidem fieri cessio: † & dic ꝙ si contractus. vel materia ex qua posit agi, prædecessit, agitur ea actione: sinautem officio iudicis. ff. de iu. fis. l. in fraudem. §. qui pro alio. & d. l. si res obligata. §. 1.

1 *Peccatum in actibus maius.*
2 *Acceptilatione pactum contineri.*
3 *Nouationis forma.*

ITEM Per acceptilationem. In gl. 1. ficta. in fi. caue tamen quia hæc fictio pro veritate accipitur. ff. de acce. l. si ex
1 pluribus. In † gl. quæ sunt. in fi.[a] hoc magis nota. in d. l. an
a inutilis. & potest esse ratio secundum docto. quare est inutilis, vbi ratione formæ, seu conceptionis verborum, quia maius peccatum est, quod venit ex propria culpa, quam quod ex alieno facto, vel sine sua culpa, quando autem acceptilatio peccat ratione conceptionis verborum, peccatum prouenit ex culpa contrahentium, sed quando prouenit ex defectu materiæ, seu rei, non. C. de nat. lib. l. legem. Sed quæritur, quare magis tollitur tota obligatio per acceptilationem, quam per pactum, cum in stipulatione sit dare naturalem obliga-
2 tionem? Sol. † acceptilatio continet vtrumque: & vim pacti, quod tollit naturalem, & vim actus ciuilis, quod tollit ciuilem, & ideo vtraque tollitur. Quidam autem dicunt in defensione gl. quæ est hic, ꝙ acceptilatio habet vim pacti, vbi fit ab ignorantibus modum concipiendi acceptilationem, & qui credebant eam valere. sed vbi fit a scientibus, qui sciebant nil valere, non valet. & pro eis facit l. an inutilis. ff. de acceptil. Vnde illi, qui credebant valere, videbantur cõsentire in liberationem, alij non, qui sciebant, quæ agebant non tenere. ff. de statulib. l. cum hæres. §. 1. Sed secundum hoc videtur, ꝙ si creditor sciret non valere, & debitor crederet valere, ꝙ deberet debitor esse liberatus iure pacti. ff. quib. ad li. procla. nõ lic. l. fi. C. de incest. nup. l. qui contra. cum ibi notatis. In gl.
3 . f. ipsum in fi. & sic videtur cessare ista materia, nisi † agatur expresse ꝙ partes volebant nouare stipulando, quia alias nõ deducitur in stipulationem, nec nouatur, nec per consequens in acceptilationem deducitur. Sed potest dici ꝙ satis constat de animo, ex quo stipulatio fit ad finẽ accepto ferendi, vt dicam infra prox. §. In gl. s. volente. in fi. hoc tamen fallit in duobus casibus, vbi compellitur recipere particularem solutionem. ff. de stat. lib. l. cum hæres. item si decem. C. de col. fund. patr. l. placuit. lib. 11. Item caue, quia si sit pœna deficiens, non liberatur partem soluendo. ff. de verb. obl. l. in executione. §. pe. nisi forte in iudicialib. ff. si quis cau. l. si seruus. §. si plurium. ff. in ius voc. vt eant aut satisd. l. si. In glo. his verbis. in fi. hęc gl. videtur errare. vnde omnia ista quæ dicuntur in tex. deduci possunt in Aquilianam, & postmodum dationis pecuniæ in hanc Aquilianam non deducitur, nisi dari: nec accepto fertur, nec tex. alio modo dicit, nec alias dicere intendit, si bene inspicias. Vnde omnia verba præcedentia, non dicit nisi ad finem, ꝙ omnes tales obligationes possunt reduci ad donationem pecuniæ, & in Aquil. stip. reduci.

a Adnotatio. In fin. De hoc brocardo: si non valet vt ago: valeat vt vale re potest. vide hic Ange. in 2. col. post prin. in versic. & prædicta inducuntur.

1 *Pupillus mulieri æquiparatur.*
2 *Nouatio quando fiebat.*
3 *Nouatur mutato solutionis loco.*

a PRAETEREA. [a] In gl. si fiat. ibi, siue per iudicium. in casu, qui sequitur, non enim fit per iudicium intentatum, cõtra reum, quin vetus duret. vide C. de iud. l. 1. ff. de noua. l. aliam. In gl. qui naturaliter. in fi. vide supra de auth. tu. §. 1. vbi scripsi. In gl. sed nunquid, ibi, cum alleg. l. si Titius.
1 istud est magnum arg. cõtra gl. Nam † mulieri succurritur sine restitutione, & tamen actio in priorem reuertitur ergo eadem ratio videtur pupillo, ꝙ etiam in casu quo non restituitur, actio detur contra primum. argu. d. l. si mulier, & l. senatus. eo. tit. Sol. non datur contra primum: vt hic nec obst. qđ de muliere dicitur, quod ibi ius, quod subuenit mulieri per quoddam ius priuilegiatum contra ius commune, subuenit creditori, quem noluit, ex prouisione iuris damno afficere: de iure communi obligatio pupilli non est valida, & ideo ius nulli facit iniuriam, si actionem veterem non restituit, nec curauit alij prouidere: quia per ipsum ius damnum non patitur. Sed adhuc videtur obstare ff. de rescin. ven. l. si id quod. vbi per secundam emptionem inutilem non receditur a prima. sed ibi inter easdem personas agebatur, inter quas non præsumitur nec fit nouatio, sicut inter diuersas, vt hic, & in-
b fra proxi. §. In gl. not. hic tria. in fi.[b] oppon. contra hunc §. & gloss. quia imo videtur ꝙ antiquitus non fiebat nouatio, nisi expresse ageretur, ff. de verbo. obliga. qui vsumfructum. & l. eum qui. §. si à te. de noua. l. si pupillus. §. 1. Docto. consueuerunt dicere, quod vbi stipulabatur rem maiorem, fiebat nouatio, sed vbi rem minorem, non. & ita consueuerunt dicere iuxta l. fin. C. de noua. sed hoc videtur directè contra hunc §. qui dicit, adiiciat seu detrahatur. potes dicere ꝙ vbi in quali
2 tate † obligationis aliquid augebatur, seu diminuebatur, fiebat nouatio, sed non in ipsa re, quæ in obligatione vertitur, tunc habet locum solutio. doct. supra dicunt, aut augebatur, aut diminuebatur per leges contrarias. Item videtur, quod iure antiquo non fieret nouatio ipso iure, sed solum dabatur exceptio, ff. de præto. stipulatio. l. Valeriano. de except. do. l. apud Celsum. §. Labeo. Sed ad vtranque potes dicere, vt in qualibet noua. vel dic quod in l. Valerius solus prætor agebat partibus nolentibus, vel earum altera. vnde non mirum, si ibi non fiebat nouatio ipso iure. §. Labeo intellige prout ibi not. & vide ff. pro socio. l. si quis a socio. & d l. obligationum fere. §. si. hodie autem non fit nouatio, nisi expresse agatur: vt d.
3 l. si. & hic. † Quid ergo dices, debes mihi decem soluenda Angliæ in festo Nauitatis Domini, eadem decem promittis mihi soluere in Paschate Parisiis, vel sic, promittis soluere pro decem libris, quas debes, decem modios vini Parisijs. & non agitur expresse quod fiat nouatio? gl. volunt dicere qđ hodie etiam fiat. vnde quando primus contractus non est bene compatibilis cum secundo: & per effectum verborum apparet, quod est intentio partium nouare valentium, videtur quod si fit nouatio, saltem, quod debeat obstare exceptio, & ita not. in d. l. fi. C. de nouatio. ff. eodem, l. 2. & hoc doctores sequuntur in gl. vt supra eodem §. ibi per nouationem necessariam, in casu, qui sequitur. In ea gl. ibi ad legem Iuliam de vi. priua. l. penult. sed forte tunc remanet naturalis: cum ille constitutiones sint de iure ciuili, sicut sententia. In ea. gl. in fin. Item per præscriptionem tollitur ciuilis, & remanet naturalis. vt no. ff. de actio. & obli. l. obligationum fere. circa principium.

a Adnota. Præterea. Interuentu nouæ personæ olim fiebat nouatio, etiam si a pupillo stipulet, ꝙ alius mihi debet, non antem a seruo: hodie vero non præsumitur nouatio, nisi expresse hoc agatur. h. d. Aret.
b In fi. Nota casus in quibus olim ex verbis expresis insurgebat tacita coniectura nouationis, hodie non corriguntur, quia in illis fit nouatio saltem ope exceptionis, secundnm doct. hic. & per Ang. in 3. col. in prin.

HOC Amplius. Vide iuxta hunc §. quod scripsi supra de contrahen. emp. in prin.

FINIS LIBRI TERTII
Institutionum.

INCI-

INCIPIT LIBER QVARTVS INSTITVTIONVM DO. Ioannis Fabri. I. V. D.

De obligationibus quæ ex delicto nascuntur. *Rubrica.*

Continuatio apparet hic in tex. & ex diuisione quæ fit supra de obliga. l. generaliter. §. fi.

VM SIT EX. In gl. caue tibi in fine istam glos. non oportuit hic ponere: quia textus non loquitur de hoc titulo, sed de libro.

1 *Colonus partiarius quando non furetur.*
2 *Aestimatio quando crescat.*

a FVRTVM. a In gl. & facit extra ibi cum alle. §. si quis asinum. melius in §. neque verbo. & vide quod scripsi supra man. §. 1. In ea. gl. ibi contrectatio de loco ad locum. amouisse enim videtur, qui corrũpit, vt l. qui tabulas. in fi. ff. de fur. In glos. subaudi. cum alleg. l. si socius. hoc verum si constet ꝙ animo furandi, non tamen præsumitur. ff. pro soc. l. merito.
1 & ideo videtur quòd si † colonus partiarius portet solidos fructus ad domum suam, quod non committat furtum in dubio. ff. de iniur. l. item apud Labeo. §. si quis seruum.

In gl. hoc ideo. cum alle. §. placuit. Breuiter furtũ non committitur sine auimo. ff. eo. l. inter omnes. §. recte. In ead. gloss. ibi, cum alle. ff. de cond. ob cauſ. l. pen. dic vt ibi, quia habuit animum furandi & lucrandi complendo voluntatem suã: vt ibi no. In gl. vt habes. in fin. quidam distinguunt: aut res per
2 uenit ad manum furis † de voluntate domini: & tunc duplatur, vel quadruplatur æstimatio vsus, aut contra, ꝙ tunc æstimatio totius rei: & hæc scripsit Cy. C. de ser. fug. l. 1. Sed contra hanc dist. facit ff. de cond. fur. l. qui furtum, vbi venerat res ad manum furis de voluntate domini, vt quia commodata fuerat. & tamen supponitur rem totam esse furtiuam, quia petitur conditione furtiua, vt ibi. In gl. ex hoc dico. in fi. & pone exemplum, vt ibi in gl. 1. diuina. hoc non videtur verum: quia ff. eod. l. 1. §. fi. sunt similia verba Pauli qui creditur fuisse paganus. vnde dic lege naturali, id est, ratione naturali, quia ratio naturalis docet talia fieri non debere. sic ff. de verb. sig. l. probrum.

a Adnot. Furtum. Si vnus furatus fuerat Bonon. & portauerat rem furtiuam Ferrariam: an ex mutatione territorij nascatur noua actio furti vide per Bar. in l. si dominium. ff. de fur. & in l. si abducta. C. eo.

1 *Furti actio quando nascatur.*
2 *Furto plures teneri.*

FVRTORVM. In gl. casus. nunquid sunt duæ actiones furti, vna quæ in duplum, alia quæ in quadruplum competat? Dic quod non infra. §. fi. ar. contra quod consueuit dici. ff. de
1 hære. pos. l. 1. & satis probatur quia furti actio † nascitur statim per primam contrectationem, nec per aliam contrectationem, alia oritur. ff. de fur. l. eum qui. Si igitur cum primo clam furatum post deprehenditur, oritur alia actio: vnde nasceretur? & facit infra, quod cum eo. §. in rem. ver. licet. In gl. per hoc. ibi cum allegat l. prohibere melius ff. de iure fis. l. Imperatores. In gl. in tantum. in fi. hoc verum eadẽ die: quia
2 si alia die, secus ff. eo. l. quo destinauerat. Quid si † sint plures: vnus rem furtiuam portabat, alij custodiam faciebant, vel erant socij? Videtur idem. ff. ad l. Iul. pecu. l. sacrilegij. §. fin.

1 *Animo perdibiles.*
2 *Sequelam cum actu tolli.*

CONCEPTVM. In gl. imo. in fin. videlicet in seruo fu-
1 gi. & idem in alijs † rebus, quæ se animo perdunt, vt vxor, monachus, seruus ascriptitius. & ita no. in §. hoc autem. in aliis autem secus, quia non expedit pompam rei familiaris detegere. C. qñ & qui. quar. pars. l. 2. de metallis, & metal. l. quosdam & hoc nisi esset persona suspecta, & aliqua indicia mouerent. nam cum persona tunc posset capi, multofortius domus eius inquiri. In gl. hęc non est semper bona. in fi. dicas ꝙ non est bona consequentia. sublata est solennitas, ergo & ipse actus, qui solennitatem requirebat. C. de infa. l. decreto.
2 de neg. gest. l. actio. sed † ista est bona, sublato actu, ex quo sequela dependebat, & ipsa sequela remouetur. ff. de pact. l. 1. & 2. Et idem hic, cum actus principalis, ex quo actio furti, tãquam sequela prodibat, si remotus, & ipsa actio est remota, & no. hic gl. Aurelianensem, quæ destruit tex. suum.

POENA. In gl. nisi in fi. Et est ratio fauore ciuitatis, vt ibi not. quid autem quadrupletur vel dupletur: vide ff. eod. l. in furti. & l. si vendidero.

1 *Fur quando, & an excusandus.*
2 *Furis dolus quando, & an præsumendus.*

a FVRTVM. In gl. quid si hoc credidit. in fi. a gl. hic in
1 tendit dare differentiam, an ille † qui fur dicitur. habuit rem ab initio de voluntate dñi, & tunc stulte credens excusetur a furto, an receperit propria authoritate, & tunc non excusatur. & potest esse ratio, quia ex quo dñs semel consensit, facilius præsumitur, secundus consensus. ff. de sol. l. qui hominẽ. §. nullo. Sed certe vr̃, ꝙ hæc gl. non procedat. & ꝙ etiam hoc vltimo casu, stulte opinans non committit furtum. Primo quia animus de est, sine quo non committitur furtum, vt hoc §. Secundo, quia non tenetur vi bo. rap. infra tit. 1. §. & quia. Tertio quia stulte opinando committit culpam tantum, non dolum. & sine dolo furtum non cõmittitur. s̃. eo. tit. §. 1. Præterea si bene respicias, est casus in l. inter omnes. §. recte. ff. de fur. ibi enim authoritate propria occupauit. nec committit furtum. & ibi gl. videtur huic contraria, dicit. n. quo ad alias actiones considerandum, an stulte credidit, vel non: non quo ad actio. furti. & hæc est veritas. ff. de fur. l. qui rem. in prin. Sed obiicies quia scd̃m hoc nunquam poterit agi furti. semper enim fur dicet, ꝙ credebat dñm permissurum. Sol. dico ꝙ prędicta opi. loquitur in casu, quo certum erat ꝙ credebat dominum permissurum. In casu autem, quo certum, non est,
2 tunc † peruenitur ad has coniecturas, an habuit causam credendi, & tunc nõ pręsumitur, dolus nec animus furandi, aut non, & nunc præsumitur. Vnde si rem perituram receperit, veluti ouem, vel animal fugitiuum lupo abstulit, non præsumitur malus animns, vel si dñs rei sit amicus suus, & recipiẽs homo honestus, non iudicarẽ malum animum. Sed secus ecõtra, si dñs rei, sit ignotus, vel inimicus, & recipiens sit de tribu Beniamin, lupus rapax, tunc iudicarem contra eum. Vnde hæ gl. debent intelligi in dubio, sed in casu certi, quo crederet dñm permissurum, & constaret. nunquam furtum committitur, vt dixi. nec hæc gl. procedit, & ita est verisimile gl. intellexisse. vnde vr̃ expediens, ꝙ recipiens protestetur corã testibus, ꝙ ipse credit dñm permissurum. Et ꝙ in casu, quo non placeret, offerat se redditur. nam in dubio non præsumit velle. ff. eo. l. qui vas. §. vetare, & hoc si ignorat, sed si scit, tũc distinguitur, an est talis qui resistere, seu prohibere non auderet, & non vr̃ permittere, vt ff. eo. l. pen. Quid ergo si pater recipiat equum filij emancipati. ipso sciente, & non contradicente? Videretur patrem teneri, per d. l. Sed hoc non credo, quia ibi loquitur de reuerentia seruili, & quæ metũ ingerit,
b secus in filiali, vel fraterna. In gl. nisi. b sed nec illis duobus casibus est speciale, vt ibi no. In gl. vt furti actio. in fi. & l. falsus. §. si quis potestate. In gl. vt vnius. in fi. sed cum hæc actio detur ad duplum ad interesse, & hic nil intersit, quid duplabitur? ff. de ser. cor. l. si quis seruum. §. fi. Dicas ꝙ æstimabitur quasi corruptus esset, vt no. in d. l. si quis seruum. & idem in monaco, & vxore. in filio dic infra proxi. §. vel verius, dic idẽ in hoc casu infra prox. in alio casu loquitur.

a Adnot. In fi. An autem & quando stetur assertioni suæ de his quæ pendẽt ex animo. vide Ang. in §. alie. infra de act.
b Nisi. Vide hic dist. Ang. conqueritur an quis ex delicto pnniatur in §. sed si credat in 2. col. ante me. in vers. vlt. pro perfectione materiæ. vide do. Cy. in l. si quis non dicam. C. de epis. & cle.

Furti

1 *Furti & corrupti actiones æquiparari.*
2 *Fratrem furto non teneri.*

INTERDUM. In gl. non ratione. ibi, cum alleg. §. ob hominem. melius. ff. de his qui deiec. l. fi. si qua pau. fec. dica. l. 3. Sed hæc glo. non videtur procedere, quia hæc actio, & serui
1 corrupti † videntur parificari in hac materia. s. proxi. §. & tamen filio corrupto, datur vtilis. ff. de ser. cor. l. & tamen. §. 1. & ibi etiam no. contra. videlicet, quod agitur ciuiliter, & habetur ratio affectionis. Sed nec illa est vera vnde dic, quod habetur ratio operarum, & damni, quod pater sustinuit. & illud duplicatur, & ita no. ff. de fur. l. eum qui. §. si filius. & hanc ap
2 probat ibi Dy. † Et hæc est ratio, quare mater non agit quia illi non debet filius operas. Vnde reperitur casus, quo agit vendicatione. ff. de fideic. li. l. sed si non data. §. 1. Sed nunquid frater, potest agere furti, fratre surrepto. Nonnulli videntur inclinare quod sic. infra d. l. si quis seruo. per l. si fratrem. C. ad leg. falc. de pla. Ego credo contra per rationem prædictam, quia non debet ei operas, sicut nec mater. Item si mater non agit, multo minus frater, qui minus ius habet. & est remotior. In ea. gl. ibi. vel ad proprietatem. hæc non videtur bona ratio, quia datur rei vendicatio, quæ proprietatem cõcernit. ff. de rei vend. l. 1. §. per hanc. sed dic, quod nõ datur vera rei vendic. sed quædam, quæ est de iure quæsit. vt ibi.

1 *Opem ferens furto obstringitur.*
2 *Secretum.*
3 *Furti, & iniuriæ discrimen.*

a INTERDUM. a † In gl. no. hic. ibi, solo facto. vnde eoipso, quod iuuat sciens, dat consilium, licet, non principaliter,
1 sed secundario, vt l. sæpe. ff. de verb. sign. ff. eo. l. si pignore. §. qui ferramẽta. In ea. gl. ibi, cum allegat l. in furti. §. fi. melius in §. pe. In fi. eiusdem glo. Et tamen vulgo dicitur, quod non est consilium, quod multi sciunt. Et caue, quia gl. vult hic recipere consilium, pro secreto. & si sic dixisset, proprie locuta fuisset. lex tamen, quam allegat, nihil facit ad hoc proposi
2 tum, sed facit, quod alibi scribitur. † secretum dicitur, quod quinque sciunt, de pœn. di. 1. c. econtra. & facit extra de hær. c. statu. li. 6. & ibi de hoc. In gl. cum alias ibi, cum alle. l. sæpe. ibi. not. contra. & est verius. vide s. de manda. §. 1. vbi scripsi. Concedo tamen, quod hoc casu teneatur de dolo. ff. de do. l. quod si cum scires. In fi. eiusdem gl. sed ob. eo. ti. l. 1. §. attili-
3 cinus. Dicas, vt supra. quod speciale in furto † quod non committitur, sine cõtrectatione, sed iniuria, potest committi verbo, & literis. ff. de iniur. l. lex cor. §. fi.

a Adnota. Interdum. Non solum principalis furtum committit, sed etiam opem ferens tenetur furti. Quærunt hic doc. qua pœna tenetur opem ferens. Item quot modis dicitur quis præstare opem: vide Ange. hic post alios.

1 *Furtum ex officio punibile.*
2 *Furta domestica quando punienda.*

a HI, Qui. In gl. nisi sit. in fi. a idem videtur, in quocunque domestico. ff. de furtis l. si libertus. & l. serui, & filij. Nec
1 iudex † potest se intromittere, ex officio, nec punire, nisi esset magnum furtum, & magnæ rei. ff. de pœ. l. respiciendum. §. furta. C. de patr. pote. l. congruentius. & l. præcedenti. quidam iudices male seruant, qui quandoque ex hoc exorquent pecunias, pater autem & dominus possunt punire leui pœna, & incarcerare, vt scripsi. C. de priua. car. l. 1. & notatur ff. si quis testamen. lib. esse iuſ. fue. l. 1. §. quid tamen. si tamen fi
2 lij, † vel domestici essent inobedientes, & nolent reddere res furtiuas patri, vel domino, possunt adire iudicem & eius officium implorare, qui seuerius vindicabit, vt d. l. congruentius, si autem alij tradiderunt, rem furtiuam sciente recipienti, tenetur furti recipiens, & condictione furti. C. de furtis. l. eos. Eadem possunt dici de abbate, & monachis, extra de off. ordin. c. quanto. vbi de hoc.

a Adnota. In fi. An autem hodie procedat iste text. ibi, quia nec ex alia vlla causa, cum filius in aduentitijs quærat proprietatem. vide hic Ang.

1 *Furti agere quibus, liceat.*
2 *Furti actio quando competat.*

a FURTI. a Oppone, † quia semper interest domini, rem
1 saluam habere: sed dic, quod imo potest non interesse, veluti j. §. item si. Item si rem debebat in specie, & fuit surrepta sine culpa sua, nil interest domini, quia fuit liberatus. ff. de dolo. l. arbitrio. §. fi. Item opponitur, quia actio furti datur illi, cuius non interest, quia datur venditori. ff. de fur. l. eũ qui. & tamen res non est eius periculo. s. de contrah. emp. §. cum autem. Solu. imo interest propter ius retentionis, quod habet, quousque ei fuerit solutum. ff. de act. empt. l. iul. §. offerri. Vel intellige, quãdo propter malam eius custodiã res fuit surrepta:
2 sed hoc non valet: vt patet ff. eo. l. si vendidero. in prin. † Vnde actio furti quandoq; competit ratione dominij, & interesse: & quid in ea dupletur, vide ibi. sed hic loquitur quãdo competit ratione interesse: vt ibi no. vnde act. furti bene competit, quamuis non intersit, saltem quando tenetur cedere alij actionem: & sic loquitur l. illa, quæ videtur huic. §. contraria. intellige ergo hic nõ aliter competit, nisi intersit, verum est, vt dupletur interesse: sed ratione dominij bene competit, licet non intersit. In gl. res tamen. in fi. quid autem dupletur, vide plene ff. de fur. l. eum qui. §. idem scribit. & l. creditor. & l. creditori.

a Adnota. Furti. Actio furti competit illi, cuius interest furtum non esse factum: hoc verum intellige, ad hoc vt dupletur: alias ratione dominij competit, etiam si non intersit, puta, vt res alij reddatur. ff. eo. si vendidero.

1 *§. Item si sensus.*
2 *Periculum cuius & quando sit.*
3 *Fullo quid domino reddat.*
4 *§. Itaque explicari.*

1 ITEM Si. † Hunc §. intellige. vbi culpa potest imputari fulloni. alioquin si fullo non tenetur, nõ video, quin dominus agere possit, cum eius intersit. & cessat ratio, quæ hic redditur. ff. eo. l. itaque. & supra subijcitur. In gl. facit. ff. eo. l. itaq;. & is versus est interpositio, quæ non sedet bene. In glo.
2 & pœnã exactam. in fi. ista non videtur bona ratio. † nam ad conductorem non pertinet periculum, & tamen non restituit. ff. loca. l. is qui. licet potest esse ratio, quia commodatarius, & conductor, amittunt vsum rei, quæ ad eos pertinet, & ita respondetur ad creditorem, qui debito imputat. ff. de pign. act. l. si pignore. & ibi not. In glo. bene dico in fin. sic ergo differentia est in hoc §. inter eum qui gratis recepit, quando est in electione domini, vt hic, & eum, qui non gratis, quia tunc recipiens agit. Et est ratio, quia plus debet subueniri domino in contractu liberali, quam in alio. † Sed nun
3 quid quod fullo exigit restituet domino ? Videtur quod non, sicut nec commodatarius. Sed in hoc potest dici contra, per ea quæ scripsi supra proxi. quia fullo non potest vti re. ff. de furtis. l. fullo. Item dic, quod vbi res, in qua aliquis habet vsumfructum surripitur, non obtinet iste §. vt ff. eod. l. inter omnes. §. si seruus. nec vbi res pignori data surripitur. ff. eod. l. eum qui. §. idem scribit & l. creditori. l. itaque.
Sed quæritur, hic dicitur, quòd si dominus ignorabat furtum commissum, potest agere contra furem, & dimittere commodatarium. Quid si sciebat furtum commissum, & elegit commodatarium, quem credebat esse soluendo, & non erat, nunquid potest redire ad furem ? Iaco. Bald. dicit quod non. Doctor. citramontani dicunt contra, vt nota. Cyn. in l. manifestissimi. quod videtur verius. Error enim facti non debet nocere in talibus, secus dicerem, si esset lapsus errore iuris. ff. si quid in fraudem pat. l. si patronus. & facit quod not. de suc. edi. l. fi. & melius. ff. quod cum eo. l. sed si ex parte. §. fin. Præterea text. dicit, quod non est locus huic §. vbi omnino non est soluendo, vt infra subijcitur. Et per hoc potest responderi ad aliam quæstionem, si dominus egit, contra illum, qui in veritate furtum non fecerat, & succubuit, an possit redire ad commodatarium. in qua doctores citramontani tenent idem. Sed vltramontani contrarium, quorum opinio videtur posse sustineri, quia hoc casu, dominus posset agere contra verum furem, & nil perdet. Super textu ibi eadem definitione, vt dominus eligere possit, vel commodatarium,

modatarium, vel furem. si tamen commodatarius esset omnino non soluendo, text. supponit quod non sit locus huic §. quin dominus possit redire ad furem: nec in hoc videtur corrigi quo ad hoc antiquitas. Sed obst. ff. de ver. signi. l. soluen-
4 do. & supra §. fulloni. ff. eo. l. itaque. † vbi dicitur, quòd qui est non soluendo in parte: videtur non soluendo in totum. & hic dicitur, quòd videtur soluendo in totum. Sed hic est causa fauore electionis, quæ datur domino, qui debet sibi imputare, si elegit talem, qui in parte esset non soluendo. Si vero omnino esset non soluendo, esset iniquum, si omnino haberet carere re sua.

1 *Depositarius quando furti agat. & 2.*

Sed Is. In glo. supra quib. mo. in fi. Sed quid si per latam
1 culpam depositarij res fuit surrepta? † Videtur ꝙ tunc agere possit: quia suo periculo est, & lata culpa ipsum obligat sicut dolus. ff. depo. l. quod Nerua. & ideo cum esset ratio huius §. videtur ꝙ depositarius agere possit furti: vnde lata culpa non potest æquiparari dolo, in casu huius §. quando agitur de pœna imponenda ratione doli: & vbi dolus punitur. ff. de in litē. iu. l. in actionibus. ad leg. Corn. de fic. l. 3. §. sed & id quod. de verb. sig. l. magna. & ibi no. Item videtur ꝙ depo
2 sitarius † posset agere furti in casu quo posset retinere rem propter impensas in ea factas, secundum illam opin. de qua C. depositi. l. pen. tunc enim videtur ꝙ agere possit, propter ius retentionis. supra eo. §. furti, & facit ff. vi bo. rap. l. 2. §. in hac actione, non vtique.

In Summa. In glo. a decimo. ibi cum allegat §. furiosus. alias est §. pupillus. & vide ibi. item dic ꝙ mitius debet puniri. extra de delic. pue. c. 1. imo nullo modo, si delinquit ex culpa, sine dolo: vt eo. tit. c. 2.

Fvrti Actio. In gl. id est in personam. in fi. hoc verum si sit dominus. si vero haberet detentationem tantum: videtur destitutus omni auxilio. Sed dic, vt no. ff. de condi. furti. l. & ideo. §. fi. & per Inn. extra de rest. spol. c. sæpe. & in Spe. de pe. & pos. §. 1. ver. sed nunquid depositarius. num. 12. & vide infra de act. §. sic itaque.

Vi bonorum raptorum. *Rubrica.*

Continuatio patet in gl. & etiam de se. Et no. ꝙ hæc materia habet tria capitula. de primo tractatur solum in hoc tit. Primum est, quando singularis rapit. Secundum, quando turba coacta. ff. eo. l. 2. & l. 4. §. si quis aduentu. Tertium, quando in turba datum est damnum: vt d. l. 4. in prin. & hæc datur in duplum, & vide in d. l. 2. in prin. &c.

1 *Vi bo. rap. quis teneatur.*
2 *Furtum manifestum non probandum.*

Vi res. In glo. large. in fi. vide. s. tit. 1. super gl. subaudi. In gl. sed quomodo. vult dicere glo.
1 † ꝙ manifestus semper tenetur vi bon. rapt. sed non manifestus: demum vbi habebat animū rapiendi, si non reperisset resistentē: alias si clanculo facere voluit, non videtur quod debeat teneri vi bo. ra. cum non habeat animum rapiendi. ff. eo. l. 2. §. damni. & hæc
2 gl. est optima, & bene interpretans. Sed quare † dicitur manifestus deprehensus cum re? Respondeo, quia non pōt negare, nec tergiuersari, quin fur sit. Vnde credo, ꝙ non oportet probare, ꝙ ipse furtum fecerit: qm̄ cum re domini inuentus, & deprehensus fuerit, bene tamen credo ꝙ si vellet dicere se ab alio iusto tit. habuisse, ꝙ deberet audiri. C. eod. l. ciuile.

In glo. id est efficax. in fi. Sed quomodo hæc actio furti, & vi bon. rap. dantur pro minimo: & actio de dolo non? dic vt supra de rer. diui. §. gallinarum. & ibi scripsi.

1 *Fur manifestus cur magis puniendus.*
2 *Actio vi bonorum rapt. cur inducta.*

Qvadrvplvm. Super text. rei persecutio. id est vera rei æstimatio. ff. eod. l. 2. §. in hac actione. in act. furt. dic ff.
1 de fur. l. in fur. † In gl. nam raptor. in fi. quæ potuit esse causa, ꝙ manifestus magis puniretur? Respond. quia magis contemnit dominum: & ita magis offendit, & magis delinquit, vt no. supra titu. 1. §. pœna. ff. eo. l. 2. §. in hac actione. sed hæc ratio non sufficit, quando clam furatus fuit, & in itinere deprehensus. Sed dicas, quòd lex 12. tab. fuit antiqua, & prima, & non discutiebat casus singulos, sed grosso & vniformi modo, sic instituit: sed prætor superuenit, qui subtilius inspexit, & magis puniuit illum, de quo magis certum est, quòd deliquit. Sed cur prætor per act. vi bo. rapt. eandem pœnam imposuit manifesto, & non manifesto. & lex 12. tab. & ipse prætor diuersas in actione furti. Potest dici quòd prætor eādem
2 † pœnam in vi bonorum raptorum imposuit, propter eundem animum rapiendi, qui semper requiritur: vt dixi supra proxime declarando glo. iunge infra de actio. §. sequens. ver. videtur autem.

Qvia Tamen. In gl. scilicet ab actione. in fi. dicas vtranque veram. absoluitur enim per iudicem, si ponatur in causa, sed ius ipsum absoluit: lex declarat non teneri. & iunge supra tit. 1. §. placuit.

1 *Dolum præsumi.*

Sed Nedum. In glos. pro tamen. si sic exponas, nulla bona constructio potest sequi. Vnde dic quòd ponitur proprie. & ex hoc videtur inferri, quod illa cōstitutio legis si quis in tantam, non exigit dolum, & ita no. ff. eo. l. 2. §. doli. Sed contra not. in d. l. si quis in tantam. pro qua C. vnde vi. l. inua-
1 sor. Potest dici, ꝙ requirit dolum, dolus † tamen præsumitur, nisi habuit iustam causam credendi. Vnde non sufficeret allegare bonam causam, nec ignorantiam iuris, & hoc infert iste §. In glo. vt C. vnde vi. in fi. glo. optime facit, vtinam sic semper fecisset, quod nullas glos. repetisset, & sine dubio fuisset longe breuior scriptura, quare dic, vt ibi: & vide ibi plures conclusiones in meo breuiario, & remissiones. & vide quod notatur. ff. quod met. cau. l. extat.

1 *Furti variè agitur.*

Sane. Vide hunc §. quasi de verbo ad verbum. ff. eo. l. 2. §. in hac actione non vtique. vides ergo, quod vbi potest agi
1 furti, potest ēt vi bonorum rap. Sed quero † cum furti potest agi ciuiliter, & criminaliter: nunquid eodem modo vi bono. rap. Super hoc gl. variant, nam quandoq; dicunt posse agi criminaliter, vt not. ff. de priua. delic. l. fi. quandoque contra, vt C. vi bo. rapt. l. 1. non video, cur non possit esse criminalis, vt aliæ. ff. de pub. iud. l. infamem. in fi. de accusa. l. eum qui.

De lege Aquilia. *Rubrica.*

Continua vt in glo. & no. ꝙ iste tit. melius & magis propriè situatus est in hoc volumine, quam in ff. nec C. ponitur enim hic inter maleficia. & ibi inter contractus sed vtrobique bene ex diuersis considerationibus. nam iuriscō. posuit inter contractus: quia datur ad interesse & est ciuilis. vide infra e. §. liberum. sed Imperator ponit inter maleficia: quia ex maleficio oritur, &c.

a Amni. a In gl. habebat. in fi. ff. eo. l. si seruus. seruum. §. huius rei. & §. 3.

a Adnot. Damni. Diuide hunc tit. vt hic per Ang. planus est text. nec indiget summario. & vide Ang. hic post principium. in ver. & ad intelligētiam totius tit. ꝙ aliquando datur directa Aquilia, quandoque vtilis: quādoque in factum, & prosequitur materiam istam plene: ideo vide eum.

1 *Occidi qui possint impunè.*
2 *Aggressor quando impunè occidendus.*
3 *Fur qui necandus, an non. 4. 5. 6.*
7 *Fure occiso, spectanda.*
8 *Furem decipere, an & quando liceat. 9.*
10 *Lusores an de damno teneantur.*

Iniu-

a INIVRIA. a In gl. scilicet diurnum. ista gl. non est vera. dicit enim furem posse occidi, etiam si se non defendat, & tamen hoc non est verum: vt l. furem. ff. ad l. Cor. de sic. ff. eo. l. itaque. Sed dic, ꝙ gl. intendit hic accipere latronem pro fure diurno. sed adhuc obstat d. l. Vnde dic plenius, ꝙ est differentia inter insidiatorem latronem, & furem. vt no. in
1 auth. vt nul. iud. §. pe. Nam videtur quod latronem, † insidiatorem itinerum, possum occidere indistincte, vt l. itaque. sed lex obstat. in ver. itaque. quæ videtur concedere, ita demum posse occidere, si non possit periculum euitare: & secundum hoc nihil erit speciale contra insidiatorem. quia ita bene posset alius occidi: vt l. scientiam. §. qui cum aliter. & tunc l. itaque, innuit, ꝙ sit aliquid speciale. vt C. quando li. vni. sine iud. se vind. l. 1. In hoc potest dici, quod is versus intelligitur in casu, quo insidiator non aggrediebatur. Vnde si ego aggrediar insidiatorem, quem poteram transire sine periculo: tunc vr̃, quod tenear, si ipsum occidam. Dic ergo circa insidiatorem, ꝙ aut poteram transire sine periculo, vt quia nõ
2 † aggrediebatur me, & non possum occidere, vt hic, aut aggrediebatur, vel volebat tollere res meas, & tunc possum occidere, non distincto, vtrum alias possem euadere, vel non, vel vtrum moderamen adhibuerim, vel non, & hoc est speciale contra insidiatorem, vt d. l. itaque. nec hoc casu teneor ipsum viuum comprehendere, vt d. l. quando li. vni. sine iud. se vin. Vel dic, quod hic improprie accipit latronem, pro fure diurno. † In fure vr̃ dicere lex, quod nocturnum possum
3 occidere indistincte, diurnum non, nisi telo se defendat, vt d. l. itaque. §. 1. sed l. furem. ff. ad l. Cor. de sica. obstat in primo membro, quæ dicit nocturnum ita demum posse occidi, si se defendat. gloss. dicit ibi, ꝙ nocturnum possum occidere pro saluando personam & res, sed diurnum pro saluatione personæ tantum. Et est ratio, quia diurnus cognoscetur, & ac-
4 cusabitur, nocturnus non, vt ibi notat. † Quid ergo si nocturnus cognoscatur ad candelam, vel lumen: diurnus non: quia fugiebat, & erat homo extraneus? Videtur attenta hac ratione, quod possim occidere diurnum, & non nocturnum. Et ita videtur idem in vtroque, & non erit differentia, vtrum occidam nocturnum, vel diurnum, sed vtrum cognoscatur, vel non. Et hanc tenet Pet. de Bel. per. hic. sed hoc videtur contra l. itaque. quæ facit differentiam, ergo dicas ꝙ non possum occidere nocturnum, si tute possum eum capere. & hoc apparet in fure supra alleg. sed non tute, tunc possem eum occidere. & istud iudicabitur ex modo, & qualitate facti. Verbi gratia, fur de nocte sine lumine intrauit domum meam, ego sentiens eum intra, & prope me, surgo, & ense arrepto
5 † percutio eum, & occido. non teneo, vt d. l. itaque. sed si ipsum intrare præsensi, excitaui familiam secrete, accendi lumen, & furem cepi, nullam defensionem adhibentem, tunc si occidam, teneor, ex quo possum eum capere, vel alias eum cognoscere, & res meas auferre. Et ita intelligitur l. furem. Et est ratio, quia quando ego surgo ex abrupto, sine lumine: nescio an venerit proposito occidendi, nec quæ ferramẽta portat. Et ideo in dubio possum occidere, quia non eram tutus de persona, nec de bonis. in alio casu secus. Quæ ergo erit differentia inter nocturnum & diurnum? Respondeo, magna. Nam nocturno occiso, ego non habeo probare, quòd se defenderet. Vnde nisi accusans ponat, & probet aliud contra me, ego non habeo ponere, nec probare quod se defenderet. sed secus in diurno, ibi enim habeo hoc ponere, & probare, alias censeor homicida, & ad hoc bene facit extra de homicid. cap. si perfodiens. Quid ergo dices, si nocturnus non se defendit, sed fugit cum rebus, vel forte diurnus fugit, & est omnino ignotus: nec potest attingi, nisi percutia-
6 tur à tergo? Credo † quod attentis rationibus prædictis, potest impune percuti, quia tunc non possum sine periculo rerum parcere, per dict. l. itaque. § 1. & secundum hæc oportet ex parte percutientis diurnum, qualitatem facti proba-
7 re per testes. Sed † quid si nulli sint de hoc testes, sicut frequentius contingit, sed tamen ego, qui viuus sum, dico uuod sic inueni eum furantem, & occidi? In hoc casu crederem recurrendum ad coniecturas, cuius vitæ erant ante, & ille qui occidit, & qui occisus est. vt dixi supra de iure naturali gent. & ciuil. §. ius autem gentium. & in dubio absoluerem viuum, vt ibi scripsi, dum tamen clamauerit, vt d. l. itaque §. 1. & ad hoc valet clamor, vt testes superueniant. Sed quomodo testificari poterunt, quia clamando occiditur, & ita testes tarde venient? Sed potes dicere, quod testificabuntur de hora, & loco, vbi repertus fuerit, ex quo præsumitur contra mortuum. Ex his apparet esse periculosum occidere furem, etiam se defendentem, vel fugientem, quando
8 non sunt testes. Quid ergo dices? in casu † vir erat in lecto cũ vxore, & sentiẽs furem super domo sua, dixit clara, & alta voce vxori suæ sic, ꝙ fur poterat bene audire, mulier vis tu scire quomodo acquisiui tantas pecunias, sicut habeo in domo ista. scias quod ego fui fur, & ascendebam super tecta domorum de nocte, & quando bene radiabat luna, sicut modo facit, ego dicebam, dominus fortis, & potens, & ponebam me super radio lunæ, & efficiebatur fortis, & per illum ascendebam & descendebam. quod fur audiens credens verum, post quam credidit obdormiuisse coniuges posuit se super radio lunæ qui intrabat domum per fenestram & cecidit in terram, & mortuus est, queritur nunquid iacens in lecto teneatur? Et videtur, quod sic, quia dolose induxit eum ad se præcipitandum. ff. de ser. cor. l. dolo. Sed hoc non videtur verum, quia si licitum est nocturnum occidere, multo fortius decipere, sed hoc est licitum, vt l. itaque. ergo, &c. Verum est tamen ꝙ debuit clamare, dum audiuit eum cecidisse, vt d. l. itaque. Item ꝙ fur non debuit ei credere. ff. eo. l. item Mela.
9 in princ. † Vnde in hoc esset aduertendum, vtrum potuit seruare res suas sine periculo: quia alias forte potuit clamare, quando audiuit, eum super tectum, vt venissent vicini. si autem esset in loco campestri solus cum vxore, quia potuit probabiliter dubitare, an essent plures, & quæ arma portabant credo, ꝙ tunc potuit talem dolum committere per præ
10 dicta. In gloss. † quia hoc non est not. tex. contra Burgenses, quia hasta ludunt ꝙ teneantur, si aliquis lædatur, vel occidatur etiam si in campo ad hoc destinato hastis luserint, vt hoc versi. si alius. quod est notabile, quia in culpa sunt. cũ is ludus eis non competat. Sed secus si ad ludum eis competentem lauderent, vt ad pilam. ff. eo. l. item si obstetrix. §. fi. & l. item Mela. vel in publico certamine per consuetudinem, vel superiorem permisso. ff. eo. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. Et ideo credo ꝙ si luderent ad arcum vel balistam, & in loco publico, ꝙ non tenerentur quia ad talia iuuenes Burgenses, & etiam laboratores consueuerunt ludere, nec forte in casu præcedenti si sit consuetum in regione, ꝙ Burgenses hastis ludant. Item caue, ꝙ licet tales excedentes teneantur aquil. non tamen deberent teneri actione, vel accusatione, quæ dolum requirit, vt iniuriarum, vel lege Cor. de sicar. vide ff. de iniur. l. si cum seruo. ad leg. Iul. maiest. l. non contrahit. & quod no. ff. eo. l. scientia. §. qui cum aliter. Item ex eo quod hic loquitur de seruo, videtur, quod non sit de homine libero, super quo fuerunt opiniones. vide in d. §. si quis in colluctatione. Item caue, quia illud quod in hoc §. dicitur, intelligitur, quando datur damnum alij, quam ludenti. ff. eo. l. si ex plagis. §. fina.

a Adnot. Iniuria. Quo ad legem Aquiliam, Iniuria dicitur occidisse, qui dolum, vel culpam, commisit occidendo, quia in actione leg. Aquil venit leuissima culpa, casus vero occidentem excusat. h. d. Ang. tractat hic. post Pet. de Anch. Quomodo debet quis probare, si hominem occidit ꝙ fecit ad suam defensionem, vide eum hic. Ista est materia doc. iur. ciuil. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. & in l. 1. C. vnde vi. vbi Bar. Bal. Sali. Cy. & alij.

1 *Via vicinalis.*
2 *Signo quem excusari.*

a ITEM. a Super tex. vicinalem. † vicinalis dicitur, quæ
1 in vicis est, & quæ in vicos ducit. ff. ne quid in loco pub. l. 2. §. viarum. Et no. ꝙ quo ad hoc censetur publica, siue collatio a priuato facta ab initio fuerit, siue non: quamnis fiat ibi distinctio, & idem crederem in priuato, quando licitum est omnibus per ipsam transire, vt eo. l. 2. §. priuatæ, quia ratio legis ad hoc extenditur. In gloss. nisi forte, quid si non clama-
2 uerit, sed signum apposuerit, sicut † faciunt cooperto res domorum in vijs publicis? dic idem: duntamen sit notum ff. si cert.

si cer. pet.l.cum quid. Præterea super tex.culpæ reus. etiam si gratis ab initio fecisset vt no. ff. eo.l.idem iuris. sed si non gratis,forte potest deserere ob defectum solutionis. C.de ad uoc.diuer.iu.l.per hanc.& melius in l. 1. C. de aduo.fisci.sed ego non credo,sed agat pro salario suo.l. 1. §. in honorarijs. ff.de var.& extraor.cog. In gl. facit in fin. & per hoc videtur quod non punitur leg. Cor. de sic.ff.ad l. Cor.de sic.l.lege. sed quo ad promotionis leges, censetur homicida extra de homic.c.tua nos.

a Adnot. Item. Nota singulariter Ang. super hoc §. qui numerat culpas & fraudes aduocatorum.& in quibus titulis & legibus de his tractatur.

1 *§. Impetu. restringitur & explicatur.*

1 IMPETV. † In gl.non enim.& hoc vbi ab initio erat in firmus,quia in culpa fuit,secus si infirmitas superuenisset sibi in itinere,quia tunc esset extra culpam.ff.eo.l.si ex plagis. §.incliuo capitolino.& facit ad hunc & seq.ver.ex. de ho. c. significasti super tex.propter imperitiam. idem si alias non potuit retinere,si sciebat modum equi,vt d.c.significasti.Itē intellige hunc §. quando talia animalia damnum dant secundum naturam sui generis. si autem contra naturam suam, agitur actione in factum de pauperie.ff.si quadru.pau.fe. di. l. 1. §.ideoque.& videbitis infra si quadru.§. 1.

1 *Actio legis Aquil. quando transmissibilis. & 2.*

a HIS Autem. In glos.opponitur.in fi.a Oppositio hæc dicit,ꝙ quia hæc actio est pœnalis,non transit contra hæredem,quæ tamen transiret, si non fieret æstimatio vltra damnum.Contra, hæc † actio est delicto,seu maleficio.supra tit.
1 1.in prin. constat autem quod actiones ex delicto non transeunt, nisi lite contest.ad hæredem. vel quatenus peruenit. C.ex. delic.defun.l.vnica.ergo iste tex.male dicit,quæ transitura,&c.Pe.de Bellaper.præuidit istud contrarium,licet hoc non sic formauerit,& dicit,ꝙ hæc litera difficilior est quam aliqua alia.Dicit etiam post dominum suum, ꝙ casus potest dari,in quo hæres tenetur ad totum,quando totum illud,qđ
2 prædecessor cepit, venit ad manum hæredis. † Sed certe tunc peius secundum literam, quia tunc transit in totum, quando totum venit ad manum hæredis, & non valuit plus retro,quam nunc valeat.Vnde non possum negare, quin litera male sedeat.sed tamen intelligenda est,quæ alias transitura æstimaretur,sub.nisi descenderet ex delicto.ff. de actio. & obli.l.ex contractibus.vnde quamuis hic vna ratio impediēs tantum ponatur in tex. non sequitur quin possint esse plures.Sed quia hæc ratio est principalior,ideo ponitur frequenter sola.infra de perpet.& tempo.§.non autem. ff.de regulis iuris l.pœnalia.

a Adnotatio.In fi.Et inspicimus propriam.& primæuam naturam actionis & secundum illam iudicamus,non autem secundum accidētalem. facit quòd no.gl.in l.si creditori. ff. de leg. 1. quando actu, subrogatur & capit naturam alteris,intelligitur secundum naturam ordinariam, & propriam & primæuā, ꝙ est notandum.

1 *Interesse omne quando præstandum.*

ILLVD Super tex. non est verbis sed ex interpretatione,& mente.& vide per Dy.extra de reg.iur.c.fi.lib. 6. In gl.facit arg.contra.in fi.dicas,ꝙ ibi in contractu, hic in deli-
1 cto,in quo † venit omne interesse.ff.de fur.l.inficiando.§. 1. de condi.furt.l.3.de vi & vi arma.l.interdicto. ff.eo.l.proinde la 1.cum l.seq.& vide quod scripsi C.de sent. quæ pro eo quod interest.l.vnica.

1 *Actio legis Aquil. an criminalis. & 2.*

LIBERVM. In gl.scilicet in fin.& hoc verum, si prima sententia fuit condemnatoria, si absolutoria fuerit, sunt opin.C.quando.ci.ac.cri.præiud.l.vnica.doct. tamen consueuerunt dicere, ꝙ aut fuit pronuntiatum reum crimen nō cōmisisse,tunc non potest agi secundo, aut auctorem non pro-

a basse,& tunc sit vt ibi no.per doc.vide ibi.Sed quæritur,a hic dicitur, quod potest facere rem capitalis criminis, quid si
1 non esset crimen † capitale. quia forte corrumpit blada,vel depastus est,nunquid potest agi criminaliter? Non videtur quia tex.notanter dicit.& capitalis criminis. Item quia act. l. Aquil.competit dāno dato lata,seu leui culpa.ff.ad l. Aqui. lege in l.ex culpa non agitur criminaliter: vt nota.ff. de ver. sig.l.magna.gl.tenet contra.ff.de priua.delict.l.fi. Item quia ex culpa quis punitur in persona licet leuius.ff.de poe.l. reci piendum.§.delinquunt.in gloss.aut quis.Sol.credo ꝙ actio l. Aquiliæ non possit intentari criminaliter,& ideo in ff. & C. non fuit posita inter crimina,vt dixi supra circa rubri. Item hoc videtur expressum.in l.inde Neratius.§.si dolo.ff.eo.vbi dicit posse l.Cor.de sica.accusari, vbi actum est Aquil. & sic supponit,ꝙ Aquil. sit semper ciuilis, quia alias distinxisset,
2 vtrum esset † actum ciuiliter,vel criminaliter,de quo non distinguit,& hoc indubitate,vbi ex culpa agitur. de incen. rui. nau.l.qui ædes.Vnde Aquil. fuit data ad interesse quanti plurimi, &c.nec ad aliud videtur competere. quia Aquilius sic eam videtur induxisse.

a Adnotatio. Sed quæritur.An autem probationes factæ in vno iudicio,faciant fidem in alio,vide Ang.in ver.quæro an probationes.nu.2.Bar.in l.cura.§.deficientium.in 2.not.ff.de mu.& ho.Idem Bar.in l.de ętate.in vlt.col. in ver.sed quęro quid si in vno iudicio ff.de min.An autem probatio facta in causa conueotionis:probet etiam in causa reconuentionis,vide Alex.in cons. 82.in vlt.col.1.vol.

CAPVT. Quod dicebatur istud secundum caput? Forte faciebat mentionem de aliquibus quæ sunt sub tertio, sed nō de omnibus,& post fuit totum tertio attributum.

1 *Aestimari quanti debeat animal.*
2 *Regulæ dictæ in præced.limitatio.*
3 *Actionis in factum capita.*

EX Hoc tamen. In gl.sed quare.in fi.quæritur, si animal damnificatum fuerit in aliquo membro, æstimatio to-
1 tius animalis † quanti plurimi,&c.vel quia non est rationabile,quòd fiat æstimatio secundum valorem, quo animal valebat tempore damni illati,sed secundum valorem 30.dierum, vt quantum posset æstimari damnum si tunc datum esset, secundum quod animal tunc valebat tantum æstimetur nunc. & ita exponit Ia.de Ra.infra de act.§.sequens. In gl. quæ.h. in fi.l. Seio.§.fi.& l. Sabinus.nihil faciunt contra. Ad l.fi.dic, ꝙ repetitio contineret ridiculum, & ideo non videtur fuisse de mente testantis. Vnde quamuis super hoc non possit
a dari certa doctrina a, potes dicere † quod regula est,ꝙ dicta
2 in præce.&c.hæc tamen regula non obtinet, vbi repetitio vitiaret actum,vt l.Titia.§.idem respondit.ff.de verb. ob. & de leg. 1.l.si quis à filio.& l.seruo legato. & l. si ab impubere. & d.l.fi.de fideic.lib. Item non obtinet,vbi sunt res & personæ diuersæ,nisi esset verbum repetitiuum,vt no.ff.de leg. 3. l.in repetendis.Item nec vbi sunt eędem,si incontinenti verba sequuntur. vide ff.de cond.& demon.l. nō ad ea. Item nec vbi conditio tacite intelligebatur.ff.de cond.& demon.l.si in diem.§.fi.de verb.obl.l.si quis ita.Item nec vbi conditio adhæret personæ,ff.de cond.& demon.l.legatum.ff.de leg. 2. l. fi.§.Seio.etiam si sunt diuersæ personæ,& eædem res. Item nec in institutionibus ff.de hæ.inst.l.sub conditione. nisi conditio apposita contineret fauorem alterius. C. de cad. tol.l. vnica.§.pro secundo,& §.in nouissimo.In summa not. quod dictio repetita,sicut hoc verbum amplius, & verbum item, faciunt videri repetitam,etiam vbi alias non videretur. d.l. in repetendis.de condi. & demon.l.auia.Fallit fauore libertatis,eo.tit.l.Iulianus.de stat.lib.l.si seruo.Item vbi lex reperit legata,videtur ea repetere sub eadem conditione.ff.de leg. 2. l.cum pater.§.ab insti.& ibi no.In §.fi.in gl.fi. in fi. doct. di-
3 cunt quod hæc† actio in factum,est pœnalis, & prætoria:& debet finiri anno,vt videtur,tamen quia datur loco actionis l.Aquil.& ad eam supplendam,videtur ꝙ sit perpetua,quasi sumat eius naturam.ff.si quis cau.l.si eum.§. qui iniuriarum. & hoc tenet hic expresse Iacobus.

a Adnot.Certa doctrina,Imo dari potest:vt per Ang.hic,in ver.in glo.1.parte,in fi.vbi de hac materia post alios doct.late scribit.

De iniu-

De iniurijs. Rubrica.

1 *Accusare qui possint.*

In gl.rub.in fi.fallit hoc C.de epi.& cle.l.si quis in hoc genus, Sed posset quæri, nunquid iudex ex suo officio posset procedere contra iniuriantem, si pars non conqueratur? & non videtur, quia priuatum crimen est: & ideo ponitur inter priuata: quia non est publicum. & facit quod no.ff.de priua.delic.l.fi. Sed satis pōt dici, ꝙ imò vbi iniuria est attrox. ff.eo.l.
1 *si quis iniu. Vnde quamuis † in priuatis delictis, non admittatur ad accusandum, nisi ille, cuius interest: tamen admittitur iudex ex officio. Quod apparet, quia furtum est priuatum delictum: & tamen ex officio suo potest iudex purgare. ff.de offic.præ.l.congruit. de iure canonico videtur minus dubium, quo omnia crimina sunt publica. 2.q.3.c.Euphemium. [alias Euthemium.] §.notandum.6.q.1.c.infames. & videbis infra de pub.iud.in rub.&c.*

1 *Iudicem iniuriarum teneri.*

a GENERALITER. a In glo.iniquitatem.in fi.& omnibus modis satis potest dici iniuria.ff.de euic.l.si per imprudentiã. Et no. ꝙ quãuis glo. s̃ proxime dicat, ꝙ primum membrũ ponitur in hoc.tit. potest dici, ꝙ etiam secundum nam
1 † si iudex iniuriose, & iniuste iniuriaret partem, tenetur iniuriarum. ff.eo.l.nec magistratibus. quod me.cau.l.continet. nõ tñ præsumitur quod malitiose faciat, vbi pronuntiat. ff.eo.l. iniuriarum. §.is qui. & §.idem Labeo. & hic. sed vbi procedit de facto, sic. vt ff.de peti.& com.rei ven.l.lectos. cũ l.seq.

a Adnot. Generaliter. Diuide hunc tit. secundum Areti. Sic summa. Iniuria potest accipi generaliter, & specialiter: & committitur non solum facto, sed verbo, vel scriptura, vel alijs multis modis. h.d. vsq; ad §.patitur.

1 *Chareuarisantes puniendi.*
2 *Citans iniuste tenetur iniuriarum.*
3 *Iniurians quando non teneatur. 4.5.6.*

1 INIVRIA. In † gl.quasi.in fi. a sicut faciunt illi, qui fa-
a ciunt chareuari, contra quos est iste §.melius in l.item apud §.generaliter. Nec credo ꝙ possint consuetudine excusari, cum sit contra bonos mores, vt in auth.vt nulli iud.§.nulli vero.ver.male.in sui ratione. In gl. ex effectu. in fin. hoc verum nisi appareat ꝙ malitiose hoc faceret. ff. eod.l. creditor.
2 Sed † quæritur. hic dicitur, si fecit bona eius possideri, qd si nõ fecit possideri, sed vocauit eum in ius, & dedit libellũ, & soccubuit, nunquid potest conueniri iniuriarum? Dicas ꝙ sic, si animo iniuriandi fecerit, præsumitur animus iniuriandi, si succubuit, per d.l.si creditor.eo.ti.l. si quis de libertate. C.de lib.cau.l.si tibi seruitutis improbe. ff.de vend.inspi.l.1. §.si omnes. quod est indubitabile, qñ vocatur super tali facto, ex quo æstimatio potest lædi, vt si dicat eum seruum, vel debitorẽ magnæ quantitatis, & apparet ꝙ iniustam causam habuit agendi, & ꝙ gratis prosilijt ad litem animo iniuriandi. & ita intellige, quod no.ff.ad Turp.l.si quis repetere. §.fi.& quod no.in d.l.si tibi. vbi dicit glo. ꝙ etiam criminaliter pōt puniri, quod est notabile. Caue tñ, quia hoc casu non potest agi iniu. quousq; causa finita, vt d.l.si tibi. C.eo.l.si qñ
3 In † gl.nisi nocẽs.in fi. Quid si aliquis vocet aliquem spuriũ, & dicit verum, nunquid tenetur iniuriarum? Non videtur per d.l.eum qui.doctor. consueuerunt dicere, ꝙ vbi tale quid obijcitur, ꝙ prouenit ex facto damnabili, & culpa illius, cui dicitur, & interest sciri, & diuulgari ꝙ tunc nõ tenetur, alias si vocet eum spurium vel luscum, aut alia macula notatum, quæ culpa sua non prouenit, tũc tenetur iniuriarum. & facit quod not.in auth.quib.mo.na.effi.sui.§.in glos.no.gl.ff.eo.l. item apud.§.generaliter. & hoc verum, nisi hoc dicat ad defensionem sui. si enim quis agat petitione hæredita. potest ei obijci, ꝙ est de adulterio natus, & mater meretrix. ff.eo.l.si quis de libertate. si tamen apparet de calumnia, tenetur iniu. vt dixi s̃.proxim. non tñ præsumitur. & iunge C.de famos.li.
4 l.1. † Quid si interest publice sciri, & tamen est tale quid, qđ prouenit absq, culpa illius, cui obijcitur, quia forte vocat eũ leprosum? Adhuc consueuerunt doct. dicere, ꝙ non tenetur, si talis erat, quia publice intererat scire per prædicta. doct. iuris cano. dicunt semper sic vocantem teneri: nisi iudicialiter, vel alias ad sui iuris defensionẽ facit: quia apparet, quòd habet intentionem infamãdi. extra eo c.si culpa. vbi de hoc per
5 Host. Et † not.quod scribens solũ tenetur, & non est mirabile, quia ille qui legit, & nõ corrũpit, tenetur, vt d.l.de famo.
6 lib.l.vnica. & facit ff.eod.l. lex Cor.§. si quis liber. In † glo. prætextatum.in fi.ex hoc §.satis apparet quod fit iniuria per habitus portationem: ideo bigabaldelli, qui assumunt habitũ religiosorũ, possunt & debent puniri, vide in aut.de sanct. epi.§.1.itẽ facit, qđ ille qui rũpit malitiose vestes clerici, cadat in sñam cano. si quis suadẽte. 17.q.4.ff.eo.l.sed est quæst. vide per Inn.extra de sen.excom.c.nuper.in princ. In gl.qui notatur.in fin.& in speciali.ff.eo.l.item apud.§. generaliter.

a Adnota. In fi. Verbum iniuriosum, dicitur siue in genere, siue in specie, cum aliquod delictum improperatur commissum. per Bart. & Bal.in l.3. in prin.ff.de lib.& posthumis.

1 *Patrem iniuriarum agere potest.*
2 *Clerico iniuriato qui agant.*
3 *Maritus an iniuriata uxore, agat.*
4 *Muliere iniuriata, qui agant.*

PATITVR. In glo.licet in potestate.in fin. ista glos.non videtur procedere, quia non sine causa tex.dicit hic. In potestate. & ff.eo.l. 1.§.fin. itẽ fortiori ratione retineret sibi pater actionem acquisitã, quam de nouo acquireret: sed recte quæsitam emanci.amittit: ergo non videt̃ ei acquiri, vbi est filius emãcipatus. ff.eo.l.sed si vnius.§.ait prætor. ver.idem est etsi emancipatus. & ibi vr̃ contraria gloss. isti. Præterea si act.iniur.non competit patri, vbi creditur filius paterfa. & non est.
1 multominus vbi est vere paterfa. ff.eod.l.eum qui.§.fin. † Et quod hic dr̃ de filio, idẽ intelligo de religioso. vide docto.extra de sen.excõ.c.cũ desideres. & c.non dubium. In hoc tñ videretur secus in religioso: quia, hic pater agit actione iniuriarum competente filio, & actione sibi competente, pro iniuria facta filio, & ita duobus iudicijs. ff.eo.l.pater. quia proprietas actionis iniuriarum cadit in filio, ff.de act.& oblig.l. filius. quod in religioso non potest dici, qui nullam proprietatem habere potest: vnde sola actio nascitur, quæ competit monasterio, seu ordini suo: sicut dicitur in seruo infra proxi.
2 † Sed si fiat iniuria clerico seculari, tunc oriuntur duæ: vna quæ cõpetit clerico iniuriato, alia ecclesiæ, vt c.cum desideres. & si vnus remittat suam, alia non est remissa. vt ibi no. & melius per Inn.in c.contingit.lo.1.nu.1.de sen.excõ. & vide in c.parochianos.e.ti.per Io.An. † Super tex.vxor iniu.age-
3 re non pōt hoc verũ, nisi ipsa pariter iniuriaretur: tũc.n.agit propria iniuria. V. g. Si vocat quis virum vxoratum coquu, gallice, vel cogeul, in lingua occitana. vel maritum meretricis, lenonẽ de vxore sua, nã tunc mulier agit pro iniuria sua, vt d.l.1.§.fin.ff.e.quamuis ad veritatẽ fuerint dicta viro. Super text.in ver.sed & socer. Et ita per hunc §.videtur, quod multi poterunt agere. aget siquidem pater mariti nomine suo: aget etiam pater mulieris filiæ nomine, & suo: vt not.ff. eo.l.1.§.fin. Sed quid si omnes cessant, & maritus qui est in potestate vult agere nomine vxoris suæ, nunquid potest? Nõ videtur: quia sic duo specialia concurrerent circa eundem actum videlicet ꝙ filiusfa. agat, & ꝙ noĩe mulieris. Sed cõtra videtur expressum ff.de proc.l. filiusfa. §.1. & facit ff.eod.l. sed si vnus. §. interdum. & not. ꝙ vbi fit iniuria vxori, quæ
4 est in potestate patris, pater † potest agere suo nomine, & nomine filiæ: & socer nomine suo, & nomine mariti, & nomine nurus: vt innuit iste §.sed & socer, &c. quasi dicat supradictũ fuerat, ꝙ pater poterat agere nomine filiæ, similiter & socer pater mariti, vt hoc §. Quid ergo erit si concurrant, pater vxoris tuæ, & pater tuus ad agendum nomine vxoris tuæ? Videtur quod pater vxoris deberet præferri, quia maius habet ius, quam socer. Et enim pater verus, socer loco parentis. ff. sol.matri.l.quia parentis.

1 *Religiosus an agat iniuriarum.*
2 *Pugni percussio an leuis.*

Sevis. In glo. his duobus. in g. idem potest dici in religioso, vt dixi supra proxi. super text. in ver. at si quis. Non
a credo, ꝙ hoc obtinet in religioso: a imo † credo, ꝙ pro illa-
1 ta ei iniuria agat: quia licet supra proxi. comparauerim religiosum seruo, quo ad aliquid, non tamē quo ad hoc. extra de sen. excom. c. parochianos. vnde pro leui quis excommunicatus est, licet non debeat remitti ad curiam eo. tit. c. peruenit. & pro leui agitur iniuriarum, licet actio non infamet. extra
2 de sent. & re iudi. c. cum te. † Et not. ex hoc §. ꝙ reputatur leuis, si quis cum pugno percutiatur, & hoc verum, nisi percutiatur in loco, vbi liuorem faciat, vel nisi sint aliqua de illis, quæ faciunt atrocem, infra eo. §. atrox. ff. eo. l. prætor. §. fi. cū l. sequen. In tex. ibi, domino competit. prætor tamen non relinquet iniuriam inultam. ff. eo. l. item apud. §. si quis sic fecerit. vel ibi in casu huius §. vt eadem l. §. prætor.

a Adnot. Religioso. Vide hic Ang. circa fi. §. ver. quæro si monacho.

1 *§ Si communi seruus.*
2 *Emenda uni ex dominis læso debetur.*
3 *Confiscationes qui applicandæ.*

Si Communi seruo. In glo. imo pro parte. in fi. hæc vltima solutio non videtur valere, nam ibi dicit ex maioritate, maioritas denotat imparitatem. Item contra primam videtur, quia in l. contraria. dicitur portiones æstimandæ erunt, & ita videtur concludere, quod in ipsa æstimatione debeant
1 portiones attendi. Potes dicere † ꝙ hic loquitur in casu, quo communi seruo facta est iniuria, in contumeliam vnius tantum, quia tunc persona inspicitur, in cuius contumeliam fit iniuria, & ex persona illius agitur, non pro portione, ff. eo. l. item apud §. pen. Et facit ꝙ si plures sint domini eiusdem ca-
2 stri, & seruiens † alterius offendatur vel seruiens communis, in contumeliam vnius tantum, ꝙ illi soli applicetur emenda, vt d. §. pen. & l. sed si vnius. in princi. Item facit, ꝙ si sint
3 plures domini eiusdem castri, quod emendæ, † & confiscationes non applicentur pro portionibus dominij: & pro hoc, quia iurisdictio est indiuisibilis, & in indiuiduis non attendūtur partes. ff. de dam. infec. l. si finita. §. cum autem. & l. ex dāni. §. fi. de ope. lib. l. vt iurisiurandi. Contra ff. de stip. ser. l. seruus communis. facit pro & contra. C. de cō. ser. ma. l. 1. supra de succes. libe. §. sed nostra. & hæc vltima verior, nisi emenda tangeret alterum tantum, quia pro facto suo, vel offensa ei tantum facta: vt dixi supra proxi. C. per quas perso. l. fi.

1 *Seruitiali iniuriato quis agat.*
2 *Vasallo iniuriato quis agat.*
3 *Cognati an agant iniuriarum.*

1 Sed Si. † Sed quid fiat iniuria seruitiali, qui mercede seruit, & est liber, nunquid dominus potest agere iniuriarū? Docto. consueuerunt dicere quod sic, si exequendo officium domini, facta sit, & in eius contumeliam, quia potius domino videtur fieri, quam illi, cui fit, ff. de offi. eius cui mand. est iur. l. 1. & l. & si prætor. si quis cau. l. penul. C. ad leg. Iul. maie. l. quisquis. & sic intelligēdum est ff. eodem. l. item apud Labeo-
2 nem. §. si quis fecerit. † Quid si fiat iniuria vasallo, vel homini cuiusquam? Specul. videtur velle qui dominus possit agere, in Spec. eodem titu. versi. quid si fiat. nu. 5. quod intellige, vt statim dixi, si fiat in contumeliam domini, sed secus omnino si extraneo, vt no. Inn. extra de sen. excomm. ca. contingit. nu. 2. vide extra de app. c. dilectis. & scripsi C. vbi causa. fis. l. cum aliquid. de iniur. l. 1. & facit extra de priuil. c. authorita-
3 te. lib. 6. eo. titu. c. quanto. † Item videtur quod si fiat iniuria, vel dicatur alicui de cognatione, quæ redundet in suggillationē generis, quod quilibet de genere agere poterit, vt quia vocet alterum de filijs spurium: vel aliquem de cognatione leprosorum: vel de infamato genere, nā singulos de genere videtur iniuriare: & tunc agens, propriam prosequitur iniuriam, vt dixi s̄. eo. §. patitur. Et idem dicerem, si fieret iniuria alicui de cognatione, in vituperium alterius cognati. ff. de libe. caus. l. 2. ff. eo. l. item apud Labeonem. §. comitem.

1 *Actio iniuriarum, an prætoria.*
2 *Iniuria an possit æstimari.*
3 *Pœna legis 12. tab. reuocata.*

a Pœna Autem. a Opponitur † ꝙ actio iniuriarum non
1 possit dici prætoria, quia lex 12. tab. fuit antequam prætores, vt patet ff. de orig. iu. l. 2. §. deinde cum post. iuncto §. cumque consules. & lex 12. tabu. pœnam taxauit in actione iniuriarum, vt hic, ergo erat ante prætores inuenta. ridiculū enim esset dicere ꝙ lex pœnam statueret actionum, nondum creatarum, & sic non videtur prętoria. Sol. quamuis esset primo inuenta: attamen per prætorem fuit alia pœna imposita, & actio immutata, & sic est prætoria. ff. de iur. nat. gen. & ciuil. l. ius ciuile. & l. ius autem. Item opp. quòd iudex æstimet, non pars. ff. eod. l. constitutionibus. §. fina. Sed dic quod iudex æstimat, & taxat, postquam pars æstimauerit, & iurauerit, vt no. ff. eo. l. iniuriarum æstimatio. vide ibi, & j̄. proxi-
2 mo §. † Item oppo. ꝙ iudex non habeat æstimare, nec pars, & ꝙ hodie sit certa. in feud. de pa. te. & eius viol. ca. Federicus. §. si quis aliquem. & §. si vero temerarius. Sed potest dici, quod ibi loquitur in terra, in qua pax erat specialiter indicta, in violatorē pacis indictæ, & forte deberet obtineret inter illos qui dederunt sibi affidagium, sicut dant in regno Franciæ, in cæteris teneat iura ista, ne dicantur correcta, & ad ista se refert in feud. de pace tenē. & iu. fir. c. vnico. §. iniuria. Item opponitur, ꝙ inter seruos non sit differentia. s̄. de iur. perso. §. fin. Sed solue vt ibi. ff. eo. l. item apud. §. prætor.
Item opp. quia licet prætores aliam pœnam introduxerūt non videtur prima reuocata. C. de sepul. vio. l. qui sepulchra. de pœn. l. hodie. Sed dic, quòd hic nedum est adiectio alterius pœnæ, imo dissuetudo primæ, & iunge quod scripsi s̄.
3 de iure natur. §. ex nō scripto. † Et no. quòd dicta pœna leg. 12. tabu. est reuocata, etiam si criminaliter agatur. s̄. eod. §. in summa. Item nota. quod antiqui non fuerunt ita diuites, sicut nunc sunt moder. quod est verum in thæsauro, sed in animalibus, & in fructibus terræ fuerunt multum diuites, vt apparet in Iob, & in Abraham. vtinam adhuc, sic esset. Vnde Boetius, Fœlix nimium prior ætas, contenta fidelibus aruis. &c. In gl. proposita. in fine vide ibi: & ita proximo. §.

a Adnota. Pœna autem. Not. ex hoc text. quid dicatur membrum, & habetur in l. non sunt liberi. ff. de sta. homi. per glos. & docto. Item an dens dicatur membrum in l. cui dens. ff. de ædi. edic. vide super hoc Bart. Ange. & Ioan. de Imo. in l. 2. ff. de public. iudi.

1 *Iniuriarum qui, & qui æstimabit. 2. 3. 4.*
5 *Iniuriarum actio finitur.*

1 Sed Et lex. In † glo. scilicet. d. l. cor. Caue. quia non propter hoc tollitur prætoria, in his etiam casibus, vt no. ff. eo. l. lex Cornelia. circa princ. In ea. gl. ibi cum allegat l. constitutionis. Sed nunquid pars prima æstimabit? gl. distinguit ff. e. l. iniuriarum æstimatio, ꝙ aut quæritur in prætoria, aut in ciuili. in prætoria pars æstimabit, in ciuili quæ cōpetit his tribus casibus nō æstimat. pro quo facit s̄. proxi. §. qui loquitur de dicta æstimatione, & loquitur solum de prętoria. & iste §. qui loquitur de ciuili, nullam facit mentionem de ea. Præterea. l. constitutionibus. loquitur de ciuili, quæ nullam mentionem facit de æstimatione partis, & videtur aliquid specialē concludere in illa ciuili. Sed doctores moderni dicunt in vtraque parte debere æstimare, pro quo facit, quia in omnibus talibus, in quibus recurritur ad æstimationem, pars æstimat, & post iudex, vt videbis j̄. de ac. §. curare. ff. de in lit. iur. l. in actionibus. Nec obst. ꝙ iste §. non facit mentionem, quia sufficit primo dictum fuisse s̄. titu. 1. §. illud. Item nec obst. l. constitutionibus. quia verum est, ꝙ iudex æstimat post æsti-
2 mationem partis. † Sed quæritur quomodo æstimabit pars? gl. dicit in d. l. iniuriarum æstimatio. quod dicat ꝙ nollet pro tanto se talem iniuriam passum fuisse, imo mallet tantundem de suo

de suo proprio amisisse, vel nollet se tantum esse lucratum & allegat ff. de poe. & illa lex allegatur minus proprie: vnde debes scire ꝙ sunt opiniones inter antiquos. Dicebat Azo, ꝙ pars debet iurare, quod mallet tantum de suo proprio amisisse. Pyl. dicebat, ꝙ sufficiebat ꝙ iuraret, quod nollet se tãtum fuisse lucratum. Pro Azo. facit l. pe. ff. de poenis. quæ dicit, qđ pœnæ sunt molliendæ. certum est, quod actio iniuriarum est pœnalis, & tendit ad meram vindictam: vt l. prætor. §. 1. ff. eo. tit. Item, certum est, quod facilius sustinetur, non lucrari, quam perdere, quod suum est, & acquisitum. C. de codi. l. fin. igitur, difficilius iurabit se malle tantum amisisse, quam malle se non lucratum tantum fuisse. Idcirco tenendo opinionẽ hanc primam Azo. poena semper diminuitur, & ideo in dubio tenenda. per l. pe. allegatam, quæ ita inducitur a balista. facilius enim quis permitteret labi lucrum xx. solidorum, quam solueret. x. solidos de sua bursa. Pro opinione Pylei facit, quia tenendo opinionem Azo. potuerunt dari casus, quibus iniuria remanebit impunita. Pone quod fuit facta iniuria alicui inopi, qui nihil habet in bonis, quomodo poterit iurare, quod mallet tantum de suo proprio amisisse? Vel pone, fuisse iniuriatum fratrem minorem, qui non habet proprium, imo nec ordo, quomodo faciet tale iuramentum? Vel pone esse iniuriatum aliquem de Monte ferrando in Aruenia, qui plus diligeret perdidisse oculum, quam florenum, quomodo iurabit? Ad primum, & secundum respondetur, quod iurabit, quod mallet tantum de suo proprio amisisse, si haberet, vel habere posset. Ad tertium, potest dici ꝙ auarus faciliter iurabit, propter lucrum, quod ex
3 hoc habere intendit. † Quam ergo istarum opi. tenebimus? glo. videtur tenere vtranque in d. l. iniuriarum æstimatio. vt s. dixi. doctor. moderni sequuntur opin. Azo. & etiam stylus curiarum, vt pœnæ molliantur. Sed pro deo, quid mouit doctores ad hoc dicendum? nam nullo iure reperitur istud, ꝙ agens iniuriarum, debeat aliquid de his verbis dicere, imo, nec quod debeat iurare, sed solum iniuriam æstimare. Vnde bene potest æstimare absque illis verbis. potest enim dicere, talis irrogauit mihi, talem iniuriam, cuius emendã æstimo centum libris, in quibus peto ipsum condẽnari, salua vestra legitima taxatione. Vnde videt talis libellus de rigore iuris procedere. sed tamen vsus causarum, & communis opinio doctorum, & glossarum est in contrarium, quod pars debet æstimare, & iurare, vt supra dixi, & non fundantur legibus sed forte fuerunt moti, quia regulariter, vbi in iure cõmittitur aliquid taxationi iudicis, primo pars debet iurare, vt patet ff. de in litem. iu. l. pen. & quasi per totũ. C. de iud. l. sancimus, cum authentica ibi posita. C. vnde vi. l. si quando cum multis similibus. vnde sequere eos, aliqui, iudices re-
4 futarent libellum. † Quid si pars non æstimat iniuriam in libello, nunquid procedit de mente docto. Videtur quòd non, & tamen per tex. huius §. hic videretur contra. in ver. sed postea prætores. vbi dicitur, quod prætores permittebant: ergo supponitur quod libellus erat datus. alias sequeretur, ꝙ primo oportet prætorem adiri pro impetranda actione: quod non est verum. C. de formu. l. 1. & forte hoc posset sustineri. sed tamen tutius est sequi opi. docto. quia stilus causarum hoc habet. In eo. gl. ibi cum alle. l. si non conuitij. Doct. tenent opin. Mar. & etiam vidi seruari de facto: & glo. adhæret. ff. quod met. causa. l. si cum exceptione. §. post annum.
5 † Sed contrarium videtur dicere infra de perpe. & temp. ac. in princ. in glo. vt condi. ex l. Sed nunquid prætoria, finitur anno continuo, vel vtili? Gloss. dicit quod continuo, vt not. supra in glo. proposita. at Iac. de Rau. dicit contra, quia prætoriæ habent annum vtilem, vt not. infra de perpe. & temp. ac. §. 1. & non reperitur speciale in ista. sed tamen vbi quis incidisset in sententiam excommunicationis, forte arrestando clericum, vel alias iniuriando, de quo solum competeret prætoria, credo quod nõ tollitur anno, quin imo si excõmunicatus debet emendare, quandocunque voluerit absolui. Et crederem, quod iniuriatus posit implorare officium iudicis, etiam post annum, & vt declaretur excommunicatus, & euitetur. Sed non credo, quod posit agere iniuriarum, quia extincta est actio iniuriarum per lapsum anni, & de hoc consueuerunt doc. notare extra de senten. excomm. c. ea. noscitur. In gloss. facit. ff. eo. in fi. melius ff. eo. l. lex Cornelia. §. domum. sed quid si non intrauit domum, sed porticũ, seu grãgiam. ante hospitium existentem? Spec. disputat in Spec. eo. tit. §. pone in statuto. & tenet, quod idem sit, ac si domum intrasset. Super text. ibi siue hospicio receptus sit, nota. quod viatores, qui hospitantur, possunt inuitare in hospitio, quasi ad domum suam, sua enim est pro sero illo. Et caue, quia non idem, si intraret domum vicini sui, animo pernoctandi ibi, non quasi hospes, sed forte causa solatiandi. & ita intellige dictum §. domum. in fin. quamuis gloss. alio modo intelligat ibi. sed tamen hoc verum, quia secundum rectam grammaticam: hospitium dicitur vbi viator recipitur, sed domus, vbi longam moram trahit. & facit ff. de his qui deie. l. 1. §. penul.

1 *Cap. Peruenit sensus.*

a Atrox. Per hunc §. potest intelligi, [a] quod scribitur
1 extra de sen. excom. c. peruenit. † vbi dicitur, ꝙ episcopus, potest absoluere de leui iniuria in persona clerici. vnde per hũc §. declaratur, quæ sit atrox, & quæ leuis. & vide melius ff. eo. l. prætor. §. fi. cum l. seq. & seq. ipse tamen de consuetudine, absoluunt indistincte, vbi non fuerit sangnis, vel liuor, nõ tamen possunt per hunc §. & d. ca. peruenit. Vnde si quis ruperit vestes clerici, censetur atrox. ff. eo. l. sed & quæstionis. & facit C. eo. l. atrocem. vide de sent. excom. c. cum illorum. & quandam Innocen. extrauagantem, quæ incipit, perlectis. de senten. excom.

a Adnot. Intelligi. Idem hic Ang. in 2. col. in princ.

1 *Iniuriarum pœna qualis.*
2 *Procurator quatenus capitalia curet an non.*

In Summa. Super text. ibi: de omni iniuria. sub atroci, vel leui, vel mediocri. sed pro leuissima, non credo ꝙ posit
a agi criminaliter, extra de sen. & re iud. ca. cum te. In gloss. [a] scilicet capitis ibi: sedeat pensata, & attenta, facti & personarum qualitate. ff. de incen. rui. nau. l. Pedius. §. 1. & ff. eo. l. fin. ver. eiusdem. gl. illa nil facit, nec ff. eo. l. fi. imo magis contra.
1 vnde vr̃ per illas, ꝙ non in pecunia. † sed in corpore debeat fieri punitio. extra de poe. c. licet. Pro gl. facit in feu. de pa. te. & eius violato. §. si vero temerarius. & scias, ꝙ hæc sola tene
2 tur in practica pro qua facit. ff. de iur. fisci. l. Imperator. † In glo. id est accusationem. in fi. mirabile est, quomodo glo. dicit, ꝙ hoc sit speciale, quia opi. est glo. ꝙ procurator potest interuenire in criminalibus, vsque ad relegationẽ, & tamen hæc pœna non debet excedere relegationẽ, vt videtur. Quo modo est speciale in illustribus? doc. consueuerunt tenere, ꝙ in criminibus non admittitur procur. nisi in casibus specialibus, quorum vnus est hic. vnde cum hoc sit speciale, in cõtra
3 rium, est ius commune. † Qui vult sustinere gloss. posset respondere, quia quædam sunt crimina, quæ habent pœnas taxatas. & in illis loquitur gloss. quia si excedunt relegationem. non admittitur procu. alias sic, sed quædam sunt, quæ non habent pœnam taxatam, sed pœna est in arbitrio iudicis, & in illis est vera opinio doct. quia potest esse, quod poterit excedere pœnam relegationis: & ideo propter incertum, non admittitur proc. quia nescitur, an excedat pœnam relegationis, vel non. argu. ff. de iur. om. iud. l. idem. §. fina. & ita potes concordare gloss. & doct. & de hoc. ff. de pub. iud. l. pe. §. ad crimen. & scripsi C. de proc. l. 2. vide ibi. Illud vero no. ꝙ actio iniuriarum ciuilis potest per procu. exerceri, & sine speciali mandato. ff. eo. l. non solum. §. agere. & l. sed si vnius. §. procuratorem.

a Adnot. In gl. Vide hic Ange. qualiter arbitrium iudicis in pœna extenditur vsque ad mortem. vide eum in ver. in gl. extraordinaria. & vide eum vsque ad finem. §.

Non Solum. In gloss. sed videtur. in fine. dic vt in qualibet plene dixi. & not. ꝙ punitur pari pœna. ff. de iur. fis. l. 2. §. diuus. quia par delictum, C. de episco. & cle. l. si quenquam

in fine legis: nec vnus alium liberat.C. de autho.tuto.l.non ideo minus.

1 *Reconciliati qui non censendi.*
2 *Iniuriarum agit odio non habens.*
3 *Iniuria qui dissimulatione sublata.*
4 *Iniuriandi animus quando non probandus.*

Haec Actio. In gloss.vt si risi, ibi postea.hoc verum, si
1 motu proprio. Quid enim, † si ambo fuerunt inuitati ad magnum festum, & forte fuerunt positi ad vnam mensam, vel simul? Non crederem reconciliationem factam, quia ex quadam honestatis necessitate, habuit hoc facere, & idem crederem, si recipit eum ad osculum pacis, in ecclesia, nam non potuit salua honestate refutare, extra de sentent.excomm.ca.fi. in cle. In gl.id est aboleuerit.ibi: & ei non reconcilietur.ff.de adi.le.l.filio.§.Seia. In ea.gloss. ibi cum allegat vt C. ad leg.
2 iu.repe. In hac q.potest dici, quod si remisit rancorem, † & indulsit propter saluationem animæ suæ, non videtur remittere satisfactionem iniuriæ, & ideo sine dubio agere potest. imo, & etiam sine infirmitate, quilibet bonus Christianus, debet rancorem statim remittere, pro hoc non minus agit iniuriarum, alias nullus bonus Christianus agere posset iniuriarum. quod esset absonum, & iniquum. & de hoc no.90.distin.c.si quis contristatus. in glo.magna extra de male.c.1.in gl.pe.& de ho.c.2.lib.6.& in Spec.de treu.& pa.vers.item & no.nu.2.& de hoc per doct.extra eo.c.olim. Sed quid, si quis remisit iniuriam, nunquid potest agere ad damna? Satis videtur quod sic, extra.eo.tit.ca.in nostra.& de hoc in Specu.de
a accu.ver.quid si vulneratus. nu.6.In ead.gl.in fi.[a] hæc opin. est Py.& tamen opin. Azo. fuit contraria.dicebat Azo, quod hæc actio dissimulatione tollitur, siue ab initio, siue ex interuallo: vt not.in summa huius tit.Py.dicebat, quod ab initio
3 † dissimulatione tollitur: sed non ex interuallo. Hanc opi.videtur hic sequi glo.& Pet.de Bel.pert. multo minus tolletur dissimulatione, si lis esset contesta.vel citatio facta.& de hoc not.Host.in d.c.olim.& facit.ff.eo.l.non solum. Item videtur hic obtinere, siue sit iniuria realis, siue verbalis, cum loquatur indistincte. Item consueuit quæri, circa hanc materiam,
4 an actor debeat ponere, & † probare, ꝙ animo iniuriandi. &c. & consueuit dici ꝙ non. si factum, vel verbum sit de se iniuriosum, alias si ironicum, sic.vide C.e.l.si non conuitij. dic vt ibi per doct.

a Adnot. In fi.Vide Bar.in l.si tibi.§.quædam, nu.3.ff.de pactis.

De obligatio.quæ ex quasi delicto nascun. Rubrica.

1 *Iudex quando puniendus, & ob quid.*
2 *Iudicis, & medici discrimen.*

a Si iudex. In glos. siue sit. in fi.[a] Dic melius vt ibi no.sequendo Azo.In gl.id est.controuersiam.ibi cum alleg.de poe.iud.& in veram æstimationem condemnatur, vt d.l si filius.in fin. In fi.eiusdem glo.vel dic, quod non tenetur in casu, quo est iuratum, vt not.in l.fi.ff.de va.& extraor.cogn. & hanc videtur sequi Specu.tit.de arbi.§.1.ver.sed si arbiter cum vers.seq. Sed quid dices de assesso.seu consiliario? Spec. videtur tenere idem: titu.de assesso.§.pœna.num.1.& 2.Sed quid de auditore seu referendario examinatore testium? Vitur idem, cum sit eadem ratio. & idem videtur in notario, qui imperite fecit instrumẽtum, cum teneatur scire iura.C. de tab.l.generali.iunge supra qui & ex qui.cau.§.fi.Sed bene concedo, quod illi non tenentur pęna illius.c.cum eterni.de sen.& re iud.vt ibi no.Archi. quia ibi apponitur exaggeratio pœnarum. quæ non sunt extendendæ, vt l.pen.ff.de poen.sed hoc licet sit pœna quo ad soluentem, non tamen quo ad re-
1 cipientem. quia suum recipit interesse. † In glo.vt si dubitauerit. vult dicere gl. ꝙ non condemnatur ad veram æstimationem litis hoc casu, quando per imprudentiam. Quid, si condemnauit hominem ad mortem iniuste per imprudentiam, & executus est? Credo, quod hæc lex debeat obtinere: videlicet, quod arbitrio iudicis sit puniẽdus.si tñ per dolum: tenetur lege cor.ff.ad le.Cor.de sic.l.1.§.1.Quid, si pars appellauit, & non est prosecuta, nunc vult redire contra iudicem, nunquid pōt? Non videtur: sed sibi imputet.quia non videtur damnum sentire, quod quis sua culpa sentit.ff.de procu.l.qui proprio.§.procurator.in fi.de euic.l.Herennius.§.fi.
2 Contrarium videtur tenere Inn. extra de appe.c. sæpe † Sed cur iudex, male per imprudentiam iudicans, non tenetur ex maleficio, sicut medicus, qui malesecat, qui tenetur l.acquir. quæ ex maleficio.supra ti.2.§.imperitia? Pet.de Bel.pert.qui solum tangit hoc hic, dicit, quod Azo dicit, quod secare est maleficium, sed iudicare non.sed ipse dicit, quod secare non est maleficium, sicut nec iudicare sed male secare, & male iudicare, sunt maleficia. Ipse autem respondet, quod medicus, & aduocatus, suscipiendo curam officiorum suorum, videntur se affirmare peritos, sed iudex non ideo habet quandoq; adminiculare sibi assessores. Præterea, prima duo sunt officia voluntaria: sed officium iudicis est necessarium.ff.de mune.& hono.l.fi.§.iudicandum. hæc est veritas, quia iudex habet necessario iudicare, ille autem non habuit necessario, secare, nisi vellet.

a Adnot. In fin. Iste titulus, non habet locum quando iudex per dolum, vel corruptelam tulit sententiam, quia tunc tenetur proprie ex delicto. vt not. Bar.in l.si filiusfa.iudex.ff.de iudi.

1 *Armis delatis non puniendus peregrinus.*

Item Is. In gl. hospes in fi.per hanc gl. consueuit dici,
1 ꝙ si statutum villæ dicat, quod † qui portat gladium acutum soluat certam pœnam, ꝙ si reperiatur aduena ignorans portare, ꝙ ipse non debeat pœnam soluere, quia ignorabat: sed hospes suus, qui non certificauit.ff.de decre.ab ordi.fa.l.fi.in tex.quia plerumque.Si tamen ipse deiecit, tenetur ex maleficio infra eo.§.exercitor.

Cui Similis. In gl.ideo in fi. Sed cui applicabitur hæc pœna? glos.dicit, quod medietas parti, & medietas fisco.ff.de ijs qui deie. vel effu.l. si vero.§. hæc autem actio.verius tamen videtur, quod applicetur parti.ff. de ver.sig.l.si cui.de sepul.vio.l.3.de liti.l.fi. In gl. quia difficilium in fi.habebitur etiã consideratio ætatis, & fiet vna æstimatio arbitraria, iuxta l. hæreditatum.ff.ad leg.fal.

1 *Familiæ factum quis præstet.*
2 *Familia an domino soluenti teneatur.*

Si Filiusfa. Vide supra in princ.ff.de iud.l.si filius. Item
1 exercitor. † Not. quod quis tenetur de facto familiarium, quod est verum, propter officium, alias non teneretur, nisi ratificasset, vel mandasset, vel forte si non prohibuisset, cum posset. ff. de noxali.l.in omnibus ff. de public.l.1.§. familiæ.
2 † Sed quid si dominus fuit condemnatus, propter delictum familiarium, nunquid potest ab eis repetere? Satis potest dici quod sic.ff.de aqua plu.arcen.l.si colonus.ff. de his qui deiece.vel effu.l.si vero.§. cum autem.

1 *Obligationum ex malef. & quasi discrimen.*

In his Autem.in gl.patientis.ibi cum allegat.l.fin.§.si plures.hoc vř cõtra casum.ff.de his qui deie.vel effu.l.& quidem. Vnde dic, quod quilibet tenetur insolidum, veruntamẽ vno soluente, alius liberatur: vt sequitur in glos. vnde gl.vult
1 dicere hic, † quod in obligationibus ex maleficio quilibet in solidum conuenitur, quia vno conuento, & soluente, alius potest conueniri, & quilibet insolidum.non sic in obligationibus, quæ ex quasi maleficio, quia vno conuento, & soluente, alij non possunt conueniri, nisi sic intellexerit esset falsa, in his qui deiecerunt. Vel dic quod in illo casu sit speciale, & in alijs quasi maleficij gl.verum dicit, & de illis intendebat loqui. In gl.vt ff.de iudi.in fi.dic ĵ.de perpe.§.non autem.& vide ff.nau.cau.l.item.§.pen.& l.fi.§.pen.& fi.

De actio.

De actionibus. Rubrica.

1 *Continuare rubricam superfluum.*
2 *Gerundia important necessitatem.*
3 *Imperator, quare non posuit simul, de actionibus & obligationibus.*

1 † Rubricam hanc continuare esset superfluum: quia textus eam continuat, vt statim videbis. In gloss. ideo ponit ibi: omnes actiones. Sed idem posset dicere, si in rubrica posuisset: de actione. nam cum actio sit verbum generale. ita potuisset comprehendere omnes actiones, sub Rubrica, sicut, sub diffinitione. Sed dicas. quod rubrica ponitur solum ad declarandum de quo actor intendit tractare. vnde cum intendat tractare de singulis actionibus in specie, merito rubrica ponitur in plurali: sed in diffinitione ponitur in singulari: quia actionem, prout est genus, diffinire intendit, & illa quæ est genus, est vnica, & ideo in singulari ponitur in diffinitione. in fi. glos. pro quo facit: quia uerba important factum, magis quam nomina. ff. de stip. seruo. l. si communis seruus supra
2 de stipu. §. penult. † Sed dic, a quod gerundia important ne-
a cessitatem: & nemo compellitur agere. C. vt nemo inuitus. l. 1. & est simile. ff. de edend. l. 1. secundum Pet. Vel dic, quòd hic actor, non tractat de agendo principaliter: id est, de modo agendi: imo. de natura actionum. & huic videtur concordare Bart. ff. de eden. in rubri. & Iac. But. C. de eden. in rubrica. Sed quæritur, quare hic tractat de acti. cum hic satis agatur de particularibus in diuersis materijs. vt ff. de act. empt. per totum tit. de triti. & de condi. fur. & in multis? dicit Pet. ꝙ hic aliter tractatur de acti, & aliter in particularibus. hic enim tractatur, qualiter diuiduntur: sed in alijs qualiter ad exercitium applicentur: sicut vides. nam licet per totum corpus iuris tractetur de legibus: tamen ponitur titulus genera
3 lis: vt patet. C. & ff. de legib. † Item quæritur, quare non posuit simul de actio. & obligat. sicut in C. & ff. Dicit Pet. quod iste liber est factus, pro instructione iuuenum supra de iusti. & iur. §. pe. Et quod diuisim traditur est magis clarum, & facilioris capacitatis. supra de leg. §. sed non vsque. ff. de do. except. leg. prima. ideo diuisim tractatur de actionibus. & facit ff. ad leg. Corne. de falsis. l. filius emancipatus.

a Adnot. Sed dic. Vide ea, quæ dicit hic Ias.

Vper est. Titulus iste diuiditur secundum Dy. in tres partes. a In prima, materiam
a continuat. In secunda. actionem definit. In tertia diuidit. Prima in princi. Secunda, ibi. Actio autem. Tertia in §. Omnium. & hæc diuiditur in sex, secundum quod ponuntur sex diuisiones actionum. in hoc titu. & extra adduntur aliæ sex diuisiones: vt videbis in glos. j. §. sunt præterea. vbi omnes specificantur: quare hic inserere non oportet. quidam arguunt hic, ꝙ ordo sit seruandus: & faciunt mihi magnam distinctionem: sed non est de materia. hoc dixi supra de leg. §. ante.

a Adnot. Tres partes. Hanc diuisionem in tres partes, etiam ponit Ang. hic, licet faciat plures subdiuisiones partium: vt per eum hic videre poteris.

1 *Actio quandoque ponitur pro administratione.*
2 *Causa, & actio, an sit idem. & 3. & 4.*
5 *Eadem quæ dici non possunt.*
6 *Ius non erat olim sed impetrabatur.*
7 *Ius agendi, est ius quoddam incorporale.*
8 *Actiones, an sint de iuregentium, uel ciuili.*
9 *Obligatio naturalis sola oritur ex iuregentium.*
10 *Actio, & officium iudicis, an sint idem.*
11 *Iudex necessario habet facere, quæ incumbunt officio suo.*
12 *Actio, an sit personalis tantum, an etiam realis.*
13 *Agit, aliquis quandoque ad id, quod sibi non debetur.*
14 *Tutor, si agit pro pupillo. uel dominus per procur. ipsi agere uidentur.*

Actio. In gloss. docto. multum solennizauerunt hunc tit. & inter cæteros hunc §. plus forte quam expediret, cum illa quæ in prin. tanguntur non sunt multæ vtilitatis. quamuis autem scriptores iuris ciuilis, ponant gloss. seu earum effectum in suis scriptis. Ego autem, in toto hoc volumine contrario stylo vsus sum. ad quid enim longe texuntur noue scripturæ, de eo quod sufficienter scriptum est? ideo ipsos doct. super hoc tit. colligam & abbreuiabo in magna parte, per modum apostillarum ad gl. sicut hucusque consueui, & vltra
1 addam, quod Dominus aministrabit. † In glo. no. ꝙ actio. ibi cum alle. l. nihil. Item ponitur pro administratione, in auth. de defenso. ciuitat. §. iusiurandum. & facit ff. admi. tu. l. actus.
2 secundum Dy. vide infrà in 5. gl. † In ea. gl. ibi, vt sicut apud dialecticos. hæc gloss. est valde obscura: ideo scire debes, ꝙ
a est quęstio, an causa, & actio sint idem. Pla. dicit a ꝙ sic. Ioan. & Azo contra. Pla. inducebat pro se: certum est, quòd argu. apud logicos fit ad confirmandam intentionem, & declarandum super eo, quod dubium est: sic est apud legistas. actio ad consequendam intentionem, de eo quod est dubium, & petitur. Sed constat, ꝙ argumentum, non consistit ex sola conclusione: imo opus est maiore minore. & conclusione: & totum hoc dicitur vnum arg. esse idem. ergo, & in actione causa, quæ accipitur pro maiore, minore, & conclusione, sunt idem, & dicitur actio, vt in exemplo gl. Peto 10. quia pro tanto vendidi tibi equum, totum hoc est actio: sicut apud Dialecticos, tota propositio, dicitur esse vnum & idem argumẽtum. inducebat etiam pro se Pla. licet gl. hic non ponat, doct. tamen ponunt, (& Azo ponit in summa) legem. ff. de exce. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. quæ hic inducitur sic. certum est ꝙ obligatio est mater actionis. ff. de procu. l. licet. §. ea. & eandem sequitur, sicut matrem. Sed in d. §. dr̃, singulas obligationes, singulæ causæ sequuntur, id est singulæ actiones. quia non potest loqui de alia causa, ergo causa, & actio, sunt idem & synonymam. ibi enim ponitur causa, pro actione, quia de alia causa, videlicet de materia, ex qua obligatio resultat, non potest loqui. quia non sequitur, imo præcedit.
3 † In e. gl. sic est aliud est causa, & aliud actio. hoc argumentum non procedit. Illa sunt diuersa, ergo & ista. nõ sequitur. Sed forte vult sic arguere, non est dubium, quod maior est diuersitas, inter contractum, qui est causa remota actionis, & actionem, quam inter actionem, & obligationem, quę est causa proxima, sed obligatio, & actio sunt diuersa, quia vna mater, alia filia, & diuersos habent tractatus, ergo multofortius causa remota, & actio sunt diuersa. In ea. glo. ibi cum alleg. l. consilio. hoc argumentum est forte, Contractus causat obligationem, obligatio actionem, contractus est facti, quæ est causa remota actionis, actio est ius. ergo non sunt idem. hoc argumentum, est indissolubile, si Pla. recipiat contractum pro causa, sicut Ioan. & Azo recipiunt, & eodem modo pro-
4 cedit, secundum argumentum. † In ea. glo. ibi, aliud est causa, & aliud est actio. In hac quæstione docto. sunt varij. Dyn. nil determinat, sed dicit, quod quidam distinguunt. & in veritate vt dicit ipse, non videtur mala distinctio, aut quæritur de causa materiali, ex qua procedit actio: & sine dubio opin. glo. est vera. aut de efficienti, vt peto a te 10. quia vendidi, in quibus peto te condemnari, tunc opi. Placen. dicit quod in veritate hæc opi. non cõtinet absurditatem. hoc etiam membrum vltimum videtur tenere Iac. de Ra. Pe. de bel. perti. tenet opi. gl. Dicas, ꝙ hoc verbum causa, diuersimode recipitur, nam causa quandoque pro materia accipitur, sicut pro contractu, ex quo oritur obligatio, & ex illa act. & sic sumitur. ff. de tribu. l. ꝙ in hæredem. §. eligere. ff. si cer. pet. l. certi condictio. in princip. & de ista non est dubium, quod non est idem quod act. Ideo lex dicit, ꝙ actio ex contractu oritur, si oritur pro fit aliud accipitur. quia aliud mater, aliud filia, alius qui gignit, alius qui gignitur. ff. de acti. & obl. l. actionum. nec de hoc videtur Pla. intellexisse. Aliquando causa. ponitur pro instantia causæ, vt C. de epis. & cler. auth. causa. de transl. l. causas. C. vbi causæ fis. in auth. de litig. §. omnem vero. versi. si vero intra. ff. de testi. l. 1. Et proprie dicitur causa in initio iurgij. extra de ver. sig. c. forus. Quandoque causa dicitur vtilitas rei. infra. eo. §. huic autem Iac. & Dyn. vocant causam, totam materiam libelli. Peto te condemnari in 10. in quibus mihi teneris ex mutuo. & pro eis facit, quia secundum

cundum Tullium, causa est res in dicendo posita, cum interpositione certarum personarum, actoris, & rei. & textus dicit in d.c. forus, est enim origo, & materia negotij. & de ista voluerunt, dicere, ꝙ sit idem cum actione. Quod euidenter salua eorum reuerentia, videtur falsum, quia actio est ius, vt hic dr, vt j. videbis. Agere, & litem dicere in iudicio, est factum, ergo non sunt idem. Præterea, si causa, & actio essent idem, reus non diceretur habere causam: quia aliquãdo non habet actionem, & tñ tex. ita dicunt reum habere causam, sicut actorem in authen. apud quos oportet causam, dicere. in rub. 6. col. & in d. auth. causa quæ fit cum monaco. C. de auto. præstã. l. clarum. Præterea, si causa, scilicet petitionis substantia esset idem cum actione: sequeretur, quod non competeret actori nisi incepta materia iurgiorum, quia tunc incipit esse causa, secundum diffinitionem Tulij, vt patet in d.c. forus. & tñ hoc est ridiculũ dicere, quia statim cõpetit actio contractu celebrato, vt vidisti s. de obl. in materia ff. de acti.
5 & ob. l. naturales. † Præterea, illa nõ possunt dici eadem, quæ tanquam diuersa assignantur, & nuncupantur, & quæ ita se habent, quod ad positionem vnius, non sequitur positio alterius. C. de codi. l. si idem. ff. vnde legi. l. inter agnatos. sed ad positionem actionis, non ponitur causa, imo distinguuntur, tanquam diuersa, ergo non sunt idem. quod ponantur tanquã diuersa, imo, nec simul se compatiuntur, in eodem subiecto apparet. ff. ad Treb. l. quamuis: in prin. ibi enim facta positione de actionibus, ponit de causa, tanquam de re diuersa. Item ibi ea resultat ex naturali obligatione, & tamen non actio, vt l. naturales. supra alleg. & sic non se compatiuntur in eodem subiecto, ergo non sunt idem. facit d. §. si vero intra. vbi ponitur tanquam diuersa. Vnde dicas constanter, ꝙ actio multis modis sumitur. Vno modo prout est quid incorporale, per se sonans, sicut ius seruitutis, vel alia iura incorporalia, & prout sic sumitur, non procedit opi. doct. sed quandoque sumitur, pro toto libello, seu materia libelli, vt C. de edẽ. l. edita. & ita sumitur hic, & est diuersa a causa, alio modo sumitur pro tota instantia, vt j. de poe. te. liti. §. fi. & de illa potest loqui. Non obst. arg. Pla. videlicet de arg. dialecticorum. Certe arg. est bene dialecticum, vnde non sequitur, illud vocatur argumentum, ergo istud, actio. Vnde respondetur, per interpretationem, quia materia petitionis non est actio, sed petitio, quæ fundatur in virtute actionis naturalis, sicut argumentum, in virtute rationis naturalis, & tamen non est idem, cum ipsa ratione. naturali. Item non obst. l. & an eadẽ. §. actiones. quia ibi non ponitur causa, pro actione, alias videretur inferri, ꝙ actio & obligatio essent idem, sed vult dicere, ꝙ singulas obligationes singulæ causæ sequuntur. id est singulæ instantiæ in iudicio ventilandæ. Negari tamen non potest, quin nomen litis, significet actionem. ff. de verb. sign. l. litis nomen. Sed debet exponi omnem actionem significat, id est, litem, quæ ex omni actione infertur, non tamen est actio. verũ est, ꝙ large litis ductio, est actio & iudicium. j. eo. ti. §. in bonefidei. Iuxta hoc posset quæri, nũquid libellus pro
b cedat, sine conclusione? [b] non videtur per prædicta, cum sit quasi argumentum contra extra de sepul. cap. in nostra. vide ibi per Inn. vbi videtur quod sic, pro quo facit ff. ad l. rho. de
6 iac. l. deprecatio. † In glos. patet ergo. ibi cum alleg. C. de formu. l. 1. vult dicere gl. ꝙ olim non erat ius, sed impetrabatur, iuxta §. deinde ex his, de ori. iur. l. 2. satis tamen potest dici, ꝙ olim competebant, sed non poterant in iudicium deduci, nisi impetratione facta. vt ibi. In fin. eo. glos. vide in d. §. vbi bene colligitur differentia inter actiones ciuiles, & interdicta, nõ inter actiones pretorias, & interdicta. Sed potes dicere, quod interdicta formabãtur in casibus singularibus, & inter duos, vt tu illum deiecisti, vnde illum restituas. sed actiones proponebantur generaliter in albo. vt ait prætor, cuius negotia &c. ff. de neg. gest. l. 1. secundum Pe. de bel. pert. de hoc. videbis magis plene in d. §. j. de interdi. † In gl. scilicet ciuile, dif-
7
c finiri, [c] sed hoc non vř mens tex. ꝙ sit ius prætorium, vel ciuile, sed est ius quoddam incorporale, vt obligatio. de qua supra de re. cor. & incor. §. 1. Hæc sufficiebant hic. Ia. de Ra. tñ reuocauit in dubium, vtrum actio sit ius. & tenet ꝙ non. primo, quia actio est vulgaris formula, quæ impetratur. vt ff. de ori. iur. l. 2. §. deinde. & l. si seruus. hic alle. sæpius, tunc ipse arguit, certum est, quod impetratio, & talis verbi conceptio est facti, ergo & actio est factum. Item agere est facere, ergo actio est factum, per locum a coniugatis. doct. Dy. & Pet. de Bel. pert. tenent contrarium. quod est ius incorporale, sicut tex. dicit hic. Sed Iac. respondet ad hũc tex. dicit enim, quod verbum ius, habet diuersa significata. Quandoque enim dicitur ius verborum expresio. & ita hic. de hoc vide. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. vbi dicitur in stipulationibus, ius versatur. i. verborum expresio, seu solennitas. vnde alibi dicit lex, si mutus adoptet. idem est, ac si iure adoptauerit. legis verbis expresis. ff. de adopt. l. pater naturalis. & sic hic ius sumitur. vere tñ vt dicit actio est factum. Sed domine Iacobe vos scitis, quod illa quæ facti sunt, non transeunt ad hæredes, sed quæ iuris sunt, sic ff. de acquir. pos. l. cũ hæredes. & tamen certũ est, quod actiones transeunt. j. de perpe. & tempo. ac. patet ergo, quod non sunt facti. Ad ista argumenta patet responsio, & primo ad illud, quia actiones impetrantur &c. Certe non est verum hodie, imo competunt ipso iure, vt hic not. & supposito quod impetrarentur, non propter hoc sequitur, ꝙ impetratæ sint facti. nam bo. possessio. impetratur, & tñ impetrata est ius. ff. de bo. pos. l. 3. §. bonorum. Item ad illud agere est facere &c. ista non est bona consequentia, apud legistas. vti frui est factũ, ergo vsufr. & ire agere est facti. ergo ius eundi. non sequitur. s. de re. cor. in fi. ff. de rerum diui. l. 1. Sed de hoc mirandũ, cum ibi ponat obligationes in-
8 ter corporalia, cur non posuit actiones. † In ead. glo. ibi, ius agendi vel prosequendi. Certe non est magna vis faciẽda do-
d cto. tamen magnam faciunt, & quærunt, vtrũ [d] actiones sint de iuregentiũ, vel ciui. & quidem vt Ia. & Pe. de Bel. pert. tenent, ꝙ actiones sint de iuregentium. Dy. tenet cum gl. quod sint de iure ciui. opi. Iaco. & pe. videtur probari primo, per rationes. secundo, per leges expressas. Prima ratio est hæc. contractus, & obligationes, sunt de iuregentium, vt l. ex hoc iure ff. de iusti. & iure. si ergo dicas obligationes illo iure inuentas ergo & actiones, alias sequeretur, ꝙ obligatio esset inutilis, & inefficax, ꝙ non est verisimile, non enim credendum est, quod populus tanto tempore errauerit, quin vnusquisque suũ vellet repetere, ꝙ nõ posset, nisi essent actiones, qa sine his nemo experitur, vt l. si pupilli. §. fi. ff. de neg. gest.

Præterea, partus sequitur conditionem matris. C. de rei ven. l. partum mater, sed obligatio, est de iuregentium, ergo videtur, quod & filia. Pro hac parte, sunt leges expresse. ff. re. amo. l. rerũ. de cond. inde. l. indebiti. Nec obst. ff. de ori. iur. l. 2. §. ex his. imo facit pro. Dicit enim deinde ex his legibus actiones compositæ sunt. componere est, aliquid ex præexistente materia in melius reponere, vnde componere supponit materiam preiacentem, vt l. 2. in princip. de ori. iur. & in proœ. ff. in princ. ideo licet sit verum, quod iure ciuili compositæ sunt, & ordinatæ, & sublata antiqua solennitas, primo tamen fuerunt per iusgentium inuentæ. Præterea, quoties dubium est, cui aliquid debet attribui, debet in dubio attribui vetustiori. ff. fi. regun. l. finalibus. cum ergo hic dubitetur, quo iure actiones sint introductæ, fiat attributio iurigentium, quod est vetustius supra de re. di. §. singulorum. Pro alia vero parte, allegatur. §. deinde supra alleg. vbi antiqui reputabant casum. Sed Ia. inducit pro parte contraria: vt supra
9 dictum est. & multum probabiliter. † Item, quia de iuregentium, oriebatur sola naturalis, ex qua non oritur actio. ff. de so. l. in his. §. imperator. & l. si is cui. §. fina. Et ex his rationibus glos. & Dy. mouentur. pro quibus etiam facit ff. commoda. l. in commodato. §. sicut. furt. aduer. nau. cau. l. 1. ff. quæ in frau. cre. l. Cassius. Super hoc potest dici, quod actiones, descendentes ex contractibus ciuilibus, & per ius ciuile inuentæ, sicut stipulatione sunt contractus emphy. literarũ obligationes, & alij, sunt de iure ciuil. quia cum contractus, & obligatio, sint adinuenti de iure ciuili, per consequens & actio, quæ inde descendit, alias sequeretur, quod filia esset ante matrem, quod esset absonũ, sed in contractibus iurisgentium credo quod actiones fuerũt creatæ de iuregentium, sed post fuerunt compositæ, & in formam redactæ: per ius ciuile: vt d. §. deinde. Vnde ridiculum esset dicere, quod iusgentium

tium creasset contractus, & obligationes, & non dedisset actionem: nam sic, & contractus, & obligationes essent inutiles.& sicut dicit Iaco.si alia opin.esset vera erat tunc optimum contrahere,& mutuum recipere, quando nullus compellebatur reddere, nec conuentiones attendere,& pro hoc facit.l.iurisgentiũ.in prin.ff.de pact.& quod scripsi s̃.de obligatio.in prin.Aliæ autem actiones, quæ descendunt ex l.12. tabu. & ex alijs.ll. vt ac.l.aquil.furti. & de condi. ex l. quam plures, sine dubio,sunt inuentæ ciuiles.& de his non debuit dubitari, sed solum de actionibus, quæ descendunt ex contractibus iurisgentium.In ea glo.ibi cum allega.s̃.de re.cor.
10 §.hæc est vera:& hanc approbat Dy. † In ea.gl.in fin. e doc.
e omnes assumunt hanc q.alte. & videtur, quòd actio, & officium iudicis sint idem.lex dicit ꝙ actionis verbo, etiam persecutio continetur.ff.de verb.sig.l.actionis, sed officium iudicis dicitur persecutio, vt eo.tit.l.pecuniæ.§.1.ergo sequitur ꝙ sunt idem.Præterea, certũ est,ꝙ cautio damni infecti petitur per officiũ iudicis,ꝙ apparet, quia non cōpetit nisi postulatũ sit.ff.de dam.infec.l.dies cautionis.§.hoc aũt iudiciũ.& l.cum postulassem. & l.prætor.sed constat, quòd vocatur actio.eo.tit.l. inquilino.ergo est idem quòd actio. Præterea, restitutio petitur per officium iudicis, vt videbis infra eod. §.rursus.& lex dixit,ꝙ ex hoc edicto nulla proficiscitur specialis actio,vel propria,sed communis,videlicet officiũ iudicis:ergo supponitur,ꝙ actio, & officiũ, sint idem.& pro hoc melius.ff.de do.l.1.§.idem Pomponius refert.Super hoc dicit Iac.Ranfredum dixisse, ꝙ officium iudicis, & actio, non sunt idem: imo est tanta differentia, inter eos, quanta inter misericordiam, & iudicij rigorem. illa enim, quæ per viam actionis veniunt: iudex habet facere ex necessitate, sed illa
11 quæ per officium, facit, si ei placet, alias non. † Hanc sententiam idem Iaco.impugnat,dicendo,ꝙ iudex habet necessario facere illa, quæ eius officio incumbunt.Vnde, si minor petat in integrum restitui,& probat læsionem,quis diceret, quin sit iniuria.& quin sit iusta causa appellandi,si deneget? & idem de aduocato, ꝙ de nutrice, & de alijs.Sed forte Ranfredus volebat dicere, ꝙ illud, quod veniebat ex officio iudicis,venit ex quadam gratia, quæ tamen si denegetur,est iniuria.ff.de aqua quoti.l.1.§. permittitur.in fin.Vt tamen bene hoc intelligas, dicas, quoddam est officium iudicis, quòd deseruit exceptioni, & imploratur a reo.vt ff.de peti.hære. l.plane.& de hoc non est dubium, quod non est idem cum actione.Aliud est,quod deseruit actioni,& de illo etiam non est dubium,ꝙ non est actio, imo valde diuersum est, & ideo dicitur, ꝙ vsuræ quædam sunt in obligatione, quædam veniunt ex officio iudicis, sine obligatione. ff.ad Trebel.l. deducta.euidenter dādo intelligere,quod officium iudicis,non habet obligationē, sed actio,habet saltē obligationē naturalē.vt l.licet.§.ea.ff.de procu.& sic non sunt idem.facit.C.de iudi.l.1.Item est quoddam officiũ,quod datur loco actionis, sicut quando petitur in integrum restitutio, vel quando aduocatus, petit salarium, & in similibus casibus,& de isto pendet quæstio, & videtur posse dici, quod est idem,cum actione.Hæc tñ sententia aures demulcet,secundum Dyn.nam cōstat,quod tale officium datur in loco deficientis actionis, ergo non est idē cũ actione.ff.de ann.le.l.quintus.de ali.le.l.seruos.Vnde dicunt Ia.& Pe. quod actio habet naturalem obligationē,officiũ iudicis non. ideo in actione cōcluditur cōtra partem,& vr̃ obligata,sed in officio iudicis non,sed verba diriguntur ad iudicem, vt minor sum,& læsus,peto domine iudex,per vos restitui.in officio nutricis,aduocati, quia tali seruiui,Imploro officium vestrũ, quod faciatis mihi salariũ cōpetēs reddi.& pro hoc facit.ff.de act.emp.l.qui per collusionē.Ideo cōcluditur,qđ officiũ iudicis.& actio nō sint idē.bene verũ est, ꝙ officiũ iud.habet similitudinē cũ actione.& ꝙ large sumpto vocabulo actionis, sub appellatione actionis posset comprehēdi,vt l.actionis.s̃.alle.& ita sumitur in l.inquilino.& in alijs ll.quę vocāt officiũ actionē,per quæ patet responsio ad contraria.Nec ob.§.itē Pōponius.vbi dicit,alia acti.quasi supponat, ꝙ officiũ iudicis, sit actio.qa hæc dictio alia,nō implicat,sicut nec dictio cæteros.ff. de ꝑcu.l.nō solũ
12 §.quæritur,& ibi de hoc.†In gl.hoc duob.modis.ibi cũ alle.

supra de leg.§. si rē.gl.ergo finaliter vr̃ declinare,ꝙ persona
f lis f diffiniatur tm̃.& idem not.ff.eo.l.nihil.& tñ cōiter dicitur, quod glo.tenet hic oppositum. Hanc etiam sententiam quod hic diffiniatur personalis tm̃,tenet Pe.de Bel.pert.Dy. tenet quod vtraque diffiniatur, & vterque mouetur rationibus gl.& verisimile est,quod vtraq; diffiniatur,quia cum hic tractetur in genere,de actione (quod apparet.quia in §.proxi.statim eam subdiuidit, & ad spēs descendit) credendũ est, qđ actio in genere, diffinit̃, cũ verba in larga significatione, possint se ad hoc extendere,vt tangitur in gl.Sed ſm hoc,vr̃ quod ēt officiũ iudicis diffiniatur,cum contineatur sub verbo actionis,vt s̃.ostensum est.Sed dic,quod nō cōtinetur sub larga,sed sub largissima,& nō continetur substantialiter. sed similitudinarie.vt s̃.dixi.Et apparet, qđ hic non diffiniatur, quia nec ponitur in diuisione ĩ. proxi. §. nec de eo agitur in hoc tractatu, sed ponitur tractatus ad partē.ĩ.de offic.iudic. Se nũquid diffinitur bo.pos?vr̃ quod sic,cum non sit aliud nisi ius prosequendi &c.ff. de bo.pos.l.3.§.bonorum.Sed dicas contra.quia bo.pos.non est instrumētũ agendi,nec actio,nec ius,quo prosequitur,vt ibi not.Sed quæritur, vtrum hic diffiniatur actio efficax tm̃, an ēt actio non efficax, quæ potest exceptione repelli? Et vr̃ quod efficax tm̃, propter verbum prosequēdi, qđ in diffinitione ponitur.nihil.n.prosequimur per actionē inefficacē,& ideo nō censetur creditor, qui exceptione repelli pōt.ff.de act.& obl.l.is cui.§.fi.ff.de ver.signi. l.creditores.nec debitor, qui exceptione tutus est.eod.titu.l. debitor.igitur inefficax non vr̃,hic diffiniri.Præterea non reputatur esse actio quæ exceptione repelli potest. ff. de do. l. eleganter.§.seruus.de reg.iur.l.nihil.Ego credo contra,quia cũ hic actio diffiniatur,prout est ius incorporale ꝑ se,& certũ est,quod licet exceptione remoueri possit,nō tñ transfertur,nec desinit cōpetere,& semper est actio,& eiusdem naturæ,quæ esset si exceptio non cōpeteret,quod talis diffiniatur ĩ.de excep.in prin. habet enim ius actor in iudicio prosequēdi, quod sibi debetur, licet exceptione possit repelli, vt ibi patet nec ob.ll.contrariæ, quia considerant effectũ,nos vero habitum,& prout actori cōpetit,sicut in diffinitione iustitiæ dicimus,ꝙ est constās habitus,licet non semper actu.vidistis s̃.de iusti.& iur.in prin.In ea.gl.cũ alle.l.fideiussor.§.fideiussor.de solu.l.in his.§.imperator.Sed hæc sol. nō vr̃ procede-
g re, g quia cũ naturalis sola nō pariat actionē. quo ad hāc materiā, & deberetur, de quo hic loquitur, nihil facit naturale
13 debitum. † In ea.gl. ibi pacto.vult dicere gl.ꝙ licet quis ibi agat,non tñ prosequitur id,ꝙ non debetur,sed aliud,& hanc
h approbat Dyn. h Sed pro Deo, quid sibi volunt verba hæc? non soluunt,cōtra,quia ibi prosequitur, quod nō sibi debet̃, & tñ agit,ergo actio est de prosequēdo eo,quod nō debetur, cuius contrariũ supponit definitio.Dicas,ꝙ hoc cōtrariũ ꝓcedit supposita opinione Io. quæ est in d.l.si pacto & l.nuda. de contrahen.& cōmit.stipu.quæ dicit, ꝙ agitur ad id,quod in pacto deductũ est,antequā possit agi ad pœnam.Sed Azo dicit cōtra.& ſm opi.Azo.nulla est hæc oppositio.Dicas tñ, quod ēt supposita opin.Io.contraria non ob.hic.n.diffinitur actio,prout est ens incorporale,competens alicui,& est vera diffinitio.nō enim diffinitur nō ens, ꝙ de facto attētatur,vnde ille,cui nulla actio cōpetit, agit qñq; de facto,& sic intelligebat Io.ibi,videlicet,quod agebatur de facto,& tñ eius opin.non approbatur per moder.Sed quicquid sit, responde, quod agere nō diffinitur,quia facti est,& multominus agere de facto,sed ius incorporale cōpetēs diffinit̃,vt dictũ est,cōtrariũ loquitur, de agere de facto.In ea.gl.ibi ad vindictam, imo dicas, quod licet detur ad vindictā, per eā prosequimur
i qđ nobis debetur. i videlicet pęnā & vindictā pecuniariam. s̃.de iniur.§.pœna.In ea.gloss.ibi. vel quando fuit proposita. hoc non valet,quia in l.quæsitũ.nihil erat in peculio,qñ fuit incepta actio.In eadem glo.ibi cum alleg.l.solemus, imo dicas, quod in prædictis contrarijs actori cōpetebat ius agendi, nec erat defectus ex parte ipsius. vnde bene prosequitur quod sibi debetur, quatenus in eo est.in l.quæsitum erat defectus ex parte personæ,rei,vel materiæ,quæ nō reddit actionē ipso iure nullā, ideo dicimus, qđ vbi est defectus ex parte,vel ex persona rei, seu defensoris,tenet actio,& sufficit,ꝙ

ille defectus cesset tempore rei iudicandæ, sed vbi esset defectus, ex persona actoris, cui non competit ius agendi, non
k sufficeret superuenire nouum ius. [k] nisi descenderet ex antiqua causa. sic intellige ff. de iud. l. non potest videri. ff. manda.
14 l. si mandauero tibi. secundum Dyn. & iunge j. §. proxi. † In
l fi. eiusdem gl. vel dic, ꝙ etiam pupillus, [l] seu dominus, censetur agere, cum eorum nomine agitur. ff. de admi. tuto. l. ita autem. §. gessisse. ff. si quis cau. l. si procu. secundum Dyn. hæc sufficiunt pro lect. huius. §. Sed dominus Iac. de Ra. altius exorditur, & cumulat hic materiam libellorum, quæ consueuit tractari in auth. offeratur. Ego vero hic omitto. quia non est proprio materia, & si de hoc videre vis, vide in Spe. de libel. concep. ibi reperies satis. Placeret Deo, ꝙ lectores non attraherent materias, & contentarentur his, quæ necessaria sunt, pro intellectu legis, quam legunt, & non solennizarent, forte magis ad ostentationem, quam instructionem, & secundum materias æquo processu legerent, per totum annum, & sic possent proficere sibi, & alijs solennizationes, si quidem & melanchoniæ, quas nouas opiniones vocant, sunt quasi, vter plenus vento, & quamuis supinus, hoc bene percipit, cum est extra studium. illis enim exufflati insistentes talibus remanent vacui textibus & conclusionibus veris gl. & doct. audeo tibi dicere, ꝙ nescit legem, qui nõ legit totum Codicem, de æquo processu in an. & idem de alijs volu. & sic fit Bono.

a Adnota. Pla. dicit. Si bene consideratur ar. Pla. nihil prodest, quia arguit a parte integrali, ad suum totum. & sic committit ibi fallaciam.

b Sine conclusione Adde quod notaui in apostil. ad Lanfran. de Oria. in ca. quoniam contra falsam. in §. petitiones nu. 13. in apostil. in verbo. generali. extra de proba.

c Diffiniri. Clarum est, ꝙ actio est ius, licet perducere eam ad exercitium sit factum secundum omnes docto.

d Quærunt vtrũ. Vide hic d. Ang. in 2. col. versi. in gl. in ver. ius. & do. Ia. Ma.

e in fi. Vide hic Ang. in 3. col. in versi. in ea. gl. in fi. vide etiam hic do. Ias. an actio & officium iudicis sint idem.

f Quod personalis. Imo etiam realis, secundum doct. hic, quia cum hæc diffinitio dat in genere debet conuenire vnicuique eius speciei vt l. 1. §. labeo. ff. de dolo ma. Ange. tamen tacite videtur hic innuere, quod diffiniatur tantum actio personalis, cum allega. Bald. de sta. Bono. quo cauetur, quod si quis fuerit negligens in petendo debito per spacium 15. an. quod, excluditur a petitione debiti. hoc statutum, cum sit odiosum, non intelligitur cum agitur actione reali ex quo quis non petit sibi debitum sed quod suum est cogita.

g Procedere. Idem tenet hic Angel. in 6. col. post princi. in ver. in ead. glo. ibi. §. fideiussor.

h Approbat. Dy. Et hæc est veritas, secundum doct. hic.

i Debetur. Idem tenet hic Ange. in 7. col. in prin.

k Nouum ius. Vide super hoc Ang. quærentem, an ius superueniens, pendente iudicio, veniat in eadem instantia.

l Etiam pupillus. Tenet idem hic Angel. vide eum in 7. col. ante fin. in ver. in ea. glos.

1 *Actio vbi proponenda.*
2 *Actionum diuisio.*
3 *Actiones autem mixtæ, an faciant speciem.*
4 *Actiones in rem scriptæ rem comitantur.*
5 *Actiones quando dicantur oriri, ex varijs figuris causarum.*
6 *Actione rei vendicatione, qui tenetur, est obligatus. & 7.*
8 *Promittens non facere controuersiam Titio, an extendatur ad exceptionem.*
9 *Fraudatos creditores an exprimendum.*
10 *Rei vendicatio quid, eique necessaria 11.*
12 *Actio vtilis, & directa an eadem.*
13 *Vassallus, vel emphy. si agat rei vendicatione directa cum deberet agere vtili an debeat succumbere.*
14 *Quid autem, si ago rei vendicatione directa lite contest. reus desinit dolo possidere, an vigore dicti libel. fiet condemn. vel an sit opus, quod edam nouum libellum.*
15 *Libelli editio facit rem litigiosam, in realibus.*
16 *An fiet condemna. virtute directe intentatæ, vel virtute vtilis. & nume. 17.*
18 *Dominium, sicut requiritur ex parte agentis ita possessio ex parte rei.*
19 *Quid autem, si ago rei vendi. expressa causa remota in libello, volo in processu probare aliam causam, an debeo admitti?*
20 *Rei vendicatio, licet competat soli domino, est tamen casus, in quo competit non domino.*
21 *Actor agens rei uendicatione, dicit se proprietarium in libello, & non dicit se dominum, an sufficiat?*
22 *Possessio, an requiratur ciuilis, uel naturalis, ex parte rei, qui conuenitur, rei uendicatione?*
23 *Quid autem, si reus non possidet naturaliter, uel ciuiliter, sed tantum detinet ueluti depositarius, uel colonus.*
24 *Dolus qualiter probari debet, quando quis dicitur dolo desiisse possidere.*
25 *Rei uendicatio, ad quid competat, uel quid in ea ueniat.*
26 *Libellus qualiter formatur in rei uendicatione.*
27 *Reus conuentus actione reali, si dolo desiit possidere, qualiter formabit libel.*
28 *Reus conuentus rei uendicatione, si petat, quod actor declaret, an dicat se dominum directum, an utilem.*
29 *Actor agens rei uendicatione, dicit in libello, quod res ad eum pertinet, nec declarat an iure dominii, an talis libellus procedat.*
30 *Quid si non probat titulum, sed probat, quod ipse, & prædecessores sui tenuerunt tanto tempore, quod hominum excedit memoriam.*

OMNIVM Actionum. Post diffinitionem, imperator ponit diuisionem actionum. Et scias, quod totus is titulus, vadit per diuisiones, vsque in finem. Ponit enim titulus totus, sex diuisiones actionum. prout patebit. & hæc est prima. Is autem §. diuidit in duas partes. primo, diuidit, secundo, declarat membra. prima in princip. secunda ibi nanque &c. litera plana est, nec ponitur casus. potest tamen sic incipi. Domine imperator, vidi diffinitionem actionis, diuiditur ne? Imperator dicit quod sic, quia omnium actionum
1 &c. † In glo. videtur innuere. in fin. quia nulla est, quin ea apud tales experiamur. ff. de iudi. l. penul. vnde verbum qui-
a libet: [a] non excludit hoc casu, sicut nec C. de sum. trinita. & fid. catho. l. 1. ibi, cunctos populos quos &c. ff. de iusti. &
b iur. l. omnes populi, In gl. scilicet compromissarios. [b] in fi. melius C. de arbitr. l. pen. & facit extra de proba. ca. quoniam contra falsam. C. de iudi. l. rem non nouam. Sed coram arbitratore, non oportet offerri, nec dari, quia ille non procedit more iudicicial, vt not. in Spe. de lit. cõte. §. nũc tãgamus vers. illud autem nu. 2. In glo. summa, id est prima. imo deberet esse prima, quod quædam ciuiles, quædam prætoriæ. s. de ob. §. 1. dicunt quidam, quod ibi de diuisione obligationum, hic de diuisione actionum. Istud nõ placet Petr. de Bel. perti. quia sequeretur, quod obligatio, & actio haberent diuersum ius in substantia. vnde exponit summa, id est breuis, & sequitur in glos. & facit. ff. de sta. ho. l. summa. Sed quicquid dicas de facto, remanet, ꝙ hæc est prima. & tamen vr̃, ꝙ alia debet esse, quæ est j. eod. §. alie. & Io. ponit illam primam in arbore. Sed dicas, ꝙ cum tractatur, de cognitione originis actionis, illa debet esse prima, sed cum tractatur de cognitione eius naturæ, ista est, nec debet esse prima. vnde per illam diuisionẽ, non distinguuntur species actionum, sed per hanc. nam personales: non sunt reales, nec econtra, quia differunt specie, sed personales, & reales, reperiuntur aliquę prætorię, aliquæ ciuiles, vt patebit in inferioribus, nec per illam diui-
2 sionem species distinguuntur. † In ea. glo. in fine. scire debes quod actionũ quædam sunt personales, quædam reales, quædam mixtæ, quędam in rem scriptæ quare dicantur mixtę, & & quare in rem scriptæ. Dyn. fecit hic vnam magnam prosam, quæ in effectu ponitur infra eod §. quædam. vbi magis videbis, vnde finaliter dicit Dyn. quod imperator, ponendo simplex, videtur ponere mixtum, seu cõpositum. Et est simile, quia lex dicit stipulationum, quædam sunt in dando, quædam in faciendo, & nihil plus dicit, & tñ constat, quod quædam sunt mixtæ in dando, & faciendo, sicut reddere rationem. ff. de condi. & demonstra. l. cum seruus. & tamen propter hoc, non est insufficiens omnino. ff. de verbo. obligatio. l. stipulationum. In hoc aduerte, quia si mixtæ faciant speciem per se, non potest negari, quin diuisio sit minus sufficiens. & glo. vacillat hic, vel minus clare loquitur. dicit enim quod mixtæ sunt reales, quando agitur ad rem, & personales: quando agitur ad personales præstationes. quid ergo est, hoc dictum? Etiam simul agitur ad vtrunque. Verbi gratia, ago fa. erc. certum est, quod cuiuslibet particulæ pars pertinet ad me, & alia pars ad socium meum, nunc peto diuisionẽ, in eo quod peto partẽ meam, est realis, in eo quod peto partem socij, est personalis, & sic nõ potest dici, qđ quandoque sit realis, quandoque personalis. imo semper mixta. & sic videtur, quod egrediatur diuisionem, & facit tertiam speciem, sicut vides in breuiloqua, quæ continet duas vulgares, & duas pupillares, & facit tertiam speciem. ff. de vulg. l. Lucius, etenim composita ex duobus, tertiam speciem faciunt

sicut

sicut mulus.ff.de pig.act.l.si conuenerit.§.penul.de vsu ap.l.
eum qui.de verbor.signi.l.carbonum.& ita videtur Io.senti-
re in arbore,qui ponit reales, personales,& mixtas, quamli-
bet singulariter ad partem , & quasi distinctas species,& sub
3 distinctis circulis . † In hoc dicendum, quod mixtæ non fa-
ciũt speciem,quia nulla est mixta,quin sit substantialiter rea
lis,aut personalis,vnde peti.hære.dicitur mixta.C.de pet.hę
redi.l.hæreditatis. & tamen constat , quod est vere realis.ff.
de peti.hæred.l.sed & si lege.§.petitio.similiter fi. regun.dr
mixta.j.eo.§.quædam.& tamen est vere personalis,ff.fi.reg.
l.1.& similiter fami. ercisc. & cõmuni diui.sunt personales,
oriuntur enim,ex quasi contractu.s̄.de ob.quæ ex quasi con-
tractu.§.item si inter aliquos.& tamen contractus , non pa-
riũt reales immediate. & ideo hæc diuisio,est sufficiens,quo
ad species actionum, & illa diuisio, quæ est in §.quædam nõ
est nisi, quo ad qualitates & specificas differentias , quæ non
constituunt species , vnde licet hominum , quidam sunt ni-
gri.rufi.alij albi , non ob hoc differunt specie. de actionibus
in rem scriptis,est certum,ꝙ omnes sunt personales,vt vide
4 bis in §.quædam. † In glo.ideo in rem.in fi.melius.ff.de pe-
culio.l.quis ergo.& l.si Sticho.pro socio.l.3.§.de illo. sed cæ
teræ in rem scriptæ, rem comitantur,& tamen non sunt rea
les.vt videbis.j.§.quædam.Sed dicas, ꝙ non comitantur ta-
li concomitantia , quia in realibus ius agendi oritur ab ipsa
re, & pro ipsa.ideo dicitur , quod sententia prædio datur ff.
de pub.l.imperator.ff.de neg. gest.l. qui aliena,§.fin.non sic
in actionibus , in rem scriptis , vt videbis in d.§. quædam.In
gloss.id est ex quasi contractu, ibi cum allega.suprà titu. 1.in
princ.hæc fuit opin.Rofre.& gloss.& eam ponit ff.de act.&
obliga.l. 1.nec ibi reprobatur, & sic tacite videtur approba-
c re c , vnde secundum Dyn.satis videtur approbanda. dicitur
enim in d.l. 1.de actio.& ob.quod est,aut ex contractu,vel ex
maleficio, vel ex varijs figuris causarum,& post prosequitur
de quolibet duorum priorum,& vltimo de quasi contractu:
& quasi maleficio, innuendo , quòd illa erant de quibus in-
tendebat loqui , quando dicebat ex varijs figuris causarum,
etenim priora, & posteriora verba declarant intentiones. ff.
de testa.l. hæredes palam.§.sed si notam.de lega. 1.l.si seruus
plurium.§.fin.de hæred.instit.l.qui non militabat.§. 1.Vnde
nullam legem reperies,quæ sub appellatione contractus,vel
maleficij contineat quasi contractus, vel quasi maleficia,nisi
per subauditum,facit tamen.ff.de act.& oblig.l.ex contracti
bus.vnde opin.gloss.quæ sequitur, est forte magis reproban
da , quam ista, secundum Dyn. verius tamen videtur quòd
ex varijs figuris , causarum dicantur , quæ habent diuersam
originem, & secundum diuersitatem factorum, vt dicam in
5 ac.fi. regun.infrà eo.§.quædam.† In ead.gloss.ibi cum alleg.
de actio. & obl.l. 1.Et quomodo dicantur oriri ex varijs figu
d ris , vide ibi d , & ff.de conditio.fur.l.si pro fure. §.fina. Sed
tamen non est verum , quod nascantur ex varijs figuris, imo
ex furto. ff. de compensa. l. si ambo. §. quoties. re. amo. l.
si mulier. §. hæc ac. per quas ll. hęc opin. reprobatur.
In ead.glo.ibi cum alleg.l.competit.§.fi. imo oritur ex de
licto alterius, qui fecit opus,& extenditur contra illum,qui
factum habet. sicut & cęterę actiones in rem scriptę , & idẽ
in noxa.& in alia, quę datur contra non obligatos,ad instar
realis,sicut actio de peculio.ff.de acce.l.an inutilis.§. fina.de
his qui deie.l. 1.§.cum seruus.In fi.glos.sed hic non constat,
quid important verba illa. ex varijs figuris causarum. vnde
Ia.& Pet.dicunt, quod important actiones , & obligationes
datiuas, quę non habent pręexistentem materiam.sed legis,
vel prętoris potestate inducuntur , vt interdictum quorum
bonorum,& quorum legatorum,& actio de pauperie,& alię
datiuę , quę ex varijs figuris causarum dantur : quando ę-
quum est dari actionem,sicut actio in factum ff.de pręscript.
ver.l. quoties.C.de sac.sanct.eccles.l.sancimus. la 1.Ego cre-
do,quod recte intelligenti hunc text. non fuit opus hic sub-
intrare.text.enim iste non prosequitur vnde nascantur obli-
gationes, & actiones, sed ad quid agitur per actiones perso-
nales, dicit enim per quas intendit aduersarium dari aut fa-
cere oportere , & alijs quibusdam modis repetere intendit,
quia quandoque ad patientiam pręstandam , vt si quis mihi
vendidit herbas prati,vel si locauit mihi domũ, & non per-
mittit me pacifice habitare. vnde multis modis agitur perso
nali actione,alias quam ad dandum,vel ad faciendum,secun
dum formas cõuentionum. Et ita ista verba quibusdam alijs
modis referũtur ad verbum intendit proximum,non ad ver
bum remotum obligatus, ad quod oporteret referri,si sequa
6 ris gloss.& docto. quod non videtur de intentione tex. † In
glo.not. hic in fi.doct.quidam dicunt, quod hoc non proce-
dit,imo est obligatus, qui rei ven.tenetur.& hoc ostendunt,
quia actio de peculio,& realis sunt consimiles,quia quęlibet
sequitur possessorem. ff. de pecu.l. quęsitum. sed in actione
de pecu.est dare obligationem , quod apparet , quia accedit
fideiussor. ff.de fideiuss. l. fideiussor obligari.§.fideiussor.ad
maced.l.creditorem.& constituitur.ff.de consti. pecu.l. 1.§.
debitum. ergo & in rei ven.Pręterea , ibi quod venit officio
iudicis,& sine obligatione , non potest mora contrahi. per
interpellationem extraiudicialem.ff.de dam.infect l.cum po
stulassem. sed in rei ven. reperitur contrarium , quod quis
constituitur in mora ex interpellatione extraiudiciali. ff. de
rei ven.l.item si verberatum.§.fina.ergo videtur sequi neces
sario, quod sit ibi obligatio.Pet.de Bel.perti. dicit , quod in
e rei ven.nulla est obligatio e & hoc est,quod hic expresse legi
tur.qui nullo iure.&c.qui omne dicit nihil excludit.ff.de hę
re.instit.l.hoc articulo.Item quia si esset obligatio, non tol-
leretur pro eo,quod reus desineret sine dolo,& culpa possi-
dere,cum non sit de modis tollendi obligationem.de quibus
s̄.quib.mo.toll. obst. & tamen constat quod reus non tene-
tur,si possidere desinat,vt s̄.dictum est.& ff.de rei ven.l.sin-
aurem. §. possidere. & sic non est obligatio . Ad contraria
patet responsio secundum eum, quia actio de peculio,habet
naturalem contractum, & obligationem.s.quatenus concer-
nit ipsum , sed quatenus datur contra dominum non.nec illi
accedit fideiussor, nec constituitur,secũdum eum.Salua eius
pace , imo credo , quod constituatur , & accedat fideiussor,
quia ll.allegatę videntur hoc dicere , & hoc habito respectu
ad eius originem,secundum quam oritur ex contractu & ha
bet naturalem obligationem. vel habito respectu , ad quan-
dam obligationem prętoriam, in qua dominus tenetur.ff.de
accep.l.an inutilis.§.filius.& de hoc plenius j.eo.§.actiones
de peculio. Ad aliud respondeo , uidelicet quod vbi non est
obligatio,non constituitur mora extraiudicialis.dicas, quod
verum est,vbi officium iudicis competit per se, quia debile,
& frigidum est,sed vbi deseruit actioni,contrahitur propter
vim,& virtutem: quam recipit ab actione,siue sit realis siue
7 personalis. † In gloss.not.in actione in rem ibi cum dicit.&
in bon.fid.emptore.hoc videtur erroneum:quia non agit vti
li rei ven. sed publi. vt videbis infrà §. alie. alias sequeretur,
quod pręferretur vero domino , vt l. 1.ff.si ager vecti. quod
non est verum. vt uidebis in d. §. alie. & de materia huius
8 gloss.videbis magis inferius.†In gloss. hoc non est necesse.in
fin.ff.de proba.l. circa. hæc sufficiunt ad expeditionem glos-
sarum. Prosequamur alia, quæ longiorem habent caudam.
Dyn.dicit quod iste text. facit ad quæstionem.Quidam pro-
misit non facere controuersiam alicui in aliqua re.ecce , res
peruenit ad manum promittentis,agit stipulator,promissor
nititur eum repellere , ope exceptionis,stipulator dicit,non
potes, quia promisisti, non facere controuersiam.promissor
dicit,illud debet intelligi, agendo,sed non excipiendo.quæ-
ritur an bene dicat ? videtur quòd sic , per hunc text.qui vi-
detur dicere, quod agendo , mouetur controuersia. & ego
credo,quod mouetur agendo, sed tamen etiam mouetur ex-
cipiendo, vt not.de procu.l.non solum. §. si status & proba-
tur ff.si pars hær. peta.l.permittendum , rem ra. hab. l. quo
enim.§.pen.ad Treb.l.Lucius.§.tres hęredes.qui tex.possunt
adiungi ad gloss.illam secundum Dy. Iac.de Rau. inducit e-
tiam , hunc textum ad aliam quæstionem, nunquid in libel-
lo necesse sit allegare præsentem obligationem,verbi gratia,
an sufficit dicere mutuaui 10.in quibus peto te condemnari.
Et videtur quod sit necesse pręsentem obligationem allega-
re , quia libellus debet concludere ex suis pręmissis: non au-
tem concluderet nisi in pręsenti reus esset obligatus , vt hic
in tex.cum dicit agitur contra illum qui obligatus est , ergo

videtur, quod obligatio præsens, debet proponi. nam nō suffi ceret dicere fuit obligatus, nisi in presenti sit. C. de prob. l. ne que natales. Præterea vides in actione reali, quòd oportet al legari dominium præsens, quod est causa proxima rei vend. ergo videtur, quòd in personali oporteat allegari causam proximam, videlicet præsentem obligationem. ff. de rei véd. l. in rem act. in princi. Item dicit quòd docto. consueuerunt tenere contrarium. Dicunt enim, quòd eo ipso, quod quis fuit obligatus: & adhuc obligatus præsumitur, sicut qui se mel fuit dominus, præsumitur adhuc dominus. C. de proba. l. siue possidetis. si ergo præsumitur, ergo sufficit hoc dicere, quod arg. legistarum, procedit ex probabilibus, non enim ex demonstratiuis, sicut in illo syllogismo, omnis mater diligit: Medea est mater: ergo Medea diligit. Probabile est enim, quod omnis mater diligat, sed non est necessarium, sic inter legistas communiter arguitur. Idem Iaco. tamen tenet contra. vn de dicit, sicut talis libellus, non est bonus, fui dominus, ago rei vend. ita nec in personali, fuisti obligatus. ago contra te. & hoc probatur secundum eum, quia ex diuturna solutione præsumitur causa, & tamen non sufficit allegare diuturnam præstationem, nisi causa allegetur. ff. de vsuris. l. cum de in rem verso. † Sed huic opinioni, videtur obstare. ff.
9 quæ in frau. cre. l. omnes. §. Lucius. vbi text. dicit, quod vbi quis ponit aliquem bona sua alienasse vniuersaliter, non oportet dicere, quòd fraudandorum creditorum causa fecit, quia hoc ipsum præsumitur, ergo videtur, quod in libello sufficit ponere factum, ex quo obligatio resultat præsumptiue. Sed ipse respondit, quod duplex est præsumptio. quædam iuris & de iu. & ibi factum sufficit ponere, & de illa loquitur. §. Lucius. Sed quædam est iuris tantum, & in illa oportet allegare factum, & causam secundum eum. Hæc opin. non seruatur de facto. vnde tota die dantur libelli, mutuauit tibi 10. peto te condemnari, ad reddendum. vnde arg. Iac. & exemplum, quod ponit posset esse verum in casu suo. Nam si actor diceret in libello, tu fuisti mihi obligatus in 10. ex mutuo, peto quod reddas. potest esse, quod non procederet talis libellus, nec in rei vend. si diceret fui dominus. ago rei ven. quia eo ipso, quod dicit fui dominus, videtur actor ponere, quod nunc non sit dominus, vel quòd reus, non sit nunc sibi obligatus. Et in hoc casu potest esse vera opin. Ia. quamuis Spe. teneat cōtra hoc casu in Spe. de act. & peti. §. 2. ver. quid si ago. Sed vbi non exprimit hoc, sed dicit, mutuauit tibi. 10. quę peto. tunc non exprimit præteritum, imo præsens, quòd ex præterito causatur, & ideo videtur libellus procedere, & ita vsus causarum admittit. vnde argumentum de diuturna præstatione, nihil facit, quia ibi non allegatur talis causa ex qua obligatio possit causari, & nasci, quia tempus non est modus &c. Sed nos loquimur, quando tale factum allegatur, ex quo obligatio descendit & creatur, & hoc satis apparet in obligationibus, quę ex delicto descendunt, vt in actione iniuriarum, & furti, vbi sufficit allegare malefactum, nec oportet dicere, quod reus sit obligatus, sufficit, enim dicere, talem rem meam surripuisti, peto te condemnari &c. Et facit pro hac parte. ff. de li. agno. l. 1. & l. si neget. fin. regun. l. in finali-
10 bus. C. de probat. l. 4. † Circa rei vendicationem, de qua agitur hic in tex. & in gl. principaliter quæruntur quatuor, vel
f quiuque. Primo, quid sit rei ven. f Secūdo quæ sunt eius principia, & vnde procedit, & iuxta hæc, multa quæruntur. Tertio, ad quid competat, & quæ in ea veniant. Quarto, quomodo in ea formetur libellus. Quinto, de modo probandi dominium. Quæritur ergo primo quid sit rei vendicatio. Pet. de Bel. perti. dicit, quod est quædam actio in rem, competēs alicui ratione dominij, vel quasi contra possessorem, vel quasi, ad declarationem dominij. Huius diffinitionis verba satis declarabuntur, per illa quæ inferius dicentur, de vno caue tamen, quia non credo quod competat ratione quasi dominij, sed publiciana, vt dixi supra. iuxta gl. not. in actio. in rem. & in hoc posset reprehendi, hæc diffinitio. Sed Pet. recipit illud quasi pro vtili domino. Si tu velles, posses plenius diffinire. Rei vendi. est actio in rem dominio directo, vel vtili, contra possidentem, vel quasi in rem corporalem competēs ad declarationem dominij rei, quo ad restitutionem fructuum, pendentium, seu extantium. hic non est insistendum,
11 quia inferius singula magis declarabuntur. † Veniamus ad
g secundum, quæ sunt eius principia, seu quæ sunt necessaria, ad hoc quod competat? & ad hoc est breuis responsio, quia quædam sunt necessaria ex parte actoris, quędam ex parte rei, ex parte actoris dominium directum vel vtile. ex parte rei, possessio, vel quasi, quasi dico, si dolo desijt possidere. ff. de regu. iur. l. parem esse. & ff. de rei vend. l. sinautem. §. sed & is qui. Vnde directus dominus, censetur qui habet plenum dominium, & nullum alium superiorem quantum ad dominium. Sed vtilis, qui non habet plenum dominium, sed habet alium superiorem, vt vasallus, & emphy. vt not. in gloss. non in actione &c. ff. si ager vecti. l. 1. §. fina. commo. l. si vt certo. §. duobus. similiter dicitur directus possessor, qui possidet, sed quasi possessor, qui dolo desijt, vt d. l. parem. Vnde consueuerunt dari verba magistralia, quia rei vendicatio, quandoque competit directa directo, quandoque, directa vtiliter, quandoque, vtilis directo, quandoque, vtilis vtiliter, ita quod verba directa, & vtilia, accipiuntur ex parte actoris, sed directa & vtiliter, ex parte rei. vnde nomina, ex parte actoris. aduerbia, ex parte rei. Nam quando dominus agit contra vere possidentem, competit directa directo, quando agit contra illum, qui dolo desijt possidere, com petit directa vtiliter. eodem modo, quando vtilis dominus, agit contra vere possidentem, competit vtilis directe, quando contra illum, qui dolo desijt possidere, competit vtilis vtiliter. Ista doctrina satis placet Pe. nisi in altero de membris, in quo dicitur, quod directa competit utiliter domino directo, contra illum, qui dolo desijit possidere. Istud non est uerum, imo tunc competit utilis. ff. de noxa. l. electio. §. 1. de petitio. hæredi. l. etiam si. §. quod si quis. Credo, quod Pet. uerum dicit, & gloss. notauit idem. ff. de re iud. l. qui dolo. nam principia rei uend. sunt dominium ex parte actoris, & possessio, ex parte rei. Vnde cum alterum de dictis substantialibus deficit, & rei ven. directa desinit competere, sed datur vtilis, quia iniquum esset, quod ille qui dolo desijt pos
12 sidere, ex suo dolo lucraretur. † Iuxta hoc esset quærendum pro euidentia, an vtilis, & directa actio sint eædem, an sint diuersę? Ioan. An. dicit, quod sunt eædem in substantia, vt not. C. de actio. & obl. l. 2. pro quo facit. ff. de neg. gest. l. antepenul. Sed illa l. habet alium intellectum, vt ibi not. vnde credo, quod sint eędem in substantia, prout substantia est genus generalissimum & ad hominem, asinum, lapides. Non tamen credo, quod possint dici eędem, nec in specie, nec in qualitate, nec in effectu, quod apparet, quia vna competit, quando alia deficit, ergo non sunt eędem, quia ad positionem vnius sequeretur positio alterius. ff. de procura. l. in causę. §. fin. C. ad exhiben. l. si res. de pact. con. l. pater. ff. solu. ma tri. l. Caius. Item, tali datur vtilis, cui non daretur directa. C. de hære. vel actio. ven. l. emptor. & l. postquam. Item vna potest intentari sine cessione, alia non. Item vna nomine cedentis, alia nomine agentis, vt not. C. de actio. & obligat. l. 1. & breuiter, vna competit ad vnam rem, ad quam alia non competeret. ff. de donatio. inter virum & vxorem. l. vxor marito. de donati. causa mortis. l. qui mortis. commo. l. sed si mihi. de seruo corrupt. l. vt tantum, §. 1. l. etiam si. §. quod si quis. ff. de petitio. hæred. & infinitis legibus quæ faciunt differentiam inter eas, vnde non possum videre, quod possint dici eędem, vt satis notaui in dicta l. antepenulti. de nego-
13 tijs gestis. † Quid ergo pone, quod ago rei vendicatio. directa, cum deberem agere vtili, quia sum emphy. vel vasallus, quia teneo rem ad censum ab eo, qui est directus dominus, nunquid succumbam? Non videtur per dictam l. antepenulti. sed illa habet alium intellectum, vt ibi nota. Vnde credo, quod sint diuersæ actiones, & vna competit vni, cui alia non competit, quia agens directa, succumbit per dictas ll. ff. de euict. l. si cum venditor. in principio.

Quid ergo dices, de libellis, qui tota die dantur in regno Franciæ, vbi omnes terrę, vel quasi sunt feudales, vel alias pensionibus, seu censibus affectę, ita quod possessores, quasi omnes, sunt vtiles domini? Videtur quod agentes rei vend, succumbant,

succumbant,dicunt doct. Iac. & Pet. qui hoc solum hic tangunt, ꝙ non succumbunt, quia videntur agere tali actione, quæ eis competit.s.vtili, secundum vulgarem modum loquẽ di.ff.de fun.instr.l.cum delanianis.§.asinam. Aduerte,hic ꝙ hoc satis potest sustineri, vbi quis agit rei vendi. non declarato,an directa,vel vtili,sed vbi declarat, tunc procedit, qđ supra dixi. quia agens directa,succumbit,si competit vtilis, vel econtra. Sed nunquid actor tenetur.declarare,an agat vtili,vel directa? Videtur ꝙ sic,cum sint diuersæ,& vna competit vni,quæ non competit alij,vt supra dictum est.ff. de trib. l.quod in hærede.§.eligere,de leg. 2.l.cum filius.§.varijs.Nã reus alias non posset deliberare: etenim poterit esse, quod cedet vni,& non alij.& pro hoc bene facit ff.de solu.l. si duo rei. si tamen per recitationẽ facti appareat qua actione agit, debet sufficere,quia dicit se emphy.& ita no.in Spe.de act.&
14 peti.§.2 versic.sed nunquid tenetur.nu.54.†Quid ergo,ago rei vend.directa,lite contesta.vel dato libello reus desinit do lo posidere,nunquid virtute dicti libelli: fiet condemnatio, vel oportebit, quod incipiam de nouo edere libellum inutili? Videtur ꝙ debeam incipere de nouo,quia cum sint diuerse actiones,vt supra satis probatum est processus vnius, non contingit alterum, & ideo debent fieri interrogationes, vt sciatur qua actione agendum sit.ff.de rei ven.l.qui petitorio. Sed contra facit,quia sic erit in potestate rei, processum actoris eludere,statim enim desinet posidere,& annullabit processum directæ, & postquam actor redierit ad vtilem incipiet posidere,& frustrabit processum vtilis. quod erit in cõ uenientissimum.Propter quod dicunt docto. ꝙ processus cõ tinuabitur,& fiet condemnatio virtute primi libelli, allegat Iac.de his qui no.infra l.seruus. allegat Dyn. pro casu. ff. de aqua plu.ar.l.quanquam.§.iul.pro quo facit. ff. de pe.hær. l. pe.de rei ven.l.is a quo.& facit infra de interdi.§.retinendę, vbi condemnatio refertur ad tempus interdicti. Et hoc intelligit etiam Iac.si fiat alienatio,ante contest. post dationem libelli,ne sit in potestate rei actorem excludere a iure suo. ff. de eo quod certo loc.l.2. Sed Specu. videtur tenere contrarium in hoc casu, & quod sit opus nouo libello tit. de interro.§.2.versic. pen. Opinio Iac.tamen plus placet, quia non debet esse melioris conditionis, qui dolo desiit posidere, quam qui se liti obtulit,& tamen illi tenetur, nec auditur ad variandum,vt l.finautem.ff.de rei vendic. ergo nec iste, qui
15 dolo desiit. † Præterea, datio libelli facit rem litigiosam in realibus,sicut contestatio.in personalibus.C.de litigio.authen. litigiosa, & perpetuat. & sic videtur, quod hic habetur,quo ad hoc,pro contestatione, cum eadem illusio posset fieri ante contesta. post datum libellum. quæ & post vt supra dictum est. Caue tamen, quod oportet in processu fieri mentionem ante sententiam de hoc,quod dolo desierit posidere pendente processu, quia alius est modus pronuntiandi contra illum,qui posidet, alius contra illum qui dolo desijt posidere,vt ff.de rei ven.l.qui restituere, & maxime vbi ante litis contest. desiit posidere.quia tunc actor in ipsa contestatione oportet,quod hoc dicat alias poneret falsum, & deieraret si poneret, & iuraret eum posidere,qui desierit, & hoc si sciuit. ignoranti enim parci debet ff. de rei ven. l. is qui se obtulit.vnde actor habet super his instruere iudicem,
16 alioquin non posset bono modo iudicare. †Sed quæritur, nunquid in prædicto casu fiet condemnatio, virtute directæ intentatæ,vel virtute vtilis.Videtur quod virtute vtilis,ff.de noxa.l.in delictis.§. si detracta.de ædi.edic.l.bouem. §. aliquando.de bono.posseſſ.secundum tabu.l. 2. §. si sub conditione.Specu.videtur tenere,quod condemnabitur virtute directæ, vt in d.§.ver.antepe.pro quo facit d. l. quanquam. §. ait Iulianus, & videtur expressum. C. de litig.l. 2. Quicquid sit, condemnatio fiet per modum vtilis nam iurabit in litem,iuxta l.qui restituere. ff. de rei vendic. ex quo certum est quod dolo desijt posidere. Requiritur ergo, quod sit dominus ille, qui agit rei vendi. Pone: quod erat dominus, tempore litis conte.postea desiit esse dominus, nunquid posſessor cõdemnabitur? Dicit Pet.quod sic sufficit enim quod habeat ius tempore litis contesta.ff.de rei vendi.l. si post acceptum.& videtur expressum,pro Pet.licet non alleg. C. de litig.l. 2.Dy. dicit contra.per l.tigni.§.fi. ff. ad exhi. ibi enim expresse cauetur, quod in actione ad exhibendum oportet, quod duobus temporibus intersit, tempore litis contesta. & tempore sententiæ. Sic videtur rei vendi.cum paribus passibus ambulent, & actio ad exhi. sit eius præparatoria. Sed ad hanc respondet Pet.magister,aperi oculos. illa l. dicit, ꝙ oportet,quod intersit,tempore litis conte.& tempore sentẽtiæ,id est,quod tempore sententiæ, intersit rem fuisse, tunc restitutam: videlicet quod tempore litis contest. nam licet modo non intersit,sufficit,ff.si quis cau.l.qui autem.§.illud.
17 de eden.l.vbi.§.is autem.†Forte posset dici, ꝙ vbi actor desiit esse dominus sine facto suo: tunc fit condemnatio, si dolus mora,vel culpa præcesserint,quæ faciũt reum teneri, vel ad rem. seu rei pretium: vel ad fructus. ff.de rei vendica. l. item si verberatũ.§.fi.cum l.seq.& seq.sed vbi facto suo perdidit dominium quia forte alienauit,non video, quin debeat repelli. magis enim debet factum suum eum repellere,quam factum alienum,sed vbi desinit esse dominus ex facto alieno, definit actio,ergo magis ex facto proprio.ff.de cond.fur.l.& ideo.& l.si seruus.& facit.ff.de rei ven.l.& ex diuerso.in pri. Nec obst.l.2.de litig. quia ideo, ibi lis suo marte peragitur: quia venditio rescinditur,& res ad pristinum statum redigitur,vt l.fi.eo.tit.Sed quid econtra,pone,ꝙ actor non erat dominus,tempore litis contesta.sed post,acquisiuit dominium, nunquid sufficit? Videtur quod sic, ff.de pig.act.l.si rem. §.
18 fi.& ibi no.post Hugo. † Item, pro hoc: quia sicut requiritur ex parte actoris dominium, ita ex parte rei possesio, ad hoc,ꝙ rei ven.competat,vt satis dictum est supra.per l. 1. de alie. iu. mu. cau. fac. sed ex parte rei sufficit, ꝙ posideat tempore sententiæ: ergo videtur, quod ex parte actoris sufficit dominium tunc fuisse quæsitum,ff.de rei ven.l.finautẽ. §.1.facit ff.de pact.l.quæsitum.Iac.dicit, quod de hoc est facta quædam noua decretalis,quam ipse, (vt asserit) non vidit tamen potes eam videre,extra de sen.& re iu.c. abbate sane.lib.6.in qua distinguitur: aut agitur expressa causa, acquirendi dominij: aut nulla expressa, nisi dominij solum. Primo casu: non sufficit acquirere dominium,post litis contest. Secundo sic. Iacob. tamen tenet contrarium. & idem tenet Petrus, qui magis hoc fundat. Primo,quia non potest videri in iudicium &c.ff.de iud.l.non potest. Secũdo,per l.tigni. §.fi.vbi dicit: quod oportet, quod intersit tempore litis contest. Præterea,dicitur expressum,ff.de exce.rei.iu.l. si mater. in prin.Propterea,hoc confirmat per rationem.Certum est, quod dominium solum, est causa rei vendicationis, nihil ergo facit causa remota, quia illa non causat vendicationem, sed solum ponitur ad probandum dominium, siue ponatur, siue non ponatur: non minus procedit libellus,semper enim dominium deducitur in iudicium. & ita videtur vtrobique deduci omne dominium, vndecunque & ex quacunque causa quæsitum,vt d.l.si mater.§.1.ff.de exce.rei iudi.& hoc apparet, quia si appello ex vna causa, & ex alia ius competit, videor appellasse,ex omni causa ex qua ius potest mihi competere,& nedum expressam,imo aliam possum prosequi. ff. de appel.l.scio.§.fin.A simili,si vnam causam remotam proposui, possum prosequi aliam, & sic expresio causæ remotæ, nihil facit. Non ob. contraria. & primo. §. posidere. dicta l. finautem. quia ibi non est bona consequentia, nec bona similitudo, de reo ad actorem, quia de persona rei, non metimur ius, ex persona actoris sic. & ideo oportet ꝙ tempore litis contest. habeat ius, vt apparet in petitione hæred. quia sufficit, ex parte rei, quod posideat tempore sententiæ, vt l. si quo tempore. ff. de peti. hær. & tamen ex parte actoris, oportet quod sit hæres tempore litis contesta. Item non ob. l. si rem alienam.§. fin. de pig. act. quia actio pignoratitia oritur ex pignoris datione,demum solutione secuta,supra quib.mo.re contrah.ob.§.is quoque.& sic ex præcedenti causa.Et ideo sufficit, ius post fuisse acquisitum. ff.man.l.si mandauero. Secus, si non ex præcedenti causa, vt d.l.non potest.vt dixi supra prox.§.Hæc sententia est multum probabilis, sed tamen illa decre. videtur fuisse sumpta de ratione l.si mater.§.eandem.ff.de exce.rei iudi.vbi admittitur distinctio,de causa remota secundum intellectum glos.

Vnde

Vnde tenendo opi. & intellect. gl. ille §. est mirabiliter, contra opi. doct. & eodem modo in l. & an eadem §. actiones. ff. de exce. rei iu. Sed ipsi possunt dicere, quod illa gloss. non est vera, & quod ille §. non intendit facere differentiam de expressione causæ remotæ, sed an dominium fuerit de nouo quæsitum, vel non. sed durum est, contra stimulum calcitrare. omnia enim debent obedire Deo, & Papæ. iunge infra eo. tit. §. sic itaque. Quid ergo dices, ago rei vendi. causa remota expressa in libello, in processu volo probare aliam causam, nunquid debeo admitti? vel si admissus fuero, & probauero, nunquid debet condemnatio sequi? Non videtur, per dictam decretalem, per quam videtur probari, quod non videtur deduci, in iudicium, nisi dominium, quod ex illa causa competit. & per d. §. eandem secundum intellectum gl. Qui tenet opi. doct. diceret contrarium, sed tamen durum est &c. vt supra dixi. Sed quid, si actor agit, causa mediata nō expressa in libello, sed postea exprimit in processu, causam certam, quam prosequitur, & fertur sententia, nunquid ex alia causa, potest agere? Expresse videtur ꝙ non. in §. eandem: & no. in l. & an eadem. §. actiones. nec videtur immutari aliquid per dictam decretalem. & iunge, quod dicam infra eod. §. sic itaque. Sed pone, aliquis agit rei vendicatione directa, & succumbit, nunc vult agere vtili, nunquid potest? Videtur quod sic, cum sint diuersæ actiones, & quodammodo ex diuersis causis competentes, vna, ratione directi dominij, alia ratione vtilis, & sententia lata in vna, non obstat exceptio rei iu. in alia, vt l. cum quæritur, & hoc verum est sine dubio: vbi sententia fertur, ratione ineptitudinis actionis, vt ff. si men. fal. mo. l. 1. vel vbi, actum esset expresse vna. Sed vbi actum est, generaliter dicendo rem ad se iure dominij pertinere, ad huc videtur idem, quia in dubio, videtur fuisse actum directa. ff. si ager vect. l. 1. §. 1. Et hæc videtur fuisse intentio gloss. ff. de exc. rei iud. l. si mater. §. eandem. ff. de euict. l. minor. §. 1. Sed forte, de veritate iuris, videtur probabilius, quod illo casu videtur totum ius suum in iudicio deduxisse: vt d. c. Abbate. & d. l. si mater. §. 1. & iunge

20 infra versic. veniamus ad quartum. † Item not. quod quamuis rei vendi. competat soli domino, vt l. in rem actio. ff. de rei vendi. tamen est dari casus, vbi competit non domino. C. de iur. do. l. in rebus. ff. de iur. do. l. si sponsalibus. §. 1. C. de præscrip. 30. vel 40. an. l. si quis emptionis. §. sed hæc super illis. Et forte posset idem dici, vbicunque possessor, vel detentator habet causam ab agente. verbi gratia, commodaui, vel locaui rem tibi: si agam contra te, non potes referre causam dominij. sed illud obtinet: vbi agitur personali, secus in rei vendi. vt consueuerunt docto. no. C. loca. l. si quis conductionis titulo. Item not. quòd quamuis reperiatur dominium directum, & vtile in immobilibus, nunquam tamen reperitur, in mobilibus. & ideo credo, quod qui ageret rei vendi. vtili pro re mobili, dicendo se dominum vtilem, quod caderet, cum nullo iure hoc reperiatur, sed contra illum, qui dolo desijt possidere, posset agere, vtili: vt l. electio. §. 1. ff. de noxa. duntamen, sit directus. Item no. quod vbi commissa est alicui custodia rerum, custos potest agere pro illis rebus: quamuis non sit dominus. C. de sac. san. eccle. l. sancimus. la 2. ibi sanctorum vasorum custodes &c. C. si per vim, vel alio modo. l. fin. sed illa est magis contra: quia speciale in possessorio. Item pro hoc facit ff. de dam. infect. l. cum emptor. 16. q. 1. in canonibus. & hoc potest esse verum, si ille custos, habeat officium, vel administrationem, ad hoc institutam per modum tituli, vt quia sacrista, vel castellanus alicuius castri. secus si sit nudus custos, ad certum tempus: vt d. l. fin. a contrario sensu ff. de condi. fur. l. & ideo. §. fin.

21 † Sed quid si actor dicat se proprietarium in libello, & non dicit se dominum? Verbi gratia, dicit, quod talis res ad ipsum iure proprietatis pertinet, nunquid sufficit? videtur quòd sic, quia proprietas, & dominium videntur esse idem. C. de prob. l. proprietatis. Videtur tamen quòd sit differentia, quia proprietas rei dicitur, cuius dominum nullius est supra de re. di. §. littore. & sic non sunt idem, quia si essent idem, in qua re non cadit dominium nec caderet proprietas. & tamen d. l. dicit contra. Vnde videtur differentia, quia verbum proprietatis videtur inesse in ipsa re. sed verbū dominij in persona illius ad quem dominium pertinet. ff. de rei ven. fructus. de vsufr. l. sed si quid. §. fi. de ver. sig. l. quæstio melius ff. qui. mo. vsufr. amit. l. si tibi fundi vsusfructus. ibi cum dicit dominum proprietatis. Satis tamen potest dici, ꝙ sufficit dicere, ꝙ pertinet iure proprietatis. Etenim proprietarius pro dn̄o frequenter accipitur: vt d. l. proprietatis. Hucusque satis diximus de eo, quod requiritur in rei ven. ex parte actoris: nunc voluamus mantellum, & quæramus de eo, quod requiritur ex parte rei. Et certum est, ꝙ possessio,

22 vel quasi possessio, vt supra dictum est. † Quæramus circa primum, videlicet circa possessionem, vtrum requiratur vtraque, ciuilis, & naturalis, vel an sufficiat altera tm̄? Et primo vtrum ciuiliter tantum possidens, teneatur rei vendica? & in hac quæstione doct. & gl. consueuerunt dicere, ꝙ sic, vt no. in l. 2. C. vbi in rem actio. & no. in Spe. de actio. seu peti. §. sequitur. versic. sed nunquid, nu. 26. & idem doct. hic allegant, quasi pro casu, ff. de usufr. l. cuiuscunque. §. si fundus. Sed contra eorum opi. uidetur: ꝙ nullus tenetur rei uen. nisi qui habet facultatem restituendi. ff. de rei. uen. l. officium. ad exhi. l. 3. §. fi. sed ciuiliter possidens non habet facultatem rei restituendæ, & sic non uidetur teneri. Quod non habeat facultatem apparet, quia ipse non detinet rem, sed ille qui possidet naturaliter, sicut fructuarius, emphyteuta, uasallus, qui non cederet domino, si uellet rem tradere, ergo uidetur, ꝙ dominus non teneatur. Sed ad hoc posset responderi, ꝙ res iudicata contra dominum, noceret eis. ff. de re iudi. l. sæpe. & fiet executio, contra eos. ff. de usufr. l. locum. §. proprietarius. Vel dic, ꝙ si petitur ius, quod ciuiliter possidens dicit se in re habere, tunc tenetur, quia illud ius, potest restituere, seu dimittere. Verbi gratia, aliquis habet usumfr in re, uel est uasallus uel emhy. ego in hoc non contradico, sed peto proprietatem directam. uerbi gratia, dico, ꝙ talis res ad me pertinet iure dominij directi, quam tu possides ciuiliter, tanquam dominus proprietatis: uel tanquam dominus directus, peto &c. sed si peteretur res ipsa, & eius restitutio non uideo, quod hoc fieri possit: cum restituere non possit, ut dixi, sed contra naturaliter possidentem potest agi, quia ille habet facul-

23 tatem rei restituendæ, ut l. officium. supra alleg. † Sed quid, si non possidet naturaliter, uel ciuiliter, sed tantum, ut depositarius, uel colonus? expressum uidetur in d. l. officium. quod contra detinentem non potest agi. Doct. iuris cano. dicunt, ꝙ illud est uerum, quo ad hoc, ut procedatur secundum formam l. 2. C. ubi in rem actio. uel ubi est incertum, an possidet, uel detinet, alias autem, non competit, imo actor sciens, debet cadere, & sic notant extra, ut lit. non contest. cap. quoniam, in §. in his, quæ sententia potest esse uera, in his quæ ad opus alterius detineret, sicut procurator balliui, administratores, & propter hoc, fuit inuenta l. illa 2. ubi in rem ac. non sic in alijs, ut si ego deposui, rem meam penes te, uel locaui tibi, uel commodaui, & eam uedicem, quia hoc casu, certum est teneri. quinimo in omni casu detinens, qui habet facultatem rei restituendæ tenetur, nisi nominet actorem, & dicat se nolle rem defendere, tunc enim proceditur iuxta formam dictæ l. 2. datur ergo rei uendica. contra detinentem, & contra possidentem. Item, contra illum, qui dolo desijt possidere, siue ante litem inceptam, siue post. ff. de rei uen. l. si autem. §. sed & is qui. Sed cui incumbat onus probandi dolum? uidetur, ꝙ proponenti. ff. de proba. l. quoties. §. qui dolo. Sed contra ff. de exce. rei iu. l. si rem meam. sed sol

24 ue ut ibi no. in gl. † Sed quis erit modus probandi dolum? Forte si denuntiaueram reo, rem uelle uendicare, uel alias scribam, ꝙ ego eram daturus libellum, & pluribus alijs modis, uide ff. ex quib. cau. in pos. l. Fulcinius. §. quid si. In gloss. nam uoluntas. extra de reg. iur. c. pro possessore. lib. 6. per Dy. in Spec. de emp. & uen. §. nunc dicendum. & ver. sed nūquid. Item est dare casus, vbi tenetur ille, qui possidet, quamuis sine dolo & culpa, desieret possidere si habuit malum & vitiosum initium, ut no. ff. de ui & ui ar. l. si ui me deiecerit. & illo casu, non oportet probare dolum. qđ est be-

25 ne notandum. † Quid si culpa desijt possidere? Dic, ꝙ tenetur post litem cōtest. imo etiam si sine culpa tenetur, propter

propter accessoriam, vide ff. de rei vendi. l. item si verberatū §. fin. cum l. sequen. & l. si a bo. fid. possess. ff. ad exhib. l. de eo. §. si post. de euict. l. si seruus. §. fin. item habetur pro possesso re is, qui se obtulit: cum l. seq. & se. Nunc videamus de tertio, ad quid competit rei vendicatio: seu quid in ea veniat? Dicunt doct. quòd rei vendicatio competit ad rem corporalem singularem, commercio hominum non exemptam. Primo dicunt, quòd competit ad rem corporalem: quia ad incorporalia non competit, cum non possideantur. Sed ad illam cōpetunt confessoria & negatoria: de quibus infra prox. §. & h. d. iste §. ibi, veluti si rem corporalem. Nunquid ergo, cum pertinente, potest vendicari? nec videtur quia in pertinentijs sunt multa incorporalia, sicut homagium, iurisdict. & similia. Potest dici contra, ff. de vi & vi ar. l. 1. §. illud. de contrah. empt. l. in modicis. Sed Innoc. videtur tenere contra, extra de restit. spol. c. cum ad sedem. nume. 2. vide infra eo. §. præiudiciales. & §. curare. Item singularem dicūt, quia non competit pro vniuersitate iuris, sicut est hæreditas, & peculium, sed pro vniuersitate facti: sicut est grex. sic ff. de rei vend. l. vendicatio non vt gregis. & l. 1. §. fi. Item dicunt, commercio hominum &c. quia res sacræ, & religiosæ quæ nullius dominij sunt, nō possunt vendicari, quod est verum, secundum Petr. nisi adiecta causa iusta. l. 1. §. per hanc l. 1. in fi. de rei vendi. Vel verius dic, nisi per administratores, vel prælatos, nomine vniuersitatis, vel ecclesiæ. C. de sac. san. eccles. l. sancimus la 1. §. 1. Quid autem in hac actione veniat, dic quòd fructus pendentes. ff. de rei vendica l. fructus, non modo. Item extantes naturales, & hi veniunt eadem rei ven. quia res ipsa petitur, per l. fructus. pendentes. ff. illo tit. Item veniunt fructus extantes industriales. Sed hi veniunt per aliā vendicationem. Item fructus consumpti vendicantur a malæfidei possessore, quia dolo desijt possidere. vt no. in l. & ex diuerso. Alij autem petuntur per officium iudi. & alijs actionibus. vt videbis magis, infra de offic. iud. §. etsi. ver. illorum supra de rer. diui. §. si quis a non domino. Item veniunt damna in rei vend. ff. de rei vend. l. non solum. §. vnde quęritur.

26 cum l. seq. & sequ. † Veniamus ad quartum, de formatione

h libelli. h Et dominus Iacob. de Ra. refert Rofre. sic formasse libellum. Dico me dominum talis rei. (designabitur meliori modo quo poterit;) quam tu possides. vnde peto illam rem mihi restitui, cum fructibus perceptis, & percipiendis. Dicit idem Iaco. quod contra huiusmodi libellum doct. consueuerunt arguere. nam is libellus concludit ad restitutionem, & sic videtur eadem conclusio, quæ in personali: nam si commodaui tibi rem, concludam, quòd restituas. Vnde dicit ipse, quod docto. consueuerunt dicere, quod debet concludi, ad declarationem, & pro restitutione iudicis officium implorare. Ex hoc apparet, quia sententia debet esse conformis libello, vt l. vt fundus. ff. communi diui. Constat autem quod in rei vendi. pronuntiatur rem petitoris esse, vt l. & ex diuerso. §. 1. ff. de rei vendic. ergo super hoc debet concludere libellus, videlicet quod pronuntietur petitor dominus, & hanc sententiam tenet Petr. de Bel. per. & quòd restitutio nō venit iure actionis, sed officio iudicis: & sic tenet cursus causarum communis. Idem tamen Iacob. impugnat dictum libellum in alio articulo, quia dicit cum fructibus perceptis, & percipiendis: quia multi sunt possessores, qui non tenentur de perceptis si sint consumpti, nec de percipiendis, quoquo modo. Item alij tenentur alijs actionibus quam rei vendica. & no. plene in d. l. & ex diuerso. & §. illorum. infra de offic. iud. Vult ergo concludere Iacob. quod oportet declarare, quos fructus petit. & taliter, quod appareat, quo iure petit. Pet. vero videtur sentire, quod ibi declarare non potest, quia forte nescit quot, nec qui fructus extent, nec qui consumpti sint, quia forte nec aduersarius vult declarare, & ideo admittatur talis petitio generalis. argu. ff. quo. leg. l. 1. §. quia autem. & hoc probat: quia lex dicit quòd condemnatio fit in fructibus, taxatione iudicis: & sic apparet, quod nō erant certi petitio, quia nō fieret taxatio in incerto. C. si quis alteri, vel sibi. l. cum propria. hanc sententiam vsus causarū admittit, imo plus, condemnat in fructibus, absque alia declaratione: vt videbitis infra eo. §. curare. & ibi magis dicam.

Formabis ergo sic: dico ego talis, contra talem. qui rem meā possidet, seu detinet, & habet potestatem eam restituendi, quæ pertinet ad me iure dominij, quam rem peto, ad me pertinere iure dominij declarari, & hoc declarato, peto eam mihi restitui, cum fructibus perceptis, & percipiendis, nec nō & cum damnis, quæ passus sum, vsque ad tales summas, salua in omnibus vestra legitima taxatione, petens expensas in & pro lite factas, quas tantum æstimo, super faciendis, vestrū requirens officiū &c. Iste libellus satis procedit, vbi reus detinet, seu possidet: sed si dolo desijt possidere, non procede-

27 ret, imo oporteret de hoc facere mentionem. † Et tunc dicetur sic, dico quòd talis rem meam talem quam detinebat, seu possidebat, dolo desijt possidere, quæ quidem res ad me iure dominij pertinebat, & pertinet, quare cum de iure idem reus pro possessore haberi debeat, peto dictā rem ad me pertinere, & meam iure dominij declarari, & hoc declarato, dictam rem mihi restitui, quamuis enim nō possideat, videtur, quòd debeat peti restitutio: sed post cum reus dicat se non posse restituere, iurabitur in litem, ex dolo, vel quanti res est in culpa iuxta l. qui restituere, vnde glo. ibi dicit, ꝙ ad aliud agitur, aliud consequitur. innuendo quod restitutio, ibi repetitur, & soluitur æstimatio. Si autem culpa desijt possidere, in casibus quibus quis tenetur ex culpa, de quibus dixi: tunc oportet fieri de hoc mentionem in libello, vel in processu, & non dicet, eum dolo, sed culpa desijsse possidere, valet ergo

28 libellus, si dicat se dominum. † Sed quid si pars petat, quòd declaret, an dicat se dominū directū, vel vtilem? Dicas quod tenetur declarare, an agat vtili vel directa vt supra dixi, per consequens & pro quo dominio agit, alias videretur vtrunq; vel totum ius vndecunq; quæsitum in iudicio deduxisse. ff. de exce. rei iud. l. si mater. §. eandem. l. & an eadem. §. actiones. Si tamen reus huiusmodi declarationem nō petat, forte prudentius agit, quia si nil fuerit declaratum: & actor succubuerit, & post iterum agat vtili, obstaret ei exceptio rei iudicatę quæ non obstabit, si declarasset se, vt dixi supra latius. & per hoc videtur quòd dato libello, nō specificato dominio, si det actor articulos, seu positiones super vtili tantum, ꝙ dicat se emphy. vel vasallum vel colonum, ad nō modicum tempus, quod tales articuli debent admitti, quia omne dominium videtur in iudicium deductū. Nec ob. quod dicēdo dominium, intelligitur de directo. in dubio, de vtili: vt l. 1. §. 1. ff. si ager vec. quia verū est de propria significatione, & in materia, in qua alterum tantum dominium cadit, sed in materia, in qua vtrunq; potest comprehendi, sicut in iudicijs, vbi omnia veniunt, de quibus nō est actū specialiter, ne veniant, vt l. solennis. ff. de iud. dicendum est quod omne dominium venit. arg.

29 dicti §. actiones. infra eo. † Sed quid si actor dicat in libello, qđ res pertinet ad ipsum nec declarat, an iure dominij, nunquid valet talis libellus? Expeditum videtur ꝙ sic, extra fide instr. c. inter dilect. de exce. c. cū venerabilis. & sic tenet Spec. lit. contest. §. de proprietate. versi. aliæ sunt tales. Ego credo, quod libellus satis procedit de se. si tamen pars petat declarari, quomodo pertineret, actor tenetur declarare, quia verbum pertinere est dubium, & latam habet significationem, & sic cum libellus debeat esse certus, declarari debet. ff. de verb. sign. l. verbum pertinere. Præterea si tenetur actor declarare, an agat vtili vel directa, multofortius, quare res ad eum pertinet, an iure dominij, vel debiti. Emphy. vero, vasallus, vel alij debent facere mentionem de suo vtili dominio, & dicūt sic. cum tu talem rem teneas, & possideas, quę ad me iure vtilis dominij pertineat, cū eam in feudum, vel emphy. teneam, declara, quomodo teneas, peto &c. Nunc videamus de modo probandi dominiū. Et in hoc aduerte, ex qua causa voles dicere te dominum. vnde secundum naturam acquisitionis dominij oportet te articulare, & super hoc vide de acq. rer. do. per totū supra de rerū diuisio. per totū, & hoc satis est facile videre, si vis ferā vendicare, dices eam te cepisse, vel alium, a quo causam habuisti, & eodē modo prosequere materiam. de re. diui. in hoc tñ aduerte, quia si dicas te dñm, quia emisti a dño, oportet ꝙ probes quatuor. primo, ꝙ ille venditor esset dñs, qui vendidit tibi. ꝙ solueris pretium, & ꝙ tradidit rem supra re. d. §. venditæ. & idem in alijs titulis. oportet. n. probare

bare titulum, & traditionem, & dominium tradentis .ff. de acquiren.rer.do.l.nunquam.& l.traditio. Item probas dominium, ſi tenuiſti cum titulo, & bona fide rem mobilem tribus annis: immobilem 10.vel 20.iuxta .l. ſi quis emptionis. C.de præſcrip.30.vel 40.anno. Quid, ſi non probet titulum, ſed probat, quod ipſe, & prædeceſſores ſui, tenuerunt rem illam tanquam ſuam, a tanto tempore, quod hominum memoriam excedit? Non videtur valere, quia illa probatio non obtinet, niſi in ſeruitutibus, cum in alio caſu, non reperiatur de iure ciuili, vt l.ſi arbiter.ff. de proba. de aqua plu.arcen.l. 1.§.fin. Forte poſſet ſuſtinere contra, nam cur non bene acquiritur dominium tãto tempore, ſicut admittitur? ff.de acquir. rer. domi. l. nunquam.§. theſaurus. imo forte ſufficeret, ſi probaretur, quod actor, & prædeceſſores geſſerunt ſe, pro dominis rei 30.annis, & quod pro talibus habiti fuerũt, quam non probent titulum, & facit quod not.ff. de condi.inſti.l.quidam. Si vis latius videre libellos, & poſitiones in rei vend. vade ad Specu.titu.de proprie.§.1. verſi. nam ratione.
i nu.30.de actio.ſeu peti.§.ſequitur.ver. item not. [i] nu.21.

a Adnotatio. Quilibet. Hoc relatiuum ſtat declaratiue, quia adijcitur qualitati, conuenienti vnicuiq; contento ſub genere actionis: ſecundum Ia.
b Compromiſſarios. Vide Ang. ponentem differentiam, & conuenientiam inter iudices & arbitros: in 1.col.circa ſi. in ver. & licet ſit aliquantulum: & per totam col.ſequentem.
c Approbare. Hanc primam expoſitionem licet gl.reprobet: tamen eam ſequuntur communiter doc. hic, & inducunt ad hoc l.1.ff.eo.vt hic per do.Iaſ. qui prolixe tractat an appellatione contractus veniat quaſi contractus. & per Angel. hic.
d Vide ibi. Vide hic Ang.in 4.col.poſt me.ver. in ea.glo. ibi de ac. & obl.vbi & ponit de formatione libellorum in actionibus perſonalibus.
e Obligatio. Vide Ang.hic in 11.col.prope fi.in ver. in ea. glo. in fin.
f Quid ſit rei vendi. Dic quòd eſt ius quòd cauſatur a dominio: quod etiam eſt ius. ita not.Bart.in l.naturaliter.§. nihil commune. in 3.col.ff. de acquir. poſſ.de quo plene per Fel.in c.inter dilectos.nu.1.extra de fid. inſt.& Ang.de Aret.hic in 11.col.vſque ad finem.§.
g Secundum. Hic tractat Ang. materiam iſtam incipiens in 10. colum. poſt prin.in ver.1.ea.glo.in fi.licet ordine alio procedat: tamen quaſi in omnibus conuenit cum Ioan. Fab.
h Libelli. De hoc tractat hic Ang.in 11.colum.poſt me.in verſic.quæro ergo quomodo. Item vide Pet. Ferra.in ſua practica in for. libel. in act. rei ven. & Pet. Iac. in titu.de rei ven.quibus authoribus, plene inſtrui poteris ſuper formationibus libellorum. item vide do. Iaſ. May. hic in 20.colum. in me. ver. extra glo. vſque ad fin.§.
i Item not. Et in Spe.de loc.§.nunc aliqua. ver.56.& ſe.& verſi. 168.& Bar. in l.cum res.C.de proba.vbi etiam per Bar.Alex.conſi. 202.2. parte vbi plene & conſi.10.& 11.4.parte. idem Alex.in l.1.ff.de vſuca. Item vide Pet. de Fer. in ſua pra.in forma libelli in act.reali. Item Pet. Iac. tit. de rei vendi.

1 *Seruitutum realium diuiſio.*
2 *Seruitutes perſonales & 3.4.5.*
6 *Vſus ſeruitus quando, reales, & 7.*
8 *Confeſſoria quis, & quando quique agat. 10.14.*
9 *Confeſſoriæ, & negatoriæ diſcrimen.*
11 *§.æ que. ſenſus.*
12 *Confeſſoria utilis.*
13 *Confeſſoria quid.*
15 *Deueria non niſi uſu transferri. 18.*
16 *Seruitutis quærendæ. modi. 19.*
17 *Seruitia quanto tempore præſcriptibilia.*
20 *Seruitus abuſu præſcribi incipit.*
21 *Seruitus alt. tol. quando poſſideri cœpta.*
22 *Scientiam actibus probari.*
23 *Familiaritate non præſcribimus.*
24 *Vſus probati utilitas.*
25 *Seruitutis probandæ 26.27.*
28 *Confeſſoria agens quid probet. 29.*
30 *Confeſſoria uis. 33.*
32 *Impeditus qui concludat. & ad quid.*
34 *Negatoria quid, cuique, in quem, & ad quid data. 35.*
36 *Negatoriæ probatio. 37.*
38 *Negatiuæ concluſio. & præſcriptio. 39.*
40 *L.a quo. & l is cuius conciliatæ.*

a AEQVE [a] SI. Supra dixi de actionibus realibus, quæ competunt pro rebus corporalibus, ſequitur, de realibus, quę cõ-
1 petunt pro rebus incorporalibus, † quæ ſunt duæ vna, quæ datur vendicanti, vel defendenti ſeruitutẽ, quæ vocatur confeſſoria, alia quæ datur ad negandum ſeruitutem, quæ vocatur negatoria. Et pro euidentia caſus, & dicendorum debes
b ſcire, [b] quod quædam ſeruitutes ſunt perſonales: quædã reales. Item realium quædam vrbanorum prædiorum, quædam ruſticorum. Perſonales, ſecundum Dyn. dicuntur dupliciter. quia quædam debentur a perſona perſonæ, quædam a re perſonæ, a perſona perſonæ, vt eſt videre, in perſona ſerui, qui debet ſeruitutem domino ſuo, ſecundum eum. Sed certe ibi non eſt ſeruitus formalis, de qua hic tractatur, quia cũ ſit ſeruus domini, non poteſt dici, quod dominus non habeat ſeruitutem in re ſua.ff.ſi vſusfruct. pe.l.vtifrui.quamuis dicatur ſeruitus ſupra de iure, perſona.§.ſeruitus. ſed ad veritatem, non eſt ſeruitus formalis, vt dixi. Sed ecce caſum, vbi poteſt eſſe ſeruitus formalis, debetur a perſona perſonæ, quando legantur operæ ſerui, vel miniſterium, tunc enim eſt bene formalis: quia legatarius, non eſt dominus ſerui: nec cenſetur fructuarius.ff.de vſufruct. lega.l.2. Sed illarum quæ debentur, a re perſonæ ſunt plura exempla, vt vſusfructus, vſus, & habitatio, vnde ſecundum gloſſ. tres ſunt per-
2 ſonales ſeruitutes † tantum: videlicet vſusfruct. vſus: & habitatio: addit Dyn. quartam, operæ, ſeu miniſterium ſeruorum, vt ſupra proxi.dixi. Sed glo. hoc reprobat.ff.de vſufruct.l. ſi quis binas. & dicuntur perſonales, quæ debentur perſonæ, & cum perſona extinguuntur.ff.quibus modis vſufruct. amitt. l. ſicut.§. fina. niſi in legato operæ ſerui, quod extinguitur per mortem ſerui, non legatarij: vt l. 2.ff. de vſufruct. leg. Reales debentur a re rei, & non poſſunt conſtitui, niſi ſit res, quæ ex hoc proſperetur, id eſt, pluris valeat & melior ſit, & cui poſsit deberi.ff.de ſeruitu.l. quoties. la 1.ſupra de ſerui.§.ideo. hæc eſt opinio glo.& videtur eam
c ſequi Dyn. hic. Quid [c] ergo, ſi dices, conſtituiſti mihi expletum in nemore tuo, videlicet quòd poſsim recipere de lignis nemoris tui, quantum erit mihi neceſſarium, pro calefaciendo hoſpitium meum, vel ruſtici cuiuſdã manſi, debent mihi brauium, vel operatorium, qualibet hebdomada: nunquid hæc & ſimiles erunt ſeruitutes perſonales? vel ſi conceſsiſti mihi, quòd poſsim haurire aquam de fonte, vel puteo, quos habes in domo tua? gloſſ. voluerunt dicere, quòd talia, non debẽt dici ſeruitutes, & ſic pro talibus non agetnr confeſſo. & hoc dicunt poſt Ioan. in l.ſi quis binas. ſupra allegata.ff.de ſerui.l. vt pomum. de ſerui. ruſti. prædio.l. pecoris. de ali. & ciba. lega.l. Mela. Petr. de Bell. pertic. tenet contrarium, cum Roge. cuius opinio ſcribitur in l.Mela.vi-
3 delicet, quod omnes tales ſunt ſeruitutes † perſonales, & pro ipſis poteſt agi confeſſoria, & hoc patet, quia de eis tractatur in materia ſeruitutum, & ſermones &c.ff. de loca.l. ſi vno anno. Item dicit, quod hoc eſt expreſſum quaſi in l. Mela. vbi appellantur ſeruitutes. Nec obſtat l. vt pomum. quia quando ibi dicitur, non eſt ſeruitus, verum eſt realis: ſed perſonalis, & hanc ſententiam videtur fouere gloſſ. ff. de ſer. titu. generali. l. 1. cum dicit, & ſi quæ ſunt ſimiles. & hanc amplectitur vſus cauſarum, tota die formantur libelli in confeſſoria pro vſibus paſcuorum, & expletis foreſtarum, etiam pro talijs hominum. & breuiter pro omni iure incorporali. & hoc ſatis videntur ſentire docto. iuris canonici extra, de reli. domi.ca. conſtitutus. & hoc ſatis ibi probatur. de præſcript. cap. veniens. Vnde omnes concordant, quod pro decima, poteſt agi confeſſoria, extra de deci.cap. tua. vbi per docto. & cap.prohibemus. Et ideo credo, quod poſsit agi confeſſo, pro iure decimæ, & alijs iuribus incorporalibus. Vnde non video, quare melius poſsit agi confeſſo. pro illis tribus vſu vſufructu, & habitatione, quam
4 pro alijs. Sed ideo † illæ tres dictæ fuerunt perſonales: quia de illis nominatim tractatur in iure: non quia eſſent, vel eſſe poſſent aliæ. & hoc ſatis probatur in d.l.1. vbi non nominantur niſi duæ: & tamen omnes docto. concedunt, quòd ſunt tres. Si ergo poſt nominationem text. ipſi dant aliam: cur nos non poſſumus dare alias vſibus: & conſuetudinibus introductas? & in hoc non videtur magna difficultas: ſed hoc non videtur mihi difficile quomodo cogno-
5 ſcam an ſit perſonalis vel realis. † Pone: quidam dedit mihi vſum in foreſta ſua, nunquid eſt realis vel perſonalis ſeruitus? expeditum videtur quod ſit perſonales .ff. de leg. 1.l. apud Iulianum. §. ſi quis alicui. ff. de verbor. obligat. l.ſtipu-

l. stipulatio ista. §. si quis ita. & in hoc potest dici, ꝙ vbi aliqua seruitus conceditur gratis inter viuos ex liberalitate, nõ ex pacto facta mentione de persona, non de re, quæ ex hoc posset prosperari, vel vbi seruitus sic legatur, quod censetur personalis extinguitur cum persona, nisi fiat mentio de hæredibus, vt ll. s. allegatis. & l. non solũ. §. tale. in fi. ff. de lib. leg.
6 † Quid ergo, si fiat mentio de re? Verbi gratia, concedo tibi vsagium, in tali foresta mea, ad calefaciendum, & ad vtendũ ad necessitates talis castri tui, tunc dicerem eam realem, quia ex hoc castrũ emendatur, clauditur, & sustinetur, sed vbi non tangeret vtilitatem castri, iudicarem personalem. Verbi gratia, cõcedo tibi vsagium calefaciendi te, in tali castro. hoc nõ tangit vtilitatem castri, & dicerem hanc in dubio personalẽ. & hoc vult dicere l. Lucius. ff. de ser. rusti. prædi. dono digitũ aquæ in domum tuam, quæ in isthmo est &c. ille vsus non tãgebat domum, quia non indiget irrigatione, ideo contemplatione personæ videtur concessum, & ad hoc facit ff. de don. l. Aquilius. secus, si concederet digitum ad fundum, vel ad pratũ, qui indiget irrigatione, vt l. pecoris. l. & Attillicinus. & l. cum fundo. in fi. ff. de ser. rusti. prædi. nec facio vim, an dicat ad talem locum, & vbicunque: quamuis gl. sensum det in his, vt l. Lucius, quia ex quo certus locus nominatur, non minus deberet valere, quantum ad illum locum, ex eo ꝙ postea clausula generalis subiicitur. Solum ergo, est inspiciendum, vbi nominatur res, an seruitus magis proprie respiciat seruitium: & cõtemplationem personæ, quam rei, aut rei potius, quam personæ. Primo casu censetur personalis. Secundo rea-
7 lis, & hoc vbi legatur, & conceditur simpliciter. † Quid si per pactum vel stipulationem constituatur? Tunc dicerem, in dubio realem per l. si pactum. in fine. ff. de proba. nisi pactũ vel stipulatio apponeretur. super seruitute, quæ de sui natura esset personalis, vt d. §. si quis ita. alle. in gl. vel nisi esset talis, ꝙ non esset verisimile alij concedi, quam cui conceditur, vt si quis concedat filio albergam in domo sua, quando veniet ad villam suam, vel aliud, quod non esset, verisimile concederet extraneo, nam tunc est personalis, etiam si constitueretur a re rei, vt ff. de ser. leg. l. pater. & hoc intelligo in concessione priuati. Quid in priuilegiis principum? Credo satis idem inspiciendum, videlicet an materia priuilegij, concernat locum vel dignitatem, vel personam, vnde vbi concernit locum, vel eius libertatem, vel ad prosperitatem, debet iudicari realis. extra de insti. c. cum venissent. alias personalis C. de excu. mun. l. sordidorum lib. 10. & idem dicere in sententia, si pronuntiatum esset, me habere vsagium in foresta. Vel potest dici, qđ illa sit realis in dubio. ff. de arbi. l. quãuis quia imponit finem omnibus controuersijs, vt ibi, si tamen fieret de loco mentio, per modum s. dictum, esset minus dubitabile. Sed posset quæri, nunquid pro annuis præstationibus, posset agi confessoria. & qua actione agitur? vide j. §. præiudiciales. & vbi de hoc. His itaque præmissis, veniamus ad tex. Et est sciendum, quod in hoc §. imperator facit sex. Primo, dat exemplum de confessoria, quæ competit pro seruitute personali. Secundo dat duo exempla, de confessoria, quæ competit pro seruitute prædiali, seu seruitute rustica. Tertio, dat quatuor exempla de confessoria, quæ competit pro seruitute vrbana. Quarto, dat plura exempla de negatoria. Quinto, ponit differentiam, inter actiones reales, quæ competunt pro rebus corporalibus: & quæ competũt pro incorporalibus. Sexto, infert quandam exceptionem, a dicta differentia dependentem, litera satis est plana. Casum potes sic incipere, domine imperator, vos dixistis mihi, quod actiones reales competunt ad rem corporalem supra proxi. §. quid de incorporalibus? nunquid actiones pro reis competunt? Dicit imperator, quod sic reales æque sicut pro corporalibus. Verbi gratia, pone quod aliquis habet vsumfruct. in ædibus, vel in fundo, impeditur quo minus vti posit, potest agere confesso. contra impedientem. & hoc exemplum est de seruitute personali. Item sequitur exemplum de seruitute reali & prediali, pone, quod habeo seruitutem eundi per fundum tuum ad fundum meũ sine iuramento, vel agendi cum iumento, & vehiculo. possum etiam agere confessoria, & ita prosequere totum §. aliqua tamen de exemplis recipiunt contrarieta-

d tem, vt videbis iuxta gloss. In glos. [d] vt sic eras. in fin. istud exemplum non placet Dyn. dicit enim ꝙ trufatorium est dicere, quod inter exempla confesso. Iustinianus poneret exemplum non competens, & competens negatoriæ, de qua prox. tractatus est, sed huic exemplo litera repugnat, dicit enim altius ædes suas, &c sed dicit Dy. ædes suas, scilicet vicini suas agentis: sed certe litera videtur sentire de ædibus agentis. Vnde dicit Pet. de Bel. pert. potest poni exemplum faciliter, in quo actor agit confesso. ius sibi esse altius ædes suas tollen-
8 di. V. g. tu habes domum depressam, Titius † vicinus altam, concessisti seruitutem Titio domum tuam altius non tollendi, vis eam nihilominus eleuare, potest agere Titius confesso. contra vicinum, ius sibi esse ædes suas altius tollendi, idest, eleuatas habere secundum eum, vel potes ponere sic, statutum, vel consuetudo villæ dicit ꝙ nullus potest facere turrim, vel domum suam eleuare, vltra certam mensuram, inuito vicino, vicinus concessit Titio, quod possit eleuare, si vicinus, prohibeat, potest agere Titius confessoria contra vicinum vt liceat sibi altius ædes suas tollere.

Super tex. prohibendi. inter hæc est differentia. vide ff. de verb. signifi. l. malum. §. 1. In glos. tollendi. ibi exemplum
e confessoriæ. [e] hoc est ridiculum. gl. videtur supponere qđ Iustinianus nesciebat ponere exempla propria, sed ea intermiscebat, quasi ignorans, quod est confundere tex. vnde dic, quod est exemplum negatoriæ. In ea. gloss. ibi non ad hoc exemplum sed ad alia sic. quia in hac seruitute negatoria verbis affirmatiuis proponitur, vt infra sequitur. In ea. gl. ibi: negatoria autem quia negatur. dicit Dyn. quod idem voluit
9 † dicere. [f] Placen. non enim considerauit verba, sed effectum
f quia confessoria vadit, vt quis confiteatur seruitutem, negatoria, vt negetur. Pe. dicit, ꝙ Pla. considerauit verba frequentiora, frequentius enim contingit quod confessoria concipitur, & proponitur tam verbis affirmatiuis, quam negatiuis, & caue, quia de alia confess. loquitur. ff. ad l. Aquil. l. proinde si occisus. §. 1. In ea. gloss. ibi, vt fructuario creditori. Hæc
g gl. euidenter male dicit, [g] quia nec vsufructuarius, nec credi-
10 tor, quasi domini rerum, licet bene agunt † confesso. non quasi domini, sed propter ius quod habent in re. ff. de serui. l. ei qui. non tamen per omnia est similitudo inter eos, nec forte creditor agit, hac actione, sed hypotecaria, vt ibi no. & patet. ff. si vsusfru. pe. l. vtifrui. §. vtrum. Pone ergo exemplum de vtili, in vectigali. ff. de oper. no. nun. l. in prouinciali. §. si ego. & in emphy. vas. & alijs quasi dominis, & vtilibus dominis. In ea. gl. ibi. cum dicit. in rem. non decipiaris, quia confessoria, & negatoria dantur possidentibus, & non possidentibus contra possidentes, & non possidentes. ff. si vsufruc. pe. l. vtifrui. si ser. vendi. l. si forte. §. sciendum. Et no. hic vnam magnam gl. modici effectus. In fi. eiusdem gl. vide plenius. eo. ti. l. 2. §. competit. In gl. vt in duplicibus. ibi cum allegat fa. ercisc. l. ista exempla. sequitur Dyn. & tamen non placent Iacob. & Pet. nam exemplum debet esse de regula. Regula dicit, quod in corporalibus non est prodita actio possidenti, per quam negetur rem actoris esse sanam, in vno casu, &c. Si ista exempla essent bona, non esset vnus casus, sed tres, vel quatuor. Præterea, qui agit his actionibus diuisorijs, non negat rem esse actoris, nec agit rei vendicatione, quod litera supponit. In fin. gloss. istud exemplum minus placet eis, quia iam non esset vnus casus, sed plusquam mille. Vnde dicit Petrus ecce vnum casum. Possideo rem meam, tu petis a me eam, tanquam tuam, ego nego eam tuam esse, & volo probare eam meam esse, certe possum hoc facere, & vices petitoris quo ad hoc sustineo. ff. de probat. l. circa. §.
11 si quis autem. In veritate † credo, quod is sit intellectus, dicit enim, is, actoris partes obtinet, non dicit, quod sit actor, ne actio competat, nec est vera exceptio, sed quædam illatio. Iacob. de Ra. dat casum, in quo oportet, quod possidens, & tenens, agat, vel perdat contra iustitiam. Verbi gratia, rem meam peregrinatus dimisi vacuam, sic quod animo & corpore dimisi possidere, quidam occupauit eam, & vendidit bonæfidei possessori, qui vsucapere, vel præscribere incepit, & quasi perfecit, tandem idem bonę fio. possess. peregrinatus etiam retinuit ciuilem animo, quæ sufficit

sufficit ad vsucapionem, & dimisit naturalem, ego dominus reperi naturalem vacuam, eam occupaui, & detineo, bon. fid. possessor non fuit repulsus, nec suspicatus, se posse repelli: & ita ciuiliter semper possidet, & vsucapit, oportet ꝙ ego, qui rem teneo, & sum dominus, agam, vel perdã. Et idem dicit Iaco. quod agere possum contra ipsum rei vendi. quia ciuiliter possidens tenetur rei vendicatione, vt l. cuiuscunque. ff. de viuf. Certo non credo, quod hic loquatur de isto casu, quia volue, & reuolue, nec reperies hunc casum scriptum in lib. ff. ad quem tex. se refert. sed casus. Petr. bene reperitur.

Sed oppo. rei depositæ possessionem retinemus. ff. deposit. l. licet. §. rei. & eodem modo, rei cõmodatæ, & tamen constat, deponens, & commodans, agunt rei vendi. contra depositarinm, vel commodatarium, ff. de rei vendi. l. officium.

Quidam dixerunt, quod rei vendic. non datur possidenti, nec obstat arg. prædictum, quia deponens, vel commodans hoc ipso, quod agit rei vend. desinit possidere, & renunciat possessioni, secundum eos, hoc non est verum, vt. ff. de acqui. pos. l. naturaliter. §. 1. ff. de vi & vi ar. l. cum fundum. §. fi. vnde dic. quod possidenti, & detinenti non datur rei vendi. sed nõ possidenti, & nõ detinenti sic. Ergo errauerũt gl. & doct. antiqui, qui dixerunt, quod rei vendi. & interdictum retinen de possessionis, non possunt simul intentari, quia intentando rei vend. dicit aduersarium possidere, intentando vti possidetis, dicit se possidere, & sic est tanquam contrarius repellendus. & non est verum, quia vtrumque datur contra detẽtorem, & non possidentem, vt supra dictum est. De hoc vide C. de rei vendi. l. ordinarij. extra de reg. iu. c. qui ad agendum lib. 6. per Dy. Item oppo. contra hunc §. secundum Dy. hic dicitur sicut datur vendi. pro rebus corporalibus, ita confess. pro incorporalibus. Contra, ea, quæ possidentur vendicantur, incorporalia non possidentur. ff. de acq. pos. l. 3. in prin. de vsuc. l. sequitur. §. si viam. ergo non vendicantur: ergo nec confessoria, pro eis datur, quæ habet instar vendicationis. Sed dicas, quod incorporalia non possidentur, sed quasi possidentur, & tantum valet in illis, quasi possessio, quantum in corporalibus vera possessio. ff. de serui. l. quoties. la 2.

Item pone, quod si legatur, vel promittitur mihi seruitus, possum agere ex testamento vel ex stipulatu, & sic videtur confess. inutilis, cum satis sit prouisum per alias actiones. Quidam dicunt. quod confessoria competit seruitute constituta, & tunc non competunt illę actiones personales, quia sunt extincte per constitutionem seruitutis. sicut per solutionem, sed hoc non est verum. C. de vsufruc. l. corruptionem. Vnde,
12 dicendum, quod † vtilius est habere confessoriam pro seruitute constituta, quam personalem tantum, quia facilius est defendere quod iam habes, quam consequi de nouo. secũdũ Dy. imo cõfessoria est necessaria, quia personalis non datur, nisi contra constituentem, hæc datur contra quemcunque turbantem, vt satis supra dictum est. & ff. si ser. vend. l. & si forte. §. sciendum. Ista sufficiant pro lectura huius §. verũtamen. quia in hoc ti. doct. congerunt quicquid possunt, insistẽ dum est circa materiam harum actionum, vt earum plenior cognitio habeatur. Et scias, ꝙ Pe. de Bel. per. quęrit hic octo. Primo, quid est confessoria. Secundo, vnde procedat. Tertio, cui datur. Quarto, contra quem. Quinto, quare sic datur. Sexto, ad quid competit. Septimo, quæ veniant in ea. Octauo, qualiter formetur libellus, & per omnia idem quærit de negatoria, & quia aliqua de his modicum important effectum, idcirco parum insistam in aliquibus. Quæramus ergo, quid
13 sit confessoria. Dicit Petrus, ꝙ confessoria † est actio in rem competens alicui, ratione seruitutis sibi debitæ, vel fundo suo, vel quasi suo, contra impedientem ad declarationem sui iuris. Quod sit in rem apparet hic, quare dicitur ratione seruitutis, sibi debitæ, vel fundo suo &c. apparet, quia personales, debentur personæ, reales, seu prædiales fundo. ff. si ser. ven. l. & si forte. §. etiam in fi. de neg. gest. l. qui aliena. §. fin. Vel quasi suo, dicit, propter creditores, vel superficiarios, quibus competit vtilis vt supra no. est in gl. exemplum contra impedientem quencunque, siue sit dominus fundi seruiẽtis, siue non ff. si ser. vend. l. si quis diuturno. §. fina. Secundo quæritur, vnde procedat? respondeo, sicut in vendicatione requiruntur videlicet dominium, ex parte agentis & pos. seu facultas restituendi ex parte rei: sic in confessoria requiritur ex parte actoris, quòd seruitus sit acquisita: & competat ipsi agenti, ex parte rei quod præstet impedimentum.

14 † Tertio quæritur cui competat? Dicit idem Petrus. ꝙ illi, qui habet seruitutem debitam sibi, vel fundo suo, vel quasi suo quare hæc verba dicantur, satis est supra expositum, quãuis idem Petrus hic repetat. Et caue tibi, quia in hoc, quod dicit sibi debitæ supra in multis locis, nam vt debet subaudiri, & per patientiam constitutæ, quia ad hoc, ꝙ actio confessoria competat, nedum requiritur, quod seruitus sit debita ex pacto, vel cõuentione, imo oportet, quod sit quasi tradita per patientiam. ff. de ser. l. quoties. 2. de ser. rustico. prædio. l. 1. in fine. & per vsum illius qui acquirit. Et (vt melius hęc materia innotescat,) tractemus quomodo acquiratur seruitus quia in his, consistit medulla, & perfectio, materiæ. & certum est, ꝙ acquiritur per omnem contractum, & conuentionem, sicut cætere res, patientia, & vsu postea subsecutis, vt statim supra tactum est. Quid ergo si Titius debebat tibi seruitutem,
15 vel aliquod deuerium: tu † vendidisti illud deuerium Sempronio, Titius obligauit se Sempronio. & tu quietasti Titiũ, nunquid ex hoc est translata proprietas, & possessio seruitutis in Sempronium? Dicas, quod non, quia sicut in ademptione proprietatis rerum corporalium opus est traditione, sic in seruitutibus quærendis opus est vsu. Vnde obligatio non est modus traditionis, ideo opus est vsu reali. & idem dicerem in ademptione iurisdictionis, & aliorum iurium. vnde si subiecti recognoscant se subiectos, & promittant obedire, non ex hoc est possessio, imo nec proprietas iurisdictionis acquisita, quousque vt cœperit. Et hanc partẽ vr̃ tenere Inno. extra de capel. mona. c. cum dilectus. & hoc satis clarum est, & facile, quando sic aquiritur seruitus. Quid si legatur? tunc
16 non obtinerent prædicta † imo statim adita hæreditate proprietas seruitutis acquiritur legatario. ff. quemad. seru. amit. l. si partem. in prin. & §. 1. Item acquiritur seruitus, per præ-
h scriptionẽ h 10. anno. inter præsentes, vel 20. inter absentes, si habeat causam continuam, si non habet causam continuã, non acquiritur, nisi præscriptione tanti temporis, de cuius initio hominum memoria non existit vide ff. de serui. l. seruitutes. la 4. melius in l. 1. §. fi. ff. de acqu. plu. arcen. quæ declaratur per l. si aliena res. §. hoc iure ff. de vsuc. & hoc sequuntur omnes doctores iuris ciuilis, quod procedit sine dubio, quantum ad primum membrum, vbi præscribens habet bonam fidem. Quid si sit malæ fidei possessor? Hic debet dici: ꝙ requiruntur 30. anni: quia malæ fidei possessor minori tempore non præscribit, vt in l. sicut. C. de præsc. 30. anno.
17 Quid ergo † dices in seruitijs, & præstationibus? nunquid requiritur tantum temporis, cuius non sit memoria? Videtur ꝙ sic, cum causam discontinuam habeant. Sed in illis põt dici contra, ꝙ sufficit longi tempo. præscrip. C. de agrico. & censi. l. litibus. & l. cum satis. Et est magna ratio. quia non debet idem ius, nec eadem ratio censeri in eo, qui patitur, & nihil agit, & in eo, qui præstat, & soluit quolibet anno: quia ille magis sibi præiudicat, qui propria manu soluit, quam ille, qui patitur solummodo forte ex impotentia, & hæc procedunt in seruitute formanda, & acquirenda de nouo.

Quid in formata? Verbi gratia. Tu habebas deuerium super fundo, castro vel manso, cecidisti a possessione, aliquis occupauit, qui mihi vendidit: ego leuaui, vel percepi deuerium illud per 30. annos cum titulo & bona fide: nunquid
18 sum tutus contra te? Videtur quod non, nisi sit † tantum temporis, quod excedebat memoriam hominum &c. per dictam l. seruitutes. cum ibi notatis, potest dici, quod si seruitus huiusmodi formata, adhæreret alicui rei corporali: tunc quæstio non esset dubia. ff. de vsucap. l. si aliena. §. hoc iure. sed vbi non adhæreret, videtur magis dubia. tamen pro parte ista facit, quod poterit pręscribi debito tempore, ex quo formata est semel, quamuis alias esset præscriptione legitima inacquisibilis, & pro hoc, quia seruitus hominis liberi, non potest acquiri, præscript. C. de long. tempor. præscriptio: quæ pro liber. lege finali. & tamen constat quod si seruus potest vsucapi, & ius seruitutis in eodem C. de vsuc.

vsucap.pro empt.l.empti.l.venditioni.& de hoc, non mirandum, si aliud tempus constitutum sit, in seruitute formata acquirenda, quam informanda, quia hoc vidimus similiter in amittenda seruitute. etenim non formanda non amittitur 10. vel 20.annis: sed formata sic.C.de vsuf.l.corruptionem.qué adm.ser.amit.l.fi sic. de vsuc.l.sequitur.§.fi.igitur, si in amittenda sit disconuenientia, cur non in acquirenda? Canonistę
19 † vero videntur habere aliam doctrinam in præscriptione harum seruitutum, nam secundũ, eos omnis seruitus vniformiter 40.annis præscribitur. extra, de causa poss.& proprie. c.cum ecclesia.nisi esset contra ius cõmune extra, de præscri. c.1.lib.6.Sed Inno.alio modo dicit extra.de pręscr.c.de quar
20 ta. † Sed quæro, a quo tempore incipit præscriptio seruitutis acquirendæ? Dic, quod a tempore, quo incipit vti iure seruitutis, aduersario sciente.C.de serui.l.2.ff. de itine. actuque
i priua.l.fi.& incipit possidere,i per primum, & vnicũ actum, vt no.per doct.extra, de causa pos.& proprie.c.cum ecclesia. verum est tamen, ꝙ quo ad interdictũ de itinere. actuq; priua.requiritur.ꝙ iuerit 30.diebus.ff.de itine.actuq; priua.l.1. §.1.oportet ergo, ꝙ actor probet, ꝙ vsus sit iure seruitutis, etiam aduersario sciente. Sed quis erit modus probandi? Dicas in negatiuis, si prohibuit, Verbi gratia, vicinus volebat
21 † eleuare domũ suam: tu prohibuisti eum dicens, ꝙ hoc non poterat propter seruitutem, quam tibi debebat, si obtemperauit, ex tunc incipis possidere. quia alias, si per mille annos te nuisset domũ suam depressam, non præscriberes.ff.de seruit. vrba.prædi.l.qui luminibus. vbi de hoc, nisi aliquid aliud fieret, per quod posset deprræhẽdi vsus seruitutis, quia forte stillicidium domus tuę per tempus sufficiens reciperet, tunc.n. leuare non posset, quia seruitus affirmatiua esset acquisita, videlicet stillicidij recipiendi.ff.de seru.vrb.prædio.l.foramen. in fi.de aqua pluuia ar.l.2.§.2.C.de ser.l.si manifeste. Et ideo credo ꝙ si in vna villa fuisset furnus, ad quem populus loci, per centum annos venisset pro pane coquendo, quod ille, cuius est furnus, non potest prohibere, quominus populus vadat alio vel quilibet posset sibi ædificare furnũ, nisi alias prohibuisset: quia contra illa, quæ sunt licita de se, & debẽtur de iure communi, non ex conuentione, non currit præscriptio, nisi a tempore, quo quis prohibitus est iure contrario, vt per prædicta. Sed in affirmatiuis, dicunt glo. quòd oportet probari per testes, qui viderunt cõstitui seruitutem. vt no.ff.itine.actuq; priua. l. 1.§.2. Sed hoc nõ videtur procedere, quia sic oporteret probari tit.contra l.si quis diuturno.ff. si serui. ven. dic ergo, quod modus probandi est, si probet se dixisse coram multis, se vti iure seruitutis, sic quod ad notitiam aduersarij potuerit deuenisse, vel coram eo. tunc sine dubio satis constat, quod eo sciente. Quid si non possit hoc probare, sed probat frequentem vsum, aduersario existente in patria, & scire volente? Dicas super hoc, & in hoc bene aduerte, quod scientia aduersarij bene probatur, quandoq; per actuũ
22 † frequentiam, quandoque per vnicum actum, quandoq; nõ probatur, etiam per frequentiam actuum, secundum diuersitates factorum. nam quædam sunt facta, quæ quis non potest exercere, nec ad ea quis consueuit recipi, nisi habens ius, vt quod extraneus, qui non est de collegio, intersit electioni alicuius prælati, & vocem, & consensum det in electione, & in talibus probato vnico actu facto, sciente aduersario, præsumitur quòd iure seruitutis hoc fiat, & iure debiti, & ex tunc incipit possidere .ff. de mor.infer.l. si propius ædes. Quædam sunt, quæ possunt & consueuerunt exerceri absque eo, quod aliquis ius habeat, & in istis cadit distinctio. Nam quædam sunt, quæ de sui natura videntur, & præsumuntur causa curialitatis & familiaritatis, quædam non, sed se habent indifferen
23 ter. Verbi gratia, tu eras amicus meus, † venisti frequenter ad domum meam ad iacendum, vel comedendum, ego te recipiebam leta facie. & ita fecisti per plures vices & annos, nunc vis trahere ad ius seruitutis, credo, quòd nõ posses, nisi probes, quod iure seruitutis venires, & recipiebaris, quia factum de se importat præsumptionem familiaritatis, etenim tales receptiones, consueuerunt iure familiaritatis fieri.ff.de acqui.poss.l.qui iure. de itine.actuque priua.l.fi.& no.Inno. extra, de causa poss.c. cum ecclesia. & ideo non obstante vsu oporteret te probare quod iure seruitutis, & aduersario sciente, vsus fueris. Sed in factis, quæ se habent indifferenter. verbi gratia transiuisti per fundum meum, hoc consueuit fieri, quandoque absque iure seruitutis, vel causa abreuiandi itineris, vel euitãdorum lutorũ, quæ sunt in via publica, vel alias, prout placet, & tunc non præsumerem, quod iure seruitutis. In hoc aduertenda est multum, qualitas facti. Nam si fundus meus esset iuxta viam publicam, & itinerator frequenter per fundum meum propter euitanda luta transiret ad suum, nunquam præsumerem, quod iure seruitutis, sed si aliquis habet fundum prope meũ, & transeat frequenter per fundum meũ ad suum, tunc probata frequentia, præsumerem, quòd iure seruitutis, nam ex vsu præsumitur animus possidentis, vt d.l. 1.§.2.ff.de vsuris.l.cum de in rem verso.& ita tempera dictã gloss.quæ est in d.l.1.§.2. videlicet, quod oporteat probari, quòd iure seruitutis &c.quia non est verum hoc casu, sed bene potest esse verum in casibus superioribus, quando ex qualitate facti, nõ præsumitur quòd iure seruitutis. Vnde in his iudex ex qualitate facti debet coniecturare, quòd ęquum est, & ad hoc vide quod not. Inno. extra, de postu.c. bonæ. Et
24 caue, quòd hoc casu, probatio vsus † valet ad duo, videlicet ad probandum, quod ex tunc incepit possidere, & quòd iure seruitutis, & intellige, quòd ex tunc valet a tempore, quo vsus fuit frequenter, non a tempore, quo incepit vti primo. Et est probabile dicere, quòd si 30.diebus iuerit, quod ex tũc incipiat possidere: iuxta materiam illam de itine.actuq; priua. & præscribere, quòd ex tunc præsumitur, quòd aduersarius sciat eum possidere iure seruitutis, ex illo frequenti vsu. & hæc procedunt in seruitute formanda. Quid in formata? Verbi gratia, tu possidebas vsumfru. in fundo Titij, vel iurisditionem, vel dominium, in aliqua villa. aliquis occupauit, credo, quod non sunt præmissa attendenda, imo credo, quod illa possessio perdatur, sicut possessio rei corporalis, videlicet per expulsionem, per non admissionem, vel per obliuionem, cũ sit eadem ratio.iuxta l.clam possidere.§. qui ad nundinas.ff.de acqui.poss.de vsuc.l.furtũ.§.1. Sed quæritur, nun
25 quid † requirat quod bona fides probetur, & quod nõ vi aut clam &c. glo.dicit quod sic.in d.§.2.de iti.actuq; priua.Dyn. tenet ibi contra. & dicit. quod probato vsu. hæc omnia præsumũtur. Opinio tamen glo.videtur fulciri per l. si quis diuturno.vbi videtur expressum. Itẽ, quia incipiẽdo vti sine titulo, præsumitur malæ fidei possessor.ff.de vsuca.l.furtum.§.1. Pro Dyn. facit, quia tantum facit vsus in præscriptione rerũ incorporalium, quantum facit titulus, & pos.in præscriptione rerũ corporalium, sed probato titulo, & possessione, præsumit bona fides, in pręscriptione rerũ corporaliũ, vt l.nemo prædo est.ff.de reg.iu.C. de pręscriptione 30.anno.l.si quis. ergo probato vsu, præsumitur bona fides. Sed ad istud posset responderi, quod tantum facit vsus in præscriptione rerum incorporalium &c. verum, vt præscriptio procedat, alijs assistentibus, quæ sunt necessaria in bonę fidei possessore, sed non facit tantum, quo ad bonam fidem præsumendam. Quis
k ergo erit modus probandi bonam fidem? k Respondeo, si probet titulum licet forte minus sufficientem, extra, de pręscriptione, cap.1.libr.6.vel si reperit prædecessorem in possessione. vel si audiuit a fide dignis, quod seruitus debebatur, & multis alijs modis, secundum factorum qualitates.
26 † Sed quomodo, probabit, quod non vi, non clam, non pręcario? Potest dici, quod probatis præmissis, vel aliquo eorum, probat se non vi, nec precario possedisse, vt ff. quod vi aut clam. l. vim facit. §. 1. alias enim si haberet probare, quod precario vsus fuerit, testes haberent deponere, de negatiua, quod nullo iure est tolerabile, quod autem non clam vsus fuerit, probat, si probet se vsum palam aduersario sciente, vel scire nolente, vt l. 2.C.de serui. Et not. quod quamuis in præscriptione rerum corporalium, sufficiat habere bonam fidem ab initio, in præscriptione seruitutis, requiritur semper. vnde si vsus fuerit vno, vel pluribus annis bo. fi. & ante completam præscriptionem, superuenerit mala fides, quia prohibitus fuit, per dominum rei seruientis, non præscribit. vt dict.l.2.de ser.C. & potest assignari ratio quæ ibi redditur in gloss.in simili, videlicet in eo, quod in serui-

tutibus

tutibus requiritur ſcientia aduerſarij , in corporalibus non : quia poſſeſsio ſeruitutis. non eſt vera poſſeſsio, nec præſcriptibilis de iure communi.ff.de vſucap.l.ſi aliena.§. hoc iure. ſed in corporalibus eſt vera poſſeſsio.Sed huic opinioni videretur reſiſtere,quod ſupra dixi , videlicet, quod in negatiuis ſeruitutibus,non acquiritur poſſeſsio, quouſq; volens vti ſeruitute,prohibitus fuerit,vt no.in l.qui luminibus.ff. de ſeruitu.vrba. & ſic videtur,quòd prohibitio , non tollat præſcriptionem ſeruitutis : imo cauſet eam . Solutio concedendo , quod prohibitio facit prohibentem poſſeſſorem , vna cũ patientia ſubſecuta,ſed non dat ei cauſam præſcribendi , niſi ex iuſto titulo fieret,imo cauſat violentiam, & malam fidem,vt l.vim facit.§. 1.ff. quod vi aut clam. Illud autẽ no. quod vbi potens vſus eſt ſuper non potente, & maxime,quando gagiabat,vel arreſtabat vel gagiari ſine cauſæ cognitione faciebat : præſumitur violentia.ff.quod met.cau.l.fina.§.penul. & no.

27 Innocen. in c. bonæ de poſtulando . An autem † requiratur titulus, in huiuſmodi præſcriptione : dicunt in l.ſi quis diuturno . vbi dicitur : quod non requiritur : ſed tamen fallit in vſufructu , qui cenſetur pars dominij.ff. de vſufructu.l.4. in quo videtur requiri titulus,ſicut in dominio.ff. de vſucap.l. Celſus.& l.nulla. Nec obſt.C.de præſcriptio.long.temp.l.fi. vbi dicitur parificari alijs ſeruitutibus , quo ad præſcriptionem,quia verum eſt, quo ad temporis limitationem,nõ quo ad alia. Competit ergo confeſſoria illi, cui eſt acquiſita ſeruitus per legittimam præſcriptionem 10. vel 20. annorum in habentibus cauſam continuam. Quid ſi acquiratur 30.annis. quia forte tantũ poſſedit mala fide ? Non videtur, quod poſſet agere confeſſoria, ſicut nõn poteſt vendicare rem corporalem.C.de præſcrip.30.vel 40.anno.l.ſi quis emptionis.ſed recurrat ad poſſeſſoriam. Sed queritur cum confeſſoria com

28 petat domino : vt l. 2.ff. ſi ſer.vendi. nunquid ille, † qui agit confeſſoria,debeat ſe probare dominum, ſi poſsidet fundum cui ſeruitus debetur ? Azo videtur dicere quod non, ſi ſit in poſſeſsione ſeruitutis : alias ſic : vt no.ff.ſi ſer. vendi.l. ſicuti. §.ſed ſi quæratur. Sed contra hoc,videlicet, quod poſsidenti fundum,& nõ poſsidenti ſeruitutem, incumbat onus probandi dominium , videtur manifeſte facere , quia commodum poſſeſsionis,releuat poſſeſſorem a probatione dominij.C.de rei vendi.l.fin.de peti.hære.l.cogi.argu.ff.de libe. cauſa liberis.§.ſi quis ex ſeruitute.C.eod.l.ea quæ.C. de inge.l.penult. & hoc videtur verius.Sed obſtat, quia negatoria,agens oportet, quod probet ſe dominum , quamuis poſsideat.ff. ſi vſuſfru.peta.l.vti frui. verſi.quod ſi forte.& ideo videretur idem in confeſſoria. Sed poteſt reſpõderi,quod illud obtinet,quando agit contra vſufruct. qui habet poſſeſsionem rei naturalem, ſecus ſi contra illum,qui poſſeſsionem rei non haberet: ſed ſeruitutem tantum. & hoc videtur verius. Et hæc procedunt,vbi agitur confeſſoria, pro iure ſeruitutis . ſed ſi agitur publiciana pro iure ſeruitutis,quod eſt poſsibile.ff. de publi. l.ſi ego.§. 1.non oportet dominium probare. Sed quid ſi agatur poſſeſſorio , pro iure ſeruitutis , & reus probat ſe dominum ? non videtur, quod debeat fieri executio, ex quo conſtat de proprietate iuris . nam hæc probatio ſufficeret in negatoria,& ſic in poſſeſſorio nõ debet fieri executio . extra de ord.cogni.cap.cum dilectus. & hoc videtur verum . Ille tamen qui agit poſſeſſorio, nõ debet admittere huiuſmodi probationem , nec eum confiteri dominum . & in hoc eſt caute aduertendum. & iunge , quæ in materia negatoriæ dicentur. In hoc ergo eſt multum caute aduertẽdum , quod agens hac actione articulet fundum , cui debetur ſerui . ad ſe iure directi vel vtilis dominij pertinere , vel quaſi nam ſi alleget ſolum dominium , non ſufficeret ſibi probare quaſi dominium

29 vel vtile,quod alias ſufficeret vt not.in l. 2.ff.ſi ſer.ven.†Sed nunquid debet probare dominium conſtituentem ſeruitutem ? Videtur quod ſic, cum alias non poſsit conſtituere ius in re : vt patet ſupra de ſer.§.ideo autem.ff.de euict.l.fundũ §. 1. vel ſaltem quaſi dominium . & hoc caſu poſſunt eadem dici, quæ dicam in hypothecaria infra.§. item ſeruiana . Expediti de tertio,veniamus ad quartum : videlicet contra quẽ competat. Et certum eſt,quod contra dominum rei ſeruientis , qui impedit vti : ſeu quemuis poſſeſſorem rei ſeruientis ff.ſi vſuſfru.peta.l.vti frui.§.ſed vtrum.Sed an contra quemlibet alium impedientem ? Quidam dicunt,quod non , quia confeſſoria , ſe conformat rei vendicationi , conſtat autem , quod in rei vendicatione requiritur, quod reus petitam detineat,vel poſsideat : ergo & in confeſſoria. Pet.de Bel. perti. hoc improbat, dicens eam competere contra quemlibet impedientem.ff.ſi ſeruitus vendice.l.ſi quis diuturno.§.fin.Vnde rei vendicatio ideo datur contra poſsidentem,vel detinentem, quia habet facultatem rei reſtituendæ, quod non habet alius, qui non poſsidet, nec detinet.Sed quicunq; impediens habet facultatem præſtandi patientiam : & non impediendi: ideo ſecus in illa : & tamen ſecus eſt in actione aquæ pluuiæ ff.de aqua pluuia arcenda.l.ſi in publico. eodem tit.l.apud.§. aquæ. In illa enim tenetur ſolus dominus . Et eſt ratio, quia ſolus ille opus reſtituere poteſt . Et hæc procedunt, quando confeſſoria datur contra impedientem, ſi enim daretur coutra quaſi poſſeſſorem, ſecus, vt ſi dicam, me habere aliquem diuerſorum,ſuper aliquo manſo,vel loco , quem tu non poſſides, ſi agam confeſſoria contra re, qui modo poſsides, non videtur quod poſsim . & idem vbicunque per confeſſoriam volo aliquid conſequi,aliud quã pecuniam,vt reparationem parietis, qui debet mihi ſeruitutem, vel reparationem aquæ ductus,quam debet poſſeſſor tenere in ſtatu , vt infra proxime dicam.Quinto quæritur,quare ſic vocatur? & de hoc eſt ſatis actum in glo. & circa eam. Sexto queritur ad quid competat. Et ſeptimo , quæ in ea veniunt . Et ego facio tibi , de hoc vnum membrum , & credo , quod Petrus facere debuiſſet, & ad veritatem ambo proſequitur ſub vno,& dicit,quod doct. dicunt,quod competit ad tria. Primo,quod impediens ceſſet ab impedimento . Secundo quod reſtituat fructus & intereſſe . Tertio, quod caueat de non impediendo.Primum probat, per l.ſi quis diuturno.ff. ſi ſer.vendi. Secundum,per l.vti frui.§. in his.ff. ſi vſuſfruct. pe. ſi ſeruitus vendicetur.l. loci corpus.§.in confeſſoria.eod.titu.l.harum . Tertium in l.

30 egi.eod.titu. Petrus † dicit,quod hoc nõ eſt verum,& quod confeſſoria, non poteſt competere niſi ad declarationem ſeruitutis,ſicut rei vendi, ad declarationem dominij, vt dictum eſt ſupra proxi. §. Prædicta autem omnia veniunt officio iudicis mercenario,ſicut in rei vendic. & quod hoc ſit verum , dicit apparere, quia ſententiatur ſuper declaratione, vt l.ſicuti ſupra ſed ſi queratur,& ſic declaratio venit iure actionis tantum, cætera offic. iudicis mercenario ſecundum eum,vel dic , quod intereſſe , & damna , quæ contingerunt ante litis conteſtationem, veniunt iure actiones, quæ poſt , officio iudicis, vt no. in l.harum,ſupra allegat. Octauo quæritur,quo modo formatur libellus ? & dicit Petrus poſt Iacobum quod Rofre. format ſic. Dico contra talem,quod licet habeam ſeruitutem itineris , per fundum talem , ad fundum meum talem , nihilominus , ipſe impedit me , quominus poſsim vti ſeruitute mea prædicta , quare peto ipſum condemnari , vt deſiſtat , fructus & intereſſe reddat , & quod caueat in futurum me non impediturum . Dicit idem Petrus poſt Iacob , quod iſte libellus non valet obolum , quia debet concludere ad declarãdũ vt l.ſicuti.§. ſed ſi quæratur:vt ſupra ſatis dictũ eſt . Item quod ſeruitus debetur ſecundum indigentiam rei ff.de ſerui. ruſti. prædi.l.certo generi.§.fin.de prædicta indigentia debet fieri mentio in libello,& hoc in ſeruitute reali. idem in perſonali, niſi in vſufruct.qui pertinet inſolidum ad

31 vſufructuarium.ff.de vſufruct.l.vſufructu leg.† Formabis ergo ſic, ſecundum eum . Fundo meo fundus Titij debet ſeruitutem eundi agendi. cum vti vellem ſecundum indigentiam rei,idem Titius me impediuit vti ſeruitute , quare peto ſeruitutem fundo meo competere,& deberi pronuntiari,quo pronuntiato, domine iudex, veſtrum imploro officium, vt eum ceſſare faciatis ab impedimentis,& compellatis eum cauere, ne impediat me in futurum,& quia damnificatus ſum in centum, quod in illis centum condemnetis eum . & iſte libellus probatur in d.l.ſicuti.§.ſed ſi quæratur . & l.harum.& l.egi. & l.loci.§. 1.& l.ſi forte.§.fin.Sic poteſt formari in omni ſeruitute, excepto vſufru. Vbi nihil debet tangi de indigentia, ſecundum eum. Iſte libellus ſatis procedit in ſeruitute reali, in qua ſemper concluditur,& in perſonali, vbi ille cui debe-

tur

tur seruitus, habebat aliquid agere. Sed quid vbi debet ei aliquid dari, puta rusticus debet dari par caponum pro fundo, tunc non videtur competere confessoria, quæ solum competit ad patientiam secundum Iaco. Sed ego credo, quòd pronũtiatio super declaratione seruitutis, veniat officio iudicis, quo compellatur dare in futurum. sicut venit, quòd reficiat parietem, vel tollat; sicut infra dicetur. & vide infra in §. pręiudiciales. & not. quòd oportet, quòd specificetur modus impediendi, forte quia nõ finit, transire illum, cui debetur iter, modus enim declarandus est, quia ex eo variatur conclusio. si
32 enim me impedit se opponendo † in persona, concluditur vt supra. Si autem fecit parietem in loco, vbi habeo ius agendi, concluditur vt cesset ab impedimento, & tollat impedimentum, quod apposuit. C. de serui. l. si quid. Si autẽ seruitus exigat, vt reus aliquid faciat, vt reficere parietem pro sustinendo tigna mea, ago vt reficiat. De indigentia rei credo, quod non sit necesse proponere, nec proponitur cõmuniter secundum communem vsum, quamuis Iacob. & Pet. contra: vt supra dictum est. Item caue, quod agens debet specificare, quo modo fundus, cui seruitutem deberi asserit, pertinet ad eum, quia sit dominus, & sic competat ei vera & directa confessoria, vel bon. fidei possessor, & sic quasi confessoria, vel quòd sit vtilis dominus, vt superficiarius, vel creditor, vt sic ei competat vtilis, ex modo enim agendi debet de his omnibus apparere, vt dixi supra §. prox. Per præmissa apparet, quod pręlati, & ministri ecclesiarum, qui agunt suo nomine tanquam prælati, directa confessoria, debent succumbere, quia nõ sunt domini, & debent intentare quasi confessoriam, sed bene verum est quod nominę ecclesię possunt intentare directã confessoriam, quia ecclesia est domina. vide per Innoc. extra de off. ordi. cap. conquerente. nu. 2. de verb. signi. c. abbate. nu. 2. & quod scripsi supra de re. diuis. §. nullius. Specu. vero videtur ponere libellum Rofr. vide in Spec. de caus. poss. §. nunc
33 dicendum. ver. sed nunquid. num. 35. Sed † quæritur, quid magis consequimur in effectu per cõfessoriam, quam per interdictum vti possidetis? quia per interdictum vti possidetis consequimur, quòd aduersarius prohibeatur non impedire, & tamen in confessoria oportet probare proprietatem seruitutis, in interdicto solum possessionem. Ad hoc potest responderi, quia confessoria largius competit, videlicet possidenti, & non possidenti, sed interdictum possidenti tantum datur, vt l. 1. §. interdictum vti possi. Item sententia lata in confessoria causat rem iudicatam contra illum, contra quem lata est, & eius successores, & cõpellitur cauere pro se & successoribus, vt l. harum. ff. si serui. vend. In interdicto nihil cauet, nec pro successoribus, quinimo posset dici, quod in interdicto hæres non compellitur per sententiã latam contra prędecessores, quia potest esse, quòd habeat aliam causam impediendi: nec actio in factum ex re iudicata daretur contra ipsum ex turbatione, quam ipse facit, sed ex turbatione prædecessoris, si quid interest. sed certe secus in confessoria. per d. l. harum dic melius infra de interdict. §. retinendæ. in versic. nunc de effectu. Nunc circa negatoriam instamus, & primo quæritur quid sit? Et dic secundum Petrum, quod est actio
34 in rem competens † alicui ratione rei suæ, vel quasi liberæ, respectu aduersarij, contra vtentem in re illa aliqua seruitute, ad pronuntiandum aduersario ius non esse vtendi. Actio in rem, vt hoc. §. ibi, rei suæ. & ff. si seru. vendice. l. 2. Vel quasi suæ. competit etiam bonæ fidei possessori superficiario, vt ibi notatur respectu aduersarij. ff. si seruitus vendic. loci competit. Secundo quæritur, vnde nascatur? dic vt dixi in alijs realibus, quia non nascitur, sed competit, & habet duo principia materialia ex parte actoris, videlicet dominium, seu ius in re, & libertatem, ex parte rei vsum acceptatũ, & hæc sunt facilia videre. Tertio quæritur, cui competit? Dicas quod domino, vel quasi sicut supra dixi in confessoria. ff. si seruitus vendicetur. l. 2. Quarto quæritur, contra quem datur, & hic fuit dissentio inter doct. Placentinus dicebat, quod datur cõtra dominum, cui aliquando fuit debita seruitus, & non contra alium. glo. tenet contrarium, dic vt in d. l. 2. ff. si seruitus vendicetur. l. & si forte. §. hęc autem actio. Sed de hoc magis dubitandũ? nunquid datur contra quemlibet impedientem, etiam si non contendat sibi deberi seruitutem? Petrus dicit quod doct. cõsueuerunt determinare quod sic, quia ista actio conformis est confessoriæ. constat autem, quod confessoria competit contra quemlibet, vt l. si quis diuturno. & supra satis tactum est, ergo & ista. Sed & ipse distinxit, quia aut tale impedimentum apponitur, quod cadit in genere seruitutis. V. g. volo piscari per stagnum meum, tu dicis quod non possum, nisi tibi dem decem, vel aliquid, & tunc nõ dubium, quia seruitutem ex qualitate facti, vult vendicare, & datur negatoria. Sed si me impedis tali impedimento, quod ex qualitate facti non cadit in materia seruitutis, quia forte dicis rem ad te pertinere, tunc agitur iniuriarum, non negatoria, vel agitur vti possidetis. ff. de iniurijs. l. iniuriarum. §. pen. & fin. Sed quomodo hoc scietur? quia forte hoc dicebat, & hoc contingit quasi communiter, nam impedientes dicunt, quare faciunt hoc. sinautem recurretur ad interrogatoria. ff. de interrog. actio. l. 1. secundum eum. Sed forte non teneatur respondere talibus interrogatorijs, per quæ cogeretur, quodammodo dicere titulum suum, vt l. cogi. C. de pet. hæred. Vnde potest dici, dari contra illum qui non vtitur iure seruitutis. ff. si seruitus vendicetur. l. fistulas. & l. si quando. de arboribus cedendis. l. fin. gloss. tamen videtur tenuisse opinionem, Petr. ff. de aqua pluuia arcen. l. apud Trebatium. §. idem Trebatius, si seruitus vendicetur. l. si cum meus. & facit, quod not. eod. titu. l. 2. Quinto quæritur quare sic vocetur? dic vt
35 in glos. Sexto, & septimo quæritur ad quid † competat, & quid in ea veniat? Doct. consueuerunt dicere, quod competit ad hoc, quòd res agentis libera pronuntietur, & ad fructus & interesse. Petr. hæc omnia improbat, & dicit, quod competit ad hoc, vt declaretur non esse ius aduersario vtendi tali seruitute, vel tale impedimentum facere, cætera veniunt officio iudicis. vt supra circa confessoriam dictum est, & hoc probat sic. nam si ageretur, vt res pronuntiaretur libera, non posset agere ille. qui debet alij, talem seruitutem, & tamen constat, quod talis potest agere. ff. si seruitus vendicetur. l. loci corpus. §. competit. ergo concludi non potest: vt res pronuntietur libera, quia falsum concluderetur, verum dicit nisi aderetur, quo ad aduersarium. Spec. vero non facit tantam solennitatem, imo concludit directe, quod aduersarius prohibeatur: vt in Spec. de causa possesio. §. nunc dicendum. prope fin. §. Sed opin. Petri. probabilior est de iure, sed tamen pro Spec. Videtur expressum. C. in quib. caus. col.
36 l. 1. lib. 11. † Item quæritur quis probabit in negatoria? glo. post Io. dicit, quod actor probabit se dominum rei. & quamuis dicat liberam rem, non habet necesse hoc probare, quia præsumitur libera, & eiusmodi præsumptio releuat eũ a probatione. Hanc opin. sequitur Pet. dicit enim quod actor habet probare dominium rei, & quod aduersarius eum impedit: libertatem autem probare non habet: quia præsumitur. de hoc not. ff. si seruitus vendicetur. l. sicuti. §. sed si queratur ff. si vsusfruct. peta. l. vtifrui. in princ. de oper. no. l. si priusquam. Sed ista sententia non videtur vera, quia sicut res pręsumitur libera, ita & persona hominis. sed constat quòd vbi quis habet possessionem serui seu seruitutis, incumbit onus probandi libertatem illi, qui eam allegat, vt l. igitur. §. potest ff. de li. caus. ergo & in hoc casu videtur, quod debeat incumbere probatio illi, qui libertatem allegat, saltem in casu præmisso: quo aduersarius possidet seruitutem. & istud fere di-
37 xit gloss. in d. l. vtifrui. sed postea retrocessit. † Præterea in casu, quo agitur cõtra illum, qui semel seruitutis ius habuit, Azo dicit, quod incumbat onus probandi libertatem. alleganti, vel vbi debetur seruitus de iure communi consuetudinario, vel alio. Verbi gratia, de iure communi consuetudinario debent subiecti subsidium domino, pro filia maritanda, tu allegas libertatem, oportet quod eam probes vel per priuilegium, vel per conuentionem, vel præscriptionem. In primo casu da exemplum. Agis contra negatoria, ego dico, quod recte vtor, quia seruitus est mihi quæsita, tu dicis eam extinctam præscriptione, vel conuentione, & libertatem tibi quæsitam, nemo dubitat, quin habeas probare. item hebes eam probare in casu dictæ. l. si priusquam. quando fuit contumax. Dic ergo quod actor probat libertatem in casu

quo aduersarius recte possidet seruitutem, vel in casu quo ius commune ei assistit, & in casu quo semel seruitus competit, & allegatur extincta ex aliqua causa vel in casu contumaciæ, alias satis potest sustineri opin. Ioan. & gl. saluo quod probabiliter posset dici, quod agens negatoria sit releuatus a probatione dominij, probata possessione rei, vt dixi supra in materia confessoriæ. Item videtur, quod sufficeret probare quasi dominium, vel vtile, si sic esset propositum, & articulatum, vt ibi dixi in confessoria, vide ibi, & facit bene ad hoc d. l. 1.
38 C. in quib. caus. col. cen. † Ex his apparet conclusio libelli, concluditur enim declarari ius non esse ita vtendi. Cętera vero sicut quod opus impediens tollatur, si factum fuerit, vel cautio damni & interesse refundantur, ad quæ diuersimode est concludendum, sicut dixi in materia confessoriæ, quæ ve-
39 niunt officio iudicis. † Item quæritur quanto tempore tollatur negatoria? Super hoc scio quòd gl. tenet, quòd 30. anni. Et ad oppositionem, quæ posset fieri. quod ita se quæreretur, ꝙ seruitus, quæ habet causam discontinuam, acquireretur 30. ann. cum tempus debeat esse vniforme acquirendi, & perdendi, & tamen hoc est falsum. Respondent. quod ex qualibet itione datur vna negatoria, & ideo, si negatoria. quæ cõpetit pro prima itione, sit sublata, non sequitur, quod etiã illa quæ competit pro vltimis, & de hoc C. de seru. l. 2. & hanc sequuntur hic Iac. & Pet. dicendo, quòd sicut plures vendicationes cõpetunt, si hodie tu possides, & desinis, & post iterum possidere reincipis, ita in negatoria ex qualibet itione, vel quolibet expleto seruitutis competit vna, sed secundum hoc nunquid præscriberetur negatoriæ, saltē illi quæ ex vltima itione competit? dicit Pet. quod imo præscribitur, nam negatoria habet principiũ materiale libertatem. Ex quo ergo illud principiũ deficit, quia forte præscripta est seruitus, amodo competere non potest, imo illa, quæ nata erat, forte per duos dies ante completam præscriptionem, est extincta, non enim tempore dati libelli potest dicere liberam rem, & illud principium materiale deficit, & ideo agere non potest, sicut nec rei vendicatio, si desijt esse dominus, ante datum libellum, vt dixi supra proxi. §. Sed nunquid saltem competit pro fructibus & interesse? Respondeo, qui teneret, quod hęc venirent iure actionis, certum est quòd sic. sed per officium iudicis non. ff. de rei vendi. l. solum. §. 1. de eo quod certo loco. l. 4. Hæc possunt sufficere circa hanc materiam, nolo tamen omittere vnum punctum, in quo leges videntur variæ, ago negatoria contra te: constituo te in contumacia, quia nõ vis comparere. quædam leges dicunt quòd punieris, & quod efficieris de possessore petitor, vt l. si priusquam. de oper. noui nunt. alia lex dicit quod præfigetur tibi tempus ad agen-
40 dum, & post non audieris, vt l. a quo, † ff. de dam. infec. Alia dicit quod fiet missio in possessionem bonorũ. ff. si serui. ven dic. l. is cuius. Super hoc dicas, quod aut non potest fieri missio in quasi possessionem iuris sine demolitione operis, & tunc obtinet l. a quo. aut potest fieri, & tunc si aduersarius est præsens, & non vult procedere, compellitur cauere, vt l. si priusquam. alias si absens sit, fit missio, vt l. is cuius. & hoc vbi reus est contumax. sed si sit actor dic vt d. l. si priusquam, vel potest procedi secundum auth. qui semel. C. quomodo & quando iud.

a Adnotatio. Aeque. Istum. §. continuant Ang. & do. Iaco. eodem modo, diuide tamen secundum Ang. & sic summa. Pro seruitute constituenda, vel non constituenda, proditæ sunt actiones in rem tam pro seruitutibus rusticis, quã vrbanis, realibus: vel personalibus, & in his etiam agit qui possidet. secus in rebus corporalibus regulariter.

b Debes scire. Vide Angel. hic in 2. colum. ante me. in ver. Et præmitte ad intelligentiam. & do. Ias. May. hic in 1. colum. post princ. in vers. ad euidentiam huius. §.

c Quid. Hanc quæstionem recitat do. Ias. May. hic in 2. colum. in ver. dubitabat hic Ioan. Fabri.

d In glo. Vide hic Ang. in 3. col. post me. ver. in ea. glo. in fin. vide do. Ias. hic in 8. colum. in princ.

e Confessoriæ. Vide Angel. in 3. colum. ante fi. in ver. in glo. magna, & do. Ias. in 8. col. ante fi. versi. glo. magna diuiditur.

f Dicere. Idem tenet hic Angel. vide hic do. Ias. in 9. colum. ante med. in ver. in ea glo. ibi negatoria. Item Angel. ponit hic formam libelli, in vtraq; actione in 3. colum. a prin. vsque ad fin. co. vide Pet. Ia. in ti. de confessoria in rem actione. & in ti. de negatoria, in rem actione. & d. Petr. Ferra. in forma libelli in actione confessoria. & in forma libelli. in actione negatoria. Idem per do. Ias. in 12. colum. & 13.

g Male dicit. Idem tenent hic Ang. & d. Ias. Item idem Ias. hic super glo. in versi. neget. tractat egregie duas quæst. Prima est, vtrum possidens possit agere, in 11. col. post me. versi. ad fi. glo. Secunda quæstio est, vtrum possidens si agat rei ven. dicatur possessioni suæ renunciasse in 12. col. post prin. ver. Circa secundum principale.

h Præscriptionem. De hoc vide Ang. hic in 7. col. prope. finem versic. quæro quanto tempore. vide per doct. in l. 2. C. de ser. & aqua. item post omnes. vide do. Fely. in c. de quatta. nu. 40. 41. extra de præscrip.

i Possidere. Vide hic Angelum, in 7. columna, prope finem. versic. quæro quando dicatur.

k Modus probandi bonam fidem. De hoc vide Iaso. in seq. §. in 21. colum. in me. ver. item vltra prædicta.

1 *Prætoriæ actiones.* 2.
3 *Dominij genera.*
4 *Publiciana cui, & in quem data.* 5. 8. 12. 13. 14.
6 *Publiciana rei uendicationi contraria.*
7 *Publicianæ actionis forma.*
9 *Publiciana necessaria.* 10. 11.
15 *Publicianæ uis.*
16 *Publicianæ an obstet rei uendicatio.*
17 *Publiciana agens qui concludat & probat* 18.
19 *Publicianam creditori non dari.*

a SED Iste quidem. Quidam a faciunt hic. §. quidam versiculum, Alij qui sequuntur. glo. & vltramontani, faciunt hic §. & Iaco. & citramontani faciunt in verbo aliæ. credo, quod vltramontani melius faciunt, nam hic imperator subintrat aliam diuisionem, vt not. hic in glo. quam prosequitur vsque ad §. appellamus. Casus vix ponitur per modum casum, potes tamen sic dicere. Domine imperator, ego audiui vnam diuisionem actionum, quia quædam in rem, quædam in personam, & locutus fuisti de tribus actionibus in rem de quibus audiui. Quæro quæ sunt hæ actiones, an sunt ciuiles, vel prętoriæ? respondet, quod quædã reperiuntur ciuiles, sicut sunt
1 istæ tres prædictæ. † Quædam prætorię, de quibus exempla subijcit. V. g. tu emis rem bona fide, & titulo, ab eo, quem credebas dominum, si cadas a possessione, vendicare non potes de iure ciuili, sed ius prætorium dat tibi actionem, &c. Prosequere ponendo casum, iuxta exempla, & verba tex. In glo.
b latenter. circa medium b ibi cum dicit in persona actoris. Pe. de Bellapert. docte dicit rei vendicationem prætoriam, hoc casu, quando datur contra eum, qui dolo desijt possidere, per dictam. l. electio. & per l. 2. §. fina. ff. de alie. iud. mut. Item ius prætorium dat nouam formam huic rei vend. faciendo eam competere contra illum, qui non possidet, contra formam ei datam de iure ciuili, & ideo ius prętorium debet dici ff. de iu. & iur. l. ius ciuile. sed secundũ hoc videtur, quod debeat extingui anno, quia prætoria, & descendit ex delicto, ex eo, quia dolo desijt possidere. Sed idem. Pet. dicit quod imo est perpetua, quamuis ex delicto descendat. ff. de noxa. actio. l. penul. §. hæ actiones. & ff. si mulier ventris nomine. in l. 1. §. hæc actio. quia subrogata est in locum ciuilis, & perpetuæ, nec proprie ex delicto, sed ex dominio causatur secundum eum. In hoc aduerte, nam gloss. videntur super hoc variæ. Vnde. ff. de acti. & obli. l. in honorarijs, videtur tenere hanc opinionem Petr. sed ff. de bonorum possessio. hęred. pet. l. 2. tenent quod hic. Dyn. tenet quòd sit ciuilis. Sed per exceptionem dicitur prætoria. & sic intelligit dictam. l. In glos. scilicet expressam. in fin. ista glos. videtur concludere, quod actiones descendentes ex contractu, vel quasi, ex delicto, vel quasi, & ex varijs figuris causarum, sunt ciuiles omnes, & ta-
2 men constat multas esse prætorias: † vt actiones de constituta, negotiorum gestorum, furti manifesti, vi bonorum raptorum, & infinitas, de quibus in arbore Ioan. Expone ergo, & si quæ sunt aliæ ciuiles. id est a simili iure, scilicet iure ciuili inductæ, cuius sunt multæ partes: vt supra glos. prox. not. in fin. Et est verisimile quod hoc voluit dicere glo. quia alias intolerabilem implicaret errorem, quod non est verisimile. In gloss. id est tam in rem. ibi, cum allegat. §. quædam. Contra, quia petitio hæreditatis, quæ datur bonorum possessori, est prætoria, vt l. 1. de bono. possess. hæred. peti. & tamen est mixta. ff. de petit. hæredit. l. sed & si lege. §. consuluit. & C. de petit. hæredi. l. hæreditatis petitionem. Dicit Dyn. & docto. quod petitio hæreditatis est ad veritatem ciuilis, etiam quæ datur bono. posses. quia per senatusconsulta inducta est, vt l. item veniunt. §. cum prædixerimus. ff. de peti.

petit.hæred. Sed quia per prætorem extenditur, dicitur prætoria, licet veridice non sit, vt dixi, s̃. Vel dic, quod petitio hęreditatis, quæ etiam competit hæredi de iure ciuili, non est mixta, imo est in rem. vt ff. de pet.hæreditatis.l.sed & si lege.§.petitio, & dixi s̃.in prin.tit. Itẽ opponitur, quia omnia interdicta sunt prętoria, & sunt in rem scripta, ff.de interdic. l.1.§.1. & sic quodammodo prætoria videntur mixta. Sol. nõ sunt mixta, imo ad rei veritatem personalia, vt ea.l.§.pe. In gl.hoc videtur falsum.in fi. Vel dic, quod competit ad dominium, id est ad declarationem dominij secundum docto.

c In glo. c sed nunquid publiciana.in fi.hæc opinio est vera per argumentum gl. Item quia publiciana competit illi, qui emit bona fide ante impletam præscriptionem, vt hoc §.& nisi completa prę scriptione adderetur vtilis rei vendicatio, complementũ prę scriptionis nihil augeret, quo ad hoc.quod non est dicendum. vnde secundum Dyn.est reperire triplex

3 † dominiũ, videlicet directum, & illud causat actionem directam in rem.item vtile dominium: & illud vtilem, item quasi dominium, & illud publicianam. Vnde caue, quia glo.quandoque vocant vtile domnium, quasi dominium: vt ff.de damno infect.l.cum postulassem.§.1.de acquir.rerũ.domi.l.traditio.ff.eodem.l.si seruus.& Azo. in summa huius ti. de actio. instit. versi.vnde ad pleniorem.nu.19.sed error est, & corrige. sunt enim diuersa vtile dominium, & quasi dñium, ẽm Dyn.Ia.vero de Ra.dicit, quod publiciana competit vero.& vtili domino: vt j.videbis. In gloss.scilicet publiciana.in fin. hæc glos.est notabilis secundum Dynum pro quo facit ff. de adulter.l.quod ex his.Sed videtur, quod actio in factum, & publiciana sint idem.ff.de iureiura.l.sed si possessori.in prin. vide quod ibi not. iuxta magnam gloss. nihil apostillo, quia in prosecutione materiæ declarabitur. Veniamus ergo ad materiam, iuxta quam primo quæritur, quid sit publiciana. Secundo cui competat.Tertio contra quem.Quarto quæ requiruntur ad hoc, quod competat. Quinto ad quid competit, & quid in ea veniet.Sexto de forma libelli.Redeamus ad primum, quid est actio publiciana? Et dic, secundum Pet.de

4 Bellapert.quod † est quædam actio in rem, competens alicui ratione iuris sui, sibi bona fide quæsiti, in re, vel ad rem commercio hominum non exemptam, propter vitium non prohibitam vsucapi ex causa habili ad translationem dominij, traditione secuta, vel quasi, contra eum, qui habet facultatẽ rei restituendæ ad declarationem iuris sui. Actio in rem hoc satis apparet hic.imperator enim ponit eam, exemplum, primum de prætorijs realibus. Ratione iuris, id est quasi dominij, vt hic, cũ dicit, quasi rem susceperit.bona fide quæsiti.ff. eodem.l.eũ qui.§.prætor. Vel ad rem.Petr. dicit, quod ideo dicit ad rem: quia qui habet seruitutẽ, habet ius in re, sed qui potest vẽdicare ratione dñij, vel pbliciana agere ratione quasi dominij, habet ius ad rem. Salua pace sua, ego credo ꝙ ille, qui habet dominium, habet ius in re, sed de eo, qui nõ habet, dominium, sed quasi dominium, posset sustineri, quod habet ius ad rem. vide in simili extra de conces.præben.cap.fi. lib.6.& cap.ne captandæ. Propter vitium. vide ff.de publi.l. cum sponsus.§. in vectigalibus. Commercio hominum.vide ff.eo.l.cum sponsus.§.antep. Ex causa habili.ff.eod.l.1.§.fin. cum l.sequenti.& l.quæcunque. Traditione.ff.eod. l. siue.in princip.& §.1.Restituendæ.vt in rei vendicatione.cui est similis.ff.eod.l.eum qui.§.in publiciana. Ad declarationem.de

5 hoc magis videbis in formatione libelli. † Secundo quæritur cui competit? Ad hoc dicas, quod non domino, qui bona fide acquisiuit ab illo, quem credebat dominum, & iusto titulo, tali qui parat causam vsucapiendi. vnde quinque sunt necessaria ad hoc, quod competat, vt hic not.in glos. Supponitur ergo per docto.& gloss.ꝙ non competit domino vero Ia.de Rau.& Pet.de Bellapert.dicunt contra.quod imo etiam domino vero competit, & concurrit cum rei ven. & hoc probant per simile, nam prætor, qui eam introduxit, largus est, & nedum prouidere voluit in casu necessario, sicut vides in bonorum possess. quam dat ab intestato emancipatus, quam extendit ad suos, qui non indigebant, quia succedebant de iure ciuili.vt suprà de bonorum possess. circa princi. Vnde ad leges, quæ dicunt dari non domino respondent, quod verum est proprie in casu suæ intentionis. non tamen ex hoc negatur, nec concluditur, quin detur domino vero. Hanc opinio. non credo veram. Primo, quia nullo iure fulcitur, imo videtur contra intentionem textuum. Secundo, quia, duæ actiones quæ sunt contrariæ in originali materia, non concurrunt quamuis competant ad eundem effectum, vt est videre in querela inofficisi testamenti, & in querela falsi, quamuis enim vtraque competat ad adnullationem testamenti, tamẽ contrariæ sunt origine, nam vna supponit testamentum tenere, alia supponit nullum, non concurrunt, nec vna habet locum in casu, quo alia.C.de inoffic.testa.l.contra maiores.

6 † Sic ergo in proposito, nam rei vendicatio, & publiciana sunt contrariæ origine, vna supponit dominium, alia non: ideo non videtur posse dici, quòd concurrant, nec vna competit in casu, quo alia. Quomodo ergo prouidebitur, illi, qui dubitat an esset dominus, an non, ille a quo acquisiuit? quia si iuret, oportet quod anceps iuramentum recipiat, & sic constituatur in periculo periurij. Vnde quamuis glos.dicat hic, & consultat, quòd in dubio proponat publicianam, non tamen prouidet super conscientia iuramenti, nam si nesciat, an sit dominus, vel non, quomodo iurabit, hoc vel illud? Posset dici, quod iuramentum est de credulitate, & generale, videlicet quòd existimat se iustam causam habere. vt l.2.C.de iuramento calum. nec aliud habet specificare, & tale bene potest præstare. Si tamen faciat positiones, tunc oporteret iurare specifice, & est maior difficultas. Vnde credo, quod † non

7 habet ponere in libello, vel in articulis hæc verba, emi, vel quæsiui a tali, quem dominum esse credebam, qui tamen non erat dominus, nec me non dominum esse credo, & hoc potest sic probari. Certum est, quod agenti sufficit tale factum ponere, ex quo sua conclusio posit sequi. Constat autem, quod ponendo, quod emi a tali, quem dominum credebam, & tali titulo, qui mihi rem tradidit, ego pono factum sufficiens ad materiam publicianę, quia tantum sufficit ad vsucapionem, seu prę scriptionem parandam, & sic ad publicianam dãdam. Hęc enim correlatiua sunt: vt l. si eo.§.idem Iulianus.ff.eo.tit. Pręterea si agens publiciana haberet dicere non dominum illum, a quo causam habet, confiteretur malam fidem in pręsenti, quę saltem de iure canonico pręscriptionem impediret, & sic publiciana saltem illo iure non competeret.extra de pręscript.cap.vigilanti.& c.fina.

Vnde qnamuis de iure ciuili sufficiat habuisse bonam fidem ab initio, de iure canonico requiritur semper, vt d.ca.fi. Et sic si haberet dicere se emisse a non domino, semper illo iure caderet, cum non esset in causa vsucapiendi, vel pręscribendi per confessionem suam. Vnde ego credo, quod de quinque, quę glo.dicit necessaria ad hoc, ꝙ competat publiciana, sufficiat ponere tria. videlicet titulum, bonam fidem, & traditionem, & alia non sunt necessaria poni, quia eoipso quod non ponit se dominum, apparet ꝙ non intendat rei vẽdicationem.& ita restat, ꝙ intẽtio cadat in publiciana, si poneret pręscriptionem agendo, vel defendendo sufficeret illã ponere, ergo in publiciana sufficit. Item videtur expressum, quod agens publiciana non debeat dicere se non credere do minum.ff.eodem.l.si ego.§.partus.versic.interdum. Videtur ergo, quod de iure canonico publiciana non competat, nisi quando continuatur bona fides, & ita hec materia restringitur illo iure. Item videtur, quod de iure ciuili restringatur multum, quo ad rem mobilem. quia si res mobilis alienetur a male fidei possessore.rem alienam sciente, committitur furtum.C.quod cum eod.l.si liberam, & sic res est vitiosa & inusucapibilis.& per consequens, nec publiciana competit.vt l.si ego.§. partus. ff. eod. Item videtur multum restringi in re immobili, si alienans habuit malam fidem.per authen.malæ fidei. C. de præscript. long. tem. quę est de corpore vt spon.larg.§.rursus. Vnde in paucis casibus, videtur hęc actio competere, quod multi concedunt. Ia. vero de Rau. dicit, quòd dominus domini sui dicebat, quod etiam in casibus prędictis datur publiciana, quamuis pręscriptio, seu vsucapio non procedat, quia illa iura non loquuntur de hac materia, sed solum de pręscript.& sic cum expresse non corrigant, non sunt extendenda.C.de appel.l.pręcipimus. & maxime

xime cum sit diuersa ratio, quia præscriptio præiudicat dño, & est contra æquitatem, sed publiciana est secundum æquitatem, nec præiudicat domino, nec contra ipsum datur, vt l. pen. ff. de public. & sic transit.

8 † Sed restat respondere ad contrarium, quia publiciana non datur nisi illi, qui vsucapit, vel præscribit. vt l. eũ qui. ff. eo. ille non præscribit: ergo &c. Sol. publiciana est inuenta iure digest. quo iure possessores in dictis casibus præscribunt. ergo iure illo datur publiciana. Vnde vr̃ sufficere. ꝙ iure digest. posit præscribere, cum noua iura, quo ad hoc nihil immutent. Præterea hæc maxima non est vera simpliciter, non præscribit, ergo non datur publiciana, quia ille qui cecidit a possessione, non præscribit, imo interrũpitur præscriptio. ff. de vsucap. l. naturaliter. & tamen ille est qui agit publiciana, videlicet quia possessione cecidit, vt hoc §. vnde solũ hoc desideratur, quod habuerit titulum, & bonam fidem, & quod res fuerit tradita, & qđ titulus sit talis, qui sit habilis ad parandã vsucapionem, licet qñque vsucapio non sequatur, nec præcedat, vt l. cũ sponsus. §. in vectigalibus. & notatur in d. l. eum qui. Vides ergo cui competit, & quæ sunt necessaria ad hoc, ꝙ cõpetat.

9 † Nunc discutiamus singula quinque, quæ glossator dicit esse necessaria, per ordinẽ. Primo dicit glo. qđ requiritur traditio, vel quasi. Sed contra hoc oppone de lege ff. eo. l. cum spõsus. §. 1. Item qđ operatur traditio in contractibus inter viuos, hoc operatur simplex legatũ in vltima voluntate. ff. quemadmod. ser. amit. l. si partem. §. 1. igitur in legatis non est opus traditione. Iac. de Rau. dicit quod in vltima voluntate competit publiciana sine traditione, videlicet illa, quæ competebat testatori, & ex persona eius, sed ipsi legatario non competit ex persona sua, nisi demum traditione facta. hoc idẽ notauit gloss. ff. eo. l. 1. in fi. alias l. 2. Ego tñ credo, ꝙ opinio, quę ibi primo notatur, sit verior, videlicet ꝙ publiciana acquiratur ex vltima voluntate sine traditione. & hoc supple. hic ad glo.

10 † Sed circa hunc articulum quæritur, nunquid requiritur quod transferatur possessio? Et vr̃ ꝙ non, quia hæc actio habet instar rei vend. ff. eo. l. eum qui. §. in publiciana. in qua sufficit traditio, dato qđ possessio non transferatur. ff. de fund. do. l. si fundũ. ff. de rei ven. l. si ager. Iac. de Ra. dicit cõtra, quod oportet, ꝙ fiat possessor, quia alias præscribere, vel vsucapere nõ posset: & ita nec publiciana cõpeteret, vt d. l. eum qui. facit etiã pro ipso, eo. tit. l. traditionem. Ad arg. respondet, publiciana habet instar vendicationis, &c. verum est, quo ad hoc, vt fructus veniant, & quo ad aliqua alia, licet non quo ad omnia. aliqua enim requiruntur in publiciana, quæ non in rei vendicatione, & econtra. Sed huic opi. Iac. videtur obstare. ff. eo. l. si seruitus. vbi vr̃ expressum. Item quia hæreditati non acquiritur possessio si quis testa. li. esse iuſ. fue. l. 1. §. Sceuola. & tamen acquiritur publiciana. ff. eod. l. siue. §. pen. & in hac opin. est Pet. Item dicit gl. quod secundo requiritur titulus habilis ad transferendum dominiũ, si tradens esset dominus.

Sed contra opponitur, quia si petam rem tuam, vt meam & pronuntietur contra te, & tu tradas rem authoritate iudicis, non transfers dominio, quia vbi tradis rem tuam, vt meã non transfers dominium. ff. de condi. causa data. l. 3. §. subtilius. & tamen certum est, quod hoc casu competit. ff. de condi. cauſ. data. l. 3. §. fin. & sic non vr̃ requiri titulus habilis, & eodem modo potest opponi contra illud, quod glo. requirit. Tertio videlicet ꝙ res tradatur a non dño. Contra imo si in casu pręmisso tradatur a vero domino, nõ transfertur dominium, & ita in casu præmisso non refert, vtrum a vero domino, vel non domino tradatur. Iac. dicit ꝙ hę opiniones procedunt ex falsis. nam res iudicata est habilis titulus ad transferendum dominium. ff. de reb. eorum l. magis puto. melius in l. 3. §. item quæri potest. Et hoc probat per rationem. ista sunt paria, transferre dñium, vbi dominus tradit, uel causam usucapiendi parare, ubi nõ dñs. ff. de contrahen. emp. l. clauibus. sed causa iudicati dat, & parat causam usucapiendi, ubi, non dñs tradit, ergo transfert dominium. Nec obst. §. subtilius, quia illa regula fallit propter authoritatem rei iudicatę. Item circa id, quod glos. dicit requiri quarto, & quinto, oppo. quia si egerim contra te ad rem, & mihi detuleris iuramẽtum, & iurauero, datur mihi publiciana. ff. eod. l. eum qui. §. si mihi petenti. Si ergo nunc habeam iurare, quia credere eum dñm, qui tradidit mihi quod est necesse, ex quo ita oportet poni in facto secundũ glo. sequeretur quòd sim periurus vel nũc, qñ iuro de calũnia, dato libello in publiciana, uel tunc, quando iuraui rem meam esse. unde si iurem, quod non sim dñs, quomodo me saluabo de primo iuramento, quo iuraui me dñm esse? Ad hoc dicas ꝙ istud quintũ non debet poni in libello, ut dixi s̃. in princ. materiæ. & in hoc ur̃ declinare Iac. & Per. post eum.

11 Item dicit † Iac. quòd requiritur sextum, quod inceperit usucapere: & ad hoc adducit hunc §. istud pendet ab eo, quod dixi s̃. an requiratur, ꝙ res fuerit tradita, & possessio adepta fuerit, certum est, ꝙ nec usucapio incepta. Nunc expedito articulo, cui hęc actio competit. uideamus contra quem detur.

12 Et certum est, † quod contra possessorem, uel detentorem rei, si non sit dominus, quia exceptio dominij repelleret agentem. ff. eo. l. pen. nisi in casibus. qui hic notantur in fi. gl. quã hic insinua. Item exceptio non dñij, quandoque repellit, uide plene ff. eo. l. siue. §. si duobus. ubi de hoc not. plene. In hoc tamẽ aduerte, quia illud, quod cõiter dicitur, quod publiciana non competit contra illum, qui habet causam ab alio. hoc est uerum, si iste, qui rem detinet, est in tali statu, quod posit pręscribere, uel usucapere, alias sic. V. g. emi librum bona fide. liber mihi surripitur, fur uendidit tibi, ago contra te publiciana, nunquid possum? Iac. dicit determinatum fuisse Aurelię, ꝙ nõ, quia melior est conditio posidentis, vbi a diuersis dominis causam habuit. Ipse tamen determinat contra, quia illa regula obtinet, vbi pręscriberet vel vsucaperet quod non potest in casu quęstionis prędicta, quia res est furtiua, & ideo non excludit alium, qui potius ius habet, & cui competit publiciana, cum nõ sint in pari causa. Et hoc satis probatur, quia vbi duo habent causam ab vno, & vni fuit res tradita, alij non, ille aui fuit tradita, est potior, quia est in causa vsucapiendi. alius non. Vnde si vnus habet titulum habilem ad acquirendum dominium, alius non, quia vnus forte emit, alius conduxit, vel nomine commodati, vel depositi recepit, potior est ille, qui habet titulum habilem secundum Pe.

13 Item † dic, ꝙ in casu, in quo publiciana daŧ titulo de se nõ habili ad transferendũ dominiũ, habilitato tamen per accidens, & propter authoritatem rei iudicate, vel iusiurandi, quod tunc non datur contra quemlibet possessorem, vel detentorem, sed contra illum tantum, contra quem iuratum est. ff. eo. l. eum qui. §. si mihi petenti, quia publiciana illo casu non competit de vera & regulata natura sua. & non mirum, si restringitur. vide plenius. j̃. eo. §. item si quis. Et ex his apparet, ꝙ quamuis non posint esse plures domini insolidum vnius rei: possunt tamen esse plures quasi domini. nam pluribus datur publiciana, quãdo plures eandem rem emerunt bona fide, vt patet in d §. Et est ratio, quia vnius rei vnicum est dominium, quod apud vnum tantum esse potest. Sed plures possunt rem habere bona fide, & tit. absque inconuenienti. ff. de acquir. pos. l. 3. §. ex plurimis.

14 † Sed nunquid pupliciana datur contra illum, qui dolo desijt posidere? Dicas idem, & per omnia, sicut in rei vendicatione dixi supra §. proxim. quia omnia quæ seruantur in vna, debent seruari in alia. ff. eo. l. eum qui §. in publiciana. nisi reperirietur contrarium expressum. Et potest dici, ꝙ hoc casu publiciana sit vtilis. sicut dixi de rei ven. supra §. 1. Sed an publiciana, quæ competit superficiario, vel vectigali, est vtilis, vel directa? Videtur ꝙ vtilis, ad instar rei vendic. ff. si ager vectig. l. 1. in fin. & ita reperirietur quasi dominium directum, & quasi vtile ad instar dominij. Sed hoc videtur satis nouũ, nec vr̃ de mente legum, vnde videtur ideo, ꝙ semper sit directa. vnde rei vend. ideo dicitur vtilis, quia competit vero, domino, & extenditur ad dñm non verum, contra substantialia principia sua, per quę non competit nisi domino vero, sed in hac non sic, quia hęc non requirit dñm. sed quasi dñium, non distinguendo quid. vnde prætor, qui eam introduxit, erat largus, & introduxit eam simpliciter, & liberaliter, & vnam pro omni quasi dñio. ff. eo. l. cũ sponsus. §. in uectigalibus. Hęc procedunt vbi publiciana cõpetit ad corporalia, sed vbi ad incorporalia, iuxta l. si ego. §. 1. ff. eo. tunc datur contra impedientem, licet non posideat, vt dixi in confesso-

confessoria supra proxi. §. Quidam in dubium reuocant, an requiratur ꝙ pretium sit solutum. Et dicit Iac. ꝙ Rainerius tenet ꝙ sic. quia ad hoc quòd cõpetat publiciana, requiritur bonafides.certum est autem,quòd ille qui recipit, non habet bonam fidem,nec titulũ,nisi soluerit pretium,vel fides fuerit habita de pretio.ff.de contrah.empt.l.quod vendidi. Præterea dominium non transferretur aliter, nisi dominus venditor esset: ergo nec causa vsucapiendi, vbi non est dominus, cum ad paria iudicentur.eod.tit.l.clauibus. Iac.dicit contra. sequendo text.& gl.ff. eo.l. de pretio. & idem sequitur Petr. Ad arg. Rofred. respondet,quod ille,qui emit, debet habere bonam fidem. id est,se credere, venditorem habere ius vendendi,& non esse rem alienam.ff.de verb.signi.l. bonæ fidei, non autem hoc casu debet credere se factum dñm. sed adhuc hoc bene indagatum non est,& videtur necessario, ꝙ ad hoc quod competat publi.pro re mobili, oporteat pretiũ esse solutum,vel fidem habitã de pretio. quia emptor qui alio modo recipit, committit furtum.ff.de furt.l. eum qui. 2.respon. & est prædo.ff.de acq.poss.l. si ex stipulatione. & ita non potest vsucapere,sicut nec publiciana agere,quia actor non habet in publiciana ponere, nec probare ꝙ pretium sit solutũ, vel fides habita de pretio. & sic intelligitur lex de pretio. Si tamen reus dicat actorem esse malæ fidei possessorem, quia propria authoritate rem accepit, & contra voluntatem venditoris, & pretio non soluto, oportet, quod actor replicet & ostendat, quod habuerit de voluntate venditoris, vel saltem ipso sciente, & non contradicente, quo casu non est fur, nec prædo.C.de acquir.poss.l. animus. vel se soluisse pretium,& sic debet intelligi d.l.de pretio. Item cum actor habeat probare traditionẽ: ipsa probata, videtur habita fides de pretio: vt dixi supra de rerum d.§.venditæ. Sequitur videre de quin

15 to,†quid venit in hanc actionẽ,Hoc non reperitur bene ex-

d pressum.dici tamen potest,[d] quòd omnia veniunt,quæ in rei vendicatione,sicut restitutio rei,fructus,& damna,& in summa dic vt in rei vendicatione dixi.supra eod.tit.§.1. quia instar eius sequitur.ff.eo.l.eum qui.§.in publiciana. Videamus de vltimo,videlicet de forma libelli,& gl. ponit diuersos modos formãdi. Primos duos reprobat, quia agens mentiretur. & credo,quod bene dicit,& hoc etiam sequuntur doct. Item glo.reprobat tertium modum alternatiuum, & idem sequuntur doct. Videtur tamen expeditũ quod hodie debeat admitti de iure canonico extra de senten.& re iudi.c.abbate. & ibi tenet Archid.& notabat de hoc extra de in inte. rest.c.constitutus. & Spe.qui non figit pedem,de actio. seu petitio.§. sequitur.vers.item no.de caus.pos.& propri.§.nunc dicendum.

e Quicquid tamen dicant,patulo patet,quia talis libellus, [e] de iure non procedit,nisi in casu,in quo esset incertitudo probabilis. per §.quia autem.ff.quorum leg.l.2. & factum aduersarij. Sed Inno.intelligit illum.§. generaliter. quomodocunq; sit incertitudo probabilis: vt no.in d.c.constitutus. Ex illo intellectu posuit illa verba in d.c. abbate. cuius fuit author, & credo quòd sit bonus intellectus.ff.si pars hæred. peta.l.1.§. fin.de rei ven.l.quæ de tota.§.fin. Vnde secundum intellectũ illũ potest dici,quòd vbi agens publiciana,habet causam dubitãdi,an author suus esset dominus,quia forte emit ab igno to,vel viatore,tunc admittatur libellus,sed vbi autor est certus,& notus,& potest certificare de dominio,non videtur habere colorẽ,quod talis alternatiuus libellus admittatur. Sed quæritur in rei vendicatione, sufficit me dicere dominũ, nec habeo ponere causam mediatam, nunquid idem in publiciana? Videtur quòd sic,per d.c.abbate.vbi videtur expressum. & hoc videtur sentire glo.hic in libello, quem approbat, vbi ponit solum causam,quasi dominij, sed hoc non videtur verum,quia quæ sunt necessario probabilia, sunt ponibilia ceu possibilia, sed necessario oportet probare titulum, ergo necessariò oportet poni. Primum probatur,quia testes non debent deponere: nisi super contentis in libello, nec interrogari,vt notatur in l.si quis libertatem,§.1.ff. de petitio. hær.

f Quod autem probari debeat titulus, [f] patet per totam hanc materiam,& ff.eod.l.quæcunque.§.quia pupillo. Spe. in suo libello ponit solum quasi dominium,nec quicquam ponit de causa mediata,vt d.§.nunc dicendum. Quicquid sit,si nõ debeat poni in libello,oportet,quòd ponatur in articulis,super quibus testes examinabuntur.Cõsueuerunt quæri circa hanc

16 materiam,vtrum sententia lata in rei † vendicatione, obstet exceptio rei iudicatæ in publiciana,vel econtra. De hoc non est quæstio secundum Dyn. quia expressum est. ff. de euic. l.minor.§.si seruos. quod verum est,vbi est actum altera.Sed quid si actum sit vtraque, quia actor facit libellum alternatiuum, dicendo quod res pertinet ad ipsum iure dominij, vel quasi? Tunc credo contra, etiam si alterũ tantum sit in processu prosecutus.totum enim ius suum in iudicio deduxit.ff. de excep.rei iud. l.& an eadẽ.§.actiones,& idem dicerem,& crederem,si dixisset,se quasi dñm, ex vna causa,quia forte emit,quia non poterit agere ex alia,dicendo forte rem sibi donatam,per hunc §.& hoc quando non expressit ab initio, vt eo.tit.l.si mater.§.si quis autẽ iunge infra eo.§.sic itaque.Sed

17 † nunquid debet concludi in hac actione ad declarationem, vel rei tantum restitutionem? Gl.Spe. & quasi oẽs doc. concludunt ad restitutionem. Securius tñ est, ꝙ cum hæc actio sit realis, & habeat instar. rei vendi. vt l.eum qui §.in publiciana. ꝙ concludatur ad declarationem quasi dominij secundum.Pet.Et potes sic formare. Coram vobis domino tali iudice dicit & proponit Titius actor,contra Semproniũ reum, quod licet talis res ad ipsum pertineat iure quasi dñij, quia eam emit a tali,quem dñm esse credebat, eamq; per verã traditionem accepit,eiusq; possessionem adeptus fuit, eratq; in causa vsucapiendi,cũ a possessione cecidit, nihilominus Sempronius possessor, vel detentor eiusdem,eandem rem dimittere,& restituere dicto Titio denegat minus iuste, quare petit dictus Titius dictam rem ad se iure quasi dominij pertinere,per sententiam declarari,& hoc declarato, per officiũ vestrum compelli,dictam rem eidem Titio restitui cum fructibus,& damnis &c. vt dixi in rei vend.supra eod. §.1. Et hoc quando publiciana cõpetit pro corporalibus. Si autem ad incorporalia iuxta.l.si ego.§.1.ff.eo.tunc formabis sic. Dic ego talis,contra talem, ꝙ licet talis cõstituerit mihi seruitutem, in tali fundo trãseundi per fundum quem credebam esse suũ ad fundum meum: eiusdem seruitutis quasi possessionem habens,bona fide,nihilominus tñ idem talis me impedit,(declara impedimentum) quominus vti possum dicta seruitute minus iuste,quare peto dictam seruitutem quasi competere fundo meo per vestram sententiam declarari. Et hoc declarato, impedimẽtum prædictum amoueri, & in futurum caueri de non impediendo,& interesse & damna &c. Et cõforma eam, ad id,quod dixi supra.§.proxi.de confessoria,nisi in hoc. Et dic quòd in hoc est ista actio vtilis,quia non tenetur probare dominum illum,qui constituit seruitutem, nec forte se dominum fundi,cui est seruitus constituta, quod alias esset necesse: vt l.2.ff.si serui. ven.quia de natura publicianæ est, quòd

18 in ea non oporteat probari dominium. † Sed ad hoc posset dici,ꝙ verum est, quod nõ tenetur probare dominum suum authorem,nec se ex illo contractu quo nititur, quia titulus: & bona fides habentur loco dominij in hoc casu, sed quo ad dominiũ fundi sui,cui dicit deberi seruitutem, super quo nihil allegat nec titulum,nec bonam fidem habet,quin probare haberet dominium, vel saltem quasi dominiũ in casu, quo nõ possideret seruitutẽ,iuxta opi.Azo.de qua supra.§.proxi. Hæc procedant quando agitur de seruitute reali debita a re rei. si autem de personali debita a re personæ, concluderetur sic. Quare petit seruitutem talem sibi deberi.&c. Sed quæri-

g turg quare hæc actio fuit melius nominata per se,& facit certam speciem,quam bonorum possessio hæreditatis petitoria, quæ non est certa species, sed ciuilis extensa, vt not. de bon. poss.hæred.pet.l.1.Vnde potuisset prætor extendere rei ven dic. ciuilem ad hunc casum, vel confessionem ciuilem. Sed ad hoc potest responderi,quia dominus, & non dominus nõ habent tantam conformitatem inter se,sicut hæres,& bonorum possessor,vnde rei vend.& confessoria, quæ competunt dominis, non debuerunt extendi ad casum non dominij sibi contrarium,sed hæres & bon.pos.non sunt cõtrarij. Sed cur

19 publiciana †non datur creditori,qui habet causam a non domino: sicut seruiana extenditur.ff. de pigno.l. ab eo. & confessoria & negatoria,vt supra §.prox.notatum est.ff.de serui.

 l.ei qui

l.ei qui ? Sol. quia esset contra naturam publicianæ . quæ requirit titulum habilem ad transferendum dominium , vt supra dictum est, & creditor non habet titulum dominij . confessoria vero, & negatoria non videntur ei cōpetere: sed vtilis hypoth. vt not. d. l. ei qui .

a Adnotatio. Quidam. Vide hic Ias. qui narrat altercationem fuisse, inter vltramontanos, & citramontanos, an hic sit. §. vel non .

b Circa medium. Vide hic Angel. in 2. colum. versi. in glo. sed iste. & Iaso. in 7. colum. in princ.

c In gloss. Vide hic Ang. singulariter loquentem, & super fine glo. vide Ias. in 9. col. vbi quærit, nunquid publiciana detur feudatario, vel vasallo, ad vendicandam rem sibi infeudatam . Item in sequenti col. quærit nunquid publiciana competat vero, & directo domino .

d Potest. Vide Ang. in 10. col. in fin. versic. quid veniat .

e Talis libellus. Vide hic Ias. super hanc glo. in 12. col. & seq. & Angel. hic in 5. col. ver. in glo. vbi dicit. vide Pet. Iac. in tit. de act. publici.

f Titulus . An autem probare debeat agens publiciana , possessionem sui authoris, item quis sit effectus istius actionis : & eius condemnationis , vide hic per Angel. in vlti. colum.

g Sed quæritur. Hanc quæstionem format Iaso. hic in 2. colum. post prin. in ver. Secundum dubium. & laudat Ioan. Fabri de hac responsione sua. & vide super hoc do. Iaso. in sex & vlti. colum. multa pulchra , & notanda in materia conscientiæ .

1 *Restituendi .*
2 *Vsucapio qui rescindatur .*
3 *Rescindens, & rescissorium. 12.*
4 *Vsucapioni an, & quantum tempus subducendum .*
5 *Restitutio quibus negata. 33.*
6 *Læsionis tempus spectari qui accipiendum .*
7 *Rescissoria actio, & qualis. 8.*
9 *Rescissoria ad quæ agendum. 10.*
11 *Dominium qui amittatur .*
13 *§. Si conditionalis. sensus .*
14 *Rescissoria quando agendum .*
15 *Rescissoriæ tempus .*
16 *Rescissoria an perpetuari queat .*
17 *Rescindentis tempus .*
18 *Rescissoria excipi, & perpetuo. 19.*
20 *Rescissoria cui, & in quem detur. 21.*
22 *Rescisio qui petenda .*
23 *Restitutio qui fiat. & 24. 25. 27. 28. 31.*
26 *Rescindens & rescissorium qui concurrunt .*
29 *Læsio quando, an non, probanda. 30.*
32 *Legatorum remedium*
34 *Respub. qui accipienda .*
35 *Publicum .*
36 *Fiscum varie accipi .*
37 *Ecclesiæ restitutio ad prælatum non trahi .*

RVRSVS Ex diuerso si quis . Iste. §. habet duas partes . Primo ponit de restitutione concedenda pręsenti contra absentem. Secundo econtra, de restitutione danda absenti contra præsentem, & de multis alijs casibus, in quibus restitutio conceditur. prima in principio. secunda ibi, quod genus &c. Casus satis planus est . Sempronius emit librum meum a Titio bona fide, & per traditionem accepit: iuit vltra mare, vel aliquo extra prouinciam causa reipublicæ ante finitam vsucapionem, & antequam agerem contra ipsum: vel forte fuit captus ab hostibus, cum esset in fortia hostium, antequam rediret, compleuit vsucapionem libri mei : deinde redijt. Quęritur quomodo mihi prouidebitur, ne meum librū amittam, quem petere non potui, propter eius absentiam ? Imperator respondet , quod ego librum meum possum petere intra annum , rescissa vsucapione , quasi meum , & vendicare quasi meum, ac si possessor, non vsucepisset, hoc in primo dicto .

Sed pone in vers. quod genus . Domine imperator , quid erit, si præsens vsucepit rem absentis , vel in multis alijs casibus, in quibus quis non potest rem suam petere, propter legitimum impedimentum, nunquid subuenietur illi impedimento ? Imperator respondet , quod prætor qui hanc actionem introduxit, accommodat eis hanc actionem, simili ęquitate motus, vt hoc ex latiore digest. volumine intelligere licet, hoc dicit. Viso casu, venio ad glo. quas additionare intendo in paucis locis, quia expeditio , & declaratio earum cadet in prosecutione materiæ pro maiori parte. In glo. scilicet ciuitatis. in fin. an autem aliæ ciuitates a Romana restituātur: videbis in prosecutione materiæ . In glos. qui sint . ibi credo quod si hoc verum, quia vbi agitur de restitutione concedenda præsenti contra absentem, non refert de causa absentiæ. ff. eo. l. item ait prætor. §. fin. & vide de his infra gl. 2. In ea. gl. a in fi. [a] vide supra de iure naturali, gentiū, & ciuili. §. is autem. vers. bella. In gl. id est, seruitute. sic sumitur supra de his qui sui vel alie. iur. sunt. §. 1. & 2. In ea. gl. ibi, id est, iurisdictione. ff. de iurisdi. omnium iudic. l. imperium. & l. eum qui. §. 1. melius. ff. de pign. l. fideiussor. de ædilitio edicto. l. quis sit fugitiuus. §. pen. In ea. glo. ibi. sub prolatis. hoc non reperitur bene expressum, quod clerici sint sub potestate episcopi. nisi recipias potestatem pro iurisditione, vt supra proxime, sed religiosi sunt sub obedientia, cum non habeant velle , vel nolle 12. q. 1. cap. non dicatis extra de electio. ca. si religiosus. lib. 6. extra de testam. c. 2. In ea. glo. ibi, l. potestatis. item summitur pro regimine supra de tutel. §. tutela. item pro facultate restituendi. ff. de noxa. l. quoties . item pro libera detentatione. ff. de vsucapio. l. sequitur. §. tunc in potestatem. In ea. gl. in fin. b [b] non intelligas , quod ius postliminij habeat locū nisi in peculiaribus. ff. ex quib. cau. maio. l. deniq; . & ibi plene de hoc . In glo. quasi dicat, ibi, pro quo erat. ff. ex quib. caus. maior. l. si cui. §. tandiu. In ea. glo. l. ab hostibus. §. sed quod . de hoc statim videbis in tractatu materiæ. In ea. glo. in fin. hæc glo. est aliquantulum obscura, & intrat materiam, quam non oportet hic intrare, videlicet, ex qua causa absens restituatur : de qua ff. de in integ. restit. l. fin. Vnde vult dicere glo. quod hoc

1 edictum duo habet capita. † nam interdum præsens vult restitui, contra absentem, interdum contra, absens contra præsentem . Primo casu non curatur ex qua causa aliquis absens fuerit, sed solum ꝙ præsens non haberet quem cōueniret, sic intelligitur iste. §. sed in secundo casu est differentia , ex qua causa quis absens fuerit, vt plene notatur. in d. l. fi. Item caue, quia hoc intelligitur, videlicet, quod præsens restituatur contra absentem, si nō fuerit, qui defenderet absentem, nam si habuerit defensorem procuratorem, vel amicū, non restituetur præsens. ff. ex quib. cau. l. 1. §. verba melius l. itē ait pretor. §. hæc autem restitutio. & sic opórtet quod præsens fecerit diligentiam super hoc. An autem hodie hoc sit correctum, vide plene. ff. ex quib. cau. maio. l. is qui. quæ glo. est necessaria ad intellectum huius. §. & vide eod. titu. l. item ait prætor. §. fin. In glo. per in integrū restiiutionem. in fi. vide de his in prosecutione, quam prosequimur per quæstiones. Et primo, quia text. dicit hic, vsucapione rescissa potest petere, &c. Quæritur quomodo rescindetur vsucapio ? & super hoc sunt opiniones in gl. Quidam dicunt, quòd rescindetur per in integrum

2 † restitutionem, & ita officio iudicis . nam restitutio in integrum per officium iudicis expeditur. ff. de mino. l. quod si minor. §. fi. Alij dicunt, quod rescindetur ipso iure, & statim sine restitutione, vt hic notatur in glo. per in integrum restitutionem, &c. Tamen concors est opinio omnium doctorum , quod per in integrum restitutionem, & ita per officium iudicis rescindatur. & hoc probat Dyn. inter cæteros, quia restitutio maiorum, & minorum æquiparantur. C. de tempo. in integ. restit. l. fin. Sed restitutio minoris petitur per officiū iudicis, vt l. quod si minor. §. fin. ff. de minor. ergo, & restitutio maiorum, & pro hoc facit iste text. cum dicit, rescissa. etiam dando intelligi expresse, quod oportet rescindi, antequā agatur restitutoria. C. de postliminio, & re. l. ab hosti. la 3. & hoc videtur quasi expressum, ff. ex quibus caus. maior. l. si quis stipulatus . Vnde scire debes, quod est iudicium rescindens , & rescissorium secundum omnes doctores . Iudicium rescin-

3 dens † est officium iudicis, per quod datur in integrum restitutio , & rescinditur obstaculum , quod impediebat restitutum agere, & rem reponi in statu, in quo erat tempore, quo læsio contigit. Rescissorium est , quod competit rescisso obstaculo . Verbi gratia , vsucepisti meam rem , quam potuissem vendicare , nisi fuisset tua absentia , datur in integrum restitutio , & rescinditur vsucapio. ita quod ego rem meam vendicabo , perinde ac si non fuisset vsucapta. & hoc dicit iste . §. & hæc in integrum restitutio datur per officium iudicis , & vocatur iudicium rescindens . Sed rei vendicatio, quæ rescissa vsucapione competit , vocatur rescissoria .

Sed

Sed quæritur vtrum hæc sint vera perpetuo,quod cõpetât duo iudicia,rescindens,& rescissorium,sicut hic dicitur? Dicas quod non.vnde hoc demum obtinet vbi læso competebat actio ad rem,vel erat competitura,si nõ fuisset absens, vel alias impeditus.V.g.tu tenebas rem meam, habebã actionem ad eam,quæ est extincta, propter absentiam,vel impedimentum, tunc obtinet quod dixi. Vel pone,stipulatus sum, vel sunt mihi legata decem annua, annis,quibus eram in patria. Ego absui causa reipublicæ, & ita non fuit mihi quæsita actio seu nata, restituar per officium, vt agere possim, ac si præsens essem, iuxta d. l. si quis stipulatus. & hoc casu non proprie dicitur rescissoria, imo potius restitutoria, vt ff. ad Velleianum.l.quamuis.§. si mulier. §. si cum essem. Sed vbi non competebat actio læso, quia forte possidebat rem, vel est læsus alias, quam in perdenda actione nata,vel nascitura. & tunc totum expeditur per officium, nec datur rescissoria. V.g.possidebam fundum tempore,quo incepi abesse,tu eum occupasti,reuersus peto in integrum restitui. certe ego non restituar ad agendum, & ita rescissoria mihi non competit. Sed ad possessionem meam,& ad statum, in quo eram, tempore quo recessi. vel forte constituit procuratorem, qui me in absentia defenderet,& exceptionem omisit, peto restitui, vt possim eam proponere per officium iudicis, vt ad hoc admittar. nec tunc datur rescissoria. ff. de minori.l.in causæ.la prima.§.interdum.ff.de admi.tut.l.sine hærede.§.interposito.ex quib.caus.maior.l.ab hostibus.§. si damni. & de hoc ff. de procura.l.qui proprio.§.item quæritur.& iunge j.q.pen.

Item dic,vt ibi, impedimentum, ꝙ in absentia mea est oppositum fuit appositũ de facto,non authoritate iudiciali: sic ꝙ actio mihi directa competit absque restit. in integrum:qđ illam possum intentare.C.de postliminio.l. ab hostibus. nec tunc habet locum restitutio.ff.de mino.l.in causæ.la 1.§.interdum. & ex hoc nata fuit quæstio inter Marti. & Bulg.

4 c Pone † quod [c] vsucapio, quæ per magnum tempus currebat in absentia,fuit completa in præsentia.V.g.tempore reuersionis, restabant ad complendum sex, vel octo menses de termino, qui fuerũt completi in præsentia vtriusque partis, nunquid dabitur in integrum restitutio, vt subducatur,& restituatur tantum tempus, quãtum fuit absens? Mart.dicebat qđ non. Bul.contra dicebat,vt plene notatur in l.quod tempore.C.de rest.militum.& l.ab hostibus.§. sed quod simpliciter ff. ex quib.caus.maior.Glo.tenet vbique opin.Bul.& illam etiam sequitur Dy.hic.Pe.de Bellape.tenet opinio.Mar. pro qua est casus in l.ab hostibus.§.fi.secundum eum.Azo.in summa, de restit.milit.§. quod autem.dicit, quod sententia Bul.nititur maiori æquitate,sed sententia.Mar.fulcitur maiori authoritate legum, ideo tutius est eam tenere. Hæc quæstio est multum intricata.Inn.videtur tenere opi.Bulg. extr. de verb.sign.c.dilecto filio.Iac. dicit quod hoc decretalis facit bene pro Bulg.supponit enim, quod nisi totum tempus esset elapsum in præsentia, subducitur tempus absentiæ, sed ibi videtur papa ex gratia procedere.Præterea potest responderi,quando ibi dicitur,quod nisi totum tempus,&c.sub.vel tantum, quod potuerit negligentiæ imputari.Item facit pro Bul.quia pœna non debet extendi vltra,quam reperiatur delictum.ff.de his qui.vt indig.l.hæres. & l.rescriptum.

Sed constat ꝙ si tẽpus absentię non subducatur, negligentia subsequentis temporis extenderetur ad tempus non negligentię: quod esset iniquum, & contra leges prędictas, ergo non concedendum. Item regula est infallibilis, quod læsus per iustam absentiam,restituitur,ne officium sit sibi dãnosum.ff.eo.l.videlicet.& l.necnon.§.fi.& l.seq.Sed constat, quod absens est læsus in abbreuiatione vitę actionis suę, quamuis vsucapio completa fuerit in pręsentia, ergo debet ei subueniri.ff. de leg. 1.l. creditori. Pręterea sicut restituitur absens contra pręsentem, & sic econtra, pręsens contra absentem.ff.ex quib.caus.maio.l.1.§.1.Sed constat,quod vbi miles absens inchoauit pręscriptionem,& hęres compleuit, datur pręsenti restitutio contra heredem,ergo & in hoc casu dabitur.ff.ex quib. caus. maior.l.cum miles. lex enim illa supponit hęredem fuisse pręsentẽ, alias non haberet dubiũ.

Pręterea vbi lęsus petit restitui inspicitur tempus lęsionis,non tempus subsequens,in quo restitutio non concederetur.ff.de mino.l.3.§.scio.Cõstat autem in casu nostro, quòd absens lęsus fuit in cursu temporis, & vitę suę actionis,vt satis §.probatum est,ergo habito respectu ad tempus illius lęsionis,non ad tẽpus subsequens, debet concedi restitutio.

Pręterea hoc est expressum in l.quod tempore.C.de resti. mili. dicit enim sublata pręscriptione medij tẽporis, &c.qđ tempus posset dici medium, nisi esset completa in pręsenti? Et si dicas, post reuersionem modico tempore fuit cõpleta, tu diuinas,quia tex.hoc non dicit. Vnde lex aperte dicit, qđ nedum inspicitur tempus, quo præscriptio completur in restitutione concedenda,& subducendo tempore,imo & tẽpus cuiuslibet absentiæ præcedentis. ff.ex qui.cau. ma.l.necnon. §.si quis sæpius:per quam concluditur, quòd præscriptione completa, habetur relatio ad tempus absentiæ præcedentis.

Præterea leges dicunt indistincte,tempus absentiæ deduci,& residuũ computari, non distincto vtrum concurrerunt ante vel post & sic indistincte est tenendum.C.qui non obst. longi temp.præscrip.l.præscriptione.Pręterea,cum tempus totum vsucapio. & præscriptionis in odium negligentium concedatur, & contra dominos præfigatur,si vltimi temporis post reuersionem elapsi negligentia excludit restitutionem,cur non & primi cum ita fuerit negligens in primo,sicut in vltimo, & tamen nullus vnquam præsumpsit dicere, quod negligentia temporis præcedentis excludat restitutionem.Verbi gratia, pone quod duobus annis,& mensibus sex vsucepisti in præsentia mea, vltimis sex mensibus absui causa reipublicæ, nemo diceret, quod negligentia præcedentis temporis me excluderet a restitutione,cur ergo subsequens, cum totum tempus vniformiter concessum sit, ad vsucapionem,seu præscriptionem,& ad me excludendum?non videtur ratio.Præterea illud,quod seruatur circa res, debet seruari circa tempus.ff.de mil.testa.l.miles.§. quod diximus. Sed ita est, quod negligentia, seu denegatio restitutionis circa vnam rem, non excludit ab alia, ergo nec negligentia vnius temporis excludit,quominus detur restitutio de alio.arg.l.1. §.si duo.ff.quorum lega. Pro opi.Mar.faciunt iura, & rationes. Certum est, quod hæc restitutio denegatur, vbi potest agenti negligentia imputari.Sed huic reuerso, potest negligentia imputari, qui post reuersionem, & modicum tempus habuit satis tempus ad agendum, ergo restitutio denegatur sub ista via. fortisime faciunt leg. ff. ex quib. caus. maio.l.is qui. vbi lite incoata super statu,si lædatur,non restituitur,vt e.tit.l.item ait prætor.§.fi. vbi non restituitur præsens cõtra absentẽ, si habuit contra quem ageret, vt l.sed & si per prætorem.§.fi.& l.is qui reipublice. Pręterea vbi lęsio contingit in præsentia restitui petentis, restitutio denegatur.ff.ex qui. caus.maio.l.ab hostibus.§. si damni.Negari non potest,quin huic reuerso,qui permisit compleri vsucapionem, læsio contigerit in præsentia, qui per cõsumationem vsucap.læditur, ergo non debet restitui,cum fuerit negligens euidenter.Præterea restitutio datur læso in absentia, iste autem non fuit læsus in absentia, ergo non datur ei restitutio. Quod non fuit læsus in absentia,apparet,quia nos loquimur in casu, quo nõ fuit cõpleta vsucapio in absentia, & ita ius partis integrum erat ei,quando reuersus fuit,& sic nondum erat læsus.Præterea opi.Bul.nõ potest esse bona, quin sequatur inconueniẽs. ipse dicit, quod completa vsucapione, seu præscriptione in pręsentia,datur restitutio,vt subducatur tempus pręcedens absentię,hoc non potest esse.Pone,quod ille,cuius rem tenebam immobilem, fuit absens duobus, vel tribus annis, residuo tempore præsens.Si tu dicas, quod non possit restitui, completa præscriptione,sequitur quod restituatur post quadriennium, quod currit a tempore reuersionis. vt l. quod tempore. C. de restitu. mil.quod nullo modo est concedendum,quia hoc esset dicere contra legem illam,& contra l.super uacuam.C.de tempo.in integ.restit.Præterea,nullus potest euadere sine calumnia.l.ab hostibus.§.fin.ibi enim cauetur expresse, quod non potest restitui, nisi intra modicum tempus præscriptio completa fuerit.Vnde si tu dicas,ꝙ post modicum tẽpus,cõpleta vsucapione, possit restitui,ad quod Vlpian. faceret mentionem de modico tempore,cum possit

ita restitui vsucapione completa diu post reuersionem sicut post modicum tempus, si illa opinio esset vera? Ad argumentum in contrarium potest responderi. pro euidentia tamen scire te volo, quod restitutio fuit concessa a prętore mortuo, tanquam beneficium contra ius cõmune, vt l. in causæ, la 2. ff. de mino. istud beneficium non extenditur, nisi quatenus ipse concedens voluit. & iurisconsf. eius interpretes declarauerũt.
5 Constat autem, ꝙ prætor noluit concedere † beneficium restitutionis negligentibus, qui tempore impedimẽti, vel post habuerunt facultatem experiundi, igitur huiusmodi beneficium nõ debet ad illos extendi, quamuis si alias iure communi se iuuarent, ratio suaderet extendi. Per hanc viam patet solutio, quasi ad omnes rationes contrarium allegatis. Primo, ad illam, pœna non debet excedere delictum, &c. concedo, sed hic non est pœna. imo statur iuri communi, cum beneficium restitutionis non conceditur. Vnde non potest dici, pœna alicui inflicta, si ei non datur gratia contra ius commune.

Ad aliam: quando dicitur, læso datur beneficium restitutionis, concedo, sed non omni læso, quia non læso negligenti per iura prædicta. Item potest dici, quod abbreuiatio vitæ actionis, non est iusta causa dandi restitutionem. ff. de castrẽ. pecul. l. pater qui castrense. in fin. Ad aliam rationem de §. scio. per quem concluditur, ꝙ inspicitur tempus læsionis, nõ
6 tempus† subsequens. dic, verum est, in diligente, sed in negligente maiore non: quia nunquam fuit intentio prætoris, illi dare suum beneficium, vt est dictum. Præterea, potest dici, quod hoc casu currit tẽpus a tempore reuersionis, vt l. quod tempore. C. de resti. mili. Item ad l. quod tempore responde, vt gl. respondet, sequendo Mar. & pro certo illa lex magis facit pro Mart. quam pro Bul. & eodem modo ad §. si quis sæpius. & ad l. cum miles. in omnibus gl. respondet pro, & contra exponendo secundum opinionem cuiuslibet. Item ad rationem, quod leges indistincte dicunt tempus subduci, Respondeo, quod imo distinguunt, vbi negligentia subsequitur lapsum temporis, vt l. pro Mar. alleg. Item ad aliam quod negligentia præcedentis temporis non excludit, concedo, sed negligentia subsequentis excludit, quia prætor non intendit dare suum beneficium, vbi post absentiam potest negligentia redargui, & ita modificauit ipsum, nec in modificando beneficio suo: curauit de tempore præcedenti. Et eodẽ modo respõdetur ad l. miles ita. §. quod diximus. alleg. in gl.

Hæc opinio videtur procedere de mente iuris ciuilis. Sed hodie de iure canonico, videtur, quod vbi est læsio in tempore, quòd tempus ad petendum in integ. restit. currit a tempore læsionis, & ita a fine præscriptionis, & nihilominus fit restitutio ad tantum tempus, quantũ fuit læsus, extra de in integrum restit. c. 1. in cle. Sed ibi loquitur in ecclesia, quæ restituitur ita præsens, sicut absens. Sed nos loquimur in maiore, cui non conceditur restitutio, nisi ex causa, & quando non potest imputari. sed ecclesiæ & minori conceditur, etiam si toto tempore præscriptionis neglgētia cucurrisset. Vel dic, quod ibi loquitur quando læsio fuit in fine lapsus temporis, quia loquitur in ecclesia, quæ semper est præsens. Sed quæstio nostra loquitur in alijs terminis, prout ex supradictis clarum est videre. Nunc quia de rescissoria hic tractamus,
d quæritur an hæc rescissoria sit distincta species d actionis.
7 Et est dicendum, quod † hæc rescissoria dicetur actio, quę competit impetrata restitutione. & est nomen generale secundum doc. & tamen reperio text. qui vocant eam sic ff. ex quib. cauf. maio. l. necnon. §. exemplo. C. de postlim. l. ab hostibus. Alio modo tamen sumitur ff. de donatio. l. vt mihi. & alio modo ff. ad Velleianum l. quamuis. quasi per totam legem. illa tamen non dicitur ibi rescissoria, sed restitutoria.

Quęramus ergo, vt prius, vtrum si distincta species actionis? Dicit Iacob. ꝙ quidam quærunt, an sit nomen, vel cognomen actionis, sed secundum eum de hoc non est curandum, quia disputatio nominum, & stricte capientium, est pertinacibus relinquenda. Sed an sit species actionis per se? ipse dicit, quod sic. Primo per hunc tex. qui dicit, quod genus actionis, &c. vnde accipit hic genus pro specie, quia legistæ non multum curant, quid sit genus, nec quid sit species. imo vocant genus, quod logici vocant speciem. Secundo probat, quòd de ea specialis est tractatus inter alias actiones in hoc titu. & diuisiones, quæ fiunt in hoc tractatu sunt pœnes differentias specificas, quare cum ponatur subaltero membro: videtur species actionis. Item quia est nouum genus agendi, quod inducitur a prætore, quia primum sublatum est, vnde non reuiuiscit, nec secũdum potest dici idem cum primo. ff. de serui. vrbanorum prædio. l. seruitutes. §. si sublatum. Pe. de Bellapert. dicit contra. quod non est propria species actionis, sed cognomen instar actionis de peculio. ff. de pec. l. 3. §. Iulianus. & §. cui congruit infrà tit. 1. §. pe. vnde si esset species actionis, esset realis quandoque, aut personalis. supra eo. §. 1. & tamen constat, quod esset realis quandoque, vt quando competit ad rem vendicandam. quandoque personalis, quando prima erat personalis. V. g. si tu tenebaris mihi primo ex mutuo, vel commodato, & actio sit extincta, restituitur mihi personalis, ad mutuum meum persequendum, vel commodatum: hæc non potest dici realis, & sic concluditur, non esse speciem, cum non possit reponi sub altero de membris prædictis. Huic opinioni videntur gloss. adhærere. Dicunt enim, quod prima erat, quæ directe competit, nunc vtilis. vt l. ab hostibus. & in multis locis. Ad istum. §. potest responderi, vt exponatur, quod genus actionis, id est, quis modus agendi. Item ad id, quod dicitur, quod habet specificum tractatum specialem. Respondeo, quia est prętoria, & licet quãdoque sit realis, quandoque personalis, ponitur, dic inter reales, quia principaliter competit pro rebus magis, quam pro actionibus personalibus, vt infra patebit. Item ad id, quod dicitur, quod non potest dici prima resuscitari, potest dici, quod non resuscitatur proprie eadem, sed quædam alia, quæ primo erat directa, & forte ciuilis, nunc vtilis, & prætoria. Vel dic quod in illa eadem insufflatur spiritus vitæ & hæc est intentio glossarum, & fictione legis est eadem, sicut vides in postliminio, quod fingit viuum mortuum, & econtra, & patrem & filium, & testatorem, & hæredem esse easdem personas. ff. de cap. quasi per totum. supra, de inutili stipulatione. §. ei quoque. Concluditur ergo, quod recissoria non est
8 nisi cognomen actionis. † Quæritur ex hoc, an si huiusmodi actio sit restituta, dicatur natiua, vel datiua. Iac. de Rau. & Petrus de Bellaper. dicunt datiuam, quia non habet sufficientem materiam, ex qua nasci possit, ad instar interdictorum quorum bonorum, & quorum legatorum. Hæc quæstio dependet a præcedenti, quia si in prima actione insufflatur spiritus vitę, & eadem restituatur, erit talis, sicut erat prima natiua, vel datiua. vnde cum restitutio reponat omnia in primum statum, vt l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minoribus, dicendum est quòd dominia, & obligationes restituuntur, ex quibus ista nascitur. supposito quòd prima non resti-
9 tuatur. † Item quæritur an hæc actio rescissoria competat pro immobilibus? Et non videtur, quia quandiu actio prima durat, non datur rescissoria, vt l. ab hostibus. C. de postlimi. In rebus autem immobilibus constat, quòd non perditur dominium directum per præscriptionem, imo nec vtile, si possessor fuit malæ fidei, vt consueuit dici, iuxta authenticam, nisi. C. de bonis maternis, ergo non est locus rescissoriæ, ex quo prima durat. Et multominus videtur competere pro nominibus, seu actionibus personalibus, quia ille præscriptiones non tolluntur, cum tempus non sit modus tollendæ obligationis. ff. de actio. & obligatio. l. obligationum fere. §. placet. Doctores dicunt contra, quod hæc rescissoria competit pro rebus mobilibus, quia in illis perditur directum dominium per vsucapionem. C. de pactis. l. traditioni-
10 bus. Et de hoc non fuit dubitatum. Item† pro immobilibus, & personalibus, quia in immobilibus non durat quandoque actio directa, nec personalis aliqua. Verbi gratia, minor vendidit rem immobilem cum decreto, dominium fuit translatum: nulla remansit actio. C. si aduer. donatio. l. fina. Si minor restituitur, oportet, quod habeat rescissoriam, vel si forte liberauit debitorem per acceptilationem, oportet, quòd detur rescissoria, impetrata restitutione. C. si aduersus transactio. l. 1. & 2. secundum Petrum & hoc probatur secundum Iacobum per legem C. de postliminio. l. ab hostibus. ibi enim loquitur de vsucapione, liberatione, ac præscriptio-

ſcriptione. Idem tenet Dynus. Ad contraria reſpondetur, quando dicitur ꝙ in præſcriptione rerum immobilium, remanet directũ dominiũ,ſic directa actio,& in præſcriptione actionum perſonalium,remanet prima actio.Reſpondeo:qa ſuppoſito,ꝙ hoc ſit verum.nihilominus eſt obſtaculum exceptionis.Et aliud,quia in rebus immobilibus,vtile dominium præfertur directo,vt l.ſi quis emptionis. C. de præſcrip. 30. ann.quæ omnia remouentur per prætorem. ideo dicitur reſciſſoria,quia dominium inutile,ſecundum Ia.& Dy.Pe.vero reſpondet, per interemptionem, dicit enim, ꝙ in rebus immobilibus,perditur directum dominium, per præſcriptionem 10.vel 20.ann.per l.eum qui ædes.ff.de vſuca.Ité dicit, ꝙ quamuis olim tempus non eſſet modus tollendę obligationis,tamen hodie eſt,vnde lex dicit actio. tempore extingui. C.de præſcr.30.ann.l.ſicut. In hoc tñ bene concordat, ꝙ ſi poſſeſſor malæfidei tenuerit per 30. annos, ꝙ ex hoc dominus non perdit dominium,nec rei,vend. & ſic hoc caſu videtur velle,quod non competeret reſciſſoria.Sed dic,ꝙ imo cõpetit,propter remotionem obſtaculi,vt ſupra dixi, poſt Iac. & Dy.ipſe vero Pe.quærit hic,de quadam rõne diuerſitatis, quare per pręſcriptionem 30.ann.in male fi.poſ.nõ perditur dominium, neque vendicatio, & tamen perditur perſonalis actio,debitore,malæfidei præſcribente.Reſpondet ꝙ dñium
11 † non perditur,niſi alio acquirente,vt l.denique.& l.nec vtilem.ff.ex qui.cau.maio.idcirco cum male fidei.poſſeſſor,non acquirat dominium,ſemper penes primũ remanet. Sed obli. perſonalis bene poteſt perdi,licet nulli quęratur,& liberatio contingere poteſt,ideo poteſt perdi,& tolli præſcriptione. Per hoc poteſt reſponderi ad aliam quæſtionem. vtrum hæc
c actio ſit vtilis,vel directa? c Super quaque gl. dicunt, ꝙ eſt vtilis,vt hic notatur,& in multis locis. Et tñ patet,ꝙ qñque eſt directa,quia vbi remanet directa penes illum,qui reſtituitur,& remouetur obſtaculum,ꝙ eam reddebat inutilem, tũc eſt directa. Sed vbi prima erat penitus ſublata, tunc reſtituta eſt vtilis,& hoc poteſt probari,quia vtiles actiones non formantur a prætore, nec a iureconſult. quando directæ remament.ff.ad Treb.l.ſi hæres inſtitutus. quæ tamen alias formarẽtur,& competerent,eo.tit.l.ex aſſe. ſecundum Dyn. Sic in propoſito,ex quo directę competunt non eſt neceſſe dare vtilem.Quęritur vlterius,vſq; ad quod tempus competet? Ad
12 hoc dicas,ꝙ duplex † eſt iudicium,reſcindẽs,& reſciſſoriũ, ſicut in ſuperioribus dictum eſt. De iudicio reſcindenti ſunt opiniones,quãdo fuit læſio in tempore,quia ſi in contractu, vel alias nulla eſt oppoſitio,quin olim intra annum,hodie intra quadriennium,vt l.fi. C.de tempo.in inte.reſti.Sed vbi in tpe fuit læſio,ſunt opiniones.Quidam dicunt, ꝙ datur quadriennium,et ſi læſio ſit minoris tpis.Bul.& gl.dicunt,ꝙ vbi læſio fuit maior quadriennio, datur quadriennium ſi minor non dabitur, niſi tantum tempus,quantum læſus fuit,& intra illud tempus debet petere reſtitutionem, alias non auditur,vt not.ff.ex quibus cauſ.maio.l.nec non.§.ſi quis ſæpius, & l.ſed ſi per prætorem.§.quoties.Hãc opi.ſequitur.Dy.hic, reputans abſurdum,ꝙ ſi aliquis lædatur vna die,poſsit reſtitui vſque ad quadriennium,per leges,quas gl.alleg. in dicto §.quoties. Petrus de Bella per.tenet contra, dicens, ꝙ læſus etiam in vna die, reſtituetur vſque ad quadriennium,ſed nõ reſtituetur,illi niſi vna dies, & pro hoc facit l. debitrix. §. ſi pro eo.ff.ad Velleia. ibi enim dicitur, ꝙ poſt reſtitutionem habebit tantum tempus,quantum habebat primo.& hæc op.
13 eſt canonizata hodie,extra de in integ.reſt.c.1.in cle.† Non obſtat §.ſi conditionalis, quia ibi non agitur de reſtituendo tempore, cum ibi nulla fiat reſtitutio temporis, ſed de ipſa re,pro qua competit actio abſque reſtitutione, ideo non mirum,ſi tempus currat.Sed hic non competit actio,cum effectu,vſque poſt reſtitutionem,& ideo ante non currit.Et facit ff.quando actio de pecu.eſt an.l.1.§.annus. hæc autem non procedunt,vbi quis fuit læſus per abſentiam,& habuit tẽpus ſufficiens poſt reuerſionem: nam tunc non reſtituitur, vt dixi ſupra in opin.Mart.Quid ſi reſtitutio fuerit conceſſa poſt quadriennium? Videtur quod teneat quia ſententia lata contra ius litigatoris,tenet.ff.quæ ſenten.ſine appel.reſcind.l.1. §.item cũ contra ſacras.de regu.iur.l.præſes.& l.cũ prolatis.

Dynus tenet contra,per l.ff.de excu.tu.l.ſcire oportet.§.con ſequens.& facit quod not.C.de iud.l.properandum.vbi dicitur,ꝙ ſententia lata poſt triennium non tenet. facit extra de app.c.ſi app.in cle.& l.fina.C.de temp.in integ.reſtit.& hoc de iudicio reſcindenti. Videamus nunc de reſciſſorio. Et
14 † primo quæritur,ex quo tempore competit? Videtur,quod a tempore reuerſionis,vt l.quod tempore. C.de reſtit.milit. & l.ab hoſtibus.C.de poſtlimi. Præterea actio, quæ non eſt, tolli non poteſt.C.de iure dot.l.in rebus.§.omnis.de vſufru. l.corruptionem,ergo ſi tollitur,eſt, ſed hic tollitur. vt dicta l.ab hoſtibus.ergo eſt ante reſtitutionem. Docto. dicunt,ꝙ oritur in integrum reſtitutione impetrata vel ſaltem ex tunc effectualiter competit, & videtur expreſſum. C. ex quibus cau.maio.l.fina.& hoc cum dicit. reſciſſa vſucapione &c. & ff.de actio.& oblig.l.in honorarijs.§.pen. & patet in dicta l. quod tempore.vbi dicit, ꝙ amota præſcriptione, intra annũ poteſt vendicare,ergo ex tunc incipit, ex quo amota eſt: & hoc eſt expreſſum in dicta decretali.c.1.in cle. Non obſtat, quod tollitur, quia non eſt verum: vt infra dicetur.Præterea,non eſt bonum argumentum quia actio,quæ non eſt nata, dicitur tolli,cum præſcribitur materia, ex qua cauſari debebat,vt vides in pignoratitia,cui pręſcribitur iure offerendi. C.de præſcri.30.ann.l.cum notiſsimi.Et peti.hæred.cum nõ intentatur querela intra quinquennium.C.de inoffi.teſt.l.ſcimus.§.fi.Sed bene concedo,ꝙ iudicium reſcindens,competit a tempore reuerſionis,ſi fuit læſio in abſentia,vel a tempore
15 læſionis:vt dicto c.1.†Sed quæritur quanto tempore durat? Scis,quod gl.dicunt,quod durat hodie quadriennio,vt l. fin. C.de tempo.in integ.reſtitu.& ibi de hoc.Certe illa lex,non videtur loqui de tempore reſciſſoriæ,ſed de tempore iudicij reſcindentis,quod olim erat annus: hodie quadriennium.vt ibi.& de illo tempore loquitur hic,& in d.l.quod tempore. Breuiter dicas, quod ſi fuerit læſio in minori tempore quadriennio,reſtituitur tantum tempus, quantum fuit lęſus, & reſciſſoria tantum durat,& non plus.ſi fuit maiori tempore. Dy.non aperit quid iuris.Iacob.dicit,quod durat tanto tempore,quanto prima durabat,antequam lęſio contigiſſet: ita ꝙ ſi fuit abſens,per ſeptem,vel octo annos durabit tñ.Dicas ſecure,ꝙ olim iudicium reſcindens,habuit annum, vt hic. Item & iudicium reſciſſorium annum: vt l.in honorarijs.§. all.ille annus iudicis reſcindentis eſt hodie alteratus,& mutatus ad quadriennium,per l.fi.de tempo.in integ.reſti.Sed annus reſciſſorius,qui datur poſt impetratã reſtitutionem,non eſt alteratrus,nec immutatus,nec illa l.fi.de eo loquitur,imo remanet incorrecta.& ſic debet intelligi l.fi. C. ex quib.cau. maio.& d.l.in honorarijs.ff. ex qui. cauſ.maio.l. ſi is cuius. quæ non ſunt correctæ.nec correctę reperiuntur.Per hoc patet reſponſio, ad quæſtionem,ꝙ actio reſtitutoria,ſi ſit lęſio in tempore minori anno,durat tanto tempore quanto reſtituitur,quia plus non reſtituitur,vt ſ.dixi,& patet in c.1.§.al leg.& ita non poteſt vltra intentari.ſed vbi eſt lęſio in tẽpore maiori,vel eſt alia læſio,forte in liberatione, vel alias, tunc actio reſciſſoria,quę data reſtitutione competit, nõ durat niſi anno: quia contra ius datur ex quodam beneficio, vt l.in honorarijs: quę non eſt correcta.is aũt annus eſt vtilis, ſicut in alijs pretorijs,infra de perpe.& temp.act.in pri.ver. eas vero.cũ ibi.no.Quęritur,an hęc actio poſsit perpetuari? Gl.& omnes doc.dicunt,ꝙ ſic,vt not.in d.l.fi.de temp.in integ.reſt.& d.l.ſed & ſi per pretorem.§.quoties,vnde licet in diciũ reſcindens,non poſsit perpetuari,vt d.l.fi.tñ de hoc nõ reperitur prohibitum,& ideo videtur conceſſum.ſm omnes.
16 Sed nunquid†per litis conteſtationem facta in iudicio reſcindenti perpetuatur reſciſſoria? Io.dicit,ꝙ ſic.pro quo facit ff. de bo.poſſ.l.cum quidã. Sed Dy.dicit,quod illa lex nil facit, quia ibi vtrũq; remediũ ſimul competebat, & ipſo iure, ſed hic non contit reſciſſoria, niſi demum reſtitutione impetrata,vt ſatis ſupra dictũ eſt. Vnde ſm eum,ſnia Io. neceſſario conuincitur falſa,quia certum eſt,quod reſciſſoriũ non cõpetit,niſi demũ reſtitutione impetrata,& quod durat anno tantum,vt ſatis ſupra allegatum eſt,cum igitur reſtitutio petaẽ per iudicium reſcindens, ſi dicas,ꝙ litis conteſtatio facta in reſcindẽti ꝑpetuet litẽ ĩ reſciſſoria,ſequiẽ, ꝙ nõ erit annalis,

ſed

sed perpetua,saltem per illud accidens. Vnde frustra statutũ
17 esset eam anno finiri. Iudicium ergo † rescindens durat quadriennio continuo hodie, quod (quo ad quædam) est vtile, vt not.d.l.fi.C.de tempo.in integrum restitu. & hoc in iudicijs,& foris ordinarijs. Quid si lis vertatur,vel superetur verti in consistorio principis? Potest dici. quod tunc non sit cõtinuum,nec currat. C.de tempo.appella.auth. si tamen.dum tamen non sit negligentia in supplicando. eo.tit.l.fi.§.illud. & no.in Spec.de in integ.restitu.§.infra versic.porro.nu.6. Item quæritur,vtrum actio rescissoria possit opponi in mo-
18 dum exceptionis,† ante restitutionem? Et videtur, ꝙ sic, quia nõ est opus restitutione,vbi res peruenit ad dominum. ff.ex quib.cau.maio.l.si is cuius. Præterea sicut iudicium rescindens rescindit vsucapio.nec ante competit rescisso. ita querela inoffi.test.rescindit testamentum,nec ante competit petitio hæreditatis,vt l.scimus.C.de inoffi.test. Sed constat, ꝙ querela potest opponi in modum exceptionis.ff.de inoffi.test.l.Papinianus.§.si filius.ergo & beneficium restitutionis. & eodem modo potest induci.ff.de bono.posse contratab.l.si præteritus, nam ad hoc, quod rescindatur testamentum per bono.poss.contratab.opus est venire coram prætore, vt l.3. §.penul.ff.de bo.poss. Et tamen si ille, cui competebat contratab.possideat,potest excipere,vt d.l.si præteritus. Gloss. & docto.tenent contra,vt not.ff.ex qui.cau.ma.l. nec non.§. exemplo, quæ lex multum facit quia exceptione conceditur rescissio actionis sed rescissoria actio non competit. nisi restitutione præhabita, vt in superioribus satis dictum est. ergo nec exceptio hoc videtur expressum.ff.de except.l.exceptionis.2.in fi.& hoc etiam no.in glo.super verbo, statutum. ff. de iureiu.l.nam postea, §. si minor. In hoc tamen dicas, ꝙ potest opponi in modum exceptionis, implorando officium iudicis,super beneficio restitutionis,dicendo. Domine iudex, dico,ꝙ si vnquam actor vsucepit rem meam, vt asserit, hoc fuit in absentia mea,& debeo restitui, quare ante omnia imploro vestrum officium. quod me restituat,& vsucapio rescindatur, & ipsa rescissa, dico ipsum male petere. Et per hunc modum debet intelligi §.si filius. supra alleg. nam filius dicet,si actor possideret, possem intentare querelam, & agere peti.hære. tunc non possideam, peto testamentum iudicari inofficiosum,& ipsum rescindi,quo facto dico actorem repelli debere,secundum Dy.pro quo ff.de mino.l.3.§.sed vtrum.
19 † Quæritur, vtrum possit excipi perpetuo? videtur quod sic,quia quæ sunt annalia &c.ff.de excep.do.l.pure.§.fi. Videtur contra,quia exceptio non videtur durare, nisi quantum durat officium,vt in querela nõ nume.pecuniæ.l.cum vltra. C.de non nume.pecu.& in querela inoff.testa.ff.de peti.hær. l.si quis libertatem.§.sed & diuus. Potest dici,quod ante impetratam restitutionem est quadriennalis. sed post impetratam restitutionem sit perpetua,& sic intelligit Dyn. pro, & cõtra. Hæc opi.satis videtur rationabilis,quia illa regula,quę sunt annalia &c.non obtinet, vbi possessor agere potest, vel officium iudicis implorare,vt ille, cui competit querela non nume.pec.inoff.test. beneficium in inte.resti. super talibus, potest possessor,querelam deponere. Et ideo currit præscriptio,etiam quo ad accipiendum, sed ex quo testamentum est rescissum: non potest agi.pet.hære.nec rescissoria in integrũ restitutione petita, quia ille vadunt ad vendicandam rem, nec possessor potest agere eas intentare supra eo.§.æque, & ideo perpetuo potest excipi,quia non est in potestate rei agere,vt d.l.pure.§.fi.de dol. excep. Et sic potest intelligi. ff. ex
20 quib.cau. ma.l.si is cuius. Sed quæritur, cui competit † hæc actio? Breuiter per superiora apparet. quod læso, cui restitutio conceditur propter iustam causam. Sed cum multæ causæ enumerentur in tit.ex quib.cau.ma. nunquid ex alia dabitur restitutio? Dicas ꝙ sic.vbicunque prætori viuo iustum videbitur potest in integrum restituere, dũtamen non reperiatur contrariũ expressum in iure, vnde vbicunque ꝑꝑ iustã ignorantiam quis lęditur, debet restitui. Et ideo si quis extraneus per ignorantiam consuetudinis vel statuti pœnam, vel damnum incurrit succuri debet ei, vel si forte aliquis aliquos testes perduxit, qui omnes repelluntur, forte propter excommu nicationem, vel aliquos obiectus, restituitur, vide per Innoc.extra de in inte.resti.c.auditis,nu.3.de testi.& atte.c. cũ venissent.& idem credo, ꝙ si fuit peregrinus, pro saluanda anima,& in peregrinatione læsus fuit, vel si ꝑꝑ mercaturas exercẽdas absuit. vide in Spe.ti.de in inte.rest.§.superest ver. actor ergo.nu.20.& vide notata in l.fi.de in integ.rest. Item dic,quod nedum restituitur læsus.imo successor, & alij quorũ interest. vide ff.de min.l.quod si minor, & l.patri. ex quib. cau.l.cum miles.C.de fideiuss.mi.l.1.& 2.tex.forma.in l.non
21 solum.ff.de in inte.rest. Item quæritur† contra quem datur? super hoc dicas.ꝙ nedum aduersus eũ, qui immediate sentit lucrum ex læsione,imo cõtra tertiũ.ad quẽ res deuenit. vide ff.de mino.l.in causæ.la.1.§.pe.& fi.cũ l.seq.ex qui.cau.ma.l. Iulianus.li.4.scribit,non solum. Nunc quæramus de formatione libelli. Et primo de iudicio rescindendi. Primo tñ quęritur,an debeat dari libellus in iudicio rescindenti? Et non videtur quia expeditur iudicis officio. & vbi imploratur officiũ iudicis,non est opus libello,vt no.ff.de interro. actio. in rubrica. Super hoc videtur dicendum,ꝙ vbi restitutio postulatur principaliter,opus sit in libello,si autem incidenter li. contest.in cã.principali, tunc non est opus.ar.extra de offic. iud.c.2.de hoc in Spe.de in inte.rest.§.superest.vers.& scias.
22 nu.2.† Videamus ergo de forma ſ.Dñt doc.Ia.& Pe. qđ quidã formant sic. Dico, qđ talis rẽ meam, in mea absentia vsucepit, peto restitui.& vsucapionem rescindi. Dicunt ipsi, qđ is libellus uon procedit,quia sum mihi contrarius, ex quo.n. dico rem vsucaptã, dico nõ meã, quia vsucapio tollit dñium. ex hoc ꝙ dico meã, dico nõ vsucaptam. Pręterea non sufficit dicere rem meã quondã, imo debet dici rem meã, quæ mea erat, cũ vsucapio cõpleta fuerat, ſm eos. Aduerte quia super formatione hmõi libelli, nõ põt dari certa doctrina. variatur enim, ſm varietatem factorum, & in narratione, & in conclusione. In hoc tñ aduerte, qđ ponas causam, quare petis restitui, forte quia minor, vel maior, ꝑꝑ absentiam, vel ꝑꝑ aliã iustam causam, & postea ponas læsionem deinde conclusionem, quæ diuersificatur, ſm diuersitates factorum. nam si petẽs restitui, rem possidebat, repetet restitui ad statum, in quo erat: & per hoc iudicium restituetur, & ad hoc concludet. Si vero petit obstaculum, velut vsucapionem remoueri: concludet ad hoc. Vñ ſm varietates factorum, oportet ꝙ varietur conclusio, aduertendum potissime, an per iudiciũ rescindẽs, debeat actio restitui, vel res, de quo dixi supra satis plene. & ſm hoc conclusio formetur. & hoc facile est videre cuicunq;
23 practico. Vnde quando restitutio fit per † iudicium rescindens. dicet sic, Dico ego talis. contra talem, quod tempore minoris ætatis meæ a possessione cecidi talis rei mobilis, & ipse talis, talem rem meã, & quæ mea erat, tpe vsucapionis completæ, vsucepit & eam detinet vsucaptam. Vnde cũ minoribus lęsis debeat per restitutionem in integrum subueniri, & ego læsum sum, & sum intra tempus petendæ restitutionis, peto per officium in inte.resti. vsucapionemque prædictã rescindi, & me in possessionem pristinam restitui, & reponi. Vel sic. Tempore minoris ætatis meæ vendidi talem rem, & tradidi, quæ meam erat. Vnde cum lęsus fuerim in venditione prædicta, peto in integrum restitui: ac venditionem prædictam rescindi, mihiq; rem restitui, &c. Vbi vero maior petit restitui, potest dicere sic, Cum absentauerim me republicæ causa, talis, talem rem meã occupauit, & ipsam, in mei absentia, se vsucepisse dicit. Vnde cum iura dicant absentes reipublicæ causa restitui, per vestrum officium, peto in integrum restitui, ac vsucapionem rescindi, dictamque rem mihi restitui, cum restitutio me in pristinum statum debeat reducere, & reponere, &c. Si vero per iudicium rescindens, nõ debeat res restitui, sed actor: quia forte læsus non possidebat,
24 dicet sic. Dico,† quod talis talem rẽ meam, & quæ mea erat tempore vsucapi.completæ, & quam ante meam absentiam possidebam tempore absentiæ meæ vsucepit. Vnde cum læsis propter talem absentiam debeat per in integ.resti.beneficium subueniri, peto per vestrum officium, in integrum restitui, ac dictam vsucapionem rescindi: actionemque, mihi competentem tempore, quo me absentaui restitui, &c. Sic poteris formare semper variando conclusiones, secundum varietates factorum. Sed quõ formatur libellus in rescissoria actio

ria actione ? Super hoc aduertas , quia interdum restituitur actio realis ; interdum personalis. Vnde qñ actio realis restituitur,conclude,vt in reali an declarandum.Si personalis,ad dandum rationẽ, sicut in prima faciendo mẽtionem de restitutione præhabita. Et potes dicere sic , cum talis rem meam teneret tẽpore , quo rei publice causa me absentaui, vel quo positus fui in vinculis eamq; tunc poteram vendicare, & eã vsucepit me absente , propter quod in integrũ restitutus fui, dictaque vsucapio rescissa , peto dictam rem declarari ad me pertinere iure dominij , eamque mihi restitui &c.Vel si prima erat publiciana,formet in publicianam:vt supra proxim. vel si erat confes.vt in illa,faciendo mentionem de restitutione , & nominando actionem. eodem modo in hypot. Item in quacunque actione personali , sicut in prima , & si vis videre aliquas formas,vide in Specul. de in integr.restitu.§.su

25 per.libro 4. non tamen ita plene. † Sed quid si restitutus agat prima actione, non facta mentione de restitutione, nunquid valet libellus , vt si reus excipiat de vsucap.actor replicet.de restitu.non videtur per hunc.§.debet enim dicere possessorem non vsucepisse &c.nec est verisimile , ꝙ text.dixerit hoc sine causa,credo ꝙ sit tutum dicere: si tamen non dicatur hoc in libello,videretur,qđ ex quo restitutio fuit prehabita,quod posset de ea replicari. ff.de iureiu.l.nã & postea §.si mino.ff.de mino.l.3.§. sed vtrum.Prima est verior,quando rescissoria est vtilis,quia qui agit vtili, debet tãtum exprimere,quod appareat,an agat vtili, vel directa, vt dixi s.§. 1. sed secus vbi superest directa , vt dixi s.versic. per hoc. Sed

g nunquid g iudicium rescindens , & resciss.possunt eodem libello intentari? Videtur ꝙ non, quia iudicium rescindens est præparatorium,nec rescissoriũ cõpetit,nisi restitutione præhabita,vt supra satis dixi.& ita non videntur posse simul intentari.ff.ad exhibendum.l. gemma. Præterea , vbi plures actiones ita se habent , quod sententia lata in vna , obstat exceptio rei iudicatæ in alia , non possunt simul intentari.ff. de except.l.fundo,& l.fundum. Sed constant, quod sententia absolutoria lata in iudicio rescindenti, non potest competere rescissoria, quæ ex eo causatur, ergo &c.In contrarium videtur , quia querela inoffi.testa.& peti.hæredi.possunt intentari in eodem libello & eodem modo actio ad exhibendum , & rei vendic.ff.de inoffi.testa.l.qui de inofficioso.cum

26 ibi not.Solu.aut queris, † vtrum possint intentari in eodem libello.i.simul complecti. & ita vt successiue procedatur ? & dic quod sic. Aut vt simul procedatur.& dic,quod non,secũdum Dyn.& facit.ff. de ædil. edict.l.cum eiusdem. de iniur.l. prætor.§.si mihi plures.& hanc opi.tenet etiã Iac. Et potest formari libellus in iudicio rescindenti, vt s.dixi.& post conclusionem libelli iudicij rescindentis dices , qua restitutione præhabita peto vtili rei vend.rescisso. dictam rem ad me pertinere iure dominij per sententiam declarari , & sicut in rei vendi.de hoc in Spec.de in integ.restit.versi.sed nunquid in

27 eodem libello. & vide ibi positiones actoris , & rei. † Quia satis vidimus de libellis, videamus de processu.Restitutio in integrum datur causa cognita, & in ea lite contestata , vt ca. 2.extra de offic.iudi.Pone,ꝙ pars vocata contumaciter se absentat, quid fiet? quia ad diffinitiuam non potest procedi,lite non contestata, vt l.properandum.C.de iudic.& in ca.qm̃ frequenter.& in rubro, extra vt lite non contestata.gloss.videtur sentire in dicto ca. quod fiet missio . Sed certe non est prouisum sufficienter, quia dictum iudicium non perpetuatur,vt l.fin.de tempo.appellatio.ff. de mino.l. Papinianus.§. fin.& aduersarius veniens,recuperaret possessionem suam et post quadriennium,vt d.l.properandum.§.finautẽ. Spec. videtur velle, ꝙ possit procedi ad definitiuam, lite non contesta.& quod sit speciale , sicut in multis alijs casibus, quia lex hoc videtur velle.ff.de min.l.in causæ.§.causa autem cognita.ibi , vel contumaciam , &c. pro quo C. si minor ab hæredi. se ab. auth. si omnes. & hoc satis plene tangitur in Specu.de in integr.restitu.§. quis autem.versic.fi.num.40.lib. 2.

28 Potest † dici. ꝙ vbi per iudicium rescindens debet fieri restitutio rei,ꝙ tunc sufficiat missio,nec procedatur ad restitutionem,lite non contest. quia tunc sententia habet vim diffinitiuæ vt toti negotio finem imponat.Sed vbi datur solũ in integ.restit.& restituitur actio rescissoria: tunc lite non contesta.potest procedi ad definitiuam.Et est ratio,quia illa non est proprie definitiua,cũ nõ imponat finem toti negotio,sed solummodo præparat aliam actionem. ff. de re iudica.l. 1.Et huius distinctionis potest apparere ratio: quia in primo casu res certa petitur, & ita potest fieri missio in ea.Sed in secundo,nulla res petitur, sed solum restitutio, & ideo non potest dici,ꝙ fiat missio in possessionẽ rei petitæ. Et istã crederem, sicut in hoc secũdo casu, in primo,quando non petit restitui aduersus certam personam,sicut quando petit restitui aduersus aditionem hæreditatis : vt dicta auth. si omnes . Sed adhuc restat respõdere,quia in primo casu non prouidetur missio,cũ non perpetuetur actio.Solut.licet non perpetuetur,ad minus tempora non currunt,ex quo facit diligentiam,& stat per subterfugia aduersarij: vt ff.de minorib.l.intra vtile.Sed quæritur.certũ est,ꝙ is qui petit restitui,habeat se dicere læsum, nunquid tenetur probare expressum? Videtur, ꝙ sic.ff. de iureiuran.l.nam postea.§. si minor. & ff. de mino.l. quod si minor.§.non semper autem.In contrarium videtur expressum,de in integr. restit.ca.auditis.& ca.sciscitata:Præterea.si dicas, quod habeo probare in iudicio rescindenti,rem meam esse:tantũ onerabor,sicut in vendicatione vtili rescissoria, ꝙ non videtur consonum rationi. Super hoc articulo est distinguendum , quia aut per iudicium rescindens petitur restitutio de iudicialibus, aut de extraiudicialibus.Primo casu , aut petitur restitutio contra processum, & ante sententiam, aut contra sñia, si contra processum tantum, quia forte termino

29 peremptorio assignato, vel ante renuntiationem,† & cõclusionẽ,non allegauit exceptionẽ , tunc nihil probabitur de læsione, quia læsio apparet eoipso, quod non opposuit intra tẽpus.& ita intelligitur ca.auditis.extra de in integ.restit.ff.de mino.l.minor. 25.an.§.omissam.bene tamẽ verum est, quod si peteret restitui ad proponendã declinatoriã fori. vel aliã, ex qua ius suum modicum prima facie læderetur , quod iudex debet ex officio audire, & restitutionem,si sit modica læsio,denegare.vide plene extra de in inte.rest.c.corã.in princ. per Inno.nu. 1.Et ideo credo,ꝙ qui petit restitui,debet specificare allegationem quam dicit ommissam. vbi vero petit restitui contra sententiã tunc oportet docere de læsione plene,& hoc edocto,retractabitur sententia, & processus,& restitutus reponetur in statu, in quo erat ante sñiam. & ideo si rem tradiderat virtute sententiæ, restituetur ei,& totus processus reuocabitur,& sic intelligitur extra de in integ.rest.c. cum venissent. vbi Papa vidit , & inspexit priuilegia , antequam restitueret. Et hoc,si conquæratur de sententia, & petat aduersus eam restitui,& aduersus processum.Si autem dicat se læsum , propter aliquam exceptionem non probatam, & petat se restitui ad eam probandam , tunc non probabit ante restitutionem,sed fiet, vt dicitur extra eodem: cap.substituta. videlicet executio sententiæ,& restituetur ad probandum.& ita tenet Speculator in titulo , de in integrum restitutio.§. si quis autem. versiculo , illud quoque . Et est bona ratio:quia hoc ipso apparet læsio,quod exceptionem proponit , & multas probationes produxit . Vbi autem quis dixit se læsum in extraiudicialibus , & petit restitui , sicut contra contrac. si per hoc iudicium rescindens , debeat res restitui, & non act.rescissoria, tunc oportet plene probare læsionem:

30 † vnde si dicat se dominum rei, & læsum in dominio:ipsum plene probabit. Si autem in possessione , illam solam . Si vero actio restitui debeat rescisso. tunc non habet probare, nisi semiplene : & forte per iuramentum . & hoc videtur fuisse de mente Innocent. quamuis multum variet.extra de in integrum restitutio. capitu. tum ex literis , colum. 2. numero 7. Et facit ad hoc , quia in prætoris sufficit semiplena probatio , & per iuramentum , vt dicitur in actione ad exhibendum. ff. ad exhibendum. l. tertia. §. sciendum. cum nota. Hæc sunt de substantia materiæ : & tamen incognita

h legistis. Sed quid si petens in integrum restitui h ad actionem rescissorium , in iudicio rescindenti , onerauit se plena probatione , & plene probauit se dominum , vel rem ad se pertinere , & pars aduersa , nihil dedit ad contrarium , nunquid restitutione facta in integrum , eodem iudicio,

iudicio, fit rei restitutio? Nō videtur, quia ad hoc nō agitur,
& iudex non debet super alio pronuntiare, quam quod peti-
tur, vt l. vt fundus. ff. communi diuid. C. de fideicō. lib. l. fi. Sa
31 tis † potest dici contra. quia per talia iudicia præparatoria
fit rei restitutio, qñ nil proponitur a parte aduersa. ff. ad ex-
hiben. l. Celsus. §. idem Celsus. & l. tigni. §. fin. cum l. seq. Et
ad contrariū potest responderi, cum dicitur: ꝙ iudex non de
bet pronuntiare super eo, ꝙ non est petitum, quia imo, qñ si-
bi constat, & materiā tangit. extra de consue. c. cū inter. de te
sta. c. Raynaldus. ff. de verb. obl. l. si seruum. §. fin. Insuper no.
ꝙ in hac actione rescissoria veniunt fructus, & omnia, quæ
veniunt in actione. directa. ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. §. fin.
Multa alia possent hic tangi, quæ tangunt materiam: tñ satis
sunt clara per text. & gl. quibus diligenter stude. & vide Spe.
in tit. de in integr. restit. lib. 2. & 4. & doct. iuris cano. in eod.
titu. extra. Vnum tangit Pet. de Bellaperti. in prin. huius. §.
vtrū respublica ciuitatū aliarū, quā Romæ: & municipiorum
restituatur? & arguit ꝙ sic, quia præsides in prouincijs de-
stinantur, & cognoscunt, quod lex dicit, quod vicemgerens
præsidis cognoscit de restitutione reipublice, ergo de alia re
publica loquitur, quam Romanorum. C. de offic. eius qui vi-
32 cē alte. ge. l. 1. Præterea, si † legatus reipublicæ alterius, quā
Romanæ restituitur propter fauorem, & contemplationem
ipsius. ff. ex quibus causis maior. l. legatis. multo fortius ip-
sa, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. C.
de sacrosanct. eccle. authen. multo magis. Ipse tenet contra,
dicens, quod respublica Romana tantum restituitur, quia ha
bet bona diffusa longe lateque: & per administratores lōgin-
quos regitur. Ideo subueniendum fuit sibi, quæro ratio non
potest assignari in alijs ciuitatibus, quæ se regūt per se ipsas.
Et ad hoc allegat l. nihil. ad Maced. per quam videtur, quod
non vtantur iure minorum, vt ibi not. & idem dicit in fisco,
ꝙ non restituatur in rebus suis priuatis: cum hoc non repe-
riatur. vnde fiscus, & respublica non sunt idem quod appa-
ret, quia diuersi tractatus. & tituli fiunt de eis: vt apparet.
C. de iure fisci. & de iure reipubli. Ad argumentum contra-
rium, cum dicitur, quod subuenitur legatis, quod propter v-
numquodque tale &c. verum est, nisi alia sit ratio, quæ impe
diat. Vnde in legato est alia ratio, quam in republica: quia ille
restituitur propter iustam absentiam, sed ciuitas est præsens.
hæc quæstio, secundū eū est antiqua. & nota. de ea in dicta l.
nihil. & C. ex quibus causis maio. l. respublica. vbi gloss. te-
net opi. quam. Pet. tenet hic. Azo fuit in contraria opi. & il-
33 lam sequitur glos. C. de iure reipub. l. rempublicam. † Qui-
dā dicunt, ꝙ ciuitates restituuntur, sed non opida, vel castra.
& de hoc in Spec. de in integr. resti. §. quis autem. versi. ad do
ctrinā. num. 20. lib. 2. Imo. tenet contrarium, ꝙ ciuitates non
restituūtur. extra de in inte. rest. c. 1. pro quo facit, quia ciuita
tes loco priuatorū sunt, vt l. eum qui. in fi. ff. de verb. sig. Item
quando verbum prædicatur de duobus, de vno proprie, de
alio improprie: restringitur in materia odiosa ad illud. de
quo proprie prædicatur. ff. de ventre in pos. mit. l. 1. §. curato
re de liber. & posthu. l. cum quidā. Ista est materia odiosa: vi-
delicet restitutio, & ideo restringēda ad rēpublicā Romano-
rum, quæ est proprie publica. ff. de verbo. signifi. l. bonorum.
iuncta l. fin. de act. & obliga. l. in honorarijs. §. sed cum resci-
sa vsucapione. Salua opinione tantorum: ego credo, quod
quælibet respublica restituatur. & credo expeditum in d. l.
rempublicam. Constat enim quòd tota illa materia loquitur
de republica alia, quam Romanorum, vt nota. probatur in
rubrica de iure reipublicæ, & apparet quasi per omnes le-
ges illorum quatuor titulorum. &, ita d. l. rempublicā. debet
intelligi de alia ciuitate, quā Romana. Præterea, cum ciuita-
tes æquiparentur ecclesijs, & earum bona censentur ad pia
opera deputata, sicut bona ecclesiarū, simili priuilegio gau-
dere debent. C. de sacrosanct. ecclesi. l. illud. & l. fin. Præte-
rea certum est, ꝙ Romani trāstullerunt in fiscum totum ius
reipublicæ. Insti. de iure natur. §. sed & quod principi, igitur
fiscus & respublica Romanorum idem sunt, vt nota. ff. de iu-
re fisci. l. in fraudem §. neque. C. de iure fisci in rubrica. Igi-
34 tur iura post † condita, quæ loquuntur de republica, debent
intelligi, de alia republica, quam Romanorum, quia illa est
sopita & translata in fiscum. ff. de verbo. signifi. l. inter publi-
cum. Idcirco leges quæ dicūt rempublicam debere restitui,
quas post translatio nem prædictam tempore imperatorū cō
stat conditas: debent intelligi de alia, quam Romanorum,
quia ex tunc illa potius dicitur imperialis, & fiscalis, quam
publica. Præterea non potest dici, quòd absentia sola sit cau-
sa dandi restitutionem legatis ciuitatum, & municipiorum:
quia sic sequeretur, quòd nuntij priuatorum eodem priuile-
gio gauderent, quod nusquam auditum est: & sic restituūtur
fauore ciuitatū, ergo multo fortior ipse ciuitates, ergo solu-
tio s. data tollitur. Nec obstat, quod ciuitates locum priuato-
rum sunt: verum est, nisi reperiantur priuilegiatæ. sed in hoc
casu reperiūtur. vt dicta l. rempublicā. & in multis alijs nota-
tis id rubrica. C. de iure reipubl. Item non obst. l. nihil ad
Macedo. quia licet non reperiantur priuilegiatæ in illo casu,
non sequitur quin sint in hoc, & in multis alijs. Item non ob
35 stat, quod verbū† publicum, prædicatur propriæ de republi-
ca Romanorum, &c. quia materia restitutionum nō est odio
sa, im o fauorabilis, ff. de minoribus. l. 3. §. minorē. cum ibi no
tatis. Sed consueuit quæri. de fisco an restituatur? Et non vi-
detur quæstio difficilis, cum fiscus & respublica Romanorū
sint idem, vt supra allegatū est doctores dicunt contra, quod
fiscus non restituitur, & quod fiscus, & respublica Roma-
norum, non sunt idem. Quod apparet, quia diuersi sunt tra-
ctatus de iure fisci, & de iure reipublicæ. Certe ego cre-
do, quod ille tractatus iuris reipublicæ non loquitur de re-
publica Romanorum: vt supra dixi. Vnde ratio docto-
rum in nullo me mouet. Sed quod non sint idem, pro-
batur. ff. de legat. 1. l. sciendum. in prin. §. 1. & ibi not. de ædi.
edi. l. 1. §. illud. de iure fisci. l. non intelligitur. §. si in locis. iun
cto supra. de re. di. §. thesauros. ff. ne quid in loco publico.
36 l. 2. §. hoc interdictum il primo. † Solutio, verbum fi-
scus diuersas habet significationes. Quandoque enim su-
mitur pro republica Romanorum, prout nominatur. Vni-
uerso orbi, & tunc sunt idem. C. de numera. & actu. l. in pro-
uincijs. libr. 12. Et tunc potest restitui, sicut in qualibet alia
republica. Quandoque pro priuata bursa imperatoris, & de
illa potest dici, quod non restituitur. & sic videtur sentire
gloss. ff. de iure fisci. l. 1. super verbo pretij. Vnum prætermit-
tere nolo, quod quamuis ecclesia restituatur, tamen prælatus
in his, quæ tangunt ipsum, non restituitur. Verbi gratia, præ-
latus, qui facit fructus suos, petit arreragia redituum debito
rum ecclesiæ. Credo, quod in hac causa, non restituitur. ff. de
minoribus. l. 3. §. sed vtrum. eo. ti. l. patri. in princi.

Quid ergo, si petat proprietatem redituum, & arreragia,
& dicat se læsum in processu? Non videretur restituendus,
quo ad fructus per prædicta.

a Adnota. In fi. Vide hic Ang. in 2. col. circa prin. ver. in gl. hostium. & ver. seq. vide do. Ias. hic in 8. col. post prin. in ver. in gl. in ver. hostium.

b In fi. Docto. communiter sequuntur hic gloss. Sed d. Ia. reprobat hic Angel. quem vide. Item quia text. dicit, quod captus ab hostibus potest vsucapi. exemplificat Ias. de actione personali. in qua currit præscriptio non ex possessione præscribentis, sed ex solo cursu temporis negligentia non petentis: vt hic per eum.

c Pone ꝙ. De hac quæstione do. Ias. recitat hic eleganter doct. altercantes, & concordat eos: demum opi. subiungit in 10. col. ante me. ver. in ea. glo. ibi. ff. ex quibus cau. ma. Vide etiam hic Angel.

d Distincta species. An autem actio rescissoria sit natiua, vel datiua, vide hic Bal. in 2. col. prope fi. versi. quæro vtrum. vide Ias. hic in 15. co. circa prin. vers. nunquid autem ista actio.

e Directa. Vide do. Ias. hic, in 15. colum. post me. in versi. in ead. glo. ibi nunc dicitur &c.

f De forma. Vide Bal. hic. in 3. col. Angel. in 8. col. post me. versi. quæro ergo quomodo. & do. Ias. in 16. col. post me. versi. extra gl. restat.

g Sed nunquid. Hanc quæstionem format Ang. hic in 7. col. prope fi. in versi. quęro an officium, & quando possunt cumulari, vide eundem in 8. col. ante fi. versi. quæro quando simul, & qualiter formatur libellus.

h Restitui. Sed intra quantum tempus debet proponi ista actio rescissoria? vide per Ange. hic in pe. colum. post prin. in ver. quæro intra quantum tempus. Item ea. col. prope. fin. ver. quæro an rescissoria. Quærit idem Ang. an rescisso possit proponi per modum exceptionis. duas quæstiones alias vide per eundem in vlti. col.

1 *Contractus & ultima uoluntas in aliquo discrimen habent.*
2 *Lucratiui & onerosi discrimen.*
3 *Damnum quid.*
4 *Reuocatoria ex delicto datur.*
5 *Reuocat futurus creditor.*

Fiscus

6 *Fiscus alienata ante crimen reuocat.& 7.11.*
8 *Donata ante crimen, an reuocabilia.*
9 *Fraus qui deprehendenda.*
12 *Reuocati an reddendum pretium.*
13 *Alienantem pœnitere non licet.*
14 *Legatarius, creditor.*
15 *Reuocanti obseruanda.*
16 *Reuocatoria in quem negata.*
17 *Annus ex quo currat.*
18 *Reuocatoriæ quot.*
19 *Actiones in factum.*
20 *Actio binomia.*
21 *Actio pro ortu in diuersos data.*
22 *Debiti oblatio quando in sufficiens.*
23 *Reuocatoria in quos, & cui, ad quæ detur.24.27.*
25 *Restitui cui debeat.*
26 *§. item si quis in fraudem sensus.*
28 *Reuocatoria uariæ datur.*

a ITEM, [a] Si quis in fraudem. Iste §. est satis planos. Casus talis est. Habebam debitorem, qui tenebatur mihi in centum: alienauit bona sua in fraudem mei, ne meũ possem consequi debitum: egi contra ipsum, feci eum condemnari, & missus sum iussu iudicis in possessionem bonorum eiusdem, quæ forte non valent decem, volo agere contra illos, quibus alienauit: quæritur nunquid possum: Dicit Imperator quod sic, & rem petam: & reuocabo, ac si non fuisset alienata, & semper in bonis debitoris remansisset. hoc dicit iste §. qui §. est bene glossatus, nec habet longam materiam. Idcirco eius materiam prosequar, apostillando, glos. vt breuius transeam: & eas non repetam, ne papyrum occupem.

1 † In gl. not. vt vterque in fin. vide supra quibus ex causis ma. non li. §. in fraudem. Quæritur de rationibus diuersitatis. Et quare primo requiritur dolus ex parte alienantis, & acquirentis, vel saltem alienantis: & nihilominus euentu in contractu inter uiuos, sed in vltima voluntate sufficit solus euẽtus? Dicit Petrus de Bellapert. post Iacob. Ratio est: quia vbi debitor alienat in vltima voluntate, non est spes, quod vnquam acquirat, de quo possit satisfieri creditoribus: cum vltra non sit spes, quod acquirere debeat: sed vbi inter viuos: potest acquirere adhuc, de quo possit satisfieri creditoribus. Ideo hoc casu, non ita faciliter reuocatur. Primum tamen membrum fallit in libertatibus directis, fauore liberta-
2 tis. Et vide quod scripsi in dicto §. in fraudem. † Secundo quare requiruntur tria. vbi alienatur titulo oneroso, sed vbi lucratiuo: duo tantum? Dicit ipse, quod non est par ratio lucra capere. & damna euitare. C. de codicil. l. finali. Tertio, quare vbi debitor alienat inter viuos, tria requiruntur: vbi libertus, sufficiunt duo? Respondet idem Pet. iura magis mihi conseruant id, quod meum est, quam quod est mihi debitum. vnde patronus habet ius in tertia. supra de success. libe. §. sed nostra. sed creditor non habet in rebus debitoris. Vnde licet tu debeas mihi centum: non propter hoc res tuæ, meæ sunt vsque ad centum. Pro hac ratione facit ff. de vsuris. l. videamus. §. si actionem. vel dic secundum eum, quod creditor, qui reuocat non reddit pretium. ff. quæ in fraudẽ creditorum, l. si debtior. & l. ex his. sed patronus sic, ideo facilius reuocat. ff. si quid in fraudem patro. l. 1. §. si quis in fraudem. Et qui in hoc grauatur, in alio releuatur. ff. de iureiura. l. eum qui. Item quæ in hac glos. de liberto dicuntur, procedunt secundum determinationem l. ff. de iure patro. l. si libertus. In hoc autem caue: quia vbi legando committitur fraus: non habet locum ista materia: nec ista actio, sed condictio indebiti, vel condictio ex lege: vt l. fina. §. si vero. C. de iure deliberan. nec opus est reuocatoria: quia legata
b sunt ipso iure nulla. In glossa, large accipe. [b] in fine. Et hoc siue sit creditor ex contractu, vel quasi, vel delicto, vel quasi. secundum intentionem gloss. Iacob. & Pet. dicunt, quod Rofre. dicit, quod reuocatoria non datur creditori ex delicto, vel quasi. Et probat sic. Constat, quod fraus
3 exigit damnum. † damnum proprie dicitur diminutio patrimonij. ff. de damno infecto. l. 3. si agam actione reuocato-
4 ria † contra illum, qui emit ab eo, qui tenebatur mihi ex delicto. forte actione iniuriarum, vel furti ad pœnam, vel vindictam, non ago pro resarciendo damno meo, vel patrimonio, igitur hæc actio non competit, ad hoc. & pro hoc videtur ff. si quid in fraudem patro. l. 1. §. & alias. Attamen ipsi tenent contra, dicendo reuocatoriam dari creditori ex delicto, vel quasi, quia ex quo loquitur indistincte intelligenda est indistincte. ff. de public. in rem actio. l. de pretio. Nec obstat argumentum Rofred. quia vbi agitur ex delicto, non est diminutio patrimonij, quia imo ex quo actio erat acquisita ff. quæ in fraudem creditorum. l. qui autem. ſm Petrum.

Præterea augment. Rofred. non procedit, vbi agitur ex delicto, vel quasi, ad interesse, vel damnum, sicut in actione legis Aquil. supra ad legem Aquiliam. in princip. ff. ad legem Aquiliam. l. in lege. supra de obliga. quæ ex quasi delicto. in prin. Et facit pro opinio. doct. ff. qui & a quibus. l. si cum fideicommissaria. §. ne quis creditorum. Sed quæritur, hic loquitur in creditore præsenti, quid de futuro? Verbi gratia. Quidam volens recipere magnam pecuniam mutuo, vel se obligare alicui ex aliquo contractu, alienauit bona, antequã
5 † se obligaret, post se obligauit, nunquid talis creditor potest agere reuocatoria? Iacobus dicit ꝙ sic, duntamen appareat de fraude. ff. quæ in fraudem creditorum l. ait prætor. §. 1. & facit. ff. de bonis damna. l. cum ratio. §. ex bonis. a contrario sensu. Pet. idem, sed tamen nulla lex hoc cogit dicere, secundum eum. hoc tamen restringit ad casum, quo incontinenti post fraudem adhibitam contrahitur. ff. de priuilegiis credi. l. si ventri. §. fina. sicut Pet. l. lecta. versic. dicebam. Hæc opinio satis est æqua, & rationabilis. gloss. tamen videtur tenere contra. C. de iure fisci. l. 1. lib. 10. pro qua facit ff. quę res pigno. obliga. poss. l. penult. Sed pro opi. docto, facit C. de donatio. ante nupt. authent. sed iam necesse & ibi not. contra in simili. ff. quæ in fraudem credito. l. si quis cum haberet, ad municip. l. fi. item rescripserunt. l. 2. Non obstat dicta l. penult. quæ res pigno. obliga. possunt. quia ibi nil agitur de fraude: nec loquitur in casu, quo fraus esset adhibita, nec facio differentiam, an incontinenti, vel ex interuallo fraus fuerit adhibita, si de ea constet, sed quo ad hoc. an præsumatur fraus, vel non: bene posset esse differentia. vt infra plenius dicetur. Quærunt domi. Iaco. & Pet. quid de eo, qui alienauit in fraudem fisci, antequam delictum committeret, propter quod deberent bona confiscari? Verbi gratia.
6 † Quidam volẽs interficere hominem, vel delictum committere, propter quod deberent bona confiscari de consuetudine, vel de iure, alienauit bona sua, tandem delictum commisit: condemnatus fuit fiscus vult bona reuocare, nunquid possit? Doct. dicunt ꝙ potest, nõ per hanc actionem: sed quia in fraudem fisci alienata sunt reuocanda. ff. de iure fisci. l. in fraudem. & hoc dicunt per l. ff. de do. cau. mor. l. si aliquis, de bo. dam. l. cum ratio. §. ex bonis. hæc est quæstio antiqua, de qua ff. de dona. l. post contractum. vbi glos. tenet, ꝙ alienatio valet qñcunque facta, ante condemnationem. Sed contra argu. quia certũ est, ꝙ manumittere, est alienare: vt l. ab agnato. ff. de cur. fur. sed accusatus de crimine, non potest manumittere, etiam ante sententiam. ff. de manu. l. quo pœnæ. ergo nec alienare. Item certum est, ꝙ res per delictum obligatur fisco tacite. ff. de iure fisc. l. aufertur. §. fiscus. & l. imperatores. [melius probatur in l. si quis post hac. §. si quid. versic. sed in his. C. de bo. proscr.] & sic fiscus à tempore commissionis delicti factus est creditor, & potest reuocare per d. l. in fraudem. quinimo etiam per hypo. C. rem ali. geren. l. 1. hæc lex non facit: sed probatur in l. 2. C. in quib. cau. pignus tac.
7 † Præterea fiscus est creditor conditionalis vel æquiparatur, a tempore delicti commissi: & sic videtur ꝙ possit reuocare, & maxime sñia subsecuta. ff. qui pot. in pig. hab. l. potior. 2. responso. Præterea videtur expressum in l. fi. §. ex bonis. ff. de bo. dã. & d. l. si aliquis. de do. cau. mor. & bene facit. C. de bo. proscrip. l. si quis post hac. §. si quid. ibi ante tempus criminis, ac reatus &c. supponendo, ꝙ si post, non valeret. Pro opi. gl. vr̃: quia speciale est in crimine læsæ maiestatis, & sic in cõtrarium est ergo ius cõe. ff. de dona. l. donationes. §. perfecte. de accu. l. ex iudiciorum. cum ibi no. Item differẽtia est inter donationes factas inter extraneos, & inter vi. & vx. q̃a prima nõ reuocat̃ ꝑ sñia: alia sic, ff. de do. inter vi. & vx. l. cũ hic status.

tus.§.si maritus.Item regulariter, cui interdicitur solutionis receptio,& alienatio,& econtra.ff.si cer.pet.l.non omnis. §. si pupillus, sed reo criminis non interdicitur solutionis receptio.ff.de sol.l.reo.& l.quamuis.ergo nec alienatio. Si velis sustinere hanc opi. Responde ad l.qui pœnæ.ff.de manumiss. vt ibi no.in gl.quia ibi speciale,vel loquitur in donatione libertatis,quæ fit in vltima voluntate. Ad l.aufertur.§. fiscus, responde,ꝙ fiscus non habet tacitas hypo.in delictis.C.de iure fis.l.1. Ad l.si quis post hac responde vt ibi not.
8 † Pro solutione huius quæstionis,est distinguendum,quia aut quæritur de do.cau.mor.aut de do.inter viuos. in primo casu certum est,ꝙ donatio reuocatur per sententiam subsecutiuam:vt l.si quis.§.alleg.In secundo casu,quando donatur inter viuos, distinguitur: quia aut donatio fit inter coniuges, aut inter extraneos.Primo casu dic ꝙ aut fuit facta ante reatũ, aut post. si ante tenet,si post, reuocatur: vt d.l.res vxoris.& d.§.si maritus.Secũdo casu,quando fuit facta inter extraneos, videtur eodem modo distinguendum : quia aut fuit ante reatum, & valet: aut post,& est distinguendũ: quia aut est tale crimẽ, quo bona ipso iure confiscantur, & certum est, quod non valet donatio. ff. qui & a quib. l. quesitum.de dona.l. donationes.§.perfectæ.C.ad leg.Iul.maiest.l.fi.extra de hære.c. cum secundum legem. aut non confiscantur ipso iure: tunc sunt opi.vt supra vidistis.Nam glos.dicit, ꝙ valet quandocunque fiat ante sententiam.Alij dicunt,ꝙ non valet, si sententia sequatur,qñcunque fuerit facta ante sentẽtiam.& hanc opinionem tenet Odof.Alibi videntur dicere gl. ꝙ nõ valet, qñcunque ante sñiam,& post contestationem,sed ante sic.vt no.ff. de admi.tu.l.chirographis.§.fi.de accu.l.& iudiciorum. Iac. & Pet.dicunt,ꝙ reuocatur,si constet,ꝙ fuerit facta in fraudẽ fisci.per d.l.in fraudem.ff.de iure fisci, non per has actiones, sed per d.l.in fraudem. Sed quæritur,qualiter constabit de
9 fraude? † Dicunt ipsi,ꝙ per coniecturas,quia dolus ex indicij perspicuis probatur.C.de dolo malo.l.dolum. vt si omnia bona sua simul dedit:vt l.omnes.§.Lucius.ff.quæ in fraudem credi.Item si dedit coniuncto C.vbi pu.edu.de.l.si. Itẽ si iam accusatus erat.C.de euict.l.si fundum. Idem si non esset accusatus,si crimen erat notorium.secus si occultum.ff.de act.emp.l.emptorem.Et idem si non esset accusatus.sed si aliquis comminatus esset si accusaturum,de quo verisimile est, ꝙ bene attenderet,quia constans erat. etenim verba pensanda sunt ex persona.C.si quis imperatori male.l.1.Item si primo donauerit,& postea reperiatur possidere.C.de na.li.l. 3. §. pe. secũdum eos.& facit.ff.de bonis eorum qui morte sibi consci.l.1.in prin.Hæc autem procedunt,vbi post reatum fit donatio. Quid si paulopost,& sine interuallo magno commisit crimen? præsumitur in fraudẽ alienasse.ff.de priuil.cred. l.si ventri.§.fi.Melius facit pro eis.ff.si quis test. li. esse iussus fue.l.1.§.proinde.& l.fi.ff.qua.re.ac.non da.l.1.§.quæ onerãdæ.Et idem in Spe.tit.de do.versic.item pone.nu.7. Sed contra hoc videtur in hoc,quod nõ præsumatur fraus,& ex hoc ff.qui & a quib.l.sed si maritus.§.penul. vbi non præsumitur fraus,ex temporum continentia,nisi probetur contrarium. Item certum est,ꝙ vbi quis donat tempore non prohibito,ꝙ donatio tenet, quãuis casus sine magno interuallo sequatur, donatio posset infringi. ff. de do. inter virum & vxo.l.inter eos. Ergo vr̃ idem in proposito. nam ex quo donatio fuit facta tempore non prohibito,non videtur, quod debeat reuocari,ex delicto post commisso.Et pro hoc facit: quia vbi quis destinauit aliquam obligationem contrahere, & antequam perficiat,contrahit aliam,illa prædestinatio nil facit,nec impedit aliam,nec facit valere prædestinatam, nisi a tempore, quo contrahitur. Igitur in proposito,si destinauerit crimen committere,& antequam committat dat bona sua, si postea crimen committat, posterior obligatio non videtur primam infringere.ff.si cer.pet.l.qui pecuniam.quæ res pigno.oblig.
10 poss.l.Titius.qui po.in pig.hab.l.potior.† Præterea.cum leges dicant, donationes post contractum crimen non valere, supponendo,ꝙ ante factę valeant,nec distinguant,quare nos distinguemus? Si enim dicamus factas ante reuocari, quasi in fraudem factas: leges quæ faciunt differentiam, inter donationes factas, ante contractum crimen capitale, vel post essent impositæ verbis,& non rebus:& frustra illam differentiam fecissent. Videtur ergo concludendum, vel eas non reuocari,vel si reuocentur, oportet fraudem lucidis probationibus probari,nec sufficiant prædictæ coniecturæ, in ca-
11 su,quo ante reatum donatio facta fuit. † Sed quid, si criminosus vendidit bona? Videtur idem,ꝙ fiscus posset reuocare etiam si acquirens in fraude non participauit, cum lex dicat indistincte,alienata in fraudem fisci reuocari.ff.de iure fisci.l.in fraudem in princip.ff.de admin.tut.l.chirographis. §.fina.& ibi.de hoc requiritur tamen fraus alienantis. ff.qui,
12 & a quibus.l. in fraudem. 2. † Sed an fiscus tenetur restituere pretiũ? Videtur,quod sic,si extet.ff.quæ in frau.cred. l.si debitor.Imo etiam si non extet,si emptor fuit bonæ fidei. ff.quę in frau.cred.l.qui a debitore.si quid in fraudem patro. l.1.§.si quis in fraudem. quia fiscus loco hæredis est: & hæres de euictione tenetur.C.de fideiuss.l.1.facit ff. de admini-
13 stra.tut.l.Titium & Mæuium.§.Lucius.† Posset etiam quæri. Quid si quis volens committere crimen dedit bona sua: post penituit, & non commisit:vult repetere bona,qua si fuerit facta donatio,& ob causam quæ non est secuta,nunquid potest? Satis potest dici, quod non: nisi probaretur alias,ꝙ donatio fuerit ficta,vel imaginaria. Vide in Specula. tit. de dona. versic.item pone. vide etiam Gulielmum de Cuneo in l.alias.ff.de iureiurand.vt supra notaui. Sed quid erit, si quis filio emancipato, vel alij secrete donauit bona sua: & nihilominus ea tenuit,sicut ante, & cum pluribus cõtraxit: vel forte de eis vendidit,vel impignorauit:nunc cum emptores vel creditores agunt,venit donatarius prætendens literas donationis prius sibi factę: asserens se factum dominum,per retentionem vsusfruct. vel alias donatoremque nõ potuisse alienare in sui præiudicium. Econtra creditores dicunt donationem non debere tenere,in eorum fraudem factam. Quæritur nunquid bene dicant, per prædicta? Videtur quod sic: quia nedum fraus committitur contra præsentes creditores: imo contra futuros, vt supra dictum est. fraus autem,hoc casu præsumitur, ex quo donans reperitur possidere rem donatam post donationem. ff. quibus modis pig.vel hypot.sol.l.sicut.§.superuacuum. ff.de acquir.hæredit.l.pro hærede.§.Papinianus.C.de distract.pigno.l. & qui sub imagine.extra de renunt.c.1.lib.6. Item ex eo,quod fit clam.C.de dona.l.donatio.ff.de administra.tuto.l.non existimo. Item præsumitur fraus, si donatarius sciuit patrem rem donatam vendere,& obligare,& tacet. C. ad Velleia.l.si
14 fine.de re.pigno.l.1.de distract.pig.l.mulier. †Item quæritur,nunquid legatarij, & fideicommissarij habeantur hoc casu loco creditorum.Et non videtur C.de bonis autho.iud. poss. l. 1. Sed contrarium est verum. C. qui manumit. non poss. l. 1. ff. qui & a quibus. l. qui in fraudem creditorum manumittuntur. In gloss.scilicet corporalem. Mobilia & immobilia secundum Dynum. In gloss. id est. possideri. in fi. doct. hanc approbant. b Dicunt enim,quod ad hoc,
b
15 quod hęc actio competat,requiritur,†ꝙ creditor primo egerit contra debitorem: & fecerit se mitti in possessionem bonorum,quæ debitor habet,vel ipsa facere exequi,& illis non sufficientibus aget.& de hoc debet fieri mentio in libello. Et vult dicere iste tex.& C.de reuo.his quæ in fraudem.l.penu. Dicunt tamen, ꝙ si notorium esset, quod debitor esset non soluendo, posset agi hac actione.ff.de act.empt.l.emptorem. in princip. de verborum obliga. l. decem. & l. fina. ff. si certum peta. secundum eos. Gloss. alibi distinguit, per Azonem,an creditores fraudentur dolo acquirentis,vt tunc possit incipere ab eo.aut ab euentu tantum,& tunc non. Hodie semper debet principalis primo excuti vt nota.C.eodem.l.1. Vel dic, quod ius nouum non immutat, vt ibi nota. hoc sequuntur ibi doct. Credo, quod illud, quod hic notant sit
16 verius: quia textus hoc videtur sonare. † In gloss. scilicet
c intra annum. in fin. c Et vide quod ibi notatur, quia vbi non peruenit, non competit etiam intra annum contra illum qui habuit tit. lucratiuum. & non participauit in fraude, vt ibi no. Item quod hic dicitur, intellige quando alienauit corporalia. nam si actionem, totum non competeret, nisi intra tempus: intra quod actio duraret, si duret minori tempor

pore anno.ff.quæ in frau.cre.l.ait prætor. §. si conditionalis.
17 † Sed a quo tempore currit annus? Dicas, quod a tempore, quo bona fuerunt possessa, vel quo constat, ꝙ debitor est non soluendo: vt s̃.proxime dixi. Nam ante non potest creditor experiri. & sic non currit ei annus vtilis ante. ff. eod.l. 1.in princ.de diuer. & tempo.præscript.l.1.secundum doct. Sed videtur expressum, ꝙ ex die venditionis.ff.quæ in frau. credi.l.qui autem.§. fin. sed forte intelligitur, vbi notorium erat, quòd bona non sufficiebant. In gloss. sed qua actione. ibi cum dicit, quæ ad reuocanda corporalia, & incorporalia cum
d petit. Hanc approbant doct. Iaco. d & Pet. In ea. glo. ibi, quidam dicunt. Tamen contra videtur, quod Fauiana competat creditori & patrono, Caluisiana soli patrono. In ead. glo. ibi, cum dicit, in factum Paulianæ. Quidam dicunt, quod
18 sunt sex reuocatoriæ: † Pauliana in factum, Fauiana, Caluisiana, vt hic gloss. narrat. Item vtilis Caluisiana, quæ datur filio arrogato, de qua. ff. si quid in fraudem patro.l. fin. Item interdictum fraudatorium, de quo ff. de sol.l.pupilli debitor ad Treb.l.si postulante. Ioan. videtur sentire in arbore. quòd sint quatuor: Pauliana, Fauiana, Caluisiana, & in factum. Dy. videtur sentire, quod sint tres, sequendo hanc gloss. do. Iac. & Petr. dicunt, quod sunt duæ tantum. Dicunt enim ꝙ actio
19 in factum. & omnes aliæ sunt idem. nã est in † factũ. Pauliana. Calui. Fauia. & interdictum fraudatorium. Certum est enim, ꝙ interdictum, & actio in factum, sunt idem. C. de interdict.l.fin. j̃. de interdict.§.fina. igitur hic in factum. & dictum interdictum sunt idem. Item dicunt, quòd illud interdictum est idem cum Pauliana. & hoc not. glos. in dicta l. pupilli. & dicta l. si postulante. Idcirco in factum Pauliana, & illud interdictum sunt vna actio, quæ est in factum cognominata: & Pauliana, a Paulo prætore, eius introductore. sicut Publiciana, a Publio. sed ob. quia ex quo habet proprium nomen, non debet denominari in factum. ipsi allegant ff. de eo per quem factum est.l.fin. melius supra §. sed istæ. & ibi no. in gloss. scilicet Publiciana. Respondent. ꝙ illud est verum quando ab initio habuit proprium nomen, quod hic non habuit. Sed post per Iurisconsultos fuit sic cognominata a Paulo, qui eã introduxit: & forte fuit causa, vt haberetur aliqua cognitio differentiæ inter illam, quę creditori competit, & illam, quæ patrono: quæ sunt diuersæ, & a diuersis introductæ. Item dicunt, quòd Fauiana, & Caluisiana, sunt vna, quæ competit patrono. Vnde est in factum, quæ cognominatur
20 Fauiana, & Caluisiana. Et est † binomia, sicut reperitur in lege, quod quandoque aliquis habet plura nomina, tamen est eadem persona, & quandoq; lex vocat vno nomine tantum, quandoque alio. potes allegare ff. de condi inde.l.fin.§. fi. Et sciũt hoc vascones. qui communiter sunt quadrimonij. Arnaud guilhem. Guido del cap. del põt, de la causada de nostra dona de la Dorada de Toulouse. Sed contra videtur, quòd coniunctio, &, ponitur inter diuersa. C. per quas perso.l.fina. & text. ponunt coniunctiones inter Fauia. & Caluisia. quando faciunt de eis mentionem, & sic videtur, ꝙ sint plures. ff. si quid in fraudem patro.l. in Fauiana. & l.fin. imo reperitur text. qui ponit alternatiuã, denotando maiorem diuersitatẽ. eod. titu.l.1.§. si pluribus. Sed dic, ꝙ illud est causa breuitatis, ad denotandum, quod altero cognomine solo vti possumus, secundum Petr. De illa quæ competit filio arrogato, est certum, quod est eadem cum illa, quæ competit patrono, nisi ꝙ illa arrogati est vtilis. Et ideo dicunt, ꝙ de quatuor circulis, quos Ioan. ponit in arbore, non debuerunt esse: nisi duo. Super hoc teneas, quicquid volueris, non est magnus effectus, neutra opinio potest improbari, quare secure sequere gloss. quæ est hic. doc. tamen obliti fuerunt quandam aliam reuocatoriam, videlicet conditionem ex lege in casu suo. C. de iure deli.l.fi.§. si vero, quæ non potest dici eadẽ cum istis. In ea gl. ibi, reuocatoriæ dicuntur. Hanc gl. reci
e tant & approbant e oẽs doct. In ea. gl. ibi, contra possidentẽ. Dyn. dicit, ꝙ vbi datur contra dolosum, oritur ex maleficio,
21 sed vbi † contra illum, qui dolum non commisit, ex varijs figuris causarum, sicut interdictum, ꝙ vi aut clã. q̃n datur ꝯ illum, qui non fecit opus, de quo dictum est s̃. in prin. tit. Ia. & Pet. dicunt, quod hæ actiones non sunt natiuæ: sed datiuę, ex quo non habent sufficientẽ materiam præexistentem, ex qua possint oriri. Et dicit. Pet. quod opi. glo. non potest procedere, quod detur ex quasi maleficio, quia imo quando cõtra dolosum daretur, daretur ex maleficio: sicut vides, quando agitur contra illum, qui fecit litem suam, qui teuetur ex maleficio, si ex dolo suo, cõtra ipsum agatur. secus si culpa. quia tũc ex quasi maleficio. s̃. de obli. quæ ex male. in princi. ff. de var. & extraor. cog.l.fin. Salua gratia Petr. illæ leges hoc non di-
f cunt. In fi. f eiusdem glo. illam gl. approbat hic Dynus: quia aut ab initio offert, & admittitur: aut postquam est conuentus, & nõ admittitur, vt ibi no. & hoc potest esse verum, vbi creditor agit ratione debiti, in pecunia semel soluẽda. Quid si debitum sit perpetuum, quia forte debitor debet reditus perpetuos, vel forte promisit fundum dare, quem in fraudẽ
22 alienauit? Tunc videtur, ꝙ non debeat admitti. † offerendo debitum, quia non potest offerre saltem vltimo casu. & sic potes intelligere dictum §. illud. & facit ff. de regu. iu.l. a diuo Pio.§. quod si res. Iniquum enim esset, quod compelleretur rem vendere: vt ibi, sed quando debetur pecunia, nulla occurrit iniquitas nec interesse creditoris. habet enim quod petit, videlicet pecuniam. & ad hoc facit bene l. euictis. a contrario sensu. Per prædicta apparet magna pars huius materiæ. Quæramus tamen vltra gl. Primo contra quem competit hęc actio. & super hoc doc. dicunt? quod competit contra alienantem, si ita latenter, vel particulariter alienauit bona, quod recuperari non possunt. ff. eo.l.fi.§.fin. Item datur contra illum, qui acquisiuit de eo, quod peruenit, vel insolidũ, si dolum participauit, etiam non restituto pretio, nisi pretium reperiretur in bonis debitoris. vide ff. quæ in fraud. credito. l. si debitor. cum l. seq. & seq. Item contra hæredem, de eo, quod peruenit. ff. e.l. ait prætor.§. pen. & fin. cum l. seq. Quid si acquirens habuit bonam fidem tempore contractus, tempore traditionis malam? videretur semper fuisse malæ fidei: saltem in contractu venditionis. ff. pro solu.l.3. Doc. Iaco. & Petr. dicunt contra. quod sufficit, quod tempore contractus habuerit bonam fidem, quia per cõtractum debitor fuit obligatus acquirenti, ideo dato, quod tempore traditionis mala fides superuenerit, non habet locum hęc reuocatoria: quia emptor tunc suum recepit, seu sibi debitum. ff. quæ in fraud. cred.l. quod autem.§. apud Labeonem. cum.§. seq. Sed econtra, si debitor non habuit propositum fraudandi tempore contractus: sed tempore traditionis habuit? Videtur idem eadem ratione. glo. tamen tenet contra, in §. hoc edictum. d.l. quod autem. Item quæritur, nũquid hæc actio competat creditori, qui habet act. hyp. pro bonis alienatis? Et videtur q̃d non: quia hæc actio datur quodammodo in subsidium creditoribus chirographarijs, & pro ipsis fuit introducta, alijs enim prouisum est per hypote. ideo non datur, nisi excusso principali. dixi s̃. super gl. i. possideri. Item ad hoc, quod hęc actio competat, requiritur euentus fraudis, vt s̃. satis dictum est. constat aũt, q̃d quid habet hyp. non fraudatur re, quia ius suum semper durat. igitur, non vr̃ hæc actio competere. Cõtrarium videtur sentire, ff. quæ in frau. cre.l. debitorẽ. eo. ti.l. quod aũt.§. pe. & facit C. de iure deli.l.fi.§. si vero. Ad rationes in contrarium põt dici, quod hæc actio, nedum datur in subsidiũ, imo cõcurrit cum alia, vt d.l. debitorem. Itẽ ad hoc q̃d dr̃, q̃d non fraudant̃ creditores hypotecarij in effectu. dic ꝙ imo, quia creditor plus oneratur in probationibus, & alijs multis, q̃n agit hypot. contra tertium, quam si ageret contra ipsum principalem debitorẽ, vt videbis j̃. proxi.§. Præterea prætor largus est, & nedum prouidet improuisis, imo & prouisis supra de bono. possess.§. quos autem. Nunc videamus, quid veniat in hac actione. dicit Petr. q̃d venit rei restitutio: vt reponatur in pristinũ statum, & perinde sit, ac si non esset alienata. ff. eo.l.fi.§. nõ solum. & l.1.§. melius in l. ait prætor. §. per hanc. & facit ff. de min. quod si minor.§. restitutio. Sed iuxta hoc quæro, vtrum veniat solida rei restitutio, si sint plures creditores, & vnus solus agat? Videretur q̃d non nisi pro parte: quia reus ei soluere nõ tenet̃, nisi portionẽ suã. & hãc partem tenent quidam per l. is a quo. ff. de rei vendica. Iaco. tamen de Ra. dicit contra, quod tota res restituetur. lex enim dicit, q̃d restituitur. Et est perinde, ac si remansisset in bonis debitoris:

debitoris:vt hoc §. vnde non potest esse perinde, nisi restitua tur. Præterea, si esset in bonis debitoris, primo agens haberet eam, vel mitteretur in possessionem eius, & sic in hoc ca su. ff. quę in frau. cre. l. pupillus. & l. quod autem, §. sciendum. ſm eum. Et hæc possunt procedere de iure antiquo. sed per ius auth. per quod fit missio vsq; ad mensuram debiti declarati tantum: non videtur, ꝙ procedat. sed quod possit reuocare vsq; ad summam sui debiti. C. de bonis auth. iud. pos. auth. ei qui. Hoc autem potest procedere, vbi alienauit in tertium: sed vbi soluit creditori, quæritur, vtrum alius creditor possit reuocare? quia super hoc videtur iura contraria, Potes sic distinguere, quia aut ille qui reuocare vult, contendit plus esse solutū debito. & certum est, ꝙ potest reuocare condi. inde. ff. de condi. indeb. l. tutores, fami. ercisc. l. Lucius. C. de iure deli. l. fi. §. si vero. Aut non contendit plus debito esse solutum, & tunc aut pretendit hypoth. aut priuilegium, aut esse iniquū, vnum plus habere, quam alium. Primo casu q̄n prætendit hypothec. certum est, ꝙ datur actio contra tenentem rē, vel qui rem dolo habere desijt. ff. de pig. l. qui pot. in pi. ha. l. idemq;. §. fi. de pign. l. si fundus. §. in venditione. & §. si vero dolo. Si vero rem nō habet: sed habet pretium: vel forte pecunia fuit sibi soluta, quam sine dolo consumpsit: tenetur cond. ex lege, vel in factum. ff. qui po. in pig. hab. l. si prior. & d. l. scimus. §. sin vero hæredes. C. de iure deli. Et hoc idem, si secundus creditor insolutū rem receperat, per dictas leges, si tamen ille qui recepit, habebat hypo. sicut actor, seruatur potioritas tēporis: vt in toto titu. qui potiores in pign. C. & ff. In secundo casu, quando prætendit priuilegium, certū est, ꝙ priuilegiatus reuocat ab alio non priuilegiato. C. de priui. fisci. l. si cum pecuniam. ff. quod cum eo. l. sed an. de pec. l. ex facto. §. fin. In tertio casu, q̄n prætendit esse iniquum, vnum plus habere, quam alium: tunc aut debitum fuit solutum post bona possessa, & debet exæquatio fieri. ff. quæ in frau. cre. l. quod autem. §. fin. & l. ait prætor. §. si debitorem. Aut bonis non possessis, & tunc aut potest negligentia imputari illi, qui modo agit, & non debet audiri, vt eo. titu. l. pupillus. §. si vero iuste. C. depositi. l. fin. ff. de separa. l. debitor. de reg. iur. l. ꝙ quis. C. de alluuio. l. fin. aut non potest negligentia imputari, & tunc aut debita descendunt ex diuersis, & singularibus contractibus, aut ex vno. Primo casu, non repetitur, cum sit melior conditio occupantis. ff. de regu. iur. l. inter eos. Fallit, quando debitor vni gratificauit. ff. de bon. auth. iud. poss. l. si non expedierit. §. 1. vel si per vim sine iudice extorsit, vt d. l. pupillus. versic. pen. Secundo casu, q̄n descendunt ex vno: tunc aut sunt socij: & diuiditur, quod solutum est, si debitor sit inops, alias non. ff. pro socio. l. verum. §. si cum tres. & l. si Titius. Aut non sunt socij, sed in cōmunionem inciderunt, quia forte sunt cohæredes, tunc aut erat corpus hæreditarium, & tunc cohæres potest partem in eo vendicare. ff. fam. erc. l. itē Labeo. de rei vend. l. Pōponius, si ex equis, aut non erat corpus hæreditarium, & dic vt in alijs creditoribus dixi. nam debitum diuisum erat inter eos. C. si cert. peta. l. 1. C. si vnus ex pluribus. l. 1. Ista distinctio est valde notabilis, & sæpe in facto cadit per omnia membra sua, & est extracta de dictis Ia. de Are. doc. Bonoñ. optimi. Vnum non prætermitto. dixi supra, quod creditor, qui rē hypoth. desijt. sine dolo habere, & pretiū consumpsit. tenetur in subsidium, vt not. in gloss. ff. de distr. pig. l. 1. hoc intelligo, si ille cōsumēs, habuit causam lucratiuam, alias non, iuxta l. mater. C. de rei ven. cū ibi not. & no. in Spe. de ob. & sol. §. 1. versic. pone. obligauit. num. 44. & forte idē posset dici in casu l. pecuniam. de iure fisci. Et maxime q̄n consumen non est factus locupletior. Sed quid si debitor alienauit in plures? agitur contra vnum, ille excipit, ꝙ conueniri non debet, nisi pro rata, quæritur nūquid bene excipiat? videtur ꝙ sic. ff. de iure fisci. l. Moschis. & ibi Dyn. te-
24 net hoc. † Sed quæritur. nūquid. veniat fructus in hac actione? Et clarum est quòd sic, de fructibus pendentibus tēpore alienationis. item veniunt fructus collecti post litē contestatā. ff. eo. l. fi. §. non solum. sed de fructibus, qui nō pēdebāt, & fuerunt collecti inter alienarionē, & cōtestationē dubitatur, quia leges videntur in hoc conuenire. Gl. tñ declinat in hac opi. qđ nō veniāt, & hāc etiā sequitur Pe. quia hæc actio est stricti iuris, cū nō nominetur inter illas, quæ sunt bonæ fidei. & per ipsam actor nō petit, quod suum est, & sic nō veniunt fructus. ff. de vsu. l. videamus. §. si actionem. Præterea hoc nō est expressum in d. §. non solum. Nec ob. eo. tit. l. ait prætor. §. per hanc. vt not. d. §. non solum. Item non obstat, quia saltem possessor deberet teneri, vbi participauit in dolo. ff. de rei ven. l. si nauis, quia illud est verum, si natura actionis hoc haberet, qđ per ipsam peteretur, quod suū est. & esset realis, sicut vendicatio. ista aūt est personalis stricti iuris, & per ipsam petitur, ꝙ non est, nec fuit suum, vt dixi supra. Item non obst. qđ in Fal. & Cal. tales fructus veniunt. ff. si quid in frau. pa. l. 1. §. fin. cū l. seq. quia ibi patronus petit, qđ quasi suū est, vt dixi s̄. circa gl. no. quod vterq;. quia patronus est hæres, in tertia portione. & hæres dicitur quasi hæres. i. dominus ff. de liber. & posthu. l. in suis. s̄. de suc. l. §. sed nostra. secundū Pe. Sed quæritur quare magis veniunt vsurę in stipulatum deductæ, vel quæ veniunt officio iudicis de natura contractus, quia contra videretur per l. si nauis. de rei vendi. Sed potest responderi: quia per hanc actionem solum reuocatur, quod fuit in bonis debitoris. ff. quæ in fraud. cred. l. fi. §. non solum cum §. seq. fructus aūt illi non fuerunt in bonis, nec pro eis aliqua actio cōpetijt debitori, ideo non veniunt, sed pro vsuris in casibus prædictis erat nata actio, ideo non mirum, si reuocentur. ff. de verb. obligat. l. si Stichum. §. stipulatio. de do. cau. mor. l. Senatus. §. fin. Et ita dicit Dyn. in d. §. præterea.
25 † Item quæritur cum restitutio fiat per hanc actionem in pristinum statum, cui fiat restitutio rei, vtrum debitori, vel creditori agenti? Iaco. de Ra. concludit formando libellum, quod actor petet sibi rem restitui. & idem Pet. & idem Spec. in titu. de reb. eccle. non alie. §. 1. ver. porro nu. 1. Sed contra hoc videtur, quia per hanc actionem fit restitutio in pristinum, & omnia reuocantur, ac si facta non essent. ff. quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. præterea. & l. hac in factum. Et sic videtur, quod res deueniat ad debitorē, sicut ante erat, alias nō redigeretur ad pristinum statum, nec esset per omnia, sicut
26 ante. Præterea, hoc cauetur expresse in hoc §. dicit † enim quod creditor potest rem petere. i. dicere eam rem traditam non esse: & ob id in bonis debitoris mansisse, si igitur in bonis debitoris res remaneat, apparet, quod non fit restitutio creditori agenti, imo dñium reddit ad ipsum debitorem, vel actio est extincta ꝓ liberationē, & forte ipso iure ꝓ ꝓlationē sententiæ. argu. C. de do. quæ sub modo. l. 1. sicut in pacto legis commissoriæ, & adiectionis in diem, de quibus C. de pac.
27 l. traditionibus. † Præterea curator agit hac actione. ff. quæ in frau. cre. l. 1. in princi. & certum est, quod ille agit nomine alieno, nec potest concludere ad restituendum sibi. credo ergo in hac actione, quod debet concludi, quod rescissa alienatiōe, res in bonis debitoris restituatur, & sic perinde est, ac si alienatio facta nō esset, & erit effectus quia lata sententia in hac actione, dicta bona restituta possidebuntur, & fiet in eis executio, sicut in cæteris bonis debitoris, & perinde ac si non
g fuissent alienata. Quomodo ergo formabitur libellus g? In hoc est aduertēdum, an requiratur dolus ex vtraq; parte. an ex altera, an sufficiat solus euentus. In primo casu, dicas sic: Coram vobis dño officiali Engolisñ. dico, & ꝓpono ego Io. de Rūcinis alias dictus Fabri, actor cōtra Guilelmum de camerij de Romanayo reū, ꝙ dictus reus possidet, seu detinet, seu facultatē restituēdi habet, vel dolo habere desijt, quēdam fundum suum in territorio de Faysim, iuxta talem &c. quem fundum Aymarus peye, debitor meus ex causa tali in x. in dictum reum alienauit in fraudem mei dicto Guilelmo fraudem participante. Vnde cum ego bona dicti Aymari excuserim, & iussus fuerim ea possidere: mihiq; non possim satisfacere de eisdem, nec ad hoc sufficiant: peto dictum fundū in bonis dicti debitoris restitui: meq; in possessionem eiusdē mitti, vna cum alijs bonis, dictumq; reum ad hoc sententialiter condemnari, cū fructibus tūc pendentibus, ac post lit. contest. percipiendis, & ad hoc ipsum iuris remedijs cōpelli vna
28 cum expensis &c. † Si fuit alienatio facta titulo lucratiuo, non oportet fieri mentionē de fraude acquirētis. Quandoq; agitur per hanc actionem, non vt res restituatur, sed vt actio cedatur: & tunc debet ad hoc cōcludi. ff. quæ in frau. credi. l.

hac in

hac in factum. Item quandoque non agit creditor, sed curator datus bonis.eo.tit.l.1.in prin.& tunc oportet, quod faciat mentionem de toto facto suo, quomodo fuit datus curator, & concludat, quod rescissa alienatione, res restituat in bonis rei, ratione curæ suæ &c. Vnde secundum varietatem factorum, oportet conclusiones variare, sicut in alijs actionibus: & ideo quando debitor debitorem suum liberauit, oportet concludi, quod se reponat in priorem obligationem, iuxta l.ait prætor.§. præterea.ff. quæ in frau. cred. Quomodo autem formentur positiones, vide in Specu. de reb.ecclesiæ.non alien.§.1.versicu.actor. numer.7.sententia autem formabitur iuxta varietatem libelli, & facti. & quis sit eius effectus, satis in superioribus declaratum est.illud autem videtur, quod ista actio est in rem scripta, & videtur arbitraria, & iuratur in ea in litem, ff.si quid in frau.patro.l. tenetur.in princip.§.primo.ff.de in lit.iuran.l.in actionibus. vbi de hoc.

a Adnot. Item.Diuide secundum An. & summa sic, Alienatum in fraudem creditorum, permittitur ipsis ex sententia prætoris, bonis debitorum possessis reuocare. An.

b Approbant. Idem tenet hic.Ange.super hac glo.& cæteri doct.& sic debet prius excuti principalis.

c In fi.De ista natura excussionum bonorum, vide hic late per doc.& refert hic Ias.casum singularem in auth. contra rogatus C. ad treb. vbi etiam in rei vendi. est necessaria excussio bonorum.

d Approbant do. Hanc intelligunt do. in alienatis inter viuos.sed in vltima voluntate datur vel condictio indebiti vel hypothecaria, vt l.fin.§.sin vero creditores.C.de iur.del.Ang.hic in 8.col.circa fi.versi. in gl.petere.

e Approbant.Sic tenet glos.ꝙ hæ reuocatoriæ sint mere personales. sed do. Ias.in hoc reprobat gl.& tenet, ꝙ sint in rem scriptæ. vt hic per eum.

f In fi.Vide hic do.Ias.in 20.col. singulariter in ver.in fi.glo.stat ergo & An. in 9.colum.post me.versi.in ea.gloss.in fi. & vide eundem Angel.ab hoc loco vsque ad fin.§.& do. Ias. ponentes quasdam conclusiones in hac materia reuocatoriæ.

g Libellus. Vide hic Angel.& Ias.in vl.col. vide d.Pet.Iaco.in titu. de actione in factum pauliana.vbi format libellum super hac actione pauliana reuocatoria.

a ITEM Seruiana a & quasi. Iste §. habet tres partes, quæ patent in litera, & casus facilis est, & eius materia. Domine Imperator vidi supra de aliquibus actionibus prætorijs, & realibus, sunt ne aliquæ aliæ? Imperator respondet quod sic, scilicet, Seruiana, & quasi Seruiana, quę etiam &c.

Sed domine imperator, cui competunt hæ actiones? Imperator dicit, quod Seruiana locatori, pro rebus coloni, &c. Quasi seruiana alijs creditoribus, pro rebus sibi obligatis, &c. Sed domine, vos iam loquuti estis de pignore, & hypotheca, est ne aliqua differentia inter eas? Imperator respondet, inter pignus, &c. prosequere vt in text. lecturam huius.§. posses prosequi per notabilia, & contraria, & per aliquas quæstiones, sed quia istud non esset, nisi gloss. repetere, quæ sunt breues, & planæ, & scripturas multiplicare, ideo additiones circa eas tantum faciam, more meo solito

b In glos. vel inquilini. ibi cum allegat l.res pignoris. b imo potest esse colonus in ciuitate, & inquilinus in villa, nam si in ciuitate quis conducat rura, est colonus, si in villa domum, inquilinus est, vt d.l.res.secundum Dyn.pro quo ff.de verb.signific.l.vrbana.vnde gl.debuit dicere colonus in agro

1 inquilinus in domo. † Item Iaco. & Petr. reprobant hanc glo.d centes, quod Seruiana non competit pro rebus inquilini, sed coloni tantum, & mouentur ex hoc quia interdictum Saluianum, & Seruiana sunt correlatiua, sed interdictum Saluianum, non competit nisi pro rebus coloni. ff. de sal. inter. ego nec seruiana.Item iste. §. dicit Seruianam pro rebus coloni competere, ergo ad aliam non debet extendi, quia non est nostrum legem extendere. ff.solu.matri.l.si vero.Vnde satis prouisum est, per hypothe.locatori, in rebus inquilini.Et sic hoc remedium, quod videtur contra ius commune, videlicet, quòd res tacite obligentur, non est extendendum.ff.vt in poss.le.l.1.§.si debitori.Nam non est eadem ratio coloni, & inquilini, quia inquilinus, inferendo res intra muros videtur eas tradere, & pignori obligare, ideo quasi seruiana competit. ff. de iur. do.l. si ego.§. dotis autem non sic in colono, qui infert in loco muris non circundato. ideo non videtur tradere, nec hypothec. competit de communi ratione, ideo prouisum fuit domino hoc casu, per prætorem de Seruiana, secundum Petr. Idcirco videtur, quod si locator agat hypothec.pro rebus coloni, debeat cadere, si pro rebus inquilini Seruiana, similiter cadet.Caueat ergo, quam actionem nominabit, sed hoc est nimis subtile & perniciosum.Vnde cum ll.vtantur promiscue hic vocabulis, vocando quasi Seruianam.ff.de pign.l.1.§.cum prædium.& l.si superatus.in princip.& l.si ab eodem tit. non ex hoc, vitiarem libellum.In ea.gloss.ibi cum dicit, perpetuo.quamdiu durat

c locatio, c vt nota.C.loca.l.certi.Item, oportet, quòd res inuecta sit inferentis, vel quod habeat aliquod ius in ea. ff. de pigno.l. quæ nondum sunt. §. quod dicitur.secundum Petr. Gloss.tenet contra.quod imo, res aliena obligatur, si sciente domino fuit illata, vt no.d.l.certi iur. pro qua.ff.in qui.cau. pig.ta.contraha.l. si gratuitam.§.1.In hoc posset dici, quod si dominus rei fecit fraudem, quia forte commodauit rem suam inquilino, ad finem, quod appareat ditior, & locator alliceretur ad locandum eidem, tunc potest dici vera opin.gl. C.ad Velleia.l.si fiue. alias si tradidi vestem, vel pannum sarcinatori, vel arnesia reparanda, non credo, quod sint obliga-

2 ta.& de his non est dubium, quia non sunt inuecta, † vt perpetuo sint ibi.Idem tamen dicerem, si locarem, & permitterem inferri lectos vsque ad annum, vsque ad quem durat locatio, quia cum conductor alienam rem expresse obligare non potest, multominus tacite.C.si ali.res pig.da.l.2.& qua-

d si per totum.Quid si d pensio, vel merces, sit modica res, inclusæ magni valoris? Forte nõ possent retineri, nisi vsque ad summam, cum hæc hypothe. si tacita: in qua inspicitur quantitas debiti.ff. de iur.fis.l.Moschis.§.fin.C. de debito.l.2. lib. 11.Et facit ff.in qui.cau.pigno.ta.contraha.l. est differentia. C.communia de leg.l.1.de bo.authen.iudi. pos. auth. ei qui. Sed quid, si inferantur tales res quas non est verisimile, quẽ obligare? Dicendum est, quod cum non veniant in generali obligatione, nec in hac, C.quæ res pign.obliga. poss.l.alumnos, cum hæc obligatio tacita habeat conuenientiam cum

3 generali, vt d.l.est differentia. † Sed quid, si locator prouidet sibi de certo pignore, nunquid, inuecta, & illata, nihilominus obligantur? Non videtur, C.de pact.conuen.l. si forte. Potest dici contra.Et facit bene ff. qui po.in pig.ha.l.potior. §.si colonus.ff.de pact.l.item quia, ibi cum dicit, etiam si nihil &c.ff. de an.leg.l. fundus. Quid si filiusfamil. intulit res aduentitij peculij? Dic eas non obligari.C.de bon.quæ lib.l. fi.§.filij autem.nisi forte esset scholaris, qui de voluntate patris iusset ad studium.ff.de iu.l. si longius. cum ibi not. C.ad mace.l.macedonianam.Vel nisi casu, quo pater non haberet vsumfruc.de quo vide.C.de bon.quæ lib.auth. excipitur.Sed

4 quid † si pater dedit licentiam filio suo, quòd mercaretur, & tradidit ei capitale, filius conduxit operatorium, & aliqua de bonis patris intulit, nunquid illa sint obligata? Videtur quod sic per prædicta, C.ad macedo.l.si permittente. Videtur contra ff. quod iussu.l.dominum. vbi videtur expressum, quod propter hoc non possit obligare. vt ibi notatur.Sed credo cõtra, hoc casu, quia dando licentiam mercandi, videtur dare licentiam faciendi omnia, quæ sunt ad hoc necessaria, & sine

R quibus

quibus res expediri nō pōt, vt l.ad rem.& l.ad legatum ff.de procur. Constat aũt, quod mercaturæ non possunt exerceri, sine operatorio,& illatione rerũ,ideo credo, illas posse obligari bene credo,ꝙ si inferret alias res patris, quæ non essent de mercatura sua:ꝙ non possent retineri,nisi ipso permittente,& volēte essent illatæ, vt d.l.dominum. Et ꝙ de filio dixi: dicerē de religioso, si iuit de voluntate prælati sui ad studiũ,
5 iuxta notata in d.l.si longius.† Sed quid de minore,res inferente in domũ, per ipsum conductam? Glo.dicit ꝙ non obligantur, nam cum non possint expresse obligari sine decreto, multominus tacite.ff.loca.l. qui ad certum. quod est verum, vbi conduxit minus sapienter. Verbi gratia, minor, cui sufficiebat domus centum solidorum, conduxit domum 20.vel 30.librarum, hoc casu non obligatur. Et pro hoc facit, quia text.dicit, quod res tutoris obligantur tacite, pro mala administratione. C.de admini.tuto.l. pro officio. nunc dicit lex, quod minor 25. anno. non potest esse tutor, quia eius bona pro mala administratione obligari non possent. C. de legi.tuto.l.fin.& sic concluditur, quod minor non contrahit tacitam, sicut nec expressam, sed si sapienter conduxisset forte domum,qua indigebat tunc, quia non est læsus,non vtitur beneficio minoris ætatis. ff. de minor. l. verum.§. item non restituitur,& secundum Pet.idem tenet Iacob.de æquitate,& facit pro eis.ff.de re. eorum.l.1.§.fin.cum l.seq.

Opin.gloss.videtur tutior. quia pupillus cum authoritate tutoris non potest obligari, etiam vtiliter negotiando, sine decreto, vt l.lex quæ.C.de admi. tuto.& ff.de reb.eorum. l.magis puto. §. ne passim. ergo multominus ipse solus pupillus, vtendo iure communi, nec dicit l.verum dicit. enim, ꝙ vbi vtitur iure communi, denegatur restitutio, quæ est contra ius commune, nec datur sine causa, nec tamen sequitur, ꝙ ex hoc contractus, qui nullus est ipso iure validetur, nec §.ille loquitur illo casu. Satis tamen potest dici,quòd licet non detur quasi Seruiana locatori, si possessionem non haberet, posset tamen retinere illata, saltem vsque ad quantitatem, qua minor vtilitatem habuit.ff. de re.eo.l. si pupillorum.§. 1.Item videtur,quòd si minor esset in scholis, de voluntate patris, ꝙ possit bona patris inferendo obligare: quia tunc magis pater, quam ipse obligari videtur, vt supra dixi
6 per d.l.si longius. cum alijs. † Quid si f conductor infert chi
f rographa, seu in instrumenta in domum conductam, nunquid debita contenta in instrumentis, erunt obligata locatori? Videtur, quod sic, quia ex quo instrumentum infertur, & obligatur, videtur nomen in eo contētum obligari.ff.de leg. 1.l.seruum filij §.eum qui.de leg.3.l. qui chirographum.Ia. videtur dicere contra, quia instrumenta, vel chirographa, sub generalitate obligationis non transeunt, ff. de lega. 2.l. caius.igitur, cum ius obliget generaliter inuecta, & illata, videtur,quod nomen non sit obligatũ.Pet.dicit,quòd potest dici obligatum,si sit modicum.ff.de bo.dam.l.diuus.alias nō. illa parum facit, ibi enim agitur de præiudio perpetuo parendo fisco, hic autem de sola obligatione per quam non tantum fit præiudicium,vnde nō est eadem ratio, & apparet C.
7 quæ res pig.obli.pos.in fi. cum ibi nota. † Sed quid dices, de personis ecclesiasticis, quæ inferunt res ecclesiæ in domum conductam? Respondeo, si sit talis persona,quæ habeat administrationē,& titulum in beneficio,sicut rector,vel prior, & sint res alienabiles,sicut fructus, credo quod ille obligentur.ff.de pig.l.si is qui.in prin.sed si essent res sacræ, vel deo dedicatæ, sicut sunt calices,indumenta sacra, tales non obligantur nec possent retineri, C.de sacros.eccle.l.sancimus.extra de pig.c. 1 datur ergo locatori, quasi Seruiana,pro rebus illatis,& inuectis.Item potest eas includere,si adhuc sunt in domo conducta, vt l.est differentia.ff.in qui.cau.pig.ta.con-
8 trahatur. † Sed nunquid locator, potest res inclusas authoritate propria transferre ad domum suam. forte, in qua habitat? Dic, quod sic, quando facit ex causa, vt tutius seruentur.ff.de damno infect.l.vtique.nam eoipso,quod includuntur,videntur tradi, & sic nullam vim committit transferendo,& sic non obst.C.de pign.ac.l.penul.Petr.dicit, quod caupo, tenetur, de illatis in cauponam, etiam si ipso ignorante fuerunt illata,per hæc iura, quia in talibus tacitis quæ per legem inducuntur,non requiritur scientia, vt hic patet.Gloss. tenet tamen contra.ff.de nau.cau.l.1.§.fin. Sed illam reprobat ibi Iacob.sicut Petr.hic, & tamen magna nititur æquita-
9 te. † Item quæritur, g nunquid res illatæ in rem censualem
g vel emphyt.sint obligatæ pro censu, vel pensione? videtur quod sit per prædicta. ff. de public.l. imperator. C. in quib. cau.pign. ta.contraha.l.1.si propter pub.pensi.l. 1. Item forte locatori locatorũ. facit quod scripsi supra de loca.§.adeo. C.quæ res pig.ob.pos.l.nomen.In gloss.scilicet dominus, ibi numis colat. Hanc glo.approbant Iac.& Petr. docto.dicunt tamen, quod Ranfredus tenuit contra, & pro eo, quia lex loquitur in locatione, locatio autem non dicitur nisi merx sit in pecunia.supra de loca. & conduct. in princ.igitur non est extendenda ad aliud,vt l.si vero.§.de viro.ff.solut.matri.
10 Sed ipsi dicunt, quod † non est extensio, ex quo ad hoc eadem ratio se extendit, vt l.a Titio.de verbor. obligat.C.ad l. Falci.l.fin.Vnde dicit Iac.ꝙ si tibi tradidi domum, vsque ad annum, & tu debes facere librum, vel eam reparare, vel aliquid aliud, quamuis sit contractus innominatus, habet locum tacita hypothec.quia quasi locatio est. ff. deposi.l.1.§.si quis seruum.In fin.eiusdem glo.in fin.l.2. statim allegatæ.Et hoc si merx sit in pecunia. vt statim dixi, qua autem act.agat colonus partiarius dixi s̄.de loca.& condu. in princ.In gloss. hæc dictio ponitur ibi. vtraque tamen Seruiana dicitur, ff. de pigno.l. 1. §. cum prædium.& l si superatus.& l.si ab eo.
h In ea.glos.ibi a seruando dicta. h quia melius est pignori incumbere, &c.qui.mo.re contrahi obl.§.fin.de obliga.quæ ex delic.nascun.§.furti.In ea.glo.in fin.Similiter gl.in d.§.inter dictum.& C.de sal.interd.l.1.Et no.ꝙ quidam habent, quandam additionem, quæ in effectu vult ponere aliam differentiam, quia interdictum non redditur, nisi contra colonum,
11 vel inquilinum.Seruiana datur contra alium. † Hanc gloss. reprobant docto.primo in eo, quod dicit, quod creditor debet probare debitorē dominum tempore obligationis, quia hoc nulla l.cauetur.imo contrarium.ff. de pig.l.si ab eo.Vnde licet leges dicant,quod creditor debeat probare rem fuisse in bonis debitoris,non ex hoc sequitur,quod debeat probare fuisse dominum.aliud est enim fuisse dominum, aliud rē in bonis.nam rem in bonis habere dicimur, quam bona fide possidemus.ff.de acqui.re.do.l. rem in bonis.de verb.sig.l.bonorum.ideo gl.hic simpliciter male dicit, & alibi dicit,quod sufficit probare rem in bonis.ff.de pign.act.l.rem alienā. Alibi videtur concludere, quod sufficit probare debitorem possedisse.C.si ali.res pig.da.sit l.cum res. Dyn.dicit,
i i quod aut agitur contra debitorem, & tunc sufficit probare debitorem possedisse,& sic intelligit,quod not.in l.cũ res.Aut ɔ̄ tertiũ, & tunc oportet, quod probet debitorem rem habuisse in bonis,vt no.in l.rem alienam. hæc distinctio, videtur ibi notari in vltima solutione,& idem videtur,si ageretur contra debitoris hæredem, cum censeatur eadem persona.ff.de diuer.& tēp.præsc.l.cũ hæres. Quid si agatur cōtra ilium, qui habuit causam a debitore? Videtur quod sufficiat probare ipsum debitorem tempore obligationis possedisse, sicut si contra debitorem ageretur.ff.de rei.vend.l.si a Titio.& maxime si habuit titulum lucratiuum, & vtatur eius accessione.ff.de excep.doli.l.apud Cel.§.de authoris. de hoc in Spec.de pig.§. 1.ver.sed quæritur.nu.12.de obli.& sol.§.1.versi.quid si probo,cum seq.Vide ibi multas quæstiones vtiles,circa hanc materiam, ergo oportet probare, agentē debitorem rem in bonis habuisse tēpore obligationis, videlicet, quod possideret bona fide,& ti.vt ff.de pig.l. si ab eo. & ideo non videtur sufficere, si testes dicant, quod viderunt tenere debitorem vt suam,sicut cōiter deponunt,etiā si deponerent quod tenuisset 30.an. Nisi deponerent de ti.& bona fide, cũ per præscriptionem 30. ann.non acquiratur possessori malæ fidei ius agendi,& per consequens,nec creditori, qui habet ab eo.Vnde minus oportet probari in hac actio.illa, quæ oportet probari in publiciana. de quibus s̄.e.§.aliæ. & in casu debet probari dñium,videlicet qñ possessor, contra quem agitur excipit,& vult probare se dominum, vt no.in l.si ab eo. Item & in casu,quo dicit obligantem esse dominum: quia si hoc non probet, cadit, ex quo sic posuit in facto. Caueat ergo ad-

uocatus

uocatus, ne in libello. vel articulis, dicat rem fuiſſe debitoris, ſed in bonis, & de bonis eiuſdem. Sed quid, ſi dicat vtrunque & alternatiue? Credo quod non debet admitti, niſi propter iuſtam ignorantiã: vt ſcripſi in publiciana ſ.§. ſed iſte. Sed pone: actor probat, ꝙ debitor tenuit rem bona fide, & tit. 8. annis: & poſt hæres, per duos annos: vel forte probat, quòd debitor eam tenuit bona fide. ſine titu. 27. an. & hæres per duos: nunquid ſufficienter pobat, ſi agat contra dominũ? Non videtur: quia debitor non fuit dominus: & dñium quod fuit per hæredem acquiſitum, non obligatur ex obligatione defuncti. C. communia de leg. l. 1. ff. de pig. l. Paulus reſpon. de peti. hære. & l. nõ tantum. §. quòd ſi pro emptore. ſed contra ipſum obligantem, vel eius hæredem datur hypothec. hoc caſu, & ſufficeret talis probatio, vide ff. de pig. l. ſi Titio. Sed nunquid dicitur res eſſe in bonis, ſi debitor eam non poſſideret, ſed actionem habet ad rem? Dicit, ꝙ ſic: vt d. l. rem in bonis. ff. de pig. l. grege. §. 2. C. quæ res pig. obl. poſ. l. no-
12 men. †. Sed quid, ſi poſſeſſor rem obligatam vendidit, & habet pretiũ: nunquid poteſt agi contra eũ hypo. Vr̃ quod non? quia pretiũ non fuit in bonis debitoris. Sed pôt dici contra, ſaltem in ſubſidium, vbi cauſam lucratiuã habuit: vide ff. de diſtr. pigno. l. 1. & quod ſcrip. ſ.§. prox. vbi de hoc. Sed quid, ſi teſtes non deponant rem in bonis fuiſſe, ſed eam ad debitorem pertinere: nũquid ſufficit expreſſum? Videtur quòd ſic: ff. de probat. l. ante omnia. quod eſt verum indubitabiliter, ſi fuit ita articulatum, & teſtes dicãt in ratione dicti ſui, ſe hoc ſcire, pro eo, quia viderunt debitorem tenere rẽ titulo, & bona fide: alias ſi dicerent, ꝙ ipſum poſſidere viderunt, non crederem, quòd ſufficeret, niſi in caſu, quo ageretur contra debitorem, vel eius hæredem. vt ſuprà dixi in caſu vero, quo teſtes non red derent cauſam dicti ſui: nec fuiſſent interrogati, crederem, ꝙ ſufficeret: propter verbum pertinere, ꝙ late pa-
13 tet ff. de v er. ſig. l. verbum pertinere, & vide ſ. eo. §. † Oportet ergo multa probari in hac actione, videlicet obligationẽ principalem validam. ff. de pig. l. cum vitioſe. Et ideo in mutuo oportet, ꝙ probet ſe mutuaſſe, & numeraſſe pecuniam vel rem propriam. C. ſi cer. pet. l. quamuis. quæ res pign. ob. l. Titius. qui po. in pig. ha. l. potior. in princ. ꝙ pauci aduocati aduertunt, & ad hoc non ſufficeret confeſſio debitoris: niſi ille, contra quem agitur, haberet cauſam ab eod. C. de bon. proſcrip. ſi quis poſt hac. ff. ad Velle. l. Seius. ſed nec illo caſu, confiteretur debitor, poſt alienationem per d. ll. Et ideo creditores agentes hypo. pro mutuo, poſſunt probare vix per literas obligatorias, contra poſſeſſores pignoris, quæ communiter non continent, niſi confeſſionem debitoris. Itẽ debent probare obligationem realem, ex qua agit. Item rem in bonis debitoris fuiſſe tempore obligationis: vel ab illo tẽpore citra, ſi fuit obligatio generaliſs: alias non ſufficeret, iuxta l. fi. C. quæ res pig. Item reũ poſſidere, vel dolo deſijſſe, &c. Et in hoc aduerte, quia nũquam bene probabis in hypo. niſi teſtes deponant de tempore obligationis, & ideo cum actor probat contractum, & obligationem per literas, & inducit teſtes ad probandum, ꝙ illa res, quæ petitur, eſſet in bonis, & de bonis, tempore obligationis, oportet ꝙ articulet tẽpus obligationis, & certum: alias teſtes non poſſent deponere, nec poſſet probari, ꝙ eſſent in bonis tempore obligationis, & ſuper hoc vix aut nunquam reperies cautum aduocatum, maxime in curia laicali vnde ſi bene aduertas, non eſt facilis probatio. Quid ſi creditor agat contra emptorem hypo. dicens, ſibi rem obligatam ante venditionem. emptor dixit ſe emiſſe ante obligationem, quis tenetur probare hanc prioritatem? Dic, quod creditor, vt no. in Spe. de ob. & ſol. §. 1. uer. quid ſi ago. nu. 30. Nec ob. C. de iu. fiſ. l. 1. quia continet caſum ſpecialem. & hoc ſufficiat vidiſſe, circa primum membrũ huius differentiæ, quam reddit glo. Redeamus ad ſecundum. Gl. dicit, quod in Saluiano interdicto, ſufficit probare debitorem poſſediſſe tempore obligationis. Dicũt doc. quod ſecundum hoc, Seruiana nullius vtilitatis eſſet, imo damnoſa, cum in ea actor grauetur tot probationibus, ſicut ſupra dixi iam, & in Saluiano paucis. Iac. & Pet. dicunt, ꝙ quidam dixerunt, quod eſt vtile Seruianam fuiſſe introdu-
14 ctam, quia † datur contra tertium poſſeſſorem, ſed Saluianum interdictum, non datur niſi contra colonum, vel eius hæredem. Sed ipſi hoc improbant, quod imo vtile datur contra quemlibet, ff. de ſal. interdi. l. 1. & ibi de hoc. Alij dicunt,
15 quod eſt in alio vtilis: quia in Seruiana† diſputatur de iure reali, videlicet iam in bonis debitoris fuiſſe, & eius ſententia facit præiudicium in petitorio: non ſic in Saluiano interdicto, in quo agitur, de poſſeſſione ſolum, ſed hoc non valet ſecundum Pe. quia illa eadem conſequeremur, per hyp. Vnde fruſtra fuiſſet introducta vera Seruiana. Præterea Seruiana nudam poſſeſſionem aduocat, ſicut interdictum. ff. de euict. l. ſi cum venditor. Item dicunt, quidam quod vtile fuit introducere obligationem tacitam inuectorum, & illatorũ, & hãc Seruianã, quia in hoc poteſt creditor authoritate propria inuecta, & illata includere, & capere, quod non poteſt in act. quaſi ſeruiana, vel hypothe. nec in alijs hypo. imo incideret in edictum diui Marci. ff. quod me. cau. l. extat. Et eſt ratio, ſm̃ eos, quia locator videtur inuecta, & illata poſſidere, ex quo inferuntur, non ſic eſt de alijs creditis, & hypoth. quæ non traduntur, nec includũtur. Et horum occaſione docto. intrant illam quæſtionem, vtrum locator poſſideat inuecta, & illata. Et arguitur quod ſic, quia certum eſt, quod pignus proprie dicitur a pugno, quia traditur, vt hic & ff. de verb. ſignif. l. plebs. §. pignus. & creditor ipſum poſſidet. ff. de acquiren. poſ. l. 1. §. per ſeruum. & l. qui pignori, ſed conſtat, quod inuecta, & illata, ſunt pignori, vt ff. in qui. cau. pig. ta. contraha. in rubro & nigro, ergo ſequitur, quod creditor ea poſſideat. Præterea pignoratitia datur contra creditorem detinentem, ſeu poſſidentem pignus, & cui traditum fuit ſuprà qui. mo. re. contra. ob. §. fi. Sed pignoratitia datur contra locatorem, pro inuectis, & illatis. ergo ſequitur, quod habeantur pro traditis, & quod locator poſſideat. ff. de pig. actio. l. ſolu-
16 tum. † In contrarium videtur, quaſi expreſſum, & conſtat, quòd locatori, datur interdictum Saluianum, pro inuectis & illatis ſed hoc in terdictũ, eſt adipiſcendæ infrà. de interdict. §. interdictum. ergo ſequitur, ꝙ locator non poſſideat, alias eſſent retinendæ, vel recuperandæ. Hoc probatur vltra, debitor non poteſt manumittere ſeruum, pignori obligatum ſpecialiter, & traditum, C. de his qui a non domino ma. l. 1. & tamen conſtat ꝙ poteſt manumittere ſeruos illatos. ff. in qui. cau. pig. ta. contraha. l. eſt differentia. ergo non ſunt proprie pro pig. nec pro traditis habentur, ergo creditor non poſſidet. Iac. tranſit iſtum paſſum, ſine determinatione, niſi quòd videtur declinare in hoc, ꝙ locator non poſſidet. Petr. dicit ꝙ in vrbanis locator poſſidet, ex quo illata ſunt, ſed non in ruſticis. Et eſt ratio ſm̃ eum, quia conductor inferendo, & includendo intra muros, & domum videtur tradere poſſeſſionem. ff. de iu. dot. l. ſi ego. §. dotis, de acqui. poſ. l. 1. §. pe. quæ ratio non poteſt aſsignari in ruſticis, cũ non ſit incluſo, & ſic
17 intelligit ff. qui. cau. pig. ta. contraha. l. eo iure. † Ad rationes in contrarium reſpondet. Primo, quando dicitur ꝙ Saluianum interdictum eſt adipiſcendæ, verum eſt, quia competit pro rebus coloni: vnde non competit pro rebus inquilini, ſicut nec ſeruiana, vt dixi ſ. in princ. §. Et ita facit pro ſua opi. magis, quam contra. Ad l. eſt differenia reſpondet, ꝙ per incluſionem acquiritur locatori ficta poſſeſſio non vera. Vnde ficta poſſeſſio non impedit manumiſſionem, ſed vera impediret, ſm̃ eum, hæc ſunt ſatis ſubtilia, leges tñ non videntur facere differentiã inter inuecta per colonũ, & inquilinum, niſi quo ad ſententiã locatorũ, & illam differentiã intendit facere l. eo iure. nam ſi intelligeres eam, vt Pet. intelligit, videlicet quod res coloni, nõ eſſent pignori, eſſet ſimpliciter falſum, qđ dicit in ſecundo mẽbro, per l. certi iuris. C. loca. Præterea, vbi domus eſſet in iure gratia fructuũ conſeruandorũ,
h eſſet ruſtica: h ff. de ver. ſig. l. vrbana. & per rationem Petri illata non deberent eſſe pignori, & tñ hoc eſt verum, in quib. cau. pig. ta. contra. l. eo iure, S. 1. vbi gl. concludit, ꝙ eſt idem de inuectis & illatis in talibus, ſicut de inuectis in rure. Præterea, intellectus l. eſt differentia. datus per Pet. non videtur bonus. quia l. non aduertit tm̃ ad traditionem pignoris, in impedienda manumiſſione, quantũ ad obligationem ſpecialẽ, & ita traditio nihil facit, vnde ſi obligarẽ tibi ſeruum ſpãliter, dato qđ non traderẽ, impediretur manumiſſio, C. de ſer.

R 2 pig.

pig. da.ma.l.ab eo.in fi. Præterea l.videtur parificare locatorem fundi,& ædium quo ad hoc ff.de pign.l.si is qui.§.1.per quam videtur, quòd locator vtriusque possidet, & sic hæc differentia non videtur procedere,propter quod nõ possum credere, ꝙ locator possideat res inuectas, nisi post inclusionem,quod innuit l.est differentia,vbi aperte concludit,quod inclusio,quam fecit locator, habetur pro traditione,& impedit manumissionem, & sic antea non habebatur pro traditione.Non obstant contraria. Primo l.eo iure.quia illa intelligitur loqui & facere differentiã,inter scientiã,& ignorantiam, & inquilinum,& colonum,quo ad hoc,vt supra dixi.Itẽ non ob. ꝙ l.dicit contrahi pignus tacite, & sic cũ pignus dicatur a pugno, videtur tradita possessio. quia ibi recipitur pignus pro hypothec.Vnde frequenter, lex vocat pignus, id quod traditum non fuit.ff.qui pot.in pig.ha.l.potior.§.si colonus. de vsucap.l.non sol.§.si rem.Item non obst. l. solutum.§.solutam. quia datur pignoratitia post inclusionem, alias si res non esset inclusa.& debitor posset ad votum recipere,esse bene fatuus,si ageret pignoratitia. Item non ob.l. si is qui.§. 1. quia ibi dicit retinere possessionem, quam apprehenderat per inclusionem,& sic quæras,quæ est ergo vtilitas introduxisse Seruianam,cum interdictum sit longe vtilius?Certe po
18 test dici, † quod sit talis vtilitas, sicut introduxisse possessoriũ & petitoriũ,nã cũ sint diuersæ conclusiones, & ad diuersa cõpetant, non est absurdum,pro diuersis diuersa introducere remedia.Præterea est vtile habere Seruianam, & ipsam intentare,quia si ipsam intentaui,& obtinui,probãdo,quòd res erat debitoris, aduersarius non audietur, si agat petitorio,nisi satisfaciat,qñ actum est contra tertium.& tñ secus esset si obtinuissem in petitorio. ff.de acqui.pos.l.exitus. & de hoc non oportuit fieri tantum festum.In glo.mobili vel immobili.in fin. hoc est difficile & sicco pede transeundum ẽm Pe.Vnde dicit ipse,quędam est seruitus causalis,quædam for
19 malis. † Causalis est quæ adhæret proprietati, & est domini proprietarij,sicut si tu es proprietarius alicuius fundi, habes vsumfru.causalem in eo:sed formalis, nunquam alij competit,quam proprietario : sicut si aliquis habet vsumf. vel aliquam seruitutem,in re tua.ff.si vsusfr. petatur.l.vtifrui.tunc dicit ipse,quod seruitutem causalẽ,potest quis pignori obligare, nisi sit vrbana seruitus,quia illam obligare non potest, ne vrbs deformetur ruinis,formalem autẽ obligare non potest,etiam rusticam,quia illa constituitur,secundum indigentiã fundi,vel rei pro qua,vel cui constituitur. Et ideo si alius ea vteretur,non posset attendi illa indigentia,quinimo esset alia seruitus.ff. de ser.rust. prædi.l.ergo.hæc autem ratio assignari non potest in vsufr. quia illo non vtimur secundum indigentiam.imo solidum,est fructuarij.vt patet in tota materia de vsufr. & de vsu & ha. secundum eum, hæc doctrina videtur applaudere auribus,& tamen rationes,quæ hic redduntur,non videntur procedere,nam seruitus vrbana potest constitui reuocabiliter, sicut rustica, vnde precario potest concedi, & ita reuocabiliter, quando concedens voluerit.ff. de preca.l. 2.§.fi.& l.3.& l. cum precario.Præterea.l.indistincte dicit, ꝙ seruitus potest constitui vsque ad tempus in effectu.ff.de seruit.l.4. & ita illa ratio, ne vrbs deformetur ruinis, non procedit, & maxime in seruitute formali, si hypotheca. simplici conuentione seruitutem formalem ego vtar medio tempore, & sic satisfaciam creditori,seruitus mihi remanebit,nec status domus meę deformabitur, propter simplicem hypothecam,quia durante hypoth.ego possidebo,& ipsa soluta, remanet mihi, sicut ante ff.si ser.ven.l.& ideo & l.seq.in prin.Vnde super hoc videtur dicendum,quod de rigore iuris, nulla seruitus potest obligari, cum obligatio pignoris fiat pro debito conseruando,vt hoc §.& ideo cum per obligationem seruitus seruari non possit, non tenet obligatio.Quod autem seruari non possit,apparet, quia pro seruitute non potest hypo.intentari, cum seruitus non sit in bonis:& notatur in d.l.si is qui.§.fi.Item hypotheca competit, contra possessorem, & nudam possessionem aduocat. constat autem, quod seruitutem causalem nemo possidet, quæ est in ipso dominio, nec est ius separatum.ff. si vsusfru. pe.l. vtifrui.de iu.do.l.cum in fundo,ergo reus conueniri non potest pro seruitute,quam non possidet,Præterea, non peteretur causalis, sed formalis, quia causalis,non separatur a proprietate,nec quasi traditur,ideo creditor eam aduocare non potest.Itẽ formalem,creditor non potest petere,cum nõ possit separari a re cui seruit, nec alij applicari,quinimo nec illi deberi,nisi ad indigentiam.ff.de serui.rusti.prædi.l.ergo. ad. finem & l.ex meo. & l.via.§.si fundus cõtra prædi.l.cum fundus.Igitur,si ille cui debeatur seruitus,ipsam obligauit,separari nõ potest a fundo,cui seruit nec alij applicari.ff.de aqua quoti.l.hoc iure.§.illud.& per consequens,nec creditor vendere, nec debitum conseruare, cũ emptor non possit alij rei applicare,& hoc sic est verũ,quia nulla seruitus realis possit
20 obligari.†Hoc tamen fallit in seruitute itineris,actus,aquæductus & alijs rust.duobus interuenientibus,videlicet,quòd creditor habeat fundum vicinum, cui deberi possit,& ꝙ fiat pactio,ꝙ possit eam vẽdere, & hoc admittitur de æquitate. Quid ergo, si creditor non habeat fundũ vicinum? nunquid valet obligatio? Videtur ꝙ sic, & maxime si actum fuit, ꝙ possit vendere:quia ex hoc poterit seruare debitum,& seruitutẽ vendere vicino.hoc non credo,nam l.sed an viæ.de pig. signanter requirit duo,videlicet,ꝙ creditor habeat vicinum fundum, & nihilominus fiat pactio de vendendo,igitur non vr̃ alterum sufficere, & hoc certũ est, vbi dñs fundi obligat seruitutẽ causalem,quia non põt obligare ꝙ non est, constat autẽ, quod nulla est seruitus,nec constitutio eius,nisi sit fundus, cui seruiatur s̃. de seruit.§.ideo aũt.oportet ergo, quod formetur, & obligetur, & sic oportet, quod creditor habeat prædiũ.Sed quid dices de formata?Verbi gratia,fundus tuus debet seruitutem fundo meo obligasti eũ Mæuio: nũquid valet obligatio, si creditor Mæuius non habet fundum cui seruiat?Videtur quod sic:& cessat ratio prædicta,& res obligatur simplici conuentione,dato,quod creditor non vtatur,vt hoc §. Credo contra : quia cum talis seruitus non possit dari pignori, ergo nec hypothe.sicut arguit.l. si is qui.in fi.ff.de pig.pignori autem non potest dari,nisi creditor habeat fundum vicinum : quia alias non põt capere nec vti : vt dictum est: ergo nec hypothe.oportet ergo in vtraque videlicet causali, & formali, quod creditor habeat prædium vicinum, & hæc procedunt,vbi seruitus ipsa obligatur.Si autem fundus, cui seruitus debetur:tunc constat,quod obligatur.ff.de serui. l.ei qui & dixi s̃.eo.tit.§.æque. Sed nunquid in formali,sufficit pactio de vendendo,sine voluntate domini fundi seruientis?Videtur,quod sic,ex quo potest eam obligare ille, cui debetur, & hoc videtur expressum in l. is qui.vbi vsusfr. obli-
21 gat vsumfr.nec proprietarius potest contrauenire. † Potest dici contra,quod huiusmodi pactio non possit fieri,sine voluntate domini fundi seruientis, nam si seruitus vni fundo debita non potest extendi ad alium,sine eius voluntate:vt d. ll.quomodo venditor eam vendere potest:vt emptor vtatur ad rem,cui non fuit constituta?Non videtur possibile: & tñ secus est in vsuf.quia ille non debetur prædio : sed personæ: nec debetur ad indigẽtiam: imo totus fructus,est vsufructuarij:ideo cum nõ concernat rem,non mirũ, si non potest obligari,sed quo ad venditionem,non credo, quod sit secus:quia vẽdi nõ potest pignoratum,sine voluntate proprietarij:imo
22 interiret s̃.de vsufr.§.finitur.†Sed tunc magis quæritur.s.cũ vẽdi non possit:sine voluntate proprietarij: cur põt obligari:cũ seruitus instituta non potest obligari nisi in casu quo agitur vt vendi possit? Potest dici, ꝙ hoc ideo:quia vsusfr.vt in pluribus:est maioris emolumenti,quam sit alia rustica seruitus.Vnde lex cogitauit, quod creditor potest sibi satisfacere de vsufr.absque eo,quod ipsum vẽdat, percipiẽdo fructus & ipsos in sortẽ suam conuertẽdo:quod non põt dici de alijs seruitutibus, quæ non sunt communiter tanti emolumenti. Vel põt dici, quod ille §.loquitur quando proprietarius consensit:vt in versic.nam cum & emptorem &c. Vel potest dici,quod loquitur in venditione fructuum:vt dixi,iuxta §.finitur, sed litera illius §.non patitur hos duos vltimos intelle
23 ctus.Vides†ergo,secundũ hæc, quod seruitutes rusticæ possunt obligari duobus interuenientibus:quero, cur non seruitutes vrbanę,saltem illis duobus interuenientibus? Per præmissa patet in parte responsio:nam vt s̃.dictum est, nulla seruitus

ditus de mera veritate potest obligari, hoc fuit relaxatum in seruitute rustica.duobus interuenientibus,& non in vrbana, & est ratio:quia vsus rusticæ,est magis habilis, ad proficiendum tertio,& ad transferendum de re ad rē, quam vsus vrbanæ,nam si tu habes seruitutem viæ, vel itineris, per fundum meū ad tuū,si transferatur ad aliū fundum,non est tantæ expensæ,sicut si transferatur seruitus oneris ferendi, ad aliā domum, nam iter, vel aquæductus, faciliter mutantur,& facilius,& cum minori incommodo, quam vnus paries, vel vna domus exaltetur vel deprimatur , & hoc patet ad sensum. Itē seruitutes rusticorum prædiorū,importāt maiorem vtilitatē,& sunt magis fauorabiles, pp agriculturas, & ideo in il

24 lis propter vtilitatē fuit rigor iuris relaxatus.† Sed quid dices? tu debes mihi homagium, nunquid illud possum obligare? Videtur ꝙ sic,ad instar illius,qui habet seruitutem personalē,sicut in vsumfr. vt d.l.si is qui.§.vsusfr. etenim per homagium obligatur persona personæ , vt patet in tit.de noua forma fiddelitatis, & sic quasi de personali seruitute iudicandū est.In cōtrarium facit, quia si deberet personalis seruitus reputari , non liberaretur vasallus amittendo feu. & tñ constat, ꝙ liberatur, in feu.de vas.qui contra consti.bene.ali.ca. 1.& ita videtur reale ius , sed prima parte facit , quia dominus transferre non potest in alium , nisi de voluntate vasalli,in feu.de.l.corra.§.ex eadem.& ideo videtur,ꝙ omnes rationes, quæ supra sunt allegatæ, ꝙ seruitus non potest obligari,habeāt hic locum.& per cōsequens,eadē decisio,& hoc vbi obligatur specialiter . Quid si castrum , cum suis homagijs obligetur?videtur tunc obligari.ff.de contrah. emp.l.in modicis.extra de iur.pat.c. ex literis.ff.de ser.l.ei.qui.& maxime,qñ hoc dicitur expresse in feu.de Capi.qui.cu.ven.c.1. si de feu.fue.contro.fue.ca. in generali. si non fieret expressa mentio nō videretur obligari generaliter.extra de sent.& re

25 iudi.c. cum Bertholdus. † Quid in iure patronatus ecclesiarū? Vide ibi,& quod ibi no. vnde,non videtur posse obligari, nam per ipsum , non potest creditor debitum suum cōsequi, cum ex eo nullum exeat emolumētum pecuniariū, vt ibi no.

26 † Quid in decima? Dicas,quod pōt obligari, cū sit res spiritualis,nec possit alienari, nec possideri per laicū,sed fructus sic,& de hoc in Spe.de pig.§. 1.circa fi. Quid de ipso feudo, seu re feudali , nunquid vasallus potest ipsum obligare ? Ex pressum est,ꝙ non, in feu.de prohi.feu.ali.per Fri. ca.imperialem.sed fructus sic:sicut s̄.dictum est , hoc nō seruatur de consuetudine in regno Franciæ , vbi feuda venduntur inuito domino,& pignorātur,ideo credo, quod si decima teneatur a laico in feudum , quod possit eam pignorare, supposita dicta consuetudine , imo forte de iure etiam, vna ecclesia potest eam pignorare alij ecclesiæ cum decreto. extra de his

27 quæ fi.a ma.par.ca.c.cum apostolica. † Quid de iurisdictione,& alijs iuribus incorporalibus,vt seruitijs,& redditibus? Non video cur non possint pignorari , sicut nomina. C.quæ res pign.ob.pos.l.nomen.In gl. abundat.ibi cū dicit,vel non hypothec.hoc est verū , proprie sumendo nomen pignoris, vt d.§.pignus.ff.de pig.actio.l.solutum.§. 1.sed largo modo, pignus dicitur de re immobili , dumtamen tradatur , & hoc patet.C.de pig.l.si dominium. & l.cum te.Itē,quia intitulatur solum ibi de pign.& tñ ibi satis tractatur de hypothe. & facit extra de pig.in rub.& c.illo vos. Item pignus dicitur,licet non tradatur.ff.de vsuca.l.non solum. §. si rem. ff. de pigno.act.l.si necessarias.In eadem glo. ibi cum alleg. de fideicommis.hære.pe.hæc gl.concludit,quod hæreditatis petitio est in rem, & tamen videtur quod sit mixta.C.de pe.hæredi. l.hæreditatis petitio.Sed dic , quod quamuis habeat præstationes personales , nihilominus est in rem. dic vt dixi s̄.eod.

28 ti.§.1.In gl.Quidam dixerunt,ꝙ hæc actio,† non est realis, quia hæc actio, ex nuda conuentione oritur, vt hic , & ff.de pign.acti.l.1. & tamen ius reale non formatur ex nuda conuentione, nisi sit traditio.C.de pac.l.traditionibus. Pet.dicit qđ imo est realis.C.de pig.l. pignoris persecutio.ff.de pign. l.si fundus.§. in vendicatione. & l.pignoris . Vnde hoc casu ex conuentione nuda agitur , & causatur ius reale , propter adhærentiam contractus principalis, secundū eum.Quidam autem Tolosani voluerunt dicere, quod nō constituitur hypothe.realis,nisi res tradatur per l.qui prędium.C.de distra. pig.Sed illa nihil facit , ibi enim agitur de dominio quærendo,non de pignore constituendo, vnde, illa opin.falsa est.ff. de pac.l.si tibi x.§.de pig.act.l.1.de furt.l.si is qui. Et facit ꝙ prælati regni Franciæ,quibus interdictum est,vt cognoscant

29 de actione reali.non possint cognoscere de hypothec. † Sed nunquid vera, Seruiana, quæ competit pro inuectis , & illatis, est prætoria? Non videtur, quia lex & ius ciuile ea obligant.& sic videtur, quod lex dat actionē, quia frustra introduxisset obligationem , nisi & actionem dedisset.Sed ad hoc potest responderi per illa,quæ notantur,ff.de fideicom.hær. pe.l.2.Vbi concluditur non esse absonū , pro obligatione ciuili actionem prætoriam dari.In glo.nisi in sono.ibi cum dicit,habenti pignus,abusiue comprehendo etiam rem immobilem, alias glos.non procederet,dic vt s̄.proxi.in 3.additione.in fi.eiusdē glo.dic vt d.l.cum notissimi.notatur. Potes ēt addere alia tempora , quando creditor fuit aliquo tempore

30 præsens,aliquo absens. † C. de præscri.long. tēp.auth.quod si quibusdā.Item, est aliud tēpus, videlicet quatuor annorū. C.de qua.præscrip.l.omnes. & l.bene a zenone. Item in casu

m sex mensium. C. de censi. & censit.l.fi.Sed nunquid m hodie possit præscri.hypothe. decem annis? Non videtur. Quia debitor scit obligationem,& sic est malæfidei.& ideo cessat longi temp.præscri.C.de præscript.long.temp.authent.malæfidei.Sed doct. consueuerunt dicere contra.illa auth.loquitur quo ad acquisitionem dominij : cuius causa separata est.ff.de pign.l. 1.§.cum prædium. de vsuc.l.iusto.§.non mutat. Item quid si habuit possessor malam fidem quo ad dominium,bonam quo ad obligationē,vel contra? Dic præscribere quo ad hoc , quod habet bo.fi.sed non quo ad hoc , quod habet malam fidem.vt consueuerunt doc.notare,in d.auth.malæfidei. & scripsi de vsuc.transf.l.fi.& de hoc vide in Spe.de præscrip. prope fi.de pig.§.fin. de obli.& sol.prope fin. 1.§.vbi hæc, & multa alia hanc materiam tangentia reperies . Item quæro.

31 quid si debitor vendidit † redditus perpetuos,super re obligata,quos emptor percepit bona fide x.annis,nūquid quo ad illos præscripsit , contra primum creditorem? Videtur quod sic per præmissa,sed d.l.cum notissimi.§.sed cum illud.videtur contra.Iuxta hanc materiam , consueuit quæri , quid est actio Seruiana,& quid quasi Seruiana,& cui competunt? quorum responsio ex prædictis patet.Item consueuit quæri contra quem cōpetit.Et certum est, quod contra illum,qui possidet, vel facultatem habet restituendi, vel dolo desijt, vide

32 ff.de pign.l.si fundus.§.in vendicatione. An † autem detur contra dominum? Dic quod sic,si dñs obligauit,alias non,vide eo.t. tu.l.si ab eo. Quandoque datur contra illum qui non possidet, vt qñ nomen obligatur, vel forte redditus.C.quæres pig.oblig.pos.l.nomen.de quo plenius dicā in formatione libellorum.Item quærunt doct.quæ veniant in hac actione.Et certum est,quod declaratio,& quod res sit obligata,& dimissio possessionis per officiū,nam cū sit realis,debet concludi ad declarationem, sicut in alijs supradictū est,& sic debet intelligi.ff.de eui.l. si cum venditor. Itē veniunt fructus. ff.de pig.l. 1.§.cum prædium.super quo vide ibi:quia aut pēdebant,& tunc veniunt,si extent.ff.de rei vendica.l.fructus. Aut fuerunt post seminati,vel supercreuerunt: & tunc si fuerunt sati per debitorem , veniunt in hac actione.ff.de pign.l. Paulus.§. 1.iuncta l.ff.de pign.act.l. si conuenerit. 2.§. si fundus si per possessorem,distinguitur,an sit bon.fi.vt tunc suos faciat,si eos perceperit,nisi a tempore lit.conte.ff.de pig.l.si fundus.§.interdum.an male fi.& tunc non.s̄. de re.di.§.si qs a non domino.de vsu.l.qui scit.§.præterea. Quæritur de for-

n matione libellorū n in his actionibus , & primo in Seruiana. Potest dici sic.Dico quod licet talis,talē rem possideat,seu facultatem restituēdi habeat, seu dolo desijt habere, quæ mihi obligata est, in tali summa, per talem colonum debita ex locatione talis fundi mei, qui colonus ipsam rem,quæ tunc sua erat, seu ad ipsum pertinebat, seu in bonis habebat, in fundo meo intulit, me sciente , & eam nihilominus rem mihi denegat dimittere,minus iuste, quare peto dictam rem mihi esse obligatam pro summa , & ex causa prædicta , per sententiam declarari , & hoc declarato , dictum talem ad dimit-

tendum compelli, super hoc vestrũ implorans officium &c. Si agat pro illatis per inquilinum, non oportet ꝙ faciat mentionem de scientia, & no. quod is libellus multas potest pati de rigore iuris obiectiones. nam de rigore iuris, oporteret declarari, an possidet, vel an dolo desierit possidere, ad hoc quod sciat, an agat vtili, vel directa, iuxta illa quæ scripsi §. eo. ti. §. 1. Item oportet declarari, & forte se restringere ad alterum, an esset, res sua, vel in bonis, ad hoc ꝙ sciretur an agat Publiciana: Seruiana, vel vera. Sed de consuetudine tales libelli admittuntur, ideo sic formarem. In quasi Seruiana formantur eodem modo, facta recitatione de obligatione principali: & accessoria. Dico, quòd talis tenetur mihi ad tale debitum ex tali causa, pro quo debito obligauit mihi talem rem, vel omnia bona sua, vnde cum dicta res esset in bonis dicti talis, tempore obligationis prædictæ, vel ex tunc, (si fuit obligatio generalis): sitque mihi obligata pro eo debito prædicto: & tu eam possideas vel facultatem &c. volo &c. Et dicta summa adhuc mihi debeatur, peto declarari &c. Et hæc procedunt, vbi res corporalis obligatur. Quid si nomen? hic sunt variæ opiniones. nam gl. dicit in l. nomen. C. quæ res pigno. ob. pos. quòd agitur vtili hypot. vel vtili, quæ competit directe debitori. Et hanc sequuntur ibi docto. nam hypothec. non potest dari pro nomine: cum non possideatur, nec detineatur, nec ad ipsum dimittendum potest concludi: sed aget actione vtili personali: quæ competit debitori secundum eos. & hoc etiam sequitur Spe. tit. de pig. versi. sed pone. ego credo, ꝙ aget vtili hypoth. etiam per eandem rationẽ, si hypoth. competebat debitori, vt scripsi in d. l. nomen. sed vbi non competebat hypothec. quia forte debitum est per chirographum, tunc vera opi. doc. & idem credo in redditibus: & alijs iuribus incorporalibus formatis, quæ obligari possunt: de quibus satis in superioribus dixi. Forma autem libellorum satis apparet in his casibus, & formabitur in personali sic. Dicit talis actor contra talem reum, quòd licet talis obligatus sit eidem, in tali summa ex tali causa, pro qua obligauit eidem tale debitum, in quo dictus reus eidem obliganti, tunc temporis tenebatur, vel ab illo tempore citra, obligatus fuit, (si fuit obligatio generalis) dictaque summa eidem actori adhuc debeatur, nihilominus tñ idem reus dictum debitum eidem actori soluere contra dicit minus iuste, quare petit dictum reum ad reddendum, & soluendũ dicto actori dictam summã, per eum dicto suo debitori per sñiam condemnari, &c. Et hoc si agat vtili personali, quę directe cõpetit debitori. Si hypoth. quæ eidem debitori competit dicet sic. Dicit talis actor contra talẽ reum, ꝙ Sempronius tenetur sibi ex tali causa in tali quantitate, pro qua obligauit eidem actori omnia bona sua, & ita hoc debitum, in quo dictus reus eidem tenetur, vel forte tale debitum in specie, in qua dictus reus eidem tenebatur, tũc & pro quo debito eidem reus obligauit, & tunc obligauerat eidem Sempronio, talem rem suã, vel forte omnia sua bona quare, cum dictæ summæ, adhuc debeantur, & hypothec. quæ competit directa Sempronio, competat dicto actori vtilis ex causa prædicta, dictusque reus, teneat tales res, quæ erant in, & de bonis suis, tempore obligationis, per ipsum factæ, vel ab illo tempore citra, (si fuit obligatio generalis) petit dictus actor, dictas res esse obligatas eidem reo, pro summa prędicta, per sententiam declarari eundemque reum ad dimittendum eidem actori easdem ex causa obligationum, & hypothecarum prædictarum compelli, ad hoc vestrum implorans officium &c. Sed potest quæri, cum hodie principalis, & fideiussor, debeant primo excuti, vtrum de hoc debeat fieri mentio in libello? videtur quòd sic, quia in authen hoc si debitor, hypothe. alias inhibetur. Supponit ergo, ꝙ alias non competit. & pro hoc facit, quod scripsi supra §. proxim. Potest dici, quòd hoc non sit de necessitate, ꝙ quòd sit excipiens, cum actio habeat sua essentialia sine hoc, cautum est tamen poni in libello, hoc tamen non obtinet in casu, quando nomen fuit obligatum, cum non habeat locum dicta authent. vt ibi scripsi in d. l. nomen. & facit, quòd debeat fieri mentio in libello. C. de iur. do. impe. l. 1. Sed quę-
32 ritur, † certum est, ꝙ possessor, qui conuenitur hypotheca. liberatur soluendo debitum. ff. quib. mod. pigno. vel hypothec. sol. l. Paulus respon. §. 1. & l. mulier. qui pot. in pig. habe. Quæritur vsque ad quod tempus? doctor. tenent, ꝙ vsque quo iudicati conueniantur, vel quousque fiat executio contra ipsum: per l. miles. §. 1. ff. de re iud. de peti. hære. l. item veniunt. §. idem recte. Item occasione huius, quæritur nunquid possit concludi alternatiue in libello, videlicet rem dimitti, vel debitum solui? Videtur quod sic, nam duo videntur in obligatione alternatiue concludi videlicet rem dimittere, vel debitum soluere per d. ll. ergo alternatiue potest concludi, vt videbis infra eo. §. plus. & facit quod nota. ff. de verbor. oblig. l. eum qui certarum. §. 1. de iureiur. l. prætor. §. 1. Doct. consueuerunt tenere contra. Nam hæc dimissio venit vi actionis, sed facultas soluendi authoritate legis, & ideo non cadit in petitione, vt d. l. miles. §. 1. & videbis infra de offi. iudi. circa prin. Satis potest dici, quòd ex hoc non deberet vitiari libellus, nam vi actionis venit declaratio, residuum officio iudicis, vt in alijs realibus. igitur ex quo in actione concluditur, videtur libellus procedere, nec propter accessoria, debet vitiari, & maxime, quia hoc casu minus petit, quam debetur, ideo non debet repelli. infra §. si minus. & pro hoc videntur iura, C. si vnus ex pluribus hære. cred. l. 2. extra de pign. ca. ex literis. Et ita amplecti-
33 tur vsus curiæ laicalis. Docto. quærunt, nunquid † personalis, & hypotheca. possint simul intentari? Videtur ꝙ nõ, quia quoties duæ actiones ita se habent, ꝙ sententia lata in vna, obstat exceptio rei iudicatæ in alia, non possunt simul intentari, vt l. fundum. & l. fundi. ff. de except. sic est in duabus, vt ff. qui. mo. pig. vel hypothe. sol. l. si deferente. arg. &c. Præterea, hoc videtur expressum, quia actio personal. & hypothe. competunt pro legato. C. communia de leg. l. 1. & tamen non possunt simul intentari. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. varijs Iaco. & Petr. tenent contra, & dicunt hoc esse expressum in authent. de fideiuss. §. sed neque. Ad contraria respondent, & primo ad l. fundi. & l. fundum. Dicit Petr. illud obtinet, vbi ad diuersos fines tendunt, sed vbi ad vnum finem, & per eundem actum, & modum tolli possunt: possunt simul intentari, vt d. §. sed neque. Ad §. varijs. respondet Iacob. quòd ibi non loquitur de hypoth. quæ tunc nõ erat inuenta, nec competebat pro legato, sed iure codicis. per d. l. 1. C. communia de lega. Præterea, illa hypothec. & personalis non competunt ad idem, quia vna pro re legata, alia pro re alia testatoris: vt consueuit notari in d. l. C. communia de leg. Dy. dicit. quòd ab initio possunt simul intentari, sed non ex postfacto. vt no. extra de re iud. c. nullus. lib. 6. & ideo text. dicit mox. & hoc vbi agitur contra principalem, secus si cõtra tertium, nam tunc seruatur ordo d. §. sed neque. in auth. de fideiusso. & quæ ibi not. & C. de pign. aut. hoc ita. de act. & oblig. l. fin. cum authẽ. ibi posita. vide quòd ibi scripsi. Vnum non omitto, quia quotidianum, & ideo attendendum, & Iaco. vide-
34 tur aliquantulum tangere hic. † Videtur ꝙ nuda cautione, contrahitur hypothe. Quæritur nunquid constituitur per talia verba, lego decem annua vel sextarium frumenti super tali fundo, vel super tali molendino? ipse dicit ꝙ sic: quia hypothec. dicitur ab *hypò* quod est sub, & *thesis* quod est positio, quasi sit suppositio, vnde supponere, & obligare idem sunt, & ad hoc inducit rubricam. ff. de re. eorũ qui sub tu. vel cur. sunt, in fin. cum dicitur, alienandis, vel supponendis. de hoc autem secundum eum, non est, quæstio, sed si molendinum, vel fundus, non valeat tantum, an nihilominus tenebitur complere? quia certum est, quod si pignus non valeat debitum, durat personalis, & sic transit, allegat pro eo. C. de pigno. l. 1. de act. & obli. l. aduersus. Sed huic opi. primò, videtur obstare ff. de contrahẽ. emp. l. fi. §. fi. ff. de transa. l. cum hi. §. fin. vna cum §§. sequentibus. vbi de hoc not. & etiam. ff. de adimen. leg. l. Lucius. de annu. leg. l. Caius. Et vt melius responsionem videas ad ista verba, distingue: nam si legatum sit super re: vel ex re. non videtur dubium, quin contrahatur hypothec. & super re illa, & super alijs rebus testatoris per l. 1. C. communia de legat. & sic potest intelligi. ff. de do. præleg. l. Seia. sed vbi proponitur inter viuos, tunc si promissor dicat: & pro hoc suppono talem rem. Tunc crederem

contrahi obligationem realem, quia hoc verbum suppono: satis hoc importat, vt d.rub. & quælibet verba ad hoc apta sufficiunt. C.quę res pignor.oblig.pos.l.fi.& idem videtur si promittat, aliquod annuum, quod asignet super tali re: quia hoc quodammodo videtur importare obligationem: dum tamen rem non tradat. quia tunc asignatio transfert dominium, vt scripsi C.de dona.l.si quis argentum.ff.de vsufr.leg. l.generali §.hæredis. Et idem multo fortius, si quis promittat, vel confiteatur se debere aliquam pensionem, ratione certæ rei, & ita videntur tenere docto.iuris cano.extra de pact. c.cum clerici. de deci.ca.tua nos.& idem videtur sequi Spe. in casu, quo debetur annuum, secus si semel soluendum.in ti. de locatio.§.nunc aliqua.ver.86.pro quo facit ff. de publi. l. imperatores. Item quia talia onera videntur sequi, & comitari rem.ff.de vsufr.l.hactenus.§.1.ff. de iud. l. fideicommissum.§.quid tamen. illud vero satis videretur, ꝙ hæc verba non importent obligationem: videlicet promitto decem modios ex tali fundo: vel de tali fundo: vt d.l.fi. Sed si promitterem aliquod annuum: & asignarem super fundo tali: tunc videtur fuisse mens contrahentium, velle ipsum fundum obligare, quia quæcunque verba sufficiunt. vt d.l.fina.C.quæ res pig.ob.pos.& facit C.ne vxor pro marito.l.cum te. Et potest esse ratio, quia hoc casu hęc verba non possent aliud operari nisi obligationem, sed quando promittit vinum, vel bladum, percipiendum ex illo fundo, tunc satis possunt operari, quia interest magis habere ex vno fundo, quam ex alio, quia forte meliores fructus crescunt ibi. Pręterea verba hęc: ex eo fundo, vel de illo fundo, non sunt ita apta ad obligationem realem, sicut illa: asigno super illo fundo: vt patet ad sensum. Alius autem articulus, quem Iac. hic tangit, videlicet, an si non sit tantum in fundo, quantum promissum est, debeat suppleri, non est de præsenti materia.ideo non prosequor.sed dic vt dixi. C.de donatio.l.si quis argentum. vbi de hac materia satis scripsi in breuiario. Consueuit quæri, quare res aliena non potest obligari: & tamen potest vendi? vt ff. de pigno.act.l.rem alienam, de contrahen.empt.l.rem alienam. Solutio, per contractum pignoris constituitur ius in re, alias non valeret nec proficeret: sed per venditionem nō: quia alias potest prodesse, cum venditor teneatur de euict. ideo valet in vno casu, in alio non, secundum Petrum.si vis hanc materiam magis dilatare, vel si aliæ quæstiones occurrant: vel si vis videre modum ponendi, & pronuntiandi: vide in Specu.de pigno.& titu.de obliga. & solutio.& in materia de præscriptionibus, in §.supra allegato.

a Adnot.Item seruiana.Diuide secundum Aret.hic in prin.& secundum dominum Iasonem hic in 2.col.in me.vers.his sic breuiter præmissis, & h.d.secundum Areti. Actio seruiana, vel quasi seruiana, est prætoria; & competit seruiana pro rebus coloni, quasi seruiana, pro rebus aliorum debitorum obligatis d.Ias.latius summat hic, in 2.col.ver.seruiana quæ competit.
b Res pignoris. Et vide hic Ange.
c Durat locatio. Quod iudicabitur inspecta qualitate bonorum, secundum Ias.hic. Et aduerte, quod fructus naturales percepti, tacite sunt obligati, pro pensione fundi, non autem industriales. sic decidit Bart.in l.assiduis.in 2.col. versi.quæro an habeat locum. C.qui pot.in pign.hab. Item quærit hic Ange. quid si inquilinus, quædam intulit, postea mutato consilio remouet, an sint obligata?
d Quid.si. Hanc quæstionem recitat etiam Ias.hic in 9.col.ante fi.in ver.quærit etiam Io.Fab.hic, si res illatæ.
e Sed quid. Vide hic Iac.post Ioan.Fab.in 9.col.post me.versic. quærit etiam Ioan.Fab.
f Quid si. Vide de hac q. Areti.hic in 2.col.ante me.ver.quæro inquilinus:
g Item quæritur. Hanc quæstionem ponit Ang. hic in 1.col.prope fin.versi. quid de emphyteuta.
h Seruando dicta. Hypotheca.autem dicitur ab hypos, ꝙ est sub, & thesis positio quasi suppositio, vel obligatio quæ idem sunt, vt probatur per rubricam de reb.ec.non alienan.
i Dy.dicit. De hac materia vide hic Ang.in 3.col.in versi. conclude quatuor casus.vide do.Ias.hic in 12.col.ante me.in versi.in fin,gloss.habetis hic differentiam, &c.item quærit hic Ange.quid si duobus priuatis, obligo bona mea præsentia & futura diuersis temporibus, an prior creditor, erit potior in postea quæsitis, an simul concurrant.
k Esset rustica. Adde gloss.& Cy.in l.si prædium.C.de præd.mino.& Bar.in l.item quæritur.§.qui impleto.ff.de loca.
l Quid in iure. De his quæstionibus vide do.Iaso.hic in 20.col.ante fi.in versic.hinc sumpta occasione Io.Fab. quærit de pluribus quæstionibus.
m Sed nunquid. De hac quæstione vide Iaso. post Io. Fab.hic in 24.col.post prin.in versi.dubita tamen.Ioan.Fab.
n Libellorum. De hoc vide hic Ang.& Ias.in vlt.col.& Pet.Ias.in titu.de hypothecaria actione.& Pet.de Ferra.in titu. de forma libelli, qua agitur actio. hypo.

1 *Vnitum suo priuilegio fruitur.*

2 In personam.[a] Is. §. vsque ad §.pœnales. tractat de tribus actionibus personalibus prætorijs, & quamuis sit vnus §.tantum. vsque ad.§. pœnales. tamen ego diuidam in tres. vt appareat melius tractatus, cuiuslibet materiæ diuisim. In hoc §. Imperator facit duo. Primo nominat tres actiones, de quibus tractaturus est. Deinde tractatum earum prosequitur particulariter, casus planus est.

1 † In gloss. C. de consti. pec. facit quod ecclesia alij vnita, retinet sua priuilegia. extra ne se. vacan. cap. 1. de reli. do. cap. quia monasterium. & ibi de hoc per doctor. vide supra de fideicommiss. hęre. §. sed etiam, C. de rei vxo. actio. l. prima. §. 1.

a Adnot. In personam. Diuide hunc. §. cum seq. secundum Ange.hic in prin Et sic summatur, actio de constituta pecunia, est personalis, & prætoria. Et habet omnes vires quas olim habebat recepta, & oritur ex nudo pacto. vel diuide secundum dominum Ias. hic in 2. col. ante me.versi.his ita ad euidentiam præmissorum. Et summatur sic, secundum eum, actio de constituta pecunia est persona.& prætoria, & habet omnes vires, quas habebat olim receptitia, quæ in eam est transfusa, & competit contra omnes, qui constituerunt se soluturos pro se, vel pro alijs, quando nulla stipulationes intercessit.

1 *Obligatio ciuilis multiplex.*
2 *Accessoriarum actionum inefficacia.*
3 *Pactum nudum quando, & an, actionem pariat.* 4.
5 *Stipulatio ex quibus constitutionibus competat.*
6 *Prætoris remedium inextendibile.*
7 *Sponsor quis.*
8 *Actionum quæ cumulari possint.* 9.
10 *Pœnam lapso die, committi.*
11 *Constitutum an probandum.*

De constitvta autem pecunia. Id est hac actione.doctor.reuocant hic in dubium, an de constituta, sit pro-
a prium nomen actionis?[a] & tamen non videtur dubium recte volenti intelligere text. qui vocat eam act. C.eodem.l. 1.& 2. In gloss.vt puta in fin.in hoc videtur mirum: cum fideiussor posit accedere ciuili, cui non potest constitui, saltem ab illo, qui tenetur ciuili. supra de fideiuss.§.1.versic.ac ne illud.cum obligatio fideiuss.sit magis stricta, quam constituta, cum fideiussor non posit obligari in plus, quam reus principalis, & tamen constitutor potest.ff. de constitu.pecu. l.sed & si citeriore die.& l. hactenus.§.fi.? Potes dicere, quod
1 triplex est ciuilis. Quædam efficax, ex † qua datur actio ciuilis, vt illa, quæ datur ex sententia. Alia inefficax, ex qua nulla datur actio, vt satis vidistis supra in materia obligationum, & supra de li.ob. Nunc potest dici, quod ciuilis efficax posit constitui, vt posit fideiussor accedere, sed ciuili inefficaci non potest accedere, nec illa constitui, & ita videtur idem vtrobique glo.sentit ibi contra. Et hoc verum, quod debitum ciuile, non posit constitui, nisi promissor sciens debitum inefficax, constitueret, tunc enim videtur donare, vt nota.glo.in d.l.quod si maritus.§.1.
Sed Dyn.dicit, quod sciens non tenetur, si vterque hoc sciebat, & creditor & constituens, cum in pari causa debeat esse potior conditio rei.ff.de verb.oblig.l. si seruum.§.sequitur.de except.do.l.apud Cel.§.Marcellus. Et facit optime.ff. de contrahen.emptio.l.domum.& ff.de except.do.l.2.§.circa. Credo, quod sciens non tenetur, etiam in casu, quo credi-
2 tor ignorabat, quia hæ actiones† accessoriæ non possunt stare sine principali, igitur scientia promittentis non facit eas subsistere, ex quo materia deficit, vnde leges, quæ dicunt, quod sciens promittendo indebitum, videtur donare, loquuntur, quando principaliter quid promittitur, sed si accessorie, non credo, quia deficit materia.ff.de pign.l.cum vitiose.ff.de fideiuss.l.si a reo.§.si furioso.& ibi de hoc. & hoc apparet, quia si ille, qui promisit sub conditione, constituit pure, non tenetur: si principalis obligatio conditione deficiat, eo quod principalis obligatio nulla est, vel inefficax, & ibi non potest allegari ignorantia, quia idem vtramque promis-

ſionem fecit.ff.de conſt.pec.l.id ꝙ eo.tit.l.hactenus.§. fin.&
hoc ſatis probaui in ſimili s̄.de fideiuſſ.§.1.In gloſſ.ergo.ibi
b cum alleg.l.eum qui. [b] hæc ratio non eſt bona ſecundum do
cto.Non enim ſequitur,non poteſt conueniri vſque poſt 10.
dies.ergo ex nudo pacto actio oritur : ſecundum eos, credo,
ꝙ verum dicunt.Nam in multis actionibus ineſt dies tacite,
3 in quibus actio non oritur ex nudo † pacto s̄.de verb.obli.§.
loca.ff.de ver.ob.l.continuis.§.cum ita.ratio autem eſt ſecun
dum eos : quia hoc pactum interponitur ſuper debito iam
contracto , ideo potius valet , quam ſi interponeretur ſuper
debito contrahendo. Et quia eſt acceſſorium alterius , ideo
hyp.nudo conſenſu contrahitur: quia accedit alij: vt dictum
fuit s̄.prox.§.C.per quas perſo.l.fi.In eadem glo.ibi cum al-
c legat.l.ſi quis argentum.§.ſinautem. [c] hic non videtur fallen
tia:nam l.quæ dicit, ꝙ ex nudo pacto non oritur actio:loqui
tur in contractibus innominatis.Nam in nominatis bene ori
tur : vt l.iuriſg. ff.de pac. nunc contractus donationis hodie
nominatus eſt : vt d.l.ſi quis argentum.ideo non eſt mirum,
ſi pariat actionem : vt ff.de pact.l.legitima.ſecundum Pe.In
ea.glo.ibi cum alle.de rei vxo. act.l.1.§.1.ſed ibi non eſt nu-
dum pactum,cum ſemper fingatur ſtipulatio interpoſita : vt
ibi patet ſecundum Pe. In ea.glo. ibi l.1.& l.pactum.ſed ibi
non eſt pactum:ſed pollicitatio,quæ inter ſe differunt:vt ibi.
4 Sed † tamen bene ageretur illo caſu ex nudo pacto:quia for-
tius expollicitatione,& hoc fauore reipublicę.C.qui.ex cau.
ma.l.reſpublica. ſecundum Pet.Vide ſuprà in tit.qui. mo.re
contra.ob.vbi ſcripſi.In ea.gloſ.ibi periculi.in fi.Et eſt ratio
propter periculum,quod pertinet ad creditorem,in quo gra
uatur: & ideo debet releuari in alio. ff.de iureiur.l.eum qui.
ſecundum Pe. In ea.gloſ. ibi frumenti propter neceſſarium
vſum victualium, ſecundum eundem. In ea.glo.ibi l.etiam
fauore reipu. quamuis improprie dicatur reſpu. ſecundum
Pe.vide s̄.eo.§.rurſus.Item,dicit ipſe,fallit inhonorario ad-
uocati.C.de ſuffra.l.1.Item. in ſalario nuntij. C.man.l. ſala-
rium.Item in alio caſu.ff.de pact.do.l.inter ſocerum.§. con-
uenit.& ſic ſunt 10.Item in alio.s̄.loca.§.adeo.& ſic ſunt 10.
Idem crederem in quocunque contractu per legem approba
to. & nomine certi contractus efficaciter introducto : vt in
contractu feudali, & alijs ſimilibus. ff.de pact.l.legitima. Et
idem ſi ex conſuetudine , aliquis contractibus nomen pro-
prium acciperet in aliqua regione: ſicut libellarij cõtractus:
& firmæ terrarum,& talia:cum conſuetudo vim.l.habeat.vt
§.ex non ſcripto.hodie vero de iure canonico iſta ceſſant:vt
dixi s̄.qui.mo.re.contra.ob.in prin.In gloſ.vel actione ex ſti
pulatu.in fi.in hoc multum ſunt aduertenda verba.quid.n.ſi
5 dicatur ſic:Conſtituis † te ſoluturum,quod nihil debes?& re
ſpondens conſtituo , nunquid eſt ſtipulatio , vel pactum de
conſtituta?Ia.dicit ꝙ eſt ſtipulatio, cũ ſtipulatio cõtrahatur
per quæcũque verba s̄.de verb.obl.§. ſed hæc ſolennia.C.de
contrahen.& com.ſtip.l.oẽs.Vnde ſi dicas. Vendis mihi pro
10.equum hunc?& tu reſpondes:vendo.ſtipulatio eſt ſecun-
dum eum. ſecundum hoc in paucis habet locum hæc ratio:
quia communiter vtuntur homines interrogatione & reſpõ
ſione. & ſic ſemper erit ſtipulatio. propter quod concludit,
ꝙ vbi eſt ſtipulatio: nihilominus eſt de cõſtituta,& quod hæ
actiones,poſſunt concurrere:quia prætor eſt largus,& ſubue
nit egentibus,& non egentibus.ſuprà de bo.poſ.§.quos aũt.
nec obſt.is tex.alioqui ſi ex ſtipulatione promiſerit iure ciui
li.tenetur.verum eſt, & de conſtituta.non.n.intendit exclu-
dere,quin ea poſſit agi.Et vides in ſimili: nam text.dicit , ꝙ
Publiciana datur non domino,& tñ propter hoc,non exclu-
ditur,quin detur dño,vt ſuprà eo.§.alię.ſecundum eum. Illa
opi.non placuit mihi ibi, nec iſta placet hic Pe.de Bel.perti.
Dicit.n.ꝙ vbi per ſtipulationem conſtituitur, non habet lo-
cum hæc actio,Nam remedium prætoris , ꝙ inducitur con-
6 tra æquitatem,†non concurrit cum alio remedio,nec exten-
ditur ad caſum , quo alio remedio per ius cõe prouiſum eſt:
vt patet in remedio cautionis, ꝙ nõ obtinet,qñ liberatio eſt
legata.ff.vt in poſ.leg.l.1.§.ſi debitori.ff.de eden.l.quædam.
Igitur cum prætor introduxit contra ius commune , quod
hæc actio detur ex nudo pacto:non debet extendi ad caſum,
quo per ſtipulationem prouiſum eſt.Præterea , hoc videtur
probari , ff.de noua.l. ſi ita ſtipulatus.§.1. cum l.ſequen.per
quam legem apparet,quòd vbi ſtipulatio interponitur , non
naſcitur actio ex contractu. Vnde bene poteſt conſtitui per
pactum. poſſum enim promittere , ſine interrogatione , vel
ante interrogationem, abſenti per epiſtolam, vel ex interual
lo , ſic tamen quòd non apparet animus ſtipulandi.Nec ob-
ſtat ff.de conſti.pecu.l.1.§.eum qui.Sed quæritur, quãdo in-
terponitur ſtipulatio quis contractus erit, vtrum erit fideiuſ
ſio,vel conſtitutio?in hoc conſiſtit magnus effectus, nam fi-
deiuſſor non obligatur in plus , nec in alio.ſuprà de fideiuſſ.
§. fideiuſſores conſtitu. ſic ff. de conſti.pec.l. ſed ſi anteriori
die & l.ꝙ ſi maritus.& l.item illa verba.§. proinde. & l.2.§.
antepe.& videtur,quòd non ſit conſtitutio.per hunc §.præ-
terea.in hoc videtur differentia,inter fideiuſſorem,& conſti
tutorem , quia fideiuſſor ſemper per ſtipulationem fit. C.de
fideiuſſor.l.blanditus. conſtitutor vero, quandoque per pa-
ctum.ff.de conſti.pecu.l.1. & hæc videtur veritas:& proba-
tur.ff. de conſti. pecu.l.1.§.eum qui.vbi aperte concluditur,
quòd aliud eſt conſtituere : aliud promittere per ſtipulatio-
nem vt C.eo.l.2.vbi dicitur,non eſt abſimilis ſtipulanti,ergo
ſi ſit ſimilis , non eſt eadem , nec per eam contrahitur, quia
aliud eſt id,cui ſimile ff.depoſi.l.ꝙ nerua. Concluditur ergo
opi.Iac.ſupra dictam , a veritate deuiam eſſe. Qualiter ergo
7 nominatur talis promittens per ſtipulationem,Satis†credo,
quòd poſſit vocari ſponſor, de quo in auth.de fideiuſſo.§.1.
Et vide ibi plura nomina intercedentium , quæ videntur ſy-
nonyma.& tamen non hic, vt ibi not.credo tamen , ꝙ illud
quod in iure conſtituitur de fideiuſſore,debet habere locum
& in conſtituente.per l.fin.C.de conſti.pec.& per d.§.1. niſi
in caſibus , quibus reperitur contrarium expreſſum in iure,
quod reperitur quandoque vt in caſibus ſuperioribus. Item
not.ꝙ licet per ſtipulationem non poſſit debitum conſtitui,
tamen id , quod per ſtipulationem debetur, poteſt conſtitui
per pactum , vt ff.de conſti.pec.l.promiſſor.Item quæritur,
nunquid actio de conſtituta,& principalis, poſſint ſimul in-
tentari,ſeu cumulari?Ia.dicit , quod ſi primo agitur de con-
ſtituta,nõ poteſt actio prima cumulari.ſed econtra,ſi primo
agitur principali, poteſt cumulari actio de conſtituta.& mo
8 uetur duabus regulis, quæ conſueuerunt tradi. † Prima eſt,
quòd vbi ſunt duæ actiones , quæ ita ſe habent,quod ſenten
tia lata in vna,obſtat exceptio rei iudi.in alia,non poteſt fie-
ri cumulatio. alias ſic.Secunda, quod vbi ſunt duæ actiones,
per quas idem petitur, ſententia lata in vna, obſtat exceptio
rei iudi.in alia. prima probatur. ff.de excep. l. fundum. & l.
fundi.Secunda.de except.rei iudi.l.& an eadem.in princi.&
l.ſi mater.§.eadem. Nunc dicit ipſe , actio de conſtituta , &
principalis, ita ſe habent, ꝙ ſententia lata in principali,non
obſtat exceptio rei iudicatæ in conſtituta : & ideo intentata
prima,poteſt cumulari de conſtituta.Et ex hoc apparet, ꝙ ſi
reus abſoluatur in principali,quia forte non eſt actio efficax,
quia debitum naturale tantum. non obſtat exceptio rei iudi
catæ, quominus poſſit agi de conſtituta, quia ad eſſe conſti-
tutæ , ſufficit obligatio naturalis in principali debito : igitur
cumulatio admittitur, ſed econtra, dato libello,in conſtitu-
ta, non poteſt cumulari prima actio,ſeu principalis,quia ſen
tentia lata in conſtituta,obſtaret exceptio rei iudicatæ in pri
ma,quia idem vertitur in vtraque. Nam ad eſſe conſtitutæ re
quiritur quod ſit debitum in principali , idem quæritur , an
ſit debitum vel non:quia ſi non ſit debitum,non poteſt inten
tari.Idcirco cum eadem res, vtrobique petatur, & ſententia
lata in prima, obſtaret exceptio rei iudicatæ in ſecunda,hoc
caſu non admittatur cumulatio. Vnde in principali poteſt
abſolutio fieri , duabus de cauſis , vna quaſi non ſit debitum
efficax: & tunc non obſtat exceptio rei iudicatæ in conſtitu-
ta , alio modo quaſi ſit omnino indebitum , & tunc obſtat.
Verum eſt quia in dubio videtur pronuntiatum , quaſi
ſit omnino indebitum, vt ff.de iureiurand.l.duobus.§.colo-
nus.& l.ſi duo.§. idem iu.& l. fina. ſecundum eum. Pe. non
recitat opin. Iaco. ſed bene facit ad quæſtionem , in qua te-
net totum contrarium , dicit enim , quod prima intentata,
non poteſt cumula. de conſtituta , ſed econtra ſic : & moue-
tur,quia ex eo, quod actio de conſtituta eſt acceſſoria , ideo
non

non poteſt intentari prima pendente: ſed econtra ſic.per d.l.
fundum.cum l.ſeq.& facit pro Pe.ff.de iureiu.l.ſi actor : vbi
vr̃ quaſi expreſſum.Super hoc videretur quod opin. Iac.non
procedat : quia nedum impeditur cumulatio,vbi ſnĩa lata in
prima obſtaret omnino exceptio rei iudicatæ in alia:imo vbi
obſtare poſſet ex modo pronunciandi : vt not. Dy.& proba-
tur extra de regu.iur.c.nullus pluribus.igitur cum Ia. confi-
teatur,ꝙ ſi omnino pronuntiaretur indebitum prima,obſta-
ret exceptio rei iudicatæ in conſtituta:ergo ſequitur , ꝙ non
poſsit cumulari,cum prima & principali, ꝓꝑ dubium euen-
tum.Præterea opi.Pe.non vr̃ procedere in eo, quia concedit
cumulalionem actionis de conſtituta primo intentata : quia
idem vr̃ verti in vtraque actione.videlicet an ſit dubium , &
ideo ſententia lata in illa , videtur obſtare excep. rei iudi. in
9 alia † poteſt dici,ꝙ aut alius tertius conſtituit pro debitore ,
& tunc videtur poſſe cumulari actio prima actioni de conſti
tuta,quia ſententia lata pro conſtituente,vel contra eum,nõ
obſtat exceptio rei iudicatæ in principali.Et ita vides in ſimi
li.ff.man.l.creditor.cum notatis.ff.de pac. l. fideiuſſor. Sed
econtra.actio de conſti.non poteſt cumulari primę,qua reus
primo conueniendus eſt in auc.de fideiuſ.§.1. & hoc niſi eſ-
ſet renuntiatum illi auc.& ibi ipſemet cõſtituit. Et poteſt di-
ci,ſicut de hypothe.& principali dixi.ſupra §. proxi.videli-
cet,quod ab initio poſsit cumulari, ex poſt facto non princi-
pali,primo intẽtata per ſupradicta. Vel poteſt dici,quod prin
cipali primo intentata,poſsit fieri cumulatio, ſi ſit lis cõteſt.
& reus confiteatur debitum,ſed dicit ſe non teneri,quia inef
ficax,& ex pacto nudo. Nam tunc ſententia lata in illa , non
obſtabit exceptio rei iudicatæ in conſtituta. & eodem modo
ſi actione de conſtituta primo intentata,& li. conteſt.reus cõ
fitetur debitum,veruntamen negat conſtitutum,vel dicit nõ
tenere ex alia cauſa.his enim caſibus videtur concedi poſſe.
Quero vltra,an conſtituens pro alio poſsit agere contra reũ,
ſi ſoluit ? In hoc eſſet diſtinguendum . an conſtituit manda
to,an ſine,& ſi ſine,an pro ignorante,an pro ſciente.& ſi pro
ſciente,an inuito,vel tacente,& an animo donandi,vel non ,
vt in fideiuſſ.ff.mand.l.ſi remunerandi.& §.ſi paſſus. & l. ex
10 mandato.& l.qui fide.& l.qui patitur. † Item doct. quæ-
runt hic,certum eſt,quod conſtituenti dantur 10. dies ad ſol
uendum,vt l.promiſſor.§. 1.ff.de conſti.pecu.pone ergo,qui
dam ſe cõſtituit ſoluturum quoddam magnum debitum ſub
pœna,quæritur vtrum pœna committatur poſt decendium,
abſque alia interpellatione? Videtur quod ſic,quia dies inter
pellat pro homine, vt l.magna. C.de contrahen.& com.ſtip.
Ia.tenet contra.& ad l.promiſſor.§. 1.de conſti.reſpondet,q̃a
lex non iubet tunc ſolui,ſed prohibet ante exigi. vnde ſi lex
iuberet tunc ſolui, haberet locum.l.magna. Pet.dicit contra,
nam vbi quis promittit factum,datur tempus per legem,quo
facere potuerit,& tunc tempus illud interpellat ff.de verbo.
oblig.l.interdum . & l.cum ſtipulatus eſſem abs te , text. ille
hoc non dicit melius videtur facere.eod.titu.l.ſi inſulam .
Sed nec illa. & Pe.videtur dixiſſe contra ſupra de verbo. ob-
lig.§. loca. credo tamen , quod hic verum dicit . nam negari
non poteſt , quin hoc tempus detur ad ſoluendum per legẽ ,
& ſic videtur interpellare.& videtur expreſſum. ff. de act. &
oblig.l. traiectitiæ.§.de illo,ſed ſi tempus non adijceretur ſo
lutioni, tunc videretur obtinere , quod ſcripſi in d. §. loca.
Ex præmiſsis apparet quomodo ſit formandus libellus. Di-
cit talis actor contra talem reum,ꝙ cum idem reus , tenere-
tur eidem in 10.& conſtituerit ea ſe ſoluturum, eidem acto-
ri,eaque ſoluere recuſet,petit idem actor,dictum reum con-
demnari ad ſoluendum & reddendum ſibi eadem 10. Si pro
alio conſtituit,concludes eodem mod.facta narratione facti,
videlicet,quod cum talis teneretur,in tali ſumma , quam ta-
lis reus,erga eum ſe conſtituerit ſoluturum, petit &c. Sed
contra hunc libellum,poteſt opponi, quia hic non ſpecifica-
tur cauſa debiti , & certum eſt,quod in actione perſonali de-
bet ſpeficari.ff.de except.rei iudic.l. & an eadem.§.actiones.
Ad hoc poteſt dici, quod cauſa ſatis ſpecificatur , ex quo di-
cit,quod ſe conſtituit, cum ex conſtitutione oriantur obliga
tio , & actio,vt hoc tit. Item an debet poni in libello, quod
nudo pacto ? Videtur quod ſic, cum ſit de eſſentia , vt hoc
§.& ſatis ſupra dictum eſt , quod ſufficiat dici. ſed in his om
nibus,ſatis poteſt dici,quod ſit debitum,& quod ſe cõſtituit ,
nam hoc dicendo,videntur poni neceſſaria.ſupra de fideiuſſ.
11 §.ſi. † Sed an oporteat probare, quod ſit debitum ? Poteſt
dici,quod conſtituendo conſtituens confitetur,ſicut debitor,
qui cautionem exponit.ff.de conſti.pec.l.quidam & l. Titius
& hoc ſi conſtituatur debitum certum.ſecus.ſi incertum, vt
debitum , quod debeo,vel quod talis debet.ff.de conſti. pec.
l.qui autem,ſed ſecundum hoc fruſtra requiritur quod ſit de
bitum,ex quo non incumbit creditori onus probandi.& ma-
xime , quia conſtituens vix audietur , contra confeſsionem
ſuam iuxta l.generaliter.C.de non nu.pec.conſtat autem q̃d
conſuetudo confitetur,vt l.ex hac ſcriptura.ff.de dona. C.de
dona.l. 5.Igitur totus ille tractatus,qui eſt ff.eo.l. 1.§. an po-
teſt. videtur quaſi inutilis.Item videtur.quod dato,quod de-
bitum non ſit verum.quod valeret conſtitutio,per d.l. 5. de
le. 2.l.lucius.§.quiſquis.C.de fal.cauſa adie.l.2. de leg. 1. l. ſi
ſic . Sed ad hoc dic , quod prætor introduxit hanc actionẽ
contra ius commune.in eo,quod eam oriri facit ex nudo pa-
cto,& quaſi beneficium.quod condonauit,ſicut voluit, vnde
conditionem, & naturam ei dedit quod debitum præcedat ,
& ꝙ debeat probari non obſtantibus verbis conſtituentis .
Nam fruſtra adieciſſet hoc , ſi ex modo conſtituendi habere
tur ſemper probatio, & hæc videtur fuiſſe mens prætoris &
tex. Et per hoc , reſpondetur ad contraria , quod confeſsio
conſtituentis,debet releuare a probatione debiti. Item falſa
demonſtratio,non debet nocere , ex quo diſpoſitio annecti-
tur,quod verum eſt,niſi prætor alias diſpoſuiſſet ſuum bene
ficium moderando. & quaſi ſimilem reſponſionem dedi. ſu-
pra. in §.rurſus.

a Adnot.Actionis.Vide hic Ang.in 2.col.in verſ.in gl.de pecunia.
b Eum qui.Imo idem eſt vbique quo ad obligationem,quę ſtatim cedit,ſed il
li decem dies adijciuntur miſerationis gratia iuxta l.ſi cum militi.§. ſi intra .
ff.de compenſa. Item doc. reprobant hanc gl. in ratione ſpecialitatis , quam
aſsignant,& laborant multum in aſsignanda ratione.vide du.Iaſ.hic in 9.col.
ante me.in verſic.in gl.in ver.Nulla.& Aret.hic in 4.col.verſic. In gl.in ver.
nulla.circa fi.col.
c §.ſinautem.Vide hic Ang.in 5.col.circa me.ver.aduertas.& do. Iaſ.hic in
11.col.poſt me.in verſi.In ea.gl.ibi vt C.vbi multa dicunt de intellectu huius
l.ſi quis argentum.Et vide hic per Angel.an ex nudo pacto,de iure cano.oria
tur actio.in 9.colum.ante med.in verſi.quærit Saly.

1 *Actio de peculio qui accipienda.*
2 *Pater quo de peculio conueniri poſſit.*
3 *Obligatio quarum actionum mater.*
4 *Actio de pecu an perſonalis.6.*
5 *Actio inefficax.*
7 *Peculio tenus quis conueniendus.*
8 *Actio de peculio ob quid dabilis.*

a ACTIONES autem . a † Nota. quod peculium mul-
1 tas recipit ſignificationes,dic vt ff.de pecu.in rub. In gloſ.
volunt quidam.in fin.hæc eſt opi. gloſſ.vbique. tamen Iaco.
b de Rau.dicit contra,b quod eſt proprium nomen actionis,Et
hoc apparet , quia quęlibet actio diſtincta habet diſtinctum
tractatum, hic, autem habet diſtinctum tractatum,& titulũ,
ab actione mandati,& alijs,vt patet hic , & ff. de pecu. & ff.
mand. & depoſi. Item nullo iure reperitur,quod actiones
hæ man. & depoſi. & aliæ ciuiles,ſint prætorie, & tamen de
peculia eſt prætoria , vt hic. Pet. de Bel. pert. tenet opin.
gloſſ. quod ſit cognomen actionis . per dictum §. cui con-
gruit. Et eſt effectus magnus , quia quandoque eſt bo.fi.vi-
delicet,quando cognominat act.bo. fi. quandoque ſtricti iu-
ris,ſecundum eum . Hæc opin.videtur ſatis amica textibus .
ff.de pecu.l.3.§.ſed ſi filius.in fin.& §.ſequen.eo.tit. l. depo-
ſui.de noua.l.fina.pro quà facit, quia ſi eſſet vna haberet vni
forme tempus præſcript. Et tamen conſtat,quod habet tale
tempus,quale illa,cuius cognomen recipit.ff. quando act.de
pecu. eſt anna.l. cum poſt mortem. Item facit iſte text. qui
dicit actiones in plurali,quaſi non ſit vna, & potes reſponde
2 re ad omnes tex. qui nominant † actionem de peculio , ſci-
licet quæ pro peculio competit , ſed ſi hoc verum ſit : vide-
tur quod non ſit prætoria,ſed ciuilis extenſa,ſicut dicitur de
ciuilibus , quæ competunt bono. poſſeſ. ff. de bono. poſſeſſ.
hære. pe. l. 1. & ibi no. Sed poteſt reſponderi , quod illud
obtinet,

obtinet, quando ciuilis extenditur per pretorem contra illũ, qui alias obligatus fuit: sed hic quando extenditur contra illum, qui nullo modo fuit obligatus. Et ideo dicitur prætoria, quasi per prætorem de nouo creata, & videtur de mente text. ꝙ sic species actionis. & idem de exercitoria, & institoria, & alijs, vt dicam infra ti. 1. §. fi. Vnde an sit nomen, vel cognomen, non est curandum: sed an sit species actionis, vide ibi. In gl. s. in fin. istam gl. non oportuit hic poni, quia satis tractabitur de ea. infra titu. 1. & 2. vnum tamen aduerte, quia
2 hęc gl. procedit† in peculio profectitio, nam in castrensi, vel quasi conuenitur ipse filius, in aduentitio autem pater, tanquam legitimus administrator, si agnouerit vsumfruc. C. de bo. quæ lib. l. fi. non solum. & l. cum oporteat alioqui ipse filius, vt not. ff. de castrensi pecu. l. pater qui. in princ. Doctores quærunt hic, quid si filius habeat castrense, & profectitium, nunquid potest agi contra patrem de profectitio, si contrahat in castrensibus: quia forte emit arma, vel equum? Dicunt quod sic ff. de pecu. l. hinc quæritur. §. potest. quod potest esse verum in subsidium, alias non. ff. de milit. testa. l. si certarum. §. 1. & idem si habet beneficium, & profectitium peculium, quod pater possit conueniri pro his quæ gessit, vt beneficiatus. Sed contra est extra de iudic. c. si annuum. Quæritur, nunquid pater obligetur quatenus est in peculio personaliter? hoc est quærere, vtrum hæc actio habeat matrem naturalem obligationem. Dicit Ia. de Ra. quod in hoc fuerunt opi. Hug. dicit quod sic. Azo dicit quod non est obligatio naturalis, sed ciuilis. Ia. Bal. dicit quod nulla. Pro opin.
3 Hug. Videtur,† quia certum est, ꝙ actiones personales, habent matrem obligationem: sed in hoc differunt a realibus, vt dixi supra eo. in prin. & §. 1. sed actio de pecu. est personalis: ergo habet matrem obligationem ciuilem & naturalem, quia alias non potest competere, vt dixi supra de oblig. in ma
c teria. Quod autem hæc actio sit personalis, [c] apparet, quia descendit ex contractu, vel quasi, & competit ad dandum, & sic videtur personalit infra eo. §. sic itaque. Præterea si esset realis, concluderetur ad declarandum. supra eo. §. omnium, qđ non fit in ista, vt infra videbis. pro hac parte faciunt omnes leges, quæ dicunt, ꝙ de peculio est cognomen actionis, quæ fuerunt allegatæ in additione supra proxima, quia si non sit nisi cognomen actionis, in substantia est talis, qualis erat ante. Præterea, lex videtur dicere, eam personalem. ff. de pecu. l. summa. § fin. Pręterea iste tex. hoc intendit in §. personã &c. Item sine obligatione principali, fideiussoria non procedit, vt l. fideiussor obligari. ff. de fideiu. sed constat, quod pater, qui tenetur de peculio, potest fideiussorem dare ff. ad Maced.
4 l. creditorem, ergo sequitur, ꝙ sit oblatus. Pro opin.† Azo. ꝙ non sit dare in actione de peculio naturalem, videtur vna ratio pro omnibus, quia certum est, ꝙ naturalis oritur ex cõsensu, & sine consensu, non contrahitur. ff. de pac. l. 1. §. adeo. Et vidisti. supra in materia de obli. sed pater & dominus obligantur de peculio, etiam inuiti. ff. de pec. l. si quis seruum. §. fi. ergo. non est ibi obliga. naturalis. Pro Iac. Bal. quod de peculio non sit actio personalis, nec in ea sit aliqua obligatio, facit quia qui tenetur personali, non liberatur, quamuis rem desinat possidere, sed qui tenetur reali, liberatur, si possidere desinat. ff. de aqua. plu. arcen. l. emptor. cum l. seq. & seq. de rei ven. l. sinautem. §. possidere, quia actiones personales, adeo sunt infixæ ossibus, ꝙ ambulant cum persona, vt l. si a sticho. ff. de pecu. sed ita est, ꝙ pater, & dñs desinunt teneri act. ac si desinant sine dolo peculium possidere, ergo non vñr teneri personali, nec personaliter obligari. ff. de pec. l. quæsitũ. C. ꝙ cũ eo. l. pe. Ia. de Ra. dicit, ꝙ põt esse, quod sit obligatio in actione de peculio, quicquid ascribitur rei non personæ, quę res subijcitur actioni, vt dictum fuit in rei ven. §. omniũ. s̄. eo. ti. & ita transit. Pet. dicit, quòd actio de peculio est cognomen, & causatur ex contractu filij, vel serui. nunc dicit ipse, in actione q̃ causatur, ex illo cuntractu, est dare obligationẽ, videlicet naturalẽ, & ciuilẽ ex contractu filij, qua filius tenetur, & naturalẽ ex cõtractu serui, qua seruus tenetur, hæ obligationes extenduntur contra patrem, & dominũ, qui de peculio conueniuntur, sicut possessor, qui rem possidet conuenitur rei ven. in hoccasu tñ vř mirabile, quod actio quæ non competit contra seruum, possit esse efficax contra dominum. Vnde de actione, quæ oritur ex contractu filij, non est mirabile, quia illa est efficax cõtra filium, de actione quæ ori
5 tur ex contractu serui, est mirabile.† Sed ad hoc potest responderi, ſm Pet. ꝙ interdum actio est inefficax, ꝑ defectũ substātialiũ, seu essentialiũ, vt quia infans, qui non habet consensum, se obligat, ibi. n. deficit consensus, qui est de essentia: & talis non potest extendi. interdum est efficax, non propter defectum, seu diminutionẽ substantialium, seu essentialium, sed quia persona inhabilitata a iure. tunc non mirum, si extenditur. hoc potest impugnari per l. Marcellus. ff. de fideiussoribus. & si bene inspicias Pe. non tangit determinationem quæstionis, in qua vř dicendum, quod pater & dominus, nõ obligantur naturaliter, nec ciuiliter, sed prætorie, & sic videtur expressum. ff. de accep. l. an inutilis §. filius, & facit de pecu. l. depositi. Reperit enim obligatio prætoria vt no. supra.
6 de obli. §. 1. Et per hoc potest responderi Hug. hæc† actio personalis est, & ita habet matrem obligationem, nam potest dici, ꝙ habet matrem obligationem, quæ resultat ex contractu filij, vel serui, ex qua prætor ex æquitate dat, & facit oriri obligationem, contra patrem, & dominum, cui licet sit personalis, sapit in aliquo naturam realis faciendo eam sequi possessorem peculij. nec est mirandum in hoc. Nam sæpe videmus, ꝙ actiones personales sequuntur vniuersitatem patrimonij. ff. de fideius. l. si debitori. C. de fideiuss. l. 1. constat autem, ꝙ peculium est quædam vniuersitas patrimonij. l. hinc quæritur. §. potest. ideo non mirum. si actio personalis ipsum prosequitur. Ad l. creditore, ad macedo. potest responderi. ꝙ fideiussor accedit prætoriæ obligationi, resultanti ex contractu filij, vel serui. de qua. s̄. satis dixi. & hæc materia not. in l. frater a fratre. de condi. inde. & iunge supra de obli.
d §. fi. Qualiter formetur libellus. [d] apparet ex præcedentibus. Dicit T. contra B. quod talis seruus eius habens peculium, contraxit cum eo, & se ei obligauit in tali summa, & ex tali causa, quæ adhuc debetur, quare cum idem dominus dictum peculium habeat, & possideat, petit eum condemnari in summa prædicta, quatenus vires peculij patientur, & eodem modo concipe, si agas contra patrem. Si agas contra illum ad quem peruenit vniuersitas peculij, recitabis factum tuum, & post concludes, verum cum ad dictum reum peruenerit peculium, ipsumque teneat, petit &c. Et caue, quia ego credo, quod actio de peculio non possit pro vna re intentari. ff. de rei vend. l. vendicatio, non vt gregis. sed pro vniuersitate. ff. de pecu. l. quæsitum. Potest tamen dici, quod ille
7 † qui vnam rem peculiarem tenet tantum, possit conueniri de peculio, quinimo & si nulla, duntamen asseratur vniuersitatem tenere ff. de pet. hære. l. licet minimam. & dicta l. quæsitum, per quam videtur vnum mirabile concludi, quod vniuersitas peculij remanet in vna re. & idem dico, si nil sit in peculio, & tamen in alijs vniuersitatibus videtur contra. ff. quod cuius. vniuer. l. sicut. §. fi. sed ibi quando personæ desierunt, hic quando res. & facit. ff. de pecu. l. peculium. §. pe. de verb. sign. l. hæreditatis appellatio. & hoc facit ad id,
8 quod scripsi supra de pup. sup. §. liberis.† Sed quęro, nunquid possit agi de peculio, pro contractu ante constitutionem peculij inito? Verbi gratia contraxi cum seruo, vel filio, antequam constitueretur ei peculium: post constituitur, nunquid possum agere de peculio? non videtur. ff. de pec. l. vbi arrogatorem. in fi. sed ibi contraxit cum patre fa. Vnde videretur posse agi ff. de separa. l. 1. §. si filij. Et licet hæc non videantur sæpe cadere in facto in suis terminis, per ipsa tamen possunt terminari multa, quæ cadunt in facto scis quod religiosi, & maxime hospitalarij, habent multos condonatos, qui se & sua deuouerunt domino, habent etiam monachi, religiosos claustrales, & socios priorum foraneorum, qui licet administrationem non habeant, tamen tenent, & habent bona, quæ regunt, quasi propria, de conniuentia superiorum, qui conniuent frequenter, & quandoque permittunt, hos credo posse conueniri de peculio ex contractibus, cum talibus religiosis, & condonatis initis ad instar dominorum, & patrũ nam cum isti non possint habere proprium, sicut nec serui, vel filii. in profectitijs meriti possunt comparari eis, & verisimile

risimile est, prætorem hanc actionem extendisse ad eos, si præuidisset tales futuros.& facit infrà tit. 1.in princ.Item no ta, ꝙ conueniendo constiuitur peculium. ff.de pec.l. quam tuberonis. §. sunt quidam, & l. non solum. An autem hæc actio sit perpetua? Dic quòd sic, quādiu durat peculium:sed vbi desijt, per translationem serui, & emancipationem filij. est annalis.Item in primo casu, credo, ꝙ sit illius temporis, cuius est actio,quæ oritur ex contractu inito.dic vt.ff.quando ac.de pecu.est anna.l. 1. §. annus. & l. cum post mortem. iunge quæ scripsi s̃.de acqui.per arro.§.fin.vide ibi & iunge, quæ dicam j̃.ꝙ cum eo.§.fi.& de noxa.act.§.fin. & in princ.

a Adnot.Actiones autem.Summa sic secundum Ange. ex contractu filij,vel serui,tenetur pater, & dominus peculio tenus de iure prætorio.

b Dicit contra.Tamen secundum opi.glo.communiter tenetur,per docto.& hic Areti.in 1.col.versi. Et pro euidentia præmitte. vsque prope fin. col.seq. in versic.quæro vtrum.vbi quærit an ista sit natiua,vel datiua:item in col.sequen.an debitum filij, vel serui sit debitum sui peculij.Item quærit an valeat statutum, quo cauetur, quod pater teneatur ex contractu filij. Item vide hic do.Iaso.quid sit peculium,& quotuplex.in 3.col.& in seq.col.an actio peculij oriatur ex naturali,& ciuili obligatione.Item vide hic per Angel. prope fi.3. colum.pulchram quæstionem,an quod pater soluit,pro condemnatione filij, computetur filio in legtimam.Item prope fin.6.col.quærit idem Areti.an filius possit esse in iudicio,tam de iure antiquo quam de nouo.

c Personalis.De hac quæstione vide Iaso.in 5.col.in me.vers. an antem actio de peculio,vbi allegat Ioan.Fabri.

d Libellus.vide hic Ang.in 5.colum.in me. versi.in practica,tu dic.& do.Iaso.hic & pe.Iac.in titu.de actione de peculio.vide in Specu. de lib. concep.§. iam nunc videndum.ver.si petas.

1 *Iusiurandum quibus prosit.*
2 *Actio an ex iuramento detur & qualis.4.11.*
3 *Iuramentum nocere quatenus verum.*
5 *Iurans an puniendus.*
6 *Actiones quæ cumulari possint.8.*
7 *§.si damnetur.*
9 *Absolutus confessus qui conueniendus.*
10 *Iuramento solo actio non fundatur.*
12 *Iuramentum qui deferre possint.*
13 *Iuramenti forma.*
14 *Conscientiæ non statur.*

a I TEM si quis [a] postulante.†In 1.glos.id est petente.in fi.
1 Et hoc verum [b] iuranti ad vtilitatem suam:sed prodesset par
b ti aduersæ si iuraret contra se ff. de interro. ac.l. de ętate. §. qui interrogatus.Item, posset prodesse, si diceret contra se, & pro se:& aduersarius inniteretur confessioni,quia tunc ad uersarius haberet recipere contra se,sicut pro se.ff.de posi.l. Publia.§.fina.vide plene in breuiario. C. de confes.l. 1.Item dic, postulante etiam extraiudicialiter.ff.de iureiu.l. 1.& ibi.
c not. In glo.sic simpliciter.in fi. [c] Not.hanc gloss.pleniorem in hac materia de corpore iuris: & Dyn. hic eam summat & approbat,& sic transit.Hosti.eam approbat in summa de iureiur. Sed quæri potest,circa eam, quæ est ratio,quòd quando iuratur in reali datur in factum indistincte, & concurrit cum actione vtili, sed quando iuratur in acti. personali, distinguitur vtrum formiter, vel informiter, quando formiter, gloss. concludit, quod non datur actio in factum?
2 † Potest dici, quod ex delatione & præsentatione iuramenti oritur quædam obligatio, quia quasi contractus est, nunc quando defertur in actione reali, si non daretur in factum, non oriretur obligatio,quia in realitate,non est dare obligationem, vt plene dictum fuit s̃.§. 1. Et ideo prætor introduxit,ex prædicto iuramento, obligationem, & personalem actionem in factum,quam non fuit necesse introduci, quando iuratur formiter in actione personali. quia competit personalis ex contractu. Quidam autem distinxerunt, vtrum in reali iuretur informiter, vel formiter. Primo casu,non datur in factum,secundo sic.Sed hanc differentiam non approbant docto.dicunt enim, quod in actione reali semper est vna causa,videlicet dominium: ideo semper est certa, & formalis.ff. de except.rei iud.l.& an eadem.§.actiones.

Sed salua eorum reuerentia, quamuis causa immediata sit semper vna, nihilominus mediata attenditur, vt extra de sen.& re iudi.c.abbate.& dixi s̃.eo.§.omnium. Vnde rationabiliter posset defendi, quod si causa mediata exprimatur, & iuretur super ea, quod detur actio personalis vtilis, ex contractu, qui allegatur, quia cum allegatio prædictę causæ attendatur,quo ad exceptionem rei iudicatæ, vt d.cap.abbate. merito debet attendi, quo ad hoc, cum æquiparentur ff.de iureiu.l. 2.Et ideo potest suppleri huic gloss.quod interdum in actione reali datur vtilis ex contractu,quando iuratur formiter. Item super eo,quod in hac gloss.dicitur, quod publiciana datur contra quemcunque, dicit Petr. quod hoc non est verum, sed tantum contra deferentem, vel eius hæredem,& hoc dicit ea ratione,quia illo casu datur Publiciana, quo transfertur dominium, si tradens erat dominus.ff.de publi.l.eum qui.Sed hoc casu non transfertur: ergo nec Publiciana competit. quod non transfertur,apparet,quia quando quis tradit rem suam,vt alienam, dominium nō transfertur ff. de condit. ob causam.l.3.§.subtilius. ergo cum post iuramentum,quis tradat iuranti rem suam,quasi sit iurantis,non transfertur dominium : ergo nec causa vsucapiendi, nec ius publicianæ. ff. de contrahen. emptio.l. clauibus. Præterea, certum est, quod iusiurandum, & res iudi.æquiparantur, vt d.l. 2.ff.de iureiuran.nunc certum est,quod res iudicata,non nocet,nec prodest alij,vt l.sæpe.ff.de re iu.ergo nec iuramētum.& hoc est expressum in §. si petenti. de pub.l.cum qui. Qui vellet sustinere gloss.posset respondere faciliter, ad prima duo argumenta. Et primo ad §. subtilius. Respondetur, quod fallit in re iudicata, propter eius authoritatem, vt dictum fuit suprà eod. §. sed istæ, & idem videtur in iureiur. cum non sit minoris authoritatis. ff.de iureiuran.l. 2. Præterea,si illa ratio procederet,non daretur pub.etiam contra deferentem,quod est falsum.Item ad secundum,quod iuramen
3 tum† non debet alij nocere &c. Respondetur,quod non nocet vt pro veritate quo ad alium habeatur,sed tamen quo ad hoc, quod causet titulum, & paret causam vsucapiendi, nocet.& idem in re iudicata, & in venditione, seu translatione de re aliena facta ex quocunque contractu, alioqui non noceret dominis, & tamen parant vsucapionem, & faciunt competere publi. Ad §.si petenti.non potest commode responderi,sine calumnia,propter verbum duntaxat. Vnde posset dici, quod verum sit, publi.competere contra deferentem, & eius successorem tantum, & est casus illius §.qui non potest pati intellectum gloss. hic positæ. si enim verbum duntaxat. ibi positum excluderet dominium tantum, vt hæc glos.vult. Ratio quæ ibi redditur, non bona esset. ei enim soli. &c.nec casus ille esset dubitabilis,vis tu scire quid mouit gloss.ad restringendum sic illum §. Ecce, gloss. dicit: vbi iuraui rem meam esse, & non est mihi tradita,datur mihi vtilis in rem, sed vbi est tradita, datur publiciana. cur non magis vtilis in rem cum traditio magis addat,ad causandam vtilem in rem? Glo.nesciuit aliter euadere, nisi dicere,quod contra deferentem daretur vtilis in rem sed Publiciana contra quemcunque. Et ita supponitur, vel quod concurrant, vel quod publiciana non competat contra deferentem, vel quod excedat vtilem in rem.Sed pro Deo, cur non ita bene datur vtilis in rem, contra quemcunque etiam hoc casu, sicut publiciana? cū vtilis in rem detur contra quencunque,etiam dominium, vt l. 1.ff.si ag.vecti.non videtur bona ratio, ꝑꝑ quod intelli-
4 ge sane & plane hic omnia iura,&† dic,qđ q̄nque ex iuramēto delato in reali competit vtilis in rem.ff.de iureiuran.l.sed si possessori.§.fin.quandoque pup.vt d.§.si petenti quandoque est vt hic, quia concurrere non possunt: vt dixi suprà §. aliæ.ecce non concurrunt dico,quod si aliquis proponat rei. ven.dicens se esse dominum rei.& ei deferatur iuramentum, & iuret rem suam esse,datur ei vtilis in rem contra deferentem tantum,vel eius successorem, & hoc casu cōpetit publi. sed si diceret, se emisse rem ab alio, quem dominum credebat,& deferetur,ei iuramentū, & iuraret rem esse quasi suā, datur Publiciana, & non vtilis vendicatio contra deferentem tantum, vel eius successorem, vt d.§.si petenti. Sed in hoc videtur obstare litera dicti §. quia ibi iurauit rem suam esse.Et ita videtur sibi competere vtilis vendicatio, non Publiciana, & tamen ibi dicitur, quod publiciana. Sed ego tibi respondeo, qui agit Publiciana vendicat rem suam, vt vidisti in text. supra §.aliæ. & ibi oportet exponi, id est quasi suam:alias tex.concluderet falsum.sic in d.§. si petenti.opor

tet

tet exponi iurauit suam, id est quasi suam. petebatur enim res sua, id est quasi sua, & iurauit suam id est quasi suam: vt d.§.aliæ legitur,& exponitur. Imo plus credo,quòd si agens publ. iuramento sibi delato, iuraret suam rem esse, id est in veritate suam, quod non daretur ei vtilis in rem, sed Publiciana. Et est ratio, quia iuramentum videtur fuisse delatum secundum formam petitionis.C.de transac.l. si de certa. vnde iuramentum nõ potest se extendere vltra formam datam per deferentem. & ideo cum defertur in publici.causat tantum publicia.vtilem.ff.de iureiu.l.3.§.fin.cum l.seq.Et idem credo in rei vendi.vtili, quæ oritur ex re iudi.C. de arbi.l.ne in arbitris. & not.C. de iudic.l.1. Nam si primo agebatur rei ven.oritur vtilis rei vend.ex sententia, si publ.vtilis publiciana,& sic debet intelligi l.3.§.fin.ff.de publi. & istæ duæ, quæ oriuntur ex sententia, non dantur nisi contra illum, contra, quem pronuntiatum est,vel eius succes. quia re iud. &c. vt l. nam & postea.§.fin. Item credo, quòd iurans in actione publi.potest agere in rem post longi temporis præscriptionem: & ita plane deberet intelligi ille.§.quem glo.destruunt.ff.de iureiur.l.si duo.§.Iulianus per quem.§.bene fundantur prædicta. Nam cum ibi dicatur, quòd post præscriptionem longi temporis potest agere vtili in rem,ergo supponitur, quòd non ante: sed publiciana tantum. & debet intelligi quando primo fuit intentata publicia: & de nouo fuit iuratum & per hoc potest responderi ad regulam generalem, vtilis in rem. & actio publici. datur contra quemlibet possessorem. verum est,vbi allegatur titulus ad hoc conueniens, sed quando allegatur res iudicata, vel iurata, hæc de natura sui, non nocent alijs: ideo nec actiones ex eis prodeuntes ad alios extenduntur. Quæ ergo fuit vtilitas, has actiones inuenire seu eas intentare, cum primæ cõpetant? certe magna. nam in primis actionibus,oportet multa probari,vt vidisti supra.§. omniũ. & §.aliæ. in his sufficit probare sic iudicatum esse, vel iuratum,quod valde facilius. probabitur.ff.de iureiu.l.duobus.§. fin.cum l.seq.& hic in tex.crede mihi si velis: & caue ne peius dicas. & iunge infra de publ.iudi.§.fin. † In glo. etiam si

5 d periurum. ibi cum allega.l. admonendi. d Super hac materia consueuit distingui, quia aut blasphemat deum, vel principem,& punitur: in auc. vt non luxu.per totũ.C. ad leg. Iul. ma.l.2.& ibi de hoc.Aut blasphemat: & tunc aut defertur ad litis decisionem. & dic,vt hic in glo.Aut alias iurat: & tunc distinguitur: aut alius non damnificatur: & non punitur de iure ciuili. Aut damnificatur: & punitur.ff.de cri. stelli.l. de periurio. de iureiu.l. si duo patroni.§. fin. & distinctio, quæ fit in l.Lucius. ff. de his qui notan. infa. habet locum quo ad infamiam.& plenius dic vt scripsi in l.2.C.de iureiur.in meo breuiario,& ibi vide plenius in lectura Cyn. In ea glo.ibi.est notandum. §. qui in rationibus in hoc tamen caue: quamuis falsum iuret: semper pro veritate accipitur,nec vltra quæritur,nisi in duobus casibus prædictis. In ea gloss. ibi cum allegat l.manifeste. Vel dic. quòd nil corrigitur:sed vna per aliã determinatur,quia recusari non potest, nisi ex causa,quia forte ignorat veritatem, vel est de alieno facto,vt d.l. generaliter.§.finautem.referri non potest extra de iureiu.c.fin. In ea gloss. in fin. Hanc opin. approbant omnes docto. Super hac materia multa possunt tangi.Primo,vnde nascatur actio ista. contra quem competat: ad quid competat. quorum responsio colligi potest ex præmissis, & sunt verba sine effectu. Itẽ potest quæri, quare dicitur iusiurandum, & non factum iu-

e randi. cum super facto iuretur? Item quid sit iuramentum. Quot debet habere comites. Quot sunt species iuramenti. Quomodo censetur illicitum. Quæ sit pœna. De quibus vide plene in summa Hosti.,de iureiur. Item potest hic cumulari materia legis admonendi,de qua dic, vt in Spec.de iuramenti delatione. & in dicta summa Hosti.& per doct.in lect. Cyn.C.de re.credi.l.in bon.fi.& ibi scripsi aliqua vltra in breuiario portatili, de quibus solennizans multa poteris capere, ad quæ recurras si cumulare vis, vnum tamen non omitto,ꝙ Ia.de Rau.tangit hic & Pet.non prosequitur. Consueuit dici, quòd ex confessione iudiciali oriatur actio per l.de ætate. §.cum interrogatur.ff.de interrog.act. ad l.aquil. l.proinde. & scripsi C.de non nu.pec.l.generaliter. in princ. Quæritur

6 nunquid possit cumulari cum prima? † Verbi gratia. Agebã contra te certi condi. ex mutuo. confessus es iudicialiter mutuum. contra te volo agere ex confessione, quia forte video. quòd nõ possum probare in prima actione, nunquid possum eam cumulare cum prima? Dicit idem Iaco.quòd canonistę dicerent quòd sic,quia dicunt cumulationem permissam,vbi ex diuersis causis,actiones oriuntur.nunc actio ex mutuo oritur ex mutuo,& actio ex confessione oritur ex ipsa confessione. idcirco videtur quòd ambæ possint intentari. Dicit ipse, quòd hoc non videtur verum. ex confessione,enim vel iuramento non oritur actio,sed per confessionem,vel iuramentũ ex quadam præsumptione,quæ inde insurgit, vnde quamuis quandoq; præcedat in veritate contractus.nihilominus propter dubium probationis datur actio ex confessione iudiciali,vel iuramento, ex contractu præsumpto. dicit ergo ipse. quòd quamuis hæ actiones non oriantur ex eadem causa, nihilominus dantur propter eandem. & ita videtur, quod sententia lata in prima,obstat exceptio rei iud.in alia,& pro hoc videtur casus.ff. de iureiur. l. nam & postea. §. si damnetur,

7 † quæ potest sic induci, ibi dicitur,quod si ille, qui iurauit in actione famosa, nihilominus condemnetur, valet sententia: & tollitur effectus iuramenti,ergo supponitur, quod agebatur prima post secundam. finaliter concludit, quod actione prima pendente, non potest cumulari actio ex confessione, vel ex iuramento,sed actio ex iuramento,vel confessione,primo intentata,& pendente, potest cumulari prima, quia sententia lata in principali, obstat exceptio rei iudic. in accessoria,videlicet, quæ oritur, ex confessione, vel iuramento,sed non econtra,vt d.§.si damnetur,vbi secundo fuit actum prima, non obstante iuramento. Ego credo, quòd hæc sint vera,per l.sed si ante.ff. de exce. & per l. duobus.§. colonus. & §.idem omnino. & apparet euidenter, cũ in hac actione non quæratur an debeatur,sed solum an iuratum sit.ff. de iureiu. l.duobus.§.fin.Vnde possibile est,quod non est,vel non probetur iuratũ, & quod pars absolueretur ab instantia actionis, quæ oritur ex iureiu.vel ex confessione, & non obstabit exceptio rei iud.in actione principali,quia possibile est deberi,dato quod non probetur iuratum,& ita sententia lata in illa,nõ obstat exceptio rei iud.in alia principali. Sed secus ecõtra, si agatur de principali,& pronuntietur.nõ deberi, obstaret exceptio rei iudi.ff.de iureiu.l.si actor.caue tamẽ, quia hæc quęstio non videtur bene habere locum, quando iuramẽtum est præstitum,vel confessio est facta iudicialiter,quia tunc nõ restat,nisi pręceptũ tali sententia.& esset benefatuus,qui recurreret ad nouã instantiam. Item in confessione extraiudiciali, non potest obtinere.quia ex illa nõ agitur, sed valet tantũ ad

8 probationẽ.vt l.publia.§.fi.ff.deposi. Solum. † ergo obtinet. quod cumulari possint,qñ iuramentum fuit delatũ extraiudicialiter,& agitur ex primo iuramẽto.Itẽ nec in cõfessione potest procedere cumulatio,quia ex illa non potest agi, nisi fiat iudicialiter, & sic pendet prima instãtia in principali,nec se-

9 cunda põt cumulari,per prædicta.† Sed quid,si quis agit prima actione,& reus absolutus fuit,post absolutionẽ reus cõfitetur se fuisse obligatũ, forte delato iuramẽto, vel nõ delato nunquid põt agi? Videtur quod nõ,quasi obstet exceptio rei iud.per quã pronunciatũ fuit debitũ non esse.& sic cũ agatur ex eadẽ causa,& ad idẽ,videtur obstare exce. rei iudi.& præsertim,vbi cõfessus fuisset extraiudicialiter,nõ delato iuramẽto, quia tũc prima actione, nõ potest agi,obstãte exceptione rei iud.& cõfessione,cum non pariat ac.vt s̃.dixi. & sic nulla actio competit,& sine actione nemo experitur &c. Præterea sententia contra sentẽtiam ferretur,& sic nõ teneret. C. quæ sen. sine app. l.1. In hoc potest dici contra per l.si qui.C.de adul.& agetur prima actione,& si opponatur exceptio rei iudi.replicabitur de cõfessione prædicta, post sentẽtiam factã, quę partem aduersam a cõmodo rei iudi.debet repellere.per d.l.si qui.& vide quod scripsi.C. de accu.l. si quis homicidij.

10 & facit.C.de reb.cre.& iureiur.l.fin.† Quæritur,quid si orta quęstione inter emptorem,& venditorem.& delato iuramento emptori, emptor iurauit se emisse rem pro 10. nunquid ex hoc,est fundata intentio venditoris? Ia.de Ra.dicit,quod non, nisi vltra rem tradat, vel probet se tradidisse. Sed contra

contra

tra si venditor iurasset sibi 10. deberi ex causa venditionis ta
lis rei, tunc esset satis fundata. idem si emptor confiteretur,
se debere ex causa emptionis, debere enim accipitur cum ef-
fectu. ff. quod quis. iur. l. 1. secundum eum. hæc non sunt mul
tum dubitabilia. ff. de iureiura. l. si duo. §. si quis iurauerit. De
vno tamen caue, nam si quis agat reali, & litem contestetur,
per negationem, actori iuramento delato, actor iuret rem
suam, non propter hoc plene probat, imo oportet probare,
ꝙ aduersarius rem possideat, vel habeat facultatem restituen
di. totum enim fuit negatum, & ipse non probat per iuramẽ
tum, nisi vnum articulum, & sic alius restat. & in hoc potest
11 errare Neophytus. † Quærit Iac. nunquid ex iuramento
oritur actio? Verbi gratia. Iuras te soluturum 10. ad diem,
nunquid post diem possum agere ex iuramento illo? Ille di-
cit, ꝙ non de iure ciui. sed iure cano. sic. & hoc probat sic. cer
ti sunt modi vestiendi pacta, iuramentum non est de illis, er-
go non vestit. sic arguitur ff. de act. & obli. l. obligationum fe
re. §. placet. Item speciale est in promissione operarum, er-
go in contrarium ius commune. ff. de li. cau. l. fin. de ope. lib.
l. vt iussu. & hoc verum, vbi præsentatur iuramentum de ali-
qua re futura facienda, vel præstanda, sed vbi de præsenti, vel
præterito, tunc vestit contractum: & est obligatorium ff. de
condi. insti. l. quæ sua conditione. Et est ratio secundum eum,
quia futura sunt incerta, & de futuris non est determinata ve
ritas. & si tale iuramentum ligaret, omnes currerent ad iura-
menta, & leges viam periurijs aperirent, ꝙ est euitãdum. C.
de indi. vidui. l. 2. Si bene cogites, vix potest dari bonum exẽ
plum in iuramento obligatorio. de præsenti, vel de præteri-
to quia quasi omnes obligationes sunt de futuro. sed hoc iu-
ramentum, quod fit ad lit. decisionem, est de præsenti. ff. de iu
reiur. l. si duo. §. fin. super principali quæstione glo. tenet idẽ,
quod Iacob. vbique in d. l. vt iusiuran. ff. de ope. li. l. 1. & ibi
consueuerunt notare doct. & ideo vbi contractus est nullus,
non videtur, ꝙ possit agi ex iuramẽto descripto C. si ad. ven.
auc. sacramenta. & dixi supra qui. ali. li. vel non. in princip. Et
idem videtur tenere Inno. etiam de iure cano. extra de insti-
tutio. c. cum venissent. Sed Hostien. ibi contra, quem sequun
tur quasi omnes canonistæ. per c. cum contingat extra de iu-
12 reiur. † Posset quæri, nunquid prælatus possit deferre iu-
ramentum, in causa ecclesiæ? Et dici consueuit, quod sic, ad
instar procu. qui habet vniuersalem administrationem. ff. de
iureiu. l. iusiura. §. fi. Secus tamen dicerem de bailliuis capitu
lorum, & confratriarum. eo. tit. l. iusiur. & ad pecunias. §. de-
fensor. & idem crederem de procuratore Regum, vel alio-
rum dominorum, qui habent procu. in curijs suis. ff. quod vi
aut clam. l. 3. §. sed si promiserit. versic. plane, & tamen tutor,
vel curator potest. ff. de iureiur. l. iusiurandum quod ex con-
uentione. §. 1. sed illis magis permittitur in re priuata, quam
his in republica, vt no. in d. §. plane. Et in summa notandum
est, quod iurandum est per modum, per quem delatum est ff.
de iureiu. l. 3. §. fin. cum l. seq. & l. qui per salutem. Sed nun-
quid potest deferri in qualibet actione? gl. dicit quod non,
in causa matrimonij, nec conuersionis. ff. eod. l. 3. §. quacun-
que. sed Hostien. contra. extra. de iureiur. cap. mulieri. sed il-
lud forte intellexit necessario. sed dic in omni iuramento,
sed in aliquibus non statur iuramento, si contra probetur, &
13 sic voluit dicere gloss. † Quid si non sit declaratus modus
iuramenti? videtur quod debeat iurari, super sancta euange
lia, quia ita consuetum est, & nos debemus referre ad consue
ta. C. quæ sit lon. consue. l. præsens. & not. Innocen. extra de
iureiur. c. & si Christus. Et crederem, quod sufficeret iurare
coram imagine Dei, vel beatæ Mariæ, si ita deferretur. Vidi
Turoñ. in ecclesia beati Martini, quandam imaginem beatæ
Mariæ, quæ fertur respondisse cuidam iuranti, coram se, il dit
voir. i. dixit verum & adhuc vocatur beata Maria, il dit voir.
14 † Quid si non fuit iuramentum delatum, sed pars dixit se cre
f dere conscientiæ [f], & fidei alterius, nunquid potest agi, &
excipi? Non videtur de iure ciuili, cum non reperiatur, quod
ex tali fide actio oriatur, sed solum ex iuramento, & sic non
est nostrum legem extendere, vt l. obligationum fere. §. pla-
cet, & maxime, quia iura ciuilia multum ponderant iuramen
tum, plus quam simplicem conuentionem, vel cõfessionem.
C. si aduer. ven. auth. sacramenta, si minor se ma. di. l. 3. imo.
etiam iura canonica, multum ponderant, faciendo valere con
tractum, in quo interuenit iuramentum, quod non valeret
simplici conuentione: vt d. c. cum contingat. extra de pact.
ca. 1. lib. 6. In contrarium videtur, quia deus non facit dif-
ferentiam inter simplicem loquelam, & iuramentum, vt d. c.
& si christus, & no. plene Arch. extra de sepul. c. 1. lib. 6. Præ
terea, hoc fit ad decisionem litis sicut iuramentum. & ita vi-
detur eadem ratio. sed huic potest responderi, quia transa-
ctio fit ad litis decisionem, & tamen non agitur ex cõuentio-
ne nuda, vt l. siue apud acta. C. de transact. vnde prima vera,
saltem de iure ciuili. Forma libelli satis est clara. in hac ma-
teria. Si agas in factum, dicere potes sic. Dicit Ti. contra
M. reum, quod licet dictus Ti. dudũ peteret a dicto M. x. quæ
dicebat sibi deberi. dictusque T. delato sibi iuramento, per
dictum M. iurauit per modum delatum dicta x. sibi per di-
ctum Mar. deberi, nihilominus di. M. dicta x. soluere, &
eidem reddere indebite recusat, quare petit eundem M. con-
demnari ad soluendum eidem &c. In ac. vtili ex contractu
dic eodem modo, nisi quod adijcies causam, ex qua dicebas ti
bi deberi. Item in actione vtili in rem, quasi eodem modo.
Dicit Ti. actor contra Mar. reum: quod cum idem Ti. vendi-
caret seu vendicare vellet, ab eodem M. talem rem vt suam,
idem M. detulit ei iuramentum. & idem Ti. iurauit eam suã
esse & per modum delatum, quare cum dictus Mar. dictam
rem adhuc detineat, seu dolo &c. petit idem Ti. dictam rem
ad se pertinere, iure dominij, per sententiam vestram decla-
rari. & hoc declarato &c. sicut in rei ven. vtili. Item in publi
ciana eodem modo. Dicit Ti. contra Mar. quod eum idem Ti.
peteret, seu petere vellet, ab eodem Mar. tanquam possi-
dente, vel detinente, talem rem, quam dicebat se bona fide
emisse a tali, & sibi traditam fuisse Mar. sibi detulisset iura-
mentum, & per modum delatum iurasset, nihilominus di-
ctus Mar. eandem rem adhuc possidet, & detinet minus iu-
ste, quare petit Ti. dictas res ad se iure quasi dominij pertine
re per sententiam declarari. & hoc declarato &c. Super hoc
tamen non potest dari certa forma. quia cum possit iurari, in
quacunque ac. & confes. in interdictis, & quasi in omni nego
tio, vt ff. de iureiuran. l. 3. §. quacunque. Concludendum est
in qualibet, secundum naturam actionis primæ facta narra-
tione de iuramento. Vnde secundum varietates factorum,
oportet variare conclusionem, concludendo realiter in reali
bus, & ad possessionem in possessorijs, & personalibus secun
dum naturam rei, quæ debetur virtute principalis obligatio
nis, & actionis.

a Adnotatio. - Item si quis. Ias. circa fin. 1. columna ponit. 12. effectus iuramenti.

b Hoc verum. Idem tenet hic Ang. allegans Io. Fabri.

c In si. Vide hic do. Iaso. ad longum quomodo hæc gloss. in suo fine a doct. reprobatur. in 6. col. ver. gl. in verbo deberi. cir. princ. colum. Item quærit hic Aret. quare in actione reali, datur actio in factum, etiam si formaliter iurauerit; secus in actione personali in 4. colum. post me. ver. quærunt ibi doct. item in prin. col. seq. quærit idem, an iuramentum habeat executionem paratam, vide eum.

d L. admonendi. No. ꝙ quando proximus est in magno periculo constitutus, debet quis, & tenetur pro eo fideiubere, non ob. ꝙ iurauerit non fideiubere pro aliquo per Ioan. An. in addi. Spe. in tit. de iureiu. in rubri. quæ autem conditiones, seu clausulæ tacite subintelligantur in iuramento, vide per Bald. in l. fi. C. de non nume. pec.

e Quid si iuramẽtum. Adde de hoc plene. & quæ sit causa institutionis eius: & quando licitum est vide gloss. fin. in c. 1. 27. q. 1. super versic. iuramentum. & an & in quo differant iurare super facto, & super iure. vide, Bart. in l. si duo patroni. §. idem Iulianus. nu. 4. ff. de iureiur.

f Conscientiæ. Hanc quæstionem commendat dominus Iason, tanquam pulchram hic in 11. col. circa prin. versic. quærit Io. Fabri, de forma autem libelli vide Ias. hic in pe. col.

1 *Actiones rei persecutoriæ.*
2 *Pœnalium actionum genera.*
3 *Album multiplex.*
4 *Albi corrupti pœna cui applicabilis.*
5 *Citare albo licere.*
6 *Album an ad libros extendibile.*

POENALES quoque actiones. Pro euidentia huius §. & illorum quæ super eo notantur, sciendum, quod quædam actiones

1 actiones sunt rei persecutoriæ, quædam pœnales, R ei † persecutoriæ dicuntur, quando actori res petita, vel pro qua agitur abest: & reo adest. sicut in superioribus actionibus: de quibus tractatum est hucusque. si enim agam rei ven. vel publici. vel alijs: ergo peto rem, quæ mihi abest. quam non habeo: & adest reo, qui eam habet. Sed pœnales dicuntur, vbi nihil abest, nec alij adest: vel est alterum. vnde debes scire, quòd † pœnalium quædam sunt pœnales ex parte actoris ex parte rei persecutoriæ. quædam econtra. ex parte actoris persecutoriæ: ex parte rei pœnales: quædam pœnales ex parte vtriusque. De primis pone exemplum in actione in factū quæ descendit ex edicto de calum. Si aliquis dedit tibi pecuniam, vt negotiū mihi facias, mihi nihil abest, & tibi adest, quantum ad simplum. ff. de calumnia. l. 1. & quasi per totum tit. De secundis, pone exemplum in actio. l. aquil. si interfecisti seruum meum. tibi nihil adest: mihi abest. quo ad te pœnali, non quo ad me. ff. ad l. aqui. l. itē Mela. §. si plures. de pœnalibus ex vtraque parte, patet exemplum hic in tribus actionibus hoc §. nominatis, nam de his tractat tātum modo hic, secundum Dy. vide idem in gl. §. sequens diuisio. in gloss. sed nonne. hoc viso descende ad casum, qui clarissimus est. Domine Imperator ego vidi supra de aliquibus actionibus prætorijs, quæ rei persecutionem continent: sunt ne aliquæ prætoriæ pœnales? imperator respondet, quod sic pœnales quoque. &c. & prosequere casum tuum iuxta literam. In gloss. dictum est. ibi cum alleg. l. in honorarijs. Vide ibi, & caue, quia gloss. loquitur de prætorijs. nam ciuiles pœnales sunt perpetuæ. vt videbitis in materia sua infra de perpe. & tempo. actio. In ea. gloss. ibi cum alle. l. interpretatione. aliquæ sunt rei persecutoriæ odiosæ, vt actio de dolo. l. 1. §. ait prætor. In fi. eius. gloss. hæc gloss. procedit, vbi est pœnalis ab vtraque parte, & vbi descendit ex delicto. secus ex quasi delicto. vel si esset pœnalis ab vna parte, & sic intellige ff. nau. cau. l. licet. §. fi. de his qui deie. vel effu. l. percep. ne quis eum qui in ius voc. est vi exi. l. fin. secundum Dy. vide. ff. de act. & oblig. l. ex maleficijs. §. is quoque. de eo per quem factum est. l. 1. §. si plures. de dolo. l. si plures. de materia huius gl. videbitis plenius infra, de perp. & temp. act. In gloss. idest fere. in fi. hoc dicere est tex. reprendere, vnde dic plene multæ, id est fere, quia in rei veritate, nec multæ sunt, nec paucę. sed potius possent dici multæ quam paucæ, propter hoc dicit pene, vt potes videre in arbore, omnes enim pœnales prętoriæ sunt ex parte dextra, & habent duo puncta super litera. C. & ideo si vis eas numerare, vide ibi. In gl. erat enim.

3 in fi. docto. Iac. & Pet. dicunt † ꝙ triplex est album. vnum, in quo scribuntur generalia edicta, de quibus fit mentio quasi in omnibus tit. corporis iuris, tractantib. de prætorijs actionibus. Aliud in quo scribuntur citationes publicę, vt quicunque videret, denuntiaret citato, ipsum fuisse citatum. de quo in auc. de litig. §. omnem. C. quomodo & quando iud. aut. qui semel. Aliud, in quo describuntur nomina decurionum. ff. de albo scribendo. Nunquid ergo in his omnibus, habet locum pœna, de qua hic dr̄? gl. videtur santire ꝙ sic. Ipsi dicunt cōtra, ꝙ imo non habet locum, nisi quando corrumpitur albū, in quo scriptum est edictum perpetuum. cum non reperiatur de alio, & pœnę in dubio sunt molliendæ. ff. de pœnis. l. interpretatione. & hoc videtur expressum in l. si quis id quod. in prin. ibi perpetuæ iurisdictionis &c. & sic in alijs erit pœna arbitraria: cum non sit taxata in iure s̄m Petrum de Bel. per.

In gl. vel positum. in fi. & hoc verum, vbi aliquid mutauit, vel auxit, vel diminuit: secus si totum amouisset, vel deleuisset, quia tunc non variat veritatem, vt eo. ti. l. 1. §. qui in rationibus. sed in pœna. l. aureorum. non est quo ad hoc differen-

4 tia, vt d. l. si quis id quod. † Iuxta hanc materiam consueuit quęri, cui applicabitur ista pœna? Et videtur ꝙ fisco, ff. de sepul. vio. l. 3. §. diuus. de l. agra. & termi. mo. l. fin. C. de modo mul. l. multarum genera. Et contra videtur ꝙ parti. ff. ad syla. l. lege. de sepul. vio. l. 3. §. 1. Item videtur, ꝙ debeat diuidi. C. de assesso. l. 3. ad leg. iul. re. l. 1. Iac. & Pet. tenent, quòd applicetur parti. & idem tenuit gloss. in l. si quis id quod, pro hoc facit l. si cui. ff. de verbo. signi. vbi censetur creditor, qui agit actione populari. saltem post lit. cōtesta. & ita supponit, quod ei debetur. plus dicit Pe. quod quandoque agitur criminaliter per viam accusationis, & tunc si imponatur pœna pecuniaria, illa applicatur fisco. sed quando agitur ciuiliter, tūc parti, verum est regulariter, sed quandoque nō, vt in ll. supra alleg. Quærit etiam Ia. de aureis, quantum valent. de quo vide plenius supra de attil. tu. §. nos autem. Item potest quæri nunquid hæc pœna obtinet hodie? & non videtur: cum iudices nō possint hodie condere leges s̄. de iu. na. §. sed quod principi. Sed potest dici contra, si faciant statutum de his, quæ pertinent ad iurisdictionem suam, quod possunt, vt

5 ibi scripsi. Item † potest quæri, nunquid citatio facta in albo, arctet citatum? videtur quod sic: per d. §. omnem. in authenti. de liti. & de hoc not. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum. & authenti. qui semel. vbi not. quod ordinarii, & delegati a principe, possunt citare in albo. alij nō. sed hoc hodie non est in vsu: vt not. Specu. de citatione. §. sequitur, versic. & not. num. 13. Ego credo, quod imo valeret talis citatio hodie, in casu, quo pars per malitiam facit, quod non possit citatio ad eam peruenire. Vel si sit in loco, in quo non possit tute citari: vt videtur extra de iudi. c. 1. quæ licet loquatur in Papa: tamen videtur, quod debeat extendi ad omnes, quia eius actio nostra debet esse instructio. supra de

a codicil. §. 1. Per hoc apparet forma libelli. [a] † Dico quod ta-

6 lis per dolum corrupit albū prætorium. in quo edictum perpetuum scriptum erat, quare cum pœnam quinquaginta aureorum commiserit, cuius persecutio ad quemlibet de populo pertinet, peto ipsum condemnari ad soluendum, & reddendum quinquaginta aureos prædictos &c. Et caue, quia ego credo, quod debet exprimi nomen pretoris: & substantia tenoris edicti, & forte locus, vbi erat scriptum edictum: alias videretur incertus libellus. ff. de iureiu. l. prætor. in pri. ff. de iu. fis. l. ita fidei. & ideo hoc addes ad libellum.

7 † Quod, si quis deleat statuta episcopi, vel capituli, non posita in albo, sed in libro ecclesiæ, an tenetur hac pœna? vel quid de statutis consulum redactis in libris? non videtur, cū pœna statuta sit, contra corrumpentes album prætoris: nec debeat extendi. vt l. interpretationem, sed potest puniri arbitrarie, sicut supra dictum est. sed forte si falsaret ea radendo, & alia verba ponendo, teneretur pœna falsi, vel in libro poneret aliquod edictum falsum sine voluntate capituli Rñ. vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. 1. §. qui rationibus. censetur enim authentica scriptura: ex quo capitulum habet potestatem statuendi: vt eo. tit. l. fin.

a Adnot. Forma libelli. De ista forma libelli, vide etiam hic Are. in 4. colum. circa me. in versic. libellus autem. & Pet. Iac. in tit. de actione in factum, ex albo corrupto.

1 *Patrinus impune citabilis.*
2 *Venia negata, quid faciendum.*
3 *Pater quando sine uenia citari queat.*

a Et in eum. In gloss. [a] scilicet filium. ibi. cum alle. l. de noxa. §. fin. & facit infra de pœ. te. liti. §. fina. cum no. C. de pa. pot. l. 4. ff. de admi. tu. l. ob fœnus. ff. de pœ. l. 1. §. fin. In gl. subaudi in fi. An autem hoc hodie sit correctum in ado-

b ptiuis? sunt opiniones. [b] vide ff. eo. l. adoptiuum. in prin. & tene opin. Azo. Sed quid de patrono ecclesię. nunquid potest

1 vocari per præsentatum ab ipso in ius sine venia? † Item quid de patritio, qui est pater spiritualis: an filiolus potest eum vocare in ius sine venia? Item nunquid vasallus, suum dominum? Non videtur. ff. eod. l. generaliter. Sed potest dici, quod curiale esset veniam impetrare, sed ex quo non reperitur cautum, quod debeat, impetrari, non videtur, quod sit necesse, sicut dicitur de illis, qui prohibentur vocari in ius, vt no. infra. in gloss. ibi, non petisse, & hoc nota. in vasal. & domino: in feu. de mili. vas. qui contu. est. c. 1. in glos.

c In gloss. & hic accipe. [c] ibi, sine venia. & hoc quia casus fauorabilis est: alias verbum parentes, non extenditur vltra tritauum. ff. de gradib. l. iureconsultus. §. parentes. In gloss. 1. iuris experiendi ibi cum alle. l. libertus, intellige quòd dedit libellum supplicatorium, per quem petebat causam committi, seu delegari. Vel dic, quod porrexit libellum iudici, super quo

quo petebat patrem, vel patronum citari, non tamen citatus
fuit: alias si citatus esset, & daretur libellus, nõ dubium, quin
poena commissa esset ratione citationis. Vel intellige, hanc
gloss. quando iudex scienter concesit citationem contra pa-
trem, vel patronum. eo enim ipso videtur dedisse veniam:
vt d.l. libertus. de re iudi.l. quidam consulebat. In ea. glo. in
fin. hanc approbant doct. In glo. id est, non petisset. ibi cum
allegat ff. de in ius vo.l. 4. §. 1. non ergo sufficit petitio veniẹ,
nisi obtineatur. est simile extra de elect.c. si religiosus. lib. 6.
2 de testa.c. 1. lib. 6. † Quid si superior, vel iudex nolit conçe-
dere? Respondeo, appellet, vel adeat superiorem: vt d.c. 1.
de mili. vas. qui contu. alia autem non sunt mere ex arbitrio,
vt notatur in simili extra de elect.c. cum ex eo. lib. 6. nec for-
te prætor potest reuocare concessum, vt ibi notatur. In ead.
d gl. ibi ad similitudinem [d] istorum. hanc videntur tenere do-
cto. & tamen nullo iure probatur, quod temere vocans, pu-
niatur, nisi in expensis, vel damno causæ, vt videbitis infra de
e poen. te. lit. per totum. In fin. [e] eiusdem glos. hæc gloss. est
verbosa, & fuit hic posita sine causa. circa hanc materiam, po
test quæri, nunquid pater potest excipere, quod nõ teneatur
procedere, si sit vocatus in ius sine venia? doct. dicunt quod
sic. ff. de excep.l. exceptiones cum ibi not. & nihilominus po
test petere poenam: quia res, & poena legalis simul peti pos-
sunt. ff. de condi. furt.l si pro fure. §. 1. † An autem filius be-
3 neficiatus posit patrem conuenire nomine beneficij sui sine
venia? dic, quòd sic. ff. eo.l. quæsitum. Sed si ipse pater esset
beneficiatus: & filius vocaret eum nomine beneficij: deberet
veniam impetrare, vt eod. titu.l. sed si hac. §. fin. Illud autem
credo, quòd processus teneret, si non exciperetur, quia tene-
ret sine actione, vt dicam infra. de poe. te. li. §. fin. libelli au-
tem formatio clara est. Dicit Pet. quòd talis dictus eius filius,
vocauit eum in ius sine venia. vnde quum poenam quinqua-
ginta aureorum commisserit, petit ipsum condemnari in di-
ctis quinquaginta aureis sibi dandis, vna cum expensis &c. de
vno caue: glo. dicit hic, quòd filius in potestate nõ potest pa
trem vocare in ius cum venia, nec sine venia, in ciuili, nec in
criminali, nunquid ergo committit poenam his casibus? nõ,
videtur. ff. quod quisque iur.l. 1. §. hæc verba. Posses arguere
pro & contra de ll. quæ ibi allegantur. tamen cum vocatio so
la puniatur, & irreuerentia. ff. ne quis eum qui in ius voca. est
vi exi.l. 1. §. 1. videtur pẹna commissa, quamuis iudex cogno
scere etiam non posset. C. de iurisdi. om. iud.l. in criminali.

a Adnotatio. In glo. Super hac glo. Angel. in 4. & 5. colum. quærit, de aliqui-
bus quæstionibus, scilicet an hoc edictum competeret patri naturali. item an
scholaris possit doctorem suum in ius vocare, item quid in vassallo. & vide
hic etiam do. Ias.
b Opiniones. Do. Ia. tenet quod non.
c Accipe. Dicit glo. etiam foeminam comprehendi. dicit Ang. etiam si esset
meretrix, nisi esset natus ex incestuoso coitu, vel alias damnato, qui posset cri
minaliter accusari. licet do. Ia. videatur dubitare, quem hic videas.
d Similitudinem. Istam glo. dicunt docto. menti tenendam, pro declaratio-
ne tituli, de in ius voc.
e In fine. De isto iuramento vltra hanc glos. vide late per glos. in l, 2. §. quod
obseruari. in ver. existimat. C. de iura. ca. item vide hic tres quæstiones per
Ange. primam sufficiat quod pater consentiat a principio iudicij. Secunda an
pater possit ex postfacto, iam incepto iudicio ratificare. Tertia an per procura
torem. vel nuntium, pater possit consentire. vltimo ponit hic Ang, modum
formandi libellum.

1 *Interesse qui probetur.*
2 *L constitutionibus. sensus.*
3 *Citationem variè fieri.*
4 *Citationis effectus.*
5 *Titulus ne quis eum &c. explicatur. 7. 8. 9.*
6 *Edicti, de eo per quem &c. locus.*

ITEN Aduersus eum. In gl. scilicet datur act. ibi cum al-
a leg. ff. de eo per quem fact. erit l. fin. [a] Sed in quo est magis pẹ
nalis actio ex primo, quã ex secundo? Glo. ff. de eo per quem
fact. erit in rub. vbi ponitur, quasi hoc, respõdet, quòd in pri
ma iuratur in lit. in secunda venit verum interesse. Vnde se-
cundum doct. vult dicere glo. quod iuramentũ in litem con-
tinet vltra verã æstimationem: ideo est poenalis, & hoc non
videtur verum secundum Iacob. quia posibile, est quod pro-
babitur plurimi interesse, per falsos testes: & ita erit secun-
da poenalis ab vtraque parte. Item dicit Pet. & glo. suppo-
nit, quod in secunda, nõ probetur interesse per iuramentũ, &
tamen hoc non est verum. C. vnde vi.l. si quando, vnde se-
cundum eos, hæc glo. non procedit, minus videntur proce-
dere eorum repræhensiones, si bene cogites. vnde si probe-
tur interesse per falsos testes, ridiculum est dicere, quod pro-
pter hoc fit actio poenalis. Verbi gratia, peto decem a te ex
causa mutui, probo per falsos testes, quis auderet dicere
quod certi condi. propter hoc fit poenali? Item opin. Petr.
1 non videtur procedere: nam licet interesse † probetur quan-
doque per iuramentum, ratione doli: hoc est vnum interes-
se verum & commune, sed per iuramentum in litem proba-
tur singulare, quod est aliud. ff. de in lit. iur.l. penul. Vnde gl.
non dicit, quod in secunda debeat probari per testes: sed be-
ne dicit, quod in prima iuratur in litem: in secunda non. &
verum dicit. Credo tamen cum docto. quod licet in prima
iuretur in lit. & propter hoc non dicatur poenalis: sicut nec
act. bonæfid. nec aliæ, in quibus iuratur in litem: & maxime
supposita op. quod iuramentum in litem non est affectionis,
sed singularitatis: & videtur notari. in §. sequens. vbi vide-
tur gloss. huic contraria. Quare ergo est prima poenalis, &
non secunda? Respondeo, quia tendit ad meram vindictam,
sicut actio iniuriarum, nec iurans iurat semper interesse: sed
pro quanto nollet reũ fuisse exemptum. Vnde licet nihil in-
tersit: actio competit. ff. nequis eum.l. sed eximendi. §. item si
quis. & l. fina. §. primo. sed secunda considerat interesse: vt
dicta l. fina. in princip. ff. de eo per quem fac. erit. Et quod in
prima non requiratur interesse: apparet ex vicinitate scriptu
ræ. huius. §. nam primo tractat hic de mere poenalibus. sunt
enim mere poenales primæ duæ: & per consequens. hæc ff.
2 de legat. 1.l. si seruus plurium. §. fina. † In ea gloss. ibi: ex or-
dine titulorum. hanc non approbant docto. cum sit eadem
b ratio, ante sicut post [b] ff. ad l. aquil.l. illud. In ea. gloss. ibi. ff.
ne quis eum qui in ius voc.l. 1. & 2. in fin. hæc est vera. pri-
mus enim titulus loquitur, quando vi quis exemptus est:
secundus, quando dolo. & ideo in primo magis punitur,
quia detestabilior est violentia. quæ habet in se vim, & do-
lum, quam simplex dolus: ideo prima datur ad vindictam:
secunda ad interesse. & hæc ratio est, quare per primam
prouidetur solum vocanti: quia contra illud committeba-
tur, & in eius suggillationem, non autem vocanti, sed quan-
do dolo retinetur, fit damnum vtrique in casu suo. In ead.
c glos. ibi tamen est poenalis. docto. dicunt, [c] quod hic loqui-
tur de edicto primi tituli, vt apparet: quia loquitur tantum
de exempto per vim: vt ibi cum dicit aduersus eum, qui vi.
& quia ibi tractatur de mere poenalibus: illud autem est me-
re poenale: vt supra dictum est: ideo de eo tantum loquitur,
3 secundum eos. † In ead. gloss. ibi cum allegat l. sicut. vult
dicere, quod cum illa edicta locum habeant, quando dies
actionis exitura est, & facta citatione non exeat, per leges
prædictas, ergo non habet locum. ff. ne quis eum qui in ius
vo. est vi. exi.l. sed eximendi. Et no. quod quasi similes glo.
reperies. ff. de eo per quem fac. erit. l. fina. si quis cau.l. si
quis eum. §. qui iniuriarum. & ff. ex quibus caus. maior. l.
ait prætor. §. penulti. In eadem gloss. ibi: eum conuenerat,
hoc non procedit, quia materia hæc loquitur, quando iu-
diciali authoritate quis citatus fuerat: primo oportet, quod
iussu maioris potestatis, vt ff. ne quis eum qui in ius voc. est
vi exi. l. 3. §. primo. In eadem gloss. ibi. cum dicit, quod
hoc dicitur. per l. sicut. & per l. cum notissimi. In eadem
d gloss. in fin. [d] Sed tunc obst. l. constitutionibus. Præterea. l.
sicut, si bene inspicias, loquitur in personalibus, sicut reali-
bus, vt ibi patet. Propter quod primo pro euidentia videri
oportet aliquantulum, de intellectu dictarum legum, &
post, in quo derogetur illis titulis. De primo sciendum,
4 quod l. illa constitutionibus, † nihil facit, quia ibi non di-
cit perpetuari actionem, sed transitoriam fieri ad hæredes:
quod est diuersum. præterea, ibi non loquitur de simplici
citatione: imo de quasi citatione, quæ fit per contuma-
ciam rei, iuxta illa, quæ notantur in authentic. vt omnes
obe. iudi. prouinc. §. sinautem ille. sed l. sicut & l. cum no-
tissimi sine dubio loquuntur de citatione. Super quod ad-
uertendum

3 uertendum est secūdum Iac. quòd quandoq; † citatio fit per
executionem : & hæc interrumpit, & perpetuat. Quandoq;
fit per edicta, vel voce præconis, & de illis non reperitur ꝙ
perpetuent. & in his duabus citationibus, seu modis citandi,
possunt habere locum tituli prædicti. Vel potest dici, quòd
l. illa sicut. obtinet, quando fuit datus libellus principi : & ad
supplicationem datus iudex, & per executorem de iussu iudi
cis citatio facta. His enim concurrentibus interruptioné ope
ratur, & perpetuationem, alias simplex citatio hæc non ope-
ratur. & ideo facta simplici citatione obtinent tituli, secun-
4 dum eum. † Hæc opin. deuiat a communis op. communiter
enim dicitur, ꝙ facta citatio per executorem perpetuat: ma-
xime dato libello, & dicunt per executorem. Vnde dic, quòd
hoc edictum primū, de quo solo hic loquitur, videlicet quan
do quis per vim exemptus est, hodie obtinet, sicut olim, quia
hoc edictum est mere pœnale, & non respicit interesse, vt sa
tis supra dictum est. Et habet locum, siue exeat dies actioni :
siue non. sed tu dices : quare in l. sed si eximendi, facit men-
tionem de hoc videlicet de exitu actionis? Dicas, quod factū
recitat, quia sic fuit in facto. Vel dic. quod ibi Paulus ponit
significationem verbi eximendi, quæ est lata, & compræhen
5 dit violentiam, & dolum sine violentia. † Nota quod vult ꝙ
ille ti. obtineat, vbi committitur dolus, sine violentia: non ꝙ
illud, quod ibi dicitur de exitura actione, sit necesse ad hoc,
quòd ille titulus locum habeat, quia sic sequeretur quòd es-
set necesse, quod interesset, quod statim denegaretur: in §. itē
si quis. in d. l. sed eximendi. Sed solum positū fuit pro decla-
randa, & interpretanda significatione huius vocabuli, exime
re. Et sic hæc opp. quæ est in glo. non tangit hunc. §. qui solū
6 loquitur de illo † primo edicto: vt supra dictum est: sed tan-
git edictum : de eo per quem factum erit. quod requirit in-
teresse. & de illo potest dici, quod habet locum, sicut antiqui
tus : sed non ita late: quia facta citatione per executorem, nō
est locus hodie tali interesse: videlicet, quòd dies exitura sit:
& hoc nisi in vsucapio, in qua etiam hodie obtinet. ff. de rei
vend. l. si post acceptum. Item obtinet in alijs duobus modis
citandi : vt supra dictum est. Item obtinet, etiā quando dies,
vel actio exitura non est etiam quando fit citatio per execu-
7 torē. Nam potest nihilominus interesse: † pone enim, quòd
feci te vocari ad iudicium super actione perpetua, quæ forte
duratura erat longo tempore. Titius exemit te, & tua, & mea
interesse potest, te nō fuisse exemptum, quamuis actio duret
propter operas, quas amisimus. de quib. debet haberi ratio. ff.
ad exhi. l. sed & si hæreditas. Item propter expen. & damna,
quæ sustinent vocans & vocatus. Vnde, & olim & hodie com
petit pro tali interesse. Sed potest quæri. hic dicitur, quòd
vi eximens, tenetur vocanti : nunquid tenetur in aliquo iudi
ci. quem videtur offendere ? Potest dici, quod sic, non vi il-
lius titu. seu edicti ; sed ex edicto generali. ff. si quis ius di. nō
obtem. C. de spor. l. 2. Item potest quæri. hæc actio, nō habet
locum, vbi quis vocatus est coram pedaneo iudice, quid si co
ram delegato ? Non videtur obtinere : vel si coram arbitro,
vt ff. si quis eum, qui in ius vo. est. vi exi. l. 3. §. 1. & ibi no. de
arbitro. Sed potest dici contra, saltem in delegato principis.
qui maior est ordinario, in causa sibi commissa : extra de off.
dele. c. sane. & æquiparatur ordinario. C. de iud. l. a iudice. vbi
& apud quos. l. fin. Sed in alio delegato. non videtur obtine-
re : cum non possit mulctare. C. de modo mul. l. fin. in princ.
8 cum not. ff. de iudi. l. 2. §. ijs. datur. † Sed nunquid iudex, po-
test punire vi eximentem? Potest dici, quòd sic. quamuis etiā
nō sit alias de iurisdictione sua, & maxime si in territorio exi
mat, vt not. Inno. extra de offic. dele. c. 1. vide ibi etiam si nō
animo iniuriandi iudicem, hoc faciat. vt ibi not. Quomodo
ergo prouidebitur illi, qui vocauit corā iudice pedaneo, vel
delegato ab alio, quam a principe contra eximentem ? dic ꝙ
per edictum de eo per quem factum erit. vt not. in d. l. 3. §. 1.
& videtur, quòd iudex ordinarius, debeat de hoc agnoscere,
& punire. arg. d. l. fi. C. vbi & apud quos, vel potest dici, quòd
licet hæc actio, non habeat locum ex edicto, ne quis eum qui
&c. nihilominus pedanei, & tales delegati possunt suam iu-
risdictionem defendere, vt d. l. vnica, si quis ius dicen. nō ob.
9 † Sed quæro, si quis vi eximat captum, & arrestatum, qua

pœna punitur ? in hoc aduerte, quia si fuerat captus pro de-
bito ciuili, potest dici, quòd eximens tenetur ad principale
debitum; vt C. de exac. trib. l. quoties. Et credo, quod hoc ca-
su concurrat pœna huius. §. cum illa, & quòd sit in electione
d actoris, quem magis eligat. Vnde licet d l. quoties loquatur
in fisco, satis potest cōcedi, quòd habeat locum in priuato. &
tex. satis declarat; licet glo. videatur contra. Sed quid, si esset
captus pro casu criminali ? tunc certum est, quòd eximens te
netur crimine læsæ maiestatis, si esset confessus, & coniectus
in vincula ; vt ff. ad l. Iul. maie. l. 4. §. pen. Sed si non esset con
fessus, nec coniectus in vincula, vel si esset coniectus, sed non
confessus, non videtur obtinere illa pœna. Item non obtinet
in captis ab alijs iudicibus, quam imperatoris, iuxta illa, quæ
dixi supra in procemio super verbo, maiestatem. Vnde vide-
tur, quòd sit pœna arbitraria, ex quo non reperitur taxata, vt
l. ait prætor. de iur. delib. vel potest dici, quòd sit pœna capi
talis. vt C. de fal. mo. l. 1. & facit. C. de epi. aud. l. ad dictos. In
glo. imo numerari. in fin. vide supra super verbo pœnæ. vn-
de sunt fere 30. vide eas in arbore Ioan. a parte dextra. Libel
lus autem formatur. Dicit T. contra D. quod cum idem T. fe-
cisset coram tali iudice, in ius vocare ad talem diem, & locū.
Sempronium super tali petitione, quam contra ipsum facere
intendebat, idem D. dictum Sempronium, vi exemit, vel do-
lo procurauit vi exemi, propter quod idem Sempronius, ad
dictos diem, & locum, in iudicio non comparuit, quare cum
idem D. eidem T. teneatur quantum idem T. in lit. iurauerit,
& ipse T. paratus sit iurare, vsque ad summam centum. petit
idem T. se ad iuramentum admitti, & dicto iuramēto facto,
& præstito, ipsum D. in centum condemnari, ad ea sibi præ-
standa, & condemnatum compelli &c. Et caue quia Iaco. &
Pet. faciunt mentionem in libello, etiam de interesse, dicen-
do quare cum actoris tantum interfit &c. Sed ego non audeo
hoc dicere, quia (sicut supra dixi) hæc actio competit, dato,
quod nil intersit, adde, quod actor æstimat. sicut in actione
iniuriarum : igitur non oportet facere mentionem de inter-
esse. Bene tamen concedo, quod si interfit. & de hoc vult fa-
cere mentionem, non minus procedit libellus, & tunc non
est mere pœnalis, imo venit pœna, & interesse, vt ff. ne quis
eum qui in ius voca. est. l. fi. §. 1.

a Adnotatio. L. fi. Vide do. Ias. hic,
b Quæ post. Vide Bart. in l. 1. ff. de eo, per quem fac. er. text. in l. fin. in princ. eod. titulo.
c Dicunt, Vide hic Ang. & Ias. & quomodo puniatur qui eximit aliquem de manu curialium vel de carceribus. vide hic per doctores.
d In fi. Hanc glo. hic impugnant docto. quia d. l. sicut. & l. cum notissimi. loquuntur, tam in personalibus, quam in realibus, vnde Iaso. pro solutione huius contrar. præmittit, quòd multiplex est præscriptio : vt hic videre poteris per eum, & vide hic Ang. super formatione libelli, contra eximentem, item & contra eum, qui dolo fecit quominus citatus in ius veniret. vide eum hic in vlti. colum. vide Pet. Iac. in ti. de act. in factum ex edicto, nequis eum quis in ius vocatus est, vi eximat. item per eundem de actione in factum ex edicto, de eo per quem factum erit quominus quis in iudicio sistat.

a PRAEIVDICIALES a Actiones. Quamuis iste. §. fuit bene glossatus, tamen quia materia est quotidiana, multas etiam nouas quæstiones cōgeram, circa eam. Et videas. quod Imperator duo facit. Primo præiudiciales enumerat. Secundo, quæ sunt prætoriæ, & quæ ciuiles, declarat. Casum non oportet poni, quia clarissimus est, sed potes sic incipere. Domine imperator, vidi supra, de aliquibus actionibus

realib.

realibus, ac personalibus. Item de aliquibus prætorijs, & aliquibus ciuilibus, suntne aliquæ aliæ reales prætoriæ, vel ciuiles? Imperator respondet, & dicit, quòd sic: nam præiudiciales &c. prosequere literam. In glo. pro constanti. ibi, res petitur. i. persona, quæ est loco rei: vt bos, vel asinus: secundum doct. quandoq; tamen vendicatur ius in persona, vt infra videbis. In ea. glo. ibi, reseruauit. b hæc ratio non procedit, quia hic non tractat de ciuilibus realibus, imo per hanc rationem debuit poni supra post §. aliæ vbi fuit tractatum de ciuilibus realibus. Dicit Iac. q̃ hic ponitur quædam diuisio actionum. nam quædam sunt præiudiciales, quædam non: ideo ad singularem diuisionem oportuit dare singularem tractatum. Item
1 quia actiones, habent singularem † naturam ab alijs actionibus realibus: quia in alijs reperiuntur quatuor, actor, reus, iudex, & res quæ petitur. in his autem res quæ petitur, & reus, idem sunt. Et ideo quia probabilius poterat dubitari, an essent in rem, an in personam, separatim fuerũt appositæ, quia separatorum &c. C. de dona. inter vir. & vxor. l. si maritus. In ea. glo. ibi, cum dicit, & sunt tres. verum est in hoc §. sed bene sunt plures: vt infra dicetur. In ea. glo. ibi, sed dic vt ibi. melius in d. l. si iudex. In ea. glo. ibi, cum dicit, excepta vna. & ita pluralis locutio supponit duas. ff. de verb. sig. l. inter illam. de testi. l. vbi numerus. de manu. testa. l. libertas. §. fin. secundum Dyn. & hoc sequuntur Iac. & Pet. nec est dubitabile. In ea. glo. cum alleg. si lib. inge. esse. d. l. 1. & 2. illæ leges parum aut nihil faciunt. sed facit. ff. de rei ven. l. 1. §. per hanc. ff. de
2 li. agn. l. 3. §. hoc interdictum. Dy. opponit contra hoc: † quia officium iudicis, non habet locum, ex quo actio competit. ff. de minor. l. in causæ. de eden. l. quædam: de dam. infect. l. damni. §. de illo. Sed illud obtinet quando officium datur contra ius commune. secus si secundum ius cõmune, vt in præsenti proposito secundũ eum. idem dicit glo. in d. §. per hanc. Item quod hic dicitur de officio, intellige quando libertus a nemine detinetur, vel si detinetur non inuitus, vt not. in d. §. per hanc in fi. Quidam dicunt, quòd officium non competit, nisi in casu, quo se libertum confiteur. ff. de offi. præf. vrb. l. 1. §. cum patronus. Et per hoc videtur, quod in d. §. per hanc. loquitur tantum de filio, quod satis videtur probabile. Item intellige, quod officium datur. nam de filio nõ reperitur, quòd possit officium intentare: & multominus libertus contra patronum. Et in hoc videtur gl. ista corrigenda. & hoc, nisi concluderetur ad alimenta. nam tunc daretur officiũ contra patrem, vel patronũ. ff. de lib. ag. l. si quis a liberis. in princ. si vis sustinere glo. nihil obstat validum. & de hoc etiã infra in ma
c teria. In ea. glo. ibi, cũ dicit. & similes. c hanc approbant Dy. & facit quod no. ff. de act. & obl. l. ex consensu. Glo. tamen videtur dicere contra infra in quæstione. item quo iure, sed ibi expones. In ea. glo. cum alleg. §. ius autem. vide ibi, & §. per hanc. & quæ ibi scribuntur hic recita. In ea. glo. ibi, cum alle. l. sed si hac. §. pen. & fi. Dy. approbat opi. Ioan. Iac. & Pet. dicunt, quòd ideo istæ tres dicuntur præiudiciales, quia agitur de maiori præiudicio, quòd possit esse, videlicet, de statu homi. argu. ff. de capi. dimi. l. fi. & secundum hanc opin. cessant
3 duæ quæstiones sequentes. † In ea. glo. cum alleg. C. de peti. hære. l. fin. §. 1. & 2. Scire debes, quòd præiudiciales dicuntur pluribus modis. vno modo, quia præiudicant alijs quæstionibus, quia forte principales aliæ accessoriæ, hæ sunt plures: vt ff. de excep. l. fundum & l. fundi. alio modo, quia sententia in eis lata, præiudicat alijs: & hæ etiam sunt plures. vt querela inof. test. vt notat. Item sententia lata super ętate, ff. de mino. l. de ætate. vel super alio statu personæ. C. de decu. l. quoties. & plures aliæ. C. res inter alios acta. notantur. Alio modo, quia agitur de statu hominis. & ita sumitur hic. & de his tractatur hic. & istæ nõ sunt, nisi tres, vt hoc §. qui alias esset insufficiens, nisi omnes enumeraret. In ea. glo. in contraria præiudiciali. hæc glos. est contraria sibijpsi. nam supra negauit præiudicialem esse contrariam, quod hic cõcedit. Item videtur continere maximam absurditatem. Nam vocat vtilem, & directam, & tamen constat, quod vtilis, & directa distinguuntur, tanquam species opposite, vt satis dictum fuit supra eodem. §. omnium. & apparet in arbore. Sed ad hoc dicas quod glo. intelligit ponere hic directam respectu cõtrariæ, de qua statim subijcit. Item intendit ponere contrariam, id est quæ econtra competit, non quod contraria, & directa sint duæ, & diuersæ actiones præiudiciales, alias glos. non procederet. sic potes palliare, tamen non possum negare, quin male fuerit compostata, ex defectu scriptoris, vel alias. In ead. gloss. ibi, quod nihil est. glo. videtur cõtraria. C. in quib. cau. colo. cen. l. 1. vbi dicit posse agi negatoria. Item videtur contraria. vbi dicit agi officio iudicis. C. de agri. & cen. l. cũ satis. §. caueant. Alibi dicit, quod datur rei vendica. adiecta causa, vt d. l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. hic glo. residet, quod datur vtilis, nõ directa præiudicialis. Quid ergo dicemus? Videtur, quod nõ detur præiudicialis: quia præiudiciales non sunt, nisi tres. si tu des plures, redargues text. de insufficientia, quod est absurdum. Item videtur, quod non dentur confessoria, vel negatoria, cum non dentur, nisi quando seruitus debetur a re rei. ff. de serui. ti. generali. l. vt pomum. officium iudicis non potest dari, cum non extendatur ad præstationes futuras, vt ff. de vsuris. l. 1. in fin. & hoc no. Et sic videtur quod neutra gl. procedit. Super hoc distinguenda sunt facta. interdum enim agitur pro statu personarum, seu iuribus, quæ dicuntur competere, vel non competere in personis interdum pro personis, iuribus, & rebus simul. Circa primum vbi agitur de statu personæ. Sciendum, quod interdũ agitur de statu filiationis, interdũ de statu seruitutis, & libertatis, interdum de statu libertinitatis, & ingenuitatis, interdum de alio statu personæ per legem, vel cõsuetudines introductæ. Redeamus ad primum, vbi agitur de statu filiationis. Quæritur, quæ actiones competant? Et certum est, quod patri competunt quatuor, præiudicialis, officium iudicis, interdictum rei vendi. adiecta causa, de iure Quiritum, vt l. 1. §. per hanc. ff. de rei ven. Quæritur circa primam, videlicet præiudicialem, quæ
4 sit? Et certum est, quod † realis, & prætoria, vt hoc §. Nam hæc præiudicialis, & de partu agnoscendo, vnũ & idem sunt, vnde in dicto. §. per hanc. vocatur præiudicium, hic de partu agnoscendo. Sed videtur, quod sit ciuilis, cum detur ex se. con. ff. de ag. libe. l. 3. §. 1. Constat autem quod se. con. est de iure ciuili. ff. de iusti. & iure. l ius autem ciuile. ergo sequitur, quod hæc actio sit ciuilis. Ad hoc potest responderi, quod hæc actio fuit introducta per prætores originaliter. Verum est, quòd post fuit confirmata, & propagata per se. con. Vnde non propter hoc mutauit originalem naturam, ideo semper est prætoria, vt notatur in simili. ff. de bono. possef. hære. pe. l. 1. Quæritur, cui competat? dic quòd patri, vt dicit, & filio, si pater neget eum filium. vt hic no. & facit. ff. de ag. li. l. si quis a liberis. in princ. & §. si vel parens. Quæritur contra quem? Et certum est quod illa, quæ competit patri, datur contra filium inobedientem, seu se gerentem pro emancipato, vel negantem se filium eius non detentum ab alio, quid si detinetur ab alio? Glos. dicit, quod si volens, datur præiudicialis contra filium. Si inuitus, non datur, sed se recurritur ad rei vend. vt not. in §. per hanc. & dicto. §. ius autem supra de pat. pot. Pone ergo, quod filius ab alio detinetur, qui dicit eum suum filium, & filius dicit se esse filium illius, qui detinet. & ita detinetur volens. nunquid potest agi cõtra solum filium, vel an oportet agi contra illum, qui detinet? Videtur, quod oporteat agi contra detinentem, cum eius intersit. ff. de adop. l. nam ita de vent. inspic. l. 1. §. denuntiare. Nam detinens, quasi possidet ipsum vt filium, cum filiatio quasi possideatur. Et ideo datur interdictum quasi possessorium, quod non posset competere, nisi esset quasi possessò. cum omnia interdicta sint possessoria infra de interdict. in princ. & sic ille, qui possidet, seu quasi cõueniendus est imo videtur, quòd filius hoc casu conueniri non possit præiudiciali, quia præiudicialis in rem est & datur contra filium, quasi contra possessorem filiationis, ad instar præiudicialis, quæ datur contra seruum, quasi possidentem libertatem. ff. de libe. causa. l. liberis. §. fi. Et quod hæc præiudicialis datur ratione quasi talis possessionis, notatur in §. per hanc. prope fin. magnæ glo. Et sic cum filius hoc casu non quasi possideat filiationem, sed ille, qui eum detinet, non videtur, quod possit conueniri. & pro hac opinio. ff. de lib. exhib. l. fin. in fin. videtur ergo, quod dictum gloss. positarum in dicto. §. habeat locum, vbi ille, qui

detinet, nullum ius se contendit habere. & hoc potest addi ad glo. In residuo glo. videntur satis bonæ ad quas recurras. In hoc tamen aduerte. nam Iac. videtur hic velle, quòd officium iudicis ita demum detur, si non sit quæstio de potestate, nec de filiatione, sed de alimentis, & alijs iuribus debitis a patre filio, vel econtra. sed vbi est quæstio de filiatione, vel potestate non, pro quo ff. de agn. libe. l. si quis a liberis. §. solent. Sed prædictæ glo. dicunt contra, pro quibus. ff. de libe. exhiben. l. 3. §. hoc autem. in fin. vide supra in additione illius legis. Sed potest quæri: hic præiudicialis datur patri, vel filio, quando filius se gerit pro soluto, vel emancipato: estne
5 hoc verum indistinctè, siue pater † sit in quasi possessione filiationis, siue non? Verbi gratia, pater habet filium in domo, & filius obedit ei tanquam patri, nihilominus pater dubitans. quòd filius tractu temporis posset sibi mouere quæstionem filiationis, vult agere contra eum præiudiciali, vt pronuntietur filius. vel econtra filius existens in qua si possessione filiationis, vult agere cõtra patrem, vt pronuntietur filius, vel existens in quasi possessione non filiationis, vt pronuncietur non filius, quæritur nunquid potest? Et non videtur, quia posidenti non datur actio. ff. vti poss. l. 1. §. interdictum. Dy. tangit hoc, & tenet contra, primo per rationem, secundo, per casum legis. Ratio est hæc, differentia asignatur inter actiones, quæ competunt ad corporalia, & quæ ad incorporalia, quia quæ ad corporalia non dantur posidenti, quæ ad incorporalia dantur posidenti, vt supra eo. §. æque. nunc constat quòd hæc actio præiudicialis, datur pro incorporali, videlicet pro iure filiationis, ergo datur posidenti. Præterea dicit hic quasi expressum. Nam qui natus est ex iustis nuptijs: est in quasi possessione filiationis, ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. l. filium, & tamen agit hac actione. ff. de ag. lib. l. fi. §. 1. ergo determinatio quæstionis est clara. Dyn. videtur supponere quæstionem sibi nouam, & tamen Iaco. tangit eam hic: & eodem modo determinat, parum tamen aut nihil allega.
6 † Sed pone, pater petit filium ab alio, qui detinet. detẽtator excipit, & dicit filium vocandum, cum de eius statu agatur, alias dicit se nõ teneri procedere, quæritur an bene dicat, vel quare? econtra pater agit contra filium præiudiciali, filius dicit se esse filium alterius, quem dicit vocan. alias se non teneri procedere, quæritur an bene dicat? Et nõ videtur, quia certum est, quòd in actionibus realibus sufficit vocari illum, qui detinet, quamuis nõ sit dominus, vel causa alium tangat, vt l. officium. in prin. ff. de rei ven. igitur quamuis causa possit tangere filium, sufficit vocari ipsum patrem, sed agitur rei vend. de iure Quiritum contra illum. qui dicit se patrem, vel ipsum filium, si agatur præiudiciali cõtra filium, & hoc potest probare per naturam confessoriæ. quæ datur contra illũ qui impedit me vti iure seruitutis, quamuis non habeat possessionem, vel dominium rei seruientis, vt ff. si serui. vend. l. si quis diuturno, §. agi autẽ. ibi ducere impediunt, & dixi supra eo. §. æque. Igitur videtur, ꝙ quilibet teneatur respondere, videlicet pater, & filius, singulariter, super prædictis actionibus, si vocentur singulariter. & pro hoc ff. de lib. cau. l. si pariter. quando app. sit. l. 2. §. si is qui. & hoc satis supponunt leges, quæ dicunt, quòd sentẽtia lata cõtra. obstat exceptio rei iud. contra illum, ergo supponunt, ꝙ contra alterum separatum agi potest. ff. de re. iud. l. sæpe. C. de li. cau. l. principaliter. 2. In contrariũ videtur expressum, extra de maio. & obe. c. inter. 4. & c. fi. sed illud c. nihil facit, quia ibi concludebat contra patrem absentem, petendo declarari ecclesias sibi subiectas: sed nos loquimur, quando concludit contra presentem. vnde in hoc aduerte, quia verum est indubitate, ꝙ non potest excipi per modum præmissum. Sed bene verum est, quod pater qui conuenitur, tanquã detinens, rei vend. potest dicere, ego non concedo eum meum filium, agas contra ipsum, & talis exceptio debet recipi. ff. de lib. exhi. l. fi. & l. 3. §. hoc autem. similiter filius potest dicere, ego nõ nego me esse tuum filium, sed talis me detinet in filium, age contra ipsum. ista tamen exceptio non repellit agentem. imo pronuntiatur contra illum qui non cõtendit, vt d. l. fi. de libe. exhib. Sed nunquid potest agi contra vtrumq; simul? Non videtur: quia si sententia feretur in præiudiciali, obstaret exceptio rei iudi. in alia, & sic cumulari non possunt, etiam contra diuersos. ff. de pecul. l. quoties. §. si creditor. & videtur expressum. ff. de libe. homi. exhib. l. 3. §. is qui. & §. plane. ff. de peti. here. l. si quis libertatem. & hoc vbi filius se contendit non filium. imo contra filium videtur primo agendum, per iura prædicta. Item quæ-
7 ritur, an in casu, quo † filius conuenitur, & se contendit filiũ alterius, & dictum alterum habere: possessionem filiationis illius requiritur illis patris authoritas, & ꝓcessus sit nullus, si non adhibeatur, iuxta l. fin. §. necessitatẽ. C. de bo. quæ lib. ꝙ videtur verum, cum patris intersit, & sic non potest fieri, quin pater possessor vocetur, & quin sciat causam agi, & sic magna ex parte cessat quæstio prædicta, quia tunc non oportet agi contra patrem, sed sufficit victoria contra filiũ, vt d. l. sæpe. ff. de re iudi. de stat. ho. l. & seruorum. §. ingenui sunt. Potest quæri vlterius, qualiter filiatio probatur? Et de hoc satis potes videre supra de ado. §. fi. vbi multas allegationes reperies, recurre ad eas in vtroq; iure. & in summa Host. qui
8 filij sint legi. Item quæritur, nunquid † hæc præiudicialis cõpetat patri adoptiuo, & econtra: Et non videtur, cũ non habeat hodie in potostate. hæc actio competit pro filio, qui est in potestate, sicut interdictum de lib. exhib. ff. de lib. exhiben. per totum. Item quia nihil ad patrem adoptiuum transit, vt supra de adop. §. 1. C. de ado. l. cum in adoptiuis. & hoc nisi daretur in adoptionem alicui de maioribus, tunc enim crederem agi præiudiciali. & idem in quocunque arrogatore, vel arrogato, cum transeant in potestatem. per iura prædicta. Item quæritur, nunquid competat contra filium emancipatum, vel econtra? Non videtur, quia pater non habet ius in persona, sicut dictum est de adoptiuo. Sed potest dici contra, quia multa iura remanent, sicut quòd tenetur alere. ff. de ag. lib. l. si quis a liberis. in princ. nec potest in ius vocare. C. de in ius voc. l. fin. Sed nunquid datur inter matrem, & filium? Potest dici, quòd sic, per dictam rationem. & inter superiores, qui non habent in potestate, & inter naturales tãtum, vt vtilis vendicatio, saltem vbi pater non extat. ff. de fideicom. lib. l. sed & si non data. §. 1. de iniurijs. l. sed si vnius. §. interdum. arg. tamen contra ff. de fur. l. mater vide supra de obli. ex delic. nascun. §. interdum. Hoc tamen certum est, quod officium iudicis datur matri, vbi filius ab alio detinetur. ff. de lib. cau. l. 3. §. pen. Nunc loquamur de alia præiudiciali, quæ competit domino contra seruum, vel econtra, seruo contra dominum, & super hoc non multum insistendum, quia certum est, cui cõpetit, quia domino, vel seruo. Item certum est contra quem, quia contra dominum, vel seruum. quis autem habeat probare, vide ff. de lib. cau. l. liberis. §. fin. ff. de exce. l. generaliter. quando autem seruus posideat libertatem, vide de acquir. posses. l. 3. §. si seruus. & plenius per Inno. extra de ser. nõ ordi. c. 2. vide ibi eadẽ. quæ per omnia videntur dicenda in præiudiciali, quæ competit pro libertate, & ingenuitate, vt patet satis per illa, quæ hic leguntur & notantur. Et
9 no. quod hæ præiudiciales † præiudicant alijs quæstionibus, si principaliter intentatur. si autem excipiendo, cognoscitur de eis cum causa principali simul. C. de ordi. cog. l. 2. vide ibi. & hoc si proponantur in vim perempto. Si autem ad elidendum intentionem. Verbi gratia, non potes agere, vel accusare, quia seruus es, vel monachus, tunc retardant principalem cognitionem. credo tamen, quòd cognoscetur per modũ exceptionis, non per viam libelli, vt d. l. 2. Et no. quod quamuis hæ præiudiciales, de quibus in hoc §. agitur, sint reales, non tamen dantur, nisi coutra illos, & illis, de quorum statu agitur, nam non competunt contra tertium, quamuis aliæ reales competant contra quoscunq; possessores, vel detinentes, vel turbantes, vt vidistis satis supra. §. omnium, & §. æque. Et potest esse ratio. quia legislator eas adinuenit contra has persõnas. & pro eis tantum, quia contra tertium erat satis prouisum, saltem quando detinetur filius, per rei vend. adiecta causa de iure Quiritũ, vel si detinetur seruus rei vendi. directa. Quid ergo, si libertus meus, a tertio detinetur, nunquid possum vendicare adiecta causa? Et non videtur, quia illi solum vendicantur, qui sunt in potestate, vt l. 1. §. per hanc. supra allega. libertus autem non est in potestate, quare &c. quomodo ergo. mihi prouidebitur, si detinetur volens, quia non

potest

potest agi interdicto de libero homi.exhib.ff.de lib.ho.exhi.l.3.§.si quis volentem.Hęc quæstio non tangitur alicubi. & est adeo dubia, sicut illa de ascript.quæ tangitur in gloss. Videamus ergo de ascriptitijs, & alijs, quia quod dicetur de eis, poterit dici de liberto.Quid ergo dicemus? Gloss.sunt diuersæ, vt dixi supra in prin.huius additionis.doc.iuris cano.maxime Spec.videntur velle, quòd omnes actiones, quæ hic nominantur in glo.competant pro ascriptitijs, & alijs:& ponit libellos in tit.qui filij sint legi §.1.ver.patronus.& versic.sed nunquid libr.4. Breuiter istud non potest procedere per rationes prædictas supra in princ.huius additionis. nam si sic esset,essent plures præiudiciales, qđ est concludere contra hunc tex.vt s.dixi.Pôt tamen dici, ꝙ vbicunque quis vendicat sibi ius in persona,& est talis,quòd de iure,vel consuetudine potest competere vendicanti,quòd competat preiudicialis vtilis & ei,qui dicit tale ius sibi cōpetere,& contra eū. nam hæ actiones vtiles extenduntur ad casus non cogitatos per legislatores,qñ ęquum est actionem dari,vt l. actio.ff.de nego.gest. vnde quando directa denegatur,& vtilis conceditur: vt dixi supra §. omnium.C. ad exhib.l.si res.in fin.ff.de procu.l.in causæ.§.fi.in fin.C.de hære.ven.l.emptor.Igitur, in hoc proposito licet directa deficiat,dicam competere vtilem.& hoc probatur quia patri competit indirectū pro liberis exhib. & illud competit vtile marito, pro exhibenda vxore.ff.de lib.exhi.l.imo.C.eod.l.2.Si ergo illud extenditur ad vxorem: saltem propter ius, quod maritus in ea habet, non est mirum, si actio præiudicialis vtilis cōpetit, vbi agitur de statu,seu iure,quod cadit in persona de consuetudine,vel de iure,igitur pro ascriptitijs agricolis conditionatis vniuersaliter pro illis omnibus,de quibus satis plene C.de agri.& cen. in rub. & plenius in sum. Host.de na. ex. li.ven. §. hic fecimus.alias est rub.de agri.& cen.Idem crederem dicēdum,de alijs quibuscunque.in quibus agitur de statu personę,vel iure,quod habetur in ea, (sicut obediētiam ratione religionis, vel subiectionis iurisdictionis)credo quòd possit præiudicialis vtilis intentari. ff.de libe.cau.l.igitur. §. si opera. Et hoc, qñ est contētio inter personas,de quarum statu agitur.si aũt agere quis velit contra tertium non competit,sicut nec vera præiudicialis,vt supra dixi.Qua ergo actione agetur, si alius talem personam detineat? gloss.dicit in l.1.§.per hanc quòd rei vend.adiecta causa,quam dicit competere pro quacũque persona, in qua habeo ius.Sed contra hoc facit,quia hæc rei ven.non competit, nisi qñ persona, quæ petitur est in potestate, tunc.n.non mirũ, si competat.sed qñ habeo aliqñ ius, sed non habeo in potestate, non vř competere, sicut nec interdictum de li.ho.exhi.ff.de li.ho.exhi.l.fi.præterea interdictū de libe.exhi.& hæc rei ven.concurrunt, vt patet per totam hanc materiam.ff.de lib.ho.exhi.l.3.§.hoc autem.& tamē constat, ꝙ illud interdictū non competit,nisi pro liberis in potestate constitutis,vt patet per totum titulum,& maxime in l.1.in prin.& §.1.ergo nec rei ven.Solutio.satis potest dici, quòd competat rei ven. vtilis adiecta causa pro omnibus prædictis, ad instar illius,quæ competit pro filio in potestate constituto, non illa eadem, sicut dixi supra in præiudiciali.& forte sic voluit intelligere glo.Et posset dici, ꝙ etiā competunt vtiles confessoria & negatoria,iuxta illa,quę no. in l.2.C.in quibus cau.colo.cen.& videtur expressum, extra de maior.& obe.ca.inter quatuor. ibi enim agebatur confess. ad obedientiam,prout Inn.ibi not.Nec ob.oppositio, quam feci supra in prin.huius additionis,videlicet,ꝙ confesso.non datur,nisi vbi seruitus debetur a re rei: quia verum est in vera confess.quasi confessoria, sic vt dixi supra eod.§.æque & vide ibi.& ideo potest reprobari glo.quæ est hic. Recollige ergo,& dic,quòd præiudicialis rei vēd.adiecta causa, confessoria,& negatoria,ad officium iudicis competũt,vbicunque.
10 quis ius† vendicat in persona.Differunt tamen, quia præiudiciales competũt illis, qui dicunt se habere ius in personis, & contra illas,non cōtra tertiũ,& eodem modo illis,qui hoc negant, contra illos, qui dicunt, & asserunt se habere ius.& his præiudicialibus agitur, qñ est quæstio de illo iure, quod dicitur competere personæ,vel quod negatur.sinautem non sit quæstio de hoc: quia forte persona confitetur conditionē suam, sed non vult soluere, vel reddere aliqua deueria, quæ ratione subiectionis competũt.Verbi gratia, tu es meus ascriptitius: debes venire semel in septimana operari in opere meo, non fit quæstio, quin sis ascriptitius,quia nec tu negas, sed dicis te non teneri ad illas operas, quæ petuntur,tunc habet locum offic.iudi.& econtra, si tu agas, dicens te ad hoc non teneri, & te indebite grauari. & sic potest intelligi C.de agri. & cen.l.cum satis.§. caueant.ff.de offi.præf. vrb.l.1.§. cum patronus.sed proprie non habet locum, vbi est quæstio de statu personæ.Potest tamē dici,ꝙ hoc est verum proprie, sed extensiue potest dari,vt dixi in simili supra per l.3.§.hoc autē de lib.exhi.Sed & hoc casu possunt competere confess. & negatoria vtilis,vt supra dixi.contra tertiũ vero competit rei ven.vtilis adiecta causa.Item potest competere quasi confessoria,quæ competit contra quēlibet turbantem,vt l.si diu
11 turno.†Sed an competit aliquod interdictum? Vř posse dici ꝙ sic: quia sicut interdictum de lib.exhi.vtile competit pro vxore propter ius, quod maritus habet in eam, ita vř,ꝙ debeat extendi ad quēlibet casum, quo vendicatur ius in persona,vt l.2.de lib.exhi.C. & ff. vel officium iudicis pro possessione.C.de agri.& cen.l.si coloni. interdictum autem de lib. ho.exhi.non competeret propter ius, quod quis contēdit se habere in persona,vt l.fin. §.fi.ff.de lib.ho.exhi. ff.de acquir. pos.l.cũ heredes.§.fi.& ibi no.cōpetit tñ,quia homo liber detinetur.Nam tales liberti sunt, vt not.in l.diutius.C.de agri. & cen.& hæc procedunt, vbi quis se dicit habere ius in persona. quia persona sit adstricta. Quid ergo dices de hominibus nostris, qui non sunt adstricti in personis. possunt ne se transferre libere, & recedere terra dimissa? Certe non vř,ꝙ aliqua de prædictis remedijs cōpetant pro illis, nisi interdictum de libero homine exhi.qñ detinetur volens, & dolo.& ideo si aliquis iustitiarius teneat talem hominē tuũ captũ,& petat ipse expeditionē suā,tu non potes agere pro ipso,cum sit liber,vt notāt canonistæ,extra de appel.c.dilecti.imo nec potes agere interdicto de lib.ho.exhi. cum requirat dolum, vt l.3.§.1.ff.de lib.ho.exhi. & iuris executio non habet iniuriam,neque dolũ, ff.de iniu.l.iniuriarũ.§.is qui.Credo tñ, ꝙ posset sibi assistere.vide qđ scripsi C.vbi cau.fis.ag.l.fi.in breuiario. sed si haberes ius in persona, quia esset tibi subiectus ratione iurisdictionis, vel alias, secus dicerem,vt supra dixi. Quid dices de vasallo,qui tenet fundum, nunquid hæ actiones cōtra eum competant,si nō recognoscat se vasallum,seu se auocet. Non credo, quia nō vēdicatur ius in persona.& ita tenēt hic Iac.& Pet.qui pauca tangũt circa hanc materiā.& pro hoc facit,quia persona non est obligata obligatione,quę in ea ius cōstituat,in feu.de vasal.qui contra cōstitu.lotha.c.
12 1.in fin.Quomodo † ergo prouidebitur dño? Respōdeo,capiat feudũ suũ,vel petat tanquā cōmissum in feu.si de feu.cōtro.fue.ca.vasallus.quæ fit prima causa benefi.amit.per totũ.

Item quæritur, nunquid hæ præiudiciales competāt si sit quæstio de fraternitate,vel cognationes? Verbi gratia,habeo
13 fratrem†vel cognatũ,qui non habet liberos,& cui successurus sum, dubito quòd tractu tēporis, copia ꝓbationis valeat deperire,volo agere præiudiciali, vt pronũtietur talis, nunquid possum? Vř quod sic,saltē vtili, ad instar præiudicialis, de partu agnoscēdo.ex eo maxime, quia sicut in filiatione cadit quasi possesio,ita & in fraternitate, vt no.C.de proba.l. non nudis.Sed doc.nō consueuerũt approbare illam gl. quia cũ frater,vel cognatus nō habeat ius in personis alterutrius, nō possunt hæ actiones cōpetere.& facit ff. de vent. in poss. mit.l.vbicunque.§. interdictum. & hanc tenent Iaco.& Pet. qũo ergo prouidebitur? Faciat examinari testes ad ęternam memoriā. extra de testi.c.significauit.vel petat alimenta officio iudicis in casu, quo frater tenetur alere fratrem. de quo C.de nat.li.auth.licet. Sed potest quæri qũo præiudicialis,in qua quęritur an quis liber sit, vel seruus detur pro iure for-
14 mali, cum scriptũ sit,quòd res mea mihi†seruire nō potest. Itē nō possum habere ius formale seruitutis in re mea, vt l. vtifrui.§.fi.ff.si vsusf.pe.si ergo dicam seruũ meũ, qũo agam preiudiciali pro iure seruitutis,qđ dico me habere in eo,qui est meus? Potest dici, quòd ille duę regulæ obtinent in rebus corporalibus irrationalibus, quę se possidere non pos-

sunt, sic in rationalibus, quę quasi possident libertatem, vnde a seruo corpus suum peti non potest, quia nec possidet, sed libertatem quasi possidet: quia quo ad illam est quasi persona extranea, & quasi tertius conuenitur, ideo ius formale cadit in eo, sicut si alius rem teneret, & ideo illud ius ab eo petitur. Satis vidimus de actionibus, quæ competunt pro perso-
15 nis, & iuribus, quæ in personis habemus. † Quæritur, quæ actiones competant pro personis, & rebus simul? Verbi gratia, habebam villam, in qua habebam omnem iurisdictionem, & nihilominus habitantes sunt omnes mei ascriptitij vel alias conditionati, denegant mihi iura mea, vel alius eam occupauit, & detinet, quæritur qua actione agam. In hoc aduertendum circa factum, quia aut agitur contra illum, qui detinet, aut contra ipsos, quos dixi tales esse subiectos, in primo casu, qñ vult agere contra detinentem, tunc si actor dicat, solũ, & fundũ totius villę esse suos, quia forte mouet tota ab eo ad censum: pôt illam petere cũ hominibus, iurisdictionibus, & alijs suis iuribus, ac pertinentijs vniuersis & credo, ꝙ per rei ven. vnde licet rei ven. non datur ad incorporalia, vt l. 1. §. per hanc ff. de rei ven. tamen incorporalia veniunt cũ ipsa re, tanquã accessoria. ff. de vi & vi ar. l. 1. §. plane. in arg. C. de bo. vac. l. 2. de fun. limi. l. 3. in prin. pôt n. res peti cũ pertinentijs. extra de resti. spo. c. cũ ad sedem. Sed quid si tota villa non est actoris: quia forte sunt aliqui, qui nõ tenent ab eo, sed habent res allodiales, vel tenent ab alijs dominis, sicut cõiter accidit? adhuc potest dici, ꝙ possit villa vendicari cum pertinen. quia cum maior pars villæ sit sua, & quasi tota, vr̃, ꝙ possit eam suam dicere, cum de talibus modicis non curetur. ff. de contrahen. emp. l. in modicis. Præterea illud, ꝙ non teneretur ab eo. nõ est de pertinen. cũ actor ius non habeat in eo, qđ non mouet ab eo. petẽdo ergo pertinẽtias, solum petit illud, qđ pertinet ad se, & sic petitio sua indubitate procedit: & in executione venit illud, quod pertinet ad ipsum tantum: & si in plur. petat, executione repelletur, sicut in petitione hæreditatis: iuxta illa, quæ notantur extra de offi. ordi. c. conquerente. per Inn. Securius tamen crederem ꝙ faceret si posset detrahere illa, quæ pertinent ad alios. Iste autem libellus melius procedit, qñ tota iurisdictio pertinet ad actorem, sed non dñia rerũ quia tunc attenta vulgari locutione, dominus iustitiarius pôt dicere totam villam suam. Etenim iuridici vocantur cõiter domini, & talis consuetudo est attendẽda. ff. de ver. sig. l. anniculus. la 1. in prin. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. Sed quid si sit quæstio de subiectione, vel iurisdictione, vel de alio iure incorporali tantum? Tunc vr̃ competere, quasi confessoria, vt s̃. dixi: quia vt in superioribus dixi: nedum ille, qui debet seruitutem, sed ẽt ille, qui impedit tenetur, vt l. si quis diuturno. ff. si serui. vẽd. ideo tertius hac actione tenetur. Quod dixi in villa, intellige de castro, & castellania, comitatu, & ducatu, seu marchionatu. Sed quid de ecclesiasticis dignitatibus? Respondeo, illæ non possunt vendicari, quia illæ non sunt in bonis. nec in dominio: & hoc nisi nomine ecclesiæ, ad quam pertinent. vide extra de reli. do. c. cum venerabilis. de excess. præla. ca. inter dilectos. per Inn. in Spe. de reli. do. in prin. & vers. illud cum seq. de hoc ẽt tractat Ber. in d. c. cũ ad sedem. quę dixi, de consuetudine obseruantur, & maxime in parlamento Franciæ, vbi tota die concluditur, tam in possessorijs, quam in petitorijs, ad comitatus. castra, cum pertinẽtijs. & iunge quod scripsi s̃. eo. §. omniũ. In secundo casu, qñ agitur contra ipsos homines, qui subtrahunt obedientiam, & denegant seruitia, tũc credo, ꝙ possit agi, quasi præiudiciali, quæ competit vbi agitur, de statu, vt supra dixi. & in hac veniunt præstationes, & alia seruitia, ac obedientiæ, sicut in vera præiudiciali accessorie veniũt illa, quæ filius erga patrem, vel libertus erga patronum: vel ecõtra, pater, vel patronus illis teneretur facere. vt hic not. & satis supra tactũ est. & hoc in prædicto casu, quando contendit de iure, qđ habetur in persona. de rebus, & iuribus simul pôt agi quasi confessoria, & econtra, quasi negatoria, sicut supra dictũ est, quando agitur de iure. quod habetur in persona tantum, per c. inter quatuor, extra de maio. &
d obed. Nunc quæramus [d] quæ actiones competant, quando agitur solum pro iuribus debitis, seu præstationibus, absque hoc, ꝙ vendicetur in persona. & ista est vltima quæstio, quæ tangitur hic in glos. Et vides, ꝙ determinat, quod officio iudicis agitur, quocunque modo pręstatio debeatur. Sed miranudum de hoc, qũo dabitur officium iudicis, cum alia actio cõpetat, videlicet ex promissione, vel ex testamento, vel descendens ex alia causa, ex qua præstatio debetur. ff. de min. l. in causæ. Præsertim cum non reperiatur, ꝙ hęc sit de causis, quibus subuenitur officio iudicis, de quibus dicitur ff. de var. & extraor. cog. l. fi. Præterea, videtur glos. sibi contraria. nam supra proxime dixi, ꝙ offic. iudi. non datur ad futura, & hic concludit contrarium. Aduerte, vix possum glo. excusare, tamen credo, quòd glo. vult dicere, ꝙ quis via actionis, non potest ad futura condemnari, sed offi. iudi. vnde bene pro pręteritis annis agam via actionis, & pro futuris implorabo officium iudi. Verbi gratia, debes mihi 10. annua ex promissione, vel quia vendidisti, agam certi condi. vel ex empto pro arreragijs pręteriti temporis, & implorando offi. iudi. pro futuro, vt condemneris soluere decętero, hoc vides in simili, quia futura sunt accessoria veniunt offi. iudi. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. item sciendum. & sic non contrariatur gloss. proxime, quæ loquitur vbi agitur offi. iud. principaliter, hic quando imploratur accessorie. Sed tamen videtur contra ff. de iud. l. non quemadmodum. Sed pôt dici, quod pôt fieri cõdemnatio, vt in futurum præstetur, per officium mercenarium, seu accessorium, & potest dici, quod ista suppleat illã. Quid dicemus? Credo indubitate, quod vbi allegatur causa, ex qua pręstatio debetur: quod agi debet actione, quæ descẽdit ex illa causa, vt si vendidisti mihi decem libras rendales & annuas. agam actione ex empto, si promisisti per stipulationem, agam certi condict. ex stipulatione. si fuerit legatum annuum, agam ex testamento, & sic de singulis. & hoc indubitate pro pręteritis pręstationibus. An autem pro futuris? Scias quod sunt opi. in glos. in d. l. quemadmodum. Quidam distinxerunt inter annua legata, & stipulationes. In annuis legatis dixerunt non agi pro futuris, cũ tot sint legata, quot anni. in stipulatione secus, cum sit vnica, & ex illa competat ius pro futuris tẽporibus. ff. de verb. ob. l. si Stichũ. §. stipulatio de do. cau. mor. l. senatus. §. fin. sed legata videntur conditionalia, pro annis futuris. ff. de an. le. l. si in singulos. & sic nõ possunt peti ante conditionem. de verb. sig. l. cedere diem.

Sed si hanc opi. teneas: quid dices de annuo legato ad perpetuum? Cessat ratio prædicta, ideo videtur dicẽdum, quod vbi quis agit pro pręstationibus pręteritis, possit petere, quod reus condemnetur ad pręstandum in futurum indistincte. & hoc tenet hic Dy. pro hoc, quia tu vides agi posse, nedum vbi ius competit in pręsenti, sed etiam vbi spes est competere. ff. vt le. no. ca. l. 1. §. bellissime. de iudic. l. in omnibus. Item, quia agitur pro damno futuro ff. de aqua plu. ar. l. 1. §. hæc autem. Pręterea, tales pręstationes ęquiparãtur iuribus incorporalibus, cum sit quoddam genus seruitutis. sed in iuribus incorporalibus agitur pro futuris, vt ff. si seruit. ven. l. harum. & l. egi. ergo & hic. Præterea, hoc videtur expressum. C. de fideicommissis. l. 1. extra de sepultu. c. in nostra. & ibi not. per gloss. & Innoc. de procura. c. auditis. per Inno. & hanc approbat consuetudo. Sed quid si nihil debetur de eo tempore pręterito? Videtur non posse agi pro futuro, sicut non posset agi confessoria. pro seruitute reali, nisi opponeretur impedimentum, vt satis dictum est, supra eo. §. ęque. tamen posset agi, & concludi, quod detur litera de contractu. C. de lib. causa. l. sicut datam. C. de fi. instrument. l. contractus. vel si dubitet actor, ne pereat fides pro bonis, faciat examinare testes ad æternam memoriam, extra de testib. ca. significauit. Sed pone, agitur pro pręterito tempore, petitur reus condemnari in futurum, quæritur vtrum ista petitio, quod condemnetur ad pręstandum futurum, veniat iure actionis, vel offi. iud.? Dixi tibi supra, quòd videtur, quod offi. iud. concordando gloss. quæ videntur contrariæ. & facit bene. §. item sciendum. supra alleg. Præterea, hoc videmus in confesso. & negato. in quibus venit declaratio iure actionis, & cautio de futuro officio iudicis, vt dixi supra eod. §. æque. quicquid sit, de iure, vsus approbat, & benignitas iuris canonici admittit, quod actor non habet nominare

nare actionem,nec officium. Sufficit ergo,quòd dicat,quare peto reum condemnari in pręstationibus talium annorũ prę teritorum,& ad soluendum anno quolibet decætero in futurum,implorando iudicis officium in his,in quibus fuerit im-
e plorandum &c. Sed pone talis libellus e admissus est, & condemnatio facta, pẽdente processu post libellũ datum,& ante sententiam fluxerunt duo anni, vel plures, nunquid virtute huius processus,& sententiæ, fiet executio de annis, qui fluxerunt pendente processu? non videtur, quia vim sententia non habet,iudex enim non potest condemnare nisi iuxta formam libelli,quæ est,quòd condemnet in præteritis, & ad soluendum in futurum,si sic condemnet,clarum est, quòd condemnatio compræhendit futurum tempus,non pręteritum, sed illi anni sunt iam præteriti,ergo non condemnat in illis. Item cum hi non essent præteriti tempore dati libelli, clarũ est,ꝙ non veniunt in condemnatione præteritorum: & propter hoc credo,ꝙ ille,qui agit,caute faciet,si dicat in libello, peto rem condemnari in præteritis, & in his qui cedent lite pendente,& ad præstãdum decętero,implorans off.iud. &c. Et forte iudex posset condemnare in his,quæ cedunt pendente lite ex officio,quamuis non peteretur,per d.§. item sciendum. sed ob.ff.de dam.infe.l.si quis missum. & ibi no.in simili.Dixit ergo,quòd debet agi ad annum,actione descendente ex causa,quã proponit deberi. Sed pone,nullam causam scio, nisi quia ego, & prædecessores consueuimus recipere ab antiquo,quæritur qua actione agam? In hac quæstione glossatores iuris ciuilis,dixerunt me non posse agere. & ideo consulunt,ꝙ aliqua causa vera, vel falsa supponatur. & probabitur per pręstationes frequentes cum temporis lapsu,vt no.in l.cum de in rem verso.ff.de vsuris. C.de pact.l. si certis annis ff.de serui.l.seruitutes. secundum hoc hæc quæstio est expedita,quia semper agetur illa actione,quæ descendit ex causa, quæ supponetur, sed tamen hæc cautela videtur periculosa animæ. Quomodo enim actor, salua conscientia, poterit iurare causam quam non credit,vel nõ fecit? idcirco super hac quæstione crederem sic dicendum,quia aut quis agit ad annũ certum vel seruitium, ꝙ dicit deberi ratione certæ rei immobilis: quia ad hoc effecta est, sicut ad canonem, vel censum, vel alia. Primo casu, aut agit simul de conditione personę,& de seruitio,seu de annuo: & de hoc satis expeditum est,in superioribus, aut de annuo tantum, & tunc credo, quòd possit agi ex consuetudine, & sufficit proponere, ꝙ ita præsentare cõsueuit ratione talis rei, maxime si ponatur tempus, de quo extat memoria,imo etiam sufficeret longum tempus de iure canonico. & sic intelligo C.de agri.& cen.l. litibus. & l.domini.C.loca.l.excepto.& hoc no.glo. extra de consue.c.fi. & Inno.extra de causa posses.c.cum ecclesia. nec obst. de cens.c. peruenit.quia satis est causa cõsuetudo.item res,pro qua prę sentatur.& de hoc vide quod scripsi in d.l.si certis annis. In secundo casu,quando nõ dicit rem effectam,crederem etiam agi posse,ex consuetudine prædicta.nec obst.c.peruenit.quia vt dixi, sufficiens causa est consuetudo. Præterea loquitur, quando fuit iusta ignorantia. & probatur, nam propter tanti fluxum temporis,probatio ignorantiæ alleganti incumbit, vt d.l.cum de in rem verso. secus si non essent tot præstationes,vt l.cum de indebito,ff.de proba.vel si ius,& conscientia nõ te remordet,supponas causam, quã probabis per frequentes pręsentationes cum cursu temporis,& ages actione ex illa causa descendere. Caue tamen, quia si dicas, quòd ratione certæ rei tibi soluerit, olim datæ ad censum, vel in emphyt. oportet te probare præsentationes, & quòd ratione illius rei soluerit & ideo, si hoc non posses probare: allega solum frequentiam præstationum: nec facias mentionem de aliqua re, ratione cuius præstetur. Cõsueuit quæri,nunquid possit agi possessorio,pro annua præstatione. Et scias quod doct. iuris ciuilis consueuerunt tenere,quod non,quia competit petitorium,& actio personalis pro illis,ergo nõ possessorium. Docto.iuris canonici tenent cõtra,quia expresse hoc habent extra de elec.c.querelam.de caus.possess.c.cum ecclesia. Posset dici, quod vbi pensio, seu præstatio annua debetur ratione certæ rei,quod detur possessorium, quia etiam quasi confessio competit illo casu, vt dixi supra quando debetur simpliciter: tunc non, sed de vsu curiarum seruatur opinio canonistarum indistinctè,de hoc no per doct.in l.si certis annis. & in c.peruenit. per Ioan. And. & Inno.de regu. iur.c.quod la-
f tenter. Redeamus f nunc ad alia,quæ tangunt materiam huius.§. Hic dicitur, quod hæ actiones dicuntur ideo præiudiciales,quia sententia in eis lata præiudicat omnibus:nunquid hoc est verum indistinctè? dic ꝙ non: sed vbi fuit cognitum principaliter. Si vero incidenter:tunc distinguitur,an plene, an minus plene. vide ff.de statu ho.l.pen. in glo. ibi, hoc verum.vbi cognitum est inter illos,quorum principaliter inter est. Quod si inter alios? Verbi gratia: erant duo fratres,inter quos agebatur de successione fratris pręmortui,vel forte agebatur de alimẽtis,altero, & patre egente,diues contra quem agebatur, negabat egentem fratrem suum: sententia fertur, nunquid facit ius? Vel pone, quidam, qui venerat de vltra mare, dixit se ibidem fuisse genitum, & patrem defunctum, petit ab altero de fratribus suis portionem suam. pronuntiatur filius: nunquid faciet ius contra alium fratrem tertium? Iac.& Pet. dicunt ꝙ non. Vnde hæc regula, quod sententia lata in præiudiciali, faciat ius, obtinet vbi agebat ille, cuius principaliter interest,veluti pater.secus si alius,vt frater,vel cognatus.hoc vides in simili, sententia lata in querela inoffi. test.facit ius.ff.de inoff. test. l. Papinianus.§. si ex causa. hoc verum principali hærede defendente. secus si legatario.ff.de
6 excep.rei iud.l.1. Item dicit † Pet.quod sententia lata in hac act.alijs præiudicat,nõ simile ius prætendentibus, sed accessorium, vt sententia lata contra patrem,præiudicat agnatis, & cognatis. sed non præiudicat simile ius prætendentibus: vt si quis vendicauerit aliquem in filiũ, & pronuntietur eius filium,non præiudicat alij in filium vendicanti,vel si sit quæstio de libertinitate,& pronuntietur,te non esse libertũ, non ob. exceptio rei iudi.alij agenti.ff.de iureiu.l.si duo.si lib.inge. esse d.l.de col. dete.l. cum non iusto. Hæc procedunt in duobus præiudicialibus: videlicet per quas quæritur,an quis liber sit, vel seruus. item de partu agnoscendo. Quid in tertia, vbi agitur de ingenuitate, & libertinitate? Glo. videtur sentire, quòd sententia non faciat ius, quo ad alios quia non est ita fauorabilis,vt no.in d.l.1. si lib. inge. esse di. Idem tenet Inno.extra qui filij sint legit.c.causam,2.nume.2. & seq. & hoc per d.l.1.& l.patronum.Sed potest dici contra.nam l. ingenuum loquitur in sententia lata super ingenuitate,& nõ est restringenda. Præterea, est eadem ratio, nam ingenuitas est valde fauorabilis,vt apparet per totam materiam,& prędicta.l.1.& l.patronum.loquuntur in casu,quo alius agit.qui prætẽdit se habere simile ius: vt supra dixi. Sed quid in alijs quasi præiudicialibus,in quibus dixi agi pro alijs statibus,vt si agatur de statu religiosi,vel agricolæ, vel ascriptitij: nunquid sententia in eis data facit ius? Non videtur,quia non reperitur, sed satis potest dici idem, cum dentur ad similitudinem præiudicialium, vt supra dixi, & ideo quod statim dixi in illis, intellige in his. & facit bene C.de decu. lib.10. Item hoc obtinet,vbi agitur præiudiciali.Quid si agatur rei vend. vel offic.iud.vel interdicto? Potest dici,idem quomodocunque agatur: dumtamen pronuntietur talis.ff. si lib. inge. esse d.l.fin.ff. de mino.l. de ætate. Sed quid in causa legitimatio-
7 nis,vel cognationis:† nunquid sententia facit ius? Verbi gratia,inter patrem & filium,non erat quæstio, quin esset filius, sed negabatur legitimus, pronunciatum fuit esse legitimum, vel forte cum ageretur de dignitate,vel sacris ordinibus,fuit pronunciatum esse legitimum,vel si agatur de hæreditate inter cognatos. Inno. videtur tenere quòd non facit ius in d.c. causam. & idem Hostien.ibidem, quia non reperitur hoc expressum. In contrarium facit, quia ex quo agitur de statu,videtur quod præiudicet,sicut in alijs quęstionibus status,cum sit eadem ratio. Item in connexis obstat exceptio rei iudi. sicut lata sententia in querela ob.exce.rei iudi.in legatis,& sententia facit ius,vt l.papinianus.§.si ex causa.ff.de inoffic.test. Sed cognatio est quoddam ius connexum, idcirco sententia lata videtur obstare. Posset dici,quòd si patre agente,vel defendente pronuntietur,quòd sententia facit ius,quia hęc causa, par est quęstioni filiationis, vt ff.de ag.li.l. si neget. Sed si neget.Sed si inter alios sit quæstio,& pronuntietur,non facit

S 3 ius

ius, vt dixi in superioribus. Sed quæritur, si quis pronuntietur filius nullo agente? Verbi gratia, mortuo patre meo, cum dominus temporalis occupasset bona eius: ego informaui, quod eram filius, & pronuntiauit me filium, & tradidit mihi bona, nunquid hæc sententia facit ius? Non videtur, cum non fuerũt vocati alij, ad quos poterat hæreditas pertinere. ff. de col. deteg. l. cum non iusto. Præterea non fuit sententia lata, patre agente, vel defendente, & ita non videtur facere ius, quo ad alios, secundum doctrinã supra datam. & hoc videtur notare satis Inno. in d. c. causam quæ. qui dicit, quod hæc sententia ita demum facit ius, si fuit lata, iusto contradictore agente, vel defendente. Mihi videtur, quod dominus temporalis, seu eius procurator sit satis legitimus contradictor, & ideo credo, quod aliquo sic admissio ad hæreditatem per sententiam, quod debitores, & alij teneantur ei respondere ex quadam consequentia. C. de peti. hære. l. fin. sed si aliquis probasset se legitimum coram episcopo, vel superiori suo, ad finem, quod admitteretur ad ordines, vel ad dignitates, tunc non videtur: quia nullus fuit contradictor legitimus, vt l. cum non iusto. supra alleg. & ff. de inoff. testa. l. qui repudiantis. §. fin.
18 [vbi est casus, quod sententia non facit ius.] † Sed quid in causa nobilitatis. Verbi gratia, de consuetudine Franciæ succedunt alio modo nobiles, quam ignobiles, alter duorum fratrum dicebat se nobilem, & petebat annagium, tanquam nobilis. alter negabat se, & ipsum fore nobiles. lata fuit sententia, quod erant nobiles, nunquid faciet ius? non videtur, cum non reperiatur. Tamen credo quod imo, quia agitur de sta-
19 tu, vt supra dixi. † Sed vlterius quæritur. sententia lata pro statu facit ius, quid si contra statum? non videtur idem, cum cesset causa fauoris libertatis vel ingenuitatis. Præterea, vides quod sentẽtia lata in causa matrimonij pro matrimonio transit in rem iudicatam, & tamen non contra matrimoniũ extra de sen. & re iudi. c. lator. Videtur expressum contra. ff. de ag. lib. leg. 3. in princ. de li. cau. l. duobus. Item quæ dixi intelligas, si iudicetur super statu, videlicet eum esse liberũ. secus si pronuntietur non esse seruum. ff. de lib. cau. l. si seruus quem. Quid ergo si in quæstione supra tacta iudicetur deberi annagium: & nihil fuit pronuntiatum expresse super nobilitate. Credo quod sufficit. C. de ordi. cog. l. 2. quia per dictam consuetudinem, annagium non debetur, nisi nobili. Nouissime quæritnr de formis libellorum, & gloss. satis format conclusiones. vnum tamen aduerte, quia ego credo, quòd cum hæ actiones præiudiciales sint reales, debet concludi ad declarandum, & quod declaratio veniat iure actionis, cætera offic. iud. vt in alijs realibus, & hoc quando agitur de statu principaliter. interdum tamen agitur incidenter, vt in materia de ordin. cogn. apparet. Et tunc non est quæstio, quomodo formetur libellus: quia proponitur per modum exceptionis: alias quæstionum non esset finis. De omissis confiteor culpam, de male dictis peto veniam. doct. hic pauca dixerunt, & vbi dixerunt, non silui eos nominare. Iacob. de Rau. materiam feudorum hic cumulat, quam non prosequor, quia melius est in libro feu. & in Specu. de feu. quam ipse tractet.

a Adnotatio. Præiudiciales. Iste. §. secundum Ang. diuiditur sicut hic secundum Ioan. Fab. Et sic summatur secundum eum. Actiones præiudiciales, quæ hic enumerantur sunt, in rem, quarum aliquæ sunt ciuiles, & aliquæ prætoriæ.

b Reseruauit. Vide hic Ang. post princ. & Iaso. in 4. colum. post me. in vers. in ea. glo. ibi. & doct. qui dicunt hanc glo. in hoc reprobari, vt per eos videre poteris. Item do. Ias. dicit hanc gloss. esse prolixorem, quæ sit in toto titulo actionum, vel in toto isto volumine.

c Et similes. Ista lo. videtur sibi contraria ibi item quo iure ascriptitij. tamen communiter approbatur per doct. & vide hic Ang. in princ. 2. col. plene tractantem, quando iste actiones dicantur præiudiciales in vers. in hac ergo quæstion. & in hoc vtile est videre do. Ias. qui multis passibus alleg. Ioan. Fab. quæ longum esset scribere, imo tediosum, ideo recurre ad eum hic.

d Nunc quæramus. Vide hic plene per Ang. in 5. colum. post me. versi. in ea. glo. ibi ad futuras. vide hic Bald. in 2. colum. in me. versi. in ea. glo. magna. vbi ponit quæstionem pro hac materia, cum duobus quæstio. seq. vide do. in l. si certis annis. C. de pac.

e Libellus. Formas etiam libellorum, in hac materia vide per Pet. Iaso. in tit. de præiudiciali actione in rem, per quam quæritur, an aliquis sit seruus. item in tit. de præiudiciali actione, per quam quæritur: an aliquis sit libertus. & in titulis duobus seq.

f Redeamus. De hac quæstione vide Ias. hic in 5. colum. ante fi. versic. iuxta prædicta Ioan. Fab.

1 *Agere varie an liceat. 4.*
2 *L. cum res sensus.*
3 *Victus vna aliane causa agat. 5.*
6 *C. abbate. explicatur.*
7 *Publicianæ cumulari possunt.*
8 *Condictionis furtiuæ speciale.*
9 *§. sic itaque. enucleatur.*
10 *Condicere furtiuum, qui & a quo, & an possint.*
11 *Condictio furtiua, ad quæ data.*

a Sic itaque [a] discretis. In hoc §. sunt multa dicenda. & potest sic poni casus. Domine Imperator, ego vidi supra aliquas diuisiones actionum, & inter cæteras, quod quædam sunt reales, quædam personales, & quod per actiones reales possum rem meam petere. Sed ponamus, ego volo per actionem personalem petere, quod res mea mihi detur, nunquid possum? dicit Imperator, quod non, nec enim quod actoris est &c. & prosequere iuxta verba text. vsque ad §. appellamus. & fac ibi §. vel versi. & ibi reassume per modum, alius casus. Domine Imperator, ego vidi supra quod quædam actiones sunt in rem, quædam in personam, quæro a vobis, quomodo vocantur actiones in rem, & quomodo act. in personam? Dicit Imperator, appellamus &c. & prosequere tex. & no. hunc §. male dictatum, & longis verbis. sed §. præiudiciales supra proxi. fuit melior, & magis succinctis verbis dictatus, quam aliquis, qui sit in toto hoc tit. nec forte in corpore iuris, & vix videntur processisse ab eodem. In gloss. formatur. in fine. Hoc nihil est dictũ, sed vult dicere, si apparet &c. id est, si agat dare oportere. Supponit ergo hæc gloss. quod hæc verba, sic itaque. ponantur illatiue, & tamen non est verum, quia nihil est dictum, supra a quo possit inferri. Dic ergo, quod ponuntur recapitulatiue, vt possit poni regula super actionibus, de quibus dixerat, & exceptionem, quam hic ponit secundum doct. In gloss. sed opponitur. in fin. Et est hæc gloss. regula vera, quod ex pluribus causis non potest quæri dominium, quod intellige ve-
b rum [b] ex pluribus causis successiuis, sed ex pluribus concur-
1 rentibus potest, vt nota. in §. ex pluribus. † Quid ergo si quis agat, & dicat se dominum ex pluribus causis concurrentibus, nunquid admittitur talis libellus? Verbi gratia. Dico, quod talis dominus vendidit mihi talem rem. Item & eam mihi donauit, & ex dictis causis mihi tradidit, quare peto &c. Et videtur quod sic. cum possint concurrere, vt d. §. nota. Præterea, si duæ actiones ex diuersis causis procedentes, se compatiuntur, & possunt ad idem simul intentari quod possunt, vt in materia cumulationis videbitis infra eo. §. si minus. ergo duæ causæ dominium acquirunt. Præterea, qui agit vendicatione, nulla causa expressa, intelligitur omnes causas in iudicium deducere, vt ff. de exce. rei iudi. l. & an eandem. §. actiones. extra de sen. & re iudi. c. abbate libr. 6. si ergo plures exprimantur, nullum est vitium. imo nec aliud important, quam si non exprimerentur. ff. de condi. & demon. l. conditiones quæ extrinsecus. de lega. 1. l. 3. cum omnes. & plures intelligerentur proponi tacite, vt l. si mater. §. 1. ff. de exceptio. rei iudic. In contrarium videtur, certum est. quod actiones personales, & reales, in hoc æquiparantur, quia quod iuris in vna obseruatur, quando expressa causa ab initio agitur, idem in alia. nam sicut non obst. exceptio rei iudic. vbi in personali ex vna agitur, si ex alia agatur, sic nec in reali vna causa ab initio adiecta. ff. de exceptio. rei iudic. l. si mater. §. si quis autem. & l. & an eadem. §. actiones a contrario sensu. Sed constat, quod ex pluribus causis non potest simul agi in actione personali, vt dicto. §. actiones. de regul. iur. l. nemo, la 2. §. quoties. ergo nec in reali ex pluribus causis. & hoc videtur expressum C. de contrahen. emptio. l. cum res. & videtur hoc notari, extra de fide instrum. c. inter dilectos, §. cæterum. Ad hoc potest dici, quod libellus debet admitti per primas rationes, dumtamen tales sint causæ, quod per traditionem acquiratur dominium, & hoc patet, quia vna fuit traditio, & vna acquisitio dominij, & sic totum vnum reputatur vna actio ex hoc resultans. Sed quid si plures causæ proponantur, ex quarum aliquibus dominium quæritur sine traditione. si

cut ex causa legati. Verbi gratia. Dico, ꝙ talis legauit mihi fundum suum, & nihilominus donauit inter viuos. vel pone in alijs casibus, in quibus dominium acquiritur sine traditione, tunc non credo, ꝙ deberet admitti, quia ex illa causa, qua transfertur, dicit se dominum, ergo aliam proponendo est sibi contrarius, & ita repellendus, C. de furtis. l. 1. C. de codi. l. fin. Non obst. contraria: quia in personalibus non est idem, sicut in realibus. nam in personalibus singulas causas singulæ actiones sequuntur, non sic in reali, quando fuit vna sola tra
2 ditio, quia omnes reputantur pro vna. † Item non ob. l. cum res. quia loquitur, vbi fuisse proponuntur plures traditiones, quo casu non admittitur talis libellus, quia videtur contraria proponere, sed in casu proposito videtur admitti debere, quia nulla contrarietas est. & hoc vbi prætendit se habere diuersas causas ab eodem. Quid si a diuersis? Tunc non videtur, quod procedat, quia esset contrarius sibijpsi, dicendo vtrunque dñm simul, ꝙ esse non pôt, vt ff. commo. l. si vt certo. §. si duobus. Quid si dicatur eos fuisse dominos successiue, & vtrunque simul tradidisset? Videtur admittendus per rationes prædictas. duntamen causæ sint compatibiles, vt dixi, & maxime quando vnus habuit causam ab alio, vt dixi. Et hæc vera agendo, sed an defendendo admittetur? Videtur quòd sic, indistincte, cum contraria proponens audiatur defendendo, vt l. nemo prohibetur. ff. de exce. Sed videtur obstare d. l. cum res, quæ videtur loqui in defensore: vt in ver. sane. Sed dicas, quòd principium loquitur in actore. sed versi. sane. loquitur in reo, & diuersificatur, quando actor recupe-
3 rauit rem, & alius vult agere querela. † Sed quid, egisti rei vend. vna causa adiecta succubuisti. agis iterum ex alia causa. ego tibi dico, amice, tu dixisti alias te dominum ex tali prima causa, qua egisti, tu nunc vis dicere contra confessionẽ tuam, debes repelli, quæritur an bene dicam? Videtur expeditum ꝙ non, quia expressum est, ꝙ qui egit ex vna causa actione reali. & succubuit, potest agere ex alia: vt d. §. si quis autem. & d. l. cum res. sed ad illas potest responderi, quod verum est, quod non ob. exceptio rei iudi. sed alias exceptiones non intendit ibi excludere, sicut de rei vendit. vel alia. Vnde videretur repellendus, quia quando agit prima causa, dicit se dominum ex illa. igitur ex alia non potest se dicere dominum, quia semel factus dominus, non potest amplius fieri dominus per hũc §. & confessio sua, quam fecit se dicẽdo dñm ex prima causa, sibi præiudicat, quãuis forte non dicat verũ, quia recipitur pro vera in eius preiudiciũ. C. de reuo. do. l. cũ confitearis. C. de ser. pig. da. ma. l. si creditoribus. & melius extra de adul. c. significasti. Cõfessio enim præiudicat inter easdem personas, etiam in alia causa, vt consueuit dici. ff. de in-
4 terroga. actio. l. fi. a contrario sensu. in fi. † Præterea constat, quod vbi quis vult intentare actiones contrarias etiam successiue, repellitur. C. de fur. l. 1. de codi. l. fin. si seruus exte. l. vnica. §. si itaque. Iste autem, qui primo adstruxit se dñm ex vna causa, & succubuit, & nunc vult se dicere dominum ex alia, constat, ꝙ dixit contraria, quia si fuit dñs ex illa, quam primo adstruxit. non potest se dicere dñm ex ista, quam nũc proponit, per hunc §. & l. cum res. s̃. alle. ergo tanquam contraria proponens est repellendus. Preterea venit contra iuramentũ propriũ, nam in primo casu iurauit se dominum, ex causa, quam proposuit, nunc vult iurare se dominum ex alia, quæ contraria & impossibilia sunt, quia si verum iurauit primo, non iurat verum nunc, & sic relinquitur ꝙ possit repelli. & pro hoc facit optime extra de elec. c. vt quis. lib. 6. vbi videtur quasi expressum. & facit extra de fide instru. c. inter dilectos. §. cęterum. & hæc videntur prurire auribus, & tamen non videntur de mente iurium prædictorum, videlicet §. si
5 quis aũt. & l. cum res. quæ essent sine effectu. † Præterea, similes oppositiones possent fieri, quando ille, qui primo egit, & succubuit, vult agere ex noua causa. nam si ex prima succubuit, non propter hoc amisit dñium, & si ex noua causa non posset se dicere dominum, quin deieraret, & quin esset contrarius sibijpsi: & tñ claro clarius est, quòd superueniẽte noua causa pôt agi: vt l. si mater. §. ea. Sed ad illũ §. posset respõderi. quòd agi potest, sic quod non ob. exce. rei. iud. sed non negatur quin repelli possit alia exceptione. hoc nihil est. Nã tex. dicit, quod ex noua causa potest agi & obtineri, extra de sen. & re iudi. c. abbate. ver. non prodesset. li. 6. non autem posset obtineri, si sic esset quod posset repelli. Potest tamen alio modo responderi, quia per sententiam perditur dominium saltem vtile, dicam infrà de offi. iudi. §. fina. Vel posset ille §. intelligi, quando dominium superuenit ex præcedenti causa, quo casu acquisitum perditur, & nouum acquiritur, & accedit ff. ad leg. Fal. l. fundo. Et ideo ex illo nouo agi potest, & sic non obstaret vltima opinio illorum, qui tenent, quod posset repelli. Et per eundem modum posset responderi ad l. fi. ff. de except. rei iudi. vbi est contrarietas eadem, super quo cogitabis. Sed quid dices in quasi domino, nunquid quasi dominus potest fieri magis quasi dominus? Verbi gratia, dico me quasi dominum, quia per traditionem accepi, a tali, quẽ dominum esse credebam, & tali titulo item & a tali, nũquid talis libellus procedit, vt & ea quæ dicta sunt s̃. in dominio, obtineant in quasi dominio? Non videtur, quia dominium est plenum. Quid si non potest compati sibi plenum, sed minus plenum compatitur minus pleno, vt vides, quia tutorem habenti non potest dari tutor: & tamen potest dari curator & curatorem habenti curator. C. in quib. casi. tu. ha. l. licet. & ibi not. Et ideo videtur, quod quasi dominium possit acquiri diuersis titulis: & quod non obtineat iste §. item per præmissa videtur, quod actor omnes titulos possit in iudicium dedu
6 cere, per rationes prædictas supra in dominio. & ad hoc bene facit dictum c. † abbate. qđ nedũ loquitur in dominio vero, imo in quasi dominio: & hoc vbi actor habet illos diuersos tit. ab vno, & fuit vna traditio. Quid si a diuersis? Videtur idem. quia cessat causa contrarietatis. quã s̃. allegaui in pleno dominio, & pro hoc quia tacite deduceretur totum in iudicium. Si ergo expresse ponatur, vitiat. vt s̃. satis allegatũ est. sed contra facit l. nemo ex his. §. quoties. de re iudi. Itẽ quia ex quolibet titulo, sine aliqua traditione oritur vna actio, & ita sequitur quod agit pluribus, & diuersis actionibus, quod non est licitum, vt d. §. quoties. Itẽ rei ven. nõ pôt dici idem. quia non competit, nisi vna, nec est nisi vnum dñium. Sed ad
7 hoc pôt responderi, quod plures† publicianæ possunt cumulari, cũ cõpetant ad idem, & ex diuersis causis. Nec (sententia lata in vna) obstat exceptio rei iud. in alia. pro eo quia ab initio omnes causæ exprimuntur, vt §. si quis autem suprà sæpius allegato. & ideo videtur posse agi ex pluribus causis. vt prædicitur, etiam causatis diuersis titulis: & traditionibus. Sed an vtilis dominus possit fieri magis dominus vtilis, quia quin possit fieri directus dominus, non videtur dubitabile? Et dicitur quod sic, per dictam rationem, quia minus plene &c. Sed potest dici quod non, attenta ratione huius §. ideo quæ dixi in directo, intellige in vtili. bene tamen verum est, quod vtilis potest reputari directus diuersis respectibus. vide suprà de loca. §. adeo. & suprà eod. §. omnium. & §. alio. vide in quolibet. Sed quid dices in obligatione reali? Expeditum est, quod ex pluribus causis potest obligari, nec est idẽ. sicut in domino, ideo videtur, quod possit ex pluribus causis similibus agi. ff. de exce. rei iudi. l. ex sextante. §. Latinus. infrà eod. §. si minus. Item quid in interdictis? Videtur quod cum sint persona habeant, quo ad hoc, naturam personalium, vt dicam infrà de interdic. §. recuperandæ. & no. Inno. extra de do. c. inter dilectos. In glo. sed in quo in fi. hæc glos. bona est, & vera, secundum omnes. In gloss. 1. quia apparet. ibi, & tamen hic dicit quod sic. hæc glo. fortissime arguit, nemo ad impossibile obligatur, nec aliqua actio potest dari ad impossibile, sed impossibile est rem meam mihi dari, ergo impossibile est agi condi. furtiua ad dandum, quod meum est. In eadem glo. cum dicit, intenditur, hæc glo. nesciens in lucem euadere, conuertit se ad obscura, ne videatur. & concedit, quod hæc actio non datur ad dandum, sed restituendum rem. nec ob. text. si appareat eos dare oportere. &c. qui videtur supponere, quod agitur ad dandum, quia non refertur ad condict. furt. de qua statim locutus est. sed ad conditionem, prout est genus, & prout ponitur pro omni actione personali, quasi dicat, fur tenetur condictio. furt. ad restituendum, sicut teneretur quicunque alius alia condictione ad dandum, si apparet, eum dare oportere. Hanc arbitror

fuisse intentionem gl. de longe adductam, & credo, quòd ille qui composuit tex. nũquam hoc cogitauit. In ea. gl. ibi, sed hoc est speciale. vt hic dicitur. glo. vult respondere ad vnam oppositionem, quæ posset fieri. Vos concluditis ꝙ hac condi. agitur ad restituendum, in quo ergo est speciale in ista? quia & aliæ videntur ad hoc competere, & sic nil in ea est speciale, & tamen textus supponit, ꝙ sit speciale, ad hoc intendit glo. respondere, quia nulla alia condi. competit domino pro restitutione rei suæ, nisi hæc, vnde si aliquę competant ad restituendum, dic, quod verum est, non domino, sed domino non. Hæc responsio non vr̃ vera, quia reperiuntur aliæ condict. competere domino pro restitutione rei suæ, sicut condictio sine causa. ff. rerum amo. l. rerum quidem. §. 1. Item condit. inde. ff. de condi. inde. l. si vrbana, & l. indebiti. §. 1. ff. de condi. causa data. l. si procuratori. §. si Item certi condi. generalis. ff. si cer. pet. l. certi. condictio. §. competit. de tritic. l. 2. Nec credo ꝙ iste tex. nec aliquis dicat, quo sola cõdictio furtiua, competat domino cõtra furem, quoniam & omnes aliæ denegarent in odium furis. Vnde quando hic dicit hac actione. s. condi. fur. vel alia, & ita etiam intelligitur ff. vsufr. quémadmo. ca. l. fi. §. fin. vbi loquitur generaliter rem suam, neminem, nisi a fure condicere posse. quasi dicat, ꝙ contra furem
c potest agi quacunque condi. In ea. gloss. in fi. ᶜ sed secundum hoc nihil speciale esset in fure, quia contra quemlibet agitur triticaria, pro possessione. ff. de tritica. l. 2. quod tamen iste text. innuit. Quid ergo dicemus ad contrariam, quod ad hoc
8 obstat? Potest dici, quod hæc condictio furtiua, † habet speciale in hoc: quia ille, qui agit alijs condictionibus, nõ habet dicere se dominum, nec concludere per medium dominij, in ista sic. ff. de condi. fur. l. 1. vnde qui agit commodati vel depositi, non agit quia dominus, sed qua commodauit. secus in condi. fur. & in hoc speciale in ea, & concluditur ad dimittendam, vel dandam rem, secundum Iac. Vel potest dici, quod condictio furtiua competit ad dandum, si res intereat.
9 ff. de condit. fur. l. si pro fure. & l. & ideo. & sic iste tex. † debet intelligi, quòd hac condi. furtiua agitur ad dandum, quando res non extat, & hoc casu loquitur iste text. In veritate iste text. loquitur quando res extat, & apparet: quia loquitur in casu, quo res vendicari potest, vt ibi, quamuis aduersus &c. quæ vendicari non potest, nisi extet, supra de re iudi. §. si tamen. Præterea iste text. ponit regulam, & exceptionem. Regula est, quòd nemo agit ad dandum rem suam, nisi contra furem. exceptio debet esse de regula. ff. de reg. iur. l. 1. hic autem non esset de regula, nisi posit res sua peti dari, ergo sequitur, ꝙ posit peti dari oportere, & hoc non potest negare qui non voluerit calumniari tex. Quid ergo ad regulam? di-
d cas, ᵈ quòd quamuis sit imposibile rem meam mihi dari, nihilominus hæc petitio admittitur contra omnem rigorem iuris, & contra propriam significationem verbi dandi, odio furis. vnde quando res extat: hoc verbum dare, accipitur pro reddere: & ideo text. dicit hic recipiendæ rei gratia. & sumitur, hic dare, improprie, sicut & quandoque reddere, pro dare. ff. de ver. sig. l. verbum reddendi. sed quando non extat improprie: quia in hac actione venit æstimatio. ff. de condi. fur. l. in re. in qua certum est, proprie dari. Sed quare inductum est, quòd agatur ad dandum? Rerspondeo, propria natura conditionum est, quod per eas agitur ad dandum: vt j. §. proxi. & frequentisime cõtingit, quòd æstimatio venit in hac actione. vt ff. de condi. furt. l. 3. ideo iura indistincte concesserunt agi ad dandum, aduertendo quod erat posibile, quod frequenter contingit, videlicet fieri condemnationem in interesse, seu æstimationem. & hoc etiam aduertit legislator, cum dicit, quod licet rem nostram, non possumus stipulari, possumus tamen quod ex causa furtiua debetur. ff. de verb. sig. l. scire debemus. §. fi. quæ multum facit ad intel-
e lectum huius §. In glos. 1. rei vendi. ᵉ ibi, cum allegat de tritic. l. 1. & 2. hæc gloss. procedit in malæ fidei posse. rei mobilis, sciēter eam contrectante, qui committit furtum. C. quod cum eo. l. si liberam. & C. de fur. l. alienum. In fin. eiusdem
f prima verior. ᶠ nam per eam non agit dominus ad dandum, nisi contra furem, sed ad restituendum, vel forte ad possessionem. ff. de tritic. l. 2. Doctores tractant hic materias, qua si omniũ conditionum, & satisfaciliter transeunt, ponendo, & sumendo aliqua de materijs, earum, quæ melius patent per speciales titulos cuiuslibet in textibus, & in gloss. quod hic recitare non esset, nisi denigrare papyrum. Quæramus tamen aliqua circa materiam huius condictionis furtiuæ, de
10 qua specialiter hic agitur. primo † cui competit? Et certum est, quod domino, vt ff. de condi. fur. l. 1. vel quasi domino, vt tutori, vt ibi not. Sed certe ille non est quasi dominus, sed est loco domini. Sed quid dices de prælatis, & rectoribus ecclesiarum, nunquid possunt agere condict. furt.? Videtur, quod sic, ad instar tutoris, & curatoris: per dictum §. Quod verum est, si agant nomine ecclesiæ, quæ est domina, vt dixi supra §. omnium, sed suo. non viderentur posse agere, quia non sunt domini, sed forte in fructibus separatis possunt, quia faciunt suos, vt scripsi C. de sacr. sanct. eccl. authen. hoc ius. Sed quid de bo. fi. pos. qui posset agere publiciana? Videtur, quòd competat saltem ei vtilis condi. fur. ff. de pig. l. si ab eo. Gloss. videtur sentire contra ff. de condi. fur. l. & ideo. agat ergo tritica. vt ibi notatur. Sed quid de depositarijs, & alijs, qui non habent ius in re? Gloss. dicit, quod subuenitur eis offi. iud. vel per actionem in factum. C. de agric. & cen. l. si coloni. Illa lex loquitur in casu suo speciali, tamen eadem æquitate videtur succurrendum alijs, licet ibi non loquatur de talibus, qui non posident, sed de veris possessoribus. Sed C. de præto. pig. l. 1. & l. 2. videtur loqui de misso in possessionem, qui non posidet. Canonistæ vero prouident per condict. ex canone reintegrandæ. & per ca. sæpe. extra de resti. spo. dic vt ibi. & in Spec. de peti. & poss. §. 1. versic. quid si depositarius. Quid de vtili domino, nunquid potest agere condi. furtiua? non videtur, quia colonus non potest agere, vt ff. loca. l. cum in plures. §. messem. a contrario sensu. sed ibi in colono ad modicum tempus, secus ad non modicum. dic vt supra de re. diui. §. is vero. & §. si tamen. & dic, quòd hæc condictio competit domino, etiam si desierit esse dominus, dum tamen sine facto suo, vt ibi. vide ff. de condi. fur. l. siue. §. tandiu. Quæritur contra quem competit? vide ff. de condit. fur. l. si pro fure. §. fi. & l. lex furtiua. Quæritur vltra,
11 † ad quid competat? & certum est, ꝙ si res extat, ipsa condicitur, vt d. §. si tamen. & hoc ff. de tritic. l. 2. cum omni interesse: vt l. 3. ff. eo. & nedum res ipsa, imo ꝙ factum est ex ipsa. ff. eod. l. ex argento, vel quod superest e. tit. l. si seruus. §. boue. Sed quæri potest, quid si res interierit, nunquid petetur ipsa res, vel æstimatio? glo. dicit, quod petetur res ipsa, & fiet condemnatio in æstimatione. ff. eo. l. in furtiua, & pro illa glo. videtur expressum eo. tit. l. 3. in fi. facit etiam ff. de fur. l. si quis vxori. §. pe. de verbo. obli. l. si seruum. §. fi. Contrarium videtur expressum in d. l. in re furtiua. ff. de don. causa mor. l. si filio fam. la 1. de condit. indeb. l. in summa. §. in frumento. Posset dici, ꝙ si certum est, rem non extare, debet peti æstimatio, & si rem peteret, male petetet, & ita tenet Inno. extra de sen. excom. c. sacro. nu. 11. & ita tenet contra glos. ordinarias iuris ciuilis. Spec. videtur tenere ꝙ potest peti res, siue æstimatio, forte vult dicere, potest peti res, si extat, vel æstimatio si res non extat de hoc in Specu. de li. concep. §. ad huius, ver. item not. & de ob. & solu. §. sequitur. in versic. quid si petij. Quicquid teneas, credo, ꝙ vbi res non extat, & est certum, est faciendo mentio de hoc, sicut dixi, quando quis dolo rem desijt posidere. supra eodem, §. omnium. vide per textum supra allegatum, qui videtur concludere, quod etiam res mortua condicitur, crederem libellum procedere, etiam si condicat mortuam, dumtamen eam non exprimat mortuam in libello. si enim hoc exprimeret, ad imposibile concluderet. & credo, quod si aduersarius excipiat, quod res est mortua, quod debet, concludere ad pretium, quod male excipit. Item credo, quod si dicat rem mortuam, & concludat ad æstimationem, quod bene concludit per leges allegatas pro hac parte. Item, quod si probabiliter dubitet, an res extet, vel non, potest concludere alternatiue, quare peto rem, si extet mihi dari, si non extet talem æstimationem. ff. quorum legato. l. prima. §. quod. & ita nullam de opinionibus prædictis, ad literam teneo. Ex prædictis patet forma, & conclusio libelli, quare super eo nihil elaborandum

borandum est, In summa notatur, quod securius est agere triticaria ad possessionem, quam hac actione propter difficilem probationem dominij, vt dixi supra eodem §. omnium.

a Adnot. Sic itaque. Diuide secundum Angel. & summa secundum eundem. Dominus rei non potest agere ad dandum rem suam, nisi contra furem odio furis. & actiones in rem competunt ad vendicandum: personales autem ad dandum, vel faciendum. h. d.

b Intellige. Idem tenet hic Angelus.

c In fi. Idem tenet hic Ange. cum Ioan. Fabri. vide eum hic in 2. col. vsque ad versic. videamus itaque. qui est in seq. col. ante finem. vbi tractat illam quæstionem: nunquid qui olim possidebat præsumatur hodie possidere. & durat hæc quæstio per totam col. sequentem. s. tertiam, vsque ad col. quartam post prin. in versic. Quæro secundo, vbi tractatur illa quæstio, an qui possidet rem hodie præsumatur dominus. Item prope finem quartæ col. quærit an olim dominus, præsumatur hodie dominus.

d Dicas. Vide dominum. Ias. hic in 5. colum. in versic. in fi. gloss. pro. clara intelligentia.

e Rei Vendi. Quærit hic Angel. super ista gloss. an rei vendi. tollatur per condictionem furtiuam: vel contra.

f Prima verior. Idem tenet hic Angel. Item Angel. hic in pen. col. post prin. in versi. in gl. denuntiare. quærit, an sit de necessitate, quod creditor interpellet debitorem extra iudicium, si vult eum conuenire, Vide etiam hic do. Iasonem in 7. col. prope fi. in ver. gloss. in uerbo denuntiaret. Item vide per Areti. in d. pe. colum. in fin. formam libelli in condictione furti. de hoc per dominum. Iasonem in pe. colum. in fine. versic. extra gl. vide Pe. Iac. in tit. de condict. furti.

1 *Actio quid contineat.*
2 *Hypothecaria cui competat.*
3 *§. Appellamus. sensus.*
4 *Mulctandus non est statim confidens.*

APPELLAMVS Autem in rem ac. Quidam faciunt hic §. quidam non. Do. Iacob. & Pe. legunt sub. §. præcedenti. casus patet. Domine, ego vidi tractatus de actionibus realibus, & personalibus. Quæro a vobis an hæ actiones habeant aliquod nomen generale. Imperator respondet, quod imo, appellamus, &c. prosequere tex. cum is §. nullius est vtilitatis, vel modicæ, loquitur enim de vna doctrina nominum, quæ [grammaticis] pertinacibus relinquatur. C. de consti.
1 pe. l. 2. in gloss. quare hic nihil dico. † Illud tamen no. quod verbum actionis vtranque actionem comprehendit. C. de hæredita. vendi. l. finali. & ideo si quis legaret, vel cederet actiones: videtur, quod legatarius possit intentare reales, & personales, per illum text. in sui ratione. Sed quid si vni daret, vel legaret omnes suas vendicationes, alij condict. & est ibi aliquod debitum, pro quo competunt hypothe. & personalis, quis intentabit hypothe. & quis personalem? videtur
2 quod cum † hypotheca. sit accessoria quod competat illi, cui personalis competit. Iste §. facit ad contrarium: vide supra de fideiussorib. §. ac ne. In gloss. ideo dicit in fine. hoc nihil est, quia illæ competunt ad reddendum, seu restituendum. ff. commodati. l. 3. §. hæres. & l. si vt certo. in principio.
3 & l rem mihi. Vnde hic loquitur † solum de illis personalibus, quæ competunt ad dandum: vnde non omnes competunt ad dandum, imo vt quis liberetur. ff. de condi. sine causa. l. qui sine, & ad repetendum quod datum est, vt condict. ob turpem causam. & indebiti: vt patet per titu. de condi. ob turpem causam, & indebiti. In gloss. dicunt quidam. in fine. docto. hanc approbant, quia sic oporteret denuntiare in reali, sicut in personali. nulla tamen potest probari authoritate, nisi quia iste tex. sic dicit. Et not. quod per hanc gloss.
4 videtur determinari quæstio, vbi quis vocatur † ad iudicium debetur de consuetudine emenda ab illo, qui succumbit. Pone, quod vocaui te ad iudicium, & peto 10. quæ mihi debes: tu statim confiteris, & dicis non debere te emendam, quia si requisiuissem, soluisses: quare dicis me debere, non te. nunquid bene dicis? Non videtur. Per hanc gloss. tamen posset dici, quod hoc casu sit necessaria denuntiatio, cum ego non debeam puniri, quia non sum in mora. quinimo videtur, quod non debeam expensas hoc casu. In gloss. vere. in fin. C. de defenso. ciuita. l. defensores. & ff. de origine iur. l. 2. §. exactis.

1 *Pœnales actiones quæ.*
2 *Punibiliora crimina. 3.*
4 *Executores testamentarii quando coercendi.*
5 *Pœnam quando debeat confessus.*
6 *Mutuans se dominum probet.*
7 *Contractus qui vestiatur.*
8 *Actionum quæ potius eligenda.*
9 *Promissio quando, valeat.*
10 *Traditio sine causa nulla.*
11 *Promitti quæ, queant.*
12 *Scientia an inualidum validet.*
13 *Precarii & commod. deprehendendi forma.*
14 *Depositum uarie repetitur.*
15 *L. pro socio. sensus.*
1

a SEQVENS [a] Illa diuisio est. Casus istius. §. planus est. Domine imperator, ego vidi supra quasdam diuisiones actionum, est ne alia diuisio? Imperator dicit, quod sic. Nam quædã sunt rei persequẽdæ quædã pœnę &c. tex. est planus. In gloss. tertia diuisio in fine. Prima fuit ꝙ quędam reales: quædam personales. supra §. omnium. Secunda, ꝙ quædam ciuiles, quædam prætoriæ. supra §. sed istæ. multæ enim sunt diuisiones, vt videbis in gloss. 1. infra eodem. §. sunt præterea.
b vide ibi. In gloss. sed nonne. in fine [b]. Item interest cuiuslibet, ne quid in loco publico. l. fiat. ff. de quid in loco public. l. 2. §. 1. de oper. noui nuntiatione. l. nam reipublicę. secundum doctores. melius ff. de popul. actio. l. 1. in gl. q̃ sunt 10. in fine. Hæc gloss. videtur aduersari magnæ gl. supra eo. §. pœnales. versic. item aduersus eum. vbi videtur concludere, ꝙ ibi illa actio dicitur pœnalis, quia in ea iuratur in litem, & tamen constat, quod illud iuramẽtum venit ibi officio iudicis, sicut in qualibet. & idem nõt. C. re. amo. l. 2. Sed dic, quod hæc gl. est vera. Nam nulla actio est pœnalis propter hoc, quia iuratur in litem, vnde illa actio sic dicitur, ibi pœnalis ex alia causa, non quia iuratur in litem, tibi scripsi. In gloss. ad vtramque. in fine. sed in primo casu datur certi condictio. ex mutuo: in secundo, certi condictio ex stipulatione. vide ff. si certum petatur. l. certi condictio. §. quoniam. & quod scripsi supra de verborum oblig. in princip. In gloss. sed nonne. ibi. cum allega. supra eodem §. pœnales. Hoc exemplum non est bonum, plusquam enim ridiculum est, dicere, quod actio ex empto, & cæteræ bonæ fidei, in quibus iutatur in litem, sint pœnales, vt dixi supra super gl. quę sunt 10. Præterea, est contra casum huius §. quoniam ponit eas rei persecutorias. Item si dicerentur hæ penales, quia iuratur in litem in eo, quod excedunt veram æstimationem, potius dicerentur mixtæ, quam mere pœnales, in versicul. plane. Pone ergo exemplum in actione legis Aquilię, quando inter fecisti seruum meum, vel animal: vt supra eodem. §. pœnales.
1 Sed videtur quod rei vendica. & aliæ reales sunt † pœnales quando dantur contra illum, qui dolo desiit possidere, vel culpa, & nihil adest, vt si possessor occidit rem, quæ vendicatur, vel forte culpa eius interijt: vel forte donauit, vel eam perdidit ad iocum, vel alias: nam. tunc reo nihil adest. ff. ad legem Aquiliam. l. item Mela. §. sed si seruum plures. So. qui dolo, vel culpa desiit possidere, habetur pro possessore fictione iuris, & quasi tenens, & possidens conuenitur, non quasi delinquens: idcirco non reputatur ei pœna, cum fingatur possidere, vt l. parem, de regulis iuris. & l. qui dolo. eodem titulo. & hoc quia semel possedit. Sed vbi lex dicit, aliquem teneri, qui nunquam possedit, ex delicto suo, sicut in actione legis Aquiliæ. tunc censetur pœnalis, vt dicto §. sed si seruum plures. Vel potest dici, quod vbi res non extat, non agitur reali, vt supra de rerum diuisione. §. si tamen. In gloss. scilicet hæredis, in fine. Quid in alijs casibus, in quibus est eadem ratio? Verbi gratia, subito currentibus hostibus, necesse mihi fuit rem deponere, vel forte superuenerunt mihi noua, quod latrones erant in via, qui mihi insidiabantur, vel forte peregrinus infirmitate subita, grauatus: non potuit eligere sibi hospitem, vel aliquem de circunstantibus, cui sui commendaret, nunquid erit idem? non videtur, quia hoc est pœnale, & non extendendum, vt l. interpretatione. ff. de pœn. & contra rationem iuris statutum, & ipsius actionis naturam, & ideo non videtur extendendum vt l. quod vero contra rationem. ff. de legi. super hoc adeais prætorem, vel Augustum pro lege condenda. Item quod si non causa tumultus populorum, sed forte vidit inimicum

cum suum in via : & forte aliqua deposuit, vt ei leuius occur
reret, non videtur locus huic pœnæ : & maxime quando ip
se inuasit.ff.de min.l.Papinianus.de suspect.tutor.l. decreto.
Quid si depositarius contumaciter non compareat , vel forte
respondere præsens nolit nunquid condemnabitur in du-
plum? Non vr̃ : quia non negat, imo vr̃ confiteri. C. de iur.
cal.l.2.§.si autem reus.extra de confe.c.2.li.6. Et ita tenetur
in simplum. In contrarium vr̃, ꝙ debeat haberi pro negaute
ff.de interroga. act. l. de ętate.§. qui tacuit.& ita tenetur in
duplum . Quid ad hoc ? doc.consueuerunt dicere , hęc iura
concordanuo, ꝙ vbi est damnum contumaci haberi pro con
fitente habetur pro confesso : si sit ei damnum haberi pro ne
ganti tunc habetur pro negante. Et ista solutione potest re-
sponderi ad quęstionem, nam si deponens possit bene proba-
re suum depositum : vtilius est ei , ꝙ depositarius habeatur
pro negante, quam pro confitente, quia habebit duplum , vt
hic.sed in casu, quo probare non est ei vtilius, ꝙ habeatur ꝓ
confitente: vide ꝙ scripsi in breuiario.C.de iur.ca.l.2. In gl.
sed quare.in fi.gl.non respondet propter hoc contra, quia ibi
2 punitur magis † qui clam : hic minus. & ita semper obstaret
lex illa. Dy.dicit ꝙ in illicitis omnino , id est, quæ nunquam
possunt esse licita, vt furtum, magis punitur, qui palã, quam
qui clam, vt hic. Sed in his, quæ possunt esse licita, & illicita,
magis punitur, qui clam , quam qui palam : vt l. contraria.
Et per hoc , quia vsurarius manifestus magis punitur quam
occultus, & disputans de fide catholica publice, magis quam
priuatim : extra de vsur.c.quia in omnibus.de hom.c.ex lite-
ris.de hære.c.cum ex iniuncto. C. de sum.trin.l.nemo.& ibi
consueuit tangi de hoc per docto. Quid autem si fur mani-
festus, vel non, dic supra de obl. quæ ex delic.nasc.§.1. vide
ibi, & vi bo.rap.§.fin. vide etiam.ibi in gl.scilicet, vsque.s.ad.
in fi. Vide supra vi bon.rap.in prin.& in d.l. si quis ex domo.
& in d.§.fi.supra vi bo.rap.& est expressum ff.de fur.l.si ven
didero.§. cũ raptor. vnde teneas, ꝙ omnis fur tenetur vi bo.
rapt.si haberet animum resistendi.alias non, vt no. & scripsi
3 §.vi. bo.ra.in prin. † Sed potest quæri , quare punitur plus
fur manifestus , quam raptor, cum in actione furti manifesti
totum sit pœna in vi. bo. rapt. triplum ? Potest dici ꝙ præ-
tor plus fures punire voluit, quia magis frequentabantur fur
ta quam rapinæ.ff.de pœ.l.aut facta.§.fi. Item potest quæri ,
quare est vniformis pœna in rapina , & non in furto ? Item
cur magis punitur manifestus, quam non manifestus ? Potes
respondere per ea, quæ dixi ibi supra vi.bo.rapt.in prin.& §.
1. In gl.supra de l.Aquil. in fi. idem in multis alijs, vt in con-
stitutione l. si quis in tanta. & l.non ab re.C. vnde vi. C. fin.
reg.l.si constiterit. & in omnibus , in quibus aliquid nomine
pœnæ imponitur vltra interesse : cum sit eadem ratio ff. de
iur. pat.l.adigere.§.quamuis.de fur.l. 1.secundum Dy. & no.
infra gl.fi.In gl.s.hæredes.in fi. Quid si executores, per quo-
4 rum manus legata solui debent ex†dispositione testantis, dif-
c ferant ? Potest [c] dici eos teneri ista pœna propter generalita
tem huius literæ, & maxime, quia possunt conueniri ex testa
mento hoc casu, vt satis plene scripsi C. de episc. & cleric. l.
nulli.& ibi nota.sed possessorem rei legatæ non crederem te
neri hac pœna, cum non teneatur actione ex testamento, sed
rei vendic. In gl.scilicet fraudulenter.ibi cum alle.l.scien-
d dum [d] : hoc autem casu præsumitur fraus , nisi hæres probet
iustam causam.modicum tamen tempus debet ei dari . ff. de
colla.bon.l.si quis filium.§. 1. In ead.glos.ibi, cum allegat.
e .l.prætor.§.si seruus [e]. illa facit in hoc, quod dicit, non edi.in
fine.§.ibi, in auth. de hæred. & fal. §. si quis autem non im-
plens.ibi protraxerit. In ea.gl.ibi, C.de vsu, & fruc.leg.seu
fideic.l.1.dic vt ibi ff.de vsur.l.Herennius. In ea.gl.ibi, vt l.
quis sit fugitiuus.§.1.Solu.ibi fuit delictum consummatum ,
ideo sera est pœnitentia : hic non.ff.de furt.l. qui ea mente .
dic ibi.ff.nautæ caup.stab.l.idemque.§.fin. In hoc tamen ad-
uerte : quia si actor innitatur confessioni : & per eam velit
probare : videtur satis æquum, quod glos.dicit, si autem con-
fessioni non innitatur : tunc aut debitor stetit in negatione ,
quousque conuentus fuit, & tunc certum est, quod incidit in
pœnam: quia nedum debetur propter negationem : imo ꝓ
procrastinationem, & dilationem: vt videbis infra §.sed fur-
ti.vers.sed illa.ergo siue debitor negauerit, siue confessus fue
rit : duntamen protraxerit, donec iussu magistratus, conuen
5 tus fuerit : pœna est commissa : & in hoc † casu non proce-
deret quæstio gloss. Sed potest procedere, quando primo ne-
gauit, & post confessus est, antequam conueniretur, & hoc ca
su credo , quod pœna sit commissa per negationem , & hoc
est expressum infra.§.1.sed illas.vbi videtur concludi, ꝙ ne-
gans statim cõmittit.sed confitens ita demum si diferat quo-
usque conueniatur. igitur pœnitere non potest, ex quo semel
negauit, & est pœna commissa. & de hoc non videtur multũ
dubitandum : & idem crederem in actione l. Aquil. nam spe-
ciale est in minore, quod possit euitare pœnam , quam com-
misit negando, si post confitetur : & sic videtur in contrariũ
ius commune.ff.de mino.l.si ex causa.§.nunc vidẽdum.vers.
sed si.C.si ad deli.l. 1.& 2.& de hoc tangit Spec.aliquantulũ:
nihil tamen eligit, sed remittit ad hanc gl.in tit.de confessio.
§.nunc videndum.ver. quid si egi.num. 21.li.2. In ea.glos.ibi
cum alle.l.illud. hæc quæstio procedit vbi non distulit tantũ
ꝙ fuerit in iudicium vocatus : quia tunc etiam deberetur ex
pro crastinatione.infra eo.§.sed furti, versic.sed si distulerit,
& non esset quæstio , sed quando extraiudicialiter confessus
est : & post negauit, & intellige has determinationes proce-
dere.vbi non fuisset iustus error, quia forte ille excusaret . ff.
de interrog.actio.l.confessionibus & l.qui seruum. In ead.
gl.cum alleg.infra §.at ille.Ille §.parum facit, tamen melius
ff.de his quib.vt indig.l.post legatum.§.1.l.pen. Credo tñ ꝙ
prima sit vera : quia ex sola conuentione debetur . vt d. §.at
ille.& ex sola procrastinatione, vt hic. Sed glo.potest saluari ,
vbi negotium potest esse dubium.ff.de pe.hær.l.illud . Quid
si respondeat dubito.dic non incurrere pœnam, si habeat iu-
stam causam dubitandi.alias sic, ff.de peti.hær.l.si debitor. in
feud.si de feu.conten.fue.c.vnico.§.vasallus . [Aduerte, quia
§.vasallus.nihil facit.nec loquitur de dubitante, sed de negã-
te, quem feudo priuandum ait. Quo fit vt hic locus suspicio-
ne non careat in omnibus exemplaribus & scriptis, & excus-
sis.de esseque hæc verba mihi optima ratione visa sunt, secus
si negauerit : quo casu incurret pœnam d.§.vasallus.& hanc
fuisse mentem Fabri autumat Prateius.] In ea.gl.cum alleg.
C.de fideicom.l.fin.hæc est vera, & non habet dubium, secun
dum Dy. In ead.gloss.in fin.hoc potest procedere si dolose
egerit, vt esset in non soluendo.ff.quæ in fraudem credito. l.
fi.§.fi.secus si esset simplex mora.ff.man.l.si procuratorem .
§.si.ignorantes.Nec obstat ff.de mino.l.ꝙ si minor. §. si ser-
uus.quia loquitur in dolo adhibito in contractu, hic extra cõ
tractum.In gl.quid si in iudicium.ibi, cum allegat l.interpre
f tatione [f]. Hæc quæstio non est dubia : quia est casus infra. §.
sed furti. Nam si neget, statim committit pœnam, si confitea
tur, non: nisi se permiserit conueniri: vt ibi patet textualiter.
In ea.gl.ibi cum allega.in minorum . Ecclesia enim æquipa-
ratur minori : imo & pupillo . C. de rei vendicatione.l.si vt
proponis.no. Sed nunquid duplatur totum, videlicet legatũ,
fructus, & vsurę? Videtur quod sic ff.de furtis.l.in furti actio
ne.in prin.ff.eo.tit.l.inficiando.§.infans.Sed iste text.suppo-
nit contrarium:ibi, tunc enim secundum, &c. Sed retẽta hac
opinione, ꝙ interesse non dupletur, quęritur an possit pœna
peti, & interesse ? Non videtur dubium ꝙ sic : cum hæc
pœna sit legalis ff.de cond.furt.l.in re furtiua.& l. si pro fu-
re . Sed quid si testator pœnam : apposuit ? Videtur quod
nihilominus sit locus huic pœnæ . sed tamen non potest exi
gi vtraque.C.de iure emphyteu.l.secunda. vbi no.in simili.
In eadem gluss.in fin. Dynus approbat has omnes deter-
minationes. Ista sufficiant circa lecturam huius. §.qui velit ta
men solennizare, posset attrahere materias actionum hic no
minatarũ , quod non expedit : quia in suis locis tactæ sunt in
parte. vtinam nullus lector aliquid attraheret, sed suis mate-
rias reseruaret , & transiret tangendo solum necessaria pro
intellectu casus , quem legit. Quia tamen hoc titulo pro-
prium est tractare de libellis : videamus quomodo in his
actionibus formantur libelli . & primo in certi condictione
ex mutuo de qua primo tractatur in principio huius §. in
qua sic potes incipere . Dico ego Ioan. Fabr. contra Marti.
quod licet dudum eidem Marti. mutuauerim tantam pe-
cuniæ

cuniæ meæ quantitatē:nihilominus idem Mar.dictam pecuniæ quantitatem mihi reddere contradicit indebite,quare peto dictū Mar. in dicta tali quantitate mihi reddenda, & soluenda per sententiam condemnari & ad hoc propono certi condict.ex mutuo. Eodem modo potes formare in alijs rebus mutuatis,quę consistunt,pondere,numero vel mensura. vide §.quibus mod.re contrahi.ob.§.mutui.Quid si non dicat pecuniam suam: nunquid procedit libellus? Non videtur.quia non est mutuum, nisi res sit mutuātis. not.ff.de fide iuss.l.si quis pro eo.& melius ff. si cer.pet.l.certi condictio.§. si nūmos.C.si cer.pet.l.quāuis.ff.si cert.pet.l.2.§. appellata.
6 Nunquid † ergo creditor habet probare dominium rei mutuatæ? Nō vr̄ dubium, quin sic per prædicta iura: alias hac actione agere nō potest, nisi recipiens consumpsisset.ff.si cer. peta. l.nam & si fur.§.1. vel cum suo miscuisset.ff. de solu.l. si alieni,ꝙ est difficile probare & secundū hoc vix, aut nunquam, agens ex mutuo, obtineret. Vnde omnes moderni dicunt,quod agens ex mutuo habet ponere se dn̄m,sed non oportet probare: quia recipiens non pōt ei referre quæstionē, seu causam dominij, cum habeat causam ab illo. C. loca.l.si quis conductionis.C.de pign.actio.l.nec creditores. Et hanc tenet hic Petr.de Bellaper.& alle. ff.depoſi.l.1.§.si prædo.& facit.quod not.C.de non num.pec.l.1.ff. commo. ita vt si vel fur.& hoc satis approbat æquitas,& communis vsus.Sed pone ꝙ formatur sic libellus.Dico ꝙ mutuaui Titio x. quæ per stipulationē promisit mihi reddere,quare peto,&c.quæritur nunquid procedat? Respondeo non:quia dubius est, nec per eum scitur qua actione agitur.Certum est enim, ꝙ vbi ex eodem facto plures possunt competere actiones: vna est eligenda & nominanda:vt plene not.ff.de edend.l.1.in fin.magnæ glo. Ex facto autem proposito, possunt competere duæ actiones:videlicet certi condi.ex mutuo,& certi condi. ex stipulatione, si stipulatio fuerit ex interuallo apposita:& sic vna debet nominari. Præterea debet declarari, an stipulatio fuit interposita incontinenti, vel ex interuallo:quia si incontinenti,vna nascitur actio, videlicet ex stipulatione: si ex interuallo,duæ.ff.de noua.l. si ita.§.1. cum l.seq. igitur non videtur procedere, nisi declaret an incontinēti,vel ex interuallo fuit stipulatus.Sed si dicat, & declaret ꝙ incontinenti:tūc bene procedit: quia constat quòd ex sola stipulatione agit.Si vero dicat, quòd ex interuallo, non procedit, nisi declaret qua actione agat:vt d.glos.not.ff.de reg.iuris.l.nemo.§.quoties:cum sint duæ actiones: vt hic in text.Quid si dicat, mutuaui tibi x.quæ promisisti reddere in scriptis, & per literas talis sigillo sigillatas,nunquid procedit? Dicas quòd non, ea
7 ratione, quia obligatio † literarum est hodie modus vestiendi contractus, sicut stipulatio: & ex ea agitur,vt dixi ff.de litera.oblig. igitur ꝙ in stipulatione interposita post mutuum dixi: & hic debet intelligi.& ideo dic vt s̄. proxime dixi. ꝙ parum aduocati aduertunt. Pone ego agebam certi condi.ex mutuo:produxi instrumentum seu literam ad probandam intentionem meam,per quā apparet, ꝙ in datione & receptione pecuniæ fui stipulatus, & concessa litera, nunquid cado? Non dubiū, ꝙ sic, quia per illa quæ produxi luculente apparet,ꝙ male ago certi condi.quia ibi est stipulatio,& scriptura,& ita non cōpetit certi condi. ex mutuo per d.l.si ita.§.1. .Quid ergo, si per instrm̄ productum,vel literam apparet, quòd fuit mutuum, stipulatio, & literarū obligatio: quia ibi continetur ꝙ reus recepit x. mutuo, quæ per stipulationem promisit reddere,tenore huius publici instrumēti: quęritur
8 nunquid debet eligere,& quid. † Et videtur ꝙ debeat eligere ex stipulatione, cum sit firmior.& magis firmum præfertur minus firmo,ff.de rei vendi.l.si id ꝙ, & vidisti.s̄.qui.mo. tol.obli.§.præterea.de verb.obl.in prin.Hæc aūt procedunt, & libelli supradicti,vbi solum petitur res mutuata.Si aūt petatur valor quantiplurimi:iuxta l. vinum.ff.si cert.peta.est de eo facienda mentio in libello, sed si facta non fuerit,nihilonus potest processu pendente implorari officium, vbi per officium venit,vt plene no.in Specu. de obli.& solu.§.sequitur videre.de certi condi.ver.ad huius.nu.6.& seq. Petr.de Bellaper.quærit hic.an si quis sit obligatus ad certam monetam, possit de alia soluere,& an si moneta illa tollat, sit liberatus,

hoc non est hic proprium.ideo non prosequor, de hoc tamē satis scripsi s̄.quib.mod.tol.obliga.in princi.& C.de sol.auc. hoc itaq;.vide in breuiario.& de hoc ff.si cert.peta.l.2.§.appellata. Quomodo autem formatur libellus, & vbi agitur ex mutuo in contractu in scriptis? vide s̄.de lit. oblig. vbi satis plene scripsi.Nunc videamus de cer.cond.ex stipulatione, in qua patet libellus, dico contra Mar.ꝙ licet talem summam, vel quantitatem pecuniæ eidem mutuauerim,ipsam quę per stipulationem mihi reddere promisit, nihilominus eam reddere contra dicit. quare peto dictum Mar.condēnari, &c.Et est sciēdum ꝙ ex stipulatione oritur certi cond.ex stipulatione, vbi certum vertitur in obligatione.sed vbi incertum, tūc condi.certi.Sed doct. moderni consueuerunt dicere ꝙ cond. incerti, non est proprium nomen actionis.Sed satis potest dici contra,vt scripsi s̄.de verb.obliga.in princi.vbi multas leges ad hoc alleg.Occasione præmissorum Petr. quærit quod si quis agat ex stipulatione, nulla causa adiecta? Verbi gratia,peto x.quæ mihi promisisti,nunquid talis libellus procedit? ipse dicit ꝙ sic.quia stipulatio est legitimus contractus, de iure ciuili inductus,igitur actionē parit.ff.de pact.l.legitima & l.cōuentionum.Verū est ꝙ si actor exceperit, repelletur l.2.§.circa.versi.si quis.ff.de dol.ma.& me.ex.Vbi autem fuit causa,tunc aut præterita,aut futura.Primo casu,aut fuit falsa,aut vera.si falsa,repellitur,nisi sciēs falsum promisisset. si vera, non repellitur, si ob futuram competit actionem.sed nisi impleat, repellitur exceptione. C.de re.permu.l.ex placito.C.de transactio.l.siue apud acta. secundum eum.Est ergo sua intentio reprehendere gloss. quæ est in d.l.2.§. circa. vbi gloss.tenet, ꝙ talis libellus non procedit:sed Pet.dicit,ꝙ procedit.Sed obst.exceptio cum distinctione quam s̄. feci.ista quæstio supponit aliam,videlicet an promissio sine causa te-
9 neat.Ad cuius † euidentiam oportet distinguere:nam interdum promittitur sine aliqua causa expressa, vel tacita:interdum causa expressa, vel saltem intellecta tacite. Redeamus ad primum,vbi reperitur nuda promissio,nec apparet aliqua causa expressa,vel tacita, ab aliqua partium, quæritur an valeat? Et scio ꝙ gloss.tenet in d.l.2.§.circa.quod non valet.Et etiam idem videtur tenere Pe. nisi quod dicit, ꝙ stipulatio valet ipso iure. Sed obst.exceptio, & ita concordat cum glos. saltem in effectu.Et ita tenet Dy.extra de regul.iuris.c.ꝙ semel.libr.6.Præterea videtur casus in d.§. circa. ff. de proba. l.cum de indebito.§. fin. Sed contra hoc videtur. quia paria sunt indebitum promittere, & soluere.C.ad leg. Fal.l.fin.ff. de dona.l.si patronus.§.de illo. Sed soluens scienter indebitum scienti,non repetit,cum donare videatur,vt l.1.ff.de cō di.indeb. & de ope.lib.l.Campanus.ergo promittens, videtur,quòd debeat efficaciter obligari.Pręterea pro hoc faciūt ff.de noua.l.si quis delegauerit de cond.indeb.l.fideicommissum.per quas videtur probari, ꝙ promittēs scienter,videtur donare,sicut soluēs.Sol.primam opinio.credo veram, quòd
10 saltem obstet exceptio,per d.§.circa. † Præterea traditio,& promissio æquiparantur,vt supra allegatum est.Sed constat, quod vbi fit traditio absque causa, dominium non transfertur,vt ff.de acquirendo rerum dominio.l.nunquam nuda traditio. & not.s̄. de re.di.§. per traditionem. ergo vbi fit promissio sine causa, videtur ꝙ nō obliget efficaciter.& pro hoc facit,quia si sit contractus initus, & cum causa,inter scientes non inesse causam veram,non teneret,multominus qn̄ sciuit nullam.ff.de contrahēd.emp.l.domum.in fi.Ad contraria patet responsio,ꝙ omnia loquuntur, vbi aliqua causa inter partes supponebatur.Nos loquimur in casu,quo nulla est causa, vnde non est idē,nullam causam in esse,nec supponi, vel aliquam supponi,licet non verā,vt no.in d.§.ꝑ traditionē. in simili glo.causa ꝑcedēte, &c.Quid si talis promissor soluit rē, quā sine causa promiserat sciens,nunquid pōt repetere? Potest dici,ꝙ non: quasi sit melior conditio possidentis.ar.prædictæ l.domum.in fi.& illorū,quæ gl.not.in d.§.circa.& Dy. in d.c.quod semel. Sed nunquid quæstio transfert dn̄ium rei solutæ? Credo,ꝙ non, per d.l.nunquā nuda.cum nulla causa sit.vnde qn̄ est causa, licet non vera, tunc transfertur sed vbi nulla, non.vt d.§.per traditionē.no. Et sic ille recipiens non posset rem vendicare, si caderet a possess.eiusdem, cum non esset

esset factus dominus. Sed quid si promittatur ob causam præteritam & falsam? quia si obfuturam, quæstio non habet dubium, nam illa determinatur in l. si repetenti. C. de condi. ob causam: & in dicto §. circa. versi. proinde. Sed vbi ob præteritam, vel præsentem, quæ creditur inesse? gl. distinguit in d. §. circa. quia aut ambo credunt causam inesse, quæ non inest. Aut ambo sciunt non in esse, aut alter, & tunc aut stipulator aut promissor. Redeamus per ordinem ad singula. Quæritur circa primum, vbi ambo credebant causam inesse, & non inest. gloss. dicit ꝙ non valet stipulatio. Contra hoc videtur expressum, quia promissio, & solutio æquiparantur, vt supra satis allegatum est. Sed constat, quod datū ob falsam causam, quæ credebatur inesse, non repetitur: vt l. damus. & l. in summa. §. id quod. ff. de condit. indebiti. ergo nec promissum impeditur, quominus peti possit. Sed ad hoc respondet Dyn. in d. cap. quod semel. quia facilius denegatur repetitio, quam concedatur petitio. Sed contra. quia certum est, quod hodie tantum operatur sola promissio in natura donationis, quantum olim promissio, & traditio, vt l. si quis argentum. C. de donationibus. Sed sola traditio causat donationem præsumptam, quando ex causa, quæ creditur inesse fit traditio, vt d. l. damus, & d. §. id quod. ergo & promissio. Sed ad hoc potest responderi, quod l. si quis argentum. loquitur in alijs terminis, videlicet, vbi constabat, & agebatur, quod esset donatio: sed nos loquimur, quando vterque credebat causam inesse, & ita non erat animus donandi, cum donatio abhorreat causam. ff. de donationibus. l. donari. Et hoc videtur expressum ff. de contrahen. emptione. l. domum in 1. responso. Sed illa obstat multum Dyn. in eo, quod Dyn. videtur velle, quod non possit repeti. Sed forte Dy. intendit loqui, vbi sciens tradidit, & non erat causa finalis, vt infra tangetur. Videamus quid iuris, vbi ambo sciebant causam non in esse, tamen ambo supponebant eam in esse, & hoc constat, vel per confessionem, vel alias legitime & scias quod gl. quæ videtur loqui proprie hoc casu, tenet quod non valet, quia in pari causa, &c. vt not. dict. §. circa. si tamen soluatur, non potest repeti, prout innuit ibi gl. cum dicit, meliorem conditionem occupātis. & ita etiam tenet Dy. in c. quod semel. qui etiam videtur loqui in hoc casu. & hoc videtur expressum in d. l. domum. in vltimo dicto supra allegato.

Sed huic obstat ff. de verbo. oblig. l. si diuortio. Sed potest
11 dici, ꝙ promissio rei † quæ præstari potest, valet, sed contractus rei, quæ non est, non valet: vt d. l. domum. & sic videtur, quod valet promissio hoc casu. Sed in hoc videtur mirabile, quia certum est, quod ille, qui recipit indebitum scienter, cōmittit furtum. ff. de furtis. l. falsus. §. 1. & ff. de sol. l. cum quis.

Si ergo promittat quis, & tradat sine causa, cum supponeret causam in esse, recipiens tenetur furti, & sic repeti potest, saltem per illam actionem. Sed potest responderi, quod illud est verum, vbi sciens recipit ab ignorante, secus a sciente: vt l. 1. ff. de cond. indeb. Sed quid in tertio casu, quando stipulator scit causam non in esse, promissor credebat? Glo. ibi non exprimit hunc casum, videtur tamen quod non valeat stipulatio, saltem in effectu, per dictum §. circa. & per allega. supra. Sed quid in quarto, quando promissor sciebat causam non in esse, stipulator credebat, quod inesset? Gloss. dicit ibi, quod videtur donasse. pro qua videtur expressum. ff. de condi. indebiti. l. fideicommissum. de noua. l. si quis delegauerit. & faciunt rationes s. allegatæ in prima ratione, qn̄ sine omni causa promissum fuit, videlicet, quia dominium transfertur, quando est aliqua causa, licet falsa, ergo obligatio contrahitur. In contrarium videtur, quia donatio est contractus, qui perficitur consensu duorum. ff. de pact. l. 1. §. 1. ff. de donatio. l. absenti. C. de donation. l. si quis argentum. Sed constat quòd consensus duorum non concurrit in donatione, vbi alter credit causam inesse, alter non. ergo sequitur, quod non sit donatio. ff. si certum petatur. l. si ergo. Præterea, quod non sit donatio apparet, omnis enim donatio abhorret causam. ff. de donatio. l. donari. de regul. iur. l. donari. cum igitur promissor supponat causam inesse, non videtur habere animum donandi. Præterea, hoc videtur expressum in l. si cum aurum tibi. ff. de solutio. vbi non videtur donare sciens, cum ibi dicat, quod excipere potest: & sic non dederat. In hoc aduerte, quia si quis ex causa donationis promitteret propter falsam causam, tunc distinguitur, an esset causa impulsiua, an finalis. & in dubio præsumitur impulsiua, de quo ff. de condition. & demonstrat. l. cum tale. §. falsam. ff. de donationib. l. 2. §. finali. & hoc non tangit nostram quæstionem, quia nostra quæstio quærit, vbi est simplex promissio, nec adijcitur causa donationis, quia illa est vera causa scilicet donatio, quamuis forte donatio fieret ad aliam falsam causam. sed quæstio procedit, vbi ob falsam causam directe promittit, veluti, quia scripsisti mihi librum, vel quia pro me iuisti Romam, in qua videretur, posse dici probabiliter, quod stipulatio non teneat, saltē in effectu, per leges & rationes supra allegatas. & de hoc videtur expressum. ff. de contrah. emptione. l. domum. versicul. sinautem venditor. Præterea, certum est, quod lex indistincte improbat promissionem
12 sine causa. vt d. §. circa. quomodo ergo † scientia partis faciet valere, quod de se non valet? & iuris ordinem immutare, cum nec pactum expressum hoc posset? C. de pact. l. pacta quæ contra. l. ff. de fideius. l. cum lex. Nec obstant in contrarium allegata. Et primo. ff. de fideius. l. vbi lex. quia ibi loquitur in casu, quo fideiuss. factum fuerit de facto, licet non solenne, & ita non erat omnino sine causa, nec erat omnino falsa. secus vbi esset omnino falsa. & nulla. & ideo crederem, quòd si quis promitteret ex causa, ex qua nō teneretur, cum tamen esset vera, quod deberet teneri, si scienter promitteret. per legem illam. Item nō obstat. l. si quis delegauerit. per eundem modum. Item ibi erat vera causa ex parte stipulatoris. Item non obstat, quod dominium transfertur ex causa falsa omnino, quia non est per omnia simile, vt satis ex superioribus potest percipi. Bene tamē credo, quòd talis promissor non posset repetere, si solueret: vt l. si cum tibi aurum. & propter dolum suum, vt d. l. domum. in fine. Nunc videamus de libello in actione commodati. & iste planus est. Dico ego Ioannes Faber contra Martinum, quod licet equum meum eidem Martino realiter commodauerim ad eundum, & redeundum de Angolisma vsque Burdeg. idemque Mar. prædictum vsum expleuerit, vel expresse potuerit, nihilominus dictum equum mihi restituere indebite contradicit, quare peto ipsum Martinum condemnari ad restituendum mihi equum, vna cum damnis. & declara ea, & signa equum, & pullum, & valorem. eodem modo potes formare in alijs rebus, quæ non consumuntur vsu, quia in illis non consistit cōmodatum, nisi commodarentur vt species. vide ff. eodem l. 3. §. fin. cum l. sequenti. nec refert, an commodentur res mobiles, vel immobiles, vel iura. ff. commodati. l. 1. §. 1. Quid si ponam in libello, quod rem meam tibi commodaui, nec declaraui ad quem vsum, nunquid procedit libellus? Non videtur, quia commodatum non est, nisi detur ad certum vsum. ff. commodati. l. in commodato. §. sicut. sed est præcarium: vt not. ff. de precarijs. l. 1. §. 1. Et sic tenet Innoc. extra de commod. ca. 1. Sed hæc differentia non videtur bona, quia præcarium datur ad certum vsum quandoque. ff. de donati. l. Lucius. Vnde ad hoc, quod tute possis formare libellum, & agere commodati, oportet scire, quando est commodatum, & quando est præcarium, quia licet aliqua similia habeant, tamen non concurrunt, quia pro præcario non competit actio commodati, sed interdictum ff. de præcar. l. interdictum. vel præscrip. verbor. ff. eo. tit. l. duo. §. fi. & licet multæ differētiæ assignentur, non tamē per eas cognoscitur an sit præcarium
13 vel † commodatum, quomodo ergo cognoscetur: Potest dici quòd per verba, si enim dicit, commodo, cōmodatum est, si enim dicit, præcario concedo, præcarium est, quia a significatione verborum non debemus recedere. ff. de legatis 3. l. non aliter. de suppellect. lega. l. Labeo. sed si hoc non appareat, quia dicit concedo tibi, &c. tunc si ad certum vsum, & tempus expressum. vel tacitum, est commodatum. Verbi gratia tu volebas ire Parisios, rogasti me, quod traderem tibi equum meum, concessi, hic est certus vsus, & tempus tacitum, quo poteris iuisse & redijsse. hoc est commodatum, sed si non sit tempus tacitum, vel expressum, tunc est præcariū, & ideo quando libet reuocatur: vt concedo tibi habi-

habitationem illius domus. Et hæc est communis opinio nouorum doctorum, maxime citramont. Et caue, quia materia multum facit ad cognoscendum hoc. nam quædam sunt, in quibus non bene sedet commodatum, nec contrahitur vltro, citroque: sed per modum beneficij conceditur, sicut si concedam quod possis transferre fœnum tuum per terram meã, vel eximere cretam de fundo, vel lapides, vel talia. in his .n. quæ non sunt habilia ad commodandum, nec cadunt in restitutione, præsumo præcarium. ff. de donatio. l. qui saxum. de dolo. l. si cum mihi, & hoc bene innuit. l. interdictum. ff. de præcar. Et sic debet intelligi. ff. de præscript. verbis, l. permisisti & l. si gratuitam. de fur. l. eum qui. §. is qui præcario. Quid ergo si reperiatur instrumentum, in quo caueatur, talis commodauit, & præcario concessit, quæritur quis cõtractus erit? Potes respondere per ea, quæ dixi in simili supra de loc. §. ad eo. quod vr̃ commodatum, si materia alias sit habilis. ff. pro soci. l. sed si adijciatur. Quid si præcario concedatur ad certum vsum, & ad certum tempus, nunquid est præcarium? Non videtur, secũdum opinionem docto. & tamen est contrarium verum. ff. de præca. l. cum præcario. Intellige ergo opiniones eorum, quando non expresse agebatur, quod esset præcarium. Conclude ergo ex his, quod videtur necessarium poni in libello, quod ad certum vsum, & tempus fuit commodatum tacitum, vel expressum. Quidam dicunt contra. s. quod sufficiat dicere commodaui tibi talem rem, &c. nam dicendo, commodaui: videor includere omnia necessaria ad commodatum, vide supra de fideiusso. §. fi. Cætera autem sunt ex cipien. Prima tamen securior est, & valet expressum. C. cõmodati. l. 2. vbi actor hoc probat. Et sic habet ponere. In act. autem commodati contraria libellus est etiam planissimus. Ioan. Fab. dicit contra Mart. quod idem Ioan. tales expensas non modicas fecit in tali re commodata eidem per eundem Mart. quas idem Mart. eidem Ioan. reddere contradicit, quare petit, &c. vide ff. commo. l. in commodato. §. 1. & l. in rebus. §. fi. & §. possunt. In præcario non reperitur contraria, quo ergo remedio, subuenitur præcarium recipienti? Forte per actionem de dolo, vt d. l. permisisti. in fine & d. l. si cum mihi. Si vis circa materiam magis dilatare, vide supra quib. mod. re contrahitur oblig. §. item is cui. & in Specul. de commodato. & in summa Hostien. eo. ti. De hoc autem caue in libellis hmõi, ꝙ ponas realiter commodatum factum, cũ hæc
14 obligatio retrahatur, vt d. §. item is cui. †Sequitur de actione depositi, & est sciendum, ꝙ hæc actio, quandoque est directa, quandoque contraria. Item quandoque in simplum, quandoque in duplum. In directa, quæ competit ad simplum, est clarus libellus. Dicit Ioan. Fab. contra Mar. quod licet idem Io. deposuerit talem rem penes eundem Mar. idemque Mar. depositum recepit: nihilominus eandem rem contradicit reddere minus iuste: quare petit eundem Martin. condemnari ad reddendum, &c. & dico signanter recepit propter id de quo vidi dubitari. Pone quod in tui præsentia, posui equũ, vel aliquid in domo tua: tu non recepisti custodiam: quæritur, vtrum tenearis depositi? Et certum est, quod non quia depositum re contrahitur: & oportet negotium agi: vt l. eum qui. §. is qui precario. ff. de furt. l. interdictum. ff. de preca. hoc autem casu nullum negotium agitur. bene tamen reperitur casus, quo teneretur. vt in nauta, caupone: sed ille casus specialis est. Et idcirco in contrarium ius commune. ff. nau. caupo. l. 1. § fi. cum l. seq. In contraria actione depositi patet libellus. Dicit A. contra B. quod licet dictus B. penes dictum A. deposuerit talem equum: dictusque A. expensas fecerit, nutriendo dictum equum, vsque ad talem summam: nihilominus dictus B. dicto A. dictas expensas restituere denegat minus iuste, quare petit dictus A. dictum B. condemnari in dictam summam sibi soluendam per vestram sententiã. &c. ff. depositi. l. ei apud. In actione autem depositi, quæ competit ad duplum, vt infra versic. plane. posset esse dubium, vtrum sint dandi duo libelli, an sufficiat vnus. Et videtur q[g] debeant dari duo, quia non potest peti pœna, quousque negauerit, cum non sit ante commissa. ff. de iudic. l. non quemadmodum. Preterea videttur, ꝙ duæ sententiæ sint necessariæ. ff. de ædilitio. edic. l. redhibitoria. Sed potest dici, quod sufficiat vnus libellus. Et dicet sic, dicit A. contra B. quòd licet ipse propter periculum ruinæ, vel talis tumultus, deposuerit rem suam talem penes dictum B. nihilominus dictus B. restituere non vult dictam rem, quare petit dictus A. dictum B. condemnari ad restituendum eidem A. rem predictam, si confiteatur, si neget, petet condemnari in centum vltra nomine pœnę. quę centum, res prędicta valet communi ęstimatione. Similis modus condendi in libellum approbatur C. loca. l. conductores. in gloss. & per Inno. extra de testamen. cap. Raynaldus. & hos libellos reperies in Spe. de deposito. §. nunc libellos. Et caue ꝙ modus periculi est declarandus, & forte dies, & locum, alias vix possent testes deponere super libello. Sed quęritur, nunquid interesse peti possit cum hac pœna? Et dic quod sic, quia est pœna legalis. ff. de condi. furt. l. si pro fure, & l. in re furtiua. §. 1. & iunge. infra eod. §. item mixta. & §. sed furti. Nunc tractemus de libellis actionum mandati. & pro socio. Et est sciendum quod istę actiones quandoque sunt generales, quandoque speciales, vt
15 ff. pro socio. † l. pro socio. Sex certe lex illa videtur velle, quod actio mandati sit spetialis, non generalis, sed expone eam. vt ibi. Generalis est, quando agitur pro vniuersitate bonorum. Verbi gratia, mandaui tibi negotia mea tractare, vel mercari pro me in talibus nundinis, tunc enim videtur agendum actione generali. ff. mandati. l. si procuratorem. §. mandati. & l. si negotia. & l. creditor. §. fin. Et potest sic formari libellus. Cum ego mandaui tibi negotia mea gerere, & tu gesseris, peto, quod reddas rationem administrationis tuę. sic videtur gloss. ponerem actione negotiorũ gest. ff. de eden. l. 1. & eodem modo in actione, pro socio generali. Dicit A. contra B. quod licet dudum societatem omnium bonorum contraxerint, idemque B. plurima de dicta societate administrauerit, nihilominus ea in communi ponere, & reddere contradicit. Quare agit dictus A. contra dictum B. quod dictus B. condemnetur ad reddendum rationem, & in communi ponendum, &c. si tu vis videre libellos, & positiones in his actionibus, vide Specu. in tit. de iudic. §. generalis. cum §. sequen. lib. 4. & ibi reperies in actione ex empto, & vendito, & conducto, in propriis materijs, vnde ista sunt rudia, quare non denigro papyrum, nec in his, nec sequentibus action. hic nominatis, presertim cum de earum materia visum fuerit in titulis suis, & inuenies satis in dicto lib. & iunge infra eo. §. actionum.

a Adnot. Sequens. Diuide, & summa sic, secundum Ang. Omnis actio aut est ex contractu, vel ex maleficio, vel est rei persecutoria, vel pœnalis, vel mixta. h. d. vsque ad. §. quædam.

b In fi. Ista gl. a nullo reprobatur, sed cum ea transeunt hic doctores. Quærit hic Ange. quis admittitur ad vendicandam rem ecclesiasticam, puta rem sacram, vel religiosam, vel fundum ecclesiæ. vide hic. secundum eum.

c Potest dici. Hoc idem tenet Ange. & Ias.

d Sciendum. Et pro hoc vide bonum tex. hic secundum Ias. & Bal. in c. 1. §. Vassallus. el 1. si de feu. fue. contro. inter do. & agna.

e §. si seruus Vide meliorem tex. secundum Ias. in §. si quis autem non implens versi. protraxerit. in auth. de hæred. & falci. quem etiam Ioan. Fabri hic allegat.

f L. interpretatione. Hæc gl. dicit quod in pœnalibus, non fit extensio, de similibus ad similia: dicit hic Ias. pulchre. quando pœnæ imponuntur habito respectu ad priuilegium alicuius personæ, etiam si ipsi casus essent a iure æqui parati. & alle. ipse Ias. duas gl. iuris cano. contrarias, vt videre poteris hic per eum.

g Libellus. Vide Ang. hic in 3. col. post me. versic. ex quo sequitur. vide Pet. Ia. in tit. de cond. speciali ex mutuo. item vide hic etiam Ang. super forma libelli, in actio. mandati. item vide hic Ang. in §. ex maleficijs de formatione libelli, in actio. forma in 2. col. in me. ver. quomodo formabitur libellus. item vide plene de his libellis in actio. ex maleficio. §. ex maleficijs. in 13. colum. in prin. versic. extra gl. restat.

1 *Mixta actio multiplex.*
2 *Præscriptio quando cesset.*
3 *Impræscriptile ius.*
4 *Famil. ercisc actio. capita. 5. 8. 9.*
6 *Familiam qui diuidant diuerso iure succedentes.*
7 *Exceptionis, cohæres non es, vis.*
10 *Diuisionem petentis conclusio.*
11 *Familie erciscunde progressus, & finis.*
12 *Diuisionem proprietate non excludi.*
13 *Familia semel diuidenda fallit. 14. 15.*
16 *Communi diuidundo capita. 19. 20.*
17 *Famil. ercis. qui agant, & in quem. 18.*

21 *Finium reg. actio effectus.*
22 *Finibus concurrant ne proprietates.*
23 *Finium reg. actionis tempus. 24.25.26.*
27 *Finium reg. actio ad quæ data.*
28 *Finium reg. remedia.*

a QVAEDAM a Actiones mixtam. Iste §. planus est nec
oportet poni casum. sic tamen potest incipi. Domine impera
tor, ego audiui, statim loqui de quibusdam actionibus mixtis.
supra §. proxi. Quæro a vobis, an sint aliquæ aliæ actiones
mixtæ? Imperator respondet, ꝙ quædam actiones. &c. &
prosequere vsque ad ver. In quibus. & ibi potes sic reincipe-
re. Ego audiui vos nominare tres actiones, per quas agitur
ad dandum. Ponamus, ꝙ res diuidi non potest, quid faciet iu
dex? Dicit Imperator quod in his tribus iudicijs permitti-
tur iudici, &c. litera plana est. Accedamus ad gloss. In glo.
b hic adijcitur in fin. vide ibi b: quia hic nulla fit diuisio, vt ple
ne ibi dixi. vnde bene aduerte quòd hic non dicit mixtas, sed
mixtam causam habere. Sed pro Deo, quare fuit hic positus
iste §. Scis tu quare, quia iam tractauerat de mixtis, vt osten-
deret alias mixtas, subijcit de istis. alia tamen est mixtura, vt
patebit inferius. In ea. gl. ibi cum alleg. supra eo. 1. sic itaq;
recordare, quod per actiones reales vendicamus quod no-
strum est: per personales id, quod nobis debetur. Vnde ex eo
quod portionem meam petitio mea continet, est actio realis,
ex eo quod includit portionẽ cohæredis, est personalis. quia
in hoc peto, ꝙ meum non est, vt §. sic itaque. Iuxta quod
1 sciendum, ꝙ actiones † reperiuntur mixtæ tribus modis in iu
re. Vno modo, quia sunt rei & pœnæ persecutoriæ. & de his
non agitur hic, sed supra proxi. §. Alio modo, quia quilibet
est actor & reus, & isto modo possunt hæ dici mixtæ. ff. fin.
reg. l. iudicium. la 2. & ff. famil. ercisc un. l. 2. §. in familiæ. de
iudi. l. in tribus. & isto modo possunt intelligi aliqua interdi-
cta, mixta seu duplicia. infra de interdict. §. pe. & fi. Item alio
c modo c: quia habent & prosequuntur præstationes persona
les, & reales, vt hic not. secundum Dy. sed petitio hęreditatis
dicitur mixta alia ratione, vt videbis in inferioribus. In gl.
ibi cum allegat C. de anna. exceptio. l. 1. sic vides in petitio-
ne hæreditatis, quæ licet sit realis, tamen quo ad præscriptio
nem sequitur naturam personalitatis. C. de petit. hæredit. l.
hæreditatis petitionem, & hanc opinionem tenent omnes
doct. Contra quam videtur, quia pactio hæc non posset con-
tra, ergo nec præscriptio. sed gloss. respondet ff. famil. ercisc. l.
1. vbi plenius de hoc. Item videtur contra, quia consors impe
dit ne præscribatur per alium contra consortem. ff. quemad-
modum serui amitta l. 5. & 6. ergo ipse præscribere non po-
test. ff. si seruit. vendic. l. altius. Sed potest dici, ꝙ hic non prę
scribit illud ius, quod per eum retineretur, quo ad alios, & ꝙ
alij per ipsum impediatur præscribere, sed quoddam aliud
2 ius, videlicet, quod non compellatur diuidere. Item † oppo-
nitur quia res, quæ non est, præscribi non potest. Item sine
possessione non currit præscriptio, vt l. sine possessione. ff. de
vsucapio. & ca. sine possessione. de reg. iur. lib. 6. constat autẽ,
quod consors non possidet ius formale incorporale in portio
ne sua. ff. de vsuf. petatur. l. vtifrui. ergo tale ius pręscribi non
potest, videlicet non diuidendi. Sed ad hoc potest dici, ꝙ tale
ius non præscribitur, sed actio tollitur, & sine actione nemo
experitur, quia omnis actio extinguitur tanto tempore, vt l.
sicut. C. de præscript. 30. vel 40. anno. Item opponitur,
3 † quia ius negatiuum non præscribitur in his, quæ de iure
communi competunt, nisi a tempore conditionis. C. de serui.
l. altius. ff. de serui. vrbanorum prædio. l. qui luminibus. & ibi
not. Et sic videtur, quod cum de ratione, & iure communi
res communis diuidi debeat, quod non præscribatur, nisi a
tempore contradictione, cum ante ius contradicenti non pos
sideatur. sed ad hoc potest dici, quod illud vbi non est nata
ante actionem, quæ præscribi possit: hic autem nata erat sta
tim a tempore communionis, & dicitur simile in iure offe-
rendi. C. de præscript. 30. ann. l. cum notissimi. Quid er-
go remanebunt ne perpetuo in communitate? Ego credo
quod non, si lites & contentiones ex hoc insurgerent, imo
iudex ex officio debet eos compellere ad diuidendum. ff. de
vsufru. l. æquissimum. In ea. gl. in fi. effectus istius quæstio
nis est declaratio primæ, quia si hæc actio oriretur a tempo-
re, quo alter prouocat ad diuisionem, non curreret ante præ
scriptionem. si vero a tempore, quo inciderunt in commu-
nionem, currit ante, quod sequuntur omnes doctores, & iun
ge quę dicam infra de materia communi diuidun. in 7. quęst.
In gloss. sine societate, in fi. hæc gloss. est vera, & tamen vide
tur notari contra. d. l. quibus. supra de oblig. quæ ex quasi
contractu. §. item si inter aliquos. sed dic, vt ibi satis dixi.
In gloss. scilicet est in fi. imo est personalis, vt supra dixi. §.
omnium. In gloss. quid si domos. ibi cum allegat finium
regũ. l. 2. in principio. Quid si habeamus iura incorporalia
communia, vt iurisdictiones spirituales, vel temporales,
nunquid hæc actio competit? Non videtur, cum non com-
petat, nisi pro fundo. sed satis potest dici, quod competat
saltem vtilis, & hoc ad instar familiæ erciscundæ & commu-
ni diuidundo, quæ competunt pro iuribus saltem vtiles, vt
ff. communi diuidun. l. arbor. de aqua quoti. & æstiua. l. Lucio.
& facit extra de procurato. cap. super eo. In ead. gloss. ibi
cum allegat leg. si bonæ fidei. sed hæc est mere realis. vt ff.
de petit. hæreditatis. l. sed & si lege. §. petitio. vide supra eo.
§. omnium. & tamen mixta dicitur, non tamen illa mixtu-
ra, qua familiæ erciscund. valet, quia competit ad id, quod nõ
est meum, sed quia in aliquo sapit naturam personalium ori-
gine, & effectu. Origine, quia incipit competere ex quasi
contractu. supra de ob. quæ ex quasi contractu. §. hæres. ff. de
actio. & oblig. l. ex maleficijs. §. hæres. Item effectu, quia da-
tur ad debita personalia. ff. de peti. hæred. l. nec illam. alias l.
etiam. §. item a debitore. & leg. sed vtrum & l. non tantum.
& l. item videndum, secundum Dyn. In ead. gloss. in fi. sunt
d tamen in rem scriptæ, d vt no. d. §. est autem secundum Dy.
In gloss. & quod adiudicatur. in fi. vide ibi. Expediti su-
mus de gloss. sed redeamus ad aliqua videnda circa naturam
harum actionum. Et primo circa act. fa. erc. Quærunt
e doc. e qualis est ista actio? & in hoc non insisto, quia † certũ
4 est, ꝙ personalis, vt statim dixi. Secundo quærunt, vnde ori-
tur? Et certum est, quod ex quasi contractu, supra de ob. quæ
ex quasi con. §. item si inter aliquos. Tertio, quando oritur
hæc actio? Ad istam est responsum in gloss. & vide eam,
Sed de vno posset dubitari, vltra doctores, videlicet quando
oritur hæc actio, vtrum a morte testantis, vel ab adita hære-
ditate? Et videtur quod a morte testantis, quia hæc actio
datur ad instar communi diuidun. & certum est, quod illa da
tur pro re singulari a tempore, quo res data fuit, vel legata.
supra de obligatio. quæ ex quasi contractu. §. item si inter
aliquos. sed verius est, quòd à tempore aditæ hæreditatis,
quia tunc incipit res esse communis, & vnus alteri inuicem
obligari, vt d. §. versic. idem iuris. & quia tunc incipit com-
petere, ex quo cohæres est, vt ff. familiæ erciscundæ. l. 1. ante
autem non potest dici proprie cohæres. vt d. §. ver. idem iu-
ris. Quid ergo, si vnus cohæredum adiuit statim post mor-
tem testatoris, alius post decem, vel viginti annos? videtur,
quod præscriptio incipiat currere a tempore vltimæ aditio-
5 nis per præmissa. Quarto † quærunt, cui competit hæc
actio? Dicit Pet. quod directa quod competit hæredi con-
tra hæredem, vtilis bonæ fidei possessori, vel fideiussori. vi-
de. ff. eo. l. 1. & 2. & l. sed eius. §. 1. & sic transit hic. & ita sup-
ponit, quod non datur nisi inter cohęredes. quod videtur ex
6 pressum in d. l. 1. Quid ergo † si quis alterum de filijs hę-
redem instituit in dodrante, alteri donauit quadrantem per
modum donationis inter viuos, qua actione diuident? quia
non videtur? quod hęc actio possit competere per predi-
cta. Sed contrarium videtur expressum C. de inoffic. don.
l. 2. sed gloss. ibi alio modo intelligit, & tex. calumniat. Doct.
dicunt, quod competit famil. ercisc. & ibi expresse dicitur, vt
ibi scripsi. sed vbi res remansit in dominio testatoris, quam-
uis fuerit data, maxime per modum quotę, videtur quòd
competat fa. erc. Quid si quis instituit vnum in certa re,
alium vniuersaliter? Videtur, quod possent intentare ad-
inuicem actionem fam. ercisc. per pręmissa. Sed contra facit,
quia institutus in certa re, habetur loco legatarij, vt l. quo-
ties. C. de hęr. instituen. sed illud verum quo ad actiones
suscipiendas, vel intentandas, vt ibi notant doctores.

Hæc

Hæc quæstio non est dubia, vbi instituerentur in certa re solida, quia tunc nihil esset, quod diuidi deberet. ff. famil. ercisc. l. hæredes. §. 1. Sed vbi instituit vnum immedietate vnius castri pro indiuiso, cũ pertinẽ. aliũ vniuersaliter, tunc videretur melius procedere, & forte posset tolerari, ꝙ detur fami. erci. Sed quid si hæres vendidit, vel alio titulo transtulit portionem suam in extraneum? Videtur competere fami. erci. l. hæredes. §. si testator. ad instar pet. hær. C. de pet. hære. l. emptori. competit ergo hæc actio coheredi contra cohæredẽ. & hoc si agens possideat, vel cohęres confiteatur eum cohæredem, vt d. l. 1. ff. eod. Quid si possidens dedit libellum in iudicio famil. ercis. in quo dicebat se cohæredem, qui quidem libellus negatus fuit ex parte rea ad finem perempto. & lit. contest. & sic actor fuit admissus ad probandum, & in processu probat se cohæredem, Quid si negetur cohæres esse, nunquid debet fieri condemnatio? Non videtur, quia constat ipsum male egisse, & inepte. & sic debet cadere. ff. si mensor fal. mo. di. l. 1. Sed hoc esset durum, quia certũ est, quod hæc actio ei competebat ipso iure. & veritate inspecta, ex quo in veritate cohęredes erant, ergo videtur ꝙ potuerit intentari. sic econtra non posset intentari, nisi essent cohæredes. ff. eo. l.
7 cum putarem. Item hæc exceptio,† non es cohæres, ponitur solum ad finem, quod pars non debeat admitti ad agendum actione, qua agit, non ad finem peremptoriæ, nec absolutionis perpetuæ. ff. e. l. 1. Igitur ab initio proponi debuit, & si admittatur pars, non debet admitti ad proponendum ad finem illum. ff. de adul. l. si maritus. §. præscriptiones. Nec ob. ꝙ intẽtat act. ineptam, &c. quia illud obtinet, vbi proponitur in libello tale factũ, quod non põt se cõpati cum actione quã intentat, vt si possessor asserens se possidere, agat rei ven. Sed hic supponitur, ꝙ agens fami. erc. proponebat essentialia huius actionis, & inter cætera se esse cohæredem. & is libellus fuit admissus, licet potuisset repelli ante contestationem. vnde non video, cur processus non teneat, cum tacite sit renunciatum illi exceptioni. facit. C. de anna. excep. l. fi. & quod no.
8 Inno. extra de iudi. c. examinata. † Item quæritur, ad quid cõpetit hæc actio, seu quid in ea veniat? Petr. dicit quod venit diuisio, & fructus. de hoc videbis j. de offici. iudi. §. familiæ. vide plenius. ff. fam. erc. l. 3. §. fi. cum l. seq. fere per tria folia, & nihil aliud dicit. Ego vltra procedo, certum est, quod nomina non veniunt in actio famil. erci. C. fam. ercisc. l. ea quæ. Quæritur, nunquid redditus veniant? Et non videtur, quia aut dices, ꝙ sint nomina, aut ꝙ sint iura. si sunt nomina, certum est ꝙ non veniunt, etiam si tota hæreditas consistat in nominibus. ff. famil. ercis. l. hæredes. §. 1. si sint iura idipsum ff. famil. ercisc. l. fundus communis. & sic non potest competere pro redditibus, & multominus pro iurisditione, seu iure patronatus. seu homagij, vel alijs iuribus, cũ sint indiuidua, & patet ff. de iure patr. l. carmelia. Quid ergo erit, nunquid perpetuo erũt communia? Videtur ꝙ sic, nisi cohæredes cõsentiret, ꝙ fieret assignatio solidi vni, & quilibet petet suam portionem reddituũ. & sic intellige ff. famil. ercis. l. plane. vnde ibi intelligo nonnunquam, id est, qñ cohæredes consentiant, nulla etiam interposita stipulatione, & hæc optime ꝓcedunt in redditibus, quæ diuisa sunt per se, vt nomina, & ideo nõ agitur hac actione. ff. eo. l. hæredes. §. 1. secus si vsusfructus, qui est diuiduus. ff. famil. ercis. l. sed & si. §. 1. cũ l. seq. Sed in iuribus indiuiduis non potest ita dici. Quid ergo fiet in illis? Certe quilibet vtetur illo iure, vt iurisditione, vel iure illo indiuiduo, vt d. l. fundus. & d. l. carmelia. ff. eod. l. quedam. & hoc satis est tolerabile, vbi nullus grauatur ex hoc. nã si grauaretur ex hoc, non videretur, ꝙ quilibet cohęredum posset vti, saltem vltra modum, quo defunctus vti poterat. Verbi gratia, Titius, qui habebat expletum in foresta mea, mortuus est, relictis pluribus liberis, si omnes velint vti, & quilibet tantum consumere, quantum defunctus: credo, quod non possint. sed si omnes simul velint vti absque maiori grauamine, quam defunctus vti poterat, credo, quod possint, per iura s. allegata. iuncto. ff. de aqua quot. & estiua. l. 1. §. illud. C. de seruit. l. non modus. vide ibi. extra de censi. cap. quanto. Et propter hoc videtur, quod si dominus decedat relictis pluribus filijs, quod vasallus non teneatur facere homagium omnibus, licet homagium debeat vni soli adiudicari. ff. famil. ercisc. l. item. & forte hoc casu, & in similibus potest intelligi l. plane, eodem titu. Sed an veniant feuda & censualia in hanc actionem? Potest dici, quod sic, non vt diuidantur, sed vt adiucentur. ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. in feud. si de feud. defunc. con. sit. ca. omnes filij. bene tamẽ sunt aliqua feuda, quæ non diuiduntur, & pro his, non daretur hæc actio, in feud. de prohibita feu. alie. per Fride. c. 1. §. præterea. de hoc in Spec. de feud. ver. §. quoniam
9 versicu. 33. & 34. † Item quæritur, nunquid acquisita ex vsuraria prauitate, vel male ablata veniant in hanc actionem? expeditum videtur, quod non. ff. famil. ercis. l. cæteræ. §. 1. quod est verum, si sit notorium, & alter cohæredum vult, quod restituatur. sed si vellet retinere sibi, non admitteretur. ff. de petition hæredit. l. ancillarum. §. si. cum l. seq. Quinimo credo, ꝙ iudex ex officio debet facere restitui. nam si põt corrumpere mala medicamenta, multofortius restituere alienum, etenim debet fungi partibus boni iudicis, vt ibi. & facit in authent. de mand. princ. §. quod si delinquentes. Quæritur de forma libelli. Roffred. format duobus modis. Primo, ago contra Mar. qui cum sit meus cohæres in hæreditate Titij, cui ex testamento successimus. vel forte ab intestato, (si sic in facto) eandem hæreditatem diuidi non vult, vel in diuisione non possumus conuenire, vnde illam hæreditatem peto diuidendam, & ad hoc propono actionem famil. ercisc. vel potes concludere secundum eum, quare peto quòd hæreditatem diuidamus. isti libelli non videntur procedere, quia aut dices hãc actionem realem, aut personalem, aut mixtam. si realem, certum est quod debet concludi ad declarationem dominij, & restitutionem, vt satis vidistis supra e. §. 1. si personalem, oportet concludi ad dandum, vel faciendum, vt supra eod. §. sic itaque. si mixtam, oportet concludi ad vtrunque per prędicta. Pręterea in his libellis nihil concluditur contra partem, imo nec a iudice aliquid petitur, quod tamen necesse est. Nam in reali petitur a iudice, quod declarari, & restitui faciat rem. in personali, quod condemnet ad faciendum, vel dandum. idcirco non videtur procedere. Petr. de Bellapertic. dicit, quod vbi res est communis pro indiuiso inter me, & te: & ego habeo vnam partem in qualibet particula, & tu aliam, pro particula quæ est in mea, non possum concludere, quod mihi detur, sed debeo petere, quòd restituatur. particulam quæ tua est, non possum petere, tanquam meam, illam ergo petam mihi dari. Dicam ergo sic secundũm eum. Dico, quod habemus hæreditatem communem pro æqualibus, & pro indiuiso, quam diuidi volo, quare peto, quòd hæreditatẽ illam mihi restituatis, hoc est, res diuidatis & æqualiter facta diuisione, assignetis partes, mihi vnam & alij aliam partem, videlicet quæ mea est, mihi restitui, & quæ non est mea, mihi dari. ista sunt fere verba, quæ sunt inepta, & est verisimile, quod fuerunt male reportata, nec opus est hic impugnare, quia de se apparent inepta, & conclusio, videlicet, quare peto, quod hæreditatem restituatis. & hæc conclusio est magis apta petitione hære. quam familiæ ercisc. & quando subiungitur, hoc est diuidatis, apparet, quod non est bona, nec apta expositio. restituas, id est, diuidas talis expositio non reperitur in Prisciano. Vnde potes sic concipere. Dicit B. Engolismens. contra Gulielmum fratrem suum. quod licet idem Ben. & Gulielmus hæredes extiterint Titio pro æqualibus, dictique Titij hæreditas communis sit inter eos, & pro indiuiso, idem B. dictam hæreditatem diuidi desideret, nihilominus dictus Gulielmus dictam diuisionem fieri contradicit, rerumque hæreditariarum fructus & emolumenta pro maiori portione, quam ipsum contingat, percipit quare petit dictus actor dictam hæreditatem per vos domine iudex diuidi, portiones quæ viriles faciendas, vtrilibet adiudicari, & adiudicatas tradi, & in pace dimitti, factis cessionibus hincinde de his, de quibus fuerint faciẽdæ, petens fructus & emolumenta per ipsum Gulielmum receptos, vltra debitam sibi portionem, vsque ad talem quantitatem, in qua sibi reddenda, & soluenda petit ipsum Gulielmum condemnari, vna cum expensis, & præstationibus, quas sustinuit ꝓ hæreditate prædicta, quas specificare se offert

offert in processu. petit insuper, quòd si sint aliqua, quæ diui di nô possint commode, quòd adiudicentur vni pro pretio, implorãs officium in his, super quibus fuerit implorandum, petens expensas, &c. Sed videtur, ꝙ is libellus non procedat in eo, quod petit hæreditatem diuidi, quia hæreditas est nomen iuris, vt ff. de ver. sig. l. hæreditas. de peti. hæred. l. hæreditas. & sic indiuidua, cum sit incorporalis, & sic ad eam diuidendam agi non potest, quia iura incorporalia sunt indiuidua, vt supra de reb. corp. & incorp. §. fi. Ad hoc potest dici, quod hoc verbum hęreditatem, sumitur in verbis libelli, pro ut refertur ad res corporales, & prout ipsas continet. ipsa tamen hæreditas petitur diuidenda. vnde text. qui dicit ꝙ per hoc iudicium diuiditur hæreditas, vult dicere l. res hæreditarias. in effectu. fami. ercis. l. 2. per quem tex. optime excusantur verba libelli prædicta. Quid ergo si actor petat diuidi res hæreditarias, & non hæreditatem? credo, ꝙ non procedit libellus de rigore. ff. communi diuid. l. 4. in princip. Item opponitur, ꝙ hæc conclusio non est realis, quia non agitur ad declarandum, nec personalis, quia non agitur contra aduersarium, vt det, vel aliquid faciat, imo conclusio dirigitur ad iudicem, quòd ipse faciat. Ad hoc respond. ꝙ nô habet con-
10 clusionem † proprie actio realis, vel personalis, & propter hoc vno respectu dicitur mixta. Nam nullo iure reperitur, quòd debeat pars compelli diuidere alij, imo iudex diuidit: nisi partes communi consensu hoc faciant, vt ff. eo. l. fi. Vnde nulla est proprie conclusio realis, vel personalis, nisi in præstationibus. ibi enim concluditur personaliter ad dandum. Per hoc enim cessat quæstio, de qua vidi quãdoq; quæri, vbi sunt duo cohæredes, & alter alterum ad diuisionem prouocat. Quæritur. quis tunc diuidet, & quis eliget? consuetudinarij dicunt, ꝙ prouocans diuidet, & prouocatus eliget. & ita scio seruari in pluribus terris de facto. Quid si sint plures prouocati? tunc videtur, quòd minor eligat. C. de meta. l. 2. de his qui se ded. l. 1. sed contra facit. C. quando. & a quib. quarta pars. l. 2. de dona. l. sancimus. §. fin autem. De veritate autem iuris videretur, quod iudex debeat facere partes, & singulas singulis adiudicare, iuxta l. ad officium. C. commun. diuid. J. de offic. iud. §. præterea. ff. fa. ercisc. l. in hoc iudicio. Sed quæritur, nunquid sit facienda mentio specifica in libello, de præstationibus, quæ sint faciendæ? V. g. alter cohæredũ expediuit negotium, quod non potest pro parte expediri, & soluit pecuniam de suo, pro eo expediendo, nunquid debet hoc specificari in libello? Credo ꝙ non, imo sufficit generaliter implorare officium iudicis super his, alias opus esset vno corio bouis, si essent multæ expensæ per alium cohæredem factæ, vt vides in simili in actionibus vniuersalibus. vbi nulla sit specificatio, vt in pet. hæredi. imo nec in generalibus, sed post specificatur in processu. vt scripsi in breuiario. C. de
11 iudi. l. licet. † Quis ergo erit modus procedendi in actione, & quis iudicandi? Videtur, ꝙ esset faciẽda côtestatio, & post completo processu, si appareat eos cohæredes, ꝙ sit iudicanda diuisio faciẽda, quod iudicio facto, iudex dabit arbitrum, qui præcipiat res hæreditarias exhiberi, & omnia iura sibi declarari, quo facto, ea diuidet commodius, quo poterit, & si sint aliqua, quæ non possint commode diuidi, ea vni adiudicabit, vt hic. & C. communi diuidun. l. ad officium. & ea adiudicabit cuilibet portionem suã, & faciet fieri cessiones adinuicem, iuxta l. in hoc iudicio. & l. plane. ff. eod. ꝙ autem sic debeat fieri patet C. quando & a quib. quarta. pars. l. 2. Hoc etiam patet, quia in omnibus actionibus: in quibus nô potest alias procedi, fit exhibitio, vt patet ff. ad exhib. quasi per totũ de pub. l. cum & si. Quid ergo fiet, si sint aliquæ res, quas actor petit diuidi, reus dicit non esse hæreditarias, & se possidere titulo? Dic ab illarum diuisione supersedendum esse. ff. eo. l. hæredes. §. idem scribit. eo. titu. l. si quod. Et est recurrendum ad rei vend. vel peti. hære. vt ibi. Quid si in processu huiusmodi actionis volo probare talem rem esse hæreditariã? Nô videtur, quod debeam admitti, nisi probem, vel commu nicem, illum titulum debere haberi pro non titulo. Nam tũc videretur, ꝙ deberem admitti, ad instar peti. hær. de pet. hæ. l. qui interrogatur. cum notatis ibi. & hoc indubitate vbi co-
12 hæres meus solus possideat. † Quid si ambo possideamus? Videtur contra, quia quæstio proprietatis non excludit hanc actionem, vbi ambo possident: vt d. l. 1. ff. famil. ercis. ar. contra. ff. de except. l. fundi, de hoc dicam magis in materia communi diuid. & ita per præmissa videtur, ꝙ ferantur duæ sentẽtiæ in hac actione. sed forte prima nô est sentẽtia, sed quædam declaratio præambula diffinitiuæ sententiæ. Vel potes dicere, ꝙ quando iudex ꝑ prepposita & exhibita videt diuisionem faciendam, nihil pronuntiabit adhuc, sed faciet sibi bona exhiberi, iuxta l. 2. C. quando & a quib. quarta pars. & ea diuidet, & tunc vna sola vice pronũtiabit, & adiudicabit partes. & hoc expedientius & securius. Quid si remanent aliquę
13 res ad diuidendum? dic † amplius g non agi famil. ercis. sed
g communi diuid. ff. eod. l. si filia. §. familiæ. Sed quæ est ratio? ibi notatur vna: non tamen est bona, nisi iuuetur. Vnde potest esse ratio, quia petitio hæreditatis datur contra quencunque possessorem, & pro qualibet re etiam minima. ff. de peti. hære. l. licet minimam. sed famil. ercis. non datur, nisi côtra cohæredem, & contra illum datur vniuersaliter, etiam pro rebus ab alio possessis. ff. famil. ercis. l. item labeo. alias incipit, si vnus. §. fin. idcirco imputandum est hæredi hac actione agenti, si aliquæ res remanserint diuidendæ. Quid ergo si per ignorantiam iustam aliquæ res remanserint ad diuidendum. Forte cohæres, qui habet rerum notitiam, iurauit nullas alias res esse, post apparet alias esse? Credo, ꝙ compe-
14 tat famil. ercis. Nam fam. ercis. iudicium † pluries potest intentari, causa cognita, vt d. §. familiæ. in causæ autem cognitione potest interuenire iustus error. ff. fami. ercis. l. cum putarem. de pact. l. tres fratres. & est vtile magis agere famil. ercis. hoc casu, quam communi di. quia non fiet nouus processus pro re illa, sed quædam executio, & agens accipiet alia media, quam in principali processu. poterit enim dicere, cum talis hæreditas esset cômunis inter me & talem, & dicta hæreditas fuerit diuisa inter nos, & partes singulis adiudicatæ, & per ignorantiam alias res remanserit ad diuidendum, quare peto, quòd diuidatur, &c. & non oportebit hoc casu se probare cohæredem, seu se possidere, nec multa, quæ venerunt in primo processu, nec litem contest. cum hoc sit quasi quædam executio primæ sententiæ, vt dicitur in petitione hære. ff. de pet. hæred. l. si quo tempore. de pecul. l. quæsitum. & facit bene, quod not. Innoc. extra de offic. ordi. c. conquerente.
15 † Quid si communi consensu, sine iudice fuit tota hereditas diuisa, excepta vnica re, nunquid pro illæ sola potest agi famil. ercis? Videtur expressum ꝙ sic. C. fam. erc. l. 1. Item quia actio fa. erc. non fuit alias intentata, & potest saltem semel intentari. Potest dici contra, nam actio famil. ercis. est vniuersalis actu, & aptitudine, nec competit pro re singulari. ff. fam. ercisc. l. fundus mihi. & not. in d. l. si filia. §. familiæ, & in hoc differt a pe. hære. vt ibi no. & sic non competit hoc casu. pro hoc facit eod. titu. l. inter cohæredes in princ. vbi dicit, quod si actum fuerit communi di. potest agi fam. ercisc. pro cæteris. supponendo quod plures res remanserant ad diuidendũ. nec obst. d. l. 1. C. fa. erc. quia debet intelligi ꝙ pro nô diuisis potest agi famil. erc. quando plures res remanserunt ad diuidendum, secus si vna. Sed contra hũc intellectum facit, quia in vna re potest remanere vniuersitas. ff. quod cuius. vni. l. sicut. §. fi. sed illud, qñ aliæ perierũt, secus si extant, tunc enim oportet plures esse, etiam duas partes. eo. ti. l. nulli. Quid ergo, si tota hæreditas, fuit diuisa, mutuo consensu, paucis exceptis? pluribus tamen videtur idem, cum vniuersitas videatur consistere in duabus partibus, vt d. nulli. Sed forte, nô sic in alijs vniuersitatibus, sicut in vniuersitatibus hominum. ff. de pact. l. quæsitum. & dixi s. eod. §. actiones de pecul. Sed quid si sit vna res sola. in hereditate, nunquid illa petetur diuidi per hanc actionem? Non videtur, cum sit res singularis, & hęc actio competit pro vniuersitate actu, & aptitudine, vt s. dixi. Forte hoc casu posset dici contra, quoniam vniuersitas consistere potest tota in vna re, quando nihil aliud est, imo forte, etiam si nihil esset in vniuersitate, posset dici vniuersitas, vt scripsi s. de pup. substi. §. liberis. & s. e. §. actiones. & idem posset dici in præcedentibus quæstionibus. Sed contra est. C. communia vtriusque iudicij. l. familiæ. ff. ad Treb. l. nam quod. §. penul. & fin. cum l. seq. Sed cum hæc actio sit vniuer-

vniuersalis, & debeat pro diuisione omnium intentari:nun-
quid actor potest excipere in libello aliquas res,quas vult re
manere ad diuidendum?Potest dici, quod sic,vt not.ff.com-
muni diui.l.in iudicium.Sed pone, quidam format libellum
suum in communi diui.& petit diuidi bona hęreditaria,quæ
ei, & consocio euenerunt ex successione talis, per actionem
commu.diui.quæritur nunquid bene agat, vel an debeat ca-
dere ab inepta actione? Et videtur quòd debeat cadere,quia
pro hæreditate diuidenda, fuit introducta actio fa.erc.& sic
non videtur posse competere actionem communi diui.alias
esset fam.ercisc.frustratoriæ inuenta, ex quo communi diui.
sufficiebat. ꝙ non est dicendum. Præterea, singulas obliga-
tiones singulæ causæ sequuntur, id est singulæ actiones suas
singulares materias, ex quibus causantur. ff. de except. rei
iudi.l.& an eadem. §. actiones. non ergo permisceri debent.
In contrarium videtur expressum. ff.fa.ercis.l.inter cohære-
des.in princ.Super hoc potest dici, ꝙ si libellus concludat ad
hæreditatem diuidendam vniuersaliter : ꝙ non procedit. Si
autem res certas, quamuis eas dicat communes ex hæredita-
ria causa,dum tamen dicat se dominum ex illa causa,etiã po-
test dici, quod concludat. & sic intellige ff.commu.diui.l.4.
15 † Nunc videamus h aliqua circa act.comm.diui. circa quam
h primo quæritur, qualis est ista actio, & quando oritur? Et
super hoc certum est,quòd est personalis,& oritur a tempo-
re cõionis,vt supra dictum est in actione fa.erci.Item quęri-
tur,cui competat? Dicunt doct.ꝙ competit illi, qui habet rẽ
communem pro indiuiso cũ alio.vel ei. qui putat habere cõ-
munem.ff.comm.diui.l.si quis putans. & hoc vltimo casu ad
sumptus, & damna, non autem ad diuisionem, vt ibi, & sic
transeunt.Sed iuxta hoc posset quæri,quia habere rem com-
munem potest dici pluribus modis, nunquid hæc actio de-
tur cuilibet habenti rem communem? sicut detentatori, vel
bonæfidei possessori? gloss.videtur sentire, ꝙ detur tantum
domino.ff.commun.diui.l.per hoc iudicium.Sed expressum
est,quod datur bo.fi.possess. quinimo vtilis iuste detinẽti.eo.
ti.l.cõi.diuid.§. qui in rem. cum §.seq. Sed quæritur.dictum
est s.in actione fa.erc.ꝙ datur possidenti, vel non possiden-
ti,si aduersarius confiteatur cohæredem.alias non, vt l.1.ff.
fa.erci.Quid in com.di?Certe si aduersarius totam rem,quæ
dicitur cõis possideat: & negat rem communem, expressum
est, quod agens com.di.repellitur, si excipiatur.ff.de except.
l.fundi. Sed si possidet vterque,alter tñ dicit rem non esse di
uidendam,& ad se solidam pertinere, videtur quod non pos
sit excipi, imo in hac actione qõ proprietatis veniet hoc ca-
su,vt in actione fami.erc.per d.l.1.ff.fa.erc. & in hoc casu nõ
obtinet.l.fundi.sed solum, qñ alter totum possidebat. & ad
veritatem in casu illo,solum loquitur:& in illo loquitur etiã
17 gl.ff.fa.erc.l.1.quę videtur ita sub audienda. † Sed quæritur
nunquid hæc actio,detur tutori, vel curatori?Videtur quod
sic,quia habentur loco dominorũ.ff.de fur.l.interdum.§.tu-
tor. Expressum vr̃ contra.C.de prædijs mino.l.inter oẽs. &
credo, quod possint agere, si sit vtilitas pupilli. opus est ta-
mẽ decreto, si sit res immobilis, vt scripsi in breuiario meo,
iuxta d.l.inter omnes.& not.ff.de auto.tuto.l. inter pupillũ.
Sed quid de personis ecclesiasticis: nunquid possunt agere
hac actione, pro rebus quas ecclesia habet cõmunes cũ alio?
Expressum videtur, ꝙ sic.C.de sacrosanctis ecclesijs.l.iube-
mus.la 2.opus tamen esset solennitate,authẽ.hoc ius porre-
ctum: vt scripsi in d.l.inter omnes. An autem feudatarij, seu
vasalli, vel alij vtiles domini, possint agere inter se?Videtur
ꝙ nõ vbi dominorũ conditio fieret deterior. vide ff.eo.l.com
mu.di.in prin.in feu d.si de feu.controuer.fue.c.omnes filij.
18 † Item quæritur, contra quem detur hæc actio? Et certum
est,ꝙ contra socium,seu cõsortem, si rem possideant, si alius
possideat,videtur ꝙ contra possessorem.ff.eo.l.commun.di-
ui.§.si debitor.& §.inter eos.& C.eo.l.ad officium arbi.ff.de
act.emp.l.Iulianus.§.Idem celsus.Quid ergo, si vnus sit pro
prietarius, alter possidet rem? Forte creditor, vel dominus
temporalis, qui rem cepit in manu, vel forte consors tradi-
dit partem suam ad firmam,ad x.annos, & tradidit possessio
nem,quæritur,contra quem debeat agi? Lex videtur velle ꝙ
cum proprietario.ff.eo.l. si quis putans.§.si fundus cõis.Sed
contrarium videtur in d. §. si debitor. forte potest agi con-
tra vtrunq;,vnde hæc actio potest intentari.contra non pos-
sidentem.ff.commu.di.l.pe.fami.erci.l.item labeo.§.fi.& cõ
tra possidentem, quia mixta est, vt d.§.si debitor.& vide C.
19 eod.l.1. † Quæritur i vltra, ad quid competit ista actio, seu
i quæ in ea veniunt?Et certum est,ad diuidendum, & ad præ-
stationes personales,vide.ff.eod.l.4.§.sicut. & potest agi pro
his præstationibus,dato, ꝙ non petatur fieri diuisio.vt no.ff.
20 communi di.l. & si non omnes. §. venit. † Item quæritur, k
k quanto tempore duret hęc actio.Et certum est, ꝙ xxx.annis.
sicut dictum est supra in actione fam.erc.in gl.& iuxta eam.
per l.1.§.ad hoc.C.de anna.except.& hoc, nisi consors soli-
dum possideret cum titu. & bo.fi. quia tunc excluderetur x.
vel xx. ann. vt C.de communi. re. ali.l.1. sic dicitur in pet.
hær.C.in qui.cau.cessat long.temp.præscrip.l.hæreditatem.
& istud idem posset dici in actione fa.erc.si quis acquisiuisset
solidam vniuersitatẽ,iuxta d.l.1.C.de communi.re.ali.Quo-
l modo formatur libellus? l Super hoc, sunt variæ formæ, &
conclusiones,quia interdum agitur ad diuisionem,interdum
ad diuisionem, & præstationes, interdum ad præstationes,vt
dixi in superioribus.In primis duobus casibus,potest conclu
di facta narratione,sicut dixi iuxta libellum fa. ercis.& quasi
eædem oppositiones, & quæstiones fieri possunt in primis
duobus casibus in hac actione, quæ fuerunt ibi tactæ.In ter-
tio casu,concluditur ad præstationes,dicendo,sic.Cum talis,
seu tales res sint communes inter nos:& ego decem expende
rim,& ex tali causa, pro vtilitate prædictæ rei communis,pe
to te condemnari in x.Sed nunquid debet addi,ꝙ non pote-
rat pro parte experiri, sicut in act.fa.erc.expeditum est? vi-
detur,quod sic.ff.cõmuni diui.l.si quis putans.§.1.C.de neg.
gest.l.siue pro fratre.Sed potest quęri,nunquid debeat decla
rari in libello causa,quare est communis? & non videtur:suf
ficiens enim causa est, vt si quis vult a communione recede-
re, quod dicat rem communem, & hoc, si vterq; possidet.si
reus solum possideat,videretur necessarium, quia quasi ven-
dicatio est,nec reus potest bene deliberare, an res communis
sit,nisi causa inferatur, videlicet, quia cõmuniter legata, vel
alia causa sit.facit tamẽ contra.ff.communi diui.l.2.Sed quę-
ritur, nunquid sint singulę res specificandæ,quas quis diuidi
petit?Potest dici, ꝙ sic,vbi res singularis petitur diuidi,quia
in omni actione,qua agitur pro re singulari, res ipsa est desi-
gnanda.ff.de rei ven.l.si in rem. de fur.l.in furti.Si autem ge
neraliter agatur pro pluribus rebus diuidendis, quod est pos
sibile,cum concurrat,cum act.pro socio,quæ est generalis.ff.
pro socio.l. pro socio. aliter non oportet specificari in libe-
lo,sed post in processu,& veniunt omnia,quæ cõmunia sunt,
nisi aliqua nominatim excipiantur.ff.communi diui.l.in iudi
cium.vide quod no.ff.de edend.l.1.C.de iudic.l.licet. Et not.
quod quo ad alienationes,est differentia, inter fami.ercisc.&
communi diui.vt no.ff.fam. ercis.l.alienationes.Sequitur de
m ac. finium regundorum. m circa quam, potest quæri, qualis
est?Et certum est,quod personalis vt dixi supra eo.§.omniũ.
& patet ff.eo.l.1. quicquid notetur.Item quæritur, vnde ori
tur.Gloss.dicit, quod est datiua.vt d.l.1.Alibi dicitur, quod
oritur ex quasi contractu,vt no.s.de obl.quę ex quasi contra
ctu.§. item si inter aliquos & hanc sequitur hic Petr.de Bel.
Perti.& alij moderniores. Sed hoc non videtur verum. Nam
hæc actio oritur ex finium turbatione,secundum oẽs docto.
vt patebit magis in inferioribus. Turbare est delictum.ff.de
interdict.l.fin.ergo videtur, quod oriatur ex delicto. Et pro
hoc facit C.de accu.l.1.§.eo.l.4.§.si dicantur.& hoc ẽt vide-
tur apparere, quod imperator in d.§.itẽ si inter.dicit, qđ fa.
erc.& cõi diu.oriuntur ex quasi contractu, & tacet de hac a-
ctione, innuendo, quod cũ ipsis in hoc non conueniat.Vnde
vides, quod qñ hæ actiones conueniunt,legislator ponit oẽs
tres simul,vt hoc §.& C. de ann.excep.l.1.§.ad hoc.ff.de iu-
di.l.in tribus. quia non conueniebant in origine, imperator
scienter eam subticuit in §.prædicto, item si inter.Potest di-
ci,quod oritur ex varijs figuris causarum, hoc est secundum
diuersa facta, diuersas habet origines. Nam interdum hæc
21 actio † datur pro eo, quia fines alias positi auulsi sunt, seu
turbati,vel occupati vi, & tunc non est dubium, quod oritur

ex delicto. sicut interdictum unde vi. & vti pos. vt not. supra eo. §. 1. in gl. ex quasi. Interdum agitur, vt res considerentur, absque alia turbatione. verbi gratia. Habemus prædia vicina, quorum fines non bene sciuntur, vel aliquis, qui habebat largum, & amplum fundum, mihi illum vendidit, vel alio titulo in me transtulet x. iugera, de eo fundo, pro quibus assignauit mihi vnam partem. volo agere contra ipsum, vt pars illa metiatur, & fines ponãtur. non dubium, quod hic oriri actio ex contractu. Interdum nascitur ex quasi contractu. verbi gratia, testator legauit mihi certam partem fundi sui, forte vsque ad x. iugera, volo agere contra hæredem, vt metiatur, & fines apponantur. non dubium, quod hic oritur ex quasi contractu, sicut in communi diui. & fa. erci. quia nullũ contractum gessi cum hærede, sicut nec ille, qui incidit in cõmunionem. & hoc casu potest verificari, quod not. in d. §. itẽ si inter aliquos. Itẽ quæritur cui competit? dicit Petr. illi, qui
22 habet fundum vicinum. † Sed ego quæro vltra, nunquid il-
n le, qui agit, habet se dicere dominum, & probare, [n] sicut dixi in materia comuni diui? & an illa quæ dixi circa hoc, obtinent in hac actione? verbi gratia. ago cõtra te finium regun. dicendo, quod fundus meus extenditur vsque ad lapidem talem, tu negas, dicendo, quod imo tuus extenditur versus meum vsque ad talem arborem. Quæritur, nunquid in hac actione, cognoscetur de quæstione proprietatis? & non videtur, quia hæc actio, habet multa similia cum actione communi di. & in illa constat, quod non venit qõ proprietatis, vt l. fundi. ff. de exce. & satis supra dixi. In contrarium videtur expressum. C. eo. l. si quis. vbi aperte dicitur, quod huic actioni, quæstio proprietatis cohæret & hoc ibi not. per omnes. & sic in hoc discõueniunt ab actione communi diui. Sed mirum videtur, quia tex. in d. l. si quis. videtur velle. quod qõ possessionis differat, a quæstione finium regundorum. Et est primo terminanda, vt ibi patet, ergo multofortius quæstio proprietatis, quæ est magis præiudicialis, & maior, vt d. l. fundi. Præterea, ratio quæ habet locum in communi diuid. habet locum in hac: ne per minorem fiat præiudicium maiori. sine dubio, maior est quæstio proprietatis, quam finium & sic videtur, differentia. Qui vellet hoc dicere, posset hunc intellectum dare dictæ l. si quis. nam ibi dr̃: prius possessionis qõ finiatur, & tunc agrimensor &c. vult dicere, ꝙ prius agatur de proprietate, per actionem competentẽ, itaq; expones verbum possessionis, id est, proprietatis: & hoc non est multum extraneũ: quia sicut exponitur ff. de iudi. l. si de. ff. de verbo. signifi. l. 2. ita erit, sicut in actione communi di. quo ad hoc. Nec obs. quod dicitur in d. l. si quis. ibi: quæ proprietatis controuersiæ cohæret &c. quia verum est, ꝙ cohæret: quia qõ proprietatis ei obijcitur, non quod in ipsa actione veniat: imo ibi in text. subijcitur, ꝙ illa quæstio debet primo finiri: & ita separatur ab alia, & sic recte tex. concordat cum l. fundi. Qui vult substinere opi. doct. quòd in hac actione, veniat qõ proprietatis: intelligat, sicut iacet, ꝙ in hac actione cognoscetur de proprietate: & causa finietur, & post mittetur agrimensor pro mensurando. Et is intellectus, videlicet, ꝙ causa proprietatis, & finium, decidatur vna instantia, & vna actione, deprehendetur ex illa lege. ibi enim subijcitur, ꝙ altera parte absente, procedetur ad fines dirimendos, vt primæ contestationis, quasi sit vna instantia, ad quod non procederetur, si esset diuersa instantia. nisi esset lis contest. in ipsa vltima, sicut in prima, per l. properandũ. C. de iud. Et (si bene cogites) illa lex vr̃ fuisse facta pro hoc tãtum. & vltimum dictum infertur ex primo. & ad hunc intellectum videtur expressum, extra de probatio. ca. ex literis. Diuidamus ergo hanc massam, per minutas quæstiunculas. Pone, ꝙ ago contra te finium regundorum, petẽs declarari fines, inter talem fundum meum, & tuum, tu dicis, quòd fundus meus est tuus, & vis me repellere, nunquid potes? Non videtur per præmissa, quia in hac actionem venit quæstio proprietatis. Sed hoc non vr̃ verum, vnde in hanc actionem venit quæstio proprietatis ipsorum finium, sed non qõ proprietatis totius, quid ergo dicemus? Videtur dicendum hic, sicut dixi s̃. in fa. ercis. & cõi diu. ꝙ si ego possideo fundum meum, ꝙ non excludar, & in hac actione, veniat quæstio proprietatis totius. Si vero non possideã, post excludar, per l. fundi. & hoc satis est probabile. Sed pone, quod non objicitur quæstio de proprietate totius, sed ipsorum finium, quos prouocatus dicit se solũ possidere, & ad se pertinere, actor contrarium dicit, nunquid huiusmodi cognitio, venit in hac actione? Per præmissa apparet responsio, quod sic, per d. l. si quis. secundum vltimũ intellectum, qui videtur potior, quia etiam hoc casu, veniret in actione cõi di. quæstio proprietatis, si actor assereret se possidere. Quid si reus in primo casu non confitetur, nec negat actorem dominum rei quam petit confinari, licet dicat se possessorem ipsius, nunquid põt repellere agentem finium regundorum? Videtur, quod non, quia sicut vides in fam. erc. reus ita demum repellit actorem, si neget cohæredem. videtur ergo hoc casu, quod oporteat ipsum negare dominũ, nec sufficit se dicere possessorem, & hoc videtur indubitate verum. nam actor ponit in libello se dominum: vel rem ad se pertinere, & sic oportet reum respondere ad hoc, si velit eũ repellere. Vnde si agam petitorio. non esset bona exceptio, male agis, quia possideo, & per consequens, nec in ista actione, in qua causa proprietatis versatur. Sed huic opin. videtur obstare d. l. si quis. vbi videtur, quod causa possessionis, debet primo terminari, & tunc agrimensor &c. Sed intellige causam possessionis, & proprietatis, sicut s̃. dixi. Nam in hac actione iudex cognoscet de proprietate finium, id est quantũ debent fines cuiuslibet extendi. & hoc cognito, ponet fines, vel metas, vel mittet agrimensorem, si materia exigat. & hęc sententia videtur satis probabilis. Glo. tamen videtur contra tenere. ff. eo. l. si irruptione. Item quæritur, an hæc actio, detur bo. fi. pos. tutori, p̃lato ecclesiæ. Dic vt dixi in materia cõmun. di. supra & vide ff. eo. l. 4. §. finium regundorum. Sed an in canonico, nomine præbendæ? Dic quòd contra canonicũ, sed non contra extraneum. vide extra de proba. ca. ex literis. num. 3. per Inno. Sed quid de vasallo, & emphy? videtur idẽ, quod possint agere contra vasallum, vel emphy. sed non contra alium, absente domino directo. Sed in vasallo videtur cõ-
23 tra, in feu. de contro. inter vasal. & alium. cap. 1. † Quæritur
o quanto tempore [o] durat hæc actio? Petr. dicit quòd xxx. annis, a tempore turbationis, postea non, nisi vt termini primo positi reformentur. per l. 1. ad hæc. C. de anna. excep. de consti. pec. l. 2. & ita se expedit. Istud idem dicit glo. C. fin. reg. l. fin. Sed hoc non videtur verum. nam si alter vicinorum maiores fine possidet titulo, & bon. fi. præscribit. x. annis inter præsentes. xx. inter absentes, vt ff. pro empt. l. 2. §. sed si fundus. & l. qui fundum. §. 1. Vnde super hoc potes plenius dicere, quod interdum agitur hac actione pro eo, quia fines turbantur, & tunc obtinet pluries quod glo. & Pe. dicunt, videlicet quòd durat xxx. annis, a tẽpore turbationis. Quid ergo, si turbauit, nunqnid ex qualibet turbatione oritur vna actio? Si dicas sic, sequeretur, quod hæc actio est immortalis, quia semper pro vltima turbatione aget, & habebit xxx. annos. quod videtur cõtra mentem legislatorum. Si dicas, quod solum agatur ex prima, videtur falsum: quia sic sequeretur, ꝙ sequens faceret impune, sicut dictum fuit in negatoria s̃. e. ti. §. æque. Sed ad hoc potest responderi per ea, quæ ibi scripsi. Sed (si bene cogites) illa non bene aptantur in præsenti proposito. Vnde si aduersarius nõ possidet, potest dici, quòd a tempore turbationis, quæ in libello exprimitur currat præscriptio. caueat ergo actor, quòd proponat, & probet turbationem, pro qua agit, factam a xxx. annis circa, alias caderet, si excipiatur de præscriptione. Interdum agitur, sine turbatione, quando duo incidunt in vicinitatem, & nolunt vel eorum alter confinare, vt satis exemplificatum est, in se-
24 cunda quæstione supra ex tunc videtur, quod currat † præscriptio xxx. anno. a tempore quo in vicinitatem inciderunt, & hoc si vtebantur communiter vel alter sine titulo, vel mala si. vel tenebatur ex contractu facere, vel supplere supra certum numerum iugerum, vt potest exemplificari in superioribus notatis in 2. q. Si autem alter possedisset titulo, & bona fide, tunc videretur tolli x. vel xx. ann. spatio. vt d. l. 2. §. sed si. ff. pro empto. ad instar pe. hær. quæ est ꝑpetua. C. de peti. hær. l. hæreditatis petitionem. & tamen quando datur contra sic titulo possidentem, tollitur x. annis, vt l. hæreditatem

C.in quib.cau.ces.long.temp.præscrip.nam cum in hoc iudi
cio veniat causa proprietatis, & proprietas est præscripta:
quomodo per hoc iudicium restitueretur? & vide d.cap.ex
literis, Sed quid si actor petat, ꝙ metæ ponantur inter illud
quod ipse possidet, & possedit? & illud quod alter se asserit
præscripsisse:nunquid repelletur? Credo quod non,nisi tri-
ginta anni essent elapsi a tempore vicinitatis, quia cessat il-
la ratio. & sic debet intelligi, quod no.in d.§.sed si fundum.
ff.eod.l.1.& d.§.ad hoc.& d.cap.ex literis.& forte isti 33.an
ni currunt a tempore, quo alter incepit possidere, quia ex
tunc agere potuit ad diuidendum: & sic ex tunc currit, vt d.
§. ad hoc. Vel forte præscribitur huic diuisorio a tempore
completæ præscriptionis proprietatis: quia ex tunc incepit
esse vicinus verus. Quid si tu possedisti fundum tuum, per
30.an.vicinum fundo Sẽpronij Sẽpronius cecidit a possessio
ne:& possessio ad me peruenit:ego volo agere cõtra te.fi.re-
gun.tu vis me repellere exceptione præscriptionis,sicut po-
teras repellere Sempronium:nunquid potes? Videtur,quòd
sic: quia exceptio præscriptionis est in rem:& sic obstat suc-
cessori.ff.commu. diui.l.in hoc iudicium.§.pen.quod est ve
rum, si habes causam a Sempronio. & hæc procedunt, vbi
agitur ad diuidendum. Si vero ad damnum, quod potest.
ff.fin. regun.l. 4. §. post litem. tunc currit a tempore damni
dati,quia extunc incipit actio competere.& sic no.doct.C.e.
l.fi.licet non faciant quæstiones,quas hic incidenter congres
24 si.In hoc tamen aduerte, quod † nunquam hæc actio com-
petit pro turbatione, nisi quando termini fuerunt appositi
& turbati.& sic non semper oritur hæc actio, quando termi
ni non fuerunt appositi a tempore, quo fuerunt vicini,& ex
illo tempore currit præscriptio, vbi fuerunt appositi a tem-
pore turbationis.Et hæc procedunt de iure ciuili,quia de iu
re canonico,limites non præscribuntur 16.q.3.c.quicunque
& c.inter memoratos,extra de paro.c.super eo.quod intelli-
ge de limitibus prouinciarum diœcesis vel parochiarum.se-
cus de finibus prædiorum, de quibus leges loquuntur. & ita
iura canonica, & ciuilia concordant.& sic intellige extra de
præscrip.cap.quia indicante.Et ideo credo, quòd fines eccle
siarum non possunt præscribi, si semel fuerint limitati. nec
25 ducatuum,nec baroniarum,per eãdem rationem.†Item dic:
ꝙ hæc actio durat 40.an.in rebus ecclesiasticis. C.de sacros.
ecc.aut.quas actiones.& d.c.quia indicante.Quæritur vltra,
p quæ veniant ꝑ in hac actione? † Et certum est, quod venit
26 diuisio fundorum: & ꝙ termini ponantur, vel si fuerũt posi
ti,& aulsi,quod reponantur.ff.eo.l.in finalibus.eo.tit.l.si ir
ruptione. Item veniunt damna, & sumptus. vide eo.tit.l.4.
§.post litem. Sed nunquid potest agi pro his sumptibus prin
cipaliter, dato quod non concludatur ad terminos ponen-
dos,vel reponendos? Videretur quòd sic, quia ita est in fa.
erc. & communi diui.ff.cõi diui.l.& si non omnes.§.venit.&
27 dixi in superioribus.Item dic,†quod hæc actio competit,ad
prædia rustica diuidenda, non vrbana.vide ff. eod.l. 2.& l.4.
§.hoc iudicium cum l.seq.& seq.Item non competit contra
socium, cum quo habeo fundum communem, quamuis ha-
beam fundum proprium vicinum.ff.eod.l.4.§.si communẽ,
secus in negatoria, vt ff.de serui.vrba. prædio. l. sed si inter
me,& potest quæri de ratione diuersitatis.& potest respon-
deri,ꝙ vbi agitur de seruitute,quilibet dominorum est pars
sufficiens, ad defendendum, vel ad agendum ff. si seruitus
vendi.l.loci corpus.§.si fundus cum §.sequen.non sic in hac
actione,in qua vnus solus non potest defendere rem commu
nem.Idcirco,non potest in hac actione contra socium solum
ratio hæc:& innuitur in §.si communem.Sed quæritur, nun
quid cõpetit pro iuribus, sicut pro diuisione territorium, in
quibus habemus iurisdictionem. De hoc dixi supra in gloss.
Sed potest quæri, pone, quod habemus iurisdictiones vici-
nas,seu imperium. Verbi gratia.habemus villas propinquas,
cum suis territorijs,in quibus habemus omne imperium.vo
lumus confinare territoria,quo ad limites iustitiæ seu impe-
rij:& ponere metas in prædijs, in quibus territoria confinen
tur, quæritur, vtrum possumus inuitis dominis, quorum
sunt fundi? Etnon videtur cum in prædio alieno, nihil pos-
simus facere inuito domino fundi: imo nec in incommuni.
ff.communi diuidun.l.Sabinus. Sed cõtra:nam constat,quod
ille, qui habet imperium in territorio, habet ibi ius, saltem
tale.ff.de verbo.signi.l.pupillus.§.territorium in fi.cum di-
cit:ius terrendi &c.igitur ratione iuris, quod habet, videtur
quod possit in qualibet parte facere illa,quæ ad ius illius per
tinent.ff.de serui.vrb.præd.l. quidam Hiberus.§. fina. maxi-
me, si possit fieri damno partis.eo.tit.l.fistulam.§.fi.Quæri-
q tur de formatione libelli.qEt ad hoc potest dici, quod sint di
uersæ formæ,& diuersæ narrationes secundum diuersitatem
materiarum, ex quibus oritur hæc actio. Si enim agam, ad
hoc, quod termini, & metæ imponantur,& sine turbatione,
dicam sic.Dicit, Io.contra Mar.quod cum ipsi habeant fun-
dos vicinos,in tali loco,idemque Ioan.optet fines prædictos
distingui per terminos: ne confundi valeant in futurum,pe-
tit dictus actor,dictos fines imponi, in locis debitis,declara-
ri loca,& adiudicationes fieri, vbi fuerint faciendæ.& si fue-
rit facta turbatio:faciat mentionem de ea.si sustinuerit dam-
na, & expensas, faciat etiam mentionem de eis: & imploret
officium,vbi fuerit implorandum,si agat pro terminis auul-
sis reponendis,petat,quod reponantur,& restituantur in lo-
co, in quo erant, & specificetur locus,& petat damna,si quæ
sustinuerit.Si vero termini fuerint positi, & indirecte, sic ꝙ
non potest vnus arare,quin alium impediat,vel intret partẽ
alterius:potest agi,vt melius reponantur.ff.eod.l. 2.§.fina.&
28 hęc sunt satis clara.†Et no.quod pro finibus competũt qua-
tuor actiones, siue remedia.Primum finium regũ.de qua sa-
tis dictum est supra.Item conditio ex l. constituerit. C.finiũ
regun.quæ loquitur in casu suo,quando fit inuasio, lite con-
testa.in hac actione finium regun. Item est accusatio crimi-
nalis, & pœna in personam,contra illos,qui propellunt ter-
minos, iam positos.ff.de termi.mo.l.1.& 2.Item est pœna.l.
agrariæ,quę est quinquaginta aureorum,si ad hoc agatur de
termi.mot.l.agraria.& hoc magis placet, quam illud, quod
not.in d.l.agraria vbi videtur notati, quod hodie non punia
tur in persona extraordinarie. Sed melius est dicere, quod
vna pœna non tollat aliam. ff. de pœnis.l. sanctio legum.C.
de sepul.vio.l.4.

a Adnotatio Quædam.Diuide.vt hic secundum Are.summa sic.Actio fami-
liariter pro diuidenda hæreditate & actio communi diuidundo pro re particu
lari,& actio fi.re.pro diuidendis fundis dicuntur actiones mixtæ. scilicet tam
reales,quam personales.

b Vide ibi.Vide hic Ange.& do.Iaso.& Bald.vide hic Ias.in 3.col.ante med.
in ver.glo.1.in ver.tenentem contra opi.Dy.

c Alio modo.De hac etiam diuisione facit mentionem hic Ang.in 2.co.ante
me.in ver.propter quod est sciendum.

d Rescriptæ.Dicunt docto.quod omnes actiones, de quibus in gl.sunt perso-
nales in rem scriptæ.vt d.l.3.§.est autem personalis. ff.ad exhiben. vbi gloss.
magistralis.

e Quærunt docto.Vide hic diligenter do.Ias.incipiendo a 7. colum.vsque ad
fi. §. per 6. col. ponentem materiam harum actionum scilicet familiæ er-
ciscun.finium regundo. & communi diuidun.formationes libellorum super
eisdem.

f Forma libelli. Vide Angel. hic in 4. colum. in me.ver.libellus autem.Vide
Bal.hic in 2.colum.in actione fa ercis.vide Pe.Iac.in titulo de actione, fami.
ercis.

g Dic amplius. Hanc quæstionem ponit Angel.hic in 3.colum.versicu.quæ-
ro semel actum est.Item vide Iasonem hic in 9.colum.in fin.versiculi,an au-
tem.

h Nunc videamus.de actione communi diuidundo, vide hic etiam per Iaso.
in 10.col.in medio ver.Veniamus modo ad actionem communi diuidundo.

i Quæritur.Vide per Ange.hic in 4.col.versi.quod veniat.vide do. Ias.hic in
9.col.in fi.ver.ista actio.

k Item quæritur.Vide Angelum hic in pe.col.in fine versiculo, quæro quan
to tempore.

l Libellus.Vide.Ange.hic in 5.col. post me.in versicu.quæro qualiter sit for-
mandus libellus,vide Baldum hic in 2.col.& Pet.Iac.in ti.de actio.communi
diuidundo.

m De actione finium regund.Vide per Iaso.in pen.col.versic.Accedamus.in
vltimo ad actio.finium regundo.

n Dominum & probare.Vide Angel.hic,in pen.colum.versiculo quæro, an
qui agit.

o Quanto tempore.Vide Ange.hic in pen.col.circa finem, versiculo, quæro
quanto tempore & hic per Iaso.

p Quæ veniant.Vide do.Iaso.hic in vltima col.post princ.versic.quæ,autem
veniant.

q Libelli.Vide Ange.hic in vl.col.in princ.versi.in practica.Pet.Iac.in tit.de
actio.finium.regun.

1 *Interesse maius quadruplo.*

2 *Pœna quando, & an quadruplum excedat.*

3 *Corrupti actio cur inducta. cuiue data & in quem.*
4 *Acceſſiones actione peti.*

a Omnes Autem. a Hæc eſt quarta diuiſio actionum ſe-
cundum Azo,& glo.ſed Ioan.poſuit hanc pro quinta & mo-
uebatur , quia dicere poterat , quod in §. præiudiciales erat
vna diuiſio. de hoc agit in ſum. Azo. hoc titu. §. ſequitur &
quarta. Prima communiter tenetur,& videtur fuiſſe hæc di-
uiſio hic poſita occaſione tertiæ. dixerat enim quòd quæ-
dam ſunt actiones rei perſecutoriæ, quædam pęnę,quædam
mixtæ quarta. Nunc imperator vult dicere , vſque ad quam
ſummam pœna poteſt extendi. & licet in hoc §. non poſſit
poni proprie caſus:tamen tu potes formare ſic. Domine im-
perator,ego vidi ſuprà quòd quædam actiones ſunt rei per-
ſecutoriæ , quædam pœnæ.quædam mixtæ.pro deo, dicatis
mihi, ad quid, & ad quantum competant?Dicit imperator,
quòd omne actiones competunt in ſimplum , aut duplum
&c.& proſequere literam.vnde imperator , in hoc §. ponit
primo dictum, & poſt ipſum proſequitur per exemp la , vſ-
que ad §.actionum , ſed antequam ſubintrem gloſ.& proce-
dam ad alia:oſtendam , quòd hæc diuiſio ſit ſuperflua. Nam
in effectu,videtur continere illud,quod dictum fuit ſuprà in
d.§.ſequens.Nam ibi dicit, quod quædam ſunt rei perſecuto
riæ.quædam pœnæ &c.quid aliud eſt dicere, niſi quod quæ-
dam competit ad ſimplum, vt rei perſecutoriæ, quædam ad
duplum, vt pœnales.& exempla, quæ hic ponuntur , & ibi.
& ad hoc poteſt reſponderi, quod hæc diuiſio eſt largior , &
magis declaratiua. nam hic declarat , quaſdam eſſe in du-
plum , quaſdam in triplum, quaſdam in quadruplum.& po-
tius debet dici, quædam ſubdiuiſio,quam diuiſio.& eſt facta
ad clariorem intellectum iuuenum. In glo.ſcilicet vltra qua
druplum.ibi,ex vtraque parte.vel dic ſecundum docto.quod
nulla actio competit vltra quadruplum. prædictæ autem a-
1 ctiones † competunt ad intereſſe quantuncunque : ideo po-
tius competunt ad ſimplum, quam ad duplum , vel quadru-
b plum. In ead.gloſſ.ibi: ſed duabus.b hæc verior,quo ad pri-
mum, & ſecundum caſum,quia diuerſæ ſunt actiones,& plu
res numero in quolibet caſuum prædictorum. In ead.gloſſ.
vltra quadruplum. Præterea ſunt diuerſæ actiones numero,
& neutra vltra quadruplum datur. In ead.gloſſ.ibi cum di-
c cit.accuſatio non actio. c hæc non eſt vera , quia non per ac-
cuſationem,imo extra ordinem per officium iudicis reuoca-
tur in ſeruitutem. C. de lib. & eorum li. l. 1. quare tene ſe-
quentem : quia in illa pœna non habetur reſpectus ad ali-
quam rem , ſeu rei valorem. quo caſu , non loquitur iſte §.
imo quando habetur reſpectus ad rem.In ead.gloſſ.ibi vnde
2 reſpectus ad rem.vult dicere gloſ. quod † vbi pœna ſe refert
ad rem, ſeu rei æſtimationem,quia forte imponitur per ver-
ba multiplicatiua: vt duplum , triplum , quadruplum tunc,
quadruplum non excedit: alias ſic.ſi certa ſumma pro pœna
apponatur : vt ſcripſi in §.alteri : qui ſtatim allegabitur.Vel
dic aliud,quod ibi non habetur reſpectus ad rem,ſed ad pu-
d nitionem d delicti,& ita not.12.quæſtione 4.c.cum deuotiſ-
ſimam. In ead.gloſſ.ibi:quid in legali. vide plene quod ſcri-
pſi in d.§.alteri.quæ potes hic repetere, ſi appetas ſolenniza
re.Circa iſtum.§.non ſunt plura dicenda, quia de ac.de qui-
bus hic tangitur ſatis dictum eſt ſuprà in proprijs titulis. &
§.eo.§. ſequens. exceptio de actione ſerui corrupti.circa quã
videamus hic aliqua generalia. Primo , cui cor apetit hæc
actio?& eſt certum:ꝙ domino,& bo.fi.poſſeſſori.vide ff.eo.
l.1.§.1.ſed & fructuario competit vtilis. vide ff.eod.l.ſi quis
ſeruum.§.ſi in ſeruo. Sed poteſt quæri,actio furti competit
omnibus quorum intereſt? C.eod.l.manifeſtiſsimi.ff.de fur-
tis. l. is cuius , quare non iſta quæ videtur ſibi comparari. &
ſub eadem intitulatur rubrica , quaſi compar. ? C. de fur.&
ſer. cor. Ad hoc poteſt dici:quod talis fuit voluntas intro-
3 ducentis, † qui ſorte moueri potuit:quia hæc actio fuit prin
cipaliter inuenta propter perſonam corruptam. ideo cum
nullius interſit , ita ſicut illius cuius perſona eſt : illi datur.
tex.videtur reddere aliam rationem,quæ valde videtur mol
lis.ff.de ſeruo cor.l.1.§.1. Item datur patri pro filio: vel filia
corrupta.vide ff.eo.l.& tantum[alias incipit vt &c.]§.1.Sed
an fratri? Poteſt dici,quod non:ſicut dixi in actione furti.ſu-
pra de ob. quæ ex deli. naſ. §. interdum. vide ibi. Quid de
vxore corrupta ? ſatis poteſt dici , quod detur vtilis. & facit
quod ſcripſi ſupra eo.§.pręiudiciales.Sed quæritur,nunquid
competit ſibi corrupto? Verbi gratia,ſcholaris legens intra-
uit quandam ſocietatem ſociardorum: corruperunt eum , &
fecerunt, expendere in malos vſus pecuniam: nunc cogente
penuria,rediens ad ſeipſum,vult agere hac actione vtili con
tra eos , nunquid poteſt? Pe.de Bel.per.mouet hoc poſt Iac.
& dicit quod ſic , quia charitas bene ordinata incipit a ſeip-
ſo: l.præſes.C.de ſeruit.in glo.ſi ergo pater poteſt agere pro
filio , multofortius , quilibet pro ſeipſo.& hoc mihi placet.
propter authoritatem Pet. & eſt bona & æqua:quamuis non
ſit vera : vtinam bene luerent, qui iuuenes ad illecebras alli-
ciunt.Item dic, quòd hæc actio competit hæredi: & eſt per-
petua. non autem competit contra hæredem. ff.eod.l. hęc a-
ctio. Quęritur,contra quem competat?Et certum eſt,quod
contra corrumpentem dolo.ff.eod. l. dolo.cum l.ſeq. & ſeq.
Quęritur quid veniat in hanc actionem.Et ad hoc reſponde
tur hic, in text.& in glo.quia ad duplum totius damni.ff.eo.
l.in hoc iudicium.quod intellige, damni tunc ęſtimati.ff.eo.
l.doli.§ fi.non quod poſt ſequitur.ff.eod.l.Neratius. Et ideo
qui deflorauit virginem:non videtur teneri de fornicationi-
bus, quas cum alijs poſt perpetrat.de furtis.l.verum verſi. 2.
Sed theologi nõ concordarent in hoc.& vbi ſeruus corrum-
pitur.Sed quęritur, ſi filius, vel filia, vel libera perſona cor-
rumpuntur:quod erit intereſſe?Gl.variant.vide plene quod
ſcripſi ſupra de obl. quę ex delic.naſ.§. interdum. Caue ta-
men,ne glo.te decipiat hic:quia quodcunque intereſſe, quis
petat, oportet ipſum ęſtimari, vt videbis infra §.curare. Itẽ
caue.quia hęc gloſ.non bene dicit,ſecundum Pe.in eo quod
4 dicit,quod alterum ſimplum,†venit officio iudicis:quia imo
totum iure actionis. non enim eſt locus purgationi. ſicut in
act.quod met.cau.imo ipſa actio ab initio , & de natura ſua,
ad duplum competit , ſecundum eum. & hoc ſatis apparet
hic, & infra eo.§.ſed furti.Dicit enim,eam omnino eſſe du-
pli.& tamen ſi alterum ſimplum veniret offic.iudi.non eſſet
e niſi ſimpli.Quomodo formatur libellus e apparet ex præmiſ
ſis. Dicit G. Engoliſmen.contra Titium Pictauienſem,quòd
idem Ti.talem ſeruum dicti G.induxit ad furandum:ob quã
inductionem idem ſeruus deterioratus eſt in decem: & ſurri
puit talem rem , dicti G. quę valebat centum ſolidos : quare
petit dictus G. dictum T. condemnari in 30.cum hęc actio,
ad duplum competat &c. Et caue: quia ego credo, quod vi-
tium,quod incurrit per perſuaſiones , eſt exprimendum , ſi
vero filius, vel filia fuerint corrupti:concludere potes ſecun
dum diuerſas opiniones , vt ſcripſi in §. interdum. ſupra de
obli.quę ex delic.naſcun.& repete,quę notantur & dixi eo-
dem tit.§.ope.faciunt enim ad intellectum huius §.

a Adnotatio.Omnes autem. Diuide ſecundum Areti. & ſumma ſic.Nulla a-
ctio extenditur vltra quadruplum. & in ſimplum agitur regulariter ex omni
contractu.
b Sed duabus.Doc. hic videntur vtranque ſolutionem tenere , tanquam ve-
ram, licet Ange. dicat ſecundam veriorem , ad vtrunque contrarium:quia in
vtroque diuerſæ ſunt actiones:ſed plures numero.
c Non actio.Docto.communiter reprobant hanc ſolutionem : quia ibi non
per accuſationem : ſed extra ordi.per officium iudicis fit reuocatio: vt l.1.de
li.& eod.li.& per gloſſ.in l.liberti.verſi.ingratis, eo.titulo.vide hic per dictos
doctor.
d Punitionem.Vt dicit gl.in c.deuotiſſimam.12.q.2.vel 4.Item vide hic plu-
res quæſtiones formatas per Ange.
e Libellus.Vide Ange.hic in 2.col.poſt me.ver.quæro, qualiter formabitur li
bellus.vide Bal.hic in 2.col.ver.libellus.

1 *Triplum quando petendum.*
2 *Executoris ſalarium quantum.*
3 *Sportulæ quibus debitæ.*
4 *Sportula quid.*

Tripli vero cum quędam. Hic eſt verſus, & ta-
men tota die allegatur pro §. circa quem pauca intendo
dicere : cum paucę , aut nullius vtilitatis ſit , vt videbis
1 in inferioribus. † In gloſſ. hic notatur. ibi cum allegat:
de man.

de man.princi.§.sit tibi,melius in authent.de exhi.re.§.san-
cimus.& (si vis plenissime videre) vide in Spec.de lib.con-
cep.§.nunc dicendum. vbi recitat xxx.casus, in quibus pro-
ceditur sine libello, & ibi etiam reperies multa, de hac ma-
teria,& ferè quicquid dici potest. In glos.ea.ibi cum allegat
a l.quoties. [a] hoc verum in ciuilibus, sed in criminalibus, da-
bitur.ff.de accu.l.libellorum.vide plene in §.sancimus.in au-
then.de exhi.& introdu.re. In ea.glo. ibi secundum consue-
tudinem.quod est etiam de iure C.de epi.& cle.auth.sed ho-
die. Vel dic, quod vtrunque debet attendi, & longinquitas
itineris, & qualitas causæ.quod videtur verius.In ea.glo.ibi
cum alleg.§.ne autem. hoc intellige, dum tamen non sit ita
parua, quæ non excedat centum aureos, alias hæc gloss.esset
falsa,& contra illum text. In ea.glo. ibi consecutiue dictum
est.hæc gl.est aliquantulum obscura, quia non videtur bene
descendere ex præcedentibus,quando dicit,vel dicas.sed hic
causa fuit sic loquendi. Supra dictum est quòd agitur tripli,
quãdo quis plus petit,quam sibi debeatur. & ita supponitur,
quod quomodocunque plus petat, datur hæc actio.nunc di-
cit glo.vel dicas.quòd non,nisi quando petit plus, vt crescãt
sportulæ ex illa causa. & ita ex causa ponitur hic causatiue,
non consecutiue, quia si ex maiori petitione sequeretur ma-
ior datio sportularum, non propter hoc agetur hac actione,
nisi ex insidijs facta esset maior petitio, propter hoc & de
hoc glo.loquitur magis clare.j.in gloss.condi.ex hac l.In ea.
glo.ibi cum allega.l. eum quem temere. Hæc glo.videtur te-
nere opinio.Pla.quam reprobat in cor. de exhib.re.§. sanci-
mus, sed forte illa loquitur in sportulis. quæ dantur iudici-
bus.hæc in illis, quæ dantur nuncijs. Sed & in illis videtur
supponere l.fi.C.de fruc.& lit.expẽ. quòd vterque teneatur:
loquitur enim ibi de sportulis,quæ dabantur ratione conuen
tionis.In ea. glo.ibi cum alleg.§.oportet.imo in §.sit tibi.In
ea.gl.ibi.quod verius est. & pro hoc: quia expensæ seu dam-
na, voluntarie facta, non repetuntur: vt scripsi in breuiario.
C.de iudi.l.sancimus.no.doct.extra de do. & contu.c. senten
tiæ.Iac.tenet contra, quia imo quo ad aliquos potest renun-
tiare priuilegio: quo ad alios retinere. C. ad velleia. l. iube-
mus.melius de excu.tut.l.voluntaria. In fi.eiusdem glo.satis
potest sustineri,quod ista prouisio, non tollatur per illam ff.
de poe.l.sanctio.C. de sepul.vio.l.qui sepulchra.Item proui-
sio illius cautionis habet locum in fine lit. vel saltem si actor
non prosequitur.ista autem contra illum,qui maiorem peti-
tionem fecit, & statim cum ipsam facit, vnde sunt diuersæ,
& super diuersis factis, ideo vna non videtur tollere aliam.
In gl.conditione,ibi,consecutiue dicitur,sed verius videtur,
quod cum iste §.sit pœnalis, & loquatur solum in casu, quo
quis maiorem quantitatem expressit ad hoc, ꝙ reus vexare-
tur maioribus sportulis, ꝙ in illo casu, solum locum habeat.
& hoc videtur glo.innuere s̃.in glos.no.duo.Iac.tenet,ꝙ di-
ctio vt ponitur consecutiue.In glo.lex quædam,in fi.hæc cõ-
stitutio, non est in codice nostro:sed in antiquo.Vnde iste li
ber fuit factus ante codicem nouum: & post antiquum.ideo
plerunque se refert ad constitutiones,quæ erant in illo codi-
ce,quandoque etiam liber authenticorum se ad illud refert.
in authen.de man.prinic. §.sit tibi.& ibi de hoc. Circa hunc
§.posset quæri.Certum est hodie, quod de consuetudine sa-
b laria nuntiorum [b] non † crescunt propter maiorem quanti-
2 tatem petitam, sed secundum longitudinem itineris, vel la-
borum.Plus enim habebit executor,pro eundo extra villam,
quam si faceret officium in villa. & ita iste §.non obtinet de
de consuetudine in illis,nec in suis terminis.Sed tota die vi-
des ꝙ notarij, & aduocati, maiora salaria recipiunt pro ma-
gna causa,quam parua.Nunquid locus est huic pœnæ,si quis
maiorem quantitatem complexus est in libello.vt maioribus
expensis,& salarij aduocatorum,afficiat,aduersarium?Vide-
tur,quod sic,cum ratio huius.§.duret, & habet locũ.Sed du-
rum est legem pœnalem extendere.ff.de legi.l.quod non ra-
tione.Sed satis potest dici ꝙ teneatur actione de dolo.vel for
te melius recuperabit expensas,ratione temeræ euocationis.
3 † Item quæritur nunquid hodie iudices delegati, & peda-
nei,qui non habent salariũ de publico, possint recipere spor
tulas?Ego non video cur non ex. quo non est correctum.Or
dinarij nihil recipiunt,in auth.vt iu.sine quo.suffra.sed de iu
re canonico personæ ecclesiasticæ non possunt recipere nisi
expensas, & illas ita demum, si exeant locum, & villam, vbi
habitant. vide plene extra de rescript. c. statutum.§.pe.lib.
6.de vit.& honesta.cleri.ca.cum ab omni & ideo in illis non
potest habere locum pœna huius §. sed fit punitio in expen-
sis.extra de plus pe.c.1.& ibi not.doct.Item supposito,quod
de consuetudine, præstarentur tales sportulę nuncijs,quæro
nunquid haberet locum iste §. si fieret maior petitio coram
arbitro?Et posset dici,quod sic, si fieret conuentio per nun-
tium communem, qui reciperet tales sportulas,& facit quod
4 not.C.de epi.& cle.in authen.generaliter. † Quare dicantur
sportulæ, declarat hic quædam gl.ꝙ sportulæ dicũtur a spor
ta, quia sporta est vas, quod fit virgis minutis, ꝙ in vulgari
dicitur,corbellion.i.sportella. vnde Paulus 1.Cor.2.Per mu
rum in sporta a fratribus dimissus sum &c. id est in magno
corbellione facto de virgis. & vide plenius in auth. de iudi.
§.nulloque.

a Adnota. L.quoties.Hic do.Anto.post princ.tractat materiam libellorum. Primo quid sit libellus.item in qui.caus. debeat offerri libellus.& deducit has quæstiones vsque ad 3. col. In 3.col. cum citatorio debeat offerri libellus.Itẽ in fi. eiusdem col.quærit,an libellus de consensu partium possit omitti. vide hic etiam de his do.Ias.Item in 5.col.in med.versi.An autem arbitro debean tur,vide hic per Ang.vide de quæstione do.Ias.hic in 7.col.ante me.ver.an au tem arbitro.

b Nunciorum.Vide hic do.Ias.quando nũcio publico credi debeat in 10.col. ver.an autem,& quando.

1 *§ quadrupli quò porrigibilis.*
2 *Actionis quod me.cau.capita.*
3 *Metum passus variè concludit.7.*
4 *Metum passus quatenus agat.*
5 *Actionis,ne quid fiat capita.*
6 *Negotii non faciendi actio multiplex.*
8 *Pœna quæ,& cui applicabilis.*
9 *Adparitores sibi soluunt.*

a QVADRVPLI [a] agitur veluti. Et hic est versus, & est
planus. & de eius materia in magna parte dictum est s̃. in §.
sequens cum versi.seq. vsque ad §.quædam. Super tex.in ver.
sed furti.ibi omnimodo.i.immediate, dum competunt ad du
plum.ff.de fur.l.qui ea mente.Item super tex.ibi iussu magi-
stratuum.No. ꝙ de iussu magistratuum debet quis cõueniri.
1 C.de exhi.l.fi.sed de consuetudine non † seruatur hoc in ali-
quibus locis,imo seruitentes adiornant ad simplicem requæ-
stam priuatorum.Quid ergo si in illis partibus, in quibus est
talis consuetudo, seruiens citauit sine iussu, nunquid est lo-
cus huic pœnæ?Videretur,quod sic:cum sit eadem ratio:sed
durum est pęnalia extendere:vt s̃.dixi.Itẽ caue quia iste §.vi
detur loqui, quando fuit in citatione causa specificata. Quid
si fuit simpliciter citatus,hac causa non expressa?Durum es-
set dicere,ꝙ esset locus huic pęnæ:cum non videatur esse in
vera contumacia, quia non esset certum, quid ab eo deberet
peti.Sed an sufficeret ius citandi? Dic ꝙ non, nisi esset facta
citatio,vt hic:cum dicit conueniatur.C.de præscrip.xxx.an-
no.l.sicut in rem.Item super tex.prope fin. ibi.quod est & in
furti manifesti actione. videlicet, vt omnino sit quadrupli:
non referas,ꝙ sit idem,sicut in actio.quod me.cau.Nunc re-
deamus ad singulas actiones,de quibus fit hic mentio,& pri
2 mo ad actionem † furti manifesti: de qua nihil hic scribo,
quia satis dictum fuit supra in propria materia. videlicet in
ti.de obli.quæ ex deli.nas.loquatur ergo lectio, aliquãtulum
de actione quòd me.cau.De qua primo quæritur, qualis est?
Et est dicendum,quòd personalis in res scripta.ff.quod met.
cau.l.metum.§.cum autem hæc actio. infra eod.§. præterea.
stricti iuris.j.eod.§.actionum.Item, quid in ea venit? dic vt
ff.eo.l.sed & partus, & l.videamus.& l.si ipsa.Contra quem
datur?Dic quod cõtra metum inferentem: etiam contra quẽ
cunque, ad quem res ablata peruenit. ff. eod. l. si cum exce-
ptione.§.in hac.Quomodo formatur libellus? Ad hoc dicen
dum est secundum Petr. Dico quod tu me compulisti, ꝙ li-
brum talẽ tibi darẽ, quare peto, ꝙ librum prædictum, mihi
reddas, ꝙ si distuleris vsque ad sententiam,cum dictus liber

valeat.c.peto te in ccc.vltra condemnari. In isto libello supponit Petr.quod exprimatur persona quæ metum intulit tamen hoc non est necesse ff.eo.l. si cum exceptione.§. in hac. vnde in hac actione sufficit dicere,quòd actor fuerit metum passus. Nec sapiens habet se adstringere ad probandum per quem. Quid si actor, qui dicit se metum passum a Sempronio, non probat, se metum passum a Sempronio, sed probat se metum passum simpliciter: nunquid debet cadere? Videtur ꝙ sic: nam non probat factum,quod proposuit.duo enim proposuit. scilicet se metum passum, & a Sempronio. Istud vltimum non probat:quare cadit.& facit C.de condi.ob tur.cau.l.1.cum no.de dona.ante nup.l.si præsidi.extra de prob. c.licet. Sed potest dici contra,maxime si non adstrinxit se ad omnia probanda:sed quę sufficerent.vt d.c.licet.not.ff.quòd met. cau.l. si cum exceptione.§. in hac. & hoc si dicat Sempronium possessorem rei ablatæ, vel rem ablatam ad eum peruenisse.si autem agat contra eum, forte pro eo solum, ꝙ vim intulit actor,vt alij daret: vel vt alium liberaret.tunc caderet,nisi probaret ipsum violentiam commisisse.§.eo.l.metum.§.cum autem.Item credo, ꝙ oportet declarari in libello modum metus. quia non quilibet metus sufficit.ff.eo.l.metum cum l.seq.C.eod.l.metum. cum l.seq. † Sed potest quæ-
3 ri,an minæ potentis,vel excommunicatio.sint iustus metus? Vide quod in l.accusationis. dixi in breuiario C.eo.Item no. ꝙ diuersæ conclusiones sunt faciendæ in hac actione secundum diuersitates factorum, nam si te compuli per metum ad obligandum te mihi, debes concludere, vt te liberem.Si ad me quietandum: debes concludere, vt me reponam in priorem obligationem,vel si vt adires metu hæreditatem,cōcludes, vt abstinere possis.ff.eod.l. si mulier. §. si metu. cum §. seq. Exprimatur tamen summa, vel res, pro qua agitur. Et ego credo, ꝙ decentius petitur quadruplum, quam triplum ad partem. Vnde aptior est conclusio, quare peto &c.declarando ad quid simplum. Concluditur sic, ꝙ si facere noluerit, peto in quadruplum condemnari.Vnde conclusio potest fieri per tale si: vt dixi supra eo.§.sequens. C.loca.l. conductores. Sed iuxta formationem huius libelli quæritur, vtrum sint duæ sententiæ faciendæ in hac actione?Vides ꝙ gl.tenet hic ꝙ sic.Ia.& Petr.de Bel.Per. dicunt contra. Vnde dicunt,
4 ꝙ hæc actio † ab initio competit in quadruplum, & ad quadruplum debet agi.veruntamen, si reus vult: potest euitare pœnam tripli, vsque ad sententiam restituendo rem. Sed si non restituat, sententia fertur in quadruplum.& ideo lex dicit, ꝙ restituendo rem, potest pœnam euitare.ff.eo.l.si cum exceptione.§.si quis non.vers.satis.Sic dicitur, vbi agitur ad factum.nam faciendo ante sententiam, euitat condemnationē interesse.ff.de verb.obli.l.si insulam. de re iudi.l.si quis ab alio.§.fi. Sed contra hanc opi.facit:quia videtur,quòd oporteat, quod sit inobediens super restitutione, antequam feratur sn̄ia de quadruplo. & hoc est hic expressum, cum dicitur, vt quis iudicis iussu &c.Pro opin.tamen Petr.facit ff.de ædil.edi.l.redhibitoria.de leg.1 l. si quando.§.fi.cum ibi no. Vnde securius est, ꝙ fiat iussus.quicquid sit.prima sententia non est, nisi iussus:vt hic. Or videamus modicum de actio-
5 ne, quæ datur, ne negotium fiat. † Et primo quæritur, quæ est hæc actio?Et est certum, ꝙ est in factum personalis,vt ff. de calum.l.si quis ab alio.§.fin.No.tamen, ꝙ in hac materia plura reperiuntur remedia, de quibus dic.ff.de calumnia.l.1. §.1.in gl.criminale. Sed quæritur cui competit?Et in hoc dicendum, quòd si dedi pecuniam, ne me calumniose accuses, ꝙ mihi competit actio in quadruplum.ff.eod.l. & generaliter.§.illud.Sed si alius dedit, tunc, aut vt fiat mihi: & ille nil repetit,sed ego, in cuius datum est læsionem, repetā quadruplum.aut ne fiat,& tunc si me mandante,vel ratificante,ego repetā quadruplum. sinautem dans repetet simplū, ego quadruplū.ff.eo. l.si quis ab alio.§.1.1.respon. Quid si dedi tibi pecuniam,ne me accuses,& recepisti: nunquid possum repetere?Videretur, ꝙ sic, per hanc materiam, quæ videtur hoc casu loqui.Sed ego credo contra, per l. accusationis.C.quod met.cau.de contrahend.& commit.stipu.l.si quidem. Vnde hæc materia debet intelligi, quando datur pecunia, vt fiat, vel ne fiat negotium calumniose, vt pa tet in text. huius. §. & quasi per totam hanc materiam. Quid si non fuit dictum expresse,do tibi pecuniam, ne me accuses calumniose, sed solum ne me accuses?nunc volo repetere,dicens quod ac cusa tio, quam minabaris facere, vel quam faciebas, erat calumniosa, quæritur vtrum possim agere hac actione, & cui incumbat onus probandi, quod esset calumniosa, & non videtur posse agi? quia text. quasi semper exprimunt, quando datur, ne fiat calumnia: vel vt fieret. & sic videntur intelligi debere in casu, in quo loquuntur.vt hic.& d.l.in eum.

Præterea videtur lex prouidere in casu illo per condi.indebito ff.de cond.inde.l.in summa.cir.princip. Sed contra facit, quia lex frequenter dicit, dari hanc actionem, nec addit verba calumniæ.vt ff.eo. l. si quis ab alio. & l.& generaliter. §.1.& §.2. & pro hac parte facit.eo. tit.l.pe.per quam videtur,quod nisi aduersarius probauerit,eum esse nocentem,detur hæc actio.& hoc nisi esset datum, ob causam transactionis,& esset tale crimen, super quo transigi posset.vide quod scripsi in d.l.si quidem.in breuiario.& quod no.ff.eo.l.1.§.1.
6 in glo.1.recessum. † Et caue:quia materia, videtur obtinere, quādo datur ob negotium calumniosum iudiciale. vel quòd in iudicio verti posset.nam si dedi tibi pecuniam, ne me spoliares,vel ne me verberares,vel ne mihi flagitiū faceres,tunc recurretur ad actionem quod met. cau. &ad condit. ob tur. cau. Formæ autem libellorum, & conclusiones sunt diuersæ secundum diuersitates factorum. si enim agat ille, cui dedi pecuniam,planum est,quod potest, sic dicere,Cum me calumniose accusares de tali crimine, de quo sum, & eram innocens, vel accusare velles.si fit in facto, dedi, vel promisi.si fit in facto,vel tale lucrum fecisti, ne mihi calumniam faceres, nec me calumniose accusares, quare peto te condemnari in quadruplum &c.An aūt totum quadruplum sit pœna?vide plene ff.eo.l.in hæredem.§.fi. Si autem alius dedit,vt negotium mihi fieret, si quidem mandato meo, vel nomine
7 meo,vel me ratum habente,facta narratione facti, † concludam ad quadruplum.si me non mandante,nec ratum habente, ego concludam ad quadruplum.quod est totum pœna in casu illo,ille qui dedit ad simplum. vt l.si quis ab alio.an hodie hoc sit correctum,vide plene ibi:in gl.Si vis plura ad hāc materiam iungere:vide quod no.ff.eo.l.1.§.1.& l. hæc actio. cum l.sequen. & quod scripsi C.de pœn.iudic. qui mal.iudica.l.1.& authenti.sed nouo iure. quando prouo. non est necesl.l.veniales. In alia actione, quæ datur contra executores, de qua hic subiungitur, patet libellus de se.Potest tamē quæri,cum illa constitutio non habeatur.sed hodie secundum curiarum morem, salaria sunt taxata per statutum, vel secundum consuetudinem: quæritur nunquid possit repeti quadruplum, si excedant? Satis videtur rationabile ꝙ sic: cum sit eadem ratio. sed durum est pœnas extendere. ff. de pœnis.l.interpretatione. Credo tamen, quòd excedentes, siue sint executores, siue alij, quod debeant puniri extraordinarie,officio iudicis, qui illicitas exactiones, coercere debet.ff. de offic. præsi.l. illicitas. Vel potest dici quod puniantur illa pœna, quæ ponitur in authent. vt litig.iudi. §. & hoc quo-
8 que. Sed nunquid illa pœna, est eadem cum ista? † hoc est quærere, cui applicatur hæc pœna quadrupli? Et videtur ibi expressum, quod triplum fisco: simplum parti. Sed hoc non placet Iacob.de Rau. Dicit enim,quod hæc actio competit ad quadruplum, & supponitur, quod dabitur reo, & sic ipsi debet applicari, alias non daretur ipsi reo, nisi ad simplum, & fisco ad Triplum. & hoc etiam apparet ex contextu materiæ: quia hic tractatur de act. quæ competunt parti, ad quadruplum. & non est verisimile, quod ista misceretur inter eas, si esset alterius naturæ. Vnde secundum eum §.hic loquitur in accusatione, non in hac actione, nam diuersa remedia, & diuersæ pœnæ possunt competere pro eodem facto, vt satis dixi in superioribus. Et not. quod per hoc, quod dicitur in §.tripli.& in hoc §.videtur posse susti-
9 neri abusus,qui est in aliquibus † locis, quod seruientes possint sibi satisfacere a parte rea, ex ordinamentis, & de pignorationibus, quas faciunt, quod possint recipere pignora authoritate propria. penes reum pro suis salarijs. Nam reus debet soluere: vt sonant iura ista. Item in dicto §. ex hoc

hoc. videtur concludi, ꝙ possint pignorare, vsque ad debitam quantitatem. nam prohibendo quod non possint vltra, videtur concedere, ꝙ possint infra a contrario. ff. de testi. l. ex eo. quod est contra omnem rationem. seruatur tamen in aliquibus locis de facto, & in aliquibus cõtrariũ, Et no. ꝙ executores, de quibus fit hic mentio, & supra §. tripli. multa habent nomina: vt not. in auth. de iudi. §. hi qui causas. in gloss. exceptor. & glo. causam præparans.

a Adno. Quadrupli. Summatus est supra in §. omnes super hoc. §. Ang. valde prolixus est, ponens quæstiones multas, quarum mentionem vix pagina præsens caperet. ideo vide eum cum do. Ias. similiter latissime tractantem super hoc. §.

1 *Actiones cur diuisæ.*
2 *Actionem ex testamento bonæfidei esse.*
3 *Contractus an ex dolo nullus, an rescindendus.*
4 *L. ancillæ. sensus.*
5 *Interesse quando succedat.*
6 *Permutatio quando bonæfidei sit.*
7 *Actionum quæ quandoque concurrant.*
8 *Contractus innominatus multiplex.*
9 *Veritas ex do ut des, non deberi.*
10 *Præscr. uerb. & in fact. actio eadem.*
11 *Præscrib. uerb. actio cur sic dicta.*
12 *Realium quæ an non bo. fid.*
13 *Emptor ad quæ concludat.*
14 *Conducti actio ad quæ data.*
15 *Aestimatoriæ actioni quando locus sit.* 16.
17 *Aestimatum cui pereat.*
18 *Præscr. uerb. ex permu. actio ad quæ data.*
19 *Permutatio ab emptione differt.*

a -ACTIONVM a autem quædam bo. Hæc est quinta generalis diuisio actionum omnium. litera est plana, casus autem non potest poni, per modum casus, sic tamen potest incipi. Domine imperator, ego iam vidi multa de naturis actionum: & per diuisiones, est ne alia diuisio actionum? Imperator dicit quod sic. Actionum quædam &c. & prosequere iuxta verba text. Antequam subintrem glo. oppono iuxta literam. omnis diuisio debet fieri per species oppositas, & contrarias, vt aliud album: aliud nigrum. Si diceretur aliud album, aliud siccum: vel aliud humidum: aliud nigrum, oporteret diuisionem esse ineptam. nunc in proposito, imperator dicit, ꝙ actionum aliæ sunt bonæ fidei, aliæ stricti iuris: quid est hoc dictũ? deberet dicere: aliæ bonæ fidei. aliæ malæ fidei. non enim diuisio fit per opposita deberet enim dicere, si vellet recte distinguere, quod quædam sunt largi iuris, quædam sunt stricti iuris. Sed ad hoc potest dici, quod imperator,
1 qui has † diuisiones ad instructionem iuuenum adinuenit. non recipit hanc distinctionem penes vocabula, sed penes effectum. voluit enim dicere, quod actionum quædam magis exuberant in bonafid. quam aliæ. & illæ, quæ magis exuberant, sunt largioris iuris, quam aliæ, & ideo bene ponit quædam stricti iuris, vt in inuolucro verborum ponat duas diuisiones, quædam sunt bo. fi. subaudi exuberantis, & largioris iuris. quædam bo. fi. minus exuberantis, & stricti iuris. In primo membro vltimum membrum primæ diuisionis substituit. In secundo, primum, & secundum expressit, nec potuit, nec voluit subdistinguere per opposita, quod aliæ bon. fi. alię male fi. cum nulla sit malę fi. C. de acti. & obl. l. bonam fidem. In glo. scilicet 17. ibi cum allegat. §. videamus. hoc verum, si computes tantum illas, quæ sunt in tex. sed si computes contrarias, de quibus infra. in glo. secus, cum istæ sint. 24. & forte sunt plures, si computes actionem in factum in casibus duobus, de qua infra plenius agetur. Quæritur vtrum actio ex testamento sit bon. fid. & debeat cum ijs annumerari? Videtur, quod sic, quia in bonæ † fid. veniunt vsuræ ex mora,
2 vt hic satis nota, & similiter in actione ex testamento. ff. de legat. secundo. l. Titia Seio. §. vsuras. C. de vsu. & fructu lega. per totum. Item in bon. fid. agitur prima actione, si res deterior reddatur, ff. commo. l. tertia. §. si reddita. sic in actione ex testamento. ff. de lega. 1. l. huiusmodi §. ædes. de lega. 2. l. Mæuius. §. in fundo. Contrarium est verum, secundum Dy. quia in actione bon. fid. iuratur in litem. ff. de in lit. iu. l. in actionibus. & certum est, quòd in actione ex testamento non iuratur. eo. tit. l. alias, & hoc satis patet. C. in quibus causis in integrum restitutio non est neces. in l. in minorum. vbi enumerat tanquam diuersa legata. & actiones bon. fid. Dic ergo, quod est stricti iuris, multa tamen habet similia, cum act. bo.
3 fid. vt in contrarijs. † In ead. glos. ibi cum allegat l. si quis cum
b aliter. b Do. Iac. & Pet. reprehendunt vbique hanc gloss. dicunt enim, quod sine dolus det causam contractui, quia forte nolentem alias vendere induxit per dolum, siue incidit in contractum, semper tenet contractus & hoc probant per l. si dolo. C. de rescin. vend. vbi dicit, quòd rescinditur venditio. & sic supponitur, quod tenebat. & hoc etiam probant. quia dolus, & metus æquiparantur: vt l. dolo. C. de inutil. stipu. Constat autem, quod contractus initus per metum, tenet: siue metus det causam, siue incidat. C. de his quæ vi metusue. cau. l. si vi. ff. quod metus causa. l. si mulier. §. si metu. la 2. hoc etiam probant: quia contractus habet sua essentialia: videlicet consensum, & sic videtur valere. & hoc apparet satis expresse in l. Iul. §. per contrarium. ff. de acti. emp. Ibi enim dedit dolus causam contractui: & tamen supponitur, quod contractus tenet, quia agitur ex vendito. & in ea. l. §. ex vendito. In hac tamen dicunt differentiam inter contractum bon. fid. & stricti iuris, quia quando dolus dedit causam contractui bon. fid. agitur ad rescindendum actionem ex eo contractu: sed vbi incidit in contractum: non agitur ad rescindendum: sed ad excipiendum: vt d. §. per contrarium. In actione stricti iuris excipitur, vel agitur acti. de dolo ad rescindendum, vt l. dolo. C. de inutil. stip. ff. de dolo. l. & eleganter. §. non solum. Sed contra hanc opin. videtur l. & eleganter. ff. de dolo. vbi dicit venditionem nullam. Sed dic, quod nulla est in effectu.

Item ob. quia actio de dote est bon. fid. & in illa nulla est promissio ipso iure. ff. quod metus cau. l. si mulier, §. si dos. Sed ibi est speciale, propter magnam exuberantiam dilectionis, & bon. fid. & eodem modo est speciale in societate ff. pro soc. l. 3. §. fina. quia vim fraternitatis obtinet. eodem titu. l. verum. & facit, quod si religiosi dolum committant, quod contractus sit nullus, cum in ipsis exuberare debeat bona fides, secundum Iaco. In ead. gloss. ibi cum allega. in bon. fid. & idem in act. ex testamento. quæ habet similia cum bon. fi. C. in quib. cau. in integ. restitu. non est neces. l. in minorum. de vsu. & fru. leg. per totum. In ead. gloss. ibi cum alleg. l. vi
c deamus. c §. si actionem. Petr. supponit quod hæc gloss. dicit, quod fruct. veniunt iure actionis, & ipse dicit quod veniunt ex offic. iudi. & de hoc facit hic vnum magnum festum. & tamen nostra gloss. hoc non dicit, sed bene dicit, quòd in actio. veniunt: sed non aperit an iure actionis, vel offic. iudi. Nec est propria materia, hæc hic prosequi, melius est infra de offi. iudi. §. illorum. Iaco. dicit quod dominus suus dicebat, quod fructus veniunt in actione stricti iuris, a tempore moræ, non vt fructus, sed vt pars rei. & hoc dicebat, quia in actione stricti iuris res æstimatur quantiplurimi fuit a tempore moræ, ff. de triti. l. in hac. cum ibi not. Nunc constat, quod res plus valebat quando erat plena fructibus, quam vacua. Igitur constat, quod fructus tanquam pars veniunt, & quantiplurimi. Sed secundum hoc differentia, quam facit §. si actio. est imposita verbis, & non rebus, sed non est, quia multum refert, an fructus veniant, vt pars rei, an fructus per se. Primo casu, non estimantur, nisi quantum valebant res pluris, quando pendebant. sed si æstimarentur vt fructus, estimarentur quantum plus valuerunt, per se etiam separari. Vnde est longe aliud, & adducit simile de l.
4 ancillæ. † C. de fur. nam ibi dicitur, quod partus conceptus apud furem, in ancilla furtiua, & non editus, furtiuus est, & non potest pro eo agi furti. & hoc est verum, quasi pro re separata, sed quandiu est in ventre, eius æstimatio venit in actione furti, id est quantiplurimi mater estimauerit propter partum, sed non venit æstimatio separata, quia forte editus creuit, & factus est bonus medicus, & opifex. Et ista faciunt secundum eum ad quæstionem, de consuetudine proximus

de genere, potest retrahere res hæreditarias venditas, per
proximum suum. Quæritur, an possit retrahens repetere
fructus ab emptore? Ipse dicit quod non videtur, nisi a tem-
pore litis contestatæ, cum fructus non veniant in actione
stricti iuris, nisi a tempore litis contesta. & condictio ex con
suetudine, est stricti iuris. & hoc verum, vt fructus, sed vt in-
teresse seu partes rei, sic, per prædicta, saltem a tempore mo-
ræ, secundum eum videretur, quod omnes fructus deberent
restitui. ff. de ædil. edicto. l. cum autem. §. cum redhibetur. &
maxime, qui pendebant tempore venditionis. quia pars rei
sunt: vt ff. de rei vendi. l. fructus pendentes. Satis potest di-
ci, quod emptor faciat fructus suos, propter bonam fidem, &
titulum, vt l. si fundum. & l. certum. C. de rei vendi. & facit
bene. ff. quæ in fraud. cre. l. fi. §. non solum. Sed an a tempore
moræ veniunt per modum interesse: vt suprà dictum est, qua
si res plurimi fuerint, si pendeant in re? Sine dubio veniunt
vt pars rei. & iunge ff. de condi. indeb. l. si non sortem. §. li-
d bertus. In ead. glos. ibi. ff. de ac. emp. l. 1. in princip. [d] Ista gl.
fuit nimis curiose hic posita. Nam plus quam certum est, quod
5 in obligationibus dandi non † succedit interesse, siue agatur
actione bonæfidei, siue stricti iuris, nisi in contractibus inno
minatis. vt notatur vbique. & maxime C. de senten. quæ pro
eo quod interest. l. vnica. & nunquam hæc gloss. alibi dixit,
nec aliquis de eo. Vnde in l. prima. de actio. emptio. non erat
rem dari in obligatione, sed rem tradi. eodem tit. l. si fundum
præstari vt plene nota. in dict. l. prima de senten. & de fidei-
commiss. libe. l. fina. In eadem glo. ibi cum alleg. C. de actio.
empti. l. fundi. illa lex, non est in rerum natura: sed facit eo-
dem tit. l. vtra. [Hinc manifesto liquet Ioan. Fabrum habuis-
se corruptam glossam in suis exemplaribus. Nam in emenda
tioribus Accursius citat. ff. de actio. empti. l. fundi. quę in. §.
1. propositum eius optime probat.] Et caue, quia salua gra-
tia glo. in contractibus stricti iuris veniunt illa, de quibus ve
risimile est, quod partes cogitauerunt. Vnde si debeas mihi
domum per stipulationem, vel ex alio contractu stricti iu-
ris, crederem, quod affixa venirent. ff. de verbo. oblig. l. quic-
quid adstringendæ. Et hoc vides in mutuo, in quo veniunt
ea, de quibus non fuit actum: & tamen est stricti iuris. ff. si
cer. peta. l. cum quid. Et ideo si promisisti mihi equum, qui
consueuit portare frænum: tu debes mihi frenum, sicut in
vẽditione. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. 1. cum ibi no. In ea. glos.
in fin. & hoc etiam apparet. nam iudex facit cauere, in actio-
ne bonæfidei, etiam ante diei euentum, sed non in actione
stricti iuris, secundum vnam opi. vide ff. de iudi. l. in omni-
bus. Item in actione bonæfidei, iuratur in litem: non in
actione stricti iuris. ff. de in litem iur. l. in actionibus. In glo.
e hanc dicunt in fine. [e] hæc videtur verior, quia per hoc, fauor
semper extenditur infra gloss. proxi. In gloss. sed cum. in fin.
hanc tenet Dyn. per rationem gloss. quæ est valde debilis. vt
ipse confitetur. Hanc etiam Petr. allegat ff. de rescin. ven. l. si
id quod. facit in eo, quod requirit bonam fidem ab vtraque
parte. ff. de arbit. lege, si cum dies. melius faceret eodem titu-
lo, l. idem ait. vbi dicitur, quod de vna parte debet, & de alia
dici. & est mirabile, quod imperator de eis non fecerat men-
f tionem, [f] cum fecerit mentionem de locato, & conducto, ex
empto, & vendito. sed forte propter breuitatem omisit?
g Dy. quærit, quid de actione pro tutela. Et videtur, [g] quod sit
bon. fid. cum in ea veniant vsuræ. ff. de eo qui pro tu. l. 1. §. in
pro tutela. Ipse dicit, quod est stricti iuris, cum hic non nu-
meretur. verum est, quod quo ad aliqua habet similitudinem
cum actione tutelæ, quæ est bon. fi. & in vsuris, secundum
eum. Item & in priui. de tu. & ra. distrahen. l. fina. & idem te-
h net Io. in arbore. In gloss. [h] quæ datur inter eos. in fin. hanc
approbant Dy. & Pet. Sed tamen hæc ratio non videtur mul
tum bona. quia in actione fin. regun. vt plurimum, non peto
adiudicari alienum, vt satis vidisti supra in §. quædam. est er-
go ratio, quod fami. ercis. & communi di. nascuntur ex quasi
contractu communionis. quæ naturæ societatis accedit, sed
fi. regundo. nascitur ex varijs figuris causarum. quandoque
ex delicto, vt ibi dixi. idcirco obtinet, quod non sit bon. fid.
ex quo imperator eam subticet. vt dixi satis in materia fi. re-
i gun. in simili. In gloss. vt si tibi. in fi. vide plenius [i] in d. l. 1. de

æstima. acti. ibi enim sunt opin. inter Io. & Azo. Doct. tamen
sequuntur hanc glos. In glos. quæ nascitur ibi: nisi in duo-
bus casibus. Quid si per pactum incontinenti appositum, fiat
permutatio? verbi gratia. Contraximus societatem, super cer
6 tis mercationibus, pacto incontinenti † apposito, quod ego
darem tibi equum meum, pro tuo: quia forte tu debebas præ
stare operam, & ire ad mercata, & meus equus erat melior,
quam tuus: nunquid præscript. verbis hoc casu, erit bona
k fidei? [k]
Iaco. dicit quod sic. & hoc constat, per hunc §. vel forte
contracta societate, statim conuenisti equum meum ducere
ad forum, pro vendendo, quem tradidi tibi æstimatum pro
10. non video, cur in hoc casu hæc præscript. verb. non sit
bon. fid. etiam si apponeretur iuxta contractum stricti iuris.
iuxta l. lecta. ff. si cer. petatur. Est ergo intelligenda hæc glo.
in pactis incontinenti appositis, quæ non sunt permutatio,
vel æstimatio. Sed nunquid actio bon. fi. informata per pa-
ctum nudum, aliud a permutatione, & æstimatione, est bo-
7 næ fid.? scis enim, quod ex talibus † pactis resultant duæ actio
nes? videlicet prima informata, & præscriptis verbis, vt l. 1.
& 2. C. de pact. inter empto. gloss. mouet hanc quæstionem
in §. quinimo l. iurisgentium. ff. de pact. & determinat, quod
non. quia datur loco præscriptis verbis, quę non sunt bonæ
fid. sed salua reuerentia gloss. non datur loco eius, sed concur
rit cum ea. Vnde concursus non alterat eius naturam. &
hoc vides in certi condictio. quæ est stricti iuris, quamuis
concurrat cum actio. bon. fid. vt infra notabitur: & pro hac
parte facit ff. de contrah. emp. l. fundi. vbi videtur suppone-
re, quod actio ex vendito, competit pro pacto incontinenti
apposito. eadem cum principali. & facit ff. de actio. empti. l.
datio. §. primo.
In eadem gloss. ibi quod non est permutatio. Pro eui-
dentia horum, recordare, quod quatuor sunt species con-
8 tractuum † innominatorum, do vt facias, facio vt facias, do
vt des, facio vt des. Exempla horum vulgo patent, & po-
tes videre ff. de præscript. verb. l. naturalis. pro tribus primis
competit præscriptis verbis. & est intentio gloss. quod hęc
pręscriptis verbis, sit stricti iuris. in tertio, quando do vt des,
est permutatio: quia tunc est bon. fid. vt in hoc. §. & ita suppo
nit, quod do vt des non semper est permutatio. Sed quo-
modo potest esse do vt des, quin sit permutatio? si enim do
tibi rem meam, vt des tuam, est permutatio, vt d. l. naturalis.
§. 1. Ad hoc dicas, quod si tibi do rem meam, vt des tuam
certam, est permutatio: sed si do tibi rem certam pro incer-
ta, non est permutatio, sed do vt des. Verbi gratia, dedi di-
gestum meum vetus, vt tu des mihi vnum competens infor-
tiatum, vt aliquid in genere: non est permutatio, quæ fiat de
re certa ad certam. C. de rerum permutatio. l. prima secun-
dum Iaco. & Petr. melius. in l. fina. & idem dicit Ranf. in ti-
tu. de præscriptis uerbis. qui ex permu. oritur. Et not. bene
hoc, quia sine hoc non potes intelligere gloss. & ita suppo-
nitur, quod contractus, permutationis est sub hac specie con
tractus do vt des. Iacob. dicit, quod dominus suus dicit,
quod non est sub illa specie, imo est species contractus per
se: & hoc apparet, quia ad hoc quod agi possit ex con-
tractu do vt des, oportet, quod res fiat accipientis. ut ff.
de conditio. causa data, l. fina. In contractu permutatio-
l nis, [l] non sic, sufficit enim rem tradi. ff. de rerum permuta-
tione, l. prima. unde permutatio uideretur melius debere
reponi sub contractu facio ut facias, quia uterque debet trã-
dere, & tradere est factum: ut supra proxime dictum
est, quam sub do ut des. Istud est subtile, sed tamen non
uidetur bene de mente legum: quia textus ponit permu-
tationem sub contractu do ut des: in l. naturalis. ff. de
pręscriptis uerbis. & si tu respicias bene, in materia de
rerum permutatione semper leges faciunt mentionem, de
datione. dicunt enim semper, dedit ex causa permutatio-
nis, ut l. 1. & l. quoniam. & l. rebus. C. de rerum permuta-
tio. Per ista potest determinari quęstio, de qua uidi sępe
queri.
De consuetudine debentur ventę, seu laudemia ex con-
tractu uẽditionis, & permutationis, in aliquibus locis: in alijs
non

non quidam dedit domum suam Sempronio pro 10. sextarijs frumenti,quę promisit sibi in bonis locis competentibus assignare,vel pro decem quarterijs prati,quæ promisit acqui
9 rere, † & tradere in tali riparia, quæritur vtrum debentur vente per præmissa? Videtur expeditum quod non,quia no est permutatio,sed contractus do vt des,cum non sit ibi certa species, quæ ex altera parte detur. Sed quare fuit hæc præscriptis verbis posita per se, cum permutatio sit contractus innominatus,sicut do vt des, & oriatur præscriptis verbis, in vno sicut in alio? Potest dici quod propter priuilegia,quæ huic adhęrent,magis,quam alijs,quod apparet,quia in hoc casu est bo.fid.in alijs non.& potest esse ratio,frequentia contractus. In ea.gloss.ibi.cum allegat.l.naturalis. §. at cum facio,ista gloss.non est vera indistincte, nam in facio vt des datur quandoque præscriptis verbis,de prescrip. ver.l.solent.§.1.vnde secundum Dyn.debet distingui, quia aut ex facto, quòd fecit, ibi nihil adest: & tunc datur actio de dolo. C.de dolo.l.cum proponas.Aut adest,& tunc pręscriptis verbis. Verbi gratia,quietaui te de debito, in quo mihi tenebaris, vt mihi dares equum, tibi adest ex facto meo: ideo ago præscriptis verbis, vt des.sed si manumisi seruum meum, vt dares mihi equum,tūc ex manumissione illa,tibi nihil adest, & ideo agitur de dolo. & idem tenet Iaco. & Pe. & est ratio secundum Iaco.quia vbi facio factum,ex quo nihil adest tibi, ius ciuile non reputauit equum, quod detur mihi actio contra te,qui nullam vtilitatem habes ex hoc. Sed prætor considerans,quod ex dolo tuo,& ex eo,quod promissionem tuam infringis, nihil debeas lucrari, dedit actionem de dolo. sed vbi ad est aduersario meo ex facto meo aliquid, ius ciuile de æquitate voluit dare actionem. Sed cur non idem, in facio, vt facias? Verbi gratia manumisi seruum meum, vt mihi facias domum,tibi nihil adest ex facto meo,cur ius ciuile det actionem. Dicit enim Iaco. quod attenta hac ratione, si facta sint inæqualia, non datur actio præscriptis verbis, sed de dolo, si sint æqualia datur præscriptis verbis. Verbi gratia,manumisi seruum meum, & tu conuenisti manumittere tuum: possum agere præscriptis verbis ꝙ tu seruum tuum manumittas,quia neutri aliquid adest, & est scriptum, Tu quoque fac simile,sic ars deluditur arte. Sed vbi sunt inæqualia. Verbi gratia.Manumitto seruum meum, vt domum mihi facias,tunc agitur solum de dolo, ista sunt satis subtilia,non tamen videntur de mente legum. Vnde,eadem ratio posset assignari in do vt des..& in do vt facias. Pone,quòd ego dedi x. Sempronio, vt facias mihi domum, & eam pro hoc facere promisisti, vel dedi librum Sempronio,vt des mihi equum,ex mea datione, nihil tibi ad est, & sic per dictam rationem,debet agi de dolo,ꝙ est valde extraneum,& nouum,vnde consulo,quod non recedas ab opinione Dy.ista valent,pro formatione libellorum. quia alia conclusio,& alia narratio est in actione præscriptis verbis:quam in actione de dolo.Item altera perpetua,altera bienalis, nisi de eo,quod peruenit.C.de dolo. l. fi. & multi sunt effectus, qui actionibus competant. In ea.gloss.ibi,cum dicit,& tamen nemo dicit aliquam conditionem esse bo.fid. Doct.di-
10 cunt,quod actio † præscriptis verbis,& actio in factum sunt eædem,quandoquidem actio in factum datur vbi scriptis verbis,& hoc probatur.ff.de præscript.ver.l.si tibi areæ.§.sed si forte.ibi in factum putat Iulianus actionem dandam, id est, præscriptis verbis.& ideo constat,quòd est bo.fid.in casibus, in quibus præscriptis verbis est bon. fid. in aliis non secundum Ia.vnde actio in factum, datur vbi præscriptis verbis, vbicunque est certum aliquem contractum factum, non per legem introductum, sed ex conuentionibus hominum, de cuius nomine dubitatur, vt si trado tibi molendinum meum ad annum,acto,ꝙ tu facies nouas calciatas, nouas molas, & rotas, hoc casu actio in factum, & præscriptis verbis sunt eædem, secundum doct. vel concurrunt, secundum gloss. Sed vbi non est certum, contractum aliquem factum esse: sed occurrit casu, quo est dictum actionem dari, datur in factum secundum. Dy. & hæc non concurrit nec est eadem cum præscriptis verbis, & potes ponere exempla.ff.de præscript.verb,l.qui seruandarum.§.sed & si.& §.sequen. Et de hac proprie loquitur eo.tit.l.quoties.& ista, quæ nascitur ex varijs figuris causarum,id est secundum varietatem factorū, competit interdum est damna, interdum ad ipsa pretia rerum,vt C.de sacr.san. eccl. l. sancimus. posses dicere, quod quamuis gloss. dicat, quod hic sunt quatuor species actionis in factum,quod non sint nisi duæ, videlicet ista generalis. Item illa, quæ datur ex edictis,& interdictis.illa autem,quę dicitur concurrere cum præscriptis verbis, non est actio per se,sed est actio præscriptis verbis, quæ interdum nominatur
11 in factum? Ecce,quare præscriptis † verbis nominatur,quia præscriptis vel narratis verbis conuentionum, in ea concluditur qua eadem ratione,in factum,videlicet,quia facto recitato,in ea concluditur,& sunt idem, vbi descendunt ex contractu, & conuentionibus. sed in factum generalis est alia, vt satis dixi. Sed quare non competit alia actio ciuilis, ex edictis,& interdictis? Respondeo: quia sicut prætor non potest facere hæredem de iure ciuili: ita nec dare actionem ciuilem sed quia edicta, & interdicta fundantur super æquitate, & æquum est actionem dari & nullam nominatam prætoriam introduci, fuit introductum, & quod daretur actio in factum, iunge infra de interdi.§.fina. In fi. eiusd. gloss. hanc approbant doct.Azo tamen tenuit contra in d.§.hoc interdictum. In gloss. id est vsque in finem. Sed quare dubitatum fuit de ista? Respondeo, quia est realis, & de rea-
12 libus † non reperitur,quod aliqua sit bon.fid. nisi de hac, in qua fuit ita statutum,quia habet mixtam naturam, & priuilegium personalitatis. secundum Pet. hoc verum, vbi agitur vniuersaliter. Quid si vna res petitur, pro qua competebat actio stricti iuris testatori, & petitori, & petitur per hęreditatis petitionem, quod est possibile. ff. de peti. hæredit. l.item videndum.§.fina.cum l.sequente nunquid est bo. fid? videtur quod non,quia debet sapere naturam actionis, loco cuius datur, ff. quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. præterea. & §. si conditionalis, quando act. de pecul. est an. l. cum post. & facit optime ff. vt le. no. ca. l. 1. §. bellissime. cum §.sequenti. Sed obstat. ff. de petit. hæred. l. item veniunt, §.cum prædiximus. Sed ad hoc dicas, quòd ibi non venit actio, cum natura sua accidentali, quam non habet, nisi ex euentu. sed cum natura, quam habet originaliter, venit. & ita ibi not. post Azo. Vnde si actio erat stricti iuris ex natura sua, videtur quod petitio hæredi.in quantum loco eius datur, sit stricti iuris, & facit infra proximo. §. vbi actio transfusa retinet propriam naturam, & dat alij,in quam trāsfunditur,eandem. Sed quid de fideicommisso, seu de possessoria hęreditatis petitione? videtur idem. quia in fideicommissaria veniunt fructus a tempore moræ, quasi sit bo. fid.ff.ad Trebel. l. in fideicommissariam. Item quia videtur retinere naturam pet.hæredi.vt no.ff.de fideicom. hæredit.pet.l.1. Sed Ioan. ponit eas stricti iuris in arbore, habent enim vnum punctum sub figura.e, ista satis sufficerent, pro lectura huius §. Sed quia hic nedum de theorica, imo & de practica agimus, videamus aliqua generalia, circa aliquas actiones,hic nominatas, ex quibus quisque luculenter
13 comprætendere poterit conclusiones libellorum. † Et primo quęritur, ad quid debet concludi in actione ex empto, quę hic nominatur? Et certum est, quod (sequendo conclusionem glossarum) debet concludi ad tradendum, & si res non tradatur,ad interesse. vt l. 1. de actio. empti. ff. Tu potes dicere,quod in actione ex empto veniunt diuersa, & secundum diuersitates rerum, diuersę sunt conclusiones, & si res tota vendatur,potest agi ad tradendum,& si res non tradatur,ad interesse. & super hoc dicunt docto.quod debet concludi ad tradendum,& si res non tradatur ad interesse. Et dices sic, vendidisti mihi librum talis pretio, quod tibi solui, vel soluere paratus sum, & offero, quare peto te condemnari, ad tradendum,& si tradere nolis,vel non possis,peto te condemnari ad meum interesse,hunc libellum videntur approbare gloss. & Specul. vt dixi supra de emp. & vend. §. pretium. Iac. de Ra. dicit, quod talis libellus, non procedit, quia sic sequeretur, quòd esset sententia alternatiua, & quodammodo incerta, & vix fieri posset executio, & eodem modo non procedit, si petat rem tradi, vel interesse

intereſſe. vnde. l. conductores. C. loca. per quam tales libelli conſueuerunt ſuſtineri, nil facit ad propoſitum, nec illa, quæ dixi ſupra in §. ſequens. quia illa procedunt, quando non eſt in voluntate actoris, quid agat, ſed in voluntate rei, quid dare velit. Sed hic certum eſt, ꝙ actor poteſt eligere, quid agere velit, an ad tradendum, vel ad intereſſe poſt interpellationem ideo videtur, quod debeat petere certum. ff. de verb. obl. l. ſi quis ſtipulatus. & l. fina. in princ. melius eod. tit. l. vbi. autem. §. pe. & ideo oportet concludi, vel ad rem tradendam ſolum, vel ad intereſſe ſolum. ſi ad rem tradendam, libellus de ſe patet. ſi ad intereſſe, poterit ſic dicere. Dicit Titius, contra Sempronium ꝙ licet idem Sempronius tali equum tali pretio eidem vendiderit, idemque Titius dictum pretium ſoluerit, vel ſoluere paratus ſit, & ſe ſolutum obtulerit, & adhuc offerat, nihilominus idem Sempronius dictum equum, per eundem Titium congruo loco, & tempore tradere requiſitus, contradicit minus iuſte, quare cum dictum Titij inter ſit in centum, petit idem Titius, eundem Sempronium condemnari ſibi, ratione ſui intereſſe, in dicta ſumma ſoluenda. Et caue, quod declares cauſas, quare interſit quia forte res tanti valet, vel fuiſti damnificatus in tantum: quia non habuiſti. oportet enim cauſam probabilem allegare, pro intereſſe, non vanam. ff. ad exhib. l. pe. Credo quod hi libelli, ſint magis tuti nihilominus tamen conſuetudo non reiicit libellum gl. & Spe. & iunge quod ſcripſi in §. pretium. ſupra de contrah. empt. & hoc, quando actio ex empto datur pro re vēdita tradenda, vel pro intereſſe, quia non tradit, ſed interdum agitur ad intereſſe ſolum: nec poteſt ad aliud agi: quia venditor rem vitioſe tradit. ff. de actio. empt. l. Iulianus. in princ. etiam, ſi contractus non tenet. ff. de act. emp. l. ſi ſterilis. §. quamuis. Interdum ad repetendum, quod datum eſt, & reſcindendum contractum. ff. de act. emp. l. ex empto. §. is qui. & §. ſi quis virginem, Interdum vt caueatur, de ædil. edict. l. ꝙ ſi nolit. §. quia aſsidua. Interdum ad exhibēdum. ff. de act. emp. l. Titius. Interdum damno dato, vt venditor agat vel cedat. ff. de act. emp. l. Iul. §. pe. & l. ſi ea. & l. venditor hominis. Interdum ad reſcindendum, vide ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ſi venditor. & §. per contrarium. Interdum pro euictione. C. de euict. l. non dubitatur. Interdum ad factū. ff. de actio. emp. l. tenetur. §. 1. C. de pact. inter emp. l. 1. & 2. Et ſecundum hos modos oportet diuerſificare concluſiones libellorum, & concludere ad illud, quod venit in actione, cum narratione facti. Eodem modo actio ex vendito competit ad diuerſa, interdum ad pretium. & hæc eſt ſua principalis concluſio. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. Interdum ad reddendum. ff. de act. emp. l. fundi. §. ſi ruta. Interdum ad factum. ff. de act. empt. l. ſi is qui. Interdum ad reſtituendum. ff. de leg. com miſ. l. ſi fundus, & ſic concluſiones variare oportet. Item ſciendum, ꝙ actio ex locato competit ad diuerſa, quandoque ad mercedem, quandoque ad damna. ff. quib. mo. pig. taci. contrah. l. 2. Item, vt colonus debito tempore colat. ff. locati. l. ſi merces. §. conductor. quandoque, vt rem dimittat. C. loca.

14 l. ædem. & l. conductores. † Item, actio ex conducto competit ad diuerſa. quandoque, vt frui liceat. ff. locati. l. ſi fundus. Item vt penſione exoneretur. ff. loca. l. & hæc diſtinctio. & l. ſi vno. Item vt domus reficiatur. ff. loca. l. ex conducto. in prin. Item ad damna, vt eo. tit. l. ſed addes. §. ſi quis dolia. Item ad exhibendum. C. loc. l. ex diui. Item ad intereſſe. ff. loc. l. nos videamus. & l. ſed addes. §. 1. Item ad expenſas, & reſtitutionem mercium. ff. loca. l. dominus. Item vt liceat inuecta exportare. ff. locati. l. ſed addes §. ſi inquilinus. Item vt locator agat, vel cedat actiones. ff. loc. l. cum in plures. §. meſſem ſecundum. Iac. de Ra. Et ſic ſecundum qꝛ diuerſa veniunt in his actionibus, debent diuerſæ concluſiones fieri in libellis, quæ ſatis patent ex dictis. Sed quæritur de actione oneris aduerſi, an ſit bon. fid? & eſt ſciendū, quod hæc actio competit, quando conductor recipit rem ſuo periculo. ff. loc. l. in naue Saupheli. eo. tit. l. opus, quod aduerſione. Et nonnulli dicunt, quòd hæc actio, ceſſat hodie, & illorum opinio. videtur gl. ibi ſequi. Alij quod non ceſſat, quorum opinio. ſequitur Ioannes, in arbore, dando ei proprium circulum, & ponit eam ſtricti iuris, ponendo duplicem punctum, ſuper figura, e, quod ſignat eam eſſe ſtricti iuris, Doctor. conſueuerunt ſequi opinio. glo. & maxime Rofre. in libellis ſuis. quicquid ſit nullus negat, quin actio ex locato, ad hoc extendatur, quia illa non tollit eam in d. l. in naue. vnde cum hodie non nominetur actio in libellis. vel de iure, vel de conſuetudine, ſed facta recitantur, & concluditur, non eſt vis ſuper hoc, niſi in eo, an eſſet bon. fid. vel ſtricti iuris, quia in hoc eſſet magnus effectus, iuxta no. in d. §. vnde ſecurius eſt dicere, competere act. ex locato, quæ eſt bon. fid.

De alijs actionibus: de quibus ſit hic mentio, tactum eſt ſ. in ſuis materijs. & ſupra eodem, §. ſequens. & §. quædam. & remiſſum ad Specu. ti. de iu. §. generalia. ſi quis velit materias adducere, non ſufficeret tempus, nec calamus, nec papy-

15 rus. Videamus† tamen aliqua circa actionem præſcriptis verbis, quæ pro æſtimato ponitur, & dic, quod habet locum hæc actio, quando res æſtimata traditur vendenda, vt l. 1. de æſtimat. act. Sed oppo. & videtur ꝙ nunquam ſit locus huic actioni, quia aut æſtimatio facit emptionem, aut non, ſi facit emptionem, petitur pretium per actionem ex vendito, ſi non: res ipſa. ff. loca. l. cum fundus. C. de iur. do. l. quoties. & l. in rebus dotalibus. ff. commo. l. ſi vt certo. §. commodatum. de iu. dot. l. plerunque. §. pen. Ad hoc poteſt dici, ꝙ vbi res traditur æſtimata ad vtilitatem, ſeu vſum recipientis, tunc obtinent contraria. Sed vbi traditur æſtimata, ſic quod recipiens nihil debeat habere in re, nec quo ad dominium, nec quo ad vſum. dictæ leges non obtinent, ſicut in eo propoſito, tradidiſti mihi rem eſtimatam vendendam, hic non debebat mihi aliquid remanere de ea: nec in ea: ſed miniſterium debeo præſtare ad vendendum: non poteſt dici, quod ſit mihi vendita, quia eam mihi acquirerem vt non agebam. Item oppo. quia aut recepiſti gratis vendendam, & datur mandati. ff. manda. l. 1. aut cum certa mercede, & datur locati, vt l. 1. & 2. ff. locat. aut ſub incerta, & datur præſcriptis verbis, quia iſte actus eſt, in quo operæ conſueuerunt optime locari. ff. de poſiti. l. 1. & ſic non uidetur hæc actio obtinere.

Textus videtur hoc mouere in d. l. 1. de æſtimat. act. & ta-

16 men non bene declarat, † vnde dic, quod hæc actio obtinet ſolum, quando res vendenda traditur ſub incerta mercede: & traditur æſtimata. ſi non eſſet æſtimata, competeret præſcriptis verbis, vt in contrario. Sed ad hoc caſu (quia dubitari poterat, an eſſet venditio, propter dubium, reperta fuit hæc actio,) requiruntur ergo tria, ad hoc quod hæc actio competat. Primo, quod res vendenda tradatur.

Secundo, quod æſtimata certo pretio. Tertio, quod mercede incerta, vt patet per præmiſſa. ff. eo. l. 2. Quid ergo, ſi librum meum tradidiſti ſtationario, pro vendendo pro decem, & nihil fuit conuentum de mercede certa, vel incerta, ſed de conſuetudine certum ſalarium ei debetur, videlicet duodecim denarij pro libra, quæritur, qua actione agetur? Et non videtur, quod poſsit agi hac actione, cum non ſit promiſſum ſalarium, nec recipiēs obligauit ſe ad reddendum librum, vel decem, quæ omnia videntur neceſſaria, per ſupradicta. Ad hoc dicas, quod iſtud eſſet nimis hanc materiam reſtringere. Nam hæc actio datur, quoties de nomine contractus ambigitur, vt l. 1. ff. eod. in propoſito autem ſatis dubitatur. cum non ſit contractus emptionis, nec locationis, & ſic iſta actio competit. Nec obſtat, quòd in quæſtione huiuſmodi non promiſit reddere librum aut decem, quia credo, quod non ſit neceſſarium hoc promittere in hac actione. Hæc enim actio competit, quando conueniens eſt actionem dari, nunquid conueniens non eſt, quod ex quo tibi tradidi librum meum vendendum, quod ipſum mihi reddas, vel æſtimationem, quamuis nil aliud conuenerit certum eſt quod ſic: igitur videtur hæc actio competere.

Sed quid, ſi non tradidi librum vendendum, ſed locandum: forte ad faciendum exemplaria, vel pecias &c. appreciaui librum, nunquid competit hæc actio ego non video, cur non. cum eadem ſit ratio. Sed quæritur, cuius eſt peri-

17 culum, quando † res æſtimata datur vendenda? Lex videtur dicere, quod recipientis. ff. eod. l. 1. in fine. Scias, quod Io. illud intellexit, quando res traditur æſtimata certo pretio. ſecus ſi diceretur, reddes rem, vel æſtimationem in genere.

hæc

hæc distinctio non placet Ranfred. quia non videt causam, quare magis teneatur in vno casu, quam in alio, certe imo potest causa assignari, quia quando dicitur, reddes rem, aut decem, videtur redditio, quia est pretium certum: sed quando dicitur, reddes rem, vel æstimationem, tunc non potest esse venditio, quia pretium est incertum. supra de contrahen. emptio. §. item pretium. Sed hæc non videtur bona, quia lex supponit, quod in casu huiusmodi non sit venditio, sicut nec est, & sic nec causa, nec differentia, videntur procedere, vnde potest dici, quod aut res non erat venalis, & tunc pertinet periculum ad recipientem, vt l. rogasti. ff. si cer. pet. aut alias erat venalis, & tunc distinguitur, & legitur textualiter. ff. de præscrip. ver. l. si gratuitam. §. 1. & satis potest dici, quod vbi res erat venalis, non tenetur de casu fortuito, nisi saltem eius culpa præcederet. sequendo opin. Azo. Quæritur de forma li-
m belli. m Ranfran. format sic. Ago contra Mar. cui dedi codicem meum vendendum, pro decem, vnde peto, quod reddat decem, vel codicem incorruptum. Iste libellus potest esse dubius, quia supponit, quod vtrunque sit in obligatione. & tamen hoc non videtur verum, maxime, vbi nulla fuit conuentio de decem reddendis, seu rem, sed solum liber fuit traditus vendendus pro decem, vnde videretur potius, quod liber sit in obligatione, saltem in casu, in quo extat, vnde expediens videretur, quod præmitteretur interrogatio: an liber esset venditus, vel non si respondeatur, venditus, petatur pretium, si vero respondeatur, non est venditus, petatur liber, si non vult respondere propter incertum, petatur liber, vel pretium. ff. quorum legat. l. 1. §. quia autem. & hoc securius. & Ranfred. satis admittit. Quid si dedi tibi librum vendendum decem, tu vendidisti quindecim, nunquid debes restituere integra quindecim? non videtur, nam cum periculum ad venditorē pertineat, videtur, quòd & emolumentum. ff. de regul. iur. secundum naturam. Sed secus forte, in mandato gratuito videtur, vide quod dixi supra de manda. §. is, qui. Item secus vbi non pertineret ad te periculum, iuxta distinctionem, quam feci supra proxi. & facit de procu. l. qui proprio. §. procurator. Nunc videamus de actione præscriptis verbis, quæ ex permutatione cōpetit, & hanc non prosequor, nisi solum pro libellorum formatione. Super quo
18 scire te volo, quod actiones quæ ex † permutatione oriuntur, tendunt ad diuersa. nam interdum, agitur vt res detur, interdum ad interesse, interdum vt res data restituatur, vt l. cum precibus. & l. rebus. C. de rerum permu. Super quo potes dicere, quia aut interuenis stipulatio, & tunc agitur ex stipulatu, vt dict. l. cum precibus, nec credo, quod alia tunc oriatur, vt dixi in simili, quando pecunia constituitur vel mutuatur supra eodem, §. in personam. versi. de constituta. Si autem non interuenit, tunc completo contractu ab vna parte, potest agere præscriptis verbis, vt impleatur, quod conuenit, & compelletur reus ad hoc, si rem habeat, vel compelli possit, sinautem ad interesse, vel si actor magis velit, potest agere post moram ad interesse, & est speciale, quòd in obligationibus dandi, succedat interesse, vt supra dixi in glo. scilicet 17. Si vero actor velit magis repetere, quod dedit, potest agere conditione ob causam. ff. de condit. caus. da. l. fina. & eodem modo, si sua non interesset rem permutatam habere. ff. de præscript. verb. l. si tibi. & hoc impleto contractu ex parte agentis, alias non potest agere, etiam si offerret implere, cum sit locus pœnitentiæ. ff. de condit. cau. da. l. si pecuniam. in princip. Et ex his apparet luculenter, quomodo debeat concludi, secundum diuersos modos agendi. Et caue: quia quando agitur ad implendum contractum, concludetur ad dandum, non ad tradendum rem, per l. fin. ff. de condit. caus. da. & in hoc differt a venditione. ff. de rerum permut. l. 2. Sed si ageretur ad tradendum, non videtur, quòd debeat reprobari libellus, quia ad minus agit, & certum est, quòd ille, cui plus debetur, potest minus petere, & facit, ff. eo. l. 2. prope fi. Item debet agi ad tradendum quando conuenit tradere tantum, sicut ad aliud factū. Quando autem agitur ad interesse, conclusio est clara. Item caue, quia actor habet ponere in libello, quòd rem dedit, id est, accipientis fecit, sicut emptor de pretio, vt dixi supra de contrah. emp. §. pretium. Sed an habeat probare dominium suum fuisse, & ita fecisse rem accipientis? Videtur quod sic, quia alias non procederet libellus, nisi hoc poneretur, & frustra poneretur, nisi probaretur, sed potest dici, quod nō oportet probari, nam commodum possessionis est, quod releuat ab onere probandi. ff. de rei vendic. l. is qui. probato ergo, quod actor possidebat, quando tradidit rem. & ita fecit alium possessorem, per consequens, præsumitur, quod & dominium, nec ille qui causam habet ab eo, debet referre quæstionem de dominio,
19 vt dixi in mutuo supra in §. sequens. † Sed secundum hoc nō differret permutatio a venditione, & tamen text. supponit, quod imo differt quo ad hoc, vt d. l. 2. Sed ad hoc potest dici, quòd imo differt, quia si tradidi tibi rem, quam vendidi. tu non potes excipere, quo minus soluas prętium, quamuis sit res aliena. Si tradidero tibi rem, ex causa permutationis, & tu excipias, quod aliena est, & hoc probes, potes excipere contra me, probatio tamen tibi incumbit, alias non prodesset possessio mea, quam tibi tradidi, & esset contra regulam, quod incumberet onus probandi possidenti, vel illi, a quo possidetur, contra l. is qui. supra allegatam, iuncta l. si quis conductionis titulo. C. loc. ista videntur rationabilia, & tamen vix obtinerent iudicialiter, propter rudes factistas, qui vias planas sequuntur. Si vis videre formas libellorum, vade ad specul. tit. de re. permut. libr. 4. & ad Ranfred. titu. de præscript. ver. quæ ex permu. oritur. Item in permutatione beneficiorum, non crederem concludendum ad dandum, sed quod resignare teneatur beneficium, ex causa permutationis conferendum, &c. Sed quæritur, hic actio præscriptis verbis datur in casibus loco actionum bonę fidei, & est eis similis, nunquid in illis casibus erit bon. fidei? Azo tenet quod non, vide ff. de præscript. verb. l. naturalis. §. fin. Sed quare actiones hic nominatæ sunt magis bonæ fidei, quam aliæ? Respondeo, quia contractus, ex quibus descendnnt, magis frequentantur, ideo requiritur magis exuberans bona fides, simile. ff. pro emp. l. 2. in princip. de vsucapio. l. iusto.

a Adnotatio. Actionum. Omnes actiones, exceptis his, quæ hic in text. & glos. enumerantur sunt stricti iuris, hoc dicit secundum Angel. Et diuide secundum eum.

b Cum aliter. Si autem contractus sit duplex: puta quia in contractu bonæ fidei intercessit stipulatio: tunc dolus dans causam contractui, annullat ipso iure. vt per Bald. in l. dolo. C. de inuti. stipu.

c Videamus. Hanc glo. quod in actione bo. fid. fructus veniant iure actionis, non vsuræ no. d. Matthesi. Singul. 91. incip. nota singularem. & Iac. hic. doct. tamen communiter tenent contrarium vt hic per eos videre poteris.

d In princ. Ratio autem diuersitatis est, vt per Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. in prin. ff. de ver. ob.

e In fi. Doct. hic communiter approbant opi. Io. vt videre potes per eos.

f Mentionem. Vide Ia. in 10. col. versi. dubitat.

g Et videatur, Vide hic Ang. in 1. col. versi. quærit hic secundum Ioan. Fab.

h In glo. Diuide, & declara glo. hanc vt per do. Iacob. hic. licet communiter cum ea transeant.

i Vide plenius. Vide hic Angel. in ver. in glos. de æstimato. & d. Ia. in 11. colum. versic. gloss. in versic. pro æstimato nume. 79. & Bart. in l. 1. ff. de æstimato. actione.

k Bon. fid. Vide hic Ias. post Ioan. Fabri. in 16. colum. post me. in versi. in ea. glo. tenentem cum Ioan. Fab.

l Permutationis. Do. Aret. & dom. Iaso. hic, latissime tractant de omnibus actionibus, quæ numerantur in hoc. §. & satis tamen impertinenter. cum habeant titulos suos proprios in corpore legum, in quibus omnes docto. latissime de his actionibus tractant. Tamen est valde vtile, in vno loco eas cumulatas inuenire: sicut hic potes videre per eosdem Angel. & Iason. qui dilatant materiam huius. §. per 18. colum. scilicet Angelum, Iason. vero. 35. col.

m Libelli. Vide hic Angelum in 33. col. post me. in versic. & in hac actione æstimatoria

1 *Matrimonium a muliere dictum.*
2 *Vxor a suo iure an vt procuratrix agat.*
3 *Homagium a muliere præstandum.*
4 *Contractum matrimo. bo. fidei esse.*
5 *Vxor quando, creditoribus præferatur.*
6 *Hæredis res non obligantur.*
7 *Transmitti quæ nequeant.*
8 *Dotis causa quando agendum.*
9 *Actiones expressæ solæ nascuntur.*
10 *Vxoria actio sit priuilegiata.*
11 *Minoris res ob dotem hypothecantur.*
12 *Stipulatio quibus, an non curruat.*
13 *Stipulatio bon. fidei est.*

14 *Actio ex stipulatu cui competat.*
15 *Dos quando reddenda.*
16 *Victo an agere liceat.*
17 *Subrogati natura.*

a FVERAT Antea [a] & rei vxoriæ act. Quidam faciunt hic §. alij vers. Dyn. facit vers. Doctores citramontani, allegant pro §. non est vis. casus patet, potest tamen incip. Domine imperator, ego vidi supra quasdam actiones quæ sunt bo. fid. quæro a vobis an sint aliæ bon. fid. Respondet imperator, sic, fuerat antea, &c. prosequere literam, &c. In gloss. nomen actionis. in fine. Prima est vera, vnde debes scire, quod antiquitus duæ competebant actiones pro dote repetenda, videlicet rei vxo. actio. quando stipulatio non fuerat interposita. & actio ex stipulatu, quando fuerat stipulatio interposita, hodie vero actio ex stipulatu in vtroque casu, vt hic patet. Sed quare dicitur melius rei vxo. act. quam rei maritalis, cum dos sit mariti, vt l. doce. C. de rei vend. Respondeo, quia vadit ad repetendam dotem, quæ proprie est patrimonium mulieris. ff. de minor. l. 3. §. sed vtrum. Vnde in his, quę
1 tangunt † iura nuptiarum, fit de nominatio a muliere, ideo dicitur matrimonium, non patrimonium: vt dixi supra de nupt. in princ. & hæc faciunt ad quæstionem, de consuetudine curiæ Franciæ, maritus & vxor agunt, & conueniuntur
2 simul pro re dotali. † Pone, quod maritus habet se absentare, forte vltra mare, & vult, quo ad causas dotales, constituere procuratricem vxorem, nunquid potest? Videtur quod sic, vt dixi supra de nupt. in princ. quia hæc causa censetur propria mulieris, cum ad ipsam pertineat damnum, & lucrũ. C. de iur. do. l. in rebus. iuncta. l. penult. §. in propria. ff. quando appellan. fit, & ita mulier potest interuenire. ff. de procu. l. minor. §. penult. & l. fœminas. & hoc satis patet, quia sicut maritus, & vxor simul agunt, de consuetudine, constante matrimonio, sic pater, & filia, eo soluto. ff. sol. mat. l. 2. & tamen certum est, quòd pater potest filiæ committere, vt sola agat C. de colla. authen. quod locum. secundum Iacob. & Petr.
b [b] imo videtur quod marito absente, vel alias impedito, sola mulier posit agere, ne remaneat indotata. ff. solu. matri. l. 2. §. voluntatem. de iudi. l. si longius. de iniur. l. sed si vnius. §. ait prætor. Sed quid dices, maritus facit homagia pro rebus dotalibus dominis, a quibus tenentur, & si non faciat, domini possunt res tenere ad manum, & fructus suos facere de consuetudine. ponamus, quod maritus est absens, vel præsens, & non vult, vel non potest (quia forte furiosus) facere
3 homagium: † nunquid vxor: quamuis sit fœmina, potest tenere fundum, de consuetudine regni? Potest dici quod sic, & debet admitti, per prædictam. l. sed si vnius. §. filio. Alioquin, priuaretur fructibus rei dotalis, de quibus debet ali, & maxime viro existente inope. C. de iure dot. l. in rebus, quod
4 esset iniquum. Sed quæritur, vtrum ipse † contractus matrimonij sit bonę fidei? & non videtur, cum dolus dans causam contractui ipsum non vitiet, extra de conuer. coniuga. c. veniens. qui tamen vitiat contractũ bon. fid. l. & eleganter. ff. de dolo. sed durum est dicere, quòd actio sit bonæ fid. & non ipse contractus. In gloss. quæ similiter. in fi. & hoc siue dos fuerit certa siue incerta. quamuis alias actio ex stipulatu detur tantum ad incerta: vt no. C. de rei vxo. act. l. vnica. Sed Iacob. & Petr. dicunt, quod quando est certa dos, datur certi condi. vt supra de verbo. oblig. circa princ. Sed opin. glossatoris, videtur melior. In gloss. scilicet ex vtraque. in fin.
5 vir tamen non habet priuilegium, vt præferatur † creditoribus anterioribus, cum hoc non reperiatur: vt no. C. de rei vxor. act. l. vnica. in princip. secundum docto. sed extraneus dans dotem non habet hypothecam, quamuis stipulatus sit sibi dotem reddi, nisi prouiderit sibi expresse. secundum Dy. sed quæritur, an actio ex stipulatu, quæ competit marito, sit bon. fi. Iac. dicit quod non. per hanc literam cum dicit, cuius prouidentia, &c. Sed Petr. dicit contrarium, quia lex tractat simul de vtraque: dicit eam esse bon. fid. vnde intelligi debet, quod de vtraque loquatur, vt seruetur æqualitas. ff. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fin. in authen. de æqua dot. quasi per totum. Sed in ea, quæ datur extraneo danti dotem, & stipulanti dotem sibi reddi, potest esse vera opin. Ia. In gloss. sed nunquid, in fin. hanc sequuntur hic Iacob. Petr. & Dyn. Nec obstat, in auth. de æqua. do. §. his consequens. C. qui po. in pig. ha. authen. quo iure, quia loquitur de creditoribus, qui non sunt anteriores: quia si ante mutuassent, mulier non præferretur eis, & ita no. in d. §. his consequens. & d. l. assiduis. & ita respondet Pet. hic. & hæc opin. practicatur vbique. Opinio tamen Mar. erat magis fauorabilis, & videtur fuisse de mente imperatoris, illi ergo, qui habent expressas anteriores, præferuntur mulieri, hoc verum, in bonis tunc extantibus. Quid in bonis quæsitis, post constitutionem dotis? Glo. dicit, quòd semper prior præfertur, vt no. in l. assiduis. Doct. consueuerunt dicere, quòd imo mulier: ad instar fisci. ff. de iur. fisci. l. si is qui. & hoc in bonis viri. Quid in bonis soceri? gloss. dicit idem, si ipse recipit dotem, vel filius, eius voluntate, vt no. in d. l. assiduis: in auth. de æqua. do. §. illud. Sed quid de bonis hæredis, qui successit viro, nunquid obligantur? Glo. dicit, quod non: vt no. in d. l. assiduis, quod est verum, nisi essent nata, ex bonis testantis. ff. de pig. l. Paulus. §. 1. Quid si testator ea obligasset expresse? Verbi gratia obligauit bona sua ac hæredis sui: nunquid bona hæredis, erunt obligata, ex quo testator expresse ea obligat? Videtur, quòd sic. ff. de ma. te. l. si quis ita la 1. §. 1. de lega. 2. l. vnum.
6 ex fa. §. si rem. argumen. † contra. C. de testamen. ma. l. seruo. Hoc videtur verius, quia alienam rem non potuit obligare: licet potuerit eam legare. supra de lega. §. si res aliena. & sic non obstat d. l. vnum ex fa. Ad l. si quis ita. potest dici, quod testator potest ligare manum hæredis, sic quod manumittere non potest, vt ibi: & seruum eius afficere: quia factum eius, videtur factum hæredis: cum reputentur eadem persona: directam autem libertatem, dare non potest, quia illa solũ nititur ex persona testatoris, hæc ratio non est multum sufficiens. Et est forte, quare testator, non potest dare directam libertatem seruo hæredis, & tamen non potest prohibere, & eam impedire, tamen videtur econtra, propter fauorem libertatis, sed hoc non est de præsenti materia. In
c gloss. vis facienda est ibi: qui. po. in pigno. ha. l. fin. [c] gloss. videtur velle, quòd si mulier habeat filios, ex alio matrimonio, seu nepotes, quòd competat eis hoc priuilegium. & idem & clarius sentit. ff. de solu. matrim. l. etiam. in princip. de re iudic. l. & si fideiussor. in glos. fin. In eadem gloss. ibi
d cum allega. l. minor. hanc approbant omnes, [d] quia persona procuratoris reputatur persona domini: nec est durior conditio procuratoris, quam domini, nisi in satisdando. ff. de procurator. l. sed & hære. §. defendere. secundum Dyn. & patet. ff. de re iudica. l. si cum procuratore. de dam. infect. lege, qui bona fide. §. penult. & hoc non habet dubium de simplici procuratore, sed de procuratore in rem suam, posset dubitari. Verbi gratia, mulier cesit actionem de dote alicui, nunquid ille gaudebit priuilegio? Et videtur quòd non: per hanc literam: cum ipsa mulier, &c. vbi videtur expeditum. Præterea, priuilegium, quod non est transmissibile ad extraneos hæredes: non est cessibile. ff. de minor. l. quod si mi-
7 nor. & ibi nota. † istud autem non transmittitur ad hæredes, vt statim dictum est, ergo nec ad cessionarium, pro hoc facit, quod priuilegium actionum tutelæ, non transit ad cessionarium. ff. de administra. tutel. l. ex pluribus. & l. si minore. Sed contra. C. de priuileg. fisci. l. fina. Sed ibi in alio priuilegio, quod est verius: istud autem modificatum est, vt ipsa mulier habeat tantum. In eadem glos. ibi cum allegat le-
e gem finalem. hoc verum [e] vt præferatur anterioribus, habentibus tacitam hypothecam. C. de iur. dotium. l. vbi adhuc. Sed an vir habeat tacitam hypothecam in bonis mulieris pro reddenda donatione, propter nuptias, quę vt scis reddi debet, soluto matrimonio: vt no. in auth. dos data. C. de dona. ante nuptias? Iacob. dicit, quòd sic. vt seruetur æqualitas. in authen. de æqualita. dot. per totum, sed non reperitur lege expressum: ideo non est tutum, hoc asserere. In eadem gloss. cum allegat l. si constante. gloss. hic non quærit. quando nascitur actio de dote, sed quando mulier potest ex-
8 periri. † Vnde non est idem, vt videbis. Quæritur ergo, quando nascitur actio de dote? Hæc quæstio est antiqua. quidam

dam dicunt quod oritur a tempore contracti matrimonij. Alij ꝙ demum soluto matrimonio, nisi in casibus, in quibus potest agi matrimonio cōstante, quos dic plene, vt ff. sol. ma. l. 2. in prin. & hanc opi. tenet gl. super verbo actione in prin. ff. de bo. dam. l. sed si alia. in fi. Iac. de Ra. tenet hic, ꝙ oritur a tempore contracti matrimonij. & alias quasi pro expresso. ff. de pact. l. iur. gen. §. quinimo. ibi enim dicit, ꝙ pactum appositum tempore constitutionis dotis, informat veterem actionē: ergo erat nata, alias non informaret, hoc probat etiam per d. l. sed si alia. §. fi. dicit tamen, ꝙ est inefficax, constante matrimonio, nisi in casibus, quibus durante matrimonio agi potest. Dy. & Pet. tenent opi. gl. quæ fuit Azonis: non per rationem gl. quæ non valet vnam muscam, secundum Dy. Intēdit enim probare gl. ꝙ hæc actio oritur, sol. mat. quia ex tunc incipit præscriptio per l. in rebus. §. omnis. C. de iur. do. quæ ratio, non valet: quia dato, quòd esset ante nata, non curreret præscriptio, quousque posset efficaciter intentari, vt l. 1. §. fi. C. de an. excep. quod non potest, nisi sol. mat. Sed ipse ostendit, vt dicit incommutabiliter. Certū est, ꝙ vbi obligatio contrahitur sub conditione expressa, vel tacita, quę se habebit ad esse, vel non esse, non nascitur actio, nisi in euentum conditionis. ff. de verb. sig. l. cedere diem. sed in actione intelligitur tacita conditio. si matrimonium non fuerit dissolutum, culpa mulieris. C. de repu. l. consensu. ff. solu. ma. l. Lucius. ergo, actio non oritur ante, secundum eum: tacita enim conditio facit actum conditionalem. ff. de pac. l. item quia. & ibi de hoc. Pet. de Bel. perti, facit eandem rationem. & vltimo allegat pro expresso. ff. de pac. l. iur. gen. §. sed cum nulla. Illæ leges reuoluuntur ad vtrunque propositum, prout ibi no. gl. sed multum bene facit pro hac opinione C. de repu. l. 1. ibi: ideoque ipso iure dotis actio non competit &c. etiam facit pro, & contra. ff. de tute. & ra. distra. l. si tutor. reipu. §. fi. & l. nisi finita. Ad ll. contrarias potest responderi, prout in qualibet no. de hoc no. etiam. ff. de do. præle. l. pater. In ea. gl. ibi & hoc subaudi, quod dicitur in hoc §. non referas ad hoc, quod dictum est statim in gloss. In ea. glo. ibi cum allegat. §. accedit. dic, vt ibi, & intellige pactus, id est, stipulatus. si sit extraneus. ff. sol. mat. l. quoties. C. de iu. do. l. auia. de pac. conuen. l. 1. In ea. gl. in fi. hæc gl. est multum probabilis, si filia viuat. sed si sit mortua, & maxime sine liberis, potest dubitari. & non vr̄, ꝙ habeat priuilegium, cum non reperiatur lege cautum, imo iste §. facit ad contrarium. Hęc sufficiunt iuxta gl. tamen aliqua tangam vltra quæstiones quæ faciunt ad intellectum huius §. & materiæ, quæ solum ponam. Primo quæro. hic dicitur, ꝙ mulier habet tacitam hypothecam, & priuilegium pro dote sua. Quid si sibi prouidit de speciali cōuentione, de expressa hypotheca, quæritur, nunquid oriatur ista tacita? istud consueuit tangi iuxta l. assiduis. C. qui pot. in pig. ha. Et doc. consueuerunt dicere, ꝙ sic, & respondent, ad l. fi. C. de pact. con. ꝙ in alio casu. loquitur, prout etiam ibi satis no. Videtur elegantius posse dici, ꝙ olim, vbi stipulatio intercedebat, nō erat locus rei vxo. act. & sic nec hodie taci-
9 tæ stipulationi, vel hypo. quæ eius loco succedit. † Dic ergo, ꝙ vbi stipulatio & hyp. exprimuntur, illæ solæ nascuntur, & agitur ex eis, alias ex tacita. & hoc dicit d. l. 1. de rei vxo. act. Sed de alio, potest quæri, nunquid illa expressa est priuilegiata sicut ista? Et in illa præferatur mulier habentibus tacitas, sicut in hac. Ad hoc ꝙ quæstio procedat, memento, ꝙ expressa non præfertur anteriori tacitæ. per l. C. rem alie. ge. l. 1. quamuis gl. videtur dicere contra. ff. qui po. in pig. l. si pignus. Reprobata ergo illa gl. & supposita opi. doct. pro vera, quæritur primo, an agens ex stipulatione, vel hyp. expressa, præferatur habentibus tacitam? & videtur, ꝙ non, quia priuilegium, quod datur actioni de dote, non datur, si alia actione agatur. ff. de neg. gest. l. diuortio. cum ibi no. & facit. ff. de re iud. l. sed hoc ita. Sed potest dici contra, per hunc §. nam hoc priuilegium datur in fauorem mulieris. igitur quacunque actione agat, vt detur priuilegium debere habere, cum videatur potius concernere personam, quam actionem, pro hoc benefacit. ff. de priuileg. cre. l. 2. circa prin. de fideiuss. l. tutor. de consti. pecu. l. 3. de dona. l. qui id quod. & in l. diuortio priuatur priuilegio propter suum delictum, vt ibi no. Idē diceretur, si altera esset expressa, vel stipulatio, vel hypotheca solum. Occasione huius, quæramus de quadam quæstione, quam mouet hic Dy. videlicet, an actio de dote sit priuilegiata, vel ipsa mulier? Dy. dicit, quòd quidam magnæ au-
10 thoritatis dicit, quod mulier est priuilegiata, † non actio, quia si actio, vel causa esset priuilegiata, priuilegium non extingueretur cum persona. ff. de regu. iu. l. in omnibus. de priuileg. cre. l. priuilegia. & tamen de isto est certum, quod extinguitur cum persona. C. de priui. do. l. vnica. Ipse dicit, quod imo actio est priuilegiata, fauore mulieris. per dictam l. vnicam. vbi videtur dicere tex. quod priuilegium adhæret actioni. Sed quid si mulier non petat dotem, sed petat alimenta, nunquid hoc vtitur priuilegio? Spe. dicit quod sic, in Spe. de do. inter virum & vxo. §. formatis. ver. sed nunquid bona.
11 Item, quid si maritus, † sit minor annis, nunquid bona eius obligantur? Dic, quod sic. C. de legit. tuto. l. fi. Posset etiam hic adduci tota materia, de l. vnica. C. de rei vxo. actio. & de l. vbi. C. de iur. do. vade illuc ad gl. & doc. & ad ea, quæ ibi scripsi in breuiario. Posset etiam hic tangi, an lex 1. C. de iur. do. & l. 1. C. de dotis promis. sint correctæ? de quo agitur satis in earum singulis, & maxime in l. 1. C. de iur. dot. Sed quæro, quid si materia non conueniat stipulationi. Verbi gratia, cum tractaretur de dote, vir petebat nemus, alias offerebat fundum, vel pretium, & in hoc consenserunt, vel forte promittens erat absens, nunquid potest agi ex stipulatu? Non videtur. ff. de verb. oblig. l. 1. Ego credo, quod difformi-
12 tas, † seu absentia non vitiant in hoc casu, quia hæc stipulatio procedit potestate legis ex nudo consensu, & sine verbis, igitur nulla forma, est attendenda, sed solus consensus. Vbi tamen esset materiæ defectus in re, quæ debet dari, quia promitteretur in dotem res, quæ non est in rerum natura, vel impossibilis, tunc nec stipulatio ficta oriretur, nisi in casu, quando generis incertum promitteretur, nam tunc competeret hæc actio. ff. de iur. do. l. cum post. §. gener. Sed stipulatio expressa in alio casu non valeret. ff. de verb. oblig. l. triticum.
f Quid si contrahentes, essent muti f vel alter eorum? Credo stipulationem fingi, nam inter absentes fingitur, vt l. his verbis. ff. de adop. quamuis non possit esse expressa. Quid si non fuerit consensus? Verbi gratia, cum pater differet filiā nuptui collocare, filia cōtraxit patre ignorante, maritus agit contra patrem, vt constituat filiæ dotem iuxta illa, quæ notantur. ff. de actio. & obli. l. obligamur. de iure dot. l. cum post §. nuptijs. Quæritur, nunquid competat hæc actio ex stipulatu, & an hypotheca? Non audeo dicere, quod sic, cum nullius consensus fuerit, & lex illa de rei vxo. act. videtur loqui; vbi consensus, vel promissio interuenit. Sed quid prodest adinuenisse hanc fictam stipulationem, cum pactum etiam nudum sufficiat C. de dotis promissi. l. ad exactionem? Respondeo propter maiorem firmitatem, stipulatio enim, firmior contractus est, & ideo dicitur a stipite, vt dixi su-
13 pra de verborum oblig. in prin. † Sed quæro, nunquid actio, ex stipulatu, quæ oritur ex expressa stipulatione, sit bonæ fidei? Credo, quod sic, nam lex vnica, C. de rei vxo. act. loquitur, siue scripta fuerit stipulatio, siue non scripta. Si fuerit scripta, supponitur interposita. supra de inutil. stip. §. si scriptum. Vnde in d. l. 1. satis exprimitur, quod si fuerit stipulatio interposita expressa, agitur ex ea, & semper est bonæ fidei. Sed an actio hypothec. est bo. fid. hoc casu? Credo, quod non. nec hoc dicit hic tex. imo contrarium verum est, quia cōpetit pro omnibus, pro quibus actio ex stipulatu, quia est eius accessoria, ideo dicitur ei data, hic in text. Tene ergo, quod vbi stipulatio, & hypothe. expresse interponuntur, nullæ nascuntur tacitæ, sicut nec olim rei vxor. actio nascebatur, sed vbi non fuerunt interpositæ, vel inutiliter, supplentur a lege, & in omni casu actio ex stipulatu est bonæ fidei, hypothe. est stricti iuris, & hoc satis declarant tex. in d. l. 1. de rei vxo. act. in princip. & §. illo. & hic. Sed quid, si mulier agit, ex hypothecaria tacita, creditores offerunt sibi dotem nunquid tenetur recipere? Consueuit dici, quod sic, si agat ad dotem pro pecunia, secus si pro alimentis. vide C. qui pot. in pig. ha. l. cum tibi. Sed nunquid, hæc hypo. tacita competat proportione,

quam

quam quilibet bonorum obligatorum, possidet? Satis videtur ꝙ sic. ff. de iur. fis. moschis. C. de defen. ciui. l. fi. communia de leg. l. 1. & ideo expedit magis expressam habere obligationem, & ex ea agere, quam hanc tacitam. Quæritur, cui com-
14 petit † hæc actio? Hic distinguendum est, inter dotem profectitiam, & aduentitiam, pro profectitia repetenda, competit hęc actio patri, & filiæ. vt l. 2. sol. mat. nisi pater esset stipulatus incontinenti. ff. solu. matri. l. quoties. C. de iur. do. l. auia. vel nisi esset dos magna, & speraretur esse locum collationi. C. de colla. auth. quod locum. tunc enim sola filia posset agere, vt ibi, pro aduentitia agit filia, cum consensu patris, vel sine consensu, si sit emancipata, de hoc no. satis ple. ff. sol. ma. l. 2. in gl. no. C. de colla. auth. quod locum. de bo. quæ lib. l. fin. §. necessitatem. in magna glos. Sed iuxta hoc potest dubitari, pater stipulatus est sibi dotem reddi, agit hac actione, & mortuus est, pluribus relictis hæredibus, quæritur, ad quem pertinebit hæc actio, vtrum transibit ad filiam, vel ad omnes hæredes? expressum videtur, ꝙ ad solam filiam. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. videamus. & §. accedit. Iac. intelligit illud esse verum in stipulatione legali, & in actione, quæ est communis patri, & filiæ, secus in stipulatione expressa, per ipsum facta, iuxta d. l. quoties. sol. mat. Glo. videtur contrarium notare in §. videamus. quæ dicitur, & videtur verior per §. illo procul. in l. vnica. de rei vxo. ac. & per auth. sed quamuis. Vnde, cũ sit paternum officium, filiam dotare, in dubio præsumam eũ semper stipulari ad opus filiæ, saltem post mortem. Sed forte opi. Ia. posset procedere, vbi stipularetur sibi, vt extraneo. Quæritur quando possit hæc actio intentari? certum est, ꝙ pro immobilibus, saltem sol. mat. pro mobilibus, & incorporalibus, post annum. C. de rei vxo. act. l. vna. §. exactio. Doct. dicunt ibi, quòd si mobilia extent, statim sunt reddenda, per l. debitoribus. ff. de re iudi. melius. ff. sol. ma. l. diuortio. §. non solum. Sed supposito. ꝙ post annum, quid erit de fructibus, & foetibus, medio tempore perceptis? Videtur, ꝙ sint viri, vel eius hæredis, vt no. ff. re amo. l. ob res. eo. tit. l. mulier. §. rerum. Sed mulier interim aletur, vt no. in d. §. exactio. & infra domo viri, si fieri possit sine suspicione, vt no. in Spe. qui fi. sint le. versic. nunc dicamus. cum seq. & forte maritus debet satisdare. ff. sol. mat. l. si constante. §. quoties. cum no.
15 † Quid si dos sit in nominibus? Expeditum videtur, quod debet fieri restitutio post annum. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. exactio cum dicit, incorporalibus. Super hoc potest dici, quod si nomina competebant pro mobilibus, debent iudicari pro mobilibus. & pro immobilibus tanquam immobilia, sic potest determinari per ea, quæ notantur in authen. de non alie. §. vult enim ff. de verbo. sign. l. mouentium. Ego crederem in hoc multum aduertendum, an nomina sint exacta, an non sint exacta. Si sunt exacta, & per ea deuentum sit ad corporales res, ego crederem ea statim restituenda.

Quid enim, si fundus fuit insolidum datus pro debito mulieris pecuniarium? Credo eum statim restituendum. Et cõtra si actio competebat, pro immobili. & possessor fuit cõdẽnatus ad interesse, crederem interesse restituendum post annum, quasi mobile. ff. de iu. do. l. cum in fundo. §. si fundus. de pig. ac. l. si conuenerit. 2. Quid si nihil fuit exactum, & mulier agit, quod vir ei cedat actionem, iuxta l. Mæuia. ff. solu. ma. l. si socer. §. 1. Ego non video, cur sit annus expectandus, maxime, vbi vir nullas vsuras recipere potest, hoc pẽdẽte. Quid si redditus, fuerunt dati in dotem? Expeditum videtur, quod debeant restitui post annum, quia sunt incorporales, vt d. §. exactio. sed contra. ff. sol. mat. l. diuortio. §. non solum. & §. in seruo. Item quia reputantur loco immobilium, extra, de re. eccl. non alie. c. 1. in cle. quod vr̃ equum, intellige ergo, ibi in corporalibus, id est, nominibus. Quid de vsufructu, vel alia seruitute incorporali? Crederem idem. ff. sol. mat. l. vsufru. non possum negare, quin fiat vis literæ, sed propter æquitatẽ vr̃ ita dicendum. Forma libellorum satis apparet. Si vir agit potest sic dicere, Dico, quod cõtraxi matrimonium cum Berta, pro qua T. promisit mihi centum in dotem, quæ recusat soluere minus iuste, quare peto ipsum condemnari &c. Vel si mulier, vel eius hæredes agant contra virum, vel eius hæredes, dicent sic, Dico, quod dudũ cõtraxi matrimonium cũ tali, cui dedi, vel alius pro me centum in dotem. Vnde cum matrimonium sit dissolutum, & dos sit in causa restitutionis, peto &c. Libelli sunt ita plani in actione ex stipulatu, & in hyp. quod est plusquam ridiculum scribere. De vno tamen posset dubitari: nunquid actor, habet eligere vtrum agat ex expressa stipulatione, vel hypoth. vel ex tacita, vel an possit vtrasque cumulare, non adstringendo se ad probandum, nisi quod sufficiat? Et ego credo, ꝙ debet declarare, & se restringere, vel ad expressas tantum; vel ad tacitas tantum, quia vt supra scripsi: quando sunt expressæ non oriuntur tacitæ, nec
16 concurrere possunt. † Item expressa hyp. datur pro solido: tacita pro portione: vt supra dixi. & sic cum sint diuersæ, & diuersas condemnationes habeant, & effectus, debet eligere actor. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. Sed quid si agẽs ex expressis succubuit, nũquid potest redire ad tacitas? Videtur ꝙ sic: si appareat, ideo succubuisse: quia non probauit expressas. Sed si absoluatur a toto negotio: non videtur. ff. de excep. rei iud. l. si mater. §. si quis. & l. ex sextãte. in pri. de iureiur. l. duobus. §. exceptio. Sed si agens ex tacita, succũberet, non crederem, ꝙ posset redire ad expressas, nisi ideo succubuisset: quia male egisset, intentando tacitas. non sunt plura. Licet calores intensi. impediant intellectũ, & calamũ, viam tamen brocardicam, ad quam is. §. consueuit allegari,
17 non pœnitus prætereo: videlicet an actio subrogata † sapiat naturam actionis, loco cuius subrogatur? Super quo Pet. dicit hic, ꝙ interdum subrogatur per viam suppletionis, & sortitur eius naturam. Exemplum de actione vtili, quæ competit, qñ bipes dat damnũ: quæ suppletur ad illam, qñ quadrupes damnum dat. ff. si qua. pau. fe. di. l. pe. Interdum per viam subrogationis: tunc aut fit per legem, & sortitur naturam illius, pro qua subrogatur, vt hic, nisi causa pro qua subrogatur aliud inducat. sicut in actione in factum, quæ subrogatur loco act. de do. ne infamet. quę quo ad hoc non sortitur eius naturam, sed quo ad aliam. ff. de do. l. non debet. de exce. do. l. apud Celsum. §. Celsus. Interdũ ex conuentione partium, & tunc sortitur eius naturam quantum ad principale debitum, sed non quo ad accessoria: vt si stipulor, rem in qua mihi condemnatus es ex actione ex stipulatu, non sortitur eandem naturam, vt ex ea fiat executio. ff. de re iud. l. 4. §. si ex conuẽtione. Interdum, per viam cumulationis, & tunc, aut cumulatur per legem, & non sortitur naturam. ff. de pec. l. 3. §. idem. de noxa. l. quoties. aut per conuentionem, & tunc aut per modũ principalis, & non sortitur naturam vt si stipulor mihi decẽ, quæ debes ex contractu bo. fi. actio ex stipulatu non est bo. fi. ff. pro socio. l. si quis. de consti. pec. l. item illa. §. 1. fallit. ff. de do. l. qui id quod. aut per modum accessorij: & sortitur naturam eius, cuius loco subrogatur. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. & vt leg. no. ca. l. 1. §. sub conditione. secundum Pet. de Bel. pert. Hęc est via brocardica, in qua non reperitur finis, sicut nec in alijs. Item facit is §. ꝙ ecclesia vnita alteri, transferuntur priuilegia. dixi supra de fideic. hær. peti. §. sed quia. & iunge infra eo. §. fi. ver. item de dote.

a Aonotatio. Fuerat antea. Actio rei vxoriæ, quæ olim pro dote competebat, est hodie transfusa in actionem ex stipulatu, cum omni suo iure, quæ actio est priuilegiata respectu hypothecæ, & prioritatis seu prælationis. hoc dicit.

b In fine. Hanc vltimam opi. glo. do. communiter sequuntur hic. Multum tamen inter se altercantur, an dos confessata, de cuius actuali numeratione non constat, habeat priuilegia: de quibus hic & in l. assiduis. C. qui pot. in pig. ha. & vide hic do. Ias. dicentem, ꝙ cessio semper præsumitur simulata, quã do pretium pro quo facta fuit, non apparet in veritate solutũ, item ꝙ per quæcunque verba a debitore prolata, non impenditur exceptio, non numeratę pecuniæ. Item quòd exceptio non numeratæ dotis non competit, nisi quando maritus confessus fuit, se recepisse ab vxore, vel eius patre, secus si a tertio, ꝙ est notandum. Ita do. Iaso. super hac gloss. hic in 19. col. ante fi. ver. gl. in ver. creditoribus.

c L. fi. Vide hic doct. quando pater aut mater teneantur dotare filiam.

d Approbant omnes. Vide hic do. Ias. in 23. colum. versic. in fi. hanc glos. post prin. col.

e Hoc verum. Idem do. Ias. hic in 2. no.

f Muti. Vide Ang. hic in 3. col. circa prin. tenentem. ꝙ habeat locum hæc stipulatio ficta, in muto. quia potuit stipulari per signa. Et vide hic do. Angel. in hoc. §. qui quærit de multis quæstionibus, valde vtilibus, in hac materia, de quibus hic per eum & per do. Ias. hic.

1 *Libera potestas quatenus accipienda.*

2 *Repetere quis possit.*

Compen-

3 Compensationi quando locus sit. 5.6.7.8.9.10.12.13.14.15.16.20.
4 Genus quando ut species iudicandum.
11 Compensationis effectus.
17 Compensandi cui ius sit. 18.19.

a In Bonæ fidei [a] A utem iudicijs. Semper prosequitur naturam actionis bonæ fidei. & bene continuatur. Casus huiusmodi. §. potest sic incipi. Domine, ego vidi supra, quòd quædam actiones sunt bonæ fidei, quædam stricti iuris. Ponamus, quòd tu debebas mihi decem ex vẽditione libri mei, & ego debebam tibi quinque ex alio contractu. ego agebam contra te, & petebam x. tu dicebas excipiendo, vos debetis mihi 5. ex tali contractu, volo, quod illa 5. compensentur: nunquid bene dicis? Respondet imperator præmittendo vnum dictum generale, quod in bonæ fidei iudicijs libera potestas, &c. & ideo si quid inuicem, &c. prosequere iuxta tenorem literæ, vsque ad finem. Super text. libera potestas,
1 not. quod libera potestas, † restringitur ad ea, quæ sunt de bono & æquo: & ideo si procurator cui data est libera potestas, fraudem committeret, non noceret domino. ff. manda. l. creditor. §. penult. & facit, quòd si iudex de legatus iniuste procedat, processus sit nullus, quia non videtur sibi mandatum, quod procedat inique, & hoc tenent doct. iuris cano. vide. C. de erro. cal. l. 1. vbi scripsi. In gloss. quæ except. ibi
b cum alleg. l. dolo. doct. approbant [b] hanc rationem: & super ista dicunt fundatam æquitatem compensationis, alia tamen redditur. ff. de compen. l. 3. in tex. & illa videtur melior. tum propter authoritatem tex. tum quia illa regula habet locum, quando idem debet restitui. hic in materia compensationis
c non idem, sed tantundem. In ea glo. in fin. [c] quidam dicunt quòd imo est differentia, quia exceptio compensationis potest opponi, post sententiam. ff. de compensa. l. si cum militi. §. 1. C. eodem. l. si constat. Sed exceptio doli non: quia, est peremptoria, & peremptoria non potest opponi post sententiam. C. sent. rescin. non poss. l. peremptorias. Hanc differentiam non approbant doct. dicunt enim, quod cum exceptio doli nitatur eadem æquitate, qua exceptio compensationis, potest opponi post sententiam, sicut exceptio compensationis. C. de nupt. l. si liberam. Alij dicunt quòd erat
2 differentia, quia † tutus exceptione compensationis, poterat repetere, sed non tutus exceptione doli: quia odiosa. ff. de conditio. indebi. l. qui exceptionem. Sed & hanc etiam impugnant, quia tutus exceptione odiosa, quæ est contra ius commune, non potest repetere, sed tutus exceptione odiosa, cui ius commune assistit, potest repetere, vt cousueuit notari iuxta dict. l. & probatur. ff. de cond. causa da. l. qui se debere. Quæ ergo erat differentia? doct. Iacob. & Pet. videntur concludere, quod nulla in effectu, sed solũ in modo concludendi, & proponẽdi propter quod scias. ꝙ sicut in actionibus proponendis, est quædam formula: ita in exceptionibus ff. de fur. l. si seruus nauem. de flu. l. 1. §. Labeo. hæc autem formula erat diuersa in actione bon. fi. & stricti iuris, quia in actione bonæ fidei opponebatur directe exceptio compensationis sed in actione stricti iuris, non opponebatur, sed dicebatur, tu debes mihi tantum ex tali causa, si soluerem tibi ex causa, qua petis, oportet te mihi respondere, dolo facis quia petis, quod restituturus es, & sic hæc differentia erat quo ad verba, & modum proponendi, & concludendi, sed non quo ad effectum: & ideo imperator hoc subticuit in hoc. §. Hoc non videtur verum, quia text. supponit, aliquam fuisse differentiam in effectu. alias inutiliter fuisset facta hic differentia, imo nil interesset. ff. de regu. iur. l. nihil interest. Ideo dic, quod erat differentia, quia in actione bon. fid. compensatio pertinebat ipso iure: in act. stricti iuris non, & hoc dicit iste text. in ver. sed nostra. & in hoc est magnus effectus: vt patet. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. Item, in repetitione, quia solutum poterat repeti in bonæ fid. contractibus, sed stricti iuris non, & hoc videtur expressum. ff. de condi. indebit. l. qui inuicem. & ibi not. Nec obstat, quòd tutus exceptione odiosa, cuius commune assistit, potest repetere: quia verum est, vbi competit exceptio, qua non proposita, ius suum læderetur omnino, sed hic in nullo læditur: quia potest agere, sicut in primo, & in potestate sua erat excipere, vel agere, ideo non repetit, sed hoc non videtur bene procedere, quicquid sit, tamen hodie, etiam in contractibus stricti iuris, potest repetere, tanquam indebitum, cum ipso iure in vtroque minuat, & ita potest repetere. ff. de impen. in re. do. fac. l. quod dicitur. §. pen. iuncta. l. qui inuicem supra allega. Item erat effectus, quia in contractibus bon. fid. non competebat pro parte actio, quæ poterat compensari, cum minueretur ipso iure, & æquipararetur solutioni. ff. de liber. causa. l. vel permutauit. secus in contractibus stricti iuris, quia exceptio doli non tollit actionem, licet elidit. C. de iud. l. licet. Item potest dici, non improbabiliter, quia exceptio doli, non poterat opponi, post sententiam, cum nullo iure hoc caueatur expresse, & hæc differentia, de qua is. §. loquitur, videtur fuisse de
3 iure antiquissimo, non de iure ff. † In glo. [d] id est, vbi quan-
d titas hincinde debetur. hoc verum, vbi sunt tales quantitates, quæ in se recipiunt functionem, alias non videtur, cum non posset, aliud pro alio solui. Quid enim si debes mihi centum florenos legitimi ponderis, & auri: & ego debeo tibi centum libras monetæ ære contaminatæ? non videtur, quòd admittatur compensatio, vel si debes mihi triticum: ego debeo tibi auenam, siliginem, vel ordeum. Et idem dicerem, si deberes mihi certam quantitatem tritici de certo loco, de quo valet plusquam de alio. & ego tibi certã quantitatem tritici de alio territorio, de quo valet minus. ff. de verbor. oblig. l. triticum. & est ratio, quia compensatio vicem solutionis obtinet, vt l. vel permutauit. supra alleg. sed in dictis casibus vnũ non potest solui pro alio: ergo nec compensari. Ideo tene, quòd quantitatis ad quantitatem fit compensatio, vbi sunt tales, quæ inter se recipiunt functionem, id est, quod pro vna potest alia solui, alias non, de quo vide ff. si cert. peta. l. 2. & scripsi. C. de solu. auth. hoc ita. supra quib. mod. tol. ob. circa princip. supra eod. §. sequens. In eadem gloss. ibi: si est quantitas, vt species. quod quandoque contingit. ff. de lega. 1. l. plane. §. 1. & l. sed si certos. eod. titu. In eadem glos. ibi. quia non patet iure aperto. imo, quia in se non recipiunt functionem: vt supra dictum est. patet iure aperto: quia si non esset hincinde liquidum, non fieret compensatio: vt supra proxi. In eadem gloss. ibi cum alleg. l. si conuenerit 1. responso. l. 2. & ibi cum allega. l. si creditor. §. 1. hoc intellige nisi species esset in æstimationem deducta: quod quandoque fit. ff. de leg. 3. l. non dubium. de lega. 1. l. si domus. §. qui confitetur. tunc enim iudicandum est, sicut de quantitate. per illa quæ notantur infra proxi. in versicu. sed nonne. argu. d. l. si conuenerit. de pig. act. In eadem gl. ibi, cum alleg. l. qui restituere. argu. ff. de iur. do. l. cum in fundum. §. si fundus. & d. l. si conuenerit. de pig. act. In eadem gloss. ibi. §. sed si vno. hæ leges potius videntur loqui de retentione, quam de vera compensatione: quæ sunt diuersa: vt ff. de impensis. in re. do. fac. l. quod dicitur, & tamen omnes doc. hoc dicunt esse verum, quando debetur idem genus, sicut si debemus adinuicem hominem, aut asinum, in genere. secus si vnus deberet hominem, alius asinum, vel equum. secundum omnes. Sed contra hoc, potest instari, certum est, quod vbi agitur de compensatione concedenda, vel deneganda, potius inspicimus, quod debet venire in præstatione, quam quod est in obligatione, seu petitione. Sed constat,
4 † quod in obligatione generis certa species debet cadere in præstationem, ergo iudicandum est sicut de specie, sed de specie ad speciem non fit compensatio: ergo nec de obligatione generis ad genus. prima est manifesta per ea. quæ hic leguntur, & no. quia si quis teneatur ad fundum dandum, vel ad aliquam speciem, & perueniatur ad æstimationem, non inspicitur, quod petitur. vel quod debetur, sed quod debet præstari, & fit compensatio quasi ab initio pecunia deberetur, quæ non fieret inspecta obligatione, & petitione, vt hic no. & supra dixi, ergo est verum inspici solum quod præstandum est. Secundo patet, quod certa species sit præstanda. ff. de leg. 1. l. cum incertus. Præterea constat, quod obligatione generis, species quæ soluitur, videtur in obligatione fuisse. ff. qui & a qui. l. 3. de exceptio. l. 1. & l. per iusiuran. §. si quis hominem. Sed constat, quod in obligatione speciei non

non admittitur compensatio : ergo nec in obligatione generis, sed cum speciem continere videatur, inspecto effectu. & hoc videtur velle Papi. dicit enim, quod si deberetur in genere, non potest mihi solui meus, nec ille, qui post promissionem meus fuit. Ratio est, quia ille qui soluitur, videtur fuisse in obligatione, vt dixi: & obligatio de re mea mihi danda, nõ tenuit. ff. de verbo. obliga. l. si rem meam. concluditur ergo, quod obligatio generis, refert se ad naturam obligationis speciei, quia sicut in re mea non potuit subsistere obligatio in specie, sic nec in genere. ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. duobus. Præterea, compensatio vicem solutionis obtinet, vt l. vel permutauit. sæpius allegata : & tollit ipso iure act. ad instar solutionis, vt hic satis colligitur. Sed constat, quod si mihi deberes hominem in genere, & mihi soluisses certum, ego illum eundem nõ possem tibi soluere, vt l. Mæuius. §. duobus. ergo nec compensare, quia quando ius compensatur, est perinde, ac si tu solueres mihi & ego tibi idem, vt d. §. si quis hominem. quod non est possibile per l. illam. & hoc videtur satis verũ de rigore, de æquitate tamen videtur contra. ff. de sol. l. si quis duos. & l. qui. 10. §. Stichum. Vnde de dicta æquitate potest dici, quod in obligatione generis saltẽ possit obijci exceptio doli. ne recedamus omnino ab opinionibus antiquis: licet ad veritatem, regula, dolo facis, habeat locum, quando idem debet restitui, & supra dixi, quod non est hic verum. Sed quid si debeatur certus de incertis. verbi gratia, tu teneris mihi ex legato, vel alias ad vnum de seruis tuis, quem elegero, & ego tibi ad vnum de meis, quem elegeris, quia forte prædecessor meus & tuus, ita disposuerunt, vel ita adinuicem nobis promisimus, nunquid fiet compensatio ? Videtur quod sic, eadem ratione, qua fit in obligatione generis. Sed in hoc potest dici contra, quia hæc obligatio concernit singulos seruos: vt d. l. 3. ff. qui & a qui. & sic cum singuli ad singulũ non admittatur compensatio, nec in hoc casu admittemus, præsertim cum hoc casu ad præstationem speciei omnino perueniendũ sit, nec huiusmodi debitam recipiant functionem inter se. possibile est enim & de contingenti, quòd ego potero eligere meliorem de tuis, quam tu poteris de meis: quia forte nõ
5 habeo tales, nec tot, & hæc satis patent ad sensum. † Sed quid de obligationibus alternatiuis ? Promisi tibi Stichum, aut Pamphilũ : & tu promisisti Mæuium, aut Seium ? in hoc nullum dubium videtur, quod nõ admittatur compensatio, quia species sunt hincinde. Sed quid dices quando eadem species videtur hincinde ? verbi gratia, tu promisisti mihi Stichum, testator cuius sum hæres, legauit tibi, vel ego promisi tibi eundem : & suppone, quod Stichus non erat meus, nec tuus, nunquid si agas, possum tibi compensare ? Non videtur, quia in speciebus doct. nostri, non admittunt compensationem, vt hic not. Credo, quod negari non possit, quin per rationem debeam admitti, ista tamen in se recipiunt functionem, id est, solutionem alterutrius. & quicquid fit: non est dubium, quin obstet exceptio doli. ff. de excep. do. l. dolo.
6 Sed quæro, quid in † obligationibus facti ? verbi gratia, promisisti mihi facere insulam certorum brachiorum altitudinis, & latitudinis, in certo loco : & ego promisi tibi facere talem eiusdem altitudinis in alio loco : nunquid admittetur compensatio ? Credo, quod non, si agatur ad factum : quia non recipiunt functionem solutionis. si enim debeo tibi facere domum in vno loco : non liberor, si faciam in alio. ff. de eo quod certo loco. l. 2. §. item Iulian. & sic non admittitur compensatio, sed si ageretur ad interesse. & reus, factum, quod sibi fieri debet, conuerteret in interesse, & illud compensare vellet, credo, quod deberet audiri, cum sit debitum pecuniarium hincinde, in quo cadit. compensatio, vt l. quod
7 dicitur. ff. de impens. in re. dot. fac. † Quid in redditibus? verbi gratia, debes mihi decem libras rendales, & ego tibi alias decem : tu agis contra me, volo compensare, nunquid possum ? videtur quòd sic, vel saltem opponere doli exceptionem de æquitate, sicut dictum est in obligatione generis, & hoc nisi loca essent designata, in quibus deberet fieri assignatio, tunc enim non crederem compensationem admitti, quia loca, non recipiunt functionem : vt d. l. quod dicitur, & per illa quæ supra dixi. sæpe enim confines fundos, interest nostra acquirere. ff. de legat. 2. l. si cui fundus. de lega. 1. l. & si eo quo. sed si quis per manum deberet soluere redditus, absque eo quòd teneretur assignare, videretur compensatio admittenda, si redditus fuit in pecunia hincinde, alias si esset diuersitas, quia forte vnus deberet redditus in blado, alius in pecunia : vel vterque in diuersis bladis, non crederem admitti, vt dixi supra, in additione, verum &c. Sed quæro, glo. dicit hic, quòd speciei ad quantitatem non fit compensatio. quid econtra ? nunquid quantitatis ad speciem ? multominus, ne compelleretur creditor speciei inuitus vendere. ff. re. amo. l. non enim. C. de contrahen. emptio. l. nec emere. Sed quid, si creditor speciei velit speciem æstimari facere, ad finem quod cõpenset cum debito pecuniario, quod ab eo petitur ? Videtur
8 eum audiendum, † quia ad hoc quod species non compensetur, est introductum fauore illius, cui debetur, ne vendat eam inuitus. cui fauore renuntiare potest. Sed hæc ratio potest retorqueri ad contrarium, quia sic sequeretur, quod debitor inuitus emeret, qui habet forte speciem, & vult eam dare, & pecuniam suam recuperare. Et hoc videtur magis rationabile per rationem generalem, quia hęc inter se non recipiunt functionẽ. Sed quid econtra ? Tu debes mihi decem, & ego tibi debeo Stichum, agis contra me & petis Stichum, ego dico, non debeo Stichum, nec possum ipsum dare in veritate, volo, quod æstimetur, & quod æstimatio compensetur in decem quibus actor mihi tenetur, residuum soluam ei, nunquid debeo audiri ? certum est, quod sic quia ex quo peruenitur ad æstimationem, & debitum est pecuniarium, compensatio admittitur. per notata hic, & per l. quod dicitur. ff. de impen. in re. do. fac. Et per ista potest dari cautela, quod omnis debitor speciei poterit compensare, nam si speciem non habet, nec habere possit commode, fit cõdemnatio ad interesse, seu in æstimationem. ff. de lega. 3. l. non dubium. §. fin. & fiet compensatio. Si autem eam habeat, & eam dolo, vel culpa desinat habere, fiet condemnatio ad interesse. ff. de rei vendic. l. qui restituere, & sic fiet semper compensatio per prædicta, vt hic no. In eadem glos. in fin. Et hoc est verum nisi negetur, quòd cito possit fieri liquidum, vt d. l. fin. in prin. Sed
e quid e vocas tu, cito ? Respondeo, quod non requirit magnã indaginem, & potest decidi intra duos menses. ff. de iur. fisc. l. aufertur. §. qui compensatio. Et sic tenet hic Dy. Alij vt Ia. & Pet. hoc remittunt arbitrio iudicis, vt no. in simili. ff. vt in poss. leg. l. si is cui in prin. Et hanc consueuerunt tenere doc. citramontani in d. l. fin. Sed quid arbitrabitur iudex ? Dicas,
9 ex natura causę. † nam si opponens compensationem dicat se testes habere paratos intra paucos dies, vel doceat per instrumenta, & aduersarius neget tantum, nec proponat aliquid, quod longam requirat indaginem, admittet cõpensationem, & faciet partem respondere compensationi oppositæ, si vero opponens compensationem, diceret se habere testes Romæ: vel forte ex altera partium proponeretur factum, quod altiorem requireret indaginem : non crederem admitti. Vnde videtur, quod indago hic non debeat tempus excedere, quod condemnatis datur. & h. d. §. qui compensationem. qui dicit de duobus mensibus. quod tempus olim dabatur condemnatis, vt l. debitoribus. ff. de re iudic. Nunquid ergo dices hodie istud tempus augeri, vsq; ad quadrimestre: vt l. fin. C. de vsu. rei iudicat? Credo, quod sic. & est optima ratio, lex enim abhorret, quod res liquida, & notoria differatur, ꝓpter oppositionem compensationis. & ideo quia alias iudex posset differre ad dictum tempus : arbitrandum est, quod exceptio compensationis, possit discuti intra dictum tempus, quia actoris executio non differtur : cum alias esset reus habiturus beneficio iuris dictam dilationem. Quid ergo, si tempore contestationis, in causa principali, fuit opposita compensatio? Respondeo, tunc non dicerem ita aptum tempus dari, præsertim, si reus non confiteretur debitum, quod ab eo petebatur: imo pendẽte processu, & probatione causæ principalis, quantuncunque diu admitterem liquidationem causæ compensationis : quia cessat ratio legis prædictæ finalis, non enim dif-
10 fertur executio liquidi, cum non sit liquidum adhuc. † Sed quid si compensatio opponatur post sententiam ? Iudex credens cito posse fieri liquidum, admisit compensare volentem ad docen-

ad docendum de iure suo : & emerserunt, vel inciderunt aliqua, quæ requirunt aliam indaginem, quæ primo non apparebant, nec possunt decidi intra tempus quadrimestre. sine dubio: si ab initio apparuissent, potuisset repellere: nunquid nunc poterit ? Credo quòd sic. non enim debet executio retardari propter longas oppositiones : extra de sent. & re iud. cap. cum super. C. de fal. l. 2. ff. de re iudi. l. a diuo Pio. §. si super. versi. nec sententiam. Sed quid erit de illo processu facto in casu illo super obiectu compensationis ? Dic quòd est nullus: & opponens redibit ad agendum via actionis ordinaria, si velit, & credo quòd si iam testes produxisset, quod iterum poterit eosdem producere : quamuis in causa compensationis fuissent publicati : extra de testib. c. veniens, el 2. sic intellige. ff. de comp. l. etiam. §. si rationem. & iunge quod dicam infra in fin. huius. §. In glos. adeo. ibi, dum allegat quando dies vsusfru. leg. ce. l. 1. Dy. tenet hanc opin. per rationes glo. & vltra alleg. ff. quæ senten. sine appel. rescin. l. 1. §. fin. illa non multum facit, quia ibi agitur de mutuis petitionibus, non de exceptione compensationis. Item etiam, dato quòd loqueretur de compensatione: parum obstat intentioni Mar. dicit Mart. quòd compensatio ipso iure tollit, credis tu, quòd Marti. intelligat, quòd non sit necessarium, eam proponere ? nunquam præsumo hoc ipsum intellexisse: sed vult dicere
11 Mart. quòd compensatio † tollit ipso iure, nec est opus opponere, quo ad hoc quod tollat: sed bene est opus opponere, quo ad hoc quòd condemnatio, quæ est facti, euitetur. Vnde Mart. non negaret, quin teneret sententia, & si non opponatur compensatio. Nam teneret, etiam si nihil deberetur, quia esset contra ius partis : vt l. Iulianus. ff. de condi. inde. Ioan. vero, & alij, cum glo. dicunt, quod non tollit ipso iure, donec fuerit opposita: sed tunc tollit ipso iure. hi dicunt verum, nisi in delictis. ff. eod. l. si ambo. & in pignore. C. de distra. pig. l. 1. quo ad debitum vsurarum. ff. eod. l. cum alter. & notatur. ff. eod. l. si quid. Idem potest dici in commissione pœnæ, cum vsura dicatur pęna. ff. de nego. gestis. l. qui sine. & hoc dicunt hic do. Iacob. & Pet. & pro hoc posset dici, quòd res emphyteuticaria non cadit in commissum per cessationem solutionis census, si dominus debet tantundem emphyteut. & facit quod not. in Specu. de oblig. & solu. §. nunc aliqua. ver. quid si sub. Pro opinio. doct. faciunt hi tex. faciunt enim mentionem de oppositione compensationis, vt hic. ver. excepta. C.
12 eod. l. fin. 2. responso. vbi dicit obijci. † Quid ergo dices, promisi tibi soluere centum libras, intra calendas Maias : & hoc iuraui ad sancta euangelia. tu debuisti mihi soluere intra easdem calend. alia centum, non solui, nunquid deiero? Videtur expeditum quod sic, quia compensatio non fit nisi demū opposita, hic non fuerat opposita ante diem, & sic ipso iure erat debitum. ergo sum periurus. Et eadem quæstio potest fieri in eo, qui promisit pecuniam intra diem, & si non solueret, esset excommunicatus. Credo tamen, quod in his, & alijs similibus, non sit periurus, nec excommunicatus. Vnde credo, quod in omni casu, in quo defunctus solutionis posset portare præiudicium, seu damnum debitori, vel quantum ad pœnam, vel vsuram, vel interesse, vel alias in quocunque effectu moræ. quod quo ad hoc fiat ipso iure compensatio. Et hoc vult dicere iste text. Nec credo, quod sit speciale in dictis tribus. & hoc est necesse dicere, quia nulla mora est, vbi nulla est petitio : vel est talis, quæ per exceptionem remoueri potest. ff. de re iudi. l. nulla intelligitur. si certum pet. l. lecta. in fi. cum igitur effectus compensationis repellat effectum petitionis, vel ipso iure, vel per exceptionem, sequitur, quòd & omnem effectū moræ, quocunque modo mora contrahi posset. Ex hoc concluditur. quòd disputatio glo. & Martini est sine effectu. quia siue tollatur ipso iure actio, siue non, adminus effectus tollitur, quatenus posset esse damnosus opponenti, & ipso iure ante oppositionem, vt satis iam dixi. Et si vis sustinere opinionem Martini, quæ est amica literæ, potes respondere primo ad l. verum. vbi dicitur, quod male agit, ergo agit. verum est de facto. nam de facto agit, sed male. Item ad alias leges, quæ dicunt, quod potest eligere in quam summam, &c. concedo : sed electione facta, etiam antequā compensationem iudicialiter opponat, contingit liberatio ipso iure, & videtur competisse in summa, quam opponit. sic seruo generaliter legato, vno electo, videtur ille fuisse legatus. ff. de leg. 1. l. cum incertus. vnde illud non probat, quin ipso iure fiat compensatio ante oppositionem. melius probaret, quod non ante electionem, immo per l. illam probatur violenter, quod ipso iure fit compensatio, quia cōcludit fideiuss. non teneri in summa, quæ potest compensari. Vnde opi. Mar. satis defendi potest, non tamen nego, quin opus sit destinatione, vbi sunt plures summæ. ff. eo. l. quod Labeo. & facit bene
13 ff. de stat. lib. l. si peculium. §. de illo. Item † videtur, quòd vbi constaret iudici de vtroque debito, quod posit compensationem petere, &c. absque requesta partis. ff. famil. ercis. l. Mæuius. §. arbitris. & l. si quis putans. §. idem Iulianus. In eadem glo. ibi, cum alleg. infra eo. §. pen. per præmissa apparet quod magnus est effectus, imo maximus, euitantur siquidem pœnæ, vsuræ, periurium, & denique omnes effectus moræ. In fi. eiusdem glo. hoc forte non est verum, quia si tu debes mihi, & ego tibi, habeo iustam causam ignorantiæ, an tu voles compensare, vel non vnde non potes obijcere quod dolo agam, vt d. §. & generaliter. nisi ante inceptum iudicium, voluntatem meam tibi declarassem, quia tunc videtur satis glo. procede-
f re. In glo. f quod tu. in fi. vide plenius ibi. Sed iuxta illos casus, quæro, nunquid admittatur contra ecclesiam ? videtur quod sic, quia cōtra fiscum admittitur, nisi in casibus, vt d. §. qui compensationem qui est ita priuilegiatus, sicut ecclesia. imo plus, in casibus, vt potest videri iuxta materiam de sacro
14 san. eccle. maxime in l. placet. Potest dici, quod † non possit opponi cōpensatio in decimis, quia sunt, vel esse debent tributa animarum egentium, & sic potest intelligi. 17. q. 7. cap. omnes decimæ, & quod not. extra de reb. eccle. alienand. vel non cap. vt super. & de rerum permuta. c. fin. de decimis. cap. tua nobis. vbi aliquantulum de hoc in nouella Ioan. And. Sed in alijs, vt si forte prælatus, vel rector vendidisset fructus, & pecuniam peteret, non video, cur nō possit opponi, sicut con
15 tra fiscum. † Sed quæro, nunquid prælato petenti pecuniam debitam ecclesiæ, posit opponi compensatio, de eo, quod debet vt priuata persona ? Verbi gratia, debebam 10. annua ecclesiæ ratione certi fundi, quem ab ea teneo in emphyteu. rector ratione patrimonij sui, vel alias, vt priuata persona debebat mihi alia 10. annua, vel 40. semel soluendo, cessauit per biennium soluere, nunquid res, quam teneo ab ecclesia, cadit in commissum ? Hæc quæstio potest cadere frequenter in facto. Et videtur, quod non, quia patrimonia sunt diuersa diuisa, & de vno potest prælatus testari, vendere, vel facere, quicquid vult, de alio non, & sic non videtur admittenda compensatio de vno ad alium. ff. eod. l. si cum multi. & l. pen. extra de restitutione spoliatorum. cap. frequens. in fin. lib. 6. Satis potest dici contra in casu prædicto, supposito pro vero, quod prælatus, vel rector faciat fructus suos, quod videtur expeditum extra de cleric. non resid. c. 1. libr. 6. de quo satis dixi. C. de sacrosan. eccles. auth. hoc ius. Nam si fructus sui sunt: facti sunt suum patrimonium priuatum, & sic possunt compensari. argumen. ff. de pecu. l. huic scripturæ. §. 1. sed si non essent sui: quia forte magister est domus eleemosynarię, & sunt destinatæ ad vsum pauperum, vel alium certum vsum pium, tunc non admitterem. in reli. prælat. non videtur quæstio procedere, quia illi nihil habent proprium. Sed quid si sim obligatus alicui monacho, vel alij religioso, agitur cōtra me ex illa obligatione, volo compensare illud quod abbas, vel aliquis de monasterio debet mihi, nunquid possum ? Videtur quod sic, cum non habeat proprium, & vtraque causa est monasterij. facit. ff. eodem. l. si cum filio. & l. debitor. ff. de tribu. l. procurator. §. sinautem. §. 1. Solutio satis potest dici quod sic in terminis positis supra videlicet quādo abbas, vel simplices monachi debent, & eis debetur. secus dicerem, si monachi, quibus debetur, haberent officia diuisa, & administrationes. ff. de trib. l. procuratorum. §. si plures. C. eod. l. 1. vbi non admittitur compensatione de statione ad stationem, quamuis sint eiusdem domini. Sed quid si ego debeo abbati, & conuentus mihi, nunquid possum compensare ? dic, quod
16 sic, si non sint bona discreta, alias non, per dictam. l. 1. † Sed nunquid potest opponi compensatio in debitis aliorum piorum

rum operum, sicut si imminet refectio murorum, vel pontium, vel si petantur alimenta? Credo quod non, cum sit eadem ratio, quæ in stipendijs & tributis, & facit text. d. §. debitorũ. in fi. d. l. aufertur. ff. de iure fis. ibi ex causa annonaria, In contrarium facit generalitas istius tex. & l. fi. C. eo. qui solam causam depositi excipiunt: sed oportet exponi sola, id est, quibusdã alijs specialibus. alias tex. nõ procederet. Quæritur vltra. tu debebas mihi 10. egi contra te, fuisti absolutus, recipio mutuum a te, agis contra me, & petis, quòd reddam tibi mutuum. oppono compensationem de primis 10. nunquid
17 debeo admitti? † Expressum videtur, quòd sic quia non obstante absolutione, remansisti obligatus naturaliter, vt l. Iul. ff. de condi. indeb. & sic potest tibi compensatio opponi. ff. de compensa. l. etiam. Expressum videtur contra, quia qui potest exceptione repelli, non potest compensare, vt l. quæcunque. ff. de cõpens. sed si agerem ad 10. possem except. rei iud. repelli, ergo non possum compensare. glo. mouet hoc in d. l. quæcunque. & tenet quòd non. Sed contrarium videtur tenere ff. rem rat. ha. l. procurator ad exhibendũ. §. 1. per quem quidam tenent opin. contrariam. Iacob. tamen, & omnes tenent cum glo. quæ est in d. l. quæcunq;. & dicunt, quod in d. l. procurator. § 1. nõ opponitur exceptio compensationis, sed exceptio doli. Et est ratio secundum eum, quia soluenti falso procuratori, datur condictio indebi. loco cuius subrogatur stipulatio rem ratam hab. sed agenti condi. indeb. obstat exceptio, vt l. Iulia. supra alleg. ergo agenti ex stipulatione quę est subrogata supra eo. §. fuerat. non autem ex æquitate, nec vi compensationis secundum Iaco. Vnde aduerte bene, quia naturale debitum, cui nihil obstat, nisi quod ab initio nõ fuit ciuilis, & ideo remansit debile, & inhabile ad agendum, potest compensari, sed naturale debitum, quod ex alia causa potest exceptione repelli, non compensatur: vt l. quæcun-
18 que. † Sed quærit Iaco. vtrum excommunicatus possit compensare? Et dicit, quòd Ber. tenet quòd non, quia excommunicatus ageret, posset exceptione repelli, ergo nõ potest compensare. vt d. l. quæcunque: Ipse dicit contra. & intelligit l. illam obtinere, quando exceptio concernit actionem, sed hic concernit personam. verum dicit Ia. licet non alleget, videlicet quòd Ber. mouet hanc quæstionem, & tenet quod non, extra de exce. c. cum inter. quod capitulũ videtur facere pro opin. Iacob. quia excommunicato non denegatur defensio, vt ibi. Sed hoc est genus defensionis, ergo non debet denegari. Sed facit in contrariũ, quia si ei denegatur reconuentio, compensatio habet vim reconuentionis, ergo non competit. Super hoc nonnulli canonistarum dixerunt, quod si obiectus compensationis requirat indaginem, nõ debet admitti, alioqui si pars confiteatur debitum admittatur, quia nihil ad iudicem, quo modo satisfiat. ff. de pig. act. l. solutum. Istud videtur satis rationabile, quando gratis pars recipit compensationem, sed nos loquimur, quando non vult recipere, & tunc non videtur admittenda, quia cui denegatur actio, & compensatio. ff. rem rat. hab. l. amplius, sed excommunicato dene-
19 gatur act. vt c. cum inter. ergo & compensatio. † Sed nunquid fideiussor excommunicati, potest compensare id quod debetur reo? Non videtur, quia sic prouideretur excommunicato, & per vnam viam concederetur, quod per aliam denegatur. Sed potest dici contra, quia delictum rei non debet nocere fideiussori, & maxime superueniens. ff. de pact. l. fin. & fideiussor potest soluere de bonis debitoris, etiam ipso inuito. ff. man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Et de hoc no. Ioan. Andr. in nouella in d. c. cum inter. Item potest quæri, an exceptio compensationis, quæ obstabat cedenti, obstet cessionario? Docto. consueuerunt tenere, quod sic, vt not. Dyn. satis plene, extra de regu. iur. c. cum quis in ius. libr. 6. vide ibi. Potest etiam vlterius instari. & quæri iuxta hanc ma-
20 teriam. Dixi supra, quod debitum † naturale potest compensari. ego ostendo, quod si pars velit malitia vti, quòd nunquam compensabitur, imo perdetur, nam compensatio non fit nisi de liquido ad liquidum. Quid ergo faciet ille, cui opponitur compensatio debiti naturalis? Recipiet vnum falsum factum & longum, quod magnam requiret indaginem, & dicet, quod habet aliquot testes Romæ, & sic non admittetur compensatio. Ad hoc consueuerant dicere doct. in l. fi. quod tunc iudex non debet refutare compensationem, imo expectare tantum, quod fiat liquidum. nec habet locum d. l. fi. illo casu, ne res pereat. ff. de ferijs. l. 1. Item non habet locũ, vbi reus confessus fuit debitum, quia tunc debet reus expectari, quantuncunque longam requirat indaginem. sed obtinet, vbi negauit, vt no. in d. l. fi. quod est satis notabile.

a Adnotatio. In bonæ fidei. Hodie compensatio opposita ab homine, perimit omnes actiones, vsq; ad concurrentes quantitates ipso iure, siue sit actio bonæ fidei, siue sit stricti iuris, excepta actione depositi, quæ per compositionem non tollitur. h. d. secundum Aret.

b Approbant. Vide hic dominum Iasonem, in 8. colum. versic. in glos. ibi, vt ff. de dolo.

c In fi. Vide Iaso. in ea. col. versi. seq.

d In glo. Vide hic domi. Iaso. in 9. colum. ante me. versi. in ea. glo. magna, qui allegat Ioan. Fabri.

e Sed quid. Vide hic dom. Ias. & Ang. hic in 3. colum. in me. ver. Quæro cum text. & vide hic late de materia compensationis, per An. & Iaso. & per Sal. in l. si constat. & l. fin. C. de compen. item do. Ias. format hic talem quæstionem, quam dicit a nemine factam fuisse, pone, quod mutuaui famulo meo decem, qui mihi postea seruiuit certo tempore, an fiet compensatio? & respondet, quod de hac quæstione est tex. quod sic. in l. fi. versi. vel opere quinquennij vicem referre beneficij, C. de capti. & postli. re.

f In glos. Super hac glo. do. Ang. hic in 8. colum. in princ. tractat de diuersis clausulis, quæ solent inseri in rescriptis ad lites, veluti verbum, libet, scilicet procedas vt libet vel iudicio tuo, & similibus, de quibus vide etiam hic Ias. in 3. colum. post me. versi. quærit ergo hic Ang. vide per do. Fely. in c. nonnulli. extra de præscript.

1 *Arbitrariæ quales, & quæ.* 3. 4. 6. 12. 13. 14. & 23.
2 *Arbitrariæ cur sic dictæ.* 9.
5 *§. Præterea. sensus.* 18. 19. 21. 24.
7 *Arbitrariam quæ faciant.* 10. 16.
8 *Rei vendicationis officium duplex.*
11 *Restituenda cui sit res.*
15 *Interesse quando facit arbitrariam.*
17 *Arbitrariæ quot.*
20 *Arbitrariarum duo processus.*
22 *Arbitrariæ effectus.*

a Praeterea [a] quasdã actio. Hic nõ est diuisio actio. principalis de sex, quæ ponuntur in hoc titulo.. Sed occasione illorum, quæ supra dixerat, videlicet, quod in bonæ fidei iudi. libera potestas, est iudici ex bono, & æquo, &c. ponit de his arbitrarijs, quæ ex arbitrio iudicis pendent. Et not. quod iste §. durat vsque ad §. si quis agens. & totus debet legi simul. Sed ego faciam. §. in §. curare, vt minus onerem. In hoc ergo. §. imperator facit tria. Primo ponit, quare actiones huiusmodi dicantur arbitrariæ. Secundo declarat, an sint in rem, vel in personam. Tertio, quod sit in eis iudicis officium. prima in princip. secunda in versic. sed istæ, tertia in versicu. in his. §. vero curare est communis ad omnes actiones, vt ibi videbis. Casus potest sic poni, Domine imperator, vos dixistis supra, quod in actione bonæ fidei libera potestas est iudici, ex bono & æquo æstimare quãtum restitui debeat. Quero a vobis, nunquid sint aliæ actiones, in quibus iudex debeat etiam æstimare? Imperator respondet quod sic. nam sunt quædam actiones arbitrariæ, id est, ex arbitrio iudicis pendentes, quas arbitrarias appellamus. Domine quare dicuntur istæ arbitrariæ? dicit imperator. quia in his arbitrio, &c. Et prosequere iuxta verba literæ, vsque ad ver. sed iste. & ibi pone sic: Domine, quæro a vobis, vtrum istæ arbitrariæ actiones sint in rem vel in personam? Respondet imperator, quòd istæ actiones, tam in rem, &c. Sed pone in ver. in his, Domine vos dixistis mihi, quòd iudex in act. debet condemnare arbitrio suo. Quæro a vobis quomodo fiet ista condemnatio? Dicit imperator, quod in his actionibus & cęteris similibus, &c. prosequere iuxta verba literæ notabilia potes per te formare. venio ad gloss. In gloss. sed nunquid sunt. ibi, iure actionis. id est, officio iudicis inhærenti actioni: alias esset falsum, quòd glos. dicit. ff. de actio. empt. l. qui per collusionem. §. 1. In fin. eiusdem glo. idem no. ff. de in litem iurand. l. in actionibus. Pet. recitat quòd doct. consueue-
1 runt tenere † quòd non sunt stricti iuris, nec bonæ fid. imo faciunt tertiam speciem per l. ff. de in litem iuran. l. in actionibus, vbi ponit arbitrarias ad partem, scilicet in rem & ad exhiben-

hibendum. Vnde ibi ponitur inter illas act. bonæ fidei coniunctio &,quæ habet iungere diuersa. Ipse tamen tenet opi
b nionem gloss.quòd sunt stricti iuris, b alias non esset sufficiens diuisio actionum. & hæc est uera sine dubio, quia nulla actio bonæ fidei est arbitraria. imo distinguuntur per oppositum.ff.de eo quod certo loc.l. in bonæ fidei. Vnde hæc quæstio procedit ex nouo intellectu, vt videbis infra in materia.In glo.bene dicit,cum dicit,in actione in rem.ibi enim non est obligatio supra eodem. §. omnium. satis est dictum. In fine eiusdem gloss. nota bene hanc gloss.quia magis sentit de intellectu huius §.quam alia, vt infra videbis.In gloss.separatim in fin.sed nec in illis casibus,vt dixi in d.§.quædam. In gloss.ibidem. etiam in fin.nam si in loco, quo solui debet peteretur,non esset arbitraria.ff.de eo quod certo loc.l.quod si Ephesi.& adde act. de constituta pec. ff. de const. pec.l. si duo.§.1.In gloss. scilicet in rem. in fin. de his videbis magis statim post gloss.In glo. sed nonne.Pro euidentia huius glo. ac materiæ,& intellecta huiusmodi §.oppone sicut gloss.intendit opponere. Hic dicitur, quod ideo hæ dicuntur arbi-
2 trariæ,† quia ex arbitrio iudicis dependēt.& quia in his permittitur iudici, æstimare ex bono & æquo, quemadmodum satisfieri oporteat. Ego ostendo tibi secundum hoc, quòd omnes actiones bonæ fidei sunt arbitrariæ.Nam illæ arbitrariæ sunt, in quibus iudici ex bono & æquo permittitur æstimare,& quomodo satisfieri oporteat, vt hic. Sed in actione bonæ fid.libera potestas est iudici,ex bono & æquo æstimare quantum actori restituat, vt supra.§.proximo.in princip.ergo sunt arbitrariæ,sed hoc est falsum, vt ff.de eo quod certo loc.l.in bonæ fidei.ergo & istud, quod hic dicitur.ita voluit gloss.arguere.Præterea attenta hac ratione, omnes actiones debent dici arbitrariæ,quia non est actio,quin habeat iudicis officium annexum, vt in interrog. ff. de interrog. l. 1. & in his, quæ ante litem contestatam accidunt.ff.de ædil.edict.l. ædiles. §.item sciendum.& in restitutione fructuum,vt videbis infra de offic.iu.§.illorum.& in multis alijs.& sic frustra
3 hic loquitur de illis arbitrarijs in speciali.† Præterea si arbitrariæ dicuntur, quia de arbitrio iudicis dependent, ergo quanto vberius abundat officium, tanto magis debent arbitrariæ nominari, per argu.de magis ad magis:& de maxime ad maxime.Sed constat, quòd officium iudicis magis abundat in actione bonæ fidei cum sit de natura actionis, & ei inhæreat, vt supra §.prox.& supra de oblig. quæ ex contract. §.fin.ergo actiones bonæ fidei magis debent dici arbitrariæ, & tamen hoc est falsum: quia illæ non dicuntur arbitrariæ, ergo nec istæ. In malo ergo calamo, videtur falsasse pœnam qui has arbitrarias potius scripsit quam illas. Præterea
4 † arbitrariæ dicūtur,in quibus iudex condemnare habet,c ni
c si eius arbitrio satisfiat, vt hic patet.ostendo ergo tibi, quòd omnes actiones sunt arbitrariæ secundum hoc, quia omnes tendunt, vel ad satisfaciendum, vel restituendum, vel noxæ vetandum,vel exhibendum.Verbum enim satisfactionis generale est: & quasi omnia importat. ff.de pig.act.l.solutum. §.solutam.de verb. sign.l.solutionis.Si ergo iudex iubeat satisfacere.& ei nō pareatur, iudex condēnare debebit in interesse. Et hoc est promptum videre in contractibus innominatis,in quibus venit interesse,nisi detur,vel fiat quod cōuenit. C.de re.permut.l.rebus. & dixi supra eo.ti.§.actionum. & in his,in quibus fieri est in obligatione,vbi fit condemnatio in interesse, nisi fiat quod conuenit. ff. de re iud.l.si quis ab alio.§.fi.& etiam in obligationibus dandi,qn̄ id,quod debetur,non potest dari propter moram,vel culpam promissoris.ff.de in litem iuran.l.in actionibus.§.fin.de verb. obli.l.si seruum.§.fi. igitur videtur ꝙ omnis actio possit dici arbitraria ſm hoc,& tamen hoc est falsum,quia tex.dicit hic, præterea quasdam, &c.supponendo ꝙ non omnes.Quid ad hoc dicemus? Quomodo intelligemus?vides ꝙ gloss.distinguit hic triplex officium, quam prosequere diligenter. Et vt vides, finaliter concludit,quod in actionibus bo.fid.adstringitur iudex ad faciendum,quod officio incumbit:sed non in arbitrarijs:imo in eis ei liberum est facere,vel non facere.Vult dicere glo. quod in his arbitrium magis abundat,quia iudex faciet si vult, quod in bon.fid.iudicijs in quibus cogitur facere.Et ideo istæ dicuntur arbitrariæ,non illæ,quia in illis non est liberum arbitrium,in istis sic.Hoc non videtur verū,quia iudex in arbitrarijs non habet condemnare, nisi velit, quia sic sequeretur, quod actiones arbitrariæ nihil valerent, nec esset effectus in casu, quo pars esset contumax,nisi iudex vel
5 let,quo nihil absurdius. † Præterea text.iste dicit,quòd condemnari debeat.in ver. in quibus.in fine. Quod verbum importat necessitatem. Nam in his,quæ ingerunt damnum pecuniarium parti: iudex habet de necessitate facere,quod officio incumbit: sicut in cautione damni infecti,in expensis & fructibus, quæ veniunt offic. iudicis. C.de iudi.l.properandum.§.siue.in auth.de iudi.§.oportet. Et in cautione exigenda.ff.de magi.conue.l.1.§.magistratibus.& ita debet intelligi.ff.de in litem iuran.l.in actionibus.quę videtur facere pro gl.Vnde l.non quicquid.ff.de iudic.l.loquitur in his,quæ tēdunt ad ordinationem iudicij, vt dilationes, & talia.C.quomodo & quando iudex.l.1.Et si bene inspicias text.non ponunt in arbitrio iudicis,an condemnatio fieri debeat,sed qualiter,vt hic.& ff.de eo quod certo loco.l.3.§.nunc de officio. Et magis laxa potestas datur iudici in actione bonæ fid. quā in his arbitrarijs, quia in illis datur libera potestas: in istis non,vt supra §.proximo.Et ita dicta ratio non videtur valere. Alia vero quam gloss.reddit,minus valet,videlicet,quòd in his arbitrarijs plerunque duplex fertur sententia. Certe ita potest dici in actione bonæ fid. quando agitur ad tradendum,sicut in actione ex empto,vel reddēdum, sicut in actione commod. vel depositi. Vnde hoc non videtur saporem habere, nec se extēdit ad omnes arbitrarias. Quid dicemus? docto.nostri citramontani dicunt, ꝙ in actionibus bonæ fid. valde exuberat bona fides.Et ideo nedum in illis venit,quod actum est,imo & alia,quæ pręstari ęquum est, sicut vsurę,& rupta cesa.ff.de vsuris.l.mora.§.in bonę fidei.de actio.empt. l.fundi.in princip & §.1.de ędilit.edict.l.ędiles. in princip. Sed in actionibus stricti iuris,solum venit illud,de quo actū est, & quod in formam conuentionis deuenit.Et ideo in nullo alio de natura actionis poterat fieri condemnatio. Verbi gratia, rei vendicatio prosequitur rem de natura actionis: ideo in nullo alio poterat fieri cōdemnatio.Sed quia contingit, quod quandoque reus non potest,vel non vult restituere rem,oportuit necessario,quod iura prouiderent,& extenderent offic. iudicis ad condemnandum in alio, quam quod
6 natura actionis prosequeretur.Et † ideo rei vēdica.& alię,in quibus fit talis extensio,dicuntur arbitrarię.Et de hoc potes ponere exempla in omnibus realibus. Item in personalibus, promisisti mihi loco certo, natura act.dictat,quòd condemneris ad dandum in illo loco.Ponamus quod tu fuisti in mora dandi ibi, conuenio te alibi.Certe iudex, ex quo noluisti dare ibi, nec adhuc das, condemnabit te in toto interesse pręstando in loco, vbi conueneris. Et ita fiet condemnatio in alia forma, quam fuit conuentum. Et ideo tales actiones vocantur arbitrarię, quia in alio fit condemnatio, q̃ forma conuentionum habebat seu natura actionis vel obligationis. & facit s̄.de lega.§.cui fundus.Sed contra hoc potest instari, & videtur falsum, quia si promisisti mihi Stichum, & si sit mortuus & post mortem ego agam ad Stichum.fiet condemnatio in ęstimatione,& ita in alio,q̃ quod obligatio vel actio contineat & sic videtur, quod actio ex stipulatu hoc casu sit arbitraria,qđ vr̄ aperte falsum.Præterea in actione stricti iuris veniunt aliqua pręter formam obligationis, sicut fructus post litem contest.ff.de vsur.l.videamus.§. si actione. Et sic vr̄ quod sunt omnes arbitrarię. Ad hoc respondet Pe.& Iac. dicunt ipsi, interdum mutatur condemnatio in actione stricti iuris. interdum non mutatur,sed augetur.Quando mutatur,tunc aut ex voluntate partis reę,quę non paret sentētię,
7 & illa mutatio facit actionem arbitrariam, vt hic.†Sed quando mutatur propter necessitatem, quia res restitui non potest,quia forte perijt post moram, tūc non facit arbitrariam. Vbi vero condemnatio non mutatur,sed augetur,tunc si intrinsecus,sicut in fructibus, non facit eam arbitrariam.Sed si extrinsecus,facit eā arbitrariā,vt interesse, quod magis pręstatur,quādo alibi petitur,vel minus.& illud facit arbitrariā & in hoc residet tractatus de arbitrarijs.Sed Pe.de Bellaper.

plus dicit, quòd ipse non credit, ꝙ aliquæ actiones sint arbitrariæ: nisi quæ hic in text. nominantur, nisi sola Fauiana, de qua ff. si quid in frau. pa. l. tenetur. §. 1. & in hoc: finit istum §. Et tamen per hoc non videtur bene responsum ad omnia contraria, quæ s. feci, quia ipse ea non signat. potest tamē colligi responsio, quo ad aliqua. Primo quo ad illud, quod dicitur: quia actiones bon. fi. deberent melius dici arbitrariæ, quā hæ. quia in eis magis abundat arbitrium: & possibile est in act. bo. fid. duas ferri sententias, sicut in ijs arbitrarijs. Item est possibile, ꝙ in actio. bo. fid. debeatur certo loco. ff. cōmo. l. si vt certo. & tñ non propter hoc sunt arbitrariæ, vt l. in bonæ dei. ff. de eo quod cer. lo. Ratio est: quia quicquid venit in bon. fid. act. venit de earum virtute: & ex officio eis inhærenti: & ex eis vires accipiēti. Et ideo cum eorum vis, & virtus, & officium ex eis emanans ad omnia extendatur: quæ bonū & æquū est præstari, merito totum eis attribuitur, nec eis nomen aliud imponitur. Secus autem in act. stricti iuris: quia illæ non possunt extendi, nisi ad id quod in conuentione deuenit, & ad accessoria intrinseca: ad quæ officium inhærens extenditur, sicut fructus, & expensas. & illud expirauit per sententiam. Et ideo oportuit prouideri largiori prouisione in casibus & actionibus, de quibus hic agitur: super quibus nihil statui potuit certi, sed oportuit dimitti arbitrio iudicis,
8 ideo arbitrariæ fuerunt merito nominatæ. Vnde rei ven. † habet duplex officium, vnum cohærens, & seruiens ei, quod ex ipsa pure emanat. Verbi gratia, rei vendicatio de propria sua natura, & virtute tendit ad declarationem dñij. Per officium vero adhærens, & deseruiens, fit ei restitutio, vt dixi s. eo. §. 1. & istud non facit eam arbitrariam. Sed est aliud officium, q̄ñ res restituitur, & per arbitrium iudicis ęstimatur, & istud facit eam arbitrariam. Et ita potes exemplificare de alijs, & istud satis est coloratum. Et per hoc tria prima argumēta recedunt. Nec ob. iste §. in ver. in his. ibi: secundū cuiusque rei, de qua actū est, naturam. Vbi vr̄ velle, ꝙ secundum naturam actionis fit condemnatio, & ita vi & virtute eius. & debes exponere rei, id est negotij, non attento modo agendi. Sed restat angusta porta. s. quarta oppositio, quā s. feci. Tu dicis mi
9 hi ꝙ istę actiones ideo dicuntur arbitrariæ: † quia sunt stricti iuris. & arbitrio iudicis condemnatio variatur: cur ergo actio præscript. verb. quæ descendit ex contractibus innominatis, non est arbitraria. cum ibi varietur condemnatio, a forma obligationis, & conuentionis? Forma conuentionis est, vt fiat, vel detur quod conuentum est. Hęc forma variatur, quia nisi reus faciat, vel det, fit cōdemnatio ad interesse, vt dixi s. eod §. actionum. Et sic est arbitraria. Similiter vbi fieri est in obligatione, nisi reus faciat: fit condemnatio in interesse. Cur ergo non sunt arbitrariæ actiones, quę ad factum competūt, non videtur bona ratio. Præterea tu dicis, ꝙ vbi condemnatio variatur necessitate, talis variatio non facit actionem ar-
10 bitrariam. Hoc videtur euidenter falsum. Nam † si cōuentus rei vend. non possit restituere rem propter dolum suum: iuratur contra eum in litem, & si in infinitum iuratum fuerit, fit condemnatio, & tamen ibi fit variatio propter necessitatem, quia rem præstare non poterat, & nemo negare potest, quin rei vend. sit arbitraria. ff. de rei vēd. l. qui restituere. ver. si vero non potest. Præterea Pet. dicit, quod si condemnatio augeatur extrinsecus, est actio arbitraria. Et sic sequitur ꝙ actio ex stipulatu sit semper arbitraria, cum ibi veniant interesse extrinsecum. ff. de ver. obl. l. liber homo. §. fin. & condictio furtiua. ff. de condic. fur. l. 3. de fur. l. inficiando. §. 1. & actio legis Aquil. ff. ad l. Aqui. l. proinde. De quibus nunquam hoc auditum est. Licet autem in his mallem discere, quam docere, tamen ex quo docentis officium recepi, quod sentio,
11 aperiam. Pro † euidentia debes scire, ꝙ vbi quis tenetur ad aliquam rem certam, & extat: planum est: ꝙ illa petitur, & fit executio in illa, si reus eam pręstare potest, & pars hoc velit. Si vero pars actoris magis velit, potest petere, quod æstimetur, & fiet cōdemnatio in æstimatione, seu interesse, propter contumaciam rei. Si res non extat, tunc si actor eam credat extare, vel non, certum est, an extat vel non, tunc res ipsa petitur, & fit condemnatio in æstimatione. Et intellige quādo, reus non fuit liberatus interitu speciei, propter moram, dolum, vel culpam. Et hoc si constat rem in processu non posse dari, vel restitui: quia forte reus de hoc excepit. Si vero de hoc non cōstiterit in processu, fit cōdemnatio in ipsa re. Et si post apparuerit eam nō extare, nec in ea posse executionem fieri, peruenitur ad æstimationem. Si vero constet ab initio, rem non extare, quamuis glos. & Dy. dicant, ꝙ res debet peti & condemnatio fieri in æstimatione: Ego post Inn. credo verius, ꝙ possit agi, & debeat ad æstimationem, vt de his satis scripsi in breuiario meo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur. Similiter vbi factum est in obligatione, credo, ꝙ possit agi ad factum. Et si pars in processu dicat, non posse, vel nolle facere, fit condemnatio in interesse. Si vero in processu non fiat mentio de hoc, sed cum fit executio, dicit se nolle vel non posse facere, peruenitur ad interesse. Et hoc vbi pars agit ad factū, si velit agere ad interesse potest ab initio, vt scripsi in d. l. vnica. de sent. quæ ꝓ eo. vbi opi. doct.
12 diuersas recolligi. † Nunc ergo quæramus, quæ actiones sunt arbitrariæ quasi iste text. factus non esset. Et respondeo cum imperatore, quòd istæ, in quibus arbitrio iudicis, &c. videamus ergo de singulis. dicit text. satisfaciat, vel rem restituat.
d Quæro nunquid d omnes actiones, in quibus agitur ad restituendum, sunt arbitrarię? Et ad hoc respondeo per prędicta, & dico quòd omnes actiones stricti iuris, in quibus fit condemnatio ad restituendum rem, sunt arbitrariæ. Et ad hoc respondeo per prędicta, si reus non restituat rem, sicut condemnatus est, vel quia nolit, vel quia non possit propter dolum vel culpam, & hic nullam actionem excipio, nec interdictum, & in hoc patronum habeo Vlpianum, qui hoc plenius dicit, quam possum scribere. ff. de rei vendicatione. l. qui restituere. ver. si. qui incipit, hęc sententia generalis. Quinimo etiam officium iudicis, quod est loco actionis, est arbitrarium, quando per istud debet fieri restitutio rei, quia forte ille qui petit in integrum restitui, ante rem possidebat, vt dixi supra eodem §. rursus. Nam si reus ad iussum iudicis restituentis in integrum, non restituat rem, condemnabitur arbitrio iudicis. Et hoc intendit text. hic. In his enim & similibus, volens omnes actiones amplecti, in quibus talis fit con-
13 demnatio. Nunquid † ergo omnes actiones stricti iuris, quę ad restitutionem competunt sunt arbitrariæ? dico quòd non actu, sed aptitudine. nam ita demum sunt arbitrariæ, si condemnatio fieret ad restituendum, & restitutio non fiat, vt hic dicitur. Vnde si reus rem habeat, & actor eligat rem ei manu militari auferri, non est arbitraria actio, vt l. qui restituere. ff. de rei vendicatione. vel si in processu constet, ꝙ res non extat, & fiat condemnatio in interesse, tantum cessat arbitrium, & hoc dicit Paul. expresse. ff. de dolo. l. arbitrio. §. non tamen. qui recte glossat hunc text. Nec moueat te quo gloss. ibi not. quod adhuc remanet arbitraria illo etiam casu. Quia verum est, vt interesse petitum ęstimetur arbitratu iudicis. Sed non est arbitraria illo arbitratu, de quo hic agitur, qui solum obtinet quando condemnatus non restituit, vt hic, & ibi patet. Alioqui illa gl. esset Aurelianens. contra textum suum, sed credas, quod glo. sic intellexit. Videtur ergo iste articulus satis expeditus, quando fit condemnatio ad restituendum. Sed sequitur in text. vel non exhibeat. Hunc tex. intellige, sicut statim dixi si fiat condemnatio, quod exhibeat & non exhibeatur res. ff. de appel. l. creditor. §. iussus. & si agatur actione ad exhibendum. Quid si agatur interdicto de tab. exhiben. vel ex edicto quemadmo. testa. aper. quibus potest agi in suis casibus, vt not. ff. ad exhib. l. 3. §. fina. vel officio iud. C. de eden. l. 1. ff. de tut. & rat. distr. l. 1. §. officio. vel act. ex testamen. quę quandoque competit ad exhibendā rem. C. de fide instrumen. l. contractus. & ibi no. ad leg. Fal. l. si prędiorum?
14 † Respondeo quod hę omnes sunt actiones arbitrarię. Cum ratio se extendat ad hoc, quia reus iussus non exhibet. Quid ergo si non sit iussus, quia forte ab initio agitur ad interesse post moram, vel in processu constat, quod dolo, vel culpa non potest exhibere, quo casu fit condemnatio ad interesse. ff. ad exhib. l. Celsus. §. idem Celsus. de tab. exhib. l. locum. §. condemnatio? Non credo, quod hoc casu sint arbitrarię vt dixi s. in realibus, & in personalibus, quę competunt per restitutionem rei, & per rationes ibi tactas. Sequitur in tex. vel soluat.

soluat. Dicit glo.cum certo loco est soluendum. Quid ergo si alias soluere teneretur simpliciter:& non solueret? Videtur, ꝙ non sit arbitraria per hanc gl. quæ hoc supponit expresse. pro hoc facit: quia tex.exemplificauit de eo,quod certo loco promissum est infra ver.in persona.& sic supponit,quod alię non sunt arbitrariæ. Quid ergo si promisisti mihi dare Stichum ex contractu innominato,& es dare condemnatus : &
15 non das:conuertitur condemnatio† ad interesse:nunquid est arbitraria ? Non videtur posse reddi bona ratio cur non sit. Et idem in contractibus innominatis, quando condemnatus dare rem,quam debet in specie,non dat. vel si non possit dare: & hoc quando agitur,& fit cōdemnatio ad ipsam rem. Secus si ab initio ageretur ad interesse,seu ad ęstimationem,vel si fieret condemnatio in prima sententia ad interesse.& idem videtur dicēdum vbi fieri est in obli.iuxta illa,quæ dixi supra in euidentia.alias videtur,quòd vix possint euitari oppositiones supra factæ.Sed quid si quis promisit dare pecuniam?Respondeo,ibi non videtur,quod varietur cōdemnatio, & ideo non videtur,ꝙ possit esse actio arbitraria pro pecunia.& hoc nisi esset certo loco promissa. Nam tunc est arbitraria pro pecunia.ff.de in litem iur.l.nummis. de eo quod cer.loc.l.ideo. Vel nisi peteretur vt species,quia iudicatur retro, idem ꝙ in specie vt dixi supra §. proxi. Quid si promisit dare quantitatem,vtpote vinum,bladum: & cōdemnatus non soluat? Dic idem sicut de pecunia,ꝙ condemnatio non variatur. semper enim remanet principalis forma: & agitur ad vinum,vel bladum,licet petatur vltra quantiplurimi fuerunt.ff. si cer.pe.l.
16 vinū de triti.l.in hac. † Nam tale augmentū non facit actionem arbitrariam, vt dicam infra proxi. Sed nunquid quando certo loco soluēdum promittitur,quod vel ex mutuo, vel ex testamēto debetur: sunt semper arbitrariæ?Dicas quod non, quia arbitrium cessat,vbi petitur in loco, in quo est promissum, quia ibi nulla fit variatio a forma obligationis: Vnde quamuis condemnatio augeatur propter fructus,& interesse, semper remanet principalis forma, vt patet ff. de eo qđ cert. loco.l. quod si Ephesi. in princ. Et ideo text. notanter dicit hic,si alibi petatur,quia secus si in loco promisso, vt iuxta gl. posui.Et hoc,quod in hoc §.dicitur habet locum indubitate, quando promissum certo loco, alibi petitur, & reus dicit se velle soluere in loco promisso, iuxta illa, quæ notantur in l. quod si Ephesi.§.1.quia tunc cōdemnatur ad soluendum ibi, & ibi si non soluat iussu iudicis,fit cōdemnatio,&c. & in hoc concordat optime ista litera. Sed quid si fiat condemnatio in loco,in quo non fuit promissum, quia forte nō fuit per reum oppositum,quòd vellet in loco,in quo promisit soluere, quo casu supponit d.§. interdum. quod fit condemnatio in petitis? tunc nō viderentur dictæ actiones arbitrariæ,per ea quę supra dicta sunt,ergo cessat ratio,quæ hic redditur,nisi arbitrio iudicis satisfaciat,&c. Et hoc videtur verum per §.supra sæpius alleg.ff. de dolo.l.arbitrio.§.non tamen. Sed hoc non videtur de mente illius tituli.ff.de eo quod certo lo. Nam lex vocat illam actionem arbitrariam, post simplicem moram. eod. titu.l.fi. Item ille.§.interdum supponit, quòd causaliter fit condēnatio ad soluendū in loco promisso,quia dicit interdum. Et hoc sentit hic glo.quæ incipit, id est, bonitatem. & tunc actio dicitur semper arbitraria. & sic hæc videtur contraria illis, quæ dixi supra §.non tamen. Sed hoc debes intelligere vt supra dixi, quia quando fit vna cōdemnatio in alio, quàm quod forma primæua obligationis habet,hęc actio potest dici arbitraria,sumendo large arbitrariam,sed proprie sumendo,prout sumitur hic, solum arbit. dicitur quando arbitrio iudicis non satisfit. Et ideo peruenitur ad aliam condemnationem,quā forma obligationis & petitionis habeat. Vnde de illis videtur hic solum loqui, alias non congruerent hæc exempla de eo,quod certo loco promittitur, dicto principa-
17 li,quod ponitur in §.in quibus. † Sed potest quæri. Glo. hic & vbiq; dicit quòd tres actiones resultant arbitrariæ,quando debetur certo loco,& additur quarta,videlicet de constituta, vt iuxta glo.scripsi. Quæro, nunquid possit addi quinta.videlicet obligatio literarum,seu actio ex ea resultans? Verbi gratia,per literas obligasti te certo loco reddere centū,quæ mutuo recepisti. Potest dici quod sic,cū sit eadem ratio, sed pro tāto nō fuit nominata in Digestis,vbi plus agitur de hac materia : quam alibi, quia contractus literarum erat incognitus illo iure,vt dixi satis supra de obl.lite. vide ibi. Sequitur post in text.vel ex noxali causa seruū dedat.ista est antiqua grammatica, dedo, dedis. Sed quæritur quare, & quomodo actio noxalis sit arbitraria? glo.reddit vnam causam,& tex.aliam. Glo.dicit quod ideo dicitur arbitraria.quia iudex arbitratur,
18 an reus liberetur dando pro noxa. vel non. †Tex.dicit,quod ideo, quia nisi arbitrio iudicis dedat, condemnari debet. Hæ tamen causæ non videntur se compati, quia causa, quæ per glo.redditur : non conuenit cum illo tex. Aliud est,enim condemnare pro eo,quia rem pro noxa non dat,quod tex. dicit, & aliud pro eo, quia ipso sciente, & nō prohibente commissum est delictum. Vnde hoc quod glos. dicit, non est nisi reprehendere text. de insufficienti causa. Præterea glo. nō defendit text. Nam iste tex.non videtur procedere,dicit enim, si is,cum quo agitur,arbitrio iudicis,non det pro noxa,debet
19 condemnari. †ergo supponit quòd prima condemnatio est, quòd reus det pro noxa,& tamen istud falsum est,quia noxę deditio non est in condemnatione, sed in solutione. ff. de re iud.l. miles. §.decem.& §.at is qui.alias incipit,is autem qui. Vbi recte concluditur, quòd nunquam iubetur dare pro noxa,sed solum est in eius facultate,contra hunc tex. & hoc apparet infra de noxa.in princ. Ad hoc potest dici, quòd iste §. procedit in casu singulari,in quo agitur, & cōcluditur ad noxam, sicut quando dominus cōuenitur pro delicto vicarij.ff. de noxa.l.si ex re §.fin.de fur.l.si seruus nauem. tunc enim si iussus fuerit dare pro noxa,& nō dat,cōdemnatur. Sed istud restringeret nimis hunc.§. Vnde videtur. quòd debeat casus quæri,& reperiri, quo dominus iussus non vult dare pro noxa,iudicis arbitrio, quia in hoc casu loquitur iste.§. Propter quod videretur posse dici,quòd qui agit noxali, debet agere vt appareat. quòd pro noxa agitur.ff.de noxa.l. in delictis.§. detracta. Et ex hoc possunt diuersi processus fieri.Nam si iudex vult, potest ante sentētiam partem ream interrogare, an vult dare pro noxa. Si dixerit quòd sic. & iudex præceperit, quòd det,& non dat,fit condemnatio in pecunia. Et hoc vult dicere iste text.& hoc casu hæc actio est arbitraria. Si autem iudex procedat ad condemnationem pecuniarū statim absq; alio iussu,nō est arbitraria illo arbitrio, de quo hic tractatur, videlicet,quia arbitrio iudicis nō noxæ dat. Sed bene verum est,quòd cadit arbitrium iudicis in his, quæ glos. dicit : & in multis alijs,quæ possunt cadere in processu. Sed illa non faciunt arbitrariam illo arbitratu,de quo loquitur hic.& ita vi-
20 detur posse intelligi iste.§. † Sed pro Deo,dic mihi,tota ista materia clamat quòd in his arbitrarijs fit cōdemnatio,secundum quod iudici videtur ex bono & æquo,secundum rei naturam,nisi arbitrio iudicis satisfiat. Quæro,nunquid sint duę instantię? & nunquid sit necesse offerre libellum in secunda, sicut in prima,& an ferentur duæ sententiæ? glos. vult dicere,quod ferantur duæ sententiæ,& per consequens fiant duo processus ad instar act. principalis,& act.iudicati.ff. de re iudi.l. miles.§.fin. ista quæstio non est noua. Spec. mouet eam de iureiur. versic. sed nunquid. & determinat, quod non sit opus nouo libello,nec nouo processu. Quid ergo? actor veniet ad iudicem, & dicet. Domine vos condemnastis, talem vel pręcepistis tali,quod restituat,soluat,& exhibeat,vel noxæ dedat talem rem, hoc facere recusat,Peto,& vestrum officium imploro, quod ex quo non potest,vel non vult parere vobis,vos vocetis eum, & faciatis mihi satisfieri de damno, & omni interesse. & hoc iudex debet facere, & rem æstimare : & in eo,quod æstimauerit cōdemnare.Et videtur duplex sententia.& quicquid sit,vltima videretur principalior,& de
21 vltima fit executio. † Vnde text. vocat hic primam arbitriū, in secunda dicit condemnari : vt hic in versi. in quibus. supponendo quòd secunda sit vera condemnatio, & alibi vocet primam,iussum.ff.de appel.l. creditor.§.iussus. Sed hoc intellige vbi reus statim confessus fuit: & fuit sibi factum præceptū de restituendo,soluendo, vel exhibendo : iuxta l.si debitor. de iudic. tunc enim prima est iussus. Sed si esset cognitum plene de negotio, & prima sententia esset lata super petitione partibus auditis plene, & per processum : tunc prima

esset vere definitiua, quæ finem controuersiæ imponeret. vt apparet in l. qui restituere. vbi fuit declaratum pro actore: & reus fuit condemnatus ad restituendum. Vnde illa est vera definitiua, quæ finem controuersiæ imponit. ff. de re iudi. l. 1. Illud tamen caue: quia quandoque fertur vna sententia tantum: & valet, quando ante sententiã apparet per processum, quòd reus rem præstare non vult, vel non potest, vt satis in superioribus dixi. Et ita potest intelligi, quod scripsi de actione, quod metus causa supra eo. §. omnes. ver. quadrupli. Quęro vltimo † quis sit effectus, an actiones sint arbitrariæ, vel
22 non: & cur super hoc tantum laborauimus? Certe effectus est magnus, si glo. verum dicant. dicunt enim, quòd in arbitrarijs iuratur in litem. Iste est maximus effectus: & not. ff. de in litem iur. l. in actionibus. & hic. Sed hoc non probatur aliqua lege, sed tota die allegatur ad hoc iste. §. & tamen nihil facit: imo videretur potius ad contrarium. Dicit enim ꝙ permittitur iudici, secundum cuiuscunque rei naturam æstimare, &c. Et ita supponitur quòd non iuratur in litem: quia tunc nil æstimaret: sed iuramentum sequeretur, vel si æstimaret, non sequeretur rei naturam: nec verum pretium: sed singulare interesse: iuxta illa, quæ leguntur. ff. de in lit. iuran. l. videamus. §. fin. cum l. seq. & seq. Præterea hoc non est verum indistincte: quòd iuretur in litem in arbitrarijs: quia
23 quando certo loco promittitur, † est actio arbitraria, vt hic patet. Constat autem, quòd quando certo loco promittitur, non iuratur in litem, quia si in litem iuraretur, veniret singulare interesse: & tamen constat, quòd non venit, nisi commune, vt ff. de eo quod certo lo. l. 3. §. nunc de officio. Et not. in §. fin. eiusdem. l. non est ergo verum, quòd in omnibus arbitrarijs iuretur in litem. Ad hoc potest dici, quòd in omnibus realibus iuretur in litem, & omnes sunt arbitrariæ. Et hoc quando per contumaciam, vel dolum rem non restituit. Et hoc est expressum. ff. de in lit. iur. l. in actionibus. & ff. de rei vendi. l. qui restituere. ff. si ser. ven. l. harum. & l. egi. ff. de pig. l. si fundum. & idem in actionibus ad exhibendum: vt d. l. in actionibus. & ff. ad exhiben. l. 3. §. 2. & idem credo in veris arbitrarijs, de quibus hic loquitur, quando per cõtumaciam iudicis arbitrio non satisfit, vt l. arbitrio. ff. de dolo. & ff. finium reg. l. 3. §. si dicantur. & idem forte si per dolum, vt not. ff. de in lit. iuran. l. nũmis. Sed obst. ff. ne vis fiat ei qui in poss. missus est. l. 1. §. hæc verba. de aqua plu. arc. l. si tertius. §. fin. vide supra de verb. oblig. §. fin. vbi satis scripsi. Item nec obst. iste
24 §. in quo † dicit secundum naturam rei æstimatæ. & ita supponitur, quòd non iuretur in litem, vt magis declaraui, quia loquitur de illa æstimatione: de qua sic loquitur. ff. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare. quæ est secundum rei naturam, licet non secundũ verum pretium, vt dixi. Hic posset tractari materia de offi. iud. de qua vide plenissime, & ornatissime, plusquam ego scribere possem, in Spec. de offic. iudi. vbi reperies ad satietatem. & vide infra de offic. iud.

a Adnotatio. Præterea. Actiones arbitrariæ ideo dictæ sunt, quia mere in arbitrio iudicis sunt: & sunt tam reales quam personales. Angel. & diuide hunc §. secundum eum.

b Stricti iuris. Hanc opin. sequuntur communiter doc. vt ibi per Angel. in 2. colum. circa fin. versic. in ead. glo. in fin. item Angel. hic in 1. colum. ver. ad euidentiam. ponit hic, quæ dicatur actio arbitraria: & deducit vsque prope finem. 2. colum.

c Condemnare habet. An autem, & quando iudex teneatur interponere officium suum, etiam non petitum: vide distinctionem Ang. hic in 23. colum. post me. in ver. in glo. satisfieri.

d Quæro nunquid. De hoc d. Ias. hic in 6. colum. post Ioan. Fabri. in additione quæ incipit, tu vltra scribentes.

1 *Incerto quando agere liceat.* 13. 14.
2 *Actio certorum certa sit.*
3 *Accessiones non specificandæ.*
4 *§. Item sciendum. sensus.*
5 *Interesse æstimandum.*
6 *Talleandi ius specificandum.*
7 *Vniuersum an specificandum.* 9. 10.
8 *Certum iurandum.*
11 *Incerto processum non vitiari qui accipiendum.*
12 *Sententia qui certificanda.*
15 *§. Curare explicatur.*
16 *Sententia quando non ferenda.*
17 *Totum parte quæritur.*
18 *Expensæ qui adiudicandæ.*

a Cvrare [a] autem debet iudex. Istæ. § tangit practicam, & loquitur generaliter de omnibus actionibus, dando instructionem iudici, quomodo debeat iudicare. In quo potest sic poni casus. Domine imperator, ego paulo ante audiui, quòd iudex ex bono & æquo debet æstimare, quemadmodũ actori satisfieri debeat. Dicatis mihi, nunquid debet æstimationem certam exprimere, & declarare? Respondet imperator, quòd iudex curare debet, vt omnino, &c. prosequere tex. huius. §. sunt satis planæ, quarũ effectus patebit per infrascripta. Oppo. text. dicit, quod (quantum est possibile) iudex debet certam ferre sententiam. supponitur ergo, quod si non sit possibile. ferret incertam, & quod valebit, & tamen constat, quod sententia incerta nõ tenet. ff. de re iu. l. in sentẽtijs. C. de sent. quæ sine cer. quã. l. 3. Itẽ opponitur, hic dicitur, quod iudex debet curare, quod certam ferat sententiam, etiam si de incerta quantitate apud eum actum sit, & ita supponit, quod petitio incerta admittitur. Cuius contrarium patet. ff. de rei ven. l. si in rem. deposi. l. 1. §. si quis argentum. de iniurijs. l. prętor edixit. Ad hoc quod ista videas, & per consequens intellectũ huius. §. qui ex his pendet, præposteremus ordinem tex. examinando. Primo an petitio incerta admittatur, [b] & quando?
b Et videtur quod petitio incerta debeat admitti. ff. de rei ven. l. quæ de tota. §. fin. C. de an. excep. l. fin. infra proxi. §. Super hoc est aduertendum, quia interdũ contrahitur obligatio ad incertum, interdum ad certum, vt patet. ff. de verb. obli. l. sti-
1 pulationum quædam. cum l. seq. In primo casu, † si sit talis incertitudo, quæ non vitiet obligationem, admittitur petitio incerta iuxta naturam obligationis, vt si promisisti hominem in genere, vel duo alternatiue, vel si cõstituisti mihi aliquam seruitutem incertam, vt vsum in tuo ne more ad omnes meas necessitates. Et in multis alijs exemplis. de quibus. ff. de verb. obli. l. vbi autem. per totam l. quia nisi ageretur secundũ naturam obligationis, actor succumberet, vt infra proxi. §. ver.
2 hic autem. † Sed si obligatio cõtinet certum, vel res, pro qua agitur est certa, tunc obtinet, quod petitio debet esse certa, vt d. l. si in rem. Vnde tamen verum est, quod etiam illo casu in certa petitio admittitur ex causa, quando certificari non potest, vt l. quæ de tota. §. fi. de fur. l. in actione. & hoc in singularibus actio. in vniuersalibus & generalibus, res non specifi-
3 catur. & hoc intẽdit glo. & plenius. ff. de eden. l. 1. Quid † er-
c go, [c] si quis petat castrum, vel villam cum suis iuribus, & pertinen. nunquid debet iura illa, & pertinentias specificare? Videtur, quod sic, quia rei vendi. est actio singularis, vt d. l. si in rem. Potest dici, quod non, quia ista petuntur tanquã accessoria. Vnde accessoria non habẽt in libello specificari. extra de excep. c. cũ venerabilis. de resti. spol. c. ad sedem. Quid si quis petat fructus, vel expensas, nunquid debet declarare quantitatem eorum? Doct. iur. cano. dicunt, quod non, si petantur accessorie, vt not. Inno. de lib. obla. c. significantibus. Sed contra hoc videtur expresse. ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. item scien-
4 dum. in fi. ibi cum dicit, † nisi fuerint nominatim iniuncta, & loquitur de accessorijs, sed dic nominatim iniuncta, id est expresse petita, non autem specificata. Nec de hoc intendit secundum materiam, tamen iudex bene faceret, si faceret specificari, parte rea hæc petente, si possint specificari per actorem. & hoc de fructibus perceptis ante lit. contest. Futuros enim non posset æstimare, cum non sciat qui erunt, nec quan-
d tum lis durabit. Sed [d] si agitur ad interesse, nunquid quãtitas debet certificari, & declarari? Glo. hic sentit, quod non, in gl. quando alia res. Idem glo. finalis alibi dicit, quod interesse petitur pro certi condictione. ff. si cert. pet. l. certi condictio. Et ita supponit, quod certa quantitas debet peti. Pro prima opi. videtur quasi expressum. ff. si quis in ius voc. nõ ie. l. fi. de arbit. l. diem proferre. §. fin. ff. de verb. oblig. l. si pœnam. in fin. eod. titu. l. liber homo. §. fi. in quibus videtur concludi, interesse incertum peti. & glo. vbique sic intelligit, videlicet quod petitur incertum, tamen post certificatur in processu. Petr. de Bellapertic. qui parum, aut nihil aliud dicit hic, videtur tenere, quod vbi interesse petitur principaliter, & præteritum,

ritum, ꝙ debet æstimari, & certa quantitas peti. sed vbi petitur accessorie, vel futurum, non. Verbi gratia, si promisisti factum, & nō fecisti, potest agi ad interesse, vt l. si quis ab alio.
5 §. fina. ff. de re iudica. Tale † interesse petitur principaliter. & debet æstimari in libello, vt si dedisti damnum, & ago actione legis Aquiliæ, & multis alijs actionibus, quæ ad interesse dantur. Sed accessorie petitur quando agitur principaliter ad rem, & nihilominus petitur interesse, propter moram, vt in actione ex empt. in certi condict. ex mutuo. tunc sufficit certificari in processu, & maxime quando debetur ex mora, cum tunc non posit certificari, cum crescat vsque ad sententiam. quinimo vsque ad executionem quandoque. vide. ff. de triti. l. in hac. ff. si cert. pet. l. vinum. Et ꝙ debeat interesse æstimari, quando principaliter petitur, idem Pet. probat. quia illud interesse est præteritum, & præterita sunt certa. supra de verb. oblig. §. conditiones. & sic quasi certum petendum. Pro hac opinione facit ff. de verbo. oblig. l. stipulationes non diuiduntur. in fine tertij responsi, ibi, iuxta æstimationem facti dandam esse petitionem. Negandum tamen non est, quin ex ista causa admittatur sine certificatione, cum iuramento, etiā vbi principaliter petitur. vt dictum est suprà & hanc opin.
6 amplectitur consuetudo. † Quid si quis e petat subiectionem,
e vel ius talliandi, vel aliquod ius generaliter sub aliqua villa, nunquid oportet specificare singula? videtur quod sic. Quia confessoria est actio singularis, & sic non datur pro tali vniuersitate, vel generalitate. Sed oportet singula specificari. verius videretur contra, vnde credo, quòd vbicunque agitur de vnico actu faciendo, vel declarando, ꝙ illud ius posit peti per actionem singularem vniuersaliter, vel generaliter, secundum formam obligationis, vel rei naturam. Sed vbi concluditur per modum principalis ad dandum, vel restituendū rem, vel summam singularem, tunc illa est certificāda, & specificanda. Verbi gratia, peto declarari ꝙ fullones, vel carnifices talis villæ in suo nouo ingressu, debent mihi talliam, scḋm facultates, suas, vel quòd sint iustitiabiles meī, talis petitio admittitur, quia certum petitur, videlicet declaratio talis iuris. & hoc est clarum & certum. Idcirco nihil aliud habeo declarare illi, contra quem ago, qui forte me turbat, seu impedit vti iure illo. Sed si peterem mihi aliquid dari, vel restitui ab illo, contra quem ago, tunc debeo declarare, & certum dicere. Verbi gratia, dico contra vnum de carnificibus alicuius villæ, quòd carnifices noui, debent mihi in nouo ingressu, talliam secundum facultates suas, & quòd ipse est carnifex nouus, quare peto talliam ab eo mihi dari. Sine dubio ego credo, ꝙ debeo dicere, quantum peto pro tallia, vt posit deliberare, an tallia sit secundum facultates suas: quia hoc casu tallia petitur principaliter. & hoc argumento prædictorum. Quid si non petitur principaliter, sed in consequētiam. Verbi gratia, ago contra Titium, dicens me habere tale ius seruitutis super ipso, ꝙ peto declarari, & hoc declarato, peto per officium ipsum cogi ad præstandum talliam, secundum facultatem suam, nūquid procedit talis petitio? Videtur quòd sic per prædicta, quia ipsa tallia per modum accessorij petitur. declaratio namque est principalis, conclusio in reali, vt satis dictū est s̄. eodē. §. omnium. & §. æque. & sic residuum venit accessorie per officium iudicis, vt ibi. & facit bene C. in quibus cau. col. 1. libro. 11. Sed huic obstat, quia in rei vendicatione declaratio est conclusio principalis, & rei restitutio venit per officium iudicis, vt l. qui restituere. ff. de rei vendi. & tamen in rei vendi. res, quæ venit per modum accessorij, debet designari. vt l. si in rem. eod. titu. Sed ad hoc potest responderi, quòd res designatur in rei vendicatione, quia alias non posset designari dominium, pro quo agitur, quod in re insidet, nec ipsa causa principalis agēdi, sed hæc causa agēdi bene patet absque designatione summæ. Vnde in hoc aduertè, quia res super qua principalis intentio, & conclusio fundatur, est designanda: sicut in titulo quæstionis nostræ, designantur villas seu castrum. Et hoc designato, non oportet designari id, quod venit accessorie, sed si principale & accessorium sint idem, vel vnum, non potest designari, sine alio. tunc illud designandum est. Sicut si agam pro seruitute itineris, debita a tali fundo, oportet designari fundum, nec est di-
7 uersum in rei vendicatione, & confessoria, quo ad hoc. † Sed quid, si ago contra Titium, dicens quod vendidit, vel donauit, vel legauit mihi, quicquid habet in tali villa, vel bona, quæ obuenerunt sibi a tali, nunquid procedit libellus? vel an oportet quòd declarem, & specificem bona illa singulariter? Videtur, quod non debeam specificare in libello, quia forma obligationis est talis. & sic sufficit ita petere, per ea quæ hic notantur, & quæ supra dicta sunt. Et hoc videtur tenere Specu. in titu. de lib. conceptione. §. iam nunc ver. item de pluribus. & §. iuxta. ver. item not. de action. seu peti. §. 2. ver. quid si peto. Pro quo facit. ff. de leg. 3 l. vxorem §. legauerat. Quia quodammodo videtur certa demonstratio, & ita habetur pro designatione. ff. de oper. noui nuntiatione. l. de pupillo. §. qui nuntiat. Et pro hoc facit ff. de rei vendica. l. si in rem. §. fina. vbi admittitur petitio serui, quæ fuit ex tali hæreditate. In contrarium videtur, quia libellus certus esse debet, vt per eum reus posit instrui, an contendere, vel cedere debeat. Vnde cum ex ista non posit instrui, non est admittendus. Solutio, satis videtur admittendus contra illum, qui contraxit, & est ratio, quia libellus datur, vt reus posit certificari, &c. Nunc reus debet esse certus, magis quam ego de his, quæ sibi obuenerunt, vel quæ habet in tali loco, quare, &c.
8 † Sed contra tertium, contra quem agitur reali, non videtur admittendus. quia cessat prędicta ratio. Vnde si admitterem, cum difficultate admitterem. Et in casu tamen, quo non posset melius declarare, & quicquid sit in iuramento, oportet quòd sit certum, quia alias non posit iurare quòd reus possideret, nec quod ipse sit dominus, quæ oportet ipsum iurare, quia illa sunt de fundamento petitionis. Sed quid, f si quis
f petat obedientiam, & subiectionem sibi adiudicari super hominibus certæ villæ, & illa quæ subiecti facere debent, suo domino iustitiario, nunquid illa debet declarare? Videtur quod sic, quia illa non sunt certa. Sed satis potest dici, quod sufficit declarare in articulis. extra de præscript. cap. auditis. quia talis obedientia censetur vnum corpus, plures species sub se continens. Vnde sufficit totum corpus petere, sicut sufficit petere gregem. ff. de rei vendicatione. l. 1. § fin. l. vendicatio, non vt gregis. & hoc si certum sit de consuetudine, vel de iure, quod verbum importat. alias si esset dubium: nō
9 videtur, cur non esset opus declaratione. † Sed quæritur vltra: certum est quòd vniuersitas iuris non potest peti per actionem realem: sed an per personalem? Non videtur. sed singulares res sunt petendæ. ff. de hæred. vend. l. qui filij. §. 1. C. de hære. vend. l. qui tibi. Contrarium est expressum: quia hæreditas petitur per actionum ex testamento. C. ad Treb. l. & siue scriptura. ff. de fideicom. hæred. pet. l. fi. §. 1. cum notatis. & per actionem ex stipulatu. ff. ad Treb. l. facta. §. 1. Vnde videtur verum, quòd aut hæreditas tota posit peti: & tunc res non designatur: aut etiam singulares res: & tunc eas designari oportet vt not. ff. ad Treb. l. restituta. in princip.
10 Quæritur vltra, quid † si obligasti omnia bona tua mihi, ago hypothecaria, vt ea mihi dimittas, nunquid possum, sine alia expresione, uel an habeo exprimere singula? videtur quod habeam exprimere: qua hypoth. est actio singularis, in qua necesse est res exprimi, ut suprà dixi. Præterea, ista omnia bona important uniuersitatem iuris. ff. ad Treb. l. nam quod. §. fi. cum l. seq. & uniuersitas iuris non potest peti per actionem realem: ut l. uenditio supra alleg. In contrarium uidetur, quòd quamuis hypotheca sit realis: tamē fundatur, & causatur ex nuda conuentione, & obligatione, vt satis dxi suprà eod. §. item Seruiana. Ex quo ergo talis obligatio admittitur, cur non talis petitio? uidetur quòd imo talis petitio admittitur incerta, ubi obligatio est incerta: ut dixi in superioribus. Præterea hypot. competit pro fideicommisso uniuersali. C. communia de lega. l. 1. & 2.

Præterea cesio bonorum vniuersalis admittitur, cur non dimisio bonorum pos. quæ per hypote. auocatur? si talem libellum reciperem, ego reciperem eum contra obligantem, nō contra tertium possessorem, per ea quæ dixi s̄. in quęst. sed ad quid ago? de hoc scripsi supra de acqui. per arrog. §.
11 1. † No. ꝙ licet petitio incerta non debeat admitti: si tamen admissa fuerit, non uitiatur processus. uerum est ꝙ debet de

clarari in quacunque parte processus, si hoc requiratur. C. de an. excep. l. fin. vbi erat incertissima. & tamen processus tenet: alias non operaretur interruptionem, vt ibi scripsi. & debet fieri pronuntiatio, extra de sen. & re iudi. c. cum Bertholdus. de rescrip. c. cum dilecta. de ordi. cog. c. cum dilectus. de capel. mo. c. dilectus. per doct. & per Inno. extra de sepul. c. certificari. in gl. diuersitatibus. Ex his apparet, quomodo agitur de incerta quantitate, vel re. Restat videre quomodo sententiandum sit. & in hoc stat intellectus huius §. & glo. super quo sciendum, quòd aut quæritur quomodo sententiandum sit super principali: aut quomodo super accessorio. si super principali, tunc aut petitio continet certam, &
12 designatam quantitatem, vel rem, aut incertam. † Primo casu, certum est ꝙ sententia debet esse certa, vel pro designatione rei, vel quantitatis: vel per certam relationem, vel demonstrationem: vt condemno te in petitum. & sic intellige C. de sen. quæ sine certa quant. l. 1. & 2. de re iud. l. in sententijs. & hoc dicit iste §. curare debet, &c. & adeo curare, quia non valebit sententia, nisi sic curauerit, & fecerit. C. de sen. quæ sine cer. quan. l. pen. & fi. Quid si condemnet reum
g in his, quæ ex actis g apparebit eum debere: nunquid valet sententia? Videtur ꝙ sic: quia hoc apparebit per processum: vt d. l. in sententijs. ff. de ma. te. l. nominatim. & pro hoc videtur extra de excep. c. cum venerabilis. & hoc videtur tenere ibi Inno. sed gl. videtur notare contra. C. de senten. quæ sine cer. quan. l. pen. pro qua facit, quia acta, & attestationes vt plurimum sunt dubiæ: ideo oportet eas per sniam declarare. Potest dici, ꝙ non valet in prædictis terminis. Sed si diceret, condemno te in quantitate contenta in instro producto per actorem, vel per testes in ea concordantes, credo, ꝙ valeret, quia refert se ad quid certum. & clarum. per d. l. in sententijs. caueat tamen iudex, ꝙ super toto iudicet, vt infra dicetur. Secundo casu, quando petitio continet incertum. Tūc aut de natura obligationis, seu rei, ad quam concluditur, nulla est certificatio facienda, & tunc valet sententia, ita incerta, sicut est petitio. Verbi gratia quando petitur homo promissus in genere, vel alternatiue, natura obligationis & rei, quæ petitur, habet, vt petatur incertum, nec certificandum est in processu, imo caderet, si certum peteret. vt infra proxi. §. ver. huic autem. ideo iudex non habet curare, quod certam ferat sniam, vt hic no. Exemplum autem tertium, quod glo. ponit, videlicet qñ agitur noxali, nō placet, quia ibi potest ferri certa snia, vt videbis infra de offi. iud. §. 1. ff. de re iud. l. miles. §. 1. Sed potes ponere alia exempla, si promisisti me seruare indemnem, aduersus rempubl. vel aduersus aliquem, cui teneri possem forte ex administratione, vel alias, isto enim casu, si ago vt condemneris ad me seruandum indemnem, valet sententia. C. de senten. quæ sine cer. quan. l. 2. quia nihil aliud petebatur. Sed si peterem damna, vel aliquid aliud, quia non seruabar indemnis, secus esset: Nam illud deberet declarari in libello, & in sententia, vt supra dixi in materia petitionis. Item potes ponere plura exépla, si petam processus factos tali tempore cōtra me, nullos declarari, pro eo, quia iudex excōicatus erat, vel quia absens. extra de postul. præla. c. tanta. de dol. & contu. c. veritatis. vel si petam ius episcopale: vel iustitiarius iura, quæ iustitiario debentur, vel aliquem esse talliabilem de voluntate. extra de sent. excom. c. cum venissent. de procur. c. auditis, de appel. c. bonæ. & in nullo talium casuum habet locum iste §. Item nec in vniuersali actione, quando vniuersaliter agitur. ff. si pars hære. pet. l. non possumus. si autem pro certa re, tunc esset illa declaranda, vt ad restitutionem illius concludatur. Nam res singularis potest peti per actionem vniuersalem, vt supra dixi. si tamen concluderetur vniuersaliter contra illum, qui vnam rem tenet, & diceretur eum tenere hæreditatem, nihil haberet specificare actor, nisi in executione, & sic nec iudex. & vide extra de offi. ordi. c. conquerente. nec habet locum no-
13 ster §. † Quid in actionibus generalibus, sicut tutelæ, pro socio? Credo, quòd sicut petitio generalis, & incerta admittitur, quod sententia generalis valeret. si enim petitio contineat, quod compellatur reddere rationem, de administratione, sufficere debet, quod ad hoc reus condemnetur, sed postea debet dari arbiter, qui singula discutiat, & iudici referat, & coram illo specificabitur per articulos. ff. de condi. & demon. l. si cui. de iudic. l. vix. §. item arctioris. in argu. & tunc iudex certam proferret sententiam: & in certa summa condemnabit. Et hoc casu obtinet iste §. quia quamuis de incerta quantitate actum ab initio fuerat, nihilominus curare debet, quod certam ferat sententiam, negotio (vt præmittitur) examinato. & facit. ff. famil. ercis. l. item Labeo. §.
14 item familiæ. versi. sed si. In tertio casu, † quando fuit petitio incerta, de natura tamen rei, vel obligationis, esset certificanda, veruntamen fuit incerta admissa, vel de voluntate partium, vel alias: quia certificari non poterat: quo casu ad mittitur, vt supra dictum est, tunc proprie habet locum iste. §. quod iudex habet curare, vt certam ferat sententiam quamuis de incerta quantitate, vel re actum fuerit, vt l. quæ de tota. §. incerta, ff. de rei vendica. & l. in furti. ff. de fur. Sed quid, si non posset iudex certificare, quia forte testes non declarant rem, vel quantitatem, sicut nec actor, quid faciet? Videtur, quòd nihilominus pronuntiare debet, quia tex. dicit. quantum est possibile, certam sententiam proferat. Et sic supponit imo expresse dicit, ꝙ eam proferat, saltem qualem poterit. Istud non videtur de mente iurium, quæ volunt sententiam certam ferri, vnde istud possibile, non sonat, quod det eam incertam: sed ꝙ eam reddat certam quantum plus poterit. Verbi gratia, petebas centum libras, non declarabas monetam iudex in sua sententia debet eam declarare, vel petebas legatum, saluo eo quod est per l. fal. detrah. iu
15 dex debet declarare hoc, quantum † est sibi possibile. si autem non sit possibile, tunc debes absoluere reum, quia actor non probat. Verbi gratia, tu petis vnum scyphum, quem mihi commodasti, vel penes me deposuisti: pondus, quia nesciebas, nec testes declarant, quid fiet? Videtur, ꝙ debes succumbere, quia quamuis admittatur libellus cum iuramento, nihilominus oportet probare pondus ante sententiam, vt notatur in d. l. in furti. ff. deposi. l. 1. §. si quis argentum. cum igitur non probes, succumbis. & hoc nisi in actionibus, & casibus, quibus ex dolo iuratur, de quibus dixi supra in §. præterea. quia tunc cum iuramento fit condemnatio incerta. Sed quid si vterque probat æqualiter, nec constat quis est actor,
16 nec quis est reus? Responsio: iudex in dubio † non feret sententiam. vt consueuit notari. C. vti possi. l. 1. extra de prob. c. licet. iste tamen casus vix occurrit: quia vix est, quin sciatur, quis actor, quis reus, & quid probatur, vel non, vt ibi scripsi, & in omnibus potest procedi ad quæstiones: extra de deposi. c. 1. & de hoc infra de interdi. §. retinendæ. Sed quid, si quis petat omne imperium in aliqua villa, vel territorio, facit articulos super expletis diuersis, probat aliquos, alios nō. Verbi gratia probatur, quòd cognouit de aliquibus causis mixti imperij, vel iurisditionis, non autem probat ꝙ animaduerterit in aliquem, vel mulctauerit, nūquid iudex adiudicabit sibi totum imperium? & an valebit snia gñalis, ex quo fuerint articuli specificati? Inno. videtur velle, ꝙ iudex pronuntiabit super articulis probatis, super alijs supersedebit. & ita no. extra de except. cap. cum venerabilis. & idem sequitur Spec. de senten. §. qualiter. versi. item debet esse. nu. 7. lib. 2. sed hoc non videtur verum, quia ex quo petitio fuit vna, non potest pronuntiari pro parte, & pro parte dimitti. ff. familiæ ercisc. l. in hoc iudicio. C. si aduers. rem iud. l. 1. resp. 2. Præ-
17 terea sicut sufficit vti parte fundi † ad acquirendam possessionem totius: sic & aliquo articulo imperij. ff. de acquir. pos. l. possideri. respons. 2. Igitur probatio illa sufficit sibi, & debet sententia ferri in totum pro actore, & hoc nisi reus possideret, vel explicasset articulos nō probatos, vt l. quod meo. §. si. eo. ti. vide de his extra de præscriptio. c. autem. & scripsi in breuiario C. de emanci. lib. l. 1. Satis ergo locuti sumus de sententijs ferendis super principali. quid si super accessorio? Omnes doct. iuris Canonici tenent, ꝙ valet sententia incerta, reseruata taxatione, & hoc sequuntur omnes curiæ. vnde condemnant in fructibus & expens. reseruata taxatione. & idem videretur dicendum in damnis, & interesse, & quibuscunque casibus, vbi accessorie aliqua petuntur, & ita notant, & est expressum extra de donationi capit. inter dilectos

dilectos.de procur.ex insinuatione.cum multis. Hoc etiam videtur fundari per l.C.siquis alteri, vel sibi .l. cum propria in fi.ibi,cum dicit possessionem.habita etiam taxatione fructuum,&c.Sed illa l. magis videtur facere contra. Supponit enim,ꝙ taxentur in condẽnatione,sed facit in hoc, quia loquitur de taxatione,supponendo,quod cõdemnatio præcesserat. Quidquid sit,securius esset cõdẽnare in certa summa, vel quantitate, negocio prius examinato: sicut etiam leges
18 † ciuiles videntur velle in expensis, quæ primo debent taxari,& post iurari,& nouissime adiudicari,in auth. de iudicib. §.oportet.& facit.ff.fam.ercisc.l.item Labeo.§. sed & regionibus.in hoc non insisto,quia tantum visitatum est de contrario,quod non crederetur mihi. In hoc tamen aduerte, quòd quamuis cõdemnatio valeat in summa incerta, in accessoriis tñ condemnationis modus debet esse certus. Nã si diceret, condemno te in expensis,si quæ debentur,non valet.ff. de re iud.l.in sententiis.§.qui sortis. Ideo non valet condemnatio in expensis de iure,& si frequenter fit. sed de qua sententia loquitur hic,an de interlocutoria,vel de diffinitiua?non est dubium,ꝙ de diffinitiua. Quid de interlocutoria? Videtur, ꝙ valeat incerta,nam condemnatio fit in expensis,nulla expressa quantitate, interloquendo forte ratione retardari processus:vel alia de causa,extra de procur.c.auditis.Itẽ reuocatur quidquid post appellationẽ factum est:extra de appell.c. significauit. & c. cum causam, super hoc debet aduerti materia,in qua fertur interlocutoria, sicut supra dixi in diffinitiua. Nam si materia exigat certitudinem, debet ferri certa: alias potest valere incerta, verbi gratia fiunt positiones,vel articuli: ego dico aliquos esse impertinẽtes,vel captiosos,& non esse his respondẽdum:& sup hoc peto ius. sine dubio iudex debet declarare specifice, quibus positionib. est respondendum. & quibus non: alias sententia sua esset derisoria. Sed interdum valet incerta,verbi gratia,petebam diẽ ad proponendas exceptiones. ego dicebam te non debere admitti ad aliquas proponendas, vel te non debere admitti ad aliquos testes producendos.vel dicebam,laicos non debere admitti ad deferendũ testimonium, si super hoc detur generalis interlocutoria,non dubium,quod hæc valet,& tenet. qa hoc petebatur,sicut dixi supra. Vnde sufficit sententiare,sicut petitur.quando materia hoc requirit, sicut est in prædictis exemplis.& in multis aliis. quæ possunt reperiri. Dicit ergo iste,§.quia curare debet iudex,&c. Sed quæ erit forma, & materia huius curæ? Respondeo, debet perfectè videre processum,& cuncta rimari:& si ex processu non appareat, quod possit certam ferre sententiam,debet vocare partes,& interrogationes facere,& etiam testes,si videatur, quod minus clare deposuerint: vt magis declarent: extra de probat. c. in præsentia.de testib. cap. cum clamor.ff. de interrog. actio.l.vbicunqne. Item dic, quod nedum debet iudex sententiam incertam dare in re, & quantitate petita, imo in aliis.ex quibus posset per sententiam dubium oriri in futurũ. concedo tamen, quòd si hoc non faciat, non annihilatur ex hoc sententia.ff.de fideicom.lib.l.si legatario.§.fi.ff. de susp. tu.l.3.§.neque enim. an autem incertitudo personarum vitiet? dic,vt extra de offic.ord.c.2. In glo.& in scriptis. in fi. dic multos alios casus,ut scripsi in d.l.fi. vide ibi:quia hoc nõ est proprium hic.

a Adnotatio. Curare. Diuide hic secundum Angel.& summa sic. Iudex debet ferre sententiam certam,etiam super libello incerto,si incertitudo est in potestate iudicis. hoc dicit.

b Incerta admittatur.De hoc vide Ias.hic in princ.2.col. vers.3. no.

c Quid ergo. Sed quid si iudex pronunciauit sic,pronuncio,vt pronunciauit talis iudex in tali causa.an valeat sententia? vide hic Ang.circa fin. 2.colum. versic. quid si iudex. vide Iason. hic in 8. colum. circa fin. vers. quærit ergo in primis.

d Sed quid. Quid autem si iudex in sententia expresse se retulit ad quoddam instrumentum,quod non fuerat in causa productum:an valeat sententia?vide hic per Angel.in fi.2.col.vers.quærit Bald.& per Ias.hic in 8.col.in vers. quid autem si iudex.

e Quid si quis. Quid autem si iudex dicat condemno,si est probatum, alias absoluo? Vide hoc per Ang.in 3.colum.circa med.vers.quid si iudex dixit,condemno si est probatum.& per Iason.hic in 10. colum. ante med.vers. quærit etiam Ang.

f Sed quid. Quid vero si iudex dicat in sententia Titium absoluo,& in expensis cõdemno victum victori.nobis,& successoribus nostris taxatione reseruata.an videatur sacra condemnatio? vide Angel.hic in 4.col.post princ,versic. quid si iudex dicat,Titium absoluo.& per do.Ias.in 11.col. post princ.in vers. vlt. vt nihil.

g Ex actis.De hoc vide Ang.hic post princ. 2. col. versic. ex quo not. quod in dubio.

1 *Casus positio.*
2 *Iure antiquo an erat introductum,quòd plus petens,quam sibi deberetur,amittebat causam?*
3 *Paragraphus iste,Si quis agens. Instit.de act.nihil habet commune, cum l. vnica.C. de plus peti. & rationem reddit.*
4 *Plus petens,quam sibi debeatur,punitur,si principaliter plus petit,an autem, si accessorie?*
5 *Quid si non exigit, sed petiit,uel fecit fieri executionem?*
6 *Quid autem duplicabitur in hoc casu,uel §?*

1 SI quis agens intentione sua. † Iste §. planissimus est. & gl. magis plana est, & est vnus §. & vnus casus, cum suis exemplis,& declarationibus,vsque ad §. si minus.Casus pro iuuenibus,potest sic incipi. Domine Imperator,ego multas naturas actionum vidi, ex quibus occurrit mihi talis casus dubius: ego debebam alicui 10. ipse petit à me 20. quæritur,nunquid debeat puniri? Respondet Imperator. quod sic,quia antiquitus,si quis agens, &c. casus planus est. prosequere literam. Circa istum §. primo potest quæri,vtrum intelligatur generaliter,quacunque actione agatur. Et videtur,quod loquatur tantum de reali, propter verbum pertineat,quod videtur sonare realitatem,vt dixi supra eo.§.omnium.Sed contrarium est verum. Nam generaliter loquitur, si quis agens intentione,hoc enim verbum omnem intentionem comprehendit.quia largum est,& hoc apparet per exẽpla,infra ver. plus.& ver.seq. vbi loquitur de reali,& perso-
2 nali. † Item quæritur, hic dicit, quòd olim rem amittebat:nunquid hoc antiquitus erat de iure. ff. vel de iure antiquissimo? Videtur,quòd de iure.ff.per l.non solum.§. tale: allegatam hic in glo.Contrarium videtur.de ædil. edic.l.bouem.§.si sub conditione.de pigno.l.grege.§.si sub conditione.si cert.pet.l.pecuniam. & ad l. Aquil.l. in l.Aquilia si deletum.Et forte.§.tale.referebat se.ad ius antiquum, vel forte de iure.ff.erat aliud in debito conditionali, aliud in debito in diẽ.hodie idẽ.infra eo.ver.tpe.Sed nunquid iste §.corrigit l.iustas.de iure fis.lib. 10. C. Glos. vr̃ hic sentire,ꝙ sic? in gl. facit.dicit enim,idem erat, q. d. ꝙ hodie non esset. & expresse hoc dicit in d.l.iustas. sed ego non video,quare fuisset posita in C. si esset correcta. Vnde non puto eum delinquere, qui in dubiis quæstionibus contra fiscum respõdet.ff. de iure fis.l.non puto. Idcirco audacter dicas, quòd dicta l. stat hodie.& iste §. habet locum in priuato,non in fisco: qa
3 adhuc vult procedere ad bonum exẽplum.† vnde non mirũ, si fiscus sit peioris conditionis in his, quæ tendunt ad correctionẽ morum,quam priuatus:qa & alibi legitur.ff.ad Treb. l.si legatus.§.fi.cum concord.& not. ꝙ iste.§.nil habet commune cum l.odiosa.C.de plus peti.Nã ibi loquitur, ubi plus per dolum sibi procurauit caueri,& ex cautione agit,hic ubi solum plus petit ẽt sine malitia: sed crassa, vel minus iusta ignorantia.Vnde alia pœna hic:alia ibi. Quid ergo,si procuratori fuerat in parte satisfactum,dño ignorante:dñs totum petit,vel prædecessoris hæres, qui cautionẽ inuenit, totum petit,nunquid punitur hac pœna? Credo ꝙ sic, si potuit se certiorare.ff.de reg.iur.qui in alterius.vnde põdera hic ver-
4 bum constantissimus &c. †Sup tex.re veluti. Iste ver.pro-
a cedit sine dubio, vbi plus petit, a vna petitione,& principaliter.quid si accessorie? verbi gratia,petit rẽ cum fructibus, vel cum interesse, & constat p processum reum non teneri ad fructus vel interesse, sed ad principale, satis vr̃ æquum, cum hoc sit pœnale,quod non debeat extendi.l. interpretatione.ff.de poe. Et quod nõ debeat puniri, saltẽ pœna tripli, apparet,cum ex hoc maiores sportulas, non soluerit. Super tex.tpe,veluti si quis ante diem,appositam de consensu. partium,vel ex natura rei.infra de excep.§.tpalis. idem,si p legem,ut in exac. dotis rei mobilis.C.de rei vx.ac.l.vni.§. acce-
5 dit.vel in constituta pecu.ff.de const.pec.l. promissor. †Sed quid si non exegit,sed petiit,vel fecit executionem fieri, qa forte iudicatum habebat, uel literas sigillatas, de quibus fit executio in curia laicali,& in curia ecclesiastica monitio,nũquid

quid est locus huic §? credo ꝙ sic: multo magis, & quia maior ratio.ff. ꝙ me. cau.l.fina.§.fi. Quid si soluit ante diem vocatus,& per iudicem iussus: nunquid potest agere ad pœnã? credo ꝙ non,per d.l.ff.de eo quod certo loco. l. centum Capuæ.Sed quid si non fuit dies certa apposita ? tunc idem : cũ iste §.obtineat in debito conditionali,vt statim subijcitur: & dies incertus habetur pro conditione.ff. de cond. & demon.
6 l.dies inceptus. † Sed quid duplicabitur: & in hoc casu videtur, quod conditio , vel dies incertus deberent iterum expectari, per hunc §. sed potest dici , quod duplicabitur tantum tempus,quantum fuit à tempore contractus , vsque ad euentum conditionis , vel diei incerti , & forte hoc voluerunt dicere gl.ff.si cer.pe.l.pecuniam.de pig.l.grege.§.si sub conditione.vide infra de excep.§.temporalis.& s̃.e.§. tripli. Super tex qua enim ratione.iste vers.facit,ꝙ actio,quæ competit ad dandum,sit arbitraria,quod non est verum vsquã,vi de supra §.præterea . In gl.loco.in fi.hæc est verior : & bene facit ff.de admi.tuto.l. Titium, & Mæuium. §. 1. & vide plenius de materia huius.§.s̃.eo.§.præterea.Super tex.ibi.diuersa sunt pretia.facit.ff.ad leg.Fal.l.pretia.§.fi. de eo quod cer. lo.Ideo.super tex.ibi:sed & pecuniæ numeratæ . subaudi,diuersa est vtilitas.quia non in omnibus,&c.sed quid est hodie in terris Christianorum,qui non fœnerãt ? respondeo idem: quia debitores bene recipiunt sub vsuris.Sed quid si sit notorium,qđ vtilius est debitori soluere in loco,vbi petitur , quã in loco vbi agit : nunquid opus est hmõi commemoratione ?

Credo , ꝙ sic : quia petitor debet narrare formam obligationis. infra versic.huic autem.in fine. Item super hoc,reus non habet facere processum, nec probationes attendere . infra versic.præterea.in fine.

a Adnot.Plus petit. Quærit hic Aret.an & quando admittatur pœnitentia, ad hoc,vt ipse actor.euitet pœnas prædictas,& tenet ꝙ vsque ad litem contestã.nisi ipse reus fecisset aliquas expensas ante.li.contest.quia ad illas reficiendas actor debet condemnari.

1 *Alternatiua multiplex.*
2 *Alternatorum vtrumque in obligatione est.*
3 *Alternatorum cuius sit electio.4.6.*
5 *§.Huic autem locus,& sensus.7.*
8 *Alternatorum quod petendum.*

Hvic Autem qui loco. In gl.hanc causam . in fin.vel forte vtilitatem . quia ex electione descendit : vt ff. de vsuris in rub.sed secundum hoc posset dici , quod plus petitur causa,supra versic. loco. sicut hic : sed non ita proprie. In gl. nisi cum iam . in fin. Quidam habent hic additionem , quæ incip.quare &c.& finit l.Stichum . circa princip. Si non ha-
a beas,scribe eam, quia bona est . Pro euidentia [a] tamen hu-
1 ius glos.& materiæ,scire te volo, quod reperitur † alternatiua personarum,seu alternatiua inter personas : vt l. cum qui dam.C.de verb.sig.ff.de leg.2.l.si Titio.de constit.pecu.l.sed & si filio.§. 1.s̃.de inuti. stip.§.plane.Item reperitur alternatiua rerum : vt in exemplo hic posito.ff.de iure do.l.plerunque.in prin.de leg. 1.l.cum res.§.sed si Stichus [iste §. ad mẽbrum supra.proxi.pertinet.loquitur enim de alternatiua per sonarum : melius in l.si stipulatus fuerim illud, aut illud. ff. de verb.oblig.]Item alternatiua temporis.ff.de verb.ob. l. si stipulatus fuero 10.aut 15.§.itẽ si ita.de leg. 2.l.si ita relictũ. §.fin. Item reperitur alternatiua locorum . ff. de eo,quod certo loco.l.3. §.qui stichum [alias incipit , & ideo.] Item locorum,& rerum: vt eo.§.in fi. His visis,quærendum est,an iste versic.obtineat in omnibus his alternatiuis ? Et ad solutionem huius,est primo quærendum, quid sit in obligatione
2 † in alternatiuis rerum ? & videtur,quod vna res solum , videlicet,quæ soluitur.ff.quando dies leg.ced.l.cum illud , aut illud.de leg. 2.l.si illud.aut illud.arg.ff.de leg. 1.l.cũ incertus.

Ad hoc respondeo,ꝙ vtrunque.ff.de verb.obli.l. si duo.in fi. & apparet , quia vtrunque potest constitui. ff. de constit. pecu.l.illud,aut illud.& sic vtrumque debitum eo. tit.l. 1. §. debitum. & hoc , vbi in vtroque potest consistere obligatio. alioqui alterum tantum , in quo obligatio potest consistere . & hoc verum in alijs , quam in alternatiuis quantitatis , vel temporis . Quid in illis? expressum videtur,quod in illis est minor quantitas in obligatione,vel longius tẽpus. ff. de ver. oblig.l.si ita stipulatus fuero 10.aut 15.Gloss.sentit contra, quod nihilominus totum est in obligatione.ff.de lega 2.si ita relictum §.fin.vbi videtur concludere , quod vtrunque sit in debito : sed propter præsumptionem censetur longius tempus,& minor quantitas.Hoc non credo : imo tex.(sicut simpliciter loquuntur)intelligo.& hoc est quasi expressum.ff.de ver.obl.l.inter stipulantem.§.si stipulante.in fi.Si enim vtraque summa esset in obligatione , & responderetur , de vna , profecto stipulatio nulla esset per primum responsum illius §.& tamen constat, ꝙ ibi valet.& hoc vbi est electio debitoris.Sed quid in casu, quo est electio creditoris? Videtur ecõtra,videlicet,quod illud, quod maius est , sit in obligatione , quia qua ratione minus est ipso iure in obligatione , quando est electio debitoris , quia præsumitur quod debitor minus eliget,eadem ratione videtur,ꝙ sit maius,vbi est electio creditoris, quia præsumi debet , quod plus eligat. arguendo de pari ratione per contrarium,sicut arguitur supra proxi.ver. Item quæritur pro solutione primæ , & istius secundæ, quæ-
3 stionis,cuius sit electio , † in istis alternatiuis rerum , an debitoris , vel illius cui debetur ? De hoc satis dixi supra , de leg. §.si generaliter , vide ibi quandiu res debitæ extant , sed vbi non extant,nihil dixi.& sicut vides additio. quæ est hic, incipit,de hoc loqui,tamen minus perfecte . Vnde dic, ꝙ si altera extat,alia non, dic, ꝙ aut res perempta est sine mora , & sine facto alterius contrahentium , & tunc illa , quæ superest, est in obligatione vt l.Stichum. in prin. ff. de sol. vel pretium peremptæ , si ipsum malit debitor præstare . ff. de lega. 1.l.cum res.§.sed si Stichus. In casu,quo est electio sua. ff.de contrahen.emp.l.si in emptione. §. pen. aut perijt post moram,vel facto debitoris : & tunc distinguitur , cuius erat electio. Nam si erat creditoris : potest petere mortui pretium,si vult.& sic intelligitur d. l. Stichum . in secundo dicto,ibi,cum dicit. Ille solus,qui decessit,&c.sub.si creditor elegerit. si vero esset debitoris electio . tunc remanet viuus in obligatione,nec debitor potest offerre pretium mortui, si sit viuus : vt d.l.Stichum.versic.enim vero.secus dicerem,si alienasset.ff.de legat. 1.l.si qñ.§.fi. Si vero alter mortuus sit facto creditoris,vel post eius moram : debitor liberatus est , nec in obligatione remanet ff.de verbo.obl.l.si stipulatus fuero Damam,aut Herotem . Ex his apparere potest in magna parte solutio quæstionis principalis,& intellectus huius tex. nunquid iste versi.obtineat in omnibus alternatiuis rerum ? Quia aut ambæ res supersunt,aut non. Si supersunt,aut quæris de alternatiuis quantitatum,seu temporis : & sic de alijs, aut erat electio debitoris,aut creditoris. Recipiamus ergo , per modum quæstionis , hæc membra. ponamus , quod promisisti mihi 10. aut 50. vel promisisti intra Calend. Martias , vel Augusti , ad electionem tui. nunquid debeo concludere alternatiue , in libello ? Ego credo , quod non , per d.ll.quia minor summa,& largius tempus, sunt in obligatione,& ideo:hoc casu non obtinet iste §.Nec potest dici, quòd petatur plus causa,quia nec plus est in obligatione . Sed pone, quod est electio creditoris : nunquid debet concludere alternatiue ? Non videtur,quod recisius tempus,& amplior summa,videtur esse in obligatione, vt supra dictum est. quinimo,non videretur,quod possit petere minorem summam, quia non est in obligatione per supradicta . Hæc autem vera', quando est eadem quantitas , in qua non cadit interesse, nisi in eo,quia summa maior est. Sed vbi caderet interesse, vel affectio,tunc crederem vtrunque in obligatione , & esse lucum huic §. quamuis summa altera esset maior , vel forte eadem . Verbi gratia , promisisti mihi centum in pecunia numerata , seu moneta , vel 40. vel forte centum in bonis florenis.hoc casu, credo vtrunque esse in obligatione : quia vtilius est , & leuius potest dare , vel recipere vnam summam,quam aliam.Et idem dicerem in alternatiua temporis. Pone , quod promissa fuerunt centum soluenda. in Calend. Martij,aut Maij.de moneta, quæ curreret in termino . Hic potest cadere magna affectio propter monetas,quę sæpe mutantur in regno Franciæ, & frequenter expedientius est cito soluere , quam tarde. & econtra expedientius est tardius recipere . & hoc dico , quia cessat ratio dictarum legum . & per

per illa, quæ dixi in simili materia compensationis, supra eo.§.in bonæ fidei.& in talibus casibus, & in similibus, cre-
4 derem esse locum huic §. † Veniamus ergo ad aliud membrum:quid in alijs,quam in alternatiuis quantitatis,seu temporis, in casu quo est electio debitoris? Respondeo indistincte esse locum huic §. Sed quid si est electio creditoris:nunquid debet concludere alternatiue, secundum determinanem huius.§?Credo ꝙ non,imo debet concludere ad vnum. & illud eligere, vt d.l.Stichum.circa prin.de verbo.obligat. l.vbi autem.§.qui illud.Sed quid si vnum petit præcise,absq; eo,ꝙ se eligere,vel elegisse dicat?Satis potest dici, ꝙ agẽdo, & petendo illud. videtur eligere ff. de lega.2.l.si is cui. Sed an teneatur saltem facere commemorationem de forma obligationis alternatiuæ? Videtur debere dici,quòd sic:vt hic, & versi.qua de causa.sed parum facit:quia (vt dixi) totius iste §.loquitur,quando est electio debitoris,sed quando est creditoris,non videtur necesse per d.l.si is,cui.& per d.l.Stichum. Quid ergo si egisset quasi ex obligatione pura, & fuit intentio eius negata, in processu probat actor obligationem alternatiuam, & electionem sibi datam: nunquid debet cadere?videtur quod non,per prædicta.Item,quia rei, nihil interest.Quicquid sit, securius est, quod faciat commemorationem in libello de forma obligationis:iuxta formam huius literæ: quia alia est obligatio pura, alia alternatiua: vt l.inter stipulantem.§.si stipulanre.ff. de verb.obliga. Negari tamen non potest,quod ratio huiusmodi.§. nõ habeat locũ in his casibus.Nunc autem recipiamus vltimum membrum, quando res non supersunt: sed tantum altera: nunquid sit locus huic
5 §?Respondeo † secundum prędicta,quod sic,in casu,quo debitor potest præstare vnum,vel pretium.in casu,quo teneretur ad solum illum, qui superest: ille solus petendus est: nec est locus huic §.Sed bene credo,esse securius,quod fiat cõmemoratio totius facti in narratione libelli: vt dixi supra proxi.quando autem debet præstari pretium, vel ipsa res, vidisti in superioribus, vix potest intelligi iste §.Sed nunquid obtinet in alternatiua personarum? Verbi gratia, stipulatus sum mihi, aut Titio.peto pure mihi dari, nunquid possum? Non videtur,cum me inuito, debitor posit illi soluere, s̄.de inuti.stipu.§.si quis alij.& ita videtur,quòd actor non possit detrahere illam electionem debitori, & quod iste §. obtineat in alternatiua personarum, sicut rerum.Sed hoc non est verum, saltem vbi alter est adiectus.Nam iure cauetur, ꝙ si stipulator egerit, & lis contest.fuerit,non potest amplius solui adiecto: vt ff.de solu. l. si quis stipulatus fuerit x. in melle.§.fin.vbi est expressum.nam certum est, ꝙ ibi agebat pure ad dandum sibi,quia si egeret ad dandum sibi,vel Titio,semper reus liberatur dando Titio, & faciendo quod petitum est,cum non posset etiam in alio condemnari,quam quod petitum est. infra de perpe.& temp.act.§.fi. Et sic non tenetur concludere. alternatiue,s̄m istius §.formam. & hoc sine dubio, vbi alter est adiectus.Quid si ambo sunt principales, vt lego Titio aut Seio, vel fratribus minoribus, vel prædicatoribus, cui hæres volet, vel forte ambo stipulati sunt, quilibet alternatiue, videlicet Seius, promittis mihi, aut Titio, & Titius promittit mihi, aut Seio?Dicas idem, quod quilibet potest agere pure, nulla facta mentione de alternatiua. Nec est locus. huic §. & est expressum ff.de lega.2.l. si Titio, aut Seio. Quid si sit alternatiua rerum, & locorum, vt promittis dare equum Parisijs, vel bouem Romæ? Determina per præcedentia, cuius sit electio. & vide ff. de eo quod certo loco l.3. Et idem, si sit alternatiua rerum, locorum, & personarum. Verbi gratia, promittis mihi equum dare Parisijs,vel Titio bouem dare Romæ?has & similes,potes determinare per prædicta, visa bene d.l.3.ff. de eo quod certo loco.Prædicta, quæ dixi supra, vbi res non extat, satis proce-
6 dunt de se. † Sed potest quæri,quid si vtraq; extat, verumtamen,altera exempta est de obligatione,& forte per pactum. v.g.promisisti mihi Stichũ,aut Pãphilum,feci pactum,ꝙ nõ peterem Stichum,nunquid remanet obligatio in Pamphilo? Hæc quæstio mouetur.ff. de pact.l. si vnus.§.sed si generaliter. Et ibi tenet Azo, quod non.pro quo facit ff.de lib.lega. l.non solum.la 1.§.si is qui.in princi. Sed illa magis dicit contra: quia ibi dicit liberandum acceptilatione, supponendo, quod si pacto, aliud esset, & hoc videtur verum, quamuis quidam distinxerunt, cuius esset electio. Et idem videretur, si legaretur Stichus.aut Pamphilus, & post testator alterum adimeret, vel venderet.ff.de lega.1.l. si quando.§.fina.Præterea, in gloss. facit ad hoc melius.ff. de vsu & habita l.fin.& facit, quod non possit aliud solui pro alio, quamuis sit melius. de quo notatur ff. si certum peta.l. cum quid. Iuxta hunc versic.potest quæri, ad quem pertineat electio in obli-
b gatione generis? [b] Et potest dici, quod ad promissorem indistincte, nisi verba dent actori: vt dixi in d. §. sed si generaliter.& sic tenet hic Dynus, non admissa distinctione, quæ fit
7 in legatis, & contractibus inter viuos. † Sed quæritur, nunquid iste §.obtineat, quando est electio actoris? & ego credo, quod non, per illa quæ dixi de alternatiua.supra versicu. huic. quæ possunt hic congrue aptari.Item credo, quod iste §.debet obtinere, etiam si incertus de certis est legatus, vel promissus.in casu,quo spectat electio ad debitorẽ.de quo vide in d.§.sed si generaliter. Sed quid si debeatur mediocris. quod est quandoque? dic, vt ibi scripsi.nunquid si actor petat sibi dari mediocrem in genere, videtur plus petere? Videtur ꝙ sic,quia forma obligationis,non est talis.vnde licet mediocris sit in solutione, non tamen in obligatione. Et ideo
8 videtur, quod debeat agere † simpliciter. Videtur contra, quod necesse sit,& expediens, quod petat mediocrem sibi dari debere. Quia alias non posset ad mediocrem iudex condemnare.& facit, quod dicam j. de offic.iudic.§.1.quicquid sit, non credo, quod ex hoc plus petat, vt puniatur huiusmodi pœna.Cætera, quæ hic dicẽda essent,vide infra de exceptio.§.temporales.vbi ponam practicam huius.§.

Vnum nolo omittere, quia frequenter cadit in facto. Pone,quod aliquis promisit, mihi soluere x.in vino,vel in blado, pro pretio, quo valet,non soluit, ago contra eum, & peto x.solum. Quæritur vtrum peto plus? Videtur, quod sic: quia adimo ei facultatem soluendi rem pro pecunia.arg.huius §.& supra proxim.Contrarium est expressum ff. de solu. l.si quis stipulatus fuerit x.in melle.vbi fuerunt petita x.solũ. Si enim ibi peteretur secundum formam obligationis, posset præstari vsque ad sententiam:vt dixi supra versicu.proxi. quod tamen lex illa negat.Vnde bene credo,ꝙ in narratione libelli,debet de hoc facere mentionem,sed non debet concludere nisi ad x.& forte male ageret, nisi faceret de hoc mentionem.Item credo, ꝙ si expediret sibi, plus habere species, quam pecuniam,quod posset concludere secundum formam obligationis, quamuis non sint species in obligatione: vt l.si duo.in fi.de verb.oblig.

a Adnot. Pro euidentia.De hac materia alternatiuæ, diffuse hic tractat An. incipiens in 1.col.vsque ad finem.

b Obli atione generis. De ista obligatione generis, s.quando homo debetur in genere: vide hic Ang.in §.præterea.in 1.col.versi.quæro, quid quando debetur homo in genere.

1 *Donatio quando præsumenda.*
2 *Emendare & mutare differunt.*
3 *Emendare quatenus, quousque, & cui liceat.4.6.10.*
5 *§.si munus enucleatur.8.9.*
7 *Petitio maiori, probatum debetur.*
11 *Confessio aliud a petitio quid præcipiendum.*
12 *Libellum ineptum emendat iudex.*
13 *Agere varie an liceat.*
14 *Debiti reliquum post sententiam petibile.*

a S i Minus [a] intentione.Materia bene continuatur.s̄.proxi.§.locutus est,quando plus petitur, quam debetur,hic quãdo minus.Casus patet de se,nec oportet poni,nec incip.& lege ambos §§.sub isto, vsque ad §.sunt præterea. In glo.1. in
b libello.in fin.[b] hæc gl.verum dicit, minus tamen sufficienter
1 loquitur in eo,quod dicit,non præsumitur † donatio,nisi res tradatur.Hoc nõ est verum, imo præsumitur per simplicem promissionẽ scienter factam.C.ad l.Fal.l.fi.ff.de const.pecu. l.hactenus.§.1.cũ no.de ope.lib.l.cãpanus. Sed hæc nihil faciunt ad propositum, quia hic nihil agitur de traditione,vel promissione scienter facta:sed de quadam abstinentia,de qua nusquam

nusquã auditum nusquam relatũ est, quod operetur donationem, vel remissionem. & sic sentiunt hic Dy. & Pe. de Bellaper. In gl. id est, quandocunque. in fi. debes scire, [c] quòd tex. & glo. faciunt membra distincta, de emendatione, & mutatione C. de eden. l. edita. & hæc gl. promiscue his verbis vtitur: & tamen videtur dicendum, ꝙ sit differentia, inter emendare, & mutare, & hoc supponit textus in l. edita. qui ponit inter hæc verba alternatiuam, quasi sit diuersitas. Emendari
2 proprie dicitur, † quando aliquid corrigitur, absque mutatione substantiæ materialis. Sed mutari dicitur, quando materia ipsa mutatur alterando eam, & hoc satis apparet. ff. de re iudi. l. actorum verba. & l. iudex. Redeamus ergo ad primum. & quæramus vsque ad quod tempus licet emendare? & scis, quod gloss. dicit quod vsque ad litis contest. post non, nisi in vniuersalibus & generalibus: vt no. in d. l. edita. & hic, vt tamen melius videas, intellige, ꝙ tex. vocat in d. l. edita. actionem totum libellum, prout etiam dixi s. eo. in prin. Nam de act. prout est ius, nõ potest intelligi. nam illa statim, cum nascitur est talis, qualis esse potest, nec potest emendari: mutari tamen posset. Et sic frustra lex locuta fuisset de emendatione, suffecisset enim, quod locuta fuisset de mutatione. Veniamus ergo ad quæsita: ad quorum solutionem distinguendum esset, quid actor vult emendare: quia aut vult emendare in latinitate falsa, vel incongruitate verborum, remanẽte eadem substantia facti, & tunc videtur quod possit quandocunque ante sententiam. Et hoc dico: quia libellus † est de actis
3 iudicialibus: extra de probat. ca. quoniam. & constat, ꝙ verba actorum possunt emendari, tenore sententiæ perseuerante: vt d. l. actorum verba. ff. de re iudic. ergo & libellus. Aut vult emendare in alio, & tunc si sit talis emendatio, ex qua nõ mutatur materia, quia remanet eadem causa agendi, eadem res, & eadem actio: credo, quod possit emẽdare. V. g. agebat quis rei ven. dicẽs rem ad se iure dñij pertinere. dato libello, vult declarare, & ponere in bello causam remotam, ex qua est dñs quia forte emit, & per traditionem accepit a tali, qui erat dominus. Ego credo, quod debet admitti per prædictam l. edita. vel forte dicebat se dominum: quia emerat a tali dño, & non dicebat, quod per traditionẽ accepisset. credo quod posset hoc emendare, vel petebat fundum sibi restitui, & non cõcludebat ad declarationem, Post vult addere, quod declaretur, &c. & sic intellige l. edita. quia in hoc articulo videlicet de emendatione non est correcta: imo stat in terminis suis: & large debet intelligi, sicut loquitur, vt patet in exemplis prædictis. & in alijs. quæ multa possunt occurrere, vbi non mutatur causa agendi, nec res petita, nec actio: quia hic non dicitur proprie mutatio, sed emendatio, seu declaratio. quæ potest fieri in articulis: vt not. Specul. de test. §. nunc videndum versicul. hoc etiam nota. sed quando mutatur actio, seu causa agendi, vel res, quæ petitur, tunc est vera mutatio, de vno
4 in aliud. † Quæramus ergo, an sit licitum mutare: [d] & vsq;
d ad quod tempus? & hoc non videtur dubium, quia in hoc §. res mutatur augendo, in sequenti §. omnino in alteram, in primo responso. in secundo responso, mutatur actio omnino, & in omni casu dicit esse licitum, & hoc vsque ad contestationem, secundum omnes gloss. & doct. nouos. qui exponunt hunc text. qui videtur eis obstare, cum dicit, in eodem iudicio, id est coram eodem iudice &c. Sed certe hæc expositio non videtur bona. Nam fit violentia literæ, non enim potest dici idem iudicium, si instantia mutetur, sed solummodo, quandiu in vna agitatur. & hoc reperies plane, & textualiter. ff. de noxalib. l. in delictis. §. si detracta. versic. donec autem. cum vers. seq. Præterea non potest dici idem iudicium, ex quo instantia mutatur. ff. iudic. solu. l. cum apud. Præterea, iudicium dicitur non esse idem, vbi res. vel actio mutatur. eo. titu. l. cum quærebatur. cum ergo hic & j. proxi. §. dicatur eodem iudicio. &c. oportet quod ista identitas intelligatur de identitate instantiæ, quæ si instantia mutaretur, nõ posset dici idem iudicium act. vel re mutata, vel aucta, quamuis personæ iudicis, & partium essent eædem, per dictas leges. Ad euidentiam istorum, cogitanda sunt tria iura. Primum. ff. Secundum. C. Tertium authenticorum. De iure ff. licebat actori quandocunque interrumpere processum, & in stantiam resumere, quando volebat: inuito reo, vt ff. de iudic. l. post edictum. §. circunducto. post, Imperatores videntes, ꝙ hoc erat derisorium, & iniustum, ordinauerunt, ꝙ post litem contesta. reus posset petere se absolui a tota causa definitiue, si actor nolit prosequi causam suam, ante contestationem ab instantia. C. de iudica. l. properandum. Post Imperator Iustinianus, qui plus cogitauit in regimine ciuilium, quam alij, videns, quod hoc erat iniquum, ordinauit, ꝙ etiam ante litem contestatam, reus possit petere se absolui definitiue, actore non prosequente, sm formam, & modum denotatum plene in authentico de litigiosis. §. omnem. quæ est C. quomodo & quando. in auth. qui semel. per quam dicunt docto. omnes, & glos. hos §§. correctos. Dicunt enim, ꝙ per illam auth. actor post editum libellum non potest aliquid mutare, ꝙ est valde durum. Quid ergo dicendum? timerem mutare, quod semper certam interpretationem habuit. ff. de legi. l. minime. Si fas esset exaltare calamum, delectaret legum correctiones euitare. C. de inoff. do. l. 1. quapropter videretur dicendum, quãuis sit valde nouum, ꝙ illę ll. non tangunt hos §§. nec hi. §§. illas ll. Ille enim leges loquuntur, quando actor non prosequitur causam suam. Hi autem §§. & l. edita actio. cuius hi §§. sunt gloss. & declaratio, loquuntur quando actor instat, & prosequitur: veruntamen vult aliquid mutare, vel emendare in propositis. illæ occurrũt calumnijs & malignitatibus negligentium, & non prosequentium: isti §§. subueniunt instantiæ, & diligentiæ prosequentium luculenter. Ergo apparet, quod vnum non tangit materiam alterius, nec quicquam ergo commune habent adinuicem. §. & quòd hi §§. non sunt correcti, nec d. l. edita. quæ loquũtur prorsus in extranea materia, quando actor diligenter prosequitur. vnde §. istum si
5 minus, † intelligo, sicut iacet literaliter. Nam si minus pretij possum eodem iudicio, & instantia petere: plus si debeatur ex eadem causa, & eadem actione, siue nouo libello: siue nouo processu, est bona ratio, quia hoc casu, nec causa agendi, nec actio mutantur, nec prima petitio deseritur. & hoc intendit expresse iste §. si minus. & hoc dicit etiam §. si detracta. In quo durante instantia, augetur, & diminuitur, quia nec causa radicalis agendi. nec actio variantur: quamuis condẽnatio possit esse maior vel minor, & hoc probatur expresse. ff. de doli metusve excep. no. l. apud Celsum. §. item quæritur. C. de appel. l. ampliorem. quæ nõ est restringenda ad vniuersalem actionẽ. ff. de leg. 3. l. Offidius. in fi. Quis ergo erit modus procedendi? Ecce planus est, dicit enim actor in processu quandocunque. Cum ego peterem a tali x. ex venditione talis equi, & ad veritatem. idem equus fuerit ei xx. venditus peto ipsum eadem actione, & causa in alijs x. & sic in xx.
6 condemnari. nec est opus libello. † Sed an noua contestatio-
e tione [e]? Credo quòd non, quia iam lis contest. est super causa agendi, videlicet venditione. & illa causa non mutatur, nec actio, igitur propter tale augmentum non videtur necessaria contestatio super causa, vt l. Offidius. sed bene est verum, quòd debeat responderi ad augmentum scilicet super causa, an venditio facta fuerit, vel non, in qua consistit factum principale, non oportet fieri nouam contest. per hunc §. & facit. ff. de iudi. l. tam ex contractibus. j. ti. 1. §. in rem. & hæc viden
7 tur satis plana, vbi pars petijt plus. in processu. † Quid si nõ petit, sed testes, vel instrumẽta maiorem summã astruũt: nunquid iudex debet cõdemnare in summa petita, vel an in probata? quod in petita, patet. ff. de verbor. significa. l. verbum oportebit iunge infra versic. quid si non correxit? secundum hoc, iste §. procedit, & fundatur in eo, quod non variatur causa agendi, nec actio, nec res, quæ petebatur, diminuitur, sed augetur. Quid ergo, si variaretur causa agendi, vel ipsa actio, vel res petita ex toto? non videtur obtinere.

Sed contrarium est expressum infra proxi. §. In hoc aduerte, vt bene intelligas, dico, quod iste §. procedit. etiam si nullus proponatur, vel probetur error, vt hic nota. in prima gloss. sed §. sequens. ita demum si fuerit error. Et hoc textus satis aperit. nam in hoc §. nulla fit mentio de errore: ibi sic, & est magna ratio, quia in hoc §. non fit tanta mutatio: imo quasi nulla, quanta fit in illo §. ibi enim mutatur ex toto res petita, vel ipsa actio, hic non, & certum est, quod error

error potest corrigi vsque ad sententiam.ff.de interro.act.l. de ætate.C.de iur.& fact.igno.l.error. Vnde non mirum,si probato errore possit fieri,ꝙ in d.§.dicitur. Stat ergo iste §.
8 hodie† in terminis,in quibus loquitur,quando auget Actor. Quid si diminuit dicas,ꝙ non pot diminuere. Sed indefiniti ua sententia fiet de absolutio de eo, ꝙ diminuit alias sententia non valeret,vt dixi supra §.proxi.& per ea,quę consueuerunt dici,& notari.C.si aduersus rem iud.l.1. Sed quid in casu prox.§.quem sub isto legimus,nunquid fiet absolutio de prima petitione,quia ibi fit mutatio subradicalis petitionis? Videtur ꝙ sic,saltē iure nouo,per d.§.omnem.in auth.de liti.Potest dici contra: quia ille §. omnem. factus fuit contra malignantes,qui deferebant ex malitia,causas inceptas.iste §. est factus ad subueniendum errantibus,qui forte iusto errore
9 † fuerunt decepti:quibus permittitur errorem suum corrigere ex quadam ęquitate,& dispensatione,& propter hoc dicit permittimus,supponeñ.quod aliud de rigore,sed ex æquitate permittitur, & in eodem iudicio fit condemnatio. eisdem actis correcto errore, & intelligo iusto:quia forte ex facto alterius,vide in d.l.de ætate.§.fi.pro hoc facit ff.de leg.1.l.huiusmodi.§.qui seruum.ibi.n.non pōt dici, ꝙ fiat absolutio ab actione ex testamento quia per illa nō petitur pretium.Credo tñ, quod in definitiua fiet mentio,& absolutio,vt ȷ. dicā.
10 & maxime si fiat mutatio,post litis contestationem. † Sed quæro vltra,iste §.loquitur qñ mutatur res, vel actio, quid si vtrunque mutetur?Hoc casu non auderem dicere.quin opus sit noua contestatione,& nouo libello,saltem tali,per quę appareat,ꝙ prima petitio erronea dimittitur: & petitur condēnatio ex alijs,causa,& re. Quid ergo si actor publicatis testibus,videns causam,ex qua petit,non esse probata, & se posse alia probare,in eadem instantia, causa tamen mutata, vult testes super alia causa producere nunquid potest? Non vr̃ hodie.C.proba.auth.qui semel.& in corpore auth. de testib. §. quia vero.colu.7. In contrarium videtur, quia iste est nouus articulus,& super nouis articulis possunt produci testes, extra de testib.c.testibus. in cle. Sed si hoc concederetur, daretur materia falsum fabricandi: vnde iste §. videtur debere intelligi,quando fit huiusmodi mutatio, ante publicationē testium.vel post,iusto errore probato.V.g.actor petit 10. ex causa venditionis factę ab alio,a quo causam habet.post reperto instrumento venditionis, quod forte erat surreptum, vel in manibus inimicorum,vult mutare causam petitionis, forte quia non ille vendidit: sed alius prædecessor, vel rem petitam,ſm formam instrumenti, vel testamenti de nouo reperti: potest hoc facere, propter iustum errorem, nec fiet noua citatio,nec proponentur declinatoriæ iudicij,nec nouę dilatoriæ,nisi ex mutatione causaretur, sicut per primas deliberatorias,non potuit esse plene instructus,vt no. Sed nunquid iste actor,qui auget,vel mutat condemnabitur in expensis?Videtur ꝙ sic,quia reus per ipsum vexatus fuit indebite, & temere.ff.de iudi.l.eum quem temere. & ex hoc retardatus fuit processus.ex quo debentur expensæ.C.de fruc. & li. expen.l.terminatio. Sed hoc non vr̃ verum in casu,quo actor iuste errauit quia expensæ non debentur nisi propter calumniam: vt §.oportet.in auth.de iudi.& non calumniatur, qui iustā causam habuit erroris: vt ibi,& ff.de bo.li.l.in seruitutem.§.1.iunge infra ver.videtur etiam. & infra de pœ.te. li. §.hoc autem.Quid si non correxit errorem? V.g. Agebat ex causa commodati: non probat commodatum, sed probat depositum,nec hoc correxit,sed petijt ius?durum vr̃,ꝙ debeat fieri condemnatio; cum non posset ferri sñia ſm petitione, nec petitio fuit in processu correcta.& ideo iste tex.notabiliter dicit,in eodem iudicio suum errorē corrigere ei permittimus.innuēdo,quod si non correxerit,periclitatur,& hoc satis patet.ff.si mens.fal.mo.l.1.extra de iudi. c. examinata. & hæc procedunt,vbi fuit petitio negata: & actor probauit p
11 testes. † Quid si reus confessus fuit veritatem? V.g. cum agerem depositi,reus negauit depositum,& confessus est cōmodatum,tūc posset dici,quod debeat fieri præceptum, quia ratio cessat præcedens & in sententia multæ sunt partes iudicis:in confessum nullæ, nisi vnum præceptum, & ita potest verificari,quod not. Spec. tit.de act.seu peti.§.sequitur vers.

hoc quoque. Sed quid si causa,ex qua agitur,sit iusta,& legitima,& bene probata,actio tamen inepta? Verbi gratia dico me tibi commodasse talem rem,& hoc probo, & peto eā mihi restitui per actionem depositi,vel dico rem talem, quā tu possides,ad me pertinere iure dominij, quam peto declarari,ad me pertinere,& mihi restitui.& ad hoc propono confessoriam,vel actionem commodati,vel alia inneptam. Inn. dicit,ꝙ debet fieri condemnatio,vt not.in d.c.examinata. in gl.accipit.Host.videtur dicere contra.& hoc videtur sentire gloss.supra eo.in prin.in gl.istud.vbi etiam dixi. In hoc potest dici,quod si actor velit corrigere ante sententiam,potest per hunc §.sed si non correxerit,& ita concluserit in causa, adhuc credo,quod iudex possit,& debeat supplere, cum constet hoc procedere ex errore iuris, quem iudex supplere debet.C.vt quæ desunt aduoc.l.1.ff.de assess.l.1.& caute faciet, si faciat corrigi ante sententiam. sed hæc quæstio vix potest cadere in facto hodie, cum nomen actionis non exprimatur de iure canonico, vt extra de iudi.c.dilecto. nec de consuetudine curię laicalis.Istud ergo,quod vulgo dicitur,quod actor cadit ab instantia,si dat ineptum libellum, debet intelligi, si perseueret,& non corrigat,& error non sit in iure,qui possit per iudicem corrigi. Videtur etiam dicendum, ꝙ si libellus deficiat in forma ex errore iuris,ꝙ possit corrigi ante lit.contest.sine expensis,cum error iuris,quamuis iniustus,non noceat ante lit.contest.vt no. ff.de dona.l.quidam in iure. extra de reg. iur. c. ignorantia. lib. 6. per Dyn. & secundum hoc, actor potest crescere summam,vel mutare rem petitam, vel actionem, si cognouerit se errasse. Sed pone, ꝙ non vult
f mutare: sed aliam actionem addere. f Verbi gratia,cum ageret actione depositi ad librum,dubitans,quod nō posset probarc. petijt etiam eundem librum per actionem commodati, & vtranque vult simul prosequi: nunquid potest? ista quæstio est antiqua,videlicet, vtrum plures actiones, ad idē ex diuersis causis competentes, possint cumulari & scias ꝙ gl.& Dy.tenent ꝙ sic, nisi essent tales, quæ electione se tollerent: vel sententia lata in vna, obstet exceptio rei iud. in alia: vt hic no. Alij doct. tenent contra, vt plene scribit Dy.extra de reg.iur.c.nullus pluribus.lib.6.& per Cyn. in l. edita.C.de eden.ego melius non possem scribere,quam ipsi: vide ibi. Si tamen tenere velis opi.Dy.& glossarum,vt bene verifices regulam,& exceptionem,dic,ꝙ cumulatio diuersarum actionum ex diuersis causis ad eandem rem competentium admittitur,si tales sint,quod non sint contrariæ,ab initio,& originaliter,nec electione se tollant, nec sint præiudiciales adinuicem, vel sententia lata in vna, non obstaret nec obstare posset,ex modo pronuntiandi,exceptio rei iudicatæ, in alia.Si sic sumas, habes conclusionem Dy. & solutionem contrariorum, quæ alleg. Solet etiam quæri si in altera actionum, veniat plusquam in alia, an possint cumulari ad hoc.quod excedit? Istud Dy.prosequitur ibi plene,sed vnū nolo prætermittere, quod ibi non tangitur. nam hodie (sicut supra dixi,) non specificatur actio in libello. nunquid ergo plures causæ agendi, possint cumulari ad vnam petitionem,seu conclusionem? Verbi gratia, dico, quod commodaui tibi librum, quem etiam promisisti restituere: quare peto ipsum restitui.scio,quod de consuetudine curiarum, tales libelli admittuntur. pro quo facit extra de consuetudine.c. dilecto.de fide instru.c.inter dilectos. de præscrip.cap. cum olim. De hoc no.Host.extra de electio.ca.querelam. & Io.Andr.de libel.obla.c.2. in nouella. & hoc est indubitabile, vbi vna de causis nouat aliam.ff. de nouationib. l. cum enim. nam tunc ex vltima resultat actio. & vide supra eod. §. sic itaque. Quid si actor petijt minorem summam,& ad illam fuit reus condemnatus, vel soluit forte, sine condemnatione, nunquid potest agere iterum ad residuum? Expeditum est, & videtur quod sic, in l. apud Celsum. §. item quæritur.supra alle.C.de exceptionibus.l.si ex maiore. de solutionibus.l.si inter.& l.interest.de furtis lege post decisionem. Quid in transactione? vide C. de transactionibus. lege, si de certa. Illud etiam notatur, quod in vniuersalibus, & generalibus actionibus, non fit mutatio magis,quam in alijs. nam causam agendi non potest mutari, sicut

sicut nec in alijs, res petita non mutatur. nam illæ sui natura omnia comprehendunt, quę sunt de hæreditate, vel quę sunt administrata, vel gesta. & ideo si aliqua superueniant, non cēsetur augmentum in vniuersalibus, & generalibus: sed est quædam declaratio, seu specificatio, & hoc nisi intentaretur, pro re singulari specificata: vide supra eo. §. curare.

a Adnot. Si minus. Petens minus quam ei debeatur, potest coram eodem iudice residuum petere. idem si aliud, pro alio petierit per errorem. nam potest libellum mutare h. d. secundum Ang. & diuiditur in duas partes. primo, quando minus petijt. secundo, quando aliud pro alio per errorem.

b In fi. Ista gl. in se relata, & ad tex. nostrum, est vera. & secundum Ias. vnica, & singularis. non tamen est simpliciter vera, inquantum dicit, nunquam præsumi donationem, nisi interueniat traditio: vide hic per eum in 2. col. ante fi. in ver. in fi. gl. notate &c.

c Debes scire. De hac materia, vide hic Ang. in 1. col. ante fi. versic. in gl. iudicio. & per d. Ias. hic in 4. col. post me. in versic. in gl. magna. vide per doct. in l. edit. C. de eden. Item Ang. hic tractat etiam materiam an iudex possit iudicare secundum conscientiam. vel secundum allegata, & probata. vide eum hic in 4. col. in me. in versi. in ista tamen materia. & per Ias. hic in 5. col. ante me. versi. in ea. gl. ibi nisi habeat &c. ista est materia l. illicitas §. veritas. ff. de offi. præsi. vbi Bar. & doct. late tractant.

d Mutare. Vide Ang. hic in 2. col. ante me. ver. 2 principaliter.

e Contestatione. Quid autem de dilatione, an danda sit noua dilatio? vide hic per Ang. in 7. col. ante fi. versic. hinc sumpta occasione, vbi tractat materiam dilationum per 5. col. cum multis quæst. pulchris, & vtilibus.

f Actionem addere. De hac cumulatione actionum, vide hic An. in 10. col. in fi. vers. in ea. gl. in fi. vbi late tractat de cumulatione actionum, cum multis quæstionibus.

1 *Actiones varie diuiduntur.*
2 *Actio ad minus data, qui accipienda.*

a Svnt præterea [a] quædam. Iste §. planus est, nec eget alia instructione: vnde hic ponit aliam, & vltimam diuisionem, quam exemplificat vsque ad finem. In gloss. minuit hic in fi. Petrus dicit, quod nescit, quid ista gloss. vult dicere, quę ponit 12. diuisiones actionum, quia sunt 16. & plus. nam
1 sunt hæ 12. quę hic numerantur. Item † quatuor videlicet, aliæ natiuæ, aliæ datiuæ, aliæ persecutoriæ solidi, aliæ non, aliæ ex contractu, aliæ ex facto, aliæ in factū, aliæ arbitrariæ, aliæ non. ff. de action. & oblig. l. quoties. & l. obligamur. supra eo. §. præterea. & hic. Vnde gloss. videtur errare, ponendo solum 12. secundum eum. Præterea, magis errat, quia dicit hanc diuisionem vagantem, & tamen textus ponit eam principalem, vt hic. vnde iste textus videtur contra gloss. vel gloss. contra eum. Dicas, quod text. in hoc titulo ponit sex diuisiones actionum, quæ sunt principales. Prima est, quod aliæ sunt reales, aliæ personales. supra eo. §. 1. Secunda, quod aliæ sunt ciuiles, aliæ prætoriæ, supra eod. §. sed istæ. Tertia, quod quædam sunt rei persecutoriæ, quædam pœnales, quædam mixtæ. supra eod. §. sequens. Quarta, quod quædam in simplum, quædam in duplum, quædam in triplum, quædam in quadruplum, supra eod. §. omnes autem. Quinta, quod quædam sunt bonæfidei, quædam stricti iuris supra eo. §. actionum. Sexta, quod quædam solidi persecutoriæ, quædam non, vt hoc §. Quid ergo volunt dicere gloss. & Pet. cum plures ponant, nunquid præsumunt tex. repræhendere? Ad hoc dicas, quod gloss. intendit hic loqui de 12. diuisionibus, quæ sunt in arbore Ioan. & ad illas se refert: non ad diuisiones huius tituli, vt dicam tibi in fine huius tituli, vbi dabo tibi notitiam arboris. Item Pe. non se refert ad diuisiones huius tit. nec ad diuisiones, quæ ponuntur in arbore, sed ad omnes, quæ largo modo possunt dici diuisiones, idest differentiæ, quia pro vero non sunt diuisiones, vt dixi de mixtis in rem, & in personam, supra eodem §. 1. & §. quædam. Sed dic mihi, cum ista diuisio sit textualis, & principalis, cur non ponitur in arbore, cum aliæ ponantur quæ nō sunt ita principales? Respondet Dy. quòd Ioan. intendit in arbore docere, & instruere de actionum natura. Istud autem,
2 quòd actio detur † ad minus, quam competat, non est de natura actionis, sed euenit ex quodam accidentali, ideo Io. non curauit hanc diuisionem ponere cum ista. Ratio satis videtur apparens, sed potest impugnari, quia Ioan. nedum tractat de diuisionibus, & his, quæ actionibus ex natura competunt. imo de his. que ex accidenti. supra eo. §. sequens. vers. sed & legis. & versic. item mixta. & versic. tripli. & versic. sed furti. Sed potest dici, quòd illud ibi euenit ex natura actionis, concurrente accidente, hic contra naturam, ex mero priuilegio. In gl. vt infra tit. 1. in fi. vide de actione de peculio. supra eod. §. personam. versi. actiones. & caue: quia hoc non obtinet, vbi pater, vel dominus sunt in dolo. ff. de pec. l. in bonæ fidei.

a Adnot. Sunt præterea. Iste §. secundum Angel. vsque ad fine tit. h. d. Actiones omnes, aut sunt persecutoriæ solidi, aut inquantum quis facere potest, vel inquantum habet: vt probatur in exemplis hic positis. Et diuide secundum eūdem in hoc §. seq. doct. pauca scripserunt exceptis quibusdam notabilibus, quæ non sunt magni effectus, & quibusdam quæstiunculis, ne omnino nudi remaneant. §§. sequentes.

1 *Modus varie spectatur.*
2 *§ item si locus & sensus.*
3 *Priuilegio quat fa. po. quando fruatur maritus.* 4. 5.
6 *Socerne gaudeat beneficio ne egeat?*

Item Si de dote. In tex. hic, est secundum exemplum. Item super text. concurrant facultates. deducto ne egeat, alias implicaret contrarietatem. Sed quæritur quis est mo-
a dus deducendi? [a] Dic † modum attendi in duobus, in quan-
1 titate rei & temporis. In quantitare rei, inspiciuntur facultas, & conditio personæ, nam si sit miles, plus expendit, quā rusticus. item si habeat [beneficium] alias artificium, vel officium debet sibi computari. ff. de alimen. lega. l. cum alimenta. de ope. libe. l. interdum. de agnos. libe. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. & §. idem rescripsit [vbi de hoc clarius] in quantitate temporis, debet attendi cuius ętatis. ff. ad leg. Falc. l. hęreditatum. & secundum illam iudicari: secundum Dy. Item dic, quod iste §. obtinet, vbi res data in dotem non extat.
2 † Sed quid si extaret? crederem, quod deberet solidam restituere: nam hoc ipso. dolo facit, quod rem habet, & restituere non vult. ff. de pecu. l. in bonæfidei. Item quid si res data in dotem non extat, sed extat forte res acquita ex dicta re: nunquid maritus potest deducere? Videtur, quod sic, per hunc §. sed probabilius est dicere contra. per l. vxor marito. ff. de dona. inter virum & vxorem. & soluto matrimo. l. si cum dotem. §. fin. Item iste §. loquitur vbi maritus conuenitur actione de dote. Quid si hypothec. vel ex promissione expressa, vel alia actione? Videtur idem. ff. de constit. pecu. l. quod si maritus. de re iudicata. l. non tantum. de fideiussorib. l. tutor. & per illa, quæ dixi, & allegaui in simili supra eodem. §. fuerat. ff. de negotijs gestis. l. diuortio. Super hoc potest
b dari solutio generalis, [b] secundum Dinum, quia aut conuenitur maritus ex delicto, & tunc non gaudet huiusmodi
3 † priuilegio. quia delictum non debet sibi esse causa pręmij. & sic intelligatur ff. soluto matrimonio. l. etiam. §. licet. de re iudicata. l. si reum. Aut ex contractu, & aut ex contractu dotis, aut ex alio. si ex contractu dotis, tunc aut actio. de dote, aut alia. si actio, de dote, clarum est. quod gaudet: vt hic. si alia. aut illa succedit in locum actio. de dote. & gaudet: vt d. l. si maritus. quod si non succedit, sed propter culpam mariti, in aliud deuoluitur: & tunc non gaudet, vt d. l. diuortio. si vero ex alio contractu conuenitur, tunc aut conuenitur constante matrimonio, aut dissoluto. Primo casu gaudet huiusmodi priuilegio, secundo non, etiam si durante matrimonio, contraxerit, per dictam l. diuortio. & ita nota. in d. l. non tantum, sed certe salua reuerentia gloss. & Dyni, illa lex nil facit, quia ibi conuenitur ex quasi contractu, inito soluto matrimonio, vt ibi patet. Vnde probabilius videtur indistincte dicendum, quod quacunque actione conueniatur pro dote, siue actio. de dote siue alia, quocunque modo in eius locum succedente, quod gaudeat huiusmodi beneficio. Et idem si alia actio. ex contractu quocunque descendente, inito durante matrimonio, siue post. Sed si conueniatur ex contractu inito post, vel ex quasi contractu: tunc non gaudet: presertim, vbi culpa eius redarguitur, vt d. l. diuortio. sed quid si maritus nil possit soluere, quin egeat? Videtur ibi vt in nihilo teneatur, cum lex indistincte loquatur: & qui nihil potest, minus potest. ff. de tribu. l. illud, §. 1. de fideius. l. amisi. & hęc satis videntur rationabilia

tionabilia, vbi mulier habet de quo viuat. Quid si mulier nihil habeat, nisi illam dotem, & illa est tota necessaria ad alimenta mulieris? durum esset illam egere, & alium de suo nutriri. ff. de agnos. lib. l. si quis a liberis. §. pe. & contra charitatem, quæ incipit a seipso. C. de serui. l. præses. in glo. † Sed
4 ritatem
c quid c dices, maritus habet liberos: & familiam, quam de necessitate nutrire habet, nunquid in deductione ne egeat, debet haberi consideratio familiæ? Videtur quod sic, vt d. l. si quis a liberis. §. non tantum. ff. de vsu & habi. l. 2. Sed contrarium videtur verum: quia non habetur ratio æris alieni,
5 nisi in donatione. ff. de re iudic. l. inter eos. † Sed nunquid maritus gaudet hoc priuilegio, contra tertium, quia hic dicit. muliere egente? Dic de hoc. ff. de re iudic. l. Nesennius. ff. de iure dot. l. si extraneus. & hoc priuilegio, vtetur socer
6 durante matrimonio. ff. de re iud. l. sed hoc ita. † Sed nũquid socer, pater mulieris, aduersus generum, vel an ipsa mulier gaudeat eodem priuilegio? dic ꝙ sic, nisi fuerit in dolo. ff. de iure dotium. l. pen. Et caue: quia dolus præsumitur, si quis promiserit, quod non habet, vt ibi patet. Item dic, quod hoc priuilegium denegatur marito, si sit in dolo, vel lata culpa: vt not. in d. l. etiam. §. licet. vel si neget dotem debitam: vt infra dicetur in socio.

a Adnotatio. Deducendi. Domi. Ias. hic in 2. colum. in princip. sequitur. Io. Fab. laudando eum propter hanc opinio. quam hic ponit de modo deducendi.
b Solutio generalis. Vide hic Ang. in 2. col. ver. in ea. gl. in fi.
c Sed quid. Vide hic Ang. in 2. col. post me. ver. quid si maritus. vbi interpretatur opin. Ioan. Fabri. Item quærit hic idem Ang. an non tantum muliere agente, vel eius filio pro dote, maritus habeat hoc priuilegium, sed etiam si alius agat, vide eum hic.

1 *Impensæ quando repetibiles. & 2. 4.*
3 *Expensarum quantitas arbitraria.*

PROPTER Retentionem. Super text. hic est tertium exemplum. In gl. dic quòd impensæ. ibi, cum dicit. & hoc in necessarijs impensis, quæ fiunt ad vtilitatem rei propriæ. secus si ad tempus. ff. de impen. l. 3. In ea. gloss. ibi, cum dicit repetuntur. sed quando: aut quomodo? glo. non declarat. Vnde dic, quod aut de mandato mulieris, aut sine mandato. Pri-
1 mo † casu omnes repetit. ff. de impen. in reb. do. l. vtilium. Secundo casu subdistinguitur: quia aut mulier erat vtroque tẽpore non soluendo, videlicet tempore expen. & tempore repetitionis: aut vtroque soluendo, aut altero soluendo, altero nõ. Primo casu, omnes repetit. C. de rei vxo. ac. l. vnica. §. sed nec ob impensas, secundo casu nullas vt d. l. vtilium. sed datur facultas tollendi, si prodesse possit, quòd tollatur. ff. de rei vendica. l. in fundo. Tertio casu repetuntur: vt not. in d. l.
a vtilium. In ea. glo. cum dicit mandato a imo etiam sine mandato: vt d. §. sed nec ob impensas. & dic vt ff. de impen. l. in voluptarijs. & hoc nisi esset res pro mercalis. eod. tit. l. quod si,
2 sed tunc dicuntur magis vtiles. † In fi. eiusdem gl. item dic, quod præmissa distinctio procedit, vbi constat, quod non animo donandi fecit expensas. nam si constaret, quod animo donandi, tunc expensæ factæ in faciendo repetuntur, si mulier sit soluendo, & sunt vtiles in reficiendo, vt not. ff. de dona. inter virum. & vxor. l. sed si mors. §. fin. & l. seq. quæ incipit, quod si vir in casu dubio, videtur donare modicas, non magnas. ff. de impen. l. pen. & de dona. inter virum & vxorem. l. vtrum. & in magnis distingue hoc casu, vt supra, Et quæ sunt
3 magnæ, † & quæ modicæ relinquitur arbitrio iudicis, inspectis facultatibus, & conditionibus personarum: vt satis scripsi in d. §. sed nec ob impensas. & hæc procedunt, quando fecit expensas in rebus dotalibus. Quid si in corpore mulieris? Vide C. de nego. gestis. l. quod in vxorem. Sed quid si fecit expensas litigando pro re dotali defendenda, vel recuperanda? Specula. videtur tenere quod non repetit. in Specu. de dona. inter virum, & vxorem. §. formatis versicul. illud quæritur.

Sed hoc videtur per quam durum, saltem vbi noluit donare. nam maritus non tenebatur ministrare dictas expensas: vt not. Inno. extra de dona. inter virum & vxo. c. per vestras. in gl. fin. Cur ergo non repetet? Non video, cur non debeat iudicari, sicut de alijs expensis. Alia quæ possunt tangere hanc materiam, vide C. de rei vxo. act. per totam legem vnicam. & supra eo. §. fuerat.

a Adnotatio. Mandato. Not. speciale esse in muliere, quod expensas voluntarias non repetit maritus. etiam si mandato mulieris sint factæ. Nam ab alio cuius voluntate essent factæ repeterentur, vt l. quod si seruus. §. sed & si mutua. ff. de in rem verso.

1 *Beneficio quat. fa. poss. qui vtantur.*

SED Si quis. Hic ponit duo exempla. Cum parẽte vtriusque sexus in infinitum: vt not. ff. de re iudic. l. cum patronus. Sed quid si parens agat cum filio, vel alijs descendentibus emancipatis? Videtur idem, cum priuilegium debeat esse reciprocum. ff. quòd quisque iur. l. 1. sicut dicimus de marito, & muliere. supra versicu. item si de dote. & quia pater tenetur filium alere. & sic mihi interest, si filius deducat, cum esset 1
per aliam viam habiturus. ff. de vulg. substitu. l. si filius. Quid
a in fratre? a Gl. tenet, quod insolidum cõuenitur. ff. pro socio. l. verum. in fine principij in gloss. super verbo, fraternitatis.
1 Sed † potest dici contra: supposito quòd frater teneatur ipsum alere, quod videtur indubitabile, vt scripsi. C. de alend. lib. l. 1. vnde per dictam rationem, videtur debere includi, quod gaudeat hoc beneficio. Sed quid de domino & vassallo? Videtur idem: cum teneantur se adinuicem alere: vt scripsi C. de alend. lib. l. 1. & videtur quasi expressum in feud. de notis feud. in princip. Quid in patrino, vel in filiolo? Videtur idem. per ea quæ not. in d. l. 1. & in patrono ecclesiæ cum debeat ali, vt ibi scripsi. Sed quid de prælato, si subditus eum cõueniat? Dic idem fortiori ratione, quia ille gaudet priuilegio armatæ militiæ, vt not. ff. de re iudic. l. miles. Et idem videtur de rectore, & curatore, si parochianus suus eum conueniat, per prædicta. Et idem in aduocato, vt ibi. quod posset procedere, si recipiat, salarium de publico. Vel dic idem, & si non recipiat, per illa quæ scripsi supra per quas personas nobis acquir. in §. 1. Et idem de scholare, & doctore, seu magistro. ar. prædictorum. Et hoc si miles, doctor, aduocatus, vel prælatus conueniantur ex contractibus tangentibus aduocationem vel militiam, vt scholasticam rem: vt no. in dict. l. miles. Item hoc intelligo, si tales personæ conueniantur ex suo cõtractu, vel facto: secus si ex contractu alterius vt d. l. verum. §. videndum, versic. patri. Super text. patrono. vel cum eorum parentibus, vel liberis. ff. de re iud. l. patronus. & idem si patronus cum liberto. ff. de ag. lib. l. alimenta. & hæc omnia intelligo, nisi ille, qui vult vti isto beneficio fuerit ingratus: vt d. l. alimenta. Super tex. item si socius. sextum exemplum. Super text. iudicio societatis. Quid si alia actione? satis videtur idem: dumtameu occasione societatis, & ex contractu inito societate durante, agatur, vt dixi in simili supra §. eo. item si de dote. Quid si ageretur actione reali? Verbi gratia, socius vendicat a socio partem, quam socius reus possidet, non credo, quod sit locus his iuribus, vt ibi dixi sed an obtineat in socis omniũ bonorum tantum? dic in d. l. verum in prin. & ff. de re iudi. l. sunt qui in id quod. Et argumnto istorum, posset idem dici, de pluribus canonicis, eiusdem ecclesiæ, vel de pluribus prioribus, vel monachis eiusdem monasterij, vel pluribus scholaribus: habitantibus in eadem domo. pro quibus facit generalitas istius text. de notis feu. in prin. Ista enim conueniunt moribus: ideo extendenda: vt ff. sol. mat. l. eleganter. §. fi. In gl. & se cõfitẽte. in fine. ff. de re. iudi. l. sed hoc ita. §. fi. Et idem credo in omnibus casibus supradictis. ff. quod cum eo. l. sed & si ex parte. §. primo. & dixi supra in versic. item si de dote. in fi.

a Adnot. Fratre. Vide Ang. hic ante med. col. versi. quid in fratre. Item quærit hc Areti. quando potest opponi ista exceptio. vide eum hic in 2. col. post prin. ver. quæro quando potest. quia dicit, quod potest opponi pendente iudicio, etiam post sententiam.

1 § *Idem est. quando locus fit.*
2 *Deduci, quæ queant.*
3 *Alimenta, an deductioni obsint.*
4 *Deductum, an transmissibile.*

IDEM

IDEM Est si quis. Exemplum septimum. ex donatione sua, secus si alterius. ff. de re iudic. l. & si fideiussor. §. fin. & l. seq. nisi esset de suis. vt not. in d. l. & fideiussor. §. fin. solu. mat. l. etiam. in princi. Item hæc vera, in pura, & vera donatione. Quid si fiat ob causam? Videtur secus: quia illa non est proprie donatio: vt dixi s. de dona. in princi. nec liberalitas. & ideo cessat ratio, quæ redditur. ff. de re iudi. & l. exhæredatum. §. fin. cum l. seq. ff. de regul. iur. l. diuus. Pro hoc facit, quod consueuit dici, quod donatio ob causam, non reuocatur propter ingratitudinem C. de reuo. don. l. fi. In contrarium facit: quia promittens dotem, promittit ob causam: & tamen vtitur hoc priuilegio. ff. de iure dot. l. pen. & non dicas speciale in socero: quia idem videtur in quocunque. ff. de iure dot. l. si exttaneus. Solu. potest dici, quod vbi datur ob causam concernentem fauorem illius, cui donatur, vel
1 contemplatione cuius datur: tunc sit † locus huic §. Sed vbi concernit fauorem, vel vtilitatem dantis, sicut forte recipientis: tunc dicerem contra. V. g. si do tibi in dotem, in nullo ego habeo vtilitatem, vel si do tibi vt emas caligas, vel ædifices tibi domum, totum est mera liberalitas. Sed si dem tibi fundum, vt ædifices mihi domum, tunc videtur contrarium: quia tunc magis est negotium, quam liberalitas. ff. de do. l. Aristo. & in hoc casu esset aduertendum, quid est maius, vel id, quod donatur, vel id, quod faciendum est: quia si maius sit notabiliter id, quod donatur, potest dici, quod sit donatio in eo, quod excedit, & quantum ad illud, sit locus priuilegio. ff. de donat. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. circa. nisi principaliter intenderem cõtrahere aliud negotium. ff. de contrahend. emptio. l. si quis donationis. In gloss. id est quando non potest. in fine. vide quod ibi nota. quia fuerunt nonnulli, qui multum voluerunt restringere hanc materiam: quorum opin. reprobatur ibi per Ioan. & gloss. In gloss. scilicet condic. ex lege ibi. §. si autem. idem in actio. ex stipu-
2 latu: vt dixi supra eod. versicu. item si de dote. † Sed quid si donator tradidit rem realiter, quam nunc reperitur possidere, donatarius eam vendicat? Videtur per ea, quæ supra dixi, quod donator non possit deducere: quod per quam durum videtur. Vnde in superioribus, videlicet quando res dotalis, vel pars socij vendicatur: non mirum, si nil deducatur: quia ibi nihil vendicatur de bonis illorum, contra quos agitur, nec quæ realiter sua fuerunt, sed hic secus. Sed hic quæritur, cuius est electio de eo. ꝙ debet deduci? Verbi gratia: de disti mihi plures res, quas peto mihi tradi, tu vis deducere, ne egeas: & vis eligere de illi rebus illas, quę tibi plus placet: ego volo tradere alias, quæritur quis eliget? Videtur, quod debeat deduci de omnibus. C. ad leg. Falcid. l. 2. quod potest esse verum, vbi pluribus donauit: & plures simul agunt. secus si vnus. ff. ad leg. Falcid. l. Plautius. & l. plane. §. fin. cum l. seque. ad Treb. l. Marcellus. §. res quæ. & debet donans eligere mediocres. C. de dona. l. si quis argentum. facit. C. quando & a quib. quar. pars. l. 2. de salga. hospi. non præstan. lib. 12.
3 C. l. 1. † Quid si donatarius vult alere donatorem in domo sua, ad finem ne fiat ista deductio? Videtur, quod deberet audiri. quia prædicta deductio fit propter alimenta, & ex quo prouidere vult ei, satis videtur offerre, sicut hæredes viri satis videntur offerre, si offerrant se alere mulierem in domo propria: iuxta illa quæ notantur C. de rei vxo. act. l. vnica. §. simili modo. ff. vt in possess. leg. l. quæ legatorum in Specu. qui filij sint legit. versicu. nunc dicamus. Sed durum est beneficium legis restringere, quæ concedit donatori deductionem & deductio fit de ipsis rebus. ff. ad legem Falcid. l. lineam. Institu. supra de fideicommis. hæredi. §. si quis. Bene tamen credo, quod si res esset indiuisibilis, quod iudex deberet compellere alterum recipere ius suũ
4 in æstimatione. ff. de lega. 1. l. non amplius. §. fina. † Sed potest vltra quæri, nunquid illud, quod deducitur, erit perpetuum, vt transmittatur ad extraneos hæredes? causa dubitationis occurrit, quia hæredes extranei non gaudent huiusmo di priuilegio, vt satis supra dictum est. Sed videtur de mente legum, quod illud quod deductum est, remaneat donanti pleno iure. ideo credo, quod nihil vnquam restituitur, etiam si donans peruenerit ad pinguiorem fortunam de qua posset etiam dubitari, & facit quod notatur ff. de offic. præsid. l. illicitas. §. fin. sed huic obstat infra §. fina. sed in alio casu loquitur.

COMPENSATIONES. Hic est octauum exemplum. & vide materiam huius §. supra eo. §. in bonæ fidei dic vt ibi.

1 *Cessio cur inuenta.*
2 *Debitor an carcerandus.*
3 *Clericus qui arrestandus.*
4 *Cedens quando non liberetur. 5. 6. 7.*
8 *Cessioni, an renuntiari possit.*
9 *Cedere, qui possint.*

CVM eo quoque. Nonum exemplum. gloss. sunt hic breues, & claræ, ideo eas non apostillo. Sed quia iste §. est cauda istius tituli: propono circa eum aliquantulum insistere, & aliquas quæstiones tangere, quæ faciunt ad intellectum hu-
1 ius §. & suæ materiæ. † Et primo quæro, quare fuit inuentum huiusmodi beneficium cessionis? & ad hoc respondet tex. ne iudicati detrudantur in carcerem. C. qui bon. ced. l. 1.
a Occasione huius consueuit quæri, a nunquid debitor possit pro debito ciuili detrudi in carcerem? Et hoc videtur expe-
2 ditum ibi. pro hoc C. de exact. trib. l. nemo. lib. 10. † In contrarium facit, quia nemo dubitat, quin carcer sit magna seruitus. C. de pœ. l. incredibile. arg. ab instantia. ff. de lib. ho. exhib. l. 2. Et iure cautum est, quod propter debitum ciuile quis non debet seruire. C. de actio. & oblig. l. ob æs. Super hoc potest dici, quod debitor fiscalis possit poni in carcerem, vt d. l. nemo. vbi est expressum. De debitore priuati, potest distingui, quia aut dolose facit, vel fecit, ꝙ esset non soluendo. & tunc potest detrudi, & extraordinarie puniri. ff. quæ in frau. cred. l. fi. §. fi. in fi. de admi. tut. l. ob fœnus. si autem alias commisit dolum in contractu: tunc non potest detrudi. ff. de mino. l. quod si minor. §. si seruus. Aut non dolose: & tũc pro notoria, & euidenti contumacia potest detrudi, si forte propter contumaciam non vult bona sua iudicare, quæ forte abscondit, quæ indicare tenetur, vt no. C. eo. l. 1. nam talis contumacia dolo æquiparatur. ff. de adminiſt. tuto. l. si plures. & iudex realiter citat contumacem. C. quomodo & quando iudex. l. consentaneum. Igitur cum dolosus non euadat cedendo, nec verus contumax: imo cessio facta, & admissa, nõ iuuaret eũ, in casu, quo nollet iudicari, quia cum teneatur omnia dimittere, dolo facit, si quid celat, vel retinet. ff. mand. l. dolus. alias non video, ꝙ debeat detrudi, pro debito ciuili: & si detrudatur, non debet detineri: præsertim, si velit cedere, vt dict. l. 1. Et hoc nisi esset obligatus expresse ad arrestum. nam tunc videtur posse detineri. Et facit quod dicitur de obsidibus. ff. de testa. l. obsidibus. ff. de iu. fisci leg. diuus. & ita vtitur curia re-
3 gis Franciæ. † Quid si sit clericus, qui se obligauit ad arrestum, pro debito ciuili? dic ꝙ valet, & debet tenere arrestum in curia ecclesiæ, sed in curia seculari non. Item nec debet teneri in curia ecclesiæ in vinculis, nec in clauso carcere, vt no. doct. extra de iureiur. c. ex rescripto. vide ibi in nouella. Hæc
4 procedunt vbi quis est obligatus ad dandum. † Quid si ad faciendum? Videtur, ꝙ non liberetur cedendo, quia causa, qua re quis liberatus cedendo, est impotentia soluendi. vbi ergo tenetur ad factum, talis impotentia non potest allegari, quia possibile est sibi facere, igitur non liberatur cedendo. Praeterea ex quo facere potest, & non facit, constat ꝙ est in dolo, vt d. l. dolus. ff. mand. & dolosus non gaudet huiusmodi beneficio, vt satis supra dictum est. vnde illud, quod consueuit dici, ꝙ ille, qui est obligatus ad factum, liberatur soluendo interesse, obtinet, vbi vult, & potest præstare interesse, sed vbi non potest, non obtinet, vt ff. de ver. obli. l. in stipulationibus. §. fi. Ridiculum enim est dicere, quod promissor facti, eligendo interesse, quod non potest præstare, liberetur. ff. de sol. l. Stichum. in princi. ff. de contrahend. emptio. l. si in emptione. §. fina. & ideo videtur indubitate, quod possit compelli ad faciendum, si sciat, & possit facere, nec liberatur cedendo. & hoc apparet, quia libertus alienus compellitur edere operas ff. de

ff.de oper.lib.l.suo victu. Bene tamen credo, quod stipulator debet facere expensas, vel dare tantum tempus, intra quod potuerit acquirere, vnde faciat: vt d.l. suo victu. cum l.seq.& sic quo ad hoc, adhæreo additioni, quæ asserit, scriptorem præcise compelli scribere, q conuenit.ff.de ope.no. nun.l.stipulatio.§.siue autem.Et credo, quòd posit intrudi, si non faciat per contumaciam: per ea quæ s.dixi: & quæ ibi notantur. & hec procedunt, vbi promissor scit, & potest facere, quod promisit, alias cum deberet solum condemnari ad interesse: liberaretur cedendo bonis:cum sit eadem ratio, quæ in pecuniario debito.ff.de verb.obli.l. stipulationes non diuiduntur.§.1. nec hoc casu distinguo, an fuit electa industria personæ, vel non:sed an sciat, & posit facere, vel non, vt dixi.Hæc procedunt, vbi quis tenetur ex contractu.

5 † Quid si ex delicto, vel quasi? Dic, non idem: sed pœna pecuniaria couertitur in corporalem.ff. de poe.l.1.§.generaliter.de in ius voc.l.pen.et si ex culpa teneatur.ff.de incen. l.qui ædes.& ideo credo, quod si quis agat iniuriarum, & cócludatur ad pecuniam:& si reus condemnatus cedat bonis: q non se liberet: sed pœna pecuniaria debet conuerti in corporalem,per prædicta,& vide hoc extra de sol.ca.Odoardus.Et facit ff.quod cũ eo.l.sed & si.§.quanquam. Dixi ergo, quod pôt detrudi pro debito fiscali,vel quãdo se ad hoc obligauit.

6 † Sed queritur,nunquid illis casibus pôt se liberare b cedẽ
b do?Non videtur, quia sic nihil esset speciale in illis casibus. quod tñ iura videntur supponere. In contrarium videtur expressum s.de socie.§.itẽ si quis.C.qui.bo.ce.pos.l.3.recipiendo rempublicã,pro re fiscali, de qua per prius præiudicatur, ff.de verb.sig.l.eum vectigal. & l. inter publica. & probatur manifestius in vltimo casu: quia obligando se ad arrestum, non videtur renuntiare huic beneficio,cui etiam renunciare non potest expresse: vt infra videbis.In quo ergo est speciale, in illis duobus casibus? Respondeo: quia illis casibus,statim debitor detruditur, antequam fiat discussio de bonis: vt d.l.nemo.in alijs solum,si dolose, aut contumaciter conuerse tur, quominus soluere posit.& illi duo casus, magnam habent prærogatiuam. Item circa hoc quæritur:pone,quod aliquis fecit aliquem detrudi propter debitum: ille non habet vnde alatur:quis alet eum? Dicas, quod ille, qui fecit eum detineri: & si nolit alere: iudex bene faciet, si permittat ipsum abire.& videtur notari.C.de ero.mil.an.l.fin.li.12.& facit ff. ad exhib.l.sed & si hæreditas.§.plane pascere, nisi posit alimentari de elemosynis.C. de episco.aud.l.iudices. alias si iudex expelleret eũ de carcere, sine iusta causa teneretur ad de

7 bitum.C. de exac.tri.l.quoties. † Potest vlterius quæri, nunquid per cessionem bonorum quis liberetur ab obligatione? Glo.videtur dicere, quod sic a ciuili.ff.de fideius.l. vbicunq;. Sed hoc videtur contra mentem huius §.& aliorum iurium, quæ dicunt,quod nihilominus agitur contra ipsum cedentẽ, et efficaciter, si idoneum emolumentum habeat & sic prior remanet obligatio:quia si sola naturalis remaneret, ex ea so

8 la non potest agi:vt dixi s.de obli.in prin. † Consueuit quæ
c ri,vtrum posit renũtiari c huic beneficio? Et scias,quod doc. consueuerunt tenere quod non: post Dyn. qui de hoc not.ff. solu.ma.l.alia.Et ideo credo, quod constitutione prouinciales,& synodales, quas prælati faciunt, ne excommunicati,et si cedant, tradantur ecclesiasticæ sepulturæ, non tenent.tum quia contra bonos mores,per prędictam l.alia.tum quia hoc est beneficium iuris, a canone concessũ:vt d.c. Odoardus. quod inferior tollere non debet, nec potest,extra de re.iu.c. indultum.lib.6.& vide quæ Dyn.ibi not.quæ ad hoc possunt adduci, vnde prælati in hoc abutuntur in multis locis, propter emolumenta.Et hac ratione vr, quod non posit consuetudine introduci, quod quis non liberetur cedendo.cum consuetudo non valeat contra bonos mores. & hoc beneficium legis moribus introducatur,vt l.de quibus.ff.de legi.sed modus cedendi bene potest consuetudine introduci, vt q cedat nudus, sicut fit in multis locis.Dic ergo: q ille qui cessit bonis non potest condemnari, nisi idoneum emolumentum habeat.Sed quæritur, quid dicitur idoneum? text.hoc declarat. ff.de cessio.bon.l.qui bonis.& l.is qui bonis.vbi expresse dicitur, quod non pôt conueniri, nisi inquantum facere potest.

Quid si haberet altam turrim: & pretiosam: quæ nullum portat emolumentum: nec est in loco:in quo posit commode vendi? dic non:nisi quantum emolumentum afferret:vt d. l.qui bonis.ibi cum dicit: non ex qualitate. Sed nunquid iste §.obtinet in creditoribus, qui erant ante cessionem, & quos post cedens fortius est? Videtur quòd sic: cum loquatur indistincte:tamen verius videtur,quòd non obtineat in creditoribus, cum quibus post contraxit: imo illi conuenient illum in solidum, & hoc videtur innuere a contrario sensu.l.3.C. de bo.auth.iud.pos.& facit,quod filiusfamilias conueniatur, de his quæ contraxit cum in potestate esset, in quantum facere potest:sed de ijs quæ contraxit post, insolidum.ff.quod cũ eo. l.3.in fin. Quid ergo faciet? cedit iterum illis. Quid si quis se obligauerat sub conditione, & ante conditionis euentum cessit: deinde venit conditio: nunquid gaudet beneficio huiusmodi.§? Ad hoc potest dici, quod si erat obligatus,ex contractu inter viuos, gaudet: si ex legato non.ff.de ver.obli.l.si filius. de regu.iur. l. quæ legata. & hoc vbi erat obligatio ad vnam summam, vel ad vnam quantitatem. Quid si ad reditus,vel aliquod annuum? dic idem.ff. de do.cau.mor. l. senatus.§.fi.de ver.obl.l.Sthicum.§.fi.& uide ff. qñ di. vsusfr.leg. ce.l. vnica.§. vnde quæri potest. vbi potest notari aliquid in vsufru.speciale.Secundum hoc ergo, est dare casum, in quo posteriores creditores sunt potiores prioribus, contra regulam communem C.qui po.in pig.ha.l.licet.& hoc,si ille,qui cessit,excipiat de hoc, contra primos: sed si non excipiat, & creditores contendant inter se:videretur, quod cócurrant in postea quæsitis:iuxta illa quæ scripsi supra eo.§. item seruiana.non enim videtur,quod creditor posit vti exceptione ex persona rei quia reus non vtitur, longe minus quam fideiussor j.de replic.§.fi.Item quæritur, dixi supra quod cessio admittitur in ciuili debito,ne debitor detrudatur &c.Pone, qđ est consuetudo, quod nusquam quis pro debito ciuili incarceretur, sicut est in regno Franciæ, vbi non incarceratur quis,

9 nisi sit ad hoc expresse obligatus: † nunquid admittitur cessio? Et vr,quod non:quia causa cedendi cessat. Et pro hoc facit C.eo.l.propter. vbi non admittitur cessio, cum per aliud remedium prouidetur. Igitur cum per consuetudinem prouideatur,ne incarcerem detrudatur:non est locus cessioni.& facit C.eo.l.fi. Quid ergo dices de illis, qui non conueniuntur, nisi inquantum facere possunt: de quibus supra vidisti: nunquid cedere possunt? Credo, q non,per dictam rationẽ, imo generalius credo,quod nunquã cessio debeat admitti:nisi creditores instarent,& peterent eũ detrudi,vel forte in foro ecclesiastico excõicari. Et hoc potest probari per dictam rationem:quia hoc beneficium est miserabile, & subsidiariũ: nec cõceditur,nisi propter necessitatem: igitur gratis cedẽs, non debet admitti: & hoc satis indicat text.C.eo.l.1.& l.fin. vbi datur electio creditoribus, vel statim admittere, vel differre:vt ibi legitur quicquid doct.ibi notent. Consueuit quæri, nunquid vestis sit auferenda cedenti? Glo. videtur velle quod nihil debeat ei dimitti etiam vnus denarius. ff.eo.l.pe. in gl.magna.in fi.pro hoc facit is tex.inhumanum, &c.Item facit quia vestimenta tolluntur seruis mulieris facto diuortio.ff.sol.ma.l.in his.§.1. Item quia in actione de peculio, vestimentum æstimatur.ff. de pec.l.id vestimentum.Item facit ff.de ca.di.tutelas.§.fi.in fi.cum dicit nudus exulat.ff.de bon. dam.l.2.In hoc consueuerunt doc.dicere, quod vestis nobilis,ei aufertur,sed pannicularia non, ff.de bo.dam.l.diuus.& ita etiam tenet Dy.Et ex generalitate huius literæ posset di-

d ci, d quod si quis spoliatus sit bonis propter guerram: vel a-
10 liud † infortunium, quod non debeat conueniri insolidum: quod est valde pium, & æquum.Item facit,quod monachus, vel religiosus,qui non habet proprium, non posit compelli ad cedendum. Contra C.eod.l.cum & filij.sed ibi in illo, qui aliquo casu potest habere proprium, monachus non.huiusmodi telæ vix esset finis, qui semper vellet eam texere. Ego vero hic telam præscindo, quantum ad lecturam huius tituli: quia tamen quidam habent hic arborem Ioan.licet pauci citramontani ipsam arborem habeant,nec forte eius notitiã: placet dare facilem, & claram doctrinam, per quam ipsa arbor poterit intelligi a quocunque.

X Adnot.

a Adnot. Consueuit quæri. Hanc quæstionem ponit Ang. hinc in princi. ver. hic sumpta occasione quæritur.
b Se liberare. Quærit Ang. in 2. col. post me. versic. quæro an post cessionem. Item an post datam dilationem quinquennalem debitori a creditoribus, debitor possit cedere bonis: lapsa dilatione? Item an debitor possit pœnitere: & non cedere bonis? Item an cessio bonorum principalis prosit fideiussori: has quæstiones vide hic per Ang. & Ias. Itẽ vide doct. in l. fi. C. qui. bo. cedere pos.
c Renuntiari. Vide Ang. hic & do. Iasonem circa finem huius. §. 1.
d Posset dici. Hoc dictum sequitur & laudat hic dominus Ias. in 2. col. versic. vltimo l. notare.

D euidentiam arboris actionum, quæ adscribitur Io. sciendum est, quod multæ sunt diuisiones actionum: vt not. supra eo. §. sunt præterea. & ibi scripsi: & infra. & ibi declarabo articulatim de omnibus diuisionibus. Ioan. elegit 12. literas: per illas potest cognosci natura, quasi omnium actionum: & ad docendum, quæ sit natura cuiuslibet actionis, posuit in singulis circulis singulas actiones, & super singuli actionibus literas 12. videlicet, a. b. c. d. e. f g. h. i. k. l. m. quarum singulæ, designãt singulas diuisiones. Prima diuisio est. quod quædam sunt prætoriæ, quædam ciuiles. hanc designat prima litera a, secunda diuisio est, quod quædam sunt in rem: quædam in personam: quædam mixtæ: & hanc designat litera b. Et sic per consequens quælibet litera, quamlibet diuisionem, prout articulatim statim tibi subijciam, & literas super qualibet diuisione. Item debes scire, ꝙ super qualibet litera, sunt certi puncti, per quos designatur, sub qua diuisione est actio, Vnde prima diuisio est, quòd actionum quædam prætoriæ ciuiles. Si sit prætoria, ponitur vnus punctus, super litera a, ad designandum quòd actio est de primo membro, videlicet prætoria: si sit ciuilis: erunt duo puncti, designando, quòd est de secundo membro. Si vero diuisio sit trimembris: si actio sit de natura primi membri: ponitur vnus punctus super a, si de natura secundi membri, fiunt duo puncti. si de natura tertij, fiunt tres puncti. si de natura: quarti, quatuor: vltra non excedit. per ista facile est intelligere arborem, & per glo. quæ super ea factæ fuerunt, quas non improbo. Sed vide, & lege eas per te: quia ego prosequi non intendo. cum per ea quæ s. dicta, & notata fuerunt posset satis innotescere natura, & materia actionum. Et scias quòd hæc arbor fuit improprie dicta arbor, cum non habeat radices: truncum: neque frondes, quæ sunt de esse, & specie arborum: potius debuisset dici tabula.

Sequuntur dictę xij. diuisiones cum literis, & cum punctis articulatim omnium actionum.

a Aliæ sunt prætoriæ, aliæ ciuiles.
b Aliæ in rem, aliæ in personam, aliæ mixtæ.
c Aliæ rei persecutoriæ, aliæ pœnæ, aliæ mixtæ.
d Aliæ in simplum, aliæ in dup. aliæ in trip. aliæ in quadru.
e Aliæ bonæ fidei, aliæ stricti iuris.
f Aliæ perpetuæ, aliæ temporales.
g Aliæ transitoriæ ad hæredes, aliæ non.
h Aliæ quæ infamant, aliæ non.
i Aliæ directæ, aliæ vtiles.
k Aliæ directæ, aliæ contrariæ.
l Aliæ vniuersales, aliæ singulares.
m Aliæ simplices, aliæ duplices.

Per has diuisiones patet intellectus arboris: quia istas diuisiones literæ, & puncti prædicti designant. & per ipsam, dũ tamen sit fideliter punctuata 12. naturæ actionum clare patent: nec mireris, si reperies quandoque aliquas figuras non punctuatas: quia quando actio est incerta, & vaga, sic quòd non potest certa regula dari super membro, quod litera designant: tunc nil punctuatur, prout glo. dictæ arboris satis declarant: ad quas te remitto.

Quòd cum eo, qui in aliena est potestate, nego. gesto. esse dicetur. Rubrica.

1 *Prælati ob quæ conueniendi.*

a Q Via tamen. a Hæc continuatio tex. est melior, quam cõtinuatio gl. quæ est supra in rub. Ne verbosa fiat disputatio, nota sanctissimum verbum contra aliquos lectores, qui dilatant verba, vt possint horam constitutam lectioni transire: & legunt vnum, vel duos libros in anno, cum deberent, legere totum volumen: & se, & scholares destruant, & facit C. de appel. l. ampliorem. §. in refutatorijs. † In gl. nã similium. in fi. per hunc tex. posset dici, ꝙ posset agi ex contractibus religiosorum, contra abbates, & prælatos superiores eorum: cum sint in eorum potestate: vt dixi supra titu. 1. §. actiones de peculio. in fi.

a Adnota. Quia tamen: Diuide hunc titulum secundum Areti. & summa sic hoc prin. Cognito contractu seruorum ad obligandum dominum erit cognitum quid de contractu filij, ad obligandum patrem.

1 *Actio quod iussu, quando sola, an cum aliis danda.*
2 *Actio quod iussu in quos datur.*
3 *Institoriæ locus.*
4 *Executoria quando detur.*
5 *L. fi. de exerce sensus.*
7 *Administrator an obliget.*
8 *Institor multiplex quique obliget.* 13.
9 *Procuratoris lata significatio.* 10.
11 *Procurator generalis an obliget.*
12 *Vicarius an obliget.*

a Si igitur. a In gl. scilicet volentis. contra hanc glo. videtur expresse. ff. eo. l. fin. vbi videtur expressum, quòd non agitur quod iussu, vbi dominus mandat creditori tradere seruo. Præterea videtur, quod vbi mandatum dirigitur creditori, quod debeat agi mandati. C. manda. l. si tibi. Solu. scias, quod super hoc sunt opin. inter Pla. & Ioan. vt not. ff. quod iussu. l. 1. & C. eod. l. etiam. dic tamen plenius, quòd aut
1 † ipse dominus contraxit in propria persona: & contractu facto, iussit pecuniam tradi seruo: & tunc non datur quod iussu: vt d. l. fi. Aut mandauit credi ipsi seruo tantum: & tunc aut mandatum dirigitur ad contrahentem: & datur mandati, & quod iussu. & concurrunt, aut ad seruum: & datur quod iussu tantum vt not. d. l. 1. §. sed ego. in glo. super verb. quemadmodum. Sed mirum videtur, quomodo datur quod iussu, vbi mandatum dirigitur ad contrahentem, cum nullus iussus intercedat. Sed potest dici, quòd imo tacitus, ex eo quod mãdatur ei tradi, & per hoc potest dici, quòd si aliquis mandet rem aliquam tradi, vel solui alicui, ꝙ ex hoc videatur illum, cui tradi mandat, constituere procuratorem. quamuis ad veritatem nullum aliud mandatum ei fecisset. quod est notabile, & facit ff. quod iussu. l. 1. §. sed & si mandauerit. de noua. l. fin. in princip. versicu. nam si. caue tamen, quia hæc actio non habet locum, nisi cum iubetur seruo proprio: vel qui debet haberi pro proprio. vide ff. quod iussu. l. 1. §. si pupillus. cum §. seq. & l. seq. vnde si non esset proprius, quamuis potest fieri proprius, non habet locum. ff.
2 quod iussu. l. 2. §. fin. † Quid ergo si Abbas iussit religioso suo pecuniam mutuo recipere: nunquid potest agi hac a-
b ctione? Videtur, quod sic: b quia habet illum in potestate: vt dixi s. in prin. & facit ff. quod iussu. l. pen. Sed quid, si solus conuentus, qui habet bona discreta, iuberet? non crederem posse agi hac actione. & sic intelligo, extra de fideiusso. c. pe. Et idem crederem eadem ratione, si prior foraneus, vel ruralis iuberes socio suo, qui non sit in obedientia, & potestate illius. Et idem de priore claustrali: nisi fungeretur vice abbatis. ff. quod iussu. l. 1. §. fin. Sed contra præmissa videtur d. c. pen. ꝙ videtur requirere nedum iussum abbatis: imo & capituli. sed dic, ꝙ loquitur, quo ad hoc, vt capitulum teneatur: ipse tamen abbas teneretur, si solus præcepisset. Lo-
3 quitur ergo hæc materia, quando iubetur seruo. † Sed quid si libero? Verbi gratia, præcepi famulo meo, vt reciperet mutuo pecuniam: vel vinum, vel aliquid aliud: ipse fecit: nunquid possum conueniri? Dic, ꝙ sic: vtili institoria: non tñ hac actione. C. de exer. l. si mutuam. Nec ob. C. eod. l. fin. quia loquitur in seruis. vt ibi notatur: & de his videbis magis in inferioribus. Sed quid, si vir iubeat vxori, in partibus Franciæ, &

& alijs locis, qui reguntur consuetudine, in quibus vxor est in potestate viri? De consuetudine videtur, ꝙ competat hæc actio: cum eadem æquitatis ratio interueniat infra. ver. ideo aũt. Quid si pater iussit filio adoptiuo? Distingue, aut transiuit in potestaté, vel non. C. de ado. l. cum in adoptiuis. supra de adop. in princ. in filio arrogato non dubium: quia ille transit in potestatem: & ideo vr̃ hr̃e locum hæc actio in eo indistincté. Circa exercitoriam, [c] sciendum est, ꝙ solum datur
c
4 † pro negociatione nauali maritima, vel fluuiali. ff. de exer. act. l. 1. §. nauem. & ſm legem & potestaté magistro datam. ff. eo. l. 1. §. igitur præpositio. Istam tamen præpositionis legem, debet exercitor notam facere: nam alias, ex quo vtitur opera magistri, obligat dominum ad omnia, ad quę officium se potest extendere. ff. de instit. l. sed & si pupillus. §. 1. & sic intellige. ff. de exerc. l. 1. §. magistrum. in ver. quid tamen. sicut armamenta. & victualia, & necessaria. nam & ad conductiones nauigij, de quibus satis apparet in text. d. l. 1. & plenius in summa Azo. eo. ti. §. datur. & §. & nota. De vno tamẽ potest quæri. exercitor obligatur ex facto magistri: & tñ magister ei non acquirit: vt ff. e. l. 1. §. sed ex contrario. sed secus in institore. ff. de instito. l. j. §. si. cum l. seq. Sed cur diuersum? Respondeo, vt tex. respondet in d. §. sed ex contrario. quia dñs nauis non indigebat remedio prætoris, cum sit ei alias prouisum, & si non sit prouisum: imputet sibi, qui præposuit ea. l. j. §. cuius autem. ff. de exercito. Sed certe, eadem ratio vr̃ locum hr̃e in instituente. vnde probabiliter põt dici idẽ, vt neutri acquiratur regulariter, sed vtrique in subsidium: iuxta d. l. 2. de instito. Sed pro euidentia horum, quæro, hic dicit tex. in exercitoria, & institoria, quæ dantur, si quis contraxerit eius rei gratia, cui fuit præpositus. quæritur ad quem pertinet hæc probatio? Hoc est expressum. ff. de exer. l. fin. ui de ibi. eo. tit. l. 1. §. non autem. Et hoc est verum, vbi virtute officij magister, uel institor, recepit ex voluntate domini tacita. Quid si expressa, quia forte sibi mandatum fuit expresse, quòd posset recipere pecunias mutuo? tunc non crederem, quod oporteret aliquid creditorem probare, nisi dictũ mandatum, & quod mutuasset: quia eoipso quod dominus permittit recipere, expresse se obligat: & sic intelligitur, C. de exer. l. si mutuam. ff. de insti. l. in eum. & l. si quis mancipiis. de neg. gest. l. liberto. in prin. vnde l. illa si. † intelligitur,
5 quando exercitor, vel institor ex causa sui officij aliquid contraxerunt, non permittente domino expresse: quia tunc dominus non tenetur, nisi illa concurrant, quæ illa lex continet. Sed si dominus expresse permisit recipere mutuas pecunias, vel aliquem contractum certum exercere, non crederem quod obtineat. & hoc satis patet in d. §. penult. de fideiuss. & ibi not. Innocent. & hoc videtur innuere. l. habebat. ff. de instito. Habet ergo † locum hæc institoria, vbi quis ser
6 uum, vel liberum, alicui negociationi præposuit. † Quid er
7 go dices, quidam instituit quendam ad regendum villã suã, vel aliquam domum suam, vbi habebat familiam: & dedit ei potestatem agendi, defendendi, regendi, debita, & reditus exigendi: & omnia alia faciendi, quæ ad regimen villæ, vel domus, cui præponitur, erunt necessaria, vel opportuna: sicut consueuit poni in talibus instrumentis iste recepit mutuo pecunias, vel blada, pro regimine domus: quæritur nunquid dñm obliget? Et vr̃ expeditum, ꝙ non. C. quod cum eo. l. fi. ff. de instito. l. si cum villico. Contrarium videtur verius: quia si ædificio fuit præpositus, obligat dñm eo. ti. l. cuicunque, in princ. Item, quia iste est quasi generalis procurator omnium rerum, quæ tangunt dñm, ratione villæ, vel domus sibi cõmissæ: & sic eius factum nocet dño. ff. de pact. l. rescriptum. §. fi. cum l. seq. & seq. maxime in talibus, quæ non sapiunt alienationem dñij. ff. de proc. l. procurator totorum. Præterea procurator generalis potest præponere institorẽ: cuius factum dñm obligabit: ergo multo fortius, ipse ipsum dñm obligat. ff. de instit. l. cuicũq; §. fin. cum l. seq. vnde, ex quo cõmissa est ei gubernatio, vr̃r cõmissa omnia quæ sequũtur ex ea. ff. de instito. l. cuicũque. §. item si institor. cũ §. seq.
8 in fin. † Pro euidentia horum, scire te uolo, ꝙ institor pro
d prie [d] dr̃, qui præponitur alicui negociationi quæstuariæ: vt ille, q̃ præponitur alicui mensæ nũmulariæ, vel alicui operatorio, in quo currunt mercaturæ: vt d. l. si cum villico, quem vulgariter mercatores vocant factorem, in lingua occitana: & hoc vult dicere hic tex. cũ dicit: cũ quis tabernæ. ff. eo. l. 3. Improprie aũt dr̃ institor, qñ instituitur aliquis ad vnum negotium, in quo non est mercantia: sicut qñ præponitur ad recipiendũ mutuo pecuniam, vel aliquẽ actũ vnicũ, in quo cadit obligatio, sicut ad emendum vnum equum, vel aliquid singulare. C. de exercit. l. si mutuam. Improprijssime dicitur, qñ præponitur alicui negotio pro adhibenda diligentia, nõ vt aliquid agat, ꝙ obligationem sapiat: vt si quis præponatur operarijs, ad hoc tantum, vt videat, quòd diligenter, & bene operentur: & talis non põt dici institor, sed procurator: nisi improprijssime, & abusiue. De primo non est dubium, ꝙ obligat dominum contrahendo eius rei gratia, ad quam præpositus est. ff. eo. l. cuicunque. §. non tamen, & hic & ff. de instito. l. 1. De secundo, est certum, ꝙ obligat et dominum, non directa institoria, cum non sit proprie institor. sed vtili: vt d. l. in eum. ff. de inst. de act. emp. l. Iul. §. si procurator. extra de fide inst. c. pen. ff. de neg. gest. l. liberto. De tertio, est dicendum, ꝙ dñm non obligat, vt d. l. fin. C. quod cũ eo. & d. c. penult. & sic debet intelligi. ff. de instit. l. cuicunque. §. sed cum fullo. ibi enim præposuit eũ, vt discipulis imperaret, & eos dirigeret in agendis: non vt venderet, vel emeret, vel operatorium gubernaret recipiendo, & excipiendo opera: tunc enim esset institor. e. ti. l. institor, & de tali qui habet potestatem recipiendi, soluendi, ac prouidendi debet intelligi prin. d. l. cuicunque. ibi enim, præpositus fuit ædificio. s. ad administrandum, soluendũ, & recipiendũ necessaria pro ædificio. Et ideo in quæstione proposita, videtur ꝙ talis, qui habet administrationem villæ, seu domus obliget dominum, si domus sit talis, quod consuetum fuerit, & oporteat emere, & vendere, & negotiari, pro sustentatione domus, & familiæ. ff. quod cum eo. l. fin. Si autem esset in puris redditibus, non crederem pro prædicta, vel si esset institutus ad faciendũ coli tantũ, vel ut operarijs præsit, & ita modifico d. l. fin. C. quod cum eo. Sed quid si ille, qui non potuit dominũ obligare, conuertit in eius domini vtilitatem? Dic dominum teneri. ff. de instit. l. si quis mancipij. §. fin. & d. c. pen. de fideiuss. C. quod cum eo. l. ei, qui in fi. Sed quæritur, nunquid sit differentia, inter institorem, & procuratorem? Et videtur expressum, quod sic. nam tex. dicit, ꝙ institor obligat dominum: procurator non: vt d. l. cuicunque. §. sed cum fullo. Contra videtur expresse eo. tit. l. in eũ. de act. emp. l. Iulian. §. si procurator. Præterea text. promiscue
9 vtitur verbo procuratoris, cũ alijs verbis, quæ † institutionem sapiunt. C. quod cum eo. l. fi. Super hoc videtur dicendum, ꝙ vbi procurator instituitur ad negociationem quæstuariam, non refert vtrum dicat, facio eum institorem, vel procuratorem, cum eadem sit intentio extra de proc. c. petitio. & idem si ad vnã rem de se obligatoriam, quamuis non quæstuariam, vt d. §. si procurator. & d. l. in eum. Quid ergo vult dicere. §. sed & cum fullo? Dicas, ꝙ illæ tex. vult facere differentiam, quam supra feci: videlicet, an præsiciatur negotio: an vt imperet, & videat, ꝙ diligenter agant. In primo casu obligat dominum: in secũdo non: quia in secundo non est institor, sed quasi procurator. Vnde scias, ꝙ verbum pro
10 curatoris: plus † comprehendit, & est magis largum, quam verbum, institoris. Nam institor non potest dici, nisi quando præponitur quis negotio obligatorio: nisi sumatur verbũ impropriissime: sed procurator potest dici ad quodcunque negotium: & hoc vult dicere iste tex. quia talis non est relictus, vt institor, sed quasi procurator. Item procurator dicitur ad negotia, & ad iudicia: sed institor ad negotia tantũ maxime quæstuaria, ut patet per totam hanc materiam. Sed pone, aliquis peregre proficiscens dimisit procuratorẽ suum generalem omnium bonorũ suorũ: & dedit ei potestatem defendendi, negotiandi, & omnia faciendi, &c. nũquid ille procurator potest eum obligare? non videtur per d. l. procurator totorum, nisi haberet liberam. eo. ti. l. procurator cui libera. Sed multum obstat, quia talis procurator potest facere institorem, qui obligat: vt supra dixi per l. cuicunque. §. fin. Super hoc potest dici, ꝙ si dominus erat talis, qui con

sueuit mercari, quod iste procurator obligauit eum, in talib. in quibus consueuit dominus se obligare, & mercari. ff. quod cum eo. l. fi. de pig. act. l. vel vniuersorum. & de tali presumẽdum est loqui. l. quicunque. §. fin. & ad talem restringẽda est: sinautem non videtur, ꝙ obliget. Sed mirum, quare institor generalis, vel specialis, ad vnam negociationem, dominum obligat: & non procur. generalis, nisi in casu prædicto: sed ad hoc potest responderi, ꝙ procuratori in dubio videtur tantum commissa administratio vtilis, & necessaria domino: & ideo nihil potest alienare, nisi illa, quæ seruando seruari non possunt. ff. de procu. l. procurator totorum. C. de proc. l. procuratorem. & per consequens, nec obligare: sed vbi instituitur ad mercandum: tunc permittitur alienatio illius rei, gratia cuius institutus est, & per cõsequens obligatio. Quid si instituit eum procuratorem, & institorem? Videtur idem, ac si eum constitueret procuratorem tantum. ff. pro socio. l.
12 sed & si adiiciatur. † Quid si instituit aliquem vicarium, vel locum tenentem? Videtur, quòd talis eum obliget. ff. quod cũ e. l. fi. in fi. ibi, sed quia &c. Vel dic, vt in procuratore. Sed cum institor, & procurator possint dominum obligare in suis casibus, ut supra vidistis, quęritur, vtrum possint res eius obligare pignori in casibus illis? Videtur, quod non. C. qđ cum eo &c. l. dominum, nisi dominus consueuisset pignorare. ff. de pig. act. l. vel vniuersorum, quod cum eo. l. fi. Et forte hoc casu debet intelligi. ff. de instit. l. cuicunque. §. item fideiussori. Item quæritur, quid si non appareat, quod dominus institorem præposuerat, probatur tamen quod domino sciente, & permittente, mercatur tanquam institor? videtur ꝙ sufficiat. ff. de exerc. l. 1. §. magistrum, versic. cæterum. de instito. l. cuicunque. §. item Labeo ait, siquis pistor. arg. ff. de pecu. l. quam Tuberonis. §. sunt quidam. & l. non statim. de trib. l. 1. & ideo videtur, quod illi qui permittũt vxores suas publice mercari, ꝙ teneantur de earum cõtractibus per prędicta. Sed nunquid ipse institor tenetur? videtur quod sic: ad instar magistri nauis. ff. de exerci. l. 1. §. est autem nobis. Sed & procurator ipse obligatur. ff. de procur. l. procurator, qui pro euictione. Contra. ff. de insu. l. fi. Sed ibi non contraxit, sed solum confessus fuit: vnde per illam legem, videtur, quod institor confitendo, non obligat dominum, quamuis
13 † contrahendo obliget: & ideo summe cauendum est, quod literæ, quæ fiunt cum talibus, contineant ipsum contractum, non autem confessionem contractus tantum: sicut faciunt communiter in regno Franciæ. Vnde videretur, quod confessio talis non deberet nocere domino, sicut nec tutoris. ff. de confess. l. certum. §. sed an & ipsos. imo nec ipsi institori: vt d. l. fin. & hoc nisi in literis confessionis contineretur vltra promissio. sicut fit communiter. quia tunc virtute obligationis, & promissionis potest conueniri: vt l. quidem. ff. de const. pec. Super hoc autem, an institor teneatur: est distinguendum cuius contemplatione contractum est, & in dubio præsumitur, quod contemplatione vtriusque: vt not. per gl. & doct. C. quod cum eo. l. ei qui. & C. manda. l. si literas. Ista placuit hic tangere: quia quotidiana sunt & iunge, quæ dicam infra. §. fin.

a Adnot. Si igitur. Dominus tenetur ex contractu serui insolidum, si contrahi iusserit, vel si ipsum, vel liberum hominem naui, vel alicui alij negociationi præposuerit actionibus cognominatis quod iussu, & exercitoria, & institoria.
b Quod sic. Idem tenet hic d. Ang. in 1. col. vers. quid si abbas. Et mirum est, quod tacet de nomine Io. Fabri.
c Circa exercitoriam. De hac actione vide hic per Ang. in 1. col. circa fi. ver. & aduer. vbi ẽt inter actionem exercitoriam, & tributoriã assignat differentiã.
d Quod institor. De hac actione, vide hic per Ang. in 2. col. ante fi. vers. in gl. seruum.

1 *Tributoria cur inducta.*
2 *Actionem ex conclusione nominari.*
3 *Merx quid.*
4 *Tributoria quibus data.*
5 *Tributoriæ natura.*

a INTRODVXIT. a Pro euidentia istius §. & suæ materiæ, debes scire quod vbi pater, vel dñs conueniuntur de peculio, hñt tale priuilegium, quod ante omnes creditores deducunt, quod eis debetur, & de illo, quod superest, soluitur creditorib. ff. de peculio. l. sed si damnũ. §. peculium. [alias est lex & incipit peculiũ.] & infra. §. cũ aũt. quod prætor moderatus est, detrahendo casum, quo seruus sciente, & patiente dño mercabatur, tũc. n. erat iniquũ, ꝙ ille, qui contraxit cum eo, in illa merce præposteraretur dño, & forte debitũ suum
1 ꝑderet. † vnde introduxit hanc actio. ꝑ quam dñs cõtribuit: quatenus merx se extendit cum cæteris creditorib. qui in illa merce contraxerunt cum seruo, pro quantitate debiti cuiuscũq;, & vocatur tributoria: quia per ipsam fit cõtributio debitoris. In hoc tñ est dñia inter dñm & creditores, quia cõtributio fit omniũ debitorũ dñi, vndecunque, & ex quacũq; causa ei debeatur. Sed non sic de aliis debitis aliorũ creditorum, quia de nullis fit contributio, nisi de illis, quæ contracta fuerunt in merce illa, vel eius gratia, pro qua agitur: nec põt agi, nisi pro illa, in qua est contractũ, si sint diuersæ merces, & in diuersis locis exercẽtur. Et caueat actor, quia si egit ista actione, non potest redire ad actio. de peculio. quamuis plus sit in peculio, quam in merce: & ideo interdum plus expedit agere de peculio, quam hac actione, prout hæc omnia reperies, si vis legere tex. & glo. ff. de tribu. ꝑ totũ. & infra e. ti. §. is quoq;. hoc supposito, pone casum, q̃ facilis est, & planus. In glo. hanc actionem. Azo in summa. C. quod cũ eo. §. datur hæc actio. vr̃ tenere contra, pro quo facit multũ iste tex. doc. tñ consueuerunt approbare hanc glo. vbique, & hic approbant, & vr̃ vera: nam non reperitur edictum, nec materia, vnde illud officium deberet descendere, vel causari, & ad hoc facit. Nam hæc actio non est propriũ nomẽ actionis, ſm opi
2 nio. glo. sicut dixi supra eo. §. 1. Sed † cognomen actionis, q̃ oritur ex contractu, ex quo agitur, quæ q̃nq; cognominatur institoria, q̃nque de peculio, q̃nque de in rem verso: prout diuerso modo concludit. & certũ est, ꝙ in actio. descendentib. ex contractib. non reperitur officiũ tale. Sed pro euidentia
3 huius actionis potest q̃ri, q̃d † proprie vocatur merx, applicando ad nostrum idioma, & ad factum, quia nec l. mercis. de verb. sig. quamuis sint ibi duæ leges, quæ sic vocantur. nec l. 1. §. licet. ff. de trib. hoc bene declarant. Vnde ego credo, qđ hoc casu, merx dicatur mercatura: videlicet, quælibet res, q̃ est empta, pro reuendendo & lucrando. & obtinet proprie, q̃n seruus tenet operatorium pluriũ mercaturarum: sed & vtilis datur etiam vnius rei: vt not. ff. eo. l. 1. Item potest q̃ri, cur actio de pec. & hæc se tollũt adinuicem: & cur non dant in eo, quod plus potest esse in vna, quam in alia? de hoc vide
4 bis infra §. is quoque. † Item quæritur, in quibus creditorib. hæc tributoria obtineat? & est dicendum, qđ in chirographarijs tantum: secus si omnes, vel alter prætenderent pignora, vel realem obligationem, nam tunc obtineret regula fallentię, qui prior est. ff. de trib. l. procuratoris. §. si plures, in fi. Quid si alter prætendebat priuilegium? Vr̃ idem, ac si prætẽderet hypothecã: & sic non fiet distributio, iuxta illa q̃ scripsi supra ti. prox. §. item si q̃s in fraudem. & facit. ff. qđ cũ eo. l. 3. de in rem verso. l. 1. §. item si plures. In contrariũ vr̃. ff. de pec. l. ex facto. Item quęritur, quare hæc actio, q̃ datur ex contractu, vel quasi, non daſ in hæredem ex dolo defuncti insolidum. ff. eo. l. illud. §. fi. sicut cæteræ, quæ ex contractib. oriuntur. ff. de act. & oblig. l. ex contractib. & cur speciale in
5 ista? dicit Iac. de Rauen. qđ actio tributoria † participat in aliquo naturam personalitatis, & in aliquo naturam realitatis: nam naturam personalitatis habet in eo, quod datur, & causatur ex contractu serui, sed habet naturam realitatis, in eo quod datur cõtra dominum, qui nusquam fuit obligatus, nec contraxit, sed pro eo solo conuenitur, quia habet peculium, vel habere desijt, sicut in reali: nunc natura realis est, quod quando possessor dolo desijt possidere, hæredes non tenentur, nisi de eo, quod peruenit, & ideo cum tributoria habeat naturam realitatis in eo, quod concernit dñm, non mirum, si non detur in hæredem, nisi inquantum peruenit, sicut nec realis, ſm eum. Ista ratio videtur bona, & fundatur ꝑ l. cum autem. ff. de rei vend. & non est de hoc multum mirãdum, quia bene reperiuntur aliæ actiones, quæ causantur ex contractib. vel quasi, & non dantur nisi inquantum peruenit. ff. pro soc. l. hæres. de hære. tu. l. 1. & fi.

Adno-

a Adnot. Introduxit. Si seruus sciente domino in merce peculiari negotiatur, & inde dominus aliquid recipere debet, vocatur in tributũ, vna cum alijs creditoribus. h. d. Ang.

1 *Diuersa quæ.*
2 *Actiones quæ eædem, an non. 3.*
4 *§. Præterea. sensus.*
5 *Versum an exprimendum.*
6 *Actiones compatibiles.*
7 *Actionum quæ se tollant. 9.*
8 *Probatio diuersa a libello admissibilis.*
10 *Actionis eligendæ tempus.*
11 *Actor quando eligere cogendus.*
12 *Transacta omnia videri.*

a Praeterea a Introducta est. In gloss. caue, in fin. Hæc glo. videtur contra tex. qui dicit actio in singulari: sed de hoc videbis magis infra. In glo. hoc punctum. ibi, quæ oppositio. hic debet esse. quæ opinio. vel forte voluit dicere. quæ oppositio contra opin. Io. nam de hoc posset opponi: & apparet: quia Io. ad hoc respondet, vt patet in inferioribus. In fi. eiusdem glo. Ia. de Ra. recitat hanc opi. & non probat, nec improbat: & tamen videtur multum dubia, & quasi contra mentem istius tex. Pro hac tamen opi. potest sic argui: videlicet, ꝙ sint duæ actiones: vna de peculio, alia de in rem verso, certum est, ꝙ illa † censentur diuersa, quæ diuersis nominibus nuncupantur: & diuersos habent tractatus. C. de codi. l. si idẽ. ff. de verbo. significatio. l. carbonum. de pigno. act. l. si conuenerit. §. pen. Sed constat, ꝙ actiones peculio, & de in rem verso: diuersa habent nomina, & diuersos titulos, & tractatus, ergo non habent nec possunt dici vna maior est probata: minor patet in tit. de peculio, & de in rẽ verso. ff. qui tituli sunt diuersi nomine, & re. Præterea, illa non possunt dici vnum, quæ diuersas habent causas, & naturas: sed ita est in actione de peculio & de in rem verso: ergo sunt diuersæ. maior patet de se, & per d. l. carbonum. minor patet: quia vna datur, quando est versum, alia, si nihil. Item vna datur insolidum: alia quatenus est in peculio, vt patet hoc §. & in tota materia.

2 † Preterea, si essent vna actio, vno cursu finirentur. & vna causa complerentur, & uniforme tempus haberent, & non possent nisi semel competere. Sed constat, ꝙ actio de in rem uerso competit, ubi non competit actio de peculio, & per oppositũ distinguuntur, & diuersa habent tẽpora, quia una perpetua, alia tẽporalis: ergo sunt duę & diuersę. ff. de in rẽ uerso. l. 1. §. 1. C. de exerci. l. 2. & sic uidetur pro opin. Io. ꝙ sunt duę, & diuersę. In contrarium sunt tres rationes, quę hic ponuntur in gloss. & maxime iste text. qui dicit una est actio. in uersic. licet. & in princ. huius §. ubi dicit, Pręterea introducta est actio. loquendo in singulari, nec ualẽt solutiones, quę hic dantur, quòd sint una, quo ad effectum, quia salua gratia non est idẽ effectus: quia si ageretur simpliciter de peculio, dominus deduceret, quod sibi debetur, dato quod esset aliquid versum. j. §. cum autem. & hoc etiam tenet gl. expresse de in rẽ verso. l. filius. in glo. pen. & sic non est idem effectus.

Præterea, quamuis veniret in actio. de pec. id quod seruus vertit in vtilitatem domini, tanquam seruo debitum, hoc veniret tanquam peculium serui, & ex condẽnatione facta simpliciter in actione de peculio, & sub æstimatione peculij: & sic frustra diceret iste tex. quod duæ fierẽt condemnationes, & quod fieri debet æstimatio peculij ad partem, & de eo ꝙ in rem est versum ad aliam, vnde non credo, quod possit dici, quin hæc opin. & solutiones sint contra mentem huius literæ. Præterea expressum est, nisi tex. calumnietur, quod instantia de peculio cadit in instantia de in rem verso. ff. quãdo actio. de peculio est annalis. l. 1. §. quæsitum. alias est. l. vnde ibi non potest dici quod ageretur de peculio, & de in rem verso, ex diuersis causis, sicut gloss. videtur velle intelligere in positione finali, quia text. hoc non patitur, qui dicit fuisse actum actione annali: & ita de peculio tantum.

Præterea, secundum illam positionem, illa nihil valeret: nec haberet dubium, quod non est dicendum. Quid ergo dicemus? negari non potest, nec vnquam is text. negare voluit, quin actio de peculio, & de in rem verso, sint duæ, & quin habeant diuersas naturas, & vias. vt s. satis ostensum est. Et hoc bene, & clare dicit text. etiam hic j. §. is quoque. ver. certe. vbi dicit, certe qui potest probare in rem domini versum, de in rẽ verso agere debet, sub. non de peculio. ita. n. intendit inferre ex præcedentibus: alias nil diceret. Item negari non potest, quin habeat diuersos effectus, & maxime vbi domino aliquid debetur. Quid enim si dominus noluit esse debitor serui, de eo quod in rem domini verteret? Constat, quod non esset debitor peculij, vt l. quam Tuberionis. §. sed id quod. & ita esset diuersus effectus, & cessarent omnes solutiones, quas gloss. reddit hic. Quid ergo

3 voluit dicere iste tex. licet enim vna est actio &c. † Pro euidentia scias, quod interdum dicitur vna actio, seu vnum iudicium, quia vna est instantia, quamuis diuersæ sint actiones, & hoc vides in simili. lex hoc dicit, quod de pluribus hæreditatibus. ex diuersis, causis communibus, vnum iudiciũ sumi potest: id est vna instantia, & tamen sunt plures actiones. ff. famil. ercis. l. heredes. §. de pluribus. & vna actio pro socio intentatur, pro diuersis societatibus. ff. pro socio. l. cum duobus. §. si plures. Potest igitur hic dici, quod vna est actio, quæ ex peculio, & in rem verso intentatur, id est, in vna instantia effectus vtriusque veniet, hoc intendit iste tex. dicere, & d. l. quæsitum. quando actio de peculio est annalis. & d. l. si liusfami. ex quarum mente scias istum text. fuisse extractum.

b Quid ergo si dices, ago de peculio b non facta mentione, quod fuerit aliquid in rem domini versum: demum probo aliquid versum in processu: nunquid fiet in eo condemnatio insolidum, & in residuo peculiotenus? vel quid econtra, ago de in rem verso, non facta mentione de peculio: nihil probo versum, nunquid fiet condemnatio in peculio? videtur expeditum, quod sic per hunc §. & per d. l. quæsitum. Potest dici contra: quia sententia debet esse conformis libello: vt l. fin. C. de fideicomm. lib. quomodo ergo iudex posset

4 cõdemnare in eo, quod non fuit petitum? † Non videtur: vnde iste §. videtur intelligi debere, quando de conuersione fit mentio in libello. Et debet dicere sic actor: mutuaui seruo tuo peculiato x. de quibus conuertit quinque in rem tuam, peto, ꝙ condẽneris mihi in quinque versis in vtilitatem tuã: & in alijs quinque peculiotenus, talis libellus sufficeret hodie: quia de vsu curiarum, non exprimitur nomen actionis. Quid si oportet exprimere? Videtur per l. non est nouum. ff. de actio. empt. ꝙ sufficeret alteram exprimere, facta narratione de toto facto. & fortiori ratione, potest dici hoc casu, ꝙ in l. non est nouum. cum hic sit vna actio, videlicet certi. condi. ex mutuo, vel alia quæ descendit ex contractu, & ista nomina de peculio, vel de in rem verso, non sunt nisi adiectiones seu agnomina: sicut dictum fuit supra. in prin. Sed huic opi. videtur obstare ver. certe. infra in §. is. quoque. vbi est verbum, debet. per quod datur intelligi, ꝙ vbi potest probari in rem versum, non debet agi de pec. sed ibi ponitur, debet: pro põt: vt ibi dicã & continet potius consiliũ, quã præ-

5 ceptũ. Sed nunquid actor debet in libello † declarare, quantũ dicit versum, & quantum non? Videretur ꝙ sic: cum petitio debeat fieri certa, vt scripsi supra tit. 1. §. curare. Sed potest contradici. nam hoc permittitur ex quadam æquitate, propter difficultatẽ probationis, quid sit versum, & quid nõ: & ideo non credo, quòd compellatur declarare: & maxime vbi iurat: quòd declarare non potest: vt dixi d. §. curare. Et ideo, securius est simpliciter concludere. in libello, ꝙ reus cõdemnetur in x. & in processu veniet, & declarabitur modus

6 condemnandi: vt hoc §. debet. † Quæritur, vtrum actio tributoria, & de in rem verso, possint vna instantia intentari, sicut de in rẽ verso, & de peculio? Et videtur, quòd sic: cum videatur eadem ratio æquitatis. supra eo. §. 1. versi. istas. & hoc videtur glo. velle in d. §. eligere. prope finẽ gloss. primæ. Ego credo contra, & hoc videtur plene probari. infra §. certum. & §. is quoq;. & ff. de trib. l. quod in heredem, §. eligere: iũcto hoc §. Nam hic concluditur, ꝙ actio de pecu. & de in rẽ verso. sunt vna, illa vnitate, quam supra dixi. & quòd actio de peculio intentata, videtur de in rẽ verso intentari: ut in d. l. quęsitum. Sed constat ꝙ actio de peculio, & tributoria, se non compatiuntur: ergo nec actio de in rem uerso. Præterea si actio tributoria, se compateretur, cũ alijs: frustra diceretur,

ꝙ actor compelleretur eligere ȷ. eodem uersicu. is quoque. Sed quæritur nunquid actio de peculio & de in rem verso, se tollant electione? Videtur quod non: cum se compatiantur: vt hic. Præterea actiones, quæ se tollunt electione, non possunt simul intentari etiam vna pro vna parte rei: quæ petitur: alia pro alia. ff. de leg. 2. l. cum filius. §. varij, sed constat, quod de pecul. & de in rem verso se compatiuntur: & pro parte fit condemnatio in qualibet. ergo non videntur se adinuicem tollere glos. mouet hoc in d. §. eligere. & videtur tenere, ꝙ se tollant per hos §§. isti §. parum dicūt de his duabus actionibus. imo videtur contrarium in § cæterum. verum est, ꝙ versic. certe s̄. sępius allegatus, facit, quod actio de in rem verso debeat sępius eligi: sed (vt dixi) potius importat consilium, quam præceptum. Sed quæritur vtrum institoria, & actio de peculio, seu de in rem verso se tollant eléctione? Videtur quod sic per §. is quoque. & quia uidetur eadem ratio, alioqui qui alterā eligeret, non esset ipse stultissimus: sicut text. dicit in §. cæterum. cum posset ad aliam redire? In contrarium videt, quod non se tollant electione. primo, quia nō reperitur expressum nisi de tributoria, & de peculio, ut d. §. eligere. & si Iurisconsultus voluisset de institoria, & de peculio: vtique hoc scripsisset. Item actio de peculio, & institoria, videntur oriri ex diuersis causis. vna ex contractu serui: videlicet de pec. s̄. ti. 1. §. actiones. institoria ex contractu domini. ȷ. e. §. fi. ff. si cer. pet. l. si institorē. & ita non videntur se

7 tollere. † Sed ista ratio cessat in actione de in rē verso, quæ videtur oriri ex contractu domini. ff. de in rē vers. l. 1. in prin. nihilominus tamen videtur, ꝙ institoria, & de in rem verso, non se tollant electione. & hoc videtur expressum extra de fideiusso. ca. pen. vbi dicitur, ꝙ mutuans actor recuperat, quod mandatum est: & quod in vtilitatem est versum: & sic sequitur, quòd se non tollant electione: quia alias impossibile esset, quod illud obtineret. Oportet enim, ꝙ vnum recuperetur per institoriam: aliud per actionem de in rē verso: vt ibi not. Sed quæ est ratio, quare melius tollitur tributoria electione, quam institoria, vel de in rem verso? Respondeo, tributoria, & de in rem verso, oriuntur ex eadem radicali materia: videlicet ex contractu serui, & ad idem vadunt, videlicet ad id, quod est in peculio. Vnde non mirum, si electio vnius aliam consumit. Aliæ aūt videntur magis concernere factum domini: & ita ex alia causa competere: vt satis dixi in superioribus. Præterea, tributoria datur ex quadam benignitate, contra ius commune. Nam de iure communi & æquitate: dominus potest deducere, quòd sibi debetur, quod ius tributoria ei tollit: vnde non mirum, si ipsa facilius tollitur, vel tollit aliam. Item, qui agit tributoria, videtur contentari de merce peculiari: & renūtiare residuo peculij, mercem eligendo. Quamuis autem ista videantur probabilia: videtur tamē de mente horum §§. & mente glo. ꝙ omnes hæ prætoriæ, se tollant electione. Item quæritur, nunquid istud, quod hic dicitur de actio. de pecu. & de in rem verso, obtineat in actione de instito. & de in rem verso? Verbi gratia, quidam fuit institutus ad recipiendū mutuū, vsq; ad certam summam: recepit vltra: actor. petit mutuum, actione institoria, videns in processu causæ, quod non potest proba-

8 re, quòd mandatum habuerit † institor de tota summa recipienda, in eadem instantia vult probare, quod illud, quod institor recepit, vltra summam mandatam, conuertit in vtilitatem domini: nunquid debeat admitti? Videtur, quod non: quia non fuit ad hoc actum, nec conclusum: nec lis fuit super hoc contestata. Satis videtur posse dici, quod imo: & hoc videtur expressum in dict. cap. penulti. de fideiusso. extra. vbi videtur supponi, quod per eandem instantiam repetitur, & quod mandatum est, & quod in vtilitatem versum est. Non enim potest dici, quod per diuersas instantias, quia

9 ex † quo actum est, vna istarum actionum: non potest agi alia nisi probaretur iustus error. ff. de instito. l. habebat. in princ. ff. quod cum e. l. sed si ex parte. §. fin. & facit ad hoc, quod dixi supra de actio. §. si minus. cum §. sequ. ff. de noxa. l. in delictis. §. si detracta. & idem videtur dicēdum de actio. quod iussu, & de alijs, excepta tributoria, quæ tollitur sola electione, & in qua oportet eligere. vt s̄. dictum est. Illud autem constare videtur, quòd postquam actum est vna istarum actionum: non potest agi alia, nisi esset iustus error, vt d. l. sed si ex parte. §. fin. & in l. habebat. & in l. quæsitum. s̄. sæpius allegatis. Hoc tamen potest intelligi, vbi fuit actum simpliciter: vel vbi in priore processu fuit facta mentio de effectu alterius: vt satis s̄. dictum est. imo videtur, ꝙ vna consumat aliam, ēt in eo, quod se extendunt. ff. nau. cau. sta. l. licet. §. pe. & fin. Nec obst. ff. de act. & obligat. l. qui seruum. pro socio. l. rei communis. quia loquuntur, vbi altera oritur ex delicto: vt notatur in d. l. qui seruum. Vel dic, quòd ille leges, non obtinent in his prætorijs, vt dicam infra si quadru. pau. fe. di. §. fin. secundum hoc non videtur magnus effectus quærere, an hæ actiones tollant se electione, vel non: quia ex quo semel actor vnam elegerit, in ea eum oportet persistere, per authen. qui semel. C. quomodo & quando iudic. & sic oportet, ꝙ perseueretur in ea, & consumetur in alia: quia nullus discordat, quin si sententia fuerit lata in vna, non possit postea agi alia: vt statim dixi. Item cessat effectus, quia quamuis altera sit electa: veniet effectus alterius in illa, per hunc. §. & per ea, quæ supra dixi, excepta actione tributoria.

10 † Sed potest vltra quæri, hic dicitur, quòd actor cōpellitur eligere, saltem in actione tributoria. Quæro, vsque ad quod tempus potest ei objici, quod eligat? Videtur, quòd vsque ad litis contestationem: quia hæc exceptio videtur dilatoria: & sic non potest opponi post litis contesta. C. de proba. l. exceptiones. Item, quia post litem contesta. nihil est variandum in libello. C. de eden. l. edita. In contrariū videtur: quia videtur inepte agere. & sic possit vsque ad sententiam repelli: extra de iudic. c. examinata. Sed certe bene potest non eligere, & apte concludere. Verbi gratia, dico, quòd ego mutuaui seruo tuo peculiato x. quæ conuertit in merce tali peculiari: peto te condemnari in x. Iste modus agendi, videtur satis aptus, & potest applicari ad tributoriam, & actionem de peculio. Vnde credo, ꝙ cum ad iudicis officium pertineat, inspicere, super quo, & qualem sententiam ferat: quod quan-

11 docunque ante sententiam potest cogere † actorem ad eligendum, super quo sibi satisfieri petit, utrum in merce illa peculiari, uel de uniuerso peculio, ut in hoc §. uer. itaque. quia alias non posset bene sentētiare, cum condēnationes debeant fieri diuersæ, nec adinuicē se cōpatiantur: sed secus dicerem in illis, quæ se compatiūtur in condēnatione, sicut de in rem uerso, & de peculio: nam in illis fit condēnatio secundum formam probationis: ut d. uer. itaque. Vnde si mutuaui seruo tuo xv. & ago contra te, quòd condemneris ad xv. & libellus fuit admissus: & in processu probo, ꝙ seruus habebat mandatum ad recipiendum v. Itē quod quinque conuertit in utilitatem tuam, iudex te condemnabit insolidum in x. & in v. peculiotenus per dictum uersi. & per ea quæ supra dixi. Credo tamen, quod ab initio iudex potuisset me cogere ad eligendum unam. per l. nemo. §. quoties. ff. de re iudica. In illa tamen ueniret effectus omnium, si hoc dicam in libello, uel in processu. & hoc dico per hunc §. & per l. quæsitū. quando actio de pec. est anna. per l. sed si ex parte. §. fin. ff. quod cum eo. de insti. l. habebat. & hoc concessum fuit ex benignitate prætoris, hanc actionē introducentis: quia de iure cōmuni quando actio. se extendunt, effectus unius non uenit in alia, imo oportet agi alia pro eo, quod excedit: vt l. qui seruum. de acti. & obliga. cum concor. quæ alias obstaret. Nec obst. §. cæterum. ȷ. eo. qui videtur concludere contra. in versicu. sed ille erit stultissimus: quia debet intelligi, vbi agit de peculio, vel de in rem verso, non facta mentione de iussu, vel mandato: nā tunc hoc non obtineret: & sequitur illa stultitia, quæ ibi scribitur, sed secus si fieret mētio vt satis s̄. dixi. Quid si non egit iudicialiter: sed cum faceret quærimonia extraiudicialem, fuit compositum, quod reus solueret par-

12 tem petitorum de peculio, † nunquid potest agi de in rem verso, vel institoria? Videtur attendendum, an in quærimonia faceret mentionem de eo, quod versum erat, vel mandatum, vel solum de eo, quod erat in peculio, vt compositio, seu quietatio vltra se non extendat, quam de quo agebatur. C. de transa. l. si de certa. Sed in dubio crederem de toto transactum, attento, quòd vna actione agebatur mādati, vel certi

ti condictione, cum hæ sint solum adiectiones, imò etiam si diuersis ageretur, ex quo idem factum erat, quamuis etiam diuersas haberent condemnationes. ff. de iureiur. l. duob. §. exceptio. de excep. rei iud. l. eadem. Circa tex. in rem domi-
15 ni versum. intelligo quicquid necessario &c. † Quid si vtili ter? dicas idem. qñ realiter versum est. Sed si res perierit, ante quam conuertatur, distinguitur, inter necessaria, & vtilia: vt patet. ff. de in rem vers. l. si res. & l. seruus. vide in qualibet eo. ti. l. 3. §. necnon. cum §. seq. Item dic vtiliter, siue pro vtilitate perpetua, siue pro tpali, dum tñ dño expediat, vt not. Innoc. extra de fideiuss. c. pe. Item requiritur, quod sit tale, ꝙ dñs esset facturus. ff. de impen. l. vtilium. Nec credo, ꝙ hoc casu obtineat l. quod dr. eo. tit cum loquatur in alio casu.

a Adnotatio. Præterea. Ex contractu inito cum seruo domino ignorante, tenetur dominus de peculio, vel in id, quod in rem suam versum est, & dicitur in rem domini versum, si aliquid in rem domini impenderit necessario: iudex tamen debet prius inspicere vtrum in rem domini sit versum, quam de peculio condemnet. h. d. secundum Ang. & vide ipsum Ang. hic de actione in rem verso. in 1. col. & ibi pro euidentia.

b De peculio. An autem actio sit natiua, vel datiua vide hic per Ang. in fi. §. ver. an autem. item an debitum filij, vel serui sit debitũ peculij: hic per Ang. remissiue. & de formatione libelli super ista actione de peculio. vide per Ang. hic remissiue.

1 *Verso quid obsit.*
2 *Actio. de verso quando locus sit* 4.
3 *§. Cum autem sensus.*
5 *Actio versi quando cesset.*

a CVM autem. [a] Dicitur hic, quod in actione de peculio, dominus deducit, quod sibi debetur, Supponitur ergo, quod non in actione de in rem verso. quod est verum, per modum
1 deductionis. † Sed tamen si quid seruus domino debet, impedit versionem in rem, & hanc actionem nasci. ff. de in rem verso. l. si pro patre. §. si domini. In hoc tamen est differẽtia: qa in actione de peculio dominus deducit quod sibi, & suis debetur: hic istud, ꝙ sibi debetur tantnm, vt ibi not. licet lege non probetur. Item potest vltra quæri, ista actio de in rem
2 verso datur pro facto serui, vel filij. Quæritur, † nunquid detur pro facto liberi, si in rem meam vertit? Verbi gratia, mutuasti famulo meo pecuniam, qui in rem meam vertit, nunquid potes me conuenire actione de in rem verso? Non uidetur, quia specialiter videtur statutum de duabus prętorijs, de quibus tractatur in hoc tit. quod dentur ex contractu liberi hominis, supponendo quod aliæ non, vt patet supra in versic. istas tamen. & pro hoc facit, quia actio quod iussu, de qua magis videtur, non competit, nisi cum iubetur proprio
3 seruo. ff. quod iussu. l. si tutoris. §. fi. † Item si diligenter respicias text. in princ. huius tit. videtur supponere, & dicere, quod omnes hæ actiones dantur ex contractibus seruorum, & filiorum tantum, nec excipit, nisi duas, vt supra dictum est. & hanc partem videtur tenere glo. ff. de in rem verso l. 3. Sed Spec. tenet contra, quòd datur vtilis de in rem verso. tit. de solut. & obligat. §. prænotandum versic. quid si aliquis. Et idem tenet Rofr. in suis libellis. & Azo in sum. tit. si cer. petat. §. datur. pro quibus facit. C. quod cum eo. l. ei qui. in fi. & de proc. l. si pretium. De actio. mandati, & neg. gesto. non est dubium, habita distinctione, quæ no. in d. l. ei
4 qui. ff. de neg. gest. l. si pupilli. † De religiosis non videtur dubium, quin ex contractibus ipsorum posit agi de in rem verso. vt d. c. pen. extra de fideiuss. & idem videtur de alijs personis ecclesiasticis, vt C. de sacro san. eccles. auth. hoc ius porrectum. Sed quid, si seruus vel filius non sint peculiati? Isti SS. & quasi tota materia, videtur innuere, quod non
5 habet locum actio de in rem. Supponunt enim, † quod actio de in rem verso. & de pecul. adinuicem sibi famulentur, vt vbi vna competit, & alia, & tamen hoc adstruere videtur multum extraneum, vnde saltem videtur danda vtilis, sicut si cum libero esset contractum, & hoc patet. ff. de neg. gest. l. si filius. In gl. not. quem esse stultum. in fine. Vnde versus.

Qui videt vtilius, & sumit deteriora,
Absit ei radius luminis, absque mora.

Vnde Gallici consueuerunt dicere:

Qui peut elire, & prent le pire, il peut bien dire, qu'il ny voit guere.

Id est, Si quis potest eligere, & accipit peius, de illo potest dici, quod non vult contendere.

a Adnot. Cum autem. In peculio dicitur esse, quod superest, deducto eo, quod debetur domino, dummodo non debeatur vicario serui. item cui competit actio institoria, vel exercitoria, vel quod iussu, competit etiam de peculio. & in actione de peculio, totius eius quod est in peculio ratio est habenda. in tributoria solum, circa id, quod negotiatur. quapropter quandoque expedit agi, vna, quandoque alia. & ex contractu mutui filius non potest conueniri, nec etiam eius pater de peculio, hoc dicit vsque ad §. in summa. qui est finalis. §. huius tit.

1 *Monachi ne fideiubeant.*
2 *Pater potius, quam dominus fideiussione obligatur.*
3 *Macedonianum adsertione tollitur.*
4 *Macedoniano non renuntiatur.*
5 *Macedoniano an iuuentur religiosi.*

QVAE diximus. In glo. quantum ad actiones. ibi cum allegat. C. de iudi. l. seruus. Qualiter fiet executio filio condemnato, dic infra eo. ti. l. 1. §. fin. In ea. gl. in fi. Iac. de Ra.
1 dicit, † ꝙ monachus non potest fideiubere: quia seruus est. & hoc dicit per hæc iura, & sic transit sine dubio. inhibitum est religiosis, quod fideiubeant. Sed an si contrarium faciant, teneantur? Videtur quod sic: ad instar filij, cui comparantur, magis quam seruo. quod apparet, quia possunt esse in iudicio, sicut filiusfam. & tamen seruus non. C. de episc. & cler. auth. causa. in auth. de san. episc. §. monachis. Et hęc vides in clericis, qui prohibentur fideiubere. Si tñ contra faciant, tenentur, extra de fideiuss. c. 1. & 2. & hãc partem vr̃ tenere gl. in auth. de san. episc. §. alium. & fiet executio in pec. si quod habeant, extra de deposi. c. 1. Host. tñ, & Io. And. post eum, vñr tenere, ꝙ non tenentur, extra de fideiuss. c. pen. Sed debet intelligi, qđ non tenentur efficaciter, cum non habeant propriũ, nisi habeant peculiũ: & ideo forte, si peculium non
2 habeant, non possunt excõicari. † Sed potest quæri, quare potius filius patrem obligat de peculio fideiubendo, q̃ seruus, cum fideiubere sit quodammodo ꝑdere, sicut donare, & sicut dñs non vr̃ concedere seruo: ita nec pater filio. ff. de don. l. filiusfam. de pact. l. cõtra iuris ciuilis. §. si filius. Vix põt reddi bona ratio. nisi quia peculium filij, est magis filij, quã peculium serui sit serui. & hoc apparet, quia condemnato p̃re, non fit executio in peculio filij, & tñ fit in peculio serui. ff. de mino. l. 3. §. sed vtrũ. & ideo non mirũ si lex magis laxauit filium ad fideiubendũ, quam seruũ. Sed quare magis laxauerit hoc casu, quã in casu donationis, in quo est idem vtrobique, vt supra dictũ est? Potest dici, qa casus fideiussionis nõ est ita paratus ad perdendũ, sicut donationis. ff. ad Velle. l. si ego. in fi. Item qa fideiussor habet regressum contra principalẽ per actionem mandati, sed donator non contra donatariũ. Item põt q̃ri, quare fuit magis restricta potestas serui: vt fideiuben do dñm non obligaret de peculio, quã de alijs contractibus? Rñdeo, quia contractus fideiussionis est magis habilis, & ordinatus ad perdendũ, quam alij cõtractus, vt patet. ff. de sol. l. si is, cui. §. Flauius. vnde legitur Prouer. 6. Fili mi si spopõderis ꝓ amico tuo, si dedisti apud extraneũ manũ tuam, illaqueatus es verbis oris tui &c. In gl. s. senatusconsultum. ibi cum allegat. C. ad mace. l. fin. & hoc intellige, vsq; ad quantitatem peculij. ff. eo. l. 2. Idem dic, in quasi castrẽsi peculio, vt ibi. notaui. In ea. gl. ibi. C. ad maced. l. 1. Sed nunquid debet credi eius simplici assertioni? Gl. vr̃ ibi dicere, quod sic:
a non [a] tamen videtur vera, quia Macedonianum cessaret. nã
3 † semper filius assereret se patremfamil. vt pecunias habere posset. Vnde creditor debet inquirere, si non cognoscat eum, si tamen inquirendo non posit certificari, quia forte erat de longinquo, vel si forte iustam causam habuerit credendi, quia forte erat antiquus, tunc sufficiat assertio. & ita potes concordare gloss. quæ videntur contrariæ, in d. l. 1. & ff. ad Macedon. l. pen. & vide. ff. eo. l. 3. in tex. & gl. & quod not. ff. eo. l. sed & Iulianus. §. non solum. In ea. glo. ibi. §. quod dici-
b tur. [b] hoc verũ si fuerit de voluntate patris in scholis, vel distinguitur vt not. in d. §. quod dicitur. C. eo. l. Macedoniani,

 & idem

& idem videtur in monacho , ſi fuerit de voluntate Abbatis
in ſcholis, vide extra, ne cle. vel mona. c. 2. lib. 6. per Archi.
In fi. eiuſdem glo. quærit hic Iac. vtrum poſsit renuntiare fi-
lius huiuſmodi exceptioni ? Videtur ꝙ ſic , quia exceptioni
Vellei. renuntiat mulier. C. quando muli. tu. offi. fun. po. l. fi.
4 C. ad Vellei. l. fi. Et ipſe dicit, ꝙ ſi † renuntiari poſsit, videtur
ꝙ fruſtra ſunt iſta S. C. introducta : quia ſemper renuntia-
bunt, & ita cito inducetur mulier ad renuntiandum, ſicut ad
intercedendum, & ſic nil ei proderit Vellei. beneficium nec
filio beneficium Macedon. Ipſe tamen dicit, quòd Macedon.
non poteſt renuntiari, etiam cum iuramento, quia renuntia-
tio, quæ de ſe non tenet, non poteſt iuramento firmari. C. de
legi. l. non dubium, licet enim reperiatur, ꝙ iuramentum tol
lat ius priuilegiatum, non tamen ius commune, ut conſueuit
dici. C. ſi aduer. vend. auth. ſacramenta. vnde iſtud ius Mace-
donianum non eſt priuilegium , ſed quodammodo ius com-
mune, licet odioſum. Satis poteſt dici, ꝙ licet. l. non dubium.
non obtineat vſquequaque de iure canonico, per cap. cũ con
tingat. extra de iureiur. c. licet. eo. tit. lib. 6. tamen hoc caſu di
ci poteſt, quod non teneat renuntiatio, etiam cum iuramẽto,
quia recideret in alterius præiudicium : tum , quia moribus
hoc introductum eſt, & ad extirpandum peſtem, quæ ex hoc
ſequebatur, & malum exemplum. ff. eod. l. 1. & hic in fi. & cõ
ſtat, quòd iuramentum ex quo res turpis , vel ex quo aliquid
contra bonos mores ſequi poſſet, non eſt obligatorium , nec
tenendum etiam de iure canonico. extra, de reg. iur. cap. non
eſt obligatorium, lib. 6. Vel poſſet dici, quod talis renuntia-
tio teneat in præiudicium filij, videlicet quando factus fuerit
ſui iuris : quia tunc poteſt ſeruari ſine præiudicio tertij , &
ſine detrimento ſalutis . Sed quæ eſt ratio, per quam melius
poteſt mulier renuntiare Velleiano ? Reſponſio. quia ibi ex
renuntiatione non præiudicatur tertio, ſicut in Macedonia .
& quantum eſt de ratione Iac. videlicet, quia ita mulier in-
duceretur ad renuntiandum, ſicut ad intercedendum , eſt ꝓ-
uiſum, quia oportet, quod renuntiatio fiat in iudicio , vel ex
5 interuallo. C. ſi mater indem. promi. l. fin. † Sed an exceptio
Macedoniani, habeat locum, ſi religioſus mutuum recipiat ?
c Videtur quod ſic , cum videatur eadem ratio . c & religioſi
æquiparantur filijs, cum ſint in poteſtate, ſicut filij, ut ſupra
ſatis dixi. Sed durum eſſet, hanc exceptionẽ , quæ odioſa eſt,
extendere. Præterea, ratio, quæ eſt in filio, ceſſat , quia reli-
gioſus propter hoc non ſuccederet abbati, vel ſuperiori ſuo .
In tex. ibi quia ſæpe per hoc apparet, ꝙ hęc fuit cauſa impul
ſiua, quia quantumcunque ſit bonæ vitæ filius , nihilominus
eſt locus huic exceptioni. ff. eo. l. 1. §. fin.

a Adnotatio. Quod ſic. Vide Bart. in l. 1. C. eod. tit.
b §. quod dicitur. Tu dic, qnod à filio, indiſtincte poteſt repeti pecunia mutua
ta. Item à patre, vſque ad eam quantitatem, quam ſibi in domo fuiſſet impen
ſurus : in reſiduo vero non repetitur à patre , ſi ignorauit filium eſſe in ſtu-
dio, vel contra eius voluntatem, quod in dubio præſumitur, vt l. verius. ff. de
proba. Item ſi ſciuit, ſed ſpecialiter prohibuit pater hanc pecuniam mutuari :
alias repeti poteſt , ſi filius eam conſumpſit in bonos vſus : vt hic dicitur per
doctor.
c Si religioſus . De hac quæſtione vide hic per Angel. prope fin. §. quæro an
exceptio .

1 *Actionum qualitas qui deprehenſa .*
2 *Actor quid probet .*
3 *Procurator an obliget .*
4 *Actioni quod iuſſu, locus.*
5 § *Illud ſenſus .*

a ILLVD a in ſumma. In gl. id eſt certi condictione dire-
cta. in fi. De hoc dixi , quantum tangit actionem de peculio
ſupra tit. 1. §. actiones. Iac. dicit hic, vt ibi, quod quælibet eſt
ſpecies actionis, & effectus iſtius quæſtionis, ẜm ipſum, quia
1 † ſi ſint ſpecies actionum , erunt ſtricti iuris , ſi vero ſint co-
gnomina, ſeu adiectiones, erunt bonæ fidei, ſi illę, quib. adij-
ciuntur, ſunt bo. fid. Ioan. vero in arbore ponit in rubrica ,
eas eſſe adiectiones , & quod ſemper ſint bo. fid. facit enim
duo puncta, ſuper figura ead. quod ſalua eius gratia , non vř
verum, imò credo, quod ſi adiiciatur actioni ſtricti iuris, ſint
ſtricti iuris, & regulentur ẜm naturam actionis , cui adijciũ-
tur. ff. de pec. l. 3. §. idem ſcribit, & hoc ſupponit l. in bon. fid.
eod. tit. cuius dubitatio fuit, an hæc actio, eſſet pinguior , qñ
2 adijcitur contractibus bo. fid. quam † contractibus ſtricti iu-
ris, ſupponendo, quod habeat naturam bonæ fidei, quando il
lis adijcitur, ſicut præſcrip. verbis . quando pro æſtimato ꝓ-
ponitur ſupra de actio. §. actionum. & hoc vides, quia quan-
tum ad lapſum temporis, aſſumit naturam actionis cui adij-
citur, vt patet. ff. quando act. de pec. eſt annal. per totum &
facit. ff. ad Vellei. l. hæ actiones. de capi. di. l. 2. & ideo, non vi-
detur effectus in hac quæſtione quo ad hoc. Item, non vide-
tur effectus, in modo agendi. quia ſiue ſit ſpecies actionis, ſi-
ue adiectio, ſemper eſt idem modus agendi. nam oportet nar
rare factum, & ſpecificare contractum. & poteſt concludere,
quare petit patrem , vel dominum, vſque ad dictam ſummã
peculiotenus condemnari . & maxime non eſt effectus ho-
die , quia non oportet de iure canon. vel conſuetudine no-
minare actio . & ſi nominare oporteat , potes ſecure dicere
actionem man. de pecu. nego. geſto. de pecu. quia ſuppo-
ſito, quod ſit ſpecies per ſe, totum hoc eſt ſpecies , videlicet
nomen, & cognomen, ideo iura dicunt agi mandati , vel de-
poſiti, de pecu. vt allegaui in d. §. actio. Et pro certo hæc
actio cognominata eſt alia à non cognominata , quia vna
vocatur directa, alia non. ut hic. ff. commo. l. ſi mihi. §. ſi fi-
lio. & vbi vna conceditur , alia quandoque denegatur. ff. de
inſtito. l. cuicunque. §. ſed & cum fullo. & tanquam diuerſæ
ponuntur, eo. tit. l. ſi quis mancipijs. in princ. ſi cert. pet. l. ſi
inſtitorem. vnde conclude, quod ſunt adiectiones, & cogno-
men alienarum actionum differentes ſpecie à directa, ſicut
dixi de vtili, & directa ſupra de actio. §. omnium. & ſic vtrã-
que opinionem veram pronuntio . & ſi quis grauetur , ap-
pellet, & parum lucrabitur , quia vt ſupra dixi , non eſt ma-
gna quæſtionis vtilitas . In gloſ. ſcilicet certi condictio-
ne . in fin. Iacob. dicit, quod gloſ. vult dicere , quod hic lo-
quitur de certi condict. generali, quæ concurrit cum omni-
bus alijs. ff. ſi cert. petat. l. certi condi. ſupponendo , quod
non daretur actio mandati , vel ex vendito , vel ex alio con-
tractu . & hoc multum approbat. Sed huic ſententiæ vide-
tur obſtare. ff. de inſti. l. ſi quis mancipijs . in princip. ff. de
actio. empti. l. Iulianus. §. ſi venditor. pro ſocio. l. fina. & ad
hoc facit : quia quod iuſſu, & mandati, concurrunt, vt not. ff.
quod iuſſu. l. 1. & dixi ſupra circa princip. huius tit. Sed ſi
hæc vltima opinio. ſit vera, ad quid fuit utile introducere
has actiones , cum directo agi poſſet , ex eo contractu ? Re-
ſpondeo, prætor fuit largus , & voluit actiones abundare ſu-
pra de bon. poſſ. §. quos autem . Item minor probatio ſuf-
2 ficit in iſtis, quia in directis † oportet probare mandatum ,
vel iuſſum expreſſum, in his ſufficit probare, quod domino,
vel patre ſcientibus, ita mercabatur , vel exercebat , vt dixi
ſupra eo. § 1. ff. de exercit. l. 1. §. magiſtrum. de inſtito. l. cui-
3 cunque. §. Labeo quoque ſcribit . † Quid ergo , pone, quod
ego ago directa , contra te ex mutuo , demum in proceſſu ,
probo, qđ mutuaui ſeruo tuo de tuo iuſſu , vel inſtitori tuo ,
nunquid ſufficienter probo? Videtur quod ſic, per hunc §. &
per l. ſi inſtitorem. ff. ſi cert. pet. pro ſocio. l. fina. & ſcripſi in
ſimili, ſupra de iure nat. §. lex eſt quod . tutius eſt tamen, qđ
in libello, narretur veritas facti, videlicet. quod mutuaui ſer-
uo, vel inſtitori tuo , & de mandato &c. nam iſte libellus ,
b non poteſt deficere . Iuxta b præmiſſa quæro . Quidam
4 † conſtituit procur. ad ſe obligandum coram auditore , ta-
men procurator ſe obligauit , creditor agit directo , contra
inſtituentem , dicendo eum ſibi obligatum in tali ſumma
ratione mutui , ſibi facti , nulla facta mentione de procu-
ratore , ſeu obligatione per ipſum contracta , lite per ne-
gationem conteſtata , producitur inſtrumentum , in quo
rontinetur , quod procurator ſe obligauit , & producitur
procuratorium , continens mandatum obligandi . Quæri-
tur, vtrum creditor ſufficienter probet ? Videtur, quod ſic :
per hunc §. cum concordan. & hoc maxime videtur in cõ-
tractibus, qui conſenſu contrahuntur , qui poſſunt contrahi
per nuntium , vel per epiſtolam ſupra de obli. quæ ex con-
5 ſenſu. ff. de actio. & obligat. l. conſenſu. † Præterea in matri-
monio obligatur perſona . & conſtat , quod matrimonium
contra-

contrahitur per procuratorem : extra de procu. c.fi.lib.6. & sponsalia.ff. de sponsal.l.sufficit. Preterea iuramentum procuratoris obligat animam domini,ergo multofortius obligat personam,extra de iureiu.c.fin.lib.6.In contrarium videtur, quòd procurator non obliget dominum , & per consequens non possit agi ex eius obligatione,contra dominum directo : sed vtiliter.ff.de act. emp.l.Iulianus.§.si venditor. de insti. l. in eum.& l.habebat.C.de exerci.l.si mutuam.ff.de neg. gest. l.liberto.in prin. Si igitur agat directo,succumbet,nam alia est vtilis,alia directa,vt supra de actio.§.omniũ dixi , & hoc videtur dicendum necessario , quia procu. verba concipit in persona sua . & ideo non acquirit domino directe . & per consequens , nec ipsum obligat directe. Quid ergo respondebis ad hunc §. & concor. quæ videntur concludere , quòd
4 possit agi directo ex † facto institoris, vel exercitoris ? Satis faciliter posset responderi.ad primum respon.quia loquitur in actione quod iussu.quæ habet locum vbi iubetur filio , vel seruo , qui possunt directe acquirere , & directo obligare . vbi iussus præcessit ff. quod iussu.l. 1.

Sed ad secundum respon.quod loquatur de exercitoria, & institoria,quæ obtinent etiam inter liberos.supra eo.§. ideo. versic.istas,non est ita facilis responsio.potest tamen dici , ꝙ illud,quod hic dicitur,directo potest condici. &c. idest dire-
5 cto † potest agi,quasi principaliter cum ipso negotiatum esset,non facta mentione de his adiectionibus , institoria , vel exercitoria : non tamen est directa actio.sed vtilis,nec agitur ita directo,quin oporteat narrare veritatem facti . Sed potest concludi directo sine adiectionibus harum actionum. Et hoc solum vult dicere iste §.alias obstarent iura, pro contraria parte allegata huic §.quæ dicunt,dari vtilem,non directam.& est simile infra tit. 1.§.ex diuerso.idcirco, in quæstione proposita,posset dici de rigore non esse probatum,ex quo non fuit facta mentio in narratione, de contractu facto cum procuratore . iuxta illa quæ scripsi supra ti. 1.§. omnium , & ita intelligo omnia iura prædicta,quæ dicunt competere vtilem,quæ alias multum obstarent huic §.

a Adno. Illud. Ex contractu.quod iussu,vel de in rem verso.vel institoria,vel exercitoria,potest agi directo contra patrem,vel do. Ang.
b Iuxta. Vide de hac quæstio. Ang.hic ante fi.§.huius.

De noxalibus actionibus. Rubrica.

Gloss.bene continuat rubricam. tamen alio modo ordinantur rubricæ in ff.& alio modo.in C.iste tamen modus, est plenior,& facit ad continuationem &c.

1 *Seruus,non dominus coercendus.*
2 *Noxalis actio quando cesset.4.*
3 *Noxalis locus.*
5 *Dominum familiæ delicto obstringi.*
6 *Noxali qui agendum.*

a EX maleficijs. a In gl.idem est ex quasi.in fi.ibi satis notatur.ff.eod.l. 1. Sed tamen non videtur procedere , quod hic dicit , quod ex quasi maleficio serui , agatur noxaliter : imo de peculio,vt ff.de fur. l. si seruus . vbi loquitur de quasi maleficio serui.Vnde lex quam gloss.allegat , nil facit , quia loquitur de quasi maleficio domini.Item videtur,quòd
1 dominus † non teneatur noxali ex quasi maleficio serui , nec de peculio.sed quod seruus alias castigetur.ff.de his qui deie. l. 1.§.cum seruus. imo etiam ex maleficio debet castigari . ff. de iurisd.om.iud.l.si quis id quod. §.in seruos. de min.l. quod si minor.§. 1.de iniu.l.sed si vnius.§.cum seruus .

Item reperitur,quod dominus tenetur ex maleficio. ff. de dona.l.si oleum.§.pen.quomodo ergo intelligemus hanc ma-
2 teriam ? Super hoc vix potest dari certa regula, tamen † pôt dici,ꝙ regulariter,ex contractibus,vel quasi contractibus nõ agitur noxaliter,vt patet ff.de actio.& obl.l.ex contractibus. de nego.gest.l.si filius.& dicta l.si oleum.§ penult. ff. de minoribus.l.quod si minor.§. 1. & hoc verum pro dolo commisso in contractu , vel extra contractum . Sed interdum agi-
3 tur † noxali actione ex contractu,pro delicto commisso, extra contractum : quando virtus actionis potest se ad hoc extendere , vt patet ff.de pigno.acti. l. si seruus mand. l. inter causas . §. sed cum seruus de fur. l. si seruus communis.§. 1. cum sequenti.Pro delicto vero, per seruum commisso agitur noxaliter:sed seruus alio modo castigatur : vt dictis legibus . l.si quis id quod. §.in seruos.& l.sed si vnius.§.cum seruus.& hoc potest dici regulare, quando agitur ad vindictam . & de lictum est modicum , quòd potest experiri verberibus : nam tunc est in arbitrio domini , vt d .§. cum seruus . In quasi delictis potest dici idem , quod habeat locum noxalis, vel castigatio.Nec obstat.l. idem ait.§. si seruus . quia ibi agebatur actione in factum ex recepto : vt not.in dicto §.cum seruus . de his qui deie.l. 1.vbi satis plene de hoc notatur. Si qua iura reperies contrariari præmissis,dicas ea casus speciales continere,vel intellige secundum præmissa . Et hæc procedunt
4 in delictis priuatis . † in publicis non videtur agi noxaliter : imo seruus accusatur,quasi liber.ff.de accusa.l.hos accusare. §. omnibus . & hoc verum secundum Iac.vbi agitur ad pœnam criminalem,sed si agitur ciuiliter , quod potest vt ff. de fal.l.qui nomine.videtur posse agi noxaliter.C.de accusa.l. 2. Forte posset dici, ꝙ vbicunque concluditur ad pecuniam, sit actio noxalis : vbi ad pœnam non , nulla habita differentia , inter publica,& priuata crimina. Sed ideo textus videntur facere differentiam,inter priuata, & publica , quia vt plurimum in publicis tenditur ad pœnam corporalem . & ita debent intelligi. C. ad l. Iuliam . de vi. l. si criminis.ff. de ædil. edict.l.si quis sit fugitiuus.§.quod autem.de verbo. sig.l. hæc stipulatio noxi.& uide diligenter.§. in omnibus . in textu. & gloss. Sed potest quæri nunquid dominus teneatur ex delicto famuli sui liberi ? videtur,quod sic. ff de his qui deiecerunt,vel effud.l.si vero.§. 1.de publicia.l.familiæ. Spec. hoc tangit in tit.de iniur.& dam.da.§.sequitur prope finem.versic.in summa.& versic.quòd autem.& tenet quod non. vnde in d.l.si vero tenetur ex quasi maleficio , propter impossibilem probationem.& in d.§.familiæ . non tenetur,nisi noxaliter : vt ea.l.si vero.cum l.sequenti,& sequen. & hoc verum indubitate , si nesciat , vel si sciat , & non possit prohibere . quid si sciat & potest prohibere ? videtur quod teneatur , quia tunc delictum alterius non obligat ipsum , imo suum proprium , & ideo tunc non agitur noxaliter ff.eod.l. 2.& 3. Et pro hoc facit C.de commer.& merca.l. 2. ff.de his qui notan.infamia.l.quid ergo.§. 1.versic.certe : ad l.Aquil.l. scien-
5 tiam . & hoc videtur verum,de delictis illorum, † quibus iubere possumus ratione potestatis,quam in ipsis habemus,vel ratione iurisdictionis,vel ratione patriæ potestatis,vel etiam dominij,quia forte sunt familiares.imo plus,supposito,quod non essent de familia , si tamen ad mei vindictam delinquāt, & ego sciam , & non prohibeam , credo , quod debeam teneri. & ita potest depræhendi ex his , quæ leguntur , & notantur,per gloss.& docto. extra de senten. excommunicationis,c.quantæ.de homi.c.sicut dignum . de sententia excommunicationis,cap.dilecto.libro sexto. & hoc est sanctissimũ . & facit contra plures maleficiosos,qui fouent versipelles , & gaudent,quando vindicantur per illos . & per ista apparet , quod abbates , & priores teneantur de maleficijs monachorum claustralium , si scientes non prohibuerint , verbo , & re . In alijs vero casibus, & personis sola scientia non obligaret.extra de homici. c. petrus . ff. ad l. Corn. de parri. l. vtrum. & ibi not. in casibus . vide C. de episco. & cler. l. raptores.in breuiario meo.exterminentur ergo tales , maxime potentes , praui iustitiarij , qui sustinent gartiones , inuasores gentium , quos defauoare post satagunt , & abbates , qui sustinent stultos , & iniuriatores monachos, vt de seculo eijciantur,tanquam turbulenti pestiferi proditores , si quidẽ longe sceleratiores sunt , quam gartiones , qui proprijs manibus scelera committunt : iunge supra pro socio. §. fin. In gloss.supple extraneo.in fi.infra eo.§. si seruus domino. In gloss.puta 10.in fin.quidam dixerunt, vsque ad quadrimestre tempus . & hanc Azo,& docto. consueuerunt approbare,vel vsque ad executionem , si procedatur per viam executionis. Iacob.de Rauen. dicit hic duo. Primo quod actio
6 noxa.habet matrem obligationem . vt hic notatur. † Secundo

do quod in libello, non debet agi ad noxę deditionem sed ad æstimationem damni: cum noxæ deditio non sit in obligatione, ff. de reg. iur. l. miles. §. is qui. Sed in hoc potest dici, ꝙ si adiiciatur in libello: non valet minus: imo plus, & facit ff. de his qui deie. vel effu. l. 1. §. 1. de leg. 1. l. si hæredis seruus. de fur. l. si seruus nauem. & l. si seruus communis. §. 1. & facit, quod condemnatio potest esse talis. infra de offi. iud. §. 1. & vide ibi iunge supra de actio. §. curare. & §. huic autem. & quæ ibi scripsi.

a Adnot. Ex maleficijs. Diuide hunc ti. secundum Angel. & summa sic: ex delicto commisso: per seruum, domino ignorante: vel prohibere non valente: dominus tenetur noxaliter. ꝙ equitatis ratio introduxit: ne ex delicto rei proprie quis plus grauetur, quam sit valor ipsius rei.

1 *Mancipium redimi posse.*

a DOMINVS a Noxali. In gl. sed nonne in fin. Hæc iu-
1 ra faciunt, quòd si fidelis emit † mancipium Christianum ab infideli, si mancipium velit se redimere, dominus compellatur recipere pretium, & seruum manumittere. de hoc per do cto. extra de iud. c. 1. iunge. C. de episco. & cle. l. fina. & ibi scripsi. Et quod hic dicitur, videtur posse obtinere, vbicunque agitur de libertate. Vnde si quis haberet homines conditionales, vel vasallos, & cederet bonis, videtur, quod si tales velint redimere libertates suas, quod debeant audiri. Et idē videtur si creditores facerent vendi bona, in quibus sint talia iura. tamen contra hoc est extra de Iudæ. c. 2. iuncto c. 1. eodem titulo.

a Adnot. Dominus. Pro delicto serui, dominus liberatur dando seruum pro noxa. & in damnum passum transfertur dominium, ꝙ auocari potest, si domi nus emendet damnum, & velit eum manumittere. & noxalium actionum quędā sunt ciuiles, & quædam prætoriæ. h. d. secundum Ange. vsque ad §. omnis autem.

1 *Noxalis qualis adiectio.*
2 *Noxalis conclusio.*

1 SVNT Autem constitutæ. † Iste §. clare. determinat, quod noxalis actio non est actio per se: sed quædam adiectio, non tamen est talis adiectio, quales sunt de peculio, & aliæ de quibus supra titu. 1. quia illæ alterant naturas actionum, quibus adijciuntur, & faciunt eas prætorias: vt dixi supra tit. 1. Sed istæ non mutant, imo relinquunt in sui natu-
2 ra, vt hic. Nec mirum, † quia in his potest concludi directe, in libello, sine adiectione, vt dixi supra in princ. in illis oportet cum adiectione, vt potes colligere ex his, quæ dicta sunt in dicto tit. proxi.

1 *§. omnis quando locus sit.*
2 *Manumissus ex delicto tenetur.*

1 OMNIS Autem noxalis. † In glos. hic distingue. ibi tenetur directe, vt hic imo plenius distinguitur hoc casu,
2 quia aut fecit iussu domini, aut non. Primo† casu, aut delictū est atrox, aut leue. si atrox, obtinet, quod hic dicitur in text. & in gloss. Si leue non videtur obtinere, quia iussus domini excusat. ff. de regu. iur. l. ad ea. ad l. Aquil. liber homo. si vero delinquit iussu domini, obtinet etiam, quod hic dicitur.

Quid si domino sciente, & non prohibente? Tunc licet dominus obligetur, seruus non excusatur, & ideo tenetur manumissus. ff. eod. l. 2. & l. in delictis. §. 2. In fin. eiusdem glos. vide multos casus notatos. C. an seruus ex facto. l. 3. & per totum. hic tamen nota, quod hypothecaria semper durat: vt ibi not.

1 *Filius contumax qui coercendus.*
2 *Castrensia capi possunt.*
3 *Filio damnato qui exequendum.*
4 *Exequi an in patris bonis liceat & 5. 7.*
6 *Adscriptitii delicto an dominus conueniendus.*

SI Seruus domino. In glos. noxalis acti. in fine. vide ibi plenius de hoc. Sed & veteres, vetustissimi ante iura digestorum. In gloss. scilicet directo. in fine: quid ergo fiet si
1 filius sit contumx? † Respondeo, si habeat castrense peculium, vel quasi, non dubium, quod in illo fit missio, alias potest excommunicari in curia ecclesiastica: sed in curia seculari non videtur remedium. Specu. videtur velle, quod pater teneatur filium ex delicto defendere, & compellitur: vt not. Specu. de actio. versic. sed quæritur vtrum pater: & hoc dicit per §. necessitate. C. de bonis quæ liberis. l. fina. C. de administratione tutorum. l. fin. & ita fieret missio in bonis eius. ff. ex quibus causis in possessionem eatur. lege, Fulcinius. §. si quis at illæ parum faciunt, quia loquuntur in alijs casibus: nec §. necessitate. concludit, quod pater compellatur defendere: sed solum dare consensum. Præterea, contra textum, qui dicit expresse, patrem non posse ex delicto filij conueniri. ff. de his qui deiecerunt vel effud. l. 1. §. sed si filius. Quomodo er-
2 go procedetur? dic, quod † citetur filius realiter, iuxta legem, consentaneum. C. quomodo & quando iudex. vel dic, quod fiet missio in bonis peculiaribus, vocato tamen patre: vt not. in Speculato. de actore. versi. sed ecce. & etiam non vo cato patre, si pater non habet vsumfructum. vt versic. seq. ibidem. In profectitio est certum, quod debet contra agi:
3 vt patet per totam materiam de pecul. † Sed quid, si filius fuit citatus, & condemnatus, quæritur, in quo fiet executio? dic, quod habet peculium, aut non. Primo casu, aut castrense, vel quasi: & non dubium. quòd fit in illis executio, quia in illis habetur pro patrefamilias? Et idem videtur in aduentitijs, in quibus pater non habet vsumfructum. & hæc possunt colligi. C. de bonis quæ liberis. leg. final. §. siue econtrario. & §. necessitatem. cum §. sequenti. & cum ibi notatis. Si vero habet aduentitium tantum, & tale, in quo pater habet vsumfructum, tunc videretur, patrem debere teneri, quia ex quo vsusfructus & legitima administratio illius aduentitij data est patri per legem: non videtur quod ius ei quæsitum debeat tolli ei, ex delicto filij, nec præiudicari. ff. de regulis iuris. leg. alteri, & in propria materia. C. ne filius pro patre. Gloss. tamen sentit contra ff. de noxalibus. lege, & si condemnatus. Ego credo, quod hoc casu, quo actum est contra filium. & de consensu patris, propter hoc non fiat executio contra patrem, qui habet vsumfructum. Sed agetur contra patrem actionem iudicati de peculio aduentitio. & illo condemnato, fiet executio in aduentitio, sicut fit in profectitio: vt patet ff. de pecul. lege tertia. §. idem scribit. & iste est vnus casus, in quo actio iudicati est necessaria.
4 Vnde si filiusfamilias potest nocere † patri per hunc modum in profectitio multofortius in aduentitio, in quo pater minus ius habet. & ista obligatio quæ nocet patri, contrahitur in iudicio agitato contra filium: & in sententia lata cō tra ipsum: vt d. §. idem scribit. & ita patet responsio, quare plus filius præiudicat patri, cum agitur ciuiliter ex delicto, quam quando criminaliter, quo casu peculium etiam castrense, vel aduentitium, non confiscatur. C. de bon. proscripto. l. 3. quia nullo modo ex delicto tenetur pater, nisi interuenerit quasi contractus iudicialis: quia in criminibus criminaliter intentatis proponi non potest. & hæc videntur indubitata de iure ff. & huius voluminis. De iure tamen C. videtur, quod in casu, quo loquimur, quando pater habet vsumfructum, potest agi contra patrem, & debet suscipere omnes actiones. C. de bonis quæ liberis. l. final. §. vbi autem. Nec potest dici, quod ibi loquatur tantum de actionibus, quibus potest filius esse implicatus ratione hæreditatis, quia etiam de alijs, vt apparet per illud, quod ibi subijcitur. Sinautem æs alienum ex defuncti persona. &c. quasi dicat, supra dixerat generaliter patrem debere omnes actiones suscipere post declarando, & restringendo, subijcit: pro quibus potest vendere bona illa aduentitia. Sinautem. &c. secundum hoc videtur, quod erraret, & deberet succumbere, qui ageret hoc casu ex contractu filij vel ex delicto ciuiliter contra filium. Et ita videtur, quod iste §. & l. tam ex contractibus. sint correcti in casu prædicto, quo pater habet vsumfr. Vel potest dici, (vt legum correctio euitetur) quod dictus §. vbi autem. loquatur de actionibus hæreditarijs tantum, & illud sinautem, quod subijcitur, non ponitur diuersatiue, quasi mutet materiam: sed inceptiue, & declaratiue, & ita ex contractu, vel delicto filij

filij ciuili.etiam illo casu, agetur contra filium, & ipso condemnato, agetur iudicati contra patrem, sicut dictum est supra de profectitio:nec aliqua iura corriguntur.Sed nunquid ex contractu filij potest agi contra patrem de pec. etiam antequam filius, sit condemnatus? Ego non video cur in aduentitio non sicut in profectitio. Vnde cum ius statuerit hoc peculium, idem dicam de eo, sicut de profectitio:nisi quatenus reperiam per ius expresse immutatum: sed in delicto non, quousque filius fuerit condemnatus: vt satis dictum est. nisi contra filium esset lis contesta. & esset mortuus.ff.de iudic.l. tam ex contractibus.vel nisi pater esset factus locupletior.ff. de pecu.l.3. §.ex causa. & per hoc puto, quod pater non teneatur de aduentitio ex contractu, vel delicto filij, nisi peculiotenus. Et quodammodo videtur iniquum, quod filius noceat patri in vsufruc.tamen probabile est per illa, quæ supra dixi.

5 † Sed quid in vltimo casu, quando nullum habet peculium? Quidam dixerunt, quod fiet executio in legitima, vel in alimentis: sed horum sententia non est vera vt plene notatur in Specu.de execu.senten.§.sequitur.versicu.quid si filius. vide ibi plene. Quid ergo fiet? dic, quod excommunicetur in curia ecclesiastica. In seculari, castigetur, secundum exigentiam delicti, sicut dixi in seruo supra in princ.ti. Et ista, quæ dixi de filijs, possunt applicari conuenienter ad religiosos: vt dixi supra tit. 1.& de acti.§.actiones.

6 † Sed potest quæri, iste noxales competunt ex delictis seruorum: quæritur an competant ex delictis hominum ascriptitiorum, & aliorum conditionatorum? Videtur, quod sic: cum non videatur differentia inter ipsos & seruos.C.de agric.& censi.l. ne diutius. sed tamen contrarium videtur, cum vere sint liberi: vt dixi supra de iur.perso.in princip. Sed bene verum est, quod agitur contra dominum de peculio ex contractibus:& forte ex delicto ciuili, vbi fuerunt condemnati:cum maius ius habeant in bonis suis, quam filius in profectitio:cum pater possit tollere filio profectitium: & tamon dominus non tollit illi bona. C.in quib.ca.colo.cen.do. act.poss.l. 2.vnde, de eorum peculio, agitur contra dominum, vt ibi not.& distin.l.ne diutius. Videmus tamen in multis locis, quòd de consuetudine ipsi agunt, & conueniuntur sine licentia dominorum, & fit executio in bonis eorum.

7 † Sed quid, si filius habet diuersa pecualia castrense.vel quasi: & aduentitium, vel profectitium. quætitur? in quo primo fiet executio, videtur ꝙ debeat inspici causa.vnde descendet obligatio.& in dubio fiat in vtroque ff.de pecu.l.hinc quæritur.§.poteſt.& ff.de milita. testamen.l.si certarum.sed illa distractio posset obtinere, vbi agitur de contractu: sed vbi ex delicto, videtur, quod esset facienda executio primo in castrensi vel quasi: quia illud est suum proprium: & de iure fit executio super condemnato, antequam recurratur ad tertium.ff.de re iudica.l.a diuo Pio. §.sic quoque.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Rubrica.

1 *Aedium casus actionem non parit.*

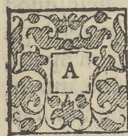
In fin.gloss.rubricæ.Et not.quod hic titulus situatus est in hoc libro quare ibi, quã in ff.aliter, primo tractat de delictis animalium:post de delictis hominum, vt apparet ex processu noni libri.hic econtra.& melius. Prius enim agendum fuit de personis: & post de animalibus:cum personæ sint nobiliores, supra de iure natu.§.fin.ff.de ædil.edic.l.iustissime. Sed

1 *iuxta hanc rubricam, quæritur, hic dicitur in glo. † quod agitur ex delicto rei animatæ: sed nunquid ex delicto inanimatæ? Verbi gratia, domus tua cecidit, & diruit meam:nun-*

a *quid possum agere contra te? dicit Iaco. quod non [a] ff. ad l. Aquil.l.quemadmodum.§.si nauis.versi.sed si ff.de dam.infect.l.Prætor §.1.male alle.non est ibi.sed in §.fin.& l.hoc amplius.§. Neratius.de incen.l.ratis, &c.& l.euenit.ff.de damno.infect.*

a Adnot.Non.Hoc limitandum æquitas suadet.nisi dominus ædium esset in culpa, quo casu agendi ius in eum esset per d.l. quemadmodum.& §.si nauis. in primo respons.alias.

1 *Fera nocente quando, teneatur dominus.*
2 *Canis dominus ob carnem esas an teneatur.*
3 *Pastus actio an in dominum danda.& 4.*
5 *Pascentia recte includi.*

Nimalivm Nomine quæ. Not. differentiam arboris Porphyrij. Animalium, aliud rationabile:aliud irrationabile. In gl.scilicet quadrupedum, in fin.vt si gallus percutiat hominem cum rostro in facie, vel in oculo: si vero comederet vuas, vel semina.sunt opin.vt infra videbis.

In glos.id est luxuria.in fin.imo dic lasciuia:quia animalia lasciuiunt, & saltant, propter otium, & cibum.vnde legitur: Incrassatus, impinguatus, dilatatus recalcitrauit.& Sene. Ad rabiem nos producunt deliciæ. Dico tibi, quod nihil tam contrarium saluti, quam cupido, otium, & deliciæ. vtinam non regnarent in magnis curijs. In glo.id est amore.in fi. Sed quo modo hæc natura administrat bestijs, coniunctionem appetere, dicitur supra de iure natu.in princ.& sic hoc casu, equus non delinquit contra naturam sui generis: & sic non datur hæc actio. infra proxi. §. & ita hoc exemplum non videtur procedere. Ad hoc potest dici, ꝙ appetitus, & feruor ille, qui commouentur ex præsentia fœmellæ, potest dici naturalis: sed quod rumpat ostia, & domos: videtur contra naturam.& sic intelligitur hic. Et no.& memoriæ manda, quod si istud iudicatur in animali contra naturam: multofortius in homine. Plusquam ergo bestiales sunt homines, qui frangunt ostia mulierum:& quasi veres spumantes, tauri petulantes, fœtore hircino aerem inficientes villam circumeunt. & ad hoc est notabilis hæc glo.per quam hæc bene probantur: imo dico tibi plus, quod illud, quod esset naturale in bestijs, est innaturale in homine. Et hoc tibi probo, non dubium, quod homo est rationalis a natura. Quicquid igitur ratio dissuadet, est sibi contra naturam. Cum igitur naturallis ratio suadeat fœdus coniugij: cæteros amplexus dissuadet: non dubium quod homo facit contra naturam, cæteros sectando, quos ratio naturalis abhorret. Hanc conclusionem voluit elicere Vlpia. (si diligenter ipsum intuearis) ff.de verborum significatio.l.probrum. Sis ergo homo, non bestia, non te voluptas vnius hore seruum faciat corporis tui, vel rei vilissimæ. sicut est cupiditas, quæ (crede mihi) est radix omnium malorum: sic luxuria venenum de singulis peccatis sibi cumulat,

1 & trahit. † In gl. id est consuetudinem.in fine imo secundum Iacob.omnis actio denegatur:& per consequens vtilis. Vnde dicit, ipse, quod hæc actio cessat, vtilis, & directa, vbi fera recepta erat in naturalem libertatem. Sed vbi non omnino recepta erat (quia adhuc habebat consuetudinem reuertendi) tunc potest dici, quod detur vtilis.ff.de posthu.l.prima.§.bestias. & facit supra de rerum diuisio.§.ceruos.cum §.sequen. Quid ergo.si fera damnum dedit, cum esset in naturali libertate, deinde peruenit iterum ad manum domini: nunquid dominus tenebitur? Ipse dicit, quod non: imo si ante tenebatur, & sine culpa sua euasit, non videretur teneri, si ad potestatem suam redeat. ff. de sol.l.qui.res.§.aream.de adi.legat. l.si seruus legatus.§.fi. Contra. supra titu.primo.§.ex diuerso. sed ibi nata fuit actio. & erat materia, super qua poterat fundari, hic non. Sic ergo vides, quod hæc actio non habet locum, nisi vbi animal mansuetum delinquit contra natu-

2 ram sui generis. † Quid si canis, tuus comedit carnes meas, nunquid mihi teneris? Iaco.dicit, ꝙ Rofre.dicit, quod sic saltem vtili.

Sed hoc videtnr contra mentem huius literæ, quæ dicit non posse agi, vbi animal non delinquit contra naturam sui generis: & satis est de natura canis comedere carnes.

Vnde ipse dicit, quod sicut in actione leg. aquil.consideratur culpa hominis: ita in hac actione considerandum est an fuerit animal in culpa, accipiendo culpam, qualis possit cadere in eo: quia non est vera culpa, vt eo casu detur actio

actio. Potest ergo concludi ex verbis suis, quod si canis reperit carnes indiscrete positas, & sine custode, in loco patenti: quod tunc non tenetur dominus. Si vero canis regit vas, vel cistam, vbi erant carnes: vel forte terruit custodem ferociter rodendo: vel forte euertit ollam bullientem: vbi erant carnes, & eas comedit: sicut quandoque vidimus fieri: tunc tenetur. & facit, quòd dixi supra. in princi. huius tit. in gloss.
3 id est amore. † Quid ergo si animalia tua sine immissione
de pasta fuerunt glandem meam, vel prata, vel blada mea: quæritur, an agere possim, & qua actione? gloss. dicit, quod potest agi actione de pauperie. vt no. ff. de præscrip. ver. l. qui seruandarum, §. fi. super verbo. de pastu. in fi. & idem Specu. tit. de iniur. & dam. da. §. sequitur. versic. quid si sine. nu. 20. & fuit opin. Azo. Sed hoc non videtur verum, secundum Iac. quia hæc actio non datur, nisi quando animal delinquit, contra naturam sui generis. in proposito autem nihil agit contra suam naturam imo secundum: & sic non est locus huic actioni. Credo, quod verum dicat, & credo, quod illa gloss. fit contra mentem illius text. l. qui seruandarum. §. fi. ubi datur actio in factum. Quomodo ergo prouidebitur mihi? Dicas, quod datur mihi actio in factum, saltem quando dominus factus est locupletior. si enim porci sui fuerunt impinguati glande mea: vel oues, & armenta herbis meis: æquum est, mihi actionem dari, inquantum est factus locupletior: ideo datur in factum: ut d. §. fi. eo. tit. l. quoties. Posset tamen dari casus, quo daretur actio de pauperie. Quid enim si habebam pratum clausum, cuius clausuram bos tuus, uel taurus rupit lasciuia, uel ferocitate, & herbam, uel bladum depastus est? hoc casu non esset deneganda hæc actio de pauperie: ut supra in princ. huius ti. & ibi satis dixi. uel si dominus præsens esset, & permitteret animalia intrare pratum meum & depascere, uidetur, quod debeat teneri etiam insolidum, quamuis non immiserit. & hoc propter dolum suum. præsentia enim operatur consensum. ff. de fur. l. falsus. §. falsus. uersi. si is. & fa
4 cit ff. de noxali. l. 2. † Quid si bubulcus, uel pastor, immisit ani
malia tua in rem meam: uel forte passus est malitiose, uel negligentia (quia forte obdormiuit, uel erat alibi) blada uel prata mea depasci: nunquid tu teneris? Videtur quod sic etiã lege aquilia propter malam electionem. ff. ad l. aquil. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. supra de ob. quæ ex quasi male. §. item exercitor. ff. loca. l. qui insulam. §. qui mulas. Et hoc uidetur uerum, quando potest imputari culpa malæ electionis, quæ semper imputatur. nisi probet fecisse diligentiam de inquirendo, cum eum recepit: extra de ele. cap. innotuit.
5 † Sed nunquid illo casu liberatur, dando animalia pro noxa?
Non videtur, ff. loca. l. videamus. in prin. Sed potest dici contra, cum dominus non obligetur, ex delicto animalis, nisi ad noxam: vt hoc tit. & ff. eod. l. 1. in prin. Præterea, quia hæc actio ex maleficio oritur: & ita habet locum noxalis. vt ff. nau. cau. l. fi. §. hac autem actione. cum §. sequen.

Quærit Iac. hic: quid si inueniam animalia forte pascentia rem meam: nunquid possum ea propria authoritate capere?
a Dic [a] quod sic: si nesciam cuius sunt: alias non sic intelligitur
ff. ad leg. Aduil. l. Quintus. idem Specu. tit. de actio. versi. sed pone, inuenio.

a Adno. Dic. Licet opinio Io. sit contra tex. formalem l. quamuis. ff. ad l. Aqui. vbi inclusio pascentium negatur, nec probetur per l. Quintus. nisi argumento a contrario sensu, quod non procedit vbi contrarium inuenitur de iure gl. cle. 1. §. 1. super verb. excommunicationis. de sen. excom. no. scrib. in l. 1. ff. de offi. eius. Fabri tamen opinio sustineri potest per quasdam consuetudines Galliæ in titulo, du doma e des bestes. i. de damno bestiarum, pro quibus facit lex. capite quinto de adult. ff. P.

Pauperies. In glos. mirabilis. ibi legalis. glo. supponit quod legistæ non habent rectas expositiones nec grammaticales: quod verum est in multis articulis. In gloss. quandoque. in fi. ibi dicitur, quod committit culpam: sed ibi culpa accipitur pro vitio. vt ibi no.

1 *Pœnæ diuisio.*
2 *Actionibus pluribus quando utendum. & 3. 4. 5. 6.*
7 *Actionum quæ & quando aliis cessent. 8. 9.*
10 *Remediorum quod aliud tollat.*

Caeterum. Scilicet mansueta animalia, quæ contra naturam sui generis delinquunt: sed feræ, non. Quid ergo de illis? Cæterum &c. In glos. in corpore. in fi. & hæc pena 200. solidorum diuiditur, inter fiscum, & partem, secundum glos. no. in leg. qua vulgo. de ædil. edic. remitto ad notata in l. si vero. §. pe. de his qui deie. vel effu. Doctores consueuerunt dicere, quod applicatur totum parti. pro quibus facit ff. de verbo. sig. l. si cui exempto. Sed pro gl. C. de assesso. l. cõsiliarios. Opin. docto. videtur fauorabilior.

In gloss. hoc est. in fi. not. hanc gloss. & sunt fere similes. ff. nau. cau. sta. l. idem ait. [alias incipit, & ita.] §. fina. de regu. iu. l. nunquam actiones. & ibi aliquantulum plenior: & tamen nulla est completa: vt poterit apparere ex his, quæ subiungentur. & quasi similem ponit Inno. extra de collu. ca. fin. Iaco. vero de Ra. facit hic aliquas subdistinctiones post dominum suum: & tamen dicit, non esse completas. Dominus Dynus facit vnam magnam distinctionem, quæ est magis completa. ff. de ope. noui nunciatio. l. in prouincialis. de qua, plusquam de alijs præcipere propono: non tamen sequi ad literam. Et tamen scio, quod non erit completum, quin super-
1 sint cicatrices, & forte vulnera [alias in litera.] † Est igi-
a tur [a] sic distinguendum, cum quæritur qualiter plures actio-
nes, seu accusationes, concurrentes se tollant adinuicem, distingue: aut omnes sunt ciuiles, aut quædam criminales, & quædam ciuiles, aut omnes ciuiles. Si sunt omnes criminales: dic, quod aut sunt plures, quo ad punitionem, seu executionem: aut quo ad persecutionem. si quo ad punitionem.
2 Verbi † gratia, qui sepulturam violat, punitur diuersis pœ-
nis: qui violat priuilegia, & libertates ecclesiæ, punitur diuersis pœnis. hoc casu potest dici, ꝙ iudex potest eligere, & altera electa, alia consumitur. C. de sepul. vio. l. 4. ff. de accu. l. senatus. de effracto. l. 1. in fin. nisi lex ordinaret vtranque infligi: tunc enim videtur, quod vtraque infligatur, etiam per diuersos iudices. C. de sacros. eccl. l. placet. in fi. extra de pœnis. ca. fœlicis. lib. 6. Si sunt plures quo ad prosecutionem: tunc aut omnes descendunt ex eodem facto: aut ex diuersis. si ex eodem: tunc aut omnes idem crimen, & delictum puniunt, quod solum ex eodem facto resultat: & tunc vna vtendum est. ff. de accu. leg. senatus. aut tendunt ad punienda diuersa, quæ ex eodem actu resultant: & subdistinguitur: quia aut vnum se habet ad aliud, tanquam genus ad speciem: vt homicidium, & parricidium. & non possunt simul intentari: vt no. in d. l. senatus. aut se habent, tanquam diuersa, & specifice differentia, vt si quis coguouerit cognatam suam coniugatam: oriuntur crimina duo incæstus, & adulterium: tunc possunt concurrere: & potest de quolibet accusari eodem tempore, & ab eodem, & a diuersis. C. de accusa. l. qui de crimine resp. 2. secundo dicto. Si vero descendunt, ex diuersis factis, possunt multo magis concurrere. ff. de accusa. l. libellorum. §.
3 sed si aliud. † In secundo casu, quando sunt quædam cri-
minales, & quædam ciuiles, tunc potest eligere, quam vult ante litem contesta. & tenetur prosequi, quam elegit, post sententiam sunt opin. quando vna est de re familiari, alia ad vindictam, an possit ad aliam redire: vt not. C. quan. ciui. actio. cri. præiudi. l. vnica. de quo tibi dixi supra ad legem Aqui. §. liberum. vide in d. l. 1. Hodie vero videtur, quod etiam ante litis cotesta. tenetur prosequi electam, per auth. qui semel. C. quomodo, & quando iudex. verum est tamen, quod ante litis contestationem fit absolutio ab instantia, post a causa: vt ibi consueuit notari. In tertio casu principali, quando omnes sunt ciuiles, quem casum solum hic glo. videtur prosequi, distingue, quia aut omnes sunt pœnales, aut omnes rei persecutoriæ, aut quædam pœnales, quædam rei persecutoriæ, quædam mixtæ, aut quędam pœnales, quędam mixtæ, aut omnes mixtę. Primo casu, quando omnes sunt pœnales, gloss. distinguit, ꝙ aut omnes, ex vno delicto, aut ex diuersis. Si ex vno, vna tollit aliam, nisi in eo quod excedit. Sed tu subdistingue in hoc casu. quia aut competunt contra vnum, & est verum, quod glos. dicit. & hoc casu propríe

prie intelligitur. ff. de actio. & obligatio. l. plura. aut contra
diuersos: & tunc subdistinguitur, quia aut descendunt ex
4 maleficijs: aut ex quasi maleficijs. † Primo casu, vnus alium
non liberat: & ita omnibus vti potest: vt l. cum ex vno. ff. de
actio, & obligatio. ad legem aquiliam. l. item Mela. §. si plu-
res. Si ex quasi maleficio, vnus liberat alium, saltē perceptio-
ne. ff. de his qui deie. vel effu. l. perceptione. & notatur ff.
nau. cau. sta. l. fi. §. pen. supra de oblig. quæ ex quasi deli. §. fi.
& in hoc est supplendum primum membrum huius glos. &
idem videtur, vbi ab vna parte tantum est pęnalis. ff. de eo
per quem factum est l. 1. §. si plures. Si ex diuersis delictis
competunt, gloss. dicit, quod vna tollit aliam. vt l. nunquam
plura. ff. de priua. delic. & hoc verum, nisi essent delicta con-
iuncta, & eiusdem effectus. vt ff. ad l. Aquil. l. illud. in fin. vel
talia, quæ non vertuntur in alterius iniuriam. C. de modo
mul. l. eos. Item quando intentantur ab vno, non debent di-
5 stingui ff. de iniurijs. l. prætor. †Secundo casu, quando om-
nes sunt rei persecutoriæ, distingue, aut competunt contra
vnum, aut contra diuersos. si contra vnum: tunc aut sunt
eiusdem generis, quia omnes ex contractu, quasi sint diuer-
sarum formarum, tunc vna non tollit aliam. verum est, quòd
effectus vnius venit in alia. ff. de actio. empt. l. non est nouum.
pro socio. l. cum duobus. §. si plures. & hoc, nisi prouenirent
ex causis lucratiuis. ff. de actioni. & obligatio. l. omnes. aut
sunt diuersorum generum: quia vna ex contractu, alia ex de
licto: tunc vna tollit aliam. ff. de fur. l. si is cui. de re iudi. l. si
quis cum similib. secundum Dy. primum tamen membrum
fallit. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. sed forte est
speciale, vt dixi supra quod cum eo. §. introduxit cum §. se-
6 quen. † Item fallit, vbi actiones non sunt compatibiles,
propter contrarietatem, vel alias. C. de cod. l. fi. in princip. &
C. si seruus extero. l. vnica. Et potest dici, quod in casu,
quo rei persecutoriæ se non tollunt: possit agi ex secunda,
in eo quod excedit. & ad hoc quidam allegant ff. commo. l.
vnde quæritur. Sed in illa non sunt ambæ rei persecuto-
riæ. Sed facit. ff. pro socio. l. si actum. de actio. & obliga.
l. quoties. §. 1. Si competat contra diuersos, hoc membrum
non prosequitur Dyn. nec tetigit. tamen potes dicere, quod
aut ambæ prosequuntur corpus rei in proprietate, seu pos-
sessione: aut interesse. Primo casu aut vnus habet causam
ab alio: & tunc illa tollitur per aliam facta solutione. aut
primo egit contra possessorem: & fuit rem assecutus. & vna
tollit aliam: secus econtra. ff. de solu. l. Stichum aut Pam-
philum. §. dolo. de pet. hæred. l. nec vllam. §. is autem. Se-
cundo casu, quando ad interesse: tunc aut agitur ratione
vnius facti, & vnius personæ: vel quia pro vna reputatur: &
tunc vna tollit aliam. ff. de vi & vi arma. l. 1. §. deiecisse. versi.
quoties. aut ratione diuersorum, vel quæ pro diuersis haben
tur, tunc non. ff. de sepul. vio. l. prætor. ait. §. si ad plures. &
hæc procedunt in realibus, & in rem scriptis possessorijs.
nam in mere personalibus, solutione per vnum facta, alij li-
berantur. ff. deposi. l. 1. §. si apud de constit. pecu. l. item illa. §.
7 fina. † Tertio casu, quando quędam pœnales, quædam rei
persecutoriæ, est dare regulam, quòd vna non tollit aliam. ff.
de fur. l. si pignore. §. cum furti. Fallentias, quando altera
competit de iure communi: altera de iure speciali. ff. nau.
cau. l. idem ait. alias incip. & ita §. fina. & forte sub hoc intel
lectu potest colligi. C. de furt. l. manifestissimi. supra de obli-
ga. quæ ex delicto. §. quæ de fullone. & hoc de pęnali autho
ritate iuris si facto hominis: quia forte aliquis stipulatus est
pœnam, distinguitur inter contractus bon. fid. & stricti iu-
ris. Item & in stricti iuris, aliud olim, & aliud hodie.
vide ff. pro socio. l. si quis a socio. de actio. empti. l. prædia.
de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. fina. ad l. falci. l.
1. §. item si ita. C. de transact. l. si quis maior. & l. cum pro-
ponas. ff. de transact. l. qui fidem. de pact. l. rescriptum. §.
si pacto. Quarto casu, quando altera mixta, altera rei
persecutoria, dicit Dy. considerandum esse, an sint diuerso-
rum generum: an eiusdem. Primo casu, vna tollit alte-
ram, & in totum. ff. de actio. & obliga. l. qui seruum: in fin.
ff. commo. l. vnde quæritur. quæ sic est intelligenda. Nam
quod ibi dicitur, videtur habere rationem: & ad superius
refertur, non ad proximum. & quod ibi dicitur. nisi forte
quis dixerit sub. & male. sic intelligitur ff. de tute. & ratio. di-
stra l. actione. versic. sed & condi. arbo. fur. cæsa. l. si colonus.
sic debet intelligi ff. loca. l. si merces. §. culpæ, quamuis gloss.
alio modo intelligat. Secundo casu quando sunt eiusdem ge-
neris, ita quòd ambæ ex contractu, vel ambæ ex delicto, tunc
aut descendunt ex eadem matre, id est ex eadem obligatio-
ne, & tunc se tollunt. etiam in eo ꝗ excedunt. ff. de tute. & ra.
8 distra. l. 1. §. in tutela. iunge supra. de attili. tuto. §. fin. † Aut ha
bent diuersas matres: & tunc actione vna potest agi, alia in-
quantum excedunt: vt in condi. furtiua. quæ ex furto oritur.
& vi bono. rapto. quæ ex rapina. quæ se non tollunt in eo, qđ
excedunt. ff. de actio. & obl. l. plura. vi bonor. rapt. l. 1. Quin-
to casu, quando quædam pœnales, quædam mixtæ, aut ex di-
uersis obligationibus: tunc vna non tollit aliam. ff. de tu. &
ra. distra. l. 1. §. nunc tractemus. tamen si ex eadem, tollit nisi
in eo, quod excedit. ff. vi bonor. rapt. l. 1. Sexto casu, quan-
do omnes sunt mixtæ, distinguitur, quasi eodem modo, quia
aut omnes ex diuersis factis: & vna non tollit aliam vt l. nun
quam. de priua. delict. aut ex eodem: & tunc sic: nisi in eo,
quod excedit. ff. argumen. arbor. fur. l. cæsa. l. 1. Ista sufficiant
circa hunc tit. Et not. quòd similes textus, sunt huic. ff. de
actio. & obligatio. l. nunquam de regul. iur. l. nunquam. sed
9 dic additur plus, scilicet pœnales. † Et quare dicantur præ-
sertim pęnales, potes colligere ex supradictis. Et hæc proce-
dunt in actionibus, & remedijs ordinarijs. In extraordina-
rijs potest distingui: quia aut omnia sunt extraordinaria: aut
quædam ordinaria: quædam extraordinaria. Primo casu,
aut competunt ad idem, aut ad diuersa. si ad idem, vnum ex-
cluditur per aliud. Potest tamen actor eligere: vt in actio-
ne. l. aquil. vtili, & in factum. ff. ad l. Aquil. l. quemadmo-
dum. §. magistratus. C eod. l. de pecoribus. Si ad diuersa, non
se impediunt, nec quo ad natiuitatem, nec quo ad concur-
sum, nec quo ad aliud. ff. de damno infecto. l. qui bonafide. §.
si quis nouum opus. vbi de hoc. In secundo casu principa-
li, vbi vnum ordinarium. aliud extraordinarius subdistingue:
aut competunt contra diuersos, aut contra eundem, si contra
diuersos: vnum non excluditur per aliud C. si tut. vel cur.
l. etiam. & hoc vbi habet originem a necessario actu: vt d. l.
etiam. ff. de mino. l. etiam si à patre. in prin. & §. imperator:
de admini. tuto. l. si minoris. Fallit, si modica sit læsio. C. de
iudi. l. properandum. §. fina. de in integrum restitutio. l. scio.
de contrahen. emptio. l. res bonafide. & hoc quando est con-
tra ius commune: quia remed um iuris communis datur pro
modico. ff. quod cum eo. l. 1. §. illud. Si diceres in iudicijs spe-
ciale esse, vt quædam gl. dicunt, est contra. C. quando prouo.
non est neces. l. si pater. si aduer. rem iudic. l. fi. Vbi autem ha-
bent originem a voluntario actu, videtur, ꝗ non concurrant
ad eundem effectum. ff. de damno infecto l. damni. §. emptor,
de minori. l. cum mandato, si contra eundem, aut extraordi-
10 narium † est de iure communi, aut contra ius commune: si
contra ius commune non videtur, quòd concurrant. ff. de
mino. l. in causæ. Si vtrunque de iure communi, aut extra-
ordinarium est adinuentum in subsidium, & causa supplendi
ius ciuile: & excluditur per ordinarium. ff. de ope. no. nun.
l. in prouinciali. §. 1. de damn. infect. l. qui bonafide. §. de illo.
& l. si ædibus. & l. inter quos. alias concurrunt. hæc sufficiant
super hoc. Ex his resultant multa, super quibus non insi-
sto: quia rationes eorum, quæ constituuntur, requirere non
oportet: alioquin multa ex his, quæ certa sunt subuertuntur,
quamuis Aurelianeñ. multum in hoc insistant: contra l. & id-
eo. ff. de legi.

a Adnot. Et igitur. Hanc distinctionem ponit hic dom. Angel. ad plenum recitando. Ioan. Fab. in 2. col. post me. ver. verum quia Io. Fab. &c.

De his per quos agere possumus. Rubrica.

1 *Tituli de his per quos &c. explicatio.*

In fin. gloss. rubricæ in C. & ff. videtur melius continuari: quia primo tractare debuit de personis, quam de negotijs. ff. de

*ff.de iure codi.l.quidam referunt. §. 1. ſupra de iure natu. §.
fina. Conſtat autem quòd procu.eſt de perſonis, quæ fundant
iudicium, igitur de eo primo fuit agendum, quam de actioni-
bus: vt d.§.fi. Sed ad hoc poteſt dici: quòd hic parum tra
1 ctatur de † perſona procuratoris; ſed ſolum de conſtitu-
tione. & is titulus fuit ſolum hic poſitus gratia ſequentis.
& potius in hoc & in illo: de negotio agitur, quam de per-
ſonis ſeu earum habilitate. Super hoc non eſt inſiſtendum.*

1 *Agentes alieno nomine varii.*
2 *Rectores ob quæ agant.*
3 *Agi ſine mandato an liceat.*
4 *Procurator inuita conſuetudine, an admiſſibilis.*

a NVNC a Admonendi. Primo ponit dictum
generale. Secundo proſequitur alterum mem-
brum, & exemplificat, recitando antiquitatem.
Tertio, circa antiquitatem, correctam duo adij
cit. Prima in prin. Secunda. Alieno veluti. Ter-
tia in §.procurator neque. In gl. ſcilicet idoneum in fine.
idem videtur in adulto minore 25.ann. vt plenius videbis in
fra verſic.cuicunque.in gl.ſcilicet. vbi plenius agitur de his
quæ notantur. Super tex.ibi. Alieno veluti. Proſequitur
ſcd̃m membrum, quia de primo nil hic commentaturus eſt.

Super tex.procuratorio. poteſt intelligi etiam de procura
tore in rem ſuam: iuxta illa quæ notantur.ff. de procura.l. 1.
1 † Super text.procuratorio, hos ponit gratia exempli, quia
multi ſunt alij, qui agunt nomine alieno: vt ſyndicus, actor,
œconomus: vicedominus: vicecomes: orphanotrophus,
caſtaldus & hypocriſarius. [Tametſi in omnibus exempla-
ribus, ſiue ſcriptis, ſiue excuſis hypocriſarius legatur, Apo-
criſarius, tamen legendum rectius putamus. cuius comme-
minit lex §.reuerendiſsimi quoque.de ſanctiſ.epiſc.col.9. Eſt
autem apocriſarius qui res eccleſiæ agit, vt definit Accurſius
in gl.in d.§.reuerendiſsimi, vt animaduertit Prateius.] Syn-
dicus datur ab vniuerſitate, & ad cauſas preſentes, & futuras.
Actor, ad certas, & præſentes. Oeconomus, ad cauſas, & ne-
gotia eccleſiæ. Orphanotrophus ad hoſpitalium regimen.
Vicedominus, qui præeſt rebus epiſcopalibus. Vicecomes,
cui committitur adminiſtratio, ſeu regimen iuriſdictionis.
Hypocriſarius, quandoque vocatur ſyndicus: quandoque
œconomus. Caſtaldus qui habet curam exteriorum. de his
omnibus vide ad ſaturitatem in Spec.de his qui alie.no.in iu
dic.inter cum ſequen.rubrica. & iunge. infra in §.procurator
neque. Vnum tamen videtur ſupponere, quòd omnes iſti age
re poſſunt: ex quo omnes in iudicio, dicit, alieno nomine in
teruenire: & hos omnes ponit ſub illa rubrica. quod ſatis
2 videtur admittendum. Et ideo videtur, quòd † ſeneſcali,
& bailliui, & quicunque habent regimẽ alicuius loci, vel rei,
poſſunt agere & defendere negotia concernentia rem, cuius
habent regimen, ſine alio mandato. Et facit extra de procu-
ra.c.qui generaliter.lib.6.de iudi.c. cũ deputati. C. de ſacro.
ſan. eccle.l. ſancimus ibi nec non ſacrorum vaſorum. &c. &
ſcripſi C. de procu.l. 1.in fi. & in d.l.ſancimus.vide ibi, & iun
ge id, quod ibi notaui. Si vis materiam dilatare. iunge infra
titul. 1. §. eo obſeruando. Super text. ibi niſi pro populo,
id eſt actione populari.ff.de popula.actio.quaſi per totum.

In tex.pro tutela. Hoc planum, quia tutor agit, & conueni
tur nomine pupilli.ff.de admini.tuto.l. 1. §. ſufficit.

In tex.pro libertate.hic licet neceſſarijs.ff.de libe. cau.l. 1.

In tex.tutela eſſent.iſte caſus eſt valde pius: nec reperitur
correctus, non tamen hic exprimitur, an liceat agere ſine
mandato, vel cum mandato, veriſimile tamen eſt, quod ſi-
ne mandato, ex contextu priorum caſuum, quibus agitur ſine
mandato. & ita poteſt notari hic caſus ſpecialis, quo extra-
neus agit, pro priuata perſona ſine mandato. quod vix alias
reperitur, niſi ſit coniuncta perſona. de hoc ſcripſi. C. de
3 procu. l. 1. † In gloſ. ſed quid in fi.hæc eſt enim cauſa im-
pulſiua. Vnum tamen videtur quòd vbi pars non poſſet
4 alias comparere per procuratorem: forte quia talis † ſit
conſuetudo: ſicut in omnibus curijs ſecularibus regni, quæ
reguntur conſuetudine, in quibus ex parte actoris ſeruatur
antiquitas, quod propter legitima impedimenta, iudex poſ-
ſit contra conſuetudinem admittere procuratorem, ex illa
clauſula generali.ff.de inſti.l. 1.ſupra de act.§.rurſus. Scio ta-
men, quòd in multis curijs ſeruatur contrarium. & oportet
recurri ad curiam Regis pro gratia. An autem impeditus te-
neatur conſtituere procuratorem; vide plene in breuiario.
C.de in integ.reſtit.mi.l. 1. vbi ſcripſi. & per docto. & gl. ex-
tra de procurato.c. 2. & iunge infra §.proxi. Et not.ex his §§.
quod conſuetudo tollitur conſuetudine. vide ſupra de iure
natura. §.ex non ſcripto,

a Adnot.Nunc.Diuide ſecundum Are. & ſumma, Actiones intentantur per
nos, & per procu. noſtros, qui conſtituuntur verbis habilibus interpoſitis,
etiam aduerſario abſente, & ignorante: quorum procuratorum vſus eſt neceſ
ſarius, quãdo principalis impeditus eſt agere, vel defendere. olim vero vſus pro
curato. prohibitus erat, niſi in certis caſibus. h.d. totus tit.

1 *Mandatum ſpeciale qui caſus exigant. & 2.*
3 *Procuratorem generalem ſpeciali parem, qui accipiendum. 4.*
5 *Clauſulæ rat. hab. uis.*
6 *Speciale mandatum quando dubium.*

PROCVRATOR. Super tex.ibi aduerſario. ſub.de ne-
ceſsitate.ff.eod.l. 1.§.fina. & not. quod per hunc §. videtur,
quòd non ſit differentia, inter procuratorem: ſyndicum, acto
rem: & alios: de quibus dixi ſupra eod.§. 1. & idem videtur
per c. petitio. extra de procurato. de hoc vide ſatis plene ſu-
pra de cura.§.fi.quæ hic repete: quia faciunt ad intellectum
1 huius §. † In gl.imo. in fin. a Et hoc niſi procur.eſſe litem cõ
a teſtatus. Item, ſecus in ſyndico patriæ, prælato: & alijs admi
niſtratoribus.vide quod ſcripſi. C.etiam per procu. cau.in in
teg. reſtit. l. 1. Item eſt aliud in tranſact. C. de tranſactio.l.
tranſactionis.ff.de procura.l.mandato. Item in arbitro. extra
de arbit c.per tuas. Idem in iuramenti delatione. ff. de iure
iur.l.iuſiiurandum quod ex conuentione. §. fi. & in accepti-
latione.ff.de acceptilatio, l. 3. & in reſcriptorum impetratio-
ne: extra de reſcrip.c.nonnulli. Idem in matrimonio, extra
de procura.c.fina.in princip.lib.6. Et idem forte in cauſa ma
trimoniali: extra qui ma.accu.poſſ.c.ex literis.de procura.c.
accedens.vide ibi. & idem in ſponſalibus. extra qui cleri. vel
vo.c.veniens: Item alius: extra de voto.c. ex multa.ver.illis.
Item, alius extra de fide inſtrumen.cap. fi. Item alius: extra
de offic. leg. cap. quod tranſlationem. Alius in obtinenda
abſolutione a ſententia excommunicationis. vide extra de
ſentent. excommunicatio. c. cum deſideres. per Innocen.
Item alius: de conſecra. diſtinctio. 4. c. quæris. Alius 24.
quæſtio. 3 c.ſi habes. Item in iuramento de calumnia: extra
de iura.calum.c.fi.lib. ſexto. Item, alius caſus de elect. cap.
procurator.eo.lib. Item alius. C.vt omnes tam ciuiles, quam
criminales. Idem puto in omni arduo, & ponderoſo nego-
tio. vt mouere guerram; inire treugas: obligare dominum
ad perditionem hæreditariæ rei: vel amiſsionem beneficij,
vel magnam pœnam, maxime corporalem. & hoc per
rationem præmiſſorum caſuum; quia ſi in illis requiritur
mandatum ſpeciale: quia ſunt magna, & ponderoſa: cur
non in alijs, qui occurrent, in quibus reperitur tanta, vel
maior ratio? & facit extra de procura. capitulo quamuis.
libro ſexto. Et hoc, videlicet, qui ſint ardui, vel non, re-
linquo arbitrio iudicis. Et idem crederem, ſi per manda-
tum ſpeciale neceſſarium vbicunque aliquid petitur con-
2 tra ius commune; vt diſpenſatio. † Si enim quando peti-
tur reſtitutio in integrum, quæ eſt fauorabilis, & rationabi-
lis, opus eſt ſpeciali mandato; multofortius, vel ſaltem pa-
ri ratione in alijs: quæ petuntur contra ius commune: vel
ſunt odioſa; vt ſi pater accuſat filium de ingratitudine: vel
dominus vaſallum de felonia: vel ſi mulier, vel vir petit
diuortium, & ideo videtur, quod ſi procurator propo-
nat crimen falſi, etiam ciuiliter, vel ad finem repellen-
di, quod debeat habere ſpeciale mandatum: argumen-
to prædictorum; & maxime per dictam l. procurator tuto-
rum. ff. de procu. l. non ſolum. §. fin. de iniurijs. l. ſed ſi
vnius. procuratorem. Sed forte hoc non procedit, vbi
propo-

proponeret ad finem repellendi, nisi per illam repulsionem prouocaret ad iudicium: vt quia vellet repellere electum a dignitate: vt no. Archid. extra de elect. c. 1. lib. 6. vide ibi de act. super his per Inno. nu. 6. Iac. de Ra. qui parum aliud tangit in hoc tit. dicit, quod nullus potest facere procuratorem in casibus, qui mandatum exigunt speciale: nisi sit impeditus legitimo impedimento: per l. Pomponius. in princip. ff. de procur. Sed ob. d. l. non solum. §. fin. & quod no. in d. l. Pomponius. & facit quia in iuramenti delatione requiritur speciale mandatum: vt l. iusiurandum, quod ex conuentione. §. fin. ff. de iureiur. & tamen defensor præsentis iurat: & ita nō impedit. ff. de iureiur. l. fi. Illa parum facit, quia iurat voluntate actoris, qui ei detulit, & ita imputare sibi debet, qui talem elegit. eodem titu. l. qui iurasse. Scio quod opin. Iacob. non seruatur de facto, hæc autem quæ dixi procedunt in procuratore particulari. Quid in procuratore generali omnium bonorum? Videtur, quod ille debeat admitti, etiam in casibus, qui mandatum exigunt speciale: cum lex tales æquiparat. ff. de iniur. l. sed si vnius. §. procuratorem. ff. de iureiur. l.
3 iusiuran. §. fin. Satis potest dici, quod si † sit procurator generalis omnium bonorum cum libera, quòd talis debeat admitti. ff. de proc. l. procurator cui. Sed si non sit cum libera: quamuis generalis omnium bonorum non admittitur in arduis, in modicis sic: ff. de procura. l. procurator. ff. ad Treb. l. qui ita §. 1. & sic intellige extra de procu. c. qui generaliter. lib. 6. Et idem crederem, si esset procur. in omnibus causis, & negotijs generaliter. sicut tota die fit. cum sit eadem ratio. Item in hoc aduerte, quamuis enim dixerim, quòd ille, qui habet liberam administrationem, admittitur in causis requirenti-
4 bus speciale mandatnm: hoc † intelligo, si casus ille respiciat administrationem rerum. nam si tangeret personam, non crederem, vt factum matrimonij, obligare personam ad hostagia, vel ad carcerationem, vel consimilia: quia talia non videntur de administratione. ff. de pac. l. contra iuris ciuilis. §. si filius. imo crederem in administratione rerum, quod non est verisimile dominum concessurum, quod non ligaret dominum. ff. de pec. l. qui peculij. qui. mo. pi. vel hy. sol. l. sicut. §. an pacisci. Item, quòd dixi, quod procurator potest opponere crimina sine speciali mandato ad repellendum, intelligo, considerato statu personæ opponentis, & illius cui opponitur. Quid enim si procurator vilis, opponeret crimen episcopo, cardinali, comiti, vel baroni? non crederem ff. de dona. l. filiusfam. versic. nonnunquam. de iniur. l. sed si vnus. §. procuratorem. versic. si tamen etiam si haberet liberam: quia non est verisimile dominum hoc velle. arg. dictæ
5 l. qui peculij. † Item dicunt quidam, quod si in procur. sit illa clausula ratum, & gratum habiturus &c. quæ communiter ponitur in procuratorijs, quod importat speciale mandatum hoc tamen docto. non approbant, vt dixi C. de procu. l. 1. de transact. l. transactionis. An autē sit necessarium mandatum speciale ad audiendum sententiam? Spec. tenet quod sic. vide in Spec. de procur. §. 1. versic. in præmissis. cum seq. illud autem videtur, qnòd si dubitetur de speciali mandato, quòd admittitur cum cautione de rato. ff. de mino. l. quòd si de speciali in princ. & Spec. hoc idem not. ibidem quod potest esse verum, nisi negotium esset arduum, vel procur. vilis:
6 sicut dixi statim: & benefacit. ff. ad Treb. l. ita. §. 1. Et † potest esse dubium de speciali mādato, si procurator faceret fidem de eo forte per vnum testem, vel per instrumentum, vel literam, signo vel sigillo ignoti signatam, vel sigillatam. vide quod scripsi. C. de procur. l. 1. & plenius infra titu. 1. §. finautem. In glos. scilicet habili. cum allega. l. minor. vide supra qui & ex qui. cau. §. fin. In eadem glo. in fin. qnamuis enim edictum de proc. sit prohibitorium, nihilominus tamen multi repelluntur: quandoque ratione personæ constituentis, quandoque ratione personæ constitutæ: quandoque ratione formæ, vide plene in Spec. de procu. §. 1. & 2. & quasi per totum titulum, seu materiam.

a Adnotatio. In fi. Vide hic 25. casus in quibus requiritur speciale mandatū, per Ang. in 1. colum. versi. sunt & multi alij casus. Adde Spec. titu. de procur. §. 1. versi. item opponitur.

De satisdationibus. *Rubrica.*

Glos. bene continuat hanc rubricam.

1 *Satisdationem an exigat personalis actio.*
2 *Peculii actionis natura.*

SATISDATIONVM. Super tex. ibi per vsum amplexa est. No. quod vsus pro consuetudine recipitur, vide supra de iur. na. §. ex non scri-
1 pto. † In gloss. in hoc solo. in fi. hæc glos. recte loquitur, quæ supponit, quòd olim conuentus actio. personali non satisdabat, & idem dicit. ff. de proc. l. si procurator. sed contrariū dixit. ff. iud. solui. in rubrica, pro qua. ff. de solu. l. cum quis. §. de peculio. & ibi etiam notatur. Sed hæc verior per hunc text. qui aperte hoc dicit. & ff. ex quib. cau. in poss. ea. l. hæc autem. §. fin. & §. de peculio. in-
2 telligitur, vt ibi no. Vel forte actio de peculio † habet naturam realis, quo ad aliqua, supra de actio. §. actiones de pecul. & sic quo ad hoc habere poterat, & per hoc videtur, qd' hæc antiquitas erat de iure digestorum. de quo not. ff. de noxa. l. si plurium. §. qui alienum. non tamen obtinebat, quod hic dicitur de tutoribus. ff. de administratio. tut. l. vulgo.

1 *Lex qui abrogetur.*
2 *Cauendum quando sit. 9.*
3 *§. & post litem. sensus.*
4 *Interesse quid.*
5 *Fideiussor quando interesse præstet.*
7 *Fideiussor quando requirendus.*
8 *Fideiussor quando dandus.*
10 *§. sed hodie. sensus.*

a SED Hodie hæc. a Hic non debet esse. §. semper enim continuat dictum suum. In glos. id est nullam. in fine. quidam habent hic quandam additionem talem, quæ tamen de consuetudine non seruatur. & idem dicit Specu. de satisda.
1 §. 1. ver. hodie. Et caue, † quia licet non præstantur de consuetudine, nihilominus, si in patria iuris scripti, pars rea instaret. forte deberent præstari. non enim lex tollitur, per nō vsum, nisi contradictum fuerit, vel nisi per contrariū vsum, iuxta illa quæ scripsi supra de iure natu. §. ex non scripto. C. de iudic. l. rem non nouam. Item caue, quia illam cautio-
2 nem de qua agitur in authen. generaliter. actor † debet præstare. antequam concedatur ei citatio: & antequam libellus offeratur: vt ibi patet. aliam post datum libellum. vnde non te decipiat hic ordo gloss. Spec. tamen videtur dicere, quòd vtraque possit simul præstari, facta cautione, antequam detur libellus: vt notatur in dict. l. 1. versic. si vero restituerit in fin. Item hæc cautio obtinet in arbitris: vt no. in d. auth. generaliter. Scio, quòd nunquam vidi seruari alicubi de consuetudine, quòd hæ cautiones præstarentur. Et not. quòd iste §. intelligitur de actore: & signanter, quia in illo nil immutatur, per hunc. §. In glos. hæc satisdatio. in fin. vide ibi: quia hodie corrigitur per auth. offeratur. C. de lit. contesta. Item hæc procedunt in ciuilibus, sed in criminalibus. dic vt C. qui accu. poss. l. qui crimen. In gloss. hoc est tempus diffinitiuæ. ibi cum allegat in authen. de exhib. re. §. 1. Iaco. impugnat hanc gloss. dicit enim quòd in omni causa, tene-
3 tur, vsque ad definitiuam inclusiue: vt l. præte. §. † & post litem. ff. de fideius. & dicit glos. non intellexisse legem illam. Nam illa loquitur in casu, quo actor, qui recipit cautionem iudicio sisti, fuit negligens in agendo: tunc enim distinguitur, vt gloss. hic distinguit. sed vbi est diligens, dicit indistincte fideiussorem teneri, vsque ad definitiuam. & hoc satis videtur verum: & omnes doctor. sequuntur in dict. l. penult. & videtur notari. ff. de custo. reo. l. si quis reum in glos. 1. qui satisdati. cogan. l. 1. & quicquid sit, saltem vsque ad finem instantiæ, & dico finem facti, vel iuris, iuxta l. properandum, C. de iudic. & in hoc videtur satis concordare gloss. ff. de diuer. & tempor. præscriptio. l. si seruus. & hic subijcitur statim secundum vnum intellectum gloss.

Ratio

Ratio autem, quam hic glos. reddit, non videtur procedere: videlicet, quòd vsq; ad duos menses &c. quia hoc iure: non erat illud tempus inductum. & alia ratio reprobatur in d. l. pen. Præterea, tantũ interest rei, quòd actor sistat se post contestationem, sicut ante: & ista stipulatio debet se extendere ad post, sicut ante. In eadem glo. ibi cum allegat. l. properandum. ista glo. potest se referre ad fideiussionem factã in causa publica, vel in scriptis: vel ad fideiussionem simplicem: & in vtroque casu est vera: vt statim supra notaui. In ead. glo. ibi cum allegat ff qui satisda. cogan. l. 2. §. fin. Sed quid est interesse? † Quidam dicunt, quòd valor totius rei, quę petitur.
4 ita videtur notari in d. l. 2. §. fin. Sed hoc potest esse verum, quando nunquam stetit. si autem stetisset, & vna die defecisset, non videtur teneri, nisi ad interesse illius diei: quia nec principalis in plus tenetur: iuxta. l. sancimus. C. de iud. & esset absurdum dicere, quòd fideiussor in plus teneretur, quam principalis supra de fideius. §. fideiussoris. ff. de fideius. l. græce. §. illud. Vnde in hoc bene aduerte, quòd fideiussor, qui
5 † promisit iudicio sisti, tunc demum tenetur ad totale interesse, quando propter morã sistendi actor damnificatur in toto: quia forte reus fugit, vel non vult cõparere, propter quod die, actionis exiuit. nec tunc conuenitur pro interesse particulari. ff. iud. solui. l. fi. sed vbi cõparet. nec ab eo possunt peti, nisi interesse expensarũ: non credo, quòd fideiussor pro tunc teneatur in plus. cum nec plus posit a reo principali peti. & hoc no. in simili ff. si quis ius di. non ob. l. vnica. §. fin. & ideo videtur quòd non posit agi contra fideiussorem huiusmodi, quandiu principalis est præsens & soluendo: quia primo deberet fieri missio in possessionem, iuxta auth. de fideius. §. sed neque. sed casu quo pars esset absens: vel non haberet bona: tnnc fideiussor tenetur in principali. & sic potes intelligere d. l. fideiussor. §. fin. ff. qui satisda. cog. cum l. seq. & ideo optimum est pœnam subijcere supra de verb. oblig. §. pen. & hoc idem, quòd glo. dicit hic: videlicet, ꝙ iudex non posit cogere ad pœnam promittendam, disputat. ff. de preto. stipu. l. fin. & hæc procedunt in ciuilibus. in criminalibus potest constituere pœnam, vel quantitatem designare: vt not. in d. §. fin. ff. de custo. reo. l. si quis reum. Et est ratio: quia ibi non cadit tale interesse. ff. rem ra. ha. l. procurator. §. fin. In ea. glo. cum allegat C. de fideius. l. antep. Sed potest quæri. nunquid contumacia rei noceat fideius. si fideiussor non fuerit requisitus, quod ipsum repræsentaret? in hoc dist. Spe. an fideius. promisit ipsum exhibere: an ipsa pars promisit se sistere. Primo casu, opus est fideius. requiri. Secundo, non: si sciat reum principalem fuisse requisitum: vel forte ei asignatum: alias sic; vt no. in Spec. de do. & cõtu. §. 1. restat. ver. sed pone, promisi. num. 23. videtur etiam, quod in illo vltimo casu, contumacia rei noceat fideiussori. ff. de verb. obli. l. mora. In ea. glo. in fi. hanc glo. videtur approbare hic Iac. dicit tamen, quòd illa immobilia debent plus valere, quam res, quæ petitur. sicut pignus plus, quam debitum, quamuis contrarium reperiatur, quando fit missio in possessionem iuxta mẽsuram debiti de-
6 clarati. nam tunc fit in eadem quantitate † denario pro denario in authen. de exhi. re. §. si vero semel: versi. igitur. hoc tamen dicit, arbitrio iudicis remittendum: quod etiam ego credo. quia si reus condemnetur, & oportet illa immobilia excuti: oporteret fieri subhastationes, & alia, quæ habent sumptus, qui debent solui de bonis debitoris: & ideo fideiussor datur locuples, pro rei qualitate. ff. qui satisd. cogan. l. si vero pro condemnato. §. 1. in ius voc. vt eant. l. 1. & hæc immobilia loco fideiussoris sunt: vt d. tit. l. 1. pro gl. facit. ff. pro emp. l. 3. [illa lex parum facit, sed est text. in l. sciendum. ff. qui satisda. co.] Quærit idem Iac. nunquid possessiones alibi sitæ, prosint? Dicit ipse, videtur expressum. quòd sic. C. de prin. agen. in re. l. multis. ver. ita videlicet. ibi, cũ dicit: vel in prouincijs, ipse tenet contrarium. ff. qui satisd. cogan. l. de die. §. tutor. Quod intelligo verum, si bona illa essent in alia iurisditione: quia si in eadem: videtur quòd sufficiant: vt eo. tit.
7 l. si fideiussor. §. si necessaria. & l. sciendum: in prin. † Sed potest quęri nunquid debet dari fideiussor, qui posideat immobilia? videtur quòd sic: alias nulla esset prouisio huius iuris. videtur contra: quia nulla lege tenetur. lex enim nihil exigit, nisi fideiussorem locupletem. ff. qui satisd. cog. l. fideiussor. in prin. Spec. videtur dicere, quod talis fideiussor, qui non possidet immobilia, non admittatur, nisi in casu necesitatis, quo reus non potest præstare alium: vt in Spec. de satisda. §. dicto versi. quid si scholaris bon. nu. 5. In glo. scilicet vbi possidet. hæc glo. concludit, quòd possidens immobilia, tenetur iurare se sistere. & idem tenet in l. sciendum. in prin. & tamen nõ seruatur de consuetudine. In ead. glo. in fin. item & quando
8 † nullam cautionem præstare potest. C. de epi. & cle. authen. generaliter. & l. si quis ad declinandã. §. pen. ff. si cui plus quã per l. fal. cum non facile. In glo. vt si sit parens ibi secundum dist. possideat immobilia, vel ne. concludo ergo hic, quòd
9 reus non præstat cautionem, nisi iudicio sisti. † Sed nunquid iudicatum solui, in casu, quo est peregrinus? Pone quod Alemanus, vel Anglicus cõuenitur Aureliæ, vel in Romana curia, vbi manet. Spec. tenet, quòd non. & ita dicitur fuisse obtentum: vt no. eod. titu. §. dicto vers. sed pone, Titius. Item, quod in hoc §. dicitur, fallit vbi res mobilis petitur. nam tũc, si sit suspicio: debet res sequestrari: vel cautio exponi a reo, de ea exhibenda, & nõ baratanda. ff. de off. præfi. l. senatusconsulto. in fi. qui satisd. cog. l. fideiussor. §. fin. & sic reus, qui suo nomine conuenitur: compellitur fideiubere. Item & in alio casu. ff. de iud. l. 2. §. si dubitetur. vide ibi: & quæ ibi notantur, recita hic. Item reus suo nomine cõuentus, cauet etiam in casu. C. de præscri. 30. ann. l. si quis emptionis. §. fi. ff. de bo. author. iud. pos. authen. ei qui iurat. in authen. de exhib. & intro. re. §. sancimus. & in tali casu, etiam actor cauet extra de dolo & contu. c. actor. §. fin. lib. 6. Sed hi casus sunt speciales.
10 de quibus posses oppositiones facere. † Item, quæ in hoc. §. dicuntur, quòd reus non tenetur dare cautionem, nisi iudicio sisti: intelligitur de cautione, quæ vadit ad litis ordinationem: sed quandoque dat alias: quando ad hoc principaliter agitur: vt cautio de damno infect. vt per totum tit. de dam. infect. & de legatis præstandis, adueniente die, vel conditione: vt toto ti. vt le. no. ca. Item. ff. de iud. l. in omnibus. quandoq; etiam, quando non principaliter agitur. ad hoc cauet accessorie. vt in materia de ope. no. nun. & de remissionib. de quibus iste. §. non loquitur.

a Adnotatio. Sed hodie hæc. Conuentus suo nomine, quacunq; actione, nõ satisdat iudicatum solui: sed de iudicio sisti, si non possidet immobilia: quæ aliquando est cum fideiussore, aliquando vero non.

1 *Dubitans quando admittendus.*
2 *Dubium qui fiat.* 5. 8. 12.
3 *Procurator quando caueat.* & 4.
6 *Certum.* 9.
7 *Asserens quid probet.*
10 *Transactio quando dubia.*
11 *Incertum quid.*
13 *Mandatum dubium an admittendum.* 14.
15 *Procurator, negato mandato, an admittendus.*
16 *Procuratorem quæ non submoueant.*
17 *§. sinautem sensus.*
18 *Sigillo quando fiat fides.*
19 *Mandatum quæ probent.*
20 *Cautio cur inuenta.*
21 *Procurator quando admissibilis.*
22 *Procurator admissus an repelli possit.*
23 *Procurator in rem mandatum solum probet.*
24 *Procurator præsentis an admittendus.*

Sinautem. Super text. vel infertur ex parte actoris: vel suscipitur ex parte rei. In actoris quidem persona, id est, si ex parte actoris procurator interueniat. In glo. id est quod dominus. ibi. ff. de solu. l. 4. vide plenius de hoc ff. de iureiur. l. iusiurandum, quod ex conuentione. §. procurator. in quadam additione, in qua pulcherrima reperies de hac materia. communiter tamen non habetur, si non habeas, scribe. eam.
1 † In eadem glo. ibi: sed Ioan. opin. videtur verior. Iacob. de Ra. dicit, ꝙ opi. Bul. videtur magis probabilis: quia quando dicit, dubito, reus cõfitetur rem dubiam. Idcirco, nõ mirum, si admittitur cum cautione. Sed quando dicit: nõ habes mandatum, tunc sine dubio respondendum est: nec res est dubia,

Idcirco

Idcirco, non mirum, si non admittatur, cum cautione de rato. † Pro euidentia tñ horum, quæritur, qñ sit dubium de mandato? & scias, ꝙ glos. tenent, ꝙ per negationem rei: per. l. 3. C. qui. ad li. procla. non lic. Sed hoc reprobat Iac. nam illud verum est, ꝙ per negationem efficitur res dubia in præiudicium affirmantis, & ad eius incommodum, sed nõ ad eius cõmodum. Hic aũt esset eius commodum, qđ admitteretur. Vnde si ego peto a te c. causa mutui: & tu negas, & ego nihil probo, propter negationẽ, non est res dubia: imo certa, ꝙ tu non teneris: alias, iudex non iudicaret, qui iudicat de certis: & tñ certũ est, quod hoc casu iudicat: vt l. qui accusare. C. de edẽ. & ad hoc adducit ff. de carb. edi. l. 3. §. causæ. vbi videtur concludere, rem esse dubiam, qñ datur aliquid ab altera partiũ, quòd possit facere rem dubiam. Sed vbi per alteram partem nil datur: non videtur dubia. & ad hoc vltimum facit §. duæ. in fi. eiusd. l. & ibi solum dicit, procuratorem admitti cũ cautione, qñ ostendit aliquid: quia forte docet de mandato, per vnum testem: vel per instrumenta, sigillis, vel signis notariorum ignotis, sigillata, vel signata: alias dic non admitti. Et ex
3 hoc † concludit, quod hæ opi. quæ hic recitantur in glo. non procedunt, videlicet, ꝙ eius sit electio comparere volentis, vel rei: quia neutrius est. nam si procurator non docet plene de mandato: tunc necessario habet præstare cautionem, si velit admitti. quam reus refutare nõ potest. Ideo frustra agitur inter doctores de electione huiusmodi. Hanc opi. Iac. sequuntur omnes docto. noui, contra illa, quæ notantur in l. 1. C. de procu. & l. non solum. §. qui alienum. ff. de proc. vbi plenius not. quam alibi. hanc etiam opi. Iac. tenet Spec. tit. de satisda. §. viso. ver. ꝙ si dubitetur. & vers. sed qualiter potest dubitari. nu. 3. opi. vero gl. sequi videntur canonistæ. vt no. in gloss. extra de proc. c. 1. Host. in sum. eo. ti. de procu. Quid ergo sequemur in tam quotidiano opere? Scio, quod iudices quãdoque sequuntur opi. gloss. contra quam faciunt rationes supra inductæ pro Iac. Item quia si illa opi. vera esset: non esset differentia in effectu, inter coniunctas personas, & alias non coniunctas: quia coniunctæ personæ debent cauere de rato: vt l. Pomponius. §. fin. ff. de procu. quod tamen videtur contra mentem iurium, quæ videntur speciales coniunctas personas admittere, cum cautione de rato. Nam sicut coniuncta persona admittitur cum cautione de rato: sic etiam quæcunque, saluo quod extraneus simplici verbo affirmabit se habere mandatum. quod est valde facile, præsertim in terra man-
4 datorum: & vbi non vocati se causis ingerunt. † Præterea cautio hæc admittitur, vbi incertum est de mandato: vt l. 1. C. de proc. nunc ego probo, quod propter affimationem, & negationem non efficiatur incertum: & arguo sic. illud, quod de se, & ex natura rei, uel iuris, est certum, non desinit esse certum, nec dubium efficitur per simplicem affirmationem, & negationem. Sed constat, quod de iuris præsumptione, seu natura rei, nullus præsumitur habere mandatum ab alio, nisi
5 ostendat: ergo sequitur ꝙ affirmatio illius, qui dicit se † habere mandatum: & negatio illius, qui dicit ipsum non habere mandatum, non faciunt rem incertam, nec dubiam. Maior probatur per infinita iura. nam ille, qui habetur notorie pro laico: non habetur pro clerico, per affirmationem, & negationem, vel econtra. nec simpliciter affirmatio, nec negatio super hoc, facit rem dubiam: imo, nisi detur aliquid: habetur pro tali, qualem ius præsumit: extra de sent. excom. c. si iudex lib. 6. sic colonus, qui ex longa, & diuturna præstatione colonus est, si negauerit se colonum, non facit rem dubiã, nisi aliud præstet. C. de agric. & censi. l. litibus. & ingenui status non efficitur dubius per affirmationem alterius, nisi de contrario doceatur. ff. de liber. caus. l. liberis. §. fin. de acqu. pos. l. 3. §. seruus. Cum igitur, ex dispositione iuris certissima & notoria nullus agat pro alio, nisi habeat mandatum: uel ni
6 si sit certum, an habeat: & illud, quòd est † notorium, & certum, an habeat: non potest dici dubium, nec incertum, per negationem simplicem, nisi aliquid detur ad contrarium, per iura prædicta: sequitur, quod procurator affirmando se habere mandatum, non facit rem incertam, nisi aliquid ostendat. plusquam enim ridiculum esset, dicere, quod si apud acta factus esset procurator, quòd compelleretur satisdare, per negationem: nisi de reuocatione, vel alias aliquid doceretur: imo censetur de iure certissimum, quod nõ C. de satisda. l. 1. ergo sic econtrario, vbi nihil constat de mandato, plusquam ridiculum esset dicere, quòd admittitur cum cautione, nisi aliquid detur: cum hoc sit ita de iure certum. Et hoc etiam
7 probatur, nam vbi aliquis se talem affirmat: † & tanquam talem petit se admitti: alius negat eum talem, nunquam asserens admittetur. nisi de hoc doceat, vel semiplene. vnde si aliquis dicat se filium, & petit se ali. & pater neget. non prouidetur filio, nisi sit res dubia, & non dicitur res dubia, nisi filius aliquid probet pro se. ff. de agnos. libe. l. si quis a liberis. §. si vel parens. & §. solent & l. si neget. C. de proba. l. cum te. Igitur &c. Idem uideo in proposito. & pro hoc facit bene ff.
8 de ventre. in posses. mitten. l. 1. §. si ea. † Præterea, certum est, quod affirmatio singularis personæ non facit rem dubiam, in præiudicium tertij: sed in præiudicium affirmantis sic: sicut Iaco. supra allegauit, sed non probauit, potest tamen sic probari. Nam hæres, qui se asserit dubitare de viribus testamenti, vel de conditione testatoris: non potest adire: quia dubius est. Hoc verum, quo ad se, & vtilitatem suam: sed non quo ad tertium, impeditur enim aditio: nec fit res dubia: vt ff. de acquiren. hæred. l. hæres. cum sua materia. ff. ad Trebell. l. ille a quo. §. si de testamento. pro opi. gloss. facit d. l. 3. C. qui. ad li. procla. non lic. cum suis concord. Item interdictum de tabulis exhibendis datur, quando est incertum, an reus possideat tabulas, & est incertum per simplicem negationem. ff. de tabu. exhiben. l. 1. §. si quis forte. Item cum lex dicat admitti procur. cum cautione, quando est incertum, & non exigit aliam probationem, credendum est, quod si voluisset adhiberi aliam probationem, hoc vtique expressisset, sicut exprimitur C. de mand. princ. l. vnica & pro hoc facit optime iste tex. qui dicit, confirmauerit &c. quasi nihil aliud requiratur. Item incertum est, quod de se non apparet: vt l. stipulationum. cum l. sequen. §. 1. 2. 3. & 4. ff. de verbor. obliga. Si igitur non apparet de mandato, sine dubio constat in-
9 certum esse. vnde non mirandum de hoc, quod per † assertionem vnius efficitur res dubia. Hoc enim frequenter reperitur. nam si mulier, quæ paritura esset suum, dicat se prægnantem, facit rem dubiam in tantum, quod hæres adere non potest. ff. de acqui. hæred. l. cum quidam. §. quod dicitur. nunquid denuntiatio, quæ fit cum causa, quæ non est, nisi simplex assertio, debet reddere dubium denuntiatum? dic quod sic. C. de rei vendic. l. si fundum. ff. quæ in frau. cred. l. ait prætor. §. si quis particeps. Præterea, pro hoc facit: quia transa-
10 ctio fit de re dubia, & incerta. constat autem, quod † nedum dicitur dubia, si probetur aliquid ab actore: imo & ante omnem etiam probationem. quinimo, & ante omnem etiam propositionem iudicialem. & etiam per controuersiam extra iudicialem: vt ff. de transact. l. 1. iuncta l. 2. C. de transact. con
11 cluditur † ergo, quod nedum, quid dicitur incertum, si aliquid probetur ex parte asserentis: quinimo, & si nil detur: dumtamen controuersia sit. Nam per litis contest. efficitur res dubia. C. de iudi. l. rem non nouam. §. patroni. quinimo, & litigiosa. & in aliquibus actionibus per solam controuersiæ motionem: vt patet C. de liti. per totum. & maxime. l. 2. cum authen. ibi posita: & tamen constat, quod ante litis contesta. nihil probatur in causa principali: vt l. exceptionem. C. de probationib. & sic sine aliqua probatione efficitur res dubia. Quare concludendum videtur pro gloss. & pro eius opinione: & pro parte glo. faciunt text. Lex enim dicit quod procuratori, qui cauet de rato, non potest opponi exceptio procuratoria idest quod non habet mandatum. ff. man. l. fideiussor. §. quædam. hoc vult dicere tex. nisi fiat ei calumnia. ff. de damn. infect. l. inter quos. §. alieno. & pro hoc facit extra de offic. delega. cap. coram. vbi procurator fuit admissus cum cautione, nulla alia facta probatione. & ibi videtur quasi expressum. Et ad rationes inductas ad contrarium potest responderi. Primo ad illam, quod si sequamur illam opinionem, non erit differentia inter coniunctas personas, & alias: quin imo est magna. nam persona coniuncta, non habet dicere, habeo mandatum: alias sic. & quando opponitur, quod quo ad effectum huius videtur idem: hoc non est verum, & maxime

maxime exacto iuramento: vt infra dicetur. Item non obstat.
12 Illud, quòd de se certum est iuris dispositione, † non efficitur dubium per simplicem negationem, quia hoc verum est, quo ad hoc, vt quis assequatur aliquod emolumentum super negante. Sed hoc asserens nihil assequetur: solum enim admittitur absque damno negantis, cui habebit omne interesse reddere. Item non efficitur dubium, nisi aliquid probet: vel det vltra. hic autem dat vltra, videlicet cautionem, quam legislatores rati sunt sufficere, quo ad hoc, quòd quis ad agendum admittatur: quia ex hoc non periclitatur causa. & in talibus, quæ causæ non parant perpetuum præiudicium, sed eā præparant, facilior est transitus. ff. ad exhi. l. 3. §. sciendum.
13 † Vnum tamen credo considerandum, ꝙ iudex debet summatim videre, an sit talis persona, quæ faciliter in talibus mentiretur, vel non. & quicquid sit, super hoc exigere iuramentum, videlicet, an mandatum sit, vel non, si pars hoc requirat. & si non iuret se habere mandatum: debet eum repellere, si iuret se habere mandatum, admittetur cum cautione. etenim in talibus præparatorius sufficit iuramentum. ff. ad exhib. l. 3. §. sciendum. vbi not. in simili. vide ibi multas concor. super hoc. vnde in decret. coram sufficiebat pro comparente, quòd haberet processum causæ, ex quo præsumi pote
14 rat mandatum, tali quali præsumptione. † Quid enim si aliquis homo fidedignus, & frugi, qui absens frequenter alium constituit procuratorem, comparuit pro ipso, nunquid non facilius debet admitti cum cautione, quam ignotus vagabundus, vel baratator, qui dat fideiuss. baratatorem? Hæc omnia debet iudex bonus aduertere, & calumnias repellere. ff. vt in poss. leg. l. si is a quo. §. 1. de peti. hæred. l. postquam. & ad hoc bene facit ff. vt leg. no. ca. l. postquam. §. si dies. Concluditur ergo, ꝙ vbi negatur mandatum: admittitur procu. cum
15 cautione, adhibito saltem iuramento. † Quid si reus non negat comparentem habere mandatum. sed dicit, doce de mandato. sicut tota die fit in curijs? Quidam dicunt, ꝙ iudex debet eum interrogare, & tenetur super hoc respōdere. verius credo, quòd procurator debet offerre cautionem: & potest dicere, amice, ego non possum, vel nolo docere de mandato: sed ecce cautionem de rato. in talibus enim, quæ vadunt ad ordinationem litis, non fit contestatio: vt consueuit dici C. de litis contest. l. 1. Credo tamen, quòd si procur. peteret reū interrogari super hoc facto suo, vel scientia sua quod deberet respondere, sicut si diceret, tibi constat de mandato: quia te presente mihi mandauit. Et credo, quòd per iuramentum, quia in quolibet articulo, etiam ante lit. cōtesta. iudex potest interrogare, & facere iurare de malitia. c. pen. §. fi. de iura. calum. lib. 6. & posset committi malitia in onerando eum cautione. C. de epis. & cler. l. omnes. §. præterea. Quid si procurator docet plene de mandato, reus semiplene de reuocatione mandati? Ia. de Ra. dicit, quòd non debet cauere. Pet. dicit contra, per l. vulgo. ff. de admi. tuto. pro quo facit extra de
16 procur. c. ex insinuatione. † Quid si sit certum de mandato, opponitur tamen alia exceptio, forte contra personam, quia sit religiosus, & professus: vel sacerdos cōstitutus a laico, vel miles: vel aliquid quòd longam potest requirere indaginem: ipse offert cautionē, ne causa sui domini retardetur: nunquid debet admitti? videtur quòd sic. ff. de stat. li. l. statuliber ratione m. C. de testi. auth. si testis. Quid si ostēdat mandatum per literas: verūtamen pars aduersa dicit literas falsas. super quo magna requiritur indagatio? Videtur idem. & tamen Specu. hoc casu, dicit cōtra: vt no. in Spe. de procu. §. 1. ratione autē formæ. versi. item quòd non sunt. Sed ego non video, cur nō admittatur: cum hoc casu mādatum efficiatur dubium, vt ff. de acqui. hæred. l. cum falsum. Qui vellet sustinere aliam opinionem, posset dicere, quòd sit speciale, in crimine falsi: vbi iudex nulla interlocutoria debet iudicare, quæ sentiat postrema sententia, quòd sibi licet proditurus. C. de fal. l. vbi. & sic supponitur, quòd ante sententiam super facto, nihil faciendū si nec innouandum. Sed potest dici, quòd sine literis debet admitti cū cautione de rato. vt supra dixi, quòd & hoc casu admittatur, nec subibit propter vsum examinationem illius falsitatis, nisi velit: vt l. si falsos. C. de fal. Sed quæritur, quæ literæ sufficiant ad probandum mandatum. Ad hoc respōdet sic text. si mandatum in actis insinuatum sit: vel præsens domi-
17 nus personam procuratoris sui confirmauerit. &c. Sed † vt melius intelligas, videtur quod iste tex. idem repetat ponendo hos duos casus: & quod sint idem: nam acta sunt, quę fiunt in iudicio, & in hoc differunt ab instrumento, quod fit extra: vt not. C. de eden. l. is apud. Igitur idem est mandatum actis insinuare, vel dominum præsentem in iudicio personā procur. confirmare: quia semper in actis ponitur. Et responde ad gloss. C. de satisd. l. vnica. vbi est quasi similis text. quod ista verba. si mandatum actis insinuatum est, &c. hæc verba volunt dicere, quando dominus coram iudice, in initio causæ constituit suum procuratorem, absente parte, vel præsente. Sed sequentia intelliguntur, quando præsens, & in pręsentia partis in iudicio confirmat. & sic primus casus loquitur, quando absente parte. secundus, quando præsente. Ista expositio videtur bona, quantum ad tex. illum de satisda. C. l. vnica. hic tamen non sunt illa verba ad literā. Vnde potes dicere, quòd iste primus casus loquitur, quando probauit mandatum, & fuit actis insinuatum. i. copia, seu probatio in actis inserta, domino præsente, nec in iudicio comparente. hoc enim casu non compellitur satisdare: imo nec amplius exhibere mandatum. extra de testi. c. Alber. per Inno. in Spe. de proc. §. ratione. versi. si. nam mandatum potest probari per instrumenta, vel per literas sigillo authentico sigillatas: vel sigillo constituentis: vt not. gloss. in d. l. vnica. C. de satisdan. ff. de proc. l. si procuratorem. & vide quod scripsi supra de test. §. possunt. sed secundus casus, quando in actis constituit, vel confirmat. Sed quid si constituens habet diuersa sigilla: vnum pro negotijs proprijs: aliud ad contractus, vel causas: quia est forte iu-
18 ridicus? Inno. dicit, quod sigillum † ad causas non faceret fidem: vt no. extra de appel. ca. significauit. quod intelligo, nisi cancellarius, vel sigillifer, ab eodem constitutus attestaretur in literis suis, quod idem dominus constituisset procuratorem coram se, & supposuisset se illi sigillo. vide in §. possunt vbi scripsi, quod hoc non sufficeret, vbi scriptum esset in litera alieno sigillo sigillata. & per hoc non aduersor illis, quæ ibi scripsi. Quid si procurator non ostendit literas, sed sigillum domini? Dicit Archid. quòd non sufficit: extra de proc. c. quamuis. lib. 6. vide in Spe. de procura. §. restat. versi. quid si
19 habet. Sed queritur, nunquid mandatum † possit per testes probari. Azo in summa [de procu. C. §. vbi autem dubitatur] dicit, quod sic. Iaco. dicit, hic contrarium. & idem sequitur Pet. & noui doc. in d. l. 1. C. de proc. Ber. sequitur opi. Azo. extra de procu. c. 1. Spe. vacillat de procu. §. ratione autem formę. ver. porro. Pro opi. Iac. facit iste text. cum dicit: si non mandatum actis &c. supponendo quòd per acta, & scripturam debeat probari mandatum: vt d. l. vnica. C. de satisdan. ff. rem ra. ha. l. ne satisdatio. in contrarium facit C. de fide instr. l. in exercendis. & maxime quia si legislator hoc voluisset: hoc dixisset, sicut facit in mandato principis. C. de man. prin. l. vnica. Credo quod cū procurator debeat venire instructus & per eum non debeat causa protelari, nec conditio partis deterior fieri. ff. iud. solui. l. iam tamen. §. si tamen plures. ff. de procu. l. non tamen. quod non debeat admitti ad probandum per testes, per hanc literam: & per d. l. vnicam. C. de satisdan. de iura. cal. l. 2. §. sinautem. il secondo. Et ad hoc faciūt iura canonica, quæ quasi semper loquuntur de procuratore ad lites extra de proc. c. 1. in cle. de elec. cap. procurator. li. 6. Idem tamen Ia. dicit, quod si testes essent parati, & posset fieri prompta fides: quod deberet admitti. Pro quo facit [bonus text. in l. 3. §. duę. ff. de Carbo. edict.] Nam hęc satisdatio est quasi subsidiaria: ideo si incontinenti probari posit: ad eam non recurritur. ff. vt in pos. leg. l. si is a quo. in princ. de Carb. edic. l. 3. §. causæ. & §. duę. Crederem citius, nō debere testes admitti etiam hoc casu. nam iura hic dant certam formam constituendi proc. ad euitandū onus cautionis: igitur alia nō est admittenda. Nam alias tex. esset diminutus, & insufficiēs,
20 Pręterea, remedium cautionis † est inuentum propter indemnitatem, & securitatem partis. Si testes admitterentur, pars remaneret sine securitate, si dominus non ratificaret. nam illa probatio, quę facta esset absente domino, non pręiudicaret ei: qa res inter alios acta &c. & no. in simili in Spe. de rescri.

rescrip.præsen.§.1.igitur.versic.quid si excipitur. & per docto.C.de procu.l.licet: & ibi scripsi. igitur iniquum esset, ꝙ testes, super hoc admitterentur: sed quando exhibentur literæ.illæ retinentur, & faciunt semper fidem contra dominũ: vel publicantur, & si opponatur: quomodo publicatio literarum magis quam testium facit fidem, non vocato domino? Responde per ea quæ Inno.no.extra.de testi.c. Albericus. Et hanc opi.teneo indubitate: præsertim vbi ille, qui comparere vult, est homo vilis vitæ, vagabundus, brigosus, & calũniosus, per l.postquam.§.si dies.vt le.no.cap. supra alleg. per quam satis concluditur, quòd talis docere debeat per scriptu-
21 ram. † Quid si procurator mandatum exhibet, quod impugnatur, vel in dubium reuocatur, & offert cautionem in casu, quo mandatum non esset sufficiens: vel nullum forte exhibet, sed offert cautionem sub conditione, si non posit docere de mandato? Doc.consueuerunt dicere, quòd debet admitti.ff.de dam.infec.l.prætor. Quid si contineatur in mandato, ꝙ dominus facit eum procuratorem, saluis exceptionibus suis doct.iuris cano.determinant, ꝙ debet admitti: extra de dila.c.fi.& non poterit omittere exceptiones, quas alias posset.extra de off.deleg.c.cum olim. cum ibi no.per Inn. Quid si in procuratorio contineatur, quod dominus ratificat, quæ per constitutum legitime fient? Doct. dicunt, quod non est admittendus: vt no.Host.in d.c.& Spe. tit.de procu.§.ratione.versi.item excipitur, quid si in principio procuratorij continetur, quòd dominus dat potestatem agẽdi, & post in clau. ratum, & gratum habiturum, quæ communiter consueuit apponi in procuratorijs, ponuntur hæc verba, quæ cum eo, seu per eum legitime acta fuerint? videtur, quod procedat, ex quo a principio fuerat data lata: & debita potestas, nec ꝙ illa clausula restringat.ff.de leg.3.l.pater.§.fundum. extra de dona.c.dilectus. Verius videtur contra: quia illa clausula totum reepilogat.ff.de leg.3.l.nomen.§.fin.de vi. triti. & oleo leg.l.fi.§.fi.de acquir.pos.l.si is qui. Quid si procurator fuit
22 admissus † cum cautione de rato: vel forte cum literis: sed non habet speciale mandatum iurandi, quando venit ad iuramentum calumniæ? Repellitur: quia non habet speciale mãdatum per authenti.principales. C. de iura.calum. extra eo. tit.c.fi.lib.6. Procurator dicit se habere speciale mandatum ad hoc, & vult cauere: nunquid admittetur? Videtur quod sic, per ea quæ scripsi supra tit.1.§.fi. Quid si peruenit vsque ad sententiam, in qua audienda requiritur speciale mandatũ, secundum quosdam, C.de transa.l.transactionis? Videtur idẽ per eandem rationem.vide quæ scripsi in d.l. transactionis. & infra eod.versic.alia. Quid si vult cauere de rato, pro illa die solum qua comparet? Dic ꝙ auditur, si dicat se solum constitutum ad illam diem iuxta l.3.ff.de procu. Secus si diceret se constitutum ad aliam causam. idem in defensore. vide in Spec.de defen.ver.quid si defensor.& infra eo.§.si vero. Sed quid in arbitris: an procurator debet cum cautione admitti? Spec.dicit ꝙ sic, in tit.de satisda.§.viso.versi.item quęritur.num.8.arbiter tamen bene potest iubere partes adesse. ff.de arbi.l.non distinguemus.§.si domini. Quid in extraiudicialibus? V.g. aliquis nomine alterius, appellat iudicialiter, vel extraiudicialiter a grauamine, & petit apostolos; non docet de mandato: sed offert cautionem: nunquid debent apostoli ei dari: vel si pro alio offerat pecunia, vel aliquid aliud, ne tempus ei currat? Et videtur quod sic: quia ex quo admititur iudicialiter ad agendum: requiritur persona magis habilis, & maior solennitas, quam in extraiudicialibus: vt dixi supra qui.& ex quib.cau ma.non poss.§.ead. extra de procu. c.qui ad agendum.lib.6.videtur, quòd in extraiudicialibus. de hoc videtur expressum.ff.de ope.noui nun.l.de pupillo.§. qui procuratorio. Sed contra.ff.rem ra.ha.l.non solum.in eo, quod ibi dixi, si vicem præsentat &c. quasi dicat quod nisi præsentarent, non admitterentur pro hoc: quia quamuis procurator admittatur ad agendum cum cautione, non tamen fit ei solutio ff.de solu.l.vero procuratori.& facit ff. vt le. no.
23 ca.l.2. Quid in procu.in rem suam? † Respondeo, non habet cauere, sed probat mandatum, seu cessionem in processu, alias cadit: vt no. in Spe.de instru. edi.§. nunc dicamus. versic.sed quid ecce. secundum hoc ergo admittitur procurator cum cautione de rato. & hoc verũ, si dominus sit absens.
24 † Quid si sit præsens? Videtur, quod non admittatur, nisi dominus personam eius confirmet, per hunc tex. & hoc dicit Iaco.de Ra.& censetur præsens, si sit in ciuitate, vel prope.& hoc vult dicere l.præsens.ff. de procura.& ibi not. Et est bona ratio: quia hæc cautio præstatur in dubio: & idcirco si ilico possit fieri certum, non debet admitti, sed facit certum, si vult.ff.vt lega.nom.ca.l.si is a quo.& hoc satis plene probatur ff.de procura.l.mutus.§.is qui. & idem in defensore ex parte rei: vt not.in d.l. præsens. Sed in hoc obstat ff.de solu.l.solutiouem. quia si inuitum defendit, multofortius præsentem. Sed dic, quod inuitum defendit, si aduersarius hoc velit: non alias. secundum Iac.de Ra.& Spec.tit. de defen.ver.sed nunquid. contra tamen videtur notari infra §. si vero. sed hoc probabilius. & facit infra eodem §. si vero reus. a contrario sensu. Et idem diceremus, si diceret se constitutum coram notario: sed diceret instrumentum non erat glossatum: & in omni casu, quo breuiter potest fieri certum per dictum §. is qui. Posset etiam quæri per quæ verba interponatur hæc cautio? de quo satis scripsi supra de inuti. stipula. §. si quis alium. item cum dicit hic compellitur.in tex.intellige causatiue, si velit admitti. Item dic, quòd procurator actoris compellitur dare cautionem, de suscipienda lite, si aduersarius velit ipsum reconuenire: vide plene. C. de satisda.l.1.& ibi scripsi.

1 *Pater quando caueat.* 3.
2 *Cautionis tutoriæ effectus.*
4 *Procurator dat duplicem cautionem.*

EODEM Obseruando. In gl. vt sunt patres, vide supra tit.1.circa prin.& not. bene, quod hic nota. quod iudex agit nomine villæ, quam regit. In gloss.s. per procuratorem. ibi cum allega.ff.de procura.l. 1. Caue tamen: quia prælati ecclesiarum: qui agunt nomine aliorum constituunt procurato.ante litis contest.vt plane scripsi in d.l.neque.& vide supra de cura. §. fin.& facit iste §. quod executores vltimarum voluntatum possint facere procura. in eo, quod generaliter loquitur de omni persona, quæ alienarum rerum.&c.de quo scripsi in d.l.neque. In ea.gl.ibi, cum alleg. §.dissensionem. ista gl. miscet patrem: tutorem, & alias personas: & tamen non est eadem determinatio. nam tutor, & aliæ personæ non cauent, si constet de eorum fundamento: vt l. hic alleg. sed
1 pater, † qui est fundatus authoritate iuris, cauet, si non doceat de expresso consensu liberorum.vide C. de bo. quæ li.l. fi.§.vbi autem.& ita debet intelligi, quod no. ff. qui satisda. cog.l.filiusfami.vel si agat, vel conueniatur, alias quam pro aduentitio, vel profectitio peculio: vt ibi not.

In ea.gloss.ibi cum dicit: non sic. Sed quis est effectus? Po-
2 test † dici ꝙ magnus: quia si caueret de rato: stipulatio committeretur, siue esset verus tutor, vel non, pupillo nõn ratificante.ff.rem ratam hab.l.si fine.§.cum autem.& §. marcellus. sed secus vbi cauet, ꝙ reus dãnum non subibit.ff.de dam. infect.l.prætor.§.1.& hoc sequitur Dy.in l.vulgo.ff.de adm. tuto. Sed cur non idem in alijs administrationibus, sicut in tutoribus? Quantum est de patre, apparet quod est separata ratio: quia patris potestas, non reuocatur in dubium: sed solum an habeat consensum liberorum, sed in alijs administratoribus videtur idem, quod in tutoribus, cum sit eadem
3 ratio: videlicet quod caueant per modum tutoris. † Sed quid si potestas patris reuocatur in dubium: quia forte prætenditur aliqua dubia emancipatio: vel dicitur filium non esse legitimum? Ego non video, cur tunc non debeat esse idem modus cauẽdi in patre, sicut in tutore. satis tamen potest dici ꝙ l. vulgo.supra alleg.loquatur de cautione de rato: & satis apparet: quia ex quo loquitur de ea, in principio, nec expresse diuertit ad aliam, ꝙ de ea intendat, sicut in fine, ex contextu verborum.ff.de testamen.l.hæredes palam.§.sed & si notam.de leg.1.l.si seruus plurium.§.fi. Et ex his no. quòd omnes agentes nomine alieno, debent ostendere fundamentum legitimum, vel cauere de rato: si sit dubium. & ita videtur de prælatis, & personis ecclesiasticis: vt scripsi C.

de procur. l. 1. & ad hoc bene facit. C. de eo qui pro tuto. nego. gessit. l. 2. vbi videtur, quod possit fundamentum impugnari. & ita supponitur, quod fuit exhibitum. In fine eiusdē glo. ista glo. non videtur procedere, quia omnes satisdant, si fundamentum sit dubium, sicut procur. & non sit dubium illius, sicut nec procur. vnde videtur idem vtrobique. sed forte glo. voluit loqui de diuersitate modi cauendi, de qua supra locuta est. Et caue: quia si potestas, seu fundamentum talium gubernatorum in dubium reuocetur, & etiam fundamentum procurator. oportet † quod procurator præstet duas cautiones: vnam qualem constituens præstaret: & aliam de rato. pro primo fundamento, vide plenius. ff. rem ratam habe. l. actor. in princip. idem posset astrui, quod quamuis procurator admittatur cum cautione, etiam si nihil exhibeat: nihilominus tales gubernatores debent aliquid exhibere. & potest esse ratio: quia cum maiori solennitate fiunt: & ideo verisimilius est, quod possit institutiones suas exhibere, potius quam procurat. cui frequenter verbo mandatur.

1 *Notarius stipulatur.*
2 *Dominus pro procuratore caueat, qui accipiendum. & 3.*
4 *Dominus qui caueat, & cur. 7.*
5 *Cautio domini non superfluit, sed utilis est.*
6 *§. Si uero, limitatur.*
8 *Administrator quibus bonis caueat.*
9 *L. neque sensus.*
10 *Cautumne satis una re.*
11 *Caueatne pro substituto.*
12 *Caueaturne recte pacto.*

SI vero aliquis. In glo. 1. debet in fi. dic melius, vt dixi §. si autem. & not. d. l. præsens. & patet. ff. iudi. solui. l. si ad de-
1 fendendum. † In glos. actori. in fi. Dic notarium debere stipulari parte absente, & de iussu iudicis. ff. rem pupil. sal. fo. l. 2. in princ. vide plenius supra de inuti. stipul. §. si quis alij. Vsus tamen causarum recipit stipulationem notarij simpliciter hoc casu, quicquid ibi scribatur. Quia iste §. videtur minus sufficienter glossatus: pro aperiendo magis eius intellectum, quæremus, & opponemus. Primo opponamus,
2 text. dicit, quod † dominus debet promittere, & sui procuratoris fideiussor existere: & de hypotheca. &c. videtur, quod hoc non procedit: quia obligatio fideiuss. seu hypothec. sunt accessoriæ: & non possunt esse sine principali. ff. de reg. iur. l. cum principalis. de fideiuss. l. fideiussor obligari. §. fideiuss. & l. si Stichum. §. fin. sed hic nulla est principalis obligatio: ergo &c. Doctores consueuerunt dicere, quod ista obligatio, accedit futuræ obligationi, qua procurator obligabitur, quasi contrahendo iudicium. Sed hoc non est verum: quia procurator, qui habet mandatum, non obligatur. ff. de re iudic. l. si se non obtulit. in princ. Dyn. dicit, & Cyn. post eum, quod accedet futuræ obligationi. ff. de fideiuss. l. si stipulatus. §. fin. & quod procurator compelletur nuda cautione promittere iudicatum solui. Pro quo facit. ff. de vsufr. ea. re. quæ vsu consumun. l. tribus hæredib. Sed ibi non promittit principalis, sed fideiussor, vt ibi not. Ir. vnde non video, quo iure procur. qui in nullo teneri debet, ex quo constat de mandato, debeat compelli promittere. Præterea, hoc esset contra mentem huius text. qui docet modum releuandi procur. qui non releuaretur, si haberet promittere, & obligare. Propter quod dicas, quod hic dominus
3 † dicitur fideiussor, improprie. id est, quasi fideiussor, vel loco fideiussionis, quem procurat. reorum consueuerunt dare: ipse tamen verus est ex promissor, & principalis obligatus: cui principali accedit hypothecaria. & talis expromissor obligatur sine alio principali: ut notatur in authen.
4 de fideiusso. circa princip. † Item opponitur: quia dominus sic promittendo, videtur factum alienum promittere. videlicet quo ad duas clausulas, quod procuratorem defendet: & dolum non committet, & sic non videtur valere. ff. de verb. obligat. l. stipulatio ista. §. 1. Specula. dicit post Odof. quod dominus debet promittere iudicatum soluere: & vlterius, se curaturum, & facturum, ꝙ dolus absit, & quod procurator defendet. hoc nō videtur de mente iurium, quæ simpliciter dicūt, dominum promittere iudicatum solui, vt hic. ff. iudic. solui. l. si ad defendendum. Vnde potes respondere, quod in his prætorijs tales promissiones admittuntur, licet videantur includere factum alienum, vt dixi supra de inuti. stipu. §. si quis alium. vide ibi. Vnde non credo, quod teneantur specificare dictas tres clausulas, sed ꝙ solum promittat iudicatum solui. cum hoc verbum omnia importet. ff. iudic. solui. l. iudicatum solui. & ideo expone hic textum, pro omnibus, &c. promittendum iudicatum soluere in genere. si vero specificentur, non valet minus procuratorium. Item opponitur certum est, quod cautio superflua, non debet interponi, nec interposita committi. ff. vt leg. no. ca. l. hæc stipulatio. §. fi. in fi. de procur. l. non cogendum. §. fi. Sed hæc est superflua, vt probabo, ergo &c. Quod sit superflua, apparet: quia pro eo quod verbum sonat, nihil operatur: quia ita dominus obligatur, ex quo constat de mandato, fit contra eum executio, vel agitur iudicati, ac si cauisset, ut d. l. 4. in prin. ff. de re iudica. igitur quo ad illam est superflua. Item quo ad clausulam de defendendo, quia prouisum est satis, si non defendat per missionē in possessionem. ff. de bo. auth. iud. poss. per totum. & in auth. de exhi. re. per totum. & per sententias excommunicationis, in foro spirituali, extra vt lit. non contest. c. accedens. Item quo ad clausulam de dolo, est prouisum, quia potest agi contra procuratorem. ff. de dolo. l. &
5 eleganter. §. si procur. Quid dicemus? † Potest dici, ꝙ non sit superflua, imò vtilis in omnibus clausulis. Primo, quia ei accedit hypoth. quo ad omnes clausulas, cuius vtilitas est patens, vt l. 1. C. de rei vxo act. communia de lega. l. 1. Item est vtilis de se, quia quamuis esset prouisum alias de se, non tamen sunt ita tuta, & prompta remedia. Vnde cum iudicia debeant esse certa: non mirum, si lex introduxit ad maiorem cautionem has cautelas & prouisiones. Nam alias hic vides, quod fit ex conuentione partium, nam procurator, de cuius mandato constat, cauet de rato, ad maiorem securitatem. ff. rem ratam hab. l. interdum. cum l. seq. & seq. vnde licet, sit alias prouisum, nihilominus cautio est vtilis, & committitur. ff. de damno infec. l. damni. la 3 §. cum parietem. & hoc patulo apparet, quod vtilius est tenere dominū ex clausula doli, quam solum procuratorem. Sed quæro, quare procuratori actoris, sufficit simplex mandatum, & procurator rei habet nihilominus cauere, vel dominus pro eo? Item quare magis cauet de dolo procurator rei, quam de dolo procurator actoris, cum æque possint dolum committere? Respondeo: iura habent reum semper suspectum de fuga: & ideo ipsum olim onerauerunt satisdatione iudicatum solui, quando in rem conueniebatur, vt supra in princip. tit. vnde non mirum, si maiores cautelas curauerunt adhibere contra fraudes procuratoris rei, quam contra procuratorem actoris, quem verisimile est, velle semper insequi, sicut & olim adhibebant, quando reus suo nomine in
6 rem conueniebatur, vt dicto §. 1. † Item quæritur vtrum iste §. obtineat, vbi procurator datur ad vnum articulum: puta ad litem contesta. vel iurandum de calumnia, quod potest fieri, vt not. doctor. extra de procurat. c. petitio? Et potest dici satis probabiliter, quod non, cum cesset ratio huius §. sed arguitur contra. infra §. alia. vbi dominus cauet pro certo articulo. Item quæro, quid si constituens procuratorem, nihil habet in bonis, forte est filius, qui potest constituere procuratorem in casibus in quibus potest esse in iudicio. ff. de iniurijs. l. sed si vnus. §. idem Iulianus, vers. omnibus. vel est monachus, qui procuratorem constituit, in casibus, in quibus potest esse in iudicio, vt scripsi. C. de episcop. & cleri. auth. causa quæ fit. vel seruus, vel alius pauper? videtur quod hęc promissio sit frustratoria, cum non habeat bona, quæ hypothecentur: nec sua promissio prosit: vnde hoc casu dicerem procuratorem debere cauere: vt notatur ff. qui satisda. cogan. l. quoties. Quid si constituens non possidet immobilia, sed habet mobilia? Crederem satis cautum, duntamen sint ad valorem rei petitæ. infra §. si vero. ff. qui satisdare cogantur. l. si vero pro condemnato. §. qui pro rei qualitate

qualitate. & vide eod.tit.l. sciendum. & quod ibi notatur, in
7 prima gloss. Caue tamen quia ego dico, quod † hoc casu dominus tenetur cauere iudicio sisti, vltra promissionem, quam fecit hic. pro releuatione procuratoris sui: quia si ipse præsens esset, cogeretur, vt dictum est satis supra in princip. ergo & nunc. nam persona procuratoris, non facit deteriorem, nec meliorem conditionem domini. ff. quib. ex cau. in poss. ea. l. hæc autem §. fin. ff. de procura. l. non solum. §. quæritur. Sed quid in actore ciuitatis, vel alijs, qui gubernationem rerum habent: nunquid debent ita releuari? Non videtur, quod teneantur satisdare iud. sol. quia quasi domini sunt. §. prox. C. de admin. tuto. l. fi. §. defensionem. vt not. in Spec. eo. §. expedito. versic. actor autem. nu. 4. Vnde hunc §. intellige in procuratore rei, sicut loquitur. sed bene credo, quod ipsi debent releuare procuratores ab eis constitutos, vt su-
8 pra §. proxi. † Sed nunquid tales debent obligare res proprias, an sufficit obligare bona administratoris? Verbi gratia, tutor, prælatus, vel quiuis administrator, constituit procuratorem: cauet iudicatum solui, sub hypotheca rerum administratoris: nunquid sufficit? Scio, quod quotidie talia pro curatoria recipiuntur. de rigore tamen videtur, quod non sufficeret, cum non possit bona ecclesiæ, nec pupilli, nec suos successores obligare, absque decre. extra de rebus eccle. per totum. ff. de rebus eorum. per totum. C. de præd. min. per totum. Præterea textus dicit signanter. & de hypotheca suarum rerum, & per hoc videtur, quod l. neque. C. de pro-
9 cura. † quæ dicit pupillos & minores, posse cum authoritate tutorem, vel curatorem, procuratorem ad defendendum constituere, debet intelligi, quando tutor, vel curator bona propria obligant, vel bona pupilli, & minoris cum decreto: quia alias non possunt: vt C. de præd. mino. in rubro & nigro. vel forte possunt mobilia, quod sufficit, vel dic, quod valeat obligatio hoc casu: quia rem suam &c. ff. qui satisda. cog.
10 l. de die. §. 1. in fin. † Item quid si non obligat omnia bona sua sed vnam rem, quæ bene valet valorem petitorum: vel forte habet plura castra, vel maneria, & obligat bona vnius manerij tantum? Videretur sufficere, ex quo est pro qualitate rei petitæ: vt d. §. qui pro rei. infra eodem. §. si vero. & tamen non sasisfit huic textui, qui videtur requirere obligationem generalem omnium rerum. Quid si dominus releauit procuratorem per modum hic contentum: procurator releuatus, lite contestata, dedit alium: nunquid datus ab illo debet cauere? Non videtur, ex quo semel cautum est. ff. vt in possess. lega. l. si is a quo. §. fin. non enim debet dominus tantum onerari: vt l. qui absentem. ff. de procura. In contrarium facit ff. iud. solui. l. cum apud. Item quia iste datus posset dolum committere, & defensionem frustrare: & ideo videtur tutum, quod dominus caueat pro procuratore, & pro instituendis ab eo. Et eodem modo, si dedit potestatem substituendi, & caueat pro substituendis: & ita habet vsus causarum. Quid si dominus non cauit pro instituendis, vel substituendis: sed procurator qui instituit, vel substituit, cauet? Videtur dicendum, quod si cauet vt extraneus faceret pro
11 defensore simplici, quod sit admittendus. † Sed si instituendo vel substituendo, cauet, vt in literis institutionis, vel substitutionis, videtur differentia inter institutionem, & substitutionem. nam quando instituit, vt pote dominus factus, & per litem contestatam, videtur locus huic §. videlicet, quod sufficiat, quod promittat iudicatum solui sub hypotheca rerum suarum. nam iste habetur loco domini, & est dominus litis. & ideo quod dicitur hic in principali, habet locum in eo. sed quando substituit ante litem contesta. tunc nec dominus est, nec loco domini. & ideo non videtur quod sit locus huic §. & vide extra de procur. cap. 1. lib. 6. Sed quid? ecce comparet aliquis pro parte rea, cum simplici mandato, sine releuatione, petit ꝙ fundetur iudicium ex parte iudicis & actoris, & quod discernatur copia, & dies ad dicendum, vel petit libellum, actor vel eius procurator dicit ipsum non debere admitti, nisi caueat de iudicato soluendo. ipse protestatur de cauendo, sed dicit se debere ad hoc admitti, quæritur an bene dicat. Docto. dicunt ꝙ sic. nam cautio de iud. sol. debet esse pro qualitate rei. infra §. si uero. sed qualitas rei non potest apparere, nisi per libellum. igitur non est cauendum, quousque libellus sit editus, & iudicium sit firmatum. & sic tenet Iac. hic: & Spec. de satisda. §. expedito. versicu. sed pone procu. Quid si nullum exhibet mandatum, offert tamen cautionem de rato in præsenti, & vult ostendere procuratorem cum releuatione. uel cauere de iudicato soluendo, cum libellus erit editus, & iurisdictio fundata: nunquid debet admitti ad præmissa? Videtur quod sic: quia si procurator actoris admittatur cum cautione de rato: multofortius procurator rei, qui est fauorabilior, in casu quo sufficeret ei simplex mandatum: sicut in proposito. ista videntur satis noua factistis. quibus obst. C. de satisda. l. vnica §. fin. vbi dicit in ipso litis limine. ff. rem ratam habe. l. amplius. Sed facit pro C. de lit. contesta. auth. offeratur. Dic quod oblato libello, statim tenetur satisdare, antequam alia allegatio audiatur: & ideo actor caute faciet, si ante omnem allegationem offerat libellum: vt ff. quando appel. sit l. fin.

Sed quæritur, an releuatus per dominum in causa principali, videatur releuatus in causa appellationis? Dic ꝙ non, nisi esset datus generaliter ad omnes causas. vide C. de proc. l. 2. & ibi scripsi. iunge quod dicam infra versi. alia. Item quæritur, vtrum iste §. obtinet in causis beneficialibus, spiritualibus, & matrimonialibus, statum personæ concernentibus? Spec. tenet ꝙ non, in eo. tit. §. expedito. versi. in summa in his enim casibus sufficit cautio de rato, vel simplex mandatum: vt ibi not. iunge infra eod. tit. vers. si vero. Quid si conuentus nominat actorem suum, vel garitorem? verbi gratia, emptor nominat venditorem: vel venditor forte gratis recipit defensionem: nunquid emptor debet eum releuare? Spec. videtur dicere quod sic, in d. §. expedito. versi. sed nunquid venditor, & idem glo. ff. de dot. præleg. l. pater. iunge infra versi. si vero. Sed quæritur, hic dicitur. quod requiritur stipulatio: nū-
12 quid sufficit † pactum, saltem de iure canonico, quo agitur ex nudo pacto, iuxta ca. Antigonus. extra de pactis? Videtur quod sic, cum sit idem effectus: iuxta l. si quis argentum. C. de dona. Præterea in casu isto, non videtur pactum nudum esse de iure ciuili: quia hæ literæ continēt mandatum, ex quo pacto agitur, & sic videtur, quod debeat sufficere ff. de procu. l. si defunctus. Ad hoc dicas, quod pactum nō sufficit, nec de iure canonico, nec de iure ciuili: quia hic certa solennitas stipulationis introducitur, sicut in obligatione fideiussoria, vbi requiritur stipulatio: vt l. blanditus. C. de fideiuss. & ideo sine illa nil procederet.

1 *Satisdare quis & quando non cogendus.*
2 *Citandus ad sententiam dominus.*
3 *Fideiussor an post appella. teneatur.*
4 *Fideiussor cui dandus.*

1 ALIA. † In glo. no. in fi. in hoc tamen caue, ꝙ vbi procurator est admissus vsque ad litis contest. nō potest opponi de his satisdationibus: nec eas procurator præstare tenetur. si vero datus fuerit post litem contesta. & fuerunt aliqui processus habiti cum eo: ita quod non posset dici res integra: extūc præstare non tenetur. de hoc scripsi C. de procu. l. licet. & uide C. de satisdan. l. 1. in fine. & nota. quod glo. intelligit hunc §. quando procurator constituitur post lit. contest. supponendo, ꝙ procurator constitutus ante, potest audire sententiam, sed non constitutus post: & tamen litera non videtur hoc pati: quia continuatur cum præcedenti §. qui loquitur ante, & post. & facit C. de procu. l. nihil. uide C. de trāsa. l. transactionis placitum. & nota. in Spec. tit. de procura. §. 1. versic. item excipitur. sed ibi uidetur tenere, quod constitutus ad totam causam, posit audire sententiam. pro quo C. de procur. l. nul-
2 la. & ideo uidetur, quod dominus in † casibus prædictis esset citandus, ad sententiam audiendam. alias sententia esset nulla, non obstat, quod procurator sit præsens, & habebat mandatum, quod est ualde notabile, & in paucis locis seruatur. Sed uidetur quod hæc cautio sit superflua: quia ex quolibet de causa potest pronuntiari, non obstante absentia domini: iuxta l. properandum. §. finautem. C. de iudi. Sed ad hoc potest responderi, quod nihilominus non est superflua: imo est

 vtilis.

vtilis. Primo: quia utilius est, ꝙ ipse sit præsens, quam si eo absente proferretur: quia illo casu posset allegare iustam absentiam: uel iustum impedimentum, ex quibus posset impugnare sententiam, quæ omnia cessabunt, quando fertur in eius præsentia. item oporteret solennitates citationum fieri, quæ fiunt contra absentes. de quibus C. quomodo & quando iudex. l. tres denuntiationes.

Sed quid si in procuratorio contineatur, quod possit audire sententiam? Non videtur sufficere: quia vltra mandatum, oportet quod dominus caueat, quòd erit præsens tempore sententię. & videtur requirere personam ipsius. contrarium tamen seruatur de facto. quicquid sit, cautum est, quod iudex citet dominum ad audiendum sententiam, non obstante, quod procurator compareat per hunc §. Et no. quod hæc satisdatio est præcisa de iudicato soluendo, & plenior, quam de iudicio sisti. Sed quæritur tex. dicit hic, quod fideiussor tenetur, nisi fuerit prouocatum. quid si fuerit prouocatum, &

3 appellans succubuit? † Dic non teneri a contrario sensu vt patet ff. de iudi. sol. l. cum apud. & l. 3. in princ. sed secundum hoc videtur, quod hæc cautio sit inutilis: quia semper fideiussor appellabit, quod potest. ff. de appella. l. a sententia. §. 1. & sic nullo tempore tenebitur. quia si obtineat, liberatus erit, si succumbat eodem modo. ad hoc non videtur facilis responsio, nisi exponas fuerit prouocatum. subaudi per principalē. secus si per fideiussorem: quia tunc ipse videtur prorogare suam obligationem ad sententiam iudicis appellationis, quem ibi elegit: & ita forte est subaudienda l. cum apud. & ideo videtur dominus teneri ex sua stipulatione in casu præcedentis §. licet appellauerit. & forte per alium procuratorem causam appellationis duxerit alias prouisio dicti §. esset modici effectus. Credo firmiter, quod si iste textus. non fuisset gloss. non transiuisset sine reprehensione. Item quæritur.

4 hic dicitur, quod dominus debet pręstare † fideiussorem &c. quæro, cui præstabit. & si non præstet: an procurator qui fuerit releuatus: sicut supra proxi. debeat repelli? Et videtur ex continuatione literæ, quod debeat præstari parti, vel notario: & quod alias procurator non admittatur: vt supra proxi. §. cum quo iste versic. vel §. continuatur, ista tamen non sunt in vsu.

1 *§. Si uero explicatur.* 4.
2 *Cautionis iudi. sol. effectus.*
3 *Consuetudo an lege præualeat.*
5 *Potentiorem repelli.*
6 *Clericus an possit esse laici procurator & 7.*
8 *Defensor quando non admittendus.*
9 *Defensore damnato in quem exequendum.* 10.

1 SI VERO reus præsto. † In tex. facit pro opi. Iac. & gl. quam notaui supra §. si autem. in fin. videlicet: quod non interueniat defensor, pro præsente: a contrario sensu: nam supponit ex ordine literæ, quod si dominus præsens fuerit, debet dare procuratorem, & ipsum releuare: vt supra §. proxi. In gloss. not. quòd siue. in fi. mirabilis videtur hac gloss. quia ex nulla parte text. potest elici: ꝙ hic loquatur post li. contesta. Super text. ibi, nulla differentia. quæritur an in causa legitimitatis admittatur defensor? Innoc. tenet ꝙ sic, sicut in causa status. ff. rem ratam habe. l. procurator. §. si quis a procuratore. de procu. l. non solum. §. si status. Item quæritur, an in causa matrimoniali? Dicit ꝙ sic, quando potest procedi cōtra absentem. alias non. Item in causa inquisitionis: vt no. extra qui filij sint legitimi. c. causam quæ. & illud idem sequuntur omnes docto. iuris canonici. & Spec. in tit. de defensore. versic. quid de causa. An autem in his causis cauebit iudicatum solui? videtur quòd non. per ea quæ dixi supra §. fin ve-

2 ro. Gloss. tamen videtur † sentire quòd imo. vt d. §. qui status. quamuis enim cautio iudica. sol. non operetur in eo, quod verbum sonat: operatur tamen quo ad alias duas clausulas, & quomodo feratur sententia, an in dominum, vel defensorem no. in d. cap. causam quæ. Ex quo doctores tantæ authoritatis concordant, non audeo mutare, nec ab eis discedere. scio tamen, quod de bono velle meo nunquam admitteretur defensor in talibus, quæ æstimationem pecuniariam non recipiunt, nisi in casibus in quibus potest procedi contra absentem. de quibus vide extra vt lite non conte. cap. quantum. & per totum. Super litis æstimatione expresse determina. quod non est legitimus defensor, nisi defendat totam causam. vnde si velit defendere pro vna die, pro alia cauere. non sufficit. de quo not. in Spec. de defen. versi. quid si defensor, & tamen se-

3 cus in procuratore. ff. de procura. l. 3. † In gloss. imo non videtur. circa fin. dic melius, quod vbi lex iubet sequendum est: & maxime vbi tollit consuetudinem expresse. si vero simpliciter iubet, & non tollit expresse consuetudinem: tunc non sequitur iussum: sed consuetudinem particularem. vbi nil iubet: vide plene supra de iure naturali. §. ex non scripto. in fi-

4 ne. materia est in Decret. de consecra. dist. 3. ca. nosse. † Redeamus adhuc ad materiam huius §. Hic dicitur, quòd defensor admittitur in omni actione personali, & reali. hoc verum in ciuili. quid in criminali? Dic vt ff. de procura. l. seruum. §. publice. & non, nisi procederetur per viam inquisitionis: nam tunc admittitur procurator, & defensor in criminalibus: vt supra dixi post Inno. quod verum est. nisi in casu, quo sequeretur eadem pœna, quo ad viam accusationis. vt notat Hostiensis de accusationibus. cap. inquisitionis. & ideo cum iudices hodie imponant tantas pœnas in via inquisitionis, sicut per accusationem, non videtur, quod debeat admitti defensor, nec procurator in inquisitione, sicut in accusa-

5 tione, cum sit eadem ratio. † Sed pone, agebam contra Titium satis mihi æqualem: aliquis potens vult ipsum defendere: nunquid admittetur? Videtur quod sic, ex generalitate istius literæ. Ego credo contra: quia si non possit in potentiorem expresse in hoc substituere rem, vel actionem in eum transferendo, quomodo talis admittetur sine mandato? Non videtur per rationem, in qua fundatur in tota illa materia. de alie. iudi. mutan. cau. fact. C. & ff. C. ne lic. pot. per totum: non ego crederem admitti hominem, qui vexare, vel grauare posset actorem. ff. de alie. iud. mutan. cau. fact. l. 1. §. fin. cum l. sequen. Quid si non sit talis, sed est quidam litigiosus, de istis procuratoribus dilaniatoribus pauperum, qui stant in curijs ecclesiasticis, qui tota die se ingerunt in causis: nunquid illi admittentur? Credo, quòd non. Nam non debet fieri conditio deterior actoris, per interuentum defensoris. ff. de procuratorib. l. non tamen. nunc certum est, quod fieret deterior: quia forte pro fideli comparebit baratator: vnde non crederem admittendum. & hoc no. glo. ff. ex quibus cau. in poss. ea. l. 2. in glo. ergo debet per l. si actor. ff. de procu. C. de procur.

6 l. fin. † Quid si clericus se offerat defensioni laici nunquid debet admitti in foro seculari? Videtur quod sic: quia non propter hoc declinabit forum laicale, ff. de iudi. l. venditor. Contrarium videtur verius: quia defensor obligatur. & est certum, quòd clericus non potest renunciare priuilegio clericali, nec se obligare, vel submittere foro seculari: vt extra de iudi. c. at si clerici. & hoc tenet Specula. titu. de primo decre. §. restat. versicu. quid si dominus. Quid si clericus dat fideiussorem laicum? Idem crederem: quia ex quo principalis non obligatur, nec fideiussor. ff. de fideiuss. l. vbicunque. &

7 l. fideiussor. §. fideiussor. de reg. iur. l. cum principalis. † Quid in foro ecclesiastico? Adhuc non admitterem ipsum. nisi pro ecclesia, vel miserabilibus, vel coniunctis personis. in auth. de sanctiss. episco. §. alium. extra de postu. c. 1. & hoc non intelligo de cleri. coniug. qua de illis iudicandum est, sicut de laicis in causis pecuniariis. Dic vt extra de cleri. coniug. c. 1. lib. 6. Item præmissa intelligo in defensore voluntario, qui se gratis offert. Quid in necessario, vel causatiuo? Verbi gratia, clericus vendidit rem, & de euictione tenetur, res petitur ab emptore: clericus vult defensionem suscipere: forte denuntiatus, vel laudatus actor se offert emptore absente: nunquid admittetur? Videtur quod sic, per l. venditor. ff. de iud. Spec. tenet contra in d. §. restat. versic. quid si dominus supra alleg. vbi loquitur in his terminis, quamuis supra adduxerim ad quæstionem de defensore cuius non interest: quod videtur satis verum in personalibus. Quid in realibus? Speculator etiam loquitur in illis: quia loquitur, quando clericus vult accipere defensionem vasalli, vel emphyt.

phy.sui.Solutio huius quæstionis, dependet ex solutione illius, an clericus teneatur respondere in actione reali, coram iudice seculari, in qua fuerunt diuersæ opiniones: vt notatur plene per Archid.extra de cleric.coniu.c. 1. & scripsi C. de episc.& cleri.auth.statuimus.quicquid sit de iure: scio, ꝙ cardinales & episcopi respondent in regno Franciæ in foro seculari in realibus, & in talibus casibus defensiones recipiunt: quare cum ego sim de regno, leges regni, non impugno.
8 †Quid si alienigena, qui non est de foro iudicis, nec actoris, vult suscipere defensionem alicuius, vel forte indigena vult dare fideiussorem extraneum: nunquid debet admitti? Credo, quod in omnibus casibus, quos excogitare posses: per quos posset fieri deterior conditio actoris, ex persona defensoris, vel fideiussoris, vel ex facilitate conueniendi, vel alias quod non admittatur defensor ipso actore inuito.ff. iudicatum solui.l.iam tamen.§.si tamen.de in ius vocan.l. 1. qui satisdare cogan.l.2. Sed nunquid defensor laudatus, ad quem res pertinet, tenetur satisdare? Non videtur: quia causam propriam defendit. Videtur contra, per illa quæ dixi supra §.sin vero.versic.quid si conuentus.quia verum est, cũ alieno nomine esset in iudicio, quamuis rem suam agat. & facit bene ff.quando appellandum sit. l. 2. §. in propria.versi. defensori. Super hoc videtur dicendum, quod si conuentus ipsum substituat, defensor debeat cauere pro eo: vt dixi supra §.sin vero. Si vero ipso absente, talis defensionem suscipiat, ipse caueat, per dictum versic. defensori. iuncta generalitate regulæ, quæ hic traditur. nemo enim. &c. de hoc dixi supra versic. sin vero aliquis.

9 † Sed quæritur contra quem fiet executio hoc casu, quando laudatus garitor, seu nominatus actor, succumbit. videtur expressum, quod contra hunc nominatum: quia is est procurator in rem suam, cum ad ipsum pertineat periculum: & ita in ipsum fiet executio. ff.de procura.l. Plautius. eo. tit. l. si procurator meus.de re iudica.l. si se non obtulit: circa prin.& ita videtur gl.ibi sentire. sed contrarium videtur sentire ff.de iudi.l.venditor.pro qua videtur expressum. ff.de dot. prælega. l. pater. Potest dici, quod debeat fieri executio in actorem, qui defensionem suscepit. Sed ipso existente non soluendo, in ipsum principalem reum: vt d. l. pater. Vel potest dici, ꝙ sit in electione actoris: nam certum est, quod ipse actor est procurator in rem suam, & habet mãdatum, ex quo reus principalis loco sui ipsum substituit. & ita quasi mandare videtur.ff.iudicatum solui.l.iam tamen. §. in hac. & ideo fit executio in eum, iuxta leges supra allegatas. Item potest fieri in ipsum defensorem, qui factus fuit in rem suam.& quasi talis recepit defensionem, per dictas leges. Item videretur æquum, quod si ageretur reali, fieret executio in ipsa re: & ita contra reum principalem, qui tenet rem, iuxta l.qui restituere.nam iniquum esset, si actor cõpelleretur rem suam vendere.ff.rerum amotarum. l. non.n. & scripsi supra de actio. §. omnium. & nisi ita dicas: sequerentur multæ fraudes. nam multi laudarent inopes: & illi qui occupassent res alienas, laudarent alios, ad finem quod rem possent habere pro pecunia, quod esset iniquissimum. vbi vero est simplex defensor sine mandato, nec laudatur garitor: constat, quòd fit executio in eum: vt dictis legibus. Sed videtur quod tunc occurrat prædicta iniquitas in actione reali: quia sic compelleretur vendere.

Sed ad hoc potest dici, quod æstimatio præstita per talem defensorẽ, non liberat possessorẽ. ff.de tabul.exhib.l.locũ.§. condemnatio.vide ff.de petitio.hæred.l.nec vllam. §. fin. de
10 solutio.l.Stichum.§.dolo. † Item quæritur nunquid condemnato defensore posset fieri executio contra fideiussorẽ, qui promisit iudicatum solui: vel an oportet venire contra eum per viam actionis? Super hoc doctores tenent, quod imo per viam executionis potest contra ipsum procedi: vt consueuit notari.C.de vsu.rei iudi.l.fin.

Sed contra fideiussorem, qui tenetur ex contractu per viã actionis. de hoc not. Dyn. ff. de fideiusso. l. si testamento. vide in Spec.de sent.excomm.§. sequitur. versic. quid si sententia. & ideo non videtur talibus fideiuss. competere exceptio auth.præsente. cum sit dilatoria, & contra istos proceditur per viam executionis, vt ibi scripsi. iunge infra de repli.§.fi.Quia hæc materia est quotidiana, & parum glossata, ideo diutius morari placuit.

De perpetuis, & temporalibus actionibus. Rubrica.

Glo. bene continuat hanc rubricam, quæ non malè sedisset post titulum de actionibus, immediatè.

1 *Actionum uita.*
2 *Actio furti an perpetua.*
3 *Tempus non extendi ultra naturam actus.*
4 *Prætoriarum quæ perpetua. 6.*
5 *Vtilis rei uendi. perpetua.*
7 *Actio subrogata qualis.*

a HOc Loco. ᵃ In gl.vt condictio ex lege ibi, cũ alleg.§.ad l.Aqui.§. cæterũ.imo est in §.ex hoc tamen.In ead.gl.ibi, cum dicit, ꝙ in personali-
1 bus.Iac.dicit, ꝙ vita † omniũ actionũ est hodie 30.ann.sicut hominis centum, sed quandoque est breuior, & hoc per accidens.& ꝑꝑ hoc non vitiatur terminus naturalis: quo aũt iure erat hæc antiquitas? hoc vr̃ supra de vsuca.in princ.vbi scripsi.& facit ff.de fur.l. si quis in hostium.§.quandiu. In ea.gl. ibi, cum allegat l.si non conuitij. Opi.Mar.fuit contraria: quam gloss.quandoque sequitur: vt ff. quod met.cau.l.si non exceptione. §. 1. de iniur.l. lex Cor. & approbatur communiter per doct. vide supra de iniur.§.sed & lex.In ea.gl.in fi.dicit Iac. ꝙ hoc nõ facit, quo ad actionem criminalem: quia de illa nulla fit mentio: sed quo ad actionem ciuilem est bene fallẽtia.In gl.hoc dicit.ibi,
b cum alle.l.in honorarijs ᵇ. vide supra de act.§.rursus. In ea.
c gl.ibi.de eo per quem factum est.l. 1.§.pen.ᶜ illa est pœnalis ab vna parte: & ideo non videtur bene excipi.vide melius supra de actio.§.item aduersus.In gl.vtilẽ.ibi cum alleg.l.sciendum.§.pe.& ad modum loquendi nos debemus referre ff. de leg.1.l.si seruus plurium.§.fi.& facit pro opi.illorũ, qui dñt: ꝙ actio iniuriarum durat anno vtili.de qua no.in l. si non cõ-
2 uitij, ſm Iac.vide in d.§.sed lex.†In gl.s.prætor.in fin.vel ibi loquitur de actione in factum: vt C.de dolo.l.fi.cum ibi no. Et potest esse ratio, quare actio furti manifesti est perpetua, propter frequentiam delicti. Vix enim reperitur quisquam quin aliquando furtum fecerit, secundum Ia.ff.de pœ. l. aut facta §.fi.idem dicit gl.ff.de act.& obli.l.in honorarijs. Sed certe dolus frequentius committitur. vide supra de rer. diu. §.gallinarum.& solue per illa, quæ ibi scripsi. Idem Iac.indu-
3 cit hunc §.in ver.nam & ipsius, ꝙ statuta legati †non extendantur vltra tempus legationis suæ, seu indulgentiæ per legatum concessæ.ff.de iurisd.om.iu. l. eum qui. Item ꝙ arbiter non possit diem statuere ad soluendum vltra tempus arbitrij sui.ff.de arb.l.si cum dies.§.si intra.hoc vr̃ expressum.eo.tit. l. quid tamen §.solutioni.Item ipse distinguit, an iudex, vel superior facit cum causæ cognitione: & tunc durat perpetuo. An sine cognitione: & tunc non.ff.de pœ.l.fi.C.de postulan.l. 1.& est expressum de statutis legati, extra de offi. leg.c. fi.vide ibi.Redeamus aliquãtulum ad intellectum huius tex.
4 † per quem concluditur, ꝙ prætoriæ durant anno vtili, quod est verum de pœnalibus: sed rei persecutoriæ sunt perpetuę. Item & pœnales sunt perpetuæ, de eo quod peruenit secundum gl.quæ sunt hic, quæ hæc dicunt in effectu.obtinet ergo solum iste text.in pœnalibus prætorijs: sed vr̃ ꝙ obtineat ẽt in persecutorijs.per infinitas leges, quę allegantur pro fallentijs in l.in honorarijs: hic alleg.vbi plenior gl.quam hic. vbi vr̃ gl.concludere, ꝙ regula, quæ hic in tex.traditur, obtineat in pretorijs rei persecutorijs, in quibus versatur delictum.& ita est in duabus, videlicet in pœnalibus, & in rei persecuto-
5 rijs, in quibus vertitur delictum. † Occasione huius quærit hic Iac.quid de vtili rei ven. q̃ daẽ contra illũ, qui dolo desiit possidere? Et vr̃, ꝙ sit annalis: quia est prætoria.ff. de noxa. l. electio.§.si is, quẽ.& in dolo cõcipitur: & ita ex delicto. & sic vr̃ annalis, per hanc doctrinã.ff.qđ cũ fals.tut.l.huius. §. has actiones.Ipse dicit cõtra, & ponit regulã, ꝙ vbi ꝑtor ciuilẽ

extendit,est perpetua : quamuis in dolum concipiatur. V.g. petitio hære. est ciuilis : prætor eam extendit, vt competat bo.poss. & fideicom. quibus non competebat directa de iure ciuili. hæ prætoriæ sic extensæ,sunt perpetuæ: vt hic not.idẽ in rei ven.quæ est ciuilis,& directe competit contra rei possessorem,prętor extendit eam,vt competat contra illum,qui dolo desijt possidere. Hæc ciuilis extensa est perpetua,ſm eũ.& sic regula quam glo.tradit,non procedit in talibus. Pro hoc facit quia noxales actiones ciuiles, prætor extendit contra illum,qui dolo desijt possidere : sic ꝙ debet obsequi iuris ciuilis actionem . ff. de noxa. l. si plurium in tantum ꝙ sunt perpetuæ.eo.ti.l.si ad libertatem.§.fi.& facit : quia actiones, quæ loco alterius dantur,assumunt idem tempus. ff. ad Vell. l.hæ actiones.de ca.di.l.2.in fi. Ista sententia vr̃ necessaria in omnibus actionibus,quę dantur contra illum,qui dolo desiit possidere. Nam omnes actiones sunt perpetuæ,in eo,ꝙ peruenit : vt hic no.vbi quis dolo desijt possidere,constat, ꝙ vr̃ peruenisse,quamuis nunc nihil sibi adest.ff.quod met. cau. l. videamus.de reg.iur.l.cum prætor.& sic perpetuæ.& hoc bene probatur ff.si ven.no.mulier.l.1.§.fi. nam ibi mulier dolo desierat tenere : & tenetur perpetuo,vt ibi patet.& in ti.seq. l. 1. §. in parentem. est annalis:quia illa datur quamuis nihil peruenerit,& vltra quam peruenerit:vt ea.l.§.sub prætextu. & hæc videtur vera solutio dictarum legum : & de hoc dixi
6 §.de ac.§.sequens diuisio.†Item caue : quia prætoriæ,quæ cõcipiuntur in dolum : & in quibus versatur dolus, qui vr̃ delictum,nõ sunt annales,vbi proficiscuntur ex contractu,quamuis non competãt sine dolo,imo sunt perpetuæ. & hoc patet ff.de tribut.l.illud.§.fi.cum l.seq. nam tales actiones sunt trãsitoriæ,contra hæredes.ff.de act.& obli.l.ex contractibus . & sic non sunt annales. hæ enim duæ regulæ se conformant: vt no.in d.l.in honorarijs . Potes ergo recolligere , ꝙ prætoriæ pœnales, item & rei persecutoriæ , quæ descendunt ex delicto,sunt annales.rei vero persecutoriæ,quæ etiam concipiuntur in dolum,quæ proficiscuntur ex cõtractu. Item & omnes ciuiles extensæ,si non proficiscantur ex delicto [alias ex contractu]& maxime illæ,quæ competunt contra illum,qui dolo desijt possidere : Item & omnes , quæ proueniunt de eo , quod peruenit,sunt perpetuæ. hæc autem regula de rei persecutorijs fallit in actionibus,quæ competunt ad rescindendũ, quod de iure communi tenet.Item & pœna in actione furti. & sic potes intelligere quod no.in d.l.in honorarijs. Item dic,ꝙ causaliter perpetuæ efficiuntur annales . ff. de pecul.l. quæsitum.ff.quando actio de pecu.est anna.l.1. Item dic,qđ
7 extensæ,vel quæ † in locũ alterius succedunt,sunt perpetuæ, tali perpetuitate,quales erant principales.ff.de exer. l. si tamen.§.fin.& ibi not.de instituto.l.nouissime.

a Adnot. Hoc loco. Diuide secundum Aret.& summa sic.Actiones ciuiles tam reales,quam personales sunt perpetuæ.prætoriæ vero pœnales regulariter durant anno. quod fallit in actione furti manifesti,quæ perpetua est. prætoriæ vero rei persecutoriæ, perperuæ sunt.

b In honorariis . Quod est verum,si læsio durat tanto tempore, alias si quadriennio,ista durabit tanto tempore,vt no.Bar.in l.si ab hostib.§. sed ꝙ simpliciter.ff.ex quib. cau. ma.

c §.pen.Tamen secundum Ang.illa est pœnalis,ex vna parte tantum,& ideo non videtur bene excipi,secundum Bar.in d.l.in honorariis . concludit,quòd actiones omnes rei persecutoriæ ex vtraque parte sunt perpetuæ , vt hic & in tex.d.l.in honorariis. ex parte autem actoris persecutoriæ,& ex parte rei,pœnales finiuntur anno .

1 *Delicta transmissibilia, & quando 3.*
2 *Confiscatio quando transmissibilis.*
4 *Publica iudicia uarie prosequuntur .*
5 *Pœnam pecu.quando morte extinguitur.*
6 *Dolus,quando transmissibilis .*

NON Autem a omnes. In glos.hic ponit.in fi. hæ sunt de diuisionibus, quæ ponuntur in arbore : vt vidisti supra in fi.ti.actionum.In gl.s.priuatis.ibi,cum alle.supra de obl.quæ ex quasi deli.§.fi.Sed contra hoc videtur ff.de dam.infe.l.4. §.fi.vbi glo.fi.super verb.dabitur.opponit de hoc §.sed non soluit.Quidam ibi dicunt,& attribuitur Iac.de Ra. ꝙ est speciale,in actione,quæ datur contra officiales, & magistratus , vt transeat contra hęredes . Sed hoc non videtur verum, per l.Iulianus.la 1.ff.de iud. Alij dicunt, ꝙ vbi est quasi delictũ in committendo,obtinet hęc l.vbi in omittendo illa.& hanc innuit ibi Dyn.Pro quo facit.ff.de mag.conuen.l.non similiter.& l.quod ad magistratus.quæ similiter obstant huic glos. Sed queritur de ratione diuersitatis.Et põt dici,ꝙ illud quod committitur.est peius,& plus causat delictũ, quã illud,quod omittitur.ff.de act.emp.l.si sterilis.§.cum per venditorem.&
1 ibi no.ff.depos.l.si apud.in prin.Nunc constat, † ꝙ illa, quæ plus concernunt,delictum defuncti, minus sunt transmissibilia contra hæredem,quam alia : vt patet per hanc materiã . & idcirco non mirum , si quasi maleficia in committendo nõ transeunt in hæredem : quia plus sonant ad delictum , quam quasi maleficia,quæ in omittendo fiunt.Sed hęc rõ vr̃ irrationabilis,& etiam tota hæc materia videtur irrationabilis:quia de rõne,quando delicta sunt grauiora , tanto grauius debent puniri.ff.de pœ.l.respiciendum.Constat autem,ꝙ est pœna, ꝙ bona auferantur hæredibus. & ideo in crimine maiestatis
2 †pœna cõfiscationis transit cõtra hęredes,& in crimine hęresis,& pluribus alijs,de quibus hic subijcitur, & propter inhumanitatem,& detestationem eorum. & sic sequitur, ꝙ qñ magis sonat ad delictum , magis debet transire contra hæredes,vt maior sit pœna. cuius contrarium concludit hæc materia,& solutio.quam supra posui.Et hoc videtur etiam probari : quia hæredes magistratus tenentur ex quasi maleficio magistratus , dolo, vel lata culpa , commisso : & tamen non ex commisso leui: quia minus delictum: vt dictis legibus,nõ similiter. & l.quod ad magistratus. igitur ꝙ plus retrahitur ad delictum,magis vr̃ transmissibile . Ad hoc põt rñderi,qđ iura in delictis semper ;tendunt ad punitionem personæ delinquentis principaliter.Et ideo,quia si tales actiones transirent contra hæredem, ipse delinquens nõ puniretur ex hoc : sed hæres,vel res,quæ non deliquerunt. fuit statutum, quod tales actiones non transirent,in auth.de man.prin. §. oportet aũt. Verum est,tñ quod ex quodam odio speciali fuit statutum in casibus hic sequentibus,nõ attenta hac rõne,de quibus non est arguendum contra rõnem communem, cum sint
3 speciales casus,& nõ vitiant.ff.de reg.iur.l.1.& ideo†quanto magis trahit ad delictum,minus est transmissibile : quia magis concernit punitionem personæ:sed vbi quasi delinquitur in omittendo : tunc est modicum delictum,& vr̃ potius accedere ad contractum,quam ad delictum:& ideo transit , sicut qñ descendit ex contractu. Et facit:quia in tali casu vr̃ agi de peculio.ff.de ma.conue.l.1.§.fi.nau.cau.l.idem ait.[alias incipit,& ita.]§.si filius.Item vr̃ obstare huic gl.eadem l. §. hæc actio.sed ibi in actione,quæ competit ex recepto : vt ibi notatur : & in l.fi.§.pe. & fi.eo.tit. In ea.gl.in fi.vide plures casus in l.ex iudiciorum.ff.de accusa. In gl. hoc in duobus casibus. Et vt bene hanc gl.videas,debes scire,quòd in publicis
4 † iudicijs , interdum agitur criminaliter ad pœnam corporalem ; interdum ad pœnam pecuniariam ; vbi agitur criminaliter : certum est,quod crimen extinguitur , si reus moriatur ante sententiam,etiam ante lit.contest.& hoc casu indubitanter verum est,quod gl.hic no. Sed vbi agitur pecuniariter,sunt opin.Hug.dicit,quod post litem contest.transit causa contra hæredes,ad instar priuatorum. Cynus dicit contra vt hic legitur & notatur.ff.de pub.iud.l.defuncto. Si intelligas hanc gl.loqui,quando agitur ad pecuniam,& videtur adhærere opin. Hugo.& hanc sequuntur communiter doctores . Pro opinio. tamen Cyn. videtur l. ex iudiciorum supra alleg.quæ videtur loqui,quando agitur de pecunia: & facit differentiam inter publica,& priuata crimina . Si opinio Hugo. esset vera , nulla videretur differentia . Item facit : quia vbi non sunt expresse adempta bona in publicis criminibus,extinguitur causa etiam quo ad bona : & sic videtur pro opin. Cyn. & tamen Hug. inducit pro se. Super hoc est aduertendum , quòd interdum agitur de ademptione , seu confiscatione bonorum , interdum non agitur de hoc , sed pars agit pro interesse suo : vt in l. Corne. de fal. & in l.Iul. de vi pub.vel priua.iuxta illa , quæ leguntur , & notantur in l. 1. C. quando ci. ac. crim. præiudic.hi.casus sunt valde diuersi. Videamus ergo de quolibet per quæstiones. Pone quod accusabam Titium criminaliter l. Iul. de vi publi. vel Corne.de fal.vel leg.Iul.repetundarum , quarum pęne sunt

partim in persona, partim in pecunia, accusatus moritur, lite
5 † contestata [b] quæritur nunquid accusatio extinguatur; per
b mortem, quo ad pœnam pecuniariam? Et non videtur per l.
defuncto. ff. de pub. iud. Ego credo contra, hoc casu in pub.
iud. & is est casus. l. ex iudiciorum. in princ. & probatur. ff. de
iu. fis. l. Lucius, ibi. n. fuerat appellatum, & ita est perinde, ac
si non fuisset pronunciatum. ff. de Turp. l. 1. in fin. & fuit ex-
tincta accusatio per mortem, etiam quo ad bona. Verum est
tamen ꝙ si bona fuerunt scelere quæsita, auferuntur, sed non
vi accusationis. licet quia turpia lucra, &c. ff. ad l. Cor. de fal.
l. cum fal. & d. l. Lucius. & hoc casu est vera opinio Cyn. hoc
est verum in publ. crim. Quid in priuatis? sicut scis, ex deli-
cto, potest agi criminaliter & ciuiliter, vt patet. ff. de priua.
delic. l. fin. Pone, ꝙ accusabam te criminaliter de furto, nulla
facta conclusione ad pœnam ciuilem, lit. contest. moreris;
nunquid possum agere ciuiliter, contra hæredem tuum?
Credo quod sic, quamuis non fuerit lis contest. in ciuili, nec
ad hoc actum esset. Et sic intelligo. d. l. ex iudiciorum. §. ex
cæteris. & hæc est differentia inter publica iudicia, & priua-
ta. Et potest esse ratio, quia publica plus sapiunt substantiam
delicti, vt supra dixi. Sed quid, agebã forte l. Iul. de vi, actione
in factum, ex leg. Cor. de fal. ad pecuniam, nil concludendo
ad punitionem corporis, sed pro interesse, nũquid hæc actio
transit contra hæredes? Credo ꝙ sic, siue publicum esset de-
lictum, siue priuatum, & hoc casu intelligo. C. si ex delic. de-
fun. l. 1. quæ hoc casu propriæ loquitur: & loquitur etiam in
publicis. & in hoc casu debet intelligi d. l. defuncto. in secun-
do dicto. & iunge infra §. proxi. Item dic, ꝙ de crimine po-
test excipi contra hæredes, etiam lite non contest. vide C.
de adult. l. fin. In gl. nisi lis. in fi. & est ratio in primo casu, q̃
ibi redditur, quia prætor, ita moderatus fuit auxilium suum,
vt supra dixi de actio. §. rursus. Ad secundum potest dici, ꝙ
nihil sit speciale, & quod actio in factum, & interdictum su-
mantur pro eodem, vt videbitur infra de interd. §. fi. In glo.
nam hæc in fi. Item potest poni exemplum l. fi. §. fi. C. de re-
uo. do. Aliquando tamen super tex. ex præmissis datur intel-
ligi ꝙ actiones ex contractu transeunt, ex quo aliud dictum
est in maleficijs, aliquando tamen &c. vnde excipitur à regu
la subaudita. In glo. s. de dolo. Ista glo. non procedit secundũ
opin. doct. de qua scripsi supra de act. §. actionum. In fi. eius-
6 dem gl. vnde dic, ꝙ vbi dolus committitur extra † contractũ,
non agitur contra hæredem, nisi inquãtum peruenit. & not.
in d. l. in hæredẽ. ff. de dolo. Sed vbi in contractu agitur actio
ne ex contractu, datur in hæredem; etiam si nihil peruenit
regulariter. & de hoc vide plenius. ff. depositi. l. si apud. ff. de
reg. iur. l. hoc iure. §. fi. eo. ti. l. ad ea. §. fi. Illud autem videtur,
quod vbi actio est datiua: vel competit occasione cõtractus:
non directe ex contractu, non transeat, si concludatur dire-
cte per medium doli, & principaliter ad punitionem. ff. quod
cum fal. tu. l. huius. §. primo, de edendo. in fi. Sed si princi-
paliter fuerit actio reperta pro emendatione damni, videtur
quòd transeat. arg. ff. de bon. auth. iudic. poss. l. prætor. §. hæ
actiones. ff. de do. l. Sabinus. Et sic possunt intelligi multa de
fallentiis, vnde debes hoc exponere, ex contractu actio, id
est, quæ occasione contractus datur. & de his vide plenius
in dicta lege hoc iure, §. primo. Vbi etiam tangitur de quasi
contractibus.

a Adnot. Non autem. Pœnales actiones prætoriæ, vel ciuiles contra hære-
des non dantur, nisi lis contra defunctum fuerit conte. hæredi vero compe-
tunt excepta actione iniuriarum. Ex contractu vero competunt conrra hære
des, prætet actionem de dolo, nisi aliquid ad eos peruenerit h. d. secundum
Ang. vsque ad §. superest.
b Accusatus moritur, lite contestata. Adde de hac q. per Bald. in sua iudiciali
practica nouiter reperta, quam addidi ad Lanfr. de oria. in cle. sæpe in 3. par. in
ti. quæ crimina morte finiantur. vbi posui in apostilla ad ipsum.

1 *Pœnalia an citatione perpetuentur.*
2 *L. constitutionibus. explicatur.*
3 *Actiones ciuiles ex malefic. transmittuntur.*
4 *Pœnalis actio.*
5 *§. Pœnales. sensus.*
7 *Hæredes uetiti an satisfacere teneantur.* 8.
9 *Successor an prædecessoris delicto coercendus.*

Pœnales, In glo. imo. vt detur. in fi. C. de inoff. testa.
l. sancimus. §. fi. ibi licet se non præparauerit. Et caue, quia
hæc glo. vr̃ falsum concludere, ꝙ actiones fiant transitoriæ ꝑ
præparationem. vnde in q̃rela est speciale, ut ibi patet. Sed
1 an fiant transitoriæ per simplicem † citationem? posset ma-
gis dubitari. & gl. vr̃ q̃nque innuere, quod sic, vt not. in gl. in
l. si eum, §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. & in multis alijs lo-
cis, vt scripsi s̃. de act. §. item aduersus. pro quib. vr̃. ff. de act.
& oblig. l. constitutionib. Sed gl. vr̃ ibi sentire contra, quæ vr̃
illis, & isti contraria: vnde vr̃, quod exigatur litis cõtestatio,
quia tex. semper faciunt mentionem de cõtestatione, vt hic,
& C. si ex delict. defunct. l. vnica. ff. de actio. & oblig. l. sciens-
dum. & l. omnes. de reg. iur. l. pœnalia. nam licet cautum re-
periatur, quod citatio perpetuet, quo ad præscriptionem, nõ
tñ quod efficiatur trãsitoria actio ab hærede, quod aliud est:
vt scripsi in §. item aduersus. & ideo simpliciter dicit gl. non
esse veras, & minus istam. Nec obstat l. constitutionib. quia
2 non † intendit loqui de simplici citatione, ex qua nihil aliud
secutũ est, sed loquitur q̃n citatio fuit facta, & reus cõtumax,
& positus in defectu: tunc. n. satis potest fieri transitoria. quia
talis contumacia hr̃ pro quasi lite contesta. in auth. vt om-
nes obedien. iudic. prouin. §. si igitur. ver. sin autem ille. Et
ideo text. notanter ibi dicit tanquam firme, agentem eum, q̃
conuentus est. & intelligo q̃n fuit verus contumax: si. n. cau-
sam hr̃et non veniendi, esset secus. ff. ex quib. caus. maiores. l.
ait prætor. §. fi. & hr̃ pro contumace. C. q̃n lib. princ. dat. l. 1.
In glo. nisi in duob. casib. in fine. Hi casus nil faciunt ad re-
gulam, q̃ hic traditur, quæ loquitur in actionibus pœnalib.
quæ descendunt ex maleficio: & patet, ꝙ actiones, quæ com
petunt in illis casib. non sunt hmõi: & ideo frustra fuerunt
hic fallentiæ positæ. Redeamus ad materiam huius §. quæ-
rendo vltra glo. aliqua, quæ faciunt ad intellectum. §. tex. di-
cit hic, pœnales &c. Quid si non sint pœnales, descendũt tñ
ex maleficio? Videtur supponere, quod illæ transeant à con-
trario sensu: & pro hoc, quia condictio furtiua descendit ex
delicto. ff. de compen. l. si ambo. §. quoties, quæ datur contra
hæredes, quia rei persecutionem continet. ff. de condict. fur-
tiua. l. si pro fure. §. condictio. s̃. de oblig. quæ ex delict. na-
scun. §. fin. & hoc vr̃ expressum supra ad leg. Aquil. §. his
verbis. Hoc etiam probatur. quia actio rerum amotarum,
descendit ex delicto; & tamen quia rei persecutionem con-
tinet, datur in hæredem. ff. rerum amot. l. contra. §. si post di-
uortium. ver. item hæres. iuncta. l. si mulier. §. hæc actio. e. ti.
pro hoc facit, quia tex. quasi vbique, q̃n loquuntur de hac
materia, loquuntur de pœnalibus, sicut hic. & supra. §. non
aũt. ff. de act. & oblig. l. omnes. de reg. iur. l. pœnalia. suppo-
nendo, quod aliud esset, si non essent pœnales. In cõtrarium
facit. l. vna. C. ex delicto defuncto. vbi indistincte loquitur
de actionibus descendentibus ex maleficio, nec fit mentio de
3 pœna. Item quia † actio in factum, quæ descendit ex inter-
dicto vnde vi, aut clam, est rei persecutoria: & tamen non
transit contra hæredes, nisi inquantum ad eos peruenit. ff. de
vi & vi armata. l. 1. §. fin. cum l. seq. in princ. & §. 1. quod vi,
aut clam. l. semper. §. hoc interdictum. Ad hoc potest dici,
4 quod omnis actio descendens † ex maleficio. dicitur pœnalis
largo sumpto vocabulo. & hoc apparet, quia actio rerũ amo-
tarum, dicitur persecutoria, vt d. l. si mulier. §. hæc actio. &
alibi dicitur pœnalis, quia descendit ex maleficio. C. eo. l. 2.
Hoc etiam patet supra, de actio. §. sequens. vers. ex maleficio.
vbi dicitur, ꝙ ex maleficio descendunt pœnales puræ, & mi-
xtæ, rei, & pœnæ persecutoriæ, nec fit mentio de puris rei
persecutorijs, quasi nõ sint, ẽm veram, & antiquam literam.
In quibusdam tamen libris fit mentio de eis. Sed scias, quod
non in antiquis: imò notabiliter textus illa duo membra po-
suit, & de rei persecutorijs tantum scienter constituit, & be-
ne apparet, quia non ponit exemplum, nisi de illis duobus
5 membris, nec plus debet esse in tex. Igitur istud † verbum,
pœnales, quod est hic positum, non est ponderandum, imò
planè intelligendum, videlicet, ꝙ descendentes ex delicto
non transeunt cõtra hæredem, nisi inquantũ peruenit. Nec
obst. quod dicitur de cond. furtiua. quia potest negari, quod
descendat ex delicto, vt not. in d. l. si pro fure. §. condictio.

Nec facit ad contrarium l. si ambo. §. quoties. ff. de compensatio. imo videtur concludere, quod non descendat ex delicto, cum ibi sit posita regula de his, quæ descendunt ex delicto. postea inferatur: idem est, & si condicatur ex causa, &c. quasi diceret quod cōdictio furti non erat comprehensa sub illa regula: vel si dicas, quod condictio furti. descendat ex delicto, dicas, quod degenerat ab alijs descendentibus ex delicto, sicut & in alijs multis habet sua specialia: Ad §. his verbis. responde, vt ibi scripsi. Ad aliud not. quod opponitur de actione rerum amotarum non obstat, imo facit pro, vt ibi no. & C. eo. l. fi.
6 † Sequitur in tex. Si ab ipsis principalibus. Quid si per procuratorem? Non videtur idem, cum hic dicat de principalibus, & procurator non est principalis C. de iura. cal. authen. principales. Sed dicas idem, & hic vocat principales illos, qui causarent in proprijs personis obligationes, ad differentiam hæredum, non ad differentiam procuratorum, vt satis patet de se. Item sequitur in tex. contestante. Quid si delinquens iussit forefacta emendari, sicut tota die faciunt testantes: nunquid tenerentur hęredes? Nō videtur per hos text. qui requirunt contestationem. Dicas contra extra de sepul. c. fina. de rapt. c. in literis. & idem si nil dixit. Si tamen confessus fuerit sacerdoti: præsumitur enim, quod voluerit, sua forefacta emendari ex quo apparet signa pœnitentiæ: vt ibi not. Inno. & hoc casu cautum est, de hoc facere mentionem in libello seu petitionem. Nam si ageretur simpliciter actione descendente ex delicto: & exciperetur, quod non transit contra hæredem, forte non audietur, si per viam replicationis proponeret ordinationem seu pœnitentiam testantis quia dispositio testatoris, non potest facere actionem, quæ de iure non transit, transitoriam. l. nemo potest. ff. de leg. 1. per quam videtur, quod debeat agi ex dispositione: quæ est valida de æquitate canonica. Quid si nihil disposuit, vel non appareant signa pœnitentiæ? Videtur, quod actio sit extincta per hanc legem. nec iura canonica in hoc immutant. Ratio enim est iniuriam illorum, vt à peccato defunctus valeat liberari, vt patet in c. in literis. in fi. supra alleg. si non appareat pœnitentia, non liberatur, igitur cum ratio cesset illius, videtur quod & ipsum ius: extra de sent. excomm. c. à nobis. vbi concluditur, quod etiam pro tali non est orandum. Quid dicendum? Ista est dura, æquitas canonica dulcis, & rationabilis. Vnde credo quod hæredes teneantur de iure canon. etiam si signa pœnitentiæ non appareant. Nam licet ecclesia non præsumit pro peccatore: nisi signa pœnitentiæ appareant: nihilominus nescit pro certo, an sit absolutus apud Deum, qui de intrinsecis iudicat, vt d. c. à nobis. ideo in tanto dubio iudicarem in tutiorem partem, quod eius forefacta emendarentur: vt à peccato valeat liberari: iuxta dictas decretales. Sed quid si in fine talis delinquens inhibuit hæredibus, quod non facerent emendam? Vel quid si iudæus, vel saracenus dedit damnum, & moritur ante contestationem litis? Videtur contra, cum cessent omnes rationes prædictæ. Ego non video, cur † hæredes illorū
7 sint melioris conditionis hæredibus aliorum. Vnde crederē, quod de iure canonico hæredes teneantur emendare damna, & excessus prædecessorum indistincte de bonis eorum, quantum se extendunt: & hoc volunt dictæ decretales. Nec credo, quòd teneantur vltra, etiam si non fecerint inuētarium. sic intelligo d. c. in literis, quicquid glo. ibi notet. Et hæc est summa æquitas. Nec obstat, quod hæres, qui non fecit inuentarium, tenetur insolidum: iuxta authen. de hæred. & fal. quia illud verum in actionib. de natura sua trāsitorijs, sed in alijs, quæ non transeunt de iure, sufficit, quod ius canonicum tantum illis iurib. detrahat ex æquitate: videlicet, quod teneantur hæredes, quantum suppetunt facultates defuncti: & in hoc ius canonicum modificet rigorem iuris ciuilis. Dic ergo, quod actiones ex delicto descendentes non transeunt in hæredes, nisi lis fuerit contestata: vt hic, vel pro contestata habita, vt scripsi supra in princip. §. vel nisi, quantum peruenerit, subaudi, ex delicto, vel occasione ipsius. C. si ex delict. defun. l. vnica. secundum rigorem iuris ciuilis, vel ex bonis defuncti, secundum æquitatem iuris canonici, quæ est seruanda, etiam in curia laicali: & hoc vidi in parlamento Parisijs obseruare: & præsertim dico seruandum in curia laicali, quia tangit animam, & liberationem eiusdem, in cuius foro lex succumbit canoni, vt in authen. vt cler. apud proprios episcopos. §. pen. & de eccles. tit. §. 1. & dato, quod non esset factus canon, oporteret ita dici per rationem, supposita fide catholica: nam hæres priuatur hæreditate, si neglexerit redimere testātem captiuum, vt in auth. si captiui. in princ. C. de episc. & cler. & multofortius si non redimat animam captiuam, quę est preciosior, vt l. sancimus. la prima, in fi. C. de sacrosanct. eccles. & hoc maxime asserendum videtur de liberis, & propinquis, qui tenerentur alere parentes, si viuerent, & multo fortius animas redimere defunctorum. Sed retēta opinione Legistarum, quæritur, quid si non fuerit lis contestata, sed defunctus in vita sua promisit emendare, confitendo excessum, nunquid potest agi contra hæredem? non videtur, quia si principalis actio non est transitoria, nec actio ex stipulatu. ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. ut leg. nomi. cau. l. 1. §. si quis sub conditione. Imò contrarium videtur, quod confessio, & secunda promissio, perpetuant. C. de præscrip. 30. annor. l. cum notissimi. §. sed & si quis. Et videtur, quod faciant transitoriam actionem: quia hæc sunt consecutiua. ff. de actio. & oblig. l. in honorarijs, pro hoc facit. ff. de constit. pec. l. item illa. §. proinde, & tota pars illius brocardi. actio subrogata sortitur naturam eius in cuius locum subrogatur. ff. pro soc. l. si quis. Super hoc videtur dicendum, quod transeat. & hoc videtur tenere Spec. in ti. de interrog. in iudic. fact. §. nunc interrog. vers. quid si is. & de accus. §. 1. vers. quid si latro. Nec obst. §. qui iniuriarum. & §. si quis sub conditione. quia loquuntur, quando stipulatio fuit adhibita per modum accessorij. hic autem per modum principalis. quæ sunt valde diuersa. vt dixi supra de actionibus. §. fuerat. sed hoc videtur expressum extra de hæret. c. accusatus. §. eum vero. lib. 6. Super hoc potest dici, quòd ex delicto concluditur, quandoque ad interesse, seu emendam parti applicandam, interdum concluditur ad pœnam fisco, vel iustitiæ applicandam, seu pœnitentiam iniungendam, ex qua parti læsæ nihil acquiritur.
8 † Primo casu obtinent, quæ superius dixi, videlicet, quòd hęredes tenentur, si confessus fuerit, vel si ordinauit emēdari, vel si promisit, secundum opinionem Innoc. vel si nihil promiserit, quantum suppetunt facultates, vt supra dixi. Sed in secundo casu, dico non obtinere: imò indistincte hæredes non tenentur, nisi iam pœna esset declarata, vt d. c. accusatus. & de hoc vide supra. §. non autem. vnde bene caue, quia iste. §. loquitur quando pars agit pro emenda, interesse, seu damnis suis, & sibi applicandis: nam in alijs pœnis, quæ applicantur fisco, non sufficeret etiam contestatio, vt ibi scripsi: & patet in d. c. accusatus. Quid ergo si aliquis fuit accusatus de aliquo delicto ex mero officio, ad finem punitionis? Non videtur, quod sufficiat contestatio per prædicta: imò nec si gagiasset emendam, nisi esset declarata. per d. c. accusatus. & facit. ff. de dam. infecto. l. si finita. §. si iam ruerint. Sed quid si reus mortuus fuit antequam potuerit citari, nec poni in contumacia? verbi gratia, aliquis abstulit mihi equum, mortuus fuit casu, vel forte occisus, antequam possem vocare eū in ius, an tenetur hæres de iure ciuili? non videtur, per hunc tex. sed satis videtur quod imo. argu. ff. de confir. tut. l. in confirmando. & l. vtilitatem. & facit. C. de ino ff. testam. l. si mater. & quicquid sit, deberet actor in integrum restitui, ex clausula generali. ff. ex quib. cau. maior. l. ait prætor. §. fin. ff. de seruit. rustic. præd. l. & Attilicinus.
9 † Sed quid de successore in dignitate, vel officio, nunquid tenetur ex delicto prædecessoris? Videtur quod sic: extra de æta. & qualit. c. accepimus. de ord. cog. cap. 2. de immu. eccles. c. aduersus. & hic videtur dicendum, quod successor tenetur, inquantum dignitas, vel illud, quod administrat, sicut respublica, vel beneficium sunt facti locupletiores, ad instar pupilli. ff. de actio. empt. l. Iulian. §. sed cum in facto. ff. de dolo. l. sed & dolo. §. 1. de administr. tuto. l. fi. si vero non fuit facta locupletior, tunc successor tenetur, si perseueret, & participet in crimine, vel non purgaret, cum posit: & est excōmunicatus per eandem sententiam canonis: si autem sit hominis

hominis non vt no. docto.in cap.aduersus.alias non tenetur nisi delictum afficeret dignitatem, vel rem : vt in ca. accepimus.de hoc vide Bart.in l. 1.ff. de priua.deli. Item credo, ꝙ si bona prædecessoris propria venernnt ad successorem,in officio,vel dignitate, quòd quantum se extendunt illa bona,debet emendare parti conquerenti iuxta æquitatem.cap. parochiano. & c. in literis s̄.alle. & hoc dico maxime in viris ecclesiasticis,qui debēt reputare æquum in personis suis, quod in personis aliorum reputauerunt. Curia Franciæ adhæret huic legi.nam si fuerit lis contestata contra prælatum delinquentem. cogit successorem procedere : vel capit temporale ecclesiæ: nec prosequitur delinquentē:si se transferat, quod plus quam iniquum est.

1 *Absoluendi forma.*
2 *§.Superest.sensus.*

a SVPEREST.a In glo.hæc de vita.in fi.vel dic, quod supra tractauit de naturis actionū a ti.de actionibus,huc vsque nunc ex quo naturas actionum declarauit, superest, vt de effectu actionis deductæ in iudicium aliquid tangat. In glos.s. ab obseruatione.in fin.imo dic, ꝙ definitiue.& est vtile: quia forte reus non posset probare solutionem & probabit absolutionem. Item si ab obseruatione iudicij absolueretur, solum acta causæ annullarentur : iuxta l. properandum. C.de iudic.quod parum prodesset, secundum Iaco.de Ra.pro quo facit ff.de iureiuran.l. iusiurandum & ad pecunias.§.fin.Sed quis erit modus pronuntiandi ? satis potest deprehendi ex
1 hac litera. † Etenim iudex dicet, quamuis reus esset in causa condemnationis,tempore accipiendi iudicij,quia tamen lite pendente soluit, ipsum absoluo vel si non constat, an esset in causa cōdemnationis tempore accepti iudicij, pōt dicere, quære reus summā petitam lite pendēte soluit,absoluo eum a petitis per actorem.In hoc tamen caue : quia hoc, quod in
2 hoc.§.dicitur,quòd debeat absolui, † intelligo,quod ad principale. nam in expensis credo eum debere condemnari,si male defendebat.Item si res,vel species debebatur:& erāt accessiones, nihilominus fit condemnatio, vel si intersit fieri propter euictionem, vel alias.ff.de rei vendicatio.l. item si verberatum.§.fi.cum l.seq. & debes intelligere,ꝙ fit condemnatio in accessorijs : sed in principali absoluitur per hunc §.iunge quæ supra dixi de suspectis tutoribus.§.suspecti, quæ non obstant his quæ statim dixi de expensis : quia hic sunt expensæ clare.eo ꝙ soluendo cognoscit debitum:ibi non.

a Adnot. Superest.Condemnatus debet absolui ab obseruantia iudicij,si ante sententiam soluerit.h.d.Ang.

De exceptionibus. *Rubrica.*

1 *Exceptionum promiscua nomina.*
2 *Defensiones quæ.*

Gloss. sufficienter continuat hanc rubricam: post quam enim tractatum est satis de armis actorum: sequitur de armis reorum: Et si præposuisset titulum de interdictis, ante istum:non fuisset vis.Et not. quod hæc materia intitulatur diuersis modis: nam hic intitulatur solummodo, de exceptionibus, siue præscriptioni: in fin.ff.de except.& præscriptionibus. & præiudicijs. & si ego fuissem, ego addidissem, & de defensionibus. Nunquid ergo est differentia inter hæc verba? † Non videtur per rubricam Cod.quæ dicit de exceptionibus.siue præscriptionibus.ponendo vnum, pro alio: sed per rubricam Digest. videtur differentia : quia ibi non ponitur, siue. imo ponitur coniunctio, & quæ ponitur inter diuersa. (1)
2 *Ad hoc potest responderi, quòd † defensiones propriè possunt dici,quando agitur de facto,actione omnino sublata sed exceptio, quando actio competit, scilicet elidere per exceptionem. & sic potest intelligi.C. de exception.l. defensiones. illa facit magis contra.ibi enim ponitur.seu videtur loqui,quando actio competebat : quia alias illa lex non haberet dubium. Vnde satis potest dici quod vnum significent: vt eod. titu. l. præscriptionem. ff. de adulte.l.si maritus.§. præscriptio. illud tamen verum est,quòd præiudicium non est ita largum verbum,sicut sunt alia,nam non importat:nisi exceptionem, quę opponitur per actionem.quę intentatur.si fiat pręiudicium maiori causę. ff. de except. l. generaliter. transeamus ad nigrum. &c.*

1 *Exceptio in factum cur data.*
2 *Pacti de non pet.uis. & 3.*
4 *Sententia quid tollat.*

a SEQVITVR a vt de excep. In gloss.hoc est in
b stricti. in fi. b Dic vt s̄.de actionibus.§.in bonæ fidei.In gl. scilicet in sui substantia.in fin.Ia.de Ra.dicit,ꝙ naturalis causatur ex æquitate:non est autem æquum doloso, metum inferenti, dari actionē:vt hic dicitur:igitur naturalis nō oritur. sed agitur tantum ex ciuili, ſm eum.ipse redit ad opinionem suam, de qua dixi supra de oblig.ti.generali. vnde ex quo naturalis oritur ex consensu:& ibi est consensus:satis potest dici, quod sit ibi naturalis. recurre ad materiam obligationum,supra titu. generali.In gl.redde in fi. hoc non videtur verum:quia exce
1 ptio † in factum, datur propter honorem patroni,vel parentum, vbi eorum delictum arguitur, hic autem nullum delictum arguitur, quando per errorem promisit secundum Ia. vnde hoc tertio casu in factum & exceptio doli concurrunt vt hic,& ibi.In gloss.id est,in factum.in fin. vide de hoc plenius.s̄.de litera.obligatione.in princip.& vers.sed ponamus.
2 † In gl.nota.quod pactū in fine c. Iac.dicit pactū de non pe-
c tendo non tangit, nec elidit ciuilem ipso iure : sed actionem propositam in iudicio perimit, sicut milites armati sibi non nocent, quousque veniant ad conflictum,& sint in campo.secundum eum.Quid ergo, si actione mota,fiat pactum de nō petendo?potest dici,ꝙ tollit,& perimit vtranque, sequendo opinionem eius. C.de pactis.l. postquam liti.Sed quid de renuntiatione, seu quietatione? Videtur ꝙ tollant ipso iure ff. de condictione indebiti.l.eleganter.§.si quis post.de ædilitio edicto.l.quæritur.§.si venditor. extra de renuntia.cap.super his.& videtur notari in Spec. de exceptionibus.§.1.versi.defensiones.nu.4.In gl. quia non ciuilis.in fi. is casus non bene excipitur : quia ibi nulla est obligatio ciuilis, nec naturalis, cum sit realis:& in realibus non est dare obligationem:vt dictum fuit supra de actionibus.§. omnium.& idem videtur,ꝙ
3 pactum de non petendo, † tollat actionem realem ipso iure,quia ibi non est obligatio secundum Iac.Hoc non videtur verum,quia per iusiurandum non tollitur realis.infra proximo.§.& constat, ꝙ iusiurandum habet vim pacti.vt not.infra.§.proxi.ff.de iureiurand.l. fin.§. 1. In gl.scilicet primo in fin.Iac.dicit quod sententia non tollit,nec inducit obligationem,sed quandam præsumptionem,quæ est iuris,& de iure,
4 ex qua agitur, & excipitur.Narrat, ꝙ nonnulli dixerunt † ꝙ sententia non tollit ciuilem, sed elidit:quia si tolleret ciuilē, non posset agi ex sola naturali.& iste text.dicit,quod agetur. & ita supponit, quod sit vtraque. Sed ipse Ia.respondet ex sola naturali, non agitur,nisi quando habuit concomitantiam ciuilem,quo casu ex illa sola agitur, secundum eum vide supra de oblig.tit.generali.

a Adnotatio. Sequitur. Diuide hunc tit. secundum Aret. & h.d. hoc principium.Exceptiones sunt arma reorum. & æquitate nituntur ad excludendum actiones,quæ competunt actori ipso iure: quales sunt metus,doli:& in factum exceptiones.
b In fin.hoc verum in odium dolosi,in cuius præiudicium tenet contractus, & ex eo potest cōueniri:vt no.gl.ibi in vers.nullam. nisi res resistat actu.quia tunc ex neutra parte datur actio.vt est gl.in l.a diuo pio.de ritu nup.& Bal.in l.1.C.plus valere quod agitur.
c In fin.Vide hic per Ange. late materiam exceptionis doli. quod met.causa & in factum.

Peremptorias

1 *Peremptoriæ variè dicuntur.*
2 *Exceptionem actione metimur.* 3.
4 *Iudex incompetens quatenus accipiendus.*
5 *§. Appellantur. explicatur.*
6 *Declinatoriæ initio opponendæ.*
7 *Recusare quando liceat.*
8 *Procurator an recuset.*
9 *Declinatoriæ loci & potestatis quando obiiciendæ.* 10.
11 *Dilatoriarum tempus.*
12 *Compensationis tempus.*
13 *Exceptio traditionis quando obiici possit.*
14 *Exceptiones omnes ante sententiam obiiciendæ.*
15 *Exceptio conditionis dilatoria.*
16 *Dilatoria repulsa non obiicienda.*

Appellantvr. Hic est diuisio exceptionum, quæ potius respicit effectum, quam vitam: sunt enim exceptiones, quæ perpetuo perimunt:nec tamen perpetuo opponun-
1 tur:vt videbis in processu.In † gloss.id est fine.ibi, cum allegat pure. §. fin. scire debes quòd peremptoriæ dicuntur tribus modis. Primo, ex vita. Secundo, ex effectu. Tertio, ex tem pore, proponendi. Et hoc vltimum est improprium, quod glo. hic adiungit vltra tex. Laboremus circa primum, videlicet, an peremptoriæ durant perpetuo. Tu vides hic, quòd sic, in textu. & in glo. & hoc traditur pro regula hic, & in l. pure. §. fin. ff. de do. me. except. C. eodem. l. licet. Sed contra hoc consueuit opponi: quia filio qui pôt querelare testamentum datur exceptio, si possideat: & tamen est quinquennalis, sicut querela. ff. de inoffic. testamento. l. Papinianus. §. si filius. iuncta. l. si quis libertatem. §. diuus. alias est versicu. sub. §. ita demum. ff. de petitione hæreditatis. Item de exceptione beneficij in integrum restitutionis, quæ non durat nisi anno. ff. de iureiuran. l. nam postea. §. si minor. ex quib. caus. maior. l. necnon. §. exemplo. Super hoc consueuit dari doctrina, ꝙ
2 vbi pro eodem competunt actio, & exceptio: † exceptio est eiusdem vitæ, qua est actio, vt in dictis contrarijs: & hoc vides in non numerata pecunia, in qua competit actio, & exceptio: & sunt eiusdem vitæ, & temporis. C. de non numerata pecunia. l. cum vltra. & l. in contractibus. Sed contra hoc videtur: quia exceptio doli est perpetua. l. pure. §. fin. & tamen datur illi, qui habet actionem temporalem. ff. de pact. l. si cum emptore. §. fin. Præterea, si testator mihi, quod debebat, legauerit, datur mihi actio, & exceptio. ff. de lib. leg. l. quod mihi supra de leg. §. sed si debitori. & tamen nemo diceret, quin exceptio ista perpetuo duret, cum ista sit liberatio perpetua. Præterea, si cautio fuit penes creditorem inutilis, vt quia dissolutæ quantitatis, vel sine causa: constat, quòd competit actio. C. de condi. ex lege & sine cau. l. dissolutæ. & exceptio doli. ff. de doli excep. l. 2. §. circa. vel solutionis, si solutum fuerit: & tamen nemo diceret hanc exceptionem temporalem, cum per solutionem tota obligatio fuerit dissoluta, & in vtroque casu actio tollatur xxx. annis per l. omnes. C. de præscriptio. xxx. annorum. Quid dicemus? Innocen. dicit, quòd vbi ille, qui habet actionem, & exceptionem, est in mora: tũc exceptio est temporalis: alias perpetua: vt not. extra de appellatio. ca. sæpe. Sed pro Deo, quomodo potest esse in mora ille, qui habet exceptionem, & a quo peti non potest. ff. si certum petatur. l. lecta. §. fi. de regu. iuris. l. nulla intelligitur? non video, quid voluit dicere Inno. sed forte voluit hoc dicere, quod exceptio est perpetua, vbi actor nihil petijt, sed vbi petijt, & reus cum posset, non excepit, & forte actor non est causam prosequutus vsque ad finem, uel forte petijt instantia: quia est, ꝙ possit reo ad negligentiam imputari: tunc non videtur perpetua. Sed hoc non placet: quid enim potest reo imputari, qui habet tempus liberum ad excipiendum vsque ad sentẽtiam: vt l. peremptorias. C. senten. rescind. non posse? Vnde cum in illis terminis sententia non fuerit lata, reus non fuit in mora excipiendi, qui erat adhuc intra tempus, sibi a iure concessum ad excipiendum. ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. ꝙ si homo.
3 Item † Innocen. dicit, quod vbi actio, & exceptio simul, & ex eadem causa oriuntur, & ad idem tendunt, simul, & eodem tempore finiuntur: alias non. Sed adhuc obstant, quæ dixi de liberatione legata: & quædã de opinionibus supradictis. Potest dici quod vbi actio & exceptio competunt ex gratia, vel beneficio iuris, ad tollendum, vel rescindendum id, quod de iure communi tenetur, obtinent contraria: alias obtinet regula: vnde beneficium integrum restitutionis, querela inofficiosi, exceptio non numeratæ pecuniæ fuerunt repertæ ex quadam gratia contra ius commune: vt satis patet in materijs singulorum casuum prædictorum: idcirco non est mirũ, si restringantur, ꝙ per hoc credo, quod si quis appellauerit a sententia nulla, posit nihilominus perpetuo excipere de nullitate, quamuis haberet actionem, vel aliud, quod pro actione haberetur instantia appellationis. De hoc notabat Innoc. in d. c. sæpe. vide hodie extra de sententia excommunicatio. capit. licet. libr. 6. & hoc sufficit de natura exceptionis perempt. Quid de replicatione? Clarum est, quod durat, quantum durat actio: vt not. in l. pure. §. fin. & probatur. ff. de peculio. l. quæsitum. §. in dolo. C. de transactio. l. sub prætextu. Circa secundum, videlicet circa effectum, non est standum, quia peremptoria propriæ dicitur, quæ perpetuo perimit, vt hic legitur: alias non est peremptoria. Tertium gl. hic prosequitur, & tamen de hoc non agitur in tex. prosequamur eam apostillando. In eadem gloss. ibi cum allegat l. minor. xx. annis. is casus non debet esse inter ex-
a ceptos: quia hoc fit beneficio in integrum restitutionis, a quo casu rescinditur sententia: & si non rescindatur perinde auditur, ac si sententia lata non esset: vt d. l. minor xxv. ann. In ea. glo. cum allegat. l. Nesennius, idem in marito, & in alijs, qui deducunt. de quibus supra de action. §. sed & si quis. ff. solut. matrimonio. leg. ex diuerso §. final. & not. C. de iuris & facti igno. l. 1. In eadem glo. ibi, cum allegat de iuris & facti. ignoran. l. 1. idem videtur in milite cœlestis militiæ & instito. vt ibi not. per gloss. & doctores. In eadem gloss. cum allegat l. licet non sic in alia exceptione falsi, quæ non potest opponi, nisi habita restitutione. ff. de re iudicata. l. diuus. de exception. l. qui agnitis. nisi pars argueretur falsum commisisse. de iudic. l. cum prætor. vide quæ scripsi. C. de aduocatis diuersor. iudic. l. 1. vel nisi diceretur nulla propter falsitatem literarum delegationis, vel potentis iudicis: tunc enim videretur idem, vt in falso procuratore. cum sit eadem ratio: sed secundum hoc poterit via aperiri malitijs. semper enim condemnatus dicet sententiam nullam, & semper vltimam: & veniet de nullitate ad nulliitatem: sed ad hoc iudex debebit occurrere, vnde non crederem ipsum admittendum tertio, sicut nec admittitur tertio appellans. C. ne liceat tertio prouocare. l. vnica. Item nec sæpius in integrum restitui postulans. C. si sæpius in integrum restitu. postul. l. 1. & fin. Item nec sæpius testes reprobare volens: extra de testib. c. licet. talibus enim per iudicem occurri debet extra de
4 exceptio. ca. pastoralis. Item quod hic dicitur † de iudice incompetenti, intellige, quando post sententiam tale quid opponitur, per quod apparet ipsum non habuisse iurisdictionẽ: alioqui si opponeretur incompetentia propter personam, distinguitur, an esset non capax propter vitium naturę: sicut fęmina. vel incompos mẽtis, an propter vitium suum. in primo casu potest opponi post sententiam, secundo non, imo nec post contestationem: vt si dicatur infamis: & hoc notant doctores iuris canonici extra de rescriptis. c. sciscitatus. de offi. de lega. c. cum super. & in Specu. de exceptio. §. nunc videndum. versicu. sed quæro. & hoc nisi esset vitium notorium: & publicum. extra de sententia & re iudica. cap. ad proban-
b dum. In eadem gloss. ibi. ff. de ferijs l. prima. [b] idem esset vbicunque iudex compelleret aliquem ad respondendum coram se, qui alias non teneretur. ff. de iudicijs. l. secunda circa principium. & est speciale, quod compulsio reddat iudicium
5 nullum. vt ibi not. Item † intellige, quod hic dicitur, quod exceptio peremptoria non opponitur post sententiam, quando agitur actione iudicati, vel in factum: secus si ageretur prima actione. C. de iudicijs. l. 1. cum ibi notatis. Item intellige hoc de exceptione nata ante sententiam: secus si post. ff. de transactionib. l. & post rem iudicatam. Item hic dicit de per empt. per quam venitur contra sententiam. alias secus. ff. de exception. rei iudica. l. duobus. cum notatis. In eadem glo. cum

gl. cum allegat. l. si quidem. in hoc distinguo plenius: quia quædam sunt declinatoriæ fori: quædam dilatoriæ petitio-
6 nis. De declinatorijs † fori dic, quod debent opponi ab initio. vt C. eodem. l. fina. Sed ego quæro, quid est hoc initium? Hic fuerunt diuersæ sententiæ: præsertim inter Canonistas. Quidam dicunt, quod in initio debet opponi, antequam aliquid aliud proponatur: vel contra citationem, vel contra commissionem, seu rescriptum, vel fundamentum partis, per decretalem inter monasterium. extra de sententia & re iudic. Alij dicunt ꝙ vsque ad 20. dies, per authen. offeratur. C. de lit. contest. alij, quòd vsque ad lit. contest. per l. nemo. a contrario sensu. C. de iurisd. omn. iud. & hanc tenet Spe. in tit. de dilatio. §. nunc videamus. versic. nunquid ergo. Ioan. And. dicit in c. inter monasterium: ꝙ omnis exceptio, per quam negatur quis esse iudex, debet primo proponi, & post recusari: ad quid enim recusaretur, si non sit iudex? Quid dicendum super his? Potest dici quod declinatoriæ sunt diuersæ: quædam enim sunt contra personam iudicis: quædam contra fundamentum eius: sicut contra rescriptũ, vel commissionem: vel quod cognitio pertinet ad alium, qui forte præuenit: vel coram quo causa pendet. quędam declinant de loco, vbi causa est ventilanda: & super his videtur diuersimode respondendum. Loquamur de primis, quæ concernunt personam iudicis: & in illis videtur similiter distinguenda declinatoria recusationis ab alijs. Quæramus
7 ergo de recusatione, † super qua sunt opiniones, vt supra scripsi. Credo tamen, ꝙ quandocunque ante propositionem aliarum dilatoriarum, possit iudex recusari, nisi pars eius subierit iudicium. & hoc satis probatur, quia nec petitio libelli, nec iudiciarium: nec satisdatio de iudicio sisti: nec datio sportularum impediunt, quominus possit recusari: vt in authen. offeratur. & l. non videtur. ff. de iudi. talia enim sunt præparatoria, & ingressus causæ, ante omnia facięda, nec alias pars audiretur, quid ergo si pars subijt iudicium: forte per aliquã interlocutoriam? Videretur contra: quia hoc attento videtur consentire. ff. quando appel. sit. l. fi. & ibi de hoc, & videtur expressum in cap. inter monasterium. supra alleg. Super hoc quidam distinxerunt, an ille qui petijt ius, velit recusare: & non potest: an ille contra quem petitur & ille potest. Sed hæc distinctio non videtur bona: quia ita consentit tacite, qui recipit, cum posset dissentire, sicut qui petit. & hoc vides in querela. nam recipiens legatum perdit querelam, sicut qui petit. ff. de inof. testa. l. pen. §. fi. & facit d. l. fin. quando appella. sit de separa. l. 1. §. illud. C. de re iudica. l. ad solutionem. Et super hoc videtur dicendum, quod si pars recipit iudiciũ, seu interlocutoriam super præparatorijs prædictis, quæ parant initium causæ, ex hoc non excludatur a recusatione. Verbi gratia, reus petijt libellum: actor dicit, se non teneri dare: quia causa est vilis, vel forte de consuetudine non dabat. vel petijt caueri iudicio sisti: actor dixit, hoc non debere fieri. quia possidet immobilia, vel proponit conuentionem: vel aliquid aliud ad finem illum, vel dicit se priuilegiatum super sportulis non dandis. Credo, quod si feratur sententia super istis. nihilominus sit locus recusationi: quia alias leges supra alleg. imponerētur verbis, & non rebus. quæ dicunt post præmissa: iudicem recusari. nam facile esset cuilibet præmissa fingere, & obijcere, & facere super hoc interloqui: & sic re-
8 pellere partem a recusando. † Quid ergo si pars compareat per procuratorem: & obijcit contra procuratorem, & pronunciatur? Crederem, procuratorem non debere propter hoc excludi a recusando, quia alias procurator recusare non potest, nisi sit fundatus: vel alias pars non tenetur recusare, nisi habeat partem fundatam, cum qua eligat arbitros. & idem crederem, si impugnetur potestas iudicis: vt supra in opinione Io. nam frustra recusaretur, si non sit iudex: & frustra iretur ad arbitros: vt ipse Ioan. dicit. & idem videretur in citatione, quæ est præparatoria, & initium iudicij: quia sine citatione quis non tenetur procedere, infra tit. 2. §. fin. & hoc satis innuitur in Decret. quoniam contra falsam. extra de proba. vbi ponitur ordo: & ponitur citatio ante recusationem: vt ibi patet. sed si procederetur ad alias dilatorias proponendas, dicerem aliud.

9 Quid si † declinet de loco: quia forte dicit locum non insignem, vel se non posse conueniri extra diœcesim vltra dietam vel vltra locum resorti sui? adhuc crederem idem: quia si primo haberet recusare, quam de hoc excipere: haberet ibi eligere arbitros: & ibi super causa suspicionis litigare: & sic compelleretur contra ius litigare: nisi in loco vetito. Super his tamen est facienda, & præmittenda protestatio, quod non intendit in iudicem consentire, &c. & sic tota die faciunt aduocati: & hæc credo vera. & rationabilia, in dubio tamen tutius est ante omne iudicium, seu interlocutoriam iudicem recusare, vt omnino opinioni satisfiat.
Quid de alijs declinatorijs concernentibus potestatem iu-
10 dicis? In † illis potest dici ꝙ debeant proponi, etiam in initio post prædicta præparatoria. idem de quibuscunque alijs declinatorijs fori: vt patet in d. l. fi. C. eo. ibi. enim vult ostēdere differentiam inter ipsas & alias dilatorias, dicendo præscriptiones fori in initio opponi debere, quasi dicat, ante alias dilatorias: & hæc procedunt nisi contendatur iurisditionem non competere ipso iure: quia tunc potest opponi quandocunque: vt dixi supra in secunda additione: vel nisi de nouo venerit ad notitiam: vt no. in d. l. fi. & idem Inno. & Host. extra eo. c. pastoralis. Sed Ber. tenet ibi contra. & Spec. eo. tit. §. nunc videndum. versi. cæterum. pro quo ff de excus. tut. l. 2. §. fi. in authen. vt cum de appella. cog. §. aliud. Et ad decretalem, pastoralis. potest responderi, quod loquitur in termino præfixo ab homine, secus si a lege. & hoc idem no. Archidiaco. in exceptione spoliationis, extra de restitut. spo. c. frequens in exceptione excommunicationis sunt multa specialia. vide extra de excep. c. pia. lib. 6. Item quæ dixi, intellige, nisi causa concedendi semper duret, vt forte de loco nō tuto, vel de iudice inimico, vt no. in Spe. de citatione. §. 1. versi. quid si reus. & per Archid. de offic. deleg. capit. statuimus. lib. 6. & ideo videtur quod possit excipi de ferijs, lite etiam contestata. contra tamen notatur in Spe. in eodem tit. §. d. versic. quid de exceptione feriarum. Item dicit, quod exce-
11 ptio † dilatoria proponitur ante litis contestationem. vt hic notatur, & post antequam diuertat ad alios actus: vt no. Inno. in d. c. pastoralis. Item dicit quod exceptio dilatoria potest opponi quandocunque, si resultet ex processu. extra de offi. delega. c. statuimus. cum ibi notatis. In ead. glos. ibi, cum allegat §. super cæteris. Hæc gloss. non procedit, quia peremptoriæ dicuntur ab effectu, quando negotium de quo agitur, perimit, non tempore vitæ: vt supra dixi, vnde cum hæc exceptio omnino perimat, patet, quod est peremptoria, quamuis perpetuo non possit opponi secundum Iac. & idem dicit de exceptione non numeratæ dotis, de qua sequitur. Sed Specu. videtur tenere cum hac gloss. in Spec. eod. tit. §. d. versic. quid de exceptione non nu. nu. 18. In ea. gloss. in fi. de hoc dictum est supra circa prin. gloss. & idem potest dici de beneficio cedendarum actionum. ff. manda. l. Papinianus. de fideiusso. l. cum is. & l. si fideiussor. §. idem respondit. & idem de beneficio diuidendarum actionum: vt patet per epistolam diui Adria. vide C. de fideiuss. l. fideiussor. & scripsi supra de fideiusso. §. si plures. De exceptione compensatio-
12 nis, † non videtur dubium quin possit opponi post sententiam. ff. de compensationibus. l. si eum militi. §. 1. C. de compensatio. l. ex causa. De exceptione, quæ datur pignoris possessori, vel fideiussori, quod reus primo conueniatur, sunt opiniones, quando debeat proponi. nam quidam dicunt, qđ ante lit. contest. alij post: vt dixi in §. si plures. & notatur plene in Spe. eo. tit. §. d. versi. quid de exceptione quam proponunt. in his tamen omnibus, de quibus dubitatur, an sit dilatoria, vel peremp. tutius est, quod opponantur ante lit. contesta. prout doctores ibi notant. illa autem exceptio, dolo petis, quod restituturus es. videtur perempt. cũ perimat negotium. Credo autem posse tradi pro regula, quod omnis exceptio, quæ commode non potuit opponi ante sententiam, forte propter dubium facti, cui sententia dat certitudinem. & per quam directo non contradicitur iudicato: & per quam non negatur causa, ex qua agebatur, vera possit op-
13 poni post sententiam. V. g. agebas † contra me, quòd traderem tibi equum, quem dicebas me tibi vendidisse, vel quid aliud

aliud,ego lit.conteſt.negaui.produxiſti teſtes:iudex pronun
tiauit pro te.volo excipere,ꝙ non tenear rem tradere,niſi of
feras pretium:credo,ꝙ poſſum:quia ante non potui commo
de excipere,quouſque certum eſſet vẽditionem fuiſſe factã.
Vel pone,petis à me rem,quam dicis tuam : ego negaui,lata
ſententia,pro te volo excipere de expenſis, quas bona fide fe
ci in re.credo,ꝙ poſſum: quia ante non potui commode ex-
cipere, & idem in conſimilibus exemplis. & ad hoc faciunt
.ff.de reſcinden.vendit.l.fundus.de iureiurando.l.ſi duo.§.ſi
quis iurauerit.cum §.ſequen. & ideo condemnatus in actio-
ne hypoth. offert debitum. & in actione noxali dat pro no-
xa.& condemnatus compenſat. Item condemnatus petit ceſ
ſionem. Item heres condemnatus ad ſoluendum legatum,
excipit de beneficio inuentarij, vide ſupra de hæred. quali.
& differen. §. extraneus. & hoc indubitate, vbi condemna-
tus habuit iuſtam cauſam litigandi: quia forte ex facto præ-
deceſſoris conueniebatur : vel alias habuit iuſtam cauſam :
quod tamen videtur. etiam ſi non haberet. per rationem
quam dixi. in caſu tamen, quo mala fides ipſum non exclu-
deret ab excipiendo, quæ excludit quandoque : vt quando
24 fecit expenſas mala fide in alieno. Crederent † tamen, quod
vbi ante ſententiam tales exceptiones poſſent opponi : quia
forte non negabatur contractus, vel cauſa, ex qua agebatur,
quòd debuerit opponi ante. Et in omni caſu eſt tutius op-
ponere ante ſententiam,ſaltem conditionaliter ſic, dico ꝙ
non habes ius : & ſi ius haberes compenſo,vel habeo reten-
tionem. facit ſupra de actio.§.in bonæ fidei. vbi compenſa-
tio fuit appoſita ante ſententiam. Sed contra hoc videtur
facere.ff.famil.ercisc.l.ex parte.in prin. vbi ſupponitur, ꝙ
non excipitur poſt ſententiam : ſed agitur pro expenſis : ſed
intellige,quod agi poteſt vbi rem reus tradidit : quia ſi non
tradidiſſet : daretur exceptio multofortius, quam actio : q̃a
cui damus, &c. vt regula iuris inuitus. §. 1.ff.de regul. iur.
Illud autem conſtat, quia exceptiones præiudiciales quan-
docunque proponuntur, ſi reddant iudicium nullum, vt ſi
opponatur quod eſt ſeruus,vel monachus,vel ante litem cõ-
teſtatam.C.de ordin.iudi.l.3. & exceptiones ordinis ante li-
tis conteſtationem.ff.de adulter.l.ſi maritus.§. præſcriptio-
nes.an autem præmiſſa obtineant in cauſis criminalibus ?
vide ibi. Sed quid ſi excipiatur,quòd debitum,quod pure
25 petitur,eſt conditionale ? Videtur,quod ſit † dilatoria : q̃a
non perimit,ſed differt in euentum conditionis. Spec.tenet
contra : quia cum ſit dubium, an perimere poſſit : debet in
dubio perempt.iudicari.nam poteſt eſſe perempt. ſi condi-
tio non impleatur.arg.ff.de condit. indeb.l.ſufficit.ſicut no-
tatur in Spe.eo.tit. §. 1. verſic. eſt quoque & alia exceptio.
nu.8.Et poteſt diſtingui,an eſſet poteſtatiua, vel caſualis, in
dubio tñ conſulerem eam proponi ante litem conteſtatam.
c Item not.ꝙ Innoc dicit,ꝙ peremptoria[c] poteſt opponi an-
te lit. conteſtatam,& probari, ſi reus velit : vt notatur in d.
c. paſtoralis,pro quo facit.C.ſenten.reſcin. non poſſ.l.perẽ-
ptorias,ibi,cum dicit initio. Sed obſtat c. exceptionis extra
de lit. conteſt. lib.6. Item,quòd vbi eſt exceptio perempto-
ria,& declinatoria,opponitur poſt litem conteſt.extra de fo
ro competen.c.ex parte.& not.Innoc.in d.c. paſtoralis,ſi ta-
men oppoſita ſemel fuit ad vnum finem,& repulſa, non po-
teſt opponi ſecundo ad alium : vide per Innoc.extra de pur-
ga. cano. c. cum dilectus. verſic. item ſi oppoſuit. & hoc ſi
fuit repulſa, quia non probata, alias ſecus. ff. de compen. l.
quod in diem.§.1.

a Adnot.Reſtitutionis.Nota tamen,quod non eſt reſtituendus,niſi ſummatim doceat,ꝙ potuiſſet probare,& non probauit,etiam ſi conſtet ꝙ ſit læſus. Et talis ſummaria probatio non prodeſt, nec fidem facit in cauſa principali: vt hic pulchre per Ang.

b L.1.Do.Ang.ponit hic materiam feriarum,cum multis quæſtionib. vtilib. in 11.col.circa med.verſ. & pro iſta materia.

c Quod peremp.De exce.peremptorijs,vide hic per Ang.in 16. col. in med. verſ.debemus itaque hic declarare materiam &c. Item non omittas quin hic videas Ang.in materia reſcriptorum, quod exceptiones poſſunt opponi contra reſcriptum,qui ponit ibi.36.col.circa princ.verſ. vnum cum iſte te. Item in fi.27.col.incipit tractare de aliquibus, quæ ſunt regularia circa reſcripta in verb.poſtquam videmus.Item in 30.col.circa med.verſ.ex his no.tractat,quę exce.poſſunt opponi contra iudicem delegatum.Item in 34,col. tractat de arbitris:& quot opponi poſſunt contra arbitrum,quia ponit ibi.18.exceptiones contra arbitrum.Item in 31.col.in fi.verſ.videamus nunc, incipit tractare de perſonis agentium ſuo nomine,quot poſſunt eis opponi exceptio, & ponit ibi 36. exceptiones,quæ poſſunt opponi agentibus.Item in 40.col.ante med. verſ.nunc deueniamus.tractat de perſona procur. & quot eis probant obiici. Irem in 36. prope fin. verſ. poſtquam. tractat de procurat. in rem ſuam. & quod ei poſſunt obiici.Item in 48.col. prope fi.tract.de ſyndicis : & quot eis poſſunt opponi.Item in 50.col.ante fi.tract.de tutore, & quot ei poſſunt obiici.Item in 54.col.tractat de curatote,& actore,& quot eis poſſunt obiici.poſt med.col. verſic. Or vidimus de tutore. Item in 57. col. tractat de orphanotrophis & hoſpitalariis. prope fin. col.verſ.dicendum eſt. Item in fin.58.col. tractat de coniunctis perſonis, quæ a ete poſſunt pro perſona coniuncta in verſ.verum quia aliquando.Item 60.col.poſt med.in verſ.ſed cum aliquando. tractat de defenſore,qui in iudicio comparet, ad plenam cauſæ defenſionem ſine mandato.

1 *Plus petitum ſi ſit,quatenus condemnandum.*
2 *Duplicabile tempus.*
3 *Tempus tacite duplicatur.*

Temporales. Iſte §. fuit lectus pro maiori par-
te ſupra de actio.ſi quis agens. Sed quia ibi remiſi, hic quæ-
ramus aliqua. Pone egi contra te, repellis me exceptione
1 † temporali : quæritur vtrum fiet nihilominus ex nunc con-
demnatio, vt ſoluas poſt diem : & poſt duplicatas inducias ?
Innoc.& doctores iuris canonici tenent ꝙ ſic : extra de plus
peti.ca.1.per l.in lege Aquilia ſi deletum.ff.ad legem Aqui-
liam.de iudic.l.de qua re.famil.erciſcun.l.& poſt. Sed huic
opinioni refragatur litera manifeſte in duobus locis, ibi nec
eo iudicio, &c. & ibi, & poſt eas finitas,&c. vbi ſupponitur
manifeſte,ꝙ poſt finitas iudicias agitur prima actione. Nec
obſtat l.in lege. nec lege de qua re. quia agitur actione iam
competente : & pro damno iam dato : vnde non mirum, ſi
ex nunc fit condemnatio : quia ibi erat obligatio de præſen-
ti. hic non : & tamen vbi peteretur plus loco, vel re, dicerẽ
contrarium,quia tunc fieret condemnatio in eo,de quo con
ſtaret,& maxime in quantitatibus.ff. de eo quod certo loc. l.
quod ſi Epheſi.§. 1.ad Velleianum.l.vir vxori. §. fi. vide de
cond.furtiua.l.ſi ſeruus.§.bonæ,ſed in eo qui petit plus cau-
ſa.non videtur idem : imò videtur reum abſoluendum ab in
ſtantia. quia aliud petit. ſupra de actio. §. huic autem. ff. de
verb. obligat. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante,& hoc ſa
tis innuitur,extra de plus peti. c. 1. Item quæritur, quid ſi
exceptio non fuit oppoſita, teſtes tamen producti ſuper de-
bito,deponunt de eo,vel forte in litera contractus contine-
tur dies,nunquid fiet condemnatio de præſenti? Innocen.&
Hoſt.tangunt hoc,extra eodem c. paſtoralis. & tenent quod
ſic,quod ſatis videtur procedere, quãdo probatur per inſtru
mentum: ſed quando per teſtes, poſſet hæſitari : quia teſtes
deponunt ſuper eo, ſuper quo non fuerunt producti. & ita
eorum depoſitio nulla, quo ad hoc : ſed ipſe reſpondet, ꝙ
hoc contingit principale negotium : & ualet eorum depoſi-
2 tio. † Item quæritur quod tempus duplicabitur:vtrum illud
quod reſtabat,de dilatione,vel tota dilatio,quę fuit ab initio
data ? Videtur quod illud, quod ſuperat tantum. ff. de pœ-
nis.l.aut damnum.§.quiſquis. Sed iſte text. facit in contra-
rium, niſi ipſum intelligas, quòd ab initio dilationis petie-
rit : quod eſt diuinare. Vnde poteſt dici,quòd tota dilatio
duplicetur : & ita continget, quod hæc duplicatio valebit
triplicationem,ſi in fine dilationis actor petat.
Sed quid in dilatione data à lege : quia hic loquitur de
dilatione data ab homine,vel natura rei ? Doctores iuris ca-
nonici dicunt idem in dicto cap.1.de plus peti. Item quæ-
ritur,nunquid iudex debeat triplicare tempus,probata dila-
tione,& condemnare in expenſis ? Ijdem doctores dicunt,
quòd ſic. Sed quid ſi non cõdemnauerit,nec duplicauerit?
3 Credo, † quòd cum hoc ſit beneficinm iuris, competat. &
poteſt excipi, dato quòd iudex non fecerit mentionem de
hoc.C.de iudic.l.ſancimus. extra de dolo & contumac. cap.
actor.libro 6. etenim tale tempus datur à lege.ff.de re iudic.
l.4.§. ſiquis condemnatus.verſ. ſed ſi quidem. fine his, & ſi-
ne illis,quæ ſcripſi ſupra de actionib.§.ſi quis agens. non in-
telliges hunc §.

1 *Exceptio procuratoria.*
2 *Clericus quorum procurator ſit.*

Pro-

3 *Procuratoris infamis repellitur.*
4 *Procurator infamis quatenus accipiendus.*

PRAETEREA. Super text. quales sunt procuratoriæ. exceptiones tales sunt: tu non potes esse procurator ex tali causa: vel quia non doces de mandato. ff. de damn. infect. l. inter quos. §. pe. versi. ꝙ si. ff. man. l. si fideiussor. §. quædam. sed
2 † si dicatur: tu non es, nec fuisti procur. illa non est proprie procuratoria, de qua hic loquitur: imo illa quandocunque opponitur. vt s. dictum est. vide extra de procura cap. in nostra. in fin. per Inno. In glo. quæ pro alio. in fi. vel pro liberis, si sint maiores, & agere non possunt: sed si sint minores, non. sed petat eis tutorem, vel curatorem. Et hoc, nisi ipsa esset tutrix: vel nisi prosequeretur causam appellationis: vel libertatis parentum, vel propinquorum. vide. C. de procura. l. alienā. & d. l. fœminis. ff. de libera. caus. l. 1. in fi. cum l. sequen.

In glos. 1. hoc fit. in fi. an autem hæc obtinent in militibus nostri temporis? Spec. dicit, ꝙ non, in tit. de procur. §. ratione autem sui. ver. item ꝙ est miles. Sed potest dici contra, saltem si sint in procinctu. vide s. de testamen. mil. in rubr. & idem in militibus cœlestis militiæ: vt not. C. de procura. l. militē. & patet in auth. de sanctis. epis. §. alium. sed de iure canonico videtur, quod clericus simplex non posit esse procurator generalis laicorum: sed ad vnā causam. si sit promotus, non,
2 nisi in † causis spiritualibus, vel nisi pro miserabilibus, vel coniunctis, vel pro ecclesia: & sic intellige, quod Inno. not. de oblig. ad ratioci. ca. 1. de postu. in Spe. de procu. §. ratione autem sui. versic. item quod est episcopus. Hostien. in summa de procura. §. quis dari. versicu. item monachi. Religiosi non possunt esse procuratores de iure ciuili: sed de iure canonico sic, pro suis monasterij cum licentia abbatis, si sit vtilitas monasterij. vide extra de sentent. & re iudic. c. cum I. & A. de procur. c. pen. in cle. In glo. sed contra. in fi. Hæc videtur veritas: & est ratio: quia infamia non debet releuare ab onere. C. de infa. l. 1. procurationis autem officium est vile, & onerosum. C. de accu. l. si quis procuratorem, sed aduocati officium est laudabile C. de aduo. d. iudic. l. laudabile & hanc opin. videtur tenere Io. glo. decretorum. 3. q. 7. c. 1. in prima solutione, quod directe obstat huic §. Bernard. dicit indistin-
3 cte ꝙ procurator infamis non debet admitti: † extra de iudic. c. cum deputati. Spe. distinguit de infamia, vtrum sit magna, vel parua, vt in titul. de procur. cap. ratione autem sui. versi. item quod est infamis. Tu potes facere de toto vnū pro diū: quia aut constituitur a persona ecclesiastica: & tunc non admittitur persona infamis: quia episcopi, & sacerdotes debent habere homines bonæ famæ, & bonæ opiniones. 5. q. 3. cap. quia episcopus. Aut a laicis secularibus: & tunc aut est notorie vilis, & infamis, & maiori infamia: & tunc crederem etiam non admitti, quia cessat ratio huius. §. nedum de his, &c. cum in notorijs non fit opus cognitione, si non fit noto
4 rium, tene hunc §. Quidā consueuerunt dicere, † omnis pro curator est infamis, & vilis. per d. l. si quis procuratorem. & sic dicit ibi And. Alij dicunt illud esse verum in procur. viliū personarum, sed magnarum non: & sic apparet in curia Franciæ, in qua procurator regius, est vnus magnus magister: & ita restringunt d. l. si quis procurator. Et ego dico tibi, quòd se non intelligunt, vel eam destruunt: quia in d. l. procurator fuit constitutus ab existente in dignitate, quod apparet quia constituens priuatur dignitate: ergo eam habebat: quare dic, ꝙ recipere procurationis officium infamia est, & vile homini existenti in dignitate, sicut curiali. Sed alij pauperi non: & ideo doctores & licentiati videntur infames, qui onus procurationis recipiunt.

De replicationibus. *Rubrica.*

In alijs voluminibus non reperitur hæc rubrica per se: sed hic fit propter iuuenes, vt frequenter dixi in hoc volumine. supra. de leg. §. sed non vsque, &c.

1 *Replicationis natura.*
2 *Inualidum non fortificatur.*
3 *Replicationis locus.*

INTERDVM. Text. quod posit duplicari, triplicari, & quadruplicari in infinitum: & sic malitiosi aduocati poterunt facere causam immortalem: sed ad hoc est remediandum per iudicem: vt dixi in simili supra tit. 1. quando opponitur nullitas sententiæ. in curia Franciæ non excedunt duplicationem, & bene. In summa no. quòd replicatio debet
1 esse † talis naturæ, quòd excludat exceptionem, & directe cō cludat ad eam repellendam: alias non est admittēda. Si enim agam contra te, & tu repellas me exceptione facti, vel solutionis: & ego dicam, quòd tu es periurus, talis replicatio non admittitur: extra eo. ca. dilecti. Item caue, quòd vbi intentio
2 actoris est de se insufficiens: † non potest fortificari per replicationem. Verbi gratia, peto a te x. ex causa mutui tibi facti a Sempronio: tu dicis, quod non possum agere, cum ad me non pertineat, volo replicare, quod imo pertinet: quia sum hæres Sempronij: credo, quod nō possum: quia intentio mea deficiebat. & super ea est mihi ius faciēdum. verum est, quod in mea petitione possum emendare: sed non in viam replicationis. vide supra de act. §. si minus. quia in replicatione nihil potest cadere, nisi repulsio exceptionis ex iure sibi competenti, & quæsito ante propositionem exceptionis, vt hic patet: vnde actio, quæ non competit, non viuificatur per replicationem. vide C. de pact. l. cum proponas de transact. l. actione. ff. de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret.
3 † Item dic, quod replicatio datur, vbi æquius est dare replicationem, quam sustinere exceptionem. alias si non esset æquum, non datur: vnde aduersus exceptionem doli non datur doli replicatio: vt d. cap. dilecti. vide ibi in gloss. ff. de except. dol. lege apud Celsum. §. Marcellus. in princip. Nec prætereo, quod sicut actio debet aperte proponi: ita exceptio, & replicatio. Sed forte non est necessaria conclusio: sed (ad minus) debet dici, quod agitur male. sed non oportet necessario concludi ad absolutionem. quia illud pertinet ad officium iudicis. ff. ne quid in flum. pub. l. 1. §. sunt qui putant. ff. de flu. l. 1. §. Labeo. iuncto §. fina. supra de perpe. & temp.

1 *Defendi ex fideiussore potest.* 2.
3 *Personalia ad quæ extenduntur.*

a EXCEPTIONES. a In gl. appellatione. ibi, qui pro alio fidem adstrinxit. vide in auth. de fideiuss. §. 1. supra de fideiusso. in rubrica. In eadem gloss. ibi, cum allegat l. exceptiones b
b in fine. illa est directe contra. Sed dic vt C. de fideiussor. minoris. l. secunda. an actori detur regressus contra alium, vel non, vide ff. de procurato. l. minor. In ea. glo. ibi, ff. solu. matr. l. alia. nota hanc gloss. quæ est verissima, & notabilis: non tamen obtinet, nisi quando reus conuenitur: alias non potest fi
1 deiussor eius defensionem recipere. Quid ergo econtra, † si principalis debitor, qui habet exceptionem personalem, recipiat defensionem fideiussoris conuenti: nunquid ex persona sua poterit eum defendere virtute sui personalis priuilegij? Dicas quòd sic, si sua intersit, vide supra de iure naturali. versicu. quodcunque, vnde maritus, & donator possunt fideiussorem defendere: quia si fideiussor solueret, haberet regressum contra eos. & idem de socio: nam fideiussor agit actione mandati, contra quem non sunt prædicti priuilegiati, nec contra ipsum fideiussorem. secus in reo principali, qui cessit bonis: quia potest excipere contra fideiussorem suum, sicut contra alios, cum sit creditor: & ideo nil videtur sua interesse. Vnde quamuis gl. cumulet omnes, qui possunt deducere, quātum facere possunt: non tamen est idem iudicium de omnibus, quo ad hoc: & est vnum mirabile, ꝙ reus principalis defendendo fideiuss. posit vti ex persona sui exceptione, quæ
2 † non competit fideiussori. Et videtur cōtra l. venditor. ff. de iudi. & contra regulam communem: quia ex persona defensoris, non debet fieri deterior conditio actoris: sed tamen certum est hoc casu sic esse. ff. manda. l. idemque. §. generaliter. personalem tamen exceptionem competentem fideiuss. non potest reus principalis opponere. vide eo. titu. l. si fideiussor.

§. quæ-

§.quædam. Vnde posset dici quod d.l.venditor.loquitur quo ad declinatorias fori. & forte secus in alijs exceptionibus dilatorijs, vel peremptorijs competentibus sibi ex persona sua, per prædicta. In ea.gl. in fi.de hac materia vide C.de non nu.
3 pecu.l.tam mandatori. † Item dic, ꝙ exceptio personalis extenditur ad fideiussorem in obligationibus faciendis indirecte: vt scripsi in d.ver.quodcunque. & hoc dicit Iac.de Rauen.qui etiam dicit, ꝙ quæ dicta sunt procedunt in exceptionibus, quæ competierunt post fideiussionem, quia quæ ante, non competunt fideiussori: nisi erronee promisisset. ff. de fide ius.l. si quis postea.

a Adnota. Exceptiones. Exceptio competens, si est in rem, proderit eius fideiussori, propter actionem mandati, qua reus sibi tenetur. exceptio vero personalis, vt cessionis bonorum, vel similes ad fideiussorem nullatenus se extendunt hoc dicit.

b L.exceptiones. No.hic An.post gloss.quod restitutio minoris, non prodest eius fideiussori, quamuis etiam facta restitutione, minor liberaretur pacto de non petendo. Vide eum hic.

De interdictis. *Rubrica.*

In fi.gl.rubricæ, per hoc videtur, quod melius fuisset is ti. situatus ante tit. de exceptionibus. & sic situatur in ff. & C. sed non sit tibi vis in ordine.

1 *Interdici vni quando possit.*
2 *Interdicta an actiones.*
3 *Possessorium quibus negatum.*

SEQVITVR. Et bene sequitur. In gloss. id est, dicere. ibi cum alleg. §. de his. hæc non est vera secundum Iac. de Raue. quia reperiuntur in
1 terdicta, † quæ formantur in persona vnius: vt vtrobi.l. 1. secundum eum. Credo, quod dicat satis verum. nam inter dictum quandoque formatur, & datur generaliter, sicut actio. ff. ne vis fiat ei qui in pos.mis.l. 1. In ea.gl. ibi, per totum librum, vult dicere gloss. quod omnia interdicta sunt vniformiter prætoria: sed non omnes actiones: alias male concluderet, quia multæ sunt actiones, quæ formãtur a prætoribus: vt vidisti in tit.de actio. Sed hæc non potest dici recte differẽtia, præsertim realis. vnde secundum Iaco. nulla fuit differentia realis. sed modus loquendi fuit alius in interdictis: & alius in actionibus. Melius videtur, quòd prætores nullam actionem dederunt, quando
2 † introduxerunt interdicta: & voluerunt dicta interdicta obtinere locum actionis: dumtamen solenniter impetrarentur, & certo ordine. Sed post Iurisconsulti introduxerunt dari actio. & agi sine solennitate: vt infra §. fi. Ex quo patet longa differentia. In ea.glo. in fin. imo est valde aliud: & proposito vno, non proponitur aliud: & hodie potest agi interdicto, vel actione in factum, ad electionem actoris. ff. ne vis fiat ei qui in possessionem missus est.l. si quis missus. §. cum prætor. versicu. sed si mulier. vti posi.l. 1. §. restituendæ. & not. de vi & vi arma.l. 1. §. fin. gloss. tamen notauit idem quod hic. ff. eo. in rubr. in secunda glo. Dyn. tament eam reprehendit ibidem. In gloss. hæc ideo dicit ibi, cum allega. §. quædam. & in quo contineat causam proprietatis, dicit ibi, quia quo ad probationem, & effectum victoriæ. vt ibi nota. An autem snia lata super proprietate, obstet in possessione: vide ibi per Dy. & dixi plenius C.e.l. incerti. in Breuiario. extra de causa pos. c. cum dilectus. per docto. In glo. vt cum contenditur. in fin. Item dantur etiam alia: vt ff. de vi & vi arma.l. 3. §. vnde vi. & not. ff. vti posi. l. 1. de hoc videbis magis in inferioribus.
5 Iaco. dicit hic quòd nullum † possessorium datur pro præstationibus, seu reditibus: quia sunt iura personalia, quæ improprijssime dicũtur posideri: vt no. ff. de pe. hær.l. regulariter. põt esse verũ de iure ciuili: sed de iure canonico est contrarium. vide extra de elect. cap. querelam. quandoque dixi quòd pro reditibus, qui præstantur ratione certæ rei immobilis, posit agi possessorio: pro alijs non: vt scripsi supra de act. §. præiudiciales. consuetudo omnium curiarum spiritualium & temporalium tenet d. cap. querelam. indistincte.

1 *§. Summa explicatur.*
2 *Possessio ficte translata.*

SVMMA. In gloss. vt si quis missus. in fin. Istud exemplum non est de posidente: sed de misso in possessionem, qui non posidet. ff. de acquir. poss.l. si quis ante. §. idem Pomponius. verum est tamen in se: quia nedum posidentem prætor tuetur: imo etiam missum, vt d. titu. ne vis fiat ei. secun-
1 dum Iac. de Ra. Et caue, ne tex.te decipiat, † cum dicit, sine vitio. supponit enim, quod si vitiose posideret, non daretur, interdictum: & tamen est contrarium. ff. vti posi.l. iusta. de vi & vi arma.l. 3. §. eũ igitur. sed pro tanto loquitur: quia posidẽti sine vitio vim fieri prohibet indistincte: si vitiose, sunt plures distinctiones: an incontinenti, vel ex interuallo, in interdicto vnde vi, & in vti posidetis: an posideat vi, clam, vel precario: & an ab aduersario, vel ab alio: vt infra videbis.
2 In gl. non rerum. in fi. hæc est vera. † nam licet vera possessio non transferatur ad hæredem: fingitur tamen transferri: præsertim decreta bo. pos. & hoc attento, dicitur restitutorium. attenta tamen veritate, est adipiscendæ: & per hoc potest excusari stylus curiæ Franciæ, vbi hæredes se dicunt saisitos, & turbari in possessione: & concludunt in casu nouitatis: quamuis non fuerint adepti realiter possessionem. In gl. per interdictum in fi. Iac. dicit, quod imo directum. ff. de vi & vi arm.l. 1. §. deijcitur. quod potest esse verum, si intẽtetur pro re, in qua est vsusfructus: sed si pro iure vsusfruct. videtur gl. vera. ff. de serui.l. quoties. la 2. & infra videbis.

1 *Expulsis quando succurrendum & qui.*
2 *Proprietas quo interdicto contenta.*

SEQVENS diuisio. Hæc est subdiuisio. hic enim solum distinguit interdicta: quæ ad rem familiarem pertinent. ff. eo.
a l. 2. hæc autem interdicta. In glo. innuitur hic in fi. [a] & patet ff. de fur.l. hoc amplius. Oportet tamen, quod sit hæres, & in dicta quota, vel tali modo, quod non habeatur pro legato. C. de hæred. insti. l. quoties. In gloss. hæc oratio, ibi per totum. imo vero ibi: quandoque pro falso, quandoque est iustus error. ff. de vsucap.l. Celsus. & l. non solum. §. quod vulgo. sed tunc habetur pro uero. Nunquid ergo interdictum, vel petitio hæreditatis, daretur contra talẽ? gl. videtur sentire, quod sic. C. in quib. cau. ces. long. temp. præscrip.l. hæreditatem. sed minori tempore tollitur. & idem sentit hic Iaco. qui imponit illi gl. quod dicebat contrarium. In glos. vnde. in fi. quales debeant fieri interrogationes, antequam agatur hoc interdicto, vel petitione hæred. dic vt C. de peti. hære.l. cogi. In gl. sed aget in fi. vel interdicto vnde vi. vel alijs remedijs, quæ
1 dantur expulsis. † j. eo. §. recuperandæ. & hoc, si possessionẽ pacificam fuit nactus: alias si commendatam [ita in exemplaribus scriptis legitur, & bene. non vt in excusis damnatam.] uel alias minus legitime: ita, quod potuit expelli. uidetur secus. ff. de acqui. poss.l. non uidetur. Sed potest quæri, nunquid electus in dignitate posit intentare hoc interdictum, saltem utile? Spe. uidetur tenere, quod sic, in tit. de caus. pos. & proprie. in princ. Vnde potes dicere, cum tale beneficium fuerit collatum mihi canonice: uel cum ego fuerim in tali dignitate electus, & cõfirmatus: & tu absque titulo legitimo ipsum, uel eam detineas occupatam: peto me admitti ad possessionem eiusdem: & admisso te mihi condemnari. Et not. quod
2 hoc interdictum uidetur continere causam † proprietatis: quia oportet quod ille, qui agit hoc interdicto, probet se hæredem, sicut si ageret petit. hæred. & forte de hoc uult loqui §. quædam.l. 2. ff. eo. cum dicit: ut non sit mirum, &c. ex hoc infertur, quod sententia lata in hoc interdicto, obstat exceptio rei iud. in peti. hæred. & quod non posint simul cumulari. Nec obst. C. eo.l. fi. imo facit pro.

a Adno. In fi. Notat hic An. similitudinem esse, inter interdictum quorum bonorum, & petitionem hæreditatis: quia ambo dicuntur remedia vniuersalia, & apta nata sunt ad vniuersitatem competere, licet aliquando competant ad vnam tantũ. Sed tamen in aliquibus differũt, vt per gl. in rub. C. quo. bono.

Interdictum

INTERDICTVM. Is §. fuit lectus supra de actio. in §. item seruiana. vide ibi: sed de vno miror, quo imperator transiuit hic, quod non faceret mētionem de interdicto quorum legatorum, quod est adipiscendæ. forte ne iuuenes oneraret.

a RETINENDAE.[a] In gloss ob hoc. in fin. ff. vti pos. l. 3.
1 §. fin. de vi & vi arma. l. † interdicto. hæc materia est tota practicabilis. maxime in curia Franciæ: vbi quasi omnes causæ sunt in casu nouitatis, quod est fere vti possidetis. propter quod omisso ordine gl. placet aliqua, pro euidentia materiæ, in hoc §. tangere. Et primo, cui competit hoc interdictum. Secundo, contra quem. Tertio, ad quid. Quarto, de modo agendi. Quinto, de modo probandi. Sexto, de modo pronunciandi. Septimo, de effectu. Et breuiter transeo, ponendo conclusiones de singulis, ne onerem iuuenes lectores, & auditores. Ad primum videlicet, cui detur: promptum est respondere, quod possidenti. ff. vti posi. l. 1. §. hoc interdictum. & hoc, siue possideat ciuiliter tantum, siue naturaliter tātum, vt patet C. eo. l. 1. & in exemplis, quæ ibi ponuntur. ff. eo. l. si duo in princip. sicut in interdicto vnde vi. in quo sufficit altera possessio. ff. de vi & vi arma. l. 1. §. deijcitur. Quid si non possidet: sed detinet? Videtur quòd non détur. vt d. §. deijcitur. in fin. ibi: non tamen, si colonus sit: & ff. vti posside. in l. si duo. §. creditores. sed gloss. videtur tenere contra, in interdicto vnde vi. ff. de vi & vi arm. l. Fulcinius super verbo possideret, quod non detur, nisi illi, qui possidebat tempore, quo fuit deiectus. vt ea. l. 1. §. hoc interdictū: sicut etiam nec istud, nisi possidenti de præsenti. infra versic. hodie igitur. sicut illi datur detinenti, videtur, quod & hoc, cum vtrunque possessionem requirat suo tempore. & ad hoc facit ff. de vi & vi arma. l. ver. quod autem ait. Item facit extra de dolo, & contu. c. contingit. vbi Innocen. videtur hoc tenere. Pro quo facit: quia iura plus debent subuenire detinenti legitime, quam violento. ff. quod vi aut clam l. seruus. in fi. in sui ratione. sed violento datur hoc interdictum contra illos, a quibus non possidet vi: vt ff. vti possid. l. 1. §. fin. ergo & detinenti. Et pro hoc, quia interdictum de itinere actuque priuato habet similitudinem cum isto retinendæ, vt hic notatur: & patet in materia sua: sed constat, quod illud datur detinenti, vel possidenti nomine alterius: ergo & istud ff. de itine. actuque priuato. l. 1. §. si tibi. cum §. sequen. Item pro hoc. C. de præto. pig. l. fin. Super hoc videtur dicendum, quod non detur detinenti. & hæc not. glo. in d. l. 1. §. quoties. ff. de itinere actuque priuato in gloss. quod ita verum est, & probatur per d. §. deijcitur. & §. creditores. & de tali detinente potest intelligi, quod notat Innoc. extra de præscriptioni ca. veniens, in fine magnæ gloss. numer. 3. vbi dicit, quod qui corporalem possessionem habet, non potest agere contra iuste possidentem, nec contra alium. Sed quid si fuerit pos-
2 sessio sequestrata? † Videtur, quod neuter agere posit, cum neuter possideat: sed dic contra: vt scripsi C. de prohi. se. l. 1. & iunge, quod dicam infra in vltimo membro: videlicet. de effectu sententiæ: quia per sequestrum videtur possidere. Vel dic, quod non possit agere hoc interdicto: sicut nec ille, qui precario vtranque transtulit: vt hic notatur. Nec obstat §. quod autem ait. quia loquitur de mobilibus. quæ accessorie perueniunt: in quibus non refert, quomodocunque habeantur: dumtamen res, pro qua agitur principaliter sit immobilis & possideatur. Item nec ob. cap. cum contingat. cum ibi notatis: quia text. nil facit contra. Opinio. vero Innocentij, non audeo repræhendere: sed dico procedere eam, de æquita. cano. vt ibi notat Host. Item non obstat, quod interdictum datur violento: ergo multofortius detinenti legitime: quia ita esse debet per rationem prima facie. Alia tamen ratio. videlicet, defectus principalis materiæ possessionis repugnat: quam prætor non potest tueri per hoc interdictum:
b quia non est: & per hoc credo, quòd executores[b] testamentorum non possunt hoc interdictum intentare: quia non possident pro suo. quamuis testator tradidisset eis possessionem.
3 Quo ergo † remedio prouidebitur talibus detinentibus, quando turbantur? Responsio, illi, qui missus est in possessionem causa custodiæ. prouidetur per edictum ne vis fiat &c. vt notatur in §. creditores supra allega. In alijs videtur, quod debeant se tueri contra illum, a quo habent causam, actione ciuili. contra alios actio cessat vt ff. de superfic. l. 1. §. 1. vel per actionem iniuriarum. ff. de actio. empt. l. qui pendentem. vel per offic. iudi. iuxta notata ff. de condi. fur. l. & ideo. in fi. Et ideo non videtur, quod detur laico, possidere se dicenti decimam, vel aliud ius spirituale, vel alicui dicenti, se possidere rem sacram, vel religiosam, quæ possideri non possunt, nisi prætendant, & probent titulum sufficientem: vt scripsi C. vnde vi. l. 1. & no. extra de restit. spol. c. ex parte M. in glo.
4 super verbo possideri. in ca. 1. 14. quæst. 1. in fin. † Sed quæritur, nunquid hoc interdictum detur illi, qui vi, clam, vel precario desijt omnino possidere? videtur, quod sic: quia semper in hoc interdicto vincitur, qui vi, clam, vel precario ab aduersario possidet: vt patet in hoc §. & per totam hanc materiam. ff. vti posside. l. 1. §. perpetuo. Verius est contrarium quia qui nullam possessionem habet: non potest agere hoc interdicto, vt §. hoc interdictum. & hoc notatur hic in gloss. cum multa sunt &c. obtinet ergo is. §. quando ambo possident: vnus naturaliter, alius ciuiliter. pone exemplum in C. vti posside. l. vnica. vbi hæc opinio magis confirmatur. vel quando quilibet, vel actor dicit se possidere insolidum. si enim actor nullo modo possideret: non obtinet, quamuis reus possideat ab eo vi: clam, vel precario. Quid si ego
5 possideo † ciuiliter, reus naturaliter, reuera vi, vel clam a me: non tamen credebat, quod a me: nunquid mihi hoc interdictum contra eum competit? Verbi gratia, cum iuissem ad nundinas, & domus meæ possessionem ciuiliter animo retinerem, tu intrasti, & occupasti eam: gerens in animo, & credens, quòd possessio esset alterius, & non mea: Ego non fui repulsus, nec suspicor me posse repelli. sed ago contra te vti possidetis: quia turbas me in possessione mea, tu dicis, te naturaliter possidere, non vi: non clam: nō precario a me: quare dicis te debere tueri. Ego dico, quod imo vi a me possides, quia habebam naturalem, quando exiui: & adhuc habeo ciuilem. quæritur vtrum debeam obtinere? Gloss. super verbo, vltro, ad medium l. 1. §. perpetuo. ff. vti posside. mouet hanc quæstionē: Et dicit, quod non debeo obtinere, inspecta magis opinione, quam veritate. Dyn. dicit ibi contra, per l. aut qui aliter. §. si quis dum putat. ff. quod vi aut clam. & facit ff. de iniu. l. eum, qui. §. si iniuria. Sed quid, si tibi castrum meum tradidi, sub conditione, & forma: videlicet, quod possim ipsum recipere, quoties voluero, ibi morari, vel quando mihi placuerit? vel forte dedi villam sub conditione, quod facias turrim, vel capellam: vel sub alia cōditione, quæritur nūquid ante conditionem completam, tu possis agere vti possidetis, si turberis in possessione rei tibi sic traditæ? videtur quod non: quia vbi possessio alicuius rei traditur sub conditione, recipiens non est possessor, quousq; fuerit cōditio impleta. ff. de acquir. pos. l. qui absenti. §. si quis possessionem. versic. hoc amplius, imo uidetur, quod ego tradens possim experiri hoc interdicto, non tu. & videtur expressum extra de restitu. spol. cap. olim. In contrarium facit, quia ex talibus conuentionibus non impeditur dominij translatio. ergo multominus possessionis. ff. de verbor. obligatio. l. si ita. quis.

§.ea lege.ff.de leg.2.l. cum pater.§.Titio.C.de reuoca.dona. l.1.Solutio, inspiciendum est, an sit vera conditio, in cuius euentum effectus contractus confertur: aut modus, vel causa. Primo casu, non transfertur possessio, nisi hoc expresse ageretur. Secundo, sic: nisi contrarium ageretur expresse.& sic intellige ca.olim. supra allegatum. quod videtur loqui in modo, vbi fuit actum expresse, quòd concedens retinebat sibi dominium: vt patet in litera. Quid si materia contineat causam, vel modum, concedens tamen exprimit, quòd dat sub tali conditione, nunquid erit cōditio, vel modus, vel causa? Dic, quòd materia plus inspicitur, quam verba.ff.de manu.test.l.Mæuia.Sed quid, si homines tui turbentur in possessionibus, quas tenent a te: & de quibus soluunt tibi reditum, vel pensionem, nunquid potes agere interdicto vnde vi, qua si tu turberis? Rofre. † dicit quòd sic. & ponit libellum. &
6 idem Specu.post eum titu.de cau.poss. & proprie.§.2. circa princip.super hoc esset multum aduertendum, an illi homines sint adscriptitij, seu conditionati. quales sunt in bailliuia Bituriceñ.& in multis locis regni Franciæ: & de illis non videtur dubium, quin ipsis turbatis, dominus turbetur: cum ipsi non posideant: sed potius posideantur a domino.ff.de di. & temp.præscr.l.longe. & in modico differant a seruis.C. de agri.& censi.l.ne diutius.& idem videtur de colonis ad modicum tempus, qui nullo modo posident, id est videtur posidere. Sed si homines liberi, qui debent certum reditum domino, vel colono ad non modicum tempus, turbentur, videretur aduertendus modus turbandi: quia si turbans intendit, sibi mansum, vel rem acquirere sibi liberam, & absque redditu: tunc non videtur dubium, quin turbet dominum, qui redditus recipit: & per consequens agere posit pro ciuili turbatione. & idem videtur si emphyteuta turbetur in re emphyteuticaria, vel vasallus in re feudali. Sed si ille, qui turbat, in nullo vult impedire dominum: sed tali iure, sicut colonus emphyteu. tenebat, vult tenere, & soluere domino, quod illi soluit, tunc non videretur, quòd dominus posset agere: quia in nullo turbatur in sua ciuili possessiōe. & nisi turbetur in ea: non potest agere. Sed in his omnibus potest dici contra.nam eoipso, quòd ille rem nititur occupare: turbat dominum: nisi enim hi, qui ab eo tenent rem, posint ea gaudere.non præstabunt ei seruitia debita. Præterea quando turbans haberet possessionem rei, sed nollet soluere deueria: oporteret, quòd dominus vendicaret, vel ageret de proprietate: quòd esset sibi durum, & damnosum. Præterea, supposita consuetudine regni Franciæ, & etiam iuribus, quæ videntur velle, quòd emphyteu.& vasalli debeant intrare per manum domini, & de eius voluntate: non dubium, quod ei præiudicat, qui sine voluntate domini occupare vult: idcirco consideratis omnibus, crederem, dominum hoc interdicto agere posse contra talem turbantem: & in hac ratione credo fundatum.cap.Pisanis.extra de restitu.spo. & dictum c.olim. quæ, licet, loquantur in interdicto vnde vi: possunt congrue adaptari ad interdictum vti posidetis: cum vis fiat domino in vtroque, & facit ff.de vi & vi arma. l. si de fundo. Et hæc, quæ diximus, essent dubia, si dominus posuisset rem quæ ab eo tenebatur, in manum eius realiter. † Quid si iu-
7 stitiarius posuisset ad manum eius, aliquam rem sibi subiectam, ratione iustitiæ: sicut tota die faciunt iustitiarij regni Franciæ: & ipse sic tenens, turbatur per aliquem, nunquid posit agere hoc interdicto? Non videtur. quia non posidet pro suo, sed tanquam iustitiarius causa custodiæ, per dictum §.creditores. dictæ l.si duo.ff.vti possess.vnde secus videtur in domino feudali, qui posidet ciuiliter. Item quid, si coloni turbant dominum, non permittentes ipsum vti iuribus suis? Rofr.& Specu.dant ei hoc interdictum vtile in dictis titu. & §.vide, quæ scripsi supra de actio. §. præiudiciales. supra de iniur.§.iniuria. Sed quæritur, nunquid successor in dignitate posit agere hoc interdicto, quamuis non fuerit adeptus possessionem rei, pro qua agitur? Ad hoc potest dici, ꝙ sic: si nomine dignitatis agat: si sit talis dignitas quę posideat.de quo dic, vt supra de rer.diui.§.nullius.secus si nomine suo agat.per ea, quæ ibi notantur. & per præmissa apparet, quod aliquis non potest agere hoc interdicto: nisi possessionem realem habuerit: quamuis prædecessor, vel author eius habuisset. hoc tamen non seruat curia Franciæ in succedentibus vniuersaliter ratione sanguinis, quos possessores, sine apprehensione, reputat: vt dixi supra.§.in summa. Verum est tamen, quod si prædecessor, vel author esset turbatus, & cederet actionem, quod successor posset agere hoc interdicto, iure cesso. Item non videtur, quod inuestitus per dominum posit agere hoc interdicto, nec aliquis, nisi possessionem hanc realem habeat, quam inuestitura non dat: extra de consue.c.2.per Innocen. Qualiter pos-
c sessio præbendæ [c] vel dignitatis acquiratur: vide de restitut. spo.ca. in literis. qualiter iurisdictio. de capel.monacho. dilectus.in Spe.de iurisdict.omnium iud.versi.illud etiam.numero 35.quæ omnia sunt necessaria, pro intellectu huius articuli. & hoc circa primum. † Veniamus [d] ergo ad secun-
8 d dum, videlicet contra quem datur hoc interdictum? & est certum, quod contra turbantem: vel inquietantem, etiam si posideat: duntamen vi, vel clam, vel precario ab actore: & actor aliquam possessionem habeat. Verbi gratia, iui extra domum vel fundum, quem plene posidebam: & animo ciuilem possessionem retinui: tu intrasti me absente eundem fundum, vel domum, animo posidendi: & ita acquiris naturalem. Si ego agam vti posidetis contra te: possum, eo quod me turbas in mea ciuili, Et quia tu a me clam posides. illa naturalis non tibi prodest, quominns succumbas omnino. Et idem si a me vi posides naturalem. Verbi gratia: intrasti possessionem meam, me prohibente, ego non fui repulsus de facto: nec suspicor, me posse repelli, & sic retineo ciuilem, si agam hoc interdicto, succumbis.& idem in precario, si tibi tradidi naturalem. Et ista patent per illa, quæ notantur infra in gloss. cum multa.ff.de acquic.pos. l.clam.§.fin. Item datur contra non posidentem, si asserat se posidere.ff.eodem. l. si duo in princip. Sed an hoc interdictum datur contra non posidentem, turbantem, qui non asserit, nec habet animum posidenti? Non videtur, quia tota hæc materia sonat, quando vterque se asserit posidere, vt patet in hoc §. & in omnibus exceptionibus huius materiæ. Super hoc reperies glo. contrarias.nam hic dicit, quod sic, in magna gloss.& idem no.ff.eo.l.si duo. Sed contra videtur notare eodem titu.l.1.§.sed si inter duos. Sed veritas est, quod detur: vt d.l.si duo.§. Item videamus. in fin.& §. hoc interdictum.& talis proprie potest dici inquietans: secūdum Iaco.de hoc notatur extra de probatio.ca.licet.in gloss. datur ergo hoc interdictum contra illum, qui ab actore posidet vi, vel clam, vel precario: nec prodest ei sententia, quin condemnetur. Quid si non posidet precario, sed forte dedi ad tempus, vel tradidi ex causa pensionis temporalis? Videtur idem, vt in feu.de feu.gar.& cas.capi.primo. & vide infra in vltimo membro. Hæc procedunt, vbi ille, qui vi, clam, vel precario posidet est reus. Quid si sit actor? Verbi gratia: deiecisti me de possessione mea vi.ego te turbo, agis contra me vti posidetis, ego excipio, quod a me vi posides: & ꝙ sic interdictū non tibi prodest nunquid bene dico? Non videtur: quia talis exceptio non admittitur in interdicto vnde vi.nam ex interuallo non possum licite violentium expellere.ff. de vi & vi armata.l.tertia.§. cum igitur.C.eodem l.1.gloss.determinat contra.ff. eodem.l.1.in fine. quam Dyn. ibi sequitur. pro quo. ff. eodem. l. prima.§. perpetuo.Innocen.& Hostien. videntur tenere contra. extra de præscriptio.cap. veniens. & fundantur in magna ratione: quia cum prædo sit restituendus: multofortius tuendus.

Sed ad hoc potest responderi pro gloss. & Dyn. quia magis iura prosequuntur violentum prædonem, quam turbantem: ideo prædo a prædone restituitur. sed turbanti non inhibetur, nec de iure datur prædoni remedium contra turbantem. Et ad hoc bene faciunt quæ consueuerunt notari iuxta l.si quis in tantam, vbi consueuit dici, quod lex illa non obtinet contra turbantem: vt ibi. & per hoc videtur, quod exceptio spoliationis debeat admitti contra agentem hoc interdicto: cuius contrarium dicit Specu. titu.de petitio.& pos.§.primo.versic. sed nunquid intentari. num.32. Sed illud verum, si de alia re opponatur. Sed exceptio spoliatio

liationis non potest opponi: vt notatur extra de insti.c.cum venissent.in gloss. Et si bene videas Inno.satis admittit exceptionem spoliationis,in vim dilatoriæ. Sed quæritur,nunquid in terminis prædictis reus possit excipere,& nihilominus concludere,ꝙ actor faciat sibi restitutionem? Dy.dicit,ꝙ sic.idem per l.ff.de contratabu.l.si præteritus de inoffi.testa.l.Papinia.§.si filius.Sed doctores iuris canonici,videntur dicere contra in c.veniens.quod videtur verius,extra de ord.
9 cog.c.cum dilectus.† maxime vbi turbans nullam possessionem retinuerat: quia alias sequeretur,quòd non possessor teneretur: quòd supra negauimus. sed si renuntiasset ciuilē: posset satis sustineri opinio Dy.multum tamen obstat c.cum dilectus.sed ibi nullo modo excipiens possidebat: hic sic: vt in legibus,quas Dyn. allegat. Item quæritur: pone,ꝙ tu non possides a me,vi,vel clam,vel precario.sed author tuus, a quo causam habes,vi,vel clam,vel precario, a me possidebat: quia forte me absente,vel prohibente,vel precario intrauerat possessionem meam, quam tibi tradidi bona fide reci-
10 pienti † ago contra te: nunquid debes obtinere,saltem in illa naturali? Videtur,quòd sic: quia non possides a me,vi, nec clam,nec precario.& ita quo ad naturalem succumbo.& videtur expressum ff.eo.l.si duo.§.non videor. Gl.& doct.tenent contra.in d.l.si duo.in princip.in gloss.in eo. Dictus autem §.non videor.loquitur in interdicto vnde vi: secundum doct. sed hoc non est verisimile, cum sit in materia de vti possidetis. Vnde potest dici,quòd in terminis prædictis gl. sit vera:& maxime, si sit successor vniuersalis, vel singularis ex causa lucratiua. & idē contra si successisset actor violēto: quia vtitur accessione authoris.ff.de acquir.possess.l. Pomponius.§.cum quis.de diuer.& tempo. præscrip.l. cum hæres. C.de acquir. possess. l. vitia. Sed si esset successor singularis ex causa lucratiua, & in nullo vteretur accessione authoris. [l.an vitium.in prin.ff.de diuer.& temporal.præscr.] sed diceret: ego intraui fundum,vbi neminem reperi,sine vi possideo,saltem naturaliter,in possessione debeo seruari: tunc videretur,quòd actor debeat seruari in sua ciuili: & reus in naturali,quomodo ergo succurretur actori: inferius videbis. Sed quid, si reus non possidet, vi, vel precario: fuit tamen vis,vel precarium? Verbi gratia: tu rogasti me: quod ego permitterem,habitare Sempronium in domo mea,vel tenere fundum meum: vel tu armis veniebas contra me: metu
11 perterritus fugi: † Sempronius intrauit: quæritur nunquid teneatur hoc interdicto? Et est dicendum,quod non.nisi de mandato Sempronij, vel eius nomine rogasti.ff.de vsucap.l. sequitur. §. si tu vi me. & l. non solum. §. si dominus. de vi & vi arma.l.3.§.si quis autem.quod vi,aut clam.l.1.§. fina.vel nisi quis Sempronij iuris subiectus rogasset.ff.de preca.l.in rebus. §. 1. Expediti de secundo veniamus ad ter-
a tium. a videlicet, ad quid detur: seu quæ veniant in hoc in-
12 terdicto? † Et est certum, quod in hoc interdicto venit, quod cessetur a turbatione,seu impedimento: seu quod non erit vis turbatiua,seu inquietatiua.ff.eod.l.1. & si cessare nolit: vel compelletur manu militari.ff. ne vis fiat.l.si quis iussus. vel condemnabitur ad interesse.ff.eodem.l.si duo.§.finali. Item veniunt damna, seu interesse: vt eadem l.si duo: secundum vnam positionem. Item & fructus. Sed a quo tempore? Videtur, quod a lit. contesta. ff. de interdict. l. in interdictis. ff. de vi & vi armata.l.1.§.ex die.sed iniquum erit, si turbator eos lucretur, quos ante percepit mala fide: & tamen videtur, ita tenendum, etiam vbi peto, quod meum est. ff. de preca. l. quæsitum. §. ex hoc. & contrarium est in actione ciuili. ff. de vsu. l. videamus. la grande. §. si actionem. Item, quandoque venit ipsa possessio, quam reus habet. Verbi gratia,si vterque possidebat,vnus naturaliter, alius ciuiliter: si reus habet illam naturalem ab aduersario, vi, vel clam, vel precario,compescetur a turbatione ciuili. & per consequens inhibebitur illi, ne vtatur illa naturali.vide ff.de acquir.possess. l. clam possidere. §. qui ad nundinas.vti possid.l.si duo in princ.

Item, quando quilibet se contendit possidere insolidum, adiudicatur solida possessio illi, qui potiora iura habet: vt in hoc §.& d.l.si duo. in princip. cum notatis in l.prima. §. hoc interdictum. ff. vti possi. & hoc vbi agitur de possessione rerum immobilium. nam pro possessione mobilium non datur. vt hic patet. Sed quæritur,nunquid detur pro quasi possessione iurium? Scias,quod gl.tenet quod sic. ff. eod.l. 1.§.1.in princ.& Spec.in tit.de causa possessio.versi.& scias. & tenent omnes docto.communiter,quod hoc indubitabiliter est verum,quando iura illa adhærent rei immobili: vt dixi supra circa prin. tit. Curia tamen Franciæ dat pro omni iure.[Licet in scriptis exemplaribus legatur patronum iure. rectior,& verior lectio est,pro omni iure. quo mēs Fabri nostri me impellit. cuique rei argumento est Galliarum mos in eiusmodi iudicijs,de saisine.& nouellete.Omnes enim causæ fere sunt ex illis. Quo si patronum legas, non sibi constabit Faber.]& quasi omnes causæ sunt de talibus: vt supra dixi. Super quarto,videlicet de modo agendi, & forma libelli? dicendum est,quòd oportet variare narrationem secundum diuersitates factorum,& turbationum, quæ inferuntur. nam modus turbandi est declarandus, nec sufficeret dicere generaliter, quod turbat: vt not.Innocen.extra de prob. c. licet. versic. vti possidetis. numero 8. Qualiter fit turbatio in possessione rerum corporalium: declaratur satis ff.de vi.& vi arma.l.vim facit. & est pro regula, quocunque modo aliquis possessorem impedit, quominus libere vtatur possessione sua.vt ibi patet. Sed de incorporalibus non est ita clarum. Possunt tamen dari multa exempla: vt si habeo pedagium: & turbat leuatores meos, quominus leuent: vel cogit muliones transire per aliam viam: vel per vim facit eos transire per pedagiaria,sine vectigali: vel si impedit,quominus rustici portent mihi deueria debita,vel soluant: vel si nitatur,iura mea percipere, vel velit vti iurisditione in villa mea,in qua iurisditionem habeo. & de hoc agitur in Spe. de resti.spolia. §. 2.versic.sed quomodo num. 6. Quid, si quis verbo inhibet debitoribus redditũum, ne sol-
13 uant,vel ne subiecti obediant: nunquid † est talis turbatio, ex qua detur interdictum? Innocen.dicit quòd non. extra de electio.c.querelam.de offi.delega.c.sane.2. pro quo facit: quia hoc interdictum, videtur vim exigere. & per consequens facti atrocitatem: quæ verbis non committitur. ff.de vi & vi arma.l.1.§. inrerdictum. & quia per talem prohibitionem non impedior vti iure meo: ego in hoc attenderem differentiam personarum: si enim potens, & terribilis hominibus meis inhibeat ne soluant: iudicarem vim. ff. quod metus cau.l.non est verisimile. §. si iusto metu.de dona.cau. mor.l.3.& idem dicerem, si prohibet, pro eo, quòd diceret ad se pertinere. & sic videtur no. Spec. dicto §. sed quomodo. & facit ff. si ser. vend. l. & si forte. §. 1. & §. sed Aristo. in fi. quod vi aut clam. l. vim facit. ff. eodem l.si duo.§.item videamus. in fin.sed si alia persona simplex hoc faceret, starem cum Innocen. Quid, si quis facit inhibere, per iudicem, sine causæ cognitione, ne deuerium consuetum mihi soluatur: vel facit poni ad manum iustitiæ iura mea, de quibus possessionem habebam: sicut tota die malitiosi faciunt fatuis iudicibus,& seruientibus, in multis partibus regni Franciæ? Respondeo, non videtur vis. imo possessio, quæ traditur per iudicem, videtur iusta ff.de acquir. possess. l.iuste.ff.de reg.iur.l.qui authore. Verius videtur contra:& quod talis tenetur vi,etiam si per iudicem fecit compelli.vel vti possidetis,si turbat: vt not.Innoc.in d.c.querelam.& iunge, quod not. de offi. deleg.c. pastoralis. imo ipse iudex tenetur: vt not.in c.querelam. & facit ff.quod met. causa.l. finali.§. penult. Narra ergo in libello factum tuum sapienter, & super omnia caue,quod non narres tale factum, per quod videaris compulsus, vel expulsus desiisse possidere: quia teipsum excluderes. ff. de vi & vi arma. l.si metu rerum.

Aduocati curiæ Franciæ non multum hoc attendunt, qui semper concludunt in turbatiua. quæcunque sit vis. Item
14 potest quæri,an † cessatio soluendi redditus, vel deueria annua, causet vim turbatiuam, vel expulsiuam? Scias quòd stylus canonistarum habet, quòd cessatio causat turbatiuam: contradictio expulsiuam, & hoc dicunt per illa, quæ not. Innocen. in d. cap. querelam. & ibi Hostien. idem post eum. Sed videtur,quod simplex cessatio non causet interdictum,

ctum eo quod non competat per simplicem cessationem, in qua non interuenit contradictio, seu factum importans vim legis. Maior patet per dictam l. primam. Minor probatur: qa interdictum quod vi aut clam, requirit vim, sicut istud. ff. quod vi aut clam. l. prima in princip. sed constat, quod illud non competit, nisi fuerit contradictio, seu factum importans vim: vt ea. l. §. fin. Ergo nec istud. & quod hoc interdictum vti possidetis requirat prohibitionem, seu contradictionem: facit bene ff. si serui. vend. l. sicuti. §. Arist. in fin. eo. tit. l. si forte. §. 1. Præterea istud interdictum descendit ex delicto: & ideo est noxale. ff. de interdict. l. fina. Sed constat quod actiones, quæ ex delicto descendunt, & factum requirunt, non competunt, ex eo quod non fit, quod fieri debuit. vt ff. de vsufru. l. si cuius. §. denique. ergo istud non competit ex eo quod non soluitur, seu cessatur: nisi fuerit contradictio, vel aliquid factum. Præterea hoc interdictum non potest dari efficaciter, nisi contra turbantem. Vnde si contra non turbantem agatur: absoluitur, quamuis possideat: duntamen patientiam præstet. ff. de interdict. l. fin. quod vi aut clam. l. competit. §. fina. Sed constat, quod ille, qui cessat soluere, & alias non contradicit, præstat satis patientiam. Relinquitur ergo, quod non teneatur hoc interdicto. Præterea, cum cessatio simplex non causet moram, nisi sit interpellatio, vel aliquid, quod pro interpellatione habeatur, ergo multominus vim, quæ magis factum requirit. ff. de vsuris. l. mora. & maxime quia possibile est, quòd ille, qui cessat, habeat iustā causam cessandi. vel forte cessat propter inopiam: & sic non committit vim. ff. de itine. actuque priua. l. veteres. cum l. sequenti. & pro hoc C. de lib. cau. l. solo obsequij. in feu. si de feu. defun. content. fuerit. c. si de feudo. §. licet vasallus. & §. si vasallus. Item vim facere dicitur, qui non sinit, &c. ff. de vi & vi arma. l. vim facit. non qui satis finit, qui nil dicit, nec facit contrarium. Quid ergo dicendum? si veritatem dicam, non mihi credetur. tamen dico, quòd non video, quod
15 simplex † cessatio possit causare hoc interdictum: nec etiā video, quomodo procedat opinio Innocen. qui dicit, quod cessatio cum intentione de cætero non soluendo, operatur vim: nam non video, quomodo constare possit de illa intentione, nisi hoc dicat, & si dicat: erit contradictio iurium: & semper agetur vnde vi: quia eoipso quod illi contradicitur, repellitur: nec animo retinetur, cum non possit talem vim vi repellere: licet sit secus in corporalibus: vt ibi notatur. & melius de censi. c. significauit. Videtur ergo concludendum, quod nō possit agi contra debitorem reddituum, vel de ueriorum vti pos propter contradictionem: nec propter cessationem: sed vnde vi tantum. Sed si tertius contradiceret, dicens ad se pertinere, & niteretur percipere iura mea: non video, quin contra illum possim agere vti posside. cum me turbet. & pro iuribus datur vti posside. vt supra dictum est. Item & occasione iurium, seu redditum, potest agi vti possi de. etiam contra ipsum debitorem. Si enim consueui gagiare, quando debitor cessat: vel rem, pro qua præstat ad manum meam ponere: & in hoc me impediat: non dubium, quin agere possim, ex eo quòd turbor in tali quasi possessione gagiandi: vel etiam ad manum meam tenendi. Et de hoc scripsi in simili C. vnde vi. l. 1. ergo multum cauendum est in narratione libelli. Conclusio autem est manifesta in hoc libello: videlicet, vt reus condemnetur, ne turbet: vel quod cesset, vel compescatur ab impedimento: & forte quod imponatur silentium quantum ad possessorium. vide tamen de hoc in vltimo membro infra. Fructus autem, & damna, de quibus in superioribus dixi, veniunt officio iudicis: vt dixi in libellis, quos formaui in titulo de actionibus. & videbis infra eodem titulo 2. Circa quintam videlicet
16 probationem, quæritur, quid actor habet probare? † Et certum est, quòd habet probare possessionem: videlicet, quod possidet tempore edicti, interdicti, seu lit. contest. vt patet hoc §. Nam hoc interdictum non competit, nisi possidenti. vt satis supra est allegatum. Quid ergo, si quis probet se possedisse, ante edictum, interdictum: nullus tamen testium deponit de tempore præsenti? Non videtur sufficienter probasse, vt notatur extra de restitut. spolia. cap. cum ad sedem. Sed Host. ibi contra. cuius opinio videtur probabilior, vt supra dixi. de fideicom. hæred. §. restituta. Sed contra opinio. Hostien. videtur: quia si verum sit, quod possideat ante: non erit differentia inter interdictum de itinere actuque priuato: & hoc interdictum, quo ad formam probationis: quia sicut in interdicto de itine. sufficit probare vsu in temporis præcedentis: ita etiam in isto secundum illam opinionem: & tamen tex. videtur facere differentiam. ff. de itine. actuque priuato. l. 1. §. hoc interdicto. & hoc ibi.
17 no. † Præterea tex. huius. §. hic conuincit euidenter. dicit enim. quod antiquitus fuit differentia inter interdicta vti pos sidetis. & vtrobi: quia in interdicto vti possidetis requirebatur præsens possessio. in vtrobi non oportebat hoc probare: sed quod maiore parte eius anni &c. Si igitur in interdicto vti possidetis sufficeret probare possessionem præcedentem, & ex ea præsumeretur posses. præsens: vt dicit Hostien. differentia illa fuisset nulla in effectu: & pro nihilo redigentur hic, ad vnum vti possidetis, & vtrobi: vnde illa differentia necessario fuit assignata penes modum probandi, non penes modum agendi. nam cum vtrunque tueatur possessorē, oportebat, quod in vtroque actor se diceret possessorem. Sed in vno oportebat probare præsentem possessionem: in alio non. & eodem modo inducitur ff. vtrobi. l. 1. §. 1. Pro opinione Hostien. videtur ratio vna, pro omnibus. Nam ciuilis retinetur animo, vt clamant omnia iura: igitur si probem me ante possedisse, & dicam me adhuc possidere animo: probatio illa sufficit. Nam præsumitur animus, nisi probetur depositio animi: iuxta illa, quæ scripsi supra de vsucap. §. quod autem. & sic semper sum possessor. Si enim dicas me perdidisse possessionem altero de modis perdendi: tibi incumbit onus probādi. Nam ei qui &c.
18 ff. de probatio. l. ei, qui dicit. † Quid dicemus? videtur necesse stare opinioni Hostien. quando agitur pro re corporali immobili, per rationem iam dictam. Sed si pro re mobili: & ita vtrobi agatur: constat, quod oportet probare actorem se habere possessionem corporalem tempore turbationis: quia rei mobilis nón retinetur possessio animo. ff. de acquiren. posse. l. 3. §. Nerua. l. si rem mobilem. Item in re corporali videtur aduertendum vtrum diceret se possessorem ciuiliter tantum, vel ciuiliter & naturaliter simul, vel naturaliter tantum. Primo casu sufficit probare ciuilem: & se turbatum clam, vel vi, ac alio per ingressum naturalis: vt dixi supra per §. qui ad nundinas supra alleg. Si vero dicat se possessorem ciuiliter & naturaliter, vel simpliciter pos sesorem: quia tunc omnem possessionem videtur complecti. ff. pro hæred. l. 2. §. quod vulgo. videtur, quod habeat hoc probare: ex quo hoc ponit. Item si dicat se tantum naturalem possessionem habere, seu corporalem: & his casibus, potest intelligi iste §. quod oporteat probare actorem præsentem possessionem tempore interdicti redditi. Sed si diceret, se retinuisse naturalem animo, quod potest, quando solam naturalem habebat: vt notatur ff. de acquiren. posseſſ. l. 1. in princip. tunc crederem, quod dixi in mera ciuili animo retenta. Et ideo caute aduocatus ambulet in modo proponendi, & articulandi, bene declarando possessionem, quam habet actor, & quam contendit retinere. Crederem ego tamen, quod si ab initio actor diceret se possessorem simpliciter: & in processu, declararet qualitatem, & modum: quod sufficeret: & quod deberet senten-
19 tia ferri in eo, quod declararet. & † probaret quia iudex habet tueri possessorem, modo quo eum reperit possidere: & tollere impedimentum, quod in illa reperit possessione appositum, & hoc sonat verbum vti possidetis, &c. Et quando in processu declaratur, est perinde acsi ab initio fuisset ita petitum. ff. de excep. rei iudicatæ. l. & an eadem §. actiones. cum ibi notatis. Fateor tamen, quod nisi propositum fuerit, quod animo retinuerat possessionem, actor non probat plene, nisi probet possessionem corporalem, tempore redditi interdicti. & hoc voluit dicere iste tex. Et ideo consulerem omni agenti hoc interdicto, quod diceret se possessorem ciuilem tantum. nisi habeat possessionem corporalem, quando incipiet causam, alias non vide.

videretur sufficere actorem probare se habere corporalem
20 possessionem ante inceptam causam per prædicta. † Quid in possessione iurium? videtur, quod non retineatur animo, per iura prædicta, de itinere actuque priuato. quia si retineretur animo, frustra oneraretur actor, de probando, quod illo anno vsus sit triginta diebus: quia semper possessionem animo retineret, quamuis pluribus annis vsus non esset, quousque deposuisset animum: sicut dictum est de possessione rei corporalis supra de vsucapio.§. quod autem. igitur quamuis non probaretur usus illius anni, semper posset agere:& tamen hoc non est uerum:vt d.l.1.§.2. de itinere actuque priuato. & ea.l. §. præterea. & idem de aqua quotidiana & æstiua. vbi oportet probare se fuisse vsum illo anno. Præterea, potest sic probari. seruitutes non præscribuntur, quæ non habent causam continuam: vt dixi satis supra de actionibus.§.æque. & patet ff.de ser.l. seruitutes. & ibi subjicitur ratio: quia non continue possidentur. Concluditur ergo, quòd eorum possessio non retinetur animo, quia si retineretur, possideretur continue.& ratio, quæ ibi redditur esset falsa. & per eundem modum faciunt ff.de vsucap.l.sequitur.§.si viam.& l.si aliena.§.hoc iure. Vnde si ius seruitutis possideretur animo: non præscriberetur libertas longo tempore, saltem quousque possidens deposuisset animum:vt dixi in d.§. quod autem.supra de vsuca. & hoc dicit plane d.§. si viam ibi. quia nec possideri intelligitur ius incorporale, sub. ciuiliter animo solo, quando non habet causam continuam: quod posset, si animo retineretur. In contrarium videtur: quia præstationes annuæ vel menstruæ, non habent causam continuam: & tamen possidentur: & longo tempore præscribuntur. C. de agrico. & cen.l.litibus. illa nihil facit. Nam ibi possidebat dominus colonos: cum terra, & præstationes inducuntur ad hoc probandum. vnde non mirum si præscribūtur cum terra: vt d.l.si aliena.§.hoc iure. de diuer. & tempo.præscrip. l. longæ. Quid ergo dicendum? Iura canonica, & commentatores ipsorum non faciunt dubium de hoc, quin retineatur possessio animo in iuribus. etenim dant actionem pro possessione pensionum, seu reddituum subtracta:vt in c.querelam.& vnde vi.vt in c.Pisanis.de restit.spol. de causa possessionis & proprietatis. cap. cum ecclesia sutrina. & multominus facit dubium curia secularis regni Franciæ: & tamen de veritate iuris videtur contrarium in his, quæ habent causam discontinuam, per prædicta: nisi possiderentur tanquam accessoria rei immobilis: vt d. §. hoc iure. Et secundum hoc videtur, quòd sit periculosum agere vti possidetis pro annuis præstationibus, & alijs iuribus, quæ non habent continuam causam: quia vix poterit probari præsens possessio. Oporteret enim probare, quod tempore redditi interdicti, actor vteretur: & aduersarius ipsum impediret (quod esset difficile) & ideo fuit prouisum, quod in illis interdictis, de itinere, & de aqua quotidiana turbatio antecedentis limitati, & certi temporis sufficeret, & quod valeret tantum, acsi actor probaret se possidere tempore litis contestatæ: quæ prouisio non reperitur, nisi pro iuribus illis in dictis titulis specificatis.& pro interdictis, quæ pro eis cō petunt. nec videtur extendi ad interdictum vti possidetis. in quo requiritur possessio de præsenti. Posset tamen dici, quòd de æquitate similis prouisio debeat extendi, ad vti possidetis vtile, quod pro alijs iuribus competit. Item potest dici, quod si sint talia iura, quæ longissimum habeant interuallum, ad hoc quod quis eis vti possit, & recipere certum deuerium, quando Rex, baro, vel alius dominus moritur, vel de nouo creatur: quod fiat repetitio vsus, qui vltima vice fieri potuit, & quod sufficiat probare se vsum illa vltima vice, ex quadam dispensatio æquitatis, quam non credo procedere de iuris ciuilis rigore. facit tamen pro ea.C. de seruituti.l. fina.ff.quemadmodum seruitus amittatur.l. si sic. & quod notatur in dicto titu.de itinere actuque priuato.l. prima.§.hoc terdictum in gloss.fin. de iure canonico videtur sufficere. tamen Innocen. videtur velle, quod ius eligendi, & alia iura, quæ cedere possunt casu mortis: & quæ de sui natura non habent certum interuallū, reputantur habere causam continuā ad instar stillicidij. & sic nihil faceret contra. extra de causa possessionis.cap.cum ecclesia. vide extra de præscrip.cap.de quarta. de iurisdictione non videtur dubium, quin habeat causam continuam. & maxime, quando sunt signa patibularia eleuata: per l.foramen.ff. de serui. vrban.prædio. Item quæritur, hic dicitur, quod in hoc interdicto debet proponi, & probari possessio præsens: nunquid debeat proponi, & probari turbatio præsens: videlicet quod reus turbat in præsenti? Nō videtur.ff.quod vi aut clam.l.3.§. illud. Tutum est tamen proponere: sed non oportet probari: imo secundum Spec.eoipso quod reus se opponit, turbat: vt in Specul.
21 de act.seu peti.§.super.versi. sed nunquid.nu.6. † Sed quæritur, nunquid agens hoc interdicto, habeat probare, quod non vi, non clam, seu præcario possidet? Videretur quod sic: & hoc videtur tota hæc materia clamare. ff. vti possideo. l.1.§.perpetuo. Hoc etiam videntur sentire doctores, & maxime iuris canonici, extra de postulan.cap. bonæ. 2. & quasi in omnibus locis, in quibus agitur de hac materia. Hoc etiā dicitur in confessoria, in qua talia requiruntur: & fuit datus modus probandi supra de actionibus. §. æquæ. hoc etiam tenet glossator in interdicto de itinere actuq; priuato: quòd conuicinatur isti. ff. de itinere actuque priua.l. 1. §. hoc interdicto. in gloss. iure seruitutis.&c.per l.si quis diuturno.ff. si seruitus vendicetur Dyn.& Iaco.videntur velle in d.§.hoc interdicto. quod non teneatur probare hoc: & quod probata possessione, videantur hæc probata. quia possessio debet releuare ab onere probandi: vt hoc §.item quia. hæc verba sunt negatiua, & negantis, &c.C. de probationibus.l.actor. Dyn dicit, quod probato vsu, præsumitur bona fides & per consequens, quòd non vi. &c.C. de probatio.l.actor. vt scripsi supra de actionibus. §. æque. in materia confessoriæ. & videretur iustum & rationabile, ꝙ hoc deberet pars rei proponere, & probare. & hoc bene probatur. ff.eo. l.si duo. in princ. vbi actor dicebat se possidere non expresso iuste, vel iniuste, reus dicebat se iuste possidere, & actorem vi, vel clam, & ita supponit, quòd ex parte rei opponitur, & vincit, qui melius probat, alias nullus. Expedit tamen actori, ꝙ concurrāt in probatione super hoc: quia qui melius probat, obtinet. Et si actor probet titulum, vel iustam causam possidendi. satis releuatur a probatione istorum: vt scripsi in d.§.
22 æque. Item † videtur, quòd possidens ciuiliter tantum, debeat hoc de necessitate probare, alias obtineret solum in ciuili, quæ parum sibi prodesset. Vnde caue, quòd si actor vult gaudere pacifica possessione oportet, quod hoc probet, si alter corporaliter possideat: alias teneretur reus in illa: vt l.si duo. supra allega. Quid ergo? pone, quòd iui extra patriam, in mei absentia tu occupasti fundum, quem tunc pleno iure possidebam: reuersus ago contra te vti possidetis: ego probo, quòd ego possidebam tempore quo recessi: & pono, quòd animo retinui ciuilem: tu probas, quòd a biennio citra tu possedisti palam, & publice: quæritur quis potior? Per præmissa apparet, quod ego sum potior: nam semper retinebam ciuilem, quando tu intrasti clam me, & me absente. Igitur videtur, quòd obtineam, de hoc in Specu. de petitio.& posses. versi. quid si peto fundum. Curia Franciæ tenet, quod ille est potior, qui possidet de facto vltimo anno, quod etiam potest procedere de iure, in casu quo possessio anno perditur. vide
23 quæ scripsi supra de vsuca.§. quod autem. † De illo quæri non oportet, an si vnus testis deponat de vno actu possessionis: alius de alio, vel de alia die, qua vidit actorem vti, an faciat fidem: quia secundum omnes doctores, dicendū est, quod sic: vt not.ff.de testibus.l.ob carmen.§.fina. extra de testibus. cap.licet. de accusationibus. ca. qualiter. 2. per Innocen. versicu.& idem nume. 2. & in Specu.de test.§. nunc videndum. versicu. intendit. & eod. titu.§. iam de interrogatorijs. versicu. item de tempore. Secundum hoc ergo videtur difficilis probatio in hoc interdicto. Et ideo si actor nō incumbat possessioni corporali: est expedientius, venire ad locum, cum testibus: & si non admittatur, vel repellatur, vel suspicetur se posse repelli, agat interdicto vnde vi, in quo longe facilior est probatio, si fiat, sicut dixi. Et maxime in quasi possessione iurium, vbi non oportet probari spoliationem, extra de senten.& re iudi.c.suborta. per Innocen. Scio, quòd

aduocati curiæ Franciæ semper formant in turbatiua: pro eo, quia res contentiosa, ponitur ad manum de consuetudine illius curiæ, Expediti de his veniamus ad sententiam. quomodo debet ferri? & scias quod Azo tractauit de hoc in summa glos. C. eo. l. 1. & glo. iuris canonici extra de probatio. c. licet. Super quo aduertendum est, quomodo agitur. nam si actor dicat se possidere naturaliter tantum, & turbetur in illa, &
24 † probet: inhibetur reo, ꝙ non turbet eum in illa, nisi reus probasset quòd clam, vi, vel precario possideret ab eo. Si vero dicat se tantum possidere ciuiliter: tunc obtinebit, ne in illa turbetur, & per illam consequetur naturalem, si reus illam habebat vi, clam, vel precario ab eo, alias non: imo reus teneretur in naturali, si eam haberet. Si vero dicat, se possidere ciuiliter, & naturaliter, vel simpliciter: possessor tunc obtinebit, ne turbetur: & per illam consequetur naturalem: si reus illam vi, clam, vel precario habebat ab eo: alias non: imo reus teneretur in vtili, si eam haberet. Si vero dicat se possidere ciuiliter. & naturaliter, vel simpliciter possidere, tunc obtinebit, ne turbetur, quominus plene, & pacifice possideat: nisi aduersarius proponeret se possessorem, & probaret. Quo casu, quando vterque probat, & se dicit insolidum possessorem: est aduertendum, quia si alter probet vi, aut clã, a se possideri: ille obtinebit, qui non vi, non clam, non precario dicat se possidere. Si vero neuter probet aliquid super il-
25 lo articulo: vel † vterque æqualiter probet: tunc iudex debet aduertere numerum, & personas testium. & quis frequẽtius, & magis publice vsus est, & rationes, quibus testes mouentur, & qui verisimiliora dixerunt, & alia, de quibus ff. de test. l. ob carmen. §. fin. vt semper pro potiori iudicet. Quid, si alter probet titulum, vel proprietatem propositam ad confirmationem sui possessorij: alter non? Videtur, quòd non probent æqualiter: quia ille, qui possedit cum titulo, eoipso ꝙ probat titulum, probat bonam fidem: & sic non vi, non clam, non precario: & in hoc excedit alium: vt patet extra de proba. c. licet. Item habet præsumptionem pro se, quod semper possederit: quia animo retinuit, si prius possedit: & sic videtur potior. & hoc videtur æquum. Sed forte hoc non est verum, per l. si duo. in prin. ff. vti possid. vnde ille qui habet titulum, potuit occupare vi, vel dolo ab alio, qui rem tunc possidebat. Nam si ego emi fundum a Titio, quem Sẽpronius possidebat: nõ dubium: quòd Sempronius est potior me in possessione. vt d. l. si duo. Vel dic, quod ibi loquitur quando probationes erant pares: alias multum obstaret. cap. licet. Si vero omnia ista cessent: quid faciet iudex? Credo vltra aduertendum, an sit tale ius, quod potest a quolibet insolidum possideri. & tunc est pro vtroque iudicandum. Verbi gratia, episcopus, & archidiaconus habent in multis locis iurisdictionem, & quilibet insolidum: & est melior conditio occupantis. vel duo barones in eadem villa: vterque probat: cur non pronuntiabitur pro vtroque, non video. Vnde hoc casu, duo non possident proprie insolidum idem ius: sed quilibet suum. & erit forte melior conditio occupantis. ff. de offic. consu. l. vnica. §. consules. [melius probatur in l. inter eos. ff. de re iudic. & in c. si duo. §. secus si sint de procurato. lib. 6.] & hoc nisi esset articulatum, quod vnus solus, & insolidum possideat. vt cap. licet. extra de probatio. Si vero non sit tale ius, vel forte erat ex vtraque parte articulatum, quod quilibet solus, & insolidum possidebat. quo casu cessant præmissa, & probationes sunt omnino pares: forte perueniretur ad opinionem illorum, qui dixerunt, quod forte res dirimatur. quam Bern. videtur secutus fuisse in c. licet. Sed hoc reprobatur communiter per omnes: & consueuit dici, quod iudex potest rem contentiosam ad manum suam ponere, & tam diu detinere, quousque fuerit discussum. vel potest alterum cogere ad agendum de proprietate, & alij sine processu tradere possessionem. Hæc omnia potes colligere ex his, quæ notantur in Spe. de seque. versi. sed nunquid. de peti. & possess. §. 1. versi. in summa. de libel. con. §. nunc. dicendum. ver. 22. & per Host. extra de religio. do. ca. 1. facit extra de deci. ca. quoniam. Et super hoc vide dictum ca. licet. in text. & in glo. & si bene cogites, vix poterit contingere is casus, quin appareat per circunstantias, quis sit potior. Et omnibus cessantibus videretur posse dici, quòd cum quilibet duorum proponat, videlicet se insolidum & solum possidere: quòd, cessante probatione soliditatis, remaneat probatum, quòd vterque insolidũ, & ita neuter vincit: & fertur sententia, quod vnus non impediat aliũ: sed quilibet vtatur. & hoc vult dicere. l. si duo. in fin. ff. vti possi. Verum est tamen, quòd si esset periculum de scandalo: iudex potest ponere manũ. & in hoc casu videtur obtinere opin. doc. alias videretur durum, quòd iudex vtrunque spoliaret iniuste, & contra iura, quæ prohibent sequestrationes. C. de pro hi. seq. pecu. l. vnica. Vnde multa exempla possunt occurrere, in quibus iudex, debet iudicare pro qualibet partium. Ponamus, quòd ego habeo vsum & expletum in vno nemore: tu me turbas, & ego te: agimus hoc interdicto adinuicẽ: quili-
26 bet probat possessionem æqualiter: non dubium, † quin possit pronuntiari pro vtroque. & inhiberi ne alter alterum impediat. & si concurramus: iudex ex officio debet interuenire, & ordinare quomodo vtamur. ff. de leg. 1. l. huiusmodi. §. fi. in fin. ibi, vel iudice immente. quib. mod. vsusf. amit. l. 2. §. fin. de vsufr. l. quoties. [duæ postremæ proximæ leges de iudice non loquuntur, sed de alterutrius vsumfructum prætendentium impedimento: melius & congruentius citasset l. si vsufructus. §. fin. iuncta l. seq. in prin. quæ propositum Fabri probant.] Vel pone, quòd agitur de quasi posses. iustitiæ, vnus probat expleta altę, alius bassę. videtur, quod quilibet obtineat in casu suo: extra de præscri. c. auditis. & idem in omni casu, quo plures habent seruitutem in eodem loco. ff. de ser. rusti. præ. l. 3. §. aquæductus. de aqua plu. arcend. l. in conceendo. Nec obstat his prædictum cap. licet. quia loquitur in casu, quo probationes non erant pares: & alter dicebat se solum & insolidum possidere, vt ibi patet. Nunc quærendum de effectu sententiæ. & certum est, quòd eius effectus est quod aduersarius, qui succubuit, compellatur cessare ab impedimẽtis. Sed quid, si proponat nouam causam? videtur,
27 † quod debeat admitti ff. de exceptio. rei iudica. l. si mater. §. 1. & §. eandem, ibi, mox alia causa noua. & §. sequen. res enim iudicata non extenditur ad causam nouam: vt ibi. Sed noua turbatio videtur noua causa: ergo videtur, quod sententia in hoc interdicto lata, non prosit: nam possibile est, quod victor tempore sententiæ possidebat: & nunc, quando turbator non possidet: & sic prætor ipsum in possessione tueri non potest, quam non habet. nam possibile est, quòd turbans nunc habet causam iustam: licet non tunc. nam si ille, qui obtinuit, cecidit post sententiam a possessione, quam ego, qui victus fui, si ne vi occupaui, debeo in ea teneri: & ipsum possum impune prohibere: igitur videtur, quod sententia non afficit, nisi turbationem iam factam tempore suo. & facit bene, quod not. Innoc. in ca. cum dilectus, de causa posses. & proprie. Sed ad hoc potest dici, quod sententia refert se ad futuram turbationem: nam prohibet fieri vim: & tuetur possessorem. male autem tueretur, si permitteretur fieri & hoc patet in d. c. licet in fi. ibi, perpetuum silentium. Vnde dicendum est, quod ille, qui succubuit in hoc interdicto, quandiu viuet compescetur, nec audietur, excipiendo se etiam ex noua causa possidere. ff. de exceptio. rei iudica. l. si quis rem. & l. si a te. §. si quis fundum. secundum verum intellectum. Vnde vix reperies: quod reus proponendo nouum ius, posit impedire executionem rei iudicatæ: sed agat (si vult) pro iure nouo: alias rei possent illudere omnia iu-
28 dicia, semper allegando nouum ius sibi quæsitum. † Sed an hæres victus virtute talis sententiæ compescetur a turbando? videtur, quòd non. ff. de verb. obli. l. ex ea parte, [voluit (vt puto) citare l. ex parte. ff. de sol. quæ optime inducta hoc probabit: nam ita citat. l. ex parte. nec adijcit verbũ ea.] de serui. rust. præd. l. & Attilicinus. §. cum fundo. [Citat §. cum sit lex in omnibus exemplaribus: & incipit. cum fundo.] Sed potest dici, quòd sic: & successor singularis, si vtatur accessione authoris sui. quia res iudicata rei cohæret. vt ff. de except. l. exceptiones. la 3. §. rei. & d. l. si a te. §. fina. Bene tamen credo, quod contra hæredem non procedetur per viam executionis: sed actione iudicati, quæ est necessaria hoc casu: vt scripsi C. de excep. rei iu. l. fi. & hoc plus placet, quã illud, quod

quod scripsi supra de act. §. æque, Sed quid econtra: nunquid hæres illius qui vicit reportabit commodum: vt per hanc sententiam se tueatur in possessione? Non videtur: quia non habet illam possessionem, quam habebat prædecessor, sed nouam: vt l. cum hæredes. ff. de acqui. poss. igitur possessionem prædecessoris tueri non potest, quia non est de nouo iudicatum. & facit. ff. de operis noui nuntia. l. non solum. §. morte. Videretur contrarium, per allegata in præcedenti quæstione. vt ff. de aqua plu. arcen. l. si Titius. §. Celsus. quòd vi aut clam. l. aut qui aliter. §. hæc verba. Et hoc verum. maxime, si talis vis concernat res. Verbi gratia: si actor dicat se habere possessionem alicuius rei, ratione talis castri: reus idem, ratione alterius castri. tunc enim videtur extēdi, ad quemlibet successorem. ff. de ope. no. nuntia. l. fin. Item
29 † quæritur circa huiusmodi effectum, vtrum sententiæ latæ in hoc interdicto obstet exceptio rei indicatæ in interdicto vnde vi? Verbi gratia, egi interdicto vti possidetis contra te: opposuisti, ꝙ ego te vi expuli: nihilominus obtinui: vis agere contra me interdicto vnde vi: quæritur, vtrum possis? Non videtur ex quo fuit de violentia in priori iudicio quæsitum. ff. de compensa. l. quod in diem. §. 1. Innoc. tenet contra, extra de cau. pos. c. cum ecclesia. imo videtur dicere, quòd si alter agat vti possi. alter potest agere vnde vi. & concurrent. & si de vtroque simul liqueat, non sententiabitur in vti posside. vel si sententietur: non ponetur sententia executioni: vt not. extra de præscrip. cap. veniens. Item no. quòd agens vti possideris debet succumbere, si agat contra illum, qui est fundatus de iure communi, nisi probet titulum. Et ideo videtur, quod si abbas dicat se habere possessionem iurium episcopalium, & agat hoc interdicto, succumbit, nisi probet titulum, quia si spoliatus hoc casu succumbit. multofortius ille, qui dicit se turbatum. extra de resti. spol. c. ad decimas, lib. 6. Idem iuris est si aliquis dicit se habere iurisditionem intra fines territorij alicuius comitis, baronis, vel episcopi. & est magna ratio. Quia quando aliquis est fundatus de iure communi: constat de proprietate: idcirco non debet fieri executio in possessione. extra de causis possess. c. cum dilect. & idem si non esset fundatus de iure communi: sed alias constaret de iure proprietatis notoriæ, vel manifestæ: vt patet extra de senten. excom. c. si iudex laicus. lib. 6. C. de agric. & censi. l. litibus. de fil. presbyte. cap. constitutus de diuor. cap. porro. cum ibi nota. Et idem si constaret, quod actor habuisset rem titulo alio, quam pro suo. Nam si sic se haberet, tunc procurator diceret suam ex alia causa. in feu. de feu. guar. cap. vnico. §. 1. In his enim casibus, & similibus, non crederem talem tuendum in possessione, nisi probaret titulum rei, iustum initium possessionis. Et per hoc videtur, quod si reus velit incontinenti probare se dominum: quod debeat audiri. & ita not. Dy. extra de regulis iuris. in c. qui ad agendum lib. 6. Gloss. tamen videtur notare contra. ff. de acquirenda possessione. l. si de eodem §. fin. Pro gloss. facit extra de institu. cap. cum venissent. Sed ibi non offerebatur prompta fides. Vnde multum facit pro Dyno lex litibus. C. de agri. & censi. ff. de iniur. l. iniuriarum. in fine. Sed contra ista videtur: quia si actum esset petitorio & possessorio, videlicet, ab vna parte petitorio, ab alia possessorio, & cognitum super vtroq; nihilominus ferretur sententia in possessorio pro probante: quamuis non fieret executio: vt c. cum ecclesia. & c. seq. & c. cum dilectus. extra de cau. possess. ergo multofortius ferenda est sententia, vbi actū est possessorio solo, & reus probat se dominum. Si ergo sententia condemnatoria ferretur: & nulla restat sententia ferenda super petitoria: quia nec illo actum est: constat, quod de probatione dominij facta in primo processu, nihil potest opponi post sententiam super possessorio, cum obstet res iudicata: vt satis dictum est supra tit. 2. §. appellantur. Ergo exceptio dominij non potest retardare iudicati executionē; nec impedire, ex quo de viribus eius fuit in primo iudicio quæsitum: & ea non obstante condemnatum: & sic videtur, quòd omnes conclusiones prædictæ sint falsæ. Super hoc aduerte quia prima facie illa c. & maxime c. cum ecclesia videntur directe obstare c. ad decimas. quia c. cum ecclesia erat capitulum ecclesiæ sutrinę fundatum de iure communi, nihilominus clerici ibi restituuntur ad possessionem, qui nō probant titulum: nec allegabant contra c. ad decimas. Ad hoc
30 potest dici, quòd interdum † proprietas in iudicium deducitur ad repellēdum possessorium, & per modum exceptionis, interdum per modum actionis. vbi per modum exceptionis proponitur: tunc non est admittenda aliquo modo: sed secundum gl. admittitur, si offeratur prompta fides: secundum Dy. Vel si proponens habeat ius commune pro se, vel si ius suum sit notorium, vel manifestum. vel constet reum non habuisse titulum pro suo ab initio: vt supra dixi. sed si admissa fuerit, & probata per confessionem, vel alias tunc fertur sententia in possessorio: & reus absoluitur: nec habent locum illa c. cum ecclesia. & c. cum dilectus. quæ loquuntur, quando sententia fertur in possessorio pro actore: sed hic absoluitur reus. & hoc dico per rationem c. ad decimas. & c. si iudex, quia ex quo constat de proprietate: possessorium est sine effectu, per rationem dictorum capitulorum. Hic autem constat quare, &c. Fatuus tamen est aduocatus, qui talem exceptionem admittit: nisi in casibus prædictis in quibus est admittenda: propter hoc fuit factum d. c. ad decimas. & per hoc declaratur, quod talis exceptio admittetur, & admissa repellit: nec restringas illud c. ad casum excogitatum, in quo videtur intellexisse Archid. videlicet, quando agens possessorio, hoc confitetur in suo libello. quia hoc esset nimis restringere d. c. imo fere distruere. Sed vult dicere, quòd si talis exceptio, proponatur a parte rea: & de ea constat per confessionem: vel alias manifeste, admittitur. & agens possessorio repellitur: & in hoc fundatur cap. si iudex laicus. in prin. & l. litibus. supra alleg. Quid ergo si præmissa non sint manifesta, vel probatio non sit prompta? Credo, quòd non differetur sententia possessorij: sed aget reus, quando voluerit, petitorio. Et hoc sonant iura illa, quæ loquuntur. quando est manifestum, seu notorium, innuendo quod alias esset secus. & facit ff. ad exhiben. l. 3. §. ibidem. Sed vbi proprietas deducitur in iudicium per modum actionis, & concurrit cum
31 † possessorio, & de vtroque liquet: tunc habet locum prædicta capitula, cum ecclesia. & c. cum dilectus. videlicet, ꝙ pronuntiatur super possessorio: sed non fit executio, si liqueat de vtroque, alias sic. faciunt ad hæc. quæ no. Inno. in c. bone in magna gloss. in ver. & tunc. cum seq. In omni dubio credo, ꝙ in talibus iuribus incorporalibus expedit reo, qui conueniatur vti poss. quòd reconueniat actorem super proprietate, si habet promptas probationes super ea, vel ius commune pro se. Ad euitandas opiniones. Inn. potest dici, quod si ab vna parte ageretur possessorio. & ab alia petitorio: si nihilominus esset contra possessorium lis de proprietate, & liqueret manifeste per alterum de dictis modis: quod non fieret condemnatio etiam verbalis in possessorio: nec haberent locum capitula prædicta, per rationem capituli, decimas. Curia tamen Franciæ non seruat has subtilitates, in casu nouitatis. sed tuetur in possessione illum, quem reperit possessorem indistincte, quantuncunque per processum appareat de proprietate. Et no. quod iudex potest in sententia imponere silentium victo, quantum ad possessorium: vt patet in d. cap. licet. de probati. imo secundum Iac. de Ra. potest ipsum compellere ad cauendum, ne impediat in futurum. C. eo. l. 1. quā ita intelligit ibi. Sed ibi non loquitur de cautione tali: imo de satisdatione vera, quæ præstatur pro contumacia. vt ibi patet: ideo intellige, vt gloss. ibi intelligit extra de sequestra. c. 1. Nam si compelleretur reus cauere in modico: differret hoc interdictum a confessoria, vt dixi in §. æque. supra de actio. Hæc procedunt, vbi partes ambæ prosequuntur. Quid si reus est contumax, & non vult comparere? Quidam dicunt, quod præfigitur sibi terminus, intra quem compareat: alioqui imponitur sibi silentium. Alij dicunt, vt Azo in sum. [C. vti possi. §. pen. incip. quid si vocatus. &c.] & pronuntiatur pro actore: & sic seruat curia Franciæ. sed hoc est periculosum de iure: quia ante lit. contest. non fertur diffinitiua: vt l. properandum. C. de iudic. Crederem, quod actor debeat tueri in possess. quousque reus veniat, & caueat. ff. de ope. no. nun. l. si priusquam. vide de hoc in Spec. de primo

mo decreto.§.restat.ver.sed pone ago contra te coram. Nūc
veniamus ad quædam literalia,& ad glo.additionandas. Hic
dicitur,naturalis,& ciuilis ratio,&c. supponendo,quod quis
non potest agere simul petitorio, & possessorio, cuius.con-
trarium patet.ff.de vi & vi arma.l.cum fundus.§.fin. & in c.
cum ecclesia,sæpius allegato.scias quod glo. & docto. super
hoc diuersa locuti fuerunt.C.de rei vend. l. ordinarij. C. de
2 interd.l.incert.ff.de iud.l.si de vi. Omissis tamen † opinio-
nibus, dicas, quod interdicta adipiscendæ, & recuperandæ
possunt simul intentari cum petitorio,vt dictis contrarijs.
Sed interdictum retinendæ non,vt hic.& hoc verum contra
illum,qui asserit posidere,sed contra illū, qui diceretur de-
tentor,sic. vel si actor posideret ciuiliter, reus naturaliter,
vt scripsi in d.l.ordinarij.& de hoc dic vt extra de reg.iur. c.
qui ad agendum,lib.6. Et hoc intelligas de corporalib. quia
in incorporalibus agit etiam possessor, & quæstio proprieta
tis concurrit cum omni possessorio. supra de actio. §.æque.
In glo.ob hoc.in fi.ff.vti posidetis.l.2.in fi. de vi & vi arma.
l.interdicto. In glo.id est magna, in his enim. idem in aliis.
pro quibus potest agi interdicto vti posidetis,vt not.ff.eo.l.
1.in princ.& satis fuit supra dictum.In glo.hoc dicitur.in fi.
quasi simile, quod in vna oratione, vnum verbum recipitur
proprie,& improprie.ff.de acq.poss.l.1.in fi.1.glo. In glos.
id est tempore.in fi.id est,quo lis contestatur. infra,in fin. §.
In gl.cum multa,ibi cum dicit genera violentiarum.de qui-
bus dixi plene.C.quod met.cau.l.1. In ea.gl.ibi cum dicit,
inquietatiua,vel turbatiua. Est tamen differentia, vt dixi su-
pra in materia.In ea.gl.ibi cum allegat.ff.si ser.vend.l.2.§.1.
Caue,quia in negatoria non attenditur,quis posideat, cum
detur posidenti,& non posidenti.supra de actio. §. æque.
sed in vti poside.bene attenditur,vt dixi in materia. In ea.
gl.ibi cum alleg.l.si duo.§.si vicinus. Caue,quia hæc glo.nō
bene sentit,quia per hanc gl.concluderetur,ꝙ emphy.vasal-
lus,& similes,qui habent solam naturalem, non posiderent,
si exirent.Vnde dicendum est,ꝙ posidentes naturaliter tā-
tum,qui habent ius in re,retinent illam etiam extra, vt ple-
ne not.ff.de acq.possess.l.1.in princ. & hoc bene probatur in
vsuf.ff.de vi & vi arma.l.3.§. vnde vi.In ea.gl. in fi.istam gl.
habes fere in d.l.& habet §.eum qui.& quid in dubio? vide
ibi,quia solum videtur naturalis translata,vt ibi not. & iun-
ge,quod scripsi supra in princ.materię.

a Adnot. Retinendæ. Summarium huius.§.planum est,per ipsum text.qui nullius est difficultatis.Item in hoc §.d.Io.Fab.latius scribit,quàm cæteri Doctor.& ideo,nihil noui potest hic addi,ꝙ ipse non dixerit,vsque ad §. recuperandæ.materiam autem huius interdicti tractat Ang.supra de actio.§.quadrupli.Item per Bar.in l.si duo.ff.vti poss.Item per Sal.in l.vnica. C.vti poss.

b Executores.Idem dicit hic Ang.prope fi.2.col.vers.ex quib.infert Io.Fab.

c Possessio præbendæ. Adde Panorm.in c.bonæ. Io.11.nu.20.de postu.præl. eundem.in c.ad hæc & melius in c. vt nostrum.& ibi posui in apostill. ad ipsum.in fi.de off. Arch.

d Veniamus.Vide Ang.hic.in fi.2.col.ver.quæro contra quem competit.

1 *Possessio qui quæratur.*
2 *Possessio qui amittatur.*

Possidere. In glo.caute. in fi.hæc est veritas,quam
omnes approbant. & vide C. communia de vsuc.l.1.ff. de vi
& vi arma.l.1.§.quod seruus,& hoc. de colono ad modicum
tempus:si ad non modicū,secus.ff.de superfi.l.1. §. quod ait.
quia similis est emphyteutæ,vt not.C.de locat.præd. ciui. l.
fi.in gl.super verbo retrahendam.In glo.f.in villa. in fi. dic
vt supra de actio.§.item Seruiana, & quasi Seruiana. In glo.
licet in fi.qui vellet hoc solennizare, posset hic tractare totā
materiam possessionum. Et primo quomodo diffiniatur, &
quomodo diuidatur.de quo plene dic vt.ff.de acq. poss. l. 1.
& sequere Ioan. quem sequuntur communiter Doctores.
Item,quomodo acquiratur:dic plene vt.ff. de acq.poss.l.3.&
1 dicit, † ꝙ quæritur animo,& corpore .i. aliquo actu corpo-
rali. Vnde in omnibus fallentijs,quæ sunt ibi in gl.est aliquis
actus corporalis,vel vsus,vel receptionis clauium, vt ibi no.
Dyn.& probatur animus per extrinseca in seruitutibus,vt di
xi supra de actio.§.æque, in corporalibus præsumitur in eo-
ipso,ꝙ tenet pro suo,vt not.Innoc.extra de priui.c.cū olim.

Quomodo autem acquiratur possessio dignitatis,vel præ-
bendæ:vide extra de rest.spo.c.in literis. Quomodo iurisdi-
ctionis,de ca.mona.c.dilectus.in Spec.de iurisdict. om. iud.
2 ver.illud,& scripsi in breuiario.C.de emanc.lib.l.1.† Quo-
modo autem perditur? dic,ꝙ solo animo,vt hic. qui præsu-
mitur,si suspicatur,se posse repelli,vel se non admitti. Secus
si propter metum personæ non audet venire: & depositio
animi percipitur per coniecturas,si forte sit potens ille, qui
tenet,vel ex transcursu temporis.de quibus vide in d.l.1. de
acq.poss.supra de vsucap. §.quod autem.& d.l. licet. An au-
tem possessio iurium habentium causam discontinuam, re-
tineatur animo,vel rerum nobilium:dic vt supra prox. §. &
iunge,quod scripsi in breuiario,in d.l. licet. C. de acq. poss.
Illud autem nota, quod possessio, quæ per alium retinetur,
amittitur quādoque sine animo,vt ff.de vi & vi arma. l.1. §.
quod seruus. & l. peregre.§.quibus explicitis. vide plenius.
C.de acquir. poss.l.fin. §. sinautem. Item ille,qui tenet rem
causa custodiæ, præsumitur facilius deponere animum.ff.de
dam.inf. l. si finita. §. si quis metu. Ex his poteris facere
magnam telam,si solennizare vis, & sine his non bene hunc
tex. intelliges.

1 *Violentus quot remediis coercetur.*
2 *Recuperans quæ specificet.*
3 *Recup.interdictum cui,in quem,datum & ad quid.5.6.*
4 *Possessor nouus qui conueniendus.*

Recuperandae. In gl. aliud.in fi. Quidam habent
hic,§.qui autem,& debent allegare, §. quod autem. & me-
lius in §.illud.alleg.in gloss. In gl.f.deiectus.in fi.vnde non
sunt actus extranei, si vocet amicos, vel si vadat ad iudicem
a pro negotiando securius. [a] ff. de adult.l.quod ait. §. fin. vide
quod scripsi.C. vnde vi.l.1.supra de iu.nat.§.ius autem gen-
1 tium,iuxta hāc materiam essent multa videnda, & † primo,
quot remedia competunt contra violentum? Et dic,ꝙ octo.
quæ vide in tit.de restit. spol.§.1.ver.prædicti autem. Caue
tamen,quia aliqua competunt de iure canon. quæ non com-
petunt de iure ciuili. Item quod omnia non concurrunt, vt
patet ex natura cuiuslibet. Item an si sententia lata sit in
vno,obstet exceptio rei iudicatæ in alio? vide eo.§.ver.quid
si is.sed quia ibi nil determinat: dic, quod in hoc aduerten-
dum esset, super quo pronuntiatur. Nam si pronuntiatum
sit,vim non esse factam,obstabit: nam eadem causa videtur
in iudicium deducta,si autem reus non obtinuit, quia credi-
tori non competebat interdictum vnde vi, sed constitutio
diui Marci,vel quia interdictum vnde vi non cōpetebat con
tra tertium,qui non spoliauerat, potest recurri ad constitu-
tionem c.sæpe de rest.spo.nec obstat exceptio rei iud.& hoc
potes dicere per l.duobus.§.exceptio.ff. de iureiur. Item de
iure canon.est illud remedium appellationis, & post iter ar-
reptum,& in quo plus prosit, vide extra de appell. c. bonæ
memoriæ. Et not. ꝙ agens hoc interdicto debet declarare
2 modum suum posidendi, † an naturaliter tantum: an ciuili-
ter,an vtroque modo posideret: & modum spoliationis: &
si sic declarauerit,& succubuerit in illo declarato, potest re-
currere ad alium modum. nec obstat exceptio rei iudic. vt
3 not.Innoc.extra de do.c.inter dil.in prin.† Item esset viden
dum,cui competat hoc interdictum.& dicendum, ꝙ illi,qui
posidebat tempore deiectionis: de quo dic, vt satis dixi su-
pra prox.§.nam inducta,& allegata, ibi potius loquuntur in
hoc interdicto,quam in alio:& ibi fuerunt introducta per si
mile.Itē esset videndū contra quē?& est certū,ꝙ cōtra deij-
cientē,vel eius hæredē.inquantū puenit.ff.de leg.1.§.fi.& l.
seq.Itē contra illum,cuius nomine quis deiectus est ipso mā
dante,seu ratum habente. Item contra dn̄m, cuius familia
deiecit.vide plene. ff.eo. l. 1. §. ait prætor.cum §.seq.contra
tertium possessorem non competit, quamuis haberet cau-
sam à deijciente.ff.eo.l.cū à te.sed de iure cano.cōpetit bene
ficium.c.sæpe.si scienter recipit, sed si ignoranter beneficiū.
c.redintegrāda,vide in d.c.sæpe.& in Spec.de rest.spol. §.1.
ver.tertiū.cū seq.§.alleg.Et vr̄ mirabile,quia cum interdicta
sint

sint in rem scripta : cur non datur contra quemlibet possesso rem , sicut quod metus causa ? Sed ad hoc patet responsio : quia hoc non est in rem scriptum : & ideo gl. dicit non omni no. ff. eo. l. 1. §. pe. & quare non istud , sicut interdictum quod vi aut clam ? potes quærere, Azo in summa dicit [C. de inter dict. §. extra versic. quartum] omnia in rem scripta: cui obstat d. l. cum a te. quæ videtur irrationabilis : ideo ius cano. ipsam suppleuit in c. sæpe. & forte est ratio illius legis : quia interdictum : vnde vi magis concipitur in delictum : quam quod vi aut clam : & quam alia interdicta, quæ dantur contra tertium possessorem : ideo minus extenduntur contra alium , quam contra delinquentem : vt supra de perpe. & tempor. acti. §. non autem . Nam inter violentos prædo est peior : Sed an interdictum vti possidetis daretur cōtra tertium possessorem ? expeditum videtur , quod non , sicut nec interdictum vnde vi. Nam ex turbatione, quam vnus facit, non debet alius conueniri. l. si duo. §. non videor. supra alle. Quid ergo si dicerem, me esse possessorem iurisdictionis alicuius villæ vel territorij , in qua me turbando ædificasti furcas , vel aliquod dignum iustitiæ, ratione, castri, quod habes propinquum : & statim castrum cum pertinentijs alienasti : nūquid possum agere contra possessorem vti posside? Non videtur. per prædicta . Sed satis potest dici, quòd imo ex turbatione ipsius successoris . Eo enim ipso te turbat, quod se opponit , quominus furcæ diruantur . Et super hoc vide quæ scripsi supra proximo §. Item nota quod hoc interdictum videtur requirere dolum. ff. eo. l. 1. hoc interdictum. vers. ad solam, & ideo non vi dari, nisi contra dolosum. dolus tamen præsumitur. si violenter eiecit: vel etiam si sine violentia intrauit sine titulo. C. vnde vi. l. cum quærebatur . Quid si quis tradat mihi possessionem , rei quam tu animo possidebas : vel iussit eam me nancisci: ego eam bona fide & titulo adeptus fui : tu venis : te non admitto : agis interdicto vnde vi contra me. ego nego te possessorem, credens me habere bonum ius , & te non habere. & sic sum bonæfidei semper. tu probas possessionem tuam : nunquid debeo condemnari ? Non videtur : cum non sim in dolo. & hoc interdictum dolum desiderat, vt est dictum ff. de petition. hæredita. l. illud. si certum pe ta. l. quod te. si mul. ven. no. l. 1. §. interesse. Idem potest dici , si petas ab aliquo nouo possessore restitui ad possessionem redditũum, quos possidebas ratione rei, per ipsum possessæ , quibus te spoliauit cessando , & contra dicendo soluere .

4 † Nam si nouus possessor habeat iustam causam ignorantiæ : non videtur teneri hoc interdicto: cum non sit in dolo. & videtur expresse. ff. eodem, l. colonus. §. fina. Quo ergo remedio consuletur hoc casu ? Potest dici , quod hoc casu recurratur ad conditionem sine causa : vel ad triticariam. ff. de tri

a tica. l. 2. vel ad benefic. c. redintegrandæ. [a] vel potest dari beneficium. l. cum quærebatur. Si talis vtatur accessione authoris, & vis est, quominus vtatur : vt dixi supra §. proximo. sub.

5 §. contra quem . † Item esset prosequendum , ad quid datur, seu quid in eo veniat ? Et est certum, quod restitutio possessionis : & si non restituat omne interesse. ff. eo. interdicto. & fructus. ff. eod. l. 1. §. ex die. & per consequens, veniunt dāna : quia interesse nihil aliud est, quam damna, quæ probantur per iuramentum : vt nota. in d. l. interdicto. quam extende ad casum, quo possessio restituitur : licet gl. intelligat, quādo per contumaciam non restituit. & vide eo. tit. l. 1. §. qui vi deiectus est : & §. quod autem . sed interdum non fit restitutio possessionis : nec condemnatio ad restituendum , cum fit condemnatio ad damna : vt si ego excessi in recuperanda statim possessione ea , qua me spoliaueras : non restituo rem , sed damna : vt scripsi C. vnde vi. l. 1.

Item interdum venit ipsa proprietas, seu eius æstimatio , vt videbis statim per gl. seq. super modo probandi possessionem, & deiectionem , vide quæ scripsi supra in proximo §. Ex his patet forma libelli, & sententiæ, (& si vis videre libel-

6 los) vade ad Spec. d. tit. de restitu. spol. §. 1. † In gloss. scilicet proprietatis. in fi. hæc gloss. supponit, quod interdicto vnde vi venit æstimatio proprietatis : & idem tenet ff. eodem l. in interdicto. & tamen non videtur verum : quia alias est æstimatio possessionis : alia proprietatis : vt d. l. si duo. §. 1. ad

quæ hic allegatur secundum Dy. qui hoc notat in d. l. in hoc

b interdicto. Sed tu potes latius dicere, [b] quod interdum agitur interdicto vnde vi: concludendo solum ad restitutionem possessionis, & damnorum : & tunc verum est , quod Dynus dicit. Interdum concluditur ad restitutionem possessionis : & nihilominus , quod ratione violentiæ proprietas addicetur , vel æstimatio : iuxta l. si quis in tantam . & tunc fit æstimatio proprietatis : & hoc casu intendit loqui hic gloss. & forte oportet probare proprietatem, quando ad eam concluditur . Ideo sapientius agit, qui ad eam non concludit. Nam restituta sibi possessione, poterit excipere, quod per violentiam commissam est ei dominium applicatum, si quod habebat prædo : & non onerabitur aliqua probatione . Hic

c posset tractari [c] materia d. l. si quis in tantam . sed scripturarum non esset finis, qui vellet omnia tangere .

a Adnot. Securius . Imò plus dicit hic Ang. non dicitur diuerti ad extraneos actus, si spoliatus vadit ad ciuitatem, & conuocat amicos, & parat arma, & alia necessaria, pro recuperatione suæ possessionis. licet steterit per plures dies. vide eum hic.

b Latius dicere. Idem videtur hic tenere Ang. cum Io. Fab. hanc eius opin. recitando in 2. col. in med. ver. in glo. æstimationem .

c Tractari. Vide remissiones hic per Ang. in hac materia interdicti recuperandæ possessionis. in 3. col. in med. vers. materiam autem huius interdicti .

1 *Arma ob quæ teneri possint.*

QVI Autem . In gloss. facit ibi cum allegat ff. de vi & vi arma. l. 3. in princip. imo in §. 2. qui incipit, armis deie-

a ctum . [a] In eadem gl. in fine. vide supra de iure natu. gentium & ciuili. §. ius autem gentium . C. vnde vi. l. 1. Per hunc §. videtur expeditum, quod scholares, vel religiosi, qui

1 tenent in cameris † fustes, vel lapides, sint excommunicati, virtute statuti, quod excommunicat arma tenentes. Sed potes dicere contra, si tenent ad defendendum, non ad offendēdum . Nam cum defensio sit de iure naturali : non potest ligari statuto. supra de iure natur. §. sed & naturalia. & statutum recipit interpretationem rationis naturalis. ff. de mune. & hono. lege vt gradatim. §. & si lege. Ratio naturalis dictat defensionem, & per consequens necessaria, vel habilia ad eam. & hoc verum, maxime, si tales haberent causam sibi retinendi. & facit ff. ad legem Iul. de vi. l. 2.

a Adnot. Armis deiectum. Dicit hic Ang. quod licet appellatione armorum lapides contineantur, & fustes, hoc est impropriè. vide eum hic.

1 *Partium acta quando, concurrant.*
2 *Vacans res.*

TERTIA Diuisio. Hæc est tertia diuisio quo ad tractatum huius titu. prima fuit supra in principio titu. secunda supra eodem . §. sequens tertia hic. & est quinta in ff. vide idem , l. prima , & secunda. Super textum prohibitorium . semper prosequitur distinctionem suam, nec facit nouam : sed redit ad alterum membrum diuisionis primæ : de quo supra eodem §. primo. Super textum sed vnusquisque. in fin. tex. Sed tamen actoris partes sustinet, qui primus ad iu

a dicium prouocauit : [a] vt l. in tribus. ff. de iudi. & si non constet, dirimitur forte, vt ibi. ff. eodem. l. 1. in princi. & ibi no. Sed vix est, quin possit constare, nisi in casu, quo iudex ex officio se ingereret, ne partes venirent ad arma, vt scripsi supra eo. §. retinendæ. & in illo casu crederem , quod iudex posset eos facere simul iurare . & proponere facta sua, & concurrere in probatione , imo (quod plus est) idem credo, vbi constaret , qui primo in iudicium prouocauit . in illo tamen casu prouocans iuraret primus & alius in continenti post concurreret in positione & probatione factorum & vnus faciet tale iuramentum , quale alius ff. fami. ercis. l. inter quos hæredes. §. qui familiæ . & hoc satis est clarum quo ad ordinem iudicij. Sed quid quo ad substantialia ? Verbi gratia, lex dicit , quod actore non probante reus absoluitur , vt supra §. commodum . quid in his iudicijs ? videtur idem , si neuter probat : & sic tenet curia Franciæ. Vel forte hoc casu censebi-

a censebitur † res vacans,& tenebitur in manu iudicis,quousque alter agat, sicut dixi in casu conuerso, quando vterque plene probat supra.in §.retinendæ.in forma sententiæ.

a Adnot. Prouocauit. Hoc tenet idem Ang.in col.2. post princ. vers. Ex quo sequitur quod licet.

1 *Actio in factum quid sit, eiusque locus.* & 2.

De ordine. Iste §.videtur facere differentiam inter interdicta,& actionem in factum.& quod hodie non possit agi in terdicto, de quo vide supra eodem in princ. & quæ ibi dixi, essent hic repetenda. In glo.id est actio. in fi. de hac actione in factum multi multa dicunt,vt nota Cy.C.de re. permu.l.

1 ex placito. Probabiliter tamen posset † dici, q̃ nõ sit nisi vna actio in factum,quæ vocatur in factum, quia facto recitato, æquum est actionem dari, & datur sine nomine proprio, & dicitur in factum,quia ex narrato concluditur, & descendit, & dicitur descendere ex varijs figuris causarum, quia ex varijs figuris,& varijs medijs causatur,non ex eodem. vnde actiones nominatæ descendunt ex vno medio, vtpote actio ex vendito,quia fuit venditum.actio ex locato, quia fuit locatum.Sed hæc nunc ex vno facto,nunc ex alio: & ideo no-

2 minari non potuit certo nomine. Sed † dicitur in factum, quia ex facto recitato descẽdit: vel ex edicto,vel interdicto. ex quibus non competit alia actio nominata: sicut & præscriptis verbis,seu narratis,quæ etiam videntur eædem.ff.de præscrip.verbis.l.si tibi areæ, & ad hoc bene facit. ff. de dolo.l.non debet.ibi verbis temperatis. &c. quia in narratione non fit mentio de dolo: sed solum factum narratur: absque expresione,seu conclusione doli. vnde dicitur actio in factum, & exceptio. ff. de exceptio. doli. l. apud Celsum. §. aduersus.iunge supra de actio. §. actionum. in additio. Doctor. dicunt.

De pœna temere litigantium. *Rubrica.*

In fine gl.rubricæ,vel dic,quod supra dixit, de iudicialibus tam ex parte actoris,quam ex parte rei,sequitur de pœna &c.Continuatio gl.posset reprehendi, cum nedum supra tractatum fuerit de actio. imo de except. & nedum hic puniuntur actores,imo & rei.

1 *Calumniantium pœna arbitraria.*
2 *Periurii pœna.*
3 *Calumniæ causa qui iurandum.*
4 *Omissorum quæ non uitient.*

Nvnc admouendi. In glo.scilicet magistratus. in fine. Potest † quæri, nunquid iudex possit aliam pœnam imponere calumnianti, quam hic imponatur per ius,vel hanc minorare. Et videtur quod sic, cum ad magistratus pertineat officium,vt hic patet, & magistratus possunt statuere: vt dixi supra de iur.nat.gent.& ciuil. §. prætorum. & facit. C. ex quib. caus. infam. irro. l.& si seuerior. ff. de leg.3. l.si quis in principio.§.miles.Contra.ff.ad municip.l.ordine. de fur.l.non potest.de iniurijs.l.diuus. Potest dici,quod possit. ff.de term.mot.l.2.& ff.de minori.l.auxilium. §. in delictis. de pœnis.l.3.& l.absente. §. fin. Et hoc in his,quæ non tangunt partem.Nam si tangerent(vt expensę, & damna) crederem contra, vt scripsi in d. l. & si seuerior: vide ibi. Sed quid,si de consuetudine ponatur alia pœna, nunquid potest

a imponi pœna legis? Videtur quod sic, a si sit maior. C. de sepul. viol.l.qui sepulchra. & not. in Specul. eod. tit. in fine secundi libri.ver.breuiter.num.4.& vers. sed quæritur. Sed curiæ seculares regni Franciæ habent certas emendas, contra calumniantes,nec paterentur alias imponi. In gloss. scilicet calumniæ.in fi. melius eod.tit. l. 1. Sed est mirandum, quod cum calumnians deierauerit in præiudicium partis,nõ puniatur de periurio. ff.de crimin.stel.l.periurio. Dicas,qđ

2 † imo punitur diuersis pœnis, vt infra sequitur per totum hunc tit. vsque ad §. fina. & leges, quæ hic allegantur, loquuntur in alio iuramẽto, quod parti pro litis decisione de-

b fertur,vt dicta l. 1. In gl.non dicit.in fi. b Sed mirum est, quomodo hic agitur primo de iuramento rei,quam actoris? Potest dici, quod imperator magis recordabatur de calumnia rei.quam actoris: nam rei consueuerunt plus calumniari, & fugere:ideo imperator prius voluit illis occurrere, & de hoc no. magis.in l. 2. C. eodem,vel dic,quod reus quandoque primo iurat:quandoque opponit exceptiones declinatorias,& dilatorias,vt not.in d.l.2. Sed hoc improbat Spec. dicens,quod nunquam hoc iuramentum præstatur ante lit. contest. sed iuramentum de malitia sic,si hoc videatur iudici,vt not.in Spec.de iuram.calum.§.1.vers.sed pone. & hoc videtur approbatum extra,de iuramen. cal. c. secundo. §. fi. lib.6. In gloss.not.diligenter.in fine. quartum additur.C. eodem, l. 2. videlicet, quod dilationem non petat causa lit. differendæ,& ibi hoc not. Sed Specul.non consuluit, quod hoc adiiciatur,quia raro esset aliquis, qui non deieraret: vt notat Specul.de iuramen.calum. §. nunc dicamus satis.circa princip.sed nec ob hoc, solennitas iuris est omittenda. Sed

3 quæritur,nunquid sufficit iurare † de calumnia generaliter, an vero sint isti articuli specificandi? Et videtur, quod sufficiat,cum hoc iuramentum videatur, omnia hæc capitula cõtinere,sicut fidelitatis:in feu.de noua for.fide,cap.1.& iudicatum sol.ff.iudica.sol.l.iudicatum. Sed contra hoc videtur: quia diuersa sunt iura,ista iuramenta inducentia, & diuersis temporibus,& legibus introducta. Vnde si iuramentum calumniæ,quod præstatur de iure Cod. omnia comprehendisset: frustra fuissent addita illa, quæ adijciuntur per iura authenticorum. & ideo videtur dicendum,quod omnes hi articuli sint specificandi: & hoc bene probatur in §. fin. in authent.de his, qui ingre. ad appelland. ubi expresse dicitur, quod quamuis,iuratum sit de calumnia: nihilominus iuratur, quod non dilationis causa &c. quod iuramentum non præstaretur,si contineretur sub iuramento de calumnia, q̃a iuramentum non est super eodem repetendum, vt ibi in fin. subijcitur. Præterea,verba iuramenti de calumnia non important omnia capitula: qui enim iurat se iustè mouere litem,vel defendere, non iurat omnia alia, quæ [hic] exprimuntur: vt apparet ex sensu verborum. & ideo hæc sunt iuranda,& exprimenda specifice. Quid si fuerunt omissa?

4 Respondeo, si tacite: non † est dubium hodie,quod non vitiant,quia nec iuramentum calumniæ omissum vitiaret: extra eo.cap. 1.lib.6. Si tamen esset petitum, & non iuratum: annullaretur processus per dictum cap. vt ibi not.per Doct. Quid,si in processu contineatur,quod fuit iuratum de ea, sicut tota die fit,nec plus exprimitur? Potest dici,quod non uitietur processus. per d.c.nisi econtra proponeretur, & probaretur per dictum iuramẽtum, & super dictis articulis fuit petitum.& non factum. Vel dic,quod nec tũc vitietur, cum non fit de substantia,sed imputet sibi,qui non appellauit.per dictum cap.1. quod videtur sigillare omnes opiniones, quæ dicebant vitiari processum,non præstito iuramento,vt infra §. item actoris.

a Adnot. Quod sic.Idem tenet hic Ang.prope fi.col. vers. Secundo quærit.
b In fi. Dicit hic Ang.quod iuramentum calumniæ habet locum quando agitur iudicio contentioso,non autem in iurisdictione voluntaria. Item quærit, an iuramentum cal. præstetur in causa spirituali, quo iure fuit introductum, an sufficiat vnum iuramentum in tota causa. Quid in causa appellationis. Itẽ quando debet præstari hoc iuramentum: vide per eum hic in 2.col.

At aduersus. In gloss. supra in fin. de materia huius §. dic vt ibi. In gloss. item alibi. ibi cum dicit: item & alibi. videlicet punitur,non tamen pœna huius. §. vt sequitur in gloss.

Ad

1 *Aduocati Galli quid iurent.*

ITEM actoris. Super text. ibi, litem mouisse. similia verba sunt, C. eod. l. 2. sed ff. famil. ercisc. l. inter hæredes. §. qui fami. sic loquitur in præsenti. & in auth. de his qui ingre. ad appella. §. fin. videtur se referre ad futurum: saltem in persona: vnde cautum est, quod ponantur omnia verba præteriti temporis & præsentis: videlicet non mouisse, litem, nec eam intendere, seu inferre &c. Et eodem modo ex parte rei iuste peruenisse, & intendere suæ defensioni &c. & sic hoc iuramentum retrotrahetur: & iunge supra §. 1. & tit. proxi. §. pro hibitorum. In gloss. scilicet, quod iustum. in fin. Spec. tenet, quod non potest consuetudine tolli ti. de aduo. §. 1. ver. Item excipitur, quicquid sit, ex facto tollitur. Verum est, quod in cu-
1 ria † Franciæ iurant quolibet anno, fideliter patrocinari, & certa capitula satis rationabilia: & eodem modo in curijs inferioribus secularibus.

1 *Victum in expensis damnari quatenus verum. & 2.*
3 *Expensæ quæ præstandæ:*

a HAEC autem. a In gloss. actio. ibi, cum allegat. §. ad ex-
b cludendas. b de his sportulis vide supra de actio. §. triplic.
c In fin. c ea. glo. Sed nunquid præsumitur calumnia, ex quo succubuit? Gloss. tenet, quod non, imo præsumitur contra, ex eo quia iurauit: nam non præsumitur immemor suæ salutis vt no. in d. §. oportet. & idem videntur sentire Innoc. & Hostien. extra de do. & contu. ca. finem. & idem tenet Io. glossator decre. 3. q. 1. in primis. pro quibus facit ff. de iudic. solui. l. iam tamen. §. in hac. Sed Host. & omnes, qui post eum venerunt, tenent contra in d. c. & Spec. in tit. de expen. §. nunc de expen. circa princip. ver. in hoc. quod videtur verum: quia omnes text. dicunt, quod victus condemnetur in expensis. & de hoc faciunt regulam: & si verum esset, quod primi dicunt: esse regulam ad contrarium, & ius commune, quod non fieret condemnatio ratione victoriæ, nisi euidens calumnia probaretur: facit tamen pro eis, quia simplex victoria non facit victum calumniosum: nisi hoc per sententiam declaretur. C. de calum. l. 3. Sed illud verum, quo ad hoc, vt puniatur vt calumniosus. Sed non est verum, quo ad expen. quæ debentur etiam occasione temeræ litigationis, quamuis non fue-
2 rit calumnia. ff. de iudi. l. eum quem temere. † Est igitur tenendum, & sic seruatur de facto, quòd victus condemnatur in expensis: nisi per coniecturas verisimiles appareat, quòd iustam causam habuit litigandi: quia forte successit in locum alterius, quem credebat habere ius: & hoc ex parte rei. non forte sic ex parte actoris, qui ante debet rem diligenter explorare: vt l. qui in alterius. ff. de regu. iur. quæ hic deberet allegari in glos. quamuis quidam aliam allegationem habeant. Si tamen fecit diligentiam, & nihilominus habuit iustam ignorantiam: releuatur: vt si forte reperitur instrumentum obligationis in arca patris: & cum interpellaret debito rem extraiudicialiter, debitor malitiose noluit ostendere literam satisfactionis: igitur iudex se debet informare: & si reperit, quod victus habuit iustam causam litigandi: releuabit eum ab expensis: & hoc debet exprimere in sententia: sinautem, condemnabit. ff. de peti. hæred. l. postquam. vt leg. no. ca. l. is a quo. §. 1. Et ideo cautum esset, quod pars in processu articularet super hoc ad finem, quod non condemnetur in expensis in casu, quo succumberet: & hoc nunquam vidi fieri: & tamen est tutum facere: verum est, quod hoc quandoque per processum appareret. Sed quid, si contendit de puncto iuris? Communiter omnes tenent, quod non dentur expensæ. & ita seruatur de facto, quod per iudicem stat, qui debet nosse iura: pro quibus facit, quia nec in talibus iuratur de calumnia. C. de iura. calum. l. 1. Ego credo contra: quia talis temere litigat, qui friuola allegat: vnde culpa iudicis non releuat partem a culpa. ff. ad Tery. l. 2. §. quid ergo. Præterea, vt plurimum non est culpa iudicis sed partis: nam (vt plurimum) tales rationes traduntur, & eis respondetur: duplicatur: & quadruplicatur inscriptis: nec iudex scit, quid proponitur, quousque traditur sibi ad iudicandum: & sic cessat dicta ratio. Crederem tamen, quod si esset punctus iuris dubius, & nouus, quod tunc neuter teneretur, cum esset iusta causa litigandi. Item credo, quod interdum victus non tenetur ad omnes expensas: sed
2 in † parte. videlicet, ex quo inceperit non habere iustam causam litigandi. Verbi gratia, si agebatur de facto, quod verisimiliter poterat ignorare, & visis literis, seu probationibus partis, nihilominus litigat, & friuola obijcit: credo, quod ex tunc debet condemnari. arg. C. de præscript. long. tempo. au then. quod si quis quibusdam. Item not. casus speciales, in quibus victor soluit expensas in authen. de defen. ci. §. & iudicare. & in c. finem litibus supra alleg. & in l. properandum. §. & quidam. C. de iudic. Nonnulli cōsueuerunt quærere, vtrum victus teneatur ad damna? Et non videtur: quia aliud est damnum, & aliud expensæ: extra de iniur. c. in nostra. & hoc videtur sentire gloss. & docto. in c. finem litibus. de do. & contuma. sed hic videtur expressum contra & extra de rescr. c. 1. in clemen. Vnde potest dici, quod teneatur ad damna certa: non autem ad damna, quæ facto contingunt: prout dicunt docto. iur. cano. debet tamen deduci illud, quod expenderet
3 in domo sua, vt no. ff. de iudi. l. s. eum, quem temere. Et † in his veniunt expen. necessariæ, & vtiles secundum qualitatem causæ, & personarum, & consuetudinem fori. Vnde si pars oneraret se multis aduocatis, & hos adduceret cum magnis expensis, non fieret condemnatio in talibus: vide plene per glo. & doct. in d. c. finem litibus. vide plenius in Spec. tit. de expen. vbi plene reperies. non tamen omnia, quæ supra tetigi. & de his scripsi in Breuiario. C. de iudic. l. sancimus. & iunge hic. ca. fi. & de pœ. c. calumnia. quod concor. huic. §.

a Adno. Hæc autem. Olim actor calumniose litigans, in decima parte litis puniebatur, hodie vero pœna periurij. & victori condemnabitur in expensis.
b Excludendas. Dic vt ibi. per glo. & Ange. & vide tex. & Bar. Cy. Bal. & Sal. in auth. generaliter. C. de epi. & cle.
c In fi. Vide hic Ange. qui no. ex hac glo. quod licet vna lex loquatur generaliter, tamen per alias leges patitur limitationes & restrictiones. & sic lex patitur interpretationem, passiuam: vt l. 1. §. lex falci. & ibi Bart. ff. ad l. fal. & l. 1. cum glo. C. de noxa.

1 *Arbitria cur infament.*
2 *Confessus an infamis.*
3 *Actiones famosæ.*
4 *Crimina quæ infament.*

a Ex quibusdam. a Prosequitur, qualiter calumuiosi puniuntur de infamia. de quo supra in prin. titu. dictum est.
In gloss. scilicet suo nomine. in fi. sed cum hodie sententia arbitri sit sententia. C. de arbit. l. cum antea. quod not. ff. de re iudi. l. ait prætor. in princip. nunquid infamat? Videtur quod
1 sic: quia cessat ratio. Sed contrarium † videtur verius, ne pœnæ exagerentur: & bene facit: quia licet sit sententia quo ad hoc, vt detur actio in factum ex re iudicata: non tamen quo ad alia: quia non appellatur ab ea: sicut nec olim. C. de arb. l. 1. in princip. & ibi no. sed ordinationes arbitrorum videntur infamare: quia sunt quædam transactiones, seu amicabiles compositiones: & ita videtur operari pactum: & sic infamiam: præsertim si arbitrator cum pœna fuit electus quod
2 no. Damnati. in text. † quia non sufficeret si confessi: vt no. in versic. ex compromisso. allega. in gloss. sed contrarium est verius C. de interdi. ma. l. pen. [ibi veluti confessum,] & patet: quia pactus, inter infames habetur: quia habetur pro confesso tacite. de ijs, qui no. infa. l. quoniam & sic expressa confessio debet plus nocere. hoc notatur extra de pœn. cap. felicis. lib. vl. Sed forte hoc verum, si confiteatur iudicialiter: secus si extraiudicialiter, vel coram arbitro. & ita loquitur in dicto versiculo ex compromisso. de iure canonico sufficit, quod possit conuinci. extra de testibus. capitulo super. Item dicit: damnati per viam actionis uel accusationis, secus si ex officio. vide C. de suspect. tutor. l. suspectos. In gloss. & ob id. ibi cum alleg. §. mandati. sed cur magis illa, quam alia? Quidam dicunt, quòd omnis actio contra

ria infamat, vbi perfidia per eam conuincitur. Secus vbi agitur de calculo: vt d.§.mandati.in fine, & hanc opin. videtur approbare glo.super verbo tenetur.in fi.ff.de pign. act.l.si pignore.§.pen. Sed hæc opinio non est vera: quia sic non esset differentia, inter directam & contrariam: quam tamé tex. euidenter adstruunt. Vnde non omnis actio, quæ perfidiam, seu dolum arguit, infamat: vt vnde vi.ff.de vi, & vi arma.l. neq; quod tamen dolum requirit: eod.tit.l.1.§.hoc interdictum. versic.ad solam. Item nec condictio furtiua. ff.de actioni.& obligatio.l. cessat. verum est tamen, quod infamat de facto. C.ex quib.caus.infa.irro.l.fin. & de tali debet intelligi dicta glo.de l.si pignore.§.pen.& ideo, frustra quæritur de actioni, quod metus causa: vt no.ff.quod metus causa.l.extat.§.penul. In eadem gloss. in fine. vult dicere gloss. quod multa sunt alia maleficia, quæ infamant: sed de his ponit gratia exempli.
4 Vnde scire debes, quod publica infamant, † sed priuata non: nisi actio ciuilis descendens ex eodem facto infamaret. vide ff. de public. l.iudi. l. infamem. sed de iure canonico omnia crimina sunt publica, & infamant infamia iuris siue sententiæ. vide 2.q.3.§. hinc colligitur.3.q.4.c. consanguineorum. & per Archid. extra, de consue.c.non est lib.6. In gloss. vt ff. de infa.in fi. in quo intersit, vide eod.tit.l.in actionibus.

a Adnot. Ex quibusdam. Condemnatus, vel pactus ex criminalibus, quæ hic numerantur. vel condemnatus actionibus directis, vel contrarijs, descendentibus ex contractibus hic enumeratis, erit infamis.h.d.secundum Ang.

1 *§.In eum sensus.*
2 *Vocandi in ius nomina varia.*
3 *Assignari quibus verbis possit dies.*
4 *Citari sine præcepto an liceat.*
5 *Procedere an possit non citatus.*
6 *§.omnium sensus.*
7 *Acta non, nisi uocatis obsunt, quatenusque, an non, uerum.*
8 *Pupilli ne citentur.*
9 *Procuratorum quis, citatibilis. &* 10.
11 *Citatio domini an arctetur.*

OMNIVM Autem actionum. Id est causarum, nam hic nomen actionis, ponitur pro instantia: siue pro causa. & sic facit pro Pla. in eo quod not. supra de actio. in prin. sed hic large sumitur nomen actionis: vt ibi scripsi. In gl. alias quasi ibi,
1 cum alleg. §. in eum vide ibi. † Potest etiam loqui in filio, in potestate constituto, in casibus, in quibus agere potest, cum patre: de quibus ff. de iudi. l. lis nulla.

Item in omni filio, quando vocat parentes ex linea materna, vel naturales tantum: vide ff. de in ius voc. l. 3. §. 1. cum sequen. C. eo. l. qui in potestate, & iunge supra de actio. §. in eum. In fin. eiusdem gloss. vide supra de attil. tu. §. nos au-
a tem. hic essent multa tractanda de citatione: [a] verum quia hæc materia tangitur per multos: & maxime per Specu. in tit. de cita. & per Columbum glossatorem Feudorum, qui in hac materia gloriatur se habere iuris prudentiam: vt in feud. de mili. vas. qui contu. est. c. vnico. in fi. magnæ gl. omnia non prosequor, nec cumulo, quæ dici possent. Aliqua tamen, quæ faciant ad intellectum huius. §. prætermittere non possum: quia non tanguntur forte alibi: vel si tangũtur, non ita: in primis scire te volo, quod reperitur citatio, monitio, nun-
2 tiatio. edictum, conuentio in ius vocatio, requisitio. † De citatione reperies C. de iudi. l. sancimus. in princ. ibi, citata & in quibusdam alijs locis iuris ciuilis. Iura tamen canonica, magis vtuntur illo vocabulo: vt potes videre in multis locis. extra, de offic. deleg. c. gratum. de proba. c. quoniam. & in cle. vt lit. pen. c. 2. de sen. & re iudic. c. pastoralis. de verb. signifi. c. sæpe. eod. lib. De monitione satis habes in legibus. C. de episco. & cleric. authent. cum clericus. §. 2. [voluit allegare. l. omnes qui. C. e. in princ.] quomodo & quando iud. l. consentaneum. ibi, commune facto. qui accu. pos. l. 3. in auth. de hære. & fal. §. si quis autem non implens. de testib. §. penul. de quæstio. §. si v ero aliqui. de hoc vero ius cano. est totum plenum. de hoc, extra, de senten. excom. c. romana. §. porro. in fi. & c. constitutionem. lib. 6. de accusa. cap qualiter. 2. de iud. ca. dispendiosam. in cle. De denuntiatione habes C. quomodo & quando iud. l. tres denuntiationes de rei vend. l. si fundum [voluit (certe) allegare l. si fundo. §. fin. ff. de euictionib.] de dam. infect. l. 4. §. prætor. in auth. vt nulli iud. §. necessarium. De edicto habes in infinitis locis. ff. de iudic. l. ad peremptorium. cum l. seq. quæ sent. si appel. rescin. l. 1. §. item cum ex edicto. De conuentione, sunt omnes libri pleni C. de præscri. 30. anno. l. sicut. ff. de iudic. l. si quis postea quam. [hæc lex, non de conuentione loquitur. sed de vocatione in ius.] De vocatione in ius adhuc plus. vt hic, & in totis titulis, de in ius voc. C. & ff. De requisitione habes C. de iudi. l. properandum. & l. sancimus in fin.

Circa hoc, primo potest quæri: an hęc omnia nomina idem significent? Ad hoc potest responderi, ꝙ sic, larga significatione: quia apparet in materia, quod debeant idem signi-
3 ficare. † Nam si iudex mandat aliquem vocari coram se, non refert, vtrum mandet citari, moneri, conueniri, vel requiri, vel denuntiari, vel edictum proponi, quod reus compareat: totum enim operatur: assignatio diei, in effectu per iura allegata. In curia tamen seculari de consuetudine non sufficeret, imo oporteret adiornari expresse, sed de propria significatione est magna differentia. inter dicta vocabula nam citatio proprie figurat assignationem diei: monitio non nisi exprimatur. & hoc bene deprehenditur in d. ca. dispendiosam. vbi dicitur, quod in causa criminali potest procedi, per viam monitionis, supponendo aliquid speciale in ea: & inferendo, quod in alijs non proceditur: per viam monitionis, unde si iudex moneat te, quòd soluas decem, quę debes Titio: uel des, uel facias aliquid. in quo asseritur te teneri: monitio in nullo te arctat. & hoc nisi ius constitueret aliquid, post monitionem, uel requestam: quia tunc monitio haberet effectum, quo ad illud: & horum patent exempla, & probatio. extra, in cle. eod. tit. c. 1. lib. 6. in authen. de hęred. & fal. §. si quis uero non implens. & ideo iudices non possunt, nec debent procedere, per uiam monitionis: nisi in notorijs. uel quę tangunt forum animę. extra, de foro compe. c. fi. lib. 6. Sed debent solum partem citare. & hoc uult dicere Vlpia. ff. de offic. proconsul. l. nec quicquam. ubi decretum §. illa enim, quę causæ cognitionem desiderant: non possunt per libellum expediri, id est per monitionem in libello complexam, seu per mandatum in scriptis missum. ff. de reg. iur. l. omnia & per hoc uidetur, quòd mandata, quę emanant a curia Francię, uel a iudicibus, per quę mandatur soluere, nisi se opponant, sunt iniusta. debet enim procedi per uiam citationis, & petitio tradi in scriptis, uel sine scriptis, secundum morem curię. hoc supponit dictum. c. dispendiosam: ut supra dictum est. Iustificantur tamen: quia in casu oppositionis habent uim simplicis citationis. nihilominus tamen credo, quod non procedant de iure. & quod sint iniusta. Nam tolluntur parti deliberatorię: & habet respondere coram executore. & tollũtur multa alia a iure concessa, quę tolli non possunt: ut regula, indultum extra, de reg. iur. lib. 6. & hoc uult dicere iste §. qui non obtineret, nisi talia mandata possint fieri: quia non inciperetur ab
4 in ius uocando. † Sed quęritur ultra circa intellectum huius §. nunquid citatio debeat fieri de mandato iudicis? Videtur expressum, ꝙ sic: ut d. §. si quis uero non implens. de hęred. & falc. in d. auth. de quæstio. §. si uero aliqui. C. de exhib. re. l. fi. ff. ne quis eum qui in ius uoca. est ui. l. 1. §. 1. Sed in hoc esset attendenda ualde consuetudo. Item potestas executorum, quia ut plurimum datur eis potestas generaliter citandi. de iuris tamen rigore uideretur, ꝙ non ualeret citatio nisi de præcepto iudicis: & maxime, quando fit coram iudice delegato, qui debet mittere copiam rescripti, seu commissionis suæ cum citatione: unde in Speculo. de citatio. §. sequitur uersic. utrum autem. extra de offi. delega. c. cum in iure. uel si fiat coram ordinario formalis, & super tali processu: & hoc maxime procedit, secundum opinionem illorum, qui dicunt quod libellus est inferendus in citatione: de quo consueuit dici in auth. offeratur. C. de lit. contesta.

Quid ergo, si non appareat de præcepto iudicis? Videtur
b processus nullus: quia citatio est de substantialibus: [b] ut extra,

tra,de probatio.cap.quoniam. de accusat. l.4. & principium & fundamentum iudicij . vt hoc §. & sic ipso vitiato, totum ruit.& ideo cautum est, ꝙ præceptum & relatio seruientis, seu executoris redigantur in actis,in princ. processus,& hoc notant doct.in d.c.quoniam.Vel potest dici,ꝙ quamuis hoc non sit factum, si tamen reperiatur processus rite, & legitime alias factus in præsentia partium,nō vitiabitur: quinimò credo, quod non vitietur, & si nihil appareat de citatione, dūtamen partes,vel eorum legitimi procuratores fuerint ꝑsentes in omnibus articulis processus.& hoc dico, qa hmōi citationes,& vocationes,non fuerunt inuentæ, nisi ad finem ꝙ partis haberetur præsentia,vt negotiorum merita pandātur,si præsens sit:& vult procedere.ad quid vocabitur? non video. pro hoc facit: quia testes vocari debent in testamentis,& rogari:& tamen si præsentes sunt,sufficit eos certiorare.ff.de testa.l.hæredes palam.§.pen.Item legatarij sunt uocandi in inuentario: & tamen si præsentes sint, non oportet eos euocare,sed sufficit hæredem eis suā intentionem exponere.in auth.de hæred.& falc.§.hinc nobis.ver.nisi forte. & hoc innuit lex,quæ videtur æquiparare creditores esse præsentes,vel vocatos.innuendo, ꝙ præsentes non sunt vocandi .ff.de minori.l.etiam.§.fi.facit etiam.ff.de dam.infect.l.4.§. abesse.vbi supponitur. ꝙ non est denuntiandum illi, qui in iure præsens est: sed absenti.Et ad hoc potest induci ratio iurium dicentiū,ꝙ certus certiorari non debet.ff.de act.empt. l.1.in fin. Videtur ergo concludendum,ꝙ processus non possit vitiari,dato,ꝙ non appareat de citatione, duntamen fuerit processum in præsentia partis.Nam sicut declinatoriæ,& dilatoriæ possunt omitti, procedendo ad litis contest.sic videtur de citatione procedendo ei renuntiare: vt dixi supra de excep.§.appellantur.extra.de regularib. c.inter monasterium. Nec obstant iura,quæ videntur velle,quòd citatio sit de substantia processus: vt c.quoniam.quia hoc,verum, vbi proceditur contra absentem.ff.quæ senten.sine appell.l.1.§. item cum ex edicto.& d.l.accusatoribus, sed vbi contra præsentem,& non expedientem,de diei assignatione: credo, ꝙ
5 valet processus. Sed quid, si pars sit præsens: † & opponat, quod non tenetur procedere, quia non est citata? per præmissa,videtur quod non possit excipere.Et ita tenet Spec.de lib.concep.§.sequitur.ver.item quidam dicūt.Sed huic opinioni,obstat iste §.& scio, ꝙ vbique seruatur contrarium de facto,nisi in officialibus. qui respondent sine dubio de tam gentibus officium suum, de consuetudine, si reperiantur in iudicio.Item quæritur, vtrum is textus obtineat generaliter vt in omni causa sit opus citatione. & videtur quod sic. omnium autem actionum &c. quod est signum vniuersale. sed
6 dic † omnium, in quibus cognitio actionum directe concluditur contra partes,in quibus est necessaria: sicut aliquando in notorijs: vel si res,dilationem non receperit: nec tempus patitur euocationem,propter periculum,vel imminens scādalum,iudex prouidere potest, vt dixi supra in procemio huius libelli in materia notorij. Et eodem modo,si talis sit casus,in quo contradictio partis non admitteretur. vt si aliquis sit excommunicatus,pro contumacia: potest absolui, etiam parte non vocata: vt not.Archi.extra,de app.c.Romana.super verbo,reuocant. Et ideo videtur,quod si iudex saisiuit, vel manum apposuit in aliqua re sine causæ cognitione, qđ possit eam remouere, etiam non vocata parte, ad cuius instantiam posita est: imò etiam si possessionem alij tradidit sine cognitione, iudex potest eam recuperare, & retradere illi,cui amouit,ipso non vocato. Et hoc notatur extra,de electio.cap.querelam. per Innoc.in gl. dicitur autem circa medium vers.alij contra num.6.in Spec.de primo decre. §. iam de effectu. versic.sed quid si iudex, num. 15. extra de accus. cap.qualiter.& probatur.ff.si muli vent.no.in l.1.§. necessario. Consuetudinarij tamen non approbant hoc: imò vocant partem, siue iustè, siue iniustè manus fuerit apposita, ad requestam partis.Sed quæritur, hic dicitur,omniū actionum,Quid si non concluditur contra partem? quia in actione vocatur solum pars,contra quam concluditur, & nullus alius: quamuis principaliter intersit alterius: vt venditoris,vel patroni,iuxta l.sæpe. ff.de reg.iur. Sed in talibus vocantur omnes quorum interest. C. si vt se ab hæred. abstin. authen.si omnes.ff.de minori.l.etiam.§.fin.vide plene extra
7 de maioritate,& obedien.c.fin. per Innoc. † Quid ergo,si aliqui fuerunt vocati, alij non, vel omnes non exaudierunt vocem preconis? Innocent. dicit,quod actus valet, quo ad illos, qui fuerunt vocati, & in eorum præiudicium. quo ad alios non: vt ibi nota. quod intellige, si ignoretur. secus si scienter: quia forte condemnentur, extra de elect. c. venerabilem.§.obiectioni.& iunge supra de adoptio.§.licet. vbi scripsi de hac materia. Quid ergo fiet,si res tangat multos? verbi gratia,Dux,comes,vel episcopus,vendicant sibi aliqđ ius,forte subiectionem, vel aliud ius super aliqua terra, vel aliquo ordine: forte Cistercienſi. nunquid singuli debent vocari? Videtur quod sic: quia quod omnes tangit,&c. Satis videretur contrarium, quod sufficeret vocari prælatos, & administratores,extra de maior.& obedien.c. fin. Potest dici,quod si habent corpus, vel vniuersitatem, sufficiat vocari consules, seu administratores vniuersitatis. si non habeant: sufficiat vocari prælatos in personis ecclesiasticis: vel barones, seu habentes iurisdictionem terrarum, & villarum: quia illi habent administrationem reipublicæ, per dictum cap. fin.Et hoc facit.ff.de actio. & obligationib. l.in honorarijs.§.fin.C.de re milit.l.tam collatores.§.vt autem. versic. in his. lib. 12. & facit quod nota. supra de satisdatio. §. eodem. Et potest dici, quod si sint plures cōsules,sufficiat vocare vnum, vel duos, vt d. §. & idem in tutoribus. C. si vnus ex plurib.tuto.l.1.sed non sufficeret vocari syndicum, vt d. §. facit.ff.de administratione tutorum. l. 1. §. 1. extra de rescrip. cap. edoceri.& quod not.Innocent. extra. de operis noui nunciatio. cap. cum ex iniuncto.Scio ꝙ curia Franciæ seruat contrarium. vocat enim habitantes, & dat eis licentiam faciendi procuratorem, in causa illa. Sed quando vult facere collectas: seruat bene,quæ dixi. Nam non vocat
8 nisi prælatos,barones, & villas notabiles. † De pupillis, an possint citari: habes.ff.de in ius vocand. l. neque .ff. de administratio. tut.l.1.§.sufficit.ex quibus caus.in possess. ea.l. apud Iulianum.§.fi. cum l. sequen. & seq. per quas videtur, quod non possit citari. Sed si nemo sit, qui ipsum defendat, veniet actor ad iudicem: & dicet, ego habeo talem petitionem contra pupillum talem, vocaui amicos, non habet tutorem,nemo ipsum defendit. ponatis me in possessionē &c.
9 Sed nunquid sufficit citare † procuratorem? dic, quod sic: si sit constitutus ad causas generaliter, vel specialiter ad illam causam: alias non.nam non sufficeret citari procuratorem ad negotia,nisi in casu, quo dominus esset absens: vide C. vnde ui.l. meminerint. vbi scripsi in breuiario. In curia Franciæ non sufficeret, nisi in causa quam duxit, & in assignatione quam litigauit. nam elapsa assignatione: illa non sufficeret, & sic nota. quod principalis persona debet citari,
10 si reperiatur. † Quid si non reperiatur? Dic, quod procurator debet citari, & si non sit procurator: potest fieri citatio domi: ita quod fiat ita publice,quod familia sciat,si sit, sinautem vicini,& cognati: & talis citatio valet, vt fiat missio: non autem vt possit procedi ad definitiuam, vel excommunicationem,vel venditionem bonorum, nisi ante absentiam esset præuentus personaliter, vel nisi esset talis causa, quod posset procedi lite contesta. vel nisi esset talis, qui teneretur facere residentiam, vt beneficiatus in beneficio, vel vir cum vxore,& hoc plene not. Innocent. extra, de eo qui mitt.in poss.cap. si aduersarius,& doctores post eum,& hoc sequuntur doctor.ibidem.& de hoc Spec. non tamē ita plenè in Specul.de primo decr.§. sequitur in princ. Sed quid in causa criminali? Videtur idē, quo ad annotationem bonorum. Plus tamē requiritur,quod si scitur,vbi est, denuntietur ei.vide in Speculat. de accusat. §. primo. versiculo, sed nunquid.de hoc notatur in gloss.ff.quando appellan.sit. l. 1. §.finali. Dyn.vero alio modo distinguit.dicit enim,quod absens ante litē cont. non potest citari domi: sed post sic. & ita not.de damno inf. l. 4. §. toties. Sed potest dici, quod Dyn. intellexit, quod absens non potest citari domi, ante litem contesta. vt procedatur ad diffinitiuam, sed bene potest citari,vt procedatur quasi cōtra contumacē admissionē, & vendi-

& venditionem, vel excōmunicationem, si ante fuerat præuentus personaliter, & sic potes concordare cum Doct. iuris canonici. Item hæc procedunt in casu, quo non latitat, quia
13 si de hoc constat, citatus † domi, patitur venditionem: ff. ex ex quib. cau. in poss. eat. l. Fulcinus. §. 1. & præsumitur latitare, si tenetur facere residentiam: & sit absens sine iusta causa, supra in opin. Innoc. vel restringe opinio. illam ad casum, quo mulier, vel ecclesia conqueruntur de absentia. Secus si alij, vt d. l. Fulcinus. §. ꝙ si aduersus. Et not. quod talis citatio potius dicitur denuntiatio, quam citatio, vt d. §. quoties. ff. quod vi. aut clam. aut qui aliter. §. 1. de liberis agnoscendis. l. 1. & d. c. causam. & cap. si aduersarius. In casu tamen videtur, quod non sufficiat citatio facta domi. in auth. de testib. §. pe. vide quod scripsi. C. de testib. auth. si quis. Curia laicalis regni Franciæ indistincte admittit citationem factam domi, dum tamen intimetur alicui de familiaribus, in denunciatione extraiudiciali dic idem, sicut in ista. Nam debet primo fieri domino, &c. sicut per dictas leges. Iuxta hāc materiam, possunt multa quæri. Primò quot, & qui sunt modi citandi. Secundò, qui citare possunt, & quomodo. Tertiò, qui debent citari: & in quibus causis. Quartò, per quos, & an citantibus sit credendum. de omnib. his reperies ad satietatem in Spec. de citatio. quibus iunge, quę supra scripsi. & de hoc agitur in auth. qui semel. C. quomodo, & quando iudex. & ibi scripsi aliqua. hodie vero est vnus modus citandi nouus. extra de iudic. c. 1. in clem. cui iunge c. pastoralis. in clem. de sent. & re iud. per quam apparet, ꝙ non potest fieri citatio, etiā verbalis in alieno territorio, cuius contrarium consueuit determinari per l. præsenti. C. de ijs, qui ad eccl. confugiunt. Has decretales non vidit Spec. ideo hic eas allego.

a Adnot. De citatione do. Ang. ponit in hoc. §. materiam citationis, per multas quæstiones. vide eum hic.
b Citatio est de substantialibus. Adde, quod intantum est de substantialibus, quod etiam per principem, remitti non potest, vt plene dixi in apost. ad Lanf. in c. quoniam contra falsam. §. citationes. in princ. extra de prob.

De officio iudicis. *Rubrica.*

1 *Officiorum iudi. genera.*

Glo. non continuat rubricam hic: sed statim super tex. Tu potes alio modo continuare. Nam supra dictum est de actionibus. verum quia officium iudicis loco actionis habetur. ff. de actionib. & obliga. l. actionis. & dictū fuit supra de actionib. in princip. sequitur videre de officio iudicis. Et not.
1 *quod † duplex est officium iudicis: quoddam principale: quod locum actionis obtinet. quoddam quod adhæret actioni: quod doct. mercenarium appellant. & est magistrale ex eo dictū, quod sicut famulus, vel ancilla, qui mercede seruiunt, deseruiunt dominis, vel dominabus: sic & hoc officium actioni. & de isto agitur hoc titulo. & si de officio iudicis vis videre, etiam vsque ad tædium, vide in Spe. eo. tit. in 1. parte Specu. vbi fuerunt etiam non cumulanda, cumulata &c.*

1 *Sententia contra ius quando teneat.*
2 *Sententia contra consuetudinem quando teneat.*
3 *Dispensare quando liceat.*

a SVPEREST. a In glos. id est, consuetudine. in fi. vide de hoc supra de iure natu. §. ex non
1 scripto, propè finem. † Circa hoc principium
b quæritur, b quid si iudex iudicet contra legem, vel contra constitutionem? Scias, quòd glos. dicunt, quòd valet sententia, nisi error exprimatur in sententia. C. quan. pro. non est necess. l. 1. & ibi Doctor. dicunt, quod non valet, etiam si error non sit expressus: dum tamen appareat per processum, vel alias liquide. Pro quib. dicitur expressum extra de sent. & re iudic. cap. pastoralis. in clem. secus si opus sit probationibus, extra de sentent. excommunic. cap. venerabilibus. §. antepenul. incip. sane lib. 6. C. de adult. l. si qui. & hoc in ordinario, quia sententia delegati erronea, vel iniqua est nulla ipso iure. vt scripsi de his
2 omnibus. C. de erro. cal. l. 1. † Sed quid, si iudicet contra cōsuetudinem? Per hunc tex. videtur, quod sicut sententia lata contra ius, non tenet, sic nec contra consuetudinem, cum hæc ad paria iudicentur: & facit, quia sicut præuaricatores legis, ita præuaricatores consuetudinum coercendi sunt. 11. dist. c. in his. In contrarium videtur. C. quæ sit long. consue. l. 1. in eo quod dicit: reuocabit, sed ibi non loquitur de reuocatione sententiæ, melius est. ff. de appell. l. imperator. §. fin. Potest dici, quod si sit consuetudo notoria, & iudicata, & iudicetur contra eam: quod non tenet, sicut nec contra ius scriptum, per iura præcedentia. C. de testam. l. testam. in fi. Sin autem non sit notoria: videtur, quod valeat sententia: quia fertur contra ius litigatoris. Consuetudo enim est probanda, nisi sit notoria, & ita si pronuntietur: non videtur facere contra ius partis. ideo tenet. ff. de re iudic. l. cum prolatis. si tamen hoc casu exprimeret errorem, quia diceret, non obstante tali consuetudine &c. non valeret. nisi causam exprimeret, quare non admitteret consuetudinem, quia forte diceret irrationabilem, tunc enim tangeret ius partis, nisi notorie erraret per prędicta. Habes ergo hic, quod iudex debet iudicare, secundum leges, & constitutiones: hoc est, hodie correctum per authent. iusiuran. quod pręsta. ab his. quę est. C. de iud. & incipit hodie. gloss. tamen tenet contra, & not. in dicta authent. & patet in authent. de iud. §. omnis autem.
c Sed nunquid potest dispensare, c de æquitate in casu speciali? glos. & Innocent. videntur sentire quod non: extra, de constit. cap. primo. Sed potest dici contra in his, quæ non tangunt partem. Item & in his, quæ tangunt partem, potest dispensare particulariter, si euidens æquitas suadeat. ff. de petit. hæredit. l. fin. de sentent. & re iudic. cap. abbate, lib. 6. & scripsi. C. de iudic. l. placuit. multum tamen oportet, quod equitas sit vrgens, & euidens, & ita notant Docto. in dicto cap. fin. de constit. Sed nunquid quod hic dicitur obtinet in arbitro? Doctor. tenent, quod non: in dicto cap. fin. de constit. per l. qualem. ff. de arbit. Sed potius videtur contra: & videtur notari extra, de ele. c. causam. quæ & in Spec. tit. de arbit. §. excipitur. vers. item, quod tale. & not. Ioan. And. extra de verb. signif. in clem. sæpe super verbo defensiones. istud tamen non videtur obtinere in sententia excommunicationis, vel in absolutione ab ea quę videtur valere, siue iustè, siue iniustè, sit lata, extra de rescript. cap. ab excommunicato.

a Adnot. Superest. Diuide hunc tit. secundum Aret. & summa hoc principiū sic. Iudex debet iudicare, secundum ius scriptum, vel consuetudinarium, & sententiam suam secundum naturam actionis propositæ ferre. h. d. secundum Are. vsque ad §. & si in rem.
b Quæritur. Vide hic Ang. in 2. col. post princ. ver. Et not. bene. Item in ead. col. quærit Ang. quid si sententia est lata expresse contra vnam legem, de cuius intellectu variatur. Item quid si est lata expresse contra acta. Item quid si est lata per probationes improbatas.
c Dispensare. Vide Ang. hic in 2. col. circa med. vers. Quærit hic Io. Fab.

1 *§. Ideoque, sensus.*

IDEOQVE si noxali. In glo. scilicet permitto. in fi. Hæc ratio non videtur bona, quia plerunque fertur talis alternatiua sententia, nec propter hoc vitiatur, vt ibi scripsi. Vnde dic, quod is tex. vult dicere, quod iudex condemnat in pecu-
1 nia, vel † ad dandum pro noxa, non eadē sententia. sed quandoque in pecunia, quando reus non offert dare pro noxa, quandoque in noxa, quando reus ante sentētiam offert hoc. dic vt dixi supra de actio. §. præterea. verum est, quod reperitur casus, quo condemnat in noxa, vt ibi scripsi, & supra de noxa. circa principium.

1 *Executionum tempora, & 2.*
3 *Fructuum genera.*
4 *Fructuum qui uendicandi.*

Fructus

5 *Fructus varie petuntur: eiusque rei effectus.*
6 *§. Et si sensus limitatio.*

a Et Si in rem. a In gloss. idem & si. in fin. siue danda. ff. de verbo. obliga. l. vbi autem. §. fi. sed quando est res certa, etiam fit condemnatio ad dandum: & ad hoc agitur: vt e. tit. l. 3. in princ. In fin. eiusdem glos. Et hoc nisi peteretur res per actionem personalem: quia tunc videtur idem, quod in reali, cum sit eadem ratio. & facit, quod scripsi supra de actio. §. fuerat.
1 Sed † contra hoc facit. ff. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. quòd si homo. sed ibi homo non erat in præsentia. & facit quod not. ff. de vsu. l. in fidei. in princ. magnæ gl. vbi quidam habent quandam rationem, quare in reali fit executio statim: in personali non. Per quam posset dici, ꝙ si petã, quòd meum est per actionem personalem, fiat statim post decendium: alias post quatuor menses. Item, per hanc rationem. videtur, quod licet hæc lex dicat, ꝙ ipsam rem cum fructibus debet restituere: quod pro restitutione fructuum dãtur quatuor menses, si non extent, quando condemnatur in consumptis. argumen. d. §. quòd si homo. & quia fit condemnatio in pecunia seu in quantitate: idcirco videtur quòd datur dicta dilatio. Et hæc procedent in corporalibus. Quid in incorporalibus? videtur idem. per Innoc. extra. de concessio præben.
2 c. cum nostris. † In gloss. not. ibi incontinenti. b post decen-
b dium cum res transit in rem iudicatam. & sic intelligit Spec. in tit. de senten. exequutio. §. videndum restat in princ. quod potest esse, vbi fit condemnatio in re restituenda: Sed in interesse: quia dolo vel culpa habere desijt, videtur quòd post quatuor menses, qua inspicimus potius naturam rei, in qua fit condemnatio, & executio: quã naturam petitionis. ff. de verb. oblig. l. stipulationes non d. §. Celsus. ff. de pigno. actio. l. si conuenerit. & no. in simili suprà de actio. §. in bonæ fidei. In glo. sed de quibus. ibi cum dicit: licet in petitio. hære. fit secus, quando extant. Nam si essent consumpti: dicit idem: vt in fructibus singularium rerum infra e. §. & si hæreditas. & vide ff. de peti. hæred. l. item veniunt. §. fructibus.

In ea glo. ibi cum allegat l. certum melius. ff. de condic. ex
c lega. l. malæ fidei. In eadem glo. in fine. dic vt ibi not. c & ibi scripsi. In gloss. hoc est verum. in fin. hæc gloss. potest esse vera, vbi ab initio fuit bonæ fidei, & post superuenit mala fides. ff. de vsuris. l. qui scit. §. fina. & vide in §. si quis a non domino. vbi plene de hac materia. ff. de rei vendi. l. ex diuerso. Vt tamen liquide videas hunc articulum, quo iure fructus petantur: de quo fuit actum parum: vide sub breui doctrina.
3 Præmitte † tamen diuisionem solitam: videlicet, quod fructuum, alij percepti, alij percipiendi. percepti alij extantes, alij consumpti. Item alij industriales, alij naturales. Extantes naturales, vendicantur a quocunque possessore. industriales a malæ fidei: alia tamen vendicatione, quam principali. licet secus in petitio. hæredit. a bonæ fidei possessore petuntur officio iudicis: Consumpti petuntur condi. sine. causa a quocunque possessore: & vltra condi. fur. & rei vendi. a malæ fid. Percipiendi officio iudicis. secundum omnes. hæc est intentio glossatorum. & doctorom, & de hoc in Specu. tit. de fructibus. §. 1. Et si vis formare libellos: vide in Spec. de causa poss.
4 sess. & proprie. §. sequitur. versi. porro. † Rationes autem diuersitatum apparent: quia naturales ideo vendicantur, quia sunt petitoris, nec aliquis possessor facit eos suos. ff. de vsu. l. fructibus. Industriales vero non vendicantur a bonæ fidei possess. quia non sunt petitoris sed bonæ fid. possessoris: vt l. qui scit. §. fina. ff. de vsuris. Sed a malæ fidei possessore vendicantur: quia sunt petitoris, sicut res. Sed quare non veniunt in eadem vendi. sicut in eadem petitio hæredit.? vide ff. de peti. hæredit. l. item veniunt. §. fructus. vbi not. ratio. Sed illa ratio non declarat, quare veniunt in eadem vendicatione. Sed potest dici, quod sunt aliud a re ipsa: & ideo alia actio est, quæ pro eis competit. sed certe naturales sunt aliæ res: & tamen veniunt eadem ratione: vt supra dictum est. Hæc est via certa, & communis, quæ pulsat aures. sed non videtur tangere cor, præsertim in practica: imo si actor incedat per dictas vias: vix aut nunquam poterit formare libellum certum, nec probare intentionem suam. Nam si tu rem possideas, & fructus recepisti ex ea, & in domo tua recondidisti, & forte miscuisti cum alijs, quomodo sciam ego, quantum recepisti, quantunque consumpsisti? Item, an extent vel nõ? Item, an habeas bonam fidem, vel malam, cum ego ignorem tuum titulum? & tibi incumbat proponere, & probare titulum, probato quod res mea est, iuxta illa quæ no. C. de pe
5 ti. hær. l. cogi? Super hoc aduerte, quod fructus duobus † modis possunt peti. vno modo, tanquam accessorij, alio modo, principaliter iure actionis, vel officio iudicis, non mercennario. Vbi petuntur accessorie, credo quòd omnia prædicta cessent: & omnes fructus, qui præcedunt litis contest. possint peti cum re principali: alij qui cadunt post litem contesta. per officium iudicis. & hoc dico per l. ædiles la. 1. §. item sciendum ff. de ædili. edict. & hoc clamant omnia iura, quæ dicunt rem cum fructibus restituendam. ff. de rei ven. l. non solum. & l. Iulianus. & l. præterea. & l. fructus. Hoc patet: quia fructus veniunt in actio. quæ pro re principali intentatur. ff. de condi. fur. l. in re furtiua. §. fin. C. si quis alteri vel sibi. l. cum propria. in fi. vnde vi. l. si de vi. de fru. & lit. expen. l. 2. de vsur. l. videamus. per totam ff. de vi & vi arma. l. ex die. & pro cer-
6 to hoc vult dicere hic §. † qui loquitur quando res petebatur cum fructibus, restituatur: alias si ageret diuersis actionibus, & diuersis instantijs, non esset vna sententia, sed diuersæ: in quo casu non loquitur iste §. sed vbi petuntur fructus per viam actionis: tunc obtinet diuisio, & doctrina docto. supradicta. Vnde illud negari non potest, quin principaliter fructus possint peti: vt patet. C. de condic. ex lege. l. mala fid. ff. de rei vendic. l. non solum cum l. sequente. & hoc est in electione actoris: vt ibi patet. & hoc maxime, vbi est actum primo pro re principali, fructus non petitis. ff. de exceptio. l. fundi. Caue tamen, quia periculosum est fructus per viam actionis, seu principaliter, etiam per officium iudicis, petere: vt dixi: vnde consulerem quod illo casu fierent interrogatoria: alias vix posset fundari certa petitio: seu probari. vt dixi.

Super text. ibi: & sine frustratione, de quo iudex debet se informare extraiudicialiter. & facit ff. de rei vendicatio. l. qui restituere. quod metus causa. l. si cum exceptione. §. quod si homo. Item, ibi super textum, post inchoatam per litem contestationem in singularibus: per administrationem seu controuersiæ motionem in vniuersalibus. C. de petitione hereditа. l. prima. & iunge, quę scripsi supra de actio. §. curare.

a Adnot. Et si in rem. Iudex in actione reali reum ad restitutionem rei cum fructibus condemnat, in quo statim fiet executio. nisi reus non habeat facultatem rei restituendæ. nam tunc datis fideiussoribus, executio offertur.
b Incontinenti. Dicit hic Aret. quod id, quod dicitur hic, quod incontinenti fit executio in reali, potest etiam habere locum, quando agitur personali ad rem, vide eum hic.
c Ibi not. Vide hic breuem distinctionem Ang. post me. 2. col. versic. Ex quo no. Item an, & quando fiat executio vide hic do. Aret. in 3. col. post me. versi. in hoc articulo an & quando fiat executio.

1 *Interesse qui probandum.*
2 *Actio ad exhib. cui similis.*
3 *Possessor malæ fidei quis.*

a Si Ad exhibendum. a De hac actione parum fuit dictum in superioribus. & est sciendum, quod est personalis. ff. eodem, l. 3. §. est autem, quamuis sequatur possessorem, & illum, qui dolo desijt possidere. C. ad exhibend. l. ad exiben. propter quod aliqui doctor. voluerunt eam dicere realem: sed magis standum est Vlpi. & in ea dandus est libellus, quamuis quidam de hoc dubitent. Et no. in Spec. de offic. iud. §. postremo. versiculo tertio dicendum, & versiculo sexto quærendum. & sufficit † probare, quod intersit, per iuramentum:
1 ut not. in l. 3. §. sciendum. ff. eod. Et idem dicit Azo in summa, quod est uerum, nisi euidens calumnia pateat. ff. de car. edi. l. 3. §. causę. ut in posses. lega. l. si is a quo. & hoc, si reus confiteretur se possidere: alias oporteret probare ipsum possidere, uel dolo desijsse possidere: sinautem, reus absoluetur. ff. eodem, l. ad exhibendum. & per hanc actionem. fit restitutio actori: nisi reus contendat eam ad se pertinere. ff. eodem. l. Celsus. §. idem Celsus. ueniunt etiam in

in ea fructus & causa: vt hic & ff. eo. l. quis hominem. §. quan
b tum. alias incipit. l. Iulianus: In gloss. sed quomodo in fin. [b]
sed cur non fit ita interruptio, sicut quando agitur persona-
2 li: quo casu interrumpitur hypothec. † Potest dici, quod hæc
actio non habet tantam conformitatem cum reali, vel alia
actione principali, quantam personalis, cum hypo. quæ se
conformant, sicut principa. & accessoria. supra de lega. §. si
quis ancillas. ff. de pecu. leg. l. 1. §. tunc inutile: Vel posset di-
ci probabiliter, quod vbi actor dicit se agere actio. ad exhi-
ben. quia statim intendit vendicare rem, hæc actio operatur
interruptionem, quia est hæc plus quam nuda conuentio,
quæ interrumpit: vt l. sicut nec est negligés, qui se præparat.
ff. ex quib. caus. ma. l. ait prætor. §. fi. sed vbi ageretur ad exhi
bendum simpliciter, pro eo, quod actor diceret se velle rem
petere, alia actione: posset gl. hæc esse vera. Super tex. nihilo
minus condemnabitur. nisi velit recipere actio. quasi repeti-
ta die: vt d. l. Iul. §. fi. Super tex. habere debet iudex. hoc si sit
malefid. si enim sit bon. fid. excusatur: vt not. d. §. fi. sed illa gl.
3 non est vera: quia omnis possessor † est malæ fid. post lit. con
testa. quo ad fructus: vt s. proximo. §. vnde dic, quod eadem di-
stinctio est facienda quo ad fructus, quæ in rei vendicatio. de
qua suprà de rerum diuisi. §. si quis a non domino. Vel forte
distinguitur, an petat exhiberi, quod non est suum, an quod
est suum distinguitur in personalibus alijs iuxta l. videamus.
§. si actio. ff. de vsur. Item, quod hic dicitur, intellige, vbi
reus rem non exhibet cum sua causa: vel quando res restitui-
tur per actio. ad exhiben. de quo suprà proxi. §. alias exhiben
do rem absolueretur a tota causa: vt d. l. Iuli. §. fin. Super tex.
sine frustratione. Hoc apparebit per informationem summa
riam: vt supra dixi proxi. §. & quo loco debeant res exhiberi.
& cuius expensis: vide ff. eod. l. sed si hæreditas. §. 1. In glos.
c delegato. in fin. [c] & caue, quia non æstimatur quanti res: sed
quantum interest, exhiberi ff. eo. l. Iul. §. fi. si tamen restitutio
esset facienda per hanc rationem iuxta dictam l. Celsus. §.
item Celsus. fieret æstimatio, vt ibi satis colligitur.

a Adnot. Si ad exhi. Iste. §. satis planus est in tex.
b In fi. Not. hic Aret. vltra Ioan. Fab. quod vsucapio, in rebus mobilibus, quia est mere fauorabilis non interrumpitur iudicio moto. & sic per lit. contest. ni si in effectu. Quædam vero est vsucapio mere odiosa: & illa interrumpitur so-la citatione. l. cum notissimi. C. de præscr. 30. ann. Quædam est præscriptio mi sta: vt præscrip. 20. vel 10. an. & ista interrumpitur per litis contest. vt l. morę. C. de rei ven. per Bar. in l. 2. §. fi. ff. pro empto.
c In fin. Dic secundum Aret. quod condemnabitur quantum interest rem non fuisse exhibitam. non autem in tota re. vide eum hic.

Si Familiæ. Hic §. cum duobus sequentibus fuerunt le-
cti satis solenniter supra de actionibus. §. quędam. & ideo hic
nihil scribitur.

1 *Iurare in litem quando liceat.*

Contvmaciae. In glo. scilicet ad interesse. in fi. hæc
est opi. Azo. vt no. ff. fi. regun. l. 4. §. sed & si quis. nam quam-
uis. hæc actio sit personalis: participat in aliquo naturam rea
1 lis: vt dixi in d. l. quædam. Et ideo † iuratur in ea in litem, si-
cut in realibus. ff. de in litem iu. l. in actionibus. vel potes di-
cere quod hoc casu, quando non obeditur iudici. iuretur sem
per in litem, vt scripsi supra de verbor. obliga. §. fi. de actio. §.
præterea.

1 *§. Eadem. sensus.*
2 *L. fi. de exce. rei iud. sensus.*
3 *Sententia quid, eiusque effectus.*
4 *Dominium an tranferat sententia.*

Qvod Autem, In glos. not. ex sententia. ibi: sed quid ex.
glo. videtur reuocare in dubium quod statim determinate di
xerat: sed forte gl. intellexerat in principio loqui in actio. fi.
regun. hic in rei vendicatio. In fine eiusdem gloss. de hoc
reperies diuersas gloss. nam ff. de iusti. & iur. l. ex hoc iure te
net, quod hic dicitur. & idem tenet. ff. de publica. l. 4. §. fina.
contrarium videtur tenere. ff. de exceptio. rei iudicati. l. exce-
ptio. pro prima parte facit ratio glossæ quæ hic allegatur.

Item vltra gloss. videtur expressum ff. de except. rei iudi. l. si
1 mater. §. eandem. † versic. & si forte. ibi enim erat actor do-
minus: & succubuit: & post superueniente domino, ex alia
causa agit. & sic supponitur, quod ex prima causa, desierat
esse dominus per sententiam: quia alias non potuisset acces-
sisse aliud dominium: cum duo dominia non possint simul
concurrere in eisdem re, & persona, vt dixi supra de actio. §.
sic itaque item hoc videtur etiam expressum, ff. de rebus eo-
rum l. 3. §. item quæritur. de statuliber. l. statuliberis a cęte-
2 ris. §. 1. pro hoc facit. ff. de exceptio. rei iudicatæ. l. fin. † vbi
actor condicit rem, quam primo petierat per rei vendicati.
& ita supponitur, quod desierat esse dominus per senten-
tiam, alias esset tanquam contrarius repellendus, vt dixi su-
pra de actio. §. sic itaque. in contrarium videtur expresse in
d. l. exceptio. item faciunt rationes, quæ ibi allegantur in glo.
3 † Item quia sententia est actus iuris ciuilis, qui non videtur
tollere dominium, quod de iur. gent. competit, vt l. ex hoc
iure. ff. de iust. & iur. ff. de vulga. l. ex facto. §. Iulianus. item
quia res iudi. & iusiurandum æquiparantur ff. de iureiu. l. 1.
sed iureiurando delato, non transfertur dominium. supra de
a excep. §. æque, ergo nec re iudic. Super hoc dicunt quidam, [a]
quod si pronuncietur pro reo, nil transferatur, si pro actore,
& reus tradat, sic. & hoc satis videntur gloss. fouere. licet non
procedat, quia titulus habilis ad transferendum dominium
cum traditione, transfert sine traditione, re apud alium con-
stituta. supra de rer. diui. §. interdum. Si ergo sententia est
habilis ad transferendum cum traditione, ergo & re apud
4 alium constituta. † Potest dici, quòd si pronuntietur acto-
rem non probasse, quòd nil transferatur. vt l. si inter. de ex-
cep. rei iudi. hic allegata. Sed si pronuntietur rem ad alte-
rum pertinere, potest concedi, quòd licet dominium verum
non transferatur, tamen transfertur vtile, & est perinde, ac si
verum esset translatum. & propter hoc dicitur C. de iudi. l. 1.
& probatur C. de arbit. l. 3. §. fina. quòd victori competit rei
vendi. vtilis quæ non competeret si esset translatum domi-
nium, imo directa. & sic dicitur in præscrip. 10. vel 20. anno.
in authen. nisi de bon. mat. C. & sic possunt intelligi omnia
iura hincinde allegata. & speciale, quòd etiam errans transfe
rat dominium contra l. 3. §. subtilius. ff. de cond. causa data
propter authoritatem rei iudica. vt frequenter alias dixi. Et
nota. ff. de publica. l. 3. §. fina. & in multis locis. Sed super hoc
posset hæsitari, vtrum transfertur absque traditione? &
credo, quod glo. dicit hic, quod non: & illud idem dicit in d.
l. 3. de arbi. & quasi vbique: pro quibus d. l. 3. fin. §. de publi.
ff. de iud. l. eius qui. de rescin. ven. l. fundus. Sed contrarium
videtur tenere supra de act. §. actiones. versic. item si quis. de
pub. l. eum qui. §. si petenti. Pro quo videtur expressum hoc.
Sed hæc l. magis facit ad contrarium: quia hic dicitur specia
le & sic contra est ius commune: & est ratio specialitatis:
quia agitur de quadam vniuersitate, in qua non potest fieri
commode traditio. ff. pro socio. l. 2. Et scripsi supra de rer. di
uisione. §. per traditionem. secus forte in sententia singulari.
& facit ff. de pignor. actio. l. non est mirum. de hoc notant
cano. sed non eligunt extra de concessio. præbendæ, capitulo
proposuit.

a Adnot. Dicunt quidam. Quæstio est multum apud doc. tractata. an senten-tia transferatur dominium. de qua vide hic per Ange. in 3. col. in me. ver. sed pro pleniori intelligentia. vide per Sali. C. communia vtriusque in. l. 1. vbi etiam per Pau. de Cast.

De publicis iudicijs. Rubrica.

1 *Crimina qui excipienda.*

Venenum ponitur in cauda, per quod homines moriuntur.
Et bene vltimo ponitur: quia impositio pœnarum capitalium,
1 *debet esse vltimum remedium iudicis, debet enim † deuios*
ad viam reuocare: nunc terrendo minaciter, nunc verbe-
rando, nunc incarcerando, & alijs leuioribus remedijs nec
ad mortem

ad mortem properare debet, nisi cum alia remedia sint consumpta: vt scripsi C.de summa tri.l.1.super verbo: clementiæ. debet enim subiectis paternam exhibere prouidentiam. in auth.de mand.prin. §.festinabis. versi.talem.& dolere, & quasi inuitus trahi ad pęnas 23. questio. 5. quasi per totum.& maxime in c. miles.& c.cum minister.nam si glorietur in morte hominis: sicut nonnulli faciunt: homicida est vt ibi patet. alias minister Dei.ea.q.c. qui malos.

1 *Criminum genera,& quæ sint.*
2 *Crimina varie prosequi 5.6.*
3 *Denuntiare quis possit.*
4 *Infamis probatio,& vis.*
7 *Accusans,quando peccet.*

a 1 PVblica.a † Not.quod criminum, quædam sunt priuata: quædam publica. de priuatis agitur ff.de priua.dilect.per totum librum.de publicis ff.de public.iudic.per totum. & dicuntur ideo priuata: quia priuati ea persequuntur. nam nulli admittuntur ad ea exercenda, nisi illi, quorum interest. vt notutur ff.de priua.delict.l.fi.& hoc per viam actionis: quia ex officio potest iudex ea punire ff.de officio præsi. l. congruit. Publica vero dicuntur: quia quilibet de populo admittitur. infra §. 1. sed iure cano. omnia sunt publica: vt scripsi supra de pœ.te.lit.§.ex quibusdam. In gloss.hoc verbum.ibi, cum allegat C. de fal.l. vbi. sed & reus quandoque
2 probat in ciuilibus ff.de probatio.l.circa.† In gloss.sed qualiter.in fin. hanc approbant doctor. unde vt plenius videas de hac materia: scire debes, quod secundum iura canonica, tribus modis agitur de crimine: per accusationem, per denuntiationem, per inquisitionem. Et hæc tria ponuntur in rubrica, extra de accus.addunt docto. alios duos modos, per viam exceptionis, & extraordinarie: quorum primus probatur extra de accusationib. c. super his.de ordine cogni. c. 2. secundus probatur in l.ea quidem C. de accusa. de quolibet dicam tibi aliquas principales conclusiones. De primo certum est, quod debet procedi, prout gloss.dicit hic. nam reus vocabitur, & offeretur ei libellus: quo oblato, dabitur induciæ: post quas cum reus redierit, accusator inscribet se, & satisdabit: deinde procedetur ad litem contesta. & iuramentum de calumnia: vt plene notatur in Specula. de accusatio. & in summa Hostien.eodem tit.Et dic, quod inscriptio non est necessaria, nisi petatur.vide in d.ca.super his.in Nouella.& scripsi C.qui accusari possunt, vel non.l.qui crimen.& ibi posui fallentias. & C. de accusationibus l.fi. in breuiario.de secundo: vbi prosequitur per viam denuntiationis, dic, quod de iure canonico quilibet admittitur ad denuntiandum, qui admittitur ad accusandum: non tamen opus est se inscribere.sed tamen succumbens punitur extraordinarie. extra de calumnia c.fi.opus est tamen trina monitione, si ad pœnam agatur.vide extra eodem c.qualiter.& cap.super his.& cap. cum dilectus.& cap.licet.
3 †De iure ciuili non videtur, quod aliquis admittatur ad denuntiandum, nisi soli officiales in criminibus notorijs, seu manifestis: iuxta legem ea quidem C.de accusationib. de defen.ciui.l. defensores ciuitatum oblatos. de custo.reo.l.quacunque. Pars vero non admittitur: seu accuset, si vult. & hoc nisi esset miserabilis persona, quæ suum factum prosequatur: vt ff. de alimen. lega. l. seruos. de offic. præsi.l.illicitas. & l.congruit. in authent.de man.princip.§. sit tibi.

Vel dic, quod iudex potest admittere quemcunque alias habilem, si infamia præcedat notoria. & sic potest intelligi ff.ad Turpillianum.l.ab accusatione §.nuntiatores. & sic concordabunt iura canonica, & ciuilia. nam doctores iuris canonici dicunt, quod denuntiationem debet præcedere infamia: sicut inquisitionem. vt scripsi in l.ea quidem. Super tertio. videlicet de inquisitione; videtur quod in iure ciuili non possit procedi, per viam inquisitionis: quia nemo sine accusatore punitur, nisi in casibus, qui hic no.& ff.de adul.l.2.§.si publico & sic ubique videntur gloss.sentire, de iure vero canonico potest: duntamen infamia præcedat.imo secundum Hostiensem & Specul. sine infamia.vide plene extra de consuet. c.non est.libro 6.per Archid. Satis potest dici, quod de iure canonico, & ciuili, possit iudex ex officio procedere, infamia præcedente. in authen. de collationibus.§. iubemus. de mandatis princip.§.si quis autem.versicu.quia si delinquentes. & §.sit tibi.ff.de quæstion.l.fi.de offic.præsid.l.congruit. Et ad §. si quis accusatorem. qui dicit, quod nemo punitur. &c.Responde, verum est pœna ordinaria: sed extraordinaria sic: vt dictis legibus. Vel potest dici, ꝙ nemo sine accusatore, &c.verum est, vel sine infamia, quæ loco accusatoris est. vt c.qualiter.extra eod.tit.& ita videtur idem vtroque iure:
4 & sic seruatur de facto. & hæc infamia † debet probari per homines honestos, non odiosos: & debet esse tanta, quod faciat negotium quasi manifestum, vide extra eodem ca.cum oporteat.& de hac est facienda informatio secreta: quam iudex non tenetur ostendere parti, nisi velit.in Spec.eod.tit.§. nunc tractemus. versic. hoc autem scias. sed si non fiat: nec pars excipiat: nihilominus valet processus: extra eod.c. 1.lib. 6.Et si non sit promotor, vel denuntiator: iudex potest procedere summarie. sinautem seruabit ordinem iuris: extra de dolo,& contumacia.c.veritas.si tamen promotor, vel denuntiator velint desistere, vel sint contumaces: iudex potest per se procedere. imo processus factus, ipsis non legitime vocatis, valeret: extra eod.c.olim.per Inno.secus in accusatore: in Spec.de aboli.§. 1.versi.quid si accusatus.securius est tamen, ꝙ uocentur: in quo non est promotor, vel dennuntiator, iudex potest potius voluntatem suam de pœna facere, quam si sint.quia tunc non potest pœnam remittere, nec quietare: vide in summa Host.de inquisi.§. fin.versic.fi. & ideo iudex tenetur declarare denuntiationem, vel promotorem,& debet nomen scribi in articulis, qui debent dari reo ab initio.vide in Spec.eod.tit.§.nunc circa.ver.quid si inquisitor.Item videtur, quòd si iudex inceperit per viam inquisitionis procedere: debeat cessare, si superueniat accusator. vide per Dy. extra de re iud.ca.factum legitime. lib.6.& maxime, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur. sed promotor non potest redire ad viam accusationis.vide in Spe.de inquisi.§.nunc uidendum.uersi.ult. Item uidetur quòd si accusator ante sententiam desistat, uel moriatur: possit fieri transitus ad uiam inquisitionis, extra de simon.c.licet.per docto.& si sententia esset lata, etiam in uia inquisitionis: non admittitur accusator, nisi ignoretur, & suam uel suorum prosequeretur iniuriam: uel nisi doceret de præuaricatione: uel nisi patulo appa ret iniustitia sententiæ: ut scripsi C.eod.l.si quis homicidij.
5 † de quarto, ubi crimen opponitur in uia exceptionis, est certum, quòd præmissa non seruantur: nec est opus inscriptione, nisi in casibus, in quibus punitur ille, contra quem excipitur: de quibus in d.l.2.§. si publico.uide C.qui accusa.non poss.l.qui crimen.ubi scrip.
6 † De quinto non oportet loqui: quia hæc uia est una & eadem, cum uia denuntiationis, uel inquisitionis. nec uideo quare canonistæ fecerunt membrum per se.hæc omnia recitare curaui pro pauperibus iustitiarijs.Si tamen uis uidere plenius, uide quæ scripsi in breuiario C.qui accu. pos.l.qui crimen. de accusa.l.ea quidem.& l. si quis ho. & l.fi.Et si super his uelis plenius instrui: uide tex. glo.& docto.extra eo.c.super his.& c.cum oporteat. & c.inquisitionem.& c. qualiter.de simo.c.licet hely.de of.or.ca.1. & in Spe.de accusatore,& accusato: in prima parte Spe.& de accu.in tertia parte Spec.cum tit. seq. & summa Hostien. de accusa. cum rubricis sequentibus. extra eod. cap.1. libr.6.de consue.c.non est.eod.lib.& in decret.3.q.5.& 14.q.1.ca.3.4. & 6.Item.6.q.1. & 2. Item 8. quæst.5. & 17.quæstio.1.cap.
7 Deus.De uno dubitaui, † nunquid sit peccatum aliquem accusare de crimine, & se inscribere ad pęnam tallionis: maxime, quando accusator non prosequitur suam, uel suorum iniuriam? Et uidetur quod non: cum hoc fiat iuris permissione: & ita licite. ut patet per omnia iura supradicta. In contrarium uidetur: quia iura reputant inimicos tales: ut supra de excusatio. tuto. §. propter litem.si sit inimicitia, sequitur rancor, si rancor: ergo peccatum.Præterea omnis accusatio

tendit ad vindictam: & dominus sibi vindictam reseruauit, vt ibi, mihi vindictam, & ego retribuam. Solu. non peccat, si accuset zelo iustitiæ, & propter bonum publicum. Sed si irato animo, seu volens se vlcisci accusaret, peccaret. 3. q. 5. c. accusatores. & sic potes intelligere leges, quæ dicunt hoc esse laudabile. C. de epis. & cler. l. nulli in fi. & l. si quis in hoc loca. l. fin. de malefic. l. fi. ad leg. Iul. repet. l. iubemus. in aut. de non alie. §. etiam, in vlt. col. Item credo ꝙ etiam causa vlciscendi possit accusare, si suam vel suorum iniuriam prosequatur: per illa quæ dixi suprà de iniur. §. fin. ff. de iure fisc. l. 2. de bonis lib. l. qui cum maior §. si libertus C. de adul. l. ita nobis pudor. l. Gracchus.

a Adnot. Publica. Diuide istum titulum, vt hic per Arc. & summa vt idem su per hoc princi. in 2 col. circa fin. no. Ang. quod crimen, dicitur esse publicum, tribus modis & quibus. vide eundem hic.

PVBLICA autem. Super tex. executio, id est, prosecutio: scias ꝙ nulla dicuntur publica, nisi de quibus l. cautum est, ff. de pub. iudi. l. 1. In glos. hæc est ratio. in fi. dic vt in Spe. tit. de accusatore in 1. parte. Spe. in tit. de accusa. §. 3. in 3. parte. & sum. Host. de acccus. §. quis possit.

1 *Membri mutilatio an capitalis.*
2 *Procuratori quando locus non sit.*
3 *§. Publica limitantur.*

a PVBLICORVM. In glos. quæ est mors: in fi. a Quid de
1 membri mutilatione? † Non videtur capitalis: quia persona non moritur naturaliter, nec ciuiliter: nec computatur inter capitalia. ff. de pœn. l. capitalium, sed tamen lex videtur æquiparare exilio. C. de ser. fugi. l. si fugitiui. in authent. vt nulli iudi. §. pe. de man. prin. §. cogi, sed dic, ꝙ non æquiparat: sed narrat. Vnde capitalis non potest dici, nisi adimat vitam, ciuitatem, vel libertatem ff. de poen. l. 2. & l. si quis forte. §. fin. Et pro hoc videtur, ꝙ possit constitui procurator in causa, quæ requirit membri mutilationem: cum non sit capitalis. Sed
2 hoc non credo, cum non habeat locum ratio legis, quæ † requirit præsentiam personæ in capitalibus: videlicet, quia facienda est executio in corpore. & facit in feu. de no. for. fi. c. 1. & qualiter de iur. va. c. 1. extra. ne cle. vel mo. c. clericis, in quibus æquiparat vitam & membrum. & ad hoc possunt adduci illa, quæ doct. consueuerunt notare. ff. de iurisd. om. iudi. l. imperium C. de transact. l. transigere & quod not. C. de eo qui vi. al. ge. in gloss. ordinaria. Quæ autem pęne sint capitales, vel non, & quæ succedant in locum capitalium de iure canonico, Vide per Innoc. extra de accus. c. qualiter. in Spec. de accus. §. illud autem. Nota, ꝙ in toto iure ff. non reperitur pęna abscisionis membri, quod ego recordor. Item no. ꝙ iste
3 §. † non obtinet in casu, quo lex exprimit de sanguine: quia tunc solum comprehenditur vltimum supplicium ad literam: vt d. l. transigere. & ibi not. & ff. de bo. eorum qui mor. sibi consci. l. 1. Sed forte in illis contineretur membri abscisio, propter rationem, quæ ibi redditur de sanguine, & de hoc consueuit ibi notari per doct. In gloss. & ista. in fine. quid si de statuto ciuitatis, vel de consuetudine irrogauit damnum pecuniarum, & pœnam capitalem alternatiue. Verbi gratia, statutum dicit, quod qui facit tale quid: soluat mille libras: vel luat in capite. nunquid reputatur capitale? Videtur quod sic. ff. de penu. lega. l. 1. §. item si ita.

a Adnot. In fi. Super hanc glo. in 2. col. circa finem.

1 *Læsæ maiestatis pœna an transmissibilis.*

a PVBLICA. a Autem. In glos. id est, animati. in fi. & hoc legitur in Psalm. Nec damnabit eum, cum iudicabitur illi. Aliqui fatui credunt, quod condemnati ad mortem, sint damnati in anima: quod plus quàm fatuum est dicere. extra de
1 pœ. c. 1. quod in te. & eod. tit. c. 1. in cle. † In glo. id est, dice-
b re. in fi. b & hæc frequenter dicitur, & non bene intelligitur: vnde de veritate iuris, videtur ꝙ hoc crimen, non transeat contra hæredem, nisi in casu, quo quis se constituit hostem populi Romani, vel principis. Nam si alias moliretur, vel qui dem faceret contra eos: non extenderetur. & hoc satis apparet: nam si quasi in omnibus casibus committens hoc crimẽ, cõmittit contra imperatorem, vel eius statutum: vel honorem, directe, vel indirecte: & tamen in nullo alio extenditur: vt d. l. seq. & l. fin. ff. ad leg. Iul. maiest. hodie vero hoc magis extenditur in l. pen. & fi. C. ad leg. Iul. maiest. & iunge, quæ scripsi supra in prin. procemij huius libri.

a Adnot. Publica. Sic summatur, secundum Ang. & Bal. Crimen læsæ maiestatis est publicum. & in duobus casibus, morte non extinguitur, sed memoria defuncti damnatur.
b In fi. Super finem huius glo. vide hic Ange. vsque ad fi. ponentem quædam vtilia ad hanc materiam

1 *Adulterii pœna.*
2 *Pœna an mutabiles.*
3 *Carceratæ stupratæ pœna.*

a ITEM Lex. a Iulia. Pro euidentia huius legis scire debes quod reperitur adulterium, stuprum, incœstus. adulterium in nuptam: stuprum in virginem, vel viduam: incestus in cognatam, vnde versus.

Fornicor in viduam, in virginem perpetuo stuprum.
Alterius thorum violando, dicor adulter.

Incœstum facit consanguineas violando. In hoc tamen caue: quia quamuis per versus prædictos, videatur concludi, quòd in vidua non committatur nisi simplex fornicatio: tamen per hunc text. apparet quod etiam stuprum perpetratur, si sit honesta. In gloss. sacrilegos in fin. hoc etiam verum de iure C. sed de iure ff. non videtur, quòd esset capitale: nec reperitur: vt hic gloss. not. ff. de re militari l. qui cum vno. §. adulterij. de his qui notan. infamia. l. 3. §. miles. ff. de quæstioni. l. si quis viduam. de testibus. l. scio. Nota ergo quatuor iu-
1 ra. † Primo, ius diuinum, quo adulter, & adultera occiduntur: vt Deuter. 22. Leuit. 20. & Ioan. 8. & 33. quæstione 5. satis hinc. Item ius Digestorum, quo non erat certa pęna statuta. vt statim dixi. Item ius Cod. quo fuit statuta pœna capitis: vt hic: & d. l. quamuis in fi. tam in viro, quam in muliere: vt ibi not. licet text. non aperiat de muliere. in auth. vt nulli iudi. §. si quando. quæ est C. de adulter. & incest. auth. sed hodie. in viro committente adulterium, non mutatur, vt ibi no. per omnes. sed in marito accusante est quæstio: vt ibi scripsi.
2 Sed de † uno est mirandum, quomodo pęna lege diuina statuta potuit mutari, vel tolli per constitutionum hominum? Potest dici, quòd non tollitur, nec mutatur, sed alia additur, quæ non tollit aliam ff. de pęnis l. sanctio legum. C. de sepulchr. violato l. qui sepulchra: & ideo videtur, quòd iudex etiã hodie posset adulteros punire ad mortem, quamuis de iure vel consuetudine, alia pęna sit, & multofortius, si non allegetur alia pęna statuto: consuetudine, vel a lege statuta, sed dissuetudine: vt scripsi s. de iure natur. gentium & ciuil. §. ex non scripto. prope finem materiæ. De iure uero canonico clericus deponitur. laicus excommunicatur 81. distinctio cap. si quis clericus. & reputatur de minoribus criminibus. extra de iudicijs. cap. at si clerici. hodie uero de facto reputatur industria. Prouerb. Non est sanitas a uertice usque ad plantam. cedrililium conformatur ysopo. quid enim nobiles scribunt, in hospitiorum parietibus, iuxta amorum insignia, quin hoc sapiat? In glo. quid si ui. in fine uide ibi in glo. adijciat. ibi nisi sint meretrices. Sed quomodo uirgo, uel uidua honesta possunt dici meretrices? Sine dubio, hæc exceptio non bene sedet: sed si ageretur de adulterio, uel de raptu, melius sederet C. de adulterijs l. qui adulterium. de raptu uirginum l. unica. & uidebis infra, §. finautem. Quid ergo si ad uirginem, quam deflorauit: uel cum uidua ante honesta frequenter redit: nunquid committit stuprum pro qualibet uice? Non uidetur, per hanc gloss. quia non est honesta. potest dici contra. ff. de acquirenda possessione. l. clam possidere. Item obstat ff. de ritu nuptiarum l. stuprum. sed illam

illam intellige,vt ibi not.In eadem gloss.in fin.sed cum con-
cubinatus non sit secundum fidem Christianam licitus : ex-
tra de hæret.c.ad nostram. in clem. videtur quod hodie non
excusaret. In gloss. hæc distinctio.ibi, cum allegat : de mul.
quæ ser.proprijs se immisc.idem videtur in quacunque.quod
3 debet seruari per eandem rationem : & ideo videtur † quod
si custos carceris cognoscat mulierem captam , & sibi com-
mendatam : acriter de consuetudine regni suspendetur : vt
dicunt consuetudinarij . Item alia pœna etiam imponitur
vasallo, in casu, in feud. quæ sit prima causa benefic. amit.§.
rursus. Item etiam maior pœna imponitur , quando stu-
pratur puella nondum viri potens.ff.de pœ.l.si quis aliquid.
§.qui nondum.consuetudinarij talem suspendunt.
b In ea. gl. in fi.[b] hic nihil agitur de pœna incestus : nec de
pœna lenocinij:sed dicas,quod eædem pœnæ pro illis impo
nuntur ff.de adulte.l.si adulterium cum incestu.de mino.l.au
xilium.& vide C.de incestis nuptijs. l. qui incœstas . & hæc
procedunt,quando fit sine vi:vt hic patet.si per vim, videbis
infra §.sinautem.

a Adnot. Item lex. Lex Iulia,de adulterijs in omnibus capitulis est crimen publicum,cuius pœna aliter honestiores . aliter humiliores puniuntur.
b In fi.De materia adulterij , stupri , & lenocinij,& de eorum pœnis: & quis possit accusare : & quis præferatur : & de modo articulandi , item de modo probandi in adulterio,& generaliter illam materiam vide in tractatu maleficiorum domini Ang. in gl. che m'hai adulterata la mia donna. per totam illam gloss.

1 *Affectus an punibilis.*
2 *Culpam in homicidam non puniri.sed dolum.*
3 *Venenorum genera,quæque vendibilia,quæ non.*

a ITEM LEX CORNELIA DE SICAR. [a]In gloss.
1. persequitur. in fi.hæc est veritas.nam lex Corn.de sicarijs
multa habet capita : vt d.l.1.ff.eod.& in alijs est deportatio.
omnium bonorum publicatio. in homicidio pœna capitis.
vt ibi patet. In gloss. licet eos non occidant. hoc verum
in casu,quo loquitur, quando constat,quod animo occiden-
di : quia forte hic dicit coram aliquibus confitetur. & si fit
dubium,recurritur ad coniecturas, si forte erat inimicus . &
insidiabatur,sed si erat vitæ damnatus, alias : vt satis scripsi.
C. eodem . l. 1. & vide quod Dyn. notat in cap. in obscuris.
extra de regulis iuris. Quidam autem dicunt , quod hæc
lex fuit nimis rigorosa. & quod non obtinet de consuetudi-
ne: vt not.in Specul.tit.de accusation. versicu. quid si primo
2 actum fuerit.in fin.si bene aduertatur,in †quo casu loquitur,
est sancta & iusta. Nam loquitur quando quis portabat te-
lum,causa hominem occidendi,& ei insidiando. & hoc con-
stat,quia de omni iure. & ratione debet puniri. Nam insi-
diæ delictũ sunt de se. C.de accus.l.propter insidias. in feud.
quæ sit prima causa benefi.amitten.c. 1. §.porro.de capi.qui
cur. vend.c.3.ff.ad legem Pomp.l.1. in fin. C. quando liceat
vni.sine iudi. se vind. l. fina.& talis propter atrocitatem fa-
cinorum non gaudet libertate ecclesiæ. extra de immun. ec-
cles.c. inter alia. sed si quis cum telo insequeretur hominem
in rixa,vel extra potest concedi , quòd non debeat obtinere :
& sic potest intelligi §. diuus . l. 1. ff. eodem. In gloss.
facit supra,in fin. Quid de ense,vel gladio , qui non proij-
ciuntur manu ? Non videtur obtinere. & hoc multum fa-
ceret pro opinione: quam supra scripsi. Nam si intelli-
gatur solum de his, quæ à longe proijciuntur , apparet,
quando intendit loqui de insidijs : quia talia prius percu-
tiunt , quam videantur : & magis sunt insidiosa. Sed ob-
stat, quod hic dicit lignum , & ferrum. Sed intellige,
apta ad proijciendum , vt plumbatæ de ferro : lanceæ,& su-
des. In gloss. quod etiam sine dolo : in fine. Hanc gloss.
b intellige recte [b], ibi cum dicit : secus in Cornelia . sub. quæ
2 punit homicidas requiritur dolus : sed † in Cornelia , quæ
punit alia crimina , non : sed sufficeret lata culpa. sed nec
adhuc videtur hæc gloss. procedere ; quia in nulla puni-
tione corporis lata culpa æquiparatur dolo ; vt ff. de in li-
tem iuran. l. in actionibus. vnde cum in omnibus capitu-
lis legis Corneliæ agatur de pœna corporali , videtur ,
quod requiratur dolus. sed si ageretur , ad damnum : vt
lege Aquil. propter seruum occisum : tunc est verum, quod
in hac glos.dicitur.ff.si quis testa.li.esse ius fuerit,l. 1. §.non
autem.& sic debet suppleri,& intelligi,quod not.ff.de verb.
signif.l. magna.Item non decipiat te hæc gloss.in princ.quæ
dicit.i.sine dolo,innuendo quod non tenetur hac .l. si dolo.
quia imò magis.vnde siue dolo,siue sine dolo,homo occisus
fuerit,teneretur talis lege Cornelia.vt hic.& ff. eodẽ. l. 3.§.
sed & senatus.Vnde ibi gl.ponit,debuit etiam dicere,sine du
bio.hæc glos.est male posita vitio scriptoris,vel alias. Et no.
hic vnum mirabile,quod homo possit mori , per verba , seu
incantationes , sed forte intelligitur , quando proceditur ad
aliquod factum,sicut ad fractionem imaginum. C.de malef.
l.multi.& de hac materia reperies 26.q.3. cap. fin. quasi per
3 totum. † Super tex.medicamenta publice . scire debes,quod
quædam sunt venena,quæ nil valent,nisi ad nocendum,quę
dam sunt bona cum alijs,& per se mala.ff.de contrah. emp.l.
quod sæpe.§.veneni.de verb.sign.l.qui venenum . Primum
non potest vendic.secundum sic,vt ibi patet. & sic debet in-
telligi hic tex.Ego credo,ꝙ nullum potest vendi publice. &
hoc dicit hæc litera.Et intellige publice.i. cuicunque volen-
ti emere.Nam personis notis, & fidelibus : de quibus verisi-
mile est,quod indigent pro bono,vt forte medicis, & mare-
scallis.potest uendi sine pœna. & sic debet intelligi hic tex.
& ff. eo.l.3.§. 1.& §.alio.quicquid ibi gl.dicat. Et not.ꝙ non
punitur,qui tenet,sed quid vendit publice , vt hic patet Io.
de Runcinis.

a Adnot.Item lex cor.Hominem telo.i.quocunque,quod manu emittit occidens : vel cum telo causa occidendi prosequens lege cornelia de sicariis punitur.qua l.castigabitur veneficus,vel arte magica hominem occidens.
b Intellige recte.Idem tenet hic An.cum Io.Fa.allegans eum super,hac glos. item vide Cy.& doct.is qui cum telo.C.de sica.

1 *Matrimonium quousque uetitum.*
2 *Delinquit præparans.*
3 *Extraneus quando puniendus.*

a ALIA deinde .[a] In gl.sed qui,ibi,& proximiore eis for-
1 te † vsque ad quartum gradum,cum hodie ecclesia non pro-
hibeat matrimonium,vltra illum gradum,extra de consang.
& affinit.c.non debet,& facit.C.de aduoc.diuers.iud. l.peti-
tionem.Sed nunquid hæc lex obtinet: inter naturales,& legi
timos:vel extenditur ad naturales tãtum ? Et videtur, quòd
sit extendenda ad naturales tantum,vt ff.de ritu nupt. l.lege
Iulia.C.de adult.l.3.Sed ille leges loquuntur in suis casibus :
vnde videtur expressum contra.ff.de accus. l.hos accusare.§.
fi.& idem videtur in legitimo tantum,& patrino , & filiolo,
& vasallo,& domino:vt scripsi in simili supra de actionib. §.
in eum,Et idem in episcopo , & subiecto capitulo , & paro-
chiano,cum extendatur ad patronum.ff.eo.l.1.In glo.forte.
b in fi.immo dic,quod opinio Placen.est vera , [b] & hoc est ex-
2 pressum hic : nam † ipsa præparatio est delictum , damnatũ
propter atrocitatem facinoris : vt dixi in insidiatoribus , &
de vendente venenum.supra proxi. §. & facit. C. ad legem
Cornel. de sicar. l. fin. In gl. no.extraneum.per hunc text.
cum glos.possunt multa determinari.Certum est,quòd non
subditus melius contra principem alicuius terræ non com-
mittit crimen læsæ maiestatis. Quid si iuuauit subditum ?
In hoc videtur,quod committit. Item seruitor,& familiaris
suspenditur pro primo furto. & extraneus non. Quid si ex-
traneus iuuet familiarem ? Videtur quod ambo debeant su-
spendi,per hunc §.& per l.vtrum ad leg.Pomp. de parricid.
3 † In gl.sed nomine in fine, & vna non tollit aliam : vt l. qui
sepulchra.C.de sepul.vio.& sic debet intelligi C.ad leg.Cor
nel.de sicar.l.fin. Nam occidere vxorem , est maius crimen ,
quam parricidium 33.q. 2.c.admonere.& tenetur hac l. ff.eo
dem l. 1.& tamen ibi dicitur.ꝙ tenetur l.Corn. de sica.Ioan.
de Runcinis.

a Adnot.Alia deinde.Lex Pompeia de parricidijs.qua cauetur quod occidens parentes,vel alios de quibus hic singulari pœna plectetur. & committens delictum in se, plus punitur,quam committens in alium .
b Est vera. Angel.sequitur hic opi. Ioan. Fab.ipsum allegando pro opinione Placen.

1 *Falsat & scribens.*
2 *Tabellio an falsi plectendus.*
3 *Falsi pœna.*
4 *Mensuras falsantis pœna.*

a Item lex cornelia. a In gloss. & ita, in fi. No. hic quasi expressum contra multos, qui scribunt falsas literas, & non
1 signant. & cum arguuntur de falso, dicunt † se non teneri: sed illum qui signauit. Nam per hanc literam, scribens vr teneri pœna falsi, si scribens falsum sciebat. & hoc nisi esset talis, qui teneretur obedire subscribenti. ff. ad l. Cor. de fal. l. 1. §. ad testamenta. vers. 1. §. inter filium. Super tex. signauerit signo suo proprio tanquam verum, & hoc siue sit publica persona, siue priuata, cum loquatur indistincte: si tamen talis sit scriptura, quæ debeat facere fidem: quia forte trino teste notata: alias non videretur. ff. eo. l. si quis legatum. & l. impube
2 rem. Sed de tabellione † est magna quæstio, si signauit instrumentum falsum, quod de se non facit fidem propter defectum solennitatis, aut alias, an teneatur pœna falsi. Dyn. tenet ꝙ sic ff. eo. l. qui testamentum. pro quo C. de sepul. vio. l. 1. ff. ad Sillan. l. si quis in graui. §. si quis eo. de adul. l. si vxore, de his qui not. infa. l. quid ergo. §. cum autem. In contrarium faciunt iura supra allegata. ff. de pœn. l. si quis alicui §. testamenta. hæc quæstio fuit disputata Bononiæ, & reperies disputationem extra de reg. iur. c. non est sine lib. 6. in nouel. Io. And. quicquid fit non potest agi de falso ciuiliter, nisi detur ad interesse. & hoc casu nihil interest ff. de fid. instrumen. l. repetita. Super tex. recitauerit etiam verum si esset apud eum depositum pro custodia. Et no. contra multos, qui furtiue dant copias aduersarijs. ff. eo. l. ✠. §. is qui. de pe. l. aliquid §. testium In gl. id est, sigillum, in fi. imo proprie loquitur de signo tabellionis, seu notarij. C. de asses. l. nemo. & vide multos alios modos committendi falsum ff. eod. l. 1. & quasi per totum tit. in gl. & omnium. ibi, publicatio. ff. eo. l. 1. §. fi. In gl. in fi. dic ibi vt in authen. vt iudic. sine quoquo suffrag. §. sicut. Sed contra hunc §. potest opponi de l. maiorem C. de fal. & ff. eo. l. qui duobus. & l. diuus. & l. pen. quia iura ciuilia, & canonica videntur varia in hoc articulo. Si quæras, quæ sit pœna committentis falsum: distingue, quia aut com
b mittitur falsum circa rescripta, seu literas principum: b aut
3 aliorum: aut circa contractus. Primo † casu, aut est rescriptum ad gratias: aut ad causas. si ad gratias. aut fabricauit, vel procurauit fabricari falsum, aut surreptitium, & prohibitum. Primo casu, punitur vltimo supplicio. si sit laicus: vt d. l. maiorem. si sit clericus degradatur, & curie seculari redditur: extra de cri. fal. c. ad falsariorum. Secundo casu, quando obreptitium, & forte per fraudem, leuius punitur, vt in authen. de non alienan. §. ijsdem. cum ibi no.

In tertio casu, quando ad causas, videtur imponenda hæc pœna, cum non sit tantum præiudicium. extra eo. c. accedēs. In quarto casu, quando alia litera falsatur, vel alterius, quam principis, potest dici, ꝙ obtineat hæc pęna. extra eo. c. ad audientiam. & hoc in laicis. clerici accusati deponuntur, & in monasterium detruduntur: sed si per modum inquisitionis procedatur suspenduntur ab officio extra de resti. c. tam ex literis. & 1. dist. c. si episcopus. In † quinto casu, quando
4 vtitur falsis mensuris, quandoque mitior pœna imponitur: vt d. l. annonam. in fi. Vnde potest dici generaliter, quòd hæc pœna sit arbitraria, & imponatur maior, quando est maius delictum, & non quando minus. ff. eo. l. diuus. & l. qui falsam. §. fi. Item videtur, quòd vtens tantum non debeat tantum puniri, sicut fabricans, vel fabricari procurans: & ita posset intelligi quod no. in d. §. ijsdem pœnis. C. eo. l. si falsos. Nec obst. d. l. maiorem. quia intelligi debet, quando vtens fabricauit: vel procurauit fabricari. Et nota, ꝙ si quis dicat instrumentum, quo vteris falsum: quod nihilominus potes eo secure vti, & sine pœna: si non credas falsum, quousque appareurit de contrario cautum. Debet tamen protestari, quòd si appareret falsum non intendit &c. vt in Spec. de instrumenti edi. §. videndum. versic. quod si nolis.

a Adnot. Item lex cor. Publici iudicij lex cor. de falsis censetur, qua tenetur quicunque aliquid his quæ exprimuntur in tex. commisefit. & pœna eius in seruo est vltimum supplicium: in libero deportatio. duo §. sequen. plani sunt.
b Literas principum. Adde Guido. papæ in decisi. Delphina. & quod ibi notaui in apost. ad ipsum dec. 455. quæ incip. committitur falsum. etiam de falsificante literas apostolicas.

a Item Lex Iulia de vi. In glo. a ex maioritate. in fi. quia licet vocetur vis priuata, tamen est publicum crimē. Et certum est, ꝙ omnia publica infamant. ff. de pub. iud. l. infamem. Super tex. deportatio. & per consequens. Item super tex. publicatio imponitur, & relegatio. & vide multas alias pœnas. ff. ad leg. Iul. de vi priua. l. 2. in glo.

a Adnot. Not. Idem tenet hic Ang. super hac gl.

Si autem per vim. Vel per blandimenta, & seductorie, & sic debet intelligi & restringi. C. de rap. virg. l. vnica. & not. Dy. extra de re iud. c. scienti. Super tex. vel alterius. sub. honeste viuentis, vt d. l. 1. de rap. virg. supra eo. §. sed eadem & ideo si per vim nunc cognoscit illam, quam alias volētem frequenter cognouerat, nō videtur locus illi l. arg. ff. de acq. poss. l. clam in princ. sed hoc nō esset rationabile, in casu, quo honeste vellet de cætero viuere: C. de nup. l. imperialis. cætera vide in d. l. 1. de rap. virg. vbi satis scripsi.

1 *Peculatus quid.*
2 *Sacrilegium quid.*
3 *Pecuniæ pub interceptæ pœna.*
4 *Receptores an peculatus puniendi.*

a Item Lex Iulia. a peculatus. In glo. scilicet ciuitatis nisi glo. debet allegare l. 4. §. fin. qui videtur contra. sed debet intelligi. secundum quod hic, & ibi no. Et no. iuxta hunc §. quod reperitur lex Iulia. peculatus. Item de residuis. Item & de sacrilegijs & de his tribus simul. ff. eo. in ru. & nigro.
1 † Vnde peculatus, est pecuniæ fisci, vel reipublicæ Romanorum, vel eis debitæ contrectatio, seu interruptio. ff. eo. l. 1. & l. sacrilegi. §. eo. capite. & idem si in rem, in honorem Dei in publico positam intercipiat. ff. eo. l. lege Iulia. la 3. in prin. & est pœna, quæ hic continetur. ff. eo. l. peculatus. C. eod. l. 1.
2 † Sacrilegium proprie est vbi res sacra, & de sacro loco aufertur. ff. eo. l. diuus. & est pœna capitalis. quandoque minor ff. eo. l. 1. & l. sacrilegij pœnam, vide ibi. & ideo dicitur extraordinaria eod. tit. l. lege. Sed de iure canon. magis late,
b b quia sacrilegium dicitur, siue sacrum de sacro: vel non sacrum de sacro: vel sacrum de non sacro tollatur. vel si violentia fiat in persona, vel re ecclesiastica. vide 17. q. 4. cap. sacrilegium & c. quisquis. & quæ sit pœna sacrilegij de iure canon. vide in d. c. sacrilegium. Lex vero Iulia de residuis punit illum, qui pecuniam publicam ad certos vsus destinatam retinet sibi in toto, vel in parte, & est pœna. ff. eo. l. lege. §. l. Iul. & videbis infra §. penult. Super hoc tamen dic
3 plenius, quòd aut iudex, vel administrator intercipit † pecuniam fisci, vel reipublicæ, animo sibi appropriandi: & tūc punitur capitaliter, & consentientes, vt d. l. 1. C. eo. uidelicet deportatione, ut ibi not. aut non animo, appropriandi, sed exinde negotiandi, & tunc si ad vtilitatem fisci, uel reipublicæ, punitur in quadruplum, si ad sui, maiori pœna. C. de his qui ex pub. ra. l. 1. & 2. & de his qui ex pu. colla. l. fi. In pœnis aliarum ciuitatum, vel dominorum, non reperitur pęna, nisi quòd reddit lucrum ff. de vsuris l. Caius & l. si bene. C. de deb. ci. l. 2. nisi essent destinatæ ad certum vsum. in auth. de colla. §. iubemus, de ca. fru. vrbis Constant. l. 1. Et hæc procedunt, nisi pecunia esset periculo intercipientis ff. eo. l. sacrile
4 gi §. 1. & §. is autem. † Quid ergo dices de receptoribus regis? nunquid committunt peculatum, si vtantur pecunia eius? Non videtur: cum sit eorum periculo. Sed ego intelligo, quod sit eorum periculo tradita expresse: & ipsi in se receperint periculum expresse. alias non haberent vnquam locum iura superius allegata, quæ puniunt administratores, quod non est dicendum. Credo tamen, quod si talis receptor reddito computo remanet debitor, quod ex

ex hoc non debeat puniri, duntamen confiteatur debitum, & soluat intra annum. ff. eod. l. cum eo autem. Non enim ex hoc est conuictus intercepisse: quia forte adhuc sibi debetur. si tamen apparet hanc pecuniam receptorem habuisse, & in vsus suos conuertisse. credo, ꝙ haberent locum pęnæ supra tactæ. quia leges proprie loquuntur in illo casu, & idem crederem si haberet pecuniam, & nollet reddere: quia dolus est. ff. man. l. dolo. hoc enim casu teneretur saltem lege Iul. de residuis. infra e. fi. Vnde lex prædicta cũ eo loquitur in casu, quo quis absuturus erat. & hoc prædixit sic, & non potest ei dolus imputari: vt ibi patet. Item not. ꝙ quædam sunt, quæ hoc §. leguntur, quæ procedunt, quando agitur criminaliter: nam si ciuiliter, est pęna quadrupli in fisc. ff. eo. l. pen. & l. sacrilegij pęnam. §. fi. de iu. fis. l. aufertur. §. 1. C. de iure fisci. l. defensionis facultas.

a Adno. Item lex Iulia. Publicam, sacram, vel religiosam rẽ furto subtrahens, & talibus opem præstans. l. Iul. peculatus, quæ publica est capite punitur: aliter autem ex ea, delictum committens, deportabitur. h. d.
b Magis late. Adde Panor. in c. cum sit generale: circa princ. extra de fo. compe. Io. de Ana. in rub. de fur. & in c. ex literis. C. eo. tit. latius per Pan. in c. cæterum. & ibi posui in apostil. ad eum col. 5. de iud. & Lapum alleg. 166.

1 *Extractio liberi capitalis.*

Est et inter. In glo. ideo sic, ibi, talem plagam. id est, vulnus seu damnum. ff. ad l. Aquil. l. si ex plagis: alio modo accipitur ff. de leg. 3. l. vxorem. §. agri plagam. In fin. eiusdem gl. & vide plures casus. ff. eod. & C. in text. & glos. In gloss. maiorem. in fi. vide eod. tit. l. in fuga. & vide plenius
1 in d. l. fi. ff. eo. Illud † vero no. quòd qui abstrahit per vim hominem liberum ab vrbe, debet puniri pœna capitis. C. eod. l. quoniam. ver. ac propterea. & ita fuit de facto in illis, qui consenserant in capiendo quendam Lombardum, & extrahendo de Romana curia tempore Papæ Benedicti sexti.

1 *Honores pecunia habendi ne.*
2 *L. si quis explicari.*
3 *Simoniæ, & ambitus discrimen.*
4 *Annonæ emptio quando punibilis.*

Svnt. Præterea. In gloss. quæ habet ibi, cum alleg. ff. ad l. Iul. repe. l. 1. & hoc verum, quo ad principem, qui est solutus legibus: non tamen, quo ad alios, qui pecunias dant vel recipiunt: vt d. authen. vt iud. sine quoquo suffra. §. scriptum.
1 verfic. quapropter. In † ea. gloss. ibi, cum alleg. l. Barbarius. immo non videtur licitum dare pecuniam pro honore habendo, & maxime pro iudicatura, vt in auth. vt iud. sine quo. suffra. §. fin. de mun. & ho. l. æstimationem. C. ad l. Iul. repe. l. fi. de excu. mun. l. illud. lib. 10. C. de re mil. l. cõtra publicam. de præfectissima. dig. l. 1. lib. 10. imo nec pro alio officio. ff. de tut. l. in eos. & l. nil faciunt. quia in l. Barbarius. ff. de off. præ. non dicitur, quòd fuerit pecunia data. Itẽ l. si quis. alleg.
2 in glos. loquitur, † qñ dabatur pecunia pro faciendo opere in honorem personæ, non vt haberet administrationem, vel officium. vt hic patet, & eodem modo intellige ff. de don. l. hoc iure. In ea. gloss. ibi, cum dicit: causa criminali, sub. iudice, vel ianitore inuito. ff. de iniur. l. qui domum. In fin. eiusdem glo. vel ibi in casu, quo alij reperiuntur idonei. ff. de mu. & hon. l. honores. §. fin. C. de asses. l. liceat. de mu. & ho. l. inter pa-
3 trem & filium. in auth. de defen. ciui. §. fi. Et † no. quòd hæc lex Iulia. ambitus differt a crimine simoniæ: quia ibi spiritualе, vel spirituali annexum venditur: hic vbi dicitur temporalis administratio. & extra de simon. c. consulere.

In gloss. quæ habet. ibi, cum alleg. ff. eod. l. 1. 2. 3. & 6. & in multis alijs casibus: vt ibi patet. Item in ea. gl. cum alleg. auth. scriptum est exemplar. iunge quod supra scripsi de act. §. tripli. In ea. glo. ibi, in quadruplum. cuius medietas fisco: me-
a dietas parti. dic, vt C. eo. l. 1. In glo. hæc lex. in fi. intellige, [a] ꝙ hæc lex non cogit locupletes locum vendere: nec eos punit: sed eos, qui emerunt, vt carius vendant: vt not. ff. de extraordi. crimi. l. annonam, in gloss. vt plus. & hoc nisi necessitas
b vel fames cogeret. [b] de mun. & ho. l. fi. §. item episcopi. C. de
4 epis. aud. l. 2. Et intellige sane, † quia hæc lex obtinet in his, qui emerunt, vt carius vendant: tales enim peccant, etiam in foro conscientiæ, non sic, si prouisionem faciant pro sua necessitate, vel etiam pro reuendendo tempore caristiæ, propter bonum commune, non intentione cupiditatis lucri: vt notant omnes doctor. extra ne cle. vel mona. c. 1. Item quòd hic dicitur de annona, intellige de alijs frugibus. ff. de verbo. sig. l. frugem. In glos. & hæc, in fi. de hac fuit dictum supra in §. item lex Iul. In glo. scilicet leges. in fin. ista videtur vera. de prima non intendit hic loqui; sed de publicis.

a Adnot. Intellige Idem tenet hic Ang. cum Io. Fab.
b Cogeret. Dicit hic Ang. quod tamen non cogentur vendere precio iniusto, sed iusto. Et dicit hic, quod hi, qui vendunt incantando frumentum, quia vendunt in plateam, & offerunt de frumento plus debito, vt alij carius emant. vel in damnum alterius offerunt plus de vno fundo, quam valeat. contra tales est tex. iste l. Iuliæ de anno.

Sed De publicis. In glos. id est, per alium digitum. in fi. vide rudia exempla. vnde vult dicere, hic breuiter exposuit de publicis iudicijs non dicendo complete: sed quodam modo demonstrando, quid intendit. vnde sicut per indicem demonstramus, quid intendimus: sic per hunc tractatum demonstratur, de quo intenditur, circa publica crimina in Codice, & digestis.

Eruditissimos Io. Fabri Galliarum Quæstoris meritissimi Commentarios eosdemque pragmaticis pernecessarios exemplaribus scriptis contulit, ac legum, pontificiorumque decretorum capita perperam citata restituit, ac reposuit Pandulphus Prateius, & si quæ rei aptius congruere deprehenderis his notulis [ ] interclusit. boni æquique consule.

In Ioannis Fabri, I. V. D. encomium Pandulphi Prateij Iurisconsf. Augustobuconiatis Epigramma.

Legibus ornatum sacris Aquitania Fabrum,
Gallorum sydus, protulit artificem:
Fabrum qui lumen præclaris legibus addens.
Diuino permagnum incude cudit opus.
Vir bonus, & sapiens: meritos qui gessit honores.
Qui patrios cunctis explicat arte nómous
Noncyclopum quæras fornaces, arma, nec ardens
Ferrum: nam iuris malleus artis adest.
Huc ruat & subitò doctorum turba virorum:
Hucque suos mittat Gallia causidicos.

INDEX TITVLORVM,
Siue Rubricarum Institutionum.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS

IN ERVDITISSIMOS IOANNIS FABRI, Commentarios ad Institutiones Iustineaneas,

PANDVLPHO PRATEIO, IVRISCONS. LECTORE.

*COMMONEFACTVM te interea velim (Candidate iuris) prioribus numeris rerum summas, posterioribus foliorum seriem, a, faciem primam. b, secundam designari. Indici autem huic erratorum inter excudendum admissorum emendationem interieci. Porrò in communiora singula nomina, omnes rerum summas eodem pertinentes coniecimus. ne toties eadem vox κιφαλαιωττικῶς non sine studiosorum tædio repeteretur. Verbi gratia sub communissimo actionis verbo, quæ de ea tradiderit Io. Faber noster, congessimus, idq; numeris locum indicantibus. Interseruimus quoque, selectiores sententias ex Lodouici Gaufridij Aptæi Margarita in eundem Fabrum ante 1370. annum conscripta, quas his stellulis * * deprehendes. Vale.*

Extendi

Institor

INDEX.

Manifestum

Possedisse

INDEX.

FINIS.

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXII.

Nota, quod de Jure Civili in foeminis, quoad infamiam major requiratur Castitas, quam in masculis, Cum foemina deprehensa in coitu illicito, efficitur infamis, quod non statuitur in masculo; Et in mulieribus Castitatis observatio praecipuum debitum est, ut dr in l. si qua illustris. C. ad Orfit.

Vide Schneid. Inst. qb. mod. tut. fin. n. 7.

Nota id et observari Jure Canonico in c. pen. & ult. 32. q. 6.

ff. post xx. l. si palam § in adul. ff. de his q. notant. infam.

ff. L. etsi prior. col. 2. C. ar 96. ead/.
intam. iurgans.

VICTVS ERAT ACIE FIDEI CONST
ANTIA TANDEM VICTOREM ANTE
HOMINES FECIT ET ANTE DEVM